BEATI

THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, THEOLOGI VETVSTISSIMI OPERVM, QVÆ AD HVNC DIEM LATINE VERSA SPARSIM EXTITERVNT,

TOMVS SECVNDVS.

CVM INDICE VERBORVM RERVMQVE MEMORABILIVM LOCVPLETISSIMO.

Quid hoc tomo ſecundo & vltimo contineatur, pagina proximè ſequens ſignificabit.

PARISIIS,
Apud Michaëlem Sonnium, via Iacobæa,
ſub ſcuto Baſilienſi.

M. DCVIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

B. THEODORETI OPERVM QVÆ SECVNDO VOLVMINE CONTINENTVR,

ELENCHVS.

Epiſt. ad Romanos. pag. 647
Ad Corinthios priorem. 685
Ad Corinthios poſteriorem. 717
Ad Galatas. 734
Ad Epheſios. 744
Ad Philippenſes. 755
Ad Coloſſenſes. 762
In { Ad Theſſalonicenſes priorem. 770
Ad Theſſalonicenſes poſteriorem. 776 }
Ad Hebræos. 780
Ad Timotheum priorem. 803
Ad Timotheum poſteriorem. 813
Ad Titum. 819
Ad Philemonem. 822

Eccleſiſtaicæ hiſtoriæ libri V. 824
Eraniſtes, ſeu Polymorphus. 895
Hæreticarum fabularum libri IV. 960
Diuinorum decretorum Epitome. 980
In { Θεοφιλής, id eſt religioſa hiſtoria. 1003 }
De Euangelicæ veritatis ex Græcorum atque gentium philoſophia cognitione, ſiue de Græcarum affectionum curatione libri duodecim. 1056
De prouidentia ſermones decem. 1044.

BEATI THEODORETI

EPISCOPI CYRENSIS QVATVORDECIM SANCTI PAVLI EPISTOLARVM INTERPRETATIO,

A Gentiano Herueto Aurelio latinè verſa.

TOMVS SECVNDVS.

*SCIO quidem fore, vt dum diuini Pauli doctrinam interpretari conor, maledicorum
ac detractorum linguas non poſſim effugere, quinetiam me fortè arrogantiæ ac te-
meritatis ab eis accuſatum iri, quòd poſt hunc & illum, qui ſunt totius orbis lumi-
na, audeam Apoſtolicam interpretationem aggredi. Aggrediar tamen, non meis
quidem viribus fretus, ſed diuinam orans gratiam vt Apoſtolicæ ſapientiæ profun-
ditatem oſtendat, & ablatis literæ velamentis, aperiat, vt iis, qui illius participes
eſſe volunt, paratum lucrum offeram. Eos autem, qui vt alienos labores reprehen-
dant ſibi poſſunt in animum inducere, adhortor, vt diuinam ſcripturam perfectè* Num.11.
*ediſcant. Multa enim eiuſmodi exempla inuenient. Etenim Eldad & Medab ſuffra-
gium quidem humanum non ſunt aſſecuti, nec in ſeptuaginta Iudicum numerum
relati. Quinetiam magnus ille Moſes ipſos cum reliqua populi multitudine reliquit. Diuina tamen gratia dignati,* Reg.1.
& donum propheticum aſſecuti ſunt. Samuel quoque Propheta, cùm eſſet adhuc adoleſcentulus, ne poſtremum Cap. 3.
*quidem miniſterium à ſacerdotibus obire permiſſum eſt. Immatura enim ætas eum à munere obeundo arcebat: ta-
men vt ei Deus appareret aſſecutus eſt; diuinaque viſionis fructum percepit; & Domini Dei vocem auribus acce-* 3.Reg.19.
*pit, cùm quid Deus eſſet nondum didiciſſet. Quinetiam Helias, qui ſe ſolum eſſe relictum Prophetam exiſtimabat,
audiuit tamen relicta eſſe ſeptem millia à cultus idolorum errore aliena, & quæ Deo quem par eſt cultum exhibe-
bant. Innumerabilia autem eiuſmodi, quæ in ſcripturis narrantur, poſſunt inueniri. Non eſt ergo alienum, vt nos
quoque, tanquam quidam culices, vna cum illis apibus per prata Apoſtolica bombum edentes circumuolemus. Do-* Pſal.113. &
minus enim & diuites & pauperes efficit: humiliat, & exaltat, è terra pauperem excitat, & è ſtercore mendi- Reg.1. ca.2.
*cum erigit. Vt ſedere eum faciat cum Principibus populi & throno gloriæ. Et Dominus cæcos illuminat, & ſapien-
tes retrorſum conuertit, & eorum conſilium ſtultum efficit. Quamobrem vt intelligentiæ lucis radium aſſequar, pre-
catus, interpretationem aggredi audebo: & ex puris ac diuinis patribus ea quæ ad id conferent colligam. Breuitatis
autem quàm maximam potero curam geram. Scio enim breuitatem eos etiam, qui ſe otio totos dedunt, ad legendum
adhortari. Ac primum quidem Apoſtolicarum Epiſtolarum temporis ordinem conabor oſtendere. Quatuordecim
quidem epiſtolas ſcripſit beatus Paulus. Quem autem habent in libris ordinem, eum minimè ab eo factum eſſe exiſti-
mo. Sed quemadmodum ſacros quidem Pſalmos diuinus Dauid ſuſcepta ſancti ſpiritus operatione conſcripſit: eos au-
tem quidem alij poſtea vt voluerunt inter ſe concinnarunt: & ſpiritalem quidem bonum odorem emittunt, ſed tem-
poris ordinem non habent: ita etiam has epiſtolas Apoſtolicas fuiſſe compoſitas inueniri poteſt. Quæ enim à diuiniſ-
ſimo Paulo ad Romanos ſcripta eſt epiſtola, primum quidem locum ſortita eſt. Vltima autem omnium, quæ ex A-* Prima.
ſia, & Macedonia, & Achaia miſſa ſunt, ſcripta eſt. Primam enim ſcriptam eſſe exiſtimo priorem ad Theſſalo- 1.Theſſal.3
*nicenſes. Eam enim miſit Athenis diuinus Apoſtolus, vt ad eos ſcribens docuit. In medio enim epiſtolæ ſic dicit.
Propter quod non ſuſtinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis ſolis. & miſimus Timotheum fratrem no-
ſtrum, & fidelem miniſtrum Dei & cooperatorem noſtrum in Euangelio Chriſti, ad confirmandos vos & exhor-
tandos pro fide veſtra. Rurſus autem cùm non multum temporis prateriiſſet, iiſdem ſcripſit ſecundam. Ab Actuum* Secunda.
*autem hiſtoria docemur, quòd diuinus Paulus relictis Athenis Corinthum venit, illic autem plurimo tempore
verſatus eſt. Poſt eas autem ſcriptam eſſe exiſtimo priorem ad Corinthios. Eam autem ſcripſit cùm Epheſi tunc tem-
poris ageret. Et hoc ipſe declarauit. Dicit enim circa finem epiſtolæ. Permaneo autem Epheſi vſque ad Pentecoſten.* Tertia.
Oſtium enim mihi apertum eſt magnum & efficax, & aduerſarij multi. Venit autem Epheſum poſtquam Cor. cap.16.
prædicaſſet Macedonibus, & Athenienſibus, & Corinthijs: vt docet hiſtoria Actuum Apoſtolorum. Se- Quarta.
*cundam quoque ad Corinthios poſt eam ſcriptam eſſe exiſtimo. Cùm enim, vt erat pollicitus, ad eos veniret, &
aliquantum temporis in Macedonia ageret, & illinc miſit. Et hoc rurſus in eadem epiſtola declarauit. Cùm enim
quæ in Aſia & in Troade ſubijſſet, afflictiones narraſſet, dicit in medio, Etenim cùm nos veniſſemus in Macedoni-* 2.Cor.cap.7.

am, nullam quietem habuit caro noſtra. Sed omnem tribulationem paſſi ſumus. Foris pugna, intus timores. Sed qui
conſolatur humiles, conſolatus eſt nos in aduentu Titi. non ſolum autem in præſentia ipſius, ſed etiam in conſolatio-
ne qua conſolatus eſt in vobis. Et rurſus, Notam autem vobis facimus fratres gratiam Dei datam eccleſiis Macedo-
Quinta. nia. Et rurſus, Ne cùm venerint mecum Macedones. Quintam ſcriptam eſſe exiſtimo priorem ad Timotheum. Poſt
Cap. 8. proœmium enim dicit. Sicut rogaui te vt remaneres Epheſi, cum irem in Macedoniam. Docet autem nos etiam A-
Cap. 9. ctuum hiſtoria, quod quando primum venit in Macedoniam, nondum quidem Epheſum venerat. Prohibiti enim,
inquit, fuerant à ſpiritu loqui verbum in Aſia. Erat autem etiam vnà cum eo Timotheus. Nam hoc quoque apertè
1. Timoth. 1 docet Actuum hiſtoria. Nam cum Iudæi ex Theſſalonica Berrhœam veniſſent, & multitudinem ad ſeditionem conci-
Act. 16. taſſent, diuinus quidem Apoſtolus Athenas nauigauit. Manſerunt autem, inquit, Silas & Timotheus illic. Et
Act. 18. rurſum cùm quæ Corinthi acta ſunt ſcriptor narraret, & doceret quomodo diuinus Apoſtolus in Synagoga in omni
Ibid. ſabbato docuerit, & quòd Iudæis & Græcis perſuaſerit, ſubiunxit, Poſtquam autem venerunt ex Macedonia Si-
las & Timotheus, inſtabat verbo Paulus teſtificans Iudæis Chriſtum Ieſum. Clarum eſt ergo, quod quando ſecun-
do ex Epheſo venit beatus Paulus in Macedoniam, tunc illic optimum Timotheum reliquit, vt eorum curam gereret,
Sexta. qui ſalutarem prædicationem ſuſceperant. Poſt hanc, eam eſſe ſcriptam exiſtimo quæ ad Titum miſſa eſt. Cùm enim
Ad. Tit. 3. in iis adhuc locis Paulus ageret, iuſſit Tito, vt ad ſe veniret. Sic autem dicit, Cum miſero ad te Arteman, vel
Tychicum, feſtina ad me venire Nicopolim. Ibi enim ſtatui hyemare. Dicunt autem Nicopolim eſſe vrbem Thraciæ,
Septima. & eſſe Macedoniæ propinquam. Septimam miſit ad Romanos. Poſt eas enim omnes ſe hanc ſcripſiſſe docet. Sic autem
Ad Rom. 15. dicit, Nunc igitur proficiſcor in Hieruſalem miniſtrare ſanctis. Probauerunt enim Macedonia & Achaia collatio-
Cap. 15. nem aliquam facere in pauperes ſanctos qui ſunt in Hieruſalem. De his autem pecuniis dicit etiam in prima ad Co-
1. ad Cor. 16. rinthios epiſtola, Ne quando venero, tunc collectæ fiant. Quando autem venero, quos per epiſtolas probaueritis, eos
mittam ad deferendam gratiam veſtram in Hieruſalem. Quòd ſi dignum fuerit vt ego quoque proficiſcar, mecum
proficiſcentur cum iis pecuniis in Hieruſalem. Soluens Mileto dicit Epheſiorum ſenioribus, Non amplius videbitis
Act. 20. faciem meam vos omnes, per quos tranſiui prædicans regnum Dei. Quod ita euenit. Mox enim Hieroſolymis accuſatus
Act. 21. 23. quod contra leges faceret, & illud maximum periculum perpeſſus, per Tribunum quidem militum à Iudæorum ma-
Ad Rom. 16. nibus liberatus eſt: appellatione autem vſus, ſub Feſto Romam venit. Quòd autem Corinthi ſcripſerit epiſtolam ad
Romanos, ipſe nos finis docet. Primum enim Phœben commendat, dicens eam eſſe miniſtram eccleſiæ, quæ eſt Cen-
chris. Cenchræ autem ſunt regionis Corinthiorum. Præterea autem hæc quoque dicit, Salutat vos Caius hoſpes meus,
& totius eccleſiæ. Hoſpitem autem eum appellat qui hoſpitio excipit. Quod autem Corinthius erat Caius, ex priore
1. ad Cor. 1. ad Corinthios epiſtola facile licet intelligere. Ipſis enim ſic ſcribit. Gratias ago Deo meo, quod neminem veſtrum ba-
ptizaui niſi Criſpum & Caium. Vltima ergo omnium quæ ex Aſia, & Macedonia, & Achaia miſſa ſunt ſcri-
pta eſt ad Romanos epiſtola: & locum habet ſeptimum, vt ex ſcriptis Apoſtolicis docuimus. alias enim Roma mi-
Octaua. ſit. Et primam quidem ſcriptam eſſe exiſtimo ad Galatas. Antequam enim in Macedoniâ peregrinaretur, perua ſit
Phrygiam, & Galatiæ regionem, prædicans Euangelium. Deinde cùm aliquantum temporis in Macedonia, &
Achaia, & etiam in Aſia eſſet verſatus, profectus eſt quidem in Iudæam. illinc autem poſt Epheſum Romam
Nona. venit. & cùm intellexiſſet, quòd quidam pietatis decreta confunderent, illis ex ſcripturis petitam medicinam adhi-
Decima. buit. Et Philippenſibus poſt eos Roma ſcripſit. & id finis declarat epiſtolæ. Salutant enim, inquit, vos qui ſunt de do-
Vndecima. mo Cæſaris. Iam verò etiam Epheſiis & Coloſſenſibus eodem ſcripſit tempore, vtriuſque epiſtolæ vno vſus tabellario.
Dicit enim in fine vtriuſque, Vt autem & vos ſciatis quæ circa me ſunt quid agam, omnia vobis nota faciet Tychi-
cus chariſſimus frater & fidelis miniſter in Domino, quem miſi ad vos in hoc ipſum, vt cognoſcatis quæ circa nos ſunt,
Ad Coloſ. 4. & conſoletur corda veſtra. In epiſtola autem ad Coloſſenſes Oneſimi quoque meminit. Cum Oneſimo enim, inquit,
fideli & dilecto fratre, qui eſt ex vobis, omnia quæ hic aguntur nota facient vobis. Ante has itaque duas collocetur
Duodecima. ea quæ ſcripta eſt ad Philemonem. In illa enim hortatur vt recipiatur Oneſimus, vt qui in carcere ortum ſpiritualem
repperit. Hic autem eum etiam inter miniſtros collocat. Poſt hos autem ad Hebræos quoque ſcripſit, vt finis docet. Sa-
Tredecima. lutant, inquit, vos qui ſunt ex Italia. Omnium autem vltimam ſcripſit ſecundam ad Timotheum & hoc rurſus ex
Quatuordecima. eius ſcriptis facile ſciri poteſt. Ego enim, inquit, iam delibor, & tempus meæ reſolutionis inſtat. Hinc quoque ſciri
2 Tim. ca 4. poteſt, quod ad Epheſios & Coloſſenſes epiſtolas Roma miſit. Tychicum enim, inquit, miſi Epheſum. Hic eſt ergo
Cap. eodem. ordo epiſtolarum, quod ad tempus quo ſcriptæ ſunt attinet. Epiſtolam autem ad Romanos præpoſuerunt, vt quæ in
ſe omnis generis doctrinam & accuratam copioſamque dogmatum pertractationem contineat. Quidam autem di-
cunt, vt Vrbem, quæ vniuerſo orbi præerat, & imperii ſceptra tenebat, honoraret, eam, quæ ad illos ſcripta eſt,
epiſtolam, primam collocaſſe. Mihi autem, quod prius dictum eſt, videtur eſſe verius. Sed aliarum quidem epiſtola-
rum argumenta, conuenienti, ſi Deo viſum fuerit, tempore ſcribemus: & vnicuique præponemus. In præſentia au-
tem epiſtolæ ad Romanos inſtitutum ac ſcopum ſummatim dicemus.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ AD ROMANOS.

VAriam quidem & omnis generis doctrinam per hæc ſcripta exhibet Apo-
ſtolus. Hic eſt autem vniuerſus epiſtolæ ſcopus. Diuinæ incarnationis my-
ſterium, iis quidem, qui purè ac ſincerè crediderunt, eſt venerabile valdéque
adorandum. Dei enim benignitatem & in homines amorem nos euidenter
docet. Qui autem ſunt infidelitatis caligine circumfuſi, & lucis intelli-
gentiæ nondum ſplendorem ſuſcepere, ea rident quæ ne Angelorum quidem
populi poſſunt pro dignitate laudare. Et hoc diuinus Apoſtolus ad Co-
1. Cor. cap. 1. rinthios ſcribens apertè docuit: Verbum enim crucis, iis quidem, qui pereunt, ſtultitia
eſt,

eſt, iis autem qui ſalui fiunt; Dei virtus eſt. Ad Romanos itaque ſcribens, hanc ſalutarem prædicationem oſtendit eſſe neceſſariam, & omnibus hominibus tam Græcis quàm Iudæis vtilem ac conducibilem. Quamobrem ante alios omnes Græcos redarguit, vt qui bonorum ac malorum diiudicationem, quæ ab eo qui nos creauit, natura inſita eſt, corruperint, & naturæ leges tranſilierint: deinde Iudæos, qui diuinarum quidem legum doctrinam, ſcriptis mandatam acceperunt, nihil tamen ex ea vtilitatis accipere voluerunt, ſed eò maioribus ſuppliciis fuere obnoxij. Poſtea autem docet Deum & ſeruatorem noſtrum, non ad eorum, qui contra legem fecerunt ac peccauerunt, condemnationem iudiciúmque apparuiſſe, ſed ad donandam peccatorum remiſsionem, mortíſque promiſſam diſſolutionem, & ad æternam vitam quæ fuit annunciata. Quia autem ſciebat quidem Iudæos legem nimis amplecti, eos autem qui Marcionis & Valentini hæreſi laborant, & etiam Manichæos, eam nimis accuſare: ſicut præſtantiſsimus aliquis Imperator ab hoſtibus vndique circumſeſſus, & hos, & illos inuadit, eíſque victis trophæum erigit: ita diuinus Apoſtolus hæreticorum cateruas, & Iudæorum phalanges diuina gratia frangit ac fundit. Quid enim facit? Neque legem nimis extollit propter Iudæorum impudentiam: neque impiis hæreticis eius accuſandæ præbet occaſionem. Sed eam quidem oſtendit id quod opus eſt docuiſſe, & iuſtitiæ doctrinam attuliſſe. Sed eam rectè ſe gerere non potuiſſe, propter eorum quibus data fuerat imbecillitatem. Deinde docet, quòd fides, legis ſcopum in opus deduxit. Quæ enim illa voluit quidem efficere, ſed non potuit, hæc perfecit per ſancti Spiritus gratiam. Per hæc autem omnia intelligimus, quòd hominum quidem perpetuo curam geſsit Deus qui nos fabricatus eſt. Primum enim in natura poſuit bonorum & contrariorum diiudicationem. Deinde per opificium ac creationem eos qui voluerunt deduxit ad pietatem. Etſi enim non omnes voluerunt videre veritatem, qui tamen eam deſiderarunt, ea quæ voluerunt aſſecuti ſunt. Ad hæc autem hoc quoque nos docet, quòd non pœnitentia quadam adductus creator omnium, venit ad hanc ſalutis rationem, ſed eam multis retro ſæculis per diuinos Prophetas prædixit. Docet etiam Iudæorum reiectionis cauſam, & eos qui ex gentibus crediderunt hortatur ne aduerſus eos efferantur, admonens illos in prædicatione præceſsiſſe. Porro actiuæ quoque virtutis doctrinam orationi dogmaticæ admiſcuit, ſimul & veritatem docens, & mores componens. Hoc eſt itaque argumentum Epiſtolæ. Interpretatio autem nos omnia ſigillatim docebit melius ac perfectius.

BEATI THEODORETI

EPISCOPI CYRENSIS EPISTOLÆ AD ROMANOS INTERPRETATIO.

PAVLVS ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtolus.

Imperatores quidem, & Principes, ſuarum dignitatũ nomina ſuis ſcriptis præponunt, ſupercilia attollentes, & propter authoritatem magnos ſpiritus excitantes, & de ſe magnificè ac præclarè ſentientes. Diuinus autem Apoſtolus ſe abortiuum nominat; & primum peccatorem appellat: & ſe apoſtolatu indignum eſſe dicit. Epiſtolas tamen ſcribens, quæ illi à gratia impoſitæ ſunt, appellationes, ad eorum, qui illas accipiunt literas, vtilitatem, præponit. Cum enim ſcirent qua eſſet dignitate & authoritate præditus is qui ſcribebat, maiore ſtudio promptiuſque & alacrius eas accipiebant. Ac primum quidem ſeipſum Paulum vocat, non vt qui eam appellationem ab initio à parentibus accepiſſet, ſed poſt vocationem ea dignatus eſſet, vt Simon, Petrus, & filij tonitrui, filij Zebedæi, & Iacob, Iſrael, & Abraam. Deinde ſeruum Ieſu Chriſti, quem omnes increduli mortuum & crucifixum & fabri filium appellabant, ſed tamen eius ſeruitutem plus quàm quoduis regnum amplectebatur, & pluris faciebat. Deinde ſeipſum vocatum appellat, quæ è ſuperis facta fuerat vocationem innuens. Porro autem Apoſtoli quoque nomen adiicit, ſe hoc etiam à Deo aſſecutum eſſe docens. Poſtquam enim Dominus duodecim illis hanc appellationem impoſuit, hanc quoque ponit diuinus Apoſtolus, quam non ipſe arripuerat, ſed ab ipſo Domino acceperat. *Vade* enim, inquit, ad ipſum, quia ad gentes procul mittam te. Et hoc declarat per *Act. 22.*
ea quæ ſequuntur.

Segregatus in Euangelium Dei.

Non à me ipſo quidem, inquit, ſed ab ipſo Deo electus prædicationis miniſterium

ſuſcepi. Segregauit autem ipſum & Pater, & Filius, & Spiritus ſăctus. Et quod Pater quidĕ ipſum ſegregauerit, ipſe docet in Epiſtola ad Galatas, *Cum* autem placuit ei, qui me ſegregauit ex vtero matris, & vocauit per gratiam ſuam, vt reuelaret filium ſuum in me, vt euangelizarem ipſum Ad Gal. 1. in gentibus. Quòd autem etiam vnigenitus filius hoc ipſum fecit, rurſus dicit Apoſtolus in actibus, quòd ſibi quidem viſus eſt Dominus in templo: iuſſit autem vt feſtinaret, & exiret, vtpote quòd Iudæi prædicationem non admitterent, & adiecit, *Vade* quia ad gentes procul mittam te. Hoc ipſum autem dixit etiam Ananiæ recuſanti. Act. 22. *Vade* quoniam vas electionis eſt mihi iſte: vt portet nomen meum coram gentibus, & Regibus & filiis Iſrael. Act. 9. Porro autem beatus Lucas nos docet, quòd cùm prophetæ, Antiochiæ Domino miniſtrarent, & ieiunarent, dixit Spiritus ſanctus, Act. 13. *Segregate* mihi Barnabam & Saulum ad opus ad quod adſumpſi. Hinc itaque etiam manifeſta eſt trinitatis æqualitas. Ac Dei quidem Euangelium hic appellauit. Paulo pòſt autem dicit hoc eſſe filij. Sic enim dicit. Teſtis eſt mihi Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo, in Euangelium filij eius. Hæc autem non temere adnotaui, ſed vt oſtenderem quòd citra vllum diſcrimen eadem aliquando quidem Patri, aliquando autem Filio adſcribunt veritatis Doctores. Prædicationem autem Euangelium appellauit, vt quòd multorum bonorum ſuppeditationem promitteret. Feliciter enim annunciat Dei reconciliationem, Diaboli diſſolutionem, peccatorũ remiſſionem, mortis ceſſationem, à mortuis reſurrectionem, vitam æternam, & regnum cælorum. Cùm autem dixiſſet diuinus Apoſtolus ſe fuiſſe ſegregatum in Euangelium Dei, eius ſtatim ante omnia antiquitatem oſtendit, ne ſtultus fortè quiſpiam id recentius reputans reiiceret. & dicit.

Quod ante promiſerat per Prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis.

Plenum eſt enim vetus teſtamentum iis quæ à Deo prædicta ſunt. Illud autem, *Sanctis*, non temere poſuit. Sed primum quidem vt doceret ſe etiam veterem agnoſcere ſcripturam: Deinde etiam vt omnem alienam ſcripturam ſecerneret ac ſepararet. Ea enim ſola ſcriptura, quę à Deo eſt inſpirata, vtilitatem in ſe continet. Iam verò dicit etiam promiſſi ſpeciem.

De filio ſuo qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem.

Per omnes, inquit, Prophetas Deus pater prædixit quæ de filio futura erant, qui quamuis ab eo, natura erat genitus ante ſæcula, filius tamen Dauid appellatus eſt, vt qui ex ſemine Dauid humanam naturam acceperit. Cùm autem Dauid meminiſſet, neceſſario addidit illud, *Secũdum carnem*, ne natura quidem filius Dauid exiſtimaretur, Dei autem gratia. Illa enim adiectio, *Secundum carnem*, innuit quod Dei & Patris verè eſt filius ſecundum diuinitatem. Neque enim in ijs, qui id ſunt ſolum quod videntur eſt inuenire adiectum illud, Math. 1. *Secundum carnem*. Teſtis eſt beatus Matthæus Euangeliſta. Cùm enim dixiſſet, Abraam genuit Iſaac, Iſaac autem genuit Iacob, Iacob autem genuit Iudam, & cùm omnem deinceps genealogiam eſſet perſecutus, nuſquam addidit illud, *Secundum carnem*. Neque enim iis, qui erant ipſi homines eiuſmodi conueniebat appellatio. Hic autem quoniam non ſolum homo eſt, ſed & Deus ante ſæcula qui homo factus eſt verbum Dei, cùm ſeminis Dauid meminiſſet diuinus Apoſtolus, illud *Secundum carnem*, neceſſario addidit, nos apertè docens quomodo eſt Dei quidem filius, quomodo autem filius Dauid dictus ſit.

Qui prædeſtinatus fuit filius Dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti Domini noſtri.

Ante crucem quidem & paſſionem Dominus Chriſtus non ſolum aliis Iudæis, ſed ipſis etiam Apoſtolis non videbatur eſſe Deus. Offendebantur enim rebus humanis, cùm eum comedentem, & bibentem, & dormientem, laborantemque viderent. & ne eius quidem miracula eos ad hanc opinionem adducebant. Iam enim cùm primum illud quod in mari factum eſt miraculum vidiſſent, dicebant: *Quis* eſt hic homo? Nam & mare & venti ei obediunt. Luc. 8. Et propterea Chriſtus eis etiam dicebat: *Habeo* multa vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo. Ioan. 16. Quando autem venerit ille Spiritus veritatis, ille vos deducet in omnem veritatem. Et rurſus. *Sedete* hic Luc. 24. B in hac ciuitate donec induti fueritis potentiam ex alto, cùm venerit Spiritus ſanctus in vos. Ante paſſionem ergo, habebant eiuſmodi de eo opiniones. Poſtquam autem reſurrexiſſet, & ad cœlos aſcendiſſet, & ſanctus Spiritus veniſſet, & omnis generis miracula venerabili eius nomine inuocato efficerent, ſciuerunt omnes qui crediderant, eum eſſe Deum, & vnigenitum Dei filium. Hoc ergo hic quoque docuit diuinus Apoſtolus, quod qui filius Dauid ſecundum carnem dictus eſt, definitus & demonſtratus eſt Dei filius per potentiam, quæ à ſancto Spiritu exercebatur, poſtquam Dominus noſter Ieſus à mortuis reſurrexiſſet.

Per quem accepimus gratiam & Apoſtolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius.

Ipſe enim nos prædicatores conſtituit, omnium gentium nobis mandata ſalute, & donata ab ipſo gratia quæ prædicationi reſponderet ac conueniret.

In quibus eſtis & vos vocati Ieſu Chriſti.

Ex iis, inquit, vos quoque gentibus eſtis quarum cultura nobis commiſſa eſt. Ne enim exiſtimetis me aliena vſurpare, & agros, qui ab aliis C poſſidentur, inuadere. Dominus enim me omnium gentium prædicatorem elegit.

Omnibus qui ſunt Romæ dilectis Dei, vocatis ſanctis.

Et diuinis eos appellationibus honorauit: & arrogantiam repreſſit. Primum enim eos, non, vt qui totius orbis terrarum dominium obtinerent, ab aliis gentibus ſecreuit, ſed aliis commiſcuit. Deinde autem omnibus ſimul ſcribit, ſeruos miſcens & mendicos, & eos, qui ſibi manibus victum parant, eoſque qui propter opes nimias ſibi placent, & eos qui magna ſunt poteſtate præditi. Quòd enim ex his quoque aliqui credidiſſent, docet ipſe ex Epiſtola ad Philippenſes. Salutant enim inquit, vos, qui Ad Philip. ſunt ex domo Cæſaris. Iam verò eos quoque docuit, quod non ſcribit infidelibus, ſed iis qui iam crediderunt. Vnde eos etiã vocatos & ſanctos appellat, ſpiritalibus eos laudibus extollens, & totum in eum qui ipſos illo beneficio affecerat deſiderium inflammans.

Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro & Domino Ieſu Chriſto. A

Hic epiſtolæ inſcriptionem præfecit. Paulus enim, inquit, ſeruus Ieſu Chriſti, omnibus qui ſunt Romæ dilectis, Dei vocatis ſanctis, Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro & Domino Ieſu Chriſto. Alia autem omnia interiecit, docens à quonam prædicator ſit conſtitutus, & quænam prædicare iuſſus ſit, & quibuſnam hæc offerre ei præſcriptum ſit. Eis autem precatur primum quidem Dei gratiam. Per hanc enim, quicunque crediderunt, ſunt ſalutem conſecuti. Deinde pacem: per quam omnem rectam & ex virtute actionem ſignificat. Cum Deo enim pacem habet, qui Euangelicam vitæ inſtitutionem amplectitur, quiq; prompto & alacri animo eum in omnib' colit & obſeruat. Hæc autẽ dona non ſolum Patrẽ, ſed etiam filium ſuppeditare oſtendit.

A Deo enim inquit, Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.

Per quæ nos apertè docuit patris & filij æqualitatem.

Primum quidem gratias ago Deo meo per Ieſum Chriſtum pro vobis omnibus, quòd fides veſtra annunciatur in vniuerſo mundo. B

Hoc autem non eis blandiens, ſed vera dicens poſuit Apoſtolus. Neque enim fieri poterat, vt quæ Romæ eueniebant, ea illos qui in toto erant terrarum orbe, laterent. In illa enim olim Romanorum Imperatores regiam ſuam habebant, & illinc emittebantur & qui gentibus præeſſent, & qui à ciuitatibus vectigal exigerent. Iam verò in illam quoque concurrebant omnes qui regalia profitebantur beneficia. & per hos omnes vbique ſignificabatur, quòd ciuitas Romanorum Chriſti doctrinam perceperat. Hoc autem iis qui audiebant maximam vtilitatem afferebat. Vnde & diuinus Apoſtolus propter hæc Dominum laudabat. Quoniam autem dixit ſe quidem fuiſſe conſtitutum omnium gentium Apoſtolum, multum autem temporis prætererat, ex quo nec ipſe ad eos venerat, nec ipſos literis ad veritatem deduxerat, neceſſario affert excuſationem, & Dominum Deum ad ſuæ in eos affectionis teſtimonium vocat.

Teſtis enim mihi eſt Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo, in Euangelio filij eius, quòd ſine intermiſſione memoriam veſtri facio in orationibus meis, ſi quo modo tandem aliquando proſperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. C

Multa ſunt genera diuini cultus & ſeruitutis. Nam & is Deum colit, eique ſeruit qui Deum precatur, & qui ieiunio vtitur, & qui vacat diuinis eloquiis. & is etiam qui curandorum hoſpitum curam gerit. Diuinus autem Apoſtolus ſe dicit Deo ſeruire, dum filij eius gentibus præbet Euangelium. & ſeruire in ſpiritu, hoc eſt in data gratia. Ita ſcit vnigeniti honorem Deo placere. Accuratè autem loquens, non dixit ſe ſimpliciter iter ad eos petiuiſſe, ſed in voluntate Dei. Si hoc, inquit, placet rerum omnium gubernatori. Si autem vbi de tot hominum myriadum ſalute agitur, nihil indiſtinctè petiit diuinus Apoſtolus, ſed petitioni diuinam voluntatem coniunxit, quanam venia digni ſumus, qui de rebus ſenſilibus & diſſerimus, & eas optamus, nec noſtra omnia diuinæ voluntati permittimus, ab eáque pendemus?

Cupio enim videre vos vt impertiar aliquid gratiæ ſpiritualis.

Sunt hæc quæ dicta ſunt plena humilitatis. Non enim dixit, vt dem, ſed vt impertiar. Communico enim ex iis quæ accepi. Et quia primus eis magnus Petrus doctrinam Euangelicam præbuit, neceſſario intulit,

Ad confirmandos vos.

Non aliam, inquit, doctrinam affero, ſed eam quæ iam oblata eſt confirmare, & arbores iam plantatas irrigare volo. Deinde rurſus orationem multa replet moderatione.

Hoc autem eſt ſimul conſolari in vobis per eam quæ inuicem eſt fidem veſtram & meam.

Non ſolum enim volo vobis dare, ſed etiam accipere. Præceptorem autem etiam excitat diſcipulorum alacritas.

Nolo autem vos ignorare fratres, quod ſæpe propoſui ad vos venire, & prohibitus ſum vſque adhuc.

Et propoſitum oſtendit, & conſilium declarauit. Diuina enim, inquit, gratia me vt vult regit. Cùm autem in medio poſuiſſet illud, *Prohibitus ſum huc vſque*, docet apertius quamobrem ad ipſos B venire voluerit.

Vt aliquem fructum in vobis habeam, ſicut & in cæteris gentibus, Græcis & barbaris, ſapientibus & inſipientibus debitor ſum. ita quod in me promptum eſt vobis euangelizare.

Doctor omnium gentium electus ſum. Quamobrem debeo omnibus doctrinæ debitum, non ſolum Græcis, ſed etiam barbaris. Propterea enim etiam diuerſas nobis dedit linguas Spiritus ſancti gratia, & conuenit quidem tum iis quibus doctrina magnos ſpiritus facit, tum iis qui non ſunt eloquentiæ myſteriis initiati, debitum exoluere. *Sapientes* enim eos appellat, qui propter dicendi facultatem linguæque volubilitatem efferuntur. *Inſipientes* autem eos, qui ab iis qui dicuntur ſapientes, propter imperitiam ita vocantur. Et quoniam non omnes Euangelij prædicationem ſuſcipiebant, merito adiecit, *Quod in me promptum eſt*. Meum eſt enim prædicare. Eſt autem audientium, credere. Quoniam autem prædicationem ſæpe Euangelium appellauit, hoc autem in ſe habebat memoriam & crucis & mortis, iis autem qui nondum crediderant hæc videbantur eſſe C plena probri & ignominiæ, opportunè ſubiunxit.

Non enim erubeſco Euangelium Chriſti. Virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti, Iudæo primum & Græco.

Non reſpicio, inquit, quæ eſſe videtur, ignominiam, ſed, quod ex ea proficiſcitur, beneficium. Qui enim crediderunt, ex ea ſalutem colligunt. Ita etiam multa ex ſenſilibus habent ſuam quandam occultam operationem. Etenim piper extrinſecus quidem frigidum eſſe videtur, & iis qui neſciunt nihil penitus caloris præ ſe fert: at qui ipſum dentibus comminuit, igni non diſſimilis caloris ſenſum in ſe ſuſcipit. Et ideo medici hoc calidum potentia nominant, vtpote quod non videtur quidem tale, ſed tale poteſt reddi. Ita & frumentum poteſt quidem eſſe & radix, & culmus, & ſpica, non tamen videtur eſſe tale, priuſquam in terræ ſulcis fuerit ſeminatum. Iure ergo diuinus Apoſtolus ſalutarem prædicationem Dei potentiam appellauit, vt quæ ſolis credentibus potentiam aperiat, & ſalutem largiatur. Dicit autem hoc eſſe omnibus propoſitum & Iudæis &

Græcis. Græcis autem Iudæos præpoſuit, quoniam Dominus Chriſtus ad eos primos miſit ſacros Apoſtolos prædicatores. A Ita etiam dicit Deus per Prophetam. Poſui te in teſtamentum generis: in lucem gentium. Genus appellaos Iudæos, quoniam ſecundum carnem ex eis germinauit.

Eſa. 42. vbi ita habetur: Ponam te in fœdus populi, atque in lucem gentiũ.

Iuſtitia enim Dei in ipſo reuelatur ex fide in fidem.

Non reuelatur omnibus, ſed iis, qui habent oculos fidei. Docet autem nos diuinus Apoſtolus, quòd Deus ab initio nobis ita prouidit, eáque per prophetas prædixit, & ante prophetas habuit in ſe abſconſum de iis conſilium. Hoc etiam enim alibi dicit. Myſterium abſconſum in Deo qui omnia creauit. Et rurſus. Loquimur ſapientiam in Deo abſconditam, quam præfiniit Deus ante ſæcula in gloriam noſtram. Er hic itaque non dixit, *Datur* iuſtitia, ſed *Reuelatur*. Quæ enim prius abſconſa fuerat, manifeſtatur credentibus. *Ex fide in fidem*, inquit. Oportet enim credere prophetis, & per illos deduci ad fidem Euangelij. Habet autem hoc quoque aliam intelligentiam. Qui enim Domino Chriſto credit, & ſanctiſſimi baptiſmatis gratiam ſuſcipit, & refert gratiam adoptionis filiorum, per ea deducitur vt futuris B bonis credat, Mortuorum, inquam, reſurrectioni, & vitæ æternæ, & regno cœlorum. Dicit autem Dei iuſtitiam reuelari per Euangelium, non ſolum quæ nobis ſuppeditatur, ſed & quæ in ipſo diſpenſationis myſterio apertè oſtenditur. Non enim poteſtate noſtram ſalutem procurauit, nec imperio ac verbo mortis potentiam fregit ac euertit: ſed cum iuſtitia miſericordiam commiſcuit. Et ipſum vnigenitum Dei verbum Adæ naturam indutum, cùm ſe ab omni peccato immunem ſeruaſſet, eam pro nobis obtulit, & naturæ debito perſoluto, commune omnium hominum debitum diſſoluit. Sed diuinus Apoſtolus hæc nos docet apertius in iis quæ ſequuntur. Nos autem interpretationem ſigillatim perſequamur. Cùm itaque dixiſſet quòd & Iudæis & Græcis volentibus adeſt ſalus, dictum ſuum ſcripturæ teſtimonio confirmauit, & dicit.

1. Cor. 2.

Sicut ſcriptum eſt, Iuſtus autem ex fide viuit.

Hoc autem poſuit, Iudæorum gratia, docens eos non legalem quidem amplecti debere inſtitutionem, ſed ſequi ſuos Prophetas. Hi enim mul- C tis retro ſæculis futuram per fidem ſalutem prædicarunt. Hinc itaque deſiſtens Iudæos primum accuſare, omnes alios homines accuſat, vt qui legem in natura ab opifice poſitam abſque vllo metu tranſilierint. Eorum autem accuſatio habet etiam defenſionem Creatoris. Cùm enim eos fabricatus eſt, non permiſit vt inſtar ratione carentium animalium viuerent, ſed eos ratione honorauit, & iudicium, bonorúmque ac contrariorum diiudicationem indidit. Et hoc dictum ſuo teſtimonio confirmant, qui ante legem Moſaicam in virtute & pietate excelluerunt, & qui rurſus iter contrarium ingreſſi ſunt. Etenim Adam cùm ſtatim præceptum tranſgreſſus eſſet, & de fructu quem prohibuerat, guſtaſſet, latere quidem conatus eſt eum vlciſcente conſcientia. Deinde in iudicium vocatos, nec factum inficiatus eſt, nec ad ſui defenſionem ignorantiam prætendit: ſed eius de quo accuſabatur culpam in mulierem tranſtulit. Apertè itaque hoc docet, quòd natura habuit rerum diſcernendarum poteſtatem. Ita etiam Cain fratrem quidem clanculum interfecit. interrogatus autem vbi eſſet frater eius, negauit, & factum celare conatus eſt. Conuictus verò, iuſtum eſſe ſupplicium confeſſus, & Iudicis ſententiæ aſſenſus eſt, & magis etiam quàm vt venia dignus eſſet ſe peccauiſſe dixit. Innumerabilia autem eiuſmodi licet in ſacra ſcriptura inuenire. Et ideo dixit diuinus Apoſtolus.

Gen. 3.

Gen. 4.

Reuelatur enim ira Dei de cœlo ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam hominum eorum, qui veritatem in iniuſtitia detinent.

Natura enim eos vtrumq; docuit, & Deum eſſe omnium Opificem, & fugere quidem iniuſtitiã, iuſtitiã verò amplecti. Sed datis ſibi præceptoribus, non vt par fuit vſi ſunt. Vnde etiam eis futurum ſupplicium minatus eſt. Conuenienter autem hic quoque poſuit *Reuelatur*, nempe quòd intentatas ſuppliciorum minas non credant, ſed eas ſunt poſtea veras re ipſa experturi. Iram autem Dei ſupplicium appellat, non quòd Deus vlla animi ratione concitatus puniat, ſed vt eos, qui contradicunt ipſo nomine terreat. Dicit autem eam de cœlo reuelari, vtpote cùm Deus & Seruator noſter illinc ſit appariturus. Hoc enim dicit etiam ipſe Dominus, Tunc videbitis filium hominis venientem in nubibus cœli cum poteſtate magna, & maieſtate.

Mat. 26.

Quia quod de Deo cognoſci poteſt, manifeſtum eſt in illis.

Sed quis hanc eis dedit cognitionem?

Deus enim illis manifeſtauit.

Qua ratione, & quonam modo?

Inuiſibilia enim ipſius, a creatione mundi, per ea qua facta intellecta conſpiciuntur, & ſempiterna eius potentia & diuinitas.

Creatio enim, &, quæ fiunt in creatione, horarum mutationes, & temporum viciſſitudines, noctíſque & diei ſucceſſiones, nubium quædam veluti parturitiones, auræ ventorum, fructuúmque & ſeminum productiones, & quæcunque eiuſmodi, nos apertè docent & Deum eſſe omnium effectorem, & creationis clauum ſcite ſe ſapienter tenere. Qui enim ſola ſua benignitate & humanitate adductus, fabricatus eſt, nunquam eorum quæ fecit curam omnem abiecerit, & abſque adminiſtratione reliquerit. Et ideo non dixit diuinus Apoſtolus, *Inuiſibile* ipſius, ſed *Inuiſibilia* ipſius. hoc eſt, eius creatio, & prouidentia, & iuſta in vnoquoque ſententia, rerúmque adminiſtrãdarum multiplices ac variæ rationes. Quamobrem veniam non merentur, qui cùm eiuſmodi præceptores habuerint, ex tot diſciplinis nullam vtilitatem percepere. Hoc enim ſubiunxit.

Ita vt ſint ipſi inexcuſabiles.

Res enim ipſæ propemodum clamant, non poſſe vllo modo eos deprecari, vt à malis quorum minæ illis intentatæ ſunt, liberentur.

Quia cum cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, vel gratias egerunt.

Quòd enim Deum eſſe cognouerunt, ipſi quoque teſtificantur. Venerabile enim hoc nomen circumferunt, bonas autem, & quas par eſt, opiniones de ipſo habere nolunt.

Sed euanuerunt in cogitationibus ſuis: & obſcuratum eſt inſipiens cor ipſorum.

Stultas enim cogitationes ſecuti ſunt: & infidelitatis tenebras ſua ſponte ſuſceperunt.

Dicentes

Dicentes eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.

A Appellatione auxit reprehenſionem. Scipſos enim nominantes ſapientes, ſcipſos inſipientes eſſe factis oſtenderunt.

Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudine imaginis corruptibilis hominis.

Cùm enim noluiſſent intelligere omnium quæ ſunt opificem eſſe immortalem, & ab omni interitu liberum, & iis quæ videntur ſoperiorem, ſuorum corporum imagines Deum appellauerunt. Neque enim pictores, ſculptores, & ſtatuarij, animarum qoæ ſub aſpectum non cadont imagines imitantur, ſed corporum, qoæ corrumpuntur & intereunt. Nec hoc eis ad impietatem fuit ſatis, ſed etiam volucrum, quadrupedum, ſerpentiom imagines adorauerunt. Oportebat autem eos videre, quòd eorum àlia quidem comedunt, vt quæ ſint eſculenta: alia aotem abhorrent vt immunda: alia autem fugiunt, vt quæ ſint noxia, & eis inſidientur. Adeo autem extrema fuit eorum ſtultitia & ſtupor, vt eorum quæ comedebant, & quæ abhorrebant, & quæ fugiebant & interimebant, imagines in Deos referrent.

B *Propter quod tradidit illos Deus in deſideriis cordis eorum in immunditiam, vt contumeliis afficiant corpora ſua in ſeipſis.*

Illud, *Tradidit*, poſuit pro *Permiſit*. Dicit autem quòd cùm vidiſſet eos nec velle per opificiom ad effectorem deduci, neque vi rationis indita meliora in rebus agendis eligere, deteriora autem fugere, illos ſua prouidentia priuauit: & tanquam cimbam abſqoe rectore ferri permiſit, non ſinens viij gobernarent qui ad extremam vſque impietatem prolapſi fuerant, quæ etiam iniuſtam & legibus contrariam vitam peperit.

Qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt & ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori, qui eſt benedictus in ſæcula. Amen.

Impietas, inquit, fuit iniquitatis & iniuſtitiæ fundamentom. Propter vtrumque aotem diuina gratia priuati ſont. *Dei* autem *veritatem* vocat nomen Dei: *Mendacium* autem, mano factam imaginem. Cùm enim oporteret eos verum Deum adorare, creaturæ diuinum honorem tribuerunt. In eaſdem enim reprehenſiones incidunt ij, qui vnigenitum Dei filium creaturam quidem vocant, tanquam Deum autem adorant. Oportet enim, vel ſi Deom exiſtimant, eum cum creatura non coniungere, ſed cum Deo qui genuit: Vel ſi creaturam appellant, ei diuinum honorem non exhibere: Sed eorum quæ ſequuntur interpretationem aggrediamur.

Propterea tradidit eos Deus in paſſiones ignominiæ. Nam & fœminæ eorum mutauerunt naturalem vſum, in eum, qui eſt contra naturam. Similiter autem & maſculi, relicto naturali vſu fœminæ, exarſerunt in deſiderio ſui in inuicem, maſculi in maſculos turpitudinem operantes.

Conuenientiam quandam & proportionem inter ſe habent impietas & iniquitas. Sicut enim motaoerunt Dei veritatem in mendacium, ita euam legitimum cupiditatis vſum in iniuſtum & nefarium.

Et mercedem, quam oportuit, erroris ſui in ſe recipientes.

Huius enim animi perturbationis extremum eſt ſupplicium ignominia. Qoæ enim nullus vnquam hoſtis in eos perpetrauerit, ea lubentiſſimè & promptiſſimè amplectuntur: & quod nullus vnquam iudex in eos ſupplicium ſtatuerit, ij illud in ſeipſos attrahunt. Et quænam malorum cauſa eſt?

Et ſicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea quæ non conueniunt.

Si eum enim voluiſſent cognoſcere, diuinas leges ſecuti eſſent. Quia aotem creatorem negauerunt, illius prouidentia omnino priuati ſunt. Quam obrem omne vitij genus in ſe audacter ſuſcipiont.

Repletos omni iniquitate.

Iniquitatem, ſeo iniuſtitiam, vocat, quæ ex diametro iuſtitiæ eſt oppoſita. Ex ea enim quodlibet vitiom ac reprehendendum genus germinat: Ipſa qooque germina proſequitur.

Fornicatione, malitia, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, Deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, arrogantes, inuentores malorum, parentibus non obedientes, inſipientes, incompoſitos, ſine affectione, abſque fœdere, ſine miſericordia.

B Et fornicationem quidem vocat congreſſionem, quæ fit non in matrimonio. *Malitiam* autem, mentem beloinam. *Auaritiam* autem, plura habendi cupiditatem, & eorum quæ ad ſe non pertinent rapidam. *Nequitiam*, animæ ad deteriora inclinationem, & quæ ad proximi detrimentum ſuſcipitur cogitationem. *Plenos inuidia*. Grauis animi perturbatio, & quæ felicitatem proximi ferre nequit. Ea autem & cædem gignit, & dolum concipit. Cain enim inuidia ſauciatus, & doli ope vſus, fratrem in campum ſeduxit, cædem autem perpetrauit. *Malignos* verò vocat, qui rationis facultate ad inſidias comparandas vtuntur, & proximo perniciem architectantur. *Suſurrones* autem, qui in aurē loquuntur, & de præſentibos aliquibus male dicont. *Detractores* verò, qoi abſentes audacter calumniantur. *Deioſores*, qoi infeſto ſunt in Deum animo. *Contumelioſos*, qui ad contumelias & probra ingerenda proni ſunt. *Superbos*, qoi ob ea, quibus ſunt cæteris ſoperiores, commoda, efferuntur. *Arrogantes*, qui cùm nullam occaſionem habeant vt de ſe præclarè ac magnificè ſentiant, ſine cauſa tamen intumeſcunt.

C *Malorum inuentores*, qui non ſolum mala, quæ in communi vſu verſantur, ſed etiàm alia excogitant. *Parentibus* non obedientes. Hoc quoque eſt maximum & alieniſſimum vitium, & quod ab ipſa natura accuſatur. *Inſipientes*, qui enim in vitam improbam & iniuſtam impegerunt, ij rationis characteres amiſerunt. *Incompoſitos*, qui vitam improbam & ab omni ſocietate & communicatione alienam amplectuntur. *Amicitia expertes*, qui amicitiæ leges nolont diſcere. *Sine fœdere*, eos qui, quæ conuenerunt impudenter tranſgrediuntor. *Immiſericordes*, qui ferarum crudelitatem imitantur.

Qui cùm iuſtitiam Dei cognouiſſent, quòd, qui talia agunt digni ſunt morte, non ſolum ea faciunt, ſed etiam iis qui ea faciunt aſſentiuntur & ea comprobant.

Oſtendimus quomodo natura docet & bonorum electionem, & fogam contrariorum. Sed tamen ij, inquit, non ſatis ducunt hæc facere, ſed etiam iis qui ſimilia faciunt laudes contexunt. Oportebat enim non ſolum aliorum iniquitatem odiſſe, ſed etiam ſuam abhorrere. Deinde

curſus aliter oſtendit nos habere bona & mala diſcernendi facultatem.

CAP. II.

Propter quod inexcuſabilis es ô homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipſum condemnas, eadem enim agis qui iudicas.

Sed quamuis ita affecti ſitis, ſi iudicandi poteſtatem ab aliquo acceperitis, eos qui leges tranſgrediuntur tanquam reos punitis. tantum habetis de rebus bonis & contrariis iudicium. Sciendum eſt autem, quòd per quæ alios qui peccant iudicatis, vos quoque ipſos eiſdem ſententiis ſubiicitis. eandem enim in vos iniquitatem ſuſcipere audetis.

Scimus enim, quòd iudicium Dei eſt ſecundum veritatem in eos qui talia agunt.

Eſt autem manifeſtum iis qui ſapiunt, quòd qui ſe iniquè gerunt, diuina ſententia puniuntur.

Exiſtimas autem hoc ô homo qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quòd tu effugies iudicium Dei? An diuitias bonitatis eius, & patientiæ & longanimitatis contemnis?

B Nos quidem ſcimus, quòd vnicuique ſe iniquè gerenti iuſtus iudex tempeſtiuè ſupplicium imponet. Vos autem, inquit, qui alios punitis, veſtram autem iniquitatem videre non vultis, exiſtimatis fore vt diuinum iudicium effugiatis? Sed hæc uou ita habent: Suſtinet enim, & diuturna lenitate vtitur, tuam expectans pœnitentiam. Hoc enim intulit.

Ignorans quod benignitas Dei te ad pœnitentiam adducit. Secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis, & iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera eius.

Quoniam enim dura es & indomita mente, & in improbitate perſeueras, feres aduerſus teipſum ſententiam ſupplicij, quam nunc quidem Deus differt propter ſuam miſericordiam: Sed eam reuelabit in die conſummationis, operibúſque conuenientes mercedes reddet. Illud autem *Theſaurizas tibi*, rectè poſuit, oſtendens quòd nullum noſtrum dictum vel factum eſt obliuioni mandatum. Sed & virtutis amatores bouorum theſaurum ſibi congerunt: & qui iniquitatem operantur, ſimiliter malorum theſaurum accumulant.

C *Iis quidem qui per patientiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam.*

Et virtutis labores docuit, & coronas oſtendit. Illud enim, *Per patientiam boni operis*, labores ſignificat. Oportet enim ſuſtinere, & rectè ac fortiter virtutem exercere, & ita eius coronas expectare. Sed labor quidem ad tempus ſuſcipitur, lucrum verò eſt æternum. Illud autem *Æternum*, non ſolum vitæ adiungitur, ſed & gloriæ, & honori, & incorruptioni. Voluit enim pluribus oſtendere bonorum remunerationem.

Iis verò qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniuſtitiæ, ira & indignatio, tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci.

Quemadmodum in altera parte, non ſimpliciter quibuſlibet illa bona promiſit, nec iis, qui virtutem otioſe & ſegniter perſequuntur, ſed iis, qui A poſſunt eius labores ſuſtinere, ita & in vitio graues minas intentat, non iis, qui caſu aliquo in id prolabuntur, ſed iis qui illud magno ſtudio aggrediuntur. Hoc enim ſignificat illud *Ex contentione*, & *Qui*, non parent veritati, & *Operantis malum*. Similiter autem, inquit, & Iudæos & Græcos, & iniquè ſe gerentes puniet, & pietatis ac iuſtitiæ curam gerentes coronis dignabitur. Græcos autem nunc vocat, uou eos, qui ad diuinam prædicationem acceſſerunt, ſed eos, qui antequam Chriſtus homo factus eſſet, fuerunt. Non tamen iis vitam æternam pollicitus eſt qui idola adorarunt, ſed iis, qui extra legem quidem Moſaicam vitam egerunt, pietatem autem Deique cultum amplexi ſuut, & iuſtitiæ curam geſſerunt.

Gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primum, & Græco.

Hoc autem nou fruſtra poſuit, ſed vt bis id quod deinceps dicitur connecteret. Eſt enim Iudæorum accuſationem abhinc introducturus.

Non eſt ergo perſonarum acceptio apud Deum. Quicunque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege & peribunt, & quicunque in lege peccauerunt per legem iudicabuntur.

Omnium enim, inquit, creator Deus eſt, erit ergo omnium iudex. Et à Iudæis quidem ex lege Moſaica rationem exiget, eos autem qui eam non ſuſceperunt, eos enim vocat ſine lege, & deinde peccauerunt, ex natura inſita diſcernendi facultate iuſtè puniet.

Non enim auditores legis iuſti apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur.

Non enim lex ideo nobis data eſt vt noſtras aures demulceat, ſed vt ad bonorum actionem deducat.

Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex.

Quòd lex enim diuina actionem exigit, teſtantur qui ante legem Moſaicam piis quidem vſi ſunt rationibus, bonis autem actionibus vitam exornauere, & ſibi ipſis legem tulere.

Qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia, & inter ſe inuicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus, in die cum iudicabit Deus occulta hominum ſecundum Euangelium meum per Ieſum Chriſtum.

Oſtendit legem naturæ cordibus inſcriptam, & conſcientiæ & accuſationem & defenſionem veritate ornaram. Ego autem me operæpretium facturum exiſtimo, ſi quod dicitur aliquo exemplo manifeſtum effecero. Quando enim illum in Beniamin actum exordiebatur admirabilis Ioſeph, & tanquam qui calicem à ſeruo ſuffuratus eſſet eum apprehendere conabatur, fratrum veluti in igne mentem probans; aperte oſtenſa eſt couſcientiæ teſtimonij poteſtas. Tuuc enim, tunc ei quidem tragœdiæ mentem nequaquam adhibere volebant, ſed eius, quod ante duos & viginti annos admiſſum erat, ſceleris recordabantur, & illi quidem dicebant fratris ſui iunioris ſanguinem ex manibus eorum requiri. Ruben autem ſibi factarum admonitionum reminiſcebatur. Conuenienter huic ſimilitudini deſcribamus futurum iudicium, & conſcientiam eorum qui extra legem vixerunt, quæ nunc quidem ſe defendit & iguorantiam adducit, uunc autem culpam agnoſcit, & latæ ſententiæ veritatem

Gen. 43. & 44.

tatem prædicat. Ita & Abimelech cùm haberet conſcientiæ teſtimonium, Deo dicebat, *Domine* gentem innocentem & iuſtam interficies? Nonne ipſe mihi dixit, Soror mea eſt, & ipſa mihi dixit, Frater meus eſt? In corde puro cogitaui verbum hoc. Cùm autem hæc docuiſſet diuinus Apoſtolus, conuertit ſermonem ad Iudæum, & dicit.

Gen. 20.

Ecce tu Iudæus cognominaris.

Hoc enim erat olim nomen commune & venerabile, & ideo non dixit Nominaris, ſed Cognominaris.

Et requieſcis in lege.

Non enim laboras, vt qui extra legem verſatur, quærens quid ſit agendum, ſed habes legem quæ te omnia apertè docet.

Et glorians in Deo.

Vt qui te prætulerit omnibus gentibus, quæ erant in toto orbe terrarum, vt qui magnam tui curam gerere dignatus ſit, & legem dederit, & vt qui te per Prophetas inſtituerit.

Et noſti voluntatem eius.

Dei ſcilicet.

Et probas vtiliora.

Pro eo quod eſt, dignoſcis quæ inter ſe ſunt contraria, iuſtitiam, & iniuſtitiam, temperantiam & intemperantiam, pietatem & impietatem.

Inſtructus per legem.

Illa enim hæc te docuit.

Et confidis teipſum eſſe ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris ſunt, eruditorem inſipientium, magiſtrum infantium.

Hic oſtendit quidnam eos elatos & arrogantes faceret, & aperuit quodnam eſſet eorum aduerſus proſelytos ſupercilium.

Habentem formam ſcientiæ, & veritatis in lege.

Eorum enim omnium characteres tibi diuina lex attulit.

Qui ergo alium doces, teipſum non doces. Qui prædicas non furandum, furaris. Qui dicis non mœchandum, mœcharis. Qui abominaris idola, ſacrilegium committis. Qui in lege glorearis, per legis præuaricationem Deum inhonoras.

Oſtendit eum nullam ex data ſibi lege vtilitatem accepiſſe, ſed tantum propter ſcripta exultare & ſibi valde placere: & alios quidem conari docere, factis autem, verbis ſuis contradicere: & fruſtra in lege gloriari. Affert autem etiam teſtimonium ad ſuæ accuſationis confirmationem.

Nomen enim Dei per vos blaſphematur inter gentes, ſicut ſcriptum eſt.

Non ſolum enim cauſam non dediſti vt Deus glorificaretur, ſed multorum etiam linguas ad maledicta commouiſti. Cùm tuam enim ſceleratam & iniquam vitam viderent, eum qui te elegit blaſphemiis & maledictis apertè inceſſebãt. Cùm autem eos ita oſtendiſſet, nihil ex lege Moſaica vtilitatis cepiſſe, transfert orationem ad circunciſionem, & oſtendit eam quoque eſſe inutilem, quando fuerit aliorum operum expers.

Circunciſio enim prodeſt ſi legem ſerues: Sin autem ſis præuaricator legis, circunciſio tua præputiũ facta eſt.

Diuinus Apoſtolus dicta prophetica ſecutus eſt. Vniuerſorum enim Deus dicit per Hieremiã prophetam. Omnes gentes incircunciſæ carne: domus autem Iſrael incircuncisi cordibus ſuis. Et rurſus, *Circuncidamini* Deo, & oſtendens quã-

Iere. 9.

14.

A nam dicat circunciſionem Deo placere: ſubiunxit. *Et circuncidamini* præputium cordis veſtri durum. Ex hoc loco impulſus diuinus Apoſtolus oſtendit circunciſionem eſſe ſuperuacaneam, ſi non adſit animæ circunciſio. Ea enim propter ipſam data eſt. Si ipſa enim non adſit, nulla eſt alterius vtilitas. Solius enim ſignaculi locum obtinet. Sicubi autem habemus aurum vel argentum, vel lapides pretioſos, vel veſtem ſumptuoſam, illic ſolemus ſignacula imponere. Sed quando nihil bonum eſt intus repoſitum, tunc eſt ſuperuacaneum imponere ſigillum.

Si ergo præputium iuſtitias legis cuſtodiat, nonne præputium illius in circunciſionem reputabitur?

Lex, inquit, factum & opus exigit. Cùm tu ergo, qui es circunciſus, hoc non habeas, qui habet autem præputium hoc habeat, tu iure quidem legis tranſgreſſor voceris, ille verò tuam honorabilem appellationem iure acceperit: & non amplius quidem vir habens præputium, vt tu ei conuiciari ſoles, nominetur, ſed potius circunciſus, vt qui animæ vitium amputauerit.

Et iudicabit, quod eſt ex natura præputium, legem
B *conſummans, te, qui per literam & circunciſionem es præuaricator legis.*

Merito admirari debemus inſignem Apoſtoli ſapientiam. Non enim legem naturalem ſcriptæ oppoſuit, ſed nomen probri ac ignominiæ plenum honeſto ac venerabili, circunciſioni ſcilicet præputium. Hoc autem, inquit, eſt ab accuſatione liberum. non enim quis ſua ſponte ita naſcitur, ſed opifex ita fingit naturam. Quamobrem nec vllum hinc damnum ad virtutis amatores proceſſerit. Tu autem accepiſti quidem à maioribus ſignũ circunciſionis, habes autem legem quæ indicat quid ſit agendum, ſed factis ſcopo legis reſiſtis. Cùm autem oſtendiſſet circunciſionem pro ſigno quidem datam, ſed effectam poſtea ſuperuacaneam, oſtendit deinceps Iudæi quoque appellationem nihil habere vtilitatis.

Non enim qui in manifeſto, Iudæus eſt, neque quæ in manifeſto in carne, eſt circunciſio, ſed qui in occulto eſt Iudæus, & circunciſio cordis in ſpiritu, non litera, cuius laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt.

Confugit hic apertè ad teſtimonia Prophetica quæ poſuimus ſuperius. *Circuncidamini* enim, in-
C quit, præputium cordis veſtri durum.

CAP. III.

CVm ſic Iudæorum ſupercilium contraxiſſet, & oſtendiſſet eos fruſtra circunciſione, & lege, & Iudæi appellatione gloriari, ne quis exiſtimaret eos propter odium & maleuolentiam hoc facere, ſubiungit.

Quid ergo amplius Iudæo eſt, aut quæ eſt vtilitas circunciſionis?

Si alienigenarum, inquit, gentium aliqui, pietate ac virtute ornati, ijs, quæ à Deo dicta ſunt, fruuntur: cur nam Deus Iſraelem à gentibus ſeparauit, eiſque dedit circunciſionem? Iudæum autem amplius habere dicit, quòd is gentibus honore præferatur.

Multum per omnem modum.

Elegit enim eorum maiores: ab Ægyptiorum potentia liberauit, vt clara eſſet eorum fama, & in ore omnium verſaretur, per omnis generis miracula effecit, legem ad auxilium dedit: Prophe-

tas eis conſtituit. Hoc enim dicit, *Multa per omnem mundum*. His autem omnibus ſilentio prætermiſ- A ſis, ſolam legiſlationem poſuit.

Primum quidem quia illis credita ſunt eloquia Dei.

Maximus hic honor eſt, cùm aliæ gentes ſolam diſcernendi facultatem ex natura haberent, eos legem quoque accepiſſe.

Quid enim ſi aliqui ex his non crediderunt, nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuabit? Abſit.

Sciebat, inquit, Deus iam ab initio quinam legem eſſent ſeruaturi, & qui eam tranſgreſſuri. Qui itaque non crediderunt, nequaquam diuinis beneficiis exitium attulerunt. Etſi enim omnes homines in eum ingrati fuerint, non diminuet ingratus eorum animus Dei gloriam. Hoc enim declarauit per ea quæ ſubiunguntur.

Eſt autem Deus verus, omnis autem homo mendax.

Concedamus, inquit, nullum omnium hominum Deo quam par eſt gloriam reddere, ſed omnes ingrati animi crimine laborare. hoc enim dicit, Omnis autem homo mendax, quiduam ex eo Dei gloriæ deceſſerit? Hoc etiam alibi poſuit beatus Paulus. *Si non* credimus, inquit, ille tamen fidelis manet. Se enim ipſum negare non poteſt. B Hic autem etiam ſcripturæ teſtimonio vtitur.

Pſal. 50. *Sicut ſcriptum eſt, Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudiceris.*

Illud autem *vt*, non reddit hic rationem, ſed euentum ſignificat. Neque enim ideo peccamus, vt Dei humanitatem, & clementiam oſtendamus, ſed ipſe quidem beneficiorum fontes ſuppeditat, ſalutem procurans omnibus. Homines autem, cùm ſint libero arbitrio præditi, hi quidem Dei cultum præferunt, illi verò contraria via ingrediuntur, & finem vitæ ſuæ conuenientem aſſequuntur. Porrò autem Deus eos etiam beneficio afficiens, iuſtam habet in eis iudicandis defenſionem, quòd omni ratione eorum curam gerit. Mich. 6. Sic etiam dicebat ad Iſraëlem. Popule mi, quid feci tibi, vel qua te triſtitia aut moleſtia affeci, reſponde mihi. Deinde ſigillatim beneficia comHier. 2. memorat. Ita & per Hier. clamat: *Quodnam* delictum in me inuenerunt Patres veſtri, quòd longe à me receſſerunt, & poſt vana ambulauerunt, & vani facti ſunt? & rurſus adducit beneficiorum catalogum. Diuinus autem Apoſtolus, tanquam C ex aduerſariorum perſona ſyllogiſmum inducit.

Sin autem noſtra iniquitas Dei iuſtitiam commendat, quid dicemus? Nunquid iniquus Deus infert iram? Secundum hominem dico, abſit.

Neceſſario poſuit oppoſitionem, quæ ab aliis affertur, & negatione quàm ſit abſurda oſtendit. Non enim, inquit, hæc dico, ſed aliorum rationes adduxi. Id enim eſt, *Secundum hominem.*

Alioqui quomodo iudicabit Deus mundum? Si enim veritas Dei abundauit in meo mendacio in gloriam ipſius, quid adhuc ego tanquam peccator iudicor?

Eſt, inquit, abſurdiſſimum hæc dicere. Iuſta eſt enim Dei ſententia, nec mea iniquitas Deo clementiæ gloriam conciliat. Eſſet enim ſumma iniuria, ſi, qui illi gloriam conciliauerunt ab eo punirentur, & æterno ſupplicio afficerentur. Hoc enim nec iniuſtiſſimorum hominum quiſquam fecerit, nedum is ex quo ſcatent fontes iuſtitiæ.

Et non ſicut blaſphemamur, & ſicut dicunt aliqui nos dicere, Faciamus mala vt veniant bona, quorum iudicium iuſtum eſt.

Nihil, inquit, horum dicimus: ſed alij nos calumniantur, qui quidem calumniæ pœnas luent. Scire autem oportet: quod cùm ſancti dicant Apoſtoli, *Vbi abundauit* peccatum, illic abundauit & gratia, quidam, qui Dei cultui pietatique ſeruiebant, falſa in eos conferentes, illos dicere dicebant, faciamus mala, vt veniant bona, ſed non hic erat doctrinæ Apoſtolicæ ſcopus. Contrà enim decreuerunt vt ab omni iniquitate abſtineretur. Sed eos, qui ad ſanctam prædicationem accedebant, bono animo eſſe iubebant, vtpote priorum peccatorum remiſſione eis à Deo data. Nos autem interpretationem hic ſiſtentes, & mentem interiecta quiete recreantes, eum, qui dedit os homini, eumque qui ſurdus & qui ſurdaſter eſt, fecit, laudemus, & vt nos Apoſtolicæ doctrinæ intelligentiam doceat oremus. Dabit enim omnino qui dixit, Petite & dabitur vobis; quærite & Matth. 7. inuenietis: pulſate & aperietur vobis. Cum quo Luc. 11. patri cum ſanctiſſimo Spiritu gloria conuenit, & magnificentia, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen.

TOMVS SECVNDVS.

IAM diximus, diuinum Apoſtolum velle oſtendere Deum & ſeruatorem noſtrum Ieſum Chriſtum neceſſario hominem factum eſſe, & ea de cauſa & de iis qui extra legẽ, & etiam de ijs, qui ſub ea vixerunt, locutus eſt, & probauit & illos legem naturalem, & hos legem Moſaicam eſſe tranſgreſſos, & vltimo eſſe ſupplicio dignos, & optimum medicum imitatus eſt, qui docet prius grauitatẽ morbi eius qui laborat; deinde medicamentorum auxilium adhibet: Ita enim & ipſe cùm horum & illorum iniquitatem coarguiſſet, ipſoſque & reos & ſupplicio dignos oſtendiſſet, offert deinceps fidei medicamentum, & diuinæ diſpenſationis benignitatem docet, & dicit.

Quid ergo præcellimus eos? Prius enim cauſati ſumus Iudæos & Græcos omnes eſſe ſub peccato, ſicut ſcriptum eſt. Non eſt iuſtus quiſquam, non eſt intelligens, non eſt Pſal. 5. C *requirens Deum. Omnes declinauerunt, omnes inutiles facti ſunt. Non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum: ſepulchrum patens eſt guttur eorum, linguis ſuis doloſe agebant. Venenum aſpidum ſub labiis eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt. Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. Contritio & felicitas in viis ipſorum, & viam pacis non cognouerunt. Non eſt timor Dei ante oculos eorum.*

In iis quoque quæ ſuperius interpretata ſunt, cùm circumciſionem cum præputio contuliſſet, ſubiunxit, *Quid ergo* amplius Iudæo eſt? Hic quoque volens gratiæ Euangelicæ excellentiam oſtendere, ait, *Quid ergo* præcellimus eos? oſtendimus enim & eos qui extra legem, & eos qui ſub lege fuerunt, peccaſſe. Adiecit autem etiam Dauidicum teſtimonium, vt quod valde propoſito argumento conueniat. Breuitatis autem maximam curam gerens, hoc facit, alioqui omnes Prophetas ad Iudæorum accuſationem vocaſſet, qui hæc de iis, & his adhuc abſurdiora dicunt, vnde ſubiunxit.

Scimus

Scimus quòd quæcunque lex loquitur, iis qui ſunt in lege loquitur.

Poſt ſcimus, deeſt autem.

Huc autem etiam valde accuratè & exactè poſuit. Non dixit enim *Deus* qui ſunt in lege, ſed *iis* qui ſunt in lege. Multa enim dicit & de Babyloniis, & de Perſis, & Medis, & Ægyptiis, & aliis pluribus gentibus. Sed tamen, quæ de iis prædicta ſunt, Iudæis quoque obtulit:

Vt omne obſtruatur, & ſubditus ſit omnis mundus Deo.

Illud *Vt*, rurſus quodam ſibi proprio loquendi modo adiecit. Nun enim ideo fert legem vniuerſorum Deus, & præcepta dat hominibus, vt eos reddat peccatis obnoxios, ſed ipſe id facit, eorum ſalutis curam gerens. Qui autem contrarium iter ingrediuntur, ad ſe ſupplicia attrahunt. Deinde dona fidei oſtenſurus, oſtendit prius omnes ea indigere, & ante alios eos maximè qui lege gloriantur, & propter illam ſibi valde placent.

Quia ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro coram illo.

Legis Moſaicæ alia quidem naturæ cognitioni conueniebant, vt, *Non* Adulteraberis, *non* occides, *non* furaberis, *non* dices falſum teſtimonium aduerſus proximum tuum: Honora patrem, & B matrem, & quæcunque eiuſmodi. Sciebant enim ij etiam qui eam legem non ſuſceperant, vnumquodque eorum non ſolum eſſe accuſationi, ſed etiam ſupplicio obnoxium. Alia autem tulit legiſlator, quæ Iudæis eo ſolo tempore conferebant, quemadmodum circuncifionem, & ſabbatum, & ſacrificia, & aquiminaria ac lauacra, & quæ de leproſo, & eo qui ſeminis fluxione laborat, conſtituta ſunt, & alia his ſimilia, quæ aliorum quidem ſigna ſunt, ipſa autem per ſe adimplets, non ſufficiunt ad eum iuſtum reddendum, qui ea exequitur. Quamobrem diuinus quoque Apoſtolus dixit, *Quia ex* operibus legis non iuſtificabitur omnis caro coram ipſo. Et ne quis eum legem vituperate exiſtimaret, ſubiunxit,

Per legem enim cognitio peccati.

Lex, inquit, perfectiorem peccari cognitionem hominibus indidit, & vt ipſum vehementius accuſaretur effecit: ad rectè autem exercendam virtutem hominibus ſufficere non potuit. Cùm ſic oſtendiſſet legem eſſe ſolum bonorum honeſtorúmque magiſtram, oſtendit gratiæ po- C tentiam.

Nunc autem ſine lege iuſtitia Dei manifeſtata eſt, teſtificata à lege & Prophetis.

Quis Apoſtolicæ ſapientiæ potentiam ſatis pro dignitate admiretur? Simul enim oſtendit & legem ceſſauiſſe, eámque ſuo patrocinio gratiam defendere. Aptè autem etiam poſuit illud, *Manifeſtata* eſt. Quod enim erat occultatum diſpenſationis myſterium, omnibus manifeſtum reddidit. In gratiæ autem & legis collatione victoriæ excellentiam oſtendit, demonſtrans legem & Prophetias eſſe teſtes gratiæ.

Iuſtitia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes & ſuper omnes eos qui credunt.

Repetiit quod prædictum fuerat, vt adiiceretur quod reſtabat. Quia enim dixit *Iuſtitia* Dei manifeſtata eſt, deinde quædam interpoſuit, hoc dictu neceſſario repetito, oſtendit per fidem in Dominum Chriſtum eos illa frui, ſiue ſint Iudæi, ſiue Græci, qui eam aſſequi deſiderant. Illud enim *In* omnes, dicit Iudæos: ſuper omnes autem, eos qui ſunt ex aliis gentibus. Et pergit hoc A docere apertius.

Non enim eſt diſtinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei.

Paucis omnes reos eſſe oſtendit & gratia egere.

Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu.

Sola enim fide allata, peccatorum remiſſionem accepimus: quoniam veluti quoddam redemptionis pretium dominus Chriſtus ſuum corpus obtulit:

Quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſuo ſanguine.

Propitiatorium erat lamina aurea, quæ ſuper arcam ponebatur. Habebat autem vtrinque effigies Cherubin. Illinc autem ſciebat, ſacra obiens Pontifex, Deum eſſe propitium. Docet ergo diuinus Apoſtolus verum propitiatorium eſſe Dominum Chriſtum. Illud enim vetus huius typum expreſſit. Conuenit autem ei hoc nomen tanquam homini, non tanquam Deo. Tanquam Deus enim ipſe reſponſum reddit per propitiatorium. Vt homo autem, hanc etiam appellationem recipit, ſicut & alias, vt ouis, & agnus, & peccatum, & maledictum, & quæcunque eiuſmodi. Et antiquum quidem propitiatorium erat ſanguinis expers, quoniam erat etiam inanimatum: ſanguinis autem hoſtiarum guttas recipiebat. Dominus autem Chriſtus & Deus eſt & propitiatorium, & Pontifex, & agnus, & in ſuo ſanguine noſtram ſalutem procurauit, ſolam à nobis fidem exigens.

Exod. 25. 26.36 Ad Heb. 9.

Ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ propter remiſſionem præcedentium delictorum in ſuſtentatione Dei, ad oſtenſionem iuſtitiæ eius in hoc tempore.

Et ſuam bonitatem oſtendit Deus, qui diu lenis patiénſque fuerit hominibus qui ſe inique gerebant, & legem non ſeruabant: & iuſtitiam ſuam omnibus manifeſtam reddidit. Quòd autem non ſine cauſa eos qui delinquebant perpeſſus eſt, ſed hoc eis ſalutis medicamentum præparans, dicit,

Vt ſit ipſe iuſtus, & iuſtificans eum qui eſt ex fide Ieſu Chriſti.

Vtrumque enim ſciendum eſt, & quòd iuſtè & humanè ac clementer vniuerſorum Deus noſtra adminiſtrauit, & benigne nobiſcum egit: & quòd quiſquis Domino Chriſto credit, fruitur iuſtitia quæ eſt ex fide. Cùm dona gratiæ ſic breuiter oſtendiſſet, rurſus ad dicendum de lege reuertitur, & oſtendit eam cedere gratiæ.

Vbi eſt ergo gloriatio?

Poſt gloriatio, deeſt tua.

Legendum eſt per interrogationem, deinde reſponſio.

Excluſa eſt.

Non dixit, Diſſoluta eſt, ſed Excluſa eſt, pro eo quod eſt, Non habet amplius locum. Gloriationem autem vocat altos Iudæorum ſpiritus & nimiam arrogantiam. Sibi enim placebant, & ſe magnificè efferebant, tanquàm ſoli diuina prouidentia fruerentur. Sed cùm diuina gratia apparuiſſet, & in omnes gentes diffuſa eſſet, ceſſauit Iudæorum gloriatio. Compendioſam enim ſibi parandæ ſalutis rationem Deus dedit hominibus, nempe fidem. Hoc enim etiam per ea quæ deinceps ſequuntur docuit Apoſtolus.

Per quam legem? factorum? Non, ſed per legem fidei.

Non ſine cauſa autem fidem legem appellauit, A ſed Hieremiæ Prophetiam in memoriam reuocans. *In diebus* enim, inquit, illis, & in illo tempore, diſponam domui Iſrael & domui Iuda teſtamentum nouum, non ſecundum teſtamentum, quod diſpoſui Patribus ipſorum. Si autem lex Moſaica appellata eſt teſtamẽtum, & nouum rurſus ſimiliter teſtamentum nominatum eſt, hoc autem decernit vt Chriſto credatur, prophetiçè diuinus Apoſtolus appellationem legis fidei coniunxit. Deinde quod de fide dicit adtexit.

Hier. 31.

Arbitramur enim iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis.

Legem hic dixit Moſaicam. Sed tamen non dicit, *Arbitramur* fide iuſtificari Iudæum, ſed hominem, quod quidem eſt commune naturæ nomen. Vnde ſyllogiſticè ſubiunxit.

An Iudaeorum Deus tantum? Nonne autem & gentium? Imo & gentium.

Deinde tanquam certum, & cui contradici non poteſt, ſententia confirmat.

Quoniam quidem vnus eſt Deus, qui iuſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem.

B Vnus eſt, inquit, omnium Deus, vnus omnium opifex, & fieri non poteſt vt eorum quidem curam gerat, illorum verò non gerat. Omnibus ergo qui credunt ſalutem præbet. Circunciſionem autem vocat Iudæos, Præputium verò gentes. Soluit autem etiam eam quæ incidit obiectionem.

Legem ergo deſtruimus per fidem? Abſit. Sed legem ſtatuimus.

Multis enim iam retro ſæculis & lex & Prophetæ fide prædixerunt. Fidem ergo ſuſcipientes, legem confirmamus. Deinde affert horum probationes, & cùm poſſet plurima Prophetarum teſtimonia adducere, pergit ad ipſam Iudæorum radicem, & oſtendit Patriarcham Abraam iuſtitiam per fidem acquiſiſſe, & dicit.

CAP. IV.

Secundum carnem, non cum patrem noſtrum Abraam, ſed cum quid inueniſſe, coniungit.

QVid ergo dicemus Patrem noſtrum Abraam inueniſſe ſecundum carnem?

Quam, inquit, antequam Abraam Deo crederet, iuſtitiam eius per opera fuiſſe audiuimus? Secundum carnem enim dicit, eam, quæ eſt in operibus, quoniam per corpus opera peragimus.

Si enim Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriationem: ſed non apud Deum.

Bonorum operum implementum, eos quidem qui operantur coronat, ſed Dei benignitatem & humanitatem non oſtendit. Sed fides facit vtrumque manifeſtum, & eius qui credit in Deum affectionem & Dei benignitatem, quoniam approbans, & amplectens fidem, eum qui illa præditus eſt, victorem declarat, & corona donat. Et hoc confirmat per ſcripturæ teſtimonium.

Quid enim dicit ſcriptura? credidit Abraam Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.

Non enim ex lege vitam inſtituens beatiſſimus Abraam diuinum teſtimonium aſſecutus eſt, ſed ei qui vocauit credens, iuſtitiæ fructum collegit.

Ei autem, qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum.

Qui eſt enim iuſtitiæ operator, mercedem poſtulat. Iuſtitia autem ex fide eſt donum Dei vniuerſorum. Hoc enim docent etiã quæ ſequuntur.

Ei vero qui non operatur, credenti autem in illum, qui iuſtificat impium; reputatur fides eius ad iuſtitiam.

Cùm ſic per Patriarcham Abraam oſtendiſſet fidem eſſe lege antiquiorem, alium rurſus eius fide dignum teſtem citat, Dauid Prophetam & Regem: cui vniuerſorum Deus factas Abrahæ promiſſiones renouauit: ſicut enim Patriarchæ Abraam pollicitus eſt ſe in eius ſemine omnes gentes benedicturum, ita etiam dixit diuiniſſimo Dauid, *Semel* iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar. Semen eius manet in ſæculum, & thronus eius tanquam ſol coram me, & tanquam luna perfecta in æternum, & teſtis in cœlo fidelis. Et rurſus, *Ponam* in mari manum ipſius, & in fluuiis dextram eius. Et rurſus. Et adorabunt eum omnes Reges terræ. Omnes gentes ſeruient ei, & cætera eiuſmodi. Et quoniam oſtendit beatum Abraam per fidem iuſtitiam acquiſiuiſſe, antequam autem data lex eſſet, natus fuerat Abraam, oſtendit neceſſario Dauid, qui ſub lege vixit, fidei teſtimonium dediſſe, & dicit.

Pſal. 88.

Ibidem.

Sicut & Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iuſtitiam ſine operibus. Beati quorum remiſſa ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Beatus vir cui non imputauerit Dominus peccatum.

Pſal. 31.

Lex, inquit, iis qui peccant ſupplicium intulit. Propheta autem eos beatos exiſtimat, qui peccatorum remiſſionem acceperunt. Manifeſtum eſt ergo, quod nos beatos prædicat, & gratiæ dona laudat. Oſtendit autem hanc eſſe omnibus propoſitam, & dicit per interrogationem.

Beatitudo ergo hæc in circumciſione, an etiam in præputio?

Deinde rurſus ex Patriarcha Abraam confirmat id quod eſt propoſitum.

Dicimus enim quod reputata eſt Abrahæ fides ad iuſtitiam. Quomodo ergo reputata eſt? Ei qui eſt in circuncïſione, an ei qui eſt in præputio? Non in circunciſione, ſed in præputio.

Oſtendit non ſolum lege, ſed ipſa etiam circunciſione, fidem eſſe antiquiorem, & quòd ante circunciſionem patriarcha iuſtitiæ ſecundum fidem teſtimonium accepit. Vbi nam ergo circunciſione opus habuerit qui ex fide iuſtitiam acqui- C ſiuit, hoc apertè docet.

Et accedit ſignum circunciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei quæ eſt in præputio.

Non eſt, inquit, circunciſio iuſtitia, ſed teſtimonium iuſtitiæ, & ſignaculum, & ſignum fidei quam ante circunciſionem acceperat.

Vt ſit pater omnium credentium per præputium, vt imputetur eis iuſtitia & pater circunciſionis.

Sic oportet diſtinguere. Oſtendit enim Patriarcham Abraam primum quidem patrem eorum qui ex præputio crediderunt, quoniam & ipſe cùm adhuc haberet præputium, Deo fidei donum obtulit, præterea autem & Iudæorum, vt qui fuerint cum illo circunciſionis participes. Et hoc ipſum docet apertius per ea quæ inferuntur.

Non iis tantum qui ſunt ex circunciſione, ſed & iis qui ſectantur veſtigia fidei quæ eſt in præputio patris noſtri Abraam.

Si quis enim ex gentibus excitus, circunciſione non accepta, illam patriarchæ fidem ſecutus fuerit, quam ante circumciſionem oſtenderat, illius cognatione non fruſtrabitur. Cùm enim

vniuerſorum

A vniuerſorum Deus, præoidiſſet ſe vnum popúlum ex Iudæis & gentibus congregaturum, & eis per fidem ſalutem præbiturum, vtrumque in patriarcha Abraham prius deſcripſit. Cùm enim oſtendiſſet ipſum etiam ante circoncißiooem iuſtitiam ex fide acquiſiiſſe, & poſt circuncißionem non ex lege Moſaica vitam inſtituiſſe, ſed in fidei veſtigiis hæſiſſe, eom patrem gentium appellauit, vt ad illum & Iodæi & Græci reſpicientes, neque hi circuncißionem, neque illi præputium, ſed vtrique eius fidem imitentor. Neque enim circuncißionem, nec præputium, ſed fidem iuſtitiam appellauit diuina ſcriptura. Cùm ſic oſtendiſſet fidem eſſe lege & antiquiorem & præſtabiliorem, oſtendit rurſus legem eſſe promiſſione facta Abrahæ recentiorem, oſteodens gratiam eſſe lege antiqoiorem. De ea enim factæ ſunt promiſſiones Abrahæ. Pollicitus eſt autem ſe in ſemine eius eſſe omnes gentes benedicturum. Per dominum autem Chriſtum promiſſum fidem accepit.

Non enim per legem promißio Abrahæ aut ſemini eius, vt hæres eſſet mundi, ſed per iuſtitiam fidei.

B Cùm enim Deo credidiſſet, oon autem cùm ex lege Moſaica vitam inſtituiſſet, accepit promiſſiooem benedictionis gentium.

Si enim qui ex lege, hæredes ſunt: exinanita eſt fides, & abolita eſt promißio.

Si enim qui ex lege vitam inſtituerunt, bona promiſſa aſſequuntur, Abraam quidem fruſtra Deo credidit: Falſa autem ſunt, & non vera, quæ illi à Deo promiſſa facta ſunt.

Lex enim iram operatur.

Lex enim conſueuit eos punire, qoi eam tranſgrediuntur. Iram enim ſuppliciuor appellauit.

Vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio.

Lex enim punit eos qui tranſgrediuntor: legi enim coniuncta eſt obſeruatio & traoſgreſſio, cùm hi quidem propter virtutis ſtudium eam lobenter ſeruent, illi verò propter ſocordiam eam ſecurè tranſgredi ſibi in animum inducant.

Ideo ex fide, vt ſecundum gratiam firma ſit promißio omni ſemini, non ei ſolum qui eſt ex lege, ſed & ei qui eſt ex fide Abrahæ, qui eſt pater omnium noſtrum.

C Iudæorum ſopercilium contraxit, vocans ſemeo Abrahæ, eos qui fidem Abrahæ ſont imitati, etiamſi ſint alienigenæ. Si aotem lex punit eos qui tranſgrediuotur, gratia autem donat peccatorum remiſſionem, hæc confirmat Dei promiſſiouem, donans gentibus benedictionem. Qoia autem & gentium & Iodæorum patrem vocauit Abraam, confirmat id qood dicit ſcripturæ teſtimonio.

Gen. 17. *Sicut ſcriptum eſt, Quia patrem multarum gentium poſui te.*

Deinde exemplo confirmat teſtimonium.

Ante Deum cui credidiſti, qui viuificat mortuos, & vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt.

Sicut enim, inqoit, Deus eſt creator omnium, & omnium Deus & curator, ita etiam Abraam omnium patrem elegit, non ſolum Iudæorum, ſed omnium qui credunt. Docet aotem etiam quàm inſignis fuerit fides Abrahæ.

Qui præter ſpem in ſpem credidit, vt fieret pater multarum gentium ſecundum quod dictum eſt. Sic erit ſemen tuum. Nec infirmatus eſt fide, nec poſtquam conſiderauit corpus ſuum emortuum, cùm eſſet centum annorum, & emortuam vuluam Sarræ.

Dictum, Gen. 15. a. Deoſt, Sicut ſtella cæli & arena maris

Videns enim ſterilem quidem cooiugem, vtrumque autem imbecilla ſenectute opprimi, nulláoique ſuſcipiendorum liberorum, ſi rationem humanam ſpectes, eſſe ſpem relictam, nec vllom eſſe antiquius exemplum, quod eum poſſet conſolari, diuinom promiſſum fideliter, hoc eſt firmam fidem adhibendo, ſuſcepit. *Præter* ſpem enim dicit, eam quæ eſt ſecondum naturam. *In ſpe* autem promiſſio Dei.

In repromißione etiam Dei non hæſitabat diffidentia; ſed confortatus eſt fide, dans gloriam Deo, & pleniſsimè ſciens, quòd id, quod promiſit, potens eſt & facere.

Non enim reſpexit ad naturæ imbecillitatem, ſed abſque vlla hæſitatiooe eius creatori credidit.

Ideo & reputata eſt illi ad iuſtitiam.

Supple fides. Ita cùm & in iis qui ſub lege, & in iis qui ante legem fuerunt, fidem viguiſſe oſtendiſſet, ad id quod eſt propoſitum orationem conuertit.

B *Non eſt autem ſcriptum tantum propter ipſum, quòd reputata eſt ei fides ad iuſtitiam, ſed & propter nos quibus reputabitur credentibus in eum, qui ſuſcitauit Dominum noſtrum Ieſum ex mortuis.*

Et patriarcha, qui videbat mortuam ſuæ coniugis vuluam, credidit quòd facile eſſet Deo promiſſum implere, & nos audientes Iodæos vocantes Dominum noſtrum mortuum, eum reſorrexiſſe credimus. Et nos itaque fructus fidei colligamus, & iuſtitiam, quæ ex ea naſcitur, carpamus. Non enim fruſtra ſcripta ſunt quæ Dominus Deus fecit patriarchæ Abrahæ, ſed vt nos illa videotes fidem ſimilem oſtendamus. Illud autem *Qui ſuſcitauit* Dominom noſtrum Chriſtum, dixit ſecundum homanitatem. Quà enim paſſus eſt, ea & reſurrexit. Carnis autem paſſio, non eſt diuinitatis, qoæ eſt ab omni paſſiooe & affectione aliena.

Qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.

C Pro noſtris enim peccatis paſſiouem ſubiit, vt noſtrum debitum exolueret, & vt eios reſurrectio communem omnium reſurrectionem procuraret. per illam enim & iuſtificationis commoda accipimus; & in baptiſmo conſepulti, peccatorum remiſſionem ſuſcipimus. Cùm fidei vires ſic oſtendiſſet, & gratiæ dona aperuiſſet, confert ſuam orationem ad exhortandum, vt actiuæ virtutis cura agatur, adhortans. Quia enim exorta fide dixit legem eſſe otioſam, & oſtendit patriarcham iuſtitiam ex fide acquiſiiſſe, ne ij, qui ſe otio totos dedunt, hinc occaſiouem acciperent actiuæ negligendæ virtutis, vtpote qoòd ſufficeret fides ad iuſtificandum, moralia dicta neceſſario admiſcet, & dicit.

CAP. V.

IVſtificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem nunc acceſſum habuimus per fidem in hanc gratiam, in qua ſtamus & gloriamur in ſpe gloriæ Dei.

Fides quidem dedit vobis remiſſiouem peccatorum, vóſque ab omni reprehenſione alienos,

iuſtóſque, per lauacri regenerationem, effecit. Conuenit autem vos eam ſeruare pacem, quam cum Deo iniiſtis. Cùm enim ei hoſtes eſſemus, reconciliauit nos vnigenitus carne ſuſcepta Dei filius. Simultatem autem illam peccatum peperit. Initam ergo pacem iuſtitia conſeruabit. Ad eam autem perſequendam nos non parum incitari conuenit, ſpem, quæ nobis data eſt, reputantes, & quam nobis dandam eſſe gloriam Deus eſt pollicitus. Suſceptorum enim laborum remunerationem, non mercedem, ſed gloriam appellauit, oſtendens quanta futura ſit remuneratio. Quia autem eo tempore multas moleſtias ſuſtinebant, iniuriis, contumeliis ac tormentis & innumerabilibus mortis generibus affecti, iure quoque de iis affert conſolationem.

Non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus.

Apertè ſuam inſuperabilem animi magnitudinem oſtendit. Non dixit enim, Afflictiones ſuſtinemus, ſed, *Gloriamur in afflictionibus.* Gloriamur, inquit, & de nobis magnificè ac præclarè ſentimus, vt qui ſimus Domini paſſionum participes. Et hoc quidem non dixit apertè. Ita enim ſentire, eſt eorum, qui vt eſt eius ſententia, perfecti ſunt. Alios autem ex futuris conſolatur.

Scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò ſpem, ſpes autem non confundit.

Quando aliqua moleſta & difficilia quempiam circumſederint, ſi fortiter ferat eorum impetus, probatus efficitur, & futurorum ſpe nititur. Illa eſt autem non falſa, & quæ quod verum eſt habet. Hoc enim dixit illud, *Non confundit*, vtpote cùm qui ſperant quidem, ſed ſpe falluntur, erubeſcant, & pudore afficiantur.

Quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.

Sancti enim ſpiritus gratia, quam per baptiſmum accepimus, noſtrum in Deum deſiderium accendit. Deinde etiam docet cauſam amoris.

Vet. trad. habet vt quid enim & c. vel legit interrogatiuè.

Christus enim, cùm adhuc eſſemus ſecundum tempus infirmi, pro impiis mortuus eſt. Vix enim pro iuſto quis moritur. Nam pro bono forſitan quis audeat mori.

C Cogitamus enim, quòd cùm adhuc delinqueremus, & iniquè nos gereremus, morboque impietatis adhuc eſſemus implicati, Dominus Chriſtus mortem pro nobis ſuſcepit: & hinc benignitatis & clementiæ abyſſum intelligimus. pro iuſto enim vix quiſquam mortem ſubierit. Ipſe verò propter inſignem charitatem pro peccatoribus mortem ſubiit. Hoc enim ſubiungit.

Commendat autem charitatem ſuam Deus nobis, quod cùm nos adhuc peccatores eſſemus, ſecundum tempus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt.

Deus autem inſignem ſuam in nos charitatem oſtendit, quòd Chriſti mors non pro iuſtis fuerit, ſed pro peccatoribus. Nunc enim oſtendit, quòd per fidem in ipſum iuſtificati ſumus, quando autem pro nobis mortem ſubiit, omni adhuc peccatorum generi eramus obnoxij. Illud autem *Secundum* tempus, pro eo quod eſt in tempore, opportunè, ac tempore conuenienti. Ideo autem dicit etiam in epiſtola ad Galatas, Quando autem venit plenitudo temporis, miſit filium ſuum

Gal. cap. 4.

A factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.

Multo igitur magis nunc iuſtificati in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira per ipſum.

Qui enim pro impiis & iniquis execrabilem illam mortem ſubiit, clarum eſt, quòd eos etiam, qui in illum crediderunt, à ſupplicio liberabit. Iram enim futurum ſupplicium appellat.

Si enim, cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij ipſius, multo magis reconciliati, ſalui erimus in vita ipſius.

Si cùm inimici infeſtique eſſemus, tanta nos cura dignos exiſtimauit vt filium ſuum pro nobis morti traderet: quomodo fieri poteſt, vt facta reconciliatione, nos æternæ vitæ non ſimus participes? Ac rurſus quidem certè vocat filium Dominum Chriſtum, qui eſt idem Deus & homo. Clarum eſt autem, vt exiſtimo, vel maximè hæreticis, in quánam natura paſſio facta ſit.

Non ſolum autem hoc, ſed etiam gloriamur in Deo per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

B Non ſolum enim vitam immortalem expectamus, ſed etiam in vita præſenti vt Deo familiares effecti gloriamur, de Chriſto Domino cogitantes, qui interceſſor ac mediator noſter factus pacem procurauit. Ab hoc deinceps loco diuinæ diſpenſationis reuelat myſterium, & incarnationis cauſam docet.

Propterea ſicut per vnum hominem peccatum in mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt.

Cùm Dominus Deus Adam fabricatus eſſet, & ratione ornaſſet, dedit vnum præceptum ad rationem exercendam. Neque enim fieri poterat, vt qui eſſet rationis particeps, & bona ac mala diſcernendi facultatem haberet, abſque vlla lege viueret. Is deceptus mandatum tranſgreſſus eſt. Supplicij autem comminationem legiſlator mandato coniunxit ab initio. Is itaque, cùm mortis decreto factus fuiſſet obnoxius, ita Cain & Seth & alios genuit. Hi verò omnes, vtpote ex eo geniti, habebant mortalem naturam, eiuſmodi autem natura multis indiget, & cibo, & potu, & indumentis, & habitatione, & diuerſis artibus. Eorum autem vſus ſæpe ad mediocritatis exuperationem incitat. Mediocritatis autem exuperatio peccatum generat. Dicit itaque diuinus Apoſtolus, quòd cùm Adam peccauiſſet, & mortalis propter peccatum factus eſſet, vtrumque ad genus peruenit. Ad omnes enim homines mors peruaſit, quatenus omnes peccauerunt. Non enim propter primi parentis peccatum, ſed propter ſuum, vnuſquiſq; mortis decretum ſuſcipit.

Vſque ad legem enim peccatum erat in mundo. Peccatum autem non imputabatur cùm lex non eſſet.

Non, vt nonnulli exiſtimabant, eos accuſat qui legem præceſſerunt, ſed omnes ſimul. Illud enim *Vſque* ad legem, non dicit vſque ad legis principium, ſed vſque ad finem legis, pro eo quod eſt donec lex dominata eſt, habuit peccatum vires ſuas. Si enim non ſit lex, non poteſt eſſe tranſgreſſio.

Sed regnauit mors ab Adam vſque ad Moſen, etiam in eos, qui non peccauerunt, in ſimilitudinem præuaricationis Adam qui eſt forma futuri.

Moſen

Moſen legem appellat. Hoc aotem licet etiam iuuenire in Euangeliis, Habent Moſen & prophetas. Ita etiam diuinus Apoſtolus in ſecunda ad Corinthios dicit. Sed vſque in hodiernum diem cùm legitur Moſes, velamen poſitum eſt ſuper cor eotum, pro eo qood eſt, lex. Regnauit itaque, inquit, mors ab Adam vſque ad apparitionem Seruatoris noſtri, tuuc enim ſuſcepta eſt. Lex enim, inquit, & prophetæ vſque ad Ioannem prophetauerunt. A tempore autem Ioannis regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Regnauir autem mors etiam in eos qui non peccauerunt in ſimilirudine tranſgreſſionis Adæ. Etſi enim illud mandatum uon tranſgreſſi ſont, alia tamen delicta commiſerunt. Adam autem appellauit Chriſti typom. Ipſom enim vocat futurum hac de caoſa, quòd ſicut ille, qui primos peccauit, mortis decreto ſubiectus eſt, & totom genus primum parentem ſecotum eſt: ita etiam Dominus Chriſtus, cùm ſummam iuſtitiam adimpleſſet, mortis potentiam diſſoluit, & qui primus ex mortuis reſurrexit, omnem naturam hominum ad vitam reducet, & quia Adam typum Chriſti vocauit, oſtendit eius excellentiam.

Luc. 16. — *2. Cor. 3.* — *Matth. 11.*

A

B

Sed non ſicut delictum, ita & donum.

Sed quomodo?

Si enim vnius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei, & donum, in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit.

In pœna, inquit, Dominos Deos iuſtitiæ decretom ſeruauit, & cùm Adam peccaſſet, & morti eſſet traditus, vniuerſum genus eſt conſecutum: multo vtique iuſtius in Dei benignitate & clementia iuſtitiam ſeruari, & Domini Chriſti reſurrectionis omnes homines eſſe participes. Dominum autem Chriſtum hominem hic appellauit, vt Adæ typum perfectè oſtenderet, quia ſicut illic per vnom hominem mors, ita per vnum hominem hic eſt mortis diſſolutio.

Et non ſicut per vnum hominem donum, Nam iudicium ex vno in condemnationem, Gratiam autem ex multis delictis in iuſtificationem.

Superat, inquit, gratiæ monificentia iuſtitiæ decretum. Tunc enim cùm homo peccaſſet, totum genus pœnas luit. Nunc aotem cùm omnes homines ſe impiè & iniquè gerant, non ſupplicium irrogauit, ſed vitam donauit.

C

Si enim vnius delicto mors regnauit, per vnum multo magis gratia abundantiam & donationis & iuſtitia accipientes, in vita regnabunt per Ieſum Chriſtum.

Si per vnum hominem tranſgreſſio, mortis potentiam confirmauit: clarum eſt, quòd, qui copioſa Dei dona acceperunt, erunt morte potentiores, & cum Chriſto regni ab omni exitio ac interitu alieni, & vitæ æternæ erunt participes.

Igitur ſicut per vnius delictum, in omnes homines in condemnationem, ita & per vnius iuſtitiam, in omnes homines in iuſtificationem vitæ.

Ne dubitate, inquit, de iis quæ à me dicuntur ad Adam reſpicientes. Si enim illa vera ſunt, vt ſunt, & cùm ille tranſgreſſus eſſet, vniuerſum genus mortis decretum ſuſcepit, clarum eſt quòd ſeruatoris iuſtitia vitam omnibos hominibus procurat. Et rurſus hoc ipſum, aliter dicit, orationem varians & continuè reuoluens ac circumagens, vt œconomiæ myſterium nos apertius doceat.

Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita & per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi.

Exactè hic & in Adam & in gratia poſuit illud, *Multi.* Nam & in illis inuenimus aliquos, qui à maioribus peccatis alieni fuerunt, vt Abel, & Enoch, & Noe, & Melchiſedech, & Patriarchas, & eos etiam, qui in lege clari inſignéſque fuere, & poſt gratiam, multi vitam iniuſtam & ſceleratam amplectuntur. Ita cùm nos ab Adam diuinæ incarnationis cauſas docuiſſet, quæ incurrit dubitationem opponit, & eius ſolutionem inducit. Ea autem in legem incurrit, quæ inter Adam & Seruatoris noſtri aduentum data eſt. Et ideo dixit diuinus Apoſtolus.

Lex autem ſubintrauit, vt abundaret delictum.

Illud autem *Vt*, non pro cauſa poſuit, ſed ex ſuo proprio modo loquendi. Vult aotem dicere, quòd nec priori quidem tempore reliquit Deus homines ſua curatione & prouidentia deſtitutos. Sed Iudæis quidem legem dedit, per illorum autem ſtudium ac diligentiam pietatis quoque lumen aliis gentibus oſtendit. Propriè autem poſuit illud *Subintrauit*, qooniam promiſſi quod datom erat patriarchæ Chriſtus erat finis. In ſemine enim tuo, inquit, benedicentur omnes gentes terræ. Inter Abraam autem & Chriſtum lex media ingreſſa eſt. Ita autem exactius quidem docuit quòd peccatum malum eſt, ipſum autem compeſcere ac profligare non potuit, ſed etiam magis auxit. Qoo enim plura præcepta data ſunt, eo plores tranſgreſſiones fuerunt. Sed diuinus Apoſtolus breuem ſolutionem intulit.

Vbi autem abundauit peccatum, ſuperabundauit gratia.

Dei, inqoit, beneficentiæ detrimentum non attulit: ſed inſignem eius bonitatem magis oſtendit.

Vt ſicut regnauit peccatum in morte, ita & gratia regnet per iuſtitiam in vitam æternam per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

Hic compleuit caput. docet autem, quòd ſicut peccatum, quod mortem peperit, regnauit in mortalibus corporibos, animi motos ad mediocritatis exuperationem incitans: ita gratia iuſtitiam per fidem credentibus largita, non habet regnum tempore peccato æquale, ſed æternum, & ſine fine. Peccatum enim corporibus imperabat, eorum aotem morte à regno ceſſabat. Qui enim mortuos eſt, vt vult diuinos Apoſtolus, à peccato ioſtificatos eſt. Sed poſt reſurrectionem, cùm à corruptione interitúque alienæ & immortalia corpora facta fuerint, regnabit in eis gratia, peccato nollum deinceps locum habente, vbi enim perturbationes animi ceſſauerint, non erit locus peccato. Deinde rurſus aliam emergentem dubitationem proponit, & nullo negotio diſſoluit.

CAP. VI.

QVid ergo dicemus? manebimus in peccato vt gratia abundet? Abſit.

Negatione quàm id ſit abſurdom oſtendit. Hoc autem poſuit propter id quod iam ante dictum eſt: Vbi abondauit peccatum, ſuperabundauit gratia. Non illi autem ſuffecit enuntiatiua

negatio, ſed hoc etiam alia ratione ac methodo aggreditur.

Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo?

Et quomodo mortui ſumus?

An ignoratis, quòd quicunque baptizati ſumus in Christo Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus?

Negaſti, inquit, peccatum, & mortuus illi factus es, & Christo conſepultus es, quomodo ergo fieri poteſt, vt tu illud peccatum ſuſcipias?

Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, vt quemadmodum Chriſtus ex mortuis ſuſcitatus eſt per gloriam patris, ita & nos in vita nouitate ambulemus.

Ipſum baptiſmatis myſterium docuit te peccatum fugere. Baptiſmus enim habet typum mortis Domini. In illo autem tu & mortis & reſurrectionis fuiſti vnà cum CHRISTO particeps. Oportet ergo te nouam quandam vitam viuere, & ei conuenientem, cuius tu reſurrectionis fuiſti particeps. *Gloriam* autem patris vocat diuinitatem Chriſti. Etenim in alia dicit epiſtola. *Vt Deus* Domini noſtri Ieſu Chriſti pater gloriæ. Et Dominus in Euangeliis. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quòd ſi Hæretici hanc interpretationem non admiſerint, ne ſic quidem vnigeniti gloriæ quidquam detrahent. Etſi enim pater eum ſuſcitauit, ſuſcitauit vt hominem: Vt homo enim etiam paſſionem ſuſcepit.

Ioan. 2.

Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus.

Quoniam ſalutiferum baptiſmum vocauit mortis typum, nominis immutatione reſurrectionem apertè innuit. Quod rectè enim plantatur, enaſcitur.

Hoc ſcientes, quod vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt non vltra ſeruiamus peccato.

Veterem hominem non appellauit naturam, ſed malam mentem. Eam autem dicit eſſe baptiſmo mortificatam, vt ſit corpus otioſum peccato. Hoc enim ſignificat illud, vt otioſum ſit corpus peccati, vt peccato non amplius ſeruiat. Deinde hoc etiam apertius ex alia docet ſimilitudine.

Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato.

Quis enim vnquam vidit mortuum vel alienum cubile conſtuprantem, vel homicidio manus ſuas cruentantem, vel aliquid aliud turpe & flagitioſum agentem?

Si autem mortui ſumus cum Chriſto, credimus quòd etiam ſimul cum illo viuemus.

Oportet itaque & nos Chriſto conſepultos peccato quidem eſſe mortuos, expectare autem reſurrectionem. Deinde rurſus ponit exemplum.

Scientes quod Chriſtus reſurgens à mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Quòd enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel. Quod autem viuit, viuit Deo.

Per hæc verba ſatis docuit, eos qui crediderunt volēs à peccato abducere. Semel inquit, mortuus eſt Chriſtus, nec vt bis moriatur fieri poteſt, habet enim corpus immortale, & ideo vnum etiam baptiſmum percipimus. Ne aliam ergo per baptiſmum remiſſionem expectes. Pulchrè autem dixit eum mortuum eſſe peccato. Non erat enim morti obnoxius, peccatum enim non fecerat, ſed propter noſtrum peccatum mortem ſubierat.

Ita & vos exiſtimate, vos eſſe quidem peccato mortuos, viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu.

Et vos itaque in peccati quidem operatione veſtra eſſe membra mortua oſtendite: vitam autem ſecundum Chriſtū amplectimini, per quam, vitam immortalem aſſequemini. Oportet itaque nos huic doctrinæ mentem adhibere, & peccati quidem inſidias fugere, Chriſtum autem, qui nos ſeruauit, ad auxilium vocare. Inuocatus enim præſto aderit, & ſuam nobis opem præbebit. Cum quo patri cum ſancto Spiritu gloria conuenit & magnificentia nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. AMEN.

TOMVS TERTIVS.

NE ergo regnet peccatum in mortali veſtro corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius.

Regnum in hoc differt à tyrannide, quòd exiſtat quidem Tyrannis, inuitis ſubiectis, Regnum autem, iis volentibus quibus imperatur. Suadet ergo, ne peccati poteſtati amplius aſſentiamur, Dominus enim humana carne ſuſcepta eius regnum euertit, & vt qui mortalibus, & adhuc patibile corpus habentibus leges ferret, ea ſtatuit, quæ illorum imbecillitati reſpondeant, & non dicit, Ne tyrannidem exerceat peccatum, ſed ne regnet. Illud enim eſt illius proprium, hoc verò, noſtræ mentis. Animi enim perturbationum motus, & vexatio, ineſt nobis natura: eorum autem quæ ſunt prohibita actio à noſtra mente dependet. Oſtendit autem etiam bellum non diuturnum futurum, corpus mortale appellans. Cùm id enim mortis terminum acceperit, ceſſat etiam animi perturbationum inſultus. Iubet ergo nos non deponere quidem peccati tyrannidem, ſed ei non cedere immodicè accendenti appetitiones corporis.

Neque exhibete membra veſtra arma iniquitatis peccato.

Cùm regni mentionem feciſſet, eius quoque neceſſario armaturam oſtendit: noſque victoriæ parandæ rationem docuit. Peccatum enim noſtris aduerſus nos membris armis vtitur.

Sed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viuentes.

Et hoc iam dixit: Sic & vos exiſtimate eſſe mortuos quidem peccato, viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu, pro eo quod eſt. Cum Chriſto conſepulti eſtis, & conſurrexiſtis. Peccato itaque mortui eſtis, & aliam vitam quæritis.

Et membra veſtra arma iuſtitiæ Deo.

Oſtendit non malum eſſe corpus, ſed boni Dei opificium. Poteſt enim ſi rectè honeſtéque ab anima gubernetur, Deo ſeruire, & ſuum munus obire. Electionis itaque ad id quod eſt deterius inclinatio, præbet membra veluti quædam arma peccato: & rurſus, cognitionis in ea quæ bona & honeſta ſunt affectio, efficit vt membra diuinis legibus inſeruiant. Sobrij enim & temperantis muſici lingua offert conuenientem muſicam vniuerſorum Deo: Ebrij verò & deſipientis, inſuauem blaſphemiæ vocem furioſe emittit. Ita etiam ea veris ſermonibus ornatur, & falſis inquinatur. Ita etiam oculus pudicè & impudicè, toruéque & humanè intuetur. Ita etiam manus & occidit, & miſeretur, &, vt ſemel dicam omnes

corporis

corporis partes & arma iuſticiæ fiunt, ſi mens velit: & rurſus peccati, qnandu illa peccati puteſtatem amplexa fuerit. Diuinus autem Apoſtulus aliunde quoque oſtendir victuriæ facillitatem. A

Peccatum enim, inquit, non amplius vobis dominabitur.

Non amplius, inquir, natura ſola luctatur, ſed opem ferentem habet gratiam ſpiritus. Hoc enim ſubiunxit.

Non enim ſub lege eſtis, ſed ſub gratia.

Docer enim, quòd ante gratiam lex ſolum docebat quid eſſet agendum: iis autem, quibus ipſa imponebatur, nullum penitus auxilium afferebat. Gratia autem, præter legis impuſitiunem, præbet etiam auxilium, & propterea lege eſt perfectiur, quæ fit à gratia legis latiu, vtpute cùm auxilium ſuluet difficultatem. Deinde rurſus ſoluit uccurrentem dubitatiunem.

Quid ergo? peccabimus, quoniam non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia?

Propter eos qui ſunt cuntentioſiores & reprehendendi cupidiures, hanc ubiectionem poſuit, & primum quidem oegauit, rei abſurditatem oſtendens, & dixit, B

Abſit.

Deinde docet pluribus cuntrarium.

An neſcitis, quod cui vos exhibetis ſeruos ad obediendum, ſerui eſtis eius cui obeditis, ſiue peccati ad mortem, ſiue obeditionis ad iuſtitiam?

Cui ſeruire volueris opurter ei te iubenti parere, oun enim fieri poteſt vt duubus duminis ſimul ſeruias. Repugnat autem ex diametru iuſti-
Matth. 5. cia & peccatum. Huc etiam dixit Dominus in ſacris Euangeliis. Nemu puteſt duobus dominis ſeruire.

Gratias autem Deo, quòd fuiſtis ſerui peccati, obediſtis autem ex corde in quem traditi eſtis typum doctrinæ.

Et eurum mutatiunem uſtendir, & quàm hoc ſit ei gratum aperuit, Deo hymnum ufferens. Eratis enim, inquit, ſerui peccati: veſtra autem ſponte liberaque animi vuluntate illius dominium excuſſiſtis, & ſpiritalem doctrinam amplexi eſtis.

Liberati autem à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ.

Peccati ſeruimtem excuſſiſtis, iuſtitiæ autem C iugum ſubiiſtis. Fieri ergu nun puteſt vt cùm hoc habeatis, illius præceptis cedatis.

Humanum dico propter infirmitatem carnis veſtræ.

Natura adhurtationem metiur. Sciu enim quæ in muttali curpore muuentur animi perturbatiunes.

Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ ad ſanctificationem.

Per hæc quuque uſtendit nun eſſe corpus accuſandum, ſed, quæ eum malè ducir, mentem. Nihil autem à nobis quud non præſtari poſſit exigit, ſed vt quæ peccatu exhibuimus, ea ſola iuſtitiæ præbeamus. Atqui illi quidem iniuſta iubenti paruimus, huic autem ſi pareamus, id nobis conciliabit ſanctificationem.

Cum enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ.

Illius enim ſolius iuſſa implebatis, nun admittebatis autem leges iuſtitiæ. Deinde etiam aliunde uſtendit differentiam.

Quem ergo fructum habuiſtis tunc?

A Vos, inquir, dicite emulumenta peccati, imò verù eſt putius ſuperuacaneum id interrogare. Etenim vus tacentes acceptum damnum cunfitemini, nanque pudure ſuffundimini. Hoc enim ſubiunxit.

In quibus nunc erubeſcitis.

Etſi enim ſit quiſpiam longè impudentiſſimus, poſtquam à voluptate ceſſauit, pudore afficitur. Adiicit autem præterea maiurem & acerbiorem fructum peccati.

Nam finis illorum mors eſt.

Mortem autem dicir, non hanc temporalem, ſed æternam.

Nunc vero liberati quidem à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem autem, vitam æternam.

In his uppoſuit quidem peccatu Deum, pudori autem ſanctificationem, æternæ autem murti vitam æternam.

Stipendium enim peccati mors eſt.

Quia olim quidem regnauit, nunc autem tyrannidem exercet, & arma eius membra quæ malè reguntur appellauit, meritù etiam mercedem
B græcè ὀψώνιον appellauit, ita enim ſolent appellare teſſeram frumentariam militarem. Etenim 1. Cor. 9.
dicit in epiſtula ad Curinthios, *Quis vnquam militat ſuis ſtipendiis?*

Gratia autem Dei vita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro, amen.

Hic nun dicir mercedem, ſed gratiam. Eſt enim Dei donum vita æterna. Etſi quis enim ſummam & abſulutam iuſtitiam præſtiterit, temporalibus laburibus æterna in æquilibrio nun reſpundent. Hæc cùm dixiſſet de eo quòd eos peccare nun upurteat qui vitam ex gratia inſtituunt, rurſus cunuertit urationem ad conferendum legem cum gratia: & huius quidem uſtendit potentiam, illius verò imbecillitatem, & docet quòd hac quidem exorta illa ceſſauit. Sic autem incipit.

CAP. VII.

AN igneratis fratres (ſcientibus enim legem loquor) quòd lex in homine dominatur quanto tempore viuit?

C Vos, inquit, rectè ſcitis qui in lege educti eſtis, quòd lex iis duminatur qui adhuc ſuperſunt. Affert autem etiam exemplum rei prupuſitę conueniens, & dicit.

Nam quæ ſub lege eſt mulier, viuente viro alligata eſt legi. Sin autem mortuus fuerit vir eius, ſoluta eſt à lege viri. Poſt lege, de. eſt vir

Deinde hoc ducet apertius.

Igitur viuente viro vocabitur adultera ſi fuerit cum alio viro. Sin autem mortuus fuerit vir eius, liberata eſt à lege, vt non ſit adultera ſi fuerit cum alio viro.

Adulteram, inquit, vucat lex, nun eam, quæ puſt mortem coniugis alij coniungitur, ſed eam quæ cuniuge ſuperſtite cum aliu copulatur, eam enim, vt quæ legem matrimonij iniuria afficiat, puniri iubet. Clarum eſt ergu, quòd puſtquam vir vitam finierit, ex lege, & non contra legem facit vidua, quæ alij nupſerit. Et ſciebat quidem diuinus Apoſtolus, quòd lex viuentibus quoque ſeparandi matrimunij facultatem dederit, quando id nun gratum eſſet: ſed duminicum præceptum exaudiit, quod dicit Muſen hanc legem de-

diſſe ad cordis Iudæorum duritiam: ſed lege naturæ hæc non ita habuiſſe. Vnum, inquit, virum & vnam fœminam creauit Deus, in ipſa creatione matrimonij legem ſtatuens. Et propterea illo relicto, ad legem, quæ de mortuis lata eſt, acceſſit, & ſubiunxit.

Itaque fratres mei & vos mortificati eſtis legi per corpus Chriſti, vt ſitis vos alterius qui ex mortuis reſurrexit.

Atqui exemplo conuenienter conſequens erat dicere, Lex mortificata eſt, hoc eſt ceſſauit. Sed Iudæorum imbecillitatis rationem habens, legem enim valde amplectebantur: nec hæreticis, qui veteri teſtamento ſunt infeſti, eius accuſandæ occaſionem dare volens, non dixit legem ceſſauiſſe: ſed dixit nos legi mortificatos eſſe per baptiſmum ſalutarem, deinde cùm reſurrexiſſemus, alteri coniunctos eſſe, qui ex mortuis reſurrexit, hoc eſt Domino Chriſto. & quoniam coniunctionem & matrimoniũ noſtram in Chriſtum fidem appellauit, meritò matrimonii quoque fructum oſtendit.

Vt fructificetis, inquit, Deo.

Quis eſt autem fructus? Vt membra noſtra ſint arma iuſtitiæ. Valdè autem ſapienter oſtendit ipſam legem iubere vt Chriſto coniungamur. Non prohibitum enim, inquit, erat quominus poſſet mulier alij viro nubere poſt prioris mariti mortem. Deinde rurſus oſtendit differentiam.

Cùm enim eſſemus in carne.

Hoc eſt dum in legis ſtatu ageremus. Carnem enim vocauit eas leges quæ carni datæ ſunt, de cibo, & potu, & lepra, & iis ſimilibus.

Paſsiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris noſtris.

Non dixit ſub lege, ſed per legem. Ipſa enim non operabatur peccatum, ſed ipſa peccatum accuſabat. Peccatum autem bono malè vſum eſt. Neque verò membra noſtra operabantur peccatum, ſed per membra noſtra, animæ id quod eſt deterius inclinatio, perfecit eius operationem. Quid autem ex eo eueniebat?

Vt fructificarent morti.

Per hæc autem nos docuit, quòd ante gratiam, dum ſub legis ſtatu ageremus, peccati vehementiores impetus ſuſtinebamus, cùm lex quid eſſet quidem agendum oſtenderet, auxilium autem non ferret.

Nunc autem ſoluti ſumus à lege.

Rurſus parcè loquens in cautione perſtitit: & non dixit, *Soluta eſt lex*, ſed *nos ſoluti* ſumus à lege, (Eſt autẽ græce κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου, id eſt, Ocioſi facti ſumus à lege) lex ſcilicet nobis ocioſa facta eſt, neque enim ex illa amplius vitam inſtituimus.

Et quomodo ſoluti ſumus? morte in qua detinebamur.

Cùm enim legi obnoxii eſſemus acceſſimus ad baptiſmum. Simul autem cum Chriſto mortui, ac cum ipſo reſurgentes, legiſlatori coniuncti ſumus, nec legitima viuendi ratione amplius opus habemus. Ipſam enim ſpiritus gratiam accepimus. Hoc enim etiam ſequentia declarant.

Ita vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus, & non in vetuſtate literæ.

Et literæ quidem oppoſuit ſpiritum, veteri autem nouum, vt litera quidem legem oſtenderet, veteri autem, eius ceſſationem. Nam & Deus dicit per Hieremiam, *Diſponam* domui Iſrael & domui Iudæ teſtamentum nouum, non ſecundum teſtamentum quod diſpoſui patribus eorum, in die qua apprehenſa ego manu ipſorum eduxi eos è terra Ægypti. Quare etiam per Prophetam oſtenſa eſt differentia, & cum nouum teſtamentum apparuerit, oportet vetus cedere. *Hier. 31.*

Hæc cum dixiſſet diuinus Apoſtolus, & præuideret, vt pote qui diuina eſſet gratia dignus habitus, quòd quidam ex hæreticis hæc ad veteris teſtamenti accuſationem accepturi eſſent, & exiſtimaturi veterem legem eſſe alicuius alius Dei, neceſſario quoque ponit obiectiones, earumque affert ſolutiones.

Quid ergo dicemus? lex peccatum eſt?

Multa poſuit in iis quæ prius dicta ſunt, quæ iis, qui legem vellent maledictis impetere, præberent occaſionem ad eam accuſandam, niſi afferret propoſitam quæſtionum ſolutionem. *Lex enim* ſubintrauit, vt abundaret peccatum, & *Lex iram* operatur, & *Ex operibus* legis non iuſtificabitur coram eo omnis caro, & quæ ſunt his ſimilia. Vnde ad ſolutionem poſuit horum ipſorum obiectionem. Ac primum quidem blaſphemam & improbam eſſe oſtendit interrogationem, & negatiuam poſuit orationem.

Abſit.

Deinde docet legis vtilitatem.

Sed peccatum non cognoui niſi per legem.

Non ſolum inquit, non eſt lex peccati magiſtra, Abſit, ſed contrà etiam peccati accuſatrix. Neque enim cognouiſſem quid malum, niſi illa me docuiſſet.

Nam & concupiſcentiam neſciebam niſi lex dixiſſet, Non concupiſces.

Illud *Non* cognoui, & *Neſciebam*, non hic ignorationem omnino ſignificant, ſed hoc dicit, Naturalis diſcretionis exactiorem cepi cognitionem per legem.

Occaſione autem accepta, peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam.

Oſtendit eam eſſe omnino ab accuſatione liberam. Quia enim dixit aucta eſſe peccata per legis impoſitionem, ne quis exiſtimaret legem illius fuiſſe cauſam, neceſſario illius modum oſtendit. cùm enim peccatum ex lege lata pugnæ ac contentionis occaſionem cepiſſet, imbecilliorem rationem expugnauit.

Sine lege enim peccatum mortuum erat.

Niſi ſit enim lex, quæ quid ſit agendum oſtendat, & quod non agendum prohibeat, non eſt locus peccato. Deinde exemplo hoc manifeſtum efficit.

Ego autem viuebam ſine lege aliquando.

Adam enim ante tranſgreſſionem non habebat metum mortis.

Sed cùm veniſſet mandatum, reuixit peccatum, ego autem mortuus ſum.

Cùm enim Deus de arboribus ſtatuiſſet præceptum, ſtatim Diabolus per ſerpentem acceſſit ad mulierem, & fallacibus illis ſermonibus vſus eſt. Illa autem ineſcata, cùm fructus pulchritudinem aſpexiſſet, à voluptate quidem ſuperata eſt, præceptum autem tranſiliit. Vnà autem cum Adam mortis decretum accepit. Fuerat enim ille etiam eſus particeps.

Et inuentum eſt mihi mandatũ, quod erat ad vitam

bet eſſe ad mortem.

A Legem quidem & mandatum omnino defendit, peccati autem improbitatem refellit. Mandatum enim, inquit, vitam ſuppeditat: ad id autem quod eſt deterius conuerſio, mortem peperit. Propter ea propriè poſuit illud, Inuentum eſt, vt oſtendat aliud quidem eſſe legis inſtitutum, aliud verò quod propter peccatum accidit.

Nam peccatum occaſione accepta per mandatum ſeduxit me, & per illud occidit.

Idem diuerſe dixit.

Quare lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum.

Legem appellat eam quæ Moſaica dicitur, mandatum vero, quod Adæ datum eſt. Quamobrem ipſum quoque pluribus laudibus ornauit, vt quod à pluribus accuſaretur. Qui enim otio ſe totos dedunt, & virtutis labores ſuſcipere recuſant, Dominum quoque Deum accuſant quòd mandatum dederit. Si enim, inquit, quod erat futurum ignorabat: quomodo Deus, qui futura non præſcit? Sin autem cum præuideret transgreſſionem, dedit mandatum: ipſe eſt cauſa transgreſſionis. Oportebat autem eos intelligere, B quod rerum honeſtarum malarumque diſcernendarum facultas eſt propria eorum qui ſunt ratione prædıti. Eorum enim, quæ ratione carent, natura non habet hæc diſcernendi facultatem. Eſt enim rapax lupus, leo crudiuorus, & vrſi & pardi his ſimilia faciunt, nec habent ſenſum peccati, nec conſcientiam, quæ ab iis quæ facta ſunt pungatur. Homines autem, etiam ſi nullus interſit iis quæ fiunt, erubeſcunt, & quæ à ſe ſuſcipiauſa ſunt pertimeſcunt. Conſcientia enim accuſationem comparat. Quomodo ergo fieri poterat, vt qui tali eſſent natura prædıti, ſine lege viuerent? Deus ergo eam ob cauſam mandatum ſtatuit, vt & propriam naturam agnoſceret, & legiſlatorem timeret. Licet autem etiam videre legiſlatoris humanitatem. Non enim difficilem aliquam legem tulit, ſed quæ vel facillime ſeruari poſſet. Conceſſerat vt liceret frui omnibus fructibus, vnius autem ſolius eſſe participem vetuerat, non illi vnum inuidens: quomodo enim, qui illi omnium poteſtatem dederat? ſed eum docens ſeruitutis terminos, & vt in creatorem beneuolo eſſet animo Inſtituens, & rationis C facultate prædito ſui exercendi occaſionem præbens. Si autem non ſeruato præcepto, mortis decreto ſubiectus eſt, non eſt hoc culpa eius qui dedit, ſed eius qui tranſgreſſus eſt. Neque enim medicus, qui iubet ægroto vt à frigidæ potu abſtineat, hoc facit ei inuidens, ſed eius ſanitatem procurans. Quòd ſi ille non ſeruato præcepto, frigidam aquam biberit, ipſe ad ſe damnum attrahit: medicus autem nulli eſt culpæ affinis. Ac Dominus quidem certè Deus & Adam & totum illius genus omni cura & ſtudio dignatus eſt, & vt aliis omiſſis, veniam ad id quod eſt maximum, & omnium principaliſſimum: Propter illum, & illius genus vnigenitum Dei verbum homo factum eſt, & mortis potentiam fregit, quæ ab illo initium ceperat: & reſurrectionem pollicitus eſt, & cœlorum regnum parauit. Quare & illius tranſgreſſionem ſciebat, & futuram medicinam parauit. Propterea ergo diuinus Apoſtolus & ſanctum & iuſtum & bonũ præceptum appellauit. Sanctum quidẽ vt quod id quod oportet docuerit. Iuſtum autem, vt quod in tranſgreſſores recte ſententiam A tulerit. Bonum vero, vt quod iis qui illud ſeruant vitam præparet. Deinde rurſus ponit dubitationem quæ incurrit.

Quod ergo bonum eſt, mihi factum eſt mors?

Et rurſus vt ſolet negat,

Abſit.

Et oſtendit malorum cauſam.

Sed peccatum, vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum eſt mortem.

Eſt obſcurum propter nimiam breuitatem. Hoc autem dicit per bonum, hoc eſt per legem & mandatum, oſtenditur mihi peccatum, ſcilicet malum & improbum. Et quomodo oſtenditur operans mortem? Ex fructu enim cognoſco arborem, & dum video mortem, illius matrem odi. Lex autem eſt horum mihi magiſtra. Non eſt ergo lex mala, quæ hæc docet, ſed peccatum malum eſt, quod mortem conciliat. Ad id autem quod eſt deterius inclinatio, facit vt peccatum ſit in noſtra electione.

Vt fiat ſupra modum peccans peccatum per præceptum.

Etſi enim natura ipſum oſtendit, lex tamen B nos perfectius docuit quàm ſit eius inſignis improbitas. Ei autem quod eſt Fiat, aliquid deeſt. Subauditur enim, apertum. Sic enim antea diximus. Sed peccatum vt appareat peccatum, per bonum operatum eſt mihi mortem, vt fiat ſupra modum peccans peccatum per mandatum. Hoc eſt, vt per mandatum manifeſtetur peccatum ſupra modum peccare, hoc eſt eſſe malum. Deinde tanquam præſtantiſſimus pictor quiſpiam, noſtræ naturæ & peccati bellum deſcribit.

Scimus autem quod lex eſt ſpiritualis.

Legem rurſus ornat laudibus. Quid enim hac appellatione eſſe poteſt honorabilius? Diuino enim, inquit, ſpiritu ſcripta eſt. Huius gratiæ cùm eſſet particeps beatus Moſes legem conſcripſit.

Ego autem carnalis ſum venundatus ſub peccato.

Introducit hominem ante gratiam ab animi motibus & perturbationibus obſeſſum. Carnalem enim vocat eum, qui nondum ſpiritalem gratiam eſt aſſecutus. Illud autem venditus ſub peccato, per id quod à Propheta vſurpatur intelli-C gamus. Ecce, inquit, peccatis veſtris venundati eſtis. Hoc etiam hic dicit, Transfugi ad peccatum, & me illi venundedi. *Eſa.50.*

Quod enim operor non intelligo.

Qui enim à voluptate vel etiam ab ira vincitur, illa animi perturbatione ebrius, non habet apertam peccati cognitionem. Sed poſtquam ab illa perturbatione quieuerit, mali tunc ſenſum accipit. Non enim quod volo hoc ago, ſed quod odi illud ago. Hoc à lege pulchrè efficitur, nempe vt doceat quid ſit malum, & eius odium animæ inſerat. Illa autem, *non volo*, & *odi*, non neceſſitatem, ſed imbecillitatem ſignificant. Non enim neceſſitate aut vi aliqua impulſi peccamus, ſed à voluptate deliniti, ea facimus, quæ vt ſceleſtata & flagitioſa abhorremus. *Vetus habet: Non quod volo bonum hoc ago, ſed quod odi malum, illud ago.*

Si autem quod nolo illud facio, conſentio legi quòd bona eſt.

Illud enim odium quo in peccatum afficior, à lege accepi. Legem itaque defendo, & eam recte habere fateor.

Nunc autem iam non ego operor illud, ſed quod habitat

in me peccatum.

Hæc declaratione & pluribus verbis indigent. Corpus mortale effectum, poſt præcepti tranſgreſſionem, affectiones & animi perturbationes ſuſcepit. Per eas enim ea conſiſtunt quæ ad præſentem vitam pertinent. Egent enim appetitione, non ſolum nutrimenti, ſed & liberorum procreationis, & agriculturæ, & aliarum artium gratia. Si ea enim non eſſet, nihil horum conſiſteret. Ea nobis etiam ad vitam ex virtute inſtituendam conducit. Qui enim eam non deſiderat, qui pro ea ſunt ſuſcipiendi labores non tolerat. Ipſa quoque nobis diuinum deſiderium inſerit. Cupiditatis itaque commoderatio, eſt ad res bonas & honeſtas adiutrix, modum autem excedens exuperatio, intemperantiam inducit. Ea enim, vt aliis cubilibus inſidiæ parentur, & quæ non par eſt deſiderentur, latrociniaque ſuſcipiantur, ſepulchra effodiantur, cædesque perpetrentur, & eiuſmodi alia fiant, efficit. Et ideo vniuerſorum Deus illi iram adiunxit, vt illius immodicam exuperationem reprimeret. Habet tamen ipſa quoque opus aliquo, qui eius inſatiabilitatem prohibeat. Sicut ergo ei quod eſt nimium frigidum calidum admiſcemus, & rurſus nimium calidũ frigido temperamus ac caſtigamus: ita creator Deus his duabus animi perturbationibus, quæ ſunt inter ſe ex diametro contrariæ, nobis inſitis, docuit alterius per alterum nimium exceſſum corrigere. Eis enim mentem, tanquam equis aurigam, præfecit, & ſeruitutis illis iugum impoſuit, vt æqualiter ferrent eis lege impoſita. Si autem quandoque eueniret vt cupiditas vltra modum procederet, iuſſit iram pungere, vt ea ſic concitata currum rurſus æqualem ſtatueret. Quòd ſi ea rurſus nimium progrederetur, iubet rurſus cupiditatem moueri, & nimiam iræ exuperationem caſtigare. Mens itaque ſobria, ſeque moderate & ſapienter gerens, hoc modo regit. Quòd ſi ipſa negligens euaſerit, & habenas reliquerit, vt equi quidem exiliant efficit, ipſa autem trahitur, & vnà cum ipſis in lacunas & voragines incidit. Hoc diuinus Apoſtolus hic dixit, *Nunc autem* iam non ego operor illud, ſed quod inhabitat in me malum, peccatum appellans mentis ſeruitutem, & animi perturbationum dominationem. Et ipſe quidem non operatur, quoniam odio habet id quod agitur, animi autem perturbationum poteſtas hanc in ſe habet actionem.

Scio enim, quod non habitat in me, hoc eſt in carne mea, bonum.

Dicit animi perturbationum dominationem, quas introduxit quidem corpus mortale effectum, auxit autem mentis ſocordia.

Nam velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio.

Ad ea enim, quæ bona & honeſta ſunt, propenſionem ac promptitudinem, à mentis doctrina accepi: ſed in actione tamen non ſatis habeo virium, cùm aliud auxilium non habeam.

Non enim quod volo bonum hoc facio, ſed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo illud facio, iam non operor illud, ſed quod habitat in me peccatum.

Apertius hoc dixit.

Inuenio ergo legem volenti mihi facere bonum.

Hic ponenda eſt diſtinctio.

Quoniam mihi malum adiacet.

Rurſus idem propter breuitatem obſcurè poA ſuit. Dicit autem, Et lex mihi bona eſſe videtur. Laudo enim quæ ab ea conſtituta ſunt vt ſe rectè habentia, & ſimiliter ac ipſa, & quæ ſunt honeſta diligo, & quæ ſunt contraria odio habeo. Sed mihi tamen malum adiacet, hoc eſt peccatum, quòd habeam corpus mortale & patibile, animæque ſocordiam & imbecillitatem. Deinde mentis & animi perturbationum pugnam apertius oſtendit.

Condelector enim legi Dei ſecundum interiorem hominem.

Interiorem hominem dicit mentem.

Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis.

Legem peccati peccatum appellat. Id autem operationẽ exercet, quando corporales quidem animi perturbationes exiliunt: anima autem, propter eam, quam ab initio induit, ſocordiam, eas cohibere non poteſt, ſed propriam quidem libertatem abiecit, eis autem vt ſeruiat ſuſtinet. Sed tamen quamuis ſeruiat, habet odio ſeruitutem, & laudat eum qui ſeruitutem accuſat. Hæc

B omnia cùm diſſeruiſſet Apoſtolus, vt oſtenderet quales eramus ante gratiam, & quales poſt gratiam, & veluti ſuſcepta perſona eorum qui ante gratiam à peccato obſeſſi ſunt, tamquam à mediis hoſtibus circumdatus, & in ſeruitutem abductus, & ſeruire coactus, & nullum aliunde videns auxilium, grauiter quidem gemit ac lamentatur. Oſtendit autẽ legem opem ferre non poſſe, & dicit.

Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratias ago Deo meo per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

Mortis autem corpus vocat, vt quòd ſit morti obnoxium, hoc eſt mortale, anima enim immortalis. Solus enim, inquit, Dominus noſter Ieſus Chriſtus nos à graui poteſtate liberauit, morte quidem fuſa ac profligata, nobis autem immortalitate promiſſa, & vita laborum ac moleſtiarum bellique & peccati experte. Atque horum quidem in vita futura fructum percipiemus, in præſentia autem ſancti Spiritus gratiam percipientes, non ſoli aduerſus animi perturbationes in acie ſtamus: ſed eam opitulatricem habentes, eas vincere poſſumus. Deinde eorum quæ

C dicta ſunt infert ſolutionem.

Igitur ego ipſe mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati.

CAP. VIII.

NIhil ergo nunc damnationis eſt iis qui ſunt in Chriſto Ieſu iis qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum ſpiritum.

Neque enim nos nunc inuitos vincunt animi perturbationes, quoniam diuini ſpiritus gratiam accepimus.

Lex enim ſpiritus vitæ me in Chriſto Ieſu liberauit à lege peccati & mortis.

Sicut legem peccati peccatum, ita legem ſpiritus vitę viuificum ſpiritum appellauit. Eius inquit, gratia per fidem in Chriſtum Ieſum, duas libertates donauit, Non ſolum enim peccati potentiam fregit, ſed etiam mortis tyrannidem deſtruxit. Porrò autem oſtendit etiam quá nam eam ratione deſtruxerit.

Nam quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem.

Non

Non eſt ergo mala lex, ſed bona quidem, verum impotens. Imbecilla autem erat, vt quæ iis qui mortali erant induti natura iura daret. In præſentia enim per ſanctum Baptiſmum arram immortalitatis accepimus.

Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne.

Non dixit, In ſimilitudine carnis, ſed in ſimilitudine carnis peccati, naturam enim humanam acceperat, ſed peccatum humanum non acceperat, & ideo quod acceptum eſt, non ſimilitudinem carnis, ſed ſimilitudinem carnis peccati appellauit. Cùm enim eandem quam nos haberet naturam, non habuit eandem quam nos ſententiam & mentem. Dicit autem, quòd cùm lex non potuiſſet ſuum inſtitutum implere, propter eorum quibus lex dabatur imbecillitatem: habebant enim mortalem & patibilem naturam: vnigenitum Dei verbum homo factum, per humanam carnem peccatum fregit ac profligauit, cùm omnem quidem iuſtitiam impleſſet, peccati autem labem non admiſiſſet, & cùm peccatorum, tanquam peccator, mortem ſuſtinuiſſet, peccati iniuſtitiam coarguit, quòd corpus morti nequaquam obnoxium morti tradiderit. Verum enimuerò idem & peccatum & mortem diſſoluit. Sicut enim morti non ſubiectus, neque enim peccatum commiſerat, ea tamen per iniuſtam peccati ſententiam ſuſcepta, fuit merces redemptionis: ita etiam in mortuis liber fuit ab iis quæ iuſtè morte detinebantur. Hoc enim etiam docuit per ea quæ conſequuntur.

Vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum.

Noſtrum enim, inquit, debitum exſoluit, & legis ſcopum perfecit. Quis autem erat is? Vt eos iuſtos oſtenderet qui legem ſuſceperant. Si itaque Domini Chriſti diſpenſatio legis ſcopum ad opus deduxit, lex non accuſari ſed laudari meretur. Cùm autem de iuſtitia loqui eſſet aggreſſus, ad eam quoque adhortationem inducit. Et cùm dixiſſet, Iis qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum ſpiritum, ſubiunxit.

Qui enim ſecundum carnem ſunt, quæ ſunt carnis ſapiunt: qui vero ſecundum ſpiritum ſunt, quæ ſunt ſpiritus ſentiunt.

Ita etiam alibi, Si ſpiritu ergo viuimus, ſpiritu & ambulemus. Spiritum autem hic vocat gratiam ſpiritus, & docet, quòd, qui ſequitur, ea & facit & cogitat quæ illi placent. Qui autem carni ſeruit, hoc eſt corporis affectionibus, priuatus eſt libertate.

Nam prudentia carnis mors eſt.

Non dixit, Caro, ſed prudentia carnis, hoc eſt, perturbationum inſultus. Eorum enim qui peccauerunt mors pœna eſt.

Prudentia autem ſpiritus vita & pax.

Qui autem viuit ſpiritaliter, is eſt pacis erga Deum particeps.

Quoniam ſapientia carnis inimica eſt Deo.

Rurſus carnis ſapientiam accuſauit, hoc eſt perturbationum potentiam, & eam dicit Deo eſſe infeſtam.

Legi enim Dei non eſt ſubiecta, nec enim poteſt.

Quomodo enim fieri poteſt, vt qui animi perturbationem ſuſceperit, Dei cultum ſuſcipiat, cùm peccato adhuc ſeruire eligat?

Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt.

A Non iubet nos eſſe extra carnem, ſed liberari à prudentia carnis. Hoc enim docent etiam quæ ſequuntur.

Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſi tamen Dei ſpiritus habitat in vobis.

Manifeſtum eſt eos non fuiſſe incorporeos, qui hanc doctrinam ſuſcipiebant, ſed dicit eos carnalibus perturbationibus eſſe ſuperiores, & habere inhabitantem ſancti ſpiritus gratiam. Ita etiam dixit Dominus Apoſtolos nō eſſe ex mundo, non quòd aliunde eſſent, ſed quòd eſſent mortui mundo.

Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius.

Quoniam poſuit illud *Si tamen*, eſt autem hoc dubitationis, meritò ſubiunxit, quòd qui eſt huius gratiæ expers, nullam habet cum Chriſto ſocietatem. Et quoniam hoc ſatis erat ad eos qui ſuſcipiebant perterrendos, per ea quæ ſequuntur affert remedium.

Si autem Chriſtus in vobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum: ſpiritus vero viuit propter iuſtificationem.

B Ea quæ dubia erant manifeſta reddidit, & oſtendit ſe carnem non accuſare, ſed peccatum. Iubet enim corpus eſſe mortuum peccato, pro eo quod eſt, non facere peccatum. Spiritum autem hic animam appellauit, vt quæ ſit iam facta ſpiritalis. Iubet autem vt ea iuſtitiam perſequatur, cuius fructus eſt, amanda & expectanda vita.

Quòd ſi ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Jeſum à mortuis habitat in vobis: qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis.

Spe futurorum conſolatus eſt, & eis ſatis animi dedit ad præſentia certamina. Prope diem enim, inquit, erunt veſtra corpora immortalia, & ſuperiora illis, quæ ea moleſtia afficiunt, perturbationibus. Hoc autem faciet ipſe Deus vniuerſorum, qui nunc ſpiritus arram liberaliter præbuit. Dedit autem etiam ipſis pignus reſurrectionis, reſurrectionem Chriſti à mortuis. Per hæc autem, quæ dicta ſunt, etiam docuit vnam diuinitatis naturam. Sanctum enim ſpiritum & Dei & Chriſti appellauit, non quoniam, vt volunt execrandi hæretici, ex Deo per filium fabricatus eſt:
C ſed quia eſt eiuſdē cum patre & filio ſubſtantiæ, & ex patre quidem procedit, vt vult Euangelij doctrina: eius autem gratia iis qui digni ſunt per Chriſtum ſuppeditatur. Pergit autem docere quomodo nos oportet vincere carnis perturbationes.

*Ergo debitores * ſumus, non carni, vt ſecundum carnem viuamus.* * deeſt, fratres.

Nam cùm à Domino Chriſto ſalutem aſſecuti ſumus, & ſpiritus gratiam accepimus, ſeruitutem illi debemus.

Si enim ſecundum carnem vixeritis, ſecundum carnem moriemini.

Hoc eſt, ſi carnis affectiones ſequamini. Dicit autem mortem æternam.

Sin autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.

Gratia hoc habet ſupra legē, quòd hæc quidem docuit id quod fieri aut non fieri oportet: illa autem habet etiam ſpiritus adiuuantem gratiam. Et hoc quidē in loco diuinus Apoſtolus Marcionis & Valentini & Manetis euertens blaſphemiam,

accuratè admodum doctrinam attulit. Non enim dixit, Corpus mortificate, ſed facta corporis, hoc eſt prudentiam carnis, affectionum inſultus. Habetis enim vobis opem ferentem Spiritus gratiam. Fructus enim victoriæ eſt vita.

Quicunque enim ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei.

Qui enim vitam ſpiritaliter inſtituunt, ii filiorum adoptionis dignitatem aſſequuntur. Hic autem Iudæos etiam pungit, docens non debere eos ſibi valde placere ſeque iactare quoniam ipſi quoq; filij ſunt appellati. Carent enim honore ſpiritus, cùm gratiam non habeant.

Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum.

Cum lege rurſus gratiam comparat, & appellat ſeruitutem vitam quæ ſub ea agitur. Docet tamen, quòd eam quoque ſcripſerit ſancti Spiritus gratia. Spiritum itaque ſeruitutis non vocat ſanctum Spiritum, ſed legis impoſitionem, quæ ipſa etiam facta eſt per Spiritum ſanctum. Sin autem ſanctum Spiritum vocat ſpiritum ſeruitutis, eſt alius ſcilicet adoptionis filiorum ſpiritus. Sed hæc non ita habent, eſt enim vnus ſpiritus, ſed ſunt diuerſa ac varia eius dona & gratiæ. Alij enim per eundem ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo cognitionis ſecundum eundem ſpiritum, alij autem fides in eodem ſpiritu, & quæ deinceps conſequuntur. Oſtendens autem, quòd reuera filiorum adoptionis authoritatem ſumus aſſecuti, ſubiunxit,

In quo clamamus Abba pater.

Etenim in myſtica oratione offerenda iuſſi ſumus Patrem vocare, & dicimus, *Pater* noſter qui es in cœlis. Illud autem *Abba*, adiecit, eorum qui ipſum inuocant dicendi libertatem oſtendens. Pueri enim maiori apud patres dicendi libertate vtentes, neque enim adhuc habent perfectam diſcernendi facultatem, frequentius ad eos eadem voce vtuntur: ita & nos propter inenarrabilē eius benignitatem & infinitam bonitatē, patrem quidem vocamus, vt iuſſi ſumus, vniuerſorū creatorem, neſcimus autem quanta ſit inter nos & ipſum differentia, nec nos ipſos perfectè ſcientes, & eius naturam omnino ignorantes.

Ipſe enim ſpiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro quod ſimus filij Dei.

Appellat ſpiritum, naturam ſpiritus. Spiritum autem noſtrum, datam gratiam, ea enim æquiuocè appellantur. Dicit autem, quòd ſpiritali doctrinæ obedientes orationem offerimus. Hoc autem agentes non reprehendimur, quia legi diuinæ conuenienter facimus.

Si autem filij, & hæredes.

Non ſatis nobis fuit à ſeruitute liberari, & libertatis gratiam aſſequi: ſed etiam filiorum adoptionis dignitate ornati ſumus, & non ſolum appellati ſumus filij, ſed etiam Dei hæredes, & cohæredes Chriſti. Hoc enim ſubiunxit,

Hæredes quidem Dei, cohæredes vero Chriſti.

Quoniam non omnis filius eſt hæres eius qui eum procreauit, merito diuinus Apoſtolus cum filiorum adoptione hereditatem coniunxit. Et quoniam ſæpe etiam famulus accipit aliquam à Domino hereditatem, non tamen relinquitur ſocius filij, neceſſario adiecit, Cohæres autem Chriſti, vt eius inſignem, & quæ dici non poteſt, humanitatem ac benignitatem aperiret.

Si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

A Non enim omnes, qui ſalutari baptiſmate dignati ſunt, iis bonis fruuntur, ſed qui præterea Dominicarum quoque paſſionum ſocietatem ſuſcipiunt. Hoc autem non temere appoſuit, ſed ad eorum qui martyrio afficiuntur conſolationem. Subibant enim omnis generis tentationum inſultus, iniuriis affecti, tormenta perpeſſi, & in carceres coniecti, & innumerabilia mortis genera ſufferentes. Quamobrem verba etiam conſolatoria adiungit, ex futuris conſolans, & ad præſentia forti animo ferenda adhortans.

Exiſtimo enim, quod non ſunt condigna paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in vobis.

Superant certamina coronæ, non comparantur cum laboribus remunerationes. labor enim paruus eſt, ſed magnum lucrum ſperatur. Et propterea non mercedem ſed gloriam vocauit ea quæ expectantur.

Nam expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat.

Non videtis, inquit, cœlum, terram, mare, aerem, ſolem, & omnem quæ videtur creaturam, & quæ præterea ſub viſum non cadunt, Angelos, Archangelos, poteſtates principatus, dominationes? Hæc omnia veſtram perfectionem expectant.

B *Vanitati enim creatura ſubiecta eſt, non volens, ſed propter eum qui ſubiecit eam in ſpe.*

Vanitatem appellat corruptionem & interitum. Hoc enim paulo pòſt docet, quòd etiam ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis. Docet autem, quòd omnis, quæ videtur, creatura, mortalem naturam ſortita eſt. Quoniam vniuerſorum creator præuidebat Adæ tranſgreſſionem: & in eum eſſe ferendam mortis ſententiam. Neque enim erat conſentaneum, nec iuſtum, vt quæ propter ipſum quidem facta erant, incorruptionem acciperent, ipſe vero, cuius cauſa ea facta erant, eſſet mortalis & patibilis: cùm ipſe autem per reſurrectionem immortalitatem acciperet, illa quoque ſimiliter incorruptionem aſſequi. Dicit ergo quòd eam rerum mutationem expectat creatura quæ videtur. Mutabilis enim facta eſt, non ſua ſponte, ſed Creatoris decretum ſecuta.

C Cùm autem videt eum noſtri curam gerere, capit ſpem mutationis, quòd ipſa etiam creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis. Creaturæ autem mutationem diuinus quoque Dauid teſtatur: cœli enim & terræ mentione facta, ſubiunxit, *Ipſi* peribunt, tu autem permanebis. Pſal. 101.

Quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.

Cùm ij enim eſſe oſtendentur id quod vocantur, & per immortalitatem eſſe Dei filij declarati fuerint, illa quoque ab incorruptione liberationem omnino accipient. Hæc autem dicit, non volens ſignificare ratione eſſe præditam, quæ videtur, creaturam, ſed vtens proſopopœia. Hoc enim eſt etiam Prophetarum proprium. & hic quidem dicit pinus gemere, ille vero ligna exultare, & montes exilire, & fluuios plaudere.

Scimus enim, quòd omnis creatura ingemiſcit & parturit vſque adhuc.

Hic etiam eam quæ ſub viſum non cadit creaturam comprehendit. Dixit enim omnis creatura. Ad perfectiorem autem loci intelligentiam

vocem

vucem Euangelicam in memoriam redigam. Dominus enim dixit etiam Angelos, qui in cœlis ſunt, gaudere ſuper vno peccatore pœnitentiam
15. agente. Si autem gaudent propter peccatores, qui agunt pœnitentiam, ſcilicet etiam triſtitia afficiuntur dum vident noſtra delicta.

Non ſolum autem illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus.

Et quid mirum ſi creatura propter nos ſic afficitur? nam & nos ipſi; qui futurorum multa pignora accepimus, & ante omnia gratiam ſancti ſpiritus, gemimus liberationem deſiderantes. hoc enim declarant ea quæ conſequuntur.

Adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis noſtri.

Atqui dixit quòd filiorum adoptionis ſpiritum accepimus, docet tamen apertius, quòd omnem nunc quidem accepimus, rei autem tunc erimus participes, quando noſtra corpora à corruptione liberata fuerint, & immortalitatem induerint. Per primitias autem ſignificauit, quòd in futuro ſæculo multiplicem ſpiritus gratiam recipiemus. Si enim quod nunc datum eſt, primitiæ & arrabo appellatur, clarum eſt illud futurum multis partibus maius.

Spe enim ſalui facti ſumus.

Reſurrectionem enim nondum aſſecuti ſumus, ſed ſuſcepto promiſſo ſpes nos conſolatur.

Spes autem quæ videtur non eſt ſpes: Nam quod videt quis quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus.

Ne ægrè, Inquit, ac difficiliter feratis ea quæ ſunt moleſta & grauia videntes. neque enim falſa vobis promiſſa attulimus. Diximus enim vt bonorum quibus frueremini perceptionem expectaretis. Quæ autem expectantur bona, non videntur oculis corporeis. Si enim viderentur, non amplius expectarentur. Si autem expectantur, dum ea veniant opperiri oportet, & non ſpei anchoram amittere. Oſtendit ad hæc etiam aliud quod datum eſt auxilium.

Similiter autem & ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtram.

Habemus ſufficiens auxilium, gratiam ſpiritus.

Nam quid oremus ſicut oportet neſcimus; ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

Ne poſtulate, inquit, vt ab iis quæ moleſta ſunt liberemini. Neſcitis enim quid ſit vobis vtile, vt Deus qui gubernat. Date vos ipſos ei qui tenet clauum vniuerſi. Is enim, etſi nihil petatis, ſed tantum gematis, pro gratia quæ inhabitat operantes, veſtra ſapienter admiaiſtrat: & id quod vobis vtile futurum eſt præbebit. Hoc enim ſubiunxit,

Qui autem ſcrutatur corda, ſcit quid deſideret ſpiritus, quia ſecundum Deum poſtulet pro ſanctis.

Spiritum autem hic non dicit ſubſtantiam ſpiritus, ſed gratiam quæ data eſt iis qui credunt. Ab ea enim excitati, compungimur, ab ea inflammati, alacrius precamur, & gemitibus inenarrabilibus Deum compellamus. Hoc autem diuinus Apoſtolus, etiam ab iis quæ paſſus eſt commotus, ſcripſit. Petiit enim ipſe etiam liberationem à malis, & non ſemel, nec bis, ſed etiam ter, nec tamen quod petiit impetrauit. Audiuit enim *ſufficit*
Cor. 12. *tibi* gratia mea. Virtus enim in infirmitate perficitur. Sed cùm hoc didiciſſet, illa ipſa lubenter amplexus eſt, à quibus vt liberaretur orabat, & dicit.

Lubentiſſime ergo potius gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. Scimus autem quòd diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum iis qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti. Poſt vocati ſunt ſancti deeſt in Theod.

Non cooperatur omnibus, ſed ijs qui diligunt, & non ſimpliciter cooperatur: ſed cooperatur in bonum. Si quis enim petiuerit ea quæ non conferunt, quod petit non aſſequitur, neq; enim ei vtile eſt id aſſequi. Admodum autem accuratè vocationi propoſitum adiunxit. Non enim vocat ſimpliciter, ſed eos qui habent propoſitum. Et ideo Corinthi quidem dicit Apoſtolo, Loquere & ne taceas, populus enim eſt mihi multus in hac ciuitate. In Myſia autem loqui verbum prohibuit. In Aſia vero primum quidem prohibuit, poſtea autem iuſſit hoc facere. Et ideo Hieroſolymis quoque dixit ipſi, Feſtina, & exi hinc velociter, non enim recipient tuum teſtimonium. Et Act. 22 ideo hic quoque dicit, Iis qui ſunt vocati ſecundum propoſitum. Conueniunt autem & quę ſubiunguntur.

Quos præſciuit, eos & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Poſt conformes deeſt in Græco fieri.

Non enim dixit ſimpliciter Prædeſtinauit, ſed quos præſciuit prædeſtinauit: Perfectè autem & accurate loquens, non dixit, Conformes filij ſui, ſed conformes imaginis filij ſui. Hoc autem apertius poſuit in epiſtola ad Philippenſes. Cùm enim Ad Phil. 3 dixiſſet, *Noſtra autem* conuerſatio eſt in cœlis, vnde etiam ſaluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſubiunxit, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. Neque enim noſtrum corpus erit eius diuinitati conforme, ſed corpori gloriæ eius. Ita hic quoque, eos, qui vocatione dignati ſunt, imaginis filij conformes nominauit, hoc eſt, corporis filij. Quia enim diuina natura ſub viſum non cadit, eſt autem corpus aſpectabile, tanquam in aliqua imagine per corpus adoratur.

Vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus.

Hoc etiam teſtatur veritas doctrinæ. Etenim primogenitus vt homo nominatur. Vt Deus enim eſt vnigenitus. Neque enim fratres habet, vt Deus: ſed vt homo, appellat fratres eos qui crediderunt. Eorum eſt primogenitus, nec tamen alius eſt quàm primogenitus: ſed idem eſt vnigenitus & primogenitus.

Quos autem prædeſtinauit, hos & vocauit, & quos vocauit, hos & iuſtificauit, quos autem iuſtificauit, hos & glorificauit.

Quorum propoſitum præſciuit, eos ab initio prædeſtinauit: prædeſtinatos autem ac præfinitos etiam vocauit: deinde vocatos per baptiſmum iuſtificauit: iuſtificatos vero glorificauit, vt quos filios nominauerit, & ſancti Spiritus eis gratiam dederit. Cæterum nemo præſcientiam horum cauſam eſſe dicat, non enim præſcientia eos tales effecit: ſed Deus, vt Deus, quæ futura erant procul proſpexit. Neque enim ſi ferocem equum videns frenum mordentem, & ſeſſorem minimè tolerantem, dixerim eum præcipitio appropinquantem caſurum, deinde id quod dixi, euenerit, non ego equum inieci in præcipitium, ſed quod futurum erat prædixi, ex equi ferocia coniecturam faciens.

c

Deus autem vniuerſorum omnia procul videt, vt Deus, non tamen huic quidem affert neceſſita- A tem vt virtutem exerceat, illi autem vt vitam ex vitio inſtituat. Si ipſe enim ad vtrumuis eorum vim affert, non iure hunc quidem laudat & coronat: in illum vero ſupplicium decernit. Si autem iuſtus quidem eſt Deus, vt iuſtus certè eſt, adhortatur quidem ad ea quæ bona & honeſta ſunt, & prohibet contraria: laudat autem eos qui quæ bona ſunt faciunt, & punit eos qui ſua ſponte vitium amplectuntur.

Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos?

Cùm Deum habeamus adiutorem, homines formidamus? Per illud autem *Quis*, omnia ſimul comprehendit, & Reges, & Imperatores, & populos populíque rectores, & oratores, & totum denique orbem terrarum. Deinde beneficiorum colophonem in medium adducit.

Qui etiam proprio ſuo filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus eum tradidit, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit?

Quod maius eſt dedit, & quod minus eſt non dabit? filium largitus eſt, & poſſeſſionibus priua- B bit? Scire tamen oportet, quòd vna eſt perſona filij. Humana tamen natura pro nobis à diuinitate data eſt, *Panis* enim, inquit, *quem ego* dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita, & habeo poteſtatem ponendi animam meam, & rurſus habeo poteſtatem accipiendi illam.

Quis accuſabit aduerſus electos Dei? Deus qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet?

Cùm dixiſſet, Deo auxilium ferente, quis nobis exitium afferet? adiecit, Cùm Deus nos iuſtos declarauerit, quis poterit condemnare?

Chriſtus Ieſus qui mortuus eſt, imo qui & reſurrexit, qui & eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

Quid his maius quæris? Dominus Chriſtus pro nobis eſt mortuus, & è mortuis ſuſcitatus Patri aſſidet, & ne ſic quidem noſtri curam gerere deſiit. Sed quas à nobis accepit primitias patri oſtendens, & eas eſſe ab omni reprehenſione alienas patri demonſtrans, per illas nobis ſalutem petit. Et hoc quidem quantum ad humanitatem poſuit. Vt Deus enim, non petit, ſed ſuppeditat. Quòd ſi etiam quantum ad diuinitatem, hoc filium facere dixerint hæretici, ne ſic quidem eius C gloriam minorem eſſe oſtendent. Demus enim duos Reges eſſe honore æquales, & eadem poteſtate præditos, eſſe autem vtriſq; aliquem præfectum ſeu legatum, & alterum eorum, precibus ab eo qui offendit prius auditis, petere à regni conſorte vt ei reconcilientur, hoc ne de eius qui petit dignitate detrahit? Nequaquam. Sed ne id quidem hic licet dicere. Quæ enim patri placent, etiã placent filio, & vna eſt vtriuſque voluntas. Figurata eſt ergo ab Apoſtolo oratio volente oſtendere inſignem quam noſtri gerit curam.

Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti, tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut ſcriptum eſt. Propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Pſal. 34.

Eſt iis quæ ſunt propoſita conueniens teſtimonium. Dictum eſt enim ex perſona eorum, quibus fuit idem ſcopus & inſtitutum. Sanctus enim ſpiritus per diuinum Dauid ſcripſit pſalmum de Machabæis.

Sed in his omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos.

Dei vniuerſorum in nos amorem his omnibus opponentes, quæ ſunt moleſta, vincimus. Abſurdiſſimum enim exiſtimamus Dominum quidem Chriſtum mortem pro peccatoribus ſuſcepiſſe, nos autem pro eo occidi non valde lubenter perpeti.

Certus enim ſum, quòd neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, nec altitudo, nec profundum, neque aliqua alia creatura poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Cùm omnem ſimul creaturam cum amore in B Deum veluti in trutina poſitam contuliſſet, & iis quæ videntur ea quæ ſola intelligentia percipiuntur coniunxiſſet, Angelos, & principatus, & poteſtates, & cum præſentibus bona quæ expectantur, & etiam ſupplicia, quorum minæ intentantur (Gehennam enim, vt puto, profundum nominat: altitudinem regnum) & præterea æternam vitam & mortem: & videret adhuc aliquid deeſſe, quærit quidem aliquid aliud adiicere. Cùm autem non inueniret, tantam & tam multiplicem creaturam oratione affingit, & hæc ne ſic quidem videt omnino exæquari charitati in Deum. Non eſt enim, inquit, amandus propter promiſſa, ſed illa propter ipſum expetenda. Neque enim qui verè ac germanè in aliquem diuitem affectus eſt, eum propter opes & facultates diligit: ſed propter ſuam in eum affectionem, res etiam, quæ ad eum pertinent, diligit. Ita etiam diuinus Apoſtolus, Nollem, inquit, habere regnum cœlorum, & quęcunque videntur, & quæ intelligentia percipiuntur, & tot tantaque alia bis & ter, ſine dilectione in Deum. Si quis autem mihi tam præſentia quàm futura moleſta & aſpera propoſuerit, & C temporalem & ęternam mortem, & longiſſimum in gehenna ſupplicium cum dilectione in ipſum, lubentius & alacrius ea ſuſciperem, quàm illa magna ac præclara, & quæ rationem ſuperant, Dei dilectione fruſtratus. Hanc itaque vt habeamus & ſupplices à Deo contendamus, & omnem diligentiam & ſtudium adhibeamus, vt Apoſtoli veſtigia ſequentes, digni Apoſtolicis tabernaculis habeamur. Gratia & benignitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri vnà cum ſancto Spiritu conuenit gloria & magnificentia, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen.

TOMVS QVARTVS.

CAP. IX.

A QVOD ſit quidem oeceſſaria, & inenarrabilium bonorum iis qui credunt conciliatrix, Dei & ſeruatoris noſtri incarnatio, apertè diuinus Apoſtolus demonſtrauit. Probauit enim Iudæos ex lege lata fuiſſe maioribus criminibus obnoxios, alioſque umnes naturæ legem tranſgtedi, & cùm ſupplicij minas apetuiſſet, Euangelicæ quoque gratiæ dona adiecit, & quæ ex fidè proficiſcitur ſalutem indicauit. Vt autem oec Iudæi ægre ferrent, legem accuſari exiſtimantes, nec hæretici, qui in vetus Teſtamentum infeſto ſunt animo, legis calumniandæ occaſionem acciperent, ex ea collatiooe quæ antea ſacta eſt, oſtendit neceſſario legis vtilitatem, & multis eam laudibus ornauit. Quia autem rurſus Iudæi Patriarcham Abraham in medium afferentes, & quę illi à Deo factæ ſunt promiſſiones, conabantur B oſtendere Apoſtolorum prædicationem iis eſſe contrariam, vt quæ præter diuinam promiſſionem gentibus offerretur: neceſſario eas etiam rationes in medium adducit, & doctè admodum ſapienterq; refellit, ſcripturæ teſtimoniis & exemplis opportunè vſus, diuinorumq; promiſſorum veritatem apertè oſtendens. Iudæorum autem infidelitatem accuſaturus, ſuum primum in eos amorem aperit, & dicit.

Veritatem dico in Chriſto, non mentior, teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea in Spiritu ſancto.

Et à mendacio libetum, & veritate ornatum, quod dicendum eſt, uſtendit. Diuini enim ſpiritus gratiam vnà cum ſua conſcientia in teſtimonium vocauit, ſuadens vt ſuæ orationi fidem omnino adhiberent.

Quod triſtitia mihi magna eſt, & continuus dolor cordi meo.

Imperfecta quidem eſt orationis compoſitio. Adiici enim oportebat, Propter Iudæorum reiectionem vel infidelitatem eſſe illi perpetuum dolorem. Sed parcè & cautè loquens hæc quidem verba non poſuit, ſed per ea quæ deinceps ſe- C quuotur hæc ſe ſenſiſſe doeet. Sic autem dicit.

Optabam enim ego ipſe anathema eſſe à Chriſto, pro fratribus meis qui ſunt cognati mei ſecundum carnem, qui ſunt Iſraelitæ.

Anathema habet duplicem intelligentiam. Nam & quud Deo conſecratum eſt anathema uominatur: & quod ab eo eſt alienum, habet eandem appellationem. Et ſecundum quidem docuit (1 Cor. 16.) nos diuinus Apoſtolus in prima ad Cor. Si quis enim nun amat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſit anathema. Prius autem vel communis docet conſuetudo. Aoathemata enim appellamus quæ Deo offeruntur, & ipſe voioerſorum Deus, (Ioſ. 6.) qui vrbem Hietico anathema eſſe iuſſit. Hic quidem certè diuinus Paulus ſecundam poſuit ſignificationem, oſtendens qua eſſet affectione in ſuos contribules & cognatos. Et non dixit vellem, ſed optarem eſſe alienus à Chtiſto, vt cugnati mei ſecundum carnem, cum illo familiaritate & cunſuetudiue inita, fructum ſalutis aſſequerentur. Aptè autem admodum appuſuit ququе illud *Ego* ipſe ea, quæ de eharitate in Chriſtum autea dicta A ſunt in memotiam reuocans, & propemodum dicens, Ego, qnem nec vita, nec mors, hcc præſentia, nec futura, nec vlla alia creatura ſeparate poterit à charitate Dei quæ eſt in Chriſto Ieſu, pro Iudæorum ſalute lubentiſſimè ab ipſo ſepararer. Clarum eſt autem, quòd nun eos ſeruatori præferens, ſed ſuum in eos amorem & deſidetium declarans, hæc dicit, omnes ſe ſubmittentes, & ſalutarem prædicatiunem auide lubenterque ſuſcipientes videre deſiderans. Vt autem quod dicit confirmet, & probabile efficiat, & eorum priurem nobilitatem, & donorum diuinitus in eos collatutum diuitias oſtendit, & dicit.

Qui ſunt Iſraelitæ.

Erat enim celebre huc nomen, à Deo quidem antiquo illius generis parenti à Deo impoſitum, & tanquam hæreditarium ad nepotes poſteroſque tranſmiſſum.

Quorum adoptio eſt filiorum.

Hoc quoque nomen ſortiti ſunt. Filius enim, inquit, primogenitus meus Iſrael. (Exod. 4.)

Et gloria.

B Ex miraculis enim clari & inſignes euaſere.

Et teſtamentum.

Non ſolum enim vetus, ſed etiam nouum ſe daturum eſt pollicitus. Ponam enim, inquit, domui Iſrael teſtamentum nonum, non ſecundum teſtamentum quod diſpoſui patribus ipſorum: ſed ipſi illud accipere noluerunt. (Hier. 31.)

Et legiſlatio.

Moſaicam enim ipſis legem dederat.

Et obſequium.

Eos enim aliis gentibus præferens, legitimum ſacrificandi ritum docuit.

Et promiſſa.

Et quæ patribus de Deo facta ſunt, & quæ per ptophetas oblata fuerunt.

Quorum patres.

Quj clari celebreſq; fuere: quorum Deus Deus eſt appellatus. Deinde poſtremum quod eſt omnium bonorum maximum, poſuit.

Et ex quibus Chriſtus ſecundum carnem qui eſt ſuper omnia benedictus Deus in ſecula. Amen.

Et hoc quidem additamentum, *Secundum* carnem, C ſatis erat ad declarandam Dumini Chtiſti deitatem. Sed quemadmodum in proœmiu, cùm dixiſſet, Facti ex ſemine Dauid ſecundum carnem, ſubiunxit, qui definitus eſt filius Dei in putentia: ita cùm hic dixiſſet *Secundum* carnem, adiecit, *Qui eſt* ſuper omnia benedictus Deus in ſæcula. Et naturarum differentiam oſtendens, & quàm iuſta de cauſa lugeret docens, quod ex ipſis quidem ſecundum carnem, qui eſt Deus in umnibus, ipſi autem à nobilitate excederunt, & ab illa cognatione alieni facti ſunt. Et mulieres quæ lugent imitatus eſt, quæ mortuorum, eorumq; qui lugentur, & corporis pulchritudinem, & ætatis florem, maiorumq; nobilitatem, opes, ac putentiam ſuis lamentationibus adtexunt. Cùm ſic itaque ſuum in Iudæos amorem pateſeciſſet, propoſitam ſententiam incipit.

Non autem quòd exciderit verbum Dei.

Ego quidem, inquit, non ſolum vellem, ſed etiam optatē eſſe à Chriſto alienus, ſi fieri poſſet, vt Iudęi per meam alienationē promiſſa bona aſſequerētur, ſed tamen licet & ij contradicant, nec

velint ſalutem percipere, veræ tamen ſunt, quæ patribus factæ ſunt, promiſſiones. Quomodo?

Non enim omnes qui ex Iſrael ſunt, ij ſunt Iſraelitæ.

Non enim naturæ, ſed virtutis quærit Deus cognationem. Deinde hoc docet apertiua.

Neque qui ſemen ſunt Abrahæ, omnes filij.

Dei ſcilicet. Hoc enim docet paulo pòſt.

Gen. 21. *Sed in Iſaac vocabitur tibi ſemen.*

Et cum poſuiſſet Dei promiſſionem, eam explicat, & interpretatione claram efficit orationem.

Id eſt, non qui filij carnis, ij filij Dei, ſed qui filij ſunt promiſsionis, æſtimantur in ſemine.

Vocat autem carnis quidem filios, qui per naturæ ſeriem & conſequentiam geniti ſunt. Promiſſionis autem, qui ex gratia dati ſunt.

Gen. 18. *Promiſsionis enim verbum hoc eſt, ſecundum hoc tempus veniam: & erit Saræ filius.*

Cùm enim defeſſa effœtaque eſſet natura, diuina munificentia pater effectus eſt. Hoc autem dicit, quòd etiam Iſmael Abrahæ erat filius, & etiam primogenitus. Cur ergo te effers, ô Iudæe, & magnos ſpiritus concipis, tanquam ſolus Abrahæ ſemen dicaris? Si autem exiſtimas illum tanquam B ſemiſeruum cognatione fuiſſe eiectum, non rectè exiſtimas. Solet enim diuina ſcriptura ex patribus non ex matribus genealogiam computare. Et poterat quidem diuinus Apoſtolus etiam eos qui ex Chetura nati ſunt in medium adducere, eoſque ex libera quidem fuiſſe natos oſtendere, ſed ſemen Abrahæ non vocari. Facile erat etiam ei oſtendere duodecim Iacob filios ex diuerſis matribus natos, & quatuor ſemiſeruos vniuerſos quoque dici Iſrael, & ex matrum ſeruitute nihil fuiſſe læſos. Sed parcè probationes afferens, hoc quidem prætermiſit, ex multa autem quæ adhuc reſtabat copia victoriam eſt aſſecutus. Cùm enim poſuiſſet id quod Abrahæ à Deo dictum eſt, In Iſaac vocabitur tibi ſemen, oſtendit ne vniuerſum quidem eius genus benedictionem accepiſſe. Eius enim filiorum hic quidem accepit benedictionem, ille verò ab ea excidit. Hoc enim ſubiunxit.

deeſt illa in Græco. *Non ſolum autem illa, ſed & Rebecca ex vno concubitu habens Iſaac Patris noſtri. Cum enim nondum nati fuiſſent, aut aliquid boni egiſſent aut mali, vt ſecundum* Gen. 25. *electionem propoſitum Dei maneret, non ex operibus,* C *ſed ex vocante dictum eſt ei, Maior ſeruiet minori.*

Gen. 23. Si exiſtimas, inquit, propter Saram prælatum fuiſſe Iſaac Iſmaeli, & filijs Abrahæ, qui ex Chetura nati ſunt, quid de Rebecca dixeris? Hic enim & vna eſt mater, & vnus pater, & vna conceptio. Erant enim gemini pueri. Hoc enim dixit illud, Ex vno concubitu habens, pro eo quod eſt, vno tempore ambos concepit. Sed tamen hic quidem Deo charus, ille vero fuit indignus cuius Deus curam gereret. & non expectauit Deus rerum experientiam, ſed dum adhuc vtero gererentur, eorum differentiam prædixit. Prædixit autem, cùm eorum propoſitum præſciuiſſet. Non eſt enim iniuſta electio, ſed quæ hominum propoſito conuenit. Deinde etiam propheticum teſtimonium adducit.

Malach. 1. Gen. 25 *Sicut ſcriptum eſt, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.*

Non ergo naturam oſtendit, ſed ſolam virtutem quærit. Hoc enim pluribus confirmat.

Quid ergo dicemus? nunquid iniquitas apud Deum? A *Abſit.*

Nihil habet iniuſti diuina ſententia, ſed iuſtitia ornatur, & cum hoc poſſet oſtendere & apertè docere, quòd vniuerſorum Deus non ſolet naturam attendere, ſed optimam mentem quærere, & eis in memoriam reuocare, quòd ſæpe multis hoſtibus traditi ſunt, nec propter maiores vlla eis venia data eſt, quoniam non ſunt eorum virtutem imitati: & quòd ipſi quidem fuerunt omnes Babyloniis traditi: Abimelech autem, quamuis ſeruus & Æthiops, ſalutem propter pietatem aſſecutus eſt: hoc quidem non facit nolens eos percellere: ſed oſtendit diuina conſilia humanam rationem longè ſuperare: & multos quidem ſcelera perpetrare, non omnes tamen pœnas luere. Etenim plurimi in deſerto vituli imaginem tanquam Deum adorarunt: non omnes tamen pœnas dederunt, ſed hi quidem ſupplicio affecti ſunt, illi verò eorum ſupplicio correcti ſapientiores extitere. Ita puniens Pharaonem, multis per hoc vtilitatem attulit. Et hæc diuinus poſuit Apoſtolus. Sic autem dicit. Exod. 9.

Moſi enim dicit, Miſerebor cuius miſereor, & miſericordiam præſtabo cuius miſerebor. B

Hæc autem dixit Deus in fabricatione vituli, Exod. 33. neceſſario autem Moſis quoque meminit, vt per eum qui dixit, & eum qui audiuit, id quod dictum eſt fide dignum eſſe oſtenderet. Deinde ratiocinatur.

Igitur non volentis, nec currentis, ſed miſerentis eſt Dei.

Et ſolutionem non induxit: ſed eorum quæ inferuntur additamento quæſtionem magis auget.

Dicit enim ſcriptura Pharaoni: In hoc ipſum excitaui te vt oſtendam in te virtutem meam, & vt annuncietur nomen meum in vniuerſa terra. Exod. 9.

Deinde rurſus infert ſyllogiſticè.

Ergo cui vult miſeretur, quem vult autem indurat.

Hæc ſcripta aperta ſunt, non enim aliunde collecta ea affero. Audiuiſti ipſum Dominum qui dixit, *Miſerebor* cuius miſereor, & miſericordiam præſtabo cuius miſerebor. Rurſus autē eius ſunt quæ de Pharaone dicta ſunt. Ipſe relicto Iſmaele, iiſque, qui ex Chetura nati fuerant, elegit Iſaac. Ipſe quoque Iacob præpoſuit Eſau, licet in eodem vtero, eodem tempore, ipſi efficti formatique fuerint. Quid ergo miraris, ſi nunc hoc C quoque ipſum fecit, & eos qui ex nobis crediderunt, ſuſcepit, eos autem, qui hunc radium non ſuſceperunt, repulit? Sed hæc quidem interim non dicit, ſed auget quæſtionum dubitationem, & dicit:

Dices ergo mihi, quid adhuc queritur? Voluntati enim eius quis reſiſtit? Eſa. 45.

Si enim cuius vult miſeretur, & quem vult indurat, ab eius voluntate dependet mens hominum. Quòd ſi ita eſt, iniuria iis qui peccant ſupplicia ſtatuit. Neque enim fieri poteſt, vt quis eis quæ ipſi videntur reſiſtat. Cùm itaque quæſtionum multitudine dubitationem auxiſſet, & oppoſitiones omnes propoſuiſſet, ſubiunxit.

O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo?

Quoniam dixiſti, inquit, Voluntati eius quis reſiſtit? Dic mihi, tu quis es? num homo? Quomodo ergo reſpondes, & de diuino conſilio tam curioſe ſcrutaris? Si enim tui iuris non eſſes, & non liberum arbitriū haberes, ſed diuinæ voluntatis neceſſitati ſeruires, non ſecus ac inanimata, tacuiſſes,

tacuiſſes, iisquæ adminiſtrantur & diſpenſantur contentus. Sed quoniam ratione prædıtus es, ea etiam quæ tibi videntur & dicis & facis, nec iis quæ fiunt contentus es, ſed diuinorum conſiliorum & adminiſtrationum cauſas inquiris.

Hier. 16. *Nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, Quid me feciſti ſic? An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam?*

Reſpice ad lutum figuli, quod cùm non ſit rationis iudicio prædıtum, non contradicit ei qui fingit: ſed etiam ſi ad vilis probruſique vaſis officium deputatum ac inſtitutum fuerit, id quod fit ſilentio excipit. Tu autem reſiſtis, & contradicis. Non es ergo naturali neceſſitate alligatus: nec præter tuam ſententiam ac voluntatem peccas & iniuſtè te geris, ſed iniquitatem tua ſponte complecteris, & tuo arbitratu virtutis labores ſuſcipis. Recta eſt ergo & iuſta Dei vniuerſorum ſententia. Iure ergo punit peccatores, vt qui hoc ſua ſponte facere audeant. Iure etiam lenitate, & benignitate vtitur, à nobis enim accepta occaſione præbet miſericordiam. Nunnulli autem illud quidem, *ô homo* tu quis es qui reſpondes Deo, aiunt dictum eſſe per increpationem. Cùm enim, inquiunt, prius reprehendiſſet eos qui diuina curiuſe ſcrutantur, & quàm viles abiectique eſſent oſtendiſſet, à luto enim nihil differt humiuum natura, ita ſolutionem intulit, hæc eſt autem ſolutio.

Quòd ſi,

Hic ſubdiſtinctio ponenda eſt. Dicit enim. Si hoc ſcire deſideras, quamobrem, cùm plures peccent, hos quidem punit, illos vero per eos beneficio afficit, & cùm multi virtutem perſequantur, hos quidem claros reddit, illis vero per eos futurorum ſpem indicat, audi quæ deinceps ſequuntur.

Deus volens oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum, & vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam. Quos & vocauit nos, non ſolum ex Iudæis, ſed & ex gentibus.

Non eſt, inquit, Deus architectus improbitatis Pharaonis: ſed ipſe, vt ſolet, patientia vſus eſt: Ille autem patiētiam exiſtimauit imbecillitatem, & propter eam ſuam auxit contumaciam. Sed tamen ſapiens vniuerſorum gubernatur & ei iuſtum ſupplicium intulit, & ex eius improbitate ad mala profliganda ſalutare medicamentum compoſuit, & quemadmodum medici, non ipſi ſabricantur viperas, ſed ex eis vtile hominibus medicamentum conficiunt: ita etiam Deus voluit quidem Pharaonem ſubire ſupplicia: quoniam autem ille in nimiam feritatem impegerat, illi quidem omnis generis pœnas inflixit: ſuam autem potentiam omnibus hominibus oſtendit. Et ideo

Exod. 9. dicit, *In hoc* ipſum excitaui te, vt oſtendam in te virtutem meam: & vt annuntietur nomen meum in vniuerſa terra. Illud autem *excitaui te*, pro eo quod eſt, permiſi tibi regnum aſſequi: & cùm poſſem prohibere, non prohibui, quæ ad alios reditura ex eo eſſet vtilitas, præuidens. *Vaſa* autem iræ ad interitum comparata appellat eos qui ſua ſponte

2. Tim. 2. tales facti ſunt. Hoc enim ſcripſit etiam ad Timotheum, *In magna* autem domo non ſolum ſunt vaſa aurea & argētea, ſed & lignea, & fictilia, & quædam quidem in honorem, quædam vero ad con-

A tumeliam, & docens quòd quis ſua ſponte & arbitratu fit hoc vel illud, ſubiunxit, *Si quis* ergo emundauerit ſe ab iſtis, erit vas in honorem ſanctificatum, & vtile Dominu, ad omne bonū opus paratum. Et Corinthiis ſic ſcribit. *Si quis* autem 1. Cor. 3.

ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, apertè docens liberum hominum arbitrium, ita etiam vaſa miſericordiæ appellauit eos, qui Dei benignitate digni ſunt. Illud autem, *Quæ* præparauit in gloriam, diuinam præſcientiam declarat. Illud enim etiam in iis quæ prius dicta ſunt docuit, cùm dixit, *Quos* præſciuit, & prędeſtinauit conformes imaginis filij eius. Apoſtolo enim ſcopus eſt & inſtitutum oſtendere quòd eos qui digni ſunt ſalute ſolus nouit vniuerſorum Deus, nullus autem ex hominibus. Cùm autem dixiſſet quòd vocauit nos, non ſolum ex Iudæis, ſed & ex gentibus, hoc confirmat ſcripturæ teſtimonio, & dicit.

Sicut in Oſee dicit. Vocabo non plebem meam plebem meam, & non dilectam dilectam. Et erit in loco vbi dictum eſt eis, Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filij Dei viui. Oſee 2. *Habetur in vet. trad. & non miſericordiam conſecutā, quod in græco Theod. non habetur.*

B Hæc autem Deus non de gentibus, ſed de ipſis dixit Iudæis. Cùm enim iuſſiſſet Oſee vxorem meretricem accipere, atq; adeò etiam adulteram, ſic natos filios iuſſit appellari, hunc quidem non populum, illam vero non dilectam, quæ Iudæis euentura erant prædicens. Sed rurſus tamen eis benignè pollicetur. *Et non* populus vocabitur populus, & non dilecta dilecta. Conſiderate ergo, inquit, quòd vos quoque non ſemper eadem habuiſtis: ſed aliquando quidem populus, aliquando autem non populus, & rurſus populus vocati eſtis: & aliquando quidem dilecta, deinde non dilecta, & rurſus dilecta. Nihil ergo in præſentia abſurdum aut alienum factum eſt: Pro more enim eiecti eſtis: Sed & ſi rurſus volueritis, populus & dilecta vocabimini. Nam etiam gentes, quæ non erant populus, nunc populus dicuntur. Ei autem quod dixit aliud quoque teſtimonium adiecit.

Eſaias autem clamat pro Iſraele. Si fuerit numerus filiorum Iſrael tanquam arena maris, reliquiæ ſaluæ fient. Quia verbum abbreuiatum faciet Dominus ſuper terram. Eſai. 10. *deeſt verbum autem conſummans & abbreuians in æquitate.*

C Opportunè admodum hoc teſtimonium poſuit, docens, quòd ab initio præuidit vniuerſorum Deus & eos qui ad fidem acceſſerant, & eos qui infidelitatis morbo laborabant. quia enim dicebant Iudæi paucos ex ipſis ſuſcepiſſe prædicationem, alios autem omnes eam tanquam impoſturam fugere: oſtendit multis iam retro ſæculis hæc quoque prædicta fuiſſe, & quòd etiam ſi ſint innumerabiles, & maris arenæ æquentur, non omnes ſalutem aſſequentur, ſed ij demum qui fide ornati fuerint. Abbreuiatum enim verbum fidem appellauit. Nam quod lex multis præceptis docuit, & perfectam præbere ſalutem non potuit, id Chriſti confeſſio præſtitit, & fidem conciliauit. Eſt autem compendioſa, & quæ multis circuitionibus non eget, vt quæ & animæ affectione iudicetur, & lingua prædicetur.

Et ſicut prædixit Eſaias, niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma facti eſſemus, & vt Gomorra ſimiles fuiſſemus. Eſai. 1.

Quos ſuperius reliquias appellauit, eos ſemen vocauit, propter quos, dicit Propheta non idem

euenire Iudæis, quod Sodomæ & Gomorrræ accidit. Illi enim funditus interijſſent. Cùm ſic do- A cuiſſet vniuerſorum Deum, non eam, quæ eſt ex natura, cognationem reſpicere, ſed fidei ſocietatem quærere: docet apertius quamobrem Iudæi à maiorum nobilitate exciderint, gentes vérò ſalutem aſſecutæ ſint: & dicit.

Quid ergo dicemus?

Per interrogationem legendum, ſubdiſtinctione vtendo. Deinde per reſponſionem, ea quæ deinceps ſequuntur.

Quod gentes, quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam, iuſtitiam autem quæ eſt ex fide. Iſrael verò ſectando legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ non peruenit.

Scias, inquit, quòd fides fuit gentibus cauſa bonorum. Ipſa enim, eos qui olim errabant, & iuſtitiam nec habebant, nec quærere volebant, iuſtitia quæ eſt per gratiam dignata eſt. Iſrael autem, qui & legem habebat, & iuſtitiam, quæ eſt ex lege, perſeqoebatur, à ſcopo excidit, & iuſtitiam non eſt aſſecutus. Deinde rurſus per interrogationem,

Quare?

Vis, inquit, huius rei ſcire cauſam?

Quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus legis.

Exiſtimauerunt ad conſeqoendam ioſtitiam ſufficere vitæ ſuæ ex lege inſtitutionem: & fidem contempſere. Quamobrem nec donorum fidei fuerunt participes, nec eam quæ eſt ex illa vitæ inſtitutione iuſtitiam habuere. Deinde docet quam nam ob cauſam bonorum fidei fructum non percepere.

Eſa. 8. 28. *Offenderunt enim in lapidem offenſionis, ſicut ſcri-*
1. Pet. 2. *ptum eſt. Ecce pono in Sion lapidem offenſionis, & petram ſcandali, & omnis qui credit in eum non confundetur.*

Solent autem offendere, qui mentem aliò conuertunt, & viam nolunt proſpicere. Idem Iudæis accidit. Iis enim quæ ſunt in lege ſuperuacanea inhiantes, lapidem qui à Prophetis prædictus eſt videre noluerunt: licet illi apertè reſponderint, quòd, qui ei credit, ſit maxima bona aſſecuturus. Hoc enim ſibi voluit illud, *non confundetur*, vtpote cùm ij qui ſperant quidem, à ſpe autem excidunt pudore afficiantur. Poſtquam eos ſic moderatè reprehendiſſet, rurſus oſtendit qua ſit in eos affectione, ne propter reprehenſiones maleuolentiæ opinionem conciperent, maiores enim accuſationes reſeruauit vltimas.

CAP. X.

FRatres, voluntas quidem cordis mei, & obſecratio ad Deum ſit pro Iſrael in ſalutem.

Voluntas græcè eſt εὐδοκία, quam hic deſiderium appellauit. Cupio enim, inquit, & opto vt hi ſalutem aſſequantur.

Teſtimonium enim perhibeo illis, quòd habent quidem Dei æmulationem, ſed non ſecundum ſcientiam.

Laudi vituperationem coniunxit, veluti quadam eſca hamum cælans: vt poſſit orationis lucrum ab eis accipi.

Ignorantes enim iuſtitiam Dei, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti.

Suam iuſtitiam intempeſtiuam legis obſeruationem appellauit. Student enim eam ſeruare, quę iam ceſſauit. Dei autem iuſtitiam eam quæ ſecundum gratiam per fidem facta eſt, nominauit. Hoc enim ſubiunxit.

Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti.

Noo eſt enim legi contraria fides in Chriſtum, ſed etiam valde conueniens, lex enim nos ad Dominum Chriſtum deduxit. Qui itaque credit Domino Chriſto, is ſcopum legis adimplet. Rurſus autem pulchrè poſuit, *omni credenti*. Omnem enim hominum naturam comprehēdit. Siue enim fuerit Græcus, ſiue barbarus, & crediderit, ſalutem cōſequitur. Deinde docet rurſus legis & gratiæ differentiam. Et introducit Moſen legiſlatorem vtrunque docentem, & dicit.

Moſes enim ſcripſit iuſtitiam quæ ex lege eſt, quòd qui ea fecerit homo viuet in eis.

Qui omnia quæ ſunt lege dicta compleuit, is ſuæ obſeruationis fructum vitam habet: quæuis vero tranſgreſſio inducit ſupplicium.

Quæ autem ex fide eſt iuſtitia, ſic dicit.

Pro eo quod eſt, de iuſtitia autem ex fide hæc dicit, non Moſes, ſed per Moſen vniuerſorum Deus.

B *Ne dixeris in corde tuo, quis aſcendet in cælum? Id eſt Chriſtum deducere. aut quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt* Deut. 30.
Chriſtum à mortuis reuocare. Sed quid dicit ſcriptura? Rom. 1.
Propè eſt verbum in ore tuo & in corde tuo.

Hæc quidem de lege dixit Deus vniuerſorum, docens Iudæos, quòd ſine laboribus eorum quæ agenda erant doctrinam ſuſceperunt, & neque aſcenſu in cœlos, nec deſcenſu ad inferos indigent. *Prope* te enim verbum eſt. Data eſt enim tibi cognitio eorum quæ ſunt agenda. Diuinus autem Apoſtolus ea aſſumpſit ad id quod de fide tractat, dicens non oportere de dominica diſpenſatione nimis curioſe inquirere, vel dubitare quin vnigenitus Dei filius homo factus ſit, & paſſione ſuſcepta reſurrectionē procurauerit: ſed fide fructū ſalutis colligere. *Prope te* enim verbum eſt in ore tuo & in corde tuo. Deinde ſubiungit.

Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus.

Quod dixit Moſes de præceptis legitimis, hoc nos de fide dicimus.

Quod ſi confitearis in ore tuo Dominum Ieſum, & in corde tuo credideris quòd Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiam: ore au- C *tem fit confeſſio ad ſalutem.*

Vtriſque enim opus eſt, & fide vera ac firma, & confeſſione libera, & vt coronetur fidei certitudine, & lingua clara inſigniſque reddatur, audacter veritatem prædicans. Deinde rurſus ſcripturæ teſtimonij meminit.

Dicit enim ſcriptura, Omnis qui credit in illum non Eſa. 28.
confundetur. Ioel. 2.

Interpretatur etiam illud *Omnis*.

Non eſt enim diſtinctio, Iudæi aut Græci. Nam idem Act. 2.
Dominus omnium diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim quicunque inuocauerit nomen Domini, ſaluabitur.

Per diuitias appellauit ſalutem hominum. Nouit enim Domini benignitatem. Appoſitè autem cordi & linguæ teſtimonia adaptauit. Cordi quidem hoc, *Omnis* qui credit in ipſum non confundetur: Linguæ autem, *Omnis* qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Deinde docet, quòd Iudæi ſua ſponte ſalute priuati ſunt, oblatam prædicationem nolentes admittere. Sed huius rei probationem apertè non adducit, ſed

alis

alia orationis methodo id proſequitur.

Quomodo ergo inuocabunt eum in quem non crediderunt? Quomodo autem credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante? Quomodo verò prædicabunt niſi mittantur?

Oportet, inquit, prius credere, deinde inuocare. Fieri autem non poteſt vt credat, qui doctrinam non perceperit, ea autem haberi non poteſt, ſi deſint qui prædicent, eos autem rurſus conſtituit electio manuum ve impoſitio. Cùm hæc ſic tanquam ad Iudæorum defenſionem poſuiſſet, per ipſa aduerſus illos accuſationem adauget, &, quod eſt vltimum, primum poſuit de prædicatorum miſſione, oſtendens hæc multis retro ſeculis fuiſſe prædicta. Conſequens enim erat hæc ante alia oſtendere. Oportet enim primum prædicatores eligi: deinde prædicare, deinde quæ prædicantur audire, & tunc credere. Affert itaque Eſaiæ prophetiam, & dicit.

Eſa. 15. *Quam ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona!*

Luc. 10. Nam etiam Apoſtolis domum ingredientibus iuſſit Dominus dicere. Pax huic domui. Significabant enim diuinam reconciliationem, & bonorum perceptionem. Eorum pedes ſpecioſos appellat, vt qui pulchrum curſum peragant, vt qui à dominicis ſint abluti manibus. Ita adducto de prædicatoribus teſtimonio, dicit per interrogationem.

Alias legit The. quam aut vel interp. aut Eſaſ *Sed non omnes obedierunt Euangelio?*

Deinde per reſponſionem.

Eſaias dicit, Domine quis credidit auditui noſtro?

Eſa. 53. Ioh. 12. Ne hoc quidem inquit, tacuit diuina ſcriptura, ſed Deus hoc longe antea prædixit per Eſaiam. Deinde ſyllogiſticè.

Fides ergo ex auditu, auditus autem per verbum Dei.

Ergo qui non credit, diuinis oraculis non credit, & qui credit verba diuina ſuſcipiens, refert fructum auditionis, fidem.

Sed dico, Nunquid non audierunt?

Et hoc rurſus interrogatiuè legendum eſt. Deinde per reſponſionem.

Pſal. 18. *Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*

Quomodo enim fieri poſſet vt Iudæi non audirent, cùm gentes, quæ ſunt in toto orbe terrarum, audiuerint? Veritatis enim præcones ipſis primis prædicationem attulerunt. Nam ipſe
Matth. 10 quoque Dominus eis dixit, Ite potius ad oues
Act. 13. quæ perierunt domus Iſrael. Et in Actibus Apoſtolorum, Vobis primum neceſſe erat loqui verbum Dei. Diuinus autem Apoſtolus in figura perſtitit, per interrogationem & reſponſionem efficiens orationem clariorem. Rurſus enim legendum eſt per interrogationem.

Sed dico, nunquid Iſrael non cognouit?

Quæ autem deinceps ſequuntur per reſponſionem.

Deut. 32. *Primus Moſes dicit, Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem inſipientem iram vos adducã.*
Ad Tit. 3.

Nos autem inſipientes appellauit, noſtram, quæ erat ante fidem, inſipientiam oſtendens. Hoc enim diuinus quoque dixit Apoſtolus, Eramus enim & nos aliquando inſipientes, increduli, errantes, ſeruientes deſideriis & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Sic Deus Iudæos inſigni moleſtia affecit. Neque enim tantum eis dolorem affert nec ſeruitus, nec diſperſio, nec templi deſolatio, quantum gentium in Deum religio, earúmque claritas.

Eſaias autem audet, & dicit, Inuentus ſum à non quærentibus me, palam apparui iis, qui me non interrogabant.

Simul oſtendit & futuram gentium Dei cognitionem fuiſſe prædictam, & ſcelus Iudæorum. Illud enim *Audet*, hoc ſignificat. Non timuit, inquit, inuidentes Iudæos, & furore percitos, ſed futuram gentium ſalutem eis liberè prænunciauit: prędixit autem & Iudæorum incredulitatem. Hoc enim declarant ea quæ conſequuntur,

Ad Iſrael autem dicit, tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem. Eſai. 65.

Illud autem, *Tota die*, perpetuò ſignificat. Aquila enim & Symmachus illud *Tota die*, ita interpretati ſunt. Cùm ſic oſtendiſſet admirandos prophetas & Iudæos accuſare, & gentium fidem prænunciare, videtur quidem per ea quæ ſequuntur ipſis conſolationem adhibere: ſed auget accuſationem infidelium.

CAP. XI.

Dico ergo, nunquid Deus repulit populum ſuum?

Deinde cùm poſſet ex multis hoc probare, & tria millia, quæ Hieruſolymis crediderunt, adducere, & multas myriadas, de quibus dicit ſanctus Iacobus, & eos, qui in toto terrarum orbe ex Iudæis prædicationem ſuſcepere: Pro his omnibus ſeipſum oſtendit, & dicit,

Nam & ego Iſraelita ſum, ex ſemine Abraam, de tribu Beniamin. Non repulit Deus plebem ſuam quam præſciuit.

Si enim repuliſſet, eſſem & ego vnus eorum qui accuſarentur. Ego enim ex illa radice germinaui: & de parente Abraam, & de Beniamin tribus meæ authore ac parente me ortum eſſe lubenter prædico: & Iſraelitæ appellatione glorior. Rectè autem adiecit & illud *Quem præſciuit*, hoc eſt, eos qui ſunt digni Dei cognitione, qui ſplendorem fidei ſuſceperunt. Hoc enim docet poſtea.

An neſcitis in Helia quid dicit ſcriptura, quemadmodum interpellat Deum aduerſum Iſrael? Domine 3. Reg. 19.
Prophetas tuos occiderunt, & altaria tua ſuffoderunt: & ego relictus ſum ſolus: & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi diuinum reſponſum? Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal.

Illo etiam, inquit, tempore erant multæ myriades Iſrael; & omnes nominabantur Iſrael: ſed vniuerſorum Deus ſe ſeptem millium Deum appellauit: alios autem omnes reprobauit. *Reliqui* enim, inquit, mihi ſeptem millia virorum, qui non incuruauerunt genu ante Baal. Ipſe autem propheta hoc ignorabat, & in ſe ſolo ſaluas eſſe pietatis reliquias exiſtimabat. Non eſt ergo nouum, vel incredibile, ſi vos quoque ignoratis eos qui ex vobis Seruatori crediderunt, quos Deus vniuerſorum appellat populum. Opportunè autem magnum etiam Heliam in medium adduxit, qui eos accuſauit, quòd non ſolum prophetas interemerint, ſed etiam altaria ex ipſis fundamentis diruerint. Demus enim eos fuiſſe prophetis infenſos, vt qui illis triſtia prædicerent: quid culpæ poterant in diuina altaria conferre? ſed iis quæ auſi ſunt, declarauerunt ſe hunc

Deum odiſſe. Porro autem diuinus Apoſtolus à ſcripturę teſtimonio tranſiis ad ſuum inſtitutum, & dicit.

Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ ſecundum electionem gratiæ factæ ſunt. Si autem gratia, iam non ex operibus. Alioqui gratia iam non eſt gratia. Si autem ex operibus, non eſt vtique gratia, quandoquidem nec opus iam eſt opus.

Quemadmodum tunc, inquit, ex myriadibus innumerabilibus ſepsem ſola millia relicta ſunt ab impietate libera: ita & nunc ſunt plures quidem, qui fidem non habueruot, pauciores verò, qui crediderunt, & diuinam gratiam perceperuns, neque enim eos vitæ ſuæ ex lege inſtitutio iuſtificauit (hoc enim ſibi vuls illud *Ex operibus*) ſed Dei gratia ſeruauit, & ideo etiam ſalus gratia appellatur, quoniam ex diuina liberalitate ac munificentia profecta eſt. Hoc ipſum etiam dixit, vbi egit de Patriarcha Abraam. Operanti autem merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum.

Quid ergo?

Hic ſubdiſtinguendum eſt. Ponitur enim interrogatiuè pro eo quod eſt. Quid ergo ſibi vult? Deinde cætera reſpondendo.

Quod quærebat Iſrael hoc non eſt conſecutus. electio autem conſecuta eſt, reliqui autem excæcati ſunt.

Electionem eos vocat qui ex ipſis crediderunt. Hoc autem dicit. Iſrael legi affixus à ſcopo aberrauit. Præter legem enim nunc legem ſeruas, & nullam iuſtitiam percipit: Qui autem ex eis crediderunt, eam aſſecuti ſunt. *Reliqui autem excæcati fuere*, pro eo quod eſt, Infidelitas cor eorum durius reddidit. Oſtendis autem hoc quoque eis fuiſſe prædictum.

Sicut ſcriptum eſt, Dedit eis Deus ſpiritum compunctionis: oculos, vt non videant: & aures vt non audiant vſque in hodiernum diem.

Illud *Dedit*, pro eo quod eſt, Tradidit, id eſt, permiſit. Neque enim Deus perfecit vt ipſi non crederent. Quomodo enim fieri poſſet vt & ipſe eis infidelitatem immitteret, & pro ea pœnas de eis ſumeret? Hoc ausem ipſe quoque propheta

Eſa. 6. apertius docuit. Incraſſatum eſt cor populi huius, & auribus grauiter audierunt: & oculos ſuos compreſſerũt. Non ergo alius eos excæcauit. Sed ipſi oculos ſuos clauſerunt: & lucem intueri noluerunt. *Spiritum* autem *compunctionis* appellauis mentem immutabilem. Sicut enim qui laudabilem babet compunctionem, eam, quæ eſt ad deterius, conuerſionem non ſuſcipit: ita, qui ſeipſum vitio tradidit, mutationem in melius non eligit.

Pſal. 68. *Et Dauid dicit, Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in captionem, & in ſcandalum, & in retributionem illis. Obſcurentur oculi eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incurua.*

Menſam autem delicias appellauis, quas in contrarium mutandas prædixit.

Dico ergo, Nunquid offenderunt, vt caderent? Abſit. Sed illorum delicto, ſalus gentibus, vt illos æmulentur.

Qui enim ex eis crediderunt, eis primis ſalutarem prædicationem attulerunt. Cùm autem contradixiſſent, nec ſalutem admiſiſſent, diuinum gentibus Euangelium attulerunt. Qui autem crediderunt, ſalutem aſſecuti ſunt. Hoc autem ſatis eſt ad contradicentes Iudæos incitandos, & ad æmulationem prouocandos, & ſalutis participationem ſibi conciliandam. Vident enim eos eua-

A ſiſſe primos, qui erant vltimi.

Quod ſi delictum illorum diuitiæ ſunt mundi, & diminutio eorum diuitiæ gentium: quanto magis plenitudo eorum?

Si enim, cùm plures non crediderint, qui ex eis crediderunt, diuioę cognitionis diuitias gentibus attulerunt, clarum eſt, quòd ſi omnes credidiſſent, maiora hominibus bona conciliaſſent. Omnes enim facilius crederent, ſi ij non contradicerent, ſed veritatem nobiſcum prædicarent. Hinc eis adhortationem adhibet qui ex gentibus crediderunt, conſulens ne de ſe nimium magnificè ſentiant. Duo ſimul moliens, vt & eis faſtum ac ſupercilium detrahat, & vt timeant efficiat: & Iudæos ad paternæ hæreditatis ſocietatem conuertat, ſic autem incipit.

Vobis enim dico gentibus. Quandiu quidem ego ſum gentium Apoſtolus, miniſterium meum honorifico, ſi quomodo ad æmulandum prouocem carnem meam, & ſaluos faciam aliquot ex illis.

Quandoquidem Deus me gentium prædicatorem conſtituit, gẽtium ſalutem neceſſario procuro & pro eis verba facio, & diuinos prophetas

B multis retro ſæculis eadem prædixiſſe oſtẽdo: Vt hac vtiq; ratione Iudæos ad æmulationẽ prouocem, & aliquos ex his eſſe ſalutis participes efficiã. Suam enim carnem dicit Iudæos, vt qui, quod ad ſententiam quidem attinet, ab eo ſunt alieni, ſolã autem cognationẽ habens cum illo communem.

Si enim amiſſio eorum reconciliatio eſt mundi: quæ aſſumptio, niſi vita ex mortuis?

Si enim, cùm ij, inquit, non crediderint, gentes aſſumptę, & à priore ignorantia liberatæ ſunt: clarum eſt, quòd ſi ij omnes credere voluerint, nihil aliud reſtabit quàm vt fiat reſurrectio mortuorum. Hoc autem dicit dominus, Prædicabitur E- Math. 24.
uangelium hoc regni in omnes gẽtes in teſtimonium ipſis: & tunc veniet finis. Scire autem oportet, quòd diuinus hæc dicit Apoſtolus, certo conſilio orationem componens, & eos qui crediderunt non nimis arroganter de ſe ſentire docens, & Iudæis non credentibus manum præbens. Ea autem quæ conſequuntur hoc docent apertius.

Quod ſi delibatio ſancta, & maſſa: & ſi radix ſancta, & rami. Quòd ſi aliqui ex ramis fracti ſunt, tu autẽ cum oleaſter eſſes, inſertus es in illis, & ſocius radicis & pin-

C *guedinis oliuæ factus es, noli gloriari aduerſus ramos.*

Delibationem aus primitias vocat Dominum Chriſtum, quod ad humanam naturam attinet: *Radicem* autem Patriarcham Abraam, *Ramos* verò oliuæ Iudęorum populum, vt qui illinc germinauerit. *Oliuæ* verò *pinguedinẽ*, pietatis doctrinã. Eos itaq; adhortatur, qui ex gentibus crediderunt, ne aduerſus non credẽtes Iudæos efferãtur, eos enim nominat *Ramos fractos*. Conſiderate autẽ, inquit, quòd vos ex alia cognatione profecti, in hanc eſtis inſiti, & piæ radicis pinguedinem accepiſtis.

Quod ſi tu gloriaris, non tu radicem portas, ſed radix te. Dicis ergo, fracti ſunt rami, vt ego inſerar. Bene. Propter incredulitatem fracti ſunt: tu autem fide ſtas. Noli altum ſapere, ſed time.

Et illos incredulitas à radice alienos reddidit, & te fides radici coniunxit: & vt eius pinguedinis eſſes particeps effecit. Oportet ergo te non nimis elatè de te ſentire, ſed timere, & contremiſcere. Quare?

Si enim Deus ramis naturalibus non pepercit, ne forte nec tibi parcat.

Si

Si eos enim nihil iuuit naturæ neceſſitudo, quandoquidem habebant idem vitæ inſtitutum: A multo magis tu non ſeruata gratia, eris à radice alienus.

Vide ergo bonitatem & ſeueritatem Dei, in eos quidem, qui ceciderunt, ſeueritatem: in te autem bonitatem Dei, ſi permanſeris in bonitate, alioqui & tu excideris.

Video quomodo nunc Deus illos excidit, qui ſuorum maiorum fidem non ſunt imitati: quomodo autem te ſua benignitate dignatus eſt, & alienæ radicis participem reddidit, à quo omnino alienus fueris, ſi datum donum non ſeruaueris.

Sed & illi, ſi non permanſerint in incredulitate, inſerentur.

Conuenit enim Dei iuſtitiæ, & te, qui præter ſpem illorum radice dignatus es, & deinde datam gratiam non ſaruaueris, rurſus à radice ſeparere: & eos ab incredulitate liberatos, illi rurſus coniungere. Pulchrè autem in his quoque poſuit illud *Inſerentur*, nempe cùm incredulitas eos omnino ſeparauerit: & fides, ſimiliter ac gentes eos radici coniungat.

Potens enim eſt Deus illos rurſus inſerere.

Rei facilitatem per Dei potentiam oſtendit, & B affert exemplum nec alienum nec antiquum, ſed domeſticum, & recens. Eos enim ipſos ad huius rei teſtimonium vocat, & dicit.

Nam ſi & tu ex naturali exciſus es oleaſtro, & contra naturam inſertus es in bonam oliuam: quanto magis ij qui ſunt ſecundum naturam, inſerentur ſuæ oliuæ?

Si tu, cùm eſſes oleaſter, neque enim habebas legem quæ te coleret, nec prophetas qui te irrigarent, & purgarent, & quod conuenit tui ſtudium gererent, ab impiis quidem parentibus & cognatis ſeparatus es, fidei autem Abrahæ effectus es particeps: & cum glorieris te habere radicem, & patrem, ac parentem, non lege quidem naturæ, ſed ea diuina liberalitate: multo vtique iuſtius & naturalius, iis qui crediderunt, propriæ radici coniungentur. Hæc autem, vt paulò antè dicebam, dicit, & eos, qui ex gentibus crediderunt, modeſtos eſſe docens, & qui ex Iudæis non crediderunt, ad ſalutem adhortans. His autem conueniunt ea quoque quæ ſequuntur.

Nolo enim vos ignorare fratres myſterium hoc, vt non ſitis vobiſipſis ſapientes.

Myſterium eſt, quod non eſt notum omnibus, ſed iis ſolis qui contemplantur. Dicit ergo, volo vos intelligere, quod ſcimus myſterium de iis quæ ſunt propoſita; ne vos eſſe valde prudentes rati, ideo efferamini, & vobis aliquid inſolenter arrogetis. Quod eſt autem myſterium?

Quod cæcitas ex parte contingit in Iſrael, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret.

Illud *Ex parte*, poſuit, docens non omnes fuiſſe incredulos, multi enim etiam ex illis crediderunt. Adhortatur autem vt nec aliorum ſalutem deſperent. Poſtquam enim gentes prædicationem ſuſceperint, illi etiam credent, cùm inſignis ille Helias acceſſerit, & illis fidei doctrinam attulerit. Hoc enim Dominus quoque dicit in ſacris

Matth. 17. Euangeliis, Helias venturus eſt, & reſtituet omnia. Poſuit autem etiam prophetæ teſtimonium.

Eſa. 59. *Sicut ſcriptum eſt. Veniet ex Sion, qui eripiat & auertat impietatem à Iacob. Et hoc illis à me teſtamentum, cùm abſtulero peccata eorum.*

Si ex lege adminiſtratio dat peccatorum remiſſionem: eam prædixit ſermo propheticus. Sin autem, lex quidem punit eos qui delinquunt, Iudæis autem ſemper crimini datum eſt quòd legem tranſgreſſi ſunt: clarum eſt, quòd ea remiſſio ſignificatur quæ detur per baptiſmum. Vocat autem Iſraelem omnes qui credunt, ſiue ſint ex Iudæis habentes naturalem cognationem cum Iſraele, ſiue ex gentibus ei fidei cognatione coniuncti.

Secundum Euangelium quidem inimici propter vos: ſecundum electionem autem chariſſimi propter patres.

Quando ad vos reſpexero, qui mihi docendi traditi eſtis, illos inimicos & infeſtos exiſtimo, qui omnia ad veſtrum damnum & incommodum faciunt. Sed poſtquam ad maiores reſpexero, & cogitauero quòd Deus illos ex toto terrarum orbe elegit, hos etiam diligo propter illos.

Sine pœnitentia enim ſunt dona & vocatio Dei.

Hæc omnia dicit ad Iudæorum exhortationem. Quòd enim quæ dat bona Deus rurſum accipit, cùm viderit eos qui acceperint ingrati animi vitio laborare, teſtis eſt Saul, qui gratiam ſpiritalem percepit, & ab ea poſtea deſertus eſt. B Quinetiam ſimiliter Salomon, qui pacem per diuinam benignitatem aſſecutus eſt, poſt tranſgreſſionem gratia priuatus eſt. Porro autem etiam Iudæi qui prophetas eorum curam gerentes perpetuò habuerunt, ea cura in præſentia priuati ſunt. Hoc etiam iis qui ex gentibus crediderunt paulò antè minatus eſt. Si permanſeris inquit, in bonitate: alioqui & tu excideris.

Sicut enim & vos aliquando non credidiſtis Deo, nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis propter incredulitatem illorum, ita & illi nunc non crediderunt veſtra miſericordia: vt & ipſi miſericordiã conſequantur.

Recordemini autem, quomodo omnes longiſſimo tempore impij fueritis, & ad longam illam & longè grauiſſimam impietatem benignus & miſericors Dominus non reſpexerit, ſed inenarrabili benignitate eos qui voluerunt dignatus ſit: & cùm ij non credidiſſent, vos pro illis vocauerit. Non eſt itaque alienum, vt qui nunc contradicunt, à Deo ſuſcipiantur, ſi voluerint credere, & eandem benignitatem conſequantur. Illud autem *Vt*, rurſus ſibi familiari proprietati conuenienter poſuit. Neque enim ideo non crediderunt, vt miſericordiam aſſequerentur: C ſed non crediderunt quidem propter mentis contumaciam, miſericordiam autem conſequentur acta pœnitentia.

Concluſit enim omnia Deus in incredulitate, vt omnium miſereatur.

Illud *Concluſit*, poſuit pro eo quod eſt, conuicit. Conuicit enim & gentes, quæ naturalem diſcernendi facultatem acceperant, & creationem habuerant diuinæ cognitionis magiſtram, cùm tamen nec hinc nec illinc vtilitatis aliquid acceperint. Conuicit autem etiam Iudæos, qui plus quidem doctrinæ erant adepti. nam præter naturam & creaturam legem quoque acceperant, & prophetas, qui eos id quod fieri oportebat docebant, & erant etiam maioribus ſuppliciis obnoxij: ſed tamen & hos & illos, qui funditus perire meruerant, ſalute dignatus eſt, ſi ſolùm credere voluerint. Hæc proſecutus, & diuinæ benignitatis abyſſum, eiuſque, quæ comprehendi non poteſt ſapientiam contemplatus, exclamauit.

O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei!

A priocipio enim hæc præſciuit: & cùm præſciuiſſet, ſapienter diſpenſauit: & diſpenſans, ſuæ A benigoitatis diuitias oſtendit.

Quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, quàm inueſtigabiles viæ eius!

Diuini conſilij & adminiſtrationis ratio mentis humaoæ captum ſuperat: & nec inuiſibiles poteſtates Dei vniuerſorum prouidentiam poſſunt aſſequi.

Quis enim cognouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit? vel quis prior illi dedit, & retribuetur ei?

Hæc tria tribus oppoſuit, diuitiis, ſapientiæ, & ſcientiæ. Illud quidem, *Quis nouit ſenſum Domini*, ſcientiæ. Hoc autem, *Quis conſiliarius eius fuit*, ſapientiæ. *Quis autem prior dedit, & retribuetur ei*, diuitiis, neque enim menſura comprehendi poſſunt eius bonitatis diuitiæ, quia etiam iis quæ non ſunt eſſe dedit, & iis quæ facta ſunt, vt bene ſint largitur, & non reddit, ſed dat bona. Sed cùm ſit humanus ac benignus, dationem retributionem appellat.

Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Ipſi gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Ipſe enim omnia fecit. Ipſe omnia quæ facta ſunt perpetuò regit. Omnes ad ipſum reſpicere B oportet, pro iis quæ ſunt ac ſubſiſtunt gratias agentes, eius autem deinceps prouidentiam poſtulantes: conueniens porro glorificatio ad eum eſt emittenda. Per hæc autem oſtendit diuinus Apoſtolus ſe non noſſe differentiam præpoſitionis *Ex quo*, & *Per quem*: & illam quidem, vt quæ aliquid maius ſignificet, patri conuenire, hanc verò, vt quæ aliquid minus doceat, filio. Ambas enim in vtraque perſona poſuit. Quam ſiue patris eſſe dixerint, qui cum Arrio & Eunomio ſentiunt, inuenietur præpoſitioni Ex quo, præpoſitionem Per quem, eſſe coniunctam, ſiue filio adaptauerint, videbunt præpoſitioni Per quem, præpoſitionem quoque Ex quo eſſe coniunctam. Si autem præpoſitio quidem Ex quo aliquid maius ſignificat, Per quem autem minus; ambæ autem in vna perſona ſitæ ſunt, ipſe quidem ſeipſo maior propter præpoſitionem Ex quo, & rurſus minor propter Per quem, iure exiſtimari poterit. Nos autem, iis in præſentia miſſis, noſtrum creatorem & Seruatorem glorificemus. Cui conuenit gloria in ſæcula ſæculorum. AMEN. C

TOMVS QVINTVS.

CAP. XII.

BONORVM quidem ſumma, & verum fundamentum, eſt diuinæ naturæ cognitio, in eámque fides & affectio. Quod enim eſt oculus in corpore, hoc eſt animæ fides, & rerum diuinarum cognitio. Habet tamen ea quoque opus actiua virtute: quemadmodum oculus manibus, & pedibus, & aliis partibus corporis. Ea de cauſa diuinus quoque Apoſtolus dogmaticis ſermonibus moralem etiam doctrinam adiecit, perfectiſſimam in omnibus doctrinam conſtruens. Per Romanos enim omnibus hominibus vtilitatem attulit. Sic autem incipit.

Obſecro itaque vos fratres per miſericordias Dei.

Leges ſtatuit, & poteſtatem celat, & vnà cum ſupplicatione doctrinam exhibet, & diuinam benignitatem in memoriam reuocat, de qua antè A fuſè locutus eſt. Quid autem nos obſecrat?

Vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum.

Iam adhortatus eſt vt membra noſtra iuſtitiæ arma reddamus, & nos Deo exhibeamus tãquam ex mortuis viuentes. Hic autem adhortatur vt ea quoque fiant hoſtia, & appellat hoſtiam viuentem. Non enim iubet vt mactentur corpora, ſed vt ſint peccato mortua, & nullam illius operationem ſuſcipiant. Sanctam autem, & rationalem, & Deo placentem hanc hoſtiam nominauit, eam cum eorum quæ ratione carent ſacrificiis comparans, & eam Domino Deo gratam eſſe oſtendens. Per omnes enim, vt ſemel dicam, prophetas, ratione carentium animalium ſacrificium reprehendit: hoc autem lege decernit. Sacrifica, inquit, Deo ſacrificium laudis. &, Sacrificium laudis honorificabit me. Et eiuſmodi alia innumerabilia inueniri poſſunt in diuina ſcriptura. Pſal. 49.

Et nolite conformari huic ſæculo.

Figuras vocat ea quæ ſunt præſentis ſæculi, vt opes, & potentiam, nobilitatémque & generis claritatem. Res autem ea quæ futura ſunt, vt quæ B ſint ſtabilia, & ſufficientia. Ita etiam alibi, Præterit enim figura mundi huius. Multi enim ex ſummis rerum omnium copia in extremam inopiam ceciderunt. Aliis autem, qui ex pauperibus nati ſunt, magni magiſtratus & ſumma imperia credita ſunt. Alij autem, qui ſupercilium cõtrahunt, & buccas inflant, & ſe eſſe omnibus præſtantiores exiſtimant, protinus correpti puluis fœtidus facti ſunt. Vult itaque diuinus Apoſtolus non iis nos inhiare, nec huius vitæ figuram diligere, ſed ea perſequi quæ vitam æternam conciliant.

Sed reformemini in nouitate ſenſus veſtri, vt probetis quæ ſit voluntas Dei bona, & bene placens, & perfecta.

Hic quoque ſuadet, vt, qui ad id quod eſt deterius propendent, reuertantur ad meliora. Illud enim ſignificat hoc, *Reformemini*. Docuit autem & quæ ſit virtutis cum præſentibus collatæ differentia. Ea enim figuram appellauit: virtutem autem formam. Forma autem res veras ſignificat. Figura verò res eſt, quæ facilè diſſolui poteſt. Porro autem liberam animi poteſtatem oſtendit, C cùm eam & rationem iuſſit renouare, & à deterioribus meliora diſcernere. Hæc enim appellat, Deum colere. Docet autem etiam quænam ea ſint: & ante alia omnia faſtum exterminat, & humilitatem ſtatuit.

Dico enim per gratiam, quæ data eſt mihi, omnibus qui ſunt inter vos, Non ſapere plus quàm ſapere oportet, ſed ſapere ad ſobrietatem.

Et nec ipſe quidem ſe hæc dicit ſtatuere, ſed per ipſam gratiam ſpiritus. Illius enim, inquit, ſum inſtrumentum. Modeſtiam autem ſeu moderationem Græcæ σωφροσύνην, mentis ſanitatem appellauit, docens ſuperbiam eſſe morbum mẽtis. Suum autem Dominum eſt imitatus. Dominus enim in ſacris Euãgeliis eos qui humilitatem poſſederint primos eſſe beatos pronũciauit. Beati, inquit, pauperes ſpiritu: ipſorum enim eſt regnum cœlorum. Hanc autem omnibus legem ſtatuit, & diuitibus, & pauperibus, & ſeruis, & dominis, & viris & mulieribus. Hoc enim ſignificat illud, *Omnibus inter vos*. Docet etiam menſuram, ad quam vſque de ſe ſentire oportet. Matth. 5.

Vnicuique

Vnicuique ſicut Deus diuiſit menſuram fidei.

Gratiam huc in loco vocauit fidem. Per fidem A eoim datur gratia, & pro menſura fidei doua gratiæ ſuppeditat. Iubet autem donata gratia metiri animæ de ſe ſententiam.

Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita etiam multi ſumus vnum corpus in Chriſto. Singuli autem alter alterius membra.

Appoſita ſimilitudu doctrinæ de charitate. Vnaquæque enim pars curporis, nun eſt ſibi ſolum vtilis, ſed communi affert vtilitatem: ita etiam conuenit eum qui aliquam gratiam accepit, apertè ſcire ſe hoc donum communis vtilitatis gratia accepiſſe. Corpus enim vnum ſont ij qui crediderunt, membrum autem, vſum noſtrum, & id quod nobis opus eſt, ſupplet.

Habentes donationes ſecundum gratiam quæ data eſt nobis differentes.

Ita eſt intelligendum. Alter alterius membra ſumus, habentes douatioues, ſecundum gratiam quæ data eſt nobis, differentes. Licet enim ſint hæ differentes, ad commuuem tamen vtilitatem à diuioa gratia fueruut ſuppeditatæ.

Siue prophetiam ſecundum rationem fidei, ſiue miniſterium in miniſtrando, ſiue qui docet in doctrina, ſiue qui exhortatur in adhortando.

Pro vniuſcuiuſque fide gratiam dimetitur qui eſt bonutum ſuppeditator. Appellat prophetiam non ſulum eurum quæ futura ſunt præſcientiam, ſed eutum etiam quæ ſint occulta cognitionem. Miniſterium autem, prædicandi munus. Doctrinam, diuinurum dogmatum diſciplinam. Adhurtationem, ſuaſionem ad virtutem.

Qui tribuit in ſimplicitate.

Non aliorum captans gloriam, ſed eius, qui indiget inopiæ ſubueniens, oec apud ſe ratiocinans, an quæ habet ſibi ſufficiant, an non, ſed in Deo ſpem ponens, eòque fretus liberalitatem ſuppeditans.

Qui præeſt in ſollicitudine: qui miſeretur in hilaritate. Dilectio ſine ſimulatione.

Com quadam vehementia & amplificatiune omnia ſtatuit, & curatiunem quidem appellat diligentem, ne ſit uomen abſque re. Beneficentiæ autem lætitiam adiungit, erugationis bonorúmqoe cummunicatiunis lucrum oſtendeus. Sulent C enim gaudere qui lucrantur. Hoc etiam dicit

2. Cor. 19. ſcribens ad Curinthios, Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate. Hilarem enim daturem diligit Deus. Porro eſſe quuque dilectiouem ſinceram & germanam præcipit, & ſimulationis perſonam eiicit.

Odientes malum, adhærentes bono.

Rurſus non dixit ſimpliciter, hoc quidem fugere, illud verò perſequi. Sed vitium quidem vehementer odiſſe, bonorum autem operatiuni valde coniungi pręcepit, affectiune tanquam colla aliqua vtentes.

Fraternam charitatem inuicem diligentes, honore inuicem præuenientes.

Habete ardentem & fratribus conuenientem iuter vos affectionem, cedat autem vuuſquiſque proximo primas partes, hoc eſt enim veræ amicitiæ indicium.

Sollicitudine non pigri.

Puram & ſinceram animi pruṁptitudinem ad ea quæ ſunt honeſta uſtendentes, & ſocordiam umnino eiicientes.

Spiritu feruentes.

Spiritum gratiam appellauit, ei autem materiam, tanquam igoi ligna, præbere, promptitudinem vocauit. Hoc autem etiam alibi dicit. Spiritum ne extinguite. Extinguitur autem Spiritus 1. Tim. 5. ab iis qui ſunt indigni gratia. Cùm enim purum mentis oculum uun habeant, illum ſplendotem non ſuſcipiunt. Ita iis etiam qui cotpore excutiunt lux quoque ſuut tenebræ. & in ipſo meridie ſunt caligini obnoxij, & ideo iubet nos ſpiritu feruere, & habere ardens rerum diuinarum deſiderium. Huc enim ſubiunxit.

Domino ſeruientes, ſpe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi inſtantes.

Qui enim feruet ſpiritu, Domiuo promptè & alacriter ſeruit, & expectat fructum bonorum quæ ſperantut, & quæ inuadunt tentationes ſuperat, eorum inſoltibus tolerantiam obiiciens, & diuinæ gratiæ auxilium aſſiduè implorans. Hoc enim dixit, Orationi inſtantes, id eſt aſſiduè hoc facientes.

Neceſſitatibus ſanctorum communicantes.

Mentione facta communicationis, hottatur B ad liberalitatem. Qois enim nuu lubenter pecuniam cummunicauerit, vt ſit rei bene geſtæ & emolumenti particeps? Huc enim etiam ſcribit ad Corinthios. Veſtra abondantia illorum in- 2. Cor. 8. opiam ſuppleat, vt & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum.

Hoſpitalitatem ſectantes.

Hoſpites non ſolos ſanctus appellat, ſed eos etiam qui aliundè veuerunt, curatiune egentes, quurum iubet curam agete.

Benedicite perſequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere.

Hæc eſt lex Domini. Dominus enim eam diui- Luc. 16. nis Apoſtolis præbuit.

Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus, id ipſum inuicem ſentientes.

Et iucunda & moleſta inuicem communicate, hoc enim ſignum eſt miſericordiæ: illud verò amicitiæ quæ ab inuidiæ vitio aliena eſt.

Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes.

Rurſos expellit ſuperbiæ tumorem, & vnà eum humilibus deſcendere oportere decernit.

Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos.

Pro eo quod eſt, Ne veſtra vobis cunſilia ſufficiant: ſed aliurum conſilia accipite.

Nulli malum pro malo reddentes.

Hoc quoque eſt perfectæ virtutis, & ab umni animi perturbatione alienationis officium.

Prouidentes bona coram omnibus.

Ita etiam alibi, Sioe offenſioue eſte & Iudæis, 1. Cor. 10. & Græcis, & eccleſiæ Dei.

Si fieri poteſt, quod in vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes.

Diligenter & accuratè additum eſt illud, Si fieri poteſt, & hoc, Quod ex vobis eſt. Nihil, inquit, à vobis fiat, ſed omnem pru pace machinam adhibete. Hoc aotem iis etiam quæ prius dicta ſunt eſt conſequens. Qui enim benedicit eum qui perſequitur, & non vlciſcitur eum qui facit iniuriam, quodnam in ſe odium aut ſimultatem ſuſcipit?

Non voſmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ. Scriptum eſt enim, Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus. Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum. Si ſitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius. Exoch. 9. Deut. 32.

Poſtquam iudicem oſtendit,& iuſtum eius iudicium aperuir,hoc enim ſignificat, Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus: iubet nos fortiter ferre iniurias quibos afficimur, & iis, qui nobis iniuriam facinnt, contrarium reddere, & inimicis ea quæ ſunt neceſſaria præbete. Hæc enim iis quidem qoi in ea philoſophia exetceotur cotonas contexont, eorum autem, qui iniuriam faciunt, pœnas aogent. Sciendum autem eſt non oporterenos ideo inimicos obſeruate, eorúmque curam gerere, vt illi maiores dent pœnas. Dininns enim Apoſtolus hæc addidit, volens eius iram extinguere qui iniuria afficitur, non autem bono malom augete conans. Quid enim nos philoſophari inbet, docent quæ ſequuntot.

Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum.

Vlciſci enim, eum inferiotem fuiſſe ſignificat, eſt aorem euidens victotia, pro malis bona reddere. Cùm mores ſic per hęc inſtituiſſet, iobet etiam honorem Magiſtratibus conuenientem tribui. Præuiderat enim, vtpote qni diuini Spiritus gratiam affatim acceperat, fore vt nonnulli faſtu potins qoàm zelo vtentes, Magiſtratus, qui rerum ad vitam pertinentinm curam gerunt, contem- B noerent, ſe propter cognitionem maiores eſſe exiſtimantes, & alioqui ſparſam & diſſeminatam, eorum opinionem amoliri volens, hoc facit. Malè enim audiebant, tanqnam qoi leges communes euetterent. Et hi quidem dicebant, Qni vniuerſum terrarum orbem euerterunt, hic quoqne adſunt. Illi verò, quòd alia introducunt. Vtile itaque exiſtimabat de eo aliquid decernere.

CAP. XIII.

Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.

Siue eſt Sacerdos aliqois, ſiue Antiſtes, ſioe monaſticam vitam profeſſus, iis cedat qoibus ſunr mandati magiſtratus. Clarum eſt aotem, ſi cum pietate. Non enim ſi Dei præceptis tepugneur, Magiſtratibus parere permittitur.

Non eſt enim poteſtas niſi à Deo. Quæ autem ſunt poteſtates, à Deo ordinatæ ſunt.

Et eæ à Dei prouidentia dependent. Ipſe enim communis ordinis curam gerens, effecit vt hi qoidem imperarent, illi verò parerent, veluti C quoddam frenum, iis qoi ſe iniuſtè gerunt, Magiſtratuom timorem incoriens. Porro autem ſciendum eſt, quòd & Magiſtratum getere, eique parere, à diuina prouidentia pendere ſtatuit diuinus Apoſtolus, non antem vt hic vel ille ſit Magiſtratus. Neqne enim iniquorum hominum poteſtas à Dei electione procedit, ſed ipſa principatus diſpenſatio. Si ſit qnidem certè propitius, dat magiſtratus qui iuſtum colunt & obſernant. (Hier. 3.) Dabo enim eis, inquit, paſtores ſecũdom cot meom: & paſcent eos paſcentes cum ſcientia. & rurſus, (Eſa. 1.) Dabo iudices ſicut prius, & conſiliarios ſicut ab initio. Cum antem vult eos qni peccant caſtigare, eos etiam à malis magiſtratibus tegi permittit. (Eſa. 3.) Dabo enim, inquit, adoleſcentulos principes eorum, & illuſores dominabontur eis. Sed iam tempus eſt vt ad proxima interpretanda reuertamur.

Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit.

Satis oſtenderat.

Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt.

A Hoc eſt, erunt ſuppliciis obnoxij. Deinde docet quænam ſit principatus vtilitas.

Nam principes non ſunt timor bonis operis, ſed mali.

Qui enim vitam improbè inſtituunt, eos puniunt.

Vis autem non timere poteſtatem, fac bonum, & habebis laudem ab ipſa. Dei enim miniſter eſt tibi in bonũ.

Eum eſſe dignum reuerentia oſtendit, cùm Dei mioiſtrum appellauit. Adhortatus eſt autem etiam ad res bonas gerendas, cùm dixit priocipes eſſe landatores bonorum.

Sin autem malum feceris, time. Non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum agit.

Si amas bona, honora poteſtatem, vt quæ ea lege decernat. Sin autem contraria perſequeris, time eius ſententiam. Ad malorum enim ſupplicium eſt dioinitus ordinata.

Et ideo neceſſitati ſubditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.

Itam ſupplicium appellat. Inbet enim propter vtrumque ſobditos eſſe, & propter pœnæ metum, & vt ea impleant quæ oportet fieri. Id enim B appellauit conſcientiam.

Ideo enim & tributa præſtatis. Miniſtri enim Dei ſunt ad hoc ipſum ſeruientes.

To enim dormis: ille communem curam ſuſtinet. & tu domi quidem ſedes: ille autem pro pace bellnm ſuſcipit.

Reddite ergo omnibus debita; cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

Tributum appellat, quod pro agris penditur. *Vectigal* autem quod pro mercatnra confertur. Debita autem non hæc ſolum, ſed & metum, & honotem nominat. Ea enim iis qui præſunt debentor à ſubditis.

Nemini quicquam debeatis niſi vt inuicem diligatis.

Non vt dilectionis debitum non exoluamus: Oportet enim id ante omnia alia exoloere: ſed vt in ipſa ſolotione id aogeamus. Redditio enim debitum multiplicat. Ardentiotem etenim dilectionem efficit.

Qui enim diligit proximum, legem impleuit.

Quomodo, & quanam ratione?

Nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non C falſum teſtimonium dices, & ſi quod eſt aliud mandatum. in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

Qoi enim in aliquem bene affectus eſt, non interficit quem diligit: non adulterat eius vxorem, non ſurripit aliquid ex bonis eius cui bene vult: neque aliqoid facit qnod ei vllam moleſtiam afferat. Hoc enim ſubionxit.

Dilectio proximi malum non operatur.

Deinde ſyllogiſticè.

Plenitudo ergo legis eſt dilectio.

Ita etiam Chriſtos interrogatus quodnam ſit primom præceptum, & primum dixit, & ſecundum coniunxit. Diliges Dominom Deum tuum (Math. 22.) ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota (Luc. 10.) fortitudine tua & ex tota mente tua: & proxi- (Mar. 12.) mum ſicut teipſum. Et in prima quidem virtutem contemplatiuam perfici oſtendit: in ſecunda aotem actiuam. Ita enim diuinos Apoſtolus, Plenitodo ergo legis eſt dilectio. Deinde ſubiungit.

Et hoc ſcientes tempus, quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere.

Pro

Pro eo quod eſt, Et maximè quòd nun eſt tempos dormiendi, ſed expergiſcendi.

Nunc enim propior eſt noſtra ſalus quàm cùm credidimus.

Indies enim ad Domini præſentiã accedimus.

Nox præceſſit, dies autem appropinquauit.

Noctem vocat tempus ignorantiæ. *Diem* autem, tempos poſt aduentum Domini. Exortus enim ſol iuſtitiæ, diuinæ cognitioois radijs orbem terrarom illuminaoit.

Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis.

Tenebras vocat ignorantiam: *Opera* autem *tenebrarum*, improbas & inioſtas actiones. Et *Lucem* qoidem appellat cognitionem, *Arma* autem *lucis*, bonorum operationem.

Sicut in die honeſtè ambulemus.

Ex corporalibus oſtendit ſpiritalia. Qui enim vitam ſceleratam & flagitioſam amplectuntur, illa nuctu perpetraores, interdiu moderationis & houeſtatis habitum ſuſcipiont. Vult itaque, cùm nox præterierit, & ignorantia ceſſauerit, vt à malis liberemor. Docet etiam quænam ea ſiot.

Non in comeſſationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitijs, non in contentione, & æmulatione.

Solebant nunnulli in conuioijs laſciuire, & linguam torpibus canticis polluere, eorum autem cauſa eſt ebrietas. Porro autem ea eſt etiam mater petulantiæ, litiſqoe & contentioois magiſtra.

Sed induimini Dominum Ieſum Chriſtum.

Nun vt alium baptiſmum ſuſcipiant, ſed vt veſtem qua induti ſunt videant.

Et carnis curam ne feceritis in deſiderijs.

Hic & hæreticorum, qoi carnem accuſant, ora obturat. Neqoe enim prohibuit quominus carnis cura geratur: ſed delicias & intemperantiam expulit. Nun dixit enim, Ne carnis curam geratis, ſed ne ad concopiſcentias geſſeritis, pro eo quod eſt, Ne facite vt ea per delicias exultet. Hæc cùm de virtute actiua eſſet proſecutus, ad dogmatica rurſus tractanda accedit. Oportet autem prius dicere doctrinæ Apoſtolicæ ſcopum, vt facilius perſpici poſſit eorum qoę dicenda ſont interpretatio. Qui ex gentibus crediderant, Euangelicam vitæ inſtitutionem amplectebantur. Multi autem ex Iudæis, qoi ad Euangelicam prædicationem acceſſerant, legalibus conſtitutiooibus ſeruiebant, dierum obſeruationes amplectentes, & cibum quem lex iuſſit ſumentes. Hinc lis oriebatur, atque adeo etiam pogna, cùm & hi eos qui ex gentibos crediderant, quoniam quibuſlibet eſculentis indiſcriminatim veſcerentur, condemnarent, & illi eos abhorrerent propter ſummã & ſuperuacaneam legis obſeruatiooem. His medicinam adhibens Apoſtolos, affert vtrique conuenientem adhortationem. Primum autem eos qoi ex gentibos fidem ſuſceperant, ad fraternam dilectiunem exhortatur.

CAP. XIIII.

INfirmum autem in fide aſſumite, non in diſceptationibus cogitationum.

Infirmum autem appellat eum qui legalibus ſeruit obſeruationibus.

Alius enim credit ſe manducare omnia.

Is ſcilicet qui ex gentibus credidit.

Qui autem infirmus eſt, olus manducat.

Nonnulli dicuot, quòd qui ex Iudæis crediderant, tanquam eorum qui ex gentibus fideles erãt A illos poderet, non ſolum à ſuillę, ſed etiam ab alius eſu carnis abſtinebant, exercitatiunis & temperantiæ prætextu vtẽtes. Vnde diuinus dixit Apoſtolus, Qui autem infirmus, olus manducat. Cùm enim perfectam fidem non haberet, ſe earum rerum eſu pollui credebat.

Is qui manducat, non manducantem non ſpernat.

Qui enim ex gentibus crediderant, Iudæos qoĩ fidem ſuſceperant auerſabantur, tanquam qui poram ac ſinceram fidem non haberent, & ideo uollent eiuſmodi cibum capere.

Et qui non manducat, manducantem non iudicet.

Porro aotem qui ex Iudæis crediderant fideles ex gentibos condemnabant, qoibuſlibet eſculentis veſci indiſcriminatim illicitum & nefarium eſſe exiſtimantes.

Deus enim illum aſſumpſit.

Gentilem ſcilicet. Erpergit aduerſus Iudæum contendere.

Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum? Domino ſuo ſtat aut cadit.

Quiuis ſeruus, & viuus eſt lucrum Domini: & B moriẽs illi rurſus damnum affert. Eum ergo emit vniuerſorum Dominus proprio dato ſanguine. Et quia dixit *Suo Domino ſtat aut cadit*, neceſſario ſubiunxit,

Stabit autem.

Et dictum ſuum Dei poteotia confirmat ac ſtabilit.

Potens eſt enim Deus ſtatuere illum.

Hæc cùm de cibis dixiſſet, ad dies oratiunem conuertit.

Nam alius iudicat diem inter diem: Alius autem iudicat omnem diem.

Alij enim perpetuò abſtinebant à cibis lege prohibitis. Alij verò nonnullis diebus.

Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet.

Non hoc poſuit generaliter, neque enim iubet de diuinis decretis hoc ſentire, eos enim anathematizat, qui veritati contraria ducere in animum inducont. Si quis enim, inquit, euangelizet vobis aliud Euangelium quàm quod accepiſtis, ſit anathema. De ſolis itaque cibis vniuſcuiuſqoe ſententiæ poteſtatem dedit. Hæc enim cunſuetudo in C hudiernum vſque diem manſit in eccleſijs, & hic quidem abſtinentiam amplectitor: ille verò omnibos eſculentis abſqoe vllo ſcrupulo veſcitur, & nec hic illum iudicat, nec ille alterum reprebendit, ſed eos claros & inſignes reddit lex concordię.

Qui ſapit diem, Domino ſapit, & qui non ſapit diem, Domino non ſapit, & qui manducat, Domino manducat, & gratias agit Deo: & qui non manducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo.

Se accommodando & ſubmittendo hæc dicit, Dei eccleſiæ concordiam procoraos. Nouit, inquit, vniuerſorum Deus eorum qui comedunt & non comedunt inſtitutum, nec ſolum factum attendit, ſed etiam eius quod fit mentem examinat.

Nemo enim noſtrum ſibi viuit, & nemo noſtrum ſibi moritur. Siue enim viuimus, Domino viuimus, ſiue morimur, Domino morimur. Siue ergo viuimus, ſiue morimur, Domini ſumus.

Non ſumus in uoſtra poteſtate, pretio empti ſumus. Et vioentes ergu Domioi ſumus: & morientes ſumus Domini. Pro eo quod eſt, nec tu es illius

Dominus : nec ille tui. Habemos enim omnes vnum Dominum.

Deeſt in veteri traduct. Et reuixit.

In hoc enim Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, & reuixit, vt & viuorum, & mortuorum dominetur.

Ille eſt omnium Dominus, qui ſe pro nobis morti tradidit, qui mortis potentiam diſſoluit, & nobis omnibus reſurrectionem eſt pollicitus. Illi ergo ſubiecti ſumus, vt qui vitam ab eo accepeti-mus.

Tu autem quid iudicas fratrem tuum?

Iudæo hæc dicit.

Omnes enim ſtabimus ante tribunal Chriſti.

Deinde etiam id qood dicit confirmat ſcripturæ teſtimonio.

Scriptum eſt enim. Viuo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo.

Ille eſt noſter iodex, ille de oobis ſententiam feret, nos ante illud tribunal ſtatui neceſſe eſt. Propheticum quidem certe teſtimonium docet Vnigeniti diuinitatis altitudinem. Cùm enim dixiſſet per prophetã, Ego Deus ante ſæcula, & ego Deos primus, & ego poſtea, & in futurum ſum, & ante me non fuit alius Dens: & poſt me non erit, & prç-B ter me non eſt: & iuſtus & Seruator non eſt præter me, tonc ſubiunxit, Et per me iuraui, dicit Dominns, quòd mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo. Sed ad ea quæ proximè ſequnntur interpretanda accedamus.

Itaq; vnuſquiſque noſtrum pro ſe rationẽ reddet Deo.

Quoniam Dominicũ iodicium oſtendit, neceſſario ſuaſit ne alter alterum iudicẽt, ſed illam ſententiam expectent. Hoc enim rurſns ſubiunxit.

Non ergo amplius inuicem iudicemus, ſed hoc iudicate magis ne ponatis offendiculum fratri vel ſcandalum.

Hic ſe conuertit ad fideles ex gentibus, qui eorum qui ex Iudæis crediderant infirmitatem non ſatis toleranter ferebant, ſed ſummam eſſe virtutem feruentemque zelnm exiſtimabant, ſi eſculentis indiſeriminatim veſcerentur, & primum quidem docet nihil eorum eſſe impnrum & immundum. Sic aotem dicit.

Scio, & confido, in Domino Ieſu quia nihil commune per ipſum.

Neceſſario addidit illnd In Domino Ieſu propter Iodęorum infirmitatem. Ne enim dicant, Tn quis es qui Moſi contraria ſtatuis? Moſis Domi- C nom in medium adduxit; dicens eum legalibns obſeruationibus finem impoſuiſſe, nec permiſiſſe vt vllos cibns immũdus exiſtimaretur. Illud enim *Per ipſum*, hoc eſt per Euangelicã eius conſtitutio-

Act. 11.

nem. Ipſe enim dixit etiã beato Petro. Quæ Deus mundauit, to nec dic communia.

Niſi ei qui exiſtimet aliquid commune eſſe, ei commune eſt.

Si quis autem exiſtimans hunc cibum eſſe immundom, eo veſcitur, eſt immundus, non propter eius naturam, ſed propter eins qui veſcitur exiſtimationem. Cùm hæc ſic decreuiſſet, rurſus fideles ex gentibos reprehendit, qoi Iudæorum iufirmitatem non ferunt.

Si autem frater propter cibum contriſtatur, iam non ſecundum charitatem ambulas.

Charitatis crimẽ amplificauit, eum qoi illa perſequitur aperiens. Deinde magis oſtendit quanta ſit rei abſnrditas.

Noli cibo tuo illum perdere pro quo Chriſtus mortuus eſt.

A Pro illo Chriſtus mortem ſubijt: tu autem non vis per abſtinentiam à cibo illi vitam procurare, ſed dum ipſum ſumis, illi mortem fabricaris.

Ne blaſphemetur ergo bonum noſtrum.

Mitis rurſus ac benigna reprehenſio. Bonnm enim fidem appellat. Laudo, inqoit, fidem tuã, ſed nolo eam ipſam damni ac maledicti cauſam eſſe.

Non eſt enim regnum Dei eſca & potus, ſed iuſtitia, & pax & gaudium in ſpiritu ſancto.

Non enim exiſtimate eſſe hoc aliqoid pulchrũ & præclarum factum, & quod regnum cœlorum conciliet. Id enim vera iuſtitia conciliat, & quæ eſt ſecundum pacem & dilectionem coocordia ac ſtodium, ex quibus oritur qnæ eſt ſecundom Deum lætitia.

Qui enim in hoc ſeruit Chriſto, placet Deo, & probatus eſt hominibus.

Hæc enim Deos vnioerſorum à nobis exigit. Hæc etiam hominibus vtilitatem afferunt. Porro autem notandum eſt, quòd Chriſto ſeruire, Deo vniuerſorum gratum eſſe dixit. Si autem ſeruire Chriſto, Deo gratum eſt, Chriſtum quoqne honorare, eſt Deo grarum. Chriſtum ergo blaſphe- B mare, & de eius dignitate conari detrahere, Deo vniuerſorum diſplicet.

Itaque quæ pacis ſunt ſectemur, & quæ ſunt ædificationis alius in alium.

Vt ædificabimus, … Græcè non habetur.

Oportet nos itaque vtilem concordiam omnibus præponere, & noſtræ mutuæ vtilitatis gratia omnia facere.

Noli propter eſcam deſtruere opus Dei.

Opus Dei dixit Dominus in ipſum credere. Hoc eſt enim, inquit, opus Dei vt credatis in eum quem miſit ille. Quoniam ergo erat veriſimile fore vt nonnulli Iudæi non ferentes probra eorum qui ex gentibus crediderant à fide deſciſcerent, merito dixit, *Nolite propter eſcam deſtruere opus Dei.* Ne autem, qui ex Iodæis crediderant, hinc legis obſeruationis confirmandæ occaſionem acciperent, eins qnoque rei curam gerit, & dicit.

Ioan. 6.

Omnia quidem ſunt munda.

Nullum, inquit, eſculentum eſt natura immondum.

Sed malum eſt homini, qui per offendiculum manducat.

Sed eſus tibi damnum affert, quoniam vtilita- C tis vicini nullam curam geris, & contemnis, eum offendi aſpiciens.

Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut ſcandalizatur, aut infirmatur.

Ego autem nõ ſolum carnes, ſed ne vinum quidem ſumere iubeo, ſi hoc proximo vllum detrimentom afferat.

Tu fidem habes, penes temetipſum habe coram Deo.

To fide vtens ſeruas legem, magna & præclara quædam poſſeſſio, & factum laude dignom, ſed ne propinquum damno afficiat.

Beatus qui non iudicat ſemetipſum in eo quod probat.

Innuit quod hic dicitur, eos, qui ex gentibus crediderant, vim afferre Iodæis vt ea ſomerẽt quæ nolebant. Docet ergo qnod qui credit quidem, nullum ex eſu damnom accipit. Qui aotem cum aliqua diſtinctione comedit, ſumit tanquam immondum, & ideo, eum beatum exiſtimat qui ſeipſom non iodicat, hoc eſt, oon diſcernit. Et hoc interpretans ſubiunxit.

Qui autem diſcernit, ſi manducauerit, cõdemnatus eſt.

Et

Et docet cauſam.

Quia non ex fide. Omne autem quod non eſt ex fide A *peccatum eſt.*

Qui enim credit, ſine damno veſcitur. Qui autem cum aliqua diſcretione, ac diſtinctione veſcitur, fert aduerſus ſeipſum ſententiam. Et docens quòd ea quæ Deo grata ſunt decernit, bonam pro ipſis offert orationem.

Ei autem qui poteſt &c. Hæc omnia deſunt in vetuſta interpretatione, & etiam in græco Eraſmi vſque ad caput 16.

Ei autem qui poteſt vos confirmare.

Et quis eſt modus confirmandi?

Secundum Euangelium meum.

Quid autem euangelizat?

Et prædicationem Ieſu Chriſti.

Et docens antiquitatem prędicationis, ſubiungit.

Secundum reuelationem myſterij.

Non nunc enim factum eſt, ſed nunc reuelatum eſt quod celatũ fuerat myſterium. Hoc enim dicit in ijs quæ ſequuntur.

Temporibus æternis celati.

Deinde ſubiungit etiam teſtes prædicationis.

Nunc autem manifeſtati per ſcripturas propheticas ſecundum ordinationem Dei.

Quæ enim per prophetas adumbratè prædixit, ea nunc manifeſtauit ſæculorum opifex. Et quis B nam eſt fructus prædicationis? Ad obediendum fidei. Oportet enim eos, qui audiunt, ijs quæ dicuntur credere. Et qui ſunt ij?

Omnibus gentibus ſignificati.

Ita eſt intelligendum, Secundum Euangelium meum, & prædicationem Ieſu Chriſti omnibus gentibus ſignificati.

Soli ſapienti Deo per Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſæcula, Amen.

Cùm oſtendiſſet myſterium ab initio quidem ante diſpenſatum, deinde per prophetas prædictum, poſtea autem per res ipſas manifeſtatũ, Dei ſapientiam admiratus eſt, & quam par eſt gloriæ redditionem emiſit. Si autem dixerint hæretici quòd ſolus Deus ſapiens nominatur, ſciant quòd Dominus Chriſtus non ſolum ſapiens, ſed etiam ſapientia vocatur. Sin autem ſe hac ſapientis appellatione filium priuare exiſtimant, nec ipſum quidem immortalem appellent. Idem enim Apoſtolus de Deo dicit, Qui ſolus habet immortalitatem. Sed nos illos nugari ſinentes, ſequentia perſequamur. Cùm itaque diuinus Apoſtolus hæc C pro illis precatus eſſet, affert exhortationem, eos qui ex gentibus crediderant laude proſequens, & potentes nominans propter fidem.

CAP. XV.

Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum ſuſtinere, & non nobis placere. Vnuſquiſque veſtrum proximo ſuo ſtudeat in bonum ad ædificationem.

Scio quòd fortis firmúſque euaſeris, & te fides potentem reddidit. Sed hortor te vt ei qui eſt infirmus ac imbecillis manum præbeas, & non tua ſolum quæras, ſed etiam proximi vtilitatem procures. Non dixit autem ſimpliciter, *Proximo placere*, ſed in bonum, & ad ædificationem. Placere enim poteſt ad ſuum & proximi exitium. Deinde exemplum.

Etenim Chriſtus non ſibi placuit, ſed ſicut ſcriptum
68. *eſt, improperia improperantium tibi ceciderunt ſuper me.*

Ipſe enim Dominus non quæſiuit quod ſuum eſt, ſed ſeipſum pro noſtra ſalute morti tradidit. Audimus enim eum prope paſſionem orantem & dicentem, Pater ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte. Verum non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Matth. 26.
Iudæorum quoque maledicta ſuſtinuit, & quæ olim in patrem eius congerebant iniquè viuentes, eis aduerſus ipſum vſi ſunt. Quamobrẽ etiam propheticum teſtimonium adiecit.

Quæcunque enim ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus.

Deus noſtræ vtilitatis curam gerens, & doctrinam nobis ſcriptam præbuit, & quæ à ſanctis narrata ſunt, in ſcriptis conſeruauit.

Deus autem patientiæ & ſolatij det vobis idem ſapere in alterutrum ſecundum Ieſum Chriſtum.

Rurſus per additionem *Secundum Chriſtum Ieſum* oſtendit, quod non indefinitè ac abſolutè illis concordiam precatur, ſed piam conſenſionem poſtulat. Vnà autem cum patientiæ & conſolationis mentione etiam de charitate orationem coniunxit, vt ea ornati ea quæ in proximo deſiderantur ferant, & per conſilium & conſolationem ad perfectionem deducantur.

Vt vnanimes vno ore honorificetis Deum & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Deum noſtrum appellauit Deum, Domini autem Chriſti patrem. Omnium enim noſtrum Deus, ipſius eſt pater.

Propter quod ſuſcipite inuicem, ſicut & Chriſtus ſuſcepit vos in honorem Dei.

Dominus quoque Chriſtus, cùm non iuſti eſſemus, nos amauit, ſed peccatores acceptos iuſtificauit. Oportet itaque nos quoque ferre fratrum infirmitatem, & omnia pro illorum ſalute procurare. Quia autem, qui ex Iudæis crediderant, Domini quoque circuncíſionem afferebant, dicentes ipſum quoque legalem vitę inſtitutionem amplexum eſſe, ſe operæpretium facturum exiſtimauit diuinus Apoſtolus, ſi de eo quæ par eſt ſcriberet, & dicit.

Dico enim Chriſtum Ieſum fuiſſe miniſtrum circuncíſionis pro veritate Dei ad confirmandas promiſſiones patrum: Gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum.

Pollicitus eſt vniuerſorum Deus Abrahã, ſe in ſemine eius benedicturum omnes gẽtes. Accepit autem etiam ipſe Patriarcha & totum illius genus circuncíſionis ſignum. Oportebat ergo & illius ſemen, quod ſecundum carnem dicitur, gentibúſque benedictionem ſubminiſtrat, habere ſignum cognationis, vt diuinæ promiſſionis veritas apertè oſtendatur, & gentes, quæ gratiam ſuſceperant, eum celebrare, qui illis benignitatem & humanitatem ſuppeditat. Deinde vtitur ſcripturę teſtimoniis, docẽs fuiſſe ab initio prædictam gentium ſalutẽm.

Sicut ſcriptum eſt, propterea confitebor tibi in gentibus Pſal. 17.
Domine, & nomini tuo cantabo. Et iterum dicit. Lætamini 2. Reg. 2.
gentes cum plebe eius. Et iterum. Laudate omnes Pſal. 116.
gentes Dominum, & magnificate eum omnes populi. Et Eſa. 11.
rurſus Eſaias ait. Et erit radix Ieſſe: & qui exurget regere gentes, in eo gentes ſperabunt.

Hæc quidem teſtimonia adduxit, eos qui ex Iudæis crediderant docens ne ſalutem gentium ægrè ferrent, ſed de eis factis prophetijs crederent. Eis autem rurſus precatur, paternam affectionem oſtendens.

Deus autem ſpei repleat vos omni gaudio, & pace in credendo: vt abundetis in ſpe in virtute Spiritus ſancti.

Dixit etiam in ijs quæ ſuperius expoſita ſunt, quòd ſpes quæ videtur non eſt ſpes. Et ideo etiam Deum ſpei nominat, vt qui ab initio gentibus benedictionis ſpem dederit, re autẽ ipſa promiſſum confirmauerit. Hoc autem eſt pignus bonorum quæ ſperantur. Qui enim illa eſt pollicitus, & præſtitit, illa etiam omnino implebit quæ nunc eſt pollicitus. Iubet autem nos non ſolum ſperare, ſed etiam abundare in ſpe, hoc eſt ſincerè ſperare, & exiſtimare ſe videre ea bona quæ ſperantur. Dicit autem hoc præbere ſpiritus gratiam. Hæc cùm ſuaſiſſet, & ſic precatus eſſet, laudem adducit, ea ratione ad ea quæ ſunt meliora adhortans.

Certus ſum autem fratres mei & ego ipſe de vobis, quòd & ipſi pleni eſtis dilectione, repleti omni ſcientia, ita vt poſſitis alterutrum monere.

Scio, inquit, vos non egere doctrina. Habetis enim etiam ſufficientem cognitionem, & pleni eſtis bonis omnis generis, vt etiam alijs conuenientem adhortationem exhibeatis.

Audacius autem ſcripſi vobis fratres ex parte, tanquam vobis in memoriam redigens propter gratiam quæ B
data eſt mihi à Deo.

Et modeſtiam oſtendit, ſe auſum fuiſſe docere dicens: & datam gratiam declarauit, ſcribens ſe ei conſequentia docere. Quæ autem tibi gratia data eſt?

Vt ſim miniſter Christi in gentibus, ſanctificans Euangelium Dei.

Electus ſum doctor gentium, hoc miniſterium affero Domino Chriſto. Et quod lucrum inde oritur?

Vt ſit oblatio gentium accepta ſanctificata in Spiritu ſancto.

Omnem laborem patienter & alacriter fero, vt gentes in fide confirmentur, & ſpiritus gratiam aſſequantur. Et prædicationem quidem ſacrum miniſterium vocauit veram ac ſinceram fidem, acceptam oblationem. Nihil ergo, inquit, feci ſuperuacaneum, ſi audacius ſcripſi, & eos qui peccant redargui.

Habeo igitur gloriationem in Chriſto Ieſu ad Deum.

Deinde docet gloriationis ſpeciem.

Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non
effecit Chriſtus in obedientiam gentium verbo & factis, C
in virtute ſignorum & prodigiorum, in virtute Spiritus ſancti.

Non me propter labores meos iacto, ſed propter Domini Chriſti donum glorior. Dedit enim mihi ſancti Spiritus gratiam ad ſigna & miracula efficienda, vt per ea caperentur gentes, & Dei cognitionis radium ſuſciperent. Docet etiam quot gentibus prædicauit.

Ita vt ab Hieruſalem per circuitum vſque ad Illyricum impleuerim Euangelium Chriſti.

Non ſolum enim eas quæ in recta via ſitæ erant gentes colui, ſed etiam in orbem circumiens Orientales & Ponticas regiones, & Aſiam præterea & Thraciam doctrina repleuit. Hoc enim ſignificat illud *Per circuitum*.

Sic autem prædicaui Euangelium, non vbi nominatus eſt Chriſtus, ne ſuper alienum fundamentum ædificarem:
Eſa. 52. *Sed ſicut ſcriptum eſt: Quibus non eſt annunciatum, de eo videbunt, & qui non audierunt de eo intelligent.*

Laborem ſuum ac diligentiam ſignificat. Inaratas enim terras accipiens noualia faciebat, & ſe-
A minabat, & vberes ſegetes oſtendebat: Et eius quod prius dixit exitum adiecit.

Propter quod et impediebar plurimum venire ad vos.

Mea enim apud alias gentes occupatio impedimento fuit quominus ad vos accederem.

Nunc verò vlterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis iam præcedentibus annis, cùm in Hiſpaniam proficiſci cœpero, ſpero quòd præteriens videam vos, & à vobis deducar illuc, ſi vobis primum ex parte fruitus fuero.

Duas cauſas ſui ad eos aduentus attulit, quòd & alij prædicationem ſuſceperint, & nulla gens ſuperſit quæ Euangelij doctrinam non audierit, & ſuum eorum deſiderium, cùm enim priora impedimenta ceſſauerint, deſiderium ad peregrinandum incitauit. Dicit autem ſuum deſiderium fuiſſe ſuo aduentu multo antiquius. A multis enim, inquit, annis cupiebam vos videre. Prædicit autẽ ſe non ſolum ipſos viſurum, ſed etiam in Hiſpaniam iturum. Et ne exiſtimarent eum obiter tantum ad eos accedere, ſubiunxit, Et à vobis illuc deducar, ſi vobis primum ex parte fruitus fuero. Vos enim primos videre cupio, & poſt vos, illos.

Nunc igitur proficiſcor Hieruſalem miniſtrare ſanctis.

Miniſterium vocat pecuniarum diſtributionem: Dicit autem etiam eos qui miſeruot.

Probauerunt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes ſanctos qui ſunt in Hieruſalem.

Hæc cum beatis Apoſtolis, Petro, inquam, & Iacobo, & Ioanne diuini Barnabas & Paulus, & qui in ſe gentium doctrinam ſuſceperant, pacta conuenta facientes, polliciti ſunt adhortari eos qui credebant ex gentibus, vt adiuuarent eorum inopiam, qui erant fideles in Iudæa. Et hoc apertè docet in epiſtola ad Galatas, Petrus enim, inquit, Gal. 2.
& Iacobus, & Ioannes, qui videbãtur eſſe columnæ, dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis, vt nos in gẽtes, ipſi autem in circuncisionem, tantum vt pauperum memores eſſemus. Hoc etiam hic dicit, Macedoniæ & Achaiæ mirans promptitudinem propenſamq́ue voluntatem. Hanc autem beneficentiam etiam debitum vocat.

Placuit enim eis, & debitores ſunt eorum.

Et vnde nam conflatum eſt hoc æs alienum?

Nam ſi ſpiritualium eorum participes facti ſunt gentiles, debent & in carnalibus miniſtrare illis.

Illorum, inquit, Patriarchæ patres ſunt. Illis promiſſiones factæ ſunt. Illorum prophetæ bona communia prædixerunt. Ex illis, quantum ad humanam naturam attinet, Chriſtus eſt. Ex illis Apoſtoli orbis terrarum prædicatores. Per illos distributa ſunt dona ſpiritus. Æquum eſt ergo vt qui maiora impertierunt, ſint etiam minorũ participes. Et ideo pecuniarum diſtributionem ſuperius quidem ſocietatem, inferius autem miniſterium appellauit, ſocietati quidem redditionem, miniſterio autem tributũ quod debetur adtexens.

Hoc igitur cùm conſummauero, & aſſignauero eis fructum hunc, per vos proficiſcar in Hiſpaniam.

Cùm obſignauero eis fructum hunc, dicit Macedonibus, & Acheis. Per manus enim ſanctorum dextræ Dei quæ miſſa ſunt offero. Illi autem ea intacta & ſacroſancta ſeruabit.

Scio autem quòd veniens ad vos in abundantia benedictionis Euangelij Chriſti veniam.

Abundantiam ſeu implementum benedictionis

Euan-

Euangelij, pericula pro Euangelio appellauit quæ Hieroſolymis ſuſtinuit. Hoc enim declarant quæ ſequuntur.

Obſecro ergo vos fratres per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per charitatem ſancti Spiritus, vt adiuuetis in orationibus pro me ad Deum, vt liberer ab infidelibus qui ſunt in Iudæa, & vt obſequij mei oblatio accepta ſit in Hieruſalem ſanctis.

Quibus nam laudibus hoc térque quáterque beatum caput quis ornauerit? Primum enim & quæ ventura erant ſciebat, & ea prædicit. Etenim Act. 20. Mileti dixit Epheſiorum ſenioribus, In ciuitate teſtificatur mihi ſpiritus, quòd vincula & tribulationes me manent, & cùm Agabus hæc prædixiſſet, & omnes flerent, & eum retinere conarentur, Act. 21. diuinus vir dixit: Quid facitis flentes & affligentes cor meum? Ego autem non ſolum alligari, ſed & mori paratus ſum, pro nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Hic quoque prædixit quòd & Romanos videbit & Hiſpanos. Adiecit autem, quòd etiam in abundantia ſeu implemento benedictionis Euangelij Chriſti veniet. Deinde Iudæorum inſaniam perfectè conſiderans, ipſorum quoque preces poſtulauit, non ſolum propter fideles, ſed etiam propter eos, qui credunt. Nam neque illi in eum bene affecti erant, eum eſſe legis tranſgreſſorem exiſtimantes. Quamobrem etiam adiecit, *Et vt obſequij mei oblatio accepta ſit in Hieruſalem ſanctis.* Hæc cum innumerabilibus laboribus collegit, diſcipulis omnis generis ſuaſiones adhibens, & eos qui recipiebant ſollicitans, ne odium neceſſitatem vinceret.

Vt veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, vt refrigerer in vobis.

Ne ea quidem quæ ſunt honeſta vult facere ſine diuina voluntate.

Deus autem pacis ſit cum omnibus vobis, Amen.

Non appellauit hic Deum ſimpliciter, ſed Deũ pacis, tanquam ipſe ea indigens propter eos qui apertè bellum gerebant, & qui aliqua in eum ſuſpicione laborabant. Illis quoque eam precans, propter eam, quam inter ſe habebant, controuerſiam de legalibus obſeruationibus.

CAP. XVI.

Commendo autem vobis Phœben ſororem noſtram, quæ eſt in miniſterio eccleſiæ, quæ eſt Cenchreis, vt eam ſuſcipiatis in Domino digne ſanctis, & aſſiſtatis ei in quocunque negotio veſtri indiguerit, etenim ipſa quoque adſtitit multis, & mihi ipſi. Salutate Priſcam & Aquilam adiutores meos in Chriſto Ieſu.

Cenchreæ erat maximus pagus Corinthi. Æquum eſt ergo admirari vim prædicationis. Breui enim tempore non ſolum vrbes, ſed & pagos pietate repleuit, & tanta erat Cenchreis cõgregatio, vt etiam haberet mulierem miniſtram, eamque inclytam & celebrem. Tantas enim habebat rectè factorũ opes, vt ex lingua Apoſtolica laudes eiuſmodi colligeret. Etenim ipſa quoq; adſtitit multis, & mihi ipſi. Adſtitiſſe autem, vt puto, dixit, quòd in eum hoſpitalis fuerit, eiuſque curam geſſerit. Multiplicibus autem eam laudibus remuneratur. Ipſa enim, vt eſt veriſimile, eum in vnam domum ſuſceperat, & ad exiguum tempus, id ſcilicet quo Corinthi verſatus eſt. Ipſe autem ei vniuerſarum terrarum orbem aperuit, mulierque in vniuerſa terra ac mari celebris facta eſt, nec eam ſoli Romani & Græci cognouerunt, ſed etiã omnes barbari. Ea autem, cuius poſt ipſam meminit, illam valde ſuperauit. Priſcillã enim, ſeu Priſcam, poſſunt enim vtraque in libris inueniri, & Aquilam adiutores appellat, & adijcit, In Chriſto Ieſu, ne quis eum exiſtimet fortunæ ſocietatem ſignificare, erant enim etiam ij tabernaculorum conſtructores. Dicit autem aliud quoque maximum pro ſe ſuſceptum certamen.

Qui pro anima mea ſuas ceruices ſuppoſuerunt.

Adijcit autem priuato quoque commune.

Quibus non ſolum ego gratias ago, ſed & omnes eccleſiæ gentium.

Dicit autem quoque virtutem laude dignam.

Salutate enim & domeſticam eccleſiam eorum.

Declarat autem oratio eius inſignem pietatem. Omnes enim, vt eſt veriſimile, ſuos domeſticos ſummam & abſolutam virtutem docuerant, & diuina myſteria intus promptè & alacriter peragebant. Eorũ diuinus quoque Lucas meminit, & docet, quomodo Apollo ad veritatem deduxerũt.

Salutate Epænetum dilectum mihi, qui eſt primitiæ Achaiæ in Chriſto.

Primus autem, vt eſt veriſimile, ex toto populo B credidit. Quam ob cauſam & primitiarum appellationem ſuſcepit.

Salutate Mariam, quæ multum laborauit in vobis.

Alia rurſus mulier, quæ propter ſuos labores coronatur.

Salutate Andronicum & Iuniam cognatos & concaptiuos meos, qui ſunt nobiles in Apoſtolis, qui & ante me fuerunt in Chriſto.

Multa ſimul encomia, & primum quidẽ quòd fuerunt ſocij periculorum Pauli. Concaptiuos enim, vt qui fuerunt paſſionum cum illo participes, appellauit. Deinde nobiles inſigneſque eſſe dicit non in diſcipulis, ſed in magiſtris & doctoribus. Laudat autem eos & à tempore fidei. Ante me enim, inquit, fuerunt in Chriſto. Poſt eos enim vocatus ſum ego. Ego verò vndiquaque diuini capitis modeſtiam admiror.

Salutate Ampliatum dilectum mihi in Domino.

Ne hoc quidem parua eſt laus. Eum enim dilectum in Domino appellauit. Id autem eum ſe rectè & honeſtè geſſiſſe declarat.

Salutate Vrbanum adiutorem noſtrum in Chriſto, & Stachyn dilectum meum.

C Vrbanum maioribus laudibus coronauit. Chriſti enim prædicationum & certaminum eum adiutorem vocauit.

Salutate Apellem probum in Chriſto.

Summæ virtutis teſtimonium. Nihil enim habere adulterinum, eſt bonorum colophon.

Salutate eos qui ſunt ex Ariſtobuli domo, et Herodianum cognatum meum, & eos qui ſunt in domo Narciſſi.

Clarum eſt eas fuiſſe familias quæ crediderant. De ijs autem qui erant Narciſſi dicit.

Qui ſunt in Domino.

Vtpote quòd eſſent vtique alij qui hoc non fuerint.

Salutate Tryphænam & Tryphoſam, quæ laborant in Domino.

Rurſus corona ex laboribus. Laborem autem vel hoſpitalitatis, vel ieiunij, vel alicuius alius virtutis declarat oratio.

Salutate Perſidem chariſſimam, quæ multum laborauit in Domino.

Maior eius laus, maior enim fuerat labor & diligentia.

Salutate Rufum electum in Domino, & matrem eius & meam.

Hæc quoque eſt laus magni facienda. Multi enim vocati, pauci verò electi. Eius quoque matrẽ multis ex virtute rectè factis decorauit, neque enim alias digna eſſet habita quæ mater Pauli diceretur. Natura enim eam Rufi matrem effecit: Diuini autem Pauli, eius virtutis reuerentia.

Salutate Aſyncritum, Phlegontem, Hermen, Patrobam, & qui cum eis ſunt fratres.

Hæc erat alia fidelium familia Pauli ſalutatione digna.

Salutate Philologum & Juliam, Nereum & ſororem eius, & Olympiadem, & omnes qui cum eis ſunt ſanctos.

Hi quoque ſimul degentes, propter eam quam habebant virtutem, Apoſtolicam ſalutationem aſſecuti ſunt. Cùm eos ſic nominatim eſſet allocutus, omnibus deinceps præcepit vt ſe inuicem ſalutarent.

Salutate, inquit, vos inuicem in oſculo ſancto.

Quoniam enim ipſe abſens eos amplecti non poterat, per ipſos facit, iubens vt ſe inuicem amplectantur & ſalutent in oſculo ſancto, honeſto, B modeſto, & ſincero, & germano, & ab omni dolo alieno.

Salutant vos omnes eccleſiæ Chriſti.

Totius, vt ſemel dicam, terrarum orbis nomine eam ciuitatem ſalutauit, quæ vniuerſo terrarum orbi præſidet.

Rogo autem vos fratres, vt obſeruetis eos, qui diſſenſiones & offendicula præter doctrinam quam vos didiciſtis, faciunt.

Malos legis defenſores per hæc ſignificat, quorum iubet doctrinam fugere, laudans principis Apoſtolorum prædicationem. Dicere enim, Qui præter doctrinam quam vos didiciſtis faciunt, eſt eius qui valde miratur doctrinam quam acceperunt.

Huiuſmodi enim Domino Chriſto non ſeruiunt, ſed ſuo ventri.

Et ex hoc manifeſtum eſt quòd ea dicit de Iudæis, eorum enim ſemper ingluuiem accuſat. Et alibi etiam dicit, Quorum Deus venter eſt.

Et per dulces ſermones & benedictiones ſeducunt corda innocentium.

Benedictionem laudem vocauit. Innuit autem etiã aliquos fuiſſe ab eis ſeductos. Seducunt enim, inquit, corda ſimplicium. Non tamen malitiam, ſed ſimplicitatem accuſauit. Deinde eos laudibus rurſus excitat.

Veſtra enim obedientia in omni loco diuulgata eſt.

Quòd doctrinam Apoſtolicam prompto & alacri animo ſuſcepiſtis.

Gaudeo igitur, inquit, in vobis.

Pergit & laudare, & docere.

Sed volo ſapientes eſſe in bono, & ſimplices in malo.

Hanc quoque legem Dominus Apoſtolis præbuit, dicens. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, ſimplices ſicut columbę. Vult autem dictum quoque dominicum, nos inſidias quidem quæ ab inimicis A parantur repellere, eos autem qui iniuriam faciunt minimè vlciſci.

Deus autem pacis conterat Satanam ſub pedibus veſtris velociter.

Quoniam præcepit vt ab inimicis caueremus, opportunè Deum rogauit vt inſidiatorum magiſtrum contereret, & eorum qui crediderunt pedibus ſubmitteret.

Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcum.

Poſtquam oſtendit hoſtem, indicauit auxiliatorem. Qui enim Dei gratiam conſecuti ſunt, ſunt inexpugnabiles.

Salutant vos Timotheus adiutor meus, & Lucius, & Iaſon, & Soſipater cognati mei.

Ille quidem habet inſignem operis ſocietatem, hi verò cognationem. Coadiutor autem eſt cognato multo honoratior. Hic autẽ eſt Timotheus, quem Lyſtris circuncidit: ad quem duas ſcripſit epiſtolas. Porro autem Iaſonis quoque meminit Actuum hiſtoria.

Saluto vos ego Tertius qui ſcripſi epiſtolam in Domino.

Erat is quoque vnus eorum qui Apoſtolica B doctrina digni habiti fuerant. Quamobrem ſanctæ animę fœtus per linguam ſuſcipiens, eos chartæ mandare iuſſus eſt.

Salutat vos Caius hoſpes meus, & vniuerſa eccleſia.

Hoc quoque eſt maximum laudis teſtimonium, domum fidei alumnis aperire, & cum aliis omnibus ipſum quoque orbis terrarũ doctorem fouere & obſeruare. Hoſpitem enim eum qui hoſpitio excipit appellat. Is autem erat Corinthius, & hoc nos docet diuinus Apoſtolus in epiſtola ad Corinthios. Gratias, inquit, ago Deo meo quòd nullum veſtrum baptizaui niſi Criſpũ & Caium. 1. Cor. 1.

Salutat vos Eraſtus arcarius ciuitatis, & Quartus frater.

Non appellat eum eccleſiæ Oeconomum, ſed ciuitatis, vt cui curatio omnino credita fuerat. Meminit autem eius etiam in epiſtola ad Timotheum. 2. Tim. 4. Sic autem dicit. Eraſtus manſit Corinthi. Reliqui autem Trophimum Mileti ægrotantem.

Gratia Domini noſtri cum omnibus vobis. Amen.

Spiritalem eis rurſus benedictionem impertiit, vt Dei gratia, tanquam adamantino aliquo muro, circumdedit. Hoc & epiſtolæ proœmium conſti- C tuit, & finem impoſuit. Huius ſimus nos quoque participes, vt inſidiis ſuperiores euadamus: vt ab ea illuminati recta via abſque vllo errore incedamus, & Apoſtolica ſequentes veſtigia digni habeamur qui doctorem videamus, & per illius interceſſionem Dominicam beneuolentiam & promiſſa bona conſequamur. Gratia & benignitate Domini noſtri Ieſu Chriſti. Cum quo patri ſimul cum ſancto Spiritu conuenit gloria & magnificentia nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum, AMEN.

Sciendum eſt autem quòd Epiſtola ad Romanos ſcripta eſt Corinthi.

ARGV-

ARGVMENTVM PRIMÆ EPISTOLÆ AD CORINTHIOS.

SALVTAREM prædicationem diuinus Paulus primus Corinthijs attulit, & plurimo tempore apud eos verſatus eſt cùm Dominus hoc ei apertè præcepiſſet, loquere, inquiens, & ne tacueris, eſt enim mihi multus populus in hac ciuitate. Act. 18. *Cùm ergo annus & ſex menſes præteryſſent, ipſe quidem prædicationis gratia in alias ciuitates profectus eſt. Illi autem fallacem ſapientiæ imitatricem, dicendi ſcilicet contentionem & laudem, tanquam rem præclaram, ſtudioſe ſecuti ſunt. Cùm viros enim eloquentia præditos ſibi magiſtros adſciuiſſent, in multas partes diuiſi ſunt. Singuli enim ſuum perpetuò admirabantur, & de eis inter ſe inuicem contendebant. Vnus autem ex eis qui ſe propter ſuam dicendi facultatem iactabat, vel maximum ſcelus admittere auſus eſt. Cum nouerca enim concubuit. Qui autem eius partes ſequebantur, hoc quidem pro nihilo ducebant, ſolam autem eloquentiam laudibus proſequebantur. Quapropter diuinus Paulus in principio epiſtolæ, eam quæ exiſtimatur ſapientiam reprehendit, & oſtendit prædicationem ea quidem eſſe nudatam, ſed maximam habere poteſtatem. Iam verò eos etiam reprehendit qui de alys quidem rebus inter ſe contendebant, de ys autem quæ ad victum pertinebant Magiſtratibus vtebantur iudicibus. Prohibet etiam ne eorum quæ idolis immolata fuerant eſſent participes, innuens hoc etiam auſos eſſe nonnullos. Interim autem & de virginitate & de viduitate quæ ſunt vtilia conſulit. Quinetiam de ſpiritualibus donis fuſe & prolixè diſſerit, docens eorum differentiam, & præcipiens vt dono linguarum, non ad laudem captandam, ſed ad vtilitatem vterentur. Porro autem eis etiam adducit doctrinam de reſurrectione, cùm aliqui, vt eſt veriſimile, eis perſuadere conarẽtur, ne quod de reſurrectione corporum dicebatur admitterent. Aliqua etiam alia, ne de ſingulis dicendo ſim prolixior, ſcriptis ſuis inſerit, quæ & illis erant conducibilia, & omnibus hominibus vtilitatem procurant. De Chriſtiano autem dogmate ſeu decreto ideo parcius locutus eſt, quod cùm non paruo tempore apud eos verſatus eſſet, quid ſentire oporteret eos accuratè & perfectè docuerat, & admirabilis poſt eum veniens Apollo Apoſtolicam doctrinam confirmauerat. Optimum ergo medicum imitatus eſt, & affectionibus morbiſque conuenientia medicamenta præbuit. Ferendis autem literis miniſterium exhibuerunt Stephanus, & Fortunatus, & Achaicus, ad ipſum miſsi à Corinthijs, vt ipſe docet in fine. Beatum enim Timotheum ad ipſos quidem miſit, ſed non cum epiſtola, & hoc ipſe oſtendit. Ait enim. Si venerit Timotheus, videte vt ſine metu ſit apud vos.*

BEATI THEODORETI

EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO PRIMÆ EPISTOLÆ AD CORINTHIOS.

PAVLVS vocatus Apoſtolus Ieſu Chriſti.

Vel ipſum proœmium, quod nam ſit reprehenſionis inſtitutum ac ſcopus, indicat. Docet enim eos ne ſibiipſis confidant, ſed propter Deum, qui ipſos ſeruauit, magna ac præclara cogitent, & ſe in eo iactitent. Propterea & Apoſtolatus & vocationis meminit, propemodũ dicens. Vos quidem voſipſos nominatis ex hominibus: Ego verò meipſum ex eo qui me vocauit, & miſit, Ieſu Chriſto.

Per voluntatem Dei.

Hoc etiam eorum diſſenſionem ſimiliter accuſat. patris enim ac filij conſenſionẽ oſtendit. Simul etiam nos docet, quòd propoſitionibus citra vllum diſcrimen vtitur. Hic enim præpoſitionem Per quem, quam, qui cum Arrio & Eunomio ſentiunt, filio attribuunt, in patre poſuit. Hoc autem non feciſſet, ſi præpoſitionem Per quem, minus ſignificare exiſtimaſſet quàm ſignificet præpoſitio Ex quo.

Et Soſthenes frater.

Exiſtimo hunc eſſe Corinthium. Eius autem Act. 18. Actuum quoque hiſtoria meminit, & nos docet beatus Lucas, quòd arripuerunt eum Græci, ſub Gallione, & malè multarunt.

Eccleſiæ Dei quæ eſt Corinthi, ſanctificatis in Chriſto Jeſu ſanctis, cum omnibus qui inuocant nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti in omni loco, ipſorum & noſtro.

Omnia quæ dicta ſunt, ſunt morbi remedia. Quæ enim malè facta eſt, diuiſionem coniungũt, & primum quidem ipſos vocat vnam eccleſiam, & Dei eccleſiam, & adijcit, *In Chriſto Ieſu*, non in hoc vel in illo. Vocat autem ipſos & vocatos & ſanctos, & ijs coniungit qui in orbe terrarum crediderunt, docens quòd non oportet ipſos ſolum concordes eſſe & conſentire, ſed omnes etiam qui ſalutari prædicationi crediderunt, vnum ſentire, vt qui in vno Domini Chriſti corpore conſiſtunt. Illud autem, Sui & Noſtri, cum Domino coniunctum eſt, pro eo quod eſt. Et nos qui ſcribimus, & vos qui acceptis literis fruimini, vnum Dominum habemus Chriſtum.

Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro & Domino Jeſu Chriſto.

Opportunè eis gratiam amplificauit, & pacem, vt qui diuiſi eſſent, & ſeditiones inter ſe agitarent. Eam autem oſtendit non ſolum à patre ſuppeditari, ſed etiam à filio, patris & filij æqualitatem indicans.

Gratias ago Deo meo ſemper pro vobis, in gratia Dei quæ data eſt vobis in Chriſto Ieſu.

Accuſaturus, aures prius medicatur, vt medicina lubenter ab eis ſuſcipiatur, veritatem verò etiam continẽs quæ dicta ſunt, propter data enim eis dona agit gratias. Hæc ipſa autem dicit etiam apertius.

Quod in omni diuites facti eſtis in illo, in omni verbo & in omni ſcientia, ſicut teſtimonium Chriſti confirmatum eſt in vobis.

Hæ ſunt ſpecies donorum ſpiritus. Alij enim, inquit, per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ: alij autem ſermo cognitionis, ſecundum eundem ſpiritum. Perpetuò autem Chriſti, & Ieſu, & Domini nomen inſerit, docens quòd non ex alio nominari oportet, quàm ex eo qui ſalutem præbuit. Teſtimonium autem appellat Chriſti prædicationem. Qui enim prædicant, quodammodo teſtantur. Ita etiam ad Timotheum ſcribens dicebat. Teſtor ego coram Deo qui mortuos viuificat. Ita etiam dixit Dominus in ſacris Euangelijs. Prædicabitur Euangelium hoc regni in omnibus gentibus in teſtimonium ipſis. Euangelij autem confirmationem admirabilia ſignorum effecta appellat. Per illa enim oſtendebatur prædicationis veritas.

1. Tim. 4. · Matth. 24.

Ita vt nihil vobis deſit in vlla gratia.

Nam & propheticam gratiam adepti erant, & diuerſis linguis loquebãtur, vt in ijs quæ ſequuntur docet apertius.

Expectantibus reuelationem Domini noſtri Jeſu Chriſti.

Hæc autem aſſecuti eſtis, vt ſecundum Seruatoris aduentum expectetis.

Qui enim confirmabit vos vſque in finem ſine crimine in die Domini noſtri Jeſu Chriſti.

Firmitatem & à crimine alienationem eis precatus eſt. Quod autem dixit, *Sine crimine*, oſtendit eos tunc fuiſſe criminibus obnoxios.

Fidelis Deus per quem vocati eſtis in ſocietatem filij eius Ieſu Chriſti Domini noſtri.

Hoc autem faciet, qui in filios adoptionis donum vobis largitus eſt. Societatem enim filij vocauit adoptionem in filios. Illud autem *Fidelis*, eſt
A pro eo quod eſt, verus, & à mendacio alienus. Quin etiam hic hoc Per quem, in patre poſuit, impudentia hæreticorum ora obſtruens, & docẽs quòd non paruitatem ſignificat. Poſtquam bonis ac benignis verbis aures eorum præparauit, dóciléſque reddidit, accuſationem incipit, non eam nudam introducens, ſed admonitionem prius afferens.

Obſecro autem vos fratres per nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt idem dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata.

Adhortationi nomen Domini rectè coniunxit. Id enim erat quod ab eis pro nihilo habitum abolebatur. Cùm enim oporteret eos ab ipſa appellari, ab ijs qui illis præerant denominationes aſſumebant.

Sitis autem perfecti in eodem ſenſu & eadem ſententia.

Non eos reprehendit quòd diuerſa ſentirent, ſed quòd de ijs qui illis præerant litigarent & contenderent. Prædicationis quidem, inquit, vnus eſt ſenſus. Hæc enim dicit illud, *In eodem ſenſu*: ſed non eſt vna vtique affectio. Id enim ſignificat il-
B lud, *Et in eadem ſententia*. Hortatur ergo vt eadem cogitantes & ſentientes non diſſideant, & de ijs qui præſunt non temere contendant.

Significatum eſt enim mihi fratres ab ijs qui ſunt Chloes quòd ſint inter vos lites.

Docet autem etiam genus contentionis.

Hoc autem dico quod vnuſquiſque veſtrum dicit: Ego ſum Pauli, Ego verò Apollo. Ego autem Cephæ, ego verò Chriſti.

Illi quidem ſeipſos ab alijs magiſtris denominabant. Ipſe verò ſuum & Apollo nomen poſuit, adiecit autem etiam nomen principis Apoſtolorum, docens quòd neutrorum nominibus ad hoc vti æquum eſt, & hoc in ijs quæ ſequuntur apertius intelligemus. Admodum ſcitè autem & prudenter Chriſti nomen cum alijs connumerauit, oſtendens abſurdum quod ex eo ſequitur, quòd ſcilicet Dominum & ſeruum in eodem ordine & loco habent.

Diuiſus eſt Chriſtus?

Hoc nonnulli legerunt enuntiatiuè, dicentes Chriſtum hic nominatum eſſe eccleſiam, & ſic
C ſunt interpretati, Chriſti corpus malè eſtis interpretati. ego verò puto hæc eſſe poſita per interrogationem. Hoc enim docent ea quæ ſubiunguntur.

Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? vel in nomine Pauli baptizati eſtis?

Quod autem dicit, tale eſt. Nunquid dominij & poteſtatis habet Chriſtus ſocios ac collegas, nec in ſuo nomine mortem ſuſtinuit, & propterea diuiſus eſt, & alij quidem ex vobis ab ipſo, alij verò ab hoc & illo denominamini? Non ſolus pro vobis mortem ſubijt? non in nomine eius baptiſmi gratiam accepiſtis? an hominum inuocatio vobis peccatorum remiſſionem largita eſt?

Gratias ago Deo meo quòd neminem veſtrum baptizaui, niſi Criſpum & Caium, ne quis dicat, quod in nomine meo baptizati eſtis. Baptizaui autem domum Stephanæ, cæterum neſcio ſi quem alium veſtrum baptizauerim.

Auget quidem accuſationem per vnumquodque eorum quæ dicuntur: ſed eos quos accuſat non ferit nimis acriter, dum propriam perſonam

pro

pro illis adduceit. Tacite autẽ innuit, quòd non ſolum à magiſtris, ſed etiam ab ijs qui eos baptizarant, quidam ſeipſos appellabãt. Dicit etiam cauſam cur multos non baptizauerit.

Non enim miſit me Chriſtus ad baptiZare, ſed euangelizare.

Matth. 28. Atqui vtrunque præcepit. Ite, inquit, & docete omnes gẽtes, baptizantes eos in nomine Patris & filij & Spiritus ſancti. Sed prædicare eſt præſtãtius & excellẽtius quàm baptizare. baptizare enim facile eſt omnibus qui Sacerdotij honore digni ſunt habiti. Prædicare autem erat paucorum, qui hoc donum à Deo diuinitus acceperant. Ab hoc deinceps loco eorum qui ſe de eloquentia iactabant deprimit ſupercilium, & dicit.

Non in ſapientia verbi, vt non euacuetur crux Chriſti.

Si enim eloquentia & dicendi facultate vſi eſſemus, non oſtenſa eſſet potentia eius qui crucifixus eſt, omnes enim exiſtimaſſẽt eos qui crediderant, facundia & dicendi arte captos fuiſſe: eorum autem qui prædicant imperitia, eos vincens qui ſe de eloquentia iactitant & magnificè circunſpiciunt, virtutem crucis apertè indicat.

Verbum enim crucis, pereuntibus quidem ſtultitia eſt, ijs autem qui ſalui fiunt, id eſt nobis Dei virtus eſt. Scriptum eſt enim. Iſa. 32. *Perdam ſapientiam ſapientum, & prudentum prudentiam reprobabo.*

Sermonem crucis dicit, prædicationem de cruce. Qui pereunt autem eos appellat qui non credunt. Qui ſeruantur autem, eos qui credunt, à fine appellationes imponens. Scripturæ autem ponit teſtimonium, docens quòd vniuerſorum Deus è ſuperis hæc appellauit. Deinde oſtendit quàm vera & à mendacio aliena ſit prædictio.

Vbi ſapiens, vbi ſcriba, vbi inquiſitor huius ſæculi?

Hos omnes vicit crucis prædicatio. *Sapiens* autem vocat, id quod Græca facundia ornatum eſt. *Scribam* autem, Iudæorum magiſtrum, qui de legis cognitione gloriabatur. *Conquiſitorem* eum, qui ex his & illis diſſerendi artem exercuerat. Deinde ſubiungit.

Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mundi?

Sapientiam mundi huius non vocat eloquentiam. Illam enim Deus quoque ſuppeditat. Nam ipſe & linguas diuiſit, & vnicuique proprios characteres tribuit. Itaque linguæ quoque Græcæ elegantiam & ſplendorem donauit. Sed qui ea non vt oportet vſi ſunt, eam fraudis eſcam effecerunt, & probabiles erroris fabulas conſtituerunt. Accuſat ergo non eloquentiam, ſed falſum quod in ea celatur. Eam conuictam, & ſtultam effectam eſſe dicit.

Nam quia in Dei ſapientia non cognouit mundus per ſapientiam Deum: placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes.

Dicit duas vel potius tres Dei ſapiẽtias. Etenim eam quæ ſtultitia exiſtimatur, ſapientiam eſſe oſtendit, & aliarum præſtantiſſimam. Dicit autem vnam quidem ſapientiam, quæ hominibus data eſt, per quam & ratione præditi ſumus, & ea quæ ſunt agenda diſcernimus, & artes ſcientiáſque inuenimus, & Deum cognoſcere poſſumus. Secundam autem, quæ in rerum creatarum contemplatione verſatur. Videmus enim cœli magnitudinem, Solis pulchritudinem, aſtrorum choream, terræ & maris latitudinem, plantarum & animalium differentiam, & cætera, ne ſingula aſ-ram. Tertiam autem, eam quæ per Saluatorem A nostrum oſtẽditur, quam qui non credunt, appellant ſtultitiam. Hoc autem dicit, quòd oportebat quidem homines, naturali accepta à Deo cognitione, per creaturas, tanquam per pedum veſtigia, deduci, & earum opificem adorare: ſed quoniam nullam ex his vtilitatem accipere voluerũt, benignus ac clemẽs Deus, eis alia ratione ſalutem procurauit, & per eam quæ à ſtultis ſtultitia vocatur, eos ab errore liberauit.

Quoniam & Iudæi ſigna petunt, & Græci ſapientiam quærunt: nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam,

Iudæi à Domino petebant miracula, nos autem hoc docent Euangeliſtæ. Quinetiam Apoſtolis, vt eſt veriſimile, hoc enim diuinus dixit Apoſtolus, ſigna oſtendere iubebant. Græci autem imperitiam ridebant, quemadmodum videlicet etiam Athenis dicebant, Quid vult ſeminiuerbius hic? Act. 17.
Sed nos inquit, illorum ſtultitiam deſpicientes, Dominicam paſſionem prædicamus, quanuis hos & illos, apertè ſciamus manifeſtè contradicere. Et quænam eſt vtilitas prædicationis?

B *Ipſis autem vocatis Iudæis atque Græcis Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam.*

Idem eſt & ſapientia & ſtultitia, potentia & imbecillitas, ſtultitia quidẽ & imbecillitas ijs qui non credunt. Sapientia autem & potentia ijs qui credunt. Etenim Sol quidem lux eſt ijs qui vident, tenebræ verò ijs qui cæcutiunt, ipſe tamen non affert tenebras, ſed morbus radij ſplendorem non admittit, ita etiam lema infidelitatis prohibet quominus anima poſſit à lumine Dei cognitionis illuſtrari. Sciendum eſt autem quòd ſapientiam & potentiam, non vnigeniti diuinitatem appellauit diuinus Apoſtolus, ſed de cruce prædicationem, & refellit Arrianos & Eunomianos, qui malè ex hoc loco conantur oſtendere Sapientiam Deum verbum nominari. Ex hoc enim loco conſtruunt blaſphemiam, quam ex Prouerbiorum dicto ſumunt.

Quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus, & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.

Stultum & infirmum vocat crucis myſterium ex ſtultorum ſententia Oſtendit autem hoc & ſapientes & fortes ſuperaſſe.

C *Videte enim vocationem veſtram fratres, quòd non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles.*

Non dixit, nullus ſapiens, nullus potens, nullus nobilis. Nam ex ijs etiam erant qui crediderant, ſed non multi, erãt enim plures ex pauperioribus.

Sed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, vt quæ ſunt deſtrueret.

Stulta & imbecilla & ignobilia vocauit ex hominum opinione. Vera enim eſt ſtultitia, non dicendi imperitia, ſed fide carere, & imbecillitas atque ignobilitas, non paupertas, ſed impietas, & morum improbitas. Vniuerſorum autem Deus doctos per indoctos, & per pauperes diuites vicit, & per piſcatores orbem terrarum piſcatus eſt.

Vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius.

Si enim ſtatim ab initio, eos, qui ſe de diuitiis iactabant, & propter eloquentiam gloriabantur, electos, affeciſſet prædicatores, non ſolum ij qui contradicebant, ſed ij etiam qui prædicabant,

damno affecti eſſent, vt qui ſe ſuis viribus errorem ſuperaſſe crederent.

Ex ipſo autem vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, iuſtitia, & ſanctificatio, & re-
Hiere. 23. *demptio, vt quemadmodum ſcriptum eſt, Qui gloriatur,*
Hiere. 9. *in Domino glorietur.*

Illud, *Ex ipſo*, non dixit ex ratione creationis,
Ioan. 1. ſed ex ratione datæ ſalutis. Quicunque enim, inquit, eum receperunt, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius. Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Quia enim dixit, quòd quæ ſunt ſtulta mundi, & imbecilla, & ignobilia Deus elegit, neceſſario ſubiunxit, Ex ipſo autem vos eſtis, datam docens nobilitatem. Generationis autem modum etiam oſtendit, dicens, In Chriſto Ieſu. Non enim in hoc vel in illo denominati eſtis, ſed regeneratione in Chriſto digni eſtis habiti. Ipſe vobis veram dedit ſapientiam, ipſe vobis dedit remiſſionem peccatorum, & iuſtitia dignatus eſt, & ſanctos effecit à Diaboli tyrannide liberatos. Conuenit ergo vos gloriari non propter homines, ſed propter Deum qui ſeruauit.

CAP. II.

ET ego cùm veniſſem ad vos fratres, veni non in ſublimitate ſermonis, aut ſapientia, annuncians vobis
Theod. legit Euangelium non autem teſtimonium. *teſtimonium Dei.*

Sermonem appellat eloquentiam: Sapientiam verò, dicendi artem. Neutro eorum, inquit, vſus ſum, cùm ad vos veniſſem.

Non enim iudicaui me aliquid ſcire inter vos niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum.

Præclarè poſuit illud Iudicaui, docens quòd potuiſſet de Theologia ſeu diuinitate apud eos verba facere, eis tamen ſolam incarnati Chriſti diſpenſationis doctrinam attulit, vt qui ſe de Dominica paſſione iactaret, & in ea gloriaretur.

Et ego in timore, & tremore multo fui apud vos.

Fui apud vos perpetuo iniurijs, tormentiſque affectus, & in carcere incluſus.

Et ſermo meus, & prædicatio mea, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis.

Prædicationi enim teſtimoniū ferebat ſpiritus mirabilis effectus. Paſſionum autem imbecillitati potentiam ſpiritus conuenienter coniunxit.

Vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei.

Ea enim de cauſa non permiſit Deus nos vti eloquentia, vt veſtra fides eſſet ab omni ſuſpicione remota, vt quæ non dicendi vehementia inducta, ſed ſpiritus virtute adducta ſit.

Sapientiam autem loquimur inter perfectos, ſapientiam verò non huius ſæculi, neque principum huius ſæculi qui deſtruuntur.

Quoniam prædicationem prius ſtultitiam appellauit, ea vtens appellatione, quam afferebant infideles, neceſſario oſtendit eam eſſe & dici ſapientiam ab ijs qui ſinceram & perfectam fidem ſuſceperunt. Principes autem huius mundi appellat Sophiſtas, Poetas, Philoſophos, & Oratores, vt qui ex eloquentia in hac vita ſint clari & illuſtres.

Sed loquimur Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt, quam prædeſtinauit Deus ante ſæcula in gloriam noſtram.

Non hoc dicit quòd in myſterio loquimur, ſed ſapientiam, quæ eſt in myſterio abſconſa, hominibus afferimus, quam non Deus nunc ex aliqua pœnitentia diſpenſauit, ſed ab alto & à principio præfinijt, quę ex ea acquiritur nobis gloriam procurans. Non ſolum enim ſalutem ſed etiam gloriam ſuppeditat iis qui credunt.

Quam nemo principum huius ſæculi cognouit. Si enim cognouiſſent, nunquam gloriæ Dominum crucifixiſſent.

Principes huius ſæculi appellauit, Pilatum, Herodem, Annam, Caipham, & alios Iudæorum principes. Eos autem dicit ignoraſſe diuinum myſterium, & propterea Dominum crucifixiſſe. Qua de cauſa etiam Dominus cruci affixus dicebat. Pater ignoſce eis, neſciunt enim quid faciunt. Luc. 23.
Si enim cognouiſſent quòd ſalutaris paſſio ipſos quidem per vniuerſum terrarum orbem diſperſura, gentibus verò ſalutem eſſet impertitura, paſſione eum afficere nunquam auſi fuiſſent, & propterea Dominus eos dignos cenſuit quibus daretur venia. Sed cùm poſtquam à mortuis ſurrexit, & in cœlos aſcendit, & venit ſanctiſſimus Spiritus, & Apoſtoli fecerunt miracula omnis generis,
B in infidelitate permanſiſſent, eos obſidioni tradidit. Dominum autem gloriæ crucifixum appellauit, nequaquam diuinitati paſſionem tribuens, ſed inſigne eorum qui peccarunt ſcelus oſtendens.

Sed ſicut ſcriptum eſt. Quæ oculus non vidit, nec auris Eſa. 64.
audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus ijs qui diligunt illum.

Quoniam Iudæorum ignorationis meminit, & Oeconomiæ myſterium reuelatum eſſe dixit, neceſſario adiecit, quòd neque vllus audiuit, neque vnquam vidit, neque mens inſatiabilis cogitauit, ea vniuerſorum Deus iis præparauit qui eum ardenter diligunt. Porro autem de teſtimonio minimè dubitandum eſt. Sufficit enim beata lingua quæ dixit, Sicut ſcriptum eſt. Docet autem nos etiam liber Paralipomenō, hoc eſt derelictorum, multas etiam alias ſcriptas fuiſſe prophetias.

Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum ſuum.

Sufficit hoc etiam ad oſtendendum teſtimonium veritatis. Qui enim accepit diuini Spiritus reuelationem, ab eo quoque accepit illius cognitionem.

C *Spiritus enim omnia ſcrutatur etiam profunda Dei.*

Illud *Scrutatur* non pro ignoratione, ſed pro perfecta cognitione poſuit. Hoc enim etiam de Deo paulò pòſt dixit, Qui autem ſcrutatur corda. Sin autem illud eſt ignorationis, hoc etiam ſimiliter: ſin autem illud cognitionis: & hoc itidem. Cognitio quidem oſtendit æqualitatem: inæqualitatem verò ignoratio. Inuenietur enim Deus quidem ignorare corda hominum: Spiritus autem Dei profunda. Rurſus ſi ſcrutari ignorationem ſignificat, ſcrutatur autem omnia, omnia, vt eſt veriſimile, non ignorat. Sed hæc pluribus alibi oſtēdimus. Interpretationem ergo perſequamur.

Quis enim hominum ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? Ita & quæ Dei ſunt nemo cognouit niſi ſpiritus Dei.

Oſtendit ſcrutationem minimè eſſe ignorationis. Subiunxit enim quòd ita nouit ea quæ Dei ſunt, ſicut nos noſtras ſcimus cogitationes.

Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed Theod. non habet, Huius.
ſpiritum qui ex Deo eſt. Vt ſciamus quæ nobis à Deo donata ſunt.

Oſtendit

Oſtendit ſanctum Spiritum nõ eſſe rerum creatarum partem, ſed ſuam habere à Deo ſubſtãtiam. Hoc enim dicit, Nos autem non ſpiritum mundi accepimus, pro eo quod eſt, Creatum ſpiritum non accepimus, nec per Angelum rerum diuinarum reuelationem accepimus. Sed ipſe qui à patre procedit Spiritus, nos docuit quæ erant occulta myſteria.

Quæ etiam loquimur non in doctis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in doctrina ſpiritus.

Propterea non egemus humana ſapientia. Sufficit enim nobis doctrina ſpiritus.

Spiritualibus ſpiritualia conferentes.

Habemus enim & veteris teſtamenti teſtimonium, & nouum per illud confirmamus. Nam illud eſt etiam ſpiritale. Noſtrorum enim ſacramẽtorum volentes figuras oſtendere, agnum in medium adducimus, & ſanguinem illitum poſtibus, & maris tranſitum, & petræ fluenta, & mannæ ſuppeditationem, & innumerabilia eiuſmodi, & per figuras veritatem oſtendimus.

Dei Græcè non habetur. *Animalis autem homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. Stultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere, quia ſpiritualiter examinatur.*

B

Animalem hominem appellat, qui eſt contentus proprijs cogitationibus, & ſpiritus doctrinam non admittit, ſed neque poteſt intelligere.

Spiritalis autem iudicat omnia, & ipſe a nemine diiudicatur.

Qui enim gratia ſpiritus dignus eſt habitus, ipſe quidem ad alios docendos ſufficit, aliorum verò doctrina non indiget.

Esa. 40. Sap. 9. Rom. 11. *Sicut ſcriptum eſt. Quis enim nouit ſenſum Domini, aut quis inſtruxit eum? nos autem ſenſum Chriſti habemus.*

Satis oſtendit diuinam doctrinam nullius egere. Si enim non ſolum nullius rei indiget vniuerſorum Deus, ſed etiam quam nemo aſſequi poteſt habet ſapientiam, ea autem nos quoque impertiji: nec nos quidem eorum qui ſapientes vocantur doctrina egemus.

CAP. III.

ET ego fratres non potui loqui vobis quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus.

Carnales autem appellauit, vt qui ijs quæ ad hanc vitam pertinent curis angerentur, & ad ea quæ præclara videbantur hiarent, & aſpirarent, & ad diuitias, & eloquentiam ſuorum magiſtrorum attenderent. Et quoniam quod dictum eſt ad eos feriendos ſatis erat, per quandam ſimilitudinem facto vulneri medetur.

Tanquam paruulis in Chriſto.

Pro eo quod eſt, Propterea quòd recenter nati & adhuc imperfecti eſſetis. Deinde perſtat in metaphora, & dicit.

Lac vobis potum dedi, non eſcam, nondum enim poteratis.

Doctrinam, inquit, veſtrarum aurium imbecillitate menſus ſum, & patrem imitatus ſum, qui recenter natis infantibus præbet conueniens nutrimentum.

Sed ne nunc quidem poteſtis: adhuc enim carnales eſtis.

Deinde apertius affert accuſationem.

Cùm enim ſit inter vos Zelus, & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis?

Vnumquodque eorum, inquit, oſtendit vos nihil ſpiritale animo agitare, ſed rebus terrenis eſſe A affixos & deditos.

Cum enim quis dicat, Ego quidem ſum Pauli: alius autem, Ego Apollo, nonne homines eſtis?

Ponit rurſus ſuum nomen, & nomini Apollo coniungit, oſtendens quàm ſit abſurdum quod faciunt. Si enim, inquit, in me, qui Apoſtolica gratia dignus ſum habitus, & veſter ſui plantator, & in Apollo, qui virtutem & fortitudinem vobis præbuit, hoc fieri eſt abſurdiſſimum: multo magis ſi hoc fiat in alijs, eſt impium & nefarium.

Quid igitur eſt Apollo? Quid verò Paulus? Miniſtri enim cui credidiſtis.

Alius eſt Dominus, nos illius ſerui, & veſtræ ſalutis miniſtri.

Et vnicuique ſicut Dominus dedit.

Eſt enim in nobis differentia, etſi enim inuicem miniſtramus, menſura tamen quadam gratiam accepimus.

Ego plantaui.

Primus enim vobis prædicaui.

Apollo rigauit.

Poſt me enim docendi munus obtinuit.

Sed Deus incrementum dedit.

B Eſt enim eius gratiæ quod rectè ſuccedit.

Itaque neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat, Deus.

Niſi enim Deus adiuuet & cooperetur, noſter labor eſt inanis.

Qui plantat autem, & qui rigat, vnum ſunt.

Quatenus alteri ſubſeruiunt, ambo enim ſeruiunt diuinæ altitudini: ſed non quod ad opus attinet, vel animi promptitudinem. In his enim magna eſt differentia eorum qui miniſtrant. Hoc enim ipſe quoque dicit.

Vnuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem.

Non ſimpliciter & abſolutè ſecundum opus, ſed ſecundum laborem operis. Hic enim ſæpe offert ducentos ſeruatori cum magna facilitate. Ille autem, cùm plurimum laboris ſuſceperit, vnum vel duos ab errore liberat. Hoc autem & in ieiunio, & in temperantia videre licet. Hic enim à natura adiutus, abſque vllo labore exercet continentiam: ille verò, vt cum quo natura belligeretur, cum multis laboribus id quod deſiderat aſſe-C quitur. & hic quidem qui eſt calidioris tẽperaturæ, cum maxima moleſtia expectat veſperam: ille autem etiam duorum & trium dierum inediam abſque vllo magno labore patitur. Quamobrem iuſtus iudex non opus, ſed laborem reſpicit.

Dei enim ſumus adiutores.

Qui cum Arrio & Eunomio ſentiunt, ne filio quidem hanc appellationem tribuunt, ſed ipſum ὑπουργὸν, hoc eſt ſubſeruientem ſeu ſubteroperantem nominant. Diuinus autem Apoſtolus etiam veritatis prædicatores Dei coadiutores & cooperatores appellat. Verum enimuero magna eſt differentia. Ille enim cooperatur tanquam filius: Hi verò tanquam ſerui amantiſſimi, implent Dei voluntatem.

Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis.

Non huius aut illius, ſed Dei vniuerſorum. Eſtis in Græco eſt ſemel tantum.

Secundum gratiam Dei quæ data eſt mihi, vt ſapiens architectus fundamentum poſui.

Cùm diuinam prius gratiam oſtendiſſet, ita ſeipſum ſapientem architectum appellauit. Ego primus, inquit, in vobis ieci fundamenta pietatis.

natura metiatur. Neque verò ſolum hoc ſcripſit diuinus Apoſtolus, ſed etiam fecit. Lycaooes A enim ſacrificare volentes prohibuit, veſtem vna cum Barnaba lacerans, & clamans, Æque ac vos
Act. 14. patibiles homines ſomus. Ita beatus etiam Petrus
Act. 10. dixit Cornelio. Et ipſe ego homo ſum. Hic iam quæritur inter diſpenſatores vt fidelis quis inoeniatur. Noo vt Domini dignitatem arripiat, ſed vt Dòmino beneuolentiam conſeruet.

Mihi autem pro minimo eſt vt à vobis iudicer.

Duabus eos de cauſis accuſat, & qoòd honori modum non adhibeant, ſed ſupra modum honorent, & quod cùm iudicandi poteſtatem non habeant, iudicent, neque verò quoſlibet, ſed Doctores. Neque enim hi quidem hunc, hi verò illum præferrent, niſi ſibi ipſis iudicandi authoritatem arrogarent. Ea de cauſa eos iudicandi facultate priuauit, dicens vilipendi Doctores, ſi diſcipulorum iudicium in iis quæ ad ipſos ſpectant ſubirent. Deinde eis medicinam afferens, id qood dicit commune efficit.

Aut ab humano die.

Humanum autem diem vocauit, humanæ vitæ breuitatem.

Sed neque meipſum iudico. Nihil enim mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Qui autem iudicat me, Dominus eſt. B

Quid enim, inquit, loquor de aliis? Ego qoi quæ ad me pertinent rectè ſcio, & ſi nullius mihi ſim ſceleris iniquitatíſqoe conſcius, oon potero in animum indoeere, vt meipſum iodicem, oec vt me à peccato immunem pronunciem, expectabo autem Dei ſententiam. Nemo autem exiſtimet hoc, Noo in hoc iuſtificatus ſum, eſſe illi contrarium, Nihil mihi conſcius ſum. Non eſt enim cootrarium, ſed conſequens. Sæpe enim euenit vt etiam ignorantes peccent, æqoum eſſe & iuſtum exiſtimantes. Sed hoc aliter videt vniuerſorum Deus. Hoc enim ſignificant ea qoæ ſequuntur.

Itaque nolite ante tempus iudicare, quoad vſque veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo.

Vos, inquit, videtis ea quæ apparent: Deo autem manifeſta ſunt etiam ea quæ celantur, ſed in præſenti vita noo omnia aperit, in illa autem C erunt omoia manifeſta. Iuſtum ergo iudicium expectate, tunc enim iuſtas proferri ſententias videbitis. Et quoniam ſeipſom & Apollo prios & Cepham in medium adduxit, quàm eſſet abſurdum quod ab eis fiebat ex maioribos oſteodens oeceſſario deinceps accuſationem aperit.

Hæc autem fratres transfiguraui in meipſum & Apollo propter vos, vt in nobis diſcatis, non ſupra quàm ſcriptum eſt, de vobis ſentire.

Si oos qui Doctorum Doctores ſumus, qui prædicationem à Deo accepimos, noſtras appellationes oon adiecimos, ſed ex Chriſto vocari iuſſimos, conſiderate quanta impietate plenom eſt quod fit ab illis. Hoc dicit enim illud, Vt in uobis diſcatis, non ſopra quàm ſcriptum eſt de vobis
Matt. 10. ſentire. Scriptum eſt autem, Qui vult in vobis eſſe primus, ſit omoium vltimos.

Et vnuſquiſque in quo vocatus eſt, in eo maneat, Ne vnus aduerſus alterum infletur pro alio.

Qui enim ſeipſos diuiſerant, & hi quidem ex hoc, illi verò ex illo appellari volebant, inter ſe decertabant, ſinguli ſuos præceptores alios ſuperare cootendentes. Deinde ad ipſos Doctores, A

Quis enim te diſcernit?

Quænam te pars elegit, ut non omnium æque doctor voceris?

Quid autem habes quod non accepiſti?

De quanam re te iactitas & gloriaris? De eloqoentia? Sed Deus hanc tibi largitus eſt: At de ſcientia ac cognitione? Et hoc quoque donum Dei eſt. At de miraculis? Et hæc eſt operatio Spiritus.

Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?

Nemo de alienis depoſitis ſe venditat, aut propterea pluris æſtimat, ſed vigilat vt ea ſalua cuſtodiat ei qui tradidit.

Iam ſaturati eſtis, iam diuites facti eſtis.

Nulla re indigetis; omnia bona vobis affatim ſuppetunt.

Sine nobis regnatis.

Dum nos adhuc laboramus, & pro prædicatione perpeſſiones ſuſtinemus & affligimur, vos regni fructum percepiſtis. Et quoniam hæc pacifice poſuit, quam habet affectionem aperit.

Et vtinam regnetis.

Non ſolum enim vobis non inuideo, ſed etiam opto vt his bonis fruamini. Deinde inſignem oſteodit humilitatem.

Vt & vobiſcum regnemus.

Atqui hoc ſemper de Chriſto ſtatuit. Si ſuſtinemus, & conregnabimos, tanqoam ille quidem verè regnet, veri aotem eius ſerui regni ſint participes. Sed tamen per ſummam modeſtiam loquens hoc poſuit, illorum ſupercilium deprimẽs.

Puto enim quod Deus nos Apoſtolos nouiſſimos oſtendit, tanquam morti deſtinatos.

Si enim verum eſt vos nullius egere, & frui regno, nos, vt videtur, io vitam deducti ſumus tantum vt occideremur. Hoc enim ſibi vult illud, Morti deſtioatus.

Quia ſpectaculum facti ſumus mundo & Angelis & hominibus.

Noſtra ſunt omnibus ad ſpectandum propoſita. Angeli enim noſtram animi magnitudinem & virtutem mirantur, ex hominibus autem alij qoidem noſtris afflictionibus lætantur, alij verò C miſericordia quidem mouentur, ſed non poſſunt ferre auxilium.

Nos ſtulti propter Chriſtum.

Quæ enim apud infideles reputatur, ſtultitiam prædicamus.

Vos autem prudentes.

Et ne nimium pungeret, ſubiunxit.

In Chriſto.

Pro eo quod eſt, vtinam detur vobis, vt veram prudentiam habeatis.

Nos infirmi, vos autem fortes; vos nobiles, nos autem ignobiles.

Deinde perpeſſiones ſigillatim enumerat.

Vſque in hanc horam & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, & inſtabiles ſumus, & laboramus, operantes manibus noſtris.

Per hæc aotem omnia tolerantiam aperuit. Per ea autem quæ ſequuntur, perfectiorem philoſophiam.

Maledicimur & benedicimus, perſecutionem patimur, & ſuſtinemus: blaſphemamur, & obſecramus.

Deinde vltimum contemptum oſtendit.

Huius deeſt in Græco.

Tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus.

A Nihil inquit, differimus ab iis quæ in domibus tanquam ſuperflua abiiciuntur, vel oleribus, vel teſtis, aut putaminibus, vel aliis eiuſmodi, ita nos viles & abiectos plurimi exiſtimarunt.

Omnium peripſema vſque adhuc.

Pro eo quod eſt, magnas ago gratias. Hæc dixit non de iis qui perſequebantur, ſed de iis qui prædicationem ſuſceperant. Quocirca ſubiunxit.

Non vt confundam vos hæc ſcribo, ſed vt filios meos chariſſimos moneo.

Iam verò ſe eos quoque genuiſſe oſtendit.

Nam etſi decem millia pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos patres. Nam in Chriſto Ieſu per Euangelium ego vos genui.

Pædagogos alios Doctores appellauit, ſeipſum autem Patrem vt qui doctrinam Euangelicam eis primum attulerat.

Non videtur Theo. legere, ſicut & ego Chriſti.

Rogo ergo vos fratres, imitatores mei eſtote.

Hoc eſt, ſicut ego ſum modeſtus, vos modeſti eſte, quæ perpetior patimini, de perpeſſionibus, non de gratiis aut donis gloriemini.

Ideo miſi ad vos Timotheum, qui eſt filius meus chariſſimus & fidelis in Domino, qui vos commonefaciet B *vias meas quæ ſunt in Chriſto, ſicut vbique in omni eccleſia doceo.*

Suam in eos affectionem oſtendit, vt qui miſerit Timotheum; & ſuam in Timotheum beneuolentiam & charitatem, vt qui filium dilectum nominauerit; & aliam eius virtutem ſignificauit, cùm fidelem in Domino appellauit. Is, inquit, actiones meas narrabit, vias enim actiones ſeu facta vocauit. Non dixit illum eas eſſe docturum, ſed in memoriam reuocaturum: id autem quod dixit, eos accuſat obliuionis. Ipſi enim Apoſtolicam virtutem aſpexerant. Adiecit autem quòd etiam eccleſiis omnibus eandem doctrinam præbere conſueuerit. Cùm omnes horum communiter accuſaſſet, deinceps aduerſus eum qui fornicatus eſt ſuam profert ſententiam.

Sic, non eſt in Græco.

Tanquam non venturus autem ſim, ſic inflati ſunt quidam.

Cùm diuinus Paulus præuidiſſet futurum vt eum pœniteret, non adiicit appellationem, ne fieret manifeſtus omnibus hominibus, ſed indefinitè dixit, Quidam.

Veniam autem ad vos cito, ſi Dominus voluerit, & C *cognoſcam non ſermonem eorum qui inflati ſunt, ſed virtutem.*

Non quæro enim eloquentiam, ſed actionem: Deinde hoc confirmat.

Non enim in ſermone eſt regnum Dei, ſed in virtute.

Non ſufficit enim ad ſalutem regnum Dei prædicare, ſed etiam ea conuenit facere quæ regno digna ſunt.

Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate & ſpiritu manſuetudinis?

Dat eis vtriuſque optionem, veniam enim, inquit, vt vos volueritis, ſiue ſpiritualiter, ſiue more iudicis. Virgam autem appellat operationem qua corrigit. per eam enim Elymam luce priuauit.

Act. 13.

CAP. V.

OMnino auditur inter vos fornicatio.

Satis oſtendit quàm ſit inſignis abſurditas, nam ne hoc quidem audiri oportebat. Monſtrat autem etiam magnitudinem criminis.

Et talis fornicatio, qualis nec inter gentes.

Quæ enim non audent ij qui vacant doctrinæ dæmoniorum, ea apud vos admiſſa ſunt.

Item vt vxorem patris aliquis habeat.

Operæpretium eſt autem hic etiam Apoſtolicam admirari ſapientiam. Non enim dixit nouercam, quoniam nomen aliquid odij & maleuolentiæ præ ſe fert, ſed patris vxorem, hoc eſt, eam quæ eſt loco matris, eam quæ pro matre patri coniuncta eſt, quæ id eſt genitori, quod ea quæ peperit. Deinde eo relicto eius aſſeclas accuſat.

Et vos inflati eſtis.

De ſe enim præclarè ac magnificè ſentiebant, vt qui Doctorem eruditum haberent.

Et non magis luctum habuiſtis, vt tollatur de medio veſtrum qui hoc opus fecit.

Non fert legem contrariam. Non enim dixit, Cur non eiecistis? Superius enim prohibuit iudicare Doctores: ſed cur non luxiſtis, Deum orantes vt ab eius pernicie liberaremini?

Ego quidem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui vt præſens.

Nemo veſtrum vult aliquid aliud. Iam enim fero ſententiam.

Eum qui ſic operatus eſt.

Rurſus oſtendit inſigne flagitium.

In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, congregatis vobis & meo ſpiritu, cum virtute Domini noſtri Ieſu Chriſti tradere huiuſmodi hominem Satanæ, in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Horrore plenum iudicium conſtituit. Primum enim omnes in nomine Domini coegit. Deinde etiam ſpiritum introduxit per gratiam ſpiritus: & ipſum etiam Dominum præſidere, & ſententiam proferre oſtendit, & lictori tradere, & fines præſcribere, vt corpus ſolum caſtiget, animæ enim ex diſciplina ſalutare medicamentum conficit. Spiritum autem hic vocat, non animam ſed donum ſeu gratiam. Hæc enim omnia, inquit, facio, vt id in eo ſeruetur vſque ad aduentum Seruatoris noſtri. Ex hoc autem loco docemur, quòd eos qui ſegregantur, & ab eccleſiaſtico corpore ſeparantur, inuadit Diabolus, eos gratia deſtitutos inueniens. Poſtquam eum ſic exeidit, docet cauſam cur hoc fecerit:

C *Non eſt bona gloriatio veſtra. Neſcitis quòd modicum fermentum totam maſſam corrumpit? Expurgate ergo vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azymi.*

Vetus fermentum vocat quod fuit ante baptiſmum, à quo iubet ſeparari, & eſſe non fermentatos, nullas illius reliquias habentes. Et quoniam azymorum meminit, Iudæi autem in paſchate comedebant azymos, conſequenter ſubiunxit.

Etenim paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.

Habemus nos etiam agnum qui pro nobis ſacrificari ſuſtinuit.

Itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis.

Permanſit in metaphora, & oſtendit quidnam fermentum, quid azymum vocauerit.

Scripſi vobis in epiſtola, ne commiſceamini fornicariis.

Non in alia, ſed in hac. Dixit enim paulò antè, Neſcitis quod modicum fermentum totam maſſam corrumpit? Deinde docet de quibuſnam ſcripſerit,

Non

Non vtique fornicariis huius mundi, aut auaris rapacibus, aut idolis ſeruientibus, alioqui debueratis ex hoc mundo exiſſe.

Nihil difficile ſtatuo, neque enim iubeo vt omnino ſeparemini ab iis qui à fide ſunt alieni, hoc enim nihil eſt aliud quàm ad aliquem alium vos mundum mittere.

Nunc autem ſcripſi vobis non commiſceri.

Pro eo quod eſt, Scripſi in hanc ſententiam.

Si is qui frater nominatur inter vos, eſt fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum eiuſmodi nec cibum ſumere.

Quòd ſi non oportet eos communis eſſe cibi participes, nec myſtici quidem certè & diuini.

Quid enim mihi de iis qui foris ſunt iudicare?

Non habeo in eo poteſtatem.

Nonne de iis qui intus ſunt vos iudicatis? Nam eos qui foris ſunt Deus iudicabit.

Illos Dei iudicio relinquimus, hos autem nos etiam iudicare iuſſi ſumus.

Auferte malum ex vobis ipſis.

Moſaicum adduxit teſtimonium, id quod dicit diuina lege confirmans. Quoniam autem cum fornicatoribus auarum, & eum qui plura habendi cupiditate tenetur, coniunxit, de eo quoque doctrinam neceſſario adiicit.

C A P. VI.

Avdet aliquis veſtrum habens negotium aduerſus alterum, iudicari apud iniquos, & non apud ſanctos?

Qui diuina ſapientia digni habiti eſtis, inter vos controuerſiam habentes, vtimini iudicibus qui nullam habent pietatis cognitionem.

An neſcitis quod ſancti de hoc mundo iudicabunt?

Iudicabunt poſuit pro condemnabunt, hoc enim ſignificant ea quæ ſequuntur.

Et ſi in vobis iudicabitur mundus, indigni eſtis qui de minimis iudicetis.

Sic viri Niniuitæ, & regina Auſtri condemnabit illam generationem. Sic duodecim Apoſtoli iudicabunt duodecim tribus Iſrael, hoc eſt condemnabunt. Condemnabunt autem, vt qui ſint ex ipſis, & Domino credant, & innumerabilia mortis genera ſubierint, & fidem in eum non negauerint. Ita rurſus qui ex gentibus crediderunt, eos condemnabunt qui non crediderunt in ſalutarem prædicationem.

Neſcitis quoniam Angelos iudicabimus? quanto magis ſecularia.

Rurſus iudicabimus poſuit pro condemnabimus. Angelos autem dicit Dæmonas, olim enim hoc fuerunt. Eos autem ſancti condemnabunt, quòd cùm corpore tecti eſſent, diuini cultus curam geſſerunt, illi autem in natura incorporea improbitatem amplexi ſunt.

Secularia ergo iudicia ſi habueritis, contemptibiles qui ſunt in eccleſia, illos conſtituite ad iudicandum.

Qui eſt, inquit, omnium abiectiſſimus, & eccleſiæ minimus, eſt præſtantior iis qui apud illos intelligentes & docti exiſtimantur. Neque enim iubet eos iudicare qui ſunt in eccleſia abiectiſſimi. Et hoc ſignificant ea quæ conſequuntur.

Ad verecundiam veſtram dico. Sic non eſt inter vos ſapiens quiſquam, qui poſſit iudicare inter fratrem ſuum? Sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles.

A Oſtendit multa abſurda, primum quidem quod qui eſt fidelis, iudicio contendit. Hoc enim frater ſignificat. Deinde quòd cum eo qui eſt eiuſdem fidei. Quod autem eſt omnium grauiſſimum, quòd infideli etiam iudice vtatur. Sciendum eſt autem hæc non repugnare iis quæ ad Romanos ſcripta ſunt. Neque enim iubet reſiſtere Magiſtratibus, ſed præcipit vt qui iniuria affecti ſunt, non vtantur Magiſtratibus. Eligere enim aut iniuria affici, aut de ea re ab iis cognoſci qui ſunt eiuſdem fidei, pendet ab eadem ſententia. Deinde affert legem perfectiorem.

Iam quidem omnino delictum eſt in vobis, quod iudicia habetis inter vos.

Etenim vel ipſum litigare eſt odioſum.

Quare non magis iniuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini?

Hæc ſunt perfectionis. Oſtendit autem eos non ſolum hæc facere, ſed ea etiam agere quæ pugnant ex diametro.

Sed vos iniuriam facitis, & fraudatis.

Deinde poſtremo loco, quod eſt crimen maximum.

B *Et hoc fratribus.*

Graue enim eſt etiam alieno iniuriam facere, multo autem magis neceſſario.

An neſcitis quòd iniqui regnum Dei non poſſidebũt.

Deinde alia etiam ſcelera ac maleficia per genera perſequitur.

Nolite errare.

Quoſdam innuit qui dicebant, quòd Deus cùm ſit clemens & miſericors, non punit. Propterea ſubiungit.

Neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei poſſidebunt.

Minora autem peccata cum maioribus coniunxit, quoniam non de ſupplicio, ſed de regno loquitur. Ne autem recordantes peccatorum, quæ ante baptiſmum admiſerunt, ſalutem deſperent, neceſſario ſubiunxit.

Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri.

Apertè oſtendit æqualitatem filij & ſpiritus, C coniunxit etiam Dei & patris mentionem. Per ſanctæ enim trinitatis inuocationem, aquarum natura ſanctificatur, & exhibetur peccatorum remiſſio. Deinde reuertitur ad inſtitutum de fornicatione ſermonem, & dicit.

Omnia mihi licent?

Legendum eſt interrogatiuè. Deinde reſpondendo.

Sed non omnia expediunt.

Ita autem etiam id quod deinceps ſequitur.

Omnia mihi licent? ſed ego ſub nullius redigar poteſtate.

Hoc dicis te non viuere ſub lege, & te eſſe tui iuris & in tua poteſtate, & habere liberum eligendi arbitrium. Sed non ſemper tibi conducit tua vti poteſtate. Quando enim turpe aliquid & inhoneſtum perpetraueris, libertate priuaberis, & peccati ſeruus efficieris.

Eſca ventri, & venter eſcis: Deus autem & hunc & has deſtruet.

Si vis in his vti libertate, vtere. Propter ventrem enim cibos creauit. Sciendum eſt autem eos

quoque finem accepturos. Poſt ſepulchrum enim cibi ſunt hominibus ſuperflui: porrò autem A vita quoque futura torum nihil habet. Quemadmodum enim nec vxores ducunt, nec nubunt, vt eſt vox Domini, ita etiam nec comedunt, nec bibunt. Illud autem, Deſtruet, poſuit, per prædictionem.

Corpus autem non fornicationi, ſed Domino, & Dominus corpori.

Caput noſtrum ſæpe Dominum appellauit, ei ergo tanquam capiti corpus coniunxit. Non enim ſicut venter eſt cibi receptaculum, ita corpus propter fornicationem creatum eſt.

Deus verò & Dominum ſuſcitauit, & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam.

Ne Dominum tanquam mortuum contempſeris: Suſcitatus eſt enim, & nos etiam ſuſcitabit qui illum ſuſcitauit Deus, eius qui ſuſcitatus eſt virtute. Apertè ergo oſtendit quod excitatus quidem eſt, quod ad humanitatem attinet: nos autem vt Deus excitabit.

Neſcitis quod corpora veſtra membra ſunt Chriſti?

Non tanquam ſponſa ſponſo Chriſto coniuncti eſtis?

Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? Abſit.

Scelus autem valde auxit, membra noſtra membra Chriſti appellans, non amplius, inquit, tua ſunt, ſed Chriſti. Quomodo ergo ea facis membra meretricis? Deinde docet quomodo.

Gen. 2. *An neſcitis quod qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim, inquit, duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt.*

Quod de matrimonij coniunctione dictum eſt aptè poſuit in fornicatione. Nam & hoc & illud rei natura idem eſt, per legitimum autem & illegitimum oſtenditur differentia. Dicit ergo: Meretrici adhærens, membra tua facis membra meretricis: Domino autem per ſpiritum coniunctus, membra Chriſti membra facis. Si ergo Domino coniunctus fueris, & ad eam ruſus acceſſeris, ad ipſum Dominum pertinet iniuria. Membra enim eius meretrici adducis, & Domini membra meretricis membra efficis.

Fugite fornicationem.

Non dicit, Odio habete & auerſamini, ſed fugite, ſciens quàm ſit acre & vehemens hoc pec- C catum, & eum quem ipſum inſequitur erigit, & præcipit vt inſequens fugiat. Quinetiam docet quàm ſit res execranda.

Omne enim peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt. Qui autem fornicatur, in ſuum corpus peccat.

Qui enim vel innumerabilia alia peccata committit, & iuriſiurandi fidem frangit, & maledicto ac blaſphemia linguam polluit, & in ea quæ ad ſe non pertinent inuadit, non vſque adeo peccati ſenſum accipit: Qui autem libidinis ſeruus fuerit, ſtatim poſt peccatum malum ſentit, & ipſum corpus abhorret & auerſatur, & ideo lauacris etiam vtentes corpus purgant, ea ratione ſe probrum eiicere exiſtimantes.

An neſcitis quod membra veſtra templum ſunt ſpiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis a Deo?

Dixit ſuperius corpus templum Dei, deinde idem membra Chriſti: nunc rurſus vocat templum ſanctiſſimi ſpiritus. Spiritum autem donum ſeu gratiam appellat, & per hæc omnia cognoſcimus æqualitatem trinitatis.

Qui in vobis eſt non eſt in Græco The.

Et non eſtis veſtri.

Quamobrem?

Empti enim eſtis pretio magno.

Sanguis dominicus eſt pro vobis exolutus, alij dominio ſubeſtis. Et hoc quidem oppoſuit ei quod antè dictum eſt, Omnia mihi licent, docens nos habere Dominum, & nos oportere ex illius legibus vitam inſtituere. Hoc enim ſubiunxit.

Magno non habetur in Græco Theo.

Glorificate, & portate Deum in corpore veſtro & ſpiritu, quæ quidem Dei ſunt.

Et portate non habetur in The. Græco.

Et animarum & corporum opifex & creator Deus eſt, qui non ſolum ea fecit, ſed etiam à Diaboli poteſtate liberauit. Oportet ergo vos & per corpus & per animam ipſum glorificare, illa & facientes & dicentes, quæ omnes linguas ad laudandum boniſque verbis proſequendum moueant. Hic Apoſtolus primum caput impleuit. Nos autem eius admonitionis memores, & corpora noſtra exhibeamus hoſtiam viuam, ſanctam, Deo beneplacentem: & animam omnis generis beneficiorum recordatione ſanctificemus, vt & in præſenti vita verè Dei templa vocemur, & promiſſis bonis fruamur, gratia & benignitate Do- B mini noſtri Ieſu Chriſti. Cum quo Patri vnà cum ſanctiſſimo Spiritu conuenit gloria & magnificentia nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. AMEN.

TOMVS SECVNDVS.

CAP. VII.

De quibus autem ſcripſiſtis mihi, Bonum eſt homini mulierem non tangere.

Apertè oſtendit ſe reſpondere de iis de quibus interrogarant. Rogarant autem Corinthij, an oporteret eos qui legitimo matrimonio vxoribus coniuncti ſunt, deinde ſalutarem baptiſmum acceperunt, vti coniugali conſuetudine. Scribit ergo, continentiam quidem laudans, fornicationem verò vituperans, coniugalem autem coniunctionem concedens. Cùm enim dixiſſet, Bonum eſt homini mulierem non tangere, ſubiunxit.

Propter fornicationem autem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum habeat.

Eadem autem & in viros & in mulieres ſtatuit, C quandoquidem vna eſt natura. Opportunè autem illud adiecit, Propter fornicationem, quoniam eam iam accuſauerat.

Vxori vir debitum reddat, ſimiliter & vxor viro.

Hæc de continentia decernit, iubens maritum & vxorem ex æquo trahere iugum matrimonij, & non aliò reſpicere, & violare ſocietatem, ſed eam quam par eſt ſibi inuicem tribuere beneuolentiam. Merito autem priori hoc ius ſtatuit, quoniam maritus eſt caput vxoris. Humanæ enim leges, mulieribus quidem caſtas eſſe præcipiunt, & ſi contra legem faciant, in eas animaduertunt, ſed à viris non eandem caſtitatem exigunt. Cùm enim viri eſſent qui leges tulerunt, æqualitatem non curarunt, ſed ſibi veniam dederunt. Diuinus autem Apoſtolus diuina gratia inſpiratus, primum quidem viris legem ſtatuit, vt caſti ſint. Quoniam verò contingebat vt viri vel mulieres continentiam deſiderantes, vel inuitis coniugibus à coniugali coniunctione ſepararentur, iure de hoc etiam præcipit.

Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir.

Similiter

Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier.

Quoniam enim eos vnam eſſe carnem pronunciauit, iure etiam vxoris corpus mariti eſſe pronunciauit, & rurſus mariti corpus vxoris poteſtati ſubiecit. Atque hic quidem mulieribus prioribus legem tulit: quoniam eæ maximè ante viros ſolent continentiam complecti.

Orationi, [illegible] *Nolite fraudare inuicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi, & rurſus reuertimini in idipſũ.*

Exiſtimat quiſpiam ſe fraudari iis quæ dat inuitus. Hoc ergo perquàm aptè poſuit de iis qui continentiam non ex vtriuſque conſenſu eligunt. Si ſola enim mulier eam amplectatur, ægrè fert vtique maritus, vtpote quòd præter eius ſententiam illa contineat. Idipſum etiam mulieri accidit, ſi maritus ea quæ ſunt præſtantiora eligit. Meritò ergo dicit, Nolite fraudare vos inuicem, & adiecit, Niſi forte ex conſenſu, & naturæ ſciens imbecillitatem, ſubiunxit, ad tempus. Tempus quoque docuit, dicens, vt vacetis ieiunio & orationi. Oportet enim ieiunium ſanctitate honorare. Poſt ieiunium autem permittit conſuetudinem. Hoc enim dicit, Et rurſus reuertimini in idipſum, & docens quòd quia alium ſuſpectum B haberet, hæc ſtatim ſubiunxit.

Ne tentet vos Satanas.

Et oſtendens quòd nos eius in nos potentiam augemus, adiecit.

Propter incontinentiam veſtram.

Dum vos enim ſocordia vitam tranſigitis, & veſtra ſponte voluptatibus ſeruitis, Diabolus accipit occaſionem aduerſus vos inſtruendi & dirigendi aciem. Quòd autẽ leges hominum imbecillitate menſus eſt, docuit per ea quæ ſequuntur.

Hoc autẽ dico ſecundum indulgentiam, non ſecundũ imperium. Volo autem vos omnes eſſe ſicut & meipſum.

In continentia & perfectionem indicauit, & quæ minora ſunt conceſſit, & imbecillitati quidem opem ferentia medicamenta oratio protulit, ad ea autem quæ ſunt optima & præſtantiſſima eligenda, archetypum exemplar excitat, ſeipſum autem exemplar propoſuit, ſuæ caſtitatis theſaurum nobis reuelare coactus.

Sed vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic.

Conſolatus eſt eos etiam qui ſunt iuncti ma- C trimonio, Dei donum appellans matrimonium. Ab illo enim dono & gratia quis adiutus, etiam coniugalem rectè exercet continentiam. Fert autem gratiæ auxilium iis, qui bonum & alacre animi propoſitum afferunt. Petite enim inquit, & dabitur vobis, quærite & inuenietis. Cùm hæc ad Corinthiorum rogata reſpondiſſet, & quæ iis qui matrimonio iuncti eſſent conducibilia ſtatuiſſet, ſcribit ad eos etiã qui matrimonij iugum nondũ acceperant. & iis qui acceperant quidẽ, ſed morte poſtea diſiuncti fuerant, & viduitatem deflebant.

Matth. 7. Luc. 11.

Dico autem non nuptis & viduis. Bonum eſt illis, ſi ſic permanſerint ſicut ego.

Oſtendit rurſos ſe eſſe ex ordine cœlibum & eorum qui vxores non duxerunt. Neque enim quis eum iure inter viduos collocet, cùm adhuc eſſet adoleſcens, quando vocatione dignus eſt habitus. Nemo autem exiſtimet eum viris quidem cœlibatum, poſt matrimonium autem continentiam ſolis mulieribus ſtatuere. Vtraque enim decet vtrumque ſexum.

Quod ſi ſe non continent, nubant. Melius eſt enim A *nubere quam vri.*

Vſtionem non vocat cupiditatis moleſtiam, ſed animæ mancipationem, & ad id quod eſt deterius inclinationem. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi. Melius quidem eſt & vos cui coniugalia conſuetudo nondum obtigit, & vos qui coniuncti quidem fuiſtis, ſed morte eſtis diſiuncti, eligere continentiam. Si autem cupiditatis impetum ferre non poteſtis, ſed ad hoc ſuſtinendum certamen imbecillo animo eſtis, quoniam ad ea quæ honeſta & pulchra ſunt, non habetis alacre & ardens animi propoſitum, nulla lex prohibet quominus matrimonium contrahatis. Deinceps ad aliam tranſit legem.

Iis autem qui matrimonio iuncti ſunt præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere. Quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, vel viro reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.

Euangelicam legem in memoriam reuocauit. Dominus enim dixit in ſacris Euangeliis, Quicunque dimittit vxorem præterquam cauſa fornicationis, facit eam mœchari. Propterea adiecit, Non ego, ſed Dominus. Illud autem: Maneat innupta, vel viro reconcilietur, non eſt contrarium ei quod eſt, Nolite fraudare vos inuicem, niſi forte ex conſenſu. Illa enim dicta ſunt iis, qui non propter aliam cauſam, ſed propter ſolam continentiam ſeparantur. Hic autem iis legem ſtatuit qui de aliis rebus contendunt, & conatur quidem firmum & infractum ſeruare matrimonij vinculum, ſe autem ad eorum qui ſeparantur imbecillitatem demittens, & ea ratione prohibens ne matrimonium diſiungatur. Cùm enim alteri coniungi prohibeat, vtramque partem ad prius matrimonium redire compellit.

Nam cæteris ego dico, non Dominus.

Hoc, Ego dico, pro eo quod eſt, non inueni hanc legem ſcriptam in ſacris Euangeliis, ſed nunc eam fero. Quod autem Apoſtoli leges, leges ſunt Domini, clarum eſt iis qui in rebus diuinis ſunt eruditi. Eius enim vox eſt, An experi- 2. Cor. 13. mentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſti? &, Non ego, ſed gratia quæ in me eſt. &, Dico per gratiam mihi datam. Ita etiam hic fert legem, ſanctiſſimo per eum loquente ſpiritu.

Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, non dimittat illam, & ſi qua mulier habet virum infidelem, & hic conſentit habitare cum illa, non dimittat virum: Sanctificatus eſt enim vir infidelis per mulierem fidelem, & ſanctificata eſt mulier infidelis, per virum fidelem alioqui filij veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt.

Græcè, ἐν γυναικί, in muliere. Heb. deeſt autem fidelem, & rurſus ἐν ἀνδρί, in viro, itidem Heb. deeſt autem fidelem apud Theod.

Non ſtatuit vt mulier infidelem accipiat: nec iubet vt mulier fidelis viro infideli iungatur, totum enim contrarium præcipit. Paulo pòſt enim viduis legem ferens ſubiunxit, Tantum in Domino, hoc eſt, fideli, pio, modeſtè, honeſtè. Hic autem dixit de iis qui ante prædicationem matrimonio iuncti ſunt. Accidebat enim vt maritus quidem crederet, vxor vero in infidelitate permaneret, & contrà, vt vxor quidem eſſet fidelis, maritus verò infidelitatis exitiali vitio teneretur. Præcipit autem ſanis vt ferant imbecillitatem coniugum, & eorum ſalutem procurent. Hoc enim dicit, Sanctificatus eſt enim vir infidelis in vxore, & ſanctificata vxor infidelis in marito, hoc eſt, habet ſpem ſalutis. Sin autem aut ipſe, aut ipſa

in morbo permaneat, ſemen illius erit ſalutis particeps. Hæc autem poſuit paulò magis hyperbolicè, ſuadens ne coniunctionem relinquerent.

Quod ſi infidelis diſcedit, diſcedat. Non enim ſeruituti ſubiectus eſt frater aut ſoror in huiuſmodi.

Pars, inquit, quæ credit, ne det occaſionem diuortio. Sin autem pars quæ laborat, velit diuertere, es innocens, & nulli affinis reprehenſioni.

In pace autem vocauit nos Deus.

Matth. 10. Atqui dixit Dominus. Non veni mittere pacem in terram, ſed gladium, ad diuidendum proximum à proximo ſuo. Sed non eſt hoc illi contrarium. Interpretatur sutem Apoſtolus doctrinam Domini. Salutaris enim, inquit, prædicatio non inducit in vitam confuſionem, ſed potius veram & Deo gratam pacem conciliat ac procurat. Malum tamen prius conſenſum diuidit, & diſſenſione laudabilem concordiam & conſenſionem comparat. Qui enim diuinam acceperant prædicationem, infidelium effecti Doctores, admirabilem & ſupra omnem fidem & opinionem mutationem efficiebant, & quæ pulchrè diuiſæ erant, domos, ad iucundiſſimam & in primis amabilem concordiam deducebant. Hoc etiam hic dicit.

Vnde enim ſcis mulier ſi virum ſaluum facies? aut vnde ſcis vir, ſi mulierem ſaluam facies? niſi vnicuique ſicut diuiſit Dominus.

Bona, inquit, ſpe propoſita laborem ſuſcipe, habes Deum qui tuo prompto & alacri tuo ſtudio opem ferat.

Vnumquenque ſicut vocauit Deus, ita ambulet, & ſic vt in omnibus eccleſiis doceo.

Hic apertè docuit, quòd non cum infidelibus mulieribus vel viris coniungi præcepit, ſed iis qui ſic vocati ſunt illa conſtituit. Deinde vt ſolet à propoſito tranſit ad alia, decernens omnibus ea quæ ſunt conuenientia.

Circunciſus aliquis vocatus eſt? non adducat præputium. In præputio aliquis vocatus eſt? non circuncidatur. Circunciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt ſed obſeruatio mandatorum Dei.

Nec qui præputium habens vocatus eſt, ſuſcipiat circunciſionem; nec qui eſt circunciſus, conetur ſeipſum oſtendere incircunciſum. Præputium enim eſt naturæ, & circuncifio lege veteri facta eſt. Non res sutem laudatur: ſed obſeruatio mandatorum Dei.

Vnuſquiſque in qua vocatus eſt vocatione, in ea permaneat.

Deinde tranſit etiam ad alia.

Seruus vocatus es? non ſit tibi cura. Sed & ſi potes fieri liber, magis vtere.

Gratia non nouit differentiam ſeruitutis & dominij. Ne fugias ergo ſeruitutem, tanquam fide indignam. Quòd ſi fieri poſſit vt libertatem aſſequaris, perge ſeruire, & expecta remunerationem. Hanc autem hyperbolen non temere & ſine cauſa poſuit, ſed ſuadens ne fugeretur ſeruitus prætextu pietatis & religionis. Adducit autem aliam quoque conſolationem.

Qui enim in Domino vocatus eſt ſeruus, libertus eſt Domini. Similiter qui liber vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti.

Libertum appellare conſueuimus, qui ex ſeruis natus eſt. Hoc nomine appellauit ſeruum qui fide dignus eſt habitus, & liberum quidem, dixit eſſe ſeruum Chriſti, ſeruum autem, libertum, & liberos docens, quòd Chriſtum habent Dominum, & ſeruos ſimiliter, quòd veram libertatem aſſecuti ſunt. Quis enim æquè eſt liber ac qui à peccatis liberatus eſt? Quis autem ſeruit indignius & acerbius, quàm qui eſt vitiorum ſeruituti mancipatus?

Pretio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum.

Non ſtatuit iis quæ dicta ſunt contraria. Iubet enim vt nihil ſeruile cogitet nec qui ſeruus vocatur, nec qui appellatur liber. Præclarè autem admodum & ſeruos & Dominos conſeruos pronunciauit. Pretio empti eſtis, de his & illis dicens. Dominus enim proprio ſanguine dato vos emit.

Vnuſquiſque in quo vocatus eſt fratres, maneat apud Deum.

Hoc poſuit ſuaſionis & proœmium & epilogum. Ad aliam autem ferendam legem tranſit.

De virginibus autem præceptum Domini non habeo.

Matth. 19 Dominus enim, cùm dixiſſent Apoſtoli, Si ita eſt lex vxoris, expedit vxorem non ducere, reſpondit, Non omnes capiunt verbum hoc. & rurſus, Qui poteſt capere, capiat. Propterea diuinus quoque dixit Apoſtolus. Præceptum Domini non habeo. Si ergo legem non accepiſti, quid ſibi vult quod dicis?

Conſilium autem do.

Non legem fero, ſed conſilium affero. Etenim Deus cùm quæ ſunt ſecundum naturam præcepiſſet, adhortatur ad ea quæ ſunt ſupra naturam. Quoniam autem veriſimile erat futurum vt quidam huic rei tanquam rei nouæ contradicerent, conſilio adiecit.

Tanquam miſericordiam conſecutus à Domino vt ſim fidelis.

Cum ſolita modeſtia Apoſtolicam authoritatem oſtendit. Sum conſiliarius fide dignus, inquit, per multam Domini miſericordiam vocatus, & cui credita eſt prædicatio. Quid autem conſulis?

Exiſtimo enim hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem. quoniam bonum eſt ſic eſſe: Alligatus es vxori? noli quærere ſolutionem. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem.

Illud Exiſtimo, adiecit, non dubitans virginitatem eſſe bonum & bonorum optimum ac præſtantiſſimum, ſed ne adhortatio lex fieret, adiecit dubitationem. Legem enim conſequitur obſeruatio & tranſgreſſio, & eorum qui tranſgrediuntur punitio, & ideo quæ magna ſunt non præcipit, ſed ad ea hortatur, & cùm dixiſſet, Noli quærere vxorem, ſubiunxit.

Si autem acceperis vxorem, non peccaſti, et ſi nupſerit virgo, non peccauit.

Et quanam de cauſa conſulis non contrahere matrimonium, ſi eſt matrimonium à peccato liberum?

Tribulationem tamen carnis habebunt huiuſmodi.

Et quid eſt tibi curæ?

Ego autem vobis parco.

Et paternam beneuolentiam aperuit, & cœlibatus vtilitatem oſtendit. Sciendum eſt autem quod non dixit de iis qui vitæ ſemel renunciarunt illud, Si acceperis vxorem, non peccaſti, & ſi nupſerit virgo, non peccauit, ſed de iis qui nondum neque hoc neque illud elegerunt, ſed ſtant in confinio matrimonij & cœlibatus. Deinde id quod dicit aliunde confirmat.

Hoc itaque dico fratres, tempus breue eſt.

Hoc

Hoc eſt, vita tendit ad finem: propè eſt præſentis ſæculi conſummatio. A

Reliquum eſt vt & qui habens uxores, tanquam non habentes ſint, et qui flens, tãquam non flentes, & qui gaudent, tanquam non gaudentes, & qui emunt, tanquam non poſſidentes, & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtentes.

Quæ, inquit, ſunt præſentia, ſunt à nobis aliena, hinc enim quàm fieri poteſt citiſſime tranſimus. Nemo ergo nec paupertatem defleat, nec propter diuitias inſoleſcat & ſibi magnopere placeat. Sed nec qui plurima poſſident, ea in luxu & deliciis conſumant, ſed ſolum vſum ex eis accipiant. Hoc enim ſibi vult illud, Et qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtentes. Hoc ipſum

Ezech. 34. etiam per Ezechielis arietes Deus reprehendit, quòd pulchra paſcua depaſcebant, & reliqua pedibus conculcabant: & puram aquam bibebant, & reliquam pedibus conturbabant. His conſentit illud, Et qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtentes. Deinde oſtendens quàm ſint fluxa & momentanea quæ ſunt præſentia, ſubiunxit.

Præterit enim figura mundi huius.

Non amplius enim agricultura & nauigatio, B non regna & imperia, non amplius ſeruitus & dominium. Non amplius artes & ſcientiæ, non amplius paupertas & diuitiæ. Ex his enim, & quæ ſunt eiuſmodi, conſtat vita præſens. Hoc etiam dicit beatus Eſaias futura prædicens. Et erit ſeruus tanquam Dominus eius; & ancilla tanquam Domina, & qui emit tanquam qui vendit, & qui debet, tanquam qui non debet, futura enim vita habet aliam rerum differentiam. Porrò autem cùm oſtendiſſet diuinus Apoſtolus quàm ſit vita breuis & momentanea, ſubiunxit.

Volo autem vos ſine ſolicitudine eſſe.

Apertè oſtendit quis ſit ſcopus & inſtitutum virginitatis. Qui enim virgo eſt, à ſuperuacaneis & inutilibus cogitationibus liberam habet animam, & vitam futuram, quantum licet, imitatur. Hoc enim dicit in iis quæ ſequuntur.

Qui ſine uxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt Domini, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori, & diuiſus eſt. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ ſunt Domini, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu.

Oſtendit breuiter differentiam ſolicitudinis C eius qui eligit iugum matrimonij, & eius qui cœlibatum amplectitur. Facile autem ſcire poteſt qui vult, eorum qui in vita verſantur labores & ſolicitudines. Eas autem nos quoque fuſius oſtẽdimus dum de virginitate orationes ſcriberemus, & ad eius opes bonorum amatores adhortaremur. permanens autem in conſilio diuinus Apoſtolus hæc quoque adiecit.

Porro hoc ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueum vobis iniiciam, ſed ad id quod honeſtum eſt, & quod facultatem præbeat ſine impedimento Dominum obſecrandi.

Non ex neceſſitate, inquit, traho vos ad has diuitias, tanquam laqueo aliquo vtens, & vi venans: ſed indico lucrum quod ex eo prouenit. Neque enim alia ratione fieri poteſt vt cultui diuino perpetuo aſſideamus, niſi victus ſolicitudinis vincula effugerimus.

Si quis autem turpem ſe videri exiſtimat ſuper virgine ſua quod ſit ſuperadulta, & ita debet fieri, quod vult faciat, non peccat, ſi nubat.

Si quis autem cœlibatum rem non eſſe decentem exiſtimat, & ea de cauſa vult filiam marito iungere, faciat quod ſibi videtur, eſt enim matrimonium à peccato liberum. Hic rurſus præcepit de iis qui nondum virginitatem elegerunt.

Nam qui ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde ſuo ſeruare virginem ſuam, bene facit.

Hoc, Non habens neceſſitatem, pro eo quod eſt, qui eſt ſui iuris, nec eſt in domini poteſtate.

Igitur & qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit, & qui non iungit, melius facit. *Non habet Græcũ Thό. virginem ſuam.*

Oſtendit illud quidem eſſe bonum, hoc verò optimum: & Hæreticorum qui nuptias vituperant linguas alligauit. porrò autem neceſſarium quoque exiſtimauit etiam viduis ea quæ ſunt vtilia conſulere.

Mulier alligata eſt legi quanto tempore viuit vir eius: Quòd ſi dormierit vir eius, liberata eſt, cui velit nubat, modo in Domino.

Hoc eſt, ei qui ſit eiuſdem fidei, pio ac religioſo Dei cultori, honeſtè & legitimè.

B *Beatior autem erit, ſi ſic permanſerit ſecundum meum conſilium.*

Rurſus non legem tulit, ſed conſilium attulit. Vt id autem fide dignius faceret, ſubiunxit.

Puto autem quòd & ego ſpiritum Dei habeam.

Non ſunt, inquit, mea verba, ſed gratiæ ſancti ſpiritus, ego enim ſum illius inſtrumentum. Notandum eſt autem non eſſe abſolute & ſimpliciter beatam vocandam eam quæ continet, ſed eam beatiorem appellauit, dicens nec eam quidem eſſe miſeram quæ ſecundo matrimonio iungitur, ſed beata eſt, quæ ex Apoſtolica lege matrimonium contrahit. Comparatio enim illam etiam beatam oſtendit. Hoc autem ſufficit ad refellendos Nouatianos, qui digamiam, tanquam fornicationem accuſant, Apoſtolicis legibus apertè contradicentes. Hæc cùm poſt priorem ſcripſiſſet accuſationem, & matrimonij ac cœlibatus, viduitatiſque & virginitatis conſilium attuliſſet, aliam rurſus accuſationem attingit, cuius argumentum ſummatim dicere neceſſe eſt. Nonnulli ex ijs qui Corinthi crediderant, cùm aliquorum conſuetudine & familiaritate vterentur qui errore tenebantur,

C vnà cum eis veſcebantur in templis idolorum, non tanquam idolis immolata quæ apponebantur ſumentes, ſed vt qui perſuaſum haberent omnia à Deo eſſe creata. Cæterum quod ab eis fiebat, magnum iis qui hanc nondum habebant cognitionem incommodum afferebat. Cùm enim viderent eos qui inter ipſos agebant abſque vllo metu, immolata ſumere, incitabantur vt hoc ipſum facerent, erat autem maius eorum delictum. Neque enim ex illorum inſtituto ij quoque cibum ſumebant, ſed tanquam idolis immolata comedebant, illorum cognitionem non habentes. Hoc cùm reſciuiſſet diuinus Apoſtolus, factum reprehendit, & morbo adhibet omnis generis medicamenta.

CAP. VIII.

DE iis autem quæ idolis immolantur, ſcimus quòd omnes ſcientiam habemus.

Cum quadam ironia eis ſuo teſtimonio cognitionem attribuit. Quòd enim eos illam non verè

habere dixerit, docet poſtea. Dicit enim, Si quis autem putat ſe aliquid ſcire, nondum cognouit quemadmodum oportet eum ſcire. Hoc ergo ironice poſuit, Scimus quòd omnes ſcientiam habemus. Deinde ſubiungit.

Scientia inflat: charitas verò ædificat.

Dilectio eſt cognitione melior ac præſtantior. Hæc enim multos qui ea non recte vtuntur elatos efficit: Illa verò vt proximo benefaciat curam gerit. Hoc enim ſibi vult illud, Ædificat. Eos autem reprehendit hæc oratio, vt qui ſint priuati charitate. Si eam enim haberent, imbecilliorem vtilitatis curam gererent.

Si quis autem putat ſe aliquid ſcire, nondum cognouit quemadmodum oportet eum ſcire.

Oſtendit eos non eſſe ſolum dilectione nudatos, verum etiam cognitione priuatos, de qua ſibi placebant. Indefinitè autem accuſat, volens potius curare quàm ſauciare.

Si quis autem diligit Deum, hic cognitus eſt ab eo.

Multa nobis cognitione opus eſt, & vt eam in præſenti vita perfectam accipiamus nequit fieri. Deum ergo diligamus, vt ab eo conſequamur vt noſtri curam gerat, nobiſque prouideat. Etenim B hoc valde accuratè poſuit. Non enim dixit, Qui diligit Deum cognouit ipſum, ſed, cognitus eſt ab ipſo, id eſt, aſſequitur vt eius curam gerat. Ita etiam dixit beatus Moſes ipſi Deo vniuerſorum.
Gen. 33. Tu mihi dixiſti, Inueniſti gratiam apud me, & noui te præter omnes. Ab eo ergo cognitus eſt, ſignificat maiorem Dei curam & prouidentiam.

De eſcis autem quæ idolis immolantur, ſcimus quòd nihil eſt idolum in mundo, & quod nullus Deus niſi vnus.

Noui, inquit, ea quæ vos dicere ſoliti eſtis, à me enim hæc dicere didiciſtis. Scio idola eſſe inanima, & nullo ſenſu prædita, & vnum eſſe Deum vniuerſorum effectorem & Dominum.

Nam & ſi ſunt qui dicantur Dij ſiue in cælo, ſiue in terra, ſiquidem ſunt Dij multi, & Domini multi.

Vult diuinus Apoſtolus aliud confirmare. Quia enim dicebat nullum eſſe alium Deum niſi vnum, Chriſtum autem Deum quoque prædicabat, & ſanctiſſimum ſimiliter ſpiritum cum Patre & filio connumerabat, ab eis autem qui accuratam Theologiam & perfectam diuinitatis rationem nondum didicerant, dubitabatur, quomodo C vnus Deus, cùm & filius Deus, ſanctiſſimus etiam ſpiritus vnà connumeretur: ex iis quæ ab aduerſariis dicuntur ſua confirmat, & docet quòd Græci quidem ſeu gentes dicunt multos eſſe Deos, eoſdem autem Dominos quoque nominant: ij autem nullo modo ſunt, ſed ſolis agnoſcuntur nominibus. Hoc enim dicit illud, Nam etſi ſunt qui dicantur Dij, ſiue in cœlo, ſiue in terra, ſicut ſunt Dij multi & Domini multi, eoſdem enim & Deos Dominos appellabant. Hoc autem, ſiue in cœlo, ſiue in terra, dixit ex more græcarum ſabularum. Alios enim Deos cœleſtes appellabant, vt Iouem & Apollinem, Iunonem & Mineruam: alios autem terrenos, vt fontes & fluuios, & quæ dicuntur, nymphas, & Herculem & Dionyſium, & Æſculapium, & alios innumerabiles.

Nobis tamen vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in illum, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum.

Illi ergo ignorationis caligine circundati, in multis iiſq; qui non ſunt errant, nos autem vnum ſcimus Deum patrem, & vnum Ieſum Chriſtum. A Iure autem hic quoque admiremur ſapientiam Apoſtolicam. Cùm enim prius oſtendiſſet appellationem Domini æqualem habere vim & poteſtatem cum appellatione Dei, eas diuiſit, & hanc quidem patri tribuit, illam verò filio, Corinthiorum imbecillitati remedium afferens. Quòd enim multis in locis filium Deum nominat, facile poteſt qui vult ex eius ſcriptis intelligere. Expectantes enim inquit, aduentum gloriæ magni Dei & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti. &, Ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt in omnibus Deus, & in regno Chriſti Dei, & alia eiuſmodi innumerabilia. Hic quidem certè hunc Deum appellauit, illum verò Dominum, ne iis qui haud ita pridem à Græcorum ſeu gentium errore liberati fuerant, & veritatem didicerant, præberet occaſionem redeundi ad multorum Deorum errorem. Quòd ſi Arriani & Eunomiani dicant illud, vnus Deus, eiicere filium à diuinitate patris, audiant quod conſequitur, Et vnus Dominus. Si enim quoniam vnus Deus pater, non eſt Deus filius: nec pater ergo Dominus, quia eſt vnus Dominus Ieſus Chriſtus, verum enimuero in illorum caput retorquebitur blaſphemia. Diuinus enim Apoſtolus oſtendit æqualitatem, vt qui Dei vocem ſimiliter & in patre & in filio poſuerit, & vocem Domini æqualem cum Dei voce vim ac poteſtatem habere oſtenderit. porrò autem vetus quoq; ſcriptura has eſſe coniunctas appellationes oſtendit. Ego enim inquit, ſum Dominus Deus tuus,
qui eduxi te de terra Ægypti, &, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus vnus eſt, &, Domine Deus meus magnificatus es valde, & innumerabilia eiuſmodi. Exod. 20. Deut. 6. Pſal. 103.
Qui eſt ergo vere Deus, omnino eſt etiam Dominus, & qui eſt verè Dominus, eſt omnino etiam Deus. Alioqui, nec eſt alias Deus pater. Vnus enim Deus pater, nec aliter Dominus Ieſus Chriſtus. Vnus enim Dominus Ieſus Chriſtus. Illud autem, Nos in illum, pro eo quod eſt, ad ipſum conuerti, ad ipſum reſpicere, ipſum debemus perpetuò laudare. Hoc verò, Et nos per ipſum, non opificium ac creationem ſed ſalutem ſignificat. Per ipſum enim omnia, nos autem qui credidimus, ſumus per ipſum ſalutem aſſecuti.

Sed non in omnibus eſt ſcientia.

Hæc, inquit, non omnes ſciunt, hinc manifeſtum eſt enim prius dixiſſe ironicè, ſcimus quòd omnes habemus ſcientiam.

Quidam autem cum conſcientia vſque nunc idoli, quaſi idolothytum manducant: & conſcientia ipſorum, cum ſit infirma, polluitur.

Non eſus polluit, ſed polluitur conſcientia, quę perfectam cognitionem non ſuſcepit, ſed idolorum errore adhuc tenetur.

Eſca autem nos non commendat Deo, neque enim ſi manducauerimus, abundabimus, neque ſi non manducauerimus, deficiemus.

Eos qui ſe de cognitione iactabant docet, non eam Dei cultum definire, eo quòd idolis quidem per contemptum attenderent, citra vllum autem diſcrimen eſſent immolatorum participes, & eorum qui lædebantur imbecillitatem negligerent. Hoc enim ſignificant ea quæ conſequuntur.

Videte autem ne forte hæc licentia veſtra offendiculum fiat infirmis.

Docet autem etiam quomodo lædantur.

Si quis enim viderit eum qui habet ſcientiam in idolio recumbentem,

recumbentem, nónne conſcientia eius, cùm ſit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta?

Oſtendit autem magnitudinem.

Et peribit infirmus in tua conſcientia frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt.

Amplificauit accuſationem, vt damnum prohiberet. Pro eo enim inquit, fratre quem deſpicis, Chriſtus mortem ſubiit. Tu autem qui à Chriſto accepiſti cognitionem, eum qui ab ipſo ſeruatus eſt dono interimis. Ruſus verò per ironiam poſuit illud, In tua ſcientia, ſeu propter tuam cognitionem, neque enim teſtatur eos habere ſcientiam, ſed fratres odio habere, & gulæ deditos eſſe, & quæ ſunt huiuſmodi.

Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis.

Matth. 17. Hæc eſt enim vox Domini. Videte ne contemnatis vnum ex paruis his minimis qui credunt in me. Hoc autem aliud quoque ſignificat, videlicet quòd etiam frater imbecillus eſt de corpore Domini: eſt enim corporis Dominici particeps. Caput autem membro factam iniuriam ſibi adſcribit. Deinde proponit ſeipſum vtilitatis exemplar archetypum, & docet quot & quanta non fecerit propter aliorum vtilitatem, cùm ea poſſet facere.

Quapropter ſi eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne ſcandalizem fratrem meum.

Non ſolum enim à carne idolis immolata, ſed etiam ab aliis omnibus carnibus, non nunc ſolum, ſed etiam perpetuò abſtinere ſuſtinuerim fratrum ſalutis gratia.

CAP. IX.

Non ſum Apoſtolus?

Hoc eſt, à Deo ordinatus?

Non ſum liber?

Pro eo quod eſt, In aliena poteſtate minimè conſtitutus, & qui non diſcipuli locum teneo, ſed cuius fidei creditus eſt orbis terræ, & quoniam poſt Chriſti aſſumptionem vocatus eſt, habebant autem Apoſtoli gloriam apud omnes maximam, vt qui digni ſint habiti qui viderent Dominum, hoc quoque neceſſario adiecit.

Nonne Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum vidi?

Deinde ipſos etiam vocat in teſtimonium.

Nonne opus meum vos eſtis in Domino?

Et hoc ipſum dicit latius.

Etſi aliis non ſum Apoſtolus, ſed tamen vobis ſum.

Hoc breuiter quidem poſuit, ſed multa ſimul dixit, & quos in doctrina labores ſuſceperit, & quæ certamina & pericula adierit, & quæ quantaque perpeſſus ſit, & gratiæ miracula, quorum fuerunt veri teſtes Corinthij, vt qui ipſi ea vidiſſent. Qua de cauſa dixit, Si aliis non ſum Apoſtolus, at vobis quidem certè ſum, etſi enim nullum habeo teſtem, mihi tamen veſtrum ſufficit teſtimonium.

Nam ſignaculum Apoſtolatus mei vos eſtis in Domino.

Vt enim probem me rectè in Apoſtolatu geſſiſſe, poſſum proferre veſtram mutationem. Signaculum enim appellat probationem & confirmationem.
Ioan. 3. Ita etiam dixit diuinus Ioannes, Qui accepto ſuo teſtimonio ſignificauit quòd Deus verus eſt, hoc eſt confirmauit.

Mea defenſio apud eos qui me interrogant hæc eſt.

Si quis meos vult labores examinare, appello vos in teſtimonium, mihi veſtrum opus ſufficit, ad meos labores teſtificandos.

Nunquid non habemus poteſtatem manducandi & bibendi? Nunquid non habemus poteſtatem ſororem mulierem circumducendi, ſicut & cæteri Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas?

Poteſtatem manducandi & bibendi dicit ex Euangelio. Vult autem oſtendere, quòd cùm poſſet ex lege Domini à Diſcipulis neceſſarium alimentum accipere, perpetuò laborabat, & ex laboribus ſibi neceſſarium alimentum comparabat, propter vtilitatem diſcipulorum. Illud autem, Sororem mulierem circumducendi, quidam ita ſunt interpretati, quòd quemadmodum Dominum ſequebantur fideles mulieres, neceſſarium alimentum Diſcipulis ſuppeditantes: ita etiam aliquos ex Apoſtolis ſequebantur aliquæ ardentiorem fidem oſtendentes, & ab eorum doctrina pendentes, & diuinam prædicationem adiuuantes.

Aut ſolus ego & Barnabas non habemus poteſtatem hoc operandi?

Pro eo quod eſt, Omnibus qui Euangelium annunciant, permiſit Dominus ex Euangelio viuere, & nos ſoli ea poteſtate priuamur? Deinde hoc etiam ex vitæ ſtudiis & exercitiis iuſtum & neceſſarium eſſe oſtendit.

Quis militat ſuis ſtipendiis vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat?

Poſtquam ita oſtendit & militem ex militia ali, & eum qui plantat eſſe fructus participem, & paſtorem ex grege pecudum ſibi victum parare, ſubiunxit.

Nunquid ſecundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum eſt enim in lege Moyſi.

Si cui autem hæc eſſe videntur humana ratiocinatio, audiat legem apertè dicentem.

Non alligabis os bouis triturantis. Nunquid de bobus cura eſt Deo? An propter nos vtique hoc dicit? Nam propter nos ſcripta ſunt: quoniam in ſpe debet qui arat arare, & qui triturat, in ſpe fructus percipiendi. Deut. 25.

Non hoc dicit, boues non eſſe Deo curæ, curæ enim ſunt, ſed propter nos curæ ſunt, nam illos etiam propter nos fabricatus eſt. Quamobrem dicit etiam beatus Dauid, Qui producit in montibus fœnum, & herbam ſeruituti hominum.

Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus? Pſal. 146.

Qui multo maiora dedimus, peccamus ſi multo minora acceperimos?

Si alij poteſtatis veſtræ participes ſunt: quare non potius nos?

Eos qui malè eis præerant per hæc innuit.

Sed non vſi ſumus hac poteſtate, ſed omnia ſuſtinemus.

Hoc eſt, ferimus, patimur, toleramus. Quare?

Ne quod offendiculum demus Euangelio Chriſti.

Appoſitè admodum damnum vocauit offendiculum. Non ſinit enim, inquit, currere Euangelium, prohibet curſum, reprimit & retardat ſalutem quæ proficiſcitur à prædicatione. Deinde quia bonum meminerat, & legem erat interpretatus, veriſimile autem erat contradicere aliquos, non fuiſſe ritè factam interpretationem: Oſtendit legem id quod dictum eſt apertius teſtari.

Neſcitis quòd qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt, & qui altari deſeruiunt, cum altari participant?

Videte eos qui ex lege ſacrificant, illa quidem altari offerentes, his verò ipſos fruentes. Hoc enim dixit, De altari participant. Offerebant enim altari quidem renes, & reticulum iecoris, & qui eſt in ipſis adipem. Ipſi autem accipiebant & dextrum brachium, & pectuſculum. Oſtendit autem Dominum ea quoque iuſſiſſe quæ legi conueniunt.

Ita & Dominus ordinauit iis qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.

Luc. 10. Eius enim vox eſt. Dignus eſt operarius mercede ſua. Et non dixit, Ditari ex Euangelio, ſed viuere.

Ego autem nullo horum vſus ſum.

Hoc eſt apud vos prædicans, hoc enim docet etiam in ſecunda epiſtola. Quid enim eſt in quo inferiores fuiſtis reliquis eccleſiis, niſi quòd ego vos non grauaui? Quòd enim ab aliis accipiebat, quos accipiendo iuuare exiſtimabat, docet per ea quæ deinceps ſequuntur, Alias eccleſias expoliaui

2 Cor. 11. accipiens ſtipendium ad miniſterium veſtrum. Ita etiam ſæpe laudat Philippenſes, qui eum magno ſtudio & diligentia obſeruauerant. Propterea etiam Oneſiphoro bona precatur. Cùm autem Corinthiorum ſciret imbecillitatem, apud eos perpetuo laborabat, nihil ab eis accipiens. Ne quis autem illorum exiſtimaret ipſum hæc dixiſſe, vt qui deſideraret accipere, merito adiecit.

Non autem ſcripſi hæc vt ita fiat in me. Bonum eſt enim mihi magis mori quam vt gloriam meam quis euacuet.

Gloriationem autem appellat, gratis prædicare, & poſitos terminos tranſilire.

Nam etſi euangelizauero, non eſt mihi gloria, neceſſitas enim mihi incumbit.

Hoc enim exequor vt ſeruus qui miniſtro Domino, nullus autem famulus ſe iactitat, ſi ea implet quæ imperantur à Domino.

Væ autem mihi eſt, ſi non euangelizauero.

Domino enim reſiſtere, pœnam meretur.

Si enim volens hoc ago, mercedem habeo. Si autem inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt.

Illud, Volens & Inuitus, non de ſua animi ſententia poſuit, ſed docens ſe legem Dominicam impleuiſſe.

Quæ eſt ergo merces mea? Vt Euangelium prædicans, ſine ſumptu ponam Euangelium, vt non abutar poteſtate mea in Euangelio.

Dedit mihi, inquit, Dominus poteſtatem accipiendi neceſſarium alimentum à diſcipulis, ego autem ea poteſtate non vtor, ſed laborem operationis affero, vt laboris fructum colligam. Hæc omnia perſecutus eſt, eos qui ſcientia malè vtebantur, & immolatorum participes abſque vllo metu erant, & offenſionis occaſionem imbecillioribus præbebant, ab improba poteſtate conans abducere. Quocirca oſtendit quòd cùm & à lege & à Deo vniuerſorum poteſtatem accepiſſet, & Apoſtolos ea vti videret, & ipſam rerum naturam attenderet, eorum nihil admiſit, ad vnum reſpiciens, nempe ad curſum prædicationis, & eorum qui audiebant, vtilitatem. Iis autem ea etiam quæ ſequuntur conueniunt.

Nam cùm liber eſſem ex omnibus, omnium me ſeruum feci, vt plures lucrifacerem.

Dicit libertatem quæ à gratia data eſt. Docet

A autem apertius quid vocauerit ſeruitutem.

Et factus ſum Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer: iis qui ſub lege ſunt, quaſi ſub lege eſſem (cum ipſe non eſſem ſub lege) vt eos qui ſub lege erant lucrifacerem. Hæc parentheſis non habetur in Græco.

Iudæos, puto, eos appellat, qui nondum crediderant. Sub lege autem, eos qui Euangelium quidem acceperant, ſed legis cuſtodiendæ vinculo adhuc erant alligati. Propter hos itaque & illos & purificationem ex lege Hieroſolymis ſuſcepit: & Act. 21.

in Lycaonia Timotheum circuncidit: & alia innumerabilia his ſimilia prudenti diſpenſationis Act. 16.

conſilio vſus fecit.

Iis qui ſine lege erant, tanquam ſine lege eſſem cùm ſine Dei lege non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti, vt lucrifacerem eos qui ſine lege erant.

Sine lege eos vocat, qui extra legem vitam agunt. Licet autem videre eius multiplicia atque adeo omnis generis in diſpenſando conſilia, non ſolum in ſcriptis ſuis, ſed etiam in Actis Apoſtolorum. Aliter enim in Iudæorum ſynagogis diſſerebat, & aliter in Ariopago doctrinam exhibebat, vnicuique affectioni conuenientia medicamenta

B adhibens.

Factus ſum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem.

Ita etiam ad Romanos ſcribens dicebat, De- Rom. 15.

bemus nos firmiores imbecillitates infirmorum ſuſtinere. Oportet autem eos ea quæ dicta ſunt rectè intelligere. Neque enim vt dixerunt nonnulli diuinum Apoſtolum calumniantes, pro temporum varietate mutabatur: ſed pro aliorum procuranda vtilitate nihil non faciebat. Hoc enim dicit illud, *Vt Iudæos* lucrarer, &c, vt eos qui ſub lege erant lucrifacerem, vt lucrifacerem eos qui ſine lege erant, vt infirmos lucrifacerem. Deinde breuiter.

Omnibus omnia factus ſum, vt omnes facerem ſaluos.

Sciebat enim non futuros omnes ſalutis participes, & tamen vel vnius gratia nullum non laborem ſuſcipiebat.

Omnia autem facio propter Euangelium, vt particeps eius efficiar.

Euangelij enim ſcopus & inſtitutum eſt ſalus hominum. Hac itaque de cauſa Dominus quoque vnà cum publicanis veſcebatur: & peccatricem

C mulierem ad pedes deflentem ſuſtinebat, docens ſe veniſſe propter ſalutem hominum. Deinde dicit quòd labor quidem eorum qui prædicant Euangelium, eſt ſimilis iis qui corpus exercent, corona autem non ſimilis, ſed abſque vlla comparatione præſtantior.

Neſcitis quòd qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt: ſed vnus accipit brauium? Sic currite vt comprehendatis.

Illic cùm multi certant, vnus ſolus à præcone renunciatur, hic autem eorum qui rectè certant, vnuſquiſque renunciationem aſſequitur.

Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet.

Reſpicite ergo ad eorum labores, neque enim omnia conſequuntur vt concupierint, ſed illud alimentum accipiunt quod eis offert pædotriba, is ſcilicet qui exercitij artem docet. Poſtquam itaque laborem oſtendit, monſtrat etiam quænam ſit coronarum differentia.

Et illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.

Seipſum

Seipſum quoque proponit pro exemplo.

Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aerem verberans. A

Video bona quæ ſperantur, oon eſt enim obſcura aut incerta cotooa, nec inanem laborem ſi ſ. cipio aerem feriens, ſed qui ſub aſpectum non cadunt adoerſariis vulnos iofero. Hoc aotem poſuit metaphora ſumpta à pancratiaſtis ſeu pugilibus ac gladiatoribus. Solent enim illi, dum ſe exercent, manus in aere mouere. Et quónam modo feris?

Sed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne cum alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.

Sicut alimentum robuſtum athletam efficit, ita labor, ſtudium, & continentia me qoidem cõfirmat, & fortem ac validum reddit, aduerſariom autem deiicit. His aotem vtor, pertimeſcens ne cùm alios id quod oportet docoero, ipſe à certaminom fioe omnino excidam. Deinde eos magis volens perterrefacere, Iſraelitarum meminit, docens quænam bona adepti fuerant, & in quaſnam pœnas inciderint, & illa horum typos & figuras appellat, dicens eos illis ſimilia paſſuros, ſi infidelitatem ſimilem habueriot. B

CAP. X.

1co 9. Exod. 13. & 14. 16 & 17. Num. 20.

Nolo enim vos ignorare fratres, quod patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moſe baptiZati ſunt in nube, & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt.

Illa, inquit, erant noſtrorum typos. Mare enim imitabatur piſcinam ſeu lauacrum, nubes autem gratiam ſpiritus. Moſes verò ſacerdotem: virga autem crucem: Iſrael verò ſignificabat eos qui baptizabantur. Perſeqoentes verò Ægyptij implebant figuram dæmonum. Ipſe autem Pharao erat imago diaboli. Poſt tranſitum enim Iſraelitæ ab Ægyptiorum poteſtate liberati ſunt. Porro aotem tanqoam in figura aliqua, manna qooque cœlitus acceperunt: Imitata eſt etiam petra latus Domini. Fluenta enim præter ſpem eis ſcaturieruot. Et hoc docet apertius.

Biberant autem de ſpirituali eos conſequente petra. Petra autem erat Chriſtus.

Vult aotem dicere non fuiſſe hoc illis petram quæ cooſequebatur, ſed dioinam gratiam, quæ effecit vt petra illa præter ſpem omnem aquarum fluenta emitteret. Si enim petra eos conſecuta eſſet, vel aquæ ex petra, quomodo aquis rurſus eguiſſent?

Sed non in pluribus eorum beneplacitum eſt Deo. Nam proſtrati ſunt in deſerto.

Nam præter Chaleb, & Ieſum Naoe omnes qui enumerati erant conſumpti ſuot. Cùm autem ſic oſtendiſſet omnes beneficia accepiſſe, plurimis autem diuina dona nihil profuiſſe, propter infidelitatem pœnas luiſſe, ſubiunxit.

Hæc autem in figura facta ſunt noſtri, vt non ſimus concupiſcentes malorum, ſicut & illi concupierunt, neque idololatræ efficiamini, ſicut quidam ex ipſis, quemadmodum ſcriptum eſt. Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere, neque fornicemur, ſicut quidam ex ipſis fornicati ſunt, & ceciderunt in vno die viginti & tria millia, neque tentemus Chriſtum ſicut quidam eorum tentauerunt, & à ſerpentibus perierunt, neque murmuraueritis ſicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore.

Exod. 32. Num. 25. & 21. & 14.

Vnumquodque eorum qoæ dicta ſunt poſuit, tanquam quod Corinthiorum peccatis conueniret, & primum quidem malam copiditatem, per quam plurima mala enaſcuntur. Deinde idolorum cultum, & ioglouiem, propter quam ille exortus eſt. Ij eoim dum gulæ ſeruirent, comedebant in templis idolorum, porro autem meminit etiam fornicationis, & eorum qoi propter illam intetempti fuerunt, dixit nomerum, ei qui fornicatus foerat, ſupplicij timorem ineotiens. Murmurabant etiam & qui minora dona aſſecuti fuerant, quoniam non omnia haboerant. Tentabant autem & qoi diuerſis vtebantur lioguis ad gloriam potius qoàm vtilitatem eas in eccleſia proferentes.

Hæc autem omnia in figura contingebant illis.

Pro eo quod eſt, tanquam figuræ. In illis enim noſtra conſcribebantur.

Scripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſæculorum deuenerunt.

Neqoe enim propter illorum vtilitatem effecit Deos vt hæc ſcriberentur. Qoamnam enim caperent vtilitatem mortui ex ſcriptis? Sed lucrum, qood ex iis erat prouenturum, nobis procorabatur. Præclarè aotem ſæculi quoqoe finem adiecit, eos vrgens & incitans ad ſtudium & actiooem virtutis.

Itaque qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat.

Tu, inqoit, qui te cognitionem habere exiſtimas. Quoniam autem ipſi qooque multa probra, conoitia, & contumelias ab iis qui non credebaot ſuſtinebant, & veriſimile erat eos quoque hoc oomine ſibi valde placere, ſubiunxit.

Tentatio vos non apprehendat, niſi humana.

Pro eo quod eſt, parua, hac enim appellatione vti conſoeuit dioinus Apoſtolus, pro paruo. Qoemadmodom quando dicit, Humanum dico propter infirmitatem carnis veſtræ, pro eo qood eſt, veſtræ naturæ conueniens.

Fidelis autem Deus eſt qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis. ſed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt poſſitis ſuſtinere.

Docuit autem ſibi non eſſe fidendum, ſed diuinum petendum eſſe auxilium. Cùm eſſet autem hæc omoia perſecutus, rediit ad capot propoſitum. C

Propter quod chariſſimi mei fugite ab idolorum cultura.

Accuſationem ſigillatim amplificat, & oſtendit eorum quæ idolis immolantur participationem, ſi fiat citra vllum diſcrimen, ab idolorum culto nihil differre.

Vt prudentibus loquor.

Voà cum laode affert reprehenſionem, bonis verbis vt ea beoe accipiatur procurans.

Vos ipſi iudicate quod dico.

Vobis vtor iodicibos, oou i enim prudentiam veſtram.

Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini eſt? Quoniam vnus panis vnum corpus multi ſumus. Omnes quidem de vno pane, & de vno calice participamus.

Et de vno calice non habetur in Græco.

Qoi ſacra myſteria percipimus, oónne ipſi Domino communicamus, cuius & corpus & ſangoinem eſſe dicimus? quandoquidem omnes vnius panis ſumus participes. Deinde hoc etiam

alia ratione confirmat.

Videte Iſrael ſecundum carnem. Nónne qui edunt hoſtias, participes ſunt altaris?

Reſpicite autem etiam ad Iſraelem, & diſcite quòd qui ſunt hoſtiarum participes, ipſi altari communicant, quandoquidem ex vna hoſtia hæc quidem illic offerunt, illa verò ipſi comedunt. Secundum carnem autem Iſrael vocauit, eum qui in infidelitate permanſit, vtpote quòd qui crediderunt, ſpiritalis Iſrael appelletur.

Quid ergo, Dico quod idolis immolatum ſit aliquid? aut quòd idolum ſit aliquid? Sed quòd quæ gentes immolant, Dæmoniis immolant, & non Deo.

Sed nemo exiſtimet me dicere quòd vim aliquam habeāt immolata, & natura poſſint polluere eum qui eorum ſit particeps: non enim hoc dico, ſed quòd qui ſuperſtitioni ſeruiunt, Dæmonibus ſacrificia offerum.

Nolo autem vos ſocios fieri Dæmoniorum.

Deinde maiorem metum incutit.

Non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem Dæmoniorum.

Etenim illi libamina guſtabant.

Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ Dæmoniorum.

Quomodo fieri poteſt vt Domino communicemus per pretioſum eius corpus & ſanguinem, & rurſus Dęmonibus, per eius quod idolo immolatum eſt nutrimentum?

An æmulamur Dominum, nunquid fortiores illo ſumus?

Illud, Ad æmulationem prouocamus, pro eo quod eſt, irritamus, poſuit. Diuinam autem etiam vocem illis in memoriam reuocauit, Ipſi prouocauerunt me in non Deo, ad indignationem me concitarunt in idolis ſuis.

Omnia mihi licent?

Legendum eſt per interrogationem. Deinde per reſponſionem.

Sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent.

Et hoc ſimiliter.

Sed non omnia ædificant.

Licet tibi propter eam quam te dicis habere cognitionem, omnia facere, ſed nec tibi conducit alios offendere, nec illos ædificat id quod tu facis. At perfectus es. Atqui conuenit etiam imbecilliorum curam gerere. Hoc enim ſubiunxit.

Græcū habet ἕκαστος, Vnuſquiſque quod non eſt in Lat. verſ.

Nemo quod ſuum eſt quærat: ſed quod alterius.

Sed quia eorum quæ idolis immolata ſunt omnino prohibet participationem, plenæ autem erāt illo tempore vrbes huiuſmodi carnibus: & veriſimile erat eos quidem qui legem Apoſtolicam ſeruare contendebant, nullo modo emere, alios verò propter gulam legem contemnere, neceſſario etiam de eo ſtatuit ea quæ par eſt.

Omne quod in macello venit comedite, nihil interrogantes propter conſcientiam, Domini eſt terra & plenitudo eius.

Omnes creaturæ Dei ſunt, ipſe omnia ad hoc vt eſſent deduxit. Securè ergo emite, non interrogantes, an ſit idolis immolatum, an non, hoc enim ſibi vult illud, Interrogantes.

Ad cœnam non eſt in Græco.

Si quis vocat vos infidelium ad cœnam, & vultis ire: omne quod vobis apponitur manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam.

Non iuſſit eum qui vocatur recedere, ſed neq; prohibuit: eorum autem qui vocantur poteſtati quid agendum permittit. Neque enim infideles

A venari potuiſſent, ſi fuiſſet ablata cum eis congreſſio.

Si quis autem dixerit, Hoc immolatum eſt idolis, nolite manducare propter illum qui indicauit, & propter conſcientiam.

Domini enim eſt terra, & plenitudo eius, & hoc poſuit & de comedendo, & de non comedendo, docens quòd oportet eos etiam ſcire qui ſunt participes, & hoc ipſum etiam oportet perſuaſum habere eos qui non comedunt quòd omnia ſunt Domini effecta & creaturæ.

Conſcientiam dico non tuam, ſed alterius.

Tu enim noſti qood Domini eſt terra, & plenitudo eius, & idolorum imbecillitatem cōtemnis: ille autem errori mancipatus, hinc damnum accipit, exiſtimans te eorum qoæ idolis immolantur eſſe participem, hoc enim docent ea quæ conſequuntur.

Vt quid enim libertas mea iudicatur ab alia conſcientia?

Appellat libertatem, gratiam fidei, hoc enim docet in iis etiam quæ conſequuntur.

Si ego cum gratia participo, quod blaſphemor pro eo

B *quid gratias ago?*

Non eſt, inquit, fas & ſanctum, vt alius propter meam perfectionem damno afficiatur.

Siue ergo manducatis, ſiue bibitis, vel quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite.

Pulchrè omnia comprehendit, & ſedere, & ambulare, & diſſerere, & miſereri, & docere, vt vnus omnium ſit ſcopus, Dei gloria. Ita etiam præcepit Dominus, luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui eſt in cœlis. Ita etiam hic.

Sine offenſione eſtote Iudæis & gentibus, & eccleſiæ Dei.

A vobis nolla oriatur cauſa ſcandali, nec iis qui non credunt, nec iis qui iam crediderunt.

Sicut & ego per omnia omnibus placeo.

Atqui hoc eſt proprium adulatorum, ſed quod deinceps ſeqoitur non eſt eorum.

Non quærens quod mihi eſt vtile, ſed quod multis, vt ſalui fiant.

Adulatores autem non alienam vtilitatem quærunt, ſed propriam, imo nec propriam quidem, ſibi enim ante alios exitium afferunt. Diui-
C nus autem Apoſtolus ſuum commodum non quærebat, ſed aliorum vtilitatem procurabat, diuitias in quas non cadit interitus per illa amplificans.

CAP. XI.

Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti.

Hæc mea diſpenſationis conſilia imitemini. Etenim ego Dominum imitatus ſum, qui alio modo loquebatur cum Iudæis, alio modo cum Apoſtolis, & alia quidem perfectis, alia verò imperfectis afferebat. Poſtquam de iis quæ idolis immolabantur perfecit accuſationem, alia rurſus peccata corrigit. Etenim conſueuerant Corinthiorum mulieres, ne in orationis quidem tempore caput tegere, nonnullæ autem ſibi propter eloquentiam placentes, etiam in eccleſia docere aggrediebantur. Hoc ergo hic corrigit.

Laudo autem vos fratres quòd per omnia mei memores eſtis, & ſicut tradidi vobis præcepta mea tenetis.

Nec hæc laus vera eſt, eos enim potius reprehendit,

hendit, quòd poſitos terminos non ſeruauerint.

Volo autem vos ſcire, quòd omnis viri caput Chriſtus A *eſt; caput autem mulieris, vir; caput verò Chriſti, Deus.*

Volens viris mulieres ſubijcere, & docens non oportere eam audere docere, quam Deus ab initio iuſſit eſſe in viri poteſtate, his verbis vſus eſt. Neque enim diuina decreta tradens, neque Theologia vtens, aut de diuinitate loquens, hunc ordinem compoſuit. Arriani autem & Eunomiani filium eſſe creaturam, & effectum hinc etiam conantur oſtendere. Caput enim, inquit, Chriſti Deus, ergo & mulier eſt viri creatura, & ab eo effecta eſt, quandoquidem vir eſt caput vxoris. Mulier autem non eſt viri creatura, nec ab eo effecta eſt, ſed ex viri ſubſtantia, nec filius ergo eſt Dei creatura, ſed eſt ex Dei ſubſtantia. Hoc autem dicit diuinus Apoſtolus, quòd cuiuſlibet viri Chriſtus caput eſt, ſcilicet credentium: veſtrum autem caput eſt, non quatenus Deus, ſed quatenus homo eſt. Corpus enim eius dicimur. Oportet autem caput eſſe einſdem generis cum corpore. Quod ad humanitatem ergo attinet, noſtrum eſt caput, ergo & in ea eius caput Deus eſt. Sin autem volunt hoc etiam dictum eſſe in diuinitate; B ſciant quòd quemadmodum noſtrum, qui naturam humanam habemus, in ipſum autem credimus, quod ad humanitatem attinet, caput dicitur: quod enim ad eam ſpectat, eſt eiuſdem nobiſcum ſubſtantiæ, ita pater, qui eius caput appellatur, eandem cum eo ſubſtantiam indicat, & eſt, quod ad diuinitatem quidem attinet, eiuſdem cum patre ſubſtantiæ: eiuſdem autem nobiſcum, quod ad humanitatem attinet, eius autem caput vt pater & cauſa nominatur.

Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput ſuum.

Nam hoc etiam fiebat apud illos citra vllum diſcrimen. Græco enim more & comas habebant, & operta capita habentes, Deum orabant. Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput ſuum.

Vnum enim eſt ac ſi decaluetur. Nam ſi non velatur mulier, tondeatur. Si verò turpe eſt mulieri tonderi, aut decaluari, velet caput ſuum.

Ex coma ſatis oſtendit conuenire mulieri vt tegatur.

Vir quidem non debet velare caput ſuum, quoniam C *imago & gloria Dei eſt, mulier autem gloria viri eſt.*

Homo eſt Dei imago, neque quo ad corpus, neque quo ad animam, ſed tantum quod attinet ad principatum & imperium, vt cui ergo omnium quæ ſunt in terra imperium eſt creditum, Dei imago appellatur, mulier autem, vt quæ ſit in poteſtate viri, eſt viri gloria, & veluti imago imaginis, nã ipſa etiam alijs imperat, ſed viro ſubiecta eſſe & ei parere iuſſa eſt. Deinde alia etiã ratione.

Non enim vir ex muliere eſt, ſed mulier ex viro.

Ergo etiam ratione creationis viri primas partes obtinent.

Etenim non eſt creatus vir propter mulierem, ſed mulier propter virum.

Hoc etiam ſufficit ad oſtendendum virum iure principatum tenere, nõ enim hic propter illius vſum, ſed ipſa propter eius vſum producta eſt.

Ideo debet mulier habere velamen ſuper caput ſuum, propter Angelos.

Velamen, Theod. legit [illegible], hoc est, potestatem.

Tegumẽtum poteſtatem vocauit, pro eo quod eſt, oſtendat ſubiectionem, ſeipſum contrahens, & maxime propter Angelos, qui præſunt hominibus, vtpote quibus ſit eorum cura credita. Ita etiam in Actibus, Non eſt ipſe, ſed Angelus ipſius. & Dominus, Videte ne contempſeritis vnum ex puſillis ijs qui in me credunt. Amen enim dico vobis, quòd Angeli eorum ſemper vident faciem Patris qui eſt in cœlis. Sed quoniam per ea quæ dicta ſunt viros nimium extulerat, neceſſario ſubiunxit.

Act. 13. Matth. 18.

Veruntamen neque vir ſine muliere, neque mulier ſine viro in Domino.

In Domino. Græcè ἐν τῷ κόσμῳ, in mundo.

Per coniunctionem enim & conſuetudinem genus auctum eſt.

Nam ſicut mulier de viro: ita & vir per mulierem.

Nec his fuit contentus, ſed horum etiam cauſam oſtendit.

Omnia autem ex Deo.

Ipſis autem rurſus vtitur iudicibus.

Vos ipſi iudicate. Decet mulierem non velatam orare Deum? nec ipſa natura docet vos, quod vir quidem ſi comam nutriat, ignominia eſt illi, mulier verò ſi comam nutriat, gloria eſt illi, quoniam capilli pro velamine ei dati ſunt.

Si ea ergo comam gloriam exiſtimat, & ignominiam eſſe ducit ſi ea auferatur, conſideret quòd ignominia afficit eum qui dedit, ſi non cum ea qua par eſt verecundia & honore accedat.

Si quis autem videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neque eccleſia Dei.

Græcè αἱ ἐκκλησίαι, ecclesiæ, dixit autem, Dei.

Sufficit hoc quod dicit ad refellendos vel maximè contentioſos. Oſtendit enim ea non ei ſoli ita videri, ſed omnibus Dei eccleſiis. Cùm itaque huic delicto conuenientem medicinam adhibuiſſet, more optimorum medicorum, alij morbo medetur. Conſueuerant enim in eccleſiis poſt myſticam diuini muneris celebrationem communiter comedere diuites & pauperes: & hinc ad egenos magnum redibat ſolatium, cùm diuites quidem domo obſonia afferrent, qui autem pauperes erant, propter fidei participationem erant etiam conuiuij participes, ſed procedente tempore hoc non ritè fiebat, ſed diuites pauperes contemnebant. Hoc cùm reſciuiſſet diuinus Apoſtolus, de eo ſcribit quæ accommodata & vtilia futura ſunt.

Hoc autem præcipio, non laudans quòd non in melius, ſed in deterius conuenitis.

Iure vos reprehendo, cùm enim oporteret vos virtutem tempore augere, vos eam minuitis, & ei detrahitis, propter diuitias.

Primum quidem conuenientibus vobis in eccleſiam, audio ſchiſmata eſſe inter vos, & ex parte credo.

Schiſmata dicit, non de dogmatibus, ſed quæ pro imperij & principatus cupiditate oriebantur, quæ etiam in principio epiſtolæ reprehendit. Sapienter autem admodum accuſationis vehementiam moderatus eſt. Non enim dixit ſimpliciter & abſolutè, Credo, ſed, Et ex parte aliqua credo.

Nam oportet & hæreſes eſſe, vt & qui probati ſint manifeſti fiant in vobis.

Hæreſes appellat contentiones, non differentias dogmatum. Illud autem, Oportet, non affert neceſſitatem. Tale eſt & quod à Domino dictum eſt, Scandala venire neceſſe eſt. Tanquam enim perfectè quæ futura erant præuidens, quod præuidit prædixit, non autem ipſe vt fieret coegit. Sed hoc inquit diuinus Apoſtolus, nihil affert detrimenti. nam dum mali redarguuntur, opti-

Matth. 18.

morum virorum probatio efficitur.

Conuenientibus ergo vobis in vnum, iam non eſt Dominicam cœnam manducare.

Dominicam cœnam vocat ſacramentum Dominicum. Illius enim omnes ſunt æque participes, & qui in paupertate degunt, & quibus diuitiæ ſpiritus faciunt, & domini & ſerui, & principes, & qui eorum parent imperio. Oportebat ergo, inquit, & menſas communes eſſe communes, & imitari Dominicam, quæ eſt omoibus ex æquo propoſita, nunc autem non ita facitis.

Vnuſquiſque enim ſuam cœnam præſumit ad manducandum, & alius quidem eſurit, alius vero ebrius eſt.

Oſtendit communes cœnas cum cœna dominica pugnare ex diametro. Illius enim omnes ſunt ex æquo participes. Hic autem alios quidem eſurit; alius verò ebrius eſt. Et oon dixit, Bibit, vel ſatiatur, ſed Ebrius eſt, duobus nominibus accuſans, & quòd ſolus bibit, & quòd eſt ebrius. Deinde increpando.

Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut Dei eccleſiam contemnitis, & confunditis eos qui non habent?

B Si acceditis vt lautè & opipatè epulemini, hoc facite in domibus, hoc enim eſt in eccleſiam contumelia & aperta ioſolentia. Quomodo enim noo eſt abſurdum intus in templo Dei præſente Domino, qui communem nobis menſam appoſuit, vos quidē lautè viuere, eos autē qui ſunt pauperes eſurire, & propter paupertatem erubeſcere?

Quid dicam vobis? Laudo vos? In hoc non laudo.

Solita lenitate vſus eſt. Spiritaliter, non iudicialiter increpat. Deinde ſacra myſteria apertius eis in mentem reuocat.

Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quòd Dominus Ieſus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit, Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, poſtquam cœnauit, dicens, Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine. Hoc facite, quotieſcunque bibetis, in meam commemorationem.

Sacram illam & omni ex parte ſanctam noctem in memoriam reuocauit, in qua & typico Paſchati finem impoſuit, & verum typi archetypum oſtendit, & ſalutaris ſacramenti portas aperuit, &

C noo ſolum vndecim Apoſtolis, ſed etiam Iudæ proditori pretioſum corpus & ſanguinem impertiit. Docet aotem quòd illius noctis bonis ſemper frui poſſumus.

Quotieſcunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat.

Etenim poſt eius aduentum, non amplios erit opus ſymbolis ſeu ſignis corporis, cùm ipſum corpus apparebit. Et propterea dixit, Donec venerit. Hoc ergo diuinus Apoſtolus pro exemplo poſuit, docens quàm eſſet turpe & abſurdum quod fiebat ab ipſis. Cùm autem incepiſſet loqui de ſacramentis, de eo illa quæ par eſt admonet.

Itaque quicunque manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini.

Hæc eos qoidem pungit qui laborabant ambitione, pungit autem eum quoque qui fuerat fornicatus, & com eis illos qui eorum quæ idolis immolata erant, fuerant abſque vllo diſcrimine participes, præterea autem & nos, qui cum mala conſcientia audemus diuina ſacramenta percipere.

A Illud autem, Erit reus corporis, & ſanguinis, hoc ſignificat, quòd quemadmodum tradidit ipſum Iudas, ipſi autem inſultarunt, & eum probris & conuitijs affecerunt Iudæi, ita eum ignominia & dedecore afficiunt, qoi ſanctiſſimum eius corpus immondis manibus accipiunt, & in pollotum & inceſtum os immittunt. Poſtquam eos ita terruit, ea quæ par eſt admonet.

Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat.

Sic tui ipſius iudex, vitam tuam exactè iodica, conſcientiam ſcrutare & examina, & tunc donum ſuſcipe.

Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini.

Non ſolum enim illinc ſalutem oon aſſequeris, ſi iniquè acceperis, ſed tuæ etiam in eum petulantiæ & iniuriæ pœnas dabis. Porro autem futura quoque confirmat ex ijs quæ facta ſunt.

Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.

Hæc autem poſuit, vt quæ facta fuerant. Neque enim in animum induxiſſet ea ſcribere quæ facta noo erant, cùm ſciret id eſſe falſum apertè cognoſci.

Quod ſi nos ipſos dijudicaremus, non vtique iudicaremur: dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.

Si vellemus vitæ ooſtræ rationes inire, & iuſtam in nos ferremus ſententiam, non ferret in nos Deus qua nos puniret ſententiam, & tamen quamuis vel maxima delicta admittamus, Dominus nos moderatè caſtigat, ne impiorum exitio tradamor. Quòd autem quæ dixit de ſacramentis pro exemplo poſuit, docens eos facere communes menſas in eccleſiis, ad ſacram illam menſam reſpicientes, docent ea qoæ ſequontur.

Itaque fratres mei, cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis eſurit, domi manducet, vt non in iudicium conueniatis. Cætera autem, cùm venero, diſponam.

Neque enim de omoibus poterat. Sed cùm ſcripſiſſet de magis oeceſſarijs, reliqua præſentiæ reſeruauit. Nos aotem ex hoc vtilitate accepta, fugiamus quæcunque fidei incommodant: pauperum autem curam geramus: & conſcientiam præpurgaotes, ita ſimus diuinorum ſacramentorum participes, vt eum in nobis habitantem recipiamus. Cum quo patri vnà cum ſanctiſſimo Spiritu gloria & magnificentia, nunc, & in ſæcula ſæculorum. Amen.

TOMVS TERTIVS.

CAP. XII.

DE ſpiritualibus autem, nolo vos ignorare fratres.

Olim ijs qui diuinam prædicationem ſuſceperant, & ſalutari baptiſmate digni erant habiti, apertè & euidenter dabatur ſpiritalis gratiæ operatio. Et alij quidem varijs linguis loquebantur, quas neque ſecundum naturam norant, nec ab alijs didicerant, alij verò faciebant miracula, & morbis medebantur, alij verò propheticum donum percipiebant, & futura prędicebant: Etnonnun-

aunquam ea etiam quæ occultò fiebant manifeſtabant, inhabitantis gratiæ operationem reuelantes. Neque enim fieri poterat vt qui Dæmonum fraudi diutiſſimo tempore ſeruierant, & cõmuni morbo laborauerant, indoctis hominibus, & inopibus, tam facilè crederent, & ab eis veritatem diſcerent, niſi diuina gratia euidenter appareret, & fidei veluti pignora miracula præberet. Ea cum alijs qui in vniuerſo terrarum orbe crediderant, acceperant etiam Corinthij: ſed ijs quæ data erant non vſi erant vt oportuit. Ad gloriam enim & oſtentationem potius quàm ad vſum oſtendebant operationem gratiæ. Eos autem ad ſuperbiam vel maximè inflabat donum linguarum, & neque eius qui audiebat, neque eius qui interpretabatur, ſed diuerſis linguis vtebantur, & neque hoc rite & ordine faciebant, ſed duo ſimul & tres, & quatuor. Diuinis autem Apoſtolis gratia ſpiritus linguarum cognitionem dederat, quoniam cùm eſſent omnium gentium doctores declarati, oportebat eos ſcire omnium voces, vt vnicuique per propriam vocem Euangelicam prædicationem afferrent. Ergo de his etiam beatiſſimas ſcripſit Paulus, eos docens rectum ordinem quo vti conuenit.

Scitis autem, quòd cùm gentes eſſetis, ad ſimulacra muta prout ducebamini euntes.

Obſcarè dictum eſt propter multam breuitatem. Vult autem & Græcarum fabularum differentiam conuincere, & pietatis veritatem oſtendere. Dæmones enim cùm Dei appellationem arripuiſſent, & eam ſibi impoſuiſſent, plurimum erroris inter homines effecerunt. Etenim cùm ij à recta via declinaſſent, & eum qui verè Deus eſt reliquiſſent, multis cultum diuinum exhibuerunt. Neque enim vnumquemque omnia poſſe exiſtimabant. Sed hunc quidem ſapientiæ, illum verò militaris artis ſeu experientiæ, alium autem nauticæ ſcientiæ ſuppeditatorem exiſtimabant. Hoc ergo diuinus Apoſtolus per ea quæ dicta ſunt ſignificauit. Priuſquam ſcilicet pietatis lucem ſuſciperetis, falſitati adhuc ſeruientes, inſtar brutorum animaliũ huc & illuc circumagebamini, inſenſilium ſimulacrorum deceptioni mancipati.

Ideo notum facio vobis quod nemo in ſpiritu Dei loquens dicit anathema Ieſum. Et nemo poteſt dicere Dominum Ieſum, niſi in Spiritu ſancto.

Apud nos autem maxima eſt concordia & conſenſio. non enim alia quidem docet filius vnigenitus, alia verò ſanctus Spiritus, ſed quemadmodum in diuinis Euangelijs ſanctiſſimi Spiritus dignitatem docuit Chriſtus Dominus: ita eius dominatum diuinus prædicauit Spiritus, nec fieri poteſt vt qui à diuino Spiritu agitur, Chriſtum à diuina natura alienum pronunciet: nec rurſus vt ipſum Deum purè & ſincerè confiteatur, niſi ab illa gratia illuminetur.

Diuiſiones verò gratiarum ſunt: idem autem ſpiritus, & diuiſiones adminiſtrationum ſunt: & idem Dominus, & diuiſiones operationum ſunt: idem autem Deus qui operatur omnia in omnibus.

Apertè per hæc eorum quæ dicta ſunt ſcopum nobis reuelauit. Oſtendit enim multa & varia eſſe quæ donantur dona, ſed vnum eorum eſſe fontem. Eadem enim dicit ſuppeditari & à ſanctiſſimo Spiritu, & à Domino, & à Deo & patre. Eadem enim & dona ſeu gratias, & miniſtrationes, & operationes appellauit. Dona autem ſeu gratiæ vocantur quòd à diuina dentur magnificentia. Miniſtrationes autem, quia per homines ad hoc miniſterium ordinatos dabantur. Ita etiam dixit in epiſtola ad Romanos. Quatenus ego quidem ſum gentium Apoſtolus, miniſterium meum glorifico. [Roman. 11.] Et ſcribens ad Timotheum, aliquando quidem, Imple miniſterium tuum, [2. ad Tim. 4.] aliquando verò, Admoneo te vt reſuſcites gratiam Dei. [2. ad Tim. 1.] Operationes autem rurſus dona vocauit, vtpote quæ diuina natura operetur. Neque enim, vt quidam ſtulti exiſtimabant hæretici, hæc quidem dixit ſpiritum operari, illa verò Deum vniuerſorum: ſed eorundem donorum eſſe ſuppeditatricem trinitatem oſtendit. Et hoc docet manifeſtius in ijs quæ conſequuntur. Cùm hic enim Deum dixiſſet operari, dicit paulò pòſt, Hæc autem omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Hæc quidem poſuit in præſentia diuinus Apoſtolus aduerſus Græcas opiniones, illorum oſtendens diſſenſionem, præterea autem etiam eos qui quæ minora videbantur eſſe dona acceperant, conſolans, & docens quòd hæc & illa ab eodem patre data ſunt. Hoc enim etiam innuunt ea quæ conſequuntur.

Vnicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem.

Non dixit, gratia, ſed manifeſtatin. Gratia enim datur etiam nunc ijs qui ſanctiſſimo baptiſmo digni habentur, ſed non euidenter, tunc autem protinus & variis linguis loquebantur, & miracula faciebant, per hæc confirmantes, & doctrinæ veritatem docentes. Neceſſario autem dixit ſpiritus manifeſtationem dari ad vtilitatem, eos ipſos animi cruciatus conſolans, & docens quòd qui apertè ſcit omnia, & nouit quid vnicuique conferat, omnia ſapienter dirigit.

Alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ: alij autem ſermo ſcientiæ, ſecundum eundem ſpiritum.

Sermonem ſapientiæ vocat, non eloquentiam, ſed veram doctrinam, cuius ipſe etiam Apoſtolus gratiam acceperat, & diuinus Ioannes Euangeliſta, & diuiniſſimus Petrus Apoſtolorum ſummus, & Martyrum primus beatus Stephanus. Neque enim potuiſſent homines piſcatores, & manu ſibi victum parantes, & literarum planè ignari, & conciones habere, & ſcribere, & quæ dicebant, & ſcriptis mandabant vi maxima implere, niſi à diuino ſpiritu veram ſapientiam accepiſſent. Alij autem ex ijs qui crediderant, habebant quidem diuinorũ decretorũ & dogmatum cognitionem, ſed nõ ſimiliter ac ij concionari poterãt, & tamen hoc quoque erat donum gratiæ ſpiritus.

Alteri fides in eodem ſpiritu.

Fidem hic non hanc dicit communem, ſed illam de qua paulò pòſt dicit, Etſi habuero omnem fidem ita vt mõtes transferam. Propter eam enim quæ tunc erat infidelitatem, multa eiuſmodi miracula faciebant ad admirationem, illos per ea deducentes ad veritatem.

Alij gratia ſanitatum in eodem ſpiritu.

Dicit infirmorum curationem, & redditum claudis ingreſſum, & ijs qui viſu priuati erant, redditam lucis vſuram. Hæc enim fiebant illo tempore, vt teſtis eſt Actuum hiſtoria. De diuino enim Petro dicit, quòd multos ægrotantes in plateis in lectis ponebant, vt Petro accedente vel vmbra eius aliquem adumbraret. De diuiniſſimo autem Paulo, quòd colur veſtimentorum

eius morbos exigebat.

Alij autem operatio virtutum.

Hoc donum ſæpe etiam ſupplicium intulit, Act.13.&5. quemadmodum, Elymæ lucis priuationem, & Ananiæ & Saphiræ mortem præmaturam.

Alij autem prophetia.

Huius etiam doni multi erant participes, non ſolum viri, ſed etiam mulieres, vt apertè docet Actuum hiſtoria.

Alij diſcretio ſpirituum.

Quoniam enim illo etiam tempore erant vates, qui homines decipiebant, data erat aliquibus hæc à diuino ſpiritu gratia, vt eos diſcernerent qui ab aduerſario ſpiritu agebantur.

Alij autem genera linguarum.

De hoc autem dono quæ oportuit prius diximus, ipſum autem poſuit vltimum: donum autem doctrinæ primum, quandoquidem propter illud & hoc & alia data ſunt, vt crederetur prædicatio.

Alij interpretatio ſermonum.

Sermonum, Græce γλωσσῶν, linguarum.

Erat autem hoc quoque ſpiritale donum. Homo enim qui linguam Græcam ſæpe ſolum nouerat, alio lingua Scythica & Thracica differente, afferebat auditoribus interpretationem. Vbique autem adiecit, ſecundum eundem ſpiritum, & in eodem ſpiritu, docens eſſe quidem varios riuos, ſed vnum ſontem, & ne hoc quidem exiſtimauit ſufficere, ſed ſubiunxit.

Hæc autem omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult.

Per hæc autem omnia eos qui minora dona acceperunt conſolatur, docens ea quoque eſſe dona diuini Spiritus. Dat autem diuinus Spiritus vt vult, vult autem ea quæ ſunt vtilia, hoc enim prius dixit. Vnicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem. Propterea non dixit, ſpiritus, ſed, vnus & idem ſpiritus, docens quòd non hæc quidem alius, illa verò alius, ſed vnius & eiuſdem ſpiritus ſunt hæc & illa dona. Deinde vtitur ſimilitudine, oſtendens ex ijs quæ videntur, ea quæ non videntur.

Sicut enim corpus vnum eſt, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm ſint multa, vnum tamen corpus ſunt, ita & Chriſtus.

Chriſtum hic commune eccleſiæ corpus appellauit, quoniam huius corporis caput eſt Chriſtus Dominus. Præcipit ergo ne corpus triſtitia afficiatur, & ſciat quod ex diuerſis quidem membris eſt compoſitum: vnum autem corpus & eſt & dicitur, & hinc intelligat quòd etiam eccleſia vocatur quidem corpus Domini CHRISTI, habet autem multa membra, & differentia, & hæc quidem maiora, illa verò minora, & hæc quidem præſtantiora, illa verò inferiora, ſed omnia tamen neceſſaria & vtilia. Docet autem etiam quo modo omnes qui credimus corpus vnū appellemur.

Etenim in vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue gentiles, ſiue ſerui, ſiue liberi: & omnes in vno ſpiritu potati ſumus.

Omnes ab vno ſpiritu renouati ſumus, idem donum omnes in baptiſmo accepimus, remiſſionem peccatorum ſimiliter accepimus, diuinorum ſacramentorum ſumus ex æquo participes. Vnum ergo corpus ſumus, etſi diuerſa membra habemus. Hoc enim dixit, In vnum corpus baptizati ſumus, pro eo quod eſt, ideo vt vnum corpus eſſemus.

Nam & corpus non eſt vnum membrum, ſed multa.

Neque enim corpus eſt ſimplex, ſed ex multis partibus compoſitum.

Si dixerit pes quoniam non ſum manus, non ſum de corpore, num ideo non eſt de corpore? Et ſi dixerit auris, Non ſum de corpore, num ideo non eſt de corpore?

Eos rurſus qui minora dona acceperunt, per hæc docet non ægre ferre, ſed contentos eſſe ijs quæ data ſunt. Etſi enim non manus ſed pedis operationem exerceas, neque oculi ſed auris officio fungaris, oportet te ſcire quòd hæc etiam ſunt corpori neceſſaria.

Si totum corpus oculus: vbi auditus? Si totum auditus: vbi odoratus?

Si enim totum corpus habiturum eſſet vnum membrum præſtantiſſimum; eſſet penitus inutile, vt quod eſſet priuatum reliquis membris.

Nunc autem poſuit Deus membra, vnumquodque eorum in corpore ſicut voluit.

Hæc quoque ſufficerent ad perſuadendum ei qui ægre fert, vt contentus eſſet ijs quæ data ſunt. Si enim Deus corporis partibus officia & actiones tribuit; qui non ſtat ijs quæ definita ſunt, apertè repugnat ei qui definijt. Et per hæc quidem, Patris & ſpiritus honoris æqualitatem oſtendit. Etenim de ſpiritu dixit, quòd hæc omnia operatur ſicut vult, & de Deo, quòd poſuit membra vt voluit.

Quod ſi eſſent omnia vnum membrū, vbi corpus? Nunc autem multa quidem membra, vnum autem corpus.

Eſſet enim corpus inutile, ſi membrorum non haberet differentiam. Ab hoc deinceps loco docet eos qui maiora dona acceperunt, ne alios deſpiciant, ſed tanquā membra neceſſaria honorent.

Non poteſt autem dicere oculus manui, opera tua non indigeo: aut iterum caput pedibus, non eſtis mihi neceſſarij. Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora eſſe, neceſſariora ſunt, & quæ putamus ignobiliora eſſe membra corporis, his abundantiorem honorem circundamus.

Ex partibus imbecilliora & magis neceſſaria ſunt iecur & cerebrum. Oſſa enim ſunt ijs firmiora, & validiora, maiorem tamen ſecuritatem ab effectore conſecuta ſunt. Ex partibus rurſus corporis, ignobiliores videntur eſſe pedes. Sed tamen eorum quoque multam curam gerimus, calceis eos tegentes.

Et quæ inhoneſta ſunt noſtra, abundantiorem honeſtatem habent. Honeſta autem noſtra, nullius indigent.

Facies enim non egent tegumento, genitales autem partes & nos veſte tegimus, & natura eis pilos tanquam aliquod indumentum addidit. Hoc enim ſubiunxit.

Sed Deus temperauit corpus, ei cui deerat abundantiorem honorem tribuendo.

Ita clunibus contexit partem quæ egeritur. Inhoneſta autem & indecora vocauit ab ea quæ eſt de ijs opinione.

Vt non ſit ſchiſma in corpore, ſed in idipſum pro inuicem ſollicita ſint membra. Etſi quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra, ſiue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra.

Hæc ſumma ſocietas inuenitur locum habere in partibus corporis. Si pes enim offendatur, totum corpus moleſtia afficitur, etſi vnguis plus quàm opus ſit ſecetur, per totum corpus peruadit ſenſus doloris, & ſi lingua maledicat, vel mentiatur, flent oculi, & rurſus ſi oratoriè loquatur, rident gaudium ſignificantes. Cùm ita ſimilitudinem

pluribus

pluribus oſtendiſſet, ad propoſitum reuertitur.

Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra de membro.

Non enim vos ſoli, ſed omnes qui in vniuerſo orbe terrarum crediderunt. Propterea enim adiecit illud, Ex parte. Deinde docet ordines eccleſiæ.

Et quoſdam quidem poſuit Deus in eccleſia, primum Apoſtolos.

Non dicit ſolos duodecim, ſed etiam ſeptuaginta, & eos qui poſtea eandem gratiam aſſecuti ſunt. Nam & ipſe poſtea vocatus eundem ordinem conſecutus eſt, & beatus Barnabas, & alij præterea innumerabiles. Iam verò Epaphroditum quoque vocat Apoſtolum Philippenſium.

Philip. 2. Veſtrum, inquit, Apoſtolum, & adiutorem neceſſitatis meæ.

Secundo Prophetas.

Non eos dicit qui erant ante gratiam, ſed qui in gratia, ex quibus erat Agabus, & qui Antiochiæ prophetarunt, & ipſe diuinus Apoſtolus.

Tertio doctores.

Nam ij quoque à diuina gratia inſpirati, & de diuinis dogmatibus doctrinam afferebant, & moralem adhortationem adducebant.

Deinde virtutes, exinde gratias curationum.

Ex his doctrinam addidit, non fruſtra, ſed docens illa eſſe propter ipſam, non autem ipſam propter illa. Doctrina enim ſalutem procurauit. Sed quoniam abſque ſignis illam non recipiebant, neceſſario miracula, veluti quædam pignora, dabantur eis qui accedebant.

Opitulationes, gubernationes.

Eccleſiarum adminiſtrationes per hæc ſignificauit.

Genera linguarum.

Vltimum hoc donum poſuit, non temere, ſed quia de eo ſibi valde placebant, & eo ad oſtentationem, non ad neceſſitatem vtebantur. Ea enim de cauſa poſuit etiam ordinem donorum, & dixit quodnam ſit primum, quod ſecundum, & quod tertium: vt eorum quæ ſunt magis neceſſaria curam gerant.

Nunquid omnes Apoſtoli? Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes Doctores? Nunquid omnes virtutes? Nunquid omnes gratiam habent curationum? Nunquid omnes linguis loquuntur? Nunquid omnes interpretantur?

Per hæc rurſus conſolatus eſt eos qui ſibi videbantur minora dona accepiſſe, & apertè docuit fieri non poſſe vt omnes eadem habeant, & quod ſui inuicem indigent, ſicut membra alterum alterius auxilio indiget.

Æmulamini autem chariſmata meliora.

Legerunt hoc quidam per interrogationem, pro eo quod eſt, Chariſmata ſeu dona meliora omnino deſideratis? Si reuera deſideratis, ego vos ad ea lubenter deducam, hoc enim ſubiunxit.

Et adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro.

Hoc eſt, donorum longè maiorum viam oſtendo, & eos docet quòd his omnibus eſt melior ac præſtantior dilectio in proximum.

C A P. XIII.

Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans aut cymbalum tinniens.

Donum linguarum primum omnium poſuit

A cum alio conferens, quoniam hoc apud eos videbatur eſſe aliis maius ac præſtantius, maius autem ipſum exiſtimabant, quoniam ante alia omnia Apoſtolis datum eſt in feſto Pentecoſtes, quando venit ſanctiſſimus Spiritus. Dicit ergo. Etiamſi omnium hominum vocem loquar, & præterea voces poteſtatum quæ ſub aſpectum non cadunt, in proximum autem charitatem non habeam, ab inanimis inſtrumentis nihil differo. Angelorum autem linguas dicit, non quæ ſenſu ſed quæ intelligentia percipiuntur, per quas & vniuerſorum Deum laudant, & inter ſe diſſerunt. Eos enim laudantes audierunt Eſaias & Ezechiel. Quinetiam Daniel eos inter ſe loquentes audiit, & Zacharias, & Michæas. Diuinus autem Apoſtolus hoc poſuit hyperbolicè, charitatis lucrum volens oſtendere.

Etſi habuero prophetiam, & nouerim myſteria omnia, & omnem ſcientiam, etſi habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum.

Rurſus ea quæ ſunt reuera dona maxima, prophetiam & fidem, cum charitate comparans, oſtē-

B dit charitatem eſſe ſuperiorem. Hæc autem rurſus poſuit, non ſimpliciter, ſed cum amplificatione. De prophetia enim dixit, Si nouero myſteria omnia, & omnem ſcientiam: de fide autem, Vt montes transferam, & ea ratione oſtendit eſſe præſtantiſſimam charitatis poſſeſſionem.

Etſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, etſi tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.

Hic cum maximis virtutum formis, pecuniarum ſcilicet contemptu, & cum voluntaria, & quæ ſponte ſuſcipitur paupertate, & cum certaminibus quæ pro pietate ſubeuntur, conferens, illam oſtendit hæc etiam vincere. Porro autem hæc rurſus poſuit cum amplificatione. Etenim de facultatibus dixit, Si diſtribuero in cibos pauperum facultates meas, hoc eſt, Si ipſe meis manibus res meas diſtribuam, & pauperum curam geram. Et in martyrio non poſuit ſimpliciter mortem, ſed corporis exuſtionem, hic enim dolor videtur eſſe aliis ſuppliciis grauior & vehementior. Quæſiuerit autem fortaſſe quiſpiam, quomodo fieri poſſit, vt qui hæc fecerit, charitatem non habeat?

C ſciendum ergo quòd iuſtus iudex non ſolum iuſtum factum videt, ſed etiam facti ſcopum & inſtitutum. ſunt enim multi homines, qui propter humanam gloriam multa faciunt, & eſt ſatis probabile eum qui poſſeſſionibus renunciat hoc agere vt gloriam venetur ab hominibus, & rurſus propter legem diuinam, & regni cœlorum deſiderium, & non vt curam gerat pauperum. Sciendum eſt autem quòd diuinus Apoſtolus multis hyperbolicè poſitis confirmat prædictam doctrinam. Ita etiam ad Galatas ſcribens, dicit. Etſi ego aut Gal. 1. Angelus de cœlo euangelizet vobis præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Atqui ſciebat quidem fieri non poſſe vt Angelus quiſpiam doceret quæ eſſent contraria diuinæ prædicationi, hoc tamen poſuit, docens nulli alij aliam doctrinam afferenti eſſe credendū, etiamſi ſit fide valde dignus.

Charitas patiens eſt.

Quæ propinquo deſunt, magno & generoſo fert animo.

Benigna eſt.

Manſuetudine & probitate vtitur.

Charitas non æmulatur.

Inuidiæ vitium non admittit.

Non agit perperam.

Non curioſe ſcrutatur ea quæ non attinet, hoc enim eſt, Perperam agere. Non attingit menſuram diuinæ ſubſtantiæ, nec ea, in quibus eius diſpenſatio verſatur, examinat, quod nonnulli facere conſueuere. Qui habet charitatem, nihil temere facere in animum inducit. Charitas enim, pro eo quod eſt, Qui habet charitatem.

Non inflatur.

Aduerſus fratres non erigitur.

Non eſt ambitioſa.

Nihil vile & abiectum pro vtilitate fratrum facere recuſat, eiuſmodi actionem turpem aut indecoram eſſe ducens.

Non quærit quæ ſua ſunt.

Hoc ſæpe dixit diuinus Apoſtolus, non quæro meam vtilitatem, ſed multorum, vt ſeruentur.

Non irritatur.

Si aliqua moleſtia ab aliquo affectus fuerit, fert toleranter propter eam quam habet ad diligendum propenſionem.

Non cogitat malum.

B Ignoſcit iis qui errarunt, exiſtimans ea non eſſe facta malo animi propoſito.

Non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati.

Quæ iniuſta ſunt habet odio: iis autem quæ bona & honeſta ſunt delectatur.

Omnia ſuffert.

Quæ moleſta ſunt propter dilectionem ſuſtinet.

Omnia credit.

A mendacio alienum credit quem diligit.

Omnia ſperat.

Etſi omnia viderit inclinare ad id quod eſt, deterius expectat eius mutationem in melius.

Omnia ſuſtinet.

Nihil eorum quæ in ipſum fiunt, poteſt eum à dilectione deiicere. Hæc cùm diuinus Apoſtolus eſſet ſigillatim perſecutus, & vidiſſet ad laudandam charitatem linguam non ſufficere, ſubiungit breuiter,

Charitas nunquam excidit.

Hoc eſt, non mouetur aut labitur, ſed ſemper manet, vt quæ firma, ſtabilis, & immobilis perma- C neat. Hoc enim docuit per ea quæ ſequuntur.

Siue prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſiue ſcientia deſtruetur.

Futura enim vita eorum minimè indiget. Rebus enim præſentibus ſuperuacanea eſt prophetia, inutiles autem linguæ ſublata earum differentia, ceſſat autem quæ minor eſt cognitio, maiore ſuppeditata. Hoc enim ſubiunxit.

Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Cum autem venerit quod perfectum eſt, quod ex parte eſt euacuabitur.

Iis enim qui ſunt perfecti ſuperuacanea eſt adoleſcentum cognitio. Hac enim ſimilitudine vſus eſt etiam diuinus Apoſtolus.

Cum eſſem paruulus, loquebar vt paruulus, ſapiebam vt paruulus, cogitabam vt paruulus. Quando autem factus ſum vir, euacuaui ea quæ erant paruuli.

Qui enim poſt perfectam ætatem ingenij ſubtilitate & prudentia exornantur, puerili cognitione non indigēt. Aſſimilauit ergo cognitionem quæ nobis in præſenti vita data eſt, puerorum cognitioni, eam autem quæ expectatur, virorum A perfectorum, rurſus per hæc docens, ne ſe de cognitione iactarent, corpus eccleſiæ ſcindentes.

Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate: tunc facie ad faciem.

Præſentia, inquit, vmbræ ſunt futurorum. In ſanctiſſimo enim baptiſmo videmus figuram reſurrectionis, tunc autem ipſam videbimus reſurrectionem. Hic videmus ſymbola dominici corporis, illic autem ipſum Dominum videbimus. Id enim ſignificat, Facie ad faciem. Videbimus autem eius non quæ ſub aſpectum non cadit naturam, quæ à nullo cerni poteſt, ſed eam quæ de nobis ſumpta eſt.

Nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum.

Non hoc dicit, ſicut cognitus ſum cognoſcam ipſum, ſed, perfectius ipſum videbo, vt qui ei familiaris effectus ſim. Illud enim, Cognitus ſum, poſuit, pro eo quod eſt, familiaris factus ſum. Ita etiam dixit Moſi. Noui te præter omnes. & Apo- Exod. 33.
ſtolus. Nouit Dominus qui ſunt ſui, hoc eſt, eos 2. Tim. 2.
ampliori prouidentia dignatur.

Nunc autem manent, fides, ſpes, charitas, tria hæc: maior autem horum eſt charitas.

Oſtendit ceſſare dona, ſolam autem manere charitatem. Oſtendit præterea eam præclara illa quæ in mente verſantur antecellere. Superuacanea eſt enim fides in futura vita cùm res euidenter apparent. Si enim fides eſt eorum quæ ſperantur ſubſtantia; rebus iam apparentibus fide non amplius opus eſt. Ita etiam ſpes eſt illic ſuperflua. Spes enim quæ videtur non eſt ſpes. Quod enim videt quis quid ſperat? Charitas autem illic maiores habet vires, cùm ceſſauerint perturbationes, & corpora quidem ab interitu aliena facta fuerint, & animi non hoc quidem nunc, nunc verò illud voluerint.

CAP. XIIII.

Sectamini charitatem, æmulamini ſpiritualia, magis autem vt prophetetis.

Quoniam ergo res eſt adeo magna charitas, eius poſſeſſionem magni facite, neque dona ſpiritalia contemnentes, præ cæteris autem prophetiam amplectimini. rurſus enim ſupercilium propter donum linguarum ſe efferens deprimit.

Qui enim loquitur linguis, non hominibus loquitur, ſed Deo, nemo enim audit, ſpiritu autem loquitur myſteria.

Vtrumque ſimul facit, & illorum gloriæ cupiditatem reprehendit, & dein vſum docet. Id enim datum erat prædicatoribus propter diuerſas hominum voces, vt qui ad Indos veniebant, illorum lingua vtentes diuinam afferrent prædicationem, & cum Perſis rurſus differentes, & cum Scythis, Romanis, & Ægyptiis, ſingulorum vocibus vtentes, Euangelicam doctrinam prædicarent. Superuacaneum erat ergo iis qui Corinthi differebant, vti voce Scytharum, vel Perſarum, vel Ægyptiorum, qui illos audire nequibant. Quamobrem diuinus etiam dixit Apoſtolus, eum etiam qui linguis loquitur, non loqui hominibus, ſed Deo, hoc enim ſubiunxit, Nemo enim audit, & ne inutile donum exiſtimaretur, ſubiunxit, ſpiritu autem loquitur myſteria.

Nam

Nam qui prophetat hominibus, loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & conſolationem.

Græcè non eſt, ad ædificationem, vel conſolationem ad exhortationem.

Omnes enim audiunt ea quæ dicuntur.

Qui loquitur lingua, ſemetipſum ædificat.

Qoi enim aderant, non intelligebant ea quæ dicebantur.

Qui autem prophetat, eccleſiam Dei ædificat.

Dei, non eſt in Græco.

Videntes enim cogitationum reuelationem, & eorum quæ occultò fiunt manifeſtationem, maximam vtilitatem accipiebant. Et ne quis exiſtimaret eum inuidia adductum hæc dicere, neceſſario ſubiunxit.

Volo autem omnes vos loqui linguis, magis autem prophetare. Nam maior eſt qui prophetat quam qui loquitur linguis, niſi interpretetur vt eccleſia ædificationem accipiat.

Apertè autem docuit cur id, magis autem, poſuerit. Non detraho, inquit, dono, ſed eius donum quæro, niſi enim adſit interpres, melior eſt prophetia, maius enim habet commodum.

Nunc autem fratres, ſi venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, niſi vobis loquar aut in reuelatione, aut in ſcientia, aut in prophetia, aut in doctrina?

Suam rurſus perſonam ſubdidit, eos qui accuſantur hac ratione conſolans. Ego enim, inquit, ad vos veniens, & linguarum differentia vtens, quod nam vobis lucrum attulerim, niſi vtique doctrina vtar, reuelans vobis occulta myſteria, & ad diuina deducens, & ſuadens ea quæ conuenit? Affert autem etiam ſimilitudinem rei propoſitæ conuenientem.

Tamen quæ ſunt inanima vocem dantia, ſiue tibia, ſiue cithara, niſi diſtinctionem ſonituum dederint, quomodo ſcietur id quod canitur, aut quod citharizatur? Etenim ſi incertam vocem dederit tuba, quis parabit ſe ad bellum?

Scitis autem vos etiam quod & tibia, & cithara numero aliquo & arte indigent. Ea itaque ſi habeant, etſi ſint inanima, numeroſum & concinnum aliquem ſonum emittunt. Sin autem quis eis præter hæc vſus fuerit; id quod ex eis efficitur nihil ſignificat. Ita etiam tuba niſi bellicum cecinerit, non vocat ad arma milites.

Ita & vos per linguam niſi manifeſtum ſermonem dederitis, quomodo ſcietur quod dicitur? Eritis enim in aera loquentes. Tam multa vt puta genera linguarum ſunt in hoc mundo: & nihil ſine voce eſt.

Quod in cithara eſt numeroſus ſonus, & in tuba ſignum bellicum, hoc in linguis eſt interpretatio. Præſentibus enim non intelligentibus, verba in aerem inaniter diffunduntur.

Si ergo neſciero virtutem vocis, ero ei cui loquar barbarus: & qui loquitur mihi barbarus.

Idem variè dixit.

Sic & vos quoniam æmulatores eſtis ſpirituum, ad ædificationem eccleſiæ quærite vt abundetis.

Per ironiam eos vocauit æmulatores ſpirituum. Præcipit autem eis, vt omnia faciant pro vtilitate eccleſiæ.

Et ideo qui loquitur lingua, oret vt interpretetur.

Pete, inquit, ab eo qui dedit tibi donum linguarum, vt etiam adiiciat donum interpretationis, vti eccleſiæ vtilitatem afferas.

Nam ſi orem lingua, ſpiritus meus orat, mens autem mea ſine fructu eſt.

Fructus eius qui dicit, eſt auditorum vtilitas.

Rom. 1. Hoc etiam dixit in epiſtola ad Romanos, Vt aliquem fructum habeam in vobis, ſicut & in cæteris gentibus. Alia ergo lingua differens, & iis qui audiunt interpretationem non afferens, nullum habeo fructum, illis vtilitatem non accipientibus.

Quid ergo eſt? Orabo ſpiritu, orabo & mente. Pſallam ſpiritu, pſallam & mente.

Spiritum donum appellat: Mentem autem manifeſtationem eorum quæ dicuntur. Dicit ergo oportere eum qui aliena loquitur, ſiue in pſalmodia, ſiue in oratione, ſiue in doctrina, vel ipſum interpretari ad vtilitatem eorum qui audiunt, vel aſſumere alium doctrinę adiutorem, qui hoc poſſit facere.

Cæterum ſi benedixeris ſpiritu, qui ſupplet locum idiotæ, quo modo dicet Amen ſuper tuam benedictionem? quoniam quid dicas neſcit.

Idiotam appellat eum qui in laicorum ordine conſtitutus eſt, quandoquidem eos etiam qui ſunt à militia remoti, conſueuerunt idiotas appellare.

Nam tu quidem bene gratias agis, ſed alter non ædificatur.

Scio, inquit, te diuina actum gratia Deum laudare, ſed ea quæ dicuntur non intelligit qui neſcit linguam. Deinde admonendo.

Gratias ago Deo meo quòd omnium veſtrum lingua loquor, ſed in eccleſia volo quinque verba ſenſu meo loqui, vt & alios inſtruam, quàm decem millia verborum in lingua.

Ego ante vos hoc dono ſum dignus habitus, per me vos quoque hanc gratiam accepiſtis, ſed tamen ego multorum vtilitatis curam gerens, apertam & claram doctrinam obſcuræ præfero. Deinde increpando.

Fratres nolite effici pueri ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote: ſenſibus autem perfecti eſtote.

Ne ordinem inuertite: nec puerorum ignorantiam ſed innocentiam imitemini. Perfectorum autem non improbitatem, ſed ſolertiam & ingenij acumen retinete.

In lege enim ſcriptum eſt. In aliis linguis & labiis aliis loquar populo huic, & nec ſic exaudiet me, dicit Dominus. Eſai. 28.

Eſt quidem vox prophetica, legem autem veterem ſcripturam appellauit. Poſtquam autem adduxit teſtimonium, ſubiungit interpretationem.

Itaque linguæ in ſignum ſunt non fidelibus, ſed infidelibus.

Infidelem enim admiratione afficit linguarum diuerſitas. Hoc in die Pentecoſtes vſu venit iis qui illic erant congregati. Protinus enim dixerunt, An non omnes ſunt Galilæi qui loquuntur, Act. 2. & quo modo audimus eos vnuſquiſque propria lingua in qua nati ſumus? Parthi, & Medi, & quæ ſequuntur.

Prophetiæ autem non infidelibus, ſed fidelibus.

Vnus eſt Apoſtolo ſcopus & inſtitutum, multorum vtilitas. Quamobrem etiam Corinthiis præcipit vt prophetiam eligant, vt quæ communi vtilitatem afferat. Oſtendit autem in iis quæ ſequuntur Prophetiæ vtilitatem.

Si ergo conueniat vniuerſa eccleſia in vnum, & omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ aut infideles: nonne dicent quòd inſanitis?

Idiotas hic appellat eos qui myſteriis non ſunt initiati, & docet quòd qui ea quæ docentur non intelligunt, eos inſanire putabunt.

Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota, conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab

omnibus, occulta enim cordis eius manifesta fiunt: & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod verè Deus in vobis ſit. A

Ita timor omnes inuaſit, cùm Ananias & Saphira conuicti fuerunt. Notandum eſt autem quòd ſanctiſſimum Spiritum hic Deum apertè vocauit. Diuini enim Spiritus erat prophetiæ operatio. Hæc enim omnia operatur vnus & idem ſpiritus, diuidens ſeorſum vnicuique prout vult, ſed tamen hic poſuit quòd cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quòd Deus verè eſt in vobis, Deum dicens ſanctiſſimum Spiritum.
Act. 5. Ita etiam beatus Petrus ait, Quare decepit ſatanas cor tuum vt mentireris Spiritui ſancto? Non mentitus es hominibus, ſed Deo. Cùm ſic oſtendiſſet donorum differentiam, docet eos etiam ordinem qui eis conuenit.

Quid ergo eſt fratres? Cum conuenitis, vnuſquiſque veſtrum pſalmum habet, doctrinam habet, apocalypſim habet, linguam habet, interpretationem habet, omnia ad ædificationem fiant.

Rurſus oſtendit corpus & membra corporis. Per hoc enim quod dicit, Conuenitis, vnum corpus oſtendit. Per illud autem, vnuſquiſque habet hoc & illud, membrorum differentiam. Deinde rurſus quæ ab vnoquoque affertur communi vtilitatem, Omnia ad vtilitatem fiant. B

Siue lingua quis loquitur, ſecundum duos, aut vt multum tres, & per partes.

Non communiter ſimúlque differere oportere docet, hoc enim eſt immoderatæ perturbationis & confuſionis, nec rurſus multos, etenim duo ſufficiunt, & tamen ad tres vſque ſit definitus eorum qui ſic differunt numerus.

Et vnus interpretetur.

Oportet enim præſentes ea quæ dicuntur intelligere.

Si autem non fuerit interpres: taceat in eccleſia, ſibi autem loquatur & Deo.

Eſt enim alieniſſimum, ad gloriæ cupiditatem, & non propter vtilitatem, dono vti.

Prophetæ autem duo aut tres dicant, & cæteri diiudicent.

Iam diuinus Apoſtolus inter dona ſpiritalia ſpirituum diſcretionem annumerauit, hoc ergo hic etiam dicit, vt qui hoc donum acceperunt, ea quæ dicuntur diſcernant, an ex diuini ſpiritus dicantur operatione. Sicut enim prophetis falſos prophetas Diabolus oppoſuit: ita etiam Apoſto-
2. Cor. 11. lis falſos Apoſtolos. Et hoc docet in ſecunda epiſtola ad Corinthios. Tales, enim inquit, pſeudapoſtoli, doloſi operarij. C

Quod ſi alij reuelatum fuerit ſedenti, prior taceat.

Si alium, inquit, mouerit gratia ſpiritus, cedat qui cœpit dicere.

Poteſtis enim omnes per ſingulos prophetare: vt omnes diſcant, & omnes exhortentur.

Nihil fiat inordinatè, nihil confuſe: etenim fieri poteſt vt vos omnes prophetiam iis qui congregantur exhibeatis, & eis quæ ex ea capitur vtilitatem procuretis. Hic ordo manſit in eccleſiis in præſens vſque tempus, & ex doctoribus alij quidem in hac concione, alij verò in alia cum populo differunt.

Et ſpiritus prophetarum prophetis ſubiecti ſunt.

Spiritus dona vocantur. Ita Ieſus ſubijciebatur Moſi: ita Helyſæus Heliæ: ita ipſi Heliſæo multitudo prophetarum, ita ipſi Apoſtolo Timotheus, & Titus, & reliqui.

Non enim eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis: ſicut & in omnibus eccleſiis ſanctorum doceo. Doceo, non eſt in græca.

Nihil noui ſtatuimus, ſed vos eccleſiarum leges docemus, quas ipſe ſtatuit pacis magiſter & Dominus. Sed quia non ſolum viri, ſed etiam mulieres ſpiritalem gratiam acceperant, hoc enim etiam per Ioelem prophetam prædixit Dominus, Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem Iol. 2.
carnem, & prophetabunt filij veſtri & filiæ veſtræ, neceſſario etiam de his legem tulit.

Mulieres in eccleſiis taceant, non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut & lex dicit.

Euæ enim dixit Dominus, Ad virum tuum Gen. 2.
conuerſio tua, & ipſe dominabitur tibi.

Si quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. Turpe eſt enim mulieri loqui in eccleſia.

Deinde rurſus increpando.

An à vobis verbum Dei proceſſit? aut in vos ſolos peruenit?

Nec primi nec ſoli Euangelicam accepiſtis prædicationem, ne propriis ergo contenti eſte, ſed leges eccleſiarum ſequimini.

Si quis videtur propheta eſſe aut ſpiritualis: cognoſcat quæ ſcribo vobis quòd Domini ſunt mandata.

Eos qui diuinum Spiritum habent inhabitantem, appellauit ſpiritales. Qui hac autem gratia priuatus eſt, conuenire non poteſt. Vnde ſubiunxit.

Si quis ignorat, ignorabitur.

Deinde admonitoriè.

Itaque fratres æmulamini prophetare, & loqui linguis nolite prohibere.

Rurſus illud quidem oſtendit eſſe præſtantius, hoc verò etiam eſſe vtile, hoc enim ſignificat illud, Non prohibete.

Omnia autem honeſtè & ſecundum ordinem fiant in vobis. In vobis, deeſt in græco.

Ordinem autem prius docuit. Hunc nos etiam ordinem ſeruemus, & Apoſtolica præcepta ſequamur, vt ſimus legiſlatoris ſocietatis participes, gratia & benignitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri vnà cum ſanctiſſimo Spiritu conuenit gloria & magnificentia nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. AMEN.

TOMVS QVARTVS.

CAP. XV.

POSTQVAM diuinus Apoſtulus de ſpiritalibus donis doctrinam perfecit, conducibile exiſtimauit etiam de reſurrectione verba facere. Quidam enim impoſtores eos ſeducebant, dicentes non futuram corporum reſurrectionem. Cùm autem eſſet ſpiritali ſapientia plenus, non hoc ſolummodo ac ſimpliciter facit, ſed primum docet ſcopum ac inſtitutum humanæ naturæ à Domino ſuſceptæ, & oſtendit & crucem, & paſſionem, & Seruatoris reſurrectionem fuiſſe propter reſurrectionem communem. Id autem apertius ſciemus ex verbis eius.

Notum autem vobis facio fratres Euangelium, quod prædicaui vobis, quod & accepiſtis, in quo & ſtatis, per quod & ſaluamini, qua ratione prædicauerim vobis.

Doctrinæ laudem rurſus admiſcuit, eos ad audiendum

audiendum præparans. Propterea dixit, In quo ſtatis,& ſtationem confirmans adiecit. Per quod A & ſaluamini. Hoc autem dicit. Volo vobis in mentem reuocare Euangelium, quod à me inter vos prædicatum eſt, quod prompto quidem & alacri animo ſuſcepiſtis, quæ autem ex eo oritur ſalutem expectatis. Id autem vobis in memoriam reuoco, volens enim ſcopum & inſtitutum oſtendere. Hoc enim dixit illud, Quanam ratione prædicauerim vobis. Deinde ſubiungit.

Si tenetis, niſi fruſtra credidiſtis.

Si enim uou creditur reſurrectio corporum, ſuperuacanea eſt prædicatio Euangelij.

Tradidi enim vobis in primis quod & accepi.

Neque enim ipſe inueni prædicationem: nec humanas ſum rationes ſecutus: ſed à Domino Chriſto accepi doctrinam. Quid autem accepiſti?

Quod Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas.

Hoc enim & prophetæ prædixerunt, & clamat
Eſa. 53. Eſaias. Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, & attritus eſt propter peccata noſtra, diſciplina pacis noſtræ ſuper eum.

Et quod ſepultus eſt. B

Eſa. 56. Hoc etiam prædixerunt prophetæ. Erit enim inquit, in pace ſepultura eius.

Tertio die modo ſcriptum non eſt apud Theod. *Et quòd reſurrexit tertio die ſecundum ſcripturas.*

Dicit quidem diuinus Dauid, Non relinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum
Pſa. 19. tuum videre corruptionem: Dominus autem Io-
Matth. 12. nam in medium adducit. Habet enim figura ac typus trium dierum numerum.

Et quòd viſus eſt Cephæ.

Fide quidem digna eſt perſona ad teſtimonium, ſed vna. Quocirca ſubiunxit.

Poſt hoc vndecim.

Et ne quis eos etiam ſuſpectos haberet, quòd propter eorum amorem in magiſtrum prædicarent reſurrectionem quæ non fuerat, ſubiunxit neceſſario.

Deinde viſus eſt pluſquam quingentis fratribus ſimul.

Non ſigillatim, ſed ſimul omnibus. Eſt à ſuſpicione alienum tot hominum teſtimonium, & ne quis exiſtimaret eum dicere quæ vera non ſunt, ſubiunxit. C

Ex quibus multi manent vſque adhuc: quidam autem dormierunt.

Poſſe inquit eum qui velit ex illis ſcire.

Deinde viſus eſt Iacobo.

Hæc quoque eſt inſignis perſona, non ſolum ex cognatione: appellabatur enim frater Domini: ſed etiam ex propria virtute. Vocabatur enim iuſtus.

Deinde Apoſtolis omnibus.

Rurſus Apoſtolos non duodecim ſolos vocauit: eorum enim iam meminerat: ſed omnes qui eum ordinem acceperant. Ne autem videretur hæc ex ſolo auditu dicere, ſeipſum quoque inter teſtes recenſet, qua vti conſueuit moderationem ac modeſtiam dictis ſuis adiiciens.

Nouiſsime autem omnium tanquam abortiuo viſus eſt & mihi.

Cùm vellet ſe omnium hominum viliſſimum & abiectiſſimum appellare, omnibus iis relictis qui in vtero perfecti fuerunt, deinde lege naturæ nati ſunt, abortiuo fœtui ſeipſum comparat, qui in hominum catalogo non recenſetur. Deinde eius cauſas recenſet.

Ego enim ſum minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus vocari Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum eccleſiam Dei.

Et ne eorum quæ prius fecerat expoſitione ſuum teſtimonium reprobum & infirmum efficeret, ſubiunxit.

Gratia autem Dei ſum id quod ſum.

Diuitias & occultare conatur, & aperire cogitur. Neque enim dixit apertè quid eſt, ſed ſum quod ſum.

Et gratia eius in me vacua non fuit.

Non fruſtra mei miſertus eſt. Præſciuerat enim quod fecit.

Sed abundantius illis omnibus laboraui.

Et ne ſua quidem aperire coactus, ſui oſtentatione aut gloriatione refertus eſt, & ſolum laborem oſtendit, eum quoque eſſe dicit diuinæ gratiæ. Hoc enim ſubiunxit.

Non ego autem, ſed gratia Dei mecum.

Deinde tranſit ad id quod eſt propoſitum.

Siue enim ego, ſiue illi, ſic prædicamus, & ſic credidiſtis.

B Si & à me & ab aliis Apoſtolis prædicata eſt Dei & Seruatoris noſtri reſurrectio, hoc etiam vos prompto & alacri animo ſuſcepiſtis. poſtquam hoc veluti fundamentum poſuit, de communi reſurrectione orationem ædificat, admodum validis vtens ſyllogiſmis.

Si autem Chriſtus prædicatur quòd reſurrexit à mortuis: quomodo quidam dicunt in vobis quòd reſurrectio mortuorum non eſt?

Chriſtum inquit, prædicauimus, non ſolum Deum, ſed etiam hominem. Cùm enim in Dei forma eſſet, ſerui formam accepit, eum & eſſe mortuum, & reſurrexiſſe diximus. Sed manifeſtum eſt impatibilem eſſe diuinitatem, corpus autem patibile, hoc enim & cruci tradidit, & è ſepulchro excitauit. Quomodo ergo, inquit, dubitatur à nonnullis de reſurrectione corporis, cùm Domini Chriſti credatur reſurrectio?

Si autem reſurrectio mortuorum non eſt: neque Chriſtus reſurrexit.

Si hoc enim fieri non poteſt, neque illud factum eſt, nam Dominus etiam corpus habuit.

C *Si autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides veſtra.*

Si autem Chriſtus non verè ſurrexit, nos quidem fruſtra cum plurimis periculis prædicamus, & vos fruſtra iis quæ prædicantur creditis.

Inuenimur autem & falſi teſtes Dei, quoniam teſtimonium dedimus aduerſus Deum, quod ſuſcitauerit Si mortui nō
Chriſtum, quem non ſuſcitauit, ſi mortui non reſur- reſurgunt, nō
gunt. eſt in Theod.

Vt calumniatores meritò accuſabimur, quòd auſi ſumus dicere Deum Chriſtum ſuſcitaſſe, quem non ſuſcitauit. Deinde eaſdem rurſus rationes repetit & in orbem verſat, volens pluribus ſyllogiſmis de reſurrectione fidem confirmare, & dicit.

Nam ſi mortui non reſurgunt, neque Chriſtus reſurrexit. Quod ſi Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra, adhuc enim eſtis in peccatis veſtris.

Dominicæ enim mortis typus eſt baptiſmus, eſt autem typus ſuperuacaneus, ſi non habeat remiſſionem peccatorum. Adhuc itaque fertur onus peccatorum, hoc quidem certè illi adiecit,

quòd Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas.

Ergo & qui dormierunt in Chriſto, perierunt.

Fruſtra ergo, vt videtur, pro Chriſti confeſſione interfecti ſunt, præclaram victoriam aſſecuti Martyres: & labores quidem ac certamina promptè & alacri animo ſubierunt, coronam autem minimè adepti ſunt. Sublata enim reſurrectione, præmij quoque proclamatio ſublata eſt.

Si in hac vita tantum in Chriſto ſperantes ſumus: miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.

Cùm omnis enim generis periculis in hac vita ingredimur, fame oppreſſi, iniuriis & tormentis aſſiduè affecti, orbis terræ carceres commutantes, domibus carentes, incertis ſedibus migrantes & errantes, & cum perpetuis tempeſtatibus colluctantes. Sed hæc non ita habent. Bona enim ſpe vehimur, & Seruatoris noſtri reſurrectionem habemus reſurrectionis noſtræ vadem & obſidem. Hoc enim ſubiunxit.

Nunc autem Chriſtus reſurrexit à mortuis, primitiæ dormientium.

Primus enim ſoluit mortis potentiam, primitias autem maſſa omnino conſequetur. Quod dicit autem veteri exemplo confirmat.

Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum.

Deinde à natura tranſit ad perſonas, ea ratione orationem faciens clariorem.

Et ſicut in Adam omnes moriuntur: ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.

Reſpicite ad baſim & fundamentum generis: & videte primum parentem ſecutos eſſe poſteros, eóſque omnes mortales eſſe effectos, quoniam ille mortalitatem ſuſceperat, ita omnis hominum natura Dominum Chriſtum ſequetur, & erit reſurrectionis particeps. Nam is quoque eſt mortuorum primogenitus, ſicut ille protoplaſtus, Adam ſcilicet qui primus à Deo fictus eſt. Ipſum autem iure nunc hominem appellauit, cùm eum etiam Deum eſſe sciret, vt cùm eum eſſe eiuſdem naturæ oſtendiſſet, id quod de reſurrectione dicitur, confirmaret. Sed quia dixit fore vt omnes viuificarentur; poſt reſurrectionem autem, diſcernentur ij qui caſtè & moderatè vixerunt ab iis qui in impudicitia & voluptate vitam tranſegerunt, & ij qui incredulitatis vitio laborarunt, ab iis qui fide clari ſunt & illuſtres, & ij, vt ſemel dicam, qui quæ laude digna ſunt fecerunt, ab iis qui quæ vitio dantur & in reprehenſionem cadunt perſequuntur, neceſſario ſubiunxit.

Vnuſquiſque autem in ſuo ordine.

Matth. 25. Ita etiam Dominus docet in ſacris Euangeliis, quòd agnos quidem ſtatuet à dextris, hœdos autem à ſiniſtris.

Primitiæ Chriſtus.

Hoc eſt, primus reſurrexit.

Deinde ij qui ſunt Chriſti, qui in aduentum eius crediderunt.

In tempore conſummationis. Chriſti autem non ſolum eos appellat, qui poſt humanam ab eo ſuſceptam naturam in ipſum crediderunt, ſed eos etiam qui in lege & ante legem pij fuerunt & virtute inſignes.

Deinde finis.

Pro eo quod eſt, Communis omnium reſurrectio. Quando enim ea facta fuerit, omnia finem accipient, & res præſentes, & prophetarum prædictiones.

A *Cum tradiderit regnum Deo & patri, cum euacuauerit omnem principatum, poteſtatem & virtutem.*

Tradit regnum Deo & patri, non ipſe regno nudatus, ſed tyrannum Diabolum & omnes eius adiutores ſubiungens, & vt omnes ſe ſubmittant, & vniuerſorum Deum agnoſcant, efficiens.

Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius.

Illud Donec, non ſignificat tempus, ſed docet eum eſſe omnes inimicos ſubiugaturum. Huic ſimile eſt id quod à Dauid dictum eſt. Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Psal. 109. Si autem dicunt ij qui cum Arrio & Eunomio ſentiunt, hanc vocem de ſolo filio eſſe poſitam, audiant ipſum quoque Deum dicentem. Ego ſum, ego ſum, & donec conſenueritis ego ſum. A quo autem ita intelligetur, ab eo inuenietur Deus vniuerſorum habere ſuam eſſentiam ſenectuti hominum commoderatam. Sed hæc nugari inſanorum eſt hominum. Æternus enim eſt vniuerſorum Deus, ei autem eſt etiam coæternus B vnigenitus ſuus filius. Habet autem etiam regnum æternum, & hoc nos apertè docuit diuiniſſimus Daniel. Eius enim inquit, regnum eſt regnum æternum, quod non diſſoluetur in æternum. Daniel 7.

Nouiſſimè autem inimica deſtruetur mors.

Poſtquam enim Diabolum & eius adiutores in exteriores tenebras immiſerit, mortem ceſſare efficiet, & eos qui iacent eriget.

Omnia enim ſubiecit ſub pedibus eius.

Hic dixit Patrem omnia ſibi ſubieciſſe. In epiſtola autem ad Philippenſes dicit ipſum hoc feciſſe. Philip. 1. Cùm enim dixiſſet, Quis transfigurabit corpus humilitatis noſtræ, vt ſit ipſum conforme corpori gloriæ ſuæ, ſubiunxit. Secundum operationem virtutis ſuæ, qua etiam poſſit ſubiicere ſibi omnia. Qui enim, inquit, poteſt omnia ſibi ſubiicere, is etiam corpus noſtrum corruptioni & interitui obnoxium, incorruptione ornabit.

Cum autem dicat, Omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio præter eum qui ſubiecit ei omnia. Cùm autem ſubiecta fuerint ei omnia, tunc ipſe filius ſubiectus erit ei qui ſubiecit ſibi omnia.

C Hunc locum ij qui cum Arrio & Eunomio ſentiunt, in lingua aſſiduè habere conſueuerunt, ea ratione exiſtimantes ſe de vnigeniti dignitate detrahere. Oportebat autem eos animaduertere, quòd diuinus Apoſtolus in hoc loco nihil ſcripſit de diuinitate vnigeniti. Iubens enim credere carnis reſurrectionem, à Domini reſurrectione eius reſurrectionem conatur oſtendere. Clarum eſt autem quòd ſimile ſimili confirmatur. Propterea enim eum etiam vocauit primitias dormientium, & hominem appellauit, & per collationem cum Adam & iis qui ex Adam deſcenderũt, per ipſum oſtendit futuram communem reſurrectionem, vt cùm oſtendiſſet reſurrectionem eius quod eſt eiuſdem naturæ, perſuaderet iis qui contradicũt, vt crederent omnes homines futuros eiuſdem reſurrectionis participes. Sciendum eſt ergo eſſe duas Domini Chriſti naturas, & quòd aliquando quidem ſcriptura eum ab humana natura, aliquando à diuina appellat. Etſi enim Deum dixerit, non negat humanitatem, etſi hominem nominaueris, vnà quoque confitetur diuinitatem.

Vt alta autem & excelſa omnia de eo dicamus fieri uon poteſt, propter eam quam à nobis accepit naturam. Si enim cùm quæ ſunt humilia & abiecta de eo dicta ſunt, negant tamen nonnulli carnis aſſumptionem, clarum eſt plures illo morbo fuiſſe laboraturos, ſi nihil humile & abiectum dictum eſſet. Quidnam autem etiam tunc ſubiicitur? Hoc enim iis qui in præſentia tyrannidem exercent, conuenit. Si enim tunc ſubiicitur, ne nunc quidem ſubiectus eſt. Improbè ergo & iniquè ſcgerunt qui blaſphemant, & eum qui conſtitutus ſubiectionis terminos uondum accepit, ſubiicere conantur. Oportet enim expectare, & ſubiectionis modum intelligere. Verumenimuero de his copioſè diſſeruimus in noſtris aduerſus eos concertationibus. Oportet ergo breuiter dicere Apoſtoli inſtitutum: ſcribebat Corinthiis qui à Græcis fabulis nuper erant liberati. Illæ autem fabulæ ſunt omni intemperantia & iniquitate refertæ, & vt alia taceam, & oe linguam polluam, Deos parricidas adorant, & dicunt filios contra parentes inſurrexiſſe, & eos regno expuliſſe, ipſos autem dominatum arripuiſſe. Quia ergo de Domino Chriſto magna dixit, nempe quòd omuem principatum, omnem poteſtatem, & virtutem deſtruet, & ipſam etiam mortem ceſſare faciet, & omnia ſubiecit ſub pedibus: ne ab aliis fabulis adducti exiſtimarent eum quoque eadem feciſſe Patri qui genuit, quæ fecerunt qui ab aliis colebantur Dæmones, neceſſario cùm dixiſſet, quòd omnia ſubiecta ſunt, ſubiunxit, Præter eum ſcilicet qui ei ſubiecit omnia, & adiecit quòd ipſe etiam filius ſubiicietur ei, qui ipſi ſubiecit omnia. Non ſolum enim Patrem ſibi uoo ſubiiciet, ſed ipſe etiam ſubibit ſubiectionem quę filio conuenit. Diuinus itaque Apoſtolus, ſuſpicans ne damnum ex Græcis oriretur fabulis, hæc adiecit, humilioribus verbis vtens propter illorum vtilitatem. Dicant autem qui contradicunt, cuiuſmodi nam ſit illa ſubiectio? Atqui ſi verum volunt conſiderare, nunc oſtendit obedientiam, dum humanam ſuſcepit naturam, & noſtram ſalutem procurauit. Quomodo ergo tunc ſubiicietur? Quomodo autem tunc ei tradet regnum Deo & patri? Si hoc enim ita intelligatur, inuenietur Deus & pater nunc regnum noo habere. Tanta abſurditate plena ſunt quæ ab eis dicun- C tur. Verumenimuero ea quæ ſunt noſtra, ſibi applicat, & ſua facit, quandoquidem eius corpus appellamur, ipſe autem noſtrum caput nominatur. Hic peccata noſtra accepit, & morbos noſtros portauit. Ita etiam in Pſal. dicit. Deus Deus meus, reſpice in me, quare me dereliquiſti? Longè à ſalute mea verba delictorum meorum. Atqui peccatum nou fecit, nec eſt inuentus dolus in ore eius, ſed os noſtræ naturæ efficitur, ſicut fuit naturæ primitiæ, ita & noſtram quæ nunc eſt inobedientiam, & quæ tunc erit obedientiam attribuit, & nobis, poſtquam à corruptione ac interitu liberati fuerimus, ſubiectis, ipſe dicitur ſubiici. Ad hunc enim ſenſum ea quæ ſequuntur nos deducunt. Cùm enim dixiſſet diuinus Apoſtolus, Tunc ipſe filius ſubiicietur ei qui omnia ſubiecit, ſubiunxit.

[margin: Psal. 21.]

Vt ſit Deus omnia in omnibus.

Nunc enim vbique quidem eſt per eſſentiam, habet enim naturam quæ non poteſt circumſcribi: & in ipſo viuimus, & mouemur, & ſumus vt ait diuinus Apoſtolus, ſed per gratam compro- A bationem & complacentiam non eſt in omnibus. Complacet enim in eis qui ipſum timent, & in eis qui ſperant in eius miſericordia. Quanquam nec in eis quidem eſt omnia. Nemo enim à ſorde mundus eſt, &, non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, &, ſi peccata obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Ergo in iis quidem complacet quæ rectè gerunt; non complacet autem in iis quæ peccant. Sed in futura vita ceſſante corruptione & interitu, ſuppeditata autem immortalitate, animi perturbationes locum nou habent. Eis autem omnino eiectis, nullum deinceps peccati genus exercebitur. Ita erit deinceps Deus omnia in omnibus, cùm omnes à peccato liberati fuerint, & ad ipſum conuerſi, ad deteriora inclinationem non admiſerint. Quòd autem hic de Deo dixit diuinus Apoſtolus, alibi de Chriſto poſuit. Ita autem dicit, Vbi non eſt Iudæus, nec Græcus, circuncilio nec præputium, barbarus, Scytha, ſed omnia & in omnibus Chriſtus. Non autem quæ patri conueniebant filio attribuiſſet, niſi eum illi eſſe hoB norem æqualem à diuina gratia didiciſſet. Sed redeamus ad ea quæ proximè interpretanda ſequuntur.

[margin: Act. 17. — Psal. 145. — Iob 15. — Psal 142. & 129. — Col. 3.]

Alioqui quid facient qui baptizantur pro mortuis, ſi omnino mortui non reſurgunt? Vt quid & baptizantur pro illis?

Qui, inquit, baptizatur, Domino conſepelitur: vt cùm mortis fuerit particeps, ſit etiam particeps reſurrectionis. Sin autem corpus eſt mortuum, & non reſurgit, cur etiam baptizatur?

Vt quid & nos periclitamur omni hora?

Hoc cùm de communi poſuiſſet, per ſe dicit.

Quotidie morior propter veſtram gloriam fratres, quam habeo in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Et maxima pericula ſignificauit, & prouidentiam aperuit. Me, inquit, aſſiduè in præuiſas mortes trado. Gloriationem autem ſuam eorum fidē vocauit, & ea ratione ad credendum adhortans.

Si ſecundum hominem ad beſtias pugnaui Epheſi: quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgunt?

Si humana quidem ſpectetur conſideratio, à beſtiis deuoratus ſum, ſed admirabiliter, & præter opinionem ſum ſeruatus. Huius ergo periculi quem fructum capiam ſi non eſt mortuorum reſurrectio?

Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Esa. 22.

Sunt hæc quidem verba prophetica: ſed ea op- Sap. 2. portunè poſuit, propemodum dicens. Superuacaneum eſt ieiunium, ſuperflua continentia, præſentis vitæ fruamur voluptatibus, cùm nulla ſit retributio propoſita virtutis amatoribus. Deinde admonitoriè.

Nolite ſeduci. Corrumpunt mores bonos colloquia praua. Menander.

Bonos hic leues vocauit, qui facilè decipiuntur.

Euigilate iuſti, & nolite peccare. Ignorantiam enim Dei quidam habent. Ad reuerentiam vobis loquor.

Tanquam à grege aberrantibus, & infidelitate ebriis dixit illud, Euigilate. Valde autem ſapienter Dei ignorationem, reſurrectionis incredulitatem appellauit. Qui enim ſe Deum eſſe ſcire confitetur, eum etiam iuſtum eſſe credit. iuſto autem conuenit retributio: iuſtam autem retributionem in hac præſenti vita noo videmus. Oportet ergo eum qui Deo credere confitetur, expectare

xeſurrectiunem. Deinde ponit interrogationem quæ ab infidelibus affertur, & dicit. A

Sed dicet aliquis. Quomodo reſurgunt mortui, quali autem corpore venient?

Duplex eſt interrogatio, & de modo reſurrectionis, & de futura qualitate corporum. Deinde vtrumque ex rebus humanis oſtendit, & eum ſtultum appellat qui hæc neſcit perſpicere.

Prius, non eſt in Græco. *Inſipiens tu quod ſeminas non viuificatur, niſi prius moriatur, & quod ſeminas, non corpus quod futurum eſt ſeminas, ſed nudum granum, vt puta tritici, aut alicuius cæterorum.*

Reſpice ſemina, & vide ſulcos ſepulchra imitantes, & ſemina quæ non ſecus ac corpora ſepeliuntur, deinde naſcuntur & germinant. Non enim corpus, quod futurum eſt ſeminas, hoc eſt, non ſpicam, ſed nudum granum, vel frumenti vel alicuius ex aliis. Nomina autem admodum aptè commutauit. Non enim dixit, Nun naſcitur niſi moriatur, noſtra autem numina ſeminibus impoſuit, noſtram ex illis reſurrectionem oſten-
Ioan. 12. dens. Ita etiam dixit Dominus. Niſi granum frumenti in terram cadens mortuum fuerit, ſolum manet. Sin autem mortuum fuerit, multum affert fructum, ita poſtquam oſtendit modum reſurrectionis, oſtendit etiam qualitatem corporũ.

Deus autem dat illi corpus ſicut vult, & vnicuique ſeminum proprium corpus.

Quemadmodum enim naſcitur ex frumento frumentum, & lens ex lente, & ex vnoquoque genere ipſum genus: ita etiam noſtra corpura, ipſa quidem reſurgunt, ſed cum maiore gloria, & incorruptione, & immortalitate. Hoc etiam licet videre in ſeminibus. Quæ enim nuda ſeminantur, cum pulchris indumentis germinant. Vtrumque ergo, & modum reſurrectionis docet, & qualitatem corporum. Deinde dicit etiam eorum qui reſurgunt diuiſionem.

Non omnis caro eadem caro, ſed alia hominum, alia pecorum: alia autem volucrum, alia piſcium.

Vna, inquit, eſt natura carnis, conſtat enim ex quatuor elementis. Differentia autem eſt in ſpecie, ita vna quidem eſt reſurrectio corporum, & corporum in incorruptionem mutatio. Modorum autem differentia etiam retributionum confirmat differentiam.

Et corpora cæleſtia, & corpora terrena, ſed alia quidem cæleſtium gloria: alia autem terreſtrium.

Qui enim cœlis digni ſunt, gloria quæ cœleſtibus conuenit amicientur. Qui autem in terrenis cogitationibus hæſerunt, ſuo inſtituto conueniẽs indumentum acceperunt. Poſtquam hanc ita fecit diuiſionem, & terrenos eſſe ſeparatos oſtendit, cœleſtium quoque monſtrat differentiam. Neque enim omnes iuſti erunt eorundem participes, ſed rectè factis conuenientem habebunt re-
Ioan. 14. munerationem. Hoc etiam prædixit Dominus in ſacris Euangeliis. Multæ enim inquit, ſunt manſiones apud Patrem meum. ita hic etiam.

Alia claritas Solis, alia claritas Lunæ, & alia claritas ſtellarum. Stella enim à ſtella differt, in claritate.

Ita etiam ex iuſtis, alij quidem reſplendent ſicut Sol: alij verò ſicut Luna: alij autem clariſſimarum ſtellarum ſplendorem imitabuntur: alij autem obſcurioribus aſſimilabuntur. Et poſtquam hanc etiam hoc modo oſtendit differentiam, tranſit ad loquendum de communi reſurrectione.

Sic & reſurrectio mortuorum.

Pro eo quod eſt, ſicut eſt comparatio ſeminum.

Seminatur in corruptione: ſurget in incorruptione.

In duobus enim vel tribus diebus ſuſtinet fœtidam corruptionem, ſed liberatur à corruptione, & à corruptione & interitu alienum reſurgit.

Seminatur in ignobilitate: ſurget in gloria.

Quid enim vilius & abiectius quàm corpus mortuum?

Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute.

Quid enim illa ſanie, aut puluere imbecillius? Sed tamen poteſtatem ac virtutem accipiet ab interitu alienam.

Seminatur corpus animale: ſurget corpus ſpiritale. Si corpus animale eſt, & corpus ſpiritale.

Vbique poſuit illud Seminatur, iubens nos bono animo eſſe, vtpote quod naſcatur id quod ſeminatur. Animale autem vocat, quod ab anima gubernatur, ſpiritale autem, quod à ſpiritu regitur. Hanc autem gratiam ij qui digni ſunt multiplicem accipient. Propterea enim id etiam quod nunc datum eſt, arra dicitur, vtpote multi-
B plici illic danda gratia.

Sicut ſcriptum eſt. Factus eſt primus homo Adam in animam viuentem: nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem.

Prius in ſcriptis legimus: Secundum in factis cognouimus. Non vocauit autem ſecundum Adam ſpiritum viuentem, ſed viuificantem. Omnibus enim vitam æternam ſuppeditat.

Sed non prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale. Deinde quod ſpirituale.

Propter animalis enim ſpiritus imbecillitatem, ſpiritale medicamentum comparatum eſt.

Primus homo de terra, terrenus, ſecundus homo de cælo, cæleſtis.

Secundum eius aduentum ſignificauit. Illinc enim nobis apparebit.

Qualis terrenus, tales & terreni, & qualis cæleſtis, tales & cæleſtes. Igitur ſicut portauimus imaginem terreni: portemus & imaginem cæleſtis.

Quemadmodum terreni primi parentis execrationis & mortis fuimus participes, ita etiam erimus participes gloriæ Domini cœleſtis. Græce enim φορέσομεν i. portabimus per prædica-
C tionem, non φορέσωμεν, hoc eſt portemus, admonitoriè ab eo dictum eſt.

Hoc autem dico fratres, quòd caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt.

Carnem & ſanguinem humanam naturam appellat, fieri autem non poteſt, vt ea cùm ſit adhuc mortalis, regnum cœleſte aſſequatur. Hoc enim ſubiunxit.

Neque corruptio incorruptelam poſſidebit.

Sed clarum eſt quòd cùm à corruptione & interitu aliena effecta fuerit, promiſſis bonis fruetur.

Ecce myſterium vobis dico.

Myſterium dicitur, quod non omnibus declaratur, ſed ſolis amicis creditur. Eos ergo conſolatur, quæ ſunt occulta declarans.

Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur.

Non ſolum enim qui mortui ſunt, reſurgent à corruptione & interitu alieni, ſed ij etiam qui adhuc ſuperſunt, induentur incorruptione.

In momento, in ictu oculi.

Oſtendit

Oſtendit quàm breui temporis ſpatio facienda ſit reſurrectio. In momento autem græce eſt ἐν ἀτόμῳ, id eſt, in atomo. Atomum autem vocat corpus ſubtiliſſimum ac tenuiſſimum, quod in ſole apparet, quod ſectionem non ſuſcipit propter nimiam breuitatem. Ictum autem oculi vocat motum pupillæ. Per hæc autem oſtendit Dei potentiam, quòd ne momentum quidem temporis intercedit inter Dei iuſſum, & reſurrectionem mortuorum.

In nouiſſima tuba.

Hoc autem erit, inquit, quando vltima tuba cecinerit.

Canet enim tuba, & mortui ſurgent incorrupti: & nos immutabimur.

Nos, de ſeipſo non dixit, ſed de hominibus qui illo tempore adhuc ſupererunt.

Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.

Apertè docuit non aliud reſurgere, ſed id ipſum quod corrumpitur. Tanquam enim quodam digito, hoc dicto id oſtendit, dicens, Corruptibile hoc, & mortale hoc.

Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, B *tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt. Abſorpta eſt mors in victoria. Vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors ſtimulus tuus?*

Tanquam res ipſas contemplatus diuinus Apoſtolus, & videns Domini victoriam & mortuorum reſurrectionem, tanquam parana aduerſus hoſtes canens, propheticum dixit canticum.

Stimulus autem mortis peccatum eſt.

Id enim naturam morti tradidit.

Virtus verò peccati, lex.

Peccatum enim non imputaretur, ſi lex non eſſet.

Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

Neceſſario hymno concluſit quòd dixit de reſurrectione.

Itaque fratres mei dilecti, ſtabiles eſtote & immobiles.

Tanquam iis qui labarent hæc præcipit.

Abundantes in opere Domini ſemper.

Diligenter pietatis diuitias colligite.

Scientes quòd labor veſter non eſt inanis in Domino.

Iuſtus enim iudex & athletis coronas contexit, C & operariis reddet mercedem. Cùm hæc ita admonuiſſet, hortatur ad curam pro ſanctis agendam.

CAP. XVI.

D*E collectis autem quæ fiunt in ſanctos, ſicut ordinaui eccleſiis Galatiæ, ita & vos facite.*

Λογίαν, id eſt collationem ſeu collectam pecuniarum appellat. Galatarum autem non temere ac ſimpliciter meminit, ſed ſignificans quòd illis etiam præcepit hoc facere.

Per vnam ſabbati vnuſquiſque veſtrum apud ſe ſeponat, recondens id quod bene placuerit.

Eorum arbitrio quantitatem permittit, docens, quòd animas, quæ ea quæ ſunt optima eligunt, Deus adiuuat. Hoc enim dixit illud, ὅτι ἂν εὐοδῶται, Quidquid recta via ſucceſſerit. Eſt autem facto conueniens dies quoque Dominicus, qui eſt reſurrectione honoratus.

Vt non cùm venero tunc collectæ fiant. Cùm autem A *præſens fuero, quos probaueritis per epiſtolas, hos mittam perferre gratiam veſtram in Hieruſalem. Quòd ſi dignum fuerit vt ego eam, mecum ibunt.*

Non eſt enim decorum me præſente fieri pecuniarum collectionem, me enim conuenit eas ad ſanctos mittere, per eos quos vos probaueritis. Quòd ſi liberalem & ſplendidam viderim fuiſſe ſuppeditationem, ipſe quoque ero miniſterij particeps. Non dixit enim, Eas feram, ſed, Mecum ibunt. Quod enim aliis præcipit, primus facit, & eſt abſque vlla offenſione & Iudæis, & Græcis, & eccleſiæ Dei. Significat autem eis etiam tempus aduentus.

Veniam autem ad vos cùm Macedoniam pertranſiero.

Et ne ægre ferrent quòd præferrentur Macedones, ſubiunxit.

Nam Macedoniam tranſibo. Apud vos autem forſitan manebo, vel etiam hyemabo, vt vos me deducatis quocunque iero. Nolo enim vos modo in tranſitu videre. Spero enim aliquantulum temporis manere apud vos ſi Dominus permiſerit.

Abſque diuino nutu nihil vult facere, ſed vult ab illa dextra gubernari. Satis autem eos per ea quæ dicta ſunt conſolatus eſt, ſe aliquo tempore apud eos verſaturum pollicitus. Porro autem docet etiam quanam de cauſa non ſtatim ad eos accedit.

Permanebo autem Epheſi vſque ad Pentecoſten. Oſtium enim mihi apertum eſt magnum & euidens, & aduerſarij multi.

Multi enim ſunt qui ad prædicationem accedunt: multi autem etiam qui reſiſtunt, & eorum ſalutem conantur impedire.

Si autem venerit Timotheus, videte vt ſine timore ſit apud vos.

Pro eo quod eſt, ſuſcipite, obſeruate, fouete, nullam ſentiat apud vos moleſtiam.

Opus enim Domini operatur ſicut & ego.

Sufficiens teſtimonium vel ad ignauum quemlibet excitandum ad obſeruandum diſcipulum.

Ne quis ergo illum ſpernat.

Ne iuuenilem ætatem reſpicite, ſed Apoſtolicos quos ſuſcipit labores conſiderate.

Deducite autem illum in pace, vt veniat ad me. Expecto enim illum cum fratribus.

Et hæc quoque rurſus adiecit, eos ad ſtudium & obſeruantiam in diſcipulum incitans. Pro eo quod eſt, Ad me veniet, & mihi omnia de vobis ſignificabit.

De Apollo autem fratre vobis notum facio, quòd multum rogaui eum vt veniret ad vos cum fratribus, & vtique non fuit voluntas eius vt nunc veniret.

Et doctus ac prudens erat Apollo, & eis familiaris. Eos ergo conſolatur, docens ſe cum hortatum eſſe vt veniret, non adiecit autem eum recuſaſſe, ſed Dei prouidentiæ totum permiſit.

Veniet autem cùm ei vacuum fuerit.

Spe eos conſolatus eſt.

Vigilate, ſtate in fide, viriliter agite, & confortemini. Omnia veſtra in charitate fiant.

Vigilate poſuit propter deceptores. State autem, & viriliter agite, & eſte fortes, propter apertos hoſtes. Impij enim perſequebantur pios. Illud autem, Omnia veſtra in charitate fiant, propter eos qui corpus eccleſiæ diuiſerant, & ambitionis morbo laborabant, & eos qui immolatorum erant participes, eóſque qui offendebantur negligebant.

Achaici non est in Græco. Theod. Post Achaiam legit Theod. ἐν Χριστῷ, in Christo.

Obſecro autem vos fratres. Noſtis domum Stephanæ, & Fortunati, & Achaici, quòd ſunt primitiæ Achaiæ, & in miniſterium ſanctorum ordinauerunt ſeipſos, vt & vos ſubditi ſitis eiuſmodi, & cooperanti & laboranti. A

Duas laodes eis tribuit, & quòd primnm ſalutarem prædicationem aceeperint, & quòd ſanctis domum aperientes, nihil non eis officij & adiumenti afferant. Qoamobrem & ipſos, & eos, quorum eſt eiuſmodi ſtudium & inſtitntum, omni apnd ipſos honore frui præcipit.

Gaudeo autem in præſentia Stephanæ, & Fortunati, & Achaici, quoniam id quod vobis deerat ipſi ſuppleuerunt, refecerunt enim & meum ſpiritum & veſtrum. Cognoſcite ergo qui ſunt eiuſmodi.

Per hos ſcripſerunt Corinthij, & Apoſtolnm interrogarunt de iis qni matrimonium contraxerunt. Per eos hanc qnoque miſit epiſtolam. Non enim, vt qoidam exiſtimarunt, beatus Timotheus literas ad eos tulit: ſed ad eos qoidem miſſus eſt, eſt autem veriſimile, qoòd eùm aliqoo officio in alia cioitate functus eſſet, ita ad ipſos acceſſit. Hoc enim ſignificant ea qnæ de eo ſcripta ſunt, Si autem venerit Timotheus, videte vt ſine timore ſit apud vos. Hos autem ideo diligentius commendaoit, ne coniicientes eos foiſſe eorum accuſatores, moleſtia aliqua afficerent. B

Omnes, non eſt in Græco.

Salutant vos omnes eccleſiæ Aſiæ.

Hoc etiam addoxit vtilitatis gratia, oſtendens curſnm prædicationis.

Apud quos & hoſpitor non eſt in Græco.

Salutant vos in Domino multum Aquila & Priſcilla, cum domeſtica ſua eccleſia: apud quos & hoſpitor.

Voà eùm iis habitauit dininos Paolos, nam ipſi etiam erant tabernaculorum opifices. Ij antem propter maximam virtutem, etiam domum ſuam effecerunt eccleſiam, ea ſola quæ eccleſiam decebant facere contendentes, ſibiqoe proponentes.

Salutant vos omnes fratres. Salutate inuicem in oſculo ſancto.

Diſſenſionem expulit, & per oſculnm ſanctum eos inoicem colligauit.

Salutatio manu mea Pauli.

Ego, inquit, dictaoi epiſtolam, ſalntationem antem mano mea adieci, per eas literas oſtendens omoia mea eſſe quæ ſcripta ſunt.

Si quis non amat Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ſit anathema.

Sit alienos à communi corpore eccleſiæ, qui non Dominnm Chriſtum ardenti smore proſequitur, per hoc aotem iis qui accuſati fuerant metum inentit, & qui corpora quidem amant, nullum volnnt habere amoris ſociom. Dioinns autem Apoſtolus omoes in amore riuales habere deſiderat, & qui tales non ſunt ab eccleſia reſecat.

Maranatha.

Hoc non eſt vocabulum Hebræom, vt quidam putanerunt, ſed Syriacum. Exponitur antem, venit Dominus. Id antem poſnit, Corinthiorum ſe de eloquentia iactantium ſupercilium deprimens, & docens non eſſe opus doctrina, ſed fide.

Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti vobiſcum. Charitas mea cum omnibus vobis in Chriſto Jeſu. Amen.

Domini quidem Ieſu gratiam eis vt conſueoit precatus eſt. Suam autem dilectionem non abs re adiecit: ſed docens quòd ab amore in ipſos incitatus, verbis paulò acerbioribus vſus eſt, patris beneuolentiam imitans, & eorum ſalutem deſiderans. Nos autem vtilitatem hinc colligamus, & eum qui Dominnm amauit amemns, ne ſimus Apoſtolicæ execrationis participes, ſed digni Apoſtolicis habeamur tabernaculis. In Chriſto Ieſu Domino noſtro cum quo Patri vnà cum ſanctiſſimo Spiritu honor & gloria nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. AMEN.

ARGVMENTVM SECVNDÆ EPISTOLÆ AD CORINTHIOS.

MAGNVM quidem emolumentum ceperunt Corinthij ex priore epiſtola, eorum vtilitatem auxerunt etiam omni ex parte optimi & in primis admirabiles, primus quidem Timotheus, poſt eum autem Titus. Ambo enim ad eos miſsi ſunt. Sed rurſus quidam ex Iudæis qui crediderant, dum legalem vitæ inſtitutionem amplecterentur, vndique circumcurſantes, Apoſtolicam doctrinam criminabantur, apoſtatam ac defectorem & legis violatorem diuinum Paulum appellantes, & legem ſeruare omnibus præcipientes. Idipſum autem etiam Corinthi fecerant. Scribit ergo diuinus Apoſtolus, qui iam Macedoniam venerat, vt erat pollicitus, & primum quidem ſe excuſat quòd nondum venerit: non quòd non promiſſum feciſſet, promiſerat enim ſe prius viſurum Macedonas, deinde ad eos venturum. Ita autem dixit in priori. Veniam autem ad vos, cùm Macedoniam pertranſiero. Nam Macedoniam pertranſibo. Apud vos autem forſitan manebo, vel etiam hyemabo. vt vos me deducatis quocunque iero. Non hoc ergo fecit præter promiſſum. Sed cùm Epheſi diutius eſſet moratus, eos moræ ſuæ cauſas docet. Ei quoque parcendum eſſe cenſet qui flagitium illud admiſerat. Deinde veterem ſcripturam cum noua comparat, non illam vili pendens, ſed hanc eſſe præſtantiorem oſtendens. Poſt hæc ſuos labores enumerat, non honoris quidem cupiditati deſeruiens, ſed eos qui illos decipiebant mendacij coarguens. Adhortatur etiam vt ſanctis ſuccurrendi curam gerant, eis Macedonas in memoriam reuocando, incitans ad liberalem & ſplendidam ſuppeditationem. Recenſet etiam ſuarum perpeſſionum catalogum, docens eum eſſe typum & characterem eorum qui veritatem prædicant. Hoc eſt ergo argumentum epiſtolæ. Eorum autem quæ ſcripta ſunt ſententiam accuratius docebit ſingulorum interpretatio.

BEATI THEODORETI

EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO SECVNDÆ EPISTOLÆ AD CORINTHIOS.

PAVLVS Apoſtolus Jeſu Chriſti, per voluntatem Dei, & Timotheus frater, eccleſiæ Dei quæ eſt Corinthi, cum omnibus ſanctis qui ſunt in vniuerſa Achaia, Gratia vobis, & pax, à Deo patre noſtro & Domino Jeſu Chriſto.

Ambo quidem ad ipſos miſſi ſunt, & Timotheus & Titus, ſed beatum Titum ſimul in literis non adſcripſit, quia ad eas ferendas eius miniſterio vti conſtituerat, per eum enim miſit hanc epiſtolam. Eos autem Dei eccleſiam nominat, ruſus ad concordiam redigens, & Dominum & benefactorem oſtendens. Eis autem omnes eos etiam coniunxit qui in gente crediderant, vnum corpus eſſe pronuncians omnes qui ſalute digni habiti fuerant.

Benedictus Deus.

Hic ponendum eſt inciſum.

Et pater Domini noſtri Jeſu Chriſti.

Eſt enim Deus noſter, Domini autem noſtri Ieſu pater. Hanc diſtinctionem docuit nos etiam
Lu. 10. ipſe Dominus, & in ſacris Euangeliis dixit. Confiteor tibi pater, Domine cœli & terræ, apertè docens eum quidem eſſe ipſius patrem, creaturarum autem opificij effectorem & Dominum.

Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis.

Pro eo quod eſt, A quo miſerationes tanquam à fonte profluunt, manárque & ſcatet miſericordia, & paterna in nos commiſeratione vtitur.

Qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra: vt poſſimus & ipſi conſolari eos qui ſunt in preſſura, per exhortationem qua exhortamur & ipſi a Deo.

Narrans tentationes quæ ei euenerant, ad propulſandas tentationes prius medicamenta poſuit; & oſtendit Deum vniuerſorum exhibere conſolationes quæ tentationibus reſpondeant, ac ſint
Psal. 93. eis commoderatæ Ita etiam beatus Dauid, Secundum multitudioem dolorum meorum in corde meo conſolationes lætitia affecerunt animam meam. More autem ſuo modeſtia vtens, non propter ſe, ſed propter populum dixit ſe conſolationem aſſequi.

Quoniam ſicut abundant paſſiones Chriſti in nobis, ita & per Chriſtum abundat conſolatio noſtra.

Et in paſſionibus, & in conſolatione poſuit illud, Abundat, & Abundant, oſtendens & illarum, & huius magnitudinem.

Siue autem tribulamur pro veſtra exhortatione & ſalute, ſiue conſolamur, pro veſtra conſolatione & ſalute, quæ operatur tolerantiam earundem paſſionum quas & nos patimur, & ſpes noſtra firma eſt pro vobis, ſcientes quod ſicut ſocij paſſionum eſtis, ſic eritis & cõſolationis.

Veſtra cauſa in omnis generis tentationes inci-
A dimus. Si enim ſalutarem prædicationem vobis afferre noluiſſemus, nemo eas quibus afficimur perpeſſiones intuliſſet. Sed quoniam veſtræ ſalutis curam gerimus, ab aduerſariis quidẽ quæ ſunt moleſta & toleratu difficilia ſuſcipimus, à Domino autem Deo conſolationem accipimus. Quare & ea & illa ad nos propter vos redeunt. Vos autem eſtis vtrorumque nobiſcum participes, vt qui noſtra vobis tribuatis, ac veſtra eſſe ducatis.

Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione noſtra, quæ facta eſt in Aſia, quoniam ſupra modum grauati ſumus ſupra virtutem, ita vt tæderet nos etiam viuere.

Multis oſtendit periculi magnitudinem. Nam &, Grauati ſumus, &, ſupra vires, & ſupra modum hoc ſignificat, & ad hæc illud etiam, De vita noſtra dubitantes deſperaremus. Hoc autem dicit, tantum fuiſſe periculum, vt dubitantes & exitum non inuenientes etiam de vita deſperaremus. Exi-
B ſtimo autem eum ſignificare ſeditionem à Demetrio argentario excitatam.

Sed ipſi in nobis ipſis mortis reſponſum habuimus, vt non ſimus fidentes in nobis, ſed in Deo qui ſuſcitauit mortuos.

Sed non permiſit Dominus, vt deſperationis ſententia effectum ſortiretur, ſed effecit, vt minæ mortis non vltra noſtram ſuſpicionem procederent, ſed in ea ſiſterent ne nobis ipſis fidamus, ſed eius auxilium imploremus. Reſponſum autem mortis, mortis ſententiam vocauit. Valde autem appoſitè meminit reſurrectionis mortuorum, docens perinde eſſe eum à maximis illis periculis liberaſſe, & à mortuis ſuſcitaſſe.

Qui ex tantis periculis nos eripuit & eruit.

Deinde tanquam qui haberet pignus eorum
C quæ futura ſunt, ſubiunxit.

In quem ſperamus quod & adhuc eripiet.

Et vt ſolet modeſtos eſſe docens, infert.

Adiuuantibus & vobis in oratione pro nobis. Vt ex multarum perſonis facierum, eius quæ in nobis eſt donationis, per multos gratia agantur pro nobis.

Dum enim hoc fit, multi propter nos Deum laudabunt, dum vident nos pericula adire, & ex eis diuino auxilio euadere.

Nam gloria noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientiæ.

Nobis autem dicendi libertatem præbet teſtimonium conſcientiæ. Et cuiuſmodi eſt hæc tua conſcientia?

Quod in ſimplicitate cordis, & in ſynceritate Dei, & non in ſapientia carnali, ſed in gratia Dei conuerſati ſumus in hoc mundo, abundantius autem ad vos. Dei, non eſt in Græco Theod

Quæ à diuina gratia inquit docti ſumus, ea nuda omnibus exhibemus, nihil eis propriũ admiſcentes. Carnalem autem ſapientiam hic dicit, nõ eloquentiã, ſed malitiam & calliditatem. Tacitè autẽ Hoc, non eſt in Græco.

taxat impoſtutes illos, vt qui prædicationem corrumperent, & quæ ſibi videbantur prædicarent.

Non enim alia ſcribimus vobis quam quæ legiſtis & cognouiſtis. Spero autem quòd vſque in finem cognoſcetis, ſicut & cognouiſtis nos ex parte.

Non enim ſicut aliqui conantur nos calumniari, alia qoidem ſentimus, alia verò prædicamus. Id autem teſtatur rerum experientia. Quæ enim vus præſens ducui, ea & abſens mitto, & in omne quod deinceps ſecututum eſt tempus me prædicaturum ſperu. Illud autem, Cugnuuiſtis ex parte, non temere poſuit, ſed eos pongens, vt qui allatas aduerſus eum calumnias non omnino repuliſſent.

Chriſti, non eſt in grato.

Quod gloria veſtra ſumus, ſicut & vos noſtra in die Domini noſtri Jeſu Chriſti.

Vbique ſuam de ſe modeſtè loquendi regulam obſeroat. Quinetiam ſuus hic diſcipulos in eudem ſecum ordine cullocat. Æque enim & eus dicit de ipſo, & ſe de ipſis gluriari, in die aduentus Domini.

Theod. legit χαρὰν, hoc eſt, gaudiū, non autem χάριν, id eſt gratiam.

Et hac confidentia volui prius venire ad vos, vt ſecundam gratiam haberetis, & per vos tranſire in Macedoniam, & iterum à Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Judaam.

Quidam exiſtimarunt Apoſtulum dixiſſe ſibi ipſi repugnantia, quuniam in priute promiſerat prios videre Macedonas, deinde ad eus venire, nun attendentes quòd illa quidem erat pullicitus: hic autem ſoum animum apetuit. Dixit euim, Vului prius venire ad vus, deinde per vus, tranſire in Maceduniam, & rurſus illinc ad vus venire, vt ſecundum gaudium haberetis, huc eſt duplicem lætitiam, vt me bis acciperetis. Sed huc quidem volui, ſed me cauſæ aliquæ prohibuerũt, eas autem paucis expunit, ſe ploribus excuſans.

Cùm ergo hoc voluiſſem, nunquid leuitate vſus ſum, aut quæ cogito, ſecundum carnem cogito, vt ſit apud me, eſt, & non?

Puſuit duo contraria, quurum prius quidem huc eſt. Non ſum leuis, nec meus animos leui momentu mutatur, vt nunc quidem huc, nunc verò illud eligat. Secundum autem huc eſt. Sed neque animi perturbatiuni ſeruiu, vt umni modu cupiditatem expleam. Hoc enim dicit, vel quæ cunſultu, ſecundum carnem cunſultu, vt ſit apud me, Næ, næ, &, non, nun. Qui enim carnis cupiditates ſequitur, à prupriis cogitationibus trahitur, etſi ſiot in primis abſurdæ & alienæ. Qui autem prudenter ac muderatè cunſultat, etſi boni aliquid in animo babeat, ſi hoc animaduertit, oun eſſe aliis cunducibile, conſiliom non exequitur. Quùd aotem quæ vobis eſſe vtilia animaduertimus, ea promptu & alacri animo offerimos nihil dubitantes, teſtis eſt prædicatiu. Cùm eam enim ſæpe vubis exhibuerimus, verba nuſtra nun cummotauimus. Huc enim ſubiunxit.

Fidelis autem Deus, quòd ſermo noſter qui fuit apud vos, non eſt in illo, Eſt, &, non, ſed eſt in illo, Eſt.

Huc retulit ad illud, Nunquid leuitate vſus ſum? ipſos vocans in teſtimunium, quòd minimè dubiam ac ambiguam eios prædicatiunem præbuerit, vt qui eadem ſemper docuerit, & nihil mutare ſuſtinuerit.

Dei enim filius Jeſus Chriſtus, qui in vobis per nos prædicatus eſt, per me & Syluanum, & Timotheum, non fuit in dice, Eſt, & Non, ſed Eſt in illo fuit.

Pro prædicatione puſuit eum qui prædicatur. Dicit autem ſermonem de Dei filio, quem prædicauimus ego, Syluanus, & Timotheus, nollam habuit diſſenſionem aut diſſimilitudinem: nec hæc quidem aliquandu, aliqoandu verò alia prædicauimus, ſed vubis ſemper eandem doctrinam præboimus. Syluanum autem putu Silam vucari. Ipſe enim fuit com eo Philippis vinculurum particeps. Ipſu etiam relictu Berræ Maceduniæ, Athenas venit. Is cùm vnà cum Timotheo veniſſent Curinthum, ei in prædicatione opem tolit. Purru autem inuenimus etiam aliurum nominum mutationes. Etenim Priſcillam appellauit Priſcam in Epiſtola ad Rumanus. Act. 16

Quotquot enim promiſſiones Dei ſunt in illo Eſt, ideo & per ipſum amen Deo ad gloriam noſtram.

Moltæ ſont Dei prumiſſiunes, muruurum reſurrectiu, curporis à corruptione & interitu remntiu, vita nunqoam finem acceptura, regnum cœlurum. Sed hæc quidem vniuerſurum Deus per vnigenitum filiom largitus eſt. Qoamobrem etiam per ipſum gratiarum actiunis ei hymnum ufferimus. Illud autem Amen, nun ſine cauſa hic adiecit, ſed ducens quòd non ſulus ſacerdos urans uffert hymnum, ſed etiam qui amen adiungit, eſt glurificatiunis quæ uffertur particeps.

Qui autem confirmat nos vobiſcum in Chriſtum, & qui vnxit nos Deus, qui & ſignauit nos, & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris.

Deus autem horum hunurum cauſa eſt. Ipſe enim nubis firmam in Chriſtum fidem dunauit: ipſe nus vnxit, & ſanctiſſimi ſpiritos ſignaculu dignus duxit, veluti quandam futururum bonorum arram hanc nubis gratiam largiens. Per arram quidem certè eorum quæ danda ſunt nubis magnitudinem innuit. Arra enim eſt quædam parua pars tutius. Deinde docet apertius cur eos qoidem priures videre voluerit, poſt Macedonas autem ad eos venire pollicitus eſt.

Ego autem teſtem Deum inuoco in animam meam, quod parcens vobis non veni vltra Corinthum.

Perſuadere vulens diuinus Apoſtolus vera eſſe quæ dicuntur, eum qoi eſt cugitatiunum inſpector in teſtimuuium vucauit. Deinde lenit aſperitatem eurum quæ dicta ſunt. Erat enim aſperum, & minarum plenum, quòd eis parcens ad eus venire differebat, & dicit.

Non quòd dominamur fidei veſtræ, ſed adiutores ſumus gaudij veſtri.

Hoc autem poſuit tanquam tacitæ obiectioni reſpondens. Quia enim veriſimile erat dicere aliquus, Quid igitur? ea ne de cauſa credidimus, vt ſeruitutem ſuſtineamos: & à te inſtar Domini caſtigemur? neceſſario ſobiunxit, Hæc dixi, nun tanquam in vus duminatum exercens, ſed vt qui ſim ſpiritalis veſtri gaudij adiutor.

Nam fide ſtatis.

CAP. II.

STatui autem hoc ipſum apud me, ne iterum in triſtitia venirem ad vos.

In cunſtructiune deeſt, Quidem, vt ſit. Nam ſide quidem ſtatis. Hoc autem dicit. De fide quidem minimè vobiſcum expoſtulo, eios enim ſanitatem amplexi eſtis, ſed quædam alia peccata à vubis admittuntur, quæ aliqua cutrectione indigent. Non conſultius autem exiſtimaui, vt ad vus vèniens eos qui peccant triſtitia afficism.

Illud

Illud autem, iterum, cum præſentia, non cum triſtitia, coniunctum eſt.

Si enim ego contriſto vos: & quis eſt qui me lætificet, niſi qui contriſtatur ex me?

Quid me æque exhilarat, ac ſenſus eorum qui accuſantur? ex eo enim facio coniecturam vtilitatis quæ ineſt in reprehenſione.

Et hoc quidem ſcripſi vobis: vt non cùm venero triſtitiam ſuper triſtitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere, confidens in omnibus vobis, quod meum gaudium omnium veſtrum eſt.

Ideo meæ literæ meum aduentum anticipârunt, vt cùm per illas fuerit adhibitum remedium, id mihi lætitiam conciliet. Huius autem vos quoque eſtis participes, vt qui noſtra veſtra eſſe ducatis.

Nam ex multa tribulatione & anguſtia cordis ſcripſi ad vos per multas lachrymas, non vt contriſtemini, ſed vt ſciatis quam charitatem habeo abundantius in vobis.

In prioribus literis eos vehementius tetigerat. Docet ergo ſe non ea ideo ſolummodo ſcripſiſſe, quòd eos vellet dolore afficere, ſed vt eorum qui peccauerant medelam procuraret, propter quos etiam maximum dolorem accepit, & audactet ad eos ſcripſit, quam in eos animi affectionem & triſtitiæ cauſam indicans:

Si quis autem contriſtauit me, non me contriſtauit, ſed ex parte, vt non onerem omnes vos.

Voluit quid maius dicere, & oſtendere totum corpus eccleſiæ eſſe doloris particeps. Sed aliis relictis, eorum tantum meminit. Id enim ſignificat illud, Ex parte, & hoc, Ne grauem. Deinde paternam beneuolentiam aperit.

Sufficit illi qui eiuſmodi eſt, obiurgatio hæc, quæ fit à pluribus, ita vt econtrario magis donetis, & conſolemini, ne forte abundantiori triſtitia abſorbeatur qui eſt eiuſmodi.

Oſtendit quidem vehementem fuiſſe pœnitentiam, dicens abundantiorem triſtitiam; remiſſionem tamen vocat χάρις, hoc eſt gratiam, oſtendens peccatum fuiſſe maius pœnitentia. Oſtendit autem etiam Corinthiorum ſtudium. Sufficit enim inquit, illi qui eſt eiuſmodi, obiurgatio ipſa quæ fit à pluribus. Omnes enim ipſum auerſabantur, vt iuſſerat. Tantum vel ſcribendo valebat tabernaculorum opifex, propter eam quæ in ipſo habitabat virtutem. Abſorberi autem, appellauit Deſperare, & à fide omnino deficere.

Propter quod obſecro vos, vt confirmetis in illum charitatem.

Vnite membrum corpori, adiungite ouem gregi, vehemẽtem eius animi affectionem ſuſcipite.

Ideo enim & ſcripſi vobis, vt cognoſcam experimentum veſtrum, an in omnibus obedientes ſitis.

Oportet enim vos non ſolum ſecanti ſed etiam coniungenti opem ferre.

Cui autem aliquid donaſtis, & ego.

Quando pœnam quidem imponentem in eum tulit ſententiam, non dedit eis facultatem vt ei vllo modo parcerent, quoniam videbat eos non ex æquo tenere iuſtitiæ trutinam. Sed poſtquam reſciuit eos vtilitatem cepiſſe ex iis quæ ad eum ſcripſerat, dat is poteſtatem oſtendendæ munificentiæ, & dicit. Cui autem aliquid donatis, & ego.

Nam & ego quod donaui, ſi quid donaui, propter vos.

Innuit autem id quod dicit, eos per beatos viros Timotheum & Titum pro eo qui peccarat rogaſſe. Et ne quis exiſtimaret eum propter gratiam hominum iuſtitiæ curam gerere, ſubiunxit:

In perſona Chriſti.

Hoc, inquit, facio, tanquam intuente Chriſto, & quod ſit gratum habente. Dicit autem etiam cauſam.

Vt non circumueniamur à Satana, non enim ignoramus cogitationes eius.

Scit enim capitalis hominum hoſtis ei etiam deſperationis cogitationes ſæpenumero immittere, & ratione exitium moliri. Cùm hæc ſic interpoſuiſſet, ad propoſitæ narrationis ſeriem reuertitur. Cùm enim quæ ſibi in Aſia accidiſſent narraſſet, coactus eſt dicere quàm ſincerè eis diuinum prædicarit Euangelium. Porrò autem ſuam quoque in illos dilectionem hinc aperuit, dicens ſe voluiſſe eos videre ante Macedones. Deinde cùm dilationis cauſas expoſuiſſet, & triſtitiam in memoriam reuocaſſet, & eum qui ab eccleſia ſeparatus fuerat rurſus in numerum retuliſſet, ad narrationis ſeriem reuerſus eſt.

Cùm veniſſem autem Troadem propter Euangelium Chriſti, & oſtium mihi eſſet apertum in Domino, non habui requiem ſpiritui meo, eo quod non inuenerim Titum fratrem meum: ſed valefaciens eis profectus ſum in Macedoniam.

Cùm veniſſem, inquit, Troadem non alia de cauſa quàm vt Euangelium prædicarem, valde ſum cruciatus animi, cùm viderem multos prædicationis gratia accedere, nec haberem ad illorum curam gerentem adiutorem, nondum enim Titus ad nos venerat, quem veſtræ vtilitati prouidens, ad vos miſeram. Quamobrem vt qui laborum ſocium non haberem, eis relictis abij. Beatiſſimi autem Titi non fruſtra in præſentia meminit. Sed quoniam is literas erat laturus, voluit viri virtutem oſtendere. Hoc autem ſatis docuit, cùm dixit, quòd illo abſente, licet multi ad prædicationem accederent, eorum quæ erant neceſſaria nihil facere potuit. Ea de cauſa & fratrem eum nominauit, & pronomen adiecit, germanum eſſe docens.

Deo autem gratias, qui ſemper triumphat, nos in Chriſto Ieſu, & odorem notitiæ ſuæ manifeſtat per nos in omni loco.

Sed per omnia Deum laudamus, qui noſtra ſapienter diſpenſans, nos huc & illuc circumagit, nos omnibus manifeſtos efficiens, & per nos pietatis cognitionem exhibens. Odorem autem cognitionis appellauit præſentem cognitionem, nos duo ſimul docens, & quòd ea ſit perfectæ cognitionis parua pars, & quòd illa quidem nunc latet, in tempore autem apparebit, inſtar incenſi aut ſuffitus, qui ſæpe in aliquo thalamo igni admotus, etiam foras ſuauem odorem emittit. Qui autem ſunt eius participes, illum quidem non vident, odore tamen fruuntur.

Quia Chriſti bonus odor ſumus Deo: in iis qui ſalui fiunt, & in iis qui pereunt, aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam.

Nos autem Chriſti bonum odorem omnibus præbemus, ſed non omnes qui ſunt eius participes, ſalutem aſſequuntur. Malè enim affectis oculis lux eſt incommoda & infeſta. Sol tamen non affert incommodum. Ferunt etiam vultures fugere vnguenti fragrantiam. Vnguentum tamen

eſt vnguentum, etiamſi id vultures deſugiant. Ita etiam ſalutaris prædicatio iis quidem qui credunt ſalutem procurat, iis verò qui non creduns affert exitium.

Et ad hæc quis tam idoneus?

Tam in Græco non habetur.

Hæc autem non nos rectè facimus, ſed per nos gratia ſpiritus. Nos enim ne hoc quidem miniſteriu nos dignos exiſtimamus.

Non enim ſumus, ſicut plurimi, adulterantes verbum Dei, ſed ex ſinceritate, ſicut ex Deo, coram Deo in Chriſto loquimur.

Hic deinceps contra aduerſarios contendere aggreditur, & docet, quòd ipſe quidem tradit doctrinam, quæ à diuina gratia proficiſcitur. Illi autem diuinum ſermonem cauponantur, eum fabulam efficientes, & ſua cogitata gratiæ admiſcentes, quemadmodum qui vinum purum aqua miſcent, ſicut eſt in prophetia, quæ dicit, Caupones tui vinum aqua miſcent. Deinde quoniam illos quidem tetigit, de ſe verò vera prædicauit, neceſſario ſubiunxit.

Eſa. 1.

C A P. III.

INcipimus iterum noſmetipſos commendare?

Non enim noſtrum erat hæc dicere, ſed veſtrum, qui & noſtra, & quæ ad illos pertinent, rectè ſcitis. Et rurſus pergit ſua oratione pungere.

Aut nunquid egemus, ſicut quidam, commendatitiis epiſtolis ad vos, aut ex vobis?

Per hæc ſignificat, quod quidam ex illis impoſtoribus & per alios ſe ipſis commendarunt, & rurſus ab ipſis commendatitiis ad alios epiſtolis inſtructi, iter ingreſſi ſunt. Et quoniam ea quæ dicta ſunt ad eos laxandos ſufficiunt, per ea quæ conſequuntur medicinam exhibet, dicens.

Epiſtola noſtra vos eſtis, ſcripta in cordibus noſtris, quæ ſcitur & legitur ab omnibus hominibus.

Noſtra, Græcè ὑμῶν veſtra.

Nos non opus habemus litteris, res enim ipſæ ferunt nobis teſtimonium, & animatam habemus epiſtolam, quæ vobis noſtra commendet, fidem noſtram, quæ vbique in terra & in mari decantatur. Nos enim vos ab errore liberantes, ad lucem Dei cognitionis adduximus. Id enim ſignificant ea quæ conſequuntur.

Manifeſtati quod epiſtola eſtis Chriſti, miniſtrata à nobis.

Et quid dico noſtra? Ipſius enim Seruatoris noſtri eſtis epiſtola. Ipſius enim ſunt verba prædicationis, nos autem miniſtri litterarum.

Et ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus.

Iis relictis qui contraria docebant, ad res tranſit, & docet differentiam vtriuſque teſtamenti. Illud enim in tabulis lapideis inſculptum eſt: hoc verò in cordibus rationis participibus.

Fiduciam autem talem habemus per Chriſtum ad Deum: non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis.

In tempore, Dei vniuerſorum meminit, quoniam qui contraria prædicabant, dicebant Deum exigere legis obſeruationem. Dicit ergo. Nos in Deo vniuerſorum fiduciam habemus, cùm Chriſtus nobis hanc fiduciam dederit. Non nobis de nobis ipſis placemus, nec ex propriis cogitationibus contexentes, prædicationem afferimus.

Sed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, qui & idoneos nos fecit miniſtros noui teſtamenti: non litteræ, ſed ſpiritus.

Ipſe enim vniuerſorum Deus ſufficientem ſuppeditauit poteſtatem, vt gratiæ ſpiritus inſeruiremus. Non enim veteris legis literas afferimus, ſed nouum donum ſpiritus.

Litera enim occidit, ſpiritus autem viuificat.

Vtraque à ſe oppoſuit, eos enim qui tranſgrediebantur lex puniebat: gratia autem eos qui credunt viuificat. Deinde ea inter ſe apertius comparat.

Quòd ſi miniſtratio mortis in literis, deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita vt non poſſent intendere filij Iſrael in faciem Moſi propter gloriam vultus eius quæ euacuatur: quomodo non magis miniſtratio ſpiritus erit in gloria?

Miniſtrationem legis vocauit miniſtrationem mortis, quoniam lex puniebat eos qui tranſgrediebantur. Si ergo, inquit, vbi ſupplicium, & mors, & literæ lapidibus inſculptæ, qui ea afferebat, tantam in vultu gloriam acceperat, vt qui videbant non ferrent ſplendorem qui ex eo emicabat: multo magis qui diuino ſpiritui ſeruiunt, fruentur maiori gloria. Miniſtrationem enim ſpiritus vocauit eos qui ſpiritui ſeruiunt: ſicut rurſus miniſtrationem mortis, eos qui legi ſeruierunt, hoc eſt, Moſen. Confert enim Moſen & prædicatores gratiæ, & oſtendit illum quidem attuliſſe ſcriptas tabulas: hos autem præbere gratiam ſanctiſſimi ſpiritus: & legem quidem punire, ſpiritum autem viuificare: & quæ illi quidem adfuit, gloriam breui tempore duraſſe: horum autem gloriam manere in æternum, & illic quidem ſolum Moſen fuiſſe gloriæ participem, hic autem non ſolos Apoſtolos, ſed eos etiam qui per eos crediderunt. Deinde ea fuſius confert, vt gratiam longè ſuperare oſtendat.

Nam ſi miniſtratio damnationis in gloria eſt: multo magis abundat miniſterium iuſtitiæ in gloria.

In gloria, in δόξῃ eſt in Græco, abundat non eſt in Græco.

Lex eos qui peccabant condemnabat, gratia autem eos ſuſcipiens, per fidem iuſtificat, ad diuinum enim baptiſmum adducit, & donat remiſſionem. Si ergo qui illi ſeruiit fuit gloriæ particeps, multo magis qui huic, nempe gratiæ, ſeruierunt, maiorem aſſequentur.

Nam nec glorificatum eſt quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam.

Tanta eſt enim ea gloria, quæ eſt eis adſeruata, vt ne gloriam quidem fuiſſe dixerit quiſpiam eam quæ Moſi adfuit, ſi ad hos reſpiciat. Noctu enim lumen lucernæ videtur ſplendidiſſimum: meridie autem abſconditur, & ne lumen quidem eſſe putatur. Deinde etiam aliter.

Si enim quod euacuatur, per gloriam eſt: multo magis quod manet, eſt in gloria.

Legem vocauit id quod eſt otioſum & inane, vt quę Chriſti Domini aduentu ceſſauerit: Quod manet autem, donum gratiæ, vtpote quod non ſit finem accepturum. Si ergo illud, inquit, gloriam conſecutum eſt; videlicet hoc etiam multiplicem aſſequetur.

Habentes igitur talem ſpem, multa fiducia vtimur.

Scimus gloriæ magnitudinem, & nihil dubitamus, aut vlla ſuſpicione mouemur: ſed liberè oſtendimus quanta ſit gratiæ excellentia.

Et non ſicut Moſes ponebat velamen ſuper faciem ſuam: vt non intenderent filij Iſrael in faciem eius quod euacuatur.

Non opus habemus velamine, ſicut ille, cum

fidelibus

fidelibus enim loquimur. Omnes enim qui credunt, intelligentis lucis ſplendore fruuntur. Significat autem id quod dicitur, quòd Iudæorum incredulitatem diuinans diuiniſſimus Moyſes, velo faciem obtegebat, docens quòd legis finem minimè videre poterunt. Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Hoc eſt enim, inquit, ad hoc ne filij Iſraël intendant oculos ad finem eius quod otioſum & inane redditur. Otioſam enim & inanem legem eſſe dicit, hoc eſt, ceſſare, finem autem eius quæ otioſa & inanis efficitur, eum eſſe qui ſub lege prædicatur, hoc eſt Chriſtum. Deinde oſtendit veritatem libertatis.

Sed obcæcati ſunt ſenſus eorum.

Non quòd aliquis alius eos obcæcauerit, ſed ipſi ſua ſponte & libera voluntate eam affectionem ſuſceperunt.

Vſque in hodiernum enim diem idipſum velamen in lectione veteris teſtamenti manet non reuelatum, quoniam in Chriſto euacuatur.

Lex in hodiernum vſque diem Moſis habitum induit: & imponitur velamen ijs qui abſque fide eam legere aggrediuntur.

B *Sed vſque in hodiernum diem, cùm legitur Moyſes, velamen poſitum eſt ſuper cor eorum.*

Legem Moſem appellauit, velamen autem incredulitatem. Porrò autem docet etiam quomodo auferri poſſit velamen.

Cùm autem conuerſi fuerint ad Dominum, auferetur velamen.

Quando cum populo quidem loquebatur, velum habebat impoſitum: quãdo autem ad Deum accedebat, auferebat velamen. Ita ergo tu quoque ſi ad Dominum reſpicere volueris, ab incredulitatis velamine liberaberis. Quis eſt autem is ad quem oportet reſpicere?

Dominus autem ſpiritus eſt.

Oſtendit Deum & Spiritum eſſe honore æquales. Moyſes enim viſum ad Deum conuertit: nos autem ad ſpiritum. Neque vero cùm vellet oſtendere noua eſſe veteribus præſtantiora, ſpiritus mentionem feciſſet, ſi ſpiritum ſanctum creaturam eſſe ſciuiſſet. Si eſt enim creatura, vt volunt Arriani & Eunomiani, nos autem ad eum accedimus, Moſes autem ad Deum & patrem; noſtra ergo longè ſunt minora veteribus. Sin autem ſunt non minora, ſed etiam maiora, atque adeò multo C maiora, non eſt ergo ſpiritus ſanctus creatura, ſed æqualem habens honorem & poteſtatem. Sed enim impudenter dicunt Dominum hoc in loco ſpiritum appellari, non ipſum ſpiritum Dominum. Hoc autem inſcitia & impudentia plenum eſt. Diuinus enim Apoſtolus fecit omnino comparationẽ ſpiritus & literę. Et ſcripta enim inquit, non atramento, ſed ſpiritu Dei viui. Et rurſus. Non literæ, ſed ſpiritus. & iterum. Litera enim occidit, ſpiritus autem viuificat. Et denuo. Quomodo non miniſtratio ſpiritus erit in gloria? Clarum eſt ergo quòd ſanctiſſimum ſpiritum non vocauit Dominum ſanctiſſimus Apoſtolus. Teſtantur autem etiam quæ ſequuntur. Dicit enim.

Vbi autem ſpiritus Domini, ibi libertas.

Si autem Dominum ſpiritum appellaſſet, dixiſſet, Vbi autem Dominus: Sed non ita dixit, ſed ipſum Domini ſpiritum appellauit, quoniam per ipſum eius ſuppeditata eſt gratia. Et ne quis ipſum adminiſtrum eſſe putaret, neceſſario adiecit ſpiritum eſſe Dominum.

Nos vero omnes reuelata facie gloriam Domini ſpe- A *culantes, in eandem imaginem transformamur, à claritate in claritatem, tanquam à Domini ſpiritu.*

[illegible] tanquam à domino ſpiritu. Ita enim legit Theod. [illegible], cum diaſtole.

Moſes ſolus fruebatur gloria, hic autem, omnes qui credunt. Ille habet tegumentum, propter Iudæorum imbecillitatem. Nos autem qui fidelibus doctrinam exhibemus, non opus habemus tegumento, ſed nuda facie gloriam Domini tanquam in ſpeculo cernimus, etenim incredulitatis lema minime ſumus impediti. Illinc autem non paruum gloriæ ſplendorem trahimus. Id autem eſt propter eorum qui mundum cor poſſident. Quemadmodum enim aqua perſpicua, eorum qui inſpiciunt aſpectum, & ipſius Solis circulum, & cœlorum conuexa effingit: ita etiam cor purum fit diuinæ gloriæ veluti quoddam ſpeculum, quod eam refert & exprimit. Ita etiam dixit Dominus. *Matth. 5.* Beati qui ſunt mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. A gloria autem dicit diuini ſpiritus, in gloriam noſtram, Pro eo quod eſt, illinc accipimus. Hoc enim ſubiunxit, tanquam à Domini ſpiritu. Et hinc etiam manifeſtum eſt quòd antea quoque ſpiritum Dominum appellauit.

CAP. IIII.

Ideo habentes hanc miniſtrationem, iuxta quod miſericordiam conſecuti ſumus, non deficimus.

Apertè docuit ſe miniſtrationem ſpiritus appellaſſe prædicatores. Dicit autem ſe per ſolam Dei benignitatem eam eſſe conſecutum. Quamobrem, inquit, moleſta & aduerſa, quæ nobis accidunt, forti & generoſo animo ferimus.

Sed abdicamus occulta dedecoris.

Dicit circuncisionem, quam qui ex gentibus crediderant, prædicabant. Hoc etiam alibi dicit. Sed quæ erant mihi lucra, ea exiſtimaui propter Chriſtum detrimentum. Et rurſus. Verumetiam *Philip. 3.* omnia reiectamenta exiſtimo, vt Chriſtum lucrifaciam.

Non ambulantes in aſtutia, neque adulterantes verbum Dei, ſed in manifeſtatione veritatis commendantes noſmetipſos, ad omnem conſcientiam hominum coram Deo.

Illos rurſus arguit quòd legis admixtione diuinam prædicationem corrumpant, & vtantur calliditate, & doctrinam non ſimpliciter tradant. Nos autem, inquit, veritatis teſtes habemus, & homines, qui ſapiunt rectéque ſentiunt, & eum ipſum qui inſpicit conſcientiam. Deinde quoniam dixerat, Nos vero omnes reuelata facie gloriam Domini tanquam in ſpeculo repræſentamus: erant autem multi quos impediebat lema incredulitatis, & qui diuina intueri non poterant: neceſſario ſubiunxit.

Quod ſi etiam opertum eſt Euangelium noſtrum, in ijs qui pereunt eſt opertum.

Et ſuperius dixerat. Alijs odor mortis in mortem: alijs odor vitæ in vitam.

In quibus Deus.

Hic ponendum eſt inciſum.

Huius ſæculi excæcauit mentes infidelium vt non fulgeat illis illuminatio Euangelij gloriæ Chriſti qui eſt imago Dei.

Oſtendit incredulitatem eſſe hoc ſæculo circumſcriptam. In alia enim vita nuda omnibus veritas oſtenditur. Deus autem eos excæcauit, non quòd ipſe eis incredulitatem immiſerit, ſed cùm

vidiſſet eorum incredulitatem, non permiſit vt viderent occulta myſteria. Ne dederitis, inquit, (Math. 7.) ſancta canibus: nec ieceritis margaritas ante porcos. (Math. 13.) Et rurſus: Propterea in parabolis loquor eis, quòd videntes non vident, & audientes non intelligunt. Agnitione enim & fide opus eſt, vt ſint lucis participes. Imbecillis enim oculis Sol eſt inimicus. Chriſtum autem Dei imaginem, vtpote Deum de Deo, appellauit. In ſeipſo enim Patrem oſtendit. (Ioan. 14.) Quamobrem dicit. Qui me vidit, vidit Patrem.

Noſtrum non eſt in Græco Theod.

Non enim noſmetipſos prædicamus, ſed Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, nos autem ſeruos veſtros per Ieſum.

(1. Cor. 4.) Hoc etiam dixit in priore. Ita nos exiſtimet homo, ſicut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Hic autem multo humilius de ſe locutus eſt, non ſolum enim ſe Chriſti ſeruum, ſed etiam fidelium appellauit, propter ſuum in ipſum amorem. Hoc enim dixit illud, per Ieſum.

Quoniam Deus qui dixit de tenebris lumen ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei in facie Chriſti Ieſu.

Qui olim, inquit, verbo lucis naturam produxit, & dixit, fiat lux, is nunc non illa, ſed ſua mentes noſtras illuſtrauit, vt ipſius gloriam per ipſum Chriſtum aſpiceremus. Illud autem, In facie Ieſu Chriſti, hunc habet ſenſum. Quoniam diuina natura ſub aſpectum non cadit, per ſumptam humanitatem diuina luce reſplendentem, & fulgura emittentem, aſpicitur, vt licet. Hinc autem etiam manifeſtum eſt, quòd Deus incredulis incredulitatem non immiſit, qui intelligentis lucis ſplendorem omnibus abundè præbuit: ſed ipſi quidem dilexerunt incredulitatem, ipſe autem eis, cùm nollent aſpicere, radium non præbuit.

Habemus autem theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, vt ſublimitas ſit virtutis Dei, & non ex nobis.

Quandoquidem magna erant quæ de noui teſtamenti prædicatoribus dicta ſunt, grauiſſima autem ac difficillima ſuſtinere videbantur, neceſſario docuit quòd ea etiam Dei potentiam prædicant, & theſauro quidem comparat ſpiritus gratiam quæ data eſt: teſtæ autem, naturam corporis. Hoc autem ſignum eſt maximum Dei potentiæ, quòd cùm ipſe innumerabiles plagas acceperit, theſaurum tamen non perdiderit. Deinde tentationum recenſet catalogum, & quòd eis reſpondet Dei oſtendit auxilium.

In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur, aporiamur, ſed non deſtituimur, perſecutionem patimur, ſed non derelinquimur, humiliamur, ſed non confundimur, deijcimur, ſed non perimus.

Homiliamur, ſed non cõfundimur, nõ eſt in Græco Theod.

Si enim nihil horum nos inuaderet, non eſſet oſtenſa diuinæ potentiæ magnitudo, ſed quia videmur eſſe ſimiles arboribus, quæ in igne germinant, per hoc quod patientes illæſi ſeruamur, nos protegentis Dei potentiam prædicamus. Illud autem; Aporiamur, ſed non deſtituimur, pro eo quod eſt, In rebus difficilibus, & quæ nullum videntur habere exitum, nos viam ſalutis inuenimus.

Semper mortificationem Ieſu Chriſti in corpore noſtro circumferentes, vt & vita Ieſu manifeſtetur in corporibus noſtris.

Ita etiam dicit alibi. Si compatimur, vt & conglorificemur.

Semper enim nos qui viuimus, in mortem tradimur A *propter Ieſum, vt & vita Ieſu manifeſtetur in carne noſtra mortali.*

Ea autem de cauſa mortifera pro Domino pericula lubenter adimus, vt & vitæ eius ſimus participes, & eam quæ eſt ad tempus vitam dantes, incorruptionem carnis adipiſcamur. Illud autem, (Rom. 8.) ſemper, eſt ad perfectam compoſitionem. Voluit enim dicere, Nos enim qui viuimus.

Ergo mors in nobis operatur: vita autem in vobis.

Pro veſtra enim ſalute pericula adimus. Cum periculis enim vobis doctrinam tradimus. Nobis autem periclitantibus: vos vita fruimini. Quoniam autem immortalis vitæ meminit: ea autem in ſpe verſatur: quod autem ſperatur non videtur; Propheticam vocem in memoriam reuocat, docens etiam ſanctos, qui olim fuerunt, fuiſſe fide il- (Pſal. 115.) luſtratos.

Habentes autem eundem ſpiritum fidei, ſicut ſcriptum (Pſal. 115.) *eſt, Credidi, propter quod locutus ſum, & nos credimus propter quod loquimur.*

Admodum autem appoſitè adduxit teſtimonium. Cùm enim beatus Dauid in præcedente (Pſal. 114.) Pſalmo dixiſſet, Qui eripuit animam meam de B morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapſu. Placebo Domino in regione viuentium: non videbatur autem ipſa regio, incipiens verſiculum qui ſequitur, dixit. Credidi, propter quod locutus ſum. Idem autem, inquit, ſpiritus & per illos locutus eſt, & per nos loquitur.

Scientes quòd qui ſuſcitauit Ieſum, & nos cum Ieſu ſuſcitabit, & conſtituet vobiſcum.

Dominus omnium gratia mortem ſubijt, vt omnes cum eo ſimus reſurrectionis participes. Credimus ergo quòd nos etiam per ipſum efficiet morte potentiores, & nos & vos ſimul adducet ad tribunal pertimeſcendum.

Omnia enim propter vos.

Credentes ſcilicet. Non dixit enim ſolummodo de Corinthijs: ſed dixit de omnibus qui dogma ſuſceperunt.

Vt gratia abundans per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei.

Communis enim ſalutis curam gerens, diſpenſationem Chriſti Domini procurauit. Oportet ergo ei aſſiduè hymnis gratias agere.

Propter quod non deficimus.

C Non ſumus remiſſi, nec puſillo & abiecto animo, ſed omnia fortiter ferimus.

Sed licet is qui foris eſt noſter homo corrumpatur: tamen is qui intus eſt renouatur de die in diem.

Maximum enim lucrum facit anima quæ animi magnitudine vtitur. Deinde cum bonis quæ expectantur confert vitæ præſentis moleſtias.

Id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

Et per hoc quidem, in momento oſtendit quàm ſit breue & ad tempus exiguum. Conferendo autem opponit ei quod eſt, in momento hoc, nempe æternum. Leui autem & molli, graue, hoc eſt, id quod eſt maximi pretij, ei autem quod eſt ſupra modum, ad exuperationem, afflictioni autem, non remiſſionem, ſed gloriam, quæ quidem ſunt multo maiora. Et quoniam hæc quidem videbantur, illa autem non apparebant, merito adiecit.

Non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia ſunt, quæ

autem

autem non videntur, æterna.

Ad tempus autem ſunt non ſolæ afflictiones, ſed etiam remiſſiones vitæ præſentis. Non oportet ergo in ijs quæ ſunt caduca hærere, & mentem in eis defigere, ſed æternorum bonorum & fruitionem expectare.

CAP. V.

Scimus enim quòd ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluitur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam æternam in cælis.

Terreſtrem domum appellat, huius præſentis vitæ traductionem: Tabernaculum autẽ corpus. Si ergo, inquit, finem acceperint præſentia, habemus domum non manu factam, æternam, cœleſtem. Etenim terreſtri quidem cœleſtem oppoſuit: ei autem quæ diſſoluitur, æternam, ei autem quæ ab hominibus conſtructa eſt, non manu factam.

Nam & in hoc ingemiſcimus, habitationem noſtram quæ de cælo eſt ſuperindui cupientes.

Habitaculum hoc in loco vocauit incorruptionem. Ipſum autem de cœlo dixit, quoniam donum illinc ad nos demittitur. Non dixit autem, Indui, ſed, ſuperindui, quandoquidem non alio corpore induimur: ſed hoc quod eſt corruptioni & interitui obnoxium, incorruptionem induit.

B

Si tamen veſtiti, & non nudi inueniamur.

Omnes enim homines incorruptionis indumento amicientur: ſed non omnes erunt diuinæ gloriæ participes. Nudos autem eos appellat, qui ſunt nudati gloria, inter quos ſeipſum quoque collocauit Apoſtolus, docens & Corinthios, & omnes homines vti moderatione.

Nam & qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus grauati, eo quòd nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri.

Ingemiſcimus autem, à corpore liberari cupientes, ſed ab eius affectionibus & perturbationibus liberi eſſe deſiderantes. Non enim corpus exuere, ſed incorruptionem induere concupiſcimus. Sciemus autem quomodo hoc erit.

Vt abſorbeatur quod mortale eſt à vita.

Quemadmodum lux exoriens facit tenebras euaneſcere: ita etiam vita, in quam non cadit exitium & interitus, omnino tollit ac delet corruptionem & interitum.

C

Qui autem efficit nos in hoc ipſum, Deus, qui dedit nobis pignus ſpiritus.

Noſtræ ſuperis effector ſic diſpenſauit, & cùm videret Adæ tranſgreſſionem, medicamentum vulneri conueniens parauit. Ipſe etiam nobis arram ſpiritus largitus eſt. Hoc autem poſuit, ex miraculis quæ fiebant per ſpiritum, veras eſſe de futuris promiſſiones oſtendens.

Audentes igitur ſemper, & ſcientes quòd dum ſumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino. Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem. Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præſentes eſſe ad Dominum.

Non dicit quòd longè ſumus à Domino, dum ſumus huic mortali corpori coniuncti: ſed quòd non videmus nunc ipſum corporeis oculis, tunc autem & videbimus, & ſimul cum eo verſabimur. Nunc enim, inquit, non videmus eas res quæ expectantur: ſed eas per ſolam fidem cernimus, & propterea etiam deſideramus ab hoc corpore excedere, & cum Domino verſari. Docet autem per hæc, non timere mortem, ſed hinc diſceſſionem facile & toleranter ferre.

A

Et ideo contendimus, ſiue abſentes ſiue præſentes, placere illi.

Non ſufficit enim fides ad ſalutem, ſed conuenit benefactorem in omnibus colere & obſeruare. Hoc autem Contendimus, poſuit pro eo quod eſt, ſtudium & animi alacritatem adhibemus. Oſtendit autem etiam alia ratione eſſe neceſſariam virtutis poſſeſſionem.

Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti.

Non dixit, ſiſti, ſed manifeſtari. Sufficit autem hoc & ad eos qui mala ſua non ſentiunt admonendos, vt ſuorum peccatorum vulneribus medeantur, vt non ea fiant manifeſta omnibus. Et rurſus alia ratione auget metum.

Vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit ſiue bonum, ſiue malum.

Cùm ſit enim iuſtus iudex, pro ijs quæ in vita geſta ſunt, dabit vnicuique conuenientem remunerationem. Simul autem oſtendit tam quæ honorantur, quàm quæ puniuntur, animas vna cum corporibus retributionem accipere.

Scientes ergo timorem Domini, hominibus ſuademus, Deo autem manifeſti ſumus.

Hunc timorem impendentem habentes, eos qui de nobis falſas habent opiniones, corrigere conamur, & noſtra quomodo ſe habent docere, licet rectè ſciamus vniuerſorum Deum omnia inſpicere.

Spero autem & in conſcientiis veſtris manifeſtos nos eſſe.

Exiſtimo autem vos noſtra non egere oratione, vt qui inſtitutum & ſcopum noſtrum rectè ſciatis.

Non iterum commendamus nos vobis: ſed occaſionem damus vobis glorandi pro nobis, vt habeatis ad eos qui in facie gloriantur, & non corde.

Eos rurſus ſibi conciliauit, eis de ſua in ipſum affectione ferens teſtimonium, non, inquit, noſtra cauſa hæc dico, ſed vt ſciatis quomodo vos oportet veſtrum Doctorem defendere, & aduerſarios mendacij conuincere, qui veſte duplici induti ſunt, & alia quidem ſentiunt, alia verò loquuntur.

Siue enim mente excedimus, Deo: ſiue ſobrij ſumus, vobis.

Σωφροσύνην, hoc eſt temperantiam, ſeu moderationẽ, appellauit humilitatem, ἔκστασιν, hoc eſt mentis exceſſum, narrationem eorum quæ rectè geſſerat. Vtraque autem, inquit, facio, rectà ductus ratione.

Charitas enim Chriſti vrget nos: æſtimantes hoc, quòd ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt, & pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, vt & qui viuunt, iam non ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit.

Hæc rurſus priori conſequentiæ coniunxit. Cùm enim dixiſſet, Et ideo contendimus ſiue præſentes, ſiue abſentes, placere illi, neceſſario oſtendit cauſam dilectionis. Incendimur, inquit, dilectione in Chriſtum, reputantes quòd cùm nos omnes morti eſſemus obnoxij, ſolus pro nobis mortem ſubijt, vt ſpiritus vitam nobis procuraret. Qua de cauſa iuſtum exiſtimauimus ei viuere, & noſtram vitæ rationem ex eius legibus inſtituere, etenim nos ei hoc debemus.

Itaque nos ex hoc neminem nouimus ſecundum car-

nem. Et ſi cognouimus ſecundum carnem Chriſtum, ſed nunc iam non nouimus. A

Cùm enim morte Domirii mortem diſſolutam eſſe didicerimus, nullum deinceps hominem mortalem eſſe ſcimus. Et ſi enim ipſe quoque Dominus habuit corpus patibile, tamen poſt paſſionem, id à corruptione, interitu, & morte alienum effecit.

Si qua ergo in Chriſto noua creatura, vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua.

ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, quare ſi quis in Chriſto noua creatura, aut vt exponit Theodo. creatio κτίσις enim vtrumque ſignificat.

Oportet ergo eos qui Chriſto crediderunt, tanquam in noua aliqua creatione vitam inſtituere, per ſanctiſſimum enim baptiſmum renouati, peccati ſenium exuimus.

Omnia autem ex Deo qui nos reconciliauit ſibi per Chriſtum, & dedit nobis miniſterium reconciliationis.

Dei ineffabilem benignitatem oſtendit. Non enim inquit ipſe nobis reconciliatus eſt, quamuis ipſe eſſet qui per tranſgreſſionem iniuria erat affectus, ſed nos ſibi reconciliauit, non hominem interceſſorem adhibens, ſed vnigenitum filium pacis interceſſorem conſtituens. Nobis etiam tradidit fauſtum reconciliationis nuntium.

Quoniam quidem Deus erat.

Hic eſt ponendum inciſum.

In Chriſto mundum reconcilians ſibi.

Ipſe enim vniuerſorum Deus, per Chriſtum cum hominibus reconciliatus eſt. Et quomodo?

Non reputans illis delicta ipſorum, & poſuit in nobis verbum reconciliationis.

Dedit peccatorum remiſſionem, & nos elegit miniſtros pacis.

Pro Chriſto ergo legatione fungimur.

Quoniam dixit eum fuiſſe præfectum pacis miniſterio, neceſſario adducit legationem. Et oſtendens eſſe fide dignam legationem, ſubiunxit.

Tanquam Deo exhortante per nos.

Quanam autem legatione fungitur?

Obſecramus pro Chriſto reconciliamini Deo.

Sufficiunt quæ dicta ſunt, etiam ad eos qui ſunt valde peruicaces pudore afficiendos. Primum enim dixit, quòd illo interfecto non modo non ſuccenſuit, ſed nos etiam legatos miſit, vt omnibus hominibus perſuaderet, & eius clementiam revereri, & Chriſti cædis admoneri, & creatori reconciliari, & Deo & Domino. Adijcit autem etiam ijs quę prędicta ſunt, paſſionis ignominiam.

Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo.

Cùm enim à peccato liber eſſet, mortem peccatorum ſubijt, vt hominum peccatum ſolueret, & id vocatus quod nos eramus, nos fecit id quod erat: Iuſtitiæ enim nobis opes donauit.

CAP. VI.

Adiuuantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.

Quoniam enim dixerat, pro Chriſto legatione fungimur, neceſſario docet, quòd qui legatione funguntur, eis opem ferunt quos exhortantur, vt diuinæ gratiæ lucrum accipiant, & non vacuam & inanem diſpenſationem oſtendant, ei vitam

Iſa.49. contrariam præ ſe ferentes.

Dicit enim, tempore accepto exaudiui te, & in tempore ſalutis adiuui te.

Cum ita fuit vſus prophetico teſtimonio, adhortationem amplificat.

A *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis.*

Vita enim tendit ad finem, & niſi nunc fuerimus ſalutis participes; poſtquam hinc exceſſerimus, ea deſtituemur. Deinde perſequitur labores quos pro illorum vtilitate ſuſcepit.

Nemini dantes vllam offenſionem: vt non vituperetur miniſterium noſtrum: ſed in omnibus exhibeamus nos, ſicut Dei miniſtros.

Adhibetur enim à nobis opera, vt ne minimam quidem vlli offenſionem præbeamus, ſed nos ipſos omnino Dei miniſterio dignos oſtendamus. Quæ nam ſunt autem ſpecies huius miniſterij?

In multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtijs, in plagis & carceribus, in ſeditionibus.

Varie dixit ea quæ extrinſecus inuadunt. Adijcit autem laboribus inuoluntarijs eos quoque quos ſua ſponte ſuſcepit.

In laboribus, in vigilijs & ieiunijs, in caſtitate, & ſcientia, in longanimitate, & ſuauitate, in Spiritu ſancto, & charitate non ficta, in verbo veritatis, & virtute

B *Dei.*

Neque enim erat contentus ijs quæ ei extrinſecus afferebantur moleſtijs, ſed ipſe etiam excogitabat quomodo ſuum corpus caſtigaret, vt qui non ſolum ieiunaret, ſed etiam vigilaret, & manibus laboraret. Hoc enim dicit, In laboribus. ἁγνότητα autem, hoc eſt puritatem, vocat pecunię contemptum. Neque enim vſum neceſſarium accepit à Corinthijs. Cognitionem verò ſeu ſcientiam, vt puto, vocat doctrinam, nam & ipſa quoque eſt laborioſa. Deinde longanimitatem ſeu lenitatem in alienos, benignitatem in ſuos, Sanctiſſimi ſpiritus obſeruantiam, eius enim nutum ſequebatur. Non fictam autem charitatem vocat ſinceram & germanam, quæ non in figura cernitur, ſed reipſa cõfirmatur. Sermonem autem veritatis, prædicationem pietatis. Omnia autem diuinæ potentiæ attribuit, ea enim adiuuante ſe in his omnibus rectè geſſit.

Per arma iuſtitiæ a dextris & à ſiniſtris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, vt ſeductores, & veraces: ſicut qui ignoti, & cogniti: quaſi morientes, & ecce viuimus: vt caſtigati, & non mor-

C *tificati: quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes: ſicut egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes.*

Omnia pugnant ex diametro, gloria & ignominia, maledictum & laus, mors & vita, gaudium & triſtitia. Sed tamen & hæc & illa eſſe arma iuſtitiæ pronuntiauit, & per ea quæ ſunt contraria vnam virtutem contemperauit. Nam neque gloria eum extulit: neque ignominia deiecit, nec eum laus inflauit: nec maledictum excruciauit. Sed per contraria ingrediens, manſit immutabilis. Dextra autem vocat ea quæ animo grata eſſe videntur: ſiniſtra autẽ quæ ſũt contraria, ab ea quæ eſt de rebus opinione imponens nomina. Iure autem admirãda ſunt ea quę ſunt in fine. Cùm enim dixiſſet, vt mendici, non ſubiunxit, Neceſſarijs autem abundantes: ſed, multos autem locupletantes. Ab omnibus enim pecunias colligens, mittebat ad pauperes: & qui nihil habebat, cuiuſvis piæ domus erat dominus.

Os noſtrum patet ad vos Corinthij: cor noſtrum dilatatum eſt.

Veſtri

Veſtri amor hæc me cogit dicere, omnes enim vos in meipſo circunfero, talis eſt enim natura charitatis, eorum qui illam poſſident corda lata efficit. Hoc autem ſignificant ea quæ conſequuntur.

Non anguſtiamini in nobis.

Qui enim eſt hoſtili in aliquem animo, vel ipſam eius memoriam è cogitatione ſua eijcit.

Sed anguſtiamini in viſceribus veſtris.

Eos maximi criminis accuſauit, vt qui eos in ſui cordis latifundia ſe recepiſſe oſtenderit, illos autem coargueret, quòd noliut ſimili vti remuneratione, ſed in vno homine ſint anguſti. Vnde ſubiunxit.

Eandem autem habentes remunerationem, tanquam filijs dico.

Quoniam accuſatione eos pupugit, eos filiorum appellatione mitigat.

Dilatamini & vos, nolite iugum ducere cum infidelibus.

Reddite mihi æqualem dilectionem. Ne imitemini boues qui alio deflectunt & iugum trahunt, incredulorum fraudem veſtræ doctrinæ præferentes.

B *Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate, aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infidele? Quis autem conſenſus templo Dei cum idolis?*

Per hæc autem omnia oſtendit contrarios magiſtros eſſe iniquitatis & tenebrarum conciliatores, & miniſtros Diaboli. Belial enim appellauit Diabolum.

Vos enim eſtis templum Dei viui.

Deinde prophetico teſtimonio oſtendit verum eſſe quod dicit.

Leuit.26. *Sicut dicit Deus: Quoniam inhabitabo in illis: & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus. Propter quod exite de medio eorum: & ſeparamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis:*
Eſa.52. *& ego recipiam vos: & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios, & filias, dicit Dominus omnipotens.*
Ier.31.

Cùm per propheticam doctrinam eos cum aduerſarijs congreſſionem ſic fugere docuiſſet, & diuinis promiſſionibus eos eſſet conſolatus, affert etiam ipſe ſuam admonitionem.

C *Has ergo habentes promiſſiones Chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei.*

Spiritum hic vocat animam. Spiritus autem inquinamentum, communionem idolorum. Inquinamentum verò carnis, actionum iniquitatem.

Capite nos. Neminem læſimus, neminem corrupimus, neminem circumuenimus.

Non dicit contraria, eos quidem aliquando laudans, aliquando verò reprehendens, nam & in nonnullis ſe rectè gerebant: & peccabant vt homines, & propter illa quidem laudat: propter hæc verò reprehendit. Eius autem ſcopus eſt & inſtitutum, per laudes & vituperationes ipſos ad ſummam ac perfectam exercere philoſophiam. Hic autem innuit fuiſſe aliquos ab illis impoſtoribus inductos, qui quas aduerſus ipſum attulerant calumnias admiſerant. Vnde ſe defendens, dicit, Neminem corrupimus. Non rem noſtram propter plura habendi cupiditatem auximus. Pro eo quod eſt. Nec verbis fraudulentis vſi ſumus, mendacium veritati admiſcentes. nec propter pecuniam prædicauimus. Illud autem, Capite, dicit ijs qui ſunt anguſti, & charitatem non poſſident.

A Hoc enim ſuperius quoque dixit. Dilatamini & vos. Quoniam autem dixit. Non cum vllius iniuria rem noſtram per plura habendi cupiditatem auximus, neceſſario ſubiunxit.

Non ad condemnationem veſtram dico.

Pro eo quod eſt, non hæc dixi, vobis ſordes exprobrans.

Prædiximus enim quòd in cordibus noſtris eſtis ad commoriendum & ad conuiuendum. Multa mihi fiducia eſt apud vos.

Vt patri apud filios: præceptori apud diſcipulos.

Multa mihi gloriatio pro vobis.

De vobis enim glorior: & fidem veſtram vbique prædico.

Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra.

Veſtra enim recordatio omnis cõſolationis mihi cauſa eſt. Deinde rurſus tentationes exponit.

Nam & cùm veniſſemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro noſtra, ſed omnem tribulationem paſſi ſumus, foris pugnæ, intus timores.

Non ſolum enim me exercuit & retinuit ea quæ cum aduerſarijs ſuſcepta eſt contentio: ſed eorum etiã qui imbecilliores erant me cura anxit. Verebatur enim ne ſe ad deteriora conuerterent.

Sed qui conſolatur humiles, conſolatus eſt nos Deus in aduentu Titi.

Hic eſt eius ſcopus, & beati Titi virtutem oſtendere, & eorum in ipſum dilectionem inflammare. Is enim has ferendi literas miniſterio functus eſt, & ideo dixi, quod cùm apparuiſſet, ſuffecit ad malorum impetum diſcutiendum.

Non ſolum autem in aduentu eius, ſed etiam in conſolatione qua conſolatus eſt in vobis, referens nobis veſtrum deſiderium, veſtrum fletum, veſtram æmulationem pro me.

Mihi etiam auxit lætitiam ijs quæ de vobis narrauit, renuntiauit enim quomodo deſideraretis me videre: & quomodo admiſſa delicta ægrè ferretis, & quantam pro me cum aduerſarijs meis æmulationem ac contentionem ſuſcepiſtis.

Ita vt magis gauderem, quoniam etſi vos contriſtaui in epiſtola, non me pœnitet, etſi pœniteret.

Hæc enim cùm reſciuiſſem, maximam accepi lætitiam, etſi valde dolerem quod vos moleſtia afficere coactus ſim per illas literas.

Videns quòd epiſtola illa, etſi ad horam vos contriſtauit, nunc gaudeo non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam. Contriſtati enim eſtis ſecũdum Deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis.

Etſi enim illæ literæ vos ad tempus triſtitia affecerunt, ſed vobis maximam vtilitatem attulerunt, ego autem gaudeo, vt qui non nudam triſtitiam, ſed triſtitiæ fructum videam. Illa enim triſtitia germinauit laudabilem pœnitentiam.

Quæ enim ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Sæculi autem triſtitia mortem operatur.

De peccatis enim dolere, veram ſalutem comparat. Mundi autem triſtitiam vocauit, quæ pro pecuniæ iactura, pro filiorum vel vxorum morte ſuſcipitur, cuius immoderatio ſcit mortem afferre. Quocirca ſæpe etiam pœnitentia ducuntur, qui ſupra modum luxerint. Qui autem peccatum deflent, etiamſi immoderatè luxerint, lætitia fruũtur, pœnitentiam minimè admittentes.

Ecce enim hoc ipſum ſecundum Deum contriſtari vos, quantam in vobis operatur ſolicitudinem, ſed defenſionẽ, ſed indignationem, ſed timorem, ſed deſiderium, ſed æmulationem, ſed vindictam. A

Cùm enim literarum reprehenſionem ſuſcepiſſetis, omne quidem ſtudium ad excuſationem contuliſtis, aduerſus eos autem qui peccarant indignationem armauiſtis: diuinum verò metum ſuſcepiſtis, quinetiam nos ardentius quàm antea deſideraſtis, iuſta autem ſuſcepta æmulatione, pro legibus quas tranſgreſſi eſtis luxiſtis.

In omnibus exhibuiſtis vos incontaminatos eſſe in negotio.

Apertè oſtendiſtis vos non eſſe lætatos ijs quæ ab illis malè facta ſunt. Hoc enim dicit illud, vt puri eſſetis.

Igitur etſi ſcripſi vobis, non propter eum qui fecit iniuriam, nec propter eum qui paſſus eſt, ſed ad manifeſtandam ſolicitudinem veſtram pro vobis coram Deo.

Vt oſtendit rerum exitus, illam veſtra cauſa epiſtolam ſcripſimus, vt veſtra in nos aperiretur affectio. Eum autem qui fecit iniuriam dixit eum qui eſt fornicatus. Eum autem qui paſſus eſt, patrem. Nam vel mortuus iniuria affectus eſt, cùm violatum eſſet eius cubile. B

Ideo conſolati ſumus. In conſolatione autem noſtra abundantius magis gauiſi ſumus ſuper gaudio Titi, quia refectus eſt ſpiritus eius ab omnibus vobis. Et ſi quid apud illum de vobis gloriatus ſum, non ſum confuſus.

Valde autem lætatus ſum quòd Titus veſtri memoriam in animo geſtaret, omnium veſtrum charitatem prædicans, & experientia didicit vera eſſe quæ à me ſæpe de vobis dicta ſunt.

Sed ſicut omnia vobis in veritate locuti ſumus, ita gloriatio noſtra, quæ fuit ad Titum, veritas facta eſt.

Nihil enim vnquam falſi dicere in animum induximus: ſed vobis etiam veram doctrinam tradidimus: & veſtras laudes veritate exornauimus.

Et viſcera eius abundantius in vobis ſunt, reminiſcentis omnium veſtrum obedientiam, quomodo cum timore & tremore excepiſtis illum.

Admodum bene autem in vos affectus eſt, & veſtri nunquam obliuione delendam memoriam circunfert, narrans quidem quomodo eius ſuaſionibus ceſſeritis, & quantum ei præmium obtuleritis, qui eum vt patrem honoretis, & tanquam ſpiritalem præſidem vereamini. C

Gaudeo, quòd in omnibus confido in vobis.

Ego autem lætitia plenus ſum, quòd vos fidenter arguo & increpo: & rurſus dum vos laudo, à veritate non excido. Oportet ergo nos etiam, tam qui docemur, quàm qui docemus, hinc vtilitatis characterem ſeu exemplum ſumere, & doctorem quidem imitari doctorem orbis terrarum, & in tempore arguere, & increpare opportunè, & admonere, & hortari, & excitare laudibus: eos autem qui doctrina fruuntur, parere ijs qui docent, & cum deſiderio & timore doctrinæ fluenta ſuſcipere, & per eiuſmodi irrigationem, ferre Seruatori Chriſto fructum. Cum quo ſanctiſſimo Spiritui gloria, honor, potentia, nunc, & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. AMEN.

TOMVS SECVNDVS.

CAP. VIII.

Notam autem facimus vobis fratres gratiam Dei, quæ data eſt in eccleſijs Macedoniæ.

Fratres, non eſt in Græco Theod.

Poſtquam ſuperiora de beato Tito expoſuit, & laudibus eos ſatis præparauit, ſubiunxit, Gaudeo quòd in omnibus confido vobis. Rebus autem ipſis ſuam fiduciam oſtendit: & vt ſanctis prouideant adhortatur. Ac primum quidem Macedonum ſinceram fidem exponit, & quæ pro ea certamina ſuſceperint, & quàm magno & excelſo animo fuerint in paupertate; Dei autem gratiam vocauit bonorum poſſeſſionem, non liberum arbitrium eijciens, ſed docens quòd per diuinum auxilium cogi poſſunt opes virtutis.

Quod in magno experimento tribulationis abundantia gaudij ipſorum fuit, & altiſſima paupertas eorum abundauit in diuitias ſimplicitatis eorum.

Maximum eis texuit encomium. In animi enim ægritudine eos tranquillo animo oſtendit, & in extrema paupertate eſſe magnificentia diuites. Cùm enim fluctibus vndiquaque obruerentur, vt qui ſecundis fluctibus feruntur gaudent, & cùm eorum quæ ſunt neceſſaria inopia laborent, oſtendunt animi magnitudinem, tanquam qui diuitijs affluant. B

Quia ſecundum virtutem, teſtimonium illis reddo, & ſupra virtutem voluntarij fuerunt, cum multa exhortatione obſecrantes nos gratiam & communicationem miniſterij in ſanctos.

Fero enim eis teſtimonium quòd animi promptitudine vires vicerunt, & noſtram adhortationem anticiparunt, ipſi nos rogantes vt ſanctorum ſubuentionis curam gereremus. Gratiam autem & communicationem vocauit eiuſmodi ſubuentionem. per vtraque docens eſſe lucrum eius qui impertit. Qui enim ſubſidium ferunt, erunt ſubſidij ſocij & participes.

Et non ſicut ſperauimus, ſed ſeipſos dederunt, primum Domino, deinde nobis, per voluntatem Dei, ita vt rogaremus Titum, vt quemadmodum cœpit, ita & perficiat in vobis etiam gratiam iſtam.

Illud, Non ſicut ſperauimus, non dicit de ſententia, ſed de pecuniæ multitudine, reſpicientes expectauimus nos parum pecuniæ collecturos, ſed paupertatem vicit magnificentia. eorum autem cauſa erat amor in Deum, ſe enim Deo dedicauerant, & nobis itidem, vt Dei miniſtris. Cùm ergo hoc eorum ſtudium vidiſſemus, adhortati ſumus Titum vt ad vos curreret, & quæ præceſſerat doctrinæ finem imponeret. Cùm eos Macedonum laudibus ſic excitaſſet, inſtitutionem deinceps incipit. C

Sed ſicut in omnibus abundatis fide, & ſermone, & ſcientia, & omni ſolicitudine, inſuper & charitate veſtra in nos, vt & in hac gratia abundetis.

Spiritales gratias eis in mentem reuocauit. Alij enim per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ, ſecundum eundem ſpiritum, alij autem fides in eodem ſpiritu. De mutua etiam dilectione eis tulit teſtimonium, per laudationem eis magnificentiam procurans.

Non quaſi imperans dico, ſed per aliorum ſolicitudinem, etiam veſtræ charitatis ingenuum bonum comprobans.

Hæc

Hæc autem dixi, non iubens, ſed conſulens, & probatos volens ac ſpectatos efficere, ea enim de cauſa etiam oſtendi Macedonum animi promptitudinem. Deinde adducit maximum exemplum.

Scitis enim gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quòd propter vos egenus factus eſt, cùm eſſet diues: vt illius inopia vos diuites eſſetis.

Reſpicite enim ad vniuerſorum effectorem & Dominum vnigenitum Dei filium, qui cauſa noſtræ ſalutis extremam paupertatem ſuſcepit, quæ ex paupertate oriuntur nobis diuitias procurans.

Et conſilium in hoc do. Hoc enim vobis vtile eſt, qui non ſolum facere ſed & velle cœpiſtis ab anno priore. nunc autem & facto perficite, vt quemadmodum promptus eſt animus voluntatis, ita ſit etiam perficiendi ex eo quod habetis.

Hæc autem dico veſtræ vtilitatis curam gerens, & veſtri animi promptitudinem cognoſcens, eam enim iam olim nobis aperuiſtis. Oportet ergo animi promptitudini rerum quoque accedere teſtimonium. Per id enim quod eſt velle, animi promptitudinem ſignificauit. Ita enim interpretatur in ijs quæ ſequuntur.

B *Si enim voluntas prompta eſt, ſecundum id quod habet accepta eſt, non ſecundum id quod non habet.*

Oportet enim eſſe perfectam animi promptitudinem, ea autem quæ offeruntur ſolet viribus metiri vniuerſorum Deus, non enim quantitatem ſed mentis qualitatem reſpicit.

Non enim vt alijs ſit remiſſio, vobis autem afflictio: ſed ex æqualitate, in præſenti tempore, veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat, vt & illorum abundantia veſtra inopia ſit ſupplementum, vt fiat æqualitas, ſicut ſcriptum eſt, Cui multum non abundauit: & cui modicum, non minorauit. Exod. 16.

Perfectionem quidem definit Dominus omni ex parte perfecto pecuniæ contemptu, & voluntaria paupertate. Docuit tamen, quòd etiam abſque perfectione poteſt quiſpiam æternam vitam conſequi. Ab adoleſcēte enim interrogatus, Quid faciens vitam æternam poſſidebo? perfectionis doctrinam non ei ſtatim tradidit: ſed alia præcepta in memoriam reuocat. Cùm autem ille dixiſſet, ſe omnia impleſſe, tunc vt à curis remotam & poſſeſſionibus carentem vitam ſequeretur, hortatus eſt. Hæc cùm didiciſſet diuinus Apoſtolus, non quæ magna ſunt ſtatuit, ſed imbecillitate animi leges metitur. Quocirca dixit, Non vt alijs remiſſio: vobis autem afflictio, & iuſſit vt impertirent ex ijs quę ſuperabãt: & lucrũ quod ex eo prouenit oſtendit. Vt etiam illorum ſuperabũdantia ſit ad id quod vobis deeſt: Retributio, inquit, erit maxima: & dantes quæ ſunt minora, quæ ſunt maiora accipietis. Laude enim dignæ tolerantiæ cum eis eritis participes. Valde autem opportunè adiecit etiam teſtimonium, etenim in collectione mannæ eandem æqualitatem oſtendit Dominus, nihil enim profuit ei qui plus collegerat. Munificus enim Deus dono menſuram coniunxit.

Matth. 19.

Luc. 10.

Gratias autem ago Deo, qui dedit eandem ſolicitudinem pro vobis in corde Titi, quòd exhortationem quidem ſuſcepit: ſed cùm ſolicitior eſſet, ſua voluntate profectus eſt ad vos.

Rurſus Titi amorem in ipſos ſignificauit, hoc agens vt illius ſuaſionibus eos obedientiores efficiat.

Miſimus etiam cum illo fratrem noſtrum, cuius laus A *eſt in Euangelio per omnes eccleſias, non ſolum autem, ſed & ordinatus eſt ab eccleſiis comes peregrinationis noſtræ in hanc gratiam, quæ adminiſtratur à nobis ad Domini gloriam & deſtinatam voluntatem noſtram.*

Hæc quæ dicta ſunt, beatiſſimum Barnabam deſcribunt. Ipſe enim etiam Antiochiæ cum beato Paulo ordinatus eſt, cùm dixiſſet diuinus ſpiritus, Segregate mihi Barnabam & Saulem ad opus ad quod vocaui ipſos, & Hieroſolymis poſtea vnà cum ipſo cum diuinis Apoſtolis fœdus iniit. Petrus enim, inquit, & Iacobus, & Ioannes, qui videbantur eſſe columnæ, dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis: vt nos quidem ad gentes, illi autē ad circumciſionem. Vt ſolorum autem pauperum meminiſſemus, eos in præſentia in memoriam reuocauit. Dixit enim. Comes peregrinationis noſtræ ordinatus eſt cum hac gratia quæ adminiſtrata eſt à vobis, hoc eſt, ſanctorum ſubſidio. Deinde ſubiunxit, Ad ipſius Domini gloriam, & noſtram animi promptitudinem. Ipſe enim propterea laudatur, nos autem noſtram animi promptitudinem oſtendimus. Dicit etiam quanam de cauſa tantum virum miſerit.

Act. 13.

Act. 13.

B *Vitantes hoc ne quis nos vituperet in hac plenitudine quæ miniſtratur à nobis.*

Venit enim nobis in mentem vt ſuſpicemur, ne quis collectæ pecuniæ videns multitudinem, aliquid aliud exiſtimet, ea de cauſa multos, eoſque admirabiles viros, ad huius miniſterij ſocietatem adſumo.

Prouidemus enim bona non ſolum coram Deo, ſed etiam coram hominibus.

Non contenti enim ſolo Domini teſtimonio, volumus etiam homines ea quæ in nobis bona ſunt cognoſcere, & ex ea re fructum percipere.

Miſimus autem cum illis & fratrem noſtrum, quem probauimus in multis ſæpe ſolicitum eſſe, nunc autem multo ſolicitiorem confidentia multa in vos.

Hunc quidem etiam laudauit: non declarauit autem quis nam ſit. Quidam dicunt eum eſſe Apollo, quandoquidem eum etiam miſſurum eſt pollicitus in priore epiſtola.

Siue pro Tito, qui eſt ſocius meus, & in vobis adiutor, ſiue fratres noſtri Apoſtoli eccleſiarum, gloria Chriſti.

De Tito ergo hoc dico, quòd fuit mihi etiam C prædicationum ſocius, & eſt ad veſtram vtilitatem adiutor. De alijs autem, quòd ſunt fratres veſtri, & eccleſiarum Apoſtoli, & gloria Domini Chriſti: Qui enim vident eorum virtutis ſplendorem, laudant Deum qui ab eis prædicatur.

Oſtenſionem ergo quæ eſt charitatis veſtræ & noſtræ gloriæ pro vobis, in illos oſtendite in facie eccleſiarum.

Charitatis ergo veſtræ omnes opes aperite: & meas veſtri laudes confirmate. Omnes enim eccleſias per hæc honoraueritis.

Quæ, non eſt in græco, ſed tantum articulus τ.

CAP. IX.

Nam de miniſterio quod fit in ſanctos, ex abundanti eſt mihi ad vos ſcribere. Scio enim promptum animum veſtrum: pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniam & Achaia parata eſt ab anno præterito.

Cùm illa de ijs quæ ad neceſſitatem ſubminiſtrabantur eſſet perſecutus, ſuperuacaneam vocauit ad munificentiam exhortationem: non ſuperuacaneam reuera exiſtimans, ſed hac compen-

diaria dicendi ratione ad maiorẽ munificentiam excitans. Qua de cauſa & de eorum animi promptitudine tulit teſtimonium, & eam dicit olim Macedonibus ſignificaſſe, ita vt illi ex eo fierent promptiores. Hoc enim ſubiungit.

Et veſtra æmulatio prouocauit multos.

Æquum eſt autem vti diuinum Apoſtolum admiremur, eius ſpiritalem contemplantes ſapientiam. Per Corinthios enim Macedones: per Macedones verò, Corinthius ad bonum opus adhortatus eſt.

Miſimus autem fratres: vt ne quod gloriamur de vobis euacuetur in hac parte. vt, quemadmodum dixi, parati ſitis: ne cùm venerint Macedones mecum, & inuenerint vos imparatos, erubeſcamus nos, vt non dicamus vos, in hac ſubſtantia.

Poſt ſubſtantia, deeſt gloriatione.

Oſtendit ſe laborare, & ne falſi arguantur laudes, timere: vt & ſuæ, & magiſtri gloriæ curam gerentes, efficiantur munifici ad pecuniam impertiendam.

Neceſſarium ergo exiſtimaui rogare fratres, vt præueniant ad vos, & præparent repromiſſam benedictionem hanc paratam eſſe, ſic quaſi benedictionem, non tanquam auaritiam.

Impertitionem nequaquam vocauit humanitatem, ſed gratiam, & communicationem, & benedictionem. Iubet autem eam fieri cùm lætitia. Hoc enim dixit, Quaſi benedictionẽ, & non tanquam auaritiam. Qui enim eſt auarus, excruciatur. Qui autem eſt magnificus, lætatur. Quoniam autem mentis liberalitati communicationis mẽſuram credidit, de eo neceſſario ſuadet ea quæ ſunt conſentanea.

Hoc autem dico, qui parce ſeminat, parce & metet, & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.

Tranſlatione admodum aptè vſus eſt: & talem munificentiam nominauit ſemen, beneficentiæ fructum multiplicem ſignificans. Oſtendit etiam eos, qui vtuntur parſimonia, cùm dicit meſſem ſeminis quantitatem conſequi. Deinde rurſus arbitrio relinquit.

Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo: non ex triſtitia, aut ex neceſſitate. Hilarem enim datorem diligit Deus.

Rom. 12. Hoc etiam ſcribens ad Romanos, dixit, Qui miſeretur in hilaritate. Oportet enim animi alacritatem ſuppeditationem pecuniæ præcedere. Deinde eis bene precatur, paternam beneuolentiam oſtendens.

Potens eſt autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis: vt in omnibus ſemper omnem ſufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum, ſicut ſcriptum eſt, diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi.

Pſal. 111. Sæculi, non eſt in græco.

Et diuinorum donorum diuitias, & bonorum & ex virtute factorum copias eis petijt. Omnem enim gratiam dicit dona, ſeu chariſmata. Opus autem bonum ſpecies virtutis. Opportunè autem adduxit etiam propheticum teſtimonium, apertè docens quòd pecuniæ contemptus parit vitam æternam.

Qui autem adminiſtrat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum præſtabit, & multiplicabit ſemen veſtrum, & augebit incrementa frugum iuſtitiæ veſtræ: vt in omnibus locupletati abundetis in omnem ſimplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo.

A Non temere cum ſuaſione coniunxit precationem, ſed docens opes diuinæ potentię, & quòd ipſe quidem poteſt omnibus bona ſuppeditare, ipſe enim & ſementem dedit ab initio hominibus: Ipſe quoque id in terram deiectum auget: & ex eo præbet hominibus nutrimentum. Veſtræ tamen vtilitatis curam gerens, vult eos qui indigent, à vobis accipere neceſſaria. Sementem autem rurſus vocauit beneficentiam. Iuſtitię autem fructus, ſeu prouentus, aut, vt Græcum melius exprimamus, germina, vtilitatem quæ ea ea germinat: Simplicitatem autem munificentiam. Qui enim ſuperfluis reputationibus vtitur, is parcitatis, & illiberalitatis vitium facilè admittit.

Quoniam miniſterium huius officij non ſolum ſupplet ea quæ deſunt ſanctis, ſed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino per probationem miniſterij huius glorificantes Deum.

Ne exiſtimetis, inquit, rem vnam hac ea re rectè geri, & ſolum ſanctorum inopiæ ſuccurri, nam alios quoque fructus multo maiores producit. Efficit enim vt per omnia vniuerſorum Deus laudetur. Dicit autem etiam propter quæ laudetur.

B *In obedientia confeſſionis veſtræ in Euangelio Chriſti, & ſimplicitate communicationis veſtræ in illos, & in omnes, & in ipſorum obſecratione pro vobis, deſiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.*

Videntes enim quomodo diuinam quidem prædicationem ſuſceperitis, quomodo autem vos ipſos Domino ſubieceritis: aſpicientes etiam in ſanctos munificentiam, non illos ſolos qui agunt Hieroſolymis, ſed qui ſunt vbique terrarum, Deũ qui horum cauſa eſt gloria afficiunt. Vos quoque quæ ab illis pro vobis offeruntur, precum fructus percipitis. Vos enim valde deſiderant, dum Dei in vos munificentiam intelligunt.

Gratias ago Deo ſuper inenarrabili eius dono.

Mos eſt Apoſtolo Deum laudare, quando diuinam aliquam diſpenſationem perſequitur. Cuius autem donum eſt inenarrabile, quomodo poteſt eius ſubſtantia comprehendi? Cùm hæc de ſanctorum ſubuẽtione eſſet perſecutus, incipit deinceps aduerſus illos impoſtores accuſationem texere. Ipſos quoque tangit Corinthios, innuens, quòd ab aliquibus ex illis mendacijs ſeducti eſſent.

C

CAP. X.

Ipſe autem ego Paulus obſecro vos per manſuetudinem & modeſtiam Chriſti, qui in facie quidem humilis ſum inter vos, abſens autem confido in vobis. Rogo autem vos ne præſens audeam per eam confidentiam qua exiſtimor audere in quoſdam, qui arbitrantur nos tanquam ſecundum carnem ambulemus.

Qui ex Iudæis crediderant, & legalem vitæ inſtituendæ rationem perſequi iubebant, diuinum Apoſtolum maledictis impetebant, vilem quidem appellantes, & idiotã, dicentes autem ipſum clàm quidem legem ſeruare, apertè autem hoc non facere, propter eorum imbecillitatem qui ex gentibus crediderant. Secundum carnem enim ambulare, poſuit pro eo quod eſt, Secundum legem viuere. Illud autem, Ipſe ego Paulus, magnam habet emphaſim authoritatis Apoſtolicæ. Eis enim in memoriam reuocauit miracula quæ apud eos facta ſunt, & donorum quæ eis per ipſum donata ſunt. Chriſti quoque manſuetudinis & benignitatis meminit, docens quòd cùm eſſet eius æmu-

lator,

lator, moderatione vtitur, & Apoſtolicam uon oſtendit poteſtatem.

In carne enim ambulantes, non ſecundum carnem militemus.

Carne enim tecti, carnis affectiones n ou ſequimur.

Nam arma militia noſtra, non carnalia, ſed potentia Deo ad deſtructionem munitionum.

Habemus enim arma, dona ſpititus, per quæ victores euadimus, & eos qui reſiſtunt Domino ſubijcimus. Deinde munitiones apertius oſtẽdit.

Conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti.

Qoemadmodum ſanctos vocauit templa Dei, ita eos qui ſe impietati mauciparunt; munitioues Diaboli. Eos, inquit, veluti bello captos ducentes ex acie, ad vuiuerſorum Regem adducimus, & vt eius legibus viuant efficimus.

Et in promptu habentes vlciſci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit veſtra obedientia.

Patientiæ cauſam expoſuit. Expectamus inquit, vt ſermoue & adhortatione plurimis perſuadeamus: deinde ita puniamus eos qui plurimum conantur reſiſterė.

B

Quæ ſecundum faciem ſunt videte?

Legendum eſt per intertogationem. Vultis, inquit, vnumquemque noſtrum probare, & uoſtra examinare? Hoc ergo exacte facite.

Si quis confidit ſibi Chriſti ſe eſſe, hoc cogitet iterum apud ſe, quòd ſicut Chriſti ipſe eſt, ita & nos.

Quod ad ipſam, inquit, cognominationem attinet, non ſumus inferiores. Chriſti enim appellatione uos quoque illuſtramur. Valde autem ſapienter, factorum comparationem extremo loco poſuit, primam autem poſuit æqualitatem quæ eſt ex appellatione. Deinde ſubiungit.

Nam etſi amplius aliquid gloriatus fuero de poteſtate noſtra quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non ad deſtructionem veſtram: non erubeſcam.

Oſtendit ſe lubenter prætermittere donorum diuitias, poteſtatem autẽ ſe accepiſſe dixit ad ædificationem, & non ad deſtructionem, oſtendens illos facere contrarium, & uolle quidem ædificationem, alienos autem labores conari deſtruere.

[illegible] *Vt autem non exiſtimer tanquam terrere vos per epiſtolas. Quoniam quidem epiſtolæ, inquiunt, graues ſunt, & fortes, præſentia autem corporis infirma, et ſermo contemptibilis.*

C

Hæc de ipſo dicere conſueuerant, qui calumnijs aduerſus ipſum vtebantur. Abſens quidem verba loquitur magnifica, præſens autem, vilis eſt, & abiectus, & admodum iudoctus.

Hoc cogitet qui eiuſmodi eſt, quòd quales ſumus verbo per epiſtolas abſentes, tales & præſentes in facto.

Poſſumus Apoſtolicæ dignitatis aperire magnitudinem, & res oſtendere literis couſentire.

Non enim audemus inſerere aut conferre nos quibuſdam, qui ſeipſos commendant, ſed ipſi in nobis noſmetipſos metientes, & comparantes noſmetipſos nobis.

Obſcurè ſcripſit hunc locum, authores nolens apertè redarguere. Hoc autem dicit, illi in ſeipſos reſpicientes, ſe ſolos maximos exiſtimant. Abſit autem vt nos noſtra, ſicut illi, æſtimemus. Hoc autem docet apertius per ea quæ ſequuntur.

Nos autem non in immenſum gloriabimur: ſed ſecundum menſuram regulæ, qua menſus eſt nobis Deus menſuram pertingendi vſque ad vos.

A

Menſuram regulæ vocauit gratiam à Deo datam. Hanc enim munificus Deus impertijt ijs qui credunt. Hoc etiam dixit ſcribens ad Romanos. Rom. 12.
Vnicuique vt Deus partitus eſt menſuram fidei. Dicit autem. Magnificè de nobis ipſis ſentiendi immoderationem amputamus: ad datam autem gratiam reſpicimus, & ſcimus quòd uoſter curſus ad vos vſque peruenit. Id enim docent quæ ſequuntur.

Non enim quaſi non pertingentes ad vos, extendimus nos. Vſque ad vos enim peruenimus in Euangelio Chriſti, non in immenſum gloriantes in alienis laboribus: ſpẽ autem habentes creſcentis fidei veſtræ in nobis magnificari ſecundum regulam noſtram in abundantia: etiam in illa quæ vltra vos ſunt euangelizare.

Nos data menſura vſi ſumus: & noſtra ad illam vſque metimur. Scimus autem quòd etiam ad voa vſque venimus, & ad voa diuinum Euangelium attulimus. Speramus autem etiam vlterius progredi, vobis ſcilicet fide confirmatis, & de noſtris laboribus teſtimonium ferentibus. Abſit enim vt propter alienos labores nos iactemus. Hoc enim dixit.

Non in aliena regula in ijs quæ præparata ſunt gloriari.

Eos autem ſignificat qui & ijs qui nondum crediderunt nolunt prædicare, eos autem qui prædicationem acceperuut conãtur corrumpere. Qoia autem ſæpe vſorpauerat hoc verbum, Gloriemur, ne quis eum verè gloriari, & de ſe magnificè ſentire exiſtimaret, neceſſario ſubiunxit.

Qui autem gloriatur, in Domino glorietur.

Nou enim in nobis ipſis gloriamur, nobiſque placemus, ſed in donis diuinis exultamus.

Non enim qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat.

Nou enim oportet nobis ipſis de virtute ferre teſtimonium, ſed diuinam expectare ſententiam. Deinde cùm eſſet ſuas laudes perſecututus, aures eorum præmunit, eam rem appellans ſtultitiam.

CAP. XI.

V Tinam ſuſtineretis modicum quid inſipientia mea.

Noui, inquit, quòd non oportet eos qui prudentia & ingenij ſolertia ornati ſunt, proprias laudes recenſere: ſed hoc cogor facere. Suſtinete ergo paruam inſipientiam. Deinde etiam moderatiua ac lenius.

Sed & ſupportate me.

Porro autem oſtendit etiam quis ſit ſcopus & inſtitutum eorum quæ dicta ſunt.

Æmulor enim vos Dei æmulatione. Deſpondi enim vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Timeo autem ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua: ita corrumpantur ſenſus veſtri à ſimplicitate quæ eſt in Chriſto.

Fui veſter pronubus, & nuptiarum conciliator & interceſſor. Per me ſponſi doua accepiſtis. Qua de cauſa de vobis zelotypiam concipio, metuens ue veſtram ſimplicitatem horum ſuperet aſtutia. totam ergo eccleſiam nominauit virginem, ſinceritatem fidei ita vocans. Neque enim omnes qui credunt, profitentur virginitatem: ſed oportet omnes ornari ſincera & vera fide. Valde autem appoſitè non Diaboli ſed ſerpentis meminit, oſtẽdens eos quoque ſicut & ſerpentem effectos eſſe

membra Diaboli. Quinetiam ipſum damnum vocauit corruptionem, quãdoquidem ipſos quoque nominauit virginem.

Nam ſi is qui venit, alium Chriſtum prædicat quem non prædicauimus, aut alium ſpiritum accipitis, quem non accepiſtis, aut aliud Euangelium quod non recepiſtis, recte pateremini.

In eos qui decepti ſunt accuſationem tranſtulit: & apertè oſtendit quænam abſurditas ſequatur ex deceptione. Cur enim, inquit, ſeducti eſtis? Alium vobis Ieſum prædicarunt: alia autem Spiritus dona præbuerant: aliud tradiderunt Euangelium.

Exiſtimo enim nihil me minus feciſſe à magnis Apoſtolis.

Sed eſt, inquit, ſuperuacaneum noſtra cum ijs conferre. Exiſtimo enim nos non diſtare à magnis veritatis prædicatoribus. Porro autem hoc etiam temperauit moderatione. Nõ enim dixit, Æqualis ſum magnis Apoſtolis. Sed Exiſtimo, hoc eſt, puto me nihil ab eis diſtare.

Nam etſi ſum imperitus ſermone, ſed non ſcientia.

Poterat quidem dicere Apoſtolorum principes eſſe idiotas, ſed de illis nihil dixit: De ſeipſo autem dixit, Linguam quidem habeo ineruditam: ſed mentem Dei cognitione exornatam. B

In omnibus autem manifeſtus ſum vobis.

Horum autem vos quoque eſtis teſtes, noſtra enim vobis manifeſta fuerunt.

Aut nunquid peccatum feci, me ipſum humilians, vt vos exaltemini? Quoniam gratis Euangelium Dei euangelizaui vobis.

Huius, inquit, vt eſt veriſimile, accuſor, quòd magna apud vos moderatione vſus ſum, & dum Euangelium prædicarem, ne neceſſarium quidem à vobis alimentum accepi.

Alias eccleſias expoliaui, accipiens ſtipendia ad miniſterium veſtrum.

Neceſſarium alimentum. Rectè autem poſuit Stipendium, quoniam militiæ antea meminerat. Dixit autem ſe expoliaſſe alias eccleſias, quoniam dum prædicaret Corinthijs, alebatur ab alijs.

Et cum eſſem apud vos, & egerem, nulli oneroſus fui. Nam quod mihi deerat ſuppleuerunt fratres qui venerunt ex Macedonia.

Per omnia, & illorum ſordes ac parcitatem, & ſuam munificentiam oſtendit. Apud vos, inquit, C fui, diuinam prædicationem afferens, & indigentia laboraui, nec vos grauare ſuſtinui. Macedones enim ſuppleuerunt quod mihi deerat. Hæc autem eſt maxima Corinthiorum accuſatio. Cùm enim apud eos verſaretur Apoſtolus, nutriebatur ab aliis. Ne autem exiſtimarẽt eum hæc dicere vt aliquid acciperet, neceſſario ſubiunxit.

Et in omnibus ſine onere me vobis ſeruaui & ſeruabo.

Et ne quis exiſtimaret eum eiuſmodi tantum verbis eſſe vſum, adiecit etiam iuſiurandum.

In me, non eſt in græco Theod.

Eſt veritas Chriſti in me, quoniam gloriatio hæc non infringetur in me in regionibus Achaiæ.

Nemo, inquit, os meũ obſtruet, nec huius meæ magnificentiæ priuabit gloriatione. Deinde cùm ſciret grauia eſſe quæ dicebantur, adducit eorum moderationem.

Quare? quia non diligo vos? Deus ſcit.

Teſtatione omnem malam ſuſpicionem expulit. Cur ergo non capis?

Quod autem facio, & faciam, vt amputem occaſionem A *eorum qui volunt occaſionem: vt in quo gloriantur inueniantur ſicut & nos.*

Aduerſariorum gratia hoc facio, eis de nobis maledicendi occaſiones amputans. Oſtendit autem eos ſe verbo iactare, ſed clam rei augendæ ſtudere. Hoc enim dicit paulò poſt, Suſtinetis enim ſi quis vos in ſeruitutem redigit, ſi quis deuorat, ſi quis accipit.

Nam eiuſmodi pſeudapoſtoli, ſunt operarij ſubdoli, transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti. Et non mirum, ipſe enim Satanas transfigurat ſe in Angelum lucis. Non eſt ergo magnum, ſi miniſtri eius transfigurentur velut miniſtri iuſtitiæ, quorum finis erit ſecundum opera ipſorum.

Mos eſt Diabolo diuina imitari, & aduerſus prophetas quidem pſeudoprophetas producere. Angelorum autem figuram imitari, & homines decipere. Non eſt ergo mirum, ſi iſti etiam Apoſtolicæ appellationis perſonas induerint, & doli auxilio ad homines decipiendos vſi ſint. Habebunt autem propediem ſuorũ ſtudiorum fructus.

Iterum dico ne quis me putet inſipientem eſſe: alioqui velut inſipientem accipite me, vt & ego modicum quid glorier.

Cùm ſæpe aggreſſus eſſet propter diſcipulorum vtilitatem ſuos labores perſequi, à ſua rurſus modeſtia refrenatus eſt. Et hic ergo etiam adhortatur, ne videatur apud eos ſe inſipienter gerere. Sin autem non creditis, inquit, ſuſtinete vt inſipientem.

Quod loquor, non loquor ſecundum Deum, ſed quaſi in inſipientia, in hac ſubſtantia gloriæ.

Lex eſt Domini, quæ docet, quando hæc omnia feceritis, dicite, ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus. Luc. 17. Ea de cauſa dixit diuinus Apoſtolus, Quod loquor non loquor ſecundum Dominum, pro eo quod eſt, Præter eius legem hæc loquor. Ne quis autem exiſtimaret omnem eius doctrinam vocari inſipiẽtiam, neceſſario adiecit, In hac ſubſtantia gloriationis. Inſipientem, inquit, meipſum nomino in eiuſmodi verbis.

Quoniam multi gloriantur ſecundum carnem, & ego gloriabor.

Secundum carnem appellauit hic externa, diuitias, nobilitatem, eloquentiam. Etenim aduerſarij, vtpote Hebræi, ſe iactabant, & Abraham patriarcham in medium adducebant.

Libenter enim ſuffertis inſipientes, cùm ſitis ipſi ſapientes. Suſtinetis enim ſi quis vos in ſeruitutem redigit, ſi quis deuorat, ſi quis accipit, ſi quis extollitur, ſi quis in faciem vos cædit. Secundum ignobilitatem dico.

Oſtendit illos ſe temere de pecuniæ contemptu iactare. Ea enim de cauſa addidit illud, ſi quis exedit, & ſi quis accipit. Illud autem, Si quis vos in faciem cædit, pro eo quod eſt, Execratur, contumelia afficit. Hoc enim ſubiunxit. Secundum ignominiam dico, pro eo quod eſt, Propter eam quæ vobis ab illis affertur ignominiam hoc dixi.

Quaſi nos infirmi fuerimus in hac parte.

Vos nos exiſtimatis nihil tale facere propter imbecillitatem.

In quo quis audet, in inſipientia dico, audeo & ego.

Quod autem dictum eſt mitigauit, appellans ſtultitiam. Docet autem quòd nec contumelia afficere, nec exedere, nec accipere audet, ſed ſuos labores oſtendere. Ac primum quidem ponit illa quæ ab eis vt magnifica afferebãtur, docens quòd nec in illis quidem eum ſuperant.

Hebræi

Hebræi ſunt, & ego. Jſraelitæ ſunt, & ego. Semen Abrahæ ſunt, & ego.

Hæc poſuit vt qoæ ab illis dicerentur, & in eis quidem oſtendit æqualitatem: in rectè factis autem quæ ab animi ſententia profieiſcuntur, oſtendit ſe eſſe ſuperiorem.

Miniſtri Chriſti ſunt, vt minus ſapiens dico, plus ego.

Rurſus adiecit illud, Deſipiens, vt oſtendat ſe cogi hæc dicere præter ſententiam. Dicit autem etiam quanam eos ratione antecellat, non adducens in medium miracula, nec & mortuos qui ſorrexerunt, nec claodos qui cucurterunt, nec Dæmones qui fugati ſunt, nec qoæ vniuerſo terrarum orbi allata eſt, ſalutem: ſed ea quæ pro Euangelio perpeſſus eſt.

Jn laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi, ter virgis cæſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui.

Hoc eſt, ſcapha diſſoluta, perpetoo noctu & diu huc & illuc à fluctibus ferebar. Quadraginta autem plagas vna minus ſolent inferre Iudæi.

Jn itineribus ſæpe.

Prædicationis enim gratia viæ labores ſuſcepi.

Periculis fluminum.

Ea enim in itioere cogebar traijcere.

Periculis latronum.

Qui in via aggrediontur.

Periculis ex genere.

Iudæos intellexit.

Periculis ex gentibus.

Clarum eſt qood dicitur.

Periculis in ciuitate.

Significaoit inſurrectiones quę adoerſos ipſom factæ ſunt.

Periculis in ſolitudine.

Loca enim deſerta ſæpe ſolus traijcere coactus eſt.

Periculis in mari.

Naoigatione enim vſus eſt, dum & inſulas & continentem pietate implere ſatageret.

Periculis in falſis fratribus.

Ex ſublimi enim Diabolus iniecit zizania.

Jn labore & ærumna.

Illo quidem docendi, hoc verò operandi.

In vigilijs multis.

Nam ne in vinculis qoidem ſe ſomoo dedebat, vt teſtantur quæ ab eo Philippis facta ſunt.

In fame & ſiti.

Hæc ſunt inooluntaria.

In ieiunijs ſæpe.

Hoc eſt voluntarium.

Jn frigore & nuditate.

Hoc eſt inopiæ & extremæ paupertatis.

Præter illa quæ extrinſecus ſunt.

Pauca, inqoit, ex multis coactus ſom referre.

Inſtantia mea quotidiana.

Agor, inqoit, feror, & circomagor quotidie in concilia, in carceres, io iudjcia.

Solicitudo omnium eccleſiarum.

Quòd ſi etiã ceſſaoeriot qoi me perſeqountor, ipſa me eccleſiarum cura conſumit ac liquefacit. Vniuerſi enim orbis terrarum curam ſuſtineo.

Quis infirmatur, & ego non infirmor?

Non dixit, Compatior, aut miſereor, ſed infirmor. Tanquam enim ipſa infirmitate circundatus, ita excrucior & angor.

Quis ſcandalizatur, & ego non vror?

A Dum alij ſcandalizantur, ego vror & ioeendor:

Si gloriari oportet, quæ infirmitatis meæ ſunt gloriabor.

Oſtendit ſe potuiſſe qoidem gratiam oſtendere, exiſtimauit autem ſibi magis conoeoire tolerantiam.

Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti qui eſt benedictus in ſæcula, ſcit quòd non mentior.

Illud, Deus, rurſus diuidamus à Patre. Noſter enim Deus eſt, ſed pater Chriſti.

Damaſci præpoſitus gentis Aretæ regis, cuſtodiebat ciuitatem Damaſcenorum, vt me comprehenderet: & per feneſtram in ſporta demiſſus ſum per murum, & ſic effugi manus eius.

Periculi magnitudinem per modum fugæ oſtendit.

CAP. XII.

SI gloriari oportet (non expedit quidem) veniam autem ad viſiones & reuelationes Domini.

Mihi quidem non eſt vtilis eorum narratio, ſed vobis. Veſtræ ergo vtilitatis curam gerens, ea cogor dicere, quæ mihi ipſi non puto conducere.

B *Scio hominem in Chriſto, ante annos quatuordecim (ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit) raptum huiuſmodi vſque ad tertium cælum. Et ſcio huiuſmodi hominem (ſiue in corpore, ſiue extra corpus neſcio, Deus ſcit) quòd raptus eſt in paradiſum, & audiuit arcana verba quæ nõ licet homini loqui. Pro huiuſmodi gloriabor, pro me autem nihil, niſi in infirmitatibus meis.*

Multas quidem vidimos reuelationes, vt ipſe etiam dixit. Veniam enim, inquit, ad viſiones & reuelationes Domini. Vnam autem dixit coactus, & eam alij perſonæ attribuit. Noui enim, inquit, hominem, nõ me ipſum. Dicit autem etiam tempus, docens quòd propter illos hæc dicere coactus eſt. Cùm enim quatuordecim anni præteriiſſent, non eſt elocutus ea quæ vt videret dignus eſt habitus. Illud autem, vſque ad tertium cœlum, nonnulli qoidem dixerũt eum dixiſſe per tertiam partem diſtantiæ à cœlo ad terram ſe fuiſſe quidem ſubuectum, & arcana verba audiuiſſe, quæ qoidem non dixit non licere homini aodire, ſed loqoi. Si enim non licuiſſet homini audire, qoo-
C modo ipſe audijt? Sed audijt quidem, ea autem effari non auſus eſt. Nonnolli aotem dicunt verba eſſe res, vidiſſe enim ipſom paradiſi pulcritudinem, & ſanctorum quæ in illo ſunt choreas, & numeroſam ac modolatam hymnorum vocem. Sed quid horum verum ac certum ſit, is nooit qui ea contemplatus eſt. Nos autem ad ea quæ ſunt proxima interpretanda aggrediamur.

Nam & ſi voluero gloriari, non ero inſipiens, veritatem enim dicam.

Quoniam ſæpe ſeipſum appellaoit inſipientem: ne quis ideo exiſtimaret falſa eſſe quæ dicuntur, neceſſario oſtendit eorum veritatem.

Parco autem ne quis me exiſtimet ſupra id quod videt in me, aut aliquid audit ex me.

Propterea vereor omnia dicere, ne de me maiòrem quàm de homine qois opinionem concipiat. Hoc enim etiam in Lycaonia factum eſt. Cùm enim eom eſſe Deom putaſſent, tauros ſacrificare Act.14.
conati ſont: ſed diſrupta veſte oſtendit quam habuit naturam.

Et ne magnitudo reuelationum extollat me: datus

eſt mihi ſtimulus carnis meæ Angelus Satanæ, vt me colaphizet.

Per hæc rurſus oſtendit ſe multis dignatum eſſe reuelationibus. Ideo euim dicit, Vtilitatis meæ Dominus curam gereus, mihi omnis generis tentationes attribuit, ea ratione ingentes ſpiritus refrenās, & non permitteos vt uimis elatum aut glorioſum aliquid cogitarem. Angelum enim Satanæ iniurias, contumelias, & populorum inſurrectioues appellauit. Idq́ue in ijs quæ conſequuntur interpretatur apertius.

Propter quod ter dominum rogaui vt diſcederet à me, & dixit mihi. Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur.

Oſtendit naturæ imbecillitatem. Oraui enim inquit, vt liberarer à tentatiouibus. Oſtēdit etiam Domini conſolationem. Gratiæ enim donum dixit ſufficere ad conſolandum: eorum autem qui prædicant imbecillitatem & tolerantiam apertè oſtendere eius qui prædicatur potentiam.

Libenter ergo gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Chriſti.

Docuit quem nam appellauerit Angelum Satanæ. Ne quis autem exiſtimet infirmitatem eſſe affectionem corporis, de ea apertius eloquitur.

B *Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumelijs, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in anguſtijs pro Chriſto. Cum enim infirmor, tunc potēs ſum.*

Et non dixit, ſuſtineo, ſed placeo mihi, hoc eſt, gaudeo, delector, læto & tranquillo animo ſuſtineo ea quæ accidunt. Quæ enim videtur imbecillitas, ea mihi veram potentiam conciliat. Poſtquam hæc perſecurus eſt, ſubiunxit,

Factus ſum inſipiens.

Glorians ſcilicet, & eius cauſam docet.

Vos me coegiſtis.

Hoc eſt, dum allatis aduerſus me calumnijs credidiſtis. Hoc enim ſignificant quæ ſequuntur.

Ego enim a vobis debui commendari.

Vos enim debebatis me defendere, & de mea vita ferre teſtimouium.

Nihil enim minus feci ab ijs qui ſunt ſupra modum Apoſtoli.

Laudem rurſus moderatus eſt, & cùm plures labores ſuſcepiſſet, ne ſe quidem ſimpliciter Apoſtolis exæquare in animum induxit: ſed nihil quidem ab eis ſe diſtare dixit: & rurſus ad ſuam reuertitur modeſtiam.

C *Tametſi nihil ſum. Signa tamen Apoſtoli facta ſunt ſuper vos in omni patientia, in ſignis, & prodigijs, & virtutibus.*

Ne ad me reſpiciatis, ſed examinate gratiam. Vos enim Apoſtolicæ digoitatis fuiſtis teſtes: & ſpiritalis teſtimonij fuiſtis ſpectatores. Recte autem ſignis tolerantiam præpoſuit, mentis enim recte facta ſunt multo præſtantiora.

Quid eſt enim quod minus habuiſtis præ cæteris eccleſijs, niſi quod ego ipſe uon grauaui vos?

Quod vos ſpiritale donum uon accepiſtis? niſi me forte eo ſolum nomine reprehendatis, quòd corporale adminiculum à vobis non acceperim. Deinde ironice.

Donate mihi hanc iniuriam.

Fateor, in hac re peccaui, & peto veniam. Ne autem rurſus exiſtimatent aliqui, quòd hæc tanquam exprobrans dicit, & vt ab eis accipiat hoc agit, hoc inſtitutum ſe quoque deinceps ſeruaturum pollicetur.

A *Ecce tertio hoc paratus ſum venire ad vos: & non ero vobis grauis.* Hoc, mox in Græco.

Deinde eius quod dixit aſperitatem lenit.

Non enim quæro quæ veſtra ſunt, ſed vos.

Vſus etiam quadam naturali ſententia.

Nec enim debent filij parentibus theſaurizare, ſed parentes filijs.

Pecuniam non concupiſco, ſed veſtras animas deſidero. Scio enim etiam patres filijs diuitias congerere, ego autem ijs etiam qui ſunt patres me plus facturum profiteor.

Ego autem libentiſſime impendam & ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris.

Pro eo quod eſt, Etiam me ipſum douo pro vobis.

Licet plus vos diligens, minus diligar.

Hæc eſt cum moderatione reprehenſio, moleſtus enim eis fuit dum eos parum amoris inſimulat: lætitia autem affecit, dum vehemētiſſimum ſuum in eos oſtendit.

Sed eſto ego vos non grauaui, ſed cùm eſſem aſtutus, dolo vos cepi. Nunquid per aliquem eorum, quos miſi ad vos, circumueni vos? Rogaui Titum, & miſi cum illo fratrem. Nunquid Titus vos circumuenit? Nonne eodem ſpiritu ambulauimus? Nonne ijſdem veſtigijs?

Sed dixerit fortaſſe quiſpiam, quòd calliditate vſus præſens quidem nihil acceperim: ſed acceperim per eos quos ad vos miſi. Dicite per veritatem ipſam, an quis eorū qui ad vos à nobis miſſi ſunt, ſiue Titus, ſiue aliquis alius, vſus eſt poteſtate quæ data eſt prædicatoribus. Donatiouem autem appellat πλεονεξίαν, hoc eſt auaritiam ſeu plura habendi cupiditatem, quoniam hoc natura inſitum eſt ei qui dat præter animi ſententiam, vt etiamſi debitum exoluat, à ſe tamen per auaritiam eripi exiſtimet. Poſtquā hæc ad Pſeudapoſtolos confutandos diſſeruit, eis Doctoris authoritatem oſtendit.

Olim putatis quòd excuſemus nos apud vos.

Fortaſſe, inquit, etiam excuſationem humilitatis, & abiectionis argumentum eſſe ducitis.

Coram Deo in Chriſto loquimur.

Sd nos hæc ſub Deo teſte dicimus, à mandatis Domini Chriſti illuminati. Illud enim, in Chriſto, pro eo quod eſt, ſecundum Chriſtum, qui ita dicit, Si munus tuum offeras ad altare, & illic recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid aduerſus te, relinque muuus tuum ante altare, & abi primum, & reconciliare fratri tuo, & tunc veniens offer muuus tuum. Et rurſus. Luceat lux veſtra coram homiuibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Hoc ipſe etiam hic dicit. Matth. 5.

Omnia enim chariſſimi propter ædificationem veſtram.

Siue enim uos abijcimus humileſq́ue reddimus, ſiue alta & ſublimia loquimur: ſiue reprehendimus, ſiue laudamus, omnia veſtræ ſalutis cauſa facimus.

Timeo enim ne forte cùm venero, non quales volo inueniam vos, & ego inueniar à vobis, qualem non vultis.

Dicit autem & quænam apud eos abhorret, & deprecatur.

Ne forte contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, detractiones, ſuſurrationes, inflationes, ſeditiones ſint inter vos.

Eos etiam horum in priori epiſtola arguit.

Ne

Ne iterum cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis qui ante peccarunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia, & fornicatione, & impudicitia quam geſſerunt.

Humilitatem ſuam vocauit illorum iniquitatem, confirmans ea quæ iam dixerat. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non vror? Dixit autẽ non ſimpliciter ſe lugere eos qui peccauerunt, ſed eos qui poſt peccatum non vſi ſunt pœnitentiæ remediis. Aperte autem reprehendit doctrina Apoſtolica Nouati arrogantiam.

CAP. XIII.

Deut. 9. *Ecce tertio hoc venio ad vos. In ore duorum vel trium ſtabit omne verbum.*

Pro perſonis res poſuit, in eos qui pœnitentiam negligunt teſtimonium ferens, & eos terrefaciens.

Prædixi enim & prædico, vt præſens vobis, & nunc abſens, iis qui ante peccauerunt, & ceteris omnibus, quòd ſi venero iterum, non parcam.

B Apoſtolicam poteſtatem aperuit, vim peccati metu coercere tentans, erat enim eis facile & ſuos docere, & alienos punire. Diuiniſſimus enim Petrus Ananiam & illius coniugẽ, qui fuerant ex numero eius diſcipulorum, verbo morti tradidit. (Act. 5.) Elymã autem qui erat ex infidelibus, & contradicebat, ipſe beatus Paulus tenebris multauit, eius videndi ſenſum extinguens. (Act. 13.)

An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus, qui in vobis non infirmatur, ſed potens eſt in vobis?

Experientiam, vt videtur, vultis accipere Chriſti qui in me loquitur, licet eius potentiam apertè didiceritis.

Nam & ſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei.

Etſi enim crucis paſſionem ſuſtinuit propter mortalem naturam corporis, viuit tamen, & vita eſt, vt Deus & Dei filius. Huic ſimile eſt illud. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo ipſum. (Ioan. 2.) Si autem alicubi quidem vnigeniti diuinitas dicitur corpus ſuſcitaſſe, aliquando autem ipſe Pater, hoc nullam habet differentiam. Quæ enim fiunt à filio ſæpe patri diuina ſcriptura attribuit. C Ita omnium quidem opifex vnigenitus, rurſus autem etiam opifex vocatur eius pater. Sed nos ad interpretationem reuertamur.

Nam & nos infirmi ſumus in illo: ſed viuimus cum eo ex virtute Dei in vobis.

Et nos etiam ſimiliter & paſſionum cum eo ſumus participes, propter ipſum enim eas ſuſtinemus, participes quoque vitæ vna cum eo erimus. Pollicetur enim reſurrectionem Dei potentia.

Voſmetipſos tentate ſi eſtis in fide: ipſi vos probate.

Non noſtra, ſed vos ipſos examinate ac diſquirite, & conſiderate an verè eſtis in fide fundati.

An non cognoſcitis voſmetipſos, quod Ieſus Chriſtus in vobis eſt, niſi forte reprobi eſtis?

Oportet enim vos ſcire quòd ipſum Chriſtum Dominum habetis inhabitantem. Qui enim non habet hanc fidei cognitionem, deſertus eſt, hoc enim dixit illud, Reprobi. Quia enim paulò antè dixerat Chriſtum in ipſo loqui, eos docuit quòd in ipſis habitet, & ambulet, vt eſt Propheticum oraculum.

A *Spero autem quòd cognoſcetis quòd non ſumus reprobi.*

Minaciter hoc dixit, tanquam ſpiritalem eis potentiam oſtenſurus, ſed ſuam rurſus oſtendit beneuolentiam.

Oramus autem Deum, vt nihil mali faciatis: non vt nos probati appareamus: ſed vt vos quod bonum eſt faciatis, nos autem vt reprobi ſimus.

Deprecor, inquit, à vobis aliquam occaſionem accipere, vt Apoſtolicæ gratiæ oſtendam operationem. Oro potius & opto, vt vos in omnibus bonis reſplendeatis, nos autem noſtram potentiam occultemus.

Non enim poſſumus aliquid aduerſus veritatem, ſed pro veritate.

Quomodo enim fieri poteſt, vt vobis ea quæ decet perſequentibus, nos punientem operationem oſtendamus?

Gaudemus enim quoniam nos infirmi ſumus: vos autem potentes eſtis. Hoc & oramus, veſtram conſummationem.

Eadem diuerſo modo dixit, quem in eos habet amorem oſtendens.

Ideo hæc abſens ſcribo: vt non præſens durius agam ſecundum poteſtatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in deſtructionem.

Oſtendit etiam pœnam eſſe ædificationem. Vno enim, vel duobus punitis, vniuerſus cœtus vtilitatem accipit. Ita etiam mortuo Anania & Saphira factus eſt timor magnus ſuper omnes qui audierunt. Hic ab acerbiori ceſſans oratione, vtilem admonitionem attulit.

De cætero fratres gaudete.

Eorum enim qui ſe rectè & ex virtute gerunt proprium eſt, lætitia.

Perfecti eſtote.

Pro eo quod eſt, Ea quæ deſunt supplere.

Exhortamini.

In tentationibus vos mutuo conſolamini.

Idipſum ſapite.

Concordia colligamini, eadem ſit veſtra ſententia.

Pacem habete.

Erga vos, & apud vos inuicem & ante omnia apud Deum qui ſeruauit.

Et Deus pacis, & dilectionis erit vobiſcum.

Si vos enim in his recte gerere viderit, veſtri omni ex parte curam geret, quandoquidem ipſe has leges tulit.

Salutate inuicem in oſculo ſancto.

Pro eo quod eſt, Citra dolum ac ſimulationem, modeſtè ac pudicè, vt qui ſitis alterum alterius membra, & corpus Chriſti.

Salutant vos ſancti omnes.

Coniunxit eis illos etiam qui in vniuerſo terrarum orbe crediderunt.

Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas Dei, & communicatio ſancti Spiritus ſit cum omnibus vobis, Amen.

Non hæc poſuit per diuiſionem: nec hæc quidem Chriſto tribuit: illa verò Patri, alia autem Spiritui. Sæpe enim charitatem in Spiritu ſtatuit, & communicationem in filio, & gratiam in Deo & patre. Ita etiam in priore Epiſtola cùm operationem in Patre poſuiſſet, eam paulò pòſt dixit de ſpiritu. Aliter autem etiam poſuit ordinem perſonarum, non eum ſubuertens qui fuit poſitus à Domino, ſed docens quòd ordo nominum

non ſignificat diuerſitatem naturæ vel potentiæ, vel authoritatis aut dignitatis differentiam. Nos quoque oremus vt Apoſtolica benedictione digni habeamur, & bona promiſſa conſequamur, gratia & benignitate Dei & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, cum quo Patri cum ſanctiſſimo Spiritu, gloria & magnificentia nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum, AMEN.

Secunda ad Corinthios Epiſtola ſcripta eſt Philippis per Titum & Lucam.

ARGVMENTVM PRIMÆ EPISTOLÆ AD GALATAS.

AGRESTE & incultum genus Galatarum beatiſſimus Paulus excoluit, & in eo ſemina pietatis deiecit. Cùm ij autem creſcerent, & denſam ſegetem oſtenderent, accedentes quidam ex Iudæis qui crediderant, ea quæ ſunt legis ſuperflua iis præterea adſeminare magno ſtudio contendebant, diuiniſſimos Apoſtolos, Petrum & Iacobum, & Ioannem, & alios omnes ſe habere magiſtros ac doctores gloriantes, & ſe quæ eis videbantur facere iuueniliter iactantes. Diuinum autem Paulum calumniantes, nec ipſum Domini doctrinam accepiſſe dicentes, & cùm fuiſſet Apoſtolorum diſcipulus, ſe eius doctrinæ regulam corrumpere, & præter illorum decretum legem tranſilire. Cùm hæc & his ſimilia dicerent, multis Galatis perſuaſerunt legalem inſtitutionem amplecti, & circuncisionem ſuſcipere. Cùm hæc ergo reſciuiſſet diuinus Apoſtolus, ſcripſit hanc epiſtolam, & calumniarum quæ in ipſum illatæ fuerant falſitatem arguens, & vitæ ex lege inſtitutionem poſt gratiam ſuperuacaneam oſtendens. Primum autem ſua expoſuit, docens ſe quoque eſſe ſupernam vocationem aſſecutum, non hominum doctrina, ſed à voce Domini perſuaſum. Hæc autem dicit, non Apoſtolis detrahens, ſed morbum qui ingruerat aptis curans medicamentis. Quòd enim ſeipſum vocet abortiuum, & ſe Apoſtolorum vltimum, & peccatorum primum, & blaſphemum nominet, & perſecutorem & iniurium, ij ſciunt qui eius ſcripta legunt: ſed hic dum damnum quod acceperant amolitur, ſua aperire coactus eſt, & eos qui Euangelium corrumpebant falſi conuincens, & eorum qui ab illis inducti erant morbum curans.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLÆ AD GALATAS.

PAVLVS Apoſtolus non ab hominibus, neque per hominem.

Prooemium ſtatim in eum illatam calumniam arguit. Apoſtolicam enim gratiam ſe accepiſſe dicit, non hominibus ei hoc donum dantibus: nullus enim ex diuinis eum cepit Apoſtolis: ſed ipſe Dominus vocauit eum cœlitus, homine non vſus adminiſtro. Hoc enim dixit, Non per hominem. Deinde eum qui vocauit oſtendit.

Sed per Ieſum Chriſtum.

Chriſtum non eſt in Græco Thε. Et ne quis exiſtimaret filium eſſe patris adminiſtrum, inueniens adiectum illud, Per, ſubiunxit.

Et Deum Patrem qui ſuſcitauit eum à mortuis.

In vtraque enim perſona poſuit illud, Per, docens ab hac præpoſitione nullã ſignificari naturæ differentiam. Hoc quoque, Qui ſuſcitauit eum à mortuis, non diuinitatis vnigeniti, ſed prædicationis concordiam oſtendit, quòd diuinæ incarnationis myſterium non ſolus filius diſpenſauit, ſed ipſe etiam pater eius fuit prouidentiæ particeps. Quoniam enim qui legem defendebant, ſe Deum per legis obſeruationem colere exiſtimabant, oſtendit diuinus Apoſtolus, non ſolum filium, ſed etiam patrem nouum teſtamentum ſuppeditaſſe.

Et qui mecum ſunt omnes fratres.

Oſtendit ſe habere multos adiutores prædicationis.

Eccleſiis Galatiæ.

Non enim vni ciuitati, ſed toti genti ſcribit, vbique enim morbus ſerpſerat.

Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro & Domino Ieſu Chriſto: qui dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris.

Oſtendit eam quæ eſt ex lege vitæ inſtitutionẽ non potuiſſe à peccatis liberare, ſed Dominum

CHRISTVM qui pro nobis mortem ſubijt, & genus à peccati debitis liberauit.

Vt eriperet nos de præſenti ſæculo nequam.

Malum ſæculum non vocauit elementa, vt ſenſit ſtupidus Manichæus, ſed præſentem vitam, hoc eſt, quæ hic fit ad tempus hominũ vitæ tranſactionem: in qua locus habet peccatum. Qui enim mortali natura adhuc ſumus circundati, hi quidem maiora, illi verò minora peccata admittimus. Sed poſtquam ad immortalem illam vitam traducti, & à præſenti corruptione ac interitu liberati, & incorruptione induti fuerimus, erimus peccatu potentiores. Hanc autem ſpem nobis dedit Chriſtus Dominus, qui pro nobis mortẽ ſubiit: & primus quidem ſurrexit à mortuis: nobis autem omnibus eſt reſurrectionem pollicitus, eripuit autem nos à præſenti ſæculo malo, hoc eſt, ab ea quæ fit in præſenti vita traductione, in qua locum habet improbitas. Quòd autem vita non eſt omnibus damnoſa, nec affert omnibus detrimen-
Philip. 1. tum, ipſe docuit Apoſtolus. Ita autem dicit. Sin autem viuere in carne hoc etiam eſt mihi fructus operis, & quid eligam non noui, & præfert viuere quàm cum CHRISTO eſſe, propter lucrum quod hinc oritur. Dicit etiam de Epaphrodito.
Philip. 2. Miſertus eſt eius Dominus vitam ei largiens. Præſens ergo ſæculum non eſt natura malum: ſed in ipſo nonnulli improbè verſantur. Oſtendit etiam quàm ſit momentaneum. Præſens enim ſeu inſtãs id vocauit. Porro autem non ſolum Chriſtus Dominus noſtram ſalutem diſpenſauit, ſed etiam conſentiente & comprobante Patre id fecit. Hoc enim ſubiungit.

Secundum voluntatem Dei & Patris noſtri, cui gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

Vbique Patrem cum CHRISTO cõiungit, docens ei quoque videri, vt nos non ex lege, ſed ex Euangelio vitam inſtituamus. Hic ergo præfationem impleuit, quam pulchrè & vt decuit fecit, & quis ſit prædicationis ſcopus ſummatim docuit, eos autem accuſare incipit.

Miror quòd ſic cito transferimini ab eo qui vos vocauit in gratia Dei, in aliud Euangelium quod non eſt aliud: niſi ſunt aliqui qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Chriſti.

Accuſationem ſumma impleuit ſapientia. Oſtendit enim legis obſeruationem eſſe legiſlatoris inficiationem. Non enim dixit, Transferimini ab illa doctrina in hanc: ſed ab eo qui vos vocauit. Quiſnam ſit autem qui vocauit, docent quæ conſequuntur. In gratia Dei. Ipſe, inquit, pater qui legem dedit, vos vocauit ad hoc Euangelium. Cùm hoc ergo reliquiſtis, & ad legem reuerſi eſtis, ab eo qui vocauit defeciſtis. Hoc autem relicto Euangelio, aliud non inuenietis. Non enim alia per nos, alia verò per alios Apoſtolos prædicat Dominus: ſed idem prædicamus omnes, qui ſumus amatores veritatis Qui autem contraria ſentiunt, nihil vobis diuinũ tradunt: ſed diuina conantur corrumpere. Deinde contrariorum recordatione incenſus, & iuſta indignatione percitus, à pietate alienum appellat qui conatur alia prædicare, & clam.

Sed licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema ſit.

Quoniam illi dicebant diuinos Apoſtolos legem ſeruare, illos quidem diuinus reliquit Apo-
A ſtolus, ne inuidia quadam & maleuolentia videretur hoc facere: ad id autẽ quod maius eſt proceſſit. Omnia per id quod maius eſt comprehendens, & ſeipſum ante alios ſubiecit execrationi. Angelorum autem meminit, non quòd ſuſpicaretur ne quis ſanctorum Angelorum doceret contraria diuinæ prædicationi: ſciebat enim hoc fieri non poſſe, ſed vt per id omnem hominum nouitatem expelleret.

Sicut prædiximus, & nunc iterum dico. Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepiſtis, anathema ſit.

Nemo enim exiſtimet nos priora dixiſſe per iram, ideo enim eadem iterum diximus. Porro autem prætermiſſis hic Angelis, indefinitè dixit. Si quis vobis euangelizat: & docens quòd Dei cultũ omnibus ſimul præferens, hæc dicere coactus eſt, ſubiunxit.

Modo enim hominibus ſuadeo, an Deo? An quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem.

Si vellem homines obſeruare & colere, non inter eos annumerarer qui patiuntur perſecutionem, ſed in eorum numerum referrer, qui cum veritate
B bellum gerunt. Nemo ergo me exiſtimet venari gloriam ab hominibus, & ea de cauſa hæc quæ dico contexere. Ab hoc loco deinceps narrat quomodo à diuina gratia vocatus ſit, & quomodo cum Apoſtolorum coryphæis de prædicatione pactum conuentum fecerit.

Notum enim vobis facio fratres Euangelium, quod euangelizatum eſt à me, quod non eſt ſecundum hominem.

Non eſt, inquit, ab humanis rationibus compoſitum. Quid ita?

Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici.

Sed quem nam habuiſti doctorem?

Sed per reuelationem Ieſu Chriſti.

Sapienter admodum poſuit illud. Reuelationem. Aſſumptus enim erat Dominus CHRISTVS, & non amplius ſimiliter ab omnibus videbatur, ei autem in via reuelatus eſt, & eum prædicationis miniſterio dignatus. Hæc autem rurſus poſuit aduerſus illorum calumnias, docens ſe ne in hoc quidem eſſe alijs Apoſtolis inferiorem. Sicut enim illi ab ipſo doctrinam acceperunt, ita etiam ipſe
C ipſum doctorem habuit.

Audiſtis enim conuerſationem meam aliquando in Iudaiſmo, quòd ſupra modum perſequebar eccleſiam Dei, & expugnabam illam: & proficiebam in Iudaiſmo ſupra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator exiſtens paternarum mearum traditionum.

Nihil vos latet eorum quæ ad me pertinent. Etſi enim magnis locorum interuallis à Iudæis diſtatis, fama tamen vbique peruaſit, & mea omnibus manifeſta reddidit, quòd olim eram eccleſiæ infeſtus, & hoſtis apertus: meumque erat inſtitutum eius fundamenta funditus euertere: & meis æqualibus ardentius incitabat aduerſus prædicatores, & hæc faciebam legem defendens, & dum eam defenderem, erat mihi aduerſaria Euangelij prædicatio.

Cùm autem placuit ei qui me ſegregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam ſuam, vt reuelaret filium ſuum in me, vt euangelizarem illum in gentibus.

Rurſus hic patrem filio coniunxit, & cum dixit

cognoſcere quæ ad ipſum pertinebant etiam ante ſæcula, & poſtea eum vocaſſe quando ſibi viſum eſt. Hanc autem mihi, inquit, gratiam impertijt, nun vt legem prædicem, ſed vt reuelem filium gentibus.

Continuo non acquieui carni & ſanguini: neque veni Hieroſolymam ad anteceſſores meos Apoſtolos.

Hæc omnia dicit aduerſus illorum calumnias. Illi enim dicebant eum accepiſſe doctrinam ab Apuſtolis: ſed eum quæ conuenerant tranſgredi. Cogitur ergo ea quæ ad ſe pertinẽt narrare, quod in nulla fecit epiſtola. Dicit enim. Cùm illa vocatione dignus eſſem habitus, non ſtatim cucurri Hieroſolymam: ſed mihi ſuffecit ab illu data gratia, fuiſſet enim valde abſurdum vt qui doctrinam à Deu acceperat, de ea communicaret cum hominibus.

Sed abij in Arabiam, & iterum reuerſus ſum Damaſcum.

Statim, prædicationem aggreſſum ſum, ijs qui Dei cognitionem noodum acceperant, Euangelium afferens.

Deinde poſt annos tres veni Hieroſolymam videre Petrum.

B Et hoc rurſus oſtendit eius animæ virtotem, eteoim cùm humana doctrina non indigeret, vt qui ab vniuerſorum Deo eam accepiſſet, Apoſtolorum principi quem par eſt honorem tribuit. Ea enim de cauſa ad eum venerat, non vt ab eu aliquid diſceret, ſed vt ſolum videret. Porro autem oſtendit etiam beneuolentiam.

Et manſi apud eum diebus quindecim. Alium autem Apoſtolorum vidi neminem: niſi Iacobum fratrem Domini.

Vocatur quidem frater Domini, ſed non erat natura, ſed nec fuit Ioſephi filius, vt quidam exiſtimarunt, ex priori matrimonio natus, ſed erat quidem Cleophæ filius: Domini autem conſobrinus. Habuit enim matrem matris Domini ſororem.

Quæ autem ſcribo vobis, ecce coram Deo quòd non mentior. Deinde veni in partes Syriæ, & Ciliciæ. Eram autem ignotus facie eccleſiis Iudææ: quæ erant in Chriſto, tantum autem auditum habebant, quod qui perſequebatur nos aliquando, nunc euangelizat fidem quam aliquando expugnabat, & in me clarificabant Deum.

C Cùm intelligerent repentinam mutationem, & quòd lupus facit ea quæ ſunt paſturum, ex me capiebant occaſiooem Dei laudandi.

CAP. II.

DEinde poſt annos quatuordecim iterum aſcendi Hieroſolymam cum Barnaba, aſſumpto & Tito. Aſcendi autem ſecundum reuelationem.

Ambo lungo tempore Antiochiæ verſati, & plurimos ex gentibus piſcari ſuot, ex lege gratiæ eis viuere præcipientes. Cùm autem veniſſent ex
Act. 15. Iudæa qoidam legis defenſores, conabantur perſuadere gentibus, vt legalem vitæ inſtitutionem amplecterentur. Sed magni veritatis præcones Barnabas & Paulus, quæ ab eis afferebatur doctrinam repulerunt. Cùm autem vellent fidelium cœtui perſuadere, id quoque magnis videri Apoſtolis, curſo qoidem in Iudæam contenderunt, quę ab illis autem facta fuerant Apoſtolos docuerunt, & literas attulerunt quæ apertè præciperent legis iogum non imponere gentibus, niſi vt abſti-
Act. 21. nerent ab immulatis, & fornicatione, & ſuffocato, & ſanguine. Exiſtimu diuinum Apuſtolum A hæc narrare.

Et contuli cum illis Euangelium, quod prædico in gentibus: ſeorſum autem ijs qui videbantur aliquid eſſe: ne fortè in vanum currerem, aut cucurriſſem.

Iis qoi videbantur aliquid eſſe, pro eo quod eſt, Inſignibus, eis autem prioatim expoſuit, quoniam multi erant qui pro lege æmulationem babebant, ſicut air beatus Iacobus. Illod aotem, Ne fortè in vanum currerem, aot cucurriſſem, non poſuit de ſeipſo, ſed de alijs, hoc eſt, vt omoes intelligant concordiam & conſenſionem prædicationis: & quòd alijs etiam placeant quæ à me prædicaotur.

Sed neque Titus, qui mecum erat, cùm eſſet gentilis compulſus eſt circuncidi.

Hoc eſt maximum argumentum, qoòd non placebat Apoſtolis vt qui erant ex gentibus legem ſeruarent. Titum enim qui erat incircunciſus, & vucatus ex gentibus, minimè iuſſerunt circuncidi, licet plurimi vellent contrarium. Hoc enim dicit.

Sed propter ſubintroductos falſos fratres, qui ſubintroierunt explorare libertatem noſtram, quam habemus B *in Chriſto Ieſu, vt nos in ſeruitutem redigerent.*

Coniunctio Autem eſt ſuperuacanea ad orationis cuoſtructionem. Hæc enim eſt eorum quę dicontur ſeotentia. Sed nec Titus, quamuis eſſet Græcus, coactus eſt circuncidi propter introductos ſalſos fratres, & quæ ſequuntur. Libertatem autem vucat viuendi rationem extra legem.

Quibus neque ad horam ceſſimus ſubiectioni: vt veritas Euangelij permaneat apud vos.

Contentioſam enim eorum mentem ne tantillum qoidem ſoſtinuimus: ſed veritatem Euangelij omnibus prærolimos. Hæc quidem dixit de ijs qui mente legi ſeruiebant. Sed quoniam veriſimile erat etiam Galatas dicere, quòd ipſi etiam primi ex Apoſtolis lęgem ſeruaot: ſciebat autem diuinus Apoſtolus, eos ad Iudæorum qui crediderant, infirmi autem adhuc erant, imbecillitatem ſe demittentes huc cogi facere; in mediu interceptus, & eus qoidem accuſare abſurdiſſimum arbitratus, eorum autem ſcopum & inſtitutum nolens aperire, ne eorum conſilio aliquid damni afferret, media quadam via ingreditur: & C ea quidem quæ fiunt ægrè ferre præ ſe fert, de eis autem aliquid dicere grauatus. Dei ſententiæ totum relinquit.

Ab ijs qui videbantur eſſe aliquid, quales aliquando fuerint nihil mea intereſt. Deus enim perſonam hominis non accipit.

Deeſt interpretatio mediæ partis capituli.

DE alijs ergu, inquit, qui lege malè vſi ſunt hæc dixi, vt qui ægrè ferrem meus diſcipulos hinc lædi. Hoc enim etiam dixit.

Quomodo gentes cogis iudaizare?

Tuum eſt decretum ne ij ex lege viuant, res autem repugnant & cuntradicunt ijs quæ iam ſcripta ſunt. Magnus autem Petrus ea quæ dicuntur ſilentiu confirmar, propemodum dicens ijs qui ex Iudæis crediderant, & præſentes erant. Nos iuſtè reprehendit, nec ijs quæ dicuntur licet contradicere. Quòd enim ijs quæ dicebantur acquieuerit, eorum qui aodiebant vtilitatis curam gerens, cuiuis eſt manifeſtum. Quooiam ergo hic quidem reprehendit, ille verò ſilentiu reprehenſionẽ excepit:

excepit: & ijs qui ex Iudæis crediderant, & ijs qui ex gentibus, medicamentum vtile compoſitum eſt. Hæc autem ſcripſit ad Galatas diuinus Apoſtolus, docens quòd etiam magni & primi Apoſtoli, Iudæorum imbecillitatis gratia, legem ſeruare nonnunquam ſuſtinuerunt: ſed nõ hoc ſemper fecerunt. Porro autem dicit etiam alia, quæ dixit beato Petro, præſentium Iudæorum vtilitatis curam gerens. A

Autem non eſt in Græco.

Nos natura Iudæi, & non ex gentibus peccatores. Scientes autem quòd non iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti, & nos in Chriſto Ieſu credidimus, vt iuſtificemur ex fide Chriſti, non ex operibus legis.

Natura Iudæi, pro eo quod eſt, Qui hoc ſumus à maioribus, qui genus ab Abraham ducimus, & hoc genus iactitamus. Quoniam vidimus fieri nõ poſſe vt vera iuſtitia ex vitæ ex lege inſtitutione percipiatur, Domino Chriſto credidimus, iuſtitiam quæ eſt ex fide colligentes, & bona promiſſa expectantes.

Propter quòd ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro.

Quæ ſunt legis neceſſaria, ipſa etiam natura docuit, videlicet, Non adulteraberis, Non occides, Non furaberis, Nõ feres falſum teſtimonium aduerſus proximum, Honora patrem & matrem, & quæ ſunt eiuſmodi: quæ autem conſtituta fuerant de ſabbatiſmo, de circuncisione, leproſo, & eo qui ſeminis profluuio laborat, de ſacrificijs, & aſperſionibus, ea erant legis propria. Natura enim nihil de ijs docuit. Hæc ergo dicit legis opera. Eorum tranſgreſſio quidem erat peccatum, obſeruatio autem, non erat rectus ac perfectus perfectæ iuſtitiæ effectus. Per ea enim alia ſignificabantur, ſed Iudæis tamen illo tempore conueniebant. De his dixit diuinus Apoſt. quòd non iuſtificabitur ex operibus legis omnis caro. Deinde quæ dicta ſunt ſyllogiſmo colligit. B

Quod ſi quærentes iuſtificari in Chriſto, inuenti ſumus & ipſi peccatores: nunquid Chriſtus peccati miniſter eſt? Abſit.

Si autem quòd lege relicta ad Chriſtum acceſſimus, per fidem in ipſum iuſtitiã aſſequi expectantes, hoc reputatum eſt tranſgreſſio, in ipſum Chriſtum Dominum culpa conferetur. Ipſe enim nobis nouum oſtendit teſtamentum. Sed abſit vt hanc committamus blaſphemiam. C

Si enim quæ deſtruxi iterum ædifico, præuaricatorem me conſtituo.

Hæc non de ſe ſolum dixit, ſed etiam de Apoſtolis, nam illis etiam viſum eſt, vt qui ex gentibus crediderant, nequaquam legem ſeruarent. Apertè autem, inquit, tranſgredimur ea quæ ſunt conuenta, ea quæ ædificauimus diruentes, gentes autem ædificauimus, non ſuper legis, ſed ſuper Chriſti fundamentum. Admodum autem ſapienter retorſit reprehenſionem. Nam cùm illi legem non ſeruare, vocarent tranſgreſſionem, ipſe tranſgreſſionem vocauit legis obſeruationem. Deinde hoc docet apertius.

Ego enim per legem legi mortuus ſum, vt Deo viuam.

Ego, inquit, ipſi legi credens, me legi mortuum reddidi. Lex enim mihi Chriſtum prædixit, & præſignificauit. Illi credens, ad eum acceſſi, & illi quidem ſum mortuus, ex illa enim vitam non amplius inſtituo, ſed eius decreta ſequor.

Chriſto confixus ſum cruci.

Cõſepultus enim ſum cum eo per baptiſmum.

Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Chriſtus.

Priorem vitam depoſui, in aliam vitam tranſij, à Chriſto ſumitur mea vitæ inſtitutio, aliam vitam non habeo.

Quòd autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me.

Quinetiam in hac mortali vita vitam immortalem mihi præfinio ac deſcribo, & per fidem illam aſpicio. Ea de cauſa Chriſtus Dominus pro me mortem ſubijt, vt mihi vitam immortalem procuraret.

Non abijcio gratiam Dei.

Qui enim vitam ex lege inſtituit, gratiam contemnit, vt quæ non ſufficiat ad ſalutem.

Si enim per legem iuſtitia, ergo gratis Chriſtus mortuus eſt.

Eſt enim mors Chriſti ſuperuacanea, ſi lex ad acquirendam iuſtitiam ſufficit. Cùm hæc ergo diſſeruiſſet ex ea quæ fuit illi cum beatiſſimo Petrò collocutione, ad ipſos deinceps ſermonem dirigit, & grauiter indignans eos increpat.

CAP. III.

O Inſenſati Galatæ, quis vos faſcinauit non obedire veritati?

Coniunctum eſt cum laude conuitium. Inuidet enim quiſpiam diuiti non pauperi: ijs quorum ſunt res ſecundæ non aduerſæ: ſignificat ergo oratio priorem eorum animi promptitudinem & alacritatem ad pietatem. Oſtendit autem etiam paternam Apoſtoli beneuolentiam. Eos enim deflet, vt qui collectas diuitias perdiderint. Quiſnam, inquit, inuidus & faſcinator Dæmon admirabiles vobis opes eripuit?

Ante quorum oculos Ieſus Chriſtus proſcriptus eſt & in vobis crucifixus?

Ita enim crediditis, tanquam qui ipſam Chriſti crucem contemplari eſſetis. Deinde legem & gratiam inter ſe comparat, & adducit probationes quibus contradici nequit.

Hoc ſolum à vobis volo diſcere. Ex operibus legis ſpiritum accepiſtis, an ex auditu fidei?

In illo tempore, qui ſpiritalem gratiam acceperant; & varijs linguis loquebantur, & prophetabant, & varia miracula faciebant, cõfirmationem prædicationis ex miraculis accipientes. Hoc ergo hic dicit. Lex ne vobis dedit diuini ſpiritus operationem, an ſola fides in Dominum?

Sic ſtulti eſtis vt cùm ſpiritu cœperitis, nunc carne conſummamini?

Spiritum vocauit gratiam: Carnem autem, vitæ ex lege inſtitutionem, quoniam quæ legis ſunt ſuperflua, ea ſunt corporea. In corpore enim verſatur circuncisio, & ſabbati obſeruatio, & lepra, & aſperſiones, & alia eiuſmodi. Deinde contexit accuſationem ex eorum perpeſſionibus.

Tanta paſſi eſtis ſine cauſa.

Non enim pro lege ſed pro Chriſto paſſi eſtis. Qui autem Chriſtum reliquiſtis, & vitæ ex lege inſtitutionem amplexi eſtis, nihil ex paſſionibus deinceps lucri facitis. Sed bonam eis ſpem oſtendens, ſubiunxit.

Si tamen ſine cauſa.

Si enim vultis manere in gratia, pro veſtris perpeſſionibus mercedem accipietis. Deinde de donis differit apertius.

Qui ergo tribuit vobis ſpiritum, & operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei?

Cùm fructum ſic oſtendiſſet, ex eis quæ olim facta ſunt eis ſertum rurſus contexit.

Scriptum eſt non eſt in Græco. Gen. 15. *Sicut ſcriptum eſt. Abraham credidit Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.*

Hæc fuſius ſcripſit in epiſtola ad Romanos. Porrò autem in hoc qooque capite docet, Abraham fuiſſe ex fide iuſtificatum, & alumnos fidei, qui dicuntur filij Abrahæ. Hoc enim ſubiunxit.

Cognoſcite ergo quòd qui ex fide ſunt, ij ſunt filij Abrahæ.

Dicit etiam modum.

Prouidens autem ſcriptura quòd ex fide iuſtificat gentes Deus: prænuntiauit Abrahæ, quòd Benedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide ſunt, benedicentur cum fideli Abraham.

Gen. 12. Deus hæc ab alto præfinijt & prædixit. Abrahæ enim promiſit benedictionem gentium. Si quis ergo illius cognatione dignus haberi deſiderat, fidem illius imitetur. Cùm fidem ita laudaſſet, & eius fructus ex donis ſpiritus, & ipſam etiam lege antiquiorem ex ipſius legis teſtimonio oſtendiſſet: vetus enim teſtamentum Abrahæ narrat hi- B ſtoriam, deinceps legem cum ea confert, oſtendẽs quæ ſit differentia.

Qui enim ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt.

Vndenam hoc conſtabit?

Deut. 27. *Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis vt faciat ea.*

Lex iubet vt omnia impleantur quæ in ea dicta ſunt, eos autem qui forte tranſgrediuntur, maledictis ſubijcit.

Quòd autem in lege nemo iuſtificatur apud Deum, manifeſtum eſt.

Vndenam manifeſtum?

Abac. 2. *Quia iuſtus ex fide viuit.*

Prophetico teſtimonio cõfirmauit quod dixit.

Lex autem non eſt ex fide, ſed qui fecerit ea homo viuet in illis.

Lex non quærit fidem, ſed actionem exigit: & ijs qui eam ſeruant, vitam promittit.

Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

Oſtendit legem execrari omnes qui non ſeruant ea, quæ in ipſa dicta fuerint, rurſus autem oſtendit neminem poſſe ex lege iuſtificari. Cùm C omnes ergo eſſent ſub maledicto legis, oſtendit Chriſtum nos ab eo maledicto liberaſſe. Dicit etiam modum.

Quia ſcriptum eſt. Maledictus omnis qui pendet in ligno:

Cùm enim legis execrationibus eſſent omnes obnoxij, eam quæ eſt ex lege execranda mortem ſubijt: vt omnes homines liberaret ab execratione, & promiſſam omnibus daret benedictionem, hoc enim ſubiungit.

Vt in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Chriſto Ieſu: vt pollicitationem ſpiritus accipiamus per fidem.

Gentibus enim promiſſam per Abraham benedictionem donat ijs qui credunt gratia ſpiritus. Cùm ita oſtendiſſet fidem eſſe lege antiquiorem, docet rurſus legem non poſſe eſſe impedimento diuinis promiſſis.

Fratres, ſecundum hominem dico.

Pro eo quod eſt. Vtor rebus humanis.

Tamen hominis confirmatum teſtamentum nemo ſpernit, aut ſuperordinat.

A Teſtamentum quod ritè & ordine ab aliquo factum eſt, ab aliquo euerti non poteſt: ſed nec fieri poteſt vt ei aliquid addatur. Deinde tranſit à figura ad id quod eſt propoſitum.

Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones & ſemini eius. Non dixit. Et ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno, Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Hoc autem dico teſtamentum confirmatum à Deo, quæ poſt quadringentos & triginta annos facta eſt, non irritum facit ad euacuandam promiſſionem. Poſt Deo Græcè eſt, εἰς Χριστόν, in Chriſtum.

Vetus quoque ſcriptura vocat Dei teſtamentum, promiſſionem, quæ Abrahæ facta eſt. nihil ergo ei poteſt addi vel diminui: ſed nec ſolui aut infirmari poteſt per legem quæ plurimo pòſt tempore facta eſt. Pollicitus eſt autem vniuerſorum Deus ſe per ſemen Abrahæ gentes benedicturum. Hoc autem ſemen ipſe eſt Chriſtus dominus. Per ipſum enim promiſſio finem accepit, & gentes benedictionem conſecutæ ſunt. Alij autem omnes, etſi ad ſummam virtutem peruenerint, ſiue Moyſes, ſiue Samuel, ſiue Helias, &, vt ſemel dicam, omnes qui ab Iſraele genus deducunt, eius quidem ſemen dicuntur ſecundum naturam, ſed non ſunt illud ſemen quod attulit benedictionem gẽtibus. Hoc enim dicit diuinus Apoſtolus. Non dicit, Et ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno, Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Nõ ergo quoniam illi quoque ab Abraham deſcendunt, Abrahæ ſemen nominantur: ſed hic propriè hanc habet appellationem, vt qui ſolus ex pollicitatione dederit benedictionem gentibus. In ſemine enim tuo, inquit, benedicentur omnes gentes terræ: per nullum autem alium gentes hanc benedictionem aſſecutæ ſunt. Quamobrem diuinus Apoſtolus oſtendit pollicitationem eſſe lege validiorem, & dicit.

Nam ſi ex lege hæreditas, iam non ex promiſſione. Abrahæ autem per repromiſſionem donauit Deus.

Lex enim execrationem attulit ijs qui ei ſuberant, minis terrens, & ad id quod oportet volens ea ratione adducere. Promiſſio autem affert benedictionem gentibus. Deinde offert obiectionem quæ occurrit, hæc autem occurrit obiectio. Superfluè lex data eſt, ſi promiſſio habeat benedictionem. Docet ergo quiſnam ſit vſus legis.

Quid igitur lex?

C Per interrogationem legendũ eſt. Hoc, inquit, vis ſcire qua de cauſa lex lata eſt? ego te docebo.

Propter tranſgreſſionem poſita eſt, donec veniret ſemen, cui promiſerat: ordinata per Angelos in manu mediatoris.

Lata eſt ad exercitationem generis, ex quo ſemen erat ſecundum carnem germinaturum, lata eſt autem adminiſtrantibus Angelis, & ad eam ferendam Moſe deſeruiente. Ipſum enim mediatorem ſeu interceſſorem appellauit. Angelorum autem meminit etiam in epiſtola ad Hebræos. Ita Ad Heb. 2. autem dixit. Si enim qui per Angelos dictus eſt ſermo. Etenim Michaelem eis præfecit vniuerſorum Deus, & hoc nos docuit beatus Daniel. Por- Dan. 12. ro autem magno quoque Moſi pollicitus eſt ſe Angelum vnà cum populo miſſurum.

Interceſſor autem non eſt vnius.

Interceſſit enim inter populum & Deum.

Deus autem vnus eſt.

Qui dedit eam promiſſionem, & legem ſtatuit, & promiſſi nunc finem oſtendit. Non enim alius quidem Deus illa diſpenſauit: hæc verò alius.

Lex

Lex ergo aduerſus promiſſa Dei? Abſit. Si enim data eſſet lex, quæ poſſet viuificare: verè ex lege eſſet A *iuſtitia.*

Ezech. 10. Hoc etiam dixit per Ezechielem vniuerſorum Deus. Et dedi eis præcepta nou bona, & iuſtificatioues in quibus uon viuent in ipſis. Ea, inquiens, quæ les habebat ſuperabundantia, nequaquam dixit natura, de ſacrificijs, de lepra, de profluuio ſeminis, & quæ ſunt his ſimilia. Quòd ea euim quæ ſunt legis neceſſaria, viuificent, rurſus dixit Ezech. 10. per eondem Prophetam. Et dedi ipſis mandata & iuſtificationes, quæ faciet homo, & viuet in ipſis, ſed quoniam ea, inquit, tranſgreſſi ſunt, dedi eis mandata non bona & iuſtificationes, in quibus uon viuent in ipſis. Et nec ea quidem mala, ſed nou bona, perfectis omnino uon conuenientia: Ita lac mãmillę perfectis quidem eſt iniucundum: iofantibus autem aptum eſt. Hoc etiam disit hic diuinus Apoſtolus. Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare, verè eſſet ex lege iuſtitia. Quæ ſunt enim legis ſuperuacanea, adoleſceutem ad Deum admirandũ præparabant.

Sed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus.

Arguit enim diuina ſcriptura tam eos qui ante legem, quàm eos qui in lege fuerunt, illos quidem legem uaturæ, hos verò Moſaicam legem eſſe tranſgreſſos. Et his autem & illis remedium attulit, ſalutem promiſſam per fidem. Rurſus enim illud, Coucluſit, poſuit pro eo quod eſt, arguit.

Prius autem quàm veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi in eam fidem quæ reuelanda erat.

Oportebat enim veluti quodam muro cuſtodiri genus Iſraeliticum, donec germinaret expectatio gentium.

Itaque lex, pædagogus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur.

Neceſſario ergo lex etiam data eſt, uobis enim pædagogi officio functa eſt: & nos quidem à priori impietate liberauit. Cùm autem Dei cognitionem docuiſſet, veluti ad quendem doctum doctorem ac magiſtrum, docuit nos Chriſtum Dominum: vt perfectas diſciplinas ab eo diſcamus, & iuſtitiam quæ eſt per fidem acquiramus.

At vbi venit fides, iam non ſumus ſub Pædagogo.

Qui euim iam ſunt habitum couſecuti, Pædagogi cura non amplius indigent.

Omnes enim filij Dei eſtis per fidem quæ eſt in Chriſto Ieſu.

Oſtendit perfectiouem eorum qui crediderunt. Quid eſt enim iis perfectius, qui vocantur filij Dei? Iam verò oſteudit etiam modum generationis.

Quicunque enim in Chriſto baptiZati eſtis, Chriſtum induiſtis.

Poſtquam enim disit, Omnes filij Dei eſtis, docet etiam quo modo hoc aſſecuti ſunt, & dicit, induiſtis enim Chriſtum, qui eſt verè filius Dei. illo autem induti, iure filij Dei vocamini.

Non eſt Iudæus, neque Græcus, non eſt ſeruus, neque liber, non eſt maſculus, nec femina. Omnes enim vos vnum eſtis in Chriſto Ieſu.

Illud, vuus, pro eo quod eſt, vnum corpus. Ipſe enim eſt caput uoſtrum. Quamobrem nec ſcire quidem oportet differentiam ſerui & domini, maſculi & fœminæ, Iudæi & Græci.

Si autem vos Chriſti: ergo ſemen Abrahæ eſtis, ſecundum promiſſionem hæredes.

Dixit fideles eſſe filios Dei. Deinde oſtendit etiam modum adoptionis. Chriſto enim induti qui eſt vere filius Dei, iure etiam appellamini filij Dei. Ita rurſus nos coniungit Abrahæ. Si noa enim corpus Chriſti, ipſe autem eſt noſtrum caput: appellatur autem ſemen Abrahæ, per ipſum ergo etiam Abrahæ per fidem coniuncti ſumus, & promiſſi benedictionem collegimus: fieri autem non poteſt vt caput quidem illius cenſeatur: corpus verò, alterius.

CAP. IIII.

DIco autem quanto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt à ſeruo, cùm ſit dominus omnium, ſed ſub tutoribus & actoribus eſt vſque ad præfinitum tempus à patre. Ita & nos cùm eſſemus paruuli, ſub elementis mundi huius eramus ſeruientes.

Morientes patres pupillos curatoribus & tutoribus committunt, iubentes illos eorum curam B gerere, donec ad virilem ætatem peruenerint. Hoc enim dicit, vſque ad præfinitionem patris, hoc eſt ad terminum à patre præfinitum. Id autem eſt ætas perfecta. Eodem modo nos etiam, inquit, quando pueri quidem eramus & imperfecti, habuimus veluti quendam tutorem & curatorem legem. Elementa enim mundi legales obſeruationes appellauit, quandoquidem à Sole & Luna nox & dies perficitur; à diebus autem ſeptimanæ & menſes & anni conficiuntur. lex autem & Sabbata, & nouilunia, & feſta anniuerſaria, & annorum hebdomadas ſeruate iuſſit. Ideo dixit, Sub elementis huius mundi eramus in ſeruitutem redacti, quouiam per hæc tempus conſiſtit.

At vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege vt eos qui erant redimeret: vt adoptionem filiorum reciperemus.

Conuenienti autem tempore, quod Deus præfinijt, miſit filium ſuum, vt humanæ naturæ ſuſceptionis impleret myſterium. Noſtra itaque ſuſcepta uatura, es virgine natus, & C ex lege vitam inſtituens, eos qui ſupplicijs legis obnoxij erant, effecit liberos: & dedit nobis promiſſam in filios adoptionem. Notaudum eſt autem quòd illud, Miſit, coniunxit humanæ naturæ ſuſceptioni. Non enim disit, miſit ipſum vt naſceretur de muliere, vt diuinitatis miſſionem ſuſpicemur, ſed, Natum es muliere, hoc autem eſt œconomiæ ſeu diſpenſationis proprium.

Quoniam autem eſtis filij Dei, miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra clamantem, Abba Pater.

Non auſi eſſemus orantes Deum vocare Patrem, ſi non in filios adoptionis gratiam aſſecuti eſſemus. Eſt autem demonſtratio, cui contradici non poteſt. Videbant enim miracula quæ fiebant per diuinum ſpiritum.

Itaque iam non eſt ſeruus, ſed filius. Quòd ſi filius: & hæres per Chriſtum.

Non enim quicunque filius, iam eſt hæres. Tu autem es & filius & hæres. Hæc autem es couſecutus per Chriſtum, nou per legem.

Sed tunc quidem ignorantes Deum, ijs qui natura non ſunt Dij ſeruiebatis. Nunc autem cùm cognoueritis Deum, imo cogniti ſitis à Deo, quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo ſeruire vultis?

Et cuioſmodi eſt ea ſeruitus?

Dies obſeruatis & menſes, & tempora, & annos.

Idolorum eſſe cultum conatur oſtendere nbſeruationem dierom quæ fit à lege. Priuſquam enim, inqoit, vocatione digni eſſetis habiti, colebatis Deos qui non ſunt natura Dij, elementa in Deos teferentes. Sed vos ab hoc errore Dominos Chriſtus liberaoit. Nunc autem neſcio qoo modo ad eundem errorem teuertimini. Dum enim Sabbata, & nooilunia, & dies obſeruatis, & eorum tranſgreſſionem timetis, ſimiles eſtis eis qui elementa in Deos referunt.

Timeo vobis, ne ſine cauſa laborauerim in vobis.

Hæc eſt vox paterna laborum quidem tecordantis, fructum autem non videntis.

Eſtote ſicut ego, quia & ego ſicut vos.

Habui olim hoc deſiderium. Valde legem cupiebam, ſed videtis qnomodo ſnm mutatus. Hanc ergo vos etiam imitemini mutationem.

Fratres obſecro vos nihil me læſiſtis.

Doloris affectio eum frequenter cogit motare formam orationis, & nuoc quidem increpare, nonc verò adhortari, & aliquando quidem accoſare, aliquando verò lamentari. Hic autem docet quòd quæconqne ſcribit. Nihil enim, inquit, à vobis læſos ſum: ſed veſtra etiam fuit maxima in me obſeruantia.

Scitis autem quòd per infirmitatem carnis Euangelizaui vobis iam pridem, & tentationem veſtram in carne mea non ſpreuiſtis, neque reſpuiſtis, ſed ſicut Angelum Dei recepiſtis me.

Non oblitus ſum honoris mihi à vobis habiti, licet magnam ignominiam ferrem in corpore, vt qui iniurijs afficerer, torqueret, & mala innumerabilia ſuſtinerem, vos tameo non reſpiciebatis ignominiam, ſed tanquam Dei angelum hooorabatis. Et quid dico tanquam angelum?

Sicut Chriſtum Ieſum.

Etenim exiſtimabatis ipſom Chriſtum per me obſeruare.

Vbi eſt ergo beatitudo veſtra?

Vbi ſunt præclara & laodibus proſequenda fide facinora? Quæ enim poſuit pro, vbi.

Teſtimonium enim perhibeo vobis, quòd ſi fieri poſſet oculos veſtros eruiſſetis, & dediſſetis mihi.

Nullum ergo in vos proprium habeo animi dolorem qui me cruciet, ſed contrà vobis etiam me gratias habere coofiteor, ſed veſtra cauſa doleo.

Ergo inimicus vobis factus ſum, verum dicens vobis?

Propter veritatem verbis aſperioribus vſus ſum.

Æmulantur vos non bene, ſed excludere vos volunt, vt illos æmulemini.

Hæc dixit de illis improbis doctoribus, videntes sutem, inquit, vos fide reſplendentes, cruciantur animi, & omoia moliuntur vt vos illis bonis priuent, & vos in ſuam poteſtatem tedigant. Hoc enim dixit illod, Vt illos æmulemini.

Bonum autem æmulamini in bono ſemper.

Ego antem volo vos in omnibus bonis reſplendere; vt alij à vobis vtilitatem accipiant.

A *Et non tantum, cùm præſens ſum apud vos.*

Vt & cùm ego ſum præſens, & cùm ſom abſens, vos ſimiliter laudem aſſeqoamini. Poſtquam hæc dixit, rurſus matrem acerbè deflentem & lamentantem imitatur & clamat.

Filioli mei, qnos iterum parturio, donec formetur in vobis Chriſtus.

Adhuc ſecundos in partu dolores ſentio, quando in primis noo rectè ceſſit, cùm vos abortiui fueritis. Hæc etiam Nouatum ameotiæ arguunt, qui portam claudit pœnitentiæ.

Vellem autem eſſe apud vos modo, & mutare vocem meam: quoniam confundor in vobis.

Ab affectione inceoſos, inquit, vellem eſſe alatus, & ad vos adoolare, & videre quæ fiont: & horum quidem deflere auerſionem, illorum verò admirari conſtantiam. Nonc enim, inquit, abſens, neſcio quid dicam, quid loquar, qoid defleã. Hæc cùm apud eos diſſeruiſſet, connectit ſermonem ad malos legis defenſores, & dicit.

Dicite mihi, qui ſub lege vultis eſſe, legem non legiſtis? Scriptum eſt enim, quod Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera: ſed qui de ancilla, Gen. 16. Gen. 21.
B *ſecundum carnem natus eſt: qui autem de libera, per repromiſſionem, quæ ſunt per allegoriam dicta.*

Per allegoriam dicta dixit diuinus Apoſtolus, pro eo quod eſt, Et aliter intellecta. Non enim ſuſtulit hiſtoriam: ſed docet quæ fuerint præfigurata in hiſtoria. Subiungit enim.

Hæc enim ſunt duo teſtamenta, vnum quidem in monte Sina in ſeruitute generans, quæ eſt Agar. Sina enim mons eſt in Arabia: qui coniunctus eſt ei quæ nunc eſt Hieruſalem, & ſeruit cum filijs ſuis. Illa autem quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater noſtra. Post Agar Græce eſt, [illegible]

Cur, inquit, vos qoi legi ſeruire vultis, legi doctrinæ non creditis? Illa enim nos docet, quòd Abraham duas habuit vxores, duorum sotem filiorum pater effectus eſt, ſed hic quidem ex ancilla, ille verò ex libera ortus eſt. Hæc noſtris conſentiunt. Quemadmodom enim illic quidem vnus eſt pater, doæ verò matres, & doo filij: ita hic etiã vnus quidem Deus, duo autem teſtamenta, & duo populi, ſed primi quidem teſtamenti figura eſt Agar: Secuodi verò, Sara. Etenim ex monte Sina vetus lex data eſt, iuxta illom aotem montem habi-
C tauit genus Agar: Ille aotem mons conſentit huic terreſtri Hieruſalem. Sarra autem eſt figura cœleſtis ciuitatis, cuius nos nominamur filij. Hæc autem eſt libera, quæ ooo habet iogum legis, illa autem ſerua, tales autem erant, & qoi legi ſeruiebant. Porrò autem oſtendit etiam Prophetiam coooucoire figuræ.

Scriptum eſt enim. Lætare ſterilis quæ non paris: erumpe & clama quæ non parturis, quia multi filij deſertæ magis quàm eius quæ habet virum. Eſa. 54.

Quemadmodum enim Sarra in ſenectute peperit præter omnem ſpem humanam, ita gentes in ipſo fine vitæ Dei cognitionem aſſecotæ ſunt, & vicit ſterilis filiorum qnos peperit multitudine eam quæ olim moltos filios pepererat.

Nos autem fratres ſecundum Iſaac promiſſionis filij ſumus.

Non enim ſecundum naturam, ſed ſecundum gratiam nati ſumos. Qoemadmodum enim Iſaac non lex naturæ, ſed promiſſionis finxit ratio: ita etiam nos data Abrahæ genuit promiſſio.

Sed

Sed quemadmodum tunc is qui ſecundum carnem natus fuerat, perſequebatur eum qui ſecundum ſpiritum: ita & nunc.

Nec hoc vos cruciet quòd qui crediderunt, expellantur ab incredulis. Hoc enim etiam in typo inuenimus.

Gen. 21. *Sed quid dicit ſcriptura? Eijce ancillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.*

Sarræ verba dixit verba ſcripturæ, ſcripturæ ſcopum oſtendens: quòd ſcilicet hæc ideo ſcripta ſunt, vt etiam poſt veritatem figura oſtendatur.

CAP. V.

Itaque fratres non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ. Quid ergo iubes? Qua libertate Chriſtus nos liberauit. State, & nolite iterum iugo ſeruitutis contineri.

Libertatem appellauit vitæ inſtitutionem, quæ eſt extra legem. Iugum autem ſeruitutis, vitam quæ eſt ex lege. Ita enim diuinus etiam dixit Petrus in actibus. Act. 15. Quid tentatis deum imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod neque B nos neque Patres noſtri portare potuimus?

Ecce ego Paulus dico vobis quòd ſi circumcidamini Chriſtus vobis nihil proderit.

Clarè & apertè dico vobis, & meum nomen propono, quòd nullam vtilitatem capietis ex fide, in Chriſtum, ſi circumciſionem patiamini.

Rurſus autem teſtificor omni homini circumcidenti ſe, quòd debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ.

Et iure optimo, lex enim execratur eos qui non implent omnia quę dicta ſunt. Iam verò qui libertatem ſua ſponte reliquit, & ſeruire maluit, omnibus Domini iuſſis eſt obnoxius.

Euacuati eſtis Chriſto.

Quomodo hoc dicis?

Qui in lege iuſtificamini, à gratia excidiſtis.

Qui legem dedit, ſe gratiam daturum eſt pollicitus. Ea ergo data, effecta eſt illa otioſa & ſuperuacanea. Qui ergo ex lege volunt viuere, donis gratiæ priuati ſunt.

Nos enim ſpiritu ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus.

Suſcepta enim arra ſpiritus, promiſſis credentes vitam futuram expectamus, quæ immortalitate ornata, non habet peccati obſtaculum.

Nam in Chriſto Ieſu, neque circunciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides quæ per charitatem operatur.

Es amator legis? ſerua quæ ſunt legis neceſſaria: habe charitatem in proximũ. Per eam enim vniuerſa lex impletur, circunciſionis autem & præputij diſcrimen fides ſuſtulit, neque enim in militibus albedinem aut nigredinem, ſed rei militaris peritiam duces poſtulant.

Currebatis bene, quis vos impediuit veritati non obedire?

Laudat curſum: & à curſu deflet ceſſationem.

…, non eſt in Græco. *Perſuaſio hæc non eſt ex eo qui vocat vos.*

Eſt Dei proprium vocare: obedire autem eorum qui audiunt.

Modicum fermentum totam maſſam corrumpit.

Vos quidem defleo, metuo autem ne morbus alijs impertiatur.

Ego confido in vobis in Domino, quòd nihil aliud ſapietis.

A Non dixit, Non ſentietis, ſed, non ſentitis, eâ enim quæ facta ſunt reprehendit. Optat autem videre mutationem in melius.

Qui autem conturbat vos, portabit iudicium, quicunque eſt ille.

Rurſus indefinitè poſuit illud, Quicunque ſit: vt & ſi magnas de ipſis opiniones habeant, eos Deo eſſe pœnas lituros intelligant. Quoniam autem improbi hi legis defenſores dicebant ipſum Apoſtolum ſeruare legem, & non eadem vbique prædicare, de eo etiam neceſſario reſpondet.

Ego autem fratres, ſi circunciſionem adhuc prædico quid adhuc perſecutionem patior? Ergo euacuatum eſt ſcandalum crucis?

Cur enim me odio habent Iudæi, & mecum apertè belligerantur, ſi circunciſionem prædico, & legem ſeruare præcipio? Si enim hoc facio, ſuperuacanea eſt crucis prædicatio: ſublatum eſt etiam Iudæorum offendiculum. Hoc etiam dixit ad Corinthios. 1.Cor.1. Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus verò ſtultitiam.

B *Vtinam & abſcindantur qui vos conturbant.*

Vtinam ſeipſos etiam omnino excinderent, qui circunciſionis vobis fraudem prædicant.

Vos enim in libertatem vocati eſtis, fratres.

Eſtis liberati à legis ſeruitute.

Tantum ne libertatem in occaſionem detis carni. Detis, non eſt in Græco.

Deinceps ad moralem tranſit adhortationem: & præcipit vt actiuæ etiam virtutis curam gerant. Non enim, inquit, ideo à ſeruitute legis liberati ſumus, vt securè peccemus. Et ex hoc etiam loco manifeſtum eſt, quòd cùm quæ ſunt legis ſuperuacanea eiecerit, præcipit ſeruare quæ ſunt neceſſaria, & primum quidem charitatem. Hoc enim dicit.

Sed per charitatem ſpiritus ſeruite inuicem. Spiritus, non eſt in Græco.

Qui enim verè amat, nec ei quidem quem amat ſeruire recuſat.

Omnis enim lex in vno ſermone impletur. Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Leu. 19.

Poteſtis totam legem per hoc vnum præceptum implere.

Quod ſi inuicem mordetis, & comeditis, videte ne ab inuicem conſumamini.

C Hic innuit, quòd alij quidem inducti circunciſi fuerant: alij verò firmi in fide permanſerant, inter ſe tamen depugnabant, illi quidem vitæ ex lege inſtitutionem laudantes: hi verò dona gratiæ admirantes. Quocirca eos etiam primum adhortatur ad charitatem.

Dico autem in Chriſto ſpiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis.

Si vultis vincere carnis affectiones, ſequimini admonitiones ſpiritus. In Chriſto non eſt in Græco.

Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum: ſpiritus autem aduerſus carnem. Hæc enim ſibi inuicem repugnant.

Carnem dicit, mentis inclinationem ad ea quæ ſunt deteriora: ſpiritum autem, gratiam quæ inhabitat, ea enim deducit animam ad ea quæ ſunt præſtantiora. Sed quomodo vinci poſſunt carnis affectiones?

Vt non quæcunque vultis illa faciatis.

Ne ſequamini malas cogitationes, pro eo quod eſt, Eas vincite, adiuti à gratia ſpiritus.

Quod ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege.

Lex enim eum non præbebat, etſi enim nonnulli qui ſub lege viuebãt, ſpiritalem gratiã aſſequebantur, valde tamen pauci Prophetiam habebant, hic autem omnes eam habent, qui ſalutarem baptiſmom conſecoti ſunt. A

Manifeſta ſunt autem opera carnis.

Rurſus appellat carnem, ea quæ caro ſeotit.

Quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, ira, rixa, diſſenſiones, ſecta, inuidia, homicidia, ebrietates, comeſſationes & his ſimilia.

Manifeſtum eſt quòd idolorum cultos, veneficium, & quæ ſunt his ſimilia, non ſuot carnis, ſed animę propria. Non ergo accuſat caro em, ſed improbam & ignauam cogitationem.

Quæ prædico vobis ſicut prædixi: quòd qui talia agunt regnum Dei non conſequentur.

Hæc etiam dixit diuinos Apoſtolus in epiſtola ad Cotiothios.

Patientia nō eſt in Græco. Caſtitas, non eſt in Græco.

Fructus autem ſpiritus eſt, charitas, gaudium, patientia, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, continentia, caſtitas.

Si illa eſſeot ſolius corporis, oporteret etiam oſtendere opera animæ, ſed ea non poſuit. Clarum eſt ergo, qoòd carnem quidem appellauit carnalem cogitationem, hoc eſt, animæ ad ea qoæ ſunt deteriora inclinationem. Spiritum autem vocat datam gratiam, & ideo fructum etiam ſpiritus appellaoit charitatem, & gaudium, & cætera, illo eoim opem fetente, vnumquodque eorum rectè ſe gerit.

Aduerſus huiuſmodi non eſt lex.

Lex enim eſt ſuperuacanea ijs qui ex virtute viuunt. Iuſto enim lex non eſt poſita.

Suam non eſt in Græco.

Qui autem ſunt Christi, carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs & concupiſcentijs.

Hoc eſt, Qui vnà cum Chriſto conſepulti ſunt, eotpus peccato mortuum reddiderunt.

Si ſpiritu viuimus, ſpiritu & ambulemus.

Non ex lege vitam inſtituentes, ſed gratiam ſequentes.

Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.

Inanem gloriam & inuidiam illa diſſenſio peperit. Forte enim qui in fide firmi manſerant, eos qui labefactati fuerant aſſiduè condemnantes, ad litem incitabant. Quos etiam hortator Apoſtolus vt manum præbeant ijs qui ad legem declioarunt.

CAP. VI.

FRatres etſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto: vos qui ſpirituales eſtis huiuſmodi inſtruite.

Pro eo quod eſt, Corrigite, quod deficit confirmate, ſopplete. Docet autem etiam quomodo ſit eorum cura gerenda.

In ſpiritu lenitatis.

Deinde ei qui medetur metum inijcit.

Conſiderans teipſum, ne & tu tenteris.

Homo es, habens naturam mutabilem, dole eius vicem qui malè affectus eſt.

Alter alterius onera portate: & ſic implebitis legem Christi.

Tu habes hoc delictum, illud verò non habes, Ioan. 13. ille contra quod tu habes non habet, ſed aliud, tu feras illius delictum, & ille toum. Ita enim impletur lex charitatis. legem enim Chriſti vocauit charitatem. Nam vox eſt eius, Præceptum nouum do vobis, vt diligatis inuicem.

Nam ſi quis exiſtimat ſe aliquid eſſe cùm nihil ſit, ſeipſum decipit.

Eorum qui propter exigua aliqua rectè facta intumeſcunt, ſuperciliom deprimit.

Opus autem ſuum probet vnuſquiſque, & ſic in ſemetipſo tantùm gloriam habebit, & non in altero.

Qoòd ſi te etiam vis iactare ac gloriari, tuam ipſius vitam conſidera, & tunc in te ipſo gloriare, ſi quidem hoc oportet facere.

Vnuſquiſque enim onus ſuum portabit.

Ne ſis de alienis nimium curioſus, vnuſquiſque enim noſtrum redder rationem de ſuis peccatis.

Communicet autem is qui catechizatur verbo ei qui ſe catechizat in omnibus bonis.

Hic præcipit vt diſcipuli præceptorum ac doctorum eam quam par eſt curam gerant. Eam rem autem vocat communicationem, & iubet ijs qui fruuntur ſpiritalibos impertiri carnalia.

Nolite errare, Deus non irridetur. Quæ enim ſeminauerit homo, hæc & metet.

Voiuerſorum Deus omnia intuetur, ne putetis B eum ignorare illa quæ fiuot. Scitote autem meſſem futuram ſementi conoenientem, & te quod ſeminaoeris hoc meſſurum.

Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem.

Qui enim carni voluptatem & delicias largitur, hioc corruptionem aſſequetur. Corpus eoim interit, & in corruptionem diſſoluitur.

Qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam.

Qui autem ſpiritus iuſtitotum & eius leges ſequitur, vitam æternam colligit.

Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim ſuo metemus non deficientes.

Nihil eorum quæ ſunt moleſta ac difficilia, ad ea quæ bona, & honeſta ſunt aoimi promptitudinem & alacritatem abrumpat. Abſque labore enim ſeminata metemus. Hoc enim dixit, illud, Non reſoluti. Inſenſilibus enim ſeminibus & ſementis haber laborem, & meſſis itidem, meteotes autem ſæpe reſoluit æſtus. Sed illa meſſis non eſt eiuſmodi, eſt enim à labore & ſudore libera.

Ergo dum tempus habemus, operemur bonum, ad C omnes, maxime autem ad domeſticos fidei.

Ita etiam Dominus in ſacris Euangelijs dixit. Matt. 5. Eſtote miſericordes ſicut & pater noſter qui in cœlis eſt miſericors, qoi facit Solem ſuum oriri ſoper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Præcipuè autem cura gerenda eſt eorum qui ſuot eiuſdem fidei.

Videte qualibus litteris ſcripſi ad vos mea manu.

Totam, vt videtur, hanc ſcripſit epiſtolam, docens non eſſe reſpectum perſonarum quãdo veritas proponitur. Illud autem, Qualibus, nonnulli quidem magnis, aliqui verò, malis, interpretati ſunt. Ego enim inquit, ſcripſi hanc epiſtolam, etſi noo polchre ſcribens.

Quicunque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circuncidi, tantum vt crucis Christi perſecutionem non patiantur.

Gloriam ab omnibus aucupantes, & ſuæ ſecuritatis curã gerentes, tradunt doctrinam qua cogamini circuocidi, ne iniurijs & ſupplicijs afficiantur, & in vincula conijciantur, ſicut nos qui Chriſtum prædicamus.

Neque

Neque enim qui circuncidũtur legem cuſtodiunt: ſed volunt vos circuncidi, vt in carne veſtra glorientur.

Quomodo enim fieri poteſt vt ipſi legem ſeruent, qui degunt procul ab Hieroſolymis? Quomodo dies feſtos peragunt? Quomodo ſacrificia offerunt? Quomodo dũ immũda tangunt abluuntur? Clarum eſt ergo quòd gloriari volentes ſe id vobis perſuaſiſſe, hoc agunt vt circuncidamini.

Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti: Per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.

Ego autem propter ſolam ſalutarem crucem me iacto, & mihi placeo. Propter eam enim & tota vita eſt mihi ſuperuacanea, & mortuæ ſimilis. Non ſolum autem ipſa mihi, ſed ego quoque ipſi, immortalem enim vitam expecto. Hoc enim ſubiunxit.

In Chriſto enim Ieſu neque circuncıſio aliquid valet, neque præputium: ſed noua creatura.

2. Cor. 5. Hoc etiam dixit ſcribens ad Corinthios. Quare ſi qua in Chriſto noua creatura. Nouam autem creaturam appellat quidem propriè eam, quæ poſt mortuorum reſurrectionem futura eſt, rerum mutationem. Tunc enim & creatura liberatur ab interitu ac corruptione quæ ei imminet, & hominum natura immortalitatem induit. Salutarem autem baptiſmum oſtendit eſſe veluti quandam imaginem futurorum. In eo enim veterem hominem exuimus: nouum autem induimus: & onus peccatorum deponentes, gratiam ſpiritus ſuſcipimus. Nec ergo ſanctiſſimum baptiſma, nec futura vita, nouit circuciſionis & præputij differentiam. Mundum autem vocauit, res quæ ad vitam pertinent, honorem, gloriam, diuitias, eis ſe dixit eſſe mortuum.

Et quicunque hanc regulam ſecuti fuerint, pax ſuper illos, & miſericordia, & ſuper Iſrael Dei.

Regulam vocauit propoſitam doctrinam, vt quæ rectitudine exornetur, & nihil habeat quod vel ſit mancum, vel ſuperfluum. Iis autem qui eam amplectuntur precatus eſt miſericordiam & pacem. Iſrael autem Dei appellauit fideles, vt qui Deum per fidem videant. Hoc enim nomen interpretatur.

De cætero nemo mihi moleſtus ſit. Ego enim ſtigmata Domini Ieſu in corpore meo porto.

In memoria reuocans labores quos ſuſcepit, dũ eis diuinũ prædicaret Euangeliũ, in hanc vocẽ veluti quoddam teſtimonium erupit. Non amplius, inquit, ad vos ſcribere in animum inducam, ſed pro literis vibices oſtendam, & plagarum ſigna, ea veritatis prædicationi ferant teſtimonium. Pro illa enim omnia perpeti in animum induco.

Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti cum ſpiritu veſtro, fratres, Amen.

Conſuetam benedictionem, veluti quoddam ſignaculum, literis impoſuit, donum datum eis in memoriam reuocans, quod non per legem, ſed per fidem acceperunt. Hanc nos etiam gratiam cuſtodiamus, & ne ſpiritui ſancto moleſtiam exhibeamus, In quo ſignati ſumus in diem redemptionis: ſed bonam actionem, veluti quoddam oleum, intelligenti huic luci adhibeamus, vt illuminati rectà incedamus, & ad admirabilem & expetendum viæ finem perueniamus. In Chriſto Ieſu Domino noſtro, Cui gloria, & potentia, nũc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen.

Epiſtola ad Galatas ſcripta eſt Romæ, cùm diuinus Apoſtolus eos iam vidiſſet, & docuiſſet.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ AD EPHESIOS.

QVIDAM ex iis qui diuinum Apoſtolum antea interpretati ſunt, dixerunt diuinum Ioannem Euangeliſtam ſalutarem prædicationem primum tradidiſſe Epheſiis, aliqui verò aliquos alios hoc feciſſe dixerunt: diuiniſſimum autem Paulum, cùm nondum vidiſſet Epheſios, hanc ad eos ſcripſiſſe epiſtolam. Sed Apoſtolicorum actuum hiſtoria nos neutrum eorum docet. Veritatem autem melius ſciemus, ſi illam narrationem in memoriam reuocauerimus. Cùm enim Antiochiæ fuiſſet de lege quæſtio, ad ſanctos Apoſtolos miſſi ſunt diuiniſſimi Barnabas & Paulus. & cum dubitationis ſolutionem accepiſſent, & de ea literas attuliſſent, redierunt rurſus Antiochiam. Clarum eſt autem eos illo etiam tempore cum ſummis Apoſtolis pactum conuentum fe-
Gal. 2. *ciſſe, de quo dixit diuinus Apoſtolus in epiſtola ad Galatas. Et cognoſcentes gratiam Dei quæ mihi data erat, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur eſſe columnæ, dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis, vt ipſi quidem ad circunciſionem, nos verò ad gentes. Ex quibus facile ſciri poteſt diuinum Apoſtolum Ioannem nondum reliquiſſe Iudæam. Atque poſt eorum quidem Hieroſolymis reditum, cùm inter ſanctos Apoſtolos Barnabam & Paulum de Marco exorta eſſet contentio, ille quidem accepto Marco nauigauit in Cyprum, diuiniſſimus autem Paulus cùm vnà cum Sila Syriam & Ciliciam obiiſſet, venit in Lycaoniam. Cùm illic autem virum omni ex parte optimum Timotheum circuncidiſſet, in Phrygiam & Galatiam profectus eſt, pietatis ſemina deiiciens. Prohibuit enim eos,*
Act. 16. *inquit, Spiritus ſanctus loqui ſermonem in Aſia. Deinde cùm Myſiam traieciſſent, conati ſunt etiam Bithyniis ſalutarem prædicationem tradere, & à diuino Spiritu ſunt rurſus prohibiti. Cùm veniſſent autem Troadem, in Macedoniam à gratia euocati ſunt. Deinde poſt Macedoniam cum Athenienſibus & Corinthiis Diuinæ cognitionis radium attuliſſent, venerunt Epheſum. Erat autem vnà cum Apoſtolo Aquila & Priſcilla. Docet itaque beatus Lucas, quòd ingreſſus in ſynagogam, cum Iudæis locutus eſt, qui cùm eum rogaſſent vt illic vnà cum eis ageret, non ceſſit, ſed in Iudæam enauigauit. Clarum eſt*

ergo quòd Epheſiorum ciuitas ſalutarem prædicationem nondum eo tempore acceperat. Neque enim re-
Act. 18.19. *lictis fidelibus diuinus Apoſtolus veniſſet in ſynagogam Iudæorum. Quinetiam ea quæ in hiſtoria con-*
ſequuntur hoc docent apertius. Cùm enim è Iudæa rediſſet, reperit Epheſi aliquos numero duodecim, qui
Catechiſmum quidem audierant, ſed diuini ſpiritus gratiam non acceperant, ſed Ioannis baptiſmum ſo-
lum ſciebant. Cum eos ergo baptizaſſet, duobus ſimul annis ibi verſatus eſt, docens Epheſios decreta ſa-
lutaria, & primum quidem diſſeruit in ſynagogis. Sed quandoquidem Iudæi pro more contradicebant,
in ſchola Tyranni doctrinam exercebat. In hac ciuitate etiam veſtimentorum eius color ac ſuperficies
morbos expulit: & Dæmon in Scenæ filios inſiliens exclamauit, Ieſum cognoſco, & Paulum ſcio, vos
autem qui eſtis? In hac etiam combuſta ſunt ſcripta maleficarum artium & præſtigiarum, quorum pre-
tium computarunt, & inuenerunt argenti quinquaginta millia. Quòd ergo non diuinus Ioannes, ſed
admirabilis Paulus ſalutarem prædicationem eis primus tradiderit, nos apertè docuit Actuum hiſto-
ria. Quòd autem etiam epiſtolam poſtea ſcripſerit, ipſæ nos docent literæ. Dicit enim in fine. Vt autem
& vos ſciatis quæ circa me ſunt, quid agam, omnia vobis nota faciet Tychicus, dilectus frater & fide-
lis miniſter in Domino, quem miſi ad vos in hoc ipſum vt cognoſcatis quæ circa nos ſunt, & conſole-
2. Tim. 4. *tur corda veſtra. Beatum autem Tychicum Roma miſit, idque docet in ſecunda ad Timotheum. Cùm*
enim dixiſſet, Feſtina venire ad me. Demas enim me reliquit, diligens hoc ſæculum, & abijt Theſſalo-
nicam. Creſcens in Galatiam: Titus in Dalmatiam. Lucas eſt mecum ſolus: accipe Marcum, & duc te-
cum: eſt enim vtilis ad miniſterium, ſubiunxit. Tychicum autem miſi Epheſum. Quòd autem hanc
vltimam ſcripſerit epiſtolam, in ea apertè docet. Ego enim iam delibor, & tempus reſolutionis meæ in-
ſtat. Qui ergo Epheſiis prædicauerat, ſecundo in Macedoniam & Achaiam profectus eſt, & illinc in
Iudæam. Deinde cùm Epheſi verſatus eſſet, venit Romam. Oſtenſum eſt autem Tychicum fuiſſe ta-
bellarium literarum ad Epheſios. Clarum eſt ergo eum, cùm eis Euangelium antea prædicaſſet, hanc
ſcripſiſſe epiſtolam. Epiſtolæ autem prima quidem pars continet doctrinam diuinæ prædicationis, po-
ſtrema autem pars moralem adhortationem.

BEATI THEODORETI

EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLÆ AD EPHESIOS.

PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti, per voluntatem Dei ſanctis, qui ſunt Epheſi, & fidelibus in Chriſto Ieſu. Gratia vobis, & pax à Deo patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.

Poſuit rurſus præpoſitionem, Per, in Deo & Patre, eorum qui cum diuinitate vnigeniti bellum gerunt ora obſtruens, & docens eam non ſignificare paruitatem. In ſalutatione autem laude & bonis verbis eos proſecutus eſt, eos enim ſanctos & fideles appellauit.

Benedictus Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Manifeſtum eſt eum quidem eſſe noſtrum Deum, Domioi autem noſtri patrem. Hoc autem annotauimus etiam interpretantes ſecundam epiſtolam ad Corinthios.

Qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cæleſtibus in Chriſto.

Dedit enim nobis dona diuini ſpiritus, dedit ſpem reſurrectionis, immortalitatis promiſſiones; pollicitatiooem regni cœlorum, & dignitatem adoptionis in filios. Ea vocauit ſpiritales benedictiooes. Et adiecit, In cœleſtibus, ſunt enim dona cœleſtia. Quia aotem noonulli exiſtimabant eſſe recentem prædicatiooem, eamque contemnebant, vt quæ eſſet legis inſtitutione recentior: de eo quoque docet neceſſario.

Sicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem.

Ab initio enim ante conſtitutionem mundi ea, quæ ad oos pertinebant præſciuit & præfiniit. Docet autem etiam quanam de cauſa elegerit.

Vt eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius.

Et quomodo elegit eos qui nondum nati erant?

In charitate, qui prædeſtinauit in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum.

Et præſciuit oos, & dilexit, & noſtram vocationem præconſtituit, vt nos filiorum adoptionis donum perciperemus, per ſeruatoris noſtri diſpenſationem. Illud aotem, In ipſum, dicit patrem, pro eo quod eſt, vt eius filij appellamur. Deinde

honoris

honoris & liberalitatis magnitudinem admirans, ſubiunxit.

Secundum propoſitum voluntatis ſuæ.

Hoc enim, inquit, voluit, hoc ei placuit. εὐδοκία enim hoc eſt beneplacitum, ſolet ponere ſcriptura pro beneficio afficiendi voluntate. Bene complacitum eſt, inquit, Domine in terra tua,
Pſal. 85. & 146. &, Complacet Domino in timentibus eum, &, Si ſubtraxerit ſe non complacet anima mea in ipſo.

In laudem gloriæ gratiæ ſuæ.

Inſignis enim beneficij magnitudo vel ingratorum linguas ad gratiarum actionem incitat.

Alias 2. ... *In qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo, in quo habemus redemptionem per ſanguinem eius remiſſionem peccatorum.*

Dignos qui amaremur nos fecit mors Domini. Per illam enim peccatorum depoſitis maculis, à Tyranni ſeruitute liberati, diuinæ imaginis characterem recepimus. Docet autem etiam quomodo ea aſſecuti ſumus.

Secundum diuitias gratiæ eius, quæ ſuperabundauit in nobis.

Miſericordiæ enim fontes effundit, & iis nos fluentis irrigat.

In omni ſapientia & prudentia, vt notum faceret nobis ſacramentum voluntatis ſuæ.

Myſterium voluntatis ſuæ occultam voluntatem vocauit. Cùm hæc enim, inquit, ab initio præconſtituiſſet, poſtea reuelauit. Hoc enim ſubiungit,

Secundum beneplacitum eius quod propoſuit in ipſo, in diſpenſatione plenitudinis temporum.

Illud, In ipſo, dicit in Chriſto. Plenitudinem autem temporum vocat tempus à Deo defini-
Gal. 4. tum. Ita etiam in epiſtola ad Galatas. Quando autem venit plenitudo temporis.

Inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt in ipſo.

Rom. 8. Hæc docet apertius in epiſtola ad Romanos. Scimus enim quòd omnis creatura inquit ingemiſcit, & parturit vſque adhuc. Et rurſus. Expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expe-
Heb. 2. ctat. Hoc etiam dicit in epiſtola ad Hebræos. Vt ſine Deo pro omni mortem guſtaret. Sola autem diuina natura eſt ab egeſtate aliena. Omnis verò creatura opus habebat ſuſceptæ carnis diſpenſationis medicamento. Elementa enim quæ propter vſum hominum facta fuerant, vt eſſent corruptioni & interitui obnoxia effecit, quandoquidem eum etiam mortalem factura erat tranſgreſſio. Quæ ſub aſpectum autem non cadunt, poteſtates, ægrè ferebant, vt eſt veriſimile, dum viderent improbitatem, quæ verſatur in hominibus.
Luc. 15. Si enim lætantur propter vnum peccatorem qui agit pœnitentiam, vt dixit Dominus: clarum eſt eas ægrè ferre, dum vident contraria, ſed humanæ naturæ ab vnigenito ſuſceptio, morte ſoluta, & reſurrectione oſtenſa, & communis reſurrectionis dato pignore, triſtem illam nubem diſcuſſit. Itaque ἀνακεφαλαίωσιν, hoc eſt, In ſummam collectionem, appellat breuem rerum mutationem. Per diſpenſationem enim quæ eſt in Chriſto Domino, & hominum natura reſurgit, & incorruptionem induit: & creatura quæ videtur, ab interitu & corruptione liberata incorruptionem aſſequetur: & eorum qui ſub aſpectum non cadunt populi perpetuo in lætitia degent, quoniam effugit dolor, triſtitia, & gemitus. Hoc per hæc verba docuit diuinus Apoſtolus. Non enim ſimpliciter dixit, Cœlum & terram, ſed, quæ in cœlis & quæ in terra ſunt, & oſtendens diſpenſationis myſterium, ſubiunxit, In ipſo, hoc eſt, In Chriſto.

In quo etiam & nos ſorte vocati ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum eius qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ.

Cùm nos enim ab initio prædeſtinaſſet, ad hanc vitam ſorte elegit, qui quæcunque vult facit. Porrò autem apertius quoque docet ad quam ſortem prædeſtinati ſimus.

Vt ſimus in laudem gloriæ eius nos, qui ante ſperauimus in Chriſto.

Omnes enim ad nos reſpicientes, qui in Dominum Chriſtum credidimus, laudant eorum bonorum authorem.

In quo & vos, cùm audiſſetis verbum veritatis, Euangelium ſalutis veſtræ, in quo & credentes ſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto.

Non ſolum enim audiuiſtis, ſed etiam credidiſtis qua de cauſa ſanctiſſimi etiam ſpiritus gratiam adepti eſtis. Illud autem, ſignati eſtis, ſimile eſt dicto prophetico. Signatum eſt ſuper nos lu- Pſal. 4.
men vultus tui Domine. Pro eo quod eſt, veluti quoddam ſignaculum ſpiritus donum accepiſtis. Ipſam autem vocat promiſſionem, nempe quòd promittat Dominus ſe miſſurum gratiam ſpiritus.

Qui eſt pignus hæreditatis noſtræ.

Oſtendit magnitudinem eorum quæ expectantur. Si enim data gratia, per quam fiebant miracula, & mortui excitabantur, & leproſi mundabantur, & Dæmones expellebantur, & alia his fiebant ſimilia, arræ locum obtinet: clarum eſt fore vt qui credunt, maiorem gloriam aſſequantur.

In redemptionem acquiſitionis, in laudem gloriæ ipſius.

Hæc, inquit, arra nobis in præſentia data eſt, vt nos quidem à tyrannide inimici liberaret, Deo autem familiares redderet, vt ipſum perpetuò laudaremus, gratię & accepti beneficij memores.

Propterea & ego audiens fidem veſtram quæ eſt in Chriſto Ieſu, & dilectionem in omnes ſanctos, non ceſſo gratias agere pro vobis, memoriam veſtri faciens in orationibus meis.

Hinc nonnulli coniecerunt diuinum Apoſtolum ſcripſiſſe hanc epiſtolam, cùm eos nondum vidiſſet. Oportebat autem eos animaduertere, quòd etiam ſcribens ad Corinthios, cùm quæ grauia ac moleſta erant audiuiſſet, eam miſit. Renunciatum eſt enim mihi, inquit, Fratres ab iis 1. Cor. 1.
qui ſunt Chloes, quòd contentiones ſunt inter vos. Quemadmodum ergo illic cùm quæ moleſta erant, audiuiſſet, dolens ſcribit, ita etiam cùm de his quæ grata erant audiuiſſet, texit laudationem. Laudat autem eos non ſolum propter ſtudium pietatis, ſed etiam propter liberalitatem in ſanctos, & propter hæc laudat Deum omnium bonorum authorem, & dicit.

Vt Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti pater gloriæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis, in agnitione eius, illuminatos oculos cordis veſtri.

Orans autem peto vt vos impleamini ſpirituali ſapientia; vt cognoſcatis fruitionem bonorum quæ ſperantur. Hoc appellauit reuelationem.

Illud autem, Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti, A
poſuit per diuiſionem. Eundem enim eiuſdem
Deum & patram appellauit. Deum quidem, vt
hominis: Patrem verò vt Dei. Gloriam enim di-
uinam naturā nominauit. Ita etiam in epiſtola ad
Heb. 1. Hebræos. Qui eſt ſplendor gloriæ, hoc eſt, diui-
Ezech. 2. næ naturæ. Ita etiam diuinus Ezechiel, Hæc eſt
inquit, ſimilitudo gloriæ Domini. Quoniam
enim omnino fieri non poteſt vt diuina natura
dignoſcatur, eam gloriam nominant, ab adora-
tione & glorificatione appellationē imponentes.

*Vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis eius, & quæ diui-
tiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis, & quæ ſit ſuper-
eminens magnitudo virtutis eius in nos qui credidimus.*

Supplico autem vt intelligenti luce veſtræ
mentis viſus illuſtretur, vt dignoſcatis propter
quænam vocati ſumus, & promiſſorum bono-
rum magnitudinem prænoſcatis. Carnea autem
lingua differens diuinus Apoſtolus, cùm non
poſſit vt vult laudare Dominum, & donorum
oſtendere magnitudinem, multa nomina ſimul
congerit, ea pro viribus oſtendere contendens.
Propterea ſpem vocationis, & diuitias gloriæ hæ-
reditatis, & exuperantem potentiæ magnitudi- B
nem & beneplacitum voluntatis, & alia quæcun-
que ſunt eiuſmodi colligit. Exuperantem autem
potentię magnitudinem poſuit, cùm crucis igno-
miniam animo verſaſſet, & quanta per eam rectè
geſſiſſet cogitaſſet, hoc enim ſubiunxit.

*Secundum operationem potentiæ virtutis eius, quam
operatus eſt in Chriſto, ſuſcitans illum à mortuis, & con-
ſtituens ad dexteram ſuam in cœleſtibus, ſupra omnem
principatum, & poteſtatem, & virtutem, & domi-
nationem, & omne nomen quod nominatur non ſolum
in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro, & omnia ſubiecit
Pſal. 8. ſub pedibus eius.*

Clarum eſt eum hæc omnia poſuiſſe, tanquam
de homine, ea enim de cauſa etiam admiratione
ductus eſt. Quòd enim qui Deus eſt vnà cum
Deo ſedeat, & qui eſt filius vnà cum patre regnet,
non eſt admirabile. Cùm enim eadem ſit natura,
ei quoque poteſtatis cōiuncta eſt ſocietas. Quòd
autem ſumpta ex nobis natura eiuſdem honoris
cum eo qui ſumpſit ſit particeps, vt nulla videa-
tur adorationis eſſe differentia, ſed per naturam
quæ cernitur, quæ non cernitur adoretur diuini-
tas, hoc verò omne miraculum ſuperat. Et ideo C
diuinus etiam Apoſtolus ſupra modum admi-
rans, primum quidem laudat inſignem potentiæ
magnitudinem: Deinde operationem potentiæ
virtutis, & quærit vocabula quæ poſſint ſignifi-
care rem admirabilem, & quæ ſuperat omnem
opinionem. Primum enim, inquit, eum ſuſcita-
uit à mortuis. Clarum eſt, quòd hominem. De-
inde ſedere fecit, & oſtendens honoris magnitu-
dinem, adiecit, ad dexteram eius. Quinetiam
oſtendit regiam. In cœleſtibus. Deinde & ſubie-
ctos. Super omnem principatum, & poteſtatem.
Et cùm perſecutus eſſet omnia nomina eorum
quæ ſub aſpectum non cadunt, quæ didicimus,
adiecit quòd etſi aliquos eorum neſcimus, poſtea
tamen cognoſcemus in vita futura. Et hi omnes
Pſal. 8. ſubiecti ſunt. Et adduxit Propheticum teſtimo-
nium. Omnia enim ſubiecit ſub pedibus eius.
Iam verò hoc quoque poſuit propheta, tanquam
de homine. Quid eſt enim, inquit, homo, quòd
memor es eius, aut filius hominis, quòd viſitas
eum?

A *Et ipſum dedit caput ſupra omnem eccleſiam, quæ eſt
corpus ipſius.*

Chriſtus Dominus obtinet locum capitis. Qui
autem in ipſum credunt, corporis.

Et plenitudo eius qui omnia in omnibus adimpletur.

Eccleſiam vocat cœtum fidelium. Eam appel-
lauit quidem corpus Chriſti: patris autem ple-
nitudinem. Eam enim impleuit donis omnis ge-
neris, & in ea habitat & obambulat, vt eſt vox
prophetica. Hoc autem in futura vita fiet perfe-
ctius. Nam hoc etiam docuit ſcribens ad Corin- 1. Cor. 1.
thios. Cùm enim dixiſſet, vltimus inimicus de-
ſtruitur mors, &, Omnia ſubiecit ſub pedibus
eius, poſtremo poſuit, Vt ſit Deus omnia in om-
nibus. Et illa quidem pluribus expoſuimus. Dice-
mus autem etiam hic breuiter. In præſenti qui-
dem vita Deus eſt in omnibus. Habet enim na-
turam quæ non poteſt circumſcribi: ſed non eſt
omnia in omnibus, quandoquidem alij quidem
impiè, alij verò iniuſtè ſe gerunt, habitat autem
in iis qui ipſum timent, & in iis qui ſperant in
eius miſericordia. In futura autem vita ceſſante
mortalitate, & peccato non amplius locum ha-
B bente, erit omnia in omnibus.

CAP. II.

*ET vos cùm eſſetis mortui delictis & peccatis ve-
ſtris, in quibus aliquando ambulaſtis.*

Nos enim morte affecit peccati operatio, ea
enim mortem peperit.

Secundum ſæculum mundi huius.

Mundum vocat creaturas. Sæculum autem,
vitam præſentem.

*Secundum principem poteſtatis aeris huius, qui nunc
operatur in filiis diffidentiæ.*

Apertè nos docuit Diabolo quidem olim
fuiſſe creditam aeris poteſtatem, cùm ab ea au-
tem excidiſſet, propter improbitatem, impietatis
& improbitatis magiſter effectus eſt. Non tamen
in omnes imperium obtinet, ſed in eos ſolos qui
diuinas prædicationes non admittunt. Eos enim
appellauit filios inobedientiæ, diuina beneficia
Epheſiis in memoriam renocans, quòd cum iam
eſſent mortui per peccatum, & eſſent in poteſtate
Diaboli, eos ſalute dignatus eſt. Ne ſe autem re-
C prehendi exiſtimarent, quòd eis illorum vitam
in memoriam reuocaret, ſeipſum quoque con-
iungit, communem morbum indicans.

*In quibus & nos omnes aliquando conuerſati ſumus
in deſideriis carnis noſtræ, facientes voluntatem carnis
& cogitationum. Et eramus natura filij iræ, ſicut &
cæteri.*

Oſtendit non ſolum in carnem cadere repre-
henſionem, ſed etiam in ipſam animam. Mens
enim prior recipit inclinationem ad ea quæ ſunt
deteriora: deinde ita per carnem exequitur ea
quæ conſultauit. Filios autem iræ dixit, pro eo
quod eſt ita dignos & vltimo ſupplicio. Ita Anti-
chriſtum appellauit filium perditionis, hoc eſt
dignum perditione, ſeu dignum qui periret.

*Deus autem qui diues eſt in miſericordia, propter ni-
miam charitatem ſuam qua dilexit nos, & cum eſſemus
mortui peccatis, conuiuificauit nos Chriſto, cuius gratia
eſtis ſaluati.*

Et tamen cum ita affecti eſſemus, Dominus
Deus qui habet abyſſum bonitatis, effecit nos
participes immortalis vitæ Domini noſtri. Hoc
enim

enim dicit, Conuiuificauit Chriſto. Cum enim ille reſurrexerit, nos quoque ſperamos fore vt reſurgamus. In illo enim ea quæ ad nos pertinent rectè ſe habuerint. Deinde docet apertius doni *[Cum, non eſt in Græc.]* magnitudinem, Cuius gratia eſtis ſeruati. Non enim propter optimam noſtram vitam vocati ſumus, ſed propter eius qui nos ſeruauit charitatem.

Et conreſuſcitauit, & conſidere fecit in cœleſtibus in Chriſto Ieſu.

Cùm is enim ſurrexiſſet, nos quoque ſpere ſurreximus, & cum is vnà cum patre ſedeat, nos quoque ſumus honoris participes. Eſt enim caput noſtrum, qui cum eo ſedet, noſtræ eſt primitiæ qui cum eo regnat, noſtram enim naturam induit.

Vt oſtenderet ſuperuenientibus ſæculis abundantes diuitias gratiæ ſuæ, in bonitate ſuper nos in Chriſto Ieſu.

Nunc enim bonorum quæ ſperator magnitudo eſt quidē omnino ignota fidelibus, fideles autem vident tanquam in ſpeculo & in ænigmate. Per fidem enim ambulant, non per ſpeciem, tunc autem videbunt facie ad faciem, tunc fideles & infideles videbunt naturam ex nobis ſumptam ab omni creatura adoratam, & ſanctos vnà regnantes. *[2. Tim. 2.]* Si enim commortui ſumus, inquit, & conuiuemus: Si ſuſtinemus, & conregnabimus.

Gratia enim eſtis ſaluati per fidem.

Dei gratia nos his bonis dignata eſt. Nos enim ſolam fidem attulimus. Quin eius etiam diuina fuit gratia adiutrix. Hoc enim ſubiunxit.

[Vox, non eſt in Græc.] *Et hoc non ex vobis. Dei enim donum eſt, non ex operibus. Vt ne quis glorietur.*

Non enim noſtra ſponte credidimus, ſed vocati acceſſimus, & cùm acceſſiſſemus, non exegit vitæ puritatem & innocentiam, ſed ſola fide ſuſcepta condonauit peccata.

Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.

Illud, Creati, hic poſuit pro regeneratione. Vocauit nos, inquit, per ſuam bonitatem ineffabilem. obediuimus: & cùm credidiſſemus, ſumus ſalutem conſecuti. Sed ante baptiſmum quidem actiuam à nobis virtutem non exegit, poſt baptiſmum verò ei etiam iubet hærere, & eam tenere. Hoc enim dicit, in operibus bonis, vt in illis ambulemus. Priora autem rurſus eis in memoriam reuocat; vt diuini beneficij oſtendat magnitudinem.

Propter quod memores eſtote quòd aliquando vos eratis gentes.

Hic eſt ponendum inciſum.

In carne, qui dicebamini præputium ab ea quæ dicitur circuncíſio in carne manu facta.

Eſt circunciſio carnis, & præputium carnis. Hoc autem dicit. Vos qui dicebamini præputium in carne (Hoc autem vos appellabant qui circunciſionem carnis manu factam habebant) nullam habebatis communionem cum benedictionibus Iſrael. Hoc enim docent ea quæ ſequuntur.

Quod eratis illo in tempore ſine Chriſto, alienati à conuerſatione Iſrael, & hoſpites teſtamentorum, promiſſionis ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo.

Vult oſtendere Chriſtum Dominum eis omnia bona conciliaſſe. Priuſquam enim, inquit, ei crederetis; eratis Dei cognitione deſtituti, nec bona Iſraeli promiſſa percipiebatis.

Nunc autem in Chriſto Ieſu, vos qui aliquando eratis longe, facti eſtis prope in ſanguine Chriſti.

Vos enim qui procul degebatis, & ab Iſraele ſeparati eratis, familiares effecit Chriſtus. Hoc dixit. Propè facti eſtis.

Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum: & medium parietem maceriæ ſoluens, inimicitias in carne ſua: legem mandatorum decretis euacuans.

Ipſe enim fuit pacis arbiter & conciliator. Ipſe effecit vt qui ex illis & ex nobis credebant, in vnum corpus redigerentur: & fecit vt lex ceſſaret, quæ inſtar cuiuſdam muri nos à nobis inuicem arcebat, prius autem inimicitias quæ nobis cum Deo intercedebant ſuſtulit, cùm ſuam carnem pro nobis dediſſet pretium redemptionis. Hoc vbi fecit, curauit vt omnia illa ceſſarent, quæ nos & illos ſeiungebant. Hoc enim dixit, legem mandatorum. Non enim ſuſtulit illud, Non adulteraberis. Non occides. Non furaberis. Non dices falſum teſtimonium aduerſus proximum tuum. Nec illud, Honora patrem & matrem tuam. Nec hoc, Non concupiſces vxorem proximi tui, & quæcunque ſunt eiuſmodi. Ea enim oſtendit Chriſtus Dominus ei qui voluit diſcere viam vitæ æternæ. Decreta autem ſeu placita appellauit doctrinam Euangelicam, quoniam in animi electione ſita eſt perfectionis recta executio. Qui enim poteſt, inquit, capere, capiat. &, Si vis perfectus eſſe, vende quæ habes. &c. Qoando ieiunas. *[Matth. 19.]* *[Matth. 6.]* Hæc ſunt non ex lege, ſed ex libera animi voluntate. Illa autem lege ſtatuit, quæ ab initio quando eſt naturam fabricatus, in ea inſcripſit.

Vt duos condat in ſeipſo, in vnum nouum hominem faciens pacem, vt reconciliet ambos in vno corpore Deo, per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo.

Interfecit inimicitias in cruce, ab omni reprehenſione aliena oblata hoſtia. Reconciliauit autem vtruſque, nempe eos qui erant ex gentibus, & eos qui ex Iudæis in vno corpore, quod pro omnibus oblatum eſt, vt ipſi eſſent vnum corpus. Omnes autem credentes vocauit vnum hominem, quoniam omnium quidem vnum eſt caput Chriſtus Dominus: corporis autem locum obtinent qui ſalute digni ſunt habiti.

Et veniens euangelizauit pacem vobis qui longe fuiſtis: & pacem iis qui prope.

Longe dicit gentes: prope autem Iudæos.

Quoniam per ipſum habemus acceſſum ambo in vno ſpiritu ad patrem.

Hoc eſt ſimile iis quæ dicta ſunt à Domino. Nemo venit ad patrem, niſi per me. Ipſe nos, inquit, adduxit ad Patrem. Adduxit autem, ſpiritali gratia dignatus.

Ergo iam non eſtis hoſpites & aduenæ, ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici Dei.

Sanctos hic dicit non eos ſolum qui ſunt gratiæ, ſed eos qui fuerunt in legè, & ante legem. Nam etiam de Abraham dixit idem Apoſtolus, quòd ſuſcepit ciuitatem quæ habet fundamenta, cuius eſt Deus opifex & creator. Maximam, inquit, dignitatem aſſecuti eſtis, Deo quidem familiaritate coniuncti, ſanctorum autem conciues effecti.

Superædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & prophetarum.

Prophetas hic dicit nou prophetas noui reſta- A menti, ſed prophetas veteris. Præpoſuit autem Apoſtolos, quoniam prædicationem per illos accepimus.

Ipſo ſummo angulari lapide Ieſu Chriſto.

Quemadmodum dixit ipſum eſſe caput corporis, ita eum vocat ædificij ſummum angularem lapidem. Duos enim muros coniungit, & eos qui ex Iudæis, & gentibus crediderant vnit inſtar anguli.

In quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in Domino, in quo & vos coædificamini in habitaculo Dei in ſpiritu ſancto.

Sancto non eſt in Græco.

In iis quæ antè interpretati ſumus Dei plenitudinem appellauit eccleſiam: & hic etiam templum & habitaculum. Illorum autem & horum coniunctionem facit angulus, ædificationem autem gratia ſpiritus, diuinas doctrinas afferens per prædicatores veritatis.

CAP. III.

HVius rei gratia ego Paulus vinctus Chriſti Ieſu, pro vobis gentibus. Si tamen audiſtis diſpenſatio- B *nem gratiæ Dei, quæ data eſt mihi in vobis, quoniam ſecundum reuelationem notum mihi factum eſt ſacramentum, ſicut ſuprà ſcripſi in breui: prout poteſtis legentes intelligere prudentiam meam in myſterio Chriſti.*

Vult quidem dicere, quòd cùm ſcitem hanc veſtram vocationem, & exactè cognoſcerem & quinam, & quomodo vocati, & propter quænam vocati eſtis, oro Deum vniuerſorum vt vos fide confirmet, & quæ ex ea oritur vobis ſalutem præbeat. Plurima autem interiecit, ſignificans beneficij magnitudinem. Narrat autem etiam quomodo fuit vocatus, & quomodo diuinam accepit gratiam, & quòd gentium prædicationi præfectus eſt, docens quòd ſibi vel maximè conuenit prædicare, & quòd non inuadit in aliena, ſed ea quæ ſibi iuſſa ſunt exequitur. Illud autem, Antè ſcripſi paucis, non vt nonnulli exiſtimarunt, alteram ſcripſit epiſtolam. Neque enim de iis quæ ad ſeipſum pertinent dixit illud, Antè ſcripſi, ſed de myſterio. Hoc enim dixit. Per reuelationem notum factum eſt mihi myſterium, ſicut prius ſcripſi paulo antè, hoc eſt, de quo nunc ſcripſi. De eo enim ſcripſit ab exordio vſque ad hunc lo- C cum. De eo autem dicit etiam in bis quæ ſequuntur.

Quod aliis generationibus non eſt agnitum filiis hominum, ſicuti nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius & prophetis in ſpiritu.

Antiquis quidem prophetis notum fuit, ſed non ſicut nunc. Non enim res videbant, ſed de rebus antè ſcribebant. Ita etiam dixit Dominus in ſacris Euangeliis. Multi prophetæ, & Reges, & iuſti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt. Nunc autem primis reuelauit Apoſtolis. Deinde prophetis. Multi enim tempore Apoſtolorum propheticam gratiam acceperunt. Qoid autem reuelauit?

Luc. 10.

Gentes eſſe cohæredes, & concorporales, & comparticipes promiſſionis eius in Chriſto Ieſu per Euangelium. Cuius factus ſum ego miniſter ſecundum donum gratiæ Dei, quæ data eſt mihi ſecundum operationem virtutis eius.

Quoniam fideles vnum corpus eſſe dixit, dicit fore vt gentes ſint eiuſdem ſimul corporis, & quoniam hæreditas exiſtimata fuerat Iudæorum, gentes rurſus nominauit cohæredes, & cùm Iudæi arbitrarentur ſuas eſſe ſolum promiſſiones, hoc enim dixit etiam in epiſtola ad Romanos, Quorum ſunt promiſſiooes; rurſus vocauit gentes promiſſionis compatticipes. Hæc autem, inqoit, acceperunt per Euangelium, cuius ego prædicator & miniſter per ineffabilem eius qui me vocauit beneficentiam, & inenarrabilem eius potentiam. Dicit autem etiam quanam de cauſa meminit potentiæ.

Rom. 9.

Mihi enim ſanctorum omnium minimo data eſt gratia hac, in gentibus euangelizare inueſtigabiles diuitias Chriſti.

In me vim ſuæ potentiæ oſtendit, qui cùm eſſem indignus me vocauerit, & mihi gentes docendas crediderit. Porrò autem Eunomij os impudens apertè obſtruxit, dum Chriſti imperueſtigabiles diuitias appellauit. Ille enim dicens patrem creatorem filij, dixit patris ſubſtantiam eius ſubſtantiam comprehendiſſe. Diuinus autem Apoſtolus non ſolum diuinam Chriſti naturam, ſed etiam diuitias dicit impetueſtigabiles. Et quomodo prædicas, ſi ſunt diuinæ imperueſtigabiles? Hoc enim ipſum, inquit, prædico, quòd ſunt imperueſtigabiles. Hoc enim ſubiungit.

Et illuminare omnes quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi à ſæculis in Deo qui omnia creauit.

Non inueſtigo ea quæ inueſtigari non poſſunt, ſed quod nunc reuelatum eſt myſterium doceo eos qui neſciunt. Olim enim erat id occultum, & ſoli Deo cognitum, qui omnia fecit vnà ſecum operante vſus filio.

Vt innoteſcat principibus & poteſtatibus in cœleſtibus per eccleſiam multiformis ſapientia Dei, ſecundum præfinitionem ſæculorum, quam fecit in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Nam nec poteſtates quidem quæ ſub aſpectum non cadunt, ſciebant myſterium, ſed per diſpenſationem quæ eſt in eccleſia, ineffabilem Dei ſapientiam didicerunt. Secundum præfinitionem autem ſæculorum dicit, pro eo quod eſt, Hæc ante ſæcula propoſuerat, fecit autem per diſpenſationem quæ fuit in Chriſto Domino.

In quo habemus fiduciam & acceſſum in confidentia per fidem eius.

C Ipſi enim credentes, per ipſum ad Deum & patrem adducti ſumus.

Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ eſt gloria veſtra.

Rogo ergo vt diuinum auxilium aſſequar, vt fortiter feram quæ moleſta & difficilia accidunt propter veſtram ſalutem. Mea enim in his fortitudo & tolerantia veſtra eſt gloria. Cùm hæc omnia io medio interieciſſet, reuertitur ad precationem, & dicit.

Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur.

Proprie pater, & vere pater Deus. Non enim fuit primus filius, deinde pater, ſed ſemper pater eſt, & natura pater, alij autem Patres, ſiue ſint corporales, ſiue ſpiritales, è ſuperis traxerunt appellationem. Dicit autem in terra patres eos qui ſunt patres natura, cœleſtes autem patres, vocat ſpiritales. Talis erat ipſe diuinus Apoſtolus. Idque nos docuit, ſcribens ad Corinthios. Etſi enim decem millia pædagogorum habetis in Chriſto,

1. Cor. 4.

ſed

ſed non multos patres: In Chriſto enim Ieſu per Euangelium ego vos genui. Dicit ergo. Rogans A & obſecrans flecto genua mea, & ſupplico patri Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui vere eſt pater, qui non ab alio hoc accepit, ſed ipſe aliis impertit. Quid autem poſtulas?

Vt det vobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ, virtutem corroborari per ſpiritum eius in interiori homine Chriſtum inhabitare.

Habet diuitias ineffabiles & immenſam potentiam. Peto ergo vt vos hoc conſequamini, vt per gratiam ſpiritus veſtræ animæ ſint habitaculum Chriſti qui vos ſeruauit: Deinde eos etiam docet quænam conferre oporteat ad huius templi conſtructionem.

Per fidem in cordibus veſtris, in charitate radicati & fundati.

Fide enim & charitate opus eſt, vt vos in his germinetis, firmitatem & conſtantiam veluti quandam baſim, & radicem habentes.

Vt poſſitis comprehēdere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo, & longitudo, & ſublimitas, & profunditas, ſcire etiam ſupereminentem ſcientia charitatem Chriſti, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei.

Fieri poteſt vt per fidem & charitatem ſpiritalem gratiam aſſequamur, & per eam diſcamus B diſpenſationis quæ fuit magnitudinem. Per longitudinem enim & latitudinem, profunditatem & altitudinem, declarauit magnitudinem: quandoquidem ex eis ſignificatur magnitudo. Illud autem, Vt impleamini in omnem plenitudinem Dei, pro eo quod eſt, Vt ipſum perfectè inhabitantem ſuſcipiatis. Deinde eam orationis partem, in qua de dogmatibus ſeu decretis agitur abſoluit Deum glorificando.

Ei autem qui potens eſt omnia facere ſuperabundanter quàm petimus, aut intelligimus, ſecundum virtutem quæ operatur in nobis: ipſi gloria in eccleſia, & in Chriſto Ieſu in omnes generationes ſæculi ſæculorum. Amen.

Laudo autem eum quod & vult & poteſt, & dat plura quàm petimus. Ipſum autem etiam ab omnibus laudari conuenit tam in præſenti vita quàm in futura. Poſtquam diuini beneficij diuitias ſic oſtendit, hortatur ad ſpecies virtutis.

CAP. IV.

Obſecro itaque vos ego vinctus in Domino.

Vinculorum mentio ſufficit ad incitandum ad virtutem vel eos qui ſunt planè ſtupidi, & nullo ſenſu prædıti. Propter vos, inquit, his ſum conſtrictus. Si vellem enim prædicare, ab his eſſem omnino liberatus. Æquum eſt autem diuinum Apoſtolum etiam in his admirari, quod de vinculis quæ pro Chriſto ſuſceperat màgis ſe iactat ac gloriatur quam Rex de diademate. Quid autem obſecras?

Vt dignè ambuletis vocatione qua vocati eſtis.

Vitæ inſtitutionem veſtræ vocationi conuenientem ſuſcipiatis: Nec diuino beneficio ſceleratis ac nefaria vita iniuriam faciatis. Et quoniam gratias ſpiritales habentes, & miracula faciebant, & linguis diuerſis loquebantur, & operatione prophetica fruebantur, ea autem ſatis erant ad hoc vt intumeſcerent, & de ſe nimis elatè ſentirent, de eo primum affert adhortationem.

Cum omni humilitate & manſuetudine, cum patientia ſupportantes inuicem in charitate, ſoliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis.

Vnam eſtis conſecuti gratiam, fons vnus diuerſos emittit riuulos. Humilitate ergo & manſuetudine vtentes, vos inuicem tolerate, & ex lege dilectionis ſeruate pacis vinculum.

Vnum corpus, & vnus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ.

Vnum ſpiritum accepiſtis, vnum corpus effecti eſtis. Vna ſpes vobis data eſt reſurrectionis & regni cœlorum.

Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus & pater omnium, qui ſuper omnes & per omnia, & in omnibus nobis.

Poſuit vbique vnum, & vnus, coniungens eccleſiam. vnum, inquit, Dominum habemus, vnum baptiſmum accepimus, vnam fidem attulimus, vnus omnium noſtrum Deus eſt & pater; conuenit ergo vt inter vos, tanquam inter fratres, habeatis concordiam. Atque, ſuper omnes quidem, ſignificat dominium. Per omnes autem, prouidentiam. In omnibus verò, inhabitationem.

Vnicuique autem noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti.

Hic eos conſolatur, qui quæ videbantur eſſe minora dona acceperant: & oſtendit Dominum Chriſtum ea diſpertiuiſſe, propemodum dicens, Ne ægrè feratis. Ipſe enim ita vt nouit, vnicuique gratiam dimenſus eſt. Prophetico quoque teſtimonio id quod dicit confirmat.

Propter quod dicit. Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Pſal. 67.

Pſalmus quidem dicit, accepit dona in hominibus. Ipſe autem poſuit illud, Dedit. Vtraque autem facta ſunt. Accipiens enim fidem, reddit gratiam. Pulchrè autem & admodum accurate poſuit propheta illud, Captiuam duxit captiuitatem. Neque enim nos, cùm liberi eſſemus, abduxit in captiuitatem, ſed cùm ipſe nos contrà in captiuitatem redegiſſet, libertate donauit. Deinde interpretatur aſcenſum.

Quod autem aſcendit, quid eſt, niſi quod & deſcendit primum in inferiores partes terræ?

Aſcenſus ſignificat deſcenſum. Cùm enim C prius deſcendiſſet, & noſtram ſalutem procuraſſet, deinde rurſus aſcendit. Inferiores enim terræ partes mortem vocauit. Etenim ita etiam dicit propheta. Poſuerunt me in lacu inferiori. Et rurſus. Et ſubſtantia mea in inferioribus terræ. Pſal. 67. & 138.

Qui deſcendit ipſe eſt & qui aſcendit ſupra omnes cœlos, vt impleret omnia.

Non enim alius deſcendit, & alius aſcendit, ſed vt paucis dicam, aliter deſcendit, & aliter aſcendit. Cùm enim deſcendiſſet incorporeus, aſcendit cum corpore. Deſcenſus autem non ſignificat aliquam à loco ad locum tranſitionem, ſed docet diſpenſationis magnitudinem, quod cùm eſſet altiſſimus, ſe adeo abiecerit, & tantam humilitatem ſuſtinuerit.

Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores, ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti.

Erant illo tempore, vt ſæpe dixi, qui propheticam gratiam acceperant. Quinetiam meminit Actuum hiſtoria Agabi prophetæ, & aliorum

qui prophetabant Antiochiæ, in quibus erat etiam ipſe diuinus Apoſtolus, erant & Euangeliſtæ. Ex his erat etiam beatus Philippus vnus ex ſeptem. Paſtores autem & doctores eos dicit qui in ciuitate & in pago erant deputati & ſegregati. Qua de cauſa poſuit eos poſt Euangeliſtas, quoniam illi obeuntes prædicabant. Hæc autem dona dedit ad ædificationem & vtilitatem credentium, eos enim appellauit corpus Chriſti.

Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.

Perfectionem autem in vita futura conſequemur. In præſenti ergo Apoſtolorum, & prophetarum, & doctorum auxilio opus habemus.

Vt iam non ſimus amplius paruuli, fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia, ad circumuentionem erroris.

Puerorum propria eſt leuitas & animi ſubita mutatio. Tales, inquit, eramus ante vocationem, vt qui huc & illuc inſtar fluctuum impelleremur, & iis qui nos decipiebant crederemus. κυβείας autem appellauit verſutiam ſeu calliditatem. A verbo autem κυβεύειν, quod ſignificat ludere teſſeris, hoc nomen finxit. Proprium eſt autem eorum qui ludunt teſſeris, vt huc & illuc calculos transferant, & callidè hoc faciant. Inſidias autem erroris vocauit machinationem. Neque enim Diabolus iubet apertè adulterari: ſed vel per oculos ineſcat, vel per aures demulcet, nec iubet apertè Deum negare, ſed efficit vt auguriis, aut ſortibus, aut amuletis vtamur.

Veritatem autem facientes, non eſt in Græco Theod.

Veritatem autem facientes in charitate, creſcamus in illo per omnia qui eſt caput Chriſtus.

2. Cor. 6. Ioan. 15.

Hoc etiam dixit in epiſtola ad Corinthios. In charitate non ficta, ita etiam hic iubet veram habere charitatem, & per eam augere diuitias virtutis in ipſo Domino. Omnis enim inquit, palmes in me non ferens fructum, tollitur, & in ignem mittitur: & quoniam eum rurſus caput nominauit, oſtendit quot bona à capite ſuppeditentur.

Ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis, ſecundum operationem in menſuram vniuſcuiuſque membri augmentum corporis facit in ædificationem ſui in charitate.

Quemadmodum, inquit, caput omnibus membris corporis ſuppeditat operationem ſenſus: ſentiendi enim facultatis fons eſt cerebrum, ita etiam Chriſtus Dominus obtinens locum capitis, diſpertit dona ſpiritus, in vnam iuncturam ac compagem coniungens membra corporis. Tactum autem ſenſum appellauit, quandoquidem ipſe quoque vnus eſt ex quinque ſenſibus, & totum ex parte denominauit.

Hoc igitur dico, & teſtificor in Domino.

Rurſus redit ad exordium ſuaſionis, & Domini memoriam vocat in teſtimonium. Teſte, inquit, Domino hæc dico. Quid ergo teſtificatur?

Vt iam non ambuletis, ſicut & gentes ambulant.

Reliquas gentes dicit eas quæ nondum crediderunt. Quomodo autem illæ ambulant?

In vanitate ſenſus ſui.

Impiis vtentes cogitationibus, ea quæ non ſunt in Deos referentes.

Tenebris obſcuratum habentes intellectum.

Dei ignorationem appellauit tenebras. Deinde

A etiam arguit vitæ iniquitatem.

Alienati à vita Dei.

Vitam Dei appellauit vitam, quæ eſt ex virtute. Dicit etiam cauſam iniquitatis.

Per ignorantiam quæ eſt in illis propter cæcitatem cordis ipſorum.

Ita etiam dicit Dauid propheta. Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis. Cordis autem cæcitatem vocauit extremum ſtuporem. Nam quæ inſunt in corpore cæcitates nullum habent ſenſum, quoniam corpus eſt omnino mortuum. Hoc etiam dixit diuinus Apoſtolus. Subiungit enim. Pſal. 13.

Qui deſperantes.

Hic eſt ponendum inciſum.

Semetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis in auaritia.

Primum iniquitate, deinde ſatietate laborarunt. Cùm in vitam enim improbam & ſceleratã impegiſſent, paulatim ſtuporis & doloris ſenſus priuationis morbo laborauerunt. Deinde ſecure quoduis peccatum perpetrant, flagitioſa vita vel

B pluſquam ad ſatietatem vtentes. πλεονεξίαν enim hoc eſt, plura habendi auiditatem, poſuit pro immoderatione. Ex hoc loco intellexerimus & quod dictum eſt in epiſtola ad Romanos. Tradidit eos Deus in reprobum ſenſum. Ita enim appellauit permiſſionem. Hic enim apertè docuit quòd ſeipſos libidini tradiderant. Rom. 1.

Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum, ſi tamen illum audiſtis, & in ipſo edocti eſtis, ſicut eſt veritas in Ieſu.

Talis eſt diſciplina impietatis. Chriſti verò diſciplina eſt omnino contraria. Docet etiam quænam ſit.

Deponere vos ſecundum priſtinam conuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris. Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis.

Veterem hominem non appellauit naturam, ſed peccati operationem. Neque enim qui baptizatur deponit corpus, ſed ſordidum peccati indumentum. Nouum autem hominem vocauit eum qui ex lege Euangelica vitam inſtituit. Ho-

C minem autem & virtutem & vitium appellauit, quoniam vtrumque fit ab hominibus. Spiritum autem mentis, dixit ſpiritalem mentis incitationem & motionem. Porrò autem dicit etiam quænam ſint propria noui hominis.

Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo: quoniam ſumus inuicem membra.

Eſt enim longè abſurdiſſimum vt qui alterum alterius membra ſumus, ea quæ non ſunt inter nos inuicem dicamus, hoc enim non eſt membrorum proprium. Oculi enim videntes præcipitia foſſáſque & voragines, ea pedibus ſignificant vt declinent, & non totum corpus detrimento afficiant, & aures ſonorum ſenſum excipientes, eos oculis ſignificant, nec mentiuntur alij ſenſus inter ſe inuicem, eſt enim mendacij damnum commune.

Iraſcimini.

Hic ponendum eſt inciſum.

Et nolite peccare.

Ea ſtatuit, quæ ſunt naturæ commoderata.

Sciebat

Sciebat enim non ſemper rationem forti & generoſo animo ferre motuum & perturbationum A impetum. Iubet ergo vt iram ſoluant quàm citiſſimè. Hoc enim ſubiungit.

Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram.

Iræ menſuram dedit menſuram diei. Veretur enim ne noctu quieſcens cogitatio morbum augeat. Porrò autem nouit etiam Diaboli machinas. Vnde ſubiunxit.

Nolite locum dare Diabolo.

Poſtquam huic morbo conueniens medicamentum præbuit, tranſit ad alterum.

Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret operando manibus ſuis quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti.

Quoniam enim otium hoc vitium præcipuè generat, ei meritò oppoſuit bonam operationem. Eſt enim etiam mala operatio, eius ſpecies eſt furtum. Iubet autem vt non ſolius ventris gratia operari aggrediantur, ſed etiam vt iis qui opus habent ſuccurrant. Poſtquam affectiones manuum ita medicatus eſt, linguæ etiam morbo medetur.

Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat.

B Sermo putridus ſeu ſpurcus, turpis ſermo, maledictum, calumnia, blaſphemia, mendacium, & quæ ſunt his ſimilia.

Sed ſiquis bonus.

Atqui eum etiam opportune iubet proferre. Hoc enim ſubiunxit.

Ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus.

Gratiam autem vocauit iucunditatem, hoc eſt, vt ſit acceptus iis qui audiunt.

Et nolite contriſtare ſpiritum ſanctum Dei: in quo ſignati eſtis in die redemptionis.

Contriſtant autem ſpiritum ſanctum contraria eorum quæ dicta ſunt, & vita ſcelerata. Per ſanctiſſimum autem diuinum ſpiritum Domini grex effecti ſumus.

Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis cum omni malitia.

Vniuerſum huius affectionis examen radicitus euellere conuenit.

Eſtote autem inuicem benigni, miſericordes, donantes inuicem ſicut & Deus in Chriſto donauit nobis.

Quæ deſunt vobis, & quæ in vobis deſiderantur, inuicem toleranter ferte: & vniuerſorum C Deum imitamini, qui per Chriſtum Dominum dedit nobis remiſſionem omnium delictorum.

CAP. V.

Eſtote ergo imitatores Dei, ſicut filij chariſſimi.

Adoptionem accepiſtis, Deum patrem nominatis, imitamini ergo cognationem.

Et ambulate in dilectione ſicut & Chriſtus dilexit vos, & tradidit ſemetipſum pro vobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis.

Hic quoque oſtendit Patris & Filij æqualitatem. Cùm enim Deum imitari iuſſiſſet, idem etiam præcepit de filio, & quemadmodum de patre dixit, eum nobis donaſſe: ita etiam de Chriſto, eum nos dilexiſſe, & ſeipſum pro nobis tradidiſſe. Non enim neceſſitate adductus obediit vt ſeruus aliquis, ſed ſeipſum ſua ſponte pro nobis tradidit. Illud autem, Oblationem & hoſtiam in odorem ſuauitatis, clarum eſt eum dicere de corpore. Id enim cruci affixum eſt.

Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos.

Quàm ſint exècranda quæ dicta ſunt ſatis oſtendit, cùm ipſas eorum appellationes è memoria amandare iuſſerit.

Aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet, ſed magis gratiarum actio.

A piorum cœtu immoderatum etiam riſum expellit, eum enim parit ſtultiloquium & dicacitas.

Hoc autem ſcitote, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei.

Hoc ipſum dixit in epiſtola ad Corinthios. Idolorum autem cultum appellauit auaritiam conuenienter voci Domini. Nemo enim, inquit, Matth. 6.
poteſt duobus Dominis ſeruire, &, Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ.

Nemo vos ſeducat inanibus verbis. propter hæc enim venit ira Dei ſuper filios diffidentiæ.

Quoniam enim qui Græca dogmata ſequebantur, faciebant vnumquodque eorum, præcepit ne illis animum adhibeant, nempe quod Dei iuſtitia improbitatis operariis immineat.

Nolite ergo effici participes eorum.

Nempe eorum qui in impietatis ſeruitutem redacti ſunt.

Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.

Eſtis enim luce diuina illuminati.

Vt filij lucis ambulate.

Quoniam eos lucem appellauit, vera autem lux vocatus eſt Dominus, appellauit eos filios lucis.

Fructus enim lucis eſt in omni bonitate & iuſtitia, & veritate.

Qui eſt ſancti Spiritus particeps, ferat fructus ſpiritus.

Probantes quid ſit beneplacitum Deo.

Et rationis eſtis participes, & ſanctiſſimi Spiritus gratiam accepiſtis, facile ergo poteritis diiudicare ac diſcernere quænam Domino placeant.

Et nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum, magis autem redarguite. Quæ enim occulte fiunt ab ipſis, turpe eſt & dicere. Omnia autem quæ arguuntur, à lumine manifeſtantur. Omne enim quod manifeſtatur lumen eſt.

Vocauit eos lucem, & filios lucis, lux autem ea arguit quæ celantur in tenebris. Eis itaque præcipit vt non ſolum fugiant eorum congreſſionem, ſed eorum etiam improbitatem arguant.

Propter quod dicit. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus.

Nonnulla autem exemplaria habent Ἐπιφαύσει σοι ὁ χριστός, id eſt, illuceſcet tibi Chriſtus, id autem eorum quæ dicta ſunt conſequentiæ maxime conuenit. Qui enim ſocordiam, tanquam ſomnium deponit, Domini lucis radium ſuſcipit. Sciendum eſt autem hoc non eſſe ſcripturæ teſtimonium, in diuina enim ſcriptura nuſquam ſitum inuenimus. Nonnulli autem interpretes dixerunt eos qui ſpiritalem gratiam acceperant, aliquos pſalmos compoſuiſſe: & diuinum Apoſtolum id innuere in epiſtola ad Corinthios. Vnuſ- 2. Cor. 4.
quiſque veſtrum habet pſalmum.

Videte itaque fratres quomodo cautè ambuletis, non quaſi inſipientes, ſed vt ſapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt.

Malos dies non vocat ipſum tempus. Cuiuſmodi enim improbitatem habuerit tempus? ſed ſcelera & flagitia quæ in ipſo perpetrantur. Et ideo dixit, redimentes tempus. Hoc eſt, Tempus non eſt veſtrum. Inquilini enim eſtis, & viatores tranſeuntes. Quæ ergo vobis aduerſa accidunt, ferte forti & generoſo animo: & præſenti tempore rectè & vt oportet vtimini.

Propterea nolite fieri imprudentes: ſed intelligentes quæ ſit voluntas Dei.

Eſt enim extremæ dementiæ non obſeruare & colere Dominum qui te ſeruauit.

Et nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria, ſed implemini Spiritu ſancto loquentes vobiſmetipſis in pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus, cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino.

Damnoſa ebrietate eiecta, in eius locum ſpiritalem repoſuit. Hoc enim dixit, Implemini ſpiritu, pro eo quod eſt, Deum perpetuo laudantes, & apud ſeipſos verſantes, & cogitationem ſemper excitantes. Corde enim canit, non ſolum qui mouet linguam, ſed etiam qui mentem excitat ad eorum quæ dicuntur intelligentiam.

Gratias agentes ſemper prò omnibus, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti Deo & patri.

Non enim oportet pro ſe tantum laudare Deum benefactorem, ſed etiam pro omnibus qui beneficium acceperunt. Oportet autem hoc facere ſemper recordantes Chriſti qui nos ſeruauit.

Subiecti inuicem in timore Chriſti.

Non oportet enim eis ſubiici, qui vt improbè & ſceleratè aliquid faciamus præcipiunt: ſed iis qui in pietate vitam agunt. Et quoniam de ſubiectione legem tulit communem, per ſpecies deinceps ſuadet quæ ſunt conuenientia.

Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint ſicut Domino: quoniam vir caput eſt mulieris, ſicut Chriſtus caput eſt eccleſiæ. Ipſe eſt ſaluator corporis eius.

Admodum ſapienter poſuit exemplum diuinus Apoſtolus. Sufficit enim ad efficiendum vt vxores maritos reuereantur, & ad maritis inducendam in vxores beneuolentiam.

Sed ſicut eccleſia ſubiecta eſt Chriſto: ita & mulieres viris ſuis in omnibus.

Adiecit illud, In omnibus, vt qui piis legem ferret. Quòd enim piis legem ferat, exemplum indicat. Nullus autem pietatis alumnus ea quæ ſunt ſibi familiaria & neceſſitudine coniuncta Deo præfert.

Viri diligite vxores veſtras: ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. Ita & viri debent diligere vxores ſuas, vt corpora ſua.

Vitæ non eſt in Græco.

Curam Domini imitamini, & quam ipſe oſtendit in eccleſiam, eandem vos coniugum gerite. Chriſtus enim Dominus pro ſua ſponſa ne mori quidem recuſauit, vt eam emundaret, & ei ſenium abraderet, & ſplendidam ab omnique labe & macula liberam efficeret. Oportet ergo vos quoque in eas eandem habere beneuolentiam: & tanquam propriorum corporum curam gerere. Illud autem, Mundans lauacro aquæ in verbo, pro eo quod eſt, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

Qui ſuam vxorem diligit, ſeipſum diligit. Nemo A *enim vnquam carnem ſuam odio habuit: ſed nutrit & fouet eam.*

Etſi aliquod membrum in aliquem morbum inciderit, non reſecamus, ſed ei medicinam adhibemus: ita, inquit, vos etiam oportet vxorum veſtrarum curam gerere.

Sicut Chriſtus eccleſiam.

Nutriens ipſam, & fouens, & ei ſuum dans corpus & ſanguinem.

Quia membra ſumus corporis eius: de carne eius, & de oſſibus eius.

Sicut enim Eua ex Adam ficta eſt, ita nos ex Chriſto Domino. Cum eo enim in baptiſmo conſepelimur, & vna cum eo reſurgimus, & corpus eius comedimus, & ſanguinem bibimus. Porrò autem nobis etiam in memoriam reuocat ea quæ de vxore dicta ſunt.

Propter hoc relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna. Gen. 2.

Reuerere primam legem, quæ poſt mulieris creationem lata eſt, & in hominum natura eſt coalita. Qui enim matrimonium contrahit, iis B qui ipſum genuerunt relictis, vxori coniungitur, & tanta coniunctio efficitur vt duo vna caro exiſtimentur. Huius autem rei teſtis eſt fructus matrimonij. Vnus enim puellus ex ambobus naſcitur. Iam verò diuinus Apoſtolus cùm legiſſet legem matrimonij, oſtendit eam quoque reſplendere in ſpiritalibus nuptiis, & vociferatur.

Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & eccleſia.

Ipſe enim ſuperno patre relicto, coniunctus eſt eccleſiæ, relinquere autem viſus eſt ratione ſuſceptæ humanitatis, cùm vt Deus à Deo ſeparari non poſſet, vt qui ipſe etiam haberet naturam quæ non poſſet circumſcribi.

Veruntamen & vos ſinguli vnuſquiſque vxorem ſuam ſicut ſeipſum diligat. Vxor autem timeat virum ſuum.

Non omnino, inquit, in Chriſtum & eccleſiam nuptialem legem tranſtuli. Vos etenim legi ſubiecti eſtis, & oportet maritum quidem vxorem tanquam proprium amare, vxorem autem & amare & timere maritum. Hoc enim etiam lex Gen. 3. diuina præcepit, Ad virum tuum conuerſio tua, C & ipſe dominabitur tui.

C A P. VI.

Filij obedite parentibus veſtris in Domino. Hoc enim iuſtum eſt.

Hoc eſt ex lege Dei. Hoc enim ſubiunxit.

Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod eſt mandatum primum in promiſſione.

Sunt alia ante hoc præcepta, ſed legiſlator non adiecit illis promiſſionem. Hic enim ſubiunxit.

Vt tibi bene ſit, & ſis longæuus ſuper terram.

Oſtendit diuinus Apoſtolus ea quidem ceſſaſſe quæ erant legis ſuperuacanea, poſtquam adfuit legiſlator, ſed quæ naturaliter præcepta fuerant, etiam poſt nouum teſtamentum vim ſuam obtinere.

Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros: ſed educate illos in diſciplina & correptione Domini.

Filiis præcepit vt obediant: Patribus vt educent,

A ent,& moleſtia non afficiant, & præterea vt piè alant,& diuina edoceant.

Serui obedite dominis carnalibus, cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto.

Seruis etiam leges neceſſario conſtituit. Omnia enim habet corpus eccleſiæ & maritos & vxores, & patres & filios, & ſeruos & dominos, & diuites & pauperes, & principes & ſubditos. Seruis ergo præcipit, vt cum eo quo par eſt timore dominis ſeruiant, & improbitatem animique malignitatem relinquant. Hoc enim dixit, in ſimplicitate cordis veſtri. Adiecit autem, ſicut Chriſto, eos conſolans, & docens propoſitam eſſe mercedem iis qui liberaliter & ingenuè ſeruiunt.

Non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed vt ſerui Chriſti, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate ſeruientes ſicut Domino, & non hominibus.

Rurſus dominis ſeruire cum beneuolentia, Domini ſeruitutem appellauit, eos conſolari moliens. Ad oculum autem ſeruitutem appellat, quæ non ex ſincero corde adhibetur, ſed in ſpeciem tantum, cùm ſit ficta & ſimulata. Oſtendit etiam mercedem quæ eis proponitur.

B *Scientes quod vnuſquiſque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, ſiue ſeruus, ſiue liber.*

Oſtendit dominium & ſeruitutem eſſe vita præſenti circumſcriptam: ſed poſtquam ab hac peregrinatione deceſſerimus, non futuram amplius ſeruitutis & dominij differentiam, ſed virtutis & vitij.

Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas.

Iubet vt benignitate & manſuetudine in eos vtantur, & terreiacit.

Scientes quòd & illorum & veſter Dominus eſt in cœlis, & perſonarum acceptio non eſt apud Deum.

Qualem vis in te eſſe Dominum, talem te exhibe in ſeruum. Dominus enim neſcit domini & ſerui differentiam. Omnes enim ex æquo formauit. Iure autem eſt admirandus ordo ſuaſionis. Primis enim maritis & vxoribus leges ſtatuit. Liberorum enim procreationē præcedit matrimonium. Deinde filiis & parentibus. Liberorum enim ſuſceptio eſt fructus matrimonij. Poſt partum enim ille quidem pater, hic verò filius nominatur. Vltimam autem ſeruorum & dominorum

C poſuit coniugationem, ea enim ex euentu facta eſt: Illæ autem ſunt naturæ priuilegiis honoratæ. Cùm illa ergo ſic ſtatuiſſet, ex diuiſione rurſus communem affert ſuaſionem.

De cætero fratres confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius.

Omnem timorem expellite, Dei potentiæ præſidio muniti.

Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias Diaboli.

Qui in bellis ſenſilibus ſunt ductores exercitus, nec mulieres, nec pueros, nec eos qui ſunt ſenio confecti armant. Domini autem Chriſti Imperator omnibus ſimiliter regalem armaturam diſtribuit, & hoſtis artes & machinationes oſtendit. μεθοδίας enim, hoc eſt inſidias, artes vocat ſeu machinationes. Sæpe enim etiam per virtutis ſpecies vitium conſtruit: & nonnunquam & ieiunio, & orationi, & egenorum ſubuentioni inanem gloriam admiſcet. Quinetiam continentiæ arrogantiæ labem aſpergit. Porrò autem oſtendit etiam hoſtium multitudinem.

Quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum.

Erant ex bonis ordinibus mali Dæmones: ſed propter improbitatem ab illo ordine exciderunt. Habent autem nunc quoque appellationes ad conuincendam eorum exectandam malitiam. Nominauit autem eos [illegible], hoc eſt mundi principes, non quòd hunc à Deo principatum acceperint, ſed quòd qui viuunt in ſocordia, ſua ſponte ſeruitutem amplectantur. Optimum autem Imperatorem imitatus eſt diuinus Apoſtolus, qui volens ab exercitu ſegnitiem & torporem exigere, exponit virtutem hoſtium. Iam verò oſtendit etiam victoriæ emolumentum, vt alacriores milites efficiat. Dicit enim.

In cœleſtibus.

Hoc eſt, De cœleſtibus ordinibus contenditur. Prælij nobis præmium proponitur regnum cœlorum.

Propterea accipite armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare.

Diem malum vocat diem pugnæ, nomen ei imponens à Diabolo, qui in ea ſuam exercet operationem. Illo autem tempore apertè oppugnabantur, dum perſecutionem paterentur, & torquerentur, & innumerabilia mortis genera ſubirent.

State ergo ſuccincti lumbos veſtros in veritate.

Caſtigat primum cupiditatis inſatiabilitatem. In lumbis enim ſiti ſunt renes: In illis autem eſt cupiditatis operatio. Ita etiam dixit beatus Dauid deflens peccatum adulterij. Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus, pro eo quod eſt, non rectè vſus ſum cupiditate naturæ. Ita etiam de Leui dixit diuinus Apoſtolus. Erat enim adhuc in lumbis patris quando ei occurrit Melchiſedech. Iubet ergo lumbos veritate ſuccingere, vt res veras & ſtabiles expetamus. *Pſal. 37.* *Heb. 7.*

Et induti loricam iuſtitiæ.

Rationis facultas quæ eſt in corde, iuſtitiam conſeruat & illuſtrat, vt nihil præter iuſtum cogitet.

Et calceati pedes in præparationem Euangelij pacis.

Ne ad ſceleratas actiones pedes mouere: ſed C Euangelij curſum implete, vt laudem etiam propheticam ſuſcipiatis. Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Poſuit autem pacem, quoniam belli etiam meminit, vt inter nos quidem inuicem & cum communi Domino pacem habeamus, cum ſolo autem Diabolo, & cum illius phalange in acie confligamus. *Pſal. 18.*

In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela Nequiſſimi ignita extinguere.

Sit vobis fides loco clypei. Illa enim vobis efficit Deum auxiliatorem. Illa vobis belli præmia aperit, eorum qui vincunt renuntiationes, & coronas eorum qui ſe fortiſſimè geſſerunt. Hæc autem omnia extinguunt tela Maligni. Ea autem ignita appellauit, milites excitans, & iubens vt ſe rectè muniant.

Et galeam ſalutis aſſumite.

Ipſe, inquit, Dominus Chriſtus teget veſtra capita, & ſalute veluti quadam galea muniet, vt quos infligunt hoſtes ictus non ſuſcipiatis.

Et gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei.

Gladium ſpiritus vocaoit operatioocm ſpiritus. Operationcm autem ſpiritos appellauit verbom Dei. Hoc autem dicit, quòd taoquam verbo diuinus ſpiritus noſtram ſalutem procutat. Increpat enim homo ſpiritalis Diabolum, & aufugit. Hoc enim ſignificant ea quæ cooſequuotur.

Per omnem orationem & obſecrationem orantes omni tempore in ſpiritu: & in ipſo vigilantes in omni inſtantia & obſecratione.

Ii quibus bellum aſſidoc imminet, non poſſunt dormire. Propterea diuinus etiam Apoſtolus iobet vigilare, & aſſiduè orare, & corporis laborem noo remittere, ſed hoc com magna tolerantia facere. Præcipit autem vt non orent pro ſe ſolis, ſed etiam pro omnibos qui ſont eiuſdem fidei. Hoc enim ſubiunxit.

Pro omnibus ſanctis.

Iam verò oſtendit etiam ſoam homilitatem ſimul & ioſatiabilitatem. Simol enim & humilitatem oſtendit, & aoatè rapit, & dicit.

Et pro me.

Sed vbinam tibi opus eſt precatione?

Vt detur mihi ſermo in apertione oris mei.

Vt quid dicas?

Cum fiducia notum facere myſterium Euangelij, pro quo legatione fungor in catena, ita vt in ipſo audeam prout oportet me loqui.

Petite mihi audaciam, dicendi libertatem, & ſermonis ſoppeditationem, vt ex lege dioina curſum impleam. Oſtendit autem rorſus catenam, eis animum addens, & ducens, non eſſe dolendum vel erubeſcendom io perpeſſionibos quæ ſuſcipiuntur pro Domino, ſed exultandum & A gloriandum.

Vt autem & vos ſciatis quæ circa me ſunt, quid agam: omnia vobis nota faciet Tychicus, chariſſimus frater & fidelis miniſter in Domino: quem miſi ad vos in hoc ipſum vt cognoſcatis quæ circa nos ſunt, & conſoletur corda veſtra.

Tychicus erat Aſianus: & hoc oos docuit beatos Lucas in Actis. Cùm enim dixiſſet eos qoi ex Theſſalonica & Berrhœa ſecuti fuerant, ſubiunxit, Aſiani autem Tychicus & Trophimus. *Act. 20.*

Pax fratribus & charitas cum fide a Deo Patre noſtro & Domino Jeſu Chriſto.

Primam poſuit pacem, adiecit autem charitatem, oſtendens quòd ipſa illam efficit. Fidem aotem coniunxit cum charitate, ex lege Euangelica B præcipiens diligere. Oſtendit autem eorum ſuppeditatorem, ooo ſolum Deum & Patrem, ſed etiam Dominom Ieſum Chriſtum, & præter eos etiam ſanctiſſimom Spiritum, ſubiuoxit enim.

Gratia cum omnibus qui diligunt Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum in incorruptione. Amen.

Non enim ſimpliciter omnibus ſoppeditatur gratia, ſed iis qui Dominom diligunt, & nec iis quidem ſimpliciter, ſed iis qui præter id quod amant, eius viuificas leges ſeruant: Eas nos quoque ſeruemos, & charitatem qoæ eſt in ipſum inflammemus, vt ſimos Apoſtolicæ beoedictionis participes, Gratia eius qui oos ſeruauit, Chriſti. Cum qoo Patri gloria cum ſanctiſſimo Spiritu, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. AMEN.

Epiſtola ad Epheſios ſcripta eſt Romæ per Tychicum.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ AD PHILIPPENSES.

DIVINVS Apoſtolus qui à diuina gratia regebatur, à Troade quidem venit in Macedoniam: ad primos autem Philippenſes diuinum attulit Euangelium: porrò autem prædicationem quoque confirmauit miraculis. Illic enim Dæmonem falſa vaticinantem à quadam puella exegit. Illic cùm in carcere eſſet, & manibus & pedibus eſſet vinctus, tota nocte Deum aſſiduè laudauit. Ille verò laudatus, carcerem quidem concuſſit, omnes autem vinctos vinculis exuit. Per quandam autem lucem ſplendidiſſimam ſuum aduentum ſignificauit. Hæc carceris cuſtodem incitarunt vt ad ſalutem accurreret. Tota quoque eius domus vnà cum eo accepit lumen diuinæ cognitionis. Ante eos autem Porphyropolis in eius ſe ſagenam induit. Euaſerunt ergo Philippenſes ardentes pietatis amatores. Magnæ autem eorum ad res diuinas alacritatis fuit argumentum, quòd non ſolum diuinum Apoſtolum præſentem obſeruarent, ſed etiam Theſſalonicam & Corinthum pecuniam miſerint, vt eius corpori proſpicerent. Hoc ipſum autem etiam fecerunt quando Romam peruenit. Beatum enim Epaphroditum, cui eorum animarum erat cura credita, in maximam illam vrbem miſerunt, Neronis feritatem minimè pertimeſcentes. Per eum hanc ſcripſit epiſtolam, & eorum charitatis alacritatem animique promptitudinem gratè excipiens, & ea quæ conuenit ſuadens. Maximè autem eis præcipit fugere deceptionem eorum, qui ex Iudæis quidem crediderant, legem autem conabantur defendere, & prædicationem ſalutarem corrumpere. *Act. 16.*

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLÆ AD PHILIPPENSES.

PAVLVS & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti, omnibus ſanctis in Chriſto Ieſu, qui ſunt Philippis cum Epiſcopis & Diaconibus, gratia vobis & pax à Deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto.

Mittit ſimul ad omnes, tam eos qui Sacerdotium acceperant, quàm eos qui ab ipſis paſcebantur. Sanctos enim eos vocat qui baptiſmo dignati fuerant, Epiſcopos verò appellat presbyteros. Vtrumque enim nomen habebant illo tempore. Et id nos etiam docet hiſtoria Actuum. Cùm
Act. 20. enim dixiſſet beatus Lucas diuinum Apoſtolum Epheſiorum presbyteros accerſiuiſſe Miletum, ea etiam dicit quæ iis dicta fuerunt. Attendite enim, inquit, vobis ipſis, & vniuerſo gregi, in quo vos poſuit ſpiritus ſanctus Epiſcopos paſcere eccleſiam Chriſti. & eoſdem nominauit presbyteros & Epiſcopos. Ita etiam in epiſtola ad beatum
Tit. 1. Titum. Ideo reliqui te Cretæ, vt conſtituas per ciuitates presbyteros, vt ego tibi diſpoſui. Et cùm dixiſſet quales eſſe oportet eos qui ordinantur, ſubiunxit. Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe, ſicut Dei diſpenſatorem. Quinetiam hic quoque hoc oſtendit. Epiſcopis enim coniunxit Diaconos, cùm de presbyteris nullam feciſſet mentionem. Alioqui non fieri quidem poterat vt multi Epiſcopi eſſent vnius ciuitatis paſtores. Quo fit vt eſſent ſcilicet presbyteri, quos nominauit Epiſcopos. Beatum autem Epaphroditum in hac epiſtola nominauit eorum Apoſtolum. Veſtrum enim inquit, Apoſtolum, & neceſſitatis meæ adiutorem. Apertè ergo docuit Epiſcopalem diſpenſationem ei fuiſſe creditam, cùm haberet appellationem Apoſtoli.

Gratias ago Deo meo in omni memoria veſtri ſemper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens ſuper communicatione veſtra in Euangelio Chriſti, à primo die vſque nunc.

Aſſiduè veſtri recordans, omni lætitia repleor, vniuerſorum autem Deum laudo, quòd & Euangelij prædicationem promptè acceperitis, & in hodiernum vſque diem firmi & illabefactati permanſeritis: Euangelij autem communionem fidem vocauit.

Confidens hoc ipſum quòd qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vſque in diem Chriſti Ieſu.

Credo autem eum qui hanc vobis dedit bonam animi promptitudinem, eam integram conſeruaturum vſque ad aduentum noſtri Seruatoris.

Sicut eſt mihi iuſtum hoc ſentire pro omnibus vobis:
A *eo quod habeam vos corde, & in vinculis meis, & in defenſione, & confirmatione Euangelij, cum ſocij gaudij mei omnes vos ſitis.*

Hoc autem vobis debeo, quia fui veſter plantator, ea de cauſa veſtri memoriam quæ extingui non poteſt circumfero, etiam in carcerem coniectus, & vinctus, & pro prædicatione defenſionem ſuſcipiens. Euangelij autem confirmationem appellauit perpeſſiones. Qui enim aggrediuntur decipere, pro temporibus mutantur: nec falſum defendere ad mortem vſque ſuſtinent. Qui autem pro prædicatione vel innumerabilia pericula ſuſcipit, & in eiſdem perſiſtit, apertè oſtendit ſe vera afferre, & doctrinam confirmat perpeſſionibus. Eos autem valde laudauit, vt qui gratiæ ſocios & participes appellarit. Gratiam autem vocauit perpeſſiones. Hoc enim docet etiam in iis quæ conſequuntur. Quod vobis
B largitus eſt non ſolum vt in eum credatis, ſed etiam vt pro eo patiamini.

Teſtis enim mihi eſt Deus quomodo cupiam omnes vos in viſceribus Ieſu Chriſti.

Non eſt humanus amor, ſed ſpiritalis. Ieſu Chriſti enim viſcera, ſpiritalem appellauit beneuolentiam.

Et hoc oro vt charitas veſtra magis ac magis abundet in omni ſcientia & in omni ſenſu, vt probetis potiora.

Precor vt veſtra charitas ſemper incrementum ſuſcipiat, & impleamini cognitione, & diſcretione, & cognoſcatis quæ nam ſint quidem honeſta, quæ nam verò præſtantiora, & quæ nam ſint quæ inter ſe inuicem omnino differant. Et hic illos deceptores innuit, & per precationem eos docet quid ſit agendum, vt cognoſcant quæ
C ſit vera quidem doctrina, & quænam autem ſit veritate priuata.

Vt ſitis ſinceri, & ſine offenſa in diem Chriſti, repleti fructu iuſtitiæ per Ieſum Chriſtum, in gloriam & laudem Dei.

His enim donis fruentes, ſinceram quidem fidem ſeruaſtis, Deo fructum iuſtitiæ offerentes, & efficientes vt ipſe laudaretur ab omnibus. Hoc enim dixit, In gloriam & laudem Dei. Docet autem etiam ad eorum vtilitatem ea quæ Romæ facta ſunt.

Scire autem volo vos fratres, quod quæ circa me ſunt, magis ad profectum venerunt Euangelij: ita vt vincula mea manifeſta fierent in Chriſto, in omni prætorio, & cæteris omnibus.

Quoniam beatum Epaphroditum admodum anxij & ſoliciti miſerant, eos conſolatur, ducens quòd ſibi iniecta vincula multis ſalutem conciliarunt. Profectum enim Euangelij vocauit mul-

titudinem credentium. Manifeſtata eſt autem, inquit, eorum cauſa omnibus qui erant in tegia. Regiam enim appellauit prætorium. Veriſimile eſt autem illam eo tempore ſic fuiſſe appellatam, erat enim imperium penes Romanos.

Et plures è fratribus in Domino confidentes in vinculis meis abundantes auderent ſine timore verbum Dei loqui.

Multis etiam ex fratribus addita eſt ex meis vinculis audacia. Cùm enim viderent me etiam cum lætitia ferre ea quæ ſunt moleſta & difficilia, intrepidè diuinum prædicant Euangelium.

Quidam quidem & propter inuidiam & contentionem: quidam autem & propter bonam voluntatem Chriſtum prædicant.

Sed non eſt omnium vnus ſcopus & inſtitutum. Alij enim hoc faciunt, vt qui pietati vehementer ſtudeant. Alij autem propter ſuam in me maleuolentiam, ea ratione conantur mihi maiora creare pericula. Hoc enim docet in iis quæ conſequuntur.

Quidam autem ex contentione Chriſtum annunciant non ſincerè: exiſtimantes preſſuram ſe ſuſcitare vinculis meis.

Quia enim videbant eos qui impietati ſeruiunt, Euangelij curſum valde ægrè ferre, & diuinum Paulum eſſe eorum cauſam exiſtimare, nonnulli vt eos ad iram incitarent, forum impudenter obeuntes, Chriſtum prædicabant, non eorum qui audiebant ſalutis curam gerentes, ſed Apoſtolo pericula creantes.

Quidam ex charitate, ſcientes quòd in defenſionem Euangelij poſitus ſum.

Alij autem, inquit, ſincere prædicant, meis fidentes vinculis, apertè ſcientes quòd Dominus Deus me Euangelij prædicatorem elegerit.

Quid enim, dum omni modo ſiue per occaſionem, ſiue per veritatem Chriſtus annunciatur.

Vel inuiti, inquit, veritatis hoſtes veritatem adiuuant. Quidam ſtulti exiſtimarunt hæc eſſe dicta de hæreſibus. Atqui oportebat eos animaduertere Paulum non præcipiendo ſed narrando hoc poſuiſſe. Non enim dixit, Annuntientur, ſed annuntiatur, & illos quidem accuſauit, non quòd mala docerent, ſed quòd bona quidem, ſed non bene: nec ſcopum pietatis ſed extremæ

2 Timot. 1. maleuolentiæ ſibi propoſuerint. Quòd autem apertè hæreticos accuſet, facile eſt ei qui velit ſcire: Aliquando enim in Phygelum & Hermogenem inuehitur, aliquando autem in Hyme-

2 Tim. 2. næum & Philætum, & hæreticum hominem

Tit. 3. poſt primam & ſecundam admonitionem vitari iubet. Sed nos reuertamur ad interpretationem.

Et in hoc gaudeo, ſed & gaudebo: Scio enim quòd hoc mihi proueniet ad ſalutem, per veſtram orationem & ſubminiſtrationem ſpiritus Ieſu Chriſti, ſecundum expectationem & ſpem meam quòd in nullo confundar.

Ego autem, inquit, lætor, dum video veritatem vel aduerſariorum teſtimonio confirmari. Etenim quæ ex iis oriuntur pericula, ea mihi ſalutem conciliant, veſtris ſcilicet orationibus adiuuantibus, & diuino ſpiritu mihi gratiam ſuppeditante. Ea enim fretus, ſcio me ea quæ ſunt moleſta & difficilia ſuperaturum. Hoc enim dicit. Pudore non afficiar. Spiritum autem Ieſu appellauit gratiam ſpiritus, quoniam ipſe eam

Ioan. 1. illis ſuppeditauit. Nam vt dixit diuinus Ioannes, De plenitudine eius nos omnes accepimus.

Sed in omni fiducia, ſicut ſemper & nunc magnificabitur Chriſtus in corpore meo, ſiue per vitam, ſiue per mortem.

Illud enim, Magnificabitur, dixit, pro eo quod eſt, Oſtendetur quiſnam ſit, aperta euadet eius potentiæ magnitudo. Dicit autem, Etſi mortis euaſero periculum, & ſi mortem ſubiero, Domini Chriſti potentia ſimiliter oſtendetur. Si enim pericula ſuperauero, omnes admirabuntur eum qui me ex talibus, & tantis laqueis eripuerit. Sin autem etiam fuerim interemptus, omnes admirabuntur virtutem prædicationis, quæ efficit vt prædicatores vel mortem ipſam contemnant.

Mihi enim viuere Chriſtus, & mors lucrum.

Sunt, inquit, vtraque mihi conducibilia, & vita, & mors. Nam & vitam Chriſti legibus exorno, & mortem propter ipſum lubenter ſuſcipio.

Quod ſi viuere in carne hic mihi fructus operis eſt, & quid eligam ignoro. Coarctor autem è duobus, deſiderium habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto, multo magis melius, permanere autem in carne neceſſarium propter vos.

Vitæ me tenet deſiderium, vt vobis proſim: & mortis, vt vnà cum Chriſto verſer. Difficilis ergo eſt optio, quandoquidem & vitæ noui lucrum, & ex hoc loco diceſſus ineffabilem voluptatem. Eſt autem iure admirandus diuinus Apoſtolus, quòd vitam cum multis laboribus & periculis, hominum ſalutis cauſa prætulerit.

Et hoc confidens, ſcio quod manebo & permanebo cum omnibus vobis ad profectum veſtrum & gaudium fidei, vt gratulatio veſtra abundet in Chriſto Ieſu in me, per meum aduentum iterum ad vos. Act. 28.

Scio fore vt propoſitum periculum euadam, ita vt vos & vtilitate & gaudio impleamini, vt 2 Tim. 4. quibus id quod deſiderabatis obtigerit, & id quod prædixit euentum ſortitum eſt. Primo enim iram Neronis euaſit. Et id ſignificauit in litteris quas ſcripſit ad beatum Timotheum. Ita autem dicit. In prima mea defenſione nemo mihi adfuit, ſed omnes me reliquerunt. Ne iis imputetur. Dominus autem mihi adſtitit, & me confirmauit, & liberatus ſum ab ore leonis. Actuum etiam nos docuit hiſtoria, quòd duobus annis primum Romæ per ſe degit per ſe habitans in ſuo conducto. Cùm autem illinc profectus eſſet in Hiſpaniam, & illis etiam diuinum Euangelium tradidiſſet, reuerſus eſt, & tunc fuit truncatus capite. Cùm hæc de ſe ita narraſſet, conuertit orationem ad exhortandum.

Tantum dignè Euangelio Chriſti conuerſamini: vt ſiue dum venero, & videro vos, ſiue abſens, audiam de vobis quod ſtatis in vno ſpiritu, vnanimes collaborantes fidei Euangelij, & in nullo terreamini ab aduerſariis, quæ illis eſt cauſa perditionis, vobis autem ſalutis.

Hortatur ergo vos vt Euangelio conuenientem vitam amplectamini, vt ſiue ad vos acceſſero, ſiue alibi egero, veſtris læter laudibus. Me autem lætitia afficit veſtra concordia, & in diuinis rebus conſenſio, & communis veſtra pro veritate decertatio, & quod ab aduerſariis nullo modo terreamini. Id enim illis quidem exitium, vobis autem ſalutem conciliat. Sciendum eſt autem eum hæc non ſcripſiſſe temere, ſed cùm reſciuiſſet virtutis magnitudinem nonnullis maguos

gnos ſpiritus facere. Qua de cauſa eis ſuaſit concordiam & conſenſionem. Præterea autem illud eſt etiam animaduertendum, quòd non indefinitè eis ſuum eſt aduentum pollicitus, ſed definitionem quandam ſeu diſtinctionem adiecit promiſſioni. Ita enim dixit, vt ſiue dum venero & videro vos, ſiue abſens, audiam de vobis.

Et hoc a Deo. Quia vobis donatum eſt pro Christo, non ſolum vt in eum credatis, ſed vt etiam pro illo patiamini, idem certamen habentes, quale & vidiſtis in me, & nunc auditis de me.

Dona Dei vocauit, & credidiſſe, & ſplendidè decertaſſe, non liberum & ſpontaneum tollens animi arbitrium, ſed docens quòd ipſa per ſe mens aut voluntas gratia deſtituta nihil poteſt rectè & ex virtute facere. Vtriſque enim opus eſt, nempe & noſtra animi promptitudine, & diuino auxilio. Neque enim iis qui non ſunt prompto & alacri animo ſufficit gratia ſpiritus, nec rurſus animi prompta voluntas, ſi ſit gratia deſtituta, poteſt virtutis diuitias colligere.

CAP. II.

SI qua ergo conſolatio in Christo: ſi quod ſolatium charitatis: ſi qua ſocietas ſpiritus: ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium meum. B

Sunt verba paternæ beneuolentiæ. Si vultis, inquit, mihi afferre aliquam conſolationem, ſi aliquod dilectionis ſolatium, vos per hoc id præbete. Dicit autem etiam ea quæ petit.

Vt idem ſapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipſum ſentientes. nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: ſed in humilitate, ſuperiores ſibi inuicem exiſtimantes, non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed & ea quæ aliorum.

Per hæc omnia docuit vt ſint modeſti, nec de ſe immodicè ſentiant. Qui hoc enim habuerit, vanæ gloriæ laqueis non irretitur, non exiſtimat ſe alio eſſe ſuperiorem: contentionis vitium non admittit. Quoniam ergo, vt dixi, nonnulli propter ea quæ rectè & ex virtute fecerant, ingentes animos ſuſtulerant, & de ſe nimis elatè ſentiebant: eis conducibilem exhibet medicinam. Deinde oſtendit etiam maximum exemplum humilitatis.

Hoc enim ſentite in vobis, quod & in Christo Ieſu. C

Imitamini eum qui eſt omnium Dominus.

Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſeipſum exinaniuit ſerui formam accipiens.

Cùm enim eſſet Deus, & natura Deus, & Patri æqualis, non hoc magnum exiſtimauit: hoc enim eſt proprium eorum qui præter dignitatem honorem aliquem ſunt conſecuti: ſed celata dignitate ſummam accepit humilitatem, & humanam formam ſuſcepit.

In ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.

De Deo verbo hæc dicit quòd cùm Deus eſſet, Deus non videbatur, vt qui humanam naturam induiſſet. Ei ergo conuenit illud, vt homo. Suſcepta enim natura verè hoc erat: Ipſe autem hoc non erat, ſed hoc induerat.

Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem: mortem autem crucis.

Non enim tanquam ſeruus impleuit iuſſum Domini: ſed ſalutem pro nobis ſponte ſuſcepit: & obediit vt filius, non vt ſeruus.

A *Propter quod & Deus exaltauit illum: & donauit illi nomen quod eſt ſupra omne nomen.*

Vt ſtultiſſimis clarum eſt, diuinam naturam nullius egere. Atqui cùm humanam naturam ſuſcepiſſet, qui erat humilis, exaltatus eſt: & qui erat altiſſimus, ſeipſum humiliauit. Non ergo ea accepit quæ non prius habebat, ſed accepit vt homo, quæ habebat vt Deus. Nomen autem quidam interpretati ſunt gloriam. Ego autem ex epiſtola ad Hebræos inuenio aliam Apoſtolici dicti intelligentiam. Cùm enim dixiſſet, Sedet ad dexteram maieſtatis in excelſis, tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit; interpretatur nominis differentiam, & dicit: Cui enim dixit aliquando Angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rurſum: Ego ero illi in Patrem, & ille erit mihi in filium. Hic ergo hoc etiam dicit, quòd cùm ſeipſum humiliauit, non ſolum non perdidit quod habebat vt Deus: ſed hoc etiam accepit vt homo. Hebr. 1.

Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.

Cæleſtes appellat poteſtates quæ ſub aſpectum non cadunt. Terreſtres autem, homines qui adhuc viuunt, καταχθονίους autem, hoc eſt eos qui ſunt ſub terris, illos qui ſunt mortui. B

Et omnis lingua confiteatur, quod Dominus Ieſus Chriſtus in gloriam eſt Dei Patris.

Omnis lingua, pro eo quod eſt, Omnes gentes. Si autem confiteri Chriſtum Dominum, Patrem gloria afficit: clarum eſt quòd qui eum creaturam & ſeruum appellant, ei qui illum genuit inurunt ignominiam. Omnem quidem certe hæreſim per pauca hæc verba expugnauit diuinus Apoſtolus. Nam & eos qui vnigeniti diuinitatem blaſphemant, & qui eius humanitatem negant, & eos præterea qui hypoſtaſes ſeu perſonas confundunt, & Sabellium & Photinum, & Marcellum & Paulum Samoſatenum, impios eſſe conuincit, oſtendens duas perſonas. Dixit enim, Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Nemo autem dicitur eſſe ſibi ipſi æqualis. Iam verò Arrium quoque & Eunomium per hæc verba blaſphemare oſtendit. Non enim dixit, Qui cùm in forma Dei factus eſſet, ſed, qui cùm in forma Dei eſſet. Et ſubiunxit. Non enim rapinam arbitratus eſt eſſe ſe C æqualem Deo. Eſt enim proprium eorum qui aliena rapiunt, ſe propter ea quæ habent iactare, & de ſe magnificè ſentire. Deus autem verbum, cùm eſſet natura Deus, in Dei enim forma erat, & non rapinam arbitratus eſt quòd eſſet Deo æqualis: natura enim habuit eandem æqualitatem. Sin autem DEI formam non dicunt eſſe DEI ſubſtantiam: interrogentur quid intelligant per ſerui formam. Neque enim vt Marcion, Valentinus, & Manes, negant carnis aſſumptionem. Si ergo ſerui forma, eſt ſerui ſubſtantia: Dei ergo ſubſtantia, DEI quoque forma eſt. Ita ergo etiam eos interrogemus qui viſionem ſeu apparitionem introducunt. Forma DEI eſt DEI ſubſtantia? Omnino fatebuntur. Non enim negant DEVM eſſe CHRISTVM DOMINVM. Ergo ratiocinemur. Si ergo forma DEI eſt DEI ſubſtantia: Serui ergo ſubſtantia eſt forma ſerui, & inuenientur ij qui contraria ſentiunt, per ea quæ confitebuntur, ea confirmare quæ nolunt confiteri. Præter hæc au-

tem, hoc quoque animaduertimus, quòd docens humilitatem diuinus Apoſtolus, attulit CHRISTI exemplum. In humilitate enim, inquit, ſibi inuicem ſuperiores exiſtimantes. Si autem non erat æqualis, ſed minor patre filius, non per humilitatem obediit: ſed ſuo officio functus eſt. Sed de his alibi copioſe diſſeruimus. Ad ea ergo quæ proximè ſequuntur interpretanda veniamus. A

Itaque chariſſimi mei, ſicut ſemper obediſtis non vt in præſentia mea tantum, ſed multo magis nunc in abſentia mea, cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini.

Hoc, inquit, vobis exemplar proponentes, in mea abſentia maius ſtudium pro veſtra ſalute adhibuiſtis. Hoc enim bonum veſtrum ſcopum & inſtitutum oſtendit, quòd non propter Doctoris gratiam, ſed propter veſtram ad ea quæ honeſta ſunt animi alacritatem laude dignos labores ſuſcepiſtis.

Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate.

Non quòd vel inuitos cogat, ſed quòd animi promptitudinem & alacritatem inueniens, eam auget gratia. εὐδοκίας autem, hoc eſt, beneplacitum, appellauit bonam Dei voluntatem: vult autem omnes homines ſeruari, & ad veritatis venire cognitionem. B

Omnia autem facite ſine murmurationibus & heſitationibus.

Prompto & alacri animo ferte labores qui pro virtute ſuſcipiuntur, quæ pro Euangelio adeuntur pericula, & moleſtias ac difficultates quæ tolerantur, æquo animo ferentes, nec diuerſis quidem cogitationibus & rationibus vtentes. Vobis enim diuitias congregatis. Nemo enim màxima lucra colligens ægrè fert, & murmurat. Iam verò oſtendit etiam lucrum quod ex labore prouenit.

Vt ſitis ſine querela & ſimplices filij Dei, ſine reprehenſione in medio nationis prauæ & peruerſæ.

Ita etiam iuſſit Dominus eos eſſe ſimplices ſicut columbas.

Inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes, ad gloriam meam in diem Chriſti.

Non vobis, inquit, exitium afferent qui vobiſcum bellum gerunt. Inſtar enim luminarium in mundo lucebitis: & efficietis vt de vobis poſſim gloriari in aduentu ſeruatoris. Illud autem, Verbum vitæ continentes, Græcè eſt ἐπέχοντες, pro eo quod eſt, Attendentes verbo vitæ. Ita enim dixit etiam ſcribens ad Timotheum. Attende tibi ipſi & doctrinæ, vbi idem etiam græcum eſt verbum ἔπεχε. Verbum autem, ſeu ſermonem vitæ, vocauit prædicationem, quandoquidem vitam æternam conciliat. C

1.Tim.4.

Quia non in vanum cucurri, neque in vacuum laboraui.

Glorior autem & hoc nomine mihi placeo, quòd non fruſtra pro vobis laborem & ſtudium ſuſceperim.

Sed etſi immolor ſupra ſacrificium & obſequium fidei veſtræ, gaudeo, & congratulor omnibus vobis. Idipſum autem & vos gaudete, & congratulamini mihi.

Illud Veſtræ, poſuit pro Omnium, qui per ipſum crediderant. Pro veſtra enim fide, tanquam hoſtia Deo oblata, lætor & delector. Conuenit autem vos quoque eſſe lætitiæ participes. Hæc autem dicit, eos conſolans, & docens magnitudinem martyrij, quòd immolationis & ſacrificij cuiuſdam locum obtinet.

Spero autem in Domino Ieſu Timotheum cito mittere ad vos: vt & ego bono animo ſim cognitis quæ circa vos ſunt. Neminē ego habeo tam vnanimem, qui ſincera affectione pro vobis ſit ſollicitus. Omnes enim quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. Experimentum autem eius cognoſcitis, quia ſicut patri filius mecum ſeruiuit in Euangelio.

Sunt quidem veræ laudes beati Timothei. Diuinus autem Apoſtolus nunc eis vſus eſt, & ſuam in eum oſtendens affectionem, & eos adhortans, vt veritatis prædicatorem cum omni obſeruantia ſuſcipiant.

Hunc igitur ſpero me mittere ad vos, mox vt videro quæ circa me ſunt. Confido autem in Domino quòd & ipſe veniam ad vos cito.

Ne hic quidem ſuum aduentum eſt affirmatiue pollicitus; ſed eum diuinæ reliquit prouidentiæ. Satis autem oſtendit ſe nondum prius periculum euaſiſſe. Hoc innuit, cùm dicit, Mox vbi videro quæ circa me ſunt. Ex ipſa, Hoc eſt, ſi difficultates rectè fuerint expeditæ.

Neceſſarium autem exiſtimaui, Epaphroditum fratrem & cooperatorem & commilitonem meum, veſtrum autem Apoſtolum & miniſtrum neceſſitatis meæ, mittere ad vos.

Multa de eo præclara dixit, vt qui non ſolum fratrem, ſed etiam cooperatorem, & commilitonem eum appellauerit. Eum autem vocauit Apoſtolum, vtpote cui eſſet eorum cura credita; vt clarum ſit ſub eo fuiſſe eos qui in principio dicti ſunt Epiſcopi, vtpote qui presbyterorum locū tenerent. Subminiſtratorem verò dixit eorum quibus illi erat opus, vt qui pecunias ab iis miſſas attulerit: λειτουργὸν vero græcè appellauit, hoc eſt publici muneris executorem, innuere eos illam ei debere ſubuentionem, non ſecus ac qui munera publica obeunt, debent collationes.

Quoniam quidem omnes vos deſiderabat, & mæſtus erat, propterea quòd audieratis illum infirmatum. Nam & infirmatus eſt vſque ad mortem: ſed Deus miſertus eſt eius, non ſolum autem eius, verum etiam mei, ne triſtitiam ſuper triſtitiam haberem.

Excuſat moram quæ fuerat paulo longior, & morbi qui eum inuaſerat magnitudinem indicat, & ſuam in Epaphroditum affectionem ſignificat, dicens ipſum & propter moram fuiſſe anxium, & propter eorum ſolicitudinem quam morbus eis attulerat. Illud autem, Miſertus eſt eius, ſignificat vehemens eius ſtudium in certaminibus: neque enim volebat ab hac triſti & calamitoſa vita diſcedere, propter lucrum quod ex ea ſciebat prouenire. Mei autem, inquit, miſertus eſt, qui me cooperatore non deſtituerit.

Feſtinantius ergo miſi illum: vt viſo eo iterum gaudeatis, & ego ſine triſtitia ſim. Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, & eiuſmodi cum honore habetote. quoniam propter opus Chriſti vſque ad mortem acceßit, tradens animam ſuam vt impleret id quod vobis deerat erga meum obſequium.

Maximum ſignificauit periculum, cùm dixit, Nullam vitæ rationem ducens. Et ſi enim reſciuiſſet me eſſe in vinculis, & ſeruari à pluribus, ingreſſus tamen me vidit, contempto periculo. Pro vobis autem omnibus debitum exoluit. Quod omnes enim debetis ſolus fecit. Deinceps ſe confert ad eos accuſandos qui præcipiunt ſeruare ea

quæ

quæ ſunt legis ſuperuacanea.

CAP. III.

D*E cætero fratres mei gaudete in Domino.*
Omni ſpiritali lætitia impleamini.

Eadem vobis ſcribere mihi quidem non pigrum: vobis autem neceſſarium.

Non ſcripſit aliam ad eos epiſtolam, ſed in ea multas eis dedit inſtitutiones.

Videte canes.

Canum propria eſt impudentia. Quoniam ergo ij ſæpe conuicti quòd prædicationem adulterarent & corrumperent, in ſua improbitate perſeuerabant, eos meritò canes vocauit. Sed hoc erat olim nomen gentium. Non eſt enim, inquit, Dominus, bonum accipere panem filiorum, & dare canibus, ſed cum rebus tranſlata ſunt nomina: & gentes quidem, filij: Iudæi autem vocantur canes.

Videte malos operarios.

Non enim ædificant, ſed ædificium diruere conantur.

Videte conciſionem.

Circuncisionem prædicantes, corpus etiam eccleſiæ exſcindere conantur.

Nos enim ſumus circunciſio, qui ſpiritu ſeruimus Deo: & gloriamur in Chriſto Ieſu, & non in carne fiduciam habentes.

Hoc ipſum dixit etiam in epiſtola ad Romanos. Et circuncisio cordis in ſpiritu, non litera. Rom. 2.
Hoc ipſum Deus etiam præcepit Iudæis per Prophetam. Circuncidamini præputio cordis veſtri duro. Iere. 4.

Quanquam & ego habeam confidentiam in carne.

Nemo autem me hæc dicere exiſtimet, vt qui ſim incircunciſus, & qui de circunciſione gloriari non poſſim.

Si quis alius videtur confidere in carne: ego magis.

Rectè adiecit illud, Videtur. Neque enim carni meritò confidiſſet. Deinde ſigillatim perſequitur ea quæ ſunt inter Iudæos glorioſa & veneranda.

Circunciſus octauo die.

Non enim tanquam proſelytus & aduena accepi circunciſionem.

Ex genere Iſrael.

Nec verò natus ſum ex aduenis, ſed me ab Iſraële parente genus ducere glorior.

De tribu Beniamin.

Neque verò ſum ex ſemiſeruis: ſed de libertate procreatus ſum ex dilecta Rachele, pro qua Patriarcha ſeruiit.

Hebræus ex Hebræis.

Ad ipſam radicem rediit. Deinde quod ſequitur eſt voluntatis & inſtituti.

Secundum legem Phariſæus.

Hæc enim erat melior ſecta.

Secundum æmulationem perſequens eccleſiam Dei.

Non enim propter aliquam ambitionem, neque propter inanem gloriam: neque inuidia motus, vt Iudæorum principes, ſed pro lege æmulatione percitus eccleſiam diripiebam.

Secundum iuſtitiam quæ in lege eſt conuerſatus ſine querela.

Oſtendit iuſtitiam legalem non eſſe perfectam. Qua de cauſa non dixit indefinitè, ſecundum iuſtitiam factus nulli reprehenſioni affinis: ſed adiecit, quæ eſt in lege. Cùm hæc ſic eſſet perſecutus, nequaquam propterea ſe iactat aut ſibi placet, & dicit.

Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus ſum propter Chriſtum detrimenta.

Damnum vocauit ea quæ ſunt deteriora ſi conferantur cum potioribus. Superuacaneus enim eſt lychnus, ſi ſol apparuerit. Superuacaneus eſt Pædagogus iis qui perfectam acceperunt ſapientiam. Inutile autem eſt lac nutricis iis qui ſolido cibo veſcuntur. Dicit autem hoc apertius.

Veruntamen exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam Ieſu Chriſti Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt ſtercora vt Chriſtum lucrifaciam.

Propter maiorem cognitionem, minorem, damnum voco, & minora contemnò propter ea quæ ſunt præſtantiora. Non enim fugio tanquam mala: ſed maiora præfero, & accepto frumento paleam ſuperuacaneam exiſtimo. Græce enim σκύβαλον craſſior & durior palea, ſeu ariſta nominatur, ea autem fert frumentum, ſed poſtquam collectum eſt frumentum, ea eiicitur. Ita lex Chri-
B ſtum oſtendit: poſtquam autem is apparuit, ea eſt deinceps ſuperuacanea.

Vt & inueniar in illo non habens meam iuſtitiam quæ ex lege eſt, ſed illam quæ ex fide eſt Chriſti, quæ ex Deo eſt iuſtitia.

Quænam autem ea eſt?

In fide ad cognoſcendum illum & virtutem reſurrectionis eius.

Vt cognoſcam per fidem eſſe vniuerſorum Deum & effectorem, & noſtram ſuſcepiſſe naturam, vt noſtram ſalutem procuraret, & corpus quod accepit reſurrexiſſe, dum hoc agit vt ſit communis omnium hominum reſurrectio. Virtutem enim ſeu potentiam reſurrectionis, ſcopum ac inſtitutum reſurrectionis appellauit.

Et ſocietatem paſſionum illius conſiguratus morti eius, ſi quomodo occurram ad reſurrectionem quæ eſt ex mortuis.

Studium autem adhibeo vt ſim eius perpeſſionum ſocius, & ſalutarem eius mortem imiter: vt ſim etiam reſurrectionis particeps.

Non quod iam acceperim, aut iam perfectus ſim: ſequor autem ſi quomodo comprehendam: in quo & comprehenſus ſum à Chriſto Ieſu.

Ipſe me prior apprehenſum irretiit, cum enim fugiebam, & valde auerſabar. Ipſe autem apprehendit fugientem. Itaque ego quoque eum perſequor, eum cupiens apprehendere, ne à ſalute excidam.

Fratres ego me non arbitror comprehendiſſe.

Hæc dicit eis qui de ſuis rectè factis gloriabantur & de ſe magnificè ſentiebant, eorum faſtum & arrogantiam deprimens.

Vnum autem quæ quidem retro ſunt obliuiſcens, ad ea vero quæ ſunt priora extendens meipſum: ad deſtinatum perſequor, ad brauium ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſu.

Nonnulli illud, quæ ſunt retro obliuiſcens, dixerunt dictum eſſe de vitæ ex lege inſtitutione: Ego autem exiſtimo eum hæc dixiſſe de laboribus prædicationis. Solet enim in digreſſiones excurrere, & ſuaſoriis dogmatica admiſcere. Dicit ergo: Priorum quidem laborum obliuiſcor, ad ea autem quæ ſunt interiora contendo. Vnus autem mihi ſcopus eſt & inſtitutū, præmia propoſita cō

ſequi,ea autem ſunt regnum cœlorum. Brauium autem appellauit præmium.

Quicunque ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus, & ſi quid aliter ſapitis,hoc quoque Deus vobis reuelabit.

Hæc de propoſitis præmiis nos ſentire oportet. Quòd ſi non perfectè ſcimus cuiuſmodi ea ſint, ſcire tamen conuenit Deum Agonotheram ea nobis eſſe oſtenſurum.

Veruntamen ad quod peruenimus, vt idem ſapiamus, in eadem permaneamus regula.

Rurſos cum eis agit de concordia. Regulam autem appellauit prædicationem Euangelicam. Regula autem rectitudinis terminus nullo indigens. Eis ergo præcipit ne eos tolerent qui legalia Euangelio admiſcent. Deinde ſeipſum tanquam quoddam exemplar proponit.

Imitatores mei eſtote fratres.

Et oſtendens ſe habere multos huius inſtituti ſocios,ſubiunxit.

Et obſeruate eos qui ita ambulant, ſicut habetis formam nos.

Eos ſequimini, ſi eandem quam nos tradunt doctrinam.

B *Multi enim ambulant, quos ſæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus,quorum Deus venter eſt: & gloria in confuſione ipſorum.*

Eos crucis inimicos vocauit, vt qui docerent quòd ſine legali vitæ inſtitutione non poſſet quiſquam ſalutem conſequi. Ventrem autem Deum ipſorum vocauit,eorum taxans ingluuiem. Iudæi enim præcipuè delicati & lauti apparatus curam gerunt:& finem iuſtitiæ exiſtimant profuſum in Sabbato luxum: Qui ea gloriam exiſtimant, propter quæ magis oporteret pudore affici.

Qui terrena ſapiunt, noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt, vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Christum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ ſecundum operationem virtutis ſuæ, qua etiam poſſit ſubiicere ſibi omnia.

Illi ergo terræ quidem affixi ſunt, nos autem cœlum animo verſamus,& illinc aduentum Domini expectamus. Ipſe enim corpus noſtrum à corruptione & interitu liberatum,immortalitate exornabit. Dedit autem nobis huius ſpei pignus, proprio corpore ſuſcitato, eoque gloria repleto. C
Illud autem, Transfigurabit, poſuit non pro mutatione figuræ,ſed pro liberatione ab interitu & corruptione. Conforme autem corpori gloriæ eius noſtrum corpus effectum eſſe dicit, non quo ad gloriæ quantitatem, ſed quo ad qualitatem. Erit enim ipſum quoque luminoſum. Hæc autem faciet, vt qui potentiam habeat ineffabilem,& mortem & interitum facile de medio tollat, & noſtra corpora ad immortalitatem transmutet,& efficiat vt omnes ad ipſum reſpiciant.

CAP. IIII.

Itaque fratres mei chariſſimi & deſideratiſſimi,gaudium meum,& corona mea,ſic ſtate in Domino chariſſimi.

Cum magna laude coniuncta eſt adhortatio. Propter vos enim, inquit, mihi placeo, propter vos clarus & illuſtris euado.

Euodiam rogo & Syntychem deprecor, idipſum ſapere in Domino.

Mulieres quidem admiratur,ſed innuit eſſe ali-
A quid inter eos exortum contentionis.

Etiam rogo & te germane compar, adiuua illas quæ mecum laborauerunt in Euangelio cum Clemente, & cæteris adiutoribus meis, quorum nomina ſunt in libro vitæ.

Maxima laus mulierum. Vocat enim eas ſocias laborum,quos pro Euangelio ſuſceperat. Comparem autem ſeu coniugem nonnulli ſtultè exiſtimarunt eſſe vxorem Apoſtoli,non attendentes ea quæ ſcripta erant in epiſtola ad Corinthios, quod 1.Cor.7. ſcilicet ſe retulerit in numerum cœlibum. Dico enim iis qui matrimonio iuncti non ſunt, & viduis. Bonum eſt eis ſi maneant ſicut ego. Et clarum quidem eſt quòd ſiue eſſet cœlebs, hoc eſt qui nunquam duxiſſet vxorem,ſiue viduus, vxorem non habebat,vxorem autem nunquam eum duxiſſe eſt verius. Adoleſcens enim vocatus eſt. Comparem ergo ſeu coniugem ipſum vocat, vt qui iugum pietatis ſecum trahat,& hortatur vt optimarum ſit mulierum adiutor, & vt concordiam inter ſe ineant procuret.

Gaudete in Domino ſemper: iterum dico gaudete.

Apertè oſtendit ſe vehementi eſſe in eos affectione. Qua de cauſa eis frequenter animum addit,& laudat.

Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus.

Forti & generoſo animo ferte inſultos aduerſariorum. Malum pro malo non reddite.

Dominus prope eſt,nihil ſoliciti ſitis.

Iudex appropinquat,qui deinceps vos pro ſuſceptis laboribus remunerabitur.

Sed in omni oratione & obſecratione cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Dominum.

Oportet enim prius quidem benefactorem Deum laudare pro omnibus tam ſecundis quàm aduerſis,deinde ita ei offerre ſupplicationes.

Et pax Dei quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra, & intelligentias veſtras in Christo Ieſu.

Quoniam ſeipſos inuicem perſequebantur,neceſſario pacem eis precatus eſt. Cuius autem pax omnem mentem ſuperat, quomodo poteſt comprehendi ſubſtantia?

De cætero fratres, quæcunque ſunt vera, quæcunque pudica,quæcunque iuſta,quæcunque ſancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ,hæc cogitate. Quæ & didiciſtis,& accepiſtis,& audiſtis,& vidiſtis in me,hæc agite,& Deus pacis erit vobiſcum.

In ſumma autem vos omnes rogo, vt verba quidem veſtra veritate:honeſtate autem & iuſtitia vitam veſtram ornetis, illa faciatis quæ Deo grata ſunt: & hinc vobis laudem paretis. Hæc enim vos oratione docui: & factis oſtendi. Hæc autem ſi faciatis,adiutorem habebitis vniuerſorũ Deũ. Deinde ſcribit etiã de pecuniis ab eis miſſis.

Gauiſus ſum autem in Domino vehementer, quòd tandem aliquando refloruiſtis pro me ſentire, ſicut & ſentiebatis. Occupati autem eratis.

Noui veſtrum ſcopum ac inſtitutum, & valde lætor cùm ipſum in vobis aſpicio. Iam diu enim ab hinc volebatis meæ ſubuentionis curam gerere,ſed non habuiſtis opportunitatem.

Non quaſi propter penuriam dico, ego enim didici in quibus ſum ſufficiens eſſe. Scio & humiliari: ſcio & abundare, vbique & in omnibus inſtitutus ſum, & ſatiari & eſurire,& abundare,& penuriam pati. Omnia poſſum in eo qui me confortat.

Hæc

A Hæc autem dico non quòd egeam. Ego enim per diuinam gratiam ſemper per aduerſa ingrediens, amborum ſatis magnum feci periculum, & ſatietatis & famis, egeſtatis & abundantiæ. Ne hæc autem ſcribens eos moleſtia afficeret, quaſi res fuiſſet ſuperflua, ſubiunxit.

Verumtamen benefeciſtis, communicantes tribulationi meæ.

Hoc enim eſt lucrum veſtrum, fuiſtis enim ſocij mearum perpeſſionum. Deinde ſequitur etiam laus alia.

Scitis autem vos Philippenſes, quòd in principio Euangelij, quando profectus ſum a Macedonia, nulla mihi eccleſia communicauit in ratione dati & accepti, niſi vos ſoli, quod & Theſſalonicam ſemel & bis in vſum mihi miſiſtis.

Digna viris laus, quoniam non ſolum præſentem reuerebantur, ſed etiam abſentis curam gerebant: & cùm & in Metropoli ageret, & ad aliam gentem proficiſceretur, quæ ei opus erant liberaliter mittebant Et ne quis exiſtimaret eum illos laudare propter corporalem illorum ſubuentionem, ſubiunxit.

Non quod quæro datum: ſed requiro fructum abundantem in rationem veſtram.

Non enim his egeo, ſed veſtrum lucrum magnifacio. Deinde amplificans eorum ſubuentionem, dicit.

Habeo autem omnia, & abundo. Repletus ſum, acceptis ab Epaphrodito quæ miſiſtis in odorem ſuauitatis, hoſtiam acceptam, placentem Deo.

C Vos enim Epaphrodito quidem dediſtis: Epaphroditus autem mihi. Deus autem per me ſuſcepit ſacrificium. Auget autem eorum laudem & qua laborabant inopia, non enim quod rerum eis copia ſuppeteret mittebant, ſed vel extrema paupertate oppreſſi. Et id docuit in ſecunda epiſtola ad Corinthios. Ita autem dicit. Et quæ eſt in profundo eorum paupertas abundauit ad diuitias ſimplicitatis eorum. 2.Cor. 8.

Deus autem meus impleat omne deſiderium veſtrum, ſecundum diuitias ſuas in gloria in Chriſto Ieſu.

Eos cœleſtibus opibus remuneratus eſt. Valde autem appoſitè & conuenienter ſubiunxit benedictionem. Cùm enim quæ miſſa erant dixiſſet odorem fragrantiæ, hoſtiam acceptam Deo placentem, petit eis ab eo qui illa dedit ea etiam quibus eſt opus in præſenti vita. Implebit autem, Inquit, id omne quod vobis opus eſt. Nihil autem fecit alienum qui hanc eis benedictionem petiuerit. Etenim Dominus quoque iuſſit in ſacris Euangeliis dicere. Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie. Porrò autem eis quoque petiuit futuram gloriam quæ eſt in Chriſto Ieſu. Et hæc autem & illa poteſt præbere. Habet enim immenſas diuitias.

Deo autem & patri noſtro gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Hic quidem laudauit ſolum patrem, alibi autem laudat ſolum filium. Ex quibus enim, inquit, Rom. 9. Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula ſæculorum, Amen. Sed nec illic patrem ſeparat à filio: nec hic filium à patre, ſed diuinæ naturæ communem præbet laudem.

Salutate omnem ſanctum in Chriſto Ieſu.

Non quicunque ſe ſanctum nominat, ſanctus eſt, ſed qui credit Domino Ieſu: & qui vitam ex eius legibus inſtituit.

Salutant vos qui mecum ſunt fratres. Salutant vos omnes ſancti, maximè autem qui de Cæſaris domo ſunt.

Satis magnam eis conſolationem attulit, cùm docuit quòd etiam in regia dominatum obtinet diuinum Euangelium, & impij Imperatoris domeſticos viuos cepit ad vitam.

Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum ſpiritu veſtro. Amen.

Conſuetam benedictionem fini adiecit. Eam nos quoque conſequamur, interceſſione quidem eius qui hæc ſcripſit, auxilio autem CHRISTI DOMINI. Cum quo patri gloria cum ſanctiſſimo Spiritu, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. AMEN.

Epiſtola ad Epheſios per Tychicum, ad Philippenſes Romæ ſcripta eſt per Epaphroditum.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ AD COLOSSENSES.

EODEM tempore ad Epheſios & Coloſſenſes ſcripſit diuinus Apoſtolus, admirabili Tychico vſus tabellario. Romæ autem ſcripſit, cùm iam prius euaſiſſet periculum. Idque oſtendit epiſtolæ proœmium. Beatiſſimum enim Timotheum carum ſibi adiunxit ſocium. Quando autem tempore Neronis in primum vocatus eſt periculum, nullus ex notis cum eo verſatus eſt. Id autem ipſe declarauit in literis ad Timotheum. In prima mea defenſione nemo mihi adfuit. Porrò autē quādo erat deinceps in ipſo fine vitæ, non agebat Romæ diuinus Timotheus, ſed potius in Aſia. Et id docet apertius ſecunda ad eum ſcripta epiſtola. Cùm enim dixiſſet. Ego enim iam libor, & tempus meæ reſolutionis inſtat: paulo poſt dicit. Feſtina ad me venire cito. Deinde ſubiungit. Penulam, quam reliqui apud Carpum, affer tecum, & libros, maximè autem membranas. Atqui nonnulli quidem dicunt diuinum Apoſtolum, cùm nondum vidiſſet Coloſſenſes, ſcripſiſſe ad eos epiſtolam, idque conantur confirmare ex illis verbis, Volo enim vos ſcire qua- 2.Tim. 4.

lem ſolicitudinem habeam pro vobis, & pro iis qui ſunt Laodiceæ, & quicunque non viderunt faciem meam in carne. Oportebat autem eos conſiderare verborum ſententiam. Vult enim dicere. Non ſolum veſtrum, ſed eorum etiam qui me non viderunt maximam curam gero. Si enim de iis ſolum qui eum non viderant curam gerebat, eorum qui illum viderant, & ab eo doctrinam acceperant, nullam omnino curam gerit. In illo enim ſenſu hoc eſt intelligendum. Qualem, inquit, habeo ſolicitudinem pro vobis & pro iis qui ſunt in Laodicea, & quicunque non viderunt faciem meam in carne. Clarum eſt ergo eum non hæc dixiſſe de ipſis, ſed ab eos volente confirmare hoc adiectum eſſe. Non ſolum veſtrum, ſed eorum etiam qui me nondum viderunt, curam gero maximam. Iam verò nos etiam docuit beatiſſimus Lucas in Actis, quòd eodem tempore peruaſit Phrygiam, & Galatiam. Coloſſæ autem ſunt Phrygiæ, Act. 18. *eius autem metropolis & vicina eſt Laodicea. Quomodo ergo fieri potuit, vt qui in Phrygiam venerit, non eis diuinum tradiderit Euangelium? Nec verò dixerit quiſpiam eum fuiſſe a diuina prohibitum gratia hoc facere. De Aſia enim & Bithynia dixit beatus Lucas, eos prohibuiſſe ſanctum ſpiritum. De* Act. 16. *Phrygia autem nihil dixit tale. Sed de hac re quidem ſentiat quis quod velit. Neque enim vllam dogmatum inducit differentiam, an hoc vel illo modo dicatur. Argumentum autem epiſtolæ eſt hoc. Nonnulli ex Iudæis qui crediderant eos deceperant, & effecerant vt ea ſeruarent quæ ſunt in lege ſuperuacanea. Scripſit ergo diuinus Apoſtolus, docens Chriſtum Dominum fuiſſe ſuppeditatorem ſalutis. Docet etiam humanæ ſuſceptæ naturæ diſpenſationis myſterium omnem rationem humanam ſuperare: noſque futuros regni Chriſti participes: & legales obſeruationes non eſſe perfectu conducibiles.*

BEATI THEODORETI

EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLÆ AD COLOSSENSES.

Ieſu non eſt in Græco Theo.

PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei, & Timotheus frater, iis qui ſunt Coloſſis ſanctis, & fidelibus fratribus in Chriſto Ieſu. Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro. A

Quoniam ab iis qui eos deceperant inducti, vitæ ex lege inſtitutionem amplexi fuerant: hoc autem fuiſſe ad ſalutem imperfectum Seruatoris aduentus oſtendit: neceſſario ſeipſum Chriſti appellauit Apoſtolum. Adiecit autem, per voluntatem, docens hoc quoque placere Deo & patri. Rurſus autem præpoſitionem, Per, poſuit loquens de patre.

Gratias agimus Deo & patri Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſemper pro vobis orantes, audientes fidem veſtram in Chriſto Ieſu, & dilectionem quam habetis in ſanctos omnes.

Eis perfectionem ſuo teſtimonio tribuit, cùm eos dixit fide eſſe claros & charitate. Charitas enim vniuerſum mandatum quod in actione conſiſtit complectitur. Solet autem Apoſtolus laudibus primum aures præparare, & faciles reddere: deinde ita doctrinam conuenientem tradere. Hic itaque dicit etiam ſe Deum in ſuis orationibus laudare, propter fidem ipſorum in Chriſtum Dominum, & charitatem, quam in omnes qui cum eis eandem fidem habebant, perpetuo oſtendebant.

Propter ſpem quæ repoſita eſt vobis in cælis.

Hæc autem, inquit, promptu & alacri animo facitis, paratum vobis regnum cœlorum per fidei oculos contemplantes.

Quam audiſtis in verbo veritatis Euangelii præſentis, quod peruenit ad vos, ſicut in & vniuerſo mundo eſt.

Eam autem vobis diuinum pollicetur Euangelium, non vobis autem ſolis, ſed etiam omnibus hominibus. Deinde oſtendit etiam vim prædicationis.

Et fructificat, & creſcit, ſicut & in vobis ex ea die qua audiſtis, & cognouiſtis gratiam Dei in veritate.

Euangelii fructum vocauit, eorum qui audierunt fidem & laudabilem vitæ inſtitutionem. Incrementum autem, credentium multitudinem.

Sicut didiciſtis ab Epaphra chariſſimo conſeruo, qui eſt fidelis pro vobis miniſter Chriſti Ieſu. Qui etiam manifeſtauit nobis veſtram dilectionem in ſpiritu. Ieſu, non eſt in Græc.

B Ciuis eorum erat hic vir in primis laude dignus, Epaphras inquam. Qui cùm Romam veniſſet, docuit diuinum Apoſtolum & ardentem eorum fidem in Dominum, & fraudem quæ ab aliquo eis facta fuerat. Multis autem eum laudibus extulit, dilectum, & conſeruum, & fidelem Chriſti miniſtrum vocans, vt maiorem in eum reuerentiam haberent. Dixit autem ſe ab eo audiuiſſe curſum Euangelii, quod vbique diffunditur, & multitudinem eorum qui in ſingulis gentibus crediderunt.

Ideo & nos ex qua die audiuimus, non ceſſamus pro vobis

vobis orantes & poſtulantes vt impleamini agnitione voluntatis eius. A

Hæc autem ex quo à veſtro doctore de vobis audiuimus, Deum aſſiduè ſuppliciter oramus, vt ſuæ voluntatis vobis perfectam præbeat cognitionem. Hic autem innuit eos habere imperfectam, vt qui obſeruationes legales ſequerentur.

In omni ſapientia & intellectu ſpirituali, vt ambuletis digne Deo per omnia placentes.

Petimus autem vt vos ſpiritali gratia impleamini, vt faciatis omnia quæ Deo placent.

In omni opere bono fructificantes, & creſcentes in ſcientia Dei, in omni virtute confortati ſecundum potentiam claritatis eius, in omni patientia & longanimitate, cum gaudio.

Vt Deo fructus bonorum operum offeratis, & eius cognitionis incrementum oſtendatis, & diuino auxilio confirmati, firmi ac ſtabiles maneatis, vehementes aduerſariorum fluctus forti & alacri animo ferentes. Patientiam enim poſuit contra aduerſarios, ea enim opus habemus, dum bello ab impiis appetimur.

Gratias agentes Deo patri, qui dignos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine.

Benignum autem Deum laudamus, qui nos, cùm indigui eſſemus, effecit lucis ſanctorum participes. Rurſus autem ſub ſpecie gratiarum actionis, benignitatis arcanum, & diuinæ in nos diſpenſationis magnitudinem oſtendit.

Qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ.

Poteſtatem tenebrarum appellauit dominatum Diaboli. Filium autem dilectionis Chriſtum Dominum vocauit, docens eum amari, non vt creaturam & ſeruum, ſed vt filium. Non eſt enim
Gen. 22. filius dilectionis, ſed dilectus filius, hoc eſt, verus & proprius. Ita etiam Iſaac nominatus eſt. Accipe enim, inquit, filium tuum dilectum, pro eo quod eſt, verum ac proprium, & qui eſt tibi aliis pretioſior. Nos ergo, inquit, à tenebris liberatos, filij regno dignatus eſt. Hoc etiam dixit in epiſto-
2.Tim. 2. la ad Timotheum. Si ſuſtinemus, & conregnabimus.

In quo habemus redemptionem & remiſſionem peccatorum.

Non enim lex, ſed Dominus Chriſtus, qui legem tulit, eam nobis dedit per ſalutarem baptiſmum. Hæc vbi dixit, attingit etiam theologiam, ſeu eius diuinitatis rationem, & oſtendit eum eſſe vniuerſorum opificem & effectorem.

Qui eſt imago Dei inuiſibilis.

Fert enim expreſſos & euidentes eius qui genuit characteres. Id autem eſt quòd Philippo à
Ioan. 14. Domino dictum eſt. Qui vidit me, vidit patrem. Porrò autem Adam quoque genuit ad ſuam ſimilitudinem, hoc eſt, ad omnia quæ erant ei ſimilia. Eſt ergo imago quæ ſignificat vnam & eandem ſubſtantiam. Inanimatæ enim imagines non habent ſubſtantiam eorum quorum ſunt imagines. Si autem eſt viua imago, & quæ nullam habet differentiam, eandem habet cum exemplari naturam.

Primogenitus omnis creaturæ.

Si vnigenitus, quomodo primogenitus? Si primogenitus, quomodo vnigenitus? Atqui in diuinis Euangeliis nominatus eſt vnigenitus. Eſt ergo primogenitus creaturæ: non quòd ſororem habeat creaturam, ſed quòd ante omnem creaturam ſit genitus. Quomodo enim fieri poſſet, vt idem eſſet frater creaturæ & opifex? Si enim vt dicunt Hæretici, eſt creatura, habet creaturam ſororem. Fieri autem non poteſt vt idem ſimul eiuſdem ſit frater & opifex. Eum autem opificem vocat ſacra ſcriptura. Quòd ſi opifex, non ergo frater. Quòd ſi non frater, non creatum, maximè cùm nec ipſum diuinus appellarit Apoſtolus, πρωτόκτιστον, hoc eſt, primocreatum, ſed πρωτότοκον, hoc eſt primogenitum, hoc eſt, primum. Ita etiam dictus eſt primogenitus ex mortuis, primus enim reſurrexit. Ita etiam eccleſiam primogenitorum, ſanctorum cœtum appellauit diuinus Apoſtolus, non quòd omnes primi natura ſoluerint matrum vteros: ſed quia maior honor primogenitis lege tribuebatur: eorum præſtantiam & honorem ſignificauit per hanc appellationem. Quòd autem vnigenitus non eſt frater creaturæ, ſed creaturæ effector & opifex, docent etiam ea quæ conſequuntur.

Quoniam in ipſo condita ſunt vniuerſa in cœlis & in terra, viſibilia & inuiſibilia.

Et quoniam ſunt etiam in cœlis ea quæ ſunt vi-
B ſibilia, vt Sol, & Luna, & aſtra: docet apertius quænam vocet cœleſtia, ſeu viſibilia, ſeu inuiſibilia. Deinde quandoquidem viſibilia ſunt omnibus manifeſta, & à diuiniſſimo Moſe omnes ea didicerunt: iis relictis enumerat ea quæ ſunt inuiſibilia.

Siue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt.

Exiſtimo eum dicere thronos Cherubim. Diuinum enim thronum ſuper eos vidit poſitum Ezechiel. 10.
propheta Ezechiel. Dominationes autem, principatus, & poteſtates, eos quibus fuerat credita cura gentium. Michaël enim præerat Iudæis, & beatus Daniel dicit principem Perſarum, & principem Dan. 10.
Græcorum. Illud autem, Omnia per ipſum creata ſunt, ſignificat priorem creationem. Hoc vero, in ipſo, operationem quæ facta eſt per ipſius humanæ naturæ ſuſceptionem. Si qua enim, inquit, in 2. Cor. 5.
Chriſto noua creatura. Et rurſus. Inſtaurare omnia in Chriſto. Et propheta. Erit cœlum nouum, Eph. 1. Eſa. 65. & 66.
& terra noua. Et, Vetera tranſierunt, ecce noua facta ſunt omnia. In ſpe autem habemus horum mutationem. Etenim ipſa creatura liberabitur à Rom. 8. 2. Cor. 5.
C ſeruitute interitus & corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Quòd autem hoc nomen primogenitus, hic primum ſignificet, nos docent ea quæ conſequuntur.

Et ipſe eſt ante omnes.

Non dixit, Ipſe factus eſt ante omnes: ſed ipſe eſt ante omnes.

Et omnia in eo conſtant.

Non ſolum enim eſt omnium opifex, ſed etiam curam gerit eorum quæ fecit: & gubernat creaturam, quæ ſtat per eius ſapientiam & potentiam.

Et ipſe eſt caput corporis eccleſiæ.

A ſermone de diuinitate tranſit ad diſpenſationem. Eſt enim caput noſtrum, quod attinet ad humanitatem. Caput autem eſt eiuſdem ſubſtantiæ cum corpore, ita etiam ipſe, quatenus homo eſt, eſt eiuſdem nobiſcum ſubſtantiæ.

Qui eſt principium.

Pro eo quod eſt. Qui primus ſurrexit à mortuis. Hoc enim ſubiungit.

Primogenitus ex mortuis.

Primus enim ſoloit dolores mortis. Omnium aotem noſtrum reſurrectio per id quod dicitur tacitè ſignificatur.

Vt ſit in omnibus ipſe primatum tenens.

Etenim vt Deus eſt aute omnes, & eſt cum patre, & vt homo, primogenitus ex mortuis, & capor corporis.

Quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem habitare.

Plenitudinem appellauit eccleſiam in epiſtola ad Epheſios, vtpote diuinis donis impletis. Viſum eſt inqoit Deo, eam in Chriſto inhabitare, hoc eſt, ei coniunctam eſſe, eſſe ſub eios tegmine, eius leges ſequi.

Et per eum reconciliare omnia in ipſum.

Portò autem dicit etiam modum reconciliationis.

Pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cælis ſunt.

Ipſe noſtram procurauit reconciliationem, cùm paſſionem ſuſtinuit, & ſanguinem effudit, & pro nobis ſacrificium obtulit, & terrenis cœleſtia coniunxit. Nos enim auerſabantur etiam populi angelorum propter ſummam improbita- B tem. Ea de cauſa etiam cùm natus eſſet, chorum ducentes, Deo hymoum obtulerunt, dicentes. Gloria in excelſis, & in terra pax, & in hominibus bona voluntas. Cùm ita recenſuiſſet bona omnibus communiter præbita, ad ipſos conuertit orationem, & dicit.

Luc. 2.

Et vos cùm eſſetis aliquando alienati, & inimici ſenſu, in operibus malis, nunc autem reconciliauit in corpore carnis ſuæ per mortem, vt exhiberet vos ſanctos, & immaculatos, & irreprehenſibiles coram ipſo.

Ex iis quæ ad vos attinent conſiderare ea quæ ſunt communia. Vos enim qui ſceleratam & impiam vitam agebatis, & luce cognitionis eratis omnino priuati, Deo effecti eſtis familiares, non hoc vobis dono à lege donato, ſed veſtro debito à Chriſto exoluto, & corpore morti tradito: vt vos vocatione digni habiti, ſancti, & reprehenſioni non obnoxij, & omnino liberi redderemini. Deinde eos etiam fuiſſe auerſos innuit, & eos terret.

Si tamen permanetis in fide fundati & ſtabiles, & immobiles a ſpe Euangelij quod audiſtis.

Eritis aotem ſancti, & reprehenſioni minimè C obnoxij, & crimini non affines, ſi in iis permanea- tis quæ ab initio didiciſtis, & traditam vobis doctrinam firmam & ſtabilem conſeruetis. Spem autem Euangelij appellat reſurrectionem, & vitam immortalem, & regnum cœlorum. Deinde eos docet non ſibi ſolis ſed omnibus hominibus traditam fuiſſe prædicationem.

Quod prædicatum eſt in vniuerſa creatura quæ ſub cælo eſt, cuius factus ſum ego Paulus miniſter.

Et enim creditæ ſunt gentes vt excolerentur. Hoc autem non dixiſſet, ſi eos reuera ounquam vidiſſet. Si enim, dicerent, geotium prædicarot electus es, quanam de cauſa nos contempſiſti, & noo tradidiſti nobis doctrinam Euangelicam? Quinetiam ea quæ conſequuntur eandem habent ſententiam.

Qui nunc gaudeo in paſſionibus pro vobis.

Quomodo enim eſſet rationi conſentaneum, eum qui illos non vidiſſet, nec eis ſalutarem præbuiſſet prædicationem, apertè dicere ſe pro eis varia ſuſtinere pericula?

A *Et adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius quod eſt eccleſia.*

Et Chriſtus Dominos ſubiit mortem pro eccleſia, & crucis ignominiam, & incuſſas in faciem alapas, & inflicta tergo verbera, & quæcunque etiam alia ſuſtinuit. Diuinus quoque Apoſtolus varias perpeſſiones pro ipſa tolerauit, & lubenter ſoſtinuit. Gaudeo enim inquit, in paſſionibus pro vobis. Sciebat enim vitam ex iis procurari. Dixit autem ſe adimplere ea quæ deſunt afflictionum Chriſti, vt qui quod reſtat impleat, & pro iis perpeſſiones ſuſtineat. Reſtabat autem vt prædicaret gentibus, & munificum ſalutis ſuppeditatorem oſtenderet.

Cuius factus ſum ego miniſter ſecundum diſpenſationem Dei, datam mihi in vobis, vt impleam verbum Dei.

Credita mihi fuit ſalus eccleſiæ: & mihi commiſſum eſt munus prædicationis, vt diuina vos omnes doctrina impleam. Illod enim, vos, non ipſos ſolos dicit, ſed fideles qui ſunt in orbe terrarum. Hinc itaque etiam manifeſtum eſt, quòd eos viderat quando hanc ſcripſit epiſtolam Si ei enim fuerunt commiſſi, noo eos præteriiſſet, cùm venit B in Phrygiam, & poſtea ad Laodicenſes gentis principes. Docet etiam quiſnam ſit modus diſpeoſationis.

Myſterium quod fuit abſconditum à ſeculis & generationibus: nunc autem manifeſtatum eſt ſanctis eius, quibus Deus voluit notum facere.

Appellauit myſterium prædicationem diſpenſationis, vt quæ olim omnibus eſſet ignota: à ſolo autem Deo cognoſceretur. Id, ioquit, fuit abſconſum prioribus generationibus. Nunc manifeſtauit quibus voluit ſanctis, hoc eſt Apoſtolis, & iis qui per ipſos crediderunt. Per hæc autem oſtendit antiquitatem Euangelij, & qood ante legem, & ante mundi conſtitutionem, Deus vniuerſorum hanc diſpenſationem præfiniit. Notum autem fecit, inquit, ſanctis.

Quænam ſint diuitiæ gloriæ ſacramenti huius in gentibus.

Qnòd gentes qoæ ſedebant in tenebris, acceperunt lucem diuinæ cognitionis, & erunt Chriſti gloriæ participes. Diuitias enim glotiæ vocauit honoris magnificeotiam. Id autem ſignificant etiam ea quæ ſubiungontur.

C *Quod eſt Chriſtus in vobis, ſpes gloriæ, quem nos annunciamus.*

Non enim dierum & ciborum obſeruationes, ſed Chriſtus Dominus vos illa gloria dignabitur. Spem enim gloriæ vocat gloriam quæ ſperatur.

Corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem in omni ſapientia: vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Chriſto Ieſu. In quo & laboro certando ſecundum operationem eius quam operatur in me in virtute.

Omnem autem laborem lubenter ſuſcipio, adiurus à diuina gratia, vt omnes homines perfectos reddam per doctrinam prædicationis. Perfectionem autem non lex, ſed prædicationis doctrina largitur. Deinde ſuam quoque in eos beneuolentiam aperit.

CAP. II.

Volo enim ſcire qualem ſolicitudinem habeam pro vobis, & iis qui ſunt Laodiceæ, & quicunque non viderunt faciem meam in carne.

Volo

Volo enim vobis eſſe perſuaſum me maximam curam gerere & veſtrum, & Laodicenorum, ſed etiam omnium qui me nondum viderunt. Quòd autem hæc in eo ſenſo ab eo dicta ſunt, ſignificant etiam quæ ſubiongontur.

Vt conſolentur corda ipſorum.

Non dixit, veſtra, ſed, ipſorum, hoc eſt, eorum qui me nondum viderunt. Sed quiſnam eſt modus conſolationis?

Inſtructi in charitate.

Vt ſeruent concordiam quæ eſt in Chriſto.

Et in omnes diuitias plenitudinis intellectus.

Et cum omni certitudine prædicationis diuinas ſuſcipiant.

In agnitionem myſterij Dei, & patris, & Chriſti Ieſu: In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi.

Oſtendit diſpenſationis myſterium eſſe Patris & Filij commune. In Chriſto autem dixit eſſe abſconſos omnes ſapientiæ & ſcientiæ theſauros: quoniam per ipſum reuelatur in futura vita omnibus hominibus diſpenſationis ſcopus. Dixit autem hæc omnia, curans morbum qui eos inualerat, & docens, non legis traditiones, ſed fidem in Dominum conciliare ſalutem. Hoc enim ſubiunxit.

Hoc autem dico, vt nemo vos decipiat in ſublimitate ſermonum.

His autem verbis vſus ſum, vos adhortans ne fallacibus verbis ſeduceremini.

Nam etſi corpore abſens ſum: ſed ſpiritu vobiſcum ſum, gaudens & videns ordinem veſtrum, & firmamentum eius quæ in Chriſto eſt fides veſtra.

Doctrinæ rurſus laudes admiſcet, aures demulcens, & ad ſuaſionem viam muniens. Porrò autem rurſus quoque per hæc oſtendit, eos fuiſſe à ſe viſos, quando hanc ſcripſit epiſtolam. Quemadmodum enim hic dixit, Nam etſi carne abſens ſum: ſed ſpiritu vobiſcum ſum: ita etiam ſcripſit ad Corinthios, Vt abſens corpore, præſens autem ſpiritu.

Sicut ergo accepiſtis Chriſtum Ieſum Dominum: in ipſo ambulate radicati, & ſuperædificati in ipſo, & confirmati in fide ſicut & didiciſtis, abundantes in ipſo, in gratiarum actione.

Seruate integram & incorruptam doctrinam quam accepiſtis, & ſequimini leges Euangelicas, firmam fidem oſtendentes, hoc enim dicit, Radicati. Et poſſeſſionem virtutis adiicientes. Hoc enim ſignificant illud, Superædificati. Hoc verò, Redundantes in fide, pro eo quod eſt, Habere eam perfectam, nihil ei deſit: ſed etiam redundet & ſuperfluat in vobis: vt vos per omnia laudetis benefactorem. Hoc enim dicit, in gratiarum actione.

Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam, ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum.

Quam ſuperius dixit probabilem & ad perſuadendum aptam orationem, hic appellauit philoſophiam. Inanem autem deceptionem, ſuperuacaneam & noxiam hominum traditionem: non ipſam legem, ſed intempeſtiuam eius obſeruationem. Elementa autem mundi, obſeruationem dierum. Ex Sole enim & Luna procedunt dies & noctes. Præcipit ergo eis vt vigilent, & ſint ſobrij, circunſpecti: & eos qui ab eis fidem conantur eripere omnino auerſentur, vt qui à Chriſto quidem omnino ſeparent, inutilibus autem legis obſeruationibus alligent.

Quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.

Nonnulli doctores dixerunt eccleſiam eſſe hic Chriſtum nominatam: & in ea inhabitare omnem plenitudinem diuinitatis. Neſcio autem, an etiam corporaliter, eiuſmodi ſententiæ contemplationi conueniat. Exiſtimo ergo, quoniam Chriſtum nominauit caput eccleſiæ, clarum eſt autem quòd quatenus homo eſt, eſt noſtrum caput, hæc quoque tanquam de homine dicta eſſe, qui omnem in ſe continet diuinitatem. Etenim diuinus Apoſtolus volens ſignificare differentiam legis & gratiæ, elementorum egeſtati Chriſtum oppoſuit: & per amborum inuicem collationem volens oſtendere quàm ſit longe ſuperior, adiecit, quòd in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, hoc eſt, tanquam in proprio corpore. Non enim ſingularem, inquit, aliquam gratiam accepit, quemadmodum Moſes: Deus enim eſt, & homo, & id quod videtur, habet vnitam vnigeniti diuinitatem. Huic intelligentiæ conueniunt etiam quæ ſequuntur.

Eſtis in illo repleti.

Ab eo enim gratiam accepiſtis, & radios qui ab illa producuntur.

Qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis.

Hinc etiam manifeſtum eſt, eum illa non dixiſſe de eccleſia, ſed de ipſo Chriſto domino, qui eſt noſtrum quidem caput, quod attinet ad humanitatem: Angelis autem & Archangelis præeſt ac imperat, quod attinet ad diuinam naturam. Hic enim poſuit caput pro eo quod eſt, Imperium, aut magiſtratus. Etiam quæ deinceps ſequuntur oſtendunt, eum ſuperius, eccleſiam non appellaſſe Chriſtum.

In quo & circuncisi eſtis circunciſione non manu facta in expoliatione corporis carnis, ſed in circunciſione Chriſti.

Quoniam enim ſeducti vitæ ex lege inſtitutionem erant amplexi, docet rurſus differentiam circunciſionis. Non eſt enim inquit, carnalis, ſed ſpiritalis, neq; manu facta, ſed diuina, nec exiguę corporis particulæ ablatio, ſed ab omni corruptione & interitu liberatio. Horum autem author eſt & cauſa, non lex, ſed Chriſtus Dominus, qui fuit legis ipſius legiſlator. Hoc enim dixit, in quo & circunciſi eſtis. & rurſus, in circunciſione Chriſti. Exuuias autem corporis peccatorum carnis, ſalutarem baptiſmum appellauit. In illo enim exuimus ſordidam peccati tunicam. Futurorum autē typus eſt ſanctiſſimus baptiſmus. In futura autem vita, à corruptione & interitu alienum ac immortale corpus effectum, non poteſt amplius ſordes peccati ſuſcipere. Quòd autem illa dixit de baptiſmo, teſtantur etiam ea quæ conſequuntur.

Conſepulti ei in baptiſmo.

Quoniam autem vocauit mortis typum ſalutarem baptiſmum, hoc enim dixit, Conſepulti, reſurrectionem etiam annunciat.

In quo & reſurrexiſtis.

Et quoniam mortalem adhuc habemus naturam, ſubiunxit.

Per fidem operationis Dei: qui ſuſcitauit illum à mortuis.

Credentes enim Dei potentiæ, expectamus reſurrectionem, pignus habentes Domini

Chriſti reſurrectionem.

Et vos cùm mortui eſſetis in delictis, & præputio carnis veſtræ, conuiuificauit cum illo, donans vobis omnia delicta. A

Peccatum nos omnes interemit. Ipſum enim mortis in nos tulit ſententiam. Sed vniuerſorum Deus reddidit nos participes vitæ Chriſti Domini, & nobis peccatorum dedit remiſſionem. Carnis autem præputium appellauit vitium, docens corporis quidem præputium nihil damni afferre iis qui id habent: ſed animæ præputium afferre exitium, & animæ & corpori. Ex eo autem oſtendit, circuncìſionem corporis nihil iuuare eos qui circunciduntur, vitij autem & improbitatis ablationem veram ſalutem procurare.

Delens quod aduerſum nos erat chirographum decreti: & ipſum tulit de medio affigens illud cruci.

Chirographum quidam dixerunt eſſe legem. Poſt eius enim execrationem, dixit, inquit, popu-
Exod. 24. lus. Quæcunque dixit Dominus Deus noſter, faciemus, & audiemus. Sed id erat Iudæorum chirographum, non omnium hominum. Exiſtimo ergo etiam corpus noſtrum appellari chirographum. Per id enim omnes ſceleratas & nefarias B actiones ſuſcipimus per oculos quidem, laſciuè & impudicè aſpicientes: per linguam autem, ea quæ non decet loquentes: per aures, pernicioſam doctrinam ſuſcipientes: manibus autem, furtum, vim & in aliena inuaſionem, & cædem admittentes. Deus ergo ſermo, noſtra ſuſcepta natura, eam ab omni peccato liberam cuſtodiit: & deleuit quæ male à nobis facta ſunt ſcripta debitorum. Cùm autem conceſſiſſet vt ea cruci affigeretur, exoluit omnium noſtrum debitum, & cùm legem quidem impleſſet, effecit vt ea ceſſaret, vt quæ olim ſolis Iudæis fuiſſet vtilis, nobis autem nullo modo conueniret: dedit autem decreta Euangelica, in eorum obſeruatione nobis ſalutem pollicitus.

Et expolians principatus & poteſtates, traduxit confidenter palam, triumphans illos in ſemetipſo.

Quia enim per affectiones & perturbationes corporis habebant in nos poteſtatem Dæmones: ipſe autem corpore circundatus fuit peccato potentior: aduerſariorum potentiam euertit: & effecit vt omnibus hominibus nota eſſet eorum imbecillitas, per ſuum corpus nobis omnibus aduerſus eos victoriam largitus. C

Nemo ergo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbatorum, quæ ſunt vmbra futurorum.

Cùm ergo legem ceſſaſſe didiceritis, nequaquam ſeducamini ab iis qui legales traditiones conantur in vobis ſeminare. Rectè quoque adiecit illud, In parte feſti. Neque enim poterant ea implere. Quomodo enim fieri poterat, vt ter in anno in Iudæam è Phrygia excurrerent, vt Hieroſolymis feſta ex more peragerent; & maximè cùm Pentecoſte ſit vicina Paſchati? Eſt enim iter plus quàm quinquaginta dierum. Vmbram autem futurorum vocauit legem, docens ab illa eſſe præfiguratam noui teſtamenti gratiam. Hoc autem etiam ſubiunxit.

Corpus autem Chriſti.

Hoc eſt, Euangelica vitæ inſtitutio, obtinet locum corporis. Lex verò vmbræ. Vmbra autem præcedit corpus oriente luce, vt ſit vmbra quidem lex: corpus verò gratia: lux autem Chriſtus Dominus.

Nemo vos ſeducat.

Græcè eſt καταβραβευέτω, Græci autem appellant βραβευτὰς, iudices eorũ qui decertant in certaminibus. Ij enim iis qui vincunt ſuadent ſententia victoriam. καταβραβεύειν autem eſt βραβευτῶν, hoc eſt iudicis certatorum malè fungi officio, & quæ victoribus debentur præmia iniuſtè tribuere. Quoniam ergo qui legis obſeruationes admiſcebant Euangelio, ab iis quæ ſunt præſtantiora eos traducebant ad deteriora, iure dixit, Nemo vos fraudet præmio. Deinde docet apertius damnum quod allatum eſt.

Volens in humilitate & religione Angelorum, quæ non vidit ambulans fruſtra inflatus ſenſu carnis ſuæ.

Qui legem defendebant, eos etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes fuiſſe legem per eos datam. Manſit autem diu hoc vitium in Phrygia & Piſidia. Quocirca ſynodus quoque quæ conuenit Laodiceæ, quæ eſt Phrygiæ metropolis, lege prohibuit ne precarentur Angelos. Et in hodiernum vſque diem, licet videre apud illos & eorum finitimos oratoria ſancti Michaelis. Illi ergo hoc conſulebant vtique humilitate vtentes, dicentes vniuerſorum Deum nec cerni, nec comprehendi, nec ad eum poſſe perueniri: & oportere per Angelos diuinam ſibi beneuolentiam conciliare. Hoc autem dixit, in humilitate & cultu Angelorum. Illud autem, Inflatus, non eſt contrarium humilitati. Eam enim præ ſe ferebant: ſed reuera inſolentiæ vitio laborabant. Hoc autem, In iis quæ non vidit incedens, pro eo quod eſt, propriis rationibus & cogitatis vtens. Hoc enim ſubiunxit. Temerè inflatus à mente carnis ſuæ.

Et non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones ſubminiſtratum & conſtructum creſcit in augmentum Dei.

Rurſus caput Chriſtum Dominum nominauit: Corpus autem cœtum eccleſiæ. Poſuit autem totum hunc locum metaphoricè. Quemadmodum enim in corpore cerebrum eſt radix neruorum: per neruos autem ſenſus habet corpus: ita etiam à Chriſto Domino, & doctrinæ fontes, & ſalutis materiam accipit corpus eccleſiæ. Quod autem ſunt in corpore ligamenta; hoc ſunt Apoſtoli, Prophetæ, & Doctores in conuentu eccleſię:
C Porrò autem alia etiam pro ratione obſeruationem legis eis non conuenire.

Si mortui eſtis Chriſto ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquam viuentes in mundo decernitis? Ne tetigeris: neque guſtaueris: neque contrectaueris, quæ ſunt omnia in interitu ipſo vſu, ſecundum præcepta & traditiones hominum. Adhuc, non eſt in Græco.

In baptiſmo Chriſto conſepulti eſtis: Legi mortui effecti eſtis. Quomodo ergo eos toleratis qui hæc docent, & exiſtimatis hos quidem cibos eſſe legitimos: illos verò lege prohiberi? & non conſideratis nihil eorum eſſe firmum ac ſtabile. Omnia enim mutantur in fimum. Præcepta autem & doctrinas hominum vocat non legem, ſed eorum doctrinam intempeſtiuam.

Quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientiæ, in ſuperſtitione & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad ſaturitatem carnis.

Eos oſtendit in ſe continere ſpeciem, non veritatem, hoc enim innuit ἐθελοθρησκεία, id eſt voluntarius cultus ac ſuperſtitio. Pro eo quod eſt, propriũ decretum introducit, non legis ſcopũ ac

inſtitutum ſequuntur, & verbis ſpecioſis decipiunt, dum humilitatem vocant legis obſeruationem, dicentes non oportere tranſgredi quod à Deo datum eſt, & non parci corpori dicunt, quòd non audacter & liberè vtantur omnibus. Hoc autem eſt aperta ſeruitus, & dati honoris ablatio. Oportet enim ſua ſponte abſtinere, non tanquam ab abominandis, ſed tanquam à ſuauiſſimis.

CAP. III.

IGitur ſi conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite: vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens. Quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.

Fuiſtis reſurrectionis cum Chriſto participes. Is eſt autem omnium ſupremus in cœleſtibus ſedens cum Patre. Supernam ergo vitæ inſtitutionem ac formam imitamini.

Mortui enim eſtis: & vita veſtra eſt abſcondita cum Chriſto in Deo. Cùm autem Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria.

Præſenti vitæ mortui effecti eſtis. Cum Chriſto enim conſepulti eſtis in baptiſmate, accepiſtis autem ſpem reſurrectionis. Hoc enim dicit, vita veſtra abſconſa eſt cum Chriſto Deo. Cùm enim ille reſurrexerit, omnes reſurreximus: ſed nondum videmus rerum euentum. In ipſo autem abſconſum eſt noſtræ reſurrectionis myſterium. Quando ergo ille ſecundo apparuerit, tunc aſſequemur reſurrectionem, & vita immortali fruemur. Admodum autem appoſitè dictum eſt de Chriſto illud, Manifeſtatus fuerit. Neque enim à vobis cernitur: & ab infidelibus omnino ignoratur. Hoc etiam in nobis poſuit, Manifeſtabimini, inquit, in gloria. In ſpe enim habemus bonorum promiſſiones, tunc autem manifeſta erunt ea quæ nunc ignorantur. Quoniam autem legis obſeruationes eiecit, ne exiſtimarent ſibi datam eſſe liberam peccandi poteſtatem, de eo etiam neceſſario ſapienter ea quæ par eſt præcipit.

Mortificate ergo membra veſtra quæ ſunt ſuper terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt ſimulacrorum ſeruitus.

Appellauit ea membra corporis, quoniã ea per id fiunt, & ideo diſtinctione vſus eſt, & non dixit ſolum membra veſtra, ſed adiecit, Quæ ſunt ſuper terram, hoc eſt, mentis inclinationem ad ea quæ ſunt deteriora. Pro eo quod eſt, corpus amplius peccatum non exerceat. Auaritiam autem vocauit cultum ſimulacrorum, quoniam ſeruator Mammonam Dominum appellauit, docens quod qui ſeruit vitio auaritiæ, tanquam Deum colit diuitias.

Propter quæ venit ira Dei ſuper filios incredulitatis.

Supplicij quoque minas adiecit neceſſario.

1. Cor. 6. *In quibus ambulaſtis aliquando, cùm viueretis in illis.*

Ita etiam dixit ſcribens ad Corinthios. Et hæc quidem eratis, ſed abluti eſtis: ſed ſanctificati eſtis: ſed iuſtificati eſtis, & quæ ſequuntur.

Nunc autem deponite & vos omnia.

Deinde oſtendit quæ nam ea ſint.

Iram, indignationem, malitiam, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro, nolite mentiri inuicem.

Cùm ſic docuit quænam vocauerit membra corporis, ipſum quoque corpus oſtendit, non ipſa membra.

Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis.

Veterem hominem appellauit priorem vitæ inſtitutionem. In quibus, inquit, & vos ambulaſtis aliquando, cùm viueretis in ipſis. Eum autem in baptiſmo exuiſtis.

Et induentes nouum hominem qui renouatur in agnitionem ſecundum imaginem eius qui creauit illum.

Nos enim ab initio fabricatus eſt vniuerſorum Deus, & diuinæ imaginis characteres, quos corrupit peccatum, in nobis perfectius expreſſit. Hoc etiam dixit in epiſtola ad Romanos. Quos præſciuit, inquit, & præfiniuit eſſe conformes imagini filij ſui. Et in epiſtola ad Philippenſes. Qui transfigurauit corpus humilitatis noſtræ, vt ſit ipſum conforme corpori gloriæ ſuæ. Roman 8. Philip 3.

Vbi non eſt gentilis & Iudæus, circunciſio & præputium, barbarus & Scytha, ſeruus & liber: ſed omnia & in omnibus Chriſtus.

A typo ad archetypum, id eſt à figura ad exemplar conuertit ſermonem. De ſanctiſſimo enim baptiſmo diſſerens, nos vitæ futuræ docet formam. Illa enim nullam habet talem differentiam, ſed cùm ceſſarit peccatum, voluntas diuina in omnibus perficitur. Hoc enim dixit, omnia & in omnibus Chriſtus. Ita etiam dixit ad Corinthios, Vt ſit Deus omnia in omnibus. In illa ergo vita nouum hominem perfectè induimus. In illa enim ab interitu & corruptione liberamur, incorruptionem autem induimus. In baptiſmo autem illius vitæ figuram implemus. 1. Cor 15.

Induite vos ergo, ſicut electi Dei, ſancti & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam, ſupportantes vos inuicem, & donantes voſmetipſis ſi quis aduerſus aliquem habet querelam.

Deinde exemplo confirmat ſuaſionem.

Sicut & Dominus donauit vobis: ita & vos.

Reſpicite ad Domini benignitatem, quot vobis peccata condonarit. Imitemini ergo Dominum, & condonet vnuſquiſque quæ frater in ipſum peccauit.

Super hæc omnia autem habete charitatem, quod eſt vinculum perfectionis. Habete, non eſt in Græco.

Ea enim aliorum mandatorum eſt & cuſtos & adiutrix, & quemadmodum trabes ædificia continent: ita ea perfectionem conciliat, & coniungit ac committit membra corporis.

Et pax Chriſti exultet in cordibus veſtris, in quam & vocati eſtis in vno corpore.

Deus qui vos vocauit, ex vobis omnibus vnum corpus conſtituit, ne id ergo diuidatis. Sed & ſi quis ab aliquo moleſtiam aliquam acceperit, habeat in corde pacem, Agonothetæ officio fungentem, & regentem, & Deo gratam concordiam procurantem.

Et grati eſtote.

Rebus ipſis Domino gratias agite.

Verbum Chriſti habitet in vobis abundanter, in omni ſapientia docentes, & commonentes voſmetipſos, pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus, in gratia cantantes in cordibus veſtris Deo.

Aſſiduam diuinorum eloquiorum meditationem præcipit quoque lex vetus. Meditaberis, enim inquit, in ipſis, ſedens, & ſurgens, & cubans, & in via ingrediens. Hoc etiam præcipit diuinus Apoſtolus, vt nos Domini doctrinam in anima ſemper circunferamus, & ipſum laudemus, & canticis ſpiritualibus linguam ſanctificemus. Illud autem, in cordibus, pro eo quod Deut. 6.

eſt, Non ore tantum.

Chriſti, non eſt mœrore.

A *Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Ieſu Chriſti facite: gratias agentes Deo & Patri per ipſum.*

Quoniam enim illi Angelos iubebant adorare, ipſe contrarium præcipit, vt & dicta & facta exornent recordatione Chriſti Domini: & Deo, inquit, & Patri gratiarum actionem emittite per ipſum, non per Angelos. Hanc etiam legem ſequens Laodicena ſynodus, & volens veteri illi morbo mederi, lege cauit ne precarentur Angelos, & ne relinquerent Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Ab hoc deinceps loco per ſpecies adhortationes adhibet.

Mulieres ſubditæ eſtote viris, ſicut oportet in Domino.

Quoniam vſuueniebat vt piæ mulieres viris impiis matrimonio iunctæ eſſent, neceſſario diſtinctionem adhibuit. In Domino enim dixit. Pro eo quod eſt. Vt præcipit lex Domini.

Viri diligite vxores: & nolite amari eſſe ad illas.

Mulieribus ſubmiſſionem, viris charitatem conſtituit, vt ſe in eas tanquam in propria membra placidè & manſuetè gerant præcipiens.

B *Filij obedite parentibus per omnia, hoc enim beneplacitum eſt in Domino.*

Hoc enim etiam legem ferens præcepit Dominus.

Patres nolite ad indignationem prouocare filios veſtros, vt non puſillo animo fiant.

Vos etiam conuenit filios nequaquam triſtitia afficere, ſed in eos id quod par eſt officium præſtare.

Serui obedite per omnia dominis carnalibus.

Oſtendit animam eſſe liberam: ſolum autem corpus ſeruire.

Non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis timentes.

Cum ea qua par eſt beneuolentia dominos obſeruate, ab omni improbitate & malignitate liberi. Et interpretans illud, Non ad oculum ſeruientes, ſubiunxit.

Quodcunque facitis, ex animo operamini.

Et volens eos promptiores & alacriores reddere, adiecit.

Sicut Domino, & non hominibus.

C Pro eo enim merces eſt vobis repoſita. Idque declarant ea quæ conſequuntur.

Scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis veſtræ, Domino Chriſto ſeruite.

Magna eſt conſolatio, quòd qui ſeruiunt, ſciunt ſe non hominibus ſeruire, ſed Domino. Et quoniam accidit iniuſtos eſſe dominos, neceſſario adiecit.

Qui enim iniuriam facit, recipiet id quod iniquè geſſit, & non eſt perſonarum acceptio apud Deum.

Quocirca, inquit, etiamſi à dominis non aſſequamini iuſtas retributiones: eſt iuſtus Iudex, qui non nouit differentiam ſerui & Domini, ſed iuſtam fert ſententiam.

CAP. IIII.

Domini quod iuſtum eſt & æquum ſeruis præſtate, ſcientes quòd & vos Dominum habetis in cœlo.

Æqualitatem, non appellauit honoris æqualitatem, ſed curam conuenientem, quam oportet dominos gerere ſeruorum.

Orationi inſtate, vigilantes in ea gratiarum actione.

A Oportet enim pro iis quæ data ſunt prius gratias agere, & tunc ſupplicationem offerre.

Orantes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium ſermonis ad loquendum myſterium Chriſti.

Oſtendit ſolitam humilitatem. Nos etiam docet, ne nobis ipſis fidamus: ſed à nobis inuicem auxilium petamus.

Propter quod etiam vinctus ſum: vt manifeſtem illud, ita vt oportet me loqui.

Oſtendit cauſam ſuorum vinculorum. Hæc enim, inquit, faciunt prædicationem manifeſtiorem. Ita etiam dicit ad Philippenſes. Vt vincula mea fierent manifeſta etiam in prætorio, & reliquis omnibus. Philip. 1.

In ſapientia ambulate. Pro eo quod eſt, Sapienter vos gerite. Heb.

In ſapientia ambulate ad eos qui foris ſunt.

Hoc eſt, eos qui nondum crediderunt. nullam, inquit, damni occaſionem eis date. Pro ipſorum ſalute omnia molimini.

Tempus redimentes.

Non eſt veſtrum præſens ſæculum, eo ergo vtimini vt oportet, & ipſum veſtrum facite, per bonas actiones id ementes.

B *Sermo veſter ſemper in gratia ſale ſit conditus.*

Ornemini ſpirituali prudentia. Ita etiam Dominus Apoſtolos iuſſit habere ſales; & ipſus vocauit ſalem. Docet etiam quomodo. Math. 9. Mar. 9. Luc. 14.

Vt ſciatis quomodo oporteat vos vnicuique reſpondere.

Aliter enim infideli, aliter fideli: & aliter perfecto, & aliter imperfecto: & aliter infirmo, aliter ſano ac valenti doctrina tradenda eſt.

Quæ circa me ſunt omnia vobis nota faciet Tychicus, chariſſimus frater, & fidelis miniſter, & conſeruus in Domino: quem miſi ad vos ad hoc ipſum, vt cognoſcat quæ circa vos ſunt, & conſoletur corda veſtra cum Oneſimo chariſſimo & fideli fratre qui ex vobis eſt, qui omnia quæ hic aguntur nota facient vobis.

Oneſimus erat famulus Philemonis. Eum cùm in carcere inſtituiſſet diuinus Apoſtolus, miſit ad Dominum. Scribens enim ad eum dixit, ſe voluiſſe quidem eum retinere: ſed præter illius ſententiam hoc noluiſſe facere. Eum miſit Philemon, vt eſt veriſimile. ſed diuinus Apoſtolus eum remiſit cum Tychico, vt qui deinceps fuerit adminiſter prædicationis. Hinc etiam poteſt eius cognoſci

C ſapientia. Eos enim de rebus quæ ad ipſum pertinebant certiores facere, fecit vtriuſque commune. Omnia, inquit, vobis nota facient quæ hìc aguntur. Conſolari autem tribuit ſoli Tychico. Vt cognoſcat, inquit, quæ de nobis ſunt, & conſoletur corda veſtra. Quia enim ſciebant ſeruum fuiſſe Oneſimum, & veriſimile erat eſſe ægrè laturos aliquos, quòd qui nuper fuerat ſeruus, repente factus eſſet idoneus ad conſulandam & docendam eccleſiam, dixit ſe ſolum Tychicum ad hoc miſiſſe. De rebus autem ſuis eos certiores facere, vtriſque ſimul coniunxit, ea ratione & hunc honorans, & illis moleſtiam non afferens.

Salutat vos Ariſtarchus concaptiuus meus.

Erat Theſſalonicenſis, vt docet beatus Lucas, Actu. 19. vnà autem cum eo profectus eſt in Iudæam. Illinc autem eum Romam ſecutus eſt. Concaptiuum autem vocauit, vt qui fuerit perpeſſionum ſocius.

Et Marcus conſobrinus Barnabæ. De quo accepiſtis mandata. Si venerit ad vos, ſuſcipite illum.

Hoc quoque arguit eum ſcripſiſſe epiſtolam,

postquam

poſtquam illos vidiſſet. Poſtquam enim ſibi cum beato Barnaba de Marco fuiſſet contentio, Phrygiæ & Galatiæ doctrinam tradidit. Eſt ergo veriſimile tunc de eis data fuiſſe mandata. Iubet ergo vt ſi acceſſerit, ei eum honorem habeant qui Doctori debetur.

Et Ieſus qui dicitur Iuſtus, qui ſunt ex circumciſione. Hi ſoli ſunt adiutores mei in regno Dei: qui mihi fuerunt ſolatio.

Maximum encomium, Apoſtolo id quod ei fuit gratum conciliaſſe.

Salutat vos Epaphras, qui ex vobis eſt, ſeruus Ieſu Chriſti.

Ciuis eorum erat Epaphras, vt iam antè diximus.

Semper ſolicitus pro vobis in orationibus, vt ſtetis perfecti & pleni in omni voluntate Dei.

Neceſſario oſtendit eius in ipſos beneuolentiam: vt eius doctrinæ mentem lubentius adhibeant.

Teſtimonium enim illi perhibeo, quòd habet multum laborem pro vobis, & pro iis qui ſunt Laodiceæ, & qui Hierapoli.

Hæ ciuitates ſunt ſibi inuicèm propinquæ, & ſunt omnes Phrygiæ.

Salutat vos Lucas medicus chariſſimus, & Demas.

Hic etiam diuinum ſcripſit Euangelium, & hiſtoriam Actuum. Et hinc manifeſtum eſt quod omnium epiſtolarum vltima ſcripta eſt quæ eſt
2.Tim.4 ad Timotheum ſecunda. Dicit enim de Dema. Demas me reliquit diligens hoc ſæculum.

Salutate fratres qui ſunt Laodiceæ, & Nympham, & quæ in domo eſt eius eccleſiam.

Is, vt eſt veriſimile, fuit ex fidelibus qui erant Laodiceæ, qui etiam domum ſuam fecit eccleſiam, eam pietate ac religione exornans.

Et cum lecta fuerit apud vos epiſtola hæc, facite vt & in Laodicenſium eccleſia legatur, & ea quæ Laodicenſium eſt, vt vobis legatur.

Quidam exiſtimarunt ipſum etiam ſcripſiſſe ad Laodicenſes. Itaque fictam etiam epiſtolam proferunt. Diuinus autem Apoſtolus non dixit eam quæ eſt ad Laodicenſes: ſed eam quæ eſt ex Laodicea. Illi enim de aliquibus rebus ad eum ſcripſerant. Veriſimile eſt autem eos vel ea accuſaſſe quę fiebant Coloſſis, vel eodem morbo cum eis laboraſſe. Et ideo dixit hanc quoque epiſtolam eis eſſe legendam.

Et dicite Archippo. Vide miniſterium quod accepiſti in Domino, vt illud impleas.

Nonnulli dicunt eum fuiſſe doctorem Laodiceæ. Sed epiſtola ad Philemonem docet eum habitaſſe Coloſſis: eum enim coniungit cum Philemone.

Salutatio mea manu Pauli.

Eam adiecit, docens ſe liberè & audacter iubere ne legem ſeruent.

Memores eſtote vinculorum meorum.

Pro eo quod eſt, me imitemini, & quæ moleſta euenerint ferre fortiter.

Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcum. Amen. *Domini noſtri Ieſu Chriſti, non eſt in Græco Theod.*

Eorum quoque vinculorum nos ſemper meminiſſe oportet, & quæ ex memoria prouenit vtilitatem percipere: & orare vt non intremus in tentationem. Sin autem hoc acciderit, amare diuinam œconomiam, & ſuam animi magnitudinem oſtendere, & diuinæ gratiæ auxilium inuocare. Ita enim fieri poterit vt & concertemus, & vincamus, & quæ à Chriſto promiſſa & renuntiata ſunt aſſequamur. Cum quo patri cum ſanctiſſimo ſpiritu conuenit gloria & magnificentia, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. AMEN.

Epiſtola ad Coloſſenſes Romæ ſcripta eſt per Tychicum & Oneſimum.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ PRIMÆ AD THESSALONICENSES.

THESSALONICA in Macedonia quidem primas obtinet: ſalutarem autem prædicationem lubenter & alacriter ſuſcepit. Diuinus autem Apoſtolus hic quoque iecit fundamenta pietatis, Iudæis quidem contradicentibus & apertè repugnantibus, ſed fruſtra laborantibus, fluctus enim ac tempeſtates ſuperabat Euangelium. Cùm eorum inſidias declinaſſet beatus Paulus, à Theſſalonica venit Berrhœam, à Berrhœa nauigauit Athenas. Cùm autem eorum qui crediderant perpetuo curam gereret, beatiſſimum Timotheum Athenis miſit Theſſalonicam, vt eos fulciret & confirmaret, & omnibus aduerſariorum machinationibus eos potentiores efficeret. Is reuerſus laudauit quidem eorum fidem inexpugnabilem: dixit autem eos opus habere aliqua exhortationis doctrina de quibuſdam quæſtionibus quæ apud eos mouebantur. Scripſit ergo epiſtolam, primum quidem laudans eorum fidei firmitatem: deinde adhortans vt mortuorum reſurrectionem expectarent: de Domini autem aduentu ne nimis curioſe inquirerent. Porrò autem eis quoque exhibuit moralis doctrinæ adhortationem. Accuratius autem & perfectius hæc docebit ſingulorum interpretatio.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLÆ I. AD THESSALONICENSES.

PAVLVS & Siluanus & Timotheus eccleſiæ Theſſalonicenſium in Deo patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto, gratia vobis & pax.

Exiſtimo Siluanum vocari Silam. Is enim & Philippis & Theſſalonicæ & BerrhϾ cũ eo erat verſatus, eoque relicto cum beatiſſimo Timotheo, profectus erat Athenas. Eos, dum Athenis ageret, expectabat. Ij quoque vna cum eo erant cùm prædicaret Corinthiis.

Gratias agimus Deo ſemper pro omnibus vobis, memoriam veſtri facientes in orationibus noſtris.

Docemur prius gratias agere pro bonis quæ nobis obtigerunt: deinde ita petere ea quæ deſunt. Inueniri enim poteſt diuinus Apoſtolus hæc ſemper facere. Porrò autem docet etiam quibusnam de rebus laudat Deum vniuerſorum.

Sine intermiſſione memores operis fidei veſtræ & laboris & charitatis & ſuſtinentiæ ſpei Domini noſtri Ieſu Chriſti, ante Deum & patrem noſtrum.

Opus fidei firmitas & conſtantia in periculis. Non ſolum enim in pace & tranquillitate pacem oportet oſtendere, ſed ea etiam retinenda eſt in fluctu & tempeſtate. Ita etiam charitas non ſolum habet in fruendo voluptatem; ſed etiam maximum laborem. Sunt enim ferenda fratris delicta, ſiue inuideat, ſiue iraſcatur, ſiue inſoleſcat & efferatur, & ingrati animi vitio laboret ea de cauſa coniunxit labori charitatem. Spei autem coniunxit tolerantiam. Spem autem nobis dedit Chriſtus Dominus reſurrectionis mortuorum, vitæ immortalis, regni cœlorum. Toleranter autem ſuſtinere conuenit eum qui hanc pacem accepit, & forti ac generoſo animo ferre moleſtias & difficultates quæ accidunt. Horum autem eſt inſpector Deus vniuerſorum. Hoc enim ſignificat illud: Ante Deum & patrem noſtrum.

Scientes fratres dilecti, à Deo electionem veſtram quod Euangelium noſtrum non fuit ad vos in ſermone tantum, ſed etiam in virtute, & in ſpiritu ſancto, & in plenitudine multa, ſicut ſcitis quales fuerimus in vobis propter vos.

Vos eſtis teſtes potentiæ Euangelij. Non ſolum enim orationem ad docendum aptam ad vos attulimus, ſed eorum etiam quæ diximus veritatem per miracula oſtendimus. Vos etiam impertiimus gratia cuius eramus participes. Hoc enim dixit, in ſpiritu ſancto, vobis autẽ perſuaſit etiam periculorum magnitudo, quibus non ceſſimus, vtpote quod diuina eſſent quæ à nobis afferebantur. Illud enim, quales fuerimus in vobis propter vos, ſignificat pericula quæ pro eis adierunt, dum

A eis prædicationem ſalutarem afferrent.

Et vos imitatores noſtri facti eſtis & Domini excipientes verbum in tribulatione multa, cum gaudio ſpiritus ſancti.

Magnum quidem encomium Theſſalonicenſium, & quod imitati ſint Apoſtolos: longe autem omnium maximum quod ipſius etiam Domini ſint perpeſſiones imitati, & in periculis, nec mœrore conficiantur, nec animum abiiciant, ſed ſpiritali voluptate impleantur.

Ita vt facti ſitis forma omnibus credentibus in Macedonia & Achaia.

Eorum laudem amplificauit, dicens eos fuiſſe exemplaria pietatis, gentibus maximis & quæ propter ſapientiam habentur in admiratione.

A vobis enim diffamatus eſt ſermo, non ſolum in Macedonia & in Achaia, ſed & in omni loco fides veſtra quæ eſt ad Deum, profecta eſt.

Et quid, inquit, dico Macedoniam & Achaiam? Vbique enim decantatur feruor veſtræ

B fidei. Illud autem, A vobis reſonuit ſermo Domini, dixit, non quod prædicatio illinc cœperit, ſed quod eorum ad res diuinas quæ vulgo iactabatur alacritas, multos ad pietatem magno ſtudio ſequendam commouerit.

Ita vt non ſit nobis neceſſe quidquam loqui. Ipſi enim de nobis annunciant, qualem introitum habuerimus ad vos.

Præuenit nos fama, & ab aliis audimus quæ volumus dicere, omnibus enim euaſit manifeſtus, noſtræ doctrinæ qui in vobis fuit fructus.

Et quomodo conuerſi eſtis ad Deum à ſimulacris ſeruire Deo viuo & vero.

Nos aperte docuit diuinus Apoſtolus, quomodo ſit intelligendum illud, Vt cognoſcant te ſolum verum Deum. Non enim cum filio comparans, ſed cum iis qui Dij non ſunt, eum qui eſt, viuum & verum appellauit. Et eum quidem

C nominauit viuentem, vtpote quòd illi non viuant. Verum autem, vtpote quòd illi Dij falſo vocentur.

Et expectare filium eius de cælis, quem ſuſcitauit ex mortuis, Ieſum, qui eripuit nos ab ira ventura.

Nos, inquit, ab idolorum errore liberatos, & ad ſuum dominium traductos, iuſſit expectare aduentum Vnigeniti, qui nos intentatis ſupplicij minis efficiet ſuperiores. Sciendum autem eſt nec diuinam vnigeniti naturam eſſe à mortuis excitatam. Eſt enim impatibilis, neque & alius filius Ieſus ab vnigenito, ſed idem quidem eſt. paſſus eſt autem vt homo, reſurrexit vt homo.

CAP. II.

NAm & ipſi ſcitis fratres introitum noſtrum ad vos, quòd non inanis fuit: ſed ante paſſi multa, & contumeliis affecti, ſicut ſcitis in Philippis, fiduciam habuimus

habuimus in Deo noſtro liberè loqui ad vos Euangelium Dei in multa ſolicitudine.

Sufficit vel perpeſſionum teſtimonium ad oſtẽdendam veritatem prædicationis. Qui enim conantur decipere, ad pericula vſque perſonam ſuſtinent, ſed vbi ea viderint, ſeipſos aperiunt, & mendacium arguunt. Ea de cauſa diuinus Apoſtolus vincula & verbera quæ ſuſcepit Philippis, & dicendi libertatem qua poſtea vſus eſt in memoriam reuocauit, docens ſe poſt ea quæ ſibi moleſta euenerant, fuiſſe maiori alacritate & promptitudine repletum, quoniam laborum præuidebat emolumentum.

Exhortatio enim noſtra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo.

Exhortationem appellauit doctrinam. Quæ, inquit, afferimus, non ſunt ſimilia poëtarum fabulis, quæ plurimis quidem mendaciis, plurima autem laſciuia & impudicitia plenæ ſunt, ſed neque doli auxilio adiuti, vos captamus in perniciem.

Sed ſicut probati ſumus à Deo, vt crederetur nobis Euangelium, ita loquimur, non quaſi hominibus placentes, ſed Deo qui probat corda noſtra.

Non ipſi à nobis electi doctores ſumus conſtituti: ſed à Deo creditum eſt nobis Euangelium. Quamobrem tanquam Deo teſte omnia dicimus & facimus. Scimus enim nullum noſtri animi motum eum latere. Illud autem, ſicut probati ſumus à Deo, pro eo quod eſt, Quoniam ei viſum eſt & probauit vt nobis crederet.

Neque enim aliquando fuimus in ſermone adulationis, ſicut ſcitis, neque in occaſione auaritiæ: Deus teſtis eſt.

De adulatione quidem vocauit ipſos in teſtimonium. Verba enim adulatorum aperta ſunt iis qui audiunt: auaritiæ autem, non ipſos vtique, ſed eum qui eſt inſpector vniuerſorum. Sæpe enim latet homines eius quod fit ſcopus & inſtitutum. Auaritiam autem vocauit, prædicare pro pecuniis parandis, aut re facienda.

Neque quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab aliis, cùm poſſemus vobis oneri eſſe vt Chriſti Apoſtoli.

Neque verò fuimus gloriæ humanæ amantes. Id interiecit, quæ autem ſubiunguntur, referuntur ad id quod ante dictum eſt. Neque ſub prætextu auaritiæ. hoc enim conuenit. Cùm poſſemus vobis oneri eſſe vt Chriſti Apoſtoli. Præceptum quidem, inquit, nobis fuerat vt de Euangelio viueremus, ſed poteſtate vſi non ſumus. Illud autem, oneri eſſe, dixit, referens ad eos qui non lubenter præbent.

Sed facti ſumus paruuli in medio veſtri, tanquam ſi nutrix foueat filios ſuos ita deſiderantes vos cupide, volebamus tradere vobis non ſolum Euangelium Dei, ſed etiam animas noſtras, quoniam chariſſimi nobis facti eſtis.

Per ſimilitudinem oſtendit & manſuetudinem, & curam quam eorum gerebat. Aſſimilat enim ſeipſum matri quæ ſuorum filiorum curam gerit. Eandem enim vocat & nutricem & matrem. Quemadmodum, inquit, nutrix fouet ſuos filios, ei conſimiliter nos quoque deſideramus veſtras animas tradere doctrinæ ſpirituali, adeo nobis fuiſtis deſiderabiles.

Memores enim eſtis fratres laboris noſtri, & fatigationis.

A Docet enim quænam ea ſit.

Nocte & die operantes, ne quem veſtrum grauaremus, prædicauimus in vobis Euangelium Dei.

Oſtendit ingentem fuiſſe laborem, cùm non ſolum dixerit laborem, & fatigationem: ſed etiam diebus tempus nocturnum coniunxerit.

Vos teſtes eſtis & Deus, quàm ſanctè & iuſtè & ſine querela, vobis qui credidiſtis affuimus.

Diſtinctio addita nobis oſtendit quàm accuratus fuerit in ſcribenda epiſtola. Non enim dixit, A reprehenſione alieni ſumus omnibus, ſed vobis credentibus. Dei autem adiecit teſtimonium, quoniam ea ſola quæ videntur ſunt manifeſta hominibus. Deo autem ea etiam quæ latent homines.

Sicut ſcitis qualiter vnumquemque veſtrum, ſicut pater filios ſuos, deprecantes vos & conſolantes teſtificati ſumus vt ambularetis dignè Deo, qui vocauit vos in regnum ſuum & gloriam.

Rurſus aliam propoſuit ſimilitudinem, & patri ſeipſum comparauit, pluribus oſtendens quam in eos habet beneuolentiam. Valde autem appoſitè tria poſuit, deprecantes, conſolantes, &

B teſtificantes. Non ſolum enim adhibenda eſt conſolatio iis qui ſunt animo triſti & anxio: ſed ſunt etiam terrendi ſocordes, admonendo eos malorum quorum minæ intentantur. Hæc autem, inquit, faciebam, vos adhortans vt vitam inſtitueretis pro dignitate Dei qui vos vocauit, & cœlorum regnum eſt pollicitus.

Ideo & nos gratias agimus Deo ſine intermiſſione, quod cum accepiſſetis à nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud non vt verbum hominum, ſed ſicut eſt, verè verbum Dei, qui operatur in vobis qui credidiſtis.

Quoniam teſtificatione metum incuſſit, laudibus conſolatus eſt. Non enim vt ſermones, inquit, humanos, ſed vt diuinos, eos qui à nobis traditi ſunt, ſuſcepiſtis. Tales autem eos eſſe docuit ipſa quoque rerum experientia. Ipſi enim propheticam quoque gratiam aſſecuti, & prophetabant, & linguis loquebantur, & admirabilia miracula faciebant. Non hæc autem ſolum ſignificauit id quod ab eo dictum eſt, ſed etiam pericula quæ illis ab aduerſariis creata ſunt. Hoc enim ſignificant ea quæ conſequuntur.

Vos enim imitatores facti eſtis fratres eccleſiarum

C *Dei, quæ ſunt in Iudæa in Chriſto Ieſu, quia eadem paſſi eſtis à contribulibus veſtris, ſicut & ipſi à Iudæis, qui & Dominum occiderunt Ieſum, & Prophetas, & nos perſecuti ſunt, & Deo non placent, & omnibus hominibus aduerſantur.*

Deinde oſtendit quomodo aduerſantur.

Prohibentes nos gentibus loqui vt ſalui fiant, vt impleant peccata ſua ſemper. Peruenit enim ira Dei ſuper illos vſque in finem.

Sufficit exemplum ad conſolationem. Affert enim ſufficiens ſolatium, perpeſſionis ſimilitudo. Docet autem nos quod hic dicitur, quod in eorum facultates qui Theſſalonicæ crediderunt, inuaſerunt infideles, eóſque ſpoliarunt. Id ipſum etiam vſuuenit iis qui ſalutarem prædicationem in Iudæa acceperunt. Prædixit etiam futurum Iudæorum exitium. Peruenit enim ira Dei in illos vſque in finem. Reuocationem enim non amplius conſequentur. Ita etiam, inquit, beatus Dauid. Vt quid Deus repuliſti in finem? Illud autem: Omnibus hominibus aduerſantur, ita eſt intelligendum. Orbi quidem, inquit, terrarum *Pſal. 73.*

iuſſus ſum afferre ſalutarem prædicationem. Hi autem nobis repugnant, ſunt ergo hoſtes omnium hominum.

Nos autem fratres deſolati à vobis ad tempus horæ aſpectu, non corde, abundantius feſtinauimus faciem veſtram videre cum multo deſiderio.

Aſſimilauit ſeipſum matri nutrienti & fouenti infantes, deinde patri, qui ſuis filiis ex animo bene vult: nunc autem dicit ſe eos deſiderare non ſecus ac pupillus qui deflet immaturam orbitatem, & parentes requirit. Se autem dicit eos deſiderare, licet paruo tempore fuerit ab eis ſeparatus. Pulchra eſt autem adiectio, Facie, & non corde. Pro eo quod eſt, ſum ſenſili priuatus aſpectu: ſed eo qui cadit in intelligentiam fruor aſſiduè.

Quoniam voluimus venire ad vos, ego quidem Paulus ſemel & iterum: ſed impediuit nos ſatanas.

Noſtram animi promptitudinem retardarunt mutuæ tentationes, eas autem ſolet mouere communis hoſtis. Qua de cauſa dixit eum prohibuiſſe, ne veniret ad eos.

Quæ eſt enim noſtra ſpes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum eſtis in aduentu eius? Vos enim eſtis gloria noſtra & gaudium.

Quoniam ſeipſum matri aſſimilauit quæ nutrit ſuos filios, eius quoque verba imitatur. Eæ enim infantulos & ſpem & gaudium, & quæ ſunt eiuſmodi, appellsre conſueuerunt.

CAP. III.

PRopter quod non ſuſtinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis ſolis, & miſimus Timotheum fratrem noſtrum, & miniſtrum Dei in Euangelio Chriſti, ad confirmandos vos & exhortandos pro fide veſtra, vt nemo moueatur in tribulationibus iſtis.

Quoniam prohibiti ſumus ad vos venire, miſimus Timotheum, qui eſt noſter frater, diuinum autem ei creditum eſt Euangelium. Miſimus autem ipſum, non vt aliam vobis afferret doctrinam, ſed vt vos in priori confirmaret, & hortaretur ad forti animo ferendas aduerſariorum inſidias, & ne labefactaremini, nec à priore ſententia dimoueremini. Notandum eſt autem eum miniſtrum Dei illum vocaſſe, cui creditum eſt Chriſti Euangelium, docens ſe non cognoſcere Filium minorem patre.

Ipſi enim ſcitis quòd in hoc poſiti ſumus.

Nobis hæc Dominus prædixit ab initio, nihil ergo noui patimur, ſed ea quæ ipſe prædixit. Ecce
Matth. 10. mitto vos, tanquam oues, in medio luporum. &,
Matth. beati, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, & plurima his ſimilia.

Nam & cùm apud vos eſſemus, prædicebamus vobis paſſuros nos tribulationes, ſicut & factum eſt, & vos ſcitis.

Iis quæ prædicta ſunt ea quæ nobis euenerunt, tulere teſtimonium.

Propterea & ego amplius non ſuſtinens miſi ad cognoſcendum fidem veſtram, ne forte tentauerit vos is qui tentat, & inanis fuerit labor veſter.

Ea de cauſa cùm maximam ſolicitudinem amplius ferre non poſſem, miſi ſcire deſiderans, num ex tentationibus aliquid damni vobis acceſſerit, & fruſtrati ſimus labore quem pro vobis ſuſce-
A pimus. Poſtquam priorem curam ſic oſtendit, dicit etiam lætitiam quam cepit ex iis quæ à beato Timotheo illi nunciata ſunt.

Nunc autem veniente Timotheo ad nos à vobis, & annunciante nobis fidem & charitatem veſtram, & quòd memoriam noſtri habetis bonam ſemper, deſiderantes nos videre, ſicut & nos quoque vos, ideo conſolati ſumus fratres in vobis in omni neceſſitate & tribulatione noſtra per fidem veſtram.

Tria quæ ſunt amore proſequenda & magnifacienda poſuit, fidem, & charitatem, & doctoris memoriam. Significat autem fides quidem, pietatis & religionis conſtantiam. Charitas verò, quæ in actione conſiſtit virtutem. Doctoris autem recordatio, & eius deſiderium, fert teſtimonium de amore doctrinæ. Hæc, inquit, effecerunt, vt bono animo eſſemus: & quæ nobis afferuntur afflictionum obliti ſimus: quas quidem propter fidem veſtram ſuſtinuimus, pro eo quod eſt. Quoniam vobis prædicamus.

Quoniam nunc viuimus, ſi vos ſtatis in Domino.

Veſtram enim confirmatiooem vitam noſtram ducimus.

B *Quam enim gratiarum actionem poſſumus Deo retribuere pro vobis in omni gaudio quo gaudemus propter vos ante Deum noſtrum, nocte & die abundantius orantes, vt videamus faciem veſtram, & compleamus ea quæ deſunt fidei veſtræ?*

Vincit laudem quæ à lingua decantatur lætitiæ magnitudo, non poſſumus enim laudem afferre, quæ lætitiæ nobis à vobis allatæ reſpondeat. Deum diu noctúque oramus, vt Dominus nobis præſtet vt vos rurſus videamus, & confirmemus, & quæ vobis conuenit doctrinam afferamus. Hoc enim dicit, Et compleamus ea quæ deſunt fidei veſtræ, id eſt, vt impleamus ea quæ deficiunt. Hanc ipſam autem vtilitatem affert eis etiam per literas. Incipit autem à precatione.

Ipſe autem Deus & pater noſter & Dominus Ieſus Chriſtus dirigat viam noſtram ad vos.

Pro eo quod eſt, impleat noſtrum deſiderium, & tollat difficultates quæ in medio ſitæ ſunt. Iam verò hæc docent æqualitatem Patris & Filij. Non enim poſuit præpoſitionem Per, ſed coniunctionem. Et docens Patrem & Filium eadem adminiſtrare, quemadmodum etiam eadem fabri-
C cantur. Quòd autem vna ſit admioiſtratio, teſtantur etiam ea quæ ſubiunguntur. Dei enim & Patris relicta perſona, meminit ſolius filij, & dicit.

Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat charitatem veſtram in inuicem & in omnes, quemadmodum & nos in vobis ad confirmanda corda veſtra ſine querela, in ſanctitate ante Deum & Patrem noſtrum, in aduentu Domini noſtri Jeſu Chriſti, cum omnibus ſanctis eius.

Rectam charitatis operationem, legis totius implementum appellauit diuinus Apoſtolus. Eos ergo orat vt & numero creſcant, & charitate augeantur, hoc eſt, vt eam perfectam poſſideant, vt nihil ei deſit: & non ſolum ea inter ſe inuicem vtantur, ſed etiam in omnes fideles, qui ſunt vbique terrarum. Ita enim, inquit, nos quoque qui procul abſumus, de vobis affecti ſumus, volentes confirmare corda veſtra, vt vos & ab omni reprehenſione liberi & nunc videamini ab vniuerſorum Deo, & cum ſanctis omnibus obuiam eamus Domino.

CAP.

CAP. IV.

DE cætero ergo fratres, rogamus vos, & obſecramus in Domino Ieſu.

Hoc ſcopo & inſtituto vtentes, afferimus vobis exhortationem. Illud autem, De cætero, pro eo quod eſt, reliquum eſt, vt vobis noſtram adhortationem afferamus. Quænam autem ea eſt?

Vt quemadmodum accepiſtis à nobis, quomodo oporteat vos ambulare & Deo placere, vt magis abundetis.

Oſtendimus vobis quænam vita vniuerſorum Deo grata ſit, ſtudium adhibere vt quæ ſunt vobis decreta cuſtodiatis.

Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Ieſum.

Et ſuperius dixit, In Domino Ieſu: & hic dicit, Per Dominum Ieſum, hoc agens vt per recordationem Domini, fide dignam reddat adhortationem. Hæc autem ſufficiunt ad conuincendam Arrij & Eunomij blaſphemiam. Si enim præpoſitio Per, ſignificat adminiſtrum, eſt ergo adminiſter Pauli Dominus Ieſus. Per Dominum enim Ieſum præcepta tradidit: & in Domino Ieſu adhibuit exhortationem. Sin autem ipſi quoque B fugiunt hanc blaſphemiam, & fatentur Paulum eſſe ſeruum. Dominum autem eſſe Dominum, clarum eſt ergo diuinum Apoſtolum abſque diſcrimine eſſe vſum præpoſitionibus. Sed pergamus in iis exponendis quæ ſequuntur.

Hæc eſt enim voluntas Dei ſanctificatio veſtra.

Deinde docet quam virtutem appellarit ſanctificationem.

Vt abſtineatis vos à fornicatione.

Multæ ſunt ſpecies libidinis & intemperantiæ. Quamobrem non dixit, A fornicatione, ſed, ab omni fornicatione.

Vt ſciat vnuſquiſque veſtrum vas ſuum poſſidere in ſanctificatione.

Nonnulli interpretati ſunt vas ſuum pro coniuge. Ego autem exiſtimo eum ſic vocaſſe ſuum vniuſcuiuſque corpus. Non fert enim tantum legem iis qui matrimonio iuncti ſunt.

Non in paſſione deſiderij, ſicut gentes quæ ignorant Deum.

Liberamini, inquit, ab errore, agnoſcite Deum qui eſt, ne ergo imitemini eos qui degunt in tenebris inſcitiæ, nec ſeruite vitio cupiditatis. C Deinde legem reddit apertiorem.

Et ne quis ſupergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem ſuum.

Quod eſt hic, Circumueniat, Græce eſt, πλεονεκτεῖν, id eſt, per auaritiam in aliena inuadere. Auaritiam autem & plura habendi cupiditatem hic vocauit adulterium. Quod enim ad ſe non pertinet attingit, qui alienum violat matrimonium, & quod ad alium pertinet cubili vim affert. Auxit autem criminationem, oſtendens eſſe fratrem qui iniuria afficitur. Supplicium autem oſtendit, aduerſus iniquitatem terrorem in aciem producens.

Quoniam vindex eſt Dominus de his omnibus, ſicut prædiximus vobis, & teſtificati ſumus.

Etenim iam docuimus iuſtum eſſe iudicem Dominum vniuerſorum, & de iis qui iniuſtè ſe gerunt ſumere ſupplicium. Porrò autem oſtendit etiam iuſtum eſſe vt pœnas luant.

Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, ſed in ſanctificationem.

Diabolus eorum, qui non ſunt Dij decreta ac A dogmata impleuit impudicitia, ac intemperantia, hortans homines vt ea via ingrederentur. Qui eſt autem verè Deus, illam quidem nos iubet declinare, temperantiæ autem viam perſequi.

Itaque qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum, qui etiam dedit ſpiritum ſanctum ſuum in nobis.

Ad ipſum itaque vniuerſorum Dominum redit improbitas. Ipſe enim dedit nobis gratiam ſanctiſſimi Spiritus. Poſtquam de continentia & moderatione doctrinam ſic perfecit, tranſit ad aliud genus exhortationis.

De charitate autem fraterna non habemus neceſſe ſcribere vobis. Ipſi enim vos à Deo didiciſtis, vt diligatis inuicem, etenim illud facitis in omnes fratres in Macedonia.

Fraternam charitatem hic vocauit liberalem pecuniæ erogationem, de qua dicit eos non habere opus exhortatione, à diuina etiam gratia eis conceſſum eſſe, vt in ea ſe rectè gererent.

Rogamus autem vos fratres vt abundetis magis, & B *detis operam vt quieti ſitis, & vt veſtrum negotium agatis, & operemini manibus veſtris ſicut præcipimus vobis, & vt honeſtè ambuletis ad eos qui foris ſunt, & nullius aliquid deſideretis.*

Non eſt prædictis legibus contraria exhortatio. Etenim accidebat vt alij quidem liberaliter ſuppeditarent egentibus: alij verò propter eorum munificentiam, operari negligerent. Iure ergo & illos laudauit, & his dedit vtile conſilium. Appoſitè autem appellauit operationem munificentiam ſeu liberalitatem. Qui enim poterant ali, licet non laborarent, propter eorum qui erant eiuſdem fidei fraternam charitatem, nec tamen ſine labore viuere in animum inducant, ſed manibus ſibi victum parantes, induſtriam ac diligentiam tanquam liberalitatem quandam ac munificentiam afferebant. Illud autem, vt honeſtè ambuletis ad eos qui foris ſunt, ipſe expoſuit, ſubiungens, Vt nullo opus habeatis. Dedecus eſt enim, inquit, in otio viuere, non quæ ſunt neceſſaria ex labore quærere, ſed vitam mendici eligere, & expectare aliorum munificentiam. Deinceps affert doctrinam de reſurrectione, eos qui pro mortuis animi angebantur conſolans.

Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contriſtemini, ſicut reliqui qui ſpem non habent.

Non prohibet omnino dolorem, ſed expellit immoderationem, eóſque reſurrectionis ſpe conſolatur. Qui enim eam non habent, poſſunt ſuum immoderatum dolorem defendere. Ea de cauſa non dixit, de mortuis, ſed de iis qui dormierunt, vel per ipſum nomen conſolationem procurans. Deinde à Chriſti doctrina quam ſuſceperant, probat reſurrectionem.

Si enim credimus quòd Ieſus Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt per Ieſum adducet cum eo.

Si Chriſti reſurrectio nobis fide digna eſſe videtur: credamus fore vt nos quoque reſurrectionem aſſequamur. Carnis enim ſuſceptæ myſterium propter nos eſt diſpenſatum. Valde autem ſapienter dixit diuinus Apoſtolus Dominum quidem Ieſum eſſe mortuum, propter eos qui

negant carnis aſſumptiunem, viſiune autem ſeu apparitione, eum & viſum & paſſum eſſe exiſti- A mant: eos aotem qui morioetur appellauit dormientes, vel ipſo nomine conſolans eos qui affli- ctantor & animo crueiantor. Somnum enim conſeqoitur excitatio.

Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini.

Non enim proprus vtimur cogitatis: ſed à diuina reuelatione doctrinam accepimus. Quænam autem ea eſt?

Quod nos qui viuimus, qui reſidui ſumus in aduentum Domini, non præueniemus eos qui dormierunt.

Adeò, inqoit, citò & eeleriter, & in momento temporis, omnes qui mortoi ſunt reſurgent, vt eos qoi illo tempore adhuc erunt ſoperſtites præueniant, & eant obuiam ſeruaturi vniuerſotum. Illud enim. Nos qui viuimus, non poſuit de ſua ipſius perſona, ſed de iis qui erunt illo tempore ſuperſtites. Confirmatur aotem id quod dictum eſt, cùm mirum & ſupra fidem videatur, ex potentia eius qui operatur.

Quoniam ipſe Dominus in iuſſu & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo.

Ipſe enim primos vniuerſorum Dominus apparebit de cœlo deſceodens, quæ ſub aſpectum B non cadunt poteſtatibus eum præcedentibus, & iubebit quidem Archangelum clamare, & mortuos reſurgere. Tubæ autem magno & admirabili clangore vndique perſonabunt. Hoc autem
1. Cor. 15. dicit etiam in epiſtola ad Corinthios. Omnes quidem non dormiemus, ſed omnes immutabimur, in momento, in ictu oculi, in vltima tuba. Tuba enim canet, & mortui ſurgent à corruptione alieni: & nos immutabimur. Si aotem in monte Sina, eùm editus eſſet ſonus iis qoi aderant commuderatus, non tulit pupulus ingentem terrorem, ſed dixit magno Moſi. Loquere
Exod. 20. tu nobis, & noo loquatur Deus nobiſcum, vt non moriamur: quis feret vucem quæ tunc reſonabit? Hoc autem, in iuſſu, in voce Archangeli, hoc ſignificat, quòd iuſſus aliqois ex Archangelis iubebit mortuos reſurgere: Illi autem ſtatim reſurgent, & eum tanta celeritate, vt eos qui ſunt ſuperſtites præueniant. Tale quid etiam dictum eſt in ſanctis Euangeliis in parabola vir-
Matth. 25. ginum. Media autem nocte elamor factos eſt. Ecce venit ſponſus, egredimini in occurſum C eius.

Et mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi.

Mortoos fideles dicit, non eos ſolummodo qui erediderunt Euãgelio, ſed eos etiam qui ante legem & in lege elaruerũt. Hoc enim dicit etiam
Heb. 11. in epiſtola ad Hebræos. Ii omnes teſtimonio fidei comprobati, non tulerunt promiſſionem, eùm Deus aliquid melius de nobis præuidiſſet, vt non abſque nobis perficeerentur. Omnes ergo qui ſunt pietate & vera religione illuſtrati, conſequentur primi reſurrectiunem. Hoc enim docuit
1. Cor. 15. etiam in epiſtola ad Corinthios. Primitiæ enim eſt Chriſtus: deinde ij qui ſunt Chriſti in eius aduentu: deinde finis.

Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur: ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Domino, in aëre, & ſic, ſemper cùm Domino erimus.

Oſtendit magnitudinem honoris. Quemadmodum enim ipſe Dominus in nube lucida aſſumptos eſt: ita etiam qui in ipſum crediderunt, & qui ex mortuis reſorgunt, & qui adhue ſuperſunt, vecti nubibus ibunt obuiam Iudici vniuerſorum, & cum ipſo peragent per infinita ſæcula. Hoc etiam nos docuit Dominos in ſacris Euan- Matth. 24.
geliis. Duo inuenientur in lecto, vnus adſumi- Luc. 17.
tur, & vnus relinquitur. Duæ in mola, vna adſumitur. Duo in agro, vnos adſumitur, & vnus dimittitur. Et per lectum quidem, opes ſignificauit: per mulam verò, ſeruitutem, & vitam mercenariam: per agrum autem, vitam ruſticam, & docuit vnamquamque vitam habere eos qui ſeruantur, & eos qui puniuntur. Ita etiam cùm Rex in aliquam ciuitatem ingreditur, Magiſtratus quidem & qui ſunt in maxima auctoritate procul obuiam procedunt: Qui ſunt autem criminibus obnoxij, intus expectant aduentum Iudicis.

Itaque conſolamini inuicem in verbis iſtis.

Cùm hæc itaque ſciatis, ferte forti animo moleſtias & difficultates quæ in hoc ſæculo eueniunt.

C A P. V.

B *De temporibus autem & momentis fratres, non indigetis vt ſcribam vobis. Ipſi enim diligenter ſcitis, quia dies Domini, ſicut fur in nocte ita veniet.*

Hæc eis ſcribit, vt qui iam prædocti fuiſſent. Repentinum autem Domini aduẽtum furi comparauit. Is enim conatur latere, ſed qui cuſtodit domum, ſentit furis aduentum: qui autem negligit & dormit, ei domus diripitur. Ita qui eſt ſobrius, nouit ſigna aduentus Domini.

Cum enim dixerint pax & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus, ſicut dolor in vtero habenti, & non effugient.

Exemplum admodum appoſitum. Quæ eſt enim grauida, ſcit ſe habere fœtum in vtero, neſcit autem tempus pariendi: Ita nos etiam eſſe quidem venturum vniuerſorum Dominum ſcimos: ipſom autem tempus nequaquam didicimus. Qua de cauſa illa dies ſemper eſt expectan-
da. Sic etiam dixit Dominus in diuinis Euange- Luc. 17.
liis. Sicut in diebus Noë comedebant, bibebant, vxores ducebant, & nuptum dabant, donec venit diluuium, & perdidit omnes: ita erit aduentus filij hominis. Per omnia autem ſignificauit quàm eſſet futurus repentinus.

Vos autem fratres, non eſtis in tenebris, vt vos dies illa tanquam fur comprehendat, omnes enim vos filij lucis eſtis, & filij diei. Non ſumus noctis, neque tenebrarum.

Perſtitit in figura parabulica, & tenebras quidem vocat ignorationem: diem autem cognitionem. Dicit ergo, Vos qui Dei cognitionis radium ſuſcepiſtis, fugite ſtudium tenebrarum, ne in vos repente inferatur ſententia ſupplicij. Et permanens in exhortatione, ſubiunxit.

Igitur non dormiamus, ſicut & cæteri.

Hoc eſt, ſicut ij qui impietati ſeruiunt.

Sed vigilemus, & ſobrij ſimus.

Deinde ex iis quæ fiunt in vita vtilitatem comparat.

Qui enim dormiunt, noctu dormiunt: & qui ebrij ſunt, nocte ebrij ſunt. Nos autem qui diei ſumus, ſobrij ſimus.

Hoc etiam dixit alibi. Nox præceſſit: dies autem appropinquauit, abiiciamus ergo opera tenebrarum,

tenebrarum,& induamur arma lucis. Eadē etiam hic arma profert.

Induti loricam fidei & charitatis, & galeam, ſpem ſalutis.

Nos,inquit pro thorace muniat fides in Deum, & charitas in proximum. Sit autem nobis infracta galea,ſpes ſalutis, quæ eſt nobis promiſſa.

Quoniam non poſuit nos Deus in iram, ſed in acquiſitionem ſalutis, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum qui mortuus eſt pro nobis.

Non enim nos ideo vocauit vt infligat ſupplicium,ſed vt ſalute dignetur,& vt familiares ac domeſticos efficiat, adiutore ac cooperatore vſus Chriſto Domino,qui pro nobis mortem ſobijt.

Vt ſiue vigilemus,ſiue dormiamus, ſimul cum illo viuamus.

Vt & qui ſunt mortui, & qui adhuc ſumus ſuperſtites, eius ſimus vitæ participes. Vigilantes enim appellauit eos qui erunt illo tempore ſuperſtites: Dormientes autem eos qui exceſſerint.

Propter quod conſolamini inuicem: & ædificate alterutrum,ſicut & facitis,

Conſolamini ergo, & in hac fide confirmate; Poſtquam hanc partem orationis perfecit, eis de doctoribus affert exhortatioοem.

Rogamus autem vos fratres, vt noueritis eos qui laborant inter vos, & præſunt vobis in Domino, & monent vos: vt habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum,pacem habete cum eis.

Æquum eſt vt Doctores omnē apud vos honorem conſequantur, & quod par eſt præmium eis à vobis detur:nec ijs quæ ab eis dicuntur contradicatis. Hoc enim dicit illud. Pacem cum eis habete. Hoc verò, Qui vobis præſunt in Domino, pro eo quod eſt, Qui orant pro vobis: & Deo pro vobis interceſſionem offerunt. Illud vero, Plorimi eos facite,pro eo quod eſt,Habete in maximo honore, qui cum vera & ſincera affectione eis exhibeatur.

Rogamus autem vos fratres,corripite inquietos.

Eos qui viuunt in otio ita vocauit, vt qui ordinem ſtatutum non ſeruarent, eos non odio habere,ſed admonere & corripere præcepit.

Conſolamini puſillanimes.

Appellauit poſillanimes eos qui pro mortuis capiunt immoderatum dolorem, ſimiliter eos etiam qui non fortiter ferunt inſultus aduerſariorum.

Suſcipite infirmos.

Fulcite ac ſtabilite eos qui non habent firmam fidem.

Patientes eſtote ad omnes.

Tam eos qui ſont familiares ac domeſtici,quàm eos qui ſunt alieni. Hoc. n. ſubiunxit.

Videte ne quis malum pro malo alicui reddat,ſed ſemper quod bonum eſt ſectamini in inuicem, & in omnes.

Rom. 12. Hoc ipſum ſcripſit etiam in epiſtola ad Romanos. Ne vincere à malo, ſed vince in malo bonum.

Semper gaudete.

Et in paupertate, & in infirmitate,& dum eſtis in vinculis,& dum iniuriis & tormētis afficimini.

Sine intermiſſione orate.

Nec hoc quidem eſt ex ijs quæ fieri non poſſunt, facile eſt enim etiam comedenti Deum laudare, & ei qui iter ingreditur diuinum auxilium poſtulare.

In omnibus gratias agite.

Non ſolum in ſecundis, ſed etiam in rebus aduerſis. Nouit enim quod eſt vtile liberalis ac munificus Deus.

Hæc eſt enim voluntas Dei in Chriſto Ieſu in omnibus vobis.

Erat eis facile ſedare tempeſtatem, ſed vult per fluctus maximos noſtram procurare ſalutem.

Spiritum nolite extinguere.

Et quidnam eſt quod hoc facit?

Prophetias nolite ſpernere.

Nonnulli dicunt Diabolum etiam tempore Apoſtolorum excitaſſe Pſeudoprophetas contra Prophetas:& quod propter falſas Prophetias eos etiam qui vera prædicebant prophetare vetabant. Eis ergo præcipit ne gratiam propheticam prohibeāt, vtpote quòd qui hæc faciunt, propemodum extinguant ſplendorem qui ex ea procedit. Hoc oſtendunt etiam ea quæ conſequuntur.

Omnia autem probate: quod bonum eſt tenete.

Vobis facile eſt diſcernere quænam ſunt quidem diuini ſpiritus: quænam verò contrarij. Iis ergo quæ ſunt fallaciæ, ſecretis, quæ ſunt veritatis tenete. Deinde generaliter dehortator.

Ab omni ſpecie mala abſtinete vos:

Simul comprehendit ea quæ ad dogmata, & quæ ad mores pertinent.

Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos per omnia.

Hoc eſt, perfectè.

Vt integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus ſine querela in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti conſeruetur.

Spiritum appellauit gratiam. Orauit autem vt ea conſeruaretur vſque ad aduentum Domini. Conſequitur autem eius conſeruatio puritatem animæ & corporis.

Fidelis eſt qui vocauit vos,qui etiam faciet.

Fidelis, pro eo quod eſt,verus. Qui nos enim ad ſalutem vocauit, bonum noſtrum inſtitutum adiuuabit. Rurſus deinde ſuam oſtendit modeſtiam.

Fratres orate pro nobis.

Hoc autem poſuit, non ſolum vt orationis aſſequeretur auxilium: ſed vt eos etiam ſe modeſtè gerere doceret.

Salutate fratres omnes in oſculo ſancto. Adiuro vos per Dominum, vt legatur epiſtola hæc omnibus ſanctis fratribus.

Adiecit iuſiurandum, quæ ex lectione oritur omnibus ſalutem procurans: erat enim veriſimile eos qui primi epiſtolam accepiſſent, eam non omnibus fuiſſe daturos.

Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcum, Amen.

Eam nos quoque conſequamur, conſequemur autem,ſi voluerimus. Eſt enim omnium noſtrum Apoſtolus & Doctor, qui hanc tradidit benedictionem. Si ergo latas leges feremus, & legiſlatoris etiam benedictionem metemus. In Chriſto Ieſu Domino noſtro. Cum quo Patrem cum ſanctiſſimo Spiritu decet & gloria & magnificentia nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum, Amen.

Prima ad Theſſalonicenſes ſcripta eſt Athenis.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SECVNDÆ AD THESSALONICENSES.

CVM reſciuiſſet diuinus Apoſtolus vtilitatem quam ceperant Theſſalonicenſes ex prioribus literis, & quòd grauiter pro fide oppugnati, forti & generoſo animo ferrent aduerſariorum impetus, ad eos quoque ſcripſit ſecundam epiſtolam, ad virtutem & animi magnitudinem excitans, & ſpe futurorum conſolans. Quoniam autem nonnulli etiam tentauerant eis perſuadere inſtare tempus conſummationis, dicentes hæc dixiſſe Apoſtolum: de ijs quoque ſcribit, docens ea quæ conuenit, quòd oportet prius viſum eſſe inimicum veritatis, dicens Antichriſtum: Deinde apparere Chriſtum Deum & Seruatorem noſtrum. Suaſit etiam ea quæ ſunt conducibilia ijs qui in otio vitam agere volebant. Vniuſcuiuſque autem horum intelligentiam aſſequemur ex verborum contextus interpretatione.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLÆ SECVNDÆ AD THESSALONICENSES.

PAVLVS & Siluanus & Timotheus Eccleſiæ Theſſalonicenſium in Deo Patre noſtro & Domino Ieſu Chriſto, gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro & Domino Ieſu Chriſto.

Eoſdem rurſus accepit literarum ſocios, vt qui fuiſſent adiutores prædicationis. Illud autem, In Deo Patre, ſimile eſt ei qood à nobis ſcribitur in epiſtolis. Solemos eoim ſcribere. Talis tali in Domino ſalurem. Etiam aotem hic Patris & filij nos docuit potentiæ æqoalitatem. Cùm enim dixiſſet, In Deo Patre noſtro, ſubiunxit, & in Domino Ieſu Chriſto, & rurſus cùm dixiſſet, à Deo Patre noſtro, adiecir, Et Domino Ieſu Chriſto, nempe quòd eadem bona nobis & à Patre & à Filio ſuppeditentur.

Gratias agere debemus ſemper Deo pro vobis, fratres, quòd ſupercreſcit fides veſtra, et abundat charitas vniuſcuiuſque veſtrum inuicem.

Gratiarum actione rurſus laudem effingit, & admiratur quidem fidem ipſorum in Deum: admirarur autem charitatem in proximum. Per vtrumque autem reſtarur perfectiſſimam eis ineſſe virtutem. Dominos enim in his duobus præceptis dixit rotam legem & Prophetas impleri.

Ita vt & nos ipſi in vobis gloriemur in eccleſiis Dei pro patientia veſtra & fide in omnibus perſecutionibus veſtris & tribulationibus, quas ſuſtinetis in exemplum iuſti iudicij Dei vt digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimur.

Et earum quæ in vos inuadunt moleſtiarum ac calamitatum magnirudinem ſcienres, & veſtram fortitudinem ac conſtantiam per quam eas propulſatis, de vobis gloriantes nobiſque ipſis placentes, & veſtram virtutem animiqoe magnitudinem admiramur in alijs eccleſijs. Scimus autem vos & apertè ſcire periculorum præmia, & expectare regnum cœlorum, vt qoi non ignoretis iuſtam Agonothetæ ſententiam. Hoc enim dixit. Argumentum ſeu iudicium iuſti iudicij Dei. Facit autem hoc apertius per ea quæ ſequuntur.

Si tamen iuſtum eſt apud Deum retribuere tribulationem ijs qui vos tribulant: & vobis qui tribulamini requiem nobiſcum in reuelatione Domini Ieſu de cælo cum Angelis virtutis eius in flamma ignis, dantis vindictam ijs qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Illud ſiquidem, noo poſoit in dubitatione, ſed in aſſeueratione. Etenim nos ſolemus dicere affirmantes, Siquidem hoc verum, ſicut quidem verum eſt. Dicit ergo eſſe iuſtum, & iuſtitiæ legiſlatori conueniens, vt nos remoneretur pro perpeſſionibus fidei, & de aduerſariorum impietate pœnas ſumat. Hoc aotem erit in tempore conſummarioois. Tunc enim Deus quidem de cœlo aduenit: præcedunt autem populi Angelorum: & tradentur igni inextinguibili qui fuerint impietatis renebris circundati. Hæc autem ſcripſit diuinus Apoſtolus, eos qui grauia & difficilia ſuſtinent, ſpe futurorum conſolans. Propterea ergo & timore plenum oſtendit iudicium, primum quidem de cœlo oſtendens aduenientem iudicem: Deinde eorum qoi illi miniſtrant poteſtatem. Hi enim ſunt Angeli: Deinde genus ſupplicij, flammæ enim ignis tradontur. Quòd ſi ij qui Euangelio non credunt hæc patientur, clarum eſt eos grauiora paſſuros, qoi aduerſus eos qui crediderunt bellum gerunt.

Qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini,

& à

& à gloria virtutis eius, cùm venerit glorificari in ſanctis ſuis, et admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt.

Oſtendit exactius ſupplicij magnitudinē, quando ipſum appellauit æternum. Oſtendit etiam claritatem & gloriam eorum qui crediderũt, cùm dixit ipſum Deum eſſe in ijs glorificandum & habendum in admiratione. Quoniam enim in vita præſenti alij quidem verſantur in laboribus & afflictionibus: aliqui verò qui improbam & ſceleratam vitam agunt, omnibus bonis affluunt: & in die quidem iudicij renuntiabuntur quidam iuſti, & coronis donabuntur, qui autem flagitioſe vixerunt, punientur, iure dixit, Cùm venerit vt glorificetur in ſanctis ſuis, & ſit admirabilis in ijs qui non crediderunt. Iuſtam enim iudicis ſententiam tunc omnes mirabuntur.

Theod. *Quia creditum eſt teſtimonium noſtrum in die illa ſuper vos.*

Illud in die illa, reddendum eſt illi quod eſt ſuperius. In admiratione enim habebitur inter omnes qui non crediderunt in die illa. Teſtimonium autem appellauit prædicationem. Hoc autem ipſos etiam dixit credidiſſe.

In quo etiam oramus ſemper pro vobis, vt dignetur vos vocatione ſua Deus noſter, & impleat omnem voluntatem bonitatis ſuæ, & opus fidei in virtute, vt clarificetur nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti in vobis, & vos in illo, ſecundum gratiam Dei noſtri & Domini Ieſu Chriſti.

Ea de cauſa precamur vniuerſorum Deum, vt vos digni habiti vocatione, impleamini omnibus bonis: vt & vos etiam fructus fidei producatis. Fidei autem opus hic appellauit, tolerantiam in perpeſſionibus. Ita enim, inquit, ipſe etiam in vobis glorificabitur, & vos cum eo eritis futuræ gloriæ participes. Cùm ſic futurorum ſpe eos eſſet conſolatus, conuertit ſe ad dicendum de conſummatione.

Expoſitio valde bona de Antichriſto.

CAP. II.

R*Ogamus autem vos fratres per aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti, & noſtræ congregationis in ipſum, vt non cito moueamini à veſtro ſenſu, neque terreamini neque per Spiritum, neque per ſermonem, neque per epiſtolam tanquam per nos miſſam, quaſi inſtet dies Domini.*

Illud rogamus, ſemper ponit pro eo quod eſt, hortamur. Hoc vero, Noſtræ congregationis in ipſum, ſignificauit apertius in priori epiſtola. Dixit enim fore vt rapiamur in aërem in nubibus cœli in occurſum Domini: & ita ſemper cum Domino erimus. Hoc autem dixit etiam Dominus in ſacris Euangelijs. Et mittet Angelos ſuos, & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à ſummis cœlorum vſque ad terminos eorum. Præcipit ergo diuinus Apoſtolus non credere ijs qui dicunt inſtare tempus conſummationis, & Dominum ſtatim eſſe appariturum: nec ſi præ ſe ferant ſe vaticinari & prophetare. Hoc enim dicit, Neque per ſpiritum, nec ſi confictam, tãquam ab ipſo ſcriptam, epiſtolam proferant: nec ſi ſine ſcriptis eum dixiſſe aſſerant. Deinde hoc ipſum rurſus breuiter. (Mat. 13.)

Ne quis vos ſeducat vllo modo.

Omnia deceptionis genera ſimul expulit. Docet autem ipſos, & per ipſos nos omnes, vel maximum Domini aduentus ſignum.

Quoniam niſi venerit diſceſſio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis qui aduerſatur & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei ſedeat oſtendens ſe tanquam ſit Deus.

Defectionem ipſum vocauit Antichriſtum, à re ipſa ei nomine impoſito, conatur enim à veritate abducere, & efficere vt deficiat. Ipſum autem hominem peccati appellauit, quandoquidem natura homo eſt, qui omnem operationem Diaboli in ſe ſuſcipit. Filium autem perditionis, vt & qui ipſe pereat, & alijs interitum procuret. Imitatur enim capitalis hominum hoſtis Dei & Seruatoris noſtri humanæ naturæ ſuſceptionem, & ſicut ipſe humana ſuſcepta natura, noſtram procurauit ſalutem: ita ille cùm eligit hominem qui poſſit eius omnem ſuſcipere operationē, per eum omnes homines decipere conabitur, ſe ipſum Chriſtum & Deum nominans, & Deos qui vocantur falſos eſſe arguens, quorum ipſe falſitatem temporibus præteritis confirmabat. Dei autem templum appellauit eccleſias in quibus primam ſedem accipiet, ſeipſum Deum conans oſtendere. Hæc diuinus etiam prædixit Daniel. Dixit enim, Super Deos Patrum ſuorum non intelliget, & Deum Maozin in loco ſuo glorificabit. Pro eo quod eſt, Deum fortē ſeipſum nominabit. Deinde docens ſe non nouam eis afferre doctrinam, ſubiunxit. (Dan. 12.)

Num retinetis, quod cùm adhuc eſſem apud vos hæc dicebam vobis?

Dicit autem etiam quanam de cauſa differt, & non ſtatim apparet.

Et nunc quid detineat ſcitis, vt reueletur in ſuo tempore.

Quidam id quod detinet, intellexerunt imperium Romanum: quidam autem gratiam ſpiritus. Detinente enim, inquit, gratia ſpiritus, ille non accedit. Sed fieri non poteſt, vt omnino ceſſet gratia ſpiritus. Quomodo enim fieri poteſt vt illius machinationes ſuperent qui ſunt ſpiritali gratia priuati? Sed nec imperiũ Romanum aliud excipiet imperium. Per quartam enim beluam diuiniſſimus etiam Daniel Romanum ſignificauit imperium. In eo autem paruum cornu productum eſt quod gerebat bellum cum ſanctis. Hic autem ipſe eſt de quo diuinus Apoſtolus dixit quę prædicta ſunt. Neutrum eorum puto dixiſſe diuinum Apoſtolum, ſed exiſtimo verum eſſe quod ab alijs dictum eſt. Statuit enim vniuerſorum Deus vt appareret in ipſo tempore cõſummationis. Dei ergo decretum tunc prohibet quo minus appareat. Exiſtimo autem etiam aliam habere intelligentiam id quod dicitur. Cùm enim didiciſſet diuinus Apoſtolus dixiſſe Dominum, oportere Euangelium prædicari in omnibus gentibus, & tunc finem futurum: videret autem adhuc vigere cultum idolorum: dixit ſequens doctrinam Domini, fore vt prius euertatur ſuperſtitio, & impius Dæmonum cultus, & vbique fulgeat diuina prædicatio, & tunc appareat veritatis aduerſarius.

Nam myſterium iam operatur iniquitatis.

Nonnulli dixerunt Neronem eſſe vocatum iniquitatis myſterium, vt qui fuerit impietatis artifex. Ego autem exiſtimo Apoſtolum ſignificare

hæreſes quæ exortæ ſunt. Per illas enim moltis à veritate abductis, præparat Diabolos exitium deceptionis. Eos autem appellauit myſterium iniquitatis, vt qui haberent cælatum iniquitatis laqueum. Ipſe enim apertè à Deo abdocit homines. Quamobrem etiam reuelatiooem eios aduentum vocaoit Apoſtolus. Quod enim clanculum ſemper confirmabat, id palam & apertè prædicabit.

Tantum vt qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat.

Oportet aotem ceſſare errorem ſuperſtitionis, & impij cultus idolorum, & prædicari Euangelium.

Et tunc reuelabitur ille impius, quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui.

Oſtendit quoad licuit adoentus Domini magnitudinem. Cùm enim, inquit, è cœlo apparuerit, loquetur tantum, & ſcelerato iſti omnino afferet interitum. Hoc enim diuinus etiam prædiait Eſaias. Cùm enim diaiſſet, Egredietur virga de radice Ieſſe, & de eo aliqoantiſpet diſſeruiſſet; ſubiunxit, Et ſpiritu per labia de medio tollet impiū. Docet autem diuinos Apoſtolus, à qoonam actus, hæc omnia ſit facturus. (Eſa. 11.)

Eum cuius eſt aduentus ſecundum operationem Satanæ, in omni virtute, & ſignis, & prodigijs mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis ijs qui pereunt.

Non enim dominatum in omnes exercebit, ſed in eos qui digni ſunt perditione; qui, licet ipſe nō veniſſet, ſeipſos ſalute prioauerunt. Hoc etiam dicit in ijs quæ conſequuntur. Portò aotem docet etiam ea quæ futura ſunt, non fore vera miracula. Talia autem faciont, & præſtigiatores qoi ἀπὸ τῶν ψήφων, hoc eſt à calcolis, ψηφοπαῖκται dicuntur. Oſtendunt enim aorum qood verè aurum non eſt, & quædam alia, qoæ paulò pòſt arguuntur.

Eo quod charitatem veritatis non receperunt, vt ſalui fierent.

Ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicētur omnes qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati.

Charitatem veritatis appellauit Dominum, vt qui nos verè & ſincerè dileaerit. Id ipſum aotem diait Dominus Iodæis. Ego veni in nomine Patris mei, & non recipitis me. Venit alius in proprio nomine, & illom recipietis. Nullus ergo veniæ prætextus relinquetur Iodæis. Cùm enim Domino credere noluerint, tanquam qui eſſet Deo contrarius, ei credent. Atqui ipſe quidem non ſe apertè Deum vocabat: ſed ſe à Patre miſſum eſſe, & præceptū accepiſſe, & quæ grata erant Deo & Patri, ſe facere dicebat. Iſte autem contrà ſe Deum vniuerſorum vocabit, ſed tamen Iudæi eom expectant, & ei cùm adoenerit credent. Illod autem, Mittet illis Deus operationem erroris, poſuit pro eo quod eſt, concedet vt error appareat, vt oſtendantur amatores improbitatis. Ipſe enim non eam mittet, ſed ipſe eam ſermone oris ſui conſumet. (Ioan. 5.)

Nos autem debemus gratias Deo agere ſemper pro vobis fratres dilecti à Deo, quòd elegerit vos Deus primitias ad ſalutem, in ſanctificatione ſpiritus, & in fide veritatis. Ad quod & vocauit vos per Euangelium noſtrum in acquiſitionem gloriæ Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Hæc ergo erunt quidem conuenienti tempore, nos autem laudemus ſuppeditatorem bonorum, quod ſalote vos dignatus fuerit, & ſpiritu ſancto impertierit. Quo fit vt ipſe propter vos ab omnibus laudetur.

Itaque fratres ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram.

Habetis doctrinæ regulam, ſermones qoos vobis tradimus, qoos & præſentes vobis prædicauimus, & abſentes ſcripſimos. Deinde rurſus doctrinam confirmat precatione.

Ipſe autem Dominus noſter Ieſus Chriſtus, & Deus & Pater noſter, qui dilexit nos, & dedit conſolationem æternam, & ſpem bonam in gratia, exhortetur corda veſtra, & confirmet vos in omni opere & ſermone bono.

Qui eos qui odio habebant dilexit, & eos qui inimici erant vocauit, & futurorum bonorū ſpem dedit, vos in fide confirmet, vt & bonis ſermonibos & factis ſimilibus fulgeatis. Porrò autem hæc etiam conuincunt impietatem Arrij & Eunomij, & apertè doceot, nominū ordinem non ſignificare dignitatum differentiam. Filium enim hic patri præpoſoit, non Patre eſſe maiorem doceus filium, ſed ordinis mutatione eſſe honoris æqualitatem oſtendens.

CAP. III.

De cætero fratres orate pro nobis, vt ſermo Domini currat & glorificetur, ſicut & apud vos: & vt liberemur ab importunis & malis hominibus.

Videtor quidem eſſe duplex petitio: ſed tamen vna eſt. Superatis enim improbis homioibos, abſque vllo etiam impedimento currit ſermo prædicationis.

Non enim omnium eſt fides.

Hoc etiam dicit alibi. Perſuaſio non ex vocante. Eſt enim Dei proprium, vocare: noſtrum autem, parere. Ita etiam dixit dominus in ſacris Euangelijs. Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. &: Si qois vult poſt me venire, abneget ſeipſom, & tollat crucem ſuam, & ſequator me. Non enim ex neceſſitate vim affert, ſed voluntariom animum deſiderat. (Ioan. 7. Luc. 9.)

Fidelis autem Dominus eſt, qui confirmabit vos, & cuſtodiet à malo.

Quam petijt precationem reddidit.

Confidimus autem de vobis fratres in Domino quòd quæcunque præcipimus & facitis & facietis.

Hoc etiam poſuit ad eorum exhortationem, vt cùm intellexerint quam de eis habet opinionem, eam factis confirment.

Dominus autem dirigat corda veſtra in charitate Dei, & patientia Chriſti.

Vtroqoe nobis opus eſt, & bono propoſito, & ſuperno auxilio. Orauit etiam Propheta vt hæc aſſequeretur. Dirige greſſus meos in vijs tuis, vt non labefactentur greſſus mei. Diuinos aotē Apoſtolos nobis charitatem oſtendit. Poſuit enim Dominum, & Deum, & Chriſtum. Clarum eſt aotem eum Dominum vocaſſe Spiritum ſanctum. Ita etiam ſcripſit ad Corinthios. Dominus autem ſpiritos eſt. Deinceps verba facit de ijs qui Apoſtolica decreta tranſgrediuntur. (Pſal. 118.)

Denuntiamus autem vobis fratres, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. vt

Orationem effecit fide dignam recordatione

Dom

Domini. Ipſe eſt enim, inquit, qui hæc per nos decernit. Et cuiuſmodi eſt præceptum?

Vt ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non ſecundum traditionem quam acceperunt à uobis.

Se ſubtrahere autem poſuit pro ſe ſeparare. Traditionem autem dicit, non quæ per verba, ſed quæ per opera facta eſt. Porrò autem docet etiam quænam ea ſit.

Ipſi enim ſcitis quemadmodum oporteat imitari nos quoniam non inquieti fuimus inter vos.

Cuiuſmodi autem eſt ea inordinatio?

Neque gratis panem manducauimus ab aliquo, ſed in labore & in fatigatione nocte & die operantes, ne quem veſtrum grauaremus.

Planè ſcitis, quòd dum vobis diuinum traderemus Euangelium, nihil à quoquam accepimus: ſed noctu & diu aſſiduè laborauimus, vt hinc nobis neceſſarium alimentum ſuppeteret. Deinde docens hæc eſſe ſupra legem diuinam, ſubiunxit.

Non quaſi non habuerimus poteſtatem, ſed vt noſmetipſos formam daremus vobis, ad imitandum nos.

Ita etiam ſcribit ad Corinthios. An non habemus poteſtatem comedendi & bibendi, & quòd Dominus ſtatuit iis qui Euangelium annuntiant, vt de Euangelio viuant?

Nam & cùm eſſemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis. Quòd ſi quis non vult operari, nec manducet.

Nihil noui ad vos ſcribimus, ſed quæ vos ab initio docuimus. Hoc autem, Non manducet, non dixit, reſpiciens eos qui præbent, ſed eos qui viuūt in otio. Iis autem qui ſuppeditant paulò pòſt ſuadet, ne reſpiciant ad illorum improbitatem, ſed ſua vtantur liberalitate.

Audiuimus enim inter vos quoſdam ambulantes in quiete, nihil operantes, ſed curioſe agentes.

Otioſorum enim propriæ ſunt nugæ, futiliſque loquacitas, & inutilis curioſitas.

Iis autem qui ſunt eiuſmodi, denuntiamus & obſecramus in Domino Ieſu, vt cum ſilentio operantes panem ſuum manducent.

Poſtquam eis ſic legem tulit, vt laborent & quieſcāt, ſuadet alijs vt fraterna charitate vtantur.

Vos autem fratres, nolite deficere benefacientes.

Ne vincat veſtram munificentiam illorum improbitas.

Quod ſi quis non obedit verbo noſtro per epiſtolam, hunc notate, & ne commiſceamini cum illo, vt confundatur: & nolite quaſi inimicum exiſtimare, ſed corripite vt fratrem.

Eos quibus ſunt eccleſiarum credita gubernacula, hanc regulam oportet attendere. Corporalem enim eorum qui peccant ſubuentionem non prohibuit diuinus Apoſtolus: eos autem ſpirituali libertate priuauit. Sed vult vtriuſque ab eis curam geri. Ne, inquit, tanquam inimicum exiſtimate, ſed admonete vt fratrem. Ii enim laborantium membrorum locum obtinent. Iis enim qui ſunt eiuſmodi ſolemus conuenientem medelam adhibere.

Ipſe autem Deus pacis, det vobis pacem ſempiternam in omni loco.

Vt & cum vobis ipſis, & inter vos inuicem pacem agatis, & ab aduerſariorum impetu liberemini. Hoc enim ſignificat illud, In omni modo.

Dominus ſit cum omnibus vobis. Salutatio mea manu Pauli, quod eſt ſignum in omni epiſtola. Ita ſcribo.

Salutationem appellauit benedictionem quæ in fine ſita eſt.

Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus vobis, Amen.

Hoc autem adiecit propter eos qui fictas epiſtolas circunferre audebant, docens eos vt quærerēt ſubſcriptionem. Hoc enim, inquit, eſt ſignum mearum epiſtolarum. In omni enim epiſtola ego ſcribo ſalutationem. Hinc ergo diſcimus, quod hoc, Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus, Amen, pro eo quod eſt vale, ſcribere conſueuerit. Nos autem Apoſtolicam benedictionem decerpentes, laudemus Chriſtum, qui per eum locutus eſt. Cum quo Deo Patri cum ſanctiſſimo Spiritu gloria & magnificentia nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum, AMEN.

Secunda epiſtola ad Theſſalonicenſes
ſcripta eſt Athenis.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ AD HEBRÆOS.

NIHIL faciunt admirandum qui morbo Arrianico laborant, ſi aduerſum literas Apoſtolicas furant, & epiſtolam ad Hebræos à reliquis ſeparent, & eam adulterinam appellent. Qui enim aduerſus Deum & Seruatorem noſtrum linguas mouent, quid non auſi fuerint aduerſus eius beneuolos & grandiloquos veritatis præcones? Ipſius enim Domini vox eſt. Si me perſecuti ſunt, & vos Ioan. 15.
perſequentur. Oportebat autem ipſos, & ſi nihil aliud, temporis quidem certe diuturnitatem reuereri, quo hanc epiſtolam in eccleſiis perpetuò legerunt alumni veritatis. Ex quo enim literarum Apoſtolicarum fuerunt eccleſiæ participes, ex illo etiam epiſtolæ ad Hebræos vtilitatem percipiunt. Quòd ſi nec hoc quidem ad eis perſuadendum ſatis eſt, Euſebio quidem certe oportebat eos Palæſtino credere, quem Patronum ſuorum decretorum appellant. Nam is etiam diuiniſſimi Pauli hanc eſſe epiſtolam confeſſus eſt: & veteres omnes hanc de ea ſententia habuiſſe aſſeruit. Sed ij, omnibus iuſſis valere, aduerſus veritatem impudenter decertant, Apoſtolicæ Theologiæ, qua proœmium exornauit, ſplendorem non ferentes. Cùm enim non poſſent reſiſtere iis quæ de vnigeniti diuinitate apertè dicta fuerant, auſi ſunt totam epiſtolam eiicere, cùm tamen & decreta, & aliæ ſententiæ magnam habeant cognationem cum aliis epiſtolis. Suæ autem

accuſationi hunc prætextum afferunt, quod Apoſtolica appellatio non ſit ſimiliter poſita in proœmio. Oportebat autem eos conſiderare, eum eorum qui ex gentibus, non eorum qui ex Iudæis crediderant,
Act. 22. *fuiſſe conſtitutum Apoſtolum. Etenim dixit ei Dominus. Feſtina, & hinc cito egredere. nō enim ſuſcipient teſtimonium tuum de me. Vade quoniam ad gentes procul mittam te. Eiuſmodi etiam pactum*
Gal. 2. *conuentum cum alijs iniit. Iacobus enim, inquit, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur eſſe columnæ, dederunt mihi & Barnabæ dextras ſocietatis, vt ipſi quidem ad circuncisionem, nos verò ad gen-*
Rom. 11. *tes. Ita etiam ſcribens ad Romanos dixit. Quatenus ego ſum gentium Apoſtolus, glorifico miniſterium meum. Ea de cauſa cùm ſcriberet ad eos qui crediderunt ex gentibus, appellationem adiecit, & Apoſtolicam dignitatem addidit, vt Doctor & Magiſter ſcribens ad diſcipulos. Ad Hebræos autem ſcribens, quorum non erat ſibi cura credita, meritò nudam dignitate doctrinam eis tradidit. Aliorum enim Apoſtolorum curationi ſuberant. Quòd autem ſpiritali gratia plena ſit epiſtola, & nullam omnino præbeat calumniæ occaſionem, ſingulorum interpretatio docebit apertius. Hoc autem eſt argumentum epiſtolæ. Eos qui ex Iudæis crediderant, qui incredulitatis vitio laborabant, multis moleſtijs afficiebant.*
2. Theſſal. 2. *Earum autem afflictionum, ſcribens etiam ad Theſſalonicenſes diuinus Apoſtolus meminit. Imitatores enim, inquit, fuiſtis eccleſiarum Dei, quæ ſunt in Iudæa. Eadem enim vos quoque paſſi eſtis à proprijs contribulibus, ſicut & illi à Iudæis. Quinetiam ad eos quoque ſcribens hoc adiecit. Et direptionem bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis. Porrò autem beatus quoque Lucas nos docet, quòd ante vocationem diuinus Apoſtolus vexabat Dei eccleſiam, domos ingrediens, & viros & mulieres trahens tradebat in cuſtodiam. Nec verò hæc ſolum faciebant increduli aduerſus eos qui crediderant: ſed eos etiam ludificabantur, qui in animum inducerent vt homini mortuo crederent, & legem à Deo datam reliquiſſent. Ea de cauſa diuinus Apoſtolus ſtatim in proœmio oſtendit eam eſſe maiorem Prophetis. Deinde de diuinitate loqui incipiens, pronuntiat eum æternum, & Patri coæternum, & vniuerſorum creatorem ac opificem. Deinde cum Angelis comparans, diuinam ſcripturam in medium adducit, apertè docens illum quidem eſſe filium & Deum, illos verò miniſtros, & creaturas ac effecta. Deinde oſtendit ijs quæ à Moſe data ſunt, maiora eſſe quæ à Chriſto Domino ſunt tradita. Ille enim dedit vetus teſtamentum. Hic verò nouum, quod per veteres Prophetas promiſerat, & ille quidem pollicitus eſt ſe daturum Palæſtinam; hic verò regnum cœlorum. Iam verò confert etiam cum Leuitico Sacerdotio Sacerdotium, quod eſt ſecundum ordinem Melchiſedech, & oſtendit quàm ſit longè excellentius. Adhæc autem oſtendit etiam maiores, & qui in lege fuerunt veræ pietatis & religionis alumni, per fidem claros & inſignes fuiſſe. Dicit etiam eorum in ſuſtinendis afflictionibus animi magnitudinem, eos ad pericula adeunda iniungens. Deinde cùm eorum certamina ipſis in memoriam reuocaſſet, & ad finem vſque forti animo ſtare hortatus eſſet, & cum ijs quæ ad dogmata ſeu decreta pertinent moralem adhortationem coniunxiſſet, impleuit epiſtolam. Scripſit autem eam voce Hebraica. Dicunt autem eam fuiſſe à Clemente interpretatam. Nos autem deinceps aggrediamur interpretationem.*

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLÆ AD HEBRÆOS.

M*VLTIFARIAM multiſque modis olim Deus loquens Patribus, in Prophetis, nouiſſimis diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio.*

Apertè oſtendit differentiam Domini Chriſti & Prophetarum. Ipſum enim ſolum appellauit filium. Eſt autem proœmium ſimile parabolæ Domini.
Matth. 21. Etenim cùm dixiſſet Dominus Iudæis parabolam de vinea, oſtendit primos quidem ſeruos miſſos eſſe ad malos agricolas, deinde poſt illorum occiſionem, Filium aduenisse. Iam verò illud Multifariam, omnis generis diſpenſationes & œconomias ſeu diuinas rationes & conſilia ſignificat: Hoc verò, Multis modis, diuinarum viſionum & apparitionum differentiam. Aliter enim viſus eſt Abrahæ: & aliter Moyſi: & aliter Heliæ: & aliter Micheæ. Quinetiam Eſaias, & Daniel, & Ezechiel diuerſas aſpexere figuras. Hoc docens dixit vniuerſorum Deus. Ego viſiones multiplicaui, & in manibus Oſee 12.
Prophetarū aſſimilatus ſum. Non eſt enim diuina natura

natura multiformis, ſed expers formæ ac figuræ, & ſimplex, & incompoſita. Non ergo videbant naturam, ad quam nemo accedere, nec vllus eam aſſequi poteſt: ſed quaſdam figuras, quas ad vſum oſtendebat Deus, qui ſub aſpectū nō cadit. Porrò autem illud Multifariam, aliud quoque ſignificat: nempe quòd vnicuique Prophetarum ſingularis quædam diſpenſatio ſeu adminiſtratio commiſſa & credita fuerat: Eorum autem Deus, Chriſtus, inquam, Dominus, non vno aliquo munere & adminiſtratione functus eſt, ſed humana ſuſcepta natura omne quod eſt correxit, & humanam ſalutem procurauit. Atque etiam oſtenſum eſt vnum eſſe legiſlatorem & veterum & nouorum.

Quem conſtituit hæredem vniuerſorum.

Ab humanis cœpit diuinus Apoſtolus: & primo dicens quæ ſunt humiliora, deinde maiora attingit. Hæres enim omnium Chriſtus Dominus, non vt Deus, ſed vt homo. Vt Deus enim eſt omnium effector. Qui autem eſt omnium opifex, natura eſt omnium Dominus. Hæres autem, eorum efficitur Dominus; quorum olim non habebat
Rom. 8. dominium. Ita etiam qui credunt, ſunt hæredes Dei, & cohæredes Chriſti. Per gratiam enim capiunt, quod prius non habebant. Quod autem ipſe ſit vniuerſorum Dominus, teſtantur ea quæ ſubiunguntur.

Per quem fecit & ſæcula.

Hoc ſignificat diuinitatem. Non ſolum enim eum oſtendit opificem ac creatorem, ſed etiam æternum: ſæculum enim non eſt aliqua ſubſtantia, ſed res eſt quæ minime ſubſiſtit, comes, & aſſecla eorum quæ genitam habent naturam. Appellatur enim ſæculum, interuallum ſeu dimenſio ac diſtantia quæ eſt à conſtitutione mundi vſque
Matth. 28. ad conſummationē. Ita enim dixit etiā Dominus. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi. Vniuſcuiuſq; etiam noſtrum vitæ tempus appellauit ſæculum diuinus
Pſal. 43. & 89. Dauid. Seculum enim noſtrum, inquit, ad illuminationem vultus tui. Futuræ quoque vitæ ſtatum
Ephe. 1. & 2. ſæculum appellauit diuinus Apoſtolus. Non ſolum enim, inquit, in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. & rurſus. Vt oſtenderet in ſæculis venientibus exuperantes diuitias gratiæ ſuæ in benignitate in nos. Sæculum ergo eſt dimenſio quæ creatæ naturæ adiuncta eſt. Dixit autem filium effectorem ſæculorum, docens eum eſſe æternum, & nos erudiens eum quacunque temporali dimenſione eſſe ſuperiorem. Ita etiam de Deo & Patre vetus dicit
Pſal. 89. ſcriptura, Qui eſt ante ſæcula, pro eo quod eſt, Qui eſt ſemper. Deinde quandoquidem cùm filium dixit, ipſum appellauit æternum, non videbatur autem vllo modo probabile iis qui nō ſunt rerum diuinarum myſteriis initiati, vt qui ſit filius, non ſit tempore ſecundus ei, qui illum genuit, à quadam quæ videtur ſimilitudine, diuinitatis veteritatem oſtendit, & dicit.

Qui cùm ſit ſplendor gloriæ,

Splendor enim & ex igne eſt, & eſt cum igne: & cauſam quidem habet ignem, nō poteſt autem ab igne ſeparari. Ex quo enim eſt ignis, ex eo eſt etiam ſplēdor. Si ergo in ſenſibilibus poteſt eſſe aliquid quod ex aliquo ſit, & vnà cum eo ſit ex quo eſt: ne dubites, inquit, Deum verbum vnigeniti Dei filium & genitum eſſe vt filium, & vna eſſe cum eo qui genuit, vt rationem ſeu verbum, Qui eſt ſplendor gloriæ. Ex quo enim gloria, ex eo etiā
A eſt ſplendor. Semper autem gloria. Semper ergo & ſplendor. Eiuſdem etiam naturæ eſt ſplendor cum igne. Ergo etiam filius cum patre. Et quoniam ſplendoris ſimilitudo & coæternitatem & eiuſdem ſimul ſubſtantiæ æqualitatem abunde declarauit; ſed blaſphemiæ ac maledicti occaſionem præbuit iis qui Sabellii & Photini morbo laborant. Splendor enim minime per ſe ſubſiſtit: per aliam ſimilitudinem hanc quoque blaſphemiam exterminat. Subiungit enim.

Et figura ſubſtantiæ eius.

Per ſe enim, inquit, ſubſiſtit, totum in ſe patrem oſtendens. In ſe enim patrios characteres continet. Huic ſimile eſt quod Philippo à Domino dictum eſt. Qui vidit me, vidit patrem meum. Ita Ioan. 14.
per plura nomina nos docuit diuinus Apoſtolus & veram ac germanam generationem, & eandem ſimul cum patre ſubſtantiam, & coæternitatem. Quoniam enim diuina ſuperant omnem intelligentiam, & ne fieri poterat vt per vnam ſimilitudinem doceretur diuinitatis myſterium: hoc per plura facere coguntur veritatis præcones. Ita di-
B uinus Ioannes λόγον, hoc eſt rationem aut ſermonem ac verbum, appellauit filium. Quoniam enim cum humana generatione coniuncta eſt & affectio & tempus, eum neceſſario vocauit λόγον, ſeu rationem, aut verbum, vt oſtenderet generationem eſſe & impatibilem & temporis expertem. Ne quis autem rurſus exiſtimaret eum non ſubſiſtere, quod Marcello, Photino, & Paulo viſum venit, neceſſario adiecit. Et Deus erat verbum, & propriam eius ſignificans hypoſtaſim, ſeu perſonam ac ſubſiſtentiam, & vnam apertè oſtendens naturam, & docens generationem eſſe & impatibilem, & temporis expertem. Ita beatus Paulus ipſum quidem filium appellauit, alium eſſe oſtendens à patre quod attinet ad rationem proprietatis. Sæculorum autem ipſum dixit effectorem, per hæc docens eius æternitatem. Eum autem nominauit etiam gloriæ ſplendorem, per hoc & coæternitatem & eandem ſubſtantiam ſignificans. Ex ignis enim natura eſt ſplendor. Porrò autem adiecit etiam eum eſſe characterem ſubſtantiæ, vtrunque ſimul docens, nempe quod & per ſe ſubſiſtit, & in ſe paternos oſtendit characte-
C res. Iam vero aliud quoque adiecit.

Portánſque omnia verbo virtutis ſuæ.

Nō ſolum enim fecit omnia, ſed ea etiam dirigit & gubernat. Inſignem autem eius oſtendit potentiam, cùm dixit verbum ei ſufficere ad omnium fabricationem, & eorum curam & prouidentiam. Dixit enim, Fiat lux: & facta eſt lux. Et Gen. 1.
dixit, Fiat firmamentum: & ſic factum eſt, & alia omnia ſimiliter. Ita etiam dixit beatus Dauid. Ipſe Pſal. 103.
dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Cùm huius Theologiæ, ſeu de diuinitate tractationis nullam eſſe videret dubitationem qui cum Arrio ſenſiunt, ex Apoſtolicis theſauris hanc epiſtolam eiicere conati ſunt. Quamobrem nos eam oſtendimus conſentire doctrinæ Euangelicæ. Atque diuinus quidem Apoſtolus, poſtquam ſic de natura diuina diſſeruit, tranſit ad humana docens diſpenſationis myſterium.

Purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis.

Per ſeipſum, græcè eſt δι' αὐτοῦ. Eſt autem illud δι' αὐτοῦ, aſpirate legendum, pro δι' ἑαυτοῦ, hoc eſt

per ſeipſum. Hic enim patris filios, qui eſt vnà cum ſuo genitore, qni omnia fabricatur, regit & adminiſtrat, qui patrem in ſeipſo oſtendit, homo factus noſtram procurauit ſalutem. Illud autem, ſedit ad dexteram maieſtatis in excelſis, homane dictum eſt. Cùm enim eſſet altiſſimus, ſeipſum humiliauit, & cùm Deus eſſet, homò factus eſt. Non cùm eſſet humilis, in altum euectus eſt: neqne eùm eſſet homo, Deus factus eſt. Sed vt Deus quidem, erat vnioerſorum Dominus. Vt homo autem, accepit gloriam quam habuit vt Deus.
Ioan. 17. Hoc etiam dixit ipſe in ſacris Euangelijs. Pater glorifica me gloria, quam habui antequam mundos eſſet, apud te. & petijt, non vt acciperet qnæ non habebat, ſed vt ea oſtenderentur quæ habebat.

Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit.

Hoc etiam dixit, quo ad humanitatem. Vt Deus enim, eſt effectot & Dominus Angelorum. Vt homo autem, poſtquam reſurrexit, & in cœlos aſcendit, Angelis præſtantior euaſit, erat enim minor Angelis; propter mortis perpeſſionem. Eum enim qui paulo minus ab Angelis eſt dimi- B nutus videmus Ieſum, propter perpeſſionē mortis. Qoemadmodnm ergo erat minor Angelis, vt homo: quoniam illi quidem habent natutam immortalem, ipſe verò ſuſtinuit paſſionem: ita poſt-
Ephe. 1. quam aſcendit in cœlos, Angelis præſtantior effectus eſt. Sedit enim ſuper omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomeo quod nominatur non ſolum in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. Facit autem comparationē etiam ex nominibus dioinus Apoſtolus. Ita etiam eum contulit cum Prophetis, filium oſtendens Chriſtum Dominum. Ita etiam in Angelis, quòd ſit filius meminit, & ea ratione differentiam oſtendit. Tanto enim, inquit, præſtantior Angelis effectus, quanto excellentius illis nomen ſortitus eſt. Qnòd autem Filij nomen dicit, docent quæ ſubiunguotur.

Pſal. 2. 2. Reg. 2. *Cui enim dixit aliquando Angelorum, Filius meus es tu: ego hodie genui te? Et rurſus. Ego ero illi in Patrem: & ipſe erit mihi in Filium.*

Hæc autem rurſus dixit, quod attinet ad humanitatem. Hoc enim oſtendit illud, Ero illi in Patrem, & ipſe erit mihi in Filium. Sunt hæc enim C futuri temporis. Quinetiam hoc quod dicit, Ego hodie genui te, non æternam ſignificat generationem, ſed eā qoæ Chriſto coniuncta eſt. Tale eſt il-
Pſal. 94. lud, Hodie ſi vocem eios audieritis, & etiam quod antè dictum eſt, Nomen hæreditauit, his conſentit. Qui enim eſt natura filius, non hoc accipit per gratiam: hoc enim habet per naturam, ſed, vt dixi, poſtquam diuina docuit, hic de œconomia ſeu de diſpenſatione diſſerit, & docet ipſom eſſe omnium effectorem, vt Deum: & omnium hæredem, vt hominem: & eſſe Angelotum opificem, vt Deum: & eis effectum eſſe præſtantiorem, vt hominem & natura filium, & id rurſus accipit vt homo quod haboit vt Deus. Ea antem quæ ſubiunguntur, ijs quæ dicta ſunt conſentiunt.

Et cum iterum introducit primogenitum in orbem
Pſal. 96. *terræ, dicit. Et adorent eum omnes Angeli Dei.*

Vtrunque, & introducit primogenitum, & prętereà illud, Adorent, innuunt diſpenſationem. Qui enim fecit omnia verbo virtutis ſuæ, & eſt ſæculorum effector & opifex, vndenam venit in orbem terrarum? Quomodo autem primogenitus qui eſt vnigenitus? Siquidem poſt humanam ſuſceptam naturam eum Angeli adoraoerunt: ante hanc autem humanam ſuſceptam naturam, hunc ei honorem non exhibebant, ſed & vbique erat vt Deus, & in orbem terrarum vt homo ingreſſus
eſt. Ita etiam dixit diuinus Ioannes, In mundo Ioan. 1.
erat, & mondns per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognouit: In propria venit, & ſui eum non receperunt. Hæc autem videntur eſſe quodammodo contraria. Si enim erat in mundo, quomodo venit? Si autem venit, quomodo erat in mondo? Sed & in mūdo erat, vt Deus: & venit vt homo. Ita etiam vnigenitus eſt, vt Deos: & primogenitus, vt homo in multis fratribus. Ita ſemper accepit ab Angelis cultum & adorationem: erat enim ſemper Deus, adorarunt aotem ipſum etiam vt hominem. Cùm hanc eius feciſſet comparationem, quod ſpectat ad humanitatem, ad dioina rurſus tranſit, & dicit.

Et ad Angelos quidem dicit. Qui facit Angelos ſuos Pſal. 103.
ſpiritus: & miniſtros ſuos flammam ignis. Ad Filium
autem. Thronus tuus Deus in ſæculum ſæculi, virga æqui- Pſal. 44.
tatis virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem. Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.

Per hæc autem apertè oſtendit Angelos qoidem creatam habere naturam: Vnigenitum autem, increatam & æternam. Thronus enim tuus Deus, inquit, in ſæculom ſæculi. Portò autem per hæc qnoqoe nos docuit, qoòd illud, Sedit ad dextram maieſtatis io excelſis, humanè dixit. Vt Deus enim æternam habet ſedem, & regnum qnod eſt expers principij & finis. Qninetiam hic coniuncta ſont humana. Illud enim. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniqnitatem: Propterea vnxit te Deus, Deus tuos, dictum eſt qoo ad humanitatem. Etenim Propheta Eſaias de Emmanoele vaticinatus, Eſa. 7.
hæc quoque adiecit: Prioſqoā cognoſceret puellus bonum vel malum, noo obediit improbitati, vt eligeret bonum. Quinetiam vnctio non eſt diuinitatis, ſed humanitatis. Hoc antem docet etiā differentia Oleum enim, inquit, exultationis præ participibus tuis. Nos autem ſumus conſortes & participes non diuinitatis, ſed humanitatis. Hoc
etiam docoit diuinus Apoſtolus in epiſtola ad Philip. 3.
Philippenſes. Trāſfigurabit enim, inquit, corpus humilitatis noſtræ, vt ſit ipſum conforme corpori gloriæ ſuæ. Neque enim erit corpus ſanctorum conforme diuinitati, ſed corpori gloriæ. Atque hoc quidē certè teſtimonium Arrij blaſphemiam conuincit. Oſtendit enim æternum verbi thronum, & perſonarum dyade, exegit Sabellij confuſionem. Hoc ipſum aotem etiam obſtruit os impudens Iodæorum. Diuinus aotem Apoſtolus adiecit etiam aliud teſtimoniom, quod diuinam eius naturam prædicat.

Et tu in principio Domine terram fundaſti: & opera Pſal. 101.
manuum tuarum ſunt cæli. Ipſi peribunt, tu autem permanes, & omnes vt veſtimentum veteraſcent. Et velut amictum mutabis eos, & mutabuntur. Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient.

Oſtendit ipſum eſſe vniuerſorum creatorem & opificem. Per cœlum enim & terram, comprehendit omnia quæ ſont in ipſis. Docuit eum à cōuerſione & mutatione alienum. Hoc enim ſignificat illud, Ipſi peribunt, tu antem permanes. Significauit etiam ab eo faciendam creaturæ mutationem

tionem in id quod eſt præſtantius, ipſum autem eſſe principij & exitus expertem. Tu enim, inquit, idem ipſe es, & anni tui non deficient. Non enim factus es, ſed es, nec aliquam ſuſcipis mutationem. Porrò autem ſignificant hæc etiam diuinitatem impatibilem. Si ea enim paſſa eſt, quomodo eſt eadem? mutata eſt enim, & ſi tres dies in morte egit, eius anni defecerunt. Sed nos & propheta docet & Apoſtolus, ille quidem ſcribens teſtimonium, hic verò eo vtens, quod idem ipſe eſt ſemper, & anni eius non deficient. Cùm de diuinis ita diſſeruiſſet, rurſus tranſit ad humana.

Pſal. 109. *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum?*

Non enim tanquam Deo dicit, Sede à dextris meis. Quomodo enim? Thronus enim eius eſt in ſæculum ſæculi. Vt homo ergo, huius eſt honoris particeps. Vt Deus enim habet æternam ſedem.

Nonne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſterium miſſi: propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis?

Satis etiam oſtendit differentiam, quod ad humanitatem attinet. Ille enim inquit, ſedet à dextris. Ii verò mittuntur vt miniſtri, pro hominum ſalute. Deinde orationem conuertit ad ſuaſionem, & dicit,

CAP. II.

PRopterea abundantius oportet obſeruare nos ea quæ audiuimus: ne forte pereffluamus.

Hanc ergo ſcientes differentiam, oportet nos diligentius doctrinam attendere, ne aliquem lapſum ſuſtineamus.

Si enim qui per Angelos dictus eſt ſermo, factus eſt firmus, & omnis præuaricatio & inobedientia accepit iuſtam mercedis retributionem: quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem? Quæ cùm initium accepiſſet enarrari per Dominum: ab eis qui audierunt, in nos confirmata eſt, conteſtante Deo ſignis & portentis, & varijs virtutibus, & Spiritus ſancti diſtributionibus ſecundum ſuam voluntatem.

Rurſus comparationem adiunxit adhortationi, & oſtendit quantum legis conſtitutiones ſuperent doctrinam Euangelicam. Ferendæ enim legi Angeli inſeruierunt. Hic autem ipſe Angelorum Dominus primus doctrinam ſalutarem attulit, eam autem ſuſceperunt qui Apoſtolicam gratiam acceperunt. Et lex quidem, erat oratio quæ oſtendebat quid agendum. Domini autem doctrina æternam ſalutem procurabat. Quoniam autem Moſes etiam miraculis vſus eſt, neceſſario oſtendit gratiam quoque hac in re eſſe ſuperiorem. Hic enim non ſolus Dominus fecit miracula, ſed & diuini eius diſcipuli, & illorum ſucceſſores. Porro autem oſtendit etiam in donis ſpiritalibus nouum fulgere teſtamentum. Olim enim ſoli prophetæ erant doni ſpiritalis participes, nũc autem omnes qui credũt, hanc gratiam aſſequuntur. Hoc enim ſubiunxit, Et Spiritus ſancti diſtributionibus ſecundum voluntatem ſuam. Hæc autem dixit quidem, eos adhortans, vt diuinæ doctrinæ ſtudioſius operam darent: ſub ſpecie autem adhortationis, docuit horum & illorum differentiam. Valde autem ſapienter dixit Deum per miracula ferre prædicationi teſtimonium, ſi quidem eſt euidens probatio, & de teſtis veritate du-

A bitari non poteſt. His autem interiectis, reuertitur ad comparationem Angelorum.

Non enim angelis ſubiecit Deus orbem terræ futurum, de quo loquimur. Teſtatus eſt autem in quodam loco quis dicens. Quid eſt homo quod memor es eius, aut filius hominis, quoniam viſitas eum? Minuiſti eum paulo minus ab Angelis: gloria & honore coronaſti eum; & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius. Pſal. 8.

Orbem terræ vitam futuram appellauit. Rurſus autem confert Angelos cum Chriſto Domino, non vt Deo, ſed vt homine, & oſtendit non Angelus, ſed ipſum accepiſſe dominiũ vniuerſorum. Illud autem, Quid eſt homo, dictum eſt quidem de communi natura: conuenit autem primitijs ex nobis, nempe Chriſto qui ea quæ ſunt totius naturæ ſibi attribuit & accõmodat. Ita etiam ex omnium noſtrum perſona dixit Longè à ſalute Pſal. 21.
mea verba delictorum meorum. Ipſe enim etiam quod attinet ad humanitatem, nulli erat peccato affinis. Peccatum enim non fecit, nec inuentus eſt 1 Pet 2
dolus in ore eius. Ipſe autem noſtra ſibi delicta attribuens, naturæ factus eſt. Ipſe enim peccata noſtra accepit, & morbos portauit. Quod autem B hoc etiam teſtimonium tanquam Domini doctrinæ conueniens diuinus adduxerit Apoſtolus, audiamus Dominum dicentem Iudæis. Non legiſtis. Ex ore infantium & lactantium perfeciſti Matth 21.
laudem? Hic ergo qui ex ore infantium & lactantium perfecit laudem, viſitauit naturam hominũ. Diuinus autem Apoſtolus prophetico teſtimonio adiunxit interpretationem.

In eo enim quod omnia ei ſubiecit, nihil dimiſit non ſubiectum ei.

Et quoniam veriſimile erat fore vt dicerẽt aliqui, Atqui videmus plurimos qui contradicunt, & nolunt eum adorare, neceſſario ſubiunxit.

Nunc autem necdum videmus omnia ſubiecta ei.

Hoc enim iam etiam dixit. Non enim Angelis ſubiecit orbem terræ futurum de quo loquimur. Pro eo quod eſt. In illa vita in omnes obtinebit imperium, tunc enim ſubijcientur etiam ij qui nunc contradicunt. Quoniam autem eum dixit Angelorum effectorem & Dominum, videbatur autem hoc tunc non eſſe probabile ijs qui immortalem eſſe Angelorum naturam didicerant, C Domini autem Chriſti paſſionem ſciebant, neceſſario quoque de ea re præbet doctrinam.

Eum autem qui modico quam Angeli minoratus eſt, videmus Ieſum propter paſſionem mortis gloria & honore coronatum, vt gratia Dei pro omnibus guſtaret mortem.

Non natura diuinitas fuit minor Angelis, ſed perpeſſione humanitatis. Quinetiam ipſa poſt reſurrectionem diuinam gloriam eſt conſecuta. Paſſionem autem ſuſtinuit pro omnibus. Quæcunque enim creatam habent naturam, eo remedio egebant. Hoc enim dixit vt abſque Deo pro omnibus guſtaret mortem. Sola, inquit, diuina natura nullius indigebat, reliqua autem omnia opus habebant humanæ ſuſceptæ naturę medicamento. Deus enim ſermo homo factus mortis potentiã diſſoluit & perfregit, ea autem fracta, & diſſoluta, reſurrectionem nobis pollicitus eſt, reſurrectioni autem adiuncta eſt à corruptione ac interitu remotio & immortalitas: incorruptionem autem aſſequentur etiam ea quæ videntur. Hoc enim dixit etiam in epiſtola ad Romanos, Rom 8.

qood ſcilicet ipſa etiam creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis iu libertatem gloriæ filiorum Dei. Iam verò Angeli quoque perpetua lætitia af-
Luc. 15. ficienrur, hominum ſalutem aſpicientes. Si enim gaudent propter vnum peccatorem pœnitentiam agentem: multo magis videntes tot milia ſalutem conſecuta, implebuntur lætitia. Pro omnibus ergo ſalutarē paſſionem ſuſtinuit. Sola enim diuioa natura nō iodiget remedio quod ab ea profectum eſt.

Decebat enim cum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem ſalutis eorum per paſſionem conſummari.

Oſtendit Deum verbum quam acceperat naturam effeciſſe perſectam. Princeps & author noſtræ ſalutis eſt ſumpta uatura. Cùm enim illa reſurrexiſſet à mortuis, reſurrectionem nobis omnibus procurauit.

Qui enim ſanctificat, et qui ſanctificātur, ex vno omnes.

Hoc etiam poſuit quo ad humanitatem. Creata eſt enim natura quæ ſumpta eſt. Vnus aotem eſt & noſter & eius creator ac opifex. Sed per illam ſanctificamur. Quod ſi etiam de natura humana hoc intelligere voluerint hęretici, ne hoc quidem B de vnigeniti gloria quidquam detrahet. Vnum enim inquit, habemus patrem, & nos, & ipſi, ſed clarum eſt cum quidem eſſe filium natura, nos autem gratia. Hanc enim nos docet differentiam, quod ille quidem nos ſanctificet, nos verò ſanctificemor.

Propter quam cauſam non confunditur fratres eos vo-
Pſal. 21. & 17. *care, dicens. Nuntiabo nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te. Et iterum. Ego ero fidens in*
Eſa. 8. *eum. & iterum. Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Deus.*

Ad oſtendendam filij excellentiam ſufficit illod, Non pudet eum. De ſeruis enim & dominis loquentes, & dominorum humilitatem docentes, ſolemus dicere. Non pudet eum cum famulis comedere & bibere, & vna ſedere, & eos qui ex eis ægrotant per ſe medicari. Hoc ipſum hic etiam iuooit, quod qui pro nobis paſſionem ſuſcepit, nō erubeſcit vocare fratres eos pro quibus ſuſtinuit paſſionem. Non ſolum autem fratres, ſed eos etiā filios appellauit. Ita etiā Dominus in ſacris Euan-
Ioan. 13. & 21. geliis dixit diuinis Apoſtolis. Filioli, adhuc paruo tempore vobiſcum. & rurſus. Filij, uunquid habe- C tis obſonium? Porrò autem oſtendit etiam quæ dicuntur humiliter, dici per œconomiam, ſeu carnis ſuſceptæ diſpenſationem. Ei enim quod eſt, Non pudet eum, coniunxit illud, Ego ero fidens in eum. Non erubeſcit enim propter hominum ſaloiem vel humilibus vti verbis præter ſuam dignitatem. Deinde arrepto de pueris teſtimonio, de ſaluiari paſſione contexit orationem.

Quia ergo pueri communicarunt carni & ſanguini: & ipſe ſimiliter participauit eiſdem, vt per mortem deſtrueret eum qui habebat mortis imperium, id eſt Diabolum: & liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant ſeruituti.

Quomodo, inquit, fieri poſſet, vt vel ipſe ſe fratrem uoſtrum vocaret, vel filios nos verè appellaret, niſi eandem naturam accepiſſet? Qua de cauſa, ea ſuſcepta, mortis ſregit poteutiam, & de medio ſuſtulit timorem qui nobis imminebat. Hæc autem omnia perſecutus eſt, docēs eos qui filium eſſe minorem Angelis propter paſſiouem exiſtimant, quod hanc paſſionem neceſſario ſubijt.

A Hoc autem docet etiam apertius per ea quæ conſequuntur.

Nuſquam enim angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit.

Si enim Angelorum naturam aſſumpſiſſet, fuiſſet morte potĕtior. Sed qoia humanum erat quod adſompſit, per paſſionem quidem hominum debitum exolnit: per paſſi autem corporis reſurrectionem ſuam virtutem oſtendit. Valde autem ſapienter diuinus Apoſtolus, pro generali nomine proprium poſuit. Non dixit enim, ſemen hominis apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit, eis etiam in memoriam reuocans promiſſum factum Abrahæ.

Vnde debuit per omnia fratribus ſimilari.

Nam & nutrimenti, ſicut nos, fuit particeps, & laborem ſuſtinuit, & anxio animo fuit, & fleuit, & mortem ſubijt.

Vt miſericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, vt repropitiaret delicta populi. In eo enim in quo paſſus eſt ipſe & tentatus, potens eſt et eis qui tentantur auxiliari.

Oſtendit ſalutatem eius mortem fuiſſe oblatinnem. Pro vniuerſa enim creatura, quod ſum- B pſit corpus obtolit. Aliud quoque adiecit ad eorum conſolationem. Cùm enim, inqoit, experientia didicerit humanæ naturæ imbecillitatem, vt qui ex lege & ex gratia vitam egerit, ijs qui oppugnātur dat auxilium. Porrò autem hæc dicta ſunt quo ad humanitatem. Neque enim noſter pontifex eſt, vt Deus, ſed vt homo. Nec vt Deus paſſus eſt, ſed vt homo. Nec vt Deus noſtra didicit per experientiam: ſed vt Deus & opifex, omnia aperte cognoſcit. Poſtquam comparationē cum Angelis ſic perfecit, omnibus prophetis maiorem magnum Moſem cum eo confert, vt cùm eſſe infinitam differentiam oſtenderit, ſimul etiam oſtendat qoid interſit inter teſtamenta, promiſſa, & etiam ſacerdotes. Comparationi autem rurſus admiſcet exhortationem, ne hoc videatur tanquam de induſtria facere, ſed veluti aliqua neceſſitate impulſus.

C A P. III.

VNde fratres ſancti vocationis cœleſtis participes, conſiderate Apoſtolum & Pontificem confeſſionis noſtræ Ieſum, qui fidelis eſt ei qui præfecit illum, ſicut & Moyſes in omni domo eius.

C Rurſum pontificem & Apoſtolū eum vocauit, vt hominem. Si eſt enim pōtifex, vt Deus, id fuiſſet etiam antequam humanam naturam ſuſcepiſſet. Quod autem noſtræ etiam confeſſionis Apoſtolus factus eſt poſtquam humanam ſumpſit naturā, docuit in epiſtola ad Galatas. Quando enim, Gal. 4.
inquit, venit plenitudo tēporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere. Et nō dixit, Miſit ipſum vt fieret ex muliere, ſed factum ex muliere, vt clarum eſſet humanæ naturæ eſſe conducibile Apoſtolatus, hoc eſt legationis ſeu miſſionis, nomen. Confeſſionem autem noſtram vocauit fidem. Facturam autem vocauit, non creationem, ſed ordinationem, ſeu electionem. Qui fidelis eſt ei qui fecit ipſum, nempe Apoſtolum & pōtificem. Deinde cùm ea quæ de Moſe à Deo dicta ſunt in memoriam reuocaſſet, Dei enim vox eſt, in omni domo mea fidelis: in ijs quæ ſequontur oſtendit differentiam.

Amplioris enim gloriæ iſte præ Moyſe dignus eſt habitus: quando ampliorem honorem habet domo qui fabricauit illam.

Quantum,

Quantum, inquit, differt ab opere opifex, tanta eſt inter Moſem & Chriſtum differentia. hoc enim etiam ea quæ conſequuntur docent maniſeſtius.

Omnis namque domus fabricatur ab aliquo. Qui autem omnia creauit, Deus eſt.

Sciendum autem eſt quod eius quidem excellentiam ea diuina natura oſtendit: maiori autem honore dignum eſſe habitum dicit, quo ad humanitatem. Quia enim & Deus & homo eſt Chriſtus Dominus: vtrumque autem in vna perſona conſideratur: neceſſario & quæ ſunt excelſa, & quæ humilia, de eo cogitur dicere ad vtramque naturam oſtendendam.

Et Moyſes quidem fidelis erat in tota domo eius, tanquam famulus, in teſtimonium eorum quæ dicenda erant. Chriſtus verò tanquam filius in domo ſua. Quæ domus ſumus nos, ſi fiduciam & gloriam ſpei vſque ad finem firmam retineamus.

Nomina poſuit ex vetere ſcriptura. Deus enim
Deut. 24. vocauit ſeruum Moyſen. Moyſes enim, inquit, ſeruus meus mortuus eſt. & rurſus. Non ſic vt ſeruus meus Moſes. Iam verò ipſum quoque Dominum Chriſtum, filium vocat vetus ſcriptura.
Prou. 30. Quod nomen ipſi, vel quod nomen filio eius. Et,
Pſal. 2. & 109. Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et, Ex vtero ante Luciferum genui te. Cognoſcitur ergo, inquit, quid inter eum & illum interſit. Ille enim ſeruus: hic verò filius. Et ille quidem vocatus eſt fidelis, vt oſtenderetur eſſe legiſlator fide dignus. Hoc enim dixit illud, In teſtimonium eorum quæ dicenda erant. Chriſtus autem vt filius vocatur fidelis. Quod ſi Hæretici exiſtimant hanc appellationem ſignificare vilitatem & abiectionem, au-
1. Cor. 1. diant Apoſtolum de Deo & patre dicentem. Fidelis Deus per quem vocati eſtis in ſocietatem filij
Pſal. 44. eius. & Dauid prophetam. Fidelis Dominus in
Pſal. 77. omnibus verbis ſuis. Et rurſus. Teſtis in cœlo fidelis. Quinetiam Moſes diuinus ſic dicit: Deus fi-
Deut. 31. delis, & non eſt in ipſo iniquitas. Domum autem Dei vocauit eos qui credunt, conuenienter pro-
Leuit. 26. phetiæ quæ dicit, Inhabitabo in ipſis, & ambulabo. Hoc autem, inquit, honore fruemur, ſi libertatem quam aſſecuti ſumus, & maxime expetendam ſpem per præclara virtutis facinora conſer-
Rom. 8. uauerimus. Quoniam autẽ ſpei meminit: ſpes autem quæ videtur non eſt ſpes: Quod enim videt quis quid ſperat? pollicitus eſt autem nobis Dominus regnum cœlorum, ea rurſus confert quæ Iudæis data ſunt cum ijs quæ ſunt nobis promiſſa.

Pſal. 94. *Quapropter ſicut dicit ſpiritus ſanctus, Hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra, ſicut in exacerbatione ſecundum diem tentationis in deſerto, vbi tentauerunt me patres veſtri, probauerunt, & viderunt opera mea quadraginta annis. Propter quod infenſus fui generationi huic, & dixi, ſemper errant corde: Ipſi autem nõ cognouerunt vias meas: Quibus iuraui in ira mea, Si introibunt in requiem meam.*

Adduxit quidem teſtimonium, eos vtique terrefaciens, vt ſpem datam ſtudioſe ſeruarent, ſed rurſus tacite & citra ſuſpicionem aliud molitur, ad id orationem comparans. Perſiſtit autem in exhortatione.

Videte fratres, ne quando ſit in aliquo veſtrum cor malum incredulitatis diſcedendi à Deo viuo.

Multa nobis cura & ſtudio opus eſt vt fidem ſeruemus, & non infidelitatis exitiale malum ſuſcipiamus. Ea enim ſeparat à Deo viuo.

Sed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies donec
A *hodie cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.*

Quotidie oportet eos qui viuunt ſui curam gerere, ne peccatum loco occupato in noſtro corde faciat impreſſionem. Hodie autem vocauit vitam præſentem.

Participes enim Chriſti effecti ſumus, ſi tamen initium ſubſtantiæ eius vſque ad finem firmum retineamus.

Cum Chriſto enim mortis fuimus participes per baptiſmum, & cum eo conſepulti fuimus in figura reſurrectionis, ſi quidem firmam fidem cõſeruauerimus. Eam enim appellauit initium ſubſtãtiæ. Per illam enim renouati, & Domino Chriſto coniuncti ſumus, & ſanctiſſimi ſpiritus gratiam accepimus. Deinde rurſus propheticam aſſumit orationem.

Dum dicitur, hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra, quemadmodũ in illa exacerbatione.

Iam verò eorum etiam meminit qui eo morbo laborarunt.

Quidam enim audientes exacerbauerunt? ſed non vniuerſi qui profecti ſunt ab Aegypto per Moſem.

B Primum legendum eſt per interrogationem: Secundum autem, non enuntiatiue, ſed per reſponſionem. Quæ enim ſequuntur, efficiunt vt ita intelligamus. Nam præter Chaleb Iephone & Ieſum Naue ſexcenta millia perierunt. Eos enim dicit, qui profecti fuerant ex Ægypto.

Quibus autem infenſus eſt quadraginta annis? Nonne illis qui peccauerunt, quorum cadauera proſtrata ſunt in deſerto? Quibus autem iurauit eos non introituros in requiem ipſius, niſi illis qui increduli fuerunt? Et videmus quòd non potuerunt introire in requiem ipſius, propter incredulitatem.

Cùm enim Deus præcepiſſet vt in promiſſam terram proficiſcerentur, illi contradicebant, timorem prætexentes, & inimicorum potentiam, & magnitudinem. Qua de cauſa Deus vniuerſorum cunctis in deſerto ſigillatim conſumptis, illorum filios pro illis introduxit. His interiectis vt per ea terreret, & vt datã ſpem expectarent efficeret, deinceps de quiete verba facit, dicens prophetam Dauid multis retro antè actis ſæculis eam nobis eſſe vaticinatum.

C

CAP. IIII.

Timeamus ergo, ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem eius exiſtimetur aliquis ex nobis deeſſe.

Renuntiauit nobis Dauid eſſe aliam quietem. Studeamos ergo illam aſſequi, ne ſimilia quæ illis acciderunt nobis accidant.

Etenim & nobis nuntiatum eſt quemadmodum & illis, ſed non profuit illis ſermo auditus, non admixtus fides ex ijs quæ audierunt.

Non ſufficit ad ſalutem verborum auditio, id enim conuenit cum fide ſuſcipere, & firmiter ſeruare. Quid enim iuuerit Dei promiſſio illos qui eam ſuſceperint, ſi non fideliter ſuſceperint, & in Dei potentia fiduciam ſuam collocauerint, & in Dei verbis veluti commiati & contemperati fuerint?

Ingredimur enim in requiem qui credidimus, quemadmodum dixit. Sicut iuraui in ira mea. Si introibunt in requiem meam.

nem. Confeſſionem autem noſtram, vocauit fi-
dem. Confitemur enim credere non ſolum in
Patrem & filium & ſpiritum ſanctum, ſed etiam
in reſurrectionem mortuorum, & in vitam æter-
nam, & in regnum cœlorum.

*Non enim habemus Pontificem, qui non poſſit com-
pati infirmitatibus noſtris, tentatum autem per omnia
pro ſimilitudine abſque peccato.*

Qui illo tempore crediderant, multas tenta-
tionum tempeſtates ſubierant. Eos ergo conſo-
latur, docens noſtrum Pontificem non ſolum vt
Deum noſſe noſtræ naturæ imbecillitatem, ſed
etiam, vt qui ſit homo, noſtrarum perpeſſionum
feciſſe periculum, vt qui peccato tantummodo
non fuerit affinis. Cùm autem hanc noſtram ſciat
imbecillitatem, & nobis fert quod conuenit au-
xilium, & nos iudicans, habita ratione imbecilli-
tatis feret in nos ſententiam.

*Accedamus ergo cum fiducia ad thronum gratia
eius: vt miſericordiam conſequamur, & gratiam inue-
niamus in auxilio opportuno.*

Vt Deus, Chriſtus Dominus habet regnum
Pſal. 44. naturale, thronum æternũ. Thronus enim tuus,
inquit, Deus in ſæculum ſæculi. Vt homo au-
tem, & Pontifex, & Apoſtolus confeſſionis no-
Pſal. 109. ſtræ audit, Sede à dextris meis. Eum vocauit thro-
num gratiæ diuinus Apoſtolus. Exiſtimo autem
eum etiam ſignificare humanitatem & elemen-
tiam qua vtens iudicabit. Hoc enim adiecit, vt
gratiam inueniamus in auxilio opportuno. In
præſenti enim vita accedentes, & puram ac ſin-
ceram fidem oſtendentes, in die iudicij clemen-
tiam aſſequemur. Deinde docet cauſam Sacerdo-
tij, & quanam de cauſa ipſum aliqui conſequun-
tur, & quid deceat Pontificem.

CAP. V.

*OMnis namque Pontifex ex hominibus aſſumptus,
pro hominibus conſtituitur in iis quæ ſunt ad
Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Qui
condolere poſſit iis qui ignorant & errant: quoniam &
ipſe circundatus eſt infirmitate: & propterea debet
quemadmodum pro populo, ita etiam & pro ſemetipſo
offerre pro peccatis.*

Dixerat, Non habemus Pontificem qui non
poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum
autem per omnia pro ſimilitudine abſque pecca-
to: neceſſariò ergo hæc quoque adiecit: docens
quòd etiam in lege non Angelus vt pro homini-
bus Sacerdotio fungatur electus eſt, ſed homo
pro hominibus eandem habens naturam, iiſdem
affectionibus obnoxius: ſciens naturæ imbecilli-
tatem: iis qui labuntur dans veniam: iis qui pec-
cant manum præbens: ex ſuis ea etiam quæ ſunt
proximorum conſiderans. Qua de cauſa etiam
lege conſtitutum eſt vt hoſtias non ſolum pro
populo ſed etiam pro ſe offerat.

*Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à
Deo quemadmodum & Aaron.*

Eſt enim legitimus Sacerdos, qui à Deo ordi-
nationem accipit. Ita enim etiam Aaron primus
Sacerdos accepit hanc dignitatem. Hæc autem
dixit diuinus Apoſtolus, non nobis Pontificatus
volens regulas oſtendere, ſed ad dicendum de
Pontificatu Domini viam muniens. Sapienter
ergo ſtatim ſubiunxit.

*Sic & Chriſtus non ſemetipſum glorificauit vt Pon-
A tifex fieret: ſed qui locutus eſt ad eum. Filius meus es
tu, ego hodie genui te. Quemadmodum & in alio loco Pſal. 2.
dixit. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Pſal. 109.
Melchiſedech.*

Quia enim erat ex alia tribu: ex Dauidica
enim genere ortus eſt, quod attinet ad humanita-
tem: ſciens Apoſtolus non credentium Iudæo-
rum mentis duritiem; ad Prophetica confugit
teſtimonia, & per ea quidem præclarè quod dixit
confirmauit: præclarè autem ac ſapienter oſten-
dit eum non appellari ſolum Pontificem, ſed
etiam filium, & nouum quendam & in primis ad-
mirabilem Pontificatum ſuſcepiſſe. Quoniam
autem dixerat hominem eadem cauſa pro homi-
nibus Pontificem creari, vt compateretur iis qui
ignorant & errant, quandoquidem ipſe quoque
eſt circundatus imbecillitate: oſtendit etiam
Chriſtum Dominum ſuſcepiſſe omnes humanæ
naturæ affectiones præter peccatum.

*Qui in diebus carnis ſuæ, preces ſupplicationéſque ad
eum qui poſſet illum ſaluum facere à morte, cum cla-
more valido & lachrymis offerens, exauditus eſt pro
ſua reuerentia, & quidem cum eſſet filius Dei, didicit
B ex iis quæ paſſus eſt obedientiam: & conſummatus, fa-
ctus eſt omnibus obedientibus ſibi cauſa vitæ æternæ,
appellatus à Deo Pontifex iuxta ordinem Melchiſe-
dech.*

Quis niſi valde emotæ mentis dixerit hæc di-
cta eſſe de diuina natura? Si enim beatus Paulus
mortem non metuebat, ſed cupiebat diſſolui &
eſſe cum Chriſto & iis qui ea quæ illi Hieroſoly-
mis euentura erant prædixerunt, & retinere ten-
tarunt, dixit, Quid fletis, & affligitis cor meum? Act. 21.
Ego enim non ſolum ligari, ſed etiam mori para-
tus ſum pro nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti:
quomodo Deus ſermo ſæculorum opifex, qui
nec conuerti nec mutari poteſt, & eſt ab omni af-
fectione liber, mortem timuit? Verum enimuero
de his prolixiore vti oratione extremæ fortaſſe
fuerit amentiæ. Inſignis enim eorum quæ dicta
ſunt humilitas, vel eos cogit qui diuinitati detra-
hunt, & eam blaſphemant, diuinitati nihil horum
tribuere. etenim vt hæc pateretur humanitas,
conceſſit diuinitas, vt diſcamus eum verè fuiſſe
hominem & humanam naturam ſuſcepiſſe, &
non viſione & apparitione fuiſſe diſpenſationis
C peractum myſterium. Si enim quamuis hæc ita
facta ſint, & Simon, & Menander, & Cerdon, &
Marcion, & Valentinus, & Baſilides, & Bardiſa-
nes, & Manes, ſuos docuerunt aſſeclas eum nihil
humanæ habuiſſe naturæ: clarum eſt plures hunc
errorem fuiſſe ſuſcepturos, ſi non humanas præ-
ter peccatum ſuſcepiſſet affectiones. Diem au-
tem carnis appellauit tempus mortalitatis, hoc
eſt, quando habuit corpus mortale. Dicit autem
precationem quam fecit in paſſione, dicens. Pa- Matth. 26.
ter, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Illud
autem, Didicit ex iis quæ paſſus eſt obedientiam,
poſuit Apoſtolus hyperbolicè. Obedientiam
enim nõ poſt paſſionem, ſed ante paſſionẽ oſten-
dit. Conſummationem autem ſeu perfectionem,
appellauit reſurrectionem & immortalitatem.
Hic eſt enim finis diſpenſationis. Hyperbolicè
autem poſuit omnes affectiones ſeu perpeſſiones,
non ſolum volens oſtendere veritatem humanæ
naturæ ſuſceptionis, ſed etiam confirmans illud
quod antè dixit, Non enim habemus Pontificem
qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris,

tentatum autem per omnia pro ſimilitudine ſine peccato. Vt ea ratione hortaretur eos ad quos A ſcripſit, in fide perſiſtere, & Pontificis miſericordiæ & clementiæ fidere. Facta autem rurſus Melchiſedech mentione, vult quidem oſtendere eius ſacerdotium eſſe maius Leuitico, videtur autem aliquantiſper differre propter eorum qui docebantur imbecillitatem. Huc enim dixit.

De quo nobis grandis ſermo, & ininterpretabilis ad dicendum: quoniam imbecilles facti eſtis ad audiendum.

Deinde etiam moderatam affert eorum reprehenſionem, & eam laude miſcet, vt vtilitatem per eam ſuſcipiant.

Etenim cum deberetis magiſtri eſſe propter tempus, rurſus indigetis vt vos doceamus quæ ſint elementa exordij ſermonum Dei: & facti eſtis quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo.

Elementa exordij ſermonum Dei, vocauit humiliores de Chriſto ſermones. Iis enim qui nondum fidem perfectam habebant, ea ſola quæ ad humanitatem pertinebant afferebant veritatis præcones. Ita beatus Petrus concionem habens inter Iudæos, ex auditorum imbecillitate doctri- B nam dimenſus eſt. Ieſum enim inquit, Nazare- *Actor. 2.* num virum approbatum à Deo in vobis virtutibus & prodigiis & ſignis, & reliqua quæ ſunt deinceps huic dicto conuenientia. Diuinus quo- *Actor. 17.* que Paulus Athenienſibus prædicationem afferens, non Deum, ſed virum Dominum Chriſtum *1. Cor. 3.* appellauit. Ita etiam ſcribens ad Corinthios, dixit. Lac vobis potum dedi, non cibum, nondum enim poteratis. In iis autem quæ antè ſcripta ſunt declarauit, quid nam lac vocauerit. Non enim iudicaui, inquit, aliquid ſcire inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, eumque crucifixum. Hoc etiam hic dicit. Et facti eſtis quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo. Quæ ſunt, inquit, humiliora cogimur de Chriſto dicere. Iis qui de eo ne hæc quidem admittunt, quomodo fieri poteſt vt quæ ſunt maiora tradantur? Deinde oſtendit differentiam perfecti & imperfecti.

Omnis enim qui lactis eſt particeps, expers eſt ſermonis iuſtitiæ. Paruulus enim eſt. Perfectorum autem eſt ſolidus cibus, eorum qui pro ipſa conſuetudine exercitatos habent ſenſus, ad diſcretionem boni & mali.

Et ætatibus oſtendit differentiam. Sicut enim C recenter natis infantibus lac præbere ſolemus, iis autem qui firmiores habent dentes, omni deinceps nutrimento veſci permittimus: ita iis qui infirmam habent fidem imbecillitati commoderatam doctrinam exhibemus. eos autem qui perfectam ſuſceperunt, vt perfectiorum dogmatum ac decretorum ſint participes curamus. Et apertius docens quidnam lac appellauerit, ſubiunxit.

CAP. VI.

QVapropter intermittentes inchoationis Chriſti ſermonem, ad perfectionem feramur.

Quiſnam eſt autē ſermo inchoationis Chriſti?

Non rurſus iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis & fidei ad Deum, baptiſmatum doctrinæ, impoſitionis quoque manuum, ac reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni. Et hoc faciemus ſiquidem permiſerit Deus.

Poſtquam dubitationis in fide eos inſimulauit, hoc enim lac vocauit, vt perfectionem perſe- A quantur, eique hæreant præcipit, & vt ſuper iam iacta fundamenta reliqua ædificent, non aliud de integro fundamentum iaciant. Fundamentum autem vocauit fidem: opera autem mortua improbitatem. Qui enim crediderunt, eorum tetrum odorem abhorrentes, & pœnitentia vtentes, accedunt ad diuinum baptiſmum, & per manum ſacerdotalem ſpiritus gratiam accipiunt, & in diuino baptiſmo reſurrectionis figuram ſuſcipientes, expectant communem omnium reſurrectionem, & futurum iudicium. Ea vocauit elementa ſermonum. Sicut enim qui puer edocet literas, primum docet characteres elementorum: ita pietatis veræque religionis doctores, hæc primum docent eos qui ad fidem accedunt. Dicit ergo diuinus Apoſtolus eſſe expetenda perfectiora & non rurſus de integro diſcenda pietatis elementa. Hoc autem, Et hoc faciamus, ſiquidem Deus permittat, coniunxit ei quod eſt ſuperius, Quapropter intermittentes inchoationis Chriſti ſermonem, ad perfectionem feramur. Et hoc faciamus ſi Deus voluerit, pro eo quod eſt, ſtudium adhibeamus, concupiſcamus, omnem pro B perfectione laborem ſuſcipiamus. Solet autem diuinus Apoſtolus diuinæ prouidentiæ omnia tribuere. Propterea adiecit, ſi Deus permittat. Ita etiam ſcribens ad Corinthios, dicit. Veniam autem ad vos, ſi Dominus voluerit. Poſuit autem baptiſmata pluraliter, non docens multa eſſe baptiſmata, ſed quia multi baptiſmi gratiam aſſequuntur. Quòd enim vnum prædicauit baptiſmum, docent quæ conſequuntur.

Impoſſibile enim eſt eos qui ſemel ſunt illuminati, guſtauerunt etiam donum cæleſte, & participes facti ſunt ſpiritus ſancti, guſtauerunt nihilominus bonum Dei verbum, virtuteſque ſæculi venturi, & prolapſi ſunt, rurſus renouari ad pœnitentiam, rurſum crucifigentes ſibimetipſis filium Dei, & oſtentui habentes.

Omnino, inquit, fieri non poteſt, vt qui ad ſanctiſſimum baptiſmum acceſſerunt, & gratiæ diuini ſpiritus fuerunt participes, & æternorum bonorum figuram acceperunt, rurſus accedant, & alium baptiſmum aſſequantur. Hoc enim nihil eſt aliud, quàm filium Dei rurſus crucifigere, & eadem qua prius affectus eſt rurſus ignominia af- C ficere. Sicut enim ipſe ſemel paſſionem ſuſtinuit, ita nos etiam ſemel oportet eius eſſe cum eo participes. Vnà autem cum eo per baptiſmum conſepelimur, & vnà cum eo reſurgimus. Fieri ergo non poteſt, vt dono baptiſmi rurſus fruamur. Chriſtus enim qui ſurrexit à mortuis, non am- *Rom. 6.* plius moritur. mors eius non amplius dominatur. Quod enim mortuus eſt, peccato ſemel mortuus eſt. Quod autem viuit, viuit Deo. Vetus quoque noſter homo vnà crucifixus eſt, mortis figura in baptiſmu ſuſcepta. Bonum autem Dei verbum vocauit promiſſionem bonorum. Virtutes autem futuri ſæculi vocauit baptiſmum, & gratiam ſpiritus, per ea enim poſſumus bona promiſſa conſequi. Hæc autem dixit diuinus Apoſtolus, docēs Iudæos qui crediderunt, ne exiſtimarent ſanctiſſimum baptiſmum eſſe ſimilem baptiſmis Iudaicis. Illi enim non ſoluebant peccata, ſed corporis ſordes quæ videbantur purgabant. Qua de cauſa & multa & frequenter adhibebantur. Hic autem vnus eſt, vt qui ſalutaris paſſionis & reſurrectionis typum habeat, & futuram reſurrectionem

nobis

nobis ante deſcribat. Nouatiani hæc verba in aciem producunt aduerſus veritatem, non intelligentes diuinum Apoſtolum non prohibuiſſe medicamenta pœnitentiæ, ſed diuini baptiſmi deſtitutionem docuiſſe. Vnde ſubiunxit, Rurſus crucifigentes ſibimetipſis filium Dei, & traducentes ac ignominia afficientes. Diuinum enim myſterium ignominia afficere, eſt eiuſdem bis eſſe participem. Quòd enim vbique prædicat pœnitentiam, teſtantur quæ ab ipſo ſcripta ſunt ad Corinthios, teſtantur etiam quæ ad Galatas. Quinetiam eiuſmodi dicta vbique diſſeminat. Nos autem veniamus ad ea quæ ſequuntur proximè interpretanda.

Terra enim ſuper ſe venientem ſæpe bibens imbrem, & germinans herbam opportunam illis à quibus colitur, accipit benedictionem à Deo: proferens autem ſpinas ac tribulos, reproba eſt ac maledicto proxima, cuius conſummatio eſt in combuſtionem.

Ex ſimilitudine oſtendit quænam bona percipiant, qui pietatis maturos fructus producunt: quid autem ſint paſſuri qui ſpinas germinant? Imbrem autem metaphoricè appellauit doctri-
Esa. 5. nam. Ita enim dixit Propheta Eſaias, vel Deus potius per Prophetam. Et præcipiam nubibus vt non pluant ſuper ipſum imbrem. Et etiam in di-
Ioan. uinis Euangeliis. Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Quia autem verbis vſus eſt acerbioribus, ſpinarum & ignis faciens mentionem, ex laude conſolationem adhibet.

Confidimus autem de vobis dilectiſsimi meliora, & viciniora ſaluti, tametſi ita loquamur.

Et ne videretur potius adulatione vti quàm veritate, ea quæ ab eis rectè facta fuerant in memoriam reuocat, eos ad res diuinas alacriores ea ratione efficiens.

Non enim iniuſtus Deus vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis, quam oſtendiſtis in nomine ipſius, qui miniſtraſtis ſanctis, & miniſtratis.

Si hæc ergo de eis cognouiſti, cur eos vocas ſegnes, pigros, paruulos ac viles?

Cupimus autem vnumquemque veſtrum eandem oſtendere ſolicitudinem ad expletionem ſpei vſque in finem: vt non ſegnes efficiamini, verum imitatores eorum qui fide ac patientia hæreditabunt promiſsiones.

Per hæc quæ dicit, innuit eos ab initio quidem magnam oſtendiſſe patientiam animíque conſtantiam: ſed eam obtudiſſe frequentes & ſe inuicem excipientes aduerſariorum tempeſtates. Quinetiam ſuam in eos oſtendit beneuolentiam. Cupio enim, inquit, & valde deſidero vos ſemper videre cum illa alacritate animi & promptitudine. Hoc autem ita erit, ſi abſque omni dubitatione, quæ vobis probatæ ſunt futurorum bonorum ſpes retinueritis, ad eos qui per fidem illuſtres euaſerunt ſanctos reſpicientes: qui per multam tolerantiam & animi fortitudinem bona promiſſa conſecuti ſunt. Et poſt collationem quidem, facit plurium mentionem: interim autem Abraham Patriarcham in medium adducit, & oſtendit eum quidem diuina promiſſa accepiſſe, ſed longiſſimo pòſt tempore eorum finem vidiſſe.

Abrahæ namque promittens Deus, quoniam nemi-
22. *nem habuit per quem iuraret maiorem, iurauit per ſemetipſum dicens, Niſi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te. Et ſic longanimiter ferens, adeptus eſt repromiſsionem.*

Oſtendit veritatem eius qui eſt pollicitus:
A Deus enim, inquit, erat, qui ſe nihil habebat ſuperius, & teſtimonium eſt iuſiurandum, iurauit enim per ſemetipſum, ſed tamen licet & ſit pollicitus, & hoc fecerit cum iureiurando, non tamen ſtatim impleuit promiſſa: ſed magna opus habuit tolerantia Patriarcha, & plurimo tempore quod præteriit. Ita dixit veritatem promiſſi. Docet etiam quanam de cauſa iurauerit, & cur id per ſeipſum fecerit.

Homines enim per maiorem ſe iurant: & omnis controuerſiæ eorum finis ad confirmationem, eſt iuramentum.

Mos eſt hominibus ea quæ dicunt confirmare iureiurando, eis etiam mos eſt iurare per maiores.

In quo abundantius volens Deus oſtendere pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilij ſui, interpoſuit iuſiurandum.

Ea de cauſa Deus dicto ſuo iuſiurandum adiecit, volens oſtendere promiſſi veritatem, & quod fieri non poſſet vt poſt iuſiurandum aliud ſtatueret.

B *Vt per duas res immobiles, quibus impoſsibile eſt mentiri Deum, fortiſsimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem.*

Duas res dixit, ſermonem & iuſiurandum. Etenim ſolo ſermone vtens Deus, implet promiſſionem, multo autem magis ſermoni iuſiurandum coniungens. Hoc autem, inquit, fecit nobis addens animum, & vt diuina promiſſa expectaremus efficiens, & non diffideremus, quoniam non videmus promiſſa. Spes enim quæ videtur, non eſt ſpes.

Quam ſicut anchoram habemus animæ (nempe ſpem) tutam ac firmam, & incedentem vſque ad interiora velaminis.

Velamen cœlum vocauit. Regnum enim cœlorum ſe Dominus daturum eſt pollicitus iis qui in ipſum crediderint. Illa, inquit, bona ſperamus, hãc ſpem tenemus veluti ſacram anchoram. Anchora enim in profundo abſcõſa, non ſinit vt noſtræ animæ conquaſſentur. Aliunde etiam oſtendit certam & cui contradici non poſſit ſpem bonorum.

Vbi præcurſor pro nobis introiit Ieſus.

C Propter nos, inquit, homo factus eſt, propter nos corpus morti tradidit, mortéque fracta ac profligata, in cœlos aſcendit, eorum qui dormierunt effectus primitiæ. Maiorem autem nobis dedit fiduciam appellatione præcurſoris. Si eſt enim noſter præcurſor, & pro nobis aſcendit: vt nos quoque ſequamur neceſſe eſt, & aſcenſum conſequamur. Hoc etiam dixit Dominus Apo- Ioan. 14.
ſtolis. Multæ manſiones apud Patrem meum. Si autem non dixiſſem vobis quòd vadam, & parabo vobis locum. Et ſi iuero, & parauero vobis locum, rurſus veniam ad vos, & aſſumam vos ad meipſum, vt vbi ſum ego, & vos ſitis. Ita etiam hic. Vbi Præcurſor pro nobis Ieſus. Et redit etiam ad inſtitutum ſermonem de Pontificatu.

Secundum ordinem Melchiſedech Pontifex factus in æternum.

Hoc ex prophetico cepit teſtimonio. Tu es Pſal. 109.
enim, inquit, Pontifex in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Eſt autem Pontifex in æternum, non quòd hoſtias & ſacrificia offerat. Suum enim corpus ſemel obtulit: ſed vt interceſ-

ſor, qui eos qui credunt ad Patrem adducit. Per eum enim, inquit, habuimus acceſſum ambo ad Patrem. Iam verò ipſe quoque Dominus dixit in Euangeliis. Nemo venit ad Patrem niſi per me. Sciendum autem eſt diuinum Apoſtolum meminiſſe iuriſiurandi facti Abraham: vt oſtenderetur immutabilitas diuini conſilij. Etenim ad probandam Pontificatus ſecundum ordinem Melchiſedech ſtabilitatem viam munit. Namque hic etiam ei quod dictum adiunctum eſt iuſiurandum. Quam autem comparationem ſæpe facere parturit, incipit facere in præſentia, & primum hiſtoriam Melchiſedech in memoriam reuocat.

Ioan. 14.

CAP. VII.

Gen. 14.

Hic enim Melchiſedech rex Salem, ſacerdos Dei ſummi, qui obuiauit Abrahæ regreſſo à cæde Regum, & benedixit ei, cui & decimas omnium diuiſit Abraham.

Videtur quidem narrando verba facere. ſed iam incipit confirmare id quod eſt propoſitum. Ea enim de cauſa oſtendit etiam Abraham benedici, & ſpoliorum offerre decimas: vt oſtendat vel Patriarchā ipſi figuræ cedere. Deinde etiam ex nominibus oſtendit eius magnitudinem.

Primum quidem qui interpretatur Rex iuſtitiæ: deinde autem & Rex Salem, quod eſt Rex pacis.

Hoc nomen Melchiſedech Hebræorum & Syrorum lingua ſignificat idem quod Rex iuſtitiæ. Is autem Rex erat Salem. Salem autem exponitur Pax. Per hæc ergo vult oſtendere eum eſſe typum Christi Domini. Ipſe enim eſt, vt dicit Apoſtolus, pax noſtra. Ipſe appellatus eſt, vt inquit Propheta, iuſtitia noſtra.

Sine patre, ſine matre, ſine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, aſſimilatus autem filio Dei, manet Sacerdos in perpetuum.

Abrahæ & multorum aliorum genealogiam diuina recenſuit ſcriptura, tam eorum qui illum præceſſerunt, quàm eorum qui poſtea ſecuti ſunt, & illius patrem, & auum, & abauum, & illius maiores. Porrò autem adiecit etiam quòd tot annos natus genuit: & rurſus cùm tot annos natus eſſet, mortuus eſt. Melchiſedech autem nec Patrem nec genus docuit diuina ſcriptura: & neque quanto tempore vixerit: neque quando vnquam vitæ finem ceperit. Ea ergo ratione eſt ſine patre, & ſine matre, & ſine genealogia, neque initium dierum, nec vitæ finem habens. Diuina enim ſcriptura nihil horum nos docuit. Dominus autem Christus natura & verè habet vnūquodque horum. Eſt enim ſine matre, vt Deus, ex ſolo eſt enim Patre genitus. Sine Patre autem, vt homo, ex ſola enim matre virgine per partum editus eſt. Sine genealogia eſt, vt Deus. Non enim habet opus genealogia, qui eſt ex ingenito patre genitus. Non habuit initium dierum, eſt enim æterna generatio. Neque vitæ habet finem. immortalem enim habet naturam. Ea de cauſa non Dominum Chriſtum, ſed Melchiſedech Chriſto aſſimilauit. Ille enim eſt huius typus. Hic verò typi veritas. In ſacerdotio autem non Melchiſedech Chriſtum Dominum imitatus eſt: ſed dominus Chriſtus Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Eſt enim hominis fungi ſacerdotio, Dei verò ea quæ offeruntur ſuſcipere.

A Sed tamen homo factus vnigenitus Dei filius, Sacerdos etiam noſter factus eſt ſecundum ordinem Melchiſedech, non cum aliqua dignitatis acceſſione, ſed diuina celata dignitate, & pro ſalute noſtra ſuſcepta humilitate. Ita agnus vocatus eſt, & peccatum & maledictum, & via, & porta, & eiuſmodi plurima. Porrò autem dixit de Melchiſedech, quòd manet Sacerdos in æternum, quoniam ad filios non tranſmiſit Sacerdotium, quemadmodum Aaron, Eleazar & Phinees. Qui hanc enim hęreditatem ad alium tranſmittit, videtur quodammodo priuari dignitate, cùm eam alius exerceat. Aliam quoque habet intelligentiam. Quemadmodum enim Moſem non ſolum appellamus legiſlatorem, ſed etiam ipſam legem: ita etiam Melchiſedech nominamus & perſonam, & rem ipſam, nempe Sacerdotium. Ipſum autem habet Chriſtus Dominus, qui vitam habet quæ nunquam deſinet.

Intuemini autem quantus ſit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha.

Dignitatis Abrahæ non ſine cauſa meminit, ſed volens oſtendere ipſam Sacerdotum radicem B eſſe bonorum fundamentum. Quapropter gentes benedictionem accipiunt, & prædæ decimam Melchiſedech obtulerunt.

Et quidem de Filiis Leui Sacerdotium accipientes, mandatum habent decimas ſumere à populo ſecundum legem, id eſt, à fratribus ſuis, quanquam & ipſi exierint de lumbis Abrahæ.

Tanta eſt autem, inquit, Sacerdotij dignitas, vt qui ſunt ex lege Sacerdotes, etiam ab iis qui ſunt eiuſdem generis, tribúſque ac cognationis decimas accipiant, etſi ab eodem parente ſe originem duxiſſe glorientur.

Cuius autem generatio non annumeratur in eis, decimas ſumpſit ab Abraham, & hunc qui habebat repromiſſiones benedixit.

Qui ergo ſunt ex lege Sacerdotes, decimas à contribulibus exigunt. Hic autem qui erat alius generis, decimas accepit ab ipſo Patriarcha: & ei qui diuinas accepit promiſſiones, benedictionem reddidit. Interpretatus eſt etiam illud, ſine genealogia. Dixit enim generationem Melchiſedech non fuiſſe ab eis numeratam. Clarum eſt ergo illum non fuiſſe verè ſine genealogia, ſed in fi- C gura.

Sine vlla autem contradictione, quod minus eſt à meliore benedicitur.

Hoc autem eſt citra vllam dubitationem, & abſque omni controuerſia, quòd maiores ſoliti ſunt benedicere minoribus.

Et hic quidem decimas morientes homines accipiunt, ibi autem conteſtatus quòd viuit.

Hoc ex Prophetico poſuit teſtimonio. Tu enim, inquit, es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Quia autem conſentaneum erat dicere Iudæos Abraham non fuiſſe Sacerdotem, & iure decimas obtuliſſe, & benedictionem accepiſſe. Aaron autem Sacerdotij dignitatem accepit, & illius genus poſt ipſum diuinæ fuit gratiæ particeps, ingenioſe & ſubtiliter oſtendit illos etiam per Patriarcham obtuliſſe decimas.

Et, vt ita dictum ſit, per Abraham & Leui qui decimas accepit, decimatus eſt. Adhuc enim in lumbis Patris erat, quando obuiauit ei Melchiſedech.

Nondum fuerat pater Iſaac, quando Patriarcha

cha accepit benedictionem Melchiſedech. Adhuc ergo in ſe habebat ſementem & materiam liberorum procreationis. Ex Iſaac autem procreatus eſt Iacub, ex illo autem Leui. In illo ergo, inquit, erat Leui, quando & decimas obtulit, & accepit benedictionem. Neceſſe eſt ergo ipſum & fuiſſe decimatum, & benedictionis fuiſſe participem. Deinde rurſus alia ratione id quod dicit probare aggreditur, & fretus iis quæ affert, quæ ſunt eiuſmodi vt iis contradici non poſſit, oſtendit ceſſare quidem Leuiticum ſacerdotium: id autem quod eſt ſecundum ordinem Melchiſedech, eius loco induci, & ſimul incipit ſeminare doctrinam noui teſtamenti.

Si ergo conſummatio per ſacerdotium Leuiticum erat, populus enim ſub ipſo legem accepit, quid adhuc neceſſarium fuit ſecundum ordinem Melchiſedech alium ſurgere ſacerdotem, & non ſecundum ordinem Aaron dici?

Si perfectionem, inquit, habuit Sacerdotium quod eſt ex lege, per ipſum enim implebantur omnia legitima, quid ſibi vult datio alterius? Cur autem non ſecundum ordinem Aaron, ſed ſecundum ordinem Melchiſedech id ſe daturum eſt pollicitus? Atqui per illud implebantur legitima. Illud enim offerebat ſacrificia. Illud id quod erat pollutum expurgabat. Per illud, feſtorum præcepta implebantur. Hoc enim dixit illud, Populus ſub ipſo legem acceperat. Poſtquam ſic oſtendit mutationem Sacerdotij, oſtendit etiam legis ceſſationem.

Tranſlato enim Sacerdotio, neceſſe eſt vt & legis tranſlatio fiat.

Lex coniuncta eſt Sacerdotio. Neceſſe enim eſt vt ceſſante Sacerdotio, id ipſum legi quoque accidat.

In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu fuit, de qua nullus altario præſto fuit.

Dicit etiam nomen tribus.

Manifeſtum enim eſt quòd ex Iuda ortus ſit Dominus noſter: in qua tribu nihil de ſacerdotibus Moſes locutus eſt.

Illud Manifeſtum, poſuit pro eo cui contradici non poſſit. Etenim cùm magi veniſſent, & Herodes interrogaſſet Iudæos vbi nam Chriſtus naſcitur, dixerunt in Bethleem Iudææ, deinde etiam dictum ſuum confirmarunt ſcripturæ teſtimonio. Scriptum eſt enim. Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam es minima in principibus Iuda. Ex te enim egredietur mihi dux qui regat populum meum Iſraël. Ex ea autem, inquit, nullus eſt renunciatus Sacerdos. Quinetiam Ozias qui Sacerdotij munus temere inuaſit, lepram arrogantiæ ſuæ pœnam ſuſcepit. Eſt autem iure admirandum œconomiæ myſterium. Quemadmodũ enim Chriſtus Dominus, qui eſt Rex æternus, Pontifex noſter appellatus eſt: ita etiam tribus Iuda, quæ prius erat regia, Sacerdotium per Dominum adepta eſt.

Mich. 5.

4.Reg.14.

Et amplius adhuc manifeſtum eſt: ſi ſecundum ſimilitudinem Melchiſedech exurgat alius Sacerdos, qui non ſecundum legem mandati carnalis factus eſt, ſed ſecundum virtutem vitæ inſolubilis. Conteſtatur enim, Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.

Ex alio etiam, inquit, oſtendi poteſt huius & illius ſimilitudo. Quemadmodum enim ille non habuit ſucceſſores Sacerdotij: ita nec hic

A ipſum ad alios tranſmittet. Carnale enim mandatum hoc vocauit, vtpote leges, propterea quòd ſunt homines mortales, præcipientes, vt poſt mortem Pontificis, illius filius excipiat ſacerdotium. Exiſtimo autem per id quod dictum eſt etiam aliud ſignificari. Corpus enim omnino Sacerdotes repurgabant, id aſpergentes & lauantes, pro eo ſacrificia offerebant. Neque enim pro homicidis, neque pro iis qui matrimonia aliena violant, ſacrificia offerre conſueuerunt, ſed pro iis qui ſeminis profluuio laborant, & leproſis, & iis qui tangunt oſſa mortuorum. Deinde reuertitur ad ceptam de lege orationem.

Reprobatio quidem fit præcedentis mandati propter infirmitatem eius & inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex. introductio vero melioris ſpei, per quam proximamus ad Deum, & quantum eſt non ſine iureiurando.

Ceſſat inquit, lex, introducitur autem ſpes meliorum. Illa autem ceſſat, non vt mala, vt eſt inſana Hæreticorum ſententia, ſed vt imbecilla, & quæ non poteſt perfectam afferre vtilitatem. Notandum autem eſt quòd quæ ſunt legis ſuper-

B uacanea, ea vocat imbecilla & inutilia, circuncitionem, ſabbatum, & quæ ſunt his ſimilia. Quæ ſunt autem legis neceſſaria, nouum quoque teſtamentum etiam cum incremento ea ſeruare præcipit. Pro illis ergo accepimus ſpem futurorum bonorum. Ea nos Deo familiares efficit. Iuſiurandum autem nobis confirmat Dei promiſſionem.

Alij quidem, ſine iureiurando Sacerdotes facti ſunt. Hic vero cum iureiurando per eum qui dixit ad illum, Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum. Tu es Sacerdos in æternum.

Quoniam enim idem etiam eos qui in lege erant Sacerdotes ordinauit, illis autem ceſſare iuſſis, pro illis alium renuntiauit: neceſſario dixit cum quidem illos conſtituiſſe abſque iureiurando: in hoc autem etiam iuſiurandum adiecit. Ne ergo exiſtimetis fore vt hoc ſacerdotium ſicut illud deſinat, & rurſus aliud eius loco ſurrogetur. Eiuſmodi enim ſuſpicionem excludit iuſiurandum quod datum eſt.

In tantum melioris teſtamenti ſponſor factus eſt Ieſus.

C Poſtquam oſtendit Sacerdotium legi eſſe coniunctum: deinde ceſſare quidem Leuiticum, exortum autem eſſe id quod eſt ſecundum ordinem Melchiſedech, audacter deinceps nouum teſtamentum aperit: & pronuntiat id tanto eſſe veteri præſtantius, quanto priori ſacerdotio ſecundum melius apparuit. Quoniam autem nouum teſtamentum regnum cœlorum pollicebatur, & mortuorum reſurrectionem, & vitam æternam: eorum autem nihil adhuc viſum fuerat, iure eius ſponſorem ſeu fideiuſſorem Dominum Ieſum nominauit, qui per ſuam quidem reſurrectionem, reſurrectionis noſtræ ſpem confirmauit: ſuam autem reſurrectionem per miracula quæ fiebant ab Apoſtolis tradidit. Deinde rurſus etiam ex alio oſtendit ſuperius eſſe hoc ſacerdotium.

Et alij quidem plures facti ſunt Sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere: Hic autem eo quod maneat in æternum, perpetuum habet ſacerdotium.

Qui ex lege, inquit, ſunt Sacerdotes, habent

mortalem naturam. Qua de cauſa non poſſunt perpetuò fungi Sacerdotio, ſed habent filios Sacerdotij ſucceſſores. Hic autem cùm ſit immortalis, non tranſmittit ad alium munus Sacerdotij.

Vnde & ſaluare in perpetuum poteſt accedentes per ipſum ad Deum: ſemper viuens ad interpellandum pro nobis.

Vel ipſa verborum humilitas exclamat nihil horum pertinere ad Chriſti diuinitatem. Non enim propterea viuit vt interpellet pro nobis. Illius enim vita eſt expers & principij & finis. Hæc ergo ſunt intelligenda quo ad humanitatem. Quemadmodum enim paſſionem pro nobis ſuſtinuit, ita etiam interpellat pro nobis. Et tamen humilitati coniunxit etiam altitudinem diuinus Apoſtolus. Dixit enim ipſum nos ſeruare, & ſalutem perfectam præbere.

Talis enim decebat vt nobis eſſet Pontifex: ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cælis factus.

Exiſtimo vel eos qui veritati contraria ſentiunt, confeſſuros hæc eſſe humanitatis propria, non diuinitatis. Vt enim alia prætermittam, illud Excelſior cœlis factus, quomodo Deo verbo B conuenerit, qui eſt omnia fabricatus? Significat autem id quod dicitur eum qui poſt paſſionē ſupra cœlos peruaſit. Deus autem ſermo habet naturam quæ nequit circumſcribi. Ergo hæc etiam Domino Chriſto attribuemus vt homini, non eum aliquem alium à Deo verbo intelligentes, ſed ſcientes quid ſit diuinitatis, quid humanitatis proprium.

Qui non habet neceßitatem quotidie, quemadmodum Sacerdotes, prius pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi, hoc enim fecit ſemel ſe offerendo.

Duo poſuit quæ non habebant qui erant Sacerdotium conſecuti. Illi enim & aſſiduè hoſtias offerebant, & pro ſeipſis ſacrificabant, vt qui etiam ipſi delinquerent, vt homines. Qui ſunt autem peccatis obnoxij, non tanta vtuntur libertate dicendi. Hic autem neutrum eorum facit, hoc quidem, quoniam nulli eſt peccato affinis: Illud verò, vtpote quod vnum ſacrificium ad ſalutem ſufficerit. Et illi quidem alias offerebant hoſtias. Hic verò ſuum ipſius corpus obtulit, vt qui fuerit & ſacerdos, & hoſtia, & vt Deus, cum Patre & ſpiritu donum ſuſcipiat.

Lex enim homines conſtituit ſacerdotes infirmitatem habentes.

Talis eſt enim natura hominum.

Sermo autem iuriſiurandi qui poſt legem eſt, filium in æternum perfectum.

Vnigenitus filius habet perfectionem, quæ concurrit cum generatione. Ipſum enim perfectum genuit pater. Et hoc itaque etiam intelligendum eſt quo ad humanitatem. Perfectum enim hic dicit immortalem. Nec tamen eſt alius filius intelligendus ab eo qui eſt natura filius, ſed idem qui eſt & natura filius, vt Deus, & qui eandem rurſus accipit appellationem, vt homo.

CAP. VIII.

Capitulum autem ſuper ea quæ dicuntur: Talem habemus Pontificem, qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in cælis, ſanctorum miniſter, & tabernaculi veri, quod fixit Deus, & non homo.

Maximum honorem poſtremum reliquit, & A oſtendit eum ſedere in dextra maieſtatis. Sacerdotum enim parens Aaron, qui Pontificatus munus primus ſuſcepit, cum timore & horrore diuinum introibat tabernaculum. Hic autem ſedet à dextris. Adiecit autem illud λειτουργὸς, hoc eſt Sacerdotalis muneris miniſter, quoniam de Pontifice loquitur. Quonam enim munere ſacerdotali fungitur, qui ſeipſum ſemel obtulit, & non offert amplius ſacrificium? Quomodo autem fieri poteſt, vt idem ſimul & ſedeat, & ſacerdotali officio fungatur? Niſi forte dixerit quiſpiam eſſe munus ſacerdotale, ſalutem quam vt Dominus procurat. Tabernaculum autem vocauit cœlum, cuius eſt ipſe opifex, quem vt hominem dixit Apoſtolus fungi ſacerdotio.

Omnis enim Pontifex ad offerendum munera & hoſtias conſtituitur. Vnde neceſſe eſt & hunc habere aliquid quod offerat.

Proprium eſt Pontificis offerre dona Deo vniuerſorum. Ea de cauſa homo factus vnigenitus, cùm noſtram naturam ſuſcepiſſet, eam pro nobis obtulit.

Si ergo eſſet ſuper terram, nec eſſet ſacerdos: cùm eſſent qui offerrent ſecundum legem munera, qui exemplari & vmbræ deſeruiunt cæleſtium.

Hæc poſuit vt reſponderet ac ſe defenderet, docens ſe non legem reprehendere, ſed illam etiā venerandam ducere, vt quæ habeat figuram cœleſtium. Ea de cauſa dixit, quòd ſuperuacaneum eſſet eum in terra agentem vocare Sacerdotem, ſi ij qui ſunt ex lege ſacerdotes legalem cultum impleant. Si ergo & ſacerdotium quod eſt ex lege, finem accepit, & ſacerdos qui eſt ſecundum ordinem Melchiſedec, obtulit ſacrificium, & effecit vt alia ſacrificia non eſſent neceſſaria, cur noui teſtamenti ſacerdotes myſticam liturgiam ſeu ſacrificium peragunt? Sed clarum eſt iis qui ſunt in rebus diuinis eruditi, nos non aliud ſacrificium offerre, ſed illius vnius & ſalutaris memoriam peragere. Hoc enim nobis præcepit ipſe Dominus. Hoc facite in meam recordationem, vt per figurarum contemplationem, earum quæ pro nobis ſuſceptæ ſunt perpeſſionum recordemur, & in benefactorem beneuolentiam conſeruemus & futurorum bonorum perceptionem expectemus. Poſtquam autem diuinus Apoſtolus C vocauit cœleſtium vmbram cultum legalem, ſcripturæ teſtimonio confirmat id quod dixit.

Sicut reſponſum eſt Moſi, cum conſummaret tabernaculum. Vide, inquit, omnia facias ſecundum exemplar, quod tibi oſtenſum eſt in monte. Exod. 25.

Cùm enim illi quaſdam figuras in monte oſtendiſſet, iuſſit vt eis ſimilia conſtrueret. Sunt ergo vetera figuræ cœleſtium. Hoc enim ſubiungit.

Nunc autem melius ſortitus eſt miniſterium quanto & melioris teſtamenti mediator eſt, quod in melioribus repromißionibus ſanctum eſt.

Breuiter oſtendit excellentiam. Vetus enim teſtamentum habebat corporales promiſſiones adiunctas, terram fluentem lacte & melle, & oliuetorum & vinetorum terram, & filiorum multitudinem, & quæ ſunt his ſimilia. Nouum autem, vitam æternam, & regnum cœlorum. Cùm Leuitico ſacerdotio excellentius eſſe oſtendiſſet id quod eſt ſecundum ordinem Melchiſedech, apertè deinceps certamen ſuſcipit pro nouo teſtamento.

Nam ſi illud prius culpa vacaſſet, non vtique ſecundi locus inquireretur.

Illud autem, A reprehenſione alienum, poſuit pro eo quod eſt, Perfectum, id eſt, ſufficiens ad perfectionem, efficiens vt nulli ſint reprehenſioni affines qui eo vtuntur. Quoniam autem hoc ſufficiebat ad eos percellendos, qui legitimam vitæ inſtitutionem amplectebantur, Hieremiam prophetam vocat ad eius quod dictum eſt teſtimonium, & dicit.

Vituperans enim eos dicit. Ecce dies veniens, dicit Dominus, & conſummabo ſuper domum Iſrael, & ſuper Hier. 31. *domum Iuda teſtamentum nouum, non ſecundum teſtamentum quod fecit Patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, vt educerem illos de terra Ægypti, quoniam ipſi non permanſerunt in teſtamento meo, neglexi eos dicit Dominus. Quia hoc eſt teſtamentum, quod diſponam domus Iſrael, poſt dies illos, dicit Dominus. Dabo leges meas in mentem eorum, & in corde eorum ſuperſcribam eas, & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum, & non docebit vnuſquiſque proximum ſuum, & vnuſquiſque fratrem ſuum, dicens. Cognoſce dominum. Quoniam omnes ſcient me à minore vſque ad maiorem eorum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum iam non memorabor.*

Hoc poſtquam adduxit teſtimonium, valde admirabiliter & breuiter legem eiicit, & dicit.

Dicendo autem nouum, veterauit prius. Quod autem antiquatur & ſeneſcit, prope interitum eſt.

Mortalibus enim hominibus lex conuenit, nouum autem teſtamentum æternam nobis vitam pollicetur. Iure ergo illud quidem conſenuit: Hoc autem manet perpetuò nouum, vt quod ſit coniunctum ſæculis quæ non ſeneſcunt. Hoc etiam apertè docuit Prophetia, dicens. Non docebit vnuſquiſque proximum ſuum, & vnuſquiſque fratrem ſuum, dicens. Cognoſce dominum. Quo- Hier. 31. niam omnes ſcient me à paruo vſque ad magnum eorum. Hoc autem nequaquam factum eſt in vita præſenti: ſed fiet in illa. Qui enim infidelitatis tenebris ſunt adhuc circundati, videbunt illic veritatem, & exeiudentur, vt eſt vox diuina. Quia autem vmbram cœleſtium appellauit cultum qui eſt ſecundum legem, in iis quæ antè explicata ſunt eam contexit orationem.

C A P. IX.

H*Abuit quidem & prius iuſtificationes cultura.*

Ita appellauit mandata, quatenus faciebant ad cultum diuinum. Ita etiam dicit beatus David. Iuſtificationes tuas doce me. Quinetiam Pſal. 118. ipſe legiſlator. Hæc ſunt iudicia & iuſtificationes, quas locutus eſt Dominus filiis Iſraël. Sed antè alia omnia loquitur de tabernaculo.

Et Sanctum ſæculare.

Tabernaculum ita appellauit, vt quod totius mundi figuram teneat. Velo enim intermedio diuidebatur in duas partes, & hæc quidem appellabatur ſancta, illa verò ſancta ſanctorum. Et ſancta quidem imitabantur vitam quæ in terra agitur. Sancta autem ſanctorum, formam ac rationem vitæ quæ agitur in cœlis. Ipſum autem velum vſum firmamenti implebat. Duos enim eſſe cœlos diuina nos ſcriptura docuit, quorum primum quidem cum terra Deus fabricatus eſt. Secundum Gen. 1. autem ſecundo die fecit, cùm dixit, Fiat firmamẽtum in medio aquæ. Deinde ſubiunxit. Et vocauit Deus firmamentum cœlum. Ita etiam dicit Pſal. 113.
A beatus David, Cœlum cœli Domino. Hoc enim cœlum eſt quidem noſtrum tectum. Poteſtatibus autem, quæ ſub aſpectum non cadunt, eſt loco ſoli ſeu pauimenti. Quemadmodum ergo hoc cœlum ea quæ ſunt interne ſeiungit à ſupernis: ita velum in medio tabernaculi extentum, ſeparabat à ſanctis ſancta ſanctorum.

Tabernaculum enim factum eſt primum, in quo erant candelabra & menſa, & propoſitio panum, quæ dicitur ſancta.

Sancta Græcè eſt ἅγια, quod legendum eſt cum accentu acuto in antepenultima. Ita enim nos docet intelligendum eſſe alterum nomen.

Poſt velamentum autem ſecundum, tabernaculum, quod dicitur ſancta ſanctorum, aureum habens thuribulum, & arcam teſtamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua vrna aurea habens manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulæ teſtamenti. Superque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium. De quibus non eſt modo dicendum per ſingula.

Per propitiatorium & Cherubim id oſtendit habere typum cœleſtium: Per candelabrum autem & menſam præſentem vitam ſignificauit.

B *His vero ita compoſitis, in priore quidem tabernaculo ſemper introibant ſacerdotes, ſacrificiorum officia conſummantes, in ſecundum autem, ſemel in anno ſolus Pontifex, non ſine ſanguine, quem offerret pro ſua & populi ignorantia.*

Intincto enim in ſanguine digito propitiatorium aſpergere iuſſus eſt.

Hoc ſignificante Spiritu ſancto nondum propalatam eſſe ſanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente ſtatum.

Ea de cauſa, inquit, non licebat multis ingredi ſancta ſanctorum, quòd cultus ex lege adhuc vigeret. Sciendum eſt autem quòd cùm Deus hæc ita fieri iuſſiſſet, diuinus Apoſtolus dixit ſpiritum ſanctum hęc ita ſignificaſſe, oſtendens dignitatem ſpiritus.

Quæ parabola eſt temporis inſtantis, iuxta quam munera & hoſtiæ offeruntur, quæ non poſſunt iuxta conſcientiam perfectum facere ſeruientem ſolummodo in cibis & in potibus, & in variis baptiſmatibus, & iuſtitiis carnis vſque ad tempus correctionis impoſitis.

Per ſimilitudinem, inquit, docemur per taber-
C naculum, legem eſſe huic vitæ vtilem, & conuenientem iis qui mortalem adhuc habent naturam. Ea de cauſa Sacerdotes quidem in primum ingrediebantur tabernaculum, & cultum eis lege conſtitutum & adorandi ritum peragebant. In ſancta autem ſanctorum, minime, ſed ſolus ingrediens Pontifex, implebat figuram Chriſti Domini qui primus aſcendit in cœlum, & effecit vt ad ipſum nobis pateret aditus. In his quoque nos apertè docuit ſe non totam legem eiicere, ſed ea ſolum quæ conſtituta ſunt de cibo & potu, de eo qui ſeminis profluuio laborat, de leproſo, de puerpera, & de fluxu ſanguinis, & ſimilibus. Ij enim abluebantur, & aſperſionibus mundabantur. Nihil autem eorum poterat mundam efficere conſcientiam. Vnumquodque autem eorum non ſine cauſa datum eſt, ſed ad aliquem vſum, quem dicere non eſt præſentis temporis. Erant tamen hæc omnia ad tempus, & tempus perfectionis expectabant. Hoc. n. dicit illud vſque ad tempus correctionis impoſita. Poſtquam eorum ſic oſtendit imbecillitatem, ea quæ ſunt noui teſtamenti cum

eis comparat.

Chriſtus autem aßiſtens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manu factum, id eſt, non huius creationis, neque per ſanguinem hircorum aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta.

Tabernaculum non manu factum, hic humanam appellauit naturam, quam ſuſcepit Chriſtus Dominus. Neque enim lege matrimonij facta eſt, ſed ſpiritus ſanctus tabernaculum conſtruxit. Illud autem, Non huius creaturæ, pro eo quod eſt, Non ex lege naturæ, quæ in creatura verſatur. Obtulit autem pro nobis non ſanguinem taurorum & hircorum, ſed proprium ſanguinem, & per eum ſanguinem in cœlum aſcendit. Non vt Pontifices ſemel in anno, ſed æterna ſemel ſalute inuenta. Redemptionis enim noſtræ pretium factus, liberauit nos omnes à mortis poteſtate. Deinde exemplo eius quod dictum eſt veritatem oſtendit.

Si enim ſanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aſperſus, inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis: quanto magis ſanguis Chriſti, qui per ſpiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis ad ſeruiendum Deo viuenti? B

Si enim animalium ratione carentium ſanguis & cinis aſperſi purgant maculam quæ videtur inesse corpori: multo magis ſanguis Chriſti noſtras conſcientias liberat à malis operibus. Mortua enim opera appellauit male olentia & improba. Hoc etiam dixit quo ad humilitatem. Nulli enim reprehenſioni obnoxium effecit illud corpus ſanctus ſpiritus. Habebat enim omnia dona ſpiritus.

Ioan. 1. Et de plenitudine eius, vt dixit Diuus Ioannes, omnes accepimus. Notandum eſt autem quod ſpiritum ſanctum appellauit æternum. Quod autem eſt æternum, non eſt creatum. Quod enim eſt æternum, non habet temporale eſſentiæ principium.

Et ideo noui teſtamenti mediator eſt, vt morte intercedente in redemptionem earum præuaricationum quæ erant ſub priori teſtamento, repromißionem accipiant qui vocati ſunt æternæ hæreditatis.

Ea de cauſa mortem pro omnibus ſubiit, vt eos etiam qui fuerunt obnoxij execrationi propter C transgreſſionem, dignos ſalute faceret, & æternorum bonorum redderet participes.

Vbi enim teſtamentum, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris. Teſtamentum enim in mortuis confirmatum eſt, alioqui nondum valet dum viuit qui teſtatus eſt.

Hoc poſuit, eos qui propter mortem Domini angebantur conſolans, quòd dato nouo teſtamento, oportebat etiam eſſe mortem. Poſt eorum enim qui teſtantur mortem, vires teſtamenta accipiunt. Et hoc etiam probat ex veteri.

Exod. 14. *Vnde nec primum quidem ſine ſanguine dedicatum eſt. Lecto enim omni mandato legis à Moſe vniuerſo populo, accipiens ſanguinem vitulorum & hircorum cum aqua & lana coccinea & hyſſopo, ipſum quoque librum & omnem populum aſperſit, dicens. Hic ſanguis teſtamenti, quod mandauit ad vos Deus. Etiam tabernaculum & omnia vaſa miniſterij ſanguine ſimiliter aſperſit, & omnia penè in ſanguine ſecundum legem mundantur: & ſine ſanguinis effuſione non fit remißio.*

Vetera fuiſſe nouorum typos ac figuras apertè & abſque vlla dubitatione oſtendit. Si ergo etiam in typo legiſlator accepto ſanguine, eéque aqua A commixto, & teſtamentum ipſum, & populum, & tabernaculum aſpergebat: quinetiam qui erant polluti aſperſione mundabantur, quid mirum ſi etiam in veritate hoc factum eſſe inuenimus? Neceſſariò autem Moſaicum quoque adduxit teſtimonium, quod id apertè ſignificaret. Hic ſanguis teſtamenti quod mandauit ad vos Deus. Quia enim diuina natura eſt immortalis, per hoſtiarum ſanguinem impleuit mortis figuram, & ſanguinem confirmauit. Poſtquam autem homo factus eſt Deus ſermo & mortale corpus habuit, rationis expertibus hoſtiis non amplius fuit opus, ſed proprio ſanguine nouum confirmauit teſtamentum. Vmbræ enim conuenit typus, veritas autem corpori. Baptiſmatis autem typus erat aqua. Salutaris autem ſanguinis, rationis expertium animantium ſanguis. Diuini autem ſpiritus gratiæ, hyſſopi caliditas. Noui autem indumenti, lana coccinea. Impatibilis autem diuinitatis, lignum cedrinum, eſt enim lignum quod non putreſcit: paſſionis autem humanitatis, cinis vitulæ.

Neceſſe eſt ergo exemplaria quidem cæleſtium his mundari.

Pro eo quod eſt, His quæ ſunt expertia rationis.

Ipſa autem cæleſtia melioribus hoſtiis quàm iſtis.

Nempe orationis compote, & nulli reprehenſioni aut vitio obnoxia & ſancta hoſtia. Cæleſtia autem appellauit ſpiritalia, quibus mundatur eccleſia.

Non enim in manu facta ſancta Ieſus introiuit, exemplaria verorum, ſed in ipſum cælum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.

Oſtendit etiam ex loco differentiam. Sacerdotes enim introibant in tabernaculum manu factum: vel in nouum recenter excitum. Ipſe autem in cœlum. Illud autem, vt appareat nunc, vt homo ſcilicet. Nunc enim primum humana natura aſcendit in cœlum.

Neque vt ſæpe offerat ſeipſum, quemadmodum Pontifex intrat in ſancta per ſingulos annos in ſanguine alieno, alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mundi.

Qui ſunt legis ſacerdotes, ſingulis annis in ſancta ſanctorum introeunt. Chriſtus autem ſemel hoc fecit in conſummatione ſæculorum. Et illi quidem in ſanguine alieno. Ipſe autē in proprio.

Nunc autem ſemel in conſummatione ſæculorum, ad deſtitutionem peccati per hoſtiam ſuam apparuit.

Omnino enim peccati vires profligauit, nobis immortalitatem pollicitus: Id enim corporibus immortalibus non poteſt exhibere moleſtiam.

Et quemadmodum ſtatutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium: ſic & Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata: Secundo ſine peccato apparebit omnibus expectantibus ſe in ſalutem.

Quemadmodum enim definitum eſt vt vnuſquiſque homo ſemel moriatur: qui autem mortis præſcriptum ſuſcepit, non peccat quidem amplius, expectat autē vt de iis quæ in vita geſſit examinetur: ita Chriſtus Dominus pro nobis ſemel oblatus, noſtris ſuſceptis peccatis: rurſus nobis apparebit, peccato non amplius dominante, pro eo quod eſt, non amplius locum habente peccato in hominibus. Ipſe enim licet mortale corpus haberet, peccatum non fecit, nec eſt in-

uentus

uentus dolus in ore eius. Notandum eſt aotem quod dixit eum multorum peccata ſuſtuliſſe, non omnium. Non omnes enim crediderunt. Eorum ergo qui crediderunt ſolum peccata ſuſtulit. A

CAP. X.

VMbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum per ſingulos annos, eiſdem ipſis hoſtiis quas offerunt indeſinenter, nunquam poteſt accedentes perfectos facere.

Res vocat vitam futuram. Rerum autem imaginem inſtitutionem Euangelicam: Vmbram autem rerum imaginis, vetus teſtamentum. Imago enim oſtendit euideotius exemplaria: Imaginis autem adumbratio ea oſtendit obſcurius. Ei veteris teſtamenti imbecillitatem aſſimilauit. Multas enim, inqoit, hoſtias eaſque quotannis offerentes, eos qui ex lege vitam inſtituunt non poſſunt perfectos efficere.

Alioqui ceſſaſſent offerri: ideo quòd nullam haberent vltra conſcientiam peccati cultores, ſemel mundati.

Propterea illa finem accipiunt, vt quæ non poſſint puram reddere conſcientiam. B

Sed in ipſis commemoratio peccatorum per ſingulos annos fit.

Oſtendit imbecillitatem legis & vtilitatem. Peccata enim non poteſt adimere: ſed ea accuſat, & timorem incutit, & cogit vt ad gratiam accedant.

Impoſſibile enim eſt, ſanguine taurorum & hircorum auferri peccata.

Quem enim homicidam aot parricidam inooxium diuiſit ſanguis animantium ratiooe carentium? Propterea etiam clamabat beatus Dauid. Si

Pſal. 50. voluiſſes, ſacrificiom dediſſem, holocauſtis non delectaberis. Diuinus autem Apoſtolus aliod etiam addocit teſtimonium.

Ideo ingrediens mundum dicit, Hoſtiam & oblationem noluiſti: corpus autem aptaſti mihi. Holocauſtomata, & pro peccato, non tibi placuerunt, Tunc dixi. Ecce

Pſal. 39. *venio, in capite libri ſcriptum eſt de me, vt faciam Deus voluntatem tuam.*

Deinde exponit teſtimoniom.

Superius dicens, quia hoſtias & oblationes & holocauſtomata & pro peccatis noluiſti, nec placita ſunt tibi quæ ſecundum legem offeruntur, tunc dixi, Ecce venio, In capite libri ſcriptum eſt de me vt faciam Deus voluntatem tuam.

Cùm enim oſtendiſſet, inquit, Deo non placere animantiom rationis expertiom ſacrificia, tunc ſeipſum oſtendit, & qoæ de eius apparitiooe & aduentu factæ erant prædictiones. Hoc enim dixit, In capite libri ſcriptom eſt de me. Et idipſom rurſus aliter oſtendit.

Aufert primum, vt ſequens ſtatuat.

Primum dixit brutorum ſacrificium, ſecundo autem rationale, quod ab ipſo oblatum eſt.

In qua voluntate ſanctificati ſumus per oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel.

Ioan. 3. Apertè oſtendit Dei voluntatem eſſe hominum ſalutem. Hoc etiam dixit Dominos. Hæc eſt enim volontas mea, vt omnis qoi credit in me non pereat, ſed habeat vitam æternam.

Et omnis quidem ſacerdos præſto eſt quotidie miniſtrans, & eaſdem ſæpe offerens hoſtias, quæ non poſſunt auferre peccata.

Eadem enim ſacrificia iuſſi erant ſacerdotes aſſiduè offerre, peccatorum tamen ſolutio per illa nou fiebat.

Hic autem vnam pro peccatis offerens hoſtiam, in ſempiternum ſedet ad dexteram Dei, de cætero expectans donec ponantur inimici eius ſcabellum pedum eius. Vna enim oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos.

Illic & ſacerdotum & hoſtiarum multitudo, nulla verò vtilitas: Hic aotem vnus & idem ſacerdos & hoſtia, & peccatorum ſolutionem effecit, & alio non eget ſacrificio: ſed ſedet vnà cum Patre, præſentis vitæ finem expectans. Tunc enim omnes eius hoſtes eum adorabunt vt Deum & Dominum. Eius aotem inimici, primus quidem Diabolus, & Dæmonum caterua: Deinde ex Iudæis & gentibus qui fidei radium non ſuſceperunt. Cum his autem etiam Hæreticorum turba, quæ eum blaſphemiis & maledictis impetere auſa eſt. Deinde collationi finem impoſiturus, Hieremiæ prophetiam rurſus in memoriam reuocat. Et prophetæ quidem nomen non dicit, ſpiritum autem qui per eum locutos eſt oſtendit, & dicit.

Conteſtatur autem nos & Spiritus ſanctus. Poſtquam enim dixit. Hoc autem teſtamentum, quod teſtabor ad illos, poſt dies illos dicit Dominus. Dabo leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum inſcribam eas, & peccatorum, & iniquitatum eorum non recordabor amplius.

Deio de mirabiliter ſubiungit.

Vbi autem horum remiſſio, iam non eſt oblatio pro peccato.

Eſt enim ſuperuacanea, data remiſſione. Peccatorum autem remiſſionem eſt pollicitus. Ipſorum enim peccatorum, inquit, & iniquitatum non recordabor amplius. Hoc autem factum eſt per nouum teſtamentum. Accipimos enim etiam in ſanctiſſimo baptiſmo remiſſionem peccatorum: in futura aotem vita ſoppeditata nobis immortalitate, ſine omnibus viuemus, vtpote cùm peccatum non poſſit amplius moleſtiam exhibere iis qui immortales facti ſunt. Hanc autem vitam vtinam detur conſequi. Conſequemor autem, ſi in vita præſenti virtutis labores & pro ea contentiones prompto & alacri aoimo ſuſcipiamus. Nobis quoque feret auxilium ipſe Dominus, qui eſt futurorum bonorum conciliator. Cui

C & cum quo Patri cum ſanctiſſimo Spiritu conuenit gloria & magnificentia nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen.

TOMVS TERTIVS.

HAbentes itaque fratres fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti, quam initiauit nobis viam nouam & viuentem per velamen, id eſt, carnem ſuam, & ſacerdotem magnum ſuper domum Dei, accedamus cum vero corde in certitudine fidei.

Poſtquam fecit comparationem, & oſtendit & hanc quietem ea quæ eſt ex lege multo meliorem, ſacerdotium quoqoe & teſtamentum ſimul conferens, quantum hæc illis antecellerent mouſtrauit, ſuaſione deinceps vtitor, exhortans vt meliora ſectentur. Sancta autem cœlum vocauit. Ita enim dixit in prioribus. Neque enim in manu facta ſancta Chriſtus ingreſſus eſt, ſed io ipſom cœlum. Eorum autem viam, optimum vitæ inſtitutum, & reſurrectionem ex mortuis. Viæ aotem initiationem ſeu dedicationem, per ea primom

eſſe ingreſſum. Primus aotem Dominus, cùm ex mortuis reſurrexiſſet, cœlos aſcendit. Propterea & recentem & viuentem viam appellauit. Recentem quidem, vt quæ tunc primum apparuerit, viuentem autem, vt pote quòd mors ceſſauerit. Qui reſurrectionem enim conſecuti ſunt, fieri non poteſt vt in mortem rurſus incidant. Velamen autem Chriſti carnem vocauit. Per eam enim aditum in ſancta ſanctorum conſequimor. Quemadmodum enim legis ſacerdos per velamen in ſancta ſanctorum introibat, nec vt aliter ingrederetur fieri poterat: ita qoi in Dominum credideront per ſanctiſſimi corporis participationem ciuitatem cœleſtem adipiſcontur. Domum autem Dei appellauit fideles. Neceſſario autem adiecit illud, In certitudine fidei. Videri enim uon poſſunt nec tabernaculi adyta, nec hoſtia, nec Pontifex: ſed per ſolam fidem cernuntur. Hic ergo ſenſus eorom quæ dicta ſunt, quoniam oſtenſum eſt gratiam eſſe lege multo maiorem, & cœlom quidem nobis apertum eſt, via aotem eſt pulchra, & primus Chriſtus Dominos per eam ingreſſus eſt, accedamus cum ſincera affectione, hæc ita habere credentes, & omnem dubitationem ex anima expellentes. Hoc enim appellaoit certitodinem.

Aſperſi corda à conſcientia mala, & abluti corpus aqua munda, teneamus ſpes noſtræ confeßionem indeclinabilem.

Hæc quoque poſuit per comparationem. In lege enim vtebantor aſperſionibus: & corpus frequenter lauabant. Qui autem ex nouo teſtamento vitam inſtituont, per ſanctiſſimum baptiſmum animam expurgant, & à prioribus maculis liberam reddunt conſcientiam. Aſperſionem ergo & aquam mundam diuinum baptiſmum appellauit. Spei autem confeſſionem, credere in bona futura. Hoc enim ſubiunxit.

Fidelis enim eſt qui repromiſit.

Verax enim eſt qui eſt pollicitus. Ex qualitate autem perſonæ promiſſi firmitatem oſtendit.

Et conſideremus inuicem in prouocationem charitatis & bonorum operum.

Ad nos, inquit, inuicem reſpiciamus, & vnuſquiſque proximi ſui bona & ex virtute facta imitetur. Ferrum enim ferrum acuit, & lapis cum lapide colliſus flammam parit.

Non deſerentes collectionem noſtram, ſicut conſuetudinis eſt quibuſdam.

Effectus enim charitatis eſt, non diuiſio, ſed perfecta vnio. Aggregatiooem enim appellat conſenſionem & concordiam. Inouit autem fuiſſe nonnullos qui eam auſi ſunt dirimere.

Sed conſolantes, & tanto magis quanto videritis appropinquantem diem.

Quotidie enim aduentui Domini propinquiores reddimor. Ita etiam ſcribens ad Romanos, dixit. Nunc propius eſt noſtra ſalus, quàm quando credidimus. Deinde terret eos recordatione iudicij. Rom. 13.

Voluntariè enim peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis: iam non relinquitur pro peccatis hoſtia: terribilis autem quædam expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ conſumptura eſt aduerſarios.

Per hæc autem nequaquam prohibuit pœnitentiam, ſed dixit non eſſe ſecundam hoſtiam. Semel enim pro nobis immolatus eſt Chriſtus. Illud autem Voluntariè poſuit, docens ea quæ præter animi ſententiam fiunt, aliquam veniam mereri.

A Aduerſarios autem vocaoit, non ſolum hoſtes veritatis, ſed eos etiam qui diuinis legibus ſequuntur contraria. Quam hoc autem ſit abſurdum, oſtendit ex comparatione eorum quæ in lege habentur.

Irritam quis faciens legem Moyſi, ſine vlla miſeratione, duobus vel tribus teſtibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit?

Si is qui conuincitur quòd legem Moyſis ſit tranſgreſſus, de medio tollitur: conſiderate quanto eſt morte dignior, qui ipſum Moſis Deum habet deſpicatui, & tanquam communem ſanguinem pretioſum contemnit, & ipſam ſpiritus gratiam contumelia afficit? Sob ſpecie enim adhortationis oſtendit rurſus differentiam, quòd ſcilicet hic quidem filius: ille vero ſeruus, & quòd illa quidem ſunt brutorum ſacrificia, hoc verò eſt & rationale & ſanctiſſimum. Iam verò legi non oppoſuit legem, ſed ſanguinem & ſpiritum. Per hæc enim ſalus nobis obtingit. Minas autem confirB mat ſcripturæ teſtimoniis. Deu. 32.

Scimus enim qui dixit, Mihi vindictam, & ego retribuam. Et iterum. Iudicabit Dominus populum ſuum.

Poſtqoam aotem id quod dixit muniit teſtimoniis, minatur definitioe.

Horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis.

Quoniam autem hæc ſatis erant vt eos moleſtia afficerent, vt quæ negligentiam ſignificarent, & Dei contemptum: eorom qoæ dixit acerbitatem, illorum quæ rectè & ex virtute ab illis geſta ſunt recordatione temperauit. Nihil enim promptiores & alacriores reddit quàm rerum à ſe præclarè geſtarum memoria.

Rememoramini autem priſtinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen ſuſtinuiſtis paßionum, & in altero quidem opprobriis & tribulationibus ſpectaculum facti: in altero autem ſocij taliter conuerſantium effecti. Nam & vinctis compaßi eſtis, & rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos meliorem & manentem habere ſubſtantiam.

Volo vt vobis in memoriam redeant præclara illa certamina. Statim enim accepta Dei cognitione, multa & præclara certamina viciſtis, aliC quando quidem ipſi conuitiis & maledictis affecti, & veſtris facultatibos cum gaudio priuati, aliqoando verò iis qui ea patiebantur impertientes, & nullom non genus auxilij præbentes. Vnumquodqoe autem horum lubenter & alacriter faciebatis, quoniam promiſſorum in cœlis bonorum ſpem habebatis. Deinde exhortatoriè.

Nolite itaque amittere confidentiam veſtram.

Ex victoria enim vobis magnam paraſtis libertatem. Porrò autem oſtendit etiam præmia certaminum.

Quæ magnam habet remunerationem.

Iam verò docet etiam qoomodo quis ea poſſit conſequi.

Patientia enim vobis neceſſaria eſt, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promißionem.

Eſt enim merces commoderata labori, & prout eſt opus datur retributio. Et vt valde negligentes conſolans, & animum addens, erant enim vehementes aduerſariorum impetus, oſtenditq́ appropinquare Agonothetam, & propediem coronas præbiturum.

Adhuc

Adhuc enim modicum aliquantulúmque, qui venturus eſt veniet, & non tardabit.

Propè eſt, inquit, Dominus veniet quàm citiſſime: & bonis cœleſtibus labores remunerabitur. Et quoniam veriſimile erat nonnullos de eo dubitare, iure ſubiungit.

Iuſtus autem meus ex fide viuit.

Deus, inquit, hæc dixit per Prophetas. Qua de cauſa etiam quando lex dominabatur, fidei medicamentum ſalutem procurabat.

Quod ſi ſubtraxerit ſe, non placebit animæ meæ.

Subtractionem appellauit dubitationem.

Nos autem non ſumus ſubtractionis filij in perditionem, ſed fidei in acquiſitionem animæ.

Per fidem enim Deo coniuncti & familiares efficimur. Deinde oſtendit eos, qui & ante legem & in lege per fidem Deo dilecti & inſignes extiterunt. Duo autem per hæc ſimul efficit. Fidei enim vim oſtendit. Quæ enim lex non efficit, à fide perfecta ſunt, & iis qui propter aduerſariorum inſultus angebantur & ſe affligebant, conſolationem adhibet, oſtendens eos omnes immortalem gloriam habuiſſe, qui ea via ingreſſi fuerint. Et primum quidem omnium docet nos definitionem fidei.

CAP. XI.

Est autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium.

Ea enim quæ non videntur per eam videmus: & ad eorum quæ ſperantur contemplationem ea nobis oculus efficitur, & oſtendit tanquam ſubſiſtentia ea quæ nondum facta ſunt. Mortuis adhuc omnibus in ſepulchris iacentibus, fides nobis ante deſcribit futuram eorum reſurrectionem, & vt pulueris corporum viſione apprehendatur immortalitas efficit. Deinde eorum qui olim fuere ſanctorum catalogum ea clarum fuiſſe oſtendit.

In hac enim teſtimonium conſecuti ſunt ſenes.

Hoc eſt, qui olim fuerunt, qui ante legem, & in lege inſignes fuere ſancti. Primo autem ponit quod ſcriptis nobis primum traditum eſt. Prima autem nobis in ſcriptis tradita eſt doctrina. In principio Deus fecit cœlum & terram, & alia quæ de creatione dicta ſunt. Gen. 1.

Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo Dei: vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent.

Neq; enim corporis oculus vidit Deum vniuerſorum fabricantem: ſed fides nos edocuit, quòd qui ſemper eſt Deus ea quæ non erant fecit. Huius enim nullum eſt exemplum apud homines, & tamen cùm natura nos nihil tale doceat, habemus fidem, rerum admirabilium, & quæ ſunt ſupra fidem magiſtram. Ex iis enim quæ ſunt fabricantur homines. Vniuerſorum autem Deus ex iis quę non erant, ea quæ ſunt deduxit.

Gen. 4. *Fide plurimam hoſtiam Abel quam Cain obtulit Deo, per quam teſtimonium conſecutus eſt eſſe iuſtus: teſtimonium perhibente muneribus eius Deo, & per illam defunctus adhuc loquitur.*

Maiorem hoſtiam appellauit pretioſiorem. Idque manifeſtum eſt ex accuſatione Cain. Illi enim dixit. Non rectè obtuliſti, rectè autem non diuiſiſti. Abel ergo & rectè diuiſit, & pie obtulit. Vtrunque autem fecit, fidem habens magiſtram. Illud autem, Adhuc loquitur, pro eo quod eſt, In A præſens vſque tempus canitur ac celebratur, & ab omnibus piis laudatur ac prædicatur.

Fide Enoch tranſlatus eſt ne videret mortem, & non inueniebatur, quia tranſtulit illum Deus. Ante tranſlationem enim teſtimonium habuit placuiſſe Deo. Gen. 5.

Deus enim qui illi placuerat tranſtulit. Placuit autem, vt qui crediderat Deum eſſe pietatis agonothetam. Deinde enuntiatiuè.

Sine fide autem impoßibile eſt placere Deo.

Attulit etiam probationem ſuæ enuntiationis, eam iam per ſententiam effingens.

Credere enim oportet accedentem ad Deum quòd eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.

Qui enim non hæc ita habere crediderit, virtutis labores non ſuſtinet. Neque enim agricola in agro colendo ſudores toleraret, niſi ſe laborum fructus relaturum ſperaret. Ita etiam gubernator ad portus reſpiciens, multos labores perpetitur.

Fide, Noe reſponſo accepto de iis quæ adhuc non videbantur, metuens aptauit arcam in ſalutem domus ſuæ, per quam damnauit mundum, & iuſtitiæ quæ per fidem eſt, hæres eſt inſtitutus. Gen 6.

Fides enim effecit vt arcam conſtrueret. Si B enim non valde credidiſſet ei qui hoc iuſſit facere, ſimiliter ac alij homines amaſſet improbitatē. Cōdemnauit autem mundum; vt qui ſolus ex illis omnibus recta via ingreſſus ſit. Fuit autem hæres iuſtitiæ, quæ eſt per fidem. Pro eo quod eſt. Ex ſe rectè & ex virtute geſſit. Non enim vitæ ex lege inſtitutionem ſecutus eſt, ſed cùm fuiſſet fidei alumnus, vt renunciaretur aſſecutus eſt.

Fide, qui vocatur Abraham, obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem: & exijt, neſciens quò iret. Gen 12.

Illud, qui vocatur Abraham, dixit propter mutationem nominis. Abram enim qui dicebatur, appellatus eſt Abraham. Cùm autem credidiſſet ei qui illum vocauit, paternam domum reliquit, & ſecutus eſt, neſciens quamnam terram ei ſe daturum polliceretur. Veni enim inquit, in terram quam tibi oſtendero.

Fide demoratus eſt in terra repromiſſionis, tanquam in aliena, in caſulis habitando cum Iſaac & Iacob cohæredibus repromiſſionis eiuſdem. Gen. 12.

Sed nec cùm in terram promiſſam acceſſiſſet, C dominatum in ea obtinuit, ſed & ipſe, & filius, & nepos, inquilinorum ritu vixerunt, tanquam in terra peregrina habitantes in ea quæ erat ex promiſſo eorum propria. Qua de cauſa nec domos extruxerunt, ſed in tabernaculis perpetuò habitarunt. Verum tamen eſſe crediderunt eum qui erat pollicitus, licet non viderent rerum teſtimonium, fidei conſentire.

Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem: cuius artifex & conditor Deus.

Præſentia enim non concupiſcebat: ſed futura deſiderabat. Illa enim ſunt verè firma ac ſtabilia. Per fundamenta enim ſignificauit ſufficientiam. Non manu factam autem ciuitatem, vocauit vitam quæ in cœlis agitur. Hoc etiam dixit in iis quæ præcedunt. Non enim in ſancta manufacta ingreſſus eſt Chriſtus, ſed in ipſum cœlum.

Fide & ipſa Sarra ſterilis virtutem in conceptione ſeminis accepit, etiam præter tempus ætatis, quoniam fidelem credidit eſſe eum qui repromiſerat. Gen. 18.

Primum enim riſit, vt quæ neſciret naturam eius qui pollicebatur, & fines humanæ naturæ

cognoſceret. Ne pareret enim obſtabat ooo ſolum ſenectus, ſed etiam matricis debilitatio. Sed poſtquam reſciuit quis polliceretur, & credidit, & peperit, vt credidit.

Propter quod & ab vno orti ſunt & hoc emortuo, tanquam ſidera cæli in multitudinem, & ſicut arena quæ eſt ad oram maris innumerabilis.

Ab vno Abraham. Sin autem etiam vtrunque vnum intellexerimus, minimè aberrabimus. Erunt eorum, inquit, duo in carne vna. Deinde oſtendit ſyllogiſticè eos quidem omnes vidiſſe per fidem boηorum, laborum remunerationes, in præſenti autem vita eas oon eſſe conſecutos. Hoc enim ſic oſtenſo, cùm etiam in coofeſſo fuerit iuſtum eſſe iudicem, ſimul etiam vita futura probata eſt. Qui cùm per omnes virtutes ingreſſi ſunt, laborum autem præmia in vita præſenti oon acceperunt, clarum eſt eos illa omnioo accepturos, quoniam eſt iuſtus iudex. Erit ergo aliqua alia vita, in qua qui vicerunt victores renunciabuntur. Hæc autem docet etiam Apoſtolus io iis quæ conſequuntur.

Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti non acceptis repromiſſionibus, ſed à longe eas aſpicientes & ſalutantes, & confitentes quod peregrini & hoſpites ſunt ſuper terram.

Ita dixit Patriarcha Abraham Filiis Chet. Peregrinus & aduena ego ſum vobiſcum: Date mihi
Gen.23. ius ſepulchri vobiſcum, & ſepeliam mortuum meum à me, & qui totius terræ promiſſionem acceperat, ne trium quidem cubitorum locum poſſidebat. Hoc etiam dixit inſignis victor Stepha-
Act.7. nus. Et nec fuit quidem illi paſſus pedis. Ita etiam beatus Dauid, quamuis & Rex eſſet, & in illa terra dominatum obtineret, aſſiduè clamabat. Aduena
Pſal. 38. ego ſum apud te & peregrinus, ſicut omnes patres mei.

Qui enim hæc dicunt, ſignificant ſe Patriam inquirere.

Qui, inquit, ſeipſos nominant peregrinos, ſignificant ſe nihil ex præſentibus proprium iudicare, ſed res alias cupere. Hoc etiam dixit Domi-
Luc. 16. nus. Si in alieno fideles non fuiſtis, quod veſtrum eſt quis dabit vobis?

Et ſi quidem ipſius meminiſſent de qua exierunt: habebant vtique tempus reuertendi.

C Si enim Charram vel Chaldæorum regionem patriam exiſtimaſſet Patriarcha, & eadē cauſa ſeipſum nominabat aduenam, cùm habitaret Palæſtinam, facillime potuiſſet reuerti ſi voluiſſet.

Nunc autem meliorem appetunt, id eſt cæleſtem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum, parauit enim illis ciuitatem.

Non dicit aliquod ædificium, ſed vitam quæ in cœlis agitur. Hoc enim dicit etiam paulopòſt. Sed acceſſiſtis ad Sion montem & ciuitatem Dei viuentis cœleſtis Hieruſalem. Opportunè etiam poſuit illud, Non erubeſcit. Victurum enim Deus, & Angelorum Dominus, & cœli & terræ opifex, interrogatus, Quod eſt tibi nomen, aliis relictis dixit. Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, &
Exod.3. Deus Iacob. Hoc nomen mihi æternum, & monimentum generationibus generatioηum.

Gen. 22. *Fide obtulit Abraham Iſaac, cum tentaretur: & vnigenitum offerebat, in quo ſuſceperat promiſſiones. Ad quem dictum eſt. In Iſaac vocabitur tibi ſemen.*

Et eorum qui ex Iſaac originem ducturi erant, pollicitus eſt Dominus ſe effecturum multitudi-

A nem arenæ maris ſimilem: & ipſe iuſſit Iſaac fieri hoſtiam. A duobus ergo contrariis cogitationibus obſeſſus Patriarcha, & habens præterea naturam, quæ quouis lictore ſæuius eum excruciabat, facile omnia ſuperauit, & hoſtiam obtulit. Porrò autem oſtendit etiam cogitationem, qua fretus alias fudit ac profligauit.

Arbitrans quod & à mortuis ſuſcitare poteſt Deus.

De eorum enim qui deſcenſuri erant multitudine cogitationem expugnauit, credens quòd vel occiſus filius poſſit reuiuiſcere, ſi Deus voluerit.

Vnde eum & in parabolam accepit.

Hoc eſt, tanquam in ſymbolo & typo reſurrectionis. Prompto enim & alacri Patris animo interemptus, voce eius qui occiſionem prohibuit reuixit. Porrò autem in ipſo etiam fuit antè deſcriptus paſſioois ſalutiferæ typus. Qua de cauſa Ioan. 8.
etiam Dominus Iudæis. Abraham Pater veſter exultauit vt videret diem meum, & vidit, & gauiſus eſt.

Fide & de futuro benedixit Iſaac, Iacob & Eſau. Gen.27.

B Neque enim quæ non videbantur dediſſet benedictiones, niſi credidiſſet fore vt res verba ſequerentur.

Fide Iacob moriens, ſingulos filiorum Ioſeph benedixit: & adorauit faſtigium virgæ eius. Gen.48.

Præſignificauit enim regnum Ephraim, & decem tribuum ſubiectionem. Quocirca ipſe præfigurat eorum adorationem.

Per fidem Ioſeph moriens, de profectione filiorum Iſrael memoratus eſt, & de oſſibus ſuis mandauit. Gen.47.

De oſſibus enim ſuis non mandatum dediſſet, niſi credidiſſet diuinis promiſſionibus.

Fide, Moyſes natus occultatus eſt tribus menſibus à parentibus ſuis: eo quòd vidiſſent elegantem infantem, & non timuerunt Regis edictum. Exod.1.& 2.

Cùm enim ad infantis ſpeciem reſpexiſſent, ſperarunt fore vt Deus eius curam gereret.

Fide, Moyſes grandis factus, negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis: magis eligens affligi cum populo Dei quam temporalis peccati habere iucunditatem. Exod. 2.

Qui enim in regia educabatur, & omni deliciarū genere fruebatur, & Reginæ vocabatur filius, non ſtatuiſſet eſſe ſatius cum iis qui erant ſui generis affligi, niſi fidei vtens oculis, ad Agonothetam reſpexiſſet. Peccati autem iucunditatem appellauit vitam quæ cum impiis tranſigitur.

Maiores diuitias æſtimans theſauro Ægyptiorum, improperium Chriſti, reſpiciebat enim ad remunerationem.

Pro eo quod eſt. Quod in typo Chriſti ſimile eſt Chriſti probris, quod aduerſus pietatem ab aduerſariis intentatur.

Fide reliquit Ægyptum, non veritus animoſitatem Regis. Inuiſibilem enim tanquam videns ſuſtinuit.

Ægyptum quidem timens reliquit, audacter autem Ægyptium confodit. Fugam ergo poſuit pro cauſa fugæ.

Fide celebrauit paſcha, & ſanguinis effuſionem: ne qui vaſtabat primitiua, tangeret eos.

Sine fide enim quomodo credidiſſet mortem Exod.12.
onis ſanguine prohiberi, ſed per figuram præuidebat veritatem, & mortis Dominicæ ſomniabat potentiam.

Fide tranſierunt mare rubrum, tanquam per aridam terram, quod experti Ægyptij deuorati ſunt.

Cum

Exod.14. Cum fide enim cùm aquas percuſſiſſet, alienam illam viam populo muniit, quæ fuit ſepulchrum Ægyptiorum.

Iosu.6. *Fide, muri Hiericho corruerunt, circuitu dierum ſeptem.*

Tubarum enim ſonitus cum fide editus mœnia inſtar tubarum diruit.

Iosu.6 & 2. *Fide, Raab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace.*

Et non prohibuit vitæ improbitas ſalutem. Contexit enim fides peccati vulnera. Eſt autem iure admiranda Apoſtolica ſapientia, vel potius eſt laudanda diuini ſpiritus operatio, quòd Moyſe, Abraham, & Noe, & Enoch, & aliis alienigenam & meretricem coniunxerit: Vt & fidei oſtenderet potentiam, & Iudæorum deprimeret ſupercilium. Sexcenta enim eorum millia propter infidelitatem in deſerto conſumpta ſunt, ex ſua ex legе vitæ inſtitutione nulla vtilitate percepta. Hæc autem quæ ab Abrahæ quidem cognatione procul aberat, erat autem à legalibus inſtitutis aliena, & libidinoſe ac impudice magnam vitæ ſuæ partem tranſegerat, per fidem ſalutem eſt conſecuta: & eccleſiæ figuram adumbrauit. Quemadmodum enim ea exploratores cum fide ſuſcepit, ita etiam eccleſia Apoſtolos. Et quemadmodum illa ſignum ſalutis accepit funem coccineum: ita etiam eccleſia per ſanguinem Domini æterna bona eſt aſſecuta. Cùm horum mentionem ſic feciſſet diuinus Apoſtolus, & eorum quæ dicta ſunt vidiſſet longitudinem, aceruatim cæterorum meminit.

Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barach, Sampſon, Hiephtae, Dauid, Samuel,

Horum nomina quidem poſuit: quæ autem ab illis rectè & ex virtute geſta ſunt prætermiſit. In iis autem quæ conſequuntur, minus enim apertè, ea tamen dicit quæ in vnoquoque eorum fuerunt præſtantiſſima. Deinde communiter aliorum quoque facit mentionem, & dicit.

Et Prophetis.

Iam verò dicit etiam quæ ab eis præclarè geſta ſunt.

Qui per fidem vicerunt regna.

Gedeon Madiæ terram conſumpſit ac deuaſtauit. Sampſon alienigenas. Barach, Siſara, Dauid, & Ammonitas & Amalecitas, & vtroſque Syros. Samuel alienigenas.

Operati ſunt iuſtitiam.

Hoc eſt commune omnium ſanctorum.

Adepti ſunt repromiſſiones.

Et Abrahæ pollicitus eſt Dominus ſe in ſemine eius benedicturum omnes gentes, & Iſaac & Iacob eandem dedit benedictionem. Quinetiam Dauid dedit promiſſiones de Chriſto Domino, & eorum per facta veritatem oſtendit. Pollicitus eſt etiam reditum à Babylone: & impleuit promiſſum.

Obturauerunt ora Leonum.

Daniel.

Extinxerunt impetum ignis.

Ananias, Azarias, & Miſaël.

Effugerunt aciem gladij.

Ij qui in bellis vicerunt.

Conualuerunt de infirmitate.

Zorobabel, & qui cum eo reuerſi ſunt, & à captiuitate quidem liberati ſunt, finitimos autem qui in eos inſurrexerant vicerunt.

Fortes facti ſunt in bello.

Et qui prædicti ſunt, & Matthathiæ filij Iudas, Ionathas, & Simon.

Caſtra verterunt exterorum.

Idem variè dixit.

Acceperunt mulieres de reſurrectione mortuos ſuos.

Admirabilis Heliæ & Helyſæi miracula. Ille enim viduæ: Hic verò Sunamitidis filium excitauit.

Alij autem diſtenti ſunt non ſuſcipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent reſurrectionem.

Eleazarus, ſeptem Maccabæi, & eorũ mater.

Alij vero ludibria, & verbera experti, inſuper & vincula, & carceres.

Ij ipſi: & alij præterea multi.

Lapidati ſunt.

Zacharias Sacerdos Iudæ filius.

Secti ſunt.

Hoc eueniſſe dicunt Prophetæ Eſaiæ.

Tentati ſunt.

Abraham & Iacob.

In occiſione gladij mortui ſunt.

Hoc etiam dixit Dominus. Hieruſalem Hieruſalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt. Matth.23

Circumierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in ſolitudinibus errantes, in montibus, & ſpeluncis, & in cauernis terræ.

Ita Helias ille magnus. Ita Helyſæus illius gratiæ hæres. Ita plurimi Prophetæ, qui ne domos quidem habebant, ſed ligna excindentes ſibi tuguria conſtruebant.

Et hi omnes teſtimonio fidei probati, non acceperunt repromiſſionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente vt non ſine nobis conſummarentur.

Eorum ergo fuerunt tot & tanta certamina, ſed ij tamen nondum coronas acceperunt. Expectat enim vniuerſorum Deus aliorum certamina, vt ſoluto ſtadio, omnes qui victoriam fuerint conſecuti ſimul victores renunciet, & remuneretur.

CAP. XII.

IDeóque & nos tantam habentes impoſitam nubem teſtium, deponentes omne pondus, & aggrauans nos peccatum, per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen.

Pietatis, inquit, exempla ſunt nobis vndique propoſita, & tanta multitudo, vt nubem denſitate exæquet, fert fidei potentiæ teſtimonium. Ad eos ergo reſpicientes, incurſus celeres edamus, & curarum ſuperuacanearum molem abiiciamus. Ita enim facile effugere poterimus peccatum, quod facile contrahitur. Patientia autem præter alia omnia opus habemos, vt vincamus certamen propoſitum. εὐπερίστατον autem, hoc eſt quod facile contrahitur vocauit peccatum, vt quod facile conflетur ac gignatur. Etenim oculos inescatur, auditus demulcetur, tactus titillatur, lingua facile labitur, menſque ac cogitatio eſt ad malum propenſa. Proponit autem etiam maximum archetypum.

Aſpicientes in authorem fidei, & conſummatorem Ieſum.

Vtrunque poſuit quoad humanitatem.

Qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem confuſione

contempta, atque in dextera ſedis Dei ſedet.

A Potuiſſet, inquit, non pati, ſi voluiſſet. Sed paſſionem ſuſtinuit, omnes beneficio afficiens. Seruatoris autem gaudium, eſt ſalus hominum. Pro ea pſſionem ſubiit: & poſtea conſidet cum Patre qui genuit.

Recogitate enim eum qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſus ſemetipſum contradictionem: vt ne fatigemini animis veſtris deficientes.

εἰς αὐτὺς pro eo quod eſt, εἰς ἑαυτύς. Apud vos, inquit, ipſos conſiderate, quantam à peccatoribus contradictionem ſuſtinuit vniuerſorum Dominos. Ex eo enim magnam conſolationem accipietis. Deinde etiam acerbiorem eis medicinam adhibet.

Nondum enim vſque ad ſanguinem reſtitiſtis, aduerſus peccatum repugnantes, & obliti eſtis conſolationis, qua vobis tanquam filiis loquitur, dicens. Fili mi noli negligere diſciplinam Domini: neque defatigeris dum ab eo argueris. Quem enim diligit Dominus caſtigat: flagellat autem omnem filium quem recipit. Prouerb 3.

Non ſunt hæc contraria iis quę prius dicta ſunt. Illic enim eis tulit teſtimonium, quòd bonorum ſuorum direptionem cum gaudio ſuſceperunt, & B pro pietate probra ac contumelias forti animo tulerunt. Hic autem carpit vt vacillantes. In tempore autem poſuit illud, Nondum vſque ad ſanguinem reſtitiſtis, aduerſus peccatum repugnantes, oſtendens per comparationem quantum abſint ab illis qui fuerunt lapidati, & ſecti, & in cæde gladij ſunt mortui. Deinde cùm prouerbialem adhortationem eis in memoriam reuocaſſet, ſubiunxit.

In diſciplina perſeuerate.

Si forti ac generoſo animo fertis quæ vobis infliguntur caſtigationes.

Tanquam filiis vobis offert ſe Deus. Quis enim filius quem non corripit pater? Quòd ſi extra diſciplinam eſtis, cuius participes facti ſunt omnes: ergo adulteri, & non filij eſtis.

Patres, inquit, ſolent veros ac legitimos filios inſtituere, & ſi eos videant flagellari à magiſtris, non ægrè ferunt. Vident enim fructum, qui ex diſciplina & caſtigatione naſcitur. Nothos autem & illegitimos filios cõtemnunt, nec tanta eos cura dignos cenſent. Si ergo vos quoque diſciplinam vitatis, eſtis in numero ſpuriorum. C

Deinde patres quidem carnis noſtræ, eruditores habuimus, & reuerebamur eos. Num multo magis obtemperabimus Patri ſpirituum, & viuemus?

Qui à patribus corporalibus diſciplinam ſuſcipimus, ſpiritalis Patris diſciplinam non amplectimur? Patrem etiam ſpirituum patrem ſpiritalem vocauit, vt qui ſit fons donorum ſpiritalium. Per illos autem dedit nobis dignitatem adoptionis in filios. Deinde docet etiam differentiam diſciplinæ.

Et illi quidem in tempore paucorum dierum, ſecundum voluntatem ſuam erudiebant nos: hic autem ad id quod vtile eſt in recipiendo ſanctificationem eius.

Et in illis quidem dixit, Prout eis videbatur. Neque enim docent omnes id quod eſt vtile. In Deo autem, fructum oſtendit diſciplinæ. Vult enim nos ſanctos efficere, & eſſe ſuæ ſanctitatis participes. Deinde definitionè.

Omnis autem diſciplina in præſenti quidem videtur non eſſe gaudij, ſed mœroris. Poſtea autem fructum pacatiſſimum exercitatis per eam reddet iuſtitiæ.

Omnis diſciplinæ initia ſunt triſtia, & valde moleſta: ſed iucundos & admirandos fructus producunt, ex Deo pacem, & quæ laudatur iuſtitiam. Ita etiam dicit Dominus: Anguſta eſt porta, & arcta eſt via quæ ducit ad vitam. Matth. 7.

Propter quod remiſſas manus & ſoluta genua erigite: & greſſus rectos facite pedibus veſtris, vt non claudicans quis erret, magis autem ſanetur.

Horum alia quidem ex Prouerbiis: alia verò poſuit ex prophetia Eſaiæ. Illud enim, Rectos Prouerb 4. greſſus facite pedibus, docet Prouerbialis exhortatio. Hoc autem, Remiſſas manus & ſoluta genua confirmate, dixit propheta Eſaias. Per hæc au- Eſa. 35. tem ſignificat diuinus Apoſtolus, quòd in multa pericula impingentes, ad veritatis curſum facti erant tardiores. Hæc autem ſufficiunt ad deprimendam Nauati inſolentiam. Eos enim qui præclare certauerant, deinde molliores & ignauiores euaſerant, confirmat, & curat adhibitis pœnitentiæ pharmacis. Cùm enim dixiſſet, Id quod eſt claudum, medicinam eſt pollicitus. Eis quoque actiuæ virtutis dat præcepta.

Pacem ſequimini cum omnibus.

B Hoc etiam dixit ſcribens ad Romanos. Si fieri Rom. 12. enim poteſt, inquit, quantum eſt in vobis, cum omnibus hominibus pacem habentes. Fac quod tuum. Oſtende alacritatem & animi promptitudinem.

Et ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum.

Sanctimoniam appellauit continentiam, ſeu temperantiam. Eam autem rectè exercere poſſunt ij etiam qui matrimonium contraxerunt: Honorabiles enim nuptiæ, & thorus immaculatus: fornicatores autem & adulteros Deus condemnabit.

Contemplantes ne quis deſit gratiæ Dei.

Non ſolum autem veſtrum, ſed etiam alter alterius curam gerite, nec eum qui eſt infirmus deſpicite, & ei qui veſtræ manus auxilio indiget ſubuenite.

Ne qua radix amaritudinis ſurſum germinans impediat, & per illam inquinentur multi.

Hoc etiam ſcripſit ad Corinthios. Neſcitis 1. Cor. 5. quòd parum fermenti totam maſſam fermentat? Radicem autem amaritudinis, & mala dogmata, vitamq́; corruptam ac deprauatam vocauit. Hoc enim ſubiunxit.

C *Ne quis fornicator, aut prophanus vt Eſau: qui propter* Gen. 25. *vnam eſcam vendidit primogenita ſua.*

Eſau fornicationem vocauit ingluuiem. Propter eam enim vendidit benedictionem primogenitorum. Neque verò errauerit quiſpiam, ſi vocauerit fornicationem nefarium matrimonium, & contra leges contractum. Duxit enim vxores alienigenas.

Scitote enim quòd & poſtea cupiens hæreditare benedictionem, reprobratus eſt, non enim inuenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lacrymis inquiſiuiſſet eam.

Hoc etiam Nauatiani ſua eſſe arma exiſtimant, ſed ſuis ipſorum telis confodiuntur. Eſau enim non fleuit agens pœnitentiam, ſed fratris felicitati inuidens. Hoc ipſum autem Cain quoque acci- Gen. 4. dit. Concidit enim, inquit, facies eius. Sed non ideo quòd malè obtulerat, ſed quia fratrem viderat diuina honoratum ſententia. Quinetiam diuinus Apoſtolus hæc per ea quæ dixit innuit. Pœnitentiæ enim, inquit, locum non inuenit. Pro eo quod eſt, Non inuenit viam pœnitentiæ, nec luxit propter ea quæ improbè erat machina-

tus,

ens, ſleuit autem non peccatum, ſed proſperum Iacob ſucceſſum: Idque teſtantur eius verba. Ve- A niant dies, inquit, luctus Patris mei, vt occidam fratrem meum Iacob. Non fruſtra autem Eſau
Gen. 27. meminit diuinus Apoſtolus, ſed docens quòd ille etiam, cùm eſſet primogenitus, per ingluuiem & improbitatem priuatus eſt benedictione, & Iudæi, cùm primogenituræ iure eſſent honorati, à ſalute etiam exciderunt: Gentes autem, nouus populus, cuius eſt typus Iacob, ius primogenituræ conſecuti ſunt. Præcipit ergo iis qui ex Iudæis crediderant, non imitari iniquitatem primogeniti, ſed recentioris populi benedictionem conſequi. Ab hoc rurſus loco ad aliam collationem orationem conuertit, oſtendens excellentiam bonorum quæ ſunt à Domino ſuppeditata.

Non enim acceſſiſtis ad tractabilem montem, & ac-
Exod. 19. 20. *ceſſibilem ignem & turbinem & caliginem, & procellam, & tubæ ſonum, & vocem verborum quam qui audierunt, excuſauerunt ſe ne eis fieret verbum. Non enim portabant quod dicebatur. Et ſi beſtia tetigerit montem, lapidabitur. Et ita terribile erat quod videbatur. Moyſes dixit. Exterritus ſum, & tremebundus.*

Terribilia, inquit, erant illa, quæ in monte Sina B facta ſunt, ignis qui videbatur, & fumus vndiquaque circumcurſans, & caligo, & tenebræ, & procella, & tubæ ſonitus terribilis, & ex eo tantus timor incuſſus eſt, vt non ſolus populus diceret diuino Prophetæ, Loquere tu ad nos: & ne loquatur ad nos Deus: ſed ipſe etiam legiſlator timore affectus dixerit. Exterritus ſum, & tremebundus. Et quæ erant quidem terribilia oſtendit, fructum autem qui ex eis productus erat non aperuit. Dixit autem græce φανταζόμενον, id eſt, quod viſione apprehendebatur, quoniam non videbant ipſum vniuerſorum Deum, ſed diuinæ gratiæ viſionem conſiderabant, & dicit.

Sed acceſſiſtis ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis, Hieruſalem cæleſtem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & eccleſiam primitiuorum qui conſcripti ſunt in cælis, & Iudicem omnium Deum, & ſpiritus iuſtorum perfectorum, & teſtamenti noui mediatorem Ieſum, & ſanguinis aſperſionem melius loquentem quàm Abel.

Illic quidem inquit, timor: Hic autem feſtum, & maxima celebritas, & illa quidem in terra, hæc autem in cœlis. Illic hominum millia, hic Ange- C lorum myriades. Illic infideles & iniqui: Hic eccleſia primogenitorum deſcriptorum in cœlis, & ſpiritus iuſtorum qui perfectionem acceperunt. Illic vetus teſtamentum: Hic nouum. Illic ſeruus interceſſor: Hic filius. Illic ſanguis animantium rationis expertium: Hic ſanguis agni rationalis. Hoc autem, Melius loquens quàm Abel, pro eo quod eſt, per res ipſas loquens, & ſuam oſtendens operationem. Sanguis enim Abel canitur. Hic autem etiam hominum ſalutem operatur. Primogenitos autem vocauit electos, quoniam duplicem partem in hæreditate primogeniti ex lege capiebant. Hæc autem dixit, & horum oſtendens excellentiam, & ad ea ſtudioſius accedere præcipiens.

Videte ne recuſetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recuſantes eum qui ſuper terram loquebatur: multo magis nos qui de cælis loquentem nobis auertimus.

Quoniam illi dixerunt, Loquere ad nos tu: & ne loquatur ad nos Deus. adhortatur eos ne illorum craſſam imitentur ſtultitiam, & ne quemadmodum illi, Dominum relinquant, & ad famulum accurrant, & pro Chriſto Moſen aſſumant, & pro nouis in antiquis permaneant. At qui, inquit, non Deus eis de cœlo, ſed in Sina monte legem dedit. Nos autem de cœlis aduentum Domini expectamus. Et docens ipſum & horum & illorum fuiſſe legiſlatorem, ſubiunxit.

Cuius vox mouit terram tunc.

Mons enim concuſſus eſt, ſignificans Dei aduentum. Ag. 2.

Nunc autem repromittit, dicens. Adhuc ſemel, & ego mouebo non ſolum terram, ſed & cælum.

Ipſe, inquit, & tunc terram mouit: Ipſe etiam cœlum cum terra ſe dixit concuſſurum.

Quod autem adhuc ſemel dicit, declarat mobilium tranſlationem, tanquam factorum, vt maneant quæ ſunt immobilia.

Terræmotus, inquit, fiunt frequentes. Illud ergo Semel, ſignificat quandam rerum mutationem, & eorum quæ corrumpuntur ac intereunt ad ea quæ ſunt meliora traductionem, quæ quidem ſtabilem deinceps habebunt naturam.

Itaque regnum immobile ſuſcipientes, habemus gratiam: per quam ſeruiamus placentes Deo cum metu & cum reuerentia.

Illud autem, quod concuti non poteſt, poſuit, pro eo quod eſt, Sufficiens. Oſtendit etiam quomodo cultus Deo ſit exhibendus. Deinde diuina etiam eloquia in memoriam reuocat, eos metu reddens alacriores ac promptiores. Deut. 4.

Etenim Deus noſter ignis conſumens eſt.

Rurſus autem moralem exhortationem affert.

CAP. XIII.

CHaritas fraternitatis maneat in vobis

Charitas fraterna græcè φιλαδελφία. Compoſitio autem nominis, intenſam charitatem ſignificat. Ex φίλος enim & ἀδελφος, id eſt, ex amico & fratre nomen compoſuit.

Et hoſpitalitatem nolite obliuiſci. Per hanc enim latuerunt quidam, Angelis hoſpitio receptis.

Abraham enim Patriarcha, cùm tanquam ad homines acceſſiſſet, inuenit Angelos, & Dominum Angelorum. Ita etiam beatus Lot, vt homines quidem Angelos ſuſcepit, vt ab Angelis autem ſuſcepit benedictionem.

Mementote vinctorum, tanquam ſimul vincti: & laborantium, tanquam & ipſi in corpore manentes.

Iis qui ea patiuntur ferte per commiſerationem quod par eſt auxilium propter pietatem.

Honorabile connubium in omnibus: & thorus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

Hanc legem tulit Deus ab initio. Faciamus Gen. 1. enim, inquit, ei adiutorium. Cùm itaque effinxiſſet, adduxit, & eos coniunxit, & nuptialem dedit benedictionem. Creſcite, dicens, & multiplicamini, & replete terram. Adulterium autem & forni- Gen. 2. cationem intemperans & impudica introduxit cogitatio.

Sint mores ſine auaritia.

Non prohibuit poſſeſſionem, ſed vetuit amare diuitias, hinc enim naſcitur plura per iniuriam habendi cupiditas.

Contenti præſentibus.

Nemo ſtudeat ea quæ habet augere. Laudatur enim ſufficientia. Dat etiam ſufficiens pignus adhortationis.

Ioſ. 1. *Ipſe enim dixit, non te deſeram, nec derelinquam.* A

Verax eſt qui eſt pollicitus, promiſſum fideliter excipiamus. Hoc enim ſubiunxit.

Pſal. 117. *Ita vt confidenter dicamus. Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo.*

Neceſſario hoc quoque exhortationi adiecit, vt forti ac fidenti ſint animo aduerſus perſequentes, ad Deum reſpicientes.

Mementote præpoſitorum veſtrorum, qui vobis locuti ſunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conuerſationis, imitamini fidem.

Dixit de ſanctis qui iam erant defuncti, Stephano primomartyre, Iacobo Ioannis fratre, Iacobo Iuſto cognomine. Plurimi etiam alij à Iudæorum rabie perempti fuerant. Ad eos, inquit, reſpicientes, & eorum laude dignum vitæ inſtitutum ſcientes, fidem imitemini.

Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſecula.

Hoc quoque non abs re poſuit, ſed iis qui interempti ſunt adiunxit, docens ipſum quoque fuiſſe à Iudæis crucifixum. Quinetiam docet eius æternam eſſentiam. Heri enim & hodie humanam naturam appellauit, æternam autem vocauit diuinitatem. Eundem autem dixit & hoc eſſe & illud, quoniam vnus filius vnigenitus idem & primogenitus.

Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci. Optimum eſt enim gratia ſtabilire cor, non eſcis quæ non profuerunt ambulantibus in eis.

Doctrinas peregrinas appellauit, eas quæ ſunt doctrinis Euangelicis contrariæ. Præcipit ergo vt permaneant in doctrina gratiæ, & legales obſeruationes relinquant. Nullus enim, inquit, ex iis cepit vtilitatem. Quoniam autem diuinum quoque templum ſtabat illo tempore, & ſacra ex lege immolabantur, neceſſario ſubiunxit.

Habemus altare, de quo edere non habent poteſtatem, qui tabernaculo deſeruiunt.

Hoc, inquit, eſt multo veteri præſtantius: Illud enim eſt huius vmbra. Illud hoſtiam expertem rationis ſuſcipit: Hoc autem rationalem & diuinã. Quamobrem nullus ex illis ſacerdotibus eius efficitur particeps, niſi prius fidem in Dominum ſuſceperit.

Quorum enim animalium infertur ſanguis pro peccato in ſancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra. Propter quod & Ieſus, vt ſanctificaret per ſanguinem ſuum populum, extra portam paſſus eſt.

Videte figuram, & cum ea conferte veritatem,

Numer. 19. & conſiderate ſimilitudinem. Vaccam rufam iuſſit lex mactari, & ex eius ſanguine ſumere Pontificem, & ante propitiatorium ſepties digito aſpergere. Porrò autem ipſam vaccam extra caſtra comburentes, cinerem accipiebant, & per ipſum eos qui dicebantur immundi expiabant. Hoc autem impleuit typum ſalutaris paſſionis. Nam hic etiam corpus quod eſt ex Adam ſignificat rubrum voce Hebraica, extra portam autem crucifixus eſt, eius autem ſanguis noſtras animas expiat. Loco autem cineris eſt nobis eius corpus viuificum.

Exeamus ergo ad eum extra caſtra: improperium eius portantes.

Extra caſtra, pro eo quod eſt: Recedamus ab inſtitutis legalibus, ferentes probra pro eo qui ſeruauit.

Non enim habemus hic manentem ciuitatem, ſed futuram inquirimus.

Præſentia ergo contemnamus: & expectemus illa quæ ſunt ſtabilia ac ſufficientia.

Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, id eſt fructum labiorum confitentium nomini eius.

Nihil enim nos iuuat laudis canticum quod Deo offertur abſque fide in filium. Quia enim ſcribebat ad Hebræos, qui ſolum Patrem honorare cõſueuerũt, neceſſario adiecit illud, Per ipſum.

Beneficentia autem & communicationis nolite obliuiſci, talibus enim hoſtiis promeretur Deus.

Oſtendit ſacrificium laudis Deo placere. Ei quoque coniunxit ſacrificium beneficentiæ, quod meritò appellauit cõmunicationem. Dixit enim Dominus. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt quando defeceritis, ſuſcipiant vos in æterna ſua tabernacula. Diuinus quoque Apoſtolus. Veſtra, inquit, abundantia illorum inopiam ſuppleat, vt & illorum abundantia, veſtram ſuppleat inopiam, vt fiat æqualitas. Communicatio ergo eſt & remuneratio. Hic enim dat pecunias: Ille verò reddit benedictionem, & eius qui indiget ſunt ea quæ ſunt potiora. Luca 16. 2.Cor. 8.

Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. Ipſi enim B *peruigilant quaſi pro animabus veſtris rationem reddituri. Vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.*

Diſcipulos quidem adhortatur vt doctoribus obediant. Simul autem doctores etiam ad maiorem animi alacritatem & promptitudinem excitauit. Docet enim ipſos vigilare, & clauum ac gubernacula tenere.

Orate pro nobis, confidimus enim quòd bonam conſcientiam habemus, in omnibus bene volentes conuerſari.

Malè audiebat apud eos, vt qui legi contraria prædicaret. Eos ergo docet ſe nulla alia de cauſa id facere quàm vt pareat verbo diuino. Quapropter etiam conſcientiam vocauit in teſtimonium.

Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius reſtituar vobis.

Date orationum auxilium, ferte opem meo deſiderio. Cupio enim vos videre.

Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis paſtorem magnum ouium in ſanguine teſtamenti æterni Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, aptet vos in omni bono vt faciatis eius voluntatem, faciens in vobis quod placeat co- C *ram ſe per Ieſum Chriſtum, cui eſt gloria in ſecula ſeculorum. Amen.*

Doctrinæ neceſſario coniunxit benedictionem: & multis verbis veluti quædam ſignacula appoſuit: Paſtorem autem magnum ouium Dominum appellauit Chriſtum. Eſt enim vox eius, Ego ſum paſtor bonus. Æternum autem nouum teſtamentum vocauit, vtpote quòd aliud non ſit poſthac futurũ. Ne quis enim exiſtimare foret vt hoc quoque per aliud teſtamentum ceſſaret, merito oſtendit id nunquam eſſe deſiturum. Ioan. 10.

Rogo autem vos fratres vt ſufferatis verbum ſolatij: Etenim perpaucis ſcripſi vobis.

Lubenter ſuſcipite conſolationem, quæ à me miſſa eſt per literas. Ne enim orationis prolixitas alicui afferret moleſtiam, ſcripſi ſummatim epiſtolam.

Cognoſcite fratrem noſtrum Timotheum dimiſſum, cum quo, ſi celerius venerit, videbo vos.

Oſtendit fuiſſe miſſam per ipſum epiſtolam. Erat autem veriſimile eos quoque ipſo delectari, quoniam ipſe quoque fuerat circumciſus.

Salutate

Salutate omnes præpoſitos veſtros, & omnes ſanctos.

Innuit id quod dicit, eos qui illis præſunt eiuſmodi non egere doctrina. Quamobrem non ſcripſit ad ipſos, ſed ad eorum diſcipulos.

Salutant vos de Italia fratres.

Oſtendit vndenam ſcripſerit epiſtolam, & ſimul oſtendit prædicationem Euangelicam breui tempore omnia peruaſiſſe, & gentes ex promiſſione facta Abrahæ aſſecutos aſſe benedictionem.

Gratia cum omnibus vobis. Amen.

Id poſuit quod ſolet in extremo ponere, participationem gratiæ eis precatus. Nos autem & nouorum & veterum legiſlatorem laudemus, & vt ab eo inclinationem & auxilium conſequamur rogemus. Vt cùm eius diuinas leges ſeruauerimus, bona promiſſa adipiſcamur. In Chriſto Ieſu Domino noſtro. Cum quo Patri vnà cum ſanctiſſimo Spiritu nunc & ſemper & in ſecula ſæculorum. Amen.

Epiſtola ad Hebræos ſcripta eſt ex Italia per Timotheum.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ PRIMÆ AD TIMOTHEVM.

BEATISSIMVS Timotheus erat ex Lycaonia. Relicta autem patria, domo, & parentibus, ſecutus eſt Apoſtolum, cum eo conſuetudinem omnibus ſimul præferens. Ei curam Aſiæ commiſit diuinus Paulus. Ad eum ergo ſcribit, primum quidem vt ora eorum qui contraria conabantur docere, obſtrueret adhortans: deinde eccleſiaſtici muneris eum ordinem edocens. Dein ſacerdotalium, & aliorum etiam reipublicæ ordinum characteres oſtendens. Prædixit etiam exetrandorum Hæreticorum pernicioſa ſemina. Eum etiam hortatus eſt, vt ea faceret, quæ conuenit eum facere, cui eſt animæ cura credita.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLÆ PRIMÆ AD TIMOTHEVM.

A *PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti, ſecundum imperium Dei Saluatoris noſtri & Chriſti Ieſu ſpei noſtræ.*

Docet diſcipulum ſe non Apoſtolicam arripuiſſe dignitatem, ſed à Deo iuſſum prædicationem ſalutarem omnibus attuliſſe. Deo etiam coniunxit Chriſtum Dominum, oſtendens honoris æqualitatem. Deum autem ſalutem & Chriſtum ſpem vocauit, non nomina diuidens nec hoc quidem illi, illud verò huic tribuens; ſed vtrunque in vtraque perſona intelligens. Etenim beatus Dauid vtrunque poſuit in vna perſona Exaudi nos Deus Seruator
64. noſter, ſpes omnium finium terræ.

Timotheo dilecto filio in fide, gratia & miſericordia & pax à Deo patre & Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Admodum aptè relatiuo nomini fidem coniunxit. Non enim natura ſed fides eum effecit filium. Cùm enim credidiſſet diuinæ prædicationi, diuinum Apoſtolum patrem vocare dignatus eſt.

Sicut rogaui te vt remaneres Epheſi, cùm irem in Macedoniam vt denuntiares quibuſdam ne aliter docerent, neque attenderent fabulis, & genealogiis interminatis: quæ quæſtiones præſtant magis quàm ædificationem Dei: quæ eſt in fide.

Qui ex Iudæis crediderant, propter veteris teſtamenti cognitionem ſibi placentes, iis qui ex gentibus crediderant quaſdam quæſtiones proponebant, eos quidem vt diuinorum eloquiorum ignaros redarguere conantes, vt autem legalem vitæ inſtitutionem ſeruarent contendentes eis perſuadere. Ita & ex Abraham & ex Dauid recenſebant genealogias, perſcrutantes ſcilicet, an ex iis Dominus ſecundum carnem natus ſit. Præcepit ergo diuinus Apoſtolus admirabili Ti-
B motheo, vt os quidem eis obſtruat, & eis non permittat, vt doctrinæ corrumpant regulam: aliis autem iubeat vt nugis eorum non attendant. Fabulas autem vocauit, non legis doctrinam ſed Iudaicam interpretationem, quæ ab eis vocatur δευτέρωσις. & docet ſuperuacaneas quidem quæſtiones eſſe inutiles, fidem autem mentem

illuminare, & oſtendere diuinam œconomiam ſeu diſpenſationem.

Finis autem præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.

Poſtquam oſtendit eſſe illorum fabulas inutiles: propoſuit ſuæ doctrinæ vtilitatem. Conuenit enim, inquit, te eos docere, vt benefactorem Deum ſincerè diligant, & puram ac integram fidem habeant confirmatam teſtimonio conſcientiæ. Deinde redit ad accuſationem.

A quibus quidam aberrantes, conuerſi ſunt in vaniloquium, volentes eſſe legis doctores; non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.

Significauit ſe hæc dicere non de iis qui apertè aduerſantur, ſed de iis, qui ſe dicunt quidem credidiſſe Domino, corrumpunt autem doctrinam Euangelicam, & ſtultas ſuas cogitationes diuinis eloquiis ſapientiores exiſtimant. Quòd ij autem erant ex Iudæis, apertè docet illud, volentes eſſe legis doctores. Quoniam autem acerbiori in eos oratione vſus eſt, ne quis exiſtimaret eum legem accuſare, neceſſario ſubiunxit.

Scimus autem quòd bona eſt lex, ſi quis ea legitimè vtatur.

Non inſector legem, ſed malos legis doctores. Scio enim legem eſſe vtilem iis qui volunt eius ſcopum ac inſtitutum ſeruare. Hoc enim ſignificat illud, Si quis ea legitime vtatur, id eſt, Si quis eius ſcopum ſequatur. Legis autem ſcopus eſt, vt nos ad Dominum Chriſtum adducat: poſt illius autem aduentum, non amplius dominatum obtineat. Hoc enim dixit etiã ſcribens ad Galatas. Ego enim per legem legi ſum mortuus, vt Deo viuam. Legi enim, inquit, patens legem non ſeruo. Aliter quoque oſtendit legem eſſe ſuperuacaneam iis qui natura ea quæ ſunt honeſta non perſequũtur. Gal. 2.

Sciens hoc quod lex iuſto non eſt poſita, ſed iniuſtis, & non ſubditis, impiis & peccatoribus, ſceleratis & contaminatis, patricidis & matricidis, homicidis, fornicariis, maſculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, & periuris.

Hæc omnia, inquit, à lege fieri prohibentur. Qui autem ab iis abſtinet, legis præcepto non indiget. Hæc autem nos etiam noui teſtamenti prędicatores ſimiliter probibemus. Hoc enim ſignificant ea quæ conſequuntur.

Et ſi quid aliud ſanæ doctrinæ aduerſatur, quæ eſt ſecundum Euangelium gloriæ beati Dei, quod creditum eſt mihi.

Oſtendit quòd quæ ſunt neceſſaria legis conueniunt & conſonant cum Euangelio. Legis autem neceſſaria ſunt hæc, Non adulteraberis, Non occides, Non furaberis, & quæ ſunt eiuſmodi. Superuacanea autem ſunt quæ ad ſacrificia, dies, mortuos, leproſos, & quæ ſunt huiuſmodi, pertinent, quorum adimpletionem coniunxit cum loco conſecrato, vt eo ſoluto eorum quoque oſtenderetur ſolutio. Euangelium autem gloriæ appellauit prædicationem, quoniam futuram gloriam pollicetur credentibus. Cùm autem dixiſſet diuinus Apoſtolus ſibi creditum fuiſſe Euangelium, recordatus eſt eorum quæ olim aduerſus eccleſiam facere auſus fuerat: & Deo benefactori hymnis agit gratias, clamans.

Gratias ago ei qui me confortauit in Chriſto Ieſu Domino noſtro, quod fidelem me exiſtimauit, ponens in miniſterio qui prius blaſphemus fui, & perſecutor, & contumelioſus.

Non enim propriis vtens viribus hanc hominibus doctrinam exhibeo, ſed ab eo qui ſeruauit confirmatus valenſque effectus, qui eum qui aduerſus ipſum exagitari rabie erat ſolitus, effecit fidum miniſtrum Euangelij. Iam verò oſtendit etiam modum mutationis.

Sed miſericordiam Dei conſecutus ſum.

Quæ fuit autem cauſa miſericordiæ?

Quia ignorans feci in incredulitate.

Cæcutiebam enim, non videbam lumen. Neque enim inuidia ductus bellum gerebam, ſed pro lege decertans. Sed quid feciſti poſtea?

Superabundauit autem gratia Domini noſtri, cum fide & dilectione quæ eſt in Chriſto Ieſu.

Oſtendit quæ ad ea quæ acceperat ipſe contulerit. Cùm enim eſſet ſupernam gratiã aſſecutus, fidem & charitatem attulit. Cùm enim ſincere crediſſet, admodum vehementer amauit, & eo amore fuit perpetuo inflammatus. Poſtquam ea quæ ad ſe pertinent ſic aperuit, oſtendit hanc gratiam eſſe omnibus propoſitam.

Fidelis ſermo.

Id eſt, verus, & à mendacio alienus.

Et omni acceptione dignus, quod Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum, peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum.

Quòd peccatorum quidem gratia vnigenitus homo factus eſt, ipſe etiam docuit in ſacris Euangeliis. Non veni, inquit, vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Peccatorum autem omnium ſe ipſum primum dicere, id ipſos quoque tranſilit terminos humilitatis. Per ea autem quæ conſequuntur aliud quoque maius confirmat. Oportet autem primum ipſa verba ponere, & tunc interpretationem adiicere. Luc. 5.

Sed ideo miſericordiam conſecutus ſum, vt in me primo oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri ſunt illi in vitam æternam.

Quemadmodum, inquit, medicus, cùm in vna domo multi ſimul ægrotant, & omnes de ſalute deſperant, ſi vnum peſſimè affectum acceperit, & datis ei medicamentis ad perfectiſſimam ſanitatem deduxerit; facit vt alij omnes bono ſint animo ac fiduciam concipiant. Ita Dominus Chriſtus animarum medicus, cùm factus eſſet homo pro ſalute peccatorum, me, qui eram iniquiſſimus & omnium ſceleratiſſimus, non ſolum à prioribus liberauit maculis, ſed maximis etiam donis obruit, omnibus hominibus per me oſtendens ſummam patientiam & clementiam. Vt nemo eorum qui maxima ſcelera perpetrauerint, ad me reſpiciens de ſalute deſperet. Sed diuinus quidem Apoſtolus hæc dixit, de ſe modeſtè loquens, ſciendum eſt autem eum non fuiſſe ſibi vitæ improbæ & flagitioſæ conſcium: Quomodo enim qui ad Philippenſes quidem ſcribens dixit, ſecundum iuſtitiam quæ eſt in lege factus irreprehenſibilis: ſed recordatum fuiſſe eorum quæ molitus erat aduerſus eccleſiam? Ita etiam dixit ſcribens ad Corinthios. Quia non ſum dignus vocari Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum eccleſiam Dei. Ita ergo diuini recordatus beneficij, ad Dei laudem linguam rurſus conuertit. Philip. 3. 1. Cor. 15.

Regi autem ſæculorum immortali, inuiſibili, ſoli Deo honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Quoniam oſtendit Chriſtum Dominum illa bona ſuppeditare, volens oſtendere quòd Deo & patre

patre id comprobante,& Spiritu ſancto adiuuante & ſimul operante ea facta ſint, ab vna perſona ad id quod eſt commune naturæ tranſiit:& hymnum trinitati obtulit: & ſilentio prætermiſſis perſonis diuinam naturam laudauit. Quòd enim non ſolum Deo & patri, ſed etiam Filio & Spiritui ſancto quæ dicta ſunt conueniunt, facile ſciri poteſt. Rex enim ſæculorum non eſt ſolus pater, ſed etiam vnigenitus filius, eſt enim effector ſæculorum. Æternus quoque eſt & ipſe & ſanctiſſimus Spiritus,etenim ipſum quoque æternum appellauit diuinus Apoſtolus. Qui per ſpiritum enim inquit,æternum. Illud quoque, immortalis ſeu à corruptione alienus,& inuiſibilis, ſunt propria & Filij & Spiritus. His autem ſic declaratis, Deus quoque nomen eſt verè nomen ſolius trinitatis. Nullus enim præter eam natura Deus eſt. Cùm eorum quæ ad ſe pertinent ſic mentionem interieciſſet & hymnum perfeciſſet,rurſus ad primam orationem reuertitur.

Hoc præceptum commendo tibi fili mi Timothee, ſecundum præcedentes in te prophetias.

Appellatione filij ſuam in eum beneuolentiam aperit. Prophetiæ autem recordatione in benefactorem charitatem accendit. Non enim, inquit, humanam aſſecutus es vocationem: ſed per diuinam reuelationem ſuſcepiſti ordinem. Veriſimile eſt autem non ſolum ex reuelatione fuiſſe eum docendi muneri præfectum,ſed aliqua etiam eiuſmodi ratione vocationem ab initio fuiſſe conſecutum. Qua de cauſa non dixit prophetiam,ſed prophetias.

Vt milites in illis bonam militiam.

Oportet enim te oſtendere dignum electione, & finem prophetiis imponere,& aduerſus aduerſarios Dæmones pugnam fortiter ſuſcipere. Oportet enim Doctorem eſſe primo ſuum Doctorem, & oportet Imperatorem bonum eſſe militem.

Habens fidem & bonam conſcientiam.

Oportet enim fidei quoque coniunctam eſſe vitam laudabilem. Conſcientiam bonam, temperantiam ac moderationem, & iuſtitia ornatam vitam dicit. Fidei autem, quæ eſt his priuata, imbecillitatem oſtendit per ea quæ conſequuntur.

Quam quidam repellentes.

Bonam ſcilicet conſcientiam.

Circa fidem naufragauerunt.

Fundamentum enim impietatis ſæpe eſt praua vita, & quidam cùm non ferrent accuſantem conſcientiam,& Dei negarunt prouidentiam, & quæ à ſe facta fuerant fatis & Parcis attribuerunt. Dicit etiam quinam fecerint naufragium.

Ex quibus Hymenæus eſt, & Alexander.

Deinde aduerſus eos quoque latam oſtendit ſententiam.

Quos tradidi Satanæ, vt diſcant non blaſphemare.

Quænam autem fuerit blaſphemia non aperuit. Scienti enim ſcribebat. Eos autem tradidit Diabolo,non vt bonorum magiſtro, ſed vt ſæuo carnifici, & ideo non dixit, vt eos duceret, ſed vt doceantur non blaſphemare. Ab eccleſiaſtico enim corpore ſeparati, & diuina gratia nudati, ab aduerſario crudeliter flagellabantur, incidentes in morbos & difficiles affectiones, & alias calamitates. Hæc enim conſueuit inferre hominibus, quoniam eſt & inimicus & vltor, vt dicit propheta: conſentaneum autem erat illos caſti- Psal. 8.

A gatos mutare ſententiam, dum viderent damnum quod oriebatur ex blaſphemia. Ab hoc deinceps loco ponit decreta de ordine eccleſiaſtico.

C A P. II.

OBſecro igitur primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus.

Poſtulatio quidem eſt ſupplicatio, vt à malis aliquibus & moleſtiis liberemur. Deprecatio autem eſt bonorum petitio. Interpellatio autem eſt accuſatio eorum qui nos iniuria afficiunt. Eſt Ephe. 6. autem nobis colluctatio non aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus, aduerſus poteſtates, aduerſus principes huius ſæculi, aduerſus ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus. Aduerſus eos iuſtum iudicem interpellamus, & iuſtum auxilium petimus. Gratiarum autem actio Deo offertur pro bonis quæ nobis prius obtigerunt. Hæc autem iubet facere pro omnibus hominibus, quandoquidem Chriſtus etiam Ieſus venit in mundum peccatores ſaluos facere.

B *Pro regibus & omnibus qui in ſublimitate conſtituti ſunt.*

Valde ſapienter hominum commune propoſuit,ne quis orationem pro Regibus exiſtimaret aſſentationem. Quia autem erant impij qui tunc dominatum obtinebant, & pietatis aperti hoſtes,docet iuſtam eſſe cauſam cur pro eis oretur.

Vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & caſtitate.

Si illi enim in pace degunt, nos quoque ſumus tranquillitatis participes, & in quiete ac ſilentio leges pietatis adimplemus. Pietati autem coniunxit honeſtatem,docens fidem opus habere factis & operibus. Ita etiam captiui Iudæi qui erant 1. Eſdr. 6. Babylone, ad eos qui in Iudæa relicti erant ſcripſerunt,vt pro Nabuchodonoſor & Baltaſar eius filio Deo preces funderent. Diuinus autem Apoſtolus non ſolum ea de cauſa præcepit pro iis fieri orationes,ſed etiam vt ab impietate ceſſantes diſcant pietatem.

Hoc enim bonum eſt & acceptum coram Seruatore noſtro Deo,qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

C Vult enim omnes ſalutem aſſequi. Deinde etiam aliunde confirmat hoc quod dicit.

Vnus enim Deus.

Non enim alius fidelium, alius eſt effector infidelium, ſed vnus eſt creator ac opifex.

Vnus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus.

Vnus eſt conciliator pacis,qui ea quæ erant inter ſe diſiuncta & diſtantia coniunxit. Chriſtum autem hominem nominauit quoniam vocauit interceſſorem. Homo enim factus fuit interceſſor, & quemadmodum qui duos quoſpiam manus inter ſe conſerentes ac confligentes vult reconciliare, ſe medium interponens, & hunc quidem dextera, illum verò ſiniſtra tenens, ad amicitiam deducit ac coniungit: ita ipſe cùm diuinam naturam humanæ vniuiſſet, indiſſolubilem & quæ diſſolui non poteſt pacem conciliauit. Si autem, vt vult Arrius & Eunomius, non eſt patris ſubſtantiæ particeps, quomodo eſt interceſſor? Nobis enim vnitus eſt, quoniam quod ad humanitatem attinet,eſt eiuſdem nobiſcum ſubſtantiæ,ſed

patri non itidem, ſi quidem, vt illi volunt, eſt ab eius ſubſtantia ſeiunctus. Atqui eum vocauit intercesſſorem diuinus Apoſtolus. Ergo etiam patri fuit vnicus, quod attinet ad diuinitatem: & nobis ſimiliter quoad humanitatem. Oſtendit autem Domini quoque paſſionem fuiſſe pro omnibus ſuſceptam.

Qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus. Cuius teſtimonium temporibus ſuis confirmatum eſt. In quo poſitus ſum ego prædicator & Apoſtolus, veritatem dico, non mentior, doctor gentium in fide & veritate.

Cùm enim omnes redacti eſſent ſub mortis poteſtatem, ipſe qui nec vt Deus fuit morti obnoxius, habet enim naturam immortalem, ſed nec vt homo: peccatum enim non fecit quod mortem affert, dedit ſeipſum veluti quoddam redemptionis pretium, & omnes liberauit ab eius ſeruitute. Teſtimonium autem appellauit paſſionem, primum quidem quod fuerit iniuſta occiſio: Deinde etiam quod omnes habeat teſtes
Ioan. 8. prophetas, & cùm Iudæi dicerent, Tu teſtimonium perhibes de te: teſtimonium tuum non eſt verum, reſpondit. Solus non ſum, ſed ego, & qui miſit me pater. Tempora autem propria teſtimonij appellauit conuenientia. Ita etiam in epiſtola
Gal. 4. ad Galatas. Quando autem venit plenitudo temporis. Huius autem, inquit, myſterij prædicator & Apoſtolus fui electus: & cum ea qua par eſt fide ac veritate id trado omnibus, ea enim quę dico confirmo miraculis.

Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras manus, ſine ira & diſceptatione.

Illud autem, in omni loco, poſuit, habita ratione eius quod in lege præcipitur. Ea enim cultum & adorationem circumſcripſit Hieroſolymis. Sed tamen etiam cùm lex vigeret, Prophetæ gratiam præuidebant, & licet audire diuinum
Pſal. 102. Dauid clamantem, Benedicite Domino omnia
Malach. 1. opera eius in omni loco dominij eius. & per Malachiam prophetam dicit vniuerſorum Deus. In omni loco incenſum offertur nomini meo, & hoſtia munda. Manus autem extollere & orare, erat proprium ſacerdotum veteris teſtamenti, ſed diuinus Apoſtolus præcipit hoc facere omnibus hominibus, quoniam omnes facti ſunt populus acquiſitionis, regale ſacerdotium, gens ſancta.
1. Pet. 2. Sed hoc iubet ſanctè facere, pro eo quod eſt, liberatos ab omni iniuſtitia & iniquitate. Illud autem, ſine ira, expellit acceptæ iniuriæ recordatio-
Matth. 5. nem. Ita etiam ſanxit Dominus. Si venias vt offeras donum tuum ſuper altare, & illic recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque donum tuum ante altare, & vade primum, & reconciliare fratri tuo, & tunc veni, & offer munus tuum. Hoc autem, ſine diſceptatione, pro eo quod eſt, abſque hæſitatione, credens te omnino accepturum quod petis. Tales ergo ſint etiam petitiones.

Similiter & mulieres.

Vna eſt enim natura, & vna gratia. Dicit etiam quæ eas decent.

In habitu ornato.

Ipſo etiam amictu indicante honeſtatem animæ.

Cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe.

Is eſt enim verus ornatus.

D *Non intortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel*
A *veſte pretioſa.*

Illud, intortis crinibus, commune eſt & diuitum & pauperum: reliqua autem earum quæ diuitias poſſident.

Sed quod decet mulieres promittentes pietatem per bona opera.

Profiteamini, inquit, pietatem, & virtutem quæ per opera exercetur. Huic itaque ſcopo ac inſtituto reliqua quoque coniunguntur.

Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, ſed eſſe in ſilentio.

Quoniam etiam mulieres propheticam gratiam acceperant, de eo quoque legem neceſſario conſtituit. Qua de cauſa in eccleſia viris doctrinæ egentibus mulieres non conſtituit magiſtras. Eadem apertè etiam docent quæ ſcripta ſunt ad Co- 1. Cor. 7.
rinthios. Quid enim, inquit, ſcis mulier, ſi virum tuum ſeruabis? Deinde etiam docet ex natura ordinem.

Adam enim primus formatus eſt. Deinde Eua.

Poſtea etiam ex delictis.

Et Adam non eſt ſeductus. Mulier autem ſeducta in
B *præuaricatione fuit.*

Illud autem, Non eſt ſeductus, dixit, pro eo quod eſt, Non primus. Scripturam autem ſecutus eſt. Cùm enim à muliere peteretur vt ratio-
nem redderet, dixit, Serpens decepit me, & come- Gen. 3.
di. Adam autem, non ſic, ſed, Mulier quam dediſti mecum, ea dedit mihi de ligno, & comedi, & illa quidem veniam nullo modo eſt aſſecuta, vt quæ ſerpenti paruerit. Hic verò paruam habet excuſationem, vt qui fuerit inductus à muliere. Quinetiam fructum arboris non ipſe, ſed illa collegit, & cùm prior accepiſſet, viro tradidit. Propterea dixit, Et Adam non eſt ſeductus. Hoc quoque ſciendum eſt, quòd diuinus Apoſtolus ad vſum propoſitum contexit orationem.

Saluabitur autem per filiorum generationem.

Non dixit de Eua, ſed de communi natura.

Si manſerint in fide, & dilectione, & ſanctificatione cum ſobrietate.

Pro eo quod eſt, Non modo nullum damnum ab Eua acceperunt ſi voluerint, ſed maximam etiam vtilitatem capient per fidem & charitatem, ſeruantes ſanctificationem & caſtitatem.
C Cùm eis ea quæ conueniunt ſic ſtatuit, deinceps de eccleſiaſticis ordinibus decernit.

CAP. III.

Fidelis ſermo.

Id eſt, verus & à mendacio alienus.

Si quis epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat.

Non accuſat ſimpliciter cupiditatem, ſed ambitionem, & magiſtratus gerendi deſiderium: & docet non honorem ſed virtutem appetere: non deſiderare dignitatem, ſed dignitatis officium inquirere. Hic autem Epiſcopum appellat preſbyterum, vt dum epiſtolam ad Philippenſes interpretaremur, oſtendimus. Hoc autem ex hoc etiam loco facile ſciri poteſt. Poſt leges enim epiſcopales, eas ſcribit quæ Diaconis conueniunt, prætermiſſis Preſbyteris, ſed, vt dixi, eoſdem olim vocabant preſbyteros & Epiſcopos, eos autem qui nunc vocantur Epiſcopi, nominabant Apoſtolos. Procedente autem tempore nomen quidem Apoſtolatus reliquerunt iis qui verè erant

Apoſtoli;

Apoſtoli: Epiſcopatus autem appellationem impoſuerunt iis qui olim appellabantur Apoſtoli. A Ita Philippenſium Apoſtolus erat Epaphroditus. (Philip. 2.) Veſtrum enim, inquit, Apoſtolum, & adiutorem neceſſitatis meæ. Ita Creteoſium Titus, & Aſianorum Timotheus. Ita ab Hieroſolymis iis qui erant Antiochiæ ſcripſerunt Apoſtoli & presbyteri. Sed tamen etiamſi presbyteris has leges conſtituit diuinus Apoſtolus, clarum eſt quòd has leges oportet primos ſeruare Epiſcopos, vt qui ſunt maiorem dignitatem aſſecuti.

Oportet enim Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe.

Nullam dare occaſionem iuſtæ reprehenſionis. Illud enim, irreprehenſibilem, non idem dicit quod, calumniæ non obnoxium, aut in quem non poteſt intendi calumnia. Nam ipſe etiam Apoſtolus ſubiit omnis generis calumnias. Qui orbem terræ enim, inquit, ſubuerterunt, etiam hic adſunt. Quinetiam iubet Dominus eos contemnere qui fruſtra ſcandalizantur. (Matth. 5.) Cùm enim dixiſſent Apoſtoli, Scis quòd Phariſæi audito ſermone ſunt ſcandalizati, reſpondit. Sinite eos, cæci ſunt, duces cæcorum. Iubet ergo vt nullam dent occaſionem iuſtæ reprehenſionis. B

Vnius vxoris virum.

Incipiebat prædicatio. Virginitatem autem nec Græci exercebant: nec admittebant Iudæi. Liberorum enim procreationem benedictionem exiſtimabant. Quoniam ergo illo tempore non facile inueniri poterant qui caſtitatem exercerent; ex iis qui vxores duxiſſent, eos qui temperantiam honoraſſent, iubet ordinare. Illud autem, Vnius vxoris virum, mihi videntur quidam rectè dixiſſe. Olim enim conſueuerant & Græci, & Iudæi, cum duabus, & tribus, & pluribus, etiam vxoribus ſimul iungi legi matrimonij. Quinetiam nunc cum leges Imperatoriæ prohibeant duas ſimul vxores ducere, rem habent cum concubinis & meretricibus. Dixerunt ergo diuinum dixiſſe Apoſtolum, eum qui cum vna ſola vxore pudicè cohabitat, dignum eſſe qui ordinetur Epiſcopus. Neque enim ſecundum, inquiũt, reiecit matrimonium, qui illud ſæpe iuſſit fieri. (Rom. 7.) Mulier enim, inquit, alligata eſt lege, quamdiu viuit vir eius. Sin autem vir mortuus fuerit, libera eſt vt cui vult nubat, tantum in Domino. Et (1. Cor. 8.) rurſus. Dico autem innuptis & viduis, & vtroque C ordine coniuncto, vnam legem conſtituit. Reuera enim ſi factum fuerit votum continentiæ, non eſt in voluntatis poteſtate ſecundum matrimonium. Si enim ipſe priore expulſa vxore, fuiſſet alij coniunctus, dignus eſſet qui reprehenderetur, & iure eſſet accuſationi obnoxius. Sin autem vis mortis priorem diſiunxerit, vrgens autem natura vt ſecundæ vxori coniungeretur coëgerit, non ex voluntate ſed ex caſu proceſſit ſecundum matrimonium. Hæc conſiderans, admitto eorum interpretationem qui ſic intellexerunt.

Sobrium.

Vigilantem, & qui poſſit conſiderare quid agendum.

Prudentem.

Id eſt animæ officium.

Ornatum.

Et locutione, & habitu, & aſpectu, & inceſſu. Vt etiam per corpus appareat animæ moderatio & temperantia.

Hoſpitalem.

Eos qui peregrinantur lubenter excipientem.

Doctorem.

Non dicit eum qui eſt ornatus eloquentia, ſed eum qui eſt eruditus in diuinis, & poteſt ea ſuadere quæ conuenit.

Non vinolentum.

Hoc apertè interpretatus eſt in legibus quas ſtatuit Diaconis. Non multo, enim, inquit vino deditos.

Non percuſſorem, ſed modeſtum.

Non prohibet in tempore reprehendere ac increpare, ſed non vt oportet hoc facere. Quod enim iubet arguere, audiemus ipſum paulo poſt dicẽtem. Eos qui peccant coram omnibus argue. Et rurſus. Argue, increpa, exhortare. Ita etiam ipſe ſcribens ad Galatas dixit. O ſtulti Galatæ. Et (Gal. 3.) rurſus. Adeo ſtulti eſtis.

Sed modeſtum.

Qui poſſit ferre ea quæ in ipſum admiſſa ſunt. Non eſt enim manſuetudinis, cùm alij afficiuntur iniuria, negligere. Qui præeſt enim, inquit, in ſolicitudine.

Non litigioſum.

Qui pro pecuniis contendere non inducat in animum. Hoc enim ſignificat id quod ſubiungitur.

Non cupidum.

Non dixit, Nihil poſſidentem, quæ ſunt enim commoderata ac eis conuenientia conſtituit, ſed, non amantem pecuniæ. Fieri enim poteſt vt poſſideamus quidem, ea autem vt par eſt adminiſtremus ac diſpenſemos, & eis non ſeruiamus, ſed earum ſimus Domini.

Sed ſua domus bene præpoſitum.

Hoc eſt cum iuſtitia & æqualitate.

Filios habentem in ſubiectione cum omni caſtitate.

Qui filios docet omnem virtutem. Non enim illorum ſententiam exigit: ſed ſuum inſtitutum inducit.

Si quis autem domui ſuæ præeſſe neſcit: quomodo eccleſiæ Dei diligentiam habebit?

Qui parua neſcit adminiſtrare, quomodo poterit ei credi cura præſtantiorum ac diuinorum?

Non Neophytum: ne in ſuperbiam elatus in iudicium incidat Diaboli.

Neophyton, hoc eſt recenter plantatum, appellat eum qui ſtatim credidit. Ego enim, inquit, plantaui. Non enim, vt exiſtimarunt nonnulli, adoleſcentiam excludit. Beatus enim Timotheus ad quem hæc ſcripſit, cùm eſſet adhuc adoleſcẽs, leges ſuſcepit. Nemo enim, inquit, tuam adoleſcentiam contemnat. Quinetiam ipſe diuinus Apoſtolus, cùm eſſet adoleſcens, adeptus eſt vocationem. Innuit & quanam de cauſa ſit ſubuerſus Diabolus. In ſuperbiam enim, inquit, elatus cecidit. Si quis ergo non fuerit prius inſtitutus in diuinis, & primum in numerum diſcipulorum adſcriptus in virtute ſe exercuerit, ſuſcepta arrogantiæ affectione ex eo quòd præſideat, incidet in ſupplicium Diaboli. Hic enim iudicium appellauit ſupplicium.

Oportet autem illum & teſtimonium habere bonum ab iis qui foris ſunt: vt non in opprobrium incidat & laqueum Diaboli.

Externos dicit infideles. Qui enim etiam apud illos malè audit ante ordinationem, erit & ipſe probris obnoxius, & vt commune magno oppro-

brio ac dedecore afficiatur efficiet, & ad priorem iniquitatem quam primum reuertatur, Diabolo omnia vt hoc reddat effectum machinante.

Diaconos ſimiliter.

Hi quoque eiſdem regantur legibus.

Pudicos.

Temperantia & moderatione claros.

Non bilingues.

Non huic quidem alia, illi verò alia dicentes: ſed linguam veritate ornantes.

Non multo vino deditos.

Eos enim quibus diuinum creditum eſt miniſterium, oportet ab hoc vitio eſſe vel maximè alienos.

Non turpe lucrum ſectantes.

Turpis lucri ſectator eſt, non qui, vt nonnulli exiſtimarũt, vel parua lucra appetit: ſed qui ex rebus turpibus & valde inhoneſtis quæſtum facere in animum inducit.

Habentes myſterium fidei in conſcientia pura.

Pro eo quod eſt, confirmantes fidem factis, ac operibus. Puram enim conſcientiam appellauit bona opera. Qui ea enim facit, non pungitur à conſcientia.

Et hi autem probentur primum: & ſic miniſtrent nullum crimen habentes

Prius autem conuenit eorum vitam examinari, deinde ſic gratiam ſpiritalem conſequi.

Mulieres ſimiliter.

Scilicet Diaconiſſas.

Pudicas, non detrahentes, ſobrias, fideles in omnibus.

Quæ hominibus, eadem etiam conſtituit mulieribus. Quemadmodum enim dixit Diaconos debere eſſe honeſtos, ita etiam eas honeſtas, & quemadmodum iuſſit illos non eſſe bilingues, ita eas non eſſe calumniatrices, & ſicut illos ſtatuit non eſſe multo vino deditos, ita etiam eas iuſſit eſſe ſobrias

Diaconi ſint vnius vxoris viri.

Hoc etiam eodem modo eſt intelligendum quo prius.

Qui filiis ſuis bene præſint, & ſuis domibus.

Eadem etiam conſtituit iis qui vocantur Epiſcopi.

Qui enim bene miniſtrauerint, gradum bonum ſibi acquirent, & multam fiduciam in fide, quæ eſt in Chriſto Ieſu.

Etſi in vita, inquit, habent minus honoris, ſciendum tamen eſt quòd ſi creditum illis miniſterium impleuerint, præſtantiſſimum gradum in vita futura accipient: & libertatem quæ eſt apud Chriſtum Dominum conſequentur.

Hæc tibi ſcribo fili mi Timothee: ſperans me ad te venire cito. Si autem tardauero, vt ſcias quomodo oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

Nec diuini Prophetæ, nec mirabiles Apoſtoli, omnia præſciuerunt. Quæcunque enim expediebant, ea illis ſignificauit gratia ſpiritus. Hoc etiam ſignificat quæ eſt in iis quæ hic dicuntur ignoratio. Cùm enim dixiſſet, ſpero venire, ſubiunxit, ſi autem tardauero. Sæpe enim eum aliqua cauſa neceſſaria retinebat. Hæc ergo, inquit, ſcribo docens, quomodo eos oporteat ſe gerere quibus credita eſt cura animarum. Donum enim Dei & eccleſiam appellauit cœtum eorum qui crediderunt. Eos dixit columnam & firmamentum veritatis. Supra petram enim fundati ſtabi-

A lea & immobiles permanent: & rebus ipſis prædicant dogmatum veritatem. Poſtquàm hæc dixit de eccleſia, neceſſario etiam induxit orationem dogmaticam.

Et manifeſte magnum eſt pietatis ſacramentum.

Ipſum autem appellat myſterium, vt quod ab initio quidem fuerit præfinitum, poſtea autem manifeſtatum.

Quod manifeſtatum eſt in carne.

Cùm enim eſſet Deus, & Dei filius, & haberet naturam quæ ſub aſpectum non cadit, homo factus euaſit manifeſtus omnibus. Nos autem apertè duas naturas docuit. Dicit enim diuinam naturam eſſe manifeſtatam in carne.

Iuſtificatum eſt in Spiritu.

Humana enim ſuſcepta natura, eam ſeruauit liberam à peccatis. Habet etiam hoc dictum aliã intelligentiam, Iuſtificatus eſt in ſpiritu. Facit miracula per diuinum ſpiritum. Si enim ego, inquit, in ſpiritu eiicio Dæmonia. Per miracula ergo oſtenſum eſt & demõſtratum eum eſſe Deum verum & Dei filium. Ita etiam Centurio iuxtà crucem cùm videret terram moueri, & tenebris Matth. 12.

B orbem terræ compleri, exclamauit, Verè filius Dei erat hic. Marc. 15.

Apparuit Angelis.

Diuinitatis enim naturam quæ ſub aſpectum non cadit ne ipſi quidem viderunt, incarnatum autem viderunt.

Prædicatum eſt in gentibus.

Qui à Iudæis crucifixus eſt.

Creditus eſt in mundo.

Non ſolum enim prædicatus eſt, ſed etiam creditus, & vt Deus ab iis qui crediderunt adoratur.

Aſſumptum eſt in gloria.

Hoc quidem factum eſt ante prædicationem. Poſtremo autem loco id poſuit, docens prædicationem fuiſſe iure creditam. Eſt enim in cœlis qui hoc iuſſit fieri, & à dextris conſidet. Poſtquam ita diſpenſationis meminit, & per ſpiritalem gratiam Hæreticas ſpinas præuidit, quas Valentinus, & Baſilides, & Marcio, & Manes ſeminarunt, omnes quidem ſimiliter negantes carnis aſſumptionem, & cum veteri teſtamento pugnantes, in aliis autem multiplices errores ſuſtinentes, ea futura neceſſario prædicit.

C

CAP. IV.

Spiritus autem manifeſtè dicit.

Quemadmodum autem hæc dicit Dominus, & illa dicit Deus exercituum, ita etiam ſpiritus diuinè dicit.

Quod in nouiſſimis diebus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium ſuam conſcientiam.

Oſtendit quòd eccleſiaſtico corpori olim coniuncti fuerunt qui fuerunt poſtea Prophetæ mendacij. Hoc enim ſignificat illud, deficient quidam à fide attendentes ſpiritui erroris. Rectè autem doctrinas dæmoniorum illorum dogmata appellauit. Illorum enim verè fœtus ſunt illa verba. Illud autem, in hypocriſi loquentium mendacium, poſuit, quoniam ſibi Chriſtianorum appellatione impoſita, apertè docent contraria. Cauteriatam autem habentes conſcien-

tiam

tiam eos vocauit, ſtuporem eorum extremum docens. Locus enim cauterij morte affectus priorem ſenſum amittit. Poſtquam eorum dogmatum oſtendit perniciem, quam ſint etiam execrandæ eorum leges prædicit.

Prohibentium nubere, abſtinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognouerint veritatem.

Execrabiles enim nuptias, & plurimos cibos appellant, vt creatorem iniuria afficiant. Eos autem fecit ad vſum, vt ij qui ſunt eorum participes, ex eo ſumant occaſionem agendi gratias, & laudandi eum qui illos ſuppeditat. Rectè autem poſuit illud, Prohibentium contrahere matrimonium. Neque enim cœlibatum ac continentiam vituperat, ſed eos accuſat qui lege lata ea ſequi compellunt.

Quod omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.

Gen. 1. Illud, omnis creatura Dei bona, accepit ex ſcriptura Moſaica. Vidit enim, inquit, Deus omnia quæ fecit, & ecce erant valde bona. Illud autem, quod natura bonum eſt, ſi cum gratiarum actione ſumitur, per Dei memoriam etiam ſanctum redditur. Cùm impietatis illos ſic arguiſſet, diſcipulo rurſus quam par eſt adhortationem exhibet.

Hæc fratribus proponens, bonus eris miniſter Chriſti Ieſu.

Eſt enim eius qui miniſtrat proprium implere ea quæ imperantur, & ad eos qui ſunt eiuſdem fidei Domini præcepta tranſmittere.

Enutritus verbis fidei bonæ doctrinæ quam aſſecutus es.

Oportet autem te primum omnium ſpiritali doctrinæ adhærere, & eam haurire, eius autem regulas perfectè accepiſti.

Ineptas autem & aniles fabulas deuita.

Rurſus in memoriam reuocat ea quæ dicta ſunt in prooemio. Aniles enim fabulas doctrinas Iudaicas vocauit, non legem, ſed falſam legis interpretationem, & intempeſtiuam eius obſeruationem.

Exerce autem teipſum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt. Pietas autem ad omnia vtilis eſt: promiſſionem habens vitæ quæ nunc eſt & futuræ.

Qui bonæ, inquit, corporis habitudinis curam gerunt, exiguo tempore ea fruuntur. Pietatis autem certamina & in hac vita inſignes ac ſuſpiciendos certatores efficiunt, & vt in illa, coronas quæ nunquam ſeneſcent percipiant, cauſa ſunt. Pietatis autem exercitationem vitam vocauit laudabilem. Vitæ enim recta inſtitutio habet cum certaminibus conuenientiam.

Fidelis ſermo, & omni acceptione dignus.

Quoniam futuræ vitæ meminit: id autem erat res quæ non videtur: fidelem ſermonem neceſſario vocauit. Eſt enim fide dignus, vt qui veritate ornetur, quin etiam laudabilis. Oportet enim Agonothetam proponere præmia victoribus. Deinde ponit etiam ſeipſum pro exemplo.

In hoc enim laboramus & maledicimur, quia ſperamus in Deum viuum, qui eſt ſaluator omnium hominum, maximè fidelium.

Cur enim tot labores ſuſcepimus, & probra ab omnibus intentata perpetimur, ſi non eſt aliqua A laborum remuneratio? Atqui eſt remuneratio. Æternus enim Deus iis qui decertant præmia proponit, & eſt omnium hominum ſeruator: præcipuè autem eorum qui in ipſum crediderunt.

Præcipe hæc & doce.

Scilicet vt in pietate exerceantur, vt expectent remunerationes, & Agonothetam reſpiciant.

Nemo adoleſcentiam tuam contemnat.

Atqui hoc non eſt meum, cur ergo mihi præcipis quæ aliis conueniunt?

Sed exemplum eſto fidelium.

Vis, inquit, non contemni ſi præcipias? Efficere lex animata. Oſtende te legem rectè exequi, habe vitam quæ de ſermone ferat teſtimonium. Hoc enim dicit.

In verbo, in conuerſatione, in charitate, in fide, in caſtitate.

Vniuſcuiuſque eorum quæ dicta ſunt oſtende in teipſo imaginem.

Dum venio, attende lectioni, exhortationi, doctrinæ.

Ex hoc etiam loco poteſt intelligi, quòd nos etiam laborem conferre conuenit, & ita gratiam B ſpiritus accipere. Beatiſſimo enim Timotheo qui erat ſpiritalis, iuſſit Doctor vt attenderet lectioni. Exhortatio autem differt à doctrina, quòd doctrina quidem abſque vllo impedimento diuerſas tradit diſciplinas: Exhortatio autem vel eos qui ſunt triſtes conſolatur, vel eos qui iraſcuntur conſilio mitigat.

Noli negligere gratiam quæ in te eſt: quæ data eſt tibi per Prophetiam cum impoſitione manuum Presbyterij.

Gratiam hic appellauit doctrinam: Preſbyterium autem hic vocat eos, qui Apoſtolicam gratiam acceperunt. Ita etiam eos qui erant honorati in Iſraël, diuina ſcriptura ſenes vocauit.

Hæc meditare, in his eſto, vt profectus tuus manifeſtus ſit in omnibus.

In ſpiritalibus enim exerceri, vt in rebus diuinis incrementum accipiamus efficit.

Attende enim tibi & doctrinæ, inſta in illis. Hoc enim faciens, & teipſum ſeruabis, & eos qui te audiũt.

Illi enim & quid ſit agendum diſcent: & tu ea quæ præcepta fuerint implebis, & ex eo vtilitatem capies.

C

CAP. V.

SEniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt patrem.

Non dicit hic ſacerdotem, ſed eum qui conſenuit, hoc enim ſignificant ea etiam quæ ſubiunguntur.

Iuuenes vt fratres, anus vt matres, iuuenculas vt ſorores in omni caſtitate.

Quoniam enim neceſſe eſt eum cui ſunt creditæ animæ, etiam cum iuuenibus mulieribus loqui, neceſſario adiecit illud, In omni caſtitate, vt cum corpore animam quoque habeat continentem, & nec per oculos vel per aures vllum nocumentum ſuſcipiat. Deinde rurſus reuertitur ad doctrinam de ordinibus eccleſiaſticis.

Viduas honora, quæ verè viduæ ſunt.

Quænam autem ſunt eæ?

Si qua autem vidua filios aut nepotes habet: diſcant primum domum ſuam regere, & mutuam vicem reddere parentibus, hoc enim acceptum eſt coram Deo. Quæ autem verè vidua eſt, & deſolata, ſperet in Deum, & inſtet obſecrationibus & orationibus nocte & die.

Eccleſiaſticam, inquit, ſubuentionem oportet eas conſequi, quæ nullum habent aliunde ſubſidium aut ſolatium, eæ autem eo quòd ſint à curia liberatæ, in diuinis precationibus perpetuò verſantur. Eas autem quæ habent filios vel nepotes, oportet de eis eſſe ſolicitas, & quam parentes earum curam geſſerunt, eas quoque illorum curam gerere, vt quæ illis debetur rependant remunerationem, & ab eis quoque mutuum auxilium recipiant.

Nam quæ in delicijs eſt, viuens mortua eſt.

Immodicæ enim deliciæ rationem obruunt, & efficiunt vt in corpore, tanquam in aliquo ſepulchro iaceat.

Et hoc præcipe vt irreprehenſibiles ſint.

Non hoc dixit de iis ſolum quæ dignæ habitæ ſunt vt eccleſia earum curam gereret: ſed etiam de iis quæ alendorum filiorum vinculo alligatæ ſunt.

Si quis autem ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior.

Hoc & de matribus dixit, & de filiis, etenim oportet matres filios alere, & eam quam par eſt pietatem eos docere. Illos quoque oportet ſimiliter parentibus inſeruire, & eis ferre auxilium.

Vidua deligatur non minus ſexaginta annorum.

Non dixit, Non ſit, ſed, non deligatur. Nempe quod quæ ſunt adhuc florenti ætate, & laborare, & victum ſibi poſſint quærere, quas etiam oportet domare laboribus ætatis petulantiam.

Quæ fuerit vnius viri vxor.

Hinc etiam manifeſtum eſt, quòd non reiicit ſecondas nuptias: ſed decernit vt in matrimonio caſtè viuant. Neque enim qui ſecundum matrimonium lege ſuperius conſtituit, prohibuit vt quæ ſecundas ſit ſecuta nuptias, non aſſequatur corporale ſubſidium: qui apertè præcipit vt bonum faciamus omnibus hominibus.

In operibus bonis teſtimonium habens.

Deinde ea ſigillatim enumerat.

Si filios educauit.

Non exigit ſolum vt alant, ſed etiam vt piè nutriant. Hoc etiam dicit Deus de Abraham, quòd mandauit filiis ſuis, & domui ſuæ poſt ſe, vt ſeruarent omnia iudicia Domini Dei.

Si hoſpitio recepit.

Deinde dixit etiam quoſnam.

Si ſanctorum pedes lauit.

Act. 16. Hoc enim olim faciebant. Ita etiam Lydia ipſum Apoſtolum, & eos qui cum eo erant ſuſcepit. Ita etiam dixit de Phœbe. Adfuit multis, & mihi ipſi. Rom. 16.

Si tribulationem patientibus ſubminiſtrauit.

Non quantitatem ſuppeditationis, ſed mentis quærit qualitatem. Talia erant in ſacris Euangelus viduæ duo minuta.

Si omne opus bonum ſubſecuta eſt.

Dixit omnes virtutis ſpecies.

Adoleſcentiores autem viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, volunt nubere, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

Cùm enim Chriſto profeſſæ ſint in viduitate caſtè viuere, ſecunda matrimonia contrahunt.

Simul autem & otioſæ diſcunt circumire domos, non ſolum autem otioſæ, ſed & verboſæ, & curioſæ, loquentes quæ non oportet.

Oſtendit cauſas propter quas non vult eas referre in numerum viduarum. Illud autem, Luxuriatæ fuerint, pro eo quod eſt, eccleſiaſticum ſubſidium acceperint, & quæ ſunt corpori neceſſaria abſque vlla ſollicitudine perceperint, aluntur in otio. Otium autem introducit nequitiam.

Volo ergo iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias eſſe, nullam occaſionem dare, aduerſario maledicti gratia.

Diuino Paulo dicente, Volo, Nauatus dicit, Nolo. Dicit etiam cur id velit. Vt ipſæ, inquit, & maritis ſubiectæ, & in cura familiæ occupatæ, liberentur à nocumento quod parit otium. Deinde etiam cauſam huius docet manifeſtius.

Iam enim quædam conuerſæ ſunt retro poſt Satanã.

Ex experientia lex lata eſt.

Si quis fidelis habet viduas, ſubminiſtret illis, vt non grauetur eccleſia, vt iis quæ verè viduæ ſunt ſufficiat.

Id eſt, iis quæ nuſquam vllam habent ſubuentionem aut conſolationem. Iubet autem hoc facere fidelibus. Earum enim quæ ad infideles quidem pertinent, ſunt autem fide ornatæ, vult ab eccleſia curam geri.

Qui bene præſunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina.

Vſque adeò res eſt laudabilis doctrina. Duplici autem honore, poſuit pro ampliori. Quod autem dixit confirmat ſcripturæ teſtimonio.

Dixit enim ſcriptura. Non alligabis os boui trituranti, &, Dignus eſt operarius mercede ſua. Deut. 25.

Illud quidem ex veteri, hoc verò ex noua adduxit.

Aduerſus Presbyterum accuſationem noli recipere: niſi ſub duobus aut tribus teſtibus.

Hoc lex præcepit de omnibus. In duobus enim, inquit, aut tribus teſtibus ſtabit omne verbum. Vel maximè autem, inquit, oportet hoc facere in Presbytero. Accidit enim vt cùm eccleſiæ ei ſit præfectura credita, nonnullos ex iis qui peccant offendat, illique ex eo in illum infeſto ſint animo, & calumniam in eum machinentur, eſt ergo teſtium numerus exigendus. Deut. 17.

Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant.

Nec condemnes ante probationem: nec eis qui apertè conuincuntur quòd aliqua ſcelera perpetrarint, peperceris: ſed eos qui conuincuntur condemna omnibus præſentibus, vt timore pœnæ peccatum fugiant. Deinde ipſum quoque terrefacit terribili teſtatione.

Teſtor coram Deo & Chriſto Ieſu & electis Angelis, vt hæc cuſtodias ſine præiudicio nihil faciens, in alteram partem declinando.

Duo ſimul præcipit, nec ideo condemnare quod credantur accuſatores fide digni: aut propter odium conceptum hoc facere ante diligentem examinationem, nec ſi fuerint apertæ probationes, differre condemnationem, propter eius qui accuſatus eſt, gratiam ius peruertendo. Porrò autem Angelos cum Deo & Chriſto coniunxit, non tanquam honore æquales, ſed vt ſeruos. Ita etiam nos ſæpe rum maioribus minores coniungimus, & ſeruis ſimul & Dominis, Sacerdotibus & Laicis præſentibus dicimus. In horum omniũ præſentia te teſtor. Ita etiã beatus Paulus, Teſtor te, inquit, coram Deo, & Filio eius, & ſeruis eius.

Manus cito nemini impoſueris: neque communicaueris peccatis alienis.

Oportet enim prius examinare vitam eius qui ordinatur:

ordinatur: deinde in ipſum inuocare gratiam ſpiritus.

A

Teipſum caſtum cuſtodi.

Ne te reddas obnoxium criminationi. Deinde etiam affert curationem corpori conuenientem.

Noli adhuc aquam bibere, ſed modico vino vtere propter ſtomachum tuum, & frequentes infirmitates.

Qui ſermone alius medetur, diſcipulo vini præbet medicamentum, credens ei qui dixit, Virtus mea in infirmitate perficitur. Deinde redit ad 1. Cor. 4. cœptum ſermonem de ordinatione.

Quorundam hominum peccata manifeſta ſunt præcedentia ad iudicium, quoſdam autem & ſubſequuntur. Similiter & facta bona manifeſta ſunt: & quæ aliter ſe habent abſcondi non poſſunt.

Non omnes, inquit, palam peccant: ſunt enim etiam qui clâculum delinquunt, ſed tamen quod hodie latet, tempore deprehenditur, expecta ergo doctrinam quæ habenda eſt ex experientia.

CAP. VI.

QVicunque ſub iugo ſunt ſerui, dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur: ne nomen Domini & doctrina blaſphemetur. B

Hæc dicit de iis qui habent dominos infideles. Illi enim videntes ſeruos ſuos inſolentes, Euangelicam doctrinam maledictis appetebant, vt quæ eorum cauſa eſſet.

Qui autem fideles habent dominos, non contemnant quia fratres ſunt. Sed magis ſeruiant quia fideles ſunt & dilecti, qui beneficij participes ſunt.

Sed nec ij qui pios habent Dominos, ex eorum pietate ac religione ſumant occaſionem contemnendi dominos: ſed eis ea de cauſa diligentius ſeruiant.

Hæc doce, & exhortare.

Illud quidem vt præceptor, hoc verò vt pater.

Si quis aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ei quæ ſecundum pietatem eſt doctrinæ, ſuperbus, nihil ſciens, ſed languens circa quæſtiones & pugnas verborum.

Oportet ſtare iis quæ ſunt decreta à Domino. Qui enim ea quidem audent transgredi, proprias autem rationes & cogitationes ſequuntur, nihil quidem ſciunt eorum quæ ſcire oportet, ſoli autem ſuperbiæ & arrogantiæ ſeruiunt. C

Ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blaſphemiæ, ſuſpiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate priuati ſunt, exiſtimantium quæſtum eſſe pietatem.

Qui enim à veritate recedunt, & ſequuntur proprias cogitationes, ea quidem docere conantur quæ conueniunt, hinc autem ſequitur contentio & inuidia, ex contentione autem, aduerſus Deum blaſphemia ſuſcipitur, eiecta autem fide, oriuntur malæ ſuſpiciones, hinc autem procreatur quædam lues quæ inficit eos qui appropinquant. Hoc enim ſignificat illud, Contagio eorum qui ſunt mente corrupti. Quemadmodum enim oues ægrotæ, ſi cum ſanis verſantur, eodem eas morbo inficiunt: ita etiam hi eos qui ipſis vtuntur eodem malo replent. Vnde etiam ei prohibendo exclamat.

Recede ab iis qui ſunt eiuſmodi.

Quoniam autem illi exiſtimabant damnoſam eſſe pietatem, ſubiunxit.

Eſt autem quæſtus magnus pietas cum ſufficientia.

Vitam enim æternam nobis acquirit. Oportet autem in præſenti vita fugere auaritiam & plura habendi cupiditatem, ſua autem ſorte eſſe contentum. Deinde ex ipſa natura confirmat ſuaſionem.

Nihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quin nec auferre quid poſſimus.

Hoc etiam dixit beatus Iob. Ipſe nudus egreſ- Iob. 1.
ſus ſum ex vtero matris meæ: nudus etiam illuc reuertar.

Habentes autem alimenta & quibus tegamur, iis contenti ſimus.

Solius enim moderati nutrimenti & conuenientium veſtimentorum opus habemus. Docet etiam damnum quod ſequitur ex inſatiabili auaritia.

Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueum, & tentationem Diaboli, & deſideria multa inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem.

Non dixit ſimpliciter, qui ſunt diuites, ſed, qui volunt diuites fieri. Si quis enim acceptas à maioribus diuitias ex lege diuina diſpenſet, liber eſt ab accuſatione. Qui autem ex pauperibus quidem natus eſt, diuitias autem appetit, & ad eas parandas nullam non viam init, cum non capiet quidem ſatietas deſiderij, peccati autem laqueis implicabitur, fluctibúſque agitatus & naufragium paſſus vitam finiet.

Radix enim omnium malorum eſt cupiditas.

Cædes enim & præſtigiæ, furta & rapinæ, fraudes & mendacia, iuriſiurandi violatio, & alia genera iniquitatis, ex hac radice pullulant.

Quam quidam appetentes aberrauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis.

Quæ nullam taxat perſonam inducit accuſationem, vt pater benignus ac beneuolus, & curam gerens eorum qui alieni euaſerant.

Tu autem ô homo Dei hæc fuge.

Magna laus. Ita appellabatur & Helias ille magnus. Ita etiam multi ex Prophetis nominati ſunt. Non quod alij homines non ſint Dei, omnes enim ſunt Dei creaturæ. Sed qui veteres creationis characteres ſeruarunt, verè homines Dei vocantur. Ita omnes ſunt ſerui Dei, vt creaturæ, etenim vel Nabochodonoſor impius eſt Dei ſeruus. Sed ille quidem natura: Abraham autem & Dauid, & Paulus, & qui ſunt ei ſimiles, etiam habitudine ac relatione. Per Abraham enim inquit, ſeruum tuum, &, per Dauid ſeruum meum, & Paulus ſeruus Ieſu Chriſti.

Sectare vero iuſtitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, manſuetudinem. Certa bonum certamen fidei.

Præcepit vt ſe exerceret: nunc ſuadet vt decertet. Lucrum quod ex eo prodit oſtendit.

Apprehende vitam æternam, in quam vocatus es, & confeſſus es bonam confeſſionem coram multis teſtibus.

Omnes enim qui prædicationem ab eo acceperunt, teſtes habuit pulchræ confeſſionis.

Præcipio tibi coram Deo qui viuificat omnia, & Chriſto Ieſu qui teſtimonium reddidit ſub Pontio Pilato bonam confeſſionem.

Timens diuinus Apoſtolus talenti reddendam rationem, diſcipulo abundè adducit teſtificationes: imo potius etiam illius curam gerit,

vt ipſe etiam cum maiori animi promptitudine ſuos inſtituat & componat diſcipulos. Bonam autem confeſſionem Domini, vocauit ſalutem orbis terræ. Pro ea enim paſſionem ſuſtinuit: Quoniam autem Arriani, malè intelligentes il-
Ioan. 1. lud, Omnia per ipſum facta ſunt, etiam ſpiritum vna cum omnibus comprehendi contendunt, audiant Apoſtolum dicentem, qui viuificat omnia, & dicant nobis quomodo hic intelligunt, omnia. Vtrum etiam bruta reſurgent, & præter bruta, an etiam quæ ſunt inanimata, plantæ, inquam, & ſemina, & lapides, & ligna, & quæ ſunt his ſimilia. Sed clarum eſt eos id non eſſe dicturos. Diuinus ergo Apoſtolus nobis reliquit pie intelligendum illud, omnia. Ita ergo etiam intelligendum eſt dictum Euangelij. Sed veniamus ad reliqua quæ reſtant interpretanda. Eum enim teſtatus, dicit etiam cur ea teſtatus ſit.

Vt ſerues mandatum.

Nempe ea quæ ſcribo.

Sine macula, irreprehenſibile, vſque ad aduentum Domini noſtri Jeſu Chriſti.

Pro eo quod eſt, Ad illud reſpiciens, & illud expectans, nihil diuinæ doctrinæ alienum admiſcueris.

Quem ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potens, Rex regum, & Dominus Dominantium. Qui ſolus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inacceſſibilem, quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt. Cui honor, & imperium ſempiternum. Amen.

Ex iis quæ Deo adſunt, id quod de reſurrectione & iudicio & remuneratione dictum eſt confirmauit. Primum enim eum oſtendit eſſe immutabilem, cùm nominauit beatum. Qui eſt enim natura beatus, nullam mutationem ſuſcipit. Deinde potentem. Solus enim, inquit, potens, Rex Regum, & Dominus Dominantium. Præterea ab interitu & exitio alienum. Qui ſolus habet immortalitatem. Accedit iis quòd cùm ipſam non poſſet perſcrutari naturam, lucem quæ circa eam eſt oſtendit. Lucem enim, inquit, habitat inacceſſibilem. Sed nec hoc Deo conuenit, habet enim naturam quæ nequit circumſcribi. Si autem habitat lucem, ab ea circumſcribitur. Verum enimuero eum laudat vt poteſt, & quoad poteſt peruenire reſpicit. Si autem ad lucem quæ eſt circa ipſum accedi non poteſt, quomodo poteſt ipſe videri? Vnde ſubiunxit, Quem nullus hominum vidit vnquàm, ſed nec videre poteſt.

Diuitibus huius ſæculi præcipe non ſublime ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum.

Incerta enim eſt poſſeſſio diuitiarum. Nunc
A enim ad hunc veniunt, nunc verò ad illum tranſeunt. Quæ autem multos habet Dominos, nullius eſt poſſeſſio. Diſtinctione autem neceſſario vſus eſt. Sunt enim futuri etiam ſæculi diuites, qui ſtabiles diuitias & ſufficientes poſſident.

Sed in Deo viuo qui præſtat nobis omnia abundè ad fruendum.

In eo, inquit, collocanda eſt fiducia, qui ſemper quidem viuit, bona autem fruenda omnibus ſuppeditat. Non ſolum autem præcipit Deo credere, ſed etiã facere quęcunque fidei conueniunt.

Bene agere, diuites fieri in bonis operibus: Facile tribuere, communicare.

Illud enim eſt bonorum ſuppeditationis: Hoc verò modeſtiæ morum. κοινωνικοὺς enim, id eſt, ad communicandum faciles, eos ſolemus appellare, qui ſunt moribus alienis à ſuperbia.

Theſaurizare ſibi futurum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam.

B Diuitiarum poſſeſſionem appellauit incertam, futurorum autem bonorum perceptionem appellauit fundamentum. Illa enim ſunt immobilia, & immutabilia.

O Timothee depoſitum cuſtodi.

Exiſtimo eum appellare depoſitum, gratiam ſpiritus quam accepit per ordinationem.

Deuitans prophanas vocum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt.

Qui à Simone proceſſerunt, appellati ſunt γνωστικοί, quaſi dicas, cognitione aut ſcientia præditi. Quæ enim diuina ſcriptura tacuit, ea Deum ſibi dicit reuelaſſe, ſunt autem plena omni impietate & petulantia ac libidine. Iure ergo eam vocauit falſo nominatam ſcientiam vt quæ ignorationis habeat caliginem, non autem lucem diuinæ cognitionis.

C *Gratia tecum, Amen.*

Benedictionem conſuetam addidit. Oportet omnes qui ſacerdotium ſunt conſecuti, hanc doctrinam diligenter ſeruare, & eam veluti quandam regulam ſibi ſemper proponere, & ad eam dirigere quæ ab ipſis dicuntur & fiunt. Ita enim fieri poterit, vt cum beato Timotheo, quinetiam cum diuiniſſimo Paulo partem conſequamur gratia & benignitate Domini & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti. Cum quo Patri cum ſanctiſſimo Spiritu conuenit gloria & magnificentia, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen.

Prima Epiſtola ad Timotheum ſcripta eſt Laodiceæ, quæ eſt metropolis Phrygiæ.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SECVNDÆ AD TIMOTHEVM.

ROMAE ſcripſit ſecundam ad beatiſſimum Timotheum epiſtolam diuinus Apoſtolus, cùm iam eſſet in ipſo fine vitæ. Idque ipſe ſignificauit, cùm ſic ſcripſit. Ego iam delibor, & tempus meæ reſolutionis inſtat. Miſit autem ad ipſum, ad ſubeunda pro pietate certamina incitans: & ad fortiter ferenda pro fide pericula adhortans. Porrò autem oſtendit etiam præmia certaminum. Prædixit etiam de nonnullis, qui pietatem quidem præ ſe ferebant, vitam autem à profeſſione alienam ducebant.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLÆ SECVNDÆ AD TIMOTHEVM.

A *PAVLVS Apoſtolus Jeſu Chriſti per voluntatem Dei ſecundum promiſſionem vitæ quæ eſt in Chriſto Ieſu Timotheo chariſſimo filio, gratia, miſericordia, & pax, à Deo Patre & Chriſto Jeſu Domino noſtro.*

Non omnis filius dilectus, contingit enim nonnunquam vt naturalem beneoolentiam extinguant mali mores filiorum. Vndiquaque autem optimum Timotheum & filiom & dilectom fecit non natora ſed animos. Illud autem, ſecondom promiſſionem vitæ, ita eſt intelligendum, Me Apoſtolum fecit Dominos Deus, conſentiente etiam filio vt promiſſam vitam æternam prædicarem hominibos.

Gratias ago Deo meo, cui ſeruio à progenitoribus meis in conſcientia pura.

Verum eſt qood dicit, etſi de vitæ ſplendore non tolit teſtimonium, bonam tamen in Deum affectionem ſignificauit per puram conſcientiam. Etenim quando perſequebatur, ſe ea pro Deo facere exiſtimabat. Hoc enim dixit etiam in epiſtola ad Philippenſes. Secundum zelum perſeqoens eccleſiam, ſecundom iuſtitiam quæ eſt in lege factus irreptehenſibilis. Philip. 3.

Quod ſine intermiſſione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die deſiderans te videre, memor lachrymarum tuarum, vt gaudio implear.

Obſcurum ſenſum facit conſtroctio. Hoc autem dicit. Dum recotdor tuarum lachrymarum, magna lætitia repleor, & tui rurſus videndi deſiderio inflammor, & aſſidue orans, propter te Deum laudo. Eſt autem veriſimile eum fudiſſe lachrymas, cùm ei vale diceret, & à Magiſtro ſeiungeretor.

C *Recordationem accipiens eius fidei quæ eſt in te non ficta.*

Me autem maxima lætitia afficit tuæ fidei ſinceritas.

Quæ & habitauit primum in auia tua Loide, & matre tua Eunice.

Eius autem matris meminit etiam beatus Lucas in Actis. Erat autem illic, inquit, diſcipulus nomine Timotheus, filius Iudææ fidelis. Sed illud quidem olim fuerat, hoc verò acceperat. Cùm enim eſſet Iudæa, credidit ſeruatori vniuerſorum. De parentibus autem mentionem faciendo cum laude ac commendatione, fidem confirmat in Diſcipolo. Nihil enim æquè iuoat vt exemplum domeſticum. Et quoniam accidit vt nonoulli ex piis nati pietatem parentum non imitentur, neceſſario ſubiunxit.

Certus ſum autem quòd & in te.

Deinde hoc facit fundamentum exhortationis.

Propter quam cauſam admoneo te vt reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum.

Hæc cùm mihi de te ſint perſuaſa, hortor te vt animi tui promptitudine & alacritate excites gratiam ſpiritus qoam accepiſti per meam ordinatinnem. Quemadmodum enim oleum lampadis flammam efficit vehementiorem: ita animi promptitudo & alacritas attrahit gratiã ſpiritos.

Non enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris: ſed virtutis, & dilectionis, & ſobrietatis.

Sanctiſſimi Spiritus gratiam dedit nobis Deus, non vt pericula pro pietate timeamus, ſed vt diuina virtute referti, ipſum quidem ardenter amemus, noſtri autem animi perturbationum motus

B inſolentes caſtigemus.

Noli itaque erubeſcere teſtimonium Domini noſtri, neque me vinctum eius.

Crux eſt enim qoæ prædicatur, & contumeliæ, & maledicta, & paſſio, & mors. Hæc autem iis qoi non credunt videntor eſſe plena dedecore & ignominia. Sermo enim crucis, inquit, videtor iis quidem qui pereunt ſtultitia. Quamobrem ipſe 1. Cor. 1.
etiam ſcribens ad Romanos dixit. Non enim me Rom. 1.
pudet Euangelij. Eſt enim Dei virtus ad ſalotem omni credenti. Suadet ergo diſcipulo, vt hæc liberè prædicet. Propterea ergo etiam meminit ſuorum vinculorum, docens ſe propter prædicationem eſſe vinctom io carcere.

Sed collabora Euangelio ſecundum virtutem Dei qui nos liberauit, & vocauit vocatione ſancta.

Prædicatorum paſſionem Euangelij paſſionem vocauit, quoniam propter illod, omnis generis ſopplicia ſuſtinuerunt. Illi ergo præcipit vt ea fortiter ferant, & addit animom ex recordatione diuinæ potentiæ. Qui enim vocauit propter ſalutem, præbet etiam vires, eorum qoi ſuſcipiont fide gratiam metiens.

Non ſecundum opera noſtra: ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam.

Vocauit autem nos non ad noſtram vitam reſpiciens, ſed propter ſolam ſuam humanitatem.

Quæ data eſt nobis in Chriſto Jeſu ante tempora ſæcularia: manifeſtata eſt autem nunc per illuminationem Saluatoris noſtri Jeſu Chriſti.

Hæc ab initio quidem & ante ſæcola præfinijt vniuerſorom Deus, nunc aotem iis quæ præfinita ac decreta foerunt finem impoſuit. Hæc autem & cùm vellet conſentientem ac ſuffragantem habuit Chriſtõm Dominom: & cùm efficeret, adiutotem ac cooperatorem: Per eius enim aduentum, opus effectum reddidit. Apertè aotem

A etiam per hæc oſtendit æternitatem filij. Iam verò dicit etiam quæ facta ſunt per humanæ naturæ ſoſceptionem à ſeruatore.

Qui deſtruxit quidem mortem, illuminauit autem vitam & incorruptionem per Euangelium: in quo poſitus ſum ego prædicator & Apoſtolus, & Magiſter gentium.

Cùm enim homo factus eſſet ſermo vnigenitos, mortis quidem fudit ac profligauit potentiam, æternæ autem vitæ nobis dedit promiſſionem, hoc enim dixit illud, illuminauit, pro eo quod eſt, indicauit ſeu ſignificauit. Me autem, inquit, elegit eorum prædicatorem, vt omnibus gentibus afferrem bonom nuncium eorum quæ bona ſunt.

Ob quam cauſam hæc etiam patior.

Apertè oſtendit & eorum ingrati animi crimen, & ſuam animi fortitudinem. Cùm illi enim bonom nuocium acciperent, oporteret autem bene cum eo agere & humane excipere, eum ſupplicio affecerunt, ipſe verò cum gaudio ſupplicia ſubiit. Hoc enim ſubiunxit.

Sed non confundor.

B Ea de cauſa etiam Diſcipulo præcepit, ne pudore afficeretur.

Scio diem cui credidi, & certus ſum quod potens eſt depoſitum meum ſeruare in illum diem.

Bono enim ſum animo, & confido reſpiciens ad illius potentiam, quòd quantam mihi præboit ſpiritus gratiam, integram ſeruabit vſque ad ſuum aduentum. Deinde docet quomodo fieri poteſt vt quis ſe rectè gerat ex virtute quæ ex Deo eſt.

Formam habe ſanorum verborum, quæ à me audiſti fide & dilectione in Chriſto Ieſu.

Imitare, inquit, pictores: & quemadmodum illi attendentes exemplaria, perfectè illorum imagines deſcribunt: ita etiam tu habe veluti quoddam exemplar archetypum, eam quæ à me tibi tradita eſt doctrinam de fide & charitate.

Bonum depoſitum cuſtodi per ſpiritum ſanctum, qui inhabitat in nobis.

Habes gratiam ſpiritus, quæ ſufficit ad illuminationem. Ea ergo conſerua alacritatem & promptitudinem animi. Deinde recordatione ſuarum tentationum, illum etiam hortatur vt ferat talia.

C *Scis enim hoc quòd auerſi ſunt à me omnes qui in Aſia ſunt, ex quibus eſt Phygellus & Hermogenes.*

Erat olim Romæ ſedes Imperatoria. Multi ergo illic peregrinabantor, alij qoidem mercaturæ gratia: alij verò aliis de cauſis. Eſt ergo verſimile oonnollos ex iis qui in Aſia crediderant, illo tempore Romæ fuiſſe verſatos, & Apoſtoli fugiſſe congreſſionem, propter metum Neronis. Eorum autem duorum etiam nomina poſuit, vt qui ſcilicet manifeſtiſſimam oſtenderint maleuolentiam. Id autem fecit, non eos accuſans, ſed ei cui erat credita Aſiæ prædicatio, eos qui erant hoſtes fidei aperiens. Sed quemadmodum per hæc hortatus eſt, vt quæ ei moleſta acciderent forti animo ferret: ita per ea quæ deinceps ſequuntur ei conſolationem adhibet.

Det miſericordiam Dominus Oneſiphori domui, quia ſæpe me refrigerauit, & catenam meam non erubuit, ſed cum Romam veniſſet, ſolicitè quæſiuit me & inuenit. Det illi Dominus inuenire miſericordiam à Deo in die illa: Et quanta Epheſi miniſtrauit mihi, tu melius noſti.

Laudandus, admirandus, & beatiſſimus ille eſt, qui Apoſtolo tantopere inſeruierit, ab illa autem lingua benedictionem decerpſerit. Illi enim, qoorum prius meminit, vel præſentes auerſati ſunt Apoſtolum: Hic aotem ex Aſia Romam excorrit, nec viæ longitudine deterritus, nec crudeliſſimum imperatorem veritus, eique inſeruit, & omni officij genere eum eſt proſecutus. Quiobrem non ei ſoli, ſed toti etiam domoi diuinam reddidit miſericordiam. Ei aotem in memoriam reuocauit, vt qoi ſciret quænam officia in eum Epheſi contuliſſet. Quòd autem ad vtilitatem diſcipuli, quæ ſibi moleſta fuerant, & quæ iucunda, ſcripſerit, teſtantur quæ ſequuntur.

CAP. II.

TV ergo fili mi confortare in gratia quæ eſt in Chriſto Ieſu.

Hæc, inquit, cùm ſcias, ſta fortiter. Te enim ſuſtentat Chriſti gratia.

Et quæ à me audiſti per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.

Quæ me moltos audiiſti docentem (hoc enim dixit illud, Per multos teſtes) ea perpetuò prædica, & quemadmodum à me Doctor conſtitutus es, ita etiam tu eos qui fide ſunt ornati, doce ea quæ didiciſti, vt illi etiam doctrinam rurſus ad alios tranſmittant.

Labora ſicut bonus miles Ieſu Chriſti.

Reſpice cuius ſis miles, & fer forti animo labores militiæ. Deinde perſiſtens in metaphora, ex eo parat vtilitatem.

Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus vt ei placeat cui ſe probauit.

Qui vitam militarem amplectuntur, ſunt à meteimoniorom ſtudiis ſeparati: ſolius autem militaris diſciplinæ curam geruot, vt ineant gratiam apud Principes qui ea ſunt natura prædıti. Deinde ex alia etiam ſimilitudine eandem exhortationem conſtruit.

Nam & qui decertat in agone, non coronabitur, niſi legitime certauerit.

Habet etiam ars Athletica leges quaſdam, ex qoibus oportet Athletas decertare. Qui autem præter eas luctatur coronas non aſſequitur. Poſtquam ſe oſtendit optimum militem, ab aliis curis eſſe liberum, & generoſum Athletam legitimè quidem certare, legitimè vero coronari: aliam rurſus affert ſimilitodinem, qoæ etiam ipſa habet luctum cum labore.

Laborantem agricolam oportet primum de fructibus accipere.

Agricolæ enim ante poſſeſſores ſunt fructuum participes. Et tu etiam habes, inquit, magnas laborum remunerationes, ex eo quod colas hominum animas tuæ fidei creditas. Hoc enim ſubiunxit.

Intellige quæ dico. Dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum.

Quoniam eius qood dictum eſt erat figura parabolica, excitauit ipſum neceſſitatio ad occulti ſenſus inquirendam intelligentiam, & orauit vt intellectom à Deo conſeqoeretur. Agricolæ autẽ ſimilitudioem qoidam aliter intellexerunt. Dixerunt enim Apoſtolum præcipere diſcipulo, vt ex prædicatione habeat neceſſarium alimentum.

Memor

Memor eſto Dominum Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis ex ſemine Dauid ſecundum Euangelium meum, in quo laboro vſque ad vincula quaſi malè operans.

Simon cœpit illo tempore ſeminare ſpinas hæreticas. Is autem, & omnes qui ex eo deſcenderunt, negarunt carnis aſſumptionem, & dicebant viſione factam eſſe naturæ humanæ ſuſceptionem. Qua de cauſa diuinus Apoſtolus, diuina natura in præſentia prætermiſſa, ſcripſit ad eum de ſola incarnationis œconomia, iubens vt ſemper meminiſſet generationis ex ſemine Dauid ſecundum carnem, & reſurrectionis ex mortuis. vtraque autem poſuit, generationem, paſſionem, quinetiam genus adiecit, quoniam hæc omnia apertè negabant veritatis inimici. Hoc autem inquit, ego Euangelium prædicans, eadem patior quæ homines qui ſcelera ac maleficia perpetrarunt. Poſtquam autem oſtendit vim prædicationis, ſubiunxit.

Sed verbum Dei non fuit alligatum.

Alligatis enim pedibus & manibus, lingua prædicat Euangelium.

Ideo omnia ſuſtineo propter electos. Vt & ipſi ſalutem conſequantur quæ eſt in Chriſto Ieſu, cum gloria cæleſti.

Omnia, inquit, moleſta ac difficilia lubenter fero, vt qui digni ſunt ſalutem conſequantur, & ſint illius æternæ gloriæ participes. Non ſolum enim ſalute eos qui credunt dignatus eſt, ſed etiam æternam eis gloriam eſt pollicitus: Poſtquam remunerationes laborum ſic oſtendit, ſubiunxit.

Fidelis ſermo.

Pro eo quod eſt, verus, de quo dubitari non poteſt, liber ab omni mendacio.

Si enim commortui ſumus, & conuiuemus. Si ſuſtinemus, & conregnabimus.

Illud, Commortui ſumus, non dixit ſolum de iis qui interimuntur, ſed etiam de iis qui baptizantur. Etenim qui ei verè & ſincerè credunt, & vitam fide conuenientem oſtendunt, ſunt vitæ cum Domino participes.

Si negauerimus, & ille negabit nos.

Hæc enim ipſe quoque Dominus dixit in ſacris Euangeliis. Qui autem me negauerit coram hominibus, negabo & ego ipſum coram Patre meo qui eſt in cœlis. Deinde docet quòd qui negabit, ipſum quidem non lædet, ſed ſeipſum detrimento afficiet.

Si non credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt.

Neque enim credentes ipſum Deum efficimus, nec ſi non credamus, à diuina natura eiicimus, ſed ſiue credamus, ſiue non, ipſe Deus eſt. Nos ergo credentes vtilitatem capimus.

Hæc commone teſtificans coram Domino. Noli contendere verbis, ad nihil enim vtile eſt niſi ad ſubuerſionem audientium.

Oportet enim tantum credere, & non dare maledicti occaſionem, ſi de iis diſputetur, & ex contentione iis qui audiunt detrimentum afferre.

Sollicite autem cura te ipſum probabilem exhibere Deo, operarium inconfuſibilem, rectè tractantem verbum veritatis.

Laudamus agricolas qui rectos ſulcos proſcindunt. Ita etiam Magiſter eſt laude dignus, qui ſequitur regulam diuinorum eloquiorum.

A *Profana autem & vaniloquia deuita.*

Aperte oſtendit quomodo vocauerit rectam proſciſſionem doctrinæ veritatem. Iuſſit enim fugere execranda & inania dogmata.

Multum enim proficiunt ad impietatem: & ſermo eorum vt cancer ſerpit.

Cancer eſt morbus ſerpens, & quod in corpore ſanum eſt inficiens. Illi eos qui contraria veritati docere conantur aſſimilauit, ſæpe enim eos etiam corrumpunt qui ſunt à paſſione liberi. Ponit etiam nomina eorum quibus affectionem aſſimilauit.

Ex quibus eſt Hymenæus & Philetus, qui ex veritate exciderunt.

Quid autem ij docent?

Docentes reſurrectionem eſſe iam factam, & ſubuerterunt quorundam fidem.

Succeſſionem quæ fit, per liberorum procreationem reſurrectionem miſeri appellarunt: & effecerunt vt nonnulli deficerent à doctrina Apoſtolica. Quoniam autem dixit, ſubuertunt quorundam fidem, vim veritatis neceſſario oſtendit.

Sed firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignacu-
B *lum hoc.*

Labefactari, inquit, non poteſt baſis veritatis. Deus enim hoc iecit fundamentum. Fundamenti autem ſignaculum, eſt ſpes reſurrectionis. Qui enim communem reſurrectionem repudiat, negat Chriſti reſurrectionem. Qui autem eam negat, reiicit etiam paſſionem. Qui autem eam reiicit, vnà etiam tollit ex virgine natiuitatem. Iure ergo fundamenti ſignaculum appellauit fidem reſurrectionis.

Cognouit Dominus qui ſunt ſui, & diſcedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen Domini.

Sunt hæc verba ſcripturæ. Vtrumque autem poſuit in tempore. iubens & iis qui crediderunt vt fugiant malorum conſuetudinem, & non ægre ferant eorum inſultus & inſurrectiones. Vniuerſorum enim Deus ab initio præuidit & eos qui credunt, & eos qui aduerſus veritatem ſunt apertè bellum geſturi. Deinde & conuenientem ponens ſimilitudinem, eis ex ea affert conſolationem.

In magna autem domo non ſolum ſunt vaſa aurea & argentea, ſed & lignea & fictilia, & quædam qui-
C *dem in honorem, quædam autem in contumeliam.*

Magnæ quidem domui aſſimilauit mundum, vaſis autem aureis eos qui reſplendent pietate ac virtute. Argenteis autem eos qui cum virtute & iuſtitia vitam ciuilem amplectuntur. Ligneis verò & fictilibus, eos qui viuunt in impietate & improbitate. Sed illa quidem natura diſcreuit ac diſtinxit. Hæc autem, mens & voluntas & pretioſa & vilia contemptáque efficit. Hoc enim docent ea quæ ſubiunguntur.

Si quis ergo emundauerit ſe ab iſtis: erit vas in honorem ſanctificatum & vtile Domino ad omne opus bonum paratum.

Poſtquam ſic oſtendit eius quod eſt melius electionem à voluntate & animi ſententia pendere, de iis quæ ſunt agenda ei exhortationem adhibet.

Iuuenilia autem deſideria fuge.

Hoc eſt, delicias, riſum immoderatum, vanam gloriam, & quæ ſunt his ſimilia. Porrò autem dicit etiam quæ ſunt agenda.

Sectare verò iuſtitiam, fidem, ſpem, & charitatem,

& pacem cum iis qui inuocant Dominum de corde puro.

Luc. 6. Fieri enim poteſt vt omnes diligamus, quoniam hoc etiam iubet lex Euangelica, Diligite inimicos veſtros. Non licet autem pacem habere cum omnibus, hoc enim opus habet communi electione ac voluntate. Tales autem ſunt omnes qui ex puro corde Dominum inuocant.

Stultas autem & ſine diſciplina quæſtiones deuita, ſciens quòd generant lites.

Tales ſunt diſputationes, quæ ex contentione fiunt, & non propter aliquam vtilitatem.

Seruum autem Domini non oportet litigare.

Oportet enim eum cui diuina doctrina prædicanda eſt credita, ea prædicare abſque contentione. Hoc enim ſubiungit.

Sed manſuetum eſſe ad omnes, docibilem, patientem, cum modeſtia corripientem eos qui reſiſtunt veritati.

Qui enim cum paterna manſuetudine iis qui non credunt doctrinam tradit, & eorum contradictiones fert toleranter, etiam valde Hæreticis perſuadebit. Ipſum etiam docet vt in doctrina perſeueret, & ne de eis deſperet qui ſermonem prædicationis non facile ſuſcipiunt.

B *Ne quando Deus det illis pænitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant à Diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem.*

Veriſimile enim eſt eos ſupernum auxilium conſecuturos, & è Diaboli laqueis euaſuros, & cognituros quanta ſit differentia veritatis & mendacij. Deinde prædicit futuram in plurimorum eccleſiis perniciem, docens ne ægre ferat aliquorum ſocordiam, vtpote quòd quæ futura ſunt, futura ſint longè deteriora.

CAP. III.

Hoc autem ſcito, quòd in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa. Et erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſcelesti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis quàm Dei, habentes ſpeciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes.

Exiſtimo prædictum eſſe hoc tempus. His enim malis vita noſtra plena eſt, & pietatis ſpeciem præ nobis ferentes, improbitatis ſimula- C crum per opera conſtruimus. Pro Dei enim amatoribus amatores pecuniæ euaſimus: & animi perturbationum ac vitiorum ſeruitutem amplectimur, & reliqua, vt ſemel dicam, in nobis videre licet quæ prædixit diuinus Apoſtolus. Eorum autem conſuetudinem vitare iuſſit eos qui Timothei curæ erant crediti per ea quæ ſequuntur. Dicit enim.

Et hos deuita.

Pergens autem in accuſatione, hæc quoque adiicit.

Ex his enim ſunt qui penetrant domos, & captiuas abducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis deſideriis, ſemper diſcentes, & nunquam ad ſcientiam veritatis peruenientes.

Huius etiam Prophetiæ finem videmus. Plurimi enim qui prophetiam Apoſtolicam ne ſuſpicantur quidem, apertè etiam hæc delicta committunt. Deinde ea narrando quæ olim acciderunt, iis qui propter hæc animi angebantur adhibet conſolationem.

Quemadmodum autem Iannes & Iambres reſtite- A *runt Moſi: ita & hi reſiſtunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem.*

Solet, inquit, cum frumento naſci & creſcere lolium, habuerunt ſemper aduerſarios, prædicatores veritatis. Quid Moſe in pietate ac vera religione clarius? & tamen ille quoque habuit viros præſtigiatores, qui veritati apertè repugnabant. Eorum autem nomina didicit diuinus Apoſtolus non ex diuina ſcriptura, ſed ex non ſcripta Iudæorum doctrina. Conſentaneum eſt autem ei quoque reuelaſſe gratiam ſpiritus.

Sed vltra non proficient. Inſipientia enim eorum manifeſta erit in omnibus, ſicut & illorum fuit.

Non eſt autem hoc contrarium iis quæ prius dicta ſunt. Illic enim eos dixit ad ampliorem impietatem profecturos: hic autem de eorum deceptione dixit illud, Non proficient. Pro eo quod eſt, Non diu latebunt pietatem præ ſe ferentes, ſed celerrimè detegentur. Poſtquam hæc ita prædixit, ſeipſum proponit exemplar diſcipulo.

Tu autem aſſecutus es meam doctrinam.

Hoc eſt, veritatem per prædicationem.

Inſtitutionem.

Vitæ meæ in agendo traductionem.

Propoſitum.

Rectè didiciſti ſcopum meum ac inſtitutum.

Fidem.

Quamnam habeo in Dominum affectionem.

Longanimitatem.

Quomodo fero fratrum delicta.

Dilectionem.

Quàm omnibus bene velim.

Patientiam.

Magno & forti animo feram aduerſariorum impetus.

Perſecutiones, paſſiones.

Deinde ei nonnullas in memoriam reuocat.

Qualia mihi facta ſunt Antiochiæ, Iconij, Lyſtris, quales perſecutiones paſſus ſum, & ex omnibus eripuit me Dominus.

Aliis relictis ea quæ in Piſidia & in Lycaonia ſibi euenerunt in memoriam reuocauit. Erat enim ex Lycaonia is ad quem ſcripſit, & ea erant ei aliis notiora. Oſtendit etiam diuinum auxilium, Diſcipulo addens animum: Deinde dicit, & veluti definit ea quæ veritatis alumnis eueniunt.

Et omnes qui volunt pie viuere in Chriſto Ieſu perſecutionem patiuntur.

Communis enim hoſtis, vel per homines cum hominibus, vel per proprias cogitationes cum eis bellum gerit.

Mali autem homines & ſeductores proficient in peius errantes, & in errorem mittentes.

Suis enim opem fert exitialis humani generis hoſtis: & veluti quidam pædotriba, cuius munus eſt exercere pueros, ad vitij exercitationem eos vngit ac confirmat.

Tu autem permane in iis quæ didiciſti, & credita ſunt tibi.

Firmam ac ſtabilem ſerua doctrinam, cuius veritatem didiciſti experientia. Hoc enim dixit illud, Quæ credita ſunt tibi. Etenim & Apoſtoli miracula viderat, & ipſe multa talia fecerat. Deinde oſtendit etiam quanta fides ſit habenda magiſtro, ea ratione doctrinam efficiens ſtabiliorem.

Sciens à quo didiceris.

Ei quoque reuocat in memoriam ſuam in pietate educationem.

Et quòd ab infantia ſacras litteras noſti, quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem, per fidem quæ eſt in Chriſto Ieſu.

Et quoniam eum in ſacris litteris tantum poſſe teſtatus eſt, docet etiam vtilitatem quæ ex eis oritur.

Omnis enim ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt.

Diſtinctione vtens, ſeparauit ſcripta humanæ ſapientię. Scripturam autem diuinitus inſpiratam nominauit ſpiritalem. Gratia enim diuini ſpiritus locuta eſt per Prophetas & Apoſtolos. Deus eſt ergo ſanctus ſpiritus, ſiquidem verè, vt vult diuinus Apoſtolus, à Deo eſt inſpirata ſcriptura ſpiritus. Docet etiam ſpecies vtilitatis.

Ad docendum.

Quæ enim ignoramus, ex ea diſcimus.

Ad arguendum.

Sceleratam enim vitam noſtram arguit.

Ad corripiendum.

Hortatur enim vt qui aberrarunt in rectam viam redeant.

Ad erudiendum in iuſtitia.

Nos enim docet genera virtutis.

Vt perfectus ſit homo Dei ad omne bonum opus inſtructus.

Hæc autem omnia Deo vniuerſorum perfectionem aſcribunt & attribuunt. Poſtquam ſic oſtendit vtilitatem, quæ ex ſcriptura à Deo inſpirata proficiſcitur, iubet eam omnibus tradere, & teſtatione ſic terret.

CAP. IIII.

TEſtificor coram Deo, & Ieſu Chriſto, qui iudicaturus eſt viuos & mortuos, per aduentum ipſius & regnum eius, prædica verbum.

Timens quidem Apoſtolus reddendam rationem, diſcipulum ſuum vrget frequenti obteſtatione, ſed etiam hoc ipſum facit ex charitate, volens eum reddere clarum & ſuſpiciendum. Et eum incitans vt liberè prædicaret, mortuorum & viuorum iudicem Dominum appellauit, quoniam & mortuos ſuſcitat, & ducit ad iudicium, & ab eis
1Cor.j. qui in tempore conſummationis inueniuntur incorruptione indutis rationem exiget. Omnes enim, inquit, non dormiemus, ſed omnes immotabimur.

Inſta opportune, importunè.

Nihil quod fit importunè, laudatur. Non iubet ergo eum ſine delectu & temere prædicare, ſed exiſtimare omne tempus ad id eſſe aptum & opportunum. Hoc enim & ipſe quoque ſemper fecit, & in carcere, & in naui, & menſa apposita: Teſtantur autem quæ Philippis, quæ in Troade, quæ in mari facta ſunt.

Argue, obſecra, increpa, in omni patientia & doctrina.

Hoc ſolent etiam facere docti medici. Occultum enim vitium primum ſecant, & acerbioribus vtuntur medicamentis, deinde lenia applicant. Eſt itaque redargutio ſimilis ſectioni. Increpatio autem medicamentis auſterioribus. Lenibus autem exhortatio. Sed quoniam vſu veniebat vt nonnulli curationem oblatam non admitterent, de iis quoque neceſſario ea docet quæ conuenit.

Erit enim tempus cum ſanam doctrinam non ſuſtine- A *bunt: ſed ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi Magiſtros, prurientes auribus, & a veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.*

Illud, prurientes auribus, poſuit pro eo quod eſt, Delectati, quoniam voluptatem aliquam parit aurium pruritus ac fricatio. Huiuſmodi autem ſunt etiam fabuloſæ doctrinæ, quæ delectationem habent, non vtilitatem.

Tu vero vigila in omnibus.

Vigilantem habeas cogitationem.

Labora.

Virtutis labores amplectere.

Opus fac Euangeliſtæ.

Fer lubenter pericula quæ ſubis pro pietate.

Miniſterium tuum imple.

Siue credunt, ſiue non, eis trade doctrinam. Ita facies rem conuenientem tuo miniſterio. Deinde docet etiam propter quam cauſam multis apud eum vtitur exhortationibus.

Ego enim iam delibor, & tempus meæ reſolutionis inſtat.

Sum iam in fine certaminis. Libationem autem vocat ſuam occiſionem, vtpote pro pietate
B ſuſo ſanguine.

Bonum certamen certaui.

Aduerſus enim vniuerſam Diaboli cateruam dimicans, fuſis ac profligatis hoſtibus trophæa erexi.

Curſum conſummaui.

Maxima enim parte terræ & maris obita, eos illuminaui qui in ignorationis tenebris detinebantur.

Fidem ſeruaui.

Nullus enim eam mihi ſurripuit, non populus, non orator, non Rex, non Tyrannus, non ipſe Diabolus. Iam verò oſtendit etiam præmia certaminum.

In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ.

Iuſtitiæ autem coronam dicit eam quæ iuſtis eſt parata, quæ iuſta datur ſententia.

Quam reddit mihi Dominus.

Quando?

In illa die.

Vndenam poteſt hoc conſtare?

Iuſtus iudex.

Noui ipſum iuſtum, noui etiam iudicem. In
C iudicio confido, & expecto ſententiam. Deinde etiam omnibus pietatis alumnis affert conſolationem.

Non ſolum autem mihi, ſed & iis qui diligunt aduentum eius.

Eſt enim ſemper tempus dilectionis, amat autem Domini aduentum qui illius leges ſequitur, & ex illis vitam ſuam inſtituit. Is enim cum ſpe bona diuinum expectat iudicium. Hæc autem non dixit glorians, ſed diſcipulum adhortans, vt perpetuo pergat fortiter decertare, vtpote quòd ſint propoſitæ coronæ quæ nullo tempore conſeneſcunt. Deinde eum ad ſe vocat.

Feſtina ad me venire cito.

Illud Cito, innuit fore vt breui excedat. Dicit etiam cauſam vocationis.

Demas enim me reliquit, diligens hoc ſæculum, & abiit Theſſalonicam.

Hic etiam vnus erat ex adiutoribus & iis qui valde laudabantur. Salutant te enim inquit, Demas & Lucas mei adiutores. Sed Demas relicto in periculis Apoſtolo, exceſſit ex vrbe, conſulendum

tarus ſuæ ſaluti per ſeparationem.

A *Creſcens in Galatiam.*

Gallias ſic appellauit, ita enim appellabantur antiquitus. Ita etiam nunc eas nominant qui ſunt externæ doctrinæ participes.

Titus in Dalmatiam.

Hi ſunt liberi ab illa reprehenſione. Ab eo enim miſſi fuerant gratia prædicationis.

Lucas eſt mecum ſolus.

Qui ſcripſit Euangelium, & Actus Apoſtolorum.

Marcum aſſume, & adduc tecum, eſt enim mihi vtilis in miniſterio.

Maximum eſt encomium diuini Pauli teſtimonium.

Tychicum autem miſi Epheſum.

Hinc manifeſtum eſt beatum Timotheum hoc tempore non Epheſi, ſed in aliquo alio loco fuiſſe.

B *Penulam quam reliqui Troade veniens affer tecum, & libros, maximè autem membranas.*

Membranas appellauit volumina. Romani enim ita membranas appellant. Diuinas autem ſcripturas olim habebant in voluminibus. Ita etiam in præſentem diem habent Iudæi.

Alexander Ærarius multa mala mihi oſtendit, reddet illi Dominus ſecundum opera eius: quem & tu deuita. Valde enim reſtitit verbis noſtris.

Eſt prædictio, non imprecatio. Iam verò hoc etiam poſuit, conſolans beatum Timotheum, & docens ne aduerſariorum in ipſos inſultus ægre ferret. Non eſt autem mirum virum ærarium in eum tumultus excitaſſe & ei pericula creaſſe, eſt enim proprium eorum qui ſibi manibus victum parant, populum concitare. Ita Demetrius Argentarius vniuerſam Epheſum in eum concitauit.

C *In prima mea defenſione nemo mihi adfuit. Sed omnes me dereliquerunt. Non illis imputetur.*

Paternam in eos oſtendit affectionem. Non enim malignitatis fuit receſſus, ſed timiditatis.

Dominus autem mihi adſtitit, & confortauit me, vt per me prædicatio impleatur, & audiant omnes gentes.

Quando appellatione vſus Romam à Fauſto miſſus eſt, defenſione audita fuit abſolutus, & in Hiſpaniam profectus eſt, & ad alias gentes excurrens, eis doctrinæ lucem attulit. Primam ergo vocauit defenſionem qua in illa profectione vſus eſt.

Et liberatus ſum de ore leonis.

Neronem appellauit leonem, vt qui fuerit Imperator & crudeliſſimus.

Liberauit me Dominus ab omni opere malo: & ſaluum fecit in regnum ſuum cæleſte. Cui gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

Non dixit, liberabit me rurſus à leone, ſed ab omni opere malo. Sciebat enim fore vt vitæ omnino finem caperet.

Saluta Priſcillam & Aquilam, & Oneſiphori domum.

Viro rurſus mulierem antepoſuit, erat enim omnino virtutis ſtudioſior, & ad ea quæ bona & honeſta ſunt promptior. Quia autem erat apud eum Oneſiphorus, ſalutauit illius domum, & per ſalutationem benedictionem attulit.

Eraſtus remanſit Corinthi: Trophimum autem reliqui infirmum Mileti.

Et hæc adiecit eum incitans vt veniret; & docens omnes ſuos familiares ab eo diuerſis de cauſis abiiſſe.

Feſtina ante hyemem venire.

Mortem per omnia ſignificat.

Salutant te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes.

Maiorum & virtutis amantiorum nomina inſeruit: alios ſimul communi appellatione vocauit. Dicunt autem Linum magno Petro ſucceſſiſſe, & Romanorum eccleſiæ poſt illum ſedem tenuiſſe.

Dominus Ieſus Chriſtus cum ſpiritu tuo.

Ei dedit hanc benedictionem, & adiecit conſuetam.

Gratia vobiſcum. Amen.

Seipſum etiam coniunxit ad gratiæ participationem. Quam nobis quoque detur conſequi, interceſſionibus eius qui ſcripſit, & eius qui recepit, & videamus eos in æternis ſuis tabernaculis, non procul, vt diues Lazarum, ſed iuxtà habitantes, & ſubiecti illorum principatui. Gratia & benignitate Domini Ieſu Chriſti. Cum quo Patri cum ſanctiſſimo Spiritu gloria conuenit & magnificentia nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen.

Secunda ad Timotheum ſcripta eſt Romæ, quando Paulus ſecundo ad Neronem adductus eſt Romanorum Cæſarem.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ AD TITVM.

NON SOLVM iis qui in continenti, ſed iis etiam qui in inſulis habitabant, diuinus Apoſtolus doctrinam ſalutarem attulit, & præter alia, Cretam, ea eſt autem maxima inſula, diuinæ cognitionis luce illuminauit. Cùm pietatis autem fundamenta ieciſſet, beatiſſimo Tito reliquum ædificandum credidit, quem in epiſtola ad Corinthios multis ornauit laudibus. Ad eum autem ſcribit, primum quidem docens quales eſſe oporteat, quibus creditum eſt diuini ſacrificij munus. Deinde etiam accuſat aliquos qui ex Iudæis crediderant, qui ſalutarem prædicationem conabantur corrumpere. Meminit etiam diuinæ œconomiæ, eius cauſam oſtendens.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLÆ AD TITVM.

PAVLVS ſeruus Dei, Apoſtolus autem Ieſu Chriſti, ſecundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ ſecundum pietatem eſt in ſpem vitæ æternæ.

Sine diſcrimine aliquando quidem Chriſti, aliquando verò Dei ſeipſum ſeruum nominat. Scit enim eſſe commune dominium. Dixit autem ſe fuiſſe creatum Apoſtolum, vt electione digni crederent, & pietatis ac religionis veritatem agnoſcerent, & æternæ vitæ ſpem acciperent. Inde oſtendit antiquitatem diuinæ prædicationis.

Quam promiſit qui non mentitur Deus ante tempora ſæcularia, manifeſtauit autem temporibus ſuis verbum in prædicatione, quæ credita eſt mihi ſecundum præceptum Saluatoris noſtri Dei.

Hæc enim ab initio & ante ſæcula viſa erant Deo vniuerſorum, manifeſtauit autem quando me probauit, & mihi œconomiæ incarnationis prædicationem credidit.

Tito dilecto filio ſecundum communem fidem gratia & pax, à Deo Patre & Chriſto Ieſu Seruatore noſtro.

Generatio naturalis non habet opus aſſenſu eius qui paritur. Partus autem fidei, & eius qui generat conſenſum requirit. Etſi enim qui prædicat verè & ſincerè credat, qui autem audit, non ea quæ diſcit cum fide excipiat, non poteſt vocari eius qui prædicat filius. In mente enim ac animi ſententia talis verſatur cognatio. Illud ergo, Germano filio ſecundum communem fidem, beati Titi virtutem ſignificat. Cùm enim eum Apoſtolo coiiſſet ſocietatem fidei, qui eum Patrem vocaret dignus eſt habitus.

Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ deſunt corrigas.

Oſtendit ſe ieciſſe fundamentum pietatis. Te enim, inquit, reliqui, vt ea quæ deſunt corrigas, & oſtendens quænam ea ſunt, ſubiunxit.

Et conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi.

Dicit etiam quidnam conſtituerit, & qualesnam eſſe oporteat eos qui huic rei præficiuntur.

Si quis ſine crimine eſt.

Nullam dans occaſionem iuſtæ reprehenſionis.

Vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accuſatione luxuriæ: aut non ſubditos.

Eoſdem characteres exigit quos in epiſtola ad Timotheum.

Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe, ſicut Dei diſpenſatorem.

Hinc quoque manifeſtum eſt quòd Presbyteros nominabant Epiſcopos. Cùm enim dixiſſet, vt conſtituas in ciuitate Presbyteros, ſubiunxit. A Oportet enim Epiſcopum eſſe ſine crimine. In vnaquaque autem ciuitate, non Epiſcopos multos, ſed Presbyteros eſſe mos eſt.

Non ſuperbum, non iracundum, non vinolentum, non percuſſorem, non turpis lucri cupidum, ſed hoſpitalem, benignum, prudentem, ſobrium, iuſtum, ſanctum, continentem. Sobrium, non eſt in Græco.

αὐθάδη, id eſt arrogantem, appellat audacem ac nimis temerarium. Iracundum autem eum qui meminit acceptæ iniuriæ. Vinolentum, ebrioſum. Percuſſorem, eum qui non vt oportet reprehenſione vtitur.

Amplectentem eum qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt arguere.

Non ſtatuit vt ſit diſertus, ſed diuinorum eloquiorum peritus. Qui ea enim rectè tenet, & iis qui credunt vtilem tradit doctrinam, & aduerſarios conuincit mendacij: Poſtquam ſic formam ſacerdotis oſtendit, conuertit orationem ad eos accuſandos qui quædam adulterina & corrupta

B dogmata prædicare aggrediebantur.

Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & ſeductores, maximè qui de circumciſione ſunt, quos oportet redargui.

Dicit etiam quomodo ſunt vaniloqui.

Qui vniuerſas domos ſubuertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

Poſtquam hæc dixit de iis qui docent contraria, eos qui decepti ſunt increpat, erant autem ij gentiles, non Iudæi, & hoc apertè docent ea quæ ſubiunguntur.

Dixit quidam ex illis proprius ipſorum Propheta. Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri. Teſtimonium hoc verum eſt.

Non fuit enim Iudæorum Propheta Callimachus, eius enim eſt principium huius verſus: ſed Poëta Græcorum. Sed Poëta quidem propter Io-

C uis ſepulchrum Cretenſes appellauit mendaces. Diuinus autem Apoſtolus eorum verum vocauit teſtimonium, non fabulas poëticas confirmans, ſed Cretenſium mentis inconſtantiam arguens. Pro eo quod eſt, Vos rectè appellauit mendaces, tales enim eſtis. Veriſimile eſt autem eum, qui vocatur Iupiter, alibi eſſe mortuum, eoſque temere ſepulchrum extruxiſſe.

Quam ob cauſam increpa illos durè, vt ſani ſint in fide, non attendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominum, auerſantium ſe à veritate.

Appellauit Iudaicas fabulas, non legem, ſed legis interpretationem, quæ afferebatur à Iudæis. Huius etiam Dominus ipſos inſimulauit. Cur vos tranſgredimini mãdata Dei propter traditiones hominum? Illud autem, Increpa illos acriter,

non eſt contrariom eius quod dixit, In lenitate docentem. Iis enim qoi nondum crediderunt, placidè ac leniter tradenda eſt doctrina: eos autem qui credere profitentur, & ea quæ fidei tepugnaot facere conantut, medicamentis paulo aſperioribus medicari conuenit. Deinde legalium obſeruatiooom oſtendir ſcopom & inſtitutum.

Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mundum, ſed inquinata ſunt eorum mens & conſcientia.

Abtaham enim nollam legem de cibis ſuſcepit, nee quæ ante eum fuerunt pietatis lumina Iudæis autem de eis legem tulir, aliquid aliud moliens, de quo noo eſt nunc dicendi tempus. Interptetandi enim, non Iudæos accuſandi laborem in præſentia ſuſcepimus. De iis autem rurſus dixit diuinos Paulus.

Confitentur ſe noſſe Deum, factu autem negant, cum ſint abominati & increduli & ad omne bonum reprobi.

Affirmant enim ſe colere Deum, vniuerſorum iis autem quæ vult apertè conttatia faciunt, legem enim certo tempore circumſcripſit. Ij autem illo tempore legem non implebant. Poſt finem autem temporis, pto lege decertant.

CAP. II.

TV autem loquere quæ ſanam decent doctrinam.

Ne te, inquit, turbent ij qui docent conttatia: ſed ttade, vt ſoles, diuinam diſciplinam. Porrò autem dicit etiam quæ iam vnicuique ætati conoeniant.

Senes, vt ſobrij ſint.

Vigilate, & ſemper ſobrium eſſe, & prudentiam habete, eſt ætati conueniens.

Pudici.

Et ornato habitu.

Prudentes.

Moderati, & honeſtæ vitæ ſtudioſi.

Sani in fide, in dilectione, in patientia.

Vt ipſi & ſincerè credaot, & charitate in ptoximum reſplendeant, & quæ à veritatis hoſtibus inferuntur moleſtis ſorti & excelſo animo ferant.

Anus ſimiliter in habitu ſancto.

Anus græcè eſt πρεσβύτιδας. Ita autem appellauit eas quæ conſenuerant, non quæ aliquod munus ſuſceperant. Qui ſacra autem decet habitum, vocauit honeſtum ornatum.

Non criminatrices, non vino multo ſeruientes.

Hæc etiam poſuit in epiſtola ad Timotheum.

Bene docentes.

Deinde etiam docet quoſnam, & quid docere oporteat.

Vt prudentiam doceant adoleſcentulas, vt viros ſuos ament, filios ſuos diligant, prudentes, caſtas, ſobrias, domus curam habentes, benignas, ſubditas viris ſuis, vt non blaſphemetur verbum Dei.

Sobrias non eſt in Græco.

Maritos enim pietatis prætextu relinquere, in cauſa erat vt male audiret prædicatio.

Iuuenes ſimiliter hortare vt ſobrij ſint.

Ea enim virtus eſt ſommo ornamento adoleſcentiæ, quandoquidem cupiditatis vitium cum ea acrios bellum gerit. Deinde docet quomodo oporteat facere vt fides doctrinæ habeatur.

In omnibus te ipſum præbens exemplum bonum operum in doctrina.

Sit vita tua exemplar archetypum eorum quæ à te dicuntur. Oratio enim cui facta ferunt teſtimonium, fide digna. Docet etiam ea quæ conuenit facere.

In integritate, grauitate.

Hæ ſunt formæ laudabilium operum. Porrò autem dicit etiam qui nam ſint fines rectæ doctrinæ.

Verbum ſanum, irreprehenſibile.

Talis autem eſt qui ornatur ſpirituali gratia.

Vt is qui ex aduerſo eſt vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.

Quando enim & quæ dicuntur veritate ornantur, & quæ fiunt iis quæ dicuntor conſentiuot, ipſorum etiam maledicorum ora obſtruuntur.

Seruos dominis ſuis ſubditos eſſe, in omnibus placentes.

Illud In omnibus, pro eo quod eſt, In omnibus quæ pertinent ad corporale dominorom miniſterium. Neque enim ſi dominus iubeat impium eſſe, ſeruo iubet obedire, & id ſignificant ea quæ ſubiunguntur.

Non contradicentes, non fraudantes, ſed in omnibus fidem bonam oſtendentes.

Beneuolentia & libertate ornentur, inſeruiendi domino curam gerant. Clarum eſt autem quod hæc ſtatuerit de ſeruis qui iam crediderunt. Hoc enim etiam ſ… nxit.

Doctrinam ſ… toris noſtri Dei ornent in omnibus.

Eſt enim laus diuinæ prædicationis, quod famuli tantam ceperint animi mutationem. Deinde docet ſcopum ac inſtitutum diuinæ œconomiæ.

Apparuit enim gratia Dei Saluatoris noſtri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem & ſæcularia deſideria, ſobriè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo.

Hac de cauſa homo factus eſt vnigenitus Dei filius, vt omnes homines & dominos & ſeruos dignaretur ſalute, eo tendens vt præter impietatem vitam quoque ſceleratam relinquerent. Iam verò nobis etiam rectam viam reliquit, iubens vt piè ac moderatè vitam ageremus. Porrò autem bonarum qooqoe actionum oobis froctum oſtēdit.

Expectantes beatam ſpem & aduentum gloriæ magni Dei & ſeruatoris noſtri Ieſu Christi.

Nobis etiam dedit ſpem glorioſi ſui aduentus, in quo ſe magnas remunerationes daturum eſt pollicitus. Magnum autem Deum nominauit Chriſtum, hæreticam blaſphemiam redarguens. Domini quoque paſſionem in memoriam reuocat ex iis quæ ab eo facta ſunt ea qoæ ſunt futura confirmaos.

Qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum.

Ea de cauſa mortem pro nobis omnibus ſuſcepit, vt mortis profligata & euerſa tyrannide, ab acerba ſeruitute illius nos liberaret, & ſoum populum redderet factorum laudabilium amatorem & æmulatorem.

Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

Oportet eum qui eſt in diuinis diſciplinis eruditus, non ignaue ac remiſſè nec cum vlla timiditate hoc facere, ſed cum libertate docere & increpare vbi opus eſt.

CAP. III.

ADmone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire.

Et

Et quoniam tunc temporis erant impij qui rerum potiebantur, neceſſario ſubiunxit diſtinctionem.

Ad omne opus bonum paratos eſſe.

Neque enim principibus in omnibus parendum eſt: ſed vectigal quidem & tributum conferendum eſt, & honor qui eis conuenit tribuendus. Quòd ſi vt te impie geras iuſſerint, eſt aperte contradicendum.

Neminem blaſphemare.

Pro eo quod eſt, De nullo maledicere.

Non litigioſos eſſe, ſed modeſtos, omnem oſtendentes manſuetudinem ad omnes homines.

Non ſunt hæc contraria iis quæ prius dicta ſunt. Quemadmodum enim iam dixi, infidelibus quidem iubet nos doctrinam leniter & placide tradere: eos autem qui crediderunt, ſi peccent, audacter arguere. Dicit etiam cauſam cur eos lenes ac manſuetos eſſe oporteat.

Eramus enim aliquando & nos inſipientes, increduli, errantes, ſeruientes deſiderijs & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem.

B Priorem noſtram conuerſationem in memoriam reuocemus, conſideremus quot malis eramus obnoxij: & quod cùm tales eſſemus, vniuerſorum Deus nos ſalute dignatus eſt. Feramus itaque nos etiam eorum qui adhuc errant, improbitatem. Seipſum autem vna cum eis connumerauit Apoſtolus, non quod fuerit omnibus criminibus obnoxius, ſed vt qui fuerit perſecutor, nam nec omnes aliis omnibus fuerant obnoxij, ſed hi quidem hoc, illi verò illud fuerant. Omnes tamen ſunt ſalutem conſecuti.

Cùm autem benignitas & humanitas apparuit ſeruatoris noſtri Dei, non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum Seruatorem noſtrum, vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundum ſpem vitæ æternæ.

Benignitate, inquit, & clementia vſus Dominus, per vnigenitum nos à malis prioribus liberauit, per ſalutarem quidem baptiſmum nobis conceſſa peccatorum remiſſione, & nobis denuo creatis ac renouatis, & ſpiritus dono dignatis: C oſtenſa autem via iuſtitiæ. Iis autem qui ea incedunt, cœlorum regnum eſt pollicitus. Et quoniam id ſub viſum non cadit, ſpes enim quæ videtur, non eſt ſpes, neceſſario ſubiunxit. Rom. 8.

Fidelis ſermo eſt.

Pro eo quod eſt, verus, nemo dubitet.

Et de his volo te confirmare: vt curent bonis operibus præeſſe qui credunt Deo.

Non ſufficit enim fides ad ſalutem iis qui ſunt 4 bonis operibus nudati.

Hæc ſunt bona & vtilia hominibus.

Deo credere, & ex eius legibus vitam inſtituere.

Stultas autem quæſtiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita.

Stude fugere inutiles diſputationes, nullam enim afferunt vtilitatem nec iis qui diſſerunt, nec iis qui audiunt. Hoc enim ſubiunxit.

Sunt enim inutiles & vana.

Hæc autem rurſus dixit de iis qui ex Iudæis crediderant. De iis etiam ſcripſit ad beatum Timotheum.

Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita, ſciens quod ſubuerſus eſt qui eſt eiuſmodi, & delinquit, cùm ſit proprio iudicio condemnatus.

Quando bis vel ter iis, qui conantur docere contraria, eam quam par eſt doctrinam tradideris, & in malis decretis ac dogmatibus eos perſeuerare videris, amplius cum eis ne diſputes, eſt enim labor inutilis.

Cùm miſero ad te Arteman aut Tychicum, feſtina ad me venire Nicopolim. ibi enim ſtatui hyemare.

Nicopolis eſt oppidum Thraciæ, eſt autem finitimum Macedoniæ. Clarum eſt ergo ſcriptam fuiſſe epiſtolam eo tempore quo verſabatur in Macedonia & Achaia.

Zenam legiſperitum, & Apollo ſolicitè præmitte, vt nihil eis deſit.

Et quoniam beatus Titus eam ſequebatur vitam quæ caret poſſeſſionibus, neceſſario ſubiunxit.

Diſcant autem & noſtri bonis operibus præeſſe ad vſus neceſſarios, vt non ſint infructuoſi.

Doce eos qui crediderunt eorum curam gerere, & neceſſaria prouidere iis quibus diuina docendi munus creditum eſt, conuenit enim eos quoque ferre fructus eiuſmodi.

Salutant te qui mecum ſunt omnes. Saluta eos qui nos amant in fide.

Non vult enim aliter amari veritatis magiſter præterquam ex ſolo ſcopo ac inſtituto pietatis.

Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

Hæc beato quidem Timotheo ſcripſit diuinus Apoſtolus. Nobis autem omnibus quæ ex iis proficiſcitur vtilitatem præbuit. Iis enim tanquam theſauris communibus fruimur. Vtinam poſſimus & nos conſeruare ea quæ collecta ſunt. In Chriſto Ieſu Domino noſtro. Cum quo Patri, vnà cum ſanctiſſimo Spiritu gloria, honor & potentia, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen. Dei, non eſt in Græco.

Epiſtola ad Titum Cretenſis Eccleſiæ, ſcripta eſt Nicopoli oppido Macedoniæ.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ AD PHILEMONEM.

PHILEMON erat ex numero eorum qui crediderant, erat autem ex ciuitate Coloſſis. Quinetiam domus eius manſit vſque in hodiernum diem. Huius famulus nomine Oneſimus, aliquid ſuffuratus, aufugiens in Apoſtoli retia inciderat. Agebat autem eo tempore Romæ in carcere diuinus Apoſtolus. Cùm ergo eum illic baptizaſſet, ipſum ad Dominum remiſit, hac ſcripta epiſtola. Qui ergo ſerui fugitiui maſtigiæ & furis curam non abiecit, ſed eum ſpiritali doctrina dignatus eſt, quemnam vnquam neglexit?

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLÆ AD PHILEMONEM.

PAVLVS vinctus Chriſti Ieſu, & Timotheus frater: Philemoni dilecto, & adiutori noſtro, & Apphiæ ſorori chariſſimæ, & Archippo commilitoni noſtro, et eccleſiæ quæ in domo tua eſt, gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro & Domino Ieſu Chriſto. A

Sorori, non eſt in Græco.

Vinctum ſeipſum appellauit, per vincula ſuam petitionem fide dignam efficiens. Propter vos enim, inquit, mihi ſunt iniecta vincula. Si enim voluiſſem in otio vitam agere, & non orbem terrarum obire, & omnibus prædicare Euangelium, hæc ego non ſubiiſſem. Laudat autem Philemonem, eum adiutorem & cooperarium appellans. Coniugem quoque illi coniungit, vt quæ eſſet fidei particeps, erat autem veriſimile eam, ſi fuiſſet B prætermiſſa, fuiſſe etiam repugnaturam iis quæ ſcribebantur. Archippo autem fuerat eos docendi munus creditum. De eo enim ſcripſit ad Coloſſenſes. Dicite Archippo. Vide miniſterium quod accepiſti in Domino vt ipſum impleas. Ipſum quoque adſumpſit in ſocietatem exhortationis. Adhæc autem, vniuerſam quoque domum nominauit eccleſiam, vt quæ eſſet pietate decorata. Vt etiam famuli ab Apoſtolo honore affecti, opem ferrent eius exhortationi. Beatus autem Paulus nominauit dilectam Philemonis coniugem, vt C quæ fide eſſet ornata. Nemo autem miretur ſi nunc aliqui hoc verbo offenduntur. Qui enim re male vſi ſunt, effecerunt vt male audiret vocabulum, erat autem olim nomen honeſtum & laude dignum.

Col. 4.

Gratias ago Deo meo, ſemper memoriam tui faciens in orationibus meis, audiens charitatem tuam, & fidem, quam habes in Domino Ieſu & in omnes ſanctos, vt communicatio fidei tuæ euidens fiat in agnitione omnis operis boni in vobis in Chriſto Ieſu.

A Precans, inquit, ſemper tui memini, & propter ea quæ rectè & ex virtute facis, Deum vniuerſorum laudo. Scio enim quantam fidem ſuſceperis in Dominum qui nos ſeruauit, & quantam habes charitatem, & quantam opem feras iis qui diuina magni faciunt, & communem benefactorem oro & obſecro, vt det tibi perfectam bonorum poſſeſſionem.

Gaudium enim magnum habui & conſolationem in charitate tua quod viſcera ſanctorum requieuerunt per te frater.

Magna enim impletus ſum lætitia quòd nullum auxilij genus in ſanctos prætermittas.

Propter quod multam fiduciam habens in Chriſto Ieſu imperandi tibi quod ad rem pertinet, propter charitatem magis obſecro.

B Cùm poſſim, inquit, audacter tecum agere vt qui ardenter credideris, & inſtar Magiſtri iubere, hoc quidem non facio: ſed adhortationem affero. Deinde eius quod dictum eſt humilitati gloriationem adiicit.

Cùm ſis talis vt Paulus ſenex.

Vide quis ſit qui petit. Sufficit autem nominis mentio ad efficiendum vt reuereatur vel maximè aduerſarius. Qui enim Paulum audit, audit prædicatorem totius orbis terræ mariſque cultorem, & vas electionis, & alia, ad quæ narranda vel decies mille linguis opus eſſet. Adiecit etiam ſenem, C oſtendens canos germinaſſe in laboribus, ea etiam ratione fide dignam efficiens orationem. Aliud etiam adiungit.

Nunc autem & vinctus Ieſu Chriſti.

Reuerere Paulum, reuerere ſenectutem, reuerere vincula, quibus vt veritatis prædicator aſtrictus ſum.

Obſecro te pro meo filio.

Quis loquetur potentias Domini? Quis pro dignitate laudabit diuinam benignitatem & clementiam?

clementiam? Maſtigia, fur, & murorum effoſſor, repente Pauli filius factus eſt. Dicit etiam quomodo eum genuerit.

Quem genui in vinculis.

Neque enim vincula prohibuerunt ortum ſpiritalem. Deinde poſt laudes eius nomen adiecit.

Oneſimo qui tibi aliquando inutilis fuit.

Vetera reuocauit in memoriã: ſed ſtatim oſtendit mutationem.

Nunc autem & mihi & tibi vtilis.

Oſtendit diuitias morum mutationis. Non ſolum, inquit, tibi nunc eſt vtilis, ſed & mihi.

Quem miſi tibi.

Neque enim vt mutatum retinerem in animum induxi.

Tu autem illum, id eſt mea viſcera, ſuſcipe.

Meus eſt, inquit, filius, natus ex meis viſceribus.

Quem ego volueram mecum detinere, vt pro te mihi miniſtraret in vinculis Euangelij.

Debes mihi miniſterium, vt diſcipulus magiſtro, volui ergo eum pro te retinere, vt tui miniſterij mihi debitum exolueret. Videte potentiam Euangelij, effecit ſeruum æqualem Domino.

Sine conſilio autem tuo nihil volui facere, vti ne velut ex neceſſitate bonum tuum eſſet, ſed voluntarium.

Volo enim te deinceps ex eo quæſtum facere, vt mentis aſſenſu ex ea re vtilitatem capias. Hinc etiam clarum eſt ipſum prædicationem ſalutarem attuliſſe Coloſſenſibus. Ad Philemonem enim ſcribit, tanquam ad diſcipulum. Hic enim rogat pro Oneſimo. Illic autem cùm eum tanquam ex voluntate Philemonis adminiſtrum cepiſſet, miſit ad Tychicum, vt qui fuiſſet adminiſter Euangelij. Omnia, inquit, quæ ad me pertinent vobis ſignificabit Tychicus dilectus frater, & fidelis miniſter & conſeruus in Chriſto, quem miſi ad vos ad hoc ipſum, vt quæ ad me pertinent cognoſcatis, & conſoletur corda veſtra cum Oneſimo fideli & dilecto fratre qui eſt ex vobis, omnia vobis ſignificabunt quæ hic ſunt. Philemon enim acceptis literis miſit Oneſimum ad Apoſtolum. Ille verò eum miſit Coloſſas cum Tychico.

Forſitan enim ideo diſceſſit ad horam à te, vt æternum illum reciperes, iam non vt ſeruum, ſed pro ſeruo chariſſimum fratrem, maximè mihi, quanto autem magis tibi, & in carne & in Domino?

Fuga, inquit, illa fuit bonorum cauſa. Pro ſeruo enim inutili verus & germanus frater euaſit. Quòd ſi eſt meus frater, quanto magis tuus ad quem pertinet, quantum ſpectat ad miniſterium corporale?

Si ergo habes me ſocium, ſuſcipe illum ſicut me.

A Quid eſt his verbis ad perſuadendum aptius, & quid vehementius ac magis violentum? Si meæ ſocietatis aliquam rationem habendam eſſe ducis, eum qui ſuſcepit alienam mutationem tanquam me ſuſcipe.

Si autem aliquid tibi nocuit, aut debet, mihi imputa.

Significat oratio ei aliquid fuiſſe ſuffuratum Oneſimum, & quæ erat ſuffuratus nequiter conſumpſiſſe. Diuinus autem Apoſtolus petit vt Philemon ei imputet delictum. Deinde cum maxima gratia confitetur debitum.

Ego Paulus ſcripſi manu mea. Ego reddam.

Pro ſchedula hanc habe epiſtolam, eam ego totam ſcripſi. Ego & debere & redditurum eſſe debitum promitto. Deinde oſtendit etiam ipſum eſſe maiori debito obnoxium.

Vt non dicam tibi quòd & teipſum mihi debes.

Per me enim, inquit, ſalutem conſecutus es: & hinc conſtat Philemonem accepiſſe doctrinam Apoſtolicam.

Ita frater, ego te fruar in Domino, refice viſcera mea in Chriſto.

B Illud Fruar in Domino, pro eo quod eſt, Fruar omnibus tuis bonis in Chriſto actionibus, videam te locupletẽ in omnibus bonis ſpiritalibus.

Confidens in obedientia tua ſcripſi tibi, ſciens quod & ſuper id quod dico facies.

Noui tuam animi obedientiam. Qua de cauſa etiam ad te ſcribo, confidens quòd ſis plura præſtaturus quàm petierim.

Simul & para mihi hoſpitium. Nam ſpero per orationes veſtras donari me vobis.

Hoc quoque non abs re poſuit: ſed vt expectans eius aduentum, literas quoque reuereatur.

Salutat te Epaphras concaptiuus meus in Chriſto Ieſu, Marcus, Ariſtarchus, Demas, & Lucas, adiutores mei.

Epaphram hic adiecit, quoniam ipſe quoque fuit Coloſſenſis. Ita enim ſcripſit etiam ad Coloſſẽſes. Salutat vos Epaphras qui eſt ex vobis ſeruus Chriſti. Demam poſuit ante Lucam, vt qui eſſet & inſignis & eius adiutor. Poſtea enim reliquit Apoſtolum, cùm hoc amaſſet ſæculum.

Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum ſpiritu veſtro, Amen.

Has leges ſequi conuenit eos quibus obtigit C munus tradendæ doctrinæ diuinæ, & ita docere ſeruos Domini ſuis inſeruire, vt per omnia laudetur Chriſtus Dominus, Cum quo Patri vna cum ſanctiſſimo Spiritu gloria conuenit & magnificentia nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum, AMEN.

FINIS.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ

LIBER PRIMVS.

PICTORES cùm veteres hiſtorias in tabulis & parietibus exprimunt, ſimul oculis hominum delectationem, ſimul memoriæ rerum geſtarum vigorem diuturnitatémque conciliant. Scriptores autem non in tabulis ſed libris, neque coloribus ſed floſculis orationis illa complexi, eò firmiorem & perſeuerantiorem memoriam rerum geſtarum præſtant, quò minus ipſorum opera quam pictorum iniuriæ temporis obnoxia reperiuntur. Hac de cauſa & ego quæ adhuc deeſſent hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, perſequenda ſuſcepi, cùm indignum ducerem clariſſ. rerum quæ expoſitionis ſingularem vtilitatem haberent, decus obliuione ſpoliatum eſſe pati, cúmque ob hoc ipſum ad hunc laborem ſubeundum ſæpe multúmque me amici hortarentur. Ego vero cùm viribus meis opus hoc æſtimo, ſanè admodum vereor in manus ipſum ſumere: fretus tamen illo ambitioſo largitore etiam bonorum, iam non dubito aggredi maiora quam ſuſtinere poſſe videar. Ac Euſebius quidem Palæſtinus, hiſtoriam à ſanctis Apoſtolis orſus, compoſuit earum rerum narrationem quæ accidiſſent ab illo tempore, vſque ad religioſum regnum Conſtantini. at ego finem hiſtoriæ Euſebianæ noſtræ principium ſum facturus.

CAPVT PRIMVM.

SVBLATIS ſcelere & impietate refertis tyrãnis, Maxentio Maximino & Licinio, eccleſiæ perturbatio ſedata foit, excitata ab illis furijs, quaſi procellis tempeſtatum, tum conſecota eſt tranqoillitas ſtabilis, ventorum repreſſo turbine. Quam quidem confecit laudatiſs. rex Conſtantinus, vocatus ad imperiom non per homines, ſed planè vt Apoſtolus diuinitus. Leges enim tulit, qoibus ſimulachrorum coltus tolleretur, inſtaurationes vero eccleſiarum iuberentur: inſuper fide ornatos præſides in prouincias miſit, quibus ſacerdotum honorem commendans, interitum interminatus eſt horum inſectatoribus. Illis igitor temporibus non ſolom ſubuerſæ eccleſiæ reſtituebantur, ſed nouæ etiam ampliores excitabantur, noſtraque pars inter hæc gaudio & lætitia exultabat, adoerſa autem humilitate & triſtitia deijciebatur. Nam ſimulachrorũ fanis clauſis & ſilentibus, in eccleſijs omnia feſtis conoentibus celebria erant. Sed Spiritus ille improbitatis vnioerſæ & inuidiæ, bumani generis furioſus perſecutor, viſam in hoc ſecundo curſo eccleſiam ferri pati non potuit, omniaque mouit artiom & malitiæ ſuæ conſilia, annitens vt demergere poſſet eccleſiam, cuios clauum teneret creator & dominus huius vniuerſi. Intelligebat antem Græcos errores detectos, & deprehenſas eſſe varias fraudes dæmonum, maximamq́oe hominum partem ab adoratione creaturarũ, ad laudem creatoris deoenire, ideoque oon magis manifeſtum aduerſus deum ſaluatorem noſtrum ſuſcipiebat bellum, ſed pecoliari ſua fraode adoriri parabat, inuentis adminiſtris, Chriſtiani quidem nominis quibuſdam, ſed ambitionis & vanæ gloriæ ſerois. Quorum vſus opera, ooo paucos in priſtinos errores rettahebat, non quidem vt rurſus adoratio creaturarũ induceretor, ſed creator potius cum his vt participaretur: quorum initia, & ſemina zizaniæ nunc deioceps explicabimus. Alexandria vrbs eſt maxima, & multitudine hominum abundans, capot non modo Ægypti, ſed etiam Thebaicæ & Libycæ regionis. In hac eccleſiæ habenas, poſt Petrum illum victoriæ compotem, qui teſtimonijs corona redimitus fuit ſub impijs illis tyrannis, non longo tempore Achillas rexit. Cui ſucceſſit Alexander, præclarus ille Euangelicæ doctrinæ propugnator.

CAP. II.

HIs temporibos Arios qui eſſet in cœtu ordineq́oe presbyterorum, haberetq́ue autoritatem interpretandi diuioas ſcripturas, cùm videret gubernaculum ſacerdotij commiſſum eſſe Alexandro, impatiens inuidiæ qua exagitabatur, ſtimulorum, quærere cœpit diſcordiæ & pugoarum occaſiooes. Et qoamuis omoium calumniarum telam perrumperet viri dignitas & laudabilis adminiſtratio, tamen quieſcere eum inuidia non ſinebat. Hunc igitur nactus boſtis veritatis eccleſiæ, vndas per ipſum mouit & concitauit, impulitq́oe vt palam Apoſtolicæ Alexandri doctrinæ refragari auderet. Ipſe quidem Alexander ſecutus diuinas ſcripturæ voces, aſſerebat eiuſdem eſſe dignitatis filium cum patre, habereq́oe eandem cum genitore ſuo eſſentiam: at Arius contra veri-

tatem

tatem pugnans, creationem & factum opus appellabat, addens illa, Erat aliquando cùm non eſſet, quæ melius ex ipſius ſcriptis poterunt cognoſci. Hæc non modo in Eccleſijs aſſiduo docebat, ſed etiam in externis cœtibus ac conuentibus & domatim differens, ſublegebat quotquot valebat. Alexander autem patronus Apoſtolicæ doctrinæ, primum eum monendo inſtruendoque conabatur à propoſito abducere, verum vbi vidit furere, & vulgo præconia facere impietatis, ordine eum ſacerdotali monit. Audierat enim diuinam legem clamantem: Si tibi oculus tuus dexter offendiculo fuerit, erue illum & abijce abs te.

CAP. III.

GVbernabat tum eccleſiam Romanam Silueſter, qui Miltiadæ ſucceſſerat. Huic principalis ſacerdotij honores poſt Marcellium in perſecutione præſtantiſſimum collati fuerāt. Antiochiæ autem tyranno defuncto, pacéque parta eccleſiarum, Vitalius ſurrogatus, extruxit in antiqua vrbe dirutam à tyrannis eccleſiam, quem excipiens Philogonius, feruore pro pietate ſuo Licinnij temporibus declarato, quod deerat ædificationi compleuit. Sed Hieroſolymorum eccleſia commiſſa fuerat poſt Hermonnam Macario, viro digno beatitudine nominis ſui, & multiplicibus bonis ornato: quibus ipſis temporibus Alexander Conſtantinopoli ad ſacerdotij functionem prouectus Apoſtolicis donis nitebat. Tunc igitur Alexander epiſcopus Alexandrinæ eccleſiæ, cernens Arium præſidendi cupiditate furere, & captos maledicentiæ illius impietate, conuocare, priuatimque habere conciones, indicauit præſidibus eccleſiarum huius per literas blaſphemias. Ego etiam inſeram huic loco epiſtolam quā miſit cognomini ſuo, qua dilucide omnia quæ ab Ario mouerentur, expoſita ſunt. Ne quis ſuſpicetur in his narrationibus à me quicquam confictum eſſe, addam poſt hanc & Arij epiſtolam, & deinde aliorum quoque quas hiſtoriæ ſeries requiret, cùm vt teſtimonium dicant veritati expoſitionis, tum vt planius illæ res explicentur.

CAP. IIII.

Epiſtola miſſa ab epiſcopo Alexandrino ad ſuum cognominem. Reuerendiſſimo fratri concordique Alexandro, Alexander in domino ſalutem.

IMproborum cupida potentiæ & opum voluntas ſemper inſidiari conſueuit propinquis adminiſtrationibus, ſi quæ potiores videntur, neque vnus eſt aut ſimplex horum prætextus oppugnandæ Eccleſiaſticæ pietatis. Agitati enim furore diabolicæ efficaciæ, inque obuiam voluptatem ruentes, teſilientes ab omni pietate, conculcant diuini iudicij metum: de quibus ego malè affectus neceſſe habui ſignificare pietati veſtræ, vt huiuſmodi cauere poſſitis, ne quis audeat veſtras quoque adminiſtrationes tentare, ſiue ipſe, (eſt enim hominum veneficum & fraudulentæ ſimulationis genus) aut per literas ſpecioſe cōpoſitas: quibus abſtrahi à ſimplici & ſyncera fide obſeruatores illius poſſint. Arius igitur & Achilles cùm nuper coniuraſſent Coluthi ambitionem æmulati longe etiam ſuperarunt. Ille enim hos ipſos accuſans ſuæ improbæ voluntati habuit quod prætenderet: hi vero Chriſtiana in eo nundinatione animaduerſa, obſtinatione ſumma Eccleſiaſtico ſe iugo ſubduxerunt, ſibique latronum ſpecubus comparatis, continue in ipſis congregantur, noctuque & die ibidem in detrectandi cùm Chriſto tum nobis ſtudio exercentur. Qui totam Apoſtolicam pietatis aſſertionem culpantes, Iudaico inſtituto officinam aperuere Chriſtiani belli, negantes diuinitatem Saluatoris noſtri, faciēteſque illum clamoribus ſuis ſimilem aliorum vulgo. Et colligentes omnem ſalutaris illius diſpenſationis, abiectionis cauſa noſtra, mentionem, hinc conſtituere conantur præconium impietatis ſuæ, aduerſa oratione ab illius in principio diuinitate & paterna gloria infinita. Itaque confirmantes impiam Græcorum Iudæorumque de Chriſto opinionem, in primis venantur laudem illorum: inſtruentes ea quæ riſu in vobis ipſi proſequuntur, & quotidianis ſeditionibus ac motibus noſtrum ſtatum perturbantes. Iidem & lites intendunt nobis, interpellatione muliercularū inhoneſtarum quas circumuenere, & Chriſtianiſſimo obtrectant diſcurſionibus ſuarum iuuencularum, quę omnes regiones vrbis inuoluunt infamibus deceptionibus ſuis. Inſuper & irruptam Chriſti tunicam, quam ſcindere non fuit carnificibus conſilium, auſi ipſi ſunt diſcerpere. Quocirca nos pro vitæ & ſcelerati conatus illorum merito, quamuis ſeriuſcule, quod ignorationi noſtræ tribuendum, communibus ſuffragijs remouimus eos ab eccleſiæ eius quę Chriſti adorat diuinitatem conſortio. At ipſi hoſtilibus circumcurſationibus ſtudentes declinarunt ad ſocios ſententiæ functioniſque noſtræ, conſilij quidem pacis, & concordiæ ſpecie ſimulata: re vero ipſa hoc agentes, vt afficiant contagio morbi ſui affabili ſermone aliquos, & expreſſis literis blandiuſculis illorum eos quos iam ſeduxere confirment, ne pœnitentia peccatorum ſuorum, obtriti impietate, ducantur, quaſi ſuffragantes conſentienteſque habeant epiſcopos. Minime autem fatentur actionū ſuarum & doctrinæ peruerſitatem, quæ cauſa fuit cur eos à nobis remoueremus: ſed vel ſilentio illa tegunt, vel etiam fraudulenter figmentis orationum adumbrant: ita fit vt perſuaſibilibus & à ſcurrilitate non alienis ſermonibus, inuoluētes peſtilentem doctrinā, auferant expoſitum quemque ſeductioni, neque deſinant apud omnes calumnias ſtruere pietatis noſtræ. Vnde fit vt nonnulli ſubſcribentes literis, ipſorum in eccleſiam tamen recipiantur. Quod ipſum, vt opinor, factum, collegarum noſtrorum magnopere reprehenſioni obnoxiu eſt, cùm enim hoc non permittit Apoſtolica regula, tum diabolica efficacia illorum erga Chriſtum hoc ipſo facto exardeſcit. Quapropter nihil cunctatus ego ô amici, erexi me ad indicium infidelitatis iſtorum, qui dicunt, fuiſſe cùm nō eſſet Filius Dei, factumque poſterius, qui prius non fuiſſet, ita quidem factum, quandocunque factus ſit, vt omnibus fieri conceſſum ſit hominibus. Cuncta enim aiunt Deum feciſſe ex nihilo, comprehendentes in omnium rationalium creatione etiam filium Dei. His conſentaneum eſt quod addunt, Natura eſſe mutabili, capacemque virtutis ac vitij. Et illa poſita creatione omnium ex nihilo, ſacras ſcripturas euertunt, quibus ſempiternitas ipſius declaratur, quibuſque comprobatur, immutabilitas Verbi, itemque diuinitas ſapientiæ Verbi, quę ipſa Chriſtus ſunt. Conceditur ergo, inquiunt furiæ iſtæ, & nobis filios Dei fieri, perinde atque ille. Scriptum

eſt enim, filios progenui & amplirudine extuli.
Cùm autem opponitur eis quod mox dicitur: Ip-
ſi vero me reprobauerũt, quod certe naturale non
eſt, ſaluatoris natura immutabilis: tum vero om-
ni deſerta pietate, reſpondent, cùm præſcientia
ſua & præuiſione cognouiſſet de ipſo Deus, non
reprobaturum ſe, ideo ex omnibus vnum elegiſ-
ſe. Non enim natura filium, neque aliquam eius
præ cæteris filijs prærogatiuam fuiſſe. Nam na-
tura negant illum eſſe dei filium, aut aliqua cum
eo proprietate coniunctum. Hunc autem qui &
ipſe eſſet natura mutabilis, cùm vitæ & morum
moderatione ac cultu ad deteriora nequaquam
conuerteretur, elegiſſe Deum, vt ſi eodem con-
tendiſſet Paulus aut Petrus, nullum futurum in-
ter horum filietatem fuiſſe diſcrimen. In ſcriptu-
ras etiam bacchantur, vt veſanam ſententiam iſtã
probent, afferentes quod in pſalmis de Chriſto
dicitur, ad hunc modum: Dilexiſti iuſtitiam &
odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus Deus
tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. QVOD
autem filius Dei neque ex nihilo genitus ſit, ne-
que fuerit vnquam cum ille non eſſet, ſatis in-
ſtruere nos Ioannes Euangeliſta poterit, ita ſcri-
bens de illo, Vnigenitus filius qui eſt in ſinu pa- B
tris. Volens enim prudenter docere diuinus ma-
giſter, res duas inſeparabiles inter ſeſe: nempe
patrem, & filium, ſic eſt eloquutus vt diceret ip-
ſum in ſinu eſſe patris. Præterea non numerari in-
ter creata de nihilo Verbum Dei, ex eo oſtendi-
tur, quod idem Ioannes ait, omnia per ipſum fa-
cta eſſe. Nam peculiarem propriamque ipſius ſub-
ſtantiam declarauit, cùm dixit: In principio erat
Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus
erat Verbum, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine
ipſo factum eſt nihil. ſi enim per ipſum facta ſunt
omnia: quomodo is qui ſactis, vt eſſent largitus
eſt, ipſe aliquando non fuit? Non enim quod alia
fecerit, eiuſdem eſſe cum illis naturæ vllius ratio
definit. Si quidem & ipſum Verbum fuit in prin-
cipio, & omnia per ipſum facta ſunt. Contrarium
enim eſſe, QVOD EST, videtur, ijs quæ ex ni-
hilo facta ſint, & valde diſtare. Illud enim oſten-
dit nullum inter patrem ac filium eſſe interual-
lum: neque quod animus cogitatione ſua imagi-
nari poſſit. Hoc vero de nihilo conditum mun-
dum, iuniorem habet & recentem ſubſtantiæ ge- C
nituram, quam eſſentietatem omnia acceperint à
patre per filium. oefixis igitur oculis in Dei Verbi
profundum illud ERAT, & excedens omnem ge-
nitorum conſiderationem, attentione ſumma
Ioannes, noluit eius creationem generationem-
ve nominare: ne eorundem quidem elemẽtorum
complexione in voce facientis & factorum vti au-
ſus: non quòd Verbum ingenitum eſſet: ſolus
enim ingenitus pater: ſed quia longè vltra ca-
ptum refugeret non Euangeliſtarum, ſed fortaſſe
etiam angelorum, vnigeniti Dei ineffabilis ſub-
ſtantia: non ratus, vt exiſtimo, ponendos inter
ſtudioſos pietatis eos qui auderent huc vſque in-
terrogãdo progredi, propter ſubiectionem huius
dicti: Altiora te ne quære, & ſublimiora ne expen-
das. Nam ſi aliorum multorum quæ ſine dubio
imperfectiora ſunt, cognitio, hominum compre-
henſioni non patet: quale eſt apud Paulum: Quæ
oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor
hominis non aſcendere, quæ præparauit Deus di-
ligentibus ſe. Sed & ſidera negat Deus Abraham

A poſſe numerare: itemque arenam maris & guttas
imbris, quis, inquit, numerauerit? Hæc igitur
cùm ita ſint, quæ curioſitas fuerit exquirere ſub-
ſtantiam Verbi dei, vllius mortalium: niſi alicuius
ſorte atra bile perciti? De quo dicit ſpiritus pro-
pheticus: generationem eius quis enarrabit? Qua Apoſtolus
& ipſe ſaluator noſter omnium bonorum in hoc ſenten.
mundo columnarum animos exonerare ſtuduit.
Quibus vniuerſis dicitur ſecundum naturam cõ-
prehenſionem illius non eſſe, ſolique patri reſer-
uatam huius diuiniſſimi arcani ſcientiam. Nemo
enim nouit, quis ſit filius, ait, niſi pater. Et pa-
trem nemo nouit niſi filius. De quo & patrem
arbitror dicere, Arcanum meum mihi & meis.
Eſſe autem inſanum de nihilo ſentire factum fi-
lium, temporali cum proceſſu, ipſum à ſe DE
NIHILO demonſtrat: etſi ne intelligunt quidem
voci ſuæ dementes iſti veſaniam. Aut enim tem-
porali dominio includi oportet, id quod dicitur,
NON ERAT, ſeu DE NIHILO, aut ſæculorum
aliquo interuallo Si igitur verum eſt hoc, OMNIA
per ipſum facta ſunt, Nimirum omnia ſæcula, tẽ-
pus, interualla & illud aliquando, in quibus repe-
B ritur quod aiunt, NON ERAT, per ipſum facta
ſunt. Quam autem fidei rationem habet dicere
aliquando non fuiſſe factorem temporum, ſæcu-
lorum, momentorum? Cum quibus certe illud
NON ERAT confuſum eſt. Nõ enim incompre-
henſibile tantum, ſed etiam ſtultiſſimum cogita-
tu, autorem alicuius rei, eius ipſius generationis
poſteriorem perhibere. Nam ſecundũ ipſos præ-
cedit vniuerſitatis huius opificem ſapiẽtiam Dei
illud interuallum, quo nondum genitum fuiſſe fi-
lium à patre aſſerunt, mentiente ſecundum ipſos
& ſcriptura quę pronunciat illum primogenitum
vniuerſæ creationis. Congruẽtia cum his procla-
mat & vocaliſſimus Paulus de illo ſic inquiens,
Quem fecit hæredem omnium, per quem & ſæ-
cula creauerat. Sed & in ipſo fundata ſunt omnia
in cœlis, & ſuper terram, viſibilia & inuiſibilia,
ſiue principatus, ſeu poteſtates, ſiue dominatio-
nes, ſeu ſolia. Omnia per ipſum & in ipſo fundata
ſunt, & ipſe eſt ante omnia. Cùm igitur ſumma cũ
impietate hoc DE NIHILO conſtitutum ſit, ſe-
quitur neceſſario patrem eſſe patrem: pater autem
eſt præſente filio, quo ipſo & paternum nomen
C inuenit: ſemper autem præſente filio ſemper ille
eſt perfectuſque pater, in nullo defectu cuiuſquã
boni: qui nequaquam temporaliter neque ex in-
teruallo, nec de nihilo genuit vnigenitum filium.
Iam nonne eſt dictu nefarium aliquo tempore
non ſapientiam Dei? quæ, inquit, ego eram apud
illum concinnatrix, ego eram qua delectabatur.
Quid hoc? Dicere aliquando potentiam Dei, aut
Verbum ipſius mutilatum. Non illa quæ filium
indicant & patrem figurant, non fuiſſe? Nam qui
negat eſſe reſplendentiam gloriæ, aufert & primi-
tiuam lucem, cuius eſt illa reſplendentia. Item ſi
Dei imago ſemper non fuit, ne ille quidem cuius
imago eſt Deus, ſempiternus. Quin etiam ſi non
ſit character ſubſtantiæ Dei, euertitur & ille qui
ab hoc omnino figuratur. Vnde licet intelligere,
filietatem ſaluatoris noſtri nullam penitus habe-
re cum aliorum filietate communitatem. Quem-
admodum enim ineffabilem ſubſtãtiam illius in-
comparabili excellentia præſtare omnibus qui-
bus ipſe viam conceſſerit, oſtendimus, ita & filie-
tas eius, quæ eſt ſecundum naturam paternæ di-
uinitatis,

uinitatis, non dicenda præſtantia, antecellit eos
qui per ipſum adoptione filiorum nomen conſe-
cuti ſunt. Ipſe enim immutabili natura perfectus
& per omnia opulentus, nulliuſque indigens. Hi
vero in vtramque partē mutabiles eius auxilium
deſiderant. Quò enim progredi vlterius ſapientia
Dei poſſit? quidúe amplius capere ipſa veritas, aut
verbum Deus? Incrementúm ne fecerit vita, &
vera lux? Quæ ſi fieri nequeunt, quanto magis
naturæ repugnat ſapientiam fieri capacem ſtulti-
tiæ? Aut Dei potentiam infirmitati implicari?
Verbúmne euaneſcere incogitantia? aut veræ luci
tenebras obſeruari? Cùm ex hoc ipſo Apoſtolus
dicat, Quæ cōmunitas eſt luci ac tenebris? Quæ-
úe conſonantia Chriſto cum Belial? At Salomon
fieri non poſſe ait, vt vel cogitatione comprehen-
datur veſtigium ſerpentis in petra, quæ eſt iuxta
Paulum Chriſtus. Sed creaturæ illius tam homi-
nes quam angeli benedictionem accepere, vt pro-
greſſiones facere poſſint, in virtutis & legitimo-
rum mandatorum exercitio, ne peccatis irretian-
tur. Itaque & Dominus noſter, cùm natura ſit fi-
lius patris, ab omnibus adoratur. Verum qui ſpi-
ritu ſeruitutem excuſſerint, per virtutem & pro-
greſſionem adepti ſpiritum adoptionis beneficio
naturalis filij, efficiuntur ipſi filij adoptiui. Ipſius
autem germanam peculiarémque & naturalem
& eximiam filietatem, Paulus ita demonſtrauit lo-
quens de Deo. Qui quidem proprio filio non pe-
percit, ſed pro vobis, nempe non naturalibus fi-
lijs tradidit ipſum, vt enim differentia notaretur
inter non proprios filios, ipſum proprium appel-
lauit. In Euangelio vero ſic, Hic eſt filius meus
dilectus, in quo eſt complacentia mea. In Pſalmis
autē ait Dauid: Dominus dixit ad me, filius meus
es tu. quo verus filius demonſtratur, cùm præterea
nullos eſſe ſignificetur. Quid autem illud? Ex vte-
ro ante luciferum genui te. An non planè indicat
naturalem filietatem paternę generationis? Quam
ille vt naturam peculiarem non honeſtate cultu-
que vitæ ac morum ſit conſecutus: ideoque & in-
concuſſam retinet eam vnigenitus filius patris. At
rationalium filiorum adoptionem, quæ naturæ
non ſit, ſed vitæ honeſtatis & beneficij diuini ſcri-
ptura mutabilem eſſe agnoſcit. Videntes enim fi-
lij Dei filias hominum, accepere ſibi vxores, &
quæ ſequuntur. Item, filios genui & amplitudine
extuli, ipſi verò reprobauerunt me, ſcimus per
Eſaiam eſſe à Deo dictum: prætermitto multa quę
afferre liceat, importunum enim videtur pluribus
commonere concordes doctores. Et vos diuini-
tus inſtructi eſtis, neque ignoratis, hāc nuper ini-
micam Eccleſiaſticæ pietati doctrinam Ebionis
eſſe & Arteme, & æmulationem Antiochenā Pau-
li Samoſatenſis, qui conſilio & iudicio omnium
vndique Epiſcoporum ab Eccleſia remoti fue-
runt. Hanc excipiens Lucianus excluſus à cœtu
Eccleſiaſtico longiſſimo tempore, fuit trium Epi-
ſcoporum. Quorū impietatis fece exſorpta pro-
tulere nunc ſe iſti aſſertores DE NIHILO Sto-
lones illorum Arius & Achilles, quæque cum his
facit improborum turba. Et tres in Syria haud
ſcio quomodo creati epiſcopi, approbatione ſua
igni illi inſpirantes: de quibus reſeruetur iudiciū
arbitrio veſtro. Atque hi ſalutaris paſſionis, abie-
ctioniſque & inanitatis, quęque illius dicitur pau-
pertas, horum igitur & quæ alia trāſlata in ſe pro-
pter nos nomina ſuſcepit, ea memorantes profue-
A runt ad expungēdam ſupremam & illam in prin-
cipio diuinitatem ipſius, traditis obliuioni ijs lo-
cis, quibus naturalis eius gloria & generoſitas &
cum patre manſio declaratur. Qualc eſt hoc: Ego
& pater vnum ſumus, quod Dominus ait, non ſe-
ſe patrem perhibens, neque ſubſtantiam, duas
vnam faciens, ſed quòd ſimilitudinem paternam
ſoleat exacte referre filius, expreſſa ex natura ip-
ſius planiſſime, qui ſit inuariabilis imago patris, &
expreſſus è primitiuo character. Itaque & Philip-
po qui tum aueret patrem cernere, benigne de-
monſtrat dominus, cùm illi dicenti, Oſtende no-
bis patrem, reſpondet, qui me vidit, vidit & pa-
trem, tanquam per ipſum velut immaculatum &
animale ſpeculum diuinæ imaginis pater conſpi-
ceretur. quem in Pſalmis ſimilem ſanctiſſimi aiut:
In lumine tuo videbimus lumen. Proinde qui pa-
trem veneratur, idem veneratur & filium. Recte
quidem, quicquid enim impie in filium dicitur, il-
lud refertur ad patrem. Eſtne autem admirādum,
quod deinceps ſcribam, amici: erga me & pietatis
ſtudioſum populum calumnias eos ſtruxiſſe? An
illi vereantur ſermonibus ſuis in nos debacchari,
B qui ſtant inſtructi in acie aduerſum filium Dei:
qui etiam nullorum veterum comparationem ſe-
cum fieri, aut ſe magiſtris noſtris, quibus à pueris
vſi ſumus æquari patiuntur? Neque vlli coniun-
cto nobis ſocietate functionis modulum ſapien-
tiæ concedunt, ipſi ſoli ſapientia non quæſita præ-
diti, quique glorientur inuentione dogmatum, &
reuelatione earum rerum quæ res nemini omniū
quos ſol videt, in mentem venerint. O nefariam
ſuperbiam, malitiam immodicam, veſania con-
cinnatam gloriæ inanitatem, denique Satanicum
ſenſum quo ipſorum ſceleratæ mentes occallue-
re! Nō affecit illos pudore claritas Dei loqua ſcri-
pturarum, nō collegarum conſentiens de Chriſto
ſtudium, eorum procacitatem contra hunc debi-
litauit, cùm ne dæmonia quidem tantum nefas ſu-
ſtinere poſſe videantur, quippe quæ ſibi à maledi-
ctis in filium Dei temperauerint. Hactenus igitur
diſceptare pro viribus noſtris viſum eſt cum ijs
qui in parum erudita materia aduerſus Chriſtum
velut in palæſtrico puluere ſeſe exercent, & ſtudio
ſibi habent calumniari pietatem erga illum ve-
ſtram. Aiunt enim illi ineptarum fabularum in-
C uentores, nos aduerſantes hanc DE NIHILO, in
Chriſtum impiam & nuſquam perſcriptam blaſ-
phemiam, ingenita duo introducere. Neceſſe
enim horum eſſe alterum aiunt inſipientes iſti, vel
vt filium de nihilo extitiſſe ſentiamus, vel duo eſſe
ingenita fateamur. Sed ipſi inertes nō vident quā-
tum interſit inter ingenitum patrem, & quæ ab
illo ſunt condita, cùm rationales tum irrationa-
les creaturæ, quorum eſt media vnigenita natura,
per quam hanc vniuerſitatem de nihilo fecit pa-
ter Dei verbi, quæque ex ipſo vero patre genita
eſt. Sicut & ipſe alicubi teſtatur dominus, Qui di-
ligit patrem, diligit & filium genitum ex ipſo, de
quibus ea eſt fides noſtra quam probat eccleſia
Apoſtolica, In ſolum ingenitum patrē, qui quod
ſit ad nullum ipſe alium autorem referat, immu-
tabilem & inuariabilem, ſemper ad eundem mo-
dum, & ſimiliter ſe habentem, neque incremen-
ti, neque diminutionis capacem, collatorem le-
gis, prophetarum, Euangelij, dominum patriar-
charum, Apoſtolorum & ſanctorum omnium. Et
in vnum Dominum Ieſum Chriſtum filium Dei

vnigenitum, non genitum de nihilo, ſed de patre
qui eſſet. Non ſecundom corporum ſimilitudi-
nes, inciſuris aut diuiſionis defluxibus, vt Sabellio
& Valentiniano placet, ſed ineffabili & non di-
cendo modo: iuxta eum qui dixit, vt ſupra pro-
poſuimus, generationem eius qois enarrabit?
Cuius ſubſtantiam nullius genitę creaturæ curio-
ſitas perueſtigare poſſit: quemadmodum & ipſe
eſt imperueſtigabilis pater, quia rationalis natura
nulla capere poteſt, diuinæ generationis à patre
ſcientiam. Qoæ quidem ex me diſcere non eſt
ęquum, viros qui ſpiritu veritatis aguntur: quibus
& ioſonat præmemorata de hac re Chriſti vox,
quæ docet, Nemo ſcit quis ſit pater niſi filius, &
nemo ſcit quis ſit filius niſi pater. Hunc immuta-
bilem, inuariabilem, vt patrem indigentem nul-
lius, perfectum filium, aſſimilem patri accepimus.
Solum hoc inferiorem patre, quòd ingenitus non
ſit. Imago enim eſt exactiſſime expreſſa & inde-
prauabilis patris, & plena eorũ omnium eſſe ima-
go debet, quibus maior ſimilitudo repræſentetur:
ſicut & ipſe Dominus docuit, cùm ait, Pater maior
me eſt. Et ſecundum hoc credimus filium ſemper
quoque exiſtere è patre. Reſplendentia enim eſt,
& character paternæ ſubſtantiæ. Non tamen eſt,
quod dicimos, ſemper ſic accipiendum, qoaſi in-
genitum eſſe dicamus, vt quidam ſenſibus animi
excæcatis faciunt. Neqoe enim, cùm dicitur,
ERAT, neqoe SEMPER, neque ANTE SÆ-
CVLA, idem eſt cum ingenito. Quemadmodum
& vos intelligere confido fretus rectitudine vo-
luntatis omnium veſtrum, neque omnino vlla
horom eſt nominom talis ſignificatio, neq; quic-
quam fingere poteſt humana cogitatio quo deno-
tetur ingenitum. Videntur enim eſſe hæc nomi-
na quaſi temporum quædam extenſio, ſed qoæ
nullo modo innuere poſſint dignitatem diuinita-
tis, & velut antiquitatem vnigeniti. In contentio-
nibus autem nominanda illa dicuntur, quæ paulo
ante recenſuimus, dum cupiunt ſancti viri hoc
arcanum demonſtrare, & veniam in re maxima
petentes, & probabili vtentes excuſatione. Qoòd
ſi iſti ſupra humanum modum, vocem excellen-
tiorem emiſſam per os audire expetunt, aiuntque
ea quæ ex patre cognouerint eſſe iam deſtructa,
nimirum longe abeſt ab hac ſpe, quod dicitur,
ERAT ET SEMPER ET ANTE SÆCV-
LA. Quicquid autem fuerit, idem cum ingenito
non eſt: qua de re cõſeruanda ſua dignitas ingeni-
to patri, qui quid ſit ad nullum referat autorem,
filio autem debitus honor habendus, aſcribenda-
que principij expers à patre generatio, & cum
hoc venerationis proloquio, ſaltem piæ & ſanctæ
adoremus illud, ERAT ET SEMPER ET AN-
TE SÆCVLA. neutiquã quidẽ detrectantes diui-
nitatem ipſius, ſed attribuentes exactiſſime ſimi-
litudinem imaginis & characteris paterni: illud
vero ingenitum ſoli patri peculiariter adeſſe de-
cernentes. Quemadmodum & ipſe ait ſaluator,
pater meus maior me eſt. Ad hanc pietatis de pa-
tre & filio ſententiam, quæ ſcripturis diuinis per-
docetur, Confitemur & vnum ſanctum ſpiritum,
qui innouarit & veteris teſtamenti ſanctos homi-
nes, & eius quod nouum appellatur diuinos do-
ctores: vnam & ſolam vniuerſalẽ eccleſiam, quam
non totios mundi oppognatio poſſit ſubuertere,
perpetuo victricem ſeditioſæ impietatis alieno-
rum dogmatum. Animoſi enim reddimur voce
Domini noſtri qui clamat: Bono eſtote animo,
A ego vici mundom. Poſt hæc ſcimus futuram re-
ſurrectionem à mortuis, cuius fuit Dominus no-
ſter Ieſos Chriſtus primitiæ, qui cum corpore
vero, non opinabili, natus ex virgine Maria, in
coonſummatione ſæculorum peregrinus inter ho-
mines ad reprobationem peccati, Affixus cruci &
mortuus, non tamen ideo diuinitate ſua imminu-
tus, Reſurrexit ex mortuis, aſſumptuſque in cœ-
lum, ſedet in dextra maieſtatis. Hæc carptim exa-
raui in hac epiſtola, accurate ſingula perſequi im-
portunum, vt aiebam, arbitratus, quòd veſtrum
ſactum ſtudium minime fugiant. Hæc docemus,
hæc prædicamus, hæc ſunt Apoſtolica eccleſiæ
dogmata, pro his & morimur, & volentes coge-
re vt abiuremus contemnimus, etiam ſi tormen-
ta admooeant, non auerſantes ſpem in illis repo-
ſitam, quibus aduerſata Arij & Achillis factio ini-
mica veritatis, ab eccleſia remoti ſunt: alieni à
pietate doctrinæ noſtræ, iuxta beatum Paulum
diceotem: Si quis annunciat aliud vobis, præter-
qoam accepiſtis, eſto anathema, quamuis ange-
lum è cœlo ſeſe eſſe ſimulet. Sed & ſi quis alienam
B doctrinam inſtituit, neque accedit ſanis ſermoni-
bus Domini noſtri Ieſu Chriſti, & doctrinæ pie-
tatis, is ſuperbia tumens nihil ſcit, & quæ ſequun-
tur. Hos igitur anatheomate excluſos à fraternita-
te, nemo veſtrum ſuſcipiat, neque admittat, quæ
loquuntur, aut ſcribunt. Mentiuntur enim vene-
fici omnia, neque veritatem vnquam proferunt:
circum enim vrbes curſitant, neque aliud agunt,
quam aſſentationũ literas tradere & auferre, qui-
bus ſeducant deceptas à ſe paucas mulierculas cu-
mulatas peccatis, & quæ ſequuntur. Hos ergo
tanta aduerſum Chriſtum audacia, qui Chriſtia-
niſſimo partim occulte detrahunt, partim poblice
in iudicijs infamiam ſtudent imponere: qui à ſe
tantam in præſenti pace concitarunt nobis turbã,
eneruatores ineffabilis arcani generationis Chri-
ſti, vos auerſati dilecti & concordes fratres, ſuffra-
gamini nobis contra futuram illorum audaciam,
ſimiliter vt alij collegæ noſtri, qui moti rei indi-
gnitate, & literas dedere ad me contra illos, & in
charta anathematis ſcripſere nomina ſua, quæ &
miſi ad vos per filium meum Appionem diaconũ.
Ea ſunt Libyæ, Pentapolis, Syriæ, itemque Lyciæ,
C Pamphyliæ, Aſiæ, Cappadociæ, & finitimorum
locorum: quos confido cum hæc acceperitis vos
imitaturos eſſe. Cùm autem multa auxilia com-
parauimus ſaluti eorum qui læſi ſunt: tum hoc re-
medio plebis deceptionem ſanatum iri confido, ſi
perſuaſum illis ſit conſentire totam collegij &
functionis noſtræ ſocietatem, quo futurum vide-
tur, vt cupidi reſipiſcãt. Salutate vos mutuo, etiã
à fraternitate noſtra. Valere vos in domino opto
ô amici, & fructum aliquem capere animorum
veſtrorum amantiſſimorum Chriſti. Sunt autem
anathemate excluſi hęretici: ex presbyteris Arius,
ex diaconis Achilles, Euzoius, Æthales, Lucius
Sarmata, Iulius, Menas, Arius alter, Helladius.
Eiuſdem exempli epiſtolam miſit & Philogonio
præſuli Antiochenæ eccleſiæ, & Euſtathio, cui
BerrhϾ commiſſum eſſet regimen, nec non alijs
Apoſtolicorũ dogmatum patronis. Sed ne Arius
quidem potuit quieſcere, ſcripſit enim & ipſe ijs
quos ſecum facere ſibi perſuaſerat. Nihil autem
falſi diuinum Alexandrum contra illos ſcripſiſſe,
ipſe Arius teſtatur literis miſſis ad Euſebium epi-
ſcopum

ſcopum Nicomediæ : quas & ipſas narrationi inſeram, vt complices quoque huius impietatis innoteſcant neſcientibus.

CAP. V.

DOmino ſuauiſſimo, homini Dei, fideli, orthodoxo Euſebio, Arius quem Alexander papa inſectatur iniuſte ob omnia vincentem veritatem, quam & tu protegis in domino ſalutem. Cùm pater meus Ammonius proficiſceretur Nicomediã, ordine & pro officio vero facturus mihi ſum viſus, ſi te per illum compellerem, ſimulque docerem inſitam amoris affectionem tuam qua es erga fratres propter Deum & Chriſtum eius, quãtopere nos oppugnet & perſequatur, omnia aduerſum nos mouens Epiſcopus, vt eiciat vrbe homines inſontes : quia non aſſentiamur ei publice docenti. Semper Deus, ſemper filius: vnà pater, vnà filius. Simul eſt ingenito filius cum Deo, ſemper genitus, ingenito genitus: neque cogitatione, nec indiuiduo aliquo prior deus filio. Semper Deus, ſemper filius: ex ipſo deo filius. Et quoniam Euſebius frater tuus Cæſarienſis, & Theodotus & Paulinus & Athanaſius, & Gregorius, Ætius, denique omnes orientales aſſerunt priorem eſſe Deũ filio abſq; principio, anathema ſunt facti: Excepto Philogonio, Hellanico, & Macario hominibus hæreticiſque, & ineruditis, quorũ dicũt alij filium eſſe eructationẽ, alij promotionẽ, alij coingenitũ. Cuiuſmodi impietates nõ poſſumus audire, etiam ſi hæretici infinitas nobis mortes interminentur. Nos vero aſſertionem ſententiamque noſtram & profeſſi ſumus & profitemur. Non eſſe ingenitũ filium, neq; ingeniti partem vllo modo. Extitiſſe ex nullo ſubiecto cuiuſquam voluntatis aut conſilij, ante tempora & ſæcula : quodque ſit plenius Deo, vnigenitus, inuariabilis, & antequam gigneretur, vel conderetur, vel fundaretur, non erat. Perſequuntur nos quòd dixerimus, initium habet filius, ſed deus initio caret : propter hoc dictum nos perſequuntur, & quod aſſeruimus eſſe de nihilo. Hoc autem ita aſſeruimus, vt negaremus partem eſſe illum Dei, vel ex ſubiecto quopiam extitiſſe: propter hæc igitur perſequuntur nos, reliqua tibi ſunt nota. Ex iis vero quorum in epiſtola nomina extant, Euſebius epiſcopus erat Cæſariæ, Theodotus Leodiciæ, Paulinus Tyri, Anabarbi Athanaſius, Gregorius Beryti, Ætius Lyddæ, ea nunc vocatur Dioſpolis. Hos igitur gloriabatur Arius ſecum facere. Aduerſarios autem nominabat Philogonium Antiochenum præſulem, & Hellanicum Tripolitanum, & Macarium Hieroſolymitanum, quos & calumniis impetere non ceſſabat, quòd dicerent eſſe ſempiternum filium, & omnia ſæcula antecedere, æqualis eum patre honoris, & eſſentiæ eiuſdem. Sed Euſebius accepta illa epiſtola cœpit & ipſe impietatem ſuam euomere. Tum tales miſit literas ad Paulinum præſulem Tyriorum.

CAP. VI.

Auriui hoc loco Domini est, ſeruitoribus, vt videtur, quam ſit magis.

DOmino meo Paulino, Euſebius in Domino ſalutem. Neque ſtudium domini mei Euſebij pro veritate ſilentio mandatum eſt, ſed peruenit etiam ad nos vſque, nec de illa taciturnitas tua. Nos vt par fuit, magno gaudio, à domino noſtro Euſebio, à te dolore affecti ſumus. Metuendum enim tanti viri taciturnitate victoriam nobis ereptum iri. Quapropter te, qui non A ignoras indignum eſſe bono & intelligente viro, abſurdam ſententiam tueri, obticereue ea quæ eſſe vera ſciat, incitata per ſpiritum ratione, obſecro vt de his tandem ſcribere incipias. Hoc & tibi & auditoribus tuis vtile eſt futurum, præſertim ſi ſcriptionem conſentaneam ſcripturæ & inſiſtentem veſtigijs cùm ſermonum tum ſententiarum ipſius, inſtituere volueris. Neque enim eſſe duo ingenita audiuimus, domine, neque vnum in duo diuiſum, nec corporeum quicquam paſſum didicimus aut credidimus. Sed vnum quidem ingenitum, vnum vero ex ipſo verè, & non ex eſſentia eius factum, penitus expers naturæ ingeniti, neque ex illius eſſentia exiſtens, ſed quod factum prorſus diuerſum natura & poteſtate, ad perfectam ſimilitudinem affectionis & potentiæ creatoris extiterit. Cuius initium non modo oratione inexplicabile, ſed etiam cogitatione ſiue hominum, ſeu quorumcunque his potioribus, incomprehenſibile eſſe credidimus. Idque non ſubiectione rationis noſtræ, ſed edocti ex ſcriptura aſſerimus, conditum cadere in hoc & fundatio- B onem & generationem, eſſeque natura inuariabili & ineffabili cum ſimilitudine eius qui fecerit, di- dicimus: quemadmodum ipſe ait, Dominus Deus condidit me initio viarum ſuarum, & ante ſæcula fundauit me, prius quã vlla vallis eſſet, gignit me. *dicit, & ſic Epipha.* Quòd ſi hoc ex ipſo eſt, ab ipſo ſcilicet erat tanquam pars eius, ſiue ex defluxu eſſentiæ, iam non conditum aut fundatum perhiberetur. Neque tu profecto ignoras domine. Quod enim ſit ex ingenito, condi amplius vel ab alio, vel à ſeipſo, aut fundari nequeat, cùm ſit ab initio ingenitum. Si vero quoniam genitus dicatur, ſubindicare videtur, genitum ipſum ex paterna eſſentia, indeque habere eandem naturam, meminerimus non de ipſo tantum legi in ſcriptura, hoc quod GENITUM dicimus, ſed etiam de alijs per omnia naturæ diuerſæ. De hominibus enim dicit, filios genui & amplitudine extuli, ſed ipſi me reprobauerunt. Et, deum genitorem tuum dereliquiſti. Et alibi, quis eſt qui peperit teſſellas roris? non ſanè naturam de natura, ſed de ſingulis quæ facta ſint, generationem ex ſententia ipſius narrans. Nam ex eius eſſentia nihil, ſed ex ſententia eius vnum- C quodque factum eſt, ita quidem vt eſt factum. Ipſe enim Deus eſt. At alia verbo ad ſimilitudinem ipſius referuntur, alia libera ſua voluntate illam conſequũtur. Cæterum vniuerſa per ipſum à deo facta ſunt, omnia autem ex Deo. Quæ recipies & perpolies pro tributa tibi diuinitus gratia, operamque dabis vt quamprimum ad dominum Alexandrum perſcribas. Neque mihi dubium, quin tuis eum ſis literis in viam reuocaturus. Saluta omnes in Domino: conſeruet te, domine, bene valentem & orãtem pro nobis gratia diuina. Huiuſmodi literarum mutua illi miſſione ad bellum contra veritatem armabantur. Tum blaſphemia hac in Ægyptiacis & Orientalibus vbique eccleſijs diſperſa, diſcordiæ ſingulis in oppidis & vicis pugnæque de diuinis dogmatis oriebantur. Multitudo autem ſpectatrix dijudicatrixque aderat, cuius pars his, pars illis accedebat. Erantque omnia tragico luctu digna. Non enim, vt quondam externi & hoſtes graſſabãtur in eccleſias, ſed ciues, familiares, conuictores, in ſe mutuo linguas pro haſtis exacuebant, vel vt rectius dicam armaban-

tur eiuſdem conſtitutionis ac corporis membra ipſa mutuo aduerſus ſeſe.

CAP. VII.

HIs cognitis ſapientiſſimus rex, primum omnium conatus eſt fõtem huius mali obſtruere. Itaque miſit quendam celebri ſapientia cum literis Alexandriam extinguendæ diſcordiæ gratia, & ſpe reconciliationis partium. Qua falſus, nobilem illam coëgit Nicææ Synodum, conceſſo epiſcopis vna cum ſuis vſu publicorum aſinorum, mularum, iumentorum & equorum. Cumque conueniſſent quotquot viæ laborem poterant perferre, contulit & ipſe ſe Nicæam, cupidus & videndi epiſcoporum cœtum, & conficiendæ inter ipſos concordiæ, iuſſitque omnia eis neceſſaria liberaliter ſuppeditari. Fuit autẽ numerus epiſcoporum congregatorum decem & octo ſupra trecentos. Romanus epiſcopus ſenio confectus ipſe non affuit, miſit tamen presbyteros duos qui cõpoſitioni intereſſent. Multi tum apoſtolicis donis excellebant, multi ferebant in corpore ſuo, iuxta diuum Paulum inuſtas notas domini Ieſu. Ex horum numero conſtabat Iacobum epiſcopum An-
B tiochiæ in Mygdonia, quam vocant Syri & Aſſyrij Niſibin, mortuos ſuſcitaſſe & vitæ reſtituiſſe, aliáque feciſſe innumerabilia miracula, quibus in hiſtoria, quæ Philotheos inſcribitur ſeparatim expoſitis, non putaui hac in narratione locum futurum. At Paulus epiſcopus Neocæſariæ (Caſtellũ hoc eſt in ripa Euphratæ) rabiem Licinnij ſenſerat, debilitatas enim gerebat manus ambas, cõtractas candente ferro & correptis enectiſque articulorum mobilibus neruis. Alijs oculi dextri effoſſi erant, alijs dextra eneruata brachia, in quibus & Paphnutius Ægyptius conſpiciebatur. Et vt breui abſoluam, cernere illo in conuentu erat populum quendam Chriſti teſtium. Non tamen expers erat diuinus ille & celebris cœtus aduerſariorum quoque, intererant enim nonnulli haud inelegantes, ſed exulcerati, & quaſi breuia pelagi occultantes malitiam ſuã, clandeſtini blaſphemiæ Arianæ patroni. Cùm autem iã vniuerſi cõueniſſent, præparatus erat à Rege locus amplus in Regia inſtructus ſubſellijs & ſolijs quæ epiſcoporum numero ſufficere poſſent, atque ita debito ipſis honore habito, iuſſit introire & conſultare de re
C propoſita. Ipſe quoque cum paucis poſtremum omnium ingreſſus eſt, & paruo in ſoliolo poſito aſſedit, præfatus veniam prius & petita conceſſione ab epiſcopis. Tum vnà cum illo totus ille diuinus cœtus conſedit. Et mox Magnus Euſtathius, qui Philogonio, cuius ſupra meminimus, in meliorem vitam digreſſo, inuitus pręſul ac paſtor eccleſiæ illius fuerat, omnium epiſcoporum ſacerdotumque & Chriſti amantis plebis conſenſu cõſtitutus. Is igitur laudum floſculis coronã texuit Regio capiti, & ſtudio erga diuinum negotium illius gloriæ præconia rependit. Qui cùm dicendi finem feciſſet, laudatiſſimus rex mentionem habuit de concordia, & conſenſione, reuocata omnibus in memoriam ſuperiorum tyrãnorum crudelitate, & qua ſuo beneficio quamque honorifica pace fruerentur, tum nihil dixit eſſe indignius quam hoſtibus domitis, cùm qui rebellare auderet inueniretur nemo, ipſos ſe mutuo impetere, & voluptatem ac riſum conciliare inimicis: præſertim in diſputationibus rerum diuinarum, tu quibus haberent ſanctiſſimi ſpiritus doctrinam per-
A ſcriptam. Euãgelici enim & Apoſtolici libri, necnon antiquorum prophetarum oracula planè inſtruunt nos, inquit, ſenſu numinis. Proinde hoſtili poſita diſcordia, ſumamus ex dictis diuini ſpiritus explicationes quæſtionum. Hęc & his ſimilia memorabat ille velut amans paterni nominis filius ſacerdotibus, tanquam patribus, cupiẽs confieri Apoſtolicorum dogmatum vnitatem. Quibus & aſſenſus maximæ conuentus partis acceſſit, interque ſe concordiam & ſanitatem dogmatum conſtituerunt. Pauci tamen quorum & ſupra meminimus, & præter hos Menophantus Epheſius, Patrophilus Scythopolitanus, & Theogonius Nicææ, itemque Neroniadis Narciſſus, eſt autem Neronias, alterius Ciliciæ vrbs quæ nunc vocatur Irenopolis, & cum his Theonas Marmaritanus, Secunduſque Ptolemaidos Aegyptiæ epiſcopus. hi igitur Apoſtolicis dogmatis refragabantur ſuſcepto patrocinio Arij. Habebant & dictatam fidei doctrinam, quam in commune propoſuere, quam lectam diſcerpſere omnes, clamantes, germanam ſynceramque non eſſe. Cum-
B que per tumultuationem non mediocrem ipſorum perfidia & impietas accuſaretur, metu illi correpti exurrexere primi, & Arium abdicatione ſua dãnarunt, excepto Secundo & Theona: atque ita amoto impietatis impedimento, concorditer vniuerſi dictarunt eam fidem quæ ab hoc vſque tempus in eccleſiarum cura ſeruatur, quã & ſubſcriptionibus ſuis confirmarunt, atque ita concilium dimiſſum eſt. Quos autem paulo antè nominauimus, fraudulenter & non ſimpliciter illi conſenſerant, teſtimonio ſunt ea quæ poſtea ipſi mouere contra propugnatores pietatis, & quæ ab his ſunt aduerſus illos ſcripta. Euſtathius enim ille Antiochiæ epiſcopus, de quo & ante mentionem feci, de ipſis hæc ſcripſit, docens prius quid actum fuerit, & blaſphemijs refutatis, interpretatione etiam expoſita prouerbiorum huius dicti, Dominus condidit me initio viarum ſuarum ad opera ſua.

CAP. VIII.

VTinam nunc ad ea quæ geſta ſunt. Itaque cùm propter hæc Synodus Nicææ coacta
C fuiſſet maxima, congregatis epiſcopis ducentis numero, vt ſeptuaginta qui ſuperfuerint taceam, Nam propter multitudinis turbam non habeo certum numerum dicere, præſertim cùm ne fuerim quidem nimis in comperiendo diligens, cumque de fidei ratione quæreretur, euidens iudicium proferebatur libellus Euſebianæ blaſphemiæ. Quo lecto, omnes qui audierant, detrimentoſæ illius peruerſionis dolore, ipſe autem autor ingenti pudore, affectus eſt. Ac iam quidem officina Euſebiana patefacta, nefarioque ſcripto in omni conſpectu diſcerpto: nonnulli tamen ex compoſito prætendentes pacis nomen, compeſcuere eos qui optima dicendo proſequerentur. At illi Ariana dementia infatuati, veriti ne in tanti concilij vnanimi conſenſu damnati exilio multarentur, proſiliunt in medium, & anathemate ipſi exterminant reprobatum dogma, ſuaque manu concordi huic ſententiæ ſubſcribunt. Et præſidentiæ quidem ſuæ loca plurimos aſſiduitate ſumma prehenſantes, retinuere, cùm potius deberent pudore confuſi retrocedere, ſed

nunc

nunc clandeſtino, nunc palàm, damnatas opiniones interpretantur, variaſque ſtruunt argumentorum inſidias. Quærentes autem firmare zizaniæ plantas, intelligentes metuunt, & cognitores fugiunt, itaque expugnant præcones pietatis. Sed nos in ea opinione non ſumus, impios homines pluſquam numen diuinum valere poſſe: vt enim iterum vires comparent roburque faciant, iterum mox opprimentur, iuxta graue dictum prophetæ Eſaiæ. Hactenus Magnus Euſtathius. At certaminum horum ſocius & propugnaculum veritatis Athanaſius, qui laudatiſſimo præſuli Alexandro ſucceſſit, epiſtolæ quam Africanis miſit etiam hæc inſeruit. Cùm enim qui conuenerant epiſcopi vellent ab Ariana impietate inuentas dictiones tollere, illud quod aiebant O A NIHILO, & quod appellabant creaturam & facturam filium. Et hoc fuiſſe aliquando cùm non fuerit, & eſſe mutabilis naturæ, reponere autem ſcripturas de quibus conſtaret: nempe filium eſſe ex Deo natura vnigenitum, verbum, potentiam, ſapientiam ſolam patris, Deum verum, vt dixerat Ioannes, & Paulus ſcripſerat, Reſplendentiam gloriæ & characterem ſubſtantiæ paternæ. Tum factio Euſebiana impulſa ab improbitate ſententiæ ſuæ, ita inter ſe colloquebantur: Coniungamur & nos, nam & ipſi ſumus ex Deo, vnus eſt enim Deus, ex quo ſunt omnia. Et, vetera præteriere, ecce innouata ſunt omnia, omnia autem ex Deo. Recenſebant etiam quod in paſtore ſcriptum eſt. Primum crede vnum eſſe Deum qui omnia condidit, fecitque de nihilo vt eſſent. Vbi creaturæ propterea quod à ſeipſis abſque autore non ſint, ſed initium habeant, factæ à Deo dicuntur, at filius ſolus peculiariter ex patris eſſentia eſt. Hoc enim proprium vnigeniti & veri verbi Dei. Atque hæc in cauſa fuere cur aſcriberetur A X SSAENTIA. Poſtea interrogati pauculi illi vt videbantur, ab epiſcopis, an faterentur, non eſſe creaturam filium, ſed potentiam ſapientiamque ſolam patris, ac imaginem ſempiternam & per omnia indeprauabilem patris, ac Deum verum: deprehenſum fuit, Euſebianos nutu inter ſe ſignificare, conuenire eadem etiam in nos, qui & ipſi dicamur imago & gloria Dei. Et de nobis dictum eſſe, ſemper enim nos qui viuimus, & poteſtates multæ ſunt. Et egreſſa eſt omnis poteſtas Dei ex Aegypto, itemque eruca & locuſta vocatur ingens poteſtas. Et dominus poteſtatum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Iacob. Iam nos proprios quoque eſſe Dei non ſimpliciter planum fieri poteſt, cùm ille nos etiam fratres appellarit. Quòd ſi Deum verum eſſe filium aiunt, ſe non lædere, factum enim verum eſſe. Talis fuit Arianorum corrupta ſententia. Ibi animaduerſa fraudulentia allegarunt Epiſcopi ex ſcriptura, reſplendeſcentiam, fontem, flumen, charactera ad ſubſtantiam, & hoc, in lumine tuo videbimus lumen. Et hoc. Ego & pater vnum ſumus, & luculentius deinceps ac compendioſius conſcripſere, AIVSDEM CVM PATRE ESSE FILIVM ESSANTIÆ: quod ſuperioribus locis omnibus ſignificaretur. Quòd autem obmurmurare ſolent in ſcriptura has voces reperiri, ſtolida eſt refutatio. Qui enim ex alienis à ſcriptura verbis ſtruxere impietatem (ſunt enim certè aliena à ſcriptura hæc: OE NIHILO, & FVIT aliquando cùm non eſſet) queruntur ſe de iis quæ in ſcriptura non repeciantur, quorum tamen eſt pia ſententia, eſſe damnatos. Ipſi enim ore ſuo quæ quaſi in fimo repererant planè protulerunt à terra: Epiſcopi vero, non ſibi illas voces confinxere, ſed teſtimonia vii patrum ita perſcripſerunt. Fuere enim Epiſcopi veteres ab hinc annis circiter trecentos triginta, vnus magnæ Romæ & alter veſtræ vrbis, qui redarguerunt aſſerentes creaturam eſſe filium, & non coeſſentialem cum patre: neque hoc latebat Epiſcopum Cæſariæ Euſebium. Qui initio concurſitans cum Arianis, poſtmodo autem ſubſcribens Nicenæ ſynodo, in ſuis etiam libris teſtatus eſt & affirmauit reperiri quoſdam priſcos doctos & ſpectatos Epiſcopos ac ſcriptores, vſos coeſſentialitatis voce de patre & filij diuinitate. Illi itaque occultato morbo ſuo, territi enim fuerãt multitudine epiſcoporum, aſſenſerunt iis quæ rum expoſita ſunt, accuſationem propheticam accerſentes. Clamat enim aduerſus ipſos huius vniuerſitatis Deus, Populus iſte labiis me honorat, ſed cor ipſorum longè abeſt à me. Theonas vero & Secundus quum idem facere nollent, cõſenſu omnium abdicati ſunt, quippe quibus Arij blaſphemia potior quàm Euãgelica doctrina fuiſſet. Poſt hæc reuerſi in concilium conſcripſere Eccleſiaſticæ adminiſtrationis leges viginti. Cùm autem Melitius qui non diu ante Arianam rabiẽ, peruenerat ad epiſcopalem dignitatem, poſtea conuictus certorum maleficiorum, à diuo Petro Alexandrino Epiſcopo, qui & corona teſtimonij redimitus eſt, ab illa fuiſſet deiectus, neque æquo animo ferret emendationis ſententiam, compleretque Thebaida & vicinam Ægyptum tumultu & motibus exercens planè contra Alexandri præſidentiam tyrannida quandam: ideoque ſcripſere eccleſiæ Alexandrinæ, quæ decreuiſſent aduerſus illius rerum nouarum ſtudium. Eorum hoc eſt exemplum.

CAP. IX.

Epiſtola Concilij Nicæni.

SAnctæ & ingenti, Dei gratia, eccleſiæ Alexandrinæ, & dilectis fratribus Ægypti, Libyes, Pentapolis, Nicænum concilium & magnus ac ſanctus conuentus congregatorum Epiſcoporum ſalutem. Poſteaquam diuina gratia & opera piiſſimi Regis coactus eſt magnus & ſanctus conuentus Nicææ diuerſis ex prouinciis ac vrbibus, neceſſarium eſſe cenſuimus ab illo communiter etiã vos literas accipere, vt intelligere poſſetis quæ ſine cum propoſita & inquiſita, tum decreta & confirmata. Primum coram piiſſimo rege noſtro inquiſitum eſt in impia Arij dogmata, viſumque omnibus illa communibus ſuffragiis anathemate exterminari oportere, vnà cum verborum ac ſententiarum blaſphemia, quibus vſus eſt in maledicendo filio Dei, quem diceret eſſe EA NIHILO, & non fuiſſe priuſquam naſceretur. Et fuiſſe aliquando cùm non eſſet, & libertate voluntatis ſuæ in bonum ac malum procliuem fuiſſe Dei filium. Hæc omnia anathemate exterminata ſunt à ſancta Synodo, quæ ne audire quidem ſuſtinuit tantæ impietatis ac veſaniæ ſententias, & illa maledicentiæ vocabula. Qui quidem eum finis exceperit, aut vos iam audiuiſtis, aut eſtis paulo poſt audituri. Nobis ſcribere non placuit, ne inſultare videremur homini dignum

ſuorum ſcelerum manu pretium couſecuto. Tantum tamen impietas illius valuit, vt etiam Theonam Marmaricenam, & Secundum Ptolemaidoa Epiſcopum inuoluerit, qoibus & ipſis eadem eſt merces perſoluta. Sed cùm diuina gratia liberauerit Aegyptum ab hac ſenteuriæ peruerſitate & blaſphemijx iſtis, atque etiam eorum perſonis qui auſi fuere turbas & diſſidia excitare in pacato diuinitus populo, reſtent autem Mclitianæ petulantiæ, & eorum quibus ipſe eccleſiaſticos hounores mandauit, opera, ſignificabimus vobis, dilecti fratres, quid de illo quoque ſynodus decreuerit. Conſtitutione igitur & humanitate dictæ Synodi, cùm eſſer reuera nulla venia dignus, iubetur Melitius remanere iu ſua vrbe, ita vt neque conciliandi, neque mandandi houores eccleſiaſticos poreſtatem habeat, nec vlla in vrbe aut regione cum hoc propoſito verſetur, obtinerrque nudum honoris nomen. Cæterum qui ab illo bonorex ſunt conſecuti, eos placuit ſacratioribux ſuffragijs confirmatos, bac lege coniunctionix vſom retinere, vt ipſis quidem & honores ſalui ſiut & functio conceſſa, ſecundi tamen babeantur omnibus qui in quacunque eceleſia aut B vicina adminiſtratione poſt pręmiſſam inquiſitionem à venerabili collega noſtro Alexandro præfecti fuere: ne vel liceat his vllius pro ſua cupiditate nomen conciliandi honoris gratia ſubijcere, neu quicquam moliri extra ſententiam epiſcoporum catholicæ & Apoſtolicæ eccleſiæ, qui ſub Alexandro ſunt. Qui vero Dei gratia veſtriſq; precibus, factionibus non ſtoduerunt, reperti intaminati in vnioerſali & apoſtolica eecleſia, ijs liberum ſit nomina quibuſcunque honores conciliare voluerint allegare, qui modo ſorte noſtra non ſint indigni, breuiterque agere omnia præfinita legibux & ſtatutis eccleſiaſticis. Quòd ſi quis forie eccleſiæ præſul obdormierit, ius eſto paulo antè receptis ſuccedere in locum demortui, ſi modo & meteri videbuntur, & populus elegerir, ſie tamen vt ſuffragium & quaſi conſignatio accedat epiſcopi catholicæ Alexādrinæ eccleſiæ. Hoc cùm vniuerſis conceſſum ſit, Melrij tamen ipſius excepimus perſonam propter ſuperiorem ferociam, & intemperanrem perulantiam illius, ne quam autoritatem poteſtatemqoe obtinear homo ferox ad ſimilia prioribos deſignanda. Hæc proprie & peculiarirer ad Ægyptum adque ſanctiſſimam Alexandrinam eccleſiam pertiuenr. Quæ autem præterea ſtatuta decretaque ſunt, cùm affuerir dominus & venerabilis collega fraterque Alexander, ipſe vobis, quibus & præfuit & interfuit omnibus, explicabit. Annuntiamus etiā vobis de cōcordia ſacratiſſimi paſcha noſtri, hanc parrē qooque veſtris precibus obtinoiſſe perfectionem. Ita vt omneix orientales intrepide, quotquot non fecerunt prius nobiſcum & cum Romanis, ijſque qui à primis remporibus obſeruarunt, de cætero nobiſcum eelebrent. Gaudentes igitur tantis perfectionibus, obque publicam pacem & omnium ſectarum amputarionem, accipire bonorificentius & amantius collegam noſtrum veſtrum epiſcopum Alexādrum, cuius admodum ſumus pręſentia delectati, quique hac ætate tantum lahorem ſubijt veſtræ communis quietis conficiendæ gratia, vt quæ bona aſſent dogmata firma retinerentur, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtu m, ſecundum voluntatem confecta, vt quidem credimus, Dei & patris, in ſpiritu ſancto, cui gloria A in ſecula ſeculorum, amen.

Secundarios illos innuit.

TRINITAS COESSANTIALIS ET SEMPITARNA. Atque hane quidem medicinam adbibuit Melitio diuinus ille Pontificum conuentus. Remanſere tamen vſque iu boc tempus dementiæ illius reliqoiæ, ſuntque ibi monachorum agmina quædam, qui neqoe ſanis dogmatis fidem habent, & nouos in re eccleſiaſtica ritus vſurpant, non abhorrentes ab ementia Samaritarum & Iudæorum. Scd rex literas miſit ad eos quoque epiſcopos qui ad conuentum venire non poiuerant, & illos qoæ acta eſſent certiores fecit. Quarum exemplum operæpretium facturum me putaui, ſi narrationi inſrrerē, cum ex his amor erga Deum ipſius planè perſpici poſſit.

CAP. X.

COnſtantinos Auguſtus eccleſijs. Reipſa & de mea felicitate comperi, quanta ſit benignitas diuinæ potentiæ, itaque & in boc ante omnia mihi propoſui elaborandum, vt à beatiſſimis B catholicæ eccleſiæ turbis, vna fides & concors dilectio ac erga omnipotentem Deum pietas obſeruaretur. Sed quoniam hoc aliter ſtabili firmóque ordine conſtitui nou potuir, quam in cœtu omnium aut ſaltem plurimorum epiſcoporū coacto, ſingulatim inter ea quæ ſacratiſſimum ad cultum pertinent dijudicaretor. Eam ob rem quampluri mis collectis, me quoque, tanquam vno è numero veſtro præſente. Minime enim neganerim, quo maxime gaudeo, eſſe in ſocieiate miniſterij veſtri, euſque de omnibus cōueniente inquiſitione tractatum fuit, dum omnia contemplāti Deo placita ſententia ad concordiam vuitatis prodocerentur in lucem, neque quicquam dubium ambiguúmque in fida vſpiam relinqueretur. Ibi etiam quæſtione mora de ſacratiſſimo paſchatis die, vnanimi ſrntentia decreuere, rectum eſſe vbique gentium illud eodem die celebrari. Quid enim à nobis honeſtius, qoid graoius fieri poſſir, quàm iſtam feſtiuitarem, vnde ſpem babemus immortalitatis, eodem ordine & manifeſta ratione obſeruare infallibiliter vniuerſos? Ac primum quidem indignum viſum eſt, peragere ſanctiſſimam illam C feſtiuitatem conſuetudinis Iodaicæ imiratione, qui ipſi nefarie manibus proprijs excæcāt animox ſuos: poſſumux enim Iudæorum reiecta gente, veriore ordine, qui à tempore paſſiouis & die eſt hucuſque ſeruatus, completionem obſeruationis huius etiam ad forura ſæcula tranſmittere. Proinde nobis cum inimiciſſima turba Iudæorum commune eſſe nihil deber, qui à ſaluatore in aliam ſumus viam inducti: quorũmque ſacratiſſimo cultui legitimus curſus ac decens pręſcriptus eſt. Honc igitor vnanimirer tenentes fratres venerabiles, à turpi illa couſcientia ſeſe quiſque noſtrum abſtrahat. Eſt enim profecto perquam abſurdum, gloriari illos abſque magiſterio ſuo hæc à nobis ſeruari non poſſe: quorum quæ poteſt obſecro eſſe intelligentia? Qui ab illo rrmpore quo dominum interemerunt, mentibos capti, non ratione, ſed quodam effteni impetu ſequuntur qoo quemque inſita rabies ſua impulerit. Ex eo hac qooque iu parte veritatem vſqueadeo non vident, vt ſemper multúmque erroribus implicati, pro conoeniente emendatione,

eodem

eodem in anno iterum paſcha celebrent. Quid eſt igitur quod illos ſuadet ſequi, quos horribili errore laborare conſtat? Non enim certe iterum eodem in anno paſcha feriari ſuſtineamus. Sed his etiam demptis par erat prudentiam veſtram ſummo ſtudio & ardentiſſimis votis anniti ne quam ſimilitudinem puritas animi veſtri referret ritu hominum peſſimorum. Ad hæc etiam hoc cogitandum eſt, nefarium eſſe, in re tanta, & tantæ feſtiuitatis cultu diſcrepantiá inueniri. Vnam enim tradidit nobis libertatis noſtrę diem Saluator noſter: nempe illam ſacratiſſimæ paſſionis, vnam item vniuerſalem eſſe voluit eccleſiam. Quæ & ſi partibus in multa ac diuerſa loca diſtributa eſt, vno tamen ſpiritu, id eſt diuino conſilio fouetur. Hoc quoque conſideret ſapientia ſanctitatis veſtræ: quàm ſit horrendum & deforme, eiſdem diebus alios eſſe ieiunijs, alios conuiuijs operatos? Poſtque Paſchales ferias, alios feſta & quietem ſectari, alios ſeruire ieiunijs? Ipſa igitur diuina vult prouidentia, quod & vos ipſos ſentire confido, hęc conueniente emendatione perfici, & ad vnam quandam formam reduci. Eam ob rem cumque perfici hoc æquum ſit, ne qua nobis cum parricidis & domini noſtri iugulatoribus intercedat cõmunitas: cumque cõſtitutio ipſa ſit honeſta quam ſequuntur vniuerſæ occidentalium, meridionalium, ſeptentrionalium orbis terræ partium eccleſiæ, atque etiam nonnullæ in quibuſdam Orientalibus locis, ideo in præſentia iudicarunt omnes conuenire, & ego veſtram ſapientiam libenter eſſe facturam promiſi, vt quod quidem in Romana ciuitate, Italiaque & Africa tota, itemque Ægypto, Hiſpanijs, Gallijs, Britannijs, Libya, vniuerſa Græcia, & Præfectura Aſiana ac Pontica, & in Cilicia, cõcordi ſententia obſeruatur, id veſtra quoque intelligentia cupide amplectatur: quam conſiderare decet, non modo quanto amplior memoratis in locis eccleſiarum ſit numerus, ſed etiam iuſtiſſimum eſſe vt omnes communiter id maxime velint, quod rationis exquiſitio exigere videatur, neque vllam nobis cum Iudaico periurio communitatem eſſe oportere. Vtque dicam in ſumma breuiter quod res eſt, omnium communi placuit iudicio ſacratiſſimam paſchatis feſtiuitatem, vna eademque die peragi, nam minime debet eſſe in tanta ſanctitate vlla diſſonantia, viſumque eſt hanc ſententiam honeſtatem ſummam comprehenſuram, in qua nulla prorſus eſſet alieni erroris & peccati confuſio. His ita inſtitutis, ſuſcipite lubentibus animis cœleſtem gratiam & planè diuinum mandatum. Quicquid enim in ſacris epiſcoporum conciliis conſtitutum fuerit, id ad diuinam voluntatem eſt referendum. Quare quæ à vobis perſcripta ſunt, omnibus dilectis noſtris fratribus exponere, & ipſi ſuperius dicta, ac obſeruationem ſacratiſſimæ diei ſuſcipere & conſtituere debetis. Ita cùm in diu deſideratum veſtræ affectionis conſpectum venero, in vna eademque die ſanctas vobiſcum ferias celebrare, & vndique gaudio voluptateque affici à vobis potero, vbi videro diabolicam ſæuitiam à diuina potentia noſtris actis eſſe ſublatam, florente vbique veſtra fide paceque ac concordia. Seruabit vos Deus, fratres dilecti.

CAP. XI.

HÆc ſcripſit ijs qui abfuerant. Sed præſentes numero decem & octo ſupra trecentos, beneuolentia ſumma complexus, & ſuauiſſima oratione allocutus eſt, & muneribus affecit, omnibus etiam cœnam dedit, vno in loco plurimis ſedibus præparatis præcipuos adhibens menſæ ſuæ: reliquis paſſim iuſſis diſcumbere. Conſpicatus autem quibuſdam dextros effoſſis oculos, intellecta conſtantia pietatis illorum ob quam hoc ſupplicium paſſi fuiſſent, admouit labra ſua ſauciatis locis, credens ſe inde benedictionem ſugere. Sed peracto conuiuio, rurſus omnibus dona tribuit, miſit & literas præfectis prouinciarum, quibus imperauit, vt frumentum præberetur virginibus ac viduis, & ijs qui diuinis functionibus vacarent, ea quidem menſura, quam magis ipſius benignitatis ambitio, quàm accipientium vſus confecerat: horum trientem etiam nunc accipiũt. Cùm Iulianus quidem ille impius eripuiſſet vniuerſa, qui vero ei ſucceſſerat, ea quæ iam dantur imperaſſet præberi, quòd tunc fame graſſante vectigalia eſſent imminuta. Quod ſi triplum fuit in Conſtantii collatione, facile fuerit volenti perſpicere illius regis munificẽtiam. Sed ne hoc quidem mandandum ſilentio viſum eſt. Rixatores enim quidam accuſationes aduerſus aliquot epiſcopos compoſuerãt, illarum libellos obtulerant regi, qui acceptis, antequam concordia perficeretur, mox lino colligauit & obſignauit annulo ſuo, iuſſitque aſſeruari. Poſtea conſenſionis opere abſoluto, prolatos in medium coram omnibus inflammauit, iureiurando dato, nihil eſſe quicquam illorum à ſe lectum. Non enim, inquit, ſacerdotũ exorbitationes vulgo innoteſcere oportet: ne illis offenſi, ad delinquendum reddantur audaciores. Aiunt & hoc adiecisse: Se ſi forte oculis conſpexiſſet ſuis epiſcopum alienum torum labefactantem, obtecturum paludamento ſceleratum facinus, ne cui forte cernentium illud viſum noceret. Hac monitione tantoque honore ſacerdotibus habito, hortatus eſt vt ſuum quiſque ouile capeſſeret. Ego autem Arianorum execrandæ peruerſitatis cauſa, qui non ſolum communes partes deſpiciunt, ſed etiam ſuos negant, inſeram narrationi epiſtolam Euſebij Cæſarienſis, quam ſcripſit de fide, qua manifeſte redarguitur furor illorum: hunc enim venerantes vt conſentientem, ſcriptis eius prorſus contradicunt. Scripſit autem hanc epiſtolam, Arianis quibuſdam, defectionem ipſius, vt apparet, inſimulantibus, ſed ſcripta ſcriptoris propoſitum, & quæ de eccleſiaſtica fide ſint acta melius declarabunt.

Iulianus.

CAP. XII.

QVæ ſint acta in magna ſynodo Nicææ coacta, videmini iam aliunde didiciſſe, ſolent enim rumores rerum geſtarum certam indicationem præcurrere, ſed ne qua de fama, alienum veritatis nuntium accipiatis, neceſſitate ſuadente, tranſmiſimus vobis, primum propoſitam fidei à nobis deſcriptionem, deinde alteram quam ipſi edidere adiectis quibuſdam ad noſtras voces. Noſtra igitur deſcriptio coram Dei amantiſſi. rege perlecta, & bona probataque inuenta, ad hunc ſeſe modum habet.

FIDES à nobis expoſita, ita vt accepimus à veteribus epiſcopis, & in prima inſtitutione, & cùm lauacro tincti ſumus, quemadmodum docent

diuinæ ſcripturæ: noſque in presbyteratus ac epi-
ſcopatus functione credidimus atque docuimus,
itaque & nunc credentes proponimus fidē noſtrā.
Ea hæc eſt. Credo in vnum Deum patrem
omnipotentem, factorem vniuerſorum viſibi-
lium ac inuiſibilium, & in vnum dominum Ie-
ſum Chriſtum, Dei verbum, Deum ex Deo, lu-
men ex lumine, vitam ex vita, filium vnigeni-
tum, primogenitum totius creationis, genitum
ex patre ante omnia ſæcula, per quem & omnia fa-
cta ſunt. Qui propter noſtram ſalutem carnem in-
duit, & inter homines eſt verſatus, excruciatus,
tertia die reſurrexit, & aſcendit ad patrem, reuer-
ſuſque eſt in gloria iudicaturn viuentes & mor-
tuos: credimus & in vnum ſpiritum ſanctum, ho-
rum quenque eſſe & ſubſiſtere credentes, patrem
verè patrem, & filium vere filium, & ſpiritum ſan-
ctum, vere ſpiritum ſanctum: quemadmodum &
dominus noſter mittens ad prædicationem diſci-
pulos ſuos dixit, profecti docete omnes gentes
baptizantes ipſos in nomen patris & filij & ſancti
ſpiritus. Quæ affirmamus ita nos tenere, itaque
ſentire: tenuiſſeque & olim ita, & in hac fide con-
ſpiraſſe, etiam ſi mors ſit ſubeunda, anathemate
excludentes omnem impiam ſectam. Hæc nos
ex corde & anima ſenſiſſe, ex quo ſapere cœpi-
mus, & nunc in veritate ſentire profiterique,
Deum teſtamur omnipotentem, & Dominum
noſtrum Ieſum Chriſtum, poſſumúſque certiſſi-
mis probationibus demonſtrare & vobis planum
facere præteritis quoque temporibus, ita nos cre-
didiſſe atque prædicauiſſe. Hac fide noſtra ex-
poſita, nullus fuit contradicendi locus: ſed pri-
mum eſt Dei amantiſſimus rex, rectiſſime com-
prehēſam fuiſſe teſtatus, & ſe ita ſentire confeſſus:
illíque accedere cunctos, & his dogmatis ſub-
ſcribere cohortatus eſt: ſic quidem vt vna tantum
obiectio, COESSENTIALITATIS, aſcribere-
tur, quam & ipſe eſt interpretatus, dici Coeſſen-
tialem, qui nulla corporali affectione, nulla di-
uiſione, nulla reciſione, ex patre ſubſiſteret, cùm
fieri non poſſet, vt materiæ ac corporis expers in-
telligibilis natura, corporalem affectionem ali-
quam ſuſtineret. Hancque eſſe ſententiam di-
gnam diuinis & arcanis dictis. Ita philoſophaba-
tur ſapientia & pietate ſumma rex noſter, at illi
prætextu addendæ dictionis COESSENTIALI-
TATIS, hanc deſcriptionem confecerunt. FI-
DES DICTATA IN SYNODO. Credimus in
vnum Deum patrem omnipotentem, factorem
omnium viſibilium ac inuiſibilium. Et in vnum
Dominum Ieſum Chriſtum filium Dei, genitum
ex patre, vnigenitum, hoc eſt, ex eſſentia pater-
na. Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum ve-
rum ex Deo vero, genitum non factum, coeſſen-
tialem patri, per quem facta ſunt omnia cœleſtia
& terrena. Qui propter nos homines & propter
noſtram ſalutem, deſcendit & carnem humani-
tatemque induit, excruciatus, reſurrexit tertia
die, aſcendit in cœlos, veniet iudicatum viuen-
tes & mortuos. Et in ſanctum ſpiritū. Qui autem
dicunt, fuiſſe aliquando cùm non eſſet, & non
fuiſſe antequā naſceretur, & factum eſſe de nihilo,
aut aſſerentes ex alia ſubſtantia, aut eſſentia eſſe
mutabilem, aut variabilem filium Dei, eos ana-
thematæ exterminat ſancta vniuerſalis & Apoſto-
lica Eccleſia. Hac deſcriptione ab ipſis ſubiecta:

A non relinquentibus nobis inexquiſitum quod di-
ctum erat, Ex patris eſſentia, & COESSENTIA-
LEM patri, rurſus quæſtiones & reſponſiones
mouebantur, examinabaturque ratio ſignifica-
tionis dictorum. Ibi illud EX ESSENTIA fate-
bantur demonſtrare, eſſe ex patre quidem, ſed
non vt partem patris. Hactenus igitur & nobis
rectum eſſe viſum eſt aſſentiri ſententiæ doctrinæ
pietatis, quæ ſubijceret ex patre eſſe filium, non
tamen vt partem eſſentiæ illius. Itaque & huic
ſententiæ ipſi quoque acceſſimus, & dictionem
admiſimus, cùm nobis ob oculos verſaretur pa-
cis propoſitum, & in recta ſententia perſeuera-
tio. Similiter illud GENITVM, ſuſcepimus.
Aiebant enim quod FACTVM dicitur, con-
uenire reliquis communiter creaturis conditis
per filium, cum quibus filius conferri non poſ-
ſit, proinde ipſum non facturam eſſe ſimilem ijs
quæ ipſe feciſſet, ſed præſtātioris eſſentiæ quàm vt
creaturæ vlli apponi deberet, quam genitā ex pa-
tre docent diuina oracula, modo ineffabili & in-
comprehēſibili ab omni genita creatura. Ita & in
hoc, COESSENTIALEM eſſe patris filiū, excuſſis ra-
B tionibus, cōuenit. Nō corporali ſanè, neque mor-
talium animantium modo: quippe neque per di-
uiſionem, nec reciſionem eſſentiæ. Imo nec affe-
ctionem quidem aliquam, aut mutationem nar-
nationemve potentiæ paternæ, ab his enim om-
nibus aliena ingeniti patris natura: ſed hoc ſibi
velle, COESSENTIALEM eſſe patri, nullam
penitus habere cum natis creaturis filium Dei ſi-
militudinem, eſſeque tantum omnibus modis ſi-
milem patri à quo genitus ſit, non ex alia vlla ſub-
ſtantia eſſentiave niſi paterna, cui & ipſi accede-
re cum tali interpretatione rectum eſſe cenſui-
mus. Nam priſcos quoſdam doctos & celebres
epiſcopos ſcriptoréſque ſcimus in diſputatione
deitatis patris ac filij inter alia etiam hanc di-
ctionem COESSENTIALIS vſurpaſſe. Hæc de
de expoſita fide dicta ſint, in qua concordamus
vniuerſi: non quidem abſque exquiſitione, ſed
iuxta explicationem intellectus, quam coram
Dei amantiſſimo rege expendimus, congruen-
tem cum rationibus prædictis. Etiam anathema-
tiſmo ab ipſis poſt fidei expoſitionem adiecto aſ-
ſentiendum eſſe duximus, quòd à ſcriptura alie-
C nas voces excluderent, à quibus penè vniuerſa
confuſio & perturbatio eccleſiæ immiſſa fuit.
Cùm enim diuini inſtinctus ſcriptura nulla, ha-
beat illud DE NIHILO, & illud, fuit aliquan-
do cùm non eſſet, & quæ deinceps adducuntur,
rationem habere arbitrati huiuſmodi, dici ac do-
ceri, aſſenſi ſumus decreto bono & honeſto, ne-
que enim vnquam ante hac collegimus taliū ver-
borum vſum. Præterea excludi anathemate hoc
ANTEQVAM NASCERETVR NON ERAT, abſurdum
iudicauimus, cùm omnes cōfiteantur eum eſſe fi-
lium Dei prius etiam quàm naſceretur carnaliter.
Iam vero Dei amantiſſimus Rex ratione etiam
declarauit eſſe eum iuxta diuinam generationem
ſuam ante omnia ſæcula. Nam actu nondum ge-
nitum fuiſſe, potentia in patre ſemper genitabili
modo, cùm ſit pater ſemper pater, vt & rex ſemper
& ſaluator, denique omnia potentia ſemperque
ſe habeat ad eundem modum & ſimiliter. Hanc
neceſſario vobis tranſmiſimus, chariſſimi, expla-
nationē occultioris exquiſitionis & conſenſionis
noſtræ.

noſtræ. Nam optima ratione tunc ſtetimus vſque ad vltimum tempus, quæ alieniora in deſcriptione viderentur recidentes. Mox vero omni poſita contentione ſuſcepimus ea quibus nihil lædebamur. Viſum eſt enim nobis placide expendentibus, dictorum ſententiam manifeſte conuenire cum iis quæ paulò ante in noſtræ fidei expoſitione confeſſi fueramus.

CAP. XIII.

NOn eſſe igitur nouam appellationem Coeſſentialitatis, neque excogitatam ab illius conuentus patribus, ſed à maioribus ad poſteritatem deuolutam, perſpicuum teſtimonium dixit Euſebius. Idem & hoc illa in epiſtola docuit, omnes qui tum conueniſſent, vnanimiter ſuſcepiſſe expoſitam fidem, ſed alibi quoque teſtatur cum honorifica imperij Conſtantini Magni mentione, his verbis: Atque ille quidem hæc locutus Romana lingua per interpretem, fecit illis conſultandi de propoſita re copiam. Ibi illi priores horum culpam in vicinos ſuos conferebant, at hi & defenſiones afferebant, & mutuas reprehenſiones. Cùm autem ab vtraque parte propoſita plurima fuiſſent, diſceptatioque eſſet initio perquam vehemens, audiebat rex patienter omnia, & quieta intentione ea quæ proponebantur aſſumebat, & vicaſſim vtriuſque partis dicta ſuſtentans, paulatim coniungebat ſecum contentioſos aduerſatores, necnon placide ſingulos compellans oratione græciſſante, cuius linguæ imperitus non fuit, & erat miti ac ſuaui ingenio, alios oratione conciliabat ſibi, alios deterrebat, collaudatis autoribus vtilis ſententiæ. Neque deſtitit illos ad concordiam vrgere, donec vniuerſos à diſceptationibus in eiuſdem ſententiæ ac dogmatis ſocietatem abduceret, vt & coniungerentur in fidei profeſſione, & in feſtiuitatis ſalutaris tempus idem vniuerſi conſentirent. Corroborantur autem iam ea quæ omnibus fuerant communiter viſa, etiam ſcripto & vniuſcuiuſque ſignatione. Et paulo pòſt rurſum hæc ſimiliter appoſuit. His ad talem modum conſtitutis, dimiſit conſilium, facta ſingulis redeundi domos ſuas poteſtate. Quibus cum gaudio reuerſis, valuit poſtea vna illa inter omnes ſententia, de qua coram rege conuenerat, coaleſcentibus quaſi in vnum corpus iis qui dudum diſſipati fuerant. Ipſe rex hac perfectione lætatus, per has literas Synodi fructus vberrimos, cum iis qui adeſſe non potuerant, communicauit, populoque vbique cùm vrbano tum ruſtico pecuniarias largitiones liberaliſſime decernens, celebrauit feſtiuitatem Vicennalium, id eſt, vigeſimi anni Imperij ſui. Sanè fautores Arij, etiam ſi impium non ducerent contradicere aliis patribus, ſaltem huic, quem ipſi admirari ſolent, docenti vnanimem illum conſenſum fuiſſe, fidem habere conueniebat. Sed quandoquidem cum placitis ſuorum quoque patrum confligantur, at illi turpitudinis & horroris plena Arij morte conſiderata, fugere debebant ſummis viribus impietatem quam peperit. Cùm autem genus mortis illius non omnibus notum eſſe videatur, placuit & illud narratione noſtra exequi.

CAP. XIIII.

CVm non modicum tempus ille Alexandriæ conſumpſiſſet, rurſum animum ad debacchandum in eccleſias appulit, negareque cœpit impietatem, & polliceri conſenſionem expoſitam patrum ſa recepturum eſſe. Sed cùm neque diuo Alexandro neque ſucceſſori cùm præſulatus tum pietatis illius Athanaſio probaret cauſam ſuam, rediit adiutus ab Euſebio Nicomedenſi Conſtantinopolin. Vbi quas ille turbas dederit, & iuſti in illum iudicis ſententiam, aptiſſimè expoſuit per omnia opt: Athanaſius in iis quæ Appioni ſcripſit. Quam ipſam quoque partem inſertam narrationi ſubiecimus. Ego Conſtantinopoli non fui tempore mortis illius, ſed audiui relationem Macarij presbyteri qui tum affuit. Acceſſitus fuerat à Conſtantino Arius annitentibus Euſebianis, qui cùm comparuiſſet, interrogat rex, an teneat fidem catholicæ eccleſiæ: tum ipſe iureiurando affirmauit rectè ſe credere, & exemplum ſcripturæ fidei ſuæ principi obtulit, celatis omnibus, quorum cauſa ab Alexandro epiſcopo eiectus, eccleſia erat, & ſimulatione referens dictiones ſcripturæ. Itaque abſoluit Imperator iuratum non ſenſiſſe ea, quorum inſimulatus ab Alexandro, fuiſſet eccleſia eiectus, ſic locutus: ſi recta eſt fides tua, probe iuraſti: ſin eſt impia fides tua, & iuraſti, iudicium de te erit Dei de cœlo. Atque ita egreſſum à rege voluere Euſebiani illum ſolita vi introducere in eccleſiam, ſed beatus Alexander reſtitit illis, quòd negaret inuentorem hæreſeos in eccleſiam recipi oportere. Ibi deinde ad minas peruentum eſt ab Euſebianis qui dicerent, quemadmodum perfeciſſent vt ipſo inuito ab Imperatore accerſeretur Arius, ita Arium quamuis ei contrarium eſſet, poſtero die vnà cum ipſis in eius eccleſiæ communione futurum eſſe, erat autem cùm hæc diceret ſabbatum. Eam ob rem, epiſcopus Alexander perquàm contriſtatus, eccleſiam intrat, & manus attollit ad Deum, ſeque cum lamentis in faciem humi proſternit in ſacrario, & iacens in pauimento orabat: aderat & Macarius qui & ipſe orabat, & audiebat clamantem epiſcopum. Duplex autem erat poſtulatio. Si Arius eſt cras futurus in communitate eccleſiæ, dimitte me ſeruum tuum, neque perdas iuſtum cum impio. Sin parcis eccleſiæ tuæ, cui te ſcio parcere, flecte oculos tuos ad verba Euſebianorum, neque tradas in vaſtationem & probrum hæreditatem tuam, auferque Arium è medio, ne ipſo introëunte in eccleſiam, ipſa etiam vna cum eo ſecta recipi videatur, neque ſit poſthac vllum inter pietatem ac impietatem diſcrimen. Hæc precatus Epiſcopus diſceſſit inde cum ſumma ſolicitudine, accidítque res admirabilis & inopinata. Euſebianis enim interminantibus, ipſe quidem orabat Epiſcopus: Arius autem Euſebianorum fiducia admodum procax, ſeceſſit tanquam ad ventris opus in ſellas quaſdam, ac mox vt ſcriptum eſt, pronus crepuit medius, prolapſuſque ſtatim eſt exanimatus. Hic finis fuit Arij, quem concordem ſuum ſummo pudore cõfuſi ſepelierunt Euſebiani. At beatus Alexander gaudente eccleſia cœtum celebrauit, in pietate & dogmatum veritate, cum omnibus fratribus, adorans & magnificans Deum valde, non quod illum mortuum eſſe lætaretur, quod abſit (omnibus enim eſt hominibus hæc lex poſita vt quiſque ſemel moriatur) ſed quia non humani iudicij ſentẽtia declarata, ſed ipſe dominus iudex fuerat inter minas Euſebianorum & preces Alexandri, com-

demnata ſecta Ariana, quam demonſtraſſet indignam eſſe communitate eccleſiaſtica, feciſſetque palam illum quamuis teſtimonium haberet Imperatoris omniumque mortalium, à veritate tamen eſſe damnatum. Talibus manipulis ſcelerati ſeminis collectis, veſtibulumque intuitus futuræ pœnæ ſuæ Arius, ſuam ipſe impietatem ſupplicio accuſauit. Sed iam ad narrationem Imperatoriæ pietatis nos conuertamus. Omnibus enim ſubiectis Romano imperio populis literas miſit, quibus hortabatur illos, vt à priſtino errore reuocati, ſaluatoris noſtri diſciplinæ ſe traderent erudiendos, atque vniuerſos ad veritatem deducens. Epiſcopos inſuper ad inſtaurationes eccleſiarũ excitabat, non literarum modo cohortatione, ſed ſuppeditatione etiam ambitioſa pecuniarum & rerum neceſſariarum ædificationi: quod ipſum & ſcripta indicant, hoc exemplo.

CAP. XV.

VIctor Max. Conſtantinus Auguſtus Euſebio. Perſequente ad hoc vſque tempus tyrannide & nefariis conſiliis famulos Chriſti ſaluatoris noſtri, credo chariſſime frater, neque dubium mihi eſt, quoniam omnium eccleſiarum res, aut negligentia corruptæ, aut metu impendentis iniuriæ diminutæ ſint: nunc vero reddita libertate, & dracone illo à publicis adminiſtrationibus, Dei quidem prouidentia, noſtro autem miniſterio repulſo, in ea ſum opinione, nemini eſſe diuinam potentiam abſconditam, omneſque qui aut metu, aut infidelitate, aut peccatis fuerint implicati, cognito eo, qui eſſentialiter eſt, ad verum & rectum vitæ ſtatum reuerſuros eſſe. Quibus igitur aut tu præes eccleſiis, aut quo alios Epiſcopos, presbyteros, diaconoſque in loco præeſſe noſti, cohortare vt ſtudium operamque ſuam rebus Eccleſiaſticis impendant, vt aut quæ reſtant perficiantur, aut amplientur, aut ſicubi opus fuerit, noua ædificia excitentur: petes autẽ & ipſe & reliqui per te neceſſaria à præſidibus noſtris & prouinciali magiſtratu, quibus & ipſi ſcripſimus vt ſummo ſtudio petitionibus ſanctitatis tuæ obſequantur. Deus te ſeruet frater chariſſime. Huiuſmodi epiſtolas de eccleſiarum ædificationibus ad ſingularum prouinciarum Epiſcopos dedit. Quæ autem ſcripſerit Euſebio Palæſtino de curatione ſacrorum librorum, ex ipſis cognoſci literis rectiſſime poterit.

CAP. XVI.

VIctor Conſtantinus Auguſtus Euſebio. In vrbe quæ noſtrum nomen complectitur, auxiliante ſaluatoris Dei prouidentia, ingens hominum multitudo ſeſe addixit eccleſiæ, ita admodum augeſcente omnium ibi numero, admodum dignum videtur etiam eccleſias in ea plures conſtrui. Tu igitur ſuſcipe prompto animo placita voluntatis noſtræ, quod & prudentiæ tuæ ſignificare æquum cenſuimus, vt in membranis bonis quinquaginta codicum, cutes planè & dilucide ab artificibus ſcripturæ elegantis peritis, exarari eos potiſſimum ſacrarum litterarum locos, quorum verba doctrinæ & vſui eccleſiarum maxime cenſueris conuenire. Dedit & clementia noſtra literas ad generalem diſpenſatorem noſtrum, vt huic operi neceſſaria omnia ſubminiſtrari curet. Nunc erit ſedulitatis tuæ, vt huiuſmodi codices quam celerrime conſcripti abſoluantur, qui autoritate literarum noſtrarum concedentium hoc iuris tibi, duo publica vehicula ſumes, quibus illi ad nos deportentur, perficiente negotium vno aliquo ex diaconis tuis. Ita enim potiſſimum bene ſcripti in noſtrum facillimum conſpectum videntur eſſe peruenturi. Qui cùm ad nos venerit, humanitatem noſtram experietur. Deus te conſeruet frater chariſſime. SATIS eſſe hæc poſſunt, de quibus coniectura, vel indicium potius fiat, conuerſum laudatiſſimum Regem fuiſſe totis viribus ad ſtudium pietatis: addam tamen & ſupra dictis ſaluatoris ſepulchri ſuſceptam ab illo curam. Cùm enim comperiſſet veſanientes & amentia ſimulachrorum cultus percitos ſubruiſſe ſepulchrum dominicum, ſperantes hac contentione ſaluationis noſtræ memoriam obliuioni mandatum iri, illo autem in loco extruxiſſe impuræ diuæ ædem ad Virginalis partus contumeliam, primum dirui abominandas ſubſtructiones, deinde aggerem propter fœditatem funeſtorum ſacrorum, longe ab vrbe diſiici ac diſſipari, mox exædificari templum maximum ac pulcherrimum imperauit. Quæ omnia planius docentur epiſtola miſſa ad eius eccleſiæ præſulem. Is erat tum Macarius, cuius & ante meminimos, quique in magna ſynodo affuerat, armaque ceperat ſocia ad illius blaſphemias proſternendas.

CAP. XVII.

Victor Conſtantinus Max. Macario.

TAnta eſt gratia ſaluatoris noſtri, vt nulla dicendi facultas præſenti miraculo ſufficere poſſe videatur. Nam ſignificationem paſſionis illius ſanctiſſimæ, tandiu obrutam terra, ſic multorum annorum ſpatiis fuiſſe ignoratam, dum communi omnium hoſte ſublato liberatis famulis ſuis appareret, omnem profecto admirationis ſtuporem ſuperat. Si enim omnes quotquot vbique terrarum ſunt ſapientes conuenerint, iuſſique hac re dignam orationem habere tentauerint, ne minimæ quidem parti contentione ſua ſatis eſſe facturi videntur, vſque adeo omnem humanæ rationis capacem naturam iſtius miraculi fides excedit, quo planè cœleſtia humanis plus valere declaratur. Quapropter, hoc ego ſemper in primis atque ſolum ſpecto, vt quemadmodum ſeſe quotidie nouis miraculis profert veritatis fides, ita mentes omnium noſtrum in ſancta lege, caſtitate ac vnanimi cupiditate ſtudioſiores reddantur. Quod cùm omnibus manifeſtum eſſe confidam, hoc maxime tibi perſuadeas velim, nihil eſſe maiori curæ mihi, quam vt ſacrum illum locum, quem Dei mandato, de ſpurci ſimulachri impoſitione, tanquam deprimente quodam pondere alleuaui, ædificiorum pulchritudine exornemus, qui ab initio quidem ſanctus Dei iudicio fuit, ſed multo poſtea ſanctior prolata in lucem ſalutaris paſſionis fide effectus. Decet igitur prudentiam tuam, ita omnia inſtituere & præparare neceſſaria, vt non modo omnibus præſtantior Baſilica, ſed etiam alia ad eum modum perficiantur, ne quid vſpiam locorum quod maxime eximium ſit, hanc fabri-

cam

cam poſſit vincere. De murorum autem excitatione & opere, ſcito commiſſionem habere à nobis Dracilianum amicum noſtrum, qui nunc ſplendidiſſima gubernatorum noſtrorum loca adminiſtrat, nec non iſtius prouinciæ præfectum noſtrum. Imperatum enim eſt à pietate noſtra, vt artifices ac operarij cum omnibus quæ requiri ad ædificationem à tua fuerimus certiores facti ſapientia, ſtatim per illius prudentiam tibi curentur. De columnis autem ſeu marmore, quicquid ipſe contemplatione operis pretioſiſſimum ac aptiſſimum futurum ſtatueris, da operam vt quamprimum nobis perſcribas, quo vndecunqoe conuehi poſſint ea quæ conuenientia operi futura de tuis literis intellexerimus. Æquum enim eſt vt totius orbis terrarom maxime admirabilis locus diguo ſplendore exornetur. Ipſius quidem Baſilicæ teſtudinem vtrum laqueatam, aut alioquopiam genere operis concludendam cenſeas, velim mihi ſignifices. Nam laqueata auro quoque illuſtrari poterit. Quod ſupereſt, ſanctitas tua prædictos prætores certiores reddat, quot operariis artificibúſque, & quantis ſomptibus opus ſit futurum, eáque omnia da operam vt ad nos quoque quamprimum referantur. Non ſolum de marmore & columnis, ſed etiam de lacunari, ſi hoc tibi placuerit. Deus te conſeruet frater dilecte.

CAP. XVIII.

HAs literas pertulit ipſa Imperatoris mater, Egregij illa filij genitrix, & ab omnibus celebrata, tantæ lampadis parens & nutrix pietatis. Ea igitur tædium itineris, ſenectæ etiam labore contempto ſuſcepit, non enim diu poſt illud mortua eſt, nata annos octoginta. Mox autem vbi locum conſpexit qui admiſiſſet communis ſalutis tormenta, abominandam illam ædem dirui & aggerem exportari iuſſit: oppreſſo vero ſepulchro iam apparente, viſæ quoque ſunt iuxta dominicum monimentum tres defoſſæ cruces, quarum nemo erat qoi non pro certo haberet, vnam fuiſſe domini ſaluatoris noſtri, duáſque reliquas ſimul actorum in crucem latronum. Ignorabatur tamen illa quæ dominicum tetigiſſet corpus, & pretioſi ſanguinis ſtillicidia excepiſſet. Sed beatus Macarius præſul vrbis illius, tali ratione dubitationem hanc explicauit. Fœminæ enim primariæ quæ diuturno morbo teneretur, ſingulatim quamque crucem cum ardentibus precibus admouit, atque ita arcana vis cognita eſt. Cùm enim primum hæc crux muliebre corpus contigiſſet, grauem mox repulit morbum, & illam priſtinæ reſtituit ſanitati. Ita Imperatoris mater comperta re quam deſiderauerat, clauorum alios Galeæ regiæ inſeruit, qui præſidio eſſent capiti filij ſui, & hoſtium tela repellerent, alios frenis equeſtribus coniunxit, & regi protectionem parans, & priſcum vaticinium implens: longum enim eſt cum Zacharias propheta clamat: Et quod in frenis fuerit, ſanctum erit in domino omnipotenti. Particulam autem crucis ſaluatoris, in Regia collocandam ſepoſuit, reliquum ex argento fabricata capſula in eam incluſit, epiſcopoque vrbis dedit aſſeruandam, vt monumentum ſalutis extaret ad poſteritatem. Vndique autem omnis generis materiam artificibus ſuppeditans, maxi-

A ma & clariſſima illa templa extruxit, quorum pulchritudinem & magnitudinem hoc loco exponere ſuperuacuum duxi, currentibus illuc, vt ita dicam, vniuerſis Dei amantibus ad tantæ magnificentiæ ſpectaculum. Fecit & aliud dignum memoria laudatiſſima illa & ſuſpicienda Regina. Congregatis enim Virginalis vitæ cultricibus plurimis, ſedilibus præparatis diſcumbere illas iuſſit, & ipſa vt famula circumiens miniſtrauit, cibum apponens, & pocula porrigens, & vinum infundens, & pelui allata de vaſe manali effudit aquam manibus illarum. His & alijs conſimilibus peractis redijt ad filium, & multis præceptis de pietate filio datis, valedicendiqoe benedictionibus conſummatis, ex hac vita in meliorem tranſiit. Atque illa quidem mortua eo fuit affecta honore qui deberetur tanta cura tantoque feruore perſecutæ cultum omnium creatoris Dei. At Arij factio ad conſilia improbiſſima reuerſi ſunt.

CAP. XIX.

B EA enim de cauſa manus ſuas non ſubtraxere concordiæ fidei, quo induti omnium pelles, vt lupi graſſari poſſent. Nam diuino Alexandro qui Arium confixerat oratione ſua, illo inquam Byſantio, hoc enim tum nomine Conſtantinopolis appellabatur, in vitam meliorem tranſlato, Euſebius adoocatus impietatis, oblitus earum legum quas paulo ante cum aliis pontificibus conſcripſerat, mox Nicomedia deſerta Conſtantinopolitanum arripuit ſolium, cùm plane Canon interdicat omnibus cùm preſbyteris tum Epiſcopis, tranſgreſſione in alias atque alias vrbes. Mirum tamen eſſe non debet fuiſſe audaces illos in prætereundo alias leges, qui ita contra vnigeniti diuinitatem inſanierant. Neque primum huic nouitati ille ſtuduit, ſed iam ante idem facere auſus fuerat: commiſſa enim ſibi quondam Beruto, illam relinquens, Nicomediam occupauerat, qua poſtea eſt exactus ſynodi ſententia ob manifeſtam impietatem ſuam, vnaque etiam Nicæa Theogonius, idque Imperator Conſtantinus alteris literis ſuis demonſtrauit, quarum partem inſeram narra-
C tioni huic, miſſarum Nicomedenſibus. QVIS imbuit talibus innocentem multitudinem? Nimirum Euſebius crudelitate tyrannica initiatus. Fuiſſe enim ſemper transfugam ſanctorum multis eſt videre argumentis. Hoc enim partim cædes Epiſcoporum, ſed vere Epiſcoporum, teſtantur, partim grauiſſima Chriſtianorum inſectatio manifeſtè clamat. Nam de illius erga me contumeliis nunc non loquar. Quibus cum ſæuirent maximæ aduerſariorum concuſſiones, ipſe oculos ſpeculatores aduerſum me intendebat, & propemodum armato miniſterio præſto erat tyranno. Neque quiſquam arbitratus ſit non me ad hæc plana facienda paratum eſſe. Certiſſimum enim eſt indicium, quòd manifeſto deprehendi à me contigerit presbyteros ac diaconos aſſeclas Euſebij. Sed hæc omittam, quæ non indignationis meæ, ſed pudoris illorum gratia protulimus. Hoc autem exercet cogitationem animi mei, quod intelligo vos ad ſocietatem criminis vocari. De Euſebij enim inſtitutione & peruerſione, conſcientia veſtra à veritate diſ-

ceſſit. Medicina tamen non ſera fuerit, ſi nunc ſaltem delecto Epiſcopo fideli & integro reſpexeritis ad Deum, quod & in præſentia eſt poteſtatis veſtræ & iam pridem debuerat iudicio veſtro perfectum eſſe. Ille quem memorauimus Euſebius magnopere à quibuſdam tum adiutus, huc peruenit, & impudenter rectitudinem ordinis acquiſiuit. Sed cùm de hoc Euſebio charitati veſtræ pauca ſcribēda ſint, meminit patiētia veſtra coactam eſſe Nicææ ſynodum, cui & ego reuerenter affui miniſterio conſcientiæ meæ. Nullo alio conſilio quam vt omnes in concordiam redigerentur, vtque penitus redargueretur exterminareturque negotium illud, motum Arij primum Alexandrini dementia, confirmatum autem mox Euſebij abſurdo & exitiali ſtudio. Sed eundem illum Euſebium, quo cenſetis, chariſſimi honorabiliſſimique, diſcurſionis labore, nempe conſcientia ſuperatum, quove pudore cum conuicto omni ex parte mendacio conflictatum eſſe? Subornauit enim diuerſos qui pro ſe apud nos deprecarentur, & ipſe petiit auxilium noſtrum. Ne tanti delicti condemnatus priuaretur honoribus ſuis. Deum facio horum teſtem, qui nobis bonitate ſua perpetuo aſſit. Me enim etiam peruertit, & indecenter ſeduxit ille quod vos quoque ſcire debetis. Nam tum omnia quæ voluerat obtinuit, cùm malitiam animo ſuo penitus abſconderet. Sed quæ nuper, vt alia præteream facinora prauitatis ipſius, cum Theognio ſocio veſaniæ ſuæ deſignarit, quæſo cognoſcite. Imperaueram vt Alexandrini quidam, quod à fide noſtra defeciſſent, huc mitterentur: nam illorum miniſterio diſſenſionum videbatur flamma excitari. At iſti honeſti boniqúe epiſcopi, quos ſemel Synodi veritas reſeruarat pœnitentiæ, eos non receperunt, vt eſſent tuto apud ſe loco, ſed vitæ ſuæ malitiam cum eis communicauerunt. Eam ob rem hoc cepimus aduerſus ingratos iſtos conſilium, vt iuberemus acceptos ipſos in remotiſſima loca deportari. Quod reſtat, veſtrum eſt ea fide Deum ſpectare, qua vbique hoc fieri ſoleat, quaqúe eſſe tranſigiqúe omnia deceat. Ita nos ſi habeamus epiſcopos caſtos, orthodoxos, humanos gaudemus. Quod ſi quis audacter inconſulteque ad memoriam, aut laudem peſtium illarum exarſerit, illius ſtatim audacia miniſtri Dei, hoc eſt mea executione, coercebitur. Deus vos conſeruet fratres dilecti. ATQVE ILLI tunc honoribus ſpoliati vrbibuſqúe eiecti ſunt: commiſſa Nicomediæ adminiſtratione Amphioni, Nicææ Chreſto. Sed rurſus ſolitas fraudes vſurpantes, pro commeatu fallaciæ videntes eſſe humanitatem Regis, renouato certamine priſtinam potentiam recuperarunt.

CAP. XXI.

SEd Euſebius, vt dictum eſt, violenter occupato præſulatu Conſtantinopolitano, potentiæ incrementa faciebat, & familiaris effectus Imperatori, confidentiaqúe de frequente conſuetudine capta, aduerſus propugnatores veritatis rurſus produxit machinas ſuas. Ac primum prætexens cupiditatem viſendorum Hieroſolymorum, hac fraude circumuento Imperatore, quod diceret ſe teneri deſiderio celebre ædificationis opus conſpiciendi, magno cum honore illinc diſceſſit, attribuente ei Imperatore & vehicula & comitatum. Adiunxit huic ſe & Theogonius Nicænus ſocius, vt ante diximus, improborum conſiliorum ipſius. Cumqúe veniſſent Antiochiam amico vultu omnia illis benigne præſtabantur, nam veritatis propugnator Magnus Euſtachius, omni fraterno amore eos complexus eſt. Vbi autem ad ſacra deueniſſent loca, & vidiſſent concordes ſuos, Euſebium Cæſarienſem, Patrophilum Scythopolitam, Ærium Lyddæ, Theodotum Laodiceæ Epiſcopum, & alios Ariana labe inquinatos, indicarunt eis turbarum conſilia, & vna cum ipſis Antiochiam inuaſerunt, & aliorum quidem aduentui deductionis honor prætendebatur, ſed quod clanculum conficiebatur, bellum erat aduerſus pietatem. Conducta enim muliercula quæ corpus ſuum proſtituerent, & linguæ illius obſequium mercati conſilium conuocarunt: deinde alijs omnibus excluſis miſerrimam introducunt mulierculam, quæ infantem præ ſe ferens lactentem aiebat cum impudentibus clamoribus ſuſceptum genitumqúe illum ex Euſtathio. At ille qui calumniam manifeſte cerneret cōfictam contra ſeſe, poſtulabat vt ſi quem teſtem haberet eius rei, eum in medium produceret: quæ cùm habere ſe negaſſet, iuſiurandum ei deferunt à iuſtiſſimis iudicibus, clamante palam lege probationes duûm trium ve teſtium confirmatione valere. Et ſtatuente Apoſtolo poſtulationem aduerſus presbyterum, niſi confirmato crimine duûm trium ve teſtium non admitti oportere. Sed hi ſpretis legibus diuinis, accuſationem inteſtatam contra tantum virum admittunt, cumqúe illa confirmaret iureiurando clamores ſuos, puerum eſſe Athanaſij, mox veritatis amici iudices contra illum, vt adulterum pronuntiauerunt. Refragantibus autem alijs Pontificibus, qui non pauci aderant, reſpectu apoſtolicorum dogmatum, & ignoratione eorum quæ mouerentur, manifeſte contradicentibus, prohibentibuſqúe ſententiæ iniuſtæ parere magnum Euſtathium, abiere illius fabulæ compoſitores quam primum ad regem, eiqúe perſuadent veram accuſationem, & iuſtam fuiſſe condemnationis ſententiam, exiliumqúe conficiunt, tanquam adultero & tyranno pietatis & caſtitatis athletæ.

CAP. XXII.

ATque eſt ille per Thraciam abductus in Illyricam quandam vrbem. Sed hi primum ſurrogant Eulalium, quo paulo pòſt vita functo, voluerant illo transferre Euſebium Palæſtinum. Cui cùm & ipſi contraria ea res eſſet, inſuperqúe prohibente Imperatore, ſubiecere Euphronium, quo & ipſo mortuo, vixit enim in hoc honore annum tantum vnum & paucos menſes, Placentio præſulatum eccleſiæ illius tradidere. His autem cunctis occulte inerat Ariana labes, ideoq; plurimi ſtudioſi pietatis, cùm ſacerdotes tum plebs, deſertis eccleſiaſticis cœtibus, priuatim conueniebant, ij vocabantur Euſtathiani, quòd talis coitio poſt Euſtathij exilium extitiſſet. Illa vero miſerrima muliercula morbo grauiſſimo & diuturno correpta, prodidit inſidias & tragœdiam illam detexit, non duobus tribuſve, ſed complúribus ſacerdotibus illis fraudibus indi-

catis,

tatis, ſe enim aiebat pecunia conductam ad illam calumniam, non tamen falſum omnino iuratam fuiſſe. Euſtachij enim fabri cuiuſdam puerum eſſe. Atque hæc Antiochiæ belliſſima illa molita eſt factio.

CAP. XXIII.

His temporibus & Indis illuxit diuinæ cognitionis iubar. Cùm enim vbique celebris Imperatoris virtus ac pietas, & vicini barbari docti eſſent prętare pace frui, quàm bello decertare, commiſcebantur vbique commercio libero. Ibi Tyrius quidam externæ philoſophiæ deditus, incenſus cupiditate perluſtrandæ vltimæ Indiæ, profectioni cum duobus adoleſcentibus fratris filijs accingitur: ſed poſtquam deſiderio ſuo ſatisfecerat, nauigatione in patriam reuertebatur; appulſaque naui in portum aquationis gratia, irruẽtes barbari, alios in mare demerſerunt, alios ſeruitum abſtraxere. Atque ille quidem Tyrius inter mortuos relictus, adoleſcentes vero ad regem deducti ſunt, horum nomina fuere vni Ædeſio, alteri Frumentio: quibus tempore terræ illius regi probata prudentia eorum patefacta, cura Regiæ committitur. Quòd ſi cui hæc fingi videntur, is recordetur, quid Ioſepho vſu venerit, & ad regnum Ægypti reſpiciat, itemque prophetam Danielem, treſque illos pietatis athletas, nam & hi de captiuitate ad Babylonis præfecturam deuenerunt. Sed rege mortuo maiore in pretio apud filium illius fuere. Educati autem in pietate hortabantur mercatores, ſi qui, quemadmodum mos fert Romanorum, aduenisſent vt conuenire & ſacros ritus celebrare vellent. Interque hæc elapſo longo ſanè tempore accedunt ad regem, petuntq; pro mercede fidelitatis erga illum ſuæ, conceſſionem reditus in patriam ſuam. Quo impetrato, in Romanum ſolum reuerſi ſunt. Manſitque Tyri Ædeſius, at Frumentius poſthabito conſpectu parentum ſuorum cura rerum diuinarum Alexandriam perrexit, præſulemque vrbis illius edocuit qua eſſent cupiditate Indi videndæ lucis intelligibilis. Tum eccleſiæ illius clauum tenebat Athanaſius, qui audita narratione hac, quis autem reperiri poſſit, inquit, aptior ad caliginem iſtam ignorantiæ diſcutiendam, & inferendi diuinæ prædicationis luminis quàm tu? Hæc locutus & communicata cum eo gratia Pontificali, miſit ad iſtius gentis culturam. Qui & patria derelicta & contempto tanto pelago, peruenit ad gentem incultam, eamque ſummo ſtudio excoluit, cooperante ſibi diuina gratia. Apoſtolicis enim miraculis, ſi qui forte ſibi reſiſtere conarentur, capiebat. Et ſignorum efficacia dictorum reſtis, permultos coridie corripiebat. Ac Indorum quidem ad cognitionem Dei Frumentius dux fuit.

CAP. XXIIII.

At Iberibus eodem tempore mulier captiua viam veritatis demonſtrauit. Illa enim orationi aſſiduo vacabat, cubile ſtragulumque habens molliculum extenſum humi ſacculum, delicatiſſime autem victitans, continuis ieiuniis. Ex hoc labore Apoſtolica dona conſecuta eſt. Nam cùm barbaris mos ſit, penuria medicorum, ex ſeſe mutuo de medicamentis quærere, quo

A quopiam aliquis in morbo vſus ſanitati fuerit reſtitutus; deuenit quædam ad laudabilem illam mulierem fœmina cum infirmo puero, cum maximis precibus, vt remedium morbi aliquod ſe doceret. Quæ accepto puero, repoſitoque in cubile ſuum, obſecrabat omnium conditorem Deum vt annuere precibus ſuis & infirmum puerum exoluere morbo vellet, qui exaudita ſupplici oratione ſanitatem illi reddidit. Ex hoc mirabilis mulier omnibus in ore fuit, neque enim coniugem regiam fama huius facti latuit, quæ & ipſa cùm difficili morbo teneretur accerſendam eam curauit, ſed hoc facere recuſauit elationis quadam mediocritate vſa. Tunc regina coacta malo dignitatem Regiam non paſſa obſtare ſibi, accurrit ad captiuam, quæ & ipſam in vilem lectulum ſuum illam reponens adhibuit ſalutarem morbo medicinam orationis. Recuperata igitur priſtina valetudine obtulit ei Regina mercedem curationis rerum maxime expetendarum, aurum, argentum, tunicas, pallas, quæque alia largiri Regia munificentia conſueuit. His ſibi illa opus eſſe negauit, ſed magnam futuram mercedem, ſi pietatem vel-

B let cognoſcere, & expoſuit quàm poterat illi accuratiſſime diuina præcepta, hortabaturque vt diuinum templum excitaret ſaluatori ſuo Chriſto. Ita reuerſa regina in Regiam, ſubita perculit animum coniugis ſuæ admiratione facilis curationis, cui narrat potentiam Dei quem captiua coleret, illumque aiebat ſolum pro Deo habendum, extruiq; templum & totam gentem ad cultum ipſius conuerti oportere. Rex quidem magnis vehebat laudibus miraculum declaratum in vxore ſua, ſed ab ædificando templo abhorrebat animus. Modico autem tempore elapſo, venatum egreſſus, ab humaniſſimo domino, vt quondam diuus Paulus captus eſt. Nam improuiſa implicitus caligine vlterius non poterat progredi. Et comites quidem ſolita fruebantur luce, ſolúſque ipſe relictus tenebrarum vinculis conſtringebatur. In maxima igitur dubitatione rationẽ ſalutis inuenit. Nam recordatus infidelitatis ſuæ, & inuocato numine eius Dei quem coleret captiua, lucem recepit: tum profectus ad captiuam ſuſpiciendam mulierem, petiit ab ea demonſtrationem ædificij. At illi idem qui Peſchelum archite-

C ctonica ſapientia compleuerat, hoc quoque donum contulit, vt deſcribere poſſet diuinum templum. Deſcribebat ergo ipſa, illi fodiebant & ædificabant. Sed iam opere perfecto & concluſo tectis, cùm deeſſent ſacerdotes, excogitauit conſiliũ hac quoq; in re mulier, perſuaſit enim regi vt legatos mitteret ad Imperatorem Romanorum, peteretque pietatis ſibi doctore proſpici. Rex quidem viam demonſtratam legationis mittendæ ſtatim eſt ingreſſus. Imperator vero cognita petitione (erat aute Conſtantinus ardentiſſimus amator ille pietatis) benignitate ſumma complexus legatos, præconem diuinæ cognitionis miſit illi genti virum, fide, intelligentia, moribus ornatiſſimum cum dignitate Pontificali, muneribus plurimis adiectis. Atque ille ad hunc modum petentibus iis proſpexit: ſed in Perſide alumnorum pietatis vltro cauſam ſuſcepit. Certior enim factus ab impiis eos exagitari, & regem ſeruientem erroribus variis inſidiis circumuenire, literas ad illum dedit, poſtulans vt & ipſe ad pietatem ſe conuertere & cultoribus illius honorem habere vellet.

CAP. XXV.

SEd melius fuerit ſcriptoris ſtudium declarare: obſeruans diuinam fidem adipiſcor lumen veritatis: ſequens lumen veritatis, agnoſco diuinam fidem. Atque de bis, quod ipſa res docet, ſanctiſſimæ religionis cultum notum facio, qui eſt magiſter cognitionis ſanctiſſimi Dei. Huic me ſeruire confiteor: huiuſque Dei adiuius ope, orſus ab vltimis Oceani finibus, vniuerſum orbem terrarum firmæ ſalutis ſpe erexi, vt omnia quæ iam cotidianis calamitatibus ſeruitij tot tyrannorum deficerent & extenuarentur, communiter à nobis vindicata, quaſi curatione quadam medica refocillarentur. Hunc ego Deum veneror, cuius ſignum dicatus eidem Deo exercitus meus portat in humeris ſuis, & quocunque per fas & ius contendit, proſpero ſecundoque curſu vtitur. Nobiſque ex illorum ſplendidiſſ. trophæis non ſera rependitur gratia. Hunc ego Deum venerari me immortali memoria profiteor, hunc mente perfecta & pura in cœlo eſſe perſpicio: hunc flexis genibus inuoco, auerſans omnem abominationis ſanguinem, & odores fœdos ac fugiendos, incantationum omnium igniculos declinans, quibus cunctis ſceleratus & infandus error inquinatus, plurimos, totaſque adeo gentes conuellens infernis contradidit partibus. Quæ enim omnium cõditor Deus per humanam prudentiam propria benignitate ad vſum hominum protulit, ea ad vniuſcuiuſque libidinem attripi non ſuſtinet. Mentem autem ſolummodo puram & intaminatam animam ab hominibus poſtulat, quibus virtutis & pietatis opera metitur. Æquitatis & manſuetudinis factis oblectatur, amat mites, odit turbulentos, diligit fidem, punit infidelitatem, omnem iactabundam potentiam frangit, contumelias ſuperborum vleiſcitur, elatos faſtu funditus euertit, humiliaris & patientibus tribuens quæ promerentur: ita & imperium iuſtum magni ille æſtimans, ſua opitulatione confirmare, & regiam intelligentiam tranquillitate pacis cõſeruare ſolet. Minime decipi mihi videor, mi frater, cùm Deum hunc eſſe confiteor ducem ſaluatoremque omnium, quem multi hoc potiri imperio veſanis erroribus ſeducti, abnegare conati ſunt. Sed cuncti tali ſunt genere vltionis conſumpti, vt vbique homines ſuperſtites nullum aliud exemplum quærant execrandi ſimilium facinorum conatus, quam illorum calamitatum imprecationem. Horum vnum fuiſſe iudico, qui quaſi fulmine diuinæ iræ hinc reiectus, veſtraque in loca ablatus fuit Trophæo nobis glorioſo pudore ſuo. Sed optimè cecidiſſe videtur, vt noſtris quoque temporibus ſupplicia iſtorum proferretur. Nam & ego aſpexi finem illorum qui paulo antè nefaria dominatione perturbarunt Deo dicatum populum. Ideoque & Deo magnas gratias ago, quòd ſingulari prouidentia illius, totum genus humanum quod legem colit diuinam, reddita nunc pace in lætitia & gaudio vitam degat. Hinc etiam nobis ipſis perſuaſum eſt, Rempub. optimo tutiſſimoque in loco verſari, cùm ob illorum puram probatamque in concordia de numine, religionem, vniuerſa ipſe ad ſeſe colligere dignatur. Hũc catalogum hominum, Chriſtianorum inquam de quibus omnis mihi ſermo, cùm audio prima-

Valerianum vocat Epiphanius

A tiis in Perſiæ locis, plurimum, vt ſemper expetiui, augeſcere, qua me voluptate affici exiſtimas? Optime igitur cum illis, ſimiliterque tecum optime agitur, quia communiter cum vtriſque. Ita enim omnium rerum dominum clementem, propitium, benignum habiturus es. Iſtos igitur cùm tantus es, committo tibi, eoſdemque tibi in manum trado, cùm es celeberrimus pietatis laude. Quos pro humanitate tua amore ac beneuolentia complectare, immenſam tibi nobiſque per fidem lætitiam conciliaturus. TANTÆ curæ optimo omnium regi erant quicunque pietate ornati eſſent, vt non modo ſuorum ſolicitudinem, ſed alienis quoque dominis ſubiectorum procurationem capeſſeret, quod illius ſtudium diuinus compenſauit reſpectus, cùm habenis commiſſis Europæ totius, & Africæ, & præterea maximæ Aſiæ partis, tum amore conciliato ſubditorum qui frena cum voluptate etiam paterentur, in Barbarorum inſuper imperio illius ſeruitute aliorum voluntaria, aliorum armis bellicis confecta, excitatiſque vbique trophæis & præconiis victoriarum Imperatoris. Sed hæc & ab aliis copioſius celebrata ſunt, B & nos proſequi inſtitutam narrationem debemus. Laudatiſſimus igitur rex Apoſtolicas curas ſuſcipiebat animo ſuo, at Pontifices non ſolum non ædificare eccleſiam, ſed illius etiam fundamenta labefactare conabantur: nam illius & Apoſtolicorum dogmatum principes varias texentes calumnias, impulſos in exilium agebant. Non enim expleta ipſorum inuidia famoſæ illa contra Euſtathium fabulæ compoſitione, etiam alteram turrim maximæ pietatis conuellere ſumma variaque molitione tentauerunt: quam & ipſam tragœdiam quàm potero breuiſſime recenſebo.

CAP. XXVI.

ALexandro admirabili illo ſene, qui Arij blaſphemiam deuicerat, vita poſt menſes quinque à conuentu Nicæno, ſua functo, præſulatum eccleſiæ Alexandrinæ Athanaſius cepit, vir ab ineunte ætate diuinis præceptis innutritus, omnibus autem in gradibus Eccleſiaſtici ordinis cum admiratione verſatus. Hic in magno illo conuentu, nullum certamen pro Apoſtolicis dogma- C tis cùm fugere videretur, à veritatis quidem propugnatoribus gloriam, ab aduerſariis vero vt oppugnator odium & inimicitias conſecutus eſt. Erat autem cum Magno Alexandro admodum iuuenis & diaconi locum obtinens. Cùm igitur ij qui bellum aduerſus vnigenitum Deum gerere decreuerant, re eſſent præſentiam animi ipſius in defendenda veritate experti, cognouiſſentq; Alexandrinæ tenere eccleſiæ gubernacula, præſulatum ipſius exitio futurum impietati ſuæ crediderunt: itaque tale quiddam machinantur. Melitius quem ſynodus Nicæna abdicauerat, non deſinebat motus turbaſq; excitare in Thebaide, & vicina Ægypto. Huius factionis illi pecunia conductis quibuſdam, quo ſuſpicio accuſationis vitaretur, perſuadent, vt ad Imperatorem curſitent, & per calumniam Athanaſium inſimulent exactionum in Ægypto, quas ipſe inſtituat, & de quibus collectam pecuniam ſuppeditet cuidam ſtudenti nouis rebus. Ita doloſe captatis Imperatoris auribus, effecere vt Athanaſius Conſtantinopolim accerſeretur, qui cum adueniſſet, accuſationiſque falſitatem

tatem coarguiſſet, diuinitus illi attributam eccleſiam recuperauit. Hoc & rex ipſe oſtendit in literis ad Alexandrinam eccleſiam miſſis, quarum & ipſarum clauſulam inſeram narrationi noſtræ.

CAP. XXVII.

NOn potuit improbitas iſtorum, credite mihi fratres, non potuit nocere Epiſcopo veſtro. Nihil aliud ſtuduere quam vt noſtris temporibus eo conſumptis nullum haberent in vita pœnitentiæ ſpatium, quare vobis ipſis auxilio ſitis moneo, veſtrum amorificum ſtudium vrgete, omnibus viribus exagitate eos qui cupiunt abolere gratiam concordiæ veſtræ, & reſpicientes ad Deum, mutuo amore vos complectimini. Ego veſtrum Epiſcopum Athanaſium libenter vidi, ſicque ſum allocutus vt quem virum Dei eſſe crederem.

CAP. XXVIII.

SEd ne ſic quidem iſtorum coercita eſt impietas, quin aliam texerent fabulam cui nemo vnquam veterum Tragicorum, aut Comicorum ſimilem dedit. Nam rurſus conductis accuſatoribus de factione illa deducunt ad regem cum ſummis clamoribus de ſceleratis & nefariis auſis Athletæ virtutis: his aderat ductor Euſebius & Theogonius, itémque Theodorus Perinthius, Perinthus autem hoc tempore Heraclia nominatur, affirmabant autem facinora eſſe intolerabilia, quæque ferre nullius aures poſſent. Ita perſuadent Regi vt ſynodum cogeret Cæſariæ Palæſtinæ, ibi enim erat inimicorum illius plurimum, iuberétque cauſam in ea Athanaſij diiudicari. Habebat fidem illis Imperator vt ſacerdotibus, imperauitque fieri quod petierant. Sed diuus Athanaſius iudicij iniquitatem declinans ad concilium non venit. Tum illi nacti validiores prætextus calumniarum, bello aduerſus veritatem ſuſcepto, hoc adiiciunt prioribus ſceleribus, vt deferant apud Imperatorem Athanaſium, de audacia & tyrannide. Neque omnino ſpes eos fruſtrata eſt, tum enim iratus rex clementiſſimus literis Athanaſio, & declarauit indignationem ſuam, & imperauit vt Tyrum ſe conferret: ibi enim ſynodum coactum iri, ſuſpicatus, vt opinor, fugere Cæſariam Athanaſium propter præſulem illius. Miſit autem & ad concilium tales literas quales ab ornato pietate mitti debuere: quarum exemplum hoc eſt.

CAP. XXIX.

COnſtantinus Imperator ſanctæ ſynodo Tyri. Erat, vt arbitror, conſentaneum, decebátque quietem temporis huius, minime ſeditionibus turbari eccleſiam, cunctóſque Chriſti famulos à conuiciis abeſſe. Quoniam vero nonnulli furore non ſanæ cõtentionis acti, non enim dicam viuentes ad indignum ſe modum, conantur omnia confundere, quo nihil mihi calamitoſius videtur accidere poſſe: ideo currentes vos, vt dicitur, incitatione mea cohortor, vt omni mora poſita, conuenire ſumma celeritate, & conficere ſynodum velitis. Et ſuccurrere deſtitutis ope, medicinam facere laborantibus fratribus, coagmentare diſſipata membra, emendare peccata, pro eo atque tempus poſtulat: quo tot pro-A uinciis rectam concordiam reddatis, quam, quod abſurdiſſimum videatur, paucorum hominum perdidit ſuperbia. Hoc ipſum & Deo cunctorum domino gratiſſimum, & ſupra omnem ſpem meam: & nobis ipſis, ſi quidem pacem reuocaueritis, non vulgari gloriæ futurum eſſe, neminem eſſe omnium mortalium qui non fateatur exiſtimó. Proinde quod ſupereſt, ne cunctemini, ſed intento nunc iam ſtudio, date operã vt quamprimum de propoſitis decidatur, congreſſi cum ſynceritate ſumma, ac fide, quod maxime ſaluator noſter cui ſeruimus, quaſi edita voce vbique exigit. Quod ad nos attinet nihil patiemur deſiderari bonitatis noſtræ: omnia de quibus literis veſtris ſignificatum eſt, ſumus executi. Scripſi Epiſcopis quibus voluiſtis, vt ſuam curam in hoc conſilio ad veſtram adiungerent. Miſi iſtuc Dionyſium virum conſularem, qui quos vobiſcum in conſilium ire oporteret admonendo, & ea quæ gererentur in primiſque ordinem animaduertendo, præeſſet conuentui. Si quis enim, quod vſu venturum non puto, veſtram iuſſionem nunc quoque parui pendens adeſſe noluerit, aderit B hinc à nobis, qui Imperatorio mandato illum in exilium agat, doceátque non oportere aduerſari præſcriptioni Regiæ propoſitę de veritate. Quod reſtat, veſtræ eſt ſanctitatis opus, vnanimi iudicio conuenientem curationem circumſpicere, tam iis qui voluntate ſua quam qui errore deliquerunt. qua in re neque odio, neque gratia moueri, ſed eccleſiaſticam & apoſtolicam ſequi regulam debebitis, ſimul vt omni maledicentia liberetis eccleſiam, ſimul vt curas noſtras alleuetis, ſimul etiam vt pacis gratia reſtituta diſſidentibus, maximam gloriam vobis ipſis concilietis. Deus vos conſeruet fratres dilecti. Ita igitur Epiſcopis Tyrum ad concilium congregatis, adueniunt cùm alij quidam nouorum dogmatum inſimulati, è quorum vnus numero fuit Aſclepas Gazenſis, tum mirabilis Athanaſius. Sed ego primum exponere volo tragœdiam accuſationis, atque ita celebris illius iudicij narrationem ſubtexere.

CAP. XXX.

C ARſenius erat quidam Epiſcopus ſocietatis Melitianæ, hunc illa factio occultarat, voluerátque longiſſimo tempore eſſe in abſcondito. Tum dextram manum reſectam de cadauere aliquo, & conditam repoſitámque in arcula lignea, vbique circumferebant, prædicantes reciſam eſſe de Arſenio, & in Athanaſium homicidæ crimina congerentes. Sed oculus ille qui cuncta videt, diutius latere Arſenium paſſus non eſt, ſed primum quidem in Ægypto ac Thebaide compertum illum viuere, mox & Tyrum delatus ipſe fuit, vbi tragico clamore manus illa oſtentabatur iudicibus. Hunc veſtigari familiares Athanaſij in hoſpitium deductum latebris inuitum includũt: ipſe magnus Athanaſius mane ad concilium affuit. Ibi illi introducunt mulierculam impuræ vitæ, ea clamabat ſibi virginitatem profeſſæ, ab hoſpite Athanaſio per vim vitium oblatum eſſe. Hæc cùm illa diceret, ingreditur reus comitatus laudabili preſbytero nomine Timotheo. Iubentibus autem iudicibus vt defenſione vteretur Athanaſius, tacuit ille quaſi Athanaſius non eſſet. Timotheus vero conuerſus ad mulierem: egone,

inquit, mulier vnquam tecum conſueui, aut intro iui in domum tuam? At illa impudentiore cum A clamore aduerſa Timotheum, manúque porrecta digito eum deſignabat: tu inquiens, virginitatem mihi eripuiſti: tu me caſtitate ſpoliaſti. Quæque alia ſolent effutire magnitudine impuritatis profligati pudoris fœminæ. Atque ita cum ſumma infamia eorum qui fabulam compoſuerant, erubeſcentibus iudicibus quotquot conſcij erát, dimiſſa eſt muliercula. Sed magnus Athanaſius negabat dimitti illam oportere, niſi indicatis iis qui ſubornaſſent. Accuſatores vero alia ſe habere grauiora crimina vociferabantur, quæ nulla ratione aut arte diſſolui poſſent: proferre enim velle quibus non auditus ſed aſpectus aduocaretur. Ita locuti memorabilem illam arculam oſtendunt & conditam detegunt manum, qua viſa ad facinoris abominandi mentionem exclamarunt omnes, quíque verum credebant, quique ſcirent eſſe falſum, ſed latere Arſenium confiderent. Ægre autem cohibito clamore & ſilentio mediocri confecto, quærit Reus num quis adſit qui Arſenium nouerit, cúmque affirmarent multi admodum ſe illum noſſe, iubet produci hominem, rurſúmque interrogat, eſſetne iſte Arſenius à ſe in- B teremptus, & quæſitus ab aduerſariis, etiá quem mortuum affeciſſet contumelia ſpoliatæ dextræ: fatentibus autem omnibus eum eſſe, palliolo ipſius direpto, oſtendit ambas manus dextram ac ſiniſtram. Et aliam, inquit, nemo quærat: ſingulis enim hominibus binæ tantum à conditore omnium manus collatæ ſunt. Quibus ad hunc modum demonſtratis, accuſatores quique ex iudicibus conſcij eſſent cùm occulere ſe cupere deberent, optaréque vt ſibi tellus dehiſceret, tumultu & ſeditione perturbarunt concilium. Quod dicerent eſſe Athanaſium veneficum & quibuſdam præſtigiis fallere oculos hominum, irruebant in illum diſcerpere iugularéque conantes, qui paulo antè homicidium accuſauerant. Sed quibus ab Imperatore fuerat negotium datum ne quid paterentur turbulente geri, cædem auerterant, victorémque Athanaſium manibus hoſtium ereptum nauigio ſalutem quærere iuſſerunt. Qui profectus ad regem docuit illum qualem tragœdiam aduerſus ſe excitare aduerſarij auſi fuiſſent. Hi vero quoſdam ſuorum ad Mareotem mit- C tunt, nempe Theogonium Nicææ Epiſcopum, Theodorum Perinthium, Maren Chalcedonium, Narciſſum Cilica, quique alij cum his faciebant. Sed Mareotes regio eſt Alexandriæ, cognomentum ſortita à lacu Mario. Ibi illi mendacia texere, & literas quaſdam confingere, & detectas calumnias tanquam vera crimina deferri rurſum per hos ad regem curauerunt.

C A P. XXXI.

Aelia Hieroſolyma.

SEd ipſi Æliam ſe contulerunt, iuſſerat enim rex ſynodum Tyro transferri Æliam. Conuocatis vndique aliis ad noui templi dedicationem, miſit & prætores aliquot quorum beneuolentiam erga ſe ſingularem, quóſque pietate ac fide claros eſſe perſpexerat, quibus imperarat vt benigne omnibus omnia præberentur, non ſacerdotibus modo coróque aſſeclis, ſed aliis quoque qui vndecunque accurriſſent. Ipſa ara diuina, regis tapetibus domiſque aureis ac gemmatis, conſpiciebatur ornata. Itaque celebrata ſplendidiſſi- A ma feſtiuitate, illi quidem domum quiſque ſuam reuerſi ſunt, rex vero cognita feſtiuitatis lætitia & magnificentia, vehementer gauiſus eſt, egitque gratias omnium bonorum largitori, à quo hanc etiam petitionem obtinuiſſet. Cùm autem aduenisſet Athanaſius cum querimonia iniqui iudicij, imperauit vt poſtulati Epiſcopi coram ſe appareret. Qui cùm affuiſſent, metu certiſſimæ conuictionis à prioribus calumniis receſſere, ſubiecerúntque Imperatori minatum eſſe Athanaſium frumenti ſe curationem impediturum eſſe: quibus fide habita Imperator in vrbem eum Galliarum relegauit, nomine Treuerim, eratque annus ille imperij ipſius triceſimus.

C A P. XXXII.

ELapſo autem anno & paucis menſibus cùm eſſet Nicomedię, morbo corripitur. Ibi quòd ſciret quàm eſſet incerta hominum vita, donum ſuſcepit ſacri baptiſmatis. Id enim facere ad illud vſque tempus diſtulerat, quia in Iordane fluuio ſe conſecuturum ſperauerat. Reliquit tres filios hæredes regni, Conſtantinum, Conſtantium, & B minimum natu Conſtantem. Reſtituit autem Alexandriæ decreto ſuo Athanaſium, quamuis adeſſet Euſebius, & ſummis viribus diſſuaderet.

C A P. XXXIII.

NEque mirum vlli videri debet, tantos illum viros per errorem exilio mulctaſſe. Credidit enim Pontificibus celantibus quidem improbitatem, ſibique imponentibus ſpecie & claritate ſua. Non autem fugit eos qui diuinos libros verſant, planè deceptum prophetam Dauidem, deceptum autem non à Pontifice, ſed ſeruo vernaculo, & maſtigia, Siba, inquam, qui de Miphiboſeta mendacia Regi dixerat, quibus ereptum agrum illius obtinuit. Quod non ita accipi dictum velim, quaſi propheta à me accuſetur, ſed defenſionem parare placuit Regij facti, & oſtendere imbecillitatem humanæ naturæ, ac docere, nunquam accuſatoribus tantum quamuis fide dignis, credendum, ſed alteram reſeruandam eſſe reis aurem. Ipſe quidem Imperator ad meliorem vitam conceſſit.

C A P. XXXIV.

SEd prætores ac duces & cæteri, in aurea illum arcula repoſitum Conſtantinopolim tranſtulerunt, cupiis omnibus præeuntibus ac ſequentibus, cum acerbis lamentis ob ereptionem illius. Non enim aliter experti fuerant atque clementiſſimum parentem. Verum quantus corpori huic honor ſit habitus, quantúque tempore in Regia ſteterit, in expectationem reditus filij exponere ſuperuacuum fuerit, cùm alij ſcripſerint, quibus intereſſe cognoſceréque facile fuit, quàm ſoleat moderator omnium honoratos eſſe velle fideles famulos ſuos, quibus ſi qui fidem non habent, contemplati monumentum ſtatuámque illius credant, non ſolum ſcriptis, ſed etiam domino qui dixit, honorantes me honorabo, & ſpernentes me ſpernam.

LIBRI PRIMI FINIS.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

DIVVS quidem Athanaſius poſt annos duos & quatuor mēſes Treuerenſis exilij Alexandriam rediit. Miſis & Conſtantinus Rex, maximus natu filiorum Conſtantini Magni, qui imperabat in Gallia occidentali, Alexandrinæ eccleſiæ hoc exemplo literas.

CAP. II.

COnſtantinus Cæſar populo Catholicæ eccleſiæ VRBIS Alexandrinæ. Non arbitror fugere COGNITIONEM ANIMI veſtri, qua cauſa quondam adorandæ legis interpres Athanaſius in Gallias relegatus fuerit, nempe ſæuiente in caput ipſius cruentorum & hoſtilium inimicorum ferocia, ne qua indignitate afficeretur peruerſione improborum. Cuius ad ludibrium ereptus faucibus vrgentium ſe, iuſſus eſt ſub me vitam degere in ea omnium rerum neceſſariarum copia qua fuiſſet in iſta vrbe ſua, etiamſi nobilis virtus ipſius diuino freta auxilio, grauioris fortunæ onera pro nihilo ducere conſueuiſſet. Quapropter & ſi chariſſimæ pietati veſtræ dominus noſter beatæ memoriæ Conſtantinus Dei amantiſſimus pater meus, Epiſcopum illum in locum ſuum reſtituere voluit: tamen quoniam humana ſorte præuentus, prius fato ſuo eſt defunctus quam voti compos efficeretur, officium meum eſſe duxi, diuinæ memoriæ Imperatoris ſequi & explere voluntatem. Veſter autem Epiſcopus cùm in conſpectum veſtrum venerit, qua reuerentia à nobis tractatus ſit vobis exponet. Neque ſane mirandum ſi quid illius cauſa faciendum nobis putauimus, mouit enim incitauitque ad hoc animum meum cùm veſtri deſiderij imago: tum viri tanti conditio. Diuina prouidentia vos conſeruet fratres dilecti. CVM his literis venis diuus ille Alexandriam: & ab omnibus ſtudioſe cupidéque excipitur, vrbanis, ruſticis, primoribus, vulgo: ſolis læſis Ariani furoris ſodalibus reuerſione ipſius. Quare ad molitionem ſuarum machinarum redibant Euſebius ac Theogonius & tota illa factio, rurſumque regis adoleſcentioris aures pertundebat. Narrabo autem & huius à rectitudine dogmatum apoſtolicorum ſeductionem.

Vel ſidelitate veſtra, ſi ſic ſcriptum.

CAP. III.

COnſtantia quæ eſſet nupta cum Licinnio ſoror fuit Conſtantini, huius in familiaritatem presbyter quidam Ariana labe infectus ſe inſinuauerat, malum quidem callide tegens, ſed inter colloquendum ſępe aiebat calumniis circumuentum fuiſſe Arium. Hanc laudatiſſimus rex poſt impij viri interitum omni ſtudio complexus viduitatis incommoda nulla ſentire patiebatur, aderat & morienti illi, curabátque pro eo atque res ferebat. Tunc illa accerſitum presbyterum hunc Imperatorem rogauit, vt commendatum ſibi eſſe ſineret, qui & precibus ipſius annuit, & quod promiſerat præſtitit, permiſſa maxima presbytero vſus ſui libertate. Sed quamuis benigne tractaretur, non tamen fuit auſus palam facere malum ſuum, cùm videret quanta eſſet regiæ mentis in re diuina firmitas: ſed Conſtantino in immortale regnum diſcedente diſtributo hoc fatis obnoxio filiis, neque tum præſente quoquam illorum, credidit teſtamentum ſoli huic presbytero, mandans vt Conſtantio traderet, nam quod eſſet in viciniorıbus locis, citius quam reliqui videbatur eſſe aduenturus. Ex hoc presbyter hic conciliatus Conſtantio, nam vt mādatum fuerat teſtamentum tradiderat, in neceſſitudinem regis peruenit, vtque ſe frequentaret iuſſus eſt. Animaduerſa autem animi Conſtantij inſtabilitate, quæ Euripo ſimilis eſſet ac arundinibus à contrariis ventis agitatis, ad bellum contra Euangelica dogmata ſuſcipiendum animatur. Itaque frequenter deplorans Eccleſiaſticas tempeſtates, omnem harum cauſam in eos conferebat qui doctrinæ fidei inſeruiſſent, nuſquā in ſcriptura repertam vocem CONSSENTIALITATIS, ex quo diſſenſio iſta cùm inter ſacerdotes tum plebem exiſteret, atque hinc ad Athanaſij & concordium accuſationem, ac ponendas inſidias procedebat. Huius opera ſocietateq́; vſi Euſebius & Theogonius ac Theodorus Perinthius (fuit autem in primis eruditione clarus Theodorus, extántque commentarij ab eo in ſacra Euangelia conſcripti, ſed fere Heracleotam nominant) illi igitur continue, quippe vicini & IN REGIS CONSPECTV, plurima affirmabant mala eſſe de reſtitutione Athanaſij exorta. Neque Ægyptum ſolum ea procella implicari, ſed etiam Palæſtinam atque Phœnicem & alias gentes finitimas.

Græca ſic vertit, καὶ τ̃ βασιλέα ἐγῶντες, ſed deeſſe aliquid videtur.

CAP. IV.

HIs & ſimilibus ſermonibus oppugnato leuiſſimo animo regis, perſuaſerunt illi, vt

exigeret eccleſia Athanaſium, qui præuiſis inſidiis ceſſit ipſe, ſéque contulit in Italiam: nam Romano Epiſcopo, paſcebat autem eam tum eccleſiam Iulius, perſcripſerant Euſebiani compoſitas calumnias in Athanaſium. Iulius igitur Eccleſiaſticam ſecutus legem, & ipſos Romę adeſſe iuſſit, & diem dixit diuo Athanaſio, qui cupide ſimul atque citatus fuit accurrit: fabulæ autem autores Romam venire neglexerunt, quod facile mendacia ſua deprehenſum iri cernerent. Verum ouibus paſtore ſpoliatis lupum pro paſtore præficiunt, Gregorium quendam nomine, is annos ſex crudelius quam vlla fera beſtia in ouile graſſatus, pœnam tandem improbitatis dedit, acerbe ab ipſis ouibus interemptus, Athanaſius vero profectus ad Conſtantem (nam maximus natu frater Conſtantinus in bello perierat) deplorabat coram eo Arianæ manus inſidias, & lamentis proſequebatur bellum ſuſceptum ab illis aduerſus Apoſtolicam fidem, reuocans in memoriam regi patris acta, & ſynodum maximam ab ipſo coactam, & legitimam confirmationem eorum quæ à patribus fuiſſent conſcripta. Inter hæc cum lachrymis obteſtans Imperatorem, ad æmulandum patrem ſuſcitauit. Statim enim his auditis ſcribit fratri, monétque illum vt paternæ pietatis inuiolatam conſeruare hæreditatem velit, qui pietate & regnum ſtabilierit, & Romanorum tyrannos oppreſſerit, & vicinos ſubegerit Barbaros. His literis adductus Conſtantius, indicit conuentum Sardicæ, ea eſt Illyriæ vrbs Metropolis, Dacicæ gentis, adeſſe iubet Epiſcopos tam orientis quam occidentis: nam & alia multa eccleſiæ mala ſynodicam curam requirebant.

CAP. V.

PAulum enim Epiſcopum Conſtantinopolitanum propugnantem ſana dogmata, accuſauerant Ariano malo contacti, ſeditionis, cui ſe ducem ille præberet, congerentes & alia quædam, de illo calumniarum genere quæ infamiam præconibus pietatis imponere ſolent. Sed populus eum tunc Sardicam abduci metu inſidiarum aduerſariorum, paſſus non eſt. Paulo poſt vero ſeducto leniſſimo Imperatoris animo, vrbe eſt Regia exactus, traductúſque Cucuſum. Oppidum illud eſt paruum, quondam in Cappadociæ cenſu, nunc vero annumeratum Armeniæ poſteriori. Sed non fuere conſultores omnium rerum cōtenti in ſolitudine Paulum eſſe, ſed miſſis cruentæ voluntatis ſuæ miniſtris morte illum violenta ſuſtulerunt è medio. Hoc ipſum docet diuus Athanaſius in Apologia exilij ſui, his verbis: nam Epiſcopum Conſtantinopolis Paulum perſecuti inuentum Cucuſi in Cappadocia, manifeſte curarunt ſtrangulandum, vſi carnifice Philippo præfecto: erat enim is & ſectæ ipſorum princeps, & ſceleratorum conſiliorum adminiſter. Tales homicidij fructus Arij tulit maledicentia, congruentibus auſis illorum aduerſus miniſtros vnigeniti cum rabie contra ipſum.

CAP. VI.

SEd hoc Orco, vel vt verius dicam regno cœleſti tranſmiſſo, in locum demortui Macedonium ſubſtituunt, rati idem ſentire quod ſe: ſi-

A mili enim blaſphemia in ſanctiſſimum ſpiritum vtebatur. Sed paulo poſt & hunc repulerunt, quod creaturam appellare nollet quem filium nominat ſcriptura. Ita huius ab illis ſeceſſione, nouæ ſectæ autor extitit. Qui neque ipſe coeſſentialem patri filium eſſe confitetur: docet tamen ſimilem per omnia eſſe genitori. Creaturæ autem nomen planè imponens ſpiritui. Sed hæc longo ſane pòſt tempore, ita vt diximus geſta ſunt.

CAP. VII.

SArdicæ vero pontifices conuenere ducenti quinquaginta, vt docent antiquæ narrationes. Eodem venit & magnus Athanaſius, & Aſclepas Gazenſis cuius & ſupra mentionem feci, & Marcellus Epiſcopus Ancyræ, Metropolis Galatię, qui & Epiſcopus tempore ſynodi magnæ fuerat: venere & accuſatores illorum & hæreticæ manus principes, qui pridem in Athanaſij cauſa iudices fuerant. Cognita autem ſynodi conſtantia & ſanitate in ſeruandis diuinis præceptis, ad concilium ne citati quidem venerunt, ſed & accuſatores &
B iniuſti iudices fuga ſe ſubduxere: quæ ipſa literis ſynodi plana fiunt, earumque exemplum inſerui euidentiæ gratia narrationi.

CAP. VIII.

SAncta ſynodus Sardicæ Dei gratia coacta, à Roma, Hiſpania, Gallia, Italia, Campania, Calabria, Africa, Sardinia, Pannonia, Myſia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Macedonia, Theſſalia, Achaia, Epiris, Thracia, Rhodopa, Aſia, Caria, Bithynia, Helleſponto, Phrygia, Piſidia, Cappadocia, Ponto, Phrygia altera, Cilicia, Pamphylia, Lydia, inſulis Cycladibus, Ægypto, Thebaide, Libya, Galatia, Palæſtina, Arabia, omnibus vbique Epiſcopis & collegis catholicæ & apoſtolicæ eccleſiæ dilectis fratribus in domino ſalutem. Multa quidem ſæpius Arianus furor aduerſus Dei ſeruos cuſtodes rectæ fidei auſus eſt: adulterina enim ſuppoſita doctrina, expellere orthodoxos tentauerunt, ſed tantam nuper in fidem impreſſionem fecere, vt ad aures Dei amantiſſimorum quoque Regūm ea res perueniret. Quapropter & Dei
C amantiſſimi reges adiuuante Dei gratia congregauerunt nos ex diuerſis prouinciis ac vrbibus, & hanc ſacratiſſimam ſynodum in Sardicenſium vrbe coëgerunt, vt omni diſſenſione ſublata, omníque fidei peruerſitate expulſa, ſola pietas in Chriſtum ab vniuerſis conſeruetur. Affuere enim orientales Epiſcopi excitati & ipſi à piiſſimis Regibus maxime propter rumores, quos iactabant ſæpius de fratribus noſtris & collegis dilectis, Athanaſio Epiſcopo Alexandriæ, & Marcello Epiſcopo Ancyrogalatiæ, & Aſclepa Gazæ: quorum & calumniæ forte etiam ad vos permanarunt, quodque etiam vestras aures tentauerint conturbare vt & ea quæ aduerſus innocentes dictitant fidem inuenirent, & prauitas ſectæ ipſorum careret ſuſpicione. Sed non diu facere talia permiſſum illis fuit. Eſt enim dominus qui eccleſiis præſidet, pro his & omnibus nobis mortem paſſus, & per eaſdem largitus omnibus nobis aſcenſionem in cœlos. Iam pridem igitur ſcripſerant factio Euſebij, Maris, Theodori, Theogonij, Vrſacij, Valentis, Menophanti & Stephani, col-

legæ

legæ noſtro Iulio Epiſcopo Romanæ eccleſiæ, accuſationem in memuratus cullegas nuſtros, Athanaſium Epiſcopum Alexandriæ & Marcellum Ancyranum in Galatia, & Aſclepam, Gazeum: ſcripſerant & aliorum locurum Epiſcupi, teſtimunia de puritate cullegæ noſtri Athanaſij, & ſiguificarant, omnia quæ Euſebiani afferrent mendaciis & calumniis refertaeſſe. Etſi autem maximæ ipſorum calumniæ proditæ iudicatæque ſunt, cum qnia citati ab amico & collega nuſtro Iulio non apparuerunt: tum de iis quæ ipſe Iulius Epiſcopus ſcripſit. Profecto enim veniſſent, ſi nun ubſtitiſſet metus facinurum perpetraturum contra cullegas noſtros, tamen quæ in bac ſancta & magna ſynudu fecere, clarius demonſtrant inſidiationes illurum. Cum enim in Sardicenſium vrbem & ipſi veniſſent, viderentque adeſſe & Athanaſium, Marcellum, Aſclepam, aliuſque fratres nuſtrus, iudicium ſubire formidarunt, neque ſemel ac iterum, ſed ſæpenumero citati, nun paruerunt citationibus: qnamuis vniuerſi Epiſcupi connentus, inque primis venerabilis ſenex Oſius, qui & ob ætatem, & confeſſiunem, & tanti laburis tolerantiam, omni eſſet hunore ac reuerentia dignus, expectarent hurtarentúrque illus vt iudiciu ſe ſiſterent, vbi ea quæ iactaſſent ſcripſiſſéntque & in abſentes collegas nuſtrus, prubare præſentibus illis poſſent. Sed vt diximus citati nun affuere, hoc etiam ipſu ſacto prodentes calumnias ſuas, tantum nun ipſi proclamantes iuſidias & conſpirationem ſuam, detrectatiunem iudicij. Qui enim ſe quæ dixere de aliis probaturos eſſe cunfidunt, ne in faciem quidem illos accuſare meruunt. Quandoquidem autem non apparuere eutam nubis, de cætero obſcurum nemini fure ſperamus, quamuis iterum ad maleficia ſua redierint, quòd cum nullius criminis cunuincere collegas nuſtros poſſent, nunc calumniis impetere abſentes vuluerint, quos præſentes fugerint. Fugerunt enim, chariſſimi, nou ſolum cunſcij calumníarum aduerſus noſtrus, ſed etiam ideo qnia viderant adeſſe qui variorum críminum puſtulatiunes contrà inſtituere velleur. Pruferebantur enim vincula & ferrum; aderant de exilio reuocati, & aderant adhuc exulantium collegæ, aderant cognati & amici per hus interemptorum, quódque eſt grauiſſimum, Epiſcopi aderant, qunrum alij ferrum & carhenas uſtendebant quas illi impoſuiſſent, alij murtis erant teſtes compoſitæ calumniis eorum. Euuſque enim dementiæ proceſſere, vt Epiſcopum etiam interimere cunarentur, & interemiſſent, niſi elapſus fuga fuiſſet è manibua ipſorum. Surrexit igitur cullega nuſter beatus Theodulus, qni fugerat calumnias illurum, quibus murs illi decreta fuerat. Erant qui vulnera uſtenderent, erant qui fame ſe afflictos quererentur. Neque vulgaria producebantur teſtimonia, ſed tutarum eccleſiarum, quarum cauſa qui venerant earúmque legati, docebant facinora illurum in quibus erant Enſiferi milites, turba clauata, minæ iudicum, ſuppoſitiones ſalſarum literarum: lectæ enim literæ ſunt factionis Theogonij eumpoſitæ aduerſus collegas nuſtros, Athanaſium & Aſclepam, qnibus etiam reges erga eoa inſtigabantur. Hæc arguebantur à quibuſdam qui tum diaconi fuiſſent Theogonij: prætérque hæc, nudatæ virgines, inflammatæ eccleſiæ, cuſtodiæ collegarum nuſtrurum: quorum omnium nulla alia
A cauſa reperitur, niſi abominabilis Arianæ ſectæ furor. Nam vtquique defugiebant autoritatem ordinis illurum, huiuſmodi ſubire neceſſe habebant. Quæ conſiderantes in anguſtias cogitationum ſuarum cuacti ſunt: cùm enim puderet facinorum, quæ videbat proditum iri, contulere ſe in Sardicenſium vrbem, ne quam præberent ſuſpicionem quaſi metu delicturum abfuiſſent, conſpicati autem eoa quos calumniis ſuis vexarant, quoſque afflixerant, puſitis ub oculus accuſatoribus & argumentis, citati apparere non ſuſtinuerunt. Cùm interea cullegæ noſtri Athanaſius ac Marcellus & Aſclepas, cunfidentiſſime & quererentur, & poſtularent, vt adeſſe vellent, nun modu ſe confutaturos calumnias illorum, ſed etiam quánta eſſent in eccleſia ab ipſis perpetrata ſcelera, demunſtraturos eſſe. At illi ita magno in metu fuere cnnſcientia ſua, vt fugam arriperent, ſuáſque hæc ipſa coarguerent calumnias, & confiterentur ſcelera. Quamnis autem putiſſimum cùm prioribus tum his factis illurum malignitas & calumniæ indicentur, tamen ne quem hac fuga prætextum noui maleficij inuenire puſſint: cuuuertimus animos noſtrus iuxta veritatis ſermunem, ad
B examen cumpoſitarum ab eis fabularum. Et boc prupoſitu, deprehendimus ex iis quæ geſta eſſent, ſycuphantas, nihilque uiſi inſidias cullcgis nuſtris multos eſſe. Arſenius enim quem ab Athanaſiu iugulatum fuiſſe perbibebant, viuit & cenſetur inter viuus, quu vno reliqua quæ iactate ſulent facile patet eſſe cunficta. Vbi autem ventum eſt ad rumores de poculo fracto à Macariu preſbytero Athanaſij, teſtes producti ſunt Alexandrini, & Mareutenſes, & alij, qui ducerent eorum nihil eſſe cummiſſum. Epiſcopi etiam Ægyptij literis ad Iulium collegam miſſis cunfirmant, ne ſuſpiciunem quidem vllam hurum fuiſſe. Aiunt etiam ſeſe habere illi munumenta rerum ſecretu geſtarum, in quibus tamen & ethnici & catechumeni interrogarentur. Et vnua catechumenus interrugarus diceret ſe intus fuiſſe cùm eum in locum Macarius veniſſet, & alter Iſchyram quem in ſuis iſtis ſermunibus iactitant in cella ægrotum iacuiſſe. Vnde palàm fit prurſus nihil arcani rum geſtum, quòd intus fuerint catechumeni, &
C Iſchyras murbo decumbens abfuerit. Nam & Iſchyras mentitus libros quoſdam diuinus exuſtus ab Athanaſiu, idem qui hoc mendacium dixiſſet, cunfeſſus eſt ſe quu tempure affuerit Macarius ægrorum decubuiſſe, vt vel hoc calumniæ illius detegantur. Denique nec cædem tribuerunt impudentiæ Iſchyræ, Epiſcupum vt nuncuparent, qui preſbyter nundum fuiſſet factus, præſentes enim preſbyteri duu, qui cum Melitio affuiſſent, puſtea ſuſcepti à beatu Alexandru Epiſcupu Alexandrino, & nunc cuniuncti Athanaſiu teſtimunium dixere ſcite ſe nunquam illum preſbyterum factum, neque in Mareute Melitiú habuiſſe, aut eccleſiam aut qnemquam cum munere eccleſiaſtico. Itaque qui preſbyter non eſſet, eum Epiſcopi dignitate auxerunt, vt boc numine in calumniis audientium animus percellerent. Lectum etiam eſt ſcriptum collegæ noſtri Marcelli, deprehenſáque eſt fraudulentia Euſebianorum, quæ enim ille in quæſtiunibus poſuerat, ca illi vt aſſerta inſectati ſunt. Perlectum igitur fuit ſcriptum totum, quæque ante quæque poſt quæ-

ſtionem poſitiones continebat, & inuenta eſt viri recta fides, neque enim à S. Maria initium dabat A Deo verbo, neque finem habiturum regnum ipſius, ſed & carere principio & ſempiternum fore aſſerebat. Protulit & collega noſter Aſclepas commentarioa Antiochenos, cum ibi tum adeſſent accuſatores, adeſſétque Euſebius Cæſarieſis, docuitque ſententiis iudicantium Epiſcoporum ſe abſolutum eſſe. Merito igitur, dilecti fratres, merito illi citationi creberrimæ non obedierunt, merito aufugerunt, atque repulſi conſcientia ſua, confirmarunt fuga ſua opinionem calumniarum, ipſique vera eſſe comprobarunt, quæ præſentibus crimina accuſatores intenderant. Iidem ſuper omnia hæc accuſatos quondam Arianæ ſectæ, & expulſos, non ſolum ſuſceperunt, ſed etiam proueaerunt honoribus, ita vt ex Diaconis preſbyteros, ex preſbyteris Epiſcopos facerent, nullam aliam ob cauſam quàm vt conſita dilatatáque impietate, pietatis fidem opprimerent. Horum ſunt præter Euſebianos capita, Theodorus Heracleota, Narciſſus Netomadis Ciliciæ, Stephanus Antiochenus, Georgius Laodiceæ, Acacius Cæſariæ Palæſtinæ, Menophantus Ephesi in Aſia, Vrſacius Singiduni in Myſia, Valens Myrſi B in Pannonia: hi enim Epiſcopos, qui cum ipſis ab Oriente venerant cum ſancta ſynodo congregati, & omnino eccleſiam Dei frequentare paſſi non ſunt, Sardicæque priuatos conuentus & conſpirationes cum interminationibus fecerunt, neque Sardicæ iudicio prorſus ſe ſiſtere, neque cum ſancta & magna ſynodo voluerunt coniungi: ſed officij cauſa, vt quod iuſtum eſſet ſoluiſſe crederentur, huc profecti, ſtatim retro ſe abripuerunt. Hæc omnia cognoſcere nobis facile fuit, ea Macario Palæſtino & Aſterio Arabe, qui cum vnà aduenillent deſeruerunt infidelitatem illorum. Atque ij dixere, quicquid in ſanctam ſynodum factum eſſet, id illorum violentiæ qua eſſent affecti aſcribi debere. Addebant & hoc, ſe veris dogmatis patrocinantes, nobiſcum congredi prohibitos fuiſſe, vehementer enim minati, edictáque facere illos in deſertores ſuos. Eam ob rem in vna domo omnes ſimul manere curarunt, ne minima quidem diſcedendi cuiquam permiſſa licentia. Quoniam igitur reticeri tacitúmque relinqui non oportuit, quid calumniarum illi C ſtruaiſſent: déque vinculis, cædibus, vulneribus, falſarum literarum inſidiis, pulſationibus, nudationibus virginum, exiliis, expulſionibus, incendiis eccleſiarum, tranſgreſſionibua de paruis oppidis in vicinas potiores adminiſtrationes, præcipuéque de abominabili ſecta Ariana, qua nunc opera illorum oppugnatur vera fides, ideo dilectos fratres ac collegas noſtros, Athanaſium Alexandrinum Epiſcopum, & Marcellum Ancyrogalatiæ, Aſclepam Gazæ quique vnà cum ipſis funguntur miniſteriis domini, eos innocentes & putos eſſe pronuntiauimus, miſſis in ſingula illorum Eccleſiaſticas adminiſtrationes literis, quibus ſingularum eccleſiarum populo, Epiſcopi ſui puritas declararetur, vtque ſcirent eum ſibi Epiſcopum habendum ac expectandum, eos vero qui inſtar luporum irruerunt in eccleſias alienas, Gregorium Alexandrinæ, Baſilium Ancyræ, Quintianum Gazæ, neque Epiſcopoa appellandos, neque adeo Chriſtianos, fugiendámque ipſorum conſuetudinem vniuerſis, non accipiendas

Epiphanius plus verborũ videtur. legiſſe.

ab ipſis, non ad ipſos literas mittendas eſſe: factionem autem Theodori Heracleotæ Europæ, A Narciſſi Neroniadis in Cilicia, Acacij Cæſarienſia Palæſtini, Stepbani Antiocheni, Vrſacij Singidunenſis Myſi, Valentis Myrſenſis Pannonij, Menophanti Epheſini, Georgij Laodiceni, quamuis metu perculſi ab Oriente non aduenerint, tamen quòd eſſent à beato Alexandro Epiſcopo quondam Alexandrino abdicati, & quia Arianam fouent inſaniam, & propter crimina quæ illis intenduntur, ſancta ſynodus conſentientibus ſuffragiis epiſcopatu abdicat: eóſque decernimus non ſolum Epiſcopoa non eſſe, ſed neque in conſuetudinem fidelium admittendos: par eſt enim vt qui à paterna eſſentia, ac diuinitate filium ſeparant, & alienant verbum à patre, & ipſi à catholica eccleſia ſeparentur, alienique ſint à nomine Chriſtiano. Proinde & apud nos & omnes alios anathema ſunto, quòd cauponati ſint verbum veritatis, ſubiectio enim eſt Apoſtolica, quicunque aliud annunciauerit vobis extra illud quod accepiſtis, anathema eſto. Cum huiuſmodi ne quis conuerſerur præcipite. Non eſt enim commercium luci cum tenebris. Hos longè à vobis B repellite. Non eſt enim conſonantia inter Chriſtum ac Belial. Cauete etiam dilecti fratres, ne quid literarum illis mittatis, neu quid accipiatis ab eis. Etiam vos dilecti fratres & collegæ facite vt tanquam præſentes ſpiritu, approbetis ſynodi acta, & ſuffragia veſtra ſubſcriptionibus adiungatis, vt conſenſio ab omnibus vbique gentium collegis noſtris cuſtodiatur. Abdicamus autem eiicimúſque eccleſia eos qui affirmant, Deum quidem eſſe Chriſtum, ſed non Deum verum: filium, ſed non verum filium: Genitum eſſe ſimúlque ingenitum. Ita ſe intelligere genitum fatentur, ſicut diacunt, quod ſit genitum, illud eſſe. Chriſto etiam qui ante ſæcula eſt tribuunt finem & initium, quod non quidem momento temporis, ſed ante omnia tempora habeat. Et paulo quidem antè Aſpis Ariana viperas edidit duas, Valentem & Vrſacium. Qui glorianteſ abſque omni dubio profitentur Chriſtianos ſeſe eſſe, dicúntque quòd & verbum, & ſpiritus, & crucem, & cædem, & mortẽ tulerit, & reſurrexerit: & quod contendit cœtus hæreticorum, diuerſas eſſe ſub- C ſtantias patris & filij & ſancti ſpiritus, eáſque eſſe ſeparatas. Nos vero accepimus doctique ſumus & hanc tenemus catholicam traditionem fidémque ac confeſſionem, vnam eſſe ſubſtantiã quam hæretici eſſentiam vocant, patris, & filij & ſancti ſpiritus. Et ſi quærant quæ ſit filij ſubſtantia, confitebimur eandem, quam & patriæ eſſe confiteamur. Neque vnquam fuiſſe abſque filio patrem, neque filium abſque patre, neque poſſe fieri vt quod verbum eſt ſpiritus ſit. Eſt enim abſurdiſſimum affirmare, fuiſſe vnquam patrem abſque filio. Neque poſſe nominari, neque eſſe, teſtatur ipſe filius his verbis. Ego in patre, & pater in me: & ego ac pater vnum ſumus. Nemo negat noſtrum eſſe genitum: ſed genitum aſſerimus ante omnia, quæ viſibilia & inuiſibilia vocant, factorem & opificem archangelorum & angelorum, & mundi, & humani generis: quoniam ita dicit, Sapientia omniũ docuit me: & omnia per ipſum facta ſunt. Si enim initium haberet, fieri non poſſet, vt ſemper eſſet: iam quod ſemper eſt verbum, initium non habet. Deus autem finem nulla

ratione

ratione admittit. Nō dicimus patrem eſſe filium, neque rurſum filium patrem eſſe. Sed pater eſt pater, & filius patris filius. Confitemur filium eſſe potentiam patris: confitemur verbum eſſe Dei patris præter quod nullum ſit. Verbum verum Deum, ſapientiam, & potentiam docemus eſſe filium. Sed non ideo filium dicimus, vt reliqui appellantur filij, cùm illi aut per hunc propter regenerationem Dij ſint, aut per adoptionem filij vocentur, non ob vnam ſubſtantiam quæ eſt patris atque filij. Confitemur vnigenitum & primogenitum, ſed verbum vnigenitum quod ſemper ſit ac fuerit in patre, primogenitum autem ad hominem referimus. Differt autem à reliqua creatione, quia etiam ex mortuis primogenitus. Confitemur vnam patris & filij diuinitatem. Neque quiſquam dicit maiorem eſſe patrem filio propter diuerſitatem ſubſtantiæ, aut diſcrimen: ſed quoniam paternum nomen maius eſt filij nomine. Illa autem iſtorum maledica & perdita interpretatio dixiſſe eum contendit: ego & pater vnum ſumus, propter conſenſum & concordiam inter ipſos. Condemnamus autem omnes nos catholici, ſtultam & miſerabilem ſententiam illorum, qui dicant, vt homines mortales B mutuis odiis & offenſionibus diſſideant, & poſtea reconcilientur, ita diſſidium & reditum in gratiam inter patrem omnipotentem & filium accidere poſſe. Quod eſt abſurdiſſimum dictu ac cogitatu. Nos vero & credimus & aſſeueramus, & ita ſentimus, ſacram hanc vocem, Ego & pater vnum ſumus, ſignificare ſubſtantiæ vnitatem, quæ ſit vna patris, & vna filij. Et hoc credimus, abſque fine & abſque initio regnare hunc cum patre, neque tempore definiri, neque deficere regnum ipſius. Nam quod eſt ſemper, neque eſſe vnquam cœpit, neque deſinere eſſe poterit. Credimus autem & aſſumimus paracletum ſanctum ſpiritum, promiſſum collatúmque nobis à domino ipſo. Et hunc miſſum credimus, idem excruciatus non fuit: ſed homo eſt excruciatus indutus acceptúſque de Maria virgine, homo inquam cruciatibus obnoxius. Homo enim mortalis, Deus autem immortalis eſt. Credimus reſurrexiſſe tertia die, non Deum in homine, ſed hominem in Deo, quem & dono obtulit patri ſuo, liberatum à peccato & interitu. Credimus oppor- C tuno & præfinito tempore omnes ipſum, & de omnibus iudicaturum. Tanta eſt autem dementia iſtorum támque craſſa caligine animi excæcati ſunt, ne lucem aſpicere poſſint veritatis, vt non intelligant, quæ ſententia ſit huius dicti, VT ET IPSI IN NOBIS VNVM SINT. Cum ſit manifeſtum, cur vnum, quia Apoſtoli ſpiritum S. acceperant, & tamen ipſi ſpiritus non erant, neque quiſquam eorum illa ſapientia, illa potentia, ille vnigenitus fuit. Sicut ego & tu, inquit, vnum ſumus, ita & ipſi in nobis vnum ſint: quinetiam clare diſtinxit vox diuina, in nobis, inquit, vnum ſint, non dixit, ſicut nos vnum ſumus, ego pater, ſed diſcipuli inter ipſos coniuncti & vniti vnum ſunt, fide, confeſſione, gratia, qui & pietate Dei patris, & domini ac ſaluatoris noſtri benignitate ac amore vnum eſſe poſſint. EX HIS literis intelligere eſt, accuſatorum calumnias, & priorum iudicum iniquitatem, & ipſorum præterea dogmatum ſanitatem. Non enim ſolum de diuina beati patres natura nos docuere, ſed etiam rationem illius & ordinem explicarunt. Conſtans co- A gnitis iis quæ gerebantur, iniquo tulit animo leuitatem fraternam, iratus inſtigatoribus & abutentibus facilitate illius: quapropter duos Sardicenſis concilij delectos Epiſcopos, cum literis ad fratrem miſit, adiunxit iis & Tribunum Salianum nomine, qui pietate & iuſtitia præfulgebat. Literæ autem non monitionem tantum ac ſubiectionem, ſed minas quoque pio rege dignas complectebantur. primum enim mandabatur fratri, vt aures præbere Epiſcoporum ſermonibus, & audacias ac iniurias Stephani cognoſcere, atque Athanaſium ipſum ouili ſuo, patefactis aduerſum eum ſtructis calumniis, & iudicum veterum iniquitate & odio, reſtituere vellet. Additū erat, niſi pateretur hæc ſibi perſuaderi, niſique quod æquum ſit faceret, ſeſe ipſum occupata Alexandria redditurum Athanaſium cupientibus ouibus, & eiecturum aduerſariorum manum. His literis acceptis Conſtans qui tum Antiochiæ eſſet, pollicetur ſe facturum omnia, quæ vellet ſocius doloriſici partus, ſuus. Quæ res admodum contraria veritatis hoſtibus, impulit illos vt ſceleratiſſimam & impiam iſtam fabulam darent, diuer- B terant autem in eluum Pontificum par, ſed Tribunus alio in hoſpitio manebat.

frater

CAP. IX.

STephanus vero, ille enim gubernabat tum Antiochenam eccleſiam, nauigium demerſit. Habebat autem cùm alios tyrannicæ audaciæ ſocios, quorum miniſterio ad calamitates infligendas orthodoxis vtebatur, tum vnum ducem iuuenem qui per audaciam & ſcelera vitam degeret, qui non modo ſolebat homines de foro abducere cum contumelia & verberibus: ſed irruens etiam in domos, viros mulieréſque honeſtate ornatas impudentiſſime proripiebat. Et nè nimis ſim in memoranda huius improbitate verboſus, exponam aduerſus optimos viros iſtos audaciſſimum facinus illius. Ex cuius nefario ſcelere facile poſſit coniectura de reliquis fieri. Adit ille ad ſcortum quoddam, & ait requiri eam ab hoſpitibus quibuſdam qui modo aduenerint, vt cum ipſis illam noctem ſit. Deinde quindecim factioſos abſcondit in maceriis propinquis cliuo: mox cum muliercula adeſt, & pronuntiata teſſera de qua conuenerat, adeſſe ſentit conſcios, ita accedit ad atrienſem ianuam diuerſorij Epiſcoporum, eáque aperta, conduxerant enim miniſtrum ad hoc factum pecunia, introducit mulierem, & conclaue furtíſque demonſtrat vbi fortè alter Epiſcoporum cubabat, iubétque intrare, at ipſe abit accerſitum factionem ſuam. Forte autem Euphratas, hoc erat ſenior nomine, in primis ædibus accubuerat, ſed Vincentius (ſic alter nominabatur) manebat interiori in cubiculo: ingreſſo autem ſcorto, Euphratas vbi ſtrepitum pedum audit, quærit quis accedat: ſcorto vero reſpondente, Euphratas admodum perturbatus, formidabat dæmonis ludibria, qui muliebrem vocem repræſentaret, inuocátque auxilium Chriſti ſaluatoris. Inter hæc & Onager, hoc enim erat nomine ſcelerati manipuli dux, qui manibus & armis contra pios vteretur, aderat cum ſua manu, inclamátque improbos eos

quibus improbitas iudicij ſubeunda eſſet: ingenti autem orto clamore concurrunt ſerui, excitatúrque etiam Vincentius, & occluſa ianua atrienſi, non niſi ſeptem de factione comprehendi potuere: Onager quidem inter alios euaſerat, ſed muliercula quoque retenta fuit. Mane vero ſuſcitatu tribuno comite ſuo, in Regiam veniunt, & Stephani auſa furoréſque non iudicium neque quæſtionem deſiderare clamant. At tribunus ingenti clamore petebat vt rex in ſceleratum facinus non ſynodice, ſed iure animaduerteret. Et ad tormenta quidem primos offerebat Epiſcoporum clericos, ſimúlque miniſtros Stephani poſtulabat. Illo autem impudenter altercante, quòd negaret verberibus clericos affici oportere, placuit & regi exquiri facinus in Regia. Tum prima muliercula interrogatur à quo fuiſſet in diuerſorium Epiſcoporum introducta, quæ reſpondit veniſſe ad adoleſcentem, qui diceret adeſſe hoſpites & quid illi requirerent, ab eóque veſpere ſe introductam, poſtea quæſitam manum ſuam inuentámque intra ianuam atrienſem collocaſſe, hortatum vt in primas ædes irruerent, addebat & interrogationem Epiſcopi, & metum ſuum, illiúſque orationem, & irruentium impetum.

CAP. X.

His auditis produci de captis natu minimum iudices imperant, qui non expectatu tormento verberum, fabulæ compoſitionem totam exponit, & autorem omnium eſſe Onagrum confitetur. Qui adductus dicit ſe illa egiſſe Stephani iuſſu. Ita comperta Stephani malitia, mandant Epiſcopis qui aderãt exautorationem illius, & eccleſia eiiciunt. Non tamen hæc penitus Ariana labe carere potuit. Succeſſit enim illi Leontius, gente Phryx, animo verſuto, & tectis inſtar ſcopulorum fraudibus. Sed de hoc paulò pòſt. Tunc vero Conſtantius turbulenta aduerſus Epiſcopos conſilia re ipſa edoctus, literas miſit magno Athanaſio, ſemel, iterum, tertio, quibus eum vt ab occidente reuerti vellet hortabatur, ego autem breuiuſculam epiſtolam quam ſecundo miſit, inſeram narrationi.

CAP. XI.

Conſtantius Victor, Auguſtus, Athanaſio. Etſi ſuperioribus literis ſignificauimus tibi quomodo ſecure ad noſtrum comitatum peruenire poſſes, quòd cuperemus te in locum tuum reſtituere: tamen & has literas dedimus ad conſtantiam tuam, quibus te hortaremur, vt omni dubitatione & formidine poſita, conſcenſis publicis vehiculis, operam dares, vt ad nos venias, quò adipiſci quæ cupis poſſes.

CAP. XII.

Ita reuerſum Athanaſium benigne ſuſcepit, & recipere iuſſit Alexandrinam eccleſiam. Sed qui tum multum in aula poterant, infecti Ariano malo, ſaltem vnam aiebant relinquere eccleſiam Athanaſium oportere iis qui cum eo coniungi nollent. Quæ cùm illi Regi ſubiicerent, & rex cum Athanaſio locutus eſſet, par, inquit ille, eſt vt Regiæ voluntati mos geratur: ſe tamen & ipſum petere ac poſtulare aliquid velle. Tum Rex libenter ſe facturum quicquid petiiſſet, ait: At ille, Antiochenis, inquit, qui coniungi cum potentibus eccleſiarum nolunt, opus æde ad precationes, æquumque eſt his quoque templum vnum concedi. Cùm autem rex annuiſſet, quòd æquum petere illum diceret, non placuit ea res principibus ſectæ, & neutri parti eccleſiam apud alteram dari oportere aſſerunt. Ita admirante rege mittitur Alexandriam Athanaſius: nam Gregorius iam ab ipſis Alexandrinis cæſus interierat. Conſpecto igitur paſtore ſuo, publica conuiuia feſtáque maxima inſtituebant, & ad honorem ipſius, & ad Dei laudem: ſed non diu pòſt Conſtans eſt mortuus.

CAP. XIII.

Conſtantio vero, qui quo volebant ducere conſueuerant, in memoriam reuocarunt fraternum diſſidium, cuius cauſa Athanaſius fuiſſet, quamque parum abfuiſſet, quin illi ruptis naturæ vinculis bellum aduerſum ſe mutuo ſuſciperent. Quibus ſeductus Conſtantius, non ſolùm exterminari, ſed iugulari quoque diuum Athanaſium imperat, miſſo cum magna militum manu Sebaſtiano quodam, qui illum vt ſceleratum interimeret. Quæ autem fuerit huius expeditio, quóque ipſe modo euaſerit Athanaſius, cui illa euenere, quique mirabili ratione ſalutem retinuit, melius narrare poterit, qui in Apologia exilij ſui ita exequitur. EXQVIRANT tamen & modum diſceſſionis & cognoſcant ex ſuis. Aderant enim & Ariani cum militibus, qui & inſtigarent eos contra nos, & indicarent ignorantibus me. Quòd ſi ita ſunt animo duro, vt hoc caſu nihil afficiantur, ſaltem recognoſcentes pudore confuſi obticeant. Iam nox erat, & quædam pars populi peruigilabat, quòd poſtridie futura eſſet congregatio. Cùm repente affuit dux cum militibus plus quinquies mille, armatis enſibus ſtrictis, arcubus ac ſagittis, clauis, ita vt antè quoque diximus, & eccleſiam quidem vndique circumdederat ſtipatam militibus, ne quis poſſet de illa elabi. At ego inconueniens ratus in tanta perturbatione deſerere populum, ac non potius offerre me ipſum diſcriminis, reſidens in ſolio, iubeo diaconum Pſalmum legere, & auſcultare populum, Quoniam in ſæculum miſericordia eius: atque ita vniuerſos diſcedere & redire domos ſuas. Cúmque irrupiſſet deinde Tribunus, & cinxiſſet militibus ſacrarium vt nos caperent: qui ibi erant & clerici & è populo, clamabant & nunc tandem iubebant me recedere. At ego negabam prius me abiturum quàm ſingulos euaſiſſe cernerem. Surgens igitur & orationem impertiens, ita omnes rogabam vt abire vellent, ſatius eſſe, inquiens, me in periculum venire quàm vllum ex ipſis lædi. Cùm igitur exiiſſent plurimi, & reliqua pars ſequeretur, qui remanſerant apud me monachi & clerici, quidam abſtrahere me: atque ita, teſtem facio veritatem, cingentibus ſacrarium militibus, cingentibus & eccleſiam, pertranſiuimus ducente ſeruanteque domino. Et non cogniti ab ipſis receſſimus, magnificantes Deum, quòd non prodito populo, ſed illo prius dimiſſo ſalutem quærere, & manus illorum effugere potueramus.

CAP. XIV.

Ita cùm euaſiſſet Athanaſius cruentas hoſtium manus, Georgius alter lupus potentiam in oues nactus eſt, qui crudelius quàm vllus lupus veſusve, aut pardus in oues graſſatus, profeſſas

feſſus perpetuam virginitatem,non ſolum Athanaſij abnegare ſocietatem, ſed etiam abiurare patrum fidem coëgit. Huius crudelitatem adiuuabat Sebaſtianus quidam militarium ordinum dux,qui ad ignem in media vrbe excitatum adductas nudas virgines, iubebat fidem abnegare At illæ horrendum & miſerabile fidelibus infidelibúſque ſpectaculum, infamiam illam in magno honore ponebant, & verbera pro fide fortiter ſufferebant. Sed & hæc clarius ab illorum paſtore exponentur. DEINDE ingreſſus Alexandriam miſſus ab ipſis Georgius Cappadox, auxit mala quæ ab iis didicerat. Poſt ſeptimanam enim paſchatis virgines in carcerem coniiciebantur, Epiſcopi ducebantur vincti à militibus, domus viduarum & pupillorum diripiebantur, rapinæque ac inſultus domatim fiebant, noctu deportabantur Chriſtiani,domus conſignabantur, & fratres clericorum pro clericis in diſcrimen veniebant. Quæ cùm eſſent horrenda, tamen audacia ſequente ſuperabantur. Nam populus ſeptimana poſt ſacram pentecoſten ieiunio peracto, conuenit in cœmiterio ad orationem, nemo enim cum Georgio coniungi ſuſtinebat. Quo intellecto, inſtigat peſſimus ille Sebaſtianum Ducem qui Manichæus eſſet, qui cum militari manu armata, ſtrictis enſibus, & arcubus ac ſagittis impetum in populum facit, ipſa dominica die. Repertiſque paucis qui orantes remanſerunt (plurimi enim illo tempore domos ſuas redierant) eiuſmodi deſignauit facinora, qualia maxime decerent obedientem illis. Rogo enim inſtructo & adductis virginibus ad ignem, cogebat profiteri fidem Arianam: quas cùm cernaret victrices eſſe, nudatarum ita faciem contudit, vt longo tempore pòſt vix agnoſci poſſent. Contudit & nouo quodam modo comprehenſos viros quadraginta. Virgis enim palmæ non reciſis ſpinis, ita dorſa eorum detexit, vt longa aliquibus curatione ob infixas ſentes opus fuerit: quidam etiam impatientes doloris vt morerentur. Quotquot autem ſuperſtites remanſerant, & totum virginum cœtum exilio multauit, deportatis in magnam Oaſin. Sed cadauera primum quidem reddi ſuis vetuerunt, ac vt lubitum fuerat abſconſis illis,& inſepultis abiectis, ſperabant ſe celare tantam crudelitatem poſſe. Hoc fit à dementibus maximo animi errore. Nam propinquis cæſorum gaudentibus ſuorum confeſſione, corpora autem cum luctu requirentibus, multo vehementius redarguebatur crudelitas illorum. Ex Ægypto & Lybiis mox etiam Epiſcopos exterminauerunt, Ammonium, Muium, Caium, Philonem, Hermen, Plenium, Pſenoſerim, Nilamona, Agapium, Anagamphum, Marcum, Dracontium, Adelphium, Ammonium alterum, & alterum Marcum, Athenodorum, tum preſbyteros Hieracem & Dioſcorum: fuit autem tanta exterminationis acerbitas, vt aliqui illorum in itinere, nonnulli in exilio morerentur. Trucidarunt inſuper amplius triginta Epiſcopos. Studebant enim ſecundum Achab, ſi quo modo poſſent tollere veritatem. Idem & conſolationum libellis miſſis virginibus qui grauiſſima illa ſuſtinuerant, hæc quoque addidit. OB HOC, inquit, nemo veſtrum nimia triſtitia afficiatur, ſi iſti impij ſepulturam nobis inuident, & efferri non patiuntur. Nam hunc etiam vltimum actum

A Ariani explicant, vt portis occluſis ſepulchris quaſi lemures aſſideant, ne quis mortuorum locum habere poſſet. Hæc & his ſimilia Alexandriæ deſignauit Georgius. Sed diuo Athanaſio, nullus ſatis munitus vbi defenderetur, locus videbatur: cum à rege eſſet imperatum, vt ſibi vel viuus abduceretur, vel afferretur caput mortui, maxima mercede propoſita, executoribus voluntatis ſuæ.

CAP. XV.

AT ipſe Conſtantius tenente Magnentio occidentem poſt interfectum Conſtantem in Europam contendit cum exercitu aduerſus tyrannum: ſed ne hoc quidem grauiſſimum bellum pacatas eſſe eccleſias ſinit: perſuadent enim illi, cui perſuadere quiduis eſſet facile, & qui hæretico malo laboraret, ſynodum cogere Mediolani (ea vrbs eſt Italiæ) ac primum compellere vniuerſos, vt exautorationi iniquorum Tyriorum iudicum ſubſcribere, atque ita Athanaſio eiecto eccleſia, aliam exponere fidei formulam

B vellent. Ac conuenere quidem Epiſcopi parentes regio edicto, ſed neutrum illorum facere ſuſtinuerunt: quinetiam palàm præſentem regem coarguebant impij & iniuſti imperij. itaque & eccleſiis exacti & in vltima orbis terrarum loca relegati fuere. Et hoc ipſum admirabilis Athanaſius ſcripſit in illa Apologia ſua. QVIS memorare omnia poſſit quæ illi perpetrarunt? iam enim pace parta eccleſiis & orante in congregationibus populo, Epiſcopus Romanus Liberius, Paulinus Metropolitanus Galliarum, Dionyſius Metropolitanus Italiæ, Lucifer Metropolitanus Sardiniæ inſulæ, Euſebius Italus, omnes Epiſcopi & veritatis præcones arripiuntur & aguntur in exilium, nullo penitus prætextu, niſi quod à ſecta eſſent Ariana alieni, neque Arianorum calumniis erga nos ſubſcribere voluiſſent. Nam de magno & venerabilis ſenectæ confeſſore vere HOSIO, quid ego dicam? neminem enim huius exilij ignarum eſſe arbitror, cùm non modo non obſcurus, ſed potius celeberrimus ſit ſenex ille. Cuius enim non fuit ille concilij princeps? At quis illius refragari potuit rectæ ſententiæ?

C Quæ eccleſia non habet pulcherrimam patrocinij illius monumenta? Quis acceſſit ad hunc triſtis & non abiit cum gaudio? Quis aliquid petiit & ab illo diſceſſit falſus ſpe ſua? Contra hunc tamen audacia quoque ipſorum ſe extendit, quod ſciret quales per impietatem calumnias ſtruerent, & ſubſcribere inſidiis illorum quibus nos peterent, nollet. His patet quid erga hos ſanctos auſi iſti fuerint. Quas autem aliis plurimis poſuerint inſidias Arianæ cohortis ductores, in hoc eodem libro diuinus vir narrauit. QVEM autem ſunt omnium perſecuti cui prehenſo non pro ſua libidine illuſerint? quem quæſitum inuentum non ita tractarunt, vt aut mortem miſerabilem, aut omnis generis contumelias ſuſtineret? quicquid enim iudices facere videntur, hoc totum ab iſtis excitatur, ac ſunt iudices potius iſtorum voluntatis ac ſceleris adminiſtri. Vbi igitur locum eſt cernere in quo non extent monumenta malitiæ iſtorum? cui diſſentienti à ſe non aliquo prætextu calumniam ſtruxere exemplo Ieſabelæ? Quæ non lugee ob inſidias iſtorum

eccleſia? Antiochia qoidem deplorat Euſtathium confeſſorem & ortbodoaum, Balaneæ Euphrathium, Pontus & Antaradus Quintianum ac Carterium, Adrianopolis Eurropium amantiſſimum Chriſti, cúmque illo Lucium, cui ſæpenumero cathenis iuictis, morrem tandem intulerunt, Ancyra Marcellum, Beroea Cyrum, Gaza Aſclepam. hos enim fraudulenti poſt multas cõtumelias in exilium egere. Erga Theodolom autem & Olympium Thracas, nec non me & preſbyteros meos, ita ſe geſſere, vt deprehenſis pœna capitis ſufferenda fuerit. Et fortaſſe mortui iam iaceremus, niſi tum qooqoe præter opinionem eorum ioteritum vitaſſemus, eiuſmodi miſere ad Donatum aduerſus Olympium eiſque couiunctos literas, ad Philagrium vero contranos. Tales auſos ſunt factionis impiæ aduerſus ſanctos. Hoſius autem hic erat Epiſcopus Cordubæ, celebris in magna Nicæna ſynodo, & princeps Sardicenſis. Lubet narrationi ioteacere libertimas voces laudatiſſimi Liberij, & admirabilem ſermonem habitum cum Imperatore Conſtantio: quos illius temporis amantes Dei perſcripſere, qoi acurte excitaréque ſtodium amatorum diuinarum terum facile poſſint. Hic ſucceſſerat Iulio, qui poſt Syluestrum Romanam eccleſiam reaerat.

CAP. XVI.

CONSTANTIVS Imperator inqoit. Nos quòd Chriſtianus eſſes, dignum te iodicauimus Epiſcopatu vrbis noſtræ. Et ideo accerſiuimus vt hortaremur te nefariæ dementiæ impij Athanaſij abnegare ſocietatem. Hoc enim orbis terrarom comprobauit, & decreto ſynodi alienum ab Eccleſiaſtica ſocietate pronuntiauit. LIBERIVS Epiſcopus, inquit. Imperator, Eccleſiaſtica iudicia cum ſumma iuſtitiæ obſeruatione fieri debent. Quare ſi tuæ pietati placet, iudiciom cogi impera, vbi, ſi damnandos Athanaſius videator, ſententia in illum ordine modóque eccleſiaſtico feratur. Nam fieri nequit, vt condemnetur à nobis, de qoo iudicium datum non ſit. CONSTANTIVS Imperator inquit, Totus orbis terrarum condemnauit ſceleratibus, ſed ipſe à primis temporibus omnes eludit. LIBERIVS Epiſcopus inquit. Quotquot ſcripſere, haud ipſi viderant quæ facta eſſent: ſed gloriæ & metus & à te infamiæ cauſa. IMPERATOR. Quid eſt gloria, metus, infamia? LIBERIVS. Quicunque gloriam Dei non diligenter, præferentéſqoe illi munera tua, quem nunquam oculis aſpeaerant abſqoe iudicio condemnarunt: quod eſt Chriſtianis indignum. IMPERATOR. Atqui coram eſt condemnatus in Tyria ſynodo, & condemnatus qoidem ab Epiſcopis omnibus totius orbis terrarum. LIBERIVS. Coràm ille nunquam eſt condemnatus. Quotquot enim tunc conuenerunt, & eum damnauerunt, fecere hoc nulla ratione, cùm ille de iudicio receſſiſſet. EVSEBIVS Euuuchus, inquit In ſynodo certe Nicæna declaratum eſt, illum à catholica fide eſſe alienum. LIBERIVS. Quinque tantum modo iudicarunt ſociorum naoigarioni ipſius in Mareote, quos miſerant, vt aduerſos reum ſcripturas compararent: horum doo mortui ſunt, Theogonios & Theodorus, reliqui tres adhuc viount, nempe Mares, Valens, Vrſacius. Ab his ipſis miſſis, huius rei caoſa, Sardicæ ſuffragia collecta ſunt: qui ſynodo etiam libellos obtulere petentes veniam, quod in Mareota per calumniam ſcripturas ſecum confeciſſent in Athanaſium, quos libellos etiamnum in manibus habemus. Vtris igitur vt adiungamur perſuaderi nobis conoenit? Iis ne qui prius damnarunt & poſtea petiertiot veniam, an his qui illos nuuc damnarunt? INQVIT EPICTETVS Epiſcopos. IMPERATOR, Non facit iſte verba tecum quo tantæ ſibi curæ ſit fides aot eccleſiaſtica iodicia, ſed vt apud Senatores Romanos gloriari poſſit oratione concluſum à ſe eſſe Imperatorem. TVM IMPERATOR Liberio, quota, inquit, pars tu es orbis terrarum, qoi ſolus facis cum homine ſcelerato, & orbis terrarum ac mundi totius pacem diſſoluis? LIB. Non diminuitur ſolitudine mea verbum fidei. Nam & olim TRES SOLVM inuenti fuere qui edicto reſiſterent. EVSEBIVS Eunuchus, facis tu, inquit, Imperatorem noſtrum Nabuchodonoſorem? LIB. Minime eqoidem: ſed ſic tu abſque ratione condemnas hominem qui in iudicium adductus non fuit. At ego prius generalem orbis ſubſcriptionem proponi volo, qua confirmatur fides expoſita Nicææ. Atque ita reuocatis fratribus noſtris de exilio, & reſtitutis in ſuum quoque locum: ſi torbas cooſenſu cum Apoſtolica fide ſuo, in eccleſiis excitare videantur, tum vniuerſos conuenire Alexandriæ, vbi & reus, & accuſatores & defenſores illorum ſunt, & inquiſitio in illos diſceptatióque inſtitui poterit. INQVIT Epictetus Epiſcopus. Sed neqoe publica vehicula ſufficere poteruot Epiſcoporum itineribus. LIB. Neque indigent poblicis vehiculis eccleſiaſtica, ſuiſque Epiſcopis ad mare mittendis, quæue eccleſia ſuffecerit. IMPERATOR. Quarum forma eſt expreſſa retexi nequeuor, plurium enim Epiſcoporum calculus valere debet. Tu es vnus qui amicitiam tueris ſcelerati illius. LIBERIVS, nunquam auditum, inqoit, eſt, abſente reo pronuntiaſſe de ſcelere iudicem, tanquam priuato irritatom erga illum odio. IMPERATOR. ille quidem læſit vniuerſos, ſed neminem æqoe ac me. Qui noo contentus interitu iunioris fratris mei, nunquam ceſſauit beatum Conſtantem impellere ad inimicitias noſtras, ſed nos ſumma manſuetudine & inſtigantis & inſtigari impetus tulimus. Nullus mihi tantus ſucceſſus cordi eſt, neque aduerſus Magoentium, neque aduerſus Siluanum, atque ſceleſti hoius à rebus Eccleſiaſticis amotio. LIB. Ne vlciſcare inimicitias, Imperator, in Epiſcopis. Manus enim eccleſiaſticorum ſanctificationi vacare debent. Proinde ſi tibi videtur, iube in ſuum qoémque locum reſtitui Epiſcopos, & ſi fuerint congruentes viſi cum illo qui tuetor rectæ ſententiæ fidem expoſitam Nicææ, tum conoentu habito tractent de pace mundi: ne innocentem virum oppreſſiſſe videaris. IMPERAT. Vnum eſt quod quæritur. Volo enim tibi gratum eſſe conſenſom cum eccleſiis, & Romam reuerti. Quare conſule paci, & cùm ſubſcripſeris redito Romam. LIBER. Vale iam dixi fratribus Romanis, potiores enim ſunt mihi leges Eccleſiaſticæ qoàm vita Romæ degendæ. IMPERAT. Habes igitur ſpatium trium dierum qoo deliberes veliſne poſt ſubſcriptionem Romam reuerti, an aliqoem locum quo traducaris eligere. LIB. Trium dierũ vel

etiam

etiam menſium ſpatium rationem non immutat. Quare mittas me licet quo libet. IMPERATOR A poſt duos dies requiſitum Liberium & perſeuerantem in ſententia imperauit relegari Beroëam quæ eſt in Thracia. LIBERTO abeunti miſit Imperator ſolidos quingentos in ſumptus. Liberius illi qui attulerat, abi, inquit, redde Imperatori, opus enim his eſt militibus ipſius. Similiter & Regina miſit ei totidē, quos & ipſos referri iuſſit ad Imperatorē, quod eſſe illi opus diceret ad expeditiones. Si autem opus his Imperatori nō fuerit, det, inquit, Auxētio, & Epicteto, quibus opus eſt. Cúmque ab illis noluiſſet accipere, detulit alios ei Euſebius Eunuchus, cui Liberius, deuaſtatis eccleſiis, inquit, orbis terrarum, nunc mihi eleemoſynam offers vt condemnato? Quin tu abi & Chriſtianus prius efficere. Ita poſt hos dies cùm quicquam accipere noluiſſet, in exilium agitur.

CAP. XVII.

ATHleta quidem veritatis victoriæ còmpos, in Thraciam vt imperatum fuerat, venit. Poſt annos autem duos, cùm Romæ eſſet Conſtantius, Magiſtratuum & primariorum ciuium coniuges obſecrant maritos, vt ſupplicent B Conſtantio pro paſtore qui reſtituatur eccleſiæ ſuæ, ſéque niſi impetraſſent, deſertis ipſis, ad magnum illum paſtorem decenturas minantur. Qui reſpondent ſe formidare iracundiam Imperatoris, ſibique non magnam eſſe ſpem veniæ quòd viri eſſent. Vos autem, inquiunt, ſi ſupplicetis illa, nō lædet. Et horum alterum cōſequemini, vt aut admittat deprecationem veſtram, aut certe nullo malo affectas dimittat. Hac via demonſtrata, accedunt laudabiles matronæ ad Imperatorem pretioſiſſimis veſtibus ornatæ, quo magis Imperator nobiles ratus precibus voluntatique ipſarum gereret morem. Erat autem deprecatio talis. Miſereri vellet tantæ ciuitatis ſpoliatæ paſtore ſuo, & expoſitæ luporum inſidiis: ſed Imperator reſpondit, non illam paſtore alio indigere quæ prudentem bonúmque haberet, fuerat autem creatus, poſt Liberium vnus ex diaconis illius, vir fidelis, Felix nomine, qui incorruptam quidem ſeruabat Nicææ expoſitam fidem, ſed violatoribus illius coniungi non verebatur: nemo tamen omnino ciuium Romanorum in ædē orationis eſt ingreſ C ſus cum ipſe intus foret. Quod ipſum & matronæ tum Regi ſignificarunt. Itaque flecti ſe paſſus, iuſſit optime quidem Liberium de exilio reuocari, ſed amborum eſſe communem eccleſiæ adminiſtrationem. His literis lectis in circo exclamauit multitudo, egregiam eſſe Imperatoris ſententiā, qui ſpectatoribus in duas partes diuiſis & à colore cognominatis, his vnum, itémque alteris vnum præficeret. Ita dicteriis inceſſentes Imperatoris literas, exclamant vno ore, nam & voces ipſas ponere viſum eſt, Vnus Deus, vnus Chriſtus, vnus epiſcopus. Poſt has amantiſſimas Chriſti plebis voces reuertitur admirabilis Liberius, cui cedens Felix in aliam vrbem ſe contulit. Hæc appoſui ad Hiſtoriam Epiſcoporum qui Mediolani conuenissent, vt congruum fuit, nunc autem redeo ad ordinem geſtorum.

CAP. XVIII.

ELectis igitur vndique propugnatoribus veritatis, arbitrati ij qui pro arbitrio ſuo verſarēt voluntatem regiam, facile ſe cont... ſibi fidem diſſoluturos, & Arianam ſtabili... perſuadent Conſtantio, vt Ariminum indicat conuentum tam orientalium, quàm occidentalium Epiſcoporum, vtque iubeat eſſentiam & Coeſſentialitatem eximi de formula fidei, hæc autem ... inuenta à patribus, quibus fraudes Arianæ expugnarentur. Sed de his aiebant extitiſſe eccleſiarū diſſidia: coactis autem omnibus tentabant Ariana labe contaminati, imponere conſilio, & in primis occidentalibus ſimplicis vitæ & morum hominibus. Negabant enim ferendum vt eccleſiæ corpus diſtraheretur, propter duas voculas, præſertim quæ in ſcriptura nuſquam reperirentur. Sed profitendum filium ſimilem eſſe genitori per omnia, eſſentiæ vero nomen, vt à ſcriptura alien... omittendum. At enim illi fraude animaduerſa, eos qui hoc dicerent abdicant, & ſuam ſententiā Imperatori, per literas declarant. Aiebant autem ſe filios ac hæredes eſſe in Concilio Nicæno congregatorum patrum: quorum ſi quid ſcriptis demere, aut quæ ad optimum modum abſoluta eſſent addere alia vellent, ſuo ſe facto ſpurios eſſe demonſtraturus, qui culparent ea quæ patres geſſiſſent. Sed euidentius fidei eorum exacta regula literis ab ipſis Conſtantio ſcriptis indicatur.

CAP. XIX.

DIuina iuſſione & pietatis tuæ mandato, veterum dogmatis fide noſtra accedimus. Arimini enim omnes occidentales Epiſcopi conuenimus, vt & catholicæ eccleſiæ fides cognoſceretur, & manifeſti fierent qui aliter ſentiunt. Poſt longam enim & diutinam deliberationem optimum factu viſum, eam fidem quę ab antiquo permanet, quámque & Prophetæ & Euangelia & Apoſtoli per Chriſtum dominum noſtrum prædicauerunt, à quo & totum imperium cuſtoditur & protegitur robur tuum. Eam igitur fidem placuit tenere ac conſeruare, & conſeruatam vſque in finem cuſtodire. Abſurdum enim ſimul atque impium iudicauimus, mutare quicquam eorum quę recte iuſtéque conſtituta eſſent, omnium qui Nicææ quondam conuenere coniuncta cum clariſſimi Imperatoris Conſtantini patris tui ſentētia: quorum doctrina & intellectus in omnium mortalium aures ac animos promulgatione ſua influxit, eáque ſola aduerſata Arianæ ſectæ illam perdiderunt: iis non Ariana modo ſed reliquæ etiam ſectæ exterminatæ ſunt: his neque ſine metu erroris addi, neque diſcriminis demi quicquam poteſt. Nam alterutro facto, iam aperta feneſtra fuerit libidini aduerſariorum, Itaque Vrſacium & Valentem qui participes eſſent, & conſentientes cum Ariano dogmate, pronuntiatum eſt à noſtra ſocietate excluſos eſſe, cuius fruendi gratia, veniam quondam petiere delictorum quorum ſibi conſcij eſſent: quod teſtantur exempla literarum, quibus illi vt parceretur ſibi, veniámque à nobis impetrauerunt Eo autem hæc tempore acta ſunt quo conſilium ſynodi Medíolanenſis habebatur, præſentibus & Romanæ eccleſiæ preſbyteris. Cùm autem conſtet & Conſtantinum memoria poſt mortem quoque dignum, ſumma cura & exquiſitione, cōſcriptam fidem expoſuiſſe, vita illo poſt ſuſceptum baptiſma functo, & ad meritam quietem tranſgreſſo, abſurdum fuerit

poſt hunc quicquam innouare, atque tot ſanctos confeſſores & martyres, qui hoc dogma & conſcripſerint & inuenerint, deſpicere: quoāuſquā ſententia ſua à veteribus eccleſiæ legibus diſceſſiſſe ſciremus, quorum etiam fidem Deus ad tēpora imperij tui traduxit, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, à quo tibi imperium eſt collatum tantum, vt illo vniuerſus orbis terrarum includatur. Rurſus igitur miſerabiles illi & deplorati animi, nefaria audacia indicarunt impiæ ſententiæ ſuæ præconia, conatum euertendorum omnium veritatis ordinum. Cùm enim tuo mandato conſilium ſynodi haberetur, tum illi fraudulentiæ ſuæ denudarunt cogitationes, tentarúntque per maleficia & turbulentiam nouas deciſiones, reperto ad tale ſodalitium conueniente quodam Germano & Auxentio & Caio, autoribus ſectarum & ſeditionis, à quibus deſenſa doctrina omnem copiam blaſphemiæ ſuperat. Poſtquàm vero intellexere à ſe voluntate ac ſententia ſodales ſuos in improbitate diſſidere, tranſiere ad conſeſſum noſtrum, vt ſcripturis adeſſe viderentur. Tempus autem breue erat, quo & ipſorum conſilia arguebantur. Sed ne ſimilia pericula eccleſiæ ſæpe ſubeunda ſint, néue omnia perturbatione & tumultu confundātur, optime viſum eſt antiqua decreta, vt legitima & inconcuſſa ſeruanda confirmare, ſupra autem memorata ſeparare à communitate noſtra. Eam ob cauſam miſimus legatos qui de his facerent certiorem æquitatem tuā, quibus has literas dedimus indices propoſiti in concilio noſtri. Ante omnia autem in mandatis habent à nobis legati, vt ab antiquitate & legitimis rationibus veritatis comprobationem ducāt. Qui etiam docebunt pietatem tuam. Non vt Vrſacius & Valens dixerint, pacem futurā eſſe, euerſione legitimorum: poterúntne vero pacem eſſe pati, pacis diſſolutores? Quare ab his contentiones turbæque potius, & in reliquis ciuitatibus & in eccleſia Romana exiſtent. Quapropter ſupplicamus tuæ æquitati, vt benignis auribus & placido aſpectu legatos noſtros admittere, neque pati velis, quicquam innouari ad contumeliam iam vita ſua defunctorum, ſed retinere nos ſinas decreta & leges patrū, quas vniuerſas ſapienter prudentérque & in ſancto ſpiritu, conditas affirmare non dubitauerimus. Nam quæ ab his noua quadam ratione iam recedunt, fidelium extinguunt fidem, infidelium excitant crudelitatem. Supplicamus etiam, vt eos qui in externis locis degunt, quóſque cùm ætatis onera tum paupertas inopiáque premit, in ſuum quemque locum benigne reſtitui imperes, ne deſertæ ſpoliatæq; Epiſcopis maneant eccleſiæ. Præter hæc omnia obteſtamur, ne quid prioribus deciſionibus vel detrahatur vel adiiciatur, ſed in patrum pietate omnia irrupta teneantur, cuſtodita & his & totius poſteritatis temporibus, néue de cætero affligas nos & adminiſtrationibus propriis moueas: præſtéſque hoc potius, vt Epiſcopi cum populo quique ſuo orationibus vacare, deprecarique pro imperio, ſalute, pace tua poſſint, quam diuinitas ſempiternam tibi largiatur. Legati noſtri afferūt & ſubſcriptiones & nomina Epiſcoporum, qui etiam erudient pietatem tuam ſcripturis diuinis. Cum his literis miſſi legati ad Imperatorem. Sed qui Regia potentia abutebantur principes ſectæ iſtius, epiſtolā regi attulere, ipſos venire in conſpectum illius

A paſſi non ſunt, quòd dicerent curis Reipublicæ Imperatorem eſſe implicatum. Hoc ab ipſis fiebat eo conſilio, quòd ſperarent tædio diuturnæ moræ & cupiditate reuertendi ad eccleſias, coactum iri Epiſcopos, vt oppoſitum ſectæ vallum ipſi ſubruerent & diſſiparent. Sed fruſtra hæc moliebantur. Iterum enim miſſis ad Imperatorem literis, petiere propugnatores fidei ab illo, vt & legatos admittere, & ſibi poteſtatem diſcedendi facere dignaretur. Earum literarum exemplum ſequitur.

CAP. XX.

VIctori Conſtantio Imperatori Epiſcoporum Arimini cœtus. Literas Clementiæ tuæ, domine glorioſiſſime Imperator, accepimus, quibus ſignificas, te propter publicas occupationes hactenus legatos noſtros videre non potuiſſe, iubéſque vt reuerſionem illorum expectemus, vt rationem noſtram & dogmata veterum conſiderare poſſis. At nos tibi ſignificauimus nullo modo à propoſito nos diſceſſuros. Quod & ipſum
B iterum his literis docemus tuam clementiam, obteſtantes vt clementibus oculis, & has literas paruitatis noſtræ, quibus reſpondimus pietati tuæ, & illas quas attulere tuæ benignitati legati noſtri, quæque ipſi à nobis mandata habent libenter ſuſcipias. Quàm autem triſte fuerit & inconſentaneum, feliciſſimis temporibus tuis, tam multas eccleſias videri Epiſcopis carere, non minus quàm nos tua intelligit clementia. Quare rurſum te glorioſiſſime Imperator obſecramus, vt ante hyemis aſperitatem, ſi placeat humanitati tuæ, iubeas ad eccleſias nos redire noſtras, vt omnipotenti Deo, & Chriſto filio ipſius domino & ſeruatori noſtro, pro ſtatu potentiæ tuæ, vnà cum populo, quemadmodum fecimus ac facimus, maximo ſtudio ſupplicare poſſimus.

CAP. XXI.

HIs literis allatis Imperator, aduerſarij animo illius exacerbato, deducunt inuitos pleroſque Epiſcopos in vrbem Thraciæ Nicam nomine: & aliis ſimplicibus circumuentis, aliis territis
C perſuadent, vt idem facerent quod ipſi molitione ſua in pietate: eſſentiámque ac coeſſentialitatem eruerent è fide, próque his imponerent SIMILITVDINEM. Sed & hanc formulam expoſui non quòd vera ſit, ſed quòd Arianam factionem redarguere videatur, cùm ne ipſam quidem teneant horum temporum complices impietatis illius, ſed pro ſimilitudine, diſſimilitudinem prædicent. CREDIMVS in vnum & ſolum, verum Deum patrem omnipotentem, ex quo ſunt omnia. Et in filium Dei vnigenitum, ante omnia ſæcula & omne principium genitum ex Deo, per quem omnia ſunt facta viſibilia & inuiſibilia: genitum autem vnigenitum ſolum ex ſolo patre, Deum ex Deo, ſimilem genitori ſuo patri iuxta ſcripturas, cuius generationem nouit nemo, niſi ſolus genitor pater. Hunc ſcimus vnigenitum Deum filium mittente patre adueniſſe de cœlis, ſicut eſt ſcriptum, ad euertendum peccatum & mortem: & natum ex ſpiritu ſancto, ac Maria virgine, vt ſcriptum eſt, ſecundum carnem: verſatum cum Apoſtolis, & perfecto

munere

munere ſuo iuxta patris voluntatem affixum cruci: mortuum & ſepultum: deſcendiſſe ad inferos, cum ipſius Orci terrore: reuerſum à mortuis tertia die, conuerſatum cum apoſtolis dies quadraginta totos: acceptum in cœlos, ſedere è dextris patris: venturum vltima reſurrectionis die cum gloria paterna, redditurum vnicuique quale ipſe fecerit. Et in ſpiritum ſanctum: quem ipſe vnigenitus Dei filius Ieſus Chriſtus Deus ac dominus promiſerat ſe miſſurum humano generi, paracletum, vt ſcriptum eſt: ſpiritum veritatis, quem & miſit, regreſſus in cœlos & ſedens in dextra patris. Inde eſt venturus ad iudicium viuentium & mortuorum. Verum eſſentiæ nomen, quod à patribus ſimpliciuſcule inſertum, & vulgo parum intellectum, offendicula pareret, quia in ſcriptura nuſquam memoraretur, placuit eximi, & de cætero nullam penitus fieri mentionem eſſentiæ: maxime cùm diuinæ literæ nuſquam meminerint patris ac filij eſſentiæ. Neque adeo neceſſarium eſſe, de perſona patris & filij & ſancti ſpiritus, vnam ſubſtantiam nominari. Similem autem perhibemus filium eſſe patri, quemadmodum & diuinæ ſcripturæ dicunt & docent. Omnes autem ſectæ, quæ aut pridem reiectæ, aut nuper exortæ diuerſa ſtatuunt, ab huius ſcripturæ expoſitione, anathema ſunto. His alij per impoſturam, alij per terrores ſubſcripſere. Qui autem accedere noluiſſent, in vltima loca terrarum deportati ſunt.

CAP. XXII.

QVod autem omnes veritatis athletæ, & in primis occidentales accuſent, teſtantur ſcripta illorum ad Illyricos. Fuit autem ſcriptionis princeps Damaſus, vir variis virtutum generibus ornatus, qui poſt Liberium præſulatum Romanæ eccleſiæ ſortitus eſſet. Cum hoc faciebant nonaginta Epiſcopi Italiæ & Galatiæ, quæ nunc Gallia appellatur, congregati Romę, quorum & ipſorum nomina exponere nimis longum arbitratus ſum. EPISCOPI Romæ in ſancto congregati conſilio, Damaſus & Valerianus ac reliqui, Dilectis fratribus Epiſcopis in Illyrico ſalutem in Deo. Perſuaſum nobis eſt, ſacerdotes Dei ſanctam fidem noſtram fundatam in doctrina apoſtolorum: eam igitur vos tenere, eamq́ue tradere populo, quæ nulla in parte diſſentit à patrum definitionibus, à quibus cæteros inſtrui æquum eſt. Sed relatione Gallicanorum & Venetorum fratrum cognouimus quoſdam ſectis ſtudere, quod malum ne exiſtat non ſolum prouidere Epiſcopi, ſed ad imperitiam & ſimplicitatem quorundam vtentium interpretationibus ſiniſtris, deinceps ſeſe opponere debent diſſentienti doctrinæ, videreq́ue quotieſcunque percuſſerint aures diſſenſionis tela, ne rurſum labantur, ſed patrum potius ſententiis inhæreant. Itaque Auxentium Mediolanenſem, perſcriptum eſt in primis huius rei condemnatum eſſe. Par igitur eſt, vt vniuerſi doctores LEGIS in orbe Romano, legitima ſententia ſint, & ne contaminent fidem diuerſitate doctrinarum. Etenim cùm primum hæreticæ improbitatis fructus matureſcere & hos fructus ferre cœpere, qui & nunc de Ariana maledicentia admodum ſubuehuntur, patres noſtri numero trecenti decem & octo in Nicæno certamine, hunc murum aduerſus diabolica arma præfinierunt, atque hoc remedio lethifera venena repulerunt. Quare credi debet patrem & filium eſſe vnius eſſentiæ, vnius diuinitatis, vnius virtutis, vnius potentiæ, vnius characteris: itemq́ue vnius ſubſtantiæ, ac eſſentiæ ſpiritum ſanctum quoque: quicunque autem aliter ſentiūt, alieni à noſtra ſocietate iudicandi ſunt. Sed hanc ſalutarem definitionem & adorandam conſultationem, nonnulli poſtea aliis conſultationibus corrumpere, ac violare tentauerunt. Quin etiam ab ipſo ſtatim initio illi qui Arimini coacti ad nouationes & retractationes fuere, hactenus rectitudinem omnium conſeruarunt, vt confiterentur ſe alio orationis genere ſubductos, ac non ſenſiſſe quod diuerſum eſſet ſententiæ patrum concilij Nicæni. Præiudicium certe numeri Ariminenſis conuentus nullum eſſe poteſt: quando ita eſt habitus, vt neque Romani Epiſcopi, cuius ante omnia ſententiam cognoſcere debuerant, neque Vincentij, qui tam multis annis præſulatus conſeruauit integritatem, neque aliorum conſenſus illis acceſſerit, ac maxime cùm, vt diximus, per inſidias circumuenti ipſi cedentes, niſi rectiore ſententia, ſibi illa non placere teſtati ſint. Perſpicit igitur veſtra ſynceritas, hanc ſolam fidem quæ Nicææ autoritate Apoſtolica fundata ſit, aſſidua firmitate tenendam eſſe. Et nobiſcum & Orientales qui Catholicam eccleſiam agnoſcant, & Occidentales gloriari. Perſuaſum autem nobis eſt eos, qui diuerſitatis malo laborent, ipſo conatu ſuo non ita multo pòſt à communitate noſtra disiunctum, & Epiſcopales honores illi ereptum iri, vt populus liberatus à ſeductionibus eorum reſpirare poſſit. Nam cùm ipſi erroribus ſint impliciti, ſpes eſſe nequit, vt erroribus populus per ipſos exoluatur. Proinde facite ne veſtræ reuerentiæ iudicium diſcrepet ab omnium ſacerdotum Dei iudicio, quo firmos fixoſq́ue ſtare vos confidimus. Itaque & nos vnà vobiſcum in recta perſiſtere fide debemus. Oblectare nos velit dilectio veſtra, remiſſis ad nos literis ſuis. Valete fratres honorabiliſſimi.

Fortaſſe Vincentius.

[illegible]

CAP. XXIII.

MAgnus etiam Athanaſius in epiſtola ad Afros, ita ſcribit de ſynodo Ariminenſi. HIS demonſtratis, quis ferat eos qui Ariminenſem aliamúe quampiam ſynodum præponant Nicænæ? Ac quis non potius oderit eos, qui reiiciunt patrum decreta, & proponunt recentiora hæc, nuper Arimini contentione & vi expreſſa? Quis etiam cum illis hominibus ſocietatem iungere velit, qui ne ſua quidem ipſi tuentur? Cum enim in decem pluribuſq́ue ſynodis ſuis nunquam eadem perſcripſerint, nonne planè ſingillatim perſcriptiones ſuas carpunt? Accidit quidem eis quod proditoribus Iudæis: vt enim illi deſerto fonte vitæ effoderunt ſibi lacus, qui aquam continere non poſſent, quod ipſum ſcriptum eſt à propheta Hieremia, ita hi belligerantes cum generali orbis terrarum ſynodo, effoderunt ſibi ſynodus multas, quæ vniuerſæ inanes & quaſi fabulæ euanidę repertæ ſunt. Quare nemo ferat vel Ariminenſem, vel aliam quamcunque ſynodum contra Nicænam nominantes. Nam & illi qui Ariminenſem iactant ignorare quæ ibi geſta ſunt, videntur. Scitis enim chariſſimi certiores facti ab iis qui Arimini in concilio fuere, Vrſacium, Valen-

tem, Eudoxium, Auxentium, quique vna cum illis fuit Demophilum, priuatos eſſe authoritate ſua, quòd diuerſas à Nicæni Concilij perſcriptionibus inſtituiſſent, cùm poſtulatum fuiſſet, vt anathemate ferrent Arianam ſectam, ipſique facere recuſaſſent, ac potius ſuſcepiſſent patrocinium illius. At Epiſcopi vere germani ſerui domini & recte credentes, fuere autem circiter cc. perſcripſere ſolam in Nicæa fidem traditam ſufficere, neque quicquam præter hanc amplius, aut minus quærendum ac ſentiendum. Hæc ipſa & Conſtantio, qui conuenire eos iuſſerat, indicarunt. Sed quibus authoritas Arimini eſſet, profecti ad Conſtantium effecere, vt & contumelioſe haberentur, & minis ad ſuas adminiſtrationes reuerti prohiberentur, condemnatores ſui, vtque Thracia hyeme affligerentur, ſi quo modo adigere poſſent, vt innouationes ſuas admitterent. Proinde ſi qui iactant Concilium Arimineuſe, præferant horum exautorationem, quæque Epiſcopi iam perſcripſerunt, vetantes amplius quicquam præter conuenta inter patres Nicæni Concilij quærere, neque aliam præter illam nominare. Sed hæc iſti celant oſtentantes acta per vim in Thracia, quo ipſo declarant ſe eſſe de ſecta Arianorum, alienos à ſanitate fidei. Ipſam quidem illam magnam ſynodum ſi quis velit cum hac comparare, facile perſpexerit illorum religionem, & horum incogitantiam.. Nam Nicæna ſynodus non fuit de exautoratis coacta, & confeſſione ſua aſſeruit eiuſdem eſſe filium ac patrem eſſentiæ: at hi ſemel, iterum, tertio in Arimino ipſo exautorati, auſi tamen fuere perſcribere, eſſentiam aut ſubſtantiam Deum habere non eſſe dicendum, Atque in occidente Ariana ſodalitia huiuſmodi inſidias moliebantur ſtruebantque dogmatis veritatis.

CAP. XXIIII.

ANtiochiæ vero poſt Stephanum, qui fuerat præſulatu priuatus cùm ſucceſſiſſet Placito, eccleſiæ adminiſtrationem ſuſcepit Leontius, arrepta illa contra conſcriptas leges Nicææ, quòd ſua ipſe ſibi manu genitalia exciſiſſet. Huius audaciæ cauſam beatus Athanaſius expoſuit his verbis. NAM Leontius cùm in ſuſpicione eſſet non caſte cum quadam muliere nomine Euſtolia conſueſcere, excidit ipſe ſeſe quò libere degere cum illa poſſet. Quo facto ſuſpicionem nequaquam aboleuit, nihilo tamen minus cùm eſſet presbyter exautoratus fuit. De alia autem vita ipſius hæc ſcribit. Ego vero malignitatem & fraudulentiam ipſius breuiter oſtendam. Nam cùm pars eſſet Arianæ blaſphemiæ, ſummo ſtudio illum morbum celare nitebatur, quodque cerneret biſariam diuiſos ſacerdotes & plebem, vnamque partem accómodare glorificationi filij coniunctionem ET: alteram præpoſitionem PER filio, ſpiritui autem, IN, applicare, ipſe quidem ſilentio glorificationem memorabat, & tantum clauſulam IN SÆCVLA SÆCVLORVM ſic proferebat, vt ab aſtantibus exaudiri poſſet. Quòd ſi alia quædam non proderent magnam ingenij illius malitiam, videri alicui poterant talia fuiſſe ab eo facta communis concordiæ reſpectu, cùm autem variis fraudibus adortus ſit eccleſiæ aduocatos, complexus omni cura participes iſtius impietatis, nulli dubium fecit quin labem mali occuluerit, cùm metu multitudinis, tum minarum Conſtantij formidine, qui edixiſſet ſeueriſſime contra eos qui auderent, diſſimilem dicere filium. Sed huius conſilia ipſa facta declarauerunt. Quotquot enim ſequebantur apoſtolica dogmata, neque curabat ille, neque honoribus prouehebat: Arianæ autem veſaniæ participes, & plurimum apud illum poterant, & ſacerdotij dignitatibus augebantur. Illis temporibus Ætius doctor Eunomij, qui ſuis inuentis locupletauit Arianam maledicentiam, in ordinem diaconorum peruenit. Verum Flauianus & Diodorus qui in philoſophica ſanctimoniæ vita exercerentur, palàm propugnabant apoſtolica dogmata, & maximopere redarguebant inſicias, quæ à Leontio pararentur pietati, quòd ille hominem in ſumma improbitate enutritum, perque impietatem ad ſplendorem viam affectantem, diaconatus honore ad manifeſtam perniciem eccleſiæ dignatus eſſet. Interminabantur etiam ſe à communitate diſceſſuros, & collaturos in occidentem vbi palàm facere molitiones illius vellent. His territus Leontius, functionem publicam ademit Ætio, ſed colere & tueri non deſinebat. Verum admirabile hoc par Flauianus & Diodorus, ſacerdotis functionis ius nōdum conſecuti, cum populo verſabantur, dieque ac noctu inſtigabant omnes ad pietatis feruorem. Hi primi in duas partes diuiſis cœtibus pſalmos accinentium, inſtituerunt alternis Dauidicam melodiam decantare, quod Antiochiæ fieri cœptum peruagatum vſquequaque eſt, & ad fines orbis terrarum peruenit. Iidem diuinarum rerum amatoribus ad monumenta martyrum congregatis, cum illis in celebrando Deo perſeuerabant. Hæc cernens Leontius prohibere ſe tuto poſſe non putauit, quod videret ſumma beneuolentia populum optimis illis viris adiunctum eſſe, ſed moderatione coloratis verbis hortabatur hoc, vt potius in eccleſiis ipſis, exercere illam functionem vellent: qui morem ei geſſere, quamuis minime malitiam ipſius ignorarent, & ſocietatem ſuam libenter in eccleſias traduxerunt ad celebrationem ſancti domini cohortantes. Nulla tamen res adduxit Leontium, vt corrigeret malitiam ſuam, perſonaque aſſumpta moderationis, tegebat ſcelera Stephani & Placiti. Nam quicunque à veritate dogmatum diſſentiebant, tametſi vitam turpiſſimam degerent, eos in ordinem presbyterorum ac diaconorum referebat. At omnibus virtutis generibus ſplendentes, tenaceſque dogmatum apoſtolicorum, inhonoratos relinquebat. Eam ob cauſam in clero plurimi inueniebantur hæretica peſte contacti, pars autem maxima populi propugnabat vera dogmata: neque enim illi autores doctrinæ promere blaſphemias manifeſte audebant. Verum Placiti, Stephani ac Leontij impia & nefaria Antiochiæ perpetrata facinora tam multiplicia ſunt, vt peculiare narrationis opus deſiderare: tamque grauia vt Dauidicæ querimoniæ carmine proſequenda videantur. Ecce enim inſonuerunt inimici tui, & oſores tui extulerunt caput. In populum tuum intenderunt malitioſam ſententiam ſuam, & inſidias poſuerunt ſanctis tuis. Dixerunt, adeſte vt internecione deleamus eos de gente, neue in memoria remaneat Iſraeliticum nomen. Sed nos reliquam narrationis inſtitutæ partem attexamus.

CAP.

CAP. XXV.

GErmanicia vrbs ſita eſt in finibus Cilicum, Syrorum & Cappadocum, cenſeturq; cum Euphtatenſi prouincia. Huius præſul Eudoxius, cognita Leontij morte, Antiochiam ſe contulit, ibidemque in præſulatum vt aper inuaſit, vaſtans vineam dominicam: neque ille vt Neoutius improbitatem inſitam occulebat, ſed rabie manifeſta ferebatur in Apoſtolica dogmata, & quicũque auſi fuiſſent contradicere ſibi, eos omnis generis calamitatibus obruebat. Eo tempore Ancyræ in Galatarum Metropoli clauum eccleſiæ tenebat Baſilius ſucceſſor Marcelli, ſed Sebaſtiæ præerat Euſtachius in Armenia. Hi perſpecto Eudoxij ſcelere & rabie, fecerunt per literas Imperatorem Conſtantium de illa certiorem. Imperator tum in occidente morabatur, & deuictis ſublatiſque tyrannis Reipub. inſtaurationi operam dabat. Erant autem illi familiares Imperatori, & propter laudabilem vitam multum autoritate apud ipſum valebant.

CAP. XXVI.

HIs igitur cognitis miſit Antiochenis literas Conſtantius, quibus ſignificabat, non conceſſum à ſe tenere præſulatum eccleſiæ illius Eudoxium, quòd ipſe iactitaret, imperauitque exigi eum vrbe, pœnas daturum facinorum ſuorum Nicææ in Bithynia, quo in loco conuentum indixit. Sed ipſe Eudoxius per eos qui plurimum apud regem poterant, hoc effecit vt conuentui locus Nicææ præfiniretur. Sed omnium rerum moderator, cui tam planè futura ac præterita explorata ſunt, admirabili quodam terræ motu impediuit conuentum, quo terræ motu maxima pars vrbis diſiecta, & ciuium plurimi perditi fuere. Quo cognito qui conuenerant maxima cum formidine ad ſuam quiſque eccleſiam reuerſi ſunt. Hoc mihi quidem diuinæ ſapientiæ opus videtur. Cùm enim ea in vrbe à ſanctis patribus apoſtolicæ fidei perſcripta doctrina, & poſtea diuerſa conuocati eodem perſcripturi fuerint, diſſipauit ille eccleſiarum reſpectu concilium, ne Ariana ſodalitas occaſionem nanciſceretur fallaciæ, ſimilitudine nominis, qua circumuenire poſſent ſimplices, appellantes, & hanc Nicænam ac proferentes tanquam illam antiquam. Poſtea inſtigatus ab Eudoxij accuſatoribus Imperator, Seleuciæ conuentum habendum indixit, ea eſt vrbs Iſauriæ maritima, princeps illius gentis. Ibi congregari orientales Epiſcopos, nec non Ponticos, atque Aſianos imperauit. Præſidebat tum Cæſariæ in Palæſtina Acacius, qui Euſebio ſucceſſiſſet: eum quondam Sardicena ſynodus abdicauerat: ille tamen ſententiæ à tanta Epiſcoporum multitudine contra ſe latæ nequaquam paruit, per ſummum contemptum omnium. Sed Hieroſolymis poſt Macarium illum, cuius non ſemel mentionem fecimus, præſulatum gerebat Maximus, vir in propugnanda pietate excellens. Nam & oculum dextrum amiſerat, & inciſum trahebat dextrum brachium. Hoc & ipſo inexpertem ſenectutis vitam tranſgreſſo, collata dignitas Epiſcopalis gratiæ Cyrillo fuerat, promptiſſimo defenſori apoſtolicorum dogmatum. Inter hos orta de principatu contentione, maxima mala ſuæ quiſque parti conciliauit.

A Nam Acacius arrepta quadam leui occaſione exautorauit Cyrillum & expulit Hieroſolymis. Ille vero Antiochiam pulſus præterijt, quod reperiſſet ſpoliatam paſtore. Tarſum autem profectus cum mirifico Syluano ſe coniunxit, hic enim tum præſul erat eccleſiæ Tarſenſis. Quo cognito, ſtatim literas ad eum dedit Acacius, faciebatque certiorem de exautoratione Cyrilli. Syluanus tamen & reuerentia Cyrilli & multitudinis reſpectu, quæ iucundiſſime frueretur doctrina illius, nequaquam à functione eccleſiaſtica abegit Cyrillum. Cùm autem conuentum iam eſſet Seleuciæ, coniungebatur in conſilio Cyrillus cum Baſilio, Euſtathio, Syluano & horum ſocijs. Sed & Acacius aduenerat ad congregationem Epiſcoporum, qui aderant circiter centum quinquaginta, negabat tamen ſe prius cum eis ſententiam ſuam communicaturum, quàm è conuentu videret exactum Cyrillum, iam ante nudatum Pontificatu. Ibi nonnulli cupidi pacis orare Cyrillum, vt cedere pauliſper vellet: & pollicebantur poſt conſtitutionem dogmatum, ipſius quoque cauſam ſe eſſe diiudicaturos. Quibus cùm Cyrillus morem ge-

B rere nollet, deſeruit Acacius concilium ac diſceſſit. Cumque veniſſet ad Eudoxium, vrgentem formidinem illi exemit, confirmauitque ſocium in accuſationibus ac certaminibus ſe illi futurum. Ac ad conuentum quidem venire vetuit, ſed cum illo aſſumpto Conſtantinopolim eſt profectus.

CAP. XXVII.

IBi tum Conſtantius reuerſus ex occidente degebat. Coram quo multis accuſant conuocantque improborum hominum conſpirationem ad perniciem & vaſtationem eccleſiarum. Quibus accenditur animus Imperatoris. Sed præcipuam indignationem mouit compoſita de Cyrillo fabula. Nam cùm laudatiſſimus rex Conſtantinus in honorem Hieroſolymitanæ eccleſiæ dediſſet Macario Epiſcopo in vrbe illa veſtem ſacram, qua indutus miniſterio ſacri baptiſmatis fungeretur (hæc fuerit pretioſa, contexta auro) vendidiſſe eam Cyrillum memorabant, mercatumque quendam cantatorem ſcenicum, qui illa indutus inter

C ſaltandum collapſus interierit & mortuus fuerit. Hoc inquiunt, ſocio de alijs ſententias ferre aggrediuntur. Quam nacti occaſionem principes in aula, perſuadent Imperatori vt non quidem acciri totum conuentum, nam à multitudine metuebãt, ſed decem præcipuos de illo iubeat, inter quos fuere Euſtathius Armenius, Baſilius Galata, Syl- *Baſilius Ancyranus.*
uanus Tarſenſis, Eleuſius Cyzicenus. Qui cùm aduenıſſent hortabantur Imperatorem, vt curaret in Eudoxij blaſphemias ac iniquitatem inquiri. Sed ipſe de ſubiectione diuerſum ſententium reſpondit, velle ſe prius fidei cauſam decidi, atq; ita procedi ad inquiſitionem in illum. Tum Baſilius fretus Imperatoria familiaritate liberè inuehi in Imperatorem, & coarguere inſidias erga Apoſtolica dogmata illius, quibus offenſus Imperator, ſilere eum iubet, qui autor eſſet turbarum in eccleſijs. Obticente igitur Baſilio, quando igitur, inquit Euſtathius, placet decidi de fide, aſpice Imperator ad has blaſphemias Eudoxij temerario auſu effuſas aduerſum vnigenitum. Atque hæc locutus editum librum obtulit Imperatori, in quo cùm

alia pleraq; perſcripta impie, tum hoc inerat. Quæ diſſimilitudine quapiam proferuntur, ea ſunt re ipſa ſeu iuxta ſubſtantiam diſſimilis. Vnus eſt Deus pater ex quo omnia: & vnus eſt Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, diſſimilitudo aut certe eſt inter hæc, Ex quo & per quem: diſſimilitudo igitur eſt inter Deum ac patrem & filium. Hæc cùm recitari feciſſet, impietate illa ſupra modum offenſus Imperator, quæſiuit de Eudoxio an ipſius hoc ſcriptum eſſet: qui ſtatim negauit, contulitque illud in autorem Ætium. Ætius autem is erat quem accuſationis à Flauiano & Diodoro metu Leontius diaconatu mouerat, Georgius vero inſidiator Alexandrinorum ſocium habebat impiæ orationis & ſcelerati conatus ſui. Sed illo tempore aderat vnà cum Eunomio apud Eudoxium. Nam Leontio mortuo cùm Eudoxius Antiochenæ eccleſiæ præſulatum arripuiſſet, reuerſus cum Eunomio ex Ægypto, neque alius vllus aptior locus viſus illi fuerat, quòd Eudoxium cerneret non ſolum impietatis eundem ſenſum tenere, ſed etiam Sybaritico luxu diſſolutum eſſe. Itaque paraſitica aſſentatione vnà cum Eunomio adhæſit ad lectulos illius: modoque huic modo illi ſeſe ventris cauſa ingerebat. Imperator quidem poſt hoc reſponſum introduci Ætium iubet, & ingreſſo librum oſtendit, ac rogat num ipſe illum pepeeriſſet. At ille & actorum, & quamobrem interrogaretur ignarus, gratiamque ſperans ſi confeſſione ſua illum ſibi conciliaſſet, reſpondit ſe parentem eſſe ſcriptorum eorum. Itaque Imperator conſiderata magnitudine impietatis, ſtatim iuſſit exulatum deportari, quendam in locum Phrygiæ. Sic ille Regia excidit, & hunc fructum tulit blaſphemiæ ſuæ. Sed Euſtathius in eadem ſententia & Eudoxium eſſe aiebat, cuius conſuetudine & conuictu Ætius vſus, quique opinionis ipſius in perſcribenda hac blaſphemia adminiſter fuiſſet. Eſſe autem magnum argumentum conſcientiæ, quòd nemo niſi ipſe affirmare potuerit, ſcriptum illud ab Ætio compoſitum. Iudicij tamen, inquit, ô rex, certitudo, non coniecturæ eſſe debent, proinde probet omnibus nobis Eudoxius non ſentire ſe idem anathemate execrando ſcriptum Ætij. Admodum placuit hoc Imperatori, fierique ſtatim imperat. Eudoxius vero diu tergiuerſatus, & variis artibus eludere tentauit prouocationem. Indignante autem Imperatore, & interminante exulaturum cum Ætio tanquam ſocium impiæ ſententiæ, ibi propriam negauit doctrinam, quam & illo tempore & poſtea ſemper celebraret: ſed & ipſe oppoſuit Euſtathius oportere ipſos quoque notare anathemate appellationem coeſſentialitatis, quæ ſcripta nuſquam reperiretur. Tum Syluanus cur non & ipſi abdicarent quæſiuit, & eiicerent è diuinis cœtibus illa, EX NIHILO & condituram, & diuerſi entialitatem, quæ neque in Propheticis, neque Apoſtolicis ſcriptis inuenirentur. Hoc & Imperator cenſuit, & iuſſit anathemate illa inflicto tolli. Quod grauatim & prius contra differentes multa, ſed iram Imperatore ſuam non diſſimulante, abdicarunt & hæc quæ Syluanus protulerat. Tum demum vero vehementius inſtare, vt anathema etiam Coeſſentialitatis conficerent. Sed Siluanus ipſis Imperatorique tali concluſione veritatem declarauit. Si de nihilo non eſt, neque conditura, neque de diuerſa eſſentia Deus verbum, coeſſentialis eſt igitur genitori Deo, vt Deus

ingeſtate,

A ex Deo, & lumen ex lumine, & habet eandem cum genitore naturam. Hoc cùm ipſius dictum & veritatem & vim haberet, nemo tamen illi accedebat, clamoremque Acacij & Sidoſij ſodalitas tollere, & indignari Imperator, interminari ſe expulſurum illos eccleſiis. Tum Eleuſius ac Syluanus & alij, penes eum reſpondent eſſe quid ſupplicij, & penes ſeſe quid de pietate atque impietate conſtituant. Nunquam autem ſe facturos vt à paterna doctrina deficiant. Ibi Conſtantius qui admiratione proſequi debuerat & ſapientiam & virtutem, atque etiam libertatem in defendendis dogmatis apoſtolicis illorum, eccleſiis ipſos expulit & imperauit alios ſurrogari. Tunc Eudoxius tyrannice inuaſit in ſedem eccleſiæ Conſtantinopolitanæ. Cyzicenam autem poſſedit pulſo Eleuſio Eunomius. Quibus geſtis abdicari ſcripto Ætium Imperator iubet, illique parentes mandato, abdicant illum ſenecturæ ſuæ ſocium. Mittunt & de eo literas Georgio Alexandrino, quam & ipſam epiſtolam vt improbitas eorum manifeſta fiat intexere placuit. Nam nullo in diſcrimine poſuiſſe comperiuntur & conſentientes ſecum & diſſen-
B tientes à ſeſe.

CAP. XXVIII.

EXemplum literarum miſſarum à tota ſynodo Georgio contra Ætium diaconum ipſius nefariæ blaſphemiæ gratia. SANCTA ſynodus congregata Conſtantinopoli domino reuerendiſſimo Epiſcopo Alexandriæ Georgio ſalutem. Condemnato à ſynodo Ætio propter nefaria & offenſionum referta ſcripta ipſius, fecere Epiſcopi quod eccleſiaſticis legibus conſentaneum eſt, vt & honore diaconatus priuaretur, & expelleretur eccleſia. Noſque editis monitionibus legi nefandas epiſtolas ipſius vetuimus, ac omnes hortati ſumus, vt illas tanquam inutiles, & infructuoſas abiicere vellent. His addimus nunc etiam anathematis aduerſum ipſum & aſſeclas ſententiam, ſi in propoſito perſeuerauerint. Ac par fuerat quidem vt omnes qui conuenerant in ſynodo Epiſcopi auerſarentur autorem offenſionum, turbarum, diſſidiorum, ſuſurrationum in toto orbe, ſeditionum in eccleſiis, atque ab lata aduerſus eum
C ſententia nequaquam diſcrepare, ſed præter vota & expectationem noſtram, Sertas, Stephanus, Heliodorus ac Theophilus ipſorumque aſſeclæ non acceſſere ſuffragiis noſtris, neque voluere ſubſcribere latæ ſententiæ: quamuis Sertas etiam alia inſolentia & rabie plena promulgata à prædicto Ætio accuſaret. Aiebat enim inſultum temerariæ audaciæ profiteri, ſibi à Deo nunc reuelari quæ hactenus vniuerſis occulta eſſe ille voluiſſet. Poſt quæ furioſæ gloriationis verba Ætij, quorum ipſe teſtis eſſet Sertas. Non mouebantur tamen vllis precibus, neque adducebantur illi ſupra memorati vt ſuos calculos adiungerent ad iudicium noſtrum. Nos tamen patientia ſumma longo ſanè tempore ſuffragia de ipſis protraximus, nunc indignando, nunc hortando, ſæpe obiurgando, interdum obſecrando, vt accederent nobis, & conſona decreta perſcriberent vniuerſæ ſynodo, pertuliműſque eos diu, ſi forte audire nos, ſiue intelligere & flecti vellent. Sed cùm longo tempore inſtantibus nobis admittere preces noſtras & decretum de Ætio ſequi nollent, leges Eccleſiaſticas pluris

fecimus

fecimus quàm amicitiam illorum, prununtiauimuſque aduerſus eos & à nobis ſeparauimus, relicto illis ſpatio totius ſemeſtris, intra quud reuerſiuni & pœnitentiæ locus quoque eis, ſi cuperent, ad vnitatem & cum ſynodo in gratiam redire, cõceſſum eſſet. Decreuimuſque ſi intra hoc tempus conuerſi concordiam fratrum ſuurum appetierint, & conſenſerint decretis, in eccleſiam recipieodos, & in conuentibus etiam autoritatem charitatemque apud nos recuperaturos eſſe: ſin obſtinati in audacia ſua perdurarint propter humanam obſeruantiam, & parui fecerint eccleſiaſticas leges, tum igitur alienos eſſe ab Epiſcopali benignitate, & ſi exautorationẽ expectarint, ſuccedi, vt neceſſitas poſtulat, ipſis ab aliis Epiſcopis volumus, quo legitima inter ſe eccleſia debito ordine cooſentiat, cuſtodientibus omnibus vbique Epiſcopis vinculom charitatis, qui omucis eadem doceant concinnati eodem animo & eadem ſententia. Vt igitur conſtaret tibi de ſynodi decretis, miſimus has literas bonitati tuæ, quibus parentem optamus te in gratia Chriſti pacifice & legitime gubernare ſubiectas tibi eccleſias.

CAP. XXIX.

HVnc Eunomius extollit ſcriptis ſuis & hominem Dei nominat ac variis laudibus celebrat. Sed tum & aderat apud abdicautes eum & ab ipſis Epiſcopalem honorem conſequebatur. Sed factio Eudoxij atque Acacij cùm tenerent conſtituta Nicææ in Thracia, quorum ſupra meminimus, alios ſurrogarunt Baſilio & Eleuſio illorumque ſociis. De quibus memorare ſingulatim ſuperuacaneum putaui, quare hiſtoriam de ſolo Eunomio perſequar. Cùm enim hic ad Cyzicenam perueniſſet eccleſiam viuente adhuc Eleuſio, ſanitate plebis conſiderata, & quòd videret Imperatorem inſenſum habere creationem filij vnigeniti Dei, monuit Eunomium vt ſententiam ſuam celaret, neque aperiret accuſationem venãtibus: nam per occaſionem, iuquit, poterimus aliquando prumulgare quę nunc tegimus, inſtituendu ignorantes, aduerſantes autem adducendo, cogendo ſupplicio. His monitis parens Eunomius inſidioſe conuulutam proferebat impietatem. Verum innutriti ſcriptis diuinis perſpectis latentes dolos, ægre quidem ferebant, ſed palàm aduerſari audaciæ nou ſapientiæ eſſe rebantur. Sub perſona igitur hæreticæ prauitatis domũ ad illum deueniunt, petuntque explanationem dogmatis, & ne patiantur ſe à veritate diutius varietate opinionum auferri. Tum animoſior factus aperuit quæ antea celauerat Eunomius. At illi indignum & impium eſſe dicebant, non vniuerſis qui ſub ipſo eſſent communicari veritatem: ita his & ſimilib. Euuomius ſeductus ſermonibus nudare cœpit in cœtibus eccleſiaſticis blaſphemiam ſuam. Illi igitur ardenti ſtudio incitati primum Conſtantiuopulim contendunt, & deferunt apud Eudoxium nomen Eunomij, quod cum ille non reciperet, acceſſere ad Imperatorem, queſtique ſunt de ſcelere Eunomij, qui maiorem ſereret doctrina ſua impietatem, quam Arij fuiſſet. Quibus ad iram prouocatus Imperator, mandat Eudoxio, vt in accerſitum ad ſe Eunomium inquirat, & ſiquidem fuerit conuictus impietatis, priuet Epiſcopali munere. Sed cùm interpellatus ſæpenumero ab accuſa-

A turibus differret rem & moras necteret, reuerſi illi ad Imperatorem queruntur ac clamitant, nihil eorum quæ mandarit ab Eudoxio obtineri poſſe, patique illum tantam vrbem addictam Eunomij blaſphemiis. Tunc Conſtantius ipſi interminari Eudoxio exilium niſi iudicium de Eunomio daret, & in conuictum animaduerteret. Harum ille minarum timore motus ſcribit Eunomio, iubetque fuga Cyzico ſe ſubducere, ſibique ipſi ſuccenſere qui cunſilio ſalutari non paruerit. Atque ipſe quidem Eunomius metuens ceſſit Cyzico, non tamen tulit tacite infamiam, ſed & ſe ab Eudoxio proditum, & affectum iniuria Ætium prædicabat. Ex eo tempore ſuos ille ſeparatim cœtus habuit: nam quotquot in doctrina dogmatiſque conſentiebant cum Eunomio, ij defecerunt ab Eudoxio tanquam proditore Eunomij, ſeq; coniungentes cum Eunomio cognomentum illius obtinuere, & nunc quoque Eunumiani vocantur. Sic igitur dux ſectæ Eunumius extitit, & Arianam blaſphemiam accumulauit. Seruientem autem ipſum morbu ambitiunis ſeparatim cœtum coegiſſe, ipſa res clamat. Cùm enim fuiſſet B expulſus quondam Ætius, ſequi illum noluit quamuis magiſtrum ſuum, & quem hominem Dei nominaret, ſed manſit copulatus cum Eudoxio. Poſtea vero quam damnatus impietatis & pœna affectus fuit, ſynodi ſententia non ſtetit, Epiſcopoſque ac presbyteros creauit ipſe expers dignitatis Epiſcopalis. Atque hæc Cuoſtantinopoli acta ſunt.

CAP. XXX.

SEd in Perſia habebat exercitum aduerſus Romanos rex Sapores. Venit igitur Antiochiam Conſtantius vt copias cogeret cõtra huſtes. Quos quidem repulit non Romanus exercitus, ſed piorom inter Romanos Deus. Quam victoriam nũc deinceps exequar narratioue mea. Niſibis, quæ ab aliquib. Antiochia Mygdoniæ vocatur, ſita eſt in finibus Perſarum ac Romanorum imperij. In hac Epiſcopus ſimul atque princeps ciuitatis ac dux erat Iacobus, cuius etiam ſupra mentio facta eſt: hic renidebat radiis apoſtolicæ gratiæ. Verum admirabilia & memorabilia huius ſigna cùm expoſuerim in Deo dicata hiſtoria, quæ Philotheoa C inſcribitur de illo noſtra, ſuperuacuum duxi hoc quoque loco ennmerare. Vnum tantum inſtitutæ narrationis cauſa recenſebo. Obſidebant Perſicæ copiæ commiſſam adminiſtrationi huius vrbem, quæ Rumanæ eſſet ditionis. Ea in obſidione ſeptuaginta diebus conſumptis, multis machinis admotis mœnibus & molitionibus omnium generum, itemque vallo ac foſſis perfectis, expugnari vrbs non potuit. Ibi Perſæ fluuij, Mygdonius nominatur, tranſitque per mediam vrbem, alueo obſtructo, & vtrinque exaggeratis ad magnam altitudinem ripis, impetum aquæ, vbi immenſum in modum auctas & aggerem inundare vident, ſubitu in muros Niſibinos immittunt, quo tanquam machina illato, cùm vim illius murus ſuſtinere non poſſet, cunuulſus diſiectuſque eſt. Idem accidit & aduerſæ parti murorum, qua exitus erat fluminis, quæ & ipſa vi illius impulſa ruinam fecit. Quibus animaduerſis ſperabat Sapores nullum deinceps in capienda vrbe ſibi laborem ſubeundum eſſe. Etenim quidem diem quieuit, ſimul vt

inundationes abirent, ſimul vt fluuius decreſceret, tranſiriqúe poſſet. Poſtera autem die omnibus copiis vrbem aggreditur: domque apêrta omnia diſſipatis muris eſſe confidit, cernit refectum murum ſeque laborem ſuum fruſtratum fuiſſe. Nam diuinus vir ille, & precibus ſuis, & confirmatis militibus ac ciuibus cùm murum inſtaurauerat, tum machinis inſtruxerat, vt irruentes repellere in procliui eſſet. Hęc autem perficiebãtur ab illo non ad murum curſitante, ſed in adyto diuini templi ſupplicante Deo: Saporem autem non ſolum celeritas extructionis, ſed aliud etiam viſum perterruit. Vidit enim ſtantem in muro quendam ornatu Imperatorio, ſplendoremque conſpexit purpuræ & diadematis. Ac ſuſpicatus adeſſe Imperatorem Romanorum, mortis interminabatur ſupplicium, iis qui nuntiarant abeſſe. Illis vero aſſeuerantibus ſe verum nuntiaſſe, & Conſtantium Antiochiæ morari, viſi ſignificationem intelligens, Deus, inquit, propugnat Romanos. Et indignatione concitatus, emiſit ſagittam in aera, non quidem ſpe configendi eum qui corpus non haberet, ſed impotentia furioſi animi ſui. Tum admirandus Ephraema, qui apud Syros celeberrimus ſcriptor haberetur, orare diuum Iacobum, vt murum conſcendere, ſuumque vultum barbaris oſtendere, & tela execrationum ſuarum in illos conijcere vellet. Cui obſecutus diuinus ille homo, turrim quandam conſcẽdit, & conſpicatus innumerabilem multitudinem, aliud nihil imprecatus eſt, quàm vt crabrones & culices eis immitterentur, vt per exilia animalcula potentia opitulatoris declararetur. Ibi ſtatim effundi crabionũ & culicum nubes, & in proboſcidas cauas Elephantorum incubare, complereq́; aures equorum ac reliquorum iumentorum: impetus autem tanti beſtiolarum impatientia rumpere elephanti, & equiſora & ſeſſores excutere, denique turbatis ordinibus in fugam irreuocabilem conuerti. Ita ille infeliciſſimus rex edoctus hac parua & benigna inſtroctione vim protegentis pios Dei, reduxit exercitum ab obſidione, non victoriam ſed pudorem referens.

CAP. XXXI.

HOc tempore morabatur Antiochiæ Conſtantius: ſedata igitur tempeſtate & Perſico bello confecto, rurſum cogebat Epiſcopos, compellebatque cùm coeſſentialitatem tum diuerſi eſſentialitatem abnegare. Illius vrbis ſolium occuparat, poſt Leontiũ Eudoxius, qui inde expulſus & poſt multarum ſynodorum celebrationem Conſtantinopoli arrepta, vacantem paſtore reliquerat eccleſiam Antiochenam. Tum Epiſcopi qui vndique coacti plurimi aderant, ante omnia aiebant proſpiciendum de paſtore eccleſiæ, atque ita demum vnà cum illo communiter de dogmatis conſultandum eſſe. Illo tempore diuus Melitius cùm gubernaret quandam Armeniacam vrbem offenſus ſubditorum inobedientia aliò ſeſe contulerat, & priuatus otioſam degebat vitam: eum rati factio Ariana concordem conſentientémque habere in dogmatis, à Conſtantio vt crearet Epiſcopum Antiochiæ impetrant. Audaciſſime enim omnes leges violabant, dum ſtabilirent impietatem ſuam: fundamentumque erat impietatis eunctarum ſanctionum tranſgreſſio: multaque extant multis in partibus orbis terrarum nullo exemplo ab illis facta. Sed ſtodioſi dogmatum apoſtolicorum, non ignorantes qua eſſet magnus Melitius & ſanitate ſententiæ, & claritate vitæ, & virtutis copia, nequaquam refragari, ſed annui vt de illo decretum ſcriberetur, & ab vniuerſis ſubſcriptiones adderentur. Idq́ue datur quaſi commune depoſitum aſſeruandum Euſebio Epiſcopo Samoſatenſi, ſtrenuo veritatis pugili. Accerſito autem ab Imperatore, appropinquantiq́ue ad vrbem Melitio, obuiam proceſſere omnes ſacris Pontificalibus initiati, proceſſere & alij cœtus eccleſiaſtici: denique vniuerſa ciuitas, vnà cum Iudæis ac Græcis, cupidi celeberrimum illum aſpiciendi Melitium. Tum rex & illum & alios diſertos iubet explicare populo, quod ſcriptum eſt, Dominus condidit me principio viarum ſuarum ad opera ſua, negotio dato notariis, vt perſcriberent quæ à quoqoe dicerentur, neque vllam exquiſitiorem doctrinam eſſe poſſe credidit. Ibi primus Georgius Laodicenus euomere fœtorem hæreticum, poſt quem Acacius Cæſarienſis, media quadam via incedens, longiſſimè quidem ſe remouit à blaſphemia illorum, non tamen apoſtolicam præſcriptionem exactam integramq́ue cuſtodiuit. Tertio ſurrexit Magnus Melitius, & rectitudinem Theologicæ regulæ protulit, ad veritatis quaſi amuſſim reſpiciens, ne quid nimis néue plus diceret quam oporteret. Cuius dicta cùm omnium acclamatione comprobarentur, cumq́; peteretur vt compendio quodam totam doctrinam complecti vellet, tribus erectis digitis, & mox adductis duobus vnum tenens erectum, dignam laude vocem illam edidit. Tria ſunt quæ intelliguntur, vnum autem quod compellamus. Aduerſus quam doctrinam ij quorum animos inſederat Ariana peſtis, exacuere linguas ſuas, & texere calumnias, quòd Sabellianum dogma diuum aſſerere Melitium dicerent, ac mouere quidem Euripum illum qui facillimo momento huc illucq́ue impelleretur, effeceruntq́ue vt Melitius relegaretur in patriam ſuam, moxque Euzoium pro illo ſubiecere, manifeſtum patronum Ariani dogmatis: cumq́ue eſſet diaconus magnus, eum Alexander vnà cum Ario dignitate priuauerat. His geſtis ſtatim ſana pars populi ab altera Ariano malo infecta, ſeparata, conuentus habere cœpit in apoſtolica eccleſia, in veteri vrbe, vt vocatur, ſita: nam triginta annis poſt inſidias ſtructas laudatiſſ. Euſtathio, pertulerant Arianam prauitatem, ſuſtentati melioris temporis ſpe, vbi vero apud illos creſcere impietatem viderunt, eiſq́ue qui defenderent apoſtolica dogmata cùm palàm bella indici, tum clanculum ſtrui inſidias, & eſſe eiectum Diuum Melitium, illiq́ue in præſulatu ſurrogatum Euzoium principem ſectæ, tum recordati ſunt eorum quæ ad Loth dicuntur, Saluans ſalua animam tuam: & præterea Euangelicarum legum quæ planè edicunt: ſi oculus tuus dexter offendiculo tibi ſit, excidendum illum & abiiciendum: qoæ ſimiliter à domino, & de manu ac pede ſanciunrur. Et additur: expedit enim tibi vnum potius perire membrum tuum, quàm totum corpus in gehennam conijci. Et eccleſiæ quidem diuiſio, ita vt diximus accidit.

CAP. XXXII.

VErum admirabilis Euſebius, cuius & ſupra meminimus, cuiq́ue eſſet creditum commune

mune decretum, cùm cerneret conuentis non ſtari, reuertitur in commiſſam ſibi vrbem. Sed illi metuentes à ſcripturæ teſtimonio perſuaſere Imperatori, vt ad Euſebium mitteret illos qui celerrime reſponſa ſolent referre, quòd crebro in curſu equos mutent, quorum cùm vnus cum Imperatoris mandatis ad illum veniſſet, non eſt integrum mihi, inquit admirabilis Euſebius, reſtituere commune depoſitum, niſi congregatis vniuerſis qui mihi commiſerunt. Quo renuntiato inflammatus ira Imperator, literas illi miſit quibus petebat decretum ſibi mitti, cum adiunctis minis ni faceret, amiſſurum eum dexteram manum. Hęc tamen ad perterrendum illum tam vehementer ſcripſerat: nam tabellario ne faceret fuerat imperatum. Cùm igitur reſignatis literis vidiſſet diuinus homo quid ſupplicij interminaretur ſibi Imperator, prolàta vnà cum dextra manu etiam læua, ſeca, inquit, ambas: nam commune decretum non reſtituam, tam clarum teſtimonium Arianæ prauitatis. Hanc illius cognitam fortitudinem admodum admiratus Conſtantius, laudare nunquam deſtitit. Nam & inimici admirantur aduerſariorum excellentias, compulſi magnitudine actionum. His temporibus ex Syria reuertitur Conſtantius, reſciuerat enim Iulianum quem Europæ Cæſarem declarauerat, maiora moliri: & exercitum contra auctorem honorum ſuorum cogere. Inque itinere vita ſua defungitur in Cilicia: carebat enim opitulatore relicto à patre ſibi, cum non ſeruaſſet hæreditatem ſynceram pietatis paternæ: quapropter & acerbe fuit conqueſtus quod fidem immutauiſſet.

LIBRI SECVNDI FINIS.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ

LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

CONSTANTIVS quidem cum gemitu & querimonia, ob mutatam fidem paternam, exceſſit è vita. Iulianus vero tranſgreſſus in Aſiam ex Europa, & cognita Conſtantij morte tanquam remoto aduerſario confidenter occupauit imperium. Hic in iuuenili ætate adhuc impubes cum fratre Gallo ſuxit lac piæ doctrinæ.

CAP. II.

SEd & in annis pubertatis atque adoleſcentiæ eandem doctrinam non amiſit: cùm timeret vero Conſtantium, qui propinquos ſuos metu Tyrannidis iugularet, acceptus in cœtum legentium, in conuentibus eccleſiaſticis recitabat populo ſacros libros, & ædem martyrum cœpit extruere, ſed non fuit illa grata martyribus proſpicientibus peruerſionem in Impietate illius. Nam fundamenta imitata inſtabilitatem animi ipſius, antequam conſecrarentur collapſa ſunt, atque hic fuit curſus primæ ſecundæque ætatis Iuliani.

CAP. III.

SEd cùm Conſtantius mouiſſet in occidentem, quo traheretur bello Magnentiano, declarat A in oriente Cæſarem Gallum, qui pietatis cultor & fuit & permanſit. Tum Iulianus fructuoſum metum eiecit animo, ſummaque confidentia, quod non debuerat, concepit regni cupiditatem: Quam ob rem & in Græcia diſcurrebat, quærebatque vates & diuinos à quibus de euentu deſiderij ſui certior fieret. Et incidit in quendam qui ſe prædicturum ea polliceretur, qui illum in ſimulacrorum ædis adyta introduxit, & inuocauit fallaces dæmones, quibus qua ſolent facie apparentibus, cogitur ille metu inſcribere fronti ſignum crucis: at dæmones conſpecta figura dominici trophæi & ſtragis ſuæ memores, mox euanuerunt. Sed præſtigiator animaduerſa cauſa fugæ illorum Iulianum obiurgat, qui & confiteri timorem ſuum & admirari crucis vim, cu- B ius figura territi fugatique eſſent dæmones. At præſtigiator, caue, inquit, optime vir, hanc fuiſſe cauſam ſoſpicere fugæ illorum, non enim formidine, vt tu ais, ſed odio facti tui aufugerunt. Ita circumuentum miſerum ſacris initiat & nefario ſcelere imbuit: ac ſpoliauit quidem infeliciſſ. hominem pietate cupiditas regni. Verum imperium adeptus diu tamen occuluit impietatem, metu potiſſimum militum, qui inſtructi eſſent diſciplina pietatis. Primum enim laudatiſſ. Imperator Conſtantinus liberatos priſtino errore, inſtituerat præceptis veritatis, poſteaque filij illius firmiorem reddiderant paternam doctrinam. Etſi autem Conſtantius non admittebat vocem cueſ-

ſentialitatis, circumuentus ab iis quouis ducere A eum poterant, ſignificationem tamen manifeſte confitebatur, quòd diceret filium Germanum ante ſæcula ex patre genitum, Deum, verbum: proſus abdicatis iis, qui auderent conditum dicere filium, ſimulachrorum autem cultum funditus deleuerat. Dicam & aliud laudabile factum illius, vnde facile poſſit coniectura fieri de ſtudio erga res diuinas illius. In expeditione enim belli Magnentiani coactis copiis vniuerſis ſuaſit vt diuina ſecum myſteria communicari vellent: ſemper enim incertum eſſe finem vitæ, multo autem maxime in bello, vbi tot vndique millia telorum, iaculorū, haſtarum immitterentur, tot enſes gladiique vibrarentur, aliæque machinæ inſtruerentur, de quibus violenta mors inferri ſoleret: itaque vnumquenque precioſam veſtem illam indutum eſſe oportere, qua maxime illa inuita opus ſit futurum. Quòd ſi quis, inquit, noluerit hoc tempore amiculum illud ſibi circundare, is nunc iam dimiſſus domum reuertatur: nam niſi mecum initiatis in bello ſociis vti non volo.

Baptiſma ſignificat.

CAP. IIII.

HÆc nota compertaque erant Iuliano, itaque ceſſabat impietatem animi ſui, ſtudioque quodam omnium beneuolentiam ſibi concilians, Epiſcopos qui fuerant in exilium à Conſtantio in vltima terrarum loca miſſi, ad ſuam quenque eccleſiam capeſſendam reuocauit. Ea lege promulgata, reuertitur Antiochiam diuus Meletius: Alexandriam celeberrimus Athanaſius: ſed Euſebius ac Hilarius Italici, & Lucifer qui ſortitus fuerat adminiſtrationem Sardiniæ inſulæ, in Thebaide Ægypti, quò relegati fuerant à Conſtantio, degebant. Ij congregati cum aliis concordibus, dicebant oportere eccleſiis pacem & conſenſionem reparari. Non enim illæ ab aduerſariis modo oppugnabantur, ſed ipſæ etiam inter ſe diſſidebant. Nam Antiochiæ in duas partes diuiſum erat ſanum corpus eccleſiæ, quod iam olim ſtudioſi laudatiſſimi Euſtathij ſeiuncti ab aliis peculiares conuentus haberent, & alij diſiuncti cum admirabili Meletio ab Ariana factione, ſacrorum munere fungerentur in veteri vrbe, vt vocatur. Erat autem vtriuſque partis vna eademque fidei confeſſio, quod ambæ propugnarent Nicænam doctrinam, ſola autem contentione & præſulum ſtudiis diſiungebantur. Neque alterius ſane mortem diſſidium extingui potuit. Mortuo enim ante creationem Meletij Euſtathio, ſeparatiſque cultoribus pietatis poſt exilium Meletij & creationem Euzoij à communitate impiorum, & peculiares habentibus cœtus, adduci non potuere illi qui Euſtathij cognomentum acceperant, vt cum eis copularentur. Euſebij tamen ac Luciferi pars ſationem inuenire coniunctionis nitebatur, placebatque Euſebio vt Lucifer ſe Alexandriam conferret, eaque de re cum magno Athanaſio communicaret, ſe autem concordiæ ſuſcepturum eſſe laborem aiebat. Sed Lucifer Alexandriam non venit: profectus autem Antiochiam, vtriq; patri concordiam copioſa oratione ſuaſit: cùm vero ſibi ab Euſtathianis contradici videret, quorum dux eſſet Paulinus presbyter, illum ipſis quod fieri non oportuit, Epiſcopum præfecit.

CAP. V.

HOc, diſſidium iſtud diuturnum magis reddidit, durauit enim annis quinque & octoginta vſque ad præſulatum laudatiſſimi Alexandri, qui adeptus gubernaculum Antiochenæ eccleſiæ, omni ratione inita, & ſummo ſtudio ac promptitudine anniſus, diſtractum membrum cum reliquo eccleſiæ corpore reconcinnauit. Sed diſſidium tum augebat Lucifer, manſitque longo ſanè tempore Antiochiæ, quò cùm Euſebius veniſſet, cognouiſſetque immedicabile malum, de non apta medicina effectum eſſe, in occidentem nauı conſcenſa reuertitur. At Lucifer in Sardiniā reuectus alia quædam adiecit Eccleſiaſticis dogmatis, quæ quibus placuerant de huius appellatione cognomentum etiam ſibi imponebant, vt Luciferiani diu quidem vocarentur, quod tamen dogma extinctum ac obliuione obrutum eſt. Hęc igitur accidere reuocatis Epiſcopis. Iulianus vero iam detecta impietate ſua compleuit ſeditionibus vrbes. Receptis enim animis ſimulachrorum ſectuituræ capti, patefacere ædes ſimulachrorum & B exectabiles obliuioneque inuoluendus cultus inſtaurare. Tum altaria igne reſplendere & terra humanorum ſanguine pollui, ipſe aer nidore & fumo inquinari: bacchabundi autem furore dæmonum quos colebant, circum vias curſitabant cum rabioſo clamore ac ſtrepitu, inque ſanctos ſcurrilitate & dicteriis inuehebantur, neq; vllis in pompis illorum à conuitiis temperabatur. Quæ maledicta cùm ferre pietatis cœtus non poſſet, conuicia illis repeudebat, & redarguebat errorem quem ſequerentur. Tum operarij iniquitatis offenſi, quibus accederet commeatus audaciæ, licentia ab Imperatore, verberibus indignum illos in modum multabant.

CAP. VI.

NAm ſceleratiſſimus rex, quum æquum eſſet conſulere paci ſubditorum, mutuis erga ſe odiis populos inſtigabat, patiebaturq; audaces inſultare moderatis: honoreſque domi ac militiæ mandabat crudeliſſimo cuique, qui manifeſte C quidem non adigebant ad ſacrificia amatores pietatis, ſed omni genere contumeliæ illos afficiebant, auferebanturque etiam munera quæ magnus Conſtantinus largitus fuerat ſacerdotibus. Auſa quidem illius temporis eorum, qui nexu ſimulachrorum erroris tenerentur, ita multa ſunt vt peculiare ſcriptum requirant: nos tamen pauca de plurimis memorabimus. Nam Aſcalone & Gazæ (vrbes hæ ſunt Palæſtinæ) virorum ſacerdotali dignitate præditorum, itemque mulierum perpetuam virginitatem profeſſarum aluos diſſecuere, & ordeo compleuere, ac porcis eſcam obiecere. Sebaſtæ vero, quæ & ipſa cum illa gente cenſetur, aperuerunt arcam Ioannis Baptiſtæ, & oſſibus combuſtis diſſiparunt cinerem.

CAP. VII.

SEd in Phœnicia perpetratum nefarium facinus, quis ſine lachrymis narrauerit? Erat Hebiopoli quę iuxta Libanum ſita eſt, Diaconus quidam Cyrillus nomine, is imperante Conſtantino inflammatus

inflammatus ardore diuino, multa ſimulachra quæ adorarentur illis in locis confregerat, cuius abominabiles iſti facti memores, non modo ipſum interemerunt, ſed etiam ventre diſſecto guſtarunt iecur illius. Nec tamen fugit hoc omnia contemplantem oculum, dederuntque illi dignas facinore pœnas: nam quotquot illo ſcelere contacti fuerant, primum dentes qui ſimul exciderant vniuerſi, deinde & linguas amiſere, quæ & ipſe putredine ac fluxibus conſumerentur. Poſtremo aſpectu etiam priuati ſunt, ſuoque malo prædicarunt vim pietatis. Emeſæ quæ vicina eſt vrbs, conſecrarunt paulo antè extructam eccleſiam, Dionyſio Gynidi, quod mollem ſonat, ibique poſuere ridiculum ſimulachrum eius gemini ſexus. Doroſtoli, vrbs ea celebris in Thracia, Æmilianum in certamine victorem Capitolinus præſes totius Thraciæ rogo impoſitum concremauit. Marci vero Arethuſij tragœdia Æſchyli ac Sophoclis magnitudinem eloquentiæ deſiderat, qui illius afflictiones digna expoſitione exornent. Hic enim imperante Conſtantino ſimulachrorum quoddam templum & euerterat, & in illo loco ædificarat eccleſiam: tum Arethuſij Iuliani animaduerſa voluntate inimicitias erga illum ſuas detegunt, ac ille quidem fugere primum iuxta Euangelicum præceptum conatus, vbi ſenſit ſuorum quoſdam pro ſe comprehendi, reuerſus ſanguinariis illis ſeſe obtulit. Qui illum cùm cepiſſent, neque miſericordia ſenectutem, neque pudore ſtudium virtutis proſecuti, hominem vita & doctrina ornatum, primum nudant, & corpus illius pulſant, totumque verberibus lacerant, mox in fœtidas cloacas abiiciunt, & inde retractum proponunt ſtilis compungendum pueris. Poſtremo in corbem collocant, iuſculoque & melle inunctum, ſuſpendunt ſub dio in grauiſſimo æſtu, pabulum veſpis & apibus. Hæc ab illis fiebant quòd duorum alterum extorquere cuperent, vel vt ſubuerſum templum inſtauraret, vel ædificationis impenſas reſtitueret. At ille grauiſſimos cruciatus perferens, recuſabat facturum quicquam quod peterent. Tum rati quòd pauper eſſet tantum pecuniæ exoluere eum non poſſe, dimidium remittere ſeſe aiunt ſi ſolueret reliquum. Ipſe vero ſuſpenſus, ſaucius puerorum ſtilis & à veſpis ac apibus depaſtus, non modo non prodebat dolorem, ſed etiam impios deridebat, illoſque aiebat eſſe humiles & terrenos, ſe arduum & ſublimem. Tandem poſtulantibus illis non magnam ſummam pecuniæ, at ille ad impietatem, inquit, obolum conferre vnum, perinde valet, ac ſi quis conferat omnia. Ita victi dimiſerunt eum, & admiratione fortitudinis ipſius à diuerſis ad diuerſa tranſierunt, deque ore illius didicere pietatem. Verum alia innumerabilia iis temporibus temerario auſu ab impiis in pios perpetrata terraq; ac mari fuere: nam & iam Dei illa hoſtis palàm leges contra pietatem figebat.

CAP. VIII.

[illegible] AC primum Galilæorum liberis (ita enim appellabat cultores ſaluatoris noſtri) interdixit vſo Poeticæ Rhetoriceſque, ac philoſophicarum artium. Nam propriis, inquit, vt in prouerbio eſt, pennis configimur: ex noſtris enim liberis arma capiunt, quibus in bello aduerſus nos vtantur. Poſtea aliam tulit legem, qua exigebantur militia Galilæi.

CAP. IX.

EOdem tempore Athanaſius, quaſi quidam veritatis quinquertio, rurſum adiit aliud periculum. Impatientes enim dæmones linguæ & deprecationis virium, miniſtros ſuos ad illius conuicia ſubmittebant. Edebantur igitur cum aliæ multæ voces, quibus poſtularetur à principe impietatis, vt Athanaſium in exilium pelleret: tum hoc vociferabantur, ſi maneret Athanaſius nullum Græcum remanſurum, nam ſuo cœtui conciliaturum vniuerſos. Quibus ſupplicationibus admiſſis, non ſolum pelli eum Iulianus, ſed penitus tolli imperat. Cùm autem illi metuerent, ſocietas ipſius prædixiſſe fertur, turbas eas mox abituras eſſe, nubes enim appellaſſe quæ cito diſſoluerentur. Ceſſit tamen cùm aduenire contra ſe miſſos comperiſſet, & nactus in ripa fluminis nauigium, Thebaicam regionem petere conſtituit. At is qui interficiendi illius mandatum habebat, cognita fuga illius celerrime inſequitur: anteuerterat tamen eum quidam neceſſarius Athanaſij, qui hortaretur ipſum vt curſum intenderet, ibi qui aderant orabant vt ad deſertum declinaret: ſed ipſe gubernatorem retorquere nauigium Alexandriam verſus iubet, ita cùm recta contra inſequentem ferrentur, occurrit is qui mortis acceperat mandata, & quàm longe abeſſet Athanaſius interrogat: ille vero non longe abeſſe reſponſo dato dimiſit eum: ipſe vero Alexandriam rediit, vbi quam diu vixit Iulianus, deinde latuit. Cùm autem agitaret animo Iulianus expeditionem in Perſas, ad omnia oracula quæ in imperio Romano eſſent fideliſſimos ſuorum miſit: ipſe vero Pythium Daphnæum orauit, vt futura ſibi aperire vellet, ſed ille obſtare vaticiniis ſuis vicinos mortuos reſpondit, quibus in alium locum tranſlatis prædictiones ſe editurum, quod facturus niſi repurgato luco non ſit.

CAP. X.

ERant autem tum illic poſitæ reliquiæ clariſſimi Victoris martyris Babylæ, & qui cum illo vnà decertarant, adoleſcentum quorundam, apparebatque fallacis vatis conſueto mendacio obſiſtere gratiam martyris. Idem & Iulianus intelligens, tenebat enim ex antiqua adhuc pietate martyrum potentiam, ipſe enim quidem inde corpus mortuum tranſtulit nullum: reliquias autem victoriæ compotum martyrum tradidit deportanda Chriſti cultoribus, qui cupide in lucum venere, & arcam plauſtro impoſuerunt, præeuntibus turbis, & choreis ac cantibus Dauidicam melodiam inſonantibus, & ſingulis membris accinentibus, Erubeſcant omnes qui adorant ſculptilia, deuectionem enim dæmonis arbitrabantur tranſlationem martyris.

CAP. XI.

HAnc ſibi infamiam iſto facto impoſitam non ferens Iulianus, poſtero die comprehendi choreæ illius duces imperat. Ibi Saluſtius qui prætor eſſet quamuis adminiſter impietatis, perſua-

dere aggreditur tyraono, ne cupidis gloriæ Chriſtianis conficeret ipſe quod maxime optarcot. Vbi vero vidit Imperatotem moderari iræ ſuæ non poſſe, adoleſcentem quendam ardoris vi prçditum in foro ambulantem arripi iubet, & publice in ligno appendi, loriſqoe cædi dotſum, vnguibus autem perfodi latera. Hoc fiebat mane orto die vſqoe ad occaſum, tum ferro vinctum in cuſtodiam dedit. Et poſtridie rem narrat Iuliano, fortiiudinemq́ue adoleſcentis demouſtrat, fieriq́; ait illa ad laudem Chriſtianorum & deuictionem ipſius. Ita fide habita hoſtis ille Dei alios ſimiliter affligi noluit: quin etiam Theodorum liberari è carcere iubet, ſic enim nominabatur adoleſcens ille ſtrenuus athleta veritatis: eum poſtea aliqui interrogaruot, nom quem ſeoſiſſet cruciatom, cùm ſuſtineret tam crudelia & acerba tormenta. Quibus ille reſpondit, initio ſe ſenſiſſe noo magnum, poſtea apparuiſſe quendam qui faſciola molli & frigidula crebro de facie detergeret effluentem ſodorem, ſeq́ue forti animo vt eſſet, hortaretur. Quapropter ceſſantibus carnificibus, noo ſe delectationem, ſed triſtitiam percepiſſe. Nam ſimul & illum refocillatorem ſuum diſceſſiſſe. Dæmon quidem ille fallax vates, martyria gloriam auxit, ſuaque oudauit mendacia: fulmen autem cœlitus demiſſum totam templum incendio conſumpſit, & io minutiſſimos pulueres redegit ipſius Pythij ſimulachrum: erat autem ligneum deſuper auro inducto. Hoc Iulianus auunculus Iuliani prętor orientis cùm nocte reſciuiſſet, celeritate ſumma Daphnem venit auxilium latum Deo quem adorabat. Sed vbi vidit, qui verbo Deus eſſet, re ipſa puluerem factum, flagris afficiebat æditnos, ſuſpicans ab aliquo Chriſtiano inflammatum fuiſſe templum: illi tamen inter verbera quoque veritatem dicebant, quodq́; non inferne, ſed ſuperne incendium extitiſſet, confirmabaturque hoc ſermonibus quorundam vicinorum ruſticorum, qui dicerent fuiſſe fulmen cœlitus irruens, à ſe conſpectum.

CAP. XII.

SEd hæc ita accidiſſe cùm impij iſti comperiſſent, inſuper aduerſus omnipotentem Deum armabantur, verſaq́ue ſacra Regio ærario inferri tyrannus imperabat, & magnam ecclesiam quam Conſtantinus ædificarat, ianuis obſeratis, inuiam reddidit iis qui illic conuenire ſoliti fuerant, ea tenebatur illo tempore à factiooe Ariana: verum in diuinum templum vnà cum Iuliano prætore orientis ingreſſus fuit Felix quæſtor theſauri Imperialis, & Elpidius procurator pecuniæ rerumq́; priuatarum Imperatoris, hunc vocare ſolent Romani comitem priuatorum. Aiunt autem Felicem ac Elpidium à Chriſtiana fide in gratiam impij regis deſciuiſſe. Ac Iulianus quidem ad ſacram menſam miſit lotium: Euzoio vero conato prohibere, alapam inflixit, ferturq́ue dixiſſe, ſtabula Chriſtianorum diuinæ curationis eſſe. Sed Felix cooſpicatus ſacrorum vaſorum pretia, nam Conſtantinus ac Conſtantius illa parauerant ambitioſe: en, inquit, qualibus vaſis miniſtratur Mariæ filio. Sed impiæ & furioſæ audaciæ huius non diu pòſt pœnas perſoluerunt.

CAP. XIII.

NAm Iulianus ſtatim graui morbo correptus putreſcentibus inteſtinis interiit: cum excrementa iam non magis per meatus ſuos eiicerentur,
A ſed eſſet ſceleratum os via illorum, quod blaſphemiæ fuiſſet inſtrumeotum. Ferunt tum coniugem ipſius præclara fide fœminam, hæc dixiſſe marito: æquum eſt mi vir laudare te Chriſtum ſaluatorem, qui tibi hac inſtructione ſuam potentiam oſtenderit. Neſcires enim aduerſus quem pugnaſſes, ſi patientiæ ſuæ indulgens, noo inflixiſſet has tibi diuinitus ille plagas. His ſermonibus & vrgente malo declaratur infelicis cauſa morbi, & ipſe quidem ſupplicauit Imperatori vt eccleſiam reſtitueret quibus adempta eſſet, ſed oon impetrauit, atque ita finiit vitam. Felix vero & ipſe diuino flagello impetitur, mittenſq́ue die noctuq́ue ex ore ſanguinem, cùm illò conflueret vndique ex toto corpore, ita ſanguine tandem omni effuſo extinguitur & traditur morti ſempiternæ, atque has dedere illi pœnas impietatis ſuæ.

CAP. XIIII.

ILlo tempore adoleſcens ſacerdotis filius qui io impietate educatus foerat, cœtui piorum adiungitur.
B Erat enim mulier veneratione nobilis & dignata diacooatus honore, familiaris matris illius: ea venientem ad ſe cum matre admodum adhuc adoleſcentulum complexa adq́ue pietatem cohortata fuerat. Mortua autem matre, ſimiliter ad ipſam fruitutus conſueta diſciplina adoleſcens veniebat. Firmiter autem adhæreſcente conſilio mulieris, rogat magiſtram, qua via & effugere paternam ſuperſtitiooem, & veritatis quam prædicet particeps fieri poſſe videatur. Illa reſpoodit, deſerendum eſſe patrem, præferendumq́ue illi vtriuſque ipſorum creatorem, & faciendum vt aliam io quampiam vrbem concedat, vbi occultari & vitare manus impij regis poſſit: de qua te ſibi curam fore ait. Tum adoleſcens: veniam igitur, & quod reſtat, deponam apud te animam meam. Paucis pòſt hęc diebus Iulianus Daphnem ad publicum epulum venit, cum hoc erat & adoleſcentis illius pater qui ſacerdos ſequi illum ſoleret, aderat & ipſe eum patre adoleſcens & alter frater eius, qui æditui hoc fungerentur munere, vt cibum Imperatorium luſtrarent: feſta autem ea ſeptem dies Daphnæ celebrantur. Prima
C igitur die aſtans adoleſcens lectulo imperatorio, luſtratis epulis, & cooſueto more impletis abominatione: curſu fertur Antiochiam, & cùm ad illam mirabilem fœminam veniſſet, ego quidem aſſum tibi ſicut promiſeram, nunc tuum erit vtriuſque ſaluti prouidere & facere promiſſa. Ibi illa mox cooſurgens ad Dei hominem Melitium deducit adoleſcentem, qui iubet eum in ſuperiore tum parte domus maoere. At pater filium quærens totam Daphnem circuibat, & peruenit in vrbem quoque, euectiſq́ue in viis & angiportis oculis omnes in partes intentis veſtigabat illum: tandem cùm ad ædes veniſſet diui Melitij ſurſum latis oculis videt illum proſpicientem per cancellos, & accurrens correptum abſtrahit: domumq́ue reductum, primum verberibus plurimis coocidit, mox etiam veru cādentia infligit manibus pedibuſque ac dorſo, tandem coocluſo illo in cubiculo foris obſerato Daphnem revertitur. Hæc ipſum illum ego iam ſenem narrantem audiui: qui & hoc addebat, ſe tum quaſi minime correptum & plenum gratia diuina contriuiſſe

contriuiſſe omnia paterna ſimulachra, quàm autem fuiſſent imbecilla tum qooque riſu proſequebatur. Sed cùm poſtea io mentem veniſſet quid eſſet à ſe actum, metuentem patris reuerſionem deprecatum ſe fuiſſe dominum Chriſtum, vt ſe reſpicere & perfringere ſeras & pandere fores vellet. Nam tua, inquit, cauſa hæc paſſus ſum & feci, quæ cùm dixiſſet aiebat reſiluiſſe ſeras & apertas fuiſſe fores, ſe autem recurriſſe ad magiſtram ſuam, eam ſe ornatu muliebri in conclaui ſedere iuſſiſſe, & poſtea iterum deduxiſſe ad diuum Melitium, à quo Cyrillo qui tum Hieruſolymorum eſſet Epiſcopus, traditum, in Palæſtinam perueniſſe. Idem poſt Iuliani mortem & patri ſuo dux fuit ad veritatem, oam & hoc inter alia nobis expoſuit, atque hac ratione hi delati ad cognitionem Dei, ſalutis participes facti ſunt.

CAP. XV.

SEd Iulianus licentius ac impudentius iam aduerſum pietatem arma ſumebat. Vultu quidem ac perſona benignitatis laqueos atque decipulas ponens, quibus circumoenti in impietatis perniciem inciderent. Primum enim fontes, qui in vrbe & Daphoæ eſſent abominandis ſacris inquinauit, vt qui limphis vteretur, cum eodem & abominatio cõmunicaretur: deinde omnia in macello venalia ſimiliter polluit: nam luſtrabantor panes, carnes, fructus, olera, & quæ alia victui cumparantur. Hæc cernentes cognomentu ſaluatoris inſignes, gementes quidem & quiritantes auerſabãtur facinus, vti tamen nuo dubitabãt obſecoti legi apuſtolicæ: quicquid enim, ait, in macello venit, edite, abſque diſcrimine propter cunſcientiam. Duu tamen excellentes milites (ſcutiferi enim erant & ſatellites Imperatoris) quodam in conuiuiu aliquanto vehementius deplorauerant facinus illud nefarium, vſi etiam admirabilium & excellentium Babylone puerorum verbis, dicentes: Tradidiſti nus regi iniquo, transfugæ ſuper omnes gentes in terra. His à quopiam ex conuiuis pròditis, accerſit uptimos viros Imperator, & quid dixerint ſciſcitatur. At illi arrepta occaſione libertatis de Imperatoris ioterrogatiune, & feruorem ſuum laudabilem exacuentes, Imperator, inquiunt, nus in vera pietate educati, ſeruientes operibus, legibus à Conſtantinu & filiis illius latis, queſti ſumos cùm videremus cuncta repleri abuminationibus, & funeſtis ſacros cibos potuſq́ue pollui: hæc & dumi deplorauimus, & querimur nunc apud te, neque quicquam aliud in tuo nos offendit imperiu. His auditis manſuetiſſimus ille & ſapientiſſimus, vt quidem perhibent ſimiles ipſius, exuit mox perſonam benignitatis, & oſtendit impietatis faciem, acerbiſque ac intolerabilibus afflictoa verberibus, hac vita priuauit, vel potius à miſeru ſæculo iſto liberauit, & victrices illis coronas coofecit. Supplicij tamen illius cauſam afferebat, noo pietatem pro quà mortem ſubiiſſent, ſed petulãtiam: animaduerſum in eos qui contumelioſi fuiſſent erga Imperatorem: atq; hos iuſſit rumores diſpergi, quòd iouideret athleris veritatis, martyrum nomen ac honores: fuere autem nomina horum Iuuentius & Maximianus, qui & ab Antiochena ciuitate pretioſa munumenta coofecuti ſunt, & pru certamine de veritate annuis feſtis hunurantur. Sed & alij proceres ac magiſtratus pari vſi libertate, æqualibus coroois fuerunt redimiti.

Christiani.

CAP. XVI.

NAm & Valentinianus qui paulo pòſt Imperium obtinuit, tunc erat tribunus, ductor ſatellitum cuſtodum Regiæ, ooo celauit pro pietate feruorem ſuum: attonitus enim ille chorum ducebat in fanum Fortunæ, vtrimque autem ad ianuas ſtabant æditui, luſtrationibus purgantes, vt arbitrabantur, ingreſſutos: vbi cùm videret Valentinianus qui antecederet Imperatorem, guttam aſperſam chlamydi ſuæ, fecit quo vtrunque regnum meritus fuit: æditno enim pugnum inflixit quod pollutum ſe non purgatum diceret. Quo cunſpecto ſceleratiſſimus iſte imperat in exilium eum deportari, in caſtellum quoddam ſitum in deſerto, vbi vitam ſuam degeret. Sed is elapſo anno vno & paucis menſibus mercedem tulit confeſſionis ſuæ, Romanorum imperium. oon ſolum enim in illa vita præmiis afficit iuſtus iudex eos quibus diuioæ res curæ ſunt, ſed interdum ſanctorum laborum rependit ſtatim præmia, & largitionis illius benignitate futurarum ſpem cunfirmat. Tyrannus autem & aliud aduerſum pietatem molitus eſt. Nam cùm aorum diſtribueret, ſicut eſt mos antiquus militaribus urdioibus, aſſedit ipſe quidem in ſolio regio, prætar morem autem appoſuerat aram cum carbonibus, & iuxta io menſula thus: & vt quiſque accedebat acceptutus aurum iuſſit prius indere in foculum thus, & ita aurum de manu ſua ſumere. Hæc decipula à pleriſq; prorſus non animaduertebatur: quidam tamen qui ſenſerant morbo prætenſo, illos difficiles laqueos vitauerunt. Erant & qui cupidi auri oegligerent ſalutem ſuam, erant & qui formidine prouderent pietatem. Verum poſt peſtilentem hanc diuiſionem pecuniæ, io quodam cuotubernio cum aliis quidam qui illud aurum acceperaot cœnabant: hurum vnus poculo acceptu nun antè bibit, quàm ſalotare ſignom impoſuiſſet. Tum quidam conuiuarum per reprehenſionem contrarium eſſe hoc factũ iis quæ paulù ante deſignaſſet ait: ille veru exquirere quid eſſet quod contrarium vocaret: ibi igitur alter recurdari eum thuris, & abnegationis ſuæ, iobet: nam aduerſari hæc Chriſtianæ confeſſioni.

CAP. XVII.

QVu audito, magna pars accumbentium exclamare & lamentari, & capillis auolſis exilire da conuiuio, perq́ue forum currere, ſeſeq; profiteri maxima voce Chriſtianos eſſe, & fraudulentia Imperatoris circumuentos, ac ounc palinodiam canere, atque per ignorantiam admiſſum dedecus noua pugna abolere vella. Cum talibus clamoribus in regiam curſu perueniunt, accuſantes Imperatoris impoſturas, & poſtulantes ſe in ignem coniici, vt igne polluti alio igne repurgentur. Hæc & alia his ſimilia iactantes incenderuot animum fugitiui illius, qui tum amputari eis capita imperat. Cumq́ue educerentur extra vrbem ſequebatur multitudo hominum, ſuſpiciens fortitudinem animurum, & admirãns libertatem pro pietate illurum: ſed poſtquam ad locum vbi malefici ſuppliciis affici ſolerent, peruentum

A fuit,orabat carnificem vnos inter illos natu maximus,vt feriret primum omniom ceruicem minimi natu,ne ad conſpectum cædis aliorum ipſe formidine corriperetur. Hic igitur cùm iam fixiſſet bomi genua,& carnifex nudaſſet enſem,accurrit quiſpiam nuntius liberationis illorum, & è longinquo clamans prohibebat interfectionem. Tum iuuenis ille indignatus non conceſſum ſibi fuiſſe mortem ſuſtinere,ſcilicet Romanos,inquit, ita enim appellabatur,dignos non fuit qui Chriſti martyr nominaretur. Ac aueriit quidem necem malitioſos ille,hanc gloriam athletis inoidens, io vrbibus tamen remanere paſſos non eſt, ſed in vltima Romani imperij loca expolit.

CAP. XVIII.

QVin & Artemium,dux erat ille Ægyptiacorum militum,quòd plorima ſimulachra deieciſſet cùm ſub Conſtantioo gereret magiſtratum,non modo omnibus rebus ſpoliauit,ſed tandem etiam truncaoit capite. Hæc faciebat & his ſimilia,ille manſuetiſſimus & minime iracondus, vt prædicant impij: ego vero inſeram narrationi huic factum etiam mulierum memorabile, nam & mulieres huius rabiem dioini feruoris inſtinctu contempſere.

CAP. XIX.

PVblia crat iis temporibos nobiliſſima fœmina,& celeberrima propter egregiam virturem ſuam. Hæc modico tempore noptiarum iugo ſubdita præclarum fructum obtulit Deo. Ioannes enim qui diutiſſimus princeps fuit presbyterorum Antiochiæ,ac ſæpe electus præſul perperous vitator dignitatis illios, de hoc admitabili ſolo pollulauit. Hæc babebat ſecum cœtum virginum caſtitatem vitæ profeſſarum, ſemperque celebrabat Deum creatorem ac ſaluatorem: prætereonte vero Imperatore altius carmen commune modulabantur,contemptui nimirum & riſoi babentes furias illius. Accinebant autem potiſſimum ea quibus ſimulachrorum infirmitas inceſſitur, cumq; Dauide inſonabant: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuom humanarum:& narratione quam nihil ſentirent abſoluta, addebant, ſimiles iis fiant qui faciont ea, & vniuerſi illis freti. His Iolianus cum ſummo dulore audiris, imperat illis vt ſe prætereūte ſileāt. Quæ parui pendens leges eius,maiore cum cura choros inſtitoit,iuſſitque vt prius veniente illo canerent: Exorgat Deus,& diſſipentur inimici eius. At Iulianus graoiter tulit,& adduci ad ſe impetrauit magiſtram chori,& conſpecta anu venerabilis ſenectæ,neque miſericordia canorum motus, neq; honore habito virruti animi ipſius, iubet vnum de ſatellitibus vtranque ei in genam alapas infligere,& manibus reddere rubentem. Ea vero maximi in honoris loco poſita hac contumelia, recertitur domunculam ſuam, & vt antè conſueuerat impetebat illum ſpiritalibus carminibus, imitata autorem ipſorum & doctorem, qui ſpiritum malum illum qui Sauli moleſtus eſſet,repreſſerat.

CAP. XX.

NAm & Iulianus conciliatus ſibi dæmonum furiis ſine fine veſaniebat in pietatem. Itaque & Iodæos contra credentes in Chriſtum armaoit. Ac primum illis conoocatis, quærit cur cùm ſacrificare lege ipſorum iubeantur,ipſi ſacrificia nolla celebrent. Quibus reſpondentibus circumſcriptum eſſe cultum ſuum vno loco, ſtatim imperat boſtis Dei ſobuerſum toſtaurari templum. ſperans demens ſe domini prædictionem conuicturum meodacij, cuius multo magis veritatem declarauit. Nam hac oratione magna cum voluptate audita faciunt Iudæi omnes in toto orbe terrarum ciues ſoos ea de re certiores, qui vndiqoe concurreotes ſummo ſtudio operas pecuniamque coofetebant ad ædificationem. Adminiſtrauit autem plurima etiam ipſe qui illam iuſſerat, non laodis cupiditate,ſed infeſto io pietatem animo,miſitqoe vnà negotij impij dignum quendam præfectum: ferror autem habuiſſe illos ligones,falces, corbes argenteæ materiæ præparatus operi. Cùm autem fodere & aggerem efferre cœpiſſent, vrgebatur opus diem totum ab iofinita moltitudine hominom,at noctu agger ſua ſponte de crepidine redundabat: ſed & ipſi reliquias omnes ædificij diſiecerant ſpe nouæ extructionis.
B Comportatis autem gypſi & calcis multis modiorum milibos, derepente irruens venti impetus ac turbo, com fragore & procellis diſperſit vniuerſam materiam: quibus tooc quoque inſanientibus, oeque admittentibus inſtructionem diuinæ parientiæ,primum ingens cooritur terræ motus, & illos penitus ab arcanis ſacris Dei alienos admodum perculit. Sed ne ſic quidem formidantibus infertur defoſſis fundamenti ignis, plurimoſq; opus vrgentes inflammaoit,alios ad fugam compulit: inſuper cùm magna turba noctu ſub vicina porticu ſomnum caperet,delapſum repente ædificium vnà cum tecto totum, oppreſſit qui ſub illa dormiebant vniuerſos. Ac illa ipſa nocte ſimiliter & poſtera, coospectum fuit in cœlo ſignum fulgidum crucis,& ipſorum veſtes Iudæorum crucibus replebantur, oon iis tamen fulgidis,ſed coloris atri. Hęc videotes fieri aduerſarij illi Dei,metu diuinorum flagrorum,aufugiunt & redeont domos ſuas,cum confeſſione, eſſe illom Deum qui à maioribus ipſorum fuiſſet ligno affixus. Hæc & ad Iuliani aures peruenere,ſed ipſe vt Pharao quondam obduruit corde.
C

CAP. XXI.

VErum animoſis factis nontio mortis Conſtantij,Perſis bello inducto,acceſſere illi ad terminos Romanorum. Viſum igitur Iuliano exercitum cogere, qui tameo careret propugnatore: miſit & Delphos,& in Delum ac Dodooam & ad alia oracula, qui ſciſcitarentur de varibos, num in expeditionem proficiſci deberet. Sed illi & proficiſci iubebant, & victoriam ſpondebant. Vnum autem inſeram narrationi oraculum ad reprehenſionem mendacij. Id ita habet, omnes nūc excitati ſumus Dij,vt feramus trophæa Thera iuxta fluuium,sed horum ego ductor ſum futurus ferus bellipotens Mars. Horum quod ad nomerua attinet verſoum ineptias cauillentur, ſi qui eloquentem Deum, & Muſarum principem nominauit Pythium: mihi quidem mendacio deprehenſo ſubit miſerari illom qui his deceptus fuit. Thera autem fluuium Tigrim vocaoit, qui feræ eſſet cognominis. Huius fontes ſunt in Armeoiacis

niacis muntibus. Ipſe per Aſſyrios fluit, & accipi-
tur ſinu Perſico. His miſet ille oraculis circum-
uentus, & ſomniabat victoriam, & confecto bel-
lo Perſico, oppreſſionem Galilæorum concipie-
bat animo. Chriſtianos autem Galilæoa appella-
bat, ratus hoc nomine illis contumeliam impo-
ni: quem in ſtudiis educatum par fuerat intelli-
gere, mutatione nominia exiſtimationem nullius
lædi. Neque enim ſi diceretur Socrates Critias,
aut Pythagoras Phalaris, vlla labe mutatione no-
minis aſperſi fuiſſent: neque ſi Nereus Terſitæ
voce nuncuparetur, amiſiſſet à natura ſibi tribu-
tam formam. Sed horum nihil in mentem illi ve-
niebar, putabátque admodum noa inconuenien-
te appellatione dolere: idem & oraculorum
mendaciis fide habita, minabatur in eccleſiis de-
dicaturum ſe impuræ Deæ ſimulachrum.

CAP. XXII.

CVm talibus mouens minis ab vno Berrœæ
vito deuictus fuit. Is ante quoque clarus
fuit, princeps nimirum Berrœenſia Reipublicæ,
ſed multo cum feruor animi reddidit clariorem.
Nam cùm cognouiſſet delatum filium ſuum in
augeſcentem illo tempore impietatem, eiecit il-
lum domo ſua, & palam abdicauit. Qui in pro-
ximo ciuitati ſtatiuo (ſtatiui vocantur idonea di-
uerſioni loca) obuiam factus Imperatori, & qua
ipſe ſententia ſit, & patria abdicatiunem exponit.
At ille iubet otioſo eſſe adoleſcentem animo: ſe
enim ipſi patrem reconciliaturum. Cúmque ve-
niſſet Berrœam, inuitat magiſtratus & primates
ad cœnam, inter quos erat & pater adolaſcentis
iſtiua. Eum eodem in lectulo cum filio diſcum-
bere iubet, & inter epulandum, ad patrem con-
uerſus, non æquum mihi, inquit, videtur vim fa-
cere ſententiæ quæ in diuerſum feratur, & ſe alio
transferri nolit pati. Proinde neque tu cogas fi-
lium tuum nolentem ſequi dogmata tua: nam ne
ego quidem te cogo mea ſequi, cui nihil eſſet fa-
ctu facilius. At ille exacuens animum ſuum diui-
na fide, de hac furia, inquit, verba facis Impera-
tor? qui odio Dei mendacium præpoſuit veritati.
Tum Imperator induta perſona manſuetudinis,
Heus tu, inquit, à maledictis abſtine. Et intuitus
adoleſcentem, mihi inquit, res tuæ curæ erunt,
quandoquidem patri vt eſſent perſuadere non
potui. Hoc ego factum non temere narraui, ſed
vt oſtenderem non ſolum libertatem admirabi-
lem mirifici hominis, verum etiam plurimorum
contemptum potentiæ illius.

CAP. XXIII.

NAm & Antiochiæ vir quidam optimus qui
longo tempore puerorum pędagogum age-
ret, familiaris erat, quippe eruditior quàm vulgus
pædagogorum eſſe conſueuiſſet, principi docto-
rum temporis illius. Libanius hic fuit ille apud
Sophiſtaa nobilia: qui impius & in expectatione
victoriæ Iuliani imaginans minas, quærit de pæ-
dagogo illo per deriſionem noſtrorum, quid fa-
ceret fabri filius? At ille repletus diuina gratia,
quod paulo pòſt euenturum eſſet, prædixit. Re-
ſpondit enim Sandapilam concinnare fabricato-
rem huius vniuerſitatis, quem tu, inquit, Sophi-
ſta per riſum fabri filium nominaſti. Neque mul-
A tis poſtea diebus nuntium de morte furioſi Im-
peratoris, ipſéque in ſandapila allatus eſt, & ia-
ctantia minarum euanuit, cum maxima gloria
Dei.

CAP. XXIV.

SEd & corpore expertium vitam intra corpus
referens Iulianus, inquam, Saba Syrorum lin-
guæ cognomento, cuius geſta in Deo dicata, hoc
eſt Philotheo hiſtoria, memorantur. Ille igitur
ſtudioſius deprecabatur Deum conditorem om-
niũ cum cognouiſſet interminationes illius. Eo
autem ipſo die quo cæſus fuit Iulianus, reſciuit
inter preces cecidiſſe. Quamuis pluſquam vigin-
ti ſtatiuis exercitus abeſſet ab illo loco, in quo va-
cabat curia pietatia Saba. Aiunt autem depre-
cantem ipſum cum lachrymis & ſupplicantem
clementi domino, ſubito repreſſo fletu, lætitia
repletum, & vultu hilari fuiſſe, quo gaudium
mentis facile declararetur. Hac eius familiares
mutatione notata orant, vt exponat ſibi occaſio-
nem gaudij: tum ille reſpondet, Suem agreſtem
vaſtatorem vineæ domini pœnas exoluiſſe iniu-
B riarum erga Dominum ſuarum, & nunc iacere
mortuum, neque amplius ab eius inſidiis me-
tuendum eſſe. Hisauditis læti exiliere omnes, &
gratiarum actiones cecinere Deo. Cognitum au-
tem fuit ex nuntiis mortia illiua, eo illo die ac ho-
ra extinctum fugitiuum iſtum fuiſſe, quo hoc ac-
cidiſſe ſenex cognouerat ac prædixerat.

CAP. XXV.

IPſius autem temeritatem manifeſtius mors
demonſtrat: traiecto enim fluuio qui dirimit
Romanorum à Perſis imperium, & exercitu tra-
ducto, ſtatim nauigia exuſſit, cogens non cohor-
tans ad bellum gerendum milites. Boni quidem
Imperatores ſubditos confidentia replere ſolent,
& ſi quando triſtes viderint recreare & ſpe erige-
re: at iſte quicquid bonæ ſpei erat mox præcidit
reuerſionia, quaſi ponte exuſto. Iidem illi vndi-
que neceſſaria ad victum militibus conquirere
comparatéque conſueuere: at hic ſapiens Impe-
rator, neque curauerat è pacato ſolo illa appor-
tari, neque de præda hoſtilis regionis ſubmini-
C ſtrari poterant. Nam culta loca deſerens per de-
ſerta faciebat iter, vbi & victus & potus inopia à
militibus laborabatur. Deerant & viæ duces, in-
que deſerta terra errabatur, quibus omnibus ſa-
pientiſſimi regis prodebatur ſtultitia. Inter la-
menta autem & querimonias, ex inopinato inue-
niunt iacentem ſaucium illum furore aduerſum
creatorem ſuum percitum. Neque ei opitulatum
iuxta promiſſum Martem belliputentem: ſed &
mentitum Apollinem oraculia ſuis, & tonan-
tem fulmina in interfectores non iaculatum, glo-
riationémque minarum in pauimentum proſtra-
tam eſſe. Quia tamen iuſtiſſimum illud vulnus
inflixerit, nemo ad hunc vſque diem reſcire po-
tuit. Alij enim à quopiam effugiente viſum hu-
manum illatum: alij à quodam paſcua ſequente
eorum, qui Iſmaelitæ dicuntur: nonnulli & mili-
tem quempiam fame & deſerto itinere inſtiga-
tum: ſed ſiue impactua enſia illi ab angelo ſeu ab
homine fuit, certum eſt quicunque fecerit, diui-
næ illum voluntatia adminiſtrum fuiſſe. Iulia-
num quidem vulnere accepto, impleſſe manum

ſuam ferunt ſanguine, & ſparſu illo in aëra dixiſſe, Viciſti Galilæe, ſimúlque & victoriam confeſſum & maledictum auſom eſſe, ita erat ille attonitus. Sed poſt cædem eius patuere præſtigiæ incantationum ipſius.

C A P. XXVI.

NAm Carræ vrbs etiamnum retinet impietatis illius reliquias. Hac tranſiens ſtultus ille, Edeſſam enim ad ſiniſtram ornatam pietate reliqoerat, ingteſſus in templum impiæ religionis, & peractis ibi quibuſdam cum ſociis abominationis, feras & ſignum impoſoit ianuæ, reliquíque cuſtodes fani milites aliquor, quibus mandatum erat, ne quem introire antequam reuerteretur ipſe, ſinerent, ſed nuntiata morte eius, & ſuccedente pio regno impietati, introgreſſi B admirandam Imperatoris fortitudinem ac ſapieotiam conſpiciunt. Vident enim mulierculam ſuſpenſam capillis, amputatis manibus, cuius perſecta aluo fugitiuus ille fortaſſe de epate Perſicam cognouerat victoriam: atque hoc deprehenſum abominabile facinus Carris fuit.

C A P. XXVII.

ANtiochiæ vero aiunt multas areas in Regia refertas humanis capitibus inuentas A eſſe, multíſque in puteis cadauera humana: talis eſt enim impiorum Deorum diſciplina. Sed Antiocheni cognita cæde illius publicis epulis & feſtis indulgebant, neque io eccleſiis ſolom, atque ad martyrum monomenta chureas agebant: ſed in theatris prædicabant crucis victoriam, & vaticinia illius cachinnis proſequebantur. Pœnam etiam dignam admiratione Aotiochenorum vocem, vt illius memoria ad poſteritatem quoqua conſeruetur. Communiter enim clamabant vniuerſi: vbi ſont vaticinia tua, ô maxime, ô ſtulte? Vicit Deus & Chriſtus eius.

C A P. XXVIII.

NAm Maximus erat illis temporibus profeſſor quidem philoſophiæ, reuera autem magus, & qui prædicere ſe futura poſſe gloriaretur, Antiochenos autem à præſtantiſſimis Petro & Paulo diuinis ioſtructos dogmatis, & feruide amantes vniuerſarum rerum Dominum ac Saluatorem, perſeuerantiſſime ſemper flagraſſe odio Ioliani conſtat. Neqoe illum idipſum clam fuit. Itaqoe & librum aduerſom eos compoſoit, qui Miſopogon, id eſt, Barbæ odium inſcribitur. Sed ego huius de tyranno libri finem hunc choreæ faciam: neque enim committendum duxi, vt pietatis regno impiam dominationem copulatem.

LIBRI TERTII FINIS.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ

LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

INTERFECTO Iuliano, C prætores ducéſque in exercitu conueniunt ad deliberationem de Imperatore deligendo, qui & copiarum in hoſtili regione proſpicere ſaluti, & res Romanas in maximo diſcrimioe, & vt dicitur à Græcis, in acie nouaculi poſitas, planéqoe Iuliani perditas temeritate, reparare poſſet. Quibus conſultantibus, exercitus omnis vna voce Imperatorem poſtulat Iouinianum, qui neque dux, neqoe in illo concilio eſſet, vir tamen clarus ac nobilis, & multis egregiis facinoribus celeber, corpore ingens, animo excelſo, in bello ac grauibus certaminibus ſemper victor. Neque illi formido tyranni obſtiterat quo minus libere in impietatem inueheretur, vt promptitudine voluntatis ſuæ martyribus Saluatoris noſtri annumerandus eſſe videatur. Duces igitur interpretati conſenſionem exercitus diuinum quoddam eſſe ſoffragium, producunt in medium fortiſſimum illom virum, & conſtructum ſubito editiorem locum illom aſcendere iubent: tum omoibus illum, imperialibus acclamationibus Auguſtum ac Cæſarem appellantibus, mirificus iſte vir ſolita libertate ſoa, neque principum, neque incertæ militum voluntatis reſpectu motus: Nō poſſum, inquit, ego qui Chriſtianus ſum, talium Imperator, neque Iuliani copiarum rex eſſe, improba aſſuetarum diſciplina. Nam huiuſmodi prouidentiæ diuinæ expertes, expugnatiooi ac delectationi hoſtibus eſſe ſoleot. Hac audita oratione, exclamauere communiter vniuerſi: Ne dubites Imperator, neue repellas imperium noſtrum, vt improbum: Imperator enim es Chriſtianorum futurus,

turus, qui in pietatis diſciplina educandi ſint, cùm grandiores inter nos, doctrinam Conſtantini perceperint, minores autem illis Conſtantius inſtruxerit. Neque iſtius proxime mortui diuturnum imperij tempus fuit, vt circumuentis quibuſdam ad infigendum malum ſuffecerit.

CAP. II.

Magnam attolit hæc oratio voluptatem Imperatori, atque ita curam cogitationémque ſuam ad communem ſalutem contulit, vt de hoſtili regione illæſum reducere exercitum poſſet. Neque tamen deliberationi locus relictus fuit, ſed carpſit ille ſtatim fructus ſeminum pietatis. Nam Deus omnipotens declarauit mox prouidentiam ſuam, & præſentem inopiam ſoluit: poſtquam enim cognouit hunc Imperatorem creatum rex Perſarum, miſit legatos de pace: & cibos exercitui curauit, & forum in deſertis locis propoſuit. Triginta igitur annorum pace facta, integrum de hoſtium ſolo abduxit exercitum. Reuerſus autem in loca imperij ſui, primum omnium legem tulit, qua & Epiſcopi de exilio reuocabantur, & reddebantur eccleſiæ ſeruatoribus fidelibus fidei Nicænæ. Miſit & Athanaſio propugnatori dogmatum illorum literas, petiitque vt exquiſitam omnium ſibi rationem perſcriberet. At ille conuocatis Epiſcopis præcipuis quibuſdam, reſcripſit Imperatori ſeruandam fidem Nicææ expoſitam, tanquam conſentaneam Apoſtolicis dogmatis, cuius & ipſius eorum qui lecturi ſint vtilitatis gratia epiſtolæ exemplum ſubieci.

CAP. III.

Religioſiſſimo & clementiſſimo Victori Auguſto Iouiano, Athanaſius ac reliqui Epiſcopi, qui venerunt ex perſona omnium Ægypti, Thebaidos ac Libyarum Epiſcoporum. Digna eſt amante Dei Imperatore cupida voluntas perdiſcendi cœleſtia. Ita enim eſt cor tuum vere in manu Dei, & imperium multorum annorum curriculo in pace adminiſtrabis. Cùm igitur voluerit pietas tua cognoſcere ex nobis fidem catholicæ eccleſiæ, gratiis hanc ob rem actis Domino, viſum eſt ante omnia ſubiicere, religioni tuæ fidem confeſſione patrum Nicææ confirmatam. Hac enim quidam reprobata, nobis quidem multiplices ſtruxere inſidias, quia non accederemus ſectæ Arianæ: autores vero in eccleſia catholica fuere hæreſeos & diſſidiorum. Vera ſanè fides & pietati conſona in dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, manifeſta eſt, omnibus nota lectáque in diuinis ſcripturis: nam & hac perfecti ſancti teſtimonium dixere, & nunc mortui fruuntur domino. Manſiſſet autem fides illa integra ſemper, niſi quorundam hæreticorum improbitas corrumpere fuiſſet auſa. Nam Arius & illius factio euertere hanc, & pro ipſa impietatem introducere tentauerunt: qui dicerent Dei filium eſſe de nihilo, & condituram, & creaturam, & mutabilem: quibus non paucis impoſuerunt, adeo vt quoſdam qui in magna exiſtimatione eſſent ſeduxerint maledicentia ſua. His occurrentes ſancti patres congregati, vt diximus, Nicææ, anathemate exterminauerunt Arianam hæreſim, catholicæque eccleſiæ fidem perſcripta confeſſione A confirmarunt, vt hac vbique promulgata incendia hæreticorum extinguerentur: quæ & ipſa vbique in omnibus eccleſiis legebatur & prædicabatur. Sed poſtquam renouare quidam Arianam hæreſim cœperunt, aliique planè audent reprobare confeſſione patrum Nicææ confirmatam fidem, alij fingunt ſe quidem aſſentiri, ſed reuera negant, falſa interpretatione coeſſentialitatis, qui & maledicunt ſancto ſpiritui quòd dicant condituram eſſe & creaturam factam per filium: ideo neceſſitate compulſi conſiderata peſte, quæ de hac blaſphemia in populos graſſaretur, ſtuduimus tranſmittere pietati tuæ Nicænæ fidei confeſſionem, vt intelligeret religio tua quanta illa perſcripta fuerit cura, quantoque opere fallantur, qui ſua doctrina ab ipſa diſcedũt. Hoc vero ſcias Auguſte Dei amantiſſime, hanc eſſe à ſæculo prædicatam, quam confirmarit patrum Nicæna ſynodus confeſſione ſua. Quibus aſſentiuntur omnes vbique eccleſiæ, in Hiſpania, Britannia, Gallia, Italia tota, Campania, Dalmatia, Myſia, Macedonia, vniuerſa Græcia, omnes in Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Ly- B cia, Iſauria, Ægypto tota, Lybia, Ponto, Cappadocia, ac vicinis in locis: nec non omnes Orientales eccleſiæ, præterquam paucæ ſentientes cum Ario. Nam cunctarum, quas memorauimus ſententias vſu comperimus, & indices habemus literas, ſcimúſque Auguſte amantiſſime Dei non poſſe paucos, ſi qui contradicunt, præiudicare toti orbi terrarum. Illi enim longo tempore Ariano in morbo depoſiti, contentione maiore aduerſantur iam pietati. Vt autem hæc cognoſcatur, quamuis prius cognita, à pietate tua, ſtuduimus confeſſionem Nicænæ fidei, patrum trecenûm decem & octo Epiſcoporum ſubiungere. Ea eſt talis: CREDIMVS in vnum Deum patrem omnipotentem, omnium viſibilium ac inuiſibilium factorem. Et in vnum Deum Ieſum Chriſtum filium Dei genitum ex patre vnigenitum, hoc eſt, de paterna ſubſtantia: Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero: genitum non factum, coeſſentialem patri, per quem facta ſunt cœleſtia & terreſtria omnia: qui deſcendit propter nos homines, & propter ſalutem noſtrã, carnem, humanitatémque aſſumpſit: paſſus, ſur- C rexit tertia die, aſcendit in cœlos, venturus iudicatum viuos & mortuos. Et in ſpiritum Sanctum. Qui autem dicunt, fuiſſe quondam cùm non eſſet, & priuſquam gigneretur non fuiſſe, & factum de nihilo, aut ex altera ſubſtantia eſſentiáue, aut conditum, mutabilem, variabilem filium Dei, eos anathemate exterminat ſancta catholica, & Apoſtolica Eccleſia. Hanc fidem amantiſſime Dei Auguſte tenere neceſſe eſt, tanquam diuinam & Apoſtolicam. Neque quiſquam conuellere debet probabili contentioſoue ſermone, ſicut ab initio Arianus fecit furor, qui aſſereret de nihilo filium Dei, & fuiſſe aliquando cùm non eſſet, & conditum, factum mutabilem eſſe. Nam ob hæc & Nicæna ſynodus, vt diximus, anathemate exterminauit hanc hæreſim, confeſſa fidem veritatis. Non enim ſimpliciter dixere ſimilem eſſe filium patris, ne ſimpliciter ſimilis Dei, ſed Deus verus ex Deo vero crederetur. Sed & coeſſentialitatem perſcripſere, quod proprium eſſet germani & veri filij ex vero & naturali patre. Neque ſeparauerunt ſanctum ſpiritum à patre &

filio, ſed vnà potius cum vtroque glorificarunt in vna ſanctæ trinitatis fide, eo quòd & vna ſit in ſancta trinitate diuinitas.

CAP. IV.

HIs literis lectis confirmauit Imperator de rebos dioiois ſententiam & affectom ſuom: tulitque alteram legem, qua reſtituebatur conſtitutum Magni Conſtantini de largiendo frumentom eccleſiis, ſublatum à Iuliano, nimirum qui aduerſum Deom & ſaluatorem noſtrum bellum ſuſcepiſſet. Sed quoniam ingruẽs de impietate illius fames non patiebatur totam conferri Conſtantini largitionem i trientem Iouianus, cum præberi ioſſit, totum pollicitus, cùm fames ceſſaſſet. Talibus legibus auſpicia regni exornans, Antiochia ad Boſphorum contendit, Dadaſtanæque, vicus is ſitus eſt in finibus Bithyniæ & Galatarum, finiuit vitam ſuam. Ipſe quidem pulcherrimo inſtructus viatico ingreſſus iter, ſed magno dolore relicto expertis imperatoriam clementiam illius. Mihi autem omnium moderator in B pœnam malorum noſtrorum oſtendere tantum nobis bona videtur, & mox iiſdem ſpoliare. Docetéque velle quàm facile ſit ei præbere quæ lubeat, ſimúlqoe & arguere, qoàm bonis ſimus indigoi, & ad meliorem vitam capeſſendam nos cohortari.

CAP. V.

TVnc milites ſubita Imperatoris morte cognita, illum vt mortuum parentem luxerunt, Imperatorémque deſignarunt Valentinianum illum qui æditui alapam inflixerat, & in caſtellum fuerat relegatus, virum excellentem non fortitudine ſolum, ſed prudentia, & moderatione, & ioſtitia, & corporis magnitudine præſtantem. Ita autem imperatorio excelsóque animo fuit, vt cùm exercitus adiungere ei vellet ſocium imperij, dixerit ille id quod ab omnibus celebratur, Penes vos fuit milites, committere mihi habenas imperij cùm nondum eſſem Imperator: ſed in poſſeſſione imperij cùm ſim, quod reſtat, non veſtrum, ſed meum fuerit gerere Reipublicæ curam. Hanc orationem admirantes probantéſque milites ſeqoebantur nutus regni illius. Qui ac- C cerſito de Pæonia fratre ſuo, quod vtinam non feciſſet, communicauit cum ipſo imperium, nondum quidem contacto dogmatum corruptiooe. Huic Aſiæ & Ægypti ſceptro tradito, ipſe Eoropam ſibi deſumpſit, & profectus in occidentem omni incolas iuſtitia inſtruxit, initio ſumpto à prædicatoribus pietatis. Nam Auxentio Ariana labe infecto, cui commiſſa Mediolanenſis eccleſia, quique moltis in ſynodis abdicatus eſſet, defuncto vita ſua, accerſitos Epiſcopos, ita alloqoitur Imperator. Non poteſtis vllo modo ignorare, qoippe innutriti diuinis literis, qualem eſſe conueniat eum cui Pontificalis dignitas committenda ſit, quódque noo doctrina ſolum, ſed etiam moribus ac vita inſtroere ſubditos debeat, atque ita cotios honeſtatis ſe proponere exemplum, vt doctrinæ ſuæ adminiſtratio ipſa teſtimonium dicat. Proinde & hoc tempore eum collocare in Pontificali ſolio, cui nos quoque imperij moderatores, noſtra ſubdamus ſyncere capita, cuiuſque reprehenſiones (cum enim homines ſimus & A offendere neceſſe eſt) tanquam medicinæ curam libenter admittamus.

CAP. VI.

HÆc locutum, iubet ſynodus ipſum deligere aliquem ſuffragio ſuo ſapientem & pietate ornatum. At ille, maior, inqoit, qoàm vt à me præſtari poſſit res eſt: multóque fuerit melius vos decernere diuina gratia dignatos & participes ſplendoris illius. Ita illi egreſſi ſecum conſultabant, incolæ autem ciuitatis diſſidebant: cùm vna pars huic, altera illi ſtuderet. Nam contacti Aoxentij morbo ſubiiciebant conſentientes ſecum: ſana vero pars & ipſa eos qui ſuæ eſſent ſententiæ. Hoc diſſidio animaduerſo Ambroſius, qoi gentis illius tum prætor eſſet, metuens ne quid nouaretur, celeriter in eccleſiam accurrit, tum illi coocentione omni poſita, communi voce clamaoere Ambroſium ſibi prępooendom Epiſcopum, qui nondum tamen ſacris initiatus erat.

CAP. VII.

ITaque Imperator iubet ſtatim initiari & creari Epiſcopum laudatiſſimum virum. Nouerat enim omni amuſſi rectiorem eſſe mentem, & exactiores norma ſententias eius: ſuſpicabatur etiam diuinum hoc fuiſſe ſuffragiom, de diſſidentium concordia faciens coniecturam: cúmque ille ſanctiſſimus baptiſmatis diuinum donum & Pootificalem ſuſcepit dignitatem, hoc hymoo optimus omniom Imperator, qui ſemper præſens fuerat, Dominum & ſaluatorem laudaſſe fertur: Gratiam tibi domine omnipotens & ſaluator noſter, cùm huic viro qui haberet à me commiſſa corpora, tu animas tradidiſti, & approbaſti ſuffragium meum. Poſt paucos dies elapſos Ambroſius in colloquio Regio cum ſumma libertate reprehendit quædam quæ parum recte à prætoribus gererentur. Tum Imperator, non fuit mihi, inqoit, vnquam ignota hæc tua libertas, quam cùm haberem exploratam, noo modo non obſtiti, ſed etiam adiuui creationem tuam, proinde affer medicinam delictis animarum noſtrarum ſecundum præſcripta dioinarum legom. Hæc Mediolani Imperator & dixit & fecit. Cùm autem intellexiſſet in Aſia ac Phrygia diſſenſiooes eſſe inter quoſdam de dogmatis diuinis, ſynodum in Illyrico coegit, in qoa decreta confirmatáque diſſidentibus illis miſit. Decreuerant autem qui conoenerant, Nicænam fidem valere oportere. Dedit & ad eos coniunctim cum fratre literas, hortaos vt decretis iſtis ſtare vellent. Recitabo & eam legem qua manifeſte prædicatur pietas illius, ſimiliter & Valentis ſanitas illius temporis in rebus diuinis declaratur.

CAP. VIII.

IMperatores Maximi diui, Victores, Auguſti, Valentinianus, & Valens & Gratianus, Epiſcopis diœceſeos Aſianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ, in domino ſalutem. Synodo ingenti coacta in Illyrico, poſt longam qoæſtionem de ſalutari verbo demonſtrarunt beatiſſimi Epiſcopi eſſe trinitatem coeſſentialem patrem & filium

&

& ſanctum ſpiritum. Quam prorſus fungentes debitis muneribus colunt, cultu inquam Magni regis. Et noſtra potentia eandem prædicari mandauit: ſic tamen, ne qui dicant, huius cultus promulgationem eſſe Imperatoris moderantis terræ huic, non ferentes eius mandata qui ſalutis noſtræ curam gerens illa edixit. Vox enim eſt Euangelij Dei noſtri, quæ & huc pertinet, Perſoluite Cæſari res Cæſaris, & res Dei Deo. Quid vos dicitis Epiſcopi & antiſtites ſalutaris verbi? Si ad hunc ſe modum habent argumenta probationum veſtrarum, tum vos mutuo amore complectimini, & abuti Imperatoria dignitate nolite. néue perſequimini veros miniſtros Dei, quorum precibus & bella ſedantur in terra, & auertuntur incurſus transfugarum angelorum. Qui omnes noxios dæmones ſtudent abigere precibus ſuis, publica ſecundum leges munia ſubire ſciunt, potentiæ Imperatoris non obloquuntur, ſed ſyncere & Magni Imperatoris ac Dei mandata cuſtodiunt, & noſtris legibus ſubiiciuntur: at vos inobedientes reperti eſtis. Nos quidem ordine à primo ad vltimum proceſſimus tractatione noſtra: ipſi vero voſmetipſos abalienaſtis. Volumus tamen à vobis puritatem retinere: vtque Pilatus, in iudicio de Ieſu Chriſto, cuius eſt adminiſtratio noſtra, cùm nollet interimere tantum, & qui ad cruciatus ſeſe confirmaſſet, conuerſus ad Orientalem plagam, aquam iuſſit affundi manibus ſuis: & lotis illis, innocens ſum, inquit, ego ſanguinis huius iuſti. Ita & noſtra potentia vbique edixit, ne quis perſequatur, neue exagitet aut irritet operatores in agro Chriſti, neu repellat procuratores Magni regis, ne hodie quidem ſub noſtra potentia gloriari videamini, ac cum illo confirmato ad cruciatus pati teſtamentum ipſius quaſi in ſanguine Zachariæ. Sed quotquot quidem fecere cum hoc dirupti ſunt & traditi mortis condemnationi, vnà cum adiutore ipſorum noxio dæmone, dum veniat ſupernus rex noſter Ieſus Chriſtus. Hæc mandata noſtra habent Amigetius, Ciceronius, Damaſus, Dailampo, & Brunduſinus, qui auribus ipſi ſuis percepere. Sed & acta ipſa vnà vobis miſimus vnde quæ in ornata virtutibus ſynodo geſta ſint cognoſcere poſſitis. CONFITEMVR ſequentes Magnum & orthodoxum concilium, coeſſentialem eſſe filium patri. Neque ita intelligimus coeſſentialitatem, vt pridem nonnulli interpretati fuere, qui fallaciter ſubſcripſere, & nunc faciunt quidam qui patres illos nominant, vim huius vocis euertentes, & ſequentes eos qui tradidere ſimilitudinem coeſſentialitate innui: quatenus nulli reliquarum creaturarum per ipſum factarum ſimilis filius ſit, ſed ſoli aſſimiletur patri. Nam qui ſic interpretantur, eximiam quandam eſſe creaturam filium Dei impie decernunt. Nos vero in ea ſententia ſumus, qua & Romana ſynodus & Gallica, vnam eſſe ac eandem eſſentiam patris & filij & ſancti ſpiritus, in tribus perſonis, hoc eſt tribus perfectis ſubſtantiis. Confitemur & ſecundum expoſitionem Nicænam, carnem induiſſe filium Dei illum coeſſentialem, è ſancta virgine Maria, & inter homines habitauiſſe, compleſſe pro nobis omnem ordinem muneris ſui, in genitura, paſſione, reſurrectione & aſcenſione in cœlos: reuerſurúmque & redditurum nobis pro vita vniuſcuiuſque in die iudicij conſpicuum in carne, & oſtendentem diuinam potentiam ſuam, Deum qui carnem ferat, & non hominem qui Deum ferat: his diuerſa ſentientes anathemate exterminamus. Similiter & eos qui ipſi non ſyncere anathema infligunt, ei qui dixerit, non fuiſſe filium priuſquam gigneretur, ſed ſcripſerit fuiſſe in patre potentia antequam reipſa gigneretur. Hoc enim quadrat in omnes creaturas, quæ cum Deo non ſemper fuere, cùm filius apud patrem ſemper ſit ſempiterna genitus generatione. Hæc ſummatim tunc Imperator præſcripſit, ſed ego ipſius etiam ſynodi literas inferam narrationi.

Locus à mendo ſuſpectus.

In tranſlatione negatio omittitur.

A

B

C

CAP. IX.

EPiſcopi Illyrici eccleſiis Dei, & Epiſcopis diœceſeos Aſianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ, ſalutem in domino. Congregati vnum in locum poſt longam quæſtionem de ſalutari verbo, demonſtrauimus coeſſentialem eſſe trinitatem patris & filij & ſancti ſpiritus. Parque fuit vt literas ad vos mitteremus: non qui argutiis perſequeremur cultum Trinitatis, ſed ad eos qui humilitate animi meriti eſſent. Has igitur curamus vobis per dilectum fratrem ac collegam noſtrum Elpidium presbyterum. Non ſane in ſcriptis manuum noſtrarum, ſed in libris ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti legitur: ego quidem ſum Pauli: ego vero Apollo, ego vero Caphæ. Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis, aut eſtis baptizati in nomen Pauli? Atque hæc ſatis fuerant paruitati noſtræ, cur omnium nihil literarum ad vos daremus, propter metum quem iſthinc proclamatis toti prouinciæ veſtræ, ſegregantes ſanctum ſpiritum à patre & filio: ſed ob hæc ipſa neceſſarium duximus mittere ad vos dominum ac collegam noſtrum Elpidium à regina imperij Romani vrbe Roma cum his literis, qui cognoſceret an talis eſſet prædicatio veſtra. Si qui enim non prædicant coeſſentialitatem trinitatis, anathema ſunto. Sed & ſi quis cum illis ſe coniunxerit, anathema eſto, prædicantibus autem coeſſentialem eſſe trinitatem, paratum eſt regnum cœlorum. Proinde vos obſecramus fratres ne diuerſam doctrinam, neu aliud dogma ſequamini, ſed ſemper ac aſſiduo prædicantes coeſſentialem eſſe trinitatem velitis hæreditatem adire regni Dei. His de rebus ſcribentes & ſubiicientes exarauimus has ad vos literas. Déque iis qui Epiſcopi conſtituuntur conſtitutive fuere collegis noſtris, ſi erunt in hoc ordine, & hac dignitate viſi idonei, vt inde, ſin non erunt, vt è presbyterorum numero legantur. Similiter & presbyteri & diaconi creabuntur ex ipſo ſacerdotali ordine, vt ſint vndique inculpabiles cùm à iudiciorum, tum militaribus magiſtratibus. Hæc pluribus perſequi non eſt viſum, quòd miſerimus vnum ea omnibus dominum & collegam noſtrum Elpidium, qui cognoſceret diligenter prædicationem veſtram, eſſet ne ſicut dictum fuerat à domino & collega noſtro Euſtathio. Quod ſupereſt quamuis in errorem incideritis, exuto veteri homine induite nouum. Et idem frater ac collega Elpidius docebit vos prædicationem veræ fidei. Quod ſancta trinitas illa coeſſentialis cum Deo ac patre & ſancto ſpiritu ſanctificata ſit atque glorificata. Apparuit pater in filio, filius in patre

In tranſlatione eſt additum Filio, ipſo tamē intellectus vtcū addit, vt ſit ſanctam trinitati quod ad filium attinent coeſſentialem eſſe, &c. Nam de hoc primū fuerat quæſitum.

cum ſancto ſpiritu in ſæcula. Hoc enim maniſeſtato poterimus maniſeſte confiteri ſanctæ trinitatis coeſſentialitatem, ſecundum olim expoſitam fidem Nicææ, quam & partes confirmauerunt. Atque cum hac prædicatione fidei poterimus fugitiui illius dæmonis vitare inſidias. Nam hoc oppreſſo diſſidio licebit mutuo inter nos pacificarum literarum in quiete ſalutationibus vtamur. Nunc perſcripſimus vobis vt ſciretis abdicatos à nobis contactos furore Arij, qui non confitentur filium ſanctúmque ſpiritum eſſe ex patris eſſentia, eorúmque nomina ſubiecimus: Polychronius, Telemachus, Fauſtus, Aſclepiades, Amantius, Cleopater. Ex quibus Actis ſit gloria patri & filio & ſancto ſpiritui in ſecula ſeculorum, Amen. Valere vos optamus in Patre & Filio ſeruatore noſtro Chriſto cum ſancto Spiritu, multis annorum curriculis.

CAP. X.

LAudatiſſimus quidem Imperator tanta cura complectebatur apoſtolica dogmata. Illis B temporibus fuit Audæus quidam Syrus gente ac lingua, nouorum repertor dogmatum, qui tunc ſcelera quæ diu parturierat in lucem edidit. Primum enim incogitanter intuens quod ſcriptum eſt: Faciamus hominem ad imaginem noſtram ac ſimilitudinem, humanam formam numinis ſuſpicatus eſt, credíditque corporeis incluſum illum eſſe membris, non intellecta ſcripturæ ſententia, quæ ſæpenumero diuinis affectionibus humanorum membrorum nomina imponit: nam ita qui ſubtiliora non capiunt, hoc modo de prouidentia Dei edocentur. Huic impietati & alia non diſſimilia quædam adiecit. Nam compilato errore Manentis: neque ignis, neque tenebrarum opificem eſſe dixit Deum omnipotentem: ſed hæc & huiuſmodi occulit factio illius. Traduntur autem excluſi eſſe à cœtibus eccleſiaſticis, quoniam aliqui eorum execrandum fœnus exercerent, aliqui cum mulieribus non legitimis nuptiis ſociatis improbe viuerent. Verum ſi qui his vitiis non tenentur, ij cum illis libere coniunguntur. Et aiunt propterea ſeparatam vitam agere, cum occultent dogmatum ſuo- C rum blaſphemiam: quin etiam ipſum inſtitutum arrogantiæ plenum, & quædam Phariſaicæ doctrinæ poſteritas eſt. Nam Phariſæi accuſabant animorum & corporum medicum, dicentes ſanctis Apoſtolis: cur magiſter veſter cibum capit cum publicanis ac peccatoribus? Et per prophetam quoque de talibus ſit Deus, qui dicunt, purus ſum, ne me attingas, hic eſt fumus iræ meæ. Sed horum coarguere dementiam præſentis non eſt temporis: quare ad reliquam narrationem tranſeamus.

CAP. XI.

IIſdem temporibus pullulauit & Meſſalianorum ſecta, Precatores vocant, qui Græce nomen illud interpretantur. Habent & aliam appellationem impoſitam ex ipſa re. Correpti enim numine dicuntur, de percepta cuiuſdam dæmonis vi, quam ſancti ſpiritus præſentiam eſſe pu-

A tant: hoc morbo penitus correpti omnia opera manuum auerſantur tanquam improba, ſomnóque indulgentes, viſis ſomniorum prophetias nominant. Huius ſectæ principes fuere Dadoes & Sabas & Adelphius & Hermas & Symeones, atque inſuper etiam alij, qui quidem ab eccleſiaſtica ſe communitate nequaquam ſeparauerunt, quod dicerent neque prodeſſe, neque lædere quemquam diuinam eſcam, de qua Chriſtus dominus ait, qui comedit carnem meam & bibit meum ſanguinem, viuet in ſæculum. Sed morbum illum celare tentant, & inter redargutiones quoque impudenter negant, eóſque qui ſentiunt quod ipſi geſtant in animo ſuo abdicant. Letonis igitur gubernator eccleſiæ Melitinæ, vir feruore diuino præditus, cùm videret hunc morbum hauſiſſe multa monaſteria, vel potius ſpecus latronum, & concremauit illa, & lupos de grege repulit. Ad eundem modum & laudatiſſimus Amphilochius, cui Lycaonum metropolis regenda commiſſa eſſet, totam gentem gubernans: poſtquam ſenſit hanc lucem in illa quoque loca veniſſe, ſtatim abegit, & ouilia quæ illa depaſce- B retur, hac labe liberauit. Flauianus quoque celeberrimus cùm eſſet Pontifex Antiochenus, vbi comperit hos Edeſſæ congregari, & ſuum virus vicinis inſtillare, miſſa monachorum cohorte, deduxit Antiochiam, & negantibus confeſſionem morbi ita extorſit. Accuſatores aiebat calumnioſos, teſtes mendaces eſſe: ſed Adelphium admodum grandem natu blande compellans, iuxta ſe aſſidere iubet. Nos quidem, inquit, ô ſenex poſt maiorem vitæ peractam partem, exactius nouimus & humanam naturam, & molitiones dæmonum aduerſariorum cognouimus, vſu etiam didicimus largitatem gratiæ: iſti vero adoleſcentes cùm ſint, neque exquiſitam harum rerum teneant rationem, ſpirituales audire ſermones non ſuſtinent: quapropter mihi expone, quomodo doceatis, & aduerſantem ſpiritum recedere, & aduenire gratiam ſanctiſſimi ſpiritus. His verbis delinitus ſenex, totum venenum occultatum euomuit: nemini prodeſſe quicquam ſanctum baptiſma omnium qui ipſum conſequerentur: ſolam autem ſedulam orationem expellere domeſticum dæmonem. Natu vnumquenC que qui naſceretur trahere de primo parente vt naturam ſic dæmonum quoque ſeruitutem. Sed his ſedula oratione fugatis, tum deinde aduenire ſanctiſſimum ſpiritum, cum ſignificatione ſenſibili præſentiæ ſuæ, quo corpus perturbationum motibus liberetur, & animæ ad deteriora inclinatio prorſus auertatur, vt deinceps neque ieiunio reprimente corpus, neque doctrina refrenante & ad decus ac ordinem inſtituente opus ſit. Quæ ſi cui contigerint, iam non illum modo petulantia carere corporea, ſed planè etiam præuidere ventura, & diuinam trinitatem oculis contemplari. Tum diuus Flauianus effoſſo puteo fœtido, & elicitis aquis impietatis, infelici ſeni, inueterate, inquit, diebus malis, coarguit te os tuum, haud ego, & labia tua contra te dixere teſtimonium. Itaque prodito morbo, Syria illi exacti in Pamphyliam conceſſere, eámque impleuere peſte hac. Sed ego nunc ad proſequendam narrationem veniam, & initium exponam tempeſtatis quæ pleráſque in eccleſiam vndas fluctúſque incuſſit.

CAP.

CAP. XII.

VAlens ſuſcepto imperio Apoſtolicis primum dogmatis ornatus erat: in Thracia autē prædas agentibus Gothis tranſgreſſis Iſtrū, conſtituit eos exercitu coacto bello reprimere. Placuit igitur non ſe nudum gratia diuina in aciem producere, ſed munitum vndique ſacri baptiſmatis armatura. Concilium hoc fuit optimū & ſapientiſſimum, ſed quæ fuere conſecuta magnam mollitiem animi ipſius, & veritatis deſertionem oſtendunt. Idem enim vſu venit miſero, quod Adamo primo parenti noſtro: nam & hic delinitus oratione coniugis ſuæ in ſeruitutem incidit, non captus ab hoſtibus, ſed ſubiectus fraudi verborum muliebrium. Illius enim vxor prior irretita laqueis Ariani erroris, irretiuit, & ipſum adduxit ad communem ſecum in barathrum caſum. Huius facti dux & autor erat Eudoxius, qui adhuc tenebat Conſtantinopolis clauum non regendo, ſed euertendo nauem.

CAP. XIII.

IS igitur inter baptiſmatis ſacra miſerrimo illum iureiurando ad cuſtodiam impij dogmatis deuincit, & expulſionem vniuerſorum, qui diuerſa in ſententia eſſent. Ita ille deſerta Apoſtolica doctrina, aduerſariæ partis eſt factus: neque longo pòſt tempore compleuit quæ fuerat iuratus, nec adhuc peregerat. Exegit enim Antiochia magnum Melitium, Samoſatis diuum Euſebium, Laodiciámque priuauit admirando paſtore ſuo Pelagio. Hic in adoleſcentia iugum nuptiarum ſubierat, in ipſo autem lectulo prima die nuptiarum, perſuaſit ſponſæ ſuæ vt caſtitatem pluris faceret quàm concubitum, docuitque charitatem tenere illam fraternam potius quàm copulam maritalem. Huius perfectæ caſtitatis cùm haberet gemellas ac pares alias virtutes quæ cum ipſa choros ducerent, communi ille ſuffragio præſul electus fuit. Sed inimicus veritatis ſplendorem adminiſtrationis nihil reueritus exulatum in Arabiam hunc, in Armeniam Melitium, in Thraciam miſit Euſebium abundantem ſudoribus apoſtolicis: qui cùm videret multas eccleſias carere paſtoribus, militari ornatu & tiara capiti impoſita, Syriam circuibat Phœnicémque ac Palæſtinam, creans preſbyteros & diaconos, & aliis in rebus conſtituens eccleſias. Quòd ſicubi concordes inueniſſet Epiſcopos, prouehebat illos ad præſulatus requirentium eccleſiarum, ſed qua ille fortitudine ſuſceperit legem Imperatoria exigentem ipſum in Thraciam, non ignorari oportere exiſtimaui.

CAP. XIV.

VEnerat miniſter illius qui afferebat crepuſculo veſpertino: tum ille & ſilere & diſſimulare cauſam aduentus ſui eum iubet: nam ſi cognouerit multitudo à prima inſtitutione diuino feruore prædita, in mare te, inquit, demerget, & à me poſtea exigetur pœna mortis tuæ. Hæc locutus, & de more veſpertino munere ſuo functus, incipientis ſomni tempore, fide habita vni ſeruorum, ſolus egreditur ſenex pedes: ſequebatur & ſeruus cum ceruicali ac libro: cúmque ve-

A niſſet ad ripas fluuij, nam muros vrbis Euphrates præterfluit, conſcendit nauigium, & remiges Zeugma verſus curſum tenere iubet. Orta autem die Zeugma peruenerat Euſebius: Samoſata vero lamentis & quæſtionibus complebantur. Nam cùm ſeruus ille neceſſariis Euſebij mandata quædam expoſuiſſet, quos ille ſecum proficiſci, & quid librorum afferri ſibi vellet, vniuerſi lachrymis proſecuti ſunt ereptionem paſtoris ſui, plenuſque fuit fluuius nauigantium. Sed vbi in conſpectum deſiderati paſtoris ſui peruenere, lamentis ac gemitibus, atque adeo fontibus lachrymarum profuſis conabantur illi perſuadere, vt maneret, neque pecudes proderet lupis. Cum vero eis non obſequeretur, memoraréque recitans Apoſtolicam legem quæ planè iuberet magiſtratibus & potentibus ſubijci, ibi alij aurum, alij argentum, veſtes alij, alij ſeruos offerunt, vt profecturo in externum & longe remotum ſolum. At ipſe non multis à notioribus quibuſdam acceptis, poſtquam armauit doctrina & precibus vniuerſos, & ad propugnandum Apoſtolica dogmata hortatus fuit, ad Iſtrum diſceſſit.
B Tum illi reuerſi in vrbem ſuam, & ſe mutuo exacuentes, expectabant luporum incurſiones. Exponam autem, & fidei horum vehementiam ac perfectionem. Iniuriam enim facere eis videar, ſi non ſempiternam ipſis conciliauero memoriam narratione mea. Cùm enim Ariana factio, ſpoliato grege optimo omnium paſtore, alium in locum ipſius præſulem ſummiſiſſet, nemo omnium qui vrbem incoleret, non in paupertate vitam degentes, non ſuperbi diuitiis, non ſeruus, opifex, agricola, hortulanus denique, neque vir nec mulier, iuuenis aut ſenex, in cœtum eccleſiaſticum conuenit. Itaque ille ſolus erat cùm nemo eum vel aſpiceret vel alloqueretur: etſi tradunt eum magna vſum fuiſſe moderatione, cuius rei argumentum dicam. Voluerat aliquando lauare, & ſerui occluſerant oſtium balnei, neque admittebant quemquam: tum ille multitudine foris aſtante viſa, pandi fores & communi vti balneo audacter iubet. Idem & introgreſſam illam ante oculos ſuos cùm videret aſtantem, inuitabat vt calidis aquis ſecum frui vellent: ſed illi cum ſilentio aſtabant. Quod
C cùm veneratione ſui fieri crederet, ſurgens ſtatim abiit, ibi hæretica abominatione aquas etiam contactas rati, ipſas quidem in cloacas emiſere & recentem parari iubent. Quo cognito, præſul relicta vrbe, diſceſſit, infeſtam colere vrbem ſtolidi & admodum dementis eſſe exiſtimans.

CAP. XV.

EVnomio deſerente Samoſata (hoc enim erat ille Epiſcopus nomine) ſummiſerunt in locum eius Lucium, lupum & inſidiatorem gregis. Ipſæ autem oues quamuis paſtore ſpoliatæ, tamen officia paſtoris exequebantur: nam Apoſtolicam doctrinam ſeruabant incorruptam. De odio autem erga illum vniuerſorum altera hæc narratio facile edocebit. Ludebant pila in foro pueri delectationis gratia, per forum autem illo iter faciente accidit vt vni elapſa pila per aſini ipſius pedes volueretur: tum exclamauerunt pueri contaminatam eſſe pilam arbitrantes.

At ipſe re animaduerſa iubet vnum ex ſequentum numero reſiſtere, & recognoſcere quid facerent, ibi pueri igne accenſo traiecere per flammas pilam ita credentes illam luſtrari. Nec me fugit factum hoc cùm puerile eſſe, tum de reliquiis rituum priſcorum: facile tamen hinc coniectura fieri poterit de odio quo ciuitas illa Arianam factionem proſequuta fuit. Cæterum Lucius manſuetudinem Eunomij non eſt imitatus, ſed adduxit magiſtratus, vt multos alios in exilium agerent ſacerdotalis ordinis: quoſdam etiam præcipue defendentes res diuinas in imperij Romani vltima loca eiecit. Euolcium quidem diaconum in deſertum oppidulum Oaſin, Antiochum vero cùm clarum propinquitate magni Euſebij, cuius erat fratris filius, tum ſua virtute admodum illuſtrem, atque etiam dignitate ſacerdotali præditum, in extremam quopiam Armeniam relegauit. Sed huius quæ fuerint pro rebus diuinis pugnæ, in ſequentibus explicabitur. Nam cùm diuus Euſebius poſt multa certamina, & certaminibus reſpondentea victorias martyrum quoque morte clauſiſſet diem ſuum, conuenit de more gentis illius concilium: aduenit & Iouianus, qui rum Pergenſis Epiſcopus erat. Hic modico fuerat tempore coniunctus cum Arianiſtis: cùm autem victi ſuffragüs ſuis diuo Euſebio Antiochum ſufficerent, adductúmque ad menſam diuinam cogerent genua flectere, & ipſe conuerſus vidiſſet Iouianum quoque imponentem manum capiti ſuo, repulit illam, petiitque ne intereſſet numero conſecrantium ſe, quòd ſufferre manum adminiſtram blaſphemiæ ſacrorum poſſe ſe negaret. Atque hæc non poſt longum tempus geſta ſunt. Tunc autem abductus fuit in Armeniam interiorem: diuus autem Euſebius iuxta Iſtrum manebat, deprædantibus Gothis Thraciam & vrbes obſidentibus ſicut ipſius ſcripta indicant.

CAP. XVI.

BArſen quoque cuius adhuc celebris memoria eſt, non Edeſſæ ſolum & huic vicinis regionibus, ſed etiam in Phœnicia Ægyptóque & Thebaide: has enim gentes omnes adiit peruectus luce virtutis ſuæ. Eum igitur primum Valens manere in inſula Arado imperat. Vbi vero intellexit infinitam vndique ad eum confluere multitudinem (nam & morbos plenus ille apoſtolica gratia, oratione pellebat) miſit Oxyrichum, quod Ægypti eſt oppidum: cúmque celebritas illius eo quoque conciret omnes, miſit in vltimum quoddam & vicinum hoſtibus caſtellum ſenem dignũ cœlorum habitatione. Caſtello autem nomen eſt Philo. In Arado relictum ipſius lectulum hodie quoque magno in honore eſſe aiunt. Multi enim ægroti in illum collocati ſanitatem per fidem recipiunt. Tum igitur Valens ſpoliatis ouibus paſtore, lupum pro paſtore illis immiſit. Verum cùm omnes deſerta vrbe ante illam conuenirent, venit ipſe Edeſſam: præfecto autem qui tum erat modeſtus, mandarat, coactis cum ſuis militibus, qui vectigalia exigere ſolerent, tum iis qui de legionibus adeſſent, diſiicere concurſantem multitudinem, eóſque ſcipionibus ac fuſtibus, atque adeo bellicis armis vti ferireque ſi opus eſſet. Præfectus igitur mane imperatum faciebat, & tranſiens per forum conſpicatur mulierculam ferentem in vlnis puerum admodúmque feſtinantem. Nam contemptis omnibus per primos ruebat ordines. Ardens enim diuino feruore animus nullo tangitur humano metu, ſed errores tales pro riſu ac ioco ducit.

In tranſlatione Pheno.

CAP. XVII.

PRæfectus autem illam conſpicatus & facto ipſius animaduerſo, accerſit, rogátque quò eat. Cui illa, didiceram diuinis famulis motas inſidias, properóque, inquit, ad concordes mecum in fide, vt cum ipſis vnà perpetiar cædem quam inferre vultis. At infantem, inquit ille, quorſum geſtas, ſocius erit hic, inquit, muliercula, & ipſe mihi huius amabilis mortis. His audius de muliere & intellecta præſentia animorum omnium, renuntiat ad regem, fruſtráque, inquit, iſta cædes patrabitur: nam infamiam ſolum decerpemus hoc facinore, neque tamen extinguemus promptitudinem illorum. His verbis expectatutum malorum ſenſum auertit à multitudine, ſed principes, preſbyteri, inquam, & diaconi, imperantur adduci, vt horum alterum fieret, vel vt ipſi admitterent lupi ſocietatem, vel exigerentur vrbe, mitterentúrque in vltima quædam loca. Coactis igitur vniuerſis placida illos oratione adducere nititur, vt legibus Imperatoriis parere vellent. Dementiæ enim aiebat eſſe ſimile, tantorum ac tot hominum domino Imperatori obſiſtere non numeroſam ſanè turbam.

CAP. XVIII.

AStantibus autem cum ſilentio omnibus, ad primarium inter illos, is erat Eulogius vir laude dignus, conuerſus præfectus, cur nihil, inquit, reſpondes ad ea quæ ſunt à me dicta? Ille vero, non arbitrabar, inquit, meum eſſe reſpondere, cùm interrogatus non ſim. Atqui, inquit præfectus, longa oratione cohortatus ſum vos ad optima. Hæc vniuerſis, inquit Eulogius, ſunt dicta, abſurdúmque iudicaui alios depellere reſponſione mea. Quòd ſi ſolùm me forte interrogaris non ſum ceiarutus ſententiam meam. Coniungere igitur, inquit, præfectus cum Imperatore. Tum ille placide & feſtiue. Nunquid vnà cum imperio etiam ille Pontificatum eſt conſecutus? At præfectus irrideri ſe ſentiens moleſte tulit, adortúſque conuitiis ſenem his quoque in ipſum inuehitur. Neque ego hoc dixi, attonite, ſed ne conſortium Imperatoriæ ſocietatis reſpueretis monui. Poſtquam vero ſenex, & paſtorem, inquit, habemus & nutus illius ſequimur, comprehenſos cum ipſo octoginta miſit in Thraciam. Qui cùm deportarentur maximo ſtudio curáque vbique excipiebãtur: nam & ex vrbibus & de vicis occurrebatur illis, acclamationéque omnium victores athletæ pronũtiabãtur. Sed inuidia inſtigatos aduerſarios excitauit, vt Imperatori ſignificarent quantũ honoris pro ſperata ignominia illis habitũ eſſet. Iubet igitur illos per paria diſſipari, & partim in Thraciã, partim in vltimam Arabiã, partim etiã in Thebaidos diſpergi oppidulis. Tradunt autẽ crudelitate ſumma diſtractos, cum

eus quos iunxiſſet natura, & ſeparatos à ſe fratres fuiſſe. Eulogius quidem primarius inter illos, & cum eo Protogenes Antinoem in Thebaida deducuntur, ſed ego neque horum virtutem obliuione patior inuolui: cùm enim repériſſent conſentientem ibi Epiſcopum, in eccleſiaſticis aderant conuentibus, cúmque valde exiguum eſſe cœtum viderent, ſciſcitantur cauſam, & cognoſcunt incolas vrbis Græcos, id eſt, infideles eſſe. Fuit hoc illis pro eo ac debuit, dolori, deplorauerúntque infidelitatem eorum: ſatis tamen eſſe lachrymas non arbitrari, omnes vires ad medicandum illos conuerterunt. Ac diuus quidem Eulogius in conclaui occluſus, die noctúque ſupplicabat omnipotenti Deo: admirandus vero Protogenes inſtructus Eunomij literatura & notariorum ſcientia, inuento idoneo loco vbi ludum aperire & inſtituere pueros poſſit, magiſter iuuentutis efficitur, imbuitque illam diuinis literis, dictata proponens Dauidica carmina, & tradens ediſcendos conuenientes Apoſtolicæ doctrinæ locos. Vno autem forte puero morbo correpto venit ad eum Protogenes ægrotantem in domo ſua, & dextra ipſius apprehenſa, oratione repulit morbum: quod cùm aliorum quoque puerorum parentibus innotuiſſet, deduxere & ipſi eum domos ſuas, & orabant vt infirmis ſuccurreret. At ille negabat prius ſe ſupplicaturum Deo vt morbum fugaret, quàm infirmus donum ſacri baptiſmatis ſuſcepiſſet. Cupide parebant patres vrgente deſiderio ſanitatis ſuorum, atque ita coniunctim corporis ac animi ſanitatem percipiebant. Cùm autem perſuaſiſſet alicui ſano, vt ſuſciperet diuinam gratiam, deducebat eum ad Eulogium, & pulſatis foribus hortabatur, vt aperiret, & imponeret adducto dominicum ſignum, qui cùm indignaretur interrumpi orationem, magis aiebat Protogenes opus eſſe errantium ſalute. Erat tum omnibus admirationi Protogenes, qui cùm tanta miracula faceret, diuinæque cognitionis lumen tam multis conferret, tamen cederet primas Eulogio, & ſi quos nactus fuiſſet ad illum adduceret: merito igitur multo maiorem præſtantiorémque virtutem ipſius eſſe credebant. Iam autem ſedata tempeſtate, & tranquilla ſerenitate reuerſa, reuocantur illi de exilio: deduxere igitur eos vniuerſi cum querelis ac lachrymis, inque primis præſul eccleſiæ, cui deinceps illorum agricultura carendum eſſet. Poſtquam vero rediere in patriam, diuus Eulogius, tranſgreſſo Magno Barſe in expertem doloris vitam, ad gubernacula eccleſiæ quam ille rexerat, vocatur: at Protogeni illi admirabili Carrenſe ſolum exercendum delegatur. Erant autem Carræ admodum incultæ & Græcis carduis refertæ, quæ præcipuam ſedulitatem requirerent. Sed hæc pace eccleſiarum conſtituta accidere.

C A P. XIX.

At Valens, omnibus, vt ſemel dicam, eccleſiis cùm paſtores ademiſſet, Cæſariam contendit quam Cappadoces habent. Ibi tum præſulatum gerebat Baſilius lumen orbis terrarum, præmiſerat autem præfectum qui aut efficeret aut ſuſtineret Baſilius communitatem Eudoxij, aut eam ſi facere nollet in exilium ageret. Nam fama viri illius iampridem ad eum peruenerat: itaque ipſe primus illum adoriri nolebat, quòd A metueret, ne ſi forti animo excepiſſet, atque etiã repuliſſet incurſionem ſuam, alij de ipſo exemplum caperent, ſed hæc molitio ſimilis apparuit telæ araneæ. Satis enim vtilitatis aliis Pontificibus veterum exempla afferebant, quaſique quædam turres firmum conſeruabant murum fidei. Cùm autem præfectus Cæſariam veniſſet, accerſitum ad ſe magnum Baſilium honorifice tractauit, placidéque allocutus hortabatur, vt tempori cedere, neque tot eccleſias adducere in diſcrimen vellet tenui exquiſitione dogmatis: promittebat & ab Imperatore illi amicitiam, & à ſe occaſione illius multa beneficia. At diuus ille vir adoleſcentulis congruere tales ſermones reſpondit: nam hos & his ſimiles inhiare huiuſmodi rebus, qui vero eſſent innutriti diuinis literis, eos nullam ſyllabam illarum in diſcrimen venire pati poſſe, ſoleréque, ſi res poſcat, nullum genus mortis pro illis ſubeundum recuſare. Imperatoris quidem amicitiam magni ſe pendere cum pietate, qua remota pernicioſam eſſe dicere. Ferebat hoc ægre præfectus, aiebátque eum deſipere. Tum Magnus Baſilius, vtinam ſempiterna, inquit, hæc mea ſit B deſipientia. Denuntiato igitur exilio iubet eum cogitare quid agat, & poſtero die ſententiam ſuam explicare, hiſque ſermonibus crebræ minæ miſcebantur. Ibi aiunt Magnum reſpondiſſe Baſilium, eundem ſe illi poſtridie quoque reuerſurum, videret modo ne animum mutare, neue minas exequi nollet. Poſt hoc colloquium occurrit Imperatori præfectus, exponitque regi quid dixiſſet Baſilius, ea qua eſſet vir ille virtute fortitudinéque ac præſentia animi. Sed Imperator tacuit, & ita venit in vrbem: vbi comperit diuinitus inflictas domui ſuæ plagas eſſe: nam & filius in morbo iacebat, neque aberat procul ab Orci oſtio, & vxor variis malis oppugnabatur. Agnouit igitur cauſſam triſtium, diuinúmque hominem cui ſupplicium fuerat interminatus obſecrauit, vt ad ſe domum deueniret. Duces ergo mandatum Imperatoris exequuti adducunt in Regiam Baſilium. Ibi ille conſpectum filium regis qui vicinus eſſet morti, pollicetur ſe vitæ reſtituturum, ſi fuiſſet ei ſanctiſſimi baptiſmatis donum à pio quopiam collatum, quo dicto abiit. At Imperator iureiurando, vt demens quondam Herodes C initiatus, negotium dedit quibuſdam qui aderant partium Arianarum baptizandi pueri, qui ſtatim eſt deinde mortuus. Quare ductus pœnitentia Valens, & conſiderata noxia veritate iuriſiurandi, ad diuinum templum venit, & Magni Baſilij doctrinam ſuſcepit, & altari quæ ſolent offerri dona impoſuit: quin etiam eum intra cortinam vbi ſedebat aduocauit, & multa ipſe de rebus diuinis verba fecit, & illum facientem audiuit. Aderat ibidem quiſpiam culinæ Imperatoriæ magiſter Demoſthenes nomine, qui orbis terrarum magiſtrum reprehendens barbare loquebatur. Tum diuus Baſilius ſubridens, etiam Demoſthenem illiteratum, inquit, vidimus. Cúmque ille offenſus amplius minaretur: tuum eſt, inquit Magnus Baſilius, curare iuſculorum condimenta: nequis enim cum ita ſordidatis auribus exaudire tractationes dogmatum diuinorum. Hæc tum iſti Baſilius dixit: ſed Imperator eam reuerentiam habuit illi, vt optimos agros quos poſſidebat iis in locis, donaret pauperibus, qui eſſent ſub cura ipſius, qui toto labefactati corpore multo

maxima curatione indigebant. Ad hunc modum primum Imperatoris impetum Magnus declinauit Baſilius: ſecundo vero reuerſus oblitus priorum omnium, obſidebatur enim animus ipſius ab ſeductoribus, rurſus hortari cœpit, vt ad alteram partem ſe conferret: ſed cùm hoc ille perſuaderi ſibi nequaquam ſineret, iubet perſcribi legem exilij: quàm cum confirmare manu ſua conaretur, nullius potuit perficere literæ apiculum, nam calamus contritus fuit. Quod cùm & altero & tertio calamo accidiſſet, ipſe tamen confirmationem vrgeret impiæ legis, tum dextra concuti ac tremere, ibi demum animo ille exhorreſcens arreptam vtraque manu chartam diſcidit: probauitque moderator omnium, & aliis euenisse talia permiſſione ſua, & Baſilium meliorem quam qui ſuſtinere deberet repertum. Atque hoc Baſiliano facto declarauit potentiam ſuam: illo autem diuerſo ordine gubernationis ſuæ, optimorum virorum fortitudinem promulgauit.

CAP. XX.

HAc igitur in parte fruſtrata eſt ſpes incurſionis Valentem. Alexandriæ autem victore Athanaſio, poſt crebra certamina, quibus numerus palmarum reſponderet, laboribus ſoluto, & in quietam ac liberam vitam digreſſo, ſucceſſit Petrus vir optimus. Hunc beatum Athanaſij caput primum ſuffragio ſuo præſulem deſignarat, quod ratum habuere cùm ſacerdotalis ordo, tum magiſtratus ac primarij, denique vniuerſus populus gaudium ſuum acclamationibus lætis teſtatus eſt. Particeps enim Petrus fuerat ſudorum Athanaſij, domique ac foris nuſquam ab illo diſceſſerat, omniſque generis pericula cum illo ſubierat. Quamobrem & vicini Epiſcopi quique ſeparatim in religioſa Philoſophia exercebantur, deſertis ludis ſuis accurrebant, volebántque vt hæreditatem adiret Petrus Athanaſij ſolij. Cùm vero iam eſſet in Pontificalem ſedem impoſitus, ſtatim prætor gentis illius coacta quadam Græcorum ac Iudæorum turba, ſepta eccleſiæ cinxit, iuſſitque exire Petrum, ni faceret enim ſe inuitum expulſurum. Hoc quaſi in gratiam Imperatoris ille agebat, vt malis afficeret diuerſa ſentientes, ſed reuera indulgens impiæ iræ. Pendebat enim de cultu ſimulachrorum, neque feſta alia ſplendidiora eſſe, quam iactationem eccleſiæ credebat. Hac improuiſa oppugnatione cognita admirabilis Petrus, clam exiuit, & nauigio conſcenſo Romam eſt profectus. Elapſis autem paucis diebus, aduenit Antiochia Euzoius cum Lucio, eique eccleſias commiſit, cuius iam ante Samoſata impietatem ac iniquitatem fuerant experta. Verum multitudo doctrina Athanaſij paſta, hoc contrario viſo cibo, ab conuentibus ſe eccleſiaſticis ſeparauit.

CAP. XXI.

AT Lucius ſatellitio vſus ſimulachrorum cultoribus, alios verberibus lacerat, alios ad exilium adigit, quorundam etiam ritu barbarico domos populatur. Sed ipſe admiratione dignus Petrus, hæc ſua epiſtola melius narrauerit: quam ego poſt vniua ſcelerati facti Lucij expoſitionem narrationi noſtræ inſeram. Viri aliquot in Ægypto imitantes angelorum vitam ciuilibus ſe ſubduxerant turbis, & illis deſerti loci vbi degerent prætulerant, frugiferis redditis arenoſis & ſterilibus illis fructificantes Deo & ſuauiſſimum & pulcherrimum modum. In hac cùm alij multi principes, optimus autem ludimagiſter philoſophantis in religione turbæ fuerat celeberrimus ille Antonius, per quem effectum eſt, vt virtutis palæſtra religionis exercitio, illa deſerta eſſe loca viderentur. Huius tum ſodalitatem (nā ipſe eum præſtantiſſimo ac præclariſſimo commeatu prouectus iam tenebat nulli vento expoſitos portus) ille miſer ac infeliciſſimus inſectatus eſt, ac diuinorum iſtorum cœtuum principes, Macarium, inquam, illum celebrem, & alterum huic cognominem, & Iſidorum, ac alios protractos de ſpecubus in quandam inſulam relegauit, quæ ab impiis incolebatur hominibus, quique nullum vnquam habuerant magiſtrum pietatis. Cúmque non lõge eſſet nauis ab illius inſulæ terra, dæmon qui ibi colebatur, conſecratũ deferens ſibi ſimulachrum, quę antiqua domus illi erat, inſania exagitauit filiam ſacerdotis, & furibundum deduxit in litus, cui nauis à remigibus appellabatur, vténſque inſtrumento lingua puellæ clamabat hac, vt Philippis quondam illa quæ Pythonis haberet ſpiritum, exaudiebatúrque vox iſta dæmonis ab omnibus tam viris quam mulieribus, ô potentiam veſtram, famuli Chriſti, vndique à vobis exigimur, de vrbibus ac vicis, de montibus ac vallibus, de carẽte incolis deſerto. ſpes erat in hac parua inſula inquilinatum noſtrum poſſe vitare tela veſtra, ſed & hæc nos eſt fruſtrata. Huc enim eſtis ab inſectatoribus eiecti, non quo vos moleſtia afficeremini, ſed nos vt per vos expelleremur. Deſerimus & hanc inſulam, impetimur enim radiis virtutis veſtræ. Hæc & huiuſmodi alia locuti puellam humi proſternunt, ipſi mox è medio abeunt. Sed diuinus ille cœtus oratione celebrata puellam excitatam ſanam ac valentem reſtituunt patri. Hoc miraculum qui viderant aduoluti pedibus ſanctorum ſupplicabant, vt ſe ſalutis viatico inſtruere vellent. Ac ſimulachrorum quidem ſubruerunt lucum, illuſtrari vero radiis doctrinæ, ſanctiſſimi baptiſmatis donum accepere. Hæc fama cùm in vrbem percrebuiſſet, vndique omnium concurſus eſt factus, conuitia in Lucium iacientium, ac dicentium futurum, vt diuina ſe ira corriperet, niſi fuiſſet diuinus ille cœtus liberatus, ita metu tumultuantis ciuitatis, cœleſtibus hominibus permiſit Lucius, vt redirent in ſpecus ſuos. Satis hæc quidem fuerint ad demonſtrationem Lucij ſceleris ac improbitatis: ſed melius facinorum illorum auſa exponent admirabilis Petri literæ: quarum vitans prolixitatem de medio excerpta quædam narrationi inſeram.

CAP. XXII.

GEntis illius prætor Palladius, qui ſectæ eſſet gentilis, quique ſimulachrorum gratia periclitari, & aduerſum Chriſtum bellum exercere nunquam dubitaſſet. Is igitur coactis memoratis copiis, tali in eccleſiam impetu ferebatur, ac ſi barbaros ſubiugandos adoriretur. Tunc quidem deterrima accidere, quæ conatus exponere tantum, ſubiiciente maxime mihi dolorem memoria, ingentem lachrymarum vim profudi. Quod ſanè fieret diutiſſime, niſi diuina cogitatione à me

me repreſſæ fuiſſent. Nam in eccleſiam quæ Theonæ vocatur ingreſſæ copiæ, pro verbis A grauibus ſimulachrorum laudes pectonabant, pro lectione ſacræ ſcripturæ turpes plauſus manuum & fractas fœde voces edebant, contumelias vero eas erga Chriſti virgines vſurpabant, quas & memorare lingua non ſuſtinet ob turpitudinem, & quicunque audierat, ſi non deſiperet modo, aduerſus illas obturabat aures ſuas, optabátque ſe ſurdum potius eſſe quam audire talem fœditatem. Atque vtinam verbis tantum peccarent, ac non re ipſa vincerent orationis obſcœnitatem: ferri enim conuitia poſſunt qualiacunque ab iis in quibus cognitio Chriſti & doctrina diuina manet. Sed iſti qui eſſent vaſa iræ comparata ad interitum, curuato naſo obſcœnos per nares ſonos, clarum & quaſi, vt ita dicam, de aquæ fiſtulis eiaculantes, diſcerpebant veſtes ſanctarum Chriſti virginum, quarum religioſa exercitatione ſanctitatis imago exprimeretur: atque ita, ſicut natura tulerat, nudas per vrbem totam quaſi triũphantes agebant, illudebántque cum obſcœnitate pro arbitrio ſuo: erántque omnino crudelia & barbarica omnia. Quòd ſi quis miſericordia motus dehortatione ſua obſiſtere auderet, vulneratus diſcedebat. B Verum, ô rem calamitoſam, multis illarum via vitiúmque oblatum, multæ illarum pulſatione fuſtium cùm capita tunderentur exanimatæ ſunt: quarum neque ſepulturæ corpora mandare cõcedebatur. Multa itaque etiamnum quiritantibus parentibus corpora non cõparent. Sed quid ego parua percurro, neque ingentia potius exequor? Cur immoror his, & non feſtino ad vrgentia? ad quorum narrationem ſatis ſcio admiratione perciti manebitis diu exanimati nobiſcum, ſtupentes cogitatione manſuetudinis domini, qui non funditus hanc vniuerſitatem confecerit. Quæ enim, vt ſcriptum eſt, neque facta, nec audita ſunt in diebus patrum noſtrorum, ea ſuper altari ipſo perpetrarunt impij. Tanquam enim in proſcenio diſſolutæ actiones, puerum virilem ſexum abnegantem, & affectantem muliebrem, ſtibio, ſicut ſcriptum eſt, oculos litum & fuco rubentem os, veluti ipſorum ſimulachra confuſa virili ac muliebri figura, impoſuere ſuper ſanctum altare vbi ſpiritus ſancti aduentum expetimus, qui illic circulari compoſitóque C motu huc & illuc manus torquens ſaltaret, huic illi & clarum arridebant, & nefarias acclamabant voces. Sed & hoc rati non nimiæ peruerſitatis opus, & præterita bella magis quam nefanda eſſe, ex ipſis vnum notiſſimæ turpitudinis nudatum veſtibus ſimul ac pudore ita vt in lucem edimur, collocant in ſolio eccleſiaſtico, appellántque cõcionatorem turpem aduerſus Chriſtum. Nam pro diuinis verbis fœditatem, pro oratione graui, obſcœnitates, pro pietate impietatem, pro continentia fornicationem memorabat, docẽs commoda eſſe vitæ, cùm alia, tum adulterium, Venerem maſculam, furta, crapulam, potationes. Inter hæc, cùm ego ab eccleſia diſceſſiſſem, (quid enim facerem aliud cùm irruerent milites, cùm eſſet conducta argento ad ſeditionem multitudo, vbi pecuniæ cupiditas, vbi gentilium copiæ & maximæ promiſſiones?) Tum igitur noſter ſucceſſor aduenit, Epiſcopatum, vt aliquam dignitatem mundanam auro mercatus, Lucius affectans improbitatem & geſta luporum. Non hunc conſtituerat conuentus orthodoxorum Epiſcoporum, non verorum clericorum ſuffragia, non populi poſtulatio, quemadmodum eccleſiaſticis iubetur ſanctionibus. Aderāt autem illi (ſimpliciter enim ingredi vrbem non potuit) non aliqui Epiſcopi, non presbyteri, non diaconi, non populi multitudo, non deducebatur à cultoribus vitæ ſolitariæ cum hymnorum diuinæ ſcripturę cantu: ſed cum illo Euzoius erat, qui pridem cum Ario diaconus in vrbe noſtra Alexandria, à ſynodo ſancta & magna Nicæna exautoratus fuerat, & nunc præſularis eſt peſtis Antiochenorum. Hunc comitabatur largitionum comes cum ingenti militum manu, in omni ſemper impietate nobilis, nomine Magnus, qui imperante Iuliano, eccleſiam Berytiorum, quæ illuſtris eſt vrbs Phœnicum, incenderat: fuerátque coactus eandem de ſua pecunia reſtituere imperante felicis memoriæ Iouiano: neque multum abfuit quin capite truncaretur, niſi multorum interceſſione clementiam Imperatoris obtinuiſſet. Nunc veſtrum feruorem conſiderare decet, quem & oro vt ad animaduerſionem incitare velitis, quanta peccata in eccleſiam Dei commiſſa fuerint, cùm talis, qualem dixi, tyrãnus B bellum nobis intuliſſet: ſimul enim ille à pietate veſtra, & omnium vbique orthodoxorũ Epiſcoporum ſæpenumero abdicatus Lucius, occupauit iuſtiſſimis ſibi de cauſis infenſam vrbē: non enim hic modo, vt ille maledicus in Pſalmis inſipiens, dicit: Non eſt Deus vere Chriſtus, ſed & actionibus ſuis cùm perditus tum exitialis eſt, cùm gaudeat blaſphemiis quæ in ſeruatorem noſtrum immittuntur ab iis qui neglecto creatore ſeruiunt creaturæ. Recte enim hoc à me dicitur cùm ſceleſtus prope ita vt Græci, à trecentium numinũm veneratione non abhorreat. Nam tales laudationes corām ei accinebant: Fauſtus aduentus tuus Epiſcope, qui filium negas. Serapis propitius te adduxit, nominantes ſimulachrum patriæ ſuæ. Nullum interceſſerat momentum, ſupra memoratus Magnus impietatis illius inſeparabilis ſocius & acerbus ſatelles, ac crudeliſſimus prętor, cogit ſuæ curæ commiſſas multitudines, comprehenſóſque presbyteros & diaconos numero decem & nouem, quorum aliqui excederent annũ ætatis ſuæ octogeſimum, quaſi reos flagitij alicuius, aut legum Romanarum contrarij facinoris, C in publicum iudicium adducit, ibíque perpellere adoritur (ignarus legum virtutis Chriſtianorum) vt paternam ab apoſtolis miniſterio patrum acceptam fidem prodere velint, affirmans hæc grata futura eſſe humaniſſimo quoque Auguſto Valenti: moueri vos infelices, clara voce clamans, finite vt accedatis dogmati Ariano. Veniā enim vobis numen, etiam ſi veſtra ſit vera religio, facile daturum eſt, qui non veſtra ſponte, ſed vi coacti feceritis: coactioni enim ſemper relinquitur defenſio, voluntatis autem eſt accuſatio. Proinde hac ob oculos conſideratione poſita, accedite libenter & abſque cunctatione ad ſubſcribendum dogmati Ariano, quod nunc iſte, nomine eum appellans, Lucius prædicat. Neque enim vos clam eſt, ſi pareatis Imperatoribus, vos, pecuniam, opes, honores conſecuturos, abnuentibus vero vincula, quæſtiones, flagra, carnificinas propoſitas, nec non pecuniis ac poſſeſſionibus ademptis patria carendum, & exilij triſtium quorundam locorum condemnationem ſubeundam

In tranſlatione eſt adventum angelorum, quod ſi eſt in Græcis legatur, ut legi debere puto, ſic fuerit ſententia: quorum religioſa exercitatio angelicam quandam imaginem repræſentaret.

Videtur in Græco codice pagina omiſſa.

olim Pharao necari maſculi ſexus Hebræorũ fœtus, hoc expreſſerat mandatum coniuncta cum metu inuidia: quanto autem his illa humaniora? quanto in optione iniuriæ potiora quam in comparatione ſceleris minus mala? quamuis ſanè inter ſe ſcelera inſeparabilia ſint. Superant fidem quæ memoramus, inhumana, immania, crudelia, barbara, immitia, acerba. Ipſi tamen Ariani furoris miniſtri inter hæc læta feſta agitabant. Tota autem ciuitate in luctum effuſa, non enim erat domus, vt in Exodo legitur, in qua non eſſet mortuos, haud ſequieuere in petulantia obdurati quo minus amplius ad ſcelera exercerentur. Voluntatem enim incitantes ad deteriora, ad Epiſcopos vſque prouinciæ vitus improbitatis ſuæ protulere, vſi ſatellite iniuriarum comite largitionum, cui nomen Magno, vt ſupra diximus, ac illorum aliquos ad iudicium adduxerunt: alios quibus ipſis lubuit modis circumuenere, vndique omnibus ponentes laqueos, vt impietate poſſent capere, neque quicquam inauſum relinquentes, ſed circumeuntes ad exemplum diaboli patris ſectæ ipſorum, quærentes que quem deglutirent. Sed cùm omnino illos conatus erga cunctos ſui fruſtrarentur: tum vndecim Ægyptiacos Epiſcopos, viros qui ab ineunte vſque ætate exercendæ religionis gratia in deſertis locis conſenuiſſent, quique pietatem fidei inculpabilis prædicarent, & educari lacte piorum dogmatum victoria ſæpe potiti in congreſſu dæmonum, virtute ſua venerabiles aduerſario, in Arianam ſectam ſapientiſſima oratione fuiſſent inuecti: eos igitur inſtructi ab iſtius Magni crudelitate, exules eiecerunt in vrbem nomine Diocæſariam, cuius incolæ Iudæi eſſent trucidatores domini. Et tamen vt Orcus, non ſaturati morte fratrum, audent dementes ac furioſi vbique terrarum monimenta crudelitatis ſuæ relinquere, affectantes famam nobilitatis facinoribus. Ecce enim ruſum clericos catholicæ eccleſiæ manentes Antiochiæ, cum quibuſdam in ſolitaria vita ſpectatis, quod conſtituiſſent non relinquere inteſtata tragica illorũ facta, imperatoris obſtreperi auribus effecere, vt Neocæſariam in Pontum mitterentur, qui fortaſſe, quæ eſt illorum locorum barbaries, vita etiam ſunt ſpoliati. Tales tempora iſta tragœdias tulere, dignas quidem obliuione ac ſilentio, ſed narratione comprehenſas, ad opprobrium eorum qui linguas ſuas vibrarunt contra vnigenitum. Qui morbo blaſphemiæ implicati, non modo configere Dominum huius vniuerſitatis conantur, ſed etiam aduerſum pios famulos illius exitiale bellum ſuſceperunt.

Aut deeſſe aliquid, aut legendum ... videtur.

CAP. XXIII.

HIs temporibus Iſmaeliticæ manus prædas agebant in vicinia Romani imperij duce Mabia, oblita ſexus ſui & induta animum virilem. Hæc poſt non paucos conflictus fœdere facto, lumen accepit cognitionis diuinæ: itaque petit vt Pontifex mittatur genti ſuæ Moſes quidam, qui in finibus Alexandriæ ac Palæſtinæ moraretur. Hac Valens petitione delata, ad ſe iubet adduci diuinum hominem Alexandriam, atque ibi pontificali gratia inſigniri, propter eius loci vicinitatem. Quo cùm deductus fuiſſet, cerneretque Lucium imponere ſibi manum velle, abſit, inquit, vt tua me manus conſecret. Te enim inuocante, ſpiritus gratia non venit. Tum Lucius, vnde hanc coniecturam inquit facis, cùm hoc dicis? Non inquit ille, coniecturam ſequens dico, ſed certo ſcio, pugnas enim cum apoſtolicis dogmatis, & contraria illis doces, cumque blaſphemia verborum ſcelera coniungis factorum: cui enim impio non fuit per te inſultandi eccleſiaſticis cœtibus occaſio? Quis laude dignus vir non eſt exactus? Quam feritatem barbaricam non obſcurauerunt cotidiana auſa tua? Hæc ille confidentiſſime dicebat, audiebaturque à Lucio iugulaturiente. Quem cupidum cædis inferendæ metus coercebat exorituri iterum belli paulo antè ſepulti. Itaq; iubet ad alios epiſcopos deduci, quos ipſe poſtulaſſet. Tum ſuſcepta cum admirabili fide gratia pontificali, proficiſcitur ad eos qui acceſſiuerant, quibus apoſtolica doctrina ac miraculis ad veritatis viam dux fuit. Alexandriæ quidem hæc ita Lucius auſus, & diuina prouidentia moderata eſt.

Quod...

CAP. XXIIII.

COnſtantinopoli vero refertam nauem piis presbyteris abſque ſaburra in altum propulere Ariani. Mox alio nauigio ſummiſere factionis ſuæ aliquot cum igne, qui presbyterorum nauem incenderent. Quo facto, conflictati illi aliquantiſper cum igne ac mari, tandē in profundum demittuntur, & coronam martyrum obtinent. Valens autē cùm degeret Antiochiæ licentiā omnibus conceſſit, cùm Græcis, tum Iudæis, tum etiam ſub nomine Chriſtiano abhorrentia à doctrina Euangelica prædicantibus: tum & Græcorum ſacrorum initia ab illis errori ſeruientibus vſurpabantur, & refloreſcebat permiſſione iſtius poſt Iulianum ſub Iouiano extincta ſeductio. Nec iam occulte Dialia, Bacchanaliaque, & Cereris feſta velut ſub pio imperio peragebantur, ſed per medias regiones curſu bacchabantur: ſolis erat ille inimicus apoſtolicæ doctrinæ cultoribus. Primum enim hos ſacris expulit ædibus, contulerat autem laudatiſſimus Iouianus & recenter extructam ipſis eccleſiam. Qui cùm ad montis radicem congregarentur, ibiq; hymnis celebrarent dominum, & diuinis eloquiis fruerentur, in patientia quoq; tempeſtatis aduerſæ, impetus, imbrium, niuis, gelu, ſæpe etiam vehementiſſimi æſtus: ne hac quidem laborioſiſſ. commoditate illos vti paſſus fuit, ſed conuentum immiſſis militibus diſiecit.

CAP. XXV.

VErum Flauianus ac Diodorus quaſi quædam turres illatos fluctus frāgebant. Meletio enim paſtore ipſorum in remotis locis degere coacto, gregis illi curam ſuſceperant. Opponebant autem lupis fortitudinem ac ſapientiam ſuam, ouesque conueniente cura complectebantur. Reiecti igitur ab imo monte, in ripis vicini fluminis paſcebant gregem: non enim, vt capti quondam Babylone, ſuſtinebāt ſuſpendere organa, ſed hymnis celebrabant creatorem & benefactorem in omni loco dominationis ipſius. Non tamen ne hoc quidem in loco conuentum tulit piorum paſtorum ille hoſtis prædicantium diuinitatem Chriſti domini. Ruſum igitur admiran-

dum illorum paſtorum par coactis in hoſtile gymnaſium diuinis pecudibus, ſpiritales demonſtrabant herbas. Ipſe Diodorus ſapientiſſimus & fortiſſimus, quaſi fluuius quidam limpidus ac ſpacioſus alluebat eas fortitudine ſua, eademque aduerſantium obruebat blaſphemias. Non quidem ille generis nobilitatem morabatur, ſed anxietates pro fide libenter ſuſcipiebat. Flauianus vir opt. patricio & ipſo natus genere, ſed eſſe nobilitatem ſolam pietatem credebat: atque vt palæſtræ quidam magiſter quinquertionem athletam magnum perungebat Diodorum. Illo enim tempore in eccleſiaſticis cœtibus non concionabatur, concionatoribus autem ſuppeditabat magnam vim rationum & ſententiarum ſcripturæ. Illi igitur tendebant arcus in blaſphemias Arij: hic vero tanquam de pharetra quadam animi ſui tela illis ſuggerebat. Idem cùm domi tum foris diſputans facile rumpebat hæreticorum caſſes, quæque illi obiicerent videri aranearum tela faciebat. His addebat ſeſe pugnæ ſocium Aphraates quoque, cuius vitam in deo dedicata hiſtoria Philotheo inſcripta expoſuimus. pluris enim putans ouium ſalutem, quam otium delerens exercitij ſui ſolitariam caſulam, ſudores tulit paſtorales. Huius quanta virtutis fuerit opulentia, in præſentia commemorare ſupernacuum fuerit, cùm alibi explicauerimus, vnum tamen factum illius in primis conueniens narrationi noſtræ recenſebimus.

CAP. XXVI.

AD Aquilonem regiam præterfluit fluuius Orontes, ad auſtrum vero ingens porticus cum duplici culmine coniungitur cum mœnibus vrbis, incluſa vtraque à parte altiſſimis turribus. At inter regiam & flumen lata regio eſt, qua exitus patet vrbanis illam per portam ad agros ſuburbanos. Illa forte tranſibat in hoſtile gymnaſium admirabilis Aphraates ad conſuetam curationem ouium, quem cùm vidiſſet de Regia porticu deſpectans Imperator indutum cucullum, & concitato gradu venientem, cùm eſſet in vltima ſenectute, dixiſſetque forte vnus, hic eſt Aphraates de quo totius vrbis multitudo pendet, percontatur eum quò iret: cui ille ſapienter ac commode reſpondit: Oratum eo pro imperio tuo. Id Imperator, inquit, domi remanentem ſecundum ſolitariæ vitæ leges facere par fuerat. Tum diuinus ille vir, Recte, inquit, loquere Imperator, & facere hoc debebam, & hactenus facere non deſtiti, donec in pace fuere ſaluatoris oues: nunc ita illis turbatis & in diſcrimen ingens adductis, ne à feris beſtiis diripiantur, ipſa adigit me neceſſitas omnem ad pecudum ſalutem affectare viam. Nam dic mihi obſecro Imperator, ſi virgo eſſem intus in thalamo deſidens cuſtos ædium, ſique cernerem flammam exortam depopulari paternas ædes: quid me igitur talem virginem facere conueniebat? Intus ne deſidentem negligere domus incendium, & operiri dum flamma inualeſceret? an potius deſerto thalamo diſcurrere ſurſum ac deorſum, aquam afferre, flammam reſtinguere? Nimirum hoc fieri oportere ais, officium enim virginis prudentis & cordatæ. Atque id ego nunc Imperator ago. Te enim iaculato in domum noſtram paternam, diſcurrimus vndique cupidi extinguendi illius. Hæc Aphraate locuto, cum interminatione Imperator obticuit. Sed vnus cubicularius Regius acrius interminatus diuino homini, talem caſum ſubiit: acceperat in mandatis, vt balneum pararet: hoc igitur tum facturus diſcedit. Balneum autem ingreſſus ſubito mente captus in feruentem nihilque temperatam aquam inſiluit, ac interiit. Cùm autem ſederet Imperator præſtolabundus dum ille nuntiaret eundi in balneum tempus, longaque interiecta mora eſſet, mittit alios qui cauſſam cognoſcerent cunctationis: qui ingreſſi omnibus luſtratis locis reperiunt eum in mera feruente aqua mortuum, & in feruore diffluentem: quo indicato Imperatori cognouere vim orationis Aphraatis: non tamen reliquere dogmatis impietatem, ſed obdurauerunt ad exemplum Pharaonis cor ſuum. Illeque attonitus, miraculo ſancti viri cognito, contra pietatem exercere rabiem ſuam perrexit.

CAP. XXVII.

EOdem tempore celebris ille Iulianus, cuius & ſupra mentio facta eſt, deſerta relinquere loca, & Antiochiam ſe conferre compellitur. Cùm enim mendaciorum alumni, & calumniarum texendarum miri artifices partes inquam Arianæ, diuulgarent virum illum ſecum facere: lumina veritatis Flauianus Diodoruſque & Aphraates, Acacium athletam virtutis, qui ſapientiſſime poſtea rexit Berrœenſem eccleſiam, miſere ad laudatiſſimum illum virum obſecrantes, vt tot milium hominum eum miſereret, & vt aduerſariorum mendaciloquentiam refutare, veritatiſque præconia confirmare vellet. Huius miracula, dum abit ac reuertitur, inque etiam maxima vrbe facta, in hiſtoria noſtra Philotheo perſcripta ſunt, quam adire cuiuis qui illa cognoſcere volet in promptu eſt. Verum illius opera totam multitudinem ad noſtros cœtus tranſiiſſe, nemo, qui rerum humanarum naturas tenet, dubitauerit: præter opinionem enim quæ accidunt, ſua omnes ad ſe nouitate trahere ſolent. Magnitudinis autem miraculorum factorum ab illo teſtes etiam ſunt hoſtes veritatis. Idem ante hæc tempora regnante Conſtantio fecerat Alexandriæ Antonius ille egregius: deſertis enim ſolitariis locis totam obambulabat vrbem illam, docens omnes præconem eſſe veritatis Athanaſium: quodque veritati aduerſaretur factio Ariana. Ità nouerãt diuini illi homines omnibus temporibus conuenientes accommodare actiones, ſciebantque quando quieti indulgendum, & quando ſolitariæ vitæ vrbana anteferenda eſſet.

CAP. XXVIII.

FVere & alij illis temporibus qui emitterent ſolitariæ vitæ radios. In ſolis locis Chalcidenſium Auitus, Marcianus, Abraames, & alij quos numero comprehendere difficile eſt, qui cum his corruptibilibus corporibus incorruptibilem vitam meditabantur: Apamienſium in regione Agapetus, Simeones, Paulus, & ad philoſophiæ culmen tendentes: apud Cyreſtenſes vero laudatiſſimus Acepſemas in conclaui abditus, ſexaginta ita annos confecerat: cùm interea neque loqueretur cum vllo, neque à quoquam conſpiceretur. At Zeugmatius admirabilis, quamuis eſſet luminibus

nibus priuatus, tamen circumibat confirmans omnes & repugnans lupis: atque eam ob rem caſulam vbi philoſophans in religione delitеſceret, illi incenderunt, quam dux Traianus reſtituit, & ipſum omni alia cura complexus eſt. Antiochiæ fuere Marianus, Euſebius, Ammianus, Palladius, Simeones, Abraames, & inſuper alij, qui diuinam imaginem ſyncеram conſeruarant. Sed nos cùm horum tum illorum vitam deſcripſimus. Etiam mons appoſitus maxime vrbi amœnitate quadam pratenſi renidebat. Ibi enim enituit Petrus Galata, & alter huic cognominis Ægyptus, itemque Romanus, Seuerus, Zeno, Moſes, Malchos, atque alij plurimi vulgo quidem ignoti, ſed noti Deo.

CAP. XXIX.

TVm & admirabilis Ephrem Edeſſæ, Alexandriæ vero Didymus excelluit libris editis aduerſus hoſtes veritatis dogmatum. Vtebatur ille quidem lingua Syriaca qua radios gratiæ ſpiritales explicabat. Cumque Græcas diſciplinas non deguſtaſſet, tamen & multifidos Græcorum errores reprehendere, & detegere omnium ſectarum malitioſam imbecillitatem poterat. Idem cùm Harmonios Bardeſania filius olim carmina quædam compoſuiſſet, quibus impietate modorum ſuauitate temperata, audientes demulcerentur & captarentur ad perniciem, aſſumpta compoſitione eadem modorum incluſit pietatem, & audientibus grauiſſimum optimumque remedium obtulit. His carminibus nunc quoque lætiora redduntur feſta conſecutorum palmas martyrum. Didymus à puero oculorum ſenſu priuatus diſciplinis Poëticis ac rhetoricis inſtructus fuerat, perceperatque auribus Arithmetices, Geometriæ, Aſtronomiæ præcepta, nec non ſyllogiſmos Ariſtotelis & Platonis facundiam: non quaſi illis veritas doceretur, ſed quòd arma eſſent hæc quædam veritatis contra mendacium. Sacræ autem ſcripturæ cognouerat, non ſolum ille literas, ſed etiam ſententias. Inter cultores igitur philoſophiæ religioſæ, & ſtudioſos virtutis, illis hi quos memorauimus temporibus illuſtres fuere.

CAP. XXX.

SEd Epiſcoporum emicuere maxime duo Gregorij, Nazianzenus & Nyſſæus: quorum hic frater, ille contubernalis ac ſocius fuit magni Baſilij. His in Cappadocia propugnantibus veritatem & præclare rem gerentibus, acceſſit & Petrus eoſdem cum Gregorio ac Baſilio ſortitus parentes, ſed externis diſciplinis vt illi, non inſtitutus, pariter tamen vitæ radios emittens. In Piſidia Optimus, in Lycaonia Amphilochius ſtrenue verſabantur in acie, deque fide paterna hoſtium impetus repellebant. At in occidente Romæ Damaſus, Mediolani Ambroſius præſul, longe etiam remotos ſagittis immiſſis configebant: inter quos & relegati in vltima terrarum loca, ſcriptis ſuis corroborabant ſuos, & hoſtes refellebant. Excitauit enim tum moderator bonus vniuerſitatis, gubernatores qui ſufficere in tanta fluctuatione poſſent, & incurſionis hoſtilis magnitudini, virtutem ducum oppoſuit, optimaque difficillimis temporibus peſtilentiæ remedia largitus: neque hac ſolum prouidentia eccleſias benignus dominus, ſed aliis etiam curis complexus eſt.

CAP. XXXI.

NAm excitata ad bellum gente Gothica, in Boſphorum abſtraxit illum qui aduerſus pietatem bella tantum gerere didiciſſet. Tum vecors demum ille animaduerſa imbecillitate virium ſuarum, miſit ad fratrem qui exercitum peterent. Cui reſpondit frater impium videri facinus auxilium ferre bellum gerenti aduerſum Deum, meritoque audaciam huiuſmodi compeſcendam eſſe. Hæc infelicem iſtum triſtitia compleuerunt: ſed audere tamen adoririque pietatem non deſtitit.

CAP. XXXII.

REuerſo enim Terentio ex Armenia, vbi trophæa fixiſſet (erat autem dux virtute clarus, & ornatus pietate) dat optionem illi Valens, vt petat donum quodcunque voluerit. Cuius petitio fuit digna pietatis alumno: petiit enim non aurum, non argentum, non agros, non præfecturam, non ædes, ſed vnam eccleſiam quæ concederetur pericula pro Apoſtolica doctrina ſuſtinentibus. Valens autem accepto ſupplicationis libello, & petitione cognita, indignatus illum diſcindit, iubetque alia quæuis optare. Sed Terentius collectis particulis, accepi, inquit, habeoque Imperator à te donum, neque aliud petiturus ſum: quid vero ego ſpectarim iudicet huius vniuerſitatis iudex. Verum traiecto Boſphoro cùm in Thraciam Valens veniſſet, Conſtantinopoli diutiſſime moratus belli gerendi rationes inibat.

CAP. XXXIII.

INterea Traianum ducem cum exercitu aduerſus barbaros mittit. Qui cùm victus reuerſus eſſet, conuitia illi Imperator facere & exprobrare mollitiam ac timiditatem. Tum ille libere vt virum fortem decebat, non ego ſum victus, inquit, ſed tu victoriam corrumpis Imperator, qui aduerſus Deum aciem inſtruis & fortunam belli concilias barbaris. Quia enim tu bello proſequeris eũ, tranſit ad barbaros, quem & victoria ſequitur, conſequunturque eam Deo duci parentes. An te fugit quos eccleſiis exegeris, & quibus illas commiſeris? Hæc ita ſe habere affirmabant & alij duces Arintheus ac Victor, petebantque ab Imperatore ne ſuccenſeret reprehenſionibus coniunctis cum veritate.

CAP. XXXIIII.

FErunt & Iſaacem qui ibi haberet caſulam ſolitariam, cùm vidiſſet Valentem ipſum in expeditionem exercitum ducere, cum clamore tali oratione vſum: Imperator quo proficiſcare, bello ſuſcepto aduerſus Deum, illiuſque auxilio deſtitutus? Ille & barbaros in te extimulauit: nam & tu contra ipſum multorum ad blaſphemiam linguas exacuiſti, & ex diuinis ædibus eiecisti laudatores illius. Proinde tu pugnare deſine, & Deus bellum ſopiet. Redde gregibus optimos paſtores,

contingetque abſque labore tibi victoria: ſin omnibus his neglectis perrexeris ad prælium, experire re ipſa quam ſit durum contra ſtimulos calcitrare. Neque enim reuertere ipſe, & inſuper exercitum amittes. Tum iratus Imperator, & reuertar, inquit, & occidam te, ſuppliciumq; exigam mendacis vaticinij tui. At ille nequaquam minis territus, clamans, occide, inquit, ſi reprehenderis in oratione mea mendacium.

CAP. XXXV.

SEd & Britannio varia virtute clarus, cuius curæ commiſſa eſſet omnium Scythiæ eccleſiarum gubernatio, feruore accendit animum ſuum, & corruptionem dogmatis, inque ſanctos ſcelera Valentis coarguit, & cum diuiniſſimo Dauide clamabat: Loquebar in teſtimoniis tuis coram regibus, & non confundebar. Sed Valens optimis illis conſiliariis ſpretis, inſtructas copias aduerſus hoſtes mittit, ipſe remanens in quodam vico expectabat victoriam. Milites vero cùm Barbarorum impetum ferre non poſſent, in fugam vertuntur, quos celeritate ſumma fugientes, præcipites agebant Barbari ac concidebant.

CAP. XXXVI.

CAptumque vicum in quo, cognita clade ſuorum, Valens occultare ſe conabatur, igne immiſſo atque vnà illum aduerſarium pietatis concremant. Hanc pœnam dedit Valens ſcelerum ſuorum, hac etiam in vita. Sed ego operæpretium facturus mihi videor ſi narrauero igno-

A rantibus quomodo Ariani morbi contagium ad barbaros peruenit.

CAP. XXXVII.

QVo tempore tranſgreſſi Iſtrum, fœdus illi cum Valente fecerunt. Aderat illi tum Eudoxius ille abominabilis, qui Imperatori conſuluit vt adduceret Gothos ad communitatem ſuam: ante enim radiis diuinæ cognitionis illuſtrati paſcebantur dogmatis Apoſtolicis. Dixit autem Eudoxius coniunctione ſententiæ firmiorem pacem futuram eſſe. Quod cum probaſſet Imperatori, propoſuit ille ducibus Gothorum hanc voluntatem ſuam conſentiendi in dogmate.
B At illi negarunt ſe à paterna doctrina diſceſſuros eſſe. Tum Vlphila erat Epiſcopus Gothorum, qui fide & autoritate apud illos plurimum poterat, cuiuſque dicta pro certiſſimis habebant legibus, eum Eudoxius cùm orationis blanditiis, tum pecuniæ illecebris adduxit, vt ſibi barbaris probandam Imperatoris communitatem ſumeret. Adduxit autem ita potiſſimum, quòd diceret iſtam contentionem ab ambitione exortam, re autem vera in dogmatis nullam eſſe differentiam. Itaque
C hodie quoque Gothi maiorem patrem filio aſſerunt, creaturam autem dicere filium non ſuſtinent, quamuis ab iis qui dicunt, ſe non abducant: non tamen penitus à paterna doctrina receſſere. Nam & Vlphila qui perſuaderet communitatem illis cum Imperatore & Eudoxio ineundam, non dogmatum differentiam, ſed inanibus de contentionibus exortum diſſidium memorauerat.

LIBRI QVARTI FINIS.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ
LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

QVAM DIVTVRNO tempore rabiem aduerſus ſe ferre dominus Deus, & quo ſupplicio afficere ſoleat eos qui non rectè vtuntur patientia diuina, planè docent actiones Valentis, quæque illas tandem conſecuta ſunt. Benignus enim Dominus, quaſi menſura quadam ac trutina miſericordiæ & iuſtitiæ vtens, vbi intellexerit magnitudinem ſcelerum ſuperare menſuram benignitatis: tum iuſta animaduerſione vlteriores progreſſiones coërcet. Ac Gratianus quidem Va-
A lentiniani filius, cuius pater habuiſſet Valentem fratrem, toto imperio Romanorum potitus eſt. Is iam pridem ſceptra tenebat Europæ patris mortui loco, cuius & viuentis ſocius imperij fuerat. Tum vero & Aſia acceſſit, & reliquæ Libyę partes cùm Valens ſine liberis interemptus deceſſiſſet.

CAP. II.

MOx autem pietatem ſuam manifeſtiorem reddidit, & primitias imperij obtulit Deo. Legem enim tulit qua expulſi paſtores ſuis quiq; gregibus reſtituerentur, quæque traderentur ædes

ſacræ

ſacræ communicatoribus Damaſi. Is erat Epiſcopus Romæ, vita laudabili conſpicuus, quique ſibi dicenda faciendaque omnia pro Apoſtolicis dogmatis ſtatueret, eccleſiæ illius curam poſt Liberium ſortitus. huius legis executione celeberrimo temporis iſtius duci Saporæ commiſit, iuſſitque præcones Arianæ blaſphemiæ quaſi feras beſtias ſacris ædibus pelli, & reſtitui illas optimis paſtoribus & diuino gregi. Hoc in toto orbe terrarum ſimplicitat peracto, Antiochiæ quæ eſt primaria vrbs Orientis, huiuſmodi quædam contentio extitit.

CAP. III.

BIſfatiam, vt ante quoque diximus, ſeparati fuerant propugnatores Apoſtolicorum dogmatum: horum vna pars ſtatim poſt intentatas magno Euſtathio inſidias, exoſi Arianam improbitatem, & ſecum ipſi conuentus agentes, præſulem habebant Paulinum. Altera poſt creationem Euzoij ſeparati cum eximio Meletio ab impiis, & verſantes interea quæ memorauimus diſcrimina, Meletij ſapientiſſimi doctrina regebantur: præter hos tertium caput factioni ſe præbuit Apollinaris Laodicenſis, qui induta pietatis perſona, cùm in opinione eſſet, quaſi Apoſtolica dogmata tueretur, non ita diu poſt manifeſtum ſe hoſtem eſſe illorum oſtendit. Nam & de natura diuina oratione vtebatur peruerſa, qui produceret gradus quoſdam dignitatum, & diſpenſationis arcanum imperfectum facere auſus eſt, & rationalem animam, cui corporis gubernatio committitur, ſaluationis opere priuauit aſſertione ſua. Nam ſi illam non accepit Deus verbum, vt hic docet, neque medicinam ei fecit, neque honorem impertiit. Itaque terrenum quidem corpus ab inuiſibilibus potentiis adoratur. Anima vero perfecta ad imaginem Dei infra manſit concluſa peccati probro. Ad hæc alia multa congerebat animo errabundo ac cæcutiente. Nunc enim fatebatur, accepiſſe verbum Deum carnem à ſancta virgine: nunc aiebat illam cœlitus fuiſſe attributam: nunc factum eſſe ipſum carnem, ſed noſtri nihil aſſumpſiſſe. Sed & alias nugas ac fabulas agglutinabat promiſſionibus diuinis, quas in præſentia recenſere ſuperuacuum putaui. Sed hac ille doctrina, non ſolum ſuos corrupit, verum noſtrum quoque nonnullos labefecit. Poſtea enim cùm cernerent paruitatem ſuam & ſplendorem eccleſiæ, coniuncti ſunt omnes, præter admodum paucos, cum eccleſia & communitatem illius obtinuere: neque tamen priſtino morbo liberati, multos ſanos quoque contagio iſto infecerunt. De hac radice germinauit illa in eccleſiis vnitas naturæ carnis ac deitatis: Itemque hoc, annectere Deitati paſſionem vnigeniti, & alia de quibus populorum ſacerdotumque pugnæ extitere: quæ ſequentibus temporibus accidere. Tum vero Antiochiam ingreſſo Sapore duce, cùm eſſet propoſita lex Imperatoris, aſſeuerare Paulinus ſe partium eſſe Damaſi, aſſeuerare & Apollinaris, qui morbum ſuum tegeret: diuus autem Meletius tuebatur otium, neq; illorum contentionibus implicabatur. Flauianus vero ille ſapientiſſimus adhuc preſbyter, primum conuerſus ad Paulinum, audiente duce, ſi inquit, amice, Damaſi communitate gaudes, fac nobis probes

A dogmatum coniunctionem: nam ille in confeſſione vnius eſſentiæ, tres ſubſtantias de trinitate manifeſte prædicat. At tu contrà ſubſtantiarum tollis trinitatem. Quare doce nos conſenſionem dogmatum & eccleſias poſſide, vt lex iubet. Qua confutatione cùm os illi obturaſſet, Apollinarem mirari ſe ait, ita impudenter repugnare veritati, cui eſſet perſpectum, aſſerere admirabilem Damaſum integram naturam noſtram aſſumpſiſſe verbum Deum, quibus ipſe ſemper contraria doceret. Noſtram enim mentem ſalute, inquit, priuas. Quæ ſi falſa accuſatio eſt, at tu nunc ſaltem denega partum hunc nouationis tuæ, & amplectere doctrinam Damaſi, diuinaſque obtine ædes. Sapientiſſimus igitur Flauianus veritate orationis compeſcuit audaciam illorum. Sed Meletius mitiſſimus omnium mortalium, blande placideque appellato Paulino: quoniam me quoque, inquit, gregis huius dominus cuſtodiæ præfecit ouium, & tibi aliæ ſunt commiſſæ, cùm ſit inter pecudes pietatis communitas, iungamus amice caulas, & ſoluamus contentionem Magiſterij, communiterque in paſcua agentes eius oues communiter

B curemus, ſin ſolium ipſum intercedit concordiæ, remouere & hanc contentionem conabor. Nam vbi ego in illo diuinum collocauero Euangelium, vtrimque aſſideamus vterque. Quod ſi prior vita ego defunctus fuero, eſto ſolus tu amice, magiſter ouium. Sin tibi priori hoc acciderit, curam ego tū pro virili mea geſturus ſum gregis. Hæc illios vt blanda placidaque dicta Paulino non probantur, dux igitur diiudicata cauſa Magno Meletio eccleſias commendauit: at Paulinus retinuit iam olim ſeiunctarum ouium magiſterium.

CAP. IIII.

VErum Apollinaris reiectus à præſulatu deinceps manifeſte nooitatem doctrinæ ſuæ profiteri, & ducem ſe eius ſectæ conſtituere. Morabatur autem ferè Laodiciæ, Antiochiæ tamen iam antè conſecrarat Vitalem honeſtate vitæ conſpicuum, & alumnum dogmatum Apoſtolicorum, ſed quem hic poſtea morbus corripuerit. At diuus Meletius Diodorum illum cuius antè facta eſt mentio qui grauiſſima in fluctuatione

C eccleſiæ quondam nauigium indemerſum ſeruauiſſet, paſtorem præfecit Tarſenſibus commiſſa cura ipſius gentis Cilicum: Apamiam vero miſit qui pontificali munere fungeretur Ioannem, claro quidem illum ortum genere, ſed ſua magis quam maiorum virtute illuſtrem: perinde enim erat eruditione atque moribus excultus. Is tempeſtatis ſuperiore tempore rexerat conuentum concordantium ſecum in fide, vſus ſocio operis laudatiſſimo Stephano: quem ad alios labores miſit diuus Meletius. Cùm enim cognouiſſet Germaniciam peſte Eodoxij eſſe corruptam, hunc illis ſanaturum malum dedit medicum. Omnes Græcas artes didicerat, & in diuinis dogmatis fuerat enutritus. Neque ſpes eum hæc fruſtrata eſt, vſus enim Stephanus ſpiritali doctrina lupos in oues transformauit. At magnus Euſebius reuerſus de exilio, celebris famæ Acacium præfecit Berrœæ, Hieropoli Theodotum, cuius philoſophiæ religioſæ ſtudium nunc quoque decantatur ab omnibus, Calcidi Euſebium, Cyrenſibus noſtris Iſidorum, vtrumque admiratione dignum & diuino

A feruore conſpicuum. Eundem ferunt & Eulogiũ illum propugnatorem Apoſtolicorum dogmatum,& Antinonem cum Protogene pulſum, Epiſcopum Edeſſæ conſtituiſſe, Barſeiam illo diuino vita defuncto, qui ſuorum laborum ſocium Protogenem, Carrenſium male affectæ ciuitati medicum depulſorem mali dedit. Vltimum Epiſcopum Maren creauit diuus Euſebius Dolichæ: oppidum hoc paruum,& tum Ariano morbo contactum fuerat. Volens autem ipſe Maren virum laudatiſſimum & multis generibus virtutum ſplendentem in ſacerdotali collocare ſolio, Dolicham venit: introeuntis autem oppidum in caput mulier quædam Ariana peſte plena tegulam deiecit, qua, illo comminuto paulo pòſt in meliorem vitam eſt tranſlatus: cùm autem eſſet vicinus morti, iureiurando aſtrictos ſibi qui aderant promittere coegit, non daturam illam mulierem pœnas facti ſui, imitatus dominum ſuum qui de crucifixoribus ſuis ita dixiſſet: Pater remitte illis: ignorant enim quid agant: itemq́ue conſeruum Stephanum inter largum ſaxorum imbrem clamantem, Domine ne fixum ſit iſtis hoc peccatum. B Talis finis poſt varios labores magnum Euſebium excepit, quiq́ue Thraciæ barbaros effugerat, hæreticorum impias manus effugere non potuit. ſed illis nectentibus martyrij corona redimitus eſt. Atque hæc poſt Epiſcoporum reuerſionem accidere. Sed Gratianus poſtquam comperit vaſtari Thraciam ab inflammatoribus Valentis Barbaris, relicta Italia in Pannoniam proficiſcitur.

CAP. V.

ILlis temporibus Theodoſius cùm maiorum ſuorum nobilitate tum virtute ſua ſomma erat nominis claritate, eamq́ue ob cauſam cùm impeteretur inuidia ordinis ſui, in Hiſpanias ſe contulerat, vbi & genitus & educatus fuerat. Inops igitur conſilij Imperator, cùm Barbari elati victoria & eſſent & viderentur inſuperabiles, tandem ducatu Theodoſij mala ſolutum iri ſperauit. Statim ergo illum ex Hiſpaniis accerſitum ducem creat, & ad bellum cum coactis copiis mittit, qui fide munitus magna fiducia proficiſcitur, & ingreſſus Thraciam conſpectiſque occurrentibus Barbaris C ſuorum aciem ad prælium inſtruit. Cumque conflixiſſent Barbari vim horum non tulere, ſed loco deſerto in fugam verſi ſunt, quos fugientes præcipites Romani inſequuntur, magnaque ſtrages fit Barbarorum, cùm non modo ab hoſtibus cæderentur, ſed mutuis etiam cædibus caderent. Atque ita maxima parte Barbarorum interſecta, pauciſq́; qui ſe ſubducere potuiſſent, Iſtrum tranſgreſſis, mox optimus dux diſperſo in vicinis vrbibus exercitu, ipſe celeri curſu ad Imperatorem Gratianum venit, futurus nuntius trophæorum ſuorum. Cæterum ne Imperatori quidem perculſo rerum magnitudine vera eſſe quæ narraret videbantur, & qui inuidia præſtringebantur, fuga illum elapſum & exercitum amiſſum eſſe aiebant. Tum eos ipſos ſuos aduerſarios petiit Theodoſius mitti qui coràm cognoſcerent Barbarorum cæſorum multitudinem: eorum enim numerum facile ſpolia demonſtratura eſſe. Hac probata oratione miſit Imperator viſuros nuntiaturoſq́ue res geſtas.

CAP. VI.

SEd ipſe dux optimus cùm apud Imperatorem remanſiſſet, admirabile quoddam viſum conſpexit, & planè ab omnipotente exhibitum Deo. Videbatur enim videre diuum Meletium præſulem Antiochenorum paludamentum ſibi Imperatorium induere, & ſimiliter coronam imponere capiti. Quod conſpicatus noctu mane narrauit ex familiaribus, qui planum eſſe dixit ſomnium, neque habere obſcuri ambiguive quicquam. Ac poſt paucos quidem dies reuertuntur inſpectores rerum geſtarum, & nuntiant multa confecta Barbarorum milia: ita his probatis Imperator eum, vt præſtantiſſimum ducem, Imperatorem deſignauit, tradiditq́ue ei ſceptra Valentis regni, ipſeq́ue in Italiam reuerſurus ad commiſſum eum principatum ablegat. Imperio igitur ſuſcepto ante alia eccleſiarum concordiæ curam complexus eſt, ſuæq́ue ditionis omnibus, vt Conſtantinopolim venirent denuntiari fecit. Erat autem ſolus Oriẽs refertus Ariana peſte, cum Occidens ab hac ſemper libera fuiſſet. Nam Conſtantinus maximus natu filiorum Conſtantini, & minimus Conſtans, paternam ſeruauerant inuiolatam fidem. Rurſumq́ue Valentinianus Imperator Occidentis integram pietatem cuſtodit.

CAP. VII.

AT plaga orientalis hac multifariam labe contaminata fuit. Nam Arius cùm eſſet Alexandriæ in Ægypto presbyter, hanc ibi blaſphemiam conſeuit, quæ ſcelerate iacta ſemina fouere, Euſebius, Patrophilus & Ætius Palæſtini, & Paulinus ac Gregorius Phœnices. Et Theodotus Laodicenſis, cumque eo Georgius: itemq́ue Athanaſius ac Narciſſus Cilices, tum longo tempore ſtudioſe rigarunt coluerunt q́ue zizaniorum ſatum Euſebius Theogoniuſq́ue Bithyni, Menophantus Epheſius, Theodotus Periothius, Mares Chalcedonienſis, & alij quidam Thraces ſola improbitate nobiles: quibus agricolis ſcelerum acceſſit & Conſtantij facilitas, & malitia Valentis. Eam igitur ob rem ſui tantum regni Epiſcopos C Conſtantinopoli conuenire iuſſit. Quibus coactis numero centum quinquaginta, indicari ſibi Magnum Meletium voluit, quod cuperet illum de ſomnij viſo agnoſcere: cumq́ue in Regia adeſſet omnium Epiſcoporum concilium, aliis neglectis ad Meletium ſolum Imperator accurrit, & tanquam amans patris filius, longo pòſt tempore fructu paterni aſpectus percepto, complexus illum, oſculabatur, oculos, labra, pectus, caput, & coronatricem dextram, expoſuitque ſui ſomnij viſum. Blande autem & cunctis aliis appellatis, vt de propoſitis rebus veluti patres conſulerent in medium hortatus eſt.

CAP. VIII.

DEgebat tum Conſtantinopoli ille qui tandem paſtor fuit Nazianzi, & Arianæ ſeſe opponebat blaſphemiæ, diuinúmque populum Euãgelica doctrina rigabat, aberrãtes à caula oues reducens, & annectens à venenato pabulo, itaque gregem illũ ex modico fecit copioſum. Hoc viſo conſide-

conſiderataque voluntate autorum canonis, qui præciſuri ambitionem honorum, traductiones prohibuerant, Meletius diuiniſſimi Gregorij pręſulatum Conſtantinopolitanum cõfirmauit: neque diu pòſt diuus Meletius ad vitam expertem doloris tranſiit, omniumque eruditorum funebrium laudationum ornamenta conſecutus eſt. Verum Timotheus Epiſcopus Alexandrinus qui Petro Athanaſij præſulatus hæredi ſucceſſerat, in locum admirabilis Gregorij quendam Maximum ſubſtituit Cynicum ſubito detonſis Cynicis illius pilis. Erat is Apollinaris veſania refertus, cuius tamen facti abſurditatem qui tum conuenerant non tulere, homines admiratione digni & feruore ſapientiaque diuina pleni. Helladius qui poſt magnum Baſilium præſulatum inierat, Gregoriusque ac Petrus eoſdem cum Baſilio parentes ſortiti, quique Lycaonibus præerat Amphilochius, & optimus Piſidarum Ciliciumque antiſtes Diodorus. Cum his erat & Pelagius Laodicenſis, & Eulogius Edeſſanus, & Acacius & noſter Iſidorus, & Cyrillus Hieroſolymitanus, & Gelaſius Cæſarienſis Palæſtinus, eruditione ac vita clarus, alijque plurimi athletæ virtutis. Hi tunc vniuerſi B ſeparati ab Ægyptijs cum magno Gregorio ſolennes conuentus ſacrorũ celebrabant. At diuus Gregorius hortabatur concilium, vt congregati propter concordiam, mutuum conſenſum vnius iniuria potiorem ducerent: nam & ego, inquit, ad gratiſſimam mihi quietem liberatus multis curis rediero: & vos poſt longum & durum bellum deſideratiſſimam pacem receperitis. Quid enim abſurdius eſſe poſſit, quam declinatis hoſtium telis, conuerti nos ad mutuas incurſiones, illiſque vires noſtras abſumi, aut quæ maior lætitia aduerſarijs contigerit? Proinde quærite aliquem dignum làude virum, intelligentia ea prędìtum, vt & committi ei multitudo & ab ipſo recte inſtitui poſſe videatur, atque hunc ad præſularem dignitatem prouehite. Huic monitioni optimi paſtores obſecuti, Nectarium patricium generis nobilitate clarum, & omni virtutum genere illuſtrem, Epiſcopum maximæ vrbi pręfecerunt, Maximumque vt participem dementiæ Apollinaris ſpoliarum dignitate Pontificali abdicarunt. Tum regulis conſcriptis ecclesiaſticæ honeſtatis, & cõfirmata Nicææ expoſita fide, in patriam quiſque ſuam reuer- C titur. Sed ſecuta æſtate eodem plurimi retrahentibus eccleſiaſticis negotijs rediere, & allatas ab occidentalibus Epiſcopis ſynodicas literas accepere, quibus inuitabantur, vt Romam ad maximam quæ ibi cogeretur ſynodum, venire vellent. Qui quidem profectionis vt inutilis petita venia, reſponſione ſua tempeſtates quæ excitarentur in eccleſijs ſignificauerunt: ſubnotauerunt & ipſorum negligentiam, denique Apoſtolicam mentem illa expreſſerunt. Sed melius Scribentum virtutem ac ſapientiam ipſæ literæ declarabunt.

CAP. IX.

DOminis reuerendiſſimis & pijſſimis fratribus ac collegis Damaſo, Ambroſio, Brittoni, Valeriano, Acholio, Anemio, Baſilio, & cæteris ſanctis Epiſcopis in magna vrbe Roma coactis, ſynodus ſancta Epiſcoporum orthodoxorum, qui conuenere in magna vrbe Conſtantinopoli, in domino ſalutem. Demonſtrare pietati ve- A ſtræ tanquam ignorantibus, & exponere magnitudinem malorum, quæ ab Ariano furore ſuſtinuimus, ſuperuacuum videtur. Neque enim ita parui pietatem veſtram pendere arbitramur res noſtras, vt quibus miſericordia debeatur eorum nunc primum cognitionem requiratis: nec cum ijs tempeſtatibus ſumus conflictati, quæ propter paruitatem occultæ eſſe poſſint. Recens eſt & ipſum perſecutionis tempus & memoriæ adhuc obſtrepentis, nõ ſolum ijs qui tulere, ſed etiam quos illa propria eſſe ob charitatem ducere oporteat. Nam heri, vt ita loquamur, ac nudiuſtertius, aliqui vinculis exilij ſoluti poſt mille afflictiones rediere ad eccleſias ſuas, aliquorum in exilio mortuorum relatæ ſunt reliquiæ, aliqui etiam decurſo ſpatio exilij adhuc bullientem in furorem hæreticorum incidere, grauioraque paſſi domi quam foris, lapidibus obruti, vt beatus quondam Stephanus, oppetiere mortẽ, aliqui varijs lacerati modis adhuc ferunt ſtigmata Chriſti ac vibices in corporibus ſuis. Pecuniæ vero damna, & ciuitatum multas: tum ſingillatim publicationes bonorum, inſidias, contumelias, carceres. nemo enim omnium enumerauerit. Cunctæ enim certe afflictiones in nos accumulatæ ſunt incomprehenſibiles numero, fortaſſe meritos peccatorum noſtrorum hanc pœnam, fortaſſe etiam quos benignus Deus exercitare magnitudine malorum vellet. Deo quidem gratias agimus cùm tantis afflictionibus erudiuit ſeruos ſuos, noſque pro magnitudine miſerationum ſuarum, deduxit ad refrigerium. Ad inſtaurationem ſanè eccleſiarum ſedulitate multa longoque tempore opus fuit, vt quaſi ex diuturno morbo paulatim recrearetur eccleſiæ corpus cura ac medicatione noſtra, atque ita priſtinam pietatis ſanitatem recuperaret. Quamuis enim vehementia maxime perſecutionum liberati eſſe, & nunc ſero tandem receptas ab hæreticis eccleſias reficere videamur: tamen per nobis moleſti ſunt lupi eiecti quidem caulis, ſed in ſaltibus diripientes gregem: dum contrarios nobis conuentus celebrare audent, concitatoque ſeditioſo vulgo nihil intentatum ad detrimentum eccleſiarum relinquunt. Itaque, vt diximus occupari nos in his longiore tempore neceſſe habuimus: poſtquam autem vos Romanam cogentes Dei voluntate ſy- C nodum, pro fraterna charitate, tanquam veſtra membra nos quoque literis ſumma pietate Imperatoris accerſiuiſtis, ne cùm afflictionum ſupplicia nos ſoli perpeſſi ſimus, hoc in conſenſu Imperatorio de pietate, ſine nobis regnaretis, ſed haberetis nos regni, iuxta Apoſtolicam vocem, ſocios, ſanè perquàm optauimus vniuerſi, ſi fieri poſſet, eccleſijs derelictis obſequi, ſiue deſiderio ſeu vſui præſenti. Quis enim nobis det alas velut colũbæ, vt ad vos deuolemus & vobiſcum acquieſcamus? Verum cùm hac re penitus nudarentur eccleſiæ paulo antè renouari cœptæ, neque omnino illa à quibuſdam præſtari vllo modo poſſet: concurreramus enim Conſtantinopolim ad veſtræ reuerentię literas poſt Concilium Aquileiẽſe miſſas Theodoſio, pietate ſumma Imperatori, ad ſolam peregrinationem hanc Conſtantinopolitanam parati, & requiſito tantummodo huius ſynodi conſenſu ab Epiſcopis, qui in ſuis prouincijs remanſiſſent, cum longioris profectionis neque ſuſpicaremur futurum, nec denuntiatũ nobis omnino prius eſſet opus quã Conſtantinopolim

x

veniſſemus. Cumque etiam præſtituti temporis anguſtia non modo ad longius iter oportunam inſtructionem excluderet, ſed ne facere quidem certiores omnes cōmunitates in prouinciis Epiſcopos & eorum aſſenſionem obtinere pateretur. Hæc igitur & alia huiuſmodi cùm plurium aduentui obſtiterint, quod ſecundum fuit, quo rectius negotium perficeretur, & veſtræ charitati ſtudium noſtrum probaretur, fecimus vt reuerendiſſimos ac honorabiliſſ. fratres & collegas noſtros Epiſcopos Cyriacum, Euſebium, Priſcianum, exoraremus, vt proficiſcendi ad vos laborem libenter ſubire vellent, per quos declarari vobis noſtra pacifica & ſpectans vnitatem voluntas, & feruor pro ſanitate fidei oſtendi poterit. Nos enim ſiue perſecutiones ſeu afflictiones, necnon regias minas & crudelitates prætitias, denique quaſcunque tentationes ab hæreticis ſumus paſſi, ea omnia pro Euangelica Nicææ in Bithynia à trecentis decem & octo ſanctis Deoque plenis patribus confirmata fide ſuſtinuimus. Hæc & vobis & nobis & cunctis non peruertētibus verbum veræ fidei æquum eſt pariter placere, qua vix tandem ſtabilita, antiquiſſima ipſa & conſentanea baptiſmati docemur B credere in nomen patris & filij & ſancti ſpiritus: quippe quòd ſit Deitas potētiaque & eſſentia vna patris & filij & ſancti ſpiritus: itemque æqualis dignitas & regnum coæternum in tribus perfectis ſubſtantijs ſeu perfectis perſonis, vt neque Sabellij peſti locus detur qua ſubſtantiæ confundantur, hoc eſt, proprietates tollātur: neque valere poſſint blaſphemiæ Eunomianorum, Arianorum, & eorum qui ſpiritum oppugnant, à quibus eſſentia naturaque & Deitas ſcinditur, & introducitur in increatam coeſſentialem ac coæternam trinitatē, quædā poſterior ſiue creata ſeu diuerſi eſſentialis natura. Etiam doctrinam humanitatis domini indepranatā ſeruamus, neque animæ, neque mentis expertem, nec imperfectum admittentes carnis officium ac curam, cùm ſciamus Dei verbū, quod perfectum eſſet ante ſæcula, in his vltimis diebus propter ſalutem noſtram hominem factum eſſe. Quæ quidem ad fidem attinent, quam nos aperte prædicamus hactenus ſummatim expoſuimus: quæ & ipſa màiore cum gaudio cognoſcere poteritis, ſi inſpicere Tomum ab Antiochena ſynodo editum dignati fueritis: itemque eum quem vni- C uerſalis nuper Conſtantinopolitana ſynodus expoſuit, vbi copioſius explanauimus confeſſionem fidei noſtræ, & anathematis ſententiam in recentes ſectarum nouationes ſcripto comprehenſam publicauimus. De cura autem adminiſtrationis ſingularum eccleſiarum ſcitis veterem ſanctionem & definitionem Nicænorum patrum ſemper valuiſſe, vt in vnaquaque prouincia illius prouinciæ cultores aſſumptis, etiam ſi videatur finitimis, conferant eccleſiaſticos honores ijs quos vtiliter geſturos eſſe confidant. Secundum hæc igitur & reliquas adminiſtrari apud nos ſcitote eccleſias, & ſacerdotes celeberrimarum eccleſiarum ſuſceptos eſſe. Vnde Conſtantinopolitanæ recentis, vt ſic loquamur, eccleſiæ quam non diu antè quaſi ex ore leonis hæreticorum blaſphemijs per miſerationes Dei eripuimus, reuerendiſſimum & Dei amantiſſimum Nectarium Epiſcopum præpoſuimus in generali noſtro concilio, & præſente amātiſſimi Dei Imperatore Theodoſio, cum omnium clericorum ac totius ciuitatis approbatione. Ec- A cleſiæ antiquiſſ. & planè Apoſtolicæ Antiochiæ in Syria, vbi primum honorata Chriſtianorum appellatio extitit, canonice præfecerat conuentus prouincialium & Diœceſeos orientalis, Epiſcopum reuerendiſſimum & amantiſſimum Dei Flauianum, aſſentiente tota eccleſia, & quaſi vno ore celebrante illum, quam creationem habuit ratam & communem ſynodi. Matris autem omnium eccleſiarum Hieroſolymitanæ reuerendiſſimum & Dei amantiſſimum Cyrillum Epiſcopum eſſe vobis ſignificamus creatum iam olim canonice à prouincialibus & diuerſis in locis multum cum Arianis conflictatum, quibus à nobis legitime ac canonice perfectis, veſtram quoque pietatem delectari volumus, cohiberique ſpecialis charitatis & timoris dominici interceſſione omnem humanam perturbationem, pluriſque eccleſiarum ædificationem putare quàm erga aliquem priuatam voluntatem aut gratiam. Hoc enim modo conſtituta doctrina fidei, & confirmata Chriſtiana charitate inter nos, deſinemus illa damnata ab apoſtolis memorare. Ego quidem ſum Pauli, ego vero Apollo, ego vero Cephæ: ſed cūcti Chriſti manifeſte erimus, qui in nobis non ſit diuerſarum B partium, & Deo volente, corpus eccleſiæ indiſcerptum conſeruabimus, vt tandem ad tribunal domini cum fiducia ſiſtamur. Hæc aduerſus dementiam Arij, Ætij, Eunomij, atq; adeo Sabellij, Photini, Marcelli, Paulique Samoſatenſis & Macedonij perſcripſere. Similiter & nouationem Apollinaris planè abdicarūt, hac clauſula, Etiam doctrinam humanitatis domini indeprauatā ſeruamus, neque animæ, neque mentis expertem, nec imperfectam admittentes carnis officium ac curam. Sed & laudatiſſimus Damaſus poſtquam hāc ſectā exortam cognouit: non ſolum Apollinarem, ſed etiam Timotheū diſcipulum ipſius exauctoratos abdicauit. Eaque de re certiores fecit per literas orientis rectores Epiſcopos, quas vtiliter narrationi inſerturus eſſe mihi ſum viſus. Quòd debitam reuerentiam apoſtolicæ ſedi veſtra habet charitas, vobis filij chariſſimi præſtatis ipſi plurimum. Etſi enim in ſancta maxime eccleſia, vbi ſanctus Apoſtolus ſedēs docuit, nobis claui quem tenendum accepimus officium incumbat, tamen inferiores tanto nos honore eſſe confitemur: ſed C ideo quomodocunque poſſumus damus operam, vt ad gloriam beatitudinis ipſius peruenire valeamus. Scitote igitur profanum illum Timotheum diſcipulum Apollinaris hæretici, vnà cum impio dogmate, iamdudum à vobis exauctoratum, neque nos credere reliquias doctrinæ illius de cætero vſpiam valituras eſſe, ſi ut ille ſerpens antiquus ſemel atque iterum ictus ſuo quidem malo reuixeric, qui eiectus ex eccleſia quoſdam infideles letiferis venenis ſuis ſeducere conari non ceſſat: vos tamen iſtam tanquam peſtilentiam refugite, memores fidei apoſtolicæ illius potiſſimum quæ Nicææ à patribus ſcripto expoſita eſt, & firmo in gradu fortiter ac immobiles manete, neue patiamini audiri à clericis aut laicis veſtris poſthac vaniloquia & exoletas quæſtiones. Iam enim ſemel formam protulimus, vt qui ſe Chriſtianum profiteatur ſeruet ea quæ ab Apoſtolis tradita ſunt, cùm dicat ſanctus Paulus: Si quis vobis annuntiat aliud quam accepiſtis anathema eſto. Nam Chriſtus filius Dei dominus noſter humano generi per ſuam paſſionem abſolutiſſimam cōtulit ſalutem,

vt

vt hominem totum à peccato occupatum, à toto peccato liberaret. Hunc ſi quis aut deitatis, aut humanitatis minus habuiſſe dixerit, is plenus ſpiritu diabolico ſeſe gehennæ eſſe filium prodit: ſed quid à me quæri Timothei exautorationem opus eſt? Cùm hic iudicio ſolij Apoſtolici præſente & Petro Epiſcopo Alexandrinæ vrbis vnà cum magiſtro Apollinari exautoratus fuerit, ſubiturus debita in die iudicij ſupplicia ac tormenta. Quòd ſi aliquos ille leuiores adducit in ſententiam ſuam, retineté; ſpem quampiam, vera in Chriſtum ſpe vna cum confeſſione mutata, quicunque certe cum eo repugnare voluerit Eccleſiaſtico canoni, cum eodem quoque interibit. Deus vos incolumes conſeruet filij chariſſimi.

CAP. X.

CONfeſſio catholicæ fidei, quam Papa Damaſus miſit Paulino Epiſcopo Theſſalonicæ in Macedonia. CVM poſt concilium Nicænum hic error natus ſit, vt prophano aliqui ore dicere audeant, ſpiritum ſanctum natum eſſe per filium, exterminamus anathemate eos qui non liberrime ſpiritum ſanctum prædicant eſſe eiuſdem eſſentiæ ac potentiæ, cum patre & filio. SIMILITER & eos qui ſecuti errorem Sabellij, eundem eſſe patrem & filium aſſerunt. ANATHEMA infligimus Ario & Eunomio, qui quamuis differente oratione, ſimili tamen ſententia, filium & ſpiritum ſanctum creaturam eſſe aſſeuerant. Itemque Macedonianis qui de Ariana radice propagati, non impietatem, ſed nomen aliud habent. Necnon Photino, qui renouans Ebionis hæreſin, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ex ſola virgine Maria confiteretur. Sed & illos anathemate exterminamus, qui aſſeuerant duos eſſe filios, vnum ante ſæcula, & alterum poſt aſſumptam ex virgine Maria carnem. Et illos, qui aſſeuerant pro anima rationali verſatū in carne humana Dei verbū: ipſum enim illud Dei verbum, non loco rationalis ac intellectualis animæ in corpore ſuo fuit, ſed noſtram, hoc eſt rationalem ac intellectualem animam abſque peccato aſſumpſit & conſeruauit. Illos quoque qui aſſerunt verbum Dei productione ac corruptione à patre diſtingui, & ſubſtantia illud carere aut mortem obiturum eſſe blaſphemātes. Eos vero qui de eccleſiis ad alias eccleſias tranſierint, tantiſper pro alienis communitati noſtræ habebimus, donec in eas vrbes redierint, quarum præſulatus primum accepere. Sin quis in alterius qui ſedem mutauerit, locum ſuffectus fuerit, reuerſus ille prior in ſuam vrbem tantiſper dignitate Pontificali priuatus eſto, dum ſucceſſor ipſius obdormiſcat in domino. Si quis non dixerit eſſe ſemper patrem, & ſemper filium, & ſemper ſpiritum ſanctum, anathema eſto. Si quis non dixerit genitum eſſe filiū ex patre, hoc eſt, ex diuina illius eſſentia, anathema eſto. Si quis non dixerit, verū Deum filium Dei, ſicut verum Deum patrem ipſius, & poſſe omnia, ac ſcire omnia, ac patri eſſe æqualem, anathema eſto. Si quis dixerit in carne degentem filium Dei, cùm in terris eſſet, in cœlis & cum patre non fuiſſe, anathema eſto. Si quis dixerit in crucis paſſione ſuſtinuiſſe dolorem filium Dei deitate, & nō carne ac anima rationali, quam aſſumpſerit in forma ſerui, vt ſacra ait ſcriptura, anathema eſto. Si quis non dixerit excruciatum A carne Dei filium, & carne mortem guſtaſſe, fuiſſeque primogenitum ex mortuis, quatenus vita eſt & viuificus Deus, anathema eſto. Si quis non dixerit in carne quā aſſumpſit ſedere ad dextram patris, in qua & venturus ſit, iudicaturus viuentes & mortuos, anathema eſto. Si quis non dixerit ſpiritum ſanctum ex patre eſſe vere ac proprie, ſicut & filium ex diuina eſſentia Deū Dei verbum, anathema eſto. Si quis nō dixerit omnia poſſe & omnia ſcire & vbique terrarum adeſſe ſanctum ſpiritum, ſicut & filium & patrem, anathema eſto. Si quis dixerit ſpiritum ſanctum facturam, aut per filium genitum, anathema eſto. Si quis non dixerit per filium qui carnem aſſumpſit, & ſanctum ſpiritum patrem feciſſe omnia, hoc eſt, viſibilia & inuiſibilia, anathema eſto. Si quis non dixerit patris & filij & ſancti ſpiritus vnam deitatem, poteſtatem, principatum, vnam gloriam, dominationem, vnum regnum, vnam voluntatem & veritatem, anathema eſto. Si quis tres perſonas veras non dixerit patris & filij & ſancti ſpiritus, ſemper viuentes, omnia continentes viſibilia ac inuiſibilia, omnipotentes, omnium iudices, omnia viuificantes, B omnia creantes, omnia ſeruantes, anathema eſto. Si quis non dixerit adorandum ſpiritum ſanctum ab omni creatura, ſicuti & patrem & filium, anathema eſto. Si quis de patre & filio recte ſentiat, de ſpiritu autem ſancto rectam ſententiam non habeat, is hæreticus eſt. Nam omnes hæretici de filio Dei & de ſancto ſpiritu peruerſè ſentientes in Iudaica ac gentili defectione eſſe conuincuntur. Quod ſi quis Deitatem diuidit, vocans patrem Deum ex patre, & Deum filiū & Deum ſpiritum ſanctum, aſſeueretque dici Deos non Deum in vna deitate & principatu, quam credimus ac nouimus patris & filij & ſancti ſpiritus, cùm ſit Deus vnus in tribus ſubſtantijs, vel ſi quis diſtrahat filium cum ſancto ſpiritu, vt ſolum patrem Deum dici, neque vnum credendum Deum arbitretur, anathema eſto. Nam nomen Deorum angelis & ſanctis omnibus à Deo conceſſum eſt: de patre autem & filio & ſancto ſpiritu, quòd ſint vna & æquali Deitate, non Deorum nomina, ſed Dei nobis oſtenditur, vt credamus nos baptizari in patrem & filium & ſanctum ſpiritum, & non in angelorum neque archangelorum nomina: ſicut hæ- C retici Iudæiue, aut gentiles delirantes. Hæc igitur ſalus eſt Chriſtianorum, vt credētes trinitati, hoc eſt patri & filio, & ſancto ſpiritui, & baptizati in eandem vnam deitatem & principatum, & diuinitatem, & eſſentiam, ita in ipſum credamus. Atque hæc ſuperſtite adhuc Gratiano geſta ſunt.

CAP. XII.

SEd poſtquam hic bello inuictus moderatuſque ac iuſtus rector ciuitatum, inſidijs circūuentus mortem oppetijt, nullis rectis liberis hæredibus imperij, ſed fratre ſuperſtite admodum adoleſcentulo, patri cognomine, inuaſit Maximus quidam, Valentiniani adoleſcentia ſpreta, occidentalem principatum. Eo tempore Iuſtina Magni Valentiniani coniunx mater adoleſcentis, accepta iam pridem ſemina Arianæ doctrinæ, filio ſuo detexit. Cùm enim ardorem fidei nouiſſet mariti ſui, toto illius vitæ tempore occultare ſtuduerat, pueri autem mentem teneram ac flexibilem eſſe vidēs, confidenter illi fallaciam admonuit.

Qui ratus ſubiectionem maternam vtilitatem cõplecti, ineſcatus enim naturæ reſpectu, letiferum A non cernebat hamum.

CAP. XIII.

PRimum omnium hac de re cum Ambroſio loquitur, ratus, ſi illum in ſententiam ſuam perduxiſſet, facile alijs ſuperiorem ſe futurum eſſe. Sed hic in memoriam reuocabat Valentiniano paternam pietatem, hortabaturque vt hæreditatem relictam retineret indeminutam: expoſuit etiam ei dogmatum diuerſitatem, docuitque hæc cum dominica doctrina & apoſtolico præconio congruere: illa vero penitus contraria & ſpirituali ſanctioni eſſe aduerſa. Sed adoleſcens, nempe adoleſcens, & quem mater ductaret, nõ modo admittebat hæc dicta, ſed etiam ira exarſit, ac centurijs grauis leuiſque armaturæ eccleſiæ ſepta cinxit: quibus cùm magnus ille triuphator nihil perterreretur, pro laruis enim hæc putabat quæ aliqui adoleſcentulis obijcerent: tum planè indignatus iubet illum ſacris prodire foribus. At Ambroſius, equidẽ hoc, inquit, mea ſponte facturus non ſum, B neque prodam lupis ſtabulum ouium mearum, nec tradam tẽplum blaſphematoribus numinis, verum ſi me occidere decretum tibi eſt, hic intus enſem haſtamúe in me defigito, talis etenim perquam mihi grata mors eſt futura.

CAP. XIIII.

CVm autem multum abijſſet tẽporis, reſciuit Maximus quę audaciſſime aduerſus vocaliſſ. præconem veritatis mota fuerant, perque literas hortatus eſt Valẽtinianum, vt bellũ aduerſus pietatem omitteret, neúe proderet paternam pietatem, addidit & belli minas niſi pareret: quin etiã orationem re ipſa confirmauit, coactumque exercitum Mediolanum verſus duxit, vbi degebat Valentinianus: qui cognito aduentu illius, in Illyricum fuga ſe contulit, doctus experientia quem ſibi fructum materna conſilia attuliſſent.

CAP. XV.

THeodoſius vero laudatiſſimus, vbi didicit, quæ Imperator feciſſet, & quæ ſcripſiſſet tyrannus, miſit literas fugato adoleſcẽti, quibus illi C mirum eſſe negabat oportere, ſi cum Imperatore timiditas, vires vero cum tyranno copularentur. Pietati enim legiſlatorem pietatis fauere, atque tales literas miſit cùm longe abeſſet. Verum iam fugæ Valentiniani nuntio accepto, accinctus ad ferendas illi ſuppetias: & cõſpicatus in ſuo regno eum qui proprium retinere non potuiſſet,, primum quidem mentem ipſius eſt medicatus, morbumque contractum impietatis repulit, & eum ad paternam pietatem reduxit. Deinde bono animo illum eſſe iubens, exercitum in expeditionem contra Tyrannum educit, adoleſcentique interfecto Tyranno, imperium incruentum reſtituit. Nam iniuriam Gratiano facere ſe, neque fœdere cum illo icto ſtare rebatur, niſi pœnas cædis exegiſſet ab interemptoribus ipſius.

CAP. XVI.

AD Theodoſium autem reuerſum acceſſit admirabilis Amphilochius, cuius ſæpe meminimus, ſupplicans Imperatori vt Arianorum A cœtus ex vrbibus eijcerentur. Hanc petitionem Imperator quòd nimis duram crederet, non admiſit. Tum igitur ſapientiſſ. Amphilochius ſiluit excogitata memorabili arte. Ingreſſus enim in Regiam, conſpicatuſque aſtantem Imperatori filium Arcadium, qui Imperator paulo antè fuerat deſignatus, ipſum quidem Imperatorem demore ſalutauit, nullo honore habito filio. Ibi Imperator obliuione Amphilochij hoc factum arbitratus, iubet eum & ad filium ſuum accedere, illumque oſculari. Cui Amphilochius ſatis reſpondit eſſe, quòd ipſi honorem habuiſſet. quapropter indignatus Imperator neglectionem filij ſui inſectationem interpretabatur. Ibi deinceps ſapientiſſ. Amphilochius propoſitũ facti ſui declarauit, & cum clamore, Imperator, inquit, ità ne fers grauiter neglectionem filij tui, tamque vehementer ſuccenſus contumelioſis erga illum? Perſuadeas igitur tibi omnipotentem quoque Deum odiſſe blaſphematores vnigeniti filij ſui, eſſeque eis infenſum tanquam ingratis erga ſaluatorem, & benefactorem ſuum. His intellectis cum admiratione dictorũ factorumque legem ſtatim ſcribit Imperator, qua hæreticorum cœtus prohiberentur. B Sed enim vniuerſas communis hominum hoſtis plagas vitare facile non eſt. Sæpe enim qui impuritatis morbum declinarunt, cupiditatis in laqueũ inciderunt. Siquę forte & de hoc ſeſe expedierint, prope eſt inuidiæ fouea. Qua ſane & ipſa ſaltu ſuperata, explicata tum retia iræ o am habet, atque alias innumerabiles reodiculas hominibus ille diſponit pernicioſæ venationis ſuæ. Ac habet quidem perturbationes corporales adminiſtras fraudum qua animam impetere ſolet. Solius autem eſt mentis victoria, qui vigilantia ſua & diuino motu facile reprimit impetus iſtos. Admirabilis igitur Imperator neque ipſe humanæ naturæ expers perturbationibus non caruit, iuſtaque iræ accedens immoderatio ad crudele & iniquum vitium hunc appulit, quòd & ipſum eorumqui hæc legent vtilitatis gratia narrabo. Non enim tãtum reprehenſionem admirabilis Imperatoris, ſed & memorabilem complectitur.

CAP. XVII.

C THeſſalonice vrbs eſt maxima & populoſa. Ea cenſetur cum gente Macedonum, ſed primaria eſt in Theſſalia, Achaia, aliarumque non paucarum gentium, quæ prætori Illyrico ſubijciuntur. In ea ſeditione orta Magiſtratus aliquot obruti ſaxis, & contumelioſe tracti fuerant. Hoc accepto nuntio victus magnitudine iræ Imperator, neque ratione illius impetu refrenato, vindicationis arbitrium furẽti animo permiſit. Quam poteſtatem hic nactus, quaſi ſui iuris ac Tyrannus, ruptis habenis, iugoque rationis abiecto, iniuſtos in vniuerſos nudauit enſes, innocentum cum reorum cæde confuſa. Septem enim milia hominum iugulata perhibentur, non iudicio cõdemnata ſententiáque in ſceleris perpetratores promulgata, ſed quaſi in menſe cunctis inſtar ariſtarum conſectis.

CAP. XVIII.

HAec cognita lamentabili calamitate Ambroſius, cuius iam ſæpius mentionem fecimus, ingreſſum

ingreſſum Mediolanum imperatorem, volentemque more ſolito in diuinum intrare templom, ante veſtibulum occurrens procedere vlterius tali oratione vetuit. Videre neſcire imperator quanta magnitudo ſit à re patratæ cædis. Neque ira ſedata expendit ratio, vt opinor, qoid fueris auſus. Ac fortaſſe principatus Imperij non patitur à te peccatum agnoſci, ſed poteſtas rationi ſeſe oppouit. Scire tamen debes quæ natura noſtra, quodque mortalis hæc ſit ac fluxa, eſſeque generis noſtri principium puluerem vnde extiterimus, & in quem limus relapſuri. Neque par eſt vt deceptus floriditate purpuræ ignores imbecillitatem corporis quod hac tegitur. Subiectos habes Imperator coniunctos tecum genere, ſed & ſeruitio, vnus eſt enim Dominus ac Imperator huius vniuerſitatis fabricator: proinde quibus oculis intueberis communis Domini ædem, aut quibus ſacrũ pauimentum calcabis pedibus? Iſtas ne adhuc ſtillantes iniuſtę cędis cruore manos extendes, & ijs ſanctiſſimi Domini corpus prehendes? Vel tu pretioſum illum ſanguinem admouebis ori tuo, qui tantom effuderis ſanguinis dictato furentis animi? Quapropter diſcede, neque velis priorem ini- B quitatem hac alia iniquitate augere, neqoe detrectes vinculum quod ipſe omnium Dominos deſuper approbat, Modicum hoc quidem eſt, & ſanitatem conciliat. His motus verbis Imperator, qui in ſacra edocatus doctrina ſciret quæ ſacerdotom quęque Imperatorum eſſent officia, cum gemitu ac lachrymis in regiam reuertitur. Lõgo autem tempora poſt, octo enim menſes abierant, venerat natalitium ſaluatoris noſtri feſtum. At Imperator in Regia ſedebat lamentans, & lachrymarum impendens ſtillicidia. Quo animaduerſo Rofinos, qui tunc Magiſter, eoiqoe propter familiaritatem liberius com Imperatore loquendi poteſtas eſſet, accedit & requirit lachrymarũ cauſam. Tum Imperator acerbe eiulans & largius lachrymas profundens, Tu quidem Rufine, inquit, ludis. Meorum enim malorum ſenſu haod tãgeris. Ego vero gemo lamentorque in conſideratione calamitatis meæ, qood cùm ſeruis ac mendicis pateat Diuinum templum, illicqoe libere ad deprecãdom Dominum ſuum ingrediantur, mihi cùm illud inacceſſum, tum inſoper & cœlom occluſum ſit. Memoria enim teneo Dominicam vocem quæ C manifeſte dicit, Quemcunque ligaoeritis in terra, is & io cœlo erit ligatus. Ibi Rufinus: Ad pontificem igitur, ſi placet, curram, precibuſque eum adducã, vt ſoluat vincula tua. Non flectetur, inquit, Imperator. Nota eſt enim mihi iuſticia ſententiæ Ambroſij, neque ille reuerentia Imperatoriæ poteſtatis diuinam tranſgreſſurus eſt legem. Ioſtante autem Rufino, & copioſa oratione pollicente Imperatori placationem Ambroſij, iubet eom ire celeriter Imperator, & ipſe paulo pòſt ſpe indoctus ſequitur, promiſſionibus Roffini fretus. Sed diuus Ambroſius conſpecto mox Ruffino, canum, inquit, Ruffine imitaris impudentiam, tantæ enim cædis conſiliarius, frontem perfricuiſti, & abiecto pudore neque erubeſcis, neque formidas in tanta aduerſus imaginem dioinam admiſſa rabie. Supplicante autem Ruffino, & dicente Imperatorem adducturum eſſe, diuino feruore Dioos Ambroſius flagrans, ego quidem tibi prædico, inqoit, Ruffine, ad diuina me illum veſtibula admiſſurum non eſſe, ſin mutauerit imperium in Tyrãnidem, eum

Magiſter ſiue præfectus palatij.

A voluptate & ego cædem ſuſtinebo. His auditis fecit per quemdam Ruffinus Imperatorem certiorem de voluntate Põtificis, hortatus vt intra Regiam ſe cootineret: ſed Imperator nuntio in medio foro accepto, ibo, inquit, & meritas ſufferam inſectationes. Cùm autem perueniſſet ad ſepta ſacra, ipſe quidem in templom non eſt ingreſſus, ſed accedens ad Pontificem, qui in ædicula ſaluatoria deſideret, obſecrat vt vinculis ſe exoluat. At Ambroſius tyrannicum aiebat eſſe aduentum ipſius, & inſanire aduerſus Deum Theodoſium, conculcantem leges diuinas. Imperator vero: Minime ego, inquit, contra legum ſanctiones me effero, neqoe contendo inique ſacra iotrare veſtibula, ſed te oro vt vinculis me exoluas, vtque tibi in mentem veniat clemẽtia communis domini, neu ianoam mihi occludas, quam omnibus qui pœnitentia ducerentur ipſe dominus aperuit. Quam igitur pœnitentiam, inqoit Pontifex, oſtendiſti poſt tantum ſcelus, aut qua medicina curaſti grauiſſima vulnera? Tuum, inquit, Imperator, fuerit medicinam temperare, & curare grauiſſima illa vulnera, meum vero ijs quæ adhibeãtur vti. Tum B diuus Ambroſius: Quooiam tu quidẽ, inquit, iudicium iracundiæ permittis, neque ratio, ſed furens animos ſententiam prononciat, ſcribito legem qua iracundiæ ſuffragia irrita & ſuperuacua reddantur, maneántque dies triginta perſcriptæ ſententiæ cædium & publicationum bonorum, operientes iudicationem rationis. Præteritis autem his diebus exhibeant tibi ſcriptores ſententię tuæ imperatum ſibi opus. Tum ſedata irã ſola ratio iodicio ſuo ſententiam illam expendere, & iuſta ne ſit an iniuſta intelligere poterit. Quod ſi iniuſtam deprehenderit, nimirum perſcriptio illa dilacerabitur, ſin iuſtam, corroborabitur, neque nocuerit dierum numerus rectæ ſententiæ. Hac admiſſa probatáque inſtitutione legẽ ſtatim perſcribi præcipit, & manus ſuæ ſubſcriptione confirmat. Ita demum diuus Ambroſius vinculis ipſum exoluit, & templum introire fideliſſ. Imperator auſus, non ſtans neque genibus flexis ſupplicabat Domino, ſed pronus humi ſtratus, Dauidicã vocem emittebat: Agglutinata eſt pauimento anima mea, viuifica me ſecũdom verbum tuum, manibus capillum vellens & frontem percutiens, ac C guttis lachrymarum pauimentom rigans dari veniam ſibi petebat. Cùm aotem iam tempus adueniſſet, quo ad ſacram menſam munera offerrẽtur, ſurrexit ſimiliter plorans, & ad ſacrariom acceſſit, & poſt oblationem, vt conſueuerat, intra cancellos reſtitit. Ne ibi quidem tacuit Magnos Ambroſius, ſed demõſtrauit illi diſcrimina locorum, primúmque, nunquid vellet, interrogauit. Cui Imperator cùm reſpõdiſſet expectare ſe communicationem diuinorum myſteriorom, hæc illi per primarium Diaconom ſoum mandat: Interiora, ô Imperator, ſolis ſacerdotibus patent, reliquis verò omnibus inacceſſa & intacta, proinde exi, & communiter cum reliquis aſſiſte: nam purpura Imperatores non ſacerdotes facit. Hanc quoque inſtitutionem libentibus animis admiſit Imperator, renuntiarique illi iuſſit non audacię propoſito intra cancellos ſe remanſiſſe, ſed quòd hunc morem Conſtantinopoli eſſe ſciret, ſed & pro hac illi, inquit, medicatione gratiam ago. Tali tantáque virtute & Pontifex & Imperator erãt illuſtres. Nam vtrunque ego admiror, illum quidem libertatem,

huius vero obedientiam, itémque feruoris flammas illius, & huius fidei puritatem. Cęterum præſcriptionem pietatis acceptam à magno Pontifice reuerſus Conſtantinopolim quoque ſeruauit. Nā inuitatus in ædem ſacram à quadam diuina feſtiuitate, oblatis ad ſacrum altare muneribus, ſtatim exijt, cui cum Nectarius illius temporis præſul, mandaſſet, cur non interius remanſiſſet: vix, inquit, cū gemitu perdidici diſcrimen inter Imperatorem ac ſacerdotem, vix inueni doctorem veritatis, ſolum enim noui Ambroſium dignum Epiſcopi nomine. Tantopere prodeſt reprehenſio quam vir ſplendens virtute admoneat. Sed alia quoque occaſio vtilitatis Imperatori oblata fuit. Nam matrimonij cum eo copulata iugo, non deſinebat diuinas illi ſuggerere leges, quibus prius ipſa ſe exquiſite inſtruxerat. Neque enim Imperij principatu extollebatur, ſed multo magis diuinum deſiderium inflammabat, maiorem enim reddiderat amorem Domini beneficij ſibi collati amplitudo. Mox igitur omni cura complexa eſt corpore mutilatos & labefactos omnibus membris, non quidem vſa ſeruorum neque ſatellitum miniſterio, ſed ipſa executrix huius rei ad diuerſoria illorum vadens, & ſingulis neceſſaria ſuppeditans. Eodem modo & eccleſiarum hoſpitia viſens, decumbentes opera ſua medicabatur, & ollas ipſa prehendens, & iuſcula deguſtans, & patinas deferens, & panē frangens, & epulas præbens, ac pocula eluens, aliáque faciens omnia quæ putantur eſſe opera ſeruorum atque ancillarū. Hanc operam ſuam inhibentibus dicebat, largitionem auri opus eſſe Imperij, ſe vero pro ipſo Imperio operam ſuam offerre ei à quo fuiſſet collatum: frequenter etiam coniugi ſuo dicebat, Semper tibi marite, cogitandum, quis olim fueris, & quis nunc ſis. Nam in horum crebra recordatione erga benefactorem ingratus nō es futurus, ſed acceptum imperium legibus adminiſtrabis, & cum hoc coles eum qui contulit. Hæc ſemper memorando ſata mariti pulcherrimè ac vtiliſſimè quaſi rigabat. Ipſa quidem ante illum mortem oppetijt. Cumque nonnihil temporis poſt eius mortem tranſijſſet, quiddam accidit, quo Imperatoris erga ipſam amor declaratus fuit.

CAP. XIX.

Aſſiduitate bellorum coactus Theodoſius, tributum ciuitatibus extraordinarium imperauit. Hoc nouum vectigal non tulere Antiocheni: cúmque plebs cerneret, ſuſpendit eos à quibus tributum exigebatur, cū alia aggreditur quæ facere ſolet turba occaſionē nacta ſeditionis. Tum laudatiſſ. Placillæ, hoc enim Reginæ nomen fuerat, æream ſtatuam demolitur, & per magnam partem vrbis trahit. Quibus cognitis Imperator, pro eo ac æquum erat valde iratus, priuilegia ciuitati illi ademit, & principatum vicinæ attribuit ciuitati, quòd illos ægerrime laturos eſſe exiſtimabat. Diuturna enim erat contentio inter Laodicenos ac Antiochenos: ſed incenſurum ſe quoque vrbem, & diſſipaturum, vt vicus redderetur, minabatur. Magiſtratus etiam quoſdam in ipſo deprehenſos facinore necauerat, antequam Tragœdia Imperatori innoteſceret.

CAP. XX.

Hæc omnia quidem imperabantur, ſed peracta non ſunt, impediente lege, quam ferri ab Imperatore curauerat Magnus Ambroſius.
A Cùm autem aduenissent, decreta minarum afferentes, Elebachus qui tum Dux eſſet, & Cæſarius præfectus Regiæ, hunc gerentem honorem Romani Magiſtrum vocant, omnes in metu erant, minas exhorrentes. Sed qui tum ad montis radicē degebant, pugiles virtutis, multi tempore illo ac præſtantiſſ. varias monitiones, hortationeſque admouerunt viris illis. Macedonius autem diuiniſſ. communis vitæ ignarus, diuinæ etiam ſcripturæ prorſus imperitus, cæterum in montium verticibus manēs, diéque ac noctu ſanctas preces offerēs omnium ſaluatori, nequaquam Imperatoris ira territus, neque conſiderata poteſtate legatorum, in media vrbe prehēſa vnius chlamyde ambos de equis iubet deſcendere. At illi paruulum ſenem vilea panniculos amictum conſpicati, primum deſpicere: mox ductoribus quibuſdam ſignificantibus quis vir ille eſſet virtute, de equis deſiliunt, & contactis genibus eius, veniam orant. Tum ille diuina refertus ſapientia, hac eſt erga eos oratione vſus. Nunciate ô amici Imperatori, non Imperatorem eſſe ſolum, ſed hominem quoque: proinde
B non Imperium tantum, verum etiam naturam illi conſiderandam eſſe: cum enim ſit homo, communis generis ſubditos habere. Naturam autem humanam ad imaginem & ſimilitudinem diuinam eſſe perfectam. Quare ne tā crudeliter, ac immaniter imaginem Dei iugulari præcipiat, irritatorū enim fabricatorem illius imaginis ſupplicio: quin & hoc cogitet, hæc ab eo tam iracunde æreæ imaginis reſpectu geri. Quantum autem interſit, inter inanimem, ac animalem, viuentemque & rationis compotem, nemini, qui quidem excors nō ſit, obſcurum eſſe poſſit: præterea & hoc ei veniat in mentem, facile nobis eſſe pro vna ærea imagine multas reſtituere. Ipſum vero facere non poſſe, vt vnum ſaltem pilum interemptorum fabricetur. Hæc cùm audiſſent admirandi viri illi ad Imperatorem ſtatim detulere: reſtinctáque eſt flāma iracundiæ ipſius, & loco minarum priorum excuſationem ſcripſit, iræque ſuæ cauſas reddidit. Non enim oportebat, inquit, ſi quid ego deliqui, tanta poſt mortem affici contumelia mulierem omni laude digniſſimam. Sed aduerſus me decebat armare offenſos indignationem ſuam. Addidit, &
C hoc ægre ſe moleſtéque ferre, quod cognouerit, nonnullos è magiſtratibus necatos. Hæc ego percenſui, quòd laudatiſſimi illius ſolitariæ vitæ cultoris libertatem obliuione inuolui indignum iudicarem, & vt oſtenderem legis vtilitatem, quam ſua hortatione perſcribi, magnus Ambroſius curauerat. Hic tranſtulit Imperator fideliſſ. aduerſus errorem Græcorum ſtudium ſuum, legeſque ſcripſit, quibus mandabatur deſtructio lucorū ſimulachralium. Conſtantinus enim magnus digniſſ. omni laude, qui primus exornauit imperium pietatē, cùm adhuc inſanire cerneret orbem terrarū, interdicto ſuo ſacra dæmonum prorſus ſuſtulit, fana tamen nō ſubuertit, ſed inacceſſa eſſe voluit. Huius filij & ipſi paternis veſtigijs inſtiterant. Verum Iulianus impietatem renouauit, & antiquæ deceptionis ſuccendit ignem. At Iouinianus Imperium adeptus, rurſus ſimulachrorum cultum prohibuit. Et Valentinianus magnus iiſdem legibus Europam gubernauit: Valens vero cunctis aliaquam delegiſſent religionē, eiuſque cultum permiſit, cum ſolis autem propugnatoribus dogmatum

gmatum apoſtolorum bellare nunquam ceſſauit. Toto igitur tempore ipſius imperij,&in aris ignis ardebat, & ſimulachra libationibus ac ſacrificijs honorabantur, & in foro publica epula dabantur, & initiati orgijs Bacchi cum parmis curſitabant, carnes diſcerpentes,inſanientes,bacchantes,perageuteſque, & alia quibus illorum magiſtri feſta celebrantur. Hæc omnia cùm fideliſſ. Imperator Theodoſius comperiſſet,funditus euulſa obliuioni dedit.

CAP. XXI.

SEd Pontificum primus opt. Marcellus vſus armis legis commiſſæ ſibi, vrbis fana ſubuertit,magis quidem fiducia erga Deū,quam copioſa manu vtens. Cuius & ipſum dignum memoria factum narrabo. Mortuo Ioāni Apamenorum Epiſcopo, cuius & ſupra memini, ſurrogatus fuerat diuus Marcellus ferueēs ſpiritu, iuxta apoſtoli ſanctionem. Venerat autem Apameam prætor Orientis, cum tribunis duobus, & copijs eorum, rum multitudo metu militum quieta fuit. Ipſe prætor aggreſſus Iouis fanum ingens,& multis ornamentis varium,euertere,cùm mirum in modum com-
B pactum firmumque inueniſſet, neminem omniū hominum arbitrabatur lapidum diſſoluere concinnationem poſſe. Maximi enim erant, & inter ſe mire coaptati,atque inſuper ferro, plumboque reuincti. Hac perſpecta prætoris deſperatione, ad alias illum vrbes dimiſit, ipſe vero Deum orabat, vt viam deſtructionis demonſtraret. Mane igitur quidam vltro ad eum venit, neque ædificator, neque lapidicida aliudve opificium doctus, ſed ſaxorum tantum, ac lignorum baiulus: is igitur pollicetur Marcello facile ſe fanum euerſurum eſſe,duorum tantum,qui opus facerent,mercede petita. Quam cùm diuus Pontifex daturum ſe promiſiſſet, tale homo iſte molitur. Subiecta templi quatuor lateribus porticus,cumque ea ipſum arduum concinnatum erat: columnæ vero hanc ſuſtinebant ingentes, & ad templi ſpatium congruente menſura,ſingulæ explentes circulum cubitorum ſedecim, ſaxi natura validiſſima non facile cedebat,vllis fabrorum ferramētis, has ſingularim circum foſſas ſubiecti oleagini ligni fulciebat, ſubſtructione, atque ita ab vna ad aliam tranſibat, donec tribus columnis foueas circundaret, tum vero ſubiectis lignis immiſit flāmam, ſed hanc pro natura ſua dæmonis cuiuſdam atrum ſpectrum abſumere ligna non ſinebat, ſed reſiſtebat ignis efficaciæ. Cùm igitur multiplicem inflammationis inutilem conatum experirentur,faciunt ea de re certiorem paſtorē, qui tum forte in meridie acquieſcebat. Qui ſtatim ad diuinum templum decurrens, in vaſculo aquam iubet afferri, qua ſuppoſita ſacro altari,ipſe in faciem humi proſtratus, benigno ſupplicabat Domino, ne vlterius progredi dæmonis Tyrannidem pateretur, ſed vt & infirmitatem illius deregere,& ſuam potentiam demonſtrare vellet,ne qua hinc maioris detrimenti occaſio infidelibus exiſteret. Hæc & alia huiuſmodi precatus,figura crucis aquæ indita, Equitium quendam Diaconali honore fide ac feruore munitum aquam ſumere iubet, & velociter currere ac delatam ad flammam illi aſpergere. Quo facto, contactus aquæ impatiens dæmon aufugit, at ignis contraria ſibi aqua quaſi oleo excitatus ad ligna ſtatim adhæſit, & tempo-ris momento abſumpſit. tum columnæ ſublatis è
A medio fulcimentis, cùm ipſæ collapſæ ſunt, tum ſecum aliarum duodecim ruinam traxere, templique pars quæ cum columnis fuerat coniuncta, vna corruit illorum pondere conuulſum: fragor autem totam vrbem peruagatus, erat enim ingēs, cunctos ad rei ſpectaculum conuocauit, ac comperta fuga aduerſarij dæmonis ad laudem omnipotentis Dei linguæ illorum incitantur. atque diuus Pontifex, & alia fana diruit, de quo cum alias multas habeam, & quidem admirabiles narrationes (literas enim ad victores martyres dare, & ab ipſis accipere conſueuerat, & tandem ipſe quoque martyrij corona fuit redimitus) eas nunc perſequi ſuperſedebo, ne lōgitudine expoſitionis lectoribus faſtidium creetur, atque hinc ad alia nunc tranſibo.

CAP. XXII.

ATthanaſio memorabili illi admirandus ſucceſſerat Petrus, Petro Timotheus, Timotheo Theophilus,vir magna intelligentia, animique fortitudine præditus. Hic vrbem Alexandrinorum fraude ſimulachrorum liberauit,non enim fana modo funditus euertit, ſed fallaciū etiam ſacerdotum deceptus nudauit molitiones, illi enim æreæ aut ligneæ materiæ excauatas effigies ad parietes applicauerant, ſic vt his dorſa illarum admota eſſent, per muros vero occultum iter patebat, qua de adytis progreſſi irrepere intra ipſas effigies poſſent, atque ita de illis quæcunque volebant, proloquebantur, parebantque omnes dicto, qui audierant talibus impoſturis circumuenti. In hac igitur ſua populatione ſapientiſſimus Pontifex populo fraudes iſtas demonſtrauit. Ingreſſus autem templum Serapidis, quod fuiſſe in toto orbe terrarum maximum ac ornatiſſimum à quibuſdam perhibetur,vidit ſignum ingens,cuius omnes magnitudine percellerentur. Ad quam accedebat falſa perſuaſio vulgi, terræ ſi quis propius adijſſet, motum exorturum, & omnia occidione interitura eſſe. Hos ille ſermones pro anicularum ebrioſarum fabulis ducebat, ſpretaque mole ſigni,vt exanimi, quendam, qui cum ſecuri aſtabat,infligere vehementem ictum Serapidi im-
C perat, quo feriente clamor omnium de vulgata formidine exiſtere. At Serapis plaga accepta, neque dolere,quòd eſſet ligneus, neque vocē emittere,animæ nimirum expers. Tum capite detruncato gregatim mures prorupere, fuerat enim ille Ægyptiorum Deus muſculorum domus, atque ita fruſtulatim diſſecto ſigno, alias quidem partes concremarunt, caput vero traxere per totam vrbem,aſpectantibus ijs qui quondam adorarant,& infirmitatem ipſius iocis inſectantibus: ad hunc modum omnia vbique terra, marique fana ſimulachrorum fuerunt deſtructa.

CAP. XXIII.

ANtiochiæ autem in præſulatu ſucceſſit Magno Meletio Flauianus,qui cum Theodoro tot certamina pro ſalute ouium ſubierat. Voluerat quidem Paulinus inuadere ducatum eccleſiæ illius,ſed refragatus fuit ſacerdotum cœtus,quòd eum qui Meletij conſilium reſpuiſſet, mortui ſolum capeſſere negarēt oportere: eſſeque æquum,

vt paſtor crearetur Flauianus, multis conſpicuus laboribus, quique nullum pro omnibus periculum adire vnquam recuſaſſet. Hoc factum Orienti diuturniſſ. odium Ægyptiorum Romanorumque excitauit, neque enim inimicitiæ iſtæ vna cum vita Paulini ſunt extinctæ, ſed poſt eum obtinente ſolium ipſius Euagrio, indignationem erga Flauianum ſuam retinuerunt, quamuis Euagrius contra legem eccleſiaſticam ad illam dignitatem prouectus fuiſſet. Solus enim eum Paulinus multis canonibus prætermiſſis creauerat. Nam non permittunt hi morituro ſuffectionem, ac cunctos prouinciæ iubent conuocari Epiſcopos, crearique vetant vllum, niſi tribus Epiſcopis præſentibus. Sed horum illi nihil ſcire volebant, communitatémque admittebant Euagrij, & aduerſus Flauianum exaſperabant Imperatoris aures. Interpellatus enim ſæpenumero Imperator tandem Conſtantinopolin venire, indéque Romam proficiſci illum iubet. Euagrius vero quod hyemem eſſe diceret, pollicitus ſe primo vere iter eum facturum, reuertitur in patriam. Sed cum Romani Epiſcopi non admirabilis modo Damaſus, verum etiam ſucceſſor illius Siricius, & huius Anaſtaſius pium Imperatorem vehementius aggrederentur, quòd dicerent Tyrannos eum ſibi aduerſantes euertere, ſed audaces contra Chriſti leges impunitos eſſe pati, rurſum accerſitum illum cogere cœpit, vt Romam proficiſceretur. Tunc ſapientiſſ. Flauianus conſueta libertate vſus, ſi qui, Imperator, fidem meam, inquit, culpant, tanquam peruerſam, ſiue aiunt Pôtificatu indignam vitam meam, ipſis vtar accuſatoribus meis iudicibus, & ſtabo ſententiæ illorum quamcunque tulerint: ſin diſceptatio eſt de ſolio & præſidentia, neque ego iudicium moror, neque cum volentibus vſurpare dimicabo, ſed recedam, méque præſulatu abdicabo. Quare tu Imperator, ſoliū Antiochiæ cōmitte cuicunque libuerit. Tum Imperator admiratus eius fortitudinem ac ſapientiam in patriam ipſum reuerti, & commiſſam paſcere eccleſiam iubet. Ac multo ſane tempore poſt, eędem tamen ad Imperatorem Romæ accuſationes Epiſcoporum delatæ ſunt, quòd Flauianum ferret, neque eius Tyrannidem opprimeret. Ibi Imperator, quòd Tyrannidis genus dicere eos iubet, quaſi ipſe Flauianus eſſet, nam patrocinium ſe Flauiani ſuſcepiſſe. Cúmque illi ſe cum Imperatore diſceptare negarent poſſe, Imperator eos hortari, vt deinceps coniungerent eccleſias, & contentiones ponerent, ſtultáſque litigationes extinguerent. Nam Paulinum dudum mortuum, ac Euagrium non perueniſſe vera via ad præſulatum. Tum cunctas orientales eccleſias Flauiani præſulatum defendere, prætérque has habere etiam coniunctas communicantéſque omnes Aſiaticas & Ponticas, atque etiam Thracicas, quin etiā toti Illyrico perſuaſum eſſe vniuerſo Orienti præſidere Flauianū. Hac monitione admiſſa promittunt occidentales Epiſcopi poſituros ſe inimicitias, & ſi legationem mitteret Flauianus, audituros. Miſit igitur diuus Flauianus Romam laudatos Epiſcopos quoſdam, itémque presbyteros ac diaconos. Horum omniū erat princeps Acacius paſtoralem curam Berroeæ in Syria ſortitus, omnibus in terræ, mariſque locis celeberrimus. Hic vnà cum alijs profectus Romam, longas iſtas inimicitias poſt annos decem & ſeptem ſuſtulit, & pacem confecit eccleſijs. Quo cognito & Ægyptij deleto odio concordiam ſunt

A amplexi. Eo tempore Romanæ eccleſiæ ductor erat Innocentius, Anaſtaſij ſucceſſor, vir prudentia, ſapientiáque clarus: Alexandrinæ vero Theophilus, de quo & ſupra mentio habita eſt.

CAP. XXIIII.

ATque hoc modo fideliſſimus Imperator eccleſiarum pacem cōfecit, ſed ante hoc tempus nunciata Valentiniani morte, & Eugenij Tyrannide exercitum in Europam traduxit. Tum erat in Aegypto inter eos qui exercentur in philoſophia religionis vnus Ioannes nomine, qui particeps gratiæ ſpiritualis multa rogantibus ventura prædicebat. Ad hunc miſit Chriſti amans Imperator qui percunctarentur, de bello ſuſcipiendo aduerſus Tyrannos, fuitque ab eo incruenta prioris belli victoria prædicta, ſed & altero ſuperiorem futurum Imperatorem, verum poſt ingentem cædem. Hac ille ſpe niſus, acie inſtructa cum hoſtibus confligit, & multis barbaricis auxilijs amiſſis, magnum numerum hoſtium confixit.
B Ibi cùm duces paucos ſupereſſe dicerent ad prælium inſtaurandum, conſulerentque differendum bellum, ac primo vere exercitu coacto hoſtes obtuendos eſſe multitudine, nequaquam placuit conſilium fideliſſ. Imperatori: negabat enim tantum crimen ſalutari cruci adhæreſcere patiendum, & tantam vim tribuendam confeſſione ſua Herculis ſimulachro. Nam Imperatoris crux, Herculis autem ſimulachrum hoſtiū copijs præferebatur. Quibus hac fide memoratis, cùm reliquiæ exercitus tenues eſſent, & admodum animis omnes conſternati, inuenta ædicula deprécatoria in montis vertice vbi caſtrametabantur, totam noctem, in illa ſupplicans omnipotenti domino, conſumpſit. Mane autem cùm galli cantare ſolent, ſomnus præter ſententiam eum inuaſit, humíque ſtratus videre viſus eſt duos viros candidis veſtibus, vectos equis albis, qui bono eſſe ipſum animo iuberent & formidine pulſa, cùm illuxiſſet armatum exercitū inſtructúmque educere ad pugnam, ſe enim miſſos opitulatores propugnatoreſque ipſius, eſſeque vnū Ioannem Euāgeliſtam, alterum Philippum apoſtolum. Hoc vi-
C ſo conſpecto à ſupplicando non deſtitit Imperator, ſed maiore cum cura Deum precabatur. Idem viſum & militi cuidam oblatum fuit: qui cùm Centurioni indicaſſet ſuo, adducitur ad Tribunum, & mox ad Ducem. Is rei nouitate motus Imperatori nuntiat. At ille, non mea, inquit, cauſa hoc iſte vidit, ego enim promiſſoribus victoriæ fidem habui, ſed ne quis putaret hoc viſum à me confictum eſſe qui tantopere cuperem confligere. Itaque & iſti demonſtrauit opitulator Imperij mei, ne teſtimonij autoritas deeſſet narrationi meæ. Mihi enim prius hoc viſum communis dominus obtulerat. Quare omni formidine abiecta propugnatores & principes belli ſequamur, neque quiſquam victoriam pugnantium multitudine æſtimet, ſed ductorum conſideret quiſque potentiā. Hæc & apud milites locutus, confirmatis omnium animis, copias de monte produxit. Tyrannus quoque de procul conſpecto hoſte quē pugnaturum cerneret, ſuos inſtruit, ipſe collem occupat, iubétque Duces viuentem vinctumque Imperatorem ſibi adducere. Moribundus enim &

cupidus,

cupidus, inquit, vitæ finiendæ, nobiſcum ille congreditur. Sed iam ordinibus conſtitutis, multis partibus vincebant hoſtes numero, & Imperatoris copiæ ita conſtiterant, vt poſſe numerari viderentur. Cumque iam pugna vtrinque inciperet, & tela conijcerentur, manifeſtam promiſſionis ſuæ fidem fecerunt propugnatores illi. Coorta enim vis contraria hoſtibus venti, auertit ſagittas illorum & baliſtas ac haſtas, neq; vllus reli vſus erat, neque vel legiones vel ſagittarij vel funditores nocere Regis poterant copijs: quin etiam illatus puluis ingens in ora hoſtium, oculos aperire non ſinebat, cogebatque defenſionē palpebrarum ad oppugnatos illos adducere. At Regius miles nullo affectus tempeſtatis tantæ detrimento, confidenter ad cædem hoſtium graſſabatur. Qua re animaduerſa & perſpecta diuina opitulatione, abiectis armis ad petendam ſalutem hoſtes conuertebantur. Quam leni animo Rex concedens celeriter adducere ad ſeſe Tyrannum imperat. Ibi illi procurrentes ad tumulum quem Tyrannus inſederat, ignarus omnium, qui iam incitatos ac anhelantes aduenire cernens, ſperaret properare ad ſe nuntios victoriæ. Quærit igitur an ne & Theodoſium vinctum, vt iuſſi ſint, adducāt. At illi, non eum quidem nos, inquiunt, ſed ad ipſum te adducimus, hoc enim imperium eſt vniuerſum hoc moderarier. Ita locuti de ſolio abrepto vincula inijciunt, & abducunt captiuum illum qui modo tam magnifice fuiſſet locutus. Tum Rex in memoriam illi reuocata, delictorum in Valentinianū & impia Tyrannide, & ſcelerato bello aduerſus legitimum imperium obiecto, etiam Herculis exprobrata imagine, & vana fiducia illius, iuſtam & legitimam contra eum ſententiam pronuntiauit. Sic erat Theodoſius in pace & in bello. Qui & ſemper peteret diuinum auxilium, & nunquam illo fraudaretur.

CAP. XXV.

HAnc victoriam adeptus ægrotare cœpit: tum filijs Regnum ita diſtribuit. Maiorem natu ſibi in imperio ſuccedere, minorem vero Europæ tenere ſceptra ſtatuit: vtrumque hortatus vt pietatem perfectam cuſtodirent. Hac enim & pax, inquit, conſeruatur & bella conficiuntur, & hoſtes dantur in fugam, & trophæa excitantur, & conciliatur victoria. Inter hæc ille monita, animā efflat relicta ſempiterna ſui memoria ſuperſtite. Atque illi patri & in regni & pietatis hæreditate ſucceſſere.

CAP. XXVI.

NAm & Honorius Europæ regno ſuſcepto antiquum morem Romæ digladiandi ſuſtulit. Cuius rei hæc fuit occaſio. Proficiſcebatur ab oriēte Telemachus quiſpiam, qui in religione ſolitaria vita exerceretur, venitque ita Romam, vbi forte abominandum ſpectaculum iſtud edebatur: deſcendit tum & ipſe in circum, ac dirimere concurſum, & infeſta arma tentauit. At ſpectatores cædis, furore perciti ſitientis cruorem dæmonis lapidibus obruunt moderatorem pacis. Hac re cognita, Rex mirificus inter hunc quidem victores martyres referri, illud vero nefarium ſpectaculum intermitti, imperauit.

CAP. XXVII.

COnſtantinopoli autem mortuo eccleſiæ illius paſtore Nectario, Arcadius, cuius eius patris eſſet imperium, certior factus in numerum acceptum presbyterorum Antiochenſium, clarum orbis terrarum lumen Ioannem, acceſſitum ipſum curauit à collectis Epiſcopis gratiæ diuinæ admoneri, & paſtorem maximæ vrbis declarari. Quod vnum factum ſatis ſuperque oſtendere Regium erga diuinas res ſtudium videtur. Et tempeſtate Antiochiæ diuus Flauianus præerat, Laodiciæ Elpidius contubernalis quondam Magni Melitij, qui certius illius adminiſtrationem repræſentaret quàm vlla cera impreſſi digiti formam. Atque hic ſucceſſerat Magno Pelagio. Vt diuo Marcello memorabilis Agapetus quem inter ſolitarios exercitatores excelluiſſe dictum eſt, hæreticæ procellæ temporibus. Seleuciæ vicinę Tauro præſidebat Maximus familiaris eximij Ioannis, Mopſueſtiæ Theodorus, doctores ambo præclari. Splendebat & ſapientia atque moribus, Diuus Acacius in Beroeæ adminiſtratione, & Leontius Galatarum gentem paſcebat, multiformibus virtutibus renidens.

CAP. XXVIII.

VErum Magnus Ioannes clauo eccleſiæ accepto, quorundam delicta liberè reprehendebat, & Regi ac Reginæ optima ſubijciebat. Sacerdotes iubebat ſecundum leges viuere. Qui auderent tranſgredi, eos à ſacris arcebat: quòd negaret frui ſacerdotali honore eos oportere, qui verorum ſacerdotum vitam non ſequerentur. Atque hac cura nō ſolum ſuam vrbem complectebatur, ſed totam etiam in ſex præfecturas diuiſam Thraciam, & inſuper Aſiam, quæ vndecim prætoribus regitur. Nec non Pontum iiſdem legibus ornabat, cuius prætores tot quot Aſiæ ſunt.

CAP. XXIX.

SEd cùm Phœnicem cognouiſſet adhuc inſanire dæmonum cultu, ſolitaria vita exercitos & flagrantes ardore diuino collegit, eoſque inſtructos Regijs edictis aduerſus lucos ſimulachrales demiſit. Fabris vero euertentibus templa & illorum mercenarijs, non ſoluebantur de Regio fiſco pecuniæ, ſed elatas opibus ac fide claras mulieres eo ille adduxerat, vt ambitioſe illas largirentur, propoſita laude talis curationis, atque ita relictæ hactenus Dæmonum ædes ex imis fundamentis eruuntur.

CAP. XXX.

CVmque videret Scythicum cœtum Arianis retibus captum, contra & ipſe coortus capturæ tale genus excogitat. Productis enim aliquot Scythicæ linguæ presbyteris ac diaconis & ſacrorum lectoribus, aſſignauit vnam eccleſiam, quorū opera multos qui aberrauerāt recepti fuere. Nam & ipſe illo ſæpe veniebat, & eodem eloquentes alios inuitabat, quibus dicentibus interpres aliquis aderat vtriuſque linguæ peritus. Atque hæc ab ipſo intra vrbem gerebantur cùm plurimos ſeruaret deceptos prædicationis Apoſtolicæ veritate demonſtrata.

CAP. XXXI.

In Epiph. cohortem Calcutam.

CErtior autem factus quoſdã paſtorales Scythas accolas Iſtri, ſitire quidem ſalutem, ſed non eſſe qui ad hanc ſedandam latices illis ſuppeditaret: comparauit viros æmulatores Apoſtolicorum laborum, euſque ad Scythas miſit. Ego vero & in literarum lectionem incidi ſcriptarum Leontio Ancyrano Epiſcopo, quibus & Scytharum conuerſio ſignificaretur, & peterentur idonei ductores qui in Scythiam mitterentur. Sed apud nos poſtquam intellexit peſtem Marcionis infeciſſe vicos aliquot, literas miſit ad eum qui tum paſtor erat, hortans vt morbum iſtum repelleret, regiis etiam illum edictis cõfirmans. Quanta quidem in animo illius fuerit eccleſiarum iuxta Diuum Apoſtolum cura, ex his ſatis poterit intelligi: ſed & alia ſunt quæ libertatem ipſius declarant.

CAP. XXXII.

In Epiph. Celeua.

GAina qui gentis Scythicæ eſſet, quam tamen barbaria vinceret, vir tyrãnico animo, Dux erat illis temporibus, præfectus cùm ſuis popularibus tum Romanis & legionibus & equitatui. Eum nõ ſolum alij omnes, ſed etiam ipſe rex formidabat, quod ſuſpicaretur tyrannidem illum moliri. Erat Gaina labe Ariana fœdatus. Petijt igitur à Rege vt vnum ex diuinis templis ſibi concederetur. Cui cùm Rex reſpondiſſet cogitationi ſibi & curæ eam rem fore, acceſſit Diuum Ioãnem, & petitionem Gainæ illi exponit, monuitque quantum poſſet, & ſubinnuit Tyrannidis affectationem, placereque ſibi hac conceſſione refrenari barbari. At fortiſſimus vir ille, minime tu iſti Rex, inquit, quicquam huiuſmodi pollicеare, neque hortere me, vt ſancta canibus dem. Non enim poſſim facere, vt verbum Deum diuina oratione aſſerentes, atque celebrantes eijciam templo, & hoc tradam blaſphemãtoribus illius. Neque tu metuas barbarum iſtum ô Rex. quin vtroque me atque illo accerſito, tu modo cum ſilentio aſſide, at ego illius linguam frenabo, eoque adducam, ne pergat petere, quod ipſum accipere fas non ſit. His auditis Rex lætus poſtero die ambos adeſſe iubet. Tum Gaina petitionem ſuam vigente, magnus Ioannes reclamans negabat, licitum eſſe Regi quicquam aduerſus diuina audere, qui quidem pietatem profiteretur. Gaina vero aſſerẽte, ſe quoque precum ædem habere debere: patet, inquit Ioannes, tota die diuina ædes, neque adorare volenti quiſquam impedimento eſt. Mea vero, inquit Gaina, pars à vobis diſſidet, qui ſimul atque mihi vnum templum peto, neque nullo hoc meo merito peto, vt bellicis certaminibus pro Romanis exhauſtis. Tum Ioannes: Multo vero tu maiorem mercedem accepiſti, inquit. Nam & dux & conſul factus es, teque par fuerit conſiderare, qui quondam fueris, & qui iam ſis: tum vero aſpicere ad priorem inopiam & hodiernam opulentiam: comparare etiam veterem ornatum, quo indutus Iſtrum quondam tranſijſti, cum eo quo iam conſpiceris. Vide igitur quam modicis laboribus, quanta præmia tributa fuerint, & caue ne ingratus erga benefactores inueniare. Hac oratione Doctor orbis terrarum obturauit Gainę os, & ſilentium impoſuit. Aliquando vero poſt diu
A celatam voluntatem Tyrannidis nudauit Gaina, coactoque in Thracia exercitu multa loca vaſtabat ac deprædabatur. Quæ res maximũ vniuerſis incuſſit terrorem cùm principibus tum ſubditis, neque inueniebatur quiſquam qui vel confligere cum illo, vel legationem ad ipſum obire non vereretur, cùm omnes reformidarent barbariem animi eius.

XXXIII.

TVm ab alijs timidis cunctis ad hunc fortiſſimum virum deuẽtum eſt, qui nihil mutatus, neque prioris refragationis, neque natæ ex illa diſcordiæ memoriam animo prompto legationem hanc in Thraciam obijt. Qua re indicata Gainæ, recordatus ille qua libertate quondam pietatem defendiſſet, occurrit Ioanni longo ſane itinere, & manum ipſius applicuit oculis ſuis. Quin etiam liberos ſuos ſanctis illius genibus admouit. Ita ſolet virtus percellere, & pudore ſuffundere etiam inimiciſſimos. Sed liuor ſplendorem doctrinæ Ioannis ſuſtinere non potuit, atque
B ſuis artibus vſus Regiam vrbem ac potius totum orbem terrarum ſpoliauit, lingua & mente illius.

CAP. XXXIIII.

ATque equidem in hac parte narrationis neſcio quid mihi accidere ſentio. Expoſiturus enim factam iniuriam Ioanni, alias virtutes autorum illius reuereri cogor. Qua de cauſa annitar, vt ipſorum nomina occultem. Hi ergo diuerſa prætexentes inimicitiæ ſuæ, cùm fulgentem hominis virtutem ferre non poſſent, inuenere infelices quoſdam accuſatores, & manifeſtas calumnias futuras intelligentes, conſilium longe ab vrbe congregarunt. Tum Rex fide ſacerdotibus habita, expelli vrbe Ioannem imperat: qui neque accuſatione cognita, neque parata defenſione, perinde atque conuictus omnium quorum reus eſſet, deſerere vrbem cogitur, & conferre ſe in oppidum maritimum ſitum in faucibus Ponti, Hieron vocant: cumque noctu terræ motus ingens ortus, & tota Regia in metu eſſet, legati mane ad
C eſulem mittuntur, qui orarent, vt quamprimum ad vrbem recurreret, & non ſineret vlterius periculum progredi: poſt hos alij atque inſuper alij miſſi, completuſque legatorum turba Boſphorus. Præterea re patefacta fideliſſimus populus obuius profectus cum cereis funalibus texere nauigijs Propontidis fauces: atque ita tum inimicorum turmæ diſiectæ fuerunt: ſed poſt non multos mẽſes, cogunt denuo exiguntque pœnam non prioris falſæ accuſationis, ſed functionis, poſt expulſionem illius. Ioannes negare ſe in iudicium vocatum, negare accuſationem audiſſe, ſuamque defenſionem oppoſuiſſe, dicere ſe abſentem damnatum, & Imperatoris iuſſu in exilium actum, itemque reuocatum eſſe. At inimicis ſynodo coacta, alia cognitione opus non fuit, cùm perſuaſiſſent Imperatori legitimam illam & iuſtam eſſe ſententiam. Itaque non modo vrbe Ioannem eijciunt, ſed etiam deſerto includunt oppidulo Armeniæ, cui Cucuſo nomen, atque inde Pityunta trahunt. Hic eſt finis ſimul Romani Imperij atque Ponti in ferociſſimorum barbarorum vicinia.

vicinia. Sed benignus Dominus ad illum cœtum perduci victoriæ ſpecioſæ compotem pugilem non eſt paſſus, cùm enim ventum eſſet Comana in ſenij & doloris expertem eum vitam aſſumpſit. Eius autem poſt tam præclara certamina corpus iuxta monumentum Baſilici martyris deponitur, eum hoc martyr ipſe per ſomnium fieri iuſſiſſet. Quot quidem epiſcopi propter Ioannem ſedibus ſuis pulſi vltima loca terrarum incoluerint, quotque religioſæ philoſophiæ exercitores eadem paſſi ſint, exponere & protrahere narrationem ſuperuacaneum eſſe exiſtimo, præſertim cùm faciendum eſſe videatur, vt mentionem triſtium coerceam, neue prodam facinoris autores fidei ſocios. Dedere tamē plærique pœnas, & alijs ſuis caſibus vtili fuere documēto. Hoc facinus in primis execrati ſunt Epiſcopi Europæ, & ſe ab autorum cōmunitate ſeparauerunt, quorum partem auxerunt acceſſione ſua omnes Illyrici. Verum orientales fugere quidem plerique, & ipſi communitatem facinoris, ſed corpus tamen eccleſiæ non diſtraxerunt. Ac defuncto vita doctore orbis terrarum, non prius coniunctionem orientalium, & Ægyptiorum, itemque Boſphori ac Thraciæ Epiſcoporum admiſere occidentales, quam admirabilis viri illius nomen ad reliquos defunctos Epiſcopos aſcripſiſſent. Arſacium quidem qui illi ſucceſſerat ne compellatione quidem dignari. Atticum vero ſucceſſorem Arſacij poſt multas legatiooes, & petitiones pacis tandem receperunt, cùm ille Ioannis nomen reliquis ſcripſiſſet.

CAP. XXXV.

ERat tum Epiſcopus Alexandriæ Cyrillus Thophili fratris filius qui ſucceſſerat in præſulatu patruo. Hieroſolymis vero præerat Ioannes vir admiratione dignus, cuius antè quoque meminimus: Antiochenſium paſtor erat Alexander. Is in functione Pontificali valde adiuuabatur à vitæ ſuæ gubernatione. Nam in ludo religioſi exercitus illa ante præſulatum tranſacta probauit, ſuam in diuturno exercitio fortitudinem, cùm docendo, tum vita confirmando doctrinam. Succeſſerat hic Porphyrio, qui poſt Flauianum adminiſtrationem illā adeptus plurima reliquerat monimēta benignitatis ſuæ, excellenti ſapientia præditus. Hunc tamen diuus Alexander ſuperabat exercitatione & philoſophia & tenuitate vitæ, & flumine eloquij, ac innumeris alijs donis. Idem factionem magni Euſtathij, quod pridem Paulinus, & poſtmodo Euagrius fieri non ſiuerant, cum reliquo corpore coniunxit, ex tempore feſtiuitate inſtituta, cuius ſimilem nemo vnquam vidit. Nam conſentientibus omnibus in fide aſſumptis, quique in ſacerdotali ordine, quique extra hunc eſſent, proceſſit ad cōgregationem illorum, & illis adiunctis pſallantibus, vnoq; concentu celebrationis concinnato, de paruula quæ occaſū ſpectat porta vſque ad max. templum totū forum hominibus impleuit, quodam rationali, quaſi flumine immiſſo, ad præterfluentis fluminis ſimilitudinē. His conſpectis, cùm Iudæi tū Ariana labe fœdari, tum vero ex igne Græcorum reliquiæ ingemiſcebant, ac lamentabantur, cùm & alios fluuios, in mare eccleſiæ ferri viderent. Hic magni Ioannis nomen primus in eccleſiaſticum codicem retulit.

CAP. XXXVI.

POſtea & reliquias ipſas doctoris in regiam vrbem tranſtulerunt. Tum ruſus fidelis populus in nauigijs pro terra vſus pelago, fauces
A Boſphori iuxta Propontidem lampadibus contexit. Hunc theſaurum vrbi intulit Imperator, qui hodie rerum potitur, qui & aui nomen ſortitus eſt, & pietatem incorruptam cuſtodiuit. Qui oculis atque facie in arcam procumbens errati parentum ſuorum veniam precatus eſt, qoam daret ille in ſe per ignorationem admiſſo. Iam pridem enim parentes mortui fuerant, valde puero orbo ipſo relicto. Sed orbitatem ſentire patrum & maiorum eius Deus non eſt paſſus, Nam & pie illum educari curauit, & imperium ſeditionibus non ſiuit turbari, & Tyrannicos refrenauit animos. Qoorum ſemper ille beneficiorum memor autorem laudibus celebrat, habetque ſocias celebrationis ſorores, quæ tota vita ſua virginitatem colunt, pro max. delicijs putantes diuinas meditationes, & pro comulatiſſimis theſauris egentium vſus. Ipſum ſane Regem cùm plorima ſint quæ decorent, in primis benignitas exornat, & manſuetudo & animi tanquillitas omnis perturbationis expers, necnon fides pura ac celebris. Cuius & ipſius certiſſimum afferam argumentum.

B *CAP. XXXVII.*

ERat quiſpiam religioſi exercitij cultor, vir animo audaci, is accedit ad Imperatorem, & neſcio qua de re preces illi admouet. Quod cùm ſæpe fruſtra faceret, eccleſiaſtica Imperatori communitate interdicit, & iniecto vinculo diſcedit. At fideliſſ. Rex reuerſus in Regiam cùm tempus eſſet conuiuij præſentibus omnibus conuictorib. negauit ſe, niſi vinculo ſolutum capturum cibum. Itaqoe ad Pontificem vnum ex familiariſſimis mittit, qui oraret, vt curaret ab eo laxari vinculum qui impoſuiſſet. Cumqoe Epiſcopus diceret, non eſſe ab vnoquoque temere admittēdum vinculum, declararetque iam eſſe ipſum ſolutū, non ſuſcepit ſolutionem, donec ægre repertus autor reſtituit eccleſiæ communitatem. Ea erat fides erga diuinas leges Imperatoris. Qua etiam inductus ſimulachrorum reliqua fana funditus dirui imperabat, ne quod poſteritati, vel veſtigium priſtini erroris compareret, atque hanc ſententiam ille inſeruit propoſito hac de re edicto. Quorum quidem bonorum ſeminum perpetuo carpit fructus.
C Prouidentem enim ſibi habet huius vniuerſitatis Dominū. Itaque cùm Rhoilus paſtoralium Scytharum dux Iſtrum cum ingenti exercitu traieciſſet, & vaſtata ac direpta Thracia, oppugnatā Regiā vrbem, ſe primo impetu capturū euerſurumque minaretur, fulmine Deus adactū cùm ipſum exuſſit, tū copias perdidit vniuerſas. Cui non diſſimile quod bello Perſico accidit. Cùm enim Perſæ diſtineri varijs occupationibus Romanos cernerent, rupto fœdere expeditionem in vicinos mouerunt, neque quiſquam illis auxilio aderat, quod confiſus pace facta Imperator & duces & milites ad alia bella miſiſſet. Tum igitur Deus illos largiſſimo perfuſos imbre, & vehementi grandine immiſſa perficere, vt cœperant, iter non ſiuit: curſum etiam equorum compeſcuit, vt viginti diebus, totidem vix ſtadia progredi poſſent, atque interim & duces accurrerunt, & miles coactus eſt. Sed & ſuperiore bello hos ipſos obſidentes cognominem Imperatori vrbem riſui expoſuit. Quam cum oppugnaret Gororanes admoris innumerabilibus machinis, arieteque

adacto, & extructis turribus, reſtitit illi ſolus diuus Pontifex, Eunomius nomine, & machinarum appulſarum retudit impetum, iámque noſtris ducibus prælio ſeſe non committere, neque ſubuenire oppugnatis audentibus, ille ſeſe hoſtibus opponens incolumem vrbem conſeruauit. Cumque vnus ex Barbaricis Regibus ſolita blaſphemia, & Rabſacis ac Sennacharibi furore concitatus, diuinum ſe incenſurum templum minaretur, non tulit rabiem diuinus ille vir, & fundam in mœnia conſtitui, vbi illa cognomento Thomæ apoſtoli nuncupabantur, applicatoque ingenti ſaxo in nomine eius qui blaſphemaretur, emitti iuſſit, quod directe illatum in impium Regem, abominandum illius os, & totum caput cõminuit, & cerebrum humi diſperſit. Hoc conſpicatus ille qui exercitum coegerat, & vrbem ſe capturum ſperauerat, mox diſceſſit, re ipſa confeſſus ſe victum eſſe, metuque perculſus pacem ac fœdus fecit. Tantæ eſt omnipotenti Regi noſter Rex curæ, namque & illius ſe ſeruum fatetur, & conuenientem exhibet cultum domino ſuo.

CAP. XXXVIII.

ATque hic reſtituit magni orbis terrarum luminis reliquias cupidiſſimæ ciuitati. Quod quidem aliquando pòſt factum eſt. Innocentio vero optimo Romæ Epiſcopo ſucceſſit Bonifacius, & huic Zoſimus, itemque huic Celeſtinus. Hieroſolymis autem poſt admirabilem Ioannem Praylio eccleſiæ cura commiſſa fuit, viro conuenientis plane nominis. Verum Antiochiæ poſt diuum Alexandrum præſul eſt factus Theodorus vnio caſtitatis, manſuetudine excellens, vitæ perfectione ornatus. Hic Apollinaris curiam alijs ouibus adiunxit, in ſummo cum eccleſia illas coniungendi labore, etſi complures inſigniter illa labe contaminati in propoſito permanſere.

A manſuetudine facta voce.

CAP. XXXIX.

EA tempeſtate Iſdigerdes Perſarum Rex eccleſiaſticum bellum mouit, hac occaſione. Audas erat Epiſcopus multiformibus præditus virtutibus. Ille intempeſtiuo ardore inſtigatus Pyreum ſubuertit, ita vocant ipſi templum flammæ, Numen enim flammam eſſe putant. Qua de re per magos Rex certior redditus: accerſit Audam, ac primum clementer accuſatum inſtaurare Pyreum iubet. Quod cùm ſe negaret Audas facturũ, minatur rex omnes ſe eccleſias euerſurum eſſe, vtque fuerat minatus fecit. Cumque mandaſſet diuum illum virum interfici, tum deinde omnes eccleſias dirui iubet. Atque ego ſane non tempeſtiuam fuiſſe Pyrei ſubuerſionẽ exiſtimo. Nam neque diuus apoſtolus cùm Athenas veniſſet, & vidiſſet ciuitatem obnoxiam eſſe cultibus ſimulachrorum, vllam aram quam ipſi venerarẽtur ſubuertit, ſed oratione & ignorantiam illorum reprehendit, & docuit veritatem. Cęterum dirutum inſtaurare noluiſſe ac præoptauiſſe mori, id vero admirabile, & coronis dignũ duco, non enim in vllo diſcrimine ignis adorationem, & fani ędificationẽ pono. Sed hinc citatus turbo grauiſſimas vndas atque ſæuiſſimas incuſſit pietatis alũnis, & elapſis iam annis triginta durant adhuc fluctus à Magis tanquam procellis ventilati. Magos autem vocãt

πυρεῖον.

Perſæ eos qui ex elementis Deos faciunt quorum A nos fabulas alio libro expoſuimus, vbi & diſſoluimus mendacia ipſorum. Ac mortuo quidem Iſdigerde poſt patrem defunctum Gororanes filius vna cum regno, etiam bellum ſuſcepit aduerſus pietatem, atque ipſe moriens ambo quoque coniuncta filio ſuo reliquit. Genera autem ſuppliciorũ, & exquiſitiones pœnarum quibus pios excruciauerunt, non facile poterunt oratione exponi. Aliorum enim manibus, aliorum dorſis pelles detraxere, aliorum capita à fronte vſque ad mentum nudarunt cute, alios dimidiatis arundinibus circumdedere aſtrictis his arctiſſimis vinculis, ita quidem vt qua parte diſſectæ eſſent arundines nudo corpori applicarentur. Atque ita inde vi extraxere ſingulatim arundines dilacerãtes per ſummum dolorem cutem. Multos lacubus accuratè obturatis incluſere, collecta eodem glirium multitudine, à quibus corpora pugilum pietatis depaſcerentur, alligatis quidem manibus ac pedibus ne abigere beſtias à ſe poſſent. At glires fame compulſi paulatim ſanctorum carnes, diuturnum & vehementem per cruciatum abſumebant. Quin B etiam his grauiores pœnas excogitarunt magiſtro vſi illo naturæ peruerſore, & veritatis hoſte. Non tamen vicere fortitudinem pugilum. Sua enim ſponte accurrebant cupidi mortis conciliatricis vitæ. Faciam autem mentionem duorum aut triũ, de quibus & aliorum fortitudo intelligi poſſit. Erat illuſtris admodum Perſa nomine Hormiſda gente Achæmenides, cuius pater præcipuas geſſiſſet præturas, hunc cùm Rex cognouiſſet eſſe Chriſtianum, accerſitum abnegare iubet ſeruatorem Deum. At ille neque iuſtum eſſe, neque vtile imperium Regis dicere. Nam ſi quis didicerit, omnium rerum Dominum Deum contemnere, & illum abnegare, facile, ipſum etiam Regem deſpecturum eſſe, qui certe homo ſit, mortalis conditionis. Quod ſi pœna dignus habetur, ô Rex aduerſarius aliquis regni tui, quanto eſt maiore dignus, qui omnium rerum factorem abnegauerit? At Rex quem æquum fuerat admiratione proſequi ſapiẽtiſſima dicta, ſpoliauit illum & opibus, & honore, & ducere nudum camelos, qui in exercitu eſſent, renone ſolum modo incinctum imperat. Poſt multos vero dies deſpiciens de teſtudi C ne Rex, vidit optimum illum virum vſtulatum ſolis æſtu, & puluere reſperſum, tum recordatus paterni ſplendoris, accerſi ad ſe indutum linea tunica mandat, ratuſque cum priore malo, tum illa ſua benignitate mollitum eſſe animum ipſius. Nunc ſaltem, inquit, contentionem pone, & abnega fabri filium. Sed Hormiſda diuino repletus feruore tunicam dirupit, & abiecit cum his verbis. Si ideo me ſperaſti pietatem deſerturum, habe tibi donum tuum vnà cum impietate. Hac illius viſa fortitudine Rex eijcit Regia nudum. Suenem cui centum ſerui eſſent, auſum reclamare, ſibi neque omnium rerum factorem volentem abnegare, ſciſcitatus qui nam omnium ſeruorum illius eſſet deterrimus, ei dominationem in alios, atque etiam priorem herum tradidit, eidemque & coniugem domini matrimonio copulauit, ita de ſententia ſe ſperans deducturum propugnatorem veritatis. Sed longe ſpe ſua falſus fuit, habebat enim ædificatam Suenes domum in petra. Coniecit & Beniamin diaconum in carcerem, poſt annos autem duos legatus Romanorum qui alijs de cauſis adueniſſet,

φυλῶν τῶν ἀγορῶν ἢ τῶν ἀνακτόρων.

aduenisſet, liberationem impetrauit diaconi: vetuerat tamen Rex communicare Chriſtianam illum doctrinam eum Magis, ſeruaturum hoc eum legato promittente. Cæterum, Beniamin fieri poſſe negabat, neque ſe lucem quam eſſet conſecutus, adempturum aliis, docere enim ſacrum Euangelium quanto ſupplicio dignus ſit occultator talenti ſui. Sed hos ſermones celatus Rex ſolui vinculis diaconum iubet. At ille vt ante fuerat ſolitus, & ab interitu conſeruabat quoſcunq; poterat, & omnibus impertiebat lumen mentis. Hoc poſt anni ſpatium iudicato Regi rurſum iubetur ille abductus negare Deum quem adnraret. Tum
B ille interrogat, quu dignum ducat Rex deſertorē regni ſui, & electorem alieni: cumq; Rex reſpondiſſet morte & vltimo ſupplicio, ibi igitur vir ſapientiſſ. quam pœnam, inquit, mereri cenſes deſertorem factoris ac creatoris ſui, atque deitatem, debitumq; illi honorem alicui conſeruo ſuo tribuentem? Qua oratione irritatus Rex, iubet viginti acutis calamis digitoa manuum ac pedum illius per vngues transfigi, quos cruciatus cùm illū pro nugis putare cerneret, alium calamum acutum impingi verendis illius, & attrahendo, ac infigendo ineffabili dolore illum affici. Tum de-
C mum impius & immanis Rex ſtirpem nodoſam & ramoſam in ſedem diaconi adigi imperat, tum ille fortiſſimus pugil tandem animam exhalauit. Sed & alia innumera auſi ſunt facere iſti impij. Neque mirandum ferri ab omnium rerum moderatore tantam feritatem atq; impietatem. Nam & ante imperium magni Conſtantini omnes Romani principea inſanierunt in ſodalitium veritatis, ac Dioeletianus ipſo die ſalutaris paſſionis vni-
A uerſas in Romano orbe eccleſias diruit.

CAP. XL.

SEd nouem præteritis annis rurſum ille multipliciter auctæ, ornatæq; floruere, at Diocletianus vnà cum impietate interiit. Sed & huiuſmodi bella & eccleſiæ victoria prædicta fuit à Dominu, ipſaq; res docet vtiliorem nobis eſſe belli impetum quàm pacem. Hac enim delicati, & imuites ac timidi reddimur: at bella, & mentē exacuunt, & præſentia tanquam fluxa, ſpernere docent. Quæ
B quidem à nobis alibi diſputata ſunt. Eo vero tempore quo diuus Theodorua Antiochenam eccleſiam regebat, moritur Theodorus Epiſcopus Mopſueſtias, cum omnium eccleſiarum Doctor, tum hæreticæ cohortis profligator. Hic Diodorum magnum audierat, commilito & ſocius diuiniſſ. Ioannis, qui ſimul ſe rigandos præbuerant illius ſpiritualibus laticibus. Sex hic & triginta annis præſul fuit, aduerſus Arianum, & Eunomianum dogma quaſi in acie dimicans, nec non latrociniū Apollinaris compeſcens, & nubibus optimam herbam ſubminiſtrans. Huius frater Polychro-
C nius paſcebat cum ſumma vtilitate eccleſiam Apamenſium, in maxima cùm doctrinæ ſuauitate, tum vitæ ſplendore. Sed ego fine hoc luco facto narrationis inſtitutæ lecturoa obteſtor, vt rependere preces velint labori meo. Tempus quidem hiſtoria noſtra exequitur annorum c. v. exordio ſumpto ab Ariana rabie, atque hoc exitu laudatiſſ. virorum Theodoti ac Theodoti mortia.

FINIS.

BEATI THEODORETI

EPISCOPI CYRENSIS ERANISTES, SEV POLYMORPHVS, IN QVO TRIBVS DIALOGIS CONTRA QVOSDAM SVI temporis Hæreticos acerrimè & ſubtiliſſimè diſputat.

Du-Pin. Eccl. Histor. vol. 4. p. 68.

Eiuſdem, Hæreticorum improbarum nugarum ac fabularum compendium.

Eiuſdem, Diuinorum decretorum ſeu dogmatum epitome.

Interprete Gentiano Herueto Aurelio.

SVNT nonnulli, qui cùm nec ex genere, nec ex eruditione, nec ex rebus præclarè geſtis vllam laude dignam claritatem habeant, improbis ſtudiis inſignes euadere contendunt. Talis erat ille Alexander Faber ærarius, qui cùm nihil in ſe egregium, & ſuſpiciendum haberet, non generis nobilitatem, non dicendi facultatem, non regendi populi artem, non ducendi exercitus ſcientiam, non rerum in bello fortiter geſtarum commendationem, & ſolummodo ſordidam, & illiberalem exerceret artem, ex ſola ſua aduerſus diuiniſſimum Paulum inſania notus extitit. Porrò autem Semei quoque homo planè obſcurus, & omnino illiberalis, ex ſua aduerſus Diuinum Dauid inſolentia celeberrimus euaſit. Iam verò Manichæorum quoque Hæreſis inuentorem ferunt ſeruum fuiſſe 2.Tim.4.

Maſtigiam, & à gloriæ cupiditate impulſum, execrandum illum religionis ritum conſcripſiſſe. Hoc ipſum nonnulli quoque nunc faciunt, qui expetendam virtutis gloriam, propter eos qui illam præcedunt, labores, fugientes, ignominioſiſſimam, & longè miſerrimam ſibi famam peperere. Cùm enim nouorum decretorum primi eſſe authores deſideraſſent, ex multis ſectis impietatem emendicarunt, & hanc pernicioſam hæreſim conſtituerunt. Ego autem paucis cum eis conabor diſſerere, tum vt eis aliquid remedij afferam, tum vt eis, qui ſani ſunt & integri, prouideam. Libri autem à me ſcripti nomen eſt Eraniſtes, ſeu Polymorphos, hoc eſt Emendicator, ſeu forma multiplex. Cùm enim à multis iiſque impiis hominibus infauſta ſua decreta emendicarint, varia & multiplicata cogitata proferunt. 2. Reg. 16. Manich. *Quòd enim Deum ſolum Dominum Chriſtum nominant, eſt Simonis, & Cerdonis, & Marcionis, & aliorum, qui huic execrandæ ſententiæ ſunt affines. Quòd autem ex virgine quidem natiuitatem fatentur, ſed eam dicunt fuiſſe traiectitiam, nec Deum verbum quidquam ex virgine accepiſſe, ex Valentini, & Bardiſanis, & eorum, qui non ſunt ab illorum opinione remoti, prodigioſis dictis ſurripuerunt. Quòd autem Domini Chriſti diuinitatem, & humanitatem vnam naturam appellant, ex Apollinaris nugis ſuffurati ſunt. Rurſus autem quod Chriſti diuinitati animi perturbationem tribuunt, ex Arij, & Eunomij blaſphemia cœperunt. Vt reuera videatur eorum principium, mendicorum veſtibus, quæ ex diuerſis pannis conſarcinantur, non diſſimile. Quamobrem Eraniſtem, ſeu Polymorphum, hoc eſt Emendicatorem, ſeu forma multiplicem, hunc librum appello. More autem Dialogi procedit oratio, vt quæ interrogationes, & reſponſiones, propoſitiones & ſolutiones, obiectionéſque, & cætera, quæ ſunt Dialogorum formæ propria, contineat. Eorum autem qui interrogant, & reſpondent, nomina non inſeram orationi, quemadmodum qui olim fuerunt ex Græcis viri docti, ſed extra in verſuum initijs adſcribam. Illi enim, iis qui omne doctrinæ, & diſciplinæ genus peruaſerant, quique toto vitæ tempore in dicendi arte verſati erant, ſua ſcripta offerebant. Ego autem ab iis etiam qui eloquentiæ myſteriis non ſunt initiati, volo & lectionem, & vtilitatis inuentionem facilè poſſe perſpici. Hoc autem ita erit, ſi perſonæ eorum, quæ diſſerunt, ex nominibus quæ extra adſcripta ſunt, manifeſtæ fuerint. Atque ei quidem, qui pro Decretis Apoſtolicis decertat, Orthodoxus nomen eſt. Alius autem Eraniſtes, id eſt Emendicator, nominatur. Sicut enim eum qui à multis miſericordia motis alitur, προσαίτην, id eſt, mendicum, nominare conſueuimus, & χρηματιστὴν, eum qui ſcit pecunias colligere: ita etiam huic ex eius ſtudiis acceptum cognomen impoſuimus. Rogo autem eos, qui in eum inciderint, vt abſque vllo anticipatæ opinionis præiudicio veritatem examinent. Nos enim, vt res ſit aperta, curam gerentes, Librum in tres Dialogos diuidemus. Et primus quidem eſſe immutabilem vnigeniti filij diuinitatem contendet, Secundus autem inconfuſam, ſi ita mihi piè dicere fas eſt, Domini Chriſti diuinitatis & humanitatis vnionem fuiſſe oſtendet. Tertius autem fuiſſe impatibilem, & ab omnibus perturbationibus, paſſionibúſque remotam ſeruatoris noſtri diuinitatem decertabit. His autem peractis certaminibus, quædam alia veluti certaminum additamenta adijciemus, vnicuique capiti ratiocinationem adiungentes, & apertè oſtendentes id à nobis ſeruari quod ab Apoſtolis prædicatum eſt.*

IMMVTABILIS. DIALOGVS PRIMVS.

ORTHODOXVS, ET ERANISTES.

ORTHODOXVS.

MELIVS quidem eſſet omnes conſentire, & Doctrinam Apoſtolicam integram, ac ſinceram conſeruare. Sed quoniam neſcin quã ob cauſam ſoluta concordia, nobis noua decreta proponitis, abſque vlla, ſi videtur, contentione, ve- A ritatem communiter quæramus.

ER. Nos quidem inquiſitione non egemus, exactè enim veritatem tenemus.

OR. Hoc etiam Hæreticorum vnuſquiſq; exiſtimat. Quinetiam Iudæi, & Græci ſe veritatis decretorum authores exiſtimant, nec ij ſoli, qui Platonis & Pythagoræ ſcita colunt, ſed etiam qui ſunt partium Epicuri, & qui ſunt omnino impij, & ab omni probabili opinione alieni. Non conuenit

uenit autem iam anticlparæ opinioni ſeruire, ſed veram cognitionem inquirere.

Er. Suaſioni tuæ acquieſco, & quod à te inſtituitur accipio.

Or. Quoniam ergo vt priorem admitteres adhortationem facilè perſuaſus es, velim rurſus ne tu humanis rationibus veritatis inquiſitiooem permittas, ſed Apoſtolorum, & Prophetarum, & qui eos ſecuti ſunt ſanctorum veſtigia inquiras. Viatores. Hoc enim ſolent facere viatores, quando à via regia deflexerint, vt ſemitas conſiderent, ſi aliquorum recedentium, aut venientium pedum typos habeant, aut hominum, aut equorum aut aſinorum, aut mulorum, & quando inuenerint, inſtar canum veſtigia perſequuntur, nec prius deſiſtunt, quam rectam viam recuperauerint.

Er. Ita faciamus. Tu ergo præi, vt qui orationem inceperis.

Or. De diuinis ergo nominibus, ſubſtantia inquam, & hypoſtaſibus, perſoniſq; & proprietatibus, primum certi quid conſtituamus, cognoſcamuſque, & definiamus quamnam inter ſe habeant differentiam. Deinde quę deinceps ſequuntur, attingemus.

Er. Pulcherrimum, & maximè neceſſarium dediſti noſtro ſermoni exordium. Si hæc enim rectè diiudicata, & conſtituta fuerint, noſtra facilius procedet diſputatio.

Or. Quoniam ergo hæc ita fieri oportere nobis viſum eſt, reſponde ſodes. Dei Patris, & vnigeniti filij, & ſanctiſſimi ſpiritus vnam ſubſtantiam dicimus, quemadmodum à diuina ſcriptura tam veteri, quam noua, & à Patribus, qui Niceæ Nicæa. conuenerunt, docti ſumus, an Arij blaſphemiam ſequentes?

Er. Confitemur eſſe vnam ſanctæ Trinitatis ſubſtantiam.

Or. Hypoſtaſim autem aliquid ne aliud quàm ſubſtantiam ſignificare putamus, an ſubſtantiæ eſſe aliud nomen exiſtimamus?

Er. Eſt ne aliqua differentia inter ſubſtantiam & hypoſtaſim?

Orth. Si externa quidem ſpectetur ſapientia nulla eſt. Nam ſubſtantia, ſeu eſſentia, id quod eſt, ſignificat, & id quod ſubſiſtit eſt hypoſtaſis. Sed ſi Patrum doctrina: quam habet differentiam commune, & proprium, vel genus & ſpecies, ac indiuiduum, eandem habet ſubſtantia & hypoſtaſis.

Er. Dic paulo clarius de genere, ſpecie, & indiuiduo.

Genus. Or. Genus quidem dicimus animal. Multa enim ſimul in eodem ſignificat. Nam & quod eſt ratione præditum, & quod eſt expers rationis ſignificat. Et eorum quæ ſunt rationis expertia, rurſus ſunt multæ ſpecies. Alia enim ſunt volucria: alia vitam ancipitem degentia: alia pedeſtria: alia natatilia. Porrò autem vnumquodque eorum rurſus in multa diuiditur. Pedeſtrium enim aliud quidem eſt Leo, aliud Pardus, aliud autem Taurus, & alia innumerabilia. Ita etiam volucrum, & aliorum ſunt multæ ſpecies, ſed eorum tamen omnium genus eſt animal: ſpeciês autem quæ prius dictæ ſunt. Ita etiam hoc nomen homo, eſt huiuſce naturæ nomen commune. Significat enim & Romanum, & Athenienſem, & Perſam, & Sauromatam, & Ægyptium, & vt ſemel dicam, quotquot ſunt huius naturæ participes.

A Hoc autem nomen, Petrus, vel Paulus, non vtiquè id quod eſt naturæ commune ſignificat, ſed quempiam hominem. Nemo enim, qui Paulum audiuerit, ad Adam, vel Abraham, vel Iacob ſuam cogitationem conuertit: Sed is ſolus ei in mentem venit, cuiùs appellationem audiuit. Sed ſi hominem ſimpliciter & abſolutè audiuerit, non in aliquod indiuiduum cogitationem defigit, ſed Indum etiam, Scytham, & Maſſagetam, & vniuerſum, vt ſemel dicam, humanum genus cogitat. Idque nos non natura ſolum, ſed etiam diuina ſcriptura docet. Dixit enim Deus, inquit, Delebo hominem, quem formaui, à facie terræ. Hoc autem dixit de innumerabilibus hominibus. Cùm enim plusquam bis mille & ducenti anni poſt Adam præteriiſſent, per inundationem hominibus exitium attulit. Ita etiam dicit beatus Dauid. Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, non hunc, vel illum, ſed omnes homines communiter accuſans. Inuenire autem licet eiuſmodi innumerabilia. Sed non opus eſt de hac re plura dicere.

Er. Communis, & proprij diſcrimen apertè B oſtenſum eſt. Sed ad ſubſtantiam & hypoſtaſim redeamus.

Or. Sicut ergo hoc nomen homo, commune huius naturæ nomen eſt, ita etiam diuinam ſubſtantiam, vt quæ ſanctam trinitatem ſignificet: hypoſtaſin autem, vt quæ aliquam vel Patris, vel Filij, vel Spiritus ſancti perſonam declaret, accipimus. Hypoſtaſim enim, perſonam & proprietatem idem ſignificare dicimus, ea quæ à ſanctis Patribus ſunt definita, ſequentes.

Er. Hæc ita habere confitemur.

Or. Quæcunque ergo dicuntur de natura diuina, ea ſunt communia Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, vt Deus, Dominus, Opifex, Omnipotens, & quæ ſunt his ſimilia.

Er. Hæc citra vllam controuerſiam ſunt trinitatis communia.

Or. Quæ autem rurſus hypoſtaſes ſignificant, ea non ſunt vtique ſanctæ Trinitatis communia, ſed ſunt illius hypoſtaſis, cuius ſunt propria. Quemadmodum hoc nomen Pater, & itemque ingenitus, ſunt patris propria. Et rurſus hoc nomen Filius, & itidem vnigenitus, & Deus verbum, C non Patrem, nec ſanctum ſpiritum, ſed filium ſignificant. Sanctus quoque ſpiritus, & Paracletus, Spiritus. ſpiritus hypoſtaſim declarant.

Er. Non vocat ergo ſancta ſcriptura Spiritum, Patrem, & Filium?

Or. Spiritum vocauit, & Patrem, & Filium, id quod eſt diuinæ naturæ incorporeum, & quod circumſcribi non poteſt, per hoc ſignificans, ſpiritum autem ſanctum ſolam ſpiritus hypoſtaſim nominat.

Er. Hoc quoque eſt ab omni dubitatione remotum.

Or. Quoniam ergo aliqua quidem diximus eſſe ſanctæ Trinitatis communia, aliqua verò vniuſcuiuſque hypoſtaſis propria, hoc nomen, Immutabile, dicimus ne eſſe commune ſubſtantiæ, an proprium alicuius hypoſtaſis?

Eran. Immutabile, commune eſt Trinitatis, neque enim fieri poteſt, vt Trinitatis ſit hoc quidem immutabile, illud verò mutabile.

Or. Optimè dixiſti. Sicut enim mortale eſſe, commune eſt hominũ, ita ſanctæ Trinitatis com-

mune eſt, eſſe immutabile, vertique, & variari non poſſe. Eſt ergo immutabilis vnigenitus quoque Filius, ſicut & Pater, qui ipſum genuit, & ſanctus ſpiritus.

Er. Immutabilis.

Or. Quomodo ergo, quod in Euangelio dicitur adducentes, verbum caro factum eſt, mutationem immutabili naturæ tribuitis?

Er. Non permutationem, ac conuerſionem ipſum carnem factum eſſe dicimus, ſed quemadmodum ipſe ſcit.

Or. Si non carne accepta, caro factus eſſe dicitur, duorum alterum dicere neceſſe eſt, vel ipſum mutationem in carnem ſuſtinuiſſe, vel exiſtimatione quidem, & apparitione talem viſum fuiſſe, ſed reuera carnis expertem Deum eſſe.

Er. Hæc eſt Valentinianorum, & Marcioniſtarum, & Manichæorum opinio. Nos autem edocti ſumus confiteri Deum verbum verè incarnatum eſſe.

Or. Incarnatum autem eſſe, quomodo intelligitis, carnem ne accepiſſe, an in carnem conuerſum eſſe?

Ioan. 1. Er. Quæ nos Euangeliſtam dicentem audiuimus, verbum caro factum eſt.

Or. Illud autem factum eſt, quomodo intelligitis?

Er. Qui mutationem in carnem ſuſtinuit, caro factus eſt, & iam dixi, quemadmodum ipſe ſcit. Nos autem ſcimus nihil eſſe, quod ipſe non poſſit. Nam & aquam Nili in ſanguinem, & diem in noctem mutauit, & mare terram ſolidam & continentem effecit, & aridam, aquiſque carentem ſolitudinem aquis repleuit. Audiuimus etiam Prophetam dicentem. Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo, & in terra.

Or. Creaturam creator transformat vt voluerit, eſt enim mutabilis, eiuſque qui ipſam fabricatus eſt nutum ſequitur. Ipſe autem habet naturam immutabilem, & quæ nec verti, nec variari poteſt. Et ideo de creatura quidem dicit Propheta, Qui facit omnia, & transformat. De Deo autem verbo dicit magnus Dauid, Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Et rurſus ipſe Deus de ſeipſo, Ego ſum, & non mutor. Pſal. 101.

Er. Quæ ſunt occultata non oportet quærere.

Orth. Nec quæ ſunt declarata penitus ignorare.

Er. Incarnationis quidem me latet modus, audiui autem quòd verbum caro factum eſt.

Or. Si mutatus, caro factus eſt: non manſit, quod prius fuerat. Hoc autem ex multis ſimilitudinibus facilè ſciri poteſt. Nam arena quædam, cum igni conſuetudine & coniunctione iuncta, primum quidem liquida & fluida redditur, deinde in vitrum concreſcit, & ſimul cum mutatione vnà quoque appellationem commutat, non eſt enim amplius arena, ſed vitrum nominatur.

Er. Ita eſt.

Or. Et qui vitis fructum vuam nominamus, quando eam expreſſerimus, non vuam, ſed vinum nominamus.

Er. Maximè.

Or. Ipſum quoque vinum, cùm fugerit, & mutatum fuerit, non amplius vinum, ſed acetum nominare ſolemus.

Er. Verùm.

Or. Ita etiam cùm coactum lapidem diſſoluimus, non amplius lapidem, ſed calcem appellamus. Innumerabilia quoque alia poſſunt inueniri, quæ vnà cum mutatione nomen quoque commutant.

Er. In confeſſo eſt.

Or. Si ergo Deum verbum mutationem in carnē ſuſtinuiſſe dicitis, cur nam ipſum, Deum, & non carnem appellatis? Naturæ enim mutationi conuenit appellationis mutatio. Si enim, quando ea quæ mutantur, habent aliquam cum iis, quæ prius erant, cognationem, acetum enim cum vino habet aliquam propinquitatem, & vinum cum fructu vitis, & vitrum cum arena, ea poſt mutationem aliam ſortiuntur appellationem: Vbi infinita eſt differentia, & tanta, quanta ſi conferatur culex cum vniuerſa creatura, tam quæ ſub aſpectum cadit, quàm quæ viſum effugit (tantum enim eſt, vel potius maius interſtitium inter naturam carnis & diuinitatis) quomodo fieri poteſt, vt poſt mutationem prior maneat appellatio? Pſal. 101. Mal. 3.

Er. Sæpè dixi, quod non per mutationem caro factus eſt, ſed manens quod erat, factus eſt quod non erat.

Or. Sed illud, factum eſt, niſi apertum fiat, conuerſionem, & mutationem videtur innuere. Niſi enim carne accepta caro factum eſt, mutatum caro factum eſt.

Er. Hoc accepit, à vobis inuentum eſt. Euangeliſta enim dicit. Verbum caro factum eſt. Ampl.

Orth. Videris vel diuinam ſcripturam ignorare, vel ſi ſcias, te improbè gerere. Ego autem te vel eſſe ignarum, vel improbum conuincam. Reſponde ergo. Diui Pauli doctrinam fateris ſpiritalem?

Er. Maximè.

Or. Et eundem ſpiritum per Euangeliſtas & Apoſtolus dicis eſſe operatum?

Er. Ità dico. Ita me docuit ſcriptura Apoſtolica, Diuiſiones enim, inquit, ſunt gratiarum, idem autem ſpiritus, & rurſus. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſeorſum vnicuique ſicut vult, & rurſus. Habentes autem eundem ſpiritum fidei. 1. Cor. 12.

Or. Opportunè Apoſtolica teſtimonia adduxiſti. Si ergo eiuſdem ſpiritus eſſe dicimus Euangeliſtarum & Apoſtolorum doctrinam, audi Apoſtolum id quod in Euangelio dicitur interpretantem. Ad Hebræos enim ſcribens ita dicit. Non enim Angelus apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Reſponde itaque, Quid intelligis ſemen Abrahæ? An non id quod habuit Abraham ſecundum naturam, habuit etiam ſemen Abrahæ? Hebr. 2.

Er. Non omnia, Chriſtus enim peccatum non fecit.

Orth. Peccatum non eſt naturæ, ſed malæ electionis, maliq́ue inſtituti, & ideo non dixi indefinitè, Quod habuit Abraham, ſed quod habuit ſecundum naturam, hoc eſt corpus, & animam ratione præditam. Dic ergo apertè, an confiteris ſemen Abrahæ & corpus eſſe, & animam ratione præditam? niſi forte in hoc quoque tibi conuenit cum nugis Apollinaris. Sed etiam aliunde te hoc quoque fateri compellam. Dic ergo, Iudæi corpus ne habent, & animam ratione præditam? Apollinar.

Er. Clarum eſt eos habere.

Or.

ORTH. Quando ergo Prophetam dicentem audierimus, Tu autem Iſrael fili mi Iacob quem A elegi, Semen Abrahæ, quem dilexi, non ſolum carnes Iudæos exiſtimamus? Non intelligimus homines, qui conſtant ex corporibus, & animis?

ER. Verum.

ORTH. Et ſemen Abrahæ, non animæ, & mentis expers, ſed quod omnia habet quæcunque Abrahæ naturam effingunt?

ERAN. Qui hæc dicit, duos adornat filios.

ORTH. Qui autem Deum verbum in carnem conuerſum eſſe dicit, nullum dicit filium. Caro enim ipſa per ſe non eſt filius. Nos autem vnum filium confitemur, qui ſemen Abrahæ apprehendit, vt ait diuinus Apoſtolus, & hominum ſalutem procurauit. Si autem tibi non placet doctrina Apoſtolica, apertè confitere.

ER. Dicimus ergo Apoſtolos dixiſſe repugnantia. Videtur igitur quodammodo repugnare illud, Verbum caro factum eſt, et quod eſt, Semen Abrahæ apprehendit.

ORTH. Tibi non animaduertenti, vel temerè contendenti, videntur repugnare, quæ rectè conueniunt. Iis enim qui ſapienter conſiderant, B non videntur. Docet enim diuinus Apoſtolus, quod non conuerſus Deus, verbum caro factum eſt, ſed Abrahæ ſemine apprehenſo. Simul etiam & factam Abrahæ promiſſionem in memoriam reuocat. An non meminiſti promiſſionum, quæ Abrahæ ab vniuerſorum Deo datæ ſunt?

ER. Quarum nam?

Gen. 12. OR. Quando ex paterna eum domo eduxit, & eum in Palæſtinam venire iuſſit, non dixit ei, Benedicentes te benedicam, & maledicentibus te maledicam, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ?

ER. Recordor harum promiſſionum.

OR. Recordare ergo etiam pactorum conuentorum, quæ à Deo cum Iſaac & Iacob facta ſunt. Nam eis quoque eaſdem dedit promiſſiones, ſecundis, & tertiis priora confirmans.

ER. Eorum quoque memini.

Gal. 3. OR. Hæc autem pacta conuenta interpretans diuus Paulus in Epiſtola ad Galatas, dicit. Abrahę autem dictæ ſunt promiſſiones & ſemini eius. Non dicit & ſeminibus, tanquam de multis, ſed C tanquam de vno qui eſt Chriſtus, apertiſſimè oſtendens Chriſti humanitatem, quæ ex ſemine Abrahæ germinauit, & quæ Abrahæ facta eſt, promiſſionem impleuit.

ER. Hæc ab Apoſtolo dicta ſunt.

OR. Hæc quidem ſatis ſunt ad ſoluendam omnem, quæ mouetur, controuerſiam. Ego tamen aliam quoque prædictionem tibi in memoriam *Gen. 49.* reuocabo. Iacob Patriarcha hanc benedictionem, quæ ſibi & patri & auo data erat, Iudæ filio ſoli dedit. Sic autem dicit, Non deficiet princeps de Iuda, & dux de femoribus eius, donec veniat cui repoſitum eſt, & ipſe expectatio gentium. An non admittis hanc prædictionem, vt quæ de Chriſto ſeruatore dicta ſit?

ER. Iudæi huiuſmodi Prophetias interpretantur, ego autem Chriſtianus ſum, credens diuinis ſcripturis, & de ſeruatore noſtro prophetias abſq; vlla dubitatione recipio.

OR. Quoniam ergo te prophetiis credere confiteris, & quæ prædicta ſunt, de ſeruatore noſtro diuinata fuiſſe dicis, conſidera deinceps quis ſit ſcopus eorum quæ dicit apoſtolus. Quæ enim Patriarchis factæ erant, promiſſiones finem accepiſſe oſtendens, admirabilem illam vocem emiſit. Non enim angelos vtique apprehendit, propemodum dicens, Vera eſt promiſſio, impoſuit Deus finem promiſſionibus, apertus eſt gentibus fons benedictionis. Deus ſemen Abrahæ apprehendit: per eum ſuperius promiſſam ſalutem procurat, per eum gentium expectationem confirmat.

ER. Prophetica cum Apoſtolicis optimè coniuncta ſunt.

OR. Item rurſus diuinus Apoſtolus, Iudæ beneficium nobis in memoriam reuocans, & ipſum quoque finem accepiſſe oſtendens, clamat. Clarum eſt enim quòd ex Iuda exortus eſt Dominus. Idem autem fecit & propheta Michæas, & Matthæus Euangeliſta. Ille enim prædixit. Hic verò *Hebr. 7.* hiſtoriæ teſtimonium adiunxit, & quod eſt in primis admirabile, eos, qui ſunt veritatis hoſtes maniſeſtiſſimi, Herodi apertè dixiſſe dixit, quod Chriſtus naſcitur in Bethleem. Scriptum eſt enim inquit: Et tu Bethleem terra Iuda, nequa- *Matth. 2.* *Mich. 5.* quam es minima in principibus Iuda. Ex te enim mihi exibit dux, qui reget populum meum Iſrael. Nos autem id quoque ſubiungamus, quod à Iudæis malignè prætermiſſum eſt, dum imperfectum teſtimonium adducunt. Cùm enim dixiſſet Propheta, ex te egredietur mihi Dux, ſubiunxit. Et ingreſſus eius à principio ſæculi.

ER. Optimè feciſti, quod totum Prophetæ poſuiſti teſtimonium. Oſtendit enim eſſe Deum, qui in Bethleem natus eſt.

OR. Non ſolum Deum, ſed etiam hominem. *Christ. Deus homo.* Hominem quidem, vt qui ex Iuda ſecundum carnem germinauit, & in Bethleem natus eſt. Deum autem, vt qui eſt ante ſæcula. Hoc enim, Ex te mihi egredietur Dux, generationem ſecundum carnem, quæ in extremis diebus facta eſt, oſtendit: illud verò, egreſſus eius à principio à diebus ſæculi, eum ante ſæcula extitiſſe apertè pronunciat. Ita etiam diuinus Apoſtolus in epiſtola ad Romanos, *Rom. 9.* veterem Iudæorum fœlicitatem in deterius mutatam eſſe deflens, diuinamque promiſſionem, & datam eis legem in memoriam reuocans, hoc quoq; adiecit. Quorum patres, & ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt in omnibus ſuper omnes Deus, benedictus in ſæcula ſæculorum Amen. Atqui eundem eſſe omnium opificem, dominum, & gubernatorem, vtpote Deum oſtendit, & ex Iudæis germinaſſe, vt qui homo ſit.

ER. Ecce autem, qui hoc interpretatus eſt, ad Hieremiæ prophetiam quid dixeris? Illa enim ipſum ſolum Deum prædicat.

OR. Quam dicis Prophetiam?

ER. Hic eſt Deus noſter, non reputabitur alius præter ipſum, inuenit omnem viam ſcientiæ, & dedit eam Iacob filio ſuo, & Iſraël dilecto ſuo. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus *Bar. 3.* conuerſatus eſt. Io his Propheta, nec de carne, nec de humanitate, nec de homine, ſed de ſolo Deo prædixit.

OR. Alicubi ergo ratiocinatione opus eſt. Diuinamne naturam ſub aſpectum cadere poſſe dicimus? An non credimus Apoſtolo, qui dicit, Immortali, inuiſibili, ſoli Deo?

ER. Citra vllam controuerſiam, diuina natura ſub aſpectum non cadit.

A Or. Quomodo ergo videri poterat diuina natura ſine corpore? An non meminiſti eorum verborum Apoſtoli, quæ apertè docent diuinam naturam non poſſe videri? Sic autem dicit, Quem nullus homo vidit, nec videre poteſt. Si ergo ab hominibus, dico etiam ab Angelis, videri non poteſt diuina natura, dic quomodo, qui ſub aſpectum non cadit, ab hominibus viſus eſt?

Er. Propheta dixit, quod in terra viſus eſt.

1. Tim. 1. Orth. Et Apoſtolus dixit, Immortali, inuiſibili, ſoli Deo, & quem nullus homo vidit, nec videre poteſt.

Er. Quid ergo? falſum ne dicit propheta?

Or. Abſit. Diuini enim ſpiritus ſunt & hæc, & illa verba. Quæramus ergo quomodo inuiſibilis viſus eſt.

Er. Ne mihi rationes, & humanas ratiocinationes adduxeris. Ego enim ſoli diuinæ ſcripturæ fidem habeo.

Or. Nullam rationem admittes, quæ non diuinæ ſcripturæ teſtimonio confirmetur?

Er. Si mihi ex diuina ſcriptura dubitationis ſolutionem attuleris, admittam, & minimè contradicam.

Or. Scis ne quòd dictum Euangelij per Apoſtoli teſtimonium paulo ante explicauimus? & nobis declarauit Apoſtolus quomodo verbum caro factum ſit, apertè dicens. Non enim angelos vtique apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Idem ergo nos quoque docebit apoſtolus, quomodo Deus ſermo in terra viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt.

Er. Ego autem credo iis, quæ dicuntur ab apoſtolis & Prophetis. oſtende ergo prophetiæ interpretationem, vt iam pollicitus es.

1 Tim. 6. 1. Tim. 3. Or. Ad Timotheum ſcribens diuinus apoſtolus, hæc quoque adiecit. Manifeſte magnum eſt pietatis myſterium. Deus manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus in ſpiritu, viſus angelis, prædicatus gentibus, creditus eſt in mundo, aſſumptus eſt in gloria. Clarum eſt ergo quòd ſub aſpectum quidem non cadit diuina natura, caro autem cadit, & per eam, quæ videri poteſt, quæ non videri poteſt, viſa eſt, & per eam fecit miracula, & ſuam reuelauit potentiam. Manu enim videndi ſenſum fabricatus eſt, & eum, qui à natiuitate cæcus erat, curauit, & rurſus ſurdo auditum reſtituit, & præpeditam alligatamque linguam ſoluit, digitis quidem pro inſtrumento vtens, ſputum autem, tanquam ſalutare aliquod medicamentum, adhibens. Ita rurſus cùm ſuper mare ingreſſus eſt, ſuæ diuinitatis omnipotentiam oſtendit. Aptè ergo dixit diuus apoſtolus, Deus manifeſtatus eſt in carne. Per illam enim apparuit natura quæ videri non poterat. Per illam, ipſam viderunt angelorum quoque aliqui. Viſus eſt enim inquit, angelis. Nobiſcum ergo etiam incorporeæ naturæ vt hoc dono fruerentur euenit.

Naturæ Chriſti miracula. [margin]

Deus quomodo angelis viſus. [margin]

Er. Ergo priuſquam ſeruator apparuiſſet, Deus non videbatur ab angelis.

Or. Apoſtolus dixit, quod manifeſtatus in carne, angelis viſus eſt.

Matth. 18. Er. Atqui Dominus dixit. Videte ne contemnatis vnum horum paruorum, qui ſunt minimi. Amen enim dico vobis, quod angeli eorum quotidie vident faciem patris veſtri, qui eſt in cœlis.

Ioan. 1. Or. Sed Dominus rurſus dixit, Patrem non vidit quiſquam, niſi qui eſt à Deo, is vidit Patrem. Et ideo Euangeliſta quoque apertè clamat. Deum nemo vidit vnquam, & confirmat quod à Domino dictum eſt. Vnigenitus enim, inquit, filius qui eſt in ſinu patris, ille narrauit. Magnus quoque Moyſes, cùm naturam quæ ſub aſpectum non cadit videre deſideraſſet, audiuit ipſum Dominum Deum dicentem. Nemo videbit faciem meam, & viuet. Ioan. 1. Exod. 33.

Er. Quomodo ergo intelligemus, quòd Angeli eorum quotidie vident faciem patris veſtri?

Or. Sicut ſolemus intelligere ea, quæ dicuntur de hominibus, qui Deũ vidiſſe exiſtimati ſunt.

Er. Dic clarius, non enim intellexi.

Or. Nunquid poteſt Deus videri ab hominibus?

Er. Nequaquam.

Or. Et tamen audimus diuinam ſcripturam dicentem. Viſus eſt Deus Abrahæ ad quercum Mambræ. & Eſaiam dicentem. Vidi Dominum ſedentem in throno alto & ſublimi. Idem quoque dicit Michæas, & Daniel, & Ezechiel. De Moſe autem legiſlatore dicit hiſtoria. Locutus eſt Dominus Moyſi facie ad faciem, perinde ac ſi quis Eſa. 6. Deut. 34.

B loquatur amicus ad amicum ſuum. Quin etiam ipſe quoque vniuerſorum Deus dicit, Ore ad os ipſi loquar in ſpecie, & non per ænigmata. Quid ergo dicemus, quod diuinam naturam viderunt? Num. 12.

Eran. Minimè. Ipſe enim Deus dixit. Nemo videbit faciem meam, & viuet.

Orth. Mentiuntur ergo, qui ſe Deum vidiſſe dixerunt?

Eran. Abſit. ea enim videbant, quæ ab ipſis videri poterant.

Orth. Ex eorum ergo qui vident viribus Dominus Deus reuelationes metitur.

Eran. Maximè.

Orth. Et hoc per Prophetam manifeſtum reddidit, Ego enim inquit, impleui viſiones, & in Prophetarum manibus aſſimilatus ſum. Non dixit, viſus ſum, ſed aſſimilatus ſum. Aſſimilatio autem non ſignificat eandem eius, qui videtur, naturam. Neque enim Regis imago oſtendit ipſius Regis naturam, etiam ſi expreſſos, & euidentes Regis characteres referat. Aſſimilatio.

Eran. Hoc eſt obſcurum, & non ſatis apertum.

C Or. Ergo nec Dei ſubſtantiam viderunt, qui reuelationes illas contemplati ſunt.

Eran. Quis autem ita inſanierit, vt hoc dicere audeat?

Or. Dictum eſt tamen, quod viderunt.

Eran. Dictum eſt.

Or. Nos autem & piis rationibus vtentes, & diuinis ſententiis credentes, quæ apertè clamant, Deum nemo vidit vnquam, dicimus ipſus non vidiſſe diuinam naturam, ſed quaſdam viſiones, quæ eorum facultati conuenirent, nec eius modum excederent.

Eran. Ita dicimus.

Or. Ita ergo de Angelis intelligamus, audientes, Quotidie vident faciem Patris veſtri. Non enim vident diuinam ſubſtantiam, quæ nec circunſcribi, nec comprehendi, nec mente percipi poteſt, & quæ vniuerſa comprehendit, ſed quandam gloriam, quæ eorum viribus reſpondeat, ſitque eis commoderata.

Eran. Hæc ita habere in confeſſo eſt.

Or. Poſtquam autem homo factus eſt, viſus eſt

eſt etiam Angelis, vt vult diuus Apoſtolus, non in ſimilitudine gloriæ, ſed vero, & viuo vtens veluti quodam velo, carnis integumento. Manifeſtatus eſt enim, inquit in carne, iuſtificatus in ſpiritu, viſus angelis.

ERAN. Hoc quidem, vt quod ſcripturæ ſit, admiſi, nominum autem innouationes non admitto.

ORTH. Quodnam nos nomen innouauimus?

Velamen caro Christi. ERAN. Illud veli nomen. Quæ enim ſcriptura Domini carnem velum appellauit?

ORTH. Videris non valde diligenter legere ſacram ſcripturam. Non enim certe reprehendiſſes, quod à nobis tanquam in ſimilitudine dictum eſt. Primum enim, quod per carnem manifeſtatam eſſe naturam quæ ſub aſpectum non cadit, dixit Apoſtolus, permittit vt carnem diuinitatis velum intelligamus. Deinde diuinus Apoſtolus in Epiſtola ad Hebræos aperte hoc nomine vſus eſt. Ita autem dicit. Habentes ergo fratres, libertatem in introitu Sanctorum in ſanguine Ieſu, quam initiauit nobis viam nouam, & viuentem per velamen, id eſt carnem ſuam, & ſacerdotem magnum ſuper domum Dei, accedentem cum veritate, ingredientem cum vero corde in plenitudine fidei, &c.

B

ER. Demonſtratio hæc eſt, cui contradici non poteſt. Apoſtoli enim teſtimonio confirmata eſt.

ORTH. Ne nos ergo rerum nouarum accuſes. Tibi enim præbebimus aliud quoque Prophetæ teſtimonium, quod carnem Domini veſtem & indumentum nominat. *Vestis.*

ER. Si non videatur perplexum & ambiguum, non contradicemus, & tibi gratias habebimus.

ORTH. Efficiam vt de veritate promiſſi ipſe feras teſtimonium. Scis quod cùm Iacob Patriarcha Iudam benediceret, Iudæ principatum Domini natiuitate circumſcribit? Non deficiet, inquit, princeps ex Iuda, nec Dux ex femoribus eius, donec veniat, cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Hanc autem prophetiam antea confeſſus es de Chriſto fuiſſe vaticinatam. *Gen. 49.*

ER. Confeſſus ſum.

C

ORTH. Recordare ergo eorum quæ deinde ſequuntur. Ita enim dicit. Cuius præſentiam gentes expectant. Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ indumentum ſuum.

ER. De veſtibus dixit Patriarcha, non de corpore.

OR. Oſtende ergo, quando, vel vbi in ſanguine vuæ lauerit indumentum.

ER. Tu oſtende quod his corpus purpureum reddiderit.

OR. Velim te paulo magis myſtice reſpondere. Adſunt enim fortaſſe nonnulli, qui non ſunt initiati myſteriis.

ER. Ita audiam, & ita reſpondebo.

OR. Scis quod ſeipſum Vitem Dominus appellauit?

Ioan. 15. ER. Scio eum dixiſſe. Ego ſum Vitis vera.

OR. Vitis autem fructus expreſſus quomodo appellatur?

ERAN. Vinum.

Ioan. 19. ORTH. Quando autem ſeruatoris latus milites lancea ſauciauerunt, quid ex eo profuſum eſſe dicunt, qui Euangelia conſcripſere?

ER. Sanguinem & aquam.

OR. Sanguinem ergo vuæ ſeruatoris ſanguinem appellauit. Si enim Dominus vitis eſt nominatus, fructus autem vitis, vinum appellauit, ſanguinis autem & aquæ ex Domini latere manantis riui per reliquum corpus inferne deſcenderunt: Iure ergo & appoſite prædixit Patriarcha, Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ indumentum ſuum. Sicut enim nos myſticum vitis fructum, poſt ſanctificationem, Domini ſanguinem nominamus, ita veræ vitis ſanguinem vuæ ſanguinem nominauit.

ER. Myſtice ſimul & dilucide, quod propoſitum fuerat, oſtenſum eſt. *Eucharistia.*

OR. Etſi ea quæ dicta ſunt, tibi ad fidem faciendam ſatis ſunt, ad veritatem tamen confirmandam aliam probationem adiiciam.

ER. Rem mihi gratam facies ſi id feceris, vtilitatem enim auxeris.

OR. Scis quod Deus ſuum corpus panem appellauit.

ER. Scio.

OR. Porrò etiam alibi carnem triticum nominauit.

ER. Hoc etiam ſcio. Audiui enim eum dicentem, Venit hora vt glorificetur filius hominis. &, Niſi granum tritici quod cecidit in terram, mortuum fuerit, ſolum manet: ſin autem mortuum fuerit, fert multum fructum. *Ioan. 12.*

OR. In myſteriorum autem traditione, corpus panem appellauit, & ſanguinem, id quod in calicem infuſum & commixtum eſt.

ER. Ita nominauit.

OR. Atqui, & quod eſt ſecundum naturam corpus, corpus iure vocabitur, & itidem ſanguis.

ER. In confeſſo eſt.

OR. Seruator quidem certè noſter nomina commutauit, & corpori quidem, id quod erat ſymboli ac ſigni nomen impoſuit: ſymbolo autem, quod erat corporis. Ita cùm ſe vitem nominauiſſet, ſanguinem, id quod erat ſymbolum, appellauit.

ER. Hoc quidem verè dixiſti. Vellem autem ſcire cauſam mutationis nominum.

OR. Manifeſtum eſt inſtitutum iis, qui ſunt diuinis myſteriis initiati. Volebat enim eos, qui ſunt diuinorum myſteriorum participes, non attendere naturam eorum, quæ videntur, ſed propter nominum permutationem, mutationi, quæ fit ex gratia, credere. Qui enim, quod natura corpus eſt, triticum & panem appellauit, & vitem rurſus ſeipſum nominauit, is ſymbola & ſigna quæ videntur, appellatione corporis & ſanguinis honorauit, non naturam quidem mutans, ſed naturæ gratiam adiiciens. *Mutatio.*

ER. Et myſtice myſtica dicta ſunt, & aperte declarata ſunt, quæ non ſunt nota omnibus.

OR. Quoniam ergo in confeſſo eſt, & Patriarcham corpus Domini veſtem & indumentum nominaſſe, ad dicendum autem de diuinis myſteriis ingreſſi ſumus, dic per veritatem, cuius ſymbolum & figuram eſſe exiſtimas alimentum ſanctiſſimum, Diuinitatis ne Domini Chriſti, an corporis & ſanguinis?

ER. Clarum, quod illorum, quorum etiam appellationem ſuſceperunt.

OR. Corporis & ſanguinis dicis?

ER. Ita dico.

OR. Vt decet amicum veritatis dixiſti. Etenim A Dominus cùm accepiſſet ſymbolum, ſeu ſignum, Ioan. 6. non dixit, Hoc eſt deitas mea, ſed, Hoc eſt corpus meum. & rurſus, Hic eſt ſanguis meus. & alibi, Panis autem, quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita.

ER. Vera ſunt hæc, ſunt enim diuina eloquia.

OR. Si ergo vera, corpus vtique habuit Dominus.

ER. At ego ipſum dico incorporeum.

OR. Sed ipſum corpus habuiſſe fateris.

ER. Ego dico quòd verbum caro factum eſt, ita enim doctus ſum.

OR. In dolio, vt videtur, perforato, vt eſt in prouerbio, haurimus. Poſt omnes enim illas probationes, & earum, quæ obiiciebantur, ſolutiones, eodem reuolueris.

ER. Non ego tibi mea dicta, ſed Euangelica profero.

OR. Ego autem Euangelicorum interpretationem non ex Propheticis, & Apoſtolicis dictis attuli?

ER. Illa non ſufficiunt ad ſoluendum, quod B quæritur.

OR. Atqui oſtendimus, quod cùm eſſet inuiſibilis, manifeſtatus eſt per carnem. Quinetiam ipſam carnis cognationem à ſanctis viris docti ſumus. Semen enim Abrahæ apprehendit. Dominus quoque Deus dixit Patriarchæ, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ. Et Apoſtolus. Clarum enim eſt quod ex Iuda exortus eſt Dominus, & multa alia eiuſmodi teſtimonia adduximus. Quoniam autem etiam alia audire deſideras, audi Apoſtolum dicentem, Omnis namque Pontifex ex hominibus aſſumptus, ad offe- Hebr. 5. rendum dona & ſacrificia conſtituitur. Vnde etiam neceſſe eſt eum habere aliquid, quod offerat.

ER. Oſtende ergo, quòd adſumptum corpus obtulit.

Heb. 10. OR. Ipſe diuinus Apoſtolus in eodem loco apertè docet. Paulo pòſt enim ſic dicit. Ideo ingrediens mundum dicit, Hoſtiam & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi. Non dixit, In corpus conuertiſti, ſed corpus adaptaſti mihi. Significat autem eam, quæ à ſpiritu facta C eſt, corporis formationem, vt dicit Euangelium. Matth. 1. Ne timeas enim, inquit, accipere Mariam vxorem tuam. Quod enim in ea generatum eſt, ex ſpiritu ſancto eſt.

ER. Virgo ergo corpus tantum genuit.

OR. Ne ipſam quidem ſyllabarum compoſitionem, ſententiam quidem certè, vt videtur, minime aſſecutus es. Modum enim conceptionis, non generationis docet Ioſeph. Non enim dixit. Quod ex ipſa generatum, hoc eſt factum, vel formatum, ex ſpiritu ſancto eſt. Quoniam enim Io- Ioſeph adulterium ſuſpicatur. ſeph ignorans myſterium, adulterium ſuſpicatus fuerat, ſancti ſpiritus efformationem apertè edoctus eſt. Hæc per prophetam ſignificans, dixit, Corpus autem perfeciſti mihi. Cùm eſſet ſpiritalis, diuinus Apoſtolus, id quod prædictum fuerat interpretatus eſt. Si eſt ergo ſacerdotum proprium offerre munera, Chriſtus autem, quod ad humanitatem quidem attinet, Sacerdos appellatus eſt, nõ aliam autem hoſtiã quam ſuum corpus obtulit: Dominus ergo Chriſtus corpus habuit.

ER. Quod ſæpe dixi, dico quod neque Deus Verbum apparuit incorporeum, nec ipſum tamen corpus accepiſſe, ſed carnem factum eſſe aſſero.

OR. Quantum video, cum Valentini, & Marcionis, & Manetis ſodalibus nobis certamen inſtitutum eſt, imo, quod magis eſt, nec illi quidem immutabilem naturam in carnem vnquam fuiſſe conuerſam dicere auſi ſunt.

ER. Eſt à Chriſtianis alienum maledicere.

OR. Non maledicimus, ſed pro veritate pugnamus, & valde ægre ferimus, quod aduerſus ea, quæ minimè ſunt dubia, tanquam aduerſus dubia, conſertis, vt aiunt, manibus decertetis. Ego vero illiberalem hanc tuam contendendi cupiditatem compeſcere & infirmare conabor. Reſponde ergo, pollicitationum, quæ Dauid à Deo factæ ſunt, meminiſti?

ER. Quarum?

OR. Quas in octuageſimo octauo Pſalmo propheta poſuit.

ER. Scio multas pollicitationes fuiſſe factas Dauid. Qualnam ergo in præſentia requiris?

OR. Quæ de Domino Chriſto factæ ſunt.

ER. Ipſe, quæ ab eo dicta ſunt, in memoriam reuoca. Ipſe enim demonſtrationes te allaturum es pollicitus.

OR. Audi ergo ſtatim in principio pſalmi prophetam Deum collaudantem. Cùm enim propheticis oraculis prædixiſſet futuram populi iniquitatem, & quæ propter eam euentura erat, captiuitatem, Domino ſuo vera eius promiſſa in memoriam reuocat. Sic enim dicit, Miſericordiæ tuæ Domine, donec preparabitur veritas tua. Per hæc autem omnia, docet propheta & promiſſionem, quæ per Dei benignitatem facta eſt, & promiſſi veritatem. Deinde dicit quænam, & quibuſnam ſit pollicitus, ipſum Deum loquentem oſtendens. Diſpoſui, inquit, teſtamentum electis meis. Electos autem vocauit Patriarchas. Electi patriarchæ. Deinde ſubiungit. Iuraui Dauid ſeruo meo. Dicit autem etiam de qua re iurauit. Vſque in æternum præparabo ſemen tuum, & ædificabo in generatione & generationem ſedem tuam. Dic ergo, quem nam exiſtimas appellatum eſſe ſemen Dauid. Semen Dauid.

ER. De Solomone promiſſio facta eſt.

OR. Ergo cum Patriarchis de Solomone pacta conuenta fecit. Antè enim quæ de Dauid dicta ſunt, promiſſiones quæ illis factæ ſunt, in memoriam reuocauit. Diſpoſui, enim inquit, teſtamentum electis meis. Pollicitus autem erat Patriarchis ſe in ſemine eorum benedicturum omnes gentes. Oſtende ergo benedictas gentes per Solomonem.

ER. Hanc ergo promiſſionem, non per Solomonem, ſed per ſeruatorem noſtrum impleuit Deus.

OR. Promiſſis ergo, quæ Dauid facta ſunt, Dominus Chriſtus finem impoſuit.

ER. Ego exiſtimo Deum feciſſe has promiſſiones, vel de Solomone, vel de Zorobabel.

OR. Paulò ante Marcionis, & Valentini, & Manetis verbis vſus fueras, nunc autem ad ſectam ex diametro contrariam te contuliſti. Iudæorum enim impudentiam defendis. Eſt autem hoc proprium eorum, qui à recta via aberrant. Huc enim & illuc oberrant, per viam

minime

minimè tritam ingredientes.

Er. Eos qui maledicto vtuntur, Apoſtolus è regno expellit.

Or. Si temere maledicant. Nam diuinus etiam Apoſtulus oppurtune nonnunquam inſectatione vſus eſt. & Galatas quidem ſtultos nominat, de aliis autem dicit, Homines corrupti mente, reprobi circa fidem. & rurſus de aliis, Quorum Deus venter eſt, & gloria ignominia ipſorum, & cætera.

Er. Quam nam ego maledicti tibi occaſionem præbui?

Or. Quod apertiſſimos veritatis hoſtes alacriter & vehementer defendis. An non tibi videtur hæc eſſe piis iuſtiſſima cauſa, vt indignentur?

Er. Et quoſnam ego defendi, qui aduerſus veritatem decertent?

Or. Nunc Iudæos.

Er. Qui & quonam modo?

Or. Iudæi Solomoni & Zorobabel has prophetias accommodant, vt Chriſtianorum quæſtionem minime poſſe conſiſtere oſtendant. Sufficiunt autem vel hæc verba ad confutandam eorum iniquitatem. Vſque in æternum enim, inquit, præparabo ſedem tuam. Non ſolum autem Solomon, & Zorobabel, quibus tales prophetias accommodant, cùm præſcriptum tempus vixiſſent, vitæ terminum acceperunt: ſed etiam vniuerſum Dauid genus extinctum eſt. Quis enim nouit hodie aliquem, qui ex Dauidica radice deſcenderit?

Patriarchæ. Er. Qui ergo dicuntur Iudæorum patriarchæ, non ſunt ex cognatione Dauidica?

Or. Minime.

Er. Sed vndenam deriuantur?

Herodes. Or. Ex Herode alienigena, qui ex patre quidem erat Aſcalonites, ex matre autem Idumæus. Quanquam ipſi quoque omnino interierunt, & tempus præteriit, ex quo eorum principatus finem cepit. Dominus autem Deus ſe non ſolum ſemen Dauid in æternum conſeruaturum, ſed eius etiam regnum ſtabile & integrum cuſtoditurum eſt pollicitus. Ædificabo, enim inquit, in generatione & generationem ſedem tuam. Videmus autem & genus eius periiſſe, & regnum finem cepiſſe. Quinetiam hæc videntes, ſcimus in vniuerſi Deum mendacium non cadere.

Er. Clarum eſt veracem eſſe Deum.

Or. Si ergo Deus verax eſt, vt re vera verax eſt: pollicitus eſt autem Dauid, ſe & genus in æternum ſeruaturum, & regnum nulla ſucceſſione interruptum cuſtoditurum: neque genus autem nec regnum videmus, vtrumque enim ceſſauit: quomodo iis, qui contradicunt, Deum veracem eſſe perſuadebimus?

Er. Reuera ergo prophetia Dominum Chriſtum prædicat.

Or. Quoniam ergo confeſſus es, ea, quæ ſunt pſalmi quoque intermedia, communiter conſideremus. Prophetiæ enim intelligentiam facilius aſſequemur.

Er. Præi mihi in indagando, ego enim veſtigiis tuis inſiſtens conſequar.

Or. Cùm Deus multa de ſemine ſit pollicitus, quòd & in mari & in terra dominabitur, & iis qui in terra regnant erit ſuperior, & Dei primogenitus vocabitur, Deúmque patrem libere, & audacter appellabit, hæc quoque adiecit, In æternum ſeruabo illi miſericordiam meam, & thronum eius ſicut dies cœli.

Er. Supra naturam humanam eſt promiſſio. Immortalitatem enim & æternitatem vitæ & honor complectitur, homines autem non admodum magno durant temporis ſpatio, natura enim exiguis vitæ limitibus circumſcribitur: & regnum habet etiam in vita multiplices & varias mutationes. Soli ergo ſeruatori Chriſto conuenit promiſſi magnitudo.

Or. Perge ergo etiam ad reliqua. ita enim firmior, ac ſtabilior euadet tua de hac re ſententia. Dicit enim rurſus vniuerſorum Deus. Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar, ſemen eius vt luna perfecta in æternum, & veritatem promiſſionis oſtendens, ſubiunxit. Et teſtis in cœlo fidelis.

Er. Oportet iis, quæ à fideli teſte promiſſa ſunt, abſque vlla dubitatione credere. Si enim hominibus vera dicere profeſſis, etiam ſi quæ dicuntur iureiurando non confirmauerint, fidem adhibere ſolemus, quis eſt adeo ſtupidus, & attonitus, vt vniuerſi effectori diffidat, qui ſuis dictis iuſiurandum adiicit? Qui aliis enim iurare prohibet, vt conſilij ſui immobilitatem oſtenderet, quemadmodum dicit Apoſtolus, iuſiurandum Heb. 6. interpoſuit, vt per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, validam conſolationem habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem.

Or. Si ergo abſque controuerſia vera eſt promiſſio, apud Iudæos autem Prophetæ Dauid nec genus nec regnum videmus, certo credamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſemen Dauid, quod ad humanitatem attinet, nominari. Ipſe enim habet & vitam, & regnum æternum.

Er. Non dubito, ſed ſic habere confiteor.

Or. Et hæc quidem ſufficiunt ad apertè oſtendendam Dei, & ſeruatoris noſtri, quam ex ſemine Dauid accepit, humanitatem. Vt autem plurium teſtimonio omnem omnino dubitationem abigamus, audiamus Deum, per vocem Eſaiæ prophetæ, quæ Dauid factæ ſunt pollicitationum recordantem. Diſponam enim, inquit, vobis te- Eſa. 55. ſtamentum æternum. Et oſtendens legiſlatorem ſubiunxit, ſancta Dauid fidelia. Quoniam enim ea Dauid pollicitus eſt, & per Eſaiam eſt locutus, promiſſum quoque perficiet. Et reliqua prophetiæ, quæ deinceps ſequuntur, his congruunt. dicit enim. Ecce teſtimonium in gentibus. Dedit ipſum principem & imperantem in gentibus. Ecce gentes, quæ te non nouerunt, te inuocabunt: & populi qui te neſciunt, ad te confugient. Hæc autem nulli eorum, qui ex Dauid deſcenderunt, conuenit. Quis enim eorum, qui ex Dauid deſcenderunt, princeps gentium, vt ſcribit Eſaias, conſtitutus eſt? Quænam autem gentes, aliquem eorum, qui ex Dauid deducti ſunt, orantes, tanquam Deum inuocauerunt?

Er. De iis, quæ ſunt manifeſta, non eſt longiori oratione vtendum. Etenim hæc quoque Domino Chriſto conueniebant.

Or. Ad aliud ergo propheticum teſtimonium tranſeamus: & eundem prophetam dicentem audiamus. Egredietur virga, de radice Ieſſe Eſa. 12. aſcendet.

Er. Exiſtimo hanc prophetiam factam eſſe de Zorobabel.

O R. Si quæ deinceps ſequuntur, audiueris, non manebis in tua opinione, nam nec ipſi Iudæi hanc prædictionem ſic intellexere. Subiungit enim propheta. Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Dei, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ, & pietatis, ſpiritus timoris Dei implebit ipſum. Hæc autem nemo vnquam nudo homini tribuerit. Nam etiam valde ſanctis dantur, ex diuiſione ſancti ſpiritus gratiæ. Teſtis eſt diuus Paulus dicens, Etenim datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, & cætera. Hic autem propheta, eum, qui de radice Ieſſe eſt germinaturus, dicit habere omnes ſpiritus operationes.

E R. Aduerſus hæc contendere eſt aperta inſania.

O R. Audi ergo ea, quæ ſequuntur. Videbis enim nonnulla eorum, quæ vel humanam naturam ſuperant. Ita enim dicit. Non ſecundum opinionem iudicabit, neque ſecundum famam arguet, ſed iudicium faciet in iuſtitia humili, & arguet in rectitudine nobiles terræ: & percutiet terram ſermone oris ſui, & ſpiritu per labra perimet impium. Horum autem quæ prædicta ſunt, alia quidem ſunt humana, alia vero diuina. Iuſtitia enim, & veritas, & rectitudo, & perpetua in iudicando conſtantia declarant virtutem, quæ humanæ naturæ conuenit.

E R. Per hæc aperte didicimus, quod ſeruatoris noſtri præſentiam Propheta per hæc vaticinatus eſt.

O R. Quæ conſequuntur, apertius docebunt veritatem interpretationis. Subiungit enim. Tūc paſcetur lupus vna cum agno, & quæ ſequuntur. Per quæ docet & morum differentiam, & fidei concordiam. Porro autem prædictionis teſtem habemus rerum experientiam. Nam & eos qui ſuas diuitias iactitant, & qui in paupertate victitant, ſeruos & dominos, eoſque qui imperio parent, & qui imperant, & milites, & priuatos, & eos qui orbis terrarum ſceptra tenent, vna excipit piſcina, vna omnibus offertur doctrina, vna
Eucharistia. omnibus menſa myſtica apponitur, & quilibet credentium æquali parte fruitur.

E R. Sed hæc Deum eſſe, qui prædicitur, oſtendunt.

O R. Non ſolum Deum, ſed etiam hominem. ea autem de cauſa ſtatim cum Prophetiam incepiſſet, dixit virgam ex radice Ieſſe eſſe germinaturam. Et cùm prædictionem perfeciſſet, iterum accepit procœmium. Dixit etenim. Et erit radix Ieſſe, & exurgens ad imperandum gentibus, in eo gentes ſperabunt, & erit requies eius honor. Ieſſe autem pater Dauid. Dauid autem facta eſt cum iureiurando promiſſio. Non appellaſſet autem vnicam ex Ieſſe germinaturam, Dominum Chriſtum ſi Deum tantum modo eum eſſe ſciuiſſet. Prædixit autem prophetia etiam terrarum orbis mutationem. Impleta eſt enim, inquit, vniuerſa terra, vt cognoſcat Dominum, vt aqua multa operiat maria.

E R. Audiui quidem Prophetica vaticinia. Vellem autem clare ſcire an etiam Diuinus Apoſtolorum chorus dicit Dominum Chriſtum germinaſſe ex ſemine Dauid ſecundum carnem.

O R. Nihil poſtulaſti arduum, ſed valde facile
Act. 2. & expeditum. Audi ergo primum Apoſtolorum
A clamantem. Propheta cùm eſſet Dauid, & ſciret quod iureiurando iuraſſet illi Deus de fructu lumbi eius excitaturum, vt ſecundum carnem Chriſtus ſederet ſuper ſedem eius, prouidens locutus eſt de reſurrectione eius, quod neque derelicta eſt in inferno anima eius, neque caro eius vidit corruptionem. Ex his facile ſcire potes, quod etiam ex ſemine Dauid ſecundum carnem germinauit Dominus Chriſtus, & non ſolum carnem, ſed etiam animam habuit.

E R. Quis alius ex Apoſtolis hæc prædicauit?

O R. Suffeciſſet quidem vel ſolus magnus Petrus, veritati teſtimonium ferens. Etenim cùm
Dominus ab eo ſolo pietatis teſtimonium exce- Matth. 16.
piſſet, eum inſigni beatitudine cōfirmauit. Quoniam autem alios quoque hoc prædicans audire deſideras, audi. In Antiochia Piſidiæ, cùm Paulus & Barnabas concionarentur, ij Dauid mentionem facientes, hæc ſubiunxerunt. Huius ex
ſemine Deus ſecundum promiſſionem excitauit Act. 13.
Iſrael ſaluatorem Ieſum, &c. Ad Timotheum Tim. 2.
quoque ſcribens Diuinus Apoſtolus, hæc etiam poſuit. M E M O R eſto Dominum Ieſum Chri-
B ſtum reſurrexiſſe à mortuis ex ſemine Dauid ſe-
cundum Euangelium meum. Et ad Romanos Rom. 1.
ſcribens, ſtatim in principio meminit Dauidicæ cognationis. Sic enim dicit. P A V L V S Apoſtolus, & cætera. In ſcripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem, & cætera.

E R. Sunt quidem frequentes, & veræ demonſtrationes. Dic mihi autem, cur, quod deinceps ſequitur ex teſtimonio prætermiſiſti?

O R. Quia de humanitate non etiam de diuinitate dubitas. Quòd ſi de diuinitate dubitaſſes, de ea tibi probationes attuliſſem. ſufficit tamen dicere, S E C V N D V M carnem, ad declarandam, quæ ſilentio prætermiſſa eſt, diuinitatem. Si communis enim hominis doceam cognationem, non dico, Hic illius ſecundum carnem filius, ſed dico
ſolum, filius. Ita etiam diuinus Euangeliſta ſcri- Matth. 1.
pſit genealogiam. Abraam enim inquit, genuit Iſaac: & non adiicit, ſecundum carnem. Iſaac enim homo ſolum extitit. ſimiliter etiam aliorum meminit, erant enim homines, nec quidquam præter naturam habebant. Verum enim-
C uero de Domino Chriſto differentes veritatis præcones, & iis, qui ignorabant inferiorem cognationem oſtendentes, adiungunt illud, ſecundum carnem, hac ratione ſignificantes deitatem, & docentes quod non homo ſolum, ſed etiam Deus ante ſæcula Chriſtus Dominus.

E R. Multa quidem & Apoſtolica, & prophetica adduxiſti teſtimonia: Ego autem credo Euangeliſtæ, qui dicit, Verbum caro factum eſt.

O R. Ego quoque credo huic diuinæ doctrinæ, verum eam pie intelligo, quod ſcilicet carne accepta, & anima ratione prædita, caro factum eſſe dicitur: ſin autem nihil ex noſtra natura accepit Deus ſermo, non ſunt vera quæ cum patriarchis à Deo vniuerſorum cum iureiurando facta ſunt pacta conuenta: inutilis autem eſt & Iudæ benedictio: falſa vero eſt, quæ Dauid facta eſt, promiſſio: ſuperuacanea eſt & virgo, quæ Deo incarnato nihil noſtræ naturæ attulit: quæ autem prophetæ prædixerunt, nondum finem cepere, inanis ergo eſt prædicatio noſtra, inanis fides noſtra, vana quoque eſt ſpes reſurrectionis,

mentitur

mentitur etiam vt videtur Apoſtolus, cùm dicit, Suſcitauit, & conſidere nos fecit in cœleſtibus in Chriſto Ieſu. *Ephe. 2.* Si enim noſtræ naturæ nihil habuit Chriſtus Dominus, falſo quidem noſtræ primitiæ appellatus eſt, corporis autem natura non excitata eſt ex mortuis, ſed neque in cœlo à dextris ſedem aſſecutus eſt. Quòd ſi nihil horum aſſecutus eſt, quomodo Deus nos ſuſcitauit, & cum Chriſto ſedere fecit, qui nihil ad eum ſecundum naturam attinemus? Sed hæc dicere impium eſt. Diuinus enim Apoſtolus, licet nondum facta ſit reſurrectio communis, nec regnum cœlorum iis qui crediderunt datum ſit, clamat tamen, Suſcitauit, & conſidere nos fecit in cœleſtibus in Chriſto Ieſu, docens quod cùm primitiæ noſtræ reſurrectionis & ſeſſio à dextris fuerit, nos quoque reſurrectionem omnino conſequemur: & vna cum primitiis gloriæ ſunt participes, qui habent naturæ communionem, & ſunt participes fidei.

E R. Et multa & vera dicta expoſuiſti, ſed vellem ſcire ſententiam dicti Euangelici.

O R. Externa interpretatione tibi minime opus eſt. Ipſe enim Euangeliſta ſeipſum interpretatur. *Ioan 1.* Cum enim dixiſſet, Verbum caro factum eſt, ſubiunxit, Et habitauit in nobis, Græce ἐσκήνωσεν. Tentoria fixit in nobis, hoc eſt, fixis in nobis tabernaculis, & veluti quodam templo, carne à nobis accepta vſus, dicitur factum fuiſſe caro. & docens quòd à mutatione omnino alienum remanſit, ſubiunxit, Et vidimus gloriam eius quaſi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Carne enim amictus, nobilitatem paternam oſtendebat, & diuinitatis radios emittebat, & dominicæ poteſtatis ſplendorem euibrabat, latentem naturam miraculis aperiens. His ſunt ſimilia, quæ ſcripſit ad Philippenſes diuinus Apoſtolus. *Phil. 2.* Hoc ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu, qui cùm in forma Dei, & cetera. vſque ad Mortem crucis. Vide autem quam ſint inter ſe cognata quæ ab eis prædicata fuerunt. Euangeliſta dixit. Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Apoſtolus, Serui formam accipiens. Rurſus dixit Euangeliſta. Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre. Apoſtolus, Qui cùm in forma Dei eſſet, nõ rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Et, vt paucis dicam, ambo docent, quod cùm eſſet Deus, & Dei filius, & patris gloria circundatus, & eandem haberet naturam & potentiam cum genitore, & cùm eſſet in principio, & eſſet apud Deum, & Deus eſſet, & creaturas eſſet fabricatus, ſerui formam accepit, & videbatur quidem hoc ſolum eſſe, quod cernebatur, erat autem Deus humana natura indutus, & hominum ſalutem procurabat. Hoc ſignificat illud, Verbum caro factum eſt. & illud, In ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Hoc enim ſolum videbant Iudæi, & ideo dicebant illi. *Ioan. 10.* De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia, quod cùm ſis homo, facis teipſum Deum. Et rurſus. Hic homo non eſt ex Deo, quia ſabbatum non ſeruat.

E R. Iudæi cæcutiebant propter ſuam infidelitatem, & hanc ob cauſam vtebantur his verbis.

O R. Si autem etiam Apoſtolos reſurrectionem hæc dicere inueneris, admittes interpretationem?

E R. Audio eos in nauigio poſt maximum tranquillitatis miraculum dicentes, Qualis eſt hic homo, quod & mare & venti ei obediunt? Hoc quidem demonſtratum eſt. Sed dic mihi, diuinus Apoſtolus eum in ſimilitudine hominis fuiſſe factum dicit? *Matth. 8. Luc. 8. Mar. 4.*

O R. Quod acceptum eſt, non ſimilitudo hominis, ſed hominis natura. Serui enim forma, ſicut & Dei forma, Dei natura intelligitur. Ipſe quidem certe qui eam accepit, in ſimilitudine hominis factus eſt, & habitu inuentus vt homo. Cum enim Deus eſſet, videbatur eſſe homo, propter eam naturam, quam ſuſceperat. Euangeliſta autem illud, In ſimilitudine hominis factum eſſe, dicit carnem factum eſſe. Vt autem ſcias, quod ſunt contrarij & repugnantis ſpiritus diſcipuli qui Seruatoris noſtri carnem inficiantur, audi magnum Ioannem dicentem in Catholica. *Ioan. 4.* Omnis ſpiritus qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt. &, Omnis ſpiritus qui non confitetur Ieſum in carne veniſſe, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſti.

E R. Probabiliter quidem interpretatus es. Ego autem vellem ſcire, quomodo antiqui Eccleſiæ Doctores illud, Verbum caro factum eſt, intellexerint.

O R. Oportebat te quidem Apoſtolicis & Propheticis probationibus credere. Quoniam autem ſanctorum quoque Patrum requiris interpretationem, ego hanc quoque tibi, ſi Deus velit, medicinam afferam.

E R. Ne mihi viros obſcuros, aut ambiguos adduxeris. eiuſmodi enim hominum interpretationem non admittam.

O R. Videtur ne tibi fide dignos celeberrimus ille Athanaſius, qui fuit clariſſimum Eccleſiæ Alexandrinæ lumen? *Athanaſius.*

E R. Maxime.

O R. Suis enim, quas pro veritate perpeſſus eſt, afflictionibus, doctrinam confirmauit. Audi ergo eum ſcribentem ad Epictetum. Ita autem dicit. Quod apud Ioannem dicitur. Verbum caro factum eſt, hanc habet intelligentiam, ſicut etiam ex eo quod eſt huic ſimile poteſt inueniri. Scriptum eſt enim apud Paulum. Chriſtus pro nobis factus eſt maledictum. *Gal. 3.* Quemadmodum non quod ipſe maledictum factus ſit, ſed quod pro nobis maledictum ſuſcepit, maledictum factus eſt, ita non quod conuerſus ſit in carnem, ſed quod carnẽ pro nobis ſuſceperit, dicitur factus caro. Hæc quidẽ diuiniſſimus Athanaſius. Gregorius autem, *Gregorius.* cuius inſignis ad omnes gloria peruaſit, qui olim quidem regiam vrbem, quæ in hoſtio Boſphori ſita eſt, gubernauit, poſtea autem Nazianzum habitauit, aduerſus Apollinaris præſtigias ſic ſcripſit ad Cledonium.

E R. Vir fuit illuſtris, & eximius propugnator pietatis, & veræ religionis.

O R. Audi ergo eum dicentem. Illud ergo, Verbum caro factum eſt, mihi videtur perinde eſſe, ac cùm dicitur, illum factum eſſe peccatum & maledictum, &c. Vſque ad, Qui morbos noſtros portauit.

E R. Congruit vtriuſque interpretatio.

O R. Quoniam ergo eos, qui & Auſtralium, & Borealium partium paſtores fuerunt, tibi inter ſe conuenire oſtendimus, age te quoque ad celeberrimos Occidentis Doctores, tanquam hoſpitem deducamus, qui alia quidem lingua, ſed non alia ſententia, interpretationem conſcripſere.

Ambroſius. ER. Audio Ambroſium, qui Mediolani Archiepiſcopalem ſedem adminiſtrauit, aduerſus omnem quidem hæreſim ſe præclare geſſiſſe, pulcherrima autem ſcripſiſſe, & quæ cum Apoſtolorum doctrina conueniunt.

OR. Eius tibi interpretationem afferam. Hæc autem dicit in libro de Fide. Sed ſcriptum eſt inquit, Verbum caro factum eſt. Quod ſcriptum eſt non nego. Sed vide quod dicitur. Sequitur enim. Et inhabitauit in nobis, hoc eſt in carne humana habitauit. Miraris ſcriptum eſſe, Verbum caro factum eſt, carne à Deo verbo ſumpta, quando etiam de peccato, quod non habuit, dictum eſt. Factus peccatum, hoc eſt, non peccati natura & operatio effectus eſt, ſed vt noſtrum peccatum carne crucifigeret. Ceſſent ergo dicere verbi naturam mutatam eſſe, quod caro aſſumpta ſit. Alius eſt enim qui adſumpſit, aliud quod adſumptum eſt. Poſt hos, conuenit audire Doctores, qui ſunt ad Orientem, hæc enim ſola pars nobis reſtat ex vniuerſo terrarum orbe. Et oportebat eos quidem primos veritati ferre teſtimonium. Apoſtolicæ enim prædicationis primi fuere participes. Sed quoniam aduerſus primogenitos pietatis filios, veſtras linguas acuiſtis, eáſque mendaciorum cote ad ſecandum præparaſtis, vltimum eis locum dedimus, vt cùm alios primum audieritis, deinde quæ ab illis dicta ſunt, cum iis, quæ ab his dicuntur, comparaueritis, eorum quidem concordiam admiremini, & à veſtro linguæ morbo ceſſetis. Audite ergo Flauianum, qui Antiochenæ Eccleſiæ clauum longiſſimo tempore ſapienter tenuit, & Arianicis fluctibus potentiores, quas rexit eccleſias, effecit, Euangelicum dictum interpretantem. Verbum, inquit, caro factum eſt, & habitauit in nobis, non in carnem mutatum eſt, neque Deus eſſe deſtitit: ſed illud quidem fuit in æternum, hoc autem factum eſt ex diuino conſilio, & ex quadam diſpenſatione, cùm ipſe ſuum templum ædificaſſet, & paſſione, & generatione in eo habitauit. Si autem etiam veteres Palæſtinos vis audire, præbe aures in primis admirabili Gelaſio, qui Cæſarienſem agrum diligenter coluit. Hæc ergo dicit in concione Apparitionis Dominicæ. Diſce veritatem à Ioanne piſcatore, qui dicit, Verbum caro factum eſt, non ipſum mutatum, ſed in nobis tanquam in tabernaculo habitans, aliud eſt tentorium, aliud verbum, aliud templum, & aliud Deus, qui in ipſo inhabitat.

2.Cor. 5. (margin)

Flauianus. (margin)

ER. Valde miror concordiam.

OR. Ioannem autem, magnum orbis terrarum lumen, qui primum quidem Antiochenam Eccleſiam maximo ſtudio irrigauit, deinde regiam vrbem ſapienter coluit, non putas Apoſtolicam fidei ſeruaſſe regulam?

ER. Valde quidem admiratione dignum eum doctorem exiſtimo.

OR. Is omni ex parte optimus, hunc Euangelij locum eſt interpretatus. Ita autem dicit, Quare quando audieris, Verbum caro factum eſt, non perturberis, nec animo deiiciaris, non enim ſubſtantia in carnem mutata eſt, hoc eſt enim extremæ impietatis, ſed id quod eſt, manens, ita ſerui formam accepit. Quemadmodum enim quando dicit, Chriſtus nos redemit à maledicto legis factus pro nobis maledictum, non dicit, quod eius ſubſtantia à propria gloria diſcedens, maledicti

Gal. 3. (margin)

A ſubſtantia effecta eſt, hoc enim ipſi Dæmones intellexerint, nec qui valde ſtulti & vel naturali & communi ſenſu priuati fuerint, tantam cum impietate continent amentiam. Non hoc ergo dicit, ſed quod noſtro ſuſcepto maledicto, non permittit nos eſſe deinceps maledictos, ita etiam hic carnem dicit ipſum factum eſſe, non mutata in carnem ſubſtantia, ſed hac accepta, illa manente integra. Si autem tibi cordi ſit etiam Seuerianum Gabalarum audire paſtorem, ego tibi eius quoque interpretationē afferam, tu vero aurem præbe. Illud enim, Verbum caro factum eſt, non ipſum à ſua natura excidiſſe, ſed noſtram naturam ſuſcepiſſe ſignificat. Si enim illud, factum eſt, mutationem exiſtimas, ſi audieris Paulum dicentem, Chriſtus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum, ita vt naturam, & in maledictum mutationem ſignificet, dictionem acceperis. Sicut ergo illud, Factus maledictum, nihil aliud ſignificat, quam quod maledictum, quod erat aduerſum nos, ipſe in ſe ſuſcepit: Ita etiam illud, Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, nihil aliud ſignificat, quam quod B carnem ſuſcepit.

Seuerian. (margin)

Gal. 3. (margin)

ER. Miror horum virorum concordiam & conſenſionem. Omnes enim dicta Euangelica ſic interpretati ſunt, perinde ac ſi ſimul conuenissent, & quod eis viſum eſſet communiter conſcripſiſſent.

OR. Maria quidem & montes maximis eos interuallis inter ſe inuicem diſtinguunt, ſed eorum conſenſioni locorum diſtantia nihil damni attulit. Omnes enim ab vna ſpirituali gratia afflati, & initiati erant. Adduxiſſem tibi etiam fortiſſimorum veritatis propugnatorum, Diodori, & Theodori, interpretationes, niſi vos in eos viros infenſo animo eſſe viderem, & Apollinaris in eos odio & maleuolentiæ ſucceſſiſſe. Vidiſſes enim eos etiam aliis conuenientia ſcripſiſſe, & ex diuino fonte fluenta hauſiſſe, ipſóſque etiam ſancti ſpiritus riuos exiſtiſſe. Sed hos quidem prætermittam. Perpetuum enim & implacabile bellum aduerſus eos ſuſcepiſtis. Oſtendam autem tibi vere omni ex parte benedictum eccleſiæ Doctorem, & illius de diuina humanitatis ſuſceptione ſententiam, vt ſcias quænam de ſuſcepta natura C eius fuerit opinio. De illo enim Ignatio omnino audiuiſti, qui per magni Petri dexteram Pontificatus gratiam ſuſcepit, & cùm Antiochenam Eccleſiam rexiſſet, martyrij corona redimitus eſt: & Irenæum, cui vt Polycarpi doctrina frueretur contigit: Occidentalium autem Gallorum lumen fuit: & Hippolytum, & Methodium Pontifices, & Martyres, & alios, quorum doctrinis nomina quoque adiungam.

Diodo. (margin)

Theodo. (margin)

Apollinar. (margin)

Ignat. (margin)

ER. Valde cupienti mihi hæc quoque teſtimonia afferes.

OR. Audi ergo viros doctrinam apoſtolicam proferentes.

Sancti Ignatij Epiſcopi Antiocheni & Martyris ex Epiſtola ad Romanos.

Vere de Domino noſtro perſuaſos, & certiores redditos, qui ex genere Dauid ſecundum carnem, filius autem Dei ſecundum diuinitatem & potentiam, vere factus ex virgine, tinctus à Ioanne, vt omnis Iuſtitia ab ipſo impleretur. Vere ſub Pontio, & Herode Tetrarcha cruci pro nobis affixus in carne.

Eiuſdem

Eiuſdem ex eadem Epiſtola.

Quid enim me iuuat, ſi quis me laudat, Dominum autem meum blaſphemat, dum non confitetur eum carnem geſtare? Qui autem hoc non dicit, eum perfecte negauit, tanquam qui cadauer mortuum circumferat.

Eiuſdem ex eadem Epiſtola.

Si autem opinione tantum, & quod ita videretur, hæc à Domino noſtro facta ſunt, ego quoque opinione vinctus ſum, cur autem meipſum morti tradidi, ad ignem, ad gladium, ad beſtias? Sed qui ſum prope gladium, ſum prope Deum, ſolum in nomine Ieſu Chriſti ad ei compatiendum. Omnia ſuſtineo, ipſo me confirmante perfecto homine, quem quidam ignorantes negant.

Eiuſdem ex Epiſtola ad Epheſios.

Deus enim noſter Ieſus Chriſtus in Mariæ quidem vtero geſtatus eſt, ex ſemine quidem Dauid, ex ſancto autem ſpiritu, qui natus eſt, & baptizatus, vt quod noſtrum mortale eſt purgetur.

Eiuſdem ex eadem Epiſtola.

Siquidem viritim omnes communiter in gratia ex nomine conuenitis in vna fide, & in vno Ieſu Chriſto ſecundum carnem ex genere Dauid, filio hominis, & filio Dei. B

Eiuſdem ex eadem Epiſtola.

Vnus eſt medicus carnalis, & ſpiritalis, genitus ex ingenito in homine Deus, in morte vera vita, & ex Maria & ex Deo, primum patibilis, & nunc impatibilis Ieſus Chriſtus Dominus noſter.

Eiuſdem ex Epiſtola ad Trallianos.

Obſurdeſcite ergo, quando ſine Ieſu Chriſto vobis loquitur quiſpiam: qui eſt ex genere Dauid, qui ex Maria, qui vere natus eſt, vere comedit, & bibit, qui ſub Pontio quidem Pilato paſſus eſt, crucifixus, & mortuus, videntibus cœleſtibus, terreſtribus, & inferis.

Iren.

Irenæi Epiſcopi Lugdunenſis ex tertio libro in hæreſes.

Cur autem adiecerunt illud, In ciuitate Dauid, niſi vt à Deo factum Dauid promiſſum, quod ex fructu ventris eius erit rex æternus, impletum annunciarent? Quod quidem promiſſum fecerat huius opifex vniuerſi.

Eiuſdem ex eodem libro.

Et dum dicit, Audite domus Dauid, erat ſignificantis, quòd Deus Dauid erat pollicitus, ſe de C fructu ventris eius æternum regem excitaturum. Is autem eſt qui ex virgine Dauid natus eſt.

Eiuſdem ex eodem libro.

Si ergo primus Adam & patrem habuiſſet hominem, & ex ſemine eſſet genitus, conſentaneum quoque eſſet dicere ſecundum Adam ex Ioſeph eſſe genitum, ſin autem ille ex terra ſumptus eſt, eius autem effector eſt Deus, oportebat etiam eum qui inſtaurabat, & veluti de integro in ſummam caputque redigebat hominem, qui à Deo fuerat formatus, eandem cum illo generationis habere ſimilitudinem. Cur ergo non rurſus accepit limum Deus, ſed ex virgine effecit, vt fieret formatio? Ne alia fieret creatura, nec aliud eſſet, quod ſeruaretur, ſed ille ipſe de integro reſtauraretur, conſeruata ſimilitudine. Valde ergo labuntur qui dicunt ex virgine eum nihil accepiſſe, vt carnis hæreditatem expellant, & ſimilitudinem eiiciant.

Eiuſdem ex eodem libro.

Quandoquidem æqualis eſt eius in Mariam deſcenſus. Cur enim in eam deſcendiſſet, ſi ex ea A nihil erat ſumpturus? Præterea ſi ex Maria nihil cœpiſſet, nec quæ ex terra quidem capiuntur nutrimenta admiſiſſet, quibus ex terra ſumptum corpus alitur, neque poſtquam quadraginta dies, vt Moſes & Helias, ieiunauit, eſuriiſſet, corpore ſibi proprium requirente nutrimentum: nec Ioannes eius diſcipulus de ipſo ſcribens dixiſſet, Ieſus autem defeſſus ex itinere ſedebat, nec Dauid de ipſo longe prius exclamaſſet, Et ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt: nec propter Lazarum fleuiſſet, nec ſudaſſet guttas ſanguinis, nec dixiſſet, Triſtis eſt anima mea: nec puncto eius latere aqua & ſanguis exiiſſet. Hæc enim omnia carnis è terra acceptæ ſigna ſunt, quam in ſeipſo à capite inſtaurauit, proprium figmentum conſeruans. Ioan. 4.

Eiuſdem ex eodem libro.

Adam.

Quemadmodum enim per vnius hominis inobedientiam, qui primo ex terra inculta factus erat, peccatores multi conſtituti ſunt, & vitam amiſerunt: ita oportebat etiam per vnius hominis obedientiam, qui primum ex virgine factus eſt, multos iuſtificari, & ſalutem recipere.

Eiuſdem ex eodem libro.

Ego dixi, filij altiſſimi eſtis omnes, & dij, vos autem vt homines moriemini. Hæc dixit ad eos, qui adoptionis donum non ſuſceperunt, ſed puræ Dei verbi natiuitatis incarnationem contemnunt, & aſcenſu ad Deum hominem priuant, & in Dei verbum, quod pro eis incarnatum eſt, ingrati ſunt. Propterea enim verbum homo factum eſt, vt homo qui ipſum retinuerit, & adoptionem acceperit, fiat filius Dei.

Eiuſdem ex eodem libro.

Cùm ſpiritus propter præfinitam œconomiam deſcenderit, & filius Dei vnigenitus, qui eſt etiam verbum patris, cùm veniſſet plenitudo temporis in homine incarnatus ſit, & omnem, quæ eſt ſecundum hominem œconomiam & diſpenſationem impleuerit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt vnus & idem, vt ipſe Dominus teſtatur, & Apoſtoli confitentur, & Prophetæ prædicant: falſæ oſtenſæ ſunt omnes eorum doctrinæ, qui ogdoades, & quaterniones, & viſiones, ſeu falſas apparitiones inuenerunt.

Sancti Hippolyti Epiſcopi et martyris ex oratione, quam fecit in illud, Dominus paſcit me. Hippolyt.

Arca.

Porrò autem arca ex lignis, quæ putreſcere non poterant, erat ipſe Seruator. Eius enim tabernaculum nulli putredini obnoxium, & ab interitu alienum ideo prædicabatur, quod nullam peccati putredinem produxiſſet. Qui enim peccauit, & confitetur, & dicit, Putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ. Dominus autem erat à peccato alienus, vt qui ex lignis putrefactioni minimè obnoxiis, quod ad humanitatem attinet, nempe ex virginis, & ſpiritus Dei verbi veluti auro puriſſimo, intra & extra eſſet contectus. Pſal. 37.

Eiuſdem ex Sermone in Helcanam & Annam.

Dic autem mihi ô Samuel in Bethleem iuuencam, quæ trahitur, vt oſtendas eum regem qui ex Dauid naſcitur, qui idem à patre Rex & Sacerdos vngitur.

Eiuſdem ex eodem Sermone.

Dic mihi ô beata Maria, quid erat quod in tuo erat vtero conceptum, & quid erat, quod à te in

a

virginali matrice geſtabatur? Sermo erat Dei primogenitus de cœlis ad te deſcendẽs, & homo primogenitus in vtero formatus, vt primogenit' ſermo Dei homo primogenito cõuoctus oſtenderetur.

Eiuſdem ex eodem Sermone.

Secundam autem, quæ per Prophetas facta eſt, vt per Samuel reuocans, & conuertens populum à ſeruitute alienigenarum. Tertiam autem, in qua incarnatus aderat, qui ex virgine hominem ſuſceperat, qui etiam cùm vidiſſet ciuitatem, fleuit ſuper ipſam.

Eiuſdem ex ſermone, qui eſt in principio Eſaiæ.

Ægypto quidem mundum aſſimilauit, manufactis autem Idololatriam, terræ motui autem tranſmutationem, & eius euerſionem, Dominum autem, verbum, nubem autem leuem, puriſſimum eius tabernaculum, in quo tanquam in ſede collocatus Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ingreſſus eſt in vitam ad concutiendum & labefactandum errorem.

Method. *Sancti Methodij Epiſcopi & Martyris ex ſermone de Martyribus.*

Adeo enim admirabile, & tanto ſtudio expetẽdũ eſt Martyriũ, quod ipſe Dominus Ieſus Chriſtus Filius Dei ſe id honorare teſtatus ſit. Non rapinam arbitratus ſe eſſe æqualem Deo, vt etiam eo dono hominem ad quem deſcẽdit coronaret. Phil. 2.

Sancti Euſtachij Epiſcopi Antiocheni & confeſſoris ex interpretatione Pſalmi XV.

Atqui anima Ieſu habuit vtriuſque experientiam. Nam & fuit in loco humanarum animarum, & cùm intra carnem, vixit & ſubſtitit. Ratione ergo prædita, & eiuſdem cum animis hominum ſubſtantiæ, ſicut & caro eſt eiuſdem ſubſtantiæ cum carne hominum, vt quæ ex Maria proceſſerit.

Eiuſdem ex libro de Anima.

Quid autem dixerunt, qui ad infantis educationem reſpexerint, vel ætatis incrementum, vel temporum acceſſionem, vel auctionem corporis? Vt autem prætermittam miracula, quæ in terra facta ſunt, videant mortuorum reſuſcitationes, paſſionis ſigna, flagellorum cicatrices, plagarum vibices, perforata latera, clauorum typos, effuſionem ſanguinis, mortis ſigna, & vt omnia complectar, ipſam proprij corporis reſurrectionẽ.

Eiuſdem ex eodem libro.

Atqui ſi quis corporis generationem reſpicit, aperte inuenerit, quod in Bethleem natus faſciis inuolutus eſt, & in Ægypto aliquãdiu nutritus eſt propter immaniſſimi Herodis inſidias, & in Nazareth ad virilem ætatem peruenit.

Eiuſdem ex eodem Libro.

Non eſt enim idem tabernaculum verbi & Dei, per quod contemplabatur diuinam gloriam beatus Stephanus.

Eiuſdem ex ſermone in illud, Dominus creauit me initium viarum ſuarum.

Si ergo generationis principium cœpit verbum, ex quo per maternum vterum traiiciens, corporales tulit compages: conſtat quod factus eſt ex muliere. Sin autem verbum, & Deus erat apud patrem ſuperioribus retro ſæculis, & vniuerſa per eum facta eſſe dicimus, non eſt ergo factus ex muliere, qui eſt & genitis omnibus cauſa & author, ſed eſt Deus natura ſufficiens, infinitus, & qui nec mente comprehendi poteſt, ex muliere autem factus homo eſt, qui in virginali vtero ſancto ſpiritu compactus eſt.

Eiuſdem ex eodem Sermone.

Templum enim proprie purum & impollutum, quod eſt, quod ad humanitatem attinet, circa verbum tabernaculum, in quo facto tabernaculo Deus manifeſte habitauit. Et hæc non probabilibus coniecturis moti dicimus. Huius enim templi ſolutionem & reſuſcitationem, qui Dei eſt natura filius, prædicens, hæc nos aperte docens ſuggerit, ſceleratis dicens Iudæis. Soluite templũ hoc, & in tribus diebus excitabo ipſum. Templum. Ioan. 2.

Eiuſdem ex eodem libro.

Quando ergo hominem, templum ipſum fabricatus, ſermo geſtauit, corpore quidem ad homines accedens omnis generis miracula inuiſibiliter effecit, Apoſtolos autem æterni regni prædicatores emiſit.

Eiuſdem ex interpretatione Pſalmi XCII.

Clarum eſt ergo, quòd ſi vngens demonſtrat Deum cuius ſedem æternam dixit, manifeſtè quidem natura Deus ex Deo genitus eſt, qui vnxit. Qui autem vnctus eſt, acquiſitam virtutem accepit, egregio templi opificio ornatus ex habitante in eo diuinitate.

Athanaſ. *Sancti Athanaſij Epiſcopi Alexandrini, ex defenſione facta pro Dionyſio Epiſcopo Alexandriæ.*

Ego vitis, vos palmites, Pater meus agricola eſt. Nos enim, Domini, quod ad corpus attinet, cognati ſumus, & propterea dixit ipſe. Annunciabo nomen meum fratribus meis: & quemadmodum palmites eiuſdem cum vite ſubſtantiæ, & ex ea ſunt, ita etiam nos cùm corpore Domini cognata, & eiuſdem generis corpora habentes, accipimus ex eius plenitudine, & illud habemus radicem ad reſurrectionem, & ad ſalutem. Pater autem dictus eſt Agricola, ipſe enim per verbum vitem effecit, quæ eſt corpus Domini. Iohan. 15. Cognat.

Eiuſdem ex eodem opere.

Vitis autem appellatus eſt Dominus, propter corporalem, quæ cum palmitibus, qui ſumus nos, intercedit cognationem.

Eiuſdem ex maiore de fide Oratione.

Quod ſcriptum eſt, In principio erat verbum, apertè diuinitatem ſignificat, illud autem, Verbum caro factum eſt, Domini humanitatem indicat.

Eiuſdem ex eadem Oratione.

Et illud. Lauabit in vino ſtolam ſuam, hoc eſt, in proprio ſanguine, corpus, quod eſt indumentum diuinitatis. Gen. 49.

Eiuſdem ex eadem Oratione.

Hoc enim, Erat, refertur ad eius diuinitatem, illud verò, Caro factum eſt, ad corpus. Verbum caro factum eſt, non in carnem reſolutum, ſed carnem geſtans. Quemadmodum ſi dixerit quiſpiam, Hic ſenex factus eſt, cùm non talis eſſet genitus, vel, miles factus eſt veteranus, cùm non prius eſſet talis, qualis factus eſt. Eſt autem Græce γέγονε, quod & factum eſt, & fuit latinè dici poteſt. Ioannes, ἐγενόμην, inquit hoc eſt factus ſum, ſeu fui in inſula Patmo, in die Dominico, non quòd illic factus fuerit, ſed dixit, ἐγενόμην ἐν πάτμῳ, factus ſum in Patmo, pro eo quod eſt, acceſſi, vel adfui, ita etiam verbum ad carnem acceſſit, vt dictum eſt, Verbum caro factum eſt. Audi dicentem, Factus ſum tanquam vas perditum, & factus ſum tanquam homo ſine auxilio inter mortuos liber. Apoc. 1. Pſal. 87.

Eiuſdem

Eiuſdem ex epiſtola ad Epictetum.

Quis enim vnquam talia audiuit, quis docuit, quis didicit? Ex Sion enim egredietur lex, & verbum Domini ex Hieruſalem. Hæc autem vnde egreſſa ſunt, quis infernus eructauit, quòd dicatur ex Maria acceptum corpus eſſe eiuſdem ſubſtantiæ cum verbi diuinitate? vel quòd verbum in carnem, & oſſa, & pilos, & totum corpus immutatum eſt? Quis autem audiuit in Eccleſia, vel omnino apud Chriſtianos, quòd adſcitum & non naturale Deus corpus geſtauerit?

Eſa. 2. *Corpus diuinitatis homouſion.*

Eiuſdem ex eadem Epiſtola.

Quis autem audiens, quòd non ex Maria, ſed ex ſua ſubſtantia ſibi corpus patibile verbum transformauerit, dixerit eum eſſe Chriſtianum, qui hæc dicit? Quis autem hanc nefariam impietatem excogitauit, vt vel ei in mentem venerit, & dixerit, quòd qui dicit Domini corpus eſſe ex Maria, non vtique trinitatem, ſed quaternionem eſſe in Deitate ſentit? tanquam qui ita affecti ſunt, dicant propterea ſubſtantiam trinitatis eſſe carnem, quam Seruator ex Maria induit. Vndenam autem nonnulli æqualem iis, quæ antedicta ſunt, impietatem eructauerunt, vt dicerent corpus non eſſe recentius verbi diuinitate, ſed illi perpetuo coæternum extitiſſe, quandoquidem ex ſapientiæ ſubſtantia compoſitum eſt?

Quaternio. *Coæternum.*

Eiuſdem ex eadem Epiſtola.

Erat ergo humanum natura corpus, quod ex Maria natum eſt, vt volunt ſcripturæ diuinæ, verum autem erat, quoniam idem erat cum noſtro. Soror enim noſtra Maria, quoniam omnes ſumus ex Adam, nemo autem de hoc dubitauerit, qui recordabitur eorum, quæ Lucas ſcripſerit.

Baſil.

Sancti Baſilij Epiſcopi Cæſarienſis ex interpretatione Pſalmi L I X.

Omnes alienigenæ iugo Chriſti ſe ſubiunxere, & ideo vſque ad Idumæam extendit calceamentum ſuum. Diuinitatis autem calceamentum caro eſt Deifera, per quam ad homines acceſſit.

Caro deifera.

Eiuſdem, ex ea quam ſcripſit ad Amphilochium Epiſcopum de ſancto ſpiritu.

Et rurſus hac dictione, Ex quo, pro ea quæ eſt, per quem, vſus eſt, vt quando dicit Paulus, Factus ex muliere. Hoc enim alibi nobis aperiè diſtinxit, mulieri quidem conuenire dicens hoc, Ex viro factum eſſe, viro autem illud, Per mulierem, cum dicit, Sicut mulier ex viro, ita vir per mulierem, ſimul quidem indifferentem, vt ita dicam, vſum indicans, ſimul etiam nonnullorum errorem obiter corrigens, qui exiſtimant ſpiritale eſſe corpus Domini. Vt autem oſtenderet quòd ex humana maſſa Deifera caro concreta & compacta eſt, vocem magis ſignificantem, & maiorem emphaſim habentem prætulit. Hoc enim, Per mulierem, traiectitiam tantum fuiſſe generationem videretur oſtendere: illud autem, Ex muliere, communionem naturæ eius, quod naſcitur, cum ea, quæ genuit ſatis oſtendere.

Gal. 4. *1. Cor. 11.*

Sancti Gregorij Epiſcopi Nazianzi ex priore expoſitione ad Clydonium.

Si quis dicit carnem de cœlo deſcendiſſe, & non hinc & ex nobis eſſe, anathema ſit. Illud enim, Secundus homo è cœlo, & qualis cœleſtis, tales & cœleſtes, &, Nemo aſcendit in cœlum, niſi de cœlo deſcendit filius hominis. & ſi quid eſt aliud huiuſmodi, exiſtimandum eſt dici propter vnionem cum homine, quemadmodum & per Chri- A ſtum omnia facta eſſe, & habitare Chriſtum in cordibus noſtris; non qua Deus apparet, ſed qua intelligitur, confuſis, vt appellationibus, ita etiam naturis.

1. Cor. 15. *Iohan. 3.*

Eiuſdem ex eodem libro.

Quæ eſt autem eis ratio ſuſceptæ humanitatis ſeu incarnationis, videamus, vt ipſi dicunt. Siquidem vt contineretur Deus, qui alias contineri non poteſt, & tanquam ſub velamine, carne, cum hominibus verſaretur, eſt elegans eis ſuſcepta perſona, & pulchra repræſentationis actus, dicam quòd etiam nobiſcum aliter verſari poterat, ſicut in rubo ignis, & humana forma prius. Sin autem vt peccati condemnationem ſolueret, ſimili ſimile arripuit: ſicut carne opus habebat, propter carnem condemnatam, & anima propter animam, ita & mente propter mentem, quæ non ſolum in Adam lapſa erat, ſed etiam prior paſſa & affecta fuerat, vt dicunt etiam Medici de ægritudinibus. Quod enim mandatum accepit, id etiam mandatum non ſeruauit. Quod autem mandatum non ſeruauit, id etiam tranſgreſſionem perpetrare auſum eſt. Quod autem B tranſgreſſum eſt, hoc etiam ſalute indigebat; quod autem ſalute indigebat, hoc etiam adſumptum eſt. Quòd ergo mens adſumpta ſit, oſtenſum eſt, velint, nolint, Geometricis neceſſitatibus & demonſtrationibus. Tu autem perinde facis, ac ſi, cùm alicuius hominis & oculus laboraret & pes ei lapſus eſſet, pedem quidem curares, oculum autem immedicatum relinqueres: vel cùm pictor aliquid non rectè pinxiſſet, quod pictum quidem eſſet mutares: pictorem autem, tanquam is ſe rectè gereret prætereires. Quòd ſi ab his rationibus deuicti eo confugiunt vt dicant, Deum poſſe etiam ſine mente hominem ſeruare: Poteſt vtique etiam ſine carne, vel ſola voluntate, ſicut & alia omnia, quæ effecit, & efficit corporaliter. Tolle ergo vna cum mente carnem quoque vt omni ex parte perfecta tua ſit amentia.

Caro anima mens. *Simile.*

Sancti Gregorij Epiſcopi Niſſeni ex ſermone de Abraham.

Niſſen.

Deſcendit ergo non nudum verbum, ſed caro factum, non Dei forma, ſed forma ſerui. Is eſt ergo qui dixit ſe non poſſe ex ſe aliquid facere. Non poſſe enim eſt imbecillitatis. Sicut enim luci tenebræ, & mors vitæ, ita potentiæ vt contraria C imbecillitas opponitur. Atqui Chriſtus eſt Dei potentia. Non eſt ergo omnino imbecilla, & impotens potentia. Si enim imbecilla eſt potentia, quid eſt potens? Quando ergo verbum pronunciat quòd non poteſt facere, clarum eſt quòd non vnigeniti diuinitati impotentiam tribuit, ſed noſtræ imbecillitatis impotentiam ſuo teſtimonio comprobat. Eſt enim caro infirma, ſicut ſcriptum eſt, Spiritus quidem promptus, caro autem infirma.

Ioan. 5. *Matth. 26.*

Eiuſdem ex libro de perfectione vitæ.

Sed rurſus verus legiſlator, cuius figura erat Moſes, ex terra noſtra ſibi naturæ tabulas adolauit, neque enim matrimonium diuinitatis ſuſceptricem ei carnem fabricatum eſt, ſed ipſe carnis ſuæ diuino digito conſcriptæ latomus & lapicida fuit. Spiritus enim ſanctus venit ad virginem, & altiſſimi potentiam obumbrauit. Poſtquam autem hoc factum eſt, euaſit rurſus natura valida & inuiolabilis, immortalis effecta diuini digiti impreſſionibus.

Luc. 1.

Eiuſdem ex libro aduerſus Eunomium.

Prou. 9. Dicimus ergo, quòd cùm in iis, quæ prius dicta ſunt, dixit ſapientiam ædificaſſe ſibi domum, carnis Domini verbo conſtructionem myſticè intelligit. Non enim in alieno domicilio vera ſapientia habitauit, ſed ex corpore virginali habitaculum ſibi ædificauit.

Eiuſdem ex eodem opere.

Verbum erat ante ſæcula, caro autem extremis temporibus facta eſt, nec conuertens contra quiſpiam dixerit vel carnem eſſe ante ſæcula, vel in vltimis temporibus factum eſſe verbum.

Eiuſdem ex eodem opere.

Prou. 8. Non de diuino & ab omni corruptione & interitu aliena eſt hæc vox, Creauit me, ſed ſicut dictum eſt de eo quod per diuinam diſpenſationem aſſumptum eſt ex creata noſtra natura.

Eiuſdem ex primo Oratione de Beatitudinibus.

Phil. 2. Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo, ſed ſeipſum exinaniuit ſerui formam accipiens. Quid mendicius in homine, quàm forma ſerui? Quid humilius in Rege eorum omnium quæ ſunt, quàm ad mendicæ noſtræ naturæ communionem venire? Rex B regum, & Dominus Dominantium, ſeruitutis formam ſua ſponte ſuſcipit.

Flauianus. *Sancti Flauiani Epiſcopi Antiocheni, ex ſermone de Joanne Baptiſta.*

Ne corporalem ergo coniunctionem intellige, nec coniugalem conſuetudinem accipe. Tuus enim creator & opifex, corporeum ſuum templum, quod ex te naſcitur, fabricatur.

Ezech. 61. *Eiuſdem ex Oratione habita ſuper eum locum, Spiritus Domini ſuper me.*

Audite dicentem. Spiritus ſuper me, qua de cauſa vnxit me, neſcitis, inquit, quæ legitis. Venio enim ad vos vnctus ſpiritu. Vngitur autem ſpiritu, non natura, quæ ſub aſpectum non cadit, ſed id quod eſt eiuſdem nobiſcum generis.

Amphil. *Amphilochi Epiſcopi Iconij, ex oratione in eum*
Ioan. 14. *locum, Pater meus maior me eſt.*

Diſcerne mihi deinceps naturas Dei & hominis. Neque enim homo ex Deo factus eſt, quòd à Deitate exciderit: neque ex homine Deus, quod eo prouectus ſit. Deum enim me & hominem dico. Quando autem & affectiones carni, & Deo miracula dederis, neceſſe eſt, vt etiam ſi nolis, quæ C humiliter quidem dicuntur de homine ex Maria genito: Quæ autem ſublimiter, & quæ diuinitati conueniunt, Verbo quod erat in principio. Propterea enim alicubi quidem loquor ſublimiter, alicubi verò humiliter, vt per ſublimia quidem verba oſtendam inhabitantis verbi cognationem, per humilia autem, humilis carnis imbecillitatem ſignificem. Vnde alicubi quidem dico
Ioan. 5. me eſſe Patri æqualem, alicubi autem Patrem maiorem, non mecum quidem pugnans, ſed oſtendens quod Deus ſum & homo: Deus quidem ex ſublimibus: homo verò ex humilibus Si autem vultis ſcire quomodo Pater meus maior me eſt, id dixi habita ratione carnis, & non perſonæ diuinitatis.

Eiuſdem ex ſermone in eum locum.

Nihil poteſt filius a ſe facere. Quis autem fuit
Adam. Adam in cœlis inobediens? Quis autem ex cœleſti corpore effictus eſt primum protoplaſtus? Sed formatus eſt à principio, qui ex terra factus eſt, Inobediens fuit, qui è terra factus eſt, rurſus aſ- A ſumptus eſt qui erat è terra: & qui erat è terra, ſeruatus eſt, vt ita ſimul vera & neceſſaria videatur diuinæ œconomiæ ratio.

Chry. *Sancti Joannis Epiſcopi Conſtantinopolitani, ex oratione quam habuit, cum Gotthus ſenex ante eum dixiſſet.*

Vide quod facit à principio, noſtra natura induitur, quæ infirma & impotens erat, & deuicta fuerat, vt per ipſam depugnaret, & colluctaretur, & ſtatim à principio arrogantiæ naturam radicitus euellit.

Eiuſdem ex Genethliaco.

Quomodo enim non eſt extremi ſtuporis, *Idolatr.*
ipſos quidem in lapides, & ligna, & viles ſtatuas ſuos Deos inducentes, & tanquam in aliquo carcere includentes, ſe nihil turpe exiſtimare facere, nec dicere: nos autem reprehendere qui dicimus, quòd Deus viuo templo ex ſancto ſpiritu conſtructo, vniuerſum terrarum orbem per ipſum iuuit? Si enim turpe eſt Deum in humano corpore habitare, multo magis in lapide & ligno, quanto lapis & lignum eſt homine vilius. Niſi forte his etiam materiis nullo ſenſu præditis noſtrum genus ab illis vilius exiſtimatur. Ipſi in lapides & canes: multi autem hæretici etiam in alia his multo turpiora Dei ſubſtantiam deducunt. Nos autem nihil vnquam horum ne audire quidem ſuſtinuerimus. Illud autem dicimus, quòd puram carnem, & ſanctam, & ab omni reprehenſione alienam, & ad quam nulli vnquam vitio datus eſt aditus, ex virginali vtero cepit Chriſtus, & ſuum vas ſibi rectum & probum effecit. Et paulò pòſt. Illud autem dicimus, quòd cùm Deus verbum, ſibi ſanctum templum conſtruxiſſet, per illud, ex cœlis deductam agendæ vitæ rationem ad vitam noſtram introduxit.

Eiuſdem ex libro, quòd quæ humiliter dicta & facta ſunt à Chriſto, non propter imbecillitatem potentiæ, ſed propter diuerſas œconomiæ rationes dicta & facta ſunt.

Quænam autem ſunt cauſæ, quòd & ipſe, & Apoſtoli de ipſo humilia dixerint? Prima quidem cauſa & maxima, quòd ipſe carne indutus fuerit, & vellet & iis qui tunc erant, & poſteris omnibus fidem facere, quòd non eſt vmbra aliqua, nec figura tantum quod videtur, ſed naturæ veritatis. Si enim cùm tot humilia & humana & ipſe & Apoſtoli de eo dixerint, potuit tamen Diabolus miſeris aliquot hominibus perſuadere, vt Diuinæ œconomiæ rationem negarent, & auderent dicere, quòd carnem non ſuſcepit, & omne humanitatis fundamentum tollerent: Si nihil eorum dixiſſet, quàm pauci fuiſſent, qui non in hoc barathrum inciderent, Paucas ex plurimis veritatis præconibus authoritates adduxi, ne eorum multitudine tibi aures obtunderem. Hæ autem ſufficiunt ad oſtendendum, quæ ſit laudatiſſimorum virorum, de ea re ſententia. Tuum autem eſt dicere quomodo habere videantur, quæ dicta ſunt.

ER. Inter ſe quidem conuenientia omnes dixerunt, & ij, qui terram ad orientem incoluerunt, cum iis conſentiunt, qui ad occidentem plantauere: permultam autem video in eorum dictis diuiſionem.

OR. Hi viri fuerunt ſucceſſores ſanctorum Apoſtolorum, & nonnullis vſu venit, vt facta eorum voce & admirabili viſione fruerentur. Plurimi autem eorũ, martyrij coronis exornati ſunt. Faſne ergo tibi videtur blaſphemam & maledicã linguam

linguam aduerſus eos vibrare? A

Er. Hoc quidem facere timeo, ſed multam diuiſionem non admitto.

Orth. Sed ego tibi rurſus incredibile & inopinatum remedium afferam, vnum enim admirabilis veſtræ hæreſis doctorem, Apollinarem in medium producam, & ſimiliter ac Sancti Patres, illud, Verbum caro factum eſt, intellexiſſe oſtendam. Audi ergo compendiario eius libro quid de eo ſcripſerit.

Apollinaris ex libello compendiario.

Apollina. Siquid adſumit quis, is in id non vertitur; Chriſtus autem carnem adſumpſit. Ergo in carnem non verſus eſt. Et rurſus paulo pòſt ſubiungens, dicit. Etenim ſeipſum nobis in cognationem per corpus largitus eſt, vt ſeruaret, eſt autem pulchrius eo quod ſeruatur, id quod ſeruat. Eſt ergo nobis multo pulchrius in ipſa corporis ſuſceptione. Non eſſet autem pulchrius, ſi in carnem eſſet conuerſus. Et paulo pòſt ita dicit: Quod ſimplex eſt, vnum eſt. Quod autem compoſitum eſt, non poteſt eſſe vnum, mutationem vnici, verbi dixerit, qui ipſum carnem factum eſſe dicit. Si autem compoſitum vnum eſt, ſicut homo, per compoſitionem vnum dicit, qui propter vnionem cum carne, dicit, Verbum caro factum eſt. Et rurſus paulo pòſt hæc quoque dixit,
Incarnatio. Incarnatio, exinanitio. Exinanitio autem non hominis, ſed filij hominis, oſtendit eum ſeipſum exinaniiſſe, per indumentum, non per mutationem. Ecce tibi indumenti quoque nomen attulit tuorum dogmatum Doctor. Porro autem etiam in Libello de fide, ſic dicit.

Credimus ergo immutabili manente diuinitate, eius incarnationem factam eſſe ad reuocationem humanitatis, neque enim mutatio, nec tranſmotio nec incluſio facta eſt circa ſanctam Dei potentiam. Et paulò pòſt, Adoramus autem Deum, qui carnem ex ſancta virginitate accepit, & propterea eſt quidem homo ſecundum carnem, Deus autem ſecundum ſpiritum. Iam verò etiam in alia expoſitione ſic dicit. Confitemur filium Dei, fuiſſe filium hominis, non nomine, ſed qui verè ex Maria virgine carnem accepit.

Er. Non exiſtimabam hæc ſentire Apollinarem. De homine enim aliter ſentiebam.

Ecce ergo didiciſti, quòd non ſolum Prophetæ, & Apoſtoli, & qui poſt eos ſunt electi terrarum orbis doctores, ſed etiam Apollinaris, qui nugas hæreticas compoſuit, & immutabilem fatetur Deum verbum nec in carnem fuiſſe con- B
uerſum dicit, ſed carnem ſuſcepiſſe, & hoc in multis locis dixit, vt audiuiſtis. Ne ergo veſtra blaſphemia doctorem veſtrum obſcurare contendatis. Non eſt enim diſcipulus ſuper Magiſtrum, ait Dominus. Iohan. 15.

Er. Ego quoque confiteor Deum Verbum eſſe immutabile, nec in carnem fuiſſe conuerſum, ſed carnem ſuſcepiſſe. Tot enim teſtibus repugnare eſt extremi ſtuporis.

Or. Viſne vt reliquarum quoque quæſtionum fiat ſolutio?

Er. Earum examinationem in craſtinum reiiciamus.

Or. Abeamus ergo noſtra ſoluta congreſſione, & eorum quæ confeſſi ſumus recordemur.

FINIS PRIMI DIALOGI.

INCONFVSVS. DIALOGVS SECVNDVS.

ERANISTES, ET ORTHODOXVS.

ERANISTES.

EGo quidem veni, vt C
ſum pollicitus, oportet autem te alterum duorum facere, vt vel ſoluas quæſita, vel iis, quę à me dicuntur, aſſentiaris.

Or. Quam mihi proponis conditionem accipio, eam enim rectam & iuſtam exiſtimo, oportet autem nos primum in memoriam reuocare vbi nam heri reliquimus, & quem finem habuit noſtra diſputatio.

Er. Ego tibi eius finem redigam in memoriam. Memini enim nos fuiſſe confeſſos Verbum diuinum eſſe immutabile, & carnem accepiſſe, non ipſum in carnem eſſe conuerſum.

Or. Videris iis quæ viſa & decreta ſunt acquieuiſſe, ea enim verè in mentem reuocaſti.

Er. Iam prius dixi, quòd qui tot & talibus doctoribus repugnat, inſanit apertiſſimè. Non parum autem me mouit Apollinaris, eadem dicens cum Orthodoxis, quamuis in ſuis libris de incarnatione alia via apertè ingreſſus ſit.

Or. Deum ergo carnem ſuſcepiſſe dicimus?

Er. Maximè.

Or. Carnem autem quid intelligimus, corpuſne tantum, vt videtur Ario & Eunomio, an corpus & animam? Caro.

O rth. Ego autem tibi aliud quoque oſtendam.

Er. Quodnam aliud?

Or. Quod diuina ſcriptura nonnullos accuſans ab anima ſola eos nominat.

Er. Et hoc vbi inuenies in diuina ſcriptura?

Or. Audi Dominum dicentem per prophetam Ezechielem, Anima quæ peccat, ipſa morietur. Iam verò etiam per magnum Moſem dicit, Anima quæ peccauerit. & rurſus, Et erit, vt omnis anima, quæ non audierit prophetam illum, exterminetur. Et inueniri poſſunt multa alia eiuſmodi.

Ezech. 18. *Leuit. 4.* *Deut. 18.*

Er. Hæc demonſtrata ſunt.

Or. Si ergo, vbi eſt naturalis vnio, & eorum quæ creata, & conſeruata, & tempore ſunt æqualia, coniunctio, non à ſola præſtantiore natura mos eſt ſacræ ſcripturæ nominare hoc animal, ſed à minore, & à maiore, quomodo nos reprehenditis, qui Dominum Chriſtum cum eo quòd Deum confitemur, hominem quoque nominamus, idque cùm multa nos hoc facere vehementer cogant?

Er. Et quid eſt, quod vos cogit Seruatorem Chriſtum hominem nominare?

Or. Diuerſa & omnino contraria Hæretica decreta.

Er. Et quæ quibus contraria decreta?

Or. Arij & Sabellij: Ille quidem diuidit ſubſtantias, Hic verò confundit hypoſtaſes ſeu perſonas. Arius quidem tres ſubſtantias inducit. Sabellius verò pro tribus vnam hypoſtaſim eſſe dicit. Dic ergo quomodo eſt vterque morbus curandus, an ſi ambabus affectionibus adhibeatur idem medicamentum, an verò ſi vtrique quod aptum & conducibile fuerit?

Er. Si quod fuerit vtrique aptum & conducibile.

Orth. Ario ergo perſuadere conabimur, vt ſanctæ Trinitatis ſubſtantiam confiteatur, eiuſq; rei probationes adducemus ex ſacra ſcriptura.

Er. Ita faciendum.

Or. Cum Sabellio autem differentes, faciemus contrarium. De ſubſtantia enim nihil dicemus, etenim ipſe vnam fatetur.

Er. Clarum.

Or. Quod autem eius opinionis malè affectum eſt, id curare conabimur.

Er. Maximè.

Or. Quonam autem morbo eum diximus laborare?

Er. Circa hypoſtaſes ſeu perſonas diximus eum claudicare.

Or. Quoniam ergo ille dicit vnam Trinitatis hypoſtaſim, oſtendimus ei ſanctam ſcripturam tres hypoſtaſes ſeu perſonas prædicare.

Er. Hoc quidem eſt ita faciendum. Sed nos quod erat nobis propoſitum reliquimus.

Or. Minimè. De eo enim demonſtrationes colligimus, & hoc ſtatim cognoſces. Dic ergo mihi, omnes Hæreſes, quæ à Chriſto vocantur, confiteri ne exiſtimas diuinitatem & humanitatem?

Er. Minimè.

Or. Sed aliquas quidem ſolam diuinitatem: aliquas verò ſolam humanitatem.

Er. Certè.

Or. Alias autem partem humanitatis.

Er. Ita opinor. Oportet autem nobis declarare, quemadmodum qui hoc modo, & qui illo ſentiunt nominantur, vt fiat apertius, quod quæritur.

Or. Ego autem dicam. Simon, & Minander, & Marcion, & Valentinus, & Baſilides, & Cerdo, & Manes, apertè negauerunt humanitatem Chriſti. Artemon autem, & Theodotus, & Sabellius, & Paulus Samoſatenus, & Marcellus, & Photinus, in blaſphemiam ex diametro contrariam inciderunt. Chriſtum enim hominem ſolum prædicant: quæ eſt autem ante ſæcula, diuinitatem negant. Arius autem & Eunomius creatam vocant vnigeniti Diuinitatem, ſolum autem corpus eum ſuſcepiſſe dicunt. Apollinaris verò animatum quidem fatetur acceptum corpus, ſed compotem rationis animam & honore & ſalute in ſuis ſcriptis priuat. Hæc quidem eſt corruptorum dogmatum differentia. Ipſe autem dic verè & ingenuè, cum eis ne aliquantiſper differere conuenit, an ex abruptis deorſum præcipitantes, eos deſpicere, & valere iubere?

Hæreſis de Chriſto.

Eran. Eſt inhumanum eos qui laborant deſpicere.

Or. Conuenit ergo eorum & miſereri, & pro viribus mederi.

Er. Maximè.

Or. Si corporibus ergo mederi ſcires, multi autem circumſiſtentes rogarent vt medereris, & diuerſas affectiones oſtenderent, vt verbi gratia, oculorum ſuffuſiones, & aurium vlcera, & dolorem dentium: & hi quidem neruorum extenſionem, illi reſolutionem ac paralyſim, & hic quidem bilis inundationem & repletionem, ille verò pituitæ. Dic mihi quid faceres, vnum ne omnibus medicamentum componeres, an vnicuiq; morbo id quod conuenit?

Morbus multiplex.

Er. Id ſcilicet quod vnicuique morbo conuenit, & ad morbum propulſandum eſt appoſitum.

Or. Ergo calidas quidem affectiones refrigerans, frigidas autem calefaciens, & intenſa quidem remittens, reſoluta autem corroborantibus medicamentis confirmans, & humida quidem exiccans, ſicca verò humectans, morbos quidem expelleres, ab iis verò amiſſam ſanitatem reduceres?

Er. Ita curare præcipit lex artis Medicæ. Contraria enim, inquiunt, contrariis curantur.

Medicandi lex.

Or. Sin autem plantandi arbores artem teneres, iiſdemne arboribus eandem curam & culturam adhiberes, an malo quidem punico eam, quæ ei conuenit, & ficui, quæ eſt ei accommodata, & piro & malo ſimiliter, & viti, quæ eſt ei appoſita & congrua, & eam, vt ſemel dicam, arbori quæ conuenit?

Plantandi ars.

Er. Clarum eſt quòd vnaquæque arbor propria cultura opus habet.

Or. Sin autem fabricandarum nauium artem exerceres, videres autem mali receptaculum tui artificij opera indigere, eamne, quæ clauo conuenit, curationem adhiberes, an eam, quæ mali receptaculo?

Fabricandi ars.

Er. Hæc quidem ſunt extra omnem controuerſiam. Vnumquodque enim propriam curam & ſtudium requirit, & arbor, & pars corporis, & inſtrumenta, & partes nauis.

Or. Quomodo ergo non eſt miſerum, corporibus quidem & rebus inanimatis conuenientes curationes adhibere, inanimis autem hanc medendi regulam non ſeruare?

Er. Eſt longè iniquiſſimum, & non ſolum in-

iuriæ,ſed etiam inſaniæ plenum. Qui enim aliter faciunt, ſunt ipſius medicinæ imperiti.

A

ORTH. Cum vnaquaque ergo Hæreſi diſputantes, ei conueniens medicamentum adhibebimus.

ER. Maximè.

OR. Conueniens autem medicina eſt, id quidem, quod deeſt, aducere, quod autem redundat, detraher e

ER. Certè.

OR. Phutinum ergo, & Marcellum, & eorum affines curare conantes, quanam re à nobis addita, medendi regulam impleuerimus?

ER. Diuinitatis Chriſti confeſſione, ea enim illis deeſt.

ORTH. De humanitate autem nihil eis dicemus. Hominem enim Chriſtum Dominum confitentur.

ER. Rectè dicis.

OR. Si autem cum Ario & Eunomio de Vnigeniti incarnatione diſſeramus, quid eos ſuæ confeſſioni addere ſuadebimus?

ERAN. Animæ adſumptionem. Dicunt enim Deum Verbum corpus ſolum adſumpſiſſe.

B

ORTH. Quid deeſt autem Apollinari, vt humanæ ſuſceptæ naturæ rationem exactè teneat?

ER. Ne mentem ab anima diſiungat, ſed fateatur animam ratione præditam vnà cum corpore adſumptam eſſe.

ORTH. Ergo cum eo quoque de hoc diſſeremus.

ER. Maximè.

OR. Marcionem autem, Valentinum, & Manetem, & qui ad eos accedunt, quid diximus quidem in hac parte fateri, quid verò omnino negare?

ER. Quòd dixerunt quidem ſe credere in Chriſti diuinitatem, quod autem de humanitate dicitur, non admittunt.

OR. Eis itaque perſuadere tentabimus, vt quod de humanitate dicitur, amplectantur, & ne viſionem, ac imaginationem, diuinam œconomiam appellent.

ER. Ita facere conuenit.

C

OR. Eis ergo dicemus, quod non oportet ſolum Deum, ſed etiam hominem vocari Chriſtum.

ER. Maximè.

OR. Quomodo fieri poteſt vt nos, qui recuſamus hominem Chriſtum vocare, hoc aliis præcipiamus? neque enim noſtris concedent ſuaſionibus, ſed nos eadem ſentire conuincent.

ER. Et quomodo nos idem cum illis ſentimus, qui fatemur carnem & animam ratione præditam Deum Verbum ſumpſiſſe?

ORTH. Si ergo res fatemur, cur nomina fugimus?

ER. Ab iis quæ ſunt præſtantiora Chriſtum appellare conuenit.

OR. Serua ergo regulam, & ne crucifixum appellaueris, neque à mortuis excitatum, & quę ſunt his ſimilia.

ER. Sed hæc quidem ſunt affectionum & paſſionum ſalutarium nomina: Paſſionum autem negatio, ſalutis eſt peremptio.

OR. Hoc autem nomen, homo, naturæ nomen eſt. Huius autem reticentia, eſt naturæ negatio: naturæ autem negatio, eſt paſſionum peremptio: earum autem peremptio, efficit vt intereat & euaneſcat ſalus.

ER. Scire quidem adſumptam naturam conducibile eſſe ſtatuo: orbis autem terrarum ſeruatorem hominem appellare, eſt de Domini gloria detrahere.

OR. Te ergo & Petro, & Paulo, & ipſo etiam Seruatore ſapientiorem exiſtimes? Dominus enim dixit Iudæis. Quid me quæritis interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus ſum, quam erudiui à patre meo? Et multis in locis ſeipſum hominis filium appellauit. Benedictus autem Petrus cum populo Iudaico diſſerens ait. Viri Iſraelitæ audite verba hæc. Ieſum Nazarenum virum à Deo approbatum in vobis. Et beatus Paulus, in Areopago, iis, qui præerant, ſalutarem prædicationem afferens, inter multa alia hęc quoque dixit. Tempora autem ignorantiæ reſpiciens Deus, nunc annunciat vbique omnibus vt pœnitentiam agant, eo quod ſtatuit diem in quo iudicaturus eſt in iuſtitia orbem, in viro in quo ſtatuit fidem præbens omnibus, ſuſcitans eum à mortuis. Qui ergo nomen, quod à Domino, & Apoſtolis impoſitum eſt, & prædicatum, recuſat, is ſe ipſum vel magnis Doctoribus doctiorem exiſtimat, atque adeo etiam ipſo ſapientiſſimorum Doctorum fonte. Ioan. 7. Act. 2.

ER. Illi infidelibus doctrinam attulerunt, nunc autem totius orbis pars maxima credidit.

OR. Imo ſunt adhuc & Iudæi, & Gentiles, & innumerabiles Hæreticorum catervæ, & oportet vnicuique eorum conuenientem doctrinam exhibere. Quòd ſi etiam omnes eadem ſentiremus, dic quid obeſt Chriſtum Deum & hominem confiteri? An non diuinitatem in eo perfectam, & humanitatem ſimiliter, cui nihil deſit, conſideramus?

ER. Hæc ſæpè confeſſi ſumus.

OR. Cur ergo nunc tollimus, quod ſæpè confeſſi ſumus?

OR. Vocare Chriſtum hominem ſuperuacaneum exiſtimo, maximè cùm fidelis quiſpiam cum fideli loquitur.

ER. Diuinum Apoſtolum fidelem eſſe putas?

ER. Fidelium quidem omnium magiſtrum.

OR. Timotheum autem dignum hac appellatione exiſtimas?

ER. Vt illius diſcipulum, & aliorum magiſtrum.

OR. Audi ergo magiſtrum magiſtrorum ad perfectiſſimum ſcribentem diſcipulum. Vnus Deus, vnus etiam interceſſor Dei & hominum homo Ieſus Chriſtus, qui dedit ſeipſum redemptionem pro omnibus. Ceſſa ergo fruſtra nugari, & leges nobis de diuinis nominibus imponere. Quinetiam ipſum nomen interceſſoris hic & diuinitatem & humanitatem ſignificat. Neque enim ſi Deus ſolùm eſſet, appellatus fuiſſet interceſſor. Quomodo enim inter nos & Deum interceſſiſſet, ſi nihil noſtri penitus habuiſſet? Sed quoniam Patri, vt Deus, coniunctus eſt, vt qui eandem habeat ſubſtantiam, vt homo autem nobis, à nobis enim accepit ſerui formam, meritò interceſſor dictus eſt, vnione naturarum, diuinitatis, inquam, & humanitatis, ea quæ ſunt diſtantia & diſiuncta coniungens. 1. Tim. 2.

ER. An non Moyſes dictus eſt interceſſor, cùm eſſet homo ſolùm? Moyſe.

OR.

A O R. Ille erat typus & figura veritatis, figura autem non habet quæcunque habet veritas. Quamobrem non erat ille quidem natura Deus, ſed tamen Deus nominatus eſt, vt figuram impleret. Ecce enim inquit, poſui te Deum Pharaoni. Proinus ergo illi tanquam Deo etiam prophetam conſtituit. Aaron, enim inquit, frater tuus erit tibi propheta. Veritas autem, & Deus natura, & natura homo eſt.

E R. Et quis typum figuramue appellauerit eum, qui non habet euidantes archetypi exemplaris characteres?

O R. Vt videtur, Regis imagines, non vocas imagines Regis. *Imagines.*

E R. Imo voco.

O R. Atqui eæ non habent omnia, quæ habet exemplar archetypum. Primum enim ſunt inanimes, & rationis expertes, deinde carent inteſtinis, corde inquam, ventre, & iecure, & aliis quæ his coniuncta ſunt. Præterea habent quidem firmam ſenſuum, ſed non habent eorum actionem, neque enim audiunt, nec loquuntur, nec vident, nec ſeribont, nec incedunt, nec quidquam eorum quæ fiunt ab hominibus, & tamen Regis imagines vocantur. Ita etiam Moſes intercessor, & Chriſtus interceſſor. Sed ille quidem vt typus & imago, hic verò vt veritas. Vt autem hoc tibi etiam per alia apertius oſtendam, fac mihi in memoriam reuoces ea, quæ dicta ſunt de Melchiſedec in Epiſtola ad Hebræos. *Melchiſedec.*

E R A N. Quænam?

O R. Vbi Leuiticum Sacerdotium cum Chriſti ſacerdotio comparans, aſſimilauit quidem in aliis Melchiſedech Chriſto Domino, ſacerdotium autem dixit habere Dominum ſecundum ordinem Melchiſedec. *Pſal. 109.*

E R. Exiſtimo diuinum ita dicere Apoſtolum. Hic enim Melchiſedec Rex Salem, Sacerdos Dei altiſſimi, qui obuiam factus eſt Abrahæ reuertenti à cæde Regum, & benedixit ei, cui & decimas omnium diuiſit Abraam, qui primum interpretatur Rex iuſtitiæ, deinde & Rex Salem, quod eſt Rex pacis, ſine patre, ſine matre, ſine genealogia, neque initium dierum habens, neque finem vitæ, aſſimilatus autem filio Dei, manet ſacerdos in perpetuum. Exiſtimo te de iis verbis dixiſſe. *Hebr. 7.*

O R. De his dixi, & laudo quod locum non diſſecueris, ſed totum poſueris. Dic ergo, conuenit ne vnumquodque eorum Melchiſedech natura & veritate?

E R. Et quis fuerit tam audax, & tam temerarius, vt ea ſeiungat, quæ diuinus Apoſtolus ei adaptauerit?

O R. Dicis ergo hæc Melchiſedec ſecundum naturam conuenire?

E R. Dico.

O R. Hominem eum eſſe dicis, an aliam aſſumpſiſſe naturam?

E R. Hominem.

O R. Genitum, an ingenitum?

E R. Adducis admodum abſurdas interrogationes.

O R. Tu quidem in cauſa es, qui tam apertè veritati repugnas. Reſponde ergo.

E R. Eſt vnus ſolus ingenitus, Deus & Pater.

O R. Genitum verò Melchiſedech eſſe dicimus?

E R. Genitum.

O R. Sed id, quod de eo dicitur, docet contraria. Recordare enim eorum, quæ nuper in memoriam reuocaſti. Sine patre, ſine matre, ſine genealogia, neque initium dierum, neque vitæ finem habens. Quomodo ergo illi conuenit illud, Sine patre, ſine matre? Quomodo autem hæc quoque, neque initium cepiſſe vt eſſet, neque finem capturum, non humanam naturam ſuperant?

E R. Hæc reuera ſuperant modum humanæ naturæ.

O R T H. Quid ergo, falſum ne dixiſſe dicemus Apoſtolum?

E R. Abſit.

O R. Quomodo ergo fieri poteſt, vt & Apoſtolus de veritate teſtimonium ferat, & Melchiſedec ea, quæ naturam ſuperant, tribuat?

E R. Valde obſcurus locus, & qui longiori in primis explicatione indiget.

O R. Qui volunt attendere, ij horum verborum ſententiam facilè poſſunt aſſequi. Cùm enim dixiſſet diuinus Apoſtolus, Sine patre, ſine matre, ſine genealogia, neque initium dierum, neque vitæ finem habens, ſubiunxit, Aſſimilatus autem filio Dei, manet in perpetuum ſacerdos: & nos apertè docet, quòd Melchiſedec eius, quæ humanam naturam ſuperat, archetypum exemplar eſt Chriſtus Dominus. Melchiſedec quidem certe dicit aſſimilatum filio Dei, ſic autem conſideremus. Dicis ne Dominum habuiſſe Patrem ſecundum carnem? B

E R. Nullo modo.

O R. Quamobrem?

E R. Quoniam ex ſola virgine genitus eſt.

O R. Iure ergo nominatus eſt ſine patre.

E R. Verum.

O R. Dicis ne eum, quod ad diuinam naturam attinet, habuiſſe matrem?

E R. Nequaquam.

O R. Ex eo ergo ſolo Patre, qui eſt ante ſæcula, eſt genitus?

E R. In confeſſo eſt.

O R. Itaque & genealogia, vt qui ineffabilem eam, quæ ex patre eſt, generationem habeat, appellatus eſt. Generationem enim eius, inquit Propheta, quis enarrabit? *Eſa 53.*

E R. Rectè dicis.

C O R. Ita et hoc conuenit, neque dierum initium, neque vitæ finem habere, neque enim habet principium, nec in eum cadit interitus, & vt ſemel dicam, eſt æternus, & Patri coæternus.

E R. Hæc ita mihi quoque videntur. Oportet autem deinceps conſiderare, quomodo hæc etiam admirabili Melchiſedec conueniant.

O R. Vt imagini & figuræ. Imago autem, ſicut ante diximus, non habet omnia, quæ habet exemplar archetypum. Seruatori ergo hæc natura, & ipſa rei veritate conueniunt: Melchiſedech autem ea veteris genealogiæ hiſtoria attribuit. Cùm enim nos docuiſſet Patriarchę Abrahę patrē, Iſaac autē patrem & matrē, & Iacob ſimiliter, & eius filiorum, & eorum etiam genealogiam oſtendiſſet, qui diu etiam ante nos fuerant, Melchiſedec nec patrem dixit, nec matrem, nec eum ex aliquo ex filiis Noë genus ducere docuit, vt eſſet figura eius qui vere eſt ſine patre & ſine matre. Hoc autem ita intelligere nos diuinus docuit Apoſtolus. In eodem enim loco hæc quoque adiecit, Cuius autem generatio non annumeratur in eis, decimas ſum-

pſit ab Abraham,& hunc,qui habebat repromiſſiones,benedixit. A

Er. Et quoniam eorum,qui ipſum genuerunt, non meminit ſcriptura,poteſt ſine patre, & ſine matre vocari?

Or. Si verò eſſet ſine patre & ſine matre, non eſſet imago,ſed veritas.Sed quoniam non hæc habet natura, ſed ex diuinæ ſcripturæ œconomia, oſtendit figuram veritatis.

Er. Oportet imaginem habere expreſſos & euidentes exemplaris characteres.

Homo Dei imago. Or. An non homo Dei imago appellatur?

Er. Non eſt imago Dei,ſed ad Dei imaginem factus eſt.

Or. Audi ergo diuinum Apoſtolum dicentem, Vir quidem non debet velare caput,cùm ſit imago & gloria Dei.

Er. Sit imago Dei.

Or. Oportet ergo,ſi eſt ita,vt dicis,eum ſeruare euidentes archetypi characteres, & nec eſſe creatum, nec compoſitum, ſed nec eſſe circumſcriptum.Oporteret eum non ſecus ac ipſe, ex iis, quæ non ſunt,fabricari.Oporteret eum verbo & ſine labore omnia architectari, præterea autem B nec ægrotare, nec animæ ægritudine affici, nec iraſci,nec peccare,ſed eſſe immortalem,& ab interitu & corruptione remotum, & omnia denique habere,quæ habet exemplar archetypum.

Er. Non eſt in omnibus homo imago Dei.

Or. Verum in quibuſcunque eum imaginem eſſe dederis,eum maximo interuallo à veritate abeſſe inuenies.

Er. In confeſſo eſt.

Or. Hocque vnum conſidera. Diuinus Apoſtolus filium patris imaginem appellauit. Dicit

Dei imago. enim, Qui eſt imago Dei inuiſibilis.

Er. Quid ergo, non habet filius omnia, quæ pater?

Or. Pater non eſt,nec ſine cauſa, nec ingenitus.

Er. Si hæc haberet,non eſſet filius.

Or. Verum eſt quod dixi, non habere imaginem omnia quæ archetypon?

Er. Verum.

Col. 1. Or. Ita ergo etiam dixit diuinus Apoſtolus aſſimilatum eſſe Melchiſedec Dei filio.

Er. Demus illud, Sine patre,& ſine matre, & C ſine genealogia ita eſſe vt dixiſti.Illud autem, Neque initium dierum,nec vitæ finem habens, quomodo intelligimus?

Or. Antiquam genealogiam conſcribens diuinus Moſes, docuit nos, quòd Adam, cùm tot annos natus eſſet, genuit Seth, & cùm tot annis vixiſſet,vitæ finem accepit.Ita etiam dixit de Seth & Enos,& aliis:Melchiſedec & generationis initium,& vitæ finem ſilentio præteriit. Ergo ſi hiſtoria ſpectetur,nec initium dierum, nec vitæ finem habet,reuera autem Dei filius,nec eſſe cœpit, nec finem accipiet.

Er. In confeſſo eſt.

Or. In his autem maximis & verè diuinis fuit Melchiſedec figura Chriſti Domini, in Sacerdotio autem, quod hominibus magis, quàm Deo conuenit,Dominus Chriſtus Pontifex fuit ſecundum ordinem Melchiſedec. Melchiſedec enim gentium fuit Pontifex.Et Dominus Chriſtus pro omnibus hominibus ſanctum & ſalutiferum ſacrificium obtulit.

Er. Multa de ea re verba conſumpſimus.

Or. Etiam pluribus opus erat, vt ſcis, dixiſti enim locum eſſe intellectu difficilem.

Er. Redeamus ad id, quod erat propoſitum.

Or. Quid autem à nobis quærebatur?

Er. Cùm dicerem non oportere vocare Chriſtum hominem,ſed ſolum Deum & multa alia teſtimonia adduxiſti,& hoc etiam dictum Apoſtoli, quod poſuit ſcribens ad Timotheum. Vnus Deus, vnus etiam interceſſor Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, qui dedit ſeipſum redemptionem pro omnibus.

Or. Memini quomodo ad hanc digreſſionem deflexímus. Cùm ego enim dixiſſem, quòd hoc ipſum interceſſoris nomen, Seruatoris noſtri duas naturas ſignificat, tu dixiſti etiam Moſem vocatum eſſe interceſſorem, is autem homo ſolum erat, non autem Deus & homo, ea de cauſa neceſſe habui hęc perſequi, vt oſtenderem figuram non habere omnia, quæ habet archetypus. Dic ergo, an confiteris ſeruatorem Chriſtum etiam hominem appellari?

Er. Ego ipſum voco Deum, eſt enim Dei filius.

Or. Si eum Deum vocas, quòd doctus ſis eum eſſe Dei filium, voca etiam hominem. Ipſe enim ſeipſum ſæpe filium hominis appellauit.

Er. Non conuenit ei hoc nomen, homo, ſicut illud nomen Deus.

Or. Vt quod non ſit verum, vel propter aliquam aliam cauſam?

Eran. Hoc nomen Deus, eſt nomen naturæ, illud autem, homo, eſt appellatio ſeu vocabulum œconomiæ.

Or. Oeconomiam autem veram ne dicimus, an imaginariam,& falſam? Oeconom.

Er. Veram.

Or. Si vera eſt gratia œconomiæ, Dei autem verbi incarnationem vocamus œconomiam: hoc quoque nomen, homo, verum eſt. Humana enim natura ſuſcepta, homo appellatus eſt.

Er. Ante paſſionem vocabatur homo, poſt paſſionem autem non vocatus eſt amplius.

Or. Atqui poſt paſſionem & reſurrectionem ſcripſit Timotheo epiſtolam diuinus Apoſtolus, in qua Chriſtum ſeruatorem appellauit hominem poſt paſſionem & reſurrectionem. Scribens enim ad Corinthios, clamat, Quandoquidem enim per 1. Cor. 15. hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Et docens apertius de quonam dicat, ſubiunxit, Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita etiam in Chriſto omnes viuificabuntur. Poſt paſſionem & reſurrectionem diuinus Petrus cum Iudæis diſſerens, ipſum virum appellauit. Poſt eius in cœlos aſſumptionem, glorioſus Stephanus lapidibus appetitus, dixit Iudæis, Ecce Act. 7. video cœlos apertos, & filium hominis ſedentem à dextris Dei. Ne nos ergo exiſtimemus ſapientiores magnis Dei præconibus.

Er. Non exiſtimo me eſſe ſapientiorem ſanctis doctoribus, ſed non inuenio vſum nominis.

Or. Iis ergo, qui negant humanitatem Domini, Marcioniſtis, inquam, & Manichæis, & aliis, qui hoc morbo laborant, quomodo perſuaſeris, vt confiteantur prædicationem veritatis, an non, ſi hæc & alia eiuſmodi teſtimonia afferas, doceas quod non eſt Deus ſolum, ſed etiam homo Chriſtus Dominus?

Er.

Er. Iis fortaſſe hæc afferre neceſſe eſt.

1.Pet.3. Orth. Fideles autem cur non doceas veritatem dogmatis? Oblitus ne es legis Apoſtolicę, quę iubet eſſe paratom ad reſpondendum? Ita autem conſideremus. Optimus Imperator cum ſolis ne hoſtibus manus conſerit, & in eos ſagittat, & iaculatur, phalangeſque eorum & ordines perrumpit: an ſuos etiam milites armat, & ordinat, & ad ſe fortiter gerendum animos & ſpiritus excitat?

Er. Hoc ei potius faciendum eſt.

Or. Non ſunt enim partes Imperatoris, vt ipſe quidem pericula adeat, ipſe ſtet in acie, ſinat autem milites in vtramuis aurem dormire: ſed oportet eum etiam illis animum addere, vt ſtent in acie, & ordines rectè ſeruent.

Er. Verum.

Eph.6. Or. Hoc etiam dicit diuinus Apoſtolus. Ad eos enim qui crediderant ſcribens, dicit, Accipite armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere inſidiis diaboli. Et rurſus. State ergo ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & cætera. Recordare etiam eorum, quę antea diximus, quòd medicus quoque adiicit qualitatem, quæ deeſt naturæ. Si enim inuenerit redundantem frigidam, adiicit calidam, & ſimiliter alias. Hoc etiam fecit Dominus.

Ioan.10. Eran. Et vbi oſtendes hoc feciſſe Dominum?

Or. In ſanctis Euangeliis.

Er. Oſtende ergo, & imple promiſſum.

Or. Quid Seruatorem Chriſtum exiſtimabant Iudæi?

Er. Hominem.

Or. Quòd autem etiam Deus erat, omnino ignorabant.

Er. Verum. Cùm ergo ignorarent, eos ne didiciſſe oportuit?

Er. In confeſſo eſt.

Or. Audi ergo ipſum eis dicentem. Multa opera oſtendi vobis à patre meo, propter quod nā eorum lapidatis me? Cùm autem dixiſſent, Non è bono opere lapidamus te, ſed de blaſphemia, quòd cùm homo ſis, facis te ipſum Deum, ſubiunxit. In lege veſtra ſcriptum eſt. Ego dixi, Dij eſtis. Si illos dixit Deos, ad quos Deus verba fecit, nec poteſt ſcriptura ſolui, Quem pater ſanctificauit, & miſit in mundum, is iure Deus vocatur. Vos me blaſphemare dicitis, quod me dixi Deum eſſe. Si non facio opera patris mei, nolite credere. Nam & ego in patre meo, & pater in me eſt.

Er. In iis quæ modo legiſti, oſtendiſti dominum ſe Iudæis Deum, non hominem oſtendiſſe.

Orth. Neque enim opus habebant diſcere, quod nouerant. Quòd enim homo erat, nouerāt. Quòd autem Deus etiam eſſet non nouerant. Hoc autem ipſum etiam fecit in Phariſæis. Cùm enim vidiſſet eos tanquam ad communem homi-

Matth.22. nem accedere, eos ſic interrogauit. Quid vobis videtur de Chriſto, Cuius eſt filius? Cùm illi autem dixiſſent, Dauid, ipſe ſubiunxit. Quomodo ergo Dauid in ſpiritu Dominum ipſum vocat? Dixit enim, inquit, Dominus Domino meo, ſede à dextris meis. Deinde ratiocinatur Si ergo eſt eius Dominus, quomodo eſt eius filius?

Er. Aduerſus teipſum adduxiſti teſtimonium. Dominus enim Phariſæos apertè docuit, ne vocarent ipſum filium Dauid, ſed Dominum Dauid. Per hæc autem clarè oſtendit ſe Deum velle vocari, non hominem.

Or. Non attendis, vt videtur, ſacram doctrinam. Neque enim ſuſtulit quo minus vocetur filius Dauid, ſed adiecit, oportere etiam credi eum eſſe filium Dauid. Hoc enim aperte docet illud, Si ergo dominus eius eſt, quomodo eſt filius eius? Non dixit enim, Si Dominus eſt, filius non eſt, ſed quomodo filius eius eſt? pro eo quod eſt, Qua ratione Dominus, & qua ratione filius? Hæc autem Diuinitatem & Humanitatem aperte indicant.

Er. Non opus eſt ſyllogiſmis. Dominus enim manifeſte docuit ſe nolle vocari filium Dauid.

Orth. Oportebat ergo & cæcos, & Chananæam, & etiam turbas docere, ne eum vocarent filium Dauid. Nam & cæci clamabant, Fili Dauid miſerere mei. & Chananæa, Fili Dauid miſerere mei, Filia mea male à Dæmonio vexatur. & multitudo populi, Oſanna fili Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini. & non modò ægre tulit, ſed etiam fidem laudauit. Cæcos enim à nocte longiſſima liberauit, videndique eis actum donauit. Chananeæ autem filiam inſtar Corybantis debacchantem, & furore percitam curauit, & longe ſceleratiſſimum Dæmonem ab ea expulit. Cùm Matth.20. autem Pontifices & Phariſæi iis ſuccenſerent qui clamabant, Oſanna fili Dauid, non modo non Luc.19. prohibuit ne clamarent, ſed etiam fauſtam illam acclamationem confirmauit. Amen, enim inquit, dico vobis, etiam ſi ij tacuerint, lapides loquentur.

Eran. Ante reſurrectionem has appellationes ſuſtinuit, ſe dimittens ad eorum imbecillitatem qui nondum ſincere & germane crediderant: Sed poſt reſurrectionem hæc nomina ſunt ſuperuacanea.

Or. Age Beatum Paulum in quo ordine ſtatuemus, inter perfectos an imperfectos?

Er. Non eſt ludendum in rebus ſeriis.

Or. Non eſt ergo negligenda lectura ſacrarum ſcripturarum.

Er. Et quis eſt adeò miſer, vt ſuam ſalutem negligat?

Or. Reſponde ad rogatum, & cognoſces ignorantiam.

Er. Quod rogatum?

Or. Quo in loco ponimus diuinum Apoſtolum?

Er. Clarum quòd inter perfectiſſimos, & perfectorum magiſtrum.

Or. Quando autem cœpit prædicare?

Er. Poſtquam Seruator eſt aſſumptus, venitq́ʒ ſanctus Spiritus, & inſignis victor Stephanus fuit lapidatus.

Or. Is, cùm circa finem, vltimam ſcriberet Epiſtolam ad diſcipulum Timotheum, & ei veluti 2.Tim.2. paternam quandam hæreditatem in teſtamento traderet, hæc etiam adiecit. Memento Ieſum Chriſtum ſuſcitatum à mortuis ex ſemine Dauid ſecundum Euangelium meum. Oſtendit autem ea etiam quæ pro Euangelio paſſus eſt, ea ratione oſtendens veritatem Euangelij. In quo, enim inquit, affligor vt male operans. facile eſſet multa mihi alia teſtimonia adducere, ſed hoc ſuperuacaneum exiſtimo.

Er. Pollicitus te oſtenſurum, Dominum, quę deerat doctrinam, iis qui opus habebant, adiicere, quòd is cum Phariſæis quidem & aliis Iudæis de ſua diuinitate diſſerebat, dixiſti: Quòd autem

etiam de carne doctrinam attuleris, non oſtẽdiſti.

A Or. Fuiſſet quidem valde ſuperuacaneum diſſerere de carne quæ videbatur, apertè enim cernebatur & comedens, & bibens, & laborans, & dormiens. Veruntamen vt multa eaque diuerſa omittam quæ fuerunt ante paſſionem, poſt reſurrectionem diffidentibus Apoſtolis non diuinitatem

Luc. 24. oſtendit, ſed humanitatem. Videte enim, inquit, manus meas, & pedes meos, quod ipſe ego ſum. Palpate me, & videte quòd ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Ecce impleuimus quod polliciti ſumus, oſtendimus enim iis, qui ignorabant Diuinitatem, allatam fuiſſe de ea doctrinam, iis autem qui diffidebant reſurrectioni carnis, eam fuiſſe oſtenſam. Ceſſa ergo contendere, & confitere duas eſſe naturas Seruatoris.

Naturarum vnio. Er. Erant duæ ante vnionem, poſtquam autem conuenerunt, vnam naturam effecere.

Orth. Quando autem dicis factam fuiſſe vnionem?

Er. Ego dico ſtatim in ipſa conceptione.

Or. Deum autem verbum dicis ne non fuiſſe ante conceptionem?

Er. Imo dico eum eſſe ante ſæcula.

Or. Carnem autem vnà cum illo extitiſſe?

Er. Minimè.

Or. Sed à ſpiritu ſancto fuiſſe formatam, poſtquam prædictum eſt ab Angelo?

Er. Ita dico.

Or. Non erant ergo duæ naturæ ante vnionem, ſed vna tantum. Si enim vnà præexiſtit quidem diuinitas, non ſimul autem exiſtit humanitas, formata enim eſt poſt ſalutationem angelicam, formatione autem coniuncta eſt vnio: vna ergo natura erat ante vnionem, quæ ſemper eſt, & eſt ante ſæcula. Verum enimuero hoc quoq; rurſus conſideremus. Incarnationem, ſeu humanæ naturæ ſuſceptionem aliquid ne exiſtimas eſſe aliud, quàm vnionem?

Er. Non.

Incarnatio. Or. Carne enim aſſumpta incarnatus eſt.

Er. Videtur.

Aſſumptio. Orth. Coniuncta eſt autem adſumptioni vnio.

Er. Ita dico.

C Or. Vna ergo erat natura ante humanæ naturæ aſſumptionem. Si enim idem eſt vnio, & humanæ naturæ aſſumptio, homo autem factus eſt humana ſuſcepta natura, accepit autem Dei forma ſerui formam, erat ergo vna natura diuina ante vnionem.

Suſceptio. Er. Et quomodo idem eſt vnio, & humanæ naturæ ſuſceptio?

Or. Confeſſus es nuper hæc nomina non differre.

Er. Tu me tuis decepiſti ratiocinationibus.

Orth. Idipſum quod diximus, iterum reſumamus.

Er. Hoc faciendum.

Or. Incarnatio differt ne ab vnione in ipſa rei natura?

Er. Vel maximè.

Or. Doce paulo fuſius eius ſpecies.

Er. Quin ipſa nominum intelligentia oſtendit differentiam. Incarnatio enim carnis aſſumptionem ſignificat, vnio autem eorum, quæ ſunt diſiuncta, coniunctionem.

Or. Incarnationem autem dicis ne vnione antiquiorem?

Er. Minimè.

Or. Sed in conceptione factam eſſe vnionem.

Er. Ita dico.

Or. Ergo ſi ne momentum quidem temporis interceſſit inter carnis aſſumptionem & vnionem: aſſumpta autem natura non fuit ante aſſumptionem & vnionem, eandem quidem rem ſignificat incarnatio & vnio. Vna erat ergo natura ante vnionem ſeu incarnationem: ſed poſt vnionem duas dicere conuenit, eam videlicet quæ aſſumpſit, & eam quæ aſſumpta eſt.

Er. Ex duabus quidem naturis dico Chriſtum, ſed non duas naturas.

Or. Explica quomodo dicis illud, Ex duabus naturis, an vt argentum auro illitum, aut electri compoſitionem, aut collam, quæ ex plumbo & ſtagno temperatur.

Er. Dico hanc vnionem eſſe nulli eorum ſimilem, neque enim dici, nec explicari poteſt, & omnem intelligentiæ captum ſuperat.

Or. Ego quoque fateor vnionis rationem neminem poſſe conſequi. Quòd autem vtraque natura etiam poſt vnionem pura & integra remanſit, ſacra me ſcriptura docuit.

B Er. Et vbi me docuit hoc ſacra ſcriptura?

Or. Ea vbique hac doctrina plena eſt.

Er. Affer eorum quæ dicis probationes.

Orth. An tu non confiteris, quæ ſunt vtriuſque naturæ propria?

Er. Minime poſt vnionem.

Or. Idipſum nos docuit ſacra ſcriptura.

Er. Ego credo ſacræ ſcripturæ.

Er. Cùm ergo audieris diuinum Ioannem clamantem, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & omnia per ipſum facta ſunt, & quæcunque alia huiuſmodi, dicis carnem in principio fuiſſe apud Deum, & natura Deum eſſe, & omnia feciſſe, an Deum verbum quod eſt à Patre ante ſæcula genitum? Ioan. 1.

Er. Deo quidem verbo hæc conuenire dico, ipſum autem à carne vnita non ſeparo.

Or. Nec carnem à Deo verbo ſeparamus, nec vnione confuſionem facimus.

Er. Ego vnam noui naturam poſt vnionem.

Orth. Euangeliſtæ quando ſcripſerunt Euangelia, ante vnionem, an longo tempore poſt vnionem?

Er. Clarum eſt quod poſt vnionem, & Natiuitatem, & miracula, & paſſionem, & reſurrectionem, & aſſumptionem in cœlos, & poſt aduentum ſancti ſpiritus.

Or. Audi ergo Ioannem quidem dicentem, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hic erat in principio apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, & cætera. Matthæum autem, Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraam, & quæ ſequuntur. Lucas quoq; eius genealogiam ab Abraam & Dauid recenſet. Hæc ergo & illa vni naturæ accommoda. Sed non poteris. Etenim quod eſt, In Principio eſſe, contrarium eſt, eſſe ex Abraam, & ei quod eſt, omnia feciſſe, creatum proauum aut atauum habuiſſe. Ioan. 1. Matth. 1. Luc. 3.

Er. Hæc cùm dicis, filium vnigenitum in duas perſonas diuidis.

Or. Vnum quidem filium Dei & ſcio & adoro Dominum

Dominum Ieſum Chriſtum, diuinitatis autem & humanitatis didici differentiam. Tu autem qui dicis vnam naturam factam eſſe poſt vnionem, ei Euangeliorum prooemia accommoda.

ERAN. Tu nimis, vt videtur, validam, & fortaſſe etiam inexpugnabilem propoſitionem putas.

ORTH. Sit tibi expedita & facilis, nobis tantum ſolue, quod quæritur.

ERAN. Vtraque Chriſto Domino conueniũt, & in principio eſſe, & ex Abraham & Dauid ſecundum carnem germinaſſe.

ORTH. Statuiſti poſt vnionem non oportere vnam naturam dicere, tuam ergo legem ne tranſgrediaris, carnis mentionem faciens.

ER. Etiam abſque eo quòd carnis mentionem faciam, propoſitionem facile eſt ſoluere. Vtrumque enim Chriſto Seruatori attribuo.

OR. Ego quoque & hæc, & illa dico conuenire domino Chriſto, ſed duas in ipſo naturas contemplans, & vtrique ea, quæ conueniunt, attribuens. Sin autem vna eſt natura Chriſtus, quomodo fieri poteſt, vt illi ea, quæ ſunt cõtraria, adaptes? Ei enim quod eſt, Eſſe in principio, contrarium eſt, ex Abraham & Dauid principium cepiſſe, atque adeò neſcio quot generationibus poſt Dauid natum eſſe. Rurſus autẽ ei quod eſt, omnia feciſſe, contrarium eſt ex ijs, quæ facta ſunt germinaſſe, & ei quod eſt ea Deo eſſe, parentes mortales habuiſſe, æterno quoque contrarium eſt id, quod eſt recens. Atque ideo ita conſideremus, dicimuſne Deum verbum eſſe omnium opificem?

ERAN. Ita credere ſacra nos ſcriptura docuit.

OR. Quoto autem die dicimus formatum eſſe Adam poſt cœli & terræ opificium?

ERAN. Sexto.

ORTH. Ab Adam autem vſque ad Abraham, quot tranſiere generationes?

ER. Ego eas eſſe viginti exiſtimo.

OR. Ab Abraham autem vſque ad Seruatorem noſtrum Chriſtum, quot generationes enumerat Matthæus Euangeliſta?

ER. Quadraginta duas.

ORTH. Si ergo vna eſt natura Dominus Chriſtus, quomodo fieri poteſt vt idem ſit tam eorum quæ ſub aſpectum cadunt, quam quæ non cadunt, opifex, & poſt tot generationes à ſancto ſpiritu in virginali vtero formatus ſit? Quomodo autem eſt Adam effector, & eorum qui ab Adam deſcenderunt filius?

ERAN. Iam ante dixi & hæc & illa ei conuenire vt Deo incarnato. Vnam enim ſcio verbi incarnatam naturam.

ORTH. Nec nos, ô bone, duas Dei verbi naturas incarnatas eſſe dicimus. Vnam enim ſcimus Dei Verbi naturam, ſed carnem qua incarnatus eſt, alius eſſe naturæ didicimus. Exiſtimo autem te hoc quoque confiteri. Dic ergo per quamnam mutationem dicis incarnationem factam eſſe?

ER. Neſcio quomodo, ſed ipſum incarnatum eſſe credo.

OR. Improbe, & non ſecus ac Pharisæi, ignorãtiam prætexis. Illi enim cùm viderẽt quam valida eſſet Domini interrogatio, & ne conuincerentur timerent, ſe neſcire dixerunt. Ego autẽ aperte clamo diuinam incarnationem eſſe à mutatione liberam. Si enim per mutationem & conuerſionem aliquam fuiſſet incarnatus, nec diuina nomina, nec res poſt conuerſionẽ ei amplius conuenirent.

Incarnatio ſine mutatione.

ERAN. Sæpe confeſſi ſumus Deum verbum eſſe immutabile.

OR. Carne ergo ſumpta incarnatus eſt.

ER. Verum.

OR. Alia quidem eſt incarnati verbi natura, alia autem carnis, quam cùm accepiſſet Dei verbi natura, incarnata homo facta eſt.

ER. In confeſſo eſt.

ORTH. Non eſt ergo verſum in carnem.

ER. Nequaquam.

OR. Si ergo non conuerſum, ſed carne accepta incarnatum eſt, & hæc & illa tanquam incarnato Deo conueniunt, hoc enim paulo ante dixiſti, nõ confuſæ ſunt naturæ, ſed puræ, & integræ remanſerunt. Si enim ita intelligamus, etiam Euangeliſtarum concordiam videbimus. Vnius enim vnigeniti, Domini inquam Chriſti, hic quidem diuinitatem, ille verò humanitatẽ prædicat. Ita etiam intelligere nos docet ipſe Chriſtus Dominus, nũc quidem ſeipſum filium Dei appellans, nunc autem filium hominis, & aliquando quidem matrẽ, vt quæ eum genuerit honorat, aliquando autem vt Dominus increpat, & aliquando quidem eos qui ipſum filium Dauid nominant admittit, aliquando autem docet eos, qui neſciunt, ſe non ſolum eſſe filium, ſed etiam Dominum Dauid, & vocat quidem Nazareth & Capernaum patriam: Rurſus autem clamat, Priuſquam Abraam fieret ego ſum. Sacram autem ſcripturam multis eiuſmodi refertam inuenies. Hæc autem non vnam naturam ſed duas ſignificant.

Iohan. 8.

ER. Qui duas naturas in Chriſto conſiderat, in duos filios diuidit vnigenitum.

ORTH. Ergo etiam qui Paulum ex anima & corpore conſtitutum eſſe dicit, duos eſſe Paulos Paulum qui vnus eſt oſtendit.

ER. Non eſt exemplum ſimile.

ORTH. Ego quoque id ſcio. Hic enim eſt naturalis eorum, quæ ſunt contemporanea, & creata, & conſerua, vnio. In Domino autem Chriſto id totum eſt bonæ eius, ac liberæ voluntatis, humanitatiſque & gratiæ. Verum hic etiam naturali vnione manente, pura & integra manſerunt ea, quæ ſunt naturarum propria.

Athanaſii ſimilitudo [illegible].

ER. Si non commiſta manſerunt, quæ ſunt naturarum propria, quomodo anima vnà cum corpore nutrimentum appetit?

Sitis, fames, ſomnus, corporis nõ animæ.

ORTH. Non anima nutrimentum appetit. Quomodo enim id faceret, quæ eſt immortalis, & nutrimento melior ac præſtantior? ſed corpus, ab ea vitalem facultatem recipiens, ſentit indigentiam, & quod deſit accipere deſiderat. Ita etiam quietem poſt laborem appetit, & ſomnũ poſt vigiliam, & alia ſimiliter. Cùm primum itaque facta eſt diſſolutio, tum vitalem nõ habet amplius operationem, nec quod deficit appetit, & dum id non ſuſcipit, corruptionem interitumque patitur.

ER. Vides eſſe animæ ſitire & eſurire, & quæ ſunt his ſimilia?

ORTH. Si hæc eſſent animæ, etiam poſtquam à corpore liberata eſt, & famem, & ſitim, & alia ſimiliter ſentiret.

ERAN. Quænam ergo dicis animæ propria?

OR. Eſſe ratione præditam, ſimplicem, immortalem & ſub aſpectum non cadere?

Animæ propria.

ER. Quid autem corporis?

OR. Eſſe compoſitum, aſpectabile, mortale.

E R. Ex his autem hominem compoſitum eſſe dicimus?

O R. Dicimus.

E R. Definimus ergo hominem animal præditum ratione, mortale.

O R. In confeſſo eſt.

E R. Eum autem ex his & illis nominamus.

O R. Verum.

E R. Sicut ergo hic non diuidimus, ſed eundem vocamus & rationis participem & mortalem, ita etiam in Chriſto faciendum eſt, & diuina & humana ſunt ei tribuenda.

O R T H. Noſtrum eſt quod dicis, etiam ſi non id perfectè tractaueris. Ita autem conſidera. Quādo humanam animam examinamus, ea ſolū, quæ eius operationi & naturæ conueniunt, dicimus?

E R. Sola.

O R. Quando autem rurſus de corpore verba facimus, non ea ſola quæ ſunt eius propria perſequimur?

E R. Verum.

O R. Quando autem rurſus de toto animali diſſerimus, audacter deinceps & hæc & illa adducimus. Homini enim conueniunt tam quæ ſunt corporis, quàm quæ animæ propria.

E R. Pulcherrimè locutus es.

O R. Ita ergo etiam de Chriſto verba facere cōuenit, & de naturis quidem differentes, vtrique tribuere, quę ad eam pertinent, & ſcire aliqua quidem diuinitatis, aliqua verò humanitatis propria. Quando autem de perſona loquemur, oportet ea facere communia, quæ ſunt naturarum propria, & hęc & illa Chriſto ſeruatori tribuere, & eundē vocare & Deum & hominem, & filium Dei, & filium hominis, & Dauid filium, & Dauid Dominum, & ſemen Abrahæ, & Abrahæ effectorem. & alia omnia ſimiliter.

E R. Vnam quidem eſſe Chriſti perſonam, eique diuina & humana conuenire, admodum rectè dixiſti, & fidei decretum ſuſcipio. Quod autem rurſus dicis, oportere de naturis differentes, vnicuique quę ſunt eius propria tribuere, hoc mihi videtur vnionem ſoluere. Quamobrem ea, & quæ ſimiliter dicuntur non admitto.

O R. Atqui quando quæ de anima & corpore dicebantur examinabamus, magni tibi facienda, & æſtimanda viſa eſt illorum rationum diuiſio, protinus enim bonis verbis & laude eam es proſecutus. Cur ergo in Chriſti Domini diuinitate & humanitate eandem regulam non admittis? An ne animæ quidem & corpori Chriſti diuinitatem & humanitatem exæquas? ſed animæ quidem & corpori das inconfuſam vnionem, commixtionem autem & confuſionem ſuſtinuiſſe audes dicere Chriſti diuinitatem & humanitatem.

E R. Ego quidem Chriſti diuinitatem, atque adeò vel ipſam carnem, anima & corpore multis iiſque infinitis partibus eſſe præſtantiorem & pretioſiorem iudico, ſed vnam tamen naturam poſt vnionem eſſe dico.

O R T H. Et quomodo non eſt impium & miſerum, dicere quidem animam corpori coniunctam, confuſionis affectionem minimè ſubiiſſe: vniuerſorum autem Domini diuinitatem nec potuiſſe propriam naturam integram conſeruare, nec quam accepit humanam in ſuis finibus retinere, ſed quæ confundi non poſſunt, confudiſſe, & quæ non permiſceri, permiſcuiſſe? Vna enim natura vt hæc ſuſpicemur efficit.

E R. Ac mihi quidem fugiendum eſt nomen cōfuſionis, duas tamen dicere naturas recuſo, ne eo deueniam vt duos filios dicere cenſear.

O R T H. Ego autem ſtudeo vitare vtrunque pręcipitium, tam impię confuſionis, quàm diuiſionis impiæ. Mihi enim eſt æquè nefarium, & vnum filium bifariam diuidere, & duas eſſe naturas inficiari. Dic mihi autem per veritatem, ſi quis eorū, qui Arij & Eunomij factionem ſequuntur, tecum differens, de filio detrahere conetur, & patre eſſe minorem & inferiorem oſtendere, illa dicens, quę dicere conſueuerunt, & ſacra ſcriptura illud afferens, Pater ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte. & illud, Nunc anima mea turbata eſt, & alia eiuſmodi, quomodo has obiectiones diſſolueris? Quomodo autem oſtenderis ex iis non effici minorem eſſe filium, nec alius ſubſtantiæ, ſed eſſe ex patris ſubſtantia genitum?

E R A N. Dixerim quòd ſacra ſcriptura hæc quidē dicit theologicè, illa verò œconomicè, & quod non oportet ea quæ œconomicè dicta ſunt Theologicis attribuere.

O R T H. Atqui ille dixerit quòd etiam in veteri Deus multa dicit œconomicè. Tale eſt enim illud, Audiuit Adam vocem Domini Dei ambulantis. & illud, Deſcendam & videbo an ſecundum clamorem eorum ad me venientem faciant, ſin minus, vt cognoſcā. & illud, nunc cognoui quòd tu times Deum, & multa eiuſmodi alia.

E R. Ad hæc rurſus reſponderim, quòd multiplex eſt œconomiarum differentia. In veteri enim eſt eiuſmodi verborum œconomia, hic autem etiam rerum.

O R T H. Sed interrogauerit ille quarum nam rerum?

E R. Sed ſtatim audiet, eorum, quæ pertinent ad incarnationem. Homo enim Dei filius, & verbis & factis aliquando diuinitatem oſtendit, ſicut certe hoc in loco oſtendit & animæ, & carnis imbecillitatem, eſt enim timiditatis affectio.

O R. Sin autem excipiens dixerit, Atqui non animam, ſed ſolam corpus accepit, diuinitas autem corpori pro anima vnita, omnia quæ ſunt animæ ſuſcepit, quibuſnam rationibus contradictionem ſolueris?

E R. Ex ſacra ſcriptura rationes afferens, & oſtendens quòd non ſolam carnem, ſed etiam animam Deus verbum ſuſcepit.

O R T H. Et quaſnam eiuſmodi probationes inueniemus in ſcripturis?

E R. Non audiuiſti Dominum dicentem: Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem rurſus habeo accipiendi eam, pono eā à meipſo, vt rurſus accipiam ipſam. Et rurſus, Anima mea nunc turbata eſt. Et rurſus, triſtis eſt anima mea vſque ad mortem, & quòd à Dauid dictum eſt, & à Petro interpretatum, Non derelicta eſt in inferno anima mea, neque caro eius vidit corruptionem. Hæc, & quæcunque ſunt eiuſmodi, apertè oſtendunt, quòd non ſolum corpus, ſed etiam animam Deus verbum ſuſcepit.

O R T H. Aptè admodum & ſapienter adduxiſti teſtimonia. Ille autem obiecerit quòd etiam ante humanæ naturæ ſuſceptionem, Iudæos Deus alloquens dixit, Ieiunium, & ſabbata, & feſta veſtra odit anima mea, deinde ratiocinans dixerit, quòd ſicut in veteri, animam non habens, animæ

Confuſio vitanda. *Diuiſio perſonæ.* *Matth. 26.* *Ioan. 12.* *Gen. 3.* *Iohan. 10.* *Matth. 26.* *Pſal. 15.* *Act. 2.* *Eſa. 1.*

animæ meminit, ita etiam hic fecit.

E R. Sed audiet rurſus, quòd etiam corporis partium ſacta de Deo diſſerens ſcriptura meminit. Inclina, enim inquit, aurem tuam, & aperi oculos tuos, & vide. &, Os Domini hoc locutum eſt. Et manus tuæ fecerunt me, & formauerunt me, & alia innumerabilia. Pſal. 94.

O R. Si ergo etiam poſt incarnationem anima non eſt intelligenda anima: nec corpus ergo corpus intelligendum eſt, & inuenietur viſio quædam & apparitio magnum œconomię myſteriũ, & nihil à Marcione & Valentino & Manete differemus. Nam illi etiam quædam eiuſmodi fabulantur. Quod ſi autem nobis differentibus venerit repentè quiſpiam ſectator Apollinarris, & roget, Quam nam, ò vir optime, dicis animam ſuſcepiſſe, quid reſponderis?

E R. Primum quidem, quòd vitam noui hominis animam, deinde adiecerim, Quòd ſi tu duas exiſtimas, & hanc quidem rationis expertem, illam verò ratione præditam arbitraris, eam quæ eſt ratione prædita ſuſceptam eſſe dico. Tu enim vt videtur eam habes, quæ eſt rationis expers, imperfectam noſtram ſalutem exiſtimans.

O R. Quid ſi eorum quæ dicis probationes poſtulauerit?

Luc. 2. E R. Dabo facile, & ei reſponſa Euangelica in mentem reuocabo. Puer Ieſus creſcebat, & confirmabatur in ſpiritu, & Dei gratia erat in ipſo. Et rurſus. Ieſus autem proficiebat ætate, & ſapientia, & gratia apud Deum & homines. & dixerim quòd nihil horum conuenit diuinitati. Ætate enim corpus proficit, ſapientia autem anima, non quæ caret ratione, ſed quæ eſt compos rationis. Ratione ergo præditam animam Deus verbum, qui eſt etiam ratio, nempè λόγος, ſuſcepit.

O R. Valde quidem fortiter tres aduerſariorum perrupiſti cuneos, ſed vnionem illam, & iam diu iactatam commixtionem, ac confuſionem non ſolum biſariam, ſed etiam trifariam tuis verbis diſſoluiſti, & non ſolum diuinitatis & humanitatis differentiam oſtendiſti, ſed ipſam etiam humanitatẽ bipertito diuiſiſti, aliud quidem eſſe animam, aliud corpus docens, vt non amplius duæ, vt dicebamus, ſed tres intelligantur naturæ Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti.

E R. An tu non aliam dicis eſſe ſubſtantiam animæ, quàm corporis?

O R. Næ.

E R. Quomodo ergo tibi viſum eſt admirabile quod dictum eſt?

O R. Quoniam duas dicere recuſas, tres naturas confeſſus es.

E R. Quæ contra aduerſarios ſuſcipitur concertatio, nos hoc cogit facere. Quomodo enim aliter cum eis diſſeretur, qui carnis, vel animæ, vel mentis negant aſſumptionem, niſi eorum probationes ex ſacra ſcripturà afferantur? Quomodo autem eos qui de vnigeniti diuinitate detrahere contendunt, refellere, eorumq́ue rabiem compeſcere poterimus, ſi non oſtenderimus ſacram ſcripturam alia quidem dixiſſe Theologicè, alia œconomicè?

O R T H. Verum eſt quod dicis, idipſum eſt enim quod dicimus, atque adeò omnes qui firmam ac ſtabilem ſeruant regulam Apoſtolicam. Ipſe autem noſtrorum dogmatum defenſor apparuiſti.

A E R A N. Et quomodo veſtra defendo, qui duos non dico filios?

O R. Vbi vnquam nos audiuiſti duos filios inducentes?

E R. Qui duas dicit naturas, non duos dicit filios?

O R. Tu ergo tres dicis filios: tres enim dixiſti naturas.

E R. Non poterãt aliter ſolui quæ ab aduerſarijs obijciebantur.

O R T H. Hoc ipſum quunque à nobis audias, eoſdem enim habemus aduerſarios.

E R. Sed ego poſt vnionem non dico duas naturas.

O R. Atqui poſt multas vnionis generationes ijſdem nuper verbis vſus es. Tu tamen doce nos, quomodo dicis vnam naturam poſt vnionem? an quòd vna ex ambabus facta ſit, an quod altera deleta altera remanſerit?

E R. Ego dico manſiſſe diuinitatem, humanitatem autem ab ipſa abſorptam eſſe ac deuoratam. *Humanitas abſorpta.*

O R. Hæc ſunt fabulæ Græcorum, & nugæ Manichæorum. Ego autem, vel caſu medium proferre

B erubeſco. Illi enim Deorum deuorationes, hi verò filiæ lucis, ſuis ſcriptis cõmendarunt. Nos autem huiuſmodi dicta, non ſolum vt impia, ſed etiã vt valde ſtulta refugimus & auerſamur. Quomodo enim ſimplex & incompoſita natura & quę omnia complectitur, quam nec vllus vnquam aſſequi poteſt, nec vllis finibus circumſcribere, eam deuorauit naturam, quam adſumpſit?

E R. Vt mare, quod mellis guttam adſumpſit. Illa enim gutta ſtatim euaneſcit aquæ maris permixta.

O R T H. Maris & guttæ eſt in quantitate differẽtia, & in vna quidem certè qualitate. Illud enim eſt maximum, hæc verò minima, & hæc quidem dulcis, illud verò ſalſum, in alijs autem quidem certè plurimam cognationem inuenire poſſumus. Habent enim vtraque liquentem, & humidam, fluxamq́ue naturam. Quinetiam hoc illis commune eſt quòd ſint creata & inanima. Corpus quoque & hæc & illud appellatur.

O R T H. Eſt ergo ſatis probabile, nec quidquam haber abſurdi, ſi quæ propè accedunt naturæ, permiſceantur ac confundantur, & altera ab altera

C perimatur. Hic autem eſt infinita diuerſitas, & tanta vt nulla omnino veritatis inueniatur ſimilitudo. Ego autem tibi etiam multa oſtendam, quæ commiſcentur quidem & confunduntur, ſed tamen pura & integra permanent.

E R A N. Et quis vnquam meram ac puram audiit mixtionem?

O R T H. Ego quidem efficiam vt hoc confiteaeris.

E R. Si verum eſſe quod dicetur apparuerit, veritati minime repugnabimus.

O R. Reſponde ergo annuens, vel renuens, prout quod dicetur ſe tibi habere videbitur.

E R A N. Reſpondebo.

O R. Videtur ne tibi lux oriens omnem aerem implere, niſi forte ſi quis in ſpeluncis ſubterraneis incluſos nunquam illuminatus fuerit.

E R. Ita mihi videtur.

O R. Et lux tota per totum aerem procedere.

E R. Hoc quoque ita mihi videtur.

O R. Mixtio autem ac temperatura non per omnia procedit quæ miſcentur.

Er. Verum.

Orth. Qui illuminatur autem, aërem, nõ lucem, & videmus, & nominamus? A

Eran. Maximè.

Or. Sed tamen etiam præſente luce, ſiccam qualitatem humidamque ſentimus, ſæpe etiam frigidam & calidam.

Eran. Ea ſentimus.

Or. Poſtquam autem lux receſſit, manet deinceps aer ipſe per ſe.

Eran. Ea vera ſunt.

Or. Hoc quoque conſidera. Ferrum, quod cũ igne coniungitur, candens ignitumque redditur?

Er. Maxime.

Orth. Et ignis per totam eius ſubſtantiam procedit?

Er. Certe.

Orth. Quomodo ergo non mutat ferri naturam ſumma vnio, & quæ per totum procedit commixtio?

Er. Atqui mutat omnino, neque enim amplius ferrum, ſed ignis eſſe cenſetur. Iam verò habet etiam ignis operationem.

Er. An non ergo faber ferrarius ipſum adhuc ferrum nominat, & in incude ſtatuens ei malleum incutit? B

Er. Hæc in confeſſo ſunt.

Orth. Non corrupit itaque ferri naturam ignis coniunctio. Si poteſt ergo inueniri incõfuſa mixtio, mera eſt & aperta inſania, in natura quæ nec corrumpi, nec immutari poteſt, cogitare cõfuſionem, & naturæ quæ adſumpta ſit deletionem & interitum, idque cùm adſumpta ſit ad beneficium generis.

Er. Non dicimus eſſe deletam naturam quæ adſumpta eſt, ſed tantum mutatam in ſubſtantiam diuinitatis.

Or. Non habet ergo genus humanum & priorem circumſcriptionem?

Er. Nequaquam.

Or. Quando autem accepit hanc mutationem?

Er. Poſt ſummam vnionem.

Or. Quando autem eam dicis fuiſſe factam?

Er. Dixi ſæpe, in conceptione.

Or. Atque poſt conceptionẽ fuit & fœtus in vtero, & natus infans & fuit & dictus eſt, & à paſtoribus adoratus, & puer ſimiliter euaſit, & ita ab Angelo vocatus eſt, ſcis hæc, an nos fabulas fingere exiſtimas?

Circumciſ. Chri. Er. Hæc nos docet ſanctorum Euangeliorum hiſtoria, eique contradici non poteſt.

Orth. Reliqua quoque conſideremus: non confitemur Dominum fuiſſe circumciſum?

Er. Confitemur.

Or. Cuius ergo fuit circuncifio, carnis an diuinitatis?

Er. Carnis.

Or. Cuius autem eſt augeri, ætateque & ſapientia proficere?

Er. Clarum eſt, nihil eorum conuenire Diuinitati.

Or. Ergo nec eſurire, & ſitire.

Er. Minime.

Orth. Sed nec ambulare, nec laborare, nec dormire, nec alia, vt ſemel dicam, eiuſmodi.

Er. Nequaquam.

Orth. Si facta ergo eſt in conceptione vnio hæc, omnia autem poſt conceptionem & natiuitatem facta ſunt. non ergo poſt vnionem ſuam naturam amiſit humanitas.

Eran. Non rectè definij, poſtquam enim à mortuis reſurrexit, accepit caro mutationem in naturam diuinitatis.

Or. Nihil ergo in ea manſit, poſt reſurrectionem, eorum quæ naturam declarant?

Er. Si manſit, ne facta quidem eſt diuina mutatio.

Or. Quomodo ergo diffidentibus diſcipulis & manus oſtendit & pedes?

Er. Sicut clauſis ianuis ingreſſus eſt.

Orth. Sed ingreſſus eſt clauſis ianuis, quemadmodum egreſſus eſt ex vtero, cùm virginis clauſtra obſiſterent, & ſicut in mare ingreſſus eſt, nondum autem vt tu dicis, facta erat naturæ mutatio.

Er. Oſtendit Dominus manus Apoſtolis, ſicut cum Iacob luctatus eſt. Gen. 32.

Er. Sed non ſinit Dominus nos ſic intelligere. Cùm enim diſcipuli coniectaſſent ſe ſpiritum videre, hanc Dominus ſuſpicionem remouit, & naturam carnis oſtendit. Luc 24. Quid enim, inquit, turbati eſtis, & cur cogitationes aſcendũt in cordibus veſtris? Videte manus meas, & pedes meos, quòd ipſe ego ſum. Palpate me, & videte quòd ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Et videto quàm accuratè, & exacte locutus eſt. Non enim dicit, Carnem & oſſa eſſe, ſed carnem & oſſa habere, vt oſtenderet aliud quidem eſſe quod habet ſecundum naturam, aliud autem quod habetur. Sicut enim aliud quidem eſt id quod accepit, aliud quod acceptum eſt, vnus autem ex ambobus Chriſtus conſideratur: ita id quod habet, plurimum differt ab eo quod habetur, non tamen diuidit in duas perſonas id quod intelligitur. Dominus quidem, diſcipulis adhuc dubitantibus, & cibum petijt, & cùm accepiſſet, comedit, nec viſione tantum cibum conſumens, nec quod corpori deerat explens.

Er. Atqui duorum alterum neceſſe eſt eligas, vel enim egens ſumpſit, vel non egens, viſus eſt quidem comeſſe, verum cibum non ſumpſit.

Or. Cibo quidem non egebat corpus, quod factum immortale fuerat. De ijs enim qui reſurgunt dicit Dominus. Mat. 22. C Illic nec vxores ducunt, nec nubunt, ſed ſunt tanquam Angeli. Quod autem cibum ſumpſit, teſtes ſunt Apoſtoli. Beatus enim Lucas dixit in procemio Actuum, quòd conueſcens cum Apoſtolis Dominus iuſſit ne Hieroſolymis diſcederent. Act. 1. Diuus autem Petrus dixit apertius. Qui cum eo comedimus, & bibimus, poſtquam reſurrexit à mortuis. Quoniam enim eorum qui ſunt in præſenti vita proprium eſt comedere, neceſſario Dominus carnis reſurrectionem oſtendit per cibum & potum ijs qui ea vera eſſe non putabant. Hoc ipſum autem fecit & in Lazaro, & in filia Iairi. Cum eam enim ſuſcitaſſet, iuſſit ei dari quod comederet, Ioan 12. & vnà cum Lazaro conuiuium inijt, oſtendens ea ratione veram eſſe reſurrectionem.

Er. Si dederimus Dominum verè comediſſe, demus etiam omnes homines poſt reſurrectionẽ cibum ſumere.

Or. Quæ conſilio aliquo, & propter certam œconomiam à Seruatore facta ſunt, non ſunt regula & decretum naturæ. Etenim nonnulla fecit

certo

certo ſuæ diſpenſationis conſilio, quæ ijs qui re- A
uiuiſcunt minimè euenient.

Er. Quædam hæc?

Orth. Eorum qui reſurgunt corpora nonne ſunt à corruptione aliena, & planè immortalia?

Er. Nos diuus Paulus ita docuit. Seminatur,
1. Cor. 15. enim inquit, in corruptione: ſurgitur in incorruptione. Seminatur in ignominia: ſurgitur in gloria. Seminatur in infirmitate: ſurgitur in potentia. Seminatur corpus animale: ſurgit corpus ſpiritale.

Orth. Sed Dominus, qui minimè mutila & manca, ſed integra & perfecta omnium corpora ſuſcitat (neque enim cæcitas, nec claudicatio inuenitur in ijs, qui ſuſcitantur) in ſuo corpore quæ à clauis facta erant foramina, & vulnus, quod in
Luc. 24. latere acceperat, reliquit. Huius autem teſtes ſunt & ipſe Dominus, & manus Thomæ.

Er. Verum.

Or. Si ergo poſt reſurrectionem cibum ſumpſit Dominus, manuſque & pedes ſuis oſtendit diſcipulis cum ijs, quæ erant in ipſis, clauorum foraminibus, & etiam latus cum ipſo vulnere, B
quod ex ictu acceperat, eis autem dixit, Palpate me, & videte quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere: manſit ergo etiam poſt reſurrectionem natura corporis, & non mutata eſt in aliam ſubſtantiam.

Er. Eſt ergo & mortale & patibile poſt reſurrectionem?

Or. Nequaquam, ſed à corruptione, & interitu alienum, & impatibile & immortale.

Eran. Si eſt ab interitu alienum, & impatibile, & immortale, in aliam naturam mutatum eſt.

Or. Ergo omnium quoque hominum corpora mutabuntur in aliam ſubſtantiam, erunt enim omnia ab interitu aliena, & immortalia.
Cor. 1. 15. An non audiuiſti Apoſtolum dicentem, Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, & hoc mortale induere immortalitatem?

Er. Audiui.

Or. Ergo manet quidem natura: mutatur autem quod eſt eius corruptibile, in incorruptionem, & mortale in immortalitatem. Sic autem C
conſideremus. Quod eſt infirmum corpus, & quod ſanum, ex æquo corpus appellamus?

Eran. Ita eſt.

Orth. Quamobrem?

Er. Quia vtrunque eſt eiuſdem ſubſtantiæ particeps.

Or. Atqui videmus in ijs multam differentiam. Hoc eſt enim ſanum, integrum, & illæſum: illud autem vel effoſſum oculum, vel crus ſauciũ, vel aliquam grauiſſimam aliã habet affectionem.

Er. Sed circa eandem ſubſtantiam verſatur vtrunque, & ſanitas, & infirmitas.

Or. Corpus ergo ſubſtantia vocandum, morbus autem & ſubſtantia accidens.

Er. Vtique. Nam hæc quidem corpori & accidunt, & recedunt.

Or. Corruptionem ergo, interitum & mortem, accidentia, & non ſubſtantias nominare conuenit, eueniunt enim, & recedunt.

Er. Conuenit.

Or. Ergo etiam hominum corpora, ſurgen- A
tia quidem, à corruptione ac interitu, & mortalitate liberantur, ſed tamen propriam naturam non amittunt.

Er. Verum.

Or. Igitur corpus Domini cum ſurrexit quidem à corruptione & interitu alienum, & impatibile, & immortale, & diuina gloria glorificatum, & à cœleſtibus adoratur poteſtatibus, corpus tamen eſt, & habet quam prius habuit circumſcriptionem.

Er. In ijs videris dicere veriſimilia & rationi conſentanea. Sed poſtquam in cœlos aſſumptus eſt, non exiſtimo te dicturum eum non fuiſſe conuerſum in naturam diuinitatis.

Orth. Ego quidem non dicerem humanis rationibus perſuaſus, nec ſum vſque adeò audax & temerarius vt dicam aliquid, quod ſacra ſcriptura ſilentio præterijt. Sed tamen audiui diuum Paulum clamantem, Statuit Deus diem in quo iudicaturus eſt terrarum orbem in iuſtitia, in viro Act. 17.
quem præfinijt, fidem præbens omnibus, ſuſcitans è mortuis ſeipſum. Didici etiam à ſanctis Angelis, quòd veniet eo modo quo viderunt ipB
ſum Diſcipuli euntem in cœlum. Viderũt autem Actor. 1.
naturam circumſcriptam, non eam quæ circumſcribi non poteſt. Audiui autem etiam Dominum dicentem. Videbitis filium hominis venientem Matth. 26.
in nubibus cœli. Scio verò eſſe circumſcriptum quod videtur ab hominibus. Videri enim non poteſt natura, quæ non poteſt circumſcribi. Porrò autem & ſedere in throno gloriæ, & ſtatuere quidem agnos à dextris, hœdos verò à ſiniſtris, id Matth. 25.
quod circumſcriptum eſt ſignificat.

Eran. Ergo nec antequam homo factus eſſet, erat eiuſmodi vt circumſcribi non poſſet. Vi- Eſa. 6.
dit enim Propheta eum à Seraphim circundatum.

Orth. Non dicit Propheta ipſam Dei ſubſtantiam, ſed quandam viſionem ſuæ facultati conuenientem. Sed poſt reſurrectionem, videbunt iudices eam, quæ videtur, naturam.

Er. Pollicitus te dicturum non ſine teſtimonijs, tu nobis tuas rationes adducis.

Orth. Sacra ſcriptura hæc me docuit. Audi- Zac. 12.
ui enim Zachariam Prophetam dicentem. Videbunt in quem transfixerunt. Quomodo autem
finem accipiet Prophetia, ſi qui crucifixerunt, naturam non cognoſcent quam crucifixerunt? Audiui autem etiam præclarum victorem Stephanum clamantem. Ecce video cœlos apertos, & fi- Act. 7.
lium hominis ſtantem à dextris Dei. Vidit autem eam quæ videtur naturam, non quæ ſub aſpectum non cadit.

Er. Hæc quidem ita ſcripta ſunt. Sed poſtquã in cœlos aſſumptus eſt, exiſtimo te non oſtenſurum corpus à viris ſancto ſpiritu inſpiratis corpus dici.

Or. Maximè quidem etiam ea, quæ prædicta ſunt, corpus apertè ſignificant, quod enim videtur, corpus eſt, oſtendam tamen etiam poſt aſſumptionem corpus Domini corpus vocari. Audi ergo Paulum dicentem. Noſtra enim conuer- Ad Philip. 3.
ſatio in cœlis eſt, ex quo etiam expectamus Seruatorem Dominum Ieſum qui transformabit corpus humilitatis noſtræ, vt ſit conforme corpori gloriæ ipſius. Non eſt ergo mutatũ in aliam naturam, ſed manſit quidem corpus verum, diuina gloria impletum, & lucis emittens radios.

illi ſient ſanctorum corpora conformia. Sin autem illud in aliam naturam mutatum eſt, eorum quoque corpora ſimiliter mutabuntur, ſient enim illi conformia. Sin autem corpora ſanctorum ſeruant ſuæ naturæ characterē, corpus quoque Domini ſimiliter habet ſuam ſubſtantiam immutabilem.

Quomodo noſtra corpora corpori domini cōformia. ERAN. Erunt ergo corpora ſanctorum corpori Domini æqualia.

ORTH. Ab interitu quidem & corruptione erunt ea quoque aliena, & mortalitatis participia. Habebunt etiam gloriæ partem, & communionem, quemadmodum dicit Apoſtolus. Siquidem compatimur, vt etiam glorificemur, in quantitate *Rom. 8.* autem magna poteſt inueniri differentia, & tanta quantum differt Sol à ſtellis, vel potius quantum Dominus à ſeruis, & quod illuminatur, ab eo quod illuminat. Suos tamen ſeruos etiam ſuis nominibus impertijt, & qui lux appellatur, ſan*Matt. 5.13.*ctos quoque lucem vocauit. Vos, enim inquit, eſtis lux mundi, & qui ſol iuſtitiæ nominatur, dicit de ſeruis. Tunc fulgebunt iuſti ſicut ſol. In qualitate ergo, non quantitate, erunt ſanctorum corpora corpori Domini conformia. Ecce tibi apertè oſtendimus quod nobis mandauiſti. Sin autem tibi videtur, hoc quoque aliter conſideremus.

ER. Oportet omnem mouere lapidem, vt eſt in prouerbio, vt verum inueniatur, ſed vel maximè cùm diuina decreta proponuntur.

Eucharistia. OR. Dic ergo, Myſtica ſymbola, quæ Deo à Dei ſacerdotibus offeruntur, quorumnam dicis eſſe ſymbola?

ER. Corporis & ſanguinis Domini.

OR. Corporis, quod vere eſt, vel vere non eſt?

ER. Quod vere eſt.

ORTH. Optime, oportet enim imaginis eſſe exemplar archetypum. Etenim pictores imitantur naturam, & eorum quæ videntur depingunt imagines.

ER. Verum.

ORTH. Si ergo diuina myſteria corpus quod vere eſt repræſentant: ergo corpus etiam nunc Domini quoque corpus eſt, non in naturam diuinitatis mutatum, ſed impletum diuina gloria.

ER. Opportunè accidit vt verba faceres de diuinis myſteriis. Nam vel ex eo ipſo tibi oſtendam corpus Domini in aliam mutari naturam. Reſponde ergo ad mea interrogata.

OR. Reſpondebo.

Ante inuocationem Panis, vinū. ER. Quid appellas donum quod affertur, ante inuocationem ſacerdotis?

OR. Non oportet aperte dicere, eſt enim veriſimile adeſſe aliquos myſterijs non initiatos.

ERAN. Reſpondeatur ænigmaticè.

OR. Id quod fit ex huiuſmodi ſeminibus nutrimentum.

ER. Aliud autem ſignū quomodo nominamus?

OR. Commune etiam hoc nomen, quod potus ſpeciem ſignificat.

Poſt conſecrationem, corpus & ſanguis. ER. Poſt ſanctificationem autem quomodo ea appellas?

OR. Corpus Chriſti, & ſanguinem Chriſti.

ER. Et credis te fieri participem Chriſti corporis & ſanguinis?

OR. Ita credo.

ER. Sicut ergo ſymbola Domini corporis & ſanguinis, alia quidem ſunt ante inuocationem A Sacerdotis, ſed poſt inuocationem mutantur, & alia fiunt: Ita etiam corpus Domini poſt aſſumptionem mutatur in diuinam ſubſtantiam.

OR. Quæ ipſe texuiſti retibus captus es. Neque enim ſigna myſtica poſt ſanctificationem recedūt à ſua natura. *Euch adoratio.* Manent enim in priore ſubſtantia, & figura, & forma, & videri, & tangi poſſunt, ſicut & prius, intelliguntur autem ea eſſe, quæ facta ſunt, & creduntur, adorantur, vt quæ illa ſint quæ creduntur. Confer ergo imaginem cum exēplari, & videbis ſimilitudinem. Oportet enim figuram eſſe veritati ſimilem. Illud enim corpus habet priorem quidem formam, & figuram & circumſcriptionem, & vt ſemel dicam, corporis ſubſtantiam. Immortale autem poſt reſurrectionem factum eſt, & potentius quàm vt illa in ipſum cadat corruptio, & interitus, ſeſſioneque à dextra dignatum eſt, & ab omni creatura adoratur, vt quod appelletur corpus naturæ Domini.

ERAN. Atqui ſymbolum myſticum priorem mutat appellationem, neque enim amplius nominatur, quod prius vocabatur, ſed corpus apB pellatur. Oportet ergo etiam veritatem, Deum, & non corpus vocari.

OR. Ignarus mihi eſſe videris, non enim cor*Panis vitæ.*pus ſolum, ſed etiam panis vitæ nominatur, ita Dominus ipſe appellauit. Porrò autem ipſum corpus diuinum corpus nominamus, & viuificum, & Dominicum docentes non eſſe commune alicuius hominis, ſed Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt Deus & homo. Ieſus enim Chriſtus heri & hodie idem, & in ſæcula. *Heb. 13.*

ER. Multa quidem de hac re diſſeruiſti, ego autem ſequor ſanctos, qui olim in eccleſia fulſerunt. Oſtende ergo illos poſt vnionem ſuis verbis naturas diuidere.

ORTH. Ego quidem ea, quæ ab illis ſcripta ſunt, tibi legam. Tu autem ſat ſcio admiraberis, eos in ſuis ſcriptis toties diuiſionis mentionem facere, dum aduerſus impias hereſes decertant. Audi ergo eos, quorum iam tibi teſtimonia citaui, hæc apertè & dilucidè dicentes.

Sancti Ignatij Antiocheni Epiſcopi pars Epiſtola ad Smyrnaeos. *Ignatius.*

Ego etiam poſt reſurrectionem ipſum in carne C eſſe ſcio, & credo, & quando ad eos qui cum Petro erant, acceſſit, dixit eis. Accipite, palpate me, & videte quòd nō ſum dæmonium incorporeum. & protinus ipſum tetigerunt, & crediderunt. Eiuſdē ex eadem epiſtola. Poſt reſurrectionem autem vnà cum ipſis comedit, & bibit, vt qui carnaliter & ſpiritualiter Patri eſſet vnitus.

Irenæi antiqui Epiſcopi Lugdunenſis ex libro ſecundo de Hæreſibus. *Irenæi.*

Vniuit ergo, ſicut ante diximus, hominem Deo. Niſi enim homo viciſſet hominis aduerſarium, non iuſtè victus eſſet hoſtis. Et rurſus. Niſi Deus dediſſet ſalutem, eam non firmiter ac ſtabiliter haberemus. Et niſi Deo vnitus eſſet homo, non potuiſſet non eſſe corruptioni & interitui obnoxius. Oportebat enim interceſſorem Dei & hominum, per ſuam cum vtriſque familiaritatem & neceſſitudinem, vtroſque in amicitiam & concordiam redigere, & Deo quidem hominē commendare, Deum autem in hominum notitiam deducere.

Eiuſdem ex tertio libro eiuſdem operis.

1. Ioan 5. Et ideo rurſus dicit in epiſtola. Quicunque credit quod Ieſus Chriſtus ex Deo genitus eſt, vnum & eundem ſciens Ieſum Chriſtum, eui iune apertæ portæ cœli propter ſuã in carne aſſuptionẽ qui etiam in eadem carne, in qua paſſus quoque eſt, veniet, Patris gloriam reuelans.

Eiuſdem ex quarto libro de Hæreſibus.

Eſai. 27. Quemadmodum dicit Eſaias, Filij Iacob germinabunt, & effloreſcet Iſrael, & implebitur orbis fructu eius. In vniuerſo ergo terrarum orbe fructu eius diſſeminato, merito relicta, & de medio ſublata ſunt, quæ aliquando quidem pulchrè fructum tulerunt, ex ijs enim quod ad carnem attinet, Chriſtus fructus productus eſt, & Apoſtoli, nunc autem non ſunt amplius apta ad fructum ferendum.

Eiuſdem ex eodem libro.

Interrogat autem etiam Ebionitas, quomodo poſſint ſeruari, niſi Deus eſſet, qui eorum ſalutem in terra operatus eſt, vel quomodo ad Deum procedit, niſi Deus ad hominem proceſſerit.

Eiuſdem ex eodem libro.

Quj ex virgine natum Emanuel prædicabunt, vnionem Dei verbi cum ſua creatura declarabũt.

Eiuſdem ex eodem opere.

Non enim hæc in viſione, ſed in veritatis ſubſtãtia facta eſſent, ſi qui non erat homo, homo apparuiſſet, nec qui erat in veritate, mãſiſſet ſpiritus Dei, quandoquidem ſpiritus videri non poterat, nec vlla eſſet in eo veritas, non enim eſſent illa, quæ viderentur, diximus enim antea, quòd Abraham, & reliqui prophetæ, eum propheticè videbant, id quod futurum erat per viſionem prædicentes. Si ergo nunc etiam talis apparuit, cùm non eſſet qui videretur, prophetica quædam viſio hominibus apparuit, & oportet eius aliam expectare præſentiam, in qua talis eris, qualis nunc videtur propheticè. Oſtẽdim° autẽ hoc eſſe viſione apparuiſſe, & nihil ex Maria cepiſſe. Neque vere carnem & ſanguinem habuit, per quæ nos redemit, niſi antiquam Adæ creationem in ſeipſo inſtaurauerit. Vani ergo & inepti Valentiniani, qui hæc decernunt, vt carnis vitam abijciant.

Sancti Hippolyti Epiſcopi pars, ex libro, qui eſt de diſtributione talentorum.

Hippolytus. Eos autem, & illos qui aliter ſentiunt, dixerit quiſpiam eſſe vicinos, vt qui errent ſimiliter. Nã illi etiam vel nudum hominem confitentur apparuiſſe Chriſtum in vita, diuinitatis eius talentum negantes, vel Deum confitentes, rurſus hominẽ renuunt, docentes viſione eſſe pulſos eorum viſus, qui aſpiciebant, vt homo non qui vere hominem geſtauerit, ſed apparenti quadam potius opinione, & exiſtimatione fuerit, quemadmodam Valentinus, & Marcion, & Gnoſtici, dum carnem à verbo diuellunt, vnum talentum abijciunt, nempe carnis humanæ ſuſceptionem.

Eiuſdem ex Epiſtola ad Reginam quandam.

Eum ergo dicit primitias dormientium, vtpote mortuorum primogenitum, qui cùm ſurrexiſſet, velletque oſtendere id eſſe excitatum, quod erat etiam mortuum, dubitantibus Diſcipulis, aduocato Thoma, ait, Palpa hic, & vide quòd ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. (1. Cor. 15. Col. Apoc. 1. Ioan 10.)

Eiuſdem ex oratione de Helcana & Anna.

Et ideo tria anni tempora præfigurabantur in ipſo ſeruatore, vt quæ de ipſo prædicta ſunt miniſteria, peragerent. In Paſchate quidem vt oſtenderet ſeipſum tanquam ouem ſacrificandum, & verum Paſcha oſtendendum, vt dicit Apoſtolus. Paſcha autem noſtrum pro nobis immolatus eſt Chriſtus. In Pentecoſte autem, vt præſignificaret regnum cœlorum, cùm ipſe primus cœlos conſcenderit, & hominem donum Dei obtulerit. (1. Cor. 15.)

Eiuſdem ex Oratione in magnum canticum.

Qui primum ex terra creatum hominem, perditum, & mortis vinculis alligatum, ab infimis inferis extraxit: qui à ſuperis deſcendit, & eum qui erat inferius, in ſupernas partes deduxit: qui mortuorum Euangeliſtes ſeu felix annuntiator, animarumque redemptor, eorumque qui ſepulti erant, fuit reſurrectio: is erat qui fuit deuicti hominis per ſe auxiliator, ei ſimile verbum primogenitum protoplaſtum Adam in virgine viſitans, ſpiritalis terrenum in matrice requirẽs. Qui ſemper viuens, eum qui per inobedientiam erat mortuus, & cœleſtis terrenũ ad ſuperna vocabat. Ingenuus, qui ſeruum per ſuam obedientiam liberum volebat efficere. Qui cùm hominem in terram ſolutum, & ſerpentis cibum effectum in adamantem vertiſſet, eumque in ligno ſuſpenſum Dominum aduerſus victorem effeciſſet, is propterea per lignum victor inuenitur.

Eiuſdem ex eadem Oratione.

Qui enim filium Dei incarnatum nunc non agnoſcunt, agnoſcent ipſum iudicem in gloria venientem, qui nunc in vili, humilique corpore iniurijs afficitur. Ioan. 10.

Eiuſdem ex eodem ſermone.

Etenim Apoſtoli cùm veniſſent ad monumẽtum die tertio, non inuenerunt corpus Ieſu, quomodo filij Iſrael montẽ conſcendentes Moſis ſepulturam quærebant, & non inueniebant. (Moſis ſepulchrum.)

Eiuſdem ex interpretatione ſecundi Pſalmi.

Hic qui proceſſit in mundum, Deus & homo eſt. Et eum quidem hominem facilè eſt intelligere, quando eſurit, & defatigatur, & fatigatus ſitit, & timens fugit, & omni triſtitia afficitur, & ſuper ceruical dormit, & paſſionis calicem deprecatur, angoreque & ægritudine cõfectus ſudat, & ab Angelis confirmatur, & à Iuda traditur, & à Caipha probris & cõtumelijs afficitur, & ab Herode contemnitur, & à Pilato flagellatur, & à militibus illuditur, & à Iudæis ligno affigitur, & ad Patrem clamans ſuum commendat ſpiritum, & inclinans caput expirat, & latus ei lancea pungitur, & ſindone inuolutus in monumento ponitur, & tertio die à Patre ſuſcitatur. (Humanitatis argumenta.) Diuinitas autem eius rurſus poteſt apertè videri, quando ab Angelis adoratur, & à paſtoribus inuiſitur, & à Simeone expectatur, & Annæ oſtenditur teſtimonio, & à Magis quæritur, & per ſtellam ſignificatur, & in nuptijs ex aqua vinum efficit, & mare vi ventorum commotum increpat, & ſuper mare ambulat, & eum, qui à natiuitate cæcus erat, videre facit, & mortuum Lazarum quatriduanum excitat, multaſque virtutes facit, & peccata remittit, & dat poteſtatem Diſcipulis. (Diuinitatis argumenta.)

Eiuſdem ex Oratione in XXIII. Pſalmum.

Venit ad portas cœleſtes. Angeli vnà cum eo incedunt, ſunt autem portę cœlorum clauſæ, nondum enim cœlos aſcendit, nunc primum videtur à cœleſtibus poteſtatibus caro aſcendens. Dicitur

ergo poteſtatibus ab Angelis, qui Seruatorem & Dominum præcurrunt, Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternæ, & introibit Rex gloriæ.

Euſtachius. *Sancti Euſtachij Epiſcopi Antiocheni, & confeſſoris in inſcriptionibus τῶν ψαλμῶν.*

Illinc ergo eum in throno ſancto ſedere ſcripſit, ſignificans quod cùm diuiniſſimo ſpiritu confeſſor effectus eſt, propter Deum in ipſo aſſidue habitantem.

Eiuſdem ex Oratione de Anima.

Ante paſſionem quidem corporalem ſuam mortem ſemper prædicebat, ſe tradendum Sacerdotibus dicens, & crucis trophæum annuntians. Poſt paſſionem autem cùm poſt triduum à mortuis ſurrexiſſet, & dubitarent Apoſtoli an ſuſcitatus eſſet, & eis in ipſo corpore apparuiſſet, ſe omnem quidem carnem cum oſſibus habere confeſſus eſt: eorum autem oculis perforata latera, & ipſorum clauorum fixuras ſubijciens oſtendebat.

Eiuſdem ex oratione habita ſuper eo, Dominus creauit me initium viarum ſuarum.

Rom. 8. Non enim dixit Paulus conformes filij Dei, ſed conformes imaginis filij ipſius, aliud quidem oſtendens filium eſſe, aliud verò, imaginem ipſius. Filius enim diuina paternæ virtutis indicia ferens, & imago patris. Nam etiam ſimiles qui ex ſimilibus generantur, & qui naſcuntur, veræ apparent genitorum imagines. Homo autē quem geſtauit, eſt imago filij, quoniam & ex diſſimilibus fiunt coloribus imagines, & hæ quidem compoſitione manu fabricatæ, illæ verò natura & ſimilitudine factæ ſunt. Hoc autem vel maximè dicit ipſum veritatis oraculū. Non enim incorporeus ſapientiæ ſpiritus eſt corporalibus hominibus conformis: ſed qui per ſpiritum corpore præditum homo factus eſt character, is omnibus alijs fert membra numero æqualia, & ſimili vnicuiq; forma, ac ſpecie indutus eſt.

Eiuſdem ex eadem Oratione.

Phil 3. Quòd autem dicit corpus eſſe humanis corporibus conforme, nos docet apertius ſcribens ad Philippenſes Noſtra conuerſatio, inquit, in cœlis eſt, ex quibus etiam Seruatorem expectamus Dominum Ieſum Chriſtum, qui trāsformabit corpus humilitatis noſtræ, vt ſit ipſum conforme corpori gloriæ ipſius. Si autem humile transformans corpus hominum, proprio corpori conforme conſtituit, inanis omnino demonſtrata eſt aduerſariorum calumnia.

Eiuſdem ex eadem Oratione.

Gal. 4. Sed quemadmodum ex virgine natus, ex muliere factus eſſe dicitur, ita etiā ſub lege factus eſſe ſcribitur. Quoniam per legalia præcepta quandoque inceſſit, quandoquidem & ipſum, cùm eſſet infans octo dierum, parentes magno ſtudio circumcidere feſtinauerūt, ſicut tradit Lucas Euan-

Luc. 2. geliſta: Poſtea autem etiam in templum deduxerunt, vt ſiſterent Domino purificationis oblationem perſgentes, vt darent hoſtiam, prout dictum eſt in lege Domini, par turturum, vel duos pullos columbarum. Si ergo purificationis munera, vt lex volebat, pro ipſo oblata ſunt, & octauo die circumciſus eſt: ideo non ſine cauſa eum ſub lege factum eſſe ſcribit. Neque verò verbum erat legi ſubiectum, vt opinantur ſycophantæ, cùm ipſe eſſet lex, nec Deus indigebat luſtrantibus & expiantibus ſacrificijs, cùm ipſe denſo, ac repentino motu omnia purificet, ac ſanctificet, ſed etiam ſi ex virgine humanum inſtrumentum ſuſceptum tulit, & ſub lege fuit primogenitorum dignitate purgatus & expiatus, non ipſe egens horum ſubminiſtratione, has obſeruationes, cultuſque ſuſtinuit, ſed vt eos à legis ſeruitute redimeret qui venundati erant condemnationi maledicti.

Sancti Athanaſij Epiſcopi Alexandrini, ex ſecundo libro aduerſus Hæreſes.

Et quemadmodum non liberati eſſemus à peccato & maledicto, niſi natura humana caro eſſet, quam verbum induit, nihil enim nobis fuiſſet commune cum alieno: ita nec homo Deus factus eſſet, niſi natura ex patre, & verum, & proprium eſſet eius verbum, quod caro factum eſt. Propterea enim talis facta eſt coniunctio, vt diuinitati, quæ eſt ſecundum naturam, qui eſt ſecundum naturam hominem coniungeret, firmaque ac ſtabilis eſſet eius ſalus & Deificatio. Qui ergo ex patre natura eſſe negant, & proprium eiuſdem ſubſtantiæ filium: negent etiam eum veram carnem & humanam ſumpſiſſe ex Maria virgine.

Eiuſdem ex epiſtola ad Epictetum.

Si ex eo quòd ſit & dicatur in ſcripturis ex Maria eſſe, & humanum corpus Seruatoris exiſtimant pro Trinitate dici quaternionē, tamquam propter corpus facto additamēto: valde falluntur Quaternio. vt qui effectum effectori exæquent, exiſtiment poſſe Deitati aliquid accidere, & ignorant quòd verbum non ideo caro factum eſt, vt Deitati aliqua acceſſio fieret, ſed vt caro reſurgeret, nec vt melius haberet, verbum ex Maria proceſſit, ſed vt genus humanum redimeret. Quomodo ergo exiſtimant, propter per verbum redemptum & viuificatum corpus, verbo viuificanti ad Deitatem aliquid acceſſiſſe?

Eiuſdem ex eadem epiſtola.

Audiant quòd ſi verbum eſſet creatura, non accepiſſet corpus creatura, vt hoc viuificaret. Quodnam enim creaturis eſt à creatura auxilium, quæ ipſa quoque ſalute indiget? Sed quoniā verbum, cùm eſſet creator, fuit ipſe creaturarum opifex: propterea etiam in ſæculorum conſummatione ipſe ſibi creatum conſtituit, vt rurſus ipſum vt creator renouare, & recreare poſſit.

Ex Oratione de fide maiore.

Quæ autem de eo adiecimus, Sede à dextris meis, de corpore Dominico dicta ſunt. Si enim cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus, vt inquit Hieremias: omnia continet Deus: à nullo autem continetur: in quanam ſede ſedet? Corpus ergo eſt, cui dicit, Sede à dextris meis. Pſal. 109. Hier. 23.

Eiuſdem ex eadem Oratione.

Corpus eſt ergo cui dicit, Sede à dextris meis, cuius etiam fuit inimicus Diabolus cū malis poteſtatibus, & Iudæi, & Græci, per quod corpus, Pontifex, & Apoſtolus & fuit, & dictus eſt, per id, quod nobis tradidit myſterium, dicens, Matth. 26. Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur, & ſanguis noui teſtamenti, non veteris quod pro vobis effunditur. Diuinitas autem neque corpus habet, nec ſanguinem, ſed homo: quem ex Maria Act. 2. portauit, eorum cauſa eſt, de quo dixerūt Apoſtoli, Ieſum Nazarenū virū à Deo oſtenſum in vobis.

Eiuſdem ex tomo aduerſus Arianos.

Et quando dicit, Quare & Deus ipſū ſuperexal- Philip. 2.

tauit

tauit, & dedit ei nomen, quod eſt ſuper omne nomen, de téplo corporis eius dicit, non de diuinitate. Non enim exaltatur altiſſimus, ſed caro altiſſimi exaltatur: & carni altiſſimi dedit nomen, quod eſt ſuper omne nomen, nec verbum Dei ab initio accepit, vt vocaretur: ſed caro eius cum ipſo deificata eſt.

Eiuſdem ex quadam oratione.

Ioan. 7. Et quando dicit, Nondum erat ſpiritus ſanctus, quoniam Ieſus nondum erat glorificatus, dicit carnem eius nondum fuiſſe glorificatã. Non enim Dominus gloriæ glorificatur, ſed caro domini gloriæ ipſa gloriam accipit, cum ipſo in cœlum aſcendens. Vnde dicit, Et ſpiritus adoptionis nondum erat in hominibus, quia primitiæ acceptæ ex hominibus, nondum cœlum conſcenderant. Quæcunque ergo dicit ſcriptura accepiſſe filium, & eſſe glorificatum, dicit propter eius humanitatem, non diuinitatem.

Eiuſdem ex eadem oratione.

Quare hic eſt verus Deus, antequam homo fieret, & etiam poſtquam factus eſt, interceſſor Dei & hominum Ieſus Chriſtus, vnitus patri ſecundum ſpiritum, nobis autem ſecundum carnem, qui interceſſit inter Deum & homines, qui non ſolum eſt homo, ſed etiam Deus.

Sancti Ambroſij Epiſcopi Mediolanenſis in expoſitione Fidei.

Ambroſius. Confitemur Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium Dei vnigenitum, ante omnia quidem ſæcula ſine principio à patre genitum ſecundum diuinitatem, in vltimis autem diebus ex ſancta virgine Maria eundem incarnatũ eſſe, & perfectum hominem ex anima rationali & corpore ſuſcepiſſe, conſubſtantialem patri, ſecundum diuinitatem, & nobis conſubſtantialem ſecundum humanitatem. Duarum enim perfectarum naturarum vnio ineffabiliter facta eſt. Quamobrem vnum Chriſtum, vnum filium Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum filium Dei confitemur, ſcientes quod patri ſuo ſecundum diuinitatem coæternus exiſtens, ſecundum quam eſt etiam omnium opifex, voluit poſt ſanctæ virginis aſſenſum, quando dixit Angelo, Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum, (Luc. 1.) ſibi ex ipſa templum inenarrabili & arcana ratione ædificare, & id ſibi ipſi ex ipſa conceptione vnire, non coæternum ex ſua ſubſtantia cœlitus allatum corpus, ſed id ex noſtræ ſubſtantiæ maſſa, hoc eſt de virgine Maria ſumens, & ſibi vniens, non Deus verbum in carnem conuerſum, neque viſum aut phantaſma apparens, ſed inconuertibiliter, & immutabiliter, ſuam ſubſtantiam conſeruans, ſumptas noſtræ naturæ primitias ſibi vnijt, non Deus verbum ſumens principium ex virgine, ſed patri ſuo coæternum exiſtens, noſtræ naturæ primitias per multam bonitatem ſibi vnire dignatum eſt, non cõfuſum, ſed in vtriſque ſubſtantijs vnus & idem apparens, ſicut ſcriptum eſt, Soluite templum hoc, & triduo excitabo illud. (Ioan. 2.) Soluitur enim Chriſtus Deus, ſecundum meam ſubſtantiam, quam ſuſcepit: & ſolutum excitat templum idem ſecundum diuinam ſubſtantiam, ſecundum quam etiam eſt omnium opifex: nunquam poſt vnionem, quam ſibi ex ipſa conceptione vnire dignatus eſt, vel à ſuo templo recedẽs: vel propter ineffabilem benignitatem potens recedere. Sed eſt idem patibilis, & impatibilis: patibilis ſecundum humanitatem, impatibilis ſecundum diuinitatem. Videte enim, videte me, quod ego ſum, & non mutor. (Matth. 5.) Cùm ergo ſuum templum Deus verbum excitaſſet, & naturæ noſtræ reſurrectionem, & renouationem in eo effeciſſet, & ſuis eam diſcipulis oſtendiſſet, dicebat, Palpate, videte, quod ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis (Luc. 24.) non eſſe, ſed habere. Vt cùm & quod habet, & id quod habetur cogitaueris, non confuſionem, non conuerſionem, non mutationem, ſed vnitionem factam intelligas. Propterea & clauorum fixuras, & lanceæ puncturam oſtendit, & coram diſcipulis comedit, vt per omnia noſtræ naturæ reſurrectionem in ipſo eſſe renouatam eis fidem faciat, & quia ſecundum beatam diuinitatis ſubſtantiam eſt perpetuo inconuertibilis, immutabilis, impatibilis, immortalis, nulla re indigens, omnes affectiones, & paſſiones ex permiſſione ſuo templo inferri ſinit: & ipſum propria potentia excitauit: & per ſuum templum perfectam noſtræ naturæ renouationem effecit. Eos autem qui dicunt ſolum hominem Chriſtum, vel patibile Deum verbum vel in carnem conuerſum, vel habuiſſe corpus conſubſtantiatum, vel id è cœlis detuliſſe, vel viſum ac phantaſma eſſe, vel qui dicũt mortale Deum verbum opus habuiſſe, vt à Patre ſuſcitaretur, vel inanimatũ corpus ſumpſiſſe, vel ſine mente hominem, vel duas Chriſti naturas per commixtionem confuſas vnam naturam factas eſſe, & qui non confitetur in Domino noſtro Ieſu Chriſto duas eſſe naturas inconfuſas, vnam autem perſonam, quatenus vnus Chriſtus, vnus filius: eos anathematizat catholica & Apoſtolica eccleſia. (Hereſes in Chriſtum.)

Eiuſdem.

Ergo ſi caro omnium in Chriſto contumelijs ſubiecta eſt, quomodo cum diuinitate vnius eſſe ſubſtãtiæ æſtimatur? Si eſt enim vnius ſubſtantiæ verbum, & caro, quæ ex terra habet naturam, vnius ergo ſubſtãtiæ eſt verbum & anima, quam perfectam accepit. Eſt enim vnius ſubſtantiæ verbum cum Deo, etiam ſecundum Patris & ipſius (Ioan. 10.) filij confeſſionem, quæ dicit, Ego & Pater vnum ſumus, ergo etiam pater debet exiſtimari eiuſdem ſubſtantiæ cum corpore. Et quid ergo adhuc Arianis ſuccenſetis, qui dicunt filium eſſe Dei creaturam, cùm ipſi dicatis Patrem eſſe vnius ſubſtantiæ cum creaturis?

Eiuſdem ex Epiſtola ad Gratianum Imperatorem.

Conſeruemus diuiſionem diuinitatis & carnis, ſiquidem vtriſque reſpondet filius Dei, quoniam vtræque ſunt in eo naturæ. Idem loquitur, ſed nõ ſemper nobis. Attende autem quomodo nunc quidem gloriam, nunc autem paſſiones loquitur. Vt Deus, diuina loquitur, quoniam verbum eſt, vt homo, humilia loquitur, quoniam in ea ſubſtantia loquitur.

Eiuſdem ex eodem libro.

Vnde illud quod lectum eſt, quòd Dominus (1. Cor. 2.) gloriæ crucifixus eſt: ne in ſua gloria crucifixum eſſe exiſtimemus. Sed quoniã is eſt Deus & homo ſecundum diuinitatem quidem Deus, ſecundum carnis autem aſſumptionem homo Ieſus Chriſtus Dominus gloriæ crucifixus eſſe dicitur, eſt enim vtriuſque naturæ particeps, hoc eſt diuinæ & humanæ. In natura enim hominis paſſionem ſuſtinuit, vt indiuiſibiliter & Dominus gloriæ, & filius hominis eſſe dicatur, qui paſſus eſt, quem-

admodum ſcriptum eſt, qui de cœlo deſcendit.

Similiter eiuſdem.

Sileant ergo vanæ de verbis quæſtiones. Regnum enim Dei, ſicut ſcriptum eſt, non eſt in perſuaſibilibus verbis, ſed in oſtenſione potẽtiæ. Seruemus differentiam carnis, & humanitatis. Vnus enim Dei filius, vnus vtraque dicit, quoniam vtraque oatura in ipſo eſt. Sed etſi idem loquitur, non vno tamen ſemper modo loquitur. Vides enim in ipſo nunc quidem Dei gloriam, nunc autem paſſiones, affectioneſque hominum. Vt Deus diuina loquitur, quoniam verbum vt homo, humana loquitur, quoniam in ea natura loquebatur.

Eiuſdem ex libro de Incarnatione Domini aduerſus Apollinariſtas.

Sed interea dum eos coniungimus, exorti ſunt alij, qui dicunt corpus Chriſti & diuinitatem eſſe vnius naturæ. Quis infernus tantam eructauit blaſphemiam? Ariani enim iam ſunt ijs tolerabiliores, quorum infidelitas per hos confirmatur, vt magis contendant Patrem, Filium, & ſpiritum ſanctum non eſſe eiuſdem ſubſtantiæ, quoniam hi diuinitatem, & carnem Domini vnius eſſe naturæ auſi ſint dicere.

Eiuſdem.

Et hic mihi quidem aſſiduè ſe tenere Nicenæ Synodi expoſitionem. Sed in illa expoſitione Patres noſtri, non carnem, ſed Dei Verbum ex vna eſſe in Patre ſubſtantia dixerunt: & verbum quidem ex Patris ſubſtantia acceſſiſſe, carnem autem ex virgine habuiſſe confeſſi ſunt. Cur ergo nobis Nicenæ Synodi nomen prætendunt, noua autem, & quæ noſtri maiores non cogitarunt, inuehunt?

Eiuſdem aduerſus Apollinarem.

Ne velis ergo corpus eſſe æquale diuinitati ſecundum naturam, etſi enim credideris eſſe verum corpus Chriſti, & altari obtuleris ad tranſmutationem, non diſtinxeris autem naturam corporis & diuinitatis: tibi quoque dicemus. Si rectè obtuleris, rectè autem nõ diuiſeris: peccaſti, quieſce. Diuide enim quod noſtrũ eſt, & quod verbi proprium. Ergo ego quidem non habebam quod erat ipſius, ille autem non habebat quod erat meum: & accepit quod erat meum, mihi impertiturus quæ ſua erant, & hoc ad implementum, non ad confuſionem accepit.

Eiuſdem paulo poſt.

Ceſſent ergo qui dicunt quod verbi natura in carnis naturam conuerſa eſt, ne videatur ex eadem interpretatione mutata eſſe verbi natura, & eiſdẽ cum corpore affectionibus, & paſſionibus corrupta eſſe. Aliud eſt enim quod aſſumpſit, & aliud quod aſſumptum eſt. Potentia acceſſit ad virginem, vt ei dicit Angelus, Virtus altiſſimi obumbrabit tibi, ſed ex corpore virginis erat quod natum eſt, & propterea diuinus quidem eſt deſcenſus, humana autem conceptio. Ipſa ergo non idem poterat quod corporis ſpiritus, & natura diuinitatis.

Baſil. *Sancti Baſilij Epiſcopi Cæſarienſis, ex oratione de Euchariſtia.*

Quamobrem ipſe quidem propter amicum la-
Ioan. 11. chrymatus, oſtendit humanæ naturæ communionem, noſque ab ijs quæ ſunt vtrinque immoderationibus & exuperationibus liberauit, nec vt in ferendis ijs quæ accidunt, nimis effæminati, molleſque videamur, nec vt eorum, quæ moleſta ſunt, nullum omnino ſenſum habeamus, permittens.

A Sic ergo eſuriit Dominus, et ſolido cibo perflato, Luc. Mat. 4
& ſitijt, conſumpta in corpore humiditate, & defeſſus eſt, neruis & muſculis ambulando extenſis, non diuinitate oppreſſa labore, ſed corpore, quæ ex natura conſequuntur, accidentia ſuſci- Ioan. 19.
piente.

Eiuſdem aduerſus Eunomium.

Ego enim in forma Dei eſſe perinde exiſtimo ac eſſe in Dei ſubſtantia. Sicut enim formam ſerui Eſſe in forma
accepiſſe, in humanitatis ſubſtantia Dominum Dei & ſerui
fuiſſe ſignificat: ita cùm dicit in forma Dei eſſe, Phil. 2.
diuinæ ſubſtantiæ proprietatem conſtituit.

Sancti Gregorij Epiſcopi Nazianzeni, ex oratione de noua dominica.

Venturum rurſus cum ſua glorioſa præſentia iudicantem viuos & mortuos, non amplius quidem carnem, non tamen incorporeum, ijs quas ipſe nouit rationibus diuiniore corpore, vt & videatur ab ijs qui pupugerunt, & maneat Deus à craſſitudine remotus.

Eiuſdem ex Epiſtola ad Cledonium.

Duæ enim naturæ, Deus & homo, quia & anima Homo inte-
& corpus, filij autem non duo, neque enim hic rior & exte-
B ſunt duo homines: etiam ſi ſic Paulus vocat id rior.
quod eſt intra hominem, & quod extra, & ſi oportet paucis dicere, aliud quidem, & aliud ea ſunt ex quibus Seruator conſtitutus eſt, neque enim idem eſt id quod eſt aſpectabile, cum eo quod non cadit ſub aſpectum: & id quod eſt expers temporis, cum eo, quod tempori ſubiicitur. Non eſt autem alius & alius, abſit.

Eiuſdem ex priori expoſitione ad Cledonium.

Si quis dicit carnem nunc eſſe depoſitam, & Deitatem eſſe corpore nudatam: & non cum eo quod accepit, & eſſe, & venturam eſſe: præſentiam aduentus non videat. Vbi enim nunc eſt corpus, niſi cum eo quod id aſſumpſit? Neque enim, vt nugantur Maniebæi, in ſole eſt depoſitum, vt honoretur propter ignominiam: vel in aerem effuſum eſt, & diſſolutum, vt vocis natura, & odoris fluxus, & fulguris minimè conſiſtentis curſus. Vbi eſt autem etiam palpatum eſſe poſt reſurrectionem, in qua aliquando videbitur ab ijs qui pupugerunt? Diuinitas autem per ſe ſub aſpectum non cadit.

C *Eiuſdem ex ſecunda oratione de filio.*

Vt enim quatenus Verbum, nec obediens erat, nec inobediens. Hæc enim ſunt eorum quæ ſubiecta ſunt, & ſecunda. Illud quidem meliorum: hoc verò eorum qui digni ſunt qui condemnentur. Quatenus autem ſerui forma, ſe ad conſeruos demittit: & eius quod eſt alienum formam ſuſcipit, totum in ſeipſo me ferens cum meis. Vt in ſeipſo conſumat id quod eſt deterius, vt terram ignis: vel vt ſol, terræ vaporem.

Eiuſdem ex oratione in Teophania.

Quoniam ergo proceſſit ex virgine cum aſſumptione duorum quæ ſunt ſibi contraria, carnis, & Caro & ſpi-
ſpiritus. Quorum hæc quidem ex eis, in Deum re- ritus.
lata eſt: ille verò præbuit gratiam diuinitatis.

Eiuſdem paulo poſt.

Miſſus eſt quidem, ſed vt homo. Duplex enim erat eius natura. Hinc certè & laborauit, & eſuriit, & ſitiit, & defatigatus eſt, & fleuit lege humani corporis.

Eiuſdem ex ſecunda oratione de filio.

Et hoc eſt quod facit errare Hæreticos nominũ

coniun-

coniunctio. Signum autem hoc eſt, quòd quando naturæ intelligentia ſeiunguntur, vnà quoque nomina diuiduntur.

Eiuſdem in eadem oratione.

Deus Pater. Vt Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti, pater gloriæ. Deus quidem Chriſti, pater autem gloriæ. Nam etſi vtraque vnum ſint, ſed non natura, ſed coitione & congreſſu.

Eiuſdem in eadem oratione.

Dicetur autem Deus, non verbi, ſed eius quod videtur. Quomodo enim fuerit Deus eius quod propriè Deus eſt? quemadmodum etiam pater nõ eius quod videtur, ſed verbi. Erat enim duplex. Quare illud quidem propriè in vtriſque, hoc veró non proprie, ſed contra quam in nobis habebit, noſter enim proprie quidem Deus eſt: ſed nõ propriè pater. Et hoc eſt quod in cauſa eſt vt errent Hæretici, nominum coniunctio. Signum autem hoc eſt quando naturæ intelligentia ſeiunguntur, diuiduntur etiam nomina. Audite Paulum dicentem. Vt Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti, pater gloriæ, Chriſti quidem Deus, pater autem gloriæ. etſi enim vtrunque ſimul vnum, ſed non natura. Eorum autem congreſſu & coniunctione quid poteſt eſſe notius? Quin tum dicatur ipſum accipere vitam, vel iudicium, vel hereditatem gẽtium, vel poteſtatem accipere dicitur omnis carnis, vel gloriam, vel diſcipulos, vel quæcunque dicuntur. Et hæc ſunt humanitatis.

Eiuſdem ex eadem oratione.

Vnus enim Deus, vnus etiam interceſſor Dei, 1 Tim 2. & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Nam nunc etiam vt homo pro mea ſalute intercedit, quia eſt cum corpore quod accepit, donec me Deum fecerit, poteſtate ſuſceptæ humanitatis, etiam ſi non amplius ſecundum carnem cognoſcatur, carnales dico affectiones, & ſine noſtro peccato.

Eiuſdem ex eadem oratione.

An non omnibus manifeſtum eſt quòd cogno- 1. Cor. 2. ſcit quidem vt Deus, ignorat autem inquit, vt homo ſi quis id quod apparet ſeparauerit ab eo quod intelligitur? Eſſe enim abſolutam filij appellationem, & abſque relatione, nulla re addita filio, præbet hanc coniecturam, vt ignorantiam exiſtimẽt. Sed nos eam magis piè humanitati non diuinitati attribuimus.

Sancti Gregorij Epiſcopi Nyſſeni, ex oratione Catechetica.

Et quis hoc dicit, quòd carnis circunſcriptione, tanquam vaſe aliquo, infinitas carnis circunſcripta eſt?

Eiuſdem ex eadem oratione.

Anima vbique. Si autem hominis anima ex naturæ neceſſitate corpori commixta, per poteſtatem eſt vbique, quid neceſſe eſt dicere in natura carnis diuinitatem includi?

Eiuſdem ex eadem oratione.

Qoid prohibet quondam diuinæ naturæ vnionem & appropinquationem ad humanam naturam cognoſcere: & diuinitatis tamen intelligentiam etiam in ea appropinquatione conſeruare, extra omnem circumſcriptionem credentes eſſe diuinitatem etiam ſi ſit in hominibus?

Eiuſdem ex oratione aduerſus Eunomium.

Si autem qui ex Maria quidem natus eſt, cum fratribus differit: vnigenitus autem fratres non Ioan 4. habet, quomodo enim inter fratres conſeruaretur eſſe vnigenitum? Et qui dixit. Spiritus Deus eſt, idem dicit diſcipulis. Palpate me, vt oſtenderet Luc 24. A eſſe palpabilem ſuam naturam humanam, Deum autem tangi non poſſe. Et qui dixit, Vado, localem deſignat remotionem. Qui autem omnia cõprehendit, in quo, ſicut dixit Apoſtolus omnia creata ſunt, & in ipſo conſiſtunt omnia, nihil in hiſ quæ ſunt extra ſe habet, quod vlla ratione tranſeat, aut moueatur.

Eiuſdem ex eadem oratione.

Dextera Dei exaltatus. Quis ergo eſt exaltatus; Act. 2. humilis, an altiſſimus? Qoid eſt autem humile niſi humanitas? Altiſſimus autem, quid eſt aliud niſi diuinitas? Atqui Deus nõ habet opus vt exaltetur, cũ ſit altiſſimus. Apoſtolos ergo dicit humanitatẽ fuiſſe exaltatam: exaltatam autem eſſe, eo quod Dominus & Chriſtus facta ſit. Non ergo Domini ſubſtantiam, quæ fuit ante ſæcula, per hoc verbum oſtendit Apoſtolus, ſed humilis in altum euectionem, quæ à dextris Dei facta eſt. Declara- Ioan. 12. tur autem per hoc verbum pietatis myſterium. Qui enim dixit, Dextra Dei exaltatus, apertè detegit arcanam myſterij œconomiam, quòd dextra Dei quæ eſt eorum omnium quæ ſunt effectrix, quæ eſt Dominus, per quem omnia facta ſunt, & B ſine quo nihil ſubſiſtit eorum quæ facta ſunt, ipſa hominem ſibi vnitum ad propriam deduxit altitudinem per vnionem.

Sancti Amphilochij Epiſcopi Iconij, ex oratione habita ſuper hoc, Pater meus maior me eſt.

Diſcerne deinceps naturas Dei & hominis, neque enim homo factus eſt quod à Deo exciderit, neque Deus ex homine, quòd profecerit, prouectusve ſit.

Eiuſdem ex oratione habita ſuper eo, Non poteſt filius quidquam ex ſe facere.

Poſt reſurrectionem Dominus vtrunque oſtẽdit, & quod corpus eſt eiuſmodi, quòd id eſt quod reſurrexit. Recordare hiſtoriæ, erant diſcipuli cõ- Ioan 20. gregati poſt paſſionem & reſurrectionem, & portus clauſis ſtetit in medio eorũ Dominus. Neque hoc vnquam fecit ante paſſionem. An non potuit hoc iam olim Chriſtus facere? Deus enim poteſt omnia. Sed non fecit ante paſſionem, ne exiſtimares viſionem aut apparentiam eſſe œconomiam: nec putares eſſe ſpiritalem Chriſti carnem, nec ex cœlis deſcendiſſe, nec alius eſſe ſubſtantiæ quàm C ſit noſtra caro. Hæc enim omnia nonnulli viſione, & imaginatione concipientes, & per hæc ſe Dominum magni facere putantes, non aduertunt ſe per ipſam Euchariſtiam blaſphemare, & falſi veritatem accuſare, vt omittam quòd eſt mendacium omnino à ratione alienum. Si enim aliud corpus accepit, quid ad meum quod ſalute indiget? Si autem carnem è cœlis deduxit, quid ad meam carnem quæ è terra ſumpta eſt?

Eiuſdem ex eadem oratione.

Propterea ergo non ante ſed poſt paſſionẽ, portis clauſis ſtetit Dominus in medio diſcipulorum, vt ſcias quod etiam tuũ animale corpus, ſeminatum, ſurgit corpus ſpiritale. Ne autem rurſus exiſtimes aliud eſſe quod ſurgit: cùm Thomas reſurrectioni diffideret, oſtendit illi fixuras clauorum: oſtendit illi vulnerum veſtigia. An non poterat ſibipſi mederi, maximè poſt reſurrectionẽ, qui omnes etiam ante reſurrectionem curauerat? Sed per hoc quidem quod clauorũ fixuras oſtendit, tradit eſſe idem. Per illud autẽ quod clauſis portis ingreditur, oſtendit quod nõ tale. Hoc quidẽ vt diuinæ

œconomię & diſpenſationis modum impleret, eo excitato quod morte erat affectum. Non tale autem, ne rurſus in corruptionem & interitum incideret, nec rurſus mortem obiret.

Beati Theophili Epiſcopi Alexandrini, ex ijs quæ ſcripſit aduerſus Origenem.

Theophi. Nec noſtra ſimilitudine, cuius fuit particeps, in naturam diuinitatis mutata, nec eius diuinitatu conuerſa in noſtram ſimilitudinem. Manet enim quod erat ab initio, Deus, manet etiam noſtram in ſeipſo ſubſtantiam præparans.

Euiſdem ex eodem opere.

Sed enim nō quieſcens rurſus blaſphemas, Dei filium calumnians, & ſic dicēs his verbis: Quemadmodum filius & pater vnum ſunt, ita etiam quā accepit filius, anima, & ipſe, vnum ſunt, neſciens quod filius quidem & pater vnum ſunt, propter vnam ſubſtantiam & eandem diuinitatem: anima autem, & filius, altera eſt ab altero, ſubſtantia & natura. Si enim quemadmodum pater & filius vnum ſunt, ita etiam anima filij & filius vnū ſunt: erit etiam vnum pater & anima, & dicet etiam aliquando anima filij, Qui vidit me, vidit & patrem. Sed non ita eſt, abſit. Filius enim & pater vnum, Ioan. 14. quia non ſunt diuerſæ qualitates. Anima autem & filius eſt & natura & ſubſtantia alterum, quandoquidem ipſa quoque per ipſum facta eſt, eſtque eiuſdem nobiſcum ſubſtantiæ. Si enim quomodo pater, & filius, vnum ſunt, eodem modo & anima, & filius vnum ſunt, vt vult Origenes: erit etiam anima, vt filius, ſplendor gloriæ Dei, & character eius ſubſtantiæ. Atqui hoc fieri non poteſt. Fieri ergo non poteſt vt filius & eius anima vnum ſint, ſicut ipſe & pater vnum ſunt. Et quid faciet rurſus, ſibi ipſi repugnans? Sic enim ſcribit. Nō enim vtique perturbata triſtique anima erat vnigenitus, & totius creaturæ primogenitus. Deus enim verbum, vt quod ſit anima præſtantius, ipſe, inquam, filius dicit. Ioan. 10. Poteſtatem habeo ponēdi eam, & poteſtatem habeo accipiendi eam. Si ergo filius eſt ſua anima præſtantior, ſicut eſſe præſtātiorem in cōfeſſo eſt, quomodo eſt eius anima Deo æqualis & in forma ipſius? Si eam enim eſſe dicunus, quæ ſeipſam exinanijt & ſerui formam accepit, quomodo non erit aliorum Hæreticorū propter inſignem impietatem, ſicut annotauimus, longe nobiliſſimus? Si enim in Dei forma eſt verbum, & Deo eſt æquale: In forma autem Dei eſſe, & Deo æqualem ſeruatoris animam eſſe, is putat qui ſic ſcribere auſus eſt, quemadmodum id quod eſt æquale, eſt præſtantius? Quæ enim natura ſubeunt, eorum quæ ſupra ipſa ſunt præſtantiam teſtantur.

Chry. *Sancti Ioannis Chryſoſtomi Epiſcopi Conſtantinopolitani, ex oratione quæ habita eſt in magna eccleſia.*

Dominus quidem tuus hominem in cœlum deduxit. Tu autem ne forum quidem ei impertis, & quid dico in cœlum? etiā in throno regali eum collocauit: tu autem etiam ex vrbe expellis.

Euiſdem in principio XLI. Pſalmi.

Non ceſſat Paulus in hodiernum vſque diem 2. Cor. 5. dicere. Pro Chriſto intercedimus, tanquam Deo per nos adhortante, pro Chriſto rogamus. Reconciliamini Deo. & non hic quidem conſtitit, ſed de tua natura acceptis primitijs, eam ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, & omne nomen quod nominatur collocauit, non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro. Quis honor huic æqualis eſſe poteſt? Primitiæ generis noſtri, quod A in tot rebus offendit, & ignominia ac decore affectum eſt, ſedet in tanta altitudine, & tanto honore fruitur.

Eiuſdem de diuiſione linguarum.

Cogita quale ſit videre noſtram naturam vehi ſupra Cherubin, & omnem poteſtatem eſſe ei circumfuſam. Conſidera autem etiam Pauli ſapientiam: quot nomina conquirit vt Chriſti oſtendat humanitatem. Non enim dixit per ſe & abſolutè gratiam, nec itidem diuitias, ſed excellentes diuitias gratiæ in bonitate.

Euiſdem, ex oratione dogmatica.

Quia quæ humiliter à Chriſto dicta & facta ſunt, non propter potentiæ imbecillitatem, ſed propter varias & multiplices œconomiæ rationes, & poſt reſurrectionem, cum videret diffidentem diſcipulum, non recuſauit ipſi & vulnera, & clauorum figuram oſtendere, & manus contactui cicatrices ſubijcere, & dixit, Scrutare, & vide quòd Ioan. 20. ſpiritus carnem & oſſa non habet. Luc. 24. Et ideo nec à principio, perfectæ ætatis hominem ſuſcepit, ſed ſuſtinuit & concipi, & naſci, & lacte nutriri, & tanto tempore in terra verſari, vt & temporis B diuturnitate, & alijs omnibus hoc confirmaret.

Euiſdem aduerſus eos qui dicunt quod Dæmones res hominum adminiſtrant.

Nihil erat homine vilius: & nihil homine præſtātius, & honeſtius factum eſt. Is erat vltima pars creaturæ ratione præditæ. Sed pedes caput euaſerunt, & in regalem ſedem deducti ſunt per primitias. Sicut etiam homo quiſpiam liberalis ac magnificus, cùm vidiſſet quendam ex naufragio euaſiſſe, & ſolum corpus nudum à fluctibus conſeruare potuiſſe, ſupinis eum manibus exceptum ſplendida veſte induit, & ad ſupremum honorem deducit: Deus quoque hoc ipſum in noſtra fecit natura. Homo omnia quæ habebat perdiderat: libertatem, cum Deo conſuetudinem, & quam in paradiſo acceperat conuerſationem, eamque miſera, & calamitoſa vita commutauerat, & tāquam ex naufragio nudus ita illinc exceſſerat. Sed Deus eum exceptum protinus amicijt: & paulatim veluti manu deducens, ad cœlum perduxit.

Euiſdem ex eadem oratione.

Sed Deus fecit vt lucrum damno maius eſſet: C & ad regalem ſedem noſtram naturam perduxit. Et Paulus clamat, dicens. Suſcitauit & conſidere Eph. 2. fecit in dextera ſua in cœleſtibus.

Euiſdem, de ijs qui paſcha primum ieiunant.

Cœlos aperuit, hoſtes amicos effecit, in cœlum deduxit, ad dextram throni noſtram naturam collocauit, & alijs innumerabilibus nos beneficijs affecit.

Euiſdem ex oratione de aſſumptione.

Ad hanc ergo diſtantiam & altitudinem naturam noſtram perduxit. Vide vbi erat inferius poſita, & quo ſurſū aſcendit. Neque inferius deſcendi poterat, quàm quo homo deſcendit, neque ſuperius aſcendi, quàm quo eum rurſus deduxit.

Euiſdem ex interpretatione epiſtolæ ad Epheſios.

Secundum bonam voluntatem, quam propoſuit in ipſo, hoc eſt, quod deſiderabat, hoc peperit. Vt ſi quis dixerit, Effari myſterium. Quodnam hoc? Quod vult hominem ſuperius collocare, quod etiam factum eſt.

Euiſdem ex eadem interpretatione.

De

De hoc dicit Deus, videlicet Domino noſtro Ieſu Chriſto, nun de Deu verbo. A

Eiuſdem ex eadem interpretatione.

Et cùm eſſemus murtui peccatis, nos Chriſto conuiuificauit. Et rurſus, Chriſtus medius, & res fide digna. Si enim principium viuit, & nos etiam: viuificauit & illum, & nos. Vides quòd omnia dicta ſunt de eo quud eſt ſecundum carnem.

Eiuſdem ex Euangelio ſecundum Ioannem.

Quid enim indocit? Et habitauit, *ἐσκήνωσεν*, tentoria fixit, in nubis, propemudum dicens, nihil abſurdi exiſtimaueris ex eu quud dixi, Factum eſt. nun enim cunuerſiunem & mutationem illius naturæ immutabilis, ſed ſignificat inhabitationem, & quaſi in tabernaculu manſionem. Quud autem in taberuaculo manet aut habitat, non eſt idem, quud tabernacolum, ſed alterum in altero habitat, aliàs non eſſet in tabernaculu habitatio. Nihil enim in ſeipſo habitat. Aliud autem dixi in ſubſtantia. Vnione enim, & coniunctione vnum eſt Deus verbum, & caro nun confuſis nec deletis ſubſtantiis, ſed quadam ineffabili, & inexplicabili vnione.

Eiuſdem, ex Euangelio ſecundum Matthæum. B

Et quemadmudum ſtans quiſpiam in cunfinio duurum à ſe inuicem diſtantium, ambabus vtrioque extenſis manibus ea coniunxerit, ita etiam fecit ipſe, & antiquam nouæ, diuinam naturam humanæ, & quæ ſua ſunt, noſtris coniungens.

Eiuſdem de aſſumptione Chriſti.

Sicut enim cùm duu cuminus pugnare incipiunt, quidam alius in medio interiectus, contendentium pugnam & diſcordiam componit, ita etiam fecit Chriſtus. Nubis ſuccenſebat, vt Deus: nos autem illius iram contemnebamus, benignũ Dominum auerſantes, & medium ſeipſum iniiciens Chriſtus, vtranque naturam ad amicitiam redusit, & quod erat nubis à patre impoſitum ſupplicium ſuſtinuit.

Eiuſdem ex eadem oratione.

Obtulit ergo patri nuſtræ naturæ primitias, & munus ipſe pater admiratus eſt, prupter maximum eius qui ubtulit meritum, & quod ublatum eſt, eſſet ab omni viciu & reprehenſione alienum: ipſum itaque ſuis manibus excepit, & pruprìæ ſedis participem eſſe fecit. Et quod magis eſt, ipſum in ſuæ dextræ parte collucauit. Agnoſcamus ergo C quis ille eſt qui audiit, Sede à dextris meis. Quæ erat illa narura cui dixit, Terra es, & in terram reuerteris.

Pſal. 109.
Gen. 3.

Eiuſdem paulo poſt.

Qua vtar oratiune, quibus verbis eluquar neſcio. Putrida natura, natura vilis, & abiecta, quæ omnibus minor ac inferior euaſerat, omnia vicit, umnia ſuperauit, hodie quæ omnibus eſſet ſuperior digna habita eſt, hodie accepit quud lungo tempore deſiderarunt Angeli, hudie Archangeli eorum quæ valde deſiderabantur ſpectatures eſſe potuerunt, & naturam noſtram in throuu Regis immurtalitatis gluria refulgentem cuntemplati ſunt.

Sancti Flauiani epiſcopi Antiocheni ex Euangelio ſecundum Lucam. Flauianus.

In omnibus nubis Dominus deſcribit pietatis characterem, & variæ noſtræ naturæ oſtendit vias ſalutis, multaſque & euidentes præbet nubis demunſtrationes corporalis ſui aduentus, & diuinitatis, quæ per corpus operatur. De vtriſque enim ſuis voluit naturis fidem facere, eaſq; comprobare. A

Eiuſdem in Theophania.

Quis verè loquetur potentias domini, auditas faciet umnes laudationes eius? Quis in nos beneficij magnitudinem verbis expreſſerit? Humana natura diuinitati coniungitur, vtraque in ſe natura manente.

Cyrilli Epiſcopi Hieroſolymitani, ex catechetica quarta oratione de decem dogmatibus de generatione ex virgine. Cyrillus.

Crede autem quòd hic vnigenitus Dei filius, propter peccata noſtra ex cœlis in terram deſcendit, ſimilibus affectiunibus ubnuxia hac noſtra ſuſcepta natura, & generatus ex ſancta virgine, & ſanctu ſpiritu, incarnatiune, non per viſiunem aut apparitiunem, ſed re vera facta, neque tanquam per canalem, aut tubum per virginem tranſmiſſus, ſed verè ex ipſa incarnatus, qui verè comedit ſicut & nos, & lacte ab ipſa verè nutritus eſt. Si enim in viſiune, aut imaginatione eſſet humanæ naturæ ſuſceptio, viſum quoque & phantaſma eſſet Salus. Duplex erat Chriſtus: homu quidem id quòd videbatur, Deus autem quod B nun apparebat: comedens quidem vt humo verè, vt nos: habebat enim carnis nobis ſimiles affectiones: quinque autem panibus nutriens quinq; millia virorum, vt Deus, moriens quidem verè vt homo: quatriduanum autem cadauer ſuſcitans, vt Deus, dormiens in naui, vt homo, & ambulans ſuper aquas, vt Deus.

Antiochi Epiſcopi Ptolemaidis. Antiochus.

Ne cunfundas naturas, & circa œconomiam minimè ubſtupeſces.

Sancti Hilarij Epiſcopi & Confeſſoris in nono libro de fide ſua. Hilarius.

Suam vitam non verè nouit, qui Ieſum Chriſtum, vt verum Deum, ita etiam verum hominem neſcit. Res enim in eodem periculu verſatur, ſi Chriſtum Ieſum, & ſpiritum Deum, vel carnem corporis noſtri negemus. Quicunque ergo me cunfeſſus fuerit coram hominibus, & egu quoq; confitebor ipſum coram patre meo qui eſt in cœlis. Quicunque autem negauerit me curam hominibus, & ego negabo eum coram patre meo qui eſt in cœlis. Hæc dicebat caro verbum factũ, C & homo Ieſus Chriſtus Dominus gloriæ docebat ad ſalutem eccleſiæ, ipſe interceſſur exiſtens in ipſu myſteriu, per quod fuit Deo & hominibus interceſſur, vtrunque ſimul vnus exiſtens ex duabus in eodem vnitis naturis. Vnus & idem exiſtens per vtranque naturam, ſed ſic vt in vtruque, neutro eorum urbatus aut viduatus eſſet ne vtiq; ceſſaret Deus eſſe, dum humo naſcitur, vel rurſus homo non eſſet, quòd Deus permaneret. Hæc eſt ergo beatitudu veræ fidei quæ eſt in hominibus, Deum quidem & huminem prædicare, carnem autem & verbum cunfiteri, & Deum quidem ſcire quud etiam humo ſit, & carnem non ignorare quòd etiam ſit verbum.

Eiuſdem in eodem libro.

Ex virgine itaque natus homo Deus vnigenitus, & adimpleto tempore vt homu ſibi in Deum proueheretur effecturus, hunc ordinem ſeruauit in omnibus, quæ dicuntur in Euangeliis, vt ſe quidem eſſe Dei filium credi doceret, & filium hominis prædicare admuneret, eo quidem quod homu eſſet, umnia loquens, & faciens quæ ſunt

hominis: ita tamen vt eo ipſo qui eſt in altero genere ſermone nunquam loquatur, niſi etiam eo ipſo ſignificet ſe eſſe Deum, & hominem. Simpliciores ergo, & ignorantes ineſcandi fuit hæreticis occaſio ac prætextus, quod quæ ab illo ſecundum humanitatem dicta ſunt mentientes, dicant quòd ſecundum diuinæ naturæ imbecillitatem dicta ſint: & quoniam vnus, & idem eſt qui omnia loquebatur quæcunque locutus eſt, ipſi contendant ipſum omnia de ſe dixiſſe, neque nos negamus omnia eius verba ac dicta eſſe propriè eius naturæ: Sed quia vnus Chriſtus homo & Deus, & neque homo tunc primum, Deus, neque quando homo tunc non erat etiam Deus, & neque poſt hominem in Domino, non etiam verbum homo & verbum Deus: neceſſe eſt vnum & idem eſſe myſterium eorum quæ ab eo dicta ſunt, quod etiã fuit natiuitatis, & quando in ipſu pro tempore hominem à Deo diuidis, tunc etiam quæ Dei ſunt, & quæ hominis verba diuide. & quando Deum & hominem confiteris in tempore, Dei quoque & hominis verba diſcerne. Quando autem Dei & hominis, & rurſus hominis omnino, & Dei omnino tempus cogitas, ſi quid eiuſmodi B dictum eſt ad illud tempus ſignificandum, tempori quæ dicta ſunt accommoda. Et quoniam aliud eſt ante hominem Deus, aliud autem rurſus homo, & Deus, & aliud poſt hominem & Deum, totus homo & totus Deus, ne iis quæ dicuntur & quæ facta ſunt confundas diuinæ œconomiæ myſterium. Neceſſe eſt eum, pro qualitate generum & orationum, alium quidem fuiſſe ipſorum ſermonem, cùm nondum eſſet myſterium humanæ eius natiuitatis, alium autem, cum adhuc ad mortem tenderet: alium cùm iam eſſet æternus. Oſtendens ergo omnia, hæc quidem vt Chriſtus Ieſus, & natus homo noſtri corporis, pro noſtræ naturæ conſuetudine locutus eſt, hæc verò vt Deus, quòd Deus eſſet. Si enim etiam in natiuitate, & paſſione, & morte, ea quæ ſunt noſtræ naturæ peregit, hæc tamen omnia ſuæ naturæ potentia perfecit.

Eiuſdem in eadem oratione.

Vides ita Deum & hominem eſſe confeſſum, vt mors quidem homini, Deo autem carnis reſurrectio adſcribatur. Dei quidem naturam in reſurrectionis potentia cogita: humanitatis autem œconomiam, in morte cognoſces, & quoniam vtraq; C propriis naturis facta ſunt, fac vnius Ieſu Chriſti illius recorderis, qui eſt vtrunque. Hæc autem ideo paucis oſtendi, vt vtranque naturam eſſe in Domino noſtro Ieſu Chriſto meminerimus. Qui enim erat in Dei forma, ſerui formam accepit.

Eiuſdem ex Epiſtola ad Bluſiam, Sanctiſsimi Epiſcopi Auguſtini.

Aug. Nunc autem hic inter Deum & hominem interceſſor apparuit, vt ipſe in perſonæ vnione vtranque naturam coniungeret, & mores veris auctutus, & vera moribus temperaturus.

Eiuſdem de expoſitione Euangelij ſecundum Ioannem.

Quid ergo Hæretice, quandoquidem Chriſtus Deus eſt & homo: Sed ſi quidem vt homo, Deum autem calumniaris, ille in ſeipſo humanam naturam extollit, tu autem audes illius diuinitatem vilipendere.

Eiuſdem de expoſitione fidei.

Noſtrum enim eſt credere, illius autem ſcire, & ita ipſe Deus verbum, cùm quidquid eſt hominis ſuſceperit, homo fit, & qui adſumptus homo A eſt, cùm id totum ſuſceperit quod Deus eſt, non aliud ſit quam quod Deus. Nec quoniam incarnatus & mixtus eſſe dicitur, diminutam eius ſubſtantiam eſſe exiſtimandum eſt. Scit Deus ſeipſum miſcere abſque propria corruptione & interitu, & vere quidem miſcetur, ita autem nouit in ſe ſuſcipere, vt nihil ei additamenti creſceret. Vt ipſe nouit, ſeipſum totum infudit, ita vt nulla ei diminutio eueniret. Ne ergo ex noſtra imbecillitate iudicantes, & ex ſenſibilibus experientiæ doctrinis coniectantes, quemadmodum creaturæ ex æquo inter ſe miſcentur, Deum & hominem commixtum eſſe putemus, nec verbum carnem fuiſſe confuſum, & tanquam aliquod ex eis corpus factum eſſe credamus, ne forte inſtar eorum quæ confunduntur, duas naturas in vnam ſubſtantiam deductas eſſe exiſtimemus. Eiuſmodi enim mixtio, eſt vtriuſque partis corruptio & interitus. Chriſtus autem continens, ſed non contentus, ſcrutans nõ ſcrutatus, implens non impletus, vbique totus ſimul exiſtens, & per vniuerſum ſimul procedens, vt ſuam infunderet potentiam, vtpote miſericors, humanæ naturæ mixtus eſt: non tamen hominis natura diuinæ commixta eſt.

Seueriani Epiſcopi Gabalarum, De natiuitate Chriſti.

O verè cœleſte & terreſtre myſterium, quod videtur, & non apparet. Talis enim quoque Chriſtus natus, cœleſtis, & terreſtris, qui continebat, & non continebatur, qui videbatur, & ſub viſum non cadebat. Cœleſtis, ſecundum naturam diuinitatis, terreſtris, ſecundum naturam humanitatis. Videbatur ſecundum carnem, non videbatur ſecundum ſpiritum, & continebatur quo ad corpus, quantum autem ad verbum attinet, contineri non poterat.

Attici Epiſcopi Conſtantinopolitani, ex Epiſtola ad Eupſychium. Atti.

Quid ergo oportuit facere ſapientiſſimum? Aſſumptæ carnis interceſſione, & Dei verbi ex Maria genito homini vnione, fit vtrumque, vt qui ex vtriſque vnitus erat Chriſtus, diuinitate quidem diſponens, in ſua impatibilis naturæ maneret authoritate, cum caro autem morte conuerſans, ſimul quidem & carni cum qua generis affinitate C iunctus erat, ſe mortem per mortem deſpicere oſtenderet, & ſimul etiam noui teſtamenti iura mutte confirmaret.

Cyrilli Epiſcopi Alexandrini, ex Epiſtola ad Neſtorium. Cyril.

Et quòd diuerſæ quidem naturæ in vnam veram vnionem collocatæ ſunt, vnus autem ex ambabus Deus & filius, non tanquam naturarum differentia propter vnionem ſublata.

Eiuſdem ex epiſtola ad Orientales.

Duarum enim naturarum vnio facta eſt. Quare vnum Chriſtum, vnum filium Dominum, confitemur per hanc inconfuſæ vnionis intelligentiam. Confitemur ſanctam virginem Deiparam, quod Dei verbum incarnatum, & homo factum, ex eius conceptione templum ex ipſa factum ſibi vnierit.

Eiuſdem.

Vnus enim Dominus Ieſus Chriſtus, etiamſi naturarum non ignoretur differentia, ex quibus ineffabilem vnionem factam eſſe dicimus.

Eiuſdem.

Laudantes

Laudantes ergo, vt dixi, modum incarnationis, videmus duas naturas inter ſe inuicem conueniſſe vnione inſeparabili, abſque vlla confuſione, & diuiſione. Caro enim caro eſt, & non diuinitas, etiamſi Dei caro facta ſit. Similiter autem etiam verbum Deus eſt, & non caro, etiamſi certo ſuæ œconomiæ conſilio propriam carnem fecerit.

Eiuſdem ex interpretatione epiſtolæ ad Hebræos.

Si enim etiam diuerſæ, & inter ſe inæquales, eorum quæ ad vnionem concurrerunt, naturæ, carnis, inquam, cogitentur & Dei, vnus tamen eſt, qui ex vtriſque conſtat filius.

Eiuſdem in interpretatione eiuſdem epiſtolæ.

Etſi enim forte dicatur vnigenitum Dei verbum eſſe carni in ſubſtantia vnitum, non dicimus vllam fuiſſe factam naturarum interſe confuſionem, ſed vtranque potius id extitiſſe quod eſt.

Eiuſdem de ſcholijs.

Homo Deus. Homo nominatus eſt, licet ſecundum naturam Deus eſſet, quod ex virgine natum eſt verbum, vt quod ſimiliter ac nos fuit carnis & ſanguinis particeps. Ita enim viſus eſt iis, qui in terra erant, & non dimiſit quidem quod erat, ſed noſtram humanitatem aſſumpſit, quæ ſe perfectè habet, propria ratione.

Eiuſdem de incarnatione.

Vnus ergo eſt etiam ante incarnationem verus deus: & manens in humanitate, quod erat, eſt, & erit. Non eſt ergo diuidendus vnus Dominus Ieſus Chriſtus ſeorſum in hominem, & ſeorſum in Deum. ſed vnum & eundem Chriſtum Ieſum eſſe dicimus, ſcientes naturarum differentiam, & eas inter ſe inconfuſas ſeruantes.

Eiuſdem poſt alia.

Intellige enim omnino vt alterum, quod in altero habitat, Hoc eſt, diuina natura in humanitate: & nec vllam commixtionem, nec concretionem, nec tranſlationem paſſa fuit quod non erat. Quod enim in altero dicitur habitare, non eſt id quod eſt, in quo habitat. Intelligitur enim potius alterum in altero. Sed in natura verbi & humanitatis, nobis ſolùm differentiam ſignificat. Vnus enim Chriſtus ex ambobus intelligitur. Hoc ergo pulchrè conſeruans, quòd nulla ſit confuſio, dicit verbum in nobis habitaſſe. Vnum enim filium nouit vnigenitum, qui caro factus eſt, & naturam humanam ſuſcepit. Audiuiſti, ô vir egregie, magna orbis lumina, & eorum doctrinæ radios intuitus es, & exactè didiciſti quòd non ſolum poſt natiuitatem, ſed etiam poſt ſalutiferam paſſionem, & reſurrectionem, & aſcenſionem, inconfuſam diuinitatis & humanitatis vnionem oſtenderunt.

E r. Non exiſtimabam eos diuidere naturas poſt vnionem: ſed diuiſionem inueni infinitam.

O r. Inſani eſt & nimium temerarij hominis aduerſus viros illos inſignes fideique principes linguam mouere. Vt autem ſcias quòd etiam Apollinaris dicit inconfuſam fuiſſe vnionem, eius quoq; tibi verba afferam. Audi ergo eum dicentē.

Apollinaris. *Apollinaris, ex libro compendiario.*

Vnitur ergo Deus & corpus. adorandus opifex ſapientia, & qui eſt æterna potentia. hæc ex diuinitate. filius Mariæ vltimo tempore natus. adoro Deum. Sapientia proficiens, virtute confirmatus. hæc ex corpore. Pro peccato quidem paſſio & maledictum proceſſit. Sed non præteribit, neque in incorporeum mutabitur.

Et rurſus paulo poſt.

Homines autem ſunt eiuſdem ſubſtantiæ cum animalibus ratione carentibus, quod ad corpus attinet quod caret ratione, alius autē ſunt ſubſtāntiæ, quatenus ſunt ratione præditi. Ita etiam Deus cùm ſit eiuſdem ſubſtantiæ cum hominibus, quod ad carnem attinet, eſt alius ſubſtantiæ, quatenus eſt verbum & homo. Alibi autem ſic dicit. Eorum quæ commiſcentur, qualitates miſcentur, non intereunt. Quo fit vt etiam nonnulla à commiatis ſeparentur, ſicut vinum ab aqua, nec commixtione cum corpore, nec qualis eſt corporum cum corporibus, ſed quæ eſt etiam abſque commixtione, ita vt prout oportuerit, ſemper diuinitatis operatio, vel ſit ſeorſum, vel admiſceatur quemadmodum vſu venit in ieiunio Domini, admixta quidem diuinitate, quòd ea nullius egeat, arcebatur fames, cùm autem non opponeret indigentiæ ſuam nullius rei indigentiam, exorta eſt fames ad Diaboli confuſionem. Si autem corporum mixtio nequaquam mutata eſt, quanto magis diuinitatis? Et in alio etiam loco hæc dicit. Si ignis cum ferro commixtio, quæ ferum ita oſtendit, vt etiam ea faciat quæ ſunt ignis, eius naturam non mutat: nec Dei cum corpore vnio, eſt mutatio corporis. Atqui corpore diuinas præbente operationes iis qui poſſunt attingere, eis rurſus coniungit. Si homo habet animam & corpus, eaque manent in vnione: multo magis Chriſtus habens diuinitatem cum corpore, habet vtraque permanentia, & non confuſa. *Ieiunium Chriſti.*

Et rurſus paulo poſt.

Eſt enim humana diuinæ operationis particeps, quoad licet: eſt autem alia, vt minima à maxima. Et homo quidem ſeruus Dei eſt. Deus autem non eſt ſeruus hominis, nec ſuus, & ille quidem Dei eſt creatura: hic verò nec hominis, nec ſui ipſius eſt creatura.

Et paulo poſt. *Seruus creatura.*

Si ſecundum diuinitatem in Chriſto accipit quiſpiam hoc, Qui videt patrem, & ipſe fecit: & non ſecundum carnem, per quam qui eſt incarnatus, ſeorſum eſt ac ſeparatim à patre non incarnato: diuidit duas diuinas operationes, ſed non diuiditur. Non dicit ergo diuinitatem. Deinde rurſus hæc quoq; poſuit. Sicut homo non eſt expers rationis, addita ratione rationis vacuitate, ita nec Seruator eſt creatura, increato Deo creatura addita. Eis autem hæc quoque adiungit. Quod ſub aſpectum non cadit, & eſt compoſitum, ideoque aſpicitur, manet etiam non aſpectabile, manet autem etiam incompoſitum, quatenus non vnà circunſcribitur cum corpore, manenſque in ſua menſura corpus aſſumit cum Deo vnionem eo quod viuificetur, neque viuificatum viuificat. *Anima viuificat corp.*

Et paulo poſt, ſic rurſus dixit.

Si nec animæ quidem cum corpore commixtio, licet ab initio concreuerit & coaluerit, efficit vt ea per corpus cerni poſſit, nec eam in alias corporis proprietates commutat & conuertit, vt id ſcilicet vel ſecetur, vel diminuatur: quanto magis Deus qui non eſt cùm corpore congenitus & coalitus, vnitur corpori immutabiliter? & ſi corpus hominis manet in propria natura, idque animatum: neque in Chriſto commixtio immutauit corpus, vt non eſſet corpus.

Et poſt plurima, hæc rurſus poſuit.

Qui animam & corpus confitetur, tanquam A vnum à ſcriptura ſtatui, ſibiipſi repugnat, vt qui quam dicit verbi cum corpore vnionem eſſe mutationem, nec in anima dicat conſiderari. Audi eum rurſus apertè clamantem. Si qui carnem Domini dicunt non remanere, ſunt impij: multo magis qui nec ab initio quidem incarnatum fuiſſe confitentur.

Et in libello de incarnatione, rurſus hæc ſcripſit.

Illud ergo, Sede à dextris meis, dicit tanquam ad hominem. Neque enim ei qui ſemper ſedet in throno gloriæ, quatenus Deus verbum dictum eſt, poſt aſcenſionem è terra: ſed ei qui nunc in cœleſtem gloriam fuit exaltatus, quatenus homo, vt dicunt Apoſtoli. Non enim Dauid in cœlos aſcēdit. Ipſe autem dicit, Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis. Humanum quidem iuſſum quod dat ſeſſioni principium, ſed diuina eſt authoritas, & dignitas, cum Deo conſidere, cui miniſtrant mille millia, & quem innumerabiles B circunſiſtunt myriades.

Et paulo poſt.

Non enim tanquam Deo ſubiicit inimicos, ſed tanquam homini, vt idem ſit & Deus qui videtur & homo. Quod autem tanquam homini dicitur illud, Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum, docet Paulus, proprium eius factum
Act. 2. eſſe, dicens videlicet quod attinet ad diuinitatem, & actus naturam, quatenus ipſe poteſt etiam ſibi omnia ſubiicere. Vide inſeparabilem in vna perſona diuinitatem & humanitatem.

Et poſt quædam alia pauca.

Glorifica me tu apud te ipſum, gloria quam habebam apud te, antequam mundus eſſet apud te. Illud enim Glorifica, dicit vt homo, ſe autem habuiſſe gloriam ante ſæcula, vt Deus, reuelat.

Et rurſus paulo pòſt.

Ioan. 17. Sed nos ne humiles abiectique exiſtimantes filij Dei adorationem etiam cum humana ſimilitudine, ſed tanquam regem aliquem, qui vel in vili A veſte apparuerit, regia gloria, & honore afficientes, & maxime cùm videamus ipſum quoque indumentum gloria & honore affectum, & vt conueniebat corpori Dei, & Seruatori mundi, & vitæ æternæ ſemini, & diuinarum actionum inſtrumento, qui omne vitium ſuſtulit, & mortem peremit, & reſurrectionis author fuit, & princeps. Etenim etſi naturam habuit ex hominibus, ſed vitam ex Deo habuit, & poteſtatem ex cœlo diuinamque virtutem.

Et paulo pòſt.

Vnde nos corpus adoramus, vt verbum, corporis ſumus participes, vt ſpiritus. Ecce tibi eum, qui primus naturarum confuſionem inuexit, ipſum quoque diuiſione vti apertè oſtenſum eſt. Is corpus & veſtem, & creaturam, & inſtrumentum appellauit. Quin etiam ſeruum quoque & mancipium vocauit, quod nullus noſtrum vnquam dicere auſus eſt. Hoc etiam dixit dignatum eſſe ſeſſione à dextris, & alia etiam plurima, quæ à vana B veſtra hæreſi eiiciuntur.

ER. Et quamobrem, qui primum commixtionem & confuſionem induxit, tantam verbis ſuis diuiſionem ſtatuit?

OR. Cogit via veritatis, eos etiam, qui ei valde repugnant, iis quæ ab ipſa dicuntur aſſentiri. Sed ſi tibi videtur, id etiam quod de impatibilitate Domini dicitur agitemus.

ER. Scis etiam Muſicos ſolere chordas quieti tradere, eaſque remittere, paxillos circumagentes. Quòd ſi ea etiam quæ anima & ratione carent penitus, aliqua quiete indigent, nihil vtique à ratio- C ne alienum abſurdumve fecerimus qui ſumus animæ & rationis participes, ſi viribus laborem metiamur. Differamus ergo in craſtinum.

OR. Diuinus quidem Dauid iubet nos die & nocte diuina eloquia meditari. fiat tamen vt dixiſti, & in craſtinum reſeruemus eorum quæ reſtant inquiſitionem.

FINIS SECVNDI DIALOGI.

IMPATIBILIS. DIALOGVS TERTIVS.

ORTHODOXVS, ET ERANISTES.

ORTHODOXVS.

QVOD DEVS quidem Verbum, ſit immutabilis, & homo factus ſit, non in carnem conuerſus, ſed humana perfectè accepta natura, ijs quæ antea fuerunt examinata oſtendimus. Quòd autem etiam poſt vnionem manſit qualis A erat, ab interitu & corruptione alienus, immutabilis, & qui circumſcribi non poteſt, & quòd quam accepit naturam integram conſeruauit, nos docet apertè ſacra ſcriptura. Quinetiam eccleſiarum doctores, & orbis terrarum lumina, nos id docuerunt. Reſtat ergo nobis vt de paſſione verba faciamus,

faciamus, quod eſt uobis propoſirum. Id antem erit looge vtiliſſimom, vt qnod nobis diuina fluenta obtulerit.

E R. Hanc ego quoqne valde vtilem diſpotationem exiſtimo, ſed à nobis prius inſtitutum ordinem non ſeruabo, verum ipſe interrogabo.

O R. Ego aotem reſpondebo, nec ordinis mntationem formidabo. Veritatis enim patronus, non ſolum ioterrogans, ſed etiam interrogatus, veritatis robur obtinet. Roga ergo vt volneris.

E R. Quem dicis paſſionem ſuſtinuiſſe?

O R. Dominom noſtrum Ieſnm Chriſtum.

E R. Homo ergo nobis ſalotem præbuit.

O R. Hominem enim eſſe Dominom noſtrum Ieſum Chriſtnm confeſſi ſumus ſolom.

E R. Nnnc defini quid Chriſtum eſſe eredis?

O R T H. Filium Dei viueotis, qui homo factus eſt.

E R. Dei aotem filios, Deus?

O R. Deus, eandem habens ſubſtantiam eom Deo qni genoit.

E R. Deus ergo paſſionem ſnſtinuit.

O R. Si incorporeus cruci affixos eſt, diuinitati paſſionem tribne. Sin aotem carne aſſumpta homo factus eſt, cur id quidem, quod eſt patibile, impatibile eſſe finis: quod aotem eſt impatibile, paſſioni ſnbiicis?

E R. Sed ideo carnem aſſumpſit, vt per patibile, id quod eſt impatibile, paſſionem ſuſtineret.

O R. Impatibile dicis, & ipſi paſſionem tribuis.

E R. Dixi eum accepiſſe carnem, vt pateretur.

O R. Si ea fuit eius natura, vt poſſet paſſionem ſuſcipere: & id etiam ſine carne pati potuiſſet: erat ergo caro ſuperuacanea.

E R. Dioina natura eſt immortalis, carnis autem, mortalis. Itaque immortalis mortali vnita eſt, vt per illam mortem guſtaret.

O R. Quod eſt natura immortale, ne ſi mortali qnidem coniungatur, mortem ſobit, & hoc eſt facile cognoſcere.

E R. Hoc oſtende, & ſoloe dubitationem.

O R. Dicis humanam animam immortalem, an mortalem?

E R. Immortalem.

O R. Corpns aotem, mortale, an immortale?

E R. Mortale ſcilicet.

O R. Ex his antem naturis dicimus ne eooſtare hominem? C

E R. Ita dicimos.

O R. Immortale ergo mortali coniunctum eſt.

E R. Verum.

O R. Sed eonionctione ſeu vnione diſſoluta, qood mortale quidem eſt, ſuſcipit mortis terminum: manet autem anima immortalis, qoanuis peccatum mortem introduxerit. An non mortem ſuppliciom eſſe putas?

E R. Hoc diuioa docet ſcriptura. Ab ea enim diſcimus, qnòd cùm Deus Adæ prohiboiſſet ne cognitionis arboris eſſet particeps, ſobiñxit, Qna autem die ex ipſo comederitis, morte moriemini.

O R. Mors ergo eorum qui peccarunt pœna eſt.

E R. In confeſſo eſt.

O R. Quænam ergo eauſa eſt, qnòd cùm corpus, & anima ſimnl peccarunt, ſolum corpus ſubit mortis ſupplicinm?

E R. Ipſum enim lignom male aſpexit, & manos extendit, & fructum vetitum diripuit, ipſumque rurſus os dentibus hoc comminuit, & mola- A tribus læuigaoit: porrò antem eum Oeſophagus ſeu gula id ſuſcepiſſet, tranſmiſit ad ventriculum, ille autem connerſum & immutatum iecori tradidit. Iecur antem qnod accepit id motauit in naturam ſangninis, & venæ cauæ tradidit. Illa autem venis quæ proxime cohærent. Illæ verò per alias corpori, & ita ad omne corpus peruaſit præda cibi prohibiti. Iure ergo ſolum corpus pro peccato ſupplicium ſubiit.

O R. Nobis natoraliter de nntrimento diſſeruiſti, & per qnot partes procedẽs, & quot mutationes ſoſcipiens, connertitur in naturam corporis. Sed illnd quidem certè non potuiſti perſpicere, quòd ſine anima nihil eorum quæ dicta ſunt corpus efficit. A coniuncta enim anima derelictum, iacet vocis & reſpirationis expers, mutumqoe & immobile, & neque oculus videt, aot benè, aut male, neque aures vocum ſonum admittunt, manus non mouentur: pedes oon ingredionrur, & eſt ſimile inſtrumento eui deeſt muſiens. Qoomodo ergo dixiſti corpns ſolom peccaſſe, quod ſine aoima ne poteſt quidem omnino reſpirare?

E R. Corpus quidem vitam ab anima accipit, B ſed damnoſam peecati poſſeſſionem animæ conciliat.

O R. Quonam modo?

E R. Per oculos quidem efficit vt malè videat, per anres autem vt andiat ea quæ non eſt vtile, & per linguam, vt loquatur quæ damnum atque adeò exitiom afferunt, & per alias partes, ea quæ nefas eſt facere.

O R. Surdi nobis, vt videtur beati exiſtimandi ſunt, quique viſu orbati, & aliis partibus priuati ſunt. Neque enim eorom animæ vllam ex corporis improbitate omnino iacturam ſentiunt. Cur autem, ô ſapientiſſime, vituperandorum quidem corporis miniſteriorum meminiſti, quæ ſunt autem vel magna laude digna prætermiſiſti? Licet enim & amicè, & benignè intueri, & compunctionis lachrymam abſtergere, diuinaque audire eloquia, & egenti & roganti aurem præbere, linquaque creatorem celebrare, & proximum docere quæ opus eſt, mannſque porrigere ad miſericordiam, & vt ſemel dicam, ad omnem virtutem aſſequendam vti partibus eorporis.

E R. Vera hæc ſunt.

C O R. Eſt ergo proprium animæ, & corporis, & leges ſeruare, eaſdemque tranſgredi.

E R A N. Commune.

O R. Mihi videtur vtrique præeſſe anima, vt quæ ante corpus vtatur ratiocinatione. *Anima præeſt*

E R. Quomodo hoc dicis?

O R. Mens primom virtutem vel vitium deſcribit, ac delineat, & ea ita format, vtens quidem inſtrumentis partibus corporis, coloribus autem & materiis, iis quæ ad vtrumois conferuot.

E R. Videtur.

O R. Si ergo peccat vnà cum corpore, vel potius peccato imperat: vt animal enim regeret, & id perinde, ac auriga currum, gobernaret, eius fidei creditum eſt: cur ſi peccati eſt ſocia, oon partem quoque habebit ſupplicij?

E R. Et quomodo fieri poſſet, vt quę eſt immortalis ei mors obneniret?

O R. Ioſtnm tamen erat, vt quæ peccati fuit particeps, eſſet quoqoe particeps ſnpplicij.

E R. Inſtum.

O R. Non fuit autem particeps.

E R. Nequaquam.

O R. In futura autem vita ſimul cum corpore tradetur gehennæ.

Matth. 10. E R. Ita dixit, Ne timete eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. Sed magis eum timete, qui animam & corpus poteſt perdere in gehenna.

O R. Ergo in hac quidem vita effugit mortem, vt quæ ſit immortalis. In illa autem vita dabit pœnas, non mortem quidem ſubiens, ſed in vita punita.

E R. Hoc etiam docet ſacra ſcriptura.

O R. Fieri ergo non poteſt, vt mortem ſubeat natura immortalis.

E R. Ita viſum eſt.

O R. Quomodo ergo dicitis Deum verbum mortem guſtaſſe? Si enim quod immortale creatum eſt, viſum eſt fieri non poſſe mortale: quomodo fieri poteſt, vt qui non creatus, & ab æterno eſt immortalis, quiq; mortalium & immortalium naturarum eſt effector, ſit mortis particeps?

E R. Scimus nos quoque eius immortalem naturam, carne autem ipſum dicimus mortis fuiſſe participem.

B O R. Sed nos apertè oſtendimus nullo modo poſſe mortis eſſe particeps, quod eſt natura immortale. Neque enim anima quæ vna cum corpore creata, eique coniuncta eſt, & cum eo peccati fuit particeps, potuit cum eo mortis habere ſocietatem, propter ſolam naturæ immortalitatem. Hoc ipſum autem etiam aliter conſideremus.

E R. Nihil vetat quò minus omnem moueamus lapidem: vt verum inueniamus.

O R. Sic ergo quæramus. Virtutis & vitij dicimusne eſſe aliquos magiſtros, aliquos autem eorum ipſorum diſcipulos?

E R. Dicimus.

O R T H. Virtutis autem magiſtrum, maiori ne mercede ac remuneratione dignum eſſe dicimus?

E R. Maximè.

O R. Similiter autem vitij magiſtrum dupla ne ac tripla pœna dignum?

E R. Verum.

O R. Diabolus autem quo in loco ponendus eſt? Magiſtrum ne eſſe dicimus, an diſcipulum?

Diabolus vitij magiſter. E R. Magiſtrorum quidem magiſtrum. Ipſe C enim omnis vitij & iniquitatis eſt & pater & magiſter.

Diſcipuli primi homines. O R. Quinam ergo homines fuerunt primi eius Diſcipuli?

E R. Adam & Eua.

O R T H. In quoſnam autem lata eſt mortis ſententia?

E R. In Adam & vniuerſum genus illius.

O R. Diſcipuli ergo pœnas dederunt eo quòd malè docti ſunt. Magiſtrum autem, quem nuper duplo ac triplo ſupplicio dignum eſſe diximus, etiam pœnam effugere conſentaneum eſt.

E R. Videtur.

O R. Et tamen quamuis hæc ita facta ſint, iuſtum iudicem & ſcimus & nominamus.

E R. Maximè.

O R. Cur ergo cùm ſit iuſtus, non exegit ab illo rationem malæ ſuæ doctrinæ?

E R. Illi quidem nullo vnquam tempore extinguendam gehennæ flammam conſtruxit. Ite, in-Matth. 25. quit, maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo, & angelis eius. Hic autem ea de cauſa

A non fuit cum ſuis diſcipulis mortis particeps, vt qui naturam haberet immortalem.

O R. Nec ergo qui maxima crimina perpetrarunt, exiſtimantur poſſe eſſe mortis participes, ſi naturam habeant immortalem.

E R. In confeſſo eſt.

O R. Si ergo ne ipſe quidem vitij inuentor & magiſter, mortis particeps effectus eſt, propter immortalitatem naturæ, quomodo non horretis, dicentes ipſum immortalitatis & iuſtitiæ fontem, mortem obiiſſe?

E R A N. Si quidem eum inuitum mortem ſubiiſſe diceremus, aliquem fortaſſe iuſtum prætextum haberet veſtra noſtri accuſatio. Si autem paſſio ſpontanea, & mors voluntaria à nobis prædicatur: non nos accuſandi, ſed laudanda eſt eius inſignis humanitas. Lubens enim paſſus eſt, & volens mortem obiit.

O R. Diuinam, vt eſt veriſimile, naturam penitus ignoratis. Dominus Deus nihil vult eorum, quæ non ſibi ſuapte natura inſunt, poteſt autem quæcunque vult: vult autem quæ ſunt ſuæ naturæ apta & conuenientia.

E R. Nos dicimus omnia eſſe Deo poſſibilia.

O R. Indefinite enuntians, ea quoque comprehendis quæ diabolo conueniunt. Qui enim abſolutè dixit, omnia, & quæ bona ſunt, & quę his contraria, ſimul dixit.

E R. Beatus ergo Iob non dixit abſolutè, Scio Iob 10.
quod omnia potes, & nihil eſt tibi impoſſibile.

O R. Si legeris quæ à iuſto antea dicta ſunt, horum quoque ſcopum & inſtitutum ex illis inuenies. Sic autem dicebat. Memento quòd lutum me formaſti, in terram autem me rurſus cõuertis, an non ſicut lac me mulſiſti, coagulaſti autem tanquam caſeum, pelle & carne induiſti me, oſſibus autem & neruis compegiſti me, vitam autem & miſericordiam poſuiſti apud me. Viſitatio autem tua ſeruabat ſpiritum meum. His ſubiungit: Hæc habens in me ipſo, ſcio quòd omnia potes, & nihil eſt tibi impoſſibile. Quæcunque ergo his conueniunt, & à corruptione & interitu alienam decent naturam, poſſe dicit vniuerſorum Deum.

E R A N. Nihil non poteſt qui omnia poteſt Deus.

O R. Et peccare ergo poteſt qui omnia poteſt Deus, vt tu quidem definis.

E R. Nullo modo.

O R. Quare?

E R. Quoniam non vult.

O R. Qua de cauſa autem non vult?

E R A N. Quoniam ab eius natura alienum eſt peccare.

O R. Multa ergo non poteſt, multa ſunt enim peccatorum genera.

E R. Nihil horum eſt eiuſmodi, vt ea Deus vel velit vel poſſit.

O R. Sed nec illa quæ ſunt diuinæ naturæ contraria.

E R. Quænam hæc?

O R. Quemadmodum, intelligentem & veram lucem Deum eſſe didicimus.

E R. Verè.

O R. Sed nec ipſum eſſe tenebras dixerimus, aut poſſe aut velle.

E R. Nequaquam.

O R. Rurſus inuiſibilem eius naturam dicit ſacra ſcriptura.

E r. Ita dicit.

O r t h. Sed vt ea ſit viſibilis fieri poſſe nunquam dixerimus.

E r. Minimè.

O r. Sed nec vt ſit comprehenſibilis.

E r. Nequiquam.

O r. Eſt enim incomprehenſibilis, & quem nemo omnino poſſit aſſequi.

E r. Vera dicis.

O r. Ergo nec qui eſt, fieri poteſt vt non ſit.

E r. Abſit.

O r. Sed nec vt pater ſit filius.

E r. Eſt ex numero eorum quæ fieri non poſſunt.

O r. Neque verò vt qui eſt ingenitus, ſit genitus.

E r. Quomodo enim fieri poſſet?

O r. Sed neque filius fuerit vnquam pater.

E r. Nequaquam.

O r. Neque ſpiritus ſanctus fieri vnquam poterit filius vel pater.

E r. Hæc omnia ſunt ex numero eorum quæ fieri non poſſunt.

O r. Multa quoque alia eiuſmodi inuenimus B quæ fieri non poſſunt. Neque enim quod eſt æternum, fuerit ſubiectum tempori: neque quod eſt increatum, creatum vel factum: neque finitum, quod eſt infinitum, & quæ ſunt his ſimilia.

E r. Nihil horum poteſt fieri.

O r. Multa ergo inuenimus, quæ qui omnia poteſt, non poteſt Deus.

E r. Certè.

O r. Sed horum quidpiam non poſſe, eſt infinitæ potentiæ ſignum, non imbecillitatis: poſſe autem, vtique impotentiæ, non potentiæ.

E r. Quomodo hoc dicis?

O r. Quoniam vnumquodque eorum, Deum eſſe immutabilem, vertique & diuerſum fieri non poſſe prædicat. Eum enim qui bonus eſt, non poſſe malum fieri, inſignem bonitatem ſignificat, & eum qui iuſtus eſt non poſſe eſſe iniuſtum, nec eum qui verus eſt, mendacem, in veritate ac iuſtitia firmitatem ſtabilitatémque ſignificat. Ita etiam vera lux nunquam fuerit tenebræ, nec qui eſt, fieri vnquam poſſit vt non ſit. Sufficiens enim & perpetuum habet eſſe, ſuúmque eſt immutabilis, nec diuerſa poteſt fieri. Ita etiam ſi alia conſidera- C ueris, inuenies illud non poſſe, ſummam potentiam ſignificare. Ita in Deo talia non poſſe, diuinus Apoſtolus & intellexit & poſuit. Ad Hæ- *Hebr. 6.* bræos enim ſcribens, ſic dicit. Vt per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, firmam conſolationem habeamus, non eſſe infirmum ac imbecillum illud impoſſibile, ſed ipſum valde potens, & validum oſtendens. Ita enim inquit, verum eſt, vt fieri non poſſit, vt in eo vnquam ſit falſum aut mendacium. Veritatis itaque potentia per id quod fieri non poteſt ſignificatur. *2. Tim. 2.* Ad beatum autem Timotheum ſcribens, hæc quoque adiecit. Fidelis ſermo, nam ſi commortui ſumus, & conuiuemus: ſi ſuſtinebimus, & conregnabimus: ſi negauerimus, & ille negabit nos. Si diffidimus, ille fidelis manet, ſeipſum negare non poteſt. Rurſus ergo illud, non poteſt, infinitam potentiam ſignificat. Nam etiamſi omnes homines ipſum negauerint, ipſe, inquit, Deus eſt, & à propria natura non recedit. Habet enim ſuum eſſe eiuſmodi, vt in ipſum non cadat interi- A tus. Hoc enim ſignificat illud, ſe ipſum negare non poteſt. Redundantem ergo potentiam ſignificat eius in deterius mutationis impotentia.

E r. Hæc vera ſunt, & ſacræ ſcripturæ dictis conuenientia.

O r. Si ergo multa ſunt quæ Deus non poteſt, & tot quæ ſunt diuinæ naturæ contraria: cur alia omnia omittentes quæ ſunt ei ſecundum naturam, bonum, iuſtum, verum, quod videri non poteſt, quod nemo eum aſſequi poteſt, & quod nequit circumſcribi, æternum, & alia quæ Deo adeſſe dicimus, ſolam immortalitatem & impatibilitatem mutabiles eſſe dicitis, & in eis conceditis vt verti & diuerſa fieri poſſint: Deóque potentiam datis, quæ infirmitatem & imbecillitatem ſignificat?

E r. Hoc nos ſacra ſcriptura docuit. Etenim diuinus Ioannes clamat. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. Et Diuinus Paulus. Si enim cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij ſui, multo magis reconciliati, ſeruabimur in vita ipſius.

O r. Hæc quidem vera ſunt. Sunt enim diui- B na eloquia: ſed recordare eorum quæ ſæpe confeſſi ſumus.

E r. Quænam dicis?

O r. Quòd filium Dei Deum verbum non incorporeum apparuiſſe, ſed humanam naturam perfectam ſuſcepiſſe confeſſi ſumus.

E r. Hæc confeſſi ſumus.

O r. Si ergo corpus & animam accepit humanam, ea ratione etiam filius hominis appellatus eſt.

E r. Verum.

O r. Ergo Dominus Ieſus Chriſtus, etiam Deus noſter verè. Earum enim naturarum aliam quidem ſemper habuit, aliam verò verè accepit.

E r. Hæc ſunt ſine omni controuerſia.

O r. Ergo vt homo paſſionem ſubiit, vt Deus autem, maior & potentior manſit, quàm vt poſſet pati.

E r. Quomodo ergo ſacra ſcriptura Dei filium paſſum eſſe dicit?

O r. Quoniam quod paſſum eſt corpus, fuit eius corpus. Sic autem conſideremus. Quando audimus ſacram ſcripturam dicentem, Factum *Gen. 27.* C eſt poſtquam conſenuiſſet Iſaac, caligauerunt eius oculi ne viderent, mens noſtra quo fertur, & in quem defigitur, in animam Iſaac, an in corpus?

E r. Clarum eſt quod in corpus.

O r. Ergo etiam animam cenſeimus fuiſſe cæcitatis affectionis participem?

E r. Neutiquam.

O r. Sed ſolum corpus ſenſus viſu priuatum eſſe dicimus?

E r. Ita dicimus.

O r. Et rurſus quando audierimus Amaſiam dicentem prophetæ Amos, Videns, vade in terram Iuda: atque etiam Saul ſciſcitantem, Vbi eſt domus Videntis, nihil corporale ſuſpicamur.

E r. Minimè.

O r. Ea tamen omnia ſignificant ſanitatem eius partis qua videtur.

E r. Verum.

O r. Scimus tamen quòd purioribus animis ſuppeditata ſpiritus operatio gratiam immittit propheticam. Ipſa autem efficit vt vel occulta

videat. Quòd ea autem videant, vt ipſi videntes & cernentes appellentur facit. A

Er. Vera dicis.

Or. Ergo illud quoque conſideremus.

Er. Quidnam?

Or. Quando audierimus ſacrorum Euangeliorum hiſtoriam declarantem, quòd obtulerunt Deo paralyticum in lecto iacentem, partiumne animæ dicimus fuiſſe ſolutionem, an corporis?

Er. Clarum eſt quòd corporis.

Or. Quando autem epiſtolam ad Hebræos legentes, inuenerimus illum locum vbi dicit Apoſtolus. Propter quod remiſſas manus & ſoluta genua erigite, & greſſus rectos facite pedibus veſtris, vt non quod claudicat auertatur, magis autem ſanetur, de partibusne corporis dicemus hæc ſanctum Apoſtolum dixiſſe?

Er. Nullo modo.

Or. Sed animæ timiditatem & ignauiam eum auferre dicemus, & ad virtutem & animi magnitudinem incitare diſcipulos?

Er. Maximè.

Or. Sed non inuenerimus hæc ſacra ſcriptura diſtingui, neque enim cùm Iſaac narraſſet cæcitatem, corporis meminit, ſed Iſaac abſolutè dixit B eſſe cæcum, nec cùm prophetas nominaſſet videntes, dixit eorum animas videre, & intueri quæ occulta ſunt, ſed ipſarum tantum perſonarum meminit.

Er. Hæc ita habent.

Or. Neque vero paralytici corpus oſtendit eſſe ſolutum, ſed hominem nominauit paralyticum.

Er. Verum.

Or. Nec diuinus Apoſtolus animarum nominatim meminit, eas confirmare, & excitare volens.

Er. Non certè.

Or. Nos autem ſenſum verborum perſcrutantes, cognoſcimus quænam animæ, & quænam ſunt corporis propria.

Er. Et merito quidem ita facimus. Nos enim rationis facultate præditos fecit Deus.

Or. Hac ergo ratione in eo etiam qui nos fecit & ſeruauit vtamur: & agnoſcamus quænam eius diuinitati, & quæ humanitati conueniunt.

Er. Sed ſi ita fecerimus, ſummam illam vnio- C nem ſoluemus.

Or. Atqui cùm in Iſaac, & Prophetis, & paralytico, & in aliis hoc fecimus, naturalem animæ & corporis vnionem non ſoluimus, ſed nec à propriis corporibus animas ſeparauimus: ſed ſola ratione diſcreuimus, quid ſit proprium animæ, quid corporis. Quomodo ergo non eſt miſerum, nos qui hoc in animis & corporibus facimus, id in Seruatoris noſtri corpore facere recuſare, & naturas confundere quæ habent inter ſe differentiam, non quantam habet anima ad corpus: ſed quantum diſtat quod eſt recens ab æterno: & quod factum eſt, ab eo qui fecit.

Er. Sancta ſcriptura dicit filium Dei paſſionem ſuſtinuiſſe.

Heb. 12. Or. Nec nos aliquem alium paſſum eſſe dicimus: ſcimus tamen, docti à ſacra ſcriptura, eſſe impatibilem naturam diuinitatis. Cùm ergo impatibilitatem & paſſionem audimus, humanitatiſque & diuinitatis vnionem, patibilis corporis paſſionem eſſe dicimus. Impatibilem autem naturam à paſſione liberam manſiſſe confitemur.

Er. Corpus ergo nobis ſalutem procurauit.

Or. Non ſolius hominis corpus, ſed Domini noſtri Ieſu Chriſti vnigeniti Dei filij. Sin autem id tibi paruum & vile putaſti, quomodo eius typum ac figuram venerabilem & ſalutarem exiſtimas? Cuius autem typus eſt adorandus & venerandus, quemadmodum eſt ipſum exemplar archetypum vile, & aſpernandum?

Er. Non exiſtimo vile corpus, ſed vt à diuinitate ſeparetur non patior.

Or. Nec nos quidem, ô vir bone, vnionem diuidimus, ſed quæ ſunt naturarum propria conſideramus, atque tu ea vtique ſtatim fateberis.

Er. Hæc tu propheticè dicis.

Or. Non propheticè, ſed vt qui ſciam vim veritatis. Sed tu mihi hoc quoque interroganti reſponde, quando Dominum dicentem audieris, Ego & pater vnum ſumus, & qui vidit me, vidit & patrem, dicíſne hæc propria carnis, an diuinitatis?

Er. Et quomodo fieri poteſt, vt caro & pater in ſubſtantia vnum ſint?

Or. Hæc ergo diuinitatem ſignificant.

Er. Verum.

Or. Et hoc in principio erat Verbum, & Deus erat verbum, & quæ ſunt his ſimilia.

Er. In confeſſo eſt.

Or. Quando autem rurſus dicit ſacra ſcriptura, Ieſus autem defatigatus ex itinere ſic ſedebat ſupra fontem, cuius exiſtimanda eſt laſſitudo, diuinitatis an corporis?

Er. Non poſſum ferre vt quæ vnita ſunt diuidantur.

Or. Diuinæ ergo, vt videtur, naturæ laſſitudinem tribuis.

Er. Ita mihi videtur.

Or. Sed apertè Prophetæ contradicis, qui clamat, Non eſuriet, neque defatigabitur, neque eſt eius prudentiæ inuentio, qui dat robur eſurientibus, & iis qui non dolore afficiuntur triſtitiam. Et paulo pòſt. Qui autem me ſuſtinent, vires mutabunt, pennas vt aquila producent, current, & non defatigabuntur, ambulabunt, & non eſurient. Quomodo ergo qui aliis largitur vt nec egeant nec defatigentur, ipſe laſſitudinis famíſque & ſitis affectionem ſuſtinuit?

Er. Sæpe dixi Deum eſſe impatibilem, & nullius rei egentem: ſed poſt incarnationem affectiones ſuſtinuit.

Or. Diuinitate ne affectiones ſuſcipiēs, an patibili naturæ cedens, ſecundum naturam affectiones ſuſtinet, & eo ipſo quòd patitur, prædicat & proclamat, quòd non eſt viſione aut imaginatione apparens, ſed verè ex humana natura deſumptum? Ita autem conſideremus, diuinamne naturam non poſſe circumſcribi dicimus?

Er. Certè.

Or. Quæ autem circumſcribi non poteſt, natura à nullo circumſcribitur?

Er. Nequaquam.

Or. Non eget ergo à loco ad locum tranſitione, eſt enim vbique.

Er. Verum.

Or. Quod autem tranſitione non indiget, neque ambulatione?

Er. Videtur.

Or. Quod autem non vadit aut ambulat,

non

non defatigatur?

ER. Nequaquam.

OR. Non ergo defatigata eſt diuina natura, cùm circumſcribi nequeat, & ambulatione non egeat.

ER. Sed diuina ſcriptura narrat Ieſum fuiſſe defatigatum. Ieſus autem Deus eſt. Vnus enim
1. Cor. 8. Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia.

OR. Quoniam ergo ſacra ſcriptura ipſum dicit defatigatum eſſe, & non defatigari: conſiderandum eſt quomodo hoc & illud poteſt vni perſonæ accommodari.

ER. Tu hoc oſtende. Tu is enim es qui nobis diuiſionem inuehis.

OR. Exiſtimo hoc facile eſſe vel barbaro diſcernere, quòd cum diſſimilium naturarum vnio in confeſſo ſit, Chriſti quidem perſona, & hæc, & illa propter vnionem ſuſcipit, vtrique autem naturæ quæ ei ſunt apta tribuuntur, ei quidem quæ circumſcribi nequit eſſe indefatigabilem, ei verò quæ tranſit & ingreditur, labor & defatigatio. Pedum enim proprium eſt, ingredi, & neruorum, nimio labore extendi.

ER. Has eſſe corporales affectiones in cõfeſſo eſt. B

OR. Eſt ergo vera illa prædictio, quam ego quidem protuli, tu verò ludificatus es: ecce enim nobis oſtendiſti, quænam diuinitati, & quæ humanitati conueniunt.

ER. Sed non diuiſi vnum in duos filios.

OR. Nec nos hoc facimus, amice, ſed naturarum diuerſitatem intuentes, conſideramus quid deceat diuinitatem, & quid corpori conueniat.

ER. Non nos diuidere docuit ſacra ſcriptura, ſed Dei filium dixit eſſe mortuum. Ita enim dixit apoſtolus. Si enim cùm inimici eſſemus, recon-
1. Cor. 6. ciliati ſumus Deo per mortem filij ſui. & Dominum dixit ſuſcitatum eſſe à mortuis. Deus enim, inquit, & dominum ſuſcitauit.

OR. Quando ergo dicit ſacra ſcriptura, Extu-
Act. 8. lerunt autem Stephanum viri pij, & fecerunt planctum magnum ſuper ipſum, dices ne animam vna cum corpore eſſe ſepulturę mandatam?

ER. Minimè.

OR. Et quando audieris Iacob Patriarcham
Gen. 49. dicentem, Sepelite me cum patribus meis, de corpore an de anima hæc dicta eſſe coniicis?

ER. Clarum eſt quòd de corpore.

OR. Lege autem etiam ea quæ deinceps ſequuntur.

ER. Illic ſepelierunt Abraam, & Saram vxorem eius, & illic ſepelierunt Iſaac, & Rebeccam vxorem eius, & illic ſepelierunt Liam.

OR. In his quæ legiſti, corporis non meminit ſacra ſcriptura, ſed per nomina, animam ſimul, & corpus ſignificauit. Nos autem rectè diuidimus, & dicimus animas eſſe immortales, ſola autem corpora patriarcharum eſſe in duplici ſpelunca depoſita.

ER. Verum.

Act. 12. OR. Et quando audiuerimus Actuum hiſtoriam narrantem, quod Herodes interemit Iacobum fratrem Domini gladio, neutiquam animam mortuam eſſe exiſtimabimus.

Matth. 10. ER. Quomodo enim, qui ſimus Dominicæ ſuaſionis memores, quæ dicit, Ne timete eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere?

OR. Non tibi valde videtur impium & miſerum, eos quidem qui hominum nomina au-
A diunt, non ſemper animam ſimul & corpus intelligere: nec eùm ſcriptura de morte & ſepulchro loquatur, intelligere quod eum vna corpore animã comprehendat, ſed ea ſoli corpori conuenire putare, ſcire autem immortalitatem animæ, Domini doctrinæ credentes: qui autem filij Dei paſſionem audiunt, ne hoc quidem facere, ſed corporis quidem, cui conuenit paſſio, minime meminiſſe, diuinam autem naturam quę eſt impatibilis, & immutabilis, verbis ſuis mortalem & patibilem oſtendere, idque cùm ſciant quod ſi pati poſſet Dei verbi natura, fuiſſet ſuperuacanea corporis aſſumptio.

ER. A ſacra ſcriptura id didicimus quod filius Dei paſſionem ſuſtinuit.

OR. Atqui diuinus Apoſtolus paſſionem interpretatur, & oſtendit naturam quæ paſſa eſt.

ER. Oſtende ergo hoc quam primum, & ſolue dubitationem.

OR. Non noſti illum locum epiſtolæ ſcriptæ ad Hebræos, vbi dicit Diuus Paulus, Quare non Heb. 2.
erubeſcit ipſos vocare fratres, dicens, Annunciabo nomen tuum fratribus meis, in media eccleſia laudabo te. Et rurſus, Ecce ego, & pueri, quos mihi dedit Deus.

ER. Hæc ſcio, ſed nihil eſt in his eorum quæ te oſtenſurum es pollicitus.

OR. Subindicant quidem hæc quoque ea quæ me oſtenſurum ſum pollicitus, nomen enim paternitatis cognationem ſignificat, cognationem vero effecit aſſumpta natura, aſſumptio, diuinitatis impatibilitatem aperte proclamat ac prædicat. Vt autem te clarius doceam, lege etiam ea quæ ſequuntur.

ER. Quia ergo pueri communicauerunt carni & ſanguini, ipſe quoque eorum ſimiliter fuit particeps, vt per mortem eum deſtrueret, qui habebat mortis imperium, & eos liberaret, qui timore mortis per totam vitã erant obnoxij ſeruituti.

OR. Exiſtimo hæc declaratione non egere. Aperte enim docent diuinæ œconomiæ myſterium.

ER. In his nihil vidi eorum quæ te oſtenſurum es pollicitus.

OR. Atqui aperte diuinus docuit Apoſtolus,
C & quod effector hominum naturam miſeratus, quæ non ſolum acerbe à morte rapiebatur, ſed in tota vita timoris ſeruituti addicta fuerat, per corpus, corporibus procurauit reſurrectionem, & per mortalem naturam mortis potentiam confregit. Quoniam enim habebat ipſe naturam immortalem, volebat mortis imperium iuſtè delere, ex iis quæ morti ſubiecta ſunt acceptis primitiis. Quas cùm ab omni reprehenſione alienas, & peccato minime initiatas conſeruaſſet, morti quidem cedit: Sed cùm eas mors corripuiſſet, ſuam quidem ipſam inexplebilem expleuit ingluuiem, ſed propter ſummam eius in illas iniuriam, vt iniuſta quoque in alios ipſius tyrannis ceſſaret effecit. Cùm enim iniuſtè deuoratas abſorptáſque primitias Chriſtus ſuſcitauerit, vt eas quoque genus ſequatur efficiet. Confer cum verbis Apoſtolicis hanc interpretationem, & diuinitatis impatibilitatem clare videbis.

ER. In iis dictis quæ ſelecta ſunt, de diuina impatibilitate nihil ſignificatum eſt.

OR. Cùm itaque dicat Apoſtolus, eum pro-

pterea pueris communicaſſe carni & ſanguini, vt per mortem eum deſtrueret qui mortis habebat imperium, an non impatibilem diuinitatem, patibilem autem carnem apertè ſignificat, & quod cùm pati non poſſet diuina natura, accepit eam quæ pati poſſet, & per eam Diaboli imperium confregit ac profligauit?

ER. Quomodo per carnem & Diaboli imperium confregit, & mortis potentiam?

OR. Quibuſnam armis vſus ab initio Diabolus humanam naturam in ſeruitutem redegit?

ER. Per peccatum, captiuum abduxit eum qui paradiſi ciuis fuerat conſtitutus.

OR. Præcepti autem tranſgreſſioni quamnam pœnam Deus conſtituit?

ER. Mortem.

OR. Ergo peccatum quidem mortis mater eſt, eius autem pater eſt Diabolus.

ER. Verum.

OR. Ab eo ergo oppugnabatur hominum natura. Ipſum enim eos qui perſuadebantur, in ſeruitutem redigens, & ad ſceleratiſſimum patrem adducebat, & ad acerbiſſimum conceptum, fœtum tranſmittebat.

ER. Videtur.

OR. Iure ergo volens effector vtranque potentiam delere, quæ ab eis oppugnabatur ſuſcepit naturam, quam cùm nulli penitus peccato initiatam, purámque & immaculatam conſeruaſſet, & à Diaboli tyrannide liberauit, & per eam Diaboli imperium fregit ac deleuit. Quoniam enim mors erat pœna eorum qui peccarant, corpus autem Domini, quod peccati labem non habebat, præter legem diuinam mors iniquè arripuit, primum quidem reſtituit ac ſuſcitauit id quod contra leges inuaſum & occupatum fuerat, deinde autem, iis etiam qui iuſte retenti fuerant, liberationem eſt pollicitus.

ER. Et quemadmodum tibi iuſtum eſſe videtur, vt corpora, quæ morti iuſte dedita fuerant, cum eo quod iniuſte inuaſum & occupatum fuerat, reſurrectionem participent?

Peccatum originale per Adam. OR. Tibi autem quomodo videtur eſſe iuſtum, vt cùm Adam ſit præceptum tranſgreſſus, genus quoque primum parentem conſecutum ſit?

ER. Etiam ſi non illius fuit peccati genus particeps, ſed alia tamen peccata perpetrauit, & ea de cauſa fuit mortis quoque particeps.

OR. Atqui non ſolum peccatores, ſed etiam iuſti, & Patriarchæ, & prophetæ, & Apoſtoli, & qui in variis virtutis generibus refulſerunt, mortis laqueis implicati fuere.

ER. Quemadmodum enim fieri poteſt, vt qui ex mortalibus parentibus orti ſint, immortales permaneant? Adam cùm poſt tranſgreſſionem, & diuinam ſententiam ſub mortis eſſet poteſtatem ſubiunctus, cognouit vxorem, & pater eſt appellatus. Cùm ergo factus eſſet mortalis, mortalium pater conſtitutus eſt. Iure ergo omnes qui mortalem naturam ſuſceperunt, ſequuntur primum parentem.

OR. Optime nobis oſtendiſti quæ ſit cauſa ſiquidem mortis participes. Hoc ipſum ergo dandum eſt etiam in reſurrectione. Oportet enim medicamentum eſſe affectioni accommodatum. Quemadmodum enim principe generis condemnato, vniuerſum quoque genus ſimul con-

A demnatum eſt, ita cùm Seruator execrationem & maledictionem ſoluiſſet, naturæ quoque vt liberrate frueretur euenit, & quemadmodum deſcendentem ad inferos Adam ſecuti ſunt qui erant naturæ participes: ita cum Chriſto Domino reſurgente reſurrectionis erit particeps vniuerſa hominum natura. Sanctificatio per Chriſtum

ER. Probanda ſunt, & non inſtar ſententiæ pronuncianda, eccleſiæ decreta. Oſtende ergo ſcripturam quæ hæc doceat.

OR. Audi Apoſtolum ad Romanos ſcribentem, & hæc per illam omnes homines docentem, Rom. 5.
Si enim vnius delicto multi mortui ſunt: multo magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in multos abundauit, & non ſicut per vnum qui peccauit, donum. Nam iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem. Si enim vnius delicto mors regnauit per vnum, multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Et rurſus. Igitur ſicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem:
B sic & per vnius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores conſtituti ſunt multi: ita etiam per obedientiam vnius, iuſti conſtituentur multi. Porrò autem Corinthiis de reſurrectione ſermocinationem afferens, diuinæ œconomiæ myſterium eis ſummatim aperit, & dicit. Nunc autem Chriſtus ſuſcitatus eſt à mortuis, primitiæ dormientium fuit. Quandoquidem enim per hominem mors: & per hominem reſurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur: Ita etiam in Chriſto omnes viuificabuntur. Ecce tibi etiam ex diuinis eloquiis teſtimonia adduxi. Vide ergo quomodo quæ Chriſti ſunt, cum iis quæ ſunt Adam, conferantur cum morbo medicina, cum vulnere medicamentum, cum peccato iuſtitiæ copiæ, cum execratione benedictio, cum condemnatione remiſſio, cum tranſgreſſione obſeruatio, cum morte vita, cum inferis regnum, Chriſtus cum Adam, homo cum homine. Quanquam non homo ſolum, ſed etiam omnibus ſæculis prior Deus eſt Chriſtus Dominus. Sed ex aſſumpta eum natura 1. Cor. 15.
C nominauit Diuinus Apoſtolus, quoniam cum ea, illa, quæ Adæ erant, conferebant. Eius enim eſt iuſtificatio, eius lucta, eius victoria, eius affectiones, eius mors, eius reſurrectio, eius ſummæ naturæ participes, ij conregnant, qui regno conuenientem vitæ rationem præmeditati fuerint. Ea autem dixi, non diuinitatem ſeparans, ſed dicens quæ ſunt propria humanitatis.

ER. Multa de hac re diſſeruiſti, & ea ſcripturæ teſtimoniis confirmaſti. Si ergo verè carnis eſt paſſio, quomodo clamat diuinus Apoſtolus, Dei Rom. 8.
humanitatem & benignitatem laudans, Qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit ipſum, quem filium dixit eſſe traditum?

OR. Bona verba ò homo. Vnus eſt Dei filius, Vnigenitus.
& ea de re vnigenitus appellatus eſt.

ER. Si ergo eſt vnus Dei filius: ipſum diuinus Apoſtolus proprium filium appellauit.

OR. Verum.

ER. Ipſum ergo dicit fuiſſe traditum.

OR. Ipſum, ſed non incorporeum, vt ſæpe confeſſi ſumus.

ERAN.

E R. Sæpe confeſſi ſumus ipſum corpus & animam ſumpſiſſe.

O R. Apoſtolus ergo dixit de iis quæ corpori euenerunt.

E R. Valde aperte clamauit diuinus Apoſtolus, Qui proprio filio non pepercit.

Gen. 22. O R. Quando ergo audis Deum dicentem Abrahæ, propterea quod non peperciſti filio tuo dilecto propter me, occiſum Iſaac fuiſſe dices?

E R. Nequaquam.

O R. Atqui Deus dixit hoc. Non peperciſti, verus eſt autem vniuerſorum Deus.

E R. Abrahæ promptitudini, hoc, non peperciſti, attributum eſt, ea enim fuit impulſus, vt ſuũ filium vellet ſacrificare, ſed Deus prohibuit.

O R. Quemadmodum ergo in iis quæ dicuntur de Abraham, non adhæſiſti literæ, ſed ea explicata, ſententiam declaraſti, ita etiam dicti Apoſtolici inſtitutum perſcrutare. Videbis enim diuinæ naturæ minimè parſum eſſe, ſed carni, quæ ligno affixa eſt. facile eſt autem etiam in typo veritatem

Abrahæ ſacrificium. perſpicere. Videturne Abrahæ ſacrificium, typus eſſe ac figura ſacrificij, quod pro mundo oblatum eſt?

B E R. Non omnino, neque enim dogmatum ac decretorum regulam, ea duco, quæ in eccleſiis panegyricè & declamatoriè dicuntur.

O R. Maxime quidem ſequi oportebat doctores eccleſiæ, ſed quoniam iis aduerſaris, non recte quidem faciens, ipſum certe Seruatorem audi di-

Ioan 8. centem Iudæis. Abraam pater veſter exultauit vt videret diem meum, & vidit, & gauiſus eſt, & conſidera quòd Dominus diem paſſionem appellat.

E R. Accepi teſtimonium Domini, & credo figuræ.

O R. Confer ergo figuram cum veritate: & videbis etiam in typo diuinitatis impatibilitatem. Pater enim eſt & hic, & illic: & filius ſimiliter dilectus & hic, & illic, & ferens vterque materiam ſacrificij. Hic enim ligna, ille vero crucem portauit humeris. Dicunt autem & montis verticem vtriuſque ſacrificij operatione eſſe dignatum, conuenitque dierum & noctiũ numerus, & quæ poſt eos facta eſt reſurrectio, etenim Iſaac patris ſui animi promptitudine interfectus, à quo die magnorum donorum largitor, Deus, hoc iuſſit fieri, C tertio typice reuixit, eiuſdem benigniſſimi, & humaniſſimi voce. Viſus eſt autem aries ab arbore pendens, & crucis imaginem oſtendens, qui cædem pro puero paſſus eſt. Si autem hæc ſunt figura veritatis, in figura autem cædem non ſuſtinuit vnigenitus, ſed pro eo aries introductus eſt, altarique oblatus impleuit myſterium ſacrificij, cur hic quoque non carni paſſionem tribuitis, ſed diuinitatem eſſe impatibilem prædicatis?

E R. Tu quoque qui hanc exponis figuram, dicebas Iſaac diuina voce reuixiſſe. Nihil ergo abſurdi fecimus, ſi typo veritatem accommodantes, & Deum verbum paſſum eſſe, & reuixiſſe prædicemus.

O R. Sæpe dixi fieri non poſſe vt imago habeat quæcunque habet exemplar archetypum. Hoc quoque hinc etiam facile ſciri poteſt. Iſaac enim, & aries, quod ad naturarum quidem diuerſitatem attinet, ſimilitudine & imagine conueniunt. Quod ad diuiſionem autem attinet, ſeparatis ſubſtantiis non vtique. Nos enim diuinitatis & humanitatis talem vnionem prædicamus, vt vnam A quæ diuidi non poteſt perſonam cogitemus, eundémque Deum & hominem ſciamus qui videtur, & videri non poteſt, circumſcriptus eſt, & nequit circumſcribi, & alia omnia, quæ diuinitatem, & humanitatem ſignificant, vni et perſonis tribuentes. Quia ergo fieri non poterat, vt in ariete præfiguraretur reſurrectio, cùm ſit animal expers rationis, & diuina carens imagine, ita œconomiæ myſterij figuram partiuntur, vt hic quidem mortis, ille vero reſurrectionis imaginem oſtenderet. Hoc autem ipſum etiam in Moſaicis ſacrificiis inueniemus. Nam in illis etiam videri poteſt ante deſcripta ſalutaris paſſionis figura.

E R A N. Et quodnam Moſaicum ſacrificium adumbrat veritatem?

O R. Omne quidem, vt ſemel dicam, vetus eſt noui figura. Et ideo Diuinus quoque Apoſtolus Heb. 10. aperte dicit. Vmbram enim habens lex futurorum bonorum. Et rurſus. Hæc autem omnia in 1. Cor. 10. figuris eueniebant illis. Apertiſſime autem archetypi imaginem oſtendit ouis in Ægypto ſacrificata, iuuenca tuſa quæ longè à caſtris vrebatur. Huius quoque Apoſtolus in Epiſtola ad Hebræos mentionem faciens, ſubiunxit. Quare Ieſus vt populum per proprium ſanguinem ſanctificaret, extra ciuitatem paſſus eſt. Sed de iis quidem in præſentia nihil dicam, ſed illius ſacrificij mentionem faciam, quod duos habet hircos qui offerebantur, & alter quidem ſacrificabatur, alter vero dimittebatur. Hi enim duarum naturarum Seruatoris imaginem præfigurant, is quidem qui dimittebatur, diuinitatis impatibilis, qui vero mactabatur, patibilis humanitatis. Hebr. 13. Leu. 16.

E R. Deinde non tibi videtur impium, & blaſphemum, Dominum hircis aſſimilare?

O R. Quid magis fugiendum, magiſque odio habendum, & abhorrendum exiſtimas, ſerpentem an hircum?

E R. Serpentem eſſe odio habendum, & auerſandum certum eſt. Iis enim qui appropinquant affert exitium. Sæpe autem eos etiam lædit qui nullam iniuriam fecerunt. Hircus autẽ eſt ex numero eorum quæ ſunt eſculẽta & munda ex lege.

O R. Audi ergo Dominum ſalutiferam paſſionem æneo ſerpenti aſſimilantem. Sicut exaltauit, Num. 21. inquit, Moſes ſerpentem in deſerto: ita exaltari Ioan. 3. oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Si autem ſerpens æneus cruci affixi corporis typum impleuit: quid abſurdi fecimus, cum ſalutifera paſſione hircorum ſacrificium conferentes?

E R. Quia Ioannes Dominum agnum appellauit, & Eſaias ſimiliter agnum & ouem.

O R. Beatus autem Paulus vocat ipſum pecca- 2. Cor. 5. tum & maledictum. Itaque vt maledictum qui- Gal. 3. dem, maledicti & execrandi ſerpentis impleſt figuram. Vt peccatum autem, hircorum ſacrificij oſtendit imaginem. Pro peccato enim, ex lege, non agnus, ſed capella ex capris offerebatur. Et propterea Dominus quoque in Euangeliis agnis Matth. 25. quidem iuſtos aſſimilauit, hœdis autem peccatores. Quoniam ergo non pro iuſtis ſolum, ſed etiam pro peccatoribus erat paſſionem ſubiturus, iure per agnos & hircos ſuum ſacrificium præfigurat.

E R. Sed duorum hircorum typus duas perſonas præbet intelligendas.

OR. Non poterant in vno hirco ambo ſimul præfigurari, & patibilitas humanitatis, & diuinitatis impatibilitas. Is enim interfectus viuentem naturam non oſtendiſſet, & ideo duo aſſumpti ſunt ad duas naturas declarandas. Hoc autem etiam in alio ſacrificio intellexeris.

ER. Quonam?

Leuit. 1. OR. Vbi duas aues ex mundis iubet Legiſlator offerri, & hanc quidem ſacrificari, alteram vero in eius quæ eſt ſacrificata ſanguine intinctam dimitti. Nam hic quoque videmus figuram diuinitatis & humanitatis, huius quidem quæ ſacrificatur, illius vero quæ ſibi paſſionem adaptat & accommodat.

ER. Multas nobis adduxiſti figuras: ego autem quæ ænigmatice dicuntur non admitto.

OR. Atqui diuinus Apoſtolus etiam hiſtorias figuras eſſe dicit, & Agar teſtamenti veteris Gal. 4. figuram appellauit, & Sarram cœleſti Hieruſalem aſſimilauit, & Iſmael quidem dicit eſſe figuram populi Iſrael, Iſaac autem noui populi. Accuſa ergo etiam magnam ſpiritus tubam, quod nobis omnibus dicta ænigmatica attulerit.

ER. Etſi mihi alia huiuſmodi innumerabilia attuleris, vt paſſionem diuidam minimè perſua- Matth. 28. debis. Audiui enim Angelum dicentem Mariæ, & eius comitibus. Venite, videte vbi poſitus erat Dominus.

OR. Nos hoc quoque facere conſueuimus. Communibus enim nominibus etiam partem appellamus. In ſanctorum enim Apoſtolorum, vel Prophetarum, vel Martyrum ædes ſacras ingredientes, interrogamus, Quis ſitus eſt in arca? Qui verum autem ſciunt, reſpondentes dicunt, vel Thomam forte Apoſtolum, vel Ioannem Baptiſtam, vel Stephanum primum Martyrem, vel aliquem alium ex ſanctis nominatim dicentes, licet valde paruæ nonnunquam reliquiæ in eis ſitæ ſint. Nemo autem communia hæc nomina audiens, quæ & animam ſimul & corpus ſignificant, in thecis animas quoque eſſe incluſas exiſtimabit, ſed ſcit quòd corpora ſola in thecis, vel paruæ etiam corporum particulæ ſitæ ſunt. Hoc ipſum etiam facit ſanctus ille Angelus, qui perſonæ nomine corpus appellauit.

ER. Et vndenam oſtendes, quòd de corpore Domini dixerit Angelus mulieribus?

OR. Primum quidem ad id ſoluendum quod quæritur, ipſum ſepulchrum ſufficit. Neque enim anima ſepulchro traditur, vel diuinitas quæ ſuapte natura minimè circumſcribitur: corporibus enim ſepulchra conſtruuntur. Poſtea autem hoc quoque diuina apertè docet ſcriptura. Diui- Matth. 27. nus enim Matthæus hoc modo narrat. Veſpere facto venit homo diues ab Arimathia nomine Ioſeph, qui & ipſe fuerat diſcipulus Ieſu. Is accedens ad Pilatum petiuit corpus Ieſu. tunc Pilatus iuſſit reddi corpus, & accepium corpus Ioſeph inuoluit in ſindone munda, & poſuit ipſum in nouo ſuo monumento, quod exciderat in petra: & cum aduoluiſſet ſaxum magnum ad hoſtium monumenti, receſſit. Vide quoties corporis meminit, vt eorum qui diuinitatem blaſphemant Mar. 15. ora obturaret. Hoc etiam fecit beatiſſimus Marcus. Dicam autem etiam ea quæ is narrauit. Cùm iam ſero factum eſſet, inquit, quia erat paraſceue, quod eſt ante ſabbatum, venit Ioſeph ab Arimathia, nobilis decurio, qui & ipſe erat expectans regnum Dei, & audacter introiuit ad Pilatum, & petiuit corpus Ieſu. Pilatus autem mirabatur ſi iam obiiſſet, & accerſito Centurione interrogauit an iam mortuus eſſet, & cùm cognouiſſet à Centurione, donauit corpus Ioſeph. Ioſeph autem mercatus ſindonem, & deponens eum, inuoluit ſindone, & depoſuit in monumento, & quæ ſequuntur. Admirare ergo videns concordiam, & quòd concorditer & continenter ferat nomen corporis. Benedictus quoque Lucas ſimi- Luc. 23. liter narrauit, quod Ioſeph corpus petiit, & acceptum iis quæ iuſta erant eſt proſecutus. Diuiniſſimus autem Ioannes alia quoque adiecit. Rogauit enim Pilatum Ioſeph ab Arimathia, qui erat Ioan. 19. diſcipulus Ieſu, ſed occultus propter metum Iudæorum, vt tolleret corpus Ieſu, & permiſit Pilatus. Venit ergo, & tulit corpus Ieſu. Venit autem & Nicodemus qui venerat ad Ieſum nocte primum ferens mixturam myrrhæ & aloes libras centum. Acceperunt ergo corpus Ieſu, & ligauerunt illud linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire. Erat autem in loco, vbi crucifixus eſt, hortus, & in horto monumentum nouum, in quo nondum quiſpiam poſitus erat. Ibi ergo propter paraſceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, poſuerunt Ieſum. Vide ergo quòd qui toties corporis meminiſſet, & id cruci affixum eſſe, & id Ioſeph à Pilato petiiſſe, & id de ligno depoſuiſſe, & id linteis cum myrrha & aloe inuoluiſſe oſtendiſſet, tunc perſonæ nomen poſuit, & Ieſum dixit in monumento eſſe poſitum. Ea de cauſa dixit vtique etiam Angelus. Venite, videte vbi poſitus erat Dominus, à communi appellatione corpus vocans. Ita enim nos quoque dicere conſueuimus. In hoc, vel illo loco, hic, vel ille ſepultus eſt, & non dicimus corpus huius, vel illius, ſed hic vel ille. Quicunque autem eſt ſanæ mentis, ſcit nos loqui de corpore. Ita autem ſacra ſcriptura dicere conſueuit. Mortuus eſt enim inquit, Aaron, & ſepelierunt ipſum in hoc monte. &, Mortuus eſt Sa- 1. Reg. 25. muel, & ſepelierunt ipſum in Armathem, & eiuſmodi alia innumerabilia. Hanc conſuetudinem ſeruauit diuinus Apoſtolus, cum mortis Domini mentionem faceret. Tradidi enim vobis, in- 1. Cor. 15. quit, in primis, quod & accepi, quod Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas, & quod ſepultus eſt, & quod reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas, & quæ ſequuntur.

ER. In iis quæ iam legiſti Apoſtolus non meminit corporis, ſed noſtrum omnium Seruatoris Chriſti. Aduerſus te ipſum ergo teſtimonium produxiſti, & tuis te ipſum telis confodiſti.

OR. Citò oblitus es, vt videtur, eorum quæ fuſe diſſerui, oſtendens quod, ſæpe nominibus perſonarum corpus quoque appellant. Hoc autem ipſum nunc quoque fecit diuinus Apoſtolus. Hoc autem hinc quoque facile cognoſci poteſt. Sic autem conſideremus. Quare ſcripſit hæc vir diuinus Corinthiis?

ER. Quidam eos deceperant, in hanc opinionem inducentes, quòd non fit reſurrectio corporum. Hoc ergo cum reſciuiſſet orbis terrarum magiſter, apud eos de reſurrectione verba fecit.

OR. Et quamnam ob cauſam, cùm vellet corporum reſurrectionem oſtendere, reſurrectionem Domini in medium adduxit?

ER. Vt

E R. Vt quæ ſatis ſit ad oſtendendam omnium noſtrum reſurrectionem.

O R. Quam habet ſimilitudinem cum morte aliorum, vt ex eius reſorrectione de reſurrectione omnium coniecturam faciat?

E R. Ea de cauſa vnigenitus Dei filius, homo factus, & paſſus, mortemque expertus eſt, vt mortem deleret ac perfringeret. Cùm ergo reſurrexit, per ſuam reſurrectionem omnium hominum reſurrectionem prædicat.

O R. Et quis Dei reſurrectionem audiens, omnium quoque hominum reſurrectionem ei conſimiliter futuram crediderit? Non ſinit enim, vt ei, quod de reſurrectione dicitur, credamus, naturarum diſſimilitudo. Ille enim, Deus, hi verò homines. Inter Deum autem & homines plurimū intereſt. Ii enim ſunt mortales, corruptionique & interitui obnoxij, fœnoque & flori aſſimilari. Ille autem eſt omnipotens.

E R. Sed corpus habebat Deus verbum homo factus. & per id cum hominibus oſtēdit ſimilitudinem.

O R. Corporis ergo omnino eſt affectio, ſeu paſſio, & mors, & reſurrectio. Et hoc etiam alibi oſtendens diuinus Apoſtolus, reſurrectionem omnibus pollicetur, & iis quidem qui Seruatoris credunt reſurrectioni, communem autem omnium reſurrectionem fabulam exiſtimāt, clamault dicens. Si autem Chriſtus prædicatur quòd à mortuis ſuſcitatus eſt, quomodo dicunt nonnulli in vobis quòd non eſt reſurrectio mortuorum? Si autem non eſt reſurrectio mortuorum, nec Chriſtus reſurrexit. Si autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt fides veſtra, adhuc eſtis in peccatis veſtris. Ex eo quidem quod factum eſt, quod futurum eſt confirmat. Ex eo autem quod non creditur, repellit quod creditur. Si enim illud inquit, vobis videtur fieri non poſſe, & hoc vtique falſum eſt: Sin autem hoc verum & credibile eſſe videtur, illud quoque ſimiliter videatur eſſe credibile. Corporis enim reſurrectio hic quoque prædicatur, & hoc quidem illorum primitiæ appellatur. Hoc enim poſt multas præcedentes ratiocinationes tādem pronuntiat. Nunc autem Chriſtus ſurrexit à mortuis, primitiæ eorum qui dormierunt factus eſt. Quoniam enim per hominem mors: & per hominem reſurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita etiam in Chriſto omnes viuificabuntur, & non ſolum quod de reſurrectione dicitur confirmauit, ſed etiam diuinæ œconomiæ myſterium aperuit. Ea ratione etiam hominem quoque Chriſtum appellauit, vt morbo medicinam conuenientem oſtenderet.

1.Cor.15.

E R A N. Homo ergo ſolùm eſt Chriſtus?

O R T H. Abſit. Cōtrarium enim ſæpe diximus, quòd non ſolum homo eſt, ſed etiam Deus ante ſæcula. Paſſus eſt autem vt homo, non vt Deus. Et hoc nos apertè docuit diuinus Apoſtolus, cùm dixit, Quoniam enim per hominem mors: & per hominem reſurrectio mortuorum. Iam verò ad Theſſalonicenſes ſcribens, ex Seruatoris noſtri reſurrectione quod de cōmuni reſurrectione dicitur, confirmat. Si enim credimus, inquit, quòd Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit: ita Deus etiam eos qui dormierunt per Ieſum cum ipſo habebit.

1.Theſ.4.

E R. Probauit quidem Apoſtolus communem reſurrectionem per reſurrectionem Domini, & clarum eſt, quòd hic quoque corpus erat quod mortuum eſt, & reſurrexit, non enim per id conatus eſſet omnium reſurrectionem oſtendere, niſi cum illis eſſet in ſubſtantia cognatio, non feram tamen vt ſoli humanæ naturæ paſſio attribuatur: ſed conſequens mihi eſſe videtur dicere Deum verbum carne eſſe mortuum.

O R. Sæpe oſtendimus, quòd id quod natura eſt immortale, nullo modo mori poteſt. Si ergo mortuus eſt, non eſt vtique immortalis. Quanta autem inſunt verborum blaſphemiæ pericula?

E R. Eſt quidem immortalis, homo autem factus paſſus eſt.

O R. Mutationem ergo ſuſtinuit. Quomodo enim alioqui, cùm ſit immortalis, poſſet mortem ſuſcipere? Atqui confeſſi ſumus eſſe immutabilem trinitatis ſubſtantiam. Mortem ergo minimè ſortitus eſt, vt qui naturam habeat mutatione ſuperiorem.

E R. Diuus Petrus dixit, Chriſto ergo paſſo pro nobis carne. 1.Pet.4.

O R. Et quidem id etiam conuenit quod à nobis dicitur. A ſacra enim ſcriptura didicimus dogmatum & decretorum regulam.

E R A N. Quomodo ergo non dicitis Deum verbum carne eſſe paſſum?

O R. Quia in ſacra ſcriptura non inuenimus hanc vocem.

E R. Atqui magni Petri nuper talem ſententiam adduxi.

O R. Ignoras, vt videtur, nominum differentiam.

E R. Quorum nominum? non videtur tibi Deus eſſe verbum Dominus Chriſtus?

O R T H. Hoc nomen Chriſtus, in Domino & Seruatore noſtro, quod homo factum eſt verbum ſignificat: Emmanuel autem, Deum qui eſt nobiſcum, Deum, & hominem. Illud autem, Deus verbum ita dictum ſimplicem naturam, quæ eſt mundo prior, tempore ſuperior, & incorporea, ſignificat. Quamobrem ſanctus ſpiritus, qui per ſanctos Apoſtolos locutus eſt, nequaquam paſſionem vel mortem huic vocabulo attribuit.

E R. Si Chriſto paſſionem attribuit, Deus autem verbum homo factum, Chriſtus nominatum eſt: nihil abſurdi puto facit, qui Deum verbum carne paſſum eſſe dicit.

O R T H. Audaciſſimus itaque eſt & valde temerarius conatu. Ita autem quod dicimus examinemus. Deum verbum ex Deo & patre dicit eſſe ſacra ſcriptura.

E R. Vera dicis.

O R. Iam verò ſpiritum ſanctum ſimiliter ex Deo eſſe docet.

E R. In confeſſo eſt.

O R. Sed Deum quidem verbum filium nominat vnigenitum.

E R. Ita nominat.

O R. Spiritum autem ſanctum nuſquam ſic appellauit.

E R. Nequaquam.

O R. Atqui is quoque ex patre & Deo ſuam habet ſubſtantiam.

E R. Verum.

Or. Quoniam ergo ex Deo & patre eſſe & filium & ſpiritum confitemur, auderes ne vnquam appellare ſpiritum ſanctum filium?

Er. Nequaquam.

Or. Quamobrem?

Er. Quia non inuenies hoc nomen in ſacra ſcriptura.

Or. Sed factum?

Er. Ne hoc quidem.

Or. Qua de cauſa?

Er. Nec hoc me ſacra ſcriptura docuit.

Orth. Quod autem nec genitum eſt, nec rurſus creatum, quamnam eſt appellationem habiturum?

Er. Id ingenitum & increatum nominamus.

Or. Spiritus autem ſanctus nec creatus eſt, nec eum rurſus genitum eſſe dicimus?

Er. Nullo modo.

Spiritus Sanctus an ingenitus.

Or. Auderes ne autem vocare ſpiritum ſanctum ingenitum?

Er. Nequaquam.

Or. Et cur eum non vocas ingenitum, qui natura quidem eſt increatus, minimè autem genitus?

Er. Quòd hoc à ſacra ſcriptura non didici, & valde vereor ea dicere quæ ſunt ab illa ſilentio prætèrita.

Orth. Hanc ergo nobis, ô vir bone, religionem in ſalutari quoque paſſione conſerua, & quæcunque diuina nomina dimiſit ſcriptura à paſſione libera, tu quoque ea libera eſſe ſine, nec eis paſſionem tribue.

Eran. Et quæ ea ſunt?

Orth. Huic vocabulo, Deus, nequaquam paſſionem adiunxit.

Eran. Nec ego Deum verbum dico paſſum eſſe ſine corpore, ſed dico paſſum fuiſſe carne.

Orth. Dicis modum paſſionis, non impatibilitatem. Hoc autem ne de humana quidem anima dixerit quiſpiam. Quis enim dixerit, niſi valde delirus, quod carne mortua eſt anima Pauli? Hoc enim ne de homine quidem improbiſſimo & ſceleratiſſimo diceretur. Sunt enim etiam malorum immortales animæ, ſed illum quidem, verbi gratia, homicidam, interemptum eſſe dicimus, eius autem animam nemo dixerit occiſam eſſe carne. Quòd ſi homicidarum, eorumque qui ſepulchra effodiunt, animas à morte liberas eſſe dicimus: multo certè iuſtius eſt immortalem eſſe cognoſcere Seruatoris noſtri animam, quæ ne ſub peccato quidem fuit. Si enim, quæ maxima ſcelera perpetrarunt, mortis experientiam propter naturam euaſerunt: quomodo illa quæ & habet immortalem naturam, & cui nec minima peccati labes inſedit, mortis hamum ceperit?

Er. Fruſtra tam longa apud nos oratione vteris: fatemur enim immortalem Seruatoris animam.

Or. Et quo non ſupplicio digni eſtis, qui animam quidem, quæ creatam habet naturam, immortalem dicitis, mortalem autem verbo ſubſtãtiam diuinam adſtruitis? Et Seruatoris quidem animam non dicitis mortem carne guſtaſſe, ipſum autem Deum verbum, qui eſt omnium opifex, eum mortem eſſe paſſum audetis dicere.

Er. Impatibiliter ipſum paſſum eſſe dicimus.

Or. Et quis compos mentis ridiculas has captiones & tendiculas tulerit? Impatibilem enim paſſionem nemo vnquam audiuit, nec mortem immortalem. Quod eſt enim impatibile, non paſſum eſt, & quod paſſum eſt, non manſerit impatibile. Nos autem diuinum Paulum clamantem audiuimus. Qui ſolus habet immortalitatem, & lucem habitat inacceſſibilem. *1. Tim. 6.*

Eran. Cur ergo dicimus & inuiſibiles poteſtates, & hominum animas, & ipſos etiam Dæmones immortales?

Quomodo ſolus Deus immortalis.

Or. Dicimus. Sed Deus propriè immortalis. eſt enim immortalis, ſubſtantia, non participatione, neque enim alij acceptam fert immortalitatem. Angelis autem, & aliis, quorum nuper meminiſti, ipſe immortalitatem largitus. Si ergo ipſum immortalem diuinus Paulus nominat, & ſolum dicit habere immortalitatem: quomodo ei mortis paſſionem tribuitis?

Er. Poſt incarnationem ipſum mortem guſtaſſe dicimus.

Or. Sed ipſam immutabilem ſæpe confeſſi ſumus. Sin autem cùm prius eſſet immortalis, per carnem mortem poſtea ſuſtinuit: præcedẽte mutatione mortem ſuſtinuit: defecit autem eius quoque vita tribus diebus & totidem noctibus. hæc autem ſi dicantur, quid dici poteſt magis impium? Exiſtimo certè ne iis quidem qui aduerſus impietatem decertant, hæc lingua proferre tutum eſſe.

Er. Ceſſa nos impietatis inſimulare. Neque enim nos diuinam naturam paſſam eſſe dicimus, ſed humanam: diuinam autem vnà cum corpore paſſam eſſe.

Or. Illud, Vnà paſſum eſſe, quomodo dicis, an tanquam clauis corpori infixis, diuinam naturam ſenſum doloris accepiſſe?

Eran. Ita.

Orth. Atqui nunc etiam, in iis quæ prius examinata fuerunt, oſtendimus, nec animam quidem omnium quæ ad corpus pertinent eſſe participem: ſed corpus vitalem facultatem ſuſcipiens, affectionum ſenſum habere per animam. Quòd ſi etiam conceſſerimus animam vnà cum corpore pati per conſenſum, nihilo ſecius impatibilem diuinam naturam inueniemus. Nõ enim pro anima corpori coniuncta eſt. An non confiteris ipſum animam aſſumpſiſſe?

Anima cum ipſo paſſa.

Er. Sæpe confeſſus ſum.

Orth. Et animam ratione præditam?

Eran. Maximè.

Orth. Si ergo vna cum corpore ſuſcepit animam: conceſſimus autem animam pati vnà cum corpore per conſenſum: anima ergo, non diuinitas, vnà cum corpore paſſa eſt, dolores, vt eſt veriſimile, per corpus ſuſcipiens. Sed cũ corpore quidem per conſenſum pati animam dixerit fortaſſe quiſpiam, ſed non cum ea commori, immortalem enim naturam ſortita eſt. Quapropter hoc quoque dicit Dominus. Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere. Si ergo nec Seruatoris quidem animam dicimus fuiſſe mortis cum corpore participem: quemadmodũ, quam audetis dicere, blaſphemiam admiſerit quiſpiam, qui diuinam naturam mortis fuiſſe participem non veretur aſſerere, idque cũ Dominus nunc quod offertur corpus, nunc *Matth. 10.* *Ioan. 10.*

pus, nunc autem etiam animam turbatam oſtendat.

Eran. Et vbi corpus quod offertur oſtendit Dominus? an rurſus illud vulgo iactatum teſtimonium nobis afferetis? Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo ipſum, & cum graui quodam ſupercilio dicentem nobis Euangeliſtam producetis? Ipſe autem dicebat de templo corporis ſui, & quando ſurrexit à mortuis, cognouerũt diſcipuli ipſius quod hoc dixit Ieſus, & crediderunt ſcripturæ & ſermoni, quem dixit Dominus.

Orth. Si diuinas voces tam ægrè fertis, quæ magnum diuinæ œconomiæ myſterium prædicant: cur non ſimiliter ac Marcion, & Valentinus, & Manes, eiuſmodi voces deletis? illi enim hoc ipſum fecerunt. Sin autem hoc videtur & audax & impium: ne verba Domini ludificemini, ſed ſequamini Apoſtolos, qui crediderunt poſt reſurrectionem diuinitatem excitaſſe templum quod Iudæi ſoluerant.

Eran. Si validum habes teſtimonium, ceſſa maledicere, & imple quod es pollicitus.

Orth. Meminiſti omnino eorum dictorum Euangelij, in quibus mannæ & veri nutrimenti Deus fecit comparationem.

Eran. Memini.

Orth. In eo loco cùm de pane vitæ prolixè diſſeruiſſet, hæc quoque ſubiunxit. Panis autem, quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita. In his autem verbis videre licet beneficentiam ac liberalitatem diuinitatis, & donationem carnis.

Eran. Ad ſoluendam dubitationem non ſufficit vnum teſtimonium.

Act. 8. Orth. Æthiops Eunuchus non multas legit ſcripturas Sed cùm vnum Propheticum inueniſſet teſtimonium, per illud ad ſalutem deductus eſt, ad vobis autem perſuadendum, non ſufficiunt omnes Apoſtoli, & Prophetæ, & qui poſt illos fuerunt veritatis præcones. Sed tamen tibi quoque alia de corpore Domini teſtimonia afferam. Scis certè locum illum Euangelicæ hiſtoriæ, in quo paſcha cum ſuis diſcipulis comedens, oſtendit quidem typicæ ouis finem, docuit autem quodnam ſit illius vmbræ corpus.

Matth. 26. Er. Noui hiſtoriam.

Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11. Or. Recordare ergo quid acceptum quidem fregit Dominus: quid autem acceptum appellauit & dixit.

Er. Propter eos, qui non ſunt initiati myſteriis, dicam aliquanto magis myſticè. Cùm accepiſſet & fregiſſet, & diſcipulis diuiſiſſet, dixit, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur, vel frangitur, vt dicit Apoſtolus. Et rurſus, Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effunditur.

Orth. Non meminit ergo diuinitatis, paſſionis typum oſtendens.

Er. Nequaquam.

Or. Sed corporis & ſanguinis.

Eran. Verum.

Or. Corpus ergo cruci affixum eſt.

Er. Videtur.

Orth. Age verò hoc etiam examinemos. Quando poſt reſurrectionem, clauſis ianuis ad ſanctos ſuos diſcipulos Dominus ingreſſus eſt, & eos timore perculſos aſpexit, quonam modo metum ſoluit, & pro metu fidem immiſit?

A Er. Dixit eis. Videte manus meas & pedes meos, quòd ego ſum, palpate me, & videte quòd ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Ioan. 20. Luc. 24.

Or. Corpus ergo ipſis diffidentibus oſtendit?

Er. Clarum.

Orth. Corpus ergo ſurrexit?

Er. Videtur.

Orth. Quod autem ſurrexit, hoc vtique etiam mortuum fuerat.

Er. Eſt veriſimile.

Or. Quod autem mortuum fuerat, hoc eſt cruci affixum.

Eran. Neceſſe eſt.

Or. Corpus ergo paſſum eſt, vt ipſe dicis.

Er. Hoc dicere cogit verborum ſeries.

Or. Conſideremus autem ſic quoque. Ego autem interrogabo, tu autem ingenuè, & vt veritatis amicum decet, reſponde.

Er. Reſpondebo.

Or. Quando ad Apoſtolos ſanctus venit ſpiritus, & ad incredibile ſpectaculum, eáque audienda, quæ inaudita, & inuſitata fuerant, multa hominum millia ad illam domunculam conuenium, quænam Apoſtolorum primus, tunc concionans, dixit de reſurrectione Domini? Act. 2.

B

Er. Diuinum Dauid in medium produxit, dixitque eum ab vniuerſorum Deo promiſſiones accepiſſe, quod Dominus Chriſtus, de fructu lumborum eius germinabit, eiſque credidiſſe, & propheticè eius reſurrectionem præuidiſſe, & apertè dixiſſe, quod anima eius non relicta eſt in inferno, nec caro eius vidit corruptionem. Pſalm. 15.

Or. Horum ergo eſt reſurrectio.

Er. Et quemadmodum quis ſanæ mentis dixerit reſurrectionẽ eſſe animæ quæ non eſt mortua?

Or. Qui immutabilis, & quæ circumſcribi non poteſt, diuinitatis & paſſionem, & mortem, reſurrectionem eſſe dicitis, quomodo vobis repente ſanæ mentis viſi eſtis, vt vel animæ recuſetis reſurrectionis nomen attribuere?

Er. Quia ei quod cecidit conuenit nomen reſurrectionis.

Or. Sed non ſine anima corpus reſurrectio-

C nem aſſequitur, ſed diuina voluntate renouatum & coniugi coniunctum, vitam recipit. An non ſic Dominus Lazarum ſuſcitauit? Ioan. 11.

Er. Clarum eſt quod non ſolum corpus reſurgit.

Or. Apertius docet diuinus Ezechiel. Oſtendit enim quemadmodum iuſſit Deus oſſa concurrere, & quomodo vnũquodque eorum propriam accepit compagem, & produxit neruos, & venas, & arterias, & carnes, quæ inter ea interiectæ ſunt, & pellem, quæ eſt eorum omnium integumentum, & tunc iuſſit animas reuerti ad propria corpora. Ezech. 37.

Er. Hæc vera ſunt.

Or. Corpus verò Domini, hanc corruptionem & interitum non ſuſtinuit: ſed integrum & incorruptum remanens, tertio die ſuam animam recepit.

Er. In confeſſo eſt.

Or. Eorum itaque eſt paſſio quorum eſt mors.

Er. Maximè.

OR. Reſurrectionis autem mentionem faciens, magnus Petrus, ac etiam diuinus Dauid, dixerunt quidem animam non eſſe relictam in inferno, corpus autem non ſubiiſſe corruptionem.

ER. Ita dixerunt.

OR. Non ergo diuinitas mortem obiit, ſed corpus, ſeparatione animæ.

ER. Abſurda hæc ego dicta non feram.

OR. Propriis ergo dictis repugnas, hæc enim tua ſunt, quæ abſurda vocaſti.

ER. Tu me omnino calumniaris. Nullum enim horum dictorum meum eſt.

OR. Quando interrogante aliquo, quodnam eſt animal ſimul præditum ratione, & mortale, reſponderit quiſpiam & dixerit, homo, quemnam eius dicti interpretem, & explicatorem vocaueris, eum qui interrogat, an eum qui reſpōdet?

ER. Eum qui reſpondet.

OR. Iure ergo dixi, hæc à te dici. Tu enim vtique reſpondens, & hæc quidem inficiens, illa vero confitens, quæ dicta ſunt confirmaſti.

ER. Ergo nequaquam quidem reſpondebo, ſed tantum interrogabo, tu autem reſponde.

OR. Reſpondebo.

1. Cor. 2. ER. Quid dicis ad illud dictum Apoſtoli. SI ENIM cognouiſſent, Dominum gloriæ non crucifixiſſent. Hic enim nec corporis nec animæ meminit.

OR. Ergo nec illud carne, hic adiiciendum eſt.

ER. Hæc eſt veſtra aduerſus verbi diuinitatem excogitata machinatio.

OR. Sed nudæ verbi diuinitati eſt ne attribuenda paſſio?

ER. Nequaquam. carne enim paſſus eſt. Incorporea autem natura ipſe per ſe pati non poterat.

OR. Sed verbis Apoſtoli nihil adiiciēdum eſt.

ER. Non eſt abſurdum, vt qui nouit ſcopum & inſtitutum Apoſtoli, id quod deeſt adiiciat.

Diuinis nihil adiiciendum. OR. Diuinis quidem aliquid adiicere inſanum eſt & temerarium, quæ autem ſcripta ſunt explicare, & quæ latet ſententiam aperire, & pium & ſanctum eſt.

ER. Rectè dixiſti.

OR. Nihil ergo alienum nec impium fecerimus, ſi nos quoque eorum quæ ſcripta ſunt ſententiam perſcrutemur.

ER. Neutiquam.

OR. Communiter ergo quod occultum videtur eſſe quæramus.

ER. Maximè.

OR. Fratrem Domini diuum Iacobum magnus appellauit Paulus.

ER. Verum.

OR. Quomodo ergo ipſum fratrem eſſe intelligemus, vtrum propter diuinitatis, an humanitatis neceſſitudinem?

ER. Non feram, vt vnitæ naturæ diuidantur.

OR. Atqui in iis quæ antea examinata ſunt, eas ſæpe diuiſiſti, hoc ipſum autem nunc quoque facies. Dic enim mihi, vnigenitum Deum verbum dicis filium?

ER. Ita dico.

OR. Vnigenitus autem ſolum filium ſignificat?

ER. Admodum.

OR. Vnigenitus autem minimè habet fratrē.

ER. Non habet. Si enim fratrem haberet, non diceretur vnigenitus.

OR. Falſo ergo vocauerunt Iacobum fratrem Domini. Vnigenitus enim Dominus: vnigenitus autem minimè habet fratrem.

ER. Sed non eſt Dominus incorporeus, vt ea ſola, quæ diuinitati conueniunt, dicant veritatis prædicatores.

OR. Quomodo ergo verum oſtendetis quod dicit Apoſtolus?

ER. Si dicam quod is ſecundum carnem fuit Dominicæ cognationis particeps.

OR. Ecce rurſus nobis induxiſti eam, quæ à vobis accuſatur, diuiſionem.

ER. Non poterat aliter oſtendi cognatio.

OR. Ne accuſa eos ergo, qui ea, quæ ſunt eiuſmodi, non poſſunt aliter diſſoluere.

ER. Orationem aliò abducis, volens declinare quæſtionem.

OR. Nequaquam, ô vir bone. Per ea enim quæ ſunt examinata, illud quoque ſoluetur, & ſic conſidera. Cùm audiſti Iacobum fratrem Domini, non diuinitati, ſed carni dixiſti conuenire cognationem?

ER. Ita dixi.

OR. Itaque hic etiam cùm crucis paſſionem audieris, eam carni tribue.

1. Cor. 2. ER. Apoſtolus Paulus Dominum gloriæ vocauit crucifixum.

OR. Et idem Apoſtolus Iacobum fratrem Domini appellauit. Idem eſt autem Dominus & hic & illic. Si ergo rectus es, & cognationem carni attribuiſti: & paſſio vtique eſt ei tribuenda. Eſt enim longe abſurdiſſimum, cognationem quidem ex diuiſione intelligere, paſſionem autem ei citra diuiſionem attribuere.

ER. Ego credo Apoſtolo, qui Dominum gloriæ crucifixum appellat.

OR. Et ego mihi perſuadeo, & credo eum eſſe gloriæ Dominum. Non enim communis alicuius hominis, ſed Domini gloriæ corpus fuit ligno affixum. Oportet autem ſcire quod vnio facit nomina communia. Illa autem conſidera. Carnem Domini dicis è cœlis deſcendiſſe?

ER. Minimè.

OR. Sed in virginis vtero formatam eſſe.

ER. Ita dico.

Ioan. 6. OR. Quomodo ergo dicit Dominus, Si videritis filium hominis aſcendentem vbi erat prius. Et rurſus, Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis qui eſt in cœlo.

ER. Non dicit de carne, ſed de diuinitate.

OR. Sed diuinitas eſt ex Deo & patre. Quomodo ergo eum vocat filium hominis?

ER. Communia perſonæ euaſerunt quæ ſunt propria naturarum. Idem enim propter vnionem, & filius hominis, & filius Dei, & æternus, & recens, & filius Dauid, & Dominus Dauid, & alia huiuſmodi ſimiliter.

Hebr. 13. OR. Rectè admodum. Illud quoque tamen ſciendum eſt, quod nominum confuſio, non fecit naturarum confuſionem. Propterea enim etiam diſcernere quærimus, quemadmodum eſt quidem filius Dei, quemadmodum autem rurſus idem filius hominis, & quomodo idem heri, hodie, & in ſecula ſæculorum, & pia verborum diſcretione, quæ ſunt contraria inter ſe conſentire, & conuenire inuenimus.

ERAN.

E R. Rectè dixiſti.

O R. Quemadmodum ergo diuinam quidem naturam dicebas è cœlis deſcendiſſe, filium autem hominis propter eam vnionem vocatum eſſe dixiſti, ita ligno quidem carnem eſſe affixam conuenit dicere, ſed diuinam naturam ab ea inſeparabilem confiteri, & in cruce, & in ſepulchro, paſſionem illinc non ſuſcipientem, quandoquidem nec ad patiendum nec moriendum ſua natura apta eſt, ſed habet immortalem & impatibilem ſubſtantiam. Hac vtique ratione Dominum quoque gloriæ crucifixum appellauit, impatibilis naturæ nomen patibili attribuens. Quoniam eius corpus appellatum eſt. Hoc quoque præterea examinemus. Diuinus dixit Apoſtolus, Si enim cognouiſſent, Dominum gloriæ non crucifixiſſent. Crucifixerunt ergo naturam quam cognouerunt, non quam penitus ignorarunt. Si autem cognouiſſent quam ignorarunt, non crucifixiſſent quam cognouerunt. Quia autem diuinam ignorauerunt, humanam crucifixerunt. An non eos audiuiſti dicentes? De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia, quod cùm homo ſis, te ipſum facis Deum. Per hæc autem oſtendunt, quod quam videbant quidem naturam cognoſcebant, quæ autem ſub viſum non cadit, eam omnino ignorabant. Sin autem illam quoque nouiſſent, Dominum gloriæ non crucifixiſſent.

Ioan. 10.

E R. Hæc quidem ſunt vtcunque ſatis probabilia. Sed patrum qui Niceæ conuenerunt de fide doctrina ipſum vnigenitum verum Deum, & eiuſdem cum patre ſubſtantiæ, paſſum & crucifixum eſſe dicit.

O R. Eorum quæ ſæpe in confeſſo fuerunt, vt videtur, oblitus es.

E R. Quorumnam?

O R. Quòd poſt vnionem, tam quæ ſunt ſublimia, quam quæ humilia, diuina ſcriptura, vni perſonæ attribuit. Fortaſſe autem illud quoque ignoraſti, quod cùm prius dixiſſent ſancti Patres, Incarnatum hominem factum, tunc ſubiunxerunt, Paſſum, crucifixum, & cùm prius paſſionis ſuſceptricem naturam oſtendiſſent, ita paſſionem iis quæ dixerant adiunxerunt.

E R. Patres filium Dei, lumen de lumine, & qui eſt de ſubſtantia Patris, dixerunt paſſum eſſe & crucifixum.

O R. Sæpe dixi, vnam perſonam, & diuina & humana ſuſcipere. Et ideo beatiſſimi patres, cùm quomodo oportet in patrem credere docuiſſent, & ad filij perſonam tranſiiſſent, non ſtatim dixerunt, Et in filium Dei. Atqui valde erat conſequens, vt qui de Deo, & patre dixerant, ſtatim quoque filij appellationem ponerent. Sed voluerunt nobis ſimul, & de Theologia ſeu de diuinitate, & de œconomia, hoc eſt de ſuſcepta humanitate, tradere, vt non alia quidem diuinitatis, alia verò humanitatis perſona crederetur. Et ideo iis quæ de Patre dicta erant ſubiunxerunt, quòd oportet etiam credere in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum Dei. Chriſtus autem poſt incarnationem Deus verbum appellatus eſt. Hoc ergo nomen omnia ſuſcipit, & quæcunque diuinitatis, & quæcunque humanitatis ſunt propria, & tamen cognoſcimus quæ ſunt huius, & quæ illius naturæ. Et hoc etiam ex ipſo fidei ſymbolo facilè poteſt intelligi. Cui enim dic mihi conuenit illud, Ex ſubſtantia patris, diuinitati, an formatæ ex ſemine Dauid naturæ?

E R. Clarum eſt quòd diuinitati.

O R. Deum autem verum, de Deo vero, cuiuſnam proprium eſſe dicis, diuinitatis an humanitatis?

E R. Diuinitatis.

O R. Eiuſdem ergo cum patre ſubſtantiæ, non caro, nec anima, ſunt enim creatæ, ſed diuinitas, quæ omnia fabricata eſt.

E R. Verum.

O R. Oportet ergo eos qui paſſionem & crucem audiunt, agnoſcere naturam, quæ ſuſcepit paſſionem, & non tribuere impatibili, ſed illi quæ ea de cauſa aſſumpta eſt. Quòd enim etiam ſancti & admiratione digni patres impatibilem diuinam confeſſi ſunt naturam, carni autem paſſionem attribuerunt, teſtatur fidei finis. Sic enim habet. Eos autem qui dicunt, Erat aliquando, quando non erat, & priuſquam naſceretur non erat, & quod ex iis quæ non ſunt factus eſt, vel ex aliqua alia hypoſtaſi vel ſubſtantia, & qui dicunt eſſe mutabilem, vel verti poſſe filium Dei, eos anathematizat ſancta, catholica, & Apoſtolica eccleſia. Vide ergo cuiuſmodi ſupplicium iis comminati ſunt, qui diuinæ naturæ paſſionem tribuunt.

E R. De mutatione, & conuerſione ab eis hoc in loco agitur.

O R. Paſſio autem quid eſt aliud quam verſio & mutatio? Si enim qui ante incarnationem erat impatibilis, poſt incarnationem paſſus eſt: mutationem vtique ſuſtinens paſſus eſt, & ſi qui antequam homo fieret erat immortalis, poſtquam homo factus eſt mortem guſtauit, vt vos aſſeritis, poſtquam homo factus eſt, omnino mutatus eſt, mortalis ex immortali factus. Sed huiuſmodi dicta, eorúmque parentes & authores, benedicti patres à ſacris ſeptis exterminant, & tanquam putrida membra à ſano corpore reſecant. Quamobrem te adhortamur, vt pœnam timeas, & blaſphemiam odio habeas. Oſtendam autem tibi ſanctos patres ea quæ nos diſſeruimus in ſuis ſcriptis ſenſiſſe. Quorum nonnulli quidem admirabilis illius conuentus ſocij fuerunt, nonnulli autem poſt illos ſe in eccleſiis pulcherrimè & præclariſſimè geſſerunt, aliqui autem à multis iam retro ſæculis vniuerſum terrarum orbem illuſtrarunt. Sed neque temporum diuerſitas, nec linguarum varietas, eorum læſit concordiam, ſed ſimiles lyræ fuerunt, quæ multas quidem & diuerſas habet chordas, vnam autem ſymphoniam & ſonorum vnum concentum emittit.

Excommunicatio.

E R. Valde mihi gratam & expetendam narrationem afferes. Certa eſt enim eiuſmodi doctrina, & valde vtilis.

O R. Fac ergo aures pateant, vt ſpiritalium fontium fluenta accipias.

Sancti Ignatij Epiſcopi Antiocheni & Martyris, ex epiſtola ad Smyrnenſes. Ignat.

Euchariſtias & oblationes non admittit quòd non confiteantur Euchariſtiam eſſe carnem Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, quæ pro peccatis noſtris paſſa eſt, quã pater ſua benignitate ſuſcitauit. Euchariſtia.

Irenæi Epiſcopi Lugdunenſis, ex tertio libro aduerſus Hæreſes. Iren.

Clarum eſt ergo quòd Paulus alium Chriſtum non nouit, quàm eum qui & paſſus, & ſepultus

1. Cor. 15. eſt,& reſurrexit,& natus eſt, quem etiam hominem dicit. Cùm enim dixiſſet, Si autem Chriſtus prædicatur ſurrexiſſe à mortuis, ſubiungit reddens cauſam eius incarnationis. Quia enim per hominem mors: per hominem reſurrectio à mortuis,& vbique in paſſione Domini noſtri, & eius humanitate, & morte, Chriſti nomine vſus eſt. Sicut in illo, Ne cibo perde fratrem tuum, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Rom. 14.

Et rurſus.

Ephe. 2. Nunc autem in Chriſto, qui aliquando longè fuiſtis, prope facti eſtis ſanguine Chriſti.

Et rurſus.

Gal. 3. Chriſtus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Scriptum eſt enim, Maledictus omnis qui pendet in ligno.

Eiuſdem ex eodem libro.

Quemadmodum enim fuit homo vt tentaretur, ita etiam verbum, vt glorificaretur, & quieſcebat quidem verbum, dum tentaretur, & crucifigeretur, & mortem obiret, homini autẽ aderat, dum vinceret, ſuſtineret, ſe benignũ humanúmque præſtaret, reſurgeret, in cœlos aſcenderet.

Eiuſdem ex quinto libro eiuſdem operis.

Cùm ergo proprio ſanguine nos Chriſtus redemerit, & animam ſuam pro noſtris animis dederit, & carnem ſuam pro noſtris carnibus.

Hippolytus. *Sancti Hippolyti Epiſcopi & Martyris ex epiſtola ad Reginam quandam.*

1. Cor. 15. Col. Apoc. 1. Dicit eum primitias eorum qui dormierunt, tanquam mortuorum primogenitum. Qui cùm reſurrexiſſet, & vellet oſtendere idipſum fuiſſe ſuſcitatum quod fuerat mortuum: ambigentibus diſcipulis acceerſito Thomæ dixit, Palpa hic, & vide quod ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Luc. 24.

Eiuſdem ex eadem epiſtola.

Cùm dixit eum primitias, id ſuo teſtimonio confirmauit quod à nobis dictum eſt, quòd qui ex eadem maſſa carnem acceperat Seruator, eam excitauit, iuſtorum carnis primitias conſtituens, vt omnes in ſpe eius qui reſurrexit, reſurrectionem expectemus qui credidimus. Primitiæ.

Eiuſdem ex Oratione de duobus latronibus.

Corpus Domini vtrumque mundo præbuit, ſanguinem ſacrum, & aquam ſanctam.

Eiuſdem ex eadem Oratione.

Atque etiam cùm ſit corpus mortuum humano more, magnam vitæ in ſe habet facultatem. Quæ enim ex mortuis corporibus non profluũt, ea ex ipſo profluxerunt, ſanguis & aqua, vt ſciamus quantum ad vitam valeat poteſtas, quæ in corpore habitauit, vt nec ipſum corpus mortuum aliis ſimile appareat, nobis autem ea quæ ſunt vitæ cauſæ poſſit profundere.

Eiuſdem ex eadem Oratione.

Non confringitur autem os ſanctæ ouis, oſtendente figura paſſionem non attingere virtutem. Oſſa enim ſunt vires corporis.

Euſtathius. *Sancti Euſtachij Epiſcopi Antiocheni, & confeſſoris ex libro de anima.*

Paucis conuinci poteſt impia eorum calumnia, & maximè quidem, ſi neque ſalutis hominum cauſa ad mortem ſuum corpus ſponte tradidit. Primum quidem ei magnam imbecillitatem & impotentiam tribuunt, quòd non potuerit inimicorum impetum reprimere.

Eiuſdem ex eodem libro.

A Cur autem magni faciunt oſtendere Chriſtum corpus inanimum ſuſcepiſſe, terreſtres fraudes confingentes, vt ſi potuerint aliquos corrumpere, vt hæc ita habere definiant, tunc affectionum mutationes diuino ſpiritui tribuentes, eis facilè perſuadeant, non eſſe mutabile quod ex immutabili natura genitum eſt.

Eiuſdem ex oratione habita ſuper illo, Dominus creauit me initium viarum ſuarum.

Homo enim qui erat mortuus, tertio quidem die reſurgit, Mariæ autem quæ propter animi fortitudinem ad ſancta membra tangenda magna alacritate ferebatur, eam repellens dixit, Ne me tangas, nondum enim aſcendi ad Patrem meum. Vade autem ad fratres meos, & dic illis. Aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum. Illud autem, Nondum aſcendi ad patrem meum, non dixit verbum, & Deus, qui è cœlo erat profectus, & in ſinu patris verſabatur, nec quæ omnia genita continet ſapientia: ſed is qui ex omnibus membris erat compactus, homo hoc protulit, qui cùm eſſet à mortuis excitatus, nondum poſt mortem ad Patrem aſcenderat, ſibi autem profectionis primitias reponebat. Ioan. 20.

Eiuſdem ex eadem oratione.

Dominum autem gloriæ, ipſum hominem crucifixum apertè nominat, ſcribẽs, quandoquidem & Dominum & Chriſtum ipſum oſtendit, quemadmodum Apoſtoli cùm ſenſili Iſraele concorditer diſſerentes, dicunt. Certo ergo ſciat omnis domus Iſrael quod Dominum eundem & Chriſtũ Deus fecit, eum Ieſum, quem vos crucifixiſtis, qui paſſus eſt. Ieſum ergo fecit Dominum, & non ſapientiam, nec verbum, quod ab omni antiquitate habet ius Dominij, ſed eum qui in ſublime erectus eſt, & qui in cruce manus expandit. 1. Cor. 2. Act. 2.

Eiuſdem ex eodem libro.

Si enim eſt incorporeus: nec manuum tactui cedit, nec ſenſilibus oculis apprehenditur, nõ accipit vulnera, non clauis configitur, non eſt mortis particeps, non terra conditur, non ſepulchro includitur, non ſurgit ex monumento.

Eiuſdem ex eadem oratione.

Nemo tollit à me animam, poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo rurſus accipiẽdi ipſam. Si autem vtriuſque habet poteſtatem, vtpote Deus, eis quidem conceſſit templum ſoluere inconſiderate volentibus, reſurgens autem ipſum pulchrius & magnificẽtius reædificauit. Validiſſimis, & quibus contradici non poteſt, ſententiis oſtenſum eſt, quod ipſe per ſe proprium templũ reſurgens refecit. aſcribenda ſunt autem etiã diuiniſſimo patri quæ à filio magna & præclara geſta ſunt. Neque enim filius abſque patre fabricatur, vt ſacræ ſcripturæ conſtãter & ſtabiliter pronuntiant. Ea enim de cauſa, aliquando quidem diuiniſſimus genitor ſcribitur Chriſtum à mortuis ſuſcitaſſe: aliquando vero pollicetur filius ſe proprium templum excitaturum. Si ergo ex iis quæ ante examinata ſunt oſtẽſum eſt, eſſe impatibilem diuinum Chriſti ſpiritum, decretis Apoſtolicis fruſtra nituntur impij. Si enim dixit Paulus Dominum gloriæ eſſe crucifixum, ad hominem aperte reſpiciens, non propterea oportebit diuinitati paſſionem tribuere. Cur ergo coniungunt contexentes ex imbecillitate, dicentes Chriſtum. Ioan. 10. Suſcitatio Chriſti communis patri & filio.

Eiuſdem

Eiuſdem ex eodem libro.

Sin autem etiam imbecillitatis formam ei attribuere conueniebat: hæc homini adſcribere conſentaneum eſſe dici poteſt, non autem diuinitatis plenitudini, vel ſupremæ ſapientiæ authoritati, vel ei qui in omnibus à Paulo ſcriptus Deus eſt.

Eiuſdem ex eodem libro.

1. Cor. 15. Hic eſt autem modus imbecillitatis, per quem ſecundum Paulum dicitur ad mortem veniſſe. Viuit enim ex virtute Dei, qui diuino ſcilicet ſpiritu vna verſatur homo, quoniam & eum qui in ipſo creditur eſſe, altiſſimi virtutem ex ijs quæ præceſſerunt decretis oſtenſum eſt.

Eiuſdem ex eodem libro.

Si autem virginis vterum ingreſſus, non minuit poteſtatem: nec corpore ligno crucis affixo, ſpiritus polluitur. Corpus enim ſublime cruci affigebatur, diuinus autem ſapientiæ ſpiritus, & intra corpus verſabatur, & cœleſtibus inſidebat, & omnem terram continebat, & abyſſis imperabat, & ſingulorum animas perſcrutans diſcernebat, & omnia vt conſueuerat, tanquam Deus faciebat. Non enim intra moles corporeas ſuprema ſapientia incluſa continetur, quemadmodum humidæ & ſiccæ materiæ intra vaſa quidem includuntur, continentur autem potius quam repoſitoria contineant: Sed quæ eſt quidem diuina & inexplicabilis potentia, & quæ intra & quę extra templum ſunt, comprehendens continet, & illinc vlterius procedens, omnes ſimul moles ac magnitudines continens, coercet ac moderatur.

Eiuſdem ex eadem oratione.

Si autem ſol, cùm ſit corpus, quod cadit ſub viſum, qui ſenſu poteſt comprehendi, tot & tantas vbique terrarum iniurias; & probra ferens, non mutat ordinem, nec paruum vel magnum ictum ſentit: incorpoream ſapientiam pollui exiſtimas, & mutare naturam, ſi eius templum cruci affigitur, vel ſolutionem ſuſcipit, vel vulnera perpetitur, vel corruptionem aut interitum admittit? Sed templum quidem patitur, ſubſtantia autem immaculata, & omni ex parte impolluta remanet.

Eiuſdem ex libro, de ſcriptione graduum.

Acquiſitam autem gloriam pater non ſuſcipit, vt qui ſit perfectus, infinitus, & nec mente comprehendi poteſt, & nec pulchritudine indiget, & eſt ab omni probro & contumelia alienus, ſed neque verbum eius, qui Deus eſt ex ipſo genitus, per quem facti ſunt Angeli & cœli, & infinitæ terræ magnitudines, & omnes, vt ſemel dicam rerum generabilium materiæ & compoſitiones: ſed homo in Chriſto, qui ſurgit à mortuis, exaltatur, & glorificatur, aduerſariis probrum & ignominiam in ſe accipientibus.

Eiuſdem ex eodem libro.

Qui autem propter inuidiam aduerſus eum inimicitias ſuſceperunt, & infeſta acie in eum proceſſerunt, funduntur & fugantur, cùm verbum & Deus ſuum ipſius templum ſplendide & magnifice reſtituit.

Eiuſdem ex interpretatione XCII. Pſalmi.

Iſa. 53. Tandem ergo Propheta Eſaias ipſa quidem eius paſſionum veſtigia proſequens, iis hoc quoq; maiori & altiori voce ſubiunxit. Et vidimus ipſum: & non habebat nec ſpeciem, nec pulchritudinem, ſed ſpeciem eius ſordidam & abiectam

A præter filios hominum. Deinde aperte oſtendens, quod ad hominem, non ad Deum referuntur indecoræ ſpecies, & affectiones, protinus ſubiungit, Homo in plaga exiſtens, & ſciens ferre infirmitatem.

Eiuſdem ex eadem interpretatione.

Ipſe ergo is eſt, qui poſt contumelias indecorus, & deformis viſus, deinde rurſus mutatione facta decorem induit Neque enim qui in ipſo inhabitabat, Deus, inſtar agni ad mortem ducebatur, & tanquam ouis mactabatur, qui naturaliter ſub viſum non cadit.

Sancti Athanaſij Epiſcopi Alexandrini, & Confeſſoris, ex epiſtola ad Epictetum. Athanaſius.

Quis eſt adeo impius, vt dicat ſimul & ſentiat, quod diuinitas, quæ eſt eiuſdem cum patre ſubſtantię fuit circumciſa, & imperfectus ex perfecto factus eſt, & quod id quod ligno affixum eſt, non erat corpus, ſed ipſa opifex ſubſtantia?

Eiuſdem ex eodem opere.

Quæ enim verbi patiebatur humanitas, ea cõuenienter ad ſeipſum referebat, vt nos diuinitatis verbi participes eſſe poſſemus, & erat admirabile

B quod idem erat patiens, & non patiens. Patiens quidem, quod eius proprium corpus patiebatur, & erat in ipſo patiente: non patiens autem, quod cùm natura ſit Deus verbum, eſt impatibilis: & ipſe quidem incorporeus erat In corpore patibili, corpus autem in ſe habebat verbum impatibile, quod delet Ipſius corporis infirmitas. Patiens & non patiens.

Eiuſdem ex eadem epiſtola.

Cùm enim eſſet Deus, & Dominus gloriæ, erat in corpore turpiter & ignominioſe cruci affixo. Corpus autem patiebatur quidem in ligno punctum, & ex eius latere fluebat ſanguis & aqua, cùm vero eſſet verbi templum, erat plenum diuinitate. Propterea ergo ſol quidem, cùm videret ſuum opificem ac creatorem, in corpore probro & contumelia affecto patientem, radios contraxit, & terram obſcurauit. Ipſum autem corpus, quod naturam habebat mortalem, præter ſuam naturam reſurrexit propter verbum quod in ipſo erat, & ceſſauit quidem à naturali interitu & corruptione, indutum autem verbo, quo eſt ſupra hominem, ab interitu & corruptione alienum euaſit.

Eiuſdem ex libro maiore de fide.

C Quod excitatur à mortuis, homo erat, an Deus? Interpretatur Petrus Apoſtolus qui melius nobis ſcit, & dicit. Cùm eum de ligno depoſuiſſent, poſuerunt ipſum in monimento. Deus autem ſuſcitauit à mortuis. Corpus ergo Ieſu mortuum, quod de ligno depoſitum eſt, & in monimento poſitum, à Ioſeph autem ab Arimathia ſepultum, ipſum Deus verbum ſuſcitauit, dicens. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo ipſum. Qui cùm etiam omnes mortuos viuificet, etiam ex Maria ſuſceptum hominem Chriſtum Ieſum viuificauit, quem aſſumpſit. Si enim cum eſſet in cruce, quæ prius diſſoluta erant, ſanctorum mortua corpora ſuſcitauit: multo magis ſuſcitare potuit corpus quod geſtauit, qui eſt ſemper viuens Deus verbum, vt dicit Paulus. Viuens enim Dei verbum, & efficax. Actor. 13. Ioan. 2. Matth. 27. Hebr. 4.

Eiuſdem ex eadem oratione.

Vita ergo non moritur, ſed mortuos viuificat. Sicut enim lux in loco tenebricoſo nõ læditur: ita nec vita pati poteſt, quæ mortalem naturam inuiſit, eſt enim immutabilis, & nec verti, nec diuerſi

&c altera eſſe poteſt verbi diuinitas. Sicut enim in A propheti dicit de ſeipſo Dominus. Videte me, quod ego ſum, &c non ſum immutatus. *Mal. 3.*

Eiuſdem ex eadem oratione.

Quj viuit, mori non poteſt, ſed mortuos potius viuificat. Eſt ergo & fons vitæ, diuinitate, quam habet ex patre: & homo qui mortuus eſt, vel potius à mortuis ſuſcitatus: qui etiam intercedit pro nobis: qui ex virgine Maria natus eſt: quem verbi diuinitas propter nos ſuſcepit.

Eiuſdem ex eadem oratione.

Accidit vt Lazarus morbo affectus, moreretur. Homo autem Domini, non ægrotans, nec inuitus periit, ſed ex ſe ad mortis œconomiam acceſſit, confirmatus à Deo verbo, qui in ipſo habitabat, qui dixit. Nemo tollit animam à me, ex meipſo eam pono. Poteſtatem habeo ponendi ipſam. Diuinitas ergo eſt filij, quæ ponit, & accepit animam hominis, quem geſtauit. Plenum enim hominem ſuſcepit, vt & plenum ipſum, & cum ipſo mortuos viuificet. *Ioan. 10.*

Eiuſdem ex oratione aduerſus Arianos.

Quando ergo dicit beatus Paulus, Pater ſuſcitauit filium à mortuis, Ioannes nobis narrat, quod Ieſus dixit, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo ipſum, dicebat autem, inquit, de proprio corpore: clarum eſt ergo iis qui attendunt, quod corpore excitato, dicitur filius apud Paulum ſurrexiſſe à mortuis. Quæ ſunt enim eius corporis, in ipſius perſona dicuntur. Ita etiam quando dicit, Vitam dedit pater filio, vitam carni datam, intelligendum eſt. Si enim ipſe vita eſt, quomodo vita vitam accipit? *Ioan. 2.*

Eiuſdem ex oratione de incarnatione.

Cùm enim vidiſſet verbum non aliter eſſe ſoluendum hominem interitum, niſi omnino moreretur, fieri autem non poterat, vt verbum moreretur, quod eſt immortale, & patris filius: ea de cauſa, quod mori poſſet ſibi corpus aſſumit, vt rationis ac verbi quod ad omnes peruenit effectum particeps, pro omnibus morti ſatiſfaceret, & propter verbum inhabitans, ab interitu & corruptione ſeiugatum maneret, & deinceps interitus & corruptio ceſſaret ab omnibus, reſurrectionis gratia. Vnde tanquam hoſtiam ab omni macula liberam, corpus à ſe acceptum ad mortem offerens conuenienti oblatione, ab omnibus ſimilibus C protinus mortem deleuit. Cùm enim ſuper omnes eſſet Dei verbum, merito ſuum ipſius templum, & corporale inſtrumentum, pro omnium animis pretium offerens, id quod morti debebatur impleuit: & ita per id quod erat ſimile, cum omnibus conuerſans, ab interitu & corruptione alienus Dei filius, iure quoque omnes incorruptione induit, in promiſſione reſurrectionis. Ea etenim quæ erat in morte corruptio & interitus, aduerſus homines non amplius habet locum, propter verbum quod in eis habitat per vnum corpus.

Eiuſdem ex eadem oratione.

Ea de cauſa poſt diuiniſſimas ſui ex factis oſtenſiones, iam etiam pro omnibus ſacrificium obtulit, pro omnibus templum ſuum morti tradẽs. Vt omnes ab antiqua tranſgreſſione immunes & liberos faceret, ſeipſum autem, vel morte ſuperiorem oſtenderet, primitias vniuerſorum reſurrectionis, proprium corpus ab interitu alienum oſtendens. Corpus etenim ipſum quidem communem habebat ſubſtantiam: erat enim humanum corpus, etiam ſi recentiori miraculo ex ſola virgine conſtitutum. Cùm eſſet tamen mortale, ex ſimilium conſequentia mortuum eſt, ſed propter verbum quod ipſum inuaſerat, non amplius ſecundum propriam naturam corrumpebatur, ſed propter inhabitans Dei verbum, fuit ab interitu & corruptione ſeiunctum.

Eiuſdem ex eadem oratione.

Vnde, vt antea dixi, verbum, cùm fieri non poſſet vt ipſum moreretur, erat enim immortale, accepit ſibi corpus quod poſſet mori, vt ipſum, tanquam proprium, pro omnibus offerret, & vt ipſe pro omnibus patiens, eo quod in ipſum deueniſſet, eum deleret qui mortis habebat imperium.

Eiuſdem ex eadem oratione.

Patiens enim corpus ſecundum corporum naturam, moriebatur, habebat autem fidem incorruptionis ex verbo in eo habitante. Neque enim moriente corpore verbum quoque moriebatur. Sed erat quidem ipſum impatibile, & ab interitu alienum, & immortale, vtpote quod eſſet Dei verbum, imo potius cum ipſo corpore conuerſans, B arcebat ab ipſo eam, quæ eſt ſecundum naturam, corporum corruptionem. Vnde etiam dicit ei ſpiritus. Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. *Pſal. 15.*

Sancti Damaſi Epiſcopi Romani, ex expoſitione. *Damaſus.*

Siquis dixerit quod in paſſione crucis dolorem ſuſtinuerit filius Dei, & Deus, & non caro cum anima quam induit forma ſerui, quam ſumpſit, ſicut dixit ſcriptura, anathema ſit.

Sancti Ambroſij Epiſcopi Mediolanenſis, ex libro de fide catholica.

Sunt nonnulli qui eo impietatis proceſſerunt, vt exiſtiment Domini diuinitatem fuiſſe circuncisam, & ex perfecto factum eſſe imperfectum, & quod in ligno non fuit caro, ſed illa diuina ſubſtantia, quæ eſt omnium opifex. *Ambroſius.*

Eiuſdem ex eodem libro.

Caro paſſa eſt, diuinitas manet à morte immunis. Corpus lege humanæ naturæ ceſſit vt pateretur. Quomodo enim poteſt mori Deus, cùm anima mori nequeat? Ne timete enim inquit, eos qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere. Si ergo anima occidi non poteſt, quomodo poteſt diuinitas ſubiecta eſſe morti? *Matth. 10.*

Sancti Baſilij Epiſcopi Cæſarienſis. *Baſilius.*

Quod cuilibet notum eſt, qui dictionis Apoſtolicæ voluntatem parumper attenderit, quod non tradit nobis modum diuinitatis, ſed œconomiæ rationes, declarat illud. Dominum enim ipſum, & Chriſtum Deus fecit hunc Ieſum quem vos crucifixiſtis, voce indicatiua, ad id quod eſt in eo humanum, & quod ab omnibus videtur, aperte referens.

Gregorij Epiſcopi Nazianzeni, ex epiſtola ad beatum Nectarium Conſtantinopolitanum. *Nazian.*

Quod autem in eccleſiaſticis difficultatibus eſt omnium difficilimum, eſt Apollinariſtarum licentia, quos neſcio quomodo tua contempſit ſanctitas, ſibi æque ac nos, communicandi arrogantes poteſtatem. Et paulo pòſt. Et nondum eſt hoc graue, ſed quod eſt omnium grauiſſimũ, ipſũ vnigenitum Dei filium, eorum qui ſunt iudicem, vitę principem, mortis euerſorem, mortalem eſſe aſſerit, & ſua diuinitate paſſionem ſuſcepiſſe, & in triduana illa corporis morte, diuinitatem quoque

vna cum corpore morte affectam eſſe, & ita rurſus patrem eum à morte ſuſcitaſſe.

Eiuſdem ex priore expoſitione ad Cledonium.

Sic homo quidem inanimus, hoc etiam dicunt Ariani, vt paſſionem ad diuinitatem referant, tanquam quod mouet corpus, id etiam patiatur. Ariani.

Eiuſdem ex oratione de filio.

Reſtaret, vt de eo quod eſt, ei mandatum eſſe, eumque mandata ſeruaſſe, & omnia quæ ei grata & accepta erant feciſſe tractaremus; præterea autem de perfectione, & exaltatione, & quod didicit ex iis quæ paſſus eſt obedientiam, & de ſacerdotio, & oblatione, & traditione, & oratione ad eũ qui à morte poteſt ſeruare, & anxietate, & guttis & precatione, & ſi quid aliud eiuſmodi, niſi omnibus eſſet manifeſtum, quod eiuſmodi nomina, quæ ſunt eius quod afficitur ac patitur, non naturam immutabilem, & quæ eſt altior quam vt patiatur, ſignificat.

Eiuſdem, ex oratione de Paſcate.

Eſa. 63. Quis is eſt qui venit de Edom, & de terreſtribus? Vel quomodo rubræ veſtes eius qui caret & ſanguine, & corpore, tanquam eius qui torcular ingreſſus eſt, & plenum torcular calcauit? Propone tibi pulchritudinem veſtis corporis paſſi, & paſſione exornati, qua nihil eſt amabilius, neque formoſius.

Sancti Gregorij Epiſcopi Nyſſeni, ex oratione Catechetica.

Et hoc quidem eſt Dei naturale, quod attinet ad œconomiam de morte, & reſurrectione à mortuis, vt morte quidem ſolui animam à corpore, ex neceſſaria naturæ conſequentia non prohibeat, ſed ea inter ſe rurſus reducat per reſurrectionem.

Eiuſdem ex eadem oratione.

Quoniam enim non aliunde quam ex noſtra maſſa erat homo qui Deum ſuſcepit, qui per reſurrectionem exaltatus eſt cum diuinitate. Quemadmodum in noſtro corpore, vnius ſenſorij operatio, ad omnem conſenſum ſecum trahit id quod parti vnitum eſt. Ita perinde ac ſi vniuerſa natura ſit vnum quodpiam animal, quæ ſit ex parte reſurrectio, peruadit ad vniuerſum quod eſt in natura continuum & vnitum, ex parte toti impartita, & communicata. Quid ergo præter probabile myſterium dicimus, ſi qui ſtat, inclinat ad eum qui cecidit: qui iacet, ad id quod reſurrexit?

Eiuſdem ex eadem oratione.

Conſequens autem fuerit etiam in hac parte, non hoc quidem reſpicere, illud vero negligere: ſed in morte quidem id quod eſt humanum intueri: in labore vero, id quod eſt diuinius curioſe inquirere?

Eiuſdem, ex opere aduerſus Eunomium.

Ioan. 11. Neque humana natura Lazarum viuificat, nec deflet iacentem impatibilis potentia. Sed lacryma quidem eſt hominis propria, vitæ autem ea quæ vere vitæ ſunt. Non nutrit multa hominum millia humana mendicitas, non accurrit ad ficum omnipotens poteſtas. Quis ex itinere defatigatur, & quis vniuerſum mundum citra vllum laborem verbo conſtituit, quid eſt ſplendor gloriæ, & quid eſt quod clauis configitur, quænam forma in paſſione colaphis cæditur, & quæ ex æterno glorificatur, hæc aperta ſunt, licet nemo orationes interpretetur.

Eiuſdem ex eodem opere.

Reprehendit eos qui humanæ naturæ paſſio-
A nem adſcribunt. Vult autem omnino ipſam diuinitatem paſſioni ſubiicere, cùm enim ſit duplex & ambigua exiſtimatio, diuinitas ne an humanitas paſſa ſit, vnius accuſatio, eſt omnino eius quod deeſt confirmatio. Si ergo eos reprehendunt, qui paſſionem in humanitate fuiſſe vident, eos omnino laudant, qui dicunt fuiſſe paſſam filij diuinitatem. Quod autem per hæc confirmatur, eſt abſurdi eorum dogmatis patrocinium. Si enim patris quidem, veri volunt, filij diuinitas, patris autem diuinitas ſeruatur impatibilis: impatibilis ergo natura ab ea quæ paſſionem ſuſcipit aliena eſt.

Sancti Amphilochij Epiſcopi Iconij, ex oratione in illud, Amen amen dico vobis.

Qui ſermonem meum audit, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam. Cuius ergo ſunt carnis affectiones? Ergo ſi das quidem carni affectiones, ei quoque verba humilia concede, & cui miracula adſcribis, ſublimia quoque & magnifica verba tribue. Qui enim miraculorum effector Deus eſt, alta & ſuis factis digna loquitur. Qui autem patitur, homo certè humilia & ſuis affectionibus dicit conuenientia. Ioan. 5.

B *Eiuſdem ex oratione in illud, Pater maior me eſt.*

Quando autem carni affectiones, & Deo miracula dederis, neceſſe eſt vt velis nolis, humiles quidem ſermones ex Maria nato homini, ſublimes autem & Deo conuenientes, verbo quod erat in principio. Propterea enim alicubi quidem magnifica & ſublimia, alicubi verò humilia & abiecta verba loquor, vt per ſublimia inhabitantis verbi nobilitatem oſtendam: per humilia autem, humilis carnis imbecillitatem ſignificem. Quocirca alicubi quidem dico me eſſe patri æqualem, alicubi verò maiorem patrem, non mecum pugnans, ſed oſtendens me eſſe Deum & hominem: Deum quidem per ſublimia, per humilia verò hominem. Si autem vultis ſcire quomodo pater meus maior me eſt, id dixi ex carnis, & non ex diuinitatis perſona.

Eiuſdem ex oratione in illud, Si poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte.

Ne ergo carnis paſſiones verbo impatibili inieceris. Deus enim ſum & homo, Hæretice. Deus vt ſpondent miracula. Homo, vt teſtantur affe-
C ctiones, & ea quæ paſſus ſum. Quoniam ergo Deus ſum & homo, dic quis paſſus eſt? Si Deus paſſus eſt: id dixiſti quod eſt blaſphemum. Sin autem caro paſſa eſt, cur non ei tribuis paſſionem, cui timorem adiungis? Alio enim patiente, alius non pertimeſcit, & dum homo crucifigitur, Deus non perturbatur.

Eiuſdem ex oratione aduerſus Arrianos.

Et ne longiori vtar oratione, paucis rogo te Hæretice, Qui ex Deo eſt ante ſæcula genitus, paſſus eſt, an qui ex Dauid poſtremis temporibus natus eſt Ieſus? Si ergo diuinitas paſſa eſt: dixiſti quod eſt blaſphemum. Sin autem homo, vt habet veritas: quare homini paſſionem non adſcribis?

Eiuſdem ex oratione de filio.

Cùm enim dixiſſet Petrus, quòd & Dominum & Chriſtum ipſum fecit Dominus, ſubiunxit, Ieſum quem vos crucifixiſtis, eum Deus ſuſcitauit à mortuis. Non diuinitas autem morte affecta eſt, ſed homo, & qui eum ſuſcitauit à mortuis, verbum eſt Dei potentia, qui dixit in Euangelio. Soluite templum hoc, & triduo excitabo illud. Quæ- Act. 2.

te ſi dicatur, & Dominum ipſum & Chriſtum fecit Deus, qui morte affectus eſt, & ex mortuis reſurrexit, carnem dicit, & non diuinitatem filij.

Eiuſdem ex oratione in illud, Non poteſt filius ex ſeipſo facere quidquam.

Neque enim habebat naturam, vt vita à corruptione & interitu detineretur. Quandoquidem diuinitas ad paſſionem non attracta eſt. Quanam enim id poſſet ratione? Sed humanitas ad incorruptionem renouata eſt.
1. Cor. 15. Oportet enim, inquit, mortale hoc induere immortalitatem, & hoc corruptibile induere incorruptionem. Vides quam exactè & accurate dictum ſit, mortale hoc monſtrauit, ne putares eſſe alius carnis reſurrectionem.

Flauianus. *Sancti Flauiani Epiſcopi Antiocheni in dominica Paſcha.*

Proptereà etiam crux nobis liberè prædicatur, & mortem Domini confitemur, nihil præbente diuinitate, eſt enim diuinitas impatibilis: ſed corpore œconomiam implente.

Eiuſdem de Iuda proditore.

Quare quando Dominum traditum audieris, ne diuinam authoritatem ad humilitatem & abiectionem detraxeris, neque corporales affectiones diuinæ poteſtati adſcripſeris. Quod enim eſt diuinum, eſt impatibile, & ab omni mutatione verſioneque remotum. Etſi enim propter humanitatem, ſuam tamen naturam non mutauit. Sed cùm eſſet id quod erat, conceſſit diuinitas vt corpus mortis periculum faceret.

Theophyla. *Theophylacti Epiſcopi Alexandrini, ex feſtiuo tomo.*

Animæ irrationales mortales. Eorum enim quæ carent ratione, non tolluntur & ponuntur rurſus animæ, ſed vnà cum corporibus intereunt, & in terram reſoluuntur. Seruator autem, cùm animam ſuam paſſionis tempore è proprio corpore abſtuliſſet, reſurgens à mortuis, in eo rurſus repoſuit. Huius autem rei nobis fidem faciens, prædixit per Pſalmiſtam clamans, Non relinques animam meam in inferno, neque
Pſalm. 15. ſanctum tuum adire corruptionem.

Gelaſius. *Beati Gelaſii Epiſcopi Cæſareæ Palæſtinæ ex oratione in Epiphania.*

Vinctus, vulneratus, crucifixus, contrectatus eſt, vibices tulit, lanceæ cicatricem accepit. Hæc omnia corpus ex Maria natum ſuſtinuit. Id autem quod ante ſæcola ex patre genitum eſt, nemo poterat lædere, neque enim ea fuit verbi natura. Quomodo enim poſſet diuinitas retineri, quomodo vulnerari, quomodo incorporea natura cruentari, & quomodo ſepulturæ vinculis implicari? Da ergo ea quæ non potes lædere, & honora diuinitatem, & te neceſſitatis oratio contineat.

Sancti Ioannis Epiſcopi Conſtantinopolitani, ex oratione in illud, Pater meus vſque adhuc operatur, & ego operor.

Quod ſignum oſtendis nobis quòd hæc facias? Quid ipſe? Soluite templum hoc, inquit, & ego triduo excitabo illud, dicens de ſuo corpore. Sed illi hoc non intellexerant.

Et paulo pòſt.

Quomodo non prætermiſit hoc Euangeliſta, ſed ſubiunxit correctionem, dicens, Ille autem dicebat de templo ſui corporis. Non dixit enim, Soluite corpus hoc, ſed templum, vt Deum inhabitantem oſtenderet. Soluite templum hoc Iudaico multo melius. Iudaicum enim habuit legem, Templum Iudæorum.
hoc vero legiſlatorem. Illud literam quidem occidentem, hoc verò ſpiritum viuificantem.

Eiuſdem ex oratione, quod quæ humiliter dicta & facta ſunt, non propter potentiæ imbecillitatem, ſed propter œconomiam facta ſunt.

Quomodo ergo hic dicit, Si poſſibile eſt? Oſtē- Matth. 26.
dit humanæ naturæ imbecillitatem, quæ à præſenti vita abrumpi nolebat, ſed recuſabat, & tergiuerſabatur, propter præſentis vitæ amorem illi à Deo ab initio inditum. Si enim cùm ipſe tot & tanta dixit, auſi ſunt quidem dicere, quod carnem non acceperit: Si nihil horum dictum eſſet, quid non dixiſſent?

Eiuſdem ex eadem oratione.

Vide quomodo etiam priorem eius ætatem expoſuerunt. Interroga ergo Hæreticum, Deus veretur ne, & recuſat, & cunctatur, & dolore afficitur? & ſi dixerit ita, deinceps recede, & ſtatue eum infra cum Diabolo, vel potius eo inferius. Neque enim ille audebit hoc dicere. Sin autem dixerit nihil horum eſſe Deo non indignum, dic ergo nec orat Deus. Nam præter hæc, aliud quoque erit abſurdum, ſi Dei verba ſint. Non enim angorem ſo- Deus voluntatis.
lum & triſtitiam hæc verba ſignificant, ſed etiam duas voluntates: vnam quidem patris, vnam filij, inter ſe contrarias: dicere enim, Non vt ego volo, ſed ſicut tu, eſt eius qui hoc iudicat.

Eiuſdem ex eadem oratione.

Si hoc enim in diuinitate dictum ſit, exoritur quędam contradictio, & multa ex eo abſurda naſcuntur. Si autem in carne, ſunt rationi conſentanea quæ dicta ſunt, & nihil erit quod poſſit reprehendi. Neque nolle mori carnem, damnari poteſt, hoc eſt enim naturæ. Ipſe enim quæcunque ſunt naturæ, præter peccatum, copioſiſſimè oſtendit, vt ora hæreticorum obturaret. Quando ergo dicit, Si poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte, &c. Non vt ego, ſed vt tu vis, nihil aliud oſtendit, quàm ſe verè eſſe circundatum carne, quæ mortem timeret. Timere enim mortem, & recuſare, & angore ac mœrore affici, eſt illius. Quandoque ergo eam nudam, & à ſua operatione deſtitutam relinquit, vt cùm eius infirmitatem oſtenderit, eius quoque naturam probet. Quandoque autem eam celat, quia non eſt homo tantum.

Seueriani Epiſcopi Gabalarum, ex eius oratione de ſignaculis. Seuerianus.

Iudæi de iis pugnant quæ apparent, ignorantes id quod non apparet, & carnem quidem crucifi- Scriptū verborum indumentum.
gunt, diuinitatem autem non perimunt. Si enim ſcripto, quod eſt verborum indumentum, mea verba non pereunt: quomodo Deus verbum, fons vitæ vnà cum carne interiit? Paſſio eſt in corpore, impatibilitas autem in dignitate. Ecce tibi eos qui & orientales, & occidentales, & etiam auſtrales & boreales orbis terræ partes colunt, vanam veſtram hæreſim reprehendere oſtendimus, & diuinam naturam eſſe impatibilem apertè prædicare, & vtranque linguam, Græcam dico & Romanam conſentientem de diuinis confeſſionem proferre.

Er. Ego quoque admiror virorum concordiam, multam quidem certè in eorum ſcriptis diuiſionem aſpexi.

Or. Ne ægrè tuleris. Vehemens enim aduerſus aduerſarios contentio, in cauſa fuit vt modum excederent.

excederent. Hoc ipſum ſolent etiam facere qui plantant arbores. Quando enim viderint inclinatam arborem, non ſolum eam erigunt, ſed in alteram etiam partem inflectunt, vt per nimiam in contrarium inclinationem vt recta ſit efficiant. Vt autem ſcias, quòd, qui hanc multiplicem, & multiformem hæreſim immodicis blaſphemiis confirmare contendunt, veteres quoque Hæreſiarchas cælare conantur, audi rurſus ſcripta Apollinaris, quæ diuinam naturam impatibilem prædicant, & corporis eſſe paſſionem confitentur.

Apollinaris.

Apollinaris ex ſumma.

Solutum templum, hoc eſt corpus eius qui excitat, dicit Ioannes. Omnino autem vnum eſt corpus apud ipſum, & non eſt aliquando aliud apud ipſos. Si autem apud Dominum vnum fuit corpus Domini quæ ſunt propria corporis, fuerunt eius propria per corpus.

Et rurſus.

Hoc enim verum eſt, quòd verbi cum corpore coniunctio non fit ex verbi circunſcriptione, vt nihil amplius habeat quàm corporis complexus. Quare etiam in morte manet circa ipſum immortalitas. Si eſt enim hac compoſitione ſuperior, eſt etiam diſſolutione. Diſſolutio autem mors eſt. Neque enim compoſitione comprehenſus eſt, exinanitus enim eſſet mundus, neque in diſſolutione, quæ ex diſſolutione oritur, indigentiam habuit, vt anima.

Et rurſus.

Sicut enim ex monimentis mortuos egredi dicit Seruator, & ſi animæ illinc non egrederentur: ita ſeipſum dicit ex mortuis reſurrecturum, etiamſi ſit corpus quod reſurgat.

Et in alio etiam ſimul opere hæc ſcripſit.

Eſt hominis ſurgere à mortuis, Dei autem excitare. Vtraque autem Chriſtus. Deus ergo erat, & homo. Si homo ſolum Chriſtus, non viuificaſſet mortuos: & ſi ſolum Deus, non ſeorſum à patre aliquos mortuos viuificaſſet. Vtraq; autem Chriſtus. Deus ergo & homo idem. Si ſolum homo Chriſtus, mundum non ſeruaſſet: & ſi ſolum Deus, per paſſionem non ſeruaſſet. Vtraq; autem Chriſtus. Deus ergo eſt & homo. Si ſolum homo Chriſtus, ſi ſolum Deus, non inter homines & Deum intercederet. Et paulo pòſt. Caro eſt non vitæ inſtrumentum, quod affectionibus cum diuinis conſiliis congruit, nec verba ſunt, nec facta carnis propria, & affectionibus ſubiecta, vt carni conuenit, affectionibus dominatur, eo quod ſit caro Dei.

Et rurſus paulo poſt.

Filius in mundo peregrinatur, carne à virgine ſumpta, quam ſancto ſpiritu impleuit ad omniũ noſtrum ſanctificationem: morti autem morte tradita per reſurrectionem, mortem ſoluit ad omnium noſtrum reſurrectionem.

In libello autem de fide hæc ſcripſit.

Et cùm eſſent circa carnem affectiones, ſuam impatibilitatem habuit potentia. Impius eſt ergo, qui affectionem aut paſſionem ad potentiam deducit.

Et in libello de incarnatione hæc rurſus ſcripſit.

Hic ergo eundem ſignificans, vt hominem quidem, ſurrexiſſe à mortuis, vt Deum autem, vniuerſæ creaturæ imperare. Vides vnum ex nouę hæreſis Magiſtris diuinitatem impatibilem aperte prædicare, & templum corpus vocare, & Deum verbum id ſuſcitaſſe aſſerere.

ER. Audiui, & miratus ſum, & me valde pudet noſtra magis viſa eſſe fugienda, quam quæ ab hoc viro noua introducta ſunt.

OR. Ego autem tibi quoque ex altero Hæreticorum grege teſtem producam, qui vnigeniti diuinitatem eſſe impatibilem apertè prædicat.

ER. Quemnam eum dicis?

OR. Euſebium fortaſſe audiuiſti Phœnicem, qui Emeſæ vrbis ad Libanum fuit Pontifex.

ERAN. Incidi in aliquot eius ſcripta, & inueni eum valde conſentire cum dogmatibus Arij.

OR. Is erat illius ſectæ, & tamen cùm vellet oſtendere Patrem maiorem vnigenito, prædicat eſſe impatibilem eius cui detrahitur diuinitatem, & de ea re magna & admirabilia certamina ſuſcepit.

ER. Valde mihi cupienti eius quoque dicta afferes.

OR. Prolixius ergo tibi teſtimonium afferam, vt tuum deſiderium expleam. Audi ergo virum clamantem. Exiſtima autem eum ad vos his verbis vti.

Euſebij Emeſeni.

Qua de cauſa timet mortem? ne quid à morte patiatur? quid enim erat illi mors: an non ſecedere virtutem & potentiam à carne? nunquid enim clauum ſuſcepit virtus ac potentia vt timeret? Si enim anima noſtra non patitur quę ſunt corporis licet cum eo vna ſit: ſed excæcatur quidem oculus, mens autem confirmatur: pes amputatur, & non claudicat ratio, idque & natura teſtatur, & Dominus ſui ſigilli authoritate comprobat, dum dicit, Nolite timere eos qui corpus poſſunt occidere, animam autem occidere non poſſunt. Si non poſſunt, qui non fecerunt, non quod nolint, ſed quod non poſſint ſi velint, efficere, vt eadem patiatur quod ei coniunctum corpus: qui creauit animam, & corpus formauit, is eadem patitur quę corpus, & ſi maximè corporis affectiones in ſe ſuſcipit. Sed paſſus eſt Chriſtus pro nobis, & non mentimur. Panis enim quem ego dabo caro mea eſt, quam dedit pro nobis. Detentum eſt quod detinetur, crucifixum eſt quod crucifigitur. Qui autem habet poteſtatem & habitandi & recedendi, hoc dicit. Pater in manibus tuis deponam ſpiritum meum, non in manibus eorum qui vim afferunt vt exeat. Non ſum contentioſus, ſed à contentione abſtineo, benignè autem de iis, quæ ſunt in controuerſia, volo rogare tanquam fratres: An non verum dico quod virtus non potuit carnis affectiones paſſioneſve ſuſcipere? ego itaque taceo, dicat qui velit, quid paſſa eſt, potentia defecit, vide periculum, extincta eſt, vide blaſphemiam; non amplius erat, hoc eſt enim mors virtutis. Dic quid putes obtinere quod ea paſſa ſit, & non contendo. Si autem non potes dicere, quid mihi ſuccenſes, quod id non poſſum dicere quod non potes? Non ſuſcepit clauum? Infige in animam, & fatebor in virtutem. Sed per conſenſum paſſus eſt. Explica mihi quid ſit pati per conſenſum. Paſſus eſt per conſenſum, vtpote in carnem clauus, in potentiam autem peruadit dolor. Hoc dicamus per conſenſum paſſa eſt, dolore affecta eſt potentia non percuſſa. Dolor enim paſſionem omnino conſequitur. Si autem etiam corpus, ſæpe confir-

Anima non patitur cum corpore.

Matth. 10.

Ioan. 6.

Ioan. 19.

mata & corroborata mente, dolores contemnit propter vires cogitationis;hic exponat aliquis ingenue & non contentioſe, vel quid paſſa eſt, vel quid per conſenſum paſſa eſt. Quid igitur? Chriſtus non mortuus eſt pro nobis? Quomodo mortuus eſt? Pater in manibus tuis depono ſpiritum meum, receſſit ſpiritus, manſit corpus: non ſpirans manſit corpus. Non mortuus eſt ergo? Mortuus eſt pro nobis.paſtor ouem obtulit, ſacerdos obtulit hoſtiam,dedit pro nobis ſeipſum. &, Qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit ſuum filium. (Rom. 8.) Non infirmo aut abrogo hæc dicta,ſed quæro eorum ſenſum. Dicit Dominus. (Ioan. 6.) Panis Dei deſcendit de cœlo, & interpretans,etiam ſi non poſſum apertius dicere propter myſteria, tantum vult dicere ac ſi diceret, caro mea eſt. Caro filij deſcendit ne de cœlo? Non deſcendit de cœlis. Quomodo ergo dicit, Panis Dei viuit & deſcendit de cœlis. Interpretans autem dicit. Quoniam virtus, ſuſcepto corpore, de cœlis deſcendit:id quod habet virtus, carni aſcribitur. Ergo etiam conuerte. Quæ caro patitur, virtuti aſcribuntur. Quomodo paſſus eſt Chriſtus pro nobis? Conſputus eſt, in maxilla percuſſus eſt, fronti eius coronam impoſuerunt, foſſi ſunt eius manus & pedes. Hæ ſunt omnes in corpore paſſiones: referuntur autem etiam ad eum qui inhabitat. Proiice lapidem in Imperatoris imaginem. Quid dicitur? Feciſti iniuriam Imperatori. Conſcinde veſtem Imperatoris. Quid dicitur? Inſurrexiſti aduerſus Imperatorem. Crucifige corpus Chriſti. Quid dicitur? Chriſtus mortuus eſt pro nobis. Sed quid te aut me opus eſt? Accedamus ad Euangeliſtas. Quomodo accepiſtis à Domino quemadmodum mortuus eſt Dominus? Dicunt, Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. ſpiritus ſurſum & corpus in cruce pro nobis. Obtulit enim ouem, quod, quæ in eius ſunt corpore, illi attribuuntur.

Eiuſdem ex eodem libro.

Venit ad noſtram naturam ſeruandam, non ad ſuam perdendam. Si voluero dicere camelum volare, vos protinus alienum ac peregrinum ducitis, quia naturæ non conuenit,& recte facitis. Si voluero dicere, homines in mari habitare, non toleratis, & rectè quidem facitis. neque enim id admittit natura. Quemadmodum ergo, ſi aliena & peregrina dixero de iis naturis, vos ea peregrina, & aliena ducitis, ita ſi dixero quod virtus illa, quæ eſt ante ſæcula, quæ eſt incorporea natura, quæ eſt dignitate impatibilis, quæ eſt apud patrem, quæ eſt à dextris eius, quæ in gloria: ſi dixero quod illa natura incorporea patitur, non veſtras aures obturatis? Si aures veſtras non obturatis hæc audientes, ego quidem certè cor meum obſtruam. An Angelo poſſumus aliquid facere, vtpote enſe ferire, vel omnino ſcindere aut findere? Quid dico, Angelo? animæ ne poſſumus? Non admittit clauum anima, non ſcinditur anima, non vritur. Et ſi dixeris mihi, Quamobrem? Dico tibi, Ita enim condita eſt. Opera eius ſunt impatibilia, & ipſe patibilis? Non vili pendo carnis ſuſceptæ œconomiam, ſed iubeo valere improbitatem & malitiã. Mortuus eſt Chriſtus pro nobis, & crucifixus, ita ſcriptũ eſt. Ita vt admiſit natura, nec verba deleo, nec naturã blaſphemo. Sed hęc vera non ſunt, dicantur veriora: non grauis eſt qui benefacit, nec inimicus qui docet, niſi forte ingratus ſit qui docetur. Potes aliquid pulchri dicere? aures patẽt vel lubentiſſime. Viuendi cupiditate ducitur aliquis, & ita ei ſtudens contendit. Potuerunt Iudæi filium Dei crucifigere, ipſam potentiam morte afficere. Poteſt ne viuens mori? Eius potentiæ mors, eſt eius defectio. Corpus noſtrum, poſtquam fuerimus mortui, manet. Si illam potentiam morte affecerimus, eo illam ducemus, vt non ſit amplius. Neſcio an non poſſitis audire. Corpus ſi mortuum fuerit, anima ſeparatur, & manet. Si autem anima mortua fuerit, quoniam eſt incorporea, nõ eſt amplius. Anima quæ moritur, non eſt penitus. Mors enim eorum, quæ ſunt immortalia, illa eo redigit vt non ſint. Aliud conſidera. Nam nec dicere quidem audeo. Hæc dicimus vt ſentimus: legem autem non ferimus, ſi quis contra contendat. Vnum autem ſcio, quod vnuſquiſque ex iis quæ ſentit fructum percipiet, & accedit vnuſquiſque ad Deum, & proponit quod de eo dixit & ſenſit. Ne putes enim Deum libros legere, vel in recordando diſcruciari. Quid dixiſti, & quis audit, omnia manifeſta ſunt. Sedet Iudex. Producitur Paulus qui hic eſt. Hominem me dixiſti, non habes vitam mecum. Quoniam me non cognouiſti, nec te cognoſco. Accedit alius. Dixiſti me vnum eorum quæ ſunt, non noſti meã dignitatẽ non te noui. Accedit alius. Dicis me non accepiſſe corpus, gratiam meam pro nihilo duxiſti, non eris meæ immortalitatis particeps. Acceſſit alius. Dixiſti me non eſſe natum de virgine, vt ſeruarem corpus virginis. non ſeruaberis. Vnuſquiſque refert ea quæ ſenſit de fide, vidiſti etiam aliam veſtrorum magiſtrorum ſectam, à qua paſſam eſſe vnigeniti diuinitatem nos didiciſſe putaſtis, hanc blaſphemiam execrari, & diuinitatem eſſe impatibilem prædicare, & eorum, qui illi paſſionem audent attribuere, cateruam rumpere ac diſſoluere.

ER. Vidi, & præclaram eius diſputationem admiratus ſum, pulchraque viri ſenſa & cogitata demiror.

OR. Imitare ergo apes, ô vir bone, & ſacræ ſcripturæ prata, & ſanctorum patrum pulchros flores mente circumuolans fidei fauos in te contexe. Quòd ſicubi herbam inueneris, nec dulcem, nec eſculentam, cuiuſmodi eſt hic Apollinaris & Euſebius, habet tamen aliquid vtile ad mel conficiendum: non eſt alienum quod bonum quidem eſt ſumere, quod verò noxium relinquere. Etenim apes ſæpe in venenoſis fruticibus inſidentes, quod eſt quidem pernicioſum relinquunt, quod eſt verò ſibi accommodatum accipiunt. Hæc tibi quidem, ô amice, iure fraternæ amicitiæ conſulo. Tu autem recte quidem feceris, ſi monitioni parueris. Sin autem non parueris, nos cum Apoſtolo dicemus, Nos mundi. Diuiſimus enim ſecundum Prophetam, vt iuſſi ſumus.

Quod Deus verbum eſt immutabile.

Vnam patris, & filij & ſpiritus ſancti ſubſtantiam confeſſi ſumus, & eam eſſe immutabilem communi conſenſu diximus. Si eſt ergo vna trinitatis ſubſtantia: ipſa autem eſt immutabilis: eſt ergo immutabilis vnigenitus Dei filius, qui eſt vna perſona trinitatis. Si eſt autem immutabilis: non vtique mutatus conuerſuſque caro factus eſt, ſed carne accepta dicitur caro eſſe factus.

Aliter.

Si per mutationem & conuerſionem in carnem Deum verbum caro factum eſt: non eſt ergo immutabile.

mutabile. Quod enim mutatur, & fit diuerſum, nemo ſanæ mentis immutabile appellauerit. Si autem eſt mutabilis, nec eſt eiuſdem cum eo qui genuit ſubſtantiæ. Quomodo enim fieri poteſt, vt ſimplicis ſubſtantiæ hoc quidem ſit mutabile, illud verò immutabile? Si hoc autem conceſſerimus, omnino in Arij & Eunomij blaſphemiam incidemus. Illi enim filium dicunt eſſe alterius ſubſtantiæ.

Aliter.

Si filius eſt eiuſdem cum patre ſubſtantiæ: factus eſt autem caro filius ſuſcepta in carnem mutatione: eſt ergo mutabilis ſubſtantia, & non immutabilis. Si autem hanc blaſphemiam quis dicere auſus fuerit, eam omnino augebit blaſphemia in patrem. Etenim ipſum quoque nominabit mutabilem, vt qui ſit eiuſdem ſubſtantiæ particeps.

Aliter.

Deum verbum, carnem, & etiam animam ſumpſiſſe dicunt ſacræ ſcripturæ. Diuiniſſimus autem Euangeliſta dixit. Verbum caro factum eſt. Neceſſe eſt ergo duorum alterum facere, vt vel verbi mutationem in carnem, vt falſam, vtpote quæ doceat omnem ſacram ſcripturam, tam nouam quã veterem auerſari, ſuſcipiamus, vel diuinæ ſcripturæ credentes, carnis quidem aſſomptionem confiteamur, ex animo autem mutationem eiiciamus, dictum Euangelicum piè intelligentes. Hoc eſt ergo faciendum, quandoquidem immutabilem Dei verbi naturam confitemur, & aſſumptæ carnis habemus innumerabilia teſtimonia.

Aliter.

Quod tentorium inhabitat, aliud eſt ab eo quod inhabitatur. Euangeliſta autem carnem tabernaculum appellauit. In eo autem dixit Deum verbum habitaſſe. Verbum enim, inquit, caro factum eſt, & habitauit in nobis. Si autem conuerſum caro factum eſt: non habitauit in carne. Atqui eum in carne habitaſſe didicimus. Idem enim Euangeliſta etiam in alio loco corpus eius templum appellauit. Credendum eſt ergo Euangeliſtę qui hoc dictum explicauit, & quod aliquibus videbatur dubium, interpretatus eſt.

Ioan. 1.

Ioan. 2.

Aliter.

Si Euangeliſta, qui ſcripſit, verbum caro factum eſt, nihil addidiſſet quod poſſet dubitationem ſoluere: iuſtam fortaſſe haberet excuſationem de hoc dicto decertatio, ſcripti ſcilicet obſcuritatem. Sed cùm ſtatim ſubiunxerit, *καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν*, hoc eſt tanquam in tabernaculo in nobis habitauit, fruſtra ergo conſertis manibus dimicantes nugantur. Id enim quod ante ſcriptum eſt, id quod ſequitur interpretatur.

Aliter.

Deum verbum eſſe immutabilem ſapientiſſimus Euangeliſta apertè prædicauit. Cùm enim dixiſſet, verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, ſtatim ſubiunxit. Et vidimus gloriam quaſi vnigeniti à patre plenum gratiæ & veritatis. Si autem in carne mutatus eſſet, vt ſtulti volunt: non manſiſſet id quod erat. Sic autem etiam carne tectus, emittit radios paternæ nobilitatis: habet naturam immutabilem, ſplendet autem etiam in corpore, & ex eo emicat iubar naturę quæ ſub aſpectum non cadit. Illam enim lucem nihil poteſt obſcurare. Lux enim lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt, vt dicit diuiniſſimus Ioannes.

Aliter.

Cùm benedictus Euangeliſta vellet explicare gloriam vnigeniti, deinde non poſſet implere quod conabatur: ex ſocietate quam habet cum patre eam oſtendit. Ex illa enim eſt, inquit, natura, perinde faciens ac ſi quis iis qui Ioſeph præter dignitatem ſeruire viderent, & eius generis nobilitatem ignorarent, diceret, Iacob quidem eius eſſe patrem, proauum autem Abraham. Ita enim hic quoque dixit, quòd in nobis inhabitans, non obſcurauit naturæ gloriam. Vidimus enim gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre. Si autem etiam cùm incarnatus eſſet, manifeſtum erat quis eſſet: manſit ergo id quod erat, nec mutationem in carnem ſuſtinuit.

Aliter.

Non ſolum carnem, ſed etiam animam, Deum verbum ſuſcepiſſe confeſſi ſumus. Cur ergo diuinus Euangeliſta animam quidem hic prætermiſit, ſolius autem carnis meminit? Nunquid manifeſtum eſt quòd naturam quæ videtur oſtendit, eam autem quæ ei naturaliter coniuncta eſt, per eam declarauit? Facta enim mentione carnis, animæ quoque mentio vtique conſequitur. Quando enim audimus Prophetam dicentem. BENEDICAT omnis caro nomen ſanctum eius, non exiſtimamus Prophetam carnibus inanimis præcipere: ſed ex parte totum ad Dei laudem hymnoſque dicendos vocari credimus.

Aliter.

Illud, verbum caro factum eſt, non mutationem, ſed ſuam humanitatem declarat. Cùm enim dixiſſet beatus Euangeliſta, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & oſtendiſſet eum eſſe tam eorum quæ videntur, quam quæ non videntur opificem, & vitam & veram lucem nominaſſet, & quædam alia ſimilia poſuiſſet, & Theologiam tractaſſet, quantum poſſet mens humana capere, & lingua eius fluentis inſeruire, ſubiunxit, Et verbum caro factum eſt, tanquam obſtupeſcens, & admirans inſignem eius humanitatem. Qui eſt, & ſemper eſt, & Deus eſt, & omnia fecit, & vitæ æternæ, & veræ lucis fons eſt, hominũ ſalutis cauſa carnis ſibi tabernaculum impoſuit: exiſtimatus eſt autem id ſolum eſſe quod apparebat, ea de cauſa nec animæ meminit, ſed ſolius carnis, in quam cadit interitus, & eſt mortalis: animam autem vtpote immortalem prætermiſit, vt oſtenderet immenſam bonitatem.

Aliter.

Semen Abrahæ diuinus vocat Apoſtolus Chriſtum Dominum. Si hoc autem verum eſt, vt certe eſt, non ergo Deus verbum in carnem mutatum eſt, ſed ſemen Abrahæ accepit, vt ipſe docet Apoſtolus.

Aliter.

Iurauit Deus Dauid ſe ex fructu lumbi eius ſecundum carnem Chriſtum excitaturum, ſicut & Propheta dixit, & magnus Petrus interpretatus eſt. Si autem Deus verbum in carnem conuerſum, Chriſtus nominatum eſt, nequaquam iuramenti veritatem inueniemus. Atqui Deũ eſſe verum, imo ipſam potius veritatem didicimus. Mutationem ergo in carnem Deus verbum non ſuſtinuit: ſed ex ſemine Abrahæ, vt erat pollicitus, accepit primitias.

Heb. 2.

Pſal. 132.
Act. 2.

Quod eſt vnio inconfuſa.

Qui vnam diuinitatis & humanitatis naturam poſt vnionem effectam eſſe credunt, naturarum ſeparatas proprietates ea ratione tollunt: earum autem ablatio, eſt vtriuſque naturæ negatio. Non enim permittit vnitorum confuſio, vt carnem intelligamus, nec Deum, Deum. Sin autem etiam poſt vnionem diſcerni poteſt eorum quæ vnita ſunt diuerſitas: non eſt ergo facta confuſio, ſed eſt inconfuſa vnio. Si hoc autem in confeſſo eſt, non eſt ergo vna natura Chriſtus Dominus, ſed eſt vnus filius puram & ſinceram vtranque naturam oſtendens.

Aliter.

Vnionem & nos dicimus, & ipſi confitentur factam eſſe in conceptione. Si ergo vnio naturas commiſcuit, & confudit: quomodo caro poſt partum nihil noui habere viſa eſt, ſed etiam humanam effigiem & characterem oſtendit, & infantis menſuram ſeruauit, & faſcias ſuſtinuit, & matris mammam ſuxit? Sin autem hæc non per viſum & exiſtimationem, & quòd ita appareret facta ſunt, per viſum ergo & exiſtimationem, vt aiunt, non admittunt: verè ergo corpus erat quod videbatur. Sin autem hoc in confeſſo eſt, non ergo confudit naturas vnio, ſed vtraque pura & integra remanet.

Aliter.

Qui hanc variam & multiformem hæreſim compoſuerunt, aliquando quidem Deum verbum carnem factum eſſe dicunt, aliquando autem carnem dicunt ſuſcepiſſe mutationem in naturam diuinitatis. Vtrunq; autem eſt & vanum & ineptum, & plenum falſitatis. Si enim Deus verbum, vt hi dicunt, caro factum eſt: cur ipſum Deum nominant, & hoc ſolum, nempe hominem, eum nominare recuſant, ſed nos etiam qui eum eo quòd Deum fatemur, etiam hominem eſſe dicimus, valde accuſant. Sin autem caro mutata eſt in naturam diuinitatis: cur iis communicant quæ corpus repræſentant? eſt enim figura ſuperuacanea, ſi ablata ſit veritas. *Eucharistia.*

Aliter.

Incorporea corporaliter natura non circunciditur. Corporaliter autem adiectum eſt, propter ſpiritalem cordis circuncisionem. Circunciſio autem eſt vtique corporis. Circunciſus eſt autem poſt vnionem Chriſtus Dominus. Sin autem hoc in confeſſo eſt: quod de confuſione dicitur confutatum eſt. *Circuncisio*

Aliter.

Eſuriiſſe quidem & ſitiiſſe Chriſtum Seruatorem noſtrum didicimus, & hæc quidem verè & non apparitione ſola facta fuiſſe credimus. Hæc autem non incorporeæ naturæ, ſed corporis propria. Habuit ergo corpus Chriſtus Dominus, quod ante reſurrectionem naturæ affectiones ſuſcepit. His autem ſuffragatur diuinus quoq; Apoſtolus. Non enim habemus, inquit, Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum autem per omnia in ſimilitudine abſq; peccato. Peccatum enim non eſt naturæ, ſed malæ electionis & inſtituti. *Heb. 4.*

Aliter.

De diuina natura dixit Propheta Dauid, Non dormitabit, neque dormiet, qui cuſtodit Iſrael. Euangeliorum autem hiſtoria oſtendit Chriſtum Dominum in naui dormientem. Ei autem quod eſt non dormire, dormire eſt contrarium. Sunt ergo Prophetiæ contrariæ Euangeliis, ſi vt illi dicunt, ſolum Deus eſt Chriſtus Dominus. Atqui non ſunt contraria, ab eodem enim ſpiritu & hæc & illa fluenta promanarunt. Corpus ergò habuit Chriſtus Dominus cognatum aliis corporibus, quod ſomno itidem opus habuit, & quod de confuſione dicitur, fabulam eſſe oſtenſum eſt. *Psal. 120.* *Marc. 4.*

Aliter.

Eſaias Propheta dixit de diuina natura, Non eſuriet, neque defatigabitur, & quæ ſequuntur. Euangeliſta autem dicit. Ieſus autem defatigatus ex itinere ſedebat ſic ſupra fontem. Non defatigabitur autem contrarium eſt ei quod eſt defatigari. Contraria eſt ergo Prophetia hiſtoriæ Euangelicæ. Atqui non eſt contraria, nam & hæc & illa vnius Dei ſunt. Naturæ ergo, quæ circunſcribi non poteſt, eſt non laborare, implet enim omnia. Corporis autem, quod circunſcriptum eſt, eſt tranſire proprium. Quod autem tranſit, ſi viam ingredi cogatur, ex itinere laborem capit. Corpus ergo erat, quod ambulauit, & defatigatum eſt. Vnio enim non confudit naturas. *Esa. 40.* *Ioan. 4.*

Aliter.

Dominus Chriſtus dicit diuo Paulo in carcere incluſo. Noli timere Paule, & quæ ſequuntur. Is autem, qui ab eo timorem expulit, paſſionem timuit, vt dixit beatus Lucas, vt etiam cruentæ guttæ ex toto corpore promanarent, & terram corpori ſubiectam irrigarent, ipſeq; ab Angelico auxilio confirmaretur. Sunt autem hæc contraria. Quemadmodum enim non ſint contraria, timere, & timorem expellere? Verumtamen non ſunt contraria. Idem enim eſt & Deus natura & homo, & vt Deus quidem eis animum addit qui opus habent, vt eis animus addatur. vt homo autem, ab Angelo fidenti eſſe animo monetur, & ab eo audaciam, & confidentiam accipit, licet & diuinitas, & ſpiritus vnà adeſſet vt vnctio, ſed nec coniuncta diuinitas, nec ſanctus ſpiritus tunc corpus aut animam ſuſtentarunt, ſed Angelo hoc miniſterium permiſerunt: vt & animæ & corporis imbecillitatem oſtenderent, & per imbecillitatem oſtenderentur naturæ infirmorum. Hæc autem facta ſunt, diuina ſcilicet natura permittente vt eorum qui poſtea futuri erant, qui animam quidem & corpus ſuſceptum crederent, probationibus & demonſtrationibus confirmarentur: qui autem contradicerent, euidentibus teſtimoniis confutarentur. Si ergo conceptioni coniuncta eſt vnio: vnio autem, vt illi dicunt, ambas naturas vnam effecit: quemadmodum integra permanſerint, quæ ſunt naturarum propria? Et triſtis quidem fuit anima, ſudauit corpus, vt etiam cruentæ guttæ ex nimio timore promanarent. Si autem hoc quidem corpus, illud verò animæ proprium, non ergo vnà natura carnis & diuinitatis ex vnione facta eſt, ſed vnus apparuit filius qui in ſe diuina & humana oſtenderet. *Act. 27.* *Luc. 22.*

Aliter.

Sin autem dicant poſt reſurrectionem corpus in diuinitatem mutatum eſſe: ita eis reſiſtere oportet. Atqui poſt reſurrectionem viſum eſt circunſcriptum, & habens manus, & pedes, & alias corporis partes, & tangi poterat, & ſub aſpectum cadebat, vulneraque & cicatrices habebat ſicut ante reſurrectionem. Duorum ergo alterum dicere neceſſe eſt, vel diuinæ etiam naturę has partes eſſe tributas, ſiquidem corpus in diuinitatis naturam conuerſum has partes habuit, vel fateri corpus manſiſſe in ſuæ naturæ finibus. Atqui diuina na-

turæ

tura ſimplex eſt & incompoſita. Corpus autem
compoſitum,& in multas partes diuiſum. Non
eſt ergo mutatum in naturam diuinitatis,ſed poſt
reſurrectionem quidem eſt & immortale,& à cor-
ruptione,& interitu alienum,& diuina gloria ple-
num,ſed tamen corpus quod habet propriam cir-
cunſcriptionem.

Aliter.

Luc 14. Apoſtolis non credentibus oſtendit Dominus
poſt reſurrectionem & manus,& pedes,& fixuras
clauorum. Deinde docens nõ eſſe viſionem quod
videatur,ſubiunxit. Spiritus carnem & oſſa non
habet,ſicut me videtis habere. Corpus ergo non
mutatum eſt in ſpiritum: erat enim caro,& oſſa,&
manus & pedes. Ergo etiam poſt reſurrectionem
corpus remanſit corpus.

Aliter.

Act.7. Diuina natura ſub aſpectum non cadit. Beatus
autem Stephanus dicit ſe vidiſſe Dominum. Cor-
pus ergo Domini etiam poſt aſſumptionem cor-
pus eſt. Id enim vidit inſignis victor Stephanus,
quandoquidem diuina natura cerni nequit.

Aliter.

Si vniuerſa hominum natura viſura eſt filium
Matth. 26. hominis venientem in nubibus cœli, vt ipſe Di-
Exod. 33. cit Dominus. Moſi autem rurſus dixit ipſe, Nemo
videbit faciem meam,& viuet. Sunt autem ambo
vera. Veniet ergo cum corpore, cum quo in cœ-
los aſcendit. illud enim eſt aſpectabile. Hoc au-
Act.1 tem Angeli quoque dixerunt Apoſtolis. Hic Ieſus
à vobis in cœlũ aſſumptus, ita veniet rurſus quo-
modo vidiſtis eum euntem in cœlum. Si autem
hoc verum eſt, vt certè verum eſt: non eſt ergo
vna natura carnis & diuinitatis, eſt enim incon-
fuſa vnio.

Quod diuinitas Seruatoris eſt impatibilis.

Filium eiuſdem eſſe ſubſtantiæ cum Deo & pa-
tre, à ſacra ſcriptura,& ſanctis patribus qui Niceę
conuenerunt, confiteri docti ſumus. Patrem au-
tem eſſe impatibilem,& natura docet,& ſcriptu-
ra prædicat. Impatibilem ergo etiam filium con-
fitebimur. Ex eo enim quòd eadem eſt ſubſtantia,
hæc docetur definitio. Quando ergo Domini
Chriſti crucem & mortem diuina prædicante
ſcriptura audierimus, dicamus eſſe paſſionem car-
nis. Diuinitas enim quæ eſt natura impatibilis,
nullo modo pati poteſt.

Aliter.

Omnia quæcunq; habet pater, mea ſunt, inquit
Chriſtus Dominus. Omnium autem vtiq; vnum
eſt, impatibilitas. Si ergo eſt impatibilis, vt Deus:
vt homo ergo paſſus eſt. Diuina enim natura affe-
ctionem & paſſionem non admittit.

Aliter.

Dixit Dominus, Panis autem quem ego dabo,
Ioan. 17. caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita.

Et rurſus.

Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco mea, &
Ioan. 6. cognoſcor à meis, & animam meam pono pro
ouibus. Corpus ergo & animam dedit paſtor bo-
nus pro ouibus, quę animam & corpus habebant.

Aliter.

Ex corpore & anima conſtituta eſt hominum
natura. Ipſa autem peccauit, & opus habuit ho-
ſtia quæ nulli eſſet reprehenſioni affinis. Cùm er-
go corpus & animã accepiſſet opifex, & ea à pec-
cati maculis pura intactaq; ſeruaſſet: pro corpori-
bus quidem dedit corpus, pro animis autem ani-

A mam. Si autem hæc vera ſunt, vt ſunt: ab ipſa
enim veritate dicta ſunt, nugantur ſimul, & blaſ-
phemant, qui diuinæ naturę paſſionem affectio-
nemque tribuunt.

Aliter.

Primogenitum ex mortuis Dominum Chri- Coloſ.1.
ſtum beatus Paulus appellauit. Primogenitus au-
tem habet vtique eandem naturam cum illis quo-
rum dicitur primogenitus. Vt homo ergo, eſt pri-
mogenitus ex mortuis. Primus enim ſoluit dolo-
res mortis,& dedit omnibus iucundam ſpem re-
ſurrectionis. Qua ergo ratione ſurrexit, ea etiam
paſſus eſt. Vt homo ergo paſſus eſt, vt Deus autem
admirabilis, manſit impatibilis.

Aliter.

Primitias eorum qui dormierunt Seruatorem
Chriſtum Diuus nominauit Apoſtolus. Primitiæ 1. Cor. 15.
autem habent eandem cognationem cum vniuer-
ſo eo cuius ſunt primitiæ. Non ergo quatenus
Deus eſt, appellatus eſt primitiæ. Quæ eſt enim
cognatio diuinitatis & humanitatis? Illa enim na-
tura eſt immortalis: hæc verò mortalis, huiuſmo-
di autem eſt natura eorum qui dormierunt, quo-
B rum primitiæ Chriſtus appellatus eſt. Huius ergo *Reſurrectio Chriſti fideiuſſor reſurrectionis noſtræ.*
naturæ eſt & mors & reſurrectio. Huius enim re-
ſurrectionem habemus, tanquam fideiuſſorem
communis reſurrectionis.

Aliter.

Cùm dubitantibus Apoſtolis vellet Chriſtus Ioan. 20.
Dominus perſuadere ſe morte profligata reſurre-
xiſſe, ipſis corporis partes oſtẽdit, latus, & manus,
& pedes,& quæ in his ſeruata erant paſſionis indi-
cia. Hoc ergo reſurrexit: hoc enim iis qui non cre-
debant vtique oſtenſum eſt. Quod autem reſur-
rexit, hoc etiam ſepultum eſt. Quod autem ſepul-
tum eſt, hoc etiam fuerat mortuum. Quod autem
fuerat mortuum, hoc vtique etiam cruci affixum
fuerat. Diuina ergo natura permanſit impatibilis,
& coniuncta corpori.

Aliter.

Qui viuificam Domini carnem appellant, ipſam *Caro viuifica.*
vitam eſſe mortalem dictis ſuis confirmant. O-
portet autem eos intelligere, quòd propter vni-
tam ei vitam ipſa eſt viuifica. Sin autem, vt ipſi di-
cunt, mortalis vita eſt: quomodo caro, quæ eſt na-
tura mortalis, propter vitam autem facta eſt viui-
C fica, viuifica manſerit?

Aliter.

Deus verbum eſt natura immortalis, caro autem
mortalis natura, facta eſt autem ipſa quoque im-
mortalis poſt paſſionem, propter communionem
cum verbo. Quemadmodum ergo non eſt miſe-
randum, eum qui immortalitatis dator eſt, mor-
tem eſſe ſortitum?

Aliter.

Qui carne Deum verbum paſſum eſſe affir-
mant, rogentur quid ſentiant,& ſi dicere quidem
auſi fuerint, quòd corpore affixo diuina natura
dolorem ſubiit, diſcant diuinam naturam animæ
vſum non impleſſe, etenim Deus verbum, animã
cum corpore ſuſceperat. Sin autem hoc dictum,
vt impium & blaſphemum, auerſentur, dicant au-
tem carnem quidem natura eſſe paſſam, Deum
autem verbum paſſionem vtpote propriæ carnis
ſibi accommodaſſe: ne perplexas verborum ten-
diculas tenebraſq; afferant, ſed peruerſi dicti ſen-
tentiam apertè pronuncient. Huic enim interpre-
tationi eos ſuffragantes habebunt, qui ſacram

A ſcripturam ſequi volunt.

Aliter.

1. Pet. 4. Diuus Petrus in ſua catholica Christum carne paſſum eſſe dicit. Qui autem Chriſtum audit, non incorporeum Deum verbum intelligit, ſed incarnatum. Chriſti ergo nomē vtramque naturam ſignificat. Illud autem carne, adiectum paſſioni, non vtramque, ſed alterutram paſſam eſſe deſignat. Qui enim audit Chriſtum carne eſſe paſſum, eum rurſus vt Deum impatibilem intelligit, ſoli autem carni paſſionem tribuit. Sicut enim cùm Pſal. 131. ipſum rurſus dicentem audimus, quod Deus iurauit Dauid, ſe de fructu ventris ſui ſecundum carnem Chriſtum ſuſcitaturum, non Deum verbum ex ſemine Dauid initium ſumpſiſſe dicimus, ſed carnem quæ eſt eiuſdem generis cum Dauid, quam Deus verbum ſumpſit. Ita oportet eum qui audit Chriſtum carne eſſe paſſum, ſcire quidem carnis paſſionem, ſed impatibilem eſſe diuinitatem confiteri.

Aliter.

Ioan. 19. Crucifixus Chriſtus Dominus dixit. Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Hunc autem ſpiritum, Ariani quidem & Eunomiani dicunt eſſe diuinitatem vnigeniti. Inanimum enim corpus ſuſceptum fuiſſe exiſtimant. Qui veritatem autem prædicant, ita animam vocatam eſſe dicunt, hoc ex iis quæ conſequuntur intelligentes. ſtatim enim ſubiunxit ſapientiſſimus Euangeliſta, Et cum hoc dixiſſet expirauit. Hæc quidem ſic narrauit Lucas. Beatus quoque Marcus ſimiliter poſuit illud, Expirauit. Diuiniſſimus Marci 15. Matth. 27. autem Matthæus, quòd emiſit ſpiritum. Admirabilis verò Ioannes, quòd tradidit ſpiritum. Omnia quidem ex humano more dixerunt. Nam & expirauit, & emiſit, ac tradidit ſpiritum, de iis qui moriuntur dicere conſueuimus. Nihil ergo horum diuinitatem ſed animam apertè ſignificat. Quòd ſi quis etiam Arij hac in re ſententiam admiſerit, nihilo ſecius ſic quoque diuinæ naturæ immortalitatem oſtendet. Patri enim eam commendauit, non autem morti tradidit. Si ergo ij etiam qui animam adſumptam eſſe negant, & Deum verbum creaturam eſſe dicunt, & pro anima ipſum in corpore fuiſſe aſſerunt, eum non dicunt fuiſſe morti traditum: quænam eis venia dari poteſt, qui vnam quidem eſſe Trinitatis ſubſtantiam confitentur, & animam in ſua immortalitate eſſe ſinunt, Deum autem verbum, qui eſt eiuſdem cum patre ſubſtantiæ mortem guſtaſſe impudenter audent dicere?

Aliter.

Si Chriſtus eſt, & Deus & homo, vt & ſacra docet ſcriptura, & beatiſſimi Patres perpetuo prædicarunt: vt homo ergo paſſus eſt, vt Deus autem manſit impatibilis.

Aliter.

Si carnem aſſumptam fuiſſe confitentur, & B eam dicunt fuiſſe patibilem ante reſurrectionem, diuinitatis autem naturam prædicant impatibilem: cur patibilem naturam dimittentes, impatibili paſſionem tribuunt?

Aliter.

Si chirographum noſtrum Seruator & Dominus cruci affixit, vt ait diuinus Apoſtolus: Corpus ergo affixit. Quilibet enim homo, peccatorum maculas, tamquam aliquas literas, in corpore imprimit, & ea de cauſa pro iis qui peccauerunt immune ab omni peccato corpus tradidit. Coloſſ.

Aliter.

Quando corpus, vel carnem, vel humanitatem paſſam eſſe dicimus, diuinam naturam non ſeparamus. Sicut enim vnita erat & eſurienti, & ſitienti, & defatigatæ, quinetiam dormienti, & de paſſione ſubeunda triſtitia ac mœrore confectæ, C nihil horum quidem ſuſcipiens, ſed ei permittens vt naturæ affectiones, & paſſiones ſuſciperet: ita etiam ei coniuncta erat dum crucifigeretur, & conceſſit vt perageretur paſſio, vt paſſione mortem ſolueret, dolorem quidem ex paſſione non ſuſcipiens, paſſionem autem ſibi adaptans & accommodans, vtpote templi ſui, & carnis coniunctæ: per quam etiam membra Chriſti appellantur qui crediderunt, & eorum qui crediderunt ipſe caput appellatus eſt.

Finis libri beati Theodoreti, qui inſcribitur Eraniſtes ſeu Polymorphus.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS HÆRETICARVM FABVLARVM COMPENDIVM.

Du-Pin. eccliast. Histor. vol. 2 p. 69.

MAGNIFICENTISSIMO ET ILLVSTRISſimo Domino & Chriſti amantiſſimo filio Sporacio Theodoretus Epiſcopus Cyri Auguſtoeuphrateſiæ in Domino Salutem.

LAVDE quidem dignum eſt veſtra magnificentia inſtitutum. Cupiſtis enim ſcire, quænam ab vtroque recta via latere à quibuſdam idoneæ ſunt ſemitæ, quorum finis eſt barathrum perditionis. Hoc autem vos cepit deſiderium, non vt peſſimè confictas, & quæ tetrum emittunt odorem, fabulas audiatis, ſed vt eos qui ignorant doceatis, quæ ſit via publica, quæ Apoſtolicis, & Propheticis veſtigijs exornatur, & finem habet regnum cælorum; & quæ ſunt hæreticorum ſemitæ, quæ ſummum exitium ijs qui in eis ingrediuntur afferunt. Inſtitutum itaque vt dixi, eſt optimum, & valde laudandum. Piam autem veſtram animam ſcire decet, quòd plurimæ ex antiquis hæreſibus, Dei gratia, extinctæ ſunt, & fuerunt, vt cum Propheta dicam, tanquam fœnum domorũ, quod priuſquàm eflloreſceret exaruit. Et nos fortaſſe quiſpiam reprehenderit, quod quæ obliuionis tenebris mandata ſunt, eas in memoriæ lucem rurſus proferamus. His accedit, quòd plurima ſunt fabularum nugæ, & temerè ac impudenter aduerſus Deum ſuſcepta blaſphemiæ magnitudo, quam nefarium eſt effari linguis, quæ ad piè loquendum inſtitutæ ſunt. Quæ autem ab eis lege lata inſtituta, & re ipſa exercita eſt impudicitia, vitæque obſcœnitas, ne qui in ſcena quidem educti ſunt, vel dicere, vel alios audire ſuſtinuerint, adeò vel inſignes libidinum artifices longè à tergo relinquit. Quoniam autem ſi ſceleratiſſimorum horum dogmatum abominatio aperiatur, magis inuiſos reddit tam eos qui genuerunt, quàm eos qui ſtolidè crediderunt, hunc laborem prompto & alacri animo ſuſcipiam, quod ex eo redit emolumentum reſpiciens. Conabor autem de fabularum nugis quam breuiſſimè fieri poterit dicere: ex blaſphemiis autem, eas quæ ſunt maximæ prætermittere, & libidinoſiſſima & maximè execranda orgia tranſilire. In quinque autem libros, ſi Deus velit, opus noſtrum diuidemus. Et primus quidem, illarum fabularum narrationem continebit, quarum parentes alium quidem opificem & creatorem confinxerũt: eium vnum autem vniuerſorum principium negaſſent, alia quæ non ſunt principia poſuerunt: viſione autem & exiſtimatione Dominum inter homines apparuiſſe dixerunt. Eorum autem dogmatum, primus quidem inuentor fuit Simon Magus Samaritanus, vltimus autem Manes Præſtigiator Perſa. Secundus autem, eos oſtendet, qui his contrariam religionem obſeruarunt. Qui eſſe quidem vnum vniuerſorum principium confeſſi ſunt, hominem autem ſolummodo Dominum appellarunt. Huius autem hæreſis princeps quidem fuit Hebion, vſque ad Marcellum autem, & Photinum variè ſenſa & diuerſas accepit intelligentias. Tertius verò, eos oſtendet qui inter hos & illos germinarunt, & diuerſorum decretorum parentes fuerunt. In quarto autem demonſtrabimus recentiores hæreſes, Arij inquam, & Eunomij, quæcunque poſt illas exortæ ſunt, vſque ad hanc vltimam, quam Dominus repente euellit radicitus. In his ergo quatuor libris multiplicem hæreſum ſectarúmque errorem aperiemus. Vt autem eorum qui lecturi ſunt, linguas, & eorum qui auditori ſunt, aures abſtergamus, & è tetro ac peſtifero odore liberemus: veluti quendam ſuffitum, & odoriferum vnguentum, afferemus Euangelicorum Decretorum veritatẽ: & omnem hæreſim diuinorum eloquiorum doctrinæ contrariam oſtendemus. Porrò autem hæreſum antiquarum fabulas ex antiquis eccleſiæ doctoribus collegi, Iuſtino Philoſopho & Martyre, & Irenæo, qui Galliæ gentes & coluit & illuminauit, & Clemente, qui cognomine Stromateus appellatus eſt, & Origene, & Euſebio, tam Palæſtino, quam Phœnice, & Adamantio, & Rodone, & Tito, & Diodoro, & Georgio, & alijs qui linguas ſuas aduerſus falſum armarunt. Quæ autem ab illis ſparſim ſcripta ſunt, in ordinem redigam, & quæ ab illis prolixè dicta ſunt paucis dicam. Neque enim eis contradicere in præſentia inſtitui, nam etiam aduerſus eas, quæ nunc ſunt, libris editis in acie depugnaui, ſed ipſarum fabularum differentiam, quod mihi mandatum eſt, oſtendere decreui. Execrabiliũ autem hæreſum collectionis, nomen eſt, Hæreticarum fabularũ compendiũ. Veritatis autem doctrina, Diuinorum decretorum epitome. Horum autem, & illorum cõmune eſt, veritatem à falſo diſcernere. Hortor autem eos qui in illos incident, vt vnumquodque dogma Hæreticorum cum veritatis doctrina collatum examinent. Ea enim etiam de cauſa quintum librum conſcripſi. Videbit enim eam ſequi ſpiritus eloquia: illa autem eſſe prauæ cogitationis inuenta. Qui autem in alienis laboribus veritatis vires apertè inuenerit, in precationibus ſuis gratiam reddat tam ei qui conſcripſit, quam ei qui vt conſcriberetur poſtulauit, quòd cùm ſago, & cingulo vtatur, & ei regendus exercitus mandatus ſit, & propterea ad regiam aſſidere cogatur: rerum tamen diuinarum cognitionem, & veritatis doctrinam præfert omnibus, & cum Propheta clamat, Quàm dilexi legem tuam Domine: tota die meditatio mea eſt.

Pſal. 128.

Pſal. 118.

NOMINA HÆRETICORVM.

Veri, & falſi dijudicatio.
De Dei benignitate, & Diaboli malignitate.
De Simone Mago.
De Septem hæreſibus.
De Menandro.
De Sartonilo.
De Baſilide.
De Iſidoro.
De Carpocrate.
De Epiphane.
De Prodico.
De Valentino.
De Secundo, & de ijs qui ex Valentino occaſionem accepere.
De Marco præſtigiatore.
De Aſcodrytis, vel qui vocantur Aſcodrupitæ.
De Archonticis.
De Colobarſiis, qui ex ijs exciſi ſunt.
De Barbeliotis, ſeu Borborianis.
De Sethianis, ſeu Ophianis, vel Ophitis.
De Cainis.
De Antiſtatis.
De Peratis.
De Monoimo.
De Hermogene.
De Tatiano.
De Seuero.
De Berdiſane.
De Armonio.
De Ephnem.
De Florino, & Blaſto.
De Cerdone, & Marcione.
De Marcione.
De Apelle.
De Potito, & Prapone, & alijs.
De Manete.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS HÆRETICARVM FABVLARVM

Compendivm.

Sapientiſſimvs vniuerſorum Deus, paucis viris, iiſque piſcatoribus & publicanis & vni ſutorum contextori, vniuerſum terræ habitabilis orbem colendum tradidit. Sceleſtiſſimus autem Dæmon hominum pernicies, cùm videret eos multorum Deorum adorationis errorem ſpinas radicitus euellere, ſeque iis qui ei obedirent priuari ac deſtitui: cùm ſit machinarum conſarcinator, & improbitatis artifex, alias inſidiandi rationes excogitauit. Cùm enim homines ſua operatione dignos elegiſſet, & veluti perſonam quandam eis Chriſtianorum appellationem impoſuiſſet, & tanquam melle quodam os poculi illiniſſet, exitiale mendacij venenum hominibus obtulit: & cùm hominum perniciem ſitiret, non expectauit vt Apoſtolorum prædicatio confirmaretur & inualeſceret, & tunc fraudem offerret: Sed cùm primum illi terram colere cœperunt, & veræ pietatis ac religionis ſemina deijcere, is interea ſeminauit Zizania.

De Simone.

SImon autem primus, Samaritanus Magus, ſcelerati illius artificij adminiſter extitit. Qui ex Gittis profectus, is eſt autem vicus Samariæ, & ad ſummum præſtigiarum gradum prouectus, primum quidem admirabilium & prodigioſarum quas efficiebat rerum operatioοibus, multis perſuaſit, vt ei aſſiderent, & diuinam quandam eum potentiam nominarent. Deinde cùm vidiſſet Act. 8. Apoſtolos vera & diuina miracula peragere, & iis qui accedebant ſpiritus gratiam elargiri: & vellet ab eis æqualem poteſtatem accipere: poſtquam magnus Petrus ſceleratum eius animum deprehendit, & immedicabilia mentis eius vulnera iuſſit pœnitentiæ curare remediis: ille ſtatim ad priorem improbitatem reuerſus eſt, & relicta Samaria, vtpote quæ ſalutifera ſemina ſuſceperat, ad eos, quos nondum Apoſtoli coluerant excurrit, vt cùm ſuis præſtigiis ac impoſturis ſimplices, & qui facilè capi poterãt, decepiſſet, fabuloſiſque ſuis narrationibus vinctos tenuiſſet, efficeret vt ſanctorum Apoſtolorum decreta difficilius ſuſciperentur. Sed diuina gratia magnum Petrum armauit aduerſus eius inſaniam. Is enim conſequens execrandam eius doctrinam, veluti quandam caliginem & tenebras, diſcuſſit: lucis autem veritatis radios oſtendit. Sed tamen quamuis vel apertè eſſet conuictus homo longè miſerrimus, non ceſſauit aduerſus veritatem dimicare, donec venit Romam Claudio Cæſare imperante. Romanos autem ſuis præſtigiis tanta admiratione affecit, vt etiam ænea columna honoraretur. Sed rurſus veniens diuinus Petrus fraudis eum pennis nudauit. Qui cùm eum tandem in miraculorum certamen prouocaſſet, & diuinæ gratiæ & præſtigiarum diſcrimen oſtendiſſet, omnibus Romanis videntibus eum ex magna altitudine deturbauit, cùm oraſſet: & qui miraculum viderant, eos cepit ad ſalutem.

Simonis Hæresis.

IS itaque eiuſmodi fabulam peperit. Infinitam quandam poſuit potentiam, eam autem A vniuerſorum radicem appellauit. Eam autem ignem eſſe dicebat, qui duplicem habebat operationem. hanc quidem quæ cernebatur, illam verò quæ latebat: mundum autem eſſe genitum, genitum autem ex operatione ignis, quæ cernebatur, ex ipſa autem primo productas eſſe tres coniugationes, ſeu tria paria, quas etiam radices appellabat. Et primam quidem appellabat mentem, & mentis comprehenſionem, tertiam autem, rationem, & cogitationem. Seipſum autem nominabat infinitam potentiam, & ſe Iudæis quidem tanquam filium apparuiſſe, ad Samaritanos autem tanquam patrem deſcendiſſe: ad alias autem gentes tanquam ſpiritum ſanctum acceſſiſſe: & cùm meretricem neſcio quam, quæ ſtabat in proſtibu- B lo, vocabatur autem Helena, ſecum habitare feciſſet, eam eſſe primam ſuæ mentis comprehenſionem dicebat: & matrem omnium nominabat, & ſe per ipſam Angelos & Archangelos feciſſe: ab Angelis autem mundum eſſe architectatum. Angelos verò ei inuidentes ipſam apud ſe detinuiſſe aſſerebat. Dolebant enim, inquit, ſe eius dici opera aut effecta. Qua de cauſa eam quoque in multa muliebria corpora introduxerunt, atque adeò in ipſam etiam Helenam, propter quam Troianum bellum geſtum eſt. Propter eam quoque ſeipſum dicebat deſcendiſſe vt ipſam ab ei impoſitis vinculis liberaret, & hominibus per eius agnitionem ſalutem præbere, mutatum autem deſcendiſſe, ne ab Angelis, qui creatoris opificium admini- C ſtrant, cognoſceretur, & in Iudæa tanquam hominem apparuiſſe, cùm non eſſet homo, & paſſum eſſe, cùm non eſſet paſſus. Prophetas autem fuiſſe Angelorum adminiſtros. Iubebat autem eos, qui in ipſum credebant, illos non attendere, nec legis minas pertimeſcere, ſed eos, tanquam liberos, facere quæ voluerint. Non enim per bonas actiones, ſed per gratiam eos eſſe ſalutem conſecutos. Quocirca, qui eius ſectæ erant, ſe audacter omni libidini & intemperantiæ dedebant, & omni incantationum & præſtigiarum genere vtebantur, amatoria quædam & pellicentia machinantes, & quæcunque alia ſunt incantationum & præſtigiarum propria, tanquam diuina myſteria, perſequentes, & cùm eius quidem ſtatuam in

Iouis

Iouis figuram conſtruaiſſenr, Helenæ autem in Mineruæ ſpeciem, eis thura adolebanr, ac libabant, & tanquam Deos adorabant, Simonianos ſeipſos nominantes. Ex hac etiam amariſſima radice exorti ſunt Doſithiani, Cleobani, Gorthení, Maſbothei, Adrianiſtæ, Eutychiſtæ, Caniſtæ. Sed ij omnes, cùm impiæ ſectæ paruas quaſdam mutationes excogitaſſeur, nou diu durarunt, ſed obliuioni omnino traditi ſunt.

DE MENANDRO.

MEnander autem, qui ipſe quoque fuit Samaritanus, ex Chabrai, qui dicebatur, vico profectus, illius quidem excepit præſtigias Se autem nou primam nominauit potentiam, dicebat enim, eam cognoſci non poſſe. Sed ab illa ſe miſſum eſſe iactitans, ſe ipſum ſeruatorem appellauit. Similiter autem ac Simon dicebat fuiſſe Angelos à mentis comprehenſioue productos, & eos mundum eſſe fabricatos, ſeruari autem eos qui in ipſum baptizabantur, & potentiores effici, etiam in hac vita, & poteſtarem accipere vt mundi effectrices poreſtates poſſent facillimè ſuperare. Aduerſus eū ſcripſit Iuſtinus, qui in habitu philoſophi fuit defenſor veritatis, & fuit martyrij corona redimitus, & Irenæus, cuius etiā antè meminimus, fuit autem hic quoque vir Apoſtolicus, & Origenes, qui in multis diſciplinis ſtudioſe verſatus eſt. Eum cùm habuiſſent Magiſtrum Saturnilus & Baſilides, ille quidem Antiochiam, quæ eſt prope Orontem fluuium, patriam eſſe ſuam prædicans, Baſilides verò Alexandriam, & Magiſtro & ſibi inuicem repugnantes fabulas coofinxere. Vterque autem fuit tempore Adriani Cæſaris.

DE SATVRNILO.

EGo autem Saturnili primum fabulas oſtendam. Is quemadmodum Menander, dicebat vnum eſſe patrem, qui omnino cognoſci non poteſt: eum autem fabricatum eſſe Angelos, & alias poteſtates. Septem autem ex ijs mundum feciſſe, & hominem finxiſſe, & ipſos, inquit, dixiſſe, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Cùm autem figmentum non poſſet erigi, ſed inſtar vermis ſerperet, miſerta, inquit, diuina potentia, vitæ ſcintillam immiſit, & imperfectum hominem perfecit, hanc autem vitæ ſcintillam, poſt vitæ diſſolutioncm, reuerti ad potentiam, quæ illam miſerat. Seruatorem autem & Dominum nou ſolum dicit ingenitum, ſed etiam ingenitum, & incorporeum, & nulla forma præditum. Viſione autem, potius quam rei veritate, hominibus apparuiſſe. Deum autem Iudæorum dixit vnum fuiſſe ex Angelis. Deinde commenti oblitus, ingenitum enim ſeruatorem appellauerat, dicit patrem Chriſti volentem cum alijs angelis Iudæorum quoque Deum euertere, miſiſſe Chriſtum in mundum, ad ſalutem eorum hominum qui in ipſum crederent. Duas hominum dicit eſſe differentias, & hos quidem bonos, illos verò malos, & hanc in natura cœpiſſe differentiam. Dum autem mali Dæmones malis auxilium ferrent, venit, inquit, Seruator, vt bonis ſubueniret. Hic autem primus, matrimonium, Diaboli doctrinam nominauit. Iubet

A etiam abſtinere ab animatis. Ex prophetijs autem, alias quidem dicebat dictas eſſe ab Angelis, qui mundum effecerunt: alias verò à Satana. Eū autem eſſe Angelum, qui Iudæorum Deo valdè aduerſatur.

DE BASILIDE.

BAſilides autem, has vtiles fabulas contemnens, alias multo magis impias confinxit. Dixit enim ingenitum primum mentem genuiſſe, à mente autem prudentiam productam eſſe, prudentiam autem à ratione, à prudentia ſapientiam & potentiam, ex ijs autem, Angelos & Archangelos, eos autem cœlum eſſe fabricatos, porrò autem ex eorum defluxu alios factos Angelos, aliud cœlum feciſſe primo ſimile: deinde rurſus ex eorum defluxu alios enatos, architectatos autem eſſe etiam hos aliud cœlum, & qui ex his enati ſunt, rurſus aliud, & vſque ad trecenteſimū & ſexageſimum quintum enatum hunc defluxum, & cœlorum fabricationem duraſſe. Angelos autem, qui hoc cœlum vltimum, quòd à no-
B bis viderur, habitant, mundum fabricatos eſſe, & terræ dominium diuiſiſſe, vnum autem, Iudæorum adminiſtrationem ſortitum eſſe, & eum alijs imperate. Volenti autem ei ſuis gentibus omnes gentes ſubijcere, alios principes reſtitiſſe. Ingenitum autem hæc videntem, primogenitam mentem ſuam miſiſſe, quam etiam Chriſtum appellauit, vt ſeruaret eos qui vellent credere. Dicit autem eum minimè eſſe paſſum, ſed Simonem Cyrenæum paſſionem ſuſtinuiſſe, dum Chriſtus eſſe putaretur. Chriſtum autem eminus videntem Iudæorum inſaniam & ſtuporem irriſiſſe, deinde poſtea ad eum qui miſerar receſſiſſe. Dicebat autem, oportehat credere non in crucifixum, ſed in eum qui viſus erat crucifigi. Ita enim, inquit, fieri poterit vt à poteſtate eorum qui mondum fecerunt liberentur. Is autem negauit etiam carnis reſurrectionem. Prophetias quoque dixit ab Angelis eſſe factas: legem autem fuiſſe latam à Principe Iudæorum. Iuſſit autem immolatis ſecurè veſci, & vetitas actiones nullo adhibito diſcrimine peragere. Porrò autem ij quoque, ſicut qui Menandri, & Simonis ſectam ſequuntur,
C incantationibus, & præſtigijs, & omnis generis impoſturis vtuntur. Quinetiam Angelorum nomina effingentes, hos quidem dixerunt primum habere cœlum, illos verò ſecundum, & ita deinceps vſque ad trecēteſimum ſexageſimum quintum. Seruatorem autem, & dominum Caulacoam nominant. Hæc autem dicunt eſſe ineffabilia, & nec ab omnibus capi aut comprehendi poſſe, præterquam ab vno ex mille. Dicit autem principem ipſorum eſſe Abraxas. Nominis enim ſupputatio trecentorum ſexaginta quinque numerum ſignificat. Habebat autem etiā Prophetas Baſilides Barcabam, & Barcoph, & quoſdam alios ſimiliter barbaros. Quinetiam his alias ſceleratiores fabulas confinxit, quas non addidi, ne ij qui in eas inciderent, aliquid detrimenti ex ijs acciperent.

DE ISIDORO.

ISidorus quoque filius Baſilidis, cum aliquo additamento Patris fabuloſa commenta con-

firmauit. Aduerſus eos autem decernant Agrippa, cui etiam cognomen eſt Caſtor, & Irenæus, & Clemens Stromateus, & Origenes pro veritate pugnantes.

DE CARPOCRATE.

CArpocrates autem Alexandrinus genere, ab Angelis quidem dicebat ipſe quoque creationis factum eſſe opificium. Dominum autem Ieſum ex Ioſeph & Maria natum eſſe, ſicut & alij homines. Virtute autem fuiſſe inſignem, vt qui puram habebat animam, & memorem ſuæ cum ingenito conſuetudinis. Dicit autem etiam eos qui illi ſimiles fuerint, contemptis mundi effectoribus Angelis, poteſtatem accipere ad facienda ſimilia. Quòd ſi etiam puriorem quis habuerit animam, ſuperabit, inquit, vel filij dignitatem. In tantam arrogantiæ inſaniam impegerunt hi homines, præſtigiis quidem vtentes, & dæmonas inuocantes, libidinem autem & impudicitiã tegere non ferentes, ſed incontinentiam & intemperantiam pro lege habentes. Opinione enim, inquit, non veritate, hæc quidem mala, B illa verò bona eſſe videntur. Verum enimuero quonism nunc in hoc loco verſor, neſcio quomodo poſſim tranſilire legem impudicitiæ. Cùm enim Pythagoricas à corporibus in corpora traiectiones admiſiſſent, quod ei connexum à Pythagora dicebatur, non admiſerunt. Pythagoras enim dicebat animas quæ peccarant mitti in corpora, vt & pœnas darent, & ritè expiarentur. Hi autem cauſam afferunt illius in corpora trãſitos, quæ Pythagoricæ ex diametro repugnat. Dicunt enim animas mitti in corpora, vt omne genus libidinis & petulantiæ peragant. Eas ergo, quæ in vno deſcenſu impleuerint, non egere alia miſſione. Quæ autem parum peccarunt, & bis mitti, & ter, & ſæpius, donec omnia vitiorum genera impleuerint. Ne quis autem exiſtimet me hæc aduerſus eos fingere, Irenæi viri Apoſtolici, qui Occidentem illuminauit, teſtimonium proferam. Is autem ſcribit in primo libro eorum quos ſcripſit aduerſus hæreſes. Et fieri quidem ab eis impia, nefaria & ego non crediderim, ſed in libris eorum ita ſcripta ſunt, & ipſi ita exponunt, dicentes, Ieſum in myſterio cum diſcipulis ſuis C & Apoſtolis ſeorſum eſſe locutum. eumque ijs qui digni erant, & parebant tradere voluiſſe. Per fidem enim & dilectionem ſeruari, reliqua autem, cùm ſint indifferentia, pro opinione hominum aliquando quidem bona aliquando mala exiſtimari, cùm nihil ſit natura malum. Hæc ergo de his dixit admirabilis Irenæus. Quæ autem ſequuntur non adijcit. Inſignem enim continent inſaniam.

DE EPIPHANE.

EPiphanes autem eius filius, in Platonica inſtitutus doctrina, eius fabulas vberiores & ampliores effecit. Hi autem Adriano imperante improbas has hæreſes confirmarunt.

DE PRODICO.

EVm verò ſecutus Prodicus eorum qui Adamitæ dicuntur hæreſim conſtituit. Is apertè 4 & palam ſcortari adiecit decretis Carpocratis. Mulieres enim eſſe communes conſtituit. Quãobrem non ſolum in conuiuijs publicis, candelæ lumine paulo longius remoto, in quamcunque inciderat, cum ea vnuſquiſque coibat, ſed etiam myſtica initia eiuſmodi incontinentiam exiſtimabant. Atque huius quidem etiam teſtem Stromateum Clementem producam, virum ſanctum, & qui multarum rerum peritia omnes antecellit. Ita autem dicit in tertio Stromatum. Sunt autem qui publicam Venerem myſticam communionem nominant, vel ipſo nomine ſe petulanter, & contumelioſe gerentes. Deinde cùm nonnulla ſubieciſſet de ſuilla eorum intemperantia, hæc quoque ſubiunxit. Homines infeliciſſimi carnalem concubitus communionem conſecerant, & eam exiſtimant illos ad regnum Chriſti perducere. Eos ergo ad fornices, & lupanaria hæc deducit communio: & cum eis communicauerint & ſues & hirci: in maxima autem ſpe apud eos fuerint meretrices, quæ præſunt proſtibulo, vt quæ volentes omnes paſſim & liberè admittant. Cùm autem etiam alia ſimilia adieciſſet, ſubiunxit. Talia etiam Prodici ſectatores, qui ſe Gnoſticos falſo nomine appellent, dogmata decernunt.

DE VALENTINO.

VAlentinus, accepta occaſione ex his omnibus hæreſibus, infinitas fabulas compoſuit. Conſtituit autem hæreſim tempore Antonini primi. Poſuit primum Æonem, hoc eſt æuũ perfectum, quem & anteprincipium, & propatrem, & profundum appellat. Quinetiam Ennœam quandam, hoc eſt mentis conceptionem, eſſe vna cùm illo, quæ grata & veneranda dicitur. Eum dicit infinitis ſæculis amplexum eſſe quietem. Sequente autem poſtea tempore, ex vtriſque factam eſſe mentem & veritatem. Vnigenitum autem mentem nominant. Has autem duas coniugationes vocant Pythagoricum quaternionem, & omnium radicem. Ex mente autem & veritate dicit productam eſſe rationem & vitam, ex ratione autem & vita hominum etiam Eccleſiam. Quatuor autem coniugationes eſſe generis, principem ogdoadem, & radicem, & C ſubſtantiam omnium, & primum Æona eſſe dicunt. deinde rationem & vitam, poſt hominis & Eccleſiæ productionem, produxiſſe alios Æonas decem, profundum, & mixtionem, ſenij expertem, & vnionem, per ſe naſcentem, & voluptatem, immobilem, & concretionem vnigenitam, & beatam. Ex homine autem & Eccleſia alij producti ſunt Æones duodecim, Paracletus, & fides, Paternus, & ſpes, maternus, & dilectio, mens, & intelligentia, Eccleſiaſticus & beatitudo, voluntarius, & ſapientia. Hos triginta Æonas dicunt cæteros quidem omnes latere, ſibi verò eſſe cognitos. Deinde cùm multa fabuloſa cõmenta narraſſet, vt oſtenderet eſſe venerandum octonarium, & denarium, & binarium, & triceſimum numerum, dicit profundum eſſe eiuſmodi naturæ, vt ab ijs quæ ab eo orta ſunt nec apprehendi, nec videri, nec aliis declarari poſſit, retinuit ſilentium, & hoc aggredi prohibuit. Poſtremus autem Æon, quem vocant ſapientiam, cùm idem eum cepiſſet deſiderium, quod autem deſiderabat non potuiſſet aſſequi, peperit, inquit,

informem

informem ſubſtantiam. Talem autem fœtum editum ægrè ferens, acceſſit ad Propatrem, & ſuã ei affectionem expoſuit. Vnà autem cum ipſa reliqui quoque Æones ſupplicarunt, & ei quidem aliqua venia data eſt. Informem autem fœtum, dicunt eſſe materiam, quæ ex ignorantia, & triſtitia, & metu, & increpatione orta eſt. Prouidens autem profundum, ne alij quoque Æoni aliqua eiuſmodi affectio accideret, producit terminum, non cum fœmina coniuge. Aliorum enim Æonum vnuſquiſque cum fœmina coniunctus eſt. Hunc autem terminum crucem quoque nominant. Quinetiam alia quoque nomina confingunt. Propterea dicit etiam expiatam purgatamque ſapientiam, ab affectione fuiſſe liberatam, cogitationem autem illam, quam & affectionem, & fœtum informem, & materiam nominarunt, terminus ab ea procul abiecit. Poſtea dicit vnigenitum, patris conſilio & ſententia, ad Æonum ſecuritatem & conſtitutionem, produxiſſe Chriſtum & ſanctum ſpiritum. Dicunt enim Chriſtum docuiſſe Æonas patrem eſſe incomprehenſibilem. ſpiritus autem ſanctus præſtantiorem æqualitatem Æonibus inter ſe dedit. Hæc autem aſſecuti Æones, Propatrem quidem laudarunt. Cùm autem communiter pulcherrima eorum quæ habebant vnuſquiſque contuliſſet, per ea Ieſum producunt, quem & ſeruatorem nominant, & Chriſtum verbum. Cum ipſo autem alios quoque Angelos produxerunt, vt eſſent eius ſatellites. Hæc autem omnia intra pleroma nominant. Extra pleroma autem hæc ſunt ea quæ dicuntur. Cogitationem ſapientis illius, quem etiam fœtum informem appellarunt, vocant Achamoth, eſſe autem extra pleroma, & in vmbra quadam & inani degere, miſericordia autem motum, eum qui dicitur Chriſtus, extenſum eſſe per terminum, & crucem quæ dicitur, & formam quæ eſt ex ſubſtantia illi dediſſe, cognitione autem deſtitutam reliquiſſe, & poſtea ad ſeipſum contraxiſſe potentiam. Illam autem cùm ſenſiſſet lucem, quæ eam apprehenderat, ad eum quidem inquirendum cucurriſſe, à termino autem prohibitam eſſe progredi, cùm dixiſſet, Iao. hinc enim hoc quoque nomen factum eſſe dicunt, deinde ægre ferentem ſe progredi prohibitam, triſtitiam, & metum, & dubitationem admiſiſſe, poſtea ad eam acceſſiſſe conuerſionis deſiderium. Ex his autem affectionibus dicunt hunc mundum conſtitutum. Ex conuerſione quidem, Creatorem, & omnium animas: ex aliis autem affectionibus, reliqua. Ex eius quidem lachrymis humidam ſubſtantiam, ex riſu autem lucem, ex alijs verò alia. Non enim à reprehenſione alienũ futurum puto, ſi dicam omnia quæ illi fabulantur. Dicunt autem eam rogaſſe Chriſtum, qui eius erat miſertus, vt ei lucem impertiret, eum autem preces quidem ſuſcepiſſe, non autem acceſſiſſe, ſed Ieſum miſiſſe vt in eo crearentur viſibilia & inuiſibilia & throni, & dominationes, & diuinitates, vt ipſi dicũt. Acceſſit ergo cum productis Angelis, & ab ijs quæ euenerant affectionibus ſeparauit, eaque ſeparata compegit. Ipſam autem ſeparatam ab affectionibus cepit Angelorum deſiderium, & ſpiritalem fœtum produxit Angelis ſimilem. Is autem ſurſum recurrit. Ex conuerſione autem dicunt animalem factam eſſe ſubſtantiam, Deumque ex ea eſſe formatum, & Patrem, & Regem eorum, qui eandem, inquit, cum eo habent animam, quæ dextra appellant, & materiæ quæ ſiniſtra nominant. Dicunt enim omnia quæ videntur eum ſibi propriis effeciſſe. Vocant autem eum, & Matripatrem, & Patrem, & Creatorem ſeu opificem. Et quid opus eſt vt eorum fabularum omnes ineptias recenſeam? ijs enim quæ dicta ſunt eſt vniuerſum figmentum ſimile. Dicit Chriſtum, cùm apparuiſſet, ex Achamoth quidem accepiſſe id quod eſt ſpiritale: à Creatore autem id quod eſt animale Chriſtum indutum eſſe, ab Oeconomia autem adiectum eſſe corpus, quod habet animalem ſubſtantiam, arcano autem & ineffabili modo factum eſt, fuiſſe autem contrectabile, aſpectabile, & patibile, materiale autem nihil penitus dicunt eum cepiſſe. Nihil enim eorum quæ ex materia conſtant ſalutem ſuſcipit. Dicunt autem ſe quidem ſeruari ex ſola cognitione, nos autem ex fide & bona actione. Se autem operibus non egere, cùm ad ſalutem ſufficiat cognitio. Quocirca qui ſunt apud eos perfectiſſimi, quidquid eſt diuinis legibus prohibitum, ſecurè & abſque vllo metu perpetrant. Nam & feſta gentilium celebrant, & immolatis veſcuntur, & libidini ac voluptati ſeruiunt, quidquid malum eſt indiſcriminatim audent admittere.

DE SECVNDO.

SEcundus autem, qui Valentino ſucceſſit bipertito diuiſit ogdoadem, & hoc quidem illius vocat dextrum, illud verò ſiniſtrum, & adiecit lucem & tenebras. Porrò autem hinc quoque innumerabiles exorti ſunt hæreſeon principes & authores, Coſſianus, Theodotus, Heracleon, Ptolemæus, Marcus, qui diuerſa dogmata excogitarunt.

DE MARCO.

MArcus autem in arte quoque Magica verſatus eſt: & cùm præſtigiis & incantationibus quædam admirabilia faceret, multos ſimplices, & qui facile capi poterant, decepit. Is cùm magnam quandam fabulam confinxiſſet, hanc ſibi dicebat dixiſſe ſilentium, nec eum poſſet ineptum pronunciare ſilentium. Is etiam xxiiii. literis Æonas aſſimilauit, & has quidem mutas, alias ſemiuocales, alias verò vocales appellauit. Hi falſis nominibus inſcriptorum & adulterinorum bellorum magna conſcripta multitudine, ſtultos conantur perterrefacere. Tingentes autem eos qui decipiuntur, dicere conſueuere, In nomine ignoti patris vniuerſorum, in veritatem matrem omnium, in Ieſum qui deſcendit, in vnionem, & redemptionem, & poteſtatum communionem. Admiſcent autem etiam nomina Hebraica terrentes eos qui initiantur, quorum meminiſſe duxi ſuperuacaneum. Ex his plurimæ, poſtquam ſerpens Agroſtis germinauit, pullularunt hæreſes. Eorum quoque partem eſſe dicunt eos, qui à nonnullis Aſcodrutæ: ab aliquibus autem Aſcodrupitæ vocantur.

DE IIS QVI DICVNTVR *Aſcodryta, vel Aſcodrupeta.*

Hi autem

HI autem dicunt non oportere diuina myſteria, quæ ſunt inuiſibilium ſigna, per res quæ videntur peragi: nec incorporea per ſenſilia, & corporea. Eſſe autem perfectam redemptionem, veram eius quod eſt cognitionem. Quæcunque enim videntur, ex ignorantia & affectione conſtituta, per cognitionem diſſoluuntur. Oportet ergo etiam ſpiritalem eſſe redemptionem, quapropter nec eos qui accedunt baptizant, nec ab eis peragitur myſterium baptiſmatis. Vocant enim redemptionem, vniuerſoſum cognitionem. Ex his autem nonnulli, qui dicuntur Archontici, confictis quibuſdam libellis, eos vocant reuelationes prophetarum. Vnum autem appellarunt, enſymphonia, in quo ſeptem cœlos conſcripſerunt. Vnumquenque autem ipſorum habere vnum principem, Matrem autem quandam Photinam eſſe ſupremam. Anathematizant autem lauacrum, & myſteriorum communionem, vt quæ fiat in nomine Sabaoth. Dicunt enim eum in ſeptimo cœlo tyrannidem exercere. Principum autem nutrimentum dicunt eſſe animas, & ſine eo non poſſe illos viuere. Diabolum verò eſſe filium Sabaoth. Eſſe autem Sabaoth, Deum Iudæorum, filium autem, cùm malus ſit, non honorare ipſum, ſed ei in omnibus aduerſari. Cain autem & Abel dicunt filios diaboli. Quædam autem alia quoque fabuloſa ſeferunt, quæ ſunt omni impietate referta. Aliqui autem alij, poſt mortem, mortuorum capitibus oleum & aquam inijciunt. Ita enim dicunt fore, vt ipſi ſint inuiſibiles, & potẽtiores ijs quæ intercedunt dominationibus, & poteſtatibus. Docent autem eos quoque dicere quandã fabulam, quam ſi ſcriptis inſeram, me illarum quoque ineptiarum ſocium eſſe duxerim.

DE COLORBASIIS.

COlorbaſij autem, ab eo quem ipſi propatrem appellant, dicunt primam factam eſſe ogdoadem Seruatorem autem hi quidem ex triginta æonibus productum eſſe dicunt, & ideo vocari etiam, Sydochiicon, hoc eſt complacendum, quia omne pleroma per ipſum complacuit patrem glorificare. Alij autem ex ſolis decem æonibus, alij verò ex Chriſto, & ſpiritu, ad plesomatis ſtabilimẽtum factum eſſe, ipſumq́ue Patris appellatione vocari Chriſtum, & multa eiuſmodi alia prodigioſa recenſent.

DE BARBELIOTIS, SEV Borborianis.

EX Valentini ſeminibus, Barbeliotarũ, ſeu Borborianorum, vel Naaſinorum, vel Stratioticorum, vel Phemionitarum, qui vocantur, execranda ſecta pullulauit. Ponebant enim Æonem quendam ab interitu alienum degere in ſpiritu virginali, quem nominant Barbeloth. Barbeloth autem ab eo petiiſſe præſcientiam. Cùm ea autem proceſſiſſet, deinde rurſus petiuiſſet, proceſſit incorruptibilitas, deinde vita æterna. Lætatam autem Barbeloth concepiſſe, & lucem peperiſſe. Eam dicunt inunctam ſpiritus perfectione, Chriſtum fuiſſe nominatum. Hic rurſus Chriſtus mentem annunciauit, & accepit. Pater autem adiecit etiam rationem. Deinde coniuga-

A tiſ fuerunt mentis conceptio, & ratio, incorruptio, & Chriſtus, vita æterna & voluntas, mens & præſcientia. Deinde rurſus ex mentis conceptione & ratione dicunt vnà cum ea fuiſſe productam veritatem, & aliam rurſus factam eſſe cõiugationem per ſe geniti, & veritatis. Et quid opus eſt dicere alias quoque productiones ex luce, & incorruptiones? Lõga eſt fabula, & quæ, præterquam quòd eſt impia, nihil habet delectationis. His quoque Hebraica nomina adiecerunt, ſimpliciores perterrere conantes. Per ſe genitum autem, dicunt produxiſſe hominem perfectum & verum, quem etiam Adamantem appellant. Vnà autem cum eo productam quoque eſſe coniugem, perfectam cognitionem, hinc rurſus oſtenſam eſſe matrem, patrem, & filium, ex homine autem & cognitione lignum germinaſſe. Cognitionem autem hoc quoque nominat. Iam verò ex primo Angelo productum eſſe dicunt ſpiritum ſanctum, quem etiam ſapientiam pronyicon appellarunt. Hanc autem dicunt coniugem appetentem, peperiſſe opus in quo erat ignorantia & arrogantia. Hoc autem opus σο-
B ταιχοντα, hoc eſt primum principem appellant, & eum eſſe dicunt creaturarum opificem. Ipſum autem cum arrogantia congreſſum genuiſſe vitium, & partes eius. Hæc ergo ſummatim expoſui, figmenti prolixitatem prætermittens. Eorum autem myſteria quis eſt adeò infelis, vt vel lingua proferat? Omnem enim improbam ratiocinationem, omnem denique execrabilem cogitationem ſuperant, quæ ab illis tanquam diuina peraguntur. Sufficit autem vel cognomen ad ſceleratiſſimam eorum audaciam vtcunque ſignificandam. Borboriani ea de cauſa cognominati ſunt.

DE *SETHIANIS, SEV Ophianis, vel Ophitis.*

SEthiani autem, quos Ophianos, vel Ophitas quidam nominant, hominem vocant omnium Deum, lucem ipſum rurſus cognominantes, & beatum, & ab interitu alienum vocantes, & in profundo habitationem habere affirmantes, eius autem mentis comprehenſionem, filium
C hominis, & ſecundum hominem appellant. Poſt eum autem eſſe ſpiritum ſanctum. Infra eos autem eſſe quatuor elementa, aquam, tenebras, abyſſum, chaos. Fœmininum autem ſpiritum vocant, & eum ſuper elementa ferri dicunt: amaſſe autem primum & ſecundum hominem formam ſpiritus, & progenuiſſe lucem, quam Chriſtum vocant: cùm non poſſet autem mulier ferre nimiam lucis magnitudinem, ſcaturiſſe, & Chriſtum quidem vnà cum matre attractum eſſe in Æonem à còrruptione & interitu alienum, quam etiam veram Eccleſiam appellant, rorem autem qui è luce ſcaturiit, deorſum cecidiſſe dicunt, & appellatum eſſe ſapientiam, & pronyicon & maſculo-fœminam. In aquis autem natantem corpus quidem ex ipſis accepiſſe, & ne ſubmergeretur in periculum veniſſe, ſed tamen emerſiſſe, ex corpore autem quo contectus fuit, cœlum eſſe conſtitutum. Deinde cùm reliquum abieciſſet, ad matrem euolaſſe. Illum autem appellant filium Prunici. Is autem rurſus alium filium produxit, & ex illo dicunt alium eſſe conſtitutum,

& vſque

& vſque ad ſeptenarium numerum proceſſiſſe A productiones, ab vnoquuque autem eorum vnum cœlum fuiſſe fabricatum, & vnumquenque proprium habitaſſe. Prædictis autem filiis nomina impoſuerunt, vſi lingua Hebraica, quorum meminiſſe duxi ſuperuacaneum. Dicunt autem alios cum primo ſeditionem agitaſſe, qui horum quidem erat auus, illorum verò abauus, aliorum tritauus, eum verò animi anxium, in materiæ fecem cogitationem defixiſſe, & genuiſſe ea ipſa filium Ophiomorphun, ſeu ſerpentiformem. Deinde gloriantem Ophiomorphi patrem dixiſſe. Egu Deus & Pater, & nullus eſt me ſuperior, matrem autem ægrè tuliſſe, & acclamaſſe. Ne mentire, eſt enim te ſuperior pater omnium, primus homo filius hominis. Hæc autem verba cùm audijſſet ſerpentis pater, inquit, Agite faciamus hominem ad imaginem noſtram. Quinetiam multa alia adijciunt, quæ & impietate plena ſunt, & nihil habent iucunditatis. Ophiomorphum autem illum vocant Michaëlem, & Samana. Prophetas etiam diuidunt, & ſeptem filiis, vt volunt, attribuunt, & Seth diuinam quandam potentiam eſſe dicunt. Quā- B ubrem etiam Sethiani appellati ſunt. Ieſum autem dicunt eſſe alium præter Chriſtum, & eum quidem qui Deus eſt, ea virgine eſſe natū. Chriſtum autem è cœlis ad ipſum deſcendiſſe. Dicunt autem Apoſtolos quoque erraſſe, ratos Seruatoris carnem reſurrexiſſe. Quidam autem ea ipſis dicunt Chriſtum in ſerpentis ſpeciem tranſmutatum, virginis vterum ſubijſſe, & ita miſeri intelligunt dictum Apoſtoli, Qui cùm in forma Dei eſſet, nun rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deu, ſed ſeipſum exinaniuit, ſerui formam accipiens. Nonnulli autem dicunt ipſum ſerpentem eum ſapientia conſuetudinem habere, & tanquam cum Deo aduerſario, eum creatore bellum gerentem, Adam decepiſſe, & cognitionem dediſſe, & propterea dictum eſſe prudentiſſimum eſſe omnium ſerpentem: fluxuoſam quoque noſtrorum inteſtinorum poſitionē corpus ſerpentis imitari, ea ratione oſtendentem genitalem ſerpentis ſapientiam. Et ea de cauſa ſerpentem adurant, quem cùm quibuſdam carminibus demulſerint, in tenebris nutriunt, & in execrandis ſuis myſteriis eum menſæ offerunt. C Cùm is autem aſcenderit, panibus tanquam ſanctificatis communicant.

Phil. 2.

Gen. 3.

DE CAINIS.

ALij autem, quos Cainos nominant, dicunt etiam Cain à ſuperna authoritate fuiſſe libatatū. Eſau autē, & Core, & Sodomitas, & omnes alios eiuſmodi, ſuos eſſe cognatos cōfitentur & eos odio quidē eſſe habitos à creatore, ſed nihil abeo noxę accepiſſe. Sapiētia enim ab eis eripuit quod in eis habebat. Quinetiam Iudam proditorem ſolum ex omnibus Apoſtolis dicunt hanc cognitiunem habuiſſe, & ideo effeciſſe proditionis myſterium. Eius autem etiam Euangelium proferunt, quod illi compoſuerunt. ilie enim protinus ſtrangulatus eſt, quæ fuit merces eius proditionis, & cum faciunt ea quæ ſunt vetita, alicuius Angeli numen inuocant, tanquam illi vtique intemperantiam largientes, & in vnaquaque impudicæ actionis ſpecie hoc faciant. Pro varijs enim impudicitiæ formis totidem quoque numero Angelos eis dicunt reſpondere, qui earum rerum operatione coluntur.

DE ANTITACTIS SEV aduerſariis.

ERant autem etiam quidam alij, quos impij Antitactas vocabant, qui magnum ignotum Deum, vt ipſi dicunt, Patrem ſuum nominabāt, eum autem eſſe bonum, & Deum creaturem. Vnum autem quempiam eorum qui ex ipſis erant geniti, ſeminaſſe, zizania, qui nos omnes, vt ipſi dicunt, mala iniecit, vt qui optimo nuſtro patri reſtiterit. Quamobrem nos quoque illi reſiſtimus, eius legibus, vt de patre vltionem ſumamus, aduerſantes. Et quoniam is dixit, Non adulteraberis, nos, inquit, adulteremur, vt eius præceptum infirmemus. Eos malorum inuentures iure quiſpiam nominauerit, qui ſuis libidinibus & impudicitiis blaſphemias adiungunt.

DE PERATIS.

ADemes autem Caryſtius, & Peraticus Euphrates, à quo Peratæ vucati ſunt, qui in ea ſententia fuerunt: dicunt vnum eſſe mundum tripertitu diuiſum, & vnam quidem partem eſſe veluti quendam magnum fontem, qui potcſt in infinita ratiune diuidi. Primam autem partem appellant trinitatem, & eam vocant bonum perfectum paternum. Secundam autem, potentiarum infinitarum multitudinem. Tertiam verò vocant ſpecialem, & primum quidem appellant ingenitum, & numinant tres Deos, tres rationes, tres mentes, tres homines, è ſuperis autem ex Agenneſia, & prima mundi diuiſione, in ipſa mundi cunſummatione, in temporibus Herodis deſcendiſſe quendam triplicis naturæ hominem tricorporem, & triplici poteſtate prædium, qui Chriſtus vocatur, & tranſiſſe mundum ingenitum, & per ſe genitum, & veniſſe in hunc mundum in quo ſumus. Cùm autem Chriſtus de cœlis deſcenderit, quæ ex ſupernis quidem deſcenderunt, vt reuertantur perficiet: quæ autem eis inſidiata ſunt tradet ſupplicio: & mundum quidem ingenitum, & eum qui eſt per ſe genitus, etiam ſeruandum eſſe dicunt: hunc autem mundum perire, quem nominant ſpecialem.

DE MONOIMO.

DIcunt Monoimum Arabem, cùm ex ſcientia Arithmetica accepiſſet occaſionē, ſuam formaſſe hæreſim.

DE HERMOGENE.

HErmogenes autem ex ſubiecta materia & congenita dicit deum omnia eſſe fabricatum. Exiſtimabat enim ſtolidus fieri nun poſſe vt Deus vniuerſorum ex ijs quæ non ſunt fabricaretur. Is dicebat corpus Domini in ſole eſſe repoſitum. Diabolum autem & Dæmones eſſe in materiam refundendos. Theophilus Antiochenus Epiſcopus ſcripſit in eum, & ſimiliter Origenes. Aduerſus Valentinum autem, & eos, qui ab illo originem cepere, & Irenæus, & Clemens, & Origenes. Rom. 1.

DE TATIANO ET HYDROPARASTATIS ſeu Encratiſtis.

TAtianus autem Syrus fuit primum ſophiſta, poſtea verò etiam diuini Iuſtini Martyris fuit diſcipulus. Poſt Magiſtri autem mortem, deſiderauit eſſe author, & princeps hæreſis, figmẽti autem ſui materiam emendicauit, à Valentino quidem Æonum productiones, à Saturnilo autem & Marcione abhorrere nuptias, & animantium & viui viſum. Hunc habent ducem qui dicuntur Hydroparaſtatæ, & Encratiſtæ.

CUR DICUNTUR HYDROPARAſtatæ, & Encratiſtæ.

NOminantur autem Hydroparaſtatæ, quod aquam pro vino offerant. Encratiſtæ autem, quòd neque vinum bibant, nec animatia veſcantur. Ab his autem abſtinent, ea tanquam rem malam abhorrentes, & cœlibatum perſequuntur, matrimonium ſcortationem appellantes, & legitimam coniunctionem Diabolicã nominantes. Is autem compoſuit etiam Euangelium, quod dicitur per quatuor, amputatis genealogiis, & alijs, quæcunque oſtendunt Dominum natum eſſe ex Dauid ſecundum carnem. Eo autem vſi ſunt, non ij ſoli qui ſunt illius ſectæ, ſed ij etiam qui dogmata Apoſtolica ſequũtur, compoſitionis fraudem non cognoſcentes, ſed ſimplicius eo tanquam libro compendioſo vtentes. Ego quoque inueni pluſquam ducentos huiuſmodi libros, qui in honore habebantur in noſtris Eccleſiis. Quos cùm omnes ſimul coegiſſem, depoſui, & loco eorum repoſui quatuor Euangeliſtarum Euangelia.

DE SEVERO.

SEuerus, ſuſcepta eorum doctrina, eos qui ab ipſo decepti fuerant à ſuo cognomine appellauit. Hinc nonnulli, Encratiſtas Seuerianos appellant. Hi diuini Pauli epiſtolas, & Actuum hiſtoriam reijciunt. Aduerſus eos ſcribit Muſanus veritatis patronus, & Clemens Stromateus, & Apollinaris, qui ſacræ ciuitatis in Phrygia fuit Epiſcopus, & Origenes.

DE BARDISANE.

BArdiſanes autem Syrus ex Edeſa ortus, floruit tempore Seueri & Marci Cæſaris. Ferũt eum multa reſecuiſſe ex Valentini fabulis. Scripſit autem multa etiam lingua Syriaca, quidam autem ea in linguam græcam tranſtulerunt. Ego quoque in eius libros incidi, quos & contra fatum ſcripſerat & aduerſus hæreſim Marcionis, & alios non paucos. Dicunt autem etiam Armonium, qui fuit eius filius, Athenis in Græca lingua fuiſſe inſtitutum. Is quoque lingua Syriaca multa conſcripſit.

DE EPHRAIM SYRO.

VTriuſque autem errorem vir planè benedictus Ephraim Syrus confutauit.

DE FLORINO ET BLASTO.

IAm verò Florinus quoque & Blaſtus, qui in Preſbyterorum catalogum Romæ erant cooptati, in Valentini pernicioſam ſectam declinarũt. Ferunt beatiſſimum Irenæum eorum morbum A deplorantem ſcripſiſſe aduerſus Valentinum. Hi ergo omnes à Simone initium ducentes, quædam inter ſe cognata, & conuenientia decreta pepererunt, Æonas quoſdam nominantes, & Æonum productiones, & alias productiones productionum.

DE CERDONE ET MARCIONE.

MArcion autem, & Cerdo eius Magiſter, à Simonis ipſi quoque impoſturis blaſphemiæ occaſionem cœpere. Sed aliam impietatis nouam viam excogitauere. Cerdo enim fuit tẽpore Antonini primi. Dicebat autem alium eſſe Deum, patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti; non cognitum Prophetis: alium autem vniuerſi effectorem, & legis Moſaicæ Legiſlatorem: & hunc quidem eſſe iuſtum, illum verò bonum. Hic enim, inquit, iubet in lege oculum pro oculo, & dentem pro dente excindere. Ille verò bonus iu- *Matth. 5.* bet in Euangeliis, ei qui maxillam dextram pulſauit, aliam quoque obuertere, & ei qui vult accipere tunicam, pallium quoque dare. Et hic B quidem in lege iuſſit diligere amicum, & odio habere inimicum. Ille verò iuſſit etiam inimicos diligere, & non animaduertit ſtolidus, quòd etiam in lege iubet errantem inimici bouem reducere, & quod ceciderit iumentum erigere, & inimicum auxilio indigentem non deſpicere, & quòd, qui ab eo ſolus bonus vocatur, ei qui fratrem ſtultum vocat, minatur gehennam, & ſeipſum iuſtum oſtendens, dixit, Qua menſura metimini, remetietur vobis. Sed hoc confutare nõ eſt præſentis temporis, maximè cùm ab ijs qui diuinas ſcripturas legerunt, facile poſſit deprehendi maledictum, & euidens blaſphemia.

DE MARCIONE.

MArcion autem Ponticus, cùm hæc à Cerdone didiciſſet, non fuit tradita ſibi doctrina contentus, ſed etiam auxit impietatem. Quatuor enim ingenitas ſubſtantias oratione ſua confinxit, & hunc quidem vocauit bonum & ignorum, quem etiam appellauit patrem Domini: illum verò opificem ſeu creatorem, & iuſtum, C quem etiam malum nominabat, & præter hæc materiam, quæ mala eſt, & alij mala ſubeſt. Opificem autem, malo deuicto, accepiſſe materiam, & ex ea vniuerſa fabricatum eſſe. Cœlum quidẽ, ex eo quod erat puriſſimum, ex reliquo autem quatuor elementa, ex fæce autem quæ ſubſederat, inferos, & tartara. Rurſus autem, cum terræ id quod erat puriſſimum percolaſſet, conſtituit, inquit, Paradiſum, ex eo autem, vno accepto ceſpite formauit Adam, ex ſua ſubſtantia illi animã largitus. Hinc, inquit, exiſtit inter corpus & animam concertatio, cùm corpus quidem ad materiam illam attrahere contendat, anima autem conetur corpus trahere ad Creatorem. Hi etiã ſerpentem Creatore meliorem & præſtantiorem audent dicere. Hic enim arboris cognitionis participes eſſe vetuit, ille verò permiſit. Nec animaduerterunt impij quòd ſerpentis conſilium mortem peperit. Nonnulli itaque eorum ſerpentem quoque venerantur, & ego quidem apud eos inueni ſerpentem Æneum in arcula quadam ſitum cum execrandis eorum myſteriis. Non

solum

ſolum autem Creatorem blaſphemant, ſed etiam A
Patriarchas, & Prophetas iniquos appellant, vt Creatorem malorum amatorem eſſe oſtendant. Is ex Euangelijs quidem id quod eſt ſecundum Lucam ſolum ſuſcepit, etiam genealogia magna ex parte amputata: Legem autem & prophetas & omne vetus teſtamentum reiecit, vt quod ab alieno Deo datum eſſet. Dicit autem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum deſcendiſſe, vt qui in eum crediderint, eos à Creatoris ſeruitute liberaret. Viſum autem eſſe hominem, cùm nihil humanum in ſe haberet, & viſum eſſe pati, cùm nequaquam paſſus eſſet. Reiecit autem etiam corporum reſurrectionem, eam fieri non poſſe exiſtimans. Is Cain quidem, & Sodomitas, & omnes alios impios ſalutem dicebat aſſecutos, cùm apud inferos ad Chriſtum ſeruatorem acceſſiſſent, & in regnum eſſe aſſumptos. Abel autem, & Enoch, & Noe, & patriarchas, & reliquos Prophetas, & iuſtos, datam illis libertatem non eſſe adeptos, cùm ad eum accedere noluiſſent. Qua de cauſa, inquit, vt etiam apud inferos habitarent
B condemnati ſunt. Hæc Marcion aduerſus Creatorem furioſe debacchatus eſt, atque adeò his etiam multo grauiora. Maiores enim blaſphemias ſilentio prætérij. Noui autem quendam eorum ſenem nonagenarium, qui mane ſurgens ſputi ſui excremento faciem ſuam lauabat, & cauſam rogatus, dixit ſe nolle opus habere Creatore, nec aquam, quæ eſt ex illius operibus, accipere. Cùm autem præſentes dixiſſent, Quomodo ergo comedis, quomodo bibis, & veſtiris, & dormis, & quæ conſtituta ſunt myſteria peragis? Dixit ſe neceſſitate adductum hoc facere, quòd nec poſſit aliter viuere, nec myſteria peragere, & confeſſus eſt inſanus vel inuitus nihil habere eum qui ab illis vocatur bonus, ſed omnibus bonis frui ex operibus Creatoris. Ego autem plurimis relictis, ad ea quæ deinceps conſequuntur tranſibo. Nam hic ruſus conuentus in multas partes diuiſus eſt.

IN QVOT ET QVÆNAM DOGMAta diuiſa eſt Marcionis ſecta.

Apelles enim Marcionis ingenitis alium quoque πύρινον, hoc eſt Igneum, adiecit. Is quoque alium librum à ſe compoſitum Philumenes Prophetiam appellauit. Chriſto autem corpus attribuit, non humanum, ſed è mundi ſubſtantia effectum.

DE POTITO, ET PREpone, & alijs.

POtitus autem, & Blaſtus, & Syneros, & Prepon & Pithon, diuerſis doctrinis præfuerunt. Ij autem omnes accepere occaſionem ex blaſphemia Marcionis. Plurimi aduerſus hanc impietatem ſcripſere. Iuſtinus enim Philoſophus & Martyr, & Theophilus Antiochenus Epiſcopus, & Philippus Gortynæ Epiſcopus, & Irenæus, cuius ante meminimus, Lugdunēſis Epiſcopus, & Modeſtus, & Origenes, & Rhodon, & Adamantius, & Hippolytus, & Emeſenus Euſebius, ij omnes optimè, & doctiſſimè, hanc blaſphemiæ rabiem confutarunt.

DE MANETE.

MAnes autem erat quidem Perſa genere, vt aiunt, longo autem tempore ſeruitutis iugum pertulit. Dum autem ſeruus eſſet, appellabatur Scythianus. Qui cum Dominæ ſuæ hæres factus eſſet, non ſatis habuit præter ſpem diteſcere, quinimo nec bonorum donatorem laudauit, ſed ad blaſphemiam impiarumque fabularum narrationem, linguam ſuam mouit, fuitque perfectiſſimum inſtrumentum inimici veritatis. Is dixit duos eſſe ingenitos & æternos, Deum & materiam, & Deum quidem lucem appellabat, materiam verò tenebras, & lucem quidem bonum, tenebras autem malum. impoſuit autem eis etiam alia nomina. Lucem enim appellauit bonam arborem bonis fructibus plenam: materiam autem, malam arborem fructus radici conuenientes ferentem. Dicebat fuiſſe Deum longè à materia remotum, ipſumque à materia ignorari, & ab ipſo materiam, & tenuiſſe quidem Deum ſeptentrionales partes, &
B orientales, & occidentales, materiam verò, meridionales, multis autem poſtea ſæculis materiam cum ſeipſa ſeditionem agitaſſe, fructuſque eius, inter ſe, cùm autem cœptum eſſet bellum, & hi quidem perſequerentur, illi verò fugerent, eos vſque ad lucis fines veniſſe, deinde lucem contemplatos, ſimul & lætitia & admiratione affectos eſſe, & voluiſſe omnibus ſimul coniunctis copijs aduerſus ipſam bellum gerere, & rapere, & cum ſuis tenebris lucem miſcere. Profecta eſt ergo, vt dicit, ſtulta, & inepta, & quæ non poteſt conſiſtere, fabula, cum Dæmonibus, & imaginibus, & aqua, aduerſus lucem quæ apparuerat. Deus autem veritus rem vniuerſam pugnæ diſcrimini committere: neque enim habuit, inquit, ignem, vt fulgure & fulmine vti poſſet, neque aquam, vt inundationem induceret: neque ferrum, vel aliqua alia arma: tale quid machinatur. Accepta lucis particula, veluti quadam eſca, vna quoque hamum materiæ immiſit. Cùm autem iuxta illum ſita, & ſupra ipſum ſtrata eſſet, ea id quod immiſſum erat deuorauit, & alligata, ac veluti qua-
C dam glacie concreta & confixa eſt. Hinc dicunt coactum eſſe Deum mundum fabricari: partes autem mundi dicunt non eſſe eius effecta, ſed materiæ. Fabricatus eſt autem, dum vult eius diſſenſionem componere, & quæ pugnabant in pacem redigere, adeò vt etiam paulatim lucem, quæ tenebris confuſa eſt, liberaret. Porrò autem hominem quoque dicunt non eſſe à Deo formatum, ſed à Principe materiæ, eum autem Saclam nominant, & ſimiliter dicunt Euam à Sacla & Nembrod factam eſſe, & Adam quidem, beluina forma præditum fuiſſe creatum, Euam autem, inanimam & immobilem. Maſculinam autem virginem, quam filiam lucis nominant, & Ioel appellant, vitam & lucem Euæ impertiiſſe. Adam verò ab Eua feritate liberatum eſſe: deinde eam poſtea luce nudatam eſſe. Saclam autem cum ea primum coiſſe, & beluæ forma præditum filium ex ea ſuſcepiſſe. Deinde cum ea etiam ruſus coniunctum eſſe dicunt. Sed me fortaſſe merito quiſpiam reprehenderit qui hæc vt ſcribam poſſim in animum inducere.

Quamobtem aliis fabulis nogiſque prætermiſſis, dicam paucis capita impiæ hætesis. Ij Solem & Lunam Deos nominant. Ipſum quidem quandoque Chtiſtum vocantes: & eius tei ſufficiens atgumentum affetunt, qoòd ſol defecetit dom eſſet ctucifixus: aliquando autem diceotes defunctorum animas eſſe nauigia, quæ à materia in lucem tranſeont. Ita eoim, inquit, paulatim libetantur à mala temperatuta. Lunam autem dimidia ſui parte cæſam fieri, quod exinaniatur, & lominoſas animas à matetia quidem accipere, apud lucem autem deponete, & ita lucem paulatim à mala tempetatuta libetari. Quando autem vnioetſa locis natuta à matetia ſeparata fuetit, tuoc dicunt Deum eam igni traditurum, & glebam, aut ceſpitem vnum facturum, cum ea autem illas quoque animas, quæ in Manetem oon eredidiſſent. Diabolom autem, aliquando quidem vocat matetiam, aliquando veto materiæ principem. Noptias autem dicit à Diabolo fuiſſe conſtitutas. Quæ autem in paupetes exereetur benignitatem, & homanitatem reprehendont, dicentes eam eſſe venetationem materiæ. Dicunt autem Domioum nec ſumpſiſſe animam, nec corpus, ſed tanquam hominem quidem appatuiſſe, cùm humani nihil habetet. Crucem quoque, & paſſionem, & mortem, viſione tantum fuiſſe. Porto aotem cotpotum reſutrectionem, tanquam fabulam, teijciunt. Nullam enim matetiæ patticulam dignam ſalute exiſtimant. Dicunt autem animas quoque tranſire in corpota, & has quidem in volucrum, illas vero in iumeotorum & ferarum & ſerpentum cotpora immitti. Omnia autem eſſe animata, & ignem, & aquam, & aetem, & plantas etiam & ſemina exiſtimarunt. Quamobrem qui apod eos perfecti vocantor, nec panem franguot, nee olos ſciodunt, ſed eos etiam qui hæc agont, tanquam homicidas, apertè execrantur: ex ijs tamen quæ frãguntur & ſcinduntot comedunt. Præſtigijs quoqoe egregie vtuntur, ſcelerata ſua myſteria peragentes. Ea de cauſa valde difficiliter elui poteſt eorum doctina, & qui eaecrandis eorum Orgijs intetfuerit, eorumque patticeps extiterit, valde eſt difficile A tranſmooere à perniciem animis affetẽtium Dæmonum operatione, qoi ipſos initiantium incantationibus eorum animas alligant. Hic autem Manes habuit ab initio ttes diſcipulos, Aldan, & Thomam, & Herman. Et Aldan quidem miſit prædicatum in Sytiam: ad Indos vero Thomam. Poſtquam aotem ij reuerſi ſunt, dicentes, ſe multa grauia, & perpeſſu difficilia ſuſtinoiſſe, quod nemo poſſet in animom inducere, vt Manetem magiſtrom ſuſciperet, auſus eſt ſceleratiſſimos ſe Chriſtum appellare, & ſanctum ſpiritum nominare, & dicebar ſe eſſe miſſum ſicut Setuator erat pollicitus. Promiſerat enim diſcipulis ſe alium paracletum miſſorum. Is cùm duodecim diſcipulos ad Domini exemplum feciſſet, venit io Meſopotamiam, fugiens Regem Perſarum. Cùm enim ſe iactaſſet coraturum Regis filiom, qui in motbum quendam inciderat, effecit vt in grauiota mala incideret. Poſtquam illinc qooque vt Dei aduetſarius expulſos eſt, & Perſidem repetijt, ac à rege correpios, Perſico ſupplicio loit pœnas. Pelle enim nudatus, canibus deB oorandos obiectus eſt. Is fuit exitus Manetis. Hæc ſunt impiæ hætesis capita. Si quis enim vellet perſequi omnes fabulatum ineptias, moltis libris opus eſſet. Talia impiorum hominum mẽtibos dogmata immiſit Dæmon ſceleratiſſimus, ciuſmodi viſus eſt Tribuois militum & Centurionibus, adoetſus veritatem dimicans. Sed atanee telam, vt Propheticè dicam texuit. Dominus enim facillimè mendaciom conuicit, & eius defenſorum claſſes & centurias diſſoluit. Aduerſus autem Manetis impietatem ſcripſerũt præclati veritatis pattoni, Titus, & Diodorus, quorum alter quidẽ fuit paſtot Boſtrenorum Eccleſiæ: alios veto teait Cilicom metropolim. Scripſit etiam Georgius Laodiceoos, vir qui fuit quidem author hæreſis Atianæ, in philoſophicis aotem diſciplinis eruditus, præter eos autem Phœnia quoque Euſebius, cuius etiam prius meminimus. Ego autem ad aliam tranſibo caterum.

FINIS LIB. PRIMI.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS HÆRETICARVM FABVLARVM LIBER SECVNDVS.

NOMINA HÆRETICORVM.

De improba Diaboli machinatione.

De Hæreticis, qui fuerunt tempore Apoſtolorum.

De Hymenæo, & Philæto, & alijs. Quod etiam de alijs Hæreticis prædixit diuinus Apoſtolus.
De Hebione.
De alijs Hebræorum ſectis.
De Nazoræis.
De Cerintho.
De Artemone.
De Theodoto.
De Melchiſedechianis.
De Elceſæis.
De Paulo Samoſateno.
De Sabellio.
De Marcello.
De Photino.

CVIVSMODI ramos ediderit amariſſima radix Simonis, & quam exitiales ij fructus produxerint, in primo libro aperte oſtendimus, fabularum quidem prolixitatem quã breuiſſime fieri potuit amputatam narrantes, maximas autem blaſphemias dicere formidantes, ex ſceleratis autem myſterijs, ea quæ erant nimis impia & execranda, ſilentio prætermittentes. Non enim peccaturos exiſtimauimus, ſi eos doceremus qui illa neſciũt. Neque enim, qui ſe omnino voluptati, & libidini manciparunt, ea quæ illi improbè & ſcelerate audebant, cogitarent, vt tamquam execranda auerſarentur. Hæc autem eorum animis immiſit Dæmon ſceleratiſſimus, cum aduerſus veritatis præcones bellum ſuſcepiſſet, & aduerſus eos, qui deum ritè colunt, malam per hæc famam & exiſtimationem ſpargere conaretur. Appellationis enim ſocietatem, vt in omnes maledictum caderet, effecturam exiſtimabat. Chriſtiani enim, & execrandorum dogmatum magiſtri, & ij qui erant Euangelicorum decretorum prædicatores, nominabantur. Quicunque autem ignorabant differentiam, omnes impios & nefarios exiſtimabat, qui erant vnius appellationis participes, & hac auſus eſt improbitatis inuentor & artifex, cùm primum veritatis lux exorta eſt, & inſtar radiorum diuinos Apoſtolos in vniuerſum terrarum orbem emiſit. Cum enim adhuc eſſent ſuperſtites, & Simon exortus eſt, & Menander, & alij Simonis diſcipuli, quorum antea meminimus. Porro autem dicunt Cerinthum, cùm benedictus Ioannes, qui diuinum Euangelium conſcripſit, adhuc viueret, ſeminaſſe
2.Tim.2. ſuæ hæreſis zizania. Diuinus quoque Paulus alios accuſauit in ſua Epiſtola ad Timotheum. Ita autem dicit, Profanas autem vocum nouitates deuita, multum enim proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum vt cancer ſerpit, ex quibus eſt Hymenæus & Philetus, qui à veritate exciderunt, dicentes reſurrectionem eſſe iam factam, & ſubuertunt quorundam fidem. Deinde oſtendit veritatis firmitatem & ſtabilitatem. Sed ſolidum fundamentum fidei ſtat, habens ſignaculum hoc. Docet autem etiam quomodo Dominus omnium ſuorum curam gerit. Cognouit enim, inquit, Dominus qui ſunt ſui. Deinde hortatur fugere improborum conſuetudinem, & diſcedat ab iniquitate omnis qui vocat nomen Domini. Deinde exemplo medetur eis qui ægrè ferunt, quòd mali vna cum bonis verſentur. In magna enim, inquit, domo non ſunt ſolum aurea vaſa & argentea, ſed & lignea, & fictilia, & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam. Docet autem noſtri etiam arbitrij libertatem, mentémque eſſe imperatricem, & quæ poteſt ſuam inclinationem conferre quo voluerit. Ita autem dicit. Si quis emundauerit ſeipſum ab eiuſmodi, erit vas in honorem ſanctificatum, & vtile ad omne opus bonum paratum. Scripſit autem etiam ſimilia
1.Timot.2. in priore epiſtola. Hoc præceptum enim, inquit, commendo tibi fili Timothee, ſecundum præcedentes in te prophetias, vt milites in illis bonam militiam, habens fidem, & bonam conſcientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt, ex quibus eſt Hymenæus & Alexander, quos tradidi Satanæ, vt diſcant non blaſphemare. Per hæc autem aperte docuit vitam iniquam eſſe fundamentum impietatis. Bonam enim conſcientiam bonam vitam appellauit. Dicit autem illos ea reiecta naufragaſſe circa fidem. Et rurſus, Prophanas autem & aniles fabulas deuita. Et rurſus. Si quis aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus Domini noſtri, & ei quæ ſecundum pietatem
1.Tim.6. eſt doctrinæ, ſuperbus eſt, nihil ſciens, ſed verbis pugnans, & circa quæſtiones ægrotans, & cætera. Et paulo poſt. Radix omnium malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes, aberrauerunt a fide, & ſeipſos confixerunt doloribus multis. Porrò autem in ipſo fine clamat præcipiens. O Timothee depoſitum cuſtodi, deuitans profanas vocum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Hæc quidem aperte indicant, quod eis adhuc prædicantibus, exorti ſunt multi execrandarum hæreſeon authores. Prædicit autem etiam, quòd poſtquam exceſſerint, nonnulli eos qui ipſis crediderint vana dogmata docebunt. Spiritus enim manifeſtè dicit, quod in nouiſſimis temporibus deficient quidam a fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmo-
1.Timot.4. niorum, in hypocriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium ſuam conſcientiam, prohibentium matrimonium contrahere, abſtinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iji qui cognouerunt veritatem. In ſecunda etiam, cùm multa eorum qui poſt ſe futuri erant probra prædixiſſet, hæc quoque adiecit. Ex his ſunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur varijs deſiderijs, ſemper diſcentes, & nunquam ad ſcientiam veritatis peruenientes. Quemadmodum autem Iannes & Mambre reſtiterunt Moyſi, ita & hi reſiſtunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem. Deinde etiam prædicit fore vt falſum facile deprehendatur. Sed non multum proficient. Inſipientia enim eorum manifeſta erit omnibus, ſicut & illorum fuit. Ego autem Apoſtolica adduxi teſtimonia, vt oſtenderem quod dum adhuc ſeminarent, communis inimicus hæreſeon zizania ſeminauit. Sed ſapientiſſimus Dominus malorum quidem ſeminum delectionem non prohibuit: plurima autẽ zizania in frumentum conuertit. Teſtantur & vrbes, & viri, qui à Simonis, & Menãdri, & Cleobii, & Doſithei, & Gothei, & Adriani, & Saturnili, & Baſilidis, & Iſidori, & Carpocratis, & Epiphanis, & aliie, vt ſemel dicã, eiuſmodi zizaniis liberati ſunt. Frumenta enim ab illis diſpenſata Dominus matura nominauit. Pauci autem admodum, ijque diſperſi per aliquot ciuitates, Valentini, & Marcionis, & Manentis pernicie affecti remanſerunt, ad eos forte conuincendos, quibus nunc Eccleſiarum paſtendarum cura commiſſa eſt, qui nec paruas quidem impiarum hæreſum reliquias mutare poſſunt. Dei autem aduerſarium Dæmonem belli aduerſus pietatem gerendi nondum cepit ſatietas. Sed alij rurſus aduerſus veritatem bellum mouerunt, qui prædictis Hæreticis aperte contraria ſanxerunt.

DE EBIONE.

HVius autem catervæ princeps fuit Ebion. Hebræi autem mendicum ita vocant. Is vnum quidem dicebat ingenitum, ſicut & nos, & eum oſtendebat eſſe mundi opificem, Dominum autem Ieſum Chriſtum dicebat ex Ioſeph, & Maria eſſe natum, qui homo quidem erat, ſed virtute vitæque innocentia & integritate aliis antecellebat, ex lege autem Moſaica vitam inſtituebat. Solum autem admittunt Euangelium, quod eſt ſecundum Hebræos. Apoſtolum autem vocant Apoſtatam.

DE ALIIS EBIONITIS.

EX ijs erat Symmachus, qui vetus teſtamentũ ex lingua Hebraica in Græcam linguam trãſtulit. Erat autem præter eam, alia ſecta, quæ idem cognomen habebat. Hi enim etiam Ebionitæ vocantur, qui in aliis quidem omnibus cum prioribus conueniunt, niſi quod Seruatorem & Dominum dicunt natum eſſe de virgine. Vtuntur autem ſolo Euangelio ſecundum Matthæum, & honorant quidem ſabbathum, vt vult lex Moſaica, diem autem Dominicum ſanctificant, ſicut & nos. B

DE NAZORÆIS.

NAzoræi autem ſunt Iudæi, qui Chriſtum tanquam iuſtum hominem venerantur, & Euangelio quod dicitur ſecũdum Petrum vtuntur. Conflatas eſſe has hæreſes imperante Domitiano dixit Euſebius. Aduerſus eos ſcripſit Iuſtinus Philoſophus & Martyr, & Irenæus ſucceſſor Apoſtolorum, & Origenes.

DE CERINTHO.

EOdem autem tempore, Cerinthus quoque aliam cepit hæreſim. Is cùm in Ægypto plurimo tempore eſſet verſatus, & in philoſophicis ſcientijs eſſet eruditus, venit poſtea in Aſiam, & ſuos diſcipulos ex ſuo nomine appellauit. Is autem docuit eſſe quidẽ vnum vniuerſorum Deũ: eum autem non eſſe mundi creatorem, ſed ſeparatas quaſdã poteſtates, & eum omnino neſcientes. Ieſum autem ſimiliter ac Hebræi, dicebat natum eſſe ſecundum naturam ex viro & muliere, C nempe Ioſeph & Maria, temperantia autem, iuſtitia, & alijs bonis excelluiſſe, Chriſtum autem in ſpecie columbæ è ſupernis in ipſum deſcendiſſe, & tunc Deum qui ignorabatur prædicaſſe, & quæ ſcripta ſunt miracula feciſſe: tempore autem paſſionis receſſiſſe quidem Chriſtum: Ieſum autem paſſionem ſubijſſe. Confinxit autem etiam quaſdam reuelationes, tanquam ipſe eas eſſet cõtemplatus, & minarum quarundam doctrinas compoſuit. Domini quoque regnum terrenum futurum eſſe dicebat, & cibum & potum ſomniabat: lætitiaſque & voluptates viſione comprehendebat, nuptiaſque & ſacrificia, & dies feſtos, qui Hieroſolymis celebrarentur, eaque mille annorum ſpatio eſſe complenda: tanto enim tempore putabat duraturum regnum Domini. Aduerſus eum autem ſcripſerunt, non ſolum ij quos antè diximus, ſed cum illis etiam Gaius, & Dionyſius Alexandrinus Epiſcopus. Eum cùm lauantem, vt aiunt, vidiſſet diuinus Ioannes Euangeliſta, accidit enim vt ipſe quoque propter imbecil- lem valetudinẽ balneo vteretur, Fugiamus hinc, A inquit, ne ſi balneum propter Cerinthum ruerit, nos quoque ſimus damni participes.

DE ARTEMONE.

QVidam quoque Artemon, quem nonnulli Arteman nominant, de vniuerſorum Deo idem quod nos ſentiebat, eum eſſe dicens effectorem vniuerſi: Dominum autem Ieſum Chriſtum ſolum hominem eſſe dicebat, natum ex virgine, Prophetis autem virtute præſtantiorem. Hæc autem dicebat etiam Apoſtolos prædicaſſe, ſacrarũ ſcripturarum ſenſum interpretantes, qui illos autem conſecuti ſunt, Chriſtum in Deos retuliſſe, cùm non eſſet Deus.

DE THEODOTO.

QVi etiam Theodotus, Byzãtinus coriarius, idem cum eo ſentiẽs, alij ſodalitati præfuit. Eum beatiſſimus Victor Romanorum Epiſcopus abdicauit, & excommunicauit, vt qui decreta eccleſiæ conatus eſſet adulterare. Aduerſus eius hæreſim paruus conſcriptus eſt Labyrinthus, quem nonnulli eſſe opus Origenis exiſtimant. ſed eos B qui hoc dicunt ipſe ſtylus conuincit. Siue autem ille, ſiue alius hoc cõſcripſerit, talis in eo refertur narratio. Dicebat quendam nomine Natalẽ, qui fuit vnus ex præclaris confeſſoribus, fuiſſe deceptum ab Aſclepiade & Theodoto alio, qui erant eiuſdẽ ſectæ, vt mercede propoſita vellet præeſſe ſodalitati, propter inſignem eius confeſſionem. Promittebant autem ſe ei ſingulis diebus daturos centum & quinquaginta denarios. Ei animarum ſæpe ſuaſit medicus, vt ab errore recederet, dicens eum non pro his ſed pro Euangelicis decretis decertaſſe. Poſtquam autem nõ acquieuit, pretio ſeruiens quod ſe habiturum exiſtimabat, eorum qui decepti erant Præfectus, grauia per Angelos ei verbera inflixit. Cùm autem experiẽtia didiciſſet, qualia ſunt, quæ Deo reſiſtere conciliet, mane quidem velociter acceſſit ad Eccleſiam. Ad Pontificis autem genua deuolutus, rogabat vt interceſſio pro ſe fieret apud benigniſſimum & clementiſſimum Dominum. Eius autẽ deflentis, & ſe afflictantis ille miſertus eſt, & manum præbuit ad pœnitentiam. Qui hæc autem de eo ſcripſit, prędictus ſcriptor hoc quoque adiecit, quod qui hęreſim compoſuerunt, diuinam etiam ſcripturam temere innouare auſi ſunt, & hęc quidem amputare, illa verò adijcere, ſe quæ non bene haberent corrigere dicentes, & ſe ſancto ſpiritu ſapientiores pronunciantes. Et nec in eo quidem faciendo eos inter ſe conueniſſe dicit. Sed aliter quidem Theodotum, aliter verò Aſclepiadem, & aliter Hermophilum, aliter verò feciſſe Apollonidem. Quinetiam vnumquenque eorũ ſua propria correxiſſe, adeò vt exemplaria plurimum inter ſe diſſentirent. De his ergo hæc dicimus.

DE MELCHISEDECHIANIS.

MElchiſedechianos autem dicunt eorum eſſe partem: in vera autem re tantum diſſentire, quòd Melchiſedech potentiam quandam & diuinam & maximam exiſtimarent, ad eius autem imaginem Chriſtum eſſe formatum. Incepit autem hanc hæreſim Theodotus artificio argentarius.

DE ELCESÆIS.

ELceſæi autem, cùm ex quodam Elceſai, qui hæreſim incepit, appellationem accepiſſent, fabulis ex diuerſis hæreſibus corrogatis, ſuũ errorem compoſuerunt, & quod ad vniuerſorum quidem principium attinet, nobiſcum conſentiunt. Vnum enim ingenitum dicunt, & eum vocant omnium opificem. Chriſtum autem non vnum dicunt, ſed hunc quidem infernè, illum verò supernè, & eum olim in multis habitaſſe, poſtremò autem deſcendiſſe. Ieſum autem aliquando quidem ex Deo eſſe dicit, aliquando autẽ vocat ſpiritum, quãdoque autem virginem matrem habuiſſe, in aliis autem ſcriptis ne hoc quidem. Rurſus autem eum etiam dicit trãſire in alia corpora, & in vnoquoque tempore diuerſe oſtendi. Incantationibus autem & Dæmonum inuocationibus, & baptiſmatibus hi quoque vſi ſunt in elementorum confeſſione. Aſtrologiam autem & Magicam, & Mathematicum errorem amplectebantur, & ſeipſos prognoſticos appellabant. Apoſtolum autem omnino abnegarunt. Librum quoque quendam compoſuerunt, quẽ dicebant deſcendiſſe de cœlis. Qui eum autem audiuiſſet, peccatorum remiſſionem conſequi, præter eam quam Chriſtus dedit. Aduerſus hanc hæreſim verè ſcribit Origenes. Eam autem conflauit Alcibiades, ex Apamæa Syriæ profectus.

DE PAVLO.

PAulus autem Samoſatenus fuit quidem Antiochenus Epiſcopus, cùm autem illo tempore imperaret Zenobia (Perſæ enim, victis Romanis, eam Syriæ, & Phœniciæ gubernatricem dederant) in Artemonis impegit hæreſim, ſe ea ratione illam ſibi conciliaturam exiſtimans, quæ idem cum Iudæis ſentiebat, eiſque fauebat. Hoc cum intellexiſſent Eccleſiæ rectores, totum eſſe non putabãt tantum morbum negligere, qui ſerpere contẽdebat, & maximæ ciuitatis principem habebat adiutricem. Et Dionyſius quidem Alexandrinus Epiſcopus, qui fuit doctrina inſignis, peregrinationem quidem diſtulit, propter ſenectutis imbecillitatem. Literis autem ei ſuaſit ea quæ conueniebat: & Epiſcopos qui conuenerant ad zelum pro veritate ſuſcipiẽdum excitauit. C Eorum autem qui conuenerant, primas partes obtinebãt & Gregorius ille magnus, & celeberrimus, qui quæ ab omnibus decantantur miracula per in ſe habitantẽ ſpiritus gratiam peregit, & Athenodorus eius frater, & Firmilianus Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopus, vir illuſtris, & qui vtranque habebat, & externam, & diuinam ſcientiam, & præterea Helenus qui Ciliciũ regebat Metropolim. Ij autem, cùm multi eſſent qui conuenerant, præerant, & primum quidem ſuaſionibus & exhortationibus conati ſunt Paulum ab improba opinione abducere, Poſtquam autem ille apertè negauit ſe tale quid ſenſiſſe, ſed ſe Apoſtolica decreta ſequi dixit, laudato pro concordia, & cõſenſione Domino, ad ſuos greges redierunt. Procedente autem tempore, fama vbique peruadens ſignificat Paulum declinaſſe. Sed ne ſic quidem benedicti patres ad eum amputandum proceſſerunt. Sed primum quidem literis eius morbum ſanare tentauerunt. Sed poſtquam affectionem viderunt eſſe immedicabilem, Antiochiam rurſus redierunt, & rurſus lenia medicamenta adhibuerunt A admonentes, & exhortantes, & pacta eius conuenta in memoriam reuocantes. Deinde videntes eum quidem inficiantem, inſtantes autem accuſatores, & ſe eum conuicturos pollicentes, conuenerunt in concilium. Cùm autem quidam Malachio, qui prius quidem fuerat rhetor, poſtea autem ordinatus erat Preſbyter, cum Paulo diſſeruiſſet, deprehenſus eſt dicere Chriſtum hominem, qui diuina gratia fuerat inſigniter dignatus. Tunc ergo illum à ſacris numeris ſepararunt, concorditer aduerſus eum ſententiam ferentes. Quoniam autem reſiſtebat, & Eccleſiæ principatum obtinebat, cùm Aurelianum, qui tunc imperabat, Pauli audaciam docuiſſent, ei perſuaſerunt illum ab Eccleſia abigere. Etenim vel idolorum cultor ſeruiens, iuſtum exiſtimauit, vt qui eorum ſententiæ reſiſteret qui erant eiuſdem fidei, ab eorum ſocietate & communione abſcinderetur.

DE SABELLIO.

SAbellius autem Afer Pentapolitanus talem B inchoauit hæreſim. Dicebat patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnam eſſe hypoſtaſim, & vnam perſonam, quæ tria habet nomina, & eundem aliquando quidem vocat vt patrem, aliquãdo autem vt filium, aliquando verò vt ſpiritum ſanctum, & in veteri quidem teſtamento, vt Patrem legem tuliſſe, in nouo autem vt filium hominem factum eſſe: vt ſpiritum autem ſanctum, ad Apoſtolos veniſſe. Aduerſus eum conſcripſit Dionyſius Alexandrinus Epiſcopus.

DE MARCELLO.

MArcellus autem Galata: ei quidem conſimiliter: negauit trinitatem perſonarum; quandam autem extenſionem diuinitatis patris dicebat ad Chriſtum veniſſe: & eam vocabat Deũ verbum. Vniuerſa autem peracta œconomia: eam rurſus retractam, & reuerſam eſſe ad Deum: à quo extenſa fuerat. Spiritum autem ſanctum dixit eſſe extenſionem extenſionis, & eam Apoſtolis eſſe exhibitam, & omnino exiſtimabat trinitatem, & extendi, & contrahi pro conſiliorum & œconomiarum diuerſitate.

DE PHOTINO.

PHotinus autem exiſtimabat vnam eſſe operationem Patris, & filij, & ſpiritus S. alijs nominibus dogmatum Sabellij ſenſum prædicans. Aduerſus hos quatuor ſcripſit diuinus Diodorus, qui rexit Ciliciam Metropolim, oſtendẽs Chriſtũ Deũ ante ſæcula in vltimis diebus hominẽ factũ eſſe, & hominum ſalutem procuraſſe. Has omnes hæreſes ad euertendam vnigeniti diuinitatem excogitauit qui hominũ perniciẽ molitor Dæmon. Sed omnes extinxit qui increpat abyſſum, & eam exiccat, qui dicit abyſſo, Fies deſerta, & tuos fluuios exſiccabo. Neq; enim eorũ vel minimę manſerunt reliquiæ, non Cerinthianorũ, non Ebionitarum, non Elceſæorum, non Melchiſedechianorum, non Sabellianorum, nõ Paulianiſtarum, non Marcellianorum, non Photinianorum. Sed omnia obliuionis tenebris ſemel tradita ſunt, & nec eorũ quidẽ ſunt nomina multis cognita. Verũ eſt enim quod à noſtro Seruatore dictũ eſt, Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus *Matth. 15.*

cœleſtis, eradicabitur. Diuina autem Euangeliorum dogmata pullularunt, & ad mare vſque extenſi ſunt Apoſtolorum Palmites, & propagines
Pſal. 79. terrarum orbem implerunt, & impleta eſt vniuerſa terra cognitione Domini. At multa aqua maria tegat, & prædictionis veritatem rerum teſtimonium oſtendat. Quod de futuris hæreſibus Dominus quoque Chriſtus prædixit.

FINIS LIB. SECVNDI.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS HÆRETICARVM FABVLARVM

LIBER TERTIVS.

NOMINA HÆRETICORVM.

De Nicolaitis.
De Montaniſtis.
De alia eorum hæreſi.
De Noeto Smyrnæo.
De Teſſareſcadecatitis.
De Nauato.
De Nepote.

QVONIAM hæreſes inter ſe contrarias in prioribus libris explanauimus: age alias quoque quæ inter has & illas pullularunt, eos qui ignorant doceamus. Quemadmodum enim terreſtres mures, ex quadam aeris intemperie, & fœtida putrefactionis qualitate è terra naſcuntur, & ſeminibus quidem exitium afferunt, & arbores quoque perdunt, Agricolæ autem venantes eos interimunt: ita ex malitioſo diaboli artificio hæreſes exortæ ſunt, quæ paulo quidem leuiores homines lædebant. Sed optimi veritatis Agricolæ eas ex diuinis ſegetibus expulerunt, & vt omnino de medio tollerentur effecerunt. Earum autem inſidias & per zizaniarum parabolam praduxit Dominus, & aperte Apoſtolus docuit, aliquando quidem dicens multos Pſeudochriſtos, & falſos Prophetas, falſoſque Apoſtolos exorituros: aliquando autem præcipiens vt eos cauerent, & ſubiungens.
Matth. 7. *Multi venient ad vos in veſtimentis ouium, intus autem ſunt lupi rapaces. Deinde docet quomodo oporteat diſcernere differentiam ouis, & lupi, qui ouillo vellere indutus eſt. Ex fructibus, enim inquit, eorum cognoſcetis eos. Deinde per quandam ſimilitudinem, quod docet apertius oſtendit. Nunquid, inquit, colligunt ex ſpinis vuas, vel ex tribulis ficus? Ita omnis arbor bona bonos fructus facit: mala autem arbor malos fructus facit. Deinde cùm de eo prolixius eſſet locutus, ſubiunxit. Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Impia ergo & execranda dogmata per ſe ſufficiunt ad ſuum patrem oſtendendum. Ex fructu, enim inquit, arbor cognoſcitur. Sufficit autem etiam eorum exitus ad falſitatem conuincendam. Quod enim falſum eſt, facile diſſoluitur, firma autem & ſtabiles ſunt veritatis vires. Quocirca euanuerunt quidem diabolicæ operationis fabulæ, floruerunt autem, & germinarunt Euangeliorum dogmata & cùm multi ea oppugnarint populi, & populorum duces, regeſque & imperatores, permanſerunt ſupra petram collocata Eccleſiæ fundamenta. Infauſtarum autem execrandarumque hæreſeon prædicatores, fugerunt vt dixit ſapiens, nullo perſequente. Eius enim vox eſt. Immiſi manus meas, & aruerunt, & facti ſunt tanquam fœnum ſiccum ſupra domos. Salutare autem meum erit in æterna, & iuſtitia mea non deficiet. Sed tranſeamus ad narranda quæ reſtant dogmata.*

DE NICOLAITIS.

NIcolaitarum hæreſis, non ſolum ex ignorantia, ſed etiam ex intemperantia & impudicitia conflata eſt. de ea autem Clemens apertius docuit. Dixit autem Nicolaum fuiſſe vnum ex ſeptem Diaconis quos Apoſtolorũ Chorus elegit ad viduarum miniſterium. Tũ autem, cùm aſpectu pulchram vxorem haberet, apud Apoſtolos fuiſſe accuſatum, quòd zelotypiæ morbo laboraret, cùm autem hanc opinionem amouere conaretur, mulierem in mediũ adduxiſſe, & permiſiſſe, vt qui vellet, cum ea haberet conſuetudinem, non hoc quidem decernentem, ſed eorum qui accuſauerãt calumniam conuincẽtem. Hinc nonnulli, quod ob cauſam iam antè dictam ab eo factum fuerat peſſimè accipientes, communes habere oportere vxores ſanxerunt. Clemens
A autem dicit Nicolaum fuiſſe ex eorum numero, qui propter temperantiam clari, & inſignes fuere, & liberos ſuos ſupernaturalem caſtitatem docuiſſe: & filium quidem ſuum cœlibem permanſiſſe, filias verò virgines. Ex quibus pulchrè conuincuntur eos falſo ex illius appellatione nomen ſumpſiſſe, qui ante dictam intemperantiam exercent. Aduerſus eos ſcripſit & Clemens quem antè diximus, & Irenæus, & Origenes, & Hippolytus Epiſcopus & Martyr.

DE MONTANISTIS.

HÆreſim autem quæ Cataphryges vocatur, incepit Montanus, ex quo vico, qui illic ſitus eſt, nomine Ardabarr, exortus. Is ambitione, & primum locum obtinendi cupiditate motus, ſeipſum Paracletum vocauit: & duas fecit Prophetiſſas,

phetiſſas, Priſcillam, & Maximillam: & earum ſcripta libros Propheticos appellauit. Vicum autem Pepuzam nominauit Hieruſalē. Is vt & matrimonium ſolueretur conſtituit, & noua ieiunia præter Eccleſiæ conſuetudinem introduxit. Quod autem ad veram trinitatis rationem attinet, non offendit, & de mundi creatione eadē nobiſcum ſenſit. Qui autē ab eius doctrina pendent, vocantur quidem ab eo Montaniſtæ, vocantur autem etiam Cataphryges, à gente: Pepuziani autem, à vico quem ille nominauit, Hieruſalem. Priſcillæ autem & Maximillæ propheriæ in maiori ſunt apud eos bonore quàm ſacrum Euangelium. De myſteriis autem nonnulla quidem iactitant: Sed illi non fatentur, & ſui accuſationem calumniam appellant. Nonnulli autem eorum, tres perſonas diuinitatis, ſicut & Sabellius negarunt, eundem eſſe dicentes patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, quemadmodum Aſianus Noetus. Aduerſus eos ſcripſit Apollinaris, qui fuit ſacræ vrbis in Phrygia Epiſcopus, vir laude dignus, & qui præter rerum diuinarum cognitionem, erat quoque externa diſciplina præditus. Similiter autem & Miltiades, & Apollonius, & alij ſcriptores. Aduerſus Patroclum autem qui huic hæreſi præfuit, ſcripſit Caiuus, cuius etiam paulo antè meminimus.

DE NOETO.

NOetus autem erat genere quidem Smyrnæus, renouauit autem hæreſim, quam quidam Epigonius nomine primus peperit. Cleomenes autem acceptam confirmauit. Hæc ſunt autem capita hæreſis. Vnum dicunt eſſe Deum & patrem omnium opificem, latentem quidem quando voluerit, rurſus autem apparentem, quando placuerit, & eundem eſſe inuiſibilem, & videri, & genitum & ingenitum, ingenitum quidem ab initio: genitum autem, quando naſci voluit ex virgine impatibilem & immortalem: rurſus patibilem & mortalem. Cùm enim eſſet impatibilis, crucis, inquit, paſſionem ſua ſponte ſuſtinuit. Eum & patrem & filium nominant, prout vſus exegerit, vel hoc vel illud appellantes. Noeti autem appellati ſunt qui hanc ſunt hæreſim ſecuti.

DE CALISTO.

EAm poſt Noetum defendit Caliſtus, qui etiam excogitauit quædam additamenta impietati dogmatis.

DE TESSARESCAEDECATITIS.

TEſſareſcædecatitarum autem, ſeu Quartidecimariorum hæreſis, hoc habet argumentum. Dicunt Ioannem Euangeliſtam, cùm prædicaret in Aſia, docuiſſe ipſos celebrare feſtum Paſchæ luna quartadecima. Apoſtolicam autem traditionem malè intelligentes, non expectant diem reſurrectionis Domini, ſed quandoque quidem tertia, quandoque verò quinta, aliquando autem ſabbato, vel quomodocunque acciderit, paſſionis memoriam celebrant. Vtuntur autem etiam aberrantibus Apoſtolorum Actibus, & aliis adulterinis, vel potius à gratia alienis, quę vocant Apocrypha. Conueniunt autem etiam cum Nauato. Nam

A ipſi quoque pœnitentiam auerſantur.

DE NAVATO.

NAuatus autem erat Romanæ eccleſiæ Preſbyter. Cùm autem vehementiſſima tempeſtas in eccleſias inuaſiſſet, accidit vt quidam eorum qui in pietate educti fuerant, poſt multa probra & tormenta renunciarent, & verbis abnegationis abuteretur. Ij cùm exorta eſſet tranquillitas, rogarunt vt pœnitentiæ medicamenta ſibi conſequi liceret. Atque optimis quidem Paſtoribus viſum eſt timendam eſſe Domini ſententiam, quæ dicit, O paſtores, quod confractum erat, non colligaſtis, & quod aberrauerat non reduxiſtis, & quod ceciderat, non erexiſtis: lapſiſque manum eſſe porrigendam, & eos eſſe confirmandos, vt vult præceptum Domini. Ad magnum enim Petrum dixit Dominus, Simon, Simon, expetiuit Satanas, vt vos cribraret ſicut triticum, & ego rogaui pro te, vt non deficeret fides tua. His conſiliis Nauatus non acquieuit, ſed aperte contradixit, dicens non oportere eos qui abnegaſſent, ſalutem

B conſequi, ſimiliter faciens ac ij qui ægrotis prohibent ne vtantur medicamentis. Qui autem pœnitentiæ remedium poſtulabant, arguebant eum ſæpe fuiſſe rogatum, & admonitum, vt ad eos veniret, & verbis ſaltem confirmaret, qui Tyranni machinis pulſabantur, eum autem ſe occultantem, & latere conantem: ſe quoque eſſe presbyterum inficias iuiſſe. Sed tamen quamuis hæc audiſſent qui Romę conuenerant Epiſcopi: conati ſunt perſuadere: vt iis quæ optime conſtituta fuerant aſſentiretur. Poſtquàm autem viderunt eum furere: & Deo inuiſam crudelitatem ſtatuere: eum ab eccleſiæ corpore ſepararunt: cùm Cornelius Romæ eccleſiam regeret. Hic autem Nauatus, cùm admodum paucos, & qui facile numerari poſſent, ſuæ eſſe hæreſis ſocios perſuaſiſſet, abiit in Italiam & tres oppidulorum Epiſcopos decipiens, deduxit, tanquam apud Romanum Epiſcopum, pro eo interceſſuros. Cùm autem in quendam vicum vna cum ipſis veniſſet, coegit vt eum manibus impoſitis Epiſcopum ordinarent. Atque ipſi quidem cùm Romam veniſſent, hanc vim ſibi factam conqueſti ſunt, & quæ facta fuerant docuerunt. Miſer

C autem ordinem ſuffuratus, hæreſis princeps effectus eſt. Qui ſuę autem ſectę aſſeclæ erant, eos non ſolum Nauatianos, ſed etiam Catharos, hoc eſt mundos, appellauit, & nec Domini Dei accuſationem veritus eſt, quam fecit aduerſus nonnullos, dicens. Qui dicunt, mundus ſum, ne me tangas, & ſubiunxit. Ipſe fumus iræ meæ, ignis ardet in ipſo omnibus diebus. Dominus enim ſuperbis reſiſtit. Eius autem ſucceſſores etiam alia ipſius dogmati adiecerunt. Eos enim qui ſecundum matrimonium coiiſſent, à ſacris myſteriis arcebant. Pœnitentiam autem à ſuo conuentu arcent penitus, iiſque qui ab ipſis tinguntur, ſacrum chriſma non præbent. Quocirca eos etiam qui ex hac hæreſi corpori eccleſiæ coniunguntur, benedicti patres vngi iuſſerunt. Aduerſus hanc hæreſim, multas quidem epiſtolas ſcripſit Cornelius, multas autem Dionyſius Epiſcopus Alexandrinus, & multi alij qui fuere tunc temporis Epiſcopi, per quos, omnibus ſtatim aperta euaſit Nauati crudelitas.

DE NEPOTE.

NEpos autem Epiſcopus vrbis Ægyptiacæ, in aliis quidē omnibus cōueniebat cū dogmatibus eccleſiæ: in diuinis autem promiſſionibus errabat, vt qui eas in terra futuras crederet, & cibum & potum, & feſta Iudaica, & mille annorum ambitus, qui in his inſumuntur. Aduerſus eum rurſus ſcripſit Dionyſius Alexandrinus Epiſcopus, in aliis quidem laudans: in his autem errorem B conuincens. Hæc quidem inter eos, qui Dei & Seruatoris noſtri negant humanitatem, & eos, qui hominem ſolum vocant, qui eſt Deus ante ſæcula, exorta ſunt dogmata. Et plurima quidem ex his, cùm primum germinaſſent, emarcuerunt, & arida manſerunt. Quis enim nunc vllum nouit, qui à Nepote, vel Nicolao, vel Noeto, vel Proclo cognominetur? A Montaniſtis autem & Nauatianis & Theſſareſcædecatitis liberatus quidem eſt omnino Oriens, liberata eſt autem etiam Ægyptus, & C Lybia. Ab his autem etiam immunis eſt Occidens, paruæ verò Aſianæ & Ponticæ particolæ adhuc habent eorum zizania. Neque enim Pontus Polemoniacus, nec Helenopontus, nec Armeniæ, nec Cappadociæ, non Lycaonia, non Piſidia, non Pamphilia, non Lycia, non Caria has hæreſes ſuſceperunt. Iis autem, qui colunt veritatem, plena

A quidem eſt terra: pleni quoque ſunt ipſi orbis terræ fines. Vera eſt enim Dei vniuerſorum prædictio quam fecit per linguam Prophetæ dicens Seruatori. Ecce dedi te in teſtamentum generis, in lucem gentium, vt ſis ſalus vſque ad extremum terræ. *Eſa. 42.* Eſaiæ quoque conuenientia dicit beatus Dauid. Dominatur enim, inquit, à mari vſque ad mare, & à fluuiis vſque ad fines orbis terræ. coram eo procident Æthiopes, & inimici eius terram lingent. Reges Tarſis & inſulæ dona offerent. *Pſalm. 71.* B Reges Arabum, & Saba dona adducent, & adorabunt eum omnes Reges terræ. Omnes gentes ſeruient ipſi. Hæ autem prædictiones per eccleſiam finem accepere. Hæreticorum autem doctrina, partim quidem radicitus euulſa eſt, partim autem à ſemiaridis arboribus nihil differt, in paucis vrbibus & vicis manens, & eorum qui illa compoſuerunt imbecillitatem & falſitatem oſtendens. Dominus enim diſpergit ac diſſipat ſigna ventriloquorum, & diuinationes à corde, & ſtatuit verba filij ſui, & conſilium Angelorum ſuorum veC rum eſſe oſtendit, & diſſipat conſilia gentium, & infirmat cogitationes populorum. Conſilium autem Domini manet in æternum. Cogitationes cordis eius in generationem & generationem. Beatus ergo populus, cuius eſt Dominus Deus eius, populus quem elegit in hæreditatem ſuam.

FINIS LIBRI TERTII.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS HÆRETICARVM FABVLARVM.
LIBER QVARTVS.

NOMINA HÆRETICORVM.

De Ario.
De Eudoxio.
De Eunomio & Aetio.
De Pſatyrianis.
De Cyrtianis.
De Dulianis.
De Macedonianis.
De Donatiſtis.
De Meletianis.
De Apollinariſtis.
De Polemianis.
De aliis Apollinariſtis.
De Audianis.
De Meſſalianis, & Euchytis.
De Neſtorianis.
De Eutychianis.

QVOD plurima infauſta & execranda hæreſes, antiquis Valentini Deis profundo & ſilentio traditæ ſunt, in libris iam ſcriptis oſtenſum eſt. Verum autem eſſe quod diximus, teſtantur vrbes & vici ab eis liberati. Sed pater mendacij, quem Dominus merito homicidam appellauit,
Ioan. 8. *hominum enim animis ſemper inſidiatur, alias inſidiarum machinas fabricatus eſt. Cum enim animaduertiſſet omnibus execranda videri, quæ de Deo vniuerſorum ab illius diſcipulis dicta ſunt, & quæ de diuina œconomia ab eis dicuntur, non eſſe probabilia: Illi enim ſolam apparuiſſe diuinitatem, hi vero humanitatem deſtitutam, œconomiam peregiſſe dixerunt: ſemperque impietatem ab vtraque exuperatione remotam.*

DE ARIO.

ET cùm inueniſſet Arium humanæ gloriæ cupidum: & in eo arrogantiæ affectiuuem inflammauit, & Hæreſis errorem ei indidit. Cùm enim is eſſet relatus in numerum preſbyterorum Alexandrinæ eccleſiæ, & magnum Alexandrum in pontificali ſedentem videret, inuidiæ ſtimulo percitus eſt, & cùm pugnæ cum eo committendæ materiam quæteret, uccaſionem inuenit dogmatum impietatem. Cùm ille enim herbam Apoſtolicam gregi offerret, & oues ad fontes Euangelicos duceret: is contradixit iis quæ dicebantur, & cùm ſapientiſſimus doctor diceret filium eſſe eiuſdem cum patre ſubſtantiæ, is repugnauit, crearuram vocans, quem filium germanum appellabat, & cùm ille diceret Deum verbum Deo patri eſſe coæternum, vt qui eſſet in principio, & Deus verbum, & ſplendor gloriæ: is eum qui eſt, ea iis quæ non ſunt factum eiſe dicebat, & ipſum mutabilem habere naturam aſſerebat. Porro autem ipſam quoque incarnationem mutilam & truncam efficiebat. Ipſum enim curpus inanimum accepiſſe affirmabat. Diuinitatem autem ea quę ad animam pertiuebant exercuiſſe, vt ei etiam attribuerer qui ex corpote procedir conſenſum. Is etiam gloriæ diuinæ decantandæ legibus prætermiſſis, quas qui ab initio viderunt, & verbo inſeruierunt, tradiderant, aliam formam introduxit, docens eos quos deceperat, glurificare Patrem per filium in ſpiritu ſancto, & quæ in diuino quidem fit baptiſmate inuocationem, propter nimis apertam tranſgreſſiuuem mutare non auſus eſt: ſed ex Domini quidem præceptu tradidir baptizandum eſſe in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti: ex lege autem baptiſmi glorificare prohibuit, licet Deus, & Seruator noſter, non abiulute baptizare, ſed prius docere iuſſerit. Euntes, enim, inquit, docete omnes gentes, baptizantes ipſos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Ex hac lege autem, & diuini Apoſtoli, & qui illos ſecuti ſunt, eccleſiæ doctores, docent eos qui accedunt, credere in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, & eus quos docuerunt baptizant in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Quocirca ij qui donum acceperunt, vt docti erant, ita etiam baptizati ſunt. Patrem enim, & filium, & ſpiritum ſanctum glurificant. Eſt enim miſerabile eos qui à trinitate baptiſmi donum receperint, ſoli patri glutiam dare, & filium, & ſpiritum ſanctum nullo hunore affectum relinquere. Sed hæc quidem in iis quæ aduerſus illos ſcripſimus prulixè diximus. Præſentis autem operis eſt inſtitutum vniuſcuiuſque hæreſis formam ac figuram oſtendere. Hunc ergo Arium, qui hæc ſentiebat, qui Niceæ conuenerunt, ſancti Patres aperte abdicarunt, vt qui omninu à diuinis ſcripturis aliena planeque eaterna dogmata introducerer. Paulo pòſt autem pœnitentiam prætexens, eis qui apud magnum Conſtantinum authoritate valebant, perſuaſit, vt ſibi daretur lucus pœnitentiæ. Imperator autem, ſuſcepta ſupplicatione, iuſſit Regiæ vrbis Epiſcopum ei ſalutem deſideranti manum porrigere. Diuinus autem Alexander, is enim illius ciuitatis clauum tenebat, primum quidem conatus eſt perſuadere Imperatori, ne fictis Arij verbis ſeduceretur. Poſtquam autem vidit eum ægrè ferre, tacitus exiit:

Math. 28

A conſtitutum autem erat vt mane admitteretur Arius. Sabbatum enim erat quandu hæc dicta ſunt. Alexander ergo, qui Dei vere humu erat, cum duobus ex iis qui cum eo verſabantur, diuinum templum ingreſſus, rogauit eccleſiarum Dominum, ante ſancta altaria humi proſtratus, & lachrymas effundens ne permitteret vt lupus miſceretur cum uuibus, ſiquidem quæ ſunt luporū vere volens agere, ſe ouis pelle contegit. Ferunt autem eum hoc quoque verbum ſuis precibus adieciſſe. Sin autem permittis, vr quamuis hæc moliatur, tamen ingrediatur, per tuum ineffabile cunſilium, neque enim inueſtigari poſſunt tua iudicia, me famulum tuum à præſenti vita libera. Ita facta oratione, in domunculam lachrymās reuerſus eſt. Arius autem exiſtimans eſſe confirmanda Imperatoris promiſſa, diluculo proceſſit. Deinde cùm venter ad egerendum vrgeret, publicas latrinas ingreſſus eſt, qui eum ſequebatur famulo foris relicto. Repente autem diſſolutis & excretis inteſtinis, intus ſedens mortuus eſt. Cùm ij autem qui vna ſedebant, quod acciderat vidiſſent, & exclamaſſent, accurrens famulus & videns B mortuum, id quod euenerat domaſticis renunciauit. Cùm autem plaga diuinitus immiſſa vniuerſæ populoſiſſimæ ciuitati ſignificata eſſet, in templū omnes ſimul accurrerunt. Poſtquam autem & Imperatoris promiſſum, & Pontificis preces cognouerunt, eccleſiarum præſidem collaudarunt, & impietatis hæreſim abominati ſunt. Sed quamuis hæc ita facta ſunt, & diuina ſententia apertè uſtenſa fuit, perſtiterunt tamen qui morbum ſuſceperant, aduerſus vnigenitum & ſanctum ſpiritum ſuas linguas acuentes. Sed cùm hæc in eccleſiaſtica hiſtoria fuſe ſcripſerim, eadem dicere ſuperuacaneum exiſtimo. Relicto itaque Euſebio, & Theogonio Perinthio, & Menophanto Epheſio, & Patrophilo Scythopolitano, & aliis, Eudoxij tantum memineto. Quæ enim de Ætio, & Eunomio narranda ſunt, poſtulant vr eius fiat mentio.

DE EVDOXIO.

HIc Eudoxius Epiſcopus Germaniciæ, quæ eſt ciuitas prope Taurum. Sed contempto oppidulo Antiochiam profectus eſt, cùm Leontij C mortem intellexiſſet. Deinde arripit ſedem præter leges eccleſiaſticas. Imperatoris autem literis illinc expulſus, & venire ad Synodum, quæ in Seleucia Iſauriæ cogebatur, iuſſus, acceſſit quidem, vt ei imperatum fuerat. Sed tamen conſeſſum ingredi nun auſus eſt, ſed maxima celeritate contendit Conſtantinopolim, & Imperatoris blanditus cubiculariis, perſuaſit vt illic cogeretur Synodus, & ne in illis dicendis ſim prolixior, eorum enim omnium in illis ſcriptis memini, potuit & illius ciuitatis ſedem inuadere, & eccleſias prædicatoribus veritatis priuare.

DE EVNOMIO ET AETIO.

TVnc cùm benedictum Eleuſium Cyzicò amouiſſet, Euſebium pru illo ordinauit. Eunomius autem Syrum Magiſtrum iactabat, & magnificè efferebat, cuius miſerrimam vitam & quæ perſequebatur ſtudia, & Gregorius Nyſſenus, & Theodurus homo Pſychus, in iis quæ aduerſus

PORrò autem alij quoque ab ipſis ſeparati, à nonnullis quidem Cyrtiani, ab alijs verò Pytheciani appellati ſunt, cùm quidam hoounculus & qui ſcapulas altas habebat, cum eis eſſet egreſſus, & vt hue cognomē eis imponeretur effeciſſet.

DE DVLIANIS.

POſtea autem alius quoque conflatos eſt cœtus, ab Arianis ſeparatus. Appellationem autem ab Impietate ſortiti ſunt. Duliani enim appellati ſunt, quod vnigenitum Dei filium δοῦλον, hoc eſt ſeruuio Patris vocare auſi ſunt. Eiuſmodi autem ſyllogiſmo vteotes, ſuam blaſphemiam confirmant. Omnis, inquiunt, creatuia ſeruit ei qui illam creauit. Filios autem patris eſt creatura. Qoot autem ceperunt ex Arij furoie blaſphemiarum anſas, in tot etiam ſectas Arij hæreſis diuiſa eſt.

DE MACEDONIANIS.

IAm veru alia quuque præter prædictas ex his germinaoit hæreſis, quæ minus eſſe impia exiſtimata eſt. Cùm enim Paulos regiæ vrbis paſtor, ab iis qoi morbo Arij laborabant, eſſet expulſus: Macedoniosio illius Eccleſiæ adminiſtratione in eius locum ſuffectus eſt. Hic autem Macedooius filium quidem eſſe eiuſdem cum patre ſubſtantiæ omnino repudiaoit. Vt ſimilis autem in omoibus diceretur conſtituit, & vt ὁμοιούσιον pro ὁμοούσιον, hoc eſt ſimilis ſubſtantiæ, pro eiuſdem ſubſtantiæ, diceretor, excogitauit. Spiritum autem ſanctum ſimiliter ac Arius & Euoomius blaſphemare perrexit. Vnde qui ab eius ſecta appellabantur, πνευματομάχοι, hoc eſt, ſpiritus aduerſarij, numinati ſuot. Hinc etiam Macedouianorum ſeminata eſt zizania.

DE DONATISTIS.

IN ea qooqoe regione, qoæ olim Lybia, nunc autem Africa appellatur, eutom qui Donatiſtæ vocantur amentiam excitauit communis humani generis hoſtis. Ij autem iu hæreſi quidem cum Arianis conueniunt: ſed nouum inſaoiæ genus excogitarunt, violentam enim mortem martyrium nominant, & qui hanc quidem appellationem aſſequi volunt, id longo antè tempore iis qui idem ſecum ſentiunt ſigoificant. Illi autem eos omni genere officij obſeruant, eiſque inſeruiunt, & umne ciborum genus afferunt, veloti quædam ſacrificiu deſtinata animalia præpaſcentes, & pinguefacientes. Cùm diuturno autem tempore in his deliciis laute & opipare vixerint, cogunt eos quus in viis inuenerint, lethalia eis vulnera enſe afferre, & nonnulli quidem inſtitutum aſſequuutor, alij verò ab eo excidunt. Quis enim ſanæ mentis in ſe cædis manifeſtæ crimen ſuſceperit? Inſtar Corybantum itaque furentes, & debacchantes, ſe ex alto è præcipitiis deorſum præcipitant. Ego aotem ioterim dum de Arianis loquur, volo aliquid lepidum quod in his euenit narrare. Cùm enim permulti ex iis, inſtar Phaſianorum adipati in generoſum qoendam iuoenem incidiſſeot, deiode nudom enſem ei porrexiſſent, iuſſeruntq́ vt eis afferret vulnera: & ſe eom interfectutum minati ſunt, niſi imperatum faceret. Is

A autem dixit ſe vereri, ne aliquibus occiſis, qui ſuperessent, pœnitentia ducti pœnam cædis ab eo exigerent. Oportere itaque prius vnicuique eorum vinculom imponere, deinde ſic enſem adigere. Cùm illi autem acqoieuiſſent, & vincula accepiſſent, cùm virgis omnes cæcidiſſet, eos vinctos relinqoens, abiit. Eis vere hanc phreneſim immiſit malus Dæmon.

DE MELETIANIS QVI SVNT in Ægypto.

IN Alexandria autem Ægypti, quo tempore Arius aduerſus vnigenitom blaſphemiam inchoauit, Meletius quidem Epiſcupus aduerſus Alexandri magni principatum ſeditionem agitans, in multis ciuitatibus urdinauit Epiſcopos, & Presbyterus, & Diacunos, non nouæ hæreſis principatum gerens, ſed eadem quidem cum eccleſia ſentiens, ſed ambitionis & imperandi cupiditatis morbo laborans. Eom qui Niceæ conuenerunt, ſanctiſſimi patres, ab eccleſiæ adminiſtratione remouerunt. Qui autem ab eo ordinati fuerant, iis

B quæ præter leges donata erant priuarunt. Hinc Meletianorum ſchiſma in Ægyptu conflatum eſt. Sed ille quidem pietatis dogmatum nihil innouauit, bi aureoi, cùm Arianorum hæreſim ab iis qui tunc imperabant confirmari viderent, ad illam declinarunt. Nunc autem dicunt quidem eos eſſe ab hoc morbo liberatos, ſed ſine vllo metu degere, nec velle ab vllis regi, & cum eccleſiis cōiungi recuſare. Ea ratione, tanquam liberi & ſui iuris, illa qooqoe ridicula excogitarunt. interdiu quidem corpus aqua mundare, cum plauſu autem manuum, & quadam ſaltatione hymnos continere, & multa tintinnabula funi appenſa mooere, & alia his ſimilia. Qua de cauſa magnus ille Athanaſius perpetuo cum eis bellum geſſit.

DE APOLLINARI.

APollinaris autem Laodicenus, nonnollis quidem ſcriptis, quod de Trinitate pronunciatom eſt non violauit, ſed quemadmodum & nos, vnam qooque diuinitatis ſubſtantiam, & tres hypoſtaſes, ſeu perſonas, prædicaoit: io non-

C nullis autem gradus dignitatum definiit, ſe diuinæ diſtributioois diuiſorem conſtituens. Eius enim inuentum eſt illud, magnum, maius, maximum, tanqoam magnus quidem ſit ſpiritus, maior autem filius, maximus autem pater. Quid autem hoc magis ridiculum eſſe poteſt? Si enim vnam reuera eſſe dicit trinitatis ſubſtantiam, qoomodo candem & paruam & magnam exiſtimaoit? Io corporibus enim quantitas & qualitas eiuſmodi menſuras efficiunt. Natura autem ab his libera, ne horum quidem menſuras admittit. Sed nunc non contradicere, ſed diuerſas opiniones oſtendere propoſuimus. Hic ergo rurſos in nonoullis ſcriptis hypoſtaſeon ſeu perſonarum proprietates confundebat, & idem faciebat in trinitate, quod in œcooomia auſus eſt. Vnde etiam ioſimulatos eſt quod eſſet Sabellianus. Dixit autem incarnatum eſſe Deum verbom, corpore & anima ſuſcepta, nón ea quæ eſt ratione prædita, ſed qoæ eſt expers ratioois, quam naturalem, ſeu vitalem, oonnulli nominant. Cùm autem diceret mentem aliud eſſe quam animam, non dicebat

eam eſſe aſſumptam, ſed diuinam ſuffeciſſe naturam ad vſum mentis implendum, nec animaduertit ſapientiſſimus, quod ne corpore quidem opus habuiſſet ſi voluiſſet, ſed vel ſine corpore viſus eſſet, ſicut olim Patriarchis. Sed de œcooomia ſermonem differemus in librum ſequentem.

DE POLEMIANIS.

POlemius autem quiſpiam, ex eius ſcriptis anſa ſumpta, dicit fuiſſe factam conſubſtantiationem & commixtionem diuinitatis & corporis. Hinc germinauit Polemianorum hæreſis.

DE ALIIS APOLLINARISTIS.

POrrò autem quidam alij ex conuentu Apollinaris, dicebant corpus Domini deſcendiſſe de cœlis. Cùm autem diuerſa dogmata in illius ſcriptis inueniſſent, hæc quidem his, illa verò his placuerunt. Quomodo autem hic ab eccleſię corpore reſecatus, diuerſas pepererit dogmatum nugas, duxi ſuperuacaneum dicere.

DE AVDIANIS.

QVidam autem Audæus, ex Syria trans Euphratem ortus, dixit Deum eſſe ſimilem hominis, & corporis illi partes tribuit, quæ à ſacra ſcriptura ad captum hominum ſe ſubmittente dicta ſunt, ſtultè intelligens. Etenim ſacra ſcriptura loquens hominibus, qui ne eorum quidem quæ videntur naturam exacte intelligunt, prout eis audire licuit, doctrinam adhibuit, & ideo qua deus vidit facultatem, oculos appellauit, aures verò, qua audit: poteſtatem autem agendi, manus, & ſimiliter alias operationes. Horum ſtultus nihil intelligens, humanam formã Deo attribuit. Ita enim hoc quoque intellexit, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Ac rationis quidem inopia laborans, non perſpexit animã immortalem, & quæ ſub aſpectum non cadit, in ſolum autem corpus ſuam cogitationem defixit. Sed etiam de eo, in iis quæ de hominis formatione dicenda ſunt, ſi Deus velit, dicetur. Dicunt ergo hunc Audæum, & tenebras, & aquam, & ignẽ dicere ingenita. Qui ſunt autem huius appellationis participes, hæc cælant. Prætexunt autem ſe fugere eccleſiæ communionem, propter fœneratores, & eos qui cum mulieribus cohabitant, quamuis multa etiam his grauiora ab eis perpetrentur, & non animaduertunt, quod ne diligentibus quidem, & ſuo officio exacte fungentibus Epiſcopis abſcindere facile eſt, ſed opus eſt quidem accuſatoribus, opus autem eſt etiam teſtibus, vt vult lex Apoſtolica. Accuſationem, enim inquit,
1.Tim.5. aduerſus Presbyterum non admittes ſine duabus vel tribus perſonis. Quòd autem eos qui deprehenduntur aut conuincuntur puniunt leges eccleſiaſticæ, vbique & in terra, & mari teſtantur ea quæ fiunt. Nam & Epiſcopi, Diaconi, & Presbyteri ab eccleſiaſticis numeris ſeparantur. Hi autem ſe iactant peccata remittere. Poſtquam enim ſacros libros vna cum adulterinis bipertito diuiſerint, eos enim mirandum in modum arcanos & myſticos exiſtimant, & hinc & illinc per verſus poſuerint, iubent vnumquenque inter eos tranſire, & quæ à ſe peccata ſunt confitari. Dein-
A de confeſſi donant remiſſionem, non tempus ad pœnitentiam, vt iubent leges eccleſiæ, præſcribentes, ſed ſua poteſtate condonantes. Scientes autem, qui tranſeunt, id quod agitur ludum eſſe, vera quidem peccata cælant, quædam autem parua, & ridicula dicunt, quæ etiam dicere vereretur aliquis, niſi eadem qua ipſi amentia laboraret.

DE MESSALIANIS, ſeu Euchitis.

MEſſaliani autem, (hoc autem nomen in græcam linguam traductum, Euchitas, latine vero precatores ſignificat) dicunt quidem baptiſmum nihil iuuare eos qui ad eum accedunt. Inſtar enim nouaculæ aufert priora peccata, peccati autem radicem nõ exſcindit. Perpetua autem oratio, & peccati radicem radicitus euellit, & malum Dæmonem, qui ab initio ſorte datus eſt, ab anima expellit. Dicunt enim vnumquemque hominem, cùm naſcitur, protinus ſequi dæmonem, eumque ad improbas & ſceleratas actiones incitare, eum autem nec baptiſmum nec ali-
B quid aliud poſſe ab anima exigere, præterquam ſolam orationem, egredi autem dicunt inhabitantem, per mucum, & ſputorum excrementa. Ita decepti homines longe miſerrimi, nullum opus aggrediuntur, vocant enim ſeipſos ſpiritales. Sed orationi vtique vacantes, maximam diei partem dormiunt. Deinde à Dæmone qui eos in furias adigit decepti, dicunt ſe vidiſſe reuelationes, & quæ futura ſunt, prædicare conantur. Rebus autem ipſis mentiri conuincuntur. Iactant autem ſe videre patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum corporeis oculis, & ſpiritus ſancti aduentum ſenſu percipere. Sunt autem ad negandum parati, & ſi vrgeantur, protinus anathematizant eos qui horum aliquid dicunt. Iam enim cùm apud benedictum Flauianum Antiochenum Epiſcopum eſſent in ius vocati, quæ aduerſus eos intendebantur criminationes, calumnias vocabant. Sed vir ille ſapientiſſimus latentem deprehendit hęreſim. Cùm enim viſus eſſet ſuccenſere accuſatoribus, & ægrè ferre, quod quæ dicebant confinxiſſent, iuſſit ſibi aſſidere Adelphium, is enim eis præerat qui accerſebantur hæreſis, capularis ſenex, &
C portis mortis proximus. Ei dixit beatiſſimus Flauianus, accuſatores, vtpote craſſiores, ignorare ſpiritalem viuendi formam. Nos autem, inquit, qui conſenuimus, eam tempore cognitionem accepimus, ſed dic mihi verè & ingenue, quænam ſunt ea quæ dicuntur. Ita delinitus ſenex, & ſe ſuorum dogmatum ſocium inueniſſe ratus, confeſſione accuſationem confirmauit. Hæc cùm intellexiſſet vir diuinus, eos à finibus Orientis expulit.

DE ENTHVSIASTIS.

POrrò autem multa quoque alia faciunt, quæ phreneſim eorum arguunt. Nam & repente ſaltant, & ſuper Dæmones ſe ſaltaſſe iactitant: & digitis ſagittantium ſpeciem præ ſe ferunt, ſe in Dæmones iaculari affirmantes: & quædam alia faciunt ſimili furore plena, & ideo Enthuſiaſtarũ, hoc eſt diuino furore correptorum, nomen ſortiti ſunt. Huic hæreſi præfuit Sabbas, & Adelphius, & Daodes, & Symeones, & Hermas, & quidam alij. Scripſit autẽ aduerſus eos epiſtolas is qui

deprehendis

deprehendit hæreſim benedictus Laiuius Meliti-nes Epiſcopus, omnium autem optimus Amphilochius, qui Iconij rexit eccleſiam, hæreſim exactius confodit, eorum voces ſuis monimentis inſerens, quæ eorum dogmatis differentiam apertè declarant.

DE NESTORIO.

POſtquam autem mundo paulatim labente, & ad huius vniuerſi diſſolutionem feſtinante, vnuſquiſque exiſtimabat ſe eſſe idoneum pietatis & religionis magiſtrum, cùm propter ignorantiæ arrogantiam nemo diſcere ſuſtineret, homicida Dæmon, mendacij pater, zizaniorum ſeminator, non amplius per externos & manifeſtos hoſtes aduerſus eccleſiam arma mouit. Sed cùm inueniſſet inſtrumentum, quod omnem eius, vt ſemel dicam, artem ſuſciperet: vt orthodoxiæ ſpecie, ſimul & diuinitatis & humanitatis vnigeniti negationem induceret, noſtræ fidei ſimplicitate meâ dicendi artificio alienum, philoſophicis conturbans argutijs. De Neſtorio omnino audiuiſtis, fuit enim vir inſiguis e Germanicæorum oppidulo ortus. Qui neſcio cuiuſmodi ab initio ſtudijs eductus, alia aliam regionem commutans, vt maſtix Ægyptiaca, in magnam Antiochiæ ciuitatem irrupit. In ea cùm in liberalibus diſciplinis mediocriter eſſet eruditus, vocemque quàm pulcherrimam & maximam exercuiſſet, in eccleſiam Dei procedente tempore adoptatus, & in numerum Presbyterorũ relatus eſt, cui cùm docendi populum munus eſſet commiſſum, ſtatim in exordio oſtendit qualis tota vita ſua eſſet futurus. Neque enim generoſum, & genitalem, & qui hominum poſſit animas excolere, dicendi characterem ſecutus eſt. Sed cùm ad populi delectionem ſuam orationem conſerret, & inanes plauſus, vt ſi quis alius aucuparetur, ineruditum & iudicio defectum vulgus in ſui deſiderium excitauit, fuſca veſte indutus, triſtis incedens, ſtrepitus forenſes declinans, corporis pallorẽ vt continens videretur aucupans, libris domi vt plurimum animum intendens, & in otio & quiete ſecum verſans, & habitans. Hoc habitu, & hac ſimulatione multos ineſcans, magnam ætatis ſuæ partem peregit, vt Chriſtianus videretur, magis quam vt eſſet, perſequens, & Chriſti gloriæ ſuam præferens. Quoniam autem, vt à Domino dictum eſt, nihil eſt tam occultũ quod non cognoſcatur, neque tam ſecretum, quod nõ manifeſtetur, & bona opera manifeſta ſunt, & quæ aliter habent, celari non poſſunt, per inueſtigabilem Dei iudiciorum abyſſum, & eorum qui in regia ſedibuſque regalibus verſabantur, eiuſque qui vniuerſi terrarum orbis ſceptra tunc tenebat, ſuffragio, Neſtorius Conſtantinopolitanæ orthodoxorum eccleſiæ, Præſul eligitur, illiuſque adminiſtratio eius fidei cõmittitur. Hinc mihi deinceps ea acta protulit quorum & terra & mare plena ſunt. Poſtquam enim maximam illam ſedem accepit, cùm Pontificatus principatum, ſummámque dignitatem, veluti quandam tyrannidem, arripuiſſet: non potuit quam diu parturiebat impietatem amplius continere, ſed ex ea quam habebat, poteſtate, ſtolida accepta dicendi libertate, profert in medium, & omnibus exponit blaſphemiam, quam iam olim aduerſus vnigeni-

Matth. 10. Tim. 5.

A tum conceperat, & aduerſus decreta Apoſtolica apertè bellum gerit, & ſanctorum Patrum, qui ex quo annunciatum eſt Euangelium, orthodoxorum fidei præfuerant, dicta reijcere contendit, regiæ vrbis turbans eccleſiam, atque adeo vniuerſum terrarum orbem diuini Pauli nullam curam regens, qui clamat, Qui autem turbat vos, portabit iudicium, quicunque is ſit, ſed ſuper candelabrum diuini Pontificatus ſuggeſtus, non lampadem veritatis, ſed obſcuritatis & incertitudinis tenebras imponit. Primũ autem quod innouare aggreſſus eſt, fuit, non oportere ſanctam virginẽ, quę Dei verbum peperit, quod ex ipſa carnem ſuſcepit, Deiparam confiteri, ſed tantum Chriſtiparam, cùm tamen antiquiſſimi orthodoxę fidei prędicatores, ex Apoſtolica traditione, Deiparam docuerint nominare, & credere matrem Domini. Age mihi deinceps obſerua non prius cognitum impium & blaſphemum dicendi artificium. Chriſti, inquit, appellatio duas naturas ſignificat, diuinitatem vnigeniti, & humanitatem. Vox autem Dei, ſi abſolute dicatur, ſimplicem & incorpoream Dei verbi ſubſtantiam oſtendit. Hæc au-

B tem vox, homo, ſolam humanam naturam indicat, & ideo dicit eſſe neceſſarium non Deiparam, ſed Chriſtiparam virginem confiteri, ne forte imprudẽtes dicamus Deum verbum initium ex ſancta virgine ſumpſiſſe, & ideo antiquiorem eſſe matrem eo, quod ex ipſa genitum eſt, ex conſequentia confiteri cogamur. Ne videar autem vana ſolum maledicta in eum torquere, illum ipſum ſuis verbis ſuæ impietatis teſtem producam. Apoſtolicorum enim documentorum, & cuiuſuis ſancti memoria ex ſua cogitatione exterminata, in orthodoxorum eccleſia huiuſmodi non paucas voces edidit. Non peperit ô optime, Maria Deum, ſed peperit hominem diuinitatis inſtrumentum. Et in alijs rurſus nugis. Nulli eſt reprehenſioni affinis gentilis, qui Dijs matrem inducit. Hæc mihi quidem pauca ex multis illius verbis dicta ſint, dum ad ea quæ ſequuntur feſtinat oratio. Vnde quoniam turpiſſima & maximè ignominioſa morte perituri ſunt iniqui, Pontificatu per ſanctos, qui Epheſi congregati fuerant, diuino ſuffragio electus eſt, & iuſſu Imperatoris Oaſim habitare damnatus, futuri impiorum ſup-

C plicij illinc cœpit exordium, vt qui à ſua amentia conſumptus ſit, & in ſe dictum Apoſtoli compleuerit, Quorundam hominum peccata manifeſta ſunt præcedentia ad iudicium. Sed hæc quidem, vt quæ à multis alijs ſunt examinata, neceſſe eſt prętercurrere, ad id autem quod in hiſtoria ſequitur veniamus.

DE EVTYCHE.

VLtimam autem omnium infauſtam Eutychianorũ hæreſim inuidus Dęmon introduxit, per quam quæ ſunt in vniuerſo terrarum orbe eccleſias afflixit, cùm ſuæ improbitatis capax inſtrumentum miſerum Eutychem inueniſſet: & quæ iam olim exaruerat, Valentini hæreſim rurſus fecit pullulare. Arius enim ſolum corpus, Apollinaris ſolam animam aſſumptam confitebatur. Hic autem etiam corpus aſſumptum eſſe negabat. Dicebat enim Deum verbum nihil humanũ ex virgine ſumpſiſſe: Sed ipſũ immutabiliter conuerſum, & carnem factum (ridiculis enim eius vtor verbis) ſolum per virginem traieciſſe.

crucique affixam & appenſam eſſe, quæ circunſcribi & comprehendi ac contineri non poteſt, vnigeniti diuinitatem, eamque ſepulchro mandatam reſurrexiſſe. Vt autem inſignem illius inſaniam relinquamus, illud conſideremus, quod nulla ad nos ex humanæ naturæ ſuſceptione redit vtilitas, noſtræque reſurrectionis nullum pignus habemus. Neque enim ſi Deus reſurrexit ex mortuis, omnino quoque homo reſurget, eſt enim maxima naturarũ diuerſitas. Cur ergo diui-
1.Cor. 15 nus Paulus ex Chriſti reſurrectione noſtram futuram confirmat, & ad Corinthios ſcribens, clamat, Si autẽ Chriſtus prædicatur quod à mortuis reſurrexit, quomodo dicunt quidam inter vos quod non eſt reſurrectio mortuorum? Si autem non eſt reſurrectio mortuorum, nec Chriſtus reſurrexit. Per id enim quod credebatur, id quod nõ credebatur oſtendit, cum eo autem quod non credebatur, etiam id quod credebatur contulit. Si enim, inquit, verum eſt Chriſtum reſurrexiſſe: verum eſt ergo nos quoque reſurrecturos. Si autem hoc falſum eſt: & Chriſtum ergo reſurrexiſſe falſum eſt. Nam illud etiam corpus, & cùm hæc ita pluribus ſyllogiſmis confirmaſſet, affirmatiue deinceps ſubiunxit. Nunc autem Chriſtus à mortuis reſurrexit, primitiæ eorũ qui dormierunt. Per primitias autem, aperte quoque maſſam oſtendit. Primitiæ enim eandem habent naturam cum illo cuius ſunt primitiæ. Docet autem etiam cauſam œconomiæ. Quoniam enim per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Deinde à naturis ad perſonas trãſit. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita etiam in Chriſto omnes viuificabuntur. Sed cùm de eo iam multa ſæpe ſcripſerim, de eo fuſius dicere duxi ſuperuacaneum, maxime, cùm in quinto libro ſim de ijs, ſi Deus velit, dicturus. Huic ergo quarto libro finem imponens, Euangelicæ doctrinæ veritatem & ingenuitatem oſtendere conabor.

FINIS LIBRI IIII.

BEATI THEODORETI

EPISCOPI CYRENSIS DIVINORVM DECRETORVM EPITOME.

LIBER QVINTVS.

CAPITA.

Proœmium.
De Principio.
De Patre.
De Filio.
De Sancto ſpiritu & diuinis nominibus.
De opificio ſeu creatione.
De materia.
De Æonibus, ſeu ſæculis.
De Angelis.
De Dæmonibus.
De Homine.
De prouidentia, & de Seruatoris œconomia.
Quòd Dominus corpus ſuſceperit.
Quòd etiam animam cum corpore aſſumpſerit.
Quòd perfectam naturam humanam ſuſceperit.
Quòd quam ſuſcepit naturam reſtituerit.
Quòd idem bonus ſit & iuſtus.
Quòd idem nouum & vetus dederit teſtamentum.
De baptiſmate.
De reſurrectione.
De iudicio.
De promiſsionibus.
De ſecundo Chriſti aduentu.
De Antichriſto.
De virginitate.
De nuptijs.
De ſecundis nuptijs.
De fornicatione.
De pœnitentia.
De abſtinentia.

MEL quidem omnibus hominibus dulce eſſe videtur, etiam ſi cum nullo conferatur. Sed dulcius eſſe apparet, ſi amara aliqua qualitas iuxta ipſum ſtatuatur, & ſanitatem quidem valde eſſe diligendam omnes exiſtimant, ſed poſt morbum multo magis complectendam ſtatuunt. Iam verò tranquillitas quoque eſt poſt tẽpeſtatem gratior. Ita etiam veritatem, quicunque ſapiunt, rem & ſedulo comparandam, & diligenter retinendam intelligunt: eam tamen ſplendidiorem, & diuiniorem reddit, ſi cum ea conferatur & examinetur quod falſum eſt. Quoniam ergo falſi turpitudinem & ignominiam oſtendimus, & hæreticas fabulas aperuimus, & planum factum eſt quam ſint impia, iniucunda, & minimè probabiles: age cum his doctrinam Euangelicam conferentes, oſtendamus quid inter ſe differant lux & tenebræ, & perfecta ſanitas & morbus moleſtiſſimus & difficillimus. Verumenimuero non poteſt inueniri ſimilitudo, quæ nobis propoſitæ comparationi conueniat. Nam & tenebræ, etſi luce careant, neceſſario

tamen vſum hominibus afferunt. Jis enim qui interdiu laborant, quietem nox conciliat. Morbus quoque multis fuit vtiles. Per eum enim, Seruatorem & Creatorem agnoſcentes, & vt à malis liberarentur vota fecerunt, & quæ petierunt adepti, virtutis curam geſſerunt. Ex ſceleratiſsimis autem illis fabulis, & ineffabilibus blaſphemijs, nihil non detrimenti & exitij redit ad eos, qui illis fidem adhibent. Non poteſt ergo inueniri aliqua ſimilitudo, quæ contrariorum horum dogmatum differentiæ reſpondeat? Jmo verò inueni vnam, eamque longe euidentiſsimam. Quantum enim inter Deum & Diabolum intereſt, tanta eſt Dei & Diaboli doctrinæ differentia. Hoc autem apertius oſtendet cum illis fabulis collata diuinorum eloquiorum pulchritudo, intelligentiæ lucis ſplendorem emittens. Oportet autem ante omnia alia, dicere quid de vniuerſorum principio didicimus.

DE PRINCIPIO.

VNum eſſe vniuerſorum principium, & vetus & noua docet ſcriptura, Deum vniuerſorum, & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ingenitum, ab interitu alienum, æternum, infinitũ, qui ne definiri, nec circũſcribi poteſt, incompoſitum, incorporeum, ſub aſpectum nõ cadentem, ſimplicem, bonum, iuſtum, lucem intelligentem, potentiam quæ nulla menſura cognoſcitur, eam autem ſola diuina voluntas dimetitur. Quæcunque enim vult, poteſt. Et hoc nos propheta apertè docuit. Omnia, enim, inquit, quæcunque voluit Dominus fecit. Ea autem quæ dicta ſunt docet ſacra ſcriptura. Audimus enim Deum dicentem in principio legis. Ego Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Ægypti, non erunt tibi alij Dij præter me. Et rurſus, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus eſt. His quoque cõuenientia docet per Eſaiã Prophetã. Ego, enim inquit, Deus, ante me non eſt alius Deus, & poſt me non erit, & præter me non eſt. Et rurſus, Ego Deus, & poſt me non erit. Et rurſus. Ego ſum Deus, & non eſt alius præter me, iuſtus Seruator non eſt præter me. Apertè autem per hæc, & Valentini, & Marci, & Baſilidis, & Marcionis nugas refellit. Neque enim ante ipſum, neque poſt ipſum, alium Deum eſſe dicit, ſed eundem eſſe & primum & vltimum. His quoque conuenit doctrina ſanctorum Euangeliorum. Ipſe enim Seruator & Dominus noſter, qui omnem pro nobis impleuit iuſtitiam: ipſe enim dicit Ioanni, Sine modo, ita enim oportet omnem impleri iuſtitiã: vt qui homo eſſet, accepit vtilitatẽ ex oratione, & vt pater Apoſtolos doceret petijt. ſub orationis autẽ ſpecie Apoſtolos diuinitatis doctrinã docuit. Hæc eſt, inquit, æterna vita, vt cognoſcant te ſolum verum Deum. Et rurſus, Confiteor tibi pater Domine cœli & terræ, quod abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Porrò autẽ diuinus etiam Apoſtolus ſic dicit: Regi autem ſæculorum, immortali, inuiſibili, ſoli Deo, gloria & honor in ſæcula ſæculorum, Amen. Et rurſus. Vnus Deus, vnus interceſſor Dei & hominũ, homo Chriſtus Ieſus. Et rurſus. Vnus deus pater, ex quo omnia. Permultæ quoque aliæ poſſunt inueniri ſententiæ, quæ veteris & noui teſtamenti concordiam oſtendunt, & vnum Deũ prædicant. Iam verò eum eſſe inuiſibilem, & vetus & nouum docet teſtamentum. In veteri enim dicit Moyſi. Nemo videbit faciem meam, & viuet. In ſacris autem Euangelijs dicit Dominus, non videt aliquis patrem, niſi qui ex Deo eſt, is vidit Patrem. Hoc idem etiã clamat diuinus Euangeliſta. Deum nemo vidit vnquam. Oſtendit autem etiam vnde didicerit. Subiungit enim, Vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris, ille enarrauit. Clamat autem etiã Apoſtolus. Immortali, inuiſibili, ſoli ſapienti Deo honor & gloria, in ſæcula ſæculorum, Amen. Et rurſus. Quẽ nullus homo vidit, nec videre poteſt. Eum rurſus eſſe infinitũ, nec circũſcribi poſſe, & ex veteri & ex nouo teſtamẽto didicimus. Et in veteri quidem, dicit Deus, Nunquid ego cœlũ & terrã impleo, dicit dominus? Et rurſus. Cœlum mihi ſedes eſt, terra autẽ ſcabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus: vel quis eſt locus quietis meæ? Diuiniſſimus autem Dauid clamat. In manu eius ſunt omnes fines terræ. Et manum quidem appellauit operationem poteſtatis œconomię. Oſtendit autẽ non eſſe ipſum in omnibus circũſcriptum, ſed omnia pendere ab eius prouidentia. in alio autem hymno ei dicit, Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es, & ſi deſcendero in infernum, ades. Si accepero pennas meas mane, & habitauero in finibus maris, etenim illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Hęc autẽ circũſcribi non poſſe nec ſubſtantiã nec potẽtiã indicãt. Quin etiã Eſaias propheta clamat. Qui continet ambitum terræ, & habitantes in ea, tanquam locuſtas. Et rurſus idolorum imbecillitatem & infirmitatem conuincens, hanc nobis de vniuerſorum Deo doctrinã præbuit. Quis enim, inquit, menſus eſt manu ſua aquam, & cœlum pugillo? Quis ſtatuit montes trutina, & ſyluas lance? Quis nouit mentem Domini, vel quis conciliarius eius fuit? Quis conſiliauit ipſum, vel quis oſtendit ipſi iudicium, vel viam prudentiæ quis oſtendit ipſi? Deinde quoad eius fieri poteſt, cogitatione humana, & lingua ea luto facta, oſtẽdit infinitam potentiam. Si omnes, enim inquit, gentes, tanquã gutta ex cado, & tanquam momentum trutinæ, & tanquam ſaliua exiſtimati ſunt, & reputabuntur: cui aſſimilabitis Dominu, vel cui ſimilitudini ipſum aſſimilabitis? Si autem cœlum & terra, & aquarum natura, omnem naturam creatam comprehendunt: eorum autem omnium menſura, eſt menſura manus Domini: conſidèrent, qui Deum lingua metiri conantur illius naturę infinitatem manum intelligentes, non corporis particulam, ſed quæ omnia fabricata eſt & gubernat operationem. Hæc itaque de vniuerſorum Deo vetus docet ſcriptura, inueniri autem poſſent etiam alia ijs quæ dicta ſunt ſimilia, quæ & ſubſtantiam, & ſapientiam, & diuinam potentiam docent comprehendi non poſſe. In ſanctis autẽ Euangelijs Dominus quoque Samaritanã his ſimilia ſentire docuit. Cùm illa enim Deũ loco circũſcriptum conijceret, & ea de cauſa dixiſſet, Patres noſtri in hoc monte adorauerunt, vos autem dicitis quòd Hieroſolymis oportet adorare: Dominus eã contrariam ſententiam docuit, & diuinam naturam circũſcribi non poſſe indicauit. Dicit enim ei, Amen dico tibi mulier, veniet hora, & nũc eſt, quando nec Hieroſolymis, nec in loco hoc adorabunt patrẽ. Cùm ſic docuiſſet, non aliquibus locis circumſcriptam eſſe adorationẽ, ſubiunxit, Spiritus Deus, & qui eum adorant, in ſpiritu & veritate adorare oportet. Simul autẽ & eſſe incorpo-

Ioh. 10. ream, & circumſcribi non poſſe diuinitatē oſtendit. Quod autē etiā eſt æternus vniuerſorũ Deus, A docet beatus Dauid, nunc quidē dicens. A ſæculo & in ſæculũ ſæculi diceus tu es, nunc autē: Audiet Deus, & humiliabit ipſos, qui eſt ante ſæcula. Docet autem etiam propheta Eſaias, clamans. Deus æternus qui conſtituit fines terræ non eſuriet, neque defatigabitur, neque eſt inuentio prudentiæ eius. Diuinus autē Apoſtolus ſcit eum eſſe etiam ſæculorum effectorē. Dominus autē dicit non ſolum diuinam naturā eſſe ante creationē, ſed etiam regnum fuiſſe ſanctis paratũ ante mundi conſtitutionem. Hæc & à noua ſcriptura de vniuerſorum principio didicimus, non prout volunt Valentini & Baſilidis fabulæ, quæ maſculorũ & fœminarum æonum coniunctiones, & cõgreſſiones, & productiones inducunt, nec quemadmodum Cerdo, & Marcion, & Manes, diuerſa & contraria principia, ſed vnum principiũ attulimus, idq́ue iuſtum, vt poſtea oſtendemus.

DE FILIO.

QVemadmodum autem in vnum Deum credere didicimus: ita etiam in vnum filiũ, qui eſt ante ſæcula generatus, & nec vt volunt Valentini fabulę alium eſſe dicimus vnigenitum, & aliũ B verbum, & alium Chriſtũ, & rurſus Ieſum. Neque, vt vult Arij & Eunomij blaſphemia, Chriſtũ Dominum noſtrũ creaturā nominamus. Vnigenitũ enim eſſe dicit ſacra ſcriptura. Si autē eſt creatus, non eſt vnigenitus. Habet enim creaturā ſororem Ioan. 3. & quęcunque ſunt creaturæ partes. Sin autē eſt, vt certè eſt, vnigenitus: nulla eſt ergo ei ſocietas cum creatis. Quod autē ſit vnigenitus, docuit ipſe vnigenitus, dicens. Sic Deus dilexit mundũ, vt filium ſuum vnigenitum dederit, vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam ęternā. Et paulo poſt. Qui credit in ipſũ, non iudicatur. Qui autē non credit, iam iudicatus eſt. Quoniā non credit in nomen vnigeniti Dei filij. Euangeliſta autē ſic dixit. Et verbum caro factum eſt: & habitauit in nobis, & vidimus gloriā eius, tanquam vnigeniti à Patre, plenũ gratię & veritatis. Neq; enim carnis natura de diuinitatis dignitate quidquā detraxit. Sed etiam carne amictus paternā nobilitatem oſtēdit. Et rurſus. Vnigenit⁹ Dei filius, qui eſt in ſinu patris, ille enarrauit. Iam verò Baptiſta quoque clamat, Qui credit in filium, habet vitā ęternam. C Qui autē non credit in filiũ, non videbit vitā, ſed ira Dei manet ſuper ipſum. Quinetiā omnes Apoſtoli, eum filiũ Dei & germanũ, & veru nominãt. Porrò autē ipſe quoque pater bis de cęlo loquutus Math. 17. eum eſſe ſuam verā, & germanā prolem oſtendit. Dixit enim. Hic eſt filius meus dilectus in quo cõplacui. Et quid dico Baptiſtam, & Euangeliſtam, & alios Apoſtolos, & vniuerſorũ Deum? Neque enim ipſe Diabolus pater mēdacij aliter eum nominare auſus eſt. Sed antequam decertaſſet quidē, dubitans dicebat, Si Filius Dei es. Poſt victoriā autem cùm apertè quiſnam eſſet didiciſſet, clamat. Quid nobis & tibi fili Dei? Veniſti ante tēpus torquere nos? Philippus autem ipſum & altiſſimũ, & Deum appellauit. Hi, enim inquit, homines, ſerui altiſſimi Dei ſunt. quia nunciant vobis viā ſalutis. Seruos autē Apoſtolos Chriſti appellabat, vt qui hoc ab eis didiciſſet. Diuum enim Paulũ hoc & dicentē & ſcribentē audiebat. Paulus, enim inquit, ſeru⁹ Ieſu Chriſti vocatus Apoſtolus. &, Paulus & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti. Si autē ipſe quoque mendacij magiſter, & filium nominat, & altiſſimi & filiũ dei, cedens veritatis fulguribus: Patris ergo appellationē ſuperare contendunt, qui audent filium appellare creaturam. Quòd autem etiā diuini Patres eum altiſſimum nominant, licet audire Zachariam ſuo filio dicentē. Et tu, puer, Propheta altiſſimi vocaberis. Pręibis enim ante faciē Domini parare vias eius. Præiuit autem magnus Ioannes non Deum & patrem, ſed vnigenitũ filiũ. Ipſe autem eius quoq; fuit teſtis. Interrogatus enim an ipſe ſit Chriſtus, hoc quidē negauit, dixit autē, Miſſus ſum ante illũ. Iam verò diuinus quoque Dauid ei dicit, Cognoſcant, quòd nomen tibi Dominus, tu ſolus altiſſimus ſuper omnē terram. Si enim Dominus filius: vnus enim Dominus Ieſus Chriſtus, Per quē omnia, ſecundũ diuinum Apoſtolum, & vnus Dominus, vna fides: Altiſſimus ergo filius, quãdoquidem & Dominus. Sed de ijs quidem aduerſus Arium & Eunomium in ijs quę aduerſus illos ſcripſimus, copiosè diſſeruimus. Ad propoſitā ergo doctrinā trāſeamus, & oſtendamus quòd eundem & Dominum, & vnigenitũ, & Deũ eſſe verbum, & Seruatorem, & Ieſum didicimus. Petrum autem primum in medium adducamus, qui has appellationes vno & concordi ore confeſſus eſt. Primus enim Apoſtolorũ à Seruatore rogatus, Vos autem quem me eſſe dicitis, reſpondit, Tu es Chriſtus filius Dei viuentis. Diuinus autem Ioannes Euangeliſta, eundem appellat & verbum ante ſæcula, & vnigenitũ filium, & omniũ opificē, & Chriſtum Ieſum. In principio, enim inquit, erat verbum, id autē eum eſſe ęternum ſignificat. Qui enim erat in principio, ſcilicet ſēper erat. Non dixit enim, In principio factus eſt, vel in principio creatus eſt: ſed erat in principio. Docet autem etiā quid erat. Subiũxit enim, & verbũ erat apud Deũ, & Deus erat verbũ. Deinde proximũ rurſus aſſumit, & dicit, Hic erat in principio apud Deum, & per nominis quidem cõmunionem eũ eſſe eiuſdē ſubſtantiæ oſtendit, eo autem quòd dixit Deum apud deum, perſonarum differentiam declarauit. Eum & filiũ vnigenitum, & Ieſum Chriſtum ſępè vocauit. Porrò autē ſapiētiſſimus quoq; Paulus ſic dixit. Quando autē venit plenitudo tēporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt filiorũ adoptionem reciperemus. Et rurſus, Quando autem placuit ei qui me ſegregauit ex vtero matris meæ, & vocauit me per gratiam ſuam ad reuelandum filium ſuum in me. Huiuſmodi autem innumerabiles poſſũt inueniri ſentētiæ: per quas ipſũ & Chriſtum nominãt, & æternum filium. Et qui Patri eum docet coæternum, idem Doctor primũ quidem ipſum ſęculorum effectorem oſtendit. In vltimis, enim inquit, his diebus locutus eſt nobis in filio, quē poſuit hæredē omnium, per quem etiā ſæcula fecit. Quoniam autē qui diuina diuinè nolunt intelligere, exiſtimant fieri non poſſe vt ſit Deo coæternus, qui ex Deo eſt: Hominum enim naturæ legi diuinam quoque naturā eſſe ſubiectā ſtultè exiſtimantes, Patrem eſſe filio antiquiorem exiſtimarunt: ſatis in ſiſtēs Diuinus Apoſtolus, per quandam ſimilitudinem apertè oſtendit, quòd & ex Deo, & cum Deo eſt vnigenitus filius. Splen- Heb. 1 dorem enim ipſum appellauit gloriæ. Splendor enim & ſuam habet ex igne ſubſtantiā, & eſt ſimul cum igne. Splendor enim ſuapte natura eſt ſimul cum igne, & radius cũ ſole, Ex quo enim ſol, ex illo

etiam

etiam radij. Sed ſol quidē radiorū author, & cauſa eſt, & ignis, ſplendoris. Non enim ſol ex radijs, ſed radij ex ſole gignūtur, & ſplendor ex igne producitur. Ita vnigenitus filius ex patre quidē eſt genitus: eſt autem vnà cū mente, vt verbū cū eo qui genuit, & ſplendor cum igne, & radius cum ſole. Sed vnūquodque eorū non ipſum per ſe ſubſiſtit, ſed in illo, ex quo productū eſt, habet ſubſtantiam. Deus autē verbum ſplendor gloriæ, nō eſt aliqua Patris operatio non ſubſiſtēs, ſed ſubſtantia viuēs & per ſe ipſam ſubſiſtens. Non enim abſolutè verbum nominatus eſt, ſed Deus verbum, nec ſolum ſplēdor gloriæ, ſed etiā character ſubſtantiæ. Quoniam enim fieri nō poterat vt vna ſimilitudine diuina apertè doceret, per plures ſimilitudines ea ſic vtcunque diſcimus. Et ſplendor quidem gloriæ, eum docet coæternum. Character autem ſubſtantiæ, & perfectā ſimilitudinē oſtendit, & perſonarū docet differentiā. Verbū autē, impatibilem fuiſſe generationem ſignificat. Ne enim filium audientes, in humanas intelligentias, & coniecturas incidamus, & vniuerſorum opificem ita vt nos genitum eſſe putemus, eum verbum appellauit, ea ratione docens, illius generationem fuiſſe ab omni affectione liberam. B Neque enim mens noſtra ſermonē parturiens, opus habet coniunctione fœminæ: aut ſectionem fluxionemve ſuſtinet, ſed vt quæ perfecta ipſa eſt, perfectum ſermonem efficit. Per hæc ergo, & generationis impatibilitatem, & vnigeniti æternitatem didicimus. Quòd autem & ei qui genuit æquales habet vires, & in omnibus æqualis eſt, & ſimilis, ex Domini doctrina facilè ſciri poteſt. Pater, enim meus inquit, vſque modo operatur, & ego operor. &, ſicut Pater excitat mortuos, & viuificat, ita etiam filius quos vult viuificat. &, omnia quæcunque habet pater, mea ſunt, & ego in patre, & pater in me. &, qui vidit me, vidit & patrem. In his aūt apertè immutabilem ſimilitudinem oſtendit. Cùm enim Philippus rogaſſet vt patrem oſtenderet, Dominus ſeipſum oſtendit, ea ratione docens ſe eſſe viuam eius qui genuit imaginem, apertè oſtendens eius qui genuit characteres. Dixit enim Philippo, Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſti me Philippe? Patrem, inquit, deſideras videre, cùm me vides ergo, non me nouiſti. Si enim me nouiſſes, non illum videre deſideraſſes. In me enim Pater cernitur. Propterea enim ſubiunxit, Qui vidit me, vidit patrem. Viſionem autem, hic fidei contemplationem appellauit. Tanto, enim inquit, tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſti me, Philippe? Non dixit, Non vidiſti, ſed nō cognouiſti. Videbat enim Philippus quod videbatur. Sed quæ ſub viſum non cadebat, diuinitatem non cōtemplabatur. Qua de cauſa etiam reprehenſus eſt, vt qui filium perfectè non cognouiſſet, & ideo etiam Patrē videre deſideraſſet. Verum enimuero ſi aduerſus omnem hæreſim probationibus vteremur, non ſolum decem, nec viginti libros accuſatione impleremus. Aduerſus eos autem nuper iam duodecim libros conſcripſimus, & præter eos nunc etiam alios moralis Theologiæ, & doctrinæ ſcopum oſtendimus.

Ioan. 5.

DE SANCTO SPIRITV.

SPiritum ergo ſanctum ex Deo & Patre ſubſtātiam habere didicimus. Subſtantiæ autē muA dos nec creaturæ eſt ſimilis; increata eſt enim ſpiritus ſanctus, nec vnigenito filio. Nullus enim ſanctus ſancti ſpiritus ſubſtantiā appellauit generationem. Ipſum autē ex Deo eſſe, & diuinū eſſe, docent ſacræ ſcripturæ. Dominus enim Chriſtus hęc de ipſo dicit. Expedit vobis vt ego recedam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Et rurſus, Cùm autem venerit Paracletus ſpiritus veritatis, qui à Patre procedit, deducet vos in omnē veritatem. In eo autem quòd dixit, Ex Patre procedit, oſtendit Patrem eſſe fontem ſpiritus, & non dixit, Procedet, ſed Procedit, oſtendens eandē eſſe naturam, & inſectilem, & minimè differentē ſubſtantiam, & perſonarum vnionem. Quod enim procedit, nō poteſt ab eo ſeparari à quo procedit. Diuinus autē Apoſtolus hæc dixit de ſpiritu. Spiritus autem omnia ſcrutatur, etiā profūda Dei. Et ne quia ignorationē ſcrutationē exiſtimaret, ſubiunxit, Nullus homo nouit quę ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt. Ita etiam quæ Dei ſunt nemo nouit, niſi ſpiritus Dei. Ita etiam cùm de eius cognitione teſtimonium tuliſſet, oſtendit etiam vnde nam habeat ſubſtantiam. B Nos, enim inquit, non accepimus ſpiritum mūdi, ſed ſpiritū qui ex Deo eſt. Ea itaque ratione eum Patri & filio perpetuo cōiunxit. Non enim eum nouit partē creaturæ, nec primam factorū nominat, vt vult Arij, & Eunomij, & Macedonij blaſphemia. Sed diuinæ gratię dona oſtendens, ſic dicit, Diuiſiones autē gratiarum ſunt, idē autē ſpiritus, & diuiſiones miniſtrationum ſunt, idē verò ſpiritus, & diuiſiones operationum ſunt, idem autem Deus qui operatur omnia in omnibus. Deinde cùm oſtendiſſet gratiarum donationem ſubiunxit. Omnia autem hæc operatur vnus & idem ſpiritus, diuidens ſeorſum vnicuique prout vult. Non enim ſeruilis inquit miniſterij, ſed dominicæ auctoritatis eſt ſanctiſſimus ſpiritus: nec ad opus exequendum ſubſeruit, ſed cooperatur, & vt Dominus operatur. Ita etiā in fine ſecundę ad eos epiſtolę, benedictionem contexuit. Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & dilectio Dei, & communicatio ſācti ſpiritus ſit cum omnibus vobis, Amen. Et in priore quidē Epiſtola primum ſtatuit ſpiritum, hic autem vltimum docens ordinem nominum non facere dignitatum differentiam. Hac ratione etiam hic C patri filium prępoſuit, non euertens ordinē quem poſuit Dominus, ſed trinitatis in honore æqualitatem oſtendens. Ita etiam ad Apoſtolos diuinè acceſſit. Primum enim domum concuſſit, Deum apparere oſtendens. De vniuerſorum enim Deo dicit Propheta. Qui reſpicit ſuper terram, & facit eam tremere. Deinde autem linguis in ſpecie ignis inſedit, ſicut olim dixit Moſes Deum in rubo apparuiſſe, & ſicut ille, dū vrebatur, non conſumebatur: ita etiam linguæ Apoſtolorum vrentis operationis periculum non ſenſere. Hęc cùm non verbis ſed factis diuus Petrus didiciſſet. Deū ipſum vocauit Ananiæ furtum conuincens. Cùm enim dixiſſet. Cur ſeduxit Satanas cor tuum vt tu mentireris in ſpiritum ſanctū, ſubiunxit, Non es mentitus hominibus, ſed Deo. Conueniunt autē etiam quæ à Diuino Paulo de ſpiritu dicta ſunt. Eos enim qui crediderant, Dei templa appellauit, vt qui inhabitantem ſpiritus gratiam habuerint, Neſcitis enim inquit, quòd templum Dei eſtis. & ſpiritus Dei habitāt in vobis? Et rurſus, Neſcitis quòd corpora veſtra ſunt templum ſancti ſpiritus,

Act. 2.

1. Cor. 6.

qui eſt in vobis, quem habetis à Deo? Hæc autem apertè docent ſanctiſſimum ſpiritum eſſe diuinæ A naturæ. Si enim qui crediderunt, Dei templum appellantur, quia ſpiritus gratiam ſuſceperunt: ex Deo eſt ergo ſanctus ſpiritus. Eius enim gratiā habentes inhabitantē, Dei templum nominati ſunt.

Matth. 28. Euidentius autem nobis oſtendit Dominus dignitatem ſpiritus. Docens enim baptiſmatis myſterium, ita dixit diſcipulis, Eūtes docete omnes gētes, baptizantes eos in nomine Patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Si autem creatam haberet naturam filius vel ſpiritus ſanctus, non cum Deo qui creauit connumerati eſſent. Eos enim accuſant ſacræ ſcripturæ, qui creaturam adorarunt præter eum qui illam creauit. Quamobrem etiam vnigenitus homo factus eſt, vt ab hoc errore homines liberaret, & Dei & creaturæ differentiā oſtenderet. Cùm autem creaturæ adorationem ſuſtulerit, non iuſſit rurſus creatam naturam adorare. Eſt enim longè abſurdiſſimum, homines quidem à Dijs qui nō ſunt abducere, eos autem ad creaturis rurſus ſeruiendū adducere. Clarum eſt ergo quòd non creatam habet naturam filius & ſpiritus ſanctus. Propterea enim docemur credere in patrem, & filium & ſpiritum ſāctum, & baptizamur in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Quoniam enim B primum hominem nō ſolus formauit Pater, ſed & filius & ſpiritus ſanctus: dixit enim, Faciamus hominē ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: iure ergo eius quæ fit reformationis, & nouæ quæ peragitur creationis, particeps eſt cum Patre filius & ſpiritus ſanctus: & trinitatis inuocatio vnumquemque eorum qui baptizantur renouat. Verum enimuero de ſancto ſpiritu, aduerſus eius gratia deſtitutos hæreticos, tres libros conſcripſi: & ſuperuacaneum exiſtimo hic pluribus agere, cùm capita quæ reſtant noſtram ad ſe orationem reuocent. Cùm itaque diuinorum nominum interpretationē adiecero, ad illa me conferā. Quoniā enim ſtolidi, Hebraicorum nominum ignorātes ſignificationem, diuerſos eſſe Deos exiſtimarunt, Adonai, Eloi, & Sabaoth, operæpretium me factutū exiſtimo, ſi quid vnumquodque eorum græca lingua ſignificet, ijs qui neſciunt oſtendero. Nomen ergo Eloth Deus interpretatur. Eloi autē eſt Deus meus. El aūt, ſi teneatur quidem, ipſum quoque Deū ſignificat: ſi verò aſpiretur, fortem. C Adonai autem Dominum. Dominus autem Sabaoth, Dominus copiarum interpretatur vel Dominus exercituum. Militares enim ordines copiæ latinè appellantur. Saddai autem ſufficientem & potentem ſignificat. Aia verò eum qui eſt. Id autem erat etiam apud Hebræos ineffabile. Samaritani autem id dicunt Iaue, ignorantes verbi virtutem. Hæc cùm ſtulti non intellexiſſent, Deos diuerſos appellarunt. Nos autem ad reliqua quæ reſtant ſcribenda nos conferemus.

DE CREATIONE.

Oportet autem omnia oſtendere, quòd creationis eſt opifex, non qui, vt vult Valentini fabula, ex paſſione Achamoth formatus eſt, & poſt triginta quinque Æonum productiones ex conuerſione & paſſione factus eſt: neque Angeli quidem, vt vult Baſilides, & Cerinthus, & alij, quorum principatum dicunt obtinere Ialdabaoth, nec, vt execrandus Marcion, aliquem alium præter bonum opificem eſſe dicimus. Sed vniuerſorum Deum cum verbo vnigenito & ſanctiſſimo ſpiritu omnia eſſe fabricatum, & didicimus, & docemus. Verbo enim Domini Cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnes virtutes eorum. Et alibi cum tam quæ videtur creaturæ, quàm quæ ſub aſpectum non cadit, mentionem feciſſet, & effectorē laudare præcepiſſet, ſubiunxit. Ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit, & creata ſunt. Et rurſus. Pſal. 148. Qui extendit cœlum, tanquam pellem, qui tegit aquis ſuperiora eius. Et paulo pòſt. Qui fūdat terram ſuper ſtabilitatem ſuam. Et, qui fecit cœlus in ſapientia, qui firmauit terram ſuper aquas. Ante eum autem, magnus Moſes nos docet certius, quòd ipſe fecit cœlum & terram cum alijs elemētis: quòd ipſe lucis naturam fabricatus eſt, & cœlū quidem exornauit luminaribus, terram autem ſyluis, pratis, et ſegetibus: et ipſe animalium produxit genera: et volucribus quidem dedit habitandum aerem, natatilibus autē, humidam ſubſtantiam, pecoribus autem & feris terrā diſtribuit: & quomodo poſt omnia humanam naturam formauit. His cōuenienter nos quoque docent omnes Prophetæ, & clamat quidem Eſaias, Qui fecit cœlum, & cōpegit ipſum, qui firmauit terrā, & quæ in ipſa ſunt. Qui dat flatum populo, qui eſt in eā, & ſpiritū ijs, qui eam cōculcāt. Et rurſus. Qui ſtatuit cœlum tanquam fornicem, & extendit ipſum tanquam tabernaculum. Quinetiam ipſe Deus dicit per ipſum. Extendi cœlu ſolus. Beatus autem Hieremias ſic dixit. Hic eſt Deus qui oſtendit terram, impleuit eam pecoribus, quadrupedibus, qui emittit lucem, & ambulat, vocauit ipſam, & obedit ei in tremore. Verum enimuero mihi Propheticis vocibus non opus eſt. Ante legem enim, & Prophetas, natura hæc homines docuit. Et antiquus ille Melchiſedech benedicens Abrahæ ſic dixit. Ipſe quoque Patriarcha Sodomitis hæc dicit, Extendam manum meam ad Deum altiſſimum, qui creauit cœlum & terrā. Benedictus Abraham à Deo altiſſimo qui creauit cœlum & terram. Et rurſus emittens Abraham famulum ad nurum petendam. Pone, inquit, manum tuam ſuper femur meum, & adiurabo dominum Deum cœli & terræ. Generoſus autem Iob, qui antequam lex ferretur, fuit virtute inſignis, verum Deum nouit creatorem. Qui extendit, inquit, cœlum ſolus, qui ambulat ſuper mare, tanquā ſuper ſolum. Quinetiam ipſe Agonotheta fortem & præclarum decertatorē multa docet de creatione. Sed ne demus occaſionem ijs, qui vetus teſtamentum non admittunt, contradicendi ijs quæ dicta ſunt: tranſeamus ad nouum, & oſtendamus ipſum his conuenientia dicere. Ita enim & hæc & illa fluenta ex eodem fonte manare videbuntur. Audiamus ergo diuinum Ioannem omnia per verbum facta eſſe dicentē, & creaturarū quæ vel cernuntur, vel intelligentia apprehenduntur, nihil ſine eo factū eſſe. Sine eo, enim inquit, factū eſt nihil. Audiamus autem diuinum quoque Paulum clamantē. In ipſo creata ſunt omnia ſiue viſibilia, ſiue inuiſibilia. Et rurſus. Per ipſum ſæcula fecit pater. Porrò autē in Areopago cōcionans, ſic dixit. Deus fecit mundū, omnia quæ in ipſo ſunt. Is cœli & terræ exiſtens Dominus, non in manufactis templis habitat: neque ab humanis manibus colitur, tanquam qui ipſe aliquo indigeat, dans omnibus vitam, & ſpiritum, & omnia: fecitque ex vno ſanguine omne genus hominum habitare ſuper vniuerſā faciē terræ. Et Lyſtris ijs qui ſacrificare volebant hæc

dixit:

dixit. Nos quoque ſimiliter vt vos patibiles homi-nes ſumos, annunciantes vobis ab his vanis conuerti ad Deum viuum, qui fecit cœlum & terrã, & mare, & omnia quę in eis ſuut, & quæ deinceps ſequuntur eandem habẽt ſententiam. Sed ſuperuacaneum eſt de his amplius dicere, & plura ex ſacra ſcriptura teſtimonia afferre, cùm qui etiam apud Græcos fuerunt inſignes Philoſophi, ij Deum eſſe opificem & creatorem dixerint. Nam & Socrates Sophroniſci, & Plato Ariſtonis filius, & eorum ſucceſſores, & alij etiam plurimi in hac opinione fuere, & ex ſubiecta materia creationis cauſam accepiſſe dixere. Age ergo in boc quoque capite, quæ ſint vera & germana eccleſiaſtica dogmata, oſtendamus.

DE MATERIA.

Illi ergo, vt dicebam, ex ſubiecta materia omnia dicunt eſſe fabricata, & eam Deo eſſe coæternam dicentes, Deum eius auctorem nominant, non tamẽ ipſam malã definiunt, vt eſt Marcionis, & Manetis impietas, blaſphemiam enim maxim ã exiſtimant, dicere Deum eſſe effectorẽ malorum. Atque illis quidẽ fortaſſe aliqua venia dari poteſt, B cùm nec quid dicant Propbetæ audierint, nec diuinos Apoſtolos doctores habuerint, ſolis autem rationibus eorom quæ ſunt cognitionem permiſerint. Ij autẽ quaſnã pro ſoa impietate pœnas dederint, qui cum diuina Euangelia acceperint, eorũ lucem euitarunt, & nõ ſecus ac veſpertil ones tenebras amplexi ſunt? Oportebat autem eos horũ ſaltem philoſophorum tenere ſententiam: quoniã aures obrurauerunt, & diomi ſpiritus eloqoia aodire noluerunt: & materiam quidem introducere, non tamen eam malam vocare. Eſt autẽ hoc quoq; humanarũ rationum imbecillitatis argumentũ. Quoniam enim omnis ars, apud homines ſubiecta materia indiget: & figendi quidẽ ars, luto; ædificandi verò, lapidibus & lateribus; linguis autẽ, fabrilis, & nauium ædificatrix: texẽdi ars, lanis; & coriariorum quidẽ ars, pellibus; pingendi autẽ & incruſtandi, coloribus: & vt ſemel dicam, vnaquęque ars materia cõuenienti: exiſtimarunt ſtolidi etiam Deum non poſſe ſine materia fabricari, nec intellexerunt quanta ſit Dei & hominũ differẽtia, & quòd fieri non poteſt vt imago omnia habeat quæ exẽplar, & quod homo quidem, vt imago, ex C ijs quæ ſunt fabricatur: Deus aotẽ, & ex ijs quæ nõ ſunt, & hoc nos apertè docuit ſacra ſcriptora. Rom. 4. Apoſtolus enim dicit. Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent. Et rurſus. Qui vocat ea quæ non ſunt, tanquã qoæ ſunt. Qui autẽ mundi ortũ conſcripſit, apertè docuit, quænã quidem ex ijs quæ non erant, & quænam ex ijs quę erant fabricatus eſt opifex, & quod cœlum quidẽ & terrã & alia elementa ex ijs Gen. 1. quæ non erant fecit. In principio enim, inquit, fecit Deus cœlum & terram. Similiter autem & lucem ex ijs quæ nõ erant fabricatus eſt. Dixit enim inquit, Deus, fiat lux, & facta eſt lux. Firmamentum autem produxit ex ijs quæ iam facta fuerant. Fiat enim inquit, firmamentum in medio aquæ, & ſit diuidens inter medium aquæ & aquæ. Semina quoque & arbores à terra germinare iuſſit. Germinet, inquit, terra herbam fœni ſeminans ſemen ſecundum genus, & ſecundum ſimilitudinem, & lignum fructiferum faciens, fructum, cuius ſemen ipſius in ipſo ſecundum ſimilitudinẽ, ſecun- A dom genus in terra. Ita etiam ratione carentiom animaliom genera produxit. Ex aqois quidem, quæ per aërem ingrediuntur, & quæ in aquis degunt, & quæ amphibia, quòd nunc in aqois, nunc in terris viuant, appellantur. Prodocant, enim inquit, aquæ reptilia animarum viuentium, & volucres volantes in firmamento cœli. Ex terra autem, quadrupedes & ſerpentes. Producat, enim inquit, terra animam viuentem, quadrupedes, & pecora. Hominum autem, ex ijs quæ erant, & ex ijs qoæ non erant fecit. Corpus enim formauit, limo de terra accepto, animam autẽ ex ijs quæ non erant fabricatus eſt. Neque enim vt impius dicit Marcio, anima eſt eiuſdẽ ſubſtantiæ cum Deo qui illam fecit: ſed ex ijs quæ non erant creata eſt, facillimè enim quęcũque vult fabricatur. Nõ enim oportet ijs quæ facta ſunt creatoris potentiam metiri. Longè plura enim his eſt ei facilè producere. Diuinus autem Dauid id oſtendit, cùm dixit. Omnia, enim inquit, quæcunque voluit Dominus fecit. Non dixit, Quæcunque potuit, ſed qoęcunque voluit. Habet enim potentiam voluntati æqualem. Vnde non ſolum ex ijs quę ſunt, ſed etiã B ex ijs quæ non ſunt, fabricatur. Iure ergo à veritatis decretis expulſum eſt quod de materia dicitur. Qui autem creationem maledictis perſeqoontur, & omni ex parte rectum & aptum opificium calumniari conantur, & ideo id quod de materia dicitur introducunt; audiant diuina oracula clamantia. Vidit Deus omnia quæcunque fecit, & Gen. 1. ecce valde bona. Nihil enim ex ijs, quæ à Domino facta ſunt, eſt natura malom. Sed quæ de eo dicũtur poſtea explicabimus. Interea de Æonum fabulis pauca dicamus.

DE AEONIBVS.

Valentinus, & Secundinus, & Marcus & illorum ſucceſſores, dicunt permultos Æonas eſſe rerum opifice antiquiores, cùm id non ex diuinis eloquijs didicerint, ſed ipſi fabulas confinxerint, nec animaduerterunt ſtolidi quòd αἰὼν, quod eſt latinè Æuum, aut ſæculũ, non eſt aliqoa ſubſiſtens ſubſtantia, ſed aliqoa diſtantia, quæ tempus ſignificat, aliquando quidem infinitum, quando de Deo dicitur, aliquando verò creationi, C aliquando autem humanæ vitæ commoderatum. De ſe enim diuinus Daoid, Æuum noſtrũ in illuminationem vultus tui. De oratione aotem dicit Dominus. Ecce ego vobiſcum ſom omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi. De Deo autem vniuerſorum rurſus dicit beatos Dauid. A ſæculo & vſque in ſæculum tu es, pro eo quod eſt, nec principium nec finem habes. Et qooniam æuum, aut ſæculum, diſtantiam aot ſpatium ſignificat: ne quis ſtultè exiſtimaret non eſſe ante ſæcula Deum vniuerſorum, in alio pſalmo dicit idem Propheta. Audiet Deus, & humiliabit ipſos qui eſt ante ſæcula. Vniuerſorum ergo Deus, qui eſt omnium creator & opifex, non poſt triginta quinque Æonas natus eſt ex affectione Accamoth poſt ogdoadem & decadem, & dodecadem, & Accamoth, & terminom & filiom, & ſpiritum: ſed eſt ante omnia ſæcula: non hæc turpia, quæ per coniugationem conficta ſunt, ſed quæ quantamcunque diſtantiã & ſpatium ſignificant. Propterea etiam ſæculorum eſſe creatorem patrem & filium beatus dixit Paulus. Locutus eſt enim nobis

in filio, inquit, quem fecit hæredem omnium, per quem & ſæcula fecit. (Heb. 1.) Illud autem, Fecit, non ſignificas ſæculorum ſubſtantiam: ſed quòd nullus eſt Deo vniuerſorum antiquior. Porrò autem in alio etiam loco dicit, Regi ſæculorum immortali, inuiſibili, ſoli Deo honor & gloria in ſæcula ſęculorum, non docens quidem aliqua ſęcula ſubſiſtere, ſed Dei æternum regnum prædicans. Et rurſus idem Apoſtolus. Sapientiam autem loquimur inter perfectos, ſapientiam autem non ſæculi huius, neque principum ſæculi huius qui euacuantur. Sed loquimur ſapientiam Dei in myſterio abſconditam, quam præfinijt Deus ante ſęcula. Si autem Domini diſpenſationis & incarnationis conſilij myſterium eſt, vt definit Apoſtolus, ſæculi antiquius: eſt extremæ impietatis, Deum vniuerſorum, ſæculis iuniorem ac recentiorem dicere. Propheta quoque clamat Eſaias, Deus æternus qui conſtituit fines terræ. Et rurſus. A ſæculo non audiuimus, neque oculi noſtri viderunt Deum præter te. Ante ſęcula ergo Deus eſt vniuerſorum opifex.

DE ANGELIS.

ANgelos autem, nec vt Græcorum Poetæ & Philoſophi, in Deos referimus, nec in maſculinum & fœmininũ ſexum incorpoream naturam diſtinguimus: nec intemperantis coitus quæ ſub aſpectum non cadunt poteſtates accuſamus, neque vt ſtatuunt Hæreticorum fabulæ, eſſe creationis effectores definimus, neque coæternos eſſe dicimus Deo vniuerſorum. Fœmina enim eſt hominibus vtilis ad incrementum geneſis. Hoc enim præuidens Deus vniuerſorum, hanc naturam ita formauit. Quamobrem hanc quoque generi benedictionem præbuit, dicens, Creſcite & multiplicamini, & replete terrá, & dominamini eius. Quoniam enim mors hominum naturam deprædatur, & tanquam meſſor quidam, non ſolum ſenes, ſed etiam iuuenes amputat: natura neceſſario opus habuit ijs qui terram colerent, & ſeminarent, & pro ijs quæ excinduntur alias ſpicas introducerent, & per agriculturam vincerent manus meſſoris. Immortali autem naturæ ſupervacanea eſt generis diuiſio, neque enim incremento opus habent, cùm nõ diminuantur, neque coitu, cùm ſint á corporibus liberi. Et hæc docet ſacra ſcriptura. Angelos enim non duos ab initio ſolos, quemadmodum homines, fabricatus eſt, ſed quotquot voluit produxit myriadas. Quę enim ab interitu aliena eſt natura, non eget incremẽto. Homines autem qui mortale corpus ſortiti ſunt, mortiq́ue ſunt obnoxij, neceſſario egent fœmina. Nemo autem eorum qui libidini & voluptati ſũt dediti, propter ignorantiam Angelus accuſet, ad maledicendũ occaſione ſumpta ex eo quòd apud ſapientiſſimum Moſem narratum eſt, quòd videntes filij Dei filias hominum quòd pulchræ ſunt, acceperunt ex ipſis in vxores. Eſt enim extremæ amentiæ, hominum incontinentiã Angelis tribuere. Erant enim tunc duo genera, genus Cain, & genus Seth. Et genus quidem Cain erat execrandum & maledictũ: genus autẽ Seth, pietatis & religionis curam gerebat. Enos enim filius eius ſperauit inuocare nomen Domini Dei. Hinc qui ex eo nati ſunt, qui filij Dei appellabantur, cauebant ne cum genere Cain permiſcerentur, & vllam cum eis haberent conſuetudinem. Cùm multi autẽ anni præteriſſent, illorum filias elegantes & venuſtas contẽplati piorũ nepotes, à pulchritudine victi, & legem paternã tranſgreſſi ſunt, & cum eis affinitatẽ lubenter contraxerunt. Deinde quæ fuit eis cum illis coniunctio, vitium & improbitatem inuexit. Quando ergo audierimus ſacram ſcripturam, dicentẽ, Ingreſſi ſunt filij Dei ad filias hominum, ne incorporeos Angelos accuſemus. Homines enim iniquitatem perpetrare auſi ſunt, qui filij Dei appellabantur. Et quòd hęc ita ſe habeãt, teſtis eſt ipſe Deus vniuerſorũ, qui ita dicit. Non manebit ſpiritus meus in his hominibus quia carnes ſunt. Et rurſus hiſtoriographus. Et vidit Domin⁹ terrã, & erat corrupta, quia omnis caro corrupit viã ſuã in terra. Noe quoq; dixit vniuerſorũ Deus. Ecce ego perdo omnẽ carnẽ: & cùm iuſſiſſet eum conſtruere arcã, ſubiunxit, Quia te inueni iuſtũ in generatione hac. Neque verò ſi Angeli peccaſſent, homines puniſſet iuſtitiæ legiſlator, & homines, non decẽ, & viginti, & cẽtum, ſed innumerabiles. Neque ergo incremẽti, neq; coniunctionis gratia, opus habet fœmina Angelorũ natura. Eſſe autem multas Angelorũ myriades docet ſacra ſcriptura. Mille, inquit, millia miniſtrabant ei, & decies millè myriades adſiſtebãt ei. (Dan. 7.) Angelorum autẽ miniſterium, eſt Dei laudatio, & hymnorũ decantatio. De Seraphim enim dicit Beat⁹ Eſaias, quòd clamabãt, & dicebãt, Sãctus, ſãctus, ſanctus, Dominus Deus Sabaoth, plenũ cœlũ & terra gloria eius. (Eſa. 6.) De Cherubim autẽ dixit diuinus Ezechiel, quòd audiuit dicentes, Beata eſt gloria domini ex loco eius. Nõ ſolum autem hymnos decantant, ſed diuinæ etiã œconomiæ miniſtrant. Et hoc nos ſapientiſſimus docuit Paulus, cùm dixit, nõ omnes ſunt miniſtratorij ſpiritus, in miniſteriũ miſſi propter eos qui ſũt hęreditaturi ſalutẽ? (Heb. 1.) Ipſe quoq; Dominus dixit in ſacris Euangelijs. Videte ne contẽnatis vnum ex paruis vel minimis eorum qui credunt in me. (Mat. 18.) Amen enim dico vobis, quotidie Angeli eorũ vidẽt faciẽ patris mei, qui eſt in cœlis. Diuinus autẽ Daniel Propheta, etiã gentium principes eſſe dicit aliquos. (Dan. 10.) Imò verò non ipſe: ſed Angelus, qui cum illo loquebatur. Reſtitit enim mihi, inquit, Princeps Perſarum. Meminit autẽ etiã Principis Græcorũ, & adiecit, quòd null⁹ alius ei opẽ ferebat pro Iudęorũ libertate ad Deũ intercedẽs, niſi Michael princeps eorũ. Magn⁹ quoq; Moyſes dixit in cãtico. (Deut. 32.) Quãdo diuidebat altiſſimus gentes, quos diſſeminabat filios Adam, ſtatuit terminos gentium ſecundũ numerum Angelorũ Dei. Ex his autem, & ijs quæ à Daniele, & quę à domino dicta ſunt, cõijci poteſt, nonnullos quidẽ ex Angelis pręeſſe gentibus, aliquibus autẽ vniuſcuiuſque hominis creditã eſſe curam, ne eos læderent, & perniciem eis afferrent ſcelerati & execrandi Dæmones. Ab vniuerſorũ autem deo Angelos factos eſſe credimus. Ita enim docti ſumus. Pſalmiſta enim Dauid præcipiens Angelis, & cœleſtibus poteſtatibus deum laudare, ſubiunxit. (Pſal. 103.) Quia ipſe dixit, & facti ſunt, ipſe mãdauit, & creati ſunt. Et rurſus. Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis. Tres autem pueri deo in fornace benedicentes, omnẽ quidẽ creaturam ad laudum ſocietatem vocarunt, primam autem Angelos. (Dan. 3.) Ita autẽ habet laudationis principium. Benedicite omnia opera domini domino, laudate, & ſuperexaltate eũ in ſęcula. Deinde protinus ſubiungunt, Benedicite Angeli domini Domino, docentes eos

quoque

quoque eſſe partem diuinorum operum. Diuious A aūt Apoſtol' nos boc apertius docuit. Cùm enim domini noſtri Ieſu Chiiſti mentionē feciſſet, ſubiunxit, quòd in ipſo creata ſūt omnia quæ io cœlo & in terra, ſiue viſibilla, ſiue inuiſibilia, & ijs quæ videntur relictis tanquā manifeſtjs, dicit ordines inuiſibiliū, Siue Throni, ſiue Dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum & in ſe creata ſunt. Hæc de Angelis ſentire didicimus.

DE DIABOLO, ET DAEMONIBVS.

DIabulum autem, & qui illi ſubſunt, Dæmones, non vt Marcion, & Cerdo, & Manichæi fabulantur, ingenitos eſſe dicimus. Si enim iogeniti, æqualem eum vniuerſurum deo honorem ſortiti ſunt. Quòd ſi æqualem ſunt bonorem ſortiti, elarum eſt eos quoque æqoalem habere poteſtatē. Si autem æqualem habent poteſtatē, quomodo eos à deo voiuerſorum fabricatos eſſe dicimus? Quomodo enim iuſtè punirentur, qui talem *Matth. 25.* ab initio naturam eſſent ſortiri? Quòd autē puniendi ſint, apertè dixit Dominus ijs qui ſunt à ſiniſtris. Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, B qui paratus eſt Diabulu & Angelis eius. Hoc autem ipſi quoque apertè ſciunt Dæmones. Vnde clamabāt, Quid nobis & tibi fili Dei altiſſimi? Veniſti ante tempus torquere nos? Et rurſus, Adiuro te ne me torqueas. Fore itaq; vt puniantur apertè didicimus. Deinceps autem conſideremus, an hoc iuſtè patiantur, cùm talem naturā ab eo qui illos fecit acceperint. Quomodo autem bonus vocari poſſet creator vitij? Quomodo autem iuſtus, qui punit naturā quę nihil poteſt boni facere, ſed vitij vinculis conſtricta eſt & alligata? Atqui iuſtum eſſe ſcimus deum voiuerſorum, & fontem iuſtitię. Non ergo iniuſtè puniet Dæmones: & illorū ducem & bonorū opificē eſſe ſcimus Deum, qui ab omnibus recte ſentientibus bonus vocatur. Non ergo fabricatus eſt natoram. quæ nihil quidē poſſet boni facere, ſolum autem vitium præter ſuam ſententiam inuita pariat. Si autem nec malam naturā Deus eſt fabricatus, bonorum enim eſt ſicut & bonus eſt, effector: neque iniuſtè punire in animum inducit, iuſtus enim eſt, & iuſtitiæ legiſlator. Puniet autem Diabolū, & qui illi ſubſunt. Suapte C ergo ſententia & ſponte malus eſt Dæmon, & qui ſunt eius partiū. Sicut enim hominem bonum ab initio Deus fabricatus eſt: libero autem mētis arbitrio, hi quidem ſeruarunt incorruptam & integrā quā acceperunt naturā, illi verò in peius declinarūt, & diuinos characteres corruperunt, & qui erāt deo ſimiles, ſe ferinos reddiderunt: ita & Diabolus, & Dæmonū caterua, qui erāt cū alijs incorporeis, illorum quidem in dominum Deum beneuolentiam non ſunt imitati, inſolentiæ autem & arrogātiæ morbo ſuſcepto, ad id quod eſt deterius cōuerſi ſunt, & à priori ſorte exciderunt. Hoc autem declarauit diuinus Apoſtolus, de Epiſcopali *1 Tim. 3.* ordinatione legem ferens. Non neophytum, ne in ſuperbiam elatus, in iudicium incidat diaboli. Per hæc enim verba innuit, quòd ſuperbia cauſa fuit diabolo vt caderet. Ad Epheſios autē ſcribens *Ephe. 6.* declarauit, quod antequam ad id quod eſt deterius eſſet conuerſus, erat ei credita aeris adminiſtratio. Secundum principem, inquit, poteſtatis aeris huius ſpiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiæ. A priori autem ordine lapſus, habet eos miniſtros qui deo contradicunt. Dominus *Ioan 8.* quoque dixit in ſacris Euangelijs. Vidi ſatanam tanquam fulgur de cœlo cadentem. Et in alio loco. Ille, inquit, homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit. Hoc autem oſtendit, quòd à veritate auerſus, veritati contraria elegit. Beati quoque Prophetæ Eſaias & Ezechiel ſimilibus ænigmatibus vſi ſunt. Id enim ſignificat illud, Su- *Eſa. 14.* per aſtra ponam thronum meum, & ero ſimilis altiſſimo, & comprehendam orbem terræ tanquam nidum, tanquam derelicta oua tollam. Ezechiel quoque per principem Tyri, apoſtatam, *Ezech. 28.* & qui defecit, Principem innuit, qui illi operatus eſt. Sic autem dicit. Hæc autem dicit dominus Adonai. Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia, & corona pulchritudinis, & in delicijs paradiſi dei genitus es, omnem lapidem indutus es. Deinde cùm lapidum ſpecies enumeraſſet, ſubiunxit. A quo die conſtructus es cum Cherubim iniunctus inhabitante, & poſui te in monte ſancto Dei, genitus es in medio lapidum igneorū, ambulaſti irreprehenſibilis tu in diebus tuis à qua die creatus es, donec inuentæ ſunt iniquita- B tes in te. A multitudine enim circumcurſationis tuæ impleuiſti promptuaria tua iniquitate, & peccaſti, & vulneratus es à mōte Dei, deduxit te Cherubim ad vmbram es medio lapidum ignitorum, es altatum eſt cor tuum ob pulchritudinem tuam, corrupta eſt ſcientia tua cum pulchritudine tua, propter multitudinem peccatorū tuorum in terram proieci te, aduerſarium regibus dedi te, vt traduceteris propter multitudinem iniquitatū tuarum, & iniuſtitiarum negotiationis tuæ, profanaui ſanctificationem tuam, educo ignem in medio tui, bic te deuorat. Hæc dicta Prophetæ oſtendūt Diabolum quidem ab initio fuiſſe bonum, ſua ſponte autem ad id quod eſt deterius inclinationem ſuſcepiſſe, improbis autem machinationibus improbitatem auxiſſe. circumcurſationem enim & negotiationem improbitatis cogitata vocauit. Eum traduxit, eius imbecillitatem coarguens, & iuſſit conculcari ab ijs qui eum olim adorabant. Eius enim vox eſt. Ecce dedi vobis poteſtatē cal- *Luc. 10.* candi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem poteſtatem inimici. Porrò autem alia quoque multa licet inuenire, per quæ facile ſciri po- C teſt, quòd bonus creatus Diabolus ſua ſponte ad vitium declinauit. Satis eſt autem etiam quod ei minatus eſt Chriſtus ſupplicium, ad oſtendendū eum ſua ſponte improbitatem elegiſſe. Non eſt enim iuſti Dei proprium eum punire qui neceſſitatem alus fuit.

DE HOMINE.

HOminem autem formatum eſſe dicimus, nō à quibuſdam Angelis, vt volunt Baſilidis & Cerinthi fabulæ, neqoe ab Ialdabaoth, vt vult Sethianorum ſtupiditas, nec à Sacla, vt aſſeruit Manetis amentia: ſed à diuina & Sanctiſſima trinitate, quæ omnia fabricata eſt. Audiuimus enim ſacram ſcripturam dicentem, vt dixit vniuerſorū Deus. Faciamus hominem ad imaginem & ſimi- *Gen. 1.* litudinem noſtram. His quoque conuenienter dixit beatus Dauid. Manus enim, inquit, tuæ *Pſal. 118.* fecerunt me, & formauerunt me, doce me, & diſcam mandata tua. Manus autem Dei intelligimus, non aliquas partes corporales, ſed creatricem eius poteſtatem. Non eſt enim compoſita,

quæ eſt incorporea, nec poteſt circumſcribi natura, vt vult Audeæ delirin, ſed ſimplex, formæque & figuræ expers, & quæ omnia cõprehendit. Dũ itaque audimus Moſaicam hiſtoriam narrantem quod accepit Deus limũ è terra, & formauit hominem, ſcripti ſẽſum inquirimus, & intelligimus quàm habet inſignem in humanũ genus affectionem, vniuerſorum Deus. Hoc enim magnus Propheta ſignificans, alia quidem dicit verbo feciſſe Deum vniuerſorum, hominẽ autem ſuis formaſſe manibus. Neque verò verbum in illis iuſſum intelligimus, ſed ſolam voluntatem, neque hic operationem manuum, corporis formationẽ, ſed ampliorem in id quo ab eo factum eſt affectionẽ. Sicut enim nũc ipſo volente fœtus in vtero creatur: & terminos qui in initio ab ipſo poſiti ſunt natura conſequitur: ita etiam humanũ corpus è terra ipſo volente concreuit & cõpactum eſt, & caro factum eſt, & ſanguis, & cutis, & adeps, & nerui, & venæ, & arteriæ, & cerebrũ & medulla, & oſſiũ ſuſtentacula, & oculorũ tunicæ, & pupillæ puritas, & auriũ flexuoſi meatus, & odorum apprehenſio, & oris ad loquendũ inſtrumentum, in quo dentes quidem implent vſum chordarũ, lingua verò imitatur plectrum, mẽs autem dexteram Muſici. Cæterum quis pro dignitate ſatis poſſit mirari huius vita præditi animalis formationem? Quã & multi alij conantur calũniari, & in primis Manetis ſucceſſores. Quamobrẽ non Deũ ſed Saclam id formaſſe dicunt, qui eſt princeps materię. Græcorum autem ſapientes, Socrates, Hippocrates, & Plato, & Xenophon, & Ariſtoteles, & Galenus & innumerabiles alij, humani corporis aptã cõpoſitionẽ ſuſpiciunt, & admirantur vſũ vniuſcuiuſque particulæ: fatenturq; laudes ſuperari à præclari vniuerſorum artificis ſapientia, quæ in hoc animali cernitur, adeò ſunt ij execrandis hæreticis meliores, cùm neq; Propheticam agriculturam ſuſceperint, nec Apoſtolis ducibus eis frui cõtigerit. Sed ſoli rationi diuinarum rerum cognitionẽ permiſerint. Atq; hæc quidem dico, non vt errore, quo multos Deos adorant, illos qui vocantur Philoſophos defendã: ſed vt oſtendam eos qui ſe de Chriſti appellatione iactitant, non ſolum Philoſophis, ſed ipſis etiam Dæmonibus eſſe magis impios. Quid eſt enim his magis impium, qui ea re qualiber capiunt occaſionem blaſphemiæ & maledicti aduerſus creatorem? Nos autem eum in omnibus laudare didicimus non ſolum in ijs quæ videntur iucunda, ſed etiam in ijs quæ moleſta & acerba putantur. Sed nondum de ijs tractandum eſt. Oportet enim noſtram orationem ſeruare cõpoſitionis conuenientiam. Dicimus ergo ex quatuor elementis formatum eſſe corpus. Habet enim ab igne quidem caliditatem, ab äëre verò frigiditatem, à terra autem ſiccitatem, & ex aqua humiditatem. Animam autem ſimplicem eſſe dicimus, & ratione præditam, & immortalem, non tamen ante corpus præexiſtere. Pythagoras enim, & Plato, & Plotinus, & quæ eos ſectæ ſunt immortales animas eſſe confeſſi, dixerunt eas ante corpora præexiſtere, & eſſe quendam innumerabilium animarum populum, & quæ peccant quidem, dimitti in corpora, vt tali purgatæ diſciplina in locum propriũ reuertantur: quę autem etiam in corporibus vitam iniquam & ſceleratam amplexæ fuerint, in rationis expertia demitti animalia. Eos quidẽ qui amaræ bilis ſunt & iracundiæ veneno referti, in ſerpentes, rapaces verò in lupos, audaces autẽ in leones, fraudulentos in vulpes, & eiuſmodi quaſdã ineptas cõfinxere fabulas. Aiunt autẽ Peripateticos animæ quoq; immortalitatẽ ſuis ſcriptis auferre. Doctiſſimi autẽ medici bonã corporis temperaturã animam appellarunt, ex affectionibus autem quæ corpori eueniunt, ex morbo comitiali, inquã, apoplexia, & phreneſi hãc opinionẽ acceperunt. Quia enim vnaquæque harũ affectionum affert rationi exitium, & vt ea euaneſcat & intereat efficit: exiſtimarũt bonã corporis tẽperaturã eſſe animam. Oportebat autẽ ipſos conſiderare, quòd etiam qui lyra ſcit, ſi non rectè aptata & inſtructa lyra fuerit, ſuã non oſtendit ſcientiã. Nam ſi vel nimis intẽſæ vel remiſſæ chordæ fuerint, harmoniã, & concentũ corrũpunt. Quòd ſi etiam aliquæ exectæ fuerint, omnino otioſum muſicum efficiũt. Hoc indẽ videri poteſt in tibijs & alijs inſtrumentis. Ita etiã cymba maleſacta, vel præter artis rationẽ conſtructa artẽ gubernatoris deperdit, & equi claudicantes, vel natura tardi, atque etiã quę curribꝰ eueniunt affectiones, aurigis perniciẽ afferũt. Ita etiã animã nonnullę corporũ affectiones, non ſinunt oſtendere operationẽ rationis. Sed ſi in lingua quidẽ fuerit affectio, ſermo ſiſtitur. Sin autẽ in oculis, videndi operationis facultas non amplius procedit per particulã. Quòd ſi in mẽbranam, quæ meninx dicitur morbus incubuerit: vaporũ & ſuccorum malignitas cerebrũ offendit, ab ijs autem inundatũ & obrutum, non recipit operationem animæ, ſed eſt ſimile alicui aqua obruto, qui pedes, & manus & reliqua mẽbra corporis mouet temerè. Bona ergo corporis temperatura non eſt ſubſtãtia animæ. Sed in bona corporis temperatura animę ſubſtantia ſuam ſapientiam oſtendit. Hi ergo in hanc à ratione alienam opinionem inciderunt impij hæretici, Carpocrates, & Epiphanes, & Prodicus, & Caiani, & Antitactę. Enchytę autẽ multo his magis impias nugas ſibi cõparauere. Dicebãt enim animas in corpora demitti, vt dum omnem in his intemperantiam & iniquitatem facerent, impietatis ſtudijs mundi creatores Angelos colerent. Eccleſia autẽ diuinis verbis credens quæ ab his dicuntur valde execratur, auerſatur autẽ etiam aliorum fabulas. Diuinę autẽ ſcripturæ credens, dicit animã vna cũ corpore fuiſſe creatam, non ea materia quidem ſeminis habentẽ creationis cauſam, ſed ex effectoris voluntate poſt cõſiſtentẽ corporis formationem. Etenim diuiniſſimus Moyſes dixit quidem prius Adæ formatum eſſe corpus, deinde ſic in ipſum animam inſpiraſſe. Accepit enim Deus limum terram, & formauit hominẽ, & inſufflauit in faciem eius ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem. Illam autem inſufflationem non dicimus eſſe aliquam diuinæ ſubſtantiæ partem, vt cẽſet Cerdonis, & Marcionis rabies, ſed animę naturam per id ſignificari dicimus, quod ſcilicet anima eſt ſpiritus ratione pręditus & intelligẽs. Rurſus autẽ etiam in legibus idem Propheta nos apertè docuit, quòd corpus prius formetur, deinde ita procreatur & inſeritur anima. De eo enim qui pręgnãtẽ percuſſit, dixit. Si egreſſus fuerit formatꝰ fœtus, reddet oculũ pro oculo, dentẽ pro dente, & quę deinceps ſequuntur. Si autem non egreſſus fuerit formatus, mulctabitur. hac ratione docens id quidem quod eſt formatum, eſſe animatum, quod autẽ nõ eſt formatum, eſſe inanimatũ.

Gen. 2.

Gen.

Bene-

Iob. 10. Benedictus quoque Iob dixit Domino. Memento quòd lutum me formaſti, in terrã autẽ me rurſus conuertis. An non ſicut lac mulſiſti me, & tanquã caſeum coagulaſti, pelle & carne induiſti me, oſſibus autem & neruis compegiſti me? Et cùm per hæc oſtendiſſet priorẽ corporis formationem, ita animationis canticum laudatorium adiecit. Vitam enim inquit, & miſericordiam apud me poſuiſti. Meminit autem etiam curæ quæ ab eo poſt hæc geritur. Speculatio autem tua ſeruabat ſpiritũ meum. Deinde prædicat Dei omnipotentiã. Hæc habens in te ipſo, ſcio quòd omnia potes, & nihil eſt tibi impoſſibile. Prioris aũt tẽporis priuilegijs Deus corpus honorauit, æqualitatem procurans. Quoniam enim animam effecit immortalem, corpus autem mortale: attribuit corpori priuilegia temporis, ne anima aduerſus ipſum gloriaretur, ſeque iactaret, ſi & natura & tempore eſſet ſuperior.

DE PROVIDENTIA.

HAnc de anima, & corpore ſententiam à diuinis eloquijs dedicit eccleſia. Non ſolum autem nouit opificẽ Deum vniuerſorum, ſed etiam curatorem, adminiſtratorem, & vniuerſorum gubernatorem. Eſt enim longè abſurdiſſimum, dicere quidem ipſum omnia feciſſe, non quòd ipſe vllum eis opus haberet, ſed ſola ſua benignitate & humanitate adductũ: eorum autẽ quæ fecit nullã curam gerere, & creaturam, velut cymbã aliquam & clauo & gubernatore deſtitutam, à contrarijs ventis huc & illuc impelli, ſcopuliſque & rupibus alliſam confringi. Execramur enim Diagorã impium, auerſamur autem etiam Epicurum, qui Deum quidem eſſe concedit, ſed eum ad ſe cõuerſum eſſe dicit, & nihil eorum quæ fiunt in creatione ſentire. Ariſtotelis quoque prouidentiam reprehendimus. Ei enim lunam limitem conſtituit, duorum alterum, vel eius impotentiam, vel ſocordiam accuſans. Vel enim non habet potentiam quæ ad vniuerſorum curam gerendam ſufficiat. Vel ſi habet, propter ſocordiam noſtram ſine regimine & gubernatione reliquit. Sed vtrunque eſt plenũ blaſphemiæ. Qui enim vel minimas creationis partes fabricari voluit, quomodo poterit impotens vocari? Quomodo autem propter ſocordiam, eorum curam abijciet quæ fecit propter bonitatis abyſſum? Sed illorum ſtultitiam ſatis conuincit Platonis prouidentia. Ille enim, & qui ſunt eiuſdẽ cũ illo ſententiæ, dicũt vniuerſorũ Deum omniũ curam gerere. Deo autem prouidẽte, & curam gerente, de Fato, & Parcis nentibus, fabula exploſa eſt. Eſt enim extremæ amentiæ, Deo gubernante, in terrarum orbis nauem alium gubernatorem introducere. Oportet autem oratione diuidi ac diſtingui, quænam à prouidentiæ clauis & gubernaculis pendeant, & quæ ratiocinãdi animæ facultati attributa ſint, & quænam quidẽ naturalia, quænam verò æquiuocè appellantur, vt quæ non ſint, ſed mala eſſe exiſtimẽtur. Rerum itaque humanarum, natura quidem bona ſunt, prudentia & temperantia, & iuſtitia, & animi magnitudo, & aliæ partes virtutis: Mala autem, imprudentia, & intemperantia, & iniuſtitia, & timiditas, & alia quæ ſunt his ſimilia. Diuitiæ autem, & paupertas, & ſeruitus, & dominium, & ſanitas, & morbus, & aliæ vitæ humanæ proſperitates, & aduerſitates, ſunt cuiuſdam mediæ ſortis & conditionis. Sunt enim veluti quædam inſtrumenta hominibus propoſita. Et qui ſunt quidem ea hominibus optimi & præſtantiſſimi, per vnumquodque eorum quæ dicta ſunt, ſibi virtutem comparant. Tam enim eos qui ſe propter diuitias efferunt, quàm qui in paupertate degũt, videre licet virtutis curam gerentes, & benefactorem in ſanitate laudantes, & in morbo ſe tolerantes, & fortiter gerentes: & ſeruos qui propter temperantiam & iuſtitiam clari euadunt, & rurſus alios, qui in paupertate quidẽ vitiũ amplectuntur, & non ſolum furantur, ſed etiam mortuorum monimenta diripiunt, & ſacrilegia committere non verentur, alios verò qui diuitias iniuſtitiæ inſtrumẽtum efficiunt, & in ſanitate quidem ſuperbi ſunt & inſolentes, in morbis autem maledicta & blaſphema verba eructant. Per quæ facilè ſciri poteſt, quòd eorum quidem qui vtũtur, diuitiæ & paupertas, & ſeruitus, & dominium, & quæ ſunt his ſimilia, nunc quidem laudanda, nunc verò vituperanda ſunt: quemadmodum & ferrum nunc quidem hominum vitæ opem ferre dicimus, vt quòd per aratrum, bipalium, & ligonẽ terram colat, per falcem autem putet arbores, per dolabram verò & ſerram, & domorum & variorũ inſtrumentorum & multiplicis ſupellectilis conſtructionem præbeat: nunc autem nonnulli id illi inſidiari dicunt, dum vident enſes, & cædes quæ per eos fiunt. Sed neque enſis cædium cauſa eſt, ſed is qui enſe malè vſus eſt. neque diuitiæ & paupertas, aliæque vitæ proſperitates & aduerſitates reprehendi & accuſari merentur, ſed qui vnoquoque eorum præter leges vtuntur. Si enim vnumquodque eorũ eſſet malum natura, non vllis vnquam bona conciliaret. Inuenimus autẽ multos per hæc ſe rectè & ex virtute geſſiſſe. Neque ergo malum eſt quod boni inſtrumentum efficitur, neque rurſus bonum, quod alij fit inſtrumẽtũ ad vitium. Eſt ergo in ordine medium, ſicut etiam medicamenta. Opium enim, & cicuta, ſi à medicis cum optimo iudicio adhibita fuerint, ſunt ad propulſandos morbos optima remedia. Sin autem præter artis rationem ſumpta fuerit, venena ſunt & exitialia. Panis autem & vinum nonnunquam etiam morbus ijs qui vtuntur afferunt. Exuperatio enim detrimentum procreat. Ita etiam proſperitatem & aduerſitatem, qui ea quidem rectè & ſapiẽter gubernant, ſalutaria medicamenta conſtituunt: qui autem ſtultè & inſipienter, exitij occaſionem per ea ſuſcipiunt. Hæc ergo, & quæcunque ſunt his ſimilia, terræ fertilitas & ſterilitas, ſecunda nauigatio, & naufragium, dependẽt à diuina prouidentia. Quocirca oportet omnes ijs quę ab ipſo fiunt acquieſcere, & de cauſis non eſſe ſollicitos. Diuinæ enim adminiſtrationis rationem nemo poteſt aſſequi: eorum autem quæ ſunt in noſtra poteſtate curam gerere: & vitium quidem omnino expellere, virtutem autem admittere, & eius partibus oblectari, & quemadmodum mulieres, quæ ſe ornandi ſunt ſtudioſæ, exornandi arte corpus elegans & ſplendidum efficiunt: ita etiam animæ ornari decorem temperantiæ, & iuſtitiæ, & fortitudinis, & prudentiæ floribus. In noſtra enim eſt poteſtate eorũ acquiſitio. Eſt autem extremæ ſtultitiæ, eorum quidem

quæ non ſunt in noſtra poteſtate poſſeſſionem, eamque facillimis mutationibus obnoxiam, tam A anxiè quærere: quæ autem in noſtra ſunt poteſtate, quæ ſunt & illuſtria & ſufficientia, firmaque & ſtabilia, tanquam vilia quædam, & vili facienda negligere. Si hanc rerum humanarum diuiſionem cognouerimus: diuinæ gubernationis motibus acquieſcemus, & de prouidentia quæ omnia gubernat non dubitabimus. videmus enim ordine mutari anni tempora, in tempore autem omnia produci, & vnumquodque fieri in tempore. Neque enim, vt volunt petulantiſſimæ Manetis fabulæ, Materiæ principes lucis filiam concupiſcentes, & eam perſequentes, ſudant, & pluuiam ſuppeditant. Sed vniuerſorum opifex innuit, &
Pſal. 134. condenſantur nubes. Id autem docet apertè ſacra
Pſal. 103. ſcriptura: Suſtollens, enim inquit, nubes ex finibus terræ, fulgura in pluuiam fecit. Qui educit ventos ex theſauris ſuis. Et rurſus. Qui euocat aquam maris, & effundit ipſam in faciem terræ. Et rurſus. Flabit ſpiritus eius, & fluent aquæ. Et alibi: Qui irrigat montes è tabulatis ſuis, de fructo operum tuorum cibabitur terra, qui producit fœnum iumentis, & herbam ſeruituti hominum, B vt producat panem è terra. Innumerabilia quoque alia poſſunt inueniri in ſacra ſcriptura, quæ Dei prouidentiam oſtendant. ſed cùm iam decem libros de prouidentia ſcripſerim, exiſtimo nunc ſuperuacaneum fuſius de ea dicere.

DE SERVATORIS DISPENSATIONE, ſeu incarnatione.

De diuina autem incarnatione quid ſentiamus operæpretium eſt oſtendere. Quod enim de ea dicetur, id vniuerſorum Dei prouidentiam apertius prædicat. Valentinus ergo in fabulis quas finxit, alium quidem dixit eſſe vnigenitum, alium verò verbum, & alium Chriſtum qui eſt intra pleroma, & alium Ieſum, alium rurſus Chriſtum qui extra eſt: Incarnatum autem dixit eſſe Ieſum, Chriſto qui extra eſt indutum, & accepiſſe corpus ex animæ ſubſtantia, per virginem autem traieciſſe, nec ex humana natura quidquam cepiſſe. Baſilides quoque ſimiliter alium vnigenitum, & aliud verbum, & aliam dixit ſapientiam. Cerdo autem, & Marcion, & Manes tanquam C hominem apparuiſſe Chriſtum dicebant, cùm nihil humani haberet. Cerinthus autem Ieſum quidem ex Ioſeph & Maria eſſe genitum ea communi lege hominum: Chriſtum autem è ſuperis ad Ieſum deſcendiſſe. Ebionæi autem, & Theodotiani, & Artemoniani & Photiniani, dixerunt ſolum hominem Chriſtum e virgine natum eſſe. Arius autem, & Eunomius, eum quidem corpus dicebant accepiſſe, ſed diuinitatem vſum animæ exercuiſſe. Apollinaris autem dicebat quidem Seruatoris corpus eſſe animatum, ſed ratione præditam non habuiſſe animam. Mens enim eſt, inquit, ſuperuacanea, vbi Deus adeſt. Multarum autem hæreſum poſuit opiniones, volens oſtendere veritatem eccleſiæ. Eccleſia enim eundem & filium & vnigenitum, & Deum verbum, & Seruatorem Dominum & Ieſum Chriſtum nominat: Sed filius quidem vnigenitus, & Deus verbum, & Dominus nominabatur, etiam ante incarnationē & poſt incarnationē ſimiliter vocatur. Ieſus autem Chriſtus poſt incarnationem idem nominatus eſt, ex rebus ipſis acceptis appellationibus. Ieſus enim interpretatur Seruator. Huius autē teſtis eſt Gabriel, dum dixit virgini, Vocabis nomē eius Ieſū, Luc. 1.
quia ipſe ſeruabit populū ſuū à peccatis eius. Chriſtus autem, hoc eſt vnctus, appellatus eſt, propter Matth. 1.
vnctionem ſpiritus. Dicit enim Pſalmiſta Dauid. Pſal. 44.
Propterea vnxit te Deꝰ Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Per linguam autē Eſaię Prophetæ dixit ipſe Dominus: Spiritus Domini ſuper me, Eſa. 61.
qua de cauſa vnxit me. Ita autem intelligere Prophetiā ipſe nos Dominus docuit. Synagogā enim ingreſſus, cùm librum Propheticum accepiſſet, Luc. 4.
antè dictum quidem locum legit. Dixit autē præſentibus. Hodie impleta eſt ſcriptura hæc in auribus veſtris. Prophetis quoque conuenientia prædicauit magnus Apoſtolus Petrus. Cornelio enim & eius familiæ oſtendens myſterium ſic dixit. Vos Act. 10.
ſcitis verbum quod factum eſt per vniuerſam Iudæam, incipiens à Galilæa poſt baptiſmum, quem prædicauit Ioannes, Ieſum à Nazaret, vnxit eum Deus ſpiritu ſancto & virtute. Ex his ergo manifeſtum eſt quòd propter vnctionem ſpiritus nominatus eſt Chriſtus. Vnctus eſt autem, non vt Deus, ſed vt homo. Etſi autem quatenus homo, vnctus eſt, & poſt incarnationem Chriſtus nominatus eſt, non eſt tamen alius Deus verbum, & alius Chriſtus. Deus enim verbum homo factus, nominatus eſt Ieſus Chriſtus. Homo autem factus eſt, vt à peccato corruptam naturam renouaret, propterea totam quæ peccauit accepit, vt toti mederetur. Neque enim diuinitatis integumento vtens, ſuſcepit naturam corporis, vt voluit Arij & Eunomij delirium. Erat ei enim facile vel ſine corpore videri, vt olim Abrahæ & Iacob, & alijs ſāctis Prophetis viſus eſt. Sed voluit ipſam deuictam naturam ſuperare aduerſarium, & referre victoriam. Ea de cauſa & corpus accepit, & animam ratione præditam. Hominē enim ſacra ſcriptura non diuidit tripertito: Sed ex anima & corpore dicit hoc animal cōſtare. Deus enim cùm ex limo corpus finxiſſet, inſpirauit animam, & duas naturas oſtendit, non tres. Ipſe autem Dominus Matth. 10.
dixit in Euangelijs. Ne timete eos qui occidunt corpus, animā autem non poſſunt occidere. Multa autē eiuſmodi poſſunt inueniri in ſacra ſcriptura. Quòd autem non diuinitati integumentum conſtruens, vt volunt Hæreticorum fabulæ, ſed per primitias toti generi victoriam procurans, perfectam humanam accepit naturam, teſtis verus & doctor abſolutus eſt diuinus Apoſtolus. In Rom. 5.
Epiſtola enim ad Romanos, œconomiæ aperiens myſterium ſic inquit. Propterea ſicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. Cùm autem per hæc, peccati initium, & fructum qui ex eo germinauit, & eum qui à principio illud ſuſcepit, oſtendiſſet, eius quoque finem oſtendit. Vſque ad legem enim, inquit, peccatum erat in mundo, peccatum autem non imputatur, cùm lex non ſit. Sed regnauit mors ab Ada vſque ad Moyſem etiam in eos qui non peccauerunt, in ſimilitudinem præuaricationis Adam, qui eſt forma futuri. Moſem autem vocat legem. Vſque ad Seruatoris autem aduentum, vigebat legis inſtitutio & adminiſtratio. Tranſgredientibus autem & ijs qui ſub illius erant regimine, & ijs qui legi naturæ ſuberant, iure mors regnauit, eius potētiam

tiam peccato confirmante. Mors enim erat peccati condemnatio. Cùm ita docuiſſet, & vndenam peccatum accepit initium, & quouſque mors regnauit, oſtendit quomodo diſſoluta eſt & confracta eorum potentia, & immenſam Dei laudat benignitatem, dicens. Sed non ſicut delictum, ita & donum. Si enim vnius delicto multi mortui ſunt: multo magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in multos abundauit. Superat, inquit, benignitas & humanitas iuſtitiam. Iuſtitiæ enim decretum cùm vnus peccaſſet, vniuerſum genus morti tradidit. Diuina autem miſericordia, cùm omnes homines eſſent ſub maledicto, & peccati laqueis eſſent implicati, per vnius iuſtitiam dedit omnibus ſalutem. Seruatorem autem appellauit hominem, non negans eius diuinitatem: ſciebat enim eum eſſe Deum, & honore patri æqualem: ſed docens quod ſimile ſimili curatum eſt, & primitiis totum fuit ſanctificatum. Quantum enim ad humanitatem attinet, cùm legi ſubiectus legem impleſſet, eos qui legem transgreſſi erant liberauit à maledicto. Deinde idem rurſus dictum aliter verſat: Et non ſicut per vnum qui peccauit, donum. Nam iudicium ex vno in B condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem. Quando, inquit, vnus peccauit, omnes condemnati ſunt: nunc autem cùm omnes peccauerint, omnibus volẽtibus ſalus propoſita eſt per fidem. Cùm ſic oſtendiſſet vnius iniuſtitiam fuiſſe communis peccati ſalutare medicamentum, oſtẽdit per ipſum quoq; fuiſſe peractam mortis diſſolutionem. Si enim vnius delicto mors regnauit per vnũ: multo magis abundantiam gratiæ & donationis & iuſtitiæ accipientes in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Peccatum, inquit, mortem cõciliauit, vitam autem in regno, vnius hominis iuſtitia. Seruamur, non lege, ſed diuina miſericordia iuſtitiam aſſequẽtes. Lex enim eius quod iuſtum eſt, omnes ad ſupplicium adduxit. Omnes enim fuimus peccati perpetratores. Si enim cùm vnus peccaſſet, genus condemnatum eſt, erat vtique omnino iuſtius eos qui ſub peccato fuerunt ſubire ſupplicium. Sed diuina miſericordia eius quod iuſtum eſt limites tranſiliit, & benignitas vicit æqualitatem, & cùm vnus legem impleuerit, licet omnibus ei credere volentibus frui ſalute. Cùm autem in his oſtendiſſet humani- C tatis inæqualitatem, rurſus ad reddendam ſui dicti rationem ſe confert. Igitur ſicut per vnius delictũ in omnes homines in condemnationem: ſic & per vnius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationem vitæ. Deinde tranſit à rebus ad perſonas. Sicut enim per vnius hominis inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi: ita & per obedientiam vnius, iuſti conſtituẽtur multi. Valde autem neceſſario illud Multi, in vtroque poſuit. Etenim cùm Adam peccaſſet, & plurimi diuinas leges trãſgreſſi eſſent, permanſerunt nonnulli in decretis naturæ & virtutis curã geſſere, ſicut Abel, Enoch, & Noe, & Patriarchæ, & Prophetæ, & alij plurimi, non ſolum apud Iudæos, ſed etiam apud alias gentes, de quibus dixit diuinus Apoſtolus: Quan-
Rom. 2. do enim gentes, quæ legem non habent, quæ legis ſunt natura faciunt, ij legem non habentes ſibi ipſis ſunt lex, & poſt Seruatoris aduentum, non omnes ſalutem aſſequuntur, ſed qui credũt, & vitam ex diuinis eius legibus inſtituunt. Ea de cauſa, & in exemplari, & in imagine, illud Multi, poſuit.

A Sed videamus quanam de cauſa homo factus eſt vnigenitus Dei filius, & humana ſuſcepta natura, homo appellatus eſt. Hanc autem doctrinam nobis obtulit, etiam in epiſtola ad Corinthios. Sic 1. Cor. 15.
autem dicit, Nunc autem Chriſtus reſurrexit à mortuis, primitiæ eorum qui dormierunt. Quia enim per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Deinde à natura tranſit ad perſonas, & dicit, Sicut enim omnes in Adam moriuntur, ſic etiam in Chriſto omnes viuificabuntur. Et non dixit, Seruabuntur, ſed viuificabuntur. Communis enim eſt reſurrectio, poſt reſurrectionem autem fiet diſtinctio. Et hoc declarauit ſubiungens, Vnuſquiſque autem in proprio ordine. Multi enim ſunt, & eorum qui puniuntur, & eorum qui ſeruantur, ordines. Pro qualitate enim & quantitate iuſtitiæ præbebuntur donorum remunerationes. Similiter autem & pro peccatorum differentia erunt ſupplicia.

Quod Dominus ſuſceperit ſupplicia.

B QVoniam ergo diuinæ incarnationis cauſam didicimus, age oſtendamus diuinorum eloquiorum afferentes teſtimonia, quòd homo factus Deus verbum humanum corpus ſuſceperit. Primum enim, faſciæ erant corporis, non diuinitatis. Deinde butyrum, & mel, quòd prophetia lõ-
Iſa. 7. gè antè prędicit, & lac maternum, & alius cibus, & potus oſtendit naturam eorum ſuſcipientem. Si quis autem per ſtolidam obiiciat nutrimentum, quòd fuit in Abrahę tabernaculo, is ſe ſtultè loqui Gen. 18.
intelligat. Illa enim fieri videbantur: alio autem ſunt conſumpta modo, quem is demum nouit qui conſumpſit. Quòd ſi quis etiam ſtolidè conceſſerit incorpoream illorum fuiſſe participem, illic tamen nec famem, nec ſitim iouenies. Hic autem indigentia tales excitauit affectiones, non quòd non poſſet efficere vnita diuinitas, vt corpus ab indigentia alienum eſſet. Qui enim paulo pòſt omnibus corporibus immortalitatem largitus eſt, facilius ſuum corpus ab egeſtate inuictum reddidiſſet. Sed ei conceſſit ſuam naturam oſtendere, vt hæreſes quæ illius aſſumptionem negarent, falſum dicere apertè conuincerentur. Quemadmodum enim cùm id morte potentius poſſet reddere
C (nam hoc etiam fecit poſt tres dies) pati tamen, & mori permiſit, vt incarnationis œconomiæ myſterium impleret: ita etiam conceſſit eſurire, & ſitire, & defatigari, & dormire, ne vllam caperent occaſionem Docytæ, id eſt qui non verè, ſed ſola viſione & apparitione credebant fuiſſe myſterium incarnationis, confirmandi falſam ſuam hæreſim. Fames ergo, & ſitis, & præterea defatigatio, & labor, & ſomnus, humanum eſſe corpus teſtantur corpus Domini. Hoc autem confirmans diuinus Apoſtolus, clamat dicens. Quia ergo pueri com- Heb. 2.
municarunt carni & ſanguini, ſimiliter & ipſe eorum fuit particeps, vt per mortem deſtrueret eum qui mortis habebat imperium, & liberaret eos quicunque timore mortis per totam vitam erant morti obnoxij. Per hæc autem apertè declarauit, quòd eandem quam nos naturam induit. Si quis autem ægrè fert indumentum, audiat Patriarcham Iacob prædicentem. Lauabit in vino ve- Gen. 49.
ſtem ſuam, & in ſanguine vuæ indumẽtum ſuum. Audiat autem diuinum quoque Paulũ clamantẽ, Habentes itaque fratres libertatem ab introitu Heb. 10.

ſanctorum in ſanguineChriſti,quam initiauit no-
bis viam nouam & viuentem per velamen,id eſt A
carnem ſuam,& Sacerdorem magnum ſuper do-
mum Dei,accedimus cum vero corde in plenitu-
dine fidei,& quæ deinceps ſequuntur.Velamen e-
nim carnem eius appellauit, ſicut Patriarcha Ia-
cob veſtem & indumentum.Cæterum ſuperuaca-
neum eſt de his dicere prolixius,cùm & nouum,&
vetus teſtamentum apertè oſtendant corpus Do-
mini.

Quod ſuſceperit etiam animam cum corpore.

Luc. 2. QVòd autem etiam animam ratione præditã
ſuſceperit vnigenitus Dei filius, homo fa-
ctus,docet Lucas Euangeliſta,dicens.Ieſus autem
proficiebat ætate,& gratia apud Deum & homi-
nes.Proficit autem ætate quidem corpus, ſapiẽtia
autem anima.Diuinitas enim neutrum incremẽ-
tum ſuſcipit. Eſt enim omni ex parte perfectum
Dei verbum.Iure autem, ætatis augmento con-
iunxit incrementum ſapientiæ.Pro mẽſura enim
ætatis corporis, reuelabat diuina natura ſuam ſa-
pientiam. Apertius autem aſſumptam eſſe animã
docet Dominus.Iis enim,qui conijciebant paſſio-
nem eſſe inuoluntariam,dicebat ante paſſionem.
Ioan.10. Poteſtatem habeo ponendi animam meam, &
poteſtatem habeo rurſus accipiendi ipſam.Nemo
tollit ipſam à me, ego pono ipſam à me ipſo,vt
rurſus accipiam ipſam.Per hæc autem apertè de-
clarauit,quòd alia quidem eſt quæ ponitur & ſu-
mitur anima,alia autem,quæ ponit & ſumit,diui-
nitas. Aliã autem dixi,non in duas perſonas diui-
dens,ſed naturarum oſtendens differentiam. Sic
Ioan.12. etiam alibi dixit. Propterea pater me diligit, quia
ego pono animam meam pro ouibus. In alio au-
tem loco etiam turbationem quam ſuſtinuit ani-
ma tempore paſſionis apertè oſtendit.Dixit enim:
Nunc anima mea turbata eſt.Et,quid dico ? Pater
ſerua me ab hac hora. Sed propterea veni ad ho-
ram hanc.Per has autem cogitationes, nunc qui-
dem paſſionem reformidantis, nunc autem me-
tum abijcientis, triſtitiam & angorem oſtendit.
Luc 22. hunc autem eius timorem docuit Lucas apertius.
In tanta enim eum agonia fuiſſe ſcribit,vt cruen-
tus eſſet ſudor eius corporis.Fuit,enim inquit,ſu-
dor eius tanquam guttæ ſanguinis Hoc autem e-
tiam adiecit,quòd Angelus veniens confirmauit
ipſum.Conſidera autem mihi per omnia humanę
naturæ imbecillitatem. Cur enim etiam vnita v-
nigeniti diuinitate, & ſpiritu tanquam vnctione
præſente, Angelus ſuſtentat animæ & corporis
imbecillitatem?an clarum eſt, quòd diuina per-
mittente natura hæc omnia facta ſunt, vt eorum
qui poſtea futuri erant, ij quidem qui animæ &
corporis aſſumptioni crederent, confirmarentur
demonſtrationibus: qui autem contradicerent,
euidentibus teſtimonijs conuincerentur?

Quòd perfectam humanam ſuſceperit naturam.

PRopterea autem ſeipſum & hominem, & fi-
lium hominis appellat. Sæpe enim dixit Apo-
Luc. 9. ſtolis.Tradetur filius hominis in manus hominũ,
& occident ipſum,& tertia die reſurget.Et autem
Ioan.8. qui ſequi volebat,Vulpes,inquit, foueas habent,
& volucres cœli nidos,filius autem hominis non
habet vbi caput reclinet.Iudæis autem apertè di-
xit.Quid me quæritis interficere, hominem qui
1. Tim. 2. veritatẽ dixi vobis,quam audiui à patre meo? Di-
uinus autem Apoſtolus clamat.Vnus Deus,vnus
etiam intercessor Dei & hominum. Et rurſus.
Quoniam per hominem mors, & per hominem
reſurrectio mortuorum.Ea de cauſa ſemen Abra- 1. Cor. 15.
hæ,& filius Dauid nominatus eſt.Quia enim pol-
licitus eſt Abrahæ vniuerſorum Deus ſe in ſemine
eius benedicturum omnes gentes,& promiſſionẽ
dedit & Iſaac, & Iacob : iure diuinus Apoſtolus Gal. 3.
ſcribens ad Galatas dixit. Abrahæ autem dictæ
ſunt promiſſiones & ſemini eius, & docens quem
nam dicit ſemen,ſubiunxit. Non dicitur, Semini-
bus,vt in multis,ſed in vno.Et ſemini tuo, qui eſt
Chriſtus.Et ad Hebræos ſcribens, ſic dixit. Non
enim Angelos vtique apprehendit, ſed ſemen A- Heb. 2.
brahæ apprehendit.Vnde debuit in omnibus fra-
tribus aſſimilari, vt miſericors eſſet & fidelis Sa-
cerdos,in iis quæ ad Deum pertinent.Pręterea au-
tem etiam Iudæ,quam ab vniuerſorum Deo acce-
pit,Iacob Patriarcha benedictionem tribuit, di-
cens.Non deficiet princeps ex Iuda, & dux ex fœ- Gen. 49.
moribus tuis,donec venerit cui repoſitum eſt, &
ipſe erit expectatio gentium. Iam verò Michæas
quoque Propheta reuocat prædictionem, dicens. Mich. 5.
B Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam es minima
in principibus Iuda. Ex te enim egredietur mihi
dux, & egreſſus eius ab initio à diebus ſæculi. Et
rurſus diuinus Apoſtolus oſtendit finem prædi-
ctionum,& ſubiunxit.Manifeſtum eſt enim quòd
ex Iuda exortus eſt Dominus noſter. Has autem Heb. 7.
promiſſiones Dauid quoque Rex & Propheta ab
vniuerſorum Deo accepit.Dixit enim ei,vſque in
ſæculum parabo ſemen eius:& ædificabo in gene- Pſal. 88.
rationem thronum tuum.Et rurſus.Et ponam in
ſæculum ſæculi ſemen ipſius,& ſedem eius,vt dies
cœli.Et paulo pòſt. Semel iuraui in ſancto meo,ſi
Dauid mentiar,ſemen eius in ſæculum manet, &
ſedes eius tanquam ſol coram me,& tanquam lu-
na perfecta in ſæculũ,& teſtis in cœlo fidelis. Has
autem promiſſiones,per Eſaiam prophetam, ve-
rax rurſus Dominus renouauit.Egredietur enim, Eſa. 11.
inquit,virga de radice Ieſſe,& flos è radice aſcen-
det,& requieſcet ſuper ipſum ſpiritus Dei,ſpiritus
ſapientiæ,& prudentiæ,ſpiritus conſilij & fortitu-
dinis,ſpiritus cognitionis,& pietatis , ſpiritus ti-
moris Dei implebit ipſum, & quæ deinceps ſe-
quuntur in eadem ſententia Et rurſus. Erit radix
C Ieſſe,& exurgens ad imperandum gentibus, in ip-
ſum gentes ſperabunt,& erit requies eius honor.
Et in alio loco.Et diſponam,inquit,teſtamentum
nouum,ſancta Dauid fidelia. Quæ enim promiſit
illi implebo, & per ſemen illius ſeruabo orbem
terræ,eſt enim mihi fidelis & vera promiſſio. Ha-
rum promiſſionum veritatem oſtendens Mat- Eſa. 55.
thæus Euangeliſta in ipſo procemio libri ſui an-
nunciat orbi terrarum quòd floruit expectatio.
Liber enim,inquit,generationis Ieſu Chriſti, filij
Dauid,filij Abrahæ.vtriſq;enim factæ erant de ſe-
mine promiſſiones. Quinetiam diuinus Apoſto-
lus ſcribens ad Romanos , in principio epiſtolæ
oſtendit finem promiſſionis factæ Dauid.Paulus,
enim inquit,ſeruus Ieſu Chriſti,vocatus Apoſto-
lus,ſegregatus in Euangelium Dei,quod promiſit
per Prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis, de filio
ſuo,nato ex ſemine Dauid ſecundum carnẽ.Cùm
autem adiecit illud Secundum carnem, oſtendit
quòd Dominus noſter Ieſus Chriſtus erat etiam
Deus ante ſæcula.Filius autem Dauid ſecundum
humanam naturam appellatus eſt,& hoc docens
apertius

apertius ſubiunxit, Filij Dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis, ex reſurrectione à mortuis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Cùm enim à mortuis, inquit, reſurrexiſſet, & ſpiritus gratia Apoſtolos impleſſet, per miracula quæ ab illis facta ſui Deus oſtēſus eſt. In nomine enim eius maxima miracula fecerunt. In medio autem epiſtolæ, cùm
Rom. 9. bonorum olim Iudæis datorum mentionem feciſſet, ſubiunxit. Quorum patres, & ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt in omnibus Deus, & in vna perſona duarum naturarum differentiam oſtendit, ex Iudæis quidem natum ſecundum carnem, in omnibus autem Deum, vt Deum
2. Tim. 2. & in ſæcula benedictum. Beato autem Timotheo præcipit, dicens. Memento Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis ex ſemine Dauid ſecundum Euangelium meum, in quo laboro vſque ad vincola quaſi maleficus: Multa quoque alia poſſunt inueniri teſtimonia in vtroque teſtamento, quæ prædicant Domini noſtri cognationem ſecundū carnem. Hæc autem ſufficiunt ad docendum, quòd perfectam humanam accepit naturam, & ideo & filius Dauid, & filius Abrahæ, & filius hominis, & homo, & Adam, & Iacob, & Iſrael nominatus eſt. Quemadmodum enim erat perfectus Deus: ita etiam homo perfectus, perfectam ſalutem præbuit hominibus.

Quòd quam ſuſcepit naturam ſuſcitauerit.

Luc. 24. QVòd autem etiam quam ſuſcepit naturam ſuſcitauerit, teſtatur quidem ipſe, Apoſtolis & manus, & pedes oſtendens, teſtantur & Thomæ digiti, qui vulnera tetigerunt. Hoc autem reliqui quoq; fecerunt Apoſtoli, iubente Domino. Palpate, enim inquit, & videte, quoniam ſpiritus
1. Ioan. 1. carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Clamat autem etiam D. Ioannes Apoſtolus in principio Epiſtolæ. Quod vidimus, & manus no-
Act. 2. ſtræ contrectauerunt. Magnus autem Petrus apud Iudæos concionans, cùm mentionem feciſſet prædictionis Dauid, quam prædixit de reſurrectione Domini, hæc quoque dicit. Viri fratres, cùm liceat liberè ad vos dicere de Patriarcha Dauid, quòd & mortuus eſt & ſepultus, & ſepulchrum eius eſt apud nos vſque in hodiernum diem. Propheta igitur cùm eſſet, & ſciret quòd iureiurando iuraſſet illi Deus de fructu lumbi eius ſecundum carnem ſuſcitaturum Chriſtum, vt ſederet ſuper ſedem ſuam: prius ſignificauit dicens de reſurrectione eius, quod non derelicta eſt in inferno anima eius, nec caro eius vidit corruptionem. Duo ergo nos ſimul teſtes docent, hic quidē Apoſtolus, ille verò Propheta, alter quidem prædicens, alter verò poſt finem interpretans prædictionem, quòd non diuinitatis ſed corporis & animæ eſt reſurrectio, quorum autem reſurrectio, eorum vtique erat paſſio, anima non vnà cum corpore perempta, ſunt enim immortales etiam animæ hominum, ſed corpore per ſeparationem animæ finem accipiente. Diuinitas autem non eſt quidem ſeparata ab humanitate, nec in cruce, nec in ſepulchro. Sed cum eſſet immortalis & immutabilis, nec mortem, nec paſſionē ſuſtinuit. Si enim anima, propter immortalitatem ei inſitam, non fuit particeps mortis corporis, quomodo fieri potuit, vt natura quæ circunſcribi non poterat, vel crucifigeretur, vel ſepulchro mandaretur? Hoc ſignificantes quatuor Euangeliſtæ, Ioſeph ab Arimathia mentionem fecere, dicentes eum acceſſiſ-

A ſe ad Pilatum, & petiiſſe corpus Ieſu, & cùm Pilatus dediſſet, corpus de ligno depoſuiſſe, & ſindone inuoluiſſe, & ſepulchro tradidiſſe. Sæpe autē corporis nomē poſuerūt, impudētes blaſphemantiū apertis & euidentibus teſtimoniis obſtruentes.

Quod idem ſit & bonus & iuſtus.

QVia autem execrandus Marcion alium dicit iuſtum, quem etiam Creatorem appellat, alium autem bonum, quem dicit eſſe Ieſum Chriſtum: age de eo quoq; pauca diſſeramus, & oſtendamus Dominum noſtrum Ieſum & ſeruatorem & creatorem, eundemq́; & bonū & iuſtum. Quia enim audiuit ſceleſtiſſimus legem dicentem, Oculum pro oculo, & dentem pro dente, aduſtionem pro aduſtione, liuorem pro liuore: Dominus autem iubet percutienti dextram maxillam, obuertere etiam aliam, & volenti iudicio contendere, & tunicam capere, dare etiam pallium: exiſtimauit ſtolidus illum quidem eſſe iuſtum, hunc verò bonum, nec animaduertit quòd legum Euangelicarum perfectio eſt legib. Moſaicis terribilior. Lex enim Moſaica vetat homicidium. Lex verò Euangelica ei etiam qui fratrem ſtultum appellat
B minatur gehennam. Quicunq; enim, inquit, dicit fratri ſuo, ſtulte, reus eſt in gehennam ignis. Ita rurſus. Lex antiqua accuſat adulterium. Euangelica verò etiam turpem cupiditatem per laſciuum aſpectum ingredientem vocat adulterium. Et antiqua quidem, prohibet periurium, noua autem, etiam iuſiurandum, & antiqua quidem, eum qui mulierem odio habet, iuſſit illam dimittere, recēs autem vocat adulterium, dimiſſionē quæ fit abſq; fornicatione. Quicunq; enim inquit, dimittit vxorem ſuam præterquam fornicationis cauſa, facit eam adulterari. & qui dimiſſam ducit, adulteratur. Præterea autem etiam pro otioſo ſermone ſe rationem exacturum minatus eſt, & ſupplicium æternum, & tenebras exteriores, & gehennam ignis, & multa eiuſmodi alia. Ex his autē inuenietur is qui ab ipſo quidem appellatur iuſtus, bonus, qui autem bonus nominatur, iuſtus. Leges enim ſeueriores conſtituit, & grauiora ſupplicia minatus eſt. Verum hæc etiam dicere aperta eſt inſania. Qui enim in Euangeliis præcipit inimicos diligere, iuſſit etiam in veteri non deſpicere iumentum inimici, quod oneri ſuccubuerit, ſed opem ferre,
C & non meminiſſe inimicitiarum, in tempore neceſſitatis. Ita etiam rurſus inimici bouem errantē iubet reducere, & reddere Domino. Non ſolum autem in homines docet Lex vetus humanitatem & beneficentiam, ſed etiam brutorum animalium præcipit miſereri. Non alligabis, inquit, os boui trituranti, & non coques agnum in lacte matris ſuæ. Quinetiam iis qui quarundam auium pullos inueniunt, prohibet vnà etiam illarum venari parentes: ſeptimo quoque die iuſſit feriari, vt non ſolum ſeruus & ancilla quieſcant, ſed etiam bos & iumentum, tantam vel brutorum animalium curam gerit. Inueniri quoque poſſunt leges ſcriptæ de Proſelytis, plenæ omni humanitate. Non affligetis, enim inquit, aduenam, quia fuiſtis aduenæ in Ægypto. Eos quoque qui metunt, iuſſit eas quæ excidunt ſpicas relinquere aduenæ, & orphano, & viduæ. Ita etiam eos qui vindemiant, vuas quæ excidunt, & botros qui latent, bis colligere. Hoc ipſum iubet fieri etiam in aliis fructibus. Nō reuindemiabis, inquit, vineā tuā, nec rurſus decerpes oleam, ſed erit aduenæ, & orphano, & viduæ,

& volucribus cœli, & beſtiis terræ. Iam verò captiuæ quoq; magnam curam gerit. Neq; enim libidinoſis eam abutendam permittit. Sed primum iubet vt ei concedatur ſuos lugere, deinde tonderi, & tunc coniungi. Quòd ſi dominus fuerit voluptate ſatiatus: nec concedit vt vendatur, nec permittit vt ſeruiat, ſed liberam iubet dimittere, quam cum illa habuit cõnſuetudinem pro pretio reputantem. Quaſnam ergo luent pœnas quæ blaſphemiæ magnitudini reſpondeant, qui eum, qui verè bonus eſt, Legiſlatorem, non ſolum non iuſtum, ſed etiam malum vocare auſi ſunt?

Quòd idem & vetus & nouum dederit teſtamentum.

Hier. 31. NOs autem vnum ſcimus & veteris, & noui teſtamenti datorem. Idque per Hieremiam Prophetam apertè docet. Diſponam enim, inquit, domui Iſrael, & domui Iudæ teſtamentum nouũ, non ſecundum teſtamentum quod diſpoſui patribus veſtris, in die quo apprehendi manum ipſorũ ad educendos eos de terra Ægypti, ſed diſponam eis teſtamentum nouum, dans leges meas in mentem ipſorum, & in corde ipſorum ſcribam eas. Apertè autem per hęc quę dicta ſunt docuit, quòd qui vetus dedit, etiam nouum præbebit. Diſponã. n. inquit, non ſecundum teſtamentum quod diſ-
Eſa. 55. poſui. Et per Eſaiam Prophetam dixit. Et diſponã eis teſtamentum nouum, ſancta Dauid fidelia. Et Dauid ſimiliter Propheta clamat. Exurge Domi-
Pſalm. 9. ne, ne roboretur homo, iudicentur gentes corã te, conſtitue Domine Legiſlatorem ſuper ipſos. Si autem fidem non habent Prophetis: audiant Legiſlatorem leges veteres non ſubuertere, ſed adſtringere. Subuertentis enim eſſet, dicere, dictum eſt antiquis, non adulteraberis, ego verò dico vobis, Adulterare. Et dictum eſt antiquis, Non occides, ego verò dico vobis, Occide. Hoc enim faciunt Antitactæ cognati Marcionis. Dominus autem, per leges quas fert, apertè docet, quòd non veteres leges reſcindit, ſed perfectiorem adminiſtrandæ reip. formam inducit, & quemadmodum Grammaticus, eos quidem qui diſcere incipiunt, docet literarum characteres, iis autem qui illas didicerunt, præbet ſyllabarum connexiones, alios autẽ docens, quomodo ſint coniungẽda nomina, & alios quomodo ſit in legendo ſeruandus accentus, non affert leges doctrinæ repugnantes, ſed præbet ætati conuenientem diſciplinam. Ita etiam Dominus Chriſtus dedit vnicuiq; generationi leges conuenientes. Neceſſarias enim & primas cõſcripſit in natura hominum. Habet enim vnuſquiſque boni & mali diſcernendi facultatem, & dum facimus quæ pati nolumus, eo ipſo prædicamus nos ſcire id eſſe malum quod fit à nobis. Qui enim occidit, vel adulteratur, ſcit id eſſe malum quod facit. Non modo enim non vult occidi, ſed nihil etiam non facit, ne id ei pati contingat, & ſtuprata vxore, eum qui violauit cubile, accuſat adulterij, & ſi contumeliam acceperit, agit iniuriarum, & ſi cætera hoc modo examinauerimus, inueniemus omnes homines ſcire quòd malum eſt malum. Eas ergo in naturà inſeruit Deus, qui nos fabricatus eſt, alias autem variè dedit, in vnaquaq; generatione. Adæ enim dedit legẽ de arbore. Noe autem legem de eſu carniũ, circumciſionẽ verò Abrahæ Patriarchæ conſtituit, alias autẽ per Moſen magnum Prophetam conſcripſit. In diuinis autem Euangeliis, de paruis rebus latas leges, veluti quorundam elementorum meditationem, ceſſare faciens, leges dedit perfectiſſimas, & ſicut matres recenter natis infantibus mammam præbent, paulo poſt autem cibum dentibus cõminutum, deinde cùm pueri & adoleſcẽtes euaſerint, ſolidum. Sic vniuerſorum Deus iis qui illa didicerant, præbet perfectiorem diſciplinam. Vetus tamen etiam teſtamentum, vt mammam maternam amplectimur, & honoramus: ſed lactis non ſumus participes. Perfectis. n. eſt ſuperuacaneum lac eius quæ nutrit: nutricem tamen honorant, vt qui ab illa ſint nutriti: ita nos etiam, circumciſionem quidem, & ſabbatum, & ſacrificia, & aſperſiones ſeruare non ſeruimus: alia autem veteris teſtamẽti vtilitate fruimur: pietatem enim, & fidem in Deum, & dilectionem in proximum, & temperantiam, & iuſtitiam, & animi magnitudinem, perfectè docet: & veterum ſanctorum exemplaria imitanda proponit.

DE BAPTISMATE.

PRo illis autem aſperſionib. ſufficit iis qui credunt donum ſanctiſſ. baptiſmatis. Nõ ſolum. n. donat remiſſionem veterum peccatorum, ſed etiam ſpem inſerit promiſſorum honorũ, & mortis Dominicæ reſurrectioniſq; efficit participes, & doni ſpiritus largitur participationẽ, & filios Dei reddit, & non ſolum filios, ſed etiam hæredes Dei, & cohæredes Chriſti. Non. n. vt dicunt amentes Meſſaliani, baptiſmus nouaculam imitatur, quæ præceſſerunt peccata auferens, hoc enim ex ſuperabundanti largitur. Si enim hic ſolus eſſet baptiſmi effectus, cur pueros baptizamus, qui peccatum nondum guſtarunt? Non enim hoc ſolum pollicetur ſacramentum, ſed his etiam maiora & perfectiora, eſt enim arra futurorum bonorum, & futuræ reſurrectionis typus, & paſſionis Domini communicatio, & Dominicæ reſurrectionis participatio, & pallium ſalutaris, & tunica lætitiæ, & ſtola luminoſa, vel potius lux ipſa. Quotquot. n. in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtũ induiſtis, & qui- Gal. 3.
cunq; in Chriſtum baptizati ſumus, in mortem eius baptizati ſumus, vt ſicut ſuſcitatus eſt Chriſt᷒ per gloriam patris, ita etiam nos in vitæ nouitate ambulemus. ſi enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, etiã reſurrectionis erimus. Hæc nos de ſanctiſſ. baptiſmo ſentire docuit D. Rom. 6.
Apoſt. quòd Chriſto conſepulti, erimus reſurrectionis participes. Verum enimuero hic magis myſtico ſermone opus eſt, & cum alioqui duodecim myſticos libros conſcripſerimus, ſtudioſos ad eos remittemus. Nos autem quæ reſtant capita examinabimus.

DE RESVRRECTIONE.

ITa baptiſmatis ſacramentum peragentes, reſurrectionis ſpem accipimus, corporum autem reſurrectionẽ expectamus. Hoc enim declarat ipſum reſurrectionis vocabulũ apud Græcos, nẽpe ἀνάστασις. ἀνάστασις enim dicitur quaſi ἄνω στάσις, quaſi dicas, quæ fit è ſuperis reſtitutio, eſt autem corpus, quòd interit & diſſoluitur, & in terrã mutatur. Exibit. n. inquit, ſpiritus eius, & reuertetur in terrã ſuam. Et rurſus. Tolles ſpiritũ ipſorum, & deficient, & in terrã ſuam reuertentur. Porrò autẽ ipſe quoq; Creator dicit Adæ, Terra es, & in terrã Gen. 3.
reuerteris. Huius ergo quæ fit è ſuperis reſtitutio, iure vocatur ἀνάστασις. Immortalis enim animæ

non

non eſt reſurrectio, ſed eſt ad corpus reuerſio. Marciõ autem, & Cerdo, & Manes, & quicunque A corporum reſurrectionem non admiſerut, hũc in vitam regreſſũ, tanquam qui omnino fieri nõ poſſet, reiecerunt. Quemadmodũ enim exiſtimarunt Deum non poſſe fabricari abſq; materia: ita putarunt eum non poſſe id quod ſemel eſt diſſolutum, & in exiguũ puluerẽ conuerſum, & tempore conſumptum, in priorem rurſus formam reducere. Atqui ipſi quoq; dicunt, deum accepto è terra ceſpite, hominem fabricatum eſſe, & conſiderare eos oportuit, quòd quemadmodũ tũc eum ceſpitem in corpus facile mutauit vniuerſorum Deus, & multas & diuerſas fecit partes: ita eſt ei facile ex paruis his reliquiis corporis ſubſtantiã conſtituere, etenim hoc quoq; modo, veteri fabricationi nõ abſimili, nunc videmus in matrice fieri, ex parua enim materia ſeminis, producuntur & oſſa & mẽbranę & nerui, & venę & arterię, & adeps, & caro, & alia omnia, ex quib. corpus conſtitutum eſt. Ex diuino enim præſcripto natura procedit, & veluti quidam ſtatuarius, ſtatuam animatam effingit, & neq; materiæ paruitas, nec loci anguſtiæ, nec quæ circunſiſtunt tenebræ fabricationem contineut. B Eſt ergo extremæ amentię, iis quæ videntur fidem non habere, & maximè cum id Deus polliceatur. Ipſe enim Chriſtus dixit, Qui ſunt in monimentis audient vocem filij Dei, & egredientur qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui autẽ mala fecerunt, in reſurrectionẽ iudicij. In monimẽtis autem animas agere nemo dixerit rectè ſentiẽs, corpora enim in iis ſita ſunt. Iã verò Saducæos quoq; id quod de reſurrectione dicitur, non admittentes increpans Dominus dixit, de reſurrectione autem mortuorum non legiſtis quod à Deo dictum eſt, dicente, Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob, & ſubiũxit. Non eſt Deus, Deus mortuorum, ſed viuentium. Quinetiam Marthæ dixit, Reſurget frater tuus. Illa autem quæ ex veteri hoc ſcriptura didicerat, reſpondit, Scio quod reſurget frater meus in reſurrectione in nouiſſ. die. Deinde excipiens Dominus dicit. Ego ſum reſurrectio & vita. Qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit viuet. Quemadmodum ergo qui tunc dixit, reſurget frater tuus, non ſolam animam Lazari ſuſcitauit, ſed eam quidem reduxit, corpus autem fœtidum & diſſolutum ſuſcitauit: ita etiam cùm ſit cõmunem reſurrectionem pollicitus, diſſoluta corpora, C rurſus compoſita & cõſtitura reddet animis, ea à morte & interitu libera efficiẽs. Et hoc aperte docuit D. Apoſt. oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem. & rurſus, in quo nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur mortale à vita. Et rurſus. Seminatur in corruptione, reſurgitur in incorruptione. Seminatur in infirmitate, reſurgitur in virtute. Seminatur in ignominia, reſurgitur in gloria. Seminatur corpus animale, reſurgit corpus ſpiritale. & rurſus. Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti. Poſuit autem etiã ea quæ ab iis qui non credunt obiiciuntur. Sed dicet quiſpiam. Quomodo reſurgunt mortui? Quo autem corpore veniunt? Et primum quidem eos ſtultos appellauit, vt qui viderent in ſeminib. typũ reſurrectionis, & ex eo non inducerentur ad credendam corporum reſurrectionem, inſipiens. n. inquit, tu. Quod ſeminas, nõ viuificatur, niſi mortuum fuerit: & quod ſeminas, nõ corpus quod futurum eſt ſeminas, ſed nudum granum, vt puta tritici, aut alicuius cæterorũ. Reſpice, inquit, ea quæ ſiunt quotidie. Sulci nihil differũt à ſepulchris. In iis enim, tãquam in ſepulchris, ſemina cuſtodiuntur. Omnium autem Dominus imbrem ſuppeditãs, efficit vt ea radices producant, & folia, & culmos, & ſtipulas, & ariſtas, & agricolis nihil aliud facientib. niſi quod ſepeliunt, eius, qui omnia fabricatus eſt, præſcriptum reliqua efficit. Hoc enim dixit etiam D. Apoſt. Deus autẽ dedit ei corpus ſicut voluit, & ne quis exiſtimaret aliud corpus fingi, neceſſario adiecit etiam vnicuiq; ſemini proprium corpus. Et ad Philip. etiam ſcribens, clamat, Conuerſatio enim noſtra in cœlis eſt, ex quo etiam Seruatorem expectamus Dominũ Ieſum, qui transformabit corpus humilitatis noſtræ, vt ſit ipſum conforme corpori gloriæ eius. Transformationẽ autem appellauit, non mutationem in aliam formam, ſed mutationem ex corruptione in incorruptionem. Et Theſſ. qui propter morientes nimiũ dolorem capiebãt, conſolans, eis reſurrectionem adduxit. Nolo. n. inquit, vos ignorare fratres de dormientib. ne contriſtemini, vt & reliqui qui ſpem non habent. Si enim credimus quòd Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit: ita Deus etiam eos qui dormierunt, per Ieſum ducet cum ipſo. Et ne quis exiſtimaret eum hæc dicere ſuis propriis verentem rationib. ſubiunxit. Hoc. n. vobis dicimus in verbo Domini, quòd nos qui viuimus, qui reſidui ſumus in aduẽtu domini, non præueniemus eos qui dormierunt. Alia quoq; innumerabilia apud eum teſtimonia poſſunt inueniri, quæ aperte reſurrectionem prædicãt. Iam verò Hieroſolymis quoq; cùm accuſaretur quòd legem tranſgrederetur, clamat. De reſurrectione mortuorũ ego hodie iudicor. Et quid dico Apoſtolos manifeſtiorem hanc de reſurrectione doctrinam à Domino accepiſſe? Etenim diuini quoq; Prophetæ hanc de reſurrectione ſpem perpetuo habuere. Audimus enim diuiniſſ. Dauid Deo dicentem. Auferes ſpiritum ipſorum, & deficient, & in terram ſuam reuertentur. Emittes ſpiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Audimus diuinum quoque Eſaiam clamantem, reſurgent mortui, & reſurgẽt qui ſunt in monimentis. Ter B. autem Ezechiel dixit etiam ſe vidiſſe ipſum modum reſurrectionis. Cùm. n. vidiſſet multa oſſa, iuſſus eſt ipſe eis præcipere, vt carnem producerent, & neruos, & pellem. Et factum eſt, inquit, cùm prophetarem, & ecce terræmotus, & coniunxerunt ſe oſſa, os ad os, vnumquodq; ad compagem ſuam: & vidi, & ecce ſuper ea erant nerui, & caro aſcendit, & excreuerũt eis carnes, & aſcenderũt ſuper ipſa, & pellis ſuper ea extenſa eſt. Deinde docet quomodo iuſſi vndiq; ſunt reuerti ſpiritus, & quòd illis his coniunctis reſurrectionis futuræ typus præfiguratus eſt. Si autem etiam ante aduentum Seruatoris, hęc prædixerunt Prophetæ: quo non ergo ſupplicio digni fuerint, qui poſt Seruatoris reſurrectionem, & Apoſtolorum prædicationem, ei quod de reſurrectione dicitur non credunt?

Ioan. 5.

Luk. 11.

Philip. 3.

1. Theſ. 4.

Pſal. 103.

Eſa. 26.

Ezechiel. 37.

DE IUDICIO.

QVomodo autem iuſtè fiet iudiciũ, ſi corpora, vt dicunt infideles, minimè reſurgãt, à ſolis autem animis peccatorũ ratio exigatur? Neque enim æquũ eſt vt anima quæ cum corpore peccauit, & per oculos & inuidiã, & improba deſideria ſuſcepit, per aures autẽ impiis verbis deliniita eſt, & per vnamquamq; corporis particulam nõ bona

ſtrictamente admiſit, ſola peccatorum pœnas luat,
& hoc ſuſtineat, non paruo aliquo tempore, ſed in
infinitis ſæculis. hæc. n. à diuina ſcriptura didici-
Ioan. 5. mus. Hi. n. inquit, ibunt in vitam æternam, & hi in
Matth. 25. ſupplicium & ignominiam ſempiternã. Quomo-
do autem rurſus fas & ſanctũ eſt, vt ſanctorum ani-
mæ ſolæ promiſſis bonis fruantur, quæ coniunctæ
corporib. ex virtute rectè geſſerunt? Oculi. n. pro-
fundunt lachrymas compunctionis, aures diuina
eloquia ad animã tranſmittunt, lingua autẽ & lau-
dat benefactorẽ, & aſſiduè offert orationem, ma-
nus autem ſubſeruiunt ad ſubminiſtrandũ egenis,
& pedes nunc quidem currunt ad domos oratio-
nis, nunc ſtant in orationib. & plurimum laborem
ſufferunt. Quomodo ergo iuſtum eſt, vt corpus,
quòd vnà cum anima virtutis opes comparauit,
puluis fit & abiiciatur: ſola autẽ anima vt victrix
pronuncietur? Sin autẽ hoc graue eſt & miſerum:
iuſtũ eſt ergo vt corpora prius reſurgãt, deinde eo-
rum quæ geſſerunt ab eis cõmuniter ratio exiga-
2. Cor. 5. tur. Hoc. n. diuinus quoq; dixit Apoſt. omnes. n.
inquit, ſiſtemur ante tribunal Chriſti vt referat
vnuſquiſq; ea quæ geſſit per corpus, ſiue bonum
ſiue malum. His autẽ conuenientia dicit etiam B. B
Dauid. Tu reddes vnicuiq; ſecundum opera ſua.
Itaq, Pythagoras animarum in corpora tranſitus
fabulatus eſt, dicens eas nõ ſolum in corpora bru-
torum, ſed etiam in arbores tranſire. Itidem etiam
Plato hanc fabulam neſcio quomodo ſecutus eſt.
Hinc Manes, & quæ eum præceſſit, impiorum
Gnoſticorum hæreſis, accepta occaſione, dixerũt
hoc eſſe ſupplicium. Scelerati autem Carpocrates,
& Epiphanes, & Prodicus, & Caieni, ſuillam planè
vitam conſtituentes, dicebant animas in corpora
tranſmitti, vt per libidinẽ & omnem intẽperantiã
vnumquemq; Angelorũ mundi conditoru cole-
rent. Piorũ autem eccleſia, eos & huiuſmodi fabu-
las execratur: diuinos autem ſermones ſequẽs, cre-
dit corpora reſurgere, & vnà cum eis animas iudi-
cari, & eos quidem qui vitio vixerunt, puniri, qui
vero virtutis curam geſſerunt, quæ eis promiſſa
ſunt conſequi.

DE PROMISSIONIBVS.

POllicitus eſt autem magnificus & liberalis
Deus nihil fragile, caducũ aut momentaneũ,
ſed æternum bonorum fructum. Non. n. vt vult C
Cerinthus, & qui ſunt illi ſimiles, terrenum erit
Dei & Seruatoris noſtri regnum, nec præfinito
tempore circunſcriptũ. Apprehendant illi viſione
& phantaſia mille voluentium annorum curricu-
lum, & quæ intereunt delicias, & alias voluptates,
& præterea ſacrificia, & Iudaicorum feſtorum ce-
lebritates, nos. n. vitam ſenij expertem expectam᷒.
Ioan. 5. Hi. n. inquit Dominus, reſurgent in vitam æter-
nam, illi vero in ſupplicium & ignominiam ſem-
Matth. 25. piternam. Et rurſus. Venite benedicti patris mei,
Matth. 5. hæredes eſtote parati vobis regni ante conſtitu-
tionem mundi. Et, beati pauperes ſpiritu, quoniã
ipſorum eſt regnum cœlorum. Et, beati qui perſe-
cutionem paſſi fuerint propter iuſtitiam, quoniã
ipſorũ eſt regnũ cœlorũ, & prædicãtibus Apoſtolis
iuſſit dicere: Appropinquauit regnũ cœlorũ, & ali-
Ioan. 12. bi eis dixit, Quãdo exaltatus fuero à terra, omnia
mecũ trahã. & rurſus, Apud patrẽ meũ manſiones
multæ ſunt. &: Sin autẽ non dixiſſem vobis quòd
ibo, & parabo vobis locum. & rurſus, Veniam, &
accipiam vos ad me, vt vbi ego ſum, ſitis & vos. Et
A rurſus. Qui comedit carnem meam, & bibit meũ
ſanguinem, habet vitam æternam. Quinetiam pa-
tri loquens, ſic dixit, Pater, quos dediſti mihi, volo
vt vbi ego ſum, & illi quoq; ſint mecum, vt videãt
gloriam meam quam dediſti mihi. Quoniam di-
lexiſti me ante conſtitutionem mundi. Hæc cùm 1. Theſ. 4.
dixiſſet D. Apoſt. dixit. Rapiemur in nubib. in oc-
curſum Domini, & ita ſemper cum Domino eri- 2. Tim. 2.
mus. Et rurſus. Fidelis ſermo. Si. n. commortui ſu-
mus, & conuiuemus, ſi ſuſtinemus, & conregnabi-
mus. Ad Romanos autem ſcribens, dixit. Si vnius Rom. 5.
peccato mors regnauit per vnum, multo magis
abundantiam gratiæ, & doni, & iuſtitiæ accipien-
tes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum.
Et rurſus. Id. n quod in præſenti momentaneum 2. Cor. 4.
& leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſu-
blimitate æternum gloriæ põdus operatur in no-
bis, non contemplantib. nobis quæ videntur, ſed
quæ non videntur. Quæ. n. videntur, temporalia
ſunt. Quæ autem non videntur, æterna ſunt. Bo-
norum autem ſumma eſt, & colophon, promiſſam
vitam à peccato eſſe immunem. Cùm enim reſur-
gant corpora ab interitu aliena, & animæ immu-
tabilitatem ſuſcipiant, nullum deinceps locum
habebit peccatum Sublato autem peccato, & pro-
cul ex turbato, ac Diabolo cum Dæmonib. gehẽ-
næ tradito, ceſſabunt etiam labores certaminum,
& metus ne vincamur, & de victoria ſolicitudo.
Vita autem iucunda, & moleſtias expertis qui di-
gni fuerint dabitur, & luce fruentur diuina, & in-
telligentes, vel ipſi potius fient luminoſi. Tunc Matth. 13.
enim, inquit Dominus, Fulgebunt iuſti ſicut ſol.

DE SECVNDO DEI ET SERVATORIS noſtri aduentu ſeu apparitione.

ERunt autem hæc poſt ſecundum Seruatoris
noſtri aduentum. Sic enim etiam Apoſtolis
promiſit. Reuertor, & venio ad vos. Et rurſus. Ve-
niam ad vos, & aſſumã vos ad meipſum. Et in alio
loco. Tunc videbitis filium hominis venientem Matth. 25.
in nubib. cœli in gloria ſua, & omnes S. Angeli cũ
ipſo, tunc ſedebit in throno gloriæ ſuæ, & congre-
gabuntur ante ipſum omnes gentes, & ſeparabit
ipſos à ſe inuicem, ſicut paſtor ſeparat oues ab hœ-
dis, & ſtatuet quidem oues à dextris ſuis, hœdos
autem à ſiniſtris. Hunc autem eius aduentum di-
uinus quoq; vidit Daniel. Vidi, inquit, donec thro- Dan. 7.
ni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit, indumen-
tum eius album ſicut nix, & pilus capitis eius, ſi-
cut lana pura, thronus eius flamma ignis, rotę eius
ignis ardens, fluuius ignis ambulans protraheba-
tur ante ipſum, mille millia miniſtrabant ipſi, &
decies mille millia aſſiſtebant ipſi, iudicium ſedit,
& libri aperti ſunt, & ecce in nubibus cœli venit
tanquam filius hominis, & vſque ad antiquum
dierum peruenit, & illi data eſt poteſtas, & regnũ,
poteſtas eius, poteſtas æterna, & regnum eius erit
in æternum, & tranſlatum eſt imperium beſtiarũ,
& datum regnum filiis altiſſimi. Tanta eſt concor-
dia prædicationis Euangelicæ, & Propheticarum
prædictionum. vnius enim Dei hæc ſunt & illa
oracula. De hoc igne dicit etiam Eſaias Pro- Eſa. 66.
pheta, Quis annunciabit vobis locum æternum?
Et in fine prophetiæ dicit, Vermis eorum non
morietur, & ignis eorum non extinguetur.
Hunc etiam aduentum D. Dauid prædicens, di- Pſal. 49.
xit, Deus deorum locutus eſt, & vocauit terram.
Ab ortu ſolis vſque ad occaſum, ex Sion decor
pulchritudinis eius. Deus manifeſtè veniet, Deus
noſter

noſter & non tacebit. Ignis coram ipſo ardebit,
& in circuitu eius tempeſtas valida. In alio quo-
que pſalmo. Nubes & caligo in circuitu eius, iu-
ſtitia & iudicium correctio ſedis eius. Ignis an-
te ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu
inimicos ſuos. Et rurſus. Quando venit iudicare
terram, iudicare orbem terræ, in iuſtitia, & po-
Mal. 4. pulus in rectitudine. Et per Malachiam Prophe-
tam idem vniuerſorum Deus. ecce ego mitto vo-
bis Heliam Theſbitem, vt non veniens percu-
tiam terram funditus. D. quoque Apoſtolus ſcri-
Tit. 2. bens ad Beatum Titum, priori noſtri ſeruatoris
aduentus etiam ſecundum coniunxit, Apparuit
enim inquit, gratia Dei ſalutaris omnibus homi-
nibus, docens nos, vt abnegantes impietatem, &
ſæcularia deſideria, modeſtè, & iuſtè, & piè vi-
uamus in hoc ſæculo, expectantes beatam ſpem
& aduentum gloriæ magni Dei & Seruatoris no-
ſtri Ieſu Chriſti. Per hæc autem oſtendit priorem
quoque aduentum fuiſſe propter ſecundum. I-
deo. n. inquit, apparuit, cùm nos ab impietate,
& iniquitate liberaſſet, & omnem virtutem do-
cuiſſet, bono & alacri animo ſecundum aduen-
tum expectaremus efficeret. Et admiratur & ſuſ-
1. Theſ. 1. picit Theſſ. quòd ab Idolorum ſeruitute liberati,
elegerint ſeruire Deo viuenti & vero, & expecta-
re filium eius è cœlis quem ſuſcitauit à mortuis,
Heb. 10. Ieſum qui liberat nos ab ira veniente. Et ad Heb.
ſcribens, hunc aduentum ſignificauit Propheti-
co vſus teſtimonio. Adhuc, enim inquit, modi-
cum, veniens veniet, & non tardabit. Hæc autem
Phil. 3. docuit etiam Philip. Noſtra enim, inquit, con-
uerſatio eſt in cœlis, ex quo etiam ſaluatorem ex-
pectamus Dominum Ieſum. Similiter etiam ad
1. Theſ. 4. Theſſa. Ipſe enim, inquit, Dominus in iuſſu, in
voce Archangeli, & in tuba Dei, de cœlo de-
ſcendet, & mortui in Chriſto reſurgent primi, &
quæ ſequuntur. facile eſt autem etiam alia addu-
cere teſtimonia, quæ ſecundum Seruatoris noſtri
aduentum prædicent. Sed ſufficiunt hæc ad per-
ſuadendos vel maximè contentioſus.

DE ANTICHRISTO.

Illud quidem neceſſe eſt addere ijs quæ dicta
ſunt, quòd ante aduentum Domini veniet hu-
manam naturam ſubiens hominibus pernicio-
ſus, Deique aduerſarius Dæmon, diuini nominis
prædo, & ſicut olim hoc nomen, nempe Deus,
ſuffuratus, id ſibi impoſuit, ſuæque improbita-
tis & nequitiæ adminiſtris, & auxiliatoribus: &
perſuaſit hominibus per manibus hominum fa-
bricatas ſtatuas, & diuinum honorem exhibere:
Ita Chriſti Domini appellatione vſurpata, om-
nes quidem, vt ſemel dicam, decipiet, multis
quoque imponet ex ijs qui ſanctum, & venerabi-
le nomen accepere, dicens ſe eſſe Chriſtum, quē
diuini vaticinantes Prophetæ appariturum præ-
dicebant. Ineſcabit autem etiam ſimplices, & ad
capiendum faciles, fraudulentis quibuſdam mi-
raculis vtens. Et hoc quidem multi ex Prophe-
tis in veteri ænigmaticè prædixerunt. Latius au-
tem & apertius de eo vaticinatus eſt D. Daniel.
Quòd ſi etiam aliqua ex ijs declaranda ſunt, ea
antea explicauimus, vt qui omnem eius Prophe-
tiam verbatim interpretati ſumus, & quæ Theſ-
2. Theſ. 2. ſa. à D. Apoſtolo ſcripta ſunt, vnà cum aliis epi-
ſtolis interpretati, prolixiori quam pro noſtra
A conſuetudine oratione vſi ſumus, eum locum
qui eſt de Antichriſto ſcrutantes. Nonnullos. n.
qui exiſtimabant aduentus Domini tempus ap-
propinquare, neceſſario docuit Apoſt. quòd o-
portet prius diuinæ cognitionis radijs illuminari
orbem terræ, & manifeſtos fieri alumnos fidei, &
ab ijs qui crediderunt ſeparari eos qui contradi-
cunt, deinde ſic prius aduenire, ſeque oſtendere
artificem mendacij, ad eos conuincendos qui ve-
ritatis prædicationem nō admiſerunt. Hoc enim
etiam Dominus dixit Iudæis. Ego veni in nomi-
ne patris mei, & non accipitis me: venit alius in
proprio nomine, & illum accipietis. Hoc ipſum
dixit etiam D. Apoſt. Eo quòd veritatis dilectio- Ioan. 5.
nem non ſuſceperunt, vt ipſi ſeruarentur, & pro-
pterea mittet eis Deus operationem erroris, vt
ipſi credant mendacio, vt iudicentur omnes qui
non crediderunt veritati, ſed aſſenſi ſunt iniuſti-
tiæ ad reprobationem. Eorum ergo, qui veritatis
prædicationi non crediderunt, veniet improbi-
tatis pater & magiſter. Quia. n. Iudæi, pro Deo
vtique pugnantes, Dominum tanquam Dei ad-
uerſarium cruci affixerunt, maxima impietatis
B eorum confutatio, erit Antichriſti præſentia.
Dominus n. Chriſtus, cum eſſet verus Deus, &
veri Dei filius, ſe filium hominis, & hominem
appellauit, à natura quæ videtur appellationes
imponens: raro autem ſeipſum Dei filium no-
minauit. Sceleratiſſimus autem Dæmon Deum
max. ſeipſum nominabit. Hoc enim S. Angelus
docuit Danielem Prophetam. Super Deos, enim Dan 11.
inquit, patrum ſuorum non intelliget, & Deum
Mazurim in loco ſuo glorificabit, hoc eſt, fortem
& potentem ſeipſum Deum appellabit. Sed ta-
men ij qui Dominum crucifixerunt, quòd ſe Dei
filium nominaſſet, ei credent cùm apparuerit, ea
ratione oſtendentes, quòd ſunt veritati infe-
ſtiſſimi, mendacij autem operatij, ea de cauſa
permittit ſapientiſſimus vt adueniat & ſe oſten-
dat ille ſceleſtus & perditus. Clarum eſt enim
quòd ſi Deus nollet, non appareret, non tamen
actionem aut operationem eius voluntatem vo-
camus. Deus enim non eſt cauſa malorum, vt
volunt etiam externi philoſophi. Nec enim ipſe
Cain effecit homicidam, quia cum vellet fratrem
occidere, non prohibuit. Neque vt filij Iacob
C fratrem venderent perfecit, quia eorum cona-
tum non repreſſit. Inuenire enim poſſumus illos
quoque malè eſſe vſos libero ſuę mentis arbitrio:
ſapientiſſ. autem Dominum per illorum impro-
bitatem ſomniorum veritatem oſtendiſſe. Per-
mittit ergo vt is appareat, & illius improbitatem
aperiens, & Iudæorum ſcelus arguens. Affert
autem & quidem quam primum exitium, Iudæis
verò remedium. Mittit. n. Theſbitem, qui & il-
lius fraudem conuincat, & ſalutarem eius aduen-
tum prænunciet. Hic autem veritatis aduerſarius
Domini aduentum omnino imitabitur, & electo
humano inſtrumento ſua operatione digno, ita
abutetur hominibus falſis vtens miraculis, & hoc
apertè docuit D. Apoſtolus, per ea quæ ſcribit
ad Theſſa. Sic autem dicit, Rogamus autem vos
fratres, pro aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti,
& noſtra congregatione in ipſum vt nō cito mo-
ueamini à veſtro ſenſu, neque terreamini, neque
per ſpiritum, neque per ſermones, neque per epi-
ſtol. tanquam per nos miſſam, quaſi inſtet dies
Domini. Per hæc autem oſtendit, quòd quidam

eos deceperant, dicẽtes dixiſſe Apoſtolum appropinquare diem Dumini. Vnde non ſulum per verba & ſcripta prohibuit deceptionem, ſed etiam per eam quæ exiſtimabatur propheticam prædictionem. Hoc enim dixit, Neque per ſpiritum. Deinde ſubiungit, Ne quis vos ſeducat vllo modo, quoniam niſi venerit defectio primum, & reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui aduerſatur & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei ſedeat oſtendens ſe tãquam ſit Deus. Defectionem appellat, Antichriſti præſentiam. Multi. n. à futuris miraculis decepti à veritate deficient, & mendacium amplectentur. Ipſumq; autem huminem peccati, & filium perditionis vocauit, & naturam quæ videtur oſtendens, & omnis generis peccati operationem reuelans. Oſtẽdit autem eius tyrannidem, faſtum, arrogãtiam, & ſuperbiam, aduerſarium, & qui ſuperextollitur, appellans, & oſtendens quòd non ſolum ijs qui Dij falſo nominantur ſeipſum ſuperiorem nominabit, ſed etiam in templo Dei vt Deus ſedebit. Dei autẽ templum, vocat Eccleſias. Deinde eis in memoriam redigens ea quæ ſæpe docuerat, Non meminiſtis, inquit, quòd cùm adhuc eſſem apud vos hæc dicebam vobis, & nunc quid detineat ſcitis, vt reueletur in ſuo tempore. Iam, inquit, apparuiſſet, niſi ipſum diuina gratia prohibuiſſet, & eius aduentum conuenienti tempore præfiniiſſet. Iam enim myſterium iniquitatis exercetur. Per hæc autem ſignificat eas quæ tunc exortæ ſunt hæreſes. Tantum vt qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat. Diuinum, inquit, præſcriptum prohibet quo minus ipſe appareat. Oportet enim ex diuina prædictione in omnes gentes prædicari Euangelium, deinde ſic illum videri. Et tunc reuelabitur ille inimicus, quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui. Apertè oſtendit quod cùm primum apparuerit Dominus, faciet vt ſceleratus ille euaneſcat, & tradet eum æternis ſupplicijs, cuius eſt præſentia ſecundum operationem Satanæ, in omni virtute, ſignis, & prodigijs falſitatis, & in omni ſeductione iniquitatis ijs qui pereunt. Non enim omnes venabitur ad exitium, ſed eos qui mobilem, & ad perſuadendum facilem mentem habent. Docuit autẽ quòd etiam Satan Diaboli operationem ſuſcipiet. Sicut enim vnigenitus Dei filius, ſanctis quidem Prophetis, & ſacris Apoſtolis, & alijs etiam ſanctis diuiſit dona ſancti ſpiritus: homo autem factus non particularem aliquam ſumptæ naturæ dedit gratiam, ſed omnem diuinitatis plenitudi-

Col. 2. nem, vt vult Apoſtolus, viſum eſt ei in ipſo habitare: ita Diabolus alijs quidem hominibus, quoſcunque perſuaſit eſſe operarios iniquitatis, non omnes immiſit ſpecies iniquitatis: huic autem ipſe totus coniunctus, omnis generis vitiorum & ſcelerum machinas per ipſum oſtendet. Deinde dicit etiã cauſam permiſſionis. Eo quòd charitatem veritatis non receperunt, vt ſalui fierent, ideo mittet illis Deus operationẽ erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati. Hæc de Antichriſto à ſacra ſcriptura didicimus, ſummatim autem quæ de eo dicta ſunt ſcripſimus, quoniam & Prophetam Daniel & Apoſtolum interpretantes, de eius aduentu prolixius diximus, facile eſt autem ei qui voluerit, illa ſcri-

A pta adire, & ſi quid in his prætermiſſum eſt, in illis inuenire. Hæc à viris diuinitus inſpiratis, Prophetis inquam & Apoſtolis, & qui eis ſucceſſerunt, accepit Eccleſia dogmata, non impias confingens fabulas, nec humanas rationes ſecuta, ſed diuinis credens ſermonibus. Quoniã autem moralem etiam doctrinam ſcelerati corrumpere, & vias ſibi inuicem contrarias excogitauere. Alij enim matrimonium fornicationem nominauere: alij verò omnem illicitam, & nefariam libidinem amplexi ſunt: age etiam oſtendamus quidnam in moralibus ſenſerit Eccleſia.

DE VIRGINITATE.

CErdo itaque & Marcion virginitatem lege conſtituerunt, aduerſus Creatorem bellum gerentes, ne per matrimonium, illius augerent opificium. Manes autẽ dixit nuptias eſſe miſeriæ adiutrices, & ea de cauſa iuſſit virginitatem exerceri. Saturnilus autem & Tatianus apertè matrimonium Diaboli nominarunt. Dominus autem Deus non tulit quidem leges de virginitate: in-

B telleixit enim eſſe rem ſupra naturam: eam autem laudibus proſequendo, eos qui vellent ad certamen adhortatus eſt. Cùm enim dixiſſent Apoſt. Si ita eſt cauſa hominis cum vxore, non expedit vxorem ducere: reſpondens Dominus dixit. Nõ omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt. Sunt enim eunuchi, qui quidem caſtrati ſunt ab hominibus, & ſunt eunuchi, qui caſtrauerunt ſeipſos propter regnum Dei. Hoc autem non de teſtium, ſed de prauarum cogitationum dixit amputatione. Deinde ſubiunxit. Qui poteſt capere capiat. Qua de cauſa, diuinus etiam Apoſtolus, 1. Cor. 7.
de virginitate loquens, dixit. Præceptum autem Domini non habeo. De virginitate enim legem non tulit Dominus. Conſilium autem do, vt miſericordiam à Deo aſſecutus vt ſim fidelis. Conſulo autem, inquit, non legem fero, idque non vtens audacia, ſed vt qui à diuino calculo prædicationis ſubminiſtrationem accepiſſet. Exiſtimo enim hoc bonũ eſſe propter inſtantem neceſſitatem, quod bonum eſt homini ſic eſſe. Huic nempe, ſic eſſe, addidit illud, exiſtimo, non dubitans

C de ijs quæ conſulebat, ſed orationem moderans, vt non eſſet lex. Lex. n. habet etiam tranſgreſſionem, tranſgreſſio autem inducit etiam ſuppliciũ. Ea autem de cauſa adiecit illud: puto, vt oſtenderet id quod dicitur, non eſſe legem, ſed conſiliũ. Deinde oſtendit quid bonum appellauerit. Alligatus es vxori; ne quære ſolutionem. Solutus es ab vxore; ne quære vxorem. Præuidens enim lethales Hæreticorum venena, præſeruatiuam medicinam conſtituit. Qua de cauſa prius confirmauit legem matrimonij, deinde de virginitate admonitiones & conſilia ſic intulit. Ne quis enim exiſtimaret eum legem accuſantem, de caſtitate ac cœlibatu legem ferre, matrimonij legem neceſſario confirmauit, dicens, Ne quære ſolutionem. Hoc ipſum autem cùm poſuiſſet etiam in cœlibatu, & dixiſſet, Ne quære vxorem: non perſtitit in decreto, ſed ſubiunxit. Sin autem etiam duxeris vxorem, non peccaſti, & ſi nupſerit virgo, non peccauit. Non enim tanquam iniquitatem ſuadeo fugere matrimonium, ſed tanquam ad vitam meliorem adhortans. Oſtendit autem etiam

etiam lucrum virginitatis. De ijs enim qui matrimonio coniunguntur dicit. Tribulationem autem carnis habebunt eiuſmodi. Qui enim vxorem duxit, in multas ſollicitudines diſtrahitur, non ſolum vxoris, ſed filiorum, & famulorum, & ancillarum curam gerens, & hoc ſignificans dixit, Tribulationem autem carnis habebunt eiuſmodi. Qui enim vxorem duxit, in multas curas diſtrahitur. Suam etiam amicitiam & affectionem aperit. Dicit enim, Ego autem vobis parco. Et paulo pòſt. Volo autem vos eſſe ſine ſollicitudine. Deinde facit comparationem eius qui vxorem duxit, & eius qui cœlibatum amplectitur. Qui cœlebs eſt, curat quæ ſunt Domini, quomodo placebit Domino. Qui autem vxorem duxit, curat quæ ſunt mundi, quomodo placebit vxori, diuiſa eſt etiam mulier. & virgo innupta cogitat quæ Domini ſunt, quomodo placebit Domino, & ſit ſancta corpore & ſpiritu. Quæ autē nupſit, cogitat quę ſunt mūdi, quomodo placeat viro. In his autē apertè docuit vſum virginitatis: neque enim iubet tanquam illicitum fugere matrimonium, ſed vt à curis liberam perſequi virginitatem, eorum enim, qui matrimonio iūcti ſunt, in multa diuiſa cogitatio, exactam & perfectam rectè gerere vitam prohibet. Qui autem ſolitariam vitam delegerunt, omnem in res diuinas curam conferunt. Pergit autem & vtilitatem oſtendere, & legis neceſſitatem ab oratione remouere. Porrò hoc ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueum vobis inijciam. Non enim propter neceſſitatem eum qui nō vult traho: Sed quæ oritur vtilitatem indico. Propterea enim ſubiungit, ſed ad id quod honeſtū eſt, & vt Domino ſine vllo impedimēto indiuiſe aſſideatur. Qui enim à matrimonij iugo liber eſt, facile trahit eius iugum, cùm nihil aliud eum abducat, quominùs ei rectè poſſit aſſidere, pergit autem execrandorum Hæreticorum, quas de non contrahendo matrimoniū ferunt, leges refellere. Dicit enim, Si quis autem ſe turpiter gerere exiſtimat in virginem ſuam, ſi ſit ſuperadulta & ita oportet fieri: quod vult faciat, non peccat, nubens. Hoc autem dicit de ijs quæ virginitatis pacta conuenta ſeu vota nondum fecerant. Qui autē ſtatuit firmus in corde, non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde ſuo ſeruare ſuam virginem, rectè facit. Hoc autem, Non habens neceſſitatem, poſuit pro eo quod eſt, qui non eſt in poteſtate alterius. Seruos. n. quò minus faciant quæ velint, Domini prohibent. Ita cùm & ei qui vult deſpondere, & ei qui filiam caſtam ſeruare cupit & conſtituit, poteſtatem dediſſet, ſubiunxit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem ſuam, benefacit, & qui non coniungit, melius facit. Talia de virginitate præſcripta ac decreta à viris rerum diuinarum cognitione præditis accepimus, non quæ matrimonium accuſent, ſed ad vitam curæ expertem adhortentur.

DE MATRIMONIO.

OPeræpretium autem exiſtimo matrimonij quoque leges perſequi, & eorum qui illud accuſant audaciam refellere. Sufficit autem vel ſexus differentia ad oſtendendam cauſam opificij. Eius enim gratia formauit mulierem vniuerſorum effector. Quamobrem eam etiam adiutricem vocauit. Faciamus enim inquit, Adæ adiutorium ſecundum ipſum. Non ſolum autem formauit, ſed etiam viro coniunxit, vt vult lex quæ nunc in vſu ciuili verſatur, & ad virum deduxit, & ipſe fuit & paranymphus & pronubus, ipſe veluti quoddam donum matrimonio hanc benedictionem obtulit. Creſcite, dicens, & multiplicamini, & replete terrā, & dominamini ipſi. Hanc primū hominum genus à Deo vniuerſorū benedictionem accepit. Iam verò multis poſtea annis, cùm inundationis quæ omnia perderet exitium induxit, non viros ſolos, ſed etiam mulieres viris numero pares in arcam ingredi iuſſit, & poſtquam pœna ceſſaſſet, priorem benedictionem renouauit. Nam hic etiam dixit. Creſcite & multiplicamini, & replete terram. Porrò autem cùm Abraham Patriarcham è terra paterna duxiſſet, iuſſit eum intueri ſtellas cœli, & pollicitus eſt ſe eis numero æquales homines effecturū. Faciam, enim inquit, ſemen tuum vt ſtellas cœli, multitudine, & vt arenam, quæ eſt in litore maris. Si autem malum eſſet matrimonium, non id Dominus Deus à principio conſtituiſſet: non liberorū ſuſceptionem, benedictionem vocaſſet. Propterea enim etiam veteres plures habere vxores non vetuit, vt genus humanum augeretur. Ea de cauſa etiam viri boni & religioſi Dei cultores, & duabus, & tribus, & pluribus etiā mulieribus matrimonio iungebantur, plurium filiorum patres eſſe cupientes. Quòd enim non libidini ac voluptati ſeruientes, plurium mulierum conſuetudinem ferebant, teſtatur Patriarcha Abraham, qui poſt multas Sarræ adhortationes cum Agar rem habuit, deinde poſtquam peperiſſet, cum ea nunquam poſtea coijt. Teſtatur autem etiam ſapientiſſimus Iacob, qui præter ſententiam quidem Liam accepit, propter coniugum autem zelotypiam, cum ancillulis conſuetudinem habere ſuſtinuit. Illæ quoque non voluptati ſeruientes, ſed plurium liberorum matres eſſe deſiderantes, litem inter ſe inuicem habuerunt. Fidei ergo alumnos vetus etiam ſcriptura docet ſcopum matrimonij. Qui autem veteres leges non admittunt, diſcant ex nouo ſimilia. Nam in hoc quoque laudatur omnino matrimonium. Primus enim Apoſtolorum, ex eorum qui vxores duxerant claſſe vocatus eſt, & illius teſtes ſunt Euangeliſtæ, qui docent apertè quod eius ſocrum febricitātem curauerit Dominus. Ipſe autem Dominus non ſolum non prohibuit matrimonium, ſed etiam in nuptijs conuiuatus eſt: & vinum abſque vlla agricultura productum, donum nuptijs obtulit. Adeò autem legem matrimonij confirmauit, vt etiam eum qui vellet ſoluere matrimonium, præterquam propter fornicationem, alia lege vetuerit. Quicunque enim, inquit, vxorem dimittit præterquam fornicationis cauſa, facit eā adulterari. Deinde cùm Phariſæi dixiſſent veterem legem iuſſiſſe dare libellum repudij, interpretatus eſt eis inſtitutum legis. Dixit enim, ad duritiam cordis veſtri, ſcripſit vobis hoc mandatum. A principio autem creationis, maſculum & fœminam fecit ipſos Deus. Propterea relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Ita cùm primam legiſſet legem quam ipſe dederat, ſubiunxit, Quare non ſunt amplius duo. Quod ergo

Gen. 2. — Gen. 9. — Gen. 15. — Ioan. 2. — Matth. 19.

Act. 5. Deus conionxit, homo non ſeparet. Hæc antem omnia oſtendunt licitum & legitimum eſſe matrimoninm. Porrò autem magnns qnoqna Petrus, Ananiam, & Saphiram conionctos qoidē nou ſeparauit, furatos autem vehementer reprehendit. Illnd enim erat licitum: boc verò valde iniquum, & legi contrarium. Diuiuus autem Apoſtolos Paolus Philemoni & Appiæ mattimonij lege conionctis integram ſcripſit epiſtolam:
1. Cor. 7. Coriutbijs antem, qui ſcite voloerant an oportet eos qui Domino crediderunt cœlibatum matrimonio præferre, hæc declaraoit. De quibns antem ſcripſiſtis mibi, Bonum eſt homini molierem non tangere: Sed propter fornicationes vnuſqoiſque ſuam vxorem habeat: & vnaquæque proprium virom babeat. Hæc cùm decreuiſſet, perfectam eos inter ſe habere iubet beneoolentiam. Mulieri vir debitam beneuolētiam reddat. Similiter autem & vxor viro. Quia autem veriſimiliter fieri poterat, vt vel maritus, vel vxor continentiam coniunctioni præferrēt: id auſem ſi oon ea conſenſu fieret, eueniret vt qui cōtinere & firmus eſſe non poſſet, in ſcortationem incideret: prohibet eam, quæ fit abſque conſenſu, continentiam, & dicit. Molier non habet poſeſtatem proprij corporis, ſed vir, & vir non habet poteſtatem proptij corporis, ſed molier. Eſtis, inquit, alter in alterius poteſtate, nou potes facere quod vis abſqoe eo qui iugum tecum vnà
1. Cor. 7. trahit. Es confirmans legen. ſubiunxit. Ne fraudetis vos inuicem, niſi ex conſenſu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Et rurſus. Ad idem conuenite, fraodationem autem vocauit, ceſſasionem à coniunctione quæ fit præter animi ſententiam. Nam ſi altera pars contineat, altera pars exiſtimat ſe eſſe conionctione fraudatam. Docet autem etiam quamnam ob eauſam poſt orationē & ieiunium, rurſus iuſſerit conueoire. Subiunxit enim, Ne rurſus vos tentet ſatanas, & oſtendens qoòd ille belli gerēdi anſam à nobis accipit, neceſſario adiecit, Propter intemperantiam veſtram. Vobis, enim inquit, certantibus, ille nonquam erit ſuperior. Deinde adhortans ad præſtātiora, inqoit. Hoc autem dico ſecundum veniam, non ſecundum mādatum. Volo enim omnes homines eſſe ſicut & me ipſum in continentia. Sed vnuſquiſque proprium habet donom ex Deo, hic quidem ſic, ille verò ſic. Si autem beatiſſimos Paulus donum Dei vocauit matrimonium quod eſt cum temperantia: clarum eſt eſſe iniquas miſerorum Hæreticorum leges, latas aduerſus matrimonium. Et quæ deinceps ſequuntur, ſunt eiuſdem ſententiæ: Ijs aotem qui matrimonio iouncti ſunt, præcipio, non ego, ſed Dominos, vxorem à viro non diſcedere: Quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuu reconciliati. Et vir vxorem non dimittat. Tantum abeſt vt prohibeat matrimonium, vt etiam eum qui illud ſoloit, legibus Domini teneri dicat. Noo enim inquit ego hanc legem ſcribo, ſed Dominus Deus, qui hoc in diuinis adiecit Euangelijs, & eam quæ eſt ſeparata, innuptam manere iuſſit, ea ratione cogens reuerti ad maritum. Quinetiā ijs quæ maritos habent infideles, & ijs qui infidelibus mulieribus ſunt matrimonio coniuncti, præcipit non ſoluere matrimonium. Si quis enim, inquit, frater habet vxorem infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et ſi qua mulier habet virum infidelem, & hic conſentit babitare cum illa, non dimittat ipſum. Si autem non ſoluit coniugium, in qoo non eſt fidei concordia: clarum eſt quòd bcitum ac legitimum eſſe matrimonium, non autem legibus contrariom eſſe nouit.

DE SECVNDIS NVPTIIS.

ET quid dico primum matrimonium? etiam ſecundam decreuit coniunctiooem: Dico enim, inquit, ijs qui non ſunt coniuncti matrimonio, & viduis, bonom eſt ipſis, ſi ſic permanſeriut ſicot ego. Qoòd ſi ſic non continent: inngantur matrimonio. Melius eſt enim matrimooio iungi quam vri. Vocat autem vſtiooem, non cupiditatis vexationem, ſed eius victoriam. Paulo pòſt autem legem qnoqne cooſirmat. Sic autem dicit. Mulier alligata eſt legi quamdiu viuit vir eius. Quòd ſi dormierit vir eius, libera eſt vt nubat cui vult, tantum in Domioo, hoc eſt, modeſtè, & legitimè pio viro & fideli. Conſulit aotem etiam continentiam: Beatior autem erit, ſi ſic permanſerit, ſecundom meam ſententiam. Et inductione oſtendit eſſe legem fide dignam. Poto enim, inquit, quod & ego ſpiritum Dei habeam. Non rationibus bumanis vtens, hæc decerno, ſed diuini ſpiritus exiſtens inſtrumeotom. Notandum eſt antem qnòd non beatam, ſed beatiorem dixit eam quæ ſe contineat, ea ratione docens, quòd etiam quæ ſecondum matrimoninm amplectitur, non eſt omnino beatitudine deſtitota, ſi qoidem, vt vult lex hic poſita, coniugium ſuſcepetit. Porrò autem ad Romanos Rom. 7. ſcribens, & legis & gratiæ doceus differentiam, poſuit exemplum ſecundi matrimonij. An ignoratis fratres, inqoit, facientibns enim legem loquor, quòd lex in bomine dominator quanto tempore viuit? Deinde exemplom. Nam qoæ ſub viro eſt mulier, viuente viro alligata eſt legi. Si autem mortuus fuerit vir eios, ſolota eſt à lege viri. Igitur vioente viro vocabitur adultera, ſi fuerit eum alio viro. Sin autem mortous fuerit vir eius, libera eſt à lege viri, vt ooo ſit adultera ſi fuerit eom alio viro. Et bic ergo comprobauit ſecundas nou eſſe reijciendas nuptias. Scribens quoque ad beatum Timotheum, & de Eccleſiaſticis ordinibus decernens, cùm de viduarum ordine multom diſſeruiſſet, ſubiunxit. Adoleſcentiores autem viduas deuita. Et cùm dixiſſet cauſas, ſubiunxit. Volo ergo iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias eſſe, nullam occaſionem dare aduerſatio maledicti gratia. Sed Paulo dicente, Volo, Naoatus aodet dicere, Nolo. Sed nos leges Pauli ſequamur. Nauati autem arrogantiam valere iobeamus.

DE FORNICATIONE.

FOrnicationem autem, & omnem intemperantiam, tanquam iniqoas actiones legique contrarias, prohibemus. Aodimus enim diuiniſſimum Paolum clamantem. Fornicatio autē Ep. 5. & immonditia ne nominetur qnidem in vobis, ſicut decet ſanctos. Et rurſus. Ne quis fornica- Ephe. 5. tor vel profanos vt Eſau. &, Honorabile coniu- Hebr. 13. gium in omnibus & cubile immaculatum: fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus. Et

In

in epiſt. ad Corinthios. Si quis qui frater nominatur, ſit fornicator, vel auarus, vel idololatra, vel A conuiciator, vel ebrioſus, vel raptor: cum eo ne comedatis quidem. Propter hanc intemperantiam & libidinem, cum etiam qui fornicatus eſt tradidit ſatanæ, & clamat apertè, Si quis templũ Dei perdit, perdet & ipſum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Hoc modo certè iubet omnino vitare omnem intemperantiam. Neſcitis enim inquit, quòd qui adhæret meretrici, eſt vnum corpus? Erunt enim, inquit, duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, eſt vnus ſpiritus. Fugite fornicationem. Omne peccatum quod fecerit homo, extra corpus eſt. Qui autem fornicatur, in proprium Gal. 5. corpus peccat. Scribens etiam ad Galatas, eandem doctrinam attulit. Manifeſta enim ſunt opera carnis, quæ ſunt adulterium, fornicatio, immunditia, intemperantia, idololatria, veneficium, inimicitiæ, lis, æmulationes, iræ, ſeditiones, diſſenſiones, hæreſes, cædes, ebrietates, comeſſationes, & quæ ſunt his ſimilia. Quæ prædico vobis, ſicut & iam prædixi, quòd qui hæc agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Hæc B autem Baſilides, & Carpocrates, & Epiphanes, & Prodicus, & reliqui intemperantiæ & iniquitatis magiſtri, legerunt quidem, ſed eis contrariã legem introduxerunt, legibus ſpiritus apertè repugnantes. His quoque cõuenientia ſcripſit ad Epheſios. Dico enim inquit, & teſtificor in Domino, vt iam non ambuletis, ſicut & reliquæ gentes ambulant, in vanitate mentis ſuæ, tenebris obſcuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei propter ignorantiam quæ eſt in ipſis, propter cæcitatem cordis ipſorum qui deſperantes tradiderunt ſemetipſos impudicitiæ, in operationem immunditiæ in auaritia. Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum, ſi quidem ipſum audiſtis, & in ipſo docti eſtis, quatenus eſt veritas in Ieſu: vt deponatis vos ſecundum priorem conuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecùndum deſideria erroris, & quæ ſequuntur. Et paulo pòſt. Hoc enim intelligite, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in re-Phil. 4. gno Chriſti & Dei. Hæc etiam ſcripſit ad Philippenſes. De cætero fratres, quæcunque ſunt vera, C quæcunque pudica, quæcunque bona, quæcunque iuſta, quæcunque caſta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, ſi qua virtus, & ſi qua laus, hæc cogitate, quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & vidiſtis in me, hæc agite. Similiter au-Col. 3. tem ſcribit etiam ad Coloſſenſes. Mortificate ergo membra veſtra, quæ ſunt ſupra terram, fornicationem, immunditiam, paſſionem, cupiditatem malam, & auaritiam, quæ eſt idolorum ſeruitus, propter quæ venit ira Dei ſuper filios diffidentiæ. Vetus quoque teſtamentum ea ſtatuit quæ ſunt nouo conuenientia. Etenim dicit ipſe Deus. Sancti eſtote ſicut & ego ſanctus ſum, & ne mentem adhibe mulieri malæ. Mel enim diſtillat à labijs mulieris meretricis: quod ad tempus quidem delinit guttur tuum: poſtea autem inuenies felle amarius. Poſſunt etiam alia innumerabilia inueniri, quæ hanc accuſant libidinem & intemperantiam. Scelerati autem & execrandi Hæretici etiam myſticam communionem nominarũt intemperantiam.

DE POENITENTIA.

Diuina autem ſcriptura non ſolum iniquitates & peccata prohibet, ſed etiam ijs medetur qui eorum vulnera acceperunt. Nauari enim feritatem & beluinam crudelitatem abhorret: & accuſat paſtores qui non ſuarum ouium curã geſſerunt. Et dicit ipſe Deus. O Paſtores, quod in-Ezech. 34. firmum fuit non confirmaſtis: & quod ægrum non curaſtis: & quod malè habebat non refeciſtis: & quod aberrabat non reduxiſtis: & quod perierat non requiſiſtis. Qui autem eos accuſat qui eam curam non geſſerunt, clarum eſt quod vult infirmas oues curari. Propterea dixit eidem Prophetæ. Speculatorem dedi te domui Iſrael, & audies ex ore meo verbum: & eum ex me præmunies. Cùm dixero impio, morte morieris, & non annunciaueris peccatori vt caueat, impio vt ſe auertat à via ſua mala, vt ipſe viuat: ipſe quidẽ impius morietur in iniquitate ſua, ſanguinem autem eius ex manu tua requiram. Et paulo pòſt. Viuo ego, dicit Adonai dominus, quòd nolo mortẽ peccatoris, ſed vt ſe cõuertat à via ſua mala, & viuat. Deinde ſuaſoriè. Conuerſione conuertimini à veſtra mala, & cur moriemini domus Iſraël? Deinde iubet Prophetam hoc quoque verbum ad eos tranſmittere. Et tu fili hominis dic filijs populi tui. Iuſtitia iuſti non eximet ipſum in die quo errauerit, & iniuſtitia iniuſti non interficiet ipſum, in quo die conuerſus fuerit à ſua iniquitate, & fecerit iudicium & iuſtitiam, & pignus debitori reddiderit, & quod raptum fuerat reſtituerit, ſi iuſtus in præceptis vitæ ambulauerit, vt non faciat id quod iniuſtum eſt, vita viuet, & non morietur, & omnia peccata eius quæ peccauit, obliuioni mandabuntur, quia iudiciũ & iuſtitiam fecit, in eis viuet. Et Nabuchodono-Dan. 4. ſor beatus Daniel pœnitentiæ medicamẽta præbuit. Et nunc inquit enim, ò Rex conſilium meũ tibi placeat: & in eleemoſyne elue iniquitates tuas, & iniuſtitias tuas in miſerationibus pauperum. Diuini autem Hieremiæ prophetia hac doctrina plena eſt. Nunc enim dicit quidem. Conuertimini filij qui defeciſtis, & conuertar ad vos, dicit Dominus Deus: nunc autem, ablue à vitio cor tuum Iſraël vt ſerueris, ne forte inueniantur in te diſputationes laborum tuorum. Et rurſus, Num qui cadit, non reſurgit, vel qui auertitur non conuertitur? Plurimas quoque licet alias eiuſmodi inuenire admonitiones. Sapientiſſimus autem Eſaias clamat. Quando auerſus lugebis, tunc ſeruaberis, & cognoſces vbi eras quando confidebas in vanis. Quinetiam in prooemio cùm multas populi iniquitates eſſet perſecutus, & morbum eſſe curatu difficilem oſtendiſſet, Non eſt enim, inquit, imponere malagma, nec oleum, nec ligamenta: paulo pòſt eis pœnitentiæ medelam adhibuit, cùm dixit. Lauamini, mundi eſtote, auferte iniquitates veſtras ab animabus veſtris coram oculis meis, ceſſate à malis veſtris, diſcite bonum facere, quærite iudicium, liberate eum qui iniuria afficitur à manu eius qui eum iniuria afficit. Deinde pollicetur ſe eos lanæ albæ & niui ſimiles redditurum, etiam ſi coccineum & purpureum colorem habuerint, hoc autẽ poteſt ſolus Deus facere. Infectores enim in alios quidem colores album mutant: aliquem autem alium co-

lorem in album mutare non poſſunt. Creatori autem ſunt omnia facilia. Verumenimuero orationem vltra modum extendemus, ſi omnes Prophetarum adhortationes collegerimus. His enim plena ſunt & cantica Prophetica, & aliorum Prophetarum oracula. Sed ij qui Nauati arrogantiam ſuſceperunt, dicunt non oportere poſt baptiſmum ijs qui peccant præbere medicinam. Oportebat autem eos conſiderare, quòd etiam veteres ſacrorum myſteriorum typum & figuram habebant, aſperſiones, & diuina ſacrificia. Vt autem fuſiſſimè & copioſiſſimè eam ignorantiam
Exod. 32. conuincamus, Aaron in medium producamus. Is enim cùm vnctus, & primus Pontifex creatus, diuini ſpiritus gratiam accepiſſet, impijs iniqui populi ceſſit petitionibus. Conſtruxit autem vituli effigiem, & cum alijs Leuitis ſacrificia obtulit. Veniam tamen conſecutus eſt, & in Pontificatu ad mortem vſque permanſit. Magnus quoque Dauid, cùm eſſet Propheta, & diuini ſpiritus gratiam haberet inhabitantem, fecit duo grauia peccata, ſed vulnera curauit per pœnitentiam, nec eſt ſpiritus gratia priuatus: Sed etiam poſt peccatum multa futura vaticinatus eſt. De eo verò qui Corinthi fornicatus erat quid dixerit, qui non ſolum diuinis ſacramentis dignus eſt habitus, ſed etiã docẽdi gratiam aſſecutus eſt. Quamobrem cùm qui illi ſuberant, de eo tanquam de viro docto & ſapiente ſe iactarent, ſibique place-
1. Cor. 5. rent, eos reprehendit, dicens. Et vos inflati eſtis, & non potius luxiſtis, vt tollatur de medio veſtri qui opus hoc fecit. Sed tamen cùm eum qui & Doctor erat, & maximum flagitium perpetrare auſus fuerat, Satanæ tradidiſſet, ab illius manibus eum rurſus eripuit, & corpori Eccleſiæ reddidit. Ita autem ſcribit in ſecunda epiſtola. Cui
2. Cor. 2. autem aliquid donatis, & ego. Nam & ego ſi quid donaui, propter vos. Et ne quis exiſtimaret eum id feciſſe in gratiam hominum, adiecit, In perſona Chriſti. Hoc eſt, tanquam vidente vniuerſorum Domino, vtpote ſciens id quod fiebat illi quoque eſſe gratum. Vnde etiam cauſam ſubiungit, Ne à Satana propter eius plura habendi cupiditatem inuadamur. Non enim eius cogitata ignoramos. Vt vos potius ei condonetis, & conſolemini, ne is forte nimia triſtitia abſorbeatur. Eiuſmodi habebant commiſerationem Eccleſiæ Doctores, erant enim medici ſpiritales, ſanorum quidem valetudinem conſeruantes, eorum autem qui malè affecti erant, morbos propulſantes. Hoc procurans hæc quoque adiecit in
2. Cor. 12. ijs quæ ad eos ſcripſit, Ne rurſus cùm venero me humiliet Deus meus apud vos, & lugeam multos eorum qui prius peccauerunt, & pœnitentiam non egerunt de immunditia, & fornicatione, & intemperantia quam egerunt. Ita etiam Galatas, qui poſt gratiæ vocationem, & diuinorum ſacramentorum perceptionem, à fide declinauerant, & circunciſionem ſuſceperant, & legalium obſeruationem amplexi erant, reducit ad ſalutem, & eis ipſorum pœnitentiæ medicamenta adhibet, piæque matris vocem emittit. Filioli mei, quos ego rurſus parturio, donec formetur in vo-
Gal. 4. bis Chriſtus. Porrò autem eandem nobis doctrinam Dominus quoque Chriſtus per ſuas parabolas præbuit. Nam ouis quæ perierat, & drachma
Luc. 15. quæ exciderat, docent nos curam gerere eorum qui peccarunt. Prodigus autem filius tranſgreſ-

A ſionem quæ poſt baptiſmũ facta eſt apertè ſignificat. Paternarum enim facultatum, quæ ad eum redibat parte accepta, eaque prodigè & per luxum exeſa, reuerſus eſt, & tamen prima ſtola dignus eſt habitus, & per annolum Dei imaginem recepit, & de ſaginato vitulo comedit, & vt maximum feſtum celebraret Pater, cauſa fuit. Iam verò omnis Domini doctrina & actio docẽs peccatorum curationem. Vocati quoque Publicani, & quæ acceſſit meretrix, & latro qui credidit, & verba hæc humanitatis & clementiæ, Non veni Matth. 9.
vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Non enim opus habent medico, ſed qui malè habent. Quòd ſi hæc dicunt facta eſſe ante baptiſmum, dicant primum Eccleſiæ fundamentum fuiſſe labefactatum & à diuina gratia confirmatum. Cùm ter enim magnus negaſſet Petrus, mãſit primus, ſuis lachrymis curatus. Hanc alijs etiã fratribus adhibere medicinam iuſſit Dominus. Et tu, inquit enim, conuerſus, confirma fratres Luc. 22.
tuos, & cùm diſcipulis orandi formam dedit, iuſſit eis dicere, dimitte nobis debita noſtra, ſicut Matth. 6.
& nos dimittimus debitoribus noſtris. Hanc au-
B tem orationem, non eos, qui non ſunt ſacramentis initiati, ſed qui ſunt initiati, docemus. Nullus enim eorum qui nõ ſunt initiati audet dicere, Pater noſter qui es in cœlis, cùm nondũ adoptionis filiorum vnctionem ſuſceperit. Qui autem baptiſmatis donum eſt aſſecutus, Patrem vocat Deum, vt qui in gratiæ filiorum ordinem ſit allectus. Ij ergo iuſſi ſunt dicere, Dimitte nobis debita noſtra. Sunt ergo medicabilia etiam quæ poſt baptiſmum fiunt vulnera: medicabilia autem, non vt olim per ſolam fidem data remiſſione, ſed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem facti peccati quantitati commoderatum. Qui enim nõ ſic affecti ſunt, eos nec admittere quidẽ didicimus, nec diuina ſunt eis manu impertiẽda. Nolite, inquit, dare ſanctum canibus, nec margaritas por- Matth. 7.
cis. Has habet Eccleſia leges de Pœnitentia.

DE ABSTINENTIA.

A Vino autem, & ab eſu carnium, & ab alijs eiuſdem abſtinentiam, nõ ſimiliter ac Hæ-
C retici amplectitur. Illi enim ab ijs, tanquam abominandis, abſtinendum eſſe cenſent. Eccleſia autem nihil horum decernit, neque enim eorũ prohibet participationem, & ideo alij quidem permiſſis à lege bonis & voluptatibus ſecuri fruuntur, alij verò ab eis abſtinent, nullus autem qui ſapit, & rectè ſentit, condemnat eum qui comedit. Nam & abſtinentia, & eſus participatio, ſunt in mentis poteſtate. Porrò autem vita monaſtica non eſt ex neceſſitate, ſed libera animi voluntate ſuſcepta. Et hoc ex Apoſtolicis legibus didicimus. Qui comedit, inquit, non comedentem nõ Rom. 14.
ſpernat; & qui non comedit, comedentem non iudicet. Et rurſus. Omnia munda, ſed malum eſt homini, qui per offendiculum comedit. Itaque ipſos impios in epiſtola ad Timotheum reprehẽ- 1. Tim. 4.
dens, hæc ſcripſit. Spiritus autem manifeſtè dicit quod in nouiſſimis temporibus aberrabunt quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis Dæmonum, in hypocriſi loquentiũ mendacium, & cauteriatam habentium ſuam conſcientiam, prohibentium matrimonium contrahere,

bere, abſtinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs, qui cognouerunt veritatem, Quòd omnia creatura Dei bona eſt, & nihil eſt reiiciendũ quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem. Et Corin-
1. Cor. 10. thiis etiam iuſſit quidquid in macello venditur comedere, nihil interrogantes propter conſcientiam, & eum qui ab aliquo infideli vocatur ad conuiuium, eorum quæ apponuntur ſecure participem eſſe iuſſit, niſi forte aliquis ſignificauerit aliqua ex obſoniis fuiſſe immolata. Tantum abfuit vt diuinus ille vir carnibus veſci prohiberet. Iam vero ipſe quoque Dominus de ſeipſo dixit.
Matth. 11. Venit filius hominis comedens & bibens, & dicunt, Ecce homo vorax, & vini potor, publicanorum amicus & peccatorũ, & cùm paſcha perageret, agnum comedit, ſcilicet cum diſcipulis, & ad nuptias vocatus, non ſolùm non A prohibuit bibere, ſed etiam conuiuantibus vinum admirabiliter fabricatus eſt. Encratitarũ Ioan. 2.
ergo ſeu Abſtinentium errorem diuina etiam decreta pulchrè conuincunt. Dei autem Eccleſia aduerſatur quidem fabulis Hæreticorum: diuina verò decreta ſequitur. Rogo ergo eos qui in hæc ſcripta inciderint, vt cum vnoquoque malo dogmate diuina conferant, & ex collatione intelligant quantum ſit diſcrimen inter verum & falſum. Quæ eſt enim ſocietas luci cum tenebris? 2. Cor. 6.
Quæ autem conuentio Chriſto cum Belial? Re vera enim illa quidem ſunt Diabolicæ improbitatis & calliditatis inuenta: hæc autẽ diuini ſpiritus decreta, quæ aſſiduè ſequi conuenit, ea immobilem eorum ſeruare regulam, & per ea ſua animam corrigere. In Chriſto Ieſu Domino noſtro, cum quo Patri cum ſancto ſpiritu conuenit gloria, honor, & magnificentia, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. AMEN.

FINIS.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS ΘΕΟΦΙΛΗΣ, ID EST RELIGIOSA HISTORIA.

Du-Pin-ecclesiast-Histor. vol 4. p. 65.

GENTIANO HERVETO AVRELIO INTERPRETE.

OPTIMORVM Virorum, & qui in virtute præclarè ſe exercuere, pulchrum quidem eſt videre certamina, & oculis haurire vtilitatem. Quæ enim laudantur, dum cernuntur, & digna videntur quæ poßideantur, & amplectenda amoréque proſequenda exiſtunt, & ad ea comparanda ſpectatores inducunt: afferunt autem nihilo ſecius non mediocrẽ quoque vtilitatem, eiuſmodi rerum rectè & ex virtute geſtarum narrationes, quæ ab iis qui ſciunt, eorũ qui neſciunt auribus afferuntur. Viſum enim eſſe fideliorem auditu dicunt aliqui. auditui tamen fit quoque fides, dum ex eorũ qui dicunt veritate ea quæ dicuntur iudicat. Quomodo enim linguæ & palato, de dulcedine, & amarore, & aliis huiuſmodi qualitatibus, creditum eſt iudicium, déque iis ferunt illam ſententiam: ita orationum diſcernendarum ratio commiſſa eſt auditui, qui ſcit ſecernere à noxiis eas quæ aliquam afferunt vtilitatem. Atque ſi vtilium quidem narrationum integra & incorrupta maneret memoria, & non obliuionis, veluti caligo quadam, aſperſa labes, efficeret vt ea euaneſceret, de iis vtique ſcribere eſſet ſuperuacaneum, cùm quæ hinc percipitur vtilitas, ad poſteros admodum facilè perueniret. Quoniam autem corporibus quidem tempus affert interitum, inducens ſenectutem & mortem: rebus autem rectè & ex virtute geſtis, obliuionem, vt mihi quidem videtur, inferens, & obſcurans memoriam: nemo nos iure reprehenderit, quod piorum virorum, Deique amantium vitæ inſtituta aggrediamur ſcribere. Quemadmodum enim ii quorum fidei eſt credita corporum curatio, medicamenta comparant, cum morbo bellum gerentes, & iis qui laborant ferentes auxilium: ita quæ in his conſcribendis ponitur induſtria, efficitur veluti quoddam ſalutare medicamentum, quod obliuioni quidem inſidiatur, opem autem fert memoriæ. Quomodo enim non eſt abſurdum, vt poëtæ quidem & ſcriptores ea conſcribant quæ in bello fortiter & præclarè geſta ſunt: Tragici autem, eas quæ rectè celabantur calamitates, tragœdiis in publicum proferant, & earum ſcriptis mandatam relinquant memoriam: aliqui autem alii in comœdiis & rebus ridiculis conſumant orationes: nos autẽ ſinamus eos viros tradi obliuioni, qui in corpore mortali & paſsibili oſtenderunt impaſsibilitatem, & incorpoream æmulati ſunt naturam? Quaſnam autem pœnas nõ meritò dederimus, ſi horũ quæ admiratione digna ſunt certaminum nihili faciamus negligi memoriam? Si enim ipſi eorum qui olim fuere ſanctorum ſum-

*nam æmulati philoſophiam, non ære & literis illorum inſculpſere memoriam: ſed omnem eorum virtutem
exprimentes, quaſdam eorum animatas imagines & ſtatuas, ſeipſos effecere: quanam nobis meritò daretur
venia, ſi nec literis quidem eorum inſignem vitam honoraremus? idque cùm athletæ & pancratiaſtæ qui
decertant in Olympicis, honorentur ſtatuis, atque etiam in equorum curriculis, qui victores eſſe videntur au-
riga, idem præmium accipiant. Nec hoc ſolum, ſed etiam mulicbres viros & effœminatos, & de quibus du-
bites ſint ne viri an mulieres, ij qui horum delectantur ſpectaculis, inſcribunt tabulis, eorum memoriam lon-
giſſimo tempore conſeruare contendentes: licet memoria animis detrimentum afferat, non commodum, ſed ta-
men hi quidem hos amantes hos, illi verò illos, illis, idque cùm damnum afferant, picturis honorant. & quo-
niam mortalem naturam mors deprædatur, colores temperantes, & illorum effigies tabulis imponentes, exco-
gitant rationem qua eorum memoria ſit vita longè diuturnior. Nos autem ſcribimus quidem vitam philoſo-
phiæ magiſtram, & quæ imitata eſt vitæ inſtitutionem quæ agitur in cælis. Deſcribimus autem non figu-
ras characteresve corporum, neque ea expreſſa ijs qui neſciunt oſtendimus, ſed formas animarum quæ ſub aſ-
pectum non cadunt adumbramus, & bella quæ cerni non poſſunt, conflictúſque qui non apparent, oſtendimus.
Tali enim armatura eorum phalangis imperator & in pugna princeps eos Paulus induit. Accipite enim, in-
Eph.6. quit, armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo, & omnibus confectis ſtare. Et rurſus. State ergo ſuc-
cincti lumbos veſtros in veritate, & induti loricam iuſtitiæ, & calceati pedes in præparatione Euangelij pacis,
in omnibus aſſumentes clypeum fidei, in quo poteritis omnia tela Maligni ignita extinguere. Et galeam ſalu-
taris accipite, & gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei. Hac cùm hos induiſſet armatura, produxit ad cer-
tamina. Talis enim eſt hoſtium quoque natura, incorporea, minimè aſpectabilis, obſcurè inuadens, clanculum
inſidians, repentéque & præter expectationem irruens. Hoc ipſum idem quoque docens imperator, dicebat.
Eph. 6. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mun-
di rectores, tenebrarum huius ſæculi, aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus. Sed tamen cùm tales hoſtes habe-
ret horum ſanctorum claſſis, imo verò vnuſquiſque eorum à tot & tantis circunſideretur hoſtibus: neque enim
omnes ſimul inuaſerunt, ſed modo quidem hos, modo verò illos adoriebantur: tam præclaram retulere victo-
riam, vt fugerint quidem aduerſarij, hi verò in fugatis ac profligatis trophæum erexerint, cùm nihil eis affer-
ret impedimentum. Eis autem præbuit victoriam, non natura, ea enim eſt mortalis, & innumerabilibus ple-
na affectionibus, ſed mens quæ diuinam attrahebat gratiam. Nam cùm diuinæ pulchritudinis eſſent ardentes
amatores, & pro eo quem amabant omnia libenter & agere & pati ſtatuiſſent, fortis quidem & generoſo a-
nimo tulerunt affectionum perturbationúmque impetus: Diaboli autem celo procellas ſtrenuè repulerunt. & vt
dicam Apoſtolicè, cùm corpus caſtigaſſent & in ſeruitutem redegiſſent, iræ quidem ardorem ſedauerunt, cu-
piditatum autem rabiem quieſcere coegerunt: ieiunando autem & domi cubando ſopitis animi motibus, re-
preſſiſque eorum exultationibus, coegerunt corpus fœdus inire cum anima: & ſoluerunt bellum quod eſt eis à
natura inſitum. Pace autem ſic inter ea inita, omnem aduerſariorum cateruam expulere. Nam cùm eis de-
eſſent cogitationes quæ interna proderent, & membrorum humanorum auxilio priuati eſſent, bellare non po-
terant. Telis enim in nos diabolus noſtris membris vtitur. Nam ſi neque ineſcantur oculi, neque aures demul-
centur, neque tactus ſuaui quodam ſenſu titillatur, neque mens improba admittit conſilia, fruſtra laborant
qui parant inſidias. Quomodo enim vrbem in alto ædificatam, & validis propugnaculis munitam, & profun-
dis foſſis vndique circundatam, nullus hoſtis ceperit, ſi ex ijs qui ſunt intus nemo prodat, & portas ali-
quas aperiat? ita fieri non poteſt vt dæmones qui bellum gerunt extrinſecus, ſuperent animam circundatam à
diuina gratia, niſi cogitationis alicuius ſocordia, noſtrorum ſenſuum aliquam feneſtram aperuerint, & per
eam inimicum intrinſecus admiſerint. Hæc cùm à diuina ſcriptura apertè didiciſſent ij quorum laudes à nobis
Hier. 9. celebrantur, & Deum audiſſent dicentem per prophetam, Aſcendit mors per feneſtras, cùm diuinis legibus
tanquam quibuſdam repagulis & vectibus ſenſus clauſiſſent, menti claues eorum tradiderunt, & neque
labra linguam aperiebant, niſi mens imperaſſet, nec pupilla permittebatur vt ſe extra cilia porrigeret, auditui
autem noxijs ſonis aditum obſtruens, ſtultas & inutiles repellebat orationes: illáſque ſolas admittebat quibus
mens delectabatur. Sic odoratum docuere ea non deſiderare quæ ſuauem emittunt odorem, vt quibus natura ſit
inſitum vt molliant & relaxent. Sic ventris expulere ſatietatem, eúmque ea ſumere docuere, quæ non volupta-
tem afferrent, ſed vſum implerent, nec amplius quàm quod ſatis eſſet ad prohibendum ne fame morerentur.
Sic ſomni dulcem diſſoluere tyrannidem: & cùm cilia ab eius ſeruitute liberaſſent, ea pro ſeruitute domina-
tum docuerunt, vt eius vſum admitterent, non cùm ipſe inuaderet, ſed cùm ipſi accerſerent, ad breue natu-
ræ auxilium. Cùm ergo murorum & portarum cuſtodiæ eam curam geſſiſſent, & internis cogitationibus con-
cordiam conciliaſſent, aduerſarios extrinſecus inuadentes irridebant, qui vi quidem intrare, propter diuinæ gra-
tiæ præſidium, non poterant: nullum autem inueniebant proditorem qui vellet inimicos admittere, & cùm
hoſtes ea eſſent natura quæ non cadit ſub aſpectum, corpus quod videtur & ſubijcitur naturæ neceſſitatibus,
vincere minimè potuere. Eius enim auriga & muſicus & gubernator, optimè quidem tenens habenas, e-
quis perſuaſit vt rectè & ordine procederent: numeroſe autem pulſans chordas ſenſuum, effecit vt ſonum om-
ni ex parte concinnum & conſonum redderent. Scienter autem mouens clauum, & fluctuum inſultus, &
ventorum fregit impetus. Hi ergo qui per innumerabiles quidem labores vitæ iter ingreſſi ſunt: ſudoribus
autem & afflictionibus corpus edomuerunt: & riſus quidem affectionem ignorauerunt, in luctu autem & lachry-
mis omnem vitam conſumpſerunt: & delicias quidem Sybariticas ieiunium exiſtimarunt, ſomnum autem ſuauiſſi-
mum, laborioſas vigilias: molle ſtragulum, durum ſolum, immenſam autem & inexplebilem voluptatem, in oratio-
nibus & cantandis pſalmis conuerſationem: Hos, inquam, qui omne genus virtutis complexi ſunt, quis non iure fuerit
admiratus, vel potius quis pro dignitate eorum laudes celebrauerit? Atque ego quidem ſatis intelligo nullam poſſe o-
rationem eorum virtutem aſſequi, eſt tamen aggrediendum. Non enim rectè habuerit, ſi quoniam verã philoſophiam
perfectè adamarunt, ideo ne minores quidem laudes conſequantur. Scribam autem laudẽ non vnam communiter om-
nibus. Diuerſa enim dona eis data ſunt diuinitus. Hoc autem docens dicebat beatus Paulus. Alij enim per ſpiritum
1. Cor.12. datur ſermo ſapientiæ. Alij autem ſermo cognitionis ſecundum eundem ſpiritum. Alij autem fides, in eodem ſpiri-
tu. Alij*

tis. Alij autem dona curationum, in eodem ſpiritu. Alij autem operationes virtutum. Alij autem prophetia. Alij genera linguarum. Alij autem interpretatio linguarum. Horum verò omnium oſtendens fontem, ſubiunxit, Omnia autem hæc operatur vnus & idem ſpiritus, diuidens ſeparatim vnicuique ſicut vult. Quoniam ergo diuerſa ſunt dona conſecuti, meritò vniuſcuiuſque narrationem faciemus ſeparatam, non quæcunque ab eo geſta ſunt perſequentes, ad ea enim ſcribenda ne tota quidem vita ſufficerit: ſed cùm pauca de vniuſcuiuſque eorum viuendi ratione, & de ijs quæ fecit, narrauerimus, & paucis totius vitæ characterē & formam oſtenderimus, ad alium tranſibimus. Neque verò omnium ſanctorum, qui vbique inſignes extitere, vitæ hiſtoriam literis mandare conabimur, neque enim eos qui vbique clari fuere cognoſcimus, neque fieri poteſt vt vnus conſcribat de omnibus. Eorum ergo ſolum vitam deſcribam, qui tanquam lumina fulſere in Oriente, & fines orbis terrarum ſuis complexi ſunt radijs. Narrando autem procedit oratio, non vtens legibus encomiorum, ſed pauca quædam vere referens. Rogo autem eos qui in hanc religioſam inciderint hiſtoriam, ſiue formam monaſticæ exercitationis, vocet enim quis ho. quo vt voluerit, ne ijs quæ dicuntur minus credant, ſi quid audiant quod eorum vires ſuperet: nec ex ſe illorum virtutem metiantur, ſed apertè ſciant, quod piorum animis Deus deſuper metitur dona ſanctiſſimi ſpiritus, & maiora largitur perfectioribus. Hæc autem à me dicta ſunt ad eos, qui in rerum diuinarum myſterijs, non ſunt admodum accuratè initiati. Myſtæ enim adytorum ſpiritus, ſciunt gloriam ſpiritus, & quanam per homines in hominibus faciat miracula, attrahens incredulos ad Dei cognitionē. Qui autem non eſt crediturus ijs quæ à me dicenda ſunt, clarum eſt eum ne ijs quidem credere tanquam veris quæ per Moſem, & Jeſum, & Eliam & Eliſæum facta ſunt, habere autem etiam pro fabulis miracula quæ facta ſunt a ſanctis Apoſtolis. Sin autem illa eſſe vera teſtatur, hæc quoque credat eſſe a falſo aliena. Quæ enim in illis operata eſt gratia, ea per illos quoque fecit ea quæ fecit. Perennis enim gratia, & eos qui digni ſunt eligens, veluti per quoſdam ſalientes, per hos effundit fluenta ſuæ operationis. Ex ijs autem quæ ſunt dicenda, ipſe quidem vidi nonnulla, quæ autem non vidi, audiui ab illis qui viderunt, viris virtutis amantibus, & qui digni ſunt habiti vt & eos viderent, & eorum doctrina fruerentur. Euangelicæ autem doctrinæ ſcriptores fide digni, non ſolum ſunt Matthæus & Joannes, magni & primi ex Euangeliſtis, qui Domini videre miracula: ſed etiam Lucas & Marcus, quos qui ab initio viderunt, & fuerunt verbi miniſtri, non ſolum quæ paſſus eſt & quæ fecit Dominus, ſed ea etiam quæ perpetuò docuit, accuratè edocuerunt. Etenim cùm non vidiſſet ipſe beatus Lucas, in principio operis dicit ſe ea narrare de quibus certior factus eſt. Nos autem etſi audiuimus eum non vidiſſe ea quæ narrat, ſed hanc doctrinam accepiſſe ab alijs, non minus ei & Marco credimus quàm Matthæo & Joanni. Vterque enim eſt in narrando fide dignus, vt qui didicerit ab eis qui viderunt. Non itaque alia quidem narrabimus vt quæ à nobis viſa ſint: alia autem vt qui crediderimus eis qui viderant narrantibus, viris qui illorum vitam ſunt æmulati. Prolixiori autem de ijs vſus ſum oratione, dum volo perſuadere me vera narraturū. Hinc autem deinceps narrare incipiam.

IACOBVS.

Huius Iacobi Niſibeni meminit Gennadius in opere, De ſcriptoribus Eccleſiaſticis, in quo multa recenſet prætermiſſa à Theodoreto: & enumerat opera quæ ab eo ſcripta ſunt. Eius quoque meminit hic ipſe Theodoretus in hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro ſecundo, & ait in primo eiuſdem hiſtoriæ tum dicit ſuſcitaſſe mortuos.

MOSES ille diuinus legiſlator, qui imum maris fundum aperuit, & inundatione aquarum aridam obruit ſolitudinem, & alia omnia fecit miracula, ſcripſit res geſtas eorum ſanctorum qui fuere antiquitus, non ea vſus ſapientia quam acceperat ab Ægyptiis, ſed ſplendore gratiæ accepto à ſuperis. Vndenam enim alioqui Abelis didiciſſet virtutē, & Enoch virtutis ſtudium, & Noe iuſtitiā, & Melchiſedec pium ſacerdotium, Abrahæ vocationem, fidem, fortitudinem, & quæ ei magnæ erat curæ hoſpitalitatem, vulgo iactatum filij ſacrificium, & aliorum quæ ab eo præclarè geſta ſunt catalogum: & vt in ſumma dicam diuinorum virorum certamina, victorias, præconia, niſi intelligentis diuinique ſpiritus radios accepiſſet? Hoc mihi quoque in præſentia opus eſt auxilio, qui conor eorum vitam ſcribere ſanctorum, qui parum ante nos & noſtris temporibus claruere, & veluti quaſdam leges ijs qui imitari volent velim proponere. Horum ergo ſunt precatione inuocandæ, & incipiendum eſt narrare. Niſibis eſt ciuitas in confinio regni Romanorum & Perſarum, quæ olim quidem erat Romanis vectigalis, & eorum parebat imperio. Ex ea ortus magnus ille Iacobus, ſolitariam vitam & quietam eſt amplexus, & altiſſimorum montium occupatis verticibus, in eis vitam egit, vere quidem & æſtate & autumno vtens ſylvis, & pro tecto habens cœlum, tempore autem hyemis, antrum ipſum excipiebat, quod eſt parum præbebat tegumentum. Habebat autem alimentum, non quod cum labore naſcitur & ſeritur: ſed quod ſua ſponte producitur. Nam ex ſylueſtribus colligens arboribus fructus qui ſponte naſcuntur, & ex herbis eas quæ ſunt eſculentæ, & habēt inſtar olerum, ea ijs dabat corpori ea quæ ſatis erant ad viuendum, ignis vſum recuſans. Vſus quoque lanæ erat ei ſuperuacaneus. Aſperrimi enim caprarum villi eius vſum implebant. Ex eis ipſi fiebat & tunica & ſimplex amiculum. Ita corpus affligens, ſpiritale alimentum aſſiduè exhibebat corpori, & cogitationis facultatem expurgans contemplantem, & diuini ſpiritus perſpicuum efficiens ſpeculum, reuelata facie, ex diuini Apoſtoli ſententia, gloriam Domini ſpeculans, in eandē transformabatur imaginem à gloria in gloriam, tanquam à ſpiritu Domini. Hinc quæ ei erat in Deum fiducia augebatur in dies, & à Deo petens quæ oportebat petere, ea ſtatim accipiebat. Porrò autem hinc quoque futura præuidebat propheticè, & virtutem ad facienda miracula à ſanctiſſimi ſpiritus accipiebat gratia. Ex his pauca narrabo, & apoſtolici eius ſplendoris radium ijs qui neſciunt aperiā. Vigebat in illo tempore in ſimulachra hominum inſania, inanimæ quidem ſtatuæ diuinū cultum ſibi vēdicabant. Dei autem cultus negligebatur à plurimis, contemptui autem habebantur qui eorum ebrietatis nolebant eſſe participes, quique perfecta virtute prædici, ea quæ ſunt diſcernebant, & ſimulachrorum quidem ridebāt imbecillitatem, vniuerſorum autem adorabant

1. Cor. 3.

opificem. Illo tempore venerat in Perſidem, viſurus plantas veræ religionis, & ei quam par erat curam adhibiturus. Cùm is autem fontem tranſmitteret, puellæ quædam quæ pannos lauabant, & veſtes pedibus emundabant, ne notum quidẽ, & qui decentem præ ſeſe ferebat grauitatem, ſunt reueritæ habitum, ſed exuto pudore, & perfricta facie, & impudentibus oculis diuinum hominem aſpiciebant, neque capita operientes, neque veſtes quas ſuccinxerant demittentes. Hoc cùm ægrè tuliſſet homo Dei, & vellet Dei virtutem in tempore oſtendere, vt facto miraculo liberaret ab impietate, fontem quidem eſt execratus, & fluentum confeſtim euanuit. Puellas quoque eſt execratus, & impudentem earum iuuentutem caſtigauit canis ante tẽpus inductis, & ſermonem factum eſt conſecutum. mutatuſque eſt nigror pilorum: & ſimiles euaſerunt nuper plantatis arboribus, quæ vere circumtectæ ſunt foliis autumnalibus. Eæ autem cùm ſic ſenſiſſent ſupplicium (nam & fontis fluenta effugerant, & ſua inuicem capita intuentes, videbant repentinam illam mutationem) curſu ad vrbem contenderunt, renunciaturæ illud quod acciderat. Illi autẽ cùm accurriſſent, & magnum Iacobum offendiſſent, rogauerunt vt iram compeſceret, & ſupplicium remitteret. Ille autem non diu cunctatus, Domino quidem preces obtulit: fluenta autem rurſus ſcatere iuſſit. Illa verò mox rurſus è ſuis emanarunt penetralibus, iuſti deriuata nutibus. Illi autem cùm hoc impetraſſent, petebant vt filiarum quoque ſuarum crinibus color ſuus redderetur. Aiunt autem eum hoc quoque conceſſiſſe, requiſiſſe autem puellas quæ illam acceperant diſciplinam, & quoniam non venerunt, reliquiſſe ſupplicium, documentum temperantiæ, & argumentum moderationis, & diuinæ virtutis perpetuum & euidens monimentum. Tale eſt noui huius Moſis miraculum, quod quidem non factum eſt virgæ percuſſione, ſed operationem accepit ſigno crucis. Ego autem præter miraculum valde quoque miror manſuetudinem. Neque enim vt magnus Eliſæus, impudentes illas puellas vrſis tradidit immanibus: ſed quadam innoxia diſciplina, & quæ dedecoris parum habebat vſus, pietatem ſimul docuit & moderationem. Hæc autem dixi, non vt prophetam ſæuitiæ accuſem, abſit vt adeò inſaniam: ſed vt oſtendam quòd cùm eandem haberet virtutem, ea effecit quæ congruebant Chriſti manſuetudini & nouo teſtamento. Is cùm aliquando vidiſſet iudicem Perſam iniquam tuliſſe ſententiam, quendam maximum lapidem, qui propè ſitus erat, execratus, iuſſit eum conteri & diſpergi, & illius iniquam arguere ſententiam. Lapide autem ſtatim comminuto in particulas innumerabiles, cõterriti fuere qui aderant, horrore autem plenus iudex, reuocauit quidem priorem, alteram autem iuſtam tulit ſentẽtiam. Et hic quoque ſuum Dominum eſt imitatus: qui cùm vellet oſtendere ſe ſua ſponte ac lubentem ſubire paſſionem, & facile ſi voluiſſet puniſſet ſceleratos, non eis intulit ſupplicium, ſed ficum inanimam verbo arefaciens, ſuam oſtendit virtutẽ. Hanc ipſe quoque imitans clementiam, non puniit iniuſtum iudicem: ſed ictu lapidis illum docuit iuſtitiam. Cùm his rebus eſſet inſignis, & omnibus amabilis, & in ore omnium verſaretur, trahitur ad mu-

A nus Pontificatus, & ſuæ patriæ præficitur. Cùm illam autem montanam viuendi mutaſſet rationem, & eiuſdem vitæ conſuetudinem non ex ſui animi cepiſſet ſententia, neque cibum mutauit nec veſtitum, ſed loca quidem erant mutata, vitę autem inſtituto nullam accipiebat mutationem. Creſcebant verò labores, & erant lõgè maiores prioribus. Ieiunio enim, & cubili humi ſtrato, & ſacco quo induebatur, acceſſerant etiam omnino curæ eorum qui indulgebant, vt de viduis, inquam, eſſet ſollicitus, & prouideret orphanis, & eos qui iniuriam faciebant argueret, & iis quibus fiebat iniuria iuſtum afferret auxiliũ, & quid opus eſt omnia recenſere, apud eos qui norunt quæ nam illis competant qui hanc ſuſcepere curationem? Inſigniter autem ille tales amplectebatur labores, vt qui diuinum dominum inſigniter & cuperet & timeret. Quò autem virtutis opes colligebat maiores, eo maiore ſanctiſſimi ſpiritus fruebatur gratia, & cùm aliquando ei in vicum quendam aut oppidum iter eſſet, neque enim locum ſatis teneo, ad eum accedunt quidam pauperes, vnum quẽpiam ex eis qui cum eis verB ſabantur, tanquam mortuum proponentes, & quæ ad illum ſepeliendum erãt neceſſaria ſupplices ab eo poſtulantes. Ille autem conceſſit quidẽ rogantibus: Deo autem preces obtulit tanquam pro mortuo, rogans vt ei remitteret quæ in vita peccauerat, & eum in chorum iuſtorum dignaretur admittere. Hæc autem cùm dicerentur, eius qui tunc mortem ſimulabat euolauit anima, ſuppeditata ſunt autem corpori tegumenta. Poſtquam autem parum proceſſiſſet homo admirabilis, iubebant eum qui iacebat ſurgere, ii qui actũ compoſuerant. Poſtquam autem viderunt eum non exaudire, & quod ſimulabatur id verum euaſiſſe, & in veram faciem mutatam eſſe perſonam, ad magnum quidem adeunt Iacobum, ſuppliciter autem obſecrantes, & ad pedes eius prouoluti, & actus quem temere agendum ſuſceperant, dicentes cauſam fuiſſe paupertatem, rogabant vt eis ſuum mitteret delictum, & ei qui iacebat ablatam reſtitueret animam. Domini itaque imitans clementiam, & preces exaudiit, & oſtendit miraculum: vt qui vitam precibus ablatam, per preces iacenti reſtituerit. Hoc autem mihi quiC dem videtur eſſe ſimile magni Petri miraculo, qui Ananiam & Saphiram ſuffuratus mentituſque morti tradidit. Etenim hic quoque ſimiliter, eius qui veritatem erat furatus, & mendacio erat vſus, abſtulit animam. Sed ille quidem cùm furtum cognouiſſet, reuelauerat enim gratia ſpiritus, intulit ſupplicium. Hic autem actus argumentum neſciens, obtulit quidem preces, ſtitit autem vitæ curſum ei qui ſimulauerat. Et diuinus quidem Apoſtolus mortuos à calamitate minimè eripuit. Salutaris enim prædicationis initia metu opus habebant. Hic autem cùm eſſet refertus gratia apoſtolica, & puniit ad tempus, & pœnam mox remiſit. Hoc enim opus habebat eo qui eſſet lucrifacturus eos qui offẽderant. Sed enim & eſt eundum ad alia, & ſunt illa breuiter exponenda. Poſtquam enim Arius, in vnigenitum & ſanctiſſimum ſpiritum maledicti blaſphemiæque pater & opifex, in eum qui ipſum fecerat linguam mouens, impleuit Ægyptum tumultu & perturbatione. Conſtantinus autem imperator maximus, gregis noſtri Zorobabel illius

illius enim inſtat vniuerſam piorum captiuitatē reduxit ab exilio, & diuina templa humi diſiecta A in altum erexit & excitauit. Poſtquā ergo is omnes Eccleſiarum præſides illo tempore congregauit Nicææ, venit cum aliis magnus quoque Iacobus, pro veris decertaturus decretis, vt vir fortis & princeps totius phalangis. Romanorum enim imperio tunc parebat Niſibis. Poſtquam autem fuit dimiſſus ſacer ille conuentus, & vnuſquiſque in ſuam eſt reuerſus, rediit hic quoque tanquā vir fortis victoria potitus, exultans propter trophæa pietatis. Cùm autem aliquātum proceſſiſſet temporis, imperator quidem magnus & admirabilis, exceſſit è vita cum coronis pietatis. Illius autem filij fuere hæredes imperij orbis terræ. Tunc rex Perſarum, cui nomen erat Sapores, contemptis filijs vt quorum potentia non eſſet patri æqualis, bellum mouit aduerſus Niſibim magnis & equitum & peditum copijs. Duxit autem elephantos quoque quàm plurimos, & ad vrbem obſidendam diuiſo exercitu, eam circunſedit, & machinas extruxit, & turres ædificauit, valloſque figens, & quod inter eos intercedit, ramis tāquam cratibus contextis, obſtruens, iuſſit militibus vt B aggerem extruerent, & turres contra turres excitarent. Deinde illic ſagittarios collocans, & in eos qui erant ſuper muros tela iubens mittere, alios iuſſit inferius fodere muroſque ſubruere. Poſtquam autem omnia illi erant irrita & inania, vt quæ viri diuini diſſoluerentur precibus: poſtremò eùm fluuij præterfluētis, multitudine hominum fretus, fluxum prohibuiſſet, extructiſque muris, & ad retinendum comparatis impedimentis, fluuij plurimum collegiſſet, id totum ſimul immiſit in mœnia, eo vſus tanquam aliqua vehementiſſima machina. Ea vero aquæ inſultum non tulerunt, ſed impetu concuſſa in illa parte funditus corruerunt. Illi verò magnum clamorem ſuſtulerunt, vtpote quod vrbs iam eſſet captu facilis, habitantium enim ciuium magnum murum ignorabant. Diſtulere tamen irrumpere, cùm viderent non poſſe vrbem adiri propter aquas. Cùm ergo procul receſſiſſent, vtpote quòd labor eis eſſet cōſtitutus, quieſcebāt ipſi & equos curabant. Qui autem vrbem habitabant, ex animo conuerſi erant ad ſupplicationes, magnum Iacobum habentes interceſſorem. Qui autem æ- C tate adhuc vigebant, omnes quam maxima poterant contentione rurſus ædificabāt, nec pulchritudinis nec concinnæ compagis vllam curam gerentes, ſed omnia temere componentes, & lapides & lateres, & quidquid portabat quilibet, vnaque nocte opus tantum proceſſit, & in tantam creuit altitudinem, vt & ſatis eſſet ad arcendum curſum equorum, & hominum aſcenſum abſque ſcalis. Tunc omnes ab homine Dei petunt ſupplices, vt & in muris ſe oſtendat, & tela execrationum iaculetur in hoſtes. Is verò exoratus aſcendit, & eorum plurima millia contemplatus, à Deo ſupplex petijt vt in eos immitteret nubem cyniphum & culicum. Et is quidē dixit, Deus verò emiſit, ab eo tanquam à Moyſe exoratus, & viri quidem diuinis telis vulnerabantur, equi autem ac elephanti ruptis vinculis fugiebant, huc & illuc diſperſi, vt qui non poſſent illos ferre aculeos. Cùm itaque vidiſſet rex impius & machinas nulli ſibi fuiſſe vſui, & aquæ irruptionem fuiſſe inutilem: murus enim qui corruerat, rurſus fuerat ædificatus: & omnem exercitum & affligi laboribus, & malè ſe habere ſub A dio, & vexari à plaga immiſſa diuinitus: vidiſſet autem diuinum quoque hominem ſuper muros ambulantem, & coniecißet ipſum imperatorem ei præeſſe operi: ſibi enim viſus erat & purpura indutus, & redimitus diademate, indignatus quidem eſt in eos qui eum decepiſſent, & vt bellum moueret perſuaſiſſent, & dixiſſent non adeſſe imperatorem, & cùm eos damnaſſet capitis, dimiſit exercitum, & in ſuam regiam rediit quam citiſſimè. Hæc in hoc quoque Ezechia Deus fecit miracula, non illis minora, ſed etiam maiora, vt mihi quidem videtur. Quòd enim cùm corruiſſet murus, vrbs non capta fuerit, quodnam poteſt eſſe eo maius miraculum? Ego autem præter hoc illud quoque valde admiror, quòd cùm vteretur execrationibus, non petijt vt fulgura & fulmina è cœlo mitterentur, vt fecit magnus Elias, quando ad ipſum vterque quinquagenarius venißet cum ſuis quinquaginta. Audiuerat enim Dominum aperte dixiſſe Iacobo & Ioanni qui hoc ipſum conabantur facere, Neſcitis cuius ſpiritus ſitis, & ideo non petijt vt terra eis dehiſceret, nec rogauit vt phalanx igne conſumeretur, ſed vt animalculis illis ſauciaretur, & cùm Dei cognouiſſet virtutem, tandem mutata ediſceret pietatem & verum Dei cultum. Tantam habuit hic homo diuinus apud Deum fiduciam, tantam à ſuperis gratiam eſt conſecutus. Cùm in his perpetuò verſaretur, & in rebus diuinis quotidie creſceret, cum maxima gloria hanc vitam depoſuit, & ex his locis migrauit. Cùm autem præterijſſet aliquantum temporis, & hoc oppidum, ab eo qui tunc imperabat, regno Perſarum eſſet traditum, exierunt quidem omnes qui in eo habitabant, ſui autem defenſoris ac principis corpus ferebant, ægrè quidem ferentes & dolentes quòd tranſmigrarent, canentes autem celebrantéſque virtutem fortiſſimi victoris. Si ille enim vixiſſet, ij minimè veniſſent in poteſtatem Barbarorum. Hæc cùm de viro diuino recenſuerim, ad aliam tranſibo narrationem, rogans vt conſequar eius benedictionem. 4. Reg. 1. Luc. 9.

IVLIANVS.

C

IVlianus, quem cognomine Sabam honorantes nominabant incolæ, πρεσβύτην autem, id eſt ſenem, Græca voce hoc nomen ſignificat, in regione quæ olim quidem Parthorum, nunc autem nominatur Oſroenorum, finit ad exercitationem monaſticam tugurium. Ea autem patet ad occidentem quidem vſque ad ripam fluuij, eſt autem ei nomen Euphrates. Ad orientem autem ſolem, habet limitem Romani imperij. Aſſyria enim excipit Perſas, cùm Perſici regni ſit finis occidentalis, quā qui poſtea ſunt ſecuti nominarunt Adiabenem. In hac gente, multæ quidem ſunt vrbes magnæ & populoſæ. Regionis autem plurimum quidem habitatur, plurimum autem eſt & inhabitabile & deſertum. Ad extrema huius ſolitudinis cùm hic vir diuinus perueniſſet, & antrum non manufactum, neque bene ac pulchrè effoſſum inueniſſet, ſed quod poſſet exiguum aliquod tegumentum præbere ijs qui ad ipſum confugiebant, locum libenter habitauit, auro & argento fulgentibus regijs id exiſtimans 11.

Huius Iuliani meminit idem Theodoretus in quarto historiæ eccleſiaſticæ.

eſſe magnificentius. In eo autem degebat, in heb-
dom ada ſemel cibom capiens. Cibus autem erat
panis ordeaceus, iſque furfuraceus. Obſonium
autem, ſales. Potus autem ſuauiſſimus, per ſe na-
tiuum aquæ floenrum, idque non ſatietate dimẽ-
ſum, ſed viu demiſſi prius cibi definitum. Erant
autem ei deliciæ, opiparumque & lautiſſimum
epulum, Dauidicorum hymnorum decantatio,
& aſſidua cum Deo conuerſatio: & cùm eis frue-
retur inſatiabiliter, eorum nunquam voluit ca-
Pſalm. 118. pere ſatietatem, ſed ſemper quidem implebatur:
ſemper autem clamabat, Quàm dulcia gutturi
meo eloquia tua? ſuper mel & fauom ori meo.
Rurſos enim audiuit beatum Dauid dicentem.
Pſalm. 18. Iudicia Domini vera iuſtificata in idipſum. Deſi-
derabilia ſuper aurum & lapidé precioſum mul-
tum: & dulciora ſuper mel & fauum. Rurſus au-
Pſalm. 36. diuit eum dicentem, Delectare in Domino, &
Pſalm. 104. dabit tibi petitiones cordis tui. Et rurſus. Læte-
Pſalm. 33. tur cor quærentium Dominum. &, Lætifica
Pſalm. 41. cor meum, vt timeat nomen tuum. &, Guſtate &
videte quàm benignus eſt Dominos. &, Sitiuit a-
nima mea ad Deum fortem, viuum. &, Adhæſit
anima mea poſt te, & eius qui hæc dixit, amorem
in ſe transtolit. Hac enim de cauſa, magnos quo-
que Danid hæc canẽs docuit, vt multos ſocios &
in Deo amando riuales conſtitueret. Neque ve-
rò ſpe ſalſus eſt, ſed & hunc verum diuinum, & a-
lios innumerabiles diuino amore ſauciauit. Hic
enim tanto amoris igne fuit incenſus, vt inebria-
retur deſiderio, & nihil videret ex terrenis: ſo-
lum autem dilectum & noctu ſomniaret, & in-
terdiu viſione apprehenderet. Hanc ſummam
eius philoſophiam cùm multi didiciſſent, alij
quidem qui propius habitabant, alij verò qui re-
motius, alata enim fama percurrebat in omnes
partes, accurrebant ſupplicantes vt eſſent palæ-
ſtræ participes, & ei tanquam exercitationis ma-
giſtro & pædotribæ parentes, viuerent in poſte-
rum. Non ſolum enim aues aues venantur, ca-
nentes, & ad ſe eas euocantes quæ ſunt eiuſdem
generis, & ſubiectis laqueis implicantes: ſed e-
tiam homines venantur eos qui ſunt eiuſdem na-
turæ, alij quidem ad exitium, alij verò ad ſalutẽ.
Sic congregati quidem citò fuere decem. Dein-
de duplo & triplo plures. Eos autem cùm tot eſ-
ſent, accipiebat illud antrum. A ſene enim didi-
cerant negligere curam corporis. Veſcebantur
autem ipſi quoque ſimiliter atque Pædotriba, or-
deaceo pane ſale condito. Aliquo autem pòſt
tempore, & olera ſponte naſcentia colligentes,
deinde dolia implentes, & muriæ quantum ſatis
erat miſcentes, id habebant obſonium qui opus
habebant curatione. His autem oleribus humi-
da habitacola ſunt maximè infeſta. Solent enim
ſua natura eis ingenerare ſitum & putrefactionẽ.
Cùm huic ergo obſonio id accidiſſet, erat enim
antrum vndiquaque valde humidum, ſupplica-
runt ſeni ſodales, vt ſibi paruam aliquam do-
munculam liceret extruere, quæ ſufficeret ob-
ſonij vaſis accipiendis. Ille autem primò qui-
dem poſtulatum minimè admittebat, tandem
autem perſuaſus, à magno enim Paulo didicerat
non quærere quæ ſua ſunt, ſed aliquid concedere
& ſe accommodare humilibus, dedit quidem
domunculæ breuem quandam & exiguam men-
ſurã, abijt autẽ procul ab antro, ſolitas oblaturus
Deo ſupplicationes. Solitus enim erat ſæpe qui-
dem quinquaginta ſtadia, nonnumquam autem
A etiam bis totidem in deſertum proficiſcens, & ſe
ab omni humana conſuetudine ſeparans, & ad
ſeipſum rediens, per ſe cum Deo congredi ac cõ-
uerſari, & diuinam illam & ineffabilem ſpeculari
pulchritudinem. Hoc ocium cùm ſumpſiſſent,
qui vt ab illo cura eorum gereretur digni erant
habiti, vſui quidem iuſta ſymmetria reſponden-
tem, ſed maiorem quàm iuſſi fuerant, extruxere
domunculam. Decimo autem die, veluti qui-
dam Moſes, reuerſus à monte, & ab ea quæ ver-
bis explicari nequit cõtemplatione, cùm vidiſſet
maius factum quàm volebat ædificium, Vereor,
inquit, ô viri, ne dum terrena dilatamus habita-
cula, minuamos cœleſtia. Atqui hæc quidem ſunt
ad tempus, & quæ nobis parumper conuenient,
cœleſtia autem ſunt æterna, & quæ nullum poſ-
ſunt finem capere. Et hæc quidem dixit, chorum
docens ea quæ ſunt perfectiora, tolerauit tamen
cùm vocem audijſſet Apoſtolicam, Non quæro
quod mihi eſt vtile, ſed quod multis, vt ſeruẽtur.
Illos quoque docuit, intus quidem communem
Deo offerre hymnodiam: poſt auroram autem
B duos ſimul exire in ſolitudinem: & vnum quidem
flexis genibus offerre eam quæ Domino debetur
adorationem: alterum verò ſtantem Dauidicos
pſalmos canere quindecim. Deinde operis facta
commutatione, alterum quidem ſurgentem ca-
nere, alterum verò humi procumbentem adora-
re, & id à mane vſque ad crepoſculum aſſiduè fa-
ciebant. Ante occaſum autem ſolis, in antro pau-
lulum quieſcentes, hi quidem hinc, illi verò il-
linc, omnes verò vndiquaque in antrum conue-
niebãt, & hymnos veſpertinos ſimul Domino of-
ferebant. Solebat autem ipſe quoque ſenex vnum
aliquem ex inſigniuribus aſſumere ſocium offi-
cij. Sequebatur autem eum frequentius vir qui-
dam genere quidem Perſa, forma autem corpo-
ris magnus & admirabilis, forma verò corporis
magis adorabilem poſſidebat animam. Erat au-
tem ei nomen Iacobus, qui etiam poſt illius mor-
tem in omni quidem virtute reſplenduit: fuit au-
tem inſignis & illuſtris, non ijs ſolis quæ illic e-
rant, ſed etiam ijs quæ erant in Syria philoſophiæ
gymnaſijs ſeu monaſteriis, in quibus etiam vitã
finijt, cùm vixiſſet, vt fertur, centum & quatuor
C annos. Is cùm eſſet magno ſeni ad ſolitudinem
viæ comes, ſequebatur eminus. Non ſinebat e-
nim Magiſter eum propius accedere, ne occa-
ſio diſſerendi ex eo ſumeretur: ſermo autem ab-
ſtraheret mentem à Dei contemplatione. Se-
quens autem, in via vidit draconem maximum.
Deinde cum contemplatus, non eſt quidem auſus
progredi, cùm ſæpe autem eum præ metu voluiſ-
ſet declinare, rurſus confirmauit animum. Dein-
de cùm inclinatus accepiſſet lapidem, & eũ pro-
ieciſſet, vidit draconem in eodem ſtatu manentẽ
non poſſe ſe omnino mouere. Cùm autem eum
intellexiſſet eſſe mortuum, exiſtimauit eſſe opus
ſenis mortem beluæ. Confecto autem itinere, &
hymnorum completo officio, poſtquam venit
tempus quietis, & ſedens ſenex, ei quoque iuſſit
vt corpus quieti parũper traderet, primum
quidem ſedebat tacitus. Cùm autem ſenex ſer-
monem quendam leniter ſubridẽs aggreſſus eſt,
rogauit Iacobus vt ei aperiret id quod ignora-
bat. Cùm is autẽ permiſiſſet rogare, Vidi, inquit,
in via maximum draconem iacentem, & primum
quidem

quidem timui, illum viuere exiſtimans. Pòſtquam autem eum aſpexi mortuum, ſecutus iter ſum ingreſſus. Dic mihi, inquit, ô pater, quia eum interfecit? Tu enim præcedebas, nullus autem alius hac præteriit. Senex autem, Ceſſa, inquit, de iis curioſe percontari quæ iis qui ſciſcitantur non poſſunt vllam afferre vtilitatem. Verum nihiloſecius inſtabat Iacobus admirabilis, verum ſcire deſiderās. Senex autem diu quidem tentans celare, non ferens autem amicum diutius angere, Ego inquit, tibi dicam, ſi id ſcire deſideras. Præcipio autem vt me viuo nullus alius hoc à te reſciſcat quod dicēdum eſt. Hæc enim ſunt celanda, quæ ad arrogantiam & faſtum ſæpe excitant. Sed ſi ego hinc exceſſero, & ab eiuſmodi animi perturbationibus fuero liberatus, non veto quo minus dicas & narres vim diuinæ gratiæ. Scias ergo, inquit magnus Iulianus, quòd me iter ingredientem illa inuaſit bellua, oſque aperuit me cupiens deuorare. Ego autem Ieſum appellans, & digito trophæum crucis oſtendens, omnem quidem excuſſi timorem. Extemplo autem vidi humi cecidiſſe beluam: & communi laudato Seruatore pertexi vlterius. Sic finita narratione, ad antrum eſt profectus. Aliquando autem adoleſcens, nobili quidem loco natus, ſed molliter educatus, maiorem autem oſtendens promptitudinem & animi alacritatem quàm vires ferre poſſent, ſupplex petiit à ſene vt eſſet illi vitæ comes eunti in ſolitudinem, non eius quidem quam omnes obibant quotidie, ſed longiſſimæ, & qua ſæpe erat octo & decem diebus peregrinandum. Is autem erat celeberrimus ille Aſterius. Cùm autem diuinus ſenex prohiberet iuuenem, & aridam, aquaque carentem dicere eſſe ſolitudinem, inſtabat adoleſcens obſecrans vt hoc ei donum concederet. Victus autem precibus ceſſit ſenex: ille verò ſequebatur, primo quidem alacriter. Cùm autem primus & ſecundus & tertius dies præteriiſſet, & à radiis ſolis exureretur, erat enim æſtas, vigente autem æſtate eſt vtique flamma ſolis ardentior, ſiti perpetuo laborabat. Et primum quidem eum morbum aperire pudebat, memoria reputans ea quæ ſibi prædicta fuerant à Magiſtro. Tandem autem victus & plane omnino deficiens, orauit ſenem vt ſui misereretur. Is autem cùm quæ ei prædixerat reuocaſſet in memoriam, iuſſit eum reuerti. Cùm autem diceret adoleſcens nec ſe ſcire viam quæ ducit ad antrum, nec ſi ſciret, ire poſſe, cùm ſint vires ſiti conſumptæ: miſertus homo diuinus caſus adoleſcentis, & ignoſcens imbecillitati corporis, genibus flexis orauit Dominum, & calidis lachrymis ſolum irrigauit, & viam ſalutis petiit adoleſcenti. Qui autem facit voluntatem eorum qui ipſum timent, & eorum exaudit orationem, ſtillas lachrymarum quæ puluerem attigerant effecit fontem aquarum, & ſic fluento repletum adoleſcentem, iuſſit abire protinus. Fons autem manſit vſque in hodiernum diem, Moſaicæ diuini ſenis orationi ferens teſtimonium. Quomodo enim ille olim cùm ſterilem illam petram virga percuſſiſſet, effecit vt produceret exundantes aquas fluuiatiles, vt ſatiaret multa illa hominum millia ſiti confecta: ita hic cum arenam illam aridiſſimam irrigaſſet lachrymis, fecit vt fontana emanarent fluenta: non vt multarum myriadum, ſed vt vnius adoleſcentis afferret ſiti remedium. A diuina enim gratia anima illuminatus, apertè præuidit futuram adoleſcentis

A perfectionem. Is enim multis pòſt temporibus à diuina prouocatus gratia, vt alios quoque multos ad eandem exerceret gratiam, in locis quæ ſunt circa Gendarum (eſt autem is vicus maximus ſub Antiochia) palæſtram fixit monaſticam. & multos quidem etiam alios ad ſe traxit athletas philoſophiæ, traxit autem magnum quoq; Acacium, inſignem inquam illum & fama clarum, qui fuit quidem egregius in vita monaſtica, emiſit autem ſplendidos virtutis radios, vt qui ſit dignus habitus qui fieret pontifex, & Berrhœam paſcendam eſt ſortitus. Cùm quinquaginta autem & octo annis ei fuiſſet cura gregis credita, non reliquit quidem formam vitæ monaſticæ, monaſticam autem & ciuilem ſimul temperauit virtutem, & illius quidem ſumens exactam perfectionem, huius autem œconomiam ac diſpenſationem, in vnum coēgit ea quæ erant inter ſe diſiuncta. Sed huius virtutis & venator & exercitator fuit ille Aſterius, qui magni illius ſenis tanto ſemper tenebatur amore, vt ſæpe quidem bis in anno, ſæpe etiam ter ad eum proficiſceretur. Veniens autem ſolebat caricas afferre ſodalibus, onerans tria vel quatuor *Duo medimni ſunt 54. modij.*
B iumenta. Duos autem medimnos colligens, vt qui ſeni toto anno ſufficerent, id onus ſuis imponebat humeris, ſe Magiſtri iumentum & vocans & præſtans. Portabat autem id onus, non decem vel viginti ſtadiis, ſed ſeptem dierum iter conficiens. Cùm eum autem aliquando vidiſſet ſenex ferentem humeris ſarcinam caricarum, ægre ferens dixit hæc non ſibi eſſe exhibenda alimenta, non eſſe enim iuſtum, vt ille quidem tantum ſubiret laborem, ipſe verò delicate eius frueretur ſudoribus. Cùm is autem iuraſſet ſe non eſſe onus à ſuis humeris depoſiturum, niſi aſſenſus eſſet ſenex ſe allati cibi futurum participem, Faciam, inquit ſenex, quod iubetur, modo tu quam primum deponas caniſtrum. Nam in hoc quoque imitabatur primum Apoſtolorum, qui cùm voluiſſet Dominus lauare eius pedes, prius quidem negauit, aperte affirmans id non eſſe futurum. Poſtquam autem audiuit fore vt abrumperetur à Domini communione niſi hoc concederet, orauit vt præter pedes, manus quoque & caput lauaret. Ita etiam egregius Ioannes iuſſus tingere Seruatorem, prius quidem & ſuam confeſſus eſt ſeruitutem, & oſtendit Dominum.
C Poſtea autem iuſſum eſt executus, non ſe aſpere gerens, ſed parens Domino. Ita etiam hic quoque vir diuinus, grauabatur quidem alio laborante, ipſe frui alimento: ſed poſtquam vidit ardentiſſimam clientis animi alacritatem, præpoſuit ſuæ voluntati illius miniſterium. Forte autem aliquis ex iis qui ex aliorum reprehenſione magnam capiunt voluptatem, & ea quæ ſunt honeſta ſolum didicerunt irridere, dixerit hanc narrationem non eſſe dignam quæ commemoretur. Ego autem aliis huius viri miraculis hoc quoque adieci, non ſolum magnorum virorum volens in eum pietatem oſtendere, ſed etiam morum eius ſuauitatem & moderationem declarare, exiſtimās conducibile. Nam cùm tanta eſſet & tali virtute, ne leuiſſimo quidem honore ſeipſum dignum eſſe cenſebat, ſed eum repellebat vt qui ad ſe nequaquam pertineret: rurſus autem cùm ſuſtinebat, vt qui eos qui faciebant afficeret beneficio. Aufugiens autem, nam vt qui omnibus euaſiſſet manifeſtus, ad ſe trahebat per famam, eorum, quæ ſunt bona & honeſta, amatores, venit in montem Si-

næum cum paucis ex paulò familiaribus: non oppidum ingrediens, non vicum: ſed iter per inuiam iniens ſolitudinem. Ferebat autem humeris alimentum quoque neceſſarium, panem, inquam, & ſalem, lagenam & cyathum ligneum, & ſpongiam fune alligatam: vt ſi quando aquam inueniſſent profundiorem, exhaurirent quidem ſpongia, expreſſam autem in cyathum ebiberent. Cùm itaq; iter multorum dierum confeciſſent, ad montem optatum perueniunt: & cùm ſuum dominum adoraſſent, illic longum tempus perpetuò tranſegerunt, loci ſolitudinem & animæ quietem maximam exiſtimantes voluptatem. Cùm autem in illa petra ſub qua latens Moſes prophetarum princeps, dignus eſt habitus qui Deum videret ſicut videri poterat, eccleſiam extruxiſſet, & diuinam aram conſecraſſet, quæ etiam manſit vſque in hodiernum diem, in ſuam reuerſus eſt palæſtram. Cùm autem eius cui erat quidem idem quod ipſi numen, ſed impij imperatoris minas intellexiſſet, pios enim ſe funditus perditurum minatus, profectus erat in Perſas, & qui eadem quæ ipſe ſentiebant, abominandum illum reditum inhiantes expectabant, tunc Deo orationem magno ſtudio & vehementi deſiderio offerens, & eam ad decimum vſque diem extendens, audiuit vocem dicentem, excetandum illum & fœtidum porcum, de medio eſſe ſublatum. Sed neque accepto fine orationis, cõfeſtim finiit orationem, ſed mutauit petitionẽ in hymni decantationem, gratias agens ſeruatori ſuorum, clementique & potenti hoſti alienorum. Longiſſimo enim tempore fuit clemẽs & lenis in impium: ſed cum eius lenitas & patientia ſceleratum ad maiorem exercuiſſet rabiem, opportunè intulit ſupplicium. Cùm autem impleſſet orationem, & ad ſuos eſſet conuerſus, planum fuit eum eſſe læto & tranquillo animo. Animi enim alacritas vultum oſtendebat hilarem. Cùm autem qui cum eo verſabantur nouum admirati eſſent ſpectaculum, nam eùm ſemper triſti aſpectu videretur, tunc viſus eſt ſubridere, & cùm cauſam rogaſſent lætitiæ, præſens tempus, inquit, ô fratres, eſt gaudij. Ceſſauit enim impius, vt eſt vox Eſaiæ, & audacium inceptorum meritas dedit pœnas. & qui tyrannidem exercuit in Deum qui fecit & ſeruauit, ab eius qui illius parebat imperio, dextera, iure eſt cæſus. Ideo lætor cùm videam eccleſias quæ ab eo ſunt oppugnatæ exultantes, & cernam ſceleratum, ab iis quos colebat, Dæmonibus, nihil auxilij conſecutum. Huius ergo impij cædis talem habuit præſcientiam. Cùm autem Valens qui poſt illum accepit habenas Romani imperij, relicta veritate euangelicorum dogmatum, erroris Arij accepiſſet impoſturam, tunc exorta eſt maior procella aduerſus eccleſiam, cùm gubernatores quidem vndique expellerentur, prædones autem quidam & hoſtes in eorum locum ſufficerentur. Ne autem totam illam in præſentia recenſeam tragœdiam, alia nunc prætermittam, vnius autem ſolummodo faciam mentionem, quod apertè oſtendit diuini ſpiritus gratiam in hoc ſene florentem. Ab Antiochena quidem eccleſia eiectus erat magnus Meletius, quæ à Deo vniuerſorum paſcenda ei credita fuerat. A diuinis autem templis eiecti fuerant cum populo qui erat eiuſdem cum eis ſententiæ, quicunque in clerum cooptati, trinitatis diuinam vnam colebant eſſentiam. & nunc quidem in aliquem ſpecum montis venien-

A tes, ſacros illic cœtus celebrabant. nunc autem ripam fluminis faciebant oratorium. aliquando autem bellicum gymnaſium, quod ſitum eſt ante portam ſeptentrionalem. Non permittebant enim qui bellum gerebant, in vno loco pios conſiſtere. Iactarant autem alumni mendacij, & rumorem in illa ciuitate ſparſerant, quod magnus, hic inquam ſenex, eorum quæ ipſi tenebant religionis dogmatum amplecteretur cõmunionem. Hoc pios maximè angebat, ne fama rudiores & ſimpliciores decipiens, eos hæreticorum implicaret laqueis. Sed diuini & beati viri, Flauianus & Diodorus, qui digni erant habiti vt eſſent ſacrifici, & præeſſent piorum populo, & Aphraates, cuius per ſe vitam vobis, ſi Deus conceſſerit, adiiciã, perſuadent magno illi Acacio, cuius fecimus mentionem, vt vix acciperet comitem ſuum quidem Magiſtrum, ſancti autem ſenis diſcipulum, inſignem illum Aſterium: curaret autem ad communem pietatis ſplendorem, & euangelicæ doctrinæ ſuſtentaculum, & perſuaderet vt relinqueret quidem illam in ſolitudine verſandi rationem, veniret autem vt ferret auxilium tot millibus quæ B fraude interibant, & rore ſui aduentus flammam extingueret Arianam. Cucurrit diuinus Acacius, & ſumpto, vt iuſſus erat, magiſtro Acacio, acceſſit ad maximum ſenem eccleſia, & cùm eum ſalutaſſet, Dic mihi, inquit, ô pater, quanam de cauſa totum hunc laborem tam lubenter toleras? Cùm ia autem reſpondiſſet, Et corpore, & anima vitaque, & omnibus quæ ad vitam pertinent, eſt mihi Dei cultus precioſior. Conor autem, quoad eius à me fieri poteſt, illi à ſorde mundum offerre miniſterium, & ei perpetuò placere. Oſtendam tibi, inquit Acacius, rationem, per quam ei plus quam nunc ſeruies. Idq́ue dicam, non ſola vtens ratiocinatione, ſed vt qui id ab eius doctrina didicerim. Cùm enim Petrum aliquando rogaſſet, an eum plus quam alij amaret, & didiciſſet id quod ſciebat vel ante Petri vocem, Tu enim, inquit, noſti Domine quod amo te. Oſtendit ei quidnam agens eum magis coleret. Si enim, inquit, amas me, paſce oues meas, & paſce agnos meos. Hoc quoque tibi, ô pater, eſt faciendum. Periculum enim eſt ne oues à lupis intereant: eas autem valde amat, quià te valde amatur. Eſt autem proprium amantium C illa facere, quæ cùm fiunt, eis qui amantur grata ſunt. Et alioqui non paruum eſt periculum, multorumq́ue & magnorum illorum ſudorum detrimentum, ſi pati potueris negligere, & tacitus prætetire, veritatem quidem grauiter oppugnari, eos autem qui ei adhærent, captari: ad eos autem venandos eſſe eſcam tui nominis appellationem. Te enim habere ſocium ſuæ impietatis, gloriantur & iactant præſides Arij abominationis. Hoc cùm primum audiiſſet ſenex, quietem quidem iubens valere ad tempus, neque ciuitatis ſtrepitus, quod eis non eſſet aſſuetus, refugiens, accurrit Antiochiam. Cùm autem duorum vel trium dierum iter confeciſſet in ſolitudine, noctu venit in quoddam prædium. Quædam autem diues muliercula, cùm ſacrum illum chorum audiiſſet venire, cucurrit vt perciperet eorum benedictionem: & ad eorum pedes prouoluta, rogabat vt ſua domus eſſet eorum diuerſorium. Conceſſit ſenex, idq́; cùm pluſquam quadraginta annis à tali fuiſſet ſpectaculo ſeparatus. Cùm autem admirabilis illa mulier, eſſet in ſacris illis viris miniſtrando occupata, puer

ſeptem

ſeptem annos natus, cuius ſollus erat mater, quæ
A hoſpitalitatem Sarræ eſt æmulata, eſſet autem veſpetum & tenebræ, cecidit in puteum. Cùm autem ex eo, vt eſt conſentaneum, exortus eſſet tumultus, mater autem ſenſiſſet, iuber qoidem omnes quieſcere: puteo autem operculo impoſito, inſtabat miniſterio. Menſa autem viris diuinis appoſita, diuinos ſenex ioſſit vocari puerum mulieris, & accipere benedictionem. Cùm aotem admirabilis molier diceret eum male habere, perſtitit iubere vt is doceretur. Poſtquam autem ei quod accidiſſet ſignificauit mulier, menſam quidem relinquit ſenex, accurrens autem ad puteum, cùm auferri qoidem operculum, afferri autem lucem iuſſiſſet, videt puerum ſedentem ſuper aquæ ſuperficiem, & aquam manu pueriliter pulſantem, & qui repotatus fuerat interitus, eum ludum potantem: & cùm qooſdam funes alligaſſent & eos demiſiſſent, puerum extraxerunt: & ſtatim accurrit puer ad pedes ſenis, dicens ſe eum vidiſſe in aquis ipſom ferentem, & ne mergeretur prohibentem. Hanc hoſpitalitatis mercedem recepit mulier à beato ſene. Et vt alia prætermittam quæ facta ſunt in itinere, venerunt quidem Antiocbiam: omnes au-
B tem vndique concurrebant, Dei hominem videre cupientes, & morbi ſui medicinam vnuſquiſque accipere deſiderans. Habitabat autem in ſpeluncis quæ erant in latere montis: vbi diuloum quoque apoſtolum Paolum & habitaſſe dicont & latuiſſe. Sed ſtatim vt ſcirent omnes eum eſſe hominem, eum inuadit febris vehementiſſima. Cùm autem videret magoos Acacius multitudinem eorum qoi ſimul erant cnngregati, & eam quæ acciderat ægrè ferret ægritudinem: exiſtimabat enim fore vt ij qui conuenerant perturbarentor, ſi viri morbum reſciſcerent, à cuius manu ſe inuenturos ſperabant medicinam: Noli angi animo, inquit ſenex. Si eſt enim neceſſaria ſanitas, eam ſtatim dabit Dominus. Statim ergo poſt hæc verba ad preces conoerſus, & vt ſolebat, & genua & frõtem ſolo admouens, rogauit vt aſſequeretur ſanitatem, ſi ex ea reditura ſit aliqua vtilitas ad eos qui conuenerant. Nondom finierat preces, & repente multus ſudor profluens extinxit flammam febris. Cùm illic autem liberaſſet multos à morbis omnis generis, profectus eſt ad conoentum pio-
C rum. Tranſeunte aotem eo per portas regiæ, mendicus qoidam qui clunibus vtebator pro pedibus, & per terram trahebator, cùm maoum extendiſſet, & eius pallium tetigiſſet, fide quidem morbum exegit, exiliens autem oſtendit ſe æquè currere atque ante morbum: idem faciens quod claudos quem Petrus & Ioannes ſoſcitarunt. Hoc cùm factum eſſet, confluxit totos populus ciuitatis: eratque bellicum gymnaſium plenum iis qui concorrebant. Pudore autem afficiebantur calumniatores & mendacij artifices: læto autem & tranquillo animò erant alumni veritatis. Exhinc in domos ſuas trahebant lumen veritatis, ij qui opus habebant vt curarentur. Vir autem quidam cui fuerat maximos mandatus magiſtratus, cuiuſque fidei commiſſos erat claoos Orientis, ad eum miſit rogans vt ad ſe veniret, & à morbo vrgente liberaret. Ille verò acceſſit nihil cunctatus, & commoni Domino fuſis precibus, verbo ſoluit ęgritodinem, & iuſſit vt Deo ageret gratias. Cùm hæc & talia feciſſet, ſtatoit deinceps reuerti ad ſuę exercitationis monaſticę tugurium. Cùm per Cyrum autem iter faceret (diſtat autem hæc ciuitas doorum dierum itinere ab Antiocbia) diuertit quidem in ædem præclari martyris Dionyſij. Qui illic autem vero Dei cultui & rectæ religioni præerant, conuenientes ſupplicarunt vt ſibi opem ferret exitium præoiſum expectantibus. Dicebant enim Aſterium qui in ſophiſtica & falſa diſſerendi arte fuerat educatus, & ſe in hæreticorum eccleſiam iniecerat, & epiſcopale munus erat aſſecutus, falſum acriter defendere, & improbo vti artificio aduerſus veritatem: & veremur, inquiebant, ne facondia veluti quadam eſca falſum contegens, & nexos ſyllogiſmorum tanqoam quædam retia extendens, capiat multos ex ſimplicioribus: ea enim de caoſa fuit ab aduerſariis accerſitus. Senex autem, Eſtote, inquit, bono animo, & Deo nobiſcũ ſupplicate, orationem & corporis afflictionem precibus adiungentes. His Deum ſic rogantibus, vno die ante diem feſtum ac celebrem, quo verba erat facturus falſi defenſor & hoſtis veritatis, is diuinitus immiſſam accepit plagam, & cùm vno tãtum die ægrotaſſet, exceſſit è viuis, illam, vt eſt probabile, vocem audiens, Stulte, hac nocte repetunt à te animam tuam: quæ autem paraſti & retia & laqueos, iis tu implicaberis, & non alij. Hęc Balaam quoque acciderunt, qui ipſe quoqoe aduerſus Dei populum accerſitus, cùm impia quædam Balaac aduerſus ipſum conſuluiſſet, eius dedit pœnas, vt qui ab Iſraelitica dextra fuerit cæſus. Igitur hic quoque, cùm in Dei populum quaſdam callidas excogitaſſet ſententias, per Deum populi vita fuit priuatus. Hanc autem ſalutem Cyrus eſt conſecuta per huius orationem. Hæc autem quæ narraui, mihi diuinum caput, ille magnos tradidit Acacius: qui polchrè ſciebat omnia quæ ab ipſo facta fuerant. Cùm ergo illinc eſſet profectus, & ad ſuos ſodales reuerius, & vnà cum eis non paruo tempore eſſet verſatus, ad vitam lenij & moleſtiæ experiem valde promptè & alacriter tranſiit, vt qui in mortali natura meditatus eſſet impatibilitatem, expectaret autem corporis in mortalitatem. Ego autem hic de eo ſiſtens orationem, tranſibo ad alium: rogans ſanctos qui in hanc ingrediuntur narrationem, per ſuam interceſſionem mihi ſupernam conciliare beneuolentiam.

MARCIANVS.

ILlum autem tantopere celebratum Marcianũ, quomodo pro rei dignitate admirabimur? Num videlicet eum ſimol conitingentes cum Elia & Ioanne & ſimilibos, qui circomibant in ouinis & caprinis pellibos, egentes, afflicti, vexati, quibus dignus non erat mundus: errantes in ſolitudinibus & montibus & ſpeloncis & foraminibus terræ? Is enim olim patriam quidem haboit Cyrom, cuius prius quoqoe meminiſſemus: poſt hęc autem ſolitudinem: hac autem & illa relicta nunc habet cœlum. Et illa quidem eom genuit: hæc verò aluit, & victorem effecit: cœlom autem accepit vt coronatum: contempta enim claritate generis. Ducebat enim genus à patritiis, & à ſplendore regio. In illis enim florebat, corporis ſpecie & magnitodine accepta ab opifice naturæ, & animo ingenij ſolertia ornato. In Deum aotem, & ea quæ ad eum pertinent, totum amorem transtolit: & omnibus valere ioſſis, ſolitudinis occupat vmbilicum, & parua extructa domuncula quæ ne

III. *Huius meminit & Theodoretus in quarto libro hiſtoriæ eccleſiaſticæ.*

A eius quidem corpori iuſta reſpondebat proportione, cùm eam quodam alio paruo ſepto circumdediſſet, incluſus erat aſſiduè, ſeparatus quidem ab omni humana conſuetudine, differens autem cum Domino vniuerſorum, & dulcem illam vócem exaudiens. Diuina enim verſans eloquia, ſe diuina voce frui putabat. Orans autem & ſupplicationes offerens, ipſe loquebatur cum Domino: & cùm ſemper tantis frueretur delicijs, eum nunquam capiebat ſatietas. Audiuit enim diuinum ſpiritum per magnum Dauid pſallentem. Qui meditatur in lege Domini die ac nocte, erit tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo. Et folium eius non deflu et. Hos fructus deſiderans, iucundiſſimum hunc laborem amplectebatur: & orationem quidem pſalmodia, pſalmodiam autem excipiebat oratio: & vtraq; rurſus diuinorum eloquiorum lectio. Cibus autem ei erat ſolus panis, iſq; certa præbebatur menſura. Ea autem erat menſura, vt nec puero quidem nuper ablactato ſatis eſſet. Aiunt enim panis libram in quatuor partes diuiſam, quatuor diebus fuiſſe diſtributam: & vnicuique diei attributam fuiſſe B partem vnam. Statuerat enim veſpere comedere quotidie, nunquam autem ſatiari: ſed ſemper quidem eſurire, ſemper verò ſitire: corpori autem ea exhibere quæ ad viuendum ſufficiunt. Dicebat enim, quòd qui poſt multorum dierum inediam capit cibum, in diebus quidem inediæ, officia dominica exequitur imbecillius. Quo autem die rurſus capit cibum, plura, vt eſt conſentaneum, exhibens, ventrem oneratus autem grauatus tardiorem reddit animam ad vigilandum. Dicebat igitur eſſe melius veſci quidem quotidie, nunquã autem expectare ſatietatem. Verum enim ieiuniũ eſt perpetua indigentia. Hanc legem perpetuo ferebat vir ille diuinus, & cùm corpus haberet maximum, & omnium ſui temporis hominum eſſet & maximus & pulcherrimus, hoc paruo cibo alebat. Cùm autem præteriiſſet aliquantum temporis, duos admiſit contubernales, Euſebium qui ſacri illius tugurij fuit hæres: & Agapetum, qui has leges angelicas tranſtulit Apameam. Eſt enim quidam vicus maximus & populoſiſſimus: eſt autem ei nomen Nicerte. In eo ergo conſtruxit duo C maxima philoſophiæ gymnaſia, quorum vnum quidem eſt ab eius nomine denominatum: alterum verò ab admirabili Symeone, qui quinquaginta annorum ſpacio refulſit in hac philoſophia. In his in hodiernum vſque diem degunt plus quam quadringẽti viri, virtutis athletæ & amatores religionis veriq́ue Dei cultus, & qui ſuis cœlum coemunt laboribus. Huius autem reipublicę legiſlatores fuere Agapetus & Symeones, qui leges accepere à magno Marciano. Ab his autem plurima quæ plantata ſunt exercitatorum virtutis habitacula, quæ quidem iiſdem legibus reguntur & inſtitutis, difficile eſt enumerare. Cæterum horum omnium plantator fuit vir ille diuinus. Qui enim pulcherrimum ſemen præbuit, is iure vocari poſſit auctor bonorum quę naſcuntur. Primum ergo, vt dixi, ſolus voluntarium illum tenebat carcerem. Deinde cùm hos duos admiſiſſet, non habitabant illi in eadem domo. Neque enim ei ſoli ſufficiebat domuncula, vt quæ eſſet valde parua, & quæ ipſi & ſtanti & recumbenti multum afferret laboris. Neque enim ſtans, rectus ſtare pote-

Pſal. 1.

[illegible]

A rat, cùm tectum caput & collum tangeret: neque recubans poterat pedes extendere, cùm domus non haberet longitudinem æqualem longitudini corporis. Cùm ergo eis perſuaſiſſet aliam extruere, iuſſit in ea degere: per ſe autem hymnos dicere & orare, & diuina legere eloquia. Cùm autem oporteret eſſe plures huius vtilitatis participes, alio habitaculo eius iuſſu procul extructo, iuſſit eos qui vellent in illo degere. Horum autem dux erat Euſebius, qui magni Marciani tranſmittebat doctrinam. Diuinus autem ille Agapetus, vt oportuit inſtitutus & exercitatus, & in hac arte athletica optimè eruditus, reuerſus eſt, vt dixi, & ſeminauit ſemina quæ à diuina illa anima acceperat. Euaſit autem adeo clarus & illuſtris, vt pontificali ſede dignus ſit habitus, & ei mandata ſit paſtoralis curatio, & eius fidei credita fuerit cura patriæ. Euſebius autem ille admirabilis, congregati gregis præfectus, & curam Magiſtri ſuſceperat, & ſolus dignus habebatur qui ad eum in tempore ventitaret, & eum rogaret nunquid vellet. Cùm autem vellet noctu videre quid ageret, auſus eſt ad feneſtram, erat autem ea breuis admodum, acce- B dere, & cùm ſe inclinans reſpexiſſet, videt lumen, non ex lucerna, neque quod eſſet manu factum, ſed à Deo datum, & quod ſuperna gratia præceptoris ſui caput circunfulgebat, & diuinorum eloquiorum ſcripturæ oſtendebat intelligentiam: tenebat enim librum, & diuinæ voluntatis ſacroſanctum inquirebat theſaurum. Hoc cùm eſſet contemplatus admirabilis Euſebius, ingenti timore horroreque eſt affectus, & Dei miniſtri diffuſam edoctus eſt gratiam, & Dei in ſuos ſeruos didicit beneuolentiam. Aliquando autem cùm in veſtibulo magnus oraret Marcianus, draco quidam qui reptauerat ſupra parietem verſum ad orientem, deſuper è muro deſpexit, ſimul & hians, & horribiliter intuens, & ſe inuaſurum ſignificans. Procul autem ſtans Euſebius, & illud horrendum ſpectaculum pertimeſcens, & id Magiſtrum ignorare ſuſpicans, illi oſtendit clamans & vt fugeret rogans. Ille autem cùm eum reprehendiſſet, & timorem expellere iuſſiſſet, nam eum quoque eſſe exitiale vitium, digito quidem crucis prius expreſſit figuram, ore autem inſufflauit, & veteres oſtendit inimicitias. Ille autem C ſpiritu oris, tanquam igne aliquo, exiccatus, & veluti exectus, inſtar exuſtæ ſtipulæ in multas partes eſt diſſolutus. Vide ergo num imitatus eſt Dominum vt ſeruus beneuolus? Dominus enim cũ aliquando fureret mare in cymbam diſcipulorum, eos autem vidiſſet anxios & perturbatos, non prius maris ſedauit tempeſtatem, quam increpando diſcipulos, compeſcuit eorum incredulitatem. Hinc doctus hic vir admirabilis, primum expulit timorem diſcipuli, deinde ſic belluam affecit ſupplicio. Talis magni Marciani fuit & ſapientia, & miraculorum affectio, & in Deum fiducia. Sed tamen cùm tanta gratia dignus eſſet habitus, & magna poſſet facere miracula, ſtudebat tamen celare virtutem, prædonis virtutis ſuſpectas habens machinas. Arrogantiæ enim vitium ſubter ſeminans, labore collectos fructus conatur eripere. Et cùm ſibi datam vellet celare gratiam, inuitus ad facienda veniebat miracula, cùm eius rectè factorum iubar reſpleſceret, & quæ occultabatur virtutem aperire. Quinetiam aliquando contigit vt tale quid fieret,

[illegible]

ret. Vir quidam honeſto loco natus, & cui militares magiſtratus ſæpe fuerant mandati, ex Berrhœa Syriæ vrbe proficiſcens, cùm eius filia diu debacchatetur, & à malo dæmone vexata inſaniret, venit in ſolitudinem, cùm eſſet quidem magni Marciani familiaris, ſperaret autem propter priorem conſuetudinem eum conuenire & rogare. Spe autem falſus, cùm non liceret ei Dei videre ſeruum, rogat quendam ſenem, cui illo tempore diuini illius viri eum miſſum fuerat miniſterium, vt paruum lecythum oleo plenum acciperet, & ad oſtium domunculæ poneret. Senex autem ſæpe quidem ſe id facturum inficiatus, ſæpe autem rurſus rogatus, victus eſt à precibus. Cùm autem ſtrepitum magnus ſenſiſſet Marcianus, rogauit & quiſnam eſſet, & quonam opus habens veniret. Is autem veram quidem celabat cauſam, ſimulabat autem ſe veniſſe vt ſciret num iuberet aliquid: & hoc dicēs dimiſſus eſt. Cùm autem ſub auroram rurſus pater puellæ rogaſſet vt ſibi redderetur lecythus, ille timens quidem, iuit tamen eum quàm maximo potuit ſilentio, & porrecta mano, & accepto lecytho, cupiebat latere. Is autem rurſus rogauit quidnam volens veniret. B Poſtquam autem eandem dixit cauſam quam etiam veſpere præ ſe tulerat, ægre ferens homo Dei vtpote quod præter conſuetudinem fuiſſet eius aduentus, iuſſit vera dicere. Ille autem timens & contremiſcens, cùm non poſſet eum latere qui plenus erat Dei gratia, dixit & quis eſſet qui ſupplicabat, & eum morbi docuit tragœdiam, & oſtendit lecythum. Is autem ſuccenſuit quidem vt eſt conſentaneum, quod nollet virtutem oſtendere. Minatus tamen quod ſi hæc rurſus auderet, & ab illa priuabitur conſuetudine, & ei auferetur miniſterium (erat autem maxima iactura iis qui quæſtum ſciebant) remiſit, iubens reddere ei qui dederat. Et Marcianus quidem hæc iubebat: Dæmon autem qui aberat iter quatuor dierum, eius qui exigebat vociferabatur virtutem: & Marcianus Berrhœæ functus eſt officio iudicis, quibuſdam lictoribus vſus aduerſus dæmonem, & illum ſceleratum expellens, & puellam mundam reddens ab illa vexatione. Hoc autem exactè ſciuit pater puellæ. Ei enim reuertenti, cùm pauca ſtadia abeſſet ab vrbe, occurrit quidam ſeruus à domina in agrum miſſus. Is cùm vidiſſet dominum, miraculi facti attulit nuncium, quatuor antè diebus dicens factum eſſe miraculum. Diebus ergo ſupputatis, & tempore rectè examinato, didicit illud fuiſſe in quo ſenex attulit lecythum. Mihi autem venit in mentem cogitare, quid non feciſſet ille vir magnus ſi voluiſſet facere miracula. Si enim etiam cùm ſtuderet celare quam acceperat virtutem, tantum oſtendit ſplendorem: quod non miraculum feciſſet ſi voluiſſet? Sic autem ſpiritalem quoque ſuam ſapientiam non oſtendebat omnibus. Itaque cùm poſtremo poſt diem feſtum ſalutaris paſſionis & dominicæ reſurrectionis, permiſiſſet iis qui volebant ad ſe ingredi: illo certè tempore omnes ſtudebant eum videre. Atque ad eum aliquando congregati primi veniebant pontifices. Flauianus ille magnus, cuius fidei erat credita paſcenda Antiochia: & diuinus Acacius, cuius prius quoq; meminimus: & Euſebius Chalcidenſis epiſcopus: & Iſidorus cui tunc erat commiſſa Cyrus gubernanda, qui erant virtute inſignes. Vna autem cum illis erat etiam A Theodorus qui tenebat habenas Hierapolitanorum eccleſiæ, clarus monaſtica exercitatione & manſuetudine. Erant autem nonnulli quoque ex magiſtratibus, incenſi ardore fidei. Omnibus ergo cum ſilentio ſedentibus, & ſacram illam vocē expectantibus, ipſe quoque diu tacens ſedebat, lingua quidem ocioſus, auribus autem promptus. Tunc aliquis ex iis qui ſedebant, qui erat ei familiaris propter curam animæ, & alioqui auctoritate & dignitate clarus, Omnes, inquit, o pater, diuini hi patres, ſitientes expectant ſuauiſſima tuæ doctrinæ fluenta. Omnes ergo præſentes impertias vtilitate, nec claudas riuos tuæ beneficentiæ. Ille autem cùm valde ingemuiſſet, Deus, inquit, vniuerſorum quotidie loquitur per creaturas, & per diuinas ſcripturas diſſerit, & monet ea quæ oportet, & inducit ea quæ ſunt vtilia: terretq; minis & adhortatur promiſſis: & ex his nullam capimus vtilitatem. Quemadmodum ergo loquens profuerit Marcianus, qui tantam vtilitatem amittit cum aliis, & commodum non vult ex eis capere? Hinc factum eſt vt multi quidem ſermones mouerentur à patribus, quos inſerere narrationi duxi ſuperuacaneum. Cùm autem ſurrexiſſent & oraſſent, & ad conferendum ſacerdotij ordinem vellent ei manus imponere, rurſus ei manus admouere ſunt veriti: & hic quidem illi, ille verò huic iubebat. Cùm omnes autem ad ſimul recuſaſſent, redierunt. Sed enim volo his quoque aliam addere narrationem, qua cognoſci poterit diuina eius prudentia. Auitus quidam, primus in ſolitudine, gratia monaſticę exercitationis, fixerat tugurium. Id autem magis quam hoc vergit ad ſeptentrionē, & aliquantum ſitum ad orientem, ſpectat ventum Apartiam qui eſt proximus ſubſolano. Is magno Marciano erat & tempore & labore antiquior, vir autem philoſophus, & in vita dura & aſpera educatus. Is cùm de viri virtute quæ vbique celebrabatur audiſſet, ratus tale ſpectaculum eſſe ſilentio & quiete vtilius, accurrit ſtudens videre eum quē deſiderabat. Cùm autem eius aduentum magnus ſenſiſſet Marcianus, oſtio aperto eum ad ſe admiſit. Admirabili autem præcepit Euſebio vt & legumen coqueret & olus, ſi haberet. Poſtquam verò mutuum inter ſe colloquendi expleſſent deſiderium, & alter alterius virtutem didiciſſet, nonæ C ſimul peregerunt officium. Venit autem Euſebius menſam ferens, & panem afferens. Magnus autem Marcianus diuino dixit Auito: Adeſdum omniū mihi amiciſſime, & huius menſæ ſimus ſimul participes. Ille verò, Neſcio, inquit, me vnquam cibū ſumpſiſſe ante veſperam: ſæpe autem duos & tres dies ſimul maneo ieiunus. Magnus autem Marcianus, Mea ergo, inquit, cauſa hodie mutetur conſuetudo. Nam cùm ſim corpore imbecillo, non poſſum expectare veſperam. Poſtquam autem hęc dicens non perſuaſit admirabili Auito, ingemuiſſe dicitur & dixiſſe. At ego, inquit, animo angor & valde crucior, quod tantum laborem ceperis vt virum aliquem laborioſum videres & philoſophum, ſpe autem falſus, cauponem videris aliquē profuſe & delicate viuentem. Cùm ex his autem moleſtia eſſet affectus Auitus, & dixiſſet ſe malle veſci carnibus quam hæc audire, dixit magnus Marcianus, Nos quoque ô amice, eandem quam tu vitam perſequimur, & amplectimur eandem viuendi rationem: & quieti labores præferimus: & ieiunium magis expetimus quam cibum, cum-

ḗoe nocte aduentante capimua:ſed ſcimua charitatem eſſe ieiunio præſtãtiorem. Charitatis enim opus à lege diuina præcipitur. Ieiunium autem eſt poteſtatis noſtræ & arbitrij. Oporret autem exiſtimare diuinas legea eſſe noſtris longe pręſtantiores. Hæc cùm inter ſe inuicem diſſeruiſſent, & parum cibi ſumpſiſſent, & Deum laudauiſſent, & tres dies ſimul verſati eſſent, rurſus ſont ſeparati, videntes ſe inuicẽ ſpiritu. Quis ergo nõ admiretur huius viri ſapientiam, à qua gubernatus, ſciebat quidem tempus ieiunij, ſciebat autem etiam fraternæ charitatis: ſciebat virtutis quoque partium differentiam, & quamnam cuinam cedere oporteat, & cuinam in tempore danda ſit victoria. Poſſum autem aliud quoq; narrare quo eius cognoſcatur in diuinis perfectio. Ad eum enim ex patria venit ſoror cum filio, qui & viæ erat & vrbis Cyri facile princeps, ea quæ ad vſui erant abunde afferens. Is autem ſororem quidem videre non eſt paſſus, ſororis autem admiſit filium: erat enim id tempus definitum quo eum licebat conuenire. Cùm autem eum rogarent vt acciperet quæ allata fuerant, Per quot, inquit, monaſteria tranſiiſtis, & quænam ex his, eis ipſis impertiiſtis? Cùm ta autem dixiſſet ſe nulli dediſſe, Abite, inquit, cum iis quæ attuliſtis. Nos, inquit, nullo horum egemus, nec ſi egeremus acciperemus. Naturalis enim cognationis, non autem diuinæ pietatis & ſeruitij curam gerentes, hanc exercetis in nos beneficentiam. Si enim non honoraretis ſolam generis neceſſitudinem, non ea quæ attuliſtis nobis ſolis impertiiſſetis. Hæc dicens, filium ſororis dimiſit cum ſorore, iubens vt nihil acciperetur ex iis quæ attulerant. Ita erat extra naturam, & in cœleſtem migrarat viuendi rationem. Quodnam enim aliud afferri poteſt exemplum apertius, quod Deo eſſet dignus, conuenienter ipſius Dei voci? Qui non relinquit enim, inquit, patrem & matrem & fratres & ſorores, & vxorem

Matth. 10.

& filios, non eſt me dignus. Si autem qui non relinquit eſt indignus: qui relinquit, & tam accurata exactaque vtitur perfectione, clarum eſt eum fuiſſe digniſſimum. Ego præter hæc admiror quoque eius in diuinis decretis ſummam perfectionem. Abhorrebat enim Arij inſaniam, quæ à poteſtate imperatoris accendebatur illo tempore. Abominabatur etiam amentiam Apollinaris. Fortiter autem & ſtrenue decertabat aduerſus eos qui cum Sabellio ſentiebant, treſque hypoſtaſes ſeu perſonas in vnam cogebant. Valde quoque auerſabatur eos qui nominantur Euchytæ, qui in habitu monaſtico laborabant morbo Manichæorum. Erat autem adeo feruens eius zelus pro decretis eccleſiaſticis, vt etiam aduerſus virum admirandum & diuinum, iuſtam pugnam ſuſceperit. Erat Abraames quidam ſenex in illa ſolitudine, vir canis quidem pilis, ſed magis cana prudentia, omni virtute clarus, & vberes ſemper profundens lachrymas compunctionis. Is in principio à quadam inductus ſimplicitate, primum paſcha peragere ſuſtinuerat: ignorans quidem, vt eſt veriſimile, quæ de eo Nicææ à patribus conſtituta fuerant, antiquæ autem ſeruire malens conſuetudini. Multi autem alij laborabant eo tempore eadem quoque ignoratione. Sed magnus Marcianus, multis quidem ſæpe verbis vſus, conatus eſt ſenem Abraamen (ita enim eum appellabant qui in ea habitabant regione) vt cum eccleſia conſentiret, traducere. Cùm autem vidiſſet non parere, aperte deſtitit cum ipſo communicare. Sed procedente tempore, ille quoque vir diuinus abſterſa macula, in feſto celebrando amplexus conſenſum eccleſiæ, vere pſallens cecinit. Beati immaculati in via qui ambulant in lege Domini. Hoc autem effectum eſt à magni Marciani doctrina. Ei multi quidem vbique ædificabant oratoria. In Cyro quidem, eius ſororis filius Alypius. Zenobia autem quædã in Chalcide, quæ & genere erat clara, & inſignis virtute, & magnas habebat diuitias. Alij quoque non pauci hoc faciebant, victoria parta illuſtrem illum athletam rapere contendentes. Hoc cùm noſſet homo Dei, rogat admirabilem illum Euſebium, omni terrore plenum illi offerens iuſiurandum, vt corpus in illo loco deponeret, & nemo ſepulchrum dignoſceret præter duos qui ſimul habitabant familiariores, donec præteriiſſet magnus annorum numerus. Hoc autem iuſiurandum impleuit homo ille admirabilis. Poſtquam enim inſignis illius victoris venit finis, & chorus angelorum ſacram illam & diuinam animam ad cœleſtes tranſtulit manſiones, non prius eius ſignificauit obitum, donec cum duobus ex familiarioribus facta foſſa, & corpore depoſito, complanauit terræ ſuperficiem: & quinquaginta annis vel pluribus elapſis, cùm innumerabiles concurriſſent, & corpus ſcrutati eſſent, ignotum manſit ſepulchrum. Poſtquam autem vnumquodque ex prædictis oratoriis, vnum quidem apoſtolorum, alterum verò martyrum accepit reliquias, ſecutè deinceps illius tabernaculi & doctrinæ hæredes, cùm duobus ante annis arcam conſtruxiſſent lapidaam, in ea poſuerunt precioſi corporis reliquias, cùm vnus oſtendiſſet ſepulchrum. Is enim ſolus ſupererat ex illis tribus. Cùm illius autẽ fuiſſet virtutis æmulator Euſebius admirabilis, longo tempore corpus perpetuo affligebat. Nam cùm centum & viginti ferri libras corpori haberet impoſitas, ſibi quoque impoſuit alias diuini Agapeti quinquaginta. Adiecit autem magni quoque Marciani alias octoginta. Habebat autem oratorium, lacum quendam in quo nulla aqua remanſerat. Tribus autem annis perpetuis hoc modo vitam tranſegit. Ad hæc autem dicenda ſum digreſſus, cùm vellem oſtendere quot & quantarum rerum recte & ex virtute geſtarum auctor & procurator fuerit Marcianus. Huius autem philoſophiæ fructum quoque percepit admirandus ille Baſilius, qui multis poſtea temporibus, apud Seleucobelum, eſt autem vrbs Syriæ, monaſticum extruxit habitsculum, & clarus quidem fuit in multis generibus virtutum, inſigniter autem fuit clarus in ea quæ Deo longe eſt gratiſſima poſſeſſione charitatis, & in diuino opere hoſpitalitatis. Quam multos autem hic quoque Deo exhibuerit operarios, citra pudorem, vt apoſtolice dicam, verbum tractantes veritatis, quis facile enumerauerit? Nam vt alios in præſentia prætermittam, qui ſunt quidem laude digni, nimis autem prolixam redderent narrationem, huius vnius & ſolius meminero. Fuit quidam qui ad eum ventitabat, eum autem appellabant Sabinum, qui corpus cõſumpſit laboribus innumerabilibus. Neque enim panis, neque obſonij fuit alicuius particeps: cibus autem ei farina aqua madefacta. Conſueuerat autem is totum vnius menſis miſcere nutrimẽtum,

Pſal. 118.

vt ſitum contraheret,& tetrũ odorem emitteret. A Volebat autem hoc genere alimenti hebetare ſui corporis appetitiones,& efficere vt fœrore nutrimenti flacceſceret voluptas. Cùm autem per ſe ſic degeret, ſi quis ex familiaribus ad eum accederet, ſimpliciter & citra diſcrimen veſcebatur iis quæ apponebantur. Tantam autem diuinitus gratiam acceperat, vt mulier quædam Antiochena nobilis, cuique & genus & opes ingentes faciebant ſpiritus, ad eum accurrerit, & ei ſupplicarit vt opẽ ferret filiæ quæ vexabatur à dæmone. In ſomnis enim, inquiebat, vidi quendam iubentem vt huc accurrerem, & precibus præſidis monaſterij ſalutem filiæ procurarem. Dicebat ergo is qui reſponſa dabat, non ſolere pręſidem loqui cum mulieribus. Cùm autem inſtaret mulier, lacrymans, & eiulans, & grauiter vociferans, egreſſus quidem eſt præfectus monaſterij. Dicebat autem mulier non eſſe ipſum: fuiſſe autem alium ſibi oſtenſum ſubrubicundum, qui puſtulas quaſdam habebat in genis. Vbi autem cognouerunt eum qui quærebatur, erat autem is tertius monaſterij, non primus, eum perſuaſum adduxerunt ad mulierem. B Protinus autem illa quidem agnouit faciem: malus autem dæmon vociferans reliquit puellam. Hæc præclara fecerunt facinora magni Marciani diſcipuli. Tales vbique plantas plantauit plantator optimus. Ego autem huic narrationi turius finem imponens, rogo & quæſo vt per horum omnium interceſſionem diuinum conſequar auxilium.

EVSEBIVS.

IIII. *Eius Euſebij meminit Theodoretus in quarto libro hiſtoriæ eccleſiaſticæ.*

QVales quidem Deo obtulerit fructus deſertum ſterile, nempe pulchros, & maturos, & ei qui plantauit gratos, & iis qui ſapiunt hominibus charos & maximè expetendos, oſtendimus in iis quæ iam ſcriptæ ſunt narrationibus. Ne quis autem exiſtimet virtutem eſſe loco circumſcriptam, & ſolam ſolitudinem eſſe aptam ad tales ferendos redditus, age tranſeamus deinceps oratione ad terram quæ habitatur: & oſtendamus ad parandam philoſophiam eam minime eſſe impedimento. Eſt mons altus, qui Antiochiæ quidem ſitus eſt ad orientem: Berrhœæ autem ad occidentem, omnes autem montes propè ſitos ſuperat: in C ſummo autem cacumine imitatur figuram cuneidem, ab altitudine autem accepit denominationem. Κορυφὴν enim, id eſt verticem, eum ſolent appellare accolæ. Olim in eius ſummo vertice erat templum dæmonum, quod apud vicinos in magno erat honore. Subtus autem ad meridiem patet campus, ſinus pte ſe ferens figurã, qui vtrinq; coercetur vlnis non admodum altis. Pertinent autem eæ vſque ad viam qua equitatur, quę vtrinque à meridie ad ſeptentrionem lectæ ſunt, ſemitas excipientes. In eo autem ſunt conſtructæ villę & magnæ & paruæ, continentes iis qui ſunt vtrinque montibus. Propter ipſas autem excelſi montis oras eſt quidam vicus maximus & populo frequentiſſimus: vocabulo autem regionis eum vocant, Teledam. In ſuperiori autem parte lateris montis eſt quidam ſaltus non admodum accliuis, ſed qui modicè inclinatur, ſpectans ad illum campum & ventum auſtrum. In eo, philoſophiæ gymnaſium extruxit quidam Ammianus, vir qui cùm multis quidem aliis virtutibus eſſet clarus, tum ſumma *Gymnaſium.* A modeſtia ſuperabat alios. Hoc autem ſatis eſt argumenti. Etenim cùm ad doctrinam non ſolum ſuis ſodalibus, ſed vel bis totidem aliis poſſet ſufficere, ſæpe ad magnum accurrebat Euſebium, rogans & ſupplicans vt is eſſe vellet adiutor, pædotriba, & magiſter eius palæſtræ quam fundauerat. Aberat autem vigintiquinque ſtadiis, in quodam valde paruo habitaculo, & quod nec feneſtras quidem habebat, incluſus. Eum autem ad hanc virtutem deduxerat Martianus, eius quidem patruus, fidelis autem Dei ſeruus. Sufficit enim hoc dicere, cùm etiam magnum Moſem hoc cognomine honorarit Dominus. Hic Martianus cùm diuinũ guſtaſſet amorem, noluit ſolus frui bonis: ſed multos etiam fecit alios in amore ſocios. Venatus eſt autem & magnum Euſebium, & eius fratrem qui in vita verè quoque erat frater. Non exiſtimauit enim rationi eſſe conſentaneum, vt eos quidem qui ad eum nihil attinebant venaretur ad virtutem, fratres autem non itidem. Hos ergo ambos cùm in parua incluſiſſet domuncula, eos euangelicam vitæ docebat rationem. Sed fratrem quidem morbus inuadens, illum curſum interrupit: B morbum mors autem eſt conſecuta. Nam cùm paucis diebus vixiſſet poſtquam illinc eſt egreſſus, vitæ finem accepit. Permanſit autem magnus Euſebius toto tempore vitæ patrui, neque cum vllo loquens, neque lucem intuens, ſed perpetuo incluſus: & poſt illius mortem hanc vitam eſt amplexus, donec admirabilis ille Ammianus, ei multis delinito precibus perſuaſit. Dic enim mihi, ad illum dicebat, ô optime, Cuinam placere exiſtimans, laborioſam hanc ſordidamq. & ſquallidam vitam es perſecutus. Cùm autem, vt par eſt, is vtique dixiſſet, Deo qui eſt virtutis legiſlator & magiſter. Quoniam ergo eum amas, inquit Ammianus, ego tibi modum oſtendam, per quem & amorem magis accendes, & ei quem amas ſeruies. Nã quod omnis tua cura & induſtria in teipſum conuertatur, non effugies, vt ſentio, crimen nimij in teipſum amoris. Lex enim diuina iubet proximũ amare vt teipſum. Multos autem opum ſumere participes, hoc eſt proprium veri muneris charitatis. Hanc autem diuinus Paulus appellauit legis *Rom. 13.* plenitudinem. Rurſus quoque clamat. Tota lex *Gal. 5.* & prophetæ in hoc ſermone in ſummam rediC guntur, nempe, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Porrò autem Dominus quoque in ſacris *Ioan. 21.* euangeliis, Petro qui confeſſus eſt eum amare plus aliis, præcepit paſcere oues ſuas. Eos autem qui hoc non fecerunt reprehendens, clamat per prophetam: ô paſtores, non ſeipſos paſtores paſcunt, non oues? Ei ideo magnum quoque Eliam *Ezech. 36.* qui hanc vitam perſequebatur, iuſſit verſari in medio impiorum: & ſecundum Eliam, tantopere celebratum Ioannem, qui amplectebatur ſolitudinem, tranſmiſit ad ripas Iordanis, illic baptizare iubens & prędicare. Quoniam ergo tu quoq; es Dei qui te fecit ardens amator, multos quoq; tecum alios effice amatores. Hoc enim eſt valde gratum communi Domino. propterea Ezechielẽ quoque appellauit ſpeculatorem, & peccatoribus iuſſit teſtificari: & Ionam iuſſit currere Niniuem, & nolentem tranſmiſit in vinculis. Cùm hæc diceret & ſimilia, diuinum virum manſuefecit, & voluntario illo effoſſo carcere, eduxit & abduxit, & ſuorum ſodalium ei curam tradidit. Ego autem neſcio vtrum plus admirer, huiuſce modeſ-

rationem, an alius obedientiam, & quod ab eo ſit perſuaſus. Is enim fugiebat principatum, & magis volebat eſſe ex iis qui parebant, vt qui præfecturæ formidaret periculum:& magnus Euſebius auerſabatur quidem cum pluribus conuerſationem, ceſſit tamen,& captus retibus charitatis,ſuſcepit curam gregis, & duxit chorum: non multis verbis opus habena ad docendum. Sufficiebat enim vel ſolus aſpectus,vt vel longe tardiſſimum celerem efficeret ad curſum virtutis: Dicunt autem qui viderunt, eum ſemper habuiſſe grauem vultum, & qui poterat timorem afferre ſpectantibus. Cibum autem ipſe quidem capiebat tertio & quarto quoque die. Iis autem qui ſecum habitabant iubebat veſci alternis diebus. Præcipiebat autem cum Deo aſſiduè colloqui, & nullũ tempus relinquere vacuũ ab hac operatione: ſed cõmuniter quidem præfinita exequi officia: partes autem diei quæ inter hæc intercedunt, vnumquenque per ſe, vel ſub aliqua vmbra arboris, vel propter petram aliquam, vel vbicunque quieſceret aliquis, vel ſtantem, vel humi iacentem, rogare Dominum, & petere ſalutem. Ita autem vnamquamque ex partibus corporis edocuit B virtutem, vt illa faceret quæ ſola permittit ratio. Vt autem hoc reddam manifeſtum omnibus, mentionem faciam vnius eius narrationis. Sedebat ſuper quandam petram ipſe & Ammianus ille admirabilis: & diuinorum euangeliorum hiſtoriam, alter quidem legebat, alter verò eorum quæ erant obſcuriora explicabat ſententiam. Cùm autem quidam agricolæ in ſubiecto campo terram colerent, ad hanc contemplationem magnus tractus eſt Euſebius. Cùm autem diuinus Ammianus legiſſet locum euangelicum, ſciſcitaretur autem interpretationem, iuſſit magnus Euſebius vt repeteret lectionem. Cùm is autem dixiſſet, Iis qui arant forte delectatus, minimè exaudiſti, vt eſt veriſimile: ſuis deinceps oculis legem tulit, vt neque campum illum vnquam contemplarentur, neque cœleſti pulchritudine, & chori aſtrorum aſpectu fruerentur: ſed anguſtiſſima vtens ſemita, cuius menſuram aiunt fuiſſe vnius palmi, ferente ad oratorium, extra eam deinceps egredi non eſt paſſus. Dicunt autem eum pluſquam quadraginta annis vixiſſe poſt hanc legem. Vt autem cum animi ſui ſententia, ad hæc quoque eum traheret C aliqua neceſſitas, cùm lumbos zona ferrea alligaſſet, & grauiſſimum collare collo impoſuiſſet, aliquo alio ferro coniunxit zonam collari qui erat collo impoſitus: vt hoc modo inclinatus, conaretur aſſiduè in terram deſpicere. Has ipſe de ſe exegit pœnas: quod illos eſſet contemplatus agricolas. Hoc autem & multi quidem alij me docuerunt ex iis qui illum nouerunt, & res eius optime ſciuerunt, narrauit autem ſenex quoque magnus Acacius, cuius prius quoque meminimus in aliis narrationibus. Dixit autem ſe eum quoque aliquãdo interrogaſſe cùm eum ſic vidiſſet incuruatum: Quam nam capiens vtilitatem, neque cœlum patiatur aſpicere, neque campum illum ſubiectum contemplari: neque ex anguſta illa via egredi: eum autem dixiſſe ſe hæc moliri aduerſus malignoi dæmonis machinationes. Nam ne, inquit, de malignis bellum gerat, conans auferre tẽperantiam & iuſtitiam, & iram armans, & cupiditatem accendens, & vt faſtu efferar & ſuperbia intumeſcam efficiens, & quæcunque aduerſus eam

A machinatur animam, conor hoſtem ad hæc paruus traducere: in quibus etiam ſi vicerit, non magnũ affert detrimentum: et ſi victus fuerit, euadit magis ridiculus, vt qui ne in paruis quidẽ poſſit euadere ſuperior. Quoniam ergo noui hoc bellum minus periculoſum, non valde enim feritur qui in his damni aliquid accipit. Quod enim damnũ eſt vel videre campum, vel in cœlum oculos attollere, ad hoc me genus pugnæ tranſtuli. In hac enim me nec ferire poteſt nec perimere. Non ſunt enim hęc iacula lethifera, vt quę illis ferreis carẽt aculeis. Hæc ſe audiuiſſe dixit magnus Acacius, eiuſq; ſe admiratum eſſe ſapientiã, virtutemq́, bellicam & experientiam. Quamobrem hoc quoque narrabat eis qui talia diſcere cupiebant, vt & admirabile & dignum quod mandetur memoriæ. Hæc eius gloria cùm in partes omnes vndique peruaderet, ad ſe attraxit omnes virtutis amatores. Venerunt autem diuiniſſimi quoq; Iuliani, ſenis, cuius prius perſecuti ſumus narrationẽ, qui optimi gregis erant pręfecti. Poſtquã enim vir ille diuinus, fine vitæ accepto, migrauit ad vitã ſupernam, ad magnum accurrerunt Euſebiũ, melius eſſe rati rectè regi quam regere & pręeſſe. Iacobi autem, cuius prius quoq; iam memini, cùm ſummatim eius oſtendi virtutem, nunc quoq; euident argumentum oſtendam ſummæ eius philoſophiæ. Poſtquam ille diuinus hinc excedens Euſebius, iuſſit eum præeſſe gregi, & recuſans curationem, non perſuaſit cupientibus eum hanc curam ſuſcipere, abiit ad alium gregem, malens paſci quam paſcere, & cùm plurimo tempore ſuperuixiſſet, hanc vitam ſic finit. Suſcipit itaq; illam præfecturam Agrippa, vir qui & multis aliis ornatus erat bonis, præcipuè autem puritate animæ: per quam & diuinæ pulchritudinis viſionem aſſidue apprehendens, & illius amoris igne accenſus, irrigabat genas perpetuis lachrymis. Cùm is autem longo tempore electum illum & diuinum gregem rectè pauiſſet, deinde è vita exceſſiſſet, Dauides ille diuinus, cuius aſpectu mihi quoq; frui cõtigit, ſuſcepit præfecturam: vir qui re vera, ex diuini apoſtoli ſententia, mortificauerat membra quæ ſunt ſuper terram. Tantum enim fructum ceperat ex doctrina magni Euſebij, vt quadraginta quinque annos egerit in illo monaſterio, abſque ira autem C & excandeſcentia toto hoc tempore vixerit. Neque enim pòſt ſuſceptam præfecturam vidit eum aliquis ſuperatum ab hac animi perturbatione, idq́ue cum, vt eſt veriſimile, eſſent innumerabilia quæ cogerent. Centum enim & quinquaginta viri paſcebantur ab illius dextera: aliqui quidem ſumma & excellenti virtute, & eam quæ eſt in cœlo viuendi rationem imitantes: alij verò qui pennas tunc primum producebant, & terram tranſilire & ſuperuolare docebantur. Et tamen cùm tot eſſent qui diuina docebantur, & aliquid, vt eſt veriſimile, delinquerent, neque enim facile fieri poteſt, vt qui modo veniat, rectè ſe gerat in omnibus, manſit immobilis vir ille diuinus tanquam incorporeus, nulla eum occaſione ad iram excitante. Hoc enim non ſolum accepi ex auditione, ſed etiam ex experientia. Nam cùm aliquando deſideraſſem videre illum gregem, acceſſi habens etiam alios ſocios peregrinationis, qui eandem quam ego vitam amplectebantur. Toto ergo tempore hebdomadæ apud illum virum diuinum degentes, vidimus eius vultum

tum nullam accipere mutationem, neque nunc quidem hilaritate diffundi, nunc verò triſtitia A contrahi. Oculos quoque ſimiliter, non aliquando quidem truces ac toruos, nunc verò lætos: ſed in eodem ſemper honeſti decorique tenore permanere. Hi autem ſufficiunt ad arguendum animi tranquillitatem. Sed veriſimile eſt exiſtimaturum quempiam eum talem eſſe viſum, quod nulla eum moueret cauſa. Quamobrem neceſſe haben eiuſmodi quid narrare quod accidit, cùm nos illic eſſemus. Sed erat apud nos vir ille diuinus de philoſophia agitans rationes, & quærens id quod eſt ſummum euangelicæ vitæ inſtitutionis. Cùm autem interceſſiſſent eiuſmodi ſermones, Publius quidam, genere quidem Romanus, moribus autem ipſe quoque admirandus, & ſacerdotij honore præditus, & illius præfecturæ ſecundas partes obtinens, ad nos venit aduerſus diuinum Dauidem vociferans, & commune damnum illam nominans lenitatem: & omnibus perniciem afferre dicens eius manſuetudinem, & amentiam, non modeſtiam, ſummam illam vocans, philoſophiam. Ille autem habens animam veluti adamantinam, accipiebat quidem B rationes, non pungebatur autem ab iis quæ ſua natura ſolent pungere: vultum itaque non mutauit, neque ſermonem inſtitutum dimiſit, ſed cum leni voce & verbis ſerenitatem animæ ſignificantibus, illum ſenem dimiſit: rogans eum vt eorum quæ vellet curam gereret. Ego autem cum his qui ad nos venerunt loquor, vt vides, exiſtimans neceſſarium eſſe hoc officium. Quomodo oſtenderit quis melius animi lenitatem? Eum enim cui illa credita erat præfectura, talem accepiſſe contumeliam ab eo qui tenebat ſecundas partes, præſentibus maximè hoſpitibus, & maledictum audientibus, & nullam iræ ſubiiſſe tempeſtatem & perturbationem, quam non magni & excelſi animi virtutem ſuperat & fortitudinem? Ac diuinus quidem Apoſtolus conſiderans humanæ naturæ imbecillitatem, eam quam fert legem, natura metiens. Iraſcimini, inquit, & nolite peccare. Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Nam cùm iræ quidem motus noſſet eſſe naturæ, non noſtri arbitrij, noluit lege eas decernere quæ eſſent laborioſa, & forte etiam eiuſmodi vt fieri non poſſent: ſed motui naturæ & iræ tempeſtati menC ſuram præfinit, diem: iubens rationi vt eam compeſcat, & tanquam freno reprimat, & non concedat progredi vltra terminos. Vir autem hic diuinus vltra leges quæ latæ ſunt decertauit, & ſepta tranſiliit: non vſque ad veſperam iræ vt moueretur concedens, ſed nec vt moueatur quidem omnino permittens. Talem fructum accepit is ex magni Euſebij conſuetudine. Vidi multos quoque alios in illo tugurio qui huius philoſophiæ amatores fuere & æmulatores: alios quidem in flore corporis: alios verò etiam in profunda ſenectute. Nam cùm plus quam nonaginta annis vixiſſent homines, laborioſam vitam noluerunt relinquere, ſed inſignes fuere obeuntes labores iuuentutis, noctu quidem & interdiu Deum laudantes, & ſacra illa officia peragentes: poſt duos autem dies vilibus illis cibis veſcentes. Vt alios autem prætermittam, qui non ſunt quidem digni qui ſileantur, ſed vel maximè laudentur & celebrentur: ſed ne ſit prolixior quam par ſit narratio, in diuino illo loco fuit quidam, eum autem Abbatem nominant, qui ex Iſmaelitide quidem radice germinauit, non fuit autem eiectus à domo Abrahæ, vt is à quo genus duxerat, ſed paternæ hæreditatis fuit cum Iſaac particeps, vel potius ipſum rapuit regnum cœlorum. Is Monaſticæ huius exercitationis protinus attigit inſtitutionem apud quendam qui tunc habitabat ſolitudinem, qui eos optimè exercebat: erat autem ei nomen Maroſas. Poſt hæc autem ille quoque aliis præeſſe deſiſteos, ad hunc cum Abbate venit gregem: nec paruo vixit tempore, ſed cùm præclare decertaſſet, & inſignis euaſiſſet, exceſſit ex hac vita. Hic autem illic quidem fuit continuos triginta & octo annos: ita autem deſiderabat laborare, vt qui modo laborare cœpiſſet. Nam in hodiernum vſque diem pedes nunquam texit calceis. Cùm eſt autem frigus, in vmbra ſedens, in æſtu ſolem ſuſcipit, & tanquam auram zephyri, quæ ex eo procedit flammam excipit. Toto autem hoc tempore, aquam potare non paſſus eſt, non illa comedens quæ iis exhibentur, qui ad non bibendum ſe exercent: ſolēt enim ij vti cibis humidioribus: ſed ijs vtens cibis quibus alij. Verum pauca comedens & quæ modicas ei vires afferunt, exiſtimat vſum aquæ ſuperuacaneum. Graui autem ferro lumbos ſuccinctus, raro quidem ſedet, noctu autem, & maiori parte diei vel ſtans vel flectens genua, offert Domino officium precationis: vſu autem accubitus ſe omnino priuauit. Nemo enim in hodiernum vſque diem eum vidit cubantem. Quinetiam cùm eſt chori renontiſtus Coryphæus, & ei contingit vt præſit, totum hunc laborem fert prōpto & alacri animo, ſe ijs qui eius parent imperio præbens exemplar philoſophiæ. Tales victoria inſignes decertatores, diuinus Euſebius, horum certaminum pædotriba & exercitator, exhibuit Domino: & cùm alios quoque plurimos tales feciſſet, eos tranſmiſit doctores ad alias palæſtras, qui totum illum ſacrum montem diuinis his pratis & ſuauem emittentibus odorem impleuere. Nam cùm ad Orientem ab initio fuiſſet illius exercitationis monaſticæ tugurium, licet videre eius philoſophiæ fœtus ad Occidentē & Meridiē, veluti quaſdam ſtellas circa lunam choros ducentes: & alios quidem græca, alios verò eius in qua habitant regionis voce, laudantes creatorem. Sed enim id aggredior quod fieri non poteſt, cupiens omnia perſequi quæ à diuina illa anima recte geſta fuere. Huic ergo narrationi finis eſt imponendus, & ad aliam conuertenda eſt oratio, & rurſus eſt addenda quæ illinc capitur vtilitas, cùm horum magnorum virorum benedictionis rogauerimus vt ſimus participes.

Pſal. 4.

PVBLIVS.

EOdem tempore fuit quidam Publius, & propriei formam ſpectatu dignus, & anima præditus quæ formæ conueniebat, vel potius eam oſtendens corpore magis admirabilem. Is ex ſenatorio quidem ordine ducens originem, natus autem ex ciuitate apud quam Xerxes ille, cuius vbique eſt fama tam celebris, in Græciam bellum gerens, & volens exercitu fluuium Euphratem tranſmittere, nauium congregata multitudine, iiſdem inter ſe coniunctis, & hoc modo ſuper fluuium ponte conſtructo locum zeugma, id eſt coniuncturam appellauit, & ciuitatem ex re denomi-

V. Huius meminit Theodoretus in quarto libro hiſtoriæ eccleſiaſticæ.

hauit. Ex ea ortus & ex tali genere procreatus, altum locum occupat, qui diſtabat ab vrbe non A plus quam triginta ſtadiis. In eo cùm quandam paruam extruxiſſet domunculam, omnia quidem vendidit quæ à patre acceperat, domum, inquam, & poſſeſſiones, & greges, & veſtes, vaſaque argentea & ænea, & ſi quid erat cum his aliud. Et cùm ex lege diuina ea dimiſiſſet iis quibus oportebat, & ſe ab omni cura terrena liberaſſet, illam vnam curam ſuſcepit pro omnibus, nempe vt ei ſeruiret qui eum vocauerat: eamque animo perpetuo verſabat: noctu diuque conſiderans & perſcrutans quemadmodum eam augeret. Ea de cauſa ei labor creſcebat quotidie, amplior que & intenſior euadebat in dies, eratque dulcis & voluptate plenus, & procul expellens ſatietatem. Nemo enim eum vnquam vidit quieſcentem vel minima parte diei, ſed pſalmodiam quidem orationi, orationem verò pſalmodia; vtrunque autem excipiebat diuinorum eloquiorum lectio. Deinde cura hoſpitum venientum. Deinde fiebat aliquid ex operibus neceſſariis. In his vitæ iter ingrediens, & iis qui imitari volebant exemplar virtutis propoſitus, veluti quædam auis canora, multos B ſui generis in hęc retia coëgit ſalutaria. Cæterum ab initio quidem nullum habere paſſus eſt qui ſecum habitaret: ſed paruas domunculas foribus vicinas ædificans, vnumquenque ex iis qui conueniebant, iubebat per ſe degere domuncula, ſæpe inuiſens, & perſcrutans, nunquid præter vſum habeant repoſitum. Aiunt autem eum quoque accedentem ad trutinam, panis menſuram diligẽter perpendiſſe, & ſi quando inueniſſet plus quam eſſet definitum, ægre tuliſſe, & eos qui hoc faciebant, Helluones appellaſſe. Iubebat enim neque comedentes, neque bibentes expectare ſatietatem: ſed tantum capere quantum ſatis eſſet ad tuendam vitam corporis: ſiquando autem vidiſſet etiam ſarinam opertam furfure, eos qui hoc feciſſent impetebat maledictis, vt qui Sybariticis fruerentur deliciis. Porrò autem noctu quoque ex improuiſo veniens ad oſtium vniuſcuiuſque, ſi aliquem quidem inueniſſet vigilantem & Deũ laudantem, recedebat tacitus. Si quem autem ſenſiſſet dormientem, manu quidem pulſabat oſtium, lingua autem in eum qui iacebat inuehebatur, vt qui corpus pluſquam oporteret curaret. Hunc eius laborem cùm conſideraſſent aliqui qui erant eiuſdem animi & ſententiæ, ad eum retulerunt vt omnibus vnum ædificaret habitaculum. Eos enim qui nunc ſunt diſperſi exactius & accuratius dixerunt eſſe victuros, cumque fore liberum à magna parte ſolicitudinis. Probauit conſilium vir ſapientiſſimus, & cùm omnes ſimul coëgiſſet, & paruas illas diruiſſet domunculas, iis autem qui erant congregati vnam ædificaſſet, rogauit vt ſimul viuerent & ſe inuicem incitarent: & hic quidem illius imitaretur manſuetudinem, ille verò manſuetudinem huius zelo temperaret. & alius communicans vigilias, acciperet ieiunij diſciplinam. Sic enim, inquit, à nobis inuicem id quod deeſt ſumentes, perfectiſſimam efficiemus virtutem. Quomodo enim in foris ciuitatum, alius quidem vendit panes, alius verò olera: alius habet veſtes venales, alius eſt opifex calceorum: à ſe autem inuicem id quo opus habent comparantes, vitam agunt iucundiorem. Qui dat enim veſtem, pro ea accipit calceos. Qui autem emit olus, vendit panem. Ita nos oportet A inuicem permutare virtutis partes pretioſiſſimas. Cùm qui erant eiuſdem linguæ ſic exercerentur & decertarent, & Græca voce Deum laudarent, huius vitæ inſtituti eos quoque cepit amor qui lingua vtebantur illius regionis: & concurrentes aliqui ſupplicarunt vt ipſi quoque in eorum gregem admitterentur, & eſſent eiua ſacræ doctrinæ participes. Conceſſit autem quod poſtulabant, legis memor Dominicæ quam ſanctis tulit Apoſtolis, dicens, Euntes docete omnes gentes: & cùm iuxta illud habitaculum ædificaſſet alterum, eos iuſſit illic degere, diuino quodam templo conſtructo, in quod iuſſit & hos & illos conuenire, incipiente die & deſinente: vt veſpertinos & matutinos hymnos Deo ſimul offerrent: in duas quidem diuiſi partes, & ſinguli ſua voce vtentes, ex ſucceſſione autem canticum emittentes. Permanſit autem in hodiernum vſque diem forma eiua inſtituti: & neque tempus, quod hæc & talia mutare vehementer contendit: nec ij qui illius ſucceſſere curationi, vt ex limitibus ab eo poſitis aliquid euerterent, in animum induxere: B [illegible] que cùm non duo vel tres, ſed plures hanc ſuſceperint præfecturam. Cùm primum enim ille certamen impleſſet, & ex hac vita exceſſiſſet, & in illam omni moleſtia vacuam commigraſſet, Theotechnus quidẽ Græcæ linguæ: Aphthonius verò Syriæ præfecturam accepere, qui vtrique illius virtutis fuerunt quædam animatæ ſtatuæ & imagines. Neque enim iis qui ſimul conueniebant, neque iis qui extrinſecus adueniebant, conceſſerunt moris illius vllum habere ſenſum, vt qui illius vitæ inſtituti ſeipſos expreſſa oſtenderet ſimulacra. Sed diuinus quidẽ Theotechnus cùm non diu vixiſſet, tradidit Theodoto præfecturam, Aphthonius autem gregis curam gerẽs, & iam latis legibus regens permanſit diutiſſime. Hic autem Theodotus ex Armenia oriundus, cùm exercitationis monaſticæ illum vidiſſet ordinem, primum quidem erat in numero eorum qui magno parebant gubernãti Theotechno. Poſtquam autem, vt dixi, ille quidem exceſſit, ipſe verò accepit præfecturam, eam tot bonis exornauit, vt ſan a ſua priores propemodum obſcuraret. Sic enim eum diuinum affecit deſiderium, eumC que tot & talibus confauciauit iaculis, vt noctu & interdiu effunderet lachrymas con punctionis. Erat autem ſpiritali tanta plenus gratia, vt eo quidem precante, ſilerent quidem omnes qui aderant, ſolum autem illa ſacra verba audirent, illam auditionem planè ducentes bonam precationem. Quis enim fuiſſet adeò adamantinus, vt illis verbis tam ſincere & germane prolatis, non demulceretur anima, illiuſque duritiem molliret & inobedientiam, & ad Deo ſeruiendum traduceret? Cùm ſic opes augeret quotidie, & ſacros oſtenderet theſauros talibus bonis plenos, poſtquam viginti quinque annis gregem paußet, adiectus eſt ad patres ſuos, vt diuina dicit ſcriptura, in bona eductus ſenectute, traditis habenis Theotechno, qui erat quidẽ genere fratris filius, frater autem moribus. Iam verò diuinus quoque Aphthonius, cùm plus quam quadraginta annis choro præfuiſſet, ſedem accepit pontificalem: nec cilicium mutans monaſticum, nec tunicam contextam ex pellibus caprarum. Iiſdem quoq; cibis veſcebatur quibus ante quã fieret Antiſtes. Quin-

etiam

etiam quamuis hanc accepiſſet curationem, nihilo ſecius curam gerebat illius gregis, illic multos dies verſans: & nunc quidem componens eorum lites qui inter ſe depugnabant: nunc verò eis conſulens qui erant aliqua affecti iniuria: aliquando autem ſodalibus diuinam porrigens admonitionem. Faciebat autem vnumquodque horum, vel contubernalium interim pannos conſuens, vel lentem expurgans, vel frumentum abluens, vel aliquid tractans, ex iis quæ ſunt eiuſmodi. Cùm ſic autem & Pontificatum ornaſſet, & virtutem auxiſſet, ad diuinum portum peruenit cum ſuis oneribus. Et quid opus eſt dicere de Theorechno, & qui illum ſecutus eſt Gregorio, quorum ille quidem à iuuentute omne genus virtutis collegit, & cum maiorum ſuorum excellit gloria: hic verò adhuc in hodiernum diem laborat in profunda ſenectute, perinde ac ſi eſſet in florenti ætate? Perſtitit enim vitis fructum perpetuò recuſans, & nec aceto quidem vel vuis paſſis veſcens: non lacte, neque recenti, nec concreto. Sic enim viuere magnus conſtituit Publius. Olei autem vſum agnoſcentes in tempore Pentecoſtes, rurſus recuſant eius eſſe participes. Hæc didici de magno Publio, quæ partim quidem audita accepi, partim verò ab ipſis eius quos vidi diſcipulis, in quib. agnoui præceptorem, & per Athletas didici Pædotribam. Iniquum igitur eſſe arbitratus, & hominis mundi tantam vtilitatem mandare ſilentio, iis qui ignorabant propoſui narrationem, vt & ipſi vtilitatem hinc accipiant procurans, & memoriæ hinc mihi quæſtum parans. Audiui enim Dominum dicentem, Quicunq; me confitebitur coram hominibus, ego quoque eum confitebor coram patre meo qui eſt in cœlis: & planè ſcio quòd ſi eorū memoriam fecero in hominibus, futurum ſit vt ij quoq; mei meminerint apud Deū vniuerſorum.

SYMEONES PRISCVS.

V. *Hunc meminit Theodoretus lib. 4. hiſtoriæ eccleſiaſticæ.*

SYmeonem autem ſenem ſi quis de induſtria prætermiſerit, & illius philoſophiæ memoriam mandarit obliuioni, iniuriæ & inuidiæ meritò accuſari poterit, vt qui neque velit laudare ea quæ ſunt laude digna, nec iis qui volunt iuuari ea proponat quæ ſunt maximè expetenda. Ego autem non ne accuſer metuens, ſed laudibus eum proſequi cupiens, narrabo eius vitæ inſtitutum. Is enim longiſſimo tempore perpetuo vitam amplexus eſt ſolitariam: & in parua quadam ſpelunca vitam agens, nulla humana fruebatur anima, ſolus enim viuere ſtatuerat: ſed cum Deo vniuerſorum loquebatur aſſiduè. Herbas autem eſculentas ſibi parabat cibum. Ea in re eius labor conſumebatur. A ſuperis autem tam copioſa donatus erat gratia, vt vel fortiſſimis & audaciſſimis imperaret beſtiis. Idque non ſolis piis ſed etiam incredulis Iudæis euaſit manifeſtum. Nam cùm propter aliquod eorum negotium, peregrè proficiſcerentur ad aliquod caſtellum quod ſitum erat extra eam quę à noſtri imperij hominibus habitatur regionem, ortus autem eſſet imber vehemens & ingruiſſet tempeſtas, à via quidem aberrarunt, vt qui anteriora videre non poſſent, errabant autem per ſolitudinem, nec vicum, nec antrum, nec viatorem aliquem inuenientes. Cùm autem in medio continente non ſecus vndis iactarentur, quàm ij qui nauigant in mediis fluctibus, diuini Symeonis antrum, velut quendam portum animaduertere: ſordidum que & ſqualidum hominem aſpexere, & quendam exiguum ex pelle caprina contextum pannum habentem ſuper humeros. Ille autem ſimulac vidit, eos ſalutauit, erat enim affabilis, & eos rogauit cauſam aduentus. Poſtquam autem narrarunt quod euenerat, & rogarunt vt eos doceret viam quæ ducit ad caſtellum. Manete, inquit, ſtatim vobis dabo duces qui oſtendent viam quam deſideratis. Atque ij quidem tunc parebant & quieſcebant. Ipſis autem ſedentibus, venere duo leones, non toruè & ferociter intuentes, ſed veluti eidam Domino blandientes, & ſeruitutem ſignificantes. His annuens, iuſſit vt hoſpites ducerent, & ad viam à qua aberrarant, reducerent. Nemo autem exiſtimet fabuloſam eſſe narrationem, cùm communes veritatis hoſtes habeat ferentes veritati teſtimonium. Ipſi enim conſecuti beneficium, hoc perpetuò cecinerunt: hocque mihi hic magnus narrauit Iacobus, dicens ſe affuiſſe, cùm hoc beato Maroni narrarent miraculum. Qui ergo non credit Iudæis de Chriſtianorum miraculis ferentibus teſtimonium, quomodo non meritò vocabitur Iudæis infidelior? ſiquidem illi, etiamſi in nos ſint infeſto animo, vincuntur tamen, & cedunt radiis veritatis: hi autem cùm exiſtimentur beneuoli, & fidei ſocij ne inimicis quidem credunt virtutem gratiæ teſtantibus. Cùm autem vir ille diuinus talibus miraculis euaſiſſet inſignis, & multos attraxiſſet ex vicinis barbaris, illam autem habitant ſolitudinem qui de Iſmaele generis auctore gloriantur, quietis amãs, neceſſe habuit ſpeluncam relinquere. Et cùm multum viæ confeciſſet, peruenit ad montem qui Amanus dicitur: idque quod olim erat refertum inſania multorum deorum cultus, multis illíque omnis generis excoluit miraculis, pietatemque ac veram religionem quæ nunc in eo exercetur plantauit. Sed omnia quidem narrare valde eſſet laborioſum, & fortaſſe id à me præſtari minimè poſſet. Cùm itaque vnius mentionem fecero, & veluti quandam formam characteremque Apoſtolici & Prophetici miraculi adiecero, relinquam deinceps cogitandum lectoribus cuiuſnam gratiæ virtutem acceperit. Aeſtas erat, & meſſis, & ferebantur manipuli in areas. Vir autem quidam qui non erat ſuis iuſtis contentus laboribus, ſed aliena concupiſcebat, proximi quidem aliquot ſuſtulerat manipulos, per hæc autem conabatur ſuum augere cumulum: ſed ſtatim in eius furtum diuina lata eſt ſententia: cecidit fulmen, & exuſta eſt area. Miſer autem ille ad Dei hominem acceſſit, qui non procul à vico fixerat tabernaculum: & quæ ſibi quidem acciderat, narrabat calamitatem, furtum autem celare conabatur. Poſtquam autem vera dicere iuſſus, eſt furtum confeſſus: coëgit enim caſus vel ſeipſum accuſare, iuſſit vir ille diuinus, vt corrigendo iniuriam, faceret vt liberaretur à pœna. Nam ſi tu, inquit, illos ſolueris manipulos, extinguetur ille ignis immiſſus diuinitus: licebat ergo videre illum quidem currentem, & ſpicas furto ſurreptas ei cui facta fuerat iniuria afferentem, pyram autem abſque igne extinctam, diuini ſenis oratione & interceſſione. Hoc non incolas ſolùm impleuit terrore, ſed etiam totam ciuitatem, Antiochiam inquam: erat enim in eius ditione hoc

prædictum, coegit illuc currere: & vnum quidem petere vt liberaretur à rabie Dæmoniaca, alium A verò, vt quieſceret febris: alium autem vt alicuius ex iis quæ eum cruciabant conſequeretur remedium. Ille verò, iis qui inhabitabant, gratiæ fluenta abundè ſuppeditabat. Sed rurſus amans quietis, ad montem Sinæum voluit peruenire. Cùm autem id ſciuiſſent multi viri optimi, & qui eandem perſequebantur philoſophiam, ſimul accurrerunt cupientes eſſe ſocij eius peregrinationis. Cùm autem iter multorum dierum confeciſſent, poſtquam in Sodomiticam venerunt ſolitudinem, vident eminus viri manus quæ ex profundo in altum expandebantur. Et primum quidem exiſtimabant eſſe fraudem Dæmonis. Cùm autem maiore animi ſtudio precati eſſent, & eadem vidiſſent, profecti ſunt ad illum locum: & vident quidem paruam foſſam, qualem ſolent vulpes facere, cùm quæ ſubeant luſtra machinantur: nullum autem illi videbant illic apparere. Nam cùm ſenſiſſet pedum ſtrepitus qui manus habebat extenſas, ſe intra cauernam occultauerat. Diu autem moratus ſenex, valde rogauit vt ſe illi oſtenderet, ſi humanam habeat naturam, & non B ſit impoſtor aliquis Dæmon, qui ſe in has formas verteret. Etenim nos quoque, inquit, perſequentes vitam monaſticæ exercitationis, & quietem amantes, erramus per hanc ſolitudinem, in monte Sina cupientes adorare Deum vniuerſorum, in quo cum Moſi ſeruo ſuo apparuiſſet, dedit legum tabulas: non quòd exiſtimemus Deum eſſe loco

Hierem. 23. circumſcriptum: audimus enim eum dicentem, Cœlum & terram ego impleo, inquit Dominus: & quod contineat terræ ambitum, & eos qui in ea habitant tanquam locuſtas: ſed quoniam ij qui ardenter amant, non ſolum eos qui amantur deſiderant, ſed etiam illis loca grata ſunt & iucunda in quibus ij fuere præſentes, & in quibus verſati ſunt. Hæc & ſimilia cùm diceret ſenex, ex cauerna ſe oſtendit homo qui in ea deliteſcebat. Erat autem aſpectu quidem agreſtis, coma ſqualida, facie corrugata, exſiccatis & planè exanguibus omnibus membris corporis. Erat autem ſordidis quibuſdam pannis indutus, ex conſutis palmarum germinibus. Cùm autem ſalutaſſet, & pacis verbum dediſſet, rogauit quinam eſſent, & vnde venirent, & quò abirent. Ille autem & ad roC gatum reſpondit, & viciſſim rogauit vndenam veniſſet, & cur hanc vitam delegiſſet. Idem, inquit, me quoque ceperat deſiderium eò eundi quò vos nunc itis. Huius autem vitæ ſocium aſſumpſeram quendam meum familiarem, & qui erat eiuſdem animi & ſententiæ, & cui erat idem qui mihi ſcopus & inſtitutum. Adegeramus autem nos inuicem iureiurando, ne morte quidem noſtram ſeiungere conſuetudinem. Accidit ergo vt is quidem in peregrinatione vitæ finem hic acciperet. Ego autem iureiurando aſtrictus, & foſſam feci vt potui, & corpus tradidi ſepulturæ: propter hoc verò monimentum effoſſo mihi altero ſepulchro, vitæ finem hic expecto, & Domino conſuetum offero officium. Veſcor autem dactylis, quos ad me afferre ab eo qui curam gerit iuſſus eſt quidam frater. Hæc cùm ſic dicerentur, leo procul apparuit. Cùm autem ij qui erant cum ſene, animi angore & metu cecidiſſent, ſentiens is qui iacebat in cauerna, ſurrexit, & leoni annuit, vt tranſiret ad aliam partem. Is autem ſtatim paruit & venit, botrum afferens dactylorum. A Deinde rurſus abiit cùm ſibi fuiſſet permiſſum, & procul à viris decumbens obdormiit. Cùm ergo dactylos diuiſiſſet omnibus, & eorum precibus & pſalmodiæ communicaſſet, & poſt finem matutini officij ſalutaſſet, eos dimiſit nouitate ſpectaculi ſtupefactos. Si quis autem non habet fidem iis quæ dicta ſunt, recordetur vitæ inſignis Eliæ, & coruorum miniſterij, qui manè quidem panem, veſpere autem ei carnem perpetuò afferebant: vniuerſorum enim effectori eſt facile, vt ſuis prouideatur, omnem viam inuenire. Sic Ionam in ventre ceti trium dierum & noctium ſpatio conſeruauit: & effecit vt leones in lacu Danielem obſtupuerint, & vt ignis inanimus operaretur tanquam ratione præditus, & eos quidem qui erant intus illuminaret, eos autem qui erant foris vreret. Sed enim rem facio ſuperuacaneam, qui ad probandam Dei potentiam argumenta affero. Poſtquam ergo peruenit in montem quem deſiderabat, aiunt ſenem illum admirabilem, in illo loco in quo Moſes dignus eſt habitus qui Deum videret (vidit autem vt videri potuit ab B humana natura) genua flexiſſe, & non prius ſurrexiſſe quàm vocem diuinam audiuerit, quæ illi ſignificabat Domini beneuolentiam. Quoniam autem tota vertente hebdomada ita perpetuò fuerat inclinatus, & ne minimum quidem cibi ſumpſerat, iuſſit vox quæ ad eum facta eſt, vt ea ſumeret quæ erant appoſita, & prompto & alacri animo comederet. Cùm autem manum extendiſſet, & tria mala inueniſſet, & ea comediſſet, vt iuſſerat qui dederat: & ei plenæ reſtitutæ ſunt vires, & alacri, vt par erat, animo eos qui cum eo verſabantur ſalutauit. Lætus ergo & hilaris reuerſus eſt, vt qui & vocem diuinam exaudierat, & rurſus comederat cibum à Deo datum. Reuerſus autem, duo philoſophiæ extruxit gymnaſia: vnum quidem in vertice montis de quo prius diximus: alterum autem infra, propter ipſas oras lateris montis. Cùm in vtroque autem athletas virtutis congregaſſet, horum & illorum exercitator fuit & pædotriba. Et aduerſarij docens inſultus, & Agonothetæ promittens beneuolentiam, & bono animo, non autem degeneri & puſillo eſſe iubens, & in ſuos quidem moderatione, in hoſtem autem C animi magnitudine vti præcipiens, hæc docens, ſic viuens, hæc miracula faciens, & ſplendorem omnis generis emittens, laborioſæ huius vitæ finem cepit, & migrauit in eam quæ eſt ſenij & moleſtiæ expers, relicta gloria quæ extingui non poteſt, & memoria quæ manet in perpetuum. Huius benedictionem, cùm is adhuc eſſet ſuperſtes, beata, atque adeò ter beata, mater mea eſt conſecuta, & ſæpe mihi multa de eo narrauit. Ego autẽ nunc oro, vt quam dare poteſt, eius conſequar interceſſionem: & ſcio me conſecuturum. Omnino enim dabit petitionem, imitans Domini benignitatem.

PALLADIVS.

Qvi autem multorum ſermone celebratus eſt Palladius, & tempore ei fuit æqualis, & moribus ſimilis, notuſque & familiaris. Ad ſe enim, vt aiunt, inuicem ventitantes ex ſe inuicem capiebant vtilitatem, ſe mutuò prouocantes, & ad zelum Dei incitantes. Incluſus autem erat in VIII.

Huius autem meminit Theodoretus in libro quarto hiſtoriæ eccleſiaſticæ.

quadam domuncula quæ erat propinqua vico maximo & populo longè frequentiſſimo: eſt autem ei nomen Iemme. Ac de maxima quidem viri à cibo abſtinentia ſeo ieiuniu & inedia, vigiliaque, & oratione perpetua, dicere exiſtimo eſſe ſuperuacaneum. In bis enim idem traxit iugum quod beatus Symeon. Miraculum autem quod in hodiernom vſque diem decantatur, ab illius autem voce & manu factū eſt, exiſtimaui ſi narrarem factorum me opetæptetium. In prædicto vico fit celeberrimus conuentus, qui vndique attrahit mercatores, & maiorem multitudinem qoàm quæ poſſit numerari. In eu quidam mercator, ijs quæ attulerat venditis, & auro coacto, nuctu volebat recedere. Quidam autem homicida, quia aurum illic collectum aſpexerat, œſtro quodam & furore percitus, ſomnum quidem à cilijs depulit: obſeruabat autem quando vir ille eſſet profecturus. Poſt galli autem cantum, ille quidem abibat ſecurus: hic autem præueniens, cùm quendam lucum aptum inſidijs occupaſſet, repentè adortos, eum & percuſſit & cædem fecit. Execrando autem facinori impium quoque aliud factum adijcit. Nam cùm aurum
B cepiſſet, mortuum illud corpus proiecit ad oſtiū Palladij. Cùm autem dies veniſſet, & fama peruaſiſſet, & totus hominum cōuentus de eo quod factum erat paſſim loqueretur, cōcurrerunt omnes, & effracto oſtio, cædis factæ pœnam exigere volebant à diuino Palladio: vnus autem ex ijs qui hoc faciebant, erat is qui ſua manu cædem fecerat. Cùm ergo vir diuinus circunſideretor à tanta multitudine, cœlum intuens & mente cœlom ſuperans, ſopplicauit Domino vt calumniæ mendacium refelleret, & veritatem qoæ latebat oſtenderet. Cùm ſic oraſſet, & iacentis manum prebendiſſet, Dic, inquit, ô adoleſcens, quis hanc tibi plagam intulit? Oſtende quis hoc execrandum facinos admiſerit: & libera innocentem ab hac improba calomnia. Sermonem autem ſermo quidem eſt conſecutus. Dextera autem homo etiam ſedens, circumſpiciebat quidem eos qui accedebant, digito autem oſtendebat homicidam. Clamor ſublatus eſt ab omnibus, & miraculom ſtupentibus, & calumniam quæ fuerat intentata deflentibus. Cùm aotem illum ſcele-
C ratum exuiſſent, & gladiom inuenerunt adhuc cruentum ſanguine, & aurum illod quod cædis cauſam dederat. Diuinos autem Palladius cùm prius fuiſſet admirabilis, hinc meritò euaſit longè admirabilior. Sufficiebat enim miraculum ad viri oſtendendam apod Deum fiduciam. Ex eodem aotem ordine fuit etiam Abraames admirabilis, qoi ædificauit quidem id quod vocatur Paratomon, virtutis autem ſplendores in omnem partem emiſit. Qoàm clara autē foerit eius vita, teſtantur quæ poſt eius mortem fiunt miracula. Ex eius ſepulchro in hodiernum vſque diem ſcaturiunt omnis generis morborum curationes. Huius autem ſunt locupletes teſtes, qui eas abunde illinc per fidem hauriunt. Mihi aotem quoque deror conſequi auxilium, qui eorum memoria linguam ſanctificaui.

VIII. *Huius meminit Theodoretus lib. 4. historia Ecclesiastica.*

APHRATES.

QVòd vna ſit omnium hominum natura, & philoſophari ſit facile volentibus, ſiue ſint
A Græci, ſiue barbari, ex moltis quoque alijs ſcire eſt in promptu: ad hoc autem apertè oſtendendum ſufficit vel ſolus Aphrates. Is enim in Perſis qui ſunt iniuſtiſſimi, & natus & educatus, & ortus ex talibus parentibus, & in eorum legibus inſtitutus, ad tantam peruenit virtutem, vt eos qui ex pijs nati fuerant, & piam doctrinam ab ineunte ætate acceperant obſcurauerit. Primum enim contempto genere, erat autem id clarum & illuſtre, accurrit ad Dominum adorandum, maiores ſuos imitatus Magos. Deinde ſui generis hominum impietatem abominatus, ſuæ prætulit alienam regionem. Et cùm veniſſet Edeſſam, eſt autem ciuitas maxima & populo frequētiſſima, & quæ pietate inſigniter exornatur, cùm extra eius ambitus inueniſſet domunculam, & ſe in ea incluſiſſet, ſuæ curam gerebat animæ, veluti qoidam optimos agricola, vitiorum ſpinas excindens radicitus, & diuinam expurgans ſegetem, & maturos Euangelij fructus offerens domino. Illinc venit Antiochiam, quæ ab hæretica procella grauiter circunſidebatur, vbi rùm ante ciuitatem, in quoddam philoſophiæ gymna-
B ſium diuertiſſet, & Græcæ linguæ pauca verba didiciſſet, ad diuinos qoidem ſermones audiendos traxit plurimos: vtens autem lingua barbarie commixta, fœtus proferebat ingenij & intelligentiæ, ex gratia diuini ſpiritus accipiens hæc fluenta. Quis enim ex ijs qui ſuam iactabant eloquentiam, & ſupercilia contrahentes elatè loquuntur & magnificè, & propter ſyllogiſmorum laqueos iuueniliter exultant, inerudita illa & barbara voce fuit vnquam ſuperior? Ratiocinationibus enim ratiocinationes, & diuinis eloquijs philoſophorum vincebat rationes, cum magno Paulo clamans. Etſi imperitus ſermone, non tamen ſcientia. Hoc autem modo perpetuò ex Apoſtoli ſententia, deprimebat rationes, & omnem altitodinem quæ extollitur aduerſus Dei cognitionem, & captiuabat omnem intelligentiam ad Chriſti obedientiam. Licebat autem videre concurrentes qui gerebant magiſtratus, & qui erant relati in aliquos militiæ numeros, eoſque qui manu ſibi victum comparabant, & vt ſemel dicam, & priuatos & milites, & doctos, & literarum rudes, & pauperes, & diuites: & alios
C quidem ſilentio accipientes ea quę offerebantur: alios verò rogantes & ſciſcitantes, & orationi præbentes occaſionem. Cùm autem tantum laborem caperet, non paſſus eſt vnquam vllum accipere qui ſecum habitaret. Qoinetiam malebat ſuam ipſius operam quàm officium & miniſterium quod ſibi offerebatur ab alijs. Cumqoe eius congreſſiones & collocutiones fierent ad portam atrij, ipſe eam aperiebat ingredientibus, & abeūtes deducebat ac dimittebat. Nihil autem vnquam omnino accepit ab aliquo: non panem, nō obſonium, non veſtem, ſed vnus ſolus ei notos panem ſuppeditabat. Cùm autem vſque ad profundum proceſſiſſet ſenium, poſt occaſum Solis veſcebatur oleribus. Aiunt autem Anthemium, qui poſtea fuit & Præfectos & Conſul, cùm electus legatus profectus eſt ad Perſas, ad eom attuliſſe tunicam apud Perſas contextam, & dixiſſe, Cùm ſcitem vnicuiqoe ſuam dulcem eſſe patriā, & qoi illic naſcuntur fructus eſſe iucundiſſimos, hanc ex patria ad te attuli tunicam, rogoque vt tu eam accipias: ego verò ſim tuæ benedictionis

particeps. Is autem eam quidem primum iuſſit poni in ſubſellio. Deinde cùm multi fuiſſent interiecti ſermones, dixit ſe angi animo, vt pote quòd ſit in duas partes diuiſa cogitatio. Illo autem rogante cauſam, Semper, inquit, conſtitui habere vnum ſolum qui mecum habitaret: mihique ipſi hanc legem impoſui, vt mihi omnino denegetur duorum ſimul habitatio. Cùm ergo vnus mecum iam ſedecim annis habitaſſet, & eſſet mihi cordi, acceſſit quidam meus contribulis, volens mecum habitare, & rogans vt hoc ſibi liceat. Hoc mihi mentem diſtrahit. Duos enim ſimul habere non patiar. Contribulem enim amplector vt contribulem: priorem autem vt qui mihi cordi fuerit expellere, & graue & iniquum exiſtimo. Ille verò, Meritò, inquit, ô pater. Neque enim fas eſt vt eum qui tibi plurimo tempore inſeruijt, amandes, tanquam non aptum: eum autem cuius morum nondum feciſti periculum, propter ſolam admittas patriam. Ad hæc diuinus Aphrates, Non accipiam ergo, inquit, ô vir admirande, hanc tunicam: duas enim habere non patiar. Eſt enim mea quidem ſententia iucundior, tua verò melior, ea quæ mihi tanto tempore inſeruiit. Cùm callido ergo commentu ſic eluſiſſet Anthemium, & ingenij ſolertiæ exhibuiſſet miraculum, perſuaſit, vt nemo deinceps cum eo ageret de illa tunica. Ego autẽ hæc retuli, volens duo ſimul oſtendere: & quòd ab vno ſolo acceperit quod curando corpori ſatis erat, & quòd tanta eius fuerit ſapientia, vt effecerit, vt qui rogabat vt acciperet, ſententiam tulerit eum non debere accipere. Sed his & quæ ſunt huiuſmodi relictis narrabo maiora. Cùm Iulianus Deo infeſtus in barbarorum regione pœnas dediſſet impietatis, res quidem fuere parumper tranquilliores alumnis pietatis, cùm Iouinianus accepiſſet clauum Romani imperij. Poſtquam autem hic quoque cùm paruo tempore regnaſſet, accepit finem vitæ, Valens autem accepit principatum, procellæ & tempeſtates rurſus mare noſtrum agitabant, grauiſque fluctus excitabatur, & vndæ maximæ ſcapham vndique impetebant. Efficiebat autem grauiorem tempeſtatem ſolitudo gubernatorum. Eos enim Imperator, qui in ſolam veram religionem ſuam exercebat audaciam, coegit habitare in exilio. Et cùm C tanta eſſet vſus iniquitate, impietatis eum non capiebat ſatietas, ſed diſpergebat ac diſſipabat cœtum piorum omnium, inſtar feræ immanis gregem contendens diſcerpere. Ea de cauſa eos non ſolùm expulit ab omni Eccleſia, ſed etiam ex latere montis, & ex ripa fluuij, & ex bellico gymnaſio. Hæc enim loca perpetuò mutabant, vt in quos obiter ſæuiret armata manus. Et Scythæ quidem, & alij barbari, totam Thraciam à Danubio vſque ad Propontidem ſecurè populabantur. Ille autem eorum auditionem, ne attectis quidem, vt dicitur, auribus, poterat accipere: ſed in eos qui erant eiuſdem generis, & eius ditionis, pietatéque ac religione elati, armis vtebatur. Diuinus autem populus illorum malorum deflebat importunitatem, Dauidicum illud canens canticum. Super flumina Babylonis illic ſedimus, & fleuimus, dum nos recordaremur tui Sion. Reliqua autem cantici eis non conueniebant. Aphrates enim, & Flauianus, & Diodorus, non permiſerunt vt ſuſpenderentur in ſalicibus inſtrumenta doctrinæ: nec paſſi ſunt dicere, A Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Sed & in montibus & in campis, & in vrbe, & in ſuburbanis, & in ædibus, & in foris, canticum Domini aſſiduè canebant. A Dauide enim didicerant, Domini eſt terra & plenitudo eius. Orbis terræ, & omnes qui habitant in eo. Rurſus autem audiebant eundem prophetam clamantem. Benedicite Domino omnia opera eius, in omni loco dominationis eius. Audiuerunt autem diuinum quoque Paulum præcipientem orare viros in omni loco, tollentes manus ſanctas abſque ira & diſceptationibus. Porrò autem ipſe quoque Dominus loquens cum Samaritana, hoc prædixit apertius. Amen enim inquit, dico tibi mulier: Venit hora, & nunc eſt, quando neque in loco hoc neque Hieroſolymis, ſed in omni loco adorabunt patrem. Hæc cùm didiciſſent: & in domo, & in foro, &, vt Apoſtolicè dicam, publicè & per domos perpetuò teſtificabantur: & velut quidam præſtantiſſimi imperatores, ſuos quidem armabant, aduerſarios autem confodiebant. Atque magnum quidem B Flauianum, & diuinum Theodorum, qui tunc ſub alio paſcebant, & ſecunda cathedra digni erãt habiti, hæc facere quæ dixi, & admirandum quidem eſt & laude dignum: ſed tamen hæc faciebant cùm eſſent electi exercitus imperatores, & ſubiecti legibus imperatorijs. Sapientiſſimus autem Aphrates, ſua ſponte ad hæc proſiluit certamina. In quiete enim educatus, & cùm eius inſtitutum eſſet per ſe viuere, & extra teli iactum ſederet, vt dicitur, cùm vidiſſet belli vehementiã, non illi placuit quòd eſſet ſecurus: ſed quietem iubens valere ad tempus, piorum phalangis fuit in pugna princeps, feriens quidem & vita & ſermone & miraculis, ipſe autem nunquam percuſſus. Quinetiam cùm imperator omni ex parte ſtultus eum aliquando vidiſſet euntem in gymnaſium bellicum: contigerat enim vt tunc illic congregarentur qui erant ritè venerandæ trinitatis ſocij: oſtendit autem quis eum ad ripam fluuij ambulantem ſpectanti imperatori: rogauit eum quonam tenderet. Cùm is autem dixiſſet ſe ire deprecatum pro terrarum orbe & pro imperio, rurſus reſpondit imperator, Et quanam de C cauſa vitam profitens monaſticam, ſecurè per forum ingrederis, ſilentio & quiete relicta? Ille autem, ſolebat enim Dominum imitans, parabolicè ratiocinari, Dic mihi, inquit, imperator, Si eſſem virgo abſconſa in thalamo, vidiſſem autem aliquem in domum patris ignem inijcientẽ, quid mihi conſuluiſſes facere, videntem flammam ardentem, & domum quæ comburitur, intusne ſedere, & domum quæ crematur deſpicere? Sed ſic ego quoque fuiſſem conſumpta ab incendio. Sin autem dicis oportere properare, aquam ferre, & ſurſum deque currere, flammamque extinguere: ne me reprehendas ô imperator, ſi id ipſum facio. Quod enim tu conſulueris virgini quæ eſt in thalamo, hoc ego cogor facere qui vitam ſum profeſſus monaſticam. Quòd ſi tu me reprehendis qui quietem reliquerim, teipſum reprehẽde qui hanc flammam in domum diuinam inieceris, & non me qui conor extinguere. Quod enim oporteat opem ferre domui paternæ quæ vritur, ipſe quoque confiteberis. Quòd autem Deus ſit magis verus & germanus pater quàm ij

qui

qui ſunt in terra, eſt cuiuis apertum etiam qui rebus diuinis non eſt omnino initiatus. Nihil ergo abſurdum facimus ô imperator, neque cœpto noſtro & inſtituto contrarium, ſi veræ religionis alumnos congregamus & paſcimus, & eis herbã diuinam exhibemus. His dictis, Imperator quidem tacitè aſſentiebatur, conſiderans iuſtam defenſionem: vnus autem ex iis qui nec viri cenſentur nec mulieres, ſed poſſe vnquam patres fieri eis eſt ademptum, & hac de cauſa cenſentur bene velle Imperatori, & ei loqui confidenter, et ex loco ſuperiore diuinum virum conuitio eſt inſectatus, & mortem minitatus: ſed non ita diu poſt pœnas luit ſuæ audaciæ. Nam cùm vellet Imperator corpus lauare in balneo, acceſſit quidem miſer tanquam ſolium viſurus an bene eſſet temperatum, mente autem captus, inſiluit in ſoliũ, quod aquam calidam minimè temperatam continebat: & cùm nullus adeſſet intus, ſolus enim ingreſſus fuerat viſurus an eſſet paratum, remanſit ei ctus & reſolutus. Cùm autem tempus interim tereretur, mittit Imperator alium qui eum vocaret. Cùm is autem neminem in nulla domo inueniſſet, id renunciat Imperatori. Cùm deinde autem plures accurriſſent omnia perſcrutantes ſolia, & ad illud tandem veniſſent, eum iacentem & vita priuatum aſpiciunt. Excitato autem tumultu, & omnibus deflentibus, alij quidem aquam illam calidam exhauſerunt: alij verò corpus miſerrimum extulerunt. Hinc factum eſt vt metus inuaderet Imperatorem, & omnes qui armabantur aduerſus pietatem. Sparſa eſt autem fama per totam ciuitatem, quales infelix ille luerit pœnas contumeliæ qua affecit Aphraatem: omneſque Deum Aphraatis perpetuis celebrabant laudibus. Hoc, etſi inſtarent aduerſarij, obſtitit quo minus homo Dei mitteretur in exiliũ. Imperator enim perterritus, eos quidem qui hæc ſuadebant, auerſabatur, virum autem reuerebatur. Porrò autem aliunde quoque eius virtutem didicit. Equus quidam bono genere natus, & portare apprimè doctus, erat imperatori chariſſimus. Morbus quidam qui ei acciderat, malè habebat imperatorem. retinebatur autem humidorum excrementorum excretio. Ad eum curandum accerſebantur, qui in hac arte fuerant exercitati. Cùm ea autem eſſet etiam morbo inferior, Imperator quidem moleſtia afficiebatur: lamentabatur autem is cui equorum cura fuerat credita. Cùm eſſet autem pius & fide firmus, in meridie venit vnà cum equo ad magni Aphraatis habitaculũ: & cùm morbum dixiſſet, & fidem ſuam ſignificaſſet, orauit vt ſolueret morbum ſuis precibus. Ille autem nihil cunctatus, ſed ſtatim Deũ precatus, iuſſit aquam hauriri ex puteo: & cùm ei ſalutaris crucis ſignum impoſuiſſet, iuſſit eam ad equum afferre. Is autem bibit plus quam conſueuerat. Deinde cùm oleum diuina inuocatione impleſſet benedictione, equi ventrem inunxit: & manus contrectatione ſtatim morbus eſt ſublatus. Lætus ergo homo equo accepto, cucurrit ad ſtabulum. Veſpere autem, ſolebat enim eo tempore venire ad ſtabulum Imperator, venit & interrogauit quomodo equus ſe haberet. Is autem cùm & ſanum eſſe ſignificaſſet, & equum valentem, & exultantem, hinnientemque, & collum ſuperbè erigentem eduxiſſet, rogauit eum cauſam ſanitatis. Vbi autem diu cunctatus, (verebatur enim oſtendere medicum, ſciens eum qui rogabat eſſe ei infenſum) tandem verum coactus eſt dicere, & docuit modũ curationis. Obſtupuit quidem Imperator, & confeſſus eſt eum eſſe virum admirabilem: nec tamen à priore deſtitit inſania: ſed perrexit furere aduerſus Vnigenitum, donec à barbaris eo fuit igne conſumptus, ne ſepultura quidem, qua famuli vel mendici, dignatus. Diuinus autem Aphraates & in illa tempeſtate ſuam oſtendit virtutem, & reddita tranquillitate fecit quoque conſimiliter. Porrò autem alia quoque miracula fecit innumerabilia, quorum vnius vel duorum meminero. Mulier quædã genere nobilis, ſimul cum viro intemperante trahens iugum matrimonij, venit ad beatum illum hominem, deflens propriam calamitatem. Dicebat enim maritum concubinæ captum conſuetudine, magicis quibuſdam præſtigijs fuiſſe incantatu, & odio habere ipſam legitimo matrimonio coniunctam. Hæc autem dicebat mulier ſtãs pro foribus atrij. Sic enim ſolebat colloqui cum fœmina: nullam enim vnquam admiſit intra fores. Tunc ergo mulieris miſertus eiulantis, oratione incantationis abolet operationẽ: & cùm olei guttam ab ipſa allatam inuocatione diuina ſanctificaſſet, iuſſit vt eo vngeretur. Hæc præcepta cùm impleſſet mulier, coniugis amorem in ſe tranſtulit: & perſuaſit vt pro illegitimo, legitimũ cubile eligeret. Iam verò dicunt etiam quòd cùm locuſtæ aliquando regionem repente inuaſiſſent, & inſtar ignis omnia conſumerent, ſegetes, arbores, prata & nemora: venit ad eum quidam vir pius, rogans vt opem ferret vnum quidem agrum habenti, ex eo autem & ſe & vxorem & filios & familiam alenti, & à quo etiam imperatoria exigeretur collatio. Is ergo rurſus dominicam imitans benignitatem, iuſſit ad ſe afferri congium aquæ. Poſtquã autem aquæ congium attulit is qui orabat, ei quidem manum impoſuit: Deum autem eſt precatus vt fluentum impleret diuina virtute. Deinde finita oratione, iuſſit vt in prædij limitibus aqua aſpergeretur. Qui eam attulerat, fecit vt iuſſus fuerat: idque fuit illis agris pro vallo ſacroſancto & inexpugnabili. Nam vſque ad illos fines, reptantes & circũuolantes locuſtæ inſtar exercitus, rurſus retroceſſerunt, benedictionem impoſitam extimeſcẽtes, & veluti quodam freno ſuffocatæ, & vltra progredi prohibitæ. Et quid opus eſt dicere omnia quæ facta ſũt à beata illa anima? Hæc enim ſatis ſunt ad oſtendẽdum ſplendorẽ gratiæ quæ in eo habitabat. Eum ego vidi, & ſanctæ illius dexteræ percepi benedictionem, cùm eſſem quidem adhuc adoleſcens, matri autem me adiunxiſſem comitem ad illum profectionis. Et cùm pro more quidem ianuam aperuiſſet, illam & ſuo ſermone dignatus eſt & benedictione: me autem intromiſſum impertijt opibus deprecationis. Ea nunc quoque fruar, vt qui credam eum viuere & vnà cum angelis choros ducere, & maiori quàm olim apud Deum vti fiducia. Eam enim tunc metiebatur corpus mortale, ne occaſio arrogantiæ euaderet, ſi fuiſſet maior quam par eſſet fiducia. Nunc autem depoſito onere animi perturbationum, vt athleta victoria potitus, fiducia & libera loquendi facultate vtitur apud Agonothetam. Qua de cauſa oro quoque vt eius conſequar interceſſionem.

PETRVS.

XII. DE Gallis quidem audimus qui ſunt in Europa ad occidentem. Scimus autem eos quoque qui ſunt in Aſia, ab illis oriondi, qui ſedes fixerunt propter pontum Euxinum. Ex ijs germinauit beatus Petrus, atque adeò terq; quaterq; beatos. Septem autem annis, vt aiunt, poſtquam natus eſt, à parentibus educatus, conſumpſit totam reliquam vitam in philoſophiæ certaminibus. Dicitur autem obijſſe, cùm vixiſſet nonaginta & nouem annos. Eum ergo quinonaginta & duos annos decertauit, & in ijs diúque ſemper victor euaſit, quis pro dignitate laudauerit? Quænam autem lingua ſufficerit ad eius narrandas res præclarè & ex virtute geſtas, in pueritia & adoleſcentia, in virili & in ingraueſcẽte ætate, & in extrema ſenectute? Quis illum ſudorem menſus fuerit? Quis luctas quæ in tanto tempore factæ ſunt enumerauerit? Quænam autem oratio conſequi poterit, vel ſemina ab eo deiecta, vel collectos manipulos? Quis eſt adeò magna & excelſa mente præditus, vt poſſit perfectè intueri facultates & copias collectas ex præclara mercatura? Scio rerum illius geſtarum vaſtum pelagus: & ideo vereor accedere ad narrandam hiſtoriam, ne obruatur oratio. Quamobrẽ ambulabo propter littus, & quæ in continente geſta ſunt ante mare admirabor & enarrabo, profundum autem relinquam ei qui vt diuina dicit ſcriptura, ſcrutatur profunda, & occulta cognoſcit. Hic ergo primo tempore certauit in Galatia. Illinc videndi gratia venit in Palæſtinam: vt cùm vidiſſet loca quæ ſuſceperunt ſalutares paſſiones, in his Deum qui ſeruauit adoraret: non vt qui loco circunſcribatur: ſciebat enim eius naturam non poſſe circunſcribi: ſed vt paſceret oculos ſpectaculo eorum quæ deſiderantur: nec ſola animæ vis qua contemplatur, abſque viſu, ſpiritali alimento per fidem frueretur. Iis enim qui amore aliquem proſequuntur eſt à natura inſitum, vt non ex ſolo eius aſpectu capiant voluptatem, ſed & domum & veſtes & calceos contemplentur cum magna lætitia. Tali in ſponſum amore prædita, ſponſa quæ deſiderabat in cantica canticorũ, clamabat dicens, Sicut malũ in lignis ſyluæ, ita patruelis meus in medio filiorum. In vmbra eius deſideraui & ſedi: & fruct⁹ eius dulcis in gutture meo. Nihil ergo abſurdum & alienum fecit hic homo diuinus, qui in ſponſum quidem eundem accepit amorem, ijſdem autem verbis vſus eſt quibus ſponſa, Vulneratus ſum ego, clamabat, ab amore. Cùm autem deſideraſſet contemplari ſponſi quandam veluti vmbram, abijt viſurus loca ex quibus ſcaturierunt fontes omnibus hominibus ſalutares. Cùm ergo quæ deſiderabat eis frui licuiſſet, profectus quidem eſt Antiochiam: cùm autem vidiſſet ciuitatis pietatem ac religionem, externam regionem patriæ ſuæ prætulit, ciues exiſtimans, non contribules & cognatos, ſed eos qui erant eiuſdem cum ipſo ſententiæ, & in fide ſocij, & trahebant idem iugum pietatis ac religionis. Cùm illic autem morari placuiſſet, non extendit tabernaculum: non fixit tugurium: non extruxit domunculam: ſed totum tempus tranſegit in alieno ſepulchro. In eo autem erat protectum quoddam ſuperius tabulatum, cui coniunctæ ſcalæ eos excipiebant qui volebant aſcendere. In eo per- A manſit incluſus longiſſimo tempore, aqua quidem vtens calida: ſolo autem pane veſcens: idque non quotidie, ſed vno quidem manens ieiunus, poſtridie autem ea ſumens. Cùm autem quidam inſaniens, & furore percitus, & maligni dæmonis plenus operatione, ad eum veniſſet, eum quidem mundauit, deprecatus, & ab illo diabolico furore liberauit. Cùm verò nollet abire, ſed obſecraſſet vt pro illa curatione ei ſuum impertiret miniſterium, eum admiſit vt ſecum habitaret. Eum ego & noui, & memini miraculi: & vidi mercedem curationis: & audiui ſermonem quẽ de me habuerunt. Dicebat enim Danielus, erat enim hoc illi nomen, me quoque præclari miniſterij huius futurum ſocium. Vir autem ille diuinus non eſt aſſenſus vt hoc fieret, parentũ meorum in me amorem conſiderans. Sæpe autem me genibus impoſitum vua aluit & pane. Nam cùm mater feciſſet periculum ſpiritalis eius gratiæ, iuſſit me ſemel in hebdomada decerpere illius benedictionem. Eius autem habuit notitiam hac de cauſa. Morbus qui ei in alterum ex oculis incubuerat, viſus eſt medicinæ ſuperare ſcientiam. B Nihil enim erat aut ſcriptum à veteribus, aut inuentum ab ijs qui fuere poſteriùs, quod nõ morbo fuerit adhibitum. Poſtquam autem omnia probauit, & oſtendit nullam afferre vtilitatem, venit quædam ei familiaris quæ diuinum virum oſtendebat, & ab eo factum docebat miraculum. Dicebat enim vxorem eius qui eo tempore tenebat clauum orientis adminiſtrationis, erat autem is Pergamenus, cùm ea in hũc morbum incidiſſet, eum ipſam curaſſe cùm deprecatione eſſet vſus & crucis ſignaculo. Audiuit mater, & ad diuinum ſtatim accurrit hominem. Habebat autẽ inaures, catenas, & torques, & alia aurea quæ ſibi induerat, & veſtem variam ex ſericis filis contextam. Nondum enim virtutem guſtarat perfectionem: florebat autem tempore, & mundum muliebrem geſtabat vt adoleſcẽtula. Cùm diuinũ ergo caput hæc aſpexiſſet, nimij ornatus amoris primũ morbum curauit, vſus verbis talibus. Dic mihi, inquit, filia, vtar enim eius voce, & non mutabo verbum ſanctæ illius linguæ. Siquis pictor in arte bene exercitatus, aliquam pinxiſſet imaginem, vt præcipit lex artis, & eam propoſuiſſet videre volentibus, veniret autem aliquis alius, artem non C ſciens perfectè & accuratè, temeréque & inconſultè, vt ſibi videtur, vellet cuncta pingere: deinde illam artificioſam reprehendens picturam, ſuperciliis quidem & cilijs lineas adderet longiores, faciem autem efficeret albiorem, & genis rubrum adderet colorẽ: nonne tibi videtur prior ille pictor iure ſuccenſurus, quòd & ars eius probro eſſet & contumelia affecta, & eorum quibus opus nõ erat additamentum à manu indocta accepiſſet? Ergo vniuerſorum quoque, inquit, opificem, & noſtræ naturæ effictorem & pictorem, iure iraſci credite, quòd illam quæ verbis explicari non poteſt, naturam & ſapientiã accuſetis inſcitiæ. Non enim rubrum & album & nigrum colorem vobis infunderetis, ſi non exiſtimaretis eſſe vobis opus hac additione. His autem corpus egere arbitrantes, imbecillitatis damnatis creatorem. Sciendum eſt autem eum habere poteſtatem ſuæ voluntati iuſta ſymmetria reſpondentem. Omnia enim, vt ait Dauid, quæ voluit Dominus fecit. Eius autem quod eſt omnibus vtile futurum curam gerens,

aan

non dat ea quæ damnũ afferunt. Nolite ergo Dei corrumpere imaginem: neque tentetis ea addere quę ſapienter non dedit, neque hanc adulterinam excogitate pulchritudinem, quę vel pudicis affert exitium, videntibus inſidians. Hæc audiuit præſtantiſſima & omni ex parte optima fœmina, & ſtatim Petri reti fuit implicata. Piſcabatur enim hic quoque ſimiliter atque is qui idem quod ipſe nomen habebat: pedeſque tangens, & vociferãs, obſecrauit vt curaret oculum. Is autem dicebat ſe quidem eſſe hominem, & eãdem habere quam ipſa naturam: ſe autem peccatorum magnã geſtare ſarcinam, & ideo priuatum eſſe ea quæ ad Deũ habetur fiducia. Cùm autem mater fleret, & oraret, & diceret ſe non eſſe eum relicturam, niſi ſanitatem aſſequeretur, dixit Deum eſſe horum curatorem, petitiones autẽ ſemper dare ijs qui credunt. Dabit ergo, inquit, nunc quoque, non mihi donans gratiam, ſed tuam fidem contemplans. Si eam ergo habes ſinceram & verã, puramq; & ab omni liberã dubitatione, iubẽs & medicos valere & medicamenta, à Deo datum ſume hoc medicamentum. Hæc cùm dixiſſet, manum impoſuit oculo, & ſalutaris crucis ſigno facto, morbũ expulit. Illinc domum reuerſa, cùm & medicamentũ abluiſſet, & omnem extrinſecus inductum abieciſſet ornatum, ex legibus à Medico latis vitam ſuſtinebat, neque varia veſte induta, neque aureis monilibus exornata: idq́ue cùm eſſet ætate adhuc admodum iuuenis: nata enim erat viceſimumtertium, necdum mater facta fuerat. Cùm enim ſeptem alios annos vixiſſet, me peperit, qui fui eius primus & ſolus fœtus. Tantum fructum cepit ex magni Petri doctrina, & duplicem accepit curationem: & cùm corpori quæreret medicinam, bonam quoque animæ ſibi parauit habitudinem. Talia & dicendo ille operabatur, & tam potens erat precando. Cùm ea autem aliquando adduxiſſet obſonatorem famulũ, qui à malo dæmone vexabatur, rogauit vt ei ſuum non negaret auxilium. Cùm precatus autem eſſet vir diuinus, iuſſit dæmoni vt diceret cauſam cur haberet poteſtatem in Dei creaturam. Ille autem, tanquam homicida aliquis vel murorum perfoſſor ac latro ſtans ante iudicem, & iuſſus dicere quæ fecit, ſic omnia eſt perſecutus, vt qui præter conſuetudinẽ cogeretur vera dicere: & dixit, Heliopoli ægrotaſſe quidem ſerui Dominum: Dominam autem coniugi, vtpote ægrotanti, aſſediſſe: ancillis autẽ Dominæ domus in qua manebãt, narraſſe vitam monachorum qui philoſophabantur Antiochiæ, & quantas vires habeant aduerſus dæmones: & has quidem, vtpote puellas, ludo delectatas, dæmoniacas & inſanas egiſſe, illum ipſum autem famulum, monaſtica veſte ex caprina pelle confecta indutum, illas monaſticè adiuraſſe. Cùm hæc inquit, fierent, ego ſtans pro foribus, ſuperbáque illa & glorioſa quæ de monachis dicebantur non ferens, volui facere periculum de illa quam illos habere iuueniliter iactabant poteſtate. Ea de cauſa relictis ancillis, in hunc me intruſi, volens ſcire quemadmodum expellerer à monachis. Nunc autem, inquit, didici: nec vlla alia egeo experiẽtia: mox autem te iubente exeo. Hæc dicens, aufugit: fuitq́ue liberatus famulus. Iam verò alium quoque ruſticum cùm matris quidem meæ mater, mea verò matertera, adduxiſſet, rogabat aduerſarium vitij vt ei opem ferret. Is autem rurſus rogauit, & vndenam eſſet, & à quonam accepiſſet poteſtatem in Dei creaturam. Vt autem ſilens ille non dedit reſponſum, orauit Petrus flexis genibus, Deumq́ue eſt precatus, vt exſecrando illi dæmoni ſuorum famulorum oſtenderet potentiam. Deinde rurſus ſurrexit: ille autem rurſus reſiſtens, tacebat: & hæc facta ſunt vſque ad horam nonam. Poſtquam autẽ maiore ſtudio & magis vehementem Domino obtulit orationem, ſurgens dixit ſcelerato dæmoni, Non tibi imperat Petrus, ſed Petri Deus. Reſponde ergo, vt qui ab illius cogaris potentia. Reueritus eſt, etſi ſit impudẽs, & pernicioſus dæmon, ſancti lenitatem ac moderationem: & magna vſus voce, clamauit, quòd in monte quidem Amano verſaretur. Cùm eum autem vidiſſem, inquit, in via, ex aliquo fõte aquam haurientem & bibentem, contendi hoc mihi ſumere habitaculum. Sed egredere, inquit homo Dei, eo qui pro orbe terrarum eſt crucifixus, hoc tibi imperante. Audiuit ille, & fugit: & à furore liber materteræ redditus eſt Agricola. Cùm alia autem huiuſmodi innumerabilia poſſim de beata illa narrare anima, plurima prætermittam, pertimeſcens vulgi imbecillitatem. Ad ſeipſos enim reſpicientes, fidem non habent diuinorum virorum miraculis. Cùm vnum autẽ vel duo narrauero, tranſibo ad alium athletam. Erat quidam vir libidinoſus, qui ſuperioribus tẽporibus fuerat dux militiæ. Puella autem quædã innupta, ſed nobilis, quæ eius ſuberat dominio, relicta matre & ſuis, fugit in quoddam gynęceum in quo erat cœtus athletarum. Decertant enim fœminę quoque ſimiliter atque viri, & deſcendũt in ſtadium virtutis. Cùm huius fugam didiciſſet dux militiæ, matrem flagris cæcidit, & vinxit, nec eam prius emiſit è vinculis quàm religioſarum mulierum oſtendit habitaculum. Sua itaque vſus rabie, illinc rapuit puellam, & domum ſuam reduxit: & ſperauit infelix ſe ſuam expleturum libidinem. Sed qui magnis & malis tentationibus de Sara vxore Abrahæ tentauit Pharaonem, & pudicam mulierem conſeruauit intactam: & qui Sodomitas percuſſit cæcitate, qui eos qui erant incorporei, aggreſſi fuerant tanquam hoſpites, inſectati contumelijs. Is cùm huius videndi virtutem percuſſiſſet cæcitate, effecit vt præda euaderet è manibus. Et ipſe quidem ingreſſus fuerat in thalamum: illa autem quæ intus cuſtodiebatur, mox exiit & euanuit ex oculis, & ad maximè expetendum peruenit habitaculum. Sic cùm didiciſſet ſtolidus, ſe non eſſe eam ſuperaturum, quæ Deum ſponſum elegiſſet, coactus eſt quieſcere, eam quæ capta fuerat, & diuina poteſtate euaſerat, non amplius requirens. Hæc tempore procedente in grauem morbum inciderat: morbus autem erat cancer: cum mãmilla autem inflata dolor quoque creſcebat. Sed magnum vocabat Petrum cùm dolor eſſet vehementiſſimus: & dicebat iacta illa voce in aures ſuas immiſſa, totum illum ſopiri dolorem, & nullum eshinc ſenſum ſentire moleſtiæ. Ea de cauſa eum accerſens frequentius, accipiebat conſolationem. Dicebat enim toto illo tempore illius præſentiæ, dolores omnino recedere. Sed illam quidem, cùm ſic decertaſſet, laudibus victoriam ſignificantibus ex hac vita excedentem eſt proſecutus. Rurſus autẽ matrem meam, cùm poſtquam me peperiſſet, eſſet in ipſis mortis foribus, à matertera rogatus,

veniens eripuit à mortis manibus. Iacebat enim, vt aiunt, medicis quidem deſperantibus, familiaribus autem daplorantibus, & finem expectātibus, clauſis oculis, febre vehementi laborans, nullum ex notis agnoſcens. Poſtquam autem venit qui Apoſtolico & ſermone dignatus fuerat & gratia, & pax tibi, dixit, filia, hæc enim erat eius ſalutatio, dicitur protinus & cilia erexiſſe, & cum fixis oculis aſpexiſſe, & benedictionis fructū renunciaſſe. Poſtquam vlulauit autem chorus fœminarum, animi enim angor & lætitia ſimul erāt commixta, & cauſa erāt illius vociferationis, præcipit homo diuinus vt eæ omnes ſint ſociæ eius orationis. Sic enim dicebat etiam Tabitham fuiſſe ſalutem conſecutam, viduis quidem deflentibus, magno autem Petro offerente Deo illorum lachrymas. Precatæ ſunt vt iuſſit, & acceperūt vt prædixit. Nam cùm finem accepiſſet oratio, morbus quoque finem cepit: & ſudor repēte fluxit ex toto corpore: & ignis ille eſt extinctus: & ſanitatis ſigna apparuerunt. Talia noſtris quoque temporibus per ſuos ſeruos beneuolos Deus fecit miracula. Huius quoque veſtium ſuperficies operata eſt ſimiliter atque diuiniſſimi Pauli. Hoc autem poſuit, non vtens aliqua hyperbole, ſed conſentientem habens dicto veritatem. Nam cùm propriam zonam diuiſiſſet in duas partes, erat autem lata & longa, ex craſſo lino contexta, huius quidem dimidio ſuos lumbos, altero verò meos cinxit. Hanc cùm ſæpe quidem mihi ægrotanti mater impoſuiſſet, ſæpe autem patri quoque, morbum exegit. Quinetiam ipſa quoque hoc medicamento ſæpe via eſt ad ſanitatem. Multi autem ex notis quoque cùm hoc didiciſſent, aſſiduè ad ferendum ægrotis auxilium hanc zonam accipiebant: & vbique illius gratiæ oſtendebat operationem. Cùm quidam ſic eam accepiſſet, priuauit eos qui donauerant, in eos qui ipſum beneficio affecerant ſe ingratum oſtendens. Hoc modo fuimus illo dono nudati. Cùm ſic reſplenduiſſet, & radijs Antiochiam illuſtraſſet, abductus fuit à certaminibus, expectans coronam quæ eſt repoſita victoribus. Ego autem cuius, dum adhuc eſſet ſuperſtes, percepi benedictionem, ea vt nunc quoque fruar precatus finem imponā huic narrationi.

THEODOSIVS.

ROſus eſt oppidum Ciliciæ, à dextra ei qui nauigat in pontum Cilicium. Huius ad Orientem & Meridiem eſt mons altus, ſpatioſus, & vmbroſus. Alit autem feras in nemoribus. In eo cùm quendam ad mare vergentem lucum inueniſſet magnus & vulgo celebratus Theodoſius, quadam modica extructa domuncula, Euangelicum viuendi inſtitutum ſolus amplectebatur, vir oriundus quidem Antiochia, inſignis autem claritate generis: ſed tamen & domo, & cognatione, & omnibus alijs relictis, pretioſiſſimā, vt Euangelicè dicam, emit margaritam. Ac de eius quidem à cibo abſtinentia, & quomodo humi cubaret, & cilicio indueretur, ſuperuacaneum eſt dicere ijs qui eius vident diſcipulos & ſodales, & in eis eandem cernunt viuendi formam. Hæc tamen ille inſigniter perſequebatur, vt qui ſeipſum certantibus exemplar proponeret. His autem adijciebat ferreū onus collo & lumbis & ambabus

A manibus. Porrò autem geſtabat quoque catenam ſordidam, & quæ ad ipſos vſque pedes pertingebat, & vlterius etiam progrediebatur, & ideo erat lumbis eius alligata. Deprecatione autē & hymnodia vtens aſſiduè, cupiditatem, & iram, & arrogantiam, & alias animi beluas ſopiebat. Labores autem ſemper augens laboribus, perſequebatur eam quoque quæ manibus fit operationem: nunc quidem ſportellas quæ vocantur, & vimineas crates contexens: nunc autem parua prædia in ſaltu efficiens, & ſemina deijciens, & illinc quantum victui ſatis eſſet colligens. Poſtquā autem procedente tempore eius fama peruaſit in omnem partem, multi multis ex locis concurrebāt, eius & habitationis, & laboris, & inſtituti eſſe ſocij cupientes. Quos quidem excipiens, ad eandem vitam deducebat. Et videre licebat alios quidem vela, alios verò ſaga ex pellibus texentes: alios verò crates vimineas vel ſportellas connectētes: alios verò terram colentes. Et quoniam locus erat maritimus, ad tranſmittendum quoq; quadam conſtructa nauicula, quæ ponto appellatur, ea vtebantur ad ea quæ erant inferenda, & exportans B opera eorum qui ſimul habitabāt, & importaos ea quæ erant neceſſaria. Memor enim vocis Apoſtolicæ quæ dicit, Noctu diuq; operātes, ne eſſemus oneri alicui veſtrum. &, Manus hæ mihi & ijs qui erant mecum ſuppeditarunt: & ipſe laborabat, & hortabatur ſuos contubernales, vt cū animæ laboribus, corporis quoque labores coniungerent. Eſt enim abſurdū, vt ij quidē qui aluntur in vita ſæculari, ſe affligentes & laborantes alant filios & vxores, & præterea & tributa conferant, & ab eis exigantur vectigalia, & Deo offerāt primitias, & mendicorum pro viribus medeātur inopiæ: nos autem nō quæramus ex laboribus ea quæ ſunt neceſſaria, idque cum vili quidē & modico cibo, vili autem veſte vtamur: ſed ſedeamus quidem compreſſis manibus, alienis autem fruamur laboribus. Hæc & talia dicēs, hortabatur ad operandum, in tempore quidē quæ ſunt vbique præſcripta diuina peragens officia, id autem quod intercedebat temporis, impendens operi. Non leuem autem curam gerebat hoſpitum, viris lenitate & morum māſuetudine ornatis, & in proximum charitate præditis, vt eis prouiderent cō- C mittens. Ipſe autem viſebat & inſpiciebat omnia perſcrutans an ex latis legibus vnuſquiſque ſuo fungeretur officio. Hinc factum eſt vt tam inſignis & celebria eſſet eius fama, vt qui nauigabant, & plus quam mille ſtadijs aberant, Deum Theodoſij inuocarent in periculis, & Theodoſij appellatione ſedarēt tempeſtatem. Eum audaces quoque & immanes hoſtes ſunt reueriti, qui maximam Orientis partem ſunt depopulati. Quis enim ex ijs qui in noſtro habitabili orbe terrarū habitant, non auditione accepit ea quæ illo tempore facta ſunt ab ijs qui olim quidem Solymi, nunc autem nominantur Iſauri? Illi tamen qui nec oppido nec vico pepercerunt, & quæcunque capere potuerunt, diripuerunt & igni mandauerunt, ſunt illam reueriti philoſophiam: & cùm ſolummodo panem petijſſent, & vt pro ſe orarent ſignificaſſent, illud illæſum reliquere monaſterium: idque non ſemel, ſed etiam bis fecere. Veriti tamen præſides Eccleſiarū, ne pecuniæ cupiditate illis barbaris à diabolo immiſſa, captiuū abduceretur magnum illud lumen: erat enim

verisimile

veriſimile fore vt magna vis pecuniæ ad eum redimendũ trãſmitteretur ab omnibus qui habent in honore res diuinas, ei perſuadent vt ſe conferret Antiochiam. Iam enim captiuos ceperant duos præſides eccleſiarum: & eos quidem omni officij genere ſunt proſecuti: cùm autem quatuordecim millia aureorũ pro vtriſque accepiſſent, permiſerunt vt redirent quò vellent. Poſtquam autẽ peruenit Antiochiam, habitauit quidem in habitaculo quod inuenit ſitum prope fluuium, omnes autem traxit ad ſeipſum qui ſciunt talia colligere. Dum autem me trahit impetus orationis, prætermiſi narrare miraculum quod à diuino illo viro factum eſt, quod multis quidem fortaſſe videbitur eſſe incredibile, & tamen remanet in hodiernum vſque diem, oratione teſtificans, & oſtendens qualem apud Deum gratiam & fiduciam eſt conſecutus hic vir admirabilis. Præceps quædam petra imminet monaſterio, quod ipſe ædificauit. Erat autem primò ſicca & omni humore vacua. In ea fecit aquę ductũ, qui à vertice fertur in monaſterium, tanquam qui motum aquarum haberet in poteſtate. Plenus autem fiducia in Deum & firmiter credens, vt eſt veriſimile, ſe Dominum habere beneuolum, & fidem habens in quam nulla cadebat dubitatio, aſcendit in ſupremam partem eius qui nũc eſt aquæ ductus, priuſquàm ſurrexiſſent ſodales ad preces conſuetas: & Deum precatus, fretus eo qui facit voluntatem timentium eum, virga cui innixus erat petram percuſſit. Ea verò rupta, aqua inſtar fluminis ſcaturijt: & monaſterium ingrediens per aquæ ductum, & quantum ad omnem vſum ſufficit abundè ſuppeditans, in mare propinquum influit: & in hodiernum vſque diem oſtenditur operans, Moſaica magni Theodoſij gratia. Sufficit vel hoc ſolùm ad oſtendendã viri huius erga Deum fiduciam. Cùm autem Antiochiæ vixiſſet paruo tempore, migrauit ad choros Angelorum. Per mediam autem vrbem ferebatur ſacrum corpus, tanquam aureis quibuſdam coronis, ferto illo decoratum, cùm omnes duces concurriſſent, & qui magnos ſuæ fidei creditos gerebant magiſtratus. De cubili autem erat magna lis & decertatio, cùm id omnes auferre contenderent, & ex eo benedictionem & vtilitatem percipere cuperent. Sic elatus, ponitur in æde ſanctorum Martyrum, cùm Iuliani victoria inſignis in pietate athletæ fuiſſet & contubernalis, & eodem tecto vſus. Idem autem loculus eum excepit, qui illum quoque diuinum & beatum Aphraatem. Gregis autem præfecturam accepit Helladius ille admirabilis, qui in illis quidem locis perpetuis fuit ſexaginta annis, deinde Cilicum diuinitus electus eſt Antiſtes, cùm neque priorem reliquiſſet philoſophiam, & illis laboribus Pontificatus ſudores quotidie adderet. Huius cùm beatus quoque Romulus fuiſſet auditor, dux maximi gregis fuit creatus. Permanſit autem illius chorus in hodiernum vſque diem, idem ſeruans vitæ inſtitutum. Eſt autem prope monaſteriũ vicus qui Syriacè appellatur Marathus. Ego autem fine impoſito huic narrationi, rogo vt eius quoque conſequar benedictionem.

ROMANVS.

xl. *Romanus monachus Theodoſi*

MAgnus ergo Theodoſi᷒ ab Antiochia profectus, cùm in montibus Roſicis decertaſſet, & Antiochiam reuerſus eſſet, ſic vitæ finem accepit: Diuinus autem Romanus, Roſi & natus, & primum educatus, Antiochiæ oſtendit prima virtutis certamina, extra ambitum quidem ciuitatis ad latus montis fixo tabernaculo, in aliena autem domuncula eaque parua viuens toto tempore. Nuuquam autem vſque ad ſenectutem neque igne vſus eſt, neque lumine lucernæ. Cibus autem ei erat panis & ſal. Potus autem fontanum fluentum. Erat autem coma magno Theodoſio ſimilis: veſtis autem ferrum quoque ſimiliter. Abundauit autem hic & morum ſimplicitate ac manſuetudine & moderatione, & ideo emiſit ſplendorem diuinę gratiæ. Super quem, inquit, reſpiciam, niſi ſuper mitem & quietum, & trementem ſermones meos? Iam verò rurſus quoque dixit ſuis diſcipulis. Diſcite à me: quoniam mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Et rurſus, Beati mites, quoniam ipſi hæreditabunt terram. Quinetiam Moſis legiſlatoris erat hoc vel maximè inſigne. Erat enim, inquit, Moſes mitiſſimus præter omnes homines qui erant ſuper terram. Hoc de propheta Dauid teſtatus quoque eſt ſanctiſſimus ſpiritus. Memento, enim inquit, Domine Dauid & omnis manſuetudinis eius. Didicimus etiam de patriarcha Iacob, quòd non fictus erat domum habitans. Has virtutes cùm inſtar apis collegiſſet ex diuinis illis pratis, mel confecit verę philoſophię. Profundebantur autem eius quoque in externos fluenta iucundiſſima: & ijs qui ad ipſum veniebant, leni ac dulci voce vtens, de amore in fratres, de concordia & pace, multas afferebat admonitiones. Multos autem vel ſolo aſpectu effecit rerum diuinarum amatores. Quis enim non eſſet mirandum in modum admiratus, cùm videret eum corpore afflictum, & qui prolixam geſtabat comam, & maximam ferri pondus ſua ſponte ferebat, & veſte ex pilis contexta vtebatur, & tantum capiebat alimenti quantum ſatis erat ad prohibendum ne fame moreretur? Magnitudini autem & multitudini laborum accedebat quę in eo florebat gratia, qua quidem omnes perſuadebantur, vt eum admirarentur & honore afficerent. Multorum enim ſæpe morbos exegit difficiles: multis autem ſterilibus mulieribus filios impetrauit. Et cùm tantam à diuino ſpiritu accepiſſet poteſtatem, ſeipſum appellabat egenum & mendicum. Quotquot itaque ad eum ventitabant, eos & aſpectu & ſermone, toto vitæ ſuæ tempore, impleuit vtilitate. Porrò autem cùm hinc quoque exceſſiſſet, & in angelicum chorum eſſet tranſlatus, reliquit memoriam quæ non fuit ſepulta ſimul cum corpore, ſed quæ viget, floret, & germinat, & quæ extingui non poteſt, ſed ſemper permanet, & quæ ſufficit ad eos qui volunt adiuuandos. Cùm hinc itaque benedictionem mihi conciliauero, aliorum quoque athletarum res geſtas narrabo, vt potero.

Vetus lib. 4. hiſtoriæ eccleſiaſticæ. — *Eſai. 66.* — *Matth. 11.* — *Matth. 5.* — *Num. 12.* — *Pſal. 131.*

ZENO.

ZEnonem admirabilem non multi quidem cognoſcunt: qui cognoſcunt autem, non poſſunt admirari pro dignitate. Is enim cum maximas opes reliquiſſet in patria, ea autem erat Pontus, magni quidem vt dicebat, Baſilij hauſit fluenta, qui erat vicinus, & Cappadocum irriga- xii.

bat regionem: irrigatione autem dignos fructus A reddidit. Cùm primum enim imperator Valens fuiſſet de medio ſublatus, militare depoſuit cingulum: erat autem adſcriptus in numerum eorum qui literas imperatoris ferebant celeriter. Cùm autem à regia veniſſet in quoddam ſepulchrum (multa autem ſunt in monte) quod eſt ſitum prope Antiochiam, ſolus illic degebat expurgans animam: & eius contemplandi facultatem ſemper emundans: & diuinam contemplationem ſemper viſione apprehendens: & Dei aſcenſus in corde diſponens: & pennas tanquam columbæ accipere deſiderans: & in diuinam requiem euolare cupiens. Ea de cauſa non habuit lectum, non lucernam, non focum, non ollam, non gurium, non arculam, non librum, non aliquid aliud: ſed erat quidem pannis indutus veteribus: erant quoque calcei eiuſmodi vt indigerent vinculis: erat enim diuulſum ac diſcerptum ſolearum corium. Ab vno autem ex familiaribus neceſſariũ accipiebat alimentum. Id autem erat vnus panis, qui duobus ſuppeditabatur diebus: aquam autem procul hauriens, ferebat ipſe. Cùm quis autem eum aliquando vidiſſet onus portantem, rogabat B vt eum leuaret labore. Ille autem primum quidem reſiſtebat, docens ſe non poſſe in animum inducere vt biberet aquam quæ eſſet portata ab alto. Poſtquam autem non perſuaſit, dedit vrnas: ferebat enim duas ambabus manibus. Poſtquam autem fuit intra portam atrij, cùm aquam effudiſſet & diſperſiſſet, rurſus recurrit ad fontem, re ipſa confirmans quæ dixerat. Porrò autem ego quoque quando eum primùm deſiderans videre, aſcendi in montem, aſpexi eum tenentem vrnas manibus. Deinde rogaui eum vbinam eſſet admirabilis Zenonis habitaculum. Is autẽ dixit ſe nullũ noſſe monachu qui ſic appellaretur. ego autẽ cùm eum ipſum eſſe conieciſſem, ſecutus ſum, id conijciens ex eius ſermonis modeſtia. Poſtquam autem ingreſſus ſum oſtium, vidi torum ex fœno conſtructum, & quandam aliam ſtoream ita ſuper lapides ſtratam, vt qui ſuper illam ſedebant ab ea minimè læderentur. Poſtquam autem de Philoſophia multa verba fecimus: ego enim interrogabam: ipſe verò nobis explicabat ea quæ quærebantur: & oportebat deinceps domum reuerti: ego eum precabar vt daret viaticum benedictionis: ille autem repugnabat, dicens æquum eſſe vt nos preces impleremus: & ſeipſum quidem priuatum, nos autem milites appellans: tunc enim ſacros libros legebam Dei populo. Cùm nos autem iuuentutẽ & ætatis immaturitatem adduceremus, tunc enim primum paucã quãdam producebamus lanuginem, & iuraremus nos non eſſe rurſus venturos, ſi cogeremur hoc facere, vix tandem quidem multis flexus precibus Deo obtulit quidem intercesſionem: ſed quòd id feciſſet multis verbis ſe excuſauit, dicens ſe id feciſſe & amoris cauſa & obedientiæ: appropinquãtes enim audiuimus precantem. Quòd autem in tam profunda philoſophia, tanta eſſet modeſtia ac moderatione vir ſenex, quadraginta enim annis perpetuis verſatus erat in monaſtica exercitatione, quis ſatis pro dignitate potuerit admirari quaſnam autem laudes magnitudini pares potuerit afferre? Cùm autem virtutis tales poſſideret opes, tanquam qui eſſet in extrema inopia, ad Dei eccleſiam die dominico veniebat A cum populo, diuinos audiens ſermones, & aures accommodãs doctoribus: & poſtquam menſam participaſſet myſticam, reuertebatur in nouum illud habitaculum, non habens clauem, non clauſtrum, non relinquens cuſtodem: erat enim maleficis planè inuium & ſacroſanctum, vt quod ſolam illam haberet ſtoream. Vnum autem librum accipiens à familiaribus, eum totum legebat: & eo prius reddito, alium accipiebat. Sed licet nec clauſtra haberet, nec vectibus vteretur, cuſtodiebatur à ſuperna gratia. Idque per ipſam experientiam apertè didicimus. Quando enim Iſauri per inſidias noctu arcem cepere: deinde mane vſque ad latus montis faciebant incurſiones, multos quidem viros, & multas mulieres quæ vitam exercebant monaſticam, crudeliter confudere. Tunc ergo vir diuinus, aliorum cædem intuens, effecit oratione vt eorum caligarent oculi: & per oſtium ingredientes, non videbant aditum: vt autem dicebat, teſtem appellans veritatem, apertè quoque tres vidit adoleſcentes, qui totam illam cateruam expellebant, Deo manifeſtè ſuam oſtendente gratiam. Qualem ergo vitam egerit hic vir diuinus, & qua- B lem ſit diuinitus gratiam aſſecutus, ad docendum hæc ſufficiunt. Sed enim neceſſe eſt hoc quoque his adijcere. Valde eum angebat & malè habebat quòd eius manſiſſent facultates, & non ex lege euangelica & venundatæ eſſent & diſtributæ. Huius autem cauſa fuit, fratrum ætas immatura. Quoniam enim erant communes & pecuniæ & poſſeſſiones, ipſe quidem nolebat diuiſionis cauſa redire in patriam: alij autem verebatur vendere partem ſuarum facultatum, ne emptores moti auaritia fratres circumſcribentes, illi inurerent ignominiam. Hæc apud ſe animo verſans, diu diſtulit venditionem. Poſtea autem cùm cuidam ex notis ſuis vendidiſſet omnia, plurima quidem diſtribuit: interim autem mala quæ accidit valetudo, coegit eum conſultare de reliquis. Accerſito itaque antiſtite ciuitatis, is autem erat magnus Alexander, ſplendor veræ religionis, & exemplar virtutis, exacta & accurata imago philoſophiæ, Adeſdum, inquit, ô diuinum caput, harum tu pecuniarum ſis mihi optimus œconomus, eas ex diuino inſtituto diſtri- C buens, tanquam iudici illi rationem redditurus. Alias enim ego manu mea diſpenſaui, & diſtribui vt mihi viſus ſum optimè. Vellem autem reliqua quoque diſpenſare ſimiliter. Sed quoniam iubet migrare ex hac vita, te ego earum conſtituo diſpenſatorem, qui es & pontifex, & pontificatum legibus rectè geris. Pecunias itaque tanquam Dei quæſtori tradidit. Ipſe autem cùm non plus quàm annum vixiſſet poſtea, tanquam quidam Olympicus victor receſſit à ſeptis, non ab hominibus ſolum gloriam aſſecutus, ſed etiam ab angelis. Ego autem cùm eum vt pro me ad Dominum intercedat, rogauero, me ad aliam conuertam narrationem.

MACEDONIVS.

MAcedonium autem cognomine [illegible], id eſt, veſcentem ordeo, is enim cibus hoc ei cognomen impoſuit, ſciunt quidem omnes Phœnices & Syri & Cilices. Sciunt autem horum quoque vicini & finitimi, qui partim XIII.

quidem

Aduerſus vituperatores magnum.

quidem ipſi viri videre miracula, partim autem ea famam celebrantem audiuere. Neque verò ſciunt omnes omnia: ſed cùm alij quidem hoc, alij verò illud didicerint, quod ſciunt meritò ſolum admirantur. Ego autem cùm de hoc diuino capite alijs ſciam perfectius: multa enim me mouerunt vt ad eum irem & frequens apud eum eſſem, narrabo ſingula vt potero. Hunc autem ei ordinem ſeruaui, & poſt multos, eius poſui narrationem, non quòd is alijs fuerit virtute ſecũdus: erat enim vel ſummis & primis æqualis: ſed quòd cùm vixerit longiſſimo tempore, poſt illos quorum memini, vitæ finem accepit. Hic ergo habebat palæſtram & ſtadium, cacumina montium, non in vno loco poſitus, ſed nunc quidem in hoc agens, nunc verò in illum tranſiens. Hoc autem faciebat non loca ęgrè ferens, ſed eorum qui ad ipſum conueniebant, & vndique concurrebant, effugiens multitudinem. Quadraginta autem & quinque annis perpetuis vixit hoc modo: non vtens tabernaculo, non tugurio: ſed ſtans in foſſa profunda. Vnde etiam quidam eum vocabant Gubbam. Id autem nomen, ſi ex lingua Syriaca in Græcam transferatur, ſignificat λάκκον, id eſt lacum. Poſt id autem temporis cùm euaſiſſet ſenex, ceſſit rogantibus, & fixit tugurium. Poſtea autem orantibus familiaribus, domunculis quoque non proprijs, ſed alienis eſt vſus. Viginti quinque autẽ annis perpetuò vitam egit in tugurio & domunculis, vt deinde colligatur certaminum tempus ſeptuaginta anni. Cibo autem vſus eſt, non pane nec leguminibus, ſed purgato ordeo, & aqua ſola madefacto. Hunc autem cibum mater mea quæ ei fuit familiaris, longiſſimo tempore ſuppeditauit. Cùm aliquando autem ad eam veniſſet ægrotantem, & didiciſſet eam nolle perſuaderi vt ſumeret cibum morbo conuenientem, nam ipſa quoque, iam exercitationem amplectebatur monaſticam, conſuluit vt crederet medicis: & illud nutrimentũ exiſtimaret eſſe medicamentum: nõ enim deliciarum, ſed neceſſitatis gratia adhibetur. Nam ego quoque, inquit, qui quadraginta annis, vt ſcis ordeo ſolo ſum vſus, cùm quædam mihi pridie huius diei veniſſet infirmitas, iuſſi eum qui mecum habitabat parum mihi panis petere & afferre. Venit enim mihi in mentem quòd ſi morerer, mortis redderem rationem apud iuſtum iudicem, vt qui fugiſſem certamina & detrectaſſem labores ſeruitutis. Nam cùm pauco cibo poſſet mors prohiberi, & in hac vita poſſem ſic manere, laborans & me affligens, & opes quæ ex his percipiuntur colligens, mori fame quam viuere in philoſophia duxi magis expetendum. Timore ergo hinc repletus, cùm vellem cogitationis obtundere aculeos, & panem petere iuſſi, & allatum comedi: & tibi præcipio ne mihi amplius ordeum, ſed panem præbeas. Ex illa ergo lingua ab omni mendacio aliena audiuimus, quòd quadraginta annis comederit ordeum. Atque hæc quidem ſufficiunt ad conijciendum quàm eſſet vir in exercitatione monaſtica ſtrenuus & quàm laborioſus. Integritatem autem & ſimplicitatem morum per alia declarabimus. Poſtquam enim magnus fuit ordinatus Flauianus, vt magnum Dei gregem paſceret, viri autem virtutem didicit: prædicabatur enim & erat in ore omnium: eum quidem abducit à vertice montis, tanquam in eum ad ſe delata fuiſſet accuſatio.

A Cùm autem myſticum eſſet propoſitum ſacrificium, adducit ad altare, & eum cooptat in numerum ſacerdotum. Poſtquam autem fuit ſacrum finitum officium, & hoc ei ſignificauit aliquis, quod enim factum fuerat ignorabat omnino: primum quidem inceſſebat omnes maledictis & conuitijs: poſtea autem accepto baculo, ſolebat enim eo innitens ingredi propter ſenium, & ipſum perſequebatur pontificem, & alios quotquot aderant. Exiſtimabat enim ordinationem eum eſſe priuaturam & cacumine montis, & ea quam deſiderabat viuendi ratione. Sed nunc quidem vix eum iraſcentem ſedauerunt quidam ex familiaribus. Poſtquam autem fuit finitos hebdomadæ circulos, & rurſus venit dies feſti Dominici, rurſus eum magnus accerſit Flauianus, rogans vt cum eis eſſet particeps huius celebritatis: ille verò ad eos qui venerant, Non ſufficiunt, inquit, vobis ea quæ facta ſunt: ſed me rurſus vultis efficere presbyterum. Cùm ij autem dicerent fieri non poſſe vt bis eadem fieret ordinatio, non ceſſit, neque venit, donec tempus & eius familiares eum id docuerunt. Scio quidem
B fore vt hæc narratio videatur multis non adeò admiranda: eam autem poſui, vt qui eam dignam quæ commemoretur exiſtimem, vt ex qua ſatis poſſit conijci & eius animi ſimplicitas & animæ puritas. Iis autem qui ſunt huiuſmodi, Dominus regnum cœlorum eſt pollicitus. Amen enim, inquit, dico vobis, niſi conuerſi fueritis vt pueri iſti, non intrabitis in regnum cœlorum. Quoniam ergo ſummatim oſtendimus eius animi formam ac characterem, age eius quoque oſtendamus ea virtute fiduciam. Quidam dux militum qui delectabatur venatione, aſcendit in montem venaturus. Eum autem ſequebantur & canes & milites, & quæcunque ſunt apta ad venationem. Poſtquam autem procul vidit hominem, & ab ijs qui cum eo erant audijt quiſnam eſſet, ſtatim ex equo deſiliens, acceſſit, & allocutus eſt, & rogauit quid faciens hic degeret: is autem contra viciſſim interrogauit, Tu autem quid hic veniſti facturus? Cùm dux autem dixiſſet, Venaturus, Et ego, inquit, meum venor Deum: & eum capere cupio, & contemplari deſidero: nec
C ab hac pulchra ceſſabo venatione. Hæc cùm dux audiſſet, & vt par erat miratus eſſet, receſſit. Cùm autem aliquando ciuitas à malo aliquo dæmone incitata bacchatetur, & in imperatoris fureret ſtatuas, venerãnt quidam ex ducibus præſtãtiſſimi, qui aduerſus ciuitatem internecionis ferebant ſententiam. Cùm is autem è monte deſcẽdiſſet, ambos accedentes duces in foro retinuit. Illi verò cùm quiſnam is eſſet didiciſſent, & ex equis deſilierunt, manuſque & genua prehenderunt, & ei ſalutem ſignificarunt. Ille autem iuſſit vt dicerent imperatori, quòd homo eſſet, & eandem haberet naturam quàm ii qui eum affecerant contumelia, & cùm natura iram metiri oporteat, ira ſit vſus immoderata: & pro ſuis imaginibus Dei imagines occidat: & pro ære ſtatuarum, corpora morti tradat. Ac nobis quidem æneas effingere & rurſus formare, eſt in promptu & facile. Tu autem, etſi ſis imperator, non potes occiſa corpora ad vitam reducere. Et quid dico corpora? Neque enim pilum vnum potes affingere. Hæc dixit voce vſus Syriaca. Illi aut interprete in linguam gręcam transferente, audientes & exhor-

Matth. 18.

fuerunt, & ea ad imperatorem tranſmiſſuros ſignificarunt. Ego autem exiſtimo omnes conſcriptas hæc verba eſſe gratiæ diuini ſpiritus. Quomodo enim aliter hæc eſſet locutus vir quidem expers omnis eruditionis, in agris autem educatus, vitam aũt agens in cacuminibus montium, omnem autem animo circumferens ſimplicitatē, & qui nec diuinis quidem vacauerat eloquijs? Cùm itaque eius & ſpiritalem declarauerim ſapientiam & quę iuſtis conuenit fiduciam, iuſtus enim confidit vt leo, tranſibo ad miracula. Vxor quædam cuiuſdā locupletis nobilis, inciderat in morbum ingluuiei: & alij quidem eum morbum appellabant operationem ſeu vexationem dęmonis, alij autem eum exiſtimabant imbecillitatem corporis. Siue autem hoc, ſiue illud eſſet, erat huiuſmodi. Dicebant eam comedentem in die triginta gallinas non poſſe appetitionem extinguere ſatietate, ſed adhuc alias appetere. Cùm ſic ergo in ea conſumerentur facultates, eius miſerti qui ad eam attinebant, diuinum illum hominem obſecrant. Ille autem venit quidem & precatus eſt: & cùm aquę dexterā impoſuiſſet, & ſalutare efformaſſet ſignaculum, & iuſſiſſet bibere, curauit morbum: & adeo retudit immoderatam illam appetitionem, vt deinceps parua aliqua gallinæ particula quotidie eius alendæ vſum impleret. Hic quidem morbus hoc modo eſt curatus. Cùm autem quædam puella thalamo adhuc contineretur, & repente cœpiſſet vexari à malo dæmone, accurrit pater ad diuinum hominem, orans, & vociferans, & poſtulans vt curaretur filia. Is autem precatus, iuſſit vt dæmon ſtatim abiret à puella. Is autem dicebat ſe eam non ſua ſponte eſſe ingreſſum, ſed magicis coactum præſtigijs. Dicebat autem eius quoque nomen qui coegerat, & amorem eſſe cauſam incantationis. Sed cùm hæc audijſſet, non tulit pater iræ impetum: nec expectauit vt curaretur puella: ſed omnium magiſtratuum ſummū adit, præſidem ſcilicet qui pluribus præerat gentibus: accuſat hominem, & rem narrat. Is autem reus in iudicium adductus, rem negabat, & accuſationem nominabat calumniam. Hic autem non alium citabat teſtem quàm ipſum dæmonem qui miniſter fuerat incantationis: & orabat iudicem vt curreret ad illum virum diuinum, & acciperet eius teſtimonium. Cùm is autem diceret non eſſe fas nec iuſtum vt in loco monaſticæ exercitationis haberetur quæſtio, dixit pater puellæ ſe in iudicium ducturum Macedonium: & currēs perſuaſit, & duxit. Sedens autem extra iudicium iudex, non fuit iudex, ſed ſpectator. Magnus enim Macedonius fungebatur officio iudicis, vtens ea quę intus habitabat poteſtate. Et cùm iuberet dęmoni vt conſuetum mitteret mendacium, cū tota autē veritate rei narraret tragœdiam: Ille à maxima adactus neceſſitate, & virum oſtendit qui ei magicis carminibus vim attulerat, & ancillam per quam illa potio puellæ data fuerat. Cùm autem alia quoque pararet dicere quæ fecerat coactus ab alijs, vnius quidem ædes exurens, alterius verò iumenta interimens: alium verò aliquo alio damno afficiens, iuſſit homo Dei eū ſilere, & ſtatim procul recedere à puella & ab vrbe. Ille autem tanquā Domini legi parens, fecit quod iuſſus erat, & protinus effugit. Sic cùm hanc vir diuinus liberaſſet à furore, illum quoque miſerum eripuit ab accuſatione, & obſtitit quo minus iudex in eum ferA ret ſententiam capitis: non eſſe fas dicens vt propter ea quæ per ipſum ſunt conuicta, ſupplicium capitis decerneretur, ſed potius per pœnitentiam ei daretur ſalus. Atq; hæc quidem ſatis ſunt ad oſtendendā diuinæ potētiæ copiam quę ei data fuerat: ego tamen alia quoque narrabo. Mulier quædam nobili loco nata, & longè ditiſſima, ea autem vocabatur Aſſyria, erat quidem emotę mētis, ex domeſticis autem agnoſcebat neminem: vt cibum autem & potum ſumeret ferre non poterat. Plurimo autem tempore aſſiduè delitabat: & hoc alij quidem dicebant eſſe vexationem & operationem dæmonis: Medici autem dicebant eſſe morbum cerebri. Cùm omnis ergo ars eſſet conſumpta, & ex ea nullum daretur auxiliū, eius maritus, erat autem is Abrodianus, vir qui & erat ex magiſtratibus, & magna dignitate præditus, ad diuinū illud caput accurrens, narrauit morbum coniugis, & orauit vt ea aſſequeretur curationem. Ceſſit vir diuinus: & domum quidem venit, & magno ac vehementi ſtudio Deo obtulit orationem. Perfecta autem oratione cùm iuſſiſſet aquam afferri, & feciſſet figuram ſalutaris ſignaculi, iuſſit illam bibeB re. Cùm autem prohiberent medici, vtpote quod potu aquæ frigidæ morbus creſceret, expulſa tota illorum caterua, obtulit mulieri potionem. Illa aũt ſimulac bibit, ad ſe redijt, & à morbo omnino liberata, diuinū virum agnouit, et vt dexterā acciperet rogauit, oculiſq; eam impoſuit, et ori admouit, et deinceps ſemper fuit mētis cōpos. Cùm autem illud vitæ genus amplecteretur in montibus, paſtor quidam quærens oues errantes, venit ad illum locū vbi erat homo Dei: erat autem nox profunda, & multa nix deſcenderat: & vidit, vt ipſe dixit, pyram circa ipſum accenſum: & quoſdam duos candida veſte indutos igni præbentes materiam. Animi enim alacritatem afferens, diuino fruebatur auxilio. Quin etiam doni erat prophetici particeps. Et cùm ad eum aliquando veniſſet quidam dux, pietate & vera religione clarus, quis autem ignorat virtutem Lupiciani? dixit ſe eſſe de quibuſdam ſollicitum, qui ab vrbe regia per mare ad ipſum ferebant neceſſaria. Dicebat enim præterijſſe quinquaginta dies ex quo ex portu ſoluerant, de eis autem nihil audiuerant. Ille autem nihil cunctatus, Vna, inquit, nauis, amice, perijt: alC tera autem poſtridie portum occupabit Seleuciæ. Et hoc quidem audiuit diuinam illam vocem locutam: didicit autem experientia eorum quæ dixerat veritatem. Vt autem alia prætermittam, ea narrabo quæ ad nos ipſos pertinent. Cùm mater mea vnà cum patre meo habitaſſet tredecim annis, ea non fuerat facta mater filiorum: erat enim ſterilis, vt quæ fructum ferre à natura prohiberetur. Et ipſa quidem id nō valde ægre ferebat. Quæ enim erat in rebus diuinis erudita, credebat hoc eſſe vtile: magnam autem moleſtiam accipiebat pater quòd careret filijs: & circunquaq; curſitans rogabat Dei ſeruos à Deo ei peterent filios. Alij ergo pollicebantur ſe & Deum deprecaturos, & iubebant vt eſſet Dei voluntate contentus. Hic autem homo diuinus eſt aperte profeſſus, ſe vnum petiturum ab vniuerſi opifice, & ſe petitionem accepturum eſt pollicitus. Cùm tres itaque anni præterijſſent, & promiſſio finem non accepiſſet, rurſus acceſſit pater promiſſum exigens. Ille autem iuſſit vt ad ſe mitteretur coniux. Cùm autem veniſſet mater, dixit ille vir diuinus, ſe & petiturum,

titurum, & eam filium accepturam, & quod oportet eum ei qui dederat dedicari. Cùm autem mater ſolum rogaret vt animæ ſalutem acciperet, & vt liberaretur è gehenna: Præter hoc inquit, liberalis & munificus Deus tibi dabit filium. Iis enim qui purè & ſincere petunt, duplices largitur petitiones. Illinc reuerſa eſt mater afferens promiſſi benedictionem. Et quarto anno à promiſſione concipit, & gerit vterum, & accedit ad diuinum hominem, benedictionis oſtendens manipulos. Quinto autem menſe à conceptione, fuit periculum abortionis. Illa autem rurſus miſit ad nouum ſuum Eliſæum: vetabat enim morbus ne ad ipſum veniret: & ei reuocauit in memoriam quod nolebat fieri mater filiorum: & eius promiſſa adduxit in medium. Ille autem cùm procul vidiſſet venientem, & agnouit, & cauſam ſignificauit. Noctu enim & morbum & ſalutem ei oſtenderat Dominus. Accepto ergo baculo, venit, ei innitens: & cùm fuiſſet intra ædes, & pacis ſalutationem dediſſet vt conſueuerat, Bono, inquit, ſis animo: nec timueris. Neque enim donũ auferet is qui dedit, niſi tu pacta conuenta tranſilieris. Pollicita es autem te ei redditurum eum qui datus fuerit, & ei conſecraturum ad diuinum miniſterium. Sic autem, inquit mater, ego & opto & volo. Exiſtimo enim vel imperfectiſſimum fœtum eſſe magis expetendum quàm à Deo alienam filij educationem. Cùm itaque aquam accepiſſet & benedixiſſet, Bibe ergo, inquit vir diuinus, hanc aquam: & ſenties diuinum auxilium. Bibit itaque vt iuſſerat, & abortionis effugit periculum. Hæc ſunt noſtri Eliſæi miracula. Ego eius benedictionem & doctrinam ſæpe percepi. Me enim adhortans, ſæpe dicebat. Natus es, ô fili, cum multis laboribus. Multas noctes Deum hoc ſolum perpetuo rogaui, vt tui parentes hoc fierent quod te nato ſunt nominati. Vide ergo vt vitam agas dignam laboribus, vt qui antequam naſcereris, promiſſis fueris dedicatus. Quæ ſunt autẽ Deo dedicata, ſunt omnibus veneranda, & quæ à vulgo minimè ſunt contrectanda. Conuenit ergo vt tu quoque malos animi motus non admittas: illa autem ſola & facias & cogites quæ Deum placant virtutis legiſlatorem. Hæc mihi perpetuò ſuadebat vir diuinus. Ego autẽ & eorum quæ mihi dixit memini: & donum diuinum ſum edoctus. Cùm autem non oſtendam factis ea quæ mihi ſuaſit, rogo vt per illius preces diuinum conſequar auxilium, & quod eſt vitæ reliquum, agam ex illius præceptis. Qualis ergo ille fuerit, & quibus vſus laboribus diuinam attraxerit gratiam, hęc quoque ad docendum ſufficiunt. Accepit autem etiam in hoc mundo eius obitus dignum honorem laboribus. Omnes enim & ciues & externi, & quibus credita fuerat magnorum magiſtratuum diſpenſatio, ferentes illum ſacrum lectum ſuper humeros, deportarunt in ædem martyrum victoria inſignium: & cùm diuinis viris Aphraate & Theodoſio, ſanctum illud & Deo gratum corpus depoſuerunt: manſit autem gloria eiuſmodi vt extingui non poſſit. Nos autem impoſito fine narrationi, eum qui percipi poteſt ex narratione bonum odorem percepimus.

MÆSYMAS.

A Scimus quidem alia quoque plurima in vrbe Antiochena reſplenduiſſe pietatis & verę religionis lumina, magnum Seuerum, & Petrum Aegyptium, & Eutychen, & Cyrillum, & Moſem, & Malchum, & alios quoque plurimos eadem via eſſe ingreſſos. Sed ſi res ab omnibus in vita geſtas conaremur ſcribere, totum tempus nobis non ſuffecerit: maximè cùm etiam multis permultorum lectio afferat ſatietatem. Ex ijs ergo qui ſcripti ſunt, de eorum quoque qui ſunt prætermiſſi vita coniecturam facientes, proſequantur laudibus & imitentur, & vtilitatem percipiant. Ego autem tranſibo ad prata Cyri, & eorũ qui in eis fuerunt fragantium ſpecioſorumq; florum, quam maximè potero oſtendam pulchritudinem. Fuit quidam Mæſymas, in ijs quæ nos pręceſſerunt temporibus: voce quidem Syrus, & ruri educatus, & qui virtutis omne genus oſtendit. Cùm autem claruiſſet in ea quæ eſt per ſe vita, ei cuiuſdam vici cura fuit credita. Sacrificans autem & Dei oues paſcens, illa & dicebat & faciebat quæ lex iuſſit diuina. Aiunt autem eum neque tunicam, neque cilicium ſæpe mutaſſe, ſed ijs quæ in eis fiebant rupturis aliquot pannos conſuendo,
B ſenectuti hoc modo remedium attuliſſe. Hoſpitum autem & pauperum tam alacri animo curam gerebat, vt patefaceret portas omnibus qui aderant. Dicitur enim habuiſſe duo dolia: vnum quidem, frumenti: alterum verò, olei. Ex his ſemper quidem ſuppeditabat omnibus egentibus: habebat autem ea ſemper plena benedictione quæ data eſt viduæ Sarephtanæ, & immiſſa fuerat in hæc dolia. Ipſe enim Dominus omnes opes effundit in omnes eos qui ipſum inuocant: & ſicut illius hydriam & guttum iuſſit ſcaturire præbens manipulos ſeminum hoſpitalitatis: ita etiam huic viro admirabili exhibuit ſuppeditationem, quæ ex æquo reſpondebat eius animi alacritati. Iam verò ad facienda quoque miracula à Deo vniuerſorum magnam accepit gratiam. Faciam autem mentionem vnius aut duorum miraculorum: reliqua autem prætermittam, vt qui properem venire ad alios. Mulier quædam & generè & fide ornata, filium qui ceciderat in malam valetudinem, erat autem admodum tenera ætate, multis obtulit medicis. Arte
C autem ſuperata, cùm & medici deſperaſſent, & puerum eſſe moriturum apertè dixiſſent: non abiecit mulier ſpem meliorem: ſed illam imitata Sunamitidem, mulis imponit cameram. Cùm in ea autem ſe & puerum impoſuiſſet, peruenit ad virum illum diuinum. Lamentans autem, & naturæ oſtendens affectionem, rogauit vt ferret auxilium. Is autem cùm puerum manibus accepiſſet, & aræ baſi admouiſſet, iacebat pronus, animarum & corporum rogans medicum: & accepta petitione reddidit valentem matri filium. Ego autem id audiui ab ea quæ hoc vidit miraculum, & pueri accepit ſalutem. Aiunt autem illius quoque vici dominum cùm veniſſet (is autem erat Letoius, qui Antiocheni quidem ſenatus primas partes tenebat, impietatis autem tenebatur caligine) & fructus acrius quam oportebat exigeret ab agricolis, diuinum illum hominem clementiam illi conſuluiſſe, & de miſericordia apud eum verba feciſſe: manſiſſe autem illum inexorabilem, experientia autem cognouiſſe ſecutum damnũ ex eo quòd non paruerit. Cùm enim eum

abire oporteret, & currus eſſet paratus, & ſedens A aurigæ iuſſiſſet vt mulas incitaret: illæ quidem trahebant totis viribus, vrgentes, & temonem aſportare molientes: viſæ ſunt autem rotæ ferro & plumbo alligatæ. Cùm autem agreſtium quoque multitudo, rotas mouens vectibus nihil proficeret, quidam ex amicis qui Latoio aſſidebat, ei cauſam ſignificat, dicens ſacerdotem ſeoem eum eſſe execratum, & quòd oportet eũ placare & reddere beneuolum. De curru itaque exiliens, ei fuit ſupplex quem prius reſpuerat: & ad eius pedes prouolutus, & ſordidos pannos amplectens, rogabat vt iram compeſceret. Is autem cùm preces accepiſſet, & eas Domino obtuliſſet, ſoluit vincula rotarum quæ ſub viſum non cadebant, & effecit vt ſicut ſolebat veheretur vehiculum. Porrò autem multa quoque alia huiuſmodi narrant de diuino illo capite. Poteſt autem ex his quoque intelligi, quod ijs qui volunt philoſophari, nihil detrimenti afferat mora quæ trahitur in oppidis & vicis. Oſtendit enim hic, & qui huic ſimiles, Dei culturæ curam gerunt, quod etiam qui verſantur in media hominum multitudine, peruenire poſſint ad ipſum virtutum faſtigium. Cuius B ego vtinam ad aliquam ſaltem partem exiguam ſuſtullar, eorum adiutus precibus.

ACEPSEMAS.

XV. *Huius meminit Theodoretus lib. 4. hiſtoriæ eccleſiaſticæ.*

ACepſemas fuit eodem tempore, cuius fama late ſparſa eſt per orientem. Is cùm in domuncula ſeipſum incluſiſſet, ſexaginta annos trãſegit, neque viſus videns, neque loquens, ſed in ſeipſum conuerſus, & Deum viſione apprehendens, inde omnem accipiebat conſolationem, conuenienter prophetiæ quæ dicit, Delectare in

Pſal. 36. Domino, & ora eũ, ipſe dabit tibi petitiones cordis tui. Per exiguam autem quandam foſſam manum porrigens, accipiebat id quod afferebatur nutrimentum. Foſſa autem non ita effoſſa fuerat vt omnino tenderet in directum, ne eſſe ex aduerſo eorum qui vellent ipſum videre, ſed erat obliqua, & ita conſtructa vt eſſet inſtar incuruæ lineę. Ei autem afferebatur cibus, lens aqua madefacta. Semel autem in hebdomada noctu egrediens, hauriebat ex fonte propinquo quantum ſatis erat C aquæ: & cùm aliquando quidam paſtor procul oues paſcens, in tenebris vidiſſet eum moueri, & eum coniecisſet eſſe lupum: ibat enim incuruus, vt qui multo eſſet ferro grauatus: mouit fundam tanquam iaculaturus lapidem. Cùm autem eius manus lõgo tempore maneret immobilis, & lapidem nõ poſſet emittere donec vir ille diuinus hauſta aqua reuerſus eſt, ſenſit ignorantiam: & poſt auroram venit ad virtutis gymnaſium: & narrat quod acciderat, & petit veniam, & accipit delicti remiſſionem: non audita voce loquente, ſed per manus motiones intellecta placatione. Quidam autem alius, vſus quodam maligno inueſtigandi ſtudio, & ſcire deſiderans quid toto tempore ageret perpetuo, auſus eſt conſcendere platanũ, quę ſita erat iuxta foſſam: ſed percepit illico fructus ſuæ audaciæ. Media enim parte corporis vſque ad pedes exſiccatus, ſupplex erat, ſuum peccatum accuſans. Ille verò, ſecta platano prius ſignificauit futuram ſanitatem. Ne enim alius quoque cùm ſimilia feciſſet, pœnas lueret ſimiles, arborem iuſſit exſcindi. Arboris autem ſectionem ſecuta eſt etiam ablatio ſupplicij. Tanta quidem fortitudine & tolerantia vſus eſt hic vir diuinus: ab Agonotheta autem tantam accepit gratiam. Cùm autem ſe ad hinc migrandum pararet, prædixit quod poſt quinquaginta dies vitæ finem eſſet accepturus: excepit autem omnes qui vellent eum videre. Cùm autem eccleſiæ quoque veniſſet Antiſtes, eum quidem vrgebat vt iugum acciperet presbyteri, Noui, dicens, ô pater, & tuæ philoſophiæ altitudinem, & quanta ſit mea paupertas. Sed cùm mihi ſit credita pontificatus adminiſtratio, ex hac non ex illa ordino manus imponens. Accipe ergo, inquit, donum ſacerdotij mea quidem dextera miniſtrante, ſanctiſſimi autem ſpiritus gratia ſuppeditante. Ad hæc fertur dixiſſe, paucis pòſt diebus hinc migraturus, De his, inquit, minime decertabo. Si enim eſſem diutius victurus, omnino fugiſſem hoc graue & terribile onus ſacerdotij pertimeſcens reddendam depoſiti rationem. Quoniam autem non ita diu abhinc recedam, ijs quæ hic ſunt relictis, iuſſis non inuitus pareo. Statim ergo nullo ducente, hic quidem flectens genua, B expectabat gratiam: ille verò manum imponens, erat adminiſter ſpiritus. Cùm autem accepto ſacerdotio vixiſſet paucos dies vita vitam mutauit: ſeniique & curæ expertem, pro hac quæ multis curis eſt obnoxia, accepit. Cùm vellent autem omnes corpus rapere, & in animo haberent vnuſquiſque in vicum ſuum transferre, quidam cùm ſancti iuſiurandum ſignificaſſet, ſuſtulit contentionem. Dixit enim ſanctum eum iureiurando adegiſſe, vt eum in hoc loco traderet ſepulturæ. Ita etiam poſt mortem, frugalitatis & ſimplicitatis curam gerebant ciues cœlorum: & neque cùm viuebant, in animum vnquam induxerant vt eis res vlla magnos ſpiritus faceret, & mortui non ſunt amplexi honorem hominum: ſed totum amorem tranſtulerunt in ſponſum: non ſecus ac pudicæ mulieres, quæ à ſolis coniugibus ſtudent & amari & laudari, laudes aliorum contemnentes. Ea de cauſa ſponſus eos etiam ſi noluit, reddit claros & inſignes, & hominum gloria ex redundanti quadã copia impertit. Cùm enim quis diuina perſequens, petit cœleſtia, vna cum illis multa quoque alia adijcit, multiplicatas largiens petitio- C nes. Hoc etiam dixit in ferendis legibus. Petite *Luc. 12.* regnum Dei & iuſtitiam, & cætera omnia adijcientur vobis. Et rurſus. Qui reliquerit patrem *Math. 19.* & matrem & fratres & filios propter meum euangelium, etiam in hoc ſæculo centuplum accipiet, & in futuro erit hæres vitæ æternæ. Hæc & dixit & fecit. Nobis quoque adſit & ſermone & opere eruditis, & eorum precibus innixis, tanquam ſcopum, attingere præmium ſupernæ vocationis, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

MARO.

MAronis poſt hunc meminero. Nam is quoque diuinum ſanctorum chorum exornauit. *XVI.* Eam enim quæ ſub dio fit vitam amplexus, occupauit quoddam cacumen quod in honore habebatur ab ijs qui erant olim impij, & cùm quod in eo erat templum dæmonum Deo conſecraſſet, in eo eſt verſatus, paruo quodam in eo fixo tabernaculo, quo tamen raro eſt vſus. Non ſolum

autem

autem conſuetis vſus eſt laboribus, ſed etiam alios excogitauit, accumulans opes philoſophiæ. Agonotheta autem menſus eſt gratiam eius laboribus. Liberalis enim & munificus Deus ei tam copioſe dedit donum curationum, vt in omnes quidem partes eius gloria peruaſerit, omnes autem vndique attraxerit, & experientia docuerit eam famam eſſe veram. Videre enim erat & febres extingui rore benedictionis: & horrorem ceſſare: & dæmones fugere: & varioſ omniſq; generis morbos vno curari medicamento. Medici enim vnicuique morbo exhibent conueniens medicamentum. Sanctorum autem deprecatio eſt commune omnium morborum remedium. Non ſolum autem medebatur ægritudinibus corporis, ſed etiã animis conuenientem exhibebat curationem: huius quidem auaritiam, illius verò curans iracundiam: & vni quidem exhibens doctrinam moderationis: alteri verò diſciplinam iuſtitiæ, & illius quidem caſtigans intemperantiam, illius verò excitans hebetudinem. Hac vtens agricultura, effecit multas plãtas philoſophiæ: & hortum qui nũc germinat in regione Cyri, ipſe Deo plãtauit. Huius plantationis opus eſt magnus Iacobus, ad quem quiſpiam vocem illam traxerit propheticam, Tanquam cedrus quæ eſt in libano multiplicabitur: & etiam alij omnes, cuius ſeorſum, ſi Deus velit, faciam mentionem. Sic autem agriculturæ diuinæ curam gerens, & animas ſimul curãs & corpora, paruam paſſus ægritudinem, vt & naturæ imbecillitatem & animi diſcamus fortitudinem, ipſe quidem exceſſit è vita: Acre autem bellum inter vicinos exortum eſt de corpore. Ex finitimis autem quidam vicus populo frequentiſſimus, cùm toto ſimul coacto populo aduenisset, alios quidem fudit ac fugauit: maxime autem expetendum illum rapuit theſaurum, & maxima æde extructa, ea quæ ex eo percipitur vtilitate fruuntur in hodiernum diem: publico ac celebri feſto illum inſignem victorem honorantes. Nos autem etiam abſẽtes fruimur benedictione. Nobis enim pro monimento ſufficit memoria.

ABRAAMES.

XVII. *Huius quoque meminit Theodoretus libro 4. historia eccleſiaſtica.*

NEc admirabilis Abraamis memoriam fas eſt prætermittere, hoc prætextu, quod poſt vitam monaſticã Pontificiæ ſedi fuerit ornamento. Nam hoc quidem certe nomine iure fuerit dignior qui commemoretur, quod inſtitutum vitæ mutare coactus, vitam non mutauerit: ſed cum monaſticæ exercitationis tranſierit afflictione: & ſimul monaſticis laboribus & curis Põtificalibus circumſeſſus, vitæ curſum peregerit. Porro autem eſt hic quoq; fructus Cyri regionis. Hic enim & natus & educatus, collegit opes virtutis monaſticæ. Qui enim ſimul cum eo verſati ſunt, dicunt eum & vigilando & ſtando & ieiunando ita corpus edomuiſſe, vt longiſſimo tempore permanſerit immobilis minime valens ingredi. Diuina autem prouidentia liberatus ab illa imbecillitate, voluit grauia pati pericula pro diuina gratia. Venit autẽ in Libanum, cùm didiciſſet vicum quendam teneri magna impietatis caligine: & perſona mercatoris vultu celato monaſtico, cum iis qui ſimul verſabantur ferẽs caniſtros tanquam nuces empturus: hunc enim fructum præcipue ferebat vicus, cùm domum conduxiſſet, & aliquantum pecuniæ prærogaſſet poſſeſſoribus, quieuit quidem tres & quatuor dies. Deinde paulatim diuinum aggreſſus eſt officium, vtẽs voce moderata. Poſtquam autem ſenſerunt pſalmodias, Præco quidem clamauit, & omnes conuocauit. Erant autem ſimul congregati & viri & pueri & mulieres: & confractis extrinſecus foribus, deſuper ex tecto multum puluerem congerentes deiiciebant. Poſtquam autem eos viderunt ſuffocari & obrui, & nec aliquid aliud velle facere nec dicere, ſed ſolum Deo preces offerre, ſeniorum monitu deſtiterũt ab inſania. Deinde apertis foribus cùm eos euulſiſſẽt ab aggere, iuſſerunt eos ſtatim abire. Sed eodẽ tempore venerunt exactores qui eos vectigalia cogebant exoluere. Et alios quidem ex iis vinciebant: alios verò per contumeliam afficiebant verberibus. Sed vir ille diuinus, nullius ex iis quę in ipſos facta erant recordatus, Dominũ imitans, qui cruci affixos, eorum qui hoc fecerant curam gerebat, orauit illos exactores vt moderatè ac clementer exigerent. Cùm autem fideiuſſores requiſiuiſſent, ſua ſponte ſuſcepit fideiuſſionem: & paucis pòſt diebus centum aureos ſe daturum eſt pollicitus. Qui autem grauia illa ei fecerant, valde admirati viri benignitatem, de iis quidem quæ auſi fuerant petunt veniam: rogant autem vt ipſe fiat eorum præſes, neque enim habebat vicus Dominum: erant autem ipſi & agricolæ & Domini. Centum autem aureos, cùm veniſſet in ciuitatem, eſt autem ei nomen Emeſa, & notos aliquos inueniſſet, accepit mutuo. Deinde in vicũ reuerſus, die præſtituto implet quod promiſerat. Cùm hoc eius vidiſſent ſtudium, vehementius id ab eo contendunt. Cùm is autem ſe id facturum eſſet pollicitus, ſi ſe pollicerentur ædificaturos eccleſiam, rogarunt vt ſtatim aggrederentur: & deduxerunt beatum virum, aptiora loca illi indicantes: & vnus quidem hunc, alius verò locum illum laudabat. Cùm autem meliorem elegiſſet, & fundamenta ieciſſet, tectũ breui tempore impoſuit. Cumque finem accepiſſet ædificium, iuſſit vt admitterent ſacerdotem. Cùm autem dicerent ſe nullum alium electuros, & rogarent vt eum haberent & patrem & paſtorem, accipit gratiam ſacerdotij. Poſtquam autem cum eis verſatus eſt tres annos, & eos pulchrè deduxit ad res diuinas, cùm effeciſſet vt vnus ex eis qui ſimul erant, vice ſui præficeretur, ad monaſticum rediit habitaculum. Et ne, ſi omnia illius narrem, prolixiori vtar narratione, cùm in his reſplenduiſſet, fit Carrarum pontifex. Erat autem ea quidem ciuitas circumſeſſa ab ebrietate impietatis, & ſeipſam dederat debacchationi dæmonum. Sed cùm eſſet dignata huius agricultura, & accepiſſet ignem huius doctrinæ, permanſit quidem libera à prioribus ſentibus: nunc autem vberem profert ſegetem ſpiritus, maturarum frugum Deo offerens manipulos. Sed non ſine labore vir diuinus hanc exercuit agriculturam: ſed laboribus vtens innumerabilibus, & eorum qui corporibus medentur artem imitans, partim quidem dulcem adhibens adhortationem, partim verò acribus vtens medicamentis: nõnunquam verò & vrens & ſecans, effecit hanc ſanitatem. Doctrinæ autem & alij eius diligentiæ vitæ quoque lumina ſuffragabantur. Illis enim illuminati, & audiebant ea quæ dicebantur, & ea quæ fiebant lubenter accipiebant. Toto enim tempore quo fuit Antiſtes,

ei quidem fuit panis ſuperuacaneus, aqua quoque ſuperflua: inutilis autem lectus, & ſuperuacaneus vſus ignis. Noctem enim quadraginta hymnos, quos inter ſe inuicem loquendo & reſpondendo dicunt, implebat, earum quæ intercedunt precum duplicans numerum: reliquum autem noctis in ſede ſedebat, cōcedēs palpebris vt aliquantulum quieſcerent. Atque quòd non in ſolo quidem pane viuit homo, dixit quidem contemplator Dei Moſes: meminit autem huius quoque vocis Dominus, prouocationem diaboli recuſans. Quòd autem etiam ſine aqua viui poſſit, à nullo loco diuinæ ſcripturæ didicimus. Etenim tantus ille Elias primum quidem ex torrente aquam hauſit. Deinde etiam cùm ad viduam acceſſiſſet Sarephtanam, ſibi primùm iuſſit aquam afferri, deinde panem. Sed hic vir admirabilis, toto tempore pontificatus, neque panem, neque legumina, neque olera quæ igni appropinquaſſent comedit: neque aquam bibit, quæ ab ijs qui in his rebus ſibi docti ſunt viſi, propter vſum exiſtimata eſt prima ex elementis: ſed lactucas, intyba, & apia, & ſimilia, cibum ducebat & potum, piſtorum & coquorum artes oſtendens ſuperuacaneas. Tempore autem autumni, fructus ei illum vſum implebant. Hæc autem ſumebat poſt officium veſpertinum. Cùm corpus autē talibus conſumeret laboribus, in aliorum cura gerenda erat inſatiabilis. Aduenientibus enim hoſpitibus erat & torus paratus: egregius autē & ſelectus panis eis offerebatur, & vinū odoriferum: piſceſq; & olera, & quęcunq; ſunt eis coniuncta. Quinetiam ipſe quoq; meridie aſſidebat conuiuantibus, eorū quæ apponebantur partes vnicuiq; offerens, & dans vnicuique calices, & iubens bibere, & eum qui erat eiuſdem ſecum nominis imitans, patriarchā inquam: qui miniſtrabat quidem hoſpitibus, ſed non ſimul conuiuabatur. Interdiu autem verſans in iudicijs eorum qui inter ſe litigabant & decertabant, alijs quidem perſuadebat vt inter ſe inuicem reconciliarentur: alios autem cogebat, qui leni & manſuetæ doctrinæ non parebant. Nullus autem iniuſtus receſſit ſua audacia aduerſus iuſtum victoria potitus. Ei enim qui iniuria afficiebatur iuſti partem ſemper addens, reddebat eum inexpugnabilem, & eū qui volebat iniuriā facere ſuperiorem. Similiſque erat optimo medico, qui ſemper prohibet eos humores qui redundant, & procurat vt ſit inter materias æqualitas. Hunc quoque deſiderauit videre Imperator. Eſt enim alata fama, quæ facile omnia quæ bona ſunt & quæ mala ſignificat: & ad ſe accerſiuit, & venientem ſalutauit & excepit: & agreſte illud cilicium ſua purpura exiſtimauit præſtantius. Iam verò reginarum quoque chorus eius & manus prehendit & genua: virumque rogabant qui nec exaudire quidem poterat linguam Græcam. Adeò & regibus & omnibus hominibus res honore & reuerentia digna videtur philoſophia. Quinetiam vbi obierint ij qui eius ſunt amatores & ſectatores, maiorē aſſequuntur gloriam. Et poteſt quidem hoc ſciri etiam ex multis alijs, ſed vel maximè quidem ex ijs quæ diuino huic viro acciderunt. Poſtquam enim obijt, & hoc reſciuit Imperator, voluit quidem eum deponere in aliqua æde ſacra: cùm autem intellexiſſet pium eſſe & honeſtum vt gregibus redderetur corpus paſtoris, ipſe quidem & id deduxit præcedens, & reginarum chorus conſequens, omneſque & magiſtratus, & qui ab ijs regebatur populus, militeſque & priuati. Tanto ſtudio eum accepit & ciuitas Antiochi, & quæ eam ſunt conſecutæ, donec peruenit ad magnum illum fluuium. Ad ripam autem Euphratis concurrebant quidem ciues: & concurrebant etiam hoſpites, concurrebant etiam ruſtici. Quinetiam finitimi feſtinabant ad fruendum benedictione. Lectum autem multi ſequebantur lictores, eos percutiendo terrentes qui corpus veſte nudare conabantur, & cupiebant illinc pannos ſumere. Et licebat audire alios quidem pſallentes: alios verò lamentantes. Alia enim deflens eum vocabat præſidem: alia verò altorem: alia autem paſtorem & magiſtrum: & alius quidem lachrymans nominabat patrem: alius verò adiutorem & curatorem: & eum tot laudibus & lamentationibus ſanctum illud & ſacrum corpus ſepulcbro mandauere. Ego autem admiratus quòd cùm vitæ mutaſſet inſtitutum, vitam non vnà commutauerit, neque dum eſſet Antiſtes, remiſſum ac ſolutum vitæ genus ſit amplexus, ſed exercitationis monaſticæ labores adauxerit, eum recenſui in hiſtoria monachorum: nec receſſi ab eo qui ei placuit ordine, benedictionem quoque ab eo deſiderans.

EVSEBIVS.

XVIII. *Huius meminit Theodoretus lib. 4. hiſtoriæ eccleſiaſticæ.*

PRius dictis Sanctis magnum quoque addam Euſebium, qui non longo quidem ab hinc tempore eſt mortuus. Cùm multis autem annis vixiſſet. tempori quidem æqualem ſuſtinuit laborem: labori autem æqualem ſimul delegit virtutem. Multiplex autem lucrū ex eo retulit. Magnitudine enim remunerationum Agonotheta ſuperat certamina. Hic ergo cùm primò aliorum fidei ſui curam credidiſſet, quò illi ducebant, ducebantur: erant enim ipſi quoque viri diuini, virtutiſq; athletæ & exercitatores: & cùm aliquo tempore cum eis eſſet verſatus, & bene recteque philoſophiæ accepiſſet ſcientiam, vitam monaſticam eſt amplexus: & cùm quoddam dorſum montis occupaſſet, imminet autem ei vicus maximus, quem nominant Aſicham, foſſa ſolummodo facta, & lapidibus ne luto quidem coniunctis, ſub dio reliquam tranſegit vitam ſeipſum affligens, veſte quidem opertus pellicea, cicere autem & fabis aqua madefactis ſe nutriens. Quinetiam aliquando quoque veſcebatur caricis, ſic vtcunque conans ſuſtentare imbecillitatem corporis. Cumque ad ſummam perueniſſet ſenectutem, vt etiam dentes plurimos amiſiſſet, neque mutauit cibum neque habitationem. Sed & cùm hyeme congelaretur, & æſtate vreretur, fortiter ferebat contrarias qualitates aeris, faciem quidem habens corrugatam, areſacta autem omnia membra corporis. Tam multis autem corpus conſumpſit laboribus, vt ne zona quidem maneret ſuper lumbos: ſed caderet inferius: nihil enim erat quod vetaret: nam & clunes, & coxendices conſumpti erant, & zonæ facilem deſcenſum præbebant ad inferiora. Zonam itaque adſuit tunicæ, hac ratione vt ſtaret excogitans. Ægre ferebat autē conuerſari cum multis. Nam cùm diuinam contēplationem viſione aſſiduè apprehenderet, mentem ab ea nolebat abſtrahere. Sed tamen etſi eſſet amore tam vehementi præditus, permittebat aliquibus

quibus ex notis; vt id quod portam obſtruebat auferrent, & intrarent: & cùm eis exhibuiſſet doctrinam ex diuinis eloquijs, iubebat ruſus abeuntes portæ lutum imponere. Verum cùm omnino ſatios exiſtimaſſet etiam cum paucis vitare congreſſionem, aditum omnino obſtruxit, illi portæ maximo admoto lapide. Per quandam autem foſſam colloquebatur quidem cum paucis ex familiaribus, ſed non videbatur. Sic enim prouiderat. Illinc autem illud quoque exiguum accipiebat nutrimentum. Rurſus autem cùm omnibus colloqui denegaſſet, me ſolum dulci illa & Deo grata voce dignabatur: & abire volentem me ſæpe detinebat, de rebus diſſerens cœleſtibus. Cùm multi autem ad eum venirent & poſtularent donum benedictionis, & eum ægrè ferret tumultum, nec ſenectutem conſiderans, nec vrgentem reputans imbecillitatem, tranſilit foſſam quæ nec à robuſtis quidem & valentibus facile tranſiri poterat: & cùm ad quandam propinquam veniſſet monachorum claſſem, parua rurſus foſſa acta ad muri angulum, cum conſuetis decertabat laboribus. Huius autem gregis præfectus, vir omni virtute plenus, dixit eum cùm comediſſet quindecim caricas, tranſegiſſe ſeptem hebdomadas ſancti ieiunij. Hoc autem ſubijt certamen, cùm vixiſſet plus quàm nonaginta annos, imbecillitate autem quæ narrari non poteſt eſſet affectus. Sed imbecillitatem ſuperabat animi alacritas: & Dei amor omnia facilia reddebat & expedita. Cùm hic talibus circumflueret ſudoribus, peruenit ad metam curſus, & Agonothetam videns, & coronam deſiderans. Ego autem rogo vt illam conſequar interceſſionem, quam huc vſque percepi dum eſſet adhuc ſuperſtes. Credo enim eũ viuere, & habere potiorem ad Deum fiduciam.

SALAMANVS.

xix. ME virtuti iniuriam facere arbitratus, ſi admirabilis Salamani vitam poſteris non ſignificauero, ſed obliuione obrutam neglexero, ſummatim afferam narrationem. Eſt quidam vicus ad occidentem fluuij Euphratis, ipſi ripæ imminens, vocatur autem Capeiſana. Hic ex eo ortus, cùm vitam amplecteretur quietam, & in vico qui eſt ex aduerſo paruam inueniſſet domunculam, ſeipſum in ea incluſit, nec oſtio relicto, nec feneſtra. Semel autem in anno terram fodiens, accipiebat totius anni nutrimentum: cum nullo vnquam homine loquens. Idque facere perſeuerauit, non paruo tempore, ſed longiſſimo. Porrò autem pontifex ciuitatis cuius erat is vicus, cùm viri didiciſſet virtutem, acceſſit, volens ei dare donum ſacerdotij: & domunculæ perfoſſa aliqua parte eſt ingreſſus, & manum impoſuit, & peregit precationem: & ſæpe quidem ei dixit, & quæ ad eum aduenerat gratiam ſignificauit. Cùm nullam autem vocem audijſſet, abijt iubens vt foſſa rurſus ædificaretur. Aliquando autem rurſus qui erant illius vici ex quo erat profectus, cùm noctu fluuium traieciſſent, & domum perfodiſſent, eum accipientes nec reſiſtentem nec iubentem, in ſuum vicum exportarunt: & cùm talem ad orientem conſtruxiſſent domunculam, eum pro ſe vnus incluſerunt. Ille autem ſimiliter quietem agebat cum nullo loquens. Paucis autem poſt diebus, qui erant illius vici qui eſt ex aduerſo, cùm noctu rurſus aggreſſi eſſent, & domum perfodiſſent, ad ſe abduxerunt, neque contradicentem, nec vt maneret, vrgentem: neque rurſus prompto & alacri animo recedentem. Ita ſeipſum omnino mundo mortuum conſtituit, & Apoſtolicam illam vocem verè loquens, dicebat. Cum Chriſto ſum crucifixus. Viuo autem iam non ego: viuit verò in me Chriſtus. Quod autem nunc viuo in Chriſto, in fide viuo filij Dei qui me dilexit, & pro me ſeipſum dedit. Talis hic quoque fuit. Sufficiunt enim hæc ad oſtendendum totum eius vitæ inſtitutum. Ego autẽ cùm benedictionem ab eo quoque percepero, ad alium tranſibo. Galat. 2.

MARIS.

EST Hnmeri quidam vicus qui à nobis vocatur Netis. Cùm apud eam paruam quandam domunculam ædificaſſet diuinus Maris, in ea permanſit incluſus triginta & ſeptem annis. Ex monte autem propè ſito ea ſuſcipiebat multum humoris. Tempore autem hyemis quædam quoque guttæ aquæ in ea emanabant. Quantum autem hinc damni oriatur corporibus, ſciunt & ciues & ruſtici. Nam ijs quoque qui in agris habitant manifeſti ſunt morbi qui ex eo naſcuntur. Sed tamen ne hæc quidem facio illi capiti perſuaſerunt, vt mutaret domunculam: ſed fortiter & cõſtanter permanſit donec curſum confecerit. Quinetiam priorum quoque vitam tranſegit cum virtutis laboribus: vnde & corpori & animæ conſeruauit caſtitatem: idque ipſe mihi apertè ſignificauit, docens ſibi manſiſſe corpus integrum & incorruptum, & quale egreſſum fuerat ex materno ventro, idque cùm multos quidem dies feſtos martyrum celebraſſet cùm eſſet adoleſcens, vocis autem bonitate demulſiſſet populum. Nam & plurimo tempore perſeuerauit pſallere, & fuit inſigni pulchritudine corporis. Sed tamen nec ſpecies corporis, nec vocis claritas, nec quæ ei cum multis intercedebat cõgreſſio, animæ pulchritudini aliquid detrimenti attulit: ſed viuens ſimiliter atque ij qui ſunt incluſi, ſuæ curam gerebat animæ. Virtutem autem auxit quoque laboribus quos ſuſtinebat incluſus. Ego huius ſæpe vſus ſum conſuetudine. Iuſſit enim mihi aperire oſtium. Quinetiam complectebatur me venientem: & de philoſophia ſuſa, prolixaque vtebatur oratione. Porrò autem hic quoque fuit ſimplicitate inſignis, & varios mores omnino abhorrebat. Inopiam autem magis dilexit quàm ſummas copias. Nonaginta autem annos natus, vtebatur veſtibus contextis ex villis caprinis. Panis autem & parum ſalis nutrimenti eius vſum implebant. Cùm autem longo tempore deſideraſſet videre offerri ſpiritale & myſticum ſacrificium, rogauit vt diuini doni illic fieret oblatio. Ego verò libenter parui: & iuſſi ſacra vaſa afferri, pagus enim haud longè aberat: & pro altari vſus diaconorum manibus, myſticum, diuinum, & ſalutare obtuli ſacrificium. Ille autem omni ſpiritali implebatur voluptate, & exiſtimabat ſe ipſum cœlum videre: dicebatque ſe nunquam tantam cepiſſe lætitiam. Ego autem cùm ab eo valde fuerim dilectus, putaui me & ei iniuriam eſſe facturum ſi non etiam mortuum laudauerim, & alijs, ſi non hanc optimam philoſophiã eis propoſuerim imi-

tandem. Cùm itaque nunc orauero vt eius conſequar auxilium, imponam finem narrationi.

IACOBVS.

XXI. QVoniam eorum qui iam ſunt victores declarati, virtutis athletarum, certamina recenſuimus, ſummatim narrantes & quos in meditando ſuſcepere labores, & quos in certaminibus perpeſſi ſunt ſudores & longè clariſſimas & maximè inſignes victorias: age eorum quoque qui adhuc ſunt ſuperſtites, & magnificè decertant, & contendunt priores vincere ſudoribus, vitæ inſtituta conſcribamus, & poſteris vtilem relinquamus memoriam. Quomodo enim eorum qui olim reſplēduere, ſanctorum, vitæ inſtitutum, poſteris maximam attulit vtilitatem: ita ijs qui nos conſequentur erunt exemplaria eorum narrationes. Initium autem ducam à magno Iacobo. Is enim & tempore & labore eſt prior alijs, & qui eum ſunt ęmulati, faciunt admirabilia & quę ſunt præter opinionem. Vſuuenit autem neſcio quomodo, vt & eorum qui exceſſerunt, & eorum qui adhuc ſut ſuperſtites, hoc ſit primū nomē. Etenim quando narraui eorum vitæ inſtitutum, initium ſumpſi à diuino illo Iacobo, qui Perſicum illum exercitum fudit ſuis precibus: & cùm corruiſſent vrbis mororum ambitus, neque permiſit vrbem capi, & coegit fugere aduerſarios. cùm in eos miſiſſet exercitum muſcarum & culicum. Qui ergo illi ſimile nomē eſt ſortitus, & eſt ei ſimilis moribus, ſit primus in ordine athletarum qui adhuc ſunt ſuperſtites, non quoniam eiuſdem eſt nominis particeps, ſed quoniam eſt illius virtutem æmulatus: & fuit ipſe alijs exemplar philoſophiæ. Nam cùm ſimul cū inclyto illo Marone eſſet verſatus, & eius diuinæ fuiſſet doctrinæ particeps, obſcurauit præceptorem maioribus laboribus. Ille enim & murorum tegumentum habuit templum veteris erroris, & ex pellibus contextum fixit tabernaculum: & eo vtens, imbris & niuis effugiebat impetus. Hic autem his omnibus valere iuſſis, & tabernaculo, & tugurio, & murorum tegomento, pro tecto habet cœlum, contrarios omnes aeris impetus ſuſtinens: nunc quidē pluuia vehementi obrutus, nunc autem glacie & niue congelatus: aliquando autem radijs ſolis toſtus & exuſtus: & aduerſus omnia ſe fortiter & conſtanter gerens, & tanquā in alieno certans corpore: & contendens vincere naturam corporis alacritate animi. Mortali enim hoc & patibili corpore indutus, vitam agit tanquam impatibilis, & vitam incorpoream in corpore meditans, clamat cum beato Paulo. In carne ambulantes, non ſecondum carnem militamus. Arma enim noſtra non ſunt carnalia, ſed potentia Deo ad deſtructionem munimentorum, deſtruentes cogitationes & omnem altitudinem quæ ſe extollit aduerſus Dei cognitionem, & captiuantes omnem intellectum ad Dei obedientiam. Sed hęc quidem certamina quę ſunt ſuper naturam, in minoribus ſe exercendo laboribus eſt meditatus. Nam cùm in parua quadam domuncula ſe prius incluſiſſet, & ab externis tumultibus animam liberaſſet: & recordationi Dei mentem affixiſſet, perfectam ſic & abſolutam meditabatur virtutē. Cùm autem ſe optimè exercuiſſet, & bonis laboribus animam aſſuefeciſſet, maiora auſus eſt aggredi certamina: & cùm ad

v. Cor 10.

hunc montem perueniſſet, qui triginta ſtadijs diA ſtat ab hac vrbe, eum reddidit illuſtrem & venerandum, qui olim obſcurus & penitus inſertilis: nunc autem creditur tantam accepiſſe benedictionem, vt terra quæ eſt ei impoſita conſumatur, omnibus qui vndique adueniunt, ad vtilitatem eam exportantibus. In eo vitam agens cernitur ab omnibus accedentibus, non habens, vt dixi, ſpeluncam, non tabernaculum, non tugoriū, non foſſam, non ſepem quæ eum circumdet ac muniat: ſed videtur orans & quieſcens: & ſtans & ſedens: & ſanus & cum aliqua tenetur ægritudine: adeò vt aſſiduè præſētibus decertet ſpectatoribus, & naturæ expellat neceſſitates. Neque enim alijs hominibus qui ſunt ingenuè vtcunque educati, externis præſentibus eſt facile excrementa egerere, nedum viro in ſumma philoſophia exercitato. Et hæc dico, non vt qui ab alijs didicerim, ſed qui ipſe viderim. Nam cùm quatuordecim ab hinc annis in grauem morbum incidiſſet, affecit quidem, vt par eſt, eum qui eſt mortali corpore præditus. Erat autem æſtus vehemens, & flamma radiorum ardebat vehementius, cùm ſopiti quidem eſſent venti, aer autem maneret immobilis. B Erat aūt morbus inundatio flauæ bilis quæ deorſum ferebatur, & mordebat ac comprimebat inteſtinū, & cogebat extra egredi. Tunc magnā vidi tolerantiā. Nā cùm ex multis vicis congregati eſſet homines, vt glorioſum hoc corpus ſalutarent, ſedebat in duas partes diſtractus. Nā natura quidē vim afferebat vt iret ad excernendum: pudor autem eius quæ aderat multitudinis, cogebat eum manere in eodem ſtatu & habitu. Ego autem hoc ſciens, eum eis qui cōuenerant, partim multis egi adhortationibus, partim etiam minis, abire iubes: poſtremò aūt eos etiam implicaui vinculis ſacerdotij: & non ſine maximo labore veſpere tandem amādaui. Ille autem vir diuinus, nec cùm ij quidē abſceſſiſſent, victus eſt à natura: ſed perſtitit tolerans, donec accedens nox profunda coegit omnes domū recedere. Rurſus autē die ſequenti cùm ad eum veniſſem, vt vidi æſtum euaſiſſe vehementiorem, & qua laborabat, febrem igne extrinſecus allato nutriri & augeri, prætexens dolorem capitis, dixi me ægrè ferre vim ſolis radiorū: & rogaui vt mihi aliquā modicam apud ſe vmbrā expanderet. C Qui poſtquam iuſſit, tribus fixis arundinibus, & ijs duob. impoſitis cilicijs, vmbram adinuenimus. Cùm aūt iuberet me ingredi: Turpe eſt, inquam, ô pater, vt ego qui ſum & iuuenis & valens viribus, hanc aſſequar conſolationem: tu autem qui & vehementi febre teneris, & opus habes tali conſolatione, foris ſedeas excipiens impetum radij ſolaris. Si vis ergo, inquam, me vmbra frui, ſis mihi ſocius modici huius tabernaculi: nam tecum quidē volo manere: ſed prohibet radius. Ceſſit itaque his verbis auditis: & meum accepit remedium. Et quoniam vmbra fruebamur cōmuniter, cœpi rurſus alium ſermonem afferre: & dixi, Opus eſt vt accumbam, cùm extendi non citra moleſtiam patiatur ſeſſionem. Sed rurſus rogabat quidem vt accumberem: ei aūt contrà reſpondi, non eſſe tolerandum vt ego decumberem videns eum ſedentē. Si vis ergo inquam, me quoq; frui hac quiete, communiter accumbamus ô pater, non erubeſcā enim ſolus decumbens. Cùm talibus verbis decepiſſē eius tolerantiā, ei accubitus exhibui ſolatiū. In ſolo autem iacenti ſuaues adhibui ſermones,

trada-

traducens ad animi iucunditatem. Manu autem immiſſa intra veſtem, tentabam eius dorſum moderatè abſtergere: tunc vidi magnum ferri põdus, quod & lumbos alligabat & collum. Iam verò aliç quoque catenæ à circulo qui erat circa collũ, duæ quidem antè, duæ verò ponè, ad interiorem circulum oblique pertinẽtes, & literæ X figuram efficientes, antè & ponè duos circulos colligabant. Iam verò manus quoque interius circa cubitos talia quoque alia habebant vincula. Cùm ergo aſpexiſſem onus ponderis multorum talentorum, obſecraui vt opem ferret corpori laboranti, quòd nõ poterat ſimul ferre & onera volũtaria, & inuoluntariam ęgritudinem. Nunc quidem, inquam, ô pater, febris fungitur officio ferri. Cùm ea autem ceſſauerit, tunc rurſus corpori imponemus laborem qui ex ferro capitur. Hoc quoque conceſſit multis delinitos eiuſmodi carminibus. Sed tunc quidem cùm paucis ægrotaſſet diebus, facilè conualuit. Poſtea autem cùm in morbũ incidiſſet grauiorem, multi autem vt corpus caperent multis ex locis conueniſſent, audientes id ciues, concurrerunt omnes & milites & priuati: illi quidem ſumptis armis militaribus: hi verò, armis vtẽtes quibuſlibet. Denſa autẽ & inſtructa acie pugnare cœperunt, tela emittentes, & fundis lapides torquentes, non vt percuterent, ſed ſolum vt terrerent: & ſic expulſis accolis victorijs inſigni Athleta lecto impoſito; qui nihil ſentiebat eorum quæ fiebant, nam nec cùm coma eius à ruſticis velleretur, ſenſerat, venerunt in vrbem. Cùm in ędem autem veniſſent Propheticam, in monaſterio ei propinquo lectum depoſuerũt. Venit autem quidam Berrhœam, illic enim tunc eram, ea quæ facta fuerant ſignificãs, & nuncium mortis afferens. Cùm itaque ſtatim cucurriſſem, & totam noctem in itinere conſumpſiſſem, poſt auroram offendi hominem, neque loquentem, neque vllũ ex ijs qui aderant potentem agnoſcere. Poſtquam autem eum ſum allocutus, & nomine magni Acacij ei dixi ſalutem, ſtatim & aperuit oculos; & rogauit quomodo ſe haberet: & quando veniſſem eſt percontatus. Cùm autẽ ad hæc reſpondiſſem, rurſus clauſit oculos. Cùm verò tres dies præterijſſent, veſpere rogauit vbinam eſſet. Cùm autẽ reſciuiſſet, ęgrè tulit, & rogauit vt ſtatim rurſus referretur in mõtem. Cùm autem vellem eum perpetuò obſeruare & ei inſeruire, iuſſi mox ferri lectum, & deferri in locum quem cupiebat. Tunc vidi quantopere ab ambitione & gloriæ cupiditate eſſet alienũ caput mihi venerandũ. Poſtridie enim ei obtuli ius priſanæ cùm id refrigeraſſem: nihil enim omnino calidi ſumere patiebatur, cùm vſum ignis ſibi interdixiſſet. Cùm autem nollet ſumere, Nobis omnibus, inquam, ô pater, hoc concede. Communem enim ſalutem tuam ducimus ſanitatem. Non ſolùm enim es vtilitatis exemplar propoſitum, ſed etiam orans fers auxilium, & Dei concilias nobis beneuolentiam. Quòd ſi te hoc malè habet quòd non ſis aſſuetus, hoc quoque, inquam, ô pater, cõſtanter tolera: eſt enim hoc quoque genus philoſophiæ. Quomodo enim cùm eſſes ſanus, cibum appetens, tolerantia viciſti appetitionem: ita etiã nunc minimè appetens in veſcendo oſtende tolerantiam. Hęc cùm dicerem, aderat homo Dei Polychronius, qui id quod dicebam defendens, dixit ſe id primum velle ſumere, idq; cùm eſſet manè, cùm ſæpe poſt interiectum ſeptem dierum ſpacium corpus aleret. Victus ergò oratione, vnum iuris poculum clauſis demiſit oculis, quod quidem ſolemus facere cùm amaras bibimus potiones. Quoniam autem pedes quoque qui propter imbecillitatem ingreſſum amiſerãt, ei lauare perſuaſimus: operæpretium exiſtimo hanc quoque eius animæ aperire philoſophiam: propè enim aderat ſcyphus, volo it autem quidam ex ijs qui miniſtrabant eum caniſtro tegere, vt nõ videretur ab ijs qui ad ipſum veniebãt. Ille autem, Cur, inquit, ſcyphum tegis? Cùm is autem dixiſſet, Ne videatur ab ijs qui veniunt ad contemplandum. Abſit, inquit, ô fili, ne celes homines ea quę ſunt aperta Deo vniuerſorũ. Illi enim ſoli volens viuere, nullã humanæ glorię curam gero. Quid enim me iuuerit, ſi hi quidem me magis laboraſſe & maiori exercitatione vſos eſſe ſciuerint, Deus verò minori? Non ſunt enim hi datores mercedis pro laboribus: ſed Deus eſt ſuppeditator. Quis ergo non valde admiretur & ſermones, & mentem quæ ſermones genuit, quæ omni humana gloria adeò fuit ſuperior? Tale quid etiam alias memini accidiſſe. Erat veſper, & altum veſper, & tempus comedendi. Accepta ergo teſta appoſita, madefactæ lentis cibum ſumpſit. Id enim erat ei alimentum. Venit autem quidam à ciuitate, cui erat commiſſa quædam militaris exactio. Is autem cùm eũ procul vidiſſet, lentem non depoſuit, ſed cibum demiſit vt conſueuerat: & cùm viſione apprehendiſſet eſſe cũ dęmonem, eũ verbis inſectabatur vt hoſtem: & oſtendens ſe non vereri, interim ori lentem admouit. Obſecrabat autem is qui inceſſebatur maledictis, & dicebat ſe eſſe hominem: & quòd prius quodam adactus iureiurando ſe ante veſperam ab vrbe eſſe profecturum, veniſſet hoc tempore: Ille, Bono, inquit, animo eſto, & ne extimeſcito: ſed cùm precatus fueris recedito. Sis autem mihi conuiua, & mei cibi particeps. Simul autem hæc dicens impleuit dexteram, & lente eum impertijt. Sic vanæ gloriæ morbum cum alijs expulit ex animo. De tolerãtia autẽ ſuperuacaneũ eſt dicere, cùm viſus ipſe teſtetur. Tres enim ſæpe dies & totidem noctes niue delapſa, ita fuit obrutus, pronus iacens, & Deum orans, vt ne parum quidem videretur ex pãnis quibus fuerat indutus: ſæpe autem marris & ligonibus vicini ei niuem impoſitam detrahentes, eum iacentem auellunt & excitant. Ex his laboribus collegit dona diuinę gratię, quorũ volunt omnes eſſe participes. Illius enim benedictione multæ quidem extinctę ſunt & extinguuntur febres, & multę ægritudines ceſſarũt & omnino abierunt, multi autem dæmones coacti ſũt fugere: & aqua quę ab illius dextera benedicitur, fit ſalutare pharmacum. Quis neſcit puerum mortuum per eius orationem fuiſſe excitatum? In ſuburbanis enim ciuitatis erant eius parentes, qui multos quidem filios genuerunt: omnes autem immaturos ad ſepulchrum tranſmiſerunt. Quando ergo hic vltimus natus fuit filius, cucurrit pater ad hominem Dei, rogans vt is longam haberet vitam, & pollicens ſe eum eſſe Deo dicaturum ſi viueret. Cùm itaq; vixiſſet quatuor annis, vitæ finem accepit: pater autem aberat, adueniens autem videt eum repente efferri. Cùm eũ itaque è lecto rapuiſſet, Oportet, inquit, me implere promiſſum, & Dei homini reddere vel mortuum. Detulitq; vt prius dixit, & ante pedes ſanctos illum poſuit, dicens illa quæ ſuis quo-

que dixerat domeſticis. Homo autẽ diuinus cum ante ſe poſuiſſet puerum, flexis genibus orabat pronus, vitæ & mortis rogans Dominum. Veſpere autẽ puer edidit vocẽ, & patrem vocauit. Cùm ſic ſenſiſſet vir ille diuinus, quòd ſuas preces ſuſcepiſſet dominus, & vitam puero ſuppeditaſſet, ſurrexit, & eo adorato qui facit voluntatem timentium eum, & audit eorum preces, finijt orationem & filium reddidit patri. Hoc & ego vidi, & patrem audiui narrantem: & multis alijs narrauit miraculum Apoſtolicum, cùm ſciret multis audituris futurum id conducibile. Porrò autem eius quoque ſum conſecutus auxilium: vnius autem aut duorum faciam mentionem: exiſtimans ingrati eſſe animi ea ſilentio prætetire, & non docere genera beneficij. Execrandus Marcio multas ſpinas impietatis ſeminauit in regione vrbis Cyri. Eas cùm conarer euellere radicitus, omnem laborem ſubibam, & omnibus machinis aſſiduè vtebar. Qui autem mea fruebatur cultura, cùm me eo nomine

Pſal. 118. deberẽt diligere, pro eo, vt prophericè dicã, detra-
Pſalm. 108. hebant mihi: ego autem orabam, & reddebant mala pro bonis, & odium pro dilectione mea: & magicis vtentes præſtigijs, & malignorũ freti ope

B dæmonum, conabantur bellum gerere quod ſub viſum non caderet: & noctu venit quidam dæmõ exitialis, clamans, & lingua vtens Syriaca. Cur tu bellum geris cum Marcione? Cur hanc pugnam aduerſus eum ſuſcipis? Quanam is te vnquã affecit moleſtia? Deſine belligerare: deſiſte à maleuolẽtia: aut diſces experientia quantum bonum ſit quies. Scias quòd te iampridem confodiſſem, niſi chorum martyrum te cuſtodientem vidiſſem cum Iacobo. Hæc ego audiui, & dixi cuidam ex familiaribus qui prope me dormiebat, Audis inquã, quæ dicuntur? Ille verò, Omnia, inquit, audiui: & cùm vellẽ ſurgere, & reſpicere, & ſcire quis loqueretur, tua cauſa quieui, cùm te putarem quieſcere. Ambo itaque ſurgentes reſpeximus, neque vllum qui moueretur vidimus, nec qui loqueretur audiuimus. Illa verba alij quoque qui nobiſcũ habitabant, audiuerũt. Intellexi igitur quòd martyrum quidem chorum diceb at Lecythum olei martyrum, qui cum à multis martyribus collectã haberet benedictionẽ, pendebat à meo lecto: ſub

C meo autem capite erat magni Iacobi vetus amictus, qui quouis clauſtro adamantino fuit mihi validior. Quineriam cùm eorum maximum vicũ eſſem ingreſſurus, deinde multa eſſent intermedia quæ mihi prohibebant exitum, miſi ad meum Eſaiam, rogãs vt diuinum conſequeret auxilium. Ille verò, Eſto, inquit, bono animo. Soluta ſunt omnia illa impedimenta inſtar telæ aranearum: idque noctu me docuit Dominus, non in ſomnis adumbrans, ſed re vera oſtendens. Vidi enim, aiebat, cùm incepiſſẽ hymnodiã, in illa parte in qua illa loca ſita ſunt, ſerpentem quendam, ignis ſpeciem præ ſe ferentem, qui ab occidente repebat in oriẽtem, & ferebatur per medium aerem. Cùm orationes autem tres peregiſſem, rurſus vidi inflexum, & orbiculatam oſtendentẽ figuram, & eius caudam capiti coniunctam. Cùm rurſus aũt octo orationes abſoluiſſem, aſpexi eum in duas partes diſſectum & in fumum reſolutum. Hęc ipſe quidẽ ſic præuidit: nos autem vidimus exitum qui conſenſit eius prædictioni. Manè enim mali auctoris dæmonis imperio parentes, qui olim quidem erant ſectæ Marcionis, nunc autẽ ſunt claſſis apo-

A ſtolicæ, ab occidente profecti, nudos nobis enſes oſtendebant. Hora autem diei tertia ſimul coacti, curam gerebant ſuæ ſolum cuſtodiæ, ſicut ſerpẽs qui cauda caput ſuum contexit. Octaua autem diſperſi, dederunt nobis locum ingrediendi in vicum. Statim autem inuenimus ſerpentem factum ex æris materia, qui ab eis adorabatur. Cùm enim aduerſus opificem & vniuerſorum creatorem bellum apertè ſuſcepiſſent, execrandum ſerpentem, tanquam illius hoſtem, colere contendebãt. Talia ego beneficia à mihi venerando capite ſum conſecutus. Quoniam autem diuinarum reuelationum narrationem ingreſſa eſt oratio, age narrabo quæ audiui ab illa lingua ab omni mendacio aliena. Narrauit autem non vlla gloriæ inductus cupiditate: fuit enim diuina anima ab eo vitio remotiſſima: ſed cùm illum quidam vſus ea coegiſſet dicere quæ volebat celare. Supplex ab eo contendebam vt oraret Deum vniuerſorum, vt redderet mihi ſegetem mundam à zizanijs, & à ſeminibus hæreticis eam omnino liberaret. Me enim valde angebat abominandi Marcionis error qui plurimum inualuerat. Dixit itaque à me

B oratus, Nec me, nec vllo alio tibi opus eſt ad Deũ interceſſore. Habes enim Ioannem illũ inſignem, Verbi vocem, Domini præcurſorem, has pro te preces aſſiduè offerentem. Cùm autem ego dicerẽ me & eius credere orationibus, & aliorum ſanctorum apoſtolorum, & prophetarum, quorum ad nos nuper delatæ ſunt reliquiæ. Eſto, inquit, bono animo. Habes Ioannem Baptiſtam. Sed nec ſic eũ paſſus ſum ſilere: ſed multò magis vrgebã interrogans, & ſcire deſiderans cur eius potius meminiſſet. Ille autem, Vellem, inquit, amplecti & deoſculari eius amabiles reliquias. Cùm autem dixiſſem, Non afferam eas, niſi pollicitus fueris te ea dicturum quæ videris. Atque ipſe quidẽ eſt pollicitus: ego verò poſtridie attuli ea quæ deſiderabat: & cùm omnes iuſſiſſet abſcedere, hęc mihi ſoli narrauit. Quando hos, inquit, ciuitatis patronos, qui à Phœnicia venerant & Palæſtina, cum Dauidica excepiſti chorea, venit mihi in mentem cogitare, num hę eſſent illius inſignis Ioannis reliquiæ, & non alterius martyris qui eſſet eiuſdem nominis. Poſt vnum ergo diem, ego quidẽ ſtabam ad hym-

C nos decantandos: video autem quendam candida veſte indutum, & dicentem, Frater Iacobe, Cur nobis aduenientibus non veniſti obuiam? Cùm ego autem rogarem quinam eſſent, reſpondit dicens. Qui à Phœnicia & Palæſtina nuper venimus: & cùm prompto & alacri animo nos omnes excepiſſent, & paſtor & populus, & ciues & ruſtici, tu ſolus eorum honoris non fuiſti particeps: innuebat autem eam quæ fuerat dubitationẽ. Ad hęc ergo dicit ſe dixiſſe. Abſentibus & vobis & alijs, & vos honoro, & adoro Deum vniuerſorum. Rurſus autem die ſequenti eodem tempore cùm ille ipſe apparuiſſet, Vides, inquit, frater Iacobe eum illic ſtantem: cuius quidem veſtis eſt colore niui ſimilis: eſt autẽ prope illum poſitus ignis clibanus. Cùm autẽ ego illuc oculos cõuertiſſem, & illum eſſe Ioannem Baptiſtam coniecifſem: nam & veſtitu erat indutus, & manum habebat vt baptizans. Is eſt, inquit, quem tu coniecisti. Quinetiam, inquit, cùm tu aliquando noctu ad primum vicum ad ſeditioſos, eos docturus, abires, & vt ego maiori ac vehementiori ſtudio Deo offerrem orationem, mandaſſes, tota nocte vigilaui rogans Dominum.

Dominum. Deinde audiui vocem dicentem. Ne A timeas ô Iacobe. Magnus enim Ioannes Baptiſta tota nocte orat Deum vniuerſorum. Facta enim fuiſſet magna cædes, niſi illius interceſſionibus fuiſſet extincta diaboli audacia. Hæc cùm mihi narraſſet; præcepit vt ego ſolus ſcirem, & ne alios aſſumerem conſcios. Ego autem vtilitatis gratia non ſolùm multis narraui, ſed etiam mando ſcriptis. Iam verò à ſe quoque dicebat eſſe viſum Ioſeph patriarcham, capite & barba canum, & in ſenio formæ emittentem ſplendorem, & in virtutis faſtigio ſeipſum ſanctorum extremum nominantem. Nam cùm ego, inquit, eum primum dicerem ex ijs qui ſunt eiuſdem cum ipſo feretri participes, ipſe ſeipſum nominabat vltimum. Mihi autem narrauit etiam varios & multiplices dæmonum inſultus qui in ipſum facti ſunt. Cùm primum enim, aiebat, hoc vitæ genus ſum ingreſſus, viſus eſt mihi quidam nudus forma Æthiops ignem ex oculis emittens. Ego autem cùm eum viderem, & timore ſum affectus, & ad preces cõuerſus, nec in animum inducere potui vt cibum ſumerem: illo enim tempore mihi apparebat. Cùm autem ſeptem & octo & decem dies trãſiſſent, & ieiunus permanerem: tandem improbum illum inſultum contemnens, ſedi & cibum ſumpſi. Ille autem cùm hanc meam non tuliſſet animi magnitudinem, minatus eſt ſe virga percuſſurum. Ego autem, inquit, dixi, Si tibi quidem eſt permiſſum à Deo vniuerſorum, percute: & plagam libenter accipiam, vt qui ab illo feriar. Sed ſi non ſit tibi permiſſum, non percuties licet millies inſanias. His auditis tunc effugit. Sed me rurſus clanculum perperam afficiebat moleſtia. Nam aquam quæ mihi bis in hebdomada infernè afferebatur, ei qui afferebat occurrens, & meã formam imitans accipiebat: & illum iubens recedere, fluentum effundebat. Idque cùm non ſolùm bis ſed etiam ter feciſſet, me ſitis perpeſſione validè oppugnauit. Cùm ergo valde angerer, rogaui eum qui ſolebat ad me afferre, cur iã quindecim diebus ad me aquam non attuliſſet: is dixit ſe iam ter & quater attuliſſe, & me accepiſſe. Et vbi, inquam ego, à te eam afferente accepi? Ille locum oſtendit. Etſi millies, inquam ego, me illoc accedentem videris, ne vas dederis donec ad hunc locum veneris. Sic cùm hæ quoque eius apertæ & irritæ fuiſſent inſidiæ, alias rurſus eſt aggreſſus. Dixit enim noctu vociferans, te tam tetro implebo odore, & tibi tantam inuram infamiam, vt nemo te vlla ex parte aſpiciat. Ego autem inquit, ad hæc reſpondi. Agam tibi gratias. Inuitus enim tuum inimicum beneficio afficies, vt qui efficias vt magis verſer in Dei recordatione. Nam quò mihi plus eſt ocij, eò magis occupor in perpetuò contemplanda diuina pulchritudine. Cùm itaque pauci dies præteriiſſent, meridie conſuetum peragens officium, Video, inquit, duas mulieres de monte deſcendẽtes. Ego autem cùm id præter conſuetudinem ægrè tuliſſem, & eas lapidibus petere eſſem aggreſſus, memini minarum ſcelerati dæmonis, & cõieci hanc eſſe eam quam dicebat infamiam. Dixi ergo magna voce, quòd etiamſi meis inſiderent humeris, non eas impetam lapidibus, nec perſequar: ſed ſola vtar deprecatione. Ego quidem hæc dixi: illæ verò euanuerunt: & ſermone finem accepit viſio ſpectaculi. Poſt hæc rurſus, inquit, noctu ego quidem orabam: ferebatur autem vehiculi ſtrepitus, & clamor aurigæ & equorum hinnientium. Me autem conturbauit rei nouitas. Cogitabam enim quòd nec princeps tunc eſſet in ciuitate: nec ea eſſet via vehiculorum: nec tempus aptum vehiculis. Hæc autem cùm apud me reputarem, audiebatur quidam ſtrepitus appropinquantis multitudinis, & clamabant quidam præcedentes lictores, ſibilantes, & de medio turbam exigentes, & ei qui præerat viam parantes. Poſtquam autem mihi viſi ſunt valde appropinquare, Dixi, aiebat, quiſnam es, & vnde venis: & quo opus habens veniſti hoc tempore? Quouſque ludificaris ô infelix, & diuinam contemnis patientiam? Hoc ego quidem dicebam, conuerſus ad orientem, & Deo preces offerens. Ille autem truſit quidem, ſed non potuit deijcere: reſiſtebat enim diuina gratia: & extemplo omnia illa euanuerunt. Dicebat autem ſe etiam tempore pernicioſorum illorum latronum, quando ex Iſauria profecti, maximam partem orientis vrentes prædas egerunt, valde extimuiſſe: non ne occideretur: neque enim tenebatur tanto amore corporis: ſed ne ca- B peretur in ſeruitutem & captiuus fieret, impietatiſque & iniquitatis videret ſpectaculum. Hunc metum cùm ſenſiſſet diabolus, ſæpe enim audierat cùm hoc notis ſuis aperiret: imitatur noctu vlulatum mulierum. Ego autem, inquit, videbar audire quòd venirent hoſtes, & quòd vicis ignem inijcerent. Statim ergo cùm capillos in duas partes diſcriminaſſem, & partim quidem à dexteris, partim verò à ſiniſtris ad pectus tranſtuliſſem, parabam collum vt id enſis amputaret facilius, & breui plaga accepta, ab illo abominando liberarer ſpectaculo. Cùm ſic totam illam noctem trãſegiſſem, & aſſiduè incurſionem illorum expectarem, cùm fuiſſet dies, & quidam veniſſent, rogaui quidnam audiſſent de Iſauris. Illi autem dixerunt ſe nihil noſſe illis diebus: & ſic agnoui, inquit, diabolicam quoque illam fuiſſe viſionem. Aliquando autem aſſimilatus viuido & vegeto adoleſcenti, ſpecie decoro, & flaua coma ornato, ad me accedebat ſubridens ſimul & ludens. Ego autem, inquit, ira armatus, eijciebã inſectans maledictis. Ille autem permanebat, aſpectu meretricio, riſuque & ſermone ad voluptatem alliciens. C Tũc ergo maiore ira percitus, Quomodo, inquã, potes totam terram obire, & omnibus tales parare inſidias? Is autem dicebat ſe non eſſe ſolum, ſed dæmonum multitudinem per totum terrarũ orbem eſſe diſperſam, qui hoc modo ſimul & ludunt, & ſeriò agunt: ludo enim qui videtur, ſtudent ſimul totam perdere humanam naturam. At tu, dicebam ego, abi, Chriſto tibi id iubente, qui totam legionem per porcos tranſmiſit in profundum. Audiuit ſimul & fugit: nec Domini appellationis vim ferens, nec eius famuli philoſophiæ ferre valẽs ſplendorem. Porrò autem cùm multa alia ſciam quę poſſim narrare, ea nolo ſcribere, ne imbecillioribus eorum multitudo cauſa ſit incredulitatis. Nam ijs quidem qui diuinum cernunt hominem, nihil eiuſmodi quod dicitur videtur incredibile, cùm ea quę videtur virtus confirmet ea quæ dicuntur. Sed quoniam tranſmittentur ad poſteros ſcripta harum narrationum, ſunt autem multis aures magis incredulæ quàm oculi, imbecillitate auditorum metiemur narrationem. Ei ergo ædificarunt alij quoque maximã

ædem in vico propinquo, quæ non diſtat multis ſtadiis. Conſtruxi ego quoque loculum in æde victoria inſignium apoſtolorũ. Sed cùm hoc reſciuiſſet vir diuinus, ſępe me rogauit vt in illo mõte corpus mandaretur ſepulturæ. Ego autem ſæpe dixi, quòd non oportet eum qui vitam præſentem non curarit, ſepulchri curam gerere. Vbi autem vidi hoc ei eſſe cordi, annui & ſum aſſenſus: & feci vt ſcinderetur arca & ſurſum ferretur. Cũ autem viderem lapidem corrumpi à pruina, rogaui vt ſineret arcæ paruam fieri domunculam: vbi autem iuſſit, & perfecto ædificio tectum impoſuimus, Non patiar, inquit, hoc vocari ſepulchrũ Iacobi: ſed volo hanc fieri ædem mar[illegible]rum victoria inſignium: me autem tanquam aliquem inquilinum poni in altero ſepulchro, vt qui dignus ſim habitus vt apud eos habitarem. Neque verò hoc ſolum dixit, ſed etiam fecit: & cùm multos quidem prophetas, multos autem Apoſtolos, maximè autem plurimos martyres vndique collegiſſet, eos poſuit in vna arca, volens ſimul habitare cum populo ſanctorum, & deſiderans cum eis reſurgere, & dignari Dei contemplatione. Hoc autem ſufficit ad faciendam coniecturam quanta eius eſſet modeſtia. Qui enim tantas opes collegerat, perinde ac ſi eſſet in extrema paupertate, deſiderauit habitare tanquam peregrinus apud diuites mercatores. Quales ergo venerandi mihi capitis ſint labores, & quanta certamina, & quantam gratiam acceperit diuinitus, & quàm multis ſit victorijs potitus, & quàm multis coronis ornatus, hæc ad oſtendendum ſufficiunt. Quoniam autem aſperos & difficiles eius mores reprehendunt aliqui, & ægrè ferunt quòd ſolitudine tantopere delectetur & quiete, cùm de eo pauca dixero, imponam finem narrationi. Proponitur, vt iam dixi, aſpectandus ab omnibus: neque foſſa circundatus: neque tugurio aliquo aut tabernaculo tectus. Vnuſquiſque autem ex ijs qui veniũt, à nullo clauſtro prohibitus ſtatim accedens, ea quæ vult loquitur. Alijs autem amatoribus huius philoſophiæ, ſunt & foſſæ & fores: & eis licet frui quiete: & qui eſt incluſus, aperit cùm voluerit, & quantum vult differt: & quantum vult impletur diuina contemplatione. Hic autem horum nihil eſt. Quocirca eos fert ægerrimè qui in tempore orationis ei exhibẽt moleſtiam: & ſi eùm iuſſit quidem, ſtatim receſſerint, rurſus proſequitur orationem. Quòd ſi perrexerint exhibere moleſtiam, & cùm ſemel aut bis iuſſerit non paruerint, tunc ægre ferens & increpans amãdat. Ego autẽ de eo quoque aliquando ſum cum illo locutus: & dixi aliquos moleſtè ferre quòd expulſi fuerint, & non fuerint participes eius benedictionis: & quòd oporteret eos qui hac de cauſa veniunt, & iter multorum dierum conficiunt, recedere non indignantes, ſed animi lætitia repletos, & qui philoſophiæ narrationum conuiuio excipere poſſint eos qui ignorãt. Ille autem, Non alicuius, inquit, alterius, ſed mea cauſa veni in montem: & cùm ſcateam admodũ multis peccatorum vlceribus, plurima opus habeo medicina. & ea de cauſa oro clementem dominum, vt mihi præbeat medicamenta quæ mea curent vitia. Quomodo ergo non fuerit valde reprehendendum & valde ſtultum, interrumpere quidem ſeriem orationis, interim autem loqui cum hominibus? Si enim hominis qui eſt eiuſdem cuius ego naturæ eſſem famulus, eo autem tempore quo eſt miniſtrandum domino, dimittens in tempore afferre cibum vel potum, cõfabularer cum aliquo ex conſeruis, quot plagas iure acciperem? Si autem cùm etiam acceſſiſſem ad Præſidem, & qua ab aliquo afficior inſtans iniuriam, ſermonem quidem in medio interrumperem, apud aliquem autem ex præſentibus aliqua alia verba facerem, non tibi videtur Iudex id ægrè eſſe laturus, & auxilium quidem eſſe denegaturus, flagris autem præterea eſſe cæſurus, & à tribunali electurus? Quomodo ergo eſt honeſtũ, vt ſeruus quidem in dominum, qui autem ſupplicat in iudice, ita vt oportet ſe gerat: ego autem ad Deum & æternum dominum & Iudicem iuſtiſſimum & omnium Regem accedens, ne ſimiliter quidem atque ij accedam: ſed inter orandum, me conuertam ad conſeruos, & prolixo cum eis vtar ſermone? Hæc & audiui, & ad eos qui ægrè ferunt tranſmiſi: & mihi videtur rectè pulchreque dixiſſe. Nam præter ea quæ dicta ſunt eſt etiam amantium proprium, omnes quidem alios deſpicere, illi autem ſoli quem amant & diligũt adhærere, eumq; & noctu ſomniare, & interdiu viſione apprehendere. Ideo mihi videtur ægrè ferre, vt qui in ea quidem quam deſiderat verſetur contemplatione, prohibeatur autem impleri expetenda & digniſſima quæ ametur pulchritudine. Hæc vt narrantes, non vt encomij ritu laudantes conſcripſimus: breuitatis magnam curam gerentes, ne prolixitate moleſtia lectores afficeremus. Quòd ſi etiam fuerit huic ſuperſtes narrationi, innumerabilia alia præclara facinora adijciet prioribus: & illa quoq; conſcribent alij, nos enim hinc excedere valde cupimus. Pietatis autem certaminum Agonotheta, & ei det finem dignum ſuis certaminibus: præſtetq; vt reliquus curſus priori conſentiat, vt victor perueniat ad metam: & noſtram imbecillitatem ſuſtentet ac ſuffulciat ſuis orationibus, vt confirmati, multas quas alij in nos cõſecuti ſunt victorias eis eripiamus, & victores è vita excedamus.

THALASSIVS, AVT LIMNÆVS.

XXII. HElimna eſt apud nos quidã vicus, qui olim quidem excepit ſemina impietatis Marcionis, nunc autem Euangelica fruitur agricultura. Eius ad meridiem eſt quidam collis, neque valde aſper, neque admodum accliuis. In eo monaſticũ ædificauit habitaculũ, Thalaſſius vir admirabilis, qui eſt multis quidem aliis quoq; bonis exornatus, ſed morum ſimplicitate manſuetudineque & moderatione omnes homines ſui temporis ſuperauit. Hoc autẽ dico, nõ vt qui ſoli credã auditui, ſed qui eius etiã fecerim periculum. Ad virũ enim ſępe acceſſi, & eius ſum ſæpe vſus ſuaui conſuetudine. Ab eo in hoc loco fuit initiatus, qui nũc ab omnibus decantatur Limnæus: & cùm admodũ iuuenis ad illam perueniſſet palæſtram, pulchrè in hac ſumma inſtituebatur philoſophia. Et primum quidem cùm linguam ſciret eſſe lubricam, adhuc adoleſcens hoc ſibi conſtituit ſilentium: manſitque longiſſimo tẽpore cum nemine quidquam loquens. Poſtquam autẽ diuini illius ſenis doctrinæ ſatis fuit particeps, & ſe oſtendit expreſſam illius virtutis imaginem, acceſſit ad magnum illum Maronem cuius prius quoq; meminimus.

A Acceſſit autem eodem tēpore quo diuinus quoque Iacobus. Cùm autem ex eo quoque magnam percepiſſet vtilitatem, & quæ ſub dio agitur vitam eſſet æmulatus, occupauit aliud montis cacumen quod imminet cuidam vico, quem nominãt Targallam. In eo degit vſque in hodiernum diē, non habens domunculam, non tabernaculum, non tugurium: ſed ſolo continetur ſepto quod eſt ædificatum ex lapidibus. Habet autem quoddam paruum oſtium luto aſſiduè obſtructū: quod aduenientibus quidem alijs nunquam aperit: mihi autem ſoli accedenti hoc permittit facere. Ea de cauſa vndiquaque congregantur plurimi cùm meum aduentum ſenſerint, deſiderantes eſſe mei ingreſſus participes. Cum ijs autem qui aliquãdo ad ipſum veniunt, loquens per paruam quandam feneſtram, eos impertit benedictione, per eam plurimis ſanitatem largiens. Seruatoris enim noſtri vtens nomine, & morbos ceſſare facit: & dæmones expellit: & Apoſtolica imitatur miracula. Non ſolùm autem ijs qui ad ipſum veniunt ſuppeditat curationem: ſed eam quoque ſæpenumero præbuit ſuo corpori. Eum enim iam pridē inualerat morbus colicus. Quàm ſint autem acres
B qui ex eo oriuntur dolores & cruciatus, optimè quidem ſciunt qui illum ſunt experti: ſciunt autē ij quoque qui eius fuere ſpectatores. Prouoluuntur enim ſimiliter atque ij qui rabie agitantur huc & illuc ſe vertentes: & crebro pedes extendentes & contrahentes: nonnunquam autem & ſedent & ſurgunt & ambulant, aliquam quietis viam quærentes: & ideo aſſident balneis, ſæpe ex eo aliquam accipientes conſolationem. Et quid opus eſt longiori vti oratione in ijs enumerandis quæ ſunt aperta & manifeſta omnibus? Cum hoc morbo colluctans, & tot tantiſque cruciatus doloribus, non medicinæ accepit auxilium, non lectum ingredi ſuſtinuit, non à medicamentis aut cibis eſt recreatus: ſed in tabola humi iacente ſedens, oratione & crucis ſignaculo eſt curatus: & carmine diuinæ appellationis ſopijt cruciatus. Porrò autem cùm is quoque noctu aliquando ambularet, calcauit dormientem viperam. Ea verò apprehendens plantam pedis, in eam dentes infixit. Cùm autem pedi conaretur opem ferre, ſe quidem inclinauit, & ei manum admouit: os autem beſtiæ in eam conuertit.
C Cùm autem rurſus ſiniſtra eſſet vſus vt ei ſuccurreret, in eam quoque traxit iram beſtiæ. Poſtquam autem fuit eius furor exatiatus: illi enim plus quàm decem morſus intulit: tunc quidem receſſit, & ſuam cauernam reperijt. Ille autem vndique maximis cruciabatur doloribus. Sed neque tunc paſſus eſt vti arte medicina: ſed vulneribus adhibuit ſola fidei medicamenta, crucisq́; ſignaculum, & orationem, & Dei inuocationem. Ideo autem, vt exiſtimo, Deus vniuerſorum permiſit illam beſtiam in illud ſacrum corpus furere, vt diuinæ illius animæ omnibus apertā oſtenderet tolerantiam. Nam eius quoque quod generoſi & fortis animi Iob idem videmus fuiſſe conſilium. Siuit enim eum maximis iiſque omnis generis agitari fluctibus, cùm ſapientiam gubernatoris vellet omnibus oſtendere. Vndenam enim aliàs cognouiſſemus vel illius fortitudinē, vel huius tolerantiam, niſi in eos quæuis tela cōijciendi, datus eſſet locus inimico pietatis? Atque ad viri quidem tolerantiam docendam hæc

A ſufficiunt: clementiam autem & benignitatem aliunde oſtendemus. Nam cùm multos viſu priuatos, & qui mendicare cogebantur, congregaſſet, & vtrinque ad Orientem & Occidentem eis habitacula ædificaſſet, iuſſit in eis degere, & Deum laudare: alimentum eis neceſſarium præcipiens ſuppeditari ab illis qui ad ipſum veniebant. Ipſe autem medius inter eos inclusus, & hos & illos incitat ad hymnodiam: & licet eos audire Deum aſſiduè laudantes. Tanta eſt eius perpetua benignitas in eos qui ſunt eiuſdem generis. Eorum autem quæ ſub dio ſuſcipiuntur certaminum, ipſi & magno Iacobo eſt idem tempus. Iam enim complectunt triceſimumoctauum annum.

DE IOANNE.

XXIII. Huius meminit Theodoretus lib 5. hiſtoriæ eccleſiaſticæ.

HOc vitæ inſtitutum æmulatus quoque eſt Ioannes, vir præter cætera clarus lenitate & manſuetudine. Is cùm rupem quandam valde aſperam, tempeſtatibuſque obnoxiam, & ad ſeptentrionem vergentem occupaſſet, in illa iam
B tranſegit viginti quinque annos, aëris contrarios excipiens impetus. Alia autem omnia, ne ſingula perſequar, cibus & veſtis & ferri pondera, ſunt ijs qui prius dicti ſunt ſimilia. Eſt autem humanis omnibus adeò ſuperior, vt nullo ex eis fruatur ſolatio. Afferam autem huius rei indicium euidens. Nam cùm propter tumulum eius herbaceum vir quidam bonus plantaſſet amygdalum, & ea deinde procedente tempore arbor euaſiſſet, adeò vt & ei vmbram præberet, & oculos paſceret, iuſſit eam exſcindi: vt ex ea nullam acciperet recreationem. Hoc vitæ inſtitutum amplexus quoque eſt Moſes, in alto quodam montis vertice, qui impendet vico Ramæ, decertans: & Antiochus vir ſenex, qui in monte maximè deſerto paruum ſeptum extruxit: & Antonius, qui in corpore ſenio confecto æquè decertat atque iuuenes. Eſt autem eis eadem veſtis & cibus, & ſtatus, & oratio, nocturnique & diurni labores: & nec longitudo temporis, nec ſenectus, nec naturæ imbecillitas, eorum ſuperat tolerantiam: ſed in eis floret ac viget laborandi ſtudium. Alios quoq; plurimos athletas habet in montibus & agris Deus
C virtutis Agonotheta, quos non eſt enumerare facile, nedum vitam vniuſcuiuſque ſcribere. Cùm ergo ſufficientem ex eis vtilitatem ijs qui lucrari voluerint adiecerim, me conuertam ad aliud genus narrationis, rogans vt ſim eorum quoque benedictionis particeps.

ZEBINAS, AVT POLYCHRONIVS.

XXIIII.

ZEbinam prædicant vſque in hodiernum diem, qui vt illum viderent digni ſunt habiti. Aiunt autem eum cùm ad extremam perueniſſet ſenectutem, iiſdem eſſe laboribus vſum vſque ad finem: nec licet grauiſſimo premeretur ſenio, ex certaminibus iuuentutis aliquid immutaſſe. Superabat autem vt dixerunt, omnes ſui temporis homines aſſiduitate orationis. In ea enim diu noctuque verſans, non ſolùm non ſatiabatur, ſed etiam deſiderium efficiebat vehementius. Quinetiam cum iis qui ad ipſum veniebant paucis diſſerens, non poterat in animum inducere vt cogitationem à cœlis deduce-

ter: ſed ſtatim ab illis liberatus, vt nec tantillum quidem ab iis quæ ſunt Dei vniuerſorum ſeparatus, offerebat rurſus deprecationem. Poſtquam autem non permittebat ſenectus vt citra moleſtiam ſtare poſſet aſſiduè, ſuſtentaculum ei præbebat baculum: cui innixus, Dominum & laudabat & orabat. Cùm autem præter alia bona eſſet ornatus amore in hoſpites, iubebat multos ex ijs qui ad ipſum veniebant, expectare veſperam. Illi autẽ timentes ne tota nocte illic ſtarent, aliqua ſua negocia prætexentes, ſe ab illis ſubducebant laboribus. Hunc ille quoque magnus admiratus eſt Maron: & omnes ad ſe venientes ad illum ire iubebat, & accipere eius benedictionem: eum patrem & magiſtrum nominans, & totius virtutis exemplar vocans. Rogauit autem vt in eodem quoque ſepulchro poneretur: ſed non ſiuerũt qui corpus illud ſacrum diripuerunt, & in eum locũ quem diximus detulerunt. Diuinus autem Zebinas cùm ante eum obiiſſet, in vico ei propinquo, is autem appellatur Cittica, iuſta ſibi facta accepit. In eius autem ſepulchro maximam ædem ædificarunt. Ijs enim qui cum fide accedunt, variam ac multiplicem effundit curationem. Habet autem nunc quoque ſub eodem tecto martyres, qui apud Perſas quidem decertarũt, annis autem & celebribus feſtis à nobis honorantur. Huius doctrinam magnus accepit Polychronius. Quinetiam diuiniſſimus Iacobus dicebat eum ſibi primum dediſſe tunicam ex pilis contextam. Ego autem qui illum nunquam vidi, ante meum enim aduentum vitæ finem acceperat, in hoc egregio Polychronio diuini Zebinæ video philoſophiã. Non ſic enim cera exprimit figuras annulorum, vt hic illius effingit formam & characterẽ. Hoc autem apertè ſcio, ea quæ de illo narrantur, cum ijs quæ ab hoc fiunt, conferens. Eſt enim ſimiliter diuino incenſus deſiderio: & eſt terrenis omnibus ſuperior: & corpori alligatus mentem habet alatam, & quæ fertur ſublime, aëremque traijcit & ætherem, & cœlis fit ſublimior, & perpetuò diuinam viſione apprehendit contemplationem: nec poteſt illinc vnquam mentem detrahere. Quinetiam cum ijs qui adueniunt colloquens, ſuperna mente peragrat. Eius autem per totam noctem vigilem & ſtationem hinc didici. Cùm eum viderem ſimul & cum ſenio conflictãtem & cum imbecillitate, & nullam omnino habentem curam corporis, ſæpius precatus ei perſuaſi vt duos aſſumeret qui ſimul habitarent, & aliquam conſolationem ab ijs acciperet. Quoniam autem petiit viros virtute claros qui per ſe in alio degebant monaſterio, illis quoque viris admirandis perſuaſi, vt diuini hominis curã omnibus præponerent. Ij cùm paruo tempore cum eo habitaſſent, conati ſunt fugere, per noctem illam non ferentes ſtationem. Cùm autem virum diuinum obſecrarem vt imbecillitate corporis metiretur laborem, Non ſolum, inquit, eos non cogo ſtare mecum aſſiduè, ſed etiam ſæpe præcipio vt decumbant. Illi autem, Et quomodo poſſemus, aiebant, eo qui in laboribus conſenuit, ſtãte, & imbecillitatem corporis deſpiciẽte decumbere, cùm ſimus ſani & in media ætate? Sed venerandi quidem mihi capitis nocturnos labores ſic didici. Hi autem viri procedente tempore ſibi tãtam parauere virtutem, vt cum hoc magno viro eandem perſequerentur philoſophiam: & Mo-

A ſes quidem, hoc eſt enim ei nomen, permanſit vſque in hodiernum diem, tanquam patri & Domino omne ei ſeruitium exhibens: & quæ ex ſacra illa anima coruſcat virtutem, accuratè perfectéque exprimens. Damianus autem, hoc enim erat nomen alteri, cùm perueniſſet ad quendã vicum non procul ſitum, ei autem eſt nomen Niara, & præter alias paruam quãdam inueniſſet domunculam, in illa degit, idem vitæ inſtitutum perſequens: adeò vt qui hunc & illum rectè norunt, eum aſpicientes, exiſtiment ſe videre beati Polychronij animam in alio corpore. Eadẽ enim & ſimplicitas & manſuetudo & moderatio: eadẽ lenitas ſermonis: eadem in congreſſu ſuauitas: eadem animæ vigilantia, & Dei intelligentia: idẽ ſtatus & labor & vigilia & cibus: & quæ eſt ex lege diuina, paupertas & nihil poſſidere. Nam præter vnam ſportulam quæ lentem habet madefactam, nihil eſt in habitaculo. Tantam accepit vtilitatem ex cõſuetudine magni Polychronij. Ego autem relicto diſcipulo redibo ad magiſtrum. A fronte enim riui fluenta procedunt. Hic ergo cũ alijs vitijs eiecta quoque ex anima gloriæ cupidi-
B tate, & inanis gloriæ conculcata tyrannide, ſtudebat ſemper labores occultare. Et ferrum quidem vt geſtaret non inducebat in animum, timens ne ex eo aliquid damni hauriret, ſi arrogantiæ inflãmationem anima ex ea accepiſſet. Cùm autem quercus grauiſſimam radicem ad ſe deferri iuſſiſſet, vt qui ad alium ſcilicet vſum ea opus haberet, eam & noctu imponebat humeris, & ea impoſita orabat: & interdiu, cùm eſſet ei otiũ. Cùm autem veniret aliquis, & pulſaret oſtium, eam in loco aliquo abſcondebat. Hanc cùm vidiſſet quidam mihi indicauit: & cùm vellem ſcire quãtum eſſet eius pondus, vix eam potui tollere ambabus manibus. Is autem cùm me aſpexiſſet, iuſſit eam dimittere. Ego autem eum rogabam vt mihi eam permitteret accipere, vt ei eriperem occaſionem laboris. Poſtquam autem eum vidi ægrè ferre, ei ceſſi deſiderio victoriæ. Ex his laboribus efflore-ſcit ei quoque data gratia diuinitus: & multa fiũt miracula illius orationibus. Etenim cùm grauis illa ſiccitas quæ homines affligebat, ad preces incitaret, venit ad eum multitudo ſacerdotum. Erat autem vna cum eis quidam quoque cui An-
C tiochenæ regionis multi vici paſcendi erant crediti. Is ex ijs qui aderant rogabat ſeniores, vt ei perſuaderent vt manum dexteram imponeret lecytho. Cùm ij autem dixiſſent eum non eſſe id facturum, dum preces poſt hæc fierent, & venerandum mihi caput oraret, ille pronè ſtans porrexit duabus manibus lecythum. Is autem ita cœpit ſcatere, vt duo aut tres ex ijs qui aderãt manus extenderẽt, & eas plenas oleo acciperent. Sed licet & diuinæ gratiæ fundat radios, & rectis officijs præclariſque & ex virtute rebus geſtis ſit plenus, & quotidie colligat opes philoſophiæ, eſt tamen tanta modeſtia & moderatione præditus, vt vniuſcuiuſque ex ijs qui ad ipſum veniunt ambos pedes amplectatur, & frontem terræ imponat: ſiue fuerit miles: ſiue opifex: ſiue ruſticus. Narrabo autem aliquid quod poſſit docere eius ſimplicitatem & moderationem. Quidam vir bonus cui huius gentis obtigit præfectura, cùm Cyrum veniſſet, cupiebat mecum frui aſpectu horũ magnorum athletarum. Cùm alios ergo obijſſemus, ad hunc quoque acceſſimus cuius virtutem nunc narramus.

narramus. Cùm ego itaque dixiſſem eſſe præfectum qui mecum acceſſiſſet, & æqui iuſtiq; amatorem, ſtatim homo diuinus vtraſque manus tendens, & ambos pedes prehēdens, Volo, inquit, vt mihi aliquam promittas petitionem. Cùm is autem ægrè ferret, & vt ſurgeret oraret, & ſe quod iuſſerit facturum polliceretur: conijciebat enim eum velle rogare pro aliquo ex ijs qui eius parebant ditioni. Quoniam ergo, inquit homo diuinus, es pollicitus, & iureiurando promiſſum confirmaſti, acri & vehementi ſtudio Deo pro me offer preces. Is autem frontem pulſans, obſecrabat vt eum abſolueret à iureiurando, vt qui non eſſet dignus pro ipſo preces offerre Domino. Eius ergo qui in tam alta philoſophia tanta ſit modeſtia ac moderatione, quænā oratio poſſit eius laudes pro dignitate conſequi? Huius in laboribus ſuſcipiendis ſtudium, ne varij quidem ac multiplices morbi qui in eum incubuere, retardarunt. Sed cùm à varijs morbis obſideatur, eoſdem labores ſuſtinet. Cùm multis autem ſæpe verbis apud eū egerimus, vix hanc ædificauimus domunculam, corpori planè frigefacto aliquantulū caloris procurantes. Ei multi quidem adhuc ſuperſtites au- B rum ſæpe obtulerunt, & qui etiam exceſſere reliquerunt, ſed nihil ab vllo vnquam accepit. ſed eorum quæ offerebantur eos iuſſit eſſe diſpenſatores. Porrò autem magnus quoque Iacobus cilicium ab aliquo ad ſe delatum ad ipſum miſit: ſed id quoque remiſit, cùm id eſſe videret denſius & elegantius. Perpetuò enim vſus eſt vilibus & minimi pretij veſtibus. Adeo autē exiſtimauit paupertatem eſſe quouis regno magis expetendam, vt nec neceſſarium quidem ſemper haberet nutrimētum. Scio enim me ſæpe veniſſe, & benedictionem petijſſe, neque aliquid aliud inueniſſe quam ſolas duas caricas. Huius mel, & ijs qui vident eſt valde expetendum, & ijs qui audiunt ſuaue & maximè iucundum. Nullum enim vidi hominem, ne ex ijs quidem qui ſunt faceti & dicaces, qui vlla vnquam reprehenſionis labe eum aſperſerit: ſed omnes eum & prædicant & celebrāt: & ad ipſum venientes, minimè volunt recedere.

ASCLEPIVS.

XXV. HVius ordinis eſt admirabilis quoque Aſcle- C pius, qui abeſt quidem decem ſtadijs, idem autem vitæ inſtitutum eſt æmulatus. Eſt enim ei idem & cibus, & veſtis, & morum moderatio, in hoſpiteſque & in fratres charitas, lenitaſque & manſuetudo: & cum Deo conuerſatio, & ſumma paupertas, & maximæ virtutis copiæ, & opes philoſophiæ, & alia omnia quæ de illo ſacro capite recenſuimus. Dicūt autem eum quoque cùm eſſet in numero fratrum qui in vico habitant, monaſticam & temperatam vitam fuiſſe amplexum, nec ex multorum congreſſu vllam cōtraxiſſe maculam. Cùm ergo in vtraque vita, nempe & ciuili & ſolitaria, ſe egregiè geſſerit, duplicibus quoque coronis meritò dignabitur. Porrò autē multi quoque alij ſunt horum æmulati virtutem: & plena eſt non noſtra ſolùm, ſed etiam vicinæ ciuitates, & pagi, tali philoſophia. Eſt autem vnus ex his diuinus quoque Iacobus, in quadam domuncula incluſus iuxta vicum qui dicitur Duzā. Qui cùm ſit etiam in ipſo vitæ termino, eſt enim pluſquam nonaginta annos natus, incluſus eſt ſolus:

& per quandam modicam foſſam, in ſtar incurui A lineæ factam, reſponſa quidem reddit, ſed non videtur: & neque igne vtitur, neque lumine lucernæ. Me quidem bis per ſolum oſtium iuſſit admitti, hoc me honore afficiens, & quātum mihi bene vellet oſtendens. Atque ij quidem qui adhuc ſunt ſuperſtites, ſcriptis meis non indigent. Poſſunt enim ſi velint, ipſi eorum contemplari philoſophiam. Poſteris autem & qui hoc nō videre ſpectaculum, hæc quoque ad viuum ſufficiunt, vt quæ philoſophiæ oſtendant characterem. Hic ergo & de his abſoluta oratione, & benedictionis poſtulata remuneratione, ad aliam tranſibo narrationem.

SYMEONES.

SYmeonem illum inſignem, magnū illud orbis terrarum miraculum, ſciunt quidem omnes qui parent imperio Romanorum: norunt autem Perſæ quoque & Indi & Æthiopes. Quinetiam ad Scythas vſque Nomadas fama peruadēs, eius in laboribus ſubeundis diligentiam docuit & philoſophiā. Ego autem etiam cùm omnes, vt B ſic dicam, homines teſtes habeam, vereor, narrare certamina, quę omnem ſuperant orationem: ne poſteris videatur fabula nuda ab omni veritate. Quæ enim ſūt, humana ſunt natura ſuperiora. Solent autem homines natura metiri ea quæ dicuntur. Si quid autem dicatur quod eius excedat limites, falſa videtur oratio ijs qui non ſunt diuinis initiati myſterijs. Quoniam autem pijs & vera religione præditis terra & mare plena ſunt: & qui in rebus diuinis ſunt eruditi, & ſanctiſſimi ſpiritus gratiam accepere, tantum abeſt vt non credant ijs quæ dicenda ſunt, vt ijs etiam magnā fidem ſint habituri: prompto & alacri animo accedam ad narrationem. Illinc autem incipiam vnde etiam ſuperna dignatus eſt vocatione. Eſt quidam vicus ſitus in confinio noſtræ regionis & Cilicum: eum autem Seſam nominant. Ea hic ortus, primū à parentibus docebatur oues paſcere: vt in hoc conferri poſſit cum magnis viris, Iacob patriarcha, Ioſeph temperante, & Moſe legiſlatore, & Dauid Rege & Propheta, & Michæa Propheta, & viris diuinis qui illis fuere ſimiles. Cùm aliquando autem plurimum niuiſſet, & coactæ eſſent oues intus manere, facta ei poteſtate quieſcendi, ad templum diuinum venit cum parentibus. Hæc autem narrantem audiui ſanctam linguam. Dicebat ergo ſe vocem audiuiſſe Euangelicam, quæ eos quidem qui flent & lugent beatos pronunciat: miſeros autem vocat eos qui rident, & eos nominat felices qui ſunt mūdo corde præditi, & alia quæ ſunt his connexa. Deinde ex ijs qui aderant interrogaſſe quempiā, quidnam fecerit aliquis vt horum vnumquodque conſequatur? Eum autem illi vitam retuliſſe ſolitariam, & ſummam illam oſtendiſſe philoſophiam. Cùm ergo verbi diuini hæc ſuſcepiſſet ſemina, & profundis animæ ſulcis ea pulchrè occuliſſet, dicebat, ſe iuiſſe in proximam ædem ſanctorum Martyrum. In ea autem & genua & frontem in ſolo defixiſſe, & eum rogaſſe qui vult omnes homines ſaluos facere, vt eum deducat ad viam perfectam pietatis & veræ religionis. Cùm autem huc modo diu eſſet moratus, dulcem quidem ſomnum quendam ſibi obrepſiſſe, tale

XXVI. Huius meminit Euagrius in primo libro hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. Metaphraſtes in vita Theodoſii Cœnobiarchæ & Ioannes Damaſcenus in libro quem ſcripſit aduerſus vituperatores imaginum.

autem vidiſſe ſomnium. Mihi, inquit, videbar fodere fundamenta: deinde audire aliquem ſtantem, quòd me oporteat foſſam facere profundiorem. Cùm itaque adieciſſem vt iuſſit altitudinē, rurſus tentabam quieſcere: ſed me quoque rurſus iubebat fodere, & non ceſſare à labore. Cùm autem hoc mihi ter & quater præcepiſſet facere, tandem dixit eam ſufficere altitudinem: & iuſſit ædificare deinceps nullo labore: vtpote quòd cum ceſſaſſet labor, futura quoque eſſet ædificatio citra laborem. Huic prædictioni res ferũt teſtimonium. Ea enim quæ fiunt humanam naturam excedunt. Cùm illinc ſurrexiſſet, ad propinquorum quorundam monachorũ venit habitaculũ. Duobus autem annis cum illis verſatus, & perfectioris virtutis amore captus, venit ad vicum illum Teledam, cuius prius quoque meminimus: apud quē magni & diuini viri Ammianus & Euſebius palæſtram fecere monaſticam. Sed non venit in hāc diuinus Symeones, ſed in aliam quæ ex hac germinauit. Euſebonas enim & Abiton cùm magni Euſebij doctrinam ſatis percepiſſent, hoc philoſophiæ ædificauere gymnaſium. Cùm itaque toto vitæ tempore fuiſſent & animis concordes & moribus, & veluti vnam animam oſtendiſſent in duobus corporibus, multos habuerunt qui eiuſdem vitæ tenebãtur amore. Cùm ij autem ex hac vita glorioſe exceſſiſſent, Heliodorus admirandus ſuorum ſodalium accepit præfecturam: qui cùm vixiſſet ſexaginta & duos annos intus incluſus tranſegit. Cum enim tres annos apud ſuos parentes fuiſſet educatus, hunc gregē eſt ingreſſus, cùm nihil vnquam aſpexiſſet eorum quæ fiunt in mundo. Dicebat autem ſe ne ipſam quidem noſſe formam porcorum vel gallorum vel aliorum huiuſmodi. Eum ego ſæpe vidi, & ſimplicitatem mirum ſum admiratus, & eius animi puritatem ſum mirum in modum amplexus. Cùm adhuc veniſſet hic præſtantiſſimus pietatis Athleta, decem quidem annos perpetuus decertauit. Cùm autem haberet octoginta eiuſdem certaminis ſocios, omnes longo interuallo ſuperauit. Et cùm alij poſt duorum dierum ſpatium veſcerentur, ipſe totam hebdomadam permanebat ieiunus, ægrè ferentibus præſidibus, & cum eo contendentibus, & ordinis perturbationem eam rem vocantibus, ijs tamen quæ dicebantur non perſuadentibus, nec animi alacritatem refrenari valentibus. Audiui autem illum ipſum narrantem qui nunc eſt huius gregis præfectus, quòd cùm aliquando funem contextum ex palmis, eſt autem is aſperrimus, ſumpſiſſet, & manibus aſtrinxiſſet, eo lumbos ſuccinxit, non apponens extrinſecus, ſed ipſi pelli applicans: & tam arctè compreſſit, vt tota illa pars cui fuerat impoſitus, circumcirca exulceraretur. Poſtquam autem plus quam decem dies hoc modo tranſegiſſet, & vlcus quod inde deſcebat guttas ſanguinis emitteret, rogauit quidam qui hoc viderat quænã eſſet cauſa ſanguinis. Cùm is autē diceret nihil eſſe quod ei afferret moleſtiam, eius ſocius per vim & manum immiſit, & cauſam didicit, & eam præfecto renunciauit. Mox ergo increpans, & rogans, & rei crudelitatem reprehendens, vix illi ſoluit vinculum: ſed nec ſic perſuaſit vt illi vlceri vllam adhiberet medicinam. Porro autem cùm eum viderent facere alia eiuſmodi, iuſſerũt vt ab illa palæſtra recederet: ne ijs qui erãt corpore imbecilliori, ea quæ eſſent ſupra vires æmulari conantibus, damni cauſa fieret. Egreſſus ergo cùm veniſſet ad montis loca magis ſolitaria, & quendam ſine aqua lacum non valde profundum inueniſſet, in eum ſeipſum demiſit, & in eo Deo offerebat hymnodiam. Pœnitentia autem ducti illius palæſtræ præfecti, duos quoſdam emiſerunt permittentes vt eum quærerent & ducerent. Cùm itaq; ij montem circuiſſent, rogarunt quoſdam qui illic paſcebant pecora, an vidiſſent aliquem tali colore præditum & ſic veſtitum. Vbi autem lacum paſtores oſtenderunt, valde quidem ſtatim exclamauerunt, fune autem allato, eum cum magno labore extraxerunt. Non eſt enim æquè facilis aſcenſus atque deſcenſus. Cùm itaq; paruo tēpore apud illos eſſet moratus, venit in vicum Telaneſſum, ſubiectum cacumini montis in quo nũc degit. In eo cùm paruam inueniſſet domunculam, tres annos tranſegit incluſus. Cùm autem cōtenderet virtutis augere diuitias, deſiderauit ſimiliter ac diuini homines Moſes & Elias, ieiunus permanere quadraginta diebus: & admirabili Baſſo conatur perſuadere, qui tunc multos obijt vicos, B vt qui præeſſet ijs qui erant in pagis ſacerdotibus vt nihil quidem intus relinquat, luto autem oſtiũ obſtruat. Cùm is autem rei referret difficultatē, & moneret ne violētam mortem exiſtimaret eſſe virtutem: eſt enim id crimē & maximũ & primũ. At tu, inquit, ô pater, repone mihi decem panes, & hydriam aquæ: & ſi videro corpus egere alimento, ero eorum particeps. Factum eſt vt iuſſit: & illa quidem fuerunt repoſita, oſtium autem luto eſt obductum. Finitis autem diebus, venit quidem ille admirandus & homo Dei Baſſus: amoto autem luto, oſtium ingreſſus, inuenit quidem panum numerum: inuenit autem vrnam quoque aqua plenam: ipſum autem iacentem, nec ſpirantē, & nec loqui nec moueri potentem. Spongia ergo petita, cùm os ea humectaſſet & eluiſſet, ei obtulit diuinorũ ſacramētorum ſymbola: & ſic per hæc confirmatus, ſurrexit, & modicum cibi ſumpſit, lactucas & intybum & his ſimilia paulatim mandens, & ad ventriculum tranſmittēs. Obſtupefactus itaque magnus ille Baſſus, venit ad ſuum gregem, magnum hoc narrans miraculum. Habebat enim pluſquam ducentos ſodales, cùm nec C eis iumentum habere, nec molam permiſiſſet, neque aurum ab aliquo oblatum accipere, neque aliquem extra fores egredi aut aliquid ex neceſſarijs empturum, aut aliquem ex ſuis notis viſorũ: ſed intus agere, & quod à diuina gratia mittebatur alimentum accipere. Hanc legem in hodiernum vſque diem ſeruant ſodales: & quamuis creuerit eorum numerus, non data quæ eis data ſunt non tranſilierunt. Ego autem ad magnum tranſibo Symeonem. Ab illo ergo tempore vſque in hodiernum diem, iam autē prǽterierunt viginti & octo anni, manet ieiunus quadraginta dies. Tempus autem & aſſuefactio multũ detraxit de labore. Solebat enim primis diebus ſtare & Deum laudare. Deinde cùm propter inediam non poſſet amplius corpus pati ſtationem, deinceps ſedere & diuinum peragere officium: poſtremis autem diebus etiam accũbere. Nam cùm paulatim conſumerentur & extinguerētur vires, cogebatur iacere ſemimortuus. Poſtquam autem ſtetit in columna, non inducebat quidem in animum vt deſcenderet, ſed alia ratione excogitauit vt ſtaret.

Nam

Nam cùm trabem quandam columnæ alligaſſet, & ſeipſum rurſus funib. trabi adaptaſſet, ſic quadraginta dies perpetuos tranſegit. Poſt hæc autem cùm maiorem deinceps à ſuperis gratiam accepiſſet, ne hoc quidem opus habuit auxilio: ſed ſterit quadraginta dies, cibum quidem non ſumens, ſed alacritate animi & diuina gratia confirmatus. Cùm hos ergo tres perpetuos, vt dixi, annos in illa tranſegiſſet domuncula, ad hoc tantopere ſermonibus iactatum & celebratum venit cacumen: & cùm ſeptem circuncirca fieri mandaſſet, ferream autem catenam viginti cubitorum comparaſſet, & eius vnum quidem initium cuidam petræ maximæ appendiſſet, alterum autem dextero pedi adaptaſſet, vt nec ſi vellet quidem, abiret extra eos limites, in eo degit cœlum aſſiduè viſione apprehendens, & vt ea quæ ſunt ſupra cœlos contemplaretur ſibi vim afferens. Mentis enim volatum non impediebat ferri vinculum. Poſtquam autem Meletius ille admirabilis cui tunc mandata erat cura epiſcopatus regionis Antiochenæ ciuitatis, vir cordatus, & prudentia elatus, & ingenij ſolertia ornatus, ſuperuacaneum dixit eſſe ferrum cùm ſufficiat mens ad corpori imponenda ratio- B nis vincula, ceſſit quidem, & eius paruit ſuaſioni. Cùm autem æris fabrum acceſſiri iuſſiſſet, præcepit ſolui vinculum. Cùm autem tibiæ quoq; adaptata eſſet pellis, ne corpus læderetur à ferro, & oporteret eam, fuerat enim conſuta, diſrumpi, dixerunt ſe vidiſſe plus quàm viginti maximos cimices, in ea tanquam in cauerna deliteſcentes: & hoc ſe dicebat vidiſſe admirandus Meletius. Ego autem huius memini, hinc quoq; oſtendens magnam viri tolerantiam. Nam cùm poſſet pellem manu comprimere, & omnes facilè interimere, moleſtos morſus toleranter paſſus eſt, in paruis ſe lubenter ad maiora exercens. Cùm ergo peruolaret fama in omnes regiones, concurrebāt omnes, non ſolum vicini, ſed qui etiam multorum dierū itinere aberant: alij quidem paralyticos afferentes: alij verò ægris ſanitatem petentes: alij autem vt patres fierent rogantes: & quod à natura non acceperant, ab illo volebant accipere: cumque acciperent, & quæ poſtulabant impetrarent, læti quidem redibant: quæ autem erant conſecuti beneficia prædicantes, longè plures eadem petituros emittebant. Sic autem omnibus vndique aduenientibus, & per totam viam inſtar fluminis affluentibus, videre eſt pelagus hominum in illo loco conſtitutum, quod fluuios vndiquaque excipit. Non ſolùm enim confluunt qui noſtram habitant regionem, ſed & Iſmaelitæ, & Perſæ, & Armenij qui ſunt eis ſubiecti, & Iberes, & Homeritæ, & qui illis ſunt interiores. Venerunt autem multi quoque qui habitant extrema occidentis, Hiſpani, inquam, & Britanni & Galli, qui quod eſt intermedium occupant. De Italia.n. ſuperuacaneum eſt dicere. Aiunt enim Romæ, quæ eſt longè maxima, eum fuiſſe adeò omnium ſermone celebratum, vt in officinarum omnibus veſtibulis & porticibus ei paruas poſuerint imagines, hinc ſibi præſidium & tutelam parantes. Cùm ergo venirent innumerabiles, conabantur autem omnes contrectare, & ex pelliceis illis veſtibus aliquā percipere benedictionem, primùm quidem abſurdum & alienum exiſtimans tam inſignem ſibi haberi honorem, deinde etiam rem ægrè ferens, vt nimis laborioſam, machinatus eſt illam incolumna ſtationem: primùm quidem iubens ædificari ſex cubitorum: deinde duodecim: poſtea autem viginti duo: nunc autem ſex & triginta. Cupit enim in cœlum euolare, & ab hac terrena liberari conuerſatione. Ego autem nec abſque diuino cōſilio exiſtimo hāc factam fuiſſe ſtationem. Quamobrem eos hortor qui reprehendēdi ſtudio delectantur, vt linguam ſuam refrenent, & non temerè eam ferri permittant: ſed potius conſiderent quòd ſæpe talia machinatus eſt Dominus vt eis prodeſſet qui ſunt ſocordiores. Etenim iuſſit Eſaiā ambulare nudum & nudis pedibus: & Hieremiam lumbis cingulum circumponere, & ſic incredulis offerre prophetiam: & aliquando etiam lignea collaria & ferrum collo imponere: quinetiā Oſee quoque vxorem accipere fornicariam: & rurſus amare mulierem fornicariam & adulteram: & Ezechieli ſuper dextrum latus cubare quadraginta dies: & ſuper ſiniſtrum centum & quinquaginta: & rurſus murum perfodere, & fugientem exire, & ſibi deſcribere captiuitatem. Quinetiam enſem aliquando acuere, & eo caput radere, & in quatuor partes capillos diuidere: & alios quidē huic: alios verò illi diſtribuere: ne omnia recenſeam. Vnumquodque autem horum iuſſit fieri rector vniuerſorum, eos qui ſermoni non parebant, nec vt prophetiam audirent in animum inducebant, admirabilitate ſpectaculi colligens, & vt diuina reſponſa audirent, efficiens. Quis enim non obſtupuit, cùm videret diuinum hominem nudum ingredientem? Quis autem non deſiderauit ſcire cauſam, cur hoc fieret? Quis autem non eſt percōtatus, cur fornicariam propheta ſecum habitare pateretur? Quomodo ergo vniuerſorum Deus iuſſit illorum vnumquodque fieri curam gerens eorum qui ignauè & ſocordiret viuebāt: ita etiam hoc nouum & admirabile procurauit ſpectaculū, rei nouitate & admirabilitate omnes trahens ad ſpectandum, & efficiens vt aduenientibus credibilis exhiberetur admonitio. Nouitas enim ſpectaculi eſt pignus ſufficiens doctrinæ: & qui venit ad ſpectaculum, cùm res diuinas doctus fuerit, recedit. Et quemadmodum ij quibus obtigit vt eſſent reges hominum, poſt aliquam temporis conuerſionem mutant imagines nummorum: aliquando quidem leonum exprimentes imagines: C aliquando autem ſtellarum: & aliquando angelorum, nouo charactere tentantes aurum reddere pretioſius: ita etiam ſummus rex vniuerſorum, veluti quaſdam figuras ac characteres, hæc noua & multiplicia viuendi inſtituta, pietati veræque religioni adiiciens, non ſolùm fidelium alumnorum, ſed eorum etiam qui laborant morbo incredulitatis, ad laudandum linguas excitat. Et quòd ita ſe habeat, non ſolùm verba teſtantur, ſed etiam res ipſæ clamant. Iſmaelitarum enim millia innumerabilia, quæ impietatis ſeruiebant caligini, illa in columna illuminauit ſtatio. Nam veluti ſuper candelabrum aliquod poſita hæc lucerna luciſſima, ſolis inſtar emiſit circumquaque radios: & eſt, vt dixi, videre Iberas venientes, & Perſas, & Armenios, & diuinum baptiſmum accipientes. Iſmaelitæ autem turmatim venientes, ducenti ſimul & trecenti, & nonnunquam etiam mille, errorem quidem patrium negant cum clamore: quæ autem illi coluerant ſimulachra, ante magnum illud lumen conterentes: & Veneris orgiis renunciantes, ab alto enim repetitis temporibus acceperant

Hic locus fuit ... an ſintima ſyno de v'dem ver bis ... queſita.

cultum huius dæmonis, diuina percipiunt ſacramenta: leges accipientes à diuina illa lingua, & patrios ritus valere iubentes, aſinorumque agreſtium & camelorum eſum abnegantes. Eoſq; ego & vidi & audiui, & patriam impietatem abnegantes, & doctrinæ euangelicę aſſentientes. Semel autem maximum adij periculum. Ipſe enim eis dixit vt ad me accederent, & ſacerdotalem acciperent benedictionem: dicens fore vt magnum hinc fructum perciperent. Cùm illi autem paulò magis barbaricè concurriſſent, alij quidem ante trahebant, alij verò ponè, alij autem ex obliquo. Qui autem aliis aberant longius, irruentes, & manus protendentes, alij quidem barbam vellebant; alij verò veſtes apprehendebant: & à vehementiori illorum aditu fuiſſem ſuffocatus, niſi ille clamorem edens omnes diſperſiſſet. Talem, quæ à dicacibus irridetur hominibus, columna effudit vtilitatem, & tantum emiſit radium Dei cognitionis in mentes barbarorum. Scio etiam aliud ab eo fuiſſe factum eiuſmodi. Obſecrabat vna tribus diuinum hominem, vt deprecationem quandam & benedictionem emitteret ſuæ tribus præfecto. Alia autem quæ aderat tribus contradicebat, dicens non oportere illi emitti benedictionem, ſed ei qui præeſt ſuæ tribui: illum enim eſſe iniuſtiſſimum: hoc verò alienum ab iniuſtitia. Cùm autem inter eos magna fuiſſet contentio, & barbarica decertatio, tandem in ſe inuicem irruerunt. Ego autem prolixa vſus oratione, ſuadebam vt quieſcerent: vtpote quòd vir diuinus ſufficeret ad dādam & huic & illi benedictionem. Sed hi quoque dicebant non oportere illam hanc aſſequi, & illi ta alterum priuare conabantur. Cùm eis autem deſuper eſſet minatus, & eos canes vocaſſet, vix ſedauit contentionem. Hæc autem dixi, volens oſtendere quanta eſſet eorum animi fides. Nō enim ſic inter ſe inſaniiſſēt, niſi diuini viri benedictionem credidiſſent maximam habere virtutem. Vidi autem aliud quoque miraculum quod fuit valde celebratum. Quidam enim ingreſſus, erat autem is quoque Saracenorum vnius tribus præfectus, ſupplex petebat à diuino capite, vt cuidam opem ferret cui in via erant paralyſi ſoluta membra corporis. Dicebat autem eum morbum ei accidiſſe in Callinico: eſt autem id caſtellum maximum. Cùm is itaque fuiſſet allatus in medium, effecit vt negaret impietatem maiorem. Vbi autem lubenter obediit, & quod iuſſus fuerat impleuit, rogauit an crederet patri, & vnigenito filio, & ſancto ſpiritui. Cùm is autem ſe confeſſus eſſet credere, His, inquit, credens appellationibus, ſurge. Poſtquàm autem ſurrexit, iuſſit vt tribus præfectum ſuis ferret humeris vſque ad ipſum tabernaculum, habuit autem corpus maximum: & ille quidem eo accepto, ſtatim abiit. Qui autem aderant, ad Dei laudes linguas mouerunt. Hoc autem iuſſit, Dominum imitans, qui iuſſit paralytico ferre lectum. Sed imitationem nemo vocet tyrannidem. Eſt enim vox eius, Qui credit in me, opera quæ ego facio ille quoque faciet: & maiora his faciet. Etenim huius promiſſi euentum vidimus. Nam cùm vmbra Domini nunquã fecerit miraculum, magni Petri vmbra & mortem fregit, & morbos exegit, & fugauit dæmones. Sed Dominus & hæc per ſuos ſeruos fecit miracula: & nunc quoque ſimiliter eius vtens appellatione, diuinus Symeones innumerabilia efficit miracula. Accidit enim vt aliud quoque fieret miraculum, priore minimè inferius. Ex iis enim qui in nomen ſalutare Domini Chriſti crediderant, quidam Iſmaelita non obſcuro loco natus, Deo votum fecerat, hoc diuino viro teſte. Pollicitus autem erat futurum vt ſe deinceps perpetuò abſtineret ab eſu cuiuſuis animati. Hoc proximum neſcio quomodo quodam tempore tranſgreſſus, occiſam auem auſus eſt comedere. Cùm Deus autem per increpationem eum ad conuerſionem voluiſſet deducere, & ſuum famulum honorare, qui fuerat teſtis promiſſi quod is fuerat tranſgreſſus, mutata eſt in lapidis naturam caro auis, adeò vt nec ſi vellet quidem, deinceps poſſet eo veſci. Quomodo enim potuiſſet, cùm lapiduiſſet quod ad cibum ſumptum fuerat corpus? Hoc admirando & incredibili ſpectaculo obſtupefactus barbarus, ad ſanctum venit quàm celerrimè, quod erat occultum peccatum in lucem proferens, & ſuam tranſgreſſionem omnibus enuncians, & delicti à Deo petens veniam, & ſancti auxilium inuocans: vt omnipotentibus ſuis precibus ipſum peccati vinculum exolueret. Multi autem id videre miraculum, qui auis partem ex oſſe & lapide conſtantē viderunt in eius pectore. Non ſolùm autem fui ſpectator miraculorum, ſed etiam auditor eorum quæ prædicta ſunt futura. Etenim eam quæ fuit ſiccitatem, & magnam illius anni ſterilitatem, & eam quæ conſecuta eſt ſimul famem & peſtem, duobus annis antè prædixit: dicens ſe præuidiſſe virgam quæ infligitur hominibus & flagella quæ per eam intentantur. Porrò autem aliàs quoque ſignificauit irruptionem eius qui bruchus ſeu eruca dicitur: & eam non eſſe magnũ detrimentum allaturam, cùm diuina clementia mox ſequatur ſupplicium. Cùm autem triginta dies præteriiſſent, innumerabilis quidem ſuprà ſtetit multitudo, vt etiam radium diſſecarent, & vmbrã offunderent: idque omnes planè & perfectè vidimus: ſolùm autem dedit damnum beſtiarum paſcuis: cibum autem hominum nulla ex parte lęſit. Iam verò mihi quoque qui ab aliquo oppugnabar, ſignificauit ante quindecim dies futurum belli finem: & prædictionis veritatem didici experientia. Quinetiam ei aliquando viſæ ſunt duæ virgæ quæ ferebantur quidem de cœlis, in terram autem orientalem cadebant & occidentalem. Hanc autem Perſicæ & Scythicæ gentis in imperium Romanorum inſurrectionem, ſignificauit vir diuinus, & iis quæ aderant effatus eſt viſionem: multiſque lachrymis & precibus aſſiduis repreſſit plagas quarum intentabantur minæ in orbem terræ. Gens quidem certè Perſarum iam armata, & parata ad Romanos inuadendos, eis diuina aduerſante voluntate, à cœpto eſt retardata, & intrinſecus in malis propriis occupata. Cùm autem ſciam plurima alia eiuſmodi, ea prætermittam, orationis vitans prolixitatem. Sufficiunt hæc quidem certè ad oſtendendam ſpiritalem eius mentis contemplationem. Eius quoque fuit magna fama apud regem Perſarum: vt enim narrarunt legati qui ad ipſum venerunt, diligenter ſciſcitabatur quænam eſſet eius vita, & quænam miracula. Dicunt autem eius quoque coniugem, & petiiſſe oleum dignatum eius benedictione, & tanquam donum maximum accepiſſe. Quinetiam omnes regis aſſeclæ, & à fama commoti, & multas in eum à Magis adornatas accipientes calumnias, diligenter

ter rogabant,& cùm intellexiſſent, virum diuinũ nominabant. Cætera verò turba, & ad muliones accedentes & ad famulos & milites, & pecuniam offerebant, & rogabant vt eſſent participes olei benedictionis. Iſmaelitarum autem regina cùm eſſet ſterilis, & cuperet filios, primùm quidem miſſo aliquo ex iis qui valebant dignitate & auctoritate, obſecrauit vt mater fieret. Poſtquam autem aſſecuta eſt petitionem, & peperit vt cupiit, accepto rege qui natus fuerat, profecta eſt ad diuinum ſenem:& quoniam non licebat mulieribus ad eum accedere, ad eum miſſo infante, rogauit vt conſequeretur eius benedictionem. Tuus enim,inquit,eſt hic actus. Ego enim obtuli cum lachrymis ſemen orationis:tu autem ſemen effeciſti manipulum, cùm diuinæ gratiæ imbrem attraxiſſes per deprecationem. Sed quouſque conor metiri altitudinem maris Athlantici? Nam ſicut eam non poſſunt homines dimetiri: ita narrationem exuperant quæ ab illo fiunt quotidie. Ego autem eius ante hæc omnia admiror tolerantiam. Noctu enim & interdiu ita ſtat vt videatur ab omnibus. Ablatis enim foribus, & non minima parte ambitus diſſoluta, proponitur omnibus B ſpectaculum nouum & admirabile:nunc quidem ſtans longo tempore, nunc autem frequenter ſe incuruans,& Deo offerens adorationem. Iam verò multi quoque ex adſtantibus enumerant has adorationes. Semel autem quidam ex iis qui mecum erant, cùm enumeraſſet mille & ducentas & quadraginta quatuor, deinde lapſus eſſet, deſtitit numerare. Semper autem ſe inclinans, prope digitos pedum frontem admouet. Nam cùm venter ſemel in hebdomada alimentum accipiat, idq; exiguum, quantum eſt diuinorum ſacramentorum participatio, dorſo concedit vt facilè inflectatur. Aiunt autem ei ex ſtatione in altero pede enatum eſſe vlcus chironium, & illinc aſſiduè plurimam excerni ſaniem. Sed nihil quod ei accidit, reprimit philoſophiam: ſed fert forti & generoſo animo voluntaria & inuoluntaria, alacritate animi & hęc & illa ſuperans. Hoc autem vlcus coactus quoque eſt aliquando alicui oſtendere. Dicam autem cauſam: Venit ab Arabena quidam vir bonus, & honoratus Chriſti miniſterio, is cùm ad illud peruenisset cacumen, Dic mihi, inquit, per ipſam veritatem, quæ hominum genus ad ſe conuertit, C es ne homo, an natura incorporea? Cùm autem qui aderant ægrè ferrent interrogationem, omnes quidem iuſſit tacere: ad illum autem dixit, Cur hanc mihi propoſuiſti interrogationem? Cùm autem dixiſſet, Quoniam omnes vulgo iactare audio, te neque comedere nec dormire: vtrunque autem eſt hominum proprium, nemo enim qui hac ſit natura præditus, vixerit abſque alimento & ſomno. Ille autem iuſſit quidem ſcalas admoueri columnæ, illum autem aſcẽdere:& primum quidem manus aſpicere: deinde intra pelliceum illum amictum manum mittere:& videre non ſolum pedes, ſed etiam vlcus illud grauiſſimum. Cùm autem homo vidiſſet, & admiratus eſſet vlceris magnitudinem, & ex eo didiciſſet quomodo ſumat nutrimentum, illinc quidem deſcendit, ad me autem veniens narrauit omnia. In feſtis autem publicis aliam quoq; oſtẽdit tolerantiam. Nam poſt occaſum ſolis, donec is rurſus venerit ad horizontem occidentalem, manibus in cœlum extenſis ſtat tota nocte, nec à ſomno delinitus, nec à labore ſuperatus. In tantis autem laboribus, tantaque rerum geſtarum magnitudine, & miraculorum multitudine, eſt tanta morum modeſtia ac moderatione præditus ac ſi ſit dignitate poſtremus omnium hominum. Præter modeſtiam autem,& facilis ad eum patet aditus,& eſt affabilis & ſuauis:& reſpondet vnicuiq; eorum qui loquuntur, ſiue ſit opifex, ſiue mendicus, ſiue ruſticus. A munifico autem & liberali domino accepit etiam donum doctrinæ: & bis quotidie faciens admonitiones, irrigat aures eorum qui audiunt, pulchre admodum loquens, & diuini ſpiritus exhibens diſciplinam:& iubens in cœlum ſuſpicere & euolare, & à terra diſcedere, & regnum quod expectatur viſione apprehendere,& gehennæ minas timere, & terrena contemnere,& futura expectare. Licet autem eum quoq; videre iudicantem & rectas ac iuſtas ferentem ſẽtentias. Hæc autem & quæ ſunt huiuſmodi, fiunt poſt horam nonam. Totam enim noctem & diem vſque ad nonam orat perpetuo. Poſt nonam autem, primum quidem diuinam doctrinam exhibet pręſentibus. Deinde audita vniuſcuiuſque petitione, cùm aliquas fecerit curationes, componit lites eorum inter quos eſt controuerſia. Circa occaſum autem ſolis deinceps incipit conuenire dominum. Sed quamuis in his verſetur, & hæc omnia faciat, nec ſanctarum eccleſiarum curam abiicit & prouidentiam, aliquando quidem pugnãs cum impietate gentium: aliquando autem frangens Iudæorum audaciam: aliquando autem fundens ac profligans turmas hęreticorum:& aliquando quidem de his ſcribens ad Imperatorem, aliquando autem præſides ac magiſtratus ad diuinum zelum excitans: aliquando autem ipſis quoque eccleſiarum paſtoribus maiorem gregis curam gerere præcipiens. Hæc autem ſum perſecutus, ex gutta conatus oſtendere pluuiam,& iis qui hæc ſcripta legerint, tanquam indice guſtandam præbere mellis dulcedinem. Quæ autem decantantur ac celebrantur ab omnibus, ea ſunt iis longè plura. Sed non ſum omnia ſcribere pollicitus, ſed paucis eius vitæ inſtituti oſtendere formam & characterem. Conſcribent autem, vt conſentaneum, alij quoque his longe plura. + Cùm poſt hæc autem diu vixiſſet,& multis miraculis & laboribus, ardoreque ſolis,& hiberna glacie,& vehementibus ventorum inſultibus & humanæ naturæ imbecillitate, ſolus ex omnibus qui vnquam fuerunt manſiſſet inexpugnabilis, poſtquam eum deinceps oportuit eſſe cum Chriſto, & immenſorum certaminum coronas accipere, quod homo quidem eſſet, morte confirmauit iis qui non credebant: manſit autem etiam poſt mortem immobilis:& in cœlum quidem anima peruenerat: corpus autem ne ſic quidem cadere ſuſtinuit: ſed rectum ſtetit in loco certaminum, tanquam inuictos Athleta nulla parte membrorum volens terram tangere. Sic Chriſti Athletis manet etiam poſt mortem cum eis ſimul verſans victoria. Variorum certè morborum curationes,& miracula, & diuinarum virtus operationum, ſicut quando erat ſuperſtes, ita nunc quoque fiunt, non ſolum apud loculos ſanctarum reliquiarum, ſed etiam apud ſummæ eius virtutis & diuturnæ decertationis monimentum: magnam, inquam, illam & celebratam columnam huius iuſti & laudibus celebrandi Symeonis. Cuius ſanctis interceſſionibus

Hæc nõ ſunt Theodoreti, ſed ab aliquo addita poſt mortem Symeonis. Cum enim vitam ſcriberet Theodoretus, adhuc viuebat Symeones.

cupio vt ego adiutus, in his ſanctis perſeuerem laboribus: Deumque precor qui eſt communis ornatos, & ſplendor pietatis & veræ religionis, vt & mea vita corrigatur, & ad Euangelicam vitæ formam dirigatur.

BARADATVS.

XXVII. VT communis hominum hoſtis inuenit multas vias vitij, vniuerſam humanam naturam ſtudens penitus perdere: & pietatis veræque religionis alumni, multas & diuerſas excogitauere ſcalas quibus in cœlum aſcenderetur. Alij quidē per claſſes decertantes, ſunt autem hi cœtus innumerabiles, incorruptis fruuntur coronis, & deſideratum aſcenſum conſequuntur. Alij autem vitam amplectentes monaſticam, & cum Deo ſolū loqui meditantes, & nullam conſolationem humanam participantes, ſic victores publicè renuntiantur. Alij autem in tabernaculis, & alij in tuguriis degentes, Deum laudibus celebrant. Alij verò amplectuntur vitam in antris & ſpeluncis. Multi autem, ex quibus aliquorum meminimus, non antrum, non tabernaculum, non ſpeluncam, non tugurium habere decreuerunt: ſed nudo aëri ſua corpora mandātes, contrarias qualitates tolerant: aliquando quidem ſummo gelu concreti: aliquādo autem igne radiorum exuſti. Iam verò eorum quoque rurſus eſt vita diuerſa. Nam alij quidem ſtant aſſiduè. Alij verò in ſeſſionem & ſtationem diem diuidunt: & alij quidem ſeptis quibuſdam incluſi, fugiunt multorum congreſſionem. Alij verò nullo huiuſmodi vtentes tegumento, propoſiti ſunt omnibus qui eos volunt contemplari. Vnumquodque autem horum in præſentia neceſſe habui perſequi, cùm admirabilis Baradati vellem vitam conſcribere. Is enim excogitauit nouas rationes exercendæ tolerantiæ. Nam cùm primum quidem longo tempore ſe incluſiſſet in domuncula, ſola diuina fruebatur contemplatione. Illinc cùm rupem occupaſſet imminentem, & paruam quandam arcam, nec iuſta quidem ſymmetria corpori congruentem, ex lignis conſtruxiſſet, in ea vitam degebat, deorſum aſſidue incuruari coactus. Non habebat enim altitudinem eius longitudini, iuſta proportione conuenientem. Non erat autem ea compacta aſſeribus: ſed erat aperta ſimiliter atque cancelli: & erat ſimilis feneſtris quæ latiores habent ingreſſus luminis. Quocirca nec à pluuiæ erat impetu libera, nec erat tecta à flamma ſolis: ſed vtraque non minus admittebat quam alia quæ ſunt ſub diuo: in hoc autem ſolo ea ſuperabat, quod accederet labor incluſionis. Cùm autem longum tempus hoc modo tranſegiſſet, poſtea egreſſus eſt, cedens precibus diuini Theodoti, cui obtigerat pontificalis ſedes Antiochena. Stat autem aſſidue manus in cœlum extendens, & vniuerſorum Deum laudans: totum corpus tunica pellicea contegens: circa naſum autem ſolum & os, reliquit modicum ingreſſum ſpiritui, vt reſpiret, communem aërem excipiens: quoniam humana natura non poſſet aliter viuere. Omnem autem eum laborem ſuſtinet, cùm non ſit corpore valde robuſto, ſed valetudinario & multis morbis obnoxio. Feruens autem animi alacritas, & diuino amore incenſa, cogit vt laboret qui non poteſt laborare. Iam verò ſapientia quoque & intelligentia ornatus, optime & interA rogat & reſpondet, & ratiocinatur nonnunquam melius & potentius iis qui Ariſtotelicos legere labyrinthos. Cùm ſit autem in ipſo ſummo virtutis faſtigio, non ſinit vt arrogantia ſimul efferatur ſpiritus, ſed iubet eum deorſum repere circa ipſū latus montis. Scit enim quantum ſibi damnum mens conciliat quę tumet & ardet inſolentia. Hęc eſt in ſumma eius philoſophia. Cui concedatur vt creſcendo poſſit metam curſus attingere. Eſt enim communis piorum lætitia, horum qui victoria potiti ſunt gloria. Mihi autem detur, vt eorum ſuffultus precibus non ſim procul ab hoc monte: ſed paulatim conſcendam, & me eorum contemplationis voluptate expleam.

THALELÆVS.

XXVIII. NEque Thalelæi ſilebo narrationem, eſt enim plenum miraculi ſpectaculum. Non ſolum autem alios audiui narrantes, ſed etiam ipſe vidi admirabile & præter opinionem ſpectaculū. Nam cùm viginti ſtadiis procul à Gabalis, ea eſt autem vrbs parua & elegans, tumulum quendam occuB paſſet, in quo erat templum dedicatum dæmonibus, & quod ab iis, qui iam erant antiquitus impij, multis honorabatur ſacrificiis, paruum quoddam fixit tugurium. Sceleratos autem illos & execrandos perpetuò colebant, vt dicebant, magnam eorum crudelitatem cultu placare adnitentes. Multis enim perniciem afferebant, & iis qui accedebant, & iis qui erant vicini: nec ſolum hominibus, ſed & aſinis & mulis, & bobus, & ouibus: non cum beſtiis bellum gerentes, ſed per eas quoque, hominibus tendentes inſidias. Tunc ergo cùm eum vidiſſent aduenisse, perterrere quidem conabantur, ſed non poterant, cùm & eum muniret fides, & pro eo pugnaret gratia. Rabie itaque & furore repleti, in eas quæ tunc illic plantatæ erant arbores fecerunt impetum. In illo autem tumulo multæ erant ficus & oleæ quæ florebant. Ex iis dicunt plus quam quingentas repentè fuiſſe euulſas: audiuique plures vicinos agreſtes id narrantes, qui olim quidem detinebantur caligine impietatis: per eius autem doctrinam & miracula, acceperunt lucem Dei cognitionis. Quoniam autem cùm hoc feciſſent pernicioſi & ſcelerati dæC mones, non exterruerunt athletam philoſophiæ, rurſus in eum alias parauere machinas. Noctu enim vlulantes, & lampades oſtentantes, conabantur perterrefacere, & eius rationem perturbare. Vbi autem riſit omnes eorum inſultus, eo poſtea relicto effugere. Is autem cùm duas rotas conſtruxiſſet, quæ duorum cubitorum habebant diametrum, aſſeribus, non inter ſe compactis, ſed diſiunctis ac ſeparatis, ambas rotas coniunxit. Deinde cùm intus ſediſſet, & cuneis & clauis diſiunctas illas confixiſſet tabulas, ſub dio rotam appendit, tribus aliis altis lignis in terram defixis, & ſuperioribus eorum initiis aliis lignis commiſſis, & in eorum medio duplici illa rota alligata, & ſublime elata. Huius autem, ſpacium quidem quod eſt interius, habet quidem cubitorum duorum altitudinem: cubiti vero latitudinem. In eo ſedens vel potius ſuſpenſus, annis iam fuit decem perpetuis. Cùm autem corpus habeat maximum, neque ſedens quidem poteſt collum erigere, ſed ſemper ſedet incuruatus, genibus habens affixam faciem. Ad eum cùm veniſſem, inueni quidem eum ex

euangeliis

euangelii a colligentem vtilitatem: eum autem interrogaui, cupiens ſcire cauſam illius noui vitæ A inſtituti. Ille autem græca lingua vſus, erat enim Cilix genere, Ego, inquit, multis peccatis obnoxius, & credens ſuppliciis quorum minæ ſunt intentatæ, hoc vitæ genus excogitaui, hoc agens vt caſtigetur corpus pœnis mediocribus: vt eripiar à magnitudine earum quæ expectantur. Sunt enim illæ grauiores, non ſolum quantitate, ſed etiam ipſa qualitate. Sunt enim inuoluntariæ. Quod autem ab inuito fit, id eſt valde moleſtum. Quod autem eſt voluntarium, etiamſi ſit laborioſum, minorem affert dolorem: ſponte enim ſuſcipitur. Sed non labor violentus: ſi his ergo, inquit, paruis moleſtiis minuero ea quæ expectantur, hinc magnum lucrum reſeram. His auditis, eius ingenij ſolertiam valde ſum admiratus, quod non ſolum iam facta ſcepta tranſiliebat, ſed etiam ex ſe alia excogitabat certamina: & quod non ſolum decertabat, ſed eorum etiam cauſas ſciebat, & alios docebat. Iam vero multa quoque miracula per eius preces fieri dixerunt accolæ: non ſolum hominibus, ſed etiam camelis, & aſinis, & mulis, curationem per eum adipiſcentibus. Hinc vniuerſa illa B gens quæ impietate detinebatur, paternum quidem abnegauit errorem, diuinæ autem lucis accepit ſplendorem. His vtens miniſtris, & templũ dæmonum diruit, & maximam ædem excitauit victoria inſignibus martyribus: his qui Dij falſo nominabantur, diuinos opponens mortuos. Horum concedatur interceſſionibus vt & hic cum eadem victoria, certaminum terminum occupet: & nos ab his & illo adiuti, ſimus vehementes amatores certaminum philoſophiæ.

MARANA ET CYRA.

XXIX. POſtquam optimorum & præſtantiſſimorum virorum vitæ conſcripſi inſtitutum, operæ pretium exiſtimo mulierum quoque meminiſſe, quæ non minus, ſi non etiam amplius certauerũt. Eæ enim ſunt digniores quæ laudentur, vt quibus quidem obtigerit natura imbecillior, eandem autem quam viri oſtendant animi alacritatem, & à prima parente accepto dedecore genus liberarere. Maranæ autem & Cyræ meminero in præſentia, quæ tolerãtiæ certaminibus omnes alias vicere. His patria quidem eſt Berrhœa: patriæ autem genus inſigne: educatio autem generi conueniẽs. Sed his omnibus contemptis, cùm exiguum quẽdam locum ante vrbem comprehendiſſent, & intra eum fuiſſent, luto & lapidibus oſtium obſtruxere. Famulas autem quæ eiuſdem vitæ volebant eſſe participes, extructo extra ambitum habitaculo, iuſſerunt in illo habitare. Ipſæ autem per quandam paruam feneſtram reſpiciunt ea quæ ab illis fiunt, & eas frequenter excitant ad orationem, & accendunt ad diuinum amorem. Ipſæ vero cùm neque domum habeant, nec tugurium, ſub dio ſua ſponte vitam agunt. Pro ianua autem eis quædam parua extructa eſt feneſtra, per quam neceſſarium alimentum accipiunt: & cum iis quæ ad ipſas veniunt colloquuntur mulieribus. Ad eam autem congreſſionem definitum eſt tempus pentecoſtes: alio autem tempore vitam amplectuntur quietam: ſola autem Marana loquitur cum aduenientibus: alteram autem nemo audiuit vnquam loquentem. Ferrum autem geſtant, & tantum onus ferunt, vt Cyra, cui corpus obtigit imbecillius, ad terram vſque incuruetur, & corpus minimè poſſit erigere. Habent autem vela maxima, vt retro quidem trahantur, & pedes omnino contegant, anterius autem vſque ad ipſam zonam demittantur, vultum ſimul & collum & pectus & manus occultantia penitus. Eas ego ſæpe vidi, intra ianuam intromiſſus: iuſſerunt enim mihi aperiri, ſacerdotij dignitatem honorantes. Vidi ergo illud ferri pondus quod nec à viro quidem forti & robuſto ferri poſſet: & cùm vehemẽter rogaſſem, tunc quidem auferre potui: poſtquam autem receſſimus, id rurſus ſuis membris impoſuere: collo quidem, collare: lumbis autem zonam: manibus autem & pedibus ea quæ eis ſunt attributa. Hoc modo autem viuunt, non quinque ſolum vel decẽ ſolis tranſactis annis, ſed quadraginta duobus. Et cùm tanto tempore decertauerint, tanquam quæ nuper certamina attigerint, delectantur ſudoribus. Viſione enim apprehendentes ſponſi pulchritudinem, facile ferunt curſus laborem, & properant peruenire ad finem certaminis: videntes in illo ſtare dilectum, & oſtendentem coronam victo- B riæ. Ea de cauſa & imbris & niuis & ſolis excipientes impetum, non cruciatum nec dolorem ſentiunt: ſed ex iis quæ videntur moleſta, animi gaudium percipiunt. Et diuini Moſis æmulatæ ieiunium, ter tanto tempore inediam ſuſtinuere. Quadraginta enim diebus exigui cibi fuere participes. Ter quoque diuini Danielis à cibo abſtinẽtiam ſunt æmulatæ, tres dierum hebdomadas cõficientes, & cibum corpori ſuppeditantes. Cùm autem aliquando deſideraſſent ſalutarium Chriſti paſſionum ſancta loca contemplari, venerunt Æliam, cùm in via nihil cibi ſumpſiſſent. Sed poſtquam in illam vrbem venerunt, & adorationem impleuerunt, cibum ſumpſerunt, & reuerſæ ſunt, rurſus à ieiuniis confecto itinere: eſt autem iter nõ pauciorum quam viginti dierum. Quinetiam cùm victoria inſignis Theclæ cupiſſent videre ædem quæ eſt in Iſauria, vt dilectionis in Deum flammam vndiquaque accenderent, ſic profectæ ſunt & reuerſæ ſunt ieiunæ. Tantum eas diuinum amatorium fecit diuino quodam furore debacchati. Tantum diuinus amor, earum in ſponſum concitauit inſaniam. Atque eæ quidem quæ tali C vitæ inſtituto fœmininum genus exornauere, vt quæ aliis fuerint exemplaria, coronabuntur à domino coronis victricibus. Ego autem propoſita quæ hinc percipitur vtilitate cùm decerpſero benedictionem, ad aliam tranſibo narrationem.

DOMNINA.

XXX. DIuini Maronis cuius prius meminimus, vitã æmulata Domnina admirabilis, in horto maternæ domus paruum quoddam ſibi fecit tugurium. Ei autem tugurium efficit pannici ſtipula. Continuis autem lachrymis non ſolum rigat genas, ſed etiam veſtimenta ex pilis, talibus enim indumentis tegit corpus. Circa gallorum autem cantum, ad diuinum templum quod non eſt procul, vadẽs cum aliis & fœminis & viris, vniuerſorum domino offert laudes. Hoc autem facit, non ſolum die incipiente, ſed etiam deſinente: quouis alio loco, locum Deo conſecratum magis eſſe venerandum cenſens, & docens alios. Ea de cauſa & eius magnam curam geſſit, matri perſuadens, & fratribus

vt facultates ſuas in id conſomerent. Habet autem nutrimentum lentem aqua madefactam. Omuem autem hunc laborem iuſtinet, cùm ſit planè exſiecato corpore & ſemimortuo. Pellis enim ſubtiliſſima, & quæ eſt iuſtar membranæ, eſt oſſibus tenuibus circuniecta, adipe & carne conſompta à laboribus. Propoonur aotem omnibus eam videre volentibus, & viris & mulieribus, neque vultum aſpicieos, neque alij vulium ſpectandom exhibens, ſed amictu quidem penitus contecta, ad genua autem vſque iocuruata, valde gracili autem voce & non ſatis expreſſa loquens, & eam quoque ſemper cum lachrymis proferens. Sæpe enim cùm meam dexteram ſūpſiſſet, & oculis impoſoiſſet, eam dimiſit adeo madefactam, vt ex ipſa manu diſtillarent lachrymæ. Eam ego cuius ſunt tantæ opes philoſophiæ, flentem, lamentantem & ingemiſcentem ſimiliter atque ex quæ ſuut in extrema pauperiate, quænam pro dignitate laudauerit oratio? Vehemens enim amot io Deum illas parit lacbrymas, ad diuinam ioflāmans contēplationem, & pungens aculeis, & vrgens ad eum qui eſt hinc futurus excellum. Potro autem quanuis in his diu noctuque verſetur, ne aliorum quidem generum vittutis curam abiicit. Sed pro viribus qoidem curat optimos Arhletas, quorum meminimus, & quos prætermiſimus: curat autem eos quoque qui ad ipſom veniunt: iubens quidem habitare apud vici paſtorem, ipſa vero mittens omnia quæ ſont neceſſaria. Matris enim & fratrum facultates ei ſunt propoſitæ ad ſumptum faciendom, quæ per ipſum accipiunt benedictionem. Quinetiam mihi quoque venienti ad illam partē, eſt autem noſtræ regioni ad auſtrum, mittit & panem & fructus & lentem madefactam. Sed quouſque prolixa vtor oratione, ſtudens omuem eius narrare virtutem, cùm opotteat aliorum quoque proferre vitam, quæ imitatæ ſunt & hanc & illas quarum prius meminimus: Multæ enim aliæ partim quidem vitam amplexæ ſunt ſolitariam: partim autem viuere amarunt cum pluribus: adeo vt ducentæ & quinquaginta & plures, & pauciores ſimul viuant, vno cibo veſcentes, ſuper ſolas ſtoreas ex iuſtituto dormientes, & manus quidem lanę attribuentes, hymnis vero linguam conſecrantes. Sunt autem eiuſmodi innumerabilia ſapientiæ gymnaſia non ſolum in noſtra regione, ſed etiā C per totum Orientem. Iis autem plena eſt & Palæſtina & Ægyptus, & Aſia & Pontus, & tota Europa. Ex quo enim Chriſtus Dominus honorauit virginitatem, vt qui natus ſit ex virginitate, prata virginitatis natura germinauit, & hos ſuaueolctes, & qui non marceſcunt, flores offert Creatori: non virtutem in maſculo & fœmina diſcernens: nec in duas differentiax diuidens philoſophiam. eſt enim differentia corporum, ſed non animorum. In Chriſto enim Ieſu, vt ait diuinus Apoſtolus, non

Gal. 4. eſt maſculus & fœmina. Vna autem mulieribus &

Eph. 3. viris eſt fides ſuppeditata. Vnus enim Dominus, vna fides, vnum baptiſma: vnus Deus & pater omnium, qui eſt ſuper omnia, & per omnia, & in omnibus nobis. Quinetiam vnum regnum cœlorum Agonotheta propoſuit victoribus, hoc commune præmium definiens certaminibus. Sunt ergo, vt dixi, multæ & virorum & molierum pietatis palęſtræ, non apud nos ſolum, ſed etiam in vniuerſa Syria & Palæſtina & Cilicia, & in ea quæ eſt media ioter duos fluuios. In Ægypto autem dicunt

A etiam plus quam quinque millia virorum habere monaſteria, qui operantur, & interim Dominum laudant hymniſque celebrant: nec ſolum ex operibus oeceſſarium alimeotom comparant: ſed etiam aduenientibus hoſpitibus & egētibos opem ferunt. Sed omnia narrare non ſolom ego, ſed nec omnes ſcriptores potuerint: & vt maximè fieri poſſet, ſuperuacaneum id eſſe exiſtimo, & honoris copiditatem quæ nihil habeat commodi. Iis enim qui volunt aliquam percipere vtilitarem, ſufficiūt ea quæ dicta ſunt ad præbendum id quod deſideratur. ideo enim & vitę diuerſorum fecimus meotionem, & mulierum narrationes narrationibos virorum adiecimus, vt & ſenes & iuuenes & mulieres philoſophiæ habeant exemplaria: & vnuſquiſque eam quæ ſibi cordi eſt vitam exprimens, habeat ſuæ vitæ quādam regulam & gnomonem, qui eſt ſitus in narratione: & quomodo pictores ad exemplar reſpicientes, & oculos imitantur, & naſum, & os, & genas, & aures, & frontem, & ipſos capitis & barbæ pilos, & ad hæc & ſeſſionem & ſtationem: quinetiam ipſos oculorum intuitus, ſiue ſint læti & alacres, ſiue ſeueri & truces: ita eB tiam oportet vnumquemque ex iis qui hęc ſcripta legunt, volentem vitam aliquam imitari, ſuam ad illam quam eligit componere: & quomodo fabri aſſeres rubrica dirigentes, euſque id qood eſt ſuperfluom auferunt, donec appoſita regula, viderint aſſerem eſſe æqualem: ita etiam eum qui velit vitam aliquam imitari, oportet eum ſeipſum ponere pro regula, & vitij reſecare ſuperflua, & virtutis replere ea quæ deſuut. Ea enim de cauſa ſcriptionis laborem ſuſcepimus, vtilitatis occaſionem proponentes volentibos. Rogo autem eos qui ſunt lecturi, vt cùm ex aliorum laboribus abſque labore voluptatem capiunt, labores ſuis compenſent precibus. Eos quoqoe obſecro quorum vitam conſcripſi, ne me deſpiciant procul degentem ab illorum ſpiritali chorea: ſed trahant infra iacentem, & ad virtutis tollant altitudinem, & ſuo choro coniungant: vt non ſolum laodem alienas diuitias, ſed ipſe etiam habeam aliquam laudis occaſionem, & facto & verbo & cogitatione glorificans ſeruatorem vniuerſorum. Cum quo patri gloria, cum ſancto ſpiritu, nunc & ſemper & in ſęcula ſæculorum. Amen.

EIVSDEM ORATIO

DE CHARITATE.

QVanti quidem ſint virtutis athletæ, quam multiſque & qualibus coronis decorentur, aperte docent quæ à nobis de eis ſcriptæ ſunt narrationes. Nam etſi non continent omnia eorum certamina: ſufficiunt tamen vel pauca ad oſtendendam totius vitæ formam. Etenim non totum aurum quod affertur coolumens lapis, ſed eius paululo affricatus, oſtendit eſſe vel probum vel improbum: ſimiliter quoque ſagittarium, ex paucis quæ emittuntur telis, recte didicerit quiſpiam, an recte ſagittet & ad ſcopum dirigat, an ab eo aberret, in arte minimè exercitatus. Ita etiam alij artifices, ne dicam de ſingulis, poſſunt dignoſci, & athletæ, & curſores, & tragœdiæ hiſtriones, & gubernatores, & nauium ędificatores, & medici, & agricolæ, & alij, vt ſemel dicam, qui artem tractant aliquam. Sufficit enim pauca experientia & ad

oſtendendam

A oſtendendam artem eorum qui ſunt præditi ſciẽtia, & ad conuincendam eorum inſcitiam qui ſolo vtuntur nomine. Sufficiunt ergo, vt dixi, vel pauca quæ ſcripta ſunt ex iis quæ recte & ex virtute ab vnoquoque geſta ſunt, ad vitæ vniuerſum docendum inſtitutum. Conuenit autem nos in præſentia ſcrutari & inquirere & perfecte diſcere, vndenam incitati hoc vitæ inſtitutum amplexi ſunt, & quibuſnam moti rationibus, ad hoc philoſophiæ faſtigium peruenere. Quod enim non freti viribus corporis, ea quæ humanam naturam ſuperant amauerint, & ei poſitos tranſgreſſi terminos, & pietatis Athletis fixa ſepta tranſilierint, aperte docet experientia. Nemo enim ex iis qui ſunt expertes huius philoſophiæ, oſtendit vnquam eorum tolerantiam. Nam etiamſi niuem patiantur paſtores: at non ſemper: nam & vtuntur antris, & in domos redeunt, & calceis pedes tegunt, & veſtibus calidioribus alias partes corporis amiciunt: & bis & ter in die & fortaſſe etiam quater cibum capiunt: quinetiam carnium eſus & vini potus quouis foco melius corpora calefaciunt. Quando enim tale nutrimentum fuerit alteratum, & veluti quodam colo diſcretum, & ad iecur perueniens
B fuerit mutatum in ſanguinem, ad cor quidem procedit per venam concauam: illinc autem excalefactum peruadit in omnes partes corporis. Quocunque autem venerit, non irrigat, ſed etiam ignis inſtar calefacit, & melius quam molles veſtes fouet corpus. Non enim, vt quidam arbitrantur, tunicæ indumenta & veſtes calorem præbent corpori: lapides enim & ligna calefacerent, quibus ea admota eſſent. Sed nemo vnquam vidit lignum vel lapidem veſtibus euaſiſſe calidiorem. Ergo nec corpori præbent ea calorem, ſed ſeruant calorem corporis: & frigidi quidem aeris arcent incurſionem: ſuſcipientes autem vapores qui exeunt ex corpore, & iis calefiunt, & calorem exhibent corpori. Huius autem rei teſtis eſt experientia. Sæpe enim frigidum lectum ingredientes, corporis applicatione ſtragulum quod prius erat frigidum calidum efficimus. Cibus ergo corpus magis calefacit quam veſtis. Qui eum autem ſumunt ad ſatietatem, habent ſufficiens propugnaculum aduerſus impetus frigoris. Eo enim armant corpus, & parant ac inſtruunt vt poſſit reſiſtere tali
C anni tempeſtati. Qui autem nec cibum nec potum quotidie ſumunt, & quando ſumunt, non expectant ſatietatem, ſed adhuc acrem ac vehementem refrenant appetitionem, & ea ſumunt non quæ poſſunt corpus calefacere, ſed vel veſcuntur herbis non ſecus ac bruta animantia, vel ſolis madefactis vtuntur leguminibus: ex tali nutrimento quemnam calorem hauſerint? Quanta hinc autem fuerit fluxio ſanguinis? In nullo ergo ſunt alij eorum ſtudiis ſimiles. Neque enim eſt eadem veſtis & horum & illorum. Hæc eſt enim aſperrima, & quæ minimè poteſt calefacere, neq; ſimilis cibus, ſed qui repugnat ex diametro. Paſtoribus enim & huiuſmodi aliis comedendi tempus eſt omne tempus: metiuntur enim tempus appetitione, & ſi mane eos fames inuaſerit, ſtatim cibum adhibent: & adhibent quidquid contigerit, non eſt enim eis definitum, vt hoc quidem veſcantur, illo verò minimè: ſed ſecure comedunt quæcunque voluerint. Hic autem & dies, & tempora, & cibi genera, & menſuræ: & eſt eius excluſa ſatie-

A tas. Nullus ergo ex iis qui delectantur aliorum reprehenſione, agricolas & paſtores & nautas adducens in medium, conetur horum maximorum Athletarum minuere certamina. Nam & agricola laborans interdiu, domi noctu curatur, eum omni officio proſequente coniuge. Quinetiam paſtor eſt ſimiliter particeps omnium quæ prius diximus. Nauta autem corpore quidem ſolis radium excipit: ſed aquis adhibitis curat corpus. Natat enim quantum lubet, & flammæ radij adhibet remedium, aquæ frigiditatem. Hos autem nemo eſt qui curet. Non enim ſimul habitant mulieres, quæ viros variis modis recreant & conſolantur. Neque cùm radius inuadit vehementius, aquarum adhibent ſolatium: nec hiberno tempore cibum opponunt frigori, neque noctis quietem, tanquam aliquod medicamentum, diurnis exhibent laboribus. Huius enim ſunt plures & maiores ſudores quam ij qui fiunt interdiu. In hac enim & luctantur contra ſomnum: nec patiuntur vinci ab illius dulcedine, ſed dulciſſimam ſuperant tyrannidem, & tota nocte dominum hymnis perpetuo celebrant. Nullus
B ergo ex iis qui ſunt extra horum philoſophiam, horum oſtendit tolerantiam. Si autem nullus ex aliis hominibus, poteſt talibus reſiſtere laboribus, clarum eſt quod amor in Deum, effecit vt naturæ terminos tranſilirent: & ſuperna flamma accenſi, lubenter ferunt impetum frigoris, & qui à ſuperis deſcendit rore, flammam radiorum mitigant. Is eos & alit & rigat & amicit: & dat pennas, & edocet volare: & efficit vt cœlum tranſcendant: & eum qui amatur quoad eius fieri poteſt oſtendit: & viſione contemplationis incendit deſiderium, & excitat amatorium, & flammam accendit ardentiorem. Quomodo enim ij qui amant corpora, & aſpectu eorum qui amantur præbent amori materiam, & illud œſtrum reddunt vehementius: ita ij qui accipiunt ſtimulos diuinæ dilectionis, diuinam illam, & quæ nunquam interit, viſione apprehendentes pulchritudinem, efficiunt acutiores aculeos dilectionis: & quo magis frui deſiderant, eò magis expellunt ſatietatem. Voluptatem enim corporum conſequitur repletio. Diuinus autem amor non accipit leges ſatietatis. Talis erat Moſes magnus
C ille legiſlator, qui ſæpe, quantum homini licuit diuina contemplatione dignatus, cùm beatam ſæpe vocem excepiſſet, & fuiſſet intra caliginem quadraginta diebus, & accepiſſet leges diuinas, non ſolùm eum vlla cepit ſatietas, ſed etiam vehementius & ardentius fuit eius deſiderium. Quadam enim veluti crapula accepta ab illius amoris temulentia, & amatorio furore ſupra modum percitus, propriam quidem ignorauit naturam, quæ autem non licet videre, ea videre concupiit. Nam veluti dominij oblitus, & ſolum amorem conſiderans, dixit Deo vniuerſorum, *Ecce tu dicis mihi, inueniſti gratiam apud me: & noui te præter omnes. Si ergo inueni gratiam coram te, oſtende mihi teipſum: ita te videam vt cognoſcam.* *Exod. 33.* Tantam ex diuina dilectione accepit ebrietatem: nec ebrietas ſedauit ſitim, ſed eam effecit vehementiorem, & additamentum cognitionis, effectum eſt incrementum deſiderij: & in fruendo aucta eſt appetitio: & quomodo ignis quò plus accipit nutrimenti, eo maiorem accipit operationẽ: ea enim acceſſione materiæ

augetur, non obtunditur: ita in Deum dilectio accenditur diuinarum rerum contemplatione, & operationem hinc ſuſcipit maiorem & vehementiorem: & quo magis in rebus diuinis verſatus quis fuerit, eo magis accendit flammam dilectionis. Nec nos hoc docuit ſolum magnus Moſes, ſed etiam ſancta ſponſa, de qua dicit beatus Paulus, Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Ea enim in cantico canticorum cantat ad ſponſum. Oſtende mihi vultum tuum: & fac vt audiam vocem tuam: vox enim tua eſt ſuauis: & vultus tuus formoſus. Nam cùm ex iis quæ de eo dicuntur amore capta fuerit, non eſt contenta orationibus, ſed vult etiam ipſam vocem audire: & cùm alas accepiſſet, & ſublime elata eſſet, iis quæ de eius ſpecie feruntur narrationibus, deſiderat ipſam quoque contemplationem: iis quæ dictæ ſunt laudibus ſuum amorem ſignificans. Oſtende, inquit, mihi vultum tuum: & fac vt ego audiam vocem tuam. Quoniam vox tua eſt ſuauis, & vultus tuus eſt formoſus. Eius quoque pulchritudinis amore captus pronubus & ſponſæ deductor, Paulus, inquam, ille diuinus, amatoriam illam emiſit vocem: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? afflictio, an anguſtia, an fames, an perſecutio, an nuditas, an periculum, an gladius? ſicut ſcriptum eſt. Propter te mortificamur tota die. Reputati ſumus tanquam oues occiſionis. Deinde oſtendit etiam cauſam tolerantiæ. In his, enim inquit, omnibus ſuperamus propter Deum qui dilexit nos. Conſiderantes enim quinam cùm ſimus, quænam bona accepimus: & quod non nos primi dileximus, ſed amati viciſſim amauimus: & cùm haberemus odio, amati ſumus: & cùm inimici eſſemus, ſumus reconciliati: cùm non ipſi ſupplices periiſſemus vt fieret reconciliatio, ſed ad nos, legatus veniſſet vnigenitus: & qui iniuriam feceramus, inuitati ſumus ab eo qui fuerat affectus iniuria: & præter hæc reputantes ſuſceptam pro nobis crucem: ſalutares paſſiones: mortis ceſſationem: datam nobis ſpem reſurrectionis. Hæc & quæ ſunt huiuſmodi conſiderantes, ſuperamus eas quæ in nos incurrunt difficultates: & beneficiorum memoriam conferentes cum ea quæ eſt ad breue tempus afflictione corporis, lubenter ferimus rerum moleſtarum impetus. Omnes enim vitæ moleſtias, cum amore in Dominum, tanquam in trutina conferentes, eas valde leues inuenimus. Etſi omnia quæ videntur iucunda & delectabilia, ſimul collegerimus, ſi contrà diuinum expendatur deſiderium, ea vmbra magis euanida, & quæ vernis floribus facilius intereant, oſtendit. Id autem & per ea quæ dicta ſunt, & quæ dicenda, aperte ſignificat. Perſuaſum, enim, inquit, habeo quod neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque poteſtates, neque virtutes, neque præſentia, neque futura, neque altitudo, neque profunditas, neque aliqua alia creatura, poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Quoniam enim cùm ſuperius ea ſola quæ ſunt moleſta poſuiſſet, ad examen adduxit afflictionem, & anguſtias, & famem, & perſecutionem, & nuditatem, & periculum, & gladium, hoc eſt, cædem violentam: meritò hic quoque triſtibus adiicit ea quæ ſunt iucunda: morti, vitam: ſenſilibus ea quæ percipiuntur intelligentia: iis quæ videntur, eas quæ ſub aſpectum minime cadunt virtutes: præſentibus & prætereuntibus, ea quæ futura ſunt & manent: & præterea gehēnæ profunditati, regni altitudinem. Hæc autem omnia cùm examinaſſet & comparaſſet, & amori omnia cedere inueniſſet, tam quæ ſunt moleſta quam quæ iucūda, & charitatis priuationem, eo quod eſt ingehēna ſupplicio acerbiorem: & oſtendiſſet quòd ſi fieri poſſet, mallet cum diuina dilectione ſuppliciū cuius minæ intentantur, quam abſque ea, regnum quod eſt promiſſum: ebrius deſiderio, ea quærit quæ non conſtant: & ea contendit conferre cum diuino amore. Neq; altitudo, enim inquit, neque profunditas, neq; aliqua alia creatura, poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Non ſolum enim inquit, omnibus quæ ſimul videntur, & quæ ſub aſpectum nō cadunt, præfero amorem in Seruatorem & Creatorem, ſed etiamſi aliqua alia creatura, hac maior & pulchrior apparuerit, non perſuadebit vt mutem charitatem. Sed etſi quis ea quæ ſunt iucunda præbuerit, abſque ea non accipiam: etſi propter eam ea quæ ſunt moleſta intulerit, mihi amabilia videbuntur & valde expetenda: & quæ propter eam ſuſtinetur, fames, eſt mihi quibuſuis deliciis gratior: & pace perſecutio iucundior: & nuditas, purpura & ex auro laboratis veſtibus delectabilior: & periculum quauis ſecuritate iucundius: & violenta cædes quauis vita magis expetenda. Cauſa enim eorum quæ mihi eueniunt, efficitur mihi conſolatio. Nam propter amatorem ſimul & eum qui amatur, has excipio procellas. Eum enim qui non nouit peccatum, propter nos fecit peccatum, vt nos efficiamur Dei iuſtitia in ipſo. Qui cùm eſſet diues, propter nos pauper factus eſt, vt nos paupertate illius diteſcamus: & nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum: & humiliauit ſeipſum factus obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis: & cùm nos adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis eſt mortuus. Hæc & quæ ſunt eiuſmodi reputans, non acceperim regnum cœlorum, abſque in ipſum charitate: non fugerim ſupplicium in gehenna, ſi conſentaneum eſſet vt qui eam habet pateretur ſupplicium. Hoc autem alibi quoque docet apertè, dicens. Dei enim charitas non continet, cùm hoc iudicauerimus quòd vnus mortuus eſt pro omnibus: vt qui viuunt, non amplius ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis eſt mortuus & reſurrexit. Qui ergo non amplius ſibi viuunt, ſed ei qui pro ipſis eſt mortuus, & reſurrexit, omnia pro ipſo & agere & pati lubenter ſuſtinent. Porrò autem ea quoque quæ ſunt natura magna & perpeſſu difficilia, cum amore comparans, parua dicit & ad ferendum facilia. Id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ ſupra modum, ſupra modum æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Deinde etiam docet quomodo conferre oporteat. Non conſiderantibus nobis ea quæ videntur, ſed ea quæ non videntur. Quæ enim videntur, momentanea. Quæ autem non videntur, æterna. Oportet enim, inquit, conferre futura cum præſentibus: æterna autem cum momentaneis, cum afflictione autem, gloriam. Illa enim habet id quod eſt momentaneum: hæc verò id quod eſt æternum. Ea de cauſa ipſa quidem eſt leuis, & ad ferendum facilis. Illa autem eſt magnifica & præclara & maximi pretij. Et ideo illud quoque,

Supra

2. Cor. 11
Cant. 2.
Roman. 8.
2. Cor. 5.
2. Cor. 5.
2. Cor. 4.

Supra modum, adiecit vtriſque: nempe & lenitati afflictionis, & ponderi gloriæ. Nam & hæc, A inquit, ſunt inſigniter parua & leuia & momentanea, & illa ſimiliter inſigniter & ſupra modum glorioſa, præclara & magnifica, & maximi pretij, & æterna. Quinetiam alij quoque clamat ſimili- 1.Cor. 12. ter, Placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumelijs, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in anxietatibus pro Chriſto. Quando enim infirmor, tunc potens ſum. Hoc magnus quoque Petrus ſaucians deſiderio, nec cùm prius quidem futuram didiciſſet negationem, latere voluit: ſed ſatios duxit ſequens negare, quàm fugiens confiteri. Quòd enim ab amore & non à temeritate proficiſceretur hæc conſectatio, res ipſa teſtatur. Neque enim poſt negatiunem in animum induxit vt magiſtrum relinqueret: ſed fleuit quidem amarè, vt docet hiſtoria, & quòd victus eſſet ſuam defleuit imbecillitatem: aſſedit autem vinculis amoris irretitus. Quinetiam cùm accepiſſet nuntium reſurrectionis, primus venit ad ſepulchrum. Iam verò cùm in Galilæa quoque piſcans, intellexiſſet ipſum eſſe dominum qui ſtabat & loquebatur io litore, non B ſuſtinuit quidem, cùm cymba tardius proſcinderet terga maris: deſiderauit autem ſumptis pennis, per aërem occupare litus qnàm celerrimè. Quoniam autem pennis priuata eſt natura, aquis quidem vtitur pro aëre: pro pennis autem manibus. Natans autem peruenit ad eum quem amabat: & accipit curſum præmij, quòd in honore præponatur aliis. Vbi enim eum ſedere iuſſit, & cibos inuentos diſtribuit, protinus eum cœpit alloqui: percunctans quidem & interrogans qoanta eſſet eius dilectio, aliis autem apericos magni Petri amorem, Simon enim Ioan. 21. Petre, inquit, amas me plus his? Is autem ipſum citauit ad ſuum in eum amorem teſtificandum. Domine, enim inquit, tu ſcis quia amo te. In animis enim hominum inſides, & apertè ſcis motus cogitationis: nec te aliquid latet ex reb. humanis. Noſti enim omnia & antiqua & extrema. His ſubiunxit dominus, Paſce oues meas. Ego enim, inquit, nullius rei egeo. Maximum autem duco beneficium, mearum ouium curam: & quæ in illas confertur diligentiam ac ſolicitudinem, ego in me recipio. Oportet ergo te eam qua C frueris prouidentiam imperitiri conſeruis, & eos paſcere vt paſceris, & quas mihi debes gratias, per illos exoluere. Hæc rurius iterum interrogauit dominus: & bis reſpondit magnus Petrus: & bis accepit factam paſtoris electionem. Poſtquam autē tertia quoqoe fuit propoſita interrogatio, non amplios æquè audacter & ſecurè reſpondit Petrus: ſed & timore impletur, & animo angitur & conturbatur: & timuit ſuſpicans ne alteram præuidens negationem dominus verba amoris irrideret. Priora enim reuocabat in memoriam, & ei veniebat in mentem, quòd iam prius quoque ſæpe quidem vſque ad mortem non ſe eſſe relicturum magiſtrum affirmaſſet: audiiſſet autem quòd prius quàm gallus cantaret ter eſſet negaturus: & inueniſſet ſuam promiſſionem non accepiſſe finem: ſed fuiſſe confirmatam domini prædictionem. Horum hæc ipſum terrebat memoria: & non ſinebat eam quam conueniebat afferre reſponſionem: ſed acutos quidem & moleſtos accepit aculeos, in cognitione tamen conceſſit domino: non reſiſtens quidem, vt prius: nec dicens, Etiamſi me oporteat tecum mori, non te relinquam: ſed dicens ſe quidem habere dominom conſcium ſuæ dilectionis: perfectam autem vniuerſorum cognitionem eſſe apud ipſum ſolum vniuerſorum creatorem confitens. Domioe, enim inquit, tu noſti omnia: tu ſcis quòd amo te. Quòd enim amo te, & noſti, & teſtaris. An autem ſim in amore perſeueraturus, ipſe noſti apertius: ego enim nihil dico de futuris: neque de iis decertabo quæ neſcio. Didici experientia non contradicere domino. To es fons veritatis. To es abyſſus cognitionis: didici ergo ſtare tuis decretis. Honc eius timorem cùm vidiſſet dominus, & rectè ſciret eius amorem, prædictione mortis eius ſoluit timorem: & dat teſtimonium dilectioni: & Petri confirmat confeſſionem: & vlceri negatioois confeſſionis adhibet medicamentum. Propterea enim, vt exiſtimo, hanc quoque exegit triplicem: vt tot numero vlceribus totidem exhiberet medicamenta: & præſentibus diſcipulis flammam aperiret charitatis. Mortis itaque prædictio & Petrum eſt conſolata: & alios docuit diuini conſilij & diſpenſationis fuiſſe negationem, non autem eius animi. Hoc quoque ipſe innuit Seruator & dominus noſter quando dixit ad eum, Simon Simon, ex- Luc. 22. petiuit te Satanas, vt te cribraret ſicut triticum. Et ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: ſed & to quoque aliquando conuerſus, coofirma fratres tuos. Sicut enim, inquit, ego te non deſpexi, cùm fluctuares & labares: ita ſis tu quoque ſuſtentaculom fratribus qui circumaguntur: & id quod es aſſecotus, imperti auxilium: & ne eos pellas qui labuntur: ſed erige eos qui periclitantur. Ea enim de cauſa concedo vt tu quoque labaris, ſed te non ſino cadere, procurans vt qui labant per te ſtent & erigantur. Ita orbem terrarum qui lababat & agitabatur, magna hæc columna fulcijt, & vt omnino caderet non permiſit, ſed erexit ſtabilemque reddidit, Dei oues paſcere iuſſus: & cùm pro eo probris afficeretur, ſuſtinebat: & cùm per ignominiam cæderetur, gaudebat: & ex improbo exiens concilio, lætabatur eum ſocio, quòd dignus eſſet habitus pro nomine domini pati contumeliam. Quinetiam cùm conijcie- C batur in carcerem, geſtiebat & exultabat, & cùm à Nerone propter crucem eſt ad mortem crucis damnatus, rogauit carnifices, ne ſimiliter atque Dominus trabi affigeretur, ſed contrario modo: veritus, vt eſt veriſimile, ne eadem paſſio, eundem ſibi ab inſipientibus honorem conciliaret. Et ideo rogauit ne manus ſuperius, inferius autem pedes affigerentur. Extremum enim eligere, non in honore ſolùm, ſed etiam in ignominia, didicimus. Quòd ſi etiam fieri potuiſſet vt hanc mortem decies vel etiam quinquageſies ſubiret, eam cum voloptate maxima ſuſtinuiſſet, vt qui eſſet diuino intenſus deſiderio. Hoc ipſum clamat quoque diuinus Paulus, nunc 1.Cor. 15. quidem dicens, Quotidie morior, per noſtram gloriationem quam habeo in Chriſto Ieſu: nunc Gal. 2. autem, Cum Chriſto ſum crucifixus. Viuo autem non amplius ego: viuit autem in me Chriſtus. Qui ergo diuinum accepit amorem, terrena quidem ſimul omnia contemnit: conculcat autem omnes voluptates corporis: deſpicit opes & gloriam, & hominum honorem: à telis aranea-

rum nihil differre exiſtimat purpuram Imperatoriam: pretioſas gemmas aſſimilat calculis qui ſunt in litoribus: non rem beatam docet exiſtimandam ſanitatem corporis: neque morbum appellat calamitatem: neque infelicitatem vocat paupertatem, nec res ſuas malè gerere dicit pauperem: nec diuitiis & deliciis metitur felicitatem: ſed aquis fluuiorum, quæ in ripis plantatas arbores præterfluunt, & apud nullam ex iis conſiſtunt, vnumquodque eorum ſemper eſſe ſimile rectè exiſtimat. Similiter enim & paupertas, & diuitiæ, & ſanitas & morbus, & honor & infamia, & quæcunque alia naturam hominum prætercurrunt, non cernuntur ſemper apud eoſdem manentia, ſed eos qui poſſident mutantia, & ab aliis ad alios aſſiduè tranſeuntia: multi enim à magnis opibus cadunt in extremam inopiam: multi autem ex pauperibus conſcendunt in diuitum catalogum. Iam verò morbus quoque & ſanitas, ingreditur per omnia, vt vno verbo dicam, corpora & eſurientia, & lautitiis ac deliciis fruentia. Virtus autem & philoſophia eſt bonum conſtans ac ſtabile. Vincit enim & manus latronis, & linguas ſycophantarum, & hoſtilium telorum, haſtarumque procellas. A febre non conſumitur: non perit obiter in fluctibus: nec patitur iacturam in naufragio. Eius vires non aufert tempus, ſed auget. Eius autem materia eſt in Deum dilectio. Fieri enim non poteſt vt ſe rectè quis gerat in philoſophia, qui non fuerit Dei amator vehemens: imo verò hoc ipſum vocatur philoſophia. Sapientia enim Deus & eſt & vocatur. De Deo enim vniuerſorum dicit beatus Paulus. Immortali, inuiſibili, ſoli ſapienti Deo.

1. Tim. 1. De vnigenito autem dicit. Chriſti Dei virtus, & Dei ſapientia. Et rurſus, Data eſt nobis ſapientia

1. Cor. 1. à Deo iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio. Qui eſt ergo re vera philoſophus, iure etiam vocari poterit pius & Dei amans. Qui Deũ autem amat, alia omnia deſpiciẽs, & eũ ſolũ qui amatur reſpiciẽs, illius curam & ſuam in eum ſeruitutẽ cæteris præfert omnibus: illa ſolum & dicens & faciẽs & cogitans, quæ ei quẽ amat placent & grata ſunt: & abhorret omnia quæcunque ille prohibet. Hanc charitatem cùm Adam contempſiſſet, & ingratus fuiſſet in benefactorẽ, ingrati ſui animi mercedẽ accepit ſpinas, labores, & ærumnas. Eã cùm ei qui bona ſuppeditat Abel firmã cõſeruaſſet & ſtabilẽ, & ventris quidem voluptates contempſiſſet, Deũ autem colere & ei ex animo ſeruire inſtituiſſet, perpetuis, & in quas non cadit interitus, coronis eſt ornatus: & per omnem procedit generationem, laudis fructum colligens per memoriam. Eam cùm veram & germanam Enoch acquiſiiſſet, & bene plantauit, & meſſuit melius: & Dei cultus retulit mercedem, tranſlationem, & vitam tunc immortalem, glorioſamque & illuſtrem per omnem vitam memoriam. Quid dixerit quiſpiam de Noe pietate & in Deum amore, quam nec retardauit quidem iniquorum & ſceleratorum impetus: ſed cum omnes declinaſſent, & via contraria ingredi conſtituiſſent, ſolus via recta eſt ingreſſus, omnibus ſimul præponens creatorem. Quocirca ſolus quoque cum filiis ſalutem eſt conſecutus, & ſemen relictum eſt naturæ, & ſcintilla conſeruata eſt generi. Sic Melchiſedech magnus ille pontifex, cùm eorum qui ſimulachra colere inſtituiſſent, abhorreret amentiam, vniuerſorum creatori ſuum dedicauit ſacerdotium. Quamobrem magnam illam accepit mercedem, vt qui fuerit figura & vmbra eius qui re vera eſt ſine patre & matre & abſque genealogia, & neque habet principium dierum, nec vitæ finem. Sed enim recta via procedens oratio, venit ad eum qui Dei dictus fuit amicus, qui amicitiæ leges diligenter & accuratè ſeruauit & docuit. Quis enim neſcit ex iis qui in rebus diuinis ſunt vtcunque eruditi quomodo magnus patriarcha Deo qui eum vocauit obedierit? quemadmodum domum paternam reliquerit, & patriæ regionem externam prætulerit, quoniam eum omnino amabat qui ipſum vocauerat, & viſum eſt illi omnia poſthabere illius amicitiæ? Qui cùm in multas incidiſſet difficultates, non reliquit eum quem amabat, etſi promiſſis finem non imponeret. Sed licet & ſiti premeretur, & bibere aquam ex iis quos cupiebat puteis prohiberetur, neq; ei qui vocauit ſuccenſuit, neq; eos qui iniuriam faciebant eſt vltus. Famis quoque impetum ſuſtinuit, & charitatis flãmam minimè extinxit. Ei quoq; fuit ablata coniunx, quę & inſigni erat pulchritudine, & ornata pudicitia, & ei per omnia vitam præbebat delectabilem: & non vnà cum muliere ſimul etiam fuit priuatus charitate in Deum. Sed & Deo ei opem ferente, & diuturna tolerãtia exercente, & permittente eum accipere inſultus iniuſtitiæ, perſeuerauit ſimiliter in amore. Senex euaſerat, & pater non erat factus: & in eum qui ipſum patrem facturum promiſerat, nõdum autem fecerat, erat ſimiliter affectus. Poſtquàm autem tandem & promiſſum eſt aſſecutus, & Sarræ vicit naturam, & fines tranſiliuit ſenectutis, & effectus eſt pater Iſaac, exiguo quidem tempore percepit fructum illius conſolationis: puerũ autẽ cùm ad adoleſcẽtiæ ætatem perueniſſet, iuſſus eſt Deo qui dederat offerre in ſacrificium: & reddere ei donum qui id fuerat largitus: & effici ſacrificus fructus promiſſionis: & offerre in ſacrificium magnum fontem gentium: & manus cruentare ſanguine vnigeniti filij. Sed tamen cùm hæc omnia & his adhuc longè plura haberet ſacrificium, non contradixit patriarcha, neque produxit iura naturæ: neque promiſſa adduxit in medium: neque quòd is in ſenectute ipſum erat alturus & deinde ſepulturus, reuocauit in memoriam: ſed omni humana ſubiecta ratiocinatione, cùm deſiderium deſiderio oppoſuiſſet, & legi naturæ legem obieciſſet diuinam, profectus eſt ad ſacrificium, plagam illaturus citra hæſitationem, niſi citò munificus ac liberalis Deus, accepta eius animi alacritate, cædem prohibuiſſet. Sed neſcio an vlla ſuffecerit oratio ad narrandam eius amoris magnitudinem. Qui enim ne filio quidem pepercit vnigenito, quoniam hoc iuſſit is quem amabat, quem non propter eum deſpexiſſet? Quinetiam ipſe quoque magnus Iſaac eandem charitatem habuit in Dominum: & eius quoque filius Iacob patriarcha. Vtriuſque autem in Deum amorem diuinæ ſcripturæ celebrant. Porrò autem ipſe quoq; Deus vniuerſorum, nuſquam ramos ſeparat à radice: ſed ſeipſum Deum nominat Abrahę, Iſaac & Iacob. Horũ pius fructus quoq; eſt Ioſeph: qui & inter iuuenes erat ſenex: & inter ſenes fortis & generoſus: cuius amorẽ in Deum neq; conſumpſit inuidia, neq; extinxit ſeruitus, neque dominæ diſſoluerunt blanditiæ, neque minæ ac terrores vt marceſceret effecere:

non

non calumnia & carcer & temporis longitudo proſtrauit, non poteſtas, copiæ, opes & deliciæ ex A animo expulere : ſed ſimiliter perſeuerauit & eum qui amabatur aſpicere, & eius leges implere. Hanc charitatem cùm poſſediſſet Moſes, in regia viuere contemnens, maluit affligi cum populo Dei, quàm ad tempus frui peccato. Et quid opus eſt vltra modum extendere orationem? Diuina enim charitate vniuerſus ordo prophetarum viês & exornatus, & perfectiſſimè ſe geſſit ex virtute, & reliquit gloriam ſemper memorabilem. Iam verò chorus quoque apoſtolorum, & populi martyrum hoc igne accepto, contempſerunt quidem omnia quæ videbantur: cuius autem vitæ iucundiſſimæ mortis innumerabilia genera prætulerũt. Capti enim amore Dei pulchritudinis, cùm Dei amorem in eos conſideraſſent, & innumerabilia cum animis cogitaſſent beneficia, turpe duxerunt, neque illam quæ verbis explicari non poteſt deſiderare pulchritudinem, & ingrati eſſe in benefactorem. Ea de cauſa ad mortem vſque ea quæ fuerant cum eo pacta conuenta obſeruauere. Huius quoque pulchritudinis amore capti noui Athletæ, quorum vitam breuiter conſcripſimus, B ad magna illa, & quę humanam vincunt naturam, proſiliere certamina. Hoc autem eos apertè diuinæ docuere ſcripturæ. Canunt enim cum magno
Psal. 103. Dauid. Domine Deus meus magnificatus es vehementer. Confeſſionem & decorem induiſti, amictus lumine ſicut veſtimento. Extendens cœlum ſicut pellem: & alia quæcunque docent vim eius ſapientiæ. Et rurſus, Dominus regnauit, decorem eſt indutus, indutus eſt dominus virtutem, & præcinxit ſe. Etenim direxit orbem terræ qui non commouebitur. Et hic quoque ſimiliter fuit prædicata & ſapientia & pulchritudo & potentia: & alibi. Speciosus forma præ filiis hominum. Hic autem humanam quoque Dei verbi laudibus celebrauit pulchritudinem. Laudat autem etiam ſapientiam. Diffuſa eſt enim, inquit, gratia in labiis tuis. Oſtendit etiã potentiã, cùm dicit. Accingere gladio ſuper femur tuum ô potens. Specie & pulchritudine tua intende, proſpere procede, & regna. Propter veritatem, manſuetudinem & iuſti-
Esa. 3. tiam. Hæc enim ſunt eius opes & pulchritudo & potentia. Porrò autem Eſaias quoq; clamat. Quis eſt hic qui venit ex Edom? Rubor veſtimentorum eius ex Boſor. Hic eſt ſpecioſus in veſte ſua, nempe vi cum fortitudine. Neque enim humana veſtis diuinam operuit pulchritudinem. Sed ea quoque indutus, ſplendores emittit ex ſpecie, adeò vt vim afferat videntibus, & illiciat ad amorem. Hoc etiã
Cant. 1. ad eum dicit ſancta ſponſa, loquens in cantico cãticorum. Vnguentum effuſum nomen tuum. Ideo te dilexerunt adoleſcentulę, traxerunt te retro. Ad odorem vnguentorum tuorum cucurrerunt. Iuueniles enim animæ bonum tuum odorem participantes, currunt te deſiderantes comprehendere: & odore, tanquam quadam catena, irretitæ
2. Cor. 2. non inducunt in animum vt perfringant vinculum: eſt enim dulce, & quod voluntariè eſt eis illigatum. His conſentiunt etiam verba diuini Paulj. Chriſti bonus odor ſumus, in iis qui ſalui fiunt, & in iis qui pereunt: aliis quidem odor mortis ad mortem: aliis verò odor vitæ ad vitam. Cùm ergo & eum eſſe pulchrum doceantur à diuina ſcriptura, & habere diuitias quæ verbis explicari nequeunt, & eſſe fontem ſapientiæ, & poſſe omnia quæ vult, eſſeque clementia & benignitate infinita, & ex eo ſcatere fontes manſuetudinis, & in omnibus velle homines ſolùm beneficio afficere, & innumerabilia genera beneficiorum à viris diuinis doceantur, ſuauibus telis charitatis fuere vul-
Ioan. 1. nerati: & cùm ſint membra ſponſæ, cum illa clamant. Vulnerati nos à charitate. Clamat enim magnus Ioannes. Ecce agnus Dei, qui tollit peccatũ
Esa. 53. mundi. Propheta autem Eſaias tanquam facta quę erant futura prædixit, dicens. Ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, & infirmatus eſt propter peccata noſtra. Diſciplina pacis noſtræ ſuper ipſum. Vibice eius ſanati ſumus, & alia quæ de ſalutaribus perſequitur paſſionibus. Porrò autem
Ad Rom. 8. Paulus quoque prædicat clamans. Qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit ipſum, quomodo non vnà quoque cum ipſo no-
2. Cor. 5. bis omnia largietur? Et rurſus, Pro Chriſto legatione fungimur, tanquam Deo rogante per nos, Rogamus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Eum enim qui non cognouit peccatum, pro nobis peccatum fecit: vt nos efficiamur iuſtitia Dei in ipſo. Hęc & quæ ſunt huiuſmodi inuenientes apud eos qui fuerunt diuini verbi miniſtri, diuinæ charitatis ſtimulos vndique accipiunt, & omnia deſpicientes, eum cuius amore tenentur viſione apprehendunt: & ante eam quæ ſperatur incorruptionem, corpus ſpiritale reddiderunt. Hunc nos quoque accipiamus, & à ſponſi illecti pulchritudine, & bona quæ ſunt promiſſa deſiderantes, & beneficiorum multitudinem cogitantes, & ingrati animi crimen reformidantes, amantes autem, eius leges cuſtodiamus. Hæc eſt enim definitio amicitiæ eadem amare & eadem odiſſe. Propterea dicebat
Gen. 12. etiam Abrahæ, Benedicam benedicentibus te, & te execrantes execrabor. Et Dauid ait ad ipſum,
Psal. 138. C Mihi autem nimis honorati ſunt amici tui Deus.
Psal. 138. Et rurſus, Nunquid eos qui oderunt te Domine, odio habui, & propter inimicos tuos liqueſce-
Psal. 118. bam? Perfecto odio oderam illos, in inimicos mi-
Psal. 67. hi facti ſunt. Et alibi, Iniquos odio habui, legem autem tuam dilexi. Et alibi, Quam dilexi legem tuam Domine: tota die meditatio mea eſt. Eſt ergo ſignum euidens in Deum charitatis, diuinarum eius legum obſeruatio. Qui enim diligit,
Ioan. 14. mandata mea ſeruabit, dixit Dominus Chriſtus, cum quo Patri gloria, cum ſancto Spiritu, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. Amen.

FINIS.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS DE EVANGELICÆ VERITATIS EX GRÆCORVM ATQVE GENTIVM PHILOSOPHIA COGNITIONE,

ſiue de Græcarum affectionum curatione, Libri duodecim, Zenobio Acciaolo interprete. Du Pin. Eccl. Hist. vol. 4 p. 72.

PROLOGVS.

SAEPENVMERO accidit, vt nonnulli eorum qui ſuſpenſi Gentiū ac Græcorum fabulas admirantur, mecum familiarius diuerſati, tum Chriſtianam fidem comice obtrectarint, aſſerentes, nihil nos aliud quàm meram credulitatem illis inſinuare, quos diuinis rebus imbuendos accipimus: tum vero & Apoſtolos tarditatis atque inſcitiæ accuſarint, barbaros propterea nuncupantes, quòd omni careant eloquutionis ornatu: quin & pro ridiculo habere ſe dixerint, quod honore vllo martyres proſequamur. Inſignis enim ſtultitiæ genus eſſe, ſi qui viuentes homines, ab iis qui iam vita defuncti ſint, vllum ſibi commodum comparare contendant. Aggeſſerunt vero & alia quædam huius generis maledictis valde affinia, quæ ſanè ipſa ſuis locis liber hic quem cudimus, edocebit. Ego vero & explicui quidem illis, quæ tunc afferri oportuit, maledictis obiectionibuſque ſoluendis. Et nefarium ſcelus remque impiam eſſe duxi, ſi conniuens diſſimulanſque perpetiar, ſimpliciores notæ homines ab illorum falli verſutiis, neque literarum monumentis aliquid tradam, quod illarum accuſationum vanitatem ſtultitiamque redarguat. Itaque rem aggreſſus, omnem quidem tractatum diſtribui in ſermones duodecim. Remiſſiorem vero ſtylum illis adhibui, quod eum valde illi conuenire arbitratus ſum, qui docentis officium parteſque ſuſcipiat. Sed & cùm Platonis aliorumque Philoſophorum oportuerit adduci locos, componenda fuit oratio, quæ haud ita prorſus abſona diſcorſque eſſet, ſed quæ cum iis authoribus qui teſtes citantur, aliquam videretur habere ſimilitudinem.

I. Pro fide. *Prima itaque diſputatio, Chriſtianorum fidem Apoſtolorumque, vt illorum verbis vtar, ruditatem defendit, argumentis ſubnixa quæ de Græcis Philoſophis depromantur.*

II. De principiis. *Secunda vero clariſſimorum Græcorum, necnon & eorum qui poſt eos Philoſophi appellati ſunt, de principiis rerum opiniones ſententiaſque percenſet, ac ſubinde Moſeos ipſius qui multo eos ante præceſſit, veram Theologiam ex aduerſo conſtituens, illorum quidem mendacia falſitatemque refellit, Moſaicæ vero doctrinæ clariſſimam veritatem oſtendit.*

III. De Diis ac dæmonibus malis. *Tertia porro diſputatio, nobis indicat cuiuſmodi ea ſint quæ Græci de ſuis illis fabulantur diis quos ſecundarios vocant, qualia item quæ de incorporeis quidem, ſed creatis tamen naturis ſacrarū literarum monumenta nos docent, vt hic quoque propoſita comparatione appareat, quantopere laudanda ſint quæ nos pio cultu veneramur numina & proſequimur, quamque ſint abominabiles Græcorum fabulæ, quàm obſcœnæ, quàm putidæ.*

IIII. De materia. *Quarta autem diſputatio, circa rerum materiam mundumque verſatur, oſtenditque noſtram illam mundi genituram, magis rationi conſentaneam eſſe, quàm quæ ſtatuitur à Platone cæteriſque Philoſophis.*

V. De natura hominis. *Quinta vero diſputatio, de natura hominis certamen ſuſcepit, oſtenſiſque ſuper hac re tum Græcorum, tum Chriſtianorum ſententiis, probe nos docet, quanta ſit lucem inter ac tenebras differentia.*

VI. De prouidentia. *Sextum vero diſputationis locum, ſermo de prouidentia ſibi vendicat, par enim fuit, vt cæteros ſermones qui de Deo præceſſerant, noſter hic ſermo de prouidentia ſequeretur qui Diagoræ quidem indeitatem refelleret, Epicurique maledicta, ipſiuſque adeo Ariſtotelis exilem illum de prouidentia parcumque ſermonem, comprobaret autem Platonis ac Plotini doctrinam cæterorumque Philoſophorum, qui cum illis de prouidentia bene ſentiunt. Tum & rationibus oſtenderet à natura rerum petitis, prouidentiam in mundi conſtitutione ſpectari, ſinguliſque in rebus quæ à Deo factæ ſunt, maxime eſſe conſpicuam.*

VII. De ſacrificiis. *Quia vero & oſtendendum fuit, ſuperflua eſſe tot numero ſacrificia, ſeptima diſputatio ſibi huius rei demonſtrandæ ſumpſit officium. Nam Philoſophicis quidem rationibus damnat Græcorum ac Gentium ſacrificia, Propheticis autem argumentis authoritatibuſque nos docet, quam puerilis fuerit legis Iudaicæ literalis ille cultus & obſeruatio.*

Octaua

Octaua autem, illorum adducit obiectationes, qui nos idcirco accuſant, quod honore martyres proſequamur. Sed & noſtram quoque defenſionem complectitur authoritatum præſidio, quas ſibi de Philoſophis, deque hiſtoriarum ſcriptoribus, ac Poetis deſumit, planè indicans Græcos atque Gentium populos non libamina ſolum, ſed etiam ſacrificia, honorandis mortuis impendiſſe, quorum alios quidem deos, alios vero ſemideos, heroas alios nuncuparent, eorumque pleroſque magnis, dum vixerunt, flagitijs inquinatos fuiſſe. VIII. Pro martyribus.

Magnum vero me operaprecium facturum exiſtimaui, ſi celeberrimis apud Græcos legumlatoribus, Chriſtianæ religionis duces conferrem, noſtros inquam piſcatores, noſtrum ſutorem, noſtrum publicanum, vt comparatione propoſita, quid inter ſe differant, innoteſcat: cùm eorum quidem leges vnà cum defunctis latoribus, obliuioni ac tenebris datæ ſint, at vero noſtrorum leges, non ſolum apud ipſos Græcos, ſed apud Scythas, Sauromatas, Perſas, Barbaráſque alias nationes polleant & effloreſcant. Hanc vero comparationem, nona complectitur diſputatio. IX. De legibus. Sutoris autem Paulum innuit, Publicani Matthæum.

Decima vero oſtendit cuiuſmodi illa fuerint quæ per Dei veri oracula prædicta ſunt, quam videlicet authorem Deum decentia, quamque etiam viris prudentibus conſentanea. Contra verò, qualia illa fuerint, quæ Pythius Apollo, Dodonæúſque Iupiter, alijque falſi vates gentium prædixerunt. In quibus ſanè ipſis, & mendaces & futurorum ignari deprehenſi ſunt, cùm ea vaticinati fuerint, quæ nullus quidem, qui probus homo cenſeatur, effari velit. X. De oraculis.

Cùm vero & ignaros docendos eſſe exiſtimarim, quæ ab ipſis Græcis, quæque item à noſtris, de ipſo mundi fine ſupremóque iudicio afferantur, harum rerum doctrinam vndecima diſputatio lectoris offert & pollicetur. XI. De iudicio.

Sed enim quid in actuoſa quoque ac morali virtute noſtri Græcis hominibus ac Gentibus præſtent oſtendendum putaui. Nam cùm & Græcorum veterum Philoſophorum ſodalitates atque collegia, communémque viuendi ſocietatem iactari ab illis audiam, qui efferre illorum vitam laudibus ſtudent, duodecima diſputatione oſtendam, eſſe indignam eorum hominum vitam, quæ laudatis mancipijs, nedum probis Philoſophis adſcribatur. Cùm contra, Apoſtolorum via eorúmque qui Apoſtolorum veſtigia conſectati ſunt, inueniatur humana conditione longe ſuperior, magiſque illis eſſe perſimilis, qui corporeis vinculis exoluti, cœleſtes incolunt ſedes. XII. De actiua virtute.

Eſt autem libri titulus, Curatio Græcarum affectionum, vel Euangelicæ veritatis ex Græcorum ac Gentium Philoſophia cognitio. Θεραπευτικὴ τῶν Ἑλληνικῶν παθημάτων.

Ego itaque, tum vt ægrotos laborantéſque curarem, tum vt bene valentium vtilitati conſulerem, operam hanc ſuſcepi. Oratos autem velim, quicunque in aliorum lucubrationes inciderint, vt ſiquidem bene habent omnia quæ ſcripta ſunt, Deum laudent, qui bene ſcribendi facultatem dedit, ipſiſque adeo ſcriptoribus bene precentur: ſin verò aliqua deeſſe deſiderarique videantur, ne paucorum cauſa, cuncta ea quæ ſcripta ſunt, continuo deteſtentur, ſed ex ijs potius quæ haud perperam ſcripta eſſe cognouerint, emolumentum ſibi commoditatémque comparent.

BEATI THEODORETI

EPISCOPI CYRENSIS DE CVRATIONE GRÆCARVM AFFECTIONVM

SERMO PRIMVS, IN QVO fides defenditur.

MEDENDI rationem, tum corpori, tum & animæ congruere ſatis conſtat quando & corpus & animam, frequentibus morbis ac perturbationibus laborare contingit. Cæterum corporeæ quidem peſtes, inuitis admodum nobis adueniunt, animæ verò labes, à delectu voluntatis pleræque proficiſcuntur. Huius itaque rei apprime conſcius Deus, vtpote qui ſapientiſſimus eſt, quique auctor animarum & corporum cæterarumque rerum omnium, ſuos vtrique naturæ congruentéſque curandi modos, ac propria fomenta diſtribuit, Medicoſque inſuper vtrique rei præfecit, qui & hanc & illam medendi rationem perdocti eſſent, iuſſitque eos

quodam quaſi imperio ac dominatu moderari morbos illiſque præeſſe. Verum looge diuerſa ægrotantium ratio eſſe cernitur. Nam qui ſunt corpore male affecto, morbos ægrè ferunt, ſanitatémque appetunt, atque idcirco medicis obedientes ſe præbent, non iucunda ſolum miniſtrãtibus pharmaca, verum etiam ſi ferro ignique vtantur, ſi inediam imperent, ſi plenos amarotis calices porrigsnt. Cúmque hoc tam triſti genere curationis cupitam valetudinem aſſequantur, mercedem illis rependunt à quibus ſic acerbe vexati fuerant. Salutem enim conſequi deſiderant, modum tamen ac rationem qua ſint eam cooſequuturi, non curant. Contrà sutem qui impietatis labem infidelitatiſque contraxerunt, non ſolum morbi grauitatem miſeri non perſentiũt, verum etiam ſic ægrotantes opinantur optimo ſe in ſtatu ac conditione verſari. Qobd ſi quis medicæ facultatis peritus, ſalubre remedium velis afferre, ſtatim reſiliunt, non ſecus atque ij facere conſuerunt, qui phrenetico morbo corripiuntur, oblatsm enim ſibi curationem procul arcentes, quaſi nouam ægritudinem auerſantur ac fugiunt. Cæterùm ijs qui artis medicæ profeſſorea cenſeri volunt, quantumuis moroſi ægrotaotea ſient, æquo animo ferendi ſunt, patientérque tolerandi, vel ſi conuiciis eos aſpergant, vel ſi pugnis aut calce petulantes ſe præbeant, ſolẽt enim quandoque hoc iniuriæ genere delirantes peccare. Neque tamen cùm hæc fiunt, animo perturbantur qui vere ſunt Medici, ſed vincula potius colligandis iniẽdunt, capútque vnguento aſpergunt, quamquam reluctantibus & inuitis. Nullum denique non remedij genus excogitant, quo ægritudinem procul ſummoueant, priſtinámq; partium æqualitatem corpori vniuerſo reſtituãt. Quamuis autem hsud ita multi numero eſſent, qui huius morbi ſeruitio premerentur, eſſentque pinguiſſimæ cuidam fæci perſimiles, quæ craſſitudine impeditur, quo minus per coli foramina tranſigatur, ac ne ſic quidem poſthabendi eſſent, neque diſſimulanter ferendum eos ab eiuſmodi peſte corrumpi, ſed omnis potius excogitanda ratio eſſet, qua inſidens eis nebula tolleretur, ſplendórq; intellectualis luminis appareret. Neque enim qui induſtrius ſit nauuſque colonus, multis quidẽ exſcindẽdis ſpinis occupatur, paucas verò intactas eſſe permittit, ſed ſi vel vnam duaſue incurrerit, radicitus eruit & euellit, atque ita, ſegetem purgatiſſimam reddit. Multo igitur msgis hoc nobis faciendum eſt, haud enim ſpinas exſcindere, ſed eas colendo immutare diuina lex iubet. Agedum itaque ceu ſpinia quibuſdam coloni rsſtrum admoueamus, ſulcóſque aurium qui incultiores effecti ſunt, aratro rationis altius inſcrutemur, ne quid forte inter occurrat, quod irrigationis fluxum remoretur, atque illabi non ſinsr. Aſpergamus, inquam, infirmos, ſalutariáque illis ac Pæonia pharmaca deferamus. Primũ vero omnium curare ſtudeamus opinionis morbum, etenim oonnulli eorum qoi Poëtarum participes atque Oratorum facti iam ſunt, Platoniſque adeo elegantiam deguſtarunt, ſacrarum literarum monumenta contemnunt, vt quæ calamiſtris eloqoentiæ compta non ſint, indignoſque idcirco piſcatores exiſtimant, à quibus veritatem primam doceantur. Atque alibi quidem videre eſt, eos qui ſingularum artium quærunt fructus

A percipere, minus eſſe ſolicitos, qua eloquutione, quoue idiomate ſint illarum artifices. Neque enim Atticos eſſe ſutores curant, neque fabros ferrarios, neque architectos, neque pictores, non ipſos denique ſactores nauium, non gubernatorea, Verum ſiue Scythæ, ſiue Sauromatæ, ſiue Hiſpani ſint, ſiue Ægyptij, ſumma cum voluptate vtuntur illorum artibus, ſolam ab his fidem diligentiámque poſcentes, minus autem ægrè ferunt gentium locorúmque differentiam. Item qui cytharœdi fidibus oblectantur, ſolam audire vocum conſonantiam quærunt, neque ſit ne is Græcus an Barbarus ſciſcitari contendunt. Et tamen io ſolo perdiſcendæ veritatis ſtudio non curioſi ac non ſoliciti eſſe non poſſunt, ſed ignominiam fieri ſibi probrúmque exiſtimant, ſi quis homo ſermone Barbaro eos ad veritatẽ erudiat. Intumeſcunt autem hoc genere ſuperbiæ homunciones quidam, non ex ijs qui ad ſummum Græcæ ſapientiæ peruenerut, ſed qui pauca quædsm, quod dicitur, primis labijs delibarunt, ſibíque hinc atque illinc puſilla quæpiã collegerunt. Illuſtriſſimos autem Græcorum Philoſophorũ, B quorum memoria hodiéque apud eloquentes doctóſque homines celeberrima eſt, Pherecydẽ, inquam Syrum, Samiúmque Pythagorsm, Thaletem Mileſium, ac Solonem Athenienſem, Platonem deoique ipſum, filium quidem Ariſtonis, Socratis verò auditorem, illum inquam Platonẽ, qui cæteros omnes Philoſophos obruit eloquentiæ copia, nequaquam piguit inueniendæ veritatis cauſa Ægyptum, Thebáſque Ægyptias perluſtrare, Italiam præterea & Siciliam, non vno quidem imperio ac dominatu gentes illas & prouincias gubernante, ſed ſingulas ciuitates ſingulis moderantibus viuendi modis ac legibus. Aliæ ſiquidem illarum, populo habenas rerum tradiderant, aliæ psucorum poteſtate gaudebãt, aliæ ſub tyrannis erant, aliæ legibus regebantur. Neque tamen priſcis illis Philoſophis hæc regẽdi varietas quicquam impedimenti attulit, quo minus barbaras aduecti nationes, ab ijs ea perciperent, quæ melius ab eiuſmodi gentibus quam à ſeipſis teneri arbitrabantur. Aiunt verò illos in Ægypto, non ab ipſis ſolum Ægyptiis, ſed ab Hebræis quoque præceptoribus, Dei veri doctri- C nam cognitionémq; percepiſſe. Atque hæc quidem Plutarchus narrat Bœotus, nec minus & Porphyrius ille narrat qui cootra veritatem fidei Chriſtianæ, rabida debacchatur inſania. Narrant præterea & Pythagoræus Numenius, & alij ſanè complures. Fertur autem Pythagoras circuncisionem ſubiiſſe acceptam ab Ægyptijs, quã tamen Ægyptij ab Hebræis patribus accepiſſent. Nam cùm Abraham Patriarcha ab authore rerum omnium Deo circuncidi iuſſus fuiſſet, ritum hunc poſteritas cultu perpetuo aſſeruauit, cuius per ætatum multa curricula in Ægypti finibus diuerſatæ imitatores Ægyptij facti ſunt. Quod enim apud Ægyptios, infantes circuncidi lex vetuſta non fuerit, Pharaonis filia ſatis idonea teſtis eſt, quæ cùm infantem Moſen in ripa fluminis expoſitum reperiſſet, illico circumciſum intuita, & pueri genus agnouit, & Hebræis parentibus natum eſſe aſſeruit. Atque ij quidem quos ſuperius nominaui, nulla non adita diſciplina, tãto diſcendi ſtudio inarſerunt, vt per infeſtas bellis regiones, mariſque etiam tempeſtatibus ſpretis bar-

tis barbaras nationes adierint, ac ea quæ ſibi fore vſui videbantur, vndecunque collegerint. Socrates autem Sophroniſci filius, multo Philoſophorum optimus, ne ab ipſis quidem mulieribus doceri quod ad rem foret, indignum Philoſopho eſſe duxit, neque idcirco eruhuit, Diotimam appellare magiſtram, quin & Aſpaſiam perdiu frequentauit. Horum autem plerique hominum, à quibus nunc Chriſtiani maledictis aſpergimur, ne nouerunt quidem quid ſit Pelidæ Achillis indignatio, à qua ſibi ſtudioſi adoleſcẽtes auſpicantur literarum initia. Nam cùm pauca omnino & à Poëtis, & ab Oratoribus ipſis acceperint, ac ne Philoſophorum quidem duobus tribúſve illuſtrioribus exceptis, nomina vnquam audierint, tameo audent diuinam ſcripturam barbarã nuncupare, ac turpe ſibi eſſe ignominioſumque deputant, ſi hac magiſtra veritatem perdiſcant, ex ipſa enim ignorantia, peſtem ſuperbiæ contraxerunt. Nam ſi Græcorum hiſtorijs oculos admouiſſent, ſcirent vtique Græcus homines illuſtrem illam ſuam ſcientiam, plurimáſque artes à barbaris præceptoribus accepiſſe. Aiunt enim Ægyptios, Geometriæ ac Aſtronomiæ inuentores primos fuiſſe. Dierum autem natalium obſeruatio, Chaldæorum eſſe fertur inuentum, cùm Arabes ac Phryges, auium obſeruationes primi inuenerint. Tubas verò eſſe Tyrrhenorum opus, ac tibias Phrygiorum, tum tragœdiæ, tum verò & hiſtoriæ planè nos docent. Ac literarum quidem Phœnicas inuentores fuiſſe Græcorum monumenta teſtantur. narrant enim Cadmum è Phœnicia primum literas in Græciam detuliſſe. Medicinæ verò authorem volunt Apin Ægyptium, quam ſubinde artem auxerit Æſculapius. Scaphã in Lybia primom compactam fuiſſe affirmant. Quod autem Orpheus homo Thracius, ab Odryſia Dionyſia & Panathenæa, Theſmophoriáque, & Eleuſynia feſta myſteriaque Athenas detulerit, quodque idem in Ægyptum quõdam profectus, Iſidis & Oſiridis ſacra in Cereris orgia Liberiq; Patris converterit, teſtis eſt Plutarchus è Cheronea Bœotiæ, teſtes item ſunt & Siculus Diodorus, & orator Demoſthenes. Aiunt enim Orpheum ſanctiſſimos illis ritus ac ceremonias tradidiſſe. Ipſius autem Rheæ, ſeu malis Cybeles, ſeu Brimonis, aut quamcunque deum nuncupari velitis, multa enim vobis nominum copia, ſed mira ſubſiſtentium rerum paucitas, eius inquam deæ feſtas ſolennitates, è terra Phrygia ſibi Græcos aduexiſſe, iidem illi quos ſuperius citaui teſtes, planè nos docent. Cùm itaque & artes, & diſciplinas, & colẽdorum dæmonum ceremonias & literarum elementa, Græci à barbaris docti fuerint, neque non barbaris præceptoribus glorientur, quid ita vos, quæſo, cùm ne poſſitis quidem percipere, quæ ab illis conſcripta ſunt, renuitis ab illis hominibus veritatem perdiſcere, qui ſapientiam à Deo ſibi traditam acceperunt? Quod ſi propterea illis aures accommodare non voltis, quòd ij nequaquã è terra Græcia orti fuerint, reliquum eſt continuo vt nec Thaletem dicere ſapientem, nec Pythagoram dicere Philoſophum debeatis, neque ipſum etiam Pherecydem, qui Pythagoræ fuit præceptor, hic enim Syrus natione fuit, nõ Athenienſis, non Spartiates neque Corinthius. Ipſum porro Pythagoram, & Ariſtoxenus & Ariſtarchus & Theopompus, Tyrrhenum tradunt fuiſſe, at Neanthes Tyrium eũ

A vocat. Thaletem verò alij quidem fuiſſe dicunt Mileſium, cùm tamen & Leander, & Herodotus, Phœnicem appellent. Ac Ariſtoteles quidem Stagirites fuit, Sinopenſis verò Diogenes, Alcman Pyrinthi filius Crotoniates, primúſque hic fertur de natura rerum ſcripſiſſe. Fuit Empedocles, Agrigentinus, Agragas verò, ciuitas eſt Siciliæ. Si ergo extra fines Græciæ natos fuiſſe hos Philoſophos enutritóſque dixeritis, nihilóque ſecius linguam Græcanicam coluiſſe, primum quidem apud alias quoque gẽtes ac nationes fuiſſe viros ſapientes dicetis, nam & Thracem Zamolxin, & Anacharſin Scytham ſapientiæ cauſa demiramini, magnaque apud vos in gloria ſunt Brachmanes: qui tamen Indici ſunt, non Græci. Tum verò & alijs quoque argumentis oſtẽditur, grauiter vos errare, qui veritati præferendum exiſtimetis compoſitę orationis ornatum. Socratem ſiquidem Sophroniſci filium, ipſi affirmatis multo optimum Græcorũ Philoſophorum fuiſſe. Verum hic marmorario patre eſt genitus, ac plurimum ſanè temporis, eam quam pater, artem

B exercuit, huiúſque rei tum alij permulti ſunt teſtes, tum & ipſe Porphyrius, qui in tertio libro Philoſophicæ hiſtoriæ ita ſcriptum reliquit, λέγωμεν περὶ τοῦ Σωκράτους, &c. hoc eſt, Dicamus de Socrate quæ & alijs ſcriptoribus digna memorato viſa ſunt, nonnihil expenſuri quæ in eius laudem ac vituperationem, multis varijſque modis è viris eloquentibus referuntur. Illud autem indiſcuſſum relicturi, vtrum is videlicet, vnà cum patre marmorariam exercuerit, an ſine Socrate filio, ſolus pater. Neque enim ſi per exiguũ modo tempus, operis aliquid effeciſſet, hoc ſibi ad ſapientiam conſequendam impedimento fuiſſet. Quòd ſi ſculptor etiam fuiſſet, multo magis hinc quoque impedimenti nihil habuiſſet, honeſta enim hæc ars, non probroſa cenſetur. Quæ verò apud Porphyrium inſequuntur, ſunt eiuſdem fermè ſententiæ: adduci enim qui dicunt Socratem marmorariæ operam impendiſſe. At dicent fortaſſe aliqui, Socratem primos quidem ætatis ſuæ annos cædendis lapidibus impendiſſe, poſtea verò Poëtarum ac Oratorum peramãtem effectum totum ſe literarum ſtudijs tradidiſſe. Hoc autem

C verè nequaquam dicitur, longe aliter ſiquidem narrat ipſe Porphyrius, ait enim fuiſſe Socratem ingenio nequaquam hebeti nec inepto, ſed egregia quadam indole præditum, ineruditum tamen hominem planéque indoctum fuiſſe, nihil enim ferme ſciuiſſe literarum, riſúmque excitare ſolitum, ſicubi eum vel ſcribere vel legere oporteret, puerorum more balbutientem hęſitantémque. Plato etiam ſic in apologia Socratem inducit de ſe loquentem; νὴ Δία ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, &c. hoc eſt, Iouem teſtor viri Athenienſes, minime vos hodie audituros, comptos verbis nominibúſque ſermones, quales ſunt horum ciuium, ſed audituros, quæ ſic temerè effundantur, quibuſcunque de medio ſumptis verbis. Pauloque mox idem Socrates hæc ita adiunxit: καὶ δὴ καὶ ὑμῶν τοῦτο δέομαι, &c. hoc eſt. Nunc itaque vos maxime oratos valim viri Athenienſes, nec iniuſtis precibus quantum equidem ſentio, vt eloquutionis noſtræ ratione poſthabita (fortaſſe enim inſulſam, fortaſſe verò & bonam eſſe illam continget) in id duntaxat animum intendatis, ſi vi-

delicet iuſta ſint ea quæ dico. Hic itaque homo tam indocto ineruditóque ſermone, non modo ſupra alios Philoſophos, ſed vel ſupra ipſum Platonem qui compoſitæ orationis ornatu, Græcos omnes facile ſuperauit, honore digniſſimus habebatur. Quod ne ipſe quidem Ariſtonis filius negaturus eſt Plato. Qua enim fronte negare hoc auſit, qui quoſcunque ſermones pareret, vni ſemper Socrati referebat acceptos, credíque ab omnibus paſſim ſtudebat, non aliunde illos quàm à mente Socratis prodijſſe? Vt autem ſciatis quod Plato ipſe, qui omneis homines, nec ſolum cæteros Græcos, ſed ipſos quoque Athenienſes, facundia verborumque ornatu facile obruit, non comptæ quidem orationi, ſed harmoniæ ſententiarum cenſet adhiberi animum oportere, audite, quæſo, ſuo in Politico manifeſtè ſic admonētem: καὶ ἐὰν διαφυλάξῃς τὸ μὴ σπουδάζειν, hoc eſt, Si caueris ſtudioſus eſſe verborum, tua ſubinde in ſenectute, locupletior prudentiæ apparebis. Audite rurſus, & quæ in quinto Reipublicæ libro item ſcripta reliquerit. Sic enim inquit, τοὺς δὲ ἀληθινοὺς τίνας λέγεις, &c hoc eſt. Hoſne igitur omnes qui eiuſmodi quędam didicerunt, particuláſq; eas perceperunt, in Philoſophorum numerum reponemus? Minimè inquam, ſed Philoſophaſtros potius appellabimus. Tum inquit ille, quos ais eſſe veros philoſophos? Eos, inquã ego, qui diſpiciendæ veritatis ſtudio teneantur. Neque enim in Geometriæ quæſtionibus, neque in argumentoſa Philoſophia, neque in coniecturali Muſica, neque in Aſtronomia, quæ Phyſicis rationibus, fluxiſque ac veriſimilibus clauditur, ſed in ipſius boni verique ſcientia Philoſophus verſari habet. Audiſtiſne igitur viri Græci maximum Philoſophorum, Muſicæ conſcios ac Geometriæ, cæterarúmque huiuſmodi facultatum, appellantem Philoſophraſtos, at eos qui tradendæ veritatis ſunt profeſſores, Philoſophos nuncupantem? Quin & in tertio Legum libro, idem ſic inquit: τοῦτο μὲν τοίνυν ὥσπερ νόμος κείσθω &c. hoc eſt: Itaque ſemel hoc ita ſanctum conſtitutúmque habeatur, vt nulli ſcilicet magiſtratus, ijs ciuibus deferantur qui hæc ignorent, ſed veluti rerum omnium inſcij, probris & ignominiis inceſſantur, tametſi ratiocinando ſint acres, in omnibúſque ijs elaborarint quæ cenſentur elegantia & arguta, quæque ad augendos animos minime facta. Sapientes verò appellentur ij ciues, qui longe aliter quam quos modo retuli, ſeſe habent, quanquam quod dici ſolet, nec ſcribere quicquam poſſint nec intelligere, his inquam, magiſtratus & imperia, vt viris prudentibus, deferantur. Quî potuit igitur quiſquam verius planiuſque refellere inſcitiam illam, falſámque opinionem quæ nunc omnia occupauit, quam ille nunc fecerit qui ſummus Philoſophorum cenſetur? Neque enim ſapientiam literaria diſciplina ſed veritatis cognitione metitur, eoſque homines qui veritati ſtudeant, tametſi ne prima quidem elementa cognoſcant, ſapientes appellat. Eos autem qui vel omnes adierint diſciplinas, modo ſint veritatis iuſtitiæque ignari, ſummouet longius ac repellit, neque ijs vllos magiſtratus deferendos putat. In ipſo etiam Theæteto, altiloquos nugatores his fermè verbis accuſat: ὥσπερ δὲ καὶ Θαλῆν ὦ Θεόδωρε. &c. id eſt: Quemadmodum & Thaleten ô Theodore, dum erecto

A vultu ſtellarum curſus obſeruaret, in puteum fode collapſum, perarguta elegánſque Threſſa fertur ancilla dicteriis aſperſiſſe, quod videlicet ea noſſe quæ in cœlo fierent affectaret, qui ne proſpicere quidem potuiſſet quæ ad pedes ſibi poſita verſarentur. Iterumque alibi in eodem dialogo ita inquit: ἄγροικον δὲ καὶ ἀπαίδευτον ὑπὸ ἀσχολίας, &c. id eſt: Talem vero hominem indoctum ineruditúmque præ occupatione ſuarum rerum fieri neceſſe eſt, non minus atque ipſos videamus eſſe paſtores, quaſi montanum ſtabulum incolae pariete circúſeptum. Cùm vero audiat dena millia iugerum, vel ſi quid etiam amplius dici poſſit, quempiam poſſidere, quantumuis admirabilem rerum copiam ille poſſideat, omnia tamen vt exigua & puſilla ſibi audire videbitur, qui conſueuit vniuerſum terræ ambitum contueri. Superioribus autem hæc quoque ſic addidit: ἡ μὲν γὰρ τούτου γνῶσις, σοφία καὶ ἀρετὴ ἀληθινή, ἡ δὲ ἄγνοια, ἀμαθία καὶ κακία ἐναργής, &c. hoc eſt: Huius quidem rei cognitio veriſſima virtus eſt, ignoratio autem atque inſcitia, vitium eſt efficaciſſimum, & aliæ quidem facultates quæ videntur ſapientiæ locum ſibi ven-

B dicare, cùm verſantur publicis in rebus poteſtatibuſque gerendis, oneroſæ grauéſque ſunt, cùm vero cæteris in artibus, viles ac ſordidæ. Hoc igitur pacto exactiſſime norunt, qui apud vos omnem eloquentiæ ſtudiorumque rationem perdocti ſunt, quanto verbis ac nominibus pluris facienda ſit veritas, vtque nullum ea detrimentum accipiat ab orationis inſcitia. Quid ita ergo amici homines, Apoſtolicæ quidem doctrinæ ſententias diſcere aſpernamini, ſolam verò in ipſis dicendi barbariem accuſatis, cùm veſtri vobis philoſophi teſtes ſint, Græcos quidem ab ipſa veritate procul erraſſe, potiuſque hanc à Barbaris inuentoribus prodijſſe? Ille ſiquidem Porphyrius, qui contra nos acerrimum ex animo bellum ſuſcepit, vbi agit de electorum hominum Philoſophia, ſic fermè inquit: χαλκόδετος γὰρ ἡ ὁδὸς θεῶν ἰδέ, &c. hoc eſt, via quæ ad deos perducit, ære munita eſt, arduáque eadem & aſperrima. Cuius quidem calles quàm plurimos Barbari inuenerunt, at verò Gręci, ab ea longius aberrarunt. Qui vero eam tenebant, eandem corruperunt demolitíque ſunt. Eius porrò inuentores

C fuiſſe Deus teſtatur Ægyptios, Phœnicas, Chaldæos, Lydios, ac Hebræos. Quod ſi homo nobis quàm maxime infenſus, Græcos ſuos accuſat, vt errori fœdiſſime ſeruientes, Hebræis autem, Phœnicibus, Ægyptijs & Chaldæis veritatem aſcribit, teſtaturque hoc ipſum reſponſo Apollinis confirmari, quid ita Græci homines veſtro non auſcultatis Philoſopho, neque admittitis oraculum Delphici Tripodis? Cur nec Hebraicis prophetis, nec Apoſtolis aures inclinatis? hi ſunt enim, quos Apollo Pythius inuentores veritatis appellat. Quod ſi & illis Ægyptios, Phœnicas, Chaldæóſque adiunxit, ſcire vos velim Phœnicas proximos Hebræis atque conterminos, ſiquid veritatis didicerunt, ab Hebræis præceptoribus didiciſſe. Ipſi quoque Ægyptij, vberrimos fructus ex Hebræorum conſuetudine perceperunt, diutiſſime enim Hebræi homines in Ægypto verſati ſunt. Quin & ipſi Chaldæi, magnum ſibi commodum ab eiſdem ſumpſerũt, Hebræos enim Chaldæi reges in Babylonium captiuos duxerunt, tum ex ijs miraculis quę apud

eos in

ſos in camino ignis ardentis, quæque in leonum cauea facta ſunt, dignos exiſtimarunt quos ſibi magiſtros perdiſcendæ veritatis aſciſcerent. Cyrus quoque Cambyſæ filius, cùm Daniele familiariter vteretur, ab eodem myſteria Theologiæ perdoctus eſt. Idémque cum Lydos, bello euerſos in deditionem accepiſſet, ſubditis proculdubio tradidit, quæ ipſe prius à Daniele perceperat. Quod itaque veritatem Pythius Apollo Hebræis inuentoribus tribuit, quódque Porphyrius eius oraculi mentionem facit, ſatis hæc opinor, oſtendunt vera eſſe quæ ſuperius modo attuli. Quod vero idẽ Porphyrius Græcos Philoſophos ingentis cuiuſdam dementiæ accuſet, ipſi nunc quæſo percipite. Quo enim loco ad Boethum de anima ſcribit, præter cõplura alia, & hæc inquit, τίς γὰρ λόγος τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ ἐστ' ἀμφισβητήσιμος; hoc eſt: Etenim quis eorum qui in Philoſophia verſantur, non ambiguus ac non diſceptabilis ſermo? Idem quoque Porphyrius, hæc ad Anebonem Ægyptium ſcribit: ἄρξομαι δὲ τῆς πρὸς σὲ φιλίας ἀπὸ θεῶν καὶ δαιμόνων ἀγαθῶν τούτων, &c. hoc eſt: Auſpicabor autem meam erga te amicitiã ab ipſis dijs, boniſque dæmonibus, & ab ijs philoſophicis rebus quæ ſunt dijs dæmonibúſque cognatæ. Quibus ſane de rebus, quam plurima dicta ſunt & à Græcis Philoſophis. Sed enim ex coniectura potius dicta ſunt, quæque haberent fidei ſolius principia. Rurſumque paulo mox idem Porphyrius: πολλὴ γὰρ ἡμῖν λογομαχία τις ἐστί, &c. hoc eſt: Apud nos quidem magna quædam verborum eſt diſceptatio, vtpote qui in boni coniecturam ex humanis rationibus ducamur. Quibus vero machinis quod melius eſt aſſequamur, ſemper nobis indagandum dimittitur. Cùm itaque ſint Græcorum philoſophorũ dogmata ſemper dubitabilia, ſemper inueſtiganda (ſunt enim humanæ rationis inuenta) eumque apud eos multa ſemper contentio, magnáque & implacabilis ſit pugna verborum, alijs vero externiſque hominibus Porphyrius tribuat, Dei conſuetudinem & colloquia, quid ita vos, quæſo, ab humanis quidem ſermonibus dubijſque pendetis, hominum verò qui Deo ſunt amiciſſimi doctrinam reſpuitis? Nam ſiquidem eos vt Barbaros nõ admittitis, ea facitis quæ vobis ſunt pugnantia & contraria Pythagoræ ſiquidem creditis, homini quibuſdã Tyrrheno, alijs autem Tyrio, nec minus & † Stagirita præceptore vtimini, † Sinopenſem præterea demirantes, cæteroſque nonnullos qui nequaquã in terra Græcia, ſed Barbaris in ciuitatibus nati ſunt. Atqui nos dudum vobis oſtendimus, & Solonem Athenienſem, & ipſum quoque Platonẽ quàm plurima de Barbaris hominibus accepiſſe. Nunc vero etiam audiamus, quibus verbis Ægyptius ſacerdos Solonem compellet. Sunt autem verba hæc apud Platonem in Timæo ſic ſcripta: ὦ Σόλων Σόλων, Ἕλληνες ἀεὶ παῖδές ἐστε, &c. hoc eſt; O Solon Solon, vos quidem Græci, pueri ſemper eſtis, ſenex autem Græcorum nemo, nulla eſt enim apud vos diſciplina, quæ ſenio incanuerit. Quod ſi diſciplinæ quidem Græcorum nouæ recentioréſque ſunt, vetuſtiſſimæ autem ac antiquiſſimæ ſunt Hebræorum patrum, habéntque veritatem longinquitate temporis floreſcentem, dignæ ſunt hæ proculdubio, quæ potius cooptentur, quæque dubiis ac recentibus, imo autem & falſis & artificio non ſatis ad perſuadendum confictis Græcanicis præferantur. Ac ne ipſa quidem linguæ ineptia, quam in noſtris præceptoribus deteſtamini, ſatis apud vos habere vitium debet, cur noſtratia tantopere contemnatis, cùm & ſummum Philoſophorum Socratem oſtenderimus fuiſſe illius Græcæ facundiæ atque eruditionis prorſus expertem, ipſúmque adeo Platonem omni & ſcientiæ & compoſitæ orationi veritatem præferre. Quod ſi fortè noſtrum illum credulitatis ac fidei titulum accuſatis (audio enim vos hoc identidem vſurpare, quod videlicet noſtris ſententiis tradendis nullam quidem prætendamus demonſtrationem, ſolam verò fidem ac credulitatẽ inſinuare illis conemur, quos diuinis rebus imbuendos ſuſcipimus) hoc ſane ipſum eſt quod impudentem contra nos iniquitatem veſtram calumniámque coarguat. Nos enim veriſſimis rebus ſermones noſtros, tãquam teſtibus certiſſimis, comprobamus. Vos autem rurſus, hic quoque veſtris, quod dici ſolet, iaculis ac ſagittis voſmetipſos confoditis. Nam & celebratiſſimus ille Pythagoras, filius quidẽ Mneſarchi, Pherecydæ autem diſcipulus, ille inquam

B Pythagoras, qui Italicæ ſectæ dux fuit, legẽ hanc diſcipulis ſuis ſanxit, vt perpetuum quinquennium conticerent, ſolúmque audiendo præceptori aures accommodarent, ita quæ dicerentur ſine vlla prorſus diſceptatione ac reclamatione admitterent, credentes ingenue ſe rem habere vt dici audirent, nec præterea quicquam ſoliciti quærerẽt, ceu in alterutram partem dubij traherentur. Ex quo factum eſt, vt qui ſemel eius diſciplinæ ſe addixiſſent, ſi forte rerum quas dicerent, demonſtrationem poſcerentur, αὐτὸς ἔφα, hoc eſt, ipſe inquit, reſpondere ſoliti fuerint, omni demonſtratione validiorem eſſe cenſentes Pythagoricam vocem, idque ipſum alijs etiam perſuadere conantes. Quod ſi ſatis eſſe illi opinabantur, ad faciendam fidem, tum qui dicebant, tum & qui audiebant, quod ea videlicet eſſent Pythagoræ dogmata & inſtituta, quis erit adeò ſtolidus, imò dicam verius, ſic attonitus, vt dubitet Deo docente, nec fidem dictis habeat, neque illi tantum reuerentię tribuat, quantum Pythagoræ tribuebãt qui eius diſciplinæ ſeſe addixerant? Quonam autem pacto amici homines, non miſerum ac ſcele-

C ſtum ſit, hortari quidem Platonem vt Poëtis ſine vlla diſceptatione fides habeatur, vos autem nobis infeſtos eſſe, propterea quod docenti Deo credere homines adhortemur? An non enim quæ nunc afferam Platonis ſunt verba? περὶ δὲ τῶν ἄλλων δαιμόνων εἰπεῖν καὶ γνῶναι τὴν γένεσιν, μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς &c. hoc eſt: De alijs vero dæmonibus loqui, aut illorum noſſe generationẽ, maioris eſt opis quàm noſtræ. Cæterum hiſce de rebus, ijs credendum eſt qui nos tempore præceſſerunt, vt ipſimet teſtantur, à dijs oriundi, maiorumque ſuorum haud quaquam ignari. Fieri ergo nequit, vt deorum filijs non credamus, quanquam nec ſignis vtãtur, nec vllis neceſſarijs demonſtrationibus. Credendum itaque eſt illis, veluti lege addicti ſimus ea credere, quę ipſi tanquam ſibi propria & domeſtica, ſe nuntiare teſtantur. Hæc de Poëtis à Platone in Timæo dicuntur. Idem vero etiam præcepit, vt Homero, vtque Heſiodo, aliiſque Poëtis quanquam fabulatoribus, crederetur. Neque veritus eſt aſſerere, Poëtis credendum eſſe, quanquam nec ſignis, nec demonſtrationibus vllis

† Ariſtotele.
† Diogenem.

vtantur, cùm tamen idem damnet ac perſequatur, quæ à Poëtis dicuntur, vt planè à nobis alio demonſtrabitur loco. Quòd ſi nugacibus Poëtis, plenáſque obſcœnitatum fabulas effingentibus, iubet Plato haberi fidem, nullámque ab eis exigi probationem, multo ſanctius eſt ac iuſtius, diuinis Apoſtolis ac Prophetis credere, qui nihil turpe, nihil fabuloſum, nihil incredibile afferũt, ſed quæ ſunt Deo conuenientia, quæ ſanctiſſima, quę ſalutaria, nobis tradunt. Cæterum eos quoq; qui Philoſophorum ſectantur opiniones, fide viſa duce, alios aliorum ſententijs adhæſiſſe, facile is cognoſcet, qui dogmatum differentias diligenter inquiret. Alij ſiquidem immortalem animam eſſe dixerunt, alij vero mortalem, alij mixtum neſcio quid illam finxerunt, aſſerentes parte quidem altera mortalem eſſe animam, parte vero altera immortalem. Illa etiam quæ oculis contuemur, alij dixerut eſſe † ingenita, alij ſubdiderunt generationis principio, alijque horum dixerunt ea è terra, alij ex materia, alij ex atomis confecta eſſe. Orbem denique vniuerſum, alij præditum anima faciunt, inanimatũ alij. Qui omnes, tametſi contraria ſibi ac diſſidentia planè dixerint, tamen inuenerunt qui fidẽ ſuis dictis ſentẽtijsque haberẽt. Neque verò ſe alij aliis credendis ſummiſiſſent, niſi eis interna quædam fides perſuaſiſſet, quæ dicerentur, accipere. Idcirco & Platonicus ille Socrates in Gorgia, multa iam eloquutus de ijs qui apud inferos puniuntur, itémque de ijs quorum pietas notiſſima haberetur, ita poſtremo loquit, ταῦτα ἔστιν ὦ Καλλίκλεις, ἃ ἐγὼ ἀκηκοὼς πιστεύω ἀληθῆ. hoc eſt: Hæc ſunt illa Callicles, quæ mihi auditu ſolo accepta, credo equidem eſſe veriſſima. Atqui nec manifeſta ſibi hæc erant, neque vnquã illa conſpexerat, ſed potius quam plurimos hominum ea latebant, atque à pauciſſimis admodu affirmabantur, & tamen ait Socrates ſe credere, vera hæc eſſe, neque fidei ſuæ probationem vel ipſe attulit, vel ab eo quiſquam popoſcit. In primo etiam legum libro fidem Plato ſic confirmauit, inquit enim: ὑμῖν μὲν ἂν καὶ μετρίως τετεχνημένοι τῶν νόμων, &c. hoc eſt: Vobis quidem, tametſi quæ ad leges pertinent, ſatis confecta iam ſint, hæc tamen vna legum optima lex inſtituatur, vt nulli qui paulò ſit iunior, quærere liceat, quæ in legibus à me ſcriptis vel bene vel perperam ſeſe habeant, ſed vna voce, vnoque, quod dicitur, ore omnes bene ſe habere omnia fateantur. Plato igitur ne de ſuis quidem legibus cuiquam permittit ſibi negotium inſumere, ſed ingenua fide accipi iubet quæcunque ſanctiones ferantur, neque curioſius eas perpendi, ſiue bene habeant, ſiue perperam. Nec minus & Theognis Poëta Siculus, hominem qui fidei ſit alumnus, ſuæ laudis præconio ſic commendat:

Πιστὸς ἀνὴρ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἀντερύσασθαι

Ἄξιος, ἐν χαλεπῇ Κύρνε διχοστασίῃ. hoc eſt.

Cyrne, fidelis homo, argento & pretioſior auro eſt, Diſſidio quoties † cernitur ambiguo. Quod ſi Theognis eum qui ſeditioſo tempore fidus ſit, auro & argento pluris eſſe oſtendit, quanti eum quis eſſe cenſebit, qui ſe diuinis credendis rebus hoc ambiguitate ſubſternat? Verum enimvero cunctis quæque ac vos, nobis aduerſantur, illud, puto, dici maxime conuenit, quod Heracleitus olim dixit Epheſius: ἀξύνετοι ἀκούσαντες, κωφοῖσιν ἐοίκασι· φάτις αὐτοῖσι μαρτυρεῖ, παρεόντας ἀπεῖναι, hoc eſt: Cum ſtulti quid audiunt ſurdis videntur eſſe perſimiles, celebre dictum vel tunc abeſſe eos teſtatur, cum prope adſunt. Conſonus autem Epheſio eſt Agrigentinus Empedocles, ſic enim inquit: Ἀλλὰ κακοῖς μὲν κάρτα, &c. hoc eſt: Infidos vitare malos, nec credere quicquam, Certa iubent noſtræ cũctis oracula muſæ. Inter malos itaque homines, reponendos eſſe infideles, Agrigentinus cenſet, idem vero ſunt imprudentes, ſurdiſque perſimiles, Heracleiti ſententia. Sed & Parmenides Eleates, qui ſocius fuit Xenophanis Colophonij, rebus ijs quæ intellectu ſolo percipiuntur, fide occurſandũ nobis hortatur, inquit enim: Λεῦσσε δ᾽ ὅμως ἀπεόντα, νόῳ παρεόντα βεβαίως, hoc eſt: Nẽ quæ aberant, animo tanquam præſentia, vidit. Nempe quia nobis ad ea quæ capiuntur intellectu, ſola mente licet appropinquare. Neque ſine ipſa fide, poteſt intellectus ea videre quæ intelligenda ſunt. Hoc & Solon ipſe ita ſubinnuit: Γνωμοσύνης δ᾽ ἀφανές, &c. hoc eſt: Difficile eſt animo abſtruſum cognoſcere mentis Cõſilium, fines quod ſolum tẽdit in omnes. Quod ſi cogitatu id eſt difficile, fit continuo vt idem eloqui nullo modo poſſimus. Nec minus & Empedocles ita inquit de ijs quæ videre oculis nequeunt: Οὐκ ἔστιν πελάσασθ᾽ &c. hoc eſt: Nam neque ad hoc oculi valeant accedere noſtri. Non illud prenſare manus, certiſſima nobis, Quę via res omnes animi ad penetralia mittit. Ille etiam Antiſthenes, qui auditor quidẽ Socratis, Cynicæ verò ſectæ dux fuit, ita de vniuerſorum Deo manifeſte teſtatur: Ab imagine & ſimulachro non cognoſcitur, oculis non videtur, nulli eſt denique rei perſimilis, eoq; fit, vt ex effigie nemo eum poſſit cognoſcere. Sola itaque fide niti eum oportet, qui velit intueri, quæ intellectu percipiuntur, homini enim rebus non eſt inuenire conueniens ſimulachrum. Athenienſis quoque Xenophõ, ille inquam Socraticus, Grylli filius, conſona rebus hiſce perſcripſit, quo videlicet loco ſic ait: ὁ γὰρ πάντα σείων καὶ ἀτρεμίζων, &c. hoc eſt: Qui ergo cuncta concuſſat, ipſe intrepidus, inconcuſſus, magnus nimirum potẽſque eſſe cognoſcitur, quali autem ſit facie, ignoratur. Fide igitur opus eſt ijs, qui occultum noſſe deſiderãt. Audire verò eſt & Bacchyliden in Pæanibus hæc dicentem: οὐ γὰρ ῥᾴδιον ἀρρήτων ἐπέων πύλας ἐξευρεῖν, hoc eſt: Haud enim facile, occultorum verborum portas eſt inuenire. Opus itaque nobis eſt oculis intellectus ad ea cognoſcẽda, quæ vim habent vt intellectu percipiantur. Sicut enim oculis corporeis indigemus ad ea conſpicienda quæ cerni poſſunt, ita indigemus & fide ad rerum diuinarum aſpectum. Nam quod eſt oculus ipſo in corpore, hoc eſt fides in diſcurſu animi & ratione. Aut potius, ſicut luce oculus indiget per quam ſibi viſibilia oſtendantur, pari modo & intellectus indiget fide quæ diuina ſibi oſtẽdat, quæque ſtabilem de ijs rebus conceptum perpetuumque cõſeruet. Audire verò & quo pacto Plato eos accuſet, qui nolunt animo contemplari quæ ſunt intellectu ſolo perceptibilia. Inquit enim: ἄθρει δὴ περισκοπῶν μή τις τῶν ἀμυήτων ἐπακούῃ, &c. hoc eſt: Vide circunſpiciens, ne quis haud initiatus homo hæc audiat. Cuiuſmodi ſunt, quicunque nihil aliud eſſe vſquam opinantur, quam quod ipſi queant tenaciter manibus apprehendere, actiones vero, ipſaſque generationes, ac demum quicquid videri nõ poteſt,

A

B

C

† ἀγένητα.

† Id eſt, decernitur & pugnatur.

poteſt, tanquam in partem ſubſtantiæ non admittunt. Huius autem collegij ſocietatiſque homi- A nes, & vos merito appellatim. Ne tamen, quæſo, iniquo animo ferte, quod vos ita coarguam. Solis enim viſibilibus toto pectore contabeſcitis, manúque confecta ſimulachra venerantes, doctrinam quæ de inuiſibili traditur, non admittitis, fortaſſe autem cuiuſmodi vos eſtis hominibus, Epicharmus ille comicus iambicum illud coaptauit: φρένες ἀνθρώπων ἀνεμώδεες, hoc eſt: Homines ventoſis vtribus perquam ſimiles. Eſt autem prudentium virorum, ne rebus primo ſemel acceptis ſeruiliter inhæreſcant, neue patriis moribus illigentur, ſed vt ipſam veritatem perquirant, optimamque frugem ſibi vndecunque concilient. At non quæſo, talia Critoni Socrates dictitabat? ὡς ἐγὼ οὐ μόνον νῦν, &c. hoc eſt: Ego autem non modo nunc, ſed ſemper talis eſſe percupio, qui nulli quidem meorum magis parendum eſſe quam rationi exiſtimem, quæ conſultanti mihi optima videatur. Quibus ſanè verbis oſtendit ſe rationis ope, veritatis inueniendæ percupidum, neque ſe in eam legem iurarum eſſe, vt præſumptis rebus ſeruiret. Idem B etiam Socrates, ita Alcibiaden ad diſcendum hortatur, vt prius ab illius animo ſcientiæ opinionē ſummoueat. Ante omnia enim, oſtendit Alcibiaden nihil ſcire. Tum eo ſic reſpondente: ἀλλ' οὐκ ἂν εὑρεῖν με οἴει; hoc eſt: At non inueniſſe quicquam me putas? Regeſſit Socrates: καὶ μάλα γε, εἰ ζητήσαις, hoc eſt: Et valde quidem, modo quæſiſſes. Rurſúſque cùm diceret Alcibiades: εἶτα, ζητῆσαι με οὐκ ἂν οἴει, hoc eſt: Quid? an non quæſiſſe me putas? Suſcipiens inquit Socrates: ἔγωγε, εἰ οἰηθείης μὴ εἰδέναι, hoc eſt: Puto equidem, ſi exiſtimaueris te nihil ſcire. Principium itaque eſt ſcientiæ, cùm neſcire te ſcias. Præterea vero & malas diſciplinas animæ exturbare oportet, ac tunc denique ſacras diuináſque inſerere. Quod faciendum eſſe, his verbis Plato nos docet: οὐ καθαρῷ γὰρ καθαροῦ, &c. hoc eſt: Nefas ab eo purum contrectari, qui purus ipſe non ſit. Idem etiam canit Orpheus: φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί, &c. hoc eſt: Iis fabor quos ſancta decent, procul eſte prophani. Euripides quoque conſona ſic teſtatur, inquit enim: ἄρρητα βακχευτοῖσιν εἰδέναι βροτῶν, hoc eſt: Arcana Bacchico furore acti ſciant. Quis enim velit hominibus qui initiati non ſint, C diuinas inſtitutiones afferre? Quis vero etiam rite initietur, niſi qui fideli animo apud ſe ea conſeruet, quæ à præceptoribus dogmata allata ſint? Quo autem pacto fidem habeat nouis ac recentibus rebus, qui prius ex animo non depulerit quæ male prius inſita ſibi fuerant? Vera igitur ea ſententia eſſe deprehenditur, quæ eſt apud Euripidem in Phœniſſis: ὁ δ' ἄδικος λόγος, νοσῶν ἐν αὑτῷ φαρμάκων δεῖται σοφῶν, hoc eſt, Ægrota ratio, pharmacis eget ſanis. Idem quoque ‡ Tragœdus aſſerit, deum illis ſuppetias ferre qui curari deſideret, inquit enim: τῷ δ' ἂν πονοῦντι χὠ θεὸς συλλαμβάνει, hoc eſt: Deus laboranti manum facile porgit. Magnum itaque operæpretium eſt in fide. Vt enim inquit Pythagoricus Epicharmus: νοῦς ὁρῇ, καὶ νοῦς ἀκούει, τἆλλα κωφὰ καὶ τυφλά. hoc eſt: Mens videt atque audit, ſunt cætera ſurdáque cæcáque. Ipſe etiam Heraclitus nos adhortatur vt ad fidei hoſpitium diuertamus, inquit enim: μὴ ἐλπίζητε τὸ ἀνέλπιστον. &c. hoc eſt, ni ſperetis quod ſperare nō eſt, nequaquam inuenietis quod inſcrutabile, du-

‡ Tragicus.

biū, inacceſſibileq; eſt. Et ſanè qui aurū rimantur, A altius apertionibus terrā effodiunt, paúmq; perſæpe auri inueniunt. Quòd ſi propter pauca ramenta auri quā maximum ij laborē diſcrimenq; ſubeunt, quis erit adeò diuinis reb. inſenſus, qui malit otioſus ceſſare, quam doctrinam Dei percipere, quæ immenſam quandam vtilitatem lucrúmque adducit? Nemo itaque veſtrum amici homines, fidem accuſet. Quando & Ariſtoteles fidem eſſe ait ſcientiæ iudicatorium, & Epicurus præſumptionem rationis ac diſcurſus eam appellat, inquit enim præſumptionem, accepta cognitione euadere in ipſam rerum apprehenſionem. Cæterum prout ipſi definimus, fides eſt voluntaria quædam animi compoſitio & conuentio, vel latentis ac remotæ rei viſio quædam & contemplatio, vel circa id quod vere eſt animi adhæſio & conſtantia, rerúmque inuiſibilium apprehenſio quædam naturæ compar & congruens. Aut ita: Fides eſt, inſita credentium animis circa ambiguitatem aliquam, diſpoſitio. Indiget autem fides cognitione, ſicut & cognitio fide indiget. Neque enim eſſe poteſt fides ſine cognitione, neque cognitio ſine fide, ſed B hanc tamen ſeriem inter ſe habent, vt cognitionem fides præcedat, ſubſequatur autem fidem cognitio, hanc verò ſubeat appetitus, ac poſtremo appetitum rei iunctio & actio ſubſequatur. Par eſt enim, vt prius credat qui velit addiſcere, partáque cognitione, appetitu eum aliquo commoueri, motum denique ac impulſum, aggredi aliquid ac peragere. Nunquam enim prima elementa perdiſcet, qui literatori fidem non habeat, ita eſſe primam, ita ſecundam literam appellandam, paríque ratione de cæteris intelligendum. Nam ſi fortè is ‡ intercedat, negétque primam † Adamſm ſit. literam dici alpha oportere, alio autem quodam nomine vocandam eſſe, numquam profectò bene perdiſcet quod in re eſt, ſed errabundus circumagetur, falſumque pro vero ſibi aſſumet. At ſi præceptori fidem habeat, eiuſque legibus obſequendo, quæ ſunt diſcenda percipiat, ipſam ilico fidem cognitio & ſcientia ſubſequetur. Ita & Geometræ fides habenda eſt, dicendi punctum eſſe cuius pars vlla non ſit, daríque etiam longitudinem quæ omni careat latitudine, hoc C autem nullus vnquam ſermone aliquo demonſtrabit ſic eſſe. Nam ſi latitudine priuaueris longitudinem, vtique cum latitudine, ſimul tolletur ex oculis longitudo, ſed tamen ita iubet intelligi Geometra, cui perquam facile credit fidémque habet, qui lineares illas figuras auet perdiſcere. Ita & aſtronomis credunt qui ad eorum ſcholas accedunt, cùm videlicet vel aſtrorum numerum colligunt, vel interſpedines metiuntur quibus à ſeinuicem diſtant, quotque inſuper ſtadiorum millia, cœlum, quod oculis intuemur, à terra ſubductum ſit. Cumque in ea tradenda dimenſione, magna ſit inter Aſtronomos differētia, alij ſiquidem quadringenties ſeptuagies dena ſtadiorum millia intereſſe aiunt, alij pauciora, nonnulli vero etiam multo plura, ſuis tamen diſcipuli præceptoribus ſe accommodant, creduntque ita rem eſſe ſicut ab illis dici audierunt. De ipſo etiam ſole magna rurſus inter illos eſt diſceptatio, Anaximander enim atque Anaximenes, vicies ſepties maiorem quam terra ſit, eſſe illum aſ-

firmat. Anaxagoras autē, Peloponneſo maiorem. At Heracletus Epheſius, ‡ pedali magnitudine protenſum affirmat. Quis igitur ſatis proque dignitate diſſidium hoc irrideat? Neque enim eſt inter eos de parua quadam dimenſione diſſenſio, ſed de immenſa potius quaſique infinita, quantumq; vix vllus oratione poſſit exprimere. Quis enim terram omnem metiendo comprehendat? Tum ſepties ac vicies repetita terræ menſura, rationem ſubducat, eamque conferat ad humani pedis menſuram? Et tamen ſunt qui aliis, quique aliis Philoſophis magis adhæreant, atq; ex fide quam habent alij quidem hæc, alij vero illa affirment. Quid itaque illorum fidem quanquam longiſſime ab ratione errantem, laudando extollitis, ſolam vero noſtram accuſatis, eiuſmodi quidem fabularum expertem, quæ vero diuina ſunt, ſoloque intellectu percipi poſſunt, intellectu percipientem? Ad hæc autē quæ ſuperius dicta ſunt, illud quoque animo reputemus, omneia videlicet homines qui artem quampiam perdiſcere cupiant, ad eos ſe conferre, qui docendi facultatem habent, eáſque colere diſciplinas quæ ſibi à præceptoribus illis traduntur. Nam ſutor quidem B diſcipulo ſuo oſtendit quonam pacto culter habendus ſit, coriúmque incidendum, tum & ſuere illum docet, ligneóque pedi calceos accommodare. Is autem credit faciendum eſſe, quod ſibi traditur, nec docenti quicquam repugnat. Atque horum quidem alter habet ſcientiam eorum quæ ibi fiunt, alter verò fidei duntaxat innititur. Ex quo fit, vt exiguo admodum tempore, per fidem, artis illius notitiam aſſequatur. Ita & nauium faber erudit eum qui diſcendi deſiderio teneatur, quo pacto amuſſis protendenda ſit, quoque ſerram duci oporteat, nec minus & quomodo aſcia & terebra ſit vtendum. Diſcit autem omnia hæc diſcipulus, quicquid iubeatur facile exequens, dicta enim magiſtri leges ſibi eſſe exiſtimat, creditque eius ductu ea in arte conſummatum ſeſe euaſurum. Ita & Medici non ſolum dant præcepta inſtitutionéſque medendi, ſed ægrotorum quoque curationem ſuſcipiunt, atque ipſi quidem callent Medicinæ rationem: qui verò ægritudine affligatur, artem quidem Medicinæ non tenet, credit tamen per eam artem C ſeſe ægritudine illa quam patitur, liberandum. Ita & nauim regere ſoli ſciunt, qui nauigandi artem profitentur, at qui tantummodo vehentes ſunt, credunt per illorum gubernationem ſe ad optatos portus facile appulſuros. Fides itaque ô amici homines cunctis hominibus planè conuenit, & qui videlicet artem quampiam perdiſcere cupiant, & qui nauigent, & qui agriculturæ inſeruiant, Medicisve adhæreant. Earum verò rerum peritia, non eſt omnium, ſed eorum duntaxat qui illarum artium ſcientiam teneant. Itaque ſi exempli cauſa, probatum aurum dignoſcere à crudo velimus, minime nos quidem id probationi ſubijcimus, ſed explorari ab eo curamus qui ſit huiuſmodi probationis peritus. Is verò aut indici admotum, aut igni excoctum, vel legitimum eſſe aurum vel adulterinum decernit. Ita & cùm pretioſos lapillos emimus, nequaquam nobis in eorum diſcretione ac delectu credendū putamus, ſed iis potius inſtitoribus, quibus temporis diuturnitas experiētiáque huius rei iudiciū inuexit. Si quis præterea ſericam ſibi veſtem pi-

A ctuaratamque aut intertextam auro comparare iuſſerit, à peritis textoribus æſtimari eam iubet. Ille etiam qui ſcire auet quot pondo cenſenda ſunt vel aurea vaſa, vel argentea, vel numiſmata quæpiam, pendenda ea libratoribus defert, ab iiſque pondus illorum grauitatémque perdocetur, creditque illorum dictis, nec diffitetur. Haud itaque cunctis mortalibus docere alio conuenit, ſed eis duntaxat, qui & diuturnitate temporis & experientia, doctrinam ſunt aſſequuti. At verò ipſa fides, omnium pariter eſt hominum qui diſcere quidquam percupiunt. Eſt itaque fides, ceu primaria quædam baſis & crepido ſcientiæ. Hanc vero & veſtri quoque Philoſophi eſſe voluerunt, voluntariam quandam animi ſummiſſionem, ſcientiam verò habitum indeciduum cum ratione. Inſulſum eſt igitur planè facinus nec ferendum, ſi velis cæterarum quidem cunctarum artium magiſtris conuenire ſcientiam, fidémque diſcentibus, ac in ſola rerum diuinarum doctrina factum hoc inuerti commutarique oportere, ita vt hic, fidei ſcientia præponatur. In iis enim rebus quæ videri non poſſunt, fidei oculis maxime indigemus. hinc & Apoſtolus Paulus, manifeſte exclamat. πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον, &c. hoc eſt. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quod eſt, & quod ijs qui eum inquirunt, remunerator ſit. Idcirco & nos accedentibus ad Chriſtianam religionem, diuinarúmque rerum myſteria diſcere cupientibus, præ cæteris cunctis rebus doctrinam fidei proponimus, tum vero vt imbuti fide initiatique fuerint, aperimus, quarum rerum ſigna ænigmatáque præceſſerint. Eadem vero ſerie apud vos quoque fieri ſolet. Altiorem enim ſacrorum doctrinam, ſecretámque myſteriorum rationem cuncti nequaquam tenent, ſed numeroſa populi multitudo videt ea duntaxat, quæ præ oculis fiunt. Qui vero ſacerdotes vocantur, ceremonias atque orgia ritu legitimo exequuntur. Vnus autem magiſter ſacrorum atque interpres, rationem tenet rerum omnium quæ ibi fiunt ac celebrantur, ſoliſque ediſſerit quos idoneos approbarit. Itaque Priapum, Veneris & Bacchi filium eſſe ſciunt nonnulli ex ijs qui huiuſmodi rebus initiati ſunt, quare autem filius eorum parentum dicatur, quorſumque pertineat quod exiguę ſtaturæ iuueni exporrectum illud membrum maximúmque apponunt, ſolus nouit magiſter obſcœnorū myſteriorum, ac ſi quis eſt alius qui in flagitioſos illos libros inciderit. Voluptatem enim Venerem, ebrietatem vero Bacchū appellantes, quod ex vtroque perficitur, Priapum eſſe dixerunt, eo ſcilicet, quòd voluptas adiuncta ebrietati, obſcœnas corporis partes intendat. Hinc & Dionyſij Phallum (ſic enim virile membrum, ridiculi homines nuncuparunt: Nec minus & Phallagogia veſtri vocant, quæ Priapo feſta concelebrant) adorabant quidam permiſeri, baſiabanturque cuncti qui eiuſmodi orgia celebrabant. Neque tamen eorum quæ ibi fierent, rationem vllam tenebant. Solus item is quem vocabant Hierophantem, magiſtrum videlicet interpretemque ſacrorum, ſciebat quid ſibi Oſiris vellet, quid Typhon, quidve Oſiridis membra, quæ à Typhone olim cæſa fuerunt lateque diſperſa, quid præterea Iſis eſſet, ſolus idem cognorat, illa videlicet Oſiridis uxor

qua

‡ πόδαιον.

Heb. 11.

quæ magno ſtudio membra fratris collegit, excitatumque in illius honorem ſimulachrum, à cunctis paſſim Ægyptiis adorari præcepit. Hæc autem orgia cùm in Ægypto Odryſius veſter Orpheus didiciſſet, Inde ad vos in Græciam trāſportauit, Dionyſiaque feſta vobis inſtituit. Quod ſi ne obſcœna quidem iſta orgia planeque abominanda, cunctis erant mortalibus cognita, ſoli autem ea tenebant qui dicebantur Hierophantæ, manifeſtaria eſt dementia, caſtiſſimorum diuinorumque myſteriorum ſine præuia fide cognitionem ſcientiámque perquirere. An non, quæſo, ipſi Pindaro Poetæ Lyrico auſcultandum putatis, manifeſte prohibenti, μὴ σοὶ ἅπαντας ἀναπτύξαι ἀρχαῖον λόγον, hoc eſt, Antiquam rationem cunctis aperire? Hoc & Plato faciendum hortatur. εὐλαβοῦ γὰρ φησὶ μήποτε ἐκπέσῃ ταῦτα &c. hoc eſt, Caue enim inquit, nequando hæc excidant ad homines ineruditos. Nihil enim fermè eſt, quod maiore cum riſu quàm noſtra hæc, à multis audiri poſſint, ſicuti & rurſus nihil eſt, quod apud ingenioſos admirabilius hiſce rebus ac diuinius cēſendum ſit, ſæpe autem repetita ſæpiuſque etiā audita, ſemper multóſque per annos ægrè velut aurum, multo ſtudio atque opera expurgantur. Audiſtis verò ſuperius & quæ Orpheus dixerit, Φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί· θύρας δ᾽ ἐπίθεσθε βέβηλοι. hoc eſt. Dignis ſancta loquar, procul hinc arcete prophanos. Dux itaque veſtra ſit fides, nimirum & ſcientia ſubſequetur. Pure ſiquidem ingenueque credentibus, ille in quem creditur Deus, cognitionem ſcientiamque concedit, fideique adiuncta cognitio perficit ſcientiam veritatis. Quam qui aſſequatur, nimirum feliciſſimus eſt habendus. Hoc & ſuis in legibus Plato oſtendit. δεῖ μέτοχον γὰρ φησὶ μακάριον καὶ εὐδαίμονα ἔσεσθαι, &c. hoc eſt. Oportere eum qui ſit beatus felixque futurus, ab initio ſtatim veritatis eſſe participem, vt quàm plurimum vitæ tempus cum veritatis vſu traducat. Illis enim qui fuerint veritatis participes, quique dignam accepta veritate vitam peregerint, cœlum maxime conuenit angelorumque conuerſatio. Qui autem careat veritate, neque illius quaſi ſacris initiatus ſit, expersq; vixerit diuinorum puriſſimorumque myſteriorum, tum & his tantis ac talib. carebit bonis, tum verò & ſuppliciis addicetur æternis. Hoc idem rurſus Plato aſſerit in Phędone. Ait enim hæc illos dixiſſe qui initiorū ritus tradiderunt. ὅτι ὃς ἂν ἀμύητος καὶ ἀτέλεστος εἰς ᾅδου ἀφίκηται &c hoc eſt. Quod quicunque ad inferos myſteriorum expers ac minime initiatus deſcenderit, obrutus deſidebit in cœno: at qui purgatus initiatuſque fuerit, cum diis habitabit, ad illorum ſedes profectus. Credite igitur veſtris ſaltem Philoſophis, ô amici, qui vos praua quadam traditione diſponunt, atque ad noſtra percipiēda erudiunt. videntur enim auibus illis eſſe perſimiles, quas vocales oſcineſque appellant, hæ namque imitantur quidem humanam vocem, dictionum tamen quas proferunt ſenſus ignorant. Pari quoque modo & ij cùm de diuinis rebus diſſererent, ignorabant eorum veritatem quæ loquebantur. Digni ſunt autem, vt mihi quidē videtur, aliqua venia, cùm neque Prophetarum neque Apoſtolorum præuio lumine ducti fuerint, ſed vna tantū natura duce vſi ſint, cuius impreſſa nobis olim diuinitus monumenta, inuectus error impietatis

A deleuit. Reparauit tamen eorum nonnulla ipſe idem qui ea condiderat ab initio, neque penitus abolita eſſe permiſit, ſuàm hominibus prouidētiam, per mundi creaturam manifeſte ſignificans. Id vero ipſum & Paulus Apoſtolus oſtendit, cùm apud Lyſtros concionaretur, etenim præter cōplura alia, & hæc inquit. ὃς ἐν ταῖς παρῳχημέναις γενεαῖς εἴασε πάντα τὰ ἔθνη, hoc eſt. Qui in præteritis generationibus permiſit omnes gentes ambulare in viis ſuis, neque tamen ſine teſtimonio ſeſe ipſum † dimiſit bene faciens. Nam & pluuias vobis de cœlo dedit & tempora fructifera, implēs † nutrimento & lætitia corda veſtra. Nam genus quidem quod originē duxit ex Abraham, tum ex lege diuinitus lata, tum ex prophetiæ gratia fructus maximos cepit. Alias vero gentes ac nationes, per naturæ legē, perque mundanæ creaturę inſpectionē gubernator Deus ducebat ad pietatē. Ac veluti pluuiam præcipue quidem cultis ſubactiſque agris, vt humano generi conſulat munificus ac liberalis Deus infundit, vt vbertate autem & copia liberalitatis, ipſas quoq; ſolitudines montēſque irrigat, & arata quidem regio mitiores fru-

† Al. reliquit.

† Al. cibo.

B ctus nobiſque congruētes, inarata vero ſylueſtres immitioreſque producit, videmúſque perſæpe ſepulchris & parietibus caprificos innaſci, ita & ſcientiæ donum præcipuè quidem piis hominibus datum eſt, illis autē qui huius notæ non ſunt, datur quidem ſcientia, ſicut pluuis dari ſoles deſertis ac ſylueſtribus locis. Hinc & ſæpenumero quædam producunt, quæ pro eſculentis habenda ſunt, quæque cultorum agrorum fructibus ſunt ſimilia, cùm tamen manifeſte appareat, ea propheticæ agriculturæ eſſe expertia, aſperitatē enim neſcio quam, atque amaritiem immixtam habēt. Igitur qui iudicio ac diſcernendi facultate prædití ſunt, quę ſibi vſui fore cognoſcūt, & inde ſumētes, reliqua miſſa faciunt. Vt qui roſaria demetūt, ſpinas quidem intactas dimittunt, roſarum vero † calyces legūt. Ipſis quoq; apibus hanc naturā legem inſtituit, vt non ſolū floribus qui ſunt dulces inſidant, ſed qui etiam amarulenti, cùm tamē ſolam dulcedinem hauriant, amaritiem autem auerſentur, ac ex diuerſis qualitatibus, amaris videlicet, acerbis, auſteris, acutiſque, mel quod hominibus dulciſſimum eſt, conficiant. Harum itaque & nos exempla ſectati, è veſtris illis amarulē-

† Al folliculos.

C tis pratis, dulce nobis ac perquam vtile mel componimus. Ac veluti corporū curatores, è venenatis feris atque ſerpentibus, ſalutares medicinas conficiunt, déque ipſis viperis alia quidem reijcientes, alia vero eligentes, multos harum rerum præſidio morbos propellunt, ita & nos veſtrorū Poetarum, Hiſtoricorū, Philoſophorúmque monumenta verſantes, alia ex iis nocia & peſtifera declinamus, alia vero ſparſim noſtræ inſerentes doctrinæ, auxiliarem vobis ac ſalubrem curationem afferimus. Quóſque ipſi aduerſarios nobis eſſe exiſtimatis, eos noſtrarum rationum quàm maximos fautores, fideique doctores eſſe oſtendimus. Sic & diuino freti auxilio, aliam vobis protinus inſtitutionem tradémus. Vos autem cùm didiceritis, quantopere fides neceſſaria ſit, illud, quęſo, Pythagoricū ſilentiū adamate, veſtráſq; aures cum attentione verbis noſtris accōmodare, fideliter atque ingenue quæ dicantur excipientes, ita enim breui poteritis veritatem perdiſcere.

FINIS PRIMI SERMONIS.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS SERMO SECVNDVS, DE PRINCIPIIS.

NVMEN hoc ſenſibile quod oculis vſurpamus, ſiue id ſuperne ad nos deferatur, ſiue hic in terris humano artificio comparetur, intuentibus planè indicat, quid ſit aurum, A quid argentum, quid æs item, quid ferrum, aliarumque rerum materiam pari modo oſtendit. Quin & colorum figurarumque, necnon plantarum atque animalium differentias idem docet. Sed enim qui ſunt acri oculorum obtutu, ſoli rerum hanc diſcretionem percipiunt, ipſi nanque cæcutientes, nihil prorſus ad ſolis radios aſſequuntur, cùm ne ipſam quidem videant luminis claritatem. Hi itaque perſimiles eſſe noſcuntur, qui intellectuale veritatis lumen intueri nolentes, amant in tenebris ignorantiæ diuerſari, veluti aues illæ quæ noctu tantummodo volitantes, meritiſſima noctis nomenclatura ſignantur. Noctuæ ſiquidem ac nycticoraces vt inimicam ſibi lucem ſuffugiunt, amant B verò tenebras tanquam maxime ſalutares. Atque his quidem nemo ſanæ mentis indignetur atque ſuccenſeat, natura enim ab initio genus hoc vitæ illis addixit. Qui vero vltrò ſeſe ipſos tenebris adiunxerunt, quidnam, quæſo, veniæ conſequantur, præſertim cùm diuinæ lux veritatis, omnem continentem, cunctáſque iam inſulas ſuis radiis late compleuit, orbiſque totius fines ac terminos occuparit? Nam qui ante CHRISTVM exortum, hoc erroris laqueo tenebantur, aliquam vtcunque ac mediocrem ſaltem excuſationem afferre poterant, quod videlicet ſol iuſtitiæ nundum ortus fuiſſet, ac propterea quaſi in nocturnis tenebris vitam traducerent, ſoliſque naturæ facibus ducerentur. Cùm vero nunc ſol C iuſtitiæ non modo exortus iam ſit, ſed vt poetice dicam, Μέσον οὐρανὸν ἀμφιβέβηκε, hoc eſt, Medium conſcenderit axem: Quis iam, quæſo, relictus eſt excuſationi locus, iis qui meridiano tempore hallucinantur, quique ne luce iucundiſſima perfruantur, oculos vltro concludunt? Nimirum peſſima opinionis affectio, nebulam propellere ac diſſipare illos non ſinit. Putant enim ſe optime cunctorum mortalium intueri veritatem, propterea quod eloquentium virorum diſciplinis innutriti fuerint. Neque animaduertunt marinis piſcibus, quanquam plurimæ ſalſedini innutritis, tamen ad condituram non minus & ſale adhibito opus eſſe. Neque item illud intelligunt, veritatis cognitionem, ab idoneo linguæ concento petendam non eſſe. Quid enim Homerica poeſi queat eſſe iucundius? quid inquam eius dulciloquio ſit ſuauius? Et tamen hunc Homerũ, ille qui apud vos habetur optimus Philoſophorum (puto autem vos noſſe quem dico) Ariſtonis, videlicet Plato, filius, vnguento prius perunctum ſicut hirundines à mulieribus ſolent, procul eiecit ab ea quam ipſe conſtituit ciuitate, omnis licentiæ atque impietatis magiſtrum eſſe teſtatus enim, A inquit, Poeta hic blaſphemare adoleſcentes docet, illiſque flagitioſas de immortalibus diis opiniones inſinuat, teneriſque adhuc nimis inſerit pernicioſas & corruptiſſimas diſciplinas. Aliis præterea multis in rebus, accuſat eximium Poetarum. Haud itaque omnis qui in dulci eloquio ſit exercitus, idoneus eſt habendus qui veritatem perdoceat. Quòd ſi veſtros nobis philoſophos obiectatis, illud pro comperto ſcitote, hos quoque multis erroribus fuiſſe implicitos. Neque enim omnes eadem militari via inceſſerunt, neque præcedentium maiorum veſtigia, conſectati ſunt, ſed tum proprias ſibi quiſque vias fecerunt, tum verò & innumeras excogitarunt. Multifidæ ſunt enim mendacij falſitatiſque ſemitæ. Id quod protinus valde manifeſtum oſtendam. B Thales enim antiquiſſimus eorum qui ſeptem ſapientes vocantur, arbitratus eſt rerum principium aquam eſſe, Homericam, vt puto, ſecutus ſententiam, quo loco inquit, Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα Τηθύν, hoc eſt, Oceanumque Deum patrem, Tethynque parentem. Anaximander verò, qui Thaleti ſucceſſit, ab infinito res auſpicatur. At huius ſucceſſor Anaximenes, nec minus & Diogenes Apolloniates, concordi ſententia dixerunt, principium eſſe aerem. Hippaſus verò Metapontinus, & Heraclitus Epheſius, igni rerum attribuere principium. At Agrigentinus Empedocles, quatuor elementis. Xenophanes autem Colophonius, perpetuum eſſe omne hoc quod C videmus, aſſeruit, cuncta verò è terra inquit conſtare. Huius autem ſodalis Parmenides Eleates, eandem fermè ſententiam confirmauit, falſumque eſſe ſenſuum iudicium dixit, negans vtique nos hoc duce veritatem rerum conſequi poſſe. Democritus autem Abderites, infinitum omne aſſeruit & ingenitum. Epicurus Neoclis filius Athenienſis, ex atomis compoſitum omne hoc, inquit, carere tamen initio temporis ac perpetuum eſſe. Quin & Chius Metrodorus, & Zeno Eleates, & Smyrnæus Diogenes, diuerſa rerum principia ſtatuerunt. Ex quo factum eſt, vt Socrates Sophroniſci filius, comicis maledictis eos ſemper inceſſeret, propterea quod peruicaciter contendentes ea ſe ſcire ad quæ hominis ingenium peruenire non poteſt, mutuis inter ſe diſſidiis concertabant, principes ſe nouorum ac pugnan-

tium

tum dogmatum facientes. Id quod Xenophon, in commẽtariis ſuis teſtatur. Plato etiam in Phædone ita Socratem loquentem inducit: ἐγὼ γὰρ ὦ Κέβης νέος ὤν, θαυμαστῶς ὡς ἐπεθύμησα ταύτης τῆς σοφίας, ἣν δὴ καλοῦσι περὶ φύσεως ἱστορίαν, hoc eſt. Ego enim, inquit ô Cebes, olim iunior, ſui ſapientiæ bonus impendio appetentior, quam de rebus naturæ vocant hiſtoriam, egregium enim atque illuſtre mihi quiddam videbatur, rei cuiuſque cauſam tenere poſſe, quare videlicet vnumquodque fiat, intereat, atque ſit. Tum multa huiuſmodi perſequutus, hæc addidit: τεκμήριον δέ σοι ἐρῶ ἱκανόν, &c. hoc eſt. Signum tibi ego idoneum afferam, ego enim in ijs quæ & meo & aliorum iudicio planè ac manifeſte ſciebam, ex hac naturæ inſpectione, ita cæcus effectus ſum, vt & ea mihi exciderint quæ prius ſcire me opinabar. Ruſuſque Philoſophorum diſceptationem Plato idem in Theæteto accuſans, hæc ait: ἀλλ' ἄν τινα τι ἔρῃ, ὥσπερ ἐκ φαρέτρας ῥηματίσκια αἰνιγματώδη ἀνασπῶντες ἀποτοξεύουσι. &c. hoc eſt: Sed ſi quid ab eis ſciſcitere, non ſecus faſigantur, quàm ſi è pharetra dictiunculas ænigmatum edocant. Quod ſi & huius dictionis quætas ab eis rationem percipere, alio feriteris verbo noua trãſmoratione efficto. Nihil denique inde tranſiges, nihil concludes. Sed neque ipſi inter ſe quicquam decernunt. Id enim maximè cauebunt, nequid firmum certumque relinquant. Putant enim, quantum equidem ſentio, neque in oratione, neque in mente quicquam ſtabile ac per ſe conſtans eſſe. Hac vna re prorſus ipſi bella inter ſe gerunt. Pugnanteſque totis viribus ac vndecunque, fortaſſe Theodore illos vidiſti, pacem vero agentibus Theodore nunquam interfuiſti. Neque enim tibi ſunt familiares. Sed hæc, puto, per otium in gymnaſio cum diſcipulis illis loquuntur quos volunt fieri ſui perſimiles. Quibus autem diſcipulis hæc loquantur? Neque enim apud huiuſmodi genus hominum, alter alterius eſt diſcipulus, ſed ſponte ſua & caſu quodam proueniunt, vndecunque contingat, furore afflari. Neque alter alterum ſcire quicquam exiſtimat. Pauloque mox idem rurſus hæc ait. ὀλίγου δὲ ἐπελαθόμην ὦ Θεόδωρε, &c. hoc eſt: Penè, inquit, ô Theodore oblitus ſum tibi dicere, quod alij contraria his affirmarunt, videlicet immutabile, vniuerſo nomen inditum eſſe, quæcunque Parmenidæ ac Meliſſi omnibus hiſce aduerſi contendunt. Idem Plato & in libro cui titulus eſt Sophiſtes, hiſce fermè verbis qualia ſuperius attuli, eos accuſat. Non Apoſtolus, non Propheta, ſed Philoſophorum primus, ſiue Platonem quis eum velit Ariſtonis filium eſſe, ſiue Socratem Sophroniſci. Sunt enim Socratis quidem res & ſententię, Platonis autem ſcripta & monumenta. vter autem ſit ipſorum, ita certe ſcriptũ reliquit. μῦθόν τινα ἕκαστος φαίνεταί μοι διηγεῖσθαι, παισὶν ὡς οὖσιν ἡμῖν, &c. hoc eſt. Fabulam mihi videtur vnuſquiſque illorum, nobis tanquam pueri ſimus, narrare. Nam alter quidem ipſorum, quaſi tria nobis facit rerum principia, quorum quædam quodammodo inter ſe nonnunquam depugnent; interdum vero in amicitiam redeant, quaſi nuptias celebrent, filioſque propagent, ac alimenta nepotibus erogent. Alter vero duo principia rerum aſſerens, humidum videlicet ac ſiccum, vel

A calidum & frigidum, copulat ea in vnum, eademque educit. Gens vero Philoſophorum qui apud nos Eleatici nominantur, à Xenophane atque altius initium ducens, fabulas neſcio quas nobis explicuit, tanquam vnum ſint ea quæ dicuntur omnia. Iam vero & Siculæ quædam Muſæ nobis commentæ ſunt, tutius eſſe vtraſque rerum principia complicare, ac ſubinde aſſerere id quod eſt, vnum eſſe ac multa, contineri autem ſimul lite & amicitia. Cùmque talia quædam dixerit, ita demum proſequitur: καὶ μὴν ἔοικέ γε ἐν αὐτοῖς οἷον γιγαντομαχία τις εἶναι, hoc eſt: Verum ea videtur inter eos aſſe contentio, qua gigantes olim cum Deis pugnaſſe perhibentur, tanta eſt inter eos de rerum ſubſtantia diſceptatio. Quo enim pacto eorum nonnulli è cœlo atque ab inuiſibili, cuncta deorſum ad terram trahunt, ſaxa immania quercuſque complexi. Talia enim apprehendentes & contrectantes, ſumma contentione affirmant id ſolum eſſe quod aptum natum eſt, vt incurſum tactumque patiatur, idémque prorſus & corpus & ſubſtantiam eſſe definiunt. Horum autem deliriorum, neque Petrus ille noB ſter, neque Paulus veſtros accuſat Philoſophos, ſed eloquentiſſimus Plato, ac Socrates multo ſapientiſſimus hominũ Pythij Apollinis ſententia iudicatus. Aiunt enim veſtros Philoſophos affirmare id ſolum eſſe quod incurſum tactumque patiatur, idemque corpus & ſubſtantiam definire. Quo autem pacto quis vtatur his ducibus ad veritatem, qui talibus ipſi tantiſque erroribus ſint obnoxij, quique pugnantes adeo ſententias opinioneſque proferant, bellum inter ſe maximum perpetuo ſuſcitantes? Ipſe etiam Timon Phliaſius, ſuis ſalibus ac dicteriis veſtros Philoſophos tragice inſectatus eſt, è quorum magna copia ego ſanè pauca quædam commemorabo: Σχέτλιοι ἄνθρωποι, κάκ' ἐλέγχεα, γαστέρες οἶοι, Ποίων ἐξ ἐρίδων τε καὶ ἐκ στοναχῶν πεπλάσθε, Ἄνθρωποι κενεῆς οἰήσιος ἔμπλεοι ἀσκοί. hoc eſt. Mortales miſeri probroſi, ventris ad inſtar, Quæ nam vos lites nugis pugnantibus vrgent? O vteres animi ſenſus quos implet inanis! Non igitur ſoli nos neque primi, vobis ſtultæ opinionis latẽ obijcimus, prius enim multóque ante, ipſe Timon huius vitij veſtros accuſat. Aliud vero eſt ſcire te C aliquid, aliud opinari te ſcire, cùm tamen vere nil ſcias. Valde enim veritas & coniectura veritati, ô amici homines, inter ſe differunt, ipſa ſiquidem coniectura, plurimis peccat in rebus atque decipitur, ipſa autem veritas, ita nos docet, vt contrarij nihil admittat. Aliter itaque quis loquitur cùm in coniecturam ducitur veritas, aliter autem veritas ſeſe ipſam interpretatur atque enuntiat. Quandoquidem & Anaxagoras Hegeſibuli filius Clazomenius, primus inquit mentem mundo inſediſſe, vnámque hanc, elementa de confuſione in ordinem diſpoſuiſſe, cùm ſuperiores Philoſophi nihil vltra materiam, præterque ea quæ oculis videntur, excogitaſſent. Pythagoras autem Mneſarchi filius, principium rerum omnium Monada, hoc eſt, vnitatem, eſſe dixit. Eodem verò tempore fuerunt Anaxagoras & Pythagoras. Sed enim Pythagoræ quidem ſcholas, eo defuncto vxor Theano cum Telauge ac Mneſarcho filiis, re-

gendas ſuſcepit, ac Telaugæ quidem Empedocles A Agrigentinus, Anaxaguræ verò Archelaus fuit auditor. Huius verò Socrates Athenienſis fuit diſcipulus. Anaxaguras autem & Pythagoras in Ægyptum profecti cum Ægyptiorum Hebræorumque ſapientibus ibi ſunt conuerſati, à quib. & Dei cognitionem adepti ſunt. Poſtea verò & Plato in eãdem Ægyptum peregre adnauigauit. Cuius rei teſtis eſt Plutarchus, in comparatione vitarum. Teſtis & Xenophon Grylli filius, in iis quæ ad Socraticum ſcripſit Æſchynem, ſic enim inquit, ἠγάπησαν γὰρ ἀμφότεροι καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Πυθαγόρου τερατώδους σοφίας, ὧν ὁ περιττὸς καὶ μὴ μένειν ἐπὶ Σωκράτει, διήλεγχεν ἔρως τυραννίδος, &c. hoc eſt: Adamarunt hi duo Philoſophi Ægyptum, monſtroſamque Pythagoræ ſapientiam, quos luxurioſos fuiſſe, nec ſatis ſtabiles ſub Socratis diſciplina, amor ille tyrannidis indicauit, proque frugali ac tenui vita petitæ Siculæ dapes, ventri voraciſſimo congruẽtes. Hæc ſunt quæ de Platone Xenophon ſcripſit, eum videlicet poſthabita Socratis diſciplina, mõſtroſam Pythagoræ ſapientiam appetiſſe, apudq; Dionyſium Siciliæ tyrannũ, Syracuſanis ſe oblectaſſe delicijs, eundem quoque teſtatur Ægyptiorum ſapientiã adamaſſe. Anaxagoras itaque B Pythagoras, Plato, ænigmata quædã de Deo ab Ægyptijs Hebræiſque collegerunt. Quid viti itaque Græci, ijs habendam fidem eſſe cenſetis, qui leuiter admodum diuina myſteria didicerunt, ab illis autem ea perdiſcere recuſatis, à quibus veſtri Philoſophi præceptoribus didicerunt? Peruetuſtus enim philoſophus ac Poëtas, Platonéque ipſo antiquiores, nihil eſſe aliud opinatus fuiſſe prę ter id quod oculis contuemur, Plato in Cratylo nos ducet, inquit enim. φαίνονται γάρ μοι, ἔφην, οἱ πρῶτοι τῶν ἀνθρώπων περὶ τὴν Ἑλλάδα, &c. hoc eſt. Mihi quidem videntur primi illi homines in Græcia, ſolus eos eſſe Deus putaſſe, quos nunc barbarorum plurimi opinantur, Solem videlicet, Lunã, Terram, Stellas, Cœlumque ipſum. Videntes itaque hæc, velut euntia motu quodam atque currentia, de natura curſus illius quem videbant, ab eóque quod θεῖν, hoc eſt, currere, θεοὺς id eſt Deos, nominarunt. Sed enim Homerus quoque atque Heſiodus mundi totius opificem penitus ignorarunt. Ac Heſiodus quidem, Chaos inquit Oceanum Tethynque genuiſſe, ab his autem, Cœlum ac Terram eſſe progenitam, è quibus Saturnus & Rhea cum cæteris fratribus nati ſint, è Saturno autem & Rhea natos eſſe ait, Iouem, Iunonem, Neptunum ac Ditem patrem. Homerus autem Oceanum genitorem Deorum vocat, & matrem Tethyn. Iouem autem, quem deorum patrem hominumque appellat, eundem velut à Saturno genitum vocat Saturnium. Magnis igitur hi quoque Poëtæ erroribus ſeruierunt, quod cùm Plato ipſe optime ſciret, hortatur tamen vt eis fides habeatur, quamuis talia fabulantibus, nulliſque ſignis, nullis denique veris demonſtrationibus ad faciendã doctrinæ ſuæ fidem vtentibus. Alibi quoque idẽ Plato teſtatur, Poëtam κοῦφόν τι χρῆμα εἶναι καὶ ἱερόν, &c. hoc eſt, rem eſſe quandam leuem, agilem, expeditam, & ſacram, nec poſſe quicquam poëticum facere, priuſquam ſpiritu diuino afflatur. Orpheus autem Odryſius, & ipſe profectus in Ægyptum, hæc de Deo vero perdoctus eſt, quæ vocaliſſime ita teſtatur.

A Εἷς ἔστ' αὐτοτελής, αὐτοῦ δ' ὑπὸ πάντα τελεῖται·
Ἐν δ' αὐτοῖς αὐτὸς περινίσσεται, οὐδέ τις αὐτὸν
Εἰσοράᾳ θνητῶν, αὐτὸς δέ γε πάντας ὁρᾶται.

Hoc eſt.

Perfectus DEVS eſt, qui perficit omnia ſolus.
Ipſe eadem luſtrans, oculis nec cernere cuiquam
Hunc hominum liceat, tamen idem cuncta tuetur,
Conſpectus nulli, quoniam caliginis atræ
Obſiſtunt nebulæ, & mortalia lumina nubis
Et pupæ tenues, caro circum atque oſſa reſiſtunt.

Et iterum.

Αὐτὸς δ' αὖ μέγαν αὖθις ἐπ' οὐρανὸν ἐστήρικται. &c.

Hoc eſt.

Ipſe autem magnum ſuper eſt innixus Olympum,
Aurato reſidens ſolio, pedibuſque ſub ipſis
Preſſatur tellus, dextram vſque ad litora tẽdit
B Oceani, montes imis radicibus acti
Contrepidant, nec ferre queunt ea numina dorſo.
In cœlo reſidens, imis tamen omnia terris
Perficit, hic caput, hic medium, fineſq; tuetur.

Cæterum Orpheus quanquam hæc ab Ægyptijs didiciſſet, qui nonnullas prius ab Hebræis diſciplinas acceperant, aliquos tamen errores ſuæ illi Theologiæ admiſcuit, ac Dionyſiorum Theſmophoriorumque impuriſſima orgia Græcis tradidit, quaſi melle ad oras calicis circunducto lethale poculum deceptis porrexerit. Neque autẽ & Plato non eodem modo ſe geſſit, ſunt enim laude prorſus & admiratione digniſſima quæ de ente Deo is in Timæo conſcripſit. Quis enim non magnopere amet, quis non admiretur, cùm dicentem audiat, τί τὸ ὂν ἀεί, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον, &c. hoc eſt: Quid ſit illud quod ſemper eſt, nec habet generationem? Quid contrà & illud quod ſemper fit, neque tamen eſt vnquam? Nempe illud quidem intellectu cum ratione percipitur, eodem modo ſemper exiſtens, hoc autem irrationali ſenſu eſt opinabile, cum fiat & diſpereat, vere autem C ſit numquam. Addit vero & hæc amplius ad ea quæ ſuperius dicta ſunt: ταῦτα γὰρ πάντα μέρη χρόνου, τό τ' ἦν καὶ ἔσται, &c. hoc eſt. Hæc autem omnia quæ loquentes vſurpamus, videlicet erat & erit, minutiæ temporis & particulæ quædam ſunt, quæ imprudentes non recte, diuinæ ac æternæ ſubſtantię accommodamus. Dicimus enim, & fuiſſe & eſſe & fore, æternæ autem ſubſtantiæ ipſum Eſt duntaxat veriſſima congruit ratione. Erat autem atque Erit, dici conuenit de ea generatione quæ eſt in tempore. Quod vero ſemper & eodem modo immutabiliter ſeſe habet, nec conſeneſcere nec repubeſcere vnquam par eſt. Quis itaque ſit adeò contentioſus, adeò querulus accuſator, vt indignationem concipiat ex iis quæ tam bene à Platone dicta ſunt, neque illis potius omne perhibeat teſtimonium veritatis? Quod enim eſt ſemper, omni eſt vtique generatione ſuperius. Quod autem gignitur, id continuo & efficitur, cumque plurimas immutationes accipiat, merito inquit Plato id

nunquam

nunquam vere eſſe. Embryon enim, hoc eſt fœtus antequam pariatur, vbi editum eſt in lucem non eſt amplius embryon, ſed eſt infans. Rurſuſq; infans cùm in puerum euaſerit, infans amplius non vocatur. Puer quoque iam ætate adoleſcentis aſſumpta, id vocatur quod factus eſt. Cumque mox ad perfectum virum peruenerit, eſſe vir dicitur, non amplius adoleſcens. Idem ſenex effectus, vocatur ſenex: Iure igitur Plato, ea quę ſic par gradus quodammodo fierent mutarenturque, nequaquam entia nuncupauit In ea quoque diſſertatione quam Socrates cum Critone habuiſſe dicitur, vnum eſſe ait rerum omnium inſpectorem, ita vero inquit: τὰ δὲ καὶ περὶ τῶν δικαίων τε καὶ ἀδίκων, καὶ αἰσχρῶν καὶ καλῶν, &c. hoc eſt Iam vero de iuſtis rebus atque iniuſtis, deque honeſtis ac turpibus, maliſque item ac bonis, de quibus nunc conſultatio nobis eſt, vtrum tandem multorum hominum ſententia nobis eſt conſectanda, eademq; timenda, an vnius potius qui audit omnia, quemq; vnum præ cunctis aliis timere ac reuereri oportet, quem inquam niſi conſectabimur, corrumpemus illud ac vitiabimus, quod iuſto quidem accedente melius factu eſt, iniuſto autem deterius? Rurſuſq; B paulo poſt: οὐκ ἄρα ὦ βέλτιστε πάνυ ἡμῖν οὕτω φροντιστέον ὅ,τι ἐροῦσιν οἱ πολλοὶ ἡμᾶς, &c. hoc eſt. Haud itaque prorſus eſt ô vir optime curandum, quid multi de nobis autument ac loquantur, ſed quid ille qui & iuſtos audit & iniuſtos, qui eſt vnus & ipſa veritas. Videtiſne igitur viri Græci, quo pacto in iis quæ ſuperius adducta ſunt, Plato ac Socrates expulſo Deorum agmine qui veri non ſunt, hortatur vt eum ſolum qui eſt princeps ac moderator rerum omnium, & colatis Deum & timeatis? Quaſi manifeſte ſignificet, ſi quando multorum Deorum mentionem fecerit, coactum ſe id feciſſe ad Athenienſis populi gratiam, qui iam mendaciis ac falſitate circumuentus eſſet, etenim ſi ne ſic quidem, cicutæ poculum effugit, quidnam, quæſo, paſſurus mali nō fuit, ſi manifeſte abnegaſſet numeroſum Deorum examen? Hoc & Plato teſtatur in iis quę ad Dionyſium ſcribit. Compluribus enim aliis & hæc addidit: περὶ δὲ δὴ τοῦ ξυμβόλου τοῦ περὶ τὰς ἐπιστολάς, ὅσας τε ἐπιστέλλω σπουδῇ καὶ ὅσας ἂν μή, &c. hoc eſt. Notæ autem meminiſſe te puto, quam videlicet epiſtolis illis appono quas alicuius ponderis ſcribo, & quas nullius. Tu tamen ea quæ nunc dicam C intellige, ac diligenter aduerte. Multi enim me rogant, vt ad te aliquid ſcribam, quos haud facile eſt vacuos à me prorſus repellere. Symbolum itaque tibi hoc eſto, vt illius epiſtolæ, quam vt ſerio à me ſcriptā velim accipias, dictio hæc Deus ſingulari numero ſit principium, leuioris autem epiſtolæ, dij numero multitudinis. Quo autem pacto quis melius poſſit mentis ſuæ conſilium explicare? Plane ſiquidem nobis oſtendit, quid in ea nominum differentia ipſe intelligi vellet. Quaſi manifeſte diceret, vt populari ſententiæ me accōmodem, Deum quandoque numero multitudinis appello, dum videlicet ad falſas meorum ciuium opiniones reſpicio. At quotieſcunque ſerio atque ingenue ſcribo, neque de illius fide dubito qui literas perferat, eiuſue qui illas accipiat, Deum ſingulariter dico, à quo & initium ſcribendi facio. Alibi quoque de Deo ſic idem Plato ſapientiſſime loquitur: τὸν γὰρ ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς, εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα εἰς πάντας ἐξειπεῖν ἀδύνατον, &c. hoc eſt. Patrem quidem factoremque totius mundi hu- A lūs, & inuenire labor ingens eſt opus, & cùm inueneris, cunctis mortalibus eū prodere, opis vlius non eſt. Neque enim ſicut cætera quæ condiſcimus, ita & hoc poteſt dicendo exprimi. Cæterum qui hoc loco pie ac prudenter de Deo loquutus eſt, alibi tamen vel quod ſibi à populo pertimuerit, vel quod tunc veritatem penitus ignorarit, multorum Deorum mentionem fecit, magnamq; ita perniciem illis attulit qui in ſua monumenta incurrunt. Cur itaque amici homines turbidam, limoſamq; haurimus aquam, neque pellucidum ſontem ac perſpicuum quæritamus? Plato enim cùm ex hoc fonte occaſionem Theologicè ſcribendi nactus fuiſſet, aquis puriſſimis terraceam ac limoſam aquam commiſcuit. An non, quæſo, tenetis, Moſen illum qui Iudaico populo leges tulit, eſſe veſtris omnibus Hiſtoricis, Poetis, Philoſophis antiquiorem? Quod ſi fortè nunc quoque ita eſſe dubitatis, ſuſpicamini que nos vobis commentitias nugas afferre; vnus ſaltem vobis idoneus Porphyrius teſtis eſto, ille inquam Porphyrius, qui propugnator factus impietatis, licentioſam effrenemque linguam contra Deum vniuerſorum commouit: Audite igitur quæ is ſcribit, vbi contra nos ſtylum intentat: ἱστορεῖ δὲ τὰ περὶ Ἰουδαίων ἀληθέστατα, ὅτι καὶ τοῖς τόποις καὶ τοῖς ὀνόμασιν αὐτῶν τὰ συμφωνότατα, σαγχωνιάθων ὁ Βηρύτιος, &c. hoc: Sanchoniathon autem Berytius narrat de Iudaicis rebus quæ ſunt veriſſima quandoquidem ea quæ ſcribit, & locis & nominibus Iudæorum ſunt maxime conſentanea. Is enim cùm monumenta quædam breuesque commentarios ab Hierombalo Dei maximi ſacerdote accepiſſet, confectamque mox hiſtoriam Abelbalo regi Berytio dedicaſſet, ab rege ipſo cæteriſque diſquiſitoribus veritatis tánquam certus hiſtoriæ ſcriptor acceptus eſt. horum vero tempora, priora ſunt Troianis temporibus, proximeque accedunt ad ipſius Moſeos tempora, quantum Phœniciæ regnum ſucceſſiones oſtendunt. Sanchoniathon vero, qui Phœnicum lingua Philalethes, hoc eſt ſtudioſus veritatis interpretatur, omnem Iudaicæ vetuſtatis hiſtoriam de ſingularum ciuitatum commentariis, templorumque monumentis collectam complexus eſt, ac literis commendauit, quo tempore Semiramis dominabatur Aſſyriis. Hinc igitur ſciri poteſt, quanto fuerit Moſes temporibus Troianis antiquior. Nam ſi tempore Semiramidis floruit Sanchoniathon, qui Iudaicam ſcripſit hiſtoriam, iſque ea literis commendauit quæ multis annorum ſpatiis antè contigerant, Moſes vero leges Iudæis tulit, fit continuo vt multis annis antiquior Sanchoniathone fuerit Moſes. Fuiſſe autem Semiramin ante Troiana tempora plus quam mille annis manifeſte illi oſtendunt, qui ſubducta ratione tempora temporibus contulerunt. Sed enim Porphyrium redarguere vt annorum temporumque ignarum, huius loci ac temporis eſſe non arbitror. Satis autem mihi fuerit oſtendiſſe, quanto fuerit Moſes temporibus Troianis antiquior. Homerus certè atque Heſiodus, multo poſt Troiana tempora floruerunt. Ipſe vero Orpheus poëtarum primus, generatione vna præceſſit Troiana tempora. Comes enim Iaſoni, Peleo, Telamoni, Herculi, Caſtori ac Polluci in Colchiden enauigauit. At Iaſonis Euneus filius perhibetur, qui vinum miſit Achæis

Troiam obſidentibus. Fuit & Tlepolemus Herculis filius, quem lancea Sarpedon Lyciorum Dux in Troiano bello transfixit. Aiax vero Telamone patre eſt genitus, Peleoque Achilles. Caſtorem autem ac Pollucem, qui Dioſcuri, hoc eſt Iouis pueri nuncupantur, cùm è pinnis murorum vtpote ſuos fratres videre Helena concupiſceret, neque eos vſquam in Græcorum caſtris eſſe conſpiceret, amaris fletibus angebatur, vectos eos iam vitæ diem vltimum obiiſſe. Vobis autem hæc explicui, non tanquam nugax homo verboſuſque fabulator, ſed qui vobis oſtenderem fuiſſe Orpheum generatione vna bellis Troianis antiquiorem. Linus porrò ac Muſæus, circa Troiana tempora viguerunt. Thamyris item ac Philammon, fuerunt illis contemporanei. Cùm ergo vt Porphyrius inquit, Moſes hiſce poetis ſit mille annis antiquior, hi vero poetarum ſint antiquiſſimi, poſt eos enim & Homerus & Heſiodus nati ſunt, qui & Thaletem & alios philoſophos multis annorum ſpatiis præceſſerunt, eumque ſit Thales auditoreſque Thaletis vetuſtior inſequutis philoſophis, cur non, quæſo, his omnibus relictis, ad Moſen oceanum Theologiæ tranſimus, à quo, vt poetice dicam fluuij omnes & maria omnia deriuantur? Illinc enim & Anaxagoras & Pythagoras Platoq; poſt eos parua quædam veritatis lumina quædamque initia deſumpſerunt. Socrates quoque, qui Archelao Anaxagoræque conuixit, ab eis didicit quæcunque de Deo aliis ipſe tradidit. Moſes verò nequaquam ſequutus hominum rationes ſicut illi fecerunt, ſed clariſſima Dei voce perdoctus, Theologiam nobis conſcripſit. Devs enim conditor rerum omnium, initio legis quam Moſi dictauit, vnum coli Deum præcepit inquit enim: ἐγὼ γάρ εἰμι κύριος ὁ θεός σου, &c. hoc eſt: Ego enim ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. Cúmque Moſen recentis beneficij admonuiſſet, hortatus eſt vt in Dei ſeruitio permaneret, neque debito Deo cultu quenquam præterea impertiret, ſed vni Deo tribueret. οὐκ ἔσονται γάρ σοι, φησί, θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ, hoc eſt. Non enim erunt, inquit, tibi alij dij præter me. Tum & manifeſte Moſen docuit nihil eorum quæ videntur eſſe Deo perſimile, prorſúſque inhibet vllam ab eo fieri imaginem viſibilium rerum, eámque opinari ſimulachrum Dei eſſe, cùm videri Deus non poſſit. inquit enim. [illegible], &c. hoc eſt: Non enim facies tibi idolum, vlliuſque rei ſimilitudinem, quæcunque in cœlo ſurſum, quæque in terra deorſum, & quæcunque in aquis ſub terra ſunt, vobis non facietis neque ea adorabitis. Quoniam ego Dominus Deus tuus. Vocem, inquit, audiſti, faciem autem non vidiſti. Nullam itaque figuram efficies, cuius exemplum ignoras. Quin & alibi falſos ac mendaces Deos coarguens, elimináńſque Ægyptiorum errores, ita Iudæos alloquitur. ἄκουε ἰσραήλ, κύριος ὁ θεὸς σου κύριος εἷς ἐστι. hoc eſt: Audi Iſrael: Dominus Deus tuus, Dominus vnus eſt. Hac pollent doctrina, Moſeos monumenta, talémque Theologiam, & hiſtoriis & legibus & prophetiis inſeruit, ſcriptiſq; à ſe quinque libris, multis quidem qui & haberentur & vocarentur, nec tamen eſſent dij, cultum prohibuit. vni autem ac ſoli Deo rerum omnium conditori, cultum exhiberi præcepit. Ieſus item qui poteſtatem ductandi populi imperiúm-

Exod. 20.

Deut. 6.

que à Deo patre accepit, omnis denique Prophetarum chorus, eadem hæc & hortari & præcipere non deſtiterunt. Sed fortaſſe illud dicturos vos puto, ne nos quidem hanc vnius Dei colendi legem, integram prorſus illibatámque ſeruaſſe, qui Trinitatem, non vnitatem colamus, cùm tamen Iudæi qui Moſeos ac Prophetarum libris innutriti ſunt, vnum duntaxat venerentur Deum, Trinitatem vero deteſtentur quam Chriſtiani maxime colimus. Ego vero amici homines venia vos quidem haud prorſus indignos cenſeo, vtpote qui ſacrarum literarum ignari ſitis, Iudæorum vero extremam illam craſſámque tarditatem lachrymis & commiſeratione proſequendam puto, qui vt Eſaias propheta inquit, Exaltati ab vtero matris ſuę Eſa. 1.
diuiniſque in myſteriis à pueritia vſque ad ſenectutem eruditi, adhuc tamen Theologiæ veritatem ignorent, etenim cùm in Ægypto longiuſculum ſanè tempus permanſiſſent, multorúm que ibi deorum cultum ritu Ægyptiaco didiciſſent, ſapientiſſimus Deus nequaquam illis manifeſte, apertáque prorſus oratione, Trinitatis myſteria tradidit, ne ita propoſitam ſibi eſſe deorum multitudinem arbitrantes, occaſionem hanc haberent ad impietatem Ægyptiam reclinandi. Trinitatis tamen dogmata ne tunc quidem venturis in poſterum penitus occultauit. In antiquis enim ſcripturis, perfectioris Theologiæ materiam quaſi ſemina quadam, diſperſit. Ideoque vnius Dei nomine leges tulit, cùm tamen ſic quoque per ænigma Trinitatem ſubinnuat. Qui enim dicit. ἄκουε ἰσραήλ, κύριος ὁ θεός σου κύριος εἷς ἐστι, hoc eſt, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Dominus vnus eſt, & vnitatem docet, & Trinitatem ſignificat. Semel enim Deo propoſito, biſque domino repetito, Trinitatem ſuboſtendit. Cúmque adderet, vnus eſt, & congruentem Iudæis doctrinam attulit, & vnam in tribus eandémque diuinitatem, & ſubſtantiam eſſe docuit. Vna ſiquidem ſanctæ Trinitatis & ſubſtantia & poteſtas eſt & voluntas. Eamque ob rem inuiſibilium poteſtatum chori, hymnum Deo concinentes, ter quidem Sanctus, ſemel autem Deus proferunt, ibi quidem trium proprietatum ſignificantes, hic autem parem ditionis communitatem. Atque hic quidem per ænigmata eo quæ ſunt Trinitatis oſtenſa ſunt, alijs autem locis aliquanto manifeſtius eadem ſancti patres docuerunt. Moſes enim mundi geniturum conſcribens, narránſque hominis plaſmationem, ait omnibus totius opificem ſic loquutum fuiſſe. ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. hoc eſt Faciamus hominem ſecundum imaginem noſtram & ſimilitudinem. Tum paulò mox ita ſubiunxit. ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. hoc eſt, Fecit Deus hominem, ſecundum imaginem Dei fecit ipſum. Ergo & Deum appellauit opificem hominis, nec minus & DEVM cuius ad imaginem fecit hominem quem effinxit: non quod alia huius, alia illius ſit ſpecies: vna ſiquidem natura eſt Trinitatis. Ideoque ait DEVM dixiſſe. ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, hoc eſt. Faciamus hominem ſecundum imaginem noſtram & ſecundum ſimilitudinem, additque, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν hoc eſt. Secundum imaginem Dei fecit ipſum, vt oſtenderet differentiam perſonarum. Cùmque & ipſi Noe de comedendis carnibus legem ferret, ſanguiniſque eſum inhiberet, ita vniuerſorum Devs Gen. 1.
loquutus

Gen. 9. loquutus inducitur. [illegible] &c. hoc eſt. Omnia tanquam olera fœni comedi-
te, carnem veru in ſanguine animæ ne cumedite.
ſanguinem enim veſtrum requiram, ex omnibus
beſtiis requiram illum, & de manu hominis fra-
tris eius requiram illum. Qui effuderit ſanguinem
hominis, pro ſanguine ſanguis ipſius effundetur.
Quuniam in imagine DEI feci hominem. Nun in-
quit, in imagine mea ipſius feci, ſed in imagine DEI,
hoc etiam loco differentiam perſonarum oſten-
dens. Cúmq; in vnum congregati ſunt, qui con-
trà factorem ſuum rabida inſania debacchantes,
maximam illam turrim extruxerunt, quæ nomen
ab linguarum confuſiune ſortita eſt, ita Deum lo-
Gen. 11. quentem legiſlator Moſes inducit. [illegible] hoc eſt. Venite & de-
ſcendentes confundamus ipſorum linguas. Quo
ſanè loco vbi ait, venite & deſcendentes confun-
damus, parem dignitatis gradum oſtendit. Neque
enim deſcende, ait, aut deſcendat, quod ſubiectis
perſonis, maiorum capeſſentibus iuſſa congruit,
ſed deſcendentes, inquit, confundamus, quod æ-
qualitatem manifeſtè ſignificat. In illo autem Ve-
nite, & Filium ſignificat & Spiritum ſanctum, qui B
in mundi fabrica ſocij comparéſq; fuerunt. Quan-
do igitur hominem fingens, Faciamus inquit, ho-
minem ſecundum imaginem noſtram & ſecun-
dum ſimilitudinem, decenter vtique tunc quoq;
cùm linguam vocemque vnam in multas parti-
tus eſt, ſocios ſibi & Filium aſſumit & Sanctum
ſpiritum. Subſequutis autem annorum temporũ-
que curriculis, Sodoma fulminibus conſumptu-
rus, confinéſque Sodomis ciuitates, quæ impieta-
tis ac flagitij participes fuerunt, dualitatem domi-
norum nobis oſtendit. inquit enim Moſes, qui
cladem illarum ciuitatum nobis deſcripſit. Et
Gen. 19. pluit Dominus à Domino ſuper Sodoma & Go-
morrha ignem & ſulphur de cœlo. Ne quis autem
exiſtimet hunc ſolum Prophetam ea quæ ſunt
Trinitatis loquutũ fuiſſe, audite chariſſimi & diui-
Pſal. 32. nũ Dauid ita clamãtẽ: Verbo Domini cœli firma-
ti ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.
Pſal. 109. Ruſúſque. Dixit Dominus Domino meo, ſede
à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos ſca-
bellum pedum tuorum. Paolóque mox Domini
pater, eundem Dominum ſic allucutus induci-
tur. Ex vtero ante luciferum genui te. Et in a- C
Pſal. 44. lio item Pſalmo. Sedes tua DEVS in ſæculum
ſæculi, virga directionis virga regni tui. Dile-
xiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea
vnxit te DEVS DEVS tuus oleo lætitiæ præ participi-
bus tuis. Eandem vero doctrinam nobis tradunt
Eſaias Propheta, Hieremias, Ezechiel, Daniel,
Zacharias, Michæas, vniuerſúſque propheta-
rum chorus. Sed enim ab re ac ſuperuacaneum
me puto facturum, ſi horum dicta & ſententias
vobis nunc afferam, qui nullam adhuc fidei Chri-
ſtianæ confeſſionem ad eccleſiam attuliſtis. A-
liam itaque doctrinæ rationem aggrediar, oſten-
dámque tum Platonem, tum & qui Platonem
ſunt inſequuti philoſophos ab iis quos ſuperius
nominaui, diuinis patribos, ſacræ Theologiæ quę-
piam compilaſſe, ſuiſque illa libris inſeruiſſe: Pla-
to enim in iis quæ ſcripſit ad Coriſcum, verba hęc
poſuit, [illegible], &c. hoc eſt. Iurantes ſtudio non
inepto, ac eruditione ſtudij ſorore, pérque deo-
rum omnium præſentium ac futurorum ducem,

A perque eius qui dux eſt & cauſa patrem domi-
númq; iurantes, quem proculdubio ſcietis, ſi mo-
do rectè philoſophemini. Hęc ſunt chariſſimi Pla-
tonis verba, quorũ alia quidem ſunt laude digniſ-
ſima, vt quæ ab apoſtolica propheticáque doctri-
na minus diſcedant, alia vero, ſunt Græcanicæ fa-
bulationis fœtus ac germina. Quod enim alium
eſſe ait ducem mundi totius & cauſam, alium ve-
ro eius patrem qui cauſa ſit, ingenue veritatem
oſtendit, de cuius hauſtu ſuos ipſe ſermones eacu-
luit. Quod autem eundem appellat ducem præ-
ſentium deorum & futurorum, alterum è duobus
nobis ſubinnuit, aut videlicet in ignorantiæ labẽ
Philoſophum incidiſſe, aut veritati mendacium
ſcienter admiſcuiſſe, falſæ ignorantiæ ſimulatio-
ne. Præterea vero & oſtendit eos qui vulgo dij nũ-
cupentur, natura deos non eſſe. Quis enim, modo
non penitus deſipiſcat, Deum vocet, qui ſemper
Deus non fuerit? At Plato, deos in tempore geni-
tos ait fuiſſe atque gignendos. inquit enim. [illegible] hoc eſt. Præſentiúmque
Deorum & qui futuri ſunt. Quo autem pacto eſ-
ſe poterit Deus, qui nondum ſit? Quo inquam pa-
cto auguſtiſſimo nomine vocitetur, qui eſſe ip-
ſum nondum ſit conſequutus? At ſacræ literæ ni-
hil eorum quæ vt noua gignuntur atque prouo-
niunt, natura Deum appellant. Simplici enim
Deum nomine illos dignatæ ſunt, quibus iudi-
candi poteſtas eſt credita, quique quoad eorum
fieri potuit impulluctam DEI imaginem conſerua-
runt. Natura autem Deum ſolitæ ſunt eum ſolum
vocare, qui ſemper ſit DEVS, quique eodem modo
& ſecundum eadem ſemper ſe habet. Cæterum
hæc in alium locum commodius dicenda ſerua-
bimus. Nunc autem ſatis fuerit oſtendiſſe, mundi
totius cauſam ac ducem patrémque eius, haud-
quaquam Platoni ignotum fuiſſe. Licet vero eun-
dem Platonem ſic in Epinomidis libro loquen-
tem audire. [illegible], &c. hoc eſt.
Et honores reddamus, neque tamen huic quidem
annum, huic verò menſem, huic autem partem
menſis aliquam tribuamus, vllumve aliquod tem-
pus quo ſuum permeat polum, mundum perfi-
ciens quem digeſſit verbum omnium maxime di-
uinum. Quod beatus quidem primum eſt admi-
ratus, tum vero etiam diſcendi deſiderium habuit
quæcunque vim ac naturam vt ſciri poſſent, ha-
bebant. Hoc itaque etiam loco verbum ait om-
nia exornaſſe, non verbi patrem. Ad Dionyſium
quoque idem ſcribens, ſic inquit, [illegible] &c. hoc eſt. Loquendum itaque tibi
eſt per ænigmata, vt ſi quid forte literis hiſce no-
ſtris vel in mari vel in ſidinſis terræ lucis infortu-
nij acciderit, qui eas leget minus intelligat. Ita
enim ſe res habet. Circa omnium regem omnia
ſunt, & illius cauſa ſunt omnia, ipſéque eſt cauſa
bonorum omnium. circa vero ſecundum ſecunda
ſunt, & tertia circa tertium. Videtis ne quam me-
ticuloſe ac pauen ter priſci illi Philoſophi verita-
tis dogmata proferrent? vulgi enim reſpectantes
errorem, non manifeſta quidem aſſertione, ſed
obſcurioribus verbis veritatem prodebant. Hunc
vero timorem Plato & in Timæo oſtendit. ſic e-
nim inquit: [illegible], hoc eſt,
Nũc itaque animi noſtri ſententia hæc ferme ſit,
rerum quidem omnium ſiue cauſam, ſiue cauſas,
ſiue quodcunque de his dicendum videatur, hoc

ſanè tempore loquendum non eſſe, non ob aliam quidem cauſam, quàm quia difficile admodum ſit A hoc ipſo ſermone quæ mihi videntur exprimere. Pythagoræus quoq; Numenius in iis quæ de bono conſcripſit, manifeſtius hæc edocuit, ait enim: οὐδὲ δημιουργεῖν ἐστι χρεὼν τὸν πρῶτον, καὶ τοῦ δημιουργοῦντος θεοῦ χρὴ εἶναι νομίζεσθαι πατέρα, τὸν πρῶτον θεόν. hoc eſt, Neque oportet eum eſſe opificem, qui primus eſt, putare autem oportet opificis Dei patrem eſſe, DEVM primum. Ipſe etiam Plotinus, qui Platonis æmulatur Philoſophiam, de tribus principalibus perſonis librũ cõſcripſit, in quo & hęc ait. τί οὖν χρὴ καὶ περὶ τοῦ τελεωτάτου λέγειν: &c. hoc eſt. Quid igitur de perfectiſſimo eſt dicendum? Nihil ne ab eo eſſe, an maxima eſſe poſt ipſum? Maxima vero poſt ipſum, mens, & ſecundarium quiddam, mens enim illum intuetur ac videt. Rurſuſque: πᾶν δὲ τὸ γεννῆσαν καὶ τοῦτο ἀγαπᾷ &c. hoc eſt. Omne autem quod gignit, cupit atque amat id quod eſt genitum, præſertim ſi ſoli fuerint qui gignit & is qui gignitur. Cùm verò etiam ſit optimum quod eſt genitum, neceſſario aſſitum illi cohæret, ita vt hac ſola rediſiongantur, quòd alter hic, alter ille eſt, imaginem vero eius, dicimus mentem, manifeſtius enim dicendum eſt. Plurima quoque & huic & Plutarcho, & Numenio & aliis dicta ſunt quotcunque eiuſdem ſectæ Philoſophi ſodalitatiſque fuerunt, hi namque cùm fuerint poſt aduentum Redemptoris noſtri, multa Chriſtianæ Theologiæ myſteria ſuis libris inſeruerunt. Plotinus itaque ac Numenius explicantes Platonis mentem, tria inquiunt à Platone poſita fuiſſe, quæ ſint ſupertemporalia & æterna, ipſum videlicet bonum mentémque, & huius vniuerſi animam. Vocat enim bonum quem nos dicimus Patrem, mentem vero ſeu intellectum, quem nos filium Verbumque appellamus, potentiam vero quæ animet omnia & viuificet, animam vocat, eam ipſam videlicet quam Spiritum ſanctum literæ ſacræ appellãt. Atque hæc ipſa vt ſæpe iam dixi, ex Hebræorum ſapientia & Theologia ſubdocta ſunt. Ille enim Dauid qui diuinum melos concinuit, cuiq; diuinà inſonat gratia, ita cecinit. τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν &c. hoc eſt. Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Quid ſint autem ſacra Euangelia, & Plutarchus & Plotinus audierunt. Id quod Amelius ille qui C Porphyrij ſcholis præfuit, manifeſte oſtendit. Admiratur enim vehementer procemium illud, à quo Ioannes Euangeliſta Theologiæ myſteria orſus eſt, ſic enim inquit. καὶ οὗτος ἄρα ἦν ὁ λόγος καθ' ὃν αἰεὶ ὄντα, τὰ γινόμενα ἐγίνετο &c. hoc eſt. Et hoc ergo erat verbum ſecundum quod ſemper fuerunt quę facta ſunt, ſicut Heraclitus ipſe cenſeret, ita & per Iouem barbarus homo cenſet in principij loco ac dignitate verbum apud Deum conſtitutum, Deúmque eſſe per quem abſolute omnia facta ſunt. Quod itaque factum eſt, in eo, inquit, & viuens, & vitam & ens fuiſſe. in corpus autem illapſum carnemque indutum, apparuiſſe hominem, in quo tamen & naturæ ſuæ magnificentiam tũc oſtenderit. Cúmque morte obita ſolueretur, rurſus ad diuinitatem rediiſſe affirmat, DEVMque eſſe qualis videlicet prius fuerit quam in carnem corpus hominémque deſcenderet. Vſque adeo igitur barbari hominis Theologiam ſuſpexit, homo Platonis aliorúmque Philoſophorum eloquentiæ innutritus, vt verbum confeſſus fuerit eſſe in principio, ac DEVM eſſe, omnia denique A effeciſſe, omnibúſque vitæ cauſam diſpenſatorémque eſſe. Publicæ vero ſalutis cauſa, maieſtatem quidem diuinitatis carne occuluiſſe. At ne ſic quidem, non in parua & craſſa illa corporis nebula detexiſſe ingenuam nobilitatem. Nam cùm & Euangeliſta dixiſſet. Et verbum caro factum eſt, Cap. 1. diuinæque naturæ vim immutabilem oſtendiſſet, tum inquit, & habitauit in nobis, ac denique nos edocuit ita humanam carnem induiſſe, vt tamen inuiolabilem incorruptúmque emiſerit diuinitatis ſplendorem. Vidimus enim, inquit, gloriam eius gloriam quaſi vnigeniti à patre plenum gratiæ & veritatis. Ille ſiquidem carneus amictus, diuinitatis eius radios nequaquam languidiores effecit, ſed vel hoc ipſo circumdatus manifeſtabat quis eſſet, & à quo tanquã radius emicaret. Quod ſi aduerſarij veritatis vſque adeo veritatem admirantur, vt exiguis inde compilatis particulis libros ſuos cultiores efficiant, neque parua illa tamenta quanquam multæ falſitati admixta ſint, ſplendorem ſuum decúſque hebeſcunt, ſed vniones in fimo ac ſtercore valde effulgent, ac ſicut in Euan- B gelio edocemur, Lux in tenebris lucet, neque à tenebris occultatur, facile hinc licet cognoſcere, quantopere adamandæ quámque admirandæ ſint omnibus ſacræ literæ, cum omnis ſint erroris ac falſitatis expertes. multum ſiquidem intereſt, vtrũ vnio ſtatuatur in cœno, an poſitus in corona reſplendeat. Ipſæ profecto digitorum particulæ, ſi abiungantur à ſeipſis ac diſpeſcantur, non eandem pulchritudinem commoditatémque aptæ ſe ferũt, quam ſibi cõſitas & compactas habere cernimus. Sincera igitur ac impermiſta, veritatis pulchritudo ſpectanda eſt, etenim ſi aduerſis admiſta coloribus, emicat tamen atque effulget, multo ſcilicet manifeſtius effulgebit ſi ab noxiis abducatur. Hoc autem multo clarius ille cognoſcet, qui Græcorum atque infidelium fabulas Apoſtolicæ ac Propheticæ doctrinæ conferens, propoſita comparatione quid inter ſe differant ſpeculetur. Sanchoniathon itaq; Berytius, Phœnicum Theologiam conſcripſit. Philon vero non Hebræus homo, ſed Byblius, eam in Græcum idioma tranſtulit. Sanchoniathona autem Porphyrius valde admiratur ac laudat. Manethus præterea, & Iſidis & Oſiridis C & Apidis & Serapidis aliorũmq; deûm Ægyptiorum fabuloſa geſta conſcripſit. Mundi genituram Siculus Diodorus. Quid enim narrem Aſcræi poetę Theogoniam, cùm ne adoleſcentulis quidẽ ea ignota ſit? Orpheus homo Thracius ab Odryſis, Græcis tradidit Ægyptiorum myſteria. Cadmus autem, Phœnicum. Cornutus philoſophus, infidelium Græcorum Theologiam compoſuit. Plutarchus vero atque Aetius, multorum opiniones philoſophorum collegerunt, quem ſibi laborem Porphyrius quoque deſumpſit, ita ſane diligenter vt ſingulis opinionibus ſingulorum quoque philoſophorum vitam moréſque adiungeret. His omnibus, quæſo, amici homines, noſtratium ſcriptorum monumenta conferte, atque ita perdiſcite non ſolum quod Homerus ait, quanto cœlum à terra interuallo diſiungitur, ea inter ſe diſtare, ſed quanto locus ille qui dicitur tartarus, à cœlo ſemotus eſt. Ego ſane fabularum vobis nunc apponere aceruũ nolo, ne quis me verboſum hominem nugacémque appellet. Nonnullas tamen, eáſque perpaucas in ea diſputatione commemorabo,

tabo, quæ poſt hanc protinus à me, Deo permittente, ſcribetur, vt eorum quos fabulæ deos vocant, non modo incredibilem falſitatem, ſed ſtultitiam quoque ac obſcœnitatem, oſtendam: ſi cui vero cupido inſit res huiuſmodi ex propoſita comparatione diſcernere, copioſam eam inueniet in Euſebij Palæſtini libris, quos ille Præparationis Euangelicæ titulo inſigniuit. Ego nunc tamen paucis hoc dixerim, Ægyptios quidem homines ac Phœnicas, ipſoſque præterea Græcos philoſophos ac poetas, aut quæ videmus elementa deos eſſe opinatos, aut humano generi beneficos viros, quique cæteris mortalibus rerum copia, viribus, virtutibuſque præſtarent, deorum nomine honeſtaſſe, templaque etiam mortuis extruxiſſe. Nos autem nihil eorum quæ oculis cerni poſſunt Deum eſſe aſſerimus. Illis item hominibus qui virtute aliqua clariores fuerint, debitos optimis viris honores præmiaque deferimus. Solum vero adoramus vniuerſorum Deum ac patrem, nec minus & illius Verbum, ac ſanctiſſimum Spiritum. eundem vero, & filium vnigenitum & verbum, & lucem & veritatem, vitamque vocamus, ſanctum inſuper ſpiritum, Dominum dicimus & viuificantem. B Tria hæc, vnum eſſe ſubſtantia & diuinitate credentes, plurimorum quoque aliorum vſu nominum diuinam laudamus naturam, eamque non ab iis ſolum rebus quæ illi inſunt, ſed ab iis etiam quibus carere illam par eſt, nominamus. Nam eo quod à ſuperiore nullo principio deducatur, † in-principiam dicimus, item incorruptibilem, immortalem, infinitam, impaſſibilem, inuiſibilem, † inſpeciem, infigurabilem, incircunſcriptam, incomprehenſibilem atque innacceſſam vocamus, nomenclaturas huiuſmodi ab rebus imponentes quibus diuina caret natura. Quia enim videri non poteſt, inuiſibilis appellatur ac inſpectabilis, vt qui etiam animi phantaſiam tranſcendat. Inacceſſus vero aliter Deus atque infinitus, qui neque finem habet neque principium. Idem, quod ſit omni corruptione atque interitu longe potior, incorruptibilis vocatur & immortalis. Alia autem huc genus nomina, ea nobis ſignificant, quibus diuina caret natura. Sed enim cùm bonum, iuſtum, lucem, vitam, opificem, vniuerſorum præfectum gubernatoremque vocamus, & quæ ſunt C generis eiuſdem nomina, Deo tribuimus, ea ſignificamus quæ habere deum par eſt, quibuſq; mundi machinam creaturaſque gubernat, multaque humano generi bona diſtribuit. Pari modo & filius nuncupatur, vt qui ex Deo patre ſit genitus. Vocatur & verbum, vt qui ſine tempore ac paſſione prouenerit, nihilque gignentis violauerit, diuiſerit, aut abruperit. Amplius vero & ſplendor gloriæ nuncupatur, vt qui genitori ſit coæternus. Nulla vos autem, quæſo hinc perturbatio ſubeat, quod dici auditis, Verbum & ex patre gigni & cum patre eſſe, quæ ſunt enim apud Platonem inſulſiſſima, æquis animis auribuſque accipitis. Ille enim & Deum materiæ authorem, & tamen Deo coæternam materiam eſſe affirmat. Idemq; Ideas ex Deo & cum Deo conſtituit. Vos autem, Verbum Dei ſanctumque ſpiritum neque ex Deo prodire, neque eſſe cum Deo creditis. Si enim materiam quæ alterius eſt naturæ quam Deus, generiſque alterius, ac, vt ita dixerim, alienigena & extraria, & ex Deo & cum Deo eſſe vult Plato, multo magis rationi conſentaneus, multoque verior ſer-

† ἀνάρχον.

† ἀνείδεον.

A mo noſter putandus eſt. Neque enim filium alterius naturæ, neque ſanctum ſpiritum eſſe dicimus, ſed vnam trinitatis ſubſtantiam prædicamus. Si quis autem veſtrum ſcire deſiderat, quo nam ſubſtantiæ modo ſit filius ac ſanctus ſpiritus, æquum ſane eſt, vt is prior quærenti mihi reſpondeat, quem eſſendi modum habere poſſit quod non eſt genitum. Quo pacto inquam eſt, quod nullam habet vnde ſit, cauſſam? Hæc enim quæſtio protiſus eſt dubia; ſolaque fidei puritate ac ſinceritate capienda. fieri enim ac gigni præcedente cauſſa, quippiam eorum quæ gigni ac creari poſſunt, humana ratio facile admittit: eſſe vero aliquid quod non emanet à cauſa, nulla ratio aſſentitur, niſi forte interuentus fidei ac ſponſio intercedat. Quod ſi eſſe aliquid credendum eſt, nec vllo modo genitum nec à cauſſa profectum, nec ab vllo pendens ſuperiore principio, credendum vtique erit ab hoc ipſo quod intellectus ſit, genitum eſſe verbum, ſanctumque proceſſiſſe ſpiritum. Fuiſſe autem ex antiquis nonnullos, qui Deum eſſe genitum negent, audiet qui velit ex Timæo Locrenſi. ita enim inquit: μία ἀρχὰ πάντων ἐστὶν ἀγένητος, B &c. hoc eſt: Vnum omnium eſt principium, quod non eſt genitum. ſi id enim genitum ſit, non vtique erit principium. Sed principium potius illud erit, vnde id ſit exortum, quod vocabamus principium. Parmenides vero Eleates mundum quoque carere ait generatione. inquit enim, Μοῦνον μουνογενές τε καὶ ἀτρεμὲς ἠδ' ἀγένητον. hoc eſt: Solum, ſoligenum, intrepidum manet, ingeneratum. Plutarchus etiam Cheroneus, in eo libro quem ſcripſit περὶ τοῦ εἶ τοῦ ἐν Δελφοῖς, hoc eſt: De es in Delphis ſcripto, ſic ait: Τί οὖν ὄντως ὄν ἐστι; τὸ ἀΐδιον καὶ ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον &c. hoc eſt: Quid eſt igitur illud quod eſt æternum, incorruptum, ingeneratum, cui nullum tempus adfert mutationem? Si itaque eſſe aliquid affirmamus ingeneratum, nullaque profectum à cauſſa, idque Parmenidæ quidem ſententia mundum eſſe, Platonis autem Timæique Locrenſis ac Plutarchi, noſtraque adeo ipſorum ſententia dicimus, Deum eſſe opificem rerum omnium, iam multo credibilius loquetur quiſquis aſſerat ex eo qui ſit ingeneratus emanare verbum, ac ſanctum ſpiritum. Verbum quidem, vt genitum ab intellectu: ſpiritum vero, vt procedentem; ipſi enim verbo ſpiritus comprogreditur, non tamen vt verbo C congenitum, ſed qui ſimul cum verbo ſit, conſeclaque ſit verbi atque procedat. Neque vero ſpiritum ſanctum, ſpiramen eſſe aliquod oris dicimus. Deus enim, nec compoſitionem patitur, nec figuram. Neque verbum intelligimus, quale noſtrum eſt quod loquentibus nobis per aerem diffunditur, ſed verbum quod ineſt ſubſtantialiter, ac ſpiritum qui ad hypoſtaſin pertinet. Quæ duo & in patre conſiderantur, & ſeorſum per ſeipſa ſigillatimque creduntur, quæque & coniuncta ſunt & diſcreta. Vnita quidem, eo quod eiuſdem naturæ ſint, proprietate vero differentia, ſingillatim ſeorſumque intellecta. Hæc autem ipſa nequaquam exacte quiſquam percipiet, niſi in ſacrarum literarum ſtudiis verſatus fuerit, ac niſi ſcientiæ huius lumen diuina collatum gratia acceperit. Legenda itaque ſunt non ea ſolum quæ nos ſancti Apoſtoli docuerunt, ſed ipſorum quoque Prophetarum oracula, ita enim qui & veteris & nouæ Theologiæ concordiam viderit, admirabitur veritatem, fugietque Diagoræ quidem Mileſij Cyrenęique

Theudori, ac Euemeri Tegeatæ profanam in-deitatem. hos enim Plutarchus ait opinatos oullum omnino Deom eſſe. Stoicurum vero de Deo fugiet indignam Deo opinionem. hi nanque affirmaruot, Deum corpore eſſe præditum. Sromachabitur etiam Protagoræ dubios illos de Deo infidelésque ſermones. illius enim & hoiuſmodi verba circunferontur. περὶ μὲν οὖν τῶν θεῶν οὐκ οἶδα οὔτε εἰσίν· &c. hoc eſt: De diis quidem neſcio ſanè verum ſint, aut quo pacto non ſint, oeque qoali Idea ſint, protſus ſcio. Effugiet inſuper & aliorum fabulatorum errotem, ipſius inquam Platonis, Platonique ſimilium. Qoæ enim illi è diuinis ſorripuerunt ſcripturis, deprehendet atque admirabitur. quæ vero falſa & mendacia bonis rebus admiſcuerunt, abradet ille, ac veluti fimum ſtercúſque reijciet ab animæ ſuæ ſedibus. Furtorum denique latibolis deprehenſis, Pythagorici Nomenij verbis fidem habebit. ſic enim ille inquit: τί γάρ ἐστι Πλάτων, ἢ Μωϋσῆς ἀττικίζων; hoc eſt: Quid enim eſt aliud Plato, quam Atticus qoidam Moſes? His autem verbis apertiſſime oſtendir Nomenius, quæcunque pic dixerit Plato, è Theologia Moſeus ſurrepta eſſe. Vt iam tempus ſit amici homines veritatis radices altius perſcrutari. Sicut enim qui auro commixtam terram, argentaceamve ef-A fudiunt, ſimul atque in minuta quædam ramenta inciderint, eiuſmodi veſtigia cooſectantes, vberiores rimaotur venas, neqæ prius ab effodiendo deſiſtunt, quam multam auri vim cupiámque inuenerint, ex qua ramenta illa ſparſim diffuſa fuerant, ita & vos decet Anaxagoræ, Pythagoræ, Platonis inſuper ac Nomenij, Plutarchiq; ac Plotini, cæterorumque philoſophorum auditis ſermonibus, fontem perquirere ex quo illi paucis admodum ſacris vndis acceptis, libros ſuos cultiores B reddideruot. Deniq; illorum poſthabita paupertate, ſapientiæ abyſſum haurire vos decet, vt inde quid ſit opifex, quidoe opus, exactiſſime doceamini, quæ demum ſit dignitas creaturarũ quæ oculis videri non poſſunt, quæq; ſit earum commoditas quę videntur. huc enim perdocti Deum in magnã deorum turbam minime diuidetis, ſed Deum adorabitis qui ſemper eſt vereque exiſtit, quique ex ſola ſibi inſita bonitate cunctis rebus quæ ſunt, ipſum dedit eſſe quo ſunt. Ex quo fiet, vt qui nunc Dei hoſtes inimicique eſtis, in domeſticos Dei atque amiciſſimos tranſeatis, multaque vtpote familiares freti fidocia, qui nonc ducibus aliis indigetis, ipſi quamplurimos aberrantes in veritatis ſemitam perducatis.

FINIS SECVNDI SERMONIS.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS SERMO TERTIVS, DE ANGELIS, DEQVE DIIS AC DAEMONIBVS MALIS.

ITA vſu venit vt ea mirari corpora atque efferre laudibus ſoleamus, qoæ ſint membris integra non caſſa, nõmutila, quæq; naturæ beneficio cunſonam pulchritudinem ſemel ſortita, eam perpetuo ſaluam abſulutamque tueantur. Qoibus aotem corporibus vel deeſt aliquid vel ſuperfluir, ea vulgo mõſtroſa dicere cõſueuimus. Pari qooque mudu & defectum principatus & multitudinem, vt rem maximè nuxiam, accuſamus. Monarchiam vero, hoc eſt vniua principis poteſtatem, veluti rem optimam, laudamus. Eo fit vt Homericam illam ſententiam magnis laudibua efferamus, quæ huiuſmodi legem nobis inſtituit.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω,
Εἷς βασιλεύς. hoc eſt.
Haud bona res multi domini: rex vnicus eſto,
Et duminus.

Hæc aotem vobis nun incaſſum tanquam inanes nogas effutio, ſed qoi ab humanis rebus diuina vobis demonſtrare contendam, dignumq; cenſeã A diuinis in rebus huiuſmodi comparationis terminom à vobis ſeruari: Ita vt ſani qoidẽ vobis atque integri appellentor, qoi veram ſectantur Theologiam, quam videlicet & ab initio natura hominibus tradidit, & diuina natura ſubinde eloquia cõfirmarunt. Manci vero ac debiles habeantur, non ij ſolũ qui nullos eſſe upinantur deos, ſed ij quoq; qui in multa nomina Deum vnum partiti ſuot, quiq; rerum umnium cunditori parem creaturam B ſtatuerunt Haud itaq; ſuli Athei, hoc eſt Deũ negantes, habendi ſunt Diagoras Mileſius, Cyrenęus Theodotus, Euemerúſque Tegęates, & quicũque hos conſectati ſunt, Plutarcho teſte Deum eſſe penitos abnegantes, ſed Homerus pręterea & Heſiodus, Philoſophorũmq; collegia, nam & hi multos deorum ordines fabulantur. Quoſdam autem il-C lorum, ceu peſſima quædam mancipia, humanarũ perturbationom ſeruos eſſe teſtari ſunt. Neq; vero etiam defuerunt, qui turpiſſima flagitia, quęq; vel ipſi accuſant, & à qoibus ſuos abſtinere adoleſcẽtes magnopere adhortantur, deos nuncuparent, ac tanqoam diis cultom venerationémque exhiberent. Atque vt teſtis eſt Siculus Diodorus, omniũ

mortalium

mortalium primi Ægyptij Solem Lunamque deorum nomine appellantes, Solem quidem Oſirin, Lunam vero Iſin eſſe dixerunt. Phœnices item cùm hæc ab Ægyptijs accepiſſent, illorum exemplo deos ſibi plurimos effecerunt. Plato etiã in Cratylo, affirmat Græcos primo hoc errore, de ijs videlicet qui falſo dij nominentur, imbutos fuiſſe, ita vero inquit: φαίνονταί μοι οἱ πρῶτοι τῶν ἀνθρώπων &c. hoc eſt. Videntur mihi Græcorum primi, hos ſolos eſſe deos cenſuiſſe, quos hodie barbarorum permulti, Solem ipſũ videlicet, Lunam, Terram, Stellas, & Cœlum, quæ cùm viderent curſu quodam quaſi euntia, ab hac ipſa currendi natura θεῖν quaſi θέοντας, hoc eſt, currentes, nominarunt. Ipſe quidem ſapientiſſimus omnium rerum opifex, cùm ſit vndecunque ditiſſimus, nec vllis quæ videntur, quæque videri non poſſunt rebus indigeat, Cœlum tamen ac Terram, Solem, Lunam, cæteraque omnia quæ ſentiuntur, quæque conſpicua ſunt, ad vſus hominum commoditatemque creauit, immo autem liberalitate ac magnificentia, amplius homini quam pro neceſſarijs rebus contulit. Perq; huiuſmodi creaturas, præbet humano generi facultatem bonis omnibus iucundiſſime perfruendi. Sol enim ab ortu ſeſe attollens, diemque efficiens, excitare homines videtur ad diuerſa munia obeũda. Luna vero vbi iam luminare maius abſceſſit, nocturnas ipſa tenebras moderatur. Atque ita fit, vt neque eos qui requieſcere à laboribus volũt, cõtriſtet nimiæ lucis copia, neque illis rurſus qui aut facere iter cupiunt, aut aliud quicquam agere, non opportunam facem luna ſufficiat. Vbi vero luna iam deficit, idem præſtare officium ſtellæ cernuntur. Ipſe igitur mundi opifex, vt dudum dixi, hominibus prouidentia tanta conſuluit. Homines autem qui muneribus ijs quę maxima conſequuti erãt, quaſi ducibus quibuſdam ſuis ad Dei contemplationẽ vti debebant, rerumque illarum authorem laudando efferre, ipſum quidem inhonoratum illaudatumq; reliquerunt, coluerunt autem naturam,

Rom. 1. vel vt Apoſtoli Pauli verbis vtar, ſeruierunt creaturæ magis quam creatori, munerumque illorum tum magnitudo tum pulchritudo, occaſionem illis ad ingrati animi vitium præbuit. datorem nanque illorum munerum ignorarunt, ipſis autẽ muneribus honores Deo debitos perſoluerunt. Atqui hunc hominũ errorẽ ſapientiſſimus Deus multo ante perſentiens, nonnullos defectus elementis adiunxit, vt illorum quidem ſpecies ac magnitudo intuentes homines, ad opificem demirandum attolleret, ipſæq; viciſſim labes ac pa-

m̄k. * tientiæ homines cohiberent, quo minus ea tanquam deos adoranda cenſerent. In prompto enim videre eſt lucidiſſimum Solis ac Lunæ corpus exiguæ prætentu nubis obduci, caligineq; ac nebula obrui illorum radios & hebeſcere. Nonnunquam vero accidit, vt in meridiani temporis articulo, nec obiectis nubibus, nec vlla offuſa caligine, Sol luce ſua craſſus appareat, idemque infortunium tempore nocturno Lunam afficiat. Quæ ſanè ipſa non abſque ſapientiſſimi dei conſilio euenire putanda ſunt, etenim cum moderatus ille tepor qui à ſole diffunditur, aptus ſit alendis corporibus, plantarijsque ac ſeminibus valde commodus, dum illis quidem auctum nutritumque ſubminiſtrat, fructus vero ipſos ad maturitatem opportunam perducit, Deus tamen vt ab eodem ſole vehementiores radij nonnunquam intenderentur inſtituit, qui & hominum ipſorum & cæterarum animantiũ corporibus permoleſti eſſent, fœtuſque corrumperent à ſeminibus arboribuſque profectos, nullamq; aliam obrem ita inſtituit niſi ne ſolem vitæ cauſam eſſe authoremq; opinemur, ſed miniſtrum eſſe atque organum diuinæ voluntatis credamus. Aerem porro ipſum, tuendæ nobis vitæ quaſi ſocium quemdam adiutoremq; inſtituit, huius enim reciproca ſpiratione non ſolum homines, ſed brutæ quoque animantes victitare cernuntur, eiuſque illapſu refrigere inſitũ calorem, leniorem que efficere, nihilo tamen ſecius & peſtilentes morbi ab aere inuehuntur, contractaque peſtis intemperie, corpora diſtabeſcunt, ne & hunc Deum eſſe opinemur, ſed cùm illum videamus crebris affici qualitatibus, immutariq; poſſe, ab eius adoratione abhorreamus. Pari quoque modo & terram datricem vitæ diuitiarumq; omnium, parentem inſuper ac nutricem, communeque animantibus ſolum Deus decreuit, ſed tamen ne harum rerum ſpectaculo ita decipiamur, vt eam veluti bonorum primam datricem in deorum numerum reponamus, multas huic quoque variaſque rerum infirmitates adiunxit. Ex nimio ſiquidem calore ac frigore, iniuriam patitur, ac longe plus quam ſit opus imbre diluta, fatiſcit atque diſſoluitur, ita vt ſeminibus ac plantarijs vitium afferat. Rurſumque ſi nubes tempeſtiuam pluuiam non effundat, rareſcit ea prorſus, & ad ſterilitatem perducitur. Sæpe etiam accidit, vt pluuia tempore non ſuo illapſa, corruptionem vitiumq; adducat, vnde pernicioſas hominibus animantes progigni neceſſe eſt. Hanc itaque terræ infirmitatem conſpicantes, qui ſunt ſanæ mentis, tanquam Deum colere illam recuſãt, perque illam potius, perque enaſcẽtia germina ad contemplandum terræ germinũmque factorem, tanquam per quædam media perducuntur. Sapienter igitur quidam noſtrorum atque argute inquit, è creaturarũ magnitudine ac ſpecie, proportione quadam, generationis authorẽ ſpectari. Neque enim qualia ſunt opera, talis cõtinuo ipſe eſt opifex, nec quanta hæc ſunt, tantus & ille eſt. Videri enim hæc poſſunt, contrectari manibus ac ſentiri, nonnulloſque defectus atque infirmitates adiunctas habent. Ille autem nec tangi, nec videri poteſt, nec quicquam pati, neque corrumpi neq; (quod ab eo facta opera patiuntur) vllam ſubit circumſcriptionẽ. Valde igitur apposite, proportione quadam in ſuperioribus verbis illis additum eſt. Etenim cùm cœli conuexa, terræ latitudinem, marium tractus, ſplendorem ſolis, lunæque nitorem, cæteráque huiuſmodi contuemur quæ oculis cerni poſſunt, nequaquam ijs rebus factorem vtique parem facimus, ſed infinita quadam mole ac pulchritudine potiorem illum ſuis operibus eſſe aſſerimus, vt merito ſapiens ille vir dixerit, ex magnitudine ac ſpecie creatarum rerum, generationis authorem ſpectari. Quam ſane ſententiam, Paulus Apoſtolus ita confirmat: τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται &c. Inuiſibilia enim ipſius, à cõſtitutione mũdi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque ipſius potentia & diuinitas. Per ea enim quæ videntur, factorem inuiſibilem cogitamus. Ita & cùm arcã ſcamnũmq; videmus, nequaquam ea fabrum lignarium, ſed fabrilis Rom. 1.

opera eſſe dicimus. Nauigium quoque affabre compactum cernentes, non illud ſolum miramur atque ſuſpicimus, ſed illius opificem quamuis abſentem quam maximè laudamus. Tum ſi monile aliud ve collare ornamentum videmus egregie factum, aurifici laudem ſuam deferimus. Ita & in mundi fabricam oculos intendentes, illius quidem magnitudinem pulchritudinémque miramur, quæque vbertim ex ea ſeſe fundit rerum vtilitatem. Intellectus autem noſter, omiſſis huiuſmodi qualitatibus, ad opificē illum procurrit qui hæc omnia ſapienter extruxit. Optime igitur inquit Apoſtolus, inuiſibilia enim ipſius à creatura mundi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque illius potentia & diuinitas. Tum omni prorſus venia indignos eſſe affirmat, qui mundi quidem creaturam ſpectarunt, neque tamen illius creatorem ſunt admirati, ſed ipſi creaturæ honorem Deo debitum, tribuerunt. Hinc merito Apoſtolus idem ita proſequitur.
Rom. 1. εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους &c. Vt ſint, inquit, inexcuſabiles, quia cùm cognouiſſent Deum, non tanquā Deum glorificauerunt, neque illi gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Effuſus vero B in illorum accuſationem, etiā opinionem eorum in medium attulit. φάσκοντες γὰρ εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν. hoc eſt. Dicentes enim ſe ſapiētes eſſe, ſtulti effecti ſunt. Explicat autem quo genere amentiæ inſanierint. inquit enim. ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου hoc eſt. Immutarunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudine imaginis corruptibilis hominis. Quique Deum incorruptibilem nominabant, imaginem ſibi corruptibilium corporum extruxerunt. Neque vero cùm immortalis animæ ideam ſcirent, diuinos honores animæ tribuerunt, ſuam ve ad impietatem ſatis hęc illis fuit inſania, quod humana corpora, non animas, adorabāt, ſed vt idem inquit Apoſtolus, & volucrum & quadrupedum & ſerpentum ſimulachra ſibi componentes, hæc etiam deos eſſe dixerunt, quæque vtpote venenata & pernicioſa, interitum viuis adferre ſolent, horum tamen imagines, ſeruatores deos nuncuparunt. Verum enimvero ad ea regrediamur, quæ nobis ad hæc dicenda originem præbuerūt, Ægyptios videlicet, Phœnicas, Græcóſque, Solem, Lu- C nam, Tellurem, Stellas præterea ipsáque elementa inter primos ſuos deos repoſuiſſe. hoc enim & Plato, & Siculus Diodorus & Cheroneos Plotarchus tradiderunt. Subſequutis vero temporibus eos quoque qui humanum genus beneficio aliquo affeciſſent, aut qui fortiter in bello pugnaſſent, qui ve terræ colendæ rationem aliquam inueniſſent, infirmis ve corporibus ſalubrem attuliſſent curationem, hos delubris extructis in deorū numerū retulerunt. Hic & ipſe Sanchoniathō, Saturnum fuiſſe hominem, Rheam mulierem Saturni coniugem tradit, qui parentes Iouem & Iunonem filios procrearint. Subinde vero cùm beneficia quædam priores ipſi hominibus contuliſſent vita demum perfūctos dignos à Phœnicibus eſſe habitos qui diuinis honoribus colri, etiam dij vocarentur, quíque & aris, & ſacrificijs, & annuo epulo colerentur. Græci quoque Herculem ſibi Deū fecerunt, vt generoſum fortémque hominē. Neque minus & Æſculapium, quod artis Medicæ author ſaluberrimus extitiſſet, caſſum vita, deum

eſſe dixerunt. Eadem cauſa & Ægyptij adducti A ſunt, vt Apin diuina appellatione dignarentur. Et tamen Herculem Græci teſtantur, ſtructis ab vxore Deianira inſidijs, ipſum ſibi lethale incendium intuliſſe, eóque pacto vita exceſſiſſe. Æſculapium vero aiunt fuiſſe hominem qui Medicæ artis præſidio, multos ſanè mortales quam plurimis ægritudinibus liberarit, tum fulmine ab Ioue incuſſo extinctum eſſe. Hæc autem præter multa alia Siculus Diodorus in quarto Bibliothecæ libro conſcripſit. At nihilo ſecius quanquam Græci hęc probe ſciant, & Herculem & Æſculapium, deos appellant. Cúmque his Tyndarei filios Caſtorem & Pollucem, quos vocant Dioſcuros, hoc eſt, Iouis filios, haud ita ſane antiquos, ſed qui cum Argonautis Colchos adnauigarint. Hi enim cū Hercule Orpheóq; cū illo, qui cithara vtebatur, piſcéſque fidibus ſuis permulcens ſoni harmonia pellectos ſequi nauem cogebat, Argonautarum numerum impleuerunt, fuiſſe autem illos generatione vna Troicis temporibus vetuſtiores, ſuperiore diſputatione oſtendimus, Bacchū vero, quod author ſerendæ vitis extiterit, vuáque compreſſa vini vſum oſtenderit, in cæterorum deûm ordinem tranſcripſerunt. At ipſam Venerem, nullius quidem beneficij authorem, ſed intemperantiæ magiſtram (proſtituti ſiquidem corporis meretricem fuiſſe aiunt, ac Cyniram deperiſſe) deam tamen ſtultiſſimi appellarunt. Neque id ſane admirandum contingit. Nam qui ne venenata quidem reptilia non diuina appellatione dignati ſunt, ęgre ipſas mulieres hoc caſſas honore voluiſſent. Quin & ipſum Ganymedem apud Poëtarum fabulas rapuiſſe dij perhibentur, qui Ioui pocula miniſtraret. Neque minus & Helenam, poſt quamplurima eadémque vulgatiſſima adulteria ſeiungentes ab latere Menelai, in cœlū ſicut inquit Euripides, ſuſtulerunt. Itaque non ſolum qui boni aliquid humano generi attulerūt, ſed laſciuiſſimos etiam tum viros tum mulieres, Græci deos fecerūt. Hos autem ritus cùm Romani à Gręcis perdidiciſſent, ſuos imperatores vita perfunctos, diuinitate dignos habuerunt. Neque ſolum eos imperatores qui legitime regnantes, iuſtitiam coluerunt, ſed qui per tyrannidem & iniuſtitiam, prætérque fas imperium gubernarunt. Neronem enim, qui ad C omnem ſpeciem laſciuiæ iniquitatiſque abunde progreſſus eſt, Domitianum præterea, & Commodum, ſæuiſſimóſque alios & ſceleſtiſſimos homines, deorum ſuorum catalogo adiunxerunt, ſecundámque hanc ſpeciem deificationis homines excogitarunt. Tertiam vero illi commenti ſunt, qui fidem Poëtarum fabulis habuerunt, quibus tamen & Plato in Timæo credi adhortatur, inquit enim Plato. περὶ δὲ τῶν ἄλλων δαιμόνων, φησὶν, εἰπεῖν καὶ γνῶναι τὴν γένεσιν μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς. &c. hoc eſt. De alijs enim dæmonibus vel loqui vel ſcire ipſorum genus, vires noſtras excedit. Credenda vero quæ nobis veteres tradiderunt, à dijs, vt ipſi de ſe inquiunt, oriundi, maiorumque ac patrum ſuorum apprime conſcij. Non itaque fieri poteſt vt fides deorum filijs ac nepotibus non habeatur, tametſi nec ſignis, nec demonſtrationibus neceſſarijs vtantur, ad faciendam fidem. Oportet autem lege quadam adactos, ea credere quæ tanquam ſibi propria & domeſtica ſe dicere profitētur. Subinde vero & Heſiodum Plato adducit, Chaos, Oceanum, Thetin, Cœlum, Terram, Cœ-

liſque

liqueac Terræ filios, Saturnũ, Rheam, Iapetum, alióſque nonnullos, nec minus & eos qui ex Saturno & Rhea geniti memorantur, Iouem, Iunonem, Neptunum, Ditem. Neque talem ac tantum pudet Philoſophum, adhortari nos, vt ijs fide habeamus qui talia fabulantur, quiq; laſciuiſſimos deos eoſdémque patricidas & filiorum enectores, nobis proponont. Saturnus enim, Cœli patris pudenda execuit, quòtque ipſe filios ex ſe gigneret, natos protinus deoorabat. Iupiter quoque cùm Saturnum regni finibos expulſum Tartaro tradidiſſet, tyrannum ſeſe, & quidem ſceleſtiſſimum, præbuit. Neque enim tantum ſororem, ſed matrem quoque ac filias ſibi vxores adiunxit. prætérque has ipſas & innumeras prope fœminas deáſq; ſtupri commento vitiaoit. quæ ſaue flagitia cùm Plato minime ignoraret, hortatus eſt tamen vt ſolius patriæ legis cauſſa Poëtis fidem habeamus, tametſi neque vllis ſignis, neque demonſtrationibus, ad probationem vtantur. Ex quo plane cõſtat, Athenienſis populi metu adductum, populari errore implicitum permanſiſſe. Quod ne quis dubitet verum eſſe, ipſemet Plato ſua in Republica ita teſtatur. πρῶτον μὲν ἦν δ' ἐγώ, τὸ μέγιστον καὶ περὶ τῶν μεγίστων ψεῦδος ὁ εἰπὼν, οὐ καλῶς, &c. hoc eſt: Primom, inquam ego, qui maximum maximiſque de rebus mendacium eſt loquutus, procul à veritate mẽtitus eſt, Cœlum videlicet ea perpetraſſe quę Poëta canit Heſiodus, eundemq; à Saturno affectom ſupplicio fuiſſe. Sed neque ſi maxime vera ſint, quæ Saturnus feciſſe dicitur, quæque à filio Ioue perpeſſus, temere ſunt ea ſtultis hominibus iuuenibusq́ue narrãda, ſed reticẽda ſunt ea potius, aut ſi qua inſtet enuntiandi neceſſitas, danda eſt opera vt occultis atq; obſcurioribus verbis ea proferri audiãt. Pauloq; mox ita ſubſequitur: καὶ γὰρ οὐδ' ὅ τι λόγοι χαλεποὶ &c. hoc eſt: Etenim, ait ille, difficiles ô Adimante ſunt hi ſermones, neque in ciuitate noſtra dicendi. Neque enim audiente iuuene dicendum puto, qood qui maxime ſit iniuſtus, nihil noui admirandíque admittat, neq; qui malum atque iniquum patrem modis omnibus puniat. Quandoquidem ea faciat, quæ primi ac maximi deorum feciſſe narrantur. Inquam vero ego, nequaquam ea mihi videri prorſus idonea, quæ adoleſcenti, quæue cuiquam alij referantur, quod videlicet dij deos bello inſidijsq; faceſſunt, (neque enim vera, neque vtilia cenſenda ſunt) ſi putandũ eſt eos qui nobis cuſtodes futuri ſunt ciuitatis, fœdum hoc facinus admittere: vt facile in mutuas ſimultates inimicitiaſq; ferãtur. Maxime verò abeſt, vt fabuloſæ deorum pognæ gigantũq; dicendæ ſint iuuenibus, aut cõponendæ, aliæue genus omne inſidiæ quas dij heroesq; aduerſus conſanguineos ac neceſſarios ſuos ſtruxerũt. Subinde autem cùm Plato idem lata lege ſanxiſſet, quænam iuuenibus proponendæ eſſent diſciplinæ, ita ſubiunxit: ἥρας δὲ δεσμοὺς ὑπὸ ὑιέος, καὶ ἡφαίστου ῥίψεις ὑπὸ πατρὸς. &c. hoc eſt: Iunonem vero à filio colligatam fuiſſe, Vulcanumq́ue proiectum à patre, vt matri quã Vulcanus verberauerat, auxilium ferret, deorum præterea pugnas quæ ab Homero finguntur, neque ſenſu allegorico, neque abſque allegoria, in ciuitatem admitti decet. Puto autem ego hæc quæ modo attuli, Platonis verba, vel ab his etiã qui literarũ prorſus ignari ſunt, manifeſte cognoſci quã ſint penitus illis contraria quę idem Plato in Timæo conſcripſit. Ibi enim præcepit

ſine vlla diſceptatione & controuerſia poëtis credendum eſſe, quanquam nec ſignis nec demonſtrationibus neceſſarijs ad faciendam fidem vterentur. Hoc autem loco impudenter eos accoſat, vt qui falſa figmenta & probroſa quædam commenti ſint. Hinc & deorum nomina allegorijs honeſtat, turpitudinemq́ue illorum ita obtegere ac velare conatur. Huiuſmodi autem rationum liber qui Cratylus inſcribitur, eſt pleniſſimus. In eo ſiquidem Dialogo, Cronon, hoc eſt Saturnum, quaſi ſaturum mentis atque intellectus Coronon vocat, modo & Chronon id eſt tempus, ab eo quod eſt ῥέω, rheo quaſi rhoon, id eſt fluentem, appellat. Fluxam quoque naturam Rheam, & aerẽ ἥραν, hoc eſt heram, appellat, qui enim rectũ hui'nominis, perpetoo quodã tractu ſæpe ingeminet, vt videlicet dicat ἥρα, ἥρα, ἥρα, id eſt, era, era, era, manifeſte aeris nomen ingeminabit, quaſi dicat aer aer aer. Neo minus & humentem naturam Poſidonem, hoc eſt Neptunum, vocat, quaſi ποσίδεσμον vel δεσμοῦντα τοὺς πόδας, hoc eſt pedes ambolantium colligantem, ac ne procedant vlterius cohibentem. Terram vero & Plato & Orpheus & alij nõnolli Δημήτηρ, id eſt Dimitran appellarunt, ὡς δὴ μητέρα καὶ τροφὸν οὖσαν τῶν ἐν αὐτῇ φυομένων ἁπάντων, hoc eſt, Matrem altricemq́ue omnium quæ in ea vitam ducunt. At Aegyptij volunt Iſin & Oſirin, eſſe ſolem & lunam. Δία δὲ hoc eſt, Iouem autem ſpiritum eſſe aiunt, qui διὰ πάντων, hoc eſt, Per omnia feratur & commeet. Ἥφαιστον δὲ, hoc eſt, Vulcanum autem, eſſe ignem contendunt. Oceanum vero, humidam aqueamq́ue naturam. Quæ rationes rerum, apud Manethum Siculumq́ue Diodorum leguntur. Ac terræ quidem principalem vim ἑστίαν, id eſt, Veſtam, nuncuparunt, Rheam vero, petrolam montanamq; portionem. At Dimitran eã quæ campeſtri ſolo ſubſidit. Naturalẽ porro vim Dionyſon, id eſt Bacchũ, vocarũt. Selenen quoque, hoc eſt lunam, à ſplendore quod Selas appellant, etiã Artemin nuncoparunt, velut aerotomin, hoc eſt quæ per aerem pergens, aerem ſecet, quaſi aeriſecam. Huic Apin, bouem ita dictũ, Aegyptij nutriunt. Soli vero, hircũ, quem vocant Menden. Ita nonnulli Philoſophorũ pudore fabularum affecti, Poëtarum fabulas in allegóriam verterunt. C Rationem vero huiuſmodi fabularum, Romani nunquam accipiendam eſſe cenſuerunt. Cui rei Dionyſius Halicarnaſſeus idoneus teſtis eſt. Ita enim de Romanis loquitur, in libris quos de Romanæ vrbis antiquitate conſcripſit. οὔτε γὰρ οὐρανὸς ἐκτεμνόμενος ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ παίδων παρὰ ῥωμαίοις λέγεται, &c. hoc eſt: Neque enim perhibetur apud Romanos Cœlius à ſuis liberis euiratus, neque Saturnus progenitos à ſe filios de medio tollere metu venturæ ſeditionis, neque item Iupiter, Saturni patris imperium demolitos, eũ in carcerem Tartareum conieciſſe. Alias denique à Græcis inuentas fabularum rationes, cæteraque generis eiuſdẽ myſteria, teſtis eſt Dionyſius ab Romanis repelli. Atque hunc tertium eſſe modum dicimus, quem Græci diis ſibi faciendis commenti ſont. Eſt vero & quarta amplius ſpecies, extremæ cuioſdam inſaniæ, furoriſque pleniſſima. Quam enim patientem animæ vim appellant expertemq́ue rationis, quamq́ue rationis imperio ſubijci adhortantor, hanc ſtulti gentiles Græci deificant, vimq́ue concupiſcendi Venerem Cupidinẽque appellant, Martem vero, ipſam iraſcentiæ vim. Tum ebrie-

itur ſub Sarapidis eſſe poteſtate. Neque ad credendum ſignis tantummodo quibuſdam adducimur, A ſed multo magis quod quæcunque vel demulcendis illis vel etiam auertendis Magi factitare conſuerunt, ea omnia Plutoni deferuntur, ſicut in primo volumine ipſi oſtendimus. Idem vero eſt deus Sarapis, qui & Pluto, eámque ob cauſſam maxime dæmonibus dominatur. Iterum vero & hæc adiunxit: [illegible] &c. hoc eſt: An ne hi ſunt quibus Sarapis imperat? Eſt autem illorum ſymbolum ſiue teſſera, triceps canis, hoc eſt malus dæmon, qui in tribus inuenitur elementis, aere, aqua, & terra, atque hos quidem dæmonas cohibet Deus ac ſedat, ſub manu habens Dominatur vero illis etiam Hecate, vtpote quæ illos continet in triplici elemento. Hæc autem quæ modo attuli, nõ Moſes Hebraicus legiſlator, non Petrus aut Paulus aut Ioannes veritatis præcones, contra malos dæmonas conſcripſerunt, ſed Porphyrius aduerſarius veritatis. Plutonem igitur atq; Hecaten, malorum dæmonũ principes eſſe dixit, mentitóſq; ait ſeſe maximum deum eſſe. Videtur autem hoc miraculum illi eſſe quæſtioni perſimile, quod fortis ille Sampſon propoſuiſſe quondam perhibetur, Ex ore comedẽtis exiuit cibus, & ex forti dulcedo. B Hæc enim quæ ſunt ad refellendũ mendacium, à ſatore mendacij Porphyrio ſcripta ſunt, & qui veritatem accuſabat, proditus eſt præter animi ſui ſententiam veritatis adiutor. Neque tamen hoc valde admirandum occurrit. Deus enim qui linguam vatis Balaam imprecari paratam, coëgit bona verba proferre, idem & Porphyrij linguam rabido quodam furore aduerſus veritatem exilientem, inuitã, contra mendacium falſitatémque immutauit. Neque vero hæc ipſa Porphyrius hoc ſolum loco conſcripſit, ſed in epiſtola ad Aegyprium Anebonem, perſimilia his commemorat, ibi enim ſic inquit. περὶ τ̃ θεῶν μὲ καλουμένων, πονηρῶν δ' ὄντων δαιμόνων, &c. hoc eſt. De ijs autem qui Dei quidem nominantur, re autem ipſa mali ſunt dæmones, illud me non parum ſane conturbat, quonam videlicet pacto hoc fiat, vt qui tanquam meliores hominibus potentioréſque inuocantur, imperijs tamen hominum, ceu peiores inferioréſque ſint, vrgeantur. Cúmque ipſi æquum eſſe prædicent, vt ſeruus qui iniqua geſſerit puniatur, ipſi tamen ad iniuſta C facinora ſeſe iuſſis adigi patiantur. Neque aduocanti illi parendum putent, qui ſit admiſſo ſtupro impurus, qui tamen ad obſcœna flagitia quoſcunque homines perducere non grauentur. Atque ab animatis quidem corporibus rebúſque abſtinere, ſacrorum interpretes cenſeant oportere, ne à corporum vaporibus polluantur, cùm tamen ipſi nidore victimarum, ſacrificiorúmque vaporibus tanquam eſcis quibuſdam quam maxime oblectentur, nefáſque ducant ab eo morticinum contrectari, qui ſit rebus diuinis myſterijſque præfectus, & tamen cæſis animantibus per cruorem cædémque dæmones deducantur. Illud autem multo quã hæc omnia magis abeſt à ratione. cùm videlicet nõ dæmoni quidem aut animæ defuncti hominis, ſed ipſi adeo Soli, quem maximum regem imperatorémque Magi habent, ſed Lunæ, ſed alicui ex cœli ſideribus, homo de medio ſumptus ſeruiliſque nonnunquam conditionis terribiles minas intonat, mẽtitúrque ſe dijs terrorem incutere, vt interrogati vera reſpondeant. Etenim cùm quis eorum denuntiat quod cœlũ diffringet, quod occulta Iſidis reuelabit, quod ea quæ ſunt in adyto ſecreta aperiet, quod Charonis cymbam firmabit, quodq; Oſiridis mẽbra Typhoni diſcerpet, ſi ea comminantem reſpicias quæ nec facere poſſit quiſquam nec ſciat, quõ non illa ſtuporis exceſſum dementiæque excedant? Si vero dæmonem *trepidantem deumve conſideres, nouo quodam fictitiæ rei metu, quali ſcilicet ne fatui quidem pueri terreantur, quam non ſtoliditatis immenſæ magnitudinem metus ille non ſuperet? Ipſe etiam Chæremon ſcriba rerum ſacrarum, commemorat eſſe hæc apud Aegyptios valde nugis inuulgata, atq; hæc ipſa & quæcunque ſunt alia, eſſe violentiſſima. Poſt multa vero alia & hæc addidit. περὶ δὲ εὐδαιμονίας οὐδὲν ἀσφαλὲς &c. hoc eſt. De felicitate autem mihi nihil habẽt, quod tutum quodque dignum fide habendum ſit. Verum enimuero Porphyrius ille qui nobis iure optimo planus quidam ſeductórque eorum dicẽdus eſt qui res diuinas verámque religionem perducti ſunt, multo etiam manifeſtius quã ij feciſſẽt qui dęmonũ fraudem abominantur, eorum dolos coarguit ac refellit quos deos vocauis. Ipſe enim B veritatis aduerſarius, manifeſte oſtendit hos nec deos eſſe, nec bonos dæmonas, ſed mendacij magiſtros, omniúmque flagitiorum patres. Eoſdẽ Plato in Timæo ne natura quidem immortales ait eſſe, inducit enim authorem ipſorum Deum, ſic eos alloquentem. Ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἐστὲ οὐδ' ἄλυτοι τὸ πάμπαν, &c. hoc eſt. Immortales quidem minime eſtis, neque penitus inſolubiles, quod autẽ ſoluemini, mea voluntate id vobis cõtinget. At Homerus his cõtraria ſentire videtur. vbique enim in ſua poëſi eos immortales appellat. inquit enim. Οὐ γὰρ σῖτον ἔδουσ', οὐ πίνουσ' αἴθοπα οἶνον, &c. hoc eſt. Nec Cererem abſumunt, atri nec pocula vini. Sanguine nanq; carent, immortaleſque vocantur. Tanta eſt igitur de ijs qui non ſunt quidẽ, ſed tamen dij vocantur, inter Philoſophos Poëtaſque controuerſia, & tamẽ illis & aras & delubra ædificarunt, ſacrificijſq; eos colentes, tu ſimulachra & imagines è lignis ac lapidibus, aliaque ex materia exſculpentes, deos vocitarunt, idola manu confecta, ſtatuáſque Phidiæ, Polycleti, ac Praxitelis arte cõpoſita, diuina appellatione dignati ſunt. Hanc itaq; impoſturam Xe- C nophanes Colophonius accuſans, ita inquit. Ἀλλ' οἱ βροτοὶ δοκέουσι γεννᾶσθαι θεούς, Καὶ ἴσην αἴσθησιν ἔχειν φωνήν τε δέμας τε. hoc eſt. At mortales homines, putant deos genitos eſſe, Sẽſib' æquales & voce & corpore nobis. Rurſusq; ita. Ἀλλ' εἴτοι χεῖρας εἶχον βόες ἠὲ λέοντες. &c. hoc eſt, Si manibus poſſent vti tauri atque elephantes, Pingere vel manibus, vel quæ nos facta referre, Iã ſimiles & equis diuos bubusq; videres, Cornipedes finxiſſe & equos tauroſq; bicornes, Haud alio factos quã quo ipſi corpore nunc ſunt. Tum verò impoſturã hanc manifeſtius carpens, ab ipſo quoque ſimulachorum colore falſitatem coarguit Aethiopas enim inquit ſuos ſibi deos effingere atros prorſus ac ſimos, qua videlicet corporis habitudine Aethiopes ipſi naſcuntur. At Thracas, deos effigiare glaucos, ac rubore ſuffuſos. Pari modo Perſas Medoſque ſibi perquã ſimiles deos facere. Aegyptios item, formare illos ad imaginis ſuæ exẽplũ. Quæ cùm videret Zeno Cittieus in eo quem de republica librũ edidit, iuxtà prohibuit & templa & deorũ ſimulachra confieri, quãdoquidem nullum id genus opus dignũ Deo ha-

bendum eſſet. Plato autẽ haud penitus hæc confi-
ci vetuit, timens ſcilicet ne Athenienſium gratia
beneuolentiáque excideret, ne vt ſibi quod
olim & Socrati venenum porrigeretur, cùm ta-
men ipſe quoque deorum ſtatuas & ſimulachra,
dicterijs plurimum carpat. inquit enim. μηδεὶς δὲ
ἄλλος ἱερὰ κεκτήσθω θεοῖς &c. hoc eſt Nullus itaque
alter, ſacra diis conſecrato. Aurum & argentum
in alijs ciuitatibus & priuatim habitum & in ſa-
cris locis, inuidioſa res eſt. Ebur autem quod ex-
emptum eſt exanimato corpori, oblatio minime
ſancta eſt. Ferrum præterea ipſumque æs, bellorũ
ſunt inſtrumenta. Lignea vero ſimulachra & lapi-
dea, dicato qui velit, publicisque templis offerto.
Quod autem Plato metu Athenienſis populi non
penitus prohibuerit fieri ſimulachra, ex eo ipſo,
quẽ modo adduxi locũ, facile eſt percipere. Primo
enim vetuit, ne quis priuatim ſibi deorum imagi-
nes faceret. Tum vero & aurum & argentum ciui-
tate exegit tanquam inuidioſam materiam, quæ-
que animos mortalium ad ſacrilegia perpetranda
incitare poſſet. Ebur autem, prophanum ineptúm-
que ad res ſacras teſtatus eſt. Aes vero ac ferrum,
bellis ait, non ſtatuis faciendis, congruere. Et li-
gnis vero lapidibusq; duntaxat ſculpi eas voluit.
ſciebat enim puto, huiuſmodi materiã contẽptui
obnoxiam eſſe, ſuaptéque illam vi perſuadere ſpe-
ctantibus poſſe, ne ſe vt diuinam rem haberẽt, ne-
ve eam materiam colerent, quam ita tenuem par-
uique adeo eſſe cernerent. Enimuero & pater om-
Esai. 40. nium Deus, per prophetam grauiter eos accuſat,
qui ſibi ligneos ſaxeóſque deos faciunt, & vene-
rantur. inquit enim. ξύλον ἄσηπτον ἐκλέγεται τέκτων, καὶ
σοφῶς ζητεῖ πῶς στήσει αὐτοῦ εἰκόνα καὶ ἵνα μὴ σαλεύηται. hoc
eſt. Lignum imputribile deligit faber, & ſapiẽs
quærit quomodo imaginem ſibi ſtatuat ne qua-
tiatur. Neque enim ſolum demit è materia quod
ſuperfluum eſſe cognoſcit, humanæq; formæ ſi-
militudinem exprimit, ac partes ſingulas affabre
ſculpit, verumetiam ſedis ipſius ac firmitatis non
exiguam rationẽ habet, fulcriſq; ac ferreis clauis
ſtatuam firmat. Quódque ita tum ex materia, tum
ex arte comparatum eſt, Deus vocatur. inquit er-
Esai. 44 go Propheta: οὗ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ κατέκαυσεν ἐν πυρί &c. hoc
eſt. Cuius dimidium igne combuſſit, totáſque car-
nes comedit, & dixit, iucundiſſimũ mihi eſt quod
calefactus ſum, & vidi lumen. Dimidiũ vero ſcul-
pſit, ipſúmque adorat precéſque huiuſmodi effũ-
Esai. 44. dit. ἐξελοῦ με ὅτι θεός μου εἶ σύ, hoc eſt [illegible],
quoniam deus meus es tu. Cùm itaque tam ſapienter
eorum inſaniam reprehenderit, ita ſubiũxit. γνῶτε
ὅτι σποδὸς ἡ καρδία αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ πλανῶνται hoc eſt. Sci-
tote quoniam cinis eſt cor eorum, & ipſi errant.
Ego vero eorum qui ad infidelitatem Gentiũ in-
clinant, impudentiam valde admiror. Conuicti e-
nim ac pudore ſuffuſi, rũ orbem terræ ad tẽperan-
tiam modeſtiamq; conuerſũ eſſe iam videant, at-
que ab antiquo errore depulſum, fatentur quidem
mendaciſſimas eſſe fabulas ea quæ de diis Poëtæ
cecinerunt, neque tamen erubeſcunt ex ijs quæ
faciunt, ſeſe accuſatos dãnari. Adorant enim ma-
nufactas imagines, inter quas & Veneris figuram,
proſtantibus in fornice meretricibus impudẽtio-
rem. quis enim vidit vnquam meretricem in foro
ſtantem, nudo corpore ſine palla & zona? At
Venerem ſcortorum præſidem & magiſtram, nu-
dam faciunt ſtatuarij ſculptores, neque tunicula
ſaltẽ illam obducunt. Quin & Europen tauro in-
A ſidentẽ pictores pingunt, fabri conflant, marmo-
rarij cœlo effingunt. Bacchum quoq; eidem artifi-
ces, mollibus ac ſolutis mẽbris, effœminatoq; cor-
pore, nobis faciunt. Nec minus & ipſum Pana &
Satyros equorũ atque aſellorum more coitus ap-
petentes faciunt, atque ad Venerem iã paratos cõ-
cinnant. Pari quoq; modo & Ioue ſub aquilæ for-
ma in Ganymede inſanientẽ. Ledę vero coniectũ
in cygni ſpecie, Danaesq; in ſinũ eliquati auri mo-
do collapſum, aliáque item figmenta ſicuti Poëtæ
cõmemorant, effingunt ſimulachrorum artifices.
Si ergo inanes rerũ fabulas à Poëtis confictas eſſe
aſſeritis: quid ita, quæſo, & marmorarios, & cuſo-
res apud vos eſſe, quid pictores etiã toleratis, cùm
hi ſuo artificio falſitatẽ hanc tueantur? Cur & ho-
nore tanto afficitis quæ ipſi ſimulachra effinxe-
runt? Par enim fuit, ſiquidem Poëtas iuſta accuſa-
tione damnatis, ipſorũ quidem poëmata à vobis
abſumi, lege autem ipſos cohiberi artifices, illiſq;
obitũ interminari, ne quis in poſterum vllo pacto e-
iuſmodi ſimulachra vobis conficeret. Tũ & illata
nece plecti oportuit, qui legis præcepta tranſgre-
deretur. Nec minus oportuit quæcunq. ad contu-
B meliã & opprobrium factæ eſſent imagines eorũ
qui dij vocantur, diſtringi prorſus & aboleri, per-
ſuaderiq; omnibus falſa eſſe mendacia quæ de tali-
bus dijs vulgo ferantur. Cæterum nihildum à vo-
bis harum rerum factum eſſe conſpicimus, immo
autem permulta quæ hiſce rebus penitus ſint con-
traria. Nam & poetas ipſos, eiuſmodi figmentorũ
cauſa ſuſpicitis, ſtatuarúmque opifices ac pictores
operum ſuorũ quam maximè laudatis, quæq; ver-
borum tenus ſimulachra deteſtamini, adoratis ta-
men, eáque ſacrificijs ac ſolenni ritu percolitis.
Quin & animal illud (Priapum dico) exigua qui-
dem ipſum ſtatura, ſed exporrecto virili membro
ingẽtem, pro deo habetis, phallúmque Liberi pa-
tris, hoc eſt diſtentũ veretrum, videre eſt ab ijs qui
orgia celebrãt, adorari ea in feſtiuitate quã à circũ-
ferẽdis phallis Phallagogiam vocant. Nec minus
& muliebrem pectinem (ſic .n. pudenda mulieris
vocant) id Cereris feſto initiatę mulierculæ diui-
no honore dignũ habẽt. Aegyptij vero ſic obſcœ-
nis voluptatibus ſeruierunt, vt hircũ deum appel-
larint, quod ſalaciſſimum animal ſit ad Venerẽ. Mẽ-
C deſij verò eximiis hunc honoribus venerantur. A-
liæ quoque apud Aegyptios ciuitates, animalibus
alijs diuinos cultus dicarunt. Nam Mẽphitæ tau-
rum, & Lupũ Lycopolitæ, & Leontopolitæ, leo-
nem, & canem Cynopolitæ, & piſcem latum inco-
læ vrbis Latonis, alij verò ibin, alij crocodilum
propriis feſtiuitatibus templiſque conſecrarunt,
ac eorum ſingulis congruentes epulas apponen-
das curarunt, tum & ſtata illis ſacrificia peregerũt.
Defunctos autem, ſumptuoſa ſepulcri mole di-
gnati ſunt. Tantus olim error, quicquid terrarum
incolitur occupauit. Abunde vero hunc deleuit
errorem, prorſuſque de medio ſuſtolit Deus ille
quem Chriſtiani adoramus, ebrióſque homines ac
dementes effectos, ad frugalem vitam conſtitutá-
que traduxit. Sed enim dicturos vos puto, atque
etiam vos Chriſtiani quaſdam poteſtates eſſe con-
ceditis, quæ oculis videri non poſſint. Has autem
Angelos, & Archangelos, principatus præterea,
Poteſtates, Dominationes, ac Thronos vocatis,
aliáſque inſuper Hebraicis nominibus Cherubin
ac Seraphim appellare didiciſtis. Cur itaque ad-
uerſum nos tantopere indignamini, ſi poſt Deum
illum

illum qui ſemper eſt, quique eodem modo ſemper ſe habet, ſecundarios quoſdam deos, ſed eo tamen multo inferiores, & opinamur eſſe & veneratione proſequimur? Ad hæc autem quæ obijcitis, ita paucis reſpondeo. Puto equidem nos ulim ſacris fuiſſe monumentis perdoctos, eſſe quaſdam poteſtates quæ videri oculis nequeant, quæque hymnis laudẽt creatorem, eiúſque diuinæ voluntati deſeruiãt. Neque vero has eſſe deos aſſerimus, neque diuino cultu eas veneramur. Neque adorationẽ quæ Deo ſoli debetur, Deo & angelis ex æquo partimur, ſed hos quidẽ pluris eſſe hominibus faciendos putamus, at conſeruos tamen opinamur. Neque incorpoream naturam, in mares fœminaſque diſtinguimus. Hac enim ſexus diſcretione indiget eoru natura, qui ſubiecti mortis legibus viuunt. quia enim mors hominum genus quaſi in ſeruitutem adducit, nuptiæ liberorum propagatione, reponunt quod interitus ipſe conſumpſit. Mortale itaque animal, inſtrumentum hoc habet ad immortalitatem tuẽdam, ſibi à creatore DEO tributum, quod gignere filios ex ſe poteſt, eamque ob rem morituro quidem homini, fœminæ vſum neceſſarium eſſe cognoſcimus. Angelis vero quos immortales DEVS creauit, fœmineus ille ſexus omnino ſuperfuiſſet, neq; enim augeri propagarique indigent qui decreſcere cõminuique non poſſunt, neque item commiſceri opus habent qui corporum ſunt exortes. Comprobat autem vera eſſe quæ dicimus, vtriuſque ſpeciei creatio. Neque enim Deus ab initio multos numero homines luto effinxit, ſed virum vnum duntaxat, vnámque mulierem, duorúmque commixtio, totam continentem, mariſque omnes inſulas genere humano compleuit. Naturam autem eorum ſpirituum qui videri nõ poſſunt, nequaquam ex duobus conſtituit, ſed vniuerſam ſimul ſemelque creauit. Quot enim millia eorum ſpirituum ab initio eſſe ſanxit, tot repente ſimul produxit, vt ſuperfluus omnino illis futurus fuerit fœminarum vſus, qui vt immortales propagatione non indigent, ita que incorporei commixtionem non patiuntur. Idcircoque hagios eos nuncupamus, tanquam nihil terreni inſitum habentes, ſed cunctarum infirmitatum exortes quæ circa terram gignuntur. Vnum vero duntaxat munus ſortitus, vt in cœleſti choro factorem ſuum hymnis concelebrent, tum vt miniſteria obeant, in quibus imperio diuinæ voluntatis obedient, ab vniuerſorum Deo ad humani generis ſalutem gubernationemque ſummiſſi. hoc enim de ipſis diuinus teſtatur Apoſtolus, quo loco inquit: οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν, hoc eſt: Nõne omnes ſunt miniſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos qui ſalutis hæredes futuri ſunt? Horum profecto vitam imitati ſunt, quicunque hominum Dei ſeruitium adamarunt. fugerunt enim quantumuis legitimam corporum commixtionem, vtpote quæ animum à diuinis rebus abducit. Patriam inſuper ac neceſſarios reliquerunt, vt omnem curam ad diuina transferrent, nulloque vinculo impedirentur quo minus animo ac mente ſubuolarent in cœlum. Ita dum inuiſibilem ineffabilemque Dei pulchritudinem intueri deſiderant, omnia quæ ſunt in terris, facile contempſerunt. Horum tam plenæ ciuitates, plenæ ſunt villæ, pleni montium vertices, pleni ſaltus atque conualles. Atque alij quidem cœnobia incolentes, colunt in ſuis pectoribus philoſophiæ pietatiſque ſimulachra. Alij vero bini terniue ad ſummum viuentes, alij ſeorſum occluſi, oculiſque prohibentes viſibilium rerum pulchritudine oblectari, præbent animo facultatem fruendi rerum earum ſpeculatione quæ intellectu ſolo percipiuntur. Quod ſi tam Cœnobitæ, qui etiam ſolitarij, quanquam adhuc corporeis vinculis ſint annexi, multiſque ac varijs affectionibus perturbentur, incorpoream quaſi vitam excelſam illam quidem congruentemque cœlitibus amplexantur, quænam ſatis oratio cœlitum vitam qui corporis ſunt immunes, conuerſationémq; enarrabit ab omni prorſus perturbatione ſemotam, curiſque omnibus expeditam? Hæc nos igitur ſacræ literæ docuerunt, quæ de natura illa ſentiamus, quæ genita quidem eſt, ſed oculorum obtutu cerni non poteſt. At vos tãtam cœlitum laſciuiam atque incontinentiam prædicatis, tantam omnis generis turpitudinem, tantas contentiones, tot bella, tot tyrannides eis tribuitis, vt ne peſſimis quidem hominibus ca cõueniant, quæ in veſtris fabulis de illis conficta ſunt. Neque enim ſceleſtiſſimi homines tot numero flagitijs inquinantur, quot vos de maximo deorum patre, déque altiſſimo prædicatis. Permulti enim pueris adamandis fœdæ libidini ſeruierunt, alienas tamen nuptias minime attentarunt. Si qui vero in adulteria inciderunt, neceſſarijs tamen ac cõſanguineis fœminis pepercerunt. Quod ſi quis inuentus eſt qui ſororijs amoribus captus fuerit, at in matrem debacchatus non eſt, neque in filiam inſaniuit: humanæ autem naturæ ac dignitatis eam rationem habuit quam debebat, neque induit brutorum animalium fatuitatem. Perſas tamen ſemper excipio: ſoli nanque hi vetuſta quadam lege ſpurciſſimaque adducti, nullo habito delectu, beluarum modo ſe gerunt, neque ſe quicquam delinquere arbitrantur. Iſte vero quẽ Homerus hominum patrem deorúmque appellauit, Iunonem quidem germanam ſororem ſibi vxorem fecit. Ipſi etiam Rheæ, quam & Deonam & Dimitran, id eſt Cererem vocant, quanquã mater ea ſibi eſſet, actus furore libidinis, admixtus eſt, Pherſephattámque ex eo genitam ſtupro, vxorem duxit, factus filiæ ſuę vir. Quę verò de Ganymedis raptu, de Leda, de Danae, déque Semele & Alcmena, multiſque alijs connubijs in Poëtarum fabulis lectitantur, explicare me pudet, puto enim rem ſuperfluam me facturum, ſi apud fabularum peritiſſimos hæc percurram, pœnitentiáque fœtorem commouendo exſuſcitem. Vos autem viri Græci appello, qui pudore fabularũ ſuffuſi, eas quidem falſiſſimas eſſe dicitis, & tamen vt veram Theologiam ſolidámque ſectamini.

Conferte igitur, quæſo, quæ ipſi de incorporea quidem natura, ſed tamen creata, fabuloſe confingitis, quæq; à nobis de ſupernis poteſtatibus referuntur, ita enim quid interſit facile cognoſcetis. Recta inquam ratione diſcernite, veſtrane an noſtratia, inuiſibilibus ſubſtantijs magis conueniant. Etenim ſi recto calculo dignoſcere veritatem velitis, iſtos adorationis veſtræ ritus, non ſanctis quidem Angelis, ſed peſſimis dæmonibus cõgruere inuenietis. Quoniam verò in dæmonum mentionẽ incidiſſe me video, commodum puto quæ de ijs noſtrorum hominum ſit ſententia, hos

Hagios, quaſi ageos, id eſt ſine terra.

Heb. 1

maxime nunc loco vobis referre. Hos enim ſuo cum principe, quem ſacræ literæ, modo Hebraico vocabulo Sathanam, id eſt apoſtatam vocant, modo diabolum, quippe qui Deum patrem, apud homines criminando traducat, interque ipſos homines alternas lites controuerſiasque inijciat. Hos, inquam, ab initio nequaquam malos fuiſſe à Deo creatos perhibemus, neque qua nunc præditi ſunt, ſortitos naturam fuiſſe, ſed vitio voluntatis à melioribus ad peiora præcipites corruiſſe. Cùm enim datis ſibi muneribus contenti non eſſent, ſed altiora quoque appeterent, contraxiſſe labem ſuperbiæ illos dicimus, ita vt ea quoque dignitate caſſi protinus exciderint, qua honeſtati ab initio fuerant. Subinde autem, rabie quadam contra humanum genus incitatos quod ad imaginem Dei factum videbant, atrox bellum aduerſus hominem ſuſcepiſſe. Deum verò qui hominem procreauit, credimus Angelis præſidentibus cuſtodiſſe humanum genus, ne qua vel violentia vel tyrannide aduerſarius noſter hominem ſuper irruens, quem inuidia ſuccenſus oderat, nulla habita ratione diſperderet. Neque tamen ſuſtuliſſe cœptum ſemel inter homines dæmonaſque certamen, vt ea ſcilicet colluctatio pugiles fortiſſimos proderet, eáque occaſione plurima virtutis ederentur exempla. Huius itaque rei cauſſa, tametſi violentos aduerſarij contra nos impetus per angelorum cuſtodiam repreſſiſſet, ille tamen conceſſit vt hominis rationes atque diſcurſos, tentationum pugna vexaret, vt videlicet eos corona dignos oſtenderet, qui fortiter reſtitiſſent. Neque enim diabolum contra humanum genus armauit ipſe atque inſtruxit, ſed ad humanam vtilitatem diaboli malitia vſus fuit. Ita & medicos ſolere aiunt, qui ad morborum curationem viperis nonnunquam ſerpentibuſque vtuntur. Hæc inquam nos ſacræ literæ docuerunt, quæ de aduerſis humano generi poteſtatibus ſentiamus. Quæ autem Plato de eis ſenſerit, pronum erit illi perdiſcere, qui in eorum lectionem inciderit quæ is in decimo legum ſuarum libro, ita conſcripſit: ψυχὴν δ' διοικοῦσαν, καὶ ἐνοικοῦσαν τοῖς πάντῃ κινουμένοις, &c. hoc eſt; Cùm animam dicas omnia gubernare, omnibuſque inſitam eſſe quæ vbicunque mouentur, vtrique fatearis oportet cœlum quoque ipſum ac terram anima gubernari. Quid ergo? vnáne, an plures animas ſtatuemus? Ego pro vobis reſpondebo. Pauciores duabus animis ne ſtatuamos, alteram videlicet, quæ bona conferat, alteram, quæ res aduerſas poſſit efficere. Plato igitur hæc conſcripſit. Quantis verò ineptijs ea referta ſint, continuo intueri licet. Vocauit enim animā vim quandam & poteſtatem, quæ moderetur omnia & gubernet, tam quæ videri poſſunt quā quæ videri non poſſunt. Hanc autem, non modo ipſam terram, ſed cœlum quoq; gubernari aſſeruit. Tum interrogatus, vnamne, an plures animas ponendū eſſet, reſpondit, pauciores duabus poni non oportere, harumque alteram appellauit bonorum, malorum alteram effectricem, vtrique autem, parem vim æqualemque facultatem tributam ait. fit ergo, vt & cœlum ab ea gubernari ſtatuat anima quæ perniciem rebus inuehat. Quanto nos igitur melius qui à ſancto ſpiritu quem conſolatorem literæ ſacræ appellant, regi ſanctificariq;, non Angelos ſolum atque Archangelos, alioſque ſupercœleſtes ordines, affirmamus, ſed ex hominibus quoque ipſis quicunque pietatem colere, magníque res diuinas facere cooptarint. At verò dæmonas dæmonumq; antiſtitem nō modo à cœli vertice deturbatum fuiſſe credimus, ſed nunc quoque conſpicimus horrore percitum, formidare ac fugere virtutis Chriſtianæque religionis athletas. Solos autem ſibi eos ſubigere, qui diuinæ tranſfugæ veritatis, vltro ſe in illius amicitiam dederint. In ſolis enim *‡ inobedientiæ filijs, operari illum diuinus ait Apoſtolus. De hoc rurſus Plato ſic in Phædro ſcriptum reliquit: ἔστι μὲν δὴ καὶ ἄλλα κακά, &c. hoc eſt: Sunt igitur & alia mala, ſed dæmon quidam plurimis ipſorum præſentem voluptatem admiſcuit. Hac ille tanquam illecebra quadam vtitur, pernicioſumque hamum obducens, alios quidem fallit perditque hominum. Quidam vero valentiore animo præditi, laqueos præuident, eóſque tranſiliunt. Itaque tum de rebus alijs, tum & de Angelis ac dæmonibus ſententias inuicem comparantes, videte, quæſo viri magis conuenientia Deo ſenſerint, ij ne videlicet qui bonum Deum malæ naturæ authorem fuiſſe aiunt, huicque non modo terram, ſed ipſum etiam cœlum ſua pro libidine moderandum tradidiſſe affirmant, an qui contraria ſentientes nullis aiunt rebus Deum mali cuiuſquam fuiſſe cauſſam, ſed voluntario delectu dæmonas ad malitiam declinaſſe, ſicuti & plerique hominum mali ſiunt. Puto autem vos quoque iam confeſſuros, noſtra hæc dogmata multo illis eſſe potiora. Quod ſi in ſacras literas incidatis, finémque illarum diligentius doceamini, planius iam ſcietis quid diuinitus inſpirati ſermones ab humanis rationibus differant, qualiáq; ſint ſpiritus ſancti dogmata, qualia ſint rurſus & malorum dæmonum documenta.

‡ alias diffidentiæ.
Ephes. 2.

FINIS TERTII SERMONIS.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS CONTRA INFIDELES GRÆCOS SERMO QVARTVS, DE MATERIA & Mundo.

DEMOCRITVS Damaſippi filius, Abderites, dixiſſe fertur optimam doctrinam naturæ perquam ſimilem eſſe. Hac enim transformari animam, atque in melius dirigi, notáſque illas quas ab initio natura nobis inſeruit, quaſi vetuſtate abolitas renouari. Cuius viri ſententiam, ego quoque veriſſimam eſſe arbitror. Etenim Porphyrius, Socratem Sophroniſci filium inquit agentem iuuentutis annos, ad laſciuiam propenſum incontinentiámque fuiſſe, ſtudio tamen ac diſciplina typos eiuſmodi aboleſſe, melioréſque ſibi Philoſophiæ notas impreſſiſſe. Multa vero in hanc fermè ſententiam, ſacræ nos literæ docuerunt. Publicanos enim ſeruator noſter, genus hominum auaritiæ iniuſtitiæque addictum, laſciuiſſimam præterea meretricem graſſarorémque iniquiſſimum, multóſque alios qui in malitia & peccato vitam conſumpſerant, ſanctis concionibus atque hortamentis eruit de malitiæ ſuæ barathro, perfectiſſimæque virtutis operarios reddidit. Quid tres autem vel quatuor, vel decem, vel quindecim dico homines? quicquid enim terrarum incolitur corruptiſſimum flagitijs nactus, paucorum ſermone quos ipſe ad hoc muneris inſtituerat, protinus immutauit, quique olim homines extra ſe poſitis ac dementibus perquam ſimiles erant, frugi ac temperatos effecit. Harum itaque rerum apprimè conſcij, ſaluberrimam doctrinam vobis afferimus. Neque à curandis vobis labore vllo abducimur, tametſi pugnantes inuicem diſceptantéſque videamur, noſtrámque curationem longius repellentes. Imo autem veſtræ impietatis morbum, ſpongia noſtræ orationis aſpergimus, iámque huic incepto tertiam nos operam contuliſſe gaudemus. Quàm ſit enim vtilis, quámque neceſſaria fidei medicina oſtendimus. Quid præterea de diuina ſubſtantia ſentiendum, quid de naturis quæ quidem creatæ ſunt, ſed tamen videri non poſſunt: tum & poëticæ fabulationis obſcœnitatem deteximus, refutatis portentoſis Philoſophorum allegorijs. Quia verò & de creatura quæ cerni oculis poteſt, neque vera neque inter ſe concordia Philoſophi opinati ſunt, ſed veluti per vmbram noctis depugnarint, in multas diſſecti partes abierunt, mutuiſque diſſenſionibus ſeſe tanquam acerrimis inimicis vſi ſunt, haud ab re facturum me puto, ſi & horum ſententias in medium afferam, ſanctæque ſcripturæ dogmata ex aduerſo in comparationem adducam, ex quo palam ſit omnibus, quam miſeri ſint hominum diſcurſus, quámque cogitationes illorum vanæ ſint, quod & quidam noſtrorum ſapientum pulchrè teſtatur. Xenophanes igitur Orthomenis, Colophonius, qui Eleaticæ ſectæ princeps fuit, omne hoc quod oculis intuemur, vnum eſſe inquit orbiculari forma, finitum, nequaquam genitum, ſed æternum prorſus atque immobile. Idem verò proloquij huius oblitus, è terra inquit cuncta enata eſſe. Xenophanis enim verſus hic eſt:

Ἐκ γῆς γὰρ τάδε πάντα, καὶ εἰς γῆν πάντα τελευτᾷ.

Omnia de terra ſunt hæc, in eámque feruntur. Sunt autem huiuſmodi ſententiæ, inter ſe valde diſcordes. Si enim mundus hic æternus eſt, vt idem paulo ante affirmarat, vtique & principio caret. Si hoc autem ita ſe habet, fit continuo vt à nulla ſit cauſa. Quod ſi nulli eſt cauſæ obnoxius, terram ergo matrem non habet. At ſi mundi cauſa eſt terra, vt paulo mox Xenophanes cecinit, ergo cauſa non caret: Si cauſa non caret, vtique nec principio. Si principium habet, ergo non eſt æternus. Parmenides Pyrrhetus, Eleatus, Xenophanis auditor, cõſona illis ſcripſit, quę prius à Xenophane prodita ſunt. Illius enim verſus hi eſſe ſiũt.

Μοῦνον μουνογενές τε καὶ ἀτρεμές, ἠδ᾽ ἀγένητον.

hoc eſt:

Solum, vnigenitum, intrepidum manet, ingenitumque.

Cauſam autem rerum omnium, non terram ſicut ille, ſed ignem eſſe affirmat. Meliſſus autem filius Ithagenis, Meleſius, eis quidem familiaris fuit, doctrinam tamen ab eis traditam minime ſincerã ſeruauit. Nam cùm illi mundum eſſe finitum dicerent, ipſe tamen infinitum aſſeruit. Democritus porrò Damaſippi filius, Abderites, vacui ac ſolidorum primus opinionem inuexit. Hæc autem ſolida Metrodorus Chius indiuiſa & vacuum, appellauit rerum principia. Sicut & Epicurus Neoclis filius, Athenienſis, quinta generatione poſt Democritum natus, quæ ſuperiores illi ſolida & indiuiſa dixerunt, ipſe atoma, hoc eſt, inſectilia, appellauit. Quæ quidem nomina alij quidem indita opinantur, eò quòd ita firma ſint ea corpora vt quicquam pati immutaríque non poſſint. Alij verò, quòd ita ſint exigua, vt nec ſectionem vllam, nec diuiſionem admittant. Vocant autem hoc nomine, parua illa tenuiſſimáque corpuſcula, quæ per feneſtras ac ſpiracula, iubar ſolis ingrediens ſurſum atque deorſum ſibi inerrantia paſſim oſtendit. Horum de principijs rerum ſententias, Diaphantus quoque Syracoſius quidem genere, ſecta autem Pythagoræus, ſecutus eſt. Plato filius Ariſtonis, principia rerum omnium quas videmus, & Deum & materiam & ideas eſſe inquit. Ariſtoteles Nicomachi filius, Stagirites, materiã, formam, priuationem. Idẽ, nõ

ſublecta aqua depingere, vel qui aquam cribro attollunt. Iuxta enim hi atque illi inanem operam futilémque inſumunt, nullam prorſus ad rem ocium conſumentes. Quod cùm Socrates animaduertiſſet, poſthabitis eis Philoſophis qui de penſilibus altiſſimiſque corporibus, déque rerum natura proloquuntur, ſolam ipſe morum doctrinam complexus eſt. Quod & Xenophon ſuis in commentarijs ita teſtatur, ὅλως δὲ καὶ τῆς οὐρανίων ἕκαστα ὁ θεὸς μηχανᾶται &c. hoc eſt. Prorſus autem dehortabatur, cœleſtium rerum quas Deus ipſe molitur, quemquam eſſe ſollicitum. Neque enim putabat, eas poſſe ab hominibus inueniri. Neque gratam dijs rem facturum exiſtimabat, qui ea rimaretur quæ ipſi cuiquam prodere noluerunt. Periculum vero inſaniæ impendere illi opinabatur, qui eiuſmodi res curaret atque inquireret. Neque minus quam Anaxagoram inſaniturum, qui explicandis Deorum conſilijs & incœptis, plurimum ſibi gloriæ vendicabat. Ruríuſq; idem Xenophon de Socrate hæc quoque commemorat. οὐδεὶς δὲ πώποτε Σωκράτους οὐδὲν ἀσεβὲς. &c. hoc eſt. Nullus vero vnquam impij ſceleſtive quicquam vel facientem vidit Socratem, vel loquenté audiuit. Sed neq; is quod plerique homines faciunt, de natura procul à nobis recedentiũ rerum, aut cæterarum eiuſmodi diſſerebat, neque contẽplabatur quam bene ſe habeat hic quẽ ſapientes viri mundum appellant, quibúſque neceſſitatibus ſingulæ cæleſtium rerum fiant. Verum eos qui talia curarent, inſanire oſtendebat. Ac primũ omnium expendendum putabat, vtrum cùm huiuſmodi homines ſatis recte humanas ſe res ſcire arbitrentur, tunc denique ad earum quas dixi, rerum curã atque inſpectionem accedant, an dimiſſis humanis rebus diuinas contuendo opinentur congruentia ſibi facere. Mirabatur autem, quod nondum planè homines perſentiſent eiuſmodi res ab hominibus inueniri non poſſe. Quandoquidem videre eſſet eos qui plurimum ſibi ſapere de ijs rebus loquentes viderentur, eadem inuicem minus ſentire, neque ſecus atque amentes ſolent mutuis inter ſe diſſidijs ac varietatibus male affectos eſſe. Nam & vecordium alios quidẽ videre eſt nequaquam expaueſcere, ad ea quæ iure timenda ſunt, vehementer horrere. Alijs autem ipſorum, minus turpe exiſtimari, ſi vel in medio cœtu hominum, ſúſque déque res omneis & faciant & eloquantur. Alijs autem videri, ne prodeundum quidem in conſpectum hominum eſſe. Rurſúſque alios, neque templa, neque aras, neq; aliud venerari quod ſacrum ſit. Alios vero paſſim lapides omneis, ac ligna omnia, feráſque ac brutas colere animantes. Pari quoque modo eorum hominum qui naturam rerum ſolicite indagant, alios quidem opinari videmus vnum tantummodo eſſe ens, alios vero eſſe infinitam entium multitudinem. Viderique rurſus eorum alijs omnia ſemper moueri, alijs immota ſemper fuiſſe. Videri alijs fieri omnia & perire, alijs nec genitũ quicquam vnquam, ac periturum. Alia verò permulta in hanc ſententiam Xenophon adducit, quibus magnas eorum Philoſophorum nugas oſtendit. His autem criminibus nullus ſanè noſtrorum hominum veſtros illos altiloquos, ſed Xenophon, ſed Socrates ipſe condemnat, qui duo Græcorum multo optimi eſſe cenſentur. Pronum eſt autem volentibus cunctis in commentaria

A Xenophontis incidere, ac manifeſtè perdiſcere, illum quæ ſupra attulimus, de celeberrimis ſcripſiſſe Philoſophis. Si quis tamen opinatur & me calumniam viris illis afferre, dum illorum diſſidia contentionéſque coarguo, legat Aetij de Philoſophorum placitis collectanea, legat & Plutarchi de rebus eiſdem compendium. Ipſa quoque Philoſophorum hiſtoria quam Porphyrius ſcripſit, huius generis multa nos docet. Satis autem poterant ea Xenophontis verba quæ ſuperius modo attuli, rebus à me dictis fidem conciliare. Is enim abunde perſequutus eſt, tum magnam illorum inſcitiam, tum vero & eam quam mutuo ſemper exercuerunt contentionem. Ego autem cæteros quidem omnes miſſos faciam. Platonem vero ipſum in nonnullis quidem laudabo, in nonnullis autem manifeſtè coarguam. Illa enim quæ is in Timæo conſcripſit, ſunt laudatu digniſſima, ſic aut inquit. λέγωμεν δὴ δι᾽ ἥντινα αἰτίαν, γένεσιν καὶ τὸ πᾶν τόδε ὁ ξυνιστὰς ξυνέστησε, &c. hoc eſt. Dicamus itaque quam ob cauſam, generationem rerum confecit, & hoc omne quod cernimus opifex ipſe conſtituit. Tum optimam illam & admi-
B randam attulit reſponſionem. ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίγνεται φθόνος &c. hoc eſt. Bonũs erat. Bonum vero, nulla rei cuiuſquã ſubit inuidia. Cùm itaque extra inuidiam eſſet, voluit omnia eſſe ſibi ipſi quàm maxime aſſimilia. Diximus autem ſimilia, non ſecundum naturam, ſed eo duntaxat quod & ipſa ſunt. Sicut enim ipſe eſt, ita voluit vt quæ olim non erant, fierẽt atque eſſent. Verum ipſe ſic eſt, vt ab nullo eſſe acceperit, omnibus autẽ quæ ſunt, eſſe ipſum tribuerit. Hæc quoque quæ inſequuntur, ſuperius allatis valde affinia ſunt, οὐ γὰρ χρείας ἕνεκεν, ὁ θεὸς πεποίηκε κόσμον, &c, hoc eſt. Nullius enim propriæ vtilitatis cauſa, Deus mundum hunc fecit, vt videlicet honores ab hominibus, à dijs dæmonibusq; acciperet, ceu qui prouentum aliquem ob oblatam illis generationem ſibi aſciſceret, vt à nobis puta fumidum ſacrificij vaporem, à Dijs vero ac dæmonibus propria ipſorum miniſteria. Hoc itaque etiam loco Deum rei nullius indigum eſſe teſtatur, ſoláque bonitate adductum hæc omnia effeciſſe, Deos vero ac dæmonas hoc loco eos appellauit, quos ipſi angelos nuncupamus, eoſdémque Dei
C miniſtros eſſe aſſeruit. Digna quoque laudatu in Republica Plato conſcripſit, inquit enim: τοῖς γιγνωσκομένοις μὴ μόνον τὸ γιγνώσκεσθαι ... ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ παρεῖναι, &c. hoc eſt: Creatis ac genitis rebus non hoc ſolum à bono eſſe quod genitæ ac creatæ ſunt, ſed ipſum quoque eſſe, ipsámque ſubſtantiam illis ab eo tributam, cùm ipſum bonum nequaquã ſit ſubſtantia, ſed vltra ſubſtantiam dignitate ac potentia longe abeat. Neque enim Deus creatis rebus communem ſolummodo formam indidit, ſicut ærarius quidam faber aurique conflator, ſed ipſam quoque illis * ſubſtantiam condidit & contribuit, non eadem ipſe qua & creatæ res natura præditus. Supra enim eatráque naturam Deus eſt, non ſola æternitate, verum & potentia factis à ſe rebus longe ſuperior. His itaque verbis manifeſtè Plato oſtendit Deum è ſubiecta propoſitáque materia mundũ réſque omneis quæ ab eo factę ſunt, minime procreaſſe, ſed ea quę prius nõ erant, ſicut ei libitum protuliſſe. Sunt eiuſdem Platonis hæc quoque admiratione digniſſima: πρότερον ὂν δέ. γένεσις ἀρχὴν ἔχει οὐδεμίαν, ἡ γένεσις,

* id eſt materiam,

A que permanſiſſe, vt coniicere auſit ibi quoque grauia atque iniqua contingere, materiam profecto validiſſimam quandam rem facit, infirmum verò debilémq; opificem. Præterea verò & Deum inquit cœlum conſtruxiſſe ad intellectibile quoddam exemplum, ſic enim ſcriptum eſt in Timæo: πότερον οὖν ὀρθῶς ἕνα οὐρανὸν προσειρήκαμεν, ἢ πολλούς. &c. hoc eſt: Verum igitur probe diximus, vnum eſſe cœlum, an multos eſſe atque infinitos? Rectius profecto eſt dicere vnum eſſe, ſi ad exemplum confectum ſit. Exemplum verò, vt opinor, vel deum intelligit vtpote vnum, vel ideam quam Dei conceptum eſſe ait, vel ſpirituale cœlum atque intelligibile, quod eminentius eſſe hoc viſibili cœlo ſcriptura ſancta teſtatur. Siue hoc autem, ſiue illud exemplum intelligat, nulli profecto cœlo conueniat graue aliquod iniuſtúmque negotium. Atque eorum quidem qui Philoſophi appellantur, tantam habent dogmata diſceptationem atque diſcordiam. Tempus verò iam eſt, vt diuinæ ſcripturæ candorem ingenuum oſtendamus, eiúſque de mundi fabrica veritatem. Quæcúnque enim fabulæ de ipſa materia peruagantur, eas diuina ſcriptura in chaos B illud quod eſt apud Heſiodum Poetam coniecit. Deum verò omnia procreaſſe teſtata eſt, non tamen ſicut cementarij ſolent ac nauium fabri ærariue cuſores atque aurifices, non inquam textorum ac ſutorum modo, cæterorumq́ue artificum. Hi nanque, quum ſibi prius materiam compararint, tunc demum forma illam afficiunt, eamque excudunt, inſtrumentáque alij ab alijs commoda ſibi aſſumunt. Sed Deū inquit, ſimul voluiſſe, & ſimul quæ prius nullo modo fuerant protuliſſe, abunde enim locuples, reique nullius eſt indigus. At verò humanæ artes eo laborant defectu, vt aliæ aliarum ope adiuuari indigeāt. Neceſſarius eſt enim gubernatori, nauium faber. Ruſſúſque hic, indiget lignatore, indiget præterea & fabro ferrario, & picatore, & ſtipiſeio. Indiget lignator conſitore plantarum. Hic verò, & terra, & irrigatione, plantariiſque ac ſeminibus, & ærario fabro indiget qui bidentem ſibi raſtrúmque conficiat. Nec minus & ærarius indiget fabro lignario, qui ligneam caſulam ſibi ſtruat, qui incudem ſuper ligneam baſin collocet, quique malleum capulo conſerat & componat. Omnes demum artifices, pari quadam ratione, ſutoris ac textoris C opera indigent, iidémq; agricola opus habent, vt corpus alant indumentíſq; foueant, hiq; omnes fabro lignario ferrariove vtuntur, qui commoda inſtrumenta ſingulis ſubminiſtret. At verò rerum omnium deus opifex, nec inſtrumentis, nec materia vlla indiget, ſed quod aliis artificibus ſunt & materia & inſtrumenta, tempúſq; præterea & conficiendi opera, ipſáq; ars & exactiſſima diligentia, hoc eſt ipſi Deo ſola vnicáque voluntas. Omnia enim quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo & in terra, in mari quoque ipſo & in omnibus abyſſis, ſicut ſacræ nobis ſcripturæ teſtantur. Neque tamen quotcunque poterat, totidem creare voluit, ſed ea duntaxat quæ ſatis eſſe ſua ſapientia comprobauit. Facile enim illi fuerat, decies ac vicies mille orbes producere, quandoquidem ipſum velle, multo omnium operum eſt facillimum. Nobis item accidit, vt ipſum velle facillimum multo ſit, at non illico facultas efficiundi quod velis, humanam ſequitur voluntatem. At opifex vniuerſorum Deus, quæ vult omnia eadem ſimul poteſt. Diuinæ ſiquidem voluntati, & facultas adiuncta eſt. Neque tamen rerum creationem mundique fabricam immenſa illa ſua poteſtate commentus eſt, ſed quæcunque voluit ea confecit. Quoniam vero earum rerum quas ipſe protulit, aliæ quidem ſenſibus ſunt obnoxiæ, aliæ autem ſolo intellectu percipiuntur: ſuntq́ue ruſſus aliæ quidem in terris agentes, aliæ verò ſupercœleſtes, neceſſario & animalia quidem fecit, alia ſenſibilia, alia intellectibilia. Ac intellectibilibus quidem aërem cœlumq́ue addixit, ſenſibilibus autem mare ac terram ad incolendum dedit. Cúm q. nonnulli eorum ſpirituum qui intellectu ſolo percipiuntur, in malitiā inclinaſſent, iure optimo è regionibus cœli depulſi ſunt, aërémque ac terram vbi commorentur in ſortem acceperunt, non vt ibi ea perficiant quæ contra homines doloſe aggrediuntur (hæc enim prohibentur angelorum cuſtodia) ſed vt ea eiuſmodi loc orū mutatione, condiſcant quæ & quanta ſupplicia ſuis authoribus prauitas ipſa conciliet. Quia verò animantia illa quæ ſenſibilia ſunt, in ſpecies duas diſtribuit, horúmque alia quidem fecit ratione prædita, alia verò rationis expertia, quæ ratione ſunt caſſa, rationalibus ſubdita eſſe voluit. Nonnulla tamen ipſorum tyrannicè reluctantur, atque in ſuum principem ſeditioſe conſurgunt, doloſq; intendunt. Nec immerito quidem. Quando & ipſi homines, quibus in eas animantes imperium eſt traditum, idem peccare cernuntur, ac tametſi rationi animus inhæreat honeſtati, nihilo tamen ſecius tanquam ſint illius expertes, contra ſuum authorem rabidè debacchantur. Idcirco factum eſt, vt & ipſi rebelli animantium ſeditione impetantur, ita edocendi ex iis quæ perferunt, quam malum, quámq; miſerum ſit prætertire ordinem, ſeméſque præſtitutos fines impudenter tranſcendere. Ac videre quidem eſt, inanima elementa egregie fines ſuos tueri. Mare ſiquidem ipſum quanquam turbinibus agitatum, inuerſúmq; violenter ad terram propellatur, arenæ tamen obices ac repagula ſubueretur, neq; præfixos terminos tranſilire audet. Sicut enim equus ad curſum incitatus freno reprimitur & coercetur, ita & mare cum dei legem nullis quidem in tabulis ſcriptam ſed in ipſo littore poſitam contēplatur, non ſecus pedem refert acſi habenis quibuſdam cohibeatur. Pari quoq; modo & flumina, cum ſui curſus tenorem ſeruāt, quem iuſſa ab initio iuſſa ſunt. Ita & fontes ſcaturiunt, & putei humanis vſibus aquas ſufficiunt. Quatuor item anni ſtationes, commoda ſucceſſione ſeſe excipiunt, ac ſeruata inter ſe temporis æqualitate quod nimium ſit minime appetunt. Hanc eandem legem dies ac noctes indeſinenter obſeruant, neque cùm protenduntur ſuperbè ſe efferunt, neq; cùm contrahuntur iniquo animo ferunt, ſed alternis vicibus tempora mutando, rurſus cùm ratio ea ipſa exigit ſine vlla diſceptatione debitū ſoluunt, neq; inuicem reluctantur, ſed quietiſſimè accipiunt reddúntq;. Illud præterea opificis Dei ſapientiam planè potentiámq; oſtendit, quod neque ipſa tellus, quanquā per tot annorum millia aratris terga ſcindatur, ſeratur, conſeratúrque, quanquam & fructibus alimenta ſufficiat, conculcetur, effodiatur, radatur, in bribus niuibúſque ſubſidat, atque ardoribus atteratur, vllam ſui diminutio-

nem perpeſſa eſt, minoreſue agricolis fœtus aut
pauciores educit. Neque ipſum mare, quanquam
inde nubes vim aquarum inceſſanter exhauriant,
imbréſque pariant, terríſque diffundant, immi-
nutum olim exhauſtumue eſſe cernitur, non ab
iis denique litoribus receſſiſſe, quæ olim fluctibus
ſuis obduxit. Sed neque rurſus auctum exube-
rat, rametſi plurimos vndecunque fluuios illa-
bentes accipiat. Neque vero non diſſerendum pu-
to, vnde iugis fluuiorum copia deuoluatur. Ineſ-
fabilis enim mihi penitúſque abſtruſa hæc quo-
que ratio eſt. Quo aucto ſol aptus natus ſit humi-
dam aquæ vim comminuere, pronum eſt cunctis
volentibus edoceri. Æſtuaria enim paludéſque
exſiccat, aquarum præterea collectiones ac ſta-
gna conſumit. Corpora quoque hominum ſic-
ciora efficit. Quinetiam fluuios videmus de-
creſcendo ſubduci, cùm ſol relictis auſtralibus
locis ad boreales tractus concedit, æſtatémque
nobis efficit. Eamque ob rem, Nilum aiunt
non eodem tempore quo cæteri ſolent fluuij ex-
tra alueum inũdare, ſed media æſtate aquis exube-
rantibus Ægyptum perfundere, ſole tunc ad Bo-
B realem circulum accedente, ac cæteris quidem
fluuii radiis ardentioribus incubante, ab ipſo au-
tem Nilo magnis ſane ſpaciis abſcedente. Si ve-
ro & alias Niliaci incrementi cauſas quidam eſſe
contendunt, ego tamen hoc tempore materiam
hanc conuenire mihi non arbitror, quippe qui
alios cohorter, ne cauſas diuinæ gubernationis
curioſius indagent, ſed admirentur potius ea quæ
facta ſunt, ipſúmque opificem hymnis laudando
concelebrent. Ego itaque vehementer admiror
naturam aëris inconſumptam perſiſtere, cùm ta-
men tot numero homines, totque animalia ratio-
nis expertia, illum ſpirando & attrahant & remit-
tant, ſolíſque adeo feruentes radij permeando tra-
iiciant, prætérque ſolem ac lunam idipſum ſtellæ
quoque efficiant. Sed enim vndiq; mundum in-
tuenti, miraculum miraculo ſuperadditur. Parum
vero abeſt, ne confidenter dicam miraculum hoc
loco pro miraculo habendum non eſſe. Cùm ſit
enim mundi opifex Deus omnipotens, quæcunq;
ab eo fiant, decet admirari quam minime, ſed au-
thorem profecto decet laudari quam maxime. Sũt
enim quæcunque fieri conueniant, factu illi per-
C quam facilia. Inſeruit autem & rebus omnibus
quas creauit, ſufficientem ad id temporis faculta-
tem quo eſſe illas ac perdurare decreuit. Et quo
factum eſt, vt tellus hodiéque ita permaneat ſicut
ab initio facta fuit, neque item mare augeſcat ne-
que decreſcat, neque aer quam ab initio naturam
ſortitus eſt, inuiolatam conſeruet, neque ſol fir-
miſſimum illud cœlum, per quod aſſidue currit, e-
liquare poſſit, neque diſſoluere, ſed neque ipſum
firmamentum, tametſi humida ſit natura, flagran-
tem ſolem extinguat. Singulæ enim res, quod ab
initio munus ſortitæ ſunt, illud perpetuo conſer-
uarunt. Contrarias ſiquidem ſicci atque humidi
qualitates, rurſuſq; calidi & frigidi, in amicitiam
fœdúſque compoſuit rerum opifex. Quotieſcun-
que igitur omnia hæc videmus, quoties ſolem
modo ad boreales tractus, modo ad auſtrales, mo-
do ad æquatas cœli partes excurrere, quoties &
lunam modo auctam lumine, modo imminutam,
nec minus & ſtellas certis orientes temporibus &
occidentes, meſſis præterea & ſementis tempus
ſignificantes, tum & nautis oſtendentes hyemem
A ac tranquillitatem, ne quæſo amici homines hæc
ipſa nobis deos faciamus, ſed horum potius au-
thorem opificem, gubernatorémque laudemus,
ac per ea quæ cõtuemur oculis, pergamus ad eum
qui videri non poteſt. Ad hoc autem nobis non
eſt opus peregrinatione, ſed fide, per hanc enim
ſolam videre illum nobis licebit. Cùm itaque ſta-
tiones anni videbimus ſuis quamque pertranſire
temporibus, cùm terræ pluuiam diſpenſari, cùm
terram germinare, cùm virentibus herbis obduci,
vndare ſegetes, prata floribus renidere, comare
ſyluas, ramos arborum fructibus prægrauari, lin-
guam moueamus in eius laudem qui hæc terræ
dona contribuit. Ne vero montium Nymphas,
neue fontium ac fluuiorum, neue filias Nerei re-
feramus in Deos, Ne cantemus Iulum Cereri, ne-
que ipſi Rheæ Lytierſan. Ne Baccho dithyram-
bum. Ne Pęana Pythio Apollini, neue Dianę con-
cinamus Hypoepum. Sed rerum omnium condi-
tori deo hymnos Dauidicos proferamus, cúmque
eo pariter exclamemus: Quam magnificata ſunt
opera tua Domine, omnia in ſapientia feciſti.
Quotieſcúnque canoras aues audiemus varios
B cantus emodulari, cicadáſque tremulos cubare
concentus, Muſis Sirenibúſque dimiſſis, ſapientiſ-
ſimum Deum, eundémque potentiſſimum ado-
remus, qui & eiuſmodi auiculis tantam tribuit
Muſicæ harmoniam, & humanum genus vnde-
cunque nutrit, fouet, ac mulcet. Noſtra igitur,
quæſo, amici homines cum Philoſophorum opi-
nionibus comparate, rectaque ac diligenti ratio-
ne ſubducta, quæſo, inſpicite, quænam ex ſuperius
allatis opinionibus Deo magis congruere videan-
tur, mundumne hunc videlicet genitum non
fuiſſe, caſuue fortuito ſic conſtitutum, ex atomiſ-
que & vacuo eſſe compoſitum, an à Deo qui-
dem authore, ſed præſtituta ex materia factum
eſſe. An vero impium eſt, Deo cuncta hæc tri-
bui? Illud autem recte ac vere dicitur, eſſe rerum
omnium authorẽ Deum, qui nequaquam, quod
cæteri faciunt artifices, ex iam comparata materia
omnia hæc effecerit, ſed quæ prius non erant in
ipſum eſſe protulerit, voluerítque non antea exi-
ſtentibus rebus præbere vt quandoque eſſent.
Facile eſt enim Deo, & ex iis quæ nondum ſint,
& ex iis quæ ſunt, excudere aliquid ac proferre,
C hoc enim, & ab initio olim fecit, & ſingulis, vt ita
dicam, diebus facere cernitur. Nam & ex præſti-
tutis comparatiſque iam corporibus, animalium
corpora effingit, & ex iis quæ non ſunt, ipſas
animas creat, non cunctarum quidem animas
animantium, ſed humanas duntaxat. Gignit au-
tem ex volucribus volucres, nantiáque ex nanti-
bus, ſingulaſque animantium ſpecies de homo-
geneis parit. Ita & terræ fœtus, de iam ſatis conſi-
tiſque plantariis ad humanos vſus depromit. O-
lim vero nec arata tellus, nec ſeminibus vllis aſ-
perſa, plantarum ſeminúmque ideam, quaſiq; ar-
chetypum quoddam exemplum germinando
produxit, reptiliúmque & quadrupedum genera
procreauit. Ipſa inſuper humentium aquarum
vis, ſicuti iuſſa fuit, & aquatiles protulit animan-
tes, & quæ natæ ſunt volatu aerem permeare. Cæ-
terum, neque terram ipſam, neque cœlum, neque
aerem, neque aquarum naturam, neque ignem, nẽ
nec lucem, vlla prius comparata materia iuſſu
Dei produxit, ſed ea omnia ipſe opifex Deus cùm
nulla eſſent antea, procreauit. Idémque qui cen
conſeuit

couſeuit compegitque capacißimam mundi hu- A ius phaſelum, idem eandem quam ſapientißime condidit, aßidue nunc gubernat & dirigit. Hæc autem non ipſi modo Apoſtoli & Euangeliſtæ nos docuerunt, ſed ipſi quoque Prophetæ, Prophetarumque eximius qui mundi genituram Moſes conſcripſit, prioréſque adeo his omnibus docuerunt, & Abraham & Melchiſedech & vniuerſus Patriarcharum chorus, horum enim quilibet, non multos quidem, ſed vnum mundi authorem, Theologicè prodidit. Id qood & vobis perquam facile erit ediſcere, ſi modo in diuinæ ſcripturæ libros incidatis. Propoſita itaque comparatione perdocti, quid humanis Philoſophorum diſcurſibus ſacrarum literarum præſtent documenta, fugite iam, quæſo, errorem amici homines, veritatémque adamate ſole ipſo ſplendidiorem, vt huius claritate perducti, & diuinæ ſcripturæ ſenſum perſpiciatis, & illius magiſtros doctoréſque demitati, vt Apoſtolicis verbis vtar, in faciem procidatis, Deúmque adoretis & fateamini Deum vere in † nobis eſſe. Luc. 8. Matth. 2. Ioan. 9. † ſ. chriſtianu.

LIBRI QVARTI FINIS.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS DE CVRATIONE INFIDELIVM GRÆCORVM
SERMO QVINTVS,
De natura hominis.

LAPIDES quem magnetem vocant, eam eſſe vim conſtat, vt omnem aliam materiam quietam eſſe immotámque dimittat, ferrum vero duntaxat ad ſeſe trahat, nonnunquam vero alte à ſe ſublatum quaſi oſtentet, tametſi nullis idipſum rebus ab inferiori loco ſuffulciatur, nec ſuperne aliquo nexu viſibili colligetur, ſed eius lapidis incubante virtute, occulta nobis ratione ſuſpenſum ſit. Tale vero quippiam & in diuinis ſcripturis & in verbis quæ de Deo fiunt ſolet contingere, vt facile is cognoſcet, qui diligenter aduertet. Plurimi enim, imò vt ita dicam, cuncti ferè mortales aurem illis accommodant, ſoli verò capiuntur, qui alumni ſunt fidei, cùm tamen ab inferiori loco nullius terrenæ felicitatis ſolatio teneantur, neque quicquam appareat vnde à ſuperiori loco vincti dependeant, ſed ad occultas duntaxat rerũ ſpecies, mentem animúmque accommodent. Eam ob rem Paulus quoque Apoſtolus, verba quæ de cruce fiunt, pereuntibus quidem ſtultitiam eſſe inquit, iis autem qui ſalui fiunt, Dei virtutem, Deíque ſapientiam. Sed enim lapis ille, propria quadam naturæ ſuæ vi ferrum ad ſe moueri violenter cogit. Diuinorum autem ſermonum gratia, non ipſa quidem eſt quæ alios admittat mortales, alios verò ſummoueat, cunctis enim qui ſaturari appetunt, vbertim riuos effundit. Fit autem voluntate ac delectu eorum qui auditum ſe conferunt, vt alij quidem ipſorum tanquam ſentiẽtes admoueantur, alij verò procul abſcedant, ij videlicet qui ad eas res optandas animum non inducunt. Eſt itaq; illius officium qui ſe animarum Medicum profiteatur, vt eorum voluntatem nequaquam cogat qui accipere curationem ſuam detrectant. Quando & ille opifex qui

A rationale animal potens ſui liberumque creauit, hortamentis ac legibus ab iis auertit quæ peiora cenſentur, ad potiora autem conuertit. Nequaquam tamen violenter impellit, ſi meliorum particeps eſſe nolit, ne videlicet naturæ fines ſemel conſtitutos immutet. Hinc & per Prophetas idem exclamat: Si velitis & ſi audiatis me, bona terræ comedetis. Rurſúſque alibi: Venite filij, audite me, timorem domini docebo vos. Quis eſt homo qui vult vitam, diligens dies videre bonos? Subinde verò ab iis auertens quæ mala ſunt, quid ſit agendum ita oſtendit. Siſte linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Declina à malo & fac bonum, inquire pacem &
B ſequere eam. Manifeſte autem ſignificat, & quæ propoſita ſint ſtudiis eiuſmodi præmia, inquit enim: Oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius in deprecationem eorum. Quia verò timor illis maxime congruit, qui tanquam pueri ad virtutem inſtituuntur, neceſſario factum eſt, vt ceſſantes ac deſides ſic minando perterreat. Vultus autem Domini ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Qui verò per prophetam ſic homines adhortatus eſt, idem in ſacris Euangeliis nullo quidem alio vſus nuncio ac miniſtro, quam corpore, quod pro ſalute noſtra factus ho-
C mo aſſumpſit, ipſe ore ſuo ſic loquitur: Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Item & alibi: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego requiem vobis dabo. Alia vero permulta id genus & in Euangeliis & in Apoſtolorum monumentis facile quicunque velit, inuenier, quibus planè oſtenditur abſoluta hominis voluntas, liberumque arbitrium. Huius rei gratia ipſe quoque amici homines quintam vobis adhortationem hanc affero. Neq; vos ſolũ quæſo, ſed vehementer obſecro & obteſtor, ne medicina

hulus curationem temere abiiciatis, nec ſalutem A veſtram in diem craſtinum differatis, quem viſuri nec ne ſimus, penitus ignoramus. Sed ea potius in memoriam reuocare, quæ Aſcræus Poeta vos facere adhortatur, quo loco ſic inquit:

Μηδ' ἀναβάλλεσθ' ἐστ' αὔριον, ἐστ' ἔνηφι.

Ne differ dum cras veniat, dum tertia lux ſit.

Aliam quoq; eiuſdem Poëtæ ſententiam diligenter aduertite, inquit enim hic quoque quæ ſuperioribus conſona ſunt.

Αἰεὶ δ' ἀμβολιεργὸς ἀνὴρ ἄτῃσι παλαίει.

Triſtia dilator patietur damna frequenter.

Quando igitur iam ſuperius edocti ſumus quid de mundo, déq; ipſa ſit materia ſentiendum, quantúmque inter ſe diſtent quæ à diuinis præceptoribus, quæque ab humanis Philoſophis doctrina proficiſcitur, agedum quod ſupereſt inquiramus, quænam illa cuiuſue modi ſint quæ de natura hominis ſacræ nos literæ vt tuto tenenda docuerunt, quæque ij ſapientiæ profeſſores qui ſuos libros aſpergunt eloquutionis ornatu, ſpecioſoque prætextu nominum ac verborum falſitatem nobis B adducunt. Quæcunque vero de hac ipſa re Poetæ fabulantur, hoc tempore omittemus, neque illos, vt Plato faciendum putat, aſpergemus vnguento, ſed potius contra eum fœtorem quem peſſime ipſi olent, nares communiemus, illi enim non modo è terra erupiſſe homines, ſed enatos iacto prius ſemine, quaſi ſatitios, aſſerunt è ſerpentinis dentibus prodiiſſe. Sola igitur nobis ea ſunt cum veritatis doctoribus conferenda, quæ ipſi Philoſophi Hiſtoricique nugantur. Omiſſis autem omnibus, illud dicendum eſt, quanta videlicet contentione ac pugna ij ſemper digladiati inter ſe fuerint de humani generis conſtitutione atq; primordiis. Alij ſiquidem ipſorum, humanam naturam æternam aſſerunt, terramque hac animantium ſpecie diſſertam ſemper fuiſſe. Alij vero, primum in terra Attica natos fuiſſe homines dixerunt. Alij, in Arcadia. Sunt qui malint in Ægypto. Aliis prætera in prouinciis atque vrbibus incredibilis quædam eſt de primatu originis iactantia & ambitio. Ad hæc autem, ſunt qui beatum hominem eſſe dixerint, ſunt qui infeliciſſimum ac miſerrimum. Et Homerus quidem, imbecillem ærumnoſumq; C appellat. Theognis autem Siculus, ciuiſque Megarenſis, ita exclamat:

Πάντων μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον,
Μηδ' ἐσορᾶν αὐγὰς ὀξέος ἠελίου.
Φύντα δ' ὅπως ὤκιστα πύλας Ἀΐδαο περῆσαι.

Optima non naſci res eſt mortalibus ægris,
Nec ſolis radios cernere luminibus.
Aut vbi natus homo eſt, propere vt deſcendat ad Orcum.

Conſona verò huic ſententiæ, Tragici apud Euripidem ſenarioli habent, ſic enim inquiunt:

Ἐχρῆν γὰρ ἡμᾶς σύλλογον ποιουμένους,
Τὸν φύντα θρηνεῖν εἰς ὅσ' ἔρχεται κακά.
Τὸν δ' αὖ θανόντα καὶ πόνων πεπαυμένον,
Χαίροντας, εὐφημοῦντας, ἐκπέμπειν δόμων.

Oportuit nos funeris luctu graui
Dolere natum maxima diſcrimina,
At mortuum qui caſſus eſt laboribus,
Efferre læto corde, lætis vocibus.

Solonem præterea qui leges Athenienſibus tulit, teſtis eſt Herodotus Crœſo regi dixiſſe:

Ὦ Κροῖσε πᾶς ἄνθρωπός ἐστι ξυμφορή. hoc eſt:

O Crœſe, homo eſt quædam grauis calamitas.

Pythagoras autem ac Plato, populum nobis animatum ſed carentem corpore proponunt, eáſque animas quę in peccatum aliquod inciderint, aiunt ſupplicij cauſſa in corpora deſtinari. Ideoq; Plato in Cratylo: σῶμα hoc eſt corpus, σῆμα hoc eſt ſepulchrum vocat, tanquam anima in corpore ſepulta ſit. Concordia verò huic & Philolaus Pythagoreus commemorat, quo loco ſic ait: μαρτυρέονται δὲ καὶ οἱ παλαιοὶ θεολόγοι τε καὶ μάντεις, ὡς διά τινας τιμωρίας ἁ ψυχὰ τῷ σώματι συνέζευκται, καὶ καθάπερ ἐν σώματι τούτῳ τέθαπται, hoc eſt: Teſtantur autem veteres Theologi ac vates, ob quædam ſupplicia corpori animam coniugatam, quaſique hoc in tumulo conſepultam eſſe. Verum Plato idem quaſi oblitus eorum quæ in Cratylo dixerat, in tertio Reipublicæ ſuæ libro contraria prorſus oſtendit. ait enim: θεραπευτέον τὸ σῶμα δεῖ, ψυχῆς ἕνεκα ἁρμονίας, &c. hoc eſt. Curandum eſt enim corpus, ob eam quam habet anima cum corpore harmoniam, per B corpus enim viuere nobis licet, ac recte viuere, ſi veritatem clara voce teſtari velimus. At ſi anima per corpus viuit, ac rectè viuit, ſit vtique vt ante corpus ea non fuerit. Quod ſi tamen fuit etiam ante corpus, vtique & viuebat, immortalem ſortita rationalemque naturam. Quod ſi tamen erat olim & ante corpus, nec tamen recte viuebat dum ſeiuncta eſſet à corpore, at vbi venit in corpus eo ipſo bene inſtituto, tunc denique rectam anima vitam duxit, neceſſario ſequitur vt anima per corpus ea bona conſequuta fuerit, quorum particeps ea non erat ante quam corpori iungeretur. Quid ita igitur inſepultam corpori, veluti monumento cuidam, Plato ait? Satis igitur puto, ex iis quæ modo attuli, nobis conſtabit, veteres gentiles philoſophos non ſolum alios ab aliis diſſidere, ſed iiſdem quoque de rebus ſingulos ſibiipſis diſcordes pugnanteſque inueniri. Atque vt nobis planius innoteſcat, quanta ſit inter eos contentio, age iterum oſtendamus, qualia ea ſint quæ de animis celeberrimi Philoſophorum opinati ſunt, quoque pacto eos inanis gloria, vt Homericis verbis vtar, ἔριδι ξυνέηκε μάχεσθαι, hoc eſt, pugna contendere ſua- C ſit. Quæcunque autem diuino auxilio fretus dicam, ea de Plutarchi, de Porphyrij, deque Aetij monumentis dicam. Thales igitur, animam eſſe inquit immobilem naturam. Alcman verò, eam inquit ſponte ſua mutabilem. Pythagoras autem numerum qui ſeipſum moueat, cuius opinioni conuenit & Xenocrates. Plato, intellectilem ſubſtantiam ex ſe mobilem. Ariſtoteles Stagirites, entelechian primam naturalis corporis & organici, quod habile aptumque ſit vitam ſuſcipere, entelechian vero, actum appellauit. At Clearchus, animam eſſe ait harmoniam quatuor elementorum. Anaximenes, Anaximander, Anaxagoras, & Archelaus, aeriam dixerunt animæ naturam eſſe. Stoici ſpiritualem quidem eam aſſerunt, ſed quæ tamen maxima quoque calidi parte conſtaret. Parmenides, Hippaſus & Heraclitus, luculentam & igneam nuncuparūt. Epicurus Neoclis filius, commixtionem quarundam qualitatū, igneæ videlicet, aëriæ, ac ſpiritualis, quartæque præterea cuiuſdam quæ certum nomen non habeat. Empedocles, commixtam inquit ex æthe-

ria

ria aeriaque ſubſtantia. Critias, ex ſanguine & humido eam conſtare inquit. Alij porrò alia, & quidam contraria attulerunt. Quin & de ipſa animæ diuiſione, maxima eſt inter Philoſophos diſceptatio. Pythagoras enim & Plato, hanc in partes duas diſtribuunt, quarum altera ſit ratione prædita, ratione altera careat. Rurſuſque hanc poſteriorem bifariam ſecant, nanque alteram eius partem iracundiæ tribuunt, alteram libidini & cupiditati. Xenocrates verò ille qui tertius à Platone cenſetur (fuit enim auditor Speuſippi Platonis ex ſorore nepotis) in facultatem ſentiendi ac vim rationis, animam partitus eſt. At Nicomachi filius Ariſtoteles, quinque illi officia partéſque tribuit, appetendi, nutriendi, ſentiendi, gradiendi, & cogitandi. Stoici verò, quinarium hunc numerum non admittunt, ſed ex octo partibus animam conſtare dixerunt: ex quinque videlicet ſenſibus, viſu, auditu, olfactu, guſtu & tactu, ſexta vocali potentia, ſeptima ſeminali, octaua ‡ principali ac domina, quaſi ſtirpe à qua ſingulę illarum partium ſuum peragendi munus vires ſortitæ ſunt. Animam prætereà dixerunt, Polypi brachijs perquam ſimilem eſſe. Pythagoræ autem ſucceſſores, è quinque elementis conſtare corpus aſſerentes (quatuor enim illis notiſſimis & quintum æthereum adiunxerunt) totidem vires animæ affirmarunt eſſe, quas hiſce nominibus appellarunt, intellectum, prudentiam, ſcientiam, opinionem, ſenſum. Quanta item inter eos controuerſia ſit, in collocanda principaliori animæ vi, perquam facile eſt videre. Hippocrates enim Democritúſq; ac Plato, in cerebro ſitam eſſe affirmant. Straton, in medio ſincipitio, Eraſiſtratus autem Medicus iuxta membranam cerebri, quam epicranidem, hoc eſt ſupercipitium, ſiue ſupercaluitum vocat. Herophilus, in ventre cerebri. Parmenides & Epicurus, in toto hominis thorace. Empedocles & Ariſtoteles, vniuerſaque Stoicorum ſocietas, ipſum cor animæ ſedem addicunt. Horúmque rurſus alij, eam in cordis ventre conſtituunt. Alij verò, in ſanguine. Alij ea in cartilagine quæ cor obſepit. Alij autem, in ipſo diaphragmate. Pythagoras, Anaxagoras, Diogenes, Plato, Empedocles & Xenocrates, animam dixerunt incorruptibilem eſſe. Heracletus verò, animas hominum corporibus liberatas, concedere ait ad mundi totius animam, vtpote quæ ſit eiuſdem generis ac ſubſtantiæ. Stoici verò, ſeiunctas à corporibus animas ſibiipſis ad vitam ſufficere affirmarunt. eas tamen quæ ſint paulò imbecilliores, exiguo temporis ſpatio ſupereſſe, quæ autem validiores, perdurare vſque ad mundi conflagrationem. Democritus, Epicurus & Ariſtoteles, animam corruptibilem eſſe impudenter aſſeruerunt. Plato & Pythagoras rationalem duntaxat animæ vim dixerunt eſſe incorruptibilem, quæ autem ratione caret, corrumpi. Ac Plato quidem, etiam plantas inter animalia reponit, ſed quæ tertiam animæ vim ſolam inditam habeant, quæ concupiſcibilis nuncupatur. At Ariſtoteles exhorruit plantas animalia appellare Quod enim ſentiendi munere præditum eſt, id ſolum animalia nomine dignum cenſuit. Germinalem tamen animam, cuius munia ſunt, augeri, gignere, ac nutriri, ineſſe plantis opinatus eſt. Verum hanc illius opinionem, qui à varia porticu Philoſophi cognominantur, minime admiſerunt. Germinalem ſiquidem vim, indignam putarunt quæ anima diceretur. Zeno tamē Citrieus, à quo duce Stoicorum ſecta defluxit, ea ſectatores ſuos atque diſcipulos de anima opinari inſtituit. Genitale ſiquidem hominis ſemen, quod humore ac ſpiritu preditū eſſe cernitur, partem eſſe animæ, quandámque veluti abſciſſionem putauit, confuſaneámq; mixtionem ſeminis patrum maiorúmque noſtrorum de cunctis animæ particulis in vnum collectam, eiúſque rei cauſa corruptibilem eam dixit. Numenius autem Pythagoricus, contra hos inuectus hæc inquit: τὴν δὲ ψυχὴν γεννητὴν καὶ φθαρτὴν λέγοντες, &c. hoc eſt: Animam verò iſti generabilem corruptibilémque affirmant, non tamen eam inquiunt, ſimulatque corpore abſoluta ſit, ilico interire, ſed ſuis opibus innixam perdurare ad quædam temporis ſpatia. Proborum quidem virorum animas ſuperfore, vſque dum vniuerſus orbis incendio abſumatur. Stultorum verò hominum, ad neſcio quæ tempora eſſe duraturas. Longinus quoque, ſic eos manifeſte accuſat: Ζήνωνι μὲν καὶ Κλεάνθει νεμεσήσειεν ἄν τις δικαίως &c: hoc: Zenoni quidem ac Cleanthæ iure optimo ſuccenſeret quis poſſit, qui de anima ita contumelioſe loquuti ſint. Vterque enim, eſſe animam ſolidi corporis euaporatum quendam, exhalationémque dixerunt. His autem prorſus contraria, ipſi Pythagoræ ac Platoni viſa ſunt. Intellectum enim, diuinam eſſe partem affirmarunt, cum quibus ſenſit & Nicomachi filius Ariſtoteles, tametſi † corruptibilem animam eſſe dixerit, aliud enim eſſe intellectum ab ipſa anima, opinatus eſt. Platonici verò ac Pythagorici, extrinſecus inſinuati intellectum dicunt. Horúmque alij, ſui dominum eſſe, moderarique affectus vt velit. Alij verò, & neceſſitatis & fati ſeruū eſſe dixerunt, agique Parcarum filis protractum, ac pendere denique omnia quæ is agat, de ſuperno cœli rotatu, ſiderúmque congreſſu Plato autem, contraria prorſus aſſerit, liberam enim eſſe animam ſenſit, dominámque eorum quibus perturbetur affectuum, ſpontéque ipſam ſua huc atque illuc agitari, ſuæ demum voluntati referre acceptum, quod vincat, quódque ſuccumbat. Hoc verò ipſum Plato ſuis in legibus ita manifeſte oſtendit: ἐνταῦθα ὦ ξένε τὸ νικᾶν αὐτὸν αὑτὸν πασῶν νικῶν πρώτη τε καὶ ἀρίστη. &c. hoc eſt: Hic quoque ô hoſpes, cùm quis ſeipſum vincit, prima hæc victoriarum atque optima eſt victoria. Cùm autem quis à ſeipſo ſuperatur, hoc verò ipſum eſt peſſimum ac turpiſſimum, hæc enim ita contingunt, tanquā contra noſipſos bellum aliquod nobis inſit. Ruſúſque idem Plato paulo poſt: τὸ δὲ ἴσμεν ὅτι ταῦτα τὰ πάθη, &c. hoc eſt. Scimus hoc autem, huiuſmodi affectus tanquam inſitos nobis neruos quoſdámque funiculos, trahere nos prorſum retrorſúmque reuocare, ſicútiq; ipſi contrarij ſibi ſunt, ita & nos trahere in contrarias functiones, quàm vbi diſcreta iam ſit ſedes vitij ac virtutis. Dictat enim ratio, vnum eſſe tractationum eiuſmodi principatum, quem ſi quis ita conſectetur vt ab eo nunquam deficiat, planè perſentiet modicas omnino eſſe vires affectionum, quæ in contrarias partes ſeſe trahere conentur, hunc verò ductum ac principatum, rationis eſſe aſſerimus. His itaque verbis Plato oſtendit, nequaquam nos ab initio malam naturam ſortitos eſſe, neque vlla neceſſitate aut violentia cogi homines ad peccandū Non deniq; agi Parcarum filis, neque aſtrorum congreſſu, ad

‡ ἡγεμονικῷ, vel ἡγεμονικόν.

† Al. mortalem, [illegible] enim hab. nō aliquo cedr- tas.

ea quæ ſunt agenda compelli. Sed eſſe animæ cum ſeipſa certamen, adeſſeq; illi victoriæ facultatem, ſi modo inclinare ad virtutem conſtituat. Trahit itaque libido hominem ad ſeipſam, ab aduerſo autem trahit eundem & iraſcentiæ vis, habet ratio parendi ac repugnandi liberam poteſtatem, ſunt enim illius partes, vt aurigam ſe præbeat, agátque cæteros, non vt agatot ipſa, trahatúrque. Comprobauit autem hanc eandem ſententiam Plato, & in decimo legum ſuarum libro, his verbis: τῆς δὲ γενέσεως τοῦ ποίου τινός, ἀφῆκε ταῖς βουλήσεσιν ἑκάστων ἡμῶν τὰς αἰτίας: &c. hoc eſt: Cauſas autem qualitatis cuiuſpiam, pendere Deus dimiſit à noſtris ſingulorum voluntatibus, qua enim præditus cupiditate fuerit, qualiterue animum affectus, eo ferè ſemper modo, taliſque vnuſquiſque noſtrum plerumq; fieri conſueuit. Maior eſt igitur anima & potentior, quàm ſit virtus & vitium, quandoquidem & ſua ipſius voluntate, & valida conſuetudine immutatur. Etenim cùm diuinæ virtuti commiſcetur, egregie tranſit in egregiam illam virtutem, ſanctique cuiuſdam loci fit particeps, tota nimirum tralata in locum alium potiorem, cùm verò contraria virtuti elegerit, ad contrarias quoq; B ſedes vitam ſuam traducit atque conſtituit. Hoc igitur etiam loco Plato nos docuit, animæ noſtræ creatorem Deum, penes illius poteſtatem tribuiſſe meliorum rerum peiorúmque optionem. Optio enim animi, ac delectus, afficit nos vt vel huc vel illuc inclinemus. Conuerſatio autem ipſáque adeo conſuetudo, valide inhærētem habitum parit. Cùm itaque anima virtutis adamantior facta, eius ſibi formam impreſſerit, in alium quendam locum commigrat, ſanctum illum quidem ac longe præſentibus potiorem. Contra autem, cum vitium præoptarit, turpémque vitam ſectata ſit, tunc quoque conuenientem ſibi locum ſortitur. In ſecundo etiam Reipublicæ libro, conſona his Plato conſcripſit, ſic enim inquit: οὐκ οὖν ἀγαθὸς ὁ θεός, τῷ ὄντι γε, καὶ λεκτέον οὕτως: &c. hoc eſt: Bonus eſt igitur Deus? profectò bonus eſt. Atque ita aſſerendum eſt? Quid ni ſit? Nihil ergo erit noxium quod ſit bonum? Nihil quantum mihi videtur. Nocebit ne igitur, quod non eſt noxium? Minime. Neque verò eſſe poterit alicuius mali cauſa. Qui enim poſſit? Quid igitur, vtile ne erit quod eſt bonum? Aio ego. Erit ne igitur cauſa rei bene gerē- C dæ? Erit inquam. Quod itaque bonum eſt, rerum omnium cauſa nō erit, ſed omnium duntaxat quæ bene ſe habent? Non erit, inquam ego, quoniam bonus eſt Deus. Omnium inquam rerum cauſa non erit, ſicuti multi aiunt. At paucarum quidem quæ hominibus accidunt erit cauſa, multarum verò non erit, quandoquidem nobis, multo pauciora malis bona contingunt, ac bonorum quidem cauſa, in nullum alium præterea referenda eſt. Malorum verò, aliæ quædam inquirendæ ſunt cauſæ. At Deus inquirendus non eſt. Veriſimile inquit la, dicere mihi videris. Igitur, inquam ego, nec Homerus nec Heſiodus audiendi ſunt, qui peccatum hoc de Diis ſtultiſſime peccant. Aiunt enim.

Ως δοιοὶ πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς οὔδει, &c.

Hoc eſt,

Dolia bina ſedent ſtellanti ſub Iouis aula,
Fatáque diſcretim bona ſunt hoc, triſtia in illo.
Cuique Deus dextra commiſcens, vtraq; porgit.
Nunc bona ſortitus gaudet, nunc triſtia mœret.

Sunt igitur & alia huius generis, quæ apud Homerum, quæq; apud Heſiodum Æſchilúmque leguntur. Tum præterea & hæc infert: κακῶν δὲ αἴτιον φάσκειν θεόν τινι γίγνεσθαι ἀγαθὸν ὄντα, διαμαχετέον παντὶ τρόπῳ, &c. hoc eſt. Modis autem omnibus pugnandum eſt, ne Deus qui bonus eſt, dicatur eſſe malorum cauſa, neve qui iuſtis legib. victurus ſit, verba hæc dicat in ſua ciuitate, neve quis loquentem exaudiat, ſeu iunior ſit illè, ſeu ſenior, qui vel metro vel ſoluta oratione talia mentiatur, fabuloſéque confingat, vtpote quæ ſi vllo modo dicantur, neque ſancta ſint, neque nobis vtilia, neque ſibi admodum conſona. Faueo, inquit ille, tibi in lege hac, mihi enim valde eſt cordi. Hæc igitur, inquam ego, vna lex vnáque demum formula ſanciatur, in iis quæ dici ab loquentibus, quæque fieri ab agentibus oportebit, ne videlicet ſit rerum omnium Deus cauſa, ſed bonarum duntaxat. Hæc igitur de Deo qui fecit nos, déque nobis ipſis, & ſentire & opinari Plato nos docuit, iuſsitque ciuitate extrudi, qui dicerent Deum eſſe malorum cauſam, inquit enim verba eiuſmodi nefaria, eſſe nobis pernicioſa, ſibique ipſis non bene conſona. Etenim ſi bonus eſt Deus, ſicuti bonus eſt (communis hæc enim ſententia eſt) non vtique erit malorum cauſa, qui bonus eſt. Quod ſi Deus non eſt cauſa malorum quæ fiunt, mala autem propriè appellamus, non ea quæ à multis exiſtimantur mala, paupertatem videlicet, ægritudinem, quæque ſont præterea his ſimilia, quæ nonnullis appellari damna mos eſt, ſed malitiam, libidinem, cæteráſque iniquitates, nos igitur hæc ipſa facere audemus, cauſáque earum rerum in nos authores referenda eſt, in Deum verò nequaquam, cùm ipſe etiam latis legibus contraria fieri mandarit. Hæc itaque nos ſentire & Socrates & Plato docuerunt, hique animæ illam vim quæ ratione prædita eſt, diuinam appellarunt. Eſt autem operæ precium, verba Socratis audire Alcibiadem alloquētis, quæ ſic apud Platonem ſcripta inueniuntur. ἔχομεν οὖν εἰπεῖν, ὅ τι ἐστὶ τῆς ψυχῆς θειότερον ἢ τοῦτο περὶ ὃ τὸ εἰδέναι τε καὶ φρονεῖν ἐστιν, οὐκ ἔχομεν: &c. hoc eſt, poſſumus ne igitur dicere partem animæ diuiniſſimam eſſe? an de hac ipſa re, nec ſcire quæ ſit, nec ſapere quicquam poſſumus? Hæc itaque animæ vis, Deo eſt ſimilis, atque C hoc aliquis intuens, omnéque diuinum cognoſcens, Deúmque & prudentiam, ita & ſeipſum noſſe maxime poterit. Similia verò bis & in Phædone ſcripta ſunt: θῶμεν οὖν, ἔφη, βούλει δύο εἴδη τῶν ὄντων, τὸ μὲν ὁρατόν, τὸ δὲ ἀειδές: &c. hoc eſt, Vis enim inquit, ponamus duas rerum ſpecies, quarum altera videri poſſit, altera vero non poſſit? Ponamus, inquit. Quódque videri non poteſt, ſemper eodem modo ſe habeat, quod autem poteſt, non itidem habeat? Et hoc, inquit, ponamus. Age itaque, inquit ille, aliudne quicquam noſtri ſtatuemus, an hoc ſolum, quod videlicet altera noſtri portio eſt corpus, altera verò anima? Nihil aliud, inquit ille. Veri autem rerum ſpeciei ſimilius eſſe corpus dicemus atq; cognatius? Vniuerſo, inquit ille, huic videlicet quod oculis cerni poteſt. Quid verò anima, viderine poterit, an non poterit? Ab hominibus ô Socrates, videri non poterit. Nos autem cùm poneremus alia eſſe quæ videri poſſent, alia quæ non poſſēt, hominibúſne putas, an alij cuipiā naturæ videri poſſe dicebamus, ac videri non poſſe? Hominibus, inquit ille. De anima igitur quid

dicemus,

dicemus, viſibilem neceſſe, an inuiſibilem? Aio ego non eſſe viſibilem. Ergo inuiſibilem eſſe ais? Ita eſt prorſus. Eſt ergo anima ſimilior inuiſibili quam ſit corpus, at viſibili corpus eſt aſſimilius? Ita eſt neceſſe dici, ô Socrates. Multa verò alia proſequutus, hæc quoque addidit. πανταχῇ οὖν ἡ ψυχὴ ἐοικυῖα &c. hoc eſt. Viri tandem anima erit aſſimilis? Plane conſtat ô Socrates, animam diuinæ rei perſimilem eſſe, corpus verò ipſum mortali. Rurſuſque paulo poſt. τί οὖν τούτων οὕτως ἐχόντων, ἆρα οὐχὶ σώματι μὲν ταχὺ διαλύεσθαι προσήκει, &c. hoc eſt. Quid igitur, cùm hæc ita ſe habeant, an non, quæſo, corpori quidem conuenit cito diſſolui, animæ vero prorſus conuenit vt vel ſit inſolubilis, vel ad aliquid quod eiuſmodi ſit, proxime accedat? Qui hoc enim non ſit? Cumque oſtendiſſet quo pacto corpus diſſoluatur, ita hæc attulit. ἡ δὲ ψυχὴ ἄρα τὸ ἀειδὲς, τὸ εἰς τοιοῦτον ἕτερον τόπον οἰχομένη γενναῖον καὶ καθαρὸν φανῇ, &c. hoc eſt. Anima verò ad inuiſibile, aut in aliũ quendam huiuſmodi locũ ſe conferẽs nobilem illum atq; optimũ, proficiſci ut ſine dubio ad bonum & prudentem Deum, quo, ſi Deus velit, ilico & meæ animæ proficiſcendum erit. Cùm itaque noſtra hæc anima talis ſit, eáque prædita ſit natura poſtquam corpus exiſit, efflata ne, quod multi aiunt, euaneſcit ilico, prorſuſque interiit? Immo longe aliter fiet ô chariſſime Cebes & ô Simmia, multoque potius ita ſe res habet vt dicam. Tum & quæ ſequuntur, in eandem ſeruntur ſententiam, manifeſtéque oſtendunt animæ immortalitatem. Tantam igitur & Hiſtorici & Philoſophi & Poetæ, tum de anima, tum de corpore, tum de hominis genitura & conſtitutione, inter ſe litem exercent, dum alij quidem hæc, alij vero illa præferunt, alij rurſus & his & illis contrariam opinionem adducunt, neque enim veritatis diſcendæ ſtudio ac deſiderio tenebantur, ſed inani gloriolæ ambitioniq́ue ſeruiẽtes, optarunt nouorum dogmatum inuentores vocari. Ex quo ſanè factum eſt, vt in errores multos inciderint, dum ij qui poſterius ſuccedebant, maiorum opiniones euertere conarentur. Anaximander enim, Thalete iã mortuo, contraria illi ſenſiſſe dicitur. Anaximenes quoque, poſt Anaximandri mortẽ idipſum fecit, idemq́ue Anaxagoras. Ariſtoteles autem, Platoni adhuc viuenti manifeſte aduerſum ſe præbuit, contra Academiam bello ſuſcepto, neque doctrinæ illi honorem vllum rependit, quem liberaliſſime olim percepit, neque celeberrimi viri gloriam eſt reueritus, neque Platonicæ eloquentiæ vim pertimuit, ſed impudenter illi aduerſarium ſeſe geſſit, cùm tamen nequaquam meliorum dogmatum, ſed multo peiorum quàm Plato ipſe, author extiterit. Nam cùm ille animam dixerit immortalem eſſe, hic eſſe mortalem dixit. Cumq́ue ille dixerit, Deum res omneis prouidentiæ cura complexum eſſe, hic, quantum poſſunt eius rationes, terrarum orbem diuinæ prouidentiæ exortem facit. Inquit enim ad lunam vſque Dei gubernationem deferri, quæ verò ſunt infra Lunam fato eſſe ſubiecta. Plurima vero & alia quæ noua atque inſolita ſunt, adducit, ſuperuacanea prorſus quæ mihi hoc tempore explicentur. Illi ergo merito ac decenter ſuas ipſimet demoliti ſunt opiniones, falſitas enim, non modo ipſi veritati, ſed ſibi quoque ipſi contraria eſt. Veritas autem & ſibi eſt concors, & vnam modo falſitatem infe-

A ſtam habet. Itaque pronum eſt inuenire, vel de ipſa natura hominis & Moſen legislatorem, & Prophetam Dauid, & fortiſſimum virum Iob, & Eſaiam quoque, & Hieremiam, vniuerſumq́ue Prophetarum chorum, Matthæum quoque, Ioãnem, Lucam, & Marcum, Paulúmque prætera & Petrum, vniuerſumq́ue Apoſtolorum cœtum, quæ ſint vbique conſona cunctos homines docuiſſe. Neque enim eſt horum audire alium qui hos homines, alium qui illos archetypos humani generis ac indigenas fuiſſe teſtetur, neque alios qui mortalem, alios qui immortalem animam dicant, neque alios qui perturbationum dominam rationem, alios qui mancipium ſeruámque aſſerant. Omnes enim concordi oratione nos docent, ex terra & aqua cæteriſque elementis humanum corpus effictum eſſe, animam vero nequaquam ita in corpus demiſſam, vt tamen antea per ſe ſubſiſteret, ſed corpore iam plaſmato creatam eſſe. Plaſmauit enim, inquit, Deus hominem, puluerem ſumens de terra, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, factúſque eſt homo in animam viuentem. Neque vero intelligendum eſt, Gen. 2.

B inſpirationem hanc fuiſſe quendam anhelitus defluxum qui de ore Dei prodierit, incorporeus enim Deus eſt, idem ſimplex neque compoſitus, ſed ipſam animæ naturam, ſpiritum eſſe præditũ ratione & intellectu. Hæc itaque Moſes mundi genitor a conſcripſit, quibus aſſimilia nos docet, & in diuinis legibus. Vbi enim de prægnante Exod. 21. muliere mentionem facit, quæ plagis affecta pariat abortiuum, formari prius in aluo matris infantem ait, ac tunc denique iam perfecto corpore animari, non ita quidem vt anima præexiſtens alicunde corpori inſeratur, neque vt enaſcatur è ſemine, ſed diuino inſtituto ſicut ab initio inſita naturæ lex fuit, creationem accipiat. Hoc ipſe Iob in ſuis certaminibus cum magiſtro † ludorum Deo, ſuoque creatore, ita diſſerens confitetur μνήσθητι ὅτι πηλόν με ἔπλασας &c. hoc eſt, Memento quod † ex luto plaſmaſti me, in terram verò iterum conuertis me. Nonne ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti? Pelle & carne induiſti me, oſſibus & neruis implicuiſti me, vitam & miſericordiam poſuiſti iuxta me, & inſpectio tua cuſtodiebat ſpiritum meum. His

† Al. certaminum ſuorum.

† Al. lutum.

C autem verbis oſtẽdit nuptiale commercium, nec minus & occaſionem gignendorum liberorum, exiguamq́ue illam humani ſeminis portionem in quam plurimas ideas membrorum ſpecieſque transformari, ac tunc denique creari animã corporiq́ue adiungi, quæ poſtquam fœtus in lucem editus ſit, diuina ope cuſtodiatur ac gubernetur. Clamat inſuper deiloquus Dauid. αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με, &c. hoc eſt, Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me, da mihi intellectum, & diſcam mandata tua. Quib. in verbis, hic etiam creatori ſuo commemorat opus ſuæ creationis, petitq́ue ab eo intellectum & ſapientiam conſequi. Omnes item Prophetæ, quæ valde his concordia ſunt, de humana natura nos docent. Nequis autẽ opinetur, alio quidem pacto Græcos enatos eſſe, alio autem Romanos, aliove Ægyptios, Perſaſque ac Maſſagetas, Scythas, Sauromatáſque, aliam atque aliam ſortitos eſſe ſubſtantiam, Moſes idem nos docuit, vnum ab initio hominem de terra plaſmatum fuiſſe, deque eius latere mulierem formatam. Quib. in matrimonij copulam coeuntibus Pſal. 118.

vniuerſum orbem terrarum, natis inde filiis ac nepotib. impletum fuiſſe, cùm ſinguli generationes plurimas propagarent. Deo ſiquidem facillimum fuit Imperij ſui iuſſu vniuerſam terrã, mareque vniuerſum ſemel ſtatimque habitantium cœtu differtum reddere. Ne verò quiſquam opinari poſſet diuerſam eſſe hominum naturam, ex vna duorum hominum copula innumeras propagari gentes præcepit. Ob hanc itaque cauſam mulierem ipſam non aliunde quidem plaſmauit, ſed ex viro deſumpſit illius effingendæ materiã, ne & ipſa putans ſe aliam à viro naturam ſortitã eſſe, aduerſam ſeſe viro contumacemque præberet. Hinc & eaſdem leges viris, quas & mulieribus, tulit, propterea quòd illo tenui corporis diſcrimine ac figura, non autẽ anima inter ſe differunt, eſt enim mulier ratione prædita, ſicut & vir, dociliſque etiam quid agendum, quid denique ſit fugiendum, quidve capeſſendum pari modo & ipſa percipit mulier, nonnunquam verò & multo melius viro quid magis ſit profuturum mulier comminiſcitur, vtilis agendis rebus, commodáque conſultrix. Itaque non viris ſolum, ſed ipſis etiam mulierib. patere templorum aditus debent. Neque viris quidem lege permittitur diuinis expiari myſteriis, mulieribus autem interdicitur, ſed hæ quoque iubentur initiari, rebuſque myſticis erudiri. Quin & virtutis præmia, fœminis æque ac viris propoſita ſunt, nec iniuria quidem, quando & virtutis certamina, ſunt vtriſque communia. Neque vero linguarum atque idiomatum differentia quicquam generi humano vitij affert. Videre enim licet, tum Græcos, tũ barbaros homines, & ſtudere virtuti, & flagitiis dare operam. Id quod & Græci verum eſſe affirmant. Anacharſin enim, Scytham hominẽ, demirantur ac laudant, non Atticum, non Argiuum, non Corinthium, non Tegeatem, non denique Spartiatem. Brachmanas quoque valde ſuſpiciũt, Indos genere, non Doricos, non Æolas, non Ionicos. Laudant præterea Ægyptios, vt maxime ſapientes, multas enim ab iis diſciplinas accepimus. Linguarum itaque differentia & varietas, naturam detrimento non afficit. Hippomolgos enim populos Thraciam incolentes, ita appellatos quòd equarum lacte nutriantur, iuſtiſſimos Homerus vocat. Cyrum præterea Cambyſæ filium, paterno quidem genere Perſam hominem, Medum autẽ materno, prudentiæ, temperantiæ, iuſtitiæ, fortitudiniſque, Xenophon Grylli filius laudauit. Itaque ipſimet Græci confitentur eſſe apud barbaras nationes curam aliquam ſtudiúmque virtutis, neque prohiberi linguarum differẽtia quò minus in officio conſiſtamus. Omnes ſiquidem veritatis præcones, Prophetæ inquam atque Apoſtoli, Græcæ quidem eloquentiæ fuerunt prorſus expertes, quia tamen vera ſapientia abundarunt, cunctis & Græcis & barbaris nationibus diuinam attulere doctrinam, vniuerſúmque orbem terræ, mariaque item omnia impleuerunt virtutis pietatiſque monumentis. Ex quib. factum eſt, vt cũcti mortales abdicatis Philoſophorum nugis, piſcatorum fruantur publicanorumque diſciplinis, ſutoriſque volumina & amplexentur & colant, ac Italicæ quidem Ionicæque ſectæ, ac Eleaticæ, ne nomina quidẽ ſciãt, eorum namque memoriam temporis longinquitas aboleuit. Prophetarum vero nomina, quan-

A quam plurib. quàm mille ac quingentis annis eiuſmodi Philoſophis antiquiorum, loquentes huc illucque circunferunt. Quin eos quoque patres qui Prophetas tempore præceſſerunt, Abraham inquam filioſque Abrahæ, hiſque etiam ipſis vetuſtiores Noe, Enoch, & Abel, cæteroſque quorcunque laudabilis vita illuſtres fecit, norunt quàm optime. At ſeptem illos ſapientes, qui longo poſt Prophetas tempore nati ſunt, eorúmque præterea nomen qui ſapientibus illis ſucceſſerũt, ne illi quidem qui Græco fauent idiomati ſatis ſciunt. Sed quid ego præſentes homines viuuſque commemoro, cum & apud priſcos ac remotiores magna de illis dubitatio fuerit? Nonnulli enim, ſeptem ſapientibus annumerant Periandrũ Corinthium, alij verò, Creticum Epimenidem, alij, Acuſilaum Argiuum, alij, Anacharſin Scythã, alij, Syrum Pherecyden, Plato autẽ, Myſonẽ Cheneum. Hos itaque ſapientes vel qui circa eorum tempora vixerunt homines ignorãt. Matthæum vero, Bartholomæum, & Iacobum, Moſen, Dauid, & Eſaiam, alioſque item Apoſtolos & Prophetas æque nunc homines tenent, ac filio-

B rum nomina. Neque tamen etiam deſunt, qui illorum nomina ſimulatque audierint, tamquam barbara ſint, comicè irrideant & perſequantur. Nos tamen huiuſmodi irriſorum inſaniam quàm maximè miſeramur, qui cùm videant homines barbaro ſermone vſos, ſuperaſſe leporem Græcæ eloquutionis, cõpiloquoſque illos ſuos authores prorſus iam eliminatos fuiſſe, piſcatorúmque ſolœciſmis diſſolutos Atticos ſyllogiſmos, non erubeſcunt tamen, neque in latebras ſe coniiciũt, ſed impudenter pro mendacio & falſitate depugnant, quanquam ita pauci ſint, vt quàm facillime numerari poſſint, nec Græcæ quidem participes eloquentiæ, ſed qui in totidem barbariſmos incurrant quot & verba pronuntiant, ſummam ſe oſtentare doctrinam ac loquendi nitorem arbitrantes, ſi iurent inter loquendum, per deos, per ſolem, taleſque iurationes oratione ſua effingant. Quod ſi mentiri me creditis, quæſo, dicite Græci homines, quẽ Xenophanes Colophonius ſucceſſorẽ ſectæ ſuæ reliquerit, quẽ Parmenides Eleates, quẽ Protagoras, quem Meliſſus, quẽve Pythagoras, quẽ denique Anaxagoras, quẽ Speu-

C ſippus atque Xenocrates, quem Anaximãder, quẽ Anaximenes, quem Arceſilaus vel Philolaus? Qui nam hodie inueniuntur ſectæ Stoicæ præſidẽtes, quive etiã ſunt qui Ariſtotelis Stagiritæ doctrinã corroborent? vbi ſunt, qui ad leges Platonis ciuitates guberuent, quive vſquam homines, eam vitæ normam quam leges illæ inſtituunt, amplexi ſunt? At nullum profecto eorum dogmatum præceptorem oſtendere nobis poteritis. Nos autem vobis apoſtolicæ Propheticæque doctrinam inexhauſtum robur manifeſte oſtendimus. Vniuerſa enim facies terræ, quantacunque ſoli ſubiicitur, eiuſmodi verborum plena iam eſt. Hebraici verò libri, non modo in Græcum idioma conuerſi ſunt, ſed in Romanam quoque linguam, Ægyptiam, Perſicam, Indicam, Armenicamque, & Scythicam, atque adeò Sauromaticam, ſemelque vt dicam in linguas omnes, quib. ad hanc diẽ nationes vtuntur. Ac Plato quidem, qui complures ſermones de animæ immortalitate diſſeruit, ne Ariſtoteli quidem auditori ſuo perſuaſit eam poſitionem. Noſtri verò piſcatores ac publicani,

noſter

noſter inquam ſutor, ipſis Græcis, ipſiſque Romanis, amplius verò & Ægyptiis, cunctiſque nationibus immortalitatem animæ perſuaſerunt, eamque ita ratione præditam eſſe vt improbis affectionibus dominari poſſit. Neque cùm poſitas naturæ leges tranſcendit, vlla vt coactam id facere, ſed contemptu negligentiaque peccare, rurſuſque pœnitentia duce ad meliora inflecti poſſe, ac priore malitia expiata, diuinas iterum ſibi notas imprimere. Paſſimque videas hæc noſtratia dogmata, non ab iis ſolum teneri, qui ſunt Eccleſiæ magiſtri populorumque præceptores, ſed ab ipſis quoque ſutoribus fabriſque ferrariis, lanificibus præterea cunctiſque artificibus, quin & à fœminis item omnibus non iis modo, ſi quæ demum illæ ſunt, quæ literas didicerunt, ſed quæſtoariis ac ſartricibus, ancilliſque adeò & pediſſequis. Neque ij ſolum qui vrbes incolunt homines, ſed ipſi quoque agricolæ, probè eadem ſciũt. Foſſoreſque adeò ac bubulcos inuenias, plantarumque conſitores, de diuina Trinitate, rerumque omnium creatione diſcertantes, humanæ irẽ naturæ magis conſcios eſſe, quàm Plato Stagiriteſque fuerint. Quid enim dicam, quod ab his B omnibus declinatur malum, futura extimentur ſupplicia, citraque vllam dubitationem diuinum illud iudiciũ expectatur? Quid, quod iidẽ ipſi de immortali ac ſempiterna vita ſapiẽter philoſophãtur, quodq́; cœleſtia regni gratia labores omneis ac rerum difficultates libenter alacriterque coopiant? Neque tamen ab aliis hæc ipſa præceptoribus didicerunt, quàm ab iis quos ipſi barbaros imperitóſque nuncupatis. An verò non audiſtis quæ olim Anacharſis dixerit, ἐμοὶ πάντες ἕλληνες σκυθίζουσιν, hoc eſt: Mihi Græci omnes ſcythizant. Quod ſanè dictum, proxime omnino ad ſutoris noſtri verba accedit, ea videlicet: ἐὰν γὰρ μὴ εἰδῶ τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς, ἔσομαι τῷ λαλοῦντι βάρβαρος, καὶ ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ, βάρβαρος, hoc eſt: Niſi enim ſciam vim vocis, ero illi barbarus qui mecum loquitur, & qui ‡ mihi loquitur, erit barbarus. Profectò enim ſicuti Græcis hominibus Illyrici, Pæones, Taulantij, ac Titanes, barbari eſſe cenſentur, ita rurſus & eiſdem illis aliiſque fermè omnibus qui audire Græcum idioma non poſſunt, Attica lingua, Dorica, Æolica, & Ionica, videntur barbariẽ quandam ſapere. In vnum quidem ſenſum rerũ- C que intellectum linguas omneis referri, magiſtra experientia docti ſumus. Eſt enim apud barbaras quoque nationes inuenire florentes artes ac diſciplinas, editáque in bellis gerendis egregia fortiorum virorum facinora. Quidam verò barbarorum, multo callidiora quàm Græci ſæpenumero machinamenta inueniunt, argutiores dolos, aſtutioréſque inſidias iidem comminiſcuntur. Neque deſunt, qui Græcæ eloquutionis venuſtatem ſuperent arguta breuitate ſermonis. Hoc enim de Perſica natione & antiqui ſcriptores teſtantur, ſi quisve præterea vel exercitus imperator, vel legatus, vel mercimoniæ cauſa in eorum fines profectus, cũ eis diuerſatus ſit. Aiunt enim illos argutè nimium deprehendere omnes loquendi ſtrophas, dictiſque breuiſſimis colloquẽtes reuincere, eoſdemque diſputatores eſſe quàm maximos, quæque ab aduerſarijs implicentur argumenta, ſolere ab illis citra moram vllamque difficultatem facile ſolui. Prouerbiis quoque vti eos affirmant ſapientia plenis, altiſſimiſque ænig-

1. Cor. 14

‡ Al. in me.

matis. Non quod Chryſippi labyrinthos Ariſto- A telisve cognorint, quodve illos genus hoc eruditionis vel Socrates vel Plato vel Demoſthenes edocuerint. Neque enim Rhetorum ſermonibus Philoſophorumve intenti fuerunt, ſed natura duntaxat magiſtra vſi ſunt. Ipſos autem Indos multo quàm Perſæ ſunt, ſapiẽtiores eſſe teſtãtur. Quin etiam Nomades ij qui ſunt nobis finitimi (Nomadas autẽ cum dico, Iſmaelitas dico eos videlicet qui in ſolitudinibus vitam degunt) ſingulari quadam mentis ſolertia præditi ac prudentia eſſe narrantur, acutiſſimoque ingenio pollere ad cognoſcendam veritatem, falſitatémque refellẽdam maxime facto. Nam de Ægyptiis quidem nihil puto à me dici oportere, cùm primi Philoſophorum vel illis potiores eſſe dicant Ægyptios, qui apud Græcos celeberrimi Philoſophi perhibentur. Apud Romanos profectò & Poetæ, & Oratores, & Hiſtorici viguerunt, vtque illi aiunt qui in vtraque lingua verſati ſunt, multo prudentiora ſunt Romanorum quàm Græcorum authorum inuenta, multóque breuiores ſententiæ. Neque hoc idcirco à me dictum exiſtimari velim, quod Græcorum idioma deterrendo at- B tenuẽ, cuius & ipſe aliquo modo ſum particeps, neque quo ſecus ac debeo altrici meæ præmia nutritionis perſoluam, ſed quo tumentiores eorũ buccas deprimam, ſuperciliáque deijciam, qui nimio plus Græco idiomate gloriantur, doceámque non debere illos irridere linguam ac perſequi quæ traditione veritatis eniteat, neque iis eſſerri ſermonibus, qui fuco quidem artis exculti ſunt, omni autẽ veritate ſunt caſſi, ſed cõtrà potius admirari veritatis magiſtros indoctos illos quidem comere ac variare ſermones ſuos eloquẽtiæ venuſtate, puram tamẽ veritatis pulchritudinem oſtendentes, miniméque indigos qui extrinſecus petitis aſcititiiſque floribus excolantur. Itaque amici homines ventoſis Philoſophorum nugis ſimplicem Piſcatorum doctrinam, quęſo, conferte, quantaque inter vtroſque differentia ſit inſpicite, tum verò multis enumeratis librorum veſtrorum millibus, tandem, quæſo, perdiſcite, quæ ſit in iis rationum argumentorúmque imbecillitas, quandoquidem nullus vnquam paulo prudentior homo fuit, qui vel Poe- C tarum fabulas, vel Philoſophorum ſequi opiniones animũ ſuũ induxerit. Sacrarum itaque litterarum & admirandum cõpendium, & vim ipſam quæ immenſa eſt laudare, veritatemque tandem eòrum dogmatum quæ in illis continentur perdiſcite, corporis videlicet plaſmationem, naturã animæ immortalem, vimque illam quæ ratione prædita eſt perturbationum atque affectuum dominam eſſe, neceſſarios quidem affectus eſſe, humanoque generi perquam vtiles. Concupiſcendi ſiquidem vis, plurimum nobis confert, quæque huic ab aduerſo loco opponitur iraſcendi facultas, per illam ſiquidem excitamur ad diuinas res appetendas, contemptiſque rebus omnibus quas oculis intuemur, ea quæ ſolo intellectu percipi poſſunt, cogitatione animóque verſamus. Ex quo fit, vt quanquam pedibus adhuc terram prementes, cœleſtem videre Dominum cupiamus. Ab eadem quoque facultate, virtutis deſiderium nobis aduenit, hac ipſa vitam tuemur, hac excitante cibum nobis potúmque deſumimus, hæc demum eſt, quæ liberorum procreatione genus

protendit. At ipſa iraſcendi vis data eſt ſocia rationi, quæ immoderatam videlicet cupiditatem libidinemque coerceat. Quandoquidem enim illa, vltra poſitos fines tranſilire contendit, coniugam ſibi creator Deus iracundiam vinxit, quaſi ferocientem pullum, qui eam remoretur ac retrahat, ſi quando vltra quàm opus eſt, efferre pedem conetur. Ac veluti calida frigidis maxime ſunt contraria, ſi tamen eadem admixta inuicem têperentur, optimam commixtionem efficiunt, ita iracundia & cupido inuicem admixtæ, alterno impedimento faciunt optimam virtutis commixtionem. Eſt autem penes vnam rationem vis ac poteſtas agendarum rerum, vt iracundiam quidem contineat, cupiditatem verò impellat. Etenim cupiendi vis nimiam iracundiam ſiſtit, rurſuſque iracundia caſtigat inexplebilem cupiditatis affectum. Hæc autem ipſa perfectiſſimè trãſiguntur, dum ratio habenas ſcientiſſimè moderatur. Quod ſi ratio vel facilitate libidinis lenitateque delinita, vel exultante iracundia ſimul egreſſa, laxius quàm par ſit habenas remiſerit, illæ B quidem affectiones tumultuatim excurrũt, equorum more qui frenum mordicus apprehendunt, domina autem ratio per vim tracta raptatur, in deriſum ſpectantibus opprobriũmque adducta. Optimo itaque iure pœnas perſoluit, tanquam ſpõte damnum illud cladémque ſubierit, etenim & ab hominibus latæ leges, eos qui delinquunt, irrogatis pœnis, coërcent. Deus itẽ, peccatoribus inexhauſtum cõminatus eſt ignẽ. Neque igitur Deus cùm ſit optimus ac iuſtiſſimus, ab iis pœnas exigeret, qui † ea legẽ vitã viuere adamarunt, ſi adacti neceſſitate aliqua deliquiſſent. Neque hominum ſapientiſſimi coercendis ſceleribus leges vnquam tuliſſent, niſi compertum illis fuiſſet certa animi ſententia, humana facinora perpetrari. Porrò autem nec qui principatum in cæteros mortales ſortiti ſunt, immanibus tormentis noxios homines ſceleſtoſque lacerarent, ſi probè C ſcirent non à delectu quidem voluntatis, ſed vel fati vel naturæ neceſſitate homines edicta legum tranſcendere. Qui verò peccantibus nequaquam

† ἀνόμ.

A parcendum putant, manifeſte oſtendunt peccatum à certa ſententia proficiſci. Hæc itaque de natura hominis ſentiendum eſſe, à maioribus noſtris edocti ſumus, ipſique mortales cæteros edocemus, valdeque admodum demiramur, conſpicuam opificis Dei ſapientiam noſtris in corporibus contuentes, nempe ea vno celebri fonte, tam differentes ſenſuum functiones productas. Quoque pacto alij ſenſus, alios ad eundem fontem fructus commoditatéſque referant, alium quidẽ viſus, alium verò auditus, alium olfactus, alium guſtus, alium porrò & tactus. Quique ſit vſus homini, quæ vtilitas è cunctis partibus corporis, tã conſpicuis palamque extantibus quàm introrſus etiam recedẽtibus. Vt memoria ſuis in theſauris plurima, eadémque diuerſa excipiat, neque tamẽ ea confundat, ſed diſcretim ſincera conſeruet, tum & repetendo recenſeat quæ olim multo ante conceperat, in quibus & multæ ſint rerum cognitiones quæ ſe inuicem minus conturbent, ſed ſingulæ ſuis temporibus ſeſe prodant. Quan-B docunque igitur hæc animo & cogitatione repetimus, quæve ſunt hiſce rebus ſimilia, cum Propheta vocem admirantes tollamus: Ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ, &c. hoc eſt: Mirabilis facta eſt ſciẽtia tua ex me, confortata eſt, & non potero ad eã. Pſal. 138. Quæ enim ſatis poſſit oratio explicare, vel apparentẽ noſtri corporis harmoniã, vel ipſi animę inditam ſapientiam? Cùm itaque cõplura de hiſce reb. & Hippocrates & Galenus Platoque præterea, Xenophõ, Ariſtoteles, Theophraſtus, aliique prope innumeri, literarum monumentis mãdarint, multo plura ſunt dictis rebus ea quæ de diuinæ ſapientiæ operibus omiſerunt, humanæ ſiquidem mentis ſolertia, conſequi vniuerſa non potuit. Eiuſque rei gratia & Propheta Dauid in iis quæ animo complexus eſt, Deum laudauit, cùm tamen eſſe qui cuncta non poſſet quæ nobis inſita eſſe contemplabatur, victum ſe manifeſte C confeſſus eſt, ſatiſque eam eſſe confeſſionem exiſtimauit, per quam Deo Opt. Maximo, haud ita prorſus indignas Deo laudes perſolueret.

FINIS LIBRI QVINTI.

BEATI THEODORETI

EPISCOPI CYRENSIS DE CVRATIONE INFIDELIVM GRÆCORVM

LIBER SEXTVS, DE Prouidentia Diuina.

QVi maritimis ſeſe ſtudiis addixerunt, alij quidem naues remis impellunt, gubernaculisve moderantur, alij verò piſcatores, lembis inuecti retia demergunt, quibus innutritos aquis piſces concipiant. Videreque eſt eorum nonnullos cautibus inſidentes funem demittere, vt quos prius eſca piſces illexerint, traiectos hamo vndis extollant. Sunt autem qui aduerſa nauigatione vtentes, fracta naui pelago demergantur, ſiue quod imprudenter haud ſuo tempore in altum ſubducti ſint, ſiue quod temerario quodam auſu ſeſe tempeſtatibus obiectarint. Hæc autem non incaſſum verboſus nugacitérque effundo, ſed qui propoſita ſimili-

ſimilitudine demonſtrare contendam, quania ſit eorum ſtultitia qui in mundi machina grauiter peccant, quæque in eo per diuinam prouidentiam gubernantur, ſine pudore vllo accuſant. Alij ſiquidem mundi huius conſtitutionem ſpectantes, opificem laudibus iure efferunt. Alij vero, pluſquam oporteat mundi demirati, fatuo quodam conſilio Deum faciunt. Rurſuſque nonnulli mortales ſingula eorum quæ in mundo fiunt, non ſine admiratiooe maxima coutuentur. Videntes enim mundi gubernatorem omnia quàm optime moderantem, laudant ſapientiam quæ iu gubernaculis tanta couſpicitur. Contrà vero non deſunt qui omnia quæ fieri in mundo contingit, maxime oderint, neque eorum quicquam ſatia placere ſibi fateantur, iamque adeo & diuitias dānent, & paupertatem infament, iuxtaque & de morbis expoſtulent, & bene valentes grauiter ferant, atque, vt ſemel dicam, nihil eos delectet eorum quæ coutingunt in vita, ſiue proſpera illa ſint, ſiue aduerſa. Itaque pariter & annonæ fœcunditate turbantur, & agrorum ſterilitate. Triſtantur liberorum copia, & carentia. Dolēt pace, dolent & bello. Ex quo ſanè faſtidio factum eſt, vt accuſent prooidentię gubernacula, immo vero quantum in ipſis eſt, funditus tollant, inducant autem Parcas, fatum, fortunam, ſinguliſque noſtrum violentā quandam neceſſitatem præficiāt, à qua præter animi noſtri ſententiam fieri nos latrones, mœchos, patricidas, affirmant. Agedum itaque gentilium Græcorum opinioues iterum diſquiramus, eáſque tum Apoſtolicis, tum Propheticis dogmatis comparemua. Sed enim Poetas hoc loco, cùm ſuæ impietatis fabulis relinquamus, quando & princepa Poetarum, deorum principem flebiliter conquerētem inducit, quòd filium vlciſci non poſſit, eo quòd Clothonæ filis inferior ſit, eáque diſſoluere quidē velit, ab Atropo autem & Lacheſi prohibeatur. Eamque ob rē lamentis, fletibus, vlulatuque permulto verba commiſceat. Idē & Neptunum inquit velle quidem vltionem ſumere de Cephaleniorum duce, qui Polyphemo oculum eruit, haud tamen potuiſſe fatum ſuperare, quandoquidem fato iam decretum erat, Vlyſſem Laertæ filium ad Ithacā patriam rediturum eſſe. Poetis igitur prætermiſſis, Philoſophorū potius cœtum afferamus. Diagoran ſectatoreſque Diagoræ, Atheos cognomēto nuncupatos ferunt, eò quod penitus Deum negarent eſſe, Protagoran vero, ancipiti opinione de Deo ſenſiſſe aiunt, nam dixiſſe illum affirmant, neſcire ſe vtrom dij ſint, an omnino non ſint. Epicurus autem Neoclis filius, quæque ab eo ſecta ſocietaſque deſcendit, Deum quidem eſſe dixerunt, verum ad ſeſe ipſum conuerſum eſſe, neque curare ipſum quicquam negocij, neque itē ſibi velle ab alijs es hiberi. Nicomachi porro filius Ariſtoteles, luna tenus putauit Dei prouidētiam rebus præeſſe, at ea omnia quæ infra lunam ſubſidunt, minus Deum curare, ſed eorum gubernationem tradidiſſe fatorum neceſſitati, cui quidem tātum tribuebat, vt non ſolum dioitias, paupertatem, proſperam valetudinem, morbos, ſeruitutem, bellum, pacemque, diceret ab hac mortalibus diſpenſari, ſed virtutem quoque vitiumque cootribui. Hanc vero eius opinionem, Cynicus Oenomaus apertiſſime accuſauit, vatemque Pythium quod ita ſimilia ſuis in oraculis reſpon-

A deret, eiuſdem accuſationis reum fecit, ac librum quem ea de re conſcripſit, veneficorum indaginem appellauit. In eo autem ſcripta hæc ſunt. Ἀπόλωλε γὰρ φησὶν ἐπὶ τοῖς σοφοῖς, ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἀπόλωλε, ὅτι, ἢ πηδάλιον αὐτό, &c. hoc eſt. Perijt enim (quantum in ſapientibus viris eſt) periit inquam ex humana vita, ſiue id temonem, ſiue ſaburram, ſiue crepidinem libeat appellare, libertas videlicet humanæ vitæ, quam nos quidem vel rerum quæ maxime neceſſariæ ſunt, dominam eſſe decernimus. Democritus autem, niſi fallor, & Chryſippus, alter planè ſeruam, alter ſemiſeruam eſſe pulcherrimam hominis partem demouſtrare cōtendunt. Verum tanti eorum ſermo fieri debet, quanti ab homine faciendus eſt homo. Si vero hac in re Deus quoque nobis aduerſus ſit, pspè qualia patiemur mala? Cumque alia permulta in hanc ſententiam dicat, hæc inſuper adducit. Φέρε δὲ ἡμεῖς ἀντιγανακτήσωμεν, τί ἐστιν; &c. hoc eſt: Age & nos contrà indignemur. Quid igitur? Vbi nobis aliquid ita agendum eſſe videatur, certiſſimum hoc erit atque antiquiſſimum. Vbi vero non ita videatur, ibi aduerſa quadam vi latenaneB ſcio quid in nos poteſt, ipſa videlicet Himarmene ipſaque Pepromene, hoc eſt, ſua cuique fatalis connexio & tranſactio, de qua cuilibet veſtrum diuerſa ſentētia eſt, huic quidem quod ea ex Deo ſit, huic autem quod ex minutis illis corpuſculis quæ agente neceſſitate ſurſum deorſumque impelluntur, implicantur, ſoluuntur, abſiſtunt, accedunt, & apponuntur? Ruſumque paulo mox, τούτων δ' ἕνεκα ταῦτα προσείληχας τῷ λόγῳ. &c. hoc eſt. Horum autem cauſa, in noſtrum hæc ipſa ſermonem contuli, quoniam te ô vates Pythie effugerunt ea quorum domini authoréſque ipſi ſumus. Ita qui te ſcire omnia profiteris, nequaquam tamen hæc ſciſti, quorum ſtamina ex voluntate noſtra dependent. Hiſce itaque verbis Oenomaus ille Cynicos, Apollinem Pythium, Democritum, Chryſippumque accuſauit, iuſtam aduerſus eos indignationem concipiens, quod humanæ mentis liberam ingenuamque naturam redigentes in ſeruitutem, ſuæ illius Himarmenes ac Pepromenes neceſſitati tradiderint. Quorū nominum vt rationem aliquam teneamus, eſt operæ precium videre, quo etymo Chryſippus eas exponat. Ait C enim Pepromenen, quaſi Peperaſmenen eſſe, hoc eſt, perfectam tranſactamque rerum gubernationem: Himarmenen vero, quaſi Hieromenē, hoc eſt, complicitam eandem coaceruatamque, ſiue ex diuina voluntate, ſiue quacunque alia cauſa. Parcas etiam Mœras appellatas ait, eò quod memeriſmenæ, hoc eſt, particulatim ſingulis diuiſæ, ac diſtributæ ſint. Ita & tempus Chronon dici putatā chreon, quaſi quod neceſſitate quadam ſecundum fati connexionem adijciatur reb. ad eaſque pertineat. Parcarum autem numero, tria nobis tempora ſignificari, quibus omnia reuoluantur & cōſummentur. Ac Lacheſin quidem, dictam eſſe à λαχεῖν verbo, id eſt, ſortior, eò quod ſorte vnuſquiſque ſibi diſtributum habeat quod ſemel fato decretum tranſactumque eſt. Atropon vero, eſſe ſtabilitatem ſortis illius quæ inuerti & cōmutari nō poſſit. Clotho autē, nominatā à verbo eiuſdē vocis κλώθω, quo ſignificatur modo eorū quæ eueniunt, omnia fato circumuolui & cōplicata connecti, vnámque eſſe Parcarum diſpoſitāque ſenteotiam. Totāque hanc ſeriem, prouidē-

tiã nominarunt, eò quòd ſingula ad vtilitatẽ cõmodumq́ue diſpenſet. Adraſteã quoq; eandẽ dici voluerũt, a διδράσκω verbo, id eſt, fugio, quia nihil ſcilicet eam effugiat. Verum enimverò non ſolũ Democritus, Chryſipp⁹. & Epicurus, eorũq; ſectatores omnia fieri neceſſitate dixerunt, quam Himarmenen aliter appellabãt, ſed celebertimus ille quoq; Pythagoras neceſſitatẽ mundo circunſitã eſſe dixit. Parmenides vero, ipſam neceſſitatẽ, etiã dæmonem & iuſtitiã & prouidentiã appellauit. Heraclerus quoque, fieri omnia fato aſſeruit, quod & neceſſitatẽ vocauit. Stoicus itẽ Chryſippus, nihil intereſſe cenſuit inter fatale ac neceſſariũ, eſſe autẽ Himarmenẽ, ſempiternã, continuã, ac diſpoſitam motionẽ. Zeno aute Cittieus, Himarmenen inquit eſſe vim materiæ motricẽ, eãdemq́; & prouidentiam & naturã appellauit. Huius autem ſucceſſores, Himarmenen dixerũt eſſe rationem earum rerũ quæ in mundo nõ ſine prouidentia gubernantur. Ruſuſque in aliis ſuis libris, hirmõ, id eſt connexionẽ cauſarum, Himarmenen vocarunt. Pari quoq; modo & fortunam alij quidẽ opinati ſunt deam eſſe, diuinoſque illi honores tribuerunt. Plato autem, cauſam eſſe dixit quæ ab accidenti aliquo fieret. Rurſumque eãdem naturæ caſum aut electionis vocauit. Ariſtoteles itẽ, cauſam, eam dixit eſſe per accidens in iis quæ voluntario motu fiunt rei alicuius ergô, ſed occultã & inconſtantem. Anaxagoras & Democritus, quique à varia porticu Philoſophi cognomentum traxerunt, aiunt eam occultam humanæ rationi, cauſam eſſe. Philemon vero Comicus, tametſi homo ad exciendum riſum maxime factus, apertiſſime illos accuſat, qui fortunã deam eſſe dixerunt, ſic enim vocaliſſime exclamat.

Οὐκ ἔστιν ἡμῖν οὐδεμία τύχη θεός,
οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ταυτόματον ὃ γίγνεται
ὡς ἔτυχ' ἑκάστῳ, προσαγορεύεται τύχη, hoc eſt.
Non eſt Deus fortuna, non inquam Deus,
Sed caſus ille quo fit omne vt contigit Cuicunque, fortunæ vocatur nomine. Idem Poeta, eos qui auguriis ſortibuſque vtuntur, ita comicè infamat.

Ὅταν ἴδω παρατηροῦντα τίς ἔπταρεν,
ἤτις εἶπεν ὁ προσιὼν σκοπῶντα, ἀπολῶ
τοῦτον εὐθὺς &c. hoc eſt.
Cũ videro, inquit, obſeruantẽ qui ſternutat, aut
Speculantem ſi quis accedat, perdam hunc ego
Hominem è veſtigio, in foro ſibi quilibet
Noſtrum & ambulat, & loquitur, & ſternutat.
An non enim illis qui ſunt in ciuitate,
Ita res fiunt vt natura inſtructæ ſunt?

Menander quoque in Comœdia cui titulus Diſidæmon, id eſt, ſuperſtitioſus, huiuſmodi obſeruatores ita irridet.

ἀγαθόν μοι τι γένοιτ' ὦ πολυτίμητοι θεοί,
ὑποδούμενος τὸν ἱμάντα τῆς δεξιᾶς
ἐμβάδος διέρρηξα. &c. hoc eſt,
Bene precor hoc vertat ô dij multum colendi.
Dum calcior, lorum dextræ effregi crepidæ.
At iure deſcidiſti fatue blactero.
Iam enim vetuſtate illud computruerat.
Tu vero nimium parcus, qui nouas tibi
Crepidas emere nolueris.

Hoc itaque pacto ſciſſe ſe oſtenderunt qui ludicrã theatralemq́; vitam ſectantur, eiuſmodi ſigna obſeruationéſque rerũ valde eſſe ridiculas. Quin & Antipho, cùm videret quendam grauiter ferre,

A ſibique ominoſum fore id ſuſpicari quod ſus apud ſe fœtus quos enixa fuerat, ambediſſet, χαῖρε, ἔφη, ἐπὶ τῷ σημείῳ ὅτι πεινῶσα, τὰ σὰ οὐ κατέφαγε τέκνα· hoc eſt. Gaude inquit, hoc ſigno, quoniam fame affecta filios tuos minime comedit. Simile vero huic eſt, quod Biõ dixiſſe fertur. Nã is quoq; huiuſmodi ſuperſtitiones irridens. τί θαυμαστόν, ἔφη, εἰ ὁ μῦς οὐκ ἔχων ὅτι φάγῃ, τὸν θύλακον διέφαγεν, &c. hoc eſt. Quid mirum eſt, inquit, ſi mus cùm non haberet quicquam quod eſſet, panarium ſaccum corroſit? Illud ſanè mirandum contigiſſet, ſi vt Arceſilaus iocans dicere ſolebat, murem ſaccus comediſſet. Diogenes autẽ cum forte piſtillo ſerpens ſe aduoluiſſet, factumq́ue id valde quidem admiratus, portentum eſſe opinaretur, ne quæſo, inquit, mirare, magis enim præter opinionem accideret, ſi piſtillum recto ſerpenti ſe aduoluiſſet. Rurſus hic idem cùm reperiſſet apud quendam ita domeſtico parieti inſcriptum: Iouis puer inuictus Hercules domum hanc inhabitat, huc mali nihil ſubito, & quomodo, inquit, dominus intrabit domus? Ita ſanè vel ij quoque qui tunc in

B ſæculo vixerunt ſuperſtitionibus multis addictos ſcommatis ac dicteriis inceſſebant & auguria & ſortes & quæ hodie quoque à nonnullis prodigia & portenta exiſtimantur. Ergo & ſibi ſternuere ſternutatores dicebant, non qui cuiquam inde quicquam portenderent, ſed qui ſolium ſibi id accidens paterentur. Item & mutuo colloquentes nihil ſignificare aliud quam vt de propoſitis ſibi rebus verba inter ſe facerent. Murem quoque illum fame compulſum vt ſaccum panarium perforaret, non vt domino ſacci, futuri quicquã prædiceret. Pari modo & crepidæ religacula, vt quæ vetuſtate computruiſſent, facile eſſe diſciſſa, non vt grauia quædam oracula funditarent. Horum omnium probe conſcius Epicharmus ille Pythagoræus, iubet ea prorſus cuncta contemni, hortatũ autem, illum timeamus qui res omneis proſpicit & tuetur, inquit enim.

Οὐδὲν διαφεύγει τὸ θεῖον· τοῦτο γινώσκειν σε δεῖ.
αὐτὸς ἐσθ' ἁμῶν ἐπόπτης. ἀδυνατεῖ δ' οὐδὲν θεῷ. hoc eſt.
Nihil effugit Deum, ſcire te hoc oportet.

C Ipſe noſtri eſt ſpeculator, nihilque Deus non poteſt. Diphilus etiam Comœdus, veram philoſophiam fabulis ſuis admiſcens, ita ſcriptum reliquit.

οἴει σὺ τοὺς θανόντας ὦ Νικήρατε. &c. hoc eſt.
Putas ne vita Niceratè perfunctos,
Olim voluptas quos refouit in vita,
Fugiſſe numen, vt latentes? protinus
Eſt cuncta cernens oculus, eſt ſancti iuris.
Geminæque ſub terra viæ ad manes agunt.
Vna eſt piorum, ſed malorum eſt altera.
Pauloque mox idem ſic ait:
μηδὲν πλανηθῇς· ἔστι κἀν ᾅδου κρίσις,
ἥνπερ ποιήσει θεὸς ὁ πάντων δεσπότης.
Hoc eſt.
Te nullus error habeat, eſt ius inferis,
Quod ille dicet omnium Deus dominus.

Et quæ ſequuntur. Quando enim non omnes qui delinquunt pœnas apud nos ſcelerum ſuorũ perſoluunt, neque virtutis pugiles digniſſimi qui coronentur, ſuorum hic certaminũ præmia cuncta pro dignitate accipiunt, iure optimo inquit

inquit Diphilus eſſe oculũ rerũ omniũ inſpectorẽ: iure is quoque diuini iudicij mentionẽ fecit, vt *Al. futuri* mortales ſuppliciorũ metu adducti, ad amãda virtutis certamina vltro cuncti accederẽt, neq; propterea turbarentur quod nulla hic ſois officioſis laboribus rependi præmia cernerent. Thebanus etiã Pindarus, fatũ ac fortunã valere iubẽs, ignaros docet omnipotentis Dei virtutẽ, inquit enim: θεῷ δὲ δυνατὸν ἐκ μελαίνας νυκτὸς, ἀμίαντον ὄρσαι φάος, κελαινεφέϊ δὲ σκότει καλύψαι καθαρὸν ἁμέρας σέλας, hoc eſt: Potis eſt Deus atræ noctis è tenebris, purum iubar exerere, potis tetra caligine clarũ diei lumen obruere. Aristonis autẽ filius Plato, manifeſtius nobis oſtendit, Deum, reb. omnib. præſidentẽ gubernacula orbis totius manibus continere, inquit enim ſuis in legibus: ὁ μὲν δὴ θεὸς, ὥσπερ καὶ ὁ παλαιὸς λόγος, &c. hoc eſt: Deus itaque, vt antiquus etiam ſermo teſtatur, principium rerũ omnium, finem mediuoſque complexus, recta trãſigit ſecundum naturam, omnia circumluſtrans, iuxta autem hunc, comes iuſtitia ſemper ſequitur, vltrix eorum qui à diuina lege procul aberrãt. Quiſquis itaq; beatus futurus eſt, iuſtitiæ inhærẽſcẽs, humilis ac permodeſtus eam ſubſequitur. Si quis verò iactantia elatos, aut euectus pecuniis honoribuſue ac pulchra valentis corporis habitudine, tum iuuentute ac dementia inflammatur animum, non abſque contumelia tanquam nec principe nec iã ductore vllo indigeat, ſed qui potis ſit ipſe alios ducere, deſertus adeò relinquitur, relictus verò aliis eiuſmodi ſibi adiunctis exultat, omnia ſimul conturbans. Ac multis quidem videtur aliquid eſſe. Poſt certũ vero tẽpus non culpabilẽ iuſtitiæ pœnam ſubiens, & ſeipſum & domũ & ciuitatẽ copioſe ſubuertit. Hiſce autẽ verbis Plato nos docet, Deum totius mundi curã eſſe complexum, tũ & nobis oſtendit eius quandoq; nonnullis in rebus longanimitatem ac tolerantiam, quodque inde inſipientibus damnum proueniat, quæque illis demum pernicies in poſterũ afferatur. In ipſo autem Gorgia, huius quoque ſupplicij cauſas nobis exponit: ſic enim inquit: προσήκει δὲ παντὶ τῷ ἐν τιμωρίᾳ ὄντι, &c. hoc eſt: Cõgruit autem ei qui in ſupplicio conſtitutus eſt, dum ab alio id ſuppliciũ rectè patitur, vt vel ipſe inde melior fiat, emolumentumque capiat, vel ſaltem ſit cæteris exemplo, vt videntes eum pati quæ patiatur, timore adducti, fiant meliores. Sunt vero qui dum pœnas exoluunt, ita & ab ipſis diis & ab hominibus vtilitatem profectus capiunt, ij videlicet qui ſanabile aliquod peccatum expiabileque peccarint, quibus tamen non niſi per dolores & cruciatus & in hac vita & apud inferos vtilitas illa contingit, neque enim aliter poſſunt ab iniquitate expiari. Qui vero extrema quædam peccata admiſerint, atque ob ea inſanabiles facti ſint, ex hiſce hominibus exempla aliis fiunt. Atque hi quidem ex irrogatis ſuppliciis vtilitatem nullam accipiunt, vtpote inſanabiles, alij tamen inde proficiunt qui eos vident, ob ea quæ maxima admiſerunt peccata, horribiles & acerbiſſimas pati pœnas, ſempiternoque tempore ad manifeſta omnibus exempla ſublatos eſſe. Videtur autem philoſophus Plato, hæc è ſacris voluminibus ſuffuratus. Planè enim puto, audiuit quæ deiloquus Moſes conſcripſit: ait enim Pharaoni Deũ dixiſſe: εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε, ὅπως ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου: &c. hoc eſt: Ad hoc ipſum te excitaui, vt oſtendam in te ‡ potentiã meã, & vt annuntietur nomẽ meũ in vniuerſa terra. Illi enim ſceleſtiſſimo iam effecto varias Deus ac multiplices pœnas intulit, non vt illum quidẽ meliorẽ efficeret (norat enim duriſſimam eius mentẽ, labemq; inſanabilẽ) ſed vt ea quæ olim de ipſo prædicanda erant, perutilia cũctis exempla fierẽt. Sicut enim ciuitates, iuſtitiæ miniſtros & carnifices alunt, per quos & parricidas, & latrones, & aliis ſceleribus delinquentes pœna afficiunt, non laudantes quidem quæ ſibi carnifices peragenda munia deſumpſerunt, ſed ad neceſſarios tamen vſus eorum miniſteria tolerãtes, ita & mundi huius præſul ac gubernator, patitur tyrannos eſſe ceu quoſdam carnifices vt per eos ab impiis & iniquis hominibus pœnas exigat, mox tamen & eoſdẽ tyrannos exactiſſimo traditurus ſupplicio, quandoquidem non vt Dei miniſtri, ſed ſuæ ipſi malignitati ſeruientes, ea dãna hominibus intulerunt. Ita Deus peccantem Iſrael, Aſſyriorũ ſæuitiæ tradidit puniendũ. Quia verò & Aſſyrij cauſam pœnæ illius nõ cognouerũt, illorum denique ditionem diſſoluens, aliis ſeruire eos coegit. Eſaias enim & Ezechiel omneſque prophetæ aperiſſimè hæc nos docent, à quibus vt opinor Plato ſcribendi occaſionẽ ſurripiẽs, ait eos qui iã inſanabiles facti ſunt, erudiri ad aliorũ vtilitatẽ. Iterũ verò & in Philebo idem Plato rationẽ prouidentiæ confirmauit. πάντες γὰρ, φησὶ, συμφωνοῦσιν οἱ σοφοὶ ὄντως ἑαυτοὺς σεμνύνοντες. &c. hoc eſt: Omnes enim, inquit, ſapientes, conſentiunt verè hac in re ſeſe ipſos honeſtantes, intellectum eſſe regẽ cœli ac terræ, ac fortaſſe benè aiunt, minutius autẽ, ſi vis, ipſius genus inſpiciamus. Tũ quàm plurimis ſyllogiſmis vſus, hæc addidit, βούλει δῆτα καὶ ἡμεῖς τοῖς ἔμπροσθεν † εἰρημένοις συμφωνήσωμεν, &c. hoc eſt. Vis ne vt & nos ratis iã poſitionibus & comprobaris aſſentiamur, quod videlicet hæc ita ſe habent? Neque ſolum putemus, quæ diuerſa ſint, ſine periculo à nobis dici non poſſe, verũ eſſe nobis cõmune periculum ſubeundum, conſorteſq; infamię nos futuros, quotieſcunque acer homo ac vehemens dicat non ita hæc eſſe, verũ potius tumultuarie ſe habere. Plurimis verò aliis rationibus & hæc addidit: οὐκοῦν εἰ μὴ τοῦτο μετέχοιεν τοῦ λόγου ἂν ἑπόμενοι βέλτιον λέγοιμεν, &c. hoc eſt: Itaq; niſi hoc eſt, illã ſequẽtes rationẽ melius vtiq; diceremus, eſſe videlicet, quod ſæpe iã diximus, infinitum in vniuerſo, multũ ſanè, & finẽ maximũ, quãdãque ipſis incubare non contemnendã cauſã quæ ornat coorditque annos, mẽſes & horas, quæque ſapientia & intellectus nuncupatur. Hæc autem ſicut pleraque alia, de fluentis Hebraicis Plato hauſit. Illa ſiquidem manifeſte nos docent, Deum ſapientia terram fundaſſe, ac præparaſſe cœlos in intellectu. In ſuis quoque legibus idem Plato diuidit naturam bonorum, oſtẽditque alia quidẽ eſſe diuina, alia verò humana. ſic enim inquit: διττὰ ἀγαθά ἐστι, τὰ μὲν ἀνθρώπινα, τὰ δὲ θεῖα, &c. hoc eſt: Duplex eſt bonorum natura. Sunt enim alia quidẽ diuina, alia verò humana. Pendent autem humana, è diuinis. Si quis igitur ea poſſideat bona quæ maiora ſunt, poſſidet cõtinuo & minora: ſin vero non, priuatur vtriſq;. Sunt autẽ minora bona, quorũ primo loco ponenda eſt ſanitas. Secũdo, eſt pulchritudo. Tertio autẽ, corporis robur atque agilitas ad curſum motuſq; alios corpori cõgruentes. Quarto autẽ loco ponendus eſt Pluto, non ille quem nõnulli cæcum depingunt, ſed oculatiſſimus atque acutiſſimum videns

‡ *Al. virtutem.*

† ὁμολογουμένοις.

A. Dr. Ric. Cracanth. Trait. de Provid. p. 10.

mudu ducem prudentiam ſubſequatur. Diuinorum autem bonorum iure primum eſt ac cæteris ducem ſe exhibens, ipſa prudẽtia. Secuodum verò locum ſibi vendicat, vnà cum intellectu, animæ temperatus habitus. Ex hiſce autem cum fortitudine admixtis, tertium bonum erit iuſtitia. Quartum autem, fortitudo. Hæc autem omnia, natora ſunt priora illis, atque legumlatori ita diſponẽdom eſt. Poſt hæc autem alia ciuibus præcepta quæ in hæc tendant, præcipienda eſſe cenſeo. Horum itaque bonorum, quæ humana ſunt, ſpectant in diuina. Quæ verò ſunt diuina, in principem ducemque intellectum omnia reſpiciunt. Tum pluribus verbis Plato nos docet, natura bonum, ſolam eſſe virtutem, alia vero bona, æquiuocè bona dici, ſolo nomine ‡ participia, inquit enim: τὰ γὰρ ὑπὸ τῶν πολλῶν λεγόμενα ἀγαθὰ, οὐκ ὀρθῶς λέγεται, &c. hoc eſt: Quæ multi bona appellant, nequaquam rectè vocantur bona. Vulgo enim fertur, optimum bonorum eſſe bonam valetudinem. Secundo loco, pulchritudinem in bonis eſſe. Tertio autem locu, diuitias. Alia quoque innumera vocantur bona, nam acuto viſu acutoque auditu præditum eſſe, aliiſque ſenſibus vti ſine impedimento poſſe, præterea in dominatione exercenda compotem eſſe quempiam faciendi quæcunque appetat, bona hæc multi appellant. Finem denique omnis beatitudinis eſſe aiunt, vt qui hæc omnia poſſidet, fiat quàm ocyſſimè poſſit immortalis. Vos autem atque ipſe adeò vobiſcum, ita fermè ſentiendum dico, eſſe videlicet harum omnium rerum vſum iuſtis ſanctiſque hominibus multo optimum, iniuſtis vero eſſe quã peſſimum, vt à bona valetudine incipientes cætera proſequamur. Nam videre, audire, cæteriſque vti ſenſibus, ac longiſſimum viuere, maximum quidem malum eſt ei qui per omne tempus ſit immortalis, exceptaque iuſtitia, omniq́ue demum virtute, cuncta ea quæ vocantur bona poſſideat. Minus autem mali ei contingit, ſi quã minimum tempus in vita fuerit. Pauloq́ue mox idem Plato hæc addidit: ἐγὼ μὲν γὰρ λέγω σαφῶς, τὰ μὲν κακὰ λεγόμενα, ἀγαθὰ τοῖς δικαίοις εἶναι. &c. hoc eſt: Ego quidem dico, quæ vocantur mala, iuſtis quidem hominibus bona eſſe, iniuſtis autem mala. Quæ vero bona dicuntur, iuſtis quidem bona contingere, malis autem hominibus mala eſſe. Ego quoque, vt verum fatear, hanc bonorum diuiſionem valde laudo, plurimumq́ue admiror. Maximum eſt enim profectò bonum ſcire quidnam propriè vereque ſit bonum. Quid item bonum quidem dicatur, fiat autem alicubi quidem bonum, alicubi vero malum, apud eos qui bene pulchreque vtuntur, vel qui abutendi mentem conſiliumque ſectantur. Sanitas enim, robur corporis, pulchritudo, diuitiæ, aliis quidem profuere, quos & digniſſimos earũ rerum poſſeſſione oſtenderũt, aliis vero malitiæ inſtrumenta, incontinẽtiæque fuerunt. Temperantia verò ac iuſtitia cæteraque his ſimilia, pertinent ad animæ ſolius poſſeſſionẽ, ſuntque habentibus cunctis valde vtilia, nihil autem poſſidentibus damni afferunt. Talibus itaque hominibus etiam illa quæ vulgo appellantur bona, perquam vtilia eſſe contingit, iuſti enim temperatique homines, illis vtuntur. Quæ igitur ex taliũ virorũ bono vſu fiunt quàm optima, videntur eſſe tunc peſſima cùm iniuſtis maliſque poſſeſſoribus ea contingunt. Etenim ea viſu at-

A que auditu percipiunt, quæ videnda prorſus atque audiẽda non ſunt, ſeorſumque item cæteros in omni laſciuia incontinentiaque erudiunt. Ne itaque amici homines confundamus rerum naturã, ſed diſpiciamus quid vere quidẽ bonum, quid ſurſũ ſit malum, quidq́ue illud ſit quod medio inter vtrunque loco poſitum eſt, neque beatos vocemus diuites, nec robuſtos, neque eos qui poteſtate aliqua communiti ſunt. Infelices enim profectò ac miſerrimos appellari eos decet, qui eiuſmodi naturæ muneribus præditi, vtuntur eis tanquam materia ſcelerum. Quotieſcunque igitur peſſimum hominem videamus vndique affluentem diuitiis, opibuſque ſuffultum, ne quæſo, hũc beatiſſimum nuncupemus, ſed infelicem cenſeamus, quod ei multæ ſint ad inique viuendum occaſiones oblatæ. Contrà vero ſi quem videamus qui probus homo exiſtimetur, ſed qui tamẽ inopia rerumq́ue difficultate circumuentus ſit, ne propterea hunc eſſe miſerum opinemur, neq; iniuſtã Dei prouidentiã cenſeamus. Primo enim nõ vtique vere iuſtus eſt, quicunque iuſtus exiſtimatur. Aliter enim ac nos hæc etiam videt oculus

B ille qui omnia cõtuetur. Ipſumque hoc eſt, quod Samuelem prophetã, vniuerſorum docuit Deus inſpector: οὐχ ὡς ἐμβλέψεται, φησὶν, ἄνθρωπος, ὄψεται ὁ θεός. ἄνθρωπος μὲν γὰρ εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ εἰς καρδίαν, hoc eſt: Non ſicut videt homo, ita videt & Deus homo enim faciẽ videt, Deus autẽ cor. Vt autẽ ponamus vere iuſtũ hominẽ graui aliquo infortunio detineri, illud tamẽ omnibus plane cõſtabit, nullũ ei inſigne detrimẽtũ ex eo infortunio aduenturum. Doctè enim ac perprudenter aduerſas res feret, tãquã ſit virtutis athleta fortiſſimus. Sicut enim ij qui perditè vitam ducunt, etiam illa quæ vocantur bona inſtrumenta ſibi ad nequitiam eſſe oſtendunt, ita & amatores virtutis, ea quæ vulgo putãtur mala, inſtituunt ſibi materiam eſſe ad veram Philoſophiam. Hoc itaque pacto ſingula diſcernentes nũquam profectò iniuſtum eſſe Deum dicemus, ſed rectè potius ſe habere quæ Platoni in Theæteto conſcripta ſunt, Deum videlicet nullo modo iniuſtum eſſe, ſed quàm maxime poſſit eſſe iuſtiſſimum, nihilq́ue illi eſſe ſimilius quàm qui noſtrum fiat multo iuſtiſſimus. Plato etiam in decimo legum libro ſanare illos aggreditur qui ra-

C tionem diuinæ prouidentiæ non admittunt. ſic enim ait: ὁ δὲ ἡγούμενος θεοὺς μὲν εἶναι, μὴ φροντίζειν δὲ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, παραμυθητέον δὴ ὦ ἄριστε φῶμεν, &c. hoc eſt: Qui vero deos quidem eſſe exiſtimet, curam vero humanarũ rerum nullã habere, hac conſolatione curandus eſt ô optime Demophon. Quod deos eſſe exiſtimes, diuina te quædã agit cognatio, vt tibi inſitũ colas, atq; eſſe opineris. Malorũ vero hominũ iniuſtorũq; fortuna, tũ priuatæ, tũ publicæ, quæ reipſa beatæ nõ ſunt, opinione autẽ beatæ admodũ habentur quanquã indecenter ac fatuè, ducunt te ad impietatem. Tum vero percurrens apparentem exiſtimatamque iniuſtorum hominum proſperitatem, hæc ita ſuperioribus addidit, ἀλλ' ὡς γε ἄν τι χαλεπὸν οὐδὲ ἐνδεῖξαι, ὡς ἐπιμελεῖς σμικρῶν εἰσὶν οἱ θεοί. &c. hoc eſt: Nequaquam vero fortaſſe hoc difficile oſtenſu erit, curare deos videlicet etiam quæ puſilla ſunt, neque minus hæc curare, imò autem magis, quam quæ egregie magna ſunt, hæc enim vident, atque hic interſunt, nunc mutuo colloquentibus, affirmantibuſque quod cùm boni

ſint

‡ μέθεξιν.

ſint omni genere virtutis, rerum omnium curam velut maxime propriam ſibi vendicant. Tum & A ſyllogiſmis hanc rationẽ cõfirmans, ita ſubiungit: μὴ τοίνυν ποτὲ θεόν, ἀξιώσωμεν θνητῶν δημιουργῶν εἶναι φαυλότερον, &c. hoc eſt: Ne itaque opinemur Deum eſſe opificem mortalibus inferiorem, qui conuenientia ſibi opera, quanto ipſi ſunt meliores, tanto exactius perfectiúſque, vna eadémque arte, tum magna tũ puſilla conficiũt. Deum vero quis putet, cùm ſit idẽ ſapiens, velitque ac poſſit curare omnia, poſſe quidẽ facilius ea curare quæ magna ſunt, quæ vero ſunt exigua, vllo modo curare non poſſe, quaſi nobis inertem quendam ac deſidem proponamus, qui propter nimiam vim laborum timide ſubſidat, reficiſque per otium velit. Tum & hæc amplius ita addidit. μηδαμῶς δόξαν ταύτην περὶ θεοῦ ποτε ἀποδεχώμεθα &c. hoc eſt: Nullo pacto amice hanc de Deo admittamus opinionem. Neque enim ſanctam neque veram, noſtro animo ſententiam verſaremus. Pauloque mox. πᾶς γὰρ ἰατρὸς καὶ πᾶς ἔντεχνος δημιουργὸς, παντὸς μὲν ἕνεκα πάντα ἐργάζεται πρὸς τὸ κοινῇ ξυντεῖνον &c. hoc eſt: Omnis enim Medicus, omniſq; perit⁹ artifex, B vniuerſi gratia, cuncta operatur, ad id reſpiciens quod cõmune ſit bonum. Partem itaque, totius gratia peragit, nequaquam vero totum, partis ergò. Tu vero indignaris, cùm minime ſcias quonam pacto id quod eſt circa te optimum, toti conueniat. Rurſuſque poſt multa rationum verborumque inuolucra, ita ſubſequitur. ὁ αὐτὸς δὲ λόγος σοι περὶ ἐκείνων ἂν εἴη &c. hoc eſt. Eadem vero tibi ratio, & de illis erit quos cùm videas è puſillis auctos nunc eſſe, ampliſſimoſque effectos quãuis & impietatis & aliorum ſcelerum ſibi conſcij ſint, tamen eos putaſti ex infelicibus ac miſeris beatos euaſiſſe, atque in illorum fortunis atque ſucceſſibus exiſtimaſti te veluti quibuſdam in ſeculis deorum ſecuritatem ac negligentiam perſpexiſſe, cùm tamen neſcias earum rerum finem, abſolutamque perfectionem, hoc eſt quænam inde vniuerſo ſit peruentura vtilitas. Hiſce autem omnibus ſuis dictis, & prouidentiæ ius Plato nobis oſtendit, & quonam pacto ſingula quæ ſunt, vniuerſo conducant. Neque enim totum eſt, exiguæ portionis cauſa, ſed particulæ potius vniuerſi complent harmoniam. Neque ob vnius digiti † particulam, corpus vniuerſum plaſmatum eſt, ſed ipſius corporis cauſa, digiti ſuis cum portionibus facti ſunt. Quando igitur hominum natura mortalis eſt, proptereáque multarum rerum eſt indiga, videlicet agriculturæ, conſitionis, architecturæ, fabrilis ac nauiculariæ artis, textoriæ inſuper ac ſutoriæ, cæterarumque omnium quæcunque artes ad neceſſariam corporis curam pertinent, merito ac decenter orbis totius gubernator & cuſtos, aliis quidem paupertatem, aliis vero diuitias ſortito diſtribuit, vt qui opibus pollent, materiam ſubminiſtrent: qui vero ſunt inopes, exercitatas artibus manus admoueant. Quin & eos qui diuitiis gloriantur, quaſi neceſſitatis fune implicitos, à paupertate ſuſpendit rerũ omnium gubernator. Indigent enim nõ piſtoribus ſolũ & coquis propinatoribuſque, ſed architectis, & agricolis & lanificibus, & ſutoribus. Ampli vero homines ac magnifici, plaſtis ac pictoribus indigẽt, artificibuſq; aliis, quorũ opera, magnatũ virorũ ædes fiunt ornatiores. Cõtra verò, manuales artifices indigẽt locupletibus viris, qui pecunias erogẽt, emantq; opera quæ ipſi ſuo artificio cõfecerint. A Qui vero hanc rerũ varietatem grauiter ferunt, indignenturq; quod nõ omnes homines in eiſdẽ bonis officiiſque verſentur, hi, ſi fas eſt, pictores quoq; accuſent, quod nõ vno tantũ colore vtantur, ſed variis imagines ſuas excolant. Hi eos accuſent, qui lyras faciũt. Ipſoſque adeo fidicines reprehẽdant, quod nõ eundẽ ſonum chordæ omnes remittunt, ſed aliũ quæ ima eſt, alium quæ eſt ſumma, hæc enim acutũ ſonat, illa autẽ grauẽ, alia vero mediũ vocẽ. Indignari eoſdẽ par erit & Geometris, quod nõ eãdẽ figurã omnibus demõſtrẽt, qui ab eis linearũ ſcientiã edocẽtur, ſed triãgulas, quadrãgulas, lunares, circulares, menſales, aliáſq; complures. Accuſent eos præterea, qui numerariam tradunt, propterea quod numerorum alij quidem pares ſunt, alij vero impares, alij paridiſpares, alij diſparipares, alij cubi, alij ſupercubi. Quod ſi neceſſe eſt varias eſſe numerorum ſpecies, varias imagines, multiplicemque fidium differentiam, multa coloru genera, quid ita, quæſo, ægre fertis quod non omnes Crœſi, Midæ, Darij, facti eſtis? Neque enim aliud vultis qui iſtam B rerum æqualitatem appetitis, quam fame ac egeſtate earum rerum quæ neceſſariæ nobis ſunt, hominum genus penitus aboleri. Quis enim velit, ſi omnes homines æquali ſint dignitate, pro eo modo proximi cuiuſquam laborem curamque ſubire? Quis aratro terram ſulcare? Quis ſemĩte agros aſpergere? Quis meſſem facere? Quis plantas conſerere? Quis vuas legere? Quis vinum oleũq; exprimere? Quod cùm ea dignitatis æqualitas aliu alij ſubſeruire nõ ſineret, quinam, quæſo, ſimul omnia eſſe poſſent, bubolci, caprarij, paſtores ouium, ſubulci, textores, ſutores, fabri ferrarij, piſtores, opſonarij, agricolæ, conſitores, nautæ, nauium fabri, gubernatores? hatum ſiquidem cunctarum artium, multoque his plurium, mortales ſinguli indigemus. Quid itaque non laudatis optimam rerum diſtributionem, ſed ipſi hanc maxime ægre fertis, qui ex ancillis, famulis, agricoliſque quã plurimis, vſum vobis commodaque percipitis? Agricola enim forte ſua contentus viuit, ſua item & famulus. Manualis artifex, artem ſuam non odit, muniáque libens exercet quibus ſeſe ipſum ſemel addixit. Vos C autem qui deliciarum copia nauſeatis, qui aliis miniſtrantibus omnium luxu ac voluptate diffluitis, calumniis ac maledictis authorem tot bonorum inceſſitis, eiuſque modi verba profunditis, cùm inſtitueritis incontinentiæ ſerui eſſe. Hanc vero exiſtimatis purgandi veſtri occaſionem vos inueniſſe. Primum quidem, quod nulla Dei prouidentia mundi gubernacula moderentur. Tum vero quod ſub vna fati neceſſitate, non modo corpus & ea quæ corporis ſunt, ſed ipſa quoque voluntas atque electio ſita ſit. Atqui Plato contraria prorſus docet, ait enim virtutem nulli domino eſſe ſubiectam, quam vt quiſque vel coluerit vel contempſerit, ita plus virtutis minuſve, habiturus eſt. Rurſuſque idem Plato. αἰτία ἑλομένου, θεὸς ἀναίτιος, κακῶν γὰρ ὁ θεὸς οὐκ αἴτιος. hoc eſt. Culpa eſt eligentis. Deus culpæ immunis. Deus enim malorum cauſa non eſt. Socratem præterea oſtendit Plato vel in grauiſſimis periculis conſtitutum, de prouidentia, deque metu mortis excutiendo philoſophantem, hæc

† Alias ſeruorem.

† ὀνυχαλίδα.

enim verba ſuæ defenſioni inſeruit. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑμᾶς χρὴ ὦ ἄνδρες δικασταὶ εὐέλπιδας εἶναι πρὸς τὸν θάνατον, &c. hoc eſt. Sed enim viri iudices & vos oportet bonam ſpem de morte concipere, vnumque hoc cogitare verum eſſe, bono videlicet viro, ſeu viuat ille, ſeu moriatur, nihil poſſe mali contingere, neque Deum non curare huius negocia. Itaque vere mala nõ ſunt, mors, pauperies, ſeruitus, ægritudo, ſed vocantur quidem à ſtultis mala, bene autem vtentibus bona fiunt. Augeri autem hominum iniquitatem eo quod non omnia credant prouidentia gubernari, Atticus ille Platonicus plane teſtatur. Eſt itaque res ad iniquitatem paratiſſima prouidentiæ† deſperatio. Plotinus quoque (eſt autem & hic clariſſimus inter eos qui in Philoſophia ſcripſerunt) proœmium hoc ſuis de prouidentia libris‡ præpoſuit. ὁ μὲν τῷ αὐτομάτῳ καὶ τύχῃ διδοὺς τόδε τὸ παντὸς τὴν αἰτίαν καὶ σύστασιν, &c. hoc eſt. Caſui quidem ac fortunæ, huius vniuerſi ſubſtantiam compoſitionemque aſcribere, quam ſit procul ab ratione, quamq; hominis qui nec intellectu nec ſenſu præditus ſit, manifeſtum plane eſt vel ſi à me verbum non fiat. Multi vero ante hunc ipſum copioſique ſermones allati iam ſunt, qui hoc ita eſſe oſtenderent. Tum multis huiuſmodi explicatis rationibus, hæc ſubiunxit. οὕτω δὴ ἐκ νοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἀπ' αὐτοῦ λόγου, ἀνέστη τόδε τὸ πᾶν καὶ διέστη. hoc eſt. Ita igitur ex vna mente atque ex verbo quod ab ea prodiit, omne hoc emerſit ſecretumque eſt. Hæc vero & Plotinus de ſacrarũ literarum adytis compilauit. Nempe enim audiuit docentem nos Euangeliorum ſacram doctrinam, quod per verbum omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Plotinus enim longo poſt Apoſtolos tempore natus eſt. Illi enim, Tiberio regnante ſalutarem prædicationem aggreſſi ſunt. Tiberio autem ſucceſſit Caius Caligula, cui Claudius, cui Nero. Tum hac ſerie imperatores aliquot numerantur, Veſpaſianus, Titus, Domitianus, Nerua, Traianus, Hadrianus, Antoninus primus, Verus, Commodus. Hoc autẽ Romanum imperium moderante, Ammonius cognomento Saccus, relictis ſaccis in quibus frumenta circunferebat, Philoſophicæ vitæ ſe tradidit, huius auditorem fuiſſe aiunt noſtrum Origenem. Plotinum vero hunc de quo nobis eſt ſermo, fuiſſe aiunt Origenis auditorem, Plotini autem doctrinam, Porphyrius quoque hauſit. Huius vero temporis rationem non temere verboſus numerando ſubduxi, ſed qui oſtendam Plotinum non modo Hebræorum patrum (quod Plato fecit) ſed piſcatorum quoque ac ſutoris noſtri perdoctum traditiones, inde nimirum ſciſſe quod ex mente verboque, quod verbum ex mẽte gignitur & emanat, omnia & conſtituta & diſcreta ſunt, congruentemque harmoniam conſecuta. Plotinus vero præterea, nonnullorum refellit inſaniam, qui quaſdam mundi particulas dare vitio conabantur. ἐποίησε, inquit enim. ἐποίησε γὰρ τὸ πᾶν μὲν πάγκαλον καὶ αὔταρκες καὶ φίλον αὐτῷ τοῖς μέρεσι τοῖς αὐτοῦ &c. hoc eſt. Vniuerſum hoc fecit perpulchrum ſibique ſufficiens amicum ſibi ſuiſque portionibus, tum principalioribus, tum minoribus ipſi quam maxime congruentibus. Qui ergo à partibus totum accuſet, huius ſuæ accuſationis cauſa, inſulſiſſimus eſt habendus. Oportet enim inſpicere, ſint oẽ partes ipſi toti cõſonę ac cõformes. Qui vero ad totũ reſpectet, non ad quaſdã minutiores partes reſpicere oportet. hoc enim nequaquã ſit mundũ ipſum reprehẽdentis, ſed quædã illius ſeorſum capientis. Vt ſi quis ex toto animali crinẽ inſpiciẽs, imoſve pedũ vngues, nequaquam totũ hominẽ, egregiamve ipſius ac prope diuinã faciẽ curet inſpicere, vel ſi Deo placet, omiſſis cęteris egregiis animãtibus, quod tenuiſſimum ſit viliſſimumque accipiat, vel tota ſpecie vt hominũ puta poſthabita, Therſiten ignauiſſimum hominũ, turpiſſimumq; in mediũ adducat. Quando igitur hoc quod factum eſt, vniuerſus eſt mũdus, quiſquis hunc contẽplandũ inſumat, forte ipſum dicentẽ huiuſmodi verba audiet. Deus me fecit. Ego inde ſum factus animãtibus cũctis præfectus, meipſo potens, mihi ſufficiẽs, rei nullius indigus. Inſita enim mihi omnia ſunt & plãtaria & animãtia, ineſtque mihi natura omniũ generabiliũ rerũ Hiſce autẽ ſuis verbis Plotinus aliud quoque furtum patefecit. Videtur enim mihi audiſſe Dauid ita concinentẽ. Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuũ eius annunciat firmamentũ. Paulo mox itẽ Plotinus oſtendit rerũ quæ ſunt genitæ, differentiam. ſic enim ait. τὰ μὲν τὸ εἶναι μετέχειν δοκεῖ μόνον· τὰ δὲ τὸ ζῆν &c. hoc eſt. Alia quidem hoc tantummodo habere videntur quod ſunt. Alia vero etiã hoc quod viuunt. Alia ſunt ſenſibus prædita. Alia ratione vtuntur. Alia perfectiſſimam vitam habent. Neq; enim ſunt æqualiter omnia ab inæqualibus exigenda, eſt enim oculorum videre, nõ digitorum. Itemq; quod ad digitũ pertinet, aliud eſt digito eſſe, aliud habere per digitũ. Quæ Plotini verba, ſi enarranda ſint, participes ſolius eſſe lapides ipſos inquit, & ea quæ lapidibus ſunt ſimilia. Plantas vero non modo in ipſius eſſe participatum venire, ſed etiam vitæ. Bruta vero animantes, & vitæ ſimul & ſenſus eſſe participes. Ratione autem prędirum eſſe genus humanum. Perfectiſſima autem eſſe vita eos ſpiritus qui corporibus caſſi ſunt. Poſt hæc autem Plotinus hæc ita adiungit. πῦρ δὲ ὑπὸ ὕδατος σβέννυται, ἢ ἄλλο τι πρὸς ἀπώλειαν μὴ θαυμάζῃς &c. hoc eſt. Nulla te admiratio teneat, ſi aqua ignẽ extinguit, aqueuſve humor ab igne corrũpitur. In aliã enim aquæ naturã, in aliam vero ignis eſt editus. De virtute quoq; ac vitio in eadẽ diſputatione ſic Plotinus cõmemorat. πολλὰ δὲ καὶ ὑπ' ἄλλων πάσχει καὶ ἀκόντων τὰ πάσχοντα καὶ πρὸς ἄλλο ἰόντων &c. hoc eſt. Multa vero ab aliis patiuntur, inuitis quidem illis in aliumq; finem tendentibus. Liberæ autem poteſtatis animalia quæ mouentur ex ſeſe ipſis, modo in meliorem, modo in deteriorem partem inclinare poſſunt. Quanquam vero à ſeipſo motum ad peiora exigere, fortaſſe indignũ eſt, exiguus enim motus cùm ſubinde proceſſerit, maius ſẽper ac numeroſius peccatũ parit. Corpꝰ vero ita cõſtitutũ eſt, vt ei neceſſariò indita ſit cõcupiſcẽdi vis. Quod ſi ab initio neglıgẽter habeatur, neq; à cęſtu illico reuocetur, cõtinuo fit vt electionẽ faciat quis, eius rei in quã præceps defertur. Iuſtitia tamen eũ comes ſubſequitur. Neq; iniuſtũ eſt, vt qui talis euaſerit, ea patiatur ſupplicia quæ ſuæ qualitati ſint congruẽtia, neq; expetẽdũ eſt, vt iis beatitudo cõtigat qui nihil beatitudine dignũ geſſerunt. Soli autẽ boni felices ac beati ſunt, ob hoc enim dij quoq; beati eſſe cẽſentur. Si hoc itaq; eſt, licetq; animis in vniuerſo hoc orbe eſſe falicibus, non eſt vtique vniuerſum hoc accuſandum ſi quæ ipſarum minimè felicitatem conſequuntur. Sed in illarũ imbe-

A
B
C

† Alias abnegatio.
‡ Al inſeruit.
Pſal. 18.

imbecillitatem, culpa eſt conferenda, quæ nequiuerunt fortiter depugnare, eoque peruenire vbi virtutis præmia ſunt propoſita. Illis aute qui diuini effecti non ſunt, quidnam graue contigiſſe videri debet, ſi deorum vita non perfruãtur? Subinde autem Plotinus infortunia multa dinumerat, atque peccãtibus neceſſaria eſſe. inquit enim πενία καὶ νόσοι, τοῖς μὲν ἀγαθοῖς οὐδὲν, τοῖς δὲ κακοῖς σύμφορα, &c. hoc eſt. Paupertas atque ægritudines, bonis quidem hominibus nihil eſſe cenſentur, malis autem proſunt. ac neceſſe quidem eſt eos ægrotare qui corpus habent. Neque ſunt huiuſmodi infortunia, ad ordinem perfectionemque vniuerſi prorſus inutilia. Præterea vero docet Plotinus, ab hiſce rerum exempla quam plurimos alios mortales vtilitatem percipere. ait igitur. ἡ δὲ κακία εἰργάσατό τι χρήσιμον εἰς τὸ ὅλον παράδειγμα δίκης γενομένη, &c. hoc eſt. Ipſa vero malitia, nonnihil vtilitatis ad vniuerſum attulit, in exemplum iuſtitiæ ac iudicij poſita, multaque ſeorſum ex ſe ipſa commoda nobis exhibens. Vigiles enim homines reddidit, mentémque ac prudentiam eorũ hominum excitauit, qui ſcelerum progreſſibus ſe opponunt. Malorum præterea comparatione propoſita quæ ſcelesti homines patiuntur, ipſa nos docet malitia quale bonum, quantumque ſit virtus. Dictum eſt autem non propter has cauſſas mala eſſe producta, ſed quandocũque fieri ea contingat, vti Deum illis ad bonum aliquod. Eſt autẽ maximæ cuiuſdam potentiæ ac virtutis, benè vti poſſe quæ mala ſunt, informiáque effecta poſſe in vſum vertere aliarum formarũ. Denique ſic ſtatuendũ eſt, malum nihil eſſe aliud quam boni defectum. Poſt multas vero huiuſmodi rationes, hortatur nos, ne exactum ac ſincerum bonũ poſtulemus ineſſe animali quod mixtum eſt, ſic autem inquit: πρῶτον τοίνυν λεκτέον, ὡς δεῖ τὸ καλὸν ἐν τῷ μικτῷ ζητοῦντας χρὴ μὴ πάντῃ ἀπαιτεῖν, ἀλλ' ὅσον τὸ καλὸν ἐν τῷ μικτῷ ἔχει, &c. hoc eſt? Primum itaque dicendum eſt non oportere eos qui in commixto bonum quærunt, vndique perfectum bonum poſtulare, ſed quantum ineſſe mixto conueniat. Neque ab iis quæ ſecundum locum tenent, prima quædam poſtulanda eſſe, ſed quando corpus habeant, eſſe illis aliquid veniæ concedendum, atque hinc oportere ad vniuerſi contemplationẽ tranſire. Ab ratione autem exigendum eſt, quantum mixtio & compoſitum queat admittere, ſcrutandumque diligenter numquid eiuſmodi rerũ deficiat. Indignatur vero illis Plotinus, qui nullũ pro capeſſenda virtute ſubire certamen volunt, & tamen æquum cenſent vt adeo ſeruentur, inquit ergo: νῦν δὲ οἱ μὲν ἄοπλοι, οἱ δὲ ὡπλισμένοι κρατοῦσιν, &c. hoc eſt. Nunc vero, alij quidem hominum ſunt inermes, alij vero qui armati ſunt: ipſi deni-

‡ Al. victoriam conſequuntur.

que ‡ rerum potiuntur, vbi fas non eſt pro imbellibus Deum ipſum pugnare. Lege ſiquidem cautũ eſt, eos è bello ſaluos fieri oportere, qui fortiter pugnãdo viros ſe gerant, non qui precibus ſe cõmendent, neq; enim illi referũt agrorũ fructus qui vota concipiunt, ſed qui agriculturæ dãt operam. neq; item bene valenti ſunt corpore, qui valetudinis rationem nõ habent. Haud itaq; continuo indignari oportet, ſi forte infimis ac malis hominibus agrorũ fructus largi proueniant, modo ij vel quã optime vel melius quã cæteri agros colant. Præterea vero perquam ridiculum eſt, homines ex animi ſui ſententia cætera quidem omnia per vitam exequi, tametſi ea quæ faciunt dijs grata non ſint, à ſolis autem dijs ſeruari eos debere, quanquam ea non fecerint per quæ ſaluos eos fieri dij iubent. Eſt itaque illis interitus longe melior, quam vt eo ſint modo ſuperſtites, quo viuere eos nolũt quæ in vniuerſo ſunt leges. Itaq; ſi contraria euenirent, eſſetque perpetua quædã pax in ſtultis maliſque hominibus ſtabilita, perperam atque inſulſe ſe haberet prouidentiæ ſtatus, cùm permitteret tantum habere virium quæ peiora ſunt. Imperant autem mali ac regnãt, ſubditorum ignauia, ita enim multo eſt æquius, quã ſi contrà contingat. Neque vero ſtatuendum eſt, ita prouidentiam eſſe ſolam, quaſi nihil nos ipſi ſimus. Nam ſi omnia ſit prouidentia, ſoláque ipſa ſit, at ea ita tolletur vt ne ſit quidem, cuius enim rei prouidentia eſſe poterit? Solus itaque erit Deus. Paulo vero mox oſtendit bonorum præmia. inquit enim. τοῖς μὲν ἀγαθοῖς γενομένοις ἀγαθὸν βίον ἐσεσθαι, &c. hoc eſt. Illis quidem qui viri boni euaſerint, bonam fore vitam, in poſterumque repoſitam illis eſſe. Malis autem contraria fore omnia. Præterea vero inquit: κακοὺς δὲ γενομένους ἀξιοῦν

B ἄλλους αὐτῶν σωτῆρας εἶναι ἑαυτοὺς προεμένους οὐ θεμιτὸν εὐχὴν ποιουμένους. hoc eſt: Iniqua eſſe malorum hominum vota, qui æquum putent ſeſe ab alijs ſaluos fieri, cùm tamen ipſi, omnem propriæ ſalutis curam obiecerint. Tum & de cæteris animantibus ita inquit: ἐπεὶ καὶ τοῖς ἄλλοις ἴσως ζῴοις αὐτοὺς μέμφεσθαι ‡

‡ Al. αἰτ.

οὐ φρονίμου, εἴ τι ἔχει &c. hoc eſt: Quandoquidem nullus homo prudens queritur de cæteris animantibus, quæcunque minora homine orbem quoquomodo exornant. Ridiculum nanque ſit, ſi quis forte expoſtulet quod ea homines quandoque ſuo mordeant, quaſi pediculos aut culices oporteat tantummodo dormientes viuere. Neceſſe eſt enim & hæc eſſe animalia, manifeſtaſque afferunt nobis cõmoditates. Multas vero quæ nos olim latebant, ipſa dies inuenit ita vt hominibus fruſtra ſit nihil. Ridiculum vero etiam ſit, incuſare quod animalium quam plurima ſint agreſtia & ferocia, cùm & agreſtes atque immites homines eſſe contingat. Poſt alia vero multa & hæc inquit: ἡμεῖς δὲ ὥσπερ οἱ ἄτεχνοι γραφικῆς αἰτιῶνται ὡς οὐ καλὰ χρώματα πανταχοῦ, &c. hoc eſt. Nos vero ſimiles illis videmur eſſe,

C qui picturę ignari id accuſant quod pictor renidentes colores vbique nõ adhibuerit, cùm tamẽ ille congruos ſingulis diſtribuerit locis. Neque aliter facimus, ac ſi quis propterea tragœdiam accuſet, quod Heroes cuncti non ſint qui in ea loqui inducuntur, ſed quod aliquis in ea vel famulitij ordinis vel agrorum colonus, vel ineruditus infimæque notæ homo loquatur. Atqui tragicum illud drama pulchrum non erit, ſi quis inde inferioris fortunæ homines tollat, cùm illos pulchrimodo per eos quoque amplius complectatur. Omnis itaque Plotini diſputatio, ſeu priorẽ ſeu ſecundã aſſumas huiuſmodi rationibus plena eſt. Ego autẽ ne ſim longior, plurimas prætermittã, quamuiſque & Xenophõte Socratico, & Stoico Epicteto, alijſque permultis teſtibus vti poſſim, queámque Phyſicis demonſtrationibus refellere inſcitiam eorum qui ſermoni noſtro non credunt, tamen ad confirmandam veritatem ſatis puto hæc eſſe, quæ à me collecta iam ſunt. Solum vero id operæpretium eſſe duxi, iam dictis rebus adiungi, quod

vbi ſemel hoc cunſtitutum ſit, Deum videlicet
curare cuncta quæ fecit, pacatiſſimè citraque
omnem controuerſiam demonſtrata eſt ratio diſ-
penſationis ſvindicis noſtri. Haud enim decebat
rerum omnium poſſeſſorem, quique rebus quæ
prius nullæ erant ipſum eſſe contribuit, contem-
nere deſtructam generis humani naturam, cuius
gratia fecerat omnia quæ videntur. Terra enim
eſt hominum ſedes, idemque cœlum pro tecto
habent. Aer præterea, mare, flumina, & quicquid
pariunt nubes, rores quoque ac venti, fœcundæ
inſuper ſteriléſque plantæ, quin & terreſtres ani-
mantes, volucréſque, ac natrices, quæque in alte-
rutro viuunt elemento, herbarumque infinitæ
ſpecies, metallorumque materiæ, nõ paruam hu-
mano generi vtilitatẽ apportãt. Sol quoq; ac lu-
na, infinitaque ſtellarum multitudo quæ bifariã
tempus diſcriminat, æqualiter illud animantibus
partiuntur. Ac ſol quidẽ ipſum diem illuſtrat, ani-
mantéſque ad ſua quamque munia excitat. Luna
vero vna cum ſtellis, nocturnæ facis officium ſor-
tita eſt. Deus itaque dominus rerum omnium nõ
putauit eum contemnendum eſſe à peccatis ob-
ſeſſum, cuius gratia cuncta hæc facta fuerãt. Ideo-
que humanam ipſe induit ſpeciem, ſpectabilique
natura obduxit alterã quæ videri non poteſt. Tũc
& ſpectabilem hanc immunẽ peccati conſerua-
uit, occultamque illam in ſua puritate continuit.
Neque enim hæc paſſa eſt vllum corporeæ infir-
mitatis cõſortium, ſed ne aſſumpta quidem caro
vllas peccati ſordes accepit. Erat illi quidẽ facil-
limum, vel citra hoc humanæ carnis inuolucrũ,
humani generis ſalutem perficere, ſolaque volun-
tate mortis poteſtatem diſſoluere, ac penitus
abolitam reddere matrem mortis iniquitatem,
patrémque illius diabolum de terræ facie profli-
gatum ad inferni tenebras relegare, quibus &
paulo poſt exortum peccatum interminatus eſt
ſe illum traditurum eſſe. Cæterum oſtendere no-
luit, quid poteſtati ſuæ liceret, ſed prius quid
æquitas prouidentiæ poſtularet. Sicut enim qui
poterat, ſi modo ei collibuiſſet, homines de cœlo
affari, deſidéſque ac inertes ita perterrendo ad
officiũ excitare, neque tamen id ipſum fecit, quia
nimirum nouerat imbecille hominum naturam
ſuæ vocis ſonum capere ac ſuſtinere non poſſe,
ſed rario ac parcè illis apparuit commenſas com-
paréſque infirmis illorũ oculis apparitiones diſ-
penſans, cùm tamen hominibus internuntiis
modo leges ferendo, modo adhortando ac monẽ-
do aſſidue homines emendaret, vſus Prophetis
edictorũ ſermonumq; ſuorũ miniſtris, ita & in-
ſequutis tẽporibus, cùm vellet vniuerſo generi
humano ſalutarem medelã afferre, non angelorũ
quidem miniſterio archangelorumve vſus eſt,
neque cœlitus vocaliſſimam vocem effudit, cun-
ctiſque ſemel hominibus auditu perfacilẽ, ſed ipſe
ſibi in vtero virginis tabernaculum fecit, indéque
progreſſus eſt homo viſibilis Deuſque adorabilis,
è ſubſtantia quidem patris ante ſæcula genitus,
à virgine autem aſſumens quod apparebat, idem
recens atque æternus. Neque fecit vt eſſet
ſub tempore per quem tempora facta fuerant.
Neque quod in tempore natum eſt, ante ſæcula-
re ac prætẽporeum declarauit, ſed vtraque natura
ſyncera permanſit. Altera quidẽ infirmitates quæ
ad eam pertinebãt, perpeſſa, famẽ videlicet, ſitim,
ſomnum, fatigationẽ, crucẽ, interitũ. Altera vero
quæ ſunt diuinitatis efficiens, ſibique cõſuetis il-
A luſtrata miraculis, demum pedes perambulandi
mari habiles fecit, ac panes quinque ſatis eſſe iuſ-
ſit multis hominum millibus ad ſaturitatem pa-
ſcendis. Vinũ præterea tunc primo factũ nuptiis
dedit, mutiloſq; ac defectos artus curauit. Quoſ-
que oculos natura opifex noſtri corporis in aluo
matris non fecerat, è luto mirabiliter finxit. Solo
itẽ verbo diſſoluta membra coercuit: ſomnoq; iã
mortis oppreſſos reuocauit in vitam, mouitque
ad curſum diſpoſuit: cæteraque effecit, quæ ſacri
Euãgelij monumenta nos docent. Quod ſi hæc
miracula ita vt par eſt admiramini, Deoque con-
gruẽtia eſſe dicitis, & tamẽ diſpẽſationis modum
quo ſalui facti ſumus indecentẽ vocatis, primum
quidẽ inſignem eſſe audaciã atque inſaniam dixe-
rim, ſi ea ſapientia quæ eſt opifex rerũ omniũ aſſe-
ratis ſapientiores vos eſſe, neque cõprobetis quæ
ab ea facta ſũt, ſed arbitremini vel ea melius quod
agendum ſit inuenire vos poſſe. Ego vero nõ du-
bito, ſi ea vel aliam ſalutis noſtræ rationem iniiſ-
ſet, vos nihilominus & ea indignaturos fuiſſe.
faſtidioſi enim eſtis planeque implacabiles, ſo-
B lumque petiti cauillis ac dicteriis laceſſere diuinę
diſpenſationis myſteria. Quando igitur iuuenili
ac temerario quodã auſu, ſapiẽtię abyſſum veſtris
conſiliis ſuperaturos vos creditis, meliorẽ noſtræ
ſalutis modũ, quæſo nobis oſtendite. At inuenire
profecto nullum poteritis. Tanto enim vſus eſt
Deus noſter lenitatis exceſſu, vt incredibile hoc
& vobis & veſtri ſimilibus factu obiiciatur, vni-
genitum videlicet Dei filium qui eſt ante ſæcula
Deus verbum, quique opifex eſt rerum omnium,
humanitate noſtra aſſumpta hominẽ factum eſſe,
noſtrámque hoc pacto ſalutem peregiſſe. Atqui
eos medicos maxime laudare ſoletis, non qui nos
quidem ſuis miniſtris curandos ægros commit-
tunt, ſed qui pallium deponunt, interulãque ſuc-
cincti, ſuis ipſi manibus ferrũ accipiunt, vlcuſque
ſi ſit opus incidunt, neque fœtorem vlceris auer-
ſantur, imo autem profluentẽ ſaniem excipiunt,
ſpõgiaque inſpergunt, & vnguẽta cõpingunt, alia-
que remedia multa cõficiunt, quæ adhiberi Me-
dicinæ lex iubet. Neque vero illos etiã reges ad-
mirari laudibuſque ornare ſoliti eſtis, qui regali-
bus in thalamis molliter enutriti, omni genere
C deliciarũ perfrui ſolent, ſed quibus graue non eſt,
pro ſubditis hominibus caput periculis obiecta-
re, quiq; armis obtecti in prima acie cũ hoſte for-
titer pugnant. Quod ſi forte mirabũdi inquiritis,
cur non olim multo prius humanitate aſſumpta
opifex mũdi nobis conſuluit: agedum & Medicos
accuſate, qui in poſtremum curationis tempus
differunt acriora remedia. Lenioribus ſiquidem
prius vſi, quæ potentiora ſunt vltimo loco adhi-
bent. Idem itaq; feciſſe inuenitur creator ac me-
dicus animarum noſtrarum. Nã cùm prius olim
multa & varia remedia attuliſſet, cunctis quidem
hominibus ad pietatem alliciendis, ea inſpectãda
proponens, quæ in mũdi fabrica & natura rerum
ab eo facta cernuntur. Hebræis autem Prophetas
mittens, & ſcriptam legem contribuens, poſtre-
mo & hoc vndiq; potens pharmacum ac ſaluber-
rimum nobis attulit, quo omnis ægritudo fundi-
tus tolleretur. Verbis autẽ noſtris fidẽ conciliant,
orbis vniuerſus terra marique à priore ignorãtia
liberatus, idolorum ſedata fallacia, impietatis
pulſa caligo, radij lumine cognitionis diuinæ mũ-
dum

dum complentes, Græci, Rumani, Barbari de crucifixo theologicè proloquentes, ipſumq; ſignum crucis proſequentes honore maximo, proq; multis ac mendacibus diis Trinitati cultum latriæ exhibentes, abolita idolorum templa, idolorum aræ ad fundamenta ſubuerſæ, illuſtres vero Eccleſiæ vbique extructæ, in ciuitatibus, in pagis, in agris, in extremis prouinciarum finibus Martyrum templa pulcherrime fabrefacta, Monachorum habitacula quibus ſancti fiunt montium vertices, vaſtæque ſolitudines incoluntur. Hæc igitur & quæ ſunt his perſimilia, dignam Deo congruentemq; diſpenſationem vindicis noſtri oſtendunt, Euangelicam præterea veritatem & antiquæ Prophetię confirmant. Hæ nanque, prædicunt quæ in Euangeliis continentur. Euangelia vero, Propheticæ prædictionis finem oſtendunt. Ac Prophetæ quidem prædixerunt Virginis partum, hæc vero nos docent propheticam veritatem. Illi prædixerunt crucis myſterium, ſed Euangelia oſtenderũt. Illi prædixerunt Chriſti tormenta, hæc vero narrant facta miracula. Illi cecinerunt mundi ſalutem, nos autem videmus oraculorum finem. Illi Iudæorum perfidiam perditionemque prædixerunt, nos permanentem adhuc eorum perfidiam, C diſperſionem, ſeruitutemq; videmus. Ego autem ni conicerem nimis longo ſermone & vos & eos qui in poſterum in noſtra hæc monumenta inciderint defatigandos fore, vobis vel ipſas Prophetarum prædictiones appoſuiſſem, vt exactius à re- A bus ipſis diſceretis verborum veritatem. Quoniã vero me hoc facere non ſinit copia dictarum rerum, vos quæſo viri Græci & Propheticis dictis fidem habetote, & clamantibus rebus aurem accommodate, perſuadeteque vobis ſinite ab Euripide Tragœdiarum ſcriptore, qui ſic in Oenomao ſuo canit: Τεκμαιρόμεσθα τοῖς παροῦσι τ' ἀφανῆ. id eſt ‡ Exiſtimamus quæ latent, ab iis quæ ſunt. Rurſus idem in Phœniſſis. τ' ἀφανῆ τεκμηρίοισιν εἰκότως ἁλίσκεται. hoc eſt. quod delitet coniecturis congruentibus deprenditur. Quod ſi forte vobis Euripides indignus fide teſtis videatur, audite ſaltem quæ Hyperides Orator dicit. ἀλλ' ἔστιν ἀφανῆ, ἀνάγκη τοὺς B διδάσκοντας τεκμηρίοις καὶ τοῖς εἰκόσι ζητεῖν. &c. hoc eſt. Quæ autem ſunt obſcura, neceſſe eſt eos qui docent indagare per coniecturas & ſigna. Conſona his & Iſocrates Orator ſcripſiſſe cernitur. inquit enim. δεῖ τὰ μέλλοντα τοῖς προγεγενημένοις τεκμαίρεσθαι. hoc eſt. Oportet quæ futura ſunt ex præteritis rebus conicere. Sed enim & Andocides vnus è decem Oratoribus. χρὴ δέ, τεκμηρίοις χρῆσθαι τοῖς προγεγενημένοις περὶ τῶν μελλόντων. hoc eſt. Oportet, inquit, vti ſignis præcedentibus, ad res futuras. Quia enim ab ornatu eloquutionis pendetis, hinc vobis de- C monſtrationes attulimus, vt per eas ad veritatem perducti, rerumque euentis iam manifeſtam cernentes Dei ac redemptoris noſtri apparitionem, de illius diſpenſatione ſermonem alacres accipiatis, amabilique ac peroptabili ſalute minime careatis.

‡ *Alias A præſentibus rebus, ea quæ nos latent coniicimus.*

FINIS LIBRI SEXTI.

BEATI THEODORETI

EPISCOPI CYRENSIS CONTRA INFIDELES GRÆCOS LIBER SEPTIMUS DE SACRIFICIIS.

IOCOSI ferme ac ridiculi A ſunt plerique omnes mortalium, neq; illis eſt cordi ſtudioſum vitæ genus inteuſæque grauitatis, ſed fluxum potius ac remiſſum. Ex quo fit vt perquam facile illis dominetur maligniſſimus dæmon, neque enim eos hortator ad rectam illam viam anguſtamque capeſſendam, ſalebroſam, difficilem & accliuem, ſed alteram quæ prona, incli- B nata, leuis atque expedita eſt haud enim illis vnquam temperantiæ iuſtitiæque vllam habere rationem præcepit, ſed confidenter atque impune cunctis flagitiis libidinibuſque incumbere, omne denium ſcelus impudenter audere permiſit. Hinc haud difficulter quamplurimos in ſeruitutem adduxit, fugientes enim laborioſam virtutem, legiſ- A que diuinæ difficultatem euitantes, ad eum ſcilicet transfugerunt qui factu facilia eademque iucundiſſima imperauit. Hoc itaque pacto in ſeruitutem redactis, primum quidem abolendas curauit quas de opifice rerum omnium Deo natura illis ab initio opiniones inſcripſit, tum & iniquis mendaciſſimorum dæmonum dogmatis imbutos, adorare turbam eorum qui dij vere non ſunt pro vno & ſolo Deo, perdocuit, vitæque perditiſſimę fulcrum hoc, baſimq; ſubiecit. Etenim cũm B delinquentes homines latens cura ſummordeat (pungit enim illos interior conſcientiæ ſtimulus, nec ſinit integram eſſe voluptatem peccati, ſed acerbiſſimos illi cruciatus admiſcet, id quod plane conſpici poteſt euenire ſicariis, graſſatoribus & adulteris, quique murorum perfoſſionem, latrocinia, proditioneſque ubeunt, aliudve quippiam audent quod lege prohibeatur) callidus ani-

quitatis magiſter poculum hoc indolentiæ atque obliuionis commentus eſt, vt hominibus ſcilicet **A** eorum qui falſo vocantur dij opiniones inſinuaset. Eos itaque voluptarios, laſciuiſſimoſque fieri curauit pædicones, adulteros, parentibus violentos, inceſtis, matrum, ſororum, filiarum amplexibus impudentiſſime pollui, mutuas thalamis inſidias intentantes, interdumque deprehenſos, ab iis quidem quos iniuria affecerant colligari ſtuduit, ab aliis autem vulgo paſſimque irrideri. Ac eiuſmodi flagitiis cœlum & terram inquinaſſe aiunt, quos ipſi cœlites deos vocant. Item & marinos, pontum terramque polluiſſe. Ab ipſis porro nymphis, montes, ſaltus, ſylnas, atque conualles inquinatas fuiſſe. Has vero tam fœdas abominandaſque fabulas, non ſolum Poetis, ſed Theologis quoque Philoſophiſque ‡ inſonuit, variis plane modis ſtructa fallacia, multiſque doli præceptoribus ſibi aſcitis. Quia vero maxima pars hominum literas neſcit, neque idonei ſunt qui Poëtarum ac Philoſophorum verba ſenſuſque percipiant, aliaquædã retia rudioribus his capiendis retinendiſque comparauit. Instituit enim pictores, fabroſque ferrarios, quique faciendis ſimulachris opificea ligno **B** lapidéque vtuntur, tales eorum figuras qui vocantur dij pingere, cudere, conflare, effingere, quales illi fabulatores ſuis pridem verbis expreſſerant, vt haberent hi quoque propoſita flagitiorum exempla, quique participes lectionis ſermonumque eſſe non poterant, ita ſaltem fœdiſſimas imagines intuẽdo execrabili doctrina minus carerẽt. Atq; horum artificum ſimulachris, non ſolum tẽpla complentur, ſed fora, ſed vicos, ſed locupletum virorum domos, quoque enim te vertas, eſt videre eos qui falſo dij nominantur † amare, præ libidine rabidos ferri, in Venerem concitari, patremque deorum tauro, aquila, cygno diſſimilatum, eoque pacto amicis fœminis commiſceri: Mercurium vero, ſermonis præſidem, hircum effectum, Pana filium genuiſſe caprinis fultum cruribus & cornibus præmunitum. Quid enim dicam *Pythij* Apollinis ardores, Daphneſque virginis temperantiam? Quid eundem Apollinem lauri truncum præcupidis brachiis amplectentem? Quid à Plutone raptam Proſerpinam? Quid errores Cereris matris? Hæc enim omnia, **C** & Poetæ fabulantur, & Theologi veſtri comprobant, Philoſophi autem grauiſſima quidem illis myſteria coaptare contendunt, quanto vero magis id ſtudent, tanto magis ridiculam fabularum allegoriam adducunt. His itaque, diis infeſtus homini dæmon, feſtos dies, ſolennes cerimonias, populariaque conuiuia celebrari inſtituit, ſuis quæque nominibus ac titulis inſignita, Ioui quidem Pandia, & Diaſia, Heræa vero Iunoni, ac Mineruæ Panathenæa. Baccho autem Patri Dionyſia, Cereri Eleuſinia & Theſmophoria, Apollini Delea & Pythia. Cæteriſq; prӕterea omnibus quorum ſanè magna eſt turba, ſuas cuiq; ſolẽnitates dicauit, è ſingulorum dæmonum nomine eas vocans, Hermæa Mercurio, Poſidonia Neptuno, Herculi Heraclea, Aſclepia & Panacia Æſculapio. Neque vero iis ſolum, quos deorum nomine dignabantur, ſed hominibus etiam ipſis cultũ hunc pietatis exhibebant. In eiuſmodi autem conuenticulis, omnem flagitiorum genus patrabatur. Initio enim Cereris, & Liberi Patris orgia, eorum ſcelerum quædam inuolucra prætendebant. Eleuſis namque pectinem oſtentabat, veterum autem Phallagogia Libero dedicata. Sed enim citra ænigmatum hæc inuolucra, ipſa quoque orgia quæ à celebrantibus fieri cernebantur, ad omne flagitiorum genus ſpectantes facilè incitabant. Quis enim vel ſalaciſſimæ homo libidinis intra cubiculi penetralia, ea patrare vnquam eſt auſus, quæ Satyrorum chorus publica in pompa flagitioſe exhibuit, cùm Silenum Panaque in medium acceptos circumferrent, hunc quidem in Bacchas rabida libidine irruentem, illum verò quem effœminati adoleſcentis eſſe pædagogum aiunt, ebrietate nimia reſolutum? Hiſce diis veteres centenis milleniſque mactatis bubus rem diuinam ‡ facere, integros illi ouium greges, integra boum armenta iugulare, thus adolere, vinum libare, hæc enim fieri deorum ſacerdotes videbãt. Aiunt vero poetæ, valde illos gaudere fuſis libaminibus ac nidore, ipſoſq; teſtari ſolitos ſibi hoc decus, hoc veluti præmium eſſe reliquum, eaq; potiſſimum cauſa libenter ad Æthiopum ſacrificia proficiſci, Hectoremq; illis omni diligentia omnique cura dignum cenſeri, quod illorum aras nunquam vacuas ſacrificiis paſſus eſt eſſe. Sed & que Chryſes Homeri verſibus celebratus, Apollinem cuius ipſe erat ſacerdos, ſuæ probitatis modeſtiæque ſummonuit, ſed pinguium coxarum quas cæſis tauris capriſque adolebat, tum & vitẽtium olentiumque ſertorum quibus templum ſedulò adornabat, vſque adeo illos hoſtiarum vapor demulcebat, nidoriſque fragrantia, vt verè mihi videantur popinonibus fuiſſe perſimiles. Immo autem non ſat recte illos coquinariis comparaui. Illi enim, quæ opipare curarunt obſonia, olfactu guſtuque percipiunt: at dij gentium, de peruſtis oſſibus halantem putorem excipiebant. Ac nos quidem ſi pauxillum modo temporis in altarium foculos incidamus; iniquè ferentes, nares obſtruimus, tetrumque odorem penitùs auerſamur. Quia autem nectare atque ambroſia frui dicuntur, à putore peruſtorum oſſium pendere videntur. Hæc autem ipſi retorquere fortaſſe audebunt in verum ac ſempiternum Deum. Audiũt enim & in ſacris monumentis leges de ſacrificiis latas extare. Verum iſti conſilium mentemque latoris Dei prorſus ignorant. Iſraelem enim longinquum tempus in Ægypto verſatum, prauiſque moribus illius regionis imbutum, ab Ægyptiiſque perdoctum idolis ac dæmonibus hoſtias immolare, ludis prӕterea choreiſque aſſuetum ac muſicis organis oblectari, iamque in harum rerum habitu conſtitutum, liberare Deus deſiderans ſacrificare quidem permiſit, non tamen omnia, neque falſis Ægyptiorum diis, ſed ſibi ſoli ac vero Deo Ægyptiorum deos ſacrificium victimamque offerre. Olim ſiquidem Ægyptij, deos, ſibi bouem, pecudem, capram, columbam, turturem faciebant, cumque his & alia quædam animalia, quæ eſculẽta non ſunt, ſed vocantur impura. Ne itaque indignarentur ſi viderent antiquo illo rei diuinæ ritu ſibi penitùs interdictum, prohibuit eos rem diuinam illis facere qui dij vere non eſſent. Contraque lata lege eis edixit, vt ſibi vero Deo in ſacrificium victimamque offerrent quæcunque prius impie venerati fuerant, è terreſtribus quidem capram, pecudem, bouem: è volatilibus autem turturem & columbam. Sunt enim hæc animalia, manſueti cicureſcentiſque ingenij. Itaque ſapientiſſimus

‡ inſonuit, pro inſonando inſeruit.

† i. amatoriũ facta exprimere.

‡ profaciebant, & ſa-ctitant.

tiſſimus ille Medicus hoc remedij genus adhibuit ‡ Ægyptiæ ægritudini, dum ſacrificare qoidem Iudæis ad eorum imbecillitatem indulſit. Et tamen ea qoæ prius colebant in ſacrificium iuſſit offerre, vt dom hoc facerent, ſcirent deos non eſſe quos taoquam victimas ipſi mactarent. Ideoq; abſtinere illos etiam ſuillis carnibus ioſſit. Quia nimirum biſce ſolis Ægyptij veſcebantor, cæteris autem aoimanribus, tanquam diis ſuis parcebant. Ita qui lata lege voluit haberi ſues immondos, nempe illud præcepit, vt quæ animantes pro deis habitæ prius fuerant, paſſim comederentur: vt in contemptum addoctæ, quæ ſic in aloom deuoratæ deſcenderát, nequaquá ſibi diuinos honores amplius vendicarent. Etenim cùm Hebræos ſciret quadam ſuperſtitione ſubtrepidos, patinarioſqoe ac gulones eſſe quam maximos, morbum morbo curandum exiſtimauit. Superſtitioni ſiqoidem, gulam oppoſuit, qui enim abſtinere ſuillis carnibus vt imputis præcepit, alias verò carnes illorum edacitati lata lege permiſit, ita profecto vorandæ carnis cupidine incitatos, veſci eos coegit animanribus illis, quas olim deos eſſe opinabantur. Haod itaqoe victimarum indigens Deos, nidoriſve appetetior, ſacrificia illa inſtituit, ſed vt imbecillitati eorum ſapienter boc pacto leniterq; conſuleret. Ita & muſica inſtrumenta paſſus eſt eſſe, non qui illorum concentu ſuas ipſe aures oblectaret, ſed ita paulatim idolorum præſtigia ſurrepturus. Etenim ſi vt primum ab Ægypti conuerſatione liberati fuerant, perfectas eis leges obieciſſet, abſque mora vtique reſiliiſſent, freoumque accipere indignati, ad priſtinam labem eopide recurriſſent. Si enim rebos hac indolgentia tolerantiaque diſpoſitis, ſæpenumero id facere conati ſont, quid non aoſi fuiſſent Deo illis ab initio Euangelicæ Philoſophiæ legem ferente? Vt vero Deum ſciaris nec ſacrificiis indigere nec moſicis inſtrumentis, aodite, quæſo, quæ per Prophetas ſuos nobis loquatur. οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους. &c. hoc eſt. Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hireos. Meæ ſunt enim omnes beſtiæ agri, iumenta in montibus & boues. Cognoui omoia volatilia cœli, & polchritudo agri mecum eſt. His itaqoe verbis, æque omnia repulit, quæ lege prius offerre iubebantur. Neque terreſtria ſolom & volatilia, ſed ipſius quoque vini libamina, oleumque quod cum ſimilagine ac placentis inferri templo mos erat, hæc enim agri pulchritudinem appellaoit, iuxtaq; & hæc & illa ſoa eſſe teſtatus eſt opera. Ita quodammodo nos erudiens, boiuſmodi rebos Deum non indigere. Tum vero non ſine qoadam eleganti, ſed tamen vtilitatis pleniſſima, ironia ignorantiam eorum redarguit, ſuámque ipſe aothoritatem potentiámque oſtendit. ſic enim inquit. ἐὰν πεινάσω, οὐ μή σοι εἴπω. &c. hoc eſt. Si eſuriero, non dicam tibi, meus eſt enim orbis terræ & plenitudo eius. Per hæc autem verba, & mundi opificio, & ſuo in eum dominatu manifeſte oſtenſis, qood prius ironicè dixerat moderandum coraoit. inquit enim. μὴ φάγομαι κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίομαι; hoc eſt. Nunquid manducabo carnes taororum, aot ſanguinem hircorom potabo? Cúmqoe oſtendiſſet ſuperflua eſſe penitus ſacrificia, eiſque Deo prorſus indigna, nouum qocndam ſacrificij modum propoſuit, quod aram quidem cruore effuſo minus imbueret, ſed quod lingua duntaxat labiiſque con-

‡ i. in Ægypto contracta.

A fieret, ait ergo, θῦσον τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου hoc eſt. Immola Deo ſacrificiom laudis, & redde altiſſimo vota tua. Itémque. ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με hoc eſt. Inooca me in die tribulationis tuæ, & eruam te, & glorificabis me. Sufficit enim Deo rationabilis congruáque oratio, ſuper omnes greges ouium & caprarum, ſopráque oomnia boom armenta, eámque libenter accipiens rependit offerentibos qoæ conueniant, opem enim ſoam indigentibus porrigit, eóſque oportuoa vltione defendit, ab eorom manibus vindicatos qui eis detrimenta inferre conabantur. Idque ipſom in fine huius melodiæ ſic additum eſt: θυσία αἰνέσεως δοξάσει με, &c. hoc eſt, Sacrificiom laudis glorificabit me, & illic iter quo oſtendam illis ſalutare Dei. Neq; enim ſatis eſt, ſi deum nobis beneficia conferentem ſolis laodibus veneremur, ſed præterea nos decet eam viam incedere, cuius finis vera eſt ſalus. Idem alio quoque in Pſalmo ſic ait: θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, &c. Id eſt: Sacrificium & oblationē noluiſti, aures autē perfeciſti mihi. Holocauſta & pro peccato non poſtulaſti. Iterum alibi: αἰνέσω τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ μου μετ' ᾠδῆς, &c. hoc eſt: Laudabo enim (inquit) nomen Dei mei cum cantico, magnificabo eom in laude. Et placebit Deo ſuper vitolum nouellum cornoa producentem & vngulas. Ne quis autem veſtrum opinetur hæc ſolum prophetam Dauid ſcripſiſſe, audite quæſo, qoalia ea ſint quæ Deus per Eſaiam loquutus eſt: τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν λέγει κύριος, &c. hoc eſt. Qoo mihi multitudinem victimarum veſtrarum, dicit Dominos? Plenus ſum, bolocauſta arietum, & adipem agnorum, & ſanguinem taororum aut bircorum nolo. Neque ſi veneritis in cōſpectum meum. Quis enim exquiſiuit hæc de manibus veſtris? Tum & hæc addidit: πατεῖν μου τὴν αὐλὴν οὐ προσθήσεσθε &c. hoc eſt: Non adiicietis ambulare in atrio meo. Si enim offeratis mihi ſimilaginem, fruſtra. thymiama, abominatio mihi eſt. Neomenias veſtras, & ſabbata, & diem magnom non fero. Ieiunium, & vacationem, & feſtiuitates veſtras odit anima mea. Facti eſtis mihi in ſatietatem. Apertiſſime igitur bis verbis oſtendit, nequaquam hæc vt certa ac neceſſaria ſuis legibus præcepiſſe, ſed vt ſe ad eorum imbecillitatem accommodaret. C hoc enim protſus ea verba ſignificant. Quis exqoiſiuit hæc de manibos veſtris? Sunt autem hæc omnia Dauidicæ melodiæ perquam ſimilia. Pari enim modo hic quoque non ſolum tauros, agnoſque reiecit, ſed ipſam ſimilaginem, ipſaque aromatica ſuffimenta, cumque his & magnarum ſolennitatum catalogū. Sicut autem per os Dauid, boiuſmodi ſacrificiis ritibuſque ſublatis, ſacrificiū laudis offerri ioſſit, ita & hoc loco per Eſaiam cūcta ea porro eliminans, incorruptionis baptiſma regenerationiſque proponit, ſic enim inqoit: λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε, &c. hoc eſt: Laoamini, mūdi eſtote. Ne quis autem putaret iuſſiſſe illum per Eſaiam, vt conſuetis lotionibus vterentor, neceſſario addidit: ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου, hoc eſt. Auferte mala ab animabus veſtris, à conſpectu oculorum meorum. Hæc autem verba manifeſte oſtendunt baptiſmatis ſancti donom. Alibi quoque io medio prophetiæ Eſaias hæc inquit, perſonam Dei nobis proponens: οὐ νῦν ἐκάλεσά σε Ἰακώβ, οὐδὲ κοπιᾶσαι σε ἐποίησα Ἰσραήλ. &c. hoc eſt: Non te vocaui nunc Iacob,

Pſal. 49.
Pſal. 68.
Eſa. 1.
Eſa. 43.

neque laborare te feci Iſrael. Non tuliſti mihi pecudes oblationis, neque in ſacrificiis tuis glorificaſti me. Non ſeruiuiſti mihi in mulieribus, neq; laborioſum te feci in thure. Neque comparaſti mihi argento thymiama, neque adipem victimarum tuarum concupiui. Sed in peccatis tuis, & in iniuſtitiis proiexi te. Ita rurſus oſtendens legaliũ victimarum ſpecies eſſe inutiles, pollicetur peccatorum veniam, quę per ſanctum baptiſma mortalibus data eſt. inquit enim: *ἐγώ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου ἕνεκεν ἐμοῦ.* &c. hoc eſt: Ego ſum qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Neque enim vllis operibus noſtris, ſed per ſolam fidem myſtica bona conſequuti ſumus. Hinc & Apoſtolus manifeſte teſtatur: *χάριτί ἐστε σεσωσμένοι, καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν. θεοῦ τὸ δῶρον.*

Ephe. 2.

Gratia ſalui facti eſtis, & hoc non ex vobis. Dei eſt donum. ne quis glorietur. Id ipſum hoc loco ſignificans, quod ſuperius dixerat Deus per Eſaiam propter me. Hæc & per Hieremiam ferme ſic inquit: *τὰ ὁλοκαυτώματα ὑμῶν συναγάγετε μετὰ τῶν θυσιῶν ὑμῶν*, &c. hoc eſt: Holocauſta veſtra congregate cum ſacrificiis veſtris. Quoniam non ſum loquutus ad patres veſtros. Neque in die qua eduxi vos de Ægypto, præcepi eis de holocauſtis & ſacrificio. Quod igitur de hiſce rebus in lege præceptum eſt, ad illorum ſtoliditatem accommodatum videri debet, nulla vero Dei vtilitate dictum aut perpetua voluntate, alibi enim inquit: *τὰ ὁλοκαυτώματα ὑμῶν οὐκ ἔστι δεκτά, καὶ αἱ θυσίαι ὑμῶν οὐχ ἥδυνάν με* hoc eſt: Holocauſta veſtra non ſunt accepta, neque veſtra me ſacrificia oblectarunt. Et rurſus: *ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ ἦχον ᾠδῶν σου, καὶ φωνὴς ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι.* hoc eſt. Elongato à me ſonum canticorum tuorum, & vocem organorum tuorum non audiam.

Hiere. 7.

Cap. 6.

Aliáque permulta hoc genus eſt inuenire, quæ manifeſte nobis oſtendant, Deum nec ſacrificiis eguiſſe, nec vapore carnis aut nidore, muſiciſve inſtrumentis oblectatum ea fieri iuſſiſſe, ſed ſola prouidentia qua illorum infirmitatibus conſulebat. Ne itaque exiſtimate hanc pro veſtris ſacrificiis quæ ipſi damnamus defenſionem vos afferre poſſe, quod Hebræi quoque patres ſacrificia Deo obtulerint. Quæ enim latæ legis intentio, quod conſilium, finiſque fuerit, ipſe qui legem tulit, per prophetas Deus oſtendit. Quæ quum diligenter Porphyrius perlegiſſet (plurimum nanque temporis in eis contriuit) dum ſua in Chriſtianos volumina detornaret, aliena is quoque à vera pietate ſacrificia eſſe oſtendit. Qua in re iure id Porphyrio contigiſſe dixerim, quod contingere ſimiis ſolet. Sicut enim illi quoque quoſdam humanos geſtus imitantur, neque tamen continuo transeũt in humanam ſpeciem, ſed permanẽt in ſimiorum natura, ita & Porphyrius è ſacris literis quæ ſibi collibuit ſuffuratus, nonnullis inde ſententiis ſua monumenta interſitis, poſthabuit veritatem perdiſcere, ſimiuſque duntaxat imitator permanſit, vel vt verius dicam, gracculus quidam fuit alienis plumis excultus. Hic itaque cùm multis ſcriptis ſermonibus contendat ab animatis abſtinendum eſſe, teſtem inducit Theophraſtum, priſcos homines neque thus, neque ſacrificium neque vllas victimas ſolitos eſſe offerre, ſed pauxillum decerpti fœni tanquam genitabilis rei partem, manibus alte ſublatum, flammis imponere conſueſſe, atque ita demum apparentes cœleſtes deos excepiſſe. Tum plurima quædam in hanc ſententiam perſequutus, hæc addit: *ἐπεὶ δὲ τὰς θυσίας ἀπαρχῶν εἰς πολλὴν ἀδικίαν*, &c. hoc eſt: Cùm autem ſacrorum primitiæ ad multam iniquitatem hominibus proceſſiſſent, execrabilis paulatim vſus victimarum inductus eſt crudelitatiſque pleniſſimus, ita vt ſi quæ olim contra nos imprecationes ſuſceptæ ſunt, nunc maxime videantur euentum conſequutæ, cùm videamus homines cædibus delibutos aras deorum cruore multo conſpergere. Tum & poſt alia quamplurima ita ſubſequitur: *μὴ χαίρειν θεοὺς ὑπολαμβάνειν*, &c. hoc eſt. Deos nullo pacto habẽdos eſſe, qui ſibi rem diuinã fieri cæſis animantibus gaudeant. eſſe enim iniuſtum, impium, ac ſceleſtiſſimum facinus, mactare diis animalia. ideoque ne ipſis quidem hoc gratum contingere. Addit autẽ & hæc amplius: *εἰκότως ὁ Θεόφραστος ἀπαγορεύει* &c. hoc eſt: Merito Theophraſtus prohibet rem diuinam fieri animatis rebus, ab iis qui veram pietatem colere ſtudeant, multis eiuſmodi vſus rationibus ad ſuam hanc ſententiam comprobandam. Mox autem oſtendit quæ diis immolari conueniat. inquit enim: *τοιαῦτα δεῖ θύειν*, &c. hoc eſt. Atqui ea decet immolari, quibus immolandis nihil detrimenti cuiquam inferatur. nihil eſt enim quod æque cunctis innoxium eſſe debeat, atque ipſum ſacrificium. Rurſúſque: *ἀφεκτέον ἄρα τῶν ζώων ἐν ταῖς θυσίαις*, &c hoc eſt. Abſtinendum eſt itaque animalibus, in facienda re diuina. Reuocat præterea in memoriam quæ factæ fuerint hominum cædes: *ἐθύετο γὰρ, φησὶν, ἐν Ῥόδῳ*, &c. hoc eſt: Mactabatur enim xvi. Calendas Nouembris homo apud Rhodios in honorem Saturni, quod cùm perdiu ſeruatum fuiſſet, in conſuetudinem abiit. Quendam enim ex iis qui publica ſententia damnati eſſent ad capitale ſupplicium, adusque Saturnalia viuum aſſeruabant. Tum vero ait, & apud Cypriam Salamina hominem mactari ſolitum, Agraulo Cecropis filiæ. Homines item treis apud Ægyptiam Heliopolin ſingulis diebus mactari. Quinetiam Lacedæmonios immolare hominem Marti, huiuſmodique victimas in Laodicea Syriæ, Libycáque Carthagine offerri ſolitas. Ipſos etiam Græcos cùm ad bella progrederentur, ab humana cæde auſpicatos fuiſſe, aliáque permulta in hanc ſententiam Porphyrius narrat. Scribit & Philo Hiſtoricus, Ariſtomenẽ Meſſenium trecentos olim homines Ioui Ithomio immolaſſe. Plutarchus quoque conſona his teſtatur, aliique complures hiſtorici eadem nobis memoriæ prodiderunt. Quin & Tragici Poetæ huiuſmodi cædes ſuis Tragœdiis decantarunt, quas Menœcei quidem apud Thebanos, apud Athenienſes autem Codri ac Lei filię pertulerũt. Pronũ vero eſt, hæc omnibus edoceri qui veterum hiſtoriarum libros in manus ſumant. Ita enim facile cognoſcent, eorum iuſſu qui falſo dij nuncupantur, has victimarum cædes inſtitutas fuiſſe. At vero mundi pater ac dominus, hanc iniquitatem per os Dauidicum deteſtatur, inquit enim: *καὶ ἔθυσαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν*. &c. hoc eſt: Et ſacrificarunt filios ſuos & filias ſuas dæmoniis, & effuderunt ſanguinem innocentem, ſanguinem filiorum & filiarum ſuarum, quos ſacrificauerunt ſculptilibus Chanaan. Per Ezechielem quoque ita conquerens ait: *καὶ ἔλαβες τοὺς υἱούς σου*, &c. hoc eſt: Et accepiſti filios tuos ac filias, quos genuiſti mihi, & adduxiſti eos amatoribus tuis. hoc ſuper omnem fornicationem tuam. Hæc itaque paſſim Græci,

Pſalm.105

Ezech.16.

Græci, Romani, Ægyptij, Hebræi, gentéſque aliæ A facinora perpetrabant. Poſtquam vero Deus noſter hominúmque ſeruator Chriſtus apparuit, illa quidem prorſus extincta ſunt, ſacræ vero Euangeliorum leges, nationes melius ciuitatéſque moderantur. Præter alios vero & Sophocles Arbenienſis Tragœdiarum ſcriptor, eas immolationes hominum tragicè deteſtatur, pie quidem de Deo loquutus, ſapientérque inſectatus dæmonum ſimulachra, ſic enim inquit:

B Εἷς ταῖς ἀληθείαισιν εἷς ἐστὶ θεός. &c, hoc eſt.

Vnus profecto ſolus eſt vnus Deus,
Terrámque fecit, & polorum vertices,
Pontique fluctus, & ſonora flumina:
Sed nos ſopore corde mortales vagi,
Statuimus hoc ſolatium mentis leue,
Simulachra diuum è marmore, aut ex ære,
Elephantino ex ebore, fuluove ex auro.
C Queis ſacra, cœtúſque & coronas affatim
Dantes, putamus ſic pium perſoluere.

Neque enim ſoli nos, ſed veſtri quoque Poetæ, Hiſtorici, ac Philoſophi, huiuſmodi ritus plane irrident, qui vobis diuini ſanctique habentur. Ego autem puto & Socratem Sophroniſci, Mercurio immolari gallum iuſſiſſe, vt illarum crimen refelleret, quippe quem Anytus ac Melitus, vt immortales deos abnegantem detulerant. Alibi enim Socrates idem manifeſte oſtendit, ſcire ſe deum nequaquam victimis indigere. Nam & hæc quoque Socratis dicta ſunt, ſi modo illius ſententias Plato literarum monumentis mandauit: οὐ γὰρ χρείας ἕνεκα ὁ θεὸς ἐποίησε τὸν κόσμον &c. hoc eſt: Nullius enim neceſſitatis vſuſue ſui cauſa, Deus mundum hunc fecit, vt honores videlicet ab hominibus, diiſque aliis ac dæmonibus referret, quaſi prouentum ſibi quendam pro rerum gubernatione depoſceret. A nobis quidem viſcerationum vapores, à diis autem ac dæmonibus propria cuiuſque miniſteria & officia. His itaque verbis Socrates plane oſtendit, nullius quidem rei Deum indigum eſſe, nihilque habere aliud eiuſmodi hoſtias præter fumum, ac putore quidem multo grauiſſimum. Quæ vos à præceptoribus veſtris perdocti, & à ſacris iam monumentis, vnde illi plurima compilarunt, diuinam doctrinam veſtris in pectoribus confirmantes, quæ cauponibus laniiſque conueniunt ſacrificia deteſtamini: ſacrificium vero laudis creatori Deo offerte. vobis enim perſuadere hoc debent, non leges à principibus latæ, neque ſuppliciorum metus, ſed veritatis potentia, quæ iam maris ac terræ incolis omnibus eſt notiſſima.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS LIBER OCTAVVS, DE MARTYRIBVS.

PYTHAGORAM illum Samium, A cuius apud vos eſt celeberrimum nomen, dixiſſe aiunt qui illius vitam memoriæ prodiderunt, eſſe Muſas Sirenibus præferendas. Ego autem, ſi mos illi fuiſſet explicito ac manifeſto ſermone vti, quali videlicet complures Philoſophi vſi ſunt, affirmarem vtique illum vt idiotam hominem altioriſ- B que vlliuſ rei minime conſcium, Muſarum cantus ac vocem Sirenibus prætuliſſe. Quia verò ſunt illius dicta, gryphis ænigmatiſque abſtruſa, ſcopulorum modo qui marinis fluctibus occultantur (per ſymbola enim, ſua ille monita proponebat, qualia videlicet ea ſunt, Gladio ignem ne fodicato, Neue modio inſideto, Neue caudarum comedito, C Stateram ne tranſilito, & quæ ſunt generis eiuſdem) idcirco illum puto comptos lepidóſque ſermones Sirenibus opinatum eſſe perſimiles, Muſis verò, qui nihil inducti decoris fucique præferentes, nudam veritatis formam oſtendunt. A Quanto enim ingenua pulchritudo potior eſt ea quam fucus artis mangonicæ medicauit, tanto eſt melior ſimplex ille veritatis decor, acri oratione lepidóque verborum concentu. Habenda eſt itaque fides ô viri Græci, ſi non aliis, at celeberrimo ſaltem Philoſopho, qui hæc ita decreuit. Neque adeò ſacræ vobis literæ contemnendæ, quoniam ſuperfluo ſermonis apparatu minus vtantur, ſed nudam pulchritudinem veritatis, & tamen emicantem, nobis proponant. Pronum ſiquidem fuit B & quam facillimum, ſapientiæ fonti qui profanis impiiſque hominibus eam qua tantopere gloriatur eloquentiam dedit, vel Platone facundiores, vel acriores Demoſthene, vel rotundiores Thucydide, vel Ariſtotele & Chryſippo cudendis inſolubilibus ſyllogiſmis acutiores, prodere veritatis præcones. Cæterum locuples illa liberaliſſimáque diuinitas, noluit quinque ſolum, decemve C aut quindecim, centum aut ducentos homines aquis ſalutaribus recreari, ſed cunctas affatim tum Græcas, tum barbaras nationes, neque ſolum homines literarum ſtudiis innutritos, ſed ſutores iuxta textoréſque, fabros item ferrarios, cæteróſ-

que manuales artifices, preterque hos ipſos, etiam
mendicos agricolas, lignatores, fœminas quoque,
rum diuitiis affluentes, tum maouum ſuarum ſtu-
dio parce ac duriter victitantes. Eamque ob rem,
piſcatorum poblicanorumque, ac ſutoris mini-
ſterio vſos, protulit hominibus ſalutarem diui-
namque doctrinam, nequaquam linguis immu-
tatis, quibus verbi ſui præcones ab initio vſi fue-
cant, ſed per eas tamen prænitentis ſapientiæ riuos
effundens, non aliter quam ſi quis odoris vinum
ſaporisque ſuauiſſimi conuiuis ſuis apponat,
quod tamen phialis poculisque infundat minus
eleganter affabreque inſculptis. Nihilo enim ſe-
cius qui ſitientes accumbunt, vino ſe imbuunt,
neque poculorum mateciam artificiumue inſpi-
ciunt, ſed vinum laudant, quod cum magna vo-
luptate exhauriunt. Idem cunctos hodie morta-
les facere aſſidue ceruimus. Sacræ enim doctrinæ
riuos haurientes, non modo non irrident Apoſto-
lorum linguam, ſed valde potius admirantur,
quod eloquentiæ ſacris minus initiati, horumque
alij vel à pueris ſolam piſcationem edocti, alij ve-
co publiranorum trapezis aſſiſtere conſueti, alij
ſutoriam exercere, illico prodierint miniſtri
diuinarum rerum, ſupercœleſtiumque bonorum
diſpenſatores, præſidia in aduerſis rebus, claraque
luminaria quæ non vnam modo gentem lumine
illuſtrarunt, ſed quotcunque ſol hic quem cerni-
mus, iubare ſuæ lucis illuſtrat. Admirantur autem
cuncti mortales, mortuos iam Apoſtolos, nunc
quoque vertendis ad Chriſtianam religionem po-
pulis, ea conficere quæ cùm olim viuerent facie-
bant, immo autem maiora multoque clariora,
poſtquam exceſſerunt è vita per eos facta conſpi-
cere. Tunc enim cùm mortale corpus indui, inter
homines verſabantur, modo ad hos, modo ad illos
populos accedebant. Nunc Romanos, nunc vero
Hiſpanos, Celtaſue alloquebantur. Poſtquam ve-
ro ad illum ſe receperunt à quo deſtinati olim
immiſſiq; fuerant, omnes illis populi cunctæque
nationes continuè perfruuntur. Neque ſolum
Romani, quique ſub Romanorum iugo lubentes
agunt & gubernantur, ſed Perſæ quoque, Scythæ,
Maſſagetæ, Sauromatæ, Indi, Æthiopes, vtq; ſe-
mel dicatur, omnes habitabilis terræ fines. Quæ
enim illi monumenta ſcripta nobis reliquerunt,
ſimplicia illa quidem omniſque Græci nitoris ex-
pertia, tum perpauca & perquam breuia, ſunt
hominibus cunctis chariſſima, vobis exceptis, ac
ſi quis eadem, qua & vos impietatis nebula cir-
cunſeptus, nolit veritatis iubar inſpicere. Quin
eadem Apoſtolica monumenta, non ſolum carēt
Atticæ eloquentiæ faſtu: verumetiam ea quæ no-
bis tradunt eius ſunt generis, vt nihil inde magni-
ficum noſtris oculis ac perſpicuum proponatur.
Neque enim regnum oſtentant, quod hic videri
à futuris poſſeſſorib. queat. Non illi purpura ex-
ornatum regem, non corona inſignem vident, nō
ſcutatorum numero ac magnitudine formidan-
dom, non exercitu communitum, non ducibus
qui fortitudinem in bello perdocti ſint. Nihil de-
nique eorum vidant, quibus homines ſplendore
nominis & glocia inclareſcunt. Sed tophaceum
ſpecu vidēt, in quo preſepe, in quo pauperculā vir-
ginē, in quo tenui faſcia obuolutū infantē ipſo in
præſepis ſino humiliter reclinatum. Præterea &
oppidū vidēt vbi hæc accidiſſe narrātur, ignobile,
inglorīū, ac puſillū. Proponitur illis etiam ſpectā-
dus, infans in paupertate eductus. Proponuntur
quæ acerba perpeſſus eſt, fames, ſitis, languorq;
de via. Poſt hæc autē omnia, ſuppliciū illod paſſim
ab omnibus decantatū, alapę cum colaphis in ma-
xillā incuſſæ, terga flagris diſciſſa, geſtata crux, pe-
dibus ac manibus infixi claui, lancea pectori ada-
cta, aceiū ſitienti porrectū, mortis genus ignomi-
nia cruciatuque perhorrendum. Et tamen cùm
hæc & quæ ſunt his ſimilia, narrent Apoſtolorum
monumenta, fidem fecerunt cunctis paſſim ho-
minibus, eum de quo illa dicuntur, Dei filium,
Deum verum, ante ſæcula genitum, factorem re-
rum omnium atque opificem, humanam aſſump-
ſiſſe naturam, eòque inſtrumento ſalutem huma-
ni generis confeciſſe. Neque vero tenuem ac ſu-
perinnatantem fidem fecerunt, ſed adeo profun-
dis nixam radicibus, vt magna hominum multi-
tudo pro his dogmatis retinendis mortem liben-
tiſſime ſuſtinuerit, eaque inficiari volentibus
non linguas ad defenſionem obiecerit, ſed flagris
humeros, ſed lampadib. latera ferreiſque vngulis,
& ceruices gladiis ſuppoſuerit, tympanis ac h[illegible]-
culis extenta fuerit, palis infixa conſtiterit, ab im-
manibus ſe feris laniari conſpexerit. Iure igitur
qui certamina hæc propoſuit, inextincta illos glo-
ria illuſtrauit, memoriamque factorum nunquam
tribuit, eaquæ potens ſit vires temporis ſuperare.
Nam cùm cætera omnia paulatim marceſcere
abolerique inſtituerit, horum tamen gloriam
incorruptam ſeruauit. Ac animæ quidem trium-
phatorum Martyrum, in cœleſti nunc patria vi-
tam agunt angelorum choros inter ſitæ. Eorum
vero corpora non ſingula quidem ſingulis mo-
numentis conduntur, ſed ciuitates, oppida, paga-
nique conuentus, hæc inter ſe ſortito partiti ſunt,
laborantibuſque animis ac ægrotis corporibus ſa-
lutares eos confiteri non ceſſant. Nihiloque ſe-
cius vrbium cuſtodes ac locorum præſides vane-
cantur, quorum precibus & interuentu apud
Deum vtentes, per eos demum diuina munera
conſequuntur. Sectis itaque eorum corporibus,
integra tamen vis & gratia porſeuerat, tenueſque
ac tantillæ reliquiæ toti parem habent, nullaſqua
in partes Martyrij diſſecto, virtutem. Gratia enim
quæ pollens vigenſque perſiſtit, petentibus do-
na diſtribuit, fidei ſupplicantium liberalitatem
ſuam eommenſa. Vos autem Græci homines ne
hæc quidem adducunt, vt Deum regem Marty-
rum laudetis, ſed cum deriſu damnatis eum qui à
cunctis latè mortalibus eis honor defertur, abo-
minandum ſcelus admittere vos putantes ſi ad eo-
rum buſta propius accedatis. Eſto autem vt cæte-
ri paſſim mortales hoc Martyrum facto oſtende-
rentur, at Græcos certe ipſos nullo hinc profecto
decuit pacto offendi. Ab his enim authoribus
prodierunt libamina, expiationes, heroes, ſemidei,
hominesque in deos relati. Herculem enim mor-
talem hominem, Alcmena & Amphytrione parē-
tibus natum, Deum Græci declararunt, ſicut te-
merè Deum eſſe opinabantur, cæterorumque
Deorum catalogo addiderunt. Quod autem Pla-
to Amphytrionis eſſe filium, non Iouis, eum
crediderit, inde puto, conſtabit, ſi vidaliret audia-
tis quæ is in Theæteto conſcripſit, [illegible]
[illegible], &c. hoc eſt. Sed
eorum qui ſeſe iactant viginti quinque progeni-
torum catalogo, fatuum ſibi ineptumque videri
conſilium, ob nimis exactæ rationis minutias.

Quòd

Quòd autem Amphytrion altius repetito principio quintos ſupra vigeſimum fuerit, ſicut ei fortè fortuna obtigit, quinquageſimus ab Lao deſcenderit, eorum ſit inquirere qui poſſunt generis rationem ſubducere, inuentoque principio ita ſe ſtulto animi faſtu liberare. Rhetor quoque Iſocrates ita teſtatur, ζεὺς γὰρ ἡρακλέα καὶ τάνταλον γεννήσας, &c. hoc eſt: Iupiter enim cùm Herculem ac Tantalum genuiſſet, vt eſt in fabulis, paſſimq́; ab omnibus creditur. Hoc itaque pacto irridebant, qoi vere inſpicere poterant qualia ea eſſent quæ alij mortales fabulis commendabant. Et tamen cùm ipſe Hercules à mero homine nihil differret, regique Euryſtheo ſeruire ſeruitutem cogeretur, illi tamen aris tẽpliſque excitatis ſacrificia obtulerũt, diéſq; feſtiuos dedicarũt. Neq; ſoli Athenienſes ac Spartiatæ, ſed tota ſimol Græcia, Europæq́; quãplurimæ regiones. Erroris autem huius peſtilentia & in Aſiam penetrauit. Multa enim Tyrij, ciuitatéſque aliç ingentia templa Herculi excitarũt. Neque ei ſolum feſtiuitates annuas celebrabant, ſed quarto qooque anno ludos eidem ac certamina dedicabant. Tametſi mortalem fuiſſe hominem ſcirent, nec temperatom, nec ſapientiæ amatorem, ſed qui vitam in * licentia & libidine tranſegiſſet, vt enim cçtera illius flagitia taceãtoe, hoc narrare ſit ſatis, qood nocte vna quinquaginta virginibus ſtuprũ intuliſſe dicitur, ac niſi ſallor, tertiom decimom fertur hoc illius eſſe certamen. Satis autem hoc potuit Herculis vitam moreſq́ue teſtari. Adde autem, qood ex ea nequitia finem ſibi vitæ maturius aduocauit, ducta enim iam pridem vxore Deianira, amicæ tamen quam deperibat commixtus eſt. Vxoris itaque imprudentis aliamq́ue rem agitantis dolo captus occubuit. Nam cùm hæc amatorium, ſicuti opinabatur, pharmacum parauiſſet, virique interulam eo veneno imbuiſſet, poſcenti viro eam tranſmiſit, ſperans ita eum ſibi facile ſe retenturam eſſe. A ſpe vero plorimum aberrauit, eo ſiquidem veneno corpus Herculis calefactum, graui ægritudine circumuentum eſt. Is itaq; dolore correptus, ac cruciatus impatiens, in extructam pyram ſeteipſum coniecit, dignumq́ue hunc ante acta vita finem inuenit. Neque enim ea foerunt Herculis ſtudia, quibus à veſtris Deos fieri mereretur. Quæ licet illi non ignorarent (ſunt enim antiquis monumentis memoriæ prodita) nihilo tamen ſecius Herculem patrem auxiliatemq́ue appellarunt. Cumq́; in admirationẽ rei cuiuſquam inciderent, Hercules Rex inter loquendum exclamabant, & vos hodieqoe ſi Deo placet, hoc loqoendi more gaudetis & gloriamini, putantes ſatis magnum daturos vos eſſe veſtræ eruditionis indicium, ſi crebro eiuſmodi verbula vſorperis. Atque vt ad alios quoque tranſeam, teſtis eſt Apollodorus Æſculapium ab alijs quidem exiſtimatum eſſe filium Arſinoes, ab alijs vero Coronidis quæ clandeſtino violentoq́ue Apollinis congreſſo prægnans effecta, editum ſubinde infantem expoſuiſſe dicitur. Hunc vero ait Apollodorus à venatoribus caſu repartum, raptúmque ab altricis canis vberibus Chironi Centauro delatum fuiſſe, ibique enutritum Medicæ arti operam impendiſſe, cuius io Trica Epidauróque ciuitatibus experimenta prima ediderit. Tanta vero diligentia, tantóq; ſtudio Medicinam perdoctus dicitur, vt non ægrotos ſolum in priſtinam valetudinẽ reſtituerit, ſed (vt fama eſt) nonnullos à mortuis excitarit. quo facto A Iupiter indignatus, fulmine traiectũ de medio ſuſtuliſſe dicitur. Fuit igitur hic quoq; mortalis homo, quanquã more cæterorum hominũ educatus non fuerit. Prima enim vitæ alimenta de vbere canis accepit, venatorúmq; miſericordia ſeruatus, non diuina quidem ſapientia edocente, Medicinç artem adeptus eſt, ſed à Chirone Centauro eruditus. Iam vero Chiron, & Achillis fuit præceptor. Vnde ſatis conſtat, ambos eodem penè tempore floruiſſe, tametſi Aeſculapi⁹ Achille paulo ſit maior, quippe qoi cũ Argonautis Colchos adnauigarit, cuiúſq; filius Machaõ Troiano bello cũ Achille interfuit. Illud vero incuſſum fulmen, illáq; inſequuta cõbuſtio, haud penitus ſynceræ vitæ impollotique iogenij ſigna ſunt. Et tamen ita natum hominẽ, ſicuti ſuperius dictom eſt, ita enutritum, ita ambuſtum, maiores veſtri dijs alijs addiderunt, templiſqoe ac aris eius numini conſecratis, fuſo libamine, ac victimarũ nidore palam illi quidem coluerunt, vos autem in domeſticis penetralibos nihilominus eum colitis, eiuſque ſimulachra honore diuino digna eſſe cenſetis. Tum & implicitum illi draconem demirati, ſignum id eſſe artis B Medicæ affirmatis. Sicut enim ſerpens vetuſtatem ſeniúmque deponit, ita & qui ægroti ſunt, ope artis Medicç morbos depellunt. Quod autem Homeri tempeſtate, nondum relatus in deos Aeſcolapius fuerit, Homerus ipſe teſtatur, qoi Martis vulnerum curatorem, non Aeſculapium qoidem, ſed Pæonem inducit, decuit enim eius generis Deos, & accipere vulnera, & Medicis indigere. Machaonem quoque nec Dei filium, nec ſemidei, ſed homine prognatum Homerus facit, inquit enim. Φῶτ' ἀσκληπιοῦ υἱὸν ἀμύμονος ἰητῆρος. id eſt: Huic homini pater eſt Aſclepius, arte medendi Clarus. &c.

Ipſum præterea Dionyſom, qui & alio nomine Bacchus dicitur, & Homerus & Euripides & alij quamplurimi Poëtarum, Semele natum affirmant. Semele autem, Cadmi cenſetur filia. Et tamen hunc quoque diuinitate dignati eſtis, quãquam mollem, effœminatum, ſemiuirum. Cur enim talis non haberetur, qui ſuppetias ſibi ferentibus mercedem ſe daturum pollicebatur, non aurum, non argentum, ſed corporis ſui ſtuprum? C Cuius quãquam tetri abominabiliſq; polliciti adeo certus executor fuit, vt auxiliaribus prius vita perfũctis quàm probroſam illam mercedem accepiſſent, ipſe tamen aliam implendi promiſſi rationem excogitarit. * Taceo autem ficulnom veterum, quçque circa illud myſteria, ritúſque haberentur. Puder enim ea me referre, qoibus olim Græci ſolennitates dicarunt. Iidem profecto & Tyndarei filios Deos nominabant cognomento Dioſcuros Epheſtios, Anacas Iouis pueros, domeſticos lares, præſides benignóſq; curatores. Illos autem ſacris ædibus noo Spartiatæ ſolum, ſed Athenienſes quoqoe dignari ſunt. Horum mentionem ſic Demoſthenes facit: ἐν τῷ πανδοκείῳ τῷ πρὸς τῷ ἀνακείῳ, &c. hoc eſt: In publico hoſpitio quod eſt ioxta ædem Dioſcorum, Leocorium vetum eſt templum Lei filiabus dicatum. Alios item cõplures infelices ac miſeros homunciones in Deos retulerunt, publicóque epulo acceperunt. Pythius enim Apollo, Cleomedi Aſtypalenſi pugili diuinos honores conferri iuſſit, reſponſúmqoe de hoc edidit Pythia his fermè verſibus:

‡ laſciuia.

‡ Interpretatio eius orationis quam priorẽ S. Gregorius Nazianzenus contra Iulianum ſcripſit apoſtatã, ait Bacchũ olim quaritantem Semelam matrem, audiſſe à Polyhypno inuenire eã eſſe in Lernaa palude, eo enim à Polyhypno tranuectam fuiſſe: Bacchus aũt pro...

Ὕςατος ἡρώων κλεομήδης ἀςυπαλαιεύς,
Ὃν θυσίαις τιμᾶθ' ὡς οὐκ ἔτι θνητὸν ἐόντα.
hoc eſt.

Vltimus heroum Cleomedes Aſtypalenſis,
Quē ſacris colite, haud etenim mortalis habēdus.
Vt autem ſciatis & vos cuius rei gratia, & Iuui & dijs alijs Cleomedes pugil annumeratus ſit, ipſe narrabo. Hic enim cum perduellem Athletam vno ictu in certamine perculiſſet, in apertum latus manu iniecta, viſcera comprehendit, ludorum autem præfectis ob eximiam crudelitatem grauiter commotis, mulctamq; decernentibus, ille quidem indignabundus ſeſe inde ſubduxit, perque forum tranſiens columnā ex ijs quæ tectum porticus fulciebat impulſam proruit, eaq; ruina integrum adoleſcentium cœtum obtexit, qui ſuo cum præceptore ibi fortè tunc conſidebat. Huius itaque tam præclari facinoris cauſſa, Pythius Apollo eum diuis adiunxit. Hadrianum præterea Romanorum imperaturē ferunt puerum Antinoum in deorum numerum retuliſſe, templóque illi extructo edixiſſe omnib⁹ imperio Romano ſubiectis, vt diuinis honoribus eum proſequerentur. Ipſi verò Spartiatæ Hyacinthia ſolennitatem maximam legitimamque habebant, quam etiam largiſsimo epulo celebrabant. Quid igitur viri Græci, qui defunctos tot numero homines appellatis deos, aduerſus nos indignationem concipitis, cùm nullos quidem noſtrorum hominum referamus in deos, quāquam debitos honores Martyribus perſoluamus, vt Dei teſtibus ſeruiſque amantiſsimis? Cur & eum inquinari pollu:que cenſetis, qui ad loculos defunctorum accedat? Eſſe hoc extremæ ignorantiæ dixerim, maximæque dementiæ. Athenis enim ſicut* Antiochus in nono Hiſtoriæ ſuę libro teſtatur ſepulchrum Cecropis ipſa arce poſitum eſt, iuxta Mineruam ciuitatis cuſtodem. Ac in Lariſſa Theſſaliæ vrbe, eiuſdémque Mineruæ templo Actiſium conditum eſſe aiunt. In Didymo autem ſacro Mileſiæ vrbis loco, ſitū eſſe Cleomachum Leander ſcribit. Zeno autem, in Dianæ Magneſiæ templo Lycophronem conditum eſſe. Nec deſunt, qui Apollinis aram quæ eſt in Telmeſſo, monumentū eſſe dicant Telmeſſei cuiuſdam vatis. Neque tamen qui eos homines tunc ibi ſepelierunt, opinati ſunt vllum ſe inquinamentum aris afferre, nec qui ibidem rem diuinam faciebant, ſe piaculum committere exiſtimarunt. Soli igitur vos in hac opinione verſamini, cùm tamen maiores veſtri tale nihil veriti ſuſpicatíque fuerint. Homerus nanque in Iliade ſua teſtatur Achillem Pelei filium, Aeacique nepotem, quódque ipſi iactatis Thetide dea prognatum, genúſque ab Ioue ipſo ducentem, Patrocli cadauer vlnis amplexum fuiſſe. Cúmque illud Myrmidones ad accenſam pyram efferrent, capillum ſibi detondiſſe. Tum extincta pyra cineres collegiſſe, inditóſque aureæ phialæ, in tentorium detuliſſe. Thucydides verò hiſtoricus, effuſa narratione commemorat honores qui defunctis in bello Peloponeſſiaco perſoluti ſunt. Ait enim ſingulos inuenta propinquorum corpora ſepulchris condidiſſe. Nec prætermittit quo iuſtorū ritu honeſtata fuerint quę inueniri nō potuerunt. Cypariſſinos enim loculos communi quadam funeris pompa alij præcedebant, alij ſequebantur, alij ab lateribus conſtipabant. Tum & illis imma-

quū hoc indem politicum corporis ſuū ſtuprū implere promiſſa tuū poinus, Polyhypno in crateſſu Lernæ paludis demerſo dū pariter per eam irent. Itaque ficulneum veterum ſibi ſuper ſceptrū appoſuit, vt ita pollicitū præſtaret, morque amatoris defuncti videretur.

‡ alias, Antilochus hiſtoricus.

nem tumulum dedicarunt, quorcunq; auium roſtris canumve rictibus aut lyncum diſcerpta & abſumpta fuerant. Ita & eos honeſtandos curarunt, qui pro patrię libertate pugnantes in campis Marathonijs ceciderunt. Quot autem maiores veſtri etiam libamina defunctis obtulerint, eóſcij & vos eſtis qui nocte intempeſta præter legū ſanctiones id nunc facere audetis. Sed enim Homerus quoq; teſtatur. Is enim Vlyſſem inducit Laertę filiū Circe ita fieri præcipiente, egeſta terra, in foueam libamina effudiſſe, idque Vlyſſes Alcinou Phæacū regi ita factum commemorat.

Αὐτὰρ ἐγὼ ἄορ ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ.
hoc eſt:

Hic* ego diripui vagina interritus enſem,
Diffodíque ſolum ſpatio non amplius vlnæ.
Manibus ad circum ſtygiis libamina ſacra,
Mulſa quidem primo, dehinc dulcia vina Lyæi,
Mox & aquæ latices, & adorea munera fudi.
Votáque ſuppliciter voui imbellibus vmbris,
*Sub caris Ithacæ tectis, redolentia propter,
Ligna pyrę, lectæ ac ſterilis bouis exta daturum,
Tireſiæ ſoli pecudem nigrantibus atram,
Velleribus, quæ prima gregis ſit gloria noſtri.
Aſt vbi iam manes precibus ſacriſque litaui,
Tergora diripui pecudum, iugulúſque recluſi.
Tum niger in foueam cecidit cruor, iuit & vna
Ex Erebo ſuperas animarum cœtus ad auras.

† alias, aſt τὸ.

‡ alias, Sterilem porius Ithaca.

Narrat præterea quo pacto animarum turba concurſu magno feſtinarit ad ea libamina percipienda. Quid ego autem vobis nunc poëtæ verſus adduco? Ariſtocles enim Peripateticus Lyconem Pythagoricum teſtem citat, Ariſtotelem Nicomachi filium eo ritu mortuæ vxori rem diuinam facere ſolitū, quo Athenienſes deæ Cereri faciebāt. Atqui nos ô Græci homines, nec hoſtias Martyribus, nec libamina vlla deferimus, ſed vt ſanctos homines deique amiciſſimos honoramus, tanto enim amore creatorem Deum, generiſque humani vindicem proſequuti ſunt, vt amabile illis fuerit pro accepta ſemel religione, iugulum percuſſori porrigere. Quod ſi fortè exiſtimatis eos ſine ſenſu nunc eſſe, nec ita potius deceſſiſſe vt beati finis fructus percipiant, Pindarus hanc à vobis opinionem extrudat, quo loco hæc ait:

Ψυχαὶ δ' εὐσεβέων ἐπουράνιοι ναίουσαι,
Μολπαῖς μάκαρα μέγαν ἀείδουσιν ὕμνοις.
hoc eſt:

Animæ piorum cœlos colentes,
Cantu beatum & magnum in hymnis canunt.
Si ergo cœlum, ſedes illorum eſt qui pie vitam duxerunt, hunc profecto finem ſui curſus & Martyres conſequuti iam ſunt, his enim magis pium eſſe nil poteſt. Empedocles quoque Agrigentinus, ita quorundam felicitatem commendat:

Εἰς δὲ τέλος μάντεις τε καὶ ὑμνοπόλοι καὶ ἰητροί.
hoc eſt:

Hymnidici vates, artis Medicæque periti,
Mortales cunctos primi poſt terga relinquunt,
Sunt vbi dij ſuperi magnis in honoribus aucti.
Quod ſi vatibus ac Medicis tantū ille honoris rependū prudidit, quid de illis dicendū ſit, qui pro religione ac pietate, tanta fortitudinis ediderunt exempla, quibúſque res actæ in vita non ſolum fortitudinis, ſed iuſtitiæ, temperantiæ, ac prudentię

dentiæ fidem conciliant? Quid enim eſſe illis temperantius poſſit, qui noluerunt abincœptis illis dogmatiſque diſcedere, quæ olim bona eſſe crediderunt? Quid verò ſit illis etiam iuſtius, qui diuina munera ſibi exectо iugulo comparарunt, ſuáq; ipſi corpora pro eo tormentis omnibus oblectarunt, qui cruci corpus ſuum pro nobis tradidit? Quid verò prudentius, quid ſapientius dici queat ijs qui hoc conſilij captarunt, vt quæcũque ſunt in hoc terrarum orbe contemnerent, velut ea quæ nihil habent ſtabile ac manſurum, illa autem toto pectore adamarent, quæ ſermone vllo exprimi non poſſunt? Quid deniq; fortius eis ſit, qui multa variáq; certamina ſubeuntes, animi conſtantia eos vicerũt à quibus acerrimè torquebantur? Hi ſunt igitur verè hominum duces, principes, pugnatores, cuſtodes, per quos à nobis infortunia auertuntur, procúlque arcentur quæ à Dæmonibus inferuntur mala. Heracletus profectо etiam eos qui in bello occiſi eſſent, nullo non dignos honore exiſtimauit. ἀρηϊφάτους γὰρ φησι, οἱ θεοὶ τιμῶσι καὶ ἄνθρωποι, hoc eſt: Quos enim Gradiuus occidit, & honore dij & homines proſequuntur. Rurſúſque alibi: μόροι γὰρ μέζονες μέζονας μοίρας λαγχάνουσι, hoc eſt: Soli maiores maiorẽ ſortẽ habẽt. Hanc vero illius orationẽ, haud equidẽ ipſe admitto. Quam plurimi enim qui ſceleſte vitã peregerunt, violentã mortẽ perpeſſi ſunt. Si ergo omnes qui in bello cæſi procubuerunt, honorari conueniat, continuo vel Oedipi filijs Eteocli ac Polynici hoc à nobis præmij perſoluetur, qui patre per contemptum poſthabito, tyrannidẽ affectantes, mutua in ſe rabie conuerſi alter alterius ſanguine dextras cruentarunt. Honoribus item & Piſiſtratidæ honeſtandi erũt, ab Harmodio & Ariſtogitone iure optimo trucidati. Verũ multo aliter feciſſe Athenienſes inueniũtur. Percuſſoribus enim ſtatuas æreas poſuerũt, eorũ poſteris immunitate tributorum conceſſa. Non ſunt itaq; omnibus ferro perẽptis vt Heracletus ait, honores dandi, ſed ijs profectо qui pro ſua in Deum pietate necem alacres exceperunt, hi nanque (vt ipſius verbis vtar) ſoli nimirũ aucti maioréſq; ſunt. Ideóq; maiori ſorte merito perfruuntur, qui nũc & à cũctis latè mortalibus honores ampliſſimos ferũt, & æternis inſigniri coronis expectãt. Verũ illud Heracleti dictum valde admiror, ὅτι μένει τοὺς ἀνθρώπους ἀποθανόντας, ἅσσα οὐκ ἔλπονται, οὐδὲ δοκέουσι, hoc eſt, Manere morientes homines, ea quæ neque ſperant, neque expectant. Quòd autem ſanctorum animæ beati finis iucundiſſimos fructus percipiant, Plato quoque in Phædone oſtendit, ait enim, οἳ δὲ δὴ ἂν δόξωσι διαφερόντως πρὸς τὸ ὁσίως βιῶναι προκεκρίσθαι, &c. hoc eſt, Qui autem videantur vitæ ſanctitate præ cæteris egregij fuiſſe, hi sũt qui terrenis malis veluti quodã carcere liberantur, ad ſupernã vero purã illã habitationẽ perueniunt. Paulo vero mox & hoc addidit, καὶ εἰς οἰκήσεις ἔτι τούτων καλλίους ἀφικνοῦνται, &c. hoc eſt. Ad habitacula vero multò his quoque pulchriora perueniunt, quæ neque facile oſtendi poſſunt, neque mihi ad hæc explicanda nunc tempus datur. Ne quis vero cum hæc dici audiret deſiderio illius diuinæ vitæ ſuccenſus, æquum ſanctúmque exiſtimaret, violentas ſibi manus inferendo, ſeſe ipſum de hac vita extrudere, neceſſario addidit, οὐ δεῖ δὴ αὑτὸν ἐκ ταύτης λύειν, &c. hoc eſt. Nefas eſt autem ſeſe ipſum quenquam de hoc ſoluere habitaculo, fugámque hinc arripere, atque vt paucis dicam, malam eſſe materiam arbitrari. Ait vero poſſe animam cùm ſeorſum ad ſeſe ipſam receperit, veram conſequi ſapientiam, maiorémque humana virtutem ac facultatem, quandocunque videlicet amor hinc eam ſubuolare fecerit per Philoſophicam vitam ad terminum ſuæ ſpei profectam, vbi alterius vitæ ſempiternum principium capiat. Rursúſque in eodem Dialogo ita inquit: μετὰ ἀγαθῆς μὲν ἐλπίδος τὰς καλὰς ψυχὰς ἐνθένδε ἀπιέναι, &c. hoc eſt: Optima quidem cum ſpe bonas hinc animas proficiſci, at qui mali ſunt homines, peſſima inquit cum ſpe viuunt. Idem Plato Philoſophiam, mortis meditationem eſſe dixit, κινδυνεύουσι γὰρ, φησι, ὅσοι τυγχάνουσιν ὀρθῶς ἁπτόμενοι φιλοσοφίας, λεληθέναι τοὺς ἄλλους, &c. hoc eſt. Qui rectè, inquit, Philoſophiam attingunt, in eo ſunt diſcrimine, ne videlicet homines alios lateant, quandoquidem nihil aliud curant ſtudéntque, niſi vt moriantur, mortuiuè iam ſint. Hæc itaq; omnia in Phædone Plato conſcripſit, in decimo autem reipublicæ ſuæ libro ſic inquit: τῶν δὲ ἀποθανόντων ἐπὶ στρατιᾶς ἆρ᾽ οὐ πρῶτον μὲν τοῦ χρυσοῦ γένους φήσομεν εἶναι, ὃς ἂν εὐδοκιμήσας τελευτήσῃ, &c. id eſt: Ex ijs autem qui in expeditionibus perierunt, quicunque laudatus interijt, nonne aurei generis eſſe primum dicemus? Pauloque mox, τί δέ, οὐ τὸν λοιπὸν χρόνον ὡς δαιμόνων γενομένων, οὕτω θεραπεύσομέν τε καὶ προσκυνήσομεν αὐτῶν τὰς θήκας &c. hoc eſt. Quid autem, an non in poſterum, perinde ac dæmones illi fuerint, eorum colere ſepulchra atque adorare debemus? Idem vero nobis faciendũ eſſe exiſtimabimus, quoties vel ſenio cõfectus, vel alio mortis genere obierit, qui dũ viueret egregiæ bonitatis homo habitus ſit. Sed & in Cratylo ſentẽtiã hanc Plato latius explicuit. Laudat enim Heſiodum Poëtáſque alios qui dicunt bonum hominem vita perfunctum, eximiæ ſortis gradum, maximóſque honores apud immortales deos accipere, fieríque dæmonem, hoc eſt, ſcientem, à prudentia videlicet orto cognomine. Hoc eodem in loco & ipſe ſcientem hominem colloco. Heſiodus vero de aurei generis hominib⁹ ita cecinit.

Αὐτὰρ ἐπειδὴ τοῦτο γένος κατὰ μοῖρ᾽ ἐκάλυψεν &c. hoc eſt:

At poſtquam genus hoc terra mors obruit alta,
Dæmones hi ſancti terreſtres rite vocantur,
Cuſtodes hominum, noſtra hæc quibus omnia curæ.

Quod ſi Poëta Heſiodus auxiliares cuſtodéſque mortalium eos vocat qui ſanctè olim benéq; vixerunt, eamq; Poëtæ huius ſententiã Philoſophorum optimus adeò confirmauit, vt eorum hominum ſepulchra colenda eſſe atque adoranda cenſuerit, quid ita quæſo, boni viri, quæ ipſi facimus, accuſatis? Nos enim pari modo eos qui illuſtri pietate viguerunt, proque ea iugulati ac cæſi ſunt, & auxiliares, & medicos nominamus, at non dæmonas tamen, abſit à nobis, abſit hic furor. Sed amicos Dei fideléſque ſeruos fuiſſe dicimus, dicendi libertate maxima vſos, dum certiſſimum bonorũ prouentum nobis prænunciarent. Id quod etiam vobis Philoſophorum princeps in ſua Epinomide ita ſignificat: οὐ φημὶ δυνατὸν ἀνθρώποις μακαρίοις τε καὶ εὐδαίμοσι γενέσθαι, &c. hoc eſt: Haud ſanè dixerim poſſe homines beatos ac felices euadere, paucis exceptis, donec viuimus, ita decerno. Bona eſt autem ſpes morienti, omnia conſequi. Hæc autem

perquam ſimilia ſont ijs quæ in ſacris monumentia leguntor: μὴ μακαρίζειν ἄνδρα πρὸ τελευτῆς αὐτῦ, &c. hoc eſt: Ne bearum quenquam feceris ante obitus ſui diem, & ψυχαὶ δικαίων ἐν χειρὶ θεοῦ, hoc eſt: Vſquequaque lomen eſt iuſtis, & iuſtorom animæ in maou Dei ſunt, & quæ ſunt his ſimilia. Solere autem mondi rectorem Deum iuſtos homines dum ſunt in vita, iniurijs, conoitijs, verberibuſque ſubijcere, idem Plaro io republica ſoa teſtatur: οὕτω γὰρ διακείμενος ὁ δίκαιος αἰκισθήσεται, &c. hoc eſt: Iuſtus enim ita præparatos, cædetur, torquebitur, colligabitur, ocolos eruetur, cuncta deniqoe perpeſſos, poſtremo etiam ſuſpendetur. Sunt itaque miſerrimi, qui ceteros mortales talibus dãnis afficiunt, feliciſſimi vero, qui ea perpetiuntur. Poſſe autem ſanctorum animas vel cum extra corpus hoc fuerint, hominũ curare negotia, Plato etiam in vndecimo legum libro hiſce verbis affirmat, ὅτι τινὰ γὰρ αἱ ψυχαὶ ... λόγους διεξελθεῖν, &c. hoc eſt: Cpportunè itaque admodum ea quæ ſopertos tractata ſunt, loquuti videmur, animas videlicet defunctorum vel poſtquam ex hac vita eſceſſerint, quæ inter homines fiant, curare poſſe. Sermones ergo qui de hiſce rebus habentur, veri ac beati ſont. Credendom verò eſt & alijs qooque narrationibus quæ eadem nobis tradunt, ita illę qoidem & antiquæ & multę ſont. Credendum præterea & ijs qui leges tuleront, ita hæc ſe habere. Cùm itaque Philoſophus credendum eſſe rumoribos ceniear, vos tamen non ſolum nobis fidei nil habetis, clamantémque coenatorum vocem aodire nõ vultis. Sed ne veſtro quidem Philoſopho credendum eſſe eſtimatis, cum tamen is planè affirmet ſanctorum animas etiam corporibus exolotas, bumanarum rerom ſtatum curare. Decet autem profectò quantumcunque eſt hoc bonoris ac præmij eos adipiſci qui res diuinas totis præcordijs adamarunt, quique ad vſque ſupremum vitæ diem in ijs perſtiterunt inceptis, quæ olim ab initio præoptarunt, neque paſſi ſunt eam coi ſeſe addixerant, ſtationem relinquere. Hunc Plato ſermonem & io Apologia coofirmat, ſic enim ait: οὕτω γὰρ ἔχει ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι τῇ ἀληθείᾳ &c. hoc eſt: Ita enim profecto res habet ô viri Athenienſes, quo ſe loco quiſpiam collocarit, arbitratus, optimũ illum eſſe, aut in quo ſit ab ipſo principe conſtitutus, io eo quantum eqoidem ſentio, permanere illum oportet, identidem animo reputãtem, nullom ſibi maios aliondè diſcrimen, ne à morte quidem ipſa, quàm à turpitudine imminere. Pauloque poſt, τὸ γάρ τοι θάνατον δεδιέναι ὦ ἄνδρες, &c. boc eſt. Mortem enim timere ô viri Athenienſes, aliud nihil eſt quàm videri qoẽquam ſapientem qui re ipſa non ſit. Ruſusque paulo pòſt, πρὸ γὰρ τῶν κακῶν ὧν οἶδα ὅτι κακά ἐστι, &c. hoc eſt, præ illis autem malis quę ſcio penitus mala eſſe, non timebo ea nec fugiam quæ haud ſatis ſcio an & bona eſſe cootingat. Iterum & hæc amplius, πάνυ γὰρ ἄλλα εὐδαιμονέστεροι οἱ ἐκεῖ τῶν ἐνθάδε, &c. hoc eſt. Quod ad cætera quidẽ pertinet, beariores ſont qui illam, quàm qui hanc incolunt regionem, reliquo enim tempore ſont immortales. Platonia etiam ſoot ô amici homines, ea quę nunc nobis contemplanda proponam, ἐμὲ γὰρ οὐδὲν βλάψει οὔτε Μέλιτος οὔτε Ἄνυτος, &c. hoc eſt. Mibi enim neque Melitus neque Anytus qoicquam nocebunt. Neque enim nocere poterunt, fas eoim eſſe non puto, vt qui melior homo eſt, à peiore detrimentum accipiat. Interficere me illi qoidẽ fortaſſe poterũt, aut ciuitate exigere, aot in coutẽptũ adducere, verũ hęc ipſa, alij atque alij fortaſſe mala eſſe exiſtimãt, ego autem mala nõ puto, ſed multo maius eſſe malũ opinor, ea facere q̃ hic nũc facit, qui videlicet hominẽ præter fas aggrediatur occidere. Hæc itaque Socrates, atque in ipſa maximè capitali cauſa philoſophatus eſt, ſicut & Plato commemorat, neq; tamẽ eſt bonores conſequutus, qoos Martyres Chriſti conſequutos videmus. Nã nec illi tẽplũ aramuè extruxerunt, nec locũ aliquẽ conſecrarunt, nec ſolennem feſtiuitatem dixerũt, qui illius interfuere ſermonibus, ſed inhonoratũ paſſi ſunt eſſe, quanqoam ſapientem ſcitem fortẽque hominem. Iniuſta ille quidem nece ſublatus eſt, haud tamẽ vera nec pura pietate præditus fuit. Plurima enim huic quoq; ex eo errore commixta erant, qoi tunc terrarum orbem occopabat. Vnde factum puto, vt vita perfunctus nullo dignos honore habitos ſit. Sed neqoe Anaxarchus ille qui cu piſtillis ferreis tũderetur, tunde inquit, Anaxarchi peram, neque enim Anaxarchũ contũdis, hoc hooorıs eſt conſequutus. Nõ Zeno etiã Eleates: ille inqoam Zeno, qui cum cogeretur proferre cõiuraticois ſecreta, conſtantiſſimis tormẽtis omnib⁹ teſtitit nihil effatos, vtq; ait Eratoſthenes in ijs libris quos de malis boniſq; conſcripſit, timens ne victus exceſſu tormentorũ proderet aliqoid es compoſitis rebus, conſciòſq; coniurationis nominatim efferret, linguam dentibus abſciſſam in tyranni faciem cõſpuit. Quod ipſum & Theodorum Pythagoricũ feciſſe aiont. Paulũque præterea Lacydæ familiarẽ, vt teſtis eſt Pergamenus Timotheus in libro de philoſophorũ fortitudine. Idémque Achairos in Ethicis libris affirmat. Nullos ramen eorum, qoo Martyres, honore digni ſunt habiti. Neque item illi quibos illuſtria & celeberrima excitata ſunt virtutis tropheæ. Miltiades, Cimoo, Pericles, Themiſtocles, Ariſtides, Lyſimacho natus patre. Hic vero nõ modo fortis patriæ propugnator, ſed iuſtiſſimos quoq; homo eſt habitus. Verũ neq; hic, neq; Spartan⁹ Braſidas, noo deniq; Ageſilaus, non Lyſander qui diſſoluit Athenienſiũ potentatũ, non Pelopidas Bœotorũ princeps, non Epaminoodas qoi Laconicã deuaſtaoit, auſus ad vſq; Spartana mœnia boſtilẽ exercitom admooere, noo Romanorum præclariſſimi imperatores, non Scipionũ maior, non Brutus illũ nomine Brutom referens qoi Tarquinios Roma exegit, nõ Cato, non Sylla, nõ Marios, nõ Põpeius, non ipſe Cæſar. Hi enim doctãdis exercitibus egregiáqoe io gereodis bellis fortitodine viguerunt, neque ſic tamen, quali Martyres, bonore affecti ſunt. Quid ego autem bellicos duces commemoro, cùm ne ipſi quidem reges habitabilis terræ, ita vnquam honeſtati coltique fuerint? Non Cyrus, ooo Darios, noo Xerxes, noo Philippi filius Alexander, inſignes enim duntaxat clariſſimóſq. propono. Non itaqoe Auguſtus, oon Veſpaſianus, non Traianus, non Hadrianus, non Antoninus. Attamen bi omnes cùm viuerent illuſtres conſpicuique fuerunt, victoréſqoe deuictis barbaris pompas miſerunt, ſolẽnitatéſq. celebrarunt. Mortui tamẽ, nihil à multitudine differunt. Neque enim conditi ſunt inſignibus monumentis, neque publico epolo feſtiuitatis annuæ honeſtantor. Qois eſt enim homo, qoi ſepulchrũ Xerxis, Darijue cognorit? Qois Alexandri illios qui

exiguo

exiguo tempore tot barbaras nationes bello perdomuit? Sed quid ego tam antiquos reges commemoro, cùm ne Auguſti quidem Cæſaris tumulus aliorumue ſuperſit qui poſt eum Romanũ imperium moderati, neſcierunt tantę ditionis datorem Deum, ſoli vero adhuc extare cernantur imperatorum eorum tumuli, qui pij cultores Dei fuerunt? Quòd ſi qui tamen & illorum apparent qui profani homines impijque regnarunt, at nullo prorſus in honore habentur, neque ſolum carent imperiali, ſed multo etiam minus quam ſepulchra priuatorum hominum honorantur, cùm tamen eorum ſtultiores quidam deos ſeſe declararint, ſibiq; ipſis adhuc viui templa conſtruxerint. Nam & Antiochus Deus vocatus eſt, & Caius qui Tyberio imperatori ſucceſſit. Veſpaſianus quoque & Hadrianus, ſibi templa ingentia excitarunt. Verùm & vitali ſimul aura & impio honore priuati ſunt. Martyrũ verò templa, conſpicua cernuntur, magnitudinéque præſtantia, omni præterea ornatus genere variata, ſplendorémque quodammodo pulchritudinis ſuæ latè fundentia. Neq. vero hæc per annũ ſemel, aut bis, aut quinquies aduentamus, ſed in eis ſæpenumero dies feſtos peragimus, ſæpe diebus ſingulis eorũ Martyrum Domino laudes hymnóſque cantamus. Quique homines proſpera ſunt valetudine, cõſeruari eam ſibi à Martyribus petunt, qui vero ægritudinem aliquam patiuntur, ſanitatem expoſcunt. Inſuper & ſteriles viri & mulieres, dari ſibi filios petunt, qui vero parentes ſunt, integra ſibi & propria cuſtodiri quæ conſequuti ſunt, dona. Itẽ qui peregre aliquo proficiſcuntur, petunt martyres ſibi comites eſſe in via, vel potius itineris duces, qui vero iã ſoſpites redierunt, gratias agunt, acceptum beneficium confitentes Non qui ſe ad deos accedere arbitrentur, ſed qui orent Dei Martyres tanquam diuinos homines, interceſſoréſque ſibi eos apud Deum aduocent ac precentur. Pie vero fideliterque precatos ea maxime conſequi quæ deſiderant, teſtantur illa quæ votorum rei dona perſoluunt, manifeſta nimirum adeptæ ſanitatis indicia. Nam alij quidem oculorum, alij vero pedũ, alij porrò manuum ſimulachra ſuſpendunt, ex argento auroque cõfecta. Gratiſſime nanque accipit eorum Dominus qualiacunq; ſunt dona, nec exigua nec vilia dedignatur, quippe qui ea proferentis facultate metitur. Hæc itaque omnium ſpectaculo exporrecta, teſtantur morborum depulſionẽ, cuius ipſa certiſſima ſigna ſunt, à ſanitate conſequutis data, hæc inquam, ſepultorum ibi Martyrum quæ ſit virtus oſtendunt. Martyrum autem virtus quem ipſi coluerunt Deum, verum eſſe Deum declarat. Age enim, quæſo, animo reputemus quinam fuerint, quoue orti loco, quos tanto munere, tantóque honore deus dignatus eſt Num fortè illuſtres quidam, clarique homines qui ſe generis nobilitate iactarint, an qui diuitiarum copia circumfluxerint, potentiaue vel A aliquo celebres facti ſunt? Minime quidem gentium. Nihil enim illi horum habuerunt, ſed priuati homines gregarijque fuerunt. Nonnulli vero ipſorum, tenuem ſeruitutem famuli ancillæque ſeruierunt, quæ tamen infirmis admodum corporibus generoſe certarunt, aliæ ſumma cum caſtitate matrimonij iugum trahentes, aliæ verò nuptias nondum expertæ. Audio ego verò nonnullos è ſcenico genere hominum repente immutatos, in athletarum noſtrorum ordinem trãſijſſe, factoſque tormentorum victores, ac iam coronam Martyrij conſequutos poſt celebratam victoriam magno eos dæmonas concuſſiſſe terrore, quibus olim ſubditi ipſi fuerant. Ex quo factũ eſt, vt ex ijs multi ſacerdotes æditui̇ſque templorum egregia ſibi, contra impietatem trophæa ſuſtulerint. Ex iis itaque viris ac mulieribus, conſtituti ſunt Martyrum chori. Ac Philoſophi quidem præclarique Oratores obliuioni iam dati ſunt, imperatorum vero ac magnorum ducum ne nomina quidem multi hodie norunt, cùm tamen Martyrum nomina, magis quàm familiarium, cuncti mortales ſciant. Quin etiam naſcen- B tibus filiis ea imponi curant, ita cuſtodiam illis tutelamque certiſſimam comparantes. Sed quid ego Philoſophos, imperatores, duceſque commemoro, cùm eorum quoque qui paſſim dij ferebantur memoriam è mente hominum Martyres aboleuerint? Eorum namque templa, vnà cum ſuis lucis ſic deſtructa iam ſunt, vt ne vlla quidem veſtigia ſuperent, nedum qua forma illorum aræ conſtiterint ſcire homines poſſunt. Earum verò rerum materia, templis ariſque Martyrum excitatis expiata eſt. Suos enim mortuos Dominus Deus noſter, in templa pro diis veſtris induxit. Ac illos quidem caſſos gloria vanoſque reddidit, ſuis autem Martyribus honorem illorum dedit, pro Pandiis enim Diaſiiſque, ac Dionyſiis, hoc eſt, Iouis, Liberique patris ſolennitatibus, Petro, Paulo, Thomæ, Sergio, Marcello, Leontio, Antonino, Mauritio, aliiſque ſanctis Martyribus ſolennitates populari epulo peraguntur. Próque illa veteri pompa, pro turpi obſcœnitate ac impudentia, fiunt modeſtæ, caſtæ ac temperantiæ plenæ feſtiuitates, non illæ quidem mero delibutæ, C non comeſſationibus leues, non cachinnis ſolutæ, ſed diuinis canticis perſonantes, ſacriſque ſermonibus audiendis intentæ. In quibus ad Deum preces non ſine ſanctis lachrymis ac ſuſpirijs ſummittuntur. Cùm itaque talem tantámque vtilitatem ex Martyribus honore collato prouenire homines videatis, fugite, quæſo, errorem dæmonum, præuióque ductu Martyrum facibúſque vtentes, viam capeſſite, quæ ad Deum perducit, vt immortali æuo illorum choris & præſentia perfruamini.

OCTAVI LIBRI FINIS.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS LIBER SEV SERMO NONVS, DE LEGIBVS.

VOs quidem viri Græci elegantes comptóſque ſermones audire percopitis, quærentes his quàm maximè permulceri. Vbi vero tales non inueniatis, riſu effuſo eos contemnitis ac maledictis inceſſitis, quin etiam obſtructis auribus, quæ dicuntur audire non vultis. Contrà vero animaduertere vos oportuit, ita vſu euenire, vt ea quæ ſunt quàm maximè pretioſa, cuncta ferè vili materia integantur. Videre ſiquidem eſt pretioſum vnionem, quales ampli ac magnifici viri apud ſe eſſe deſiderant, aſpernabili admodum teſtæ innaſci, eadémque nutriri, augeſcere, occultari. Qui vero eum ſibi coemunt, auri plurimum perſoluentes, miſſam faciunt teſtam. Præterea vero pellucentes gemmas, ornandiſque regijs capitibus deſtinatas, aliud genus lapidis extrinſecus circumueſtit, deſpicabilis ille quidem atque inutilis. Qui ergo eas gemmas expoliunt, ad ornatúmque concinnant, ſuperfluam illam teſtam nihilique pendendam circumamputantes abradentéſque, nitorem lucentium lapillorum detegunt & expediunt. Aurum quoque quod paſſim à multitudine peramatur, ipſúmque præterea æs, ferrum, argentum, terra atque arena obtegitur, verum qui auri venas argentiue rimantur, metalla quidem effodiunt, ramenta vero ſibi & minutias colligunt, poſtquam vero impreſſis notis aurum iam ſignatũ eſt, incuſſúmque imperatoris characterẽ accepit, non illud aurei loculi, ſed thecæ vel ex corio vel ex marmore confectæ indirum ſeruant. Iure igitur factum eſt, vt veriſſimas de diuinis humaniſque rebus traditiones, non illuſtres eloquentia rumidique ſermones, ſed ſimplices humiléſque ac omnibus mortalibus noti prædicent, magnúmque adeò ineffabilémque theſaurum viles admodum thecæ deſpicabiléſque circũferant. Quantum autem roboris, quantúmque virtutis inſitum habeant, faciles inſpiciet qui Græcorum legiſlatores ac Romanorum in medium proferat, iiſque noſtros piſcatores ac publicanos in comparationem adducat. Inueniet enim illos ne finitimis quidem perſuaſiſſe, vt ad ſuas leges vitam inſtituerent. Contra autem †Galilæos, non ſolum Romanos Græcóſque, verumetiam cunctas barbaras nationes ad amorem legis Euangelicæ traduxiſſe. Ac Minos quidem, qui, vt eſt in fabulis, Ioue genitum ſeſe iactat, eiúſque antrum ſæpius frequentando (ſic enim fabulantur) hoc prætextu acceptas à patre leges mẽtitus eſt, ipſis Cretenſibus leges tulit. Tamen nec Sicnlos, nec Carthaginenſes, nec Græcos induxit, vt à ſe latis legibus rempublicam gubernarent. Solam verò Cretam cuius ipſe rex erat, ad eas leges accipiendas coegit. Neque tamen hoc ad perenne tempus imperrauit. Ex quo enim Romani rerum potiti ſunt, Cretes quoqoe Romanis legibus ſeſe regunt. Fertur præterea Charondas quidam, primus Italis Siculiſqoe ciuitatibus leges tuliſſe. Verũ is nec Tyrrhenis, nec Celtis, nec Iberis, nec Celtiberis, quanquam conterminí cõfineſqoe eſſent, perſuadere potuit latas à ſe leges accipere. Quid ego autem confines dico, cùm ne illi quidem, qui tunc eas leges coluerunt admirátique ſunt, eis nunc legibus viuant? Romanorum enim iugum hi quoque iam ſubierunt. Zaleucus verò Locrenſibus leges tulit, docẽte Minerua iuris ſcientiam conſequutus, vt illi aiunt qui cõminiſci fabulas conſuerunt. Sed neque Acarnanes, neque Phocenſes, neque Locrenſes † alij, ſeſe iis legibus ſubdiderunt, tametſi haud procul remotã regionem incolerent, ſed propinqui admodum eſſent. Lycurgum porrò aiunt, qui authoritatẽ conciliare ſuis legibus ſtudent, ſeſe Delphos ad Apollinem Pythium contuliſſe, cuius ſpiritu afflatus leges Lacedæmonijs tulerit. Oraculum præterea huiuſmodi adducunt, quod de Lycurgo protuliſſe Apollo Pythius dicitur:

Ἥκεις ὦ Λυκόοργε ἐμὸν ποτὶ πίονα νηὸν &c. hoc eſt.

Qui mea nuper adis hæc pinguia tẽpla Lycurge,
Chare Ioui, & ſuperas cunctis habitantibus arces,
Sis vter inquiro deus an mortalis habendus,
Sed magis eſſe Deum credo, qui limina noſtra
Aduenias, legum cupidus, iuſtique tuendi.
Protinus ipſe tibi leges dabo.

Tale itaque de Lycurgo oraculum protulit Pythius. Nec tamen illuſtris huius latoris gloria, nec Spartanus ſplendor, nec Pythij reſponſum, coegit vel Argiuos, vel Tegeatas, vel † Mantineos, vel Corinthios valde illis propinquos, ad Lacedæmonum leges ſuam quemque rempublicam moderari. Atque vt de alijs taceam, Phliaſij quidem oppidum perexiguum habitant, ſemper autem fuere Lacedæmonum amiciſſimi, cum quibus in eandem ſocietatẽ fœduſque coierant. Merebant ergo ſub Lacedæmonijs ducibus, ſemperque in bellis gerendis ſociam operam conferebãt, minus autem Laconum legibus vtebantur. Vtque alios legumlatores prætermittam, videlicet Apim Argiuorũ, Mneſona Phocenſium, Demonacta Cyrenſium, Pagondam Achæorum, Cnidiorum Archiam, Eudoxum Mileſiorum, Philolaum Thebanorum, Pittacum Mytilenenſium, Neſtorem Pyliorum, cuius melle dulciores Homerus eſſe ſermones dixit. Vt hos, inquam, cæteroſqoe legumlatores ſilentio tranſeam, celebratiſſimus ille Solon, Draco præterea & Cliſthenes Athenienſibus quidem leges tulerũt, neq; tamen Atticis vti legibus, vel Megarẽſes, vel Euboicos, vel Thebanos conterminos ac propinquos ſuos per-

‡ i. Chriſtianos, ſic enim eos Iulianus apoſtata nominabat.

‡ Locri Ozolæ in Græcia, Locri Epizephyrii in Italia.

‡ Alias, Mantin.

perſuadere Athenienſes viri potuerunt. Quin ipſi quoque Athenienſes iiſdem legibus omiſſis, Lacedæmonij præterea & Locrenſes, cum Thebanis Græciſque alijs, Romanorum legibus viuunt. Romani quoq; barbarorum legibus Græcorumque congregatis, habito optimarum delectu, ſubditas ſibi nationes eis ſeruire legibus coegerunt. Illos tamen qui Romano ſubeſſe imperio noluerunt, nec vi, nec ſuaſionibus adegerunt vt Romanis legibus viuerent, imò autem permulti, qui frenum Romani imperij acceperunt, viuere noluerunt illorum legibus. Neque enim Aethiopes qui ſunt Aegyptijs Thebis contermini, neque multæ item Iſmaeliticæ nationes, non Lazi, non Sanni, non Auaſgi, non quamplurimi alij barbari Romanorum dominatu accepto, vllis Romanis legibus in conuentionibus ſuis vtuntur. At noſtri illi piſcatores ac publicani, ſutorq; ille noſter cunctis nationibus legem Euangelicam detulerunt. Neque ſolum Romanos, quique ſub Romano viuunt imperio, ſed Scythas quoque ac Sauromatas, Indos præterea, Aethiopas, Perſas, Seras, Hyrcanos, Britannos, Cimmerios & Germanos, vtq; ſemel dicatur, omne hominū genus, nationeſq; omnes induxerunt Crucifixi leges accipere, nō armis vſi, non infinita vi militū delectorum, non immanitatis Perſicæ violentia, ſed verborū ſuaſu, oſtenſa legū quas prædicabant vtilitate. Quòd ſane ipſum nec ſine magno quidem ſuo periculo faciebāt, ſed in ſingulis ciuitatibus frequentes paſſi iniurias, flagráque paſſim à quouis hominum genere ſubeuntes, dum torquentur, colligantur, omnem denique crudelitatis ſpeciem patiuntur. Benefactores itaque homines ſalutareſque Medicos, tanquā inſidioſos & inimicos, alij quidē procul † arcere, alij lapidibus petere, alij manicis ac pedicis colligare, atque eorum alios tympanis extendere, alios palis infigere, alios beſtiarum dentibus obiectare. Itaque latores quidem legis ipſoſque præcones perdere illi & confodere potuerunt, legum tamen vim diſſoluere atque abolere non potuerunt. Multo enim illæ valentiores vel poſt necem latorum apparuerunt. Illis nanque iam vita perfunctis, ad Scythas, ad Perſas, barbaraſque alias nationes ipſæ leges facile penetrarunt. Omnibuſque contra reluctantibus, non ſolum barbaris, ſed Romanis rerū dominis, illæ tamen in eodem ſemper robore permanſerunt, omnemque funem (quod dici ſolet) cōmouentibus Romanis, vt piſcatorū memoriam noſtriq; ſutoris extinguerent, illuſtriorē illam clarioremque reddiderūt. Ac Lycurgi quidem leges, Solonis, Zaleuci, Charondæ, Minois, aliorumque latorum, ceſſare ac poſthaberi iuſſerunt, nullusque eorum hominum qui legibus illis viuebant, reluctari eſt auſus. Eorū itaque qui olim celeberrimi legum latores fuerant, memoria prorſus extincta eſt. Romanæ autem leges, Græcorum ciuitates moderantur. Ceſſat enim apud Athenienſes Areopagus & † Heliæa & iudicium quod in Delphinio habebatur, quingentorūq; ſenatus & vndecim viri, ceſſant legū ceremoniarūmq; magiſtri, ceſſat belli præfectus, ceſſat annuus princeps. Quorum alioqui nomina paucis duntaxat cognita ſunt, qui in veterū Hiſtoriarum monumentis verſantur. Sed neque apud Lacedæmonios eſt videre patrio ritu hoſpites è finibus pelli non captiuos ac ſpurios ſeruitutem ſeruire, non eos aſſeri in libertatem, quos ipſi neoda-

* pro arcebāt & ſic de alijs

‡ Curia quædam apud Athenienſes ſic dicta.

A modes vocabant, non denique ex Lycurgi legibus licenter pueros adamari, neque cuiquam fas eſſe mutuo abuſu nuptias violare. Lycurgus enim ille qui Græcorum ſapientium iudicio cenſetur optimus legum lator, ſuis in legibus ſcriptum reliquit, vt aiunt qui de republica Lacedæmoniorum ſcripſerunt, licere eis qui nuptiale iugum ſubierunt, viris quidem ex alienis vxoribus, fœminis autem ex alienis maritis ſibi filios comparare, ita ſeſe impunè licenterque commiſcentibus. Has verò Lycurgi leges & Plato admiratus eſt, quamque ipſe ciuitatem inſtituendam ſuſcepit, his gubernari iubet. Sed nos philoſophum Platonem, quem & Philoſophorum & eorum qui tulerunt leges, iactant optimum eſſe, ad extremum confutationis locum reijciamus. Nunc verò Pythiarum legum (nihil enim refert eaſdem & Lycurgicas appellari) refellamus infirmitatem. Simul enim Romani iuſſerunt has ceſſare leges, & ſuas accipi. Ergo inexpugnabilis illa via Lycurgicarum legum ſoluta eſt. At legum quas noſtri piſcatores ac publicani, quaſque ſutor tentoriorum tulerūt ac promulgarunt, B non Caius, non Claudius, diſſoluere potuerunt, nec qui eis Nero ſucceſſit, hic enim, tametſi duos optimos legiſlatores ſua immanitate proſtrauerit, Petrum nanque ac Paulum interfici iuſſit, at certè quas illi promulgarunt leges, minime ſuſtulit. Non denique Veſpaſianus, non Titus, non Domitianus, quanquam multis ac varijs machinationibus eas oppugnare contenderit, multos enim de medio ſuſtulit qui ſe legibus illis addixerant, omne tormentorum genus contra eos intendens. Traianus inſuper atque Hadrianus, magno ſe apparatu contra eas leges inſtruxerunt. Ac Traianus quidem, Perſarum potentatum diſſoluit, Armenióſque Romanorum freno ſubiecit, Scythicas præterea nationes compulit ſceptris ſuis parere. Piſcatorum tamen, noſtrique ſutoris abolere leges nō potuit. Hadrianus verò, vrbem Iudæorum à quibus crucifixus eſt Chriſtus, totam diruit & euertit. At eos qui in Chriſtum crediderunt, abducere à Chriſti ſeruitute non potuit. * Antoninus quoq; qui Hadriano ſucceſſit, quiq; ex eo genitus eſt † Verus, quam plurima tro- C phæa deuictis barbaris excitarunt, libertatemque adamantibus populis iugum Romanæ ditionis impoſuerunt. Neq. tamen eos qui lubentes Chriſti iugum ferebant, aut vi, aut ſuaſionibus impulerunt miſſum facere quem tantopere diligebant, cùm tamen illos & minitando terrerent, & irrogatis ſupplicijs cruciarent. Atque vt Commodum, † Maximinianúmque ſilentio tranſeam, cæteróſque item imperatores qui ad Aureliani tempora, Cariniique regnarunt, quis ignorat quæ Diocletiani, Maximiani, Maxentij, Maximini, Liciniique fuerit contra Chriſtianam pietatem inſania? Neque enim ſingulos Chriſtianos binosue aut ternos, ſed ſimul plurimos oppugnabant, eorúmque nunc mille, nunc dena milia trucidari iubebant. Quibuſdam verò in ciuitatibus, differtas viris, pueris, mulieribúſque Eccleſias incenderunt. Quodque magis indignum eſt, in ipſo ſalutiferæ paſſionis die, quo & paſſionis & reſurrectionis memoriam celebramus, omnes Chriſtianorum Eccleſias in Romani imperij finibus deſtruxerunt, lapidum illi quidem ſtructuras compagéſque demoliti, in Chriſtianorum verò

‡ Hic eſt Pius

‡ Verus hic à quo necnō M. Antonino imperium administratū.

† Maximinū potius legendū qui Apri Augusti etiam cū filio interfectus eſt.

pias animas poteſtate nulla vſi. Quæ autem aduerſum Chriſtianos Apoſtatę Iuliani temporibus audaciſſimè geſta ſint, norunt omnes etiam tempeſtate noſtra paulo ſeniores. Audiuimus verò & nos temporum illorum tragœdias, illis narrantibus qui viderunt. Cæterum hi tot numero imperatores, tantaque dominatione orbem gerentes, contuſis barbarorum animis, clari bellicis victoriis atque illuſtres, manualium tamẽ artificum, rudiúmque hominum & pauperrimorum, mulierúmque lana & tela victum ſibi quærentium, potentes minime fuerunt, quanquam aduerſus eos machinamentis omnibus vſi fuerint. Quid autem grandiores natu, viros dico ac mulieres, cùm ne adoleſcentes quidem prima literarum elementa perdoctos, Dei cultu noſtríque ſeruatoris, ſummouere potuerint. Itaque Corybantium more capita præ furore iactantes, inciti rabie, techniſque ac veteramentis vſi quamplurimis piſcatorũ leges non diſſoluerunt quidem, ſed multo validiores oppugnando eas reddiderunt: planéque illis perſimiles iouenti ſunt, qui flammam quidem reſtinguere concupiſcunt, oleum verò ſatui inſtillantes, ardentiorẽ illam efficiũt. Etenim hi quoq; cõtra pietatem bello ſuſcepto, piæ veritatis robur manifeſtius declararunt. Ac veluti quondã rubus ille quem vidit Moſes, ardore ignis nõ eſt abſumptus, ita nec Chriſtianos impiorum bellis petitos, tela hoſtilia conſumpſerunt. Quin potius ſicut lignatoribus ſyluam cædentibus multo plures pullulant propagines ab radicibus, quã ſint rami qui inciduntur, ita nunc quoque pijs compluribus interſectis, multo plures quotidie ad doctrinam Euangelicam accedebant, cruórque ille cæſorum corporum, irrigatio quædam erat nouis in Eccleſia emergentibus plantis. Cuius rei fidem ea nobis faciunt quę nunc videmus. Infinita enim proportione, qui nunc Chriſtianæ fidei titulo decorantur, eos excedunt qui priſcis olim temporibus in Chriſtũ crediderunt. Eorum ſiquidem filij qui Chriſtianam fidem acerrime oppugnarunt, parentum inſaniam rabiémque pertæſi, ad eorum acies transfugerunt, quos à ſuis parentibus oppugnari videbant. Ex quo factum eſt, vt impios gentiũ ritus euanuiſſe cernamus, ſempiternęq. obliuioni traditos eſſe: Piſcatorum vero doctrinam longe latéque pollere, quémque illi prædicarunt haberi vniuerſorum Deum. Plenæ ſunt autem ciuitates, plenæ ſunt villæ hominũ in Chriſtum credẽtium. Montani quoque vertices, ab eo quo tenebantur errore, liberati iam ſunt. Vbi enim prius obſcœnæ atræ dæmonũ præſtigijs impoſturiſque ſeruiebãt, ibi nunc inſident Monachorum chori, qui Chriſtum crucifixum, patremq́ue illius Deum, ac ſpiritum ſanctum laudant. Si quis autem exiſtimat piſcatorum doctrinam, imperatoribus ad fidem Chriſtianam conuerſis, robur atque incrementa ſumpſiſſe, vel hoc maximè argumento oſtendit quanta vis eius doctrinæ fuerit. neque enim immutata voluntate traditas à maioribus ſuis leges veteráq; rerum monumenta, atque inſolitam cõſuetudinem vnà cum patrijs inſtitutionibus contempſiſſent, niſi veritatem Chriſtianæ legis admirati, aduerſus ea omnia indignationem atq; odium concepiſſent. Cur autem non memoria repetitis illata Eccleſiæ bella? Inde enim profecto dilueris omnem iſtius veſtræ opinionis errorem. Si enim tot tantiq́ue imperatores omni contentione con-

A tra pietatem pugnantes, cunctis illatis machinis, ne minimam quidem vexationem illius mœnibus attulerunt: fit continuo vt ſtolidus ac planè ſtupidus homo ſit, qui non putat diuinam eſſe piſcatorum virtutem, ſed imperatorum potentia opinatur auctum fuiſſe. Atque vt hoc ipſum vobis clarius illuceſcat, audire obſecro qualia nuper facinora Perſæ ſunt auſi. Quod enim illi crudelitatis genus in Chriſtianos commenti non ſunt? An non illi tergora diripuerunt? Non pedes manúſque abſciderunt? Non aures nareſque obtruncarunt? Non ad exceſſum doloris vincula arctiſſima inuenerunt? Non foueas, non loculos excauarũt, eosq; vbertim prius melle perunctos, muſcarum copia, maximiſq; & aculeatis crabronibus impleuerunt, qui colligatos figerent morſibusq; abſumerent? Et tamen cũ tot cruciatus, multoq; etiã plures aduerſum Chriſtianos cõmenti eſſent (mos ſiquidẽ illis erat, verberibus cædere, mutilationibus obtruncare, perdere modis omnibus & corrũpere) fidei theſaurũ furari certè non potuerunt. Atq; alijs quidem ſuis legibus ſuccumbere adegerunt ſubditos ſibi homines, at eis qui in Chriſtum

B credebant, nõ perſuaſerunt abdicationem legum, quas à piſcatoribus Galilæis acceperant. Perſicæ itaq; nationes, quæ iampridem Zaradæ legibus regebantur, matrum, ſororum, filiarum cõnubijs, ſusq; deq; commixtæ, remq; iuſtiſſimam arbitrãtes id quod erat facinus iniuſtiſſimum, audita piſcatorum lege atque accepta, Zaradæ leges, vt iniquitatẽ maximam cõculcarunt, Euangelicamq́ue temperantiam protinus amplexę ſunt. Quiq; prius, edocente illo, didicerant mortuorum corpora canibus diſcerpenda volucribúſque porrigere, nunc ex quo credere in Chriſtum cœperunt, ab huiuſmodi immanitate abhorrent, ac terræ mortuos ſuos infodiunt, neque curant principum leges, quibus id fieri prohibetur, neque tortorum ſæuitiam perhorreſcunt, magis enim timẽt Chriſti iudicium. Cúmque præſentia cuncta irrideant, ſomniare magis gaudent quæ non videntur, eáque demum reuerentur ac timent. Has itaque nouas leges acceperunt à promulgatoribus Galilęis, quique non timuerunt Romanorum potentiam, ſeſe vltro Crucifixi hominis imperio ſubdiderunt. Atqui vt ij Romanis legibus viuerent, ne-

C que Auguſtus ipſe impetrauit, neque Traianus qui Perſarum regna ſubuertit, & tamen Apoſtolorum monumenta Perſæ homines tanquam cœlitus allata fuerint, venerantur, indigenæque aduenarum atque externorum hominum ſubiecti legibus, viuunt. Maſſagetæ verò, miſerrimos eſſe homines arbitrati, qui alio mortis genere quàm violenta nece decumberent, quique idcirco legẽ de mactandis ſenibus comedendiſque tulerunt, poſtquam piſcatorum leges, ſutorúmque acceperunt, abominabiles illas dapes ac hoſtias pertæſi ſunt. Tibareni quoque, ſoliti olim ſeniores ab altiſſimis rupibus dare præcipites, legem iniquiſſimam conſciderunt Euangelica lege accepta. Neque amplius Hyrcani, neque ipſi etiam Caſpij canes alunt hominum cadaueribus. Neque Scythæ vnà cum mortuis hominibus viuos infodiunt, quos olim viuentes illi dilexerant. Tantam morum mutationem, piſcatorum leges inuehere potuerunt. Atque hi quidem vel barbaras nationes vti legibus à ſe traditis adduxerũt. Plato autem multò Philoſophorum optimus, legibus à

ſe iam

ſe iam conſcriptis, ne Athenienſibus quidem ciuibus ſuis perſuaſit, vt illarum inſtituris rempublicam gubernatēt, ac merito quidem, ſunt enim leges riſu digniſſimæ. Ac ne quis me arbitretur tantum Philoſophum falſi criminis reum agere, audite, quæſo, Græci homines cuiuſmodi illa ſint quæ is legibus ſuis facienda inſtituit. Cùm enim præcepiſſet non puellas modo, verum etiam aniculas mulieres nudato corpore contuendas proponi, tum animaduertens in riſum ſe ſoluiſſe qui colloquentes intererant, ita inquit orationem ſuſcipiens. ὁ δὲ γελῶν ἀνὴρ ἐπὶ γυμναῖς ταῖς γυναιξὶ τοῦ βελτίστου ἕνεκα γυμναζομέναις, &c. hoc eſt. Qui ridet ob nudas mulieres, quæ tamen optimæ rei cauſa nudantur, cùm ex ridicula ſapientis fructum vtilitatemque ſit accepturus, neſcit, quantum mihi videtur, qua de re rideat. Rurſusque alibi. ταῦτα δὲ καὶ περὶ θηλειῶν ὁ ἐμὸς λόγος ἂν εἴποι πάντα ὅσα, καὶ περὶ τῶν ἀῤῥένων, &c. hoc eſt. Hæc autem omnia & de fœminis noſtra oratio diſſeret, quæ de maribus dici conueniat. Pari enim modo & fœminas exerceri oportet. Nihilque veritus affirmare hoc auſim, neque equitandi artem, neque gymnaſticam facultatem, ita ſolos decere maſculos, vt fœminas quoque non deceant. Et quisnam quæſo, vos, cùm dici hæc audiat, non continuo & irrideat? Natura enim, vtrique ſexui diſtribuit ſua munera, fœminis quidem lanam facere, viris autē agrum colere, pugnaſque obire. Hoc ſanè rerum diſcrimine & Homerus vtitur, inducit enim Hectorem ſic vxorem Andromachen alloquentem.

Ἀλλ' εἰς οἶκον ἰοῦσα τὰ σαυτῆς ἔργα κόμιζε,
Ἱστόν τ' ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
Ἔργον ἐποίχεσθαι· πόλεμος δ' ἄνδρεσσι μελήσει.
hoc eſt.

Ipſa domum perge, & quæ ſunt tua munera cura,
Telas atque colus, ancillis penſa iubeto.
Bella viri curent, merito queis bella gerenda.

At vero tantus ille Philoſophus, ne Poetam quidē videtur, diuiſionem ſciuiſſe, ſed exerceri nudas mulieres atque equos agitare inſtituit. Quæ vero apud Platonem ſequuntur, ſuperius iam dictis planè ſunt conſentanea, ſic enim inquit. τὸν δὲ τῶν γάμων χρόνον ξυμμετρίας ὁ κριτὴς σκοπῶν κρινέτω, &c. hoc eſt. Iudex vero, inſpiciens iudicato quænam ætas celebrandis nuptijs apte conueniat. Eámque ob rem nudos mares, nudáſque fœminas, vmbilico tenus inſpiciat. Qui vero hæc ſcripſit, nequaquam viſus eſt meminiſſe quæ Candaule regis vxor olim dixiſſe fertur. Illa enim à viro iuſſa nudum corpus oſtendere, valde pudicum verbum locuta eſt, hoc videlicet. ἅμα δὲ κιθῶνι τῷ χιτῶνι συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ ἡ γυνή, hoc eſt. Mulier cum tunica ſimul & pudicitiam exuit. Noſter itaque hic Philoſophus, cùm ſponſas nudat, planè impudicitiam docet. In decimo etiam legum ſuarum libro, conſona his conſcripſit, inquit ergo: τῆς γὰρ τοιαύτης αἰτίας ἕνεκα, &c. hoc eſt. Huius cauſa oportet diſciplinam conſtitui, vt tam pueri quàm puellæ choreas celebrent, ſpectentque ac ſpectentur. Cúmque ratione & ætate quæ habeat opportunas ac probabiles cauſas, & hos & illas nudari permittimus vſque dum ſingulorū pudor modeſtiáque ſeruetur. Ego vero ex hac Platonis lege ſuboriri quidem perniciem magnam video, nullum vero pariter commodum prouenire. Quę enim mulieres ita ſe nudas intuentibus præbeant, nudóſque ipſæ mares intueantur, non modo ad impudicitiam erudiri, ſed magnas ad mutuam libidinem præbere occaſiones oportet. Aſpectus enim nudorum corporū, tā mares quàm fœminas irritare ſolet ad enormes laſciuiæ appetitus. Sed ne videamur non tam refellendi ſtudio, quàm vt philoſophorum hunc maledictis contumelijſque infamem reddamus, in demonſtrando legum huiuſmodi detrimento tantopere occupari, agedum ad pulcherrimas illas nuptiales leges tranſeamus, qualeſnam illæ ſint nonnihil etiam oſtenſuri. Audiamus itaq. in Republica ſic loquentem, ἀνδρῶν τούτων ἁπάντων πάσας εἶναι γυναῖκας κοινάς, &c. hoc eſt. Horum omnium virorum communes eſſe vxores, nulli vero propriam ſub eodem tecto incolere, filios item omnibus omnes communes eſſe, ita vt neque pater ſciat quem ex ſe filium progenuerit, neque item filius ex quo natus ſit patre. Tum ſuperius dictis hæc quæ ſequuntur adiungit, ὡς μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, νομοθέτης αὐτοῖς ὥσπερ τοὺς ἄνδρας, οὕτω καὶ τὰς γυναῖκας ἐκλέξας παραδώσει, &c. hoc eſt. Vnus igitur inquam ego, legiſlator tam viros quam etiam fœminas prius eliget, atque in connubium dabit, curans ſcilicet vt quàm maxime fieri poſſit, ingenio moribúſque conueniant. Illi autem ita coniuncti, vt & communes domos habeant, & communi menſa vtantur, nihil earum rerum proprium ſibi ac ſuum aliquo poſſidente, ſimul continuè victitabunt. Promiſcuè vero ita conſerti, tum in gymnaſijs, tū vero & alijs in officijs, ex neceſſitate inditi à natura appetitus, alter ad alterius agētur cōmixtionē. An non tibi, quæſo, videor neceſſaria demonſtrare? Neceſſarijs, inquit ille, argumentis ac demonſtrationibus veris, non Geometricis tamen, ſed amatorijs. Haud vero tenue periculum eſt, ne ſint iſtæ Geometricis multo potentiores ad faciendam populo fidem, trahēdumque quò velint. Hoc itaque Platonis inſtitutum fuiſſe, vt vxores omnibus viris promiſcuæ haberentur, longi ſermonis probatione non eget. Ipſe enim ea de re manifeſtariam legem tulit, neceſſitatemque ad communem coitum probe commentus eſt. Communi enim domo, inquit, & cōmuni menſa vtentes, ab eo quem natura nobis indidit appetitum, ad mutuam impellentur cōmixtionem. Idq́, cōmunes omnibus liberos futuros eſſe oſtendit, cū videlicet vnuſquiſq. cuicūq; ſe mulieri impunè cōmiſceat, proq́ ſuo habiturus ſit quicquid inde naſcatur. Hæc itaque cùm animo reputaret, qui ibi loquens inducitur, interrogaſſetq; eum Socrates, An non quę neceſſaria ſunt tibi videor loqui? Reſpondit his verbis: Nō Geometricis veris, ſed amatorijs neceſſitatibus. Neq; tenue periculum eſt, ne ſint iſtę Geometricis multò valentiores ad faciendam populo fidem, trahēdumq; quò velint. Ego aūt hoc loco valde admiror eorum improbitatem, qui ea Platonis verba quodā alio ſēſu interpretari contendunt, imò aūt detorquere ac deprauare conantur. Aiunt enim illum nequaquam communem virorum ac fœminarum coitum inſtituiſſe, ſed quandam potius beneuolentiæ familiariſq. conuictus ſocietatem. Neq. ſtolidi audiūt quę is dicat, quòd ſi videlicet domo, menſa, gymnaſioq. ſimul in cōmune omnes vtantur, neceſſitate inſiti appetitus ad mutuam impellentur commixtionem. Sed ij fortaſſe cùm ad tā ridiculas Platonis leges erubeſcant,

præcepturis ſui peccatum nouis interpretamentis occultare aggrediuntur. Atqui magis eos decuit, A Platonicæ illius ſententiæ meminiſſe, qua dicitur amicum quidem hominem, ſed magis amicam eſſe veritatem. Sed nos age alias quoque Platonis leges audiamus. inquit enim: γυναικὶ μὲν, ἦν δ' ἐγὼ, ἀρξαμένῃ ἀπὸ εἰκοσιέτιδος, &c. hoc eſt, Mulieri congruere, inquam ego, vt à vigeſimo ætatis anno ciuitati incipiat ciues parere, viro autem cùm primum tranſierit ſummũ illum apicem procurrentis augmenti, ab eo ætatis articulo ciuitati filios procreare, ad vſque quintum ſupra quinquageſimum annum. Sed enim hæc inſtituta nihil afferũt, quod manifeſte noxium ſit, quæ vero inſequuntur nõ riſo quidem, ſed lachrymis ignique potius ſunt digniſſima, quo tam pulchræ leges penitus deleantur, ſic enim, inquit. ὅταν δὲ αἱ γυναῖκές τε καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ γεννᾶν ἐκβῶσι τὴν ἡλικίαν, &c. hoc eſt. Vbi autem viri ac mulieres gignendi tempus exceſſerint, liberos eos ſinemus conuerſari vt velint, hoc ſolum præmonentes, ne quem amplius conceptum fœtum in lucem edant. Si quis autem inſtitutum hoc ita violarit, vt fœtum ad partum perducat, ita eum denique exponat, vt omni prorſus alimonia careat. Quid vero vnquam tale vel Echetus, vel Phalaris, B legibus ſuis inſtituit? Quis tale parricidij genus eſt vnquã auſus? Nã qui prohibet fœtus in lucem edi, abortitijs profectò pharmacis infantes corrumpi iubet. Qui vero etiam mandat eos infãtes, qui lethalis poculi vi ſuperarint, in lucemq́; editi ſint, ita exponi vt ne communi quidẽ alimonia ſubleuentur, ſed fame geluve intereãt, aut ferarum dentibus diſcerpantur, quem exceſſum crudelitatis non ſuperat? Hæc itaque noſter Plato de nuptijs, deque liberis procreandis in legibus ſuis canit. Quæ vero etiam de alia ſpecie libidinis narrat, pronum eſt volentibus cunctis perdiſcere. Illos enim qui contra leges naturæ maſculam venerem conſectantur, beatiſſimus hic eſſe opinat⁹ eſt, ac vbi ex hac vita exceſſerint, nihilo ſeciùs beatos fore aſſeruit. ἐν μακάρων γὰρ φασι, ἆθλα τῆς ἐρωτικῆς φέρονται, εἰς γὰρ σκότον &c. hoc eſt. Haud enim exiguum amatoriæ præmium ferũt, neque vlla lex iubet ad tenebras iterque ſubterraneũ eos pergere qui ſub cœleſti via detinentur, ſed vt illuſtrem vitam agentes beati C ſint, ſimûlque proficiſcantur equaligeri & conuolucres ſui amatoris cauſa. Tum vero hæc ita repetendo concludit. ὦ παῖ, τοσαῦτα οὕτω θεῖα δωρήσεται ἡ παρ' ἐραστοῦ φιλία. hoc eſt. O puer ita tibi diuina, munera largietur amatoris beneuolentia. Hæc autem, non de caſtis amatoribus, ſed de impuris obſcœniſque à Platone dicta ſũt, quod ex ipſius dialogis planè cognoſci poteſt. Hanc vero legem neq; Romanorum ſpurciſſimus imperator Nero, neque Aſſyrius ille Sardanapalus, qui voluptatib⁹ ac delicijs eſt notiſſimus, vel tulit vnquam, vel laudauit. Ego enim puto vel eos qui valde voluptatibus ſeruiunt, animi morbum quem ita patiuntur nequaquam laudare, ſed tempori deſeruire, cum ex perdita conſuetudine habitum iam contraxerint. Quid autem commemorare oportet, quam neſaria ea ſint quæ de cædibus ac parricidijs Plato in legibus ſuis inſtituit? Inſontem enim innoxiumque haberi iubet, qui proprium ſeruum occidat. Eum vero qui iracundia ſuccenſus, alienum ſeruum de medio tollat, tanti mulctandum cenſet, quanti ſeruus ille vænierit. At eum qui liberum hominem præ iracundia enecet, ſolum biA ennium exulare iubet. Qui vero per inſidias perimat, triennio extorrẽ agit. Eum porro qui dum exulat, idẽ patricidium facit, perpetuo exilio puniendum cenſet. Eaſdem vero pœnas decreuit & patribus qui filios, & filijs qui parẽtes, & viris qui coniuges, & vxoribus quæ maritos occidant. Verum enimuero leges hic quidẽ tulit, nulli tamen hominum ſuis viuere legibus perſuaſit, non ciuibus, non externis, non vrbanis, non villicis, non Græcis, non barbaris, non ſeruis, non liberis, nõ viris, non mulieribus, non iuuenibus, non longæuis, non literarum ſtudio innutritis, non denique rudibus & indoctis. Ego vero quas Galilæi piſcatores cunctis nationibus leges dederunt, iam vobis contuendas proponam. Vos autẽ quæſo, & has & illas inuicem comparantes, noſtrarum diuinos radios admiramini. Plato igitur eximius Philoſophorum ſceleſtiſſimum pędicatum commendat, beatiſſimaque huic flagitio repoſita eſſe præmia oſtendit. At verò generis humani ſeruator, non admiſſum modo flagitium, ſed procaces laſciuóſque intuitus puniendos decreuit. Qui Matth. 5. enim, inquit, viderit mulierem ad concupiſcenB dum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Ac philoſophus quidem, impunè ac licenter alienis vxoribus admiſceri inſtituit. At humanæ naturæ opifex, qui eam ipſe effinxit, vnumq́; ab initio virum, mulierẽq́, vnam plaſmauit, has diſſolui nuptias vetuit. Vnam vero copulæ huios diſſoluendæ occaſionem propoſuit, qua penitùs nuptialis diſtraheretur cõiunctio. Inquit enim: Omnis qui dimittit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulterat. Quibus ſanè verbis cætera vxoris vitia æquo animo ferri iubet, ſeu loquax ſit illa, ſeu temulenta, ſeu conuitioſa. Sin verò nuptiarũ leges tranſiliat, in aliumq́; virum procax intendat: tunc denique copulam ſolui iubet. Eadem verò rurſus & per ſutoris literas mandauit Corinthijs, 1. Cor. 7. Bonum eſt, inquit, homini mulierem non tangere: propter fornicationem autem, vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum habeat. Videtis ne igitur, quæ inter ſutoris ac philoſophi legem ſit differentia? Hic enim ſingulus ſingulis vxoribus viros addicit, ille autem mulieC res omnes viris omnibus communes eſſe permittit. Quin & vbi ſeruãdę continentiæ dat pręcepta, neque vxori permittit vt viri ſui conuictum conuerſationémque fugiat, niſi hoc ille conſentiat: neque item viro vt ab vxore ſua ſemotus viuat, ea non comprobante. Inquit enim: Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir. Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Nolite fraudare inuicẽ, niſi fortè ex cõſenſu. Putat enim ſe fraudari ſua poteſtate, qui præter animi ſui ſententiam abſtinet à complexu vxoris. Tum verò mox ad ea quæ ſunt perfectiora perducens, hæc addidit: Ad tempus vt vacetis ieiunio 1. Cor. 7. & orationi, & iterum reuertamini in idipſum. Sic itaque ipſi naturæ leges dimenſus, cauſam præcepti ſubiunxit. Ne, inquit, tentet vos Sathanas. vtque doceret, illum tentandi noſtri ſumere à nobis occaſionem, ſequutus eſt ita, videlicet: Propter incontinentiã veſtram. De cœlibatu autẽ non leges quidem, ſed conſilium dedit, oſtendens quanta ſit in eo vitæ ſtatu vtilitas. inquit ergo: Qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt eorũ quæ ſunt Domini,

quomo.

quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore eſt, ſolicitus eſt eorum, quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori. Hæc ſunt quæ de mulieribus ait Apoſtolus, docens à virginitate & cœlibatu conferri nobis vitam quæ ſit curarum immunis. Admiramini, quæſo amici homines ſutoris Hebræi linguam Deúmque qui per eam loquutus eſt, adorate. Quod niſi vobis moleſtum eſt, leges quoque de cædibus ac parricidijs, quæſo inſpicite. Philoſophus enim, ne patris quidem interfectorem talionis pœnæ ſubiecit. At liberator vindéxque noſter, importunam quoque contumeliam, iniuſtúmque iracundiæ motum, cenſet puniendum

Math. 5. eſſe. Inquit enim: Omnis qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo racha, reus erit concilio. Qui autem fatue, reus erit gehennæ ignis. Quin & ocioſi ſermonis rationem ſe repetiturum comminatus eſt. Neque amicis ſolum benefacere, ſed inimicis præcepit. Diligite enim, inquit, inimicos veſtros, &

Math. 12. orate pro perſequentibus vos. Subinde verò oſtendit & præmium quod obitorum certaminum dignitatem longè excedit. Vt ſitis, inquit, filij patris veſtri qui in cœlis eſt, qui oriri facit ſolem ſuũ ſuper malos & bonos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Quumque de iureiurando mentionem faceret, iurare prorſus inhibuit, ſatis eſſe inquiens

Luc. 14. ad confirmanda ea quæ loquamur, ſi dixerimus: Eſt, Non eſt. Pauperem quoque vitam, perfectiſſimam eſſe aſſeruit. Qui enim, inquit, non renunciauerit omnibus bonis ſuis, nõ poteſt meus eſſe diſcipulus. Et tamen quum adeò exactum vitæ genus ſuis legibus inſtitueret, nihil delectabile, nihil iucundum ſeſe nobis in hac vita daturum promiſit, ſed paupertatem, miſeriam, contumelias, flagra, cædes, ac multiplices vexationes. Inquit enim: In mundo preſſuram habebitis. &,

Ioan. 16. Beati eſtis cum maledixerint vobis, & perſequuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos, mentientes propter me. Gaudete & exultate quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis. Ac labores quidem illis pericoláque oſtendit, præmia vero & coronas poſt hanc vitam ſe daturum pro-

Ioan 15. miſit. Rursúmq; ait: Si me perſequuti ſunt, & vos perſequentur. Si ſermonem meum ſeruauerunt, & veſtrum ſeruabunt. Et rurſus: Si dominum, Beelzebub vocauerunt, quanto magis famulos &

Math. 20. domeſticos ſuos? Leges itaque ſunt huiuſmodi. Dignum vero præterea eſt vt diuinos illos homines, quíque illis etiam crediderunt, ſuſpiciamus & admiremur. Cum enim eam prædicari legem audiſſent, neque tamen aut diuitias, aut potẽtatum, aut corporis robur à vocante Chriſto accepiſſent, ſed tantummodo rerum quæ non videbantur largis promiſſionibus crederent, nihilo tamen ſecius & labores deſuſceperunt, & pericula multa perpeſſi ſunt, terrámque habitabilem peragrantes, gentibus vniuerſis doctrinam ſaluberrimã detulerunt.

A Nihilo verò minus & eos laudari par eſt, qui traditam ab eis doctrinam acceperunt. Quandoquidem nihil illuſtre, nihilque conſpicuum magiſtris prædicatoribusque illis ineſſe cernentes, ſed piſcatorum ſutorumque idioma, extremámque rerum omnium egeſtatem (Neque enim ſaltem ad victum neceſſarijs abundabant. Quo enim pacto ea ſibi compararent, quibus euangelica lege prohiberetur cogitare de craſtino?) tamen non ſo-

Math. 6. lum nouæ legi crediderunt, ſed quibus ad eam diem legibus vixerant prorſus omiſſis, patrijſque relictis moribus, vel maximo cum periculo ipſi quoque vitę reliquũ peregerũt. Etenim magiſtrorum ſuorum veſtigia conſectati, prędicationibus dare operam, parique modo à temulentis illudi, cædi, percuti, conuitijs aſpergi, per eaſdem deniq; tempeſtates ad ſalutis portum proficiſci. Tanta autem pietate quos ad mortem periclitatos viderant, priſci homines venerati ſunt, hodieq; mórtales cuncti venerantur, vt eorum loculos opinentur eſſe bonorum omnium fontes vberrimos. Harum itaque legum, quæſo, Græci homines robur ac virtutem inſpicite. Has enim leges Ro-

B mani ac Perſæ, illorumque extra ditionem poſitæ nationes abolere conati, ſuam ita quidem imbecillitatem oſtenderunt, earum verò legum multo clariorem potentiam reddiderunt. At verò quas Lycurgus leges Solonque tulerunt, nullis vnquã vexationibus agitatas fuiſſe legimus, ſed abolitas ſponte ſua diſſolutaſque videmus. Neque vero Apollo Pythius, nec Dodones columba, quas olim leges tulerant perpetuò conſeruarunt. ad primos enim Romanorum iuſſus extinctæ ſunt. Age verò Græci nobis oſtendite vnum ſaltem Spartiatam ciuem, qui pro tuendis Lycorgi legibus, vnum Athenienſem, qui pro Solonis Locrenſem, qui pro Zaleuci, Cretenſem qui pro Minois ſubire mortem pertulerit. Nemo autem veſtrum id oſtendere nobis poterit. At nos contra vobis oſtendimus, pro piſcatorum ſutoriſque noſtri legibus, virorum mulierúmque multa milia mortem ſæuiſſimam ſubijſſe. Teſtes autem nobis ſunt teſtium ipſorum, id eſt Martyrum, excitata templa, quibus vrbes quam-plurimæ regionéſque exornantur ac illuſtriores redduntur, magnáque

C inde tum externis, tum indigenis hominibus emolumenta proueniunt. Quando igitur & ipſarum legum & latorum differentia quanta ſit ex propoſita comparatione iam conſtat, atque ibi quidem humanæ rationis inuenta, hic autem Dei munera maximeque ſalutaria viſa ſunt, gratis hęc, quæſo, animis accipite Græci homines, neque adeò magnificum liberalemque datorem parui omnino facite. Scietis autem multo melius diuinorum munerum legumque dignitatem, ſi peſſima è veſtris animis opinione depulſa, oculos ſacris hiſce monumentis admoueatis.

FINIS LIBRI NONI.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS LIBER DECIMVS, DE VERIS ET FALSIS ORACVLIS.

QVI tyrannidis cupiditate aguntur, minus ſibi congruentem poteſtatem innadũt, ac regiam quidem ſibi ſpeciem apparatumq́ue circunponunt, purpurã, coronam, ſellam, currum triumphalem, ſpiculatorum globos, mores tamen qui regibus cunueniant, imitari non curant. Neque enim manſueti patres audire percupiunt, ſed difficiles amarulentique domini, nec populorum beneuoli curatores, ſed duriſſimi ac perhorridi duces. Ex quo ſæpenumero euenit, vt ab legitimis regibos deleantur, quos oppreſſorum ciuium, populorumq́ue acerbius vexatorũ, ſubit miſericordia. Sæpe etiam tyranni, ſuis à militibus, populiſque iugum ſuperbiæ non ferentibus, occupata tyrannide exuuntur. Idem verò & feciſſe mali dæmones & perpeſſi videntur. Relicta enim quam ſortiti fuerant ſtatione, dum mitiſſimum crearoris Dei fugiunt dominatum, ipſi tyranoidem rapuerunt, vſurpatóque Dei nomine, ſeſe Deos ſuperbiſſimi nominatunr. Quin & ſtolidos homines ſeduxerunt, qui diuinos ſibi hooores cultúſqoe perſoluerent. Tom vero vt ſic arreptam tyrannidem conſeruarent, prænoſcendis futuris rebus prædicendíſque arroganter ſe ingeſſerunt. Vnáque hæc demum eſt ratio, qua ſimplicioris notæ homines, captúque facillimos, proruunt. Paſſim itaque per orbis terrarum ſpatia, ſuæ fraodis laqueos apparatunt, commenti varios diuinandi modoa, multipliciáque mangonia. His namque docentibus prodierunt qui ex farina, qoi ex perna, qui è mortuis nomen ſibi ac diulnandi munus deſumpſerunt, ijdémque dæmones nobis dederunt Caſtaliæ fontem, Colophonium fluentum, ſacram quercom, Dodonæum tintinabulum, tripodem Cirrhæum, Theſprotiom lebetem. Ac in Lybia qoidem Ammonis oraculum, Ioois autem in Dodona. in Braochidis etiam Delo, Delpbis, Colophone, oraculum Clarij, Pythij, Delij, Didymæi Apollinis. Tum in Lebadia quidem Trophonij, in Oropo Ampbiarai, in Tyrrhenorum verò finibus & Chaldæorum Necromantiæ antra obſcuriſſima. Et alibi quidem Amphilochi, alibi verò Glauci, alibi autem Mopſi, aliorúmque quorundam famoſorum hominum diuinationes nobis propoſuerunr. Fuiſſe vero hæc oracula malignorum dæmonum qui Dei ſibi nomen vſurparunt, conijcere ſatis poſſumus è taciturnitate quam illis nunc impoſitam eſſe cernimus. Etenim poſtquam ſeruator noſter in homana carne apparuit, fugam arripuerunt qui diuinationia dolos nobis inuexerant, neque enim iubar diuini luminis ferre poterant. Teſtatur autem hoc apertiſſimè Plotarchus, ooo Hebræus homo, ſed Cheroneus, natione Græcus & idiomare, veſtris ipſe qooq; addictus opinionibus, ſed idem tamen quàm doloſa fuerint dęmonum oracula probè cõſcius, neque enim procul diſtant à Cheronea, Delphi, Lebadia, Oropos, ſed contermini ac propinqui ſunt. Hic itaque Plutarchus multa ſanè conſcripſit. fuit enim doctrinę atq; experientiæ multę vir. Inter cætera vero & nonnulla ſcripſit de oraculis, titolúmque libro inſcripſit, περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων, De oraculis quæ iam defecerunt. Hoc igitur in libro præter alia multa & hoc inquit, τὸ μὲν οὖν ἐφεστάναι τοῖς χρηστηρίοις μὴ θεοὺς &c. hoc eſt: Qui autẽ opinetur præſidere locis vbi dantur reſponſa, non Deos quidẽ quos terrenis affectib. decet expeditos eſſe, ſed dæmonas Deorum miniſtros, haud male mihi opinari videatur. At qui ex Empedoclis verſibus collectã ſentẽtia eos dæmonas, ſceleſtos, noxins, doloſoſque autumet, ac poſtremo etiã velut homines morti ſubijciat, hunc ego audacius ac * magis barbarè dicturum poto. * Uel, mi conatus & asseram. Hæc autem verba, non Propheta, non Apoſtolus è noſtro ordine protulit, nec quiſquam alius eorũ qui eis crediderit, illorumue ſententias confirmare ſtuduerit, ſed homo ex veſtris in omni diſciplina verſatos, quique antiquo Philoſophorum errore tenebator. Is ergo ait primum quidem, eos qoi darent reſponſa dæmonas fuiſſe, non Deos. Tum verò ſacerdotes qui eorum templa incolerẽt dæmonibus ijs arreptos, ac furore afflatos, venalitia oracula proferre ſolitos. Nihil autẽ veri prædicere, ſed de ijs qooque dæmonibus quorum inſidere ſibi ſpiritom mentémque inſolentiſſimè gloriantur, multa grauia & dura proferre, neque ſolum damna & dolos, ſed etiam interitus quales homines patiuntur. Verſus autem quos pronuntient, nollo quidem furore diuino afflatúque incitatos ex tempore nouos edere, ſed ab Empedoclis poëmatibus compilare. Quæ verò inſequuntur eiuſdem ſunt fermè ſententiæ, inquit enim, καὶ περὶ τῶν μυστικῶν ἐν οἷς τὰς μεγίστας ἐμφάσεις λαμβάνειν ἐστὶ τῆς περὶ δαιμόνων ἀληθείας εὔστομά μοι κείσθω καθ᾽ Ἡρόδοτον, &c. hoc eſt. De myſticis etiam in quibus eſt accipere maximas ſignificationes ad dæmonum veritatem, bona verba (vt Herodotus ait) loquamur. Feſta verò & ſacrificia ceu nefandos & horribiles quoſdam dies, in qoib. caro cruda comeditur, & diſtractiones corporum fiunt, cũ ieiunijs & fatigationibos, moltis autẽ in locis, & ad ſacra ipſa obſcœna verba funduntor, aliæque fiunt inſaniæ agentium ſecũ turbatione ceruiciſque iactatu, nulli quidem deorum conſecrari hæc dixerim, ſed potius malis dæmonihus auertendis placandiſque: vt illis hoc ritu ſolatiũ aliquod reponatur, pro cæde hominũ qua illis qoondam ſacrificari mos fuit. In ſuperioribus itaque verbis à me proxime diſcuſſis, aie-

bat

bat Plutarchus dæmoum eſſe illa oracula, noo deorum, hoc autem loco etiam malignos dæmonas appellauit, rebus quę ab eis patrantur pro maniſeſtiſſimis ſignis vſus. Cui enim crudæ carnis comeſtio, membrorum diſtractio, turpes eorum voces, obſcœna facinora, furores præterea cũ turbatione ſe rotantiom, caputq́; io diuerſa iactaotiũ præterquam dæmonibus malis conueoiant, qui magnas humaoo generi calamitates important, quiq; olim quidem vt ſceleſtiſſimi cæde miſeroiũ hominum gaudebant? Poſtquam vero ſenſerunt homines eiuſmodi cædis homicidiique pertæſos, quæ ſibi ab eis quondam exhiberi apperebant, errorum ac fabularum etiam deſiuiſſe, flagellatus, crudaſq; epulas, alioſque huiuſmodi turpes ritus commenti ſunt. Superioribus autem dictis Plutarchus hæc addit amplius, παυσαμένου δὲ ἀμμωνίου μᾶλλον, ἔφην ἐγώ. &c. hoc eſt. Quum autem loqui deſiuiſſet Ammooius, tum maxime, inquam ego, age Cleombrote dic nobis aliquid de oraculo Ammonis. Magna enim ac percelebris fama diuinitatis ibi quõdam percrebuit, ounc verò prorſus videtur emarcuiſſe. Tacente autem Cleumbroto atque in humum deſpiciente, baud oportet, ioquit Demetrius, de Ammonicis rebus interrogare, neque vllo pacto ambigere, eum & hoe euanuiſſe oraculum, imò autem vno alteroue exceptis, omnia paſſim defeciſſe uracula videamus. Hęc autem ſcripſit Plutarcbus, poſtquam generis bumani ſeruator Deuſq; noſter in humanitatem deſcendit. Ipſum itaq; tempus manifeſte oſtendit, quam in cauſam referẽda ſit uraculorum illa ceſſatio. Porphyrius autem in eo libro quem de electorũ philoſophia conſcripſit, hæc fermè ſit: ἀλλ' ἰδὲ ἢ τῆς γνώσ-εως τῆς φύσεως, &c. hoc eſt: Verum & ipſius quoq; motus exactam cognitionem, quæq́; de bis rebus diſſeruntur, cenſemus non poſſe ab hominibus percipi, neque ab his ſolum, ſed à nouuullis quoq; dęmonum ſcire non poſſe. Ex quo ſit, vt multis de rebus interrogati, mendaces ſæpenumero iouenia ntur. Quaodo igitur Gręci bomines veſtra nobis oracula diſſerentib. habere fidem oon vultis, illi ſaltem qui nubis infeſtiſſimus eſt, vobis autem amiciſſimus, credite. Implacabilis enim nobis hic aduerſarius, manifeſtum cootra religiooem Chriſtianam bellum ſoſcepit, at is tamen inquit mendaciſſimos eſſe dæmonas, qui diuinationum locis oraculorumq́; præſideant. Quod verò eos etiam deos vucet, magiſq́; illis Aſtrologiam tribuat, quã diuinam vllam præſcoſionem, ipſemet in eodem libro teſtatur, ſic enim inquit: ἃ γὰρ λέγουσιν οἱ θεοί, &c. hoc eſt. Quæcunq; enim dei loquuntur, ſi modo ita loquuntur vt quæ fatu proueniunt ipſi cognoſcant, euncta illa oimtrum de aſtrorũ motu ſignificant, cunctiq́; hoe ſermè prodiderunt, qui meodaces dei non ſunt. Verum quus hoc loco deos appellat, alibi eſſe deos oegaoit. Quod ipſum nũ alibi, ſed in eodem maxime libro factitauit. Etenim cùm Apollinis oraculum expoſuiſſet, quod docet quo ritu terreſtribus inferiſq; diis ſacrificandum ſit, quo item marioſs ſuperq́: cœleſtibus & ætheriis, huc idem Porphyrius refellit oraculum tanquam planè inſulſum, ait enim. μὴ χρῆναι θεοὺς ἱλάσκεσθαι. &c. hoc eſt: Deos non eſſe exiſtimandos, qui ſibi cæſis animalibus fieri ſacrã rem gaudeant, eſſe enim huiuſmodi ſacrificia rem iniuſtiſſimam, impiam, abominabilem, ooxiam, neq; iecirco diis gratam eontingere. Tum & Theophraſtum aſſirmaotem inducit, noo congruere diis ſacrificia quę per cædem aoimalium fiant. Cumq́; ſatis edocuit ea iuſſu malignorum dęmonum inſtituta fuiſſe, ita ſubiunxit: ὡς σπουδαῖος ἀνὴρ καὶ σώφρων εὐλαβηθήσεται τοιαύταις χρῆσθαι θυσίαις &c. hoc eſt. Idcirco prudens tẽperatuſq́; vir cauebit vti eiuſmodi ſacrificiis, quibus eos dęmonas ad ſe trahat. Studebit autem modis omnib. animam ſuam purgare, purgatam nãq; animam minus aggrediuntur. Verum Pythius cõtraria iis quæ Porphyrio videntur, legibus ſuis inſtituit. Iubei enim, vt qui ab oraculo reſponſum petit, malo dæmoni dona quædam perſoluat, tanqoam liberationis mercedem, libamina videlicet pyramque, atrumq́; cruorem, nigraq́; vina ſimul, aliaque nonnulla. Preces quoq, nos docuit, quæ à ſacrificante proferri debent, ita videlicet.

Δαῖμον ἀλιτρονόων ψυχῶν διάδημα λελογχὼς
Ἠερίων ὑπένερθε μυχῶν, χθονίων δ' ἐφύπερθε.

Hoc eſt.

Dæmon qui nactus peccaotum regoa animarum,
Coouexum cœli ſubter, terræ & ſuper orbem.

Atq; hęc Porphyrius in eo libro conſcripſit, dæmonem hunc oſtendens deum non eſſe, ſuamq́; illam ſententiam planè comprobans, qua deos eſſe nõ vult qui † ſacrificiis gaudeant. Ne quis autem ſuſpicari poſſit, eum ſimulato animo hæc protuliſſe, iuſiurandum verbis appoſuit, inquit enim: τοὺς θεοὺς ἐπιμαρτύρομαι ὡς οὐδὲν οὔτε προστέθεικα, &c. hoc eſt. Deos teſtor, neq; addidiſſe me quicquam, neq; dempſiſſe de oraculorum ſententia. Niſi forte alicubi mẽdoſum verbum correxi, aut quod nimis obſcurum erat immutando clarius feci, aut quod deficiebat metrum ſuppleui. His autem verbis, & ignorantię Pythium accuſat, oeq, eoim ſolum errorem ſingularum dictionum correxit, & quæ obſcuriores erant clariores reddidit, ſed claudicantes quoq; verſus ſuffulſit, quos Pythius per ſuos vates ita male protulerat. Verum & Diogenianus, deorũ in oraculis reſponſa ſundeotium falſitatem mendaciaq́; redarguit, ſic autem inqoit: ὅτι δὲ ἀποτυγχάνουσι τὰ πολλὰ οἱ καλούμενοι μάντεις, &c. hoc eſt. Multa autem rerum euenta fruſtrari eos qui diuinatores vateſq; vocaotur, teſtari poterit omnis hominum vita, ipſique teſtes erunt certiſſimi qui diuinandi artem profitentur. I. auloq; mox ita inqoit: τὸ δὲ τοσοῦτον τοῖς εἰρημένοις προσθήσω. &c. hoc eſt, None verò tantum hoc ſuperius dictis adiiciam, quod ſi quãdo veri iouenti ſunt in ſuis prædictionibus ij qui vates appellãtur, nullius quidem ſcientiæ, ſed fortunæ opus id fuit. Haud enim fortunę opus appellandum ceoſemus, ſi quia ounquam propoſitum ſibi finem aſſequatur, ſed ſi ooo ſemper, nec plurimum, verum rarenter citráq; ſcientiam aſſequatur, diſtingoẽtes ſingulis nominib. attributas, maniſeſtiſq; animi noſtri conceptiones. Quod autem Porphyrius idem affirmet, quę prędicut diuinatores dij, coactos ab bomioibus ea prædicere, pronũ eſt volenti ex eo Porphyrij libro perdiſcere, quem is de philoſophia alectorum inſcripſit. Ibi enim vel ipſa deorum verba ioſeruit. Ait ergo Hecaten ab bomioe quodam accitam, ſic reſpondiſſe.

Ἤλυθον εἰσαΐουσα τεῆς πολυφραδμόνος εὐχῆς,
Ἣν θνητῶν φύσις εὗρε θεῶν ὑποθημοσύνῃσιν. i.

Adueni, ooſtras tua vox ſcita appulit aures,
Quam mortale genus docuit ſapientia diuûm.

Eadem rurſus Hecate vucantem accuſans, ita increpitat. νῦν δὲ χρῄζων. al. ξὺν δίκαιον. al. κέλευσας

† Id eſt, victimis.

Θευδάμας ἐχέτην με θεὴν ἐπέδησας ἀνάγκαις;
Hoc eſt.
Quid tibi opus noſtri eſt, Hecaten fatalibus ve me
Sub tua tecta deam vinclis ſit adire neceſſum?
Apollo etiam ſic exclamat:
κλῦθί μευ οὐκ ἐθέλοντος, ἐπεί μ' ἐπέδησας ἀνάγκῃ. hoc eſt.
Audi ea quæ inuitus dicam tibi, quæque coactus.
Et rurſus.
Λύετε λοιπὸν ἄνακτα, βροτὸς θεὸν οὐκ ἔτι χωρεῖ.
Hoc eſt.
‡ Al. capit. Soluite iam diuum, mortalis non ‡ tenet vllus.

His itaque verbis, tum Porphyrius, tum & qui ſibi dei nomen dæmones vſurparunt, manifeſte oſtendunt humanas artes quæ dæmonibus neceſſitatem imponunt, multo plus poſſe quàm dæmonas. E ſuperuis enim locis eos deducunt, atque in inferioribus exhibent, ita vt priuſquam ſoluantur ab hominibus, abire non poſſint. Alia verò innumera eſt apud eundem ſcriptorem inuenire, quæ dæmonum infirmitatem oſtendant. Quanta verò mala eorum diuinationes apportent, ex iis quæ ipſe nunc dicam, facile omnes cognoſcent. Fame olim Athenienſes vrgente, Pythius Apollo reſponſum dedit, eam prius deſituram non eſſe, quàm ſeptem virgines totidemque adoleſcentes Minoi Athenienſes mactarent. Ipſæ itaq; oraculorum perplexæ ambages, multis magnam perniciem attulerunt. Ariſtomachus enim, quum non intelligeret quid ſibi vellet Stenygra, qua dictione vſum dicitur oraculum Pythij Apollinis, ſcrerum triremeſque reliquit, perque Iſthmum hoſtiliter ingreſſus clade accepta extinctus eſt. Decuit autem diuinantem Deum, ſi modo futuri probè cōſcius fuerat, tanta obſcuritatis caligine oraculum non inuoluere, ſed vafre nimis ancipitem prædictionem dedit, ne falſitas ac mendacium deprehendi poſſet. Eadem oraculorum perplexitas, Crœſum Lydiæ regem ad calamitatem perduxit, inquit enim Apollo.

Κροῖσος Ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει.
Hoc eſt.
Crœſus Alyn ſuperans, magnam conſumet opum vim.

Vtrum verò regnum perditurus eſſet, ſuum ne videlicet, an ingruentium ſibi inimicorum, minime prodidit, vt quemcumque euentum, vel victoriæ, vel cladis, Crœſus experiretur, vatem accuſare nō poſſet. Hoc itaque pacto Pythius erga Crœſum ſe geſſit, à quo tamen pretioſiſſima dona acceperat. In alterum itaque res cadat neceſſe eſt, vt vel arrogans Apollo Pythius, vel ingratiſſimus habeatur. Aut enim ea quæ neſcit præſentire ſe iactat, aut futurorum conſcius vltro iniuriam iis rependit, qui eum omni ſtudio coluerunt. Eiſdem quoque ambagibus imperatorem Iulianum inuoluit, quum in Perſas Romanum ductaret exercitum. Inquit enim. νῦν γὰρ πάντες ὡρμήσαμεν θεοὶ νίκας τρόπαια κομίσασθαι θηρὶ ποταμῷ, τῶν δ' ἐγὼ ἡγεμονεύσω θοῦρος πολεμόκλονος Ἄρης. hoc eſt: Nunc omnes dij appulimus ad Thera fluuium relaturi trophæa victoriæ, horum ego dux ero acer belli turbo Gradiuus. Simile quiddam & Athenienſibus attulit. Etenim quum Xerxes infinita hominum milia aduerſus Græcos duxiſſet, miſſi ab Athe-

A nienſibus conſultores ad oraculum properarunt, Pythius autem Apollo reſponſum hoc dedit: ὦ μέλεοι τί κάθησθε; hoc eſt.
Otia quid miſeri trahitis ſegneſque ſedetis?

Hoc autem reſponſum, manifeſtam Pythij Apollinis ignorantiam prodit. Si enim verè ſciſſet Athenienſes victuros, non eos vtique miſeros, non inertes, ſed feliciſſimos appellaſſet. Superarunt itaque illi ducentas ſupra ter mille Perſarum naues, terq; decies centena hominum millia. Eoque pacto fuerunt Athenienſes parta ingenti victoria quam clariſſimi, non autem ſegnes neq; miſerrimi, quippe qui immortalis gloriæ celeberrimum trophæum erexerunt. Adde autem, quod eos ad fugam hortatus eſt, prædixit enim Mineruam ciuitatis cuſtodem, tutandis illis impotentem fore.

Οὐ δύναται Παλλὰς Δί' Ὀλύμπιον ἐξιλάσασθαι
Λισσομένη πολλοῖσι λόγοις. hoc eſt.
Haud potis eſt Pallas magnum placare tonantem,
Supplicibus quanquam verbis effuſa precetur.

Apertiſſimè autem contraria ſunt quę ſequuntur. Cùm enim dixiſſet Iouem Mineruæ precibus minime inflectendum, quaſi mox pœnitentia motus
B ita ſubiunxit:

Τεῖχος τριτογενεῖ ξύλινον διδοῖ εὐρύοπα Ζεύς.
Hoc eſt:
Iuppiter altitonans dat lignea habere Mineruæ Mœnia.

Quum itaque Athenienſium ſpes, ſub acie, quod dicitur, nouaculæ ſubſtitiſſet, nullum tamen eis euadendi compendium oſtendit, ſed ſuam ipſe ignorantiam dubiis oraculis Pythius occultauit, dum timeret falſus mendaxque deprehendi. Similis verò eſt ſuperius à me dictis, & oraculi eius finis. Sic autem inquit.

Ὦ θείη Σαλαμίς, ἀπολεῖς δὲ σὺ τέκνα γυναικῶν,
Ἤ που σκιδναμένης Δημήτερος, ἢ συνιούσης.
Hoc eſt.
O Salamis & tu mulierum pignora perdes,
Aut cùm lecta Ceres coit, aut cùm ſpargitur agris.

Ignorabat enim, quantum oſtendit, vtri caſuri eſſent in acie, Perſæne videlicet, an magis Athenienſes, atque idcirco mulierum duntaxat filios nominauit, gentem verò ipſorum patriáque ſubticuit. Illud præterea, Aut cum lecta Ceres coit, aut cùm ſpargitur agris, verbum eſt penitus ignorantis vi-
C ctoriæ tempus. Cæterum Themiſtocles ſua & prudentia & fortitudine prorſus effecit, quominus oraculi falſitas apertiſſime noſceretur, neq; tamen ſegnes ac miſeros Athenienſes, ſed ſtrenuos feliceſque oſtendit. Lacedæmoniis præterea cladem, Cnidiis verò ſeruitutem, eadem Pythij oracula attulerunt. Idemque Pythius ſeſe iactat Lycurgo leges illas crudeliſſimas, obſcœniſſimaſq; dictaſſe. Profecto enim Lycurgo ad Delphicum templum, hæc dixiſſe narratur.

Ἥκεις ὦ Λυκόοργε ἐμὸν ποτὶ πίονα νηόν, &c.
Hoc eſt.
Salue noſtra ſubis qui pinguia templa Lycurge
Chare Ioui, & ſuperis qui cœli tecta frequentant.
Subdubito, Deus, an mihi ſis mortalis habendus.
Sed magis eſſe Deum ſpero, qui ſancta Lycurge
Iura petas, tibi iura dabo legeſque libenter.

Quales vero Pythius Lycurgo leges dictarit, in ſuperiore noſtro ſermone oſtendimus, hoſpites enim finibus pelli iubet, pueros impunè proſtituit, fœminas licenter exponit, leges nuptiales euertit.

rit. Sapiens ergo vates muſicuſque Apollo, ipſe ſe harum legum inuentorem facit, ac modo Deum appellat qui eas promulgauit, modò ignorare ſe confitetur vtrumne illum Deum, an hominem vocet. Cúmq; maximum ei honorem collaturus eſſet, tamen tanquam Deus auctoritatem habens non dedit, ſed ſpero inquit, tanquam ſi humo quidem eſſet mortalis. Hic idem & Lacænas mulieres collaudat impunè ac licenter quibuſcunq; viris ſe commiſcentes, ait enim,

Γαίης μὲ πάσης τὸ πελασγικὸν ἄργος ἄμεινον,
Ἵπποι θρήϊκιαι, λακεδαιμόνιαι δὲ γυναῖκες.
Hoc eſt.
Vrbibus in cunctis Argi laudantur, equarum
Thracia fert palmam, mulierum terra Laconuio,
Laudanturq; viri qui potant fontem Arethuſæ.

Idem quoq; Archilochom, obſcœniſſimum poëtam, celeberrimum vocauit & immortalem, hoc enim patri illius reſponſum dedit.

Ἀθάνατός σοι παῖς καὶ ἀοίδιμος ὦ τελεσίκλεις
Ἔσσετ᾽ ἐν ἀνθρώποις. hoc eſt.
Immortalis erit tibi filius ô Teleſicles,
Mortales inter celeberrimus vſque futurus.

Homerum autem ſic appellauit, ὄλϐιε καὶ δυσδαίμον, hoc eſt, O idem felix, idemq; miſerrime, hoc quidem propter cæcitatis caſum, illud autem propter Poeſio ab eo cõpoſitam quam exactiſſimam opinatus eſt, ob quam tamen eum cenſuit Plato, hirundinum modo, vnguento prius aſperſum è ciuitate quam ipſe inſtituebat, exigeodum eſſe. Hic eſt Apullo qui pugilem Cleomede dignum diuinis honoribus iudicauit, reſponſo hoc edito.

Ὕστατος ἡρώων κλεομήδης ἀστυπαλαιεύς,
Ὃν θυσίαις τιμᾶσθ᾽ ὡς οὐκ ἔτι θνητὸν ἐόντα,
Hoc eſt.
Vltimus heroum Cleomedes Aſtypalenſis,
Sacris quem colite, haud etenim mortalis habendus.

Quaotas autem cædes hic Cleomedes facere auſus ſit, ſatis ſupra oſtendimus. Hic eſt Apollu qui Methymneis ita reſpondit.

Ἀλλά τι μηθύμνης νάσταις πολυλωΐον ἔσται,
Φαλληνὸν τιμῶσι διονύσοιο κάρηνον. hoc eſt.
Hoc Methymneis præſtabit ciuibus inquam,
Vt roa ſummiſſi præputia Liber adorent.

Neque pudet deorum ſapientiſſimum, quemque Poetæ Phœbum appellant, vtpote caſtum & impollutum, reſponſis ſuis hortari Methymneos ciues ad Bacchi præputium adorandum. Hic eſt Apollo, qui cum ſuam ædem flammis videret abſumi, nullas ei ſuppetias tulit, ſed Parcarom decreto ſortem hanc illi contigiſſe teſtatus, næniam cecinit, qua incendium illud defleuit. Ego autem hoc loco eius carminis finem attuliſſe contentus ero, qui talis eſt.

Τέτλαθι μοιράων ἀμετάτροπα νήματα μιμνῶν,
Hoc eſt.
Parcarum conſulta feras quæ vertere non eſt.
Hæc etenim certus promiſit Iuppiter auctor,
Quod fuſis voluant, inconcuſſum fore ſemper.
Hoc itaque in fatis erat, vt voluentibus annis
Ab Ioue demiſſo hæc arderent fulmine templa.

Alia quoq; propè innumera eſt inuenire in Apollineis oraculis, quæ ſint riſu digniſſima. Collegit autem eius oracula, non ſolum Porphyrius quo libro agit de electorum Philuſophia, ſed Oenumaus

A quoq; Cynicus egregius in redarguendis eiuſmodi reſponſorum mendaciis. Quòd autem hoc loco & Oenomai, & Porphyrij, & Plutarchi & Diogeniani, aliorumq; meminerim, veſtra maximè factum eſt cauſa, quando ij potiſſimum apud vos fidem promerentur, qui veſtra vobis commemorant. Nobis vero teſtimonium ſufficit ab rebus ipſis petitum, qood quidem vocaliſſimum eſt atq; ad oraculorum falſitatem redarguendam maxime factum. Prius enim quàm vindex hominũ Deus, in noſtræ mortalitatis ſubſtantia appareret, quadam veluti nebula terram habitabilem continente, maligni dæmones hominibuſq; infeſti, ceu ſicarij quidam graſſatoreſq; inſidiis ac laqueis vtebantur, omni retium genere ſpeciem humanam captantes. Poſtquam vero lux diuinæ veritatis orbi terrarum exorta eſt, cuncti ſpecubus latibuliſq; ſuis relictis, fugam arripuerunt. Ideoq; Chriſto iã inter homines diuerſante, ſtatim exclamare cœperunt. ἔα· τί ἡμῖν καὶ σοί, &c. hoc eſt. Sine, quid nobis & tibi Ieſu filij Dei? veniſti huc ante tempus torquere nos? Alij vero rurſus obteſtabãtur eum, ne ipſos in abyſſum demitteret. In Philippis au-
B tem Pythonis ſpiritus hæc de Apoſtolis vociferando teſtatus eſt, οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσί, οἵτινες καταγγέλλουσιν ὑμῖν ὁδὸν σωτηρίας, hoc eſt. Act. 16.
Homines ſerui ſunt Dei altiſſimi, qui annunciant vobis viam ſalutis. Cum itaque viderent præconium veritatis per omnes terrarum locos late diffundi, transfugarum militum modo qui videlicer magnis atque horrendis facinoribus perpetratis inſtare ſibi regis præſentiam conſpicantur, arrepta fuga locos omneis in quib. inſidiari hominibus conſuerant vacuos reliquerunt. At vniuerſorum conditor & dominator Deus illorum arces ac ſtationes funditùs aboleuit. Nullæ itaque diuinationes ad Caſtaliæ aquas fluunt, nullæ ad Colophonium fontem, nihil prædicit lebes ille Theſprotinos, nihil tripus ille Cirrhæus, Dodonæum tintinnabulum nihil nugatur, nihil loquitur vulgatiſſima illa quercus. Sed tacet Iupiter Dodonæus, tacet Colophonius Apollo, Delius, Pythius, Clarius, Didymæus. Silentium eſt in Lebadia, & in Trophonij antro, obmutuit Amphilochus, Amphiaraus obmutuit, & Ammonis oraculum. Ceſſauit etiam illa Chaldæorum ac Tyrrhenorum
C per mortuos diuinatio. His enim locis atque dæmonibus, ille ſilentium imperauit, qui vt Propheta inquit, abyſſum increpat, eamque exſiccat: qui abyſſo inquit, ἐρημωθήσῃ, καὶ ποταμούς σου ξηρανῶ, &c. hoc eſt. Relinqueris deſerta, & tuos fluuios exſiccabo. Lauriger autem Apollo cum iis ſuaſibus daret operam, vt oſſa Babylæ aliò transferrentur, incuſſo cœlitùs fulmine ictus eſt. Neq; enim patiebatur vicini Martyris numen ab eo quicquam prædici, homineſq; ſolitis præſtigiis irretiri. Verum ſicuti magnus Paulus ſpiritum Pythonis increpuit, ita & Martyris huius cineres frenum vati mendaciſſimo iniecerunt. Cuius itaque modi fuerint Dæmonum veſtrorum oracula, è veſtris iam Philoſophis accepiſtis. Qualia vero prædixerit opifex mundi Deus, quamque ſint illa hominum vitæ vtilia, quantaque veritatis luce ſplendentia, licet vo ieuique exactiſſimè edoceri qui in ſacris literis diuerſetur. Ego vero ex magno prædictionum aceruo pauca quædam adducam, vt qui inter ſe differant ex comparatione oſtendam. Primo autem loco eas explicabo Prophe-

tias quæ prædicunt idolorum euerſionem. Audite igitur Eſaiam dicentem, ἔσται ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐμφανὲς τὸ ὄρος τοῦ κυρίου, &c. hoc eſt. Erit in nouiſſimis diebus manifeſtus mons Domini, & domus Dei in vertice mootium, & exaltabitur ſuper colles, & venient ad eum omnes gentes, & ambulabunt populi multi, & dicent: Venite aſcendamus ad moutem Domini, & ad domum Dei Iacob, & anounciabit nobis viam ſuam, & ambulabimus in ea, ex Sion enim exibit lex Dei, & verbum Domini de Hieruſalem, & iudicabit inter gentes, & redarguet populum multum, & cooflabunt gladios ſuos in aratra, & lanceas ſuas in falces, neque aſſumet gens contra gentem gladium, ueque diſcent amplius pugnare. Qualia igitur Propheta Eſaias oracula prædixerit, audiſtis. Age vero per veritatem vos rogo, num quid ibi ſinuoſe aut ambiguè dictum vobis videatur? Sed negaturos confido. Videtis enim manifeſta rerum indicia, cum euenta eius prædictionis paſſim impleta cōſpiciantur. Ao non enim videtis Chriſtianę Eccleſiæ ſublimitatem? An non cunctos ferè mortales illis ſupplicitet inclinatos, honoremq́; deferētes? Ac plurimos quidem ſponte adductos id factitare, alios vero aduerſantes præter animi ſui ſententiā, deſeruiſſe? An non videtis excelſos montium vertices, dæmonum veſtrorum abominatione depulſa, monachorū cœnobiis exornatos? Nonne omnes vndique confluentes, verbumq́ue quod apparuit iu Sioo theologicè prædicantes, quodq́, inde verbum ſcaturiit amplectentes? An non ceſſaſſe videtis hoſtes Eccleſiæ, proq́; bellicis armis, agriculturæ inſtrumeota deſumi? An non tenetis quo tempore Eſaias hæc cecinit, ſub alio rege fuiſſe Hieruſalem, ſub alio Samariā, ſub alio Idumæos, ſub alio Moabitas, ſub alio Ammonitas? Quin & Arabes, Medianitæ, Amalachitæ, Gazei, Aſcalonitę, Azotij, Sidonij, Tyrij, Damaſceni, ſub diuerſis ſinguli principibus regebantur. Neque enim ſolæ ciuitates, ſed villæ quoq; ac pagani cœtus, ſuis ſubditi pręfectis viuebāt. Statim vero ſimul ac Seruator noſter ſecundū carnem natus eſt, Cæſar Auguſtus latè rerum potitus, ſublatis principatibus gentium, particularibuſq́ue imperiis, prouincias omnes Romanis ſubdidit gubernaculis. Hæc itaque præuidens Eſaias, quæ ſuperiùs attuli, diuino ſpiritu afflatus prædixit. Paulò vero poſt & euerſionem idolorum quæ ſibi homines manu confecerant, quaſi tragicè decātauit, inquit enim, πάντα τὰ χειροποίητα κατακρύψουσι, &c. hoc eſt. Omnia manu facta abſcondent, deferentes in ſpeluncas & in ſciſſuras petrarum & in foramina terræ à facie timoris Domini, & à gloria roboris ipſius, cum ſurrexerit percutere terram. In die enim illa eiiciet homo abominationes ſuas argēteas & aureas, quas fecerunt ſibi vt adorarent res vanas & veſpertiliones. Ita vt ingrediārur in foramina firmæ petræ, & in ſciſſuras petrarū à facie timoris Domini, & à gloria roboris ſui quādo ſurrexerit percutere terram. Hanc vero Prophetiam me vobis interpretari uoo decet, ſed vos magis illius admirari veritatem, faterique ingenuè quæ ſæpius admiſiſtis. Nullus autem vos à coofeſſione hac remoretur, neque enim pudenda eſt peccati confeſſio, ſed ipſa potius perpetratio. Quod ſi fortaſſe vos id fateri non vultis, at omnibus planè conſtat qui viderunt, ſæpenumero veſtros Deos terra obrutos fuiſſe, eoſdemq́ue ab iis qui pietatem colere didicerunt, rurſus erutos in ſpectaculum produiſſe. Impij enim dæmonum cultores, illorum ſimulachra occuluerunt, ita tutius præſidiom ſuis diis allaturos ſe arbitrantes. Quidam vero etiam rimantibus indicarunt vbi obruti delitebant. Nec defuerunt, qui erutos inuentóſque in plateis publice ſpectandos proponereot, vt qui Dei quondam vocati fuerant, muliercularum adoleſcentiúmque ludibrio impetereotur. Illorum namque imagines, aliæ reptiles, aliæ quadrupedes animantes referebant. Iam enim & veſpertilioonm ſimulachra & murium adorauerant homines. Cúmque ipſa animalia, ſerpentes inquam, ſcorpiooes, mures, veſpertilionéſque interficerent, harum tamen animantium ſimulachra ſibi Deos fecerant. Verum de his ſatis multa iam diximus. Aliarum itaque prædictionum veritatem inſpiciamus, ſunt enim quæ modo afferam eiuſdem Prophetæ verba. Τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ πεποιθὼς ἔσται ἄνθρωπος, &c. hoc eſt. Hæc dicit Dominus Deus Iſrael. In die illa confidet homo in eo qui fecit eum, oculi vero eius ad ſanctum Iſrael reſpicient. Neque confident in altaribus, neque in operibus manuum ſuarum, & quæ fecerunt digiti ipſorum. Neque amplius videbunt arbores, neque abominationes ſuas. Hæc autem ipſa pluſquam mille annis ante Conſtantini Cæſaris tempora, prædixerat Eſaias. Poſtea enim dæmonum luci cum delubris deſtructi ſunt. Verum multo ante ceu præſentia intueretur homo Deo plenus præuiderat, túncque illa pręduxit quæ poſt tot annorum ſpatia euentura eſſent. At Iupiter Dodonæus, & Apollo Pythius, ne prædixerunt quidem quo pacto gerenda eſſent quæ trimeſtri pòſt tempore futura erant, ſed ancipiti ſono huc atq; illuc vergentia oracula reddiderunt. Audite vero & quę ſequuntur, ἐπιστράφητε οἱ τὴν βαθεῖαν βουλὴν βουλευόμενοι υἱοὶ Ἰσραήλ, &c. hoc eſt. Conuertimini qui profundum conſilium iniquumq; conſuluiſtis filij Iſrael. Quoniam in die illa auferent homioes opera manuum ſuarum, argentea & aurea, quæ fecerunt manus ipſorum. Et rurſus. ἐγὼ θεὸς πρῶτος, καὶ εἰς τὰ ἐπερχόμενα ἐγώ εἰμι. &c. hoc eſt. Ego Deus primus, & in ventura tempora ego ſum. Viderunt me gētes, & timuerunt, & extrema terræ obſtupuerunt, appropinquauerunt & venerunt ſimul, iudicans vnuſquiſq; proximo & fratri ſuo auxiliari, & dicet: Potuit vir faber & ferrarius verberans malleo ſimul & impellens, aliquando quidem dicet, cōmiſſura pulchra eſt, corroborarunt eam in clauis, ſtatuent eam & non mouebitur. Neq; enim ea ſtare poſſunt niſi clauis confixa ſint, neque niſi ab aliis ferantur ambulare poſſunt. Et iterum. Ἰακὼβ ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ, &c. Iacob puer meus, ſuſcipiam eum, Iſrael electus meus, accepit eum anima mea. Dedi ſpiritum meum ſuper ipſum, iudicium gentibus efferet. Non clamabit, neq; remittet, neque audietur extrà vox ipſius. Calamum fractum non franget, & linum fumigans non extinguet. Sed in veritatem efferet iudicium, ſplendebit & nō quaſſabitur, donec ponat in terra iudicium, & in ipſum gentes ſperabunt. Ita dicit Dominus Deus Iſrael qui fecit cœlum & compegit illud, qui firmauit terram & quæ in ipſa ſunt, qui dedit flatum populo qui eſt ſuper eam & ſpiritum iis qui calcant eam. Ego Dominus Deus vocaui te in iuſtitia. Tenebo manum tuam, & corroborabo te. Dedi te in teſtamētum generis, in lumen gentiū,

aperire

Eſa.17. Eſa.31. Eſa.41. Eſa.42.

aperire oculos cæcorum, educere è vinculis colligatos, & è domo cuſtodiæ ſedentes in vmbra. Ego Dominus Deus, hoc mihi eſt nomen. Gloriam meam alteri non dabo, neque virtutes meas ſculptilibus. His itaque verbis vniuerſorum Deus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt hominem alloquutus eſt, quem videlicet à conſpicua humanitate viſibilique natura, & Iacob & Iſrael appellauit. Ex ea enim proſapia quod ad corpus aſſumptum pertinet, natus eſt. Oſtendit præterea Chriſti manſuetudinem & tolerantiam, qua viſus eſt, cùm ſibi ab Iudæis illuderetur. Hunc itaque ait in teſtamentum generis datum fuiſſe. Patriarchis enim cæteriſque Iudæis, per hunc ſalutem ſe daturum promiſit. Ait vero & hunc eundem in lumen gentium exortum eſſe, vt cæcorum oculos aperiret, vinculaque captiuorum diffringeret, vtque eos à tenebris liberaret, qui in tenebris ignorantiæ tanquam in carcere deſidebant. Cæcos autem ac vinctos atque in tenebris deſidentes, eos vocauit qui circumuenti caligine ignorantiæ ac peccatorum cathenis vincti tenebantur. Quòd autem hac appellatione eos ſignificarit qui vanis ſuperſtitionibus ſeruiebant, teſtantur ea quæ B mox ſequuntur: ἐγὼ γὰρ, φησὶ, κύριος ὁ θεὸς, τοῦτό μου τὸ ὄνομα, τὴν δόξαν μου ἑτέρῳ οὐ δώσω, οὐδὲ τὰς ἀρετάς μου τοῖς γλυπτοῖς, hoc eſt. Ego enim Dominus Deus, hoc mihi eſt nomen. Gloriam meam alteri non dabo, neque virtutes meas ſculptilibus. Etenim protinus vt in carne apparuit, ea dæmonas nudauit appellatione, quam ſibi raptam circumpoluerant. Paulò verò mox & hoc inquit. Κύριος ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων ἐξελεύσεται συντρίψαι πόλεμον καὶ ἐπεγερεῖ ζῆλον, &c. hoc eſt. Dominus Deus virtutum egredietur, vt conterat bellum & exſuſcitet zelum, & clamabit aduerſus inimicos ſuos cum robore. Docet autem quare hoc olim non fecerit, ait itaque. ἐσιώπησα ἀπ᾽ αἰῶνος, &c. hoc eſt. Tacui à ſeculo, nunquid ſemper tacebo & tolerabo? Suſtinui tanquam mulier quæ parturit, manifeſtabo, & diſſipabo, & exſiccabo ſimul. Sũt autem verba illa tolerantiæ ac longanimitatis, hęc vero humanitatis. Patiens enim Deus ab initio non puniit delinquentes, ſubinde autem cùm iam ſatis hominibus pepercisset, errantes ad ſe vocauit, atque in errore perſeuerãtes diſperſit, hoc eſt enim quod ait, Diſſipabo & exſiccabo ſimul, & ἐρημώσω ὄρη καὶ βουνοὺς &c. C hoc eſt. Deſertos faciam montes & colles, ponam fluuios in inſulas, & ſtagna areſaciam. Quibus ſanè verbis idolorum lucos & templa ſignificauit, quæ in eiuſmodi locis erant, hæc enim omnia, poſtquàm in noſtra humanitate apparuit demolitus eſt. Inquit præterea. καὶ ἄξω τυφλοὺς ἐν ὁδῷ ᾗ οὐκ ἔγνωσαν, καὶ τρίβους ἃς οὐκ ᾔδεισαν, πατῆσαι ποιήσω αὐτούς, hoc eſt. Et ducam cæcos, in viam quam neſcierunt, & in ſemitis quas non cognouerunt ambulare eos faciam. Olim ſiquidem aberrantes, viam veritatis neſciebãt. Nacti igitur Apoſtolos, hoſpites, duces, luciſq; miniſtros, erroſis ſiquidem ſemitas reliquerunt, cognouere autem viam veritatis. Amplius vero ait, ποιήσω αὐτοῖς τὸ σκότος εἰς φῶς, καὶ τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν hoc eſt. Faciam ipſis tenebras in lucem, & quæ ſunt obliqua in rectum. Pro antiquis enim tenebris intellectuale lumen percipient, relictiſque obliquis ſemitis recta incedent. Præterea vero quaſi adhuc errantes ita increpitat. αἰσχύνθητε αἰσχύνην οἱ πεποιθότες ἐπὶ τοῖς γλυπτοῖς &c. hoc eſt. Confundimini confuſione qui confiditis in ſculptilibus, qui conflatilibus dicitis, vos Dei noſtri. Pauloque mox: ἰδοὺ ἐγὼ ποιῶ καινά, ἃ νῦν ἀνατελεῖ, &c. hoc eſt. Ecce ego facio noua quæ nunc orientur, & cognoſcetis ea, & faciam in deſerto viam, & in ſicco flumina, vt dem potum generi meo electo, & populo quem acquiſiui mihi, vt enarret virtutes meas. Genus autem nunc eos appellauit, qui crediderunt in eum, quorumque ipſe ob aſſumptam humanitatem primogenitus dictus eſt. Quòd vero hæc de gentibus dicat, ea quæ ſequuntur planè oſtendunt. ait enim, ἐγκαινίζεσθε νῆσοι, καὶ προσέχετε ἔθνη. &c. hoc eſt. Audite inſulæ & attendite gentes, per multum tempus ſtate, dicit Dominus. Quorum nihil Iudæis congruere, tum inſularum, tum gentium nomen indicat. Item & illud. ἀκούσατέ μου, ἀκούσατε λαός μου. &c. hoc eſt. Audi me, audi populus meus, & reges auribus percipite. Quoniam lex à me egredietur, & iudicium in lucem gentium. Appropinquat cito iuſtitia mea, & egredietur in lucem ſalutare meum. Me inſulæ expectant, & in brachium meum gentes ſperabunt. Hiſce autem omnibus verbis futuram gentium ſalutem prædixit, legemque Euangelicam ac diuinæ lumen cognitionis; quod per ſanctos Apoſtolos gentibus cunctis attulit. Brachium itaq; non intellexit humani corporis membrum (ſimplex eſt enim Dei natura, & compoſitionis immunis) ſed figurate robur diuinum ſignificauit. Quia enim & milites manu pugnant, & agricolæ terram verſant, aliique omnes artifices manibus vtantur neceſſe eſt, merito ac decenter nomine brachij robur illud ſignificauit quo freti homines exclamamus: Non timebo mala, quoniam tu mecum es. Rurſus autem propheta idem exclamat. ἰδοὺ μαρτύριον ἐν ἔθνεσι δέδωκα αὐτόν, &c. hoc eſt, Ecce teſtem gentibus dedi eum, principem & præceptorem gentibus. Ecce gentes quę nouerunt te, inuocabunt te, populi qui neſciunt te, ad te confugient, propter Dominum Deum tuum & ſanctum Iſrael, quoniam glorificauit te. Cùm itaque videatis Dominum Ieſum Chriſtum in orbe terrarum latè regnantem, genteſque omnes eius principatum libentiſſime confitentes, intelligite iam prophetiam, eiuſque veritatem ſuſpicite. Audite vero & quæ ſequuntur. καὶ φοβηθήσονται οἱ ἀπὸ δυσμῶν τὸ ὄνομα κυρίου, &c. hoc eſt. Et timebũt qui ſunt in occidẽte nomen Domini, & qui in exortu ſolis, inclytum nomen eius. Et iterum. ἐμφανὴς ἐγενήθην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν, &c. hoc eſt. Manifeſtus apparui iis qui me non interrogabant, inuentus ſum ab iis qui me non quærebant. Dixi ecce ſum, gentibus quæ non inuocauerunt nomen meum. Omnis denique Eſaiæ Prophetia huiuſmodi verborum plena eſt. Cæterum vt & alios quoque Prophetas videatis conſona diuinitus prædixiſſe, audite & Hieremiam clamantem, ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ καλέσουσι τὴν Ἱερουσαλὴμ θρόνον κυρίου, &c. hoc eſt. In illo tempore vocabunt Hieruſalem ſolium Domini, & congregabuntur in ea omnes gentes, neque ambulabunt poſt cogitationes malas cordis ſui. Videte igitur quãta ſit in Prophetarum verbis concordia. Videte mortales omnes ad ciuitatem illam vndique concurrentes, in qua dominicæ mortis myſterium ſalutare orbi terrarum conſummatum eſt. Videte omnes abominari idolorum imposturam, illi autem qui olim cruci affixus pependit, diuinos honores perſolui. Sunt autem eiuſdem Hieremiæ quæ mo-

Eſa. 43.
Pſal. 22.
Eſa. 55.
Eſa. 59.
Eſa. 65.
Hier. 3.

inquit enim, εὐλογήσω σε, καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου, A
Gen. 12. &c. hoc eſt. Benedicam te, & magnificabo nomẽ
tuum, & eris benedictus, & benedicam benedicentes te, & maledicentes te maledicam, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ. Neque hoc illi ſemel, verum ſępiſſime eſt pollicitus. Quin & en defuncto eandem benedictionem dedit filio ſuo Iſaac, poſtque illum ipſi Iacob. Quia enim ea illorum ſemine naturam humanam aſſumens factus eſt homo, myſteriumque diſpenſationis perficiens miſſis per orbem terrarum Apoſtolis præcepit docere omnes gentes in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Illæ autem ſic credentes, ſalutem conſequutæ ſunt. Iure ac decenter & ipſi Abraham, & iis qui ex eo ſunt geniti, benedictionem hanc dedit, eiſdemque futura prænuncians magnitudinem præmij oſtendit, ac diuinorum verborum auditores ſpe ſalutis conſolatus eſt. Iacob etiam Patriarcha, cùm Iudam
Geneſ. 49. benediceret de gentium benedictione nõ tacuit, inquit ergo: οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα &c. hoc eſt: Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec veniat ille cui repoſitum
Deut. 32. eſt, & ipſe expectatio gentium. Magnus item Moſes exclamat, εὐφράνθητε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, hoc eſt. Lætamini gentes cum populo eius. Diuini autem Dauid quis Prophetias facile colliget?
Pſalm. 2. In ſecundo enim Pſalmo vindicis noſtri perſonã aſſumens, ita inquit: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuã terminos terræ. In octauo autem Pſalmo
Pſal. 8. hęc ſcripta ſunt, nomine dominus noſter quã eleuata eſt magnificentia tua ſuper cœlos? Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Videmus autem hæc quotidie euenire. In nono etiam Pſalmo ad Deum conuerſus: Exurge, inquit,
Pſalm. 9. Domine, non confortetur homo, iudicentur gẽtes in conſpectu tuo. Cõſtitue Domine legiſlatorem ſuper eos, vt ſciant gentes quoniam homines ſunt. Quia enim ad extremam inſaniam genus humanũ delapſum erat, neceſſariũ perit dari eis legiſlatorem, vt nobilitatem ſuæ naturæ cognoſcentes, brutum ac ferinum viuendi morem
Pſal. 21. deponerent. In xxj. autem Pſalmo, hæc ipſa ſunt, Reminiſcentur & conuertentur ad dominũ vniuerſi fines terræ, & adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ familiæ gentium, quoniam Domini eſt regnum, & ipſe dominabitur gentium, & quæ ſequuntur in eandem ſunt ſententiam. Prædicit autem è cunctis gentibus nouum populum. Tũ & in quadrageſimo quarto Pſalmo ſic inquit: Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Item & in quadrageſimoquinto: Vacate, & cognoſcite quoniã ego ſum Deus, exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra. Qui verò hunc ſequitur pſalmus, ſalutẽ
Pſalm. 46 gentium totus prædicit, inquit enim: Omnes gẽtes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exul-
‡ alias, excelſus. tationis. Quoniam Dominus † altiſſimus, terribilis, rex magnus ſuper omnem terram. Quique hunc pſalmi perpetui tres ſequuntur, omnéſque vt ita dicam pſalmi Dauidici, habitabilis terræ mutationem prædicunt, gentiumque prædicant & vocationem & fidem, Dei præterea vindiciſque noſtri ſubſtantiam illam quæ eſt ante ſæcula, ea Deo patre generationem, partum ex virgine, per eum facta miracula, irrogata illi ſupplicia, Iudæorum peruicaciam, Chriſti reſurrectionem ex mortuis, in cœlum aſcenſionem, Spiritus ſancti aduentum, in vniuerſum orbem terra marique Apoſtolorum diſcurſum. Eadem verò hęc & omnes alij Prophetæ prædixiſſe inueniuntur. Ego autem ſuperfluum putaui, omnes de Chriſto prędictiones colligere. Multis enim mihi librorum voluminibus opus eſſet, vt inde Prophetias omnes deſcriberem, quæque ſunt ad rem hanc opportuna decerperem. Sufficit autem, modo ipſi velitis, harum quas nuper allatas vobis audiſtis, veritatẽ diſcernere. Sunt enim manifeſtæ atq; veriſſimæ, ac veluti expreſſæ quædam rerum imagines. Sicut itaque optimorum pictorũ artẽ facilius explorare quis poterit, qui veræ atque arche-
B typæ rei pictam imaginem conferat, ita & vos decet quam prophetiam ſapiẽtiſſimus pictor Deus antè depinxit, velut imaginem quandam rebus ipſis quæ iam euenerunt, conferre, atque ita nihil euariantem ſimilitudinem intueri. Prius enim quam Prophetia ex euentu rerum finem conſequeretur, non parum laboris erat perſuadere hominibus qui tunc viuebant, euentura eſſe quæ prædicerentur. Nunc autem cùm impleta iam videamus, quæ tot antè ſæculis Prophetæ illi prędixerant, quæque olim verba fuerant eſſe nunc facta, nullus iam uobis labor relinquitur ad faciendam auribus fidem. Aures enim, oculorum teſtimonio nunc vtuntur. Neque indigemus Herodoti autoritate, vt ſciamus aures eſſe oculis infideliores. Oculi enim noſtri vident, quæ auditu aures accipiunt. Quando igitur & Prophetias à me citatas audiſtis, & rerũ teſtimonia oculis inſpexiſtis, age iam noſtrorum Prophetarum diuinas voces, dæmonum veſtrorum oraculis compa- 2. Cor. 6.
parate, vt cum Apoſtolo exclametis: Quæ ſocietas luci ad tenebras? quæue conuentio Chriſti ad Belial, aut quæ pars fideli cum infideli? Quis con-
C ſenſus templo Dei cum idolis? Templa enim Dei, ſunt Prophetarum chori. Idola verò quæ gentes Pſal. 113.
adorarunt, ſurda & muta ſunt. De quibus & Dauid ita loquutus eſt. Simulacha gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt. Aures habent, & non audient, nares habẽt & nõ odorabũt. Manus habẽt & nõ palpabũt, pedes habent & non ambulabũt, non clamabunt in gutture ſuo. Neque enim eſt ſpiritus in ore ipſorum. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Vobis autem viri Græci potius contingat veritatem perdiſcere, quam Propheticæ huius imprecationis pati ſupplicium.

DECIMI LIBRI FINIS.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS CONTRA INFIDELES GRÆCOS, LIBER VNDECIMVS, DE FINE & iudicio

ARISTIPPI nomen ô Græci homines ad veſtras fortaſſe aures peruenit, illius inquam Ariſtippi, qui ex filia nepos fuit eius Ariſtippi, quo Socrates amiciſſimo vſus eſt. Is itaque ex familiaritate matris atque conuictu (nam & hanc philoſophatam Græci aſſerunt) ad magnam Philoſophiæ cognitionem peruenit. Cognomen verò etiam ab re ipſa contraxit, omnes enim Mitrodidacton, hoc eſt matris diſcipulum, appellabant. Atque illi quidem ad participatum Philoſophiæ, ſola matris documenta ſatis fuerunt. Vos autem cùm tot iam Prophetas audieritis, nec minus & eos qui poſt Prophetas celebri doctrina claruerunt, perdiſcere veritatem non vultis. Hoc autem vobis inde vitium aduenit, quod exiſtimatis inutilia prorſus hæc eſſe inſtituta, quæ de Chriſtiana religione perdiſcenda ſunt. Non enim Syracuſanas delicias, non remiſſum vitæ genus atque molliſſimum, non execrandas diuitias pollicentur, non ex diuitiarum fluxu lubricum Euripum, ſed ſudores multos laboreſque, vitam denique anxiam & duriſſimam. Sunt enim hæc omnibus ante oculos poſita, paſſimque perſpicua. Finis autem cuius gratia hæc feruntur, abſtruſus eſt, nullique cōſpicabilis. Aſſueti enim ea ſola intueri quæ videntur, ſcire non poteſtis eorum naturam quæ non videntur. Oculis enim illis caretis, quorum fides eſt opifex. Ego autem hic quoque adhibitis ſacrorum ſermonum facibus, & hæc ipſa vobis oſtendam, quæ mihi oſtendendi, quæque vobis capiendi facultas erit. Puto autem nunc quoque operæpretium me facturū, ſi Philoſophorum opiniones, ac diuina Euangeliorum dogmata vobis ex aduerſo conſtituam, vt ex propoſita comparatione ſcire poſſitis, quemnam illi finem nobis ſtatuerint, & quem diuini ſermones polliceantur. Epicurus itaque, iucundiſſima vita finem metitur. Supremum nanque bonum, ſolam eſſe voluptatem opinatus eſt. Democritus autem Abderites horum dogmatum pater, pro voluptate concupiſcentiam poſuit, nō ſententiæ quidem ſed nominum duntaxat facta mutatione. Heracletus item Epheſius nomen inuertit, ſenſum ſeruauit. Nam pro voluptate, beneplacitum dixit. Habet tamen hæc dictio, aliam quandam vim, infinita enim atque incerta ratione beneplacitum poſuit, qualitatem tamen huius beneplaciti non expreſſit. Sunt autem hac in re

A variæ hominum, differenteſque ſententiæ. Aliis ſiquidem placet temperantia. Aliis verò, quod huic maximè contrarium eſt, vitium. Aliis continentia placet. Aliis, incontinentia. Aliis, per iniquitatem atque auaritiam viuere. Aliis, per iuſtitiam & æquitatem. Quod itaque vnicuique libitum eſt, quod iucundum atque amabile, id ille videtur finem hominis definiſſe, tacito quidem voluptatis nomine, proque eo beneplaciti vſus nomenclatura. Pythagoras autem, vltimum hominis bonum in exactiſſima numerandi ſcientia opinatus eſt eſſe. Hecatæus, in eo ſtatu rerum qui homini ſatis eſſet. Antiſthenes, in modeſtia, & humilitate. Anaxagoras Clazomenius, in vitæ ſpeculatione, in eaque animi libertate quæ ab huiuſmodi ſpeculatione proficiſcitur, conuenientem Philoſopho terminum omnino conſtituens. Maximum enim profecto bonum eſt,

B naturam rerum callere, vt ex ea cognitione contemnamus quæ fluxa ſunt, animumque ab omni ſeruitute liberum conſeruemus. Plato autem Ariſtonis filius, altitudine ac magnificentia termini, illum nobis occuluit. Bonorum ſiquidem finem ſtatuit, vt quantum in nobis ſit, Deo perquam ſimiles euadamus. Laudabilis ſanè adhortatio, quæ nos ad diuinorum imitationem inuitat, illa tamen verborum additio, vt id faciamus quantum in nobis eſt, admirabile id magis homini quam præſtabile oſtendit. Neque enim fieri poteſt, vt vſquequaque Deo ſimiles euadamus. Quo enim pacto viſibilis homo, inuiſibilē imitetur? Quomodo qui breuis eſt ac exiguo loco concluditur, illi queat eſſe perſimilis, qui extra omnem terminum conſtitutus ipſe continet vniuerſa? Quæ ſiſtatur ſus ad æternum rerumque omnium conditorem illius ſimilitudo, qui recēs

C eſt ac nouitius, quique ne vlnaris quidem quantitatis queat cœlum componere? Nulli eſt ergo natura illa, nulli potentia, nulli ſapientia imitabilis, bonitatis tamen ac manſuetudinis, iuſtitiæque ac humanitatis diuinæ typos aliquos quoquo modo effingi poſſe, non inficias iuerim. Quandoquidem & Chriſtus iis qui perfectionem aſſequi cupiebant, genus hoc imitationis propoſuit, inquit enim: Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter cœleſtis miſericors eſt, qui oriri facit ſolem ſuper malos & bonos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Platonis quoque præceptor Socrates filius Sophroniſci, non diuitijs affluentem hominem, neque ſecundo vento ſemper vtentem, ſed iuſtitia exornatum virum ſolitus eſt felicem appellare. Impios enim ſcele- *Luc. 6.*

ſceleſtoſque vocabat qui vtilitatem à iuſtitia ipſa ſeiungerent, opinatus in ſola probitate ac iuſtitia repoſitam eſſe vtilitatem. Oratores autem, his dictis aures accommodare noluerunt. Dicebant enim, vtilitatẽ ab recto ſeiunctã eſſe, non ſentiẽtes vtilitatem ſine iuſtitia, omni vtilitate caſſam relinqui. Nam ſi iniuſtum eſt quod iuſtitia caret, quod eſt iniuſtum vtique erit & noxium, quod verò noxium eſt, vtile nunquam vocari poterit. Plato igitur eiuſque præceptor Socrates, conſona & laudabilia dixiſſe inueniuntur. Ariſtoteles autẽ, tametſi Platonis auditor fuerit, ex illius tamẽ doctrina parũ profecit, ex triplici enim bonorũ genere, id eſt animæ, corporis, ac externis bonis, plenam felicitatem fieri affirmauit. Aiebat enim, qui verè felix habendus ſit, eum non modo virtute excultum eſſe oportere, ſed robuſta præditum valetudine, ſed egregia forma inſignem, ſed diuitijs affluentem: qui autem careat aliquo eorum bonorum, felicem appellandum nõ eſſe. Hic autem, vt mihi quidem videtur, Simonidæ poëtæ ſententiam ſequutus eſt, is enim ſic inquit: ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρί. &c. hoc eſt. Optimum eſt homini, vt bene valeat: proximum, vt bona ſit forma: tertium, vt ſine dolo ſit diues. Theognis item poëta, paupertatem vitari quàm maximè adhortatur.

Χρὴ πενίην φεύγειν τί, καὶ ἐς μεγακήτεα πόντον
Ῥίπτειν καὶ πετρῶν κύρνε κατ' ἠλιβάτων.

Paupertem fugitare decet, pelagiq́ue ſub vndas
Vertice vel montis mittere præcipitem.

Stoici vero ipſi, ſenſerunt quæ his apertiſſime ſint contraria. finem nanque hominis ac felicitatem definierũt, vt naturam vitæ ducem ſequatur. Animam quoque iidem Stoici dixerunt, neque vtilitatis à commercio corporis, neque detrimẽti quicquam accipere. Nam neque ad virtutem capeſſendam, bona corporis valetudine dum viuit, compellitur, neque rurſus ad vitium trahitur, vlla corporis ægritudine. Hæc enim indifferentem habere vim opinabãtur. Illud vero eundem Stoicorum impudens plane verbum, atque audacius dictum eſt. Eandem nanque & Dei & hominis virtutem eſſe aſſerebant. At Epicurus his contrariam viam ingreſſus, felicitatem hominis eam definiuit, vt nec famem nec ſitim patiatur. Proq́ue C tuẽda ſaturitate, cẽſebat vel aduerſus patrẽ Iouẽ, eſſe homini depugnandum. ad tantam ille impietatem voluptarium hominem erudiebat. neque enim ſolum Iouis nomen aduertendum eſt, quod ille in deriſum ac dicterium vſurpabat, ſed Deum totius mundi opificem, quem ille Iouis appellatione intelligens blaſphemare eſt auſus. Hoc autem vitium illi accidit, quod & caſui & atomis nimium tribuebat, nulloque duce gubernari, ſed ferri ſua ſponte ac impune vagari cuncta opinabatur, nullam putans anteactæ vitæ reddendam eſſe cuiquam rationem, ſed ſtatum hominis ſepulchrorum tenus protendi. Plato autem vel defunctis vita hominibus iudicia imminere ſuppliciaq́ue reſtatur. Ita enim in decimo Reipublicæ ſuæ libro ſcriptum reliquit: ἐνταῦθα δὴ ἄνδρες ἄγριοι διάπυροι ἰδεῖν παρεστῶτες, &c. hoc eſt: Hic itaque aderant feroces quidam viri, aſpectuq́ue ignei, qui eum prodeuntem ex eo ſpiraculo mugitum percepiſſent, alios quidem ſeorſum correptos perducebant, † Aridæum vero nonnulloſq́ue præterea vinctos manus ac pedes decuſſo capite ac de- † Vel ἀγη- A tracta cute iuxta viam raptabant, deflexo per a- ἀκάν. cutiſſimas ſpinas tribuloſq́ue itinere. In ipſo quoque Phædone proxima his conſcripſit, inquit enim: τρίτος ποταμὸς τούτων κατὰ μέσον ἐκβάλλει, &c. hoc eſt: Tertius autem fluuius, hoſce medius interlabitur, ac non longe progreſſus, loco ampliſſimo cadens excipitur, qui multo igni ardere cernitur, ibiq́ue noſtro hoc mari longe maiorem paludem efficit, aqua cœnoq́ue ſubbullientem. Inde autẽ egrediens, ſerpit in circuitum cœno ſubturbidus, ambituq́ue magno circumuolutus, tum ad alia peruenit loca, tum ad extremos Acheruſiæ paludis fines, cuius tamen aquis minime commiſcetur, ſed multiplici ambitu ſub terram volutus, infra Tartarum denique erumpit, hic eſt autem quem Pyriphlegethontem appellant, cuius etiam riui auulſos aquarum ductus exufflando eructãt, vbi terrarum locorumque contingat. Ex aduerſo autẽ huius quartus item fluuius in horribilẽ atq; aſperrimum locum influit. fertur autem coloris eſſe cyanei, Stygiuſque nomine appellatur: quã vero influens paludem facit, Stygem appellant. B Is itaque in eam cadens, certaſque ab illius aqua vires accipiens, ac terræ demum immerſus, lapſu erratico reuolutus fertur contra Pyriphlegethõtem, ſitq́ue illi obuius ex aduerſo ad Acheruſiam paludem. neque vero illius aquis confunditur, ſed hic quoque flexo volumine in circuitum lapſus influit in Tartarum, aduerſus Pyriphlegethõti. Ego vero plura non dicam, ne cuncta quæ poſſent vobis adducens, æquo longiorem ſermonem protraham. Facile eſt autem viri Græci hunc Platonis librum in manus ſumere, doceriq́ue ex illius lectione quodnam iudicij tribunal ipſe conſtituat, vtq́ue leuiter peccantibus pares ac cõmenſas pœnas decernat, grauiter autem crebroq́ue delinquentibus, indelebiles. Ego autem pauca vobis ex eo libro nunc legenda apponam. ſic enim inquit: οἳ δ' ἂν δόξωσιν ἀνιάτως ἔχειν διὰ τὰ μεγέθη τῶν ἁμαρτημάτων. &c. hoc eſt: Qui autem videantur inſanabiles eſſe ob magnitudinem delictorum, vt qui ſacrilegia multa & grauia, quiq́ue cædes præter æquum ac iuſtum frequenter admiſerint, & quæ ſunt alia generis eiuſdem, hos omnes æqua & conueniens ſors in Tartarum demittit, vnde nunquam ſint emerſuri. Qui vero expiabiliter quidem, ſed tamen grauiter videantur peccaſſe, quale eſt, ſi qui iracundia perciti violenter in parentes aliquid fecerint, ſed tamen pœnitentia adducti eos in reliquo ſpatio vitæ coluerint, aut ſi qui hominem occiderint, vel tale quippiam perpetrarint, hos ſane ipſos nihilo ſecius oportet in Tartarum deijci, quumque annum ibi totũ peregerint, ab vndis eiectantur: homicidæ quidẽ ad Cocytum, qui vero in parentes peccarunt, ad Pyriphlegethontem. Narrat autem poſt hæc Plato, quo pacto ij qui ſic torquentur, magna voce veniã ab ijs petãt quos iniuria ipſi affecerint, vtq; illis renuentibus iterũ in lacũ deuoluantur, eadẽ quæ prius adhuc ſupplicia ſubituri. Quum hæc itaq; tormentorũ loca Plato ſatis oſtenderit, tum & ea cõmemorat quæ repoſita ſunt iis qui pie atque honeſte vixerint. Sic enim inquit: οἳ δ' ἂν δόξωσι διαφερόντως πρὸς τὸ ὁσίως βιῶναι προκεκρίσθαι, &c. hoc eſt: Qui autem viuendi ſanctitate excelluiſſe cæteros videantur, hi ſunt qui ab hiſce terrenis locis, tanquam à vinculis exoluti prorſus

que liberati, ad ſuperiorem illam puram habitationem perueniunt, atque ibi in terra optima collocantur. Qui vero homines per Philoſophiam ſatis purgati fuerint, ij & reliquum omne tempus abſque vllis penitus laboribus viuunt, & ſubinde in pulchriores quam hæ ſint, habitationes ſe conferunt. Quæ cuiuſmodi ſint, haud facile quiſquā dixerit, neque mihi præterea ad narrandum vacat. Sed horum gratia quæ dicta ſunt ô Simmia, omni ſtudio eſt annitendum, vt virtutem ac prudentiam conſequamur. pulchrum enim præmiū eſt repoſitum, nec exigua conſequendi ſpes. In Gorgiæ quoque libro, narrat ea quæ ſunt his valde affinia. ſic enim inquit. ἄκυε δὴ μάλα καλῦ λόγου, ὃν σὺ μὲν ἡγήσῃ μῦθον, ὡς ἐγὼ οἶμαι, ἐγὼ δὲ λόγον, &c. hoc eſt: Audi perpulchrum ſermonem, quem tu quidem, quantum ipſe opinor, eſſe fabulam exiſtimabis, ego autem conſtantem ſermonem puto. Itaque dicantur tibi tanquam vera, quæcunque dicturus ſum. Pauloque mox ita ſubſequitur: τὸν μὲν δικαίως τὸν βίον διελθόντα καὶ ὁσίως, &c. hoc eſt. Eum vero qui vitam iuſte ac ſancte tranſegerit, morte obita in beatorum inſulas deferri aſſerimus, eáſque incolentem frui omni felicitate, ac exortem eſſe malorum omnium. Qui vero iniuſte atque impie vixerit, in iudicij ac iuſtitiæ carcerem detrudi affirmamus, quem Tartarum vocant. Et rurſus. ἔπειτα γυμνοὺς κριτέον ἁπάντων τούτων, &c. hoc eſt: Præterea iudicandi ſunt nudi rebus hiſce caſſique omnibus. mortui enim iudicandi ſunt. Nudum quoque oportet iudicem eſſe, ipſumque etiam mortuum, qui anima duntaxat, quam iudicaturus eſt animam ſpeculetur cuiuſlibet vita excedentis. oportet inquam eſſe iudicem priuatum cunctis conſanguineis, qui omnem videlicet ‡ mundum reliquerit, quo ſuper terra viuens vtebatur, vt hoc pacto iuſtum ſit, legitimumque iudicium. Plato igitur ita hæc narrauit vt qui maxime crederet eſſe apud inferos iudicij ac ſuppliciorum loca. In Ægypto enim cum Hebræis diuerſatus proculdubio quæ hic dicuntur, à prophetis accepit. Indéque didicit eſſe ignis fluuium, quem Daniel propheta vidiſſe ſe narrat. Didicit autem & quæ leguntur apud Eſaiam. Ille enim de ijs qui apud inferos puniuntur, hæc inquit: ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, hoc eſt. Vermis eorum non morietur, neque ipſorum ignis extinguetur. Et iterum: τίς ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὸν τόπον αἰώνιον, hoc eſt. Quis renunciabit nobis locum æternum? Plurima vero in hanc ſententiam eſt apud Prophetas perdiſcere. Plato itaque tum ſibi quædam inde aſſumens, tū & illis multa commiſcens ex Græcorum fabulis, eos demum quos attuli de hiſce rebus ſermones ſcripſit. Quæ vero inſequuntur, in eandem feruntur ſententiam. Inquit enim: οἱ γὰρ δικασταὶ, ὅπερ ἔλεγον, πρῶτον μὲν ὁ ῥαδάμανθυς ἐκεῖνος ἄν τοιοῦτόν τινα λάβῃ, &c. hoc eſt: Ex iudicibus enim (quod dudum tibi dicebam) primum quidē Rhadamanthus ille, ſi quem talem iudicandum accipiat, nihil ſane aliud illius hominis nouit, neque quis ſit ille, neque ex quibus ortus parentibus, ſed ſolum curat malus ne ille ſit, quod vbi comperit, ad Tartarum eum demittit, ſigno appoſito indicans ſanabilis ne an inſanabilis videatur. Ille autem eo tranſmiſſus, congruentia patitur. Nonnunquam vero idem Rhadamanthus hominis Græci animam conſpicatus, quæ ſancte vitam peregerit, idiotæque aut alterius qui veritatem coluerit, atque vt equidem ſentio ô Callicles, Philoſophi præſertim animam nactus, qui ſoli ſibi vacauerit, neque multarum præterea rerum in vita ſolicitus fuerit, amanter hanc excipit Rhadamanthus, atque ad beatorum inſulas mittit. Pauloque mox hæc prædictis adiunxit: ἐγὼ μὲν ὦ Καλλίκλεις ὑπὸ τούτων τῶν λόγων πέπεισμαι, &c. hoc eſt: Mihi quidem ô Callicles his rationibus perſuaſum plane iam eſt, idque vnum maxime aſpicio, vt quam ſaniſſimam animam iudici Rhadamantho oſtendam. Miſſas igitur eas faciens quas multi appetunt dignitates, veritatique incumbens, curabo vt quantum in me ſit, quam optimus homo viuam, cumque mihi moriendum ſit, mori homo quam optimus. Hortaior autem & cæteros mortales velim quam maxime poſſum, téque ipſum in primis ad hoc tam pulchrum virtutis certamen quod præ cunctis certaminibus quæ adiri poſſunt in vita optandum eſſe affirmo. Téque nunc ipſum increpo & accuſo. neque enim tibi ipſi vllas poteris afferre ſuppetias, cùm tibi cauſa ibi fuerit, ſtatuetúrque iudicium quod tibi modo commemorabam. Sed cùm veneris in conſpectum iudicis illius Æginæ filij, téque ille correptum eò perducet, hiſcis attonitus, tenebráſque & vertiginem non tu ibi minus quam ego hic patieris, ac te fortaſſe ille percutiet, colaphiſque capiti tuo incuſſis, ignominia te dedecoréque afficiet. Hæc autem tibi fortaſſe tanquam anicularum fabulæ dici videntur, tibique contemptui habebuntur. Neque ſane admirandum ſit, hæc à nobis contemni, ſi quærentes poſſimus quæ hiſce meliora, quæque his veriora ſint, inuenire. Nunc autem vides, quod qui tres eſtis Græcorum ſapientiſſimi, tu inquam Polus & Gorgias, nequaquam probare poteſtis aliam nobis viuendam eſſe vitam, præter hanc quæ videtur ad eam felicitatem percipiendam profutura. Hæc igitur Plato, & in eo quem nuper adduxi ſermone, de rebus illis diſſeruit, ſapientérque admodum hortatus eſt, vt hic ea curemus per quæ à ſuppliciis illis expediamur. In Critone etiam leges inducit ita Socratem alloquentes: ἀλλ' ὦ Σώκρατες πειθόμενος ἡμῖν τοῖς σοῖς τροφεῦσι, &c. hoc eſt: At ô Socrates nobis crede tuis altricibus, neque iuſtitia liberos, neque vitam, neque quicquam aliud pluris facito, vt quum ad Plutonis domos deſcendes, habeas hæc omnia quæ reſpondeas inferis illis principibus. In ipſa autem Apologia, mortem etiam bonā eſſe dixit: ἐννοήσωμεν γὰρ καὶ τῇδε ὡς πολλὴ ἐλπίς, ἀγαθὸν ‡ αὐτὸ εἶναι, &c. hoc eſt Cogitemus enim etiam hic viuentes, valde admodum ſperari poſſe, bonam eſſe mortē. Duorum enim alterum ſit in ea oportet, vt vel nihil amplius ſit, nulliúſque rei ſenſum habeat qui defunctus eſt, vel ex ijs quæ diximus ei mutatio quædam contingat, animæque de hoc ipſo habitaculo in locum alium commigratio videatur. Sunt hæc autem Platonis dicta laude digniſſima, tametſi admixta quædam habeant ex nothis adulteriniſque dogmatis, vt Rhadamanthum, Minoem, inſulas beatorum, ſoláſque animas ſine corporibus puniendas eſſe. ſunt enim hæc à veris piiſque dogmatis aliena. Flatoni illi quodam modo ignoſcendum qui particeps Apoſtolicæ doctrinæ non fuerit. Quæ vero is de animarū in hæc atque illa corpora tranſmigratione,

A; B; C

‡ Mundum hoc loco etiā pro ornatu & decore poſſumus accipere.

Dan. 7.

Eſ. 66.

‡ ἐγὼ δύνατον

ne, de Pythagoræ dogmatis compilarit, ſunt nobis penitus euitanda. ſunt enim ea oppidoquam A ridicula. inquit enim in Phædonis libro de animis quæ in corpora tranſmittuntur, eas vt par eſt induere iterum mores illos quos in hac vita excoluerunt. Inquit ergo: τὰ ποῖα δὴ ταῦτα λέγεις ὦ Σώκρατες, &c. hoc eſt. Quales vero mores hos eſſe dicis ô Socrates, vt ſi qui videlicet gulæ indulterint, petulantéſque ſe aut temulentos prębuerint, nulla prorſus honeſtatis habita ratione, hoſce aſinorum ſpecies ac beſtiarum ſubire vero ſimile eſt? An nõ ita maxime congruum fore affirmas? Qui vero iniurias, tyrannides, rapináſque pręoptarint, in lupos, accipitres, miluoſque trãſire? Nam quò aliò dicamus ſeſe tales animas recepturas? In hæc profecto animalia, inquit Cebes. Ne vero cuncta quæ ſunt apud Platonem percenſens, ſermonem longius protrahã, qui eum leget facile affirmanté inueniet, animas eorũ qui virtutẽ politicam exercuerunt, apicolarum corpora veſparũve ac formicarũ & hominũ ſubituras. Hæc vero non modo ſunt perridicula, verum iis quæ Plato ſuperius dixit penitus ſunt contraria. Ibi enim puniri animas affirmat, alias quidem in Acherontem B fluuium paludémque Acheruſiam, alias vero in Stygem, Cocytumque ac Pyriphlegethontem abiectas. Quæque inexpiabile quid peccarint, fluxu Pyriphlegethontis conuectas in tartarum rapi. Quæ vero ita deliquerint vt expiari poſſint, nihilo ſecius deferri per vndas fluminis, ſed tamẽ ſuppliciter ab iis veniam petere quos à ſe olim iniuria affectos ibi in ripa fluminis adeſſe conſpiciant. Rurſuſque ab amnis defluxu in paludem ſontes illos deferri ait. Hoc autem loco eos qui voluptatibus fœde ſeruierint, aſinos inquit fieri. Qui vero tyrannicam vitam rapacémque adamarint, tranſire in luporum, accipitrum, miluorúmque corpora. Egregia vero ac beatiſſimorum præmia illis decreuit, qui politicam vitam virtutémque obierint, quandoquidem euadere illos inquit in veſpas, apes atque formicas. Hoc enim honoris genus homo Philoſophus illis contribuit, qui virtutem officiúmque coluerunt. Atqui & hæc ſunt ſuperne dictis contraria. Ibi enim eos ad beatorum inſulas deſtinauit. Philoſophorum autem habitacula ne verbis quidem explicari poſſe aſſeruit. Hic autem eis attribuit veſparum, C apicolarum, ac formicarum vitam. Quíque olim in vita neminem iniuria affecerint, præmium innocẽtiæ hoc ait accipere, vt aliis maxime nocẽat. Apes enim ac veſpæ, natæ ſunt ſtimulis aculeiſque ictus inferre. Ipſæ item formicæ ſegetes deprædantur, ſibique cum agricolis terræ fructus compartiuntur, tametſi minus in laboribus tolerandis sociæ fuerint. Veſpæ autem, plantarum cultoribus moleſtiſſimæ ſunt, arboreos enim fœtus terebrant & corrumpunt. Idem quoque & apiculæ ipſæ faciunt, neque tamen horum quicquam incommodorum ſapiẽtiſſimo atque optimo philoſopho in mentem venit, ſed ad ſolam Pythagoræ illius qui primus haſce animarum commigrationes commentus eſt, authoritatem reſpexit. Quin & alibi Plato noſter huiuſmodi nobis fabulamenta adducit. Inquit enim: εἰς μὲν γὰρ τὸ αὐτὸ ὅθεν ἥκει ἡ ψυχὴ ἑκάστη οὐκ ἀφικνεῖται ἐτῶν μυρίων, &c. hoc eſt: In eum quidem locum vnde anima proficiſcitur, non quælibet vtique peruenit infra decies mille annos. neque enim alas ad euolandum aſſumit ante hoc tempus, præterquam illius anima qui philoſophatus ingenue fuerit, pueroſque ſecundum Philoſophiæ normam adamarit. hæ namque tertio vitæ peracto circuitu, milleſimo demum anno † liberantur. Ter, inquam, cõtinue ad hanc pennis ita ſublatæ, poſt annos mille diſcedunt. Aliæ vero animæ quum vitam primam peregerint, iudicium ſubeunt, quo abſoluto aliæ quidem in ſubterranea fora demiſſæ, pœnas perſoluunt. Alię vero ab iuſtitia in quandam cœli regionem ſublatæ, agunt pro illius vitæ meritis quam olim inter homines victitarunt. Horum autem verborum quæ ſit ſtultitia, eſt intueri promptiſſimum. Quis enim Platonem docuit illa dena annorum millia? Vnde hic, inquam, didicit, annorum decem millibus euolutis vnamquanque animam in ſuum locum reuerti? Quæ autem ſuperiorib' verbis interſita ſunt: ne à flagitioſis quidẽ hominibus, nedum à Philoſopho dici conuenit, adiunxit enim puræ Philoſophiæ cultoribus, laſciuos puerorum amatores, eadémque præmia & his & illis repoſita eſſe oſtendit. Sed enim horum quoque verborum quandoque oblitus (cœlum B namque huiuſmodi animis in Reipublicæ libris ſedem conſtituit) Orphei animam cygni corpus induiſſe ait, Agamemnonem vero aquilam euaſiſſe, in leonem tranſiſſe Aiacem, in athletam Atalantam, in ſimiam vero Therſiten. Neque ſane ſcio cuius rei gratia tam inſulſa dogmata ſuis dialogis Plato inſerta voluerit. Mihi profecto magis iocari, quam ſerio agere videtur, vbi animarum in hæc atque illa corpora commigrationes commemorat, multis enim locis eſſe pœnarum ſedes apud inferos narrat. Ego itaq; ad eas potius me conuertam, ne tanti Philoſophi orationem in eiuſmodi ridiculis relinquamus. Audite igitur ſic loquentem: ἀλλ' οὐ μέντοι σοι, ἦν δ' ἐγὼ, Ἀλκίνου γε ἀπόλογον ἐρῶ, &c. hoc eſt. Verum tibi ego nõ Alcinoi apologum referam, ſed fortis viri Heris Armenij, genus è Pamphylia ducentis, ſermonem narrabo, qui quum in prælio cecidiſſet, decimoque pòſt die aliorum quidem corpora qui ſimul occubuerant, iam marcẽtia recepta eſſent, integer adhuc ſublatus eſt, domúmque delatus. quumque duodecimo ab interitu die tumulandus eſſet, ante pyram conſtitutus reuixit, reuerſuſque ad ſe narrauit quæ apud inferos vidiſſet. C Inquit ergo animam è corpore egreſſam, cum multis aliis perueniſſe ad admirabilem ac incredibilem quendam locum, in quo duo hiatus terræ paterent ſibi inuicem cohærentes, tum & cœli apertiones duæ quæ illis ſupernè ex oppoſito imminerent. Inter hos hiatus medij iudices dæſidebant, qui peracto iudicio, iuſtorum quidem animas iuberent per dexteram apertionem ad ſuperna cœli conſcendere, quibus in pectore iudicij ſui notas iudices ipſi aſſuerant. Iniuſtorum autem animas iuberent per læuam ad inferna præcipitari, has quoque nihilo ſecius in tergo anteactæ vitæ ſigna geſtantes. Sibi vero aiebat in conſpectum progreſſo dixiſſe iudices, oportere illũ nunciare hominibus quæ ibi fierent, iuſſiſſéque illum omnia diligenter audiru viſuque percipere. Sunt vero hi philoſophia digni ſermones, neque enim animas in brutorum corpora ſun mittunt, ſed in cœleſtẽ ſubuehunt regionem quæ bene vixerint, quæ vero cõtrarium virtuti vitiũ præoptarint, ad inferos detrudũt, vt iã mihi videatur, ibi quidem

† Al. dimittuntur.

ioco, hic autem ſerio agere. Plutarchus quoque in iis quæ de anima conſcripſit, & iudicem ſubo- A ſtendit, & iudicij miniſtros inducit huiuſmodi narrationem ſuis verbis interſerens. Ἀντύλλῳ, φησὶ, τοῦτο ἡμῖν παρῆμεν ἅμα Σωσιτέλει καὶ Ἡρακλέωνι, διηγουμένῳ. &c. hoc. Huic inquit Antyllo, & nos narranti interfuimus, cum Soſitele ſimul & Heracleone. Is enim cum Medicis iam exanimis videretur, paulum ad ſe reuerſus ex quadam non admodum profunda dormitatione, nihil ſane aliud fecit aut dixit, quod emotæ mentis ſignum cenſeri poſſet. narrabat autem ſe vita perfunctum, iterum in vitam rediiſſe, neque tamen prorſus atque irreuocabili morte ex ea tunc ægritudine perijſſe: immo autem miniſtros qui ſe ad inferos deduxerant, ab ipſorum præſide grauiter increpitos fuiſſe aiebat, qui pro Nicanda ad quem deducēdum miſſi fuerant, Antillum in conſpectu eorum ſtatuiſſent. Erat autem Nicandas ſutor coriarius, qui cùm paulo mox interiiſſet, ſtatim ſe Antyllus dicebat in vitam ac proſperā valetudinem redijſſe. Qualia ſint igitur Philoſophorum dogmata, vtque ipſorum alij quidem menſi ſunt ventre humanam felicitatem, alij vero perfectius quiddam de B ea loquùti ſunt, vtque alij humanam vitam ſepulchrorum tenus eſſe cenſuerunt, alij quantum valuere dicendo conati ſunt oſtendere horribilia quædam ſuppliciorum loca, neque tamen ea fabulis expedita nobis reliquerunt, ex ijs quæ ſuperius dixi iam percepiſtis. Tempus vero iam eſt, vt quæ Deo congruentia ſunt Euangeliorum ſacra dogmata contemplemini. Noſtrates ergo, initium bonorum à laudabili timore Dei auſpi-

Pſal. 110. cantur. Initium enim ſapientiæ timor Domini, *Eccle. 1.* vt & Salomon & Dauid Salomonis pater teſtatur. Finem vero bonorum faciunt, diuinis & le- *Pſal. 118.* gibus & præceptis excultam vitā. Beati enim immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Beati qui ſerutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Hoc idem nos in Euangeliis docuit totius mundi ſeruator. Beatos enim vocat non diuites, non deliciis deditos, non eos qui à torrente voluptatis ablati rapiuntur, ſed pauperes ſpiritu, ſed mites, ſed miſericordes, ſed qui eſuriunt, ſitiuntque iuſtitiam, quique pro tuenda probitate aduerſi aliquid patiuntur. Pollicetur autem ſeſe iis daturum cœleſte regnum, qui in C eiuſmodi rebus gerendis nauiter ſeſe geſſerint. Non abs re autem facturum me putem, ſi nunc eas vobis recenſeam leges quæ nobis ſub ſpecie beatitudinis ſcriptæ ſunt, inquit enim, μακάριοι οἱ *Matth. 5.* πτωχοὶ τῷ πνεύματι, &c. hoc eſt. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati mites, quoniam ipſi hæreditabunt terram. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Beati qui perſecutionē patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Beati mūdo corde, quoniam ipſi deum videbunt. Alia item Euangelica præcepta, in eandem ferme tendunt ſententiam. Sed hæc ſatis erunt ad oſtendendam legiſlatoris intentionem, quemque nos ille reſpectare finem edocuit. Neque enim nos iuſſit expectare diuitias, non pulchritudinem ſanitatemque corporis, ſed officioſos ſudores multáque pro virtute diſcrimina. Tum & maxima virtutis præmia, nullique dictu facilia, quæ enim poſſit oratio A immortale illud infinitūq; cœleſte regnum ſans oſtendere? quę vitam illam ſenectute, curis doloribuſque carentē? De his autē rebus Paulus exclamat, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, &c. hoc eſt. Quæ ocu- *1. Cor. 2.* lus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Quòd ſi ne is quidem qui ſpectator interfuit, ea narrare potuit quorum ſpectaculo dignus eſt factus, vix alius effari audebit quæ dicenda non ſint. Audite verò quæ Paulus ad Romanos ſcri- *Rom. 6.* bit, vt ſciatis & hunc, finem homini ſtatuiſſe vitam æternam, ὅτε γὰρ δοῦλοι ἦτε τῆς ἁμαρτίας, &c. hoc eſt. Cùm enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis ipſi iuſtitiæ. Quem ergo fructum habuiſtis tunc in illis in quibus nunc erubeſcitis? nam finis illorum mors eſt. Nunc autem liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem vero, vitam æternam. Stipendia enim peccati, mors, gratia autem Dei, vita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Satis eſt enim, inquit, libertatis donum, vt ei ſcipſo fructum vobis pietatis oſtendat, tamen ex ſua li- B beralitate munificus Dominus ac magnificus æternam vobis ſuperingerit vitam, vt peccati ac iuſtitię differētiam cognoſcatis, peccatum enim, finem habuit mortem. Iuſtitia vero habet vitam æternam. Subinde autem & maximum donorū oſtendit. ὅσοι γὰρ, φησὶ, πνεύματι θεοῦ ἄγονται, &c. hoc eſt. Quicunque enim ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt *Rom. 8.* filij Dei, non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timorem, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. Ipſe enim ſpiritus, teſtimonium reddit cum ſpiritu noſtro, quod ſumus filij Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi tamen compatimur vt & conglorificemur. Ad Galatas quoque ſcribens idem, ſic inquit, ὥστε οὐκ εἶ δοῦλος &c. hoc eſt. Itaque iam non es ſeruus, ſed filius. Si autem filius, & *Gala. 4.* hæres Dei per Ieſum Chriſtum. In eandem quoque ſententiam & ad Timotheum ſcribit, πιστὸς ὁ λόγος, εἰ γὰρ συναπεθάνομεν, &c. hoc eſt. Fidelis ſermo, *Timoth. 4.* ſi enim commortui ſumus, & conuiuemus, ſi ſuſtinemus, & conregnabimus. In alio item loco ad eundem Timotheum ſic ſcriptum eſt, ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, &c. hoc eſt. Ego enim iam delibor, & C tempus meæ reſolutionis inſtat. Bonum certamē *Ibidem.* certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex, non ſolū autē mihi, ſed & omnibus ijs qui dilexerunt aduētum eius. Pari modo & de reſurrectione corporum, & Corinthiis, & Theſſalonicenſibus, & Philipenſibus, & multis aliis ſcripſit, καὶ νῦν μὲν, *1. Cor. 15.* σπείρεται ἐν φθορᾷ, &c. hoc eſt. Et nunc quidem ſeminatur in corruptione, reſurget in incorruptione, ſeminatur in ignobilitate, ſurget in gloria, ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute, ſeminatur corpus animale, ſurget ſpirituale. Et rurſus. Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur, oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. at iterum, ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, &c. hoc eſt. Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt, vnde & Saluatorem expectamus Dominum Ieſum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configu- *1. Cor. 5.* ratum corpori gloriæ ſuæ. Ipſe quoque Dominus

hiſce

hiſce verbis Iudæos alloquutus eſt, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί, μὴ θαυμάζετε τοῦτο, &c. hoc eſt. Quoniam filius hominis eſt, nolite mirari hoc, quoniam venit hora in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem eius, & procedēt qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in
Matth. 24. reſurrectionem iudicij. Ruriuſque cùm de communi fine rerum diſſereret, verba hæc addiuit, εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλῖψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται. &c. hoc eſt: Statim vero poſt tribulationem dierum illorum ſol obſcurabitur. & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commouebuntur, & tunc apparebit ſignum filij hominis in cœlo, & plangent ſe omnes tribus terræ. Hiſce autem verbis oſtendit luctum eorum qui Euangelio non crediderint.
Matth. 25. Tum & adducta virginum parabola, in qua ipſarum aliæ cum lampadibus ingreſſæ ſunt thalamum, aliæ vero extra thalamum remanſerunt, quod earum lampades extinctæ ſunt. cumque
Ibidem. etiam talentorum parabolam addidiſſet, ſeruorumque induſtriorum meminiſſet, ac inertis illius qui talento necultato miſſus eſt in tenebras exteriores, ita demum ſubiunxit. ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, &c. hoc eſt. Cùm autem venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes ſancti Angeli eius cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis, & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris. Tunc dicet rex ijs qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod paratum eſt vobis à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare. Sitiui, & dediſtis mihi bibere. Hoſpes eram, & collegiſtis me. Nudus, & cooperuiſtis me. Infirmus, & viſitaſtis me. In carcere eram, & veniſtis ad me. Ibi iuſtis dicentibus ſe nihil vnquam tantis dignum præmiis præſtitiſſe (proprium eſt enim virtutis athletis, vt modeſtos ſe præbeant, ſuáſque opes occultent) eis contrà ita reſpondit: Amen dico vobis, quod feciſtis vni ex his minimis fratribus meis, qui in me crediderunt, mihi feciſtis. Hos autem cùm ita vocis ſuæ præconio collatiſque laborum præmiis honeſtarit, tunc dicet & iis qui ſtabunt à ſiniſtris, πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, &c. hoc eſt. Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo & angelis eius. Explicat autem malis quoque ſuppliciorum cauſas, quandoquidem nullus eorum ea præſtiterit quæ iuſtorum præſtitit chorus, neque ſummam illorum modeſtiam imitati fuerint. Iuſti enim etiam ſe feciſſe negabant bona cuncta quæ fecerant, hi vero quæ non fecerunt ſe feciſſe mentiuntur. Iure ergo redarguti, pœnis ſuppliciiſque tradentur. Hæc itaque viri Græci conferte, quæſo, cum Platonis ſermonibus, qui maxime laudandi ſunt. Cæteræ enim Platonis, tum & aliorum Philoſophorum nugæ, dignæ ſunt quæ in tenebras exteriores mittantur. Quæ vero nos è Platone decerpta vobis laudauimus, habent aliquam cum Euangelicis dictis affinitatem, malorum enim ſupplicia, boniſque repoſita præmia, & ille confeſſus eſt, & ſacra nobis tum vetera tum recentiora monumenta oſtendunt. Iudices tamen ille multò alios nobis induxit, Æacum, Minoem, Rhadamanthum, homines videlicet non vſquequaque laudandos. Minoem vero ſunt, qui criminibus etiam multis accuſent. Nos autem iudicem nobis eum expectamus, qui & nos fecit, optimè conſcium naturæ illius quam ipſe effinxit, neque eius facta ſolum dictaque callentem, ſed ipſos quoque internæ cogitationis motus, iudicabit autem nos, huius noſtræ humanitatis veſtem indutus, ſuæ namque diuinitatis natura, oculis cerni non poteſt. Hinc & ſeipſum hominis filium ſæpe appellat, quia videlicet ij qui iudicabuntur, noſtram hanc naturam in eo videbunt. Eam ob rem Paulus Apoſtolus cùm apud *Act. 17.* Athenienſes concionaretur, ſic inquit: τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ θεὸς, &c. hoc eſt. Tempora igitur ignorantiæ Deus non curans, nunc annunciat omnibus vbique hominibus, vt pœnitentiam agant, eò quòd ſtatuit diem in quo iudicaturus eſt orbem in æquitate, in viro in quo ſtatuit, fidem præbens omnibus, ſuſcitans eum à mortuis. Si quis autem veſtrum minime iis credit quæ multa vobis adduximus, putatque nugas eſſe Apoſtolorum verba, ſaltem hinc, quæſo, illorum veritatem perdiſcat. Multa ſanè de futuræ vitæ ſtatu, tum Chriſtus Ipſe, tum ab eo miſſi diſcipuli prædixerunt, multa inſuper & alia ijdem prænuntiarunt, quæ nihil quidem ad illam futuram vitam, ſed ad hanc duntaxat, quam hic traducimus pertinuerent. Diſquirite igitur diligenter, ſpectantes ad hanc vitam prædictiones, quas ſi fuiſſe veras inuenietis, ac in euentus rerum clariſſimos abiiſſe, tum & ea quæ de futuris adhuc rebus prædicta ſunt, ſine vlla prorſus diſceptatione accipite. Hoc vero ipſum hac maxime vobis ratione inſpiciendum eſt, Hieroſolymæ vrbis obſidionem Chriſtus euerſionemque prædixit, templumque illud celeberrimum funditus proruendum, ſore etiam vt Iudæi qui ſe crucis ligno affixuri erant, patrio ſolo extorres per vniuerſum terræ orbem diſpergerentur. Agedum itaque videamus an hæc prædictio ad euentum peruenerit. Ac de Iudæis quidem vos dubitaturos non puto, patria enim vrbe expulſi iam ſunt, aliòque terrarum commigrarunt. Templi vero ſolitudinem, immo autem à fundamentis euerſionem, qui è vobis eò profecti viderunt, confitentur, reliqui vero, ſaltem narrantibus fidem habeant. Ego quidem hiſce oculis vidi deſertum templi locum, quamque eorum prædictionem auditu prius acceperam, hiſce inquam oculis ſum intuitus, veritatemque non laudaui ſolum, ſed etiam adoraui. Eorum itaque verborum veritatem res ipſæ clamore vocaliſſimo prædicant. Quæramus verò & alterius Prophetiæ finem. Chriſtus Apoſtolis ſuis quæ certamina ſubituri erant periculaque prædixit, quo videlicet tempore ſuam doctrinam Iudæis & gentibus inuulgarent, ἰδοὺ γὰρ, ἐγὼ πρὸς αὐτοὺς, ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων, &c. hoc eſt: Ecce enim inquit eis, ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Extre- *Matth. 10.* rum. Tradent vos in concilijs, & in ſynagogis ſuis flagellabunt vos, & ad præſides & ad reges ducemini, propter me in teſtimonium illis & gentibus. Pauloque mox. Tradet frater fratrem in mortem, & pater filium, & inſurgent filij in parentes, & morte eos afficient, & eritis odio omnibus hominibus propter nomē meum. Qui

autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Item hæc amplius. Si patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domeſticos eius? Itemque. Nolite arbitrari, quia venerim mittere pacem in terram: non veni mittere pacem, ſed gladium. Veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum, & filiam aduerſus matrem ſuam, & nurum aduerſus ſocrum ſuam, & inimici hominis domeſtici eius. Hæc autem viri chariſſimi cernimus eueniſſe, iis enim circumuenti periculis quæ Chriſtus prædixerat, lucem orbi terrarum Apoſtoli attulerunt, quique Apoſtolis ſucceſſerunt, religionem ab illis acceptam conſeruarunt. Cuius rei nobis ſunt teſtes, ſepulchra Martyrum quæ per terrarum orbem terra marique reſplendent, quaſique veritatem prædicant diuinarũ prædictionũ, neq; enim illis ſola diſcrimina, ſed victoriã quoq; prædixit. Super hanc enim inquit, petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Eſt autem videre quod Chriſtus

Matth. 26. fore prædixit, iam domos familiaſque diuiſas. Viri enim Chriſtianæ religioni affecti, vxoribus infeſti ſunt quæ adhuc in ſua impietate perſiſtunt. **B** Item quæ vxores eiuſdẽ religionis iugum ſubierunt, vaguſerrabundoſque viros ſuos fidei ſagena irretire contendunt, neceſſariáque ad ſalutem diſſenſio, ita laudabilem parit coniunctionẽ. Atque vt prædictiones alias miſſas faciam, mulier quædam ad ſanctos Chriſti pedes vnguentum attulit, cuius ille fidem accipiens, circunſtantibus inquit diſcipulis. Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit Euangelium hoc regni, prædicabitur & quod fecit hæc in teſtimonium eius.

Matth. 26. & Marc. 14. Hanc vero prædictionem videre eſt iam finem conſequutam eſſe, vbique enim terra ac mari, mulieris huius fides prædicatur. Quando igitur hæc Chriſtus multò antè prædixit, idémque futuræ vitæ ſtatum nobis prænunciauit, videmúſque perſpicuam rerum harum veritatem, illa quoque ſine controuerſia, quæſo accipiamus, ab iis quæ facta iam cernimus ad ea perducti, tanquam rebus his vtamur pro rerum illarum ſignis & argumentis, hæc enim cauſſa & hæc & illa Chriſtus prædixit, vt his ea maxime ſtabiliret. **A** Ac honores quidem, quos in ſe credentibus minime eſt pollicitus, liberaliter tamen dedit, neq; viuis ſolum ſplendoris multum contribuit, ſed optime defunctos plurimo honore affecit, vt ex iis quæ minime pollicitus tamen dedit, credamus euentura quæ eſt pollicitus. Nam qui ea donauit quæ ex conuentionibus non debebat, quique ſua liberalitate, longe promiſſiones exceſſit, dabit procul dubio reliqua quæ promiſit, quæq; decertantibus præmia oſtendit. Turpe enim ac miſerũ ſit, vt ludorum quidem gymnaſiorumque præfecti, athletis præbeant quæ ſe daturos illis dona promiſerint, quique item operarios quoſcunque conduxerint, opera perfunctis ex conuentu ſatiſfacere ſtudeant: mundi vero totius opifex, à quo ea quæ prius non erant creata ſunt, quique ſalutiferæ diſpenſationis myſterium conſummauit, qui tot cæcis hominibus diuinæ cognitionis lumen infudit, hunc dicamus quæ promiſit non effecturum. Quod ſi vera eſt, ſicuti vera eſt (Dei enim promiſſio vera eſt) nec vana nec inutilis eſt viri chariſſimi diuinę inſtitutionis diſciplina, cre- **B** dentibus enim regnum cœlorum, vitamque nullum finem habituram, corporibus etiam reſumptis nos cœlitum choris interfore, diſciplina nobis ea pollicetur, ſicuti contrà & incredulis æterna ſupplicia comminatur. Hoc enim ipſum & in parabola zizaniorum oſtendit, quam cùm Matt. 13. ipſemet interpretaretur, hæc addidit. Sic erit in conſummatione ſæculi huius. Mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorum. Tum & hæc addidit. Qui habet aures audiendi, audiat. Eadem igitur vobis amici homines adhortantes afferimus, neque enim inuitos cogimus diuina dona percipere, ſed adhortantes potius & obſecrantes, eorumque vobis magnitudinem demonſtrantes. Itaque ſuperius à nobis allata, hoc Domini Dei noſtri dictu concludimus, Qui habet aures audiendi, audiat.

VNDECIMI LIBRI FINIS.

BEATI

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS LIBER DVODECIMVS, DE VIRTVTE' ACTIVA.

ITA natura cõparatũ eſt, vt arbores ſuis radicibus inni- A tantur, atq; ab eis alimenta percipiãt, ab ipſis autem ramis ac frõdibus quiq; inde ſuſpẽſi cernuntur, fructibus exornentur. ſi quis enim ramos exſcindat, comãq; decerpat, fiũt prorſus inutiles, omniq; ſic decore ſpoliantur, vt ſuperfluum videatur radicum illud ac ſtirpium fundamentum. Ita & animantium curpus indiget quidem oculis ad obtutum, quibus videlicet ſenſus alij tanquam ducibus ſuis, vtantur. Indiget vero & pedibus quibus ambulet ac feratur. Indiget manibus quæ opus faciant, membriſque aliis ac particulis cibum potumque ac alias res neceſſarias ſumminiſtrent. Iam vero ſubuculas hybernas, chlænas, & caſtrenſia ſagula, nequaquam ſtamina ſola conficiunt, eſt enim upus ſubtegmine quod ſtaminibus intexatur & cohæreſcat. Quorſum vero hæc dixi? Non ideo viri Græci quia fabulas nugaſque conſecter, ſed qui per has ſimilitudines oſtendere vobis contendam, quæ ſit exactiſſimæ Philuſophiæ materia. Maximum nanque bonum eſt diuinarum rerũ cognitio. Neq; vero ſatis hæc B eſt quę conſummatũ hominem eum reddat qui ea factus ſit dignus, oportet enim bonas rerum functiunes ad cognitiunem ſcientiamque adiungi. quod enim radix eſt arbori, quod oculus corpori, quodque telis cuntexendis ipſa ſunt ſtamina, hoc perficiendis animis eſt veritatis cognitiu, ſtabiliſque rerum diuinarum fides. Oportet autem nun ſolum ſcire quid de Deo ſentiendum ſit, verumetiam ad illius leges vitam moréſque inſtituere, ſicut enim qui picturam, quiue ſutoriam vel quamuis aliam artem perdiſcunt, non vt ſulam earum rationem teneant illis dant uperam, verum multò magis vt eas manibus ſuis exerceant, ſeque opere aliquo magiſtrurum imitatores oſtendant: ita decet operarios pietatis, nõ ſolum Theologiam rationemque naturæ, ſed practicæ quoque virtutis leges ac inſtituta perdiſcere, quæque didicerit quantum queat ſeruare, ad eaque conari animæ ſpeciem cumponere ac effingere, qui enim ſic animam componat at- C que informet, nou ſolum diuinarum legum exprimit characteres, ſed ipſius quoque legiſlaturis viua quædam imago rationaliſque efficitur. (Eph. 5.) Hoc & veritatis præco docens exclamat. Eſtote imitatores Dei. (Matth. 5.) Eiuſque præterea dominus & magiſter nos monet. inquit enim, Eſtote imitatores patris veſtri qui in cœlis eſt. Et iterum. Eſtote perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Imitatur autem Deum quantum imitari licet, qui ea diligit odioque pruſequitur, quæ Deus amat ac deteſtatur. Quæ veru illi iucunda, quæve inuiſa ſint, diuinæ leges manifeſtè nos docent, audimus enim exclamantem Dauid. Quuniam non Deus volens iniquitatem tu es. (Pſal. 5.) Neque habitabit iuxta te malignus, neq; permanebunt iniuſti ante oculos tuos. Odiſti omnes operãtes iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium. Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus. Cumque his verbis oſtendat legiſlatoris diſpoſitionem atque affectum, alio in pſalmo perſonam eius inducit qui has nutas diligenter expreſſerit, ita Dominum (Pſal. 100.) deprecantis, inquit ergo. Perambulabã in innocẽtia cordis mei, in medio domus meæ. Non ponebam ante oculos meos rem iniuſtam, facientes præuaricationes udiui. Nun adhæſit mihi cor prauum, declinantem à me malignum non cognoſcebam. Detrahentem ſecreto, proximo ſuo, hunc perſequebar. Superbo uculu & inſatiabili corde, cum hoc nun edebam. Oculi mei ad manſuetos terræ, vt ſedeant mecum. Ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabat. Non habitabat in medio domus meæ faciens ſuperbiam. Qui luquitur iniuſta, non direxit iu conſpectu oculorum meorum. Hiſce autem verbis non modo nus docuit, poſſe nos imitari putentiſſimum Deum, ſed rationem quoque modumque imitandi nobis oſtendit. neque enim nos iuſſit, cœlum, Solem, Lunam, reſque alias procreare, neq; vt ſimplici eſſemus incircumſcriptáque natura, ſed eadem quæ Deus & amore & odio pruſequi. In hac autem obeunda virtute cum Propheta egregium ſe præbuiſſet, cõfidenter exclamat, (Pſal. 138.) Mihi autẽ nimis honorati ſunt amici tui Deus, nimis cũfortatus eſt principatus eorũ. Et iterũ. Nonne qui oderunt te Domine oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebã? Perfecto odio oderã illos, & in hoſtes facti ſunt mihi. Et rurſus, Viri ſanguinũ declinate (Pſal. 118.) à me, & declinate à me maligni, & ſcrutabor mãdata Dei mei. Et amplius. Iniquos udiu habui, & mãdata tua dilexi. Et: Quomodo dilexi legẽ tuã Domine, tota die meditatiu mea eſt. Et: Quã dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo. Multaque ſane huiuſmudi inuenire quilibet ſibi poterit apud Pſalmographũ regẽ. plena eſt enim ei⁹ prophetia hoc genere doctrinæ. Moſes quoq; qui dictatas ſibi à Deo leges Hebręis dedit, in eis ipſis plane oſtẽdit quid amet De⁹, & quidnã oderit. Omnis pręterea prophetarũ chorus in hoc rerũ diſcrimine nos pulchre erudit. Ipſe inſuper Deus in Euãgelijs ita inquit. (Matth. 6.) nõ omnis qui dixerit mihi Domine Domine intrabit in regnũ cœlorũ, ſed qui fecerit volũtatẽ Patris mei qui in cœlis eſt. Et: qui fecerit & docuerit, hic magn⁹ vocabitur in regno (Matth. 5.) cœlorũ: & qui diligit me, mãdata mea ſeruabit. In

Ioan. 14. parabola etiam talentorum teſtatus eſt ſe non ſolum totidem repeſiturum quot dedit, ſed fœnus etiam exacturum, quod qui reddere non habebit, caſſum etiam ſortis dono, vinctumque, in tenebras demiſſurum.
Matth. 25. Quin & virgines illas quæ ſecum oleum non attulerant, extra thalamum paſ-
Matth. 22. ſus eſt eſſe. Illum etiam qui indutus erat veſtem nuptiis minime congruentem, nuptiis excluſit, conuiuioque abegit. At ille tamen non ſponte ſe ingerens, ſed vocatus ingreſſus eſt, verum quia ex ſola ſponſi liberalitate accerſitus, veſtem non immutauit, idcirco ea perpeſſus eſt. Hinc &
Heb. 10. Apoſtolus inquit, Voluntarie peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccato ſacrificium. Terribilis autem quædam expectatio iudicij, & ignis æmulatio quę
Ibidem. cõſumptura eſt aduerſarios. Tu ab exemplo verba hæc magis confirmat. inquit enim. Irritam quis faciēs legem Moſeos, ſine miſericordia, duobus vel tribus teſtibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui Dei filium conculcauerit, & qui ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritu gratię contumeliā fecerit? Scimus enim qui dixit. B
Deu. 32. Mihi vindicta, & ego retribuā, dicit Dominus. Et iterū. Quia iudicabit Dominus populum ſuum. Tum & otioſos ceſſatores inertēſque homines ita perterret: Horrendum eſt incidere in manus
2. Cor. 5. Dei viuentis. Et rurſus. Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſq; propria corporis prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Indigere itaque ſcientiam practica virtute, ſatis hinc puto me oſtendiſſe. Age vero nunc videamus quid de his quoque rebus ſenſerint Græci philoſophi. Inueniemus enim Platonem, nonnulloſque alios, qui Platonis Philoſophiam ſectati ſunt, ſermoni noſtro admodum conſentaneos. Is enim in legum ſuarum libro ſic inquit, τὸν δὴ τῷ θεῷ προσφιλῆ γενησόμενον, εἰς δύναμιν ὅτι μάλιστα &c. hoc eſt. Deo itaque gratum amicumque hominem neceſſe eſt quoad queat maxime talē euadere qualis ſit Deus, hacque potiſſimum ratione. Qui enim frugi homo tēperatuſque eſt, Deo eſt charus, ſimilis enim illi eſt. Qui vero non eſt tēperatus, abſimilis plane eſt. Nihil hic ergo alienum à noſtratibus dixit, imo autē & is fatetur oportere nos quantū vires noſtræ patiantur in bonis affectionibus creatorē C Deū imitari. Hoc autē loco temperatū intelligit Plato, non eum, qui ſe potentiorem voluptatibus præbeat, ſed qui rationalē animæ noſtræ vim ſaluā atque integram vſquequaque cõſeruet. Hiſce autē ſimilia & in Theętero cõſcripſit, ſic enim inquit. ἀλλ' οὐκ ἀπολέσθαι τὰ κακὰ δυνατὸν ὦ Θεόδωρε, &c. hoc eſt. Sed interire ac tolli ô Theodore mala prorſus non poſſunt, neceſſe eſt enim ſemper eſſe quod bono contrarium ſit, neque tamen ea Deo ineſſe poſſunt. Mortalem autem naturā circa locū hunc verſari neceſſe eſt. Quapropter tentandū eſt, vt hinc eo quam ociſſimè fugiamus, eſt autē fuga, ipſa Dei ſimilitudo quantū in nobis eſt, ſimilitudo autem, vt cū prudentia ſancti ac iuſti ſimus. Sapienter autē ac manifeſte his verbis, rationē nobis imitationis oſtendit. Primum enim iuſſit vt mundana hæc & terreſtria fugiamus, non tanquam procul ab hac terra ſubducti, ſed animo atq; affectu ab his curis terreſtribuſq; negociis liberati. hoc enim pateſecit in iis quæ ſequuntur. φυγὴν γὰρ, φησὶν, ἐκάλεσα τὴν πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσιν. hoc eſt.

Fugā enim vocaui, hominis ad Deum ſimilitudi- A nē. Laudabilis vero eſt illa verborū additio, neque enim ſua nobis lege præcepit, vt abſolute ac ſimpliciter ſimiles Deo ſimus, ſed quantū vires hominis patiantur. Tū & ſimilitudinis formā oſtendit, inquit enim. Similitudinē voco, cū quis ſanctitatē cū prudentia iuſtitiamq; conſequitur, quę acceſſio, non minus & ipſa laudabilis ac peramāda eſt. ſunt enim nonnulli qui ſummā quidē iuſtitiæ rationem habēt, ſed ij tamē ſtoliditate animi cùm ad actionē peruentū eſt, pulchritudinē virtutis eius corrūpunt. Multis vero præterea verbis Plato in eodē dialogo perfectionē virtutis oſtendit. λέγωμεν δὴ περὶ τῶν κορυφαίων, &c. hoc eſt: Loquimur itaq; (inquit) de ſummis eximiiſq; Philoſophis, quis enim de iis loqui curet, qui aberrant à legibus inſtitutiſque Philoſophiæ: Hi vero qui ſummi ſunt, neque viā norunt quæ ad forū ducit, neq; vbi iudiciū ſenatusve ſit, aliusve publicus ciuitatis cõſeſſus. Leges præterea & decreta, ſeu verbis ferātur, ſeu ſcripta ſint, neq; audiunt hi, neque inſpiciūt. Studia vero populi, ſuffragiáq; creādis magiſtratibus collata, cœtus alios & cõuenticula, B & conuiuia, laſciuaſque cū tibicinis comeſſationes, ne per ſomnium quidē ſibi obſeruari velint. Neq; vero etiā ‡ nouit ſiquis malus eſt homo in ‡ [illegible] ciuitate, neque ſi quid olim peccatū eſt ab antiquis vel viris vel mulieribus. Imo autē magis hæc ignorat, quā quod dici ſolet, quot aquæ poculis mare conſtet. Verū & hæc omnia ignorare ſe neſcit, neq; enim his abſtinet rebus ea gratia vt laudetur, atque vt hominibus placeat. Solū itaq; illius corpus in ciuitate verſatur, mens autē illius hæc omnia paruifaciēs, ac veluti ſint nulla contemnens, euolat in partes omnes, vt ait Pindarus, tum infera terræ loca, tum & ſumma dimenſēs, nihiloque ſecius ad aſtra cœli ſe tollens, omnēq; naturā ſcrutabunda perluſtrās. His autem verbis Plato noſtratiū Philoſophorū. i. Chriſtianorum hominum vitā effinxit, neque enim apud priſcos illos Græcos Philoſophos talē ferme inuenias virū. Socrates enim ille quē Philoſophorū eximiū iactitant, & in gymnaſiis, & in artificum officinis aſſidue diſputabat, modo autē & in ciuitate moram trahebat, modo & ad Piræum ſe conferens pompas ipſe quoque ſpectabat. Armatis etiam militibus ſeſe inferens, & in Potidæa, & in Delo inſula militauit. Cùm vero etiam conuiuia comeſſationeſque obiret, Ariſtophanis Comœdi ludibria, & Alcibiadis petulantiam paſſus eſt, hæc enim Plato ſuo in Sympoſio commemorat. Theatrales etiam ludos populo inſertus ſpectaſſe dicitur. Minime igitur Socrati cõueniant quæ Plato ſuperius ab eximio Philoſopho requiſiuit. Quod ſi ea Socrati non conueniant, ægrè alium inuenias cui ea conueniant. At quicunque Euangelicæ philoſophiæ ſtudio inarſerunt, procul ſe ab omni ciuitatis ſtrepitu receperunt. Ergo aut montium faſtigiis occupatis, aut alibi ſolitariis locis ad incolendum delectis, rerum diuinarum contemplationi, ac vitæ quæ contemplationem eam deceret, ſeſe penitus addixerunt, nulla vxorum, nulla filiorum, nulla agrorum, nulla domeſticarum rerum cura diſtracti, ſed animam duntaxat ſub regula diuinarum legum in virtutis tecto conſeruantes. quod enim ſuis in tabulis facere optimi pictores ſolent, ad egregia virtutis exempla ſpiritales imagines depin-

depinxerunt. Ea vero Platonis verba noſtris maxime hominibus conuenire ipſe ſit teſtis, qui plurimis interiectis verbis hæc addit: ἀγροῖκον δὲ καὶ ἀπαίδευτον ὑπ' ἀσχολίας οὐδὲν ἧττον τῶν νομέων τὸν τοιοῦτον ἀναγκαῖον γίγνεσθαι, &c. hoc eſt. Rudem verò & indoctum præ ſui negotij attentione, talem, Philoſophum fieri neceſſe eſt, non ſecus atque ſint ipſi paſtores, quaſi illorum modo Philoſophus hic, montano ſit ſtabulo circonſeptus, cùm verò audit eſſe qui decē milia iugera, vel ſi quid eſt aliud maius, admirabili copia multitudinéque poſſideat, valde exigua ſibi audire videtur, qui vniuerſom terræ orbem ſpectare ſit ſolitus. Quod autē nollus Græcorum Philoſophorum montanum ſibi conſtructum ſtabulum habitarit, ſatis veterum monumenta oſtendunt. Idem verò & vos planè teſtamini, qui Chriſtianos homines in eiuſmodi ſolitudine vitam trahentes odio magno peroſi eſtis, cùm tamen id vitæ genus Plato valde laudandum eſſe exiſtimarit. Conſentanea verò his & in ſecundo Reipublicæ libro inquit: τὸν γὰρ, θεοῦ, νεανικῶς ἄνδρα οὐ δοκεῖν ἀλλ' εἶναι ἀγαθὸν ἐθέλοντα, &c. hoc eſt. Tali homine ſemel à nobis poſito, iuxta hunc rurſus ſtatuamus virum ſimplicem, iuſtum, ingenuom, generoſum: qui, vt ait Æſchylus, eſſe quidem bonus appetat, minime autem videri. Illud enim videri velle, prorſus tollendum cenſeo nam ſi iuſtus hominibus videatur, honores illum & munera inſeqoentur. Incertom itaque erit, verum is premiorum ac dignitatum cauſa, ſit talis. Nudandus itaque eſt rebus omnibus, ſoláque illi iuſtitia relinquenda, vt ita in contrariam partem redigatur atque prios affectus erat. Cùm itaque nihil habear iniuſtitiæ, tamen iniuſtiſſimus eſſe credatur, vt hoc examine probetur ad iuſtitiam, ſi nec infamia, nec rebus iis quæ proueniunt ab infamia moueatur, ſed immutabilis ad mortem vſque perſiſtat. tametſi per omnem vitam credatur eſſe inioſtus. Hæc autem & Athletis noſtris maxime congruunt, neque enim quæ recte faciunt fortitérque depugnant, Antiſthenis, Diogenis & Cratetis modo, inanis gloriæ cauſa faciunt, ſed honeſtatis ſolius habita ratione. Eámque ob rem ſemoti à ciuitatihus & pagis vitam agunt, hominibus quidē virtutem occultantes, ſoli autem illi penes quem ſunt eis repoſita præmia, oſtendentes. Vos tamen pugiles noſtros tam bene decertantes, nec ſpectare vultis, nec laudibus exornatis. Si quos autem fortè Chriſtianos videatis nominis quidem huius ſpecie circumamictos, neque penitus conſentaneam figuræ vitam retinentes, illico in maledicta linguā commooetis. Ac ſiquidem ſolos eiuſmodi homines infamia peteretis, poſſet veſtrum iſtud factū aliqua ratione ductum videri. Quia verò & vná cum illis contenditis, eos maledictis aſpergere paſſimque traducere, quos planè conſtat contrariam ac longe diocrſam ab illis vitam agere, mentis veſtræ iniquitatem, peſſimumque conſilium ita proditis. Neque enim malis infenſi eſtis, ſed officioſam vitam laodabilémque damnatis, oon ſecus facientes ac ſi quis ſimiam conſpicatos hominis geſtus aliquos imitari, ob eam imitationē genus hominum odio perſequatur. Hoc verò iā inſolſum iniqoomque iudicium non ego ſolus accuſo, ſed Plato hiſce verbis in Theæteto perſequitur: κεφάλαια δεῖ τοῦδε, εἴπερ τις αὐτῶν πράξει, καὶ ζῆν αὐτὸ ἀτιμασθὲν τελεῖν ἐστιν ἐπαινῶν, &c. hoc eſt: Videamus autem hac fermè ratione. Eſt qui è capris

alimentom percipit, ideoq́, hoc animal vt rē perutile laudat. Alius verò capras nactus ſine cuſtode paſcentes, cultumq́; agellum deuaſtātes, & has ipſas deteſtatur, & quodcunque pecos viderit vel rectore caſſum vel à malis cuſtodibus rectum. An verò idcirco æquum putemus, vt tali accuſatione, quodcunque aliud vel innoxium pecus accuſet? Hæc autem Platonis verba, nō mea ſont, qoibus nos admonet, non debere pecora omnia io vniuerſum damnari, ob ea quæ à malis paſtoribus aguntur, vel quæ paſtoribus carent. Rurſuſque alibi manifeſte nos docet, non poſſe moltitudinē eſſe Philoſophorum: πολλοὶ μὲν γὰρ, φασί, ναρθηκοφόροι, παῦροι δέ τε βάκχοι, hoc eſt. Multi quidem ferulas geſtant, commone Satyrorum inſigne, paoci vero ſunt Bacchi. Idem quoque, verbis tamen aliis, Chriſtus noſter affirmat, inquit enim: Multi ſunt vocati, pauci verò electi. Quibus verhis ea conſentanea ſunt, quæ Plato inquit in Epinomide. οὐ φημὶ εἶναι ἀνθρώποις δυνατὸν μακαρίοις τε καὶ εὐδαίμοσι γενέσθαι, &c. hoc eſt. Nequaquam dixerim poſſe homines felices ac beatos fieri, præterquam in paucis, dum vitā hanc viuimus, ita decerno. Optima vero eſt ſpes morienti omnia conſequi. Quid igitor iniquo animo fertis, quid indignamini quod nonnullos noſtrum videatis quam profitētur vitā, moribus mentientes? Quare autē contrà non laudatis, nec admiramini, quos videtis ſupra hominom conditionem vitā ſectari, ac in corpore quidem cōtra difficultates rerum tentationéſque pugnare, incorporeā tamen ac ſpiritualē vitā imitari? Contrà enim facitis ac hos facere decuit & oportuit. Laudandi enim vobis erant, qui humanæ naturæ foueas expediti leuéſque tranſiliūt. Illis autē nonnihil ignoſcēdum fuit, qoi ab infirmis naturę malis affectionibus rapiūtur, quàm ſint enim hæ ad ſuperandum difficiles, ipſi non ignoratis. neq; enim è qoerno ſtipite aut duris è cautibus geniti prodiiſtis. Hoc & Plato manifeſtè oſtendit in primo Reipublicæ ſuæ libro, Cephalum cū Socrate hiſce verbis diſcertantē inducēs; εὖ ἴσθ' ὅτι ἔμοιγε ὅσον αἱ ἄλλαι αἱ κατὰ τὸ σῶμα ἡδοναὶ ἀπομαραίνονται, hoc eſt: To ſic habeto. Quanto mihi aliæ corporeę voluptates emarceſcunt io dies magis magiſque debilitantur, tanto magis augeſcit deſiderium colloquendi, ſermoniſque voluptas. Tū Socrate interrogante, an etiam libidinoſæ voloptatis affectus contra eū inſurgerēt: εὐφήμει ἄνθρωπε, hoc eſt: Meliora (inquit) loquere, ego enim libentiſſime has voluptatum perturbationes effugi, non ſecus ac truculētum quendam tyrannum ſæuiſſimumq́; effugerim. Hoc autē loco de turpi atque obſcœna voluptate hæc dixit. In Gorgia vero, de iuſtitia déq; iniuſtitia ita loquitur: χαλεπὸν γὰρ, ὦ Καλλίκλεις, καὶ πολλοῦ ἐπαίνου ἄξιον, hoc eſt. Difficile ô Callicles, ac impēdio eſt laudabile, hominē iuſtè viuere qui in poteſtate magna conſtitutus, impunè queat eſſe iniuſtus. Pauci enim tales inoeniūtur viri, nā & hic & alibi fuiſſe non nego, putoq́; etiam fore virtute hac honeſtos bonoſq́, homines, ſi ea iuſtè diſpenſent quæ ſibi cōmiſſa ſint. Et rorſos: ἀλλ' ἐν τοσούτοις λόγοις τῶν ἄλλων ἐλεγχομένων, hoc eſt. Sed enim cū ex tot ſermonib⁹ iā molti redarguti fuerint, ſol⁹ hic ſermo nobis honeſtiſſimè cōquieſcit, qoo decet enim⁹ cauēdū magis eſſe ne iniurij alijs ipſi ſim⁹, quā ne quid ab aliis iniorię patiamur, præq; rebos omnib⁹ ei qoi verè ſit vir hoc curandu eſſe, ne videator quidē, ſed re ipſa & publicè & priuatim ſit bon⁹. Eoſdē verò ſermooes &

Matt. 20. & 22.

Critoni Socrates loquutus eſt. Poſt multa enim quæ dixit, hæc ita intulit: οὐδαμῶς ἄρα δεῖ ἀδικεῖν, A hoc eſt. Nullo igitur pacto oportet iniuria quenquam afficere, neque ſi tibi inferatur eá viciſſim referre, ſicuti multos ſentire video, nullo ſiquidē pacto decet eſſe iniurium. Quid vero Criton, malone quenquam licet afficere, an non licet? Nullo modo licet ô Socrates. Malum verò in eum referre à quo prior paſſus fueris, faſne eſt, an nefas? Nullo quidem modo fas eſt, malo enim quenquā afficias, an ſis illi iniurius, nihil differt. Rectè inquis. Neque igitur iniuſtitiam referre, neque malum inferre cuiquam licet, ne ſiquidem quoduis quiſquam prior patiatur. Hanc igitur de iuſtitia, déque iniuſtitia Socrates ac Plato doctrinam nobis tradiderunt, laudabilem illam prorſus rationique cōſentaneam, nec ab humano ingenio abhorrētem. Moralem ſiquidem diſciplinam, mortales omnes natura ipſa erudiit. Creator enim Deus cùm hominem de terra effinxit, humano ingenio indidit bonorū malorumq́ue diſcretionem. Hinc factum eſt, vt non ſolum Socrates, Plato, Ariſtides, Lyſimachus, ac nonnulli alij Græcorum iniuſtitiam abominati fuerint, verumetiam B barbarorum quàm plurimi. vt enim Hellanicus in Hiſtoria ſua teſtatur, Hyperboreæ gentes vltra montes quidem Riphæos habitant, & tamen iuſtitiam colunt, neque enim carnibus veſcuntur, ſed arboreis tantum fructibus viuunt. Alij quoque narrant Hiſtorici, Brachmanas in ſyluis agere, corpus frondibus veſtientes. Aiunt præterea Scytham fuiſſe Anacharſin Philoſophum. Tanto autē illum Philoſophiæ amore inarſiſſe affirmāt, vt celeberrimus euaſerit, apudq́ue omnes homines latè illuſtris, neque enim ſolum aduerſus animi perturbationes vigili cura pugnabat, verumetiam dormiens magna dedit ſuæ continentiæ argumenta. conſuerat enim ſiniſtra quidem manu virilia continere, dextra vero labra ipſa comprimere, vt ita oſtenderet maioris eſſe negotij opus, in coercenda lingua, maiorique nos auxilio indigere, vt ab eius periculis tuti eſſe poſſimus. Hermippus autē Berythius, Chironem ait Centaurum præcepta iuſtitiæ tradidiſſe. Homerus quoque, eundem vocat Centaurorum multo iuſtiſſimum. Haud itaque admirandum eſt, quod C Heſiodus virtutis viam & arduam & aſperam & inacceſſam proponat, quodq́ue Simonides habitata virtutē dicat petras inuias ac difficiles. quæ enim de Chirone Centauro, déque Hippomolgis Homerus teſtatus eſt, quæq́ue Anacharſis Scytha re ipſa præſtitit, ad ea nos ſuis carminibus probi illi Poëtæ hortati ſunt. Antiſthenes vero Cynicus qui & Socraticus fuit, præſtare inquit inſanire quam oblectari. Idcirco & amicos hortatur, vt ne digitū quidem voluptatis cauſa extendāt. Huius ſanè doctrinam conſectatus eſt Diogenes Sinopenſis, verbo quidem tenus Philoſophiæ inſeruiens, ſeruus tamen factus voluptatis, peſſimumq́ue exemplum ſpectatoribus præbens. Aiunt vero, cùm eius factum quidam reprehendens percontaretur, quidnam agis ô Diogenes, reſpondiſſe illum non abſque ſolita contumelia: O ſcelus, hominem facio, ſi forte quod molior eueniat, adeò ſcilicet impudenter is Venerem exercebat. Huius vitā Crates ille Thebanus imitatus eſt, qui multis quidē laudibus virtutem coronauit, eius enim eſt hæc ſententia: ἡδονῇ ἀνδραποδώδει ἀδούλωτοι καὶ ἄκαμπτοι, ἀθάνατον βασιλείαν ἐλευθερίαν τ' ἀγαπῶσι. hoc eſt. Qui ad ſeruilis imperia voluptatis, liberi A atque inflexi perſiſtunt, immortale regnum libertatemque amant. Idem dicere conſuetat, Veneris appetitum ſi non fame, at laqueo coerceri. Verum is libidine inſurgente Hipparchian Maronitida publico in proſpectu duxit vxorem, communéſque nuptias in varia porticu celebrauit, magnificis illis ſuis de virtute ſententiis prorſus omiſſis. Ariſtippus vero Cyrenaicus, grauiter increpitus, quod amicam Corinthiam frequens adiret, Habeo, inquit, Laidem, me vero Lais non habet. Ipſi præterea Peripatetici, verbis quidem virtutem laudabant, re autem ipſa voluptati ſtudebant. Neque hac in re ab aliis accuſantur, ſed ipſimet turpia de præceptore ſuo conſcribunt. Ariſtocles enim Peripateticus ait Lyconem Peripateticum teſtari morem eum fuiſſe Ariſtoteli, vt oleum venderet quo ſe prius calido perunxiſſet. Quumq́ue is olim in Chalcidem nauigaſſet, publicanos explorato eius nauigio inueniſſe ollas eius olei quatuor ac ſeptuaginta, vel, vt alij referunt, trecentas. Puto autem illos haud ita prorſus mentiri, huiuſmodi enim rebus felicitatem B Ariſtoteles finiebat, quippe qui ſolitus eſſet dicere, non alia fermè ratione poſſe quenquam fieri beatum, quàm proſpero ac iucundo corporis ſtatu, externarumque rerum affluenti copia, ſine his enim aiebat virtutem nihil vtilitatis afferre. Hæc autem Atticus Platonicus in ijs quæ ad Ariſtotelem ſcribit, manifeſte oſtendit. Quæ itaque contra Ariſtotelem dicuntur, multorum ſermone confirmantur. At Plato contraria prorſus docet, in tertio enim Reipublicæ ſuæ libro, rationē habere corporis iubet, ſed propter animæ harmoniam, per corpus enim viuere eſt hominibus ac recte etiam viuere, ijs videlicet qui ſeſe in prædicanda veritate exerceant. Hoc autem & Apoſtolus adhortatur, cùm inquit. Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, ſicut in die honeſte ambulemus, non in comeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in cōtentione & æmulatione, ſed induimini Dominum Ieſum Chriſtum, & carnis curam ne feceritis in deſideriis. Neque enim ſic diligenter curandum eſt corpus, vt contra ratio- C nem animumq́ue exiliat, ſed vt miniſterium ſuggerat animæ, ſociamque opem ferat, omnibus illius obtemperans. Plato igitur, hoc loco noſtris conſonus inuenitur. Adhortatur enim nos, vt neceſſariam curam corporis habeamus. Oſtendit autem quibus ab initijs ortum habeat, quoque pacto augeſcat ipſius appetitus, ac libidinum perturbatio, inquit enim. ἡμεῖς γὰρ λέγομεν ἂν ἴσως οὐκ ἀλόγως, &c. hoc eſt. Nos enim dicere fortaſſe haud abſurde poſſimus, viſum eſſe amoris principium, ſpe vero illum augeri, nutriri memoria, vſu & aſſuetudine conſeruari. Hoc vero ipſum & de virtute ſic inquit. παντὸς γὰρ, ἔφη, φυτοῦ ἡ πρώτη βλάστη. &c. hoc eſt. Omnis enim plantæ prima germinatio bene ad virtutem directa, naturæ ſuæ tanquam potentiſſima domina eſt, plurimumque valet ad opportunum finem conſequendum. Socrates quoque ſuadelas omneis atque illecebras cauere nos iubet, vt eſurientes non comedamus, neque ſitientes bibamus, pulchrorum quoque oſcula & obtutus vitare penitus iubet, vt pote quæ peius & ſcorpionibus & phalangiis venenum infundant. Cæterum mera verba hæc

Rom. 13.

ſunt

ſunt rebus factiſque catentis. Socrates enim polchrorum adoleſcentium cauſa, freqoens gymnaſia obibat, flagitioſoque ſpectaculo paſcebat oculos. Id enim & Philebos & Phædros & Riuales & Charmides & alij Platonis dialogi teſtantur. Quæ vero Alcibiades in Sympoſio de eodem Socrate loquatur, Plato quidem ſcribit, ego aotem vt Socrati parcam porios obticebo, tantam ij dialogi Socratis ineptiam ac petulantiam narrant, tantumque incitamentum præbent lubricis ad peccandom hominib. Aioot enim Socratem à veſpera totas noctes inter meri pocula protraxiſſe, aliiſque iam defeſſis, ſomnomque appetētibus, ipſum tamen inſomnem ad cyathos perſtitiſſe, garrula inter potandom loquacitate diffuſom, nihil tamē effatum qood frugi eſſet, verum qood Alcibiadi potios & Ariſtopnani, aliiſqoe procacib. conuiuis atqoe potoribus quàm Philoſopho homini conueniret. Porphyrius item in ea quam de Philoſophis ſcribit hiſtoria, primom fuiſſe Socratem inquit ad iracundiam excandeſcentiamque procliuem, Ariſtoxeno teſte vſus, qui vitam Socratis moreſque conſcripſit. Ait enim Ariſtoxenos, cùm nullo ſe vnquam homine conuerſatum qui Socrate ad perſuadendom quę vellet magis eſſet idoneus, talem illi vocem oriſque habitum, talem deniqoe apparentem indolem narrat ei fuiſſe, prærerque ea omnia propriam voltus ac formæ vim. Hæc autem in eo tunc viguiſſe, cùm nolla iracundia tentaretur. Si quando enim ea teneretur perturbatione, magna illum impudentia proſiluiſſe, vt qoi nec verbi vlla nec facti turpitudine abſtineret. Taliaque hoc pacto de Socrate perſequutus, oſtendit illum voluptatibus obnoxium ſeruumq; fuiſſe, ait enim fuiſſe illum ad Venerem vehementiſſimum, ita tamen vt violentos nolli eſſet aot iniorios, ſolis enim vel vxoribos vel volgo proſtantibos vtebatur. Duas autem ſimul habuiſſe illum vxores narrat, Xanthippen videlicet ciuem communioremque qoodammodo, Myrtoam vero filiam Ariſtidæ Lyſimachiqoe neptem ex filia. Et Xāthippen quidem aſſumpſiſſe, prius ſibi implicitam, ea qua Lamproclem filium, Myrtonam vero legitimis noptiis vxorem duxiſſe, ex qua Sophroniſcum Meneaenumqoe ſuſceperit. Hę vero cum à mutuis inter ſe contentionibus ceſſarent, in Socraten irruebant, eò qood diſceptantes nequaquā cohibere ſit ſolitos, ſed cum riſu ſpectaret, & mutuo inter ſeipſas & aduerſum ſeſe ipſom contendentes. Ait vero Socraten fuiſſe in conuerſando nonnunqoam difficilem, petolantem, contumelioſum. Hæc denique Porphyrius in Socratis vita cōſcribit. Vulgaris quoq; fama percrebuit, puerū Socraten nec officioſe, nec modeſte vixiſſe. Primū enim aiunt eum perpetuo contumacem contra patrem fuiſſe, quoties enim cunque à patre iuberetur inſtrumenta marmorariæ artis in manus ſumere, aduerſari ſolitum eſſe, contemptoque patris iuſſu liceoter qoocunque libuiſſet aberrare. Decimum vero ac ſeptimum agenti annum acceſſiſſe Archelaum Anaxagoræ diſcipulum, qoi ſe diceret amore eius correptum, Socratem vero amatoris occurſum ac familiaritatem minime aduerſatum, multos illi annos conuixiſſe, eoque pacto ab Archelao ad Philoſophiam traductum eſſe. Paulò vero mox hæc idem Porphyrius de Socrate commemorat. ἦν δ᾽ ἐν τῷ ἐπιτηδεύειν καὶ ἰδίᾳ ποιεῖν &c. hoc eſt. Inter cætera autē de quibus Socrates accuſabatur, hæc erant, quòd in conſerta populi turba conflictaretur, quódqoe ad † menſas ipſóſque † Hermas in triuiis diſſertationes moramque protraheret. Hæc & quædam huiuſmodi alia de Socrate Porphyrius narrat, qoæ ſciens volenſq; prætereo. Ex iis autem quæ dixi noſſe eſt, veteres illos Philoſophos verbis quidem laodare virtutem, re autem ipſa voluptatem ſectari ſolitos, turpemque ſeruitutem copiditatum perpeſſos eſſe. Nam ſi, vt inquit Porphyrius, Socrates propenſius in Venerem ferebatur, neqoe duarum ſimul vxorum ſatietatem capiebat, ſed publicè etiam proſtantes fœminas impudenter inibat, atq; vt teſtis eſt Plato nudos iuuenes in palæſtra cum voluptate ſpectabat, ſi erat idem pronior ad iracundiam, vixque poterat exilientem iram continere, ſi dicacis linguæ homo infreniſque erat, ſcire ſane id velim qoodnam is Philoſophiæ genos obierat. Vt autem noueritis Platonem qooque à nonnullis antiquorum accuſari ſolitum eſſe, vt qoi multa fecerit qoę Philoſophia indigna eſſent, audite qoæ Xenophō in epiſtola ad Æſchinem Socraticum ſcribit, inquit enim. αἰγύπτιον γὰρ ἠγάπων, καὶ τῆς τερατώδους Πυθαγόρου φιλοσοφίας &c. hoc eſt. Ægyptum enim † adamarunt, monſtroſamque Pythagoræ Philoſophiam, quorum luxuriam, inconſtantemque animum apud Socraten perdurandi, oſtendit amor ille quo tyrannum proſeqoebatur, proque frugi ac parco victu Sicula Dionyſij menſa gulæ atque edacitatis immodice appetita. Inouit autem his verbis Porphyrius, Platonis cum Dionyſio Siciliæ tyranno conſuetudinem. Athenis enim relictis, apud illom degebat, fruens Syracoſanis delicijs, neqoe minus Dionyſio vita perfuncto com eius filio conuerſabatur. Tantum vero ſuis apud tyrannom adhortationibus conſiliiſqoe profecit, vt primo quidem vinctus fuerit, ac marmorom † metallis addictus, ſubinde vero tanquam barbarum mancipium ad ſeruitutem venundatus. Ait vero Plotarchus, Platonem venalitium oleom ad Ægyptios detuliſſe. Comque probra hæc de illo ferri aodiamus, nihilo tamen ſecius ea quæ probe dicta ſunt ab eo, laudamus atqoe ſuſpicimus, neq; indigna putamus eſſe de qoibus & vos vtilitatem fructumque capiatis. Cæterum mulieres quoque apod Græcos viguiſſe laodandas accepimus. Aiūt enim Lyſidicen præ inſigni quadam pudicitia, ne tunc quidem cùm lauaretur ſolitam eſſe ſubuculā exuere, Philoteram autem cùm in labrum balneare deſcenderet, qoantum corporis aquæ immergeret, tantum ab inferiori parte ſenſim detegere aſſueram, ſubocula paulatim ad ſuperiora ſubducta, cumque aqois lota emergeret, eadem ratione ſuperiora corporis amictu obtegere. Pythagorica porrò Theano cuidam ſe iotuito cupidiuſqoe effato, † pulchrum brachium! reſpondiſſe fertur, at non publicum. Rurſuſqoe ioterrogata, quoto demum die molieri liceret à complexu viri ſacris Cerealibos intereſſe, ſtatim licere ait, ei qoæ à proprio viro diſceſſerit, quæ autem ab adultero, licere nunqoam. Hæc igitur & qoæ ſunt generis eiuſdem, laodamus vehementer, ac Philoſophia digna eſſe cenſemus, Platonemq; admittimus, qui inter hominis bona nuptias collocet, quas etiam immortalitatis tuendæ inuentum, generiſqoe humani ſtabilitatem appellet. Democritum vero & Epicurum non parum ſanè accuſamos, qui & à noptiis, & à liberorum procreatione homines de-

† τραπεζίταις idest, menſas, ambigue dictum, poteſt enim & conuiuarum & trapezitarum eſſe nummariorum.

† Hermæ ſtatuæ Mercurij ſed in quadratum & cubicum lapidem deſtructæ, quas pro templis & in veſtibulis ædiū ſtatuebant.

† ſ. Plato & Ariſtippus.

† Id eſt, foſſionibus.

† Admiratio.

hortantur,qui enim humanam felicitatem volu-
ptate ſola finiebant, quicquid vel curarum ali- A
quid,vel faſtidij afferre poſſet, reiiciebant atque
damnabant.Philoſophi autem qui variam porti-
cum frequentabant,à qua Stoici dicti ſunt, media
quadam via inceſſerunt,coniugia enim ac libero-
rum ſuſceptionem,rebus illis annumerabant quæ
ſúſque déque indifferentéſque habentur. Sacræ
autem literæ cœlibatum quidem vehementer
laudant,quem nonnulli ad excolendam Philoſo-
phiam commenti ſunt,vtpote qui vitam homini
tribuat curis omnibus expeditam. Neque minus
tamen & de legitimis nuptiis legem ferunt, vt
quæ & hominũ genus augeant, & impuris libidi-
nibus eos liberent qui caſtitatem ſectari volunt.
Stupra vero ac fornicationes omnemq́; aliam ſpe-
ciem laſciuiæ accuſant & perſequuntur,vt immũ-
dis ſuibus congruentem. Honorabile enim con-
nubium in omnibus & thorus immaculatus, in-
Heb. 13. quit ſanctus Apoſtolus. Fornicatores autem &
adulteros iudicabit Deus. Rurſuſque. Dico au-
1. Cor. 7. tem non nuptis & viduis,bonum eſt illis ſi ſic per-
manſerint,ſicut & ego,quòd ſi ſe non continent,
Ephes. 5. nubant.Et alibi. Fornicatio autem & immunditia B
ne nominetur in vobis,ſicut decet ſanctos. Et ali-
Heb. 12. bi. Ne quis fornicator aut profanus ſicut Eſau.
Noſtri itaque magiſtri,doctoreſque noſtri, vitam
ſuis legibus nobis inſtituerunt, quæ rationalem
hominem maximè deceat. At vero qui è veſtris
habiti ſunt Philoſophorum optimi,non minus &
ipſi voluptatibus ſeruierunt,legeſque conſcripſe-
runt flagitiorum libidinumque magiſtras. Huiuſ-
modi ſunt enim Platonis leges,quas de coniugiis,
deque pueris adamandis reliquit. Verum & de
amicitia Hippodamus Pythagoricus hęc comme-
morat. ἁ μὲν ἐξ ἐπιστάμας θεῶν, ἁ δ' ἐκ παρχοραγίας ἀνθρώ-
πων, ἁ δ' ἐξ ἁδονᾶς ζώων. hoc eſt. Alia quidem gigni-
tur amicitia,ex deorum ſcientia, alia vero ex ho-
minum præbitione,alia portò,ex animaliũ volu-
Ioan. 15. ptate. Dominus autẽ Ieſus Chriſtus in ſacris Euã-
geliis ita decernit. Maiorem hac charitatem ne-
mo poteſt oſtendere,vt animam ſuam ponat quis
Matth. 5. pro amicis ſuis. Quo autem loco ad perfectiſſimũ
genus vitæ nos erudit,iubet vt inimicos etiam di-
ligamus. Hippodamus autem Pythagoricus Te-
tractyn illam Pythagoræ,hoc eſt quaternarij nu-
meri vim perdoctus,humanam amicitiam profi- C
ciſci ait à præbitione. Cæterum ratio hæc,nõ mo-
do eſt abſurda & inepta, ſed quæ conſiſtere nullo
modo poſſit,multos enim quos olim, puta, quis
inimicus perpeſſus eſt,inuenimus ei mox benefi-
cia contuliſſe. Rurſuſque eſt videre permultos,
qui magnis ornati beneficiis,ingratos tamen ad-
uerſus eos ſe præbent à quibus beneficia illa acce-
perint. Haud igitur amicitia gignitur ex prębitio-
ne,ſed fructus amicitiæ eſt præbitio. Hæc itaque
viri Græci rurſus inuicem diſquirentes, cognito
quid humanis inuentis diuinæ leges interſint, per
ea ipſa tanquam per elementa quædam ad diuina-
rum rerum perfectionem conſcendite, neque vt
ſpiritus ſancti melodia inquit, excuſationes in
Psal. 140. peccatis excuſate. Quoties enim cumque vobis
oſtendimus Euangelicas leges eſſe Græcanica
Philoſophia multo ſublimiores,eas quidem lau-
datis, nihilo tamen ſecius earum tranſgreſſores
impudenter nobis obiicitis,ac illorum cauſa co-
namini leges etiam accuſare. Contrà autem opor-
tuit,eos quidem reprehendere homines,leges au-
tem minime deteſtari,neque enim propter malas
vites,à bonis vitibus abhorremus,neque ob ama-
ras amygdalas,eas continuo quę dulces ſunt,auer-
ſamur,neque ob aurum quod ære ſubdito adulte-
rinum cenſetur,id quod eſt purum putumq́; dam-
namus,non deniq́; ob ementitam purpuram,car-
pimus vtiq[illegible]e & ingenuam,neque quod nonnulli
ſint inepti pictores,idcirco accuſamus peritos,ne-
que ob ſceleſtos homines,odio probos atque offi-
cioſos proſequimur,non quod ignarum, curandi
medicum forte quempiam incurrimus, ideo &
omnem medendi rationem perſequimur. Verum
è pictorib. medicis,ſutoribus,fabris ærariis, aura-
riiſque,eos qui ſunt egregij laudamus atque ſuſ-
picimus,imperitos vero ſuæ quemque artis car-
pere conſueuimus. Neque tamen ipſas artes vllo
pacto accuſandas putamus, tametſi nullum qui
eas teneat inuenire poſſimus. Sit enim hoc profe-
ctò facinus inſulſiſſimum, ſi quis ob aliquos cæ-
cutientes oculos,ipſum videndi ſenſum tanquam
inutilem damnet,vel ob id quod nonnulli homi-
nes bleſi balbutienteſque ſint,vocis organa dete-
ſtetur tanquam minime neceſſaria, propterq́ue
obſtruſas nonnullorum aures, ſuperfluum dicat B
eſſe audiendi ſenſum. Pari quoq́; modo miſerum
ſanè atq́; iniquum ſit,ob eos Chriſtianos qui Dei
leges tranſgrediuntur,ipſas accuſare leges ac per-
ſequi cum iis vnà Chriſtianis qui parere legibus
annituntur. Neque enim ſi quis forte faber ligna-
rius lineam quidem rectè ac ſecundum rationem
duxerit,malè autem pręterq́; rationem aſcia vtens
tollat atramenti ſigna, vt vel vltra lineam demat
quæ interius demenda erant,vel quæ extrà ſuper-
fluunt intacta relinquat, idcirco linea eſt accuſan-
da,quæ ſuapte vi rectum oſtendit, quicquid enim
ibi peccatum eſt,ignorantia fabri peccatum eſt.
Leges itaque pro linea,pro regula,pro indice no-
bis poſitæ ſunt. Eorum vero qui legibus vtuntur,
alij quidem optime vitam inſtituunt, alij vero
quæ iucunda ſunt melioribus præponentes, extra
rectam lineam legum feruntur. Hi ſunt igitur ac-
cuſandi,leges verò laudandæ,neque enim ſi peri-
tus Medicus ægrotanti præcipiat,aliis quidem ve-
ſci,ab aliis autem penitus abſtinere,tum ille con-
temptis Medicinæ præceptis,curatione pluris fe-
cerit voluptatem, ita vt quibus ſibi interdictum
C fuerat epotis eſiſque morbum ſibi grauiorem ef-
fecerit, Medicum doloſum inſidiatorémque
accuſamus,cùm non illius conſilio ac voluntate,
ſed laborantis intemperantia inualuerit ægritu-
do. Hæc igitur animo ac ratione verſantes, quæq́;
ſunt hiſce rebus ſimilia, ſalutarium legum lato-
rem hymnis ac laudibus celebrate. Ipſarum au-
tem legum,commodam humanæ vitæ vtilitatem
ſuſpicite. Ac veluti ſpectatores quidam laudabiliũ
certaminum conſtituti,laudum præconiis eos qui
leges ſeruant tanquam fortes pugiles declarate.
Neque tamen legum tranſgreſſores, æquali om-
nes calculo condemnate,quandoquidem non æ-
quali omnes conſilio leges ipſas tranſgrediuntur,
multa enim præter ſententiã,prætérque volunta-
tem mortales peccamus. Hæc autem ſunt ea pec-
cata quæ leges appellant † inuoluntaria. Vt ſi quis † ἀκούσια.
in canem puta remve aliam ſaxum intorquens,
conſilij ſui falſus, percuſſum fortè hominem in-
terficiat,huiuſmodi enim caſus, & ab Herodoto
celebrantur. Sæpe autem accidit,vt dum lignator
ictum in arboris truncum libret, in tranſeuntem
quempiam

quempiam ſecuris ferrum eiaculetur. His autem peccatis, vtpote quæ præter voluntatem admiſſa ſunt, leges dant veniam. Sed enim & quæ à certa voluntate proficiſcuntur, non parum inter ſe differunt, neque enim par eſſe peccatum dicas, ſi quis ira incitatus proximum percuſſerit, aut etiam neci dederit, nihil ante id facinus meditatus, neq; mortem verberibus intendens, ac ſi quis alter præparatis antè inſidiis, certo animo cui necem intulerit. Illud enim fuit præcipitis iracundiæ factum, hoc autem ſupremæ cuiuſdam malitię. Idque non totum fuit voluntatis, hoc verò totum penitus fuit. Ita & non omnes homines procumbunt in voluntatis peccata. Nam alij quidem amorum † ſecuri, neque circa venuſtas facies occupati, ſtatim formæ elegantis aculeis transfiguntur, nonnunquam enim ſimulac viderint, perturbationi cupidinique ſuccumbunt, ratione ſtatim à dominatu ſuo decuſſa. Alij verò in eo vitam conſumũt, vt ſolicitos oculos paſcant formarum ſpectaculo. Sunt autem qui primo non ſine quodam metu ac pudore poculentis eſculentiſq; manus admoliantur, interno autem deſiderio agitati paulatim ſuccumbant, quia ſcilicet reluctari fortiter neglexerunt. Nonnulli verò intemperantius ſeſe gerunt, aggeſtis vanque epulis ſe infarciunt, omnemq; luxus ſpeciem comminiſcuntur, omni denique artificio appetitus alios voluptatum irritant. Quin etiam ſi elangueſcere illos ac reſtingui ſentiant, grauiter admodum perturbantur. Quando igitur tanta eſt peccantium differentia, non decet parem erga omnes indignationem concipi, ſed eos quidem abominari qui ex profeſſo porcorum vitam ſectantur. Alios vero & conſulendo & hortando & manum porrigendo, curare diligenter oportet, eiuſq; ſalutaria pharmaca exhibere. Rurſuſque illos qui ventri ſeſe addixerunt, ſi pergant brutarum animantium vitam degere, viuos quidem luctu commiſceremus, defunctorum verò ſepulchris epigramma Sardanapali inſcribamus. Ita enim illius tumulo inſcriptum fuit.

† Id eſt, non cogitationum amatoriarum.

Τόσσ᾽ ἔχω ὅσσ᾽ ἔφαγον καὶ ἐφύβρισα καὶ μετ᾽ ἔρωτος
τέρπν᾽ ἔπαθον. τὰ δὲ πολλὰ καὶ ὄλβια πάντα λέλειπται.
Καὶ γὰρ ἐγὼ σποδός εἰμι Νίνου μεγάλης βασιλεύσας. Hoc eſt.

Hæc habeo quæ edi, quæque exſaturata libido
Hauſit, multa quidem & felicia, cuncta reliqui.
Nam cinis ecce ego ſum, magnæ qui celſa tenebam
Regna Nini.

Sed enim egregie mentiti ſunt, qui ſic inſcripſerunt, neque enim qui vita defunctus eſt, habet amplius quæ comedit olim ac bibit, ſed ea omnia in putrem corruptionem abierunt. Habet autem ſolum iniquitatis ſuæ fœtorem, qui animam ſcelerum ſibi conſciam, eaque in memoriæ ſinu perpetuo retinentem, continuo dolore diſcruciat. Atq; vt iam finem faciam ſcribendi, has ego vobis duodecim viri Gręci diſputationes conſcripſi, ſatiſque oſtendiſſe me puto, quænam de Deo, deq; materia & mundi fabrica, quæque item de virtute ac vitio ſenſerint Græci Philoſophi: rurſum verò quæ de rebus eiſdem ſacra nos docuerint monumenta, vtque illorum quidem inſtituta, omnia extincta iam ſint atque obliuionis caligine inuoluta. Noſtra verò hæc floreſcere in dies magis ac pullulare cernantur, innumeriſque per ſingulas ciuitates atque prouincias, tum auditoribus, tum magiſtris etiam frequententur, Platonica quidem carentibus eloquentia, ſed tamen veritatis porrigentibus medicinam, teſtantibuſque mendacium deorum & falſitatem depulſam eſſe. Noſtri autem ſeruatoris dogmata paſſim promulgata diffundi. Hoc enim & Porphyrius confitetur in iis quæ aduerſum Chriſtianos conſcripſit. Hæc enim inquit: νυνὶ δὲ θαυμάζουσιν εἰ τοσούτων ἐτῶν κατείληφε νόσος τὴν πόλιν, ἀσκληπιοῦ μὲν ἐπιδημίας καὶ τῶν ἄλλων θεῶν οὐκ ἔτι οὔσης, Ἰησοῦ γὰρ τιμωμένου οὐδεμιᾶς δημοσίας τις θεῶν ὠφελείας ᾔσθετο, hoc eſt: Nunc autem mirantur per tot iam annos ciuitatem morbo correptam teneri, cùm neque Æſculapij, neque aliorum Deũm ſit amplius in eam acceſſus. Ex quo enim Ieſus coli cœptus eſt, nullus ſanè mortalium, publicam deorum vtilitatem perſenſit. Hæc autem Porphyrius ſcribit homo Chriſtianis maxime inimicus, at manifeſte tamen confeſſus Chriſtum ſuo aduentu Deos gentium, poteſtate caſſos reddidiſſe. Itaque poſt ſalutiferæ crucis myſteria, Chriſtóque irrogata ſupplicia, nec Æſculapius generi humano impoſturas molitus eſt, nec eorum quiſquam qui falſo dii nuncupantur. Omnem ſiquidem illorum cœtum, non ſecus ac noctuarum cateruam, Iuſtitiæ ſol exoriens in tenebras ire compulit. Huius autem lucis & vos participes fieri Deum precor, idcirco enim ſcribendi laborem hunc operámque ſuſcepi, quaſique ſalutaribus herbis vndecunque collectis auxiliare vobis pharmacum concinnaui.

FINIS LIBRI DVODECIMI.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS DE PROVIDENTIA SERMONES DECEM.

SERMO PRIMVS.

Demonſtratio Prouidentiæ ex Cœlo, Sole, Luna, & reliquis ſtellis.

NATVRA hanc mortalibus legem poſuit, vt filij parentibus illatam iniuriam vindicent, & ſerui dominorũ cauſam aſſetant, & cùm ciuitates ab hoſtibus oppugnantur, ciues patriæ periculis ſeſe opponant: vt denique quicunque beneficia ab aliis acceperunt, dignas benefactoribus ſuis gratias pro virili ſua retribuant. Sed & reges videre licet, qui vbi commiſſum ſibi populum rectè iuſtèque gubernant, & poteſtatem clementia temperant, in bellis per ſcutigeros & ſatellites acriter defenduntur. Nec eſt quod hic mox quiſpiam obſtrepat, & parricidas, maſtigia, proditores atq; tyrannos obiiciens ſermonem mendacij arguat. De iuſtis enim & legum cultoribus nobis ſermo eſt: alteros vero illos & ingratos & tranſgreſſores nominare conſueuimus, qui pœnas quoque ſuis facinoribus dignas perſoluunt. Quod ſi vero pro parentibus liberos, pro dominis ſeruos, pro ciuitatibus ciues, pro regibus ſatellites regiíque corporis cuſtodes natura pugnare iubet: multo vtiq; ſanctius & iuſtius eſt, vt qui à Deo & conditi & ſaluati ſunt, pro Deo non verbis modo pugnent, ſed & mortem extremam eligant. Hic enim & parentibus propinquior (huius enim beneficium eſt quod illi parentes vocantur) & dominis præſtantior (huic enim ipſa natura, non ſeruorum calamitas, illi dominij ius contulit) ac omni muro ſolidior & tutior (hic enim etſi adamantinus fuerit, hominum tamen manibus factus eſt, licetque machinarum vim & robur effugiat, temporis tamen manus non vnquam effugere poteſt: ille autem æternus & perpetuus eſt, ac ad omnem cuſtodiam & tutelam ſufficit) tum regibus tanto regalior eſt, quanto excellentius & immenſius apparet quod æternum eſt, ſi cum eo, quod & factum eſt & corrumpi ſolet, conferatur. Deus quippe æternus eſt, & cognatum æternæ ſuæ eſſentiæ imperiũ obtinet: Rex autem tam idipſum quod eſt, quàm imperium à Deo acceptum habet, & ad breue temporis ſpatium pauciſſimis duntaxat, non omnibus qui eiuſdem naturæ participes ſunt, imperat. Quandoquidem ergo Deus & parentib. nobis propinquior eſt, & dominis præſtantior, & omnibus benefactoribus magis prouidens, tum omni muro tutior ac firmior, cunctiſque regibus in immenſum excellentior, decet omnino, vt nos, qui

A & hoc ipſum quod ſumus, & quod incolumes ac ſalui ſumus, ab ipſo accepimus, impiis qui illum conuitiari audent linguis noſtras opponamos, & piis rationibus impios illorum ſermones retundamus: non equidem vt tanquam indigo noſtri opem feramus (nullius enim rei indiget qui omnium creator eſt, & luteæ huius atque terrenæ linguæ patrocinio non habet opus: eandem tamen ſuas laudes celebrantem probat, & pro ſe pugnantem dignis præmiis remunerat, & mendacium confutantem coronat) ſed vt noſtram erga hunc teſtemur beneuolentiam, & conſeruorum audaciam, ſiquidem id fieri poteſt, diſſoluamus: vel ſi minus, arguamus ſaltem & iis quoque ſpectandam exhibeamus, qui ipſam ignorauerunt hactenus. Atqui multi admodum & varij eorum qui

B blaſphemiis operam dare ſtudent, cunei ſunt, & diuerſa multum blaſphemiarum tela & iacula. Mendacium enim multiplex & varium, ſed veritatis gratia ſimplex eſt. Poetarum ſiquidem phalanx dum diuinum numen verbis quaſi in partes diuidit, & mendacia fabularum voluptate condit, ex multis quodammodo & diuerſis herbis confuſam potionem miſcens, eo errore, qui Deorum multitudinem docet, hominum mentes inebriauit. *Poetæ.* Altera autem illa, quæ pallio albo & barbæ prolixitate & capitis capillitio philoſophiam mentitur, poeticæ theologiæ ludicrum & riſu dignum figmentum cernens, alias errorum ſemitas excogitauit, quæ tamen in idem poetici erroris barathrum homines deduxere. *Philoſophi.* Quidam enim illorum faſtuoſo orationis & verborum ornatu atque ar-

C gumentorum fortiſſimis copiis turpe illud & fœdum Poetarum de Diis commentum velauerunt. Alij vero ipſis affectibus & paſſionibus hominum Dei nomina & appellationes tribuere auſi ſunt. Et voluptatem quidem Veneris, iram vero Martis, ebrietatem Bacchi, furtum Mercurij, prudentiam Mineruę nominibus appellauerunt. Ac dum huiuſmodi quædam ſuperbo admodum ſupercilio & Attica facundia non ſine ſumma auditorum admiratione effundunt, complures hominum in aliam traduxerunt erroris ſpeciem: adeo, vt qui philoſophiam profeſſi, & eo, qui ab externo habitu prouenit, honore potiti homines affectibus dominari iuſſerunt, iiſdem vt affectis colerent authores fuerint, mentemque hominis liberam & ſui iuris exiſtentem, cui affectuum habenæ commiſſæ ſunt, Concupiſcentiæ & iræ, furto & ebrietati aliiſque affectibus ſacrificare imprudenter & ſtultè

ſtulte perſuaſerunt. Alij rurſum, cùm nihil præter ea quæ oculis cernuntur, mente concipere poſ- A ſent, ſed ſenſibilium duntaxat conſideratione mentem includerent, res iſtas externas & viſibiles Deos dixerunt. Et auguſtum illud quod horrore hominum aures concutit nomen, alij quidem elementis, alij vero eorundem partibus aſſignare dignati ſunt. Et hi quidem mundum per ſe temere factum eſſe, alij pro vno plures mundos eſſe ſtulta quadam imaginatione ſomniauerunt. Alij item Deum omnino nullum eſſe, alij vero, eſſe quidem Deum, ſed nullam eorum quæ in rerum natura ſunt curam gerere: alij rurſum, illum quidem res mundi curare dixerunt, ſed id perparce admodum & negligenter facere, & Lunæ finibus Prouidentiam terminare, reliquam vero mundi partem fati neceſſitati ſeruire coactam fortuito ferri tradiderunt. Sunt præterea alij quidam, qui Chriſtianorum quidem nomine gloriantur, veritatis autem dogmata palam oppugnant. Hi enim illud quod increatum vel ingenitum dicimus in tria ſecant, & hoc quidem Bonum, illud vero Malum, tertium autem Iuſtum appellant. Alij porro ingenita vel æterna ſibique inuicem ex diametro B pugnantia mirificis verbis depingunt. Alij rurſum, dum ſe quidem impia dogmata oppugnare pollicentur, aliam tamen impietatis viam excogitant. Nam licet vnigenitum illud Dei verbum, filium ſcilicet, confiteantur, ipſum tamen quaſi factum creaturis adnumerant, & Creatorem creaturæ parē & æqualē conſtituunt. Sed & ſpiritū ſanctū impia ſua diſputatione à vera ſua natura excludere vel pellere nituntur. Alij quoq; per multos & diuerſos errores amiſſa recta via, dum ducū & præeuntium maiorum veſtigiis inſiſtere nolunt, quam longiſſime à veritate deuiarunt. Et quibus alij quidem omne illud, quod circa nos tranſactū eſt: ſalutis negotium abnegauerunt: alij vero Deū quidem Verbum ſuum hominem feciſſe fatentur, ſed ſolum corpus ab hoc aſſumptum eſſe contendunt. Rurſus alij carnem, quæ aſſumpta eſt animatam vocant, interim vero rationalem & intellectiuam in eo animam fuiſſe negant: ſuam nimirum propriam inſaniam huius opinionis ſuæ argumentum conſtituentes. Nos vero hominis animam nullam præter eam, quæ & rationalis & immortalis eſt, nouimus. C Cæterum alios quidem omnes nunc omittamus: nec enim fieri poteſt vt ſermo noſter ceu in acie conſiſtens contra omnes hoſce ſimul argumentorum iacula emittat. Quapropter omnes aliæ impiorum turmæ quietem agant: nos vero eorum qui Dei prouidentiam negare audent, acie in medium protracta, eandem argumentorum vi perrumpere, perruptam diſtrahere, & conſertis illorum cohortibus diſſolutis ipſos captiuos ducere conemur, omnemque intellectum in Chriſti pertrahamus obedientiam. Reliqua vero impiorum turba ſpectatrix ſtationem agat, & pugnæ certamen ſpectet. Nam veriſimile eſt, nequaquam opus fore, vt cum ſingulis priuatim congreſſi decertemus, ſed ipſæ ſua ſponte ad veritatis caſtra confugient, vbi deuictorum ſtragem viderint, & veritatis vim ac potentiam conſiderarint. Quin ſequens quoque oratio, etiamſi tardior incedat, eos tamen fortaſſe qui nunc audiunt, & qui poſt in ipſius lectionem inciderint, aliquo modo afficiet. Induti ergo armaturam ſpiritus, thoracem iuſtitiæ, ſcutum fidei, *Eph. 6.* galeam ſalutis, & circumcinctis lumbis baltheo per veritatem, & calceati pedibus in præparatione euangelij pacis, ſuper omnia autem arrepto gladio ſpiritus, qui eſt verbum Dei, pugnam capeſſamus: diuina autem tuba noſtram infirmitatem fulciens ſuccinat. Nos vero in ipſo ſtatim limine aduerſarios interrogabimus, quam ob cauſam Prouidentiæ Verbo contradicunt, cùm idem hoc Creatorem ſuum eſſe fateantur. Ad hos enim nobis in præſentia ſermo ſit. Vnde ad hanc impietatem tanto proruiſtis impetu? Quid ex omnibus, quæ oculis expoſita ſunt, inornatum & indecorum vobis videtur? Quid in toto rerum creatarum numero inordinatum cernitis? Et quæ nam creaturæ totius pars iuſta proportione caret? Quæ nam vel formæ vel quantitatis defectu laborat? Aut quæ res non rite & concinne mota hanc vobis impietatem peperit? Inſpicite ergo nunc (ſiquidem hactenus noluiſtis) viſibilium omnium naturam, ſitum, ordinem, ſtatum, motum, proportionem, conſonantiam, decorem, pulchritudinem, quantitatem, vſum, delectationem, varietatem, alternationē, & illum qui ſubinde in idem fit regreſſum, ſed & eam quæ in corruptibilibus eſt perſeuerantiam & durationem. Cernite (inquam) ipſam Dei prouidentiam, quæ per ſingulas mundi partes proſpicit, apparet & loquitur, tum etiam per ipſas res tantum non clamitans indomita veſtra obturat labia & effrenes vobis linguas freno coercet. Videte eam in cœlo & in luminibus, quæ in cœlo ſunt, ſole nimirum, luna & ſtellis, in aere & nubibus, in terra & mari, in omnibus item quæ in terra ſunt, in plantis & herbis, in ſeminibus, in animalibus tam rationalibus quam brutis, pedeſtribus, volatilibus, aquatilibus, reptilibus & amphibiis, manſuetis & ſylueſtribus, cicuribus & indomitis. Ipſi vobiſcum perpendite, quis nam ille ſit, qui *Cœlum.* cœleſtes orbes continet, vt in tot annorum millibus cœlum nec conſenuerit, nec aliquam è temporis diuturnitate ſubierit mutationem, idq; cùm paſſibili natura conſtet, ſicuti beatus ille Dauid *Pſal. 101.* docet: Ipſi (inquit) peribunt, tu vero permanes, & omnes ceu veſtimentum veteraſcent, & quaſi pallium inuolues ipſos, & mutabuntur. Tu autem vnus & idem es, & anni tui non deficiunt. Verumtamen cùm & paſſibili & corruptibili ſubſtantia conſtet, integrum tamen & ſaluum permanſit hactenus, non alia re, quam Creatoris ſui verbo conſeruatum. Quod enim hoc condidit Verbum, ipſum quoque conſeruat, & firmitatem ſimul ſoliditatemque illi, quoad voluerit, largitur. Hanc ergo ob cauſam, cùm tantus circa hoc ignis voluatur, Solis nimirum, Lunę & reliquorum ſyderum, tot tamen annorum euolutionibus nec liquefactum funditur, nec areſcit, nec incenſum ardet. Haſce enim vires ignis natura à Creatore acceptas habet. Aurum quippe & argentum, ferrum item & æs, plumbum & ſtannum, ceram & picem, & quæcunque alia ſunt huius generis, liquefacta diſſoluit, & in fluxam naturam tranſmutat. Lutum vero & paluſtria aquiſue cœnoſa loca humore conſumpto arere facit. Lapides autem excoquit, & omni duritie exuit, quin ſolidiſſimam horum naturam in puluerem redigit. Lignum item, fœnū & arundines ocius & facillime incendit. Atqui nihil horum cœli natura patitur. Nec enim quod in illo glaciale apparet, liquefactum funditur, cùm tanta adſit illi ignis copia: nec eadem illius

leuitati nocet, nec ſphæricam quæ in eo eſt figuram aſperam vel inæqualem reddit, ſed quem **A** primo ſitum accepit, eundem in finem vſq; conſeruat. Qui enim hoc ceu fornicem conſtituit, & idem quaſi tentorium ad inhabitandū extendit, contrarias ſibi inuicem naturas amicitiæ legibus conſtrinxit. Nec ignis naturam aquarum copia extinguit, nec glaciale illud vel aerium & nubilum cœli corpus nimio illo & ardenti ignis ardore liqueſcit aut perit. Sed licet vicina ſibi cohabitent, celant tamen hoſtiles vires, & Creatoris ſui Verba perſuaſa perpetuam ſanxerunt amicitiam, idque cùm inanimata ſint, & mente gubernatrice careant: manent tamen, & eum qui ab initio ipſis conſtitutus eſt, terminum cuſtodiunt. Creaturam enim ipſe Creator regit, nec nauim, quam ipſe conſtruxit, regimine & gubernatore deſtitui patitur. Sed cùm idem ipſe nauim fabricarit, & materiam è qua conſtat plantauerit, ſimulque materiam crearit, nauimque extruxerit, clauum quoq; eiuſdem conſtanter tenet & regit. Teſtantur hoc ipſum tot annorum circuli, & longiſſimum temporis ſpatium, quod nauim hanc non corrupit, ſed ſaluam & integram non primis modo homi- **B** nibus, ſed ſeræ quoque poſteritati ſpectandam exhibet. Poſtquam ergo Dei prouidentiam in cœlo apparere vidiſti, ô amice, ad alias nunc Creaturæ partes te deducemus, & vt in pueris fieri cóſueuit, qui primos greſſus figere incipiunt, dextera tua apprehenſa, te pedetentim omnem hanc totius creaturæ machinam obambulare & luſtrare docebimus. A cœlis itaque in Solem, ceu in gradū primum deſcendito, nec ardorem vel incendium metuas, ſed ipſum conſcende & diligenter vndiquaque inſpice: nec enim aduret te, ſi animus tibi erga Creatorem ſuum candidus & gratus ſit: quin potius opificem illum tibi monſtrabit, qui ipſum naturæ ſuæ viribus in contrarium vti iuſſit. Ignis enim naturali motu in altum ferri conſueuit, quemadmodum aqua fluxu deorſum vergente labitur. Nec poſſibile eſt, aquam, vt à montis radice exorta cacumen verſus ſurſum feratur, dirigere, vel igni vt flammam ſuam deorſum emittat perſuadere. Quin ſiquis lampadem aut facem tenens illam manu deorſum deprimere vel millies contendat, flamma tamen in altum fertur, manumque qua fax tenetur impetit, & motum quo illam **C** primo donauit rerum opifex non relinquit, ſed intra naturæ fines conſiſtit. Creatori autem facilia factu ſunt omnia. Nam quod tuæ dextræ parere recuſat, Creatoris & opificis nutibus facile cedit. Equidem Solem & Lunam, vnà cum toto illo ſtellarum cœtu cœlo terga vertiſſe, & radios ſuos deorſum emittere videmus. Creatori enim ſeruiunt, & natura illis eſt, quem Creator conſtituit, terminus. Tibi equidem minime parebit ignis natura, nec à propria ſua potentia recedet (conſeruus enim tibi eſt) Creatoris autem nutibus ſeſe accommodat, & cuius natura erat ſurſum tendendo in altum ferri, deorſum ferri incipit. Similiter & aquarum naturam, cùm fluida & laxa ſit, ſublimem tamen in altum ſubuehit idem opifex, & ex imis mundi partibus in altum ſubductam mediam inter cœlum & terram extendens conſtituit, non aliquo ſuffultam præſidio, ſed ſolo verbo in altum ſubuectam ſimul & ſuſpenſam. Ceterū interea nihil de nubibus audire deſiderabis, nec currere voles priuſquam ingredi poſſis, ſed

A pedetentim circa mundi machinam obambulans pictatis curſum perdiſcito. Verumtamē hic quoque dei Prouidentiam inſpice, quæ Soli & Lunæ & reliquis ſtellis inſiſtit, & has ceu voce quadam hominibus faces præferre iubet, nec ſimpliciter modo faces præferre, ſed & temporis diuiſiones & ſpatia abſoluere. Exoriens enim Sol diei author eſt: occidens vero, & ſe veluti occultans, nocti cedit, cuius caliginoſas tenebras Lunæ & ſtellarum beneficio ille rerum Conditor temperat. Et ſanè *Dies & n*
diem & noctem veluti ſorores quaſdam videre eſt, quæ temporis ſpatia ad hominum vſus inuicem mutuantur ſimul & beneuole reddunt. Deficiente enim iam hieme, & nouo illuceſcente vere, quando multi admodum hominibus circa ſua opera labores exoriuntur, vt pote profectiones & peregrinationes, nauiumq; è portu deductiones, quando & mare ſtratum & hiberni frigoris rigore liberum eſt, terraque ſegetibus ſuperbiens agricolam ad culturam vocat, & plantæ hortulanum ad putationem, purgationem, rigationem & ſarritionem inuitant: tunc (inquam) dies operatiuus tempus hominibus augens à nocte horas mutuo **B** ſumit, & paulatim quidem eas recipit, ne nimio augmento iis noceat, qui eius opera ad res ſuas conficiendas vtuntur. Nimius enim & maior ſolito labor, ſi ſubitus incidat, corporibus non mediocriter nocet, quæ nulli aliquādiu labores exercuerunt. Quapropter paulatim ſuum illud incrementum recipit dies. Vbi vero ad medium æſtatis peruentum eſt, deſinit quidem mutuo ſumere, mox vero debiti ſolutionem aggreditur, adeo vt hanc ne vel in vnici diei moram procraſtinando reiiciat. Paulatim autem & ſenſim, quemadmodum antè acceperat, ita quod acceptum eſt, reddit. Deinde vbi autumni tempore nocti æqualis factus eſt, ſc hac minorem fieri non pudet, nec ſororem coniugem debito fraudare ſuſtinet, ſed deficiens licet non antè ceſſat, quàm debitum omne perſoluerit, tunc quoque non contemnendam & longam quietis, qua homines curari poſſint, temporis opportunitatem conficiens. Cùm enim frigoris, pluuiarum item, luti & cœni moleſtia domi deſidere cogimur, nox ipſo die nobis multo iucundior eſt. Quin tales quoque eſt inuenire homines, qui ne ſic quidem in tantum extenſu noctis **C** ſpatio, quietis & ſomni ſatietatem capiunt, ſed diluculi oriētis fulgorem moleſtiſſime ferunt. Porrò vbi debitum omne nox recepit, idem diei mutuo reddere non recuſat. Et ſic quidem omnis vitæ noſtræ curſus his ſpatiis abſoluitur, nec minorem, quàm dies, nox vtilitatem hominibus confert. Primò etenim tenebrarum luciſque varietas, ipſam lucem nobis iucūdiorem magiſque gratam reddit. Vnde aurora meridie multo deſiderabilior eſt. Vbi enim nos lucis ſatietas interdiu cepit, nocturna quiete nobis opus eſt. Hanc autem aſſecuti ſatietatis faſtidium ponimus, & denuo lux nobis gratiſſima oritur. Similiter laborum quoque tædio capti fatigatum diurnis operibus corpus noctu quieti tradimus. & vbi hoc lecto ſimul & ſomno atque quiete probe curatum eſt, idem ſub auroram ceu nouum ad opera afferimus. Tantæ nobis & talis vtilitatis nox author eſt. Huius beneficio mercenarius requieſcit, & ſeruus laboribus finem & quietem inuenit. Noctis enim tenebræ vel laborioſiſſimos quoſq; à labore ceſſare cogūt. Hanc ipsā belligerātes quoq; & pugnātes ſæpius optauerunt,

optauerunt, hi nempe qui & victoria vſi, hoſtes fugientes perſecuti ſunt: & hanc aduentantem A conſpicati, perſequendi finem fecerunt, fugientibus vero fugam concesſiſſe ſecuriorem & magis tutam. Eadem homines domum congregat, & dulcem ſomnum illis conciliat: feras autem ad paſtum educit, & liberum tutumque paſcendi tempus exhibet. Quapropter magnus ille Dauid

Pſal. 105. Deum omniū dominum & Creatorem celebrans exclamat: Fecit Lunam in tempora: Sol cognouit occaſum ſuum. Poſuiſti tenebras, & facta eſt nox. In ipſa pertranſibunt omnes feræ ſyluestres. Catuli Leonum rugientes vt rapiant, & quærant à Deo eſcam ſibi. Ortus eſt Sol, & cōgregati ſunt, & in cubilibus ſuis collocabuntur. Exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam vſque ad veſperum. Quare hãc etiam commoditatem nox exhibet, quod & homines quiete fouet, & feris eſcam ſuam tuto quærendi occaſionem præbet. Sed obijciat fortè aliquis ex eorum, qui Prouidentiam negant, numero: Cur autem feras creauit dominus? & quæ nam ab his ad homines redit vtilitas? Sed obiectionis huius dilutionem in eum vſque ſermonem expecter, quem de feris ſingularem habebimus: interea ſuum iter & inſtitutum B perſequatur oratio. Atqui noctis vſum hominibus neceſſarium & cum primis vtilem eſſe, ſufficienter (meo quidem videre) ea, quæ modo diximus, docere poſſunt: addemus tamen & alia

Nox temporis menſura. quædam quæ priora iſta ſuo teſtimonio confirment. Quoniam enim natura nobis mortalis eſt, & finitam certisque circumſcriptam temporum ſpatijs vitam viuimus, oportebat vtique nos temporum quoque menſuras edoceri. Nox itaque diebus media intercedens temporis menſuras conſtituit. Nam ſi lux quædam perpetua nullo alio intercedente medio permanſiſſet, certe nec annorum orbes, nec menſium numerum diſcere vel edocere potuiſſemus: ſed vnica illa dies continua totius præſentis ſęculi menſura fuiſſet, qualem nimirum futuri illius ſæculi conditionem fore credimus. Illum quippe diem ſine veſpero fore & omni alia ſucceſſione cariturum eſſe, edocti ſumus. Etenim huiuſmodi ſæculum iis, qui immortales futuri ſunt, conuenit. Cùm verò in præſenti hoc propter naturam noſtram mortalem fatoque obnoxiam multa nobis deſint, temporis menſuras C & ſpatia nouiſſe neceſſarium eſt: vt dum tempus hoc elabi cernimus, ſalutis cura tangamur, noſque ad peregrinationem & abitionem è ſæculo præparemus. Nox itaque diei ſuccedens temporis menſura eſt. Et cùm hæc ſepties diem exceperit, hebdomadis vel ſeptimanæ ſpatium complet. Menſis verò ſpatium ex Luna colligimus, vnde nomen etiam

Luna. illi inditum eſt. Nam Greci Lunam μήνη nominare conſueuerunt. Hæc enim creſcens ſimul & deficiens, vbi falcata & diuidua, deinde vtrinq; gibboſa, tandém que plena pleno lumine fulſerit, indeque in gibboſam figuram denuo tranſiens, rurſum quoque diuidua & falcata apparuerit triginta dierū (paucis duntaxat horis demptis) numerum

Annus. abſoluit. Anni vero circulum, non ex menſibus modo, ſed ex dierum quoque numero didicimus. Ineunte enim vere medium cœlum Sol tranſiens, æquale diei & noctis ſpatium conſtituit. Hinc verò eam, quæ magis ad Septentrionem vergit Orientis partem occupans noctes breuiores, dieſq; longiores reddit: ſed & terræ feruentior imminens illius fructus ad maturitatem excoquit. Vbi vero ad A ſolitos vſque terminos peruenerit, a Septentrione in Auſtrales mundi partes reuertitur, rurſumque circa autumnale tempus æquinoctium aſſecus Auſtralior ſit, & noctibus quidem horas reddit, quas ab illis acceptas diebus antè tradiderat: aerem vero condenſari permittit, vt nubibus obductus vniuerſam tellurem irriget. Inde vero ad æquinoctialem circulum reuerſus, anni complet circulum. Poſtquam igitur Solis & Lunæ vſum, ſimulque noctis & diei æquales ſucceſſiones vnà cum fructu, qui inde ad iniquos & iniuſtos redit homines, cognouiſti, nunc quoque quatuor anni partium iucundiſſimam ſimul vtiliſſimàmque ſucceſſionem mihi conſidera. Nec e- Anni partes.
nim bifariam ſolummodo anni circulum diuiſit rerum opifex, nec æſtatem duntaxat dedit & hyemem, nec ab extremis immediate ad extrema tranſimus: ſed ver & autumnus, quibus medium quoddam temperamentum ineſt, inter frigus & æſtum media intercedunt. Et hyemem quidem extreme humidum & frigidum non æſtas extreme ſicca & calida excipit, ſed vernū tempus, quod dum huius quidem calori & illius frigori partici- B pat, optimum inter extremas haſce anni qualitates temperamentum conſtituit, & ab ijs quæ ſibi inuicem contrariæ ſunt, ceu manibus quibuſdam apprehenſum, nempe hyemis frigore & æſtatis calore, in conſortium & amicitiam pertrahit, quæ alioqui hoſtiliter pugnant. Quapropter du ab hyeme ad æſtatem progredimur, ſine omni moleſtia id facimus. Nam dum pedetentim illius frigora deſerimus, & huius calori appropinquamus, non vllum damnum ob ſubitam & nimiam mutationem ſubire cogimur. Similiter ab æſtate quoque ad hyemem tranſimus, medio rurſum nobis intercedente autumno, qui nos extreme contrarijs nun ſubito appelli patitur, ſummum calorem ſummo frigori miſcens, & aliud quoddam temperamentum conſtituens, paulatim ad aliud quoque extremum nos deducit. Tantam noſtri curam gerit ſummus ille rerum conditor, qui hoc modo per anni partium ſucceſſiones non moleſtia modo nos liberat, ſed voluptate quoque delectat. Sed exurgat fortaſſe ingratus quiſpiam, qui ea quoque quæ bene & pulchrè facta ſunt, ſimulq; C ſapienter & commode adminiſtrantur, reprehendere vel culpare volens dicat: Cur ſodes iſtæ anni conuerſiones fiunt? Et quæ nam ex hiſce anni partium ſucceſſionibus ad nos vtilitas redit? Sed ohe ſapientiſſimæ fortiſſimeque Prouidentiæ accuſator, tu potius dicito, quæ nam bona non harum beneficio nobis contingant. Initium enim ſumente hieme, ſemina terris mandamus: qui vero eam nobis artem tradidit, pluuijs è nubibus demiſſis illa nutrit ac fouet: & marinas aquas verbo in altum ſubuehens atque ſublimem ferens, ſalſas illas & amaras dulcedine conditas tranſmutat, & in guttas diſcernit, quas nunc quidem paruulas demittit, nunc vero maiores & torrentis inſtar ruentes, perinde ac ſi cribro aliquo boſce nubium fœtus diſcernat. In hunc ergo vſum hibernum tempus conditum eſt, vt te hominem ingratiſſimum alat, vt tibi, inquam, iniquiſſimo beneficiorum cœleſtium cenſori neceſſarium victum ſuppeditet. Nouo autem ineunte vere, alij quidem ex agricolis vites putare incipiūt, alij verò nouas cōſerunt, aeriſq; calore ſoluti laxatiq; palmites gem-

mare coguntur. Deinde vbi æſtas viguerit, & ſolares radij aerem vehementiori calore incenderint, triticum quidem agricolam ad meſſem vocat, vuæ nigreſcunt, oleæ enutrito iam fructu turgent, & matureſcunt pomorum genera. His ſuperueniens autumnus hæc permatura cultoribus ſuis exhibet: qui vbi fructus omnes collegerunt, ad ſementem faciendam denuo accinguntur. Deſine igitur ingratus eſſe: deſine per ipſius Prouidentiæ munera illi calumnias ſtruere: deſine, inquam, bona, quæ tibi data ſunt, contra datorem & largitorem ceu tela eiaculari. Quin potius in omnibus, quæ hactenus dicta ſunt, Dei prouidentiam agnoſcere diſcito, quæ omnia regit & gubernat, ſimulq; omnium bonorum copiam tibi liberaliter parat. Stellæ. Sed ſtellarum quoque naturam, earundem ſitus, ordinem, figuras varias, iucunditatem, vtilitatem, motum, ortus & occaſus inſpice. Has enim ſummus ille rerum opifex non in hunc modo finem condidit, vt noctis tenebras ſuo fulgore illuminēt, & Luna non fulgente lucis vſum hominibus exhibeant: ſed vt iter facientes deducant, & nauigantibus viam monſtrent. In has enim reſpicientes naturæ nullis tritas veſtigiis aquarum ſemitas B ſecant, & harum ſitus attenti obſeruantes nauim regunt, & ad quoſcunque voluerint portus appellunt. Quandoquidem enim aquarum natura nec equorum nec mulorum nec viatorum pedibus calcari, nec curruum rotis percutti, nec etiam aliquibus indiciis notiſque ſignari poteſt, in quę viatores reſpicere, & iter certum percurrere queant, aſtrorum ſitus ceu veſtigia quædam marinorum itinerum per alta maria nauigantibus conſtituere ſummo illi rerum Domino viſum eſt. O amorem erga homines ineffabilem. O ſapientiam inenarrabilem. Quis vtique diuinæ prouidentiæ bonitatem, potentiam, in dubijs copiam, in difficilibus facilitatem, operum magnitudinem, diui-Psal. 138. tias, pro dignitate admiretur? Reuera mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, non potero ad eam. Idem & ego clamo. Quod ſi verò mihi parueris, eandem mecum vocem edes, & benefactorem pro virili laudabis, & infinitus beneficiis affectus gratos ſermones illi referes. Porrò ne tibi nunc primum greſſus figere incipienti longioris viæ ſpatii laborem & moleſtiam pariamus, hic te quieti tradentes, vt Dei prouidentiam, quæ C in cœlo & cœleſtibus apparet, contemplatus, relinquemus. Credo enim fore, vt qui hucuſque deductus es, contemplationem hanc ipſe augeas, & quæ breuitatis ſtudio in hac oratione noſtra omiſſa ſunt, ex iis quæ diximus, facile colligas, tandemque cum propheta exclames: Quàm magnificata ſunt opera tua Domine, omnia in ſapientia feciſti: tibi ſit gloria in æternum, Amen.

SERMO II.

Demonſtratio Prouidentiæ ex aere, terra, mari, fluuijs & fontibus.

QVt Prouidentiæ habenis fidem habere nolunt, & mundum hunc, qui cœlo & terra conſtat, ſine auriga gubernatore tanta cum conſonantia & ordine ferri, nimium imprudenter ſibi perſuaſerunt, perinde mihi facere videntur, ac ſi quis in naui ſedens pontúq; traijciens, A gubernatorem quidem clauũ tenere & gubernacula prout opus eſt mouere, & nunc quidē in dextrum, nunc vero in ſiniſtrũ latus declinare, nauimq́ue ad quoſcunque volet portus appellere videat, interim tamen manifeſte mendax veritatem oppugnare ſtudens, gubernatorem puppi inſiſtere neget, tum ipſam nauim nec remis inſtructam eſſe, nec claui motu dirigi, ſed ſua ſponte ferri & per ſe fluctuum procellas ſuperare, cumq́ue ventorum incurſionibus decertare dicat, imò nec nautarum auxilio nec nauclero, qui in commune conſulens nautis quæ facienda ſunt imperet, opus eſſe contendat. Hi enim cùm palam & luce clarius omnium rerum Dominum mundum, quem condidit, gubernare, & omnia conuenienter & iuſto ordine deducere & mouere videant, ſimulq́ue in omnibus quæ fiunt conuenientem proportionem, ac tum in tota hac mundi machina pulchritudinem vſumq́ue commodum, tum in ſingulis huius partibus vtraque hæc euidenter apparere cernant, volentes tamen excutiunt, imo videntibus oculis impudentiam ſuam produnt. Et cùm Prouidentiæ munera quotidie per-B cipiant, illa ipſa tamen quæ percipiunt, conuitijs lacerant, & per ea quibus fruuntur, rectorem & gubernatorem ſuum oppugnant. Poſſunt autem quæ heri de cœlo, Luna, Sole & reliquis ſtellis dicta ſunt gratis & beneuolis auditoribus ſufficienter perſuadere, vt & ſapientius iudicarent, & benefactorem ſuum dignis celebrarent laudibus. Porrò ne quis ex illorum numero, qui Lunā Prouidentiæ terminum conſtituentes, officium huius & vires ad illius orbem vſque extendi dixerunt, eamq́ue nimis parcam & exilem finxerunt, ex ſermonis noſtri breuitate blaſphemiæ anſam arripiat, hinc rurſus te, ô Philothes, per aera ad terram vſque deducemus, & vt heſterno die, ita nunc quoq. pedetentim greſſus tuos formantes, Prouidentiam in minimis quoque mundi partibus ſeſe exerere demonſtrabimus ijs, qui animum aduertere voluerint, quin ſimpliciter omnibus ijs, quæ facta vel genita ſunt, tam communiter quam priuatim adeſſe ſemper & ſubſequi oſtendemus. Vlterius ergo progreſſi aeris naturam in- Aër. quiramus, vt nimirum hæc tenuiſſima ſit & labilis, adeò vt faciliìme euaneſcens vel fugiens a-C lijs ipſum cohibentibus radijs opus habeat: quapropter rerum opifex, cùm cœlum & terram perfeciſſet, aerem inter hæc medium diffundi voluit: adeò vt illi per duo hæc cœli & terræ corpora fortiſſimum & infractum murum ædificarit, illumq́ue ſimul cunctis quæ inter cœlum & terram ſunt, animatis corporibus vitæ opitulatorem fecerit. Hunc enim reſpirando tum nos homines viuimus, tum bruta quoque omnia, tam volatilia quàm reptilia & amphibia, hoc ceu vitæ ſuæ opitulatore vtuntur. Idem commotus nubium irrigationibus terram humectat. Eodem Sol inſtar vehiculi vſus videntium oculos ſuo lumine paſcit. Idem medius inter Solem terraſq́ue diffuſos radiorum vehementem vim temperat, & naturali ſuo humore & frigore illius ſiccam & calidā naturam mitigans, vt eius luce ſine moleſtia & dolore frui poſſimus, efficit. Et ne aerem tanti boni primarium authorem eſſe putes, vide vt & Sol huius naturā, quę & immodica eſt, & temperamento opus habet, ſuo calore fouēs reprimat. Aeris enim naturā, ſi omni tēperamento careat, ob immenſū

frigus

frigus nemo ferret: quod ipſum hibernum tēpus abunde teſtatur. Tunc enim ad Auſtrales poli partes Sol tranſcurrens, & Boreales mediaſque cœli regiones deſerens, licentiam quandam & impunitatem aeri præbet, vt ſuæ naturæ viribus liberius vtatur. Quapropter quia tūc Solis calore nō conſumitur, ſed frigore aſtrictus conſtipatur, largiſſimas quoque pluuias deſtillat, quas vehementioribus ventorum procellis exaſperans in niuem & grandinem conſtipat: tum rorem quoque ſereno cœlo deſtillantem aura condenſans frigore ſuo in pruinam conuertit. Et hæc quidem omnia, cùm Sol longius abeſt, licet adhuc illius calorem & vires nonnihil ſentiat, parere conſueuit. Cæterum aliud quoque hic ſe argumentum profert, vnde Dei Prouidentiam euidenter conſpicere licet.

Elementa delectant ſimul & affligunt.

Cùm enim magna elementis vtilitas inſit, & eorundem eximius vſus exiſtat, ad hæc inſigni quoque pulchritudine & ſpecie ineffabili luceant, Deus ea quoque, quę nobis moleſtiora & aduerſa videntur, ideo condidit, ne ipſa elementa pro Dijs haberemus, ſed Dei opera crederemus eſſe, quę & regantur & gubernentur, quocunque ille voluerit. Quapropter, hic vitæ noſtræ cooperarius aer, B cuius reſpiratione omnes nos viuimus (hic inquam, communis pauperum ſimul & diuitijs ſuperbientium, ſeruorum & dominorum, priuatorum regumque theſaurus, cuius reſpiratione non magis quam pauper aliquis, fruuntur qui purpura ornati ſunt, ſed qui æqualiter diſtributus vniuerſam hominum naturam, quoad ſingulis neceſſarius eſt, honorat & adiuuat (non modo iucundis auræ reſpirationibus & pluuiarum generatione nos delectat, verumetiam frigore nobis moleſtior eſt: hoc nimirum argumento nos docens, quod ſolus ad vitæ generationem & viuentium ſalutem minime ſufficiat. Similiter & Solis radij non delectare ſolummodo & viſibilium corporum, quantitatis item & coloris differentiam oſtendere ſolent, ſed ijdem illi contriſtant quoque, & niſi ſummus ille rerum gubernator aeris motu auras frigidulas nobis cieret, idem ille Sol, quem ſtulti adorare ſolent, vno omnia incendio ſimul miſcens cultoribus quoque ſuis vitam eriperet. Nullum itaque ex elemētorum numero ſolum per ſe vitam largiri poteſt, C imò nec omnia ſimul temperata ſine ſuprema illa, qua omnia gubernantur, virtute & potentia, alicuius boni cauſſa eſſe poſſunt. Nam videre eſt, quod cùm aer eſt temperatiſſimus, cùm tempeſtiuis imbribus terras rigat, Sol item radiorum viribus clementer vtitur, cùm ventorum auræ conuenienter ſpirant, cùm agricolæ etiam terram ſtudioſe colunt, & ſementes rite faciunt, tamen nec terra fructus liberaliter grateque perſoluit, nec humanum genus à morbis eſt liberum. Horum autem ſummus ille rerum adminiſtrator author eſt, hoc nimirum argumento nobis perſuadere volens, ne creaturis fidamus, nec hiſce, ſed harum opifici bona hæc feramus accepta. Quoniam ergo ipſum aerem quoque diuinæ prouidentiæ gubernatione frui, & eundem illum huius beneficio per tot iam annorum millia ſuffeciſſe vidiſti, adeò vt nec animalium reſpirationibus abſumptus ſit, nec corporum, quibus continetur, fines eruperit:

Terra.

agedum ad terram quoque communem omnem nutricem, matrem ac ſepulcrum, te ducamus: è qua corpus tibi eſt luteum, & os illud, quod contra creatorem ſuum A (iuxta Danielis viſionem) tam grandia loquitur. Ante omnia autem huius ſitum conſidera & multiformem eius ſpeciem. Nec enim omnia vel ſupina, vel plana aut etiam ardua ſunt: ſed in montes, ſyluas & campos tota terra diuiſa eſt. Videas enim in patentiſſimis campis colles in altum ſurgere, inter montes autem medios loca prona & plana maris ſinus forma ſua referre. Sed & ipſos montes in hominum vſus & vtilitatem rerum conditor diſtribuit:

Fontes.

quos dum vallium præcipitijs diſcreuit, hybernis & niualibus aquis meatus ſtruxit vel alueos, tum hominibus quoque, in iniquis & aſperis locis faciles viarum ſemitas extendit. Præterea montes quidem fabrorum arti materiam exhibent, campi vero montium cultoribus frumenti copiam & vſum retribuunt. Sed & ſitus ille varius non alit modo, verumetiam intuentium oculos mirifice delectat. Quæ enim vnam & eandem formam habent, mox ſatietatem ſui pariunt. Dic ergo mihi, quis nam ſit, qui hæc tam pulchre diſpoſuit? qui tantis facultatibus hæc inſtruxit, vt tot annorum euolutiones theſaurum hunc non potuerint conſumere? quis item ille ſit, qui ea quæ in rerum natura ſunt, firma & immota conſeruat? Quis fluuiorum fluenta vrget? quis fontium venas impellit? Ecce etenim, vt hîc quidem in ſummis ſcateant montium verticibus, alibi vero ne ſub imis quidem montium radicibus vlli appareant, ſed è profundiſſimis puteis aquarum vſum hominibus offerant. Ne enim hanc aquarum naturam eſſe arbitreris, vt ſua ſponte in altum tendat,

Therma.

diuerſum re ipſa docet mundi conditor: adeò vt aqua Dei verbo obediens ſummos montium vertices facile occupet, quam ſi arte tua cogere velis, nunquam tamen in camporum planitiem redierit: ſed illic effodiendo & terræ profunda rimando puteos conſtruis, vt aquis è profundo exhauſtis frui queas. Elementorum enim conſeruus, non creator es. Creatori autem facilimum eſt factu, aquarum naturam non modo in montium vertices, ſed in medium quoque aerem ſubuehere, & amaram dulcedine condire, liquidam & ſolutam denſare, ligatam geluque adſtrictam ſoluere, continuam diſcernere, fluidam ſiſtere, eamque cuius naturalis motus deorſum fertur, ſurſum currentem oſtendere, ſed & frigore torpentem ſine ignis adminiculo calefacere. Et hæc quidem propter te, hominem ingratiſſimum facit, vt illarum quoque beneficio, quæ citra omnem hominum operam calefactæ ſunt, frui poſſis, vt nimirum corporum morbis per has mederi liceat. Sed & eas ipſas varias & diuerſas tibi exhibuit, & quæ diuerſis quoque & contrarijs vſibus conueniant. Aliæ enim neruos rigentes laxant & molliunt. Aliæ verò luxatos aſtringunt & roborant. Rurſus hæ quidem phlegmata infeſtant, aliæ autem melancholiæ medentur, & aliæ vlcera exſiccant. Tantam in calentibus quoque aquis commoditatem rerum gubernator tibi contulit. Te vero nihil horum mouere poteſt, quò minus blaſphemus ſis, ſed ingratus eſſe pergis, conuitia expuis, & Manichęi morbo vel inſania laboras, qui cum cibo & potu fruaris, eos tam conuitijs laceras, qui hæc ipſi exhibent, imò meſſores quoque &

piſtores impetit, tum & illos qui panem diſſecant execratur, ipſe quidem panem ſecare non auſus, ſed ſecatum comedere minime veritus. Simili modo & tu, cùm infinita hæc & innumera bona percipias, quæ rerum conditor tibi offert, quotidie tamen per ipſam creaturam tanto largitori te ingratum prebes, nec à conuitijs & blaſphemijs abſtines, dum illum ijs prouidere negas, q ipſe cō. didit. Vide autem quantæ illum iniquitatis accuſes, dum baailli intendis calumnias. Cur enim hæc creauit, ſi eorundem curam habere noluit? Quam vero ob cauſam borum curam detrectat? num quod illam quidem gerere poſſet, ſed id facere nolit? Atqui hoc illum poſſe, omnia hæc quæ facta ſunt teſtantur. Quomodo enim viſibilium borum pulchritudinem, magnitudinem & proportionem condidit, ſi potentiam linguæ aut verbis reſpondentem non habet? Quomodo item in conſortium & habitum vnum redegit quæ inter ſe diuerſa ſunt, nempe aquam & ignem, diem & noctem, vnamque ex omnibus iſtis harmoniam & conſonantiam conſtituit, qui nihil prouidere poteſt? Multo maius enim eſt, ea quæ non ſunt, vt ſint efficere, quàm ijs quæ ſunt, prouidere. Verumtamen, quod hæc poſſit, mundus ipſe teſtis eſt: quod vero & velit, idem ille locupletiſſime teſtatur. Nec enim aliquo cogente mundi opificium aggreſſus eſt, nec ceu rerum indigus mundum introduxit, ſed quia bonus eſt, & bonitatem omni menſura maiorem poſſidet, ijs quæ non erant, ipſum eſſe dare voluit. Qui ergo tanta erga hæc quę nō erant bonitate vſus eſt, qua ratione ea quæ iam facta ſunt, negligeret? Nec enim dicere poſſumus, quod operibus ſuis Dominus inuideat. Natura enim ab inuidia & omni affectu libera præditus eſt. Porrò vt quā abundantiſſimè impietatis imbecillitatem exerceamus, pauca quædam ipſos interrogabimus. Quam ob cauſam cedo Deum mundo, qui ipſum eſſe ab ipſo accepit, inuidiſſe dicitis? Num propter magnitudinem? Atqui ipſe & increatus & infinitus eſt, qui nec initiū habuit vnquam, nec finem quoque habiturus eſt, omnia item complectitur, ipſe à nullo circumſcriptus: nam in manu eius ſunt fines terræ, & ipſe manu menſuratus eſt aquas, & cœlum ſpithama, omnemque terram pugno. Num vero propter pulchritudinem? Atqui ab ipſo factus eſt. Atqui nemo vel inuidiſſimorum hominum, ſi domum elegantem & ſplendidam ædificarit, illi inuidet vnquam, quin potius voluptatem inde capit, delectatur, gaudet, & ſi qui eam non viderunt antè, ijſdem illam ſpectandam monſtrat. Quæ autem hominis ratio vnquam digne expendet, quanto omnem mundi huius formam & pulchritudinem intelligibilia illius lucis, cuius virtute omnia hæc condita ſunt, pulchritudo exuperet? Videte ergo quorſum tandem euadat impietas. Cùm enim peſſimi quique homines domibus à ſe extructis non modo non inuideant, ſed illis vel maximè ſuperbiant, vos tamen in omnis bonitatis fontem, cuius natura eſt nullo affectu turbari, inuidiæ affectum cadere dicetis? Et quisnam impietatis gradus hoc ſublimior vobis relictus eſt? Quoniam ergo mundi huius gubernacula Deus obtinere poteſt, & eundem bonis omnibus frui vult: manifeſte vtique conſtat, quod eundem curet ſimul & illi præſit: quin apprehenſis habenis eius ceu peritus aliquis auriga omnem naturam abs ſe creatam regit, nihilque incuratum relinquit. Porrò, vt hæc tibi plenius conſtent, ad mare rurſus deſcendito, & illius profunditatem, amplitudinem, fretorum interſtitia, litora, portus, & in medio eius ſitas inſulas, piſcium item genera, ſpecies, formas, varietatem, & motem, quo terras appetunt, conſidera. Simul & fluctuum ſaltus & Prouidentiæ frenum, quod illis iniectum eſt, inſpice: quo nimirum impediti terras inundare nequeunt, ſed dum contra arenam impetuoſe feruntur, poſitos tamē ſibi terminos pertimeſcunt: & dum legem à Deo ſibi latam illic inſcriptam vident, inſtar contumacis equi, qui à ſeſſore freno retractus collum reflectit retroque cedit, refugiunt, quaſi & eius facti illos pœniteat, quod arenis appellere auſi ſunt. Ad hæc per mare terras diuiſas videmus, quo etiam ceu ſequeſtro quę procul inter ſe diſtant, in amicitiam coierunt. Concordiam enim humano generi inſerere volens dominus, mutuis illos operis & auxiliorū neceſſitate cōſtrinxit. Per mare longinquas peregrinationes facimus, & ea, quibus indigemus, à nobis inuicem petimus, ſimulque alijs, quæ ipſis neceſſaria ſunt, rependimus. Nec enim aliquam terræ partem ſummus ille rerum adminiſtrator cultoribus ſuis omnis ſimul ad vſum victumque neceſſaria proferre paſſus eſt, ne nullius ope indigens copis mutuæ amicitiæ noceret. Iniurijs enim gaudet rerum ſaturitas, & turbarum parens eſt. Vnde in medium telluris mare prominet, quod in plurimos ſinus diuiſum, ingentis alicuius ciuitatis forum repræſentat, omnem neceſſariorum copiam liberaliter exhibens, multoſque tam venditores quàm emptores capiens, quos hinc inde dimittit ſimul & adducit. Quia enim profectiones quæ per terram fiunt, plenæ laborum ſunt, qui non modo laborioſum, verumetiam impoſſibile erat, vt per has omnis inopia ſarciretur, maris deorſum extendit deus, quod tam magnarum quam paruarum nauium capax eſt, quæ multam neceſſariarum rerum copia indigis hominibus aduehunt. Nam vnius nauis onera vix aliquot millibus iumentorum vehi poſſe videmus. Ne vero qui per mare iter faciunt, nimia afficerentur moleſtia, inſulas veluti ſtationes quaſdam rerum conditor infixit, in quas delati refectis corporibus & emptis neceſſarijs rurſus eò ſoluant, quò illis curſus eſt. Reuerere ergo beneficiorum multitudinem, dixit mare. Magis enim tibi quàm Sidoni, hæc prophetæ verba conueniunt. Hæc quippe, cùm mundi Creatorem ignoraret, ipſum numen in multos Deos diſtraxit, & vnicum illum cultum diſſecans, ijs illum, qui Dij non erant, impendit, Prouidentiam interim non negans, ſed illis hanc tribuens. Nec enim ſacra feciſſet ijs, quos Deos eſſe putabat, niſi plenè ſibi perſuaſiſſet, quod & vtilitatem conferrent, & damnum auerterent. Tu autem eo errore, qui Deorum multitudinem fingit liberatus, cùm viſibilia hæc omnia facta eſſe fatearis, & horum creatorem adores, eundem tamen ab operibus ſuis eijcis, & quàm longiſſime à Creatura collocas, hancque tantam mundi machinam gubernatore carere, & ceu nauim quandam, omni regimine ſimul & præſidio deſtitutam, fortuitis caſibus ferri contendis. Reuerere ergo

Deus creaturas ſuas curat.

Mare.

Inſula.

ergo ea, quæ ex mari accipis beneficia: tum & illa, quæ ex terra, ex aere, ex Sole tibi proueniunt. Reuerere & cœli, quod tibi incumbit, faſtigium. Reuerere tributum, quod ex mundo percipis. Singula enim horum, quæ modo recenſuimus, tibi quaſi tributaria ſunt, & ſui vſum ceu reditus quoſdam & vectigal tibi offerunt. Et Sol quidem illuminat, calefacit, & è terra prognatos fructus excoquit. Luna noctu prælucet. Stellæ tibi in terris verſanti nocturnum tempus indicant, & temporum viciſſitudinem ſignant: per mare autem nauiganti viæ ad certam duces ſunt. Aer item abs te hauſtus eum, qui tibi ingenitus eſt, calorem recreat. Pluuiæ agriculturæ fructus enutriunt. Et dum frigora ciet naturæ conditor, plantas ſimul & ſemina in altum germinare prohibet, & vegetatiuam vim in radices diſtribuit, eámque in altum eluctantem frigore, ceu flagello quodam ad inferiora compellit. Idem reptilium quoque, quæ & plantis & ſeminibus nocent, corpora perdit: ſimulque tibi alumno ſuo auium genera exhibet. Quid vero hîc fructus, qui è terra, è fontibus, è fluuijs, è mari proueniunt, enumerare attinet? His ergo cùm fruaris omnibus, largitoris tamen obliuiſceris? Et cùm creaturæ fructus percipias, aduerſus creatorem tamen inſanis, furis & deſipis? Sed & dona, quæ manibus geſtas & circumfers, non ſentis, ſed contradicendi rabie laboras? Noui enim obiectiones tuas: ſed nec illas ipſas huic ſermoni adiungere, nec earundem ſolutiones ſubtexere inſtitui. Sed cùm alter mihi ſermo, quo iuuari poſſim, reſtet, Prouidentiam, quam tu oppugnas, hiſce rationibus fulcire volui. Interea te hic dimiſſum in eorum, quæ dicta ſunt, conſideratione cum voluptate verſari, & vndiquaque ſalutem tuam venari iubens, ipſe omnium gubernatorem laudibus decantabo, cui debetur gloria in æternum. Amen.

SERMO III.

Demonſtratio Prouidentiæ ab humani corporis fabrica.

QVI corporibus valent, iis medicorum cura minimè opus eſt: valetudo enim ſalua & incolumis pharmacorum ope non indiget. Qui autem morbo aliquo infeſtantur, medicos in auxiliũ vocare conſueuerunt, quorum arte & armis contra morbos auxiliatijs vſi illos quaſi hoſtes quoſdam è corporibus propulſare conantur. Medica enim ars corporibus auxiliũ præbet, & morbis inſidias ſtruit. Similiter, qui animabus ſuis valent, & illas pietate ſana & integra exornatas habent, nullis doctrinæ pharmacis indigent: qui autem praua aliqua opinione tenentur, quique profanorum dogmatum morbos contraxere, & temporis diuturnitate ex affectione habitum morbi nacti ſunt, multis equidem purgationibus opus habent, quæ inimicam illam materiam repellere animaſq́; potiores reddere queant. Sed & multis alijs pharmacis indigent, quæ genitales peccãtis materiæ meatus ſua virtute occludant & obſtruant, atque noxios dolores ſedent. Quoniam itaque periculoſus admodum & difficilis illorum morbus eſt, qui mundo Prouidentiæ curam negare & auferre conantur, duo quidem pharmaca, ex mundi partibus temperata, iam illis obtulimus: vt vero omnem morbum radicitus euellamus, & illos moleſta & difficili hac infirmitate omnino liberemus, tertium quoq; illis parare & offerre aggrediemur. Huius autem parandi pharmaci materiam, nec è cœlo vel terra vel mari, nec ex Sole vel Luna aut reliquis ſtellis, nec item ex aere vel nubibus aut ventis, nec etiam ex fluminibus vel fontibus aut puteis, ſed ab illis ipſis, qui blaſphemias huiuſmodo effundere ſtudent, petemus. Cũ enim illis os à creatore donatum ſit, vt pro acceptis ab illo bonis largitori laudem offerant, non modo illum laudare recuſant, ſed blaſphemijs quoque linguam polluũt, & nobile illud orationis inſtrumentum ignominioſiſſime tractant. Atqui vnicum illud hominis membrum, Creatoris non modo ſapientiam, ſed immenſam quoque & inexhauſtam eius erga nos bonitatem ſufficienti demonſtratione teſtari poteſt. *Sermonis vel vocis organa.* Organo enim muſico, quod æneis fiſtulis conſtat, & folium flatu vel aura inſpiratum, artificiſque digitis motum, ſoni concinnam hanc vocem edit, plane ſimillimum eſt. Non autem ab arte natura principium duxit, ſed ars à natura iucundi illius & ſuauis concentus organum fabricare didicit. Exemplar enim artis natura eſt, ſimulachrum vero naturæ ars. Ecce igitur, ô homo, qui cùm loquendi donum diuinitus acceperis, eum tamen qui te tanto honore dignatus eſt, merito ſuo honore ſpolias, vt pulmo quidem inſtar follis vel vtris ſitus ſit, quem non hominis alicuius pedes, ſed thoraci adiacentes muſculi ipſum contrahentes ſimul & dilatantes exprimunt. Hic vero per arteriam aſperam ſpiritum emittit, qui expulſus gutturis operculum aperit, & per ipſum guttur ad os vſque offertur. Ratio autem lingua quaſi dextræ manus officio vtens, ipſam dentibus ceu æneis quibuſdam fiſtulis infert, facitq́ue, vt ſurſum & deorſum diſcurrere, & expedite ſimul & facile elabi queat. Simul autem huic motus facilitati ſubiacens illa glans opitulatur, quæ fontis inſtar perpetuo humore ſcatet. Cùm enim aſſiduus ille motus linguam exſiccet, iuſto vtique & modico humore opus erat, qui ipſam & humectaret, & leuiorem reddendo motum quoque præberet facilem. Poſtquam ergo hominis ratio per linguam dentibus illiſa eſt, ſpiritu ſimul (vt dixi) emiſſo, & labijs contractis, & aere ſpiritus emiſſione conſonanter percuſſo, articularis illa vox perficitur, & ſermonis vehiculũ fit ſpiritus, qui ex interioribus effertur, natura nimirũ quod in hoc cordis aduſtione fumoſum iã eſt, tanquam ſuperfluum, expellente. Cùm enim cor naturalis caloris fontem rerum opifex fecerit, & ex hoc totum corpus caloris qualitatem hauriat, tũ ipſum quoque cor tanto calore occupatum recreatione vel refrigerio opus haberet, pulmonis reſpiratione illud recreari curauit naturæ conditor. Hic enim purum, qui extra nos eſt, aerem per aſperam arteriam ſuſcipit, per leuem vero illum ipſum ad ſiniſtrum cordis ſinum tranſmittit: inde enim (quemadmodum tradunt, qui de his diligentius perſcripſere) illa principium ducit. Pulmo autem purum illum & recentem aerem cordi tranſmittens, alterum illum, qui iam cordis calore fer-

uens fumuſiur eſt, recipit, & eundem ceu ſuperfluum per aſperam arteriam rurſus foras expellit, adeo vt qui ſuperfluus & omnino inutilis videbatur, mente hominis ſic volente, quæ & linguam concinne & decenter mouet, ſermonis vehiculum fiat: & ſpiritus ille, quẽ ceu noxium pulmo à corde euexit & expulit, articulatæ vocis authar

Rom. 11. eſt & operarius. Vere ergo exclamare licet: O profunditatem diuitiarum & ſapientiæ & ſcientiæ Dei. Vere, inquam, & hoc dicemos: Quis enar-

Pſal. 105. rabit potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? Vere inquam dicimos: Quàm magnificata ſunt opera tua Domine: omnia in ſapientia

Pſal. 103. feciſti. Et quæ nam oratio Creatoris laudibus ſufficiet? Quibus verbis corporis noſtri ſabrica digne enarrari poterit? Quis ſermo, vt ſermonis organa exponat, erit ſufficiens? Quis ad tantam peruenit ſapientiam, vt Creatoris ſapientiam plene perſpexerit? Tu vero cùm hæc non videas modo, verumetiam eorumdem vſu fruaris, horum tamen authorem celebrare detrectas, tum negligentiæ illum accuſas, qui omnium quæ fecit, curã gerit diligentiſsimam. Et ſanè vnica hæc humani corporis pars Creatoris curam & ſtudium, quo erga viuentem hanc creaturam ſuam tenetur plenißime demonſtrare poteſt. Cùm enim ſermonis vſu nos donauerit, ea etiam quæ ſermoni conueniunt, dedit organa. A quibus imitationis anim

Inſtrumenta Muſica. accipiens ars tibias fecit, ſed & lyras & citharas compoſuit. Nam dentium loco chordæ extenſæ ſunt, labiorum autem vſum æs implet, & linguæ officium ipſis chordis plectrum exhibet: manus autem dum ab acuto ſono ad grauem tranſit, hominis rationem imitatur, quæ linguam ſurſum & deorſum currentem moderatur. Verum tametſi tanta licet arti diligentia inſit, non enim quidem & conſonantiam carminis homines admirantur, nullam vero articulatam vocem vel ſermonẽ audiunt. Naturæ enim æmulatrix eſt ars, articulatam vero vocem natura perficit, vtpote quæ à Deo omnium creatore ſit condita. Et quemadmodum ars animalis figuram imitari conſueuit, & vel æneam maſſam vel lapidem in humanæ formæ ſpeciem effingit, ſimulque & oculos & nares, os denique, aures, collum, manus, pectus, ventrem, femora & crura pedesque addit, ſenſum vero ac rationem motuſque voluntarij facultatem largiri non poteſt: ſic lyra quoque & cithara & quod ex æneis fiſtulis conſtat organum, ſonum quidem concinnum & ſuis conſtantem numeris per inſpirationes vel pulſationes reddunt, vocem vero articulatam ſolum illud viuum, quod horum exemplar eſt, organum edit. Hoc enim ipſius Creatoris opus eſt: illa vero omnia ab eo facta ſunt, qui Creatoris imago eſt: adeo vt homo, qui Creatoris imago eſt, ipſum Creatorem imitari contendat. Et ſane quæcunque ſic fiunt, vmbris cum ipſa rerum veritate pugnantibus, ſimillima videtur, quę formam quidem rerum referunt, ipſa autem operandi virtute carent. Tantam ergo in hiſce organis Dei omnium Creatoris prouidentiam cernẽs, deſine quæſo illi negligentiæ crimẽ obijcere. Porrò, vt ex alijs membris quoque Creatoris, quam de nobis gerit, curam cognoſcas, agedũ ad ipſum

Cor. cor te reducamus. Hoc ergo, quia præſtantiſſima humani corporis pars eſt, & totius corporis imperium ſibi commiſſum habet, ceu regem quendam vndique munit, & thoracis fortiſſimo vallo circumſepſit, ne quid eorum quæ extrinſecus homini incidunt, cor facilius lædere queat.

A Quoniam vero idem hoc aſſidue mouetur (nam arteriarum fons eſt) inferius quidem rarum, ſpongioſum, poroſum & arterijs plenum pulmonis corpus illi ſubſternere placuit: ſuperius verò conum ipſius robuſtiorem fecit, & tunicam membraneam quidem, ſed denſam validamque circumpoſuit. Alimenti autem materiam cordi, non ſpiritus modo, ſed etiam ſanguis exhibet, quem à iecinoris partibus per venam cauam, ceu canalem quendam, attrahit. Ceterùm iecur ex ventre eandem illam haurit materiam. Venter vero ſtomachi opera cibum dentibus conſciſſum & molarium vi comminutum attrahit, & attractum primu quidem ſeruat, ſuccum illius elicit, alterat & tranſmotat, ſibique ſimilem efficit: deinde concoctum probe & mutatum rite & æqualiter diſcernit, & puriſſimam quidem illius partem iecinori colandam attrahendamque concedit: quod vero in eodem ſuperfluum eſt expulſoria virtute inteſtinis tranſmiſſum eijcit. Similiter & iecur, vbi puram illam & ſynceriorem alimenti partem ſuſce- Iecur.

B pit, purgatione & diſcretione ea, quam modo expoſuimus, minime contentum eſt, ſed eãdem denuò quaſi per fauces quaſdam & anguſtiores meatus diſcernit & purgat: cuius denſiorem & luto- ſam fæculentamque partem per meatus quoſdam Lien. lien ad ſe trahens, eas ſibi alimentum facit: alteram vero eius partem, quæ vltra modum excocta bilioſam qualitatem contraxit, pallidiorque facta eſt, bilis veſicula recipit. Quod vero in eadem fluxum nimiſque tenue eſt, nec quicquam alere poteſt, in veſicam, humidis excrementis deſtinatum receptaculum, ſecedit. Et ſic quidem, vbi alimentum hoc plene purgatum & iecinori conforme in ſanguinis naturam tranſijt, mox il- Vena caua. lum caua vena excipiens, cordi quidem, quantum opus eſt, confert, ſimulque in ſuperiores corporis partes tranſmittit, tum in plures venarum ramos diſſecta, thoracem quoque nutrit, humeros & manus, quin ad ipſus quoque vngues peruenit, collum amplectitur, caput occupat, in clunes denique, ſemora, genua, tibias pedeſque deſcendit, imò omnes corporis partes ambit, nec vllum membrorum viuentium hac

C irrigatione deſtituitur. Venæ enim canales & a- Venæ. quæ ductus ſimilitudine referunt, quibus corporis irrigandi officium concreditum eſt. Quapropter tenui quoque & rara tunica conſtant, vtque illis adiacent partes alimentũ ex illis facilius haurire poſſint. Arterijs autem & denſiores & duplices tunicæ ſunt: non enim ſanguinis vaſa ſunt, Arteriæ. ſed ſpiritus, qui & tenuior eſt, & facilius quàm ſanguis effluit. Quamobrem vel hinc quoque Creatoris Prouidentiam agnoſcito. Venas etenim quæ corporis noſtri membris ſanguinem aduehunt, ex tenuiſſimis membranis compoſuit, & illorum poris quaſi fungoſa quædam pallıola circumdedit. Corpus enim craſſum eſt, & maioribus ad effluxionem poris indiget. Ne tamen omnis ſimul effluerent, ſed quaſi humorem ſolum modo aliquem vicinis membris exhiberet, huiuſmodi vaſorum naturam conſtituit. Arterias autem, quibus vitalis ille ſpiritus per totum corpus vehitur, qui & tenuiſſimus eſt, & facillime euacuari poteſt, vtpote qui per minimos quoque meatus mox effluit, non ſimili modo contexuit ſum-

mus

mus ille rerum opifex, nec vnâ duntaxat tunica, ſed duabus, iiſque denſis ſimul & ſolidis conſtare voluit. Venis autem arterias circumpoſuit, vt ſanguis calidi ſpiritus commotione excitatus vndiquaque diſcurrat. Hic enim, ſi immotus conſiſtat, condenſari conſueuit. Quam ob cauſam in membris quibuſdam has ſibi inuicem minutiſſimis poris vel meatibus inſeruit, vt nimirum ſanguis ſpiritum paulìſper ſuſcipiat, quo impulſus moueatur: ſpiritus vero humore aliquo humectetur & madefiat, qui ipſum non patiatur in vniuerſum exareſcere. Et quis ſodes eorum, qui & ambitioſiſſimi & opulentiſſimi ſunt, domum ædificans tanta prouidentia aquæ ductus diſponit, ſcaturigines illorum tam ſufficienti aquarum copia inſtruit, & fontes ac phialas ad tantam delectationem ædificat, vt ſummus ille omnium architectus rationalem hanc domum ædificare volens, ipſam tot ac tantis circumſepſit vaſculis, quæ illi ad omnem neceſſitatem inſeruiunt? Quis item tam peritus faber, qui zephyri flatibus domum perflari volens, ventorum vias vel feneſtras ita dilatet, quemadmodum ſapientiſſimus ille architectus, Deus iſta diſpoſuit, vt ſpiritus, qui cordis calore aduſtus, tumidus & fuliginoſus eſt, corpore egrediatur, purior autem & ſyncerior ingreſſus omnes arterias percurrat? Quis item vel herbas plantans, vel arbores inſerens aquas tanto ſtudio deducit, & plantarum radices tã diligenter irrigat, vt qui viuam hanc plantam inſeruit, & omnem creaturam condidit, arcano quodam modo humani corporis membra per venas irrigare ſolet? Nam quod alimentu attinet, nos homines ab inanimatis arboribus nihil differimus. Perinde enim vt his, ita nobis quoque alimento opus eſt. Arbor quippe niſi nutriatur, areſcit: & homo fame preſſus, ſimiliter omni exhauſta humorum copia morti traditur. Quemadmodum igitur arbores, vbi vel è nubibus demiſſas pluuias, vel fluuiorum aut fontium latices ſuſceperunt, per radices quidem humorem attrahunt, hoc autem & ramus, & corticem & medullam enutriunt, qui ſimul & folia producit, & flore enato fructus tandem ad maturitatem excoquuntur: ſic & animal hoc cibum quidem ore ſuſcipit, qui illi inſtar fontis eſt, canalem autem ſtomachus refert: at venter ceu radix quædam hunc ſuſceptum quaſi per ſcalam quandam ramorum iecinori tranſmittit: iecur autem non ſibi modo neceſſarium alimentum inde decerpit, ſed eiuſdem irrigatione omnia corporis membra reficit. Et corpus quidem hoc modo enutritum in pueris creſcit, & in longitudinem & latitudinem extenditur, ac breui ad iuſtæ magnitudinis menſuram peruenit: vbi verò conſtitutum ſibi attigerit limitem, tunc quidem augeri deſinit, & nutritur ſolummodo. Tanta diligentia naturæ noſtræ Creator omnium proſpicit, & non modo format, verumetiam nutriens conſeruat: nec id duntaxat, ſed & omnem aliam, qua nobis opus eſt, curam adhibet. Quare totus hæreo & animi dubius ſum, quo pacto ſummum illum creatorem meritis laudibus celebrare poſſim. Omnem etenim mentis cogitationem tanta Prouidentiæ, quam circa nos gerit, varietas exuperat. Omnis oratio tantæ creationis ſapientiæ cedit, nec vlla tam admirabilem corporum noſtrorum fabricam digne enarrare poterit. Sufficiat tamen vel hoc vt Deum conditorem celebres.

A Non terram verſus vt bruta animalia vultum demittis, nec inſtar pecorum ventre pronus nutas. *Hominis ſtatura.* Suſpice ſaltem, & Dei Prouidentiam cernito. Solum te ex animalibus erectum condidit, & binis pedibus incedere fecit. Sed & crura ſingula non ex *Crura.* vno duntaxat, ſed ex tribus vel membris vel partibus compoſuit, & in tres compages vel iuncturas colligauit. Et hanc quidem coxendici coaptauit, alteram vero genibus conſeruit, tertiam talis commiſit. Præterea compages haſce neruorũ vinculis validiſſime conſtrinxit, & muſculis voluntarij motus facultatem indidit. Vincula quoque nec laxa nimis fecit, nec nimium intendit: plus æquo enim intenſa omnem mouendi facultatem impedirent & eriperent, illa vero luxatas articulorum compages dilabi paterentur. Eiuſdem ergo Prouidentię Dei beneficio ingrederis, curriſque quò libet, & ſtandi ſimul ſedendique libera tibi poteſtas eſt. Simul tamen hic aliud quoque huiuſcurę ſpecimen conſidera. Ne enim nudæ illi oſſium compagi inſidere coactus aliqua afficereris moleſtia, ſed citra omnẽ dolorem vel nudo ſolo vel etiam

B ſaxo inſidere poſſes, nates vel clunes quaſi cognatum tibi puluinar ſubſtrauit. Tu tamen ingratus *Nates.* eſſe pergis, & dona hæc ne ſentire quidem vis, quin inſanis & furis contra æternã illam, quæ tam benigne tibi prouidit, ſapientiam. Atque canis nutritorem ſuum agnoſcit, & pręſenti aſſidet, abſentem deſiderat, redeunti demiſſis auribus & cauda hinc inde vibrata gaudium ſuum teſtatur, obedientiam promittit, ſeruitutem fatetur, & beneficentiam euidentiſſime prodit: hæc autem facit, cùm & ratione careat, & ſermonis vſu deſtitutus non niſi temporis diuturnitate ex conſuetudine & aſſiduis beneficijs inter ignotum & notum, interque amicum & hoſtem diſcernere didicerit. Tu vero ſermonis vſu inſtructus, & mente præditus, qua nihil in tota viſibilium natura interque volatilia cuncta velocius eſt (Sol etenim vno quidem die totius orbis ſtadium percurrit, hæc vero vno nutu totum terrarum orbem ambambulat, & phantaſiæ curſu in cœlum tendit, & hoc ipſum tranſcendens deum quoque, quoad fieri poteſt, conſpicatur, & infinitas angelo-

C rum myriades cernit, & archangelorum millia luſtrat, imò quæ ſub terra ſunt curioſe inquirit, dum videlicet hæc quoque ſuperare conatur quidem, ſed non poteſt, vtpote cùm eorum quæ didicimus notitiam Deus phantaſiæ terminum fixerit) hunc, inquam, talem tantumque ducem gubernatorem & vectorem habens, diuina tamen beneficia non ſentis, nec beneficiorum multitudinem conſideras, ſed ingratitudinis vitio pertinaciter inhæres. Et cùm tot tibi magiſtri adſint, prouidentiæ tamen elementa diſcere non vis. Caue ergo, ne te prorſus neglectum ille deſerat, & experimento diſcas quantum interſit inter hominem, qui prouidentiæ cura regitur, & eum, quem à Prouidentiæ ſuæ cura reiecit Dominus. Denuò igitur adeſto, ô Philotes, ad aliam animi te corporis partem traducemus. Dorſi ſpinam mihi cõſidera, quæ vbi à ſacro oſſe, quod natibus adiacet, exorta eſt, ad collum vſque aſcendit, & inſtar fortis ac validę columnę ex multis vertebris compoſitæ, & ventrem, & humeros, & manus, & ceruicem, & caput ſuſtinet. Quoniam enim nihil oſſei roboris rerum conditor exteriori ventris parti *Spina dorſi.*

addidit, vt videlicet cibo ſumpto facilius ſeſe extendere poſſet & dilatare, atque ſufficienti tumore ad cibos capiendos extolleretur, eundem in poſteriori corporis parte dorſi ſulcto ſuſtineri voluit. huius autem ſpinam è pluribus oſſibus Deus conſtruxit, vt cùm homo incuruare ſeſe vult, & facilius inflecteretur, & inflexio eandem non infringeret. Alimentum vero huic dorſalis medulla exhibet, cuius origo ex cerebro ducitur. Cæterum, quid hic de manibus dicere attinet, quarum vſum & vtilitatem multiuariæ artes prædicant? Sed earum mentio in ſequenti oratione fiet, vnde vſum illarum eiuſque expoſitionem in illam vſque reſeruabimus. Hinc ergo ad collum aſcendito, & illius formationem conſidera. Et hic mihi aquæ ductuum caſtella in mentem reuocabis, quæ ab infima parte ſurſum perforata multis foraminibus patent, vnum tamen (quod medium eſt) maximum ampliſſimumque recipiunt, per quod aquarum canales plurimum quidem aquæ attrahunt, eandem vero per alias & diuerſas fiſtulas diſtributam emittunt, & hanc quidem in Auſtralem ciuitatis partem, illam vero Orientem verſus, in Occaſum aliam, & aliam in Septentrionem tranſuehunt. Eundem vſum humano corpori collum exhibet. Ars enim (vt ſupra diximus) naturam imitari conſueuit, & ſua illa figmenta ad huius operum ſimilitudinem effingit. Collum quippe ad ſtomachi os vſque porrectum ventri cibum potumque tranſmittit: habet præterea arteriam aſperam à pulmone ad larynga vſque aſcendentem, & præter hanc venas quoque & leues arterias continet, per quas ſanguis ſimul & ſpiritus affertur cerebro, quod illis nutritum & auctum per connexa ſibi oſſa dorſalem medullam dorſo tranſmittit, qua tota oſſium natura alitur, ſimulque nerui enaſcuntur firmi, craſſi & tenues, lati & rotundi, quorum vinculis articuli ligantur, & muſculi motus vim ſuſcipiunt. Poſtquam vero ad ipſum caput peruentum eſt, illud arcis inſtar in ſummo ciuitatis huius (humani nimirum corporis) faſtigio ſitum conſpice, in quo opulentiſſimus quoq; hominis theſaurus, nempe cerebrum, quaſi in muniſſimo caſtro cuſtoditur. Cranium enim inſtar valli vel galeæ eſt. Vnde & galeam Græci κράνος à cranio denominant, eo quod ad huius ſimilitudinem fabricari ſoleat. Et cranium quidem cerebrum ambiens omne extrinſecus illi incidens malum pro virili arcere conſueuit. Ne verò cerebrum, quod natura mollius eſt & laxius, ab oſſibus quæ dura & ſolida ſunt, quaſſatum læderetur, duabus illis inuoluit tunicis rerum opifex, quas membranas medicorum diſcipuli nominant. Et eam quidem, quæ tenuiſſima eſt, quamque à ſecundarum ſeu extimi fœtus inuolucri forma Græci χοριοειδῆ dicunt, ipſi connatam & propius coniunctam eſſe voluit, vt hoc firmius quidem continere poſſet, interim verò ſumma illa & ſubtiliſſima tenuitate non quicquam læderet. Alteram verò denſiorem & robuſtiorem fecit, quæ media inter cerebrum & cranium extenditur, ne vel cerebro duriori ſua ſubſtantia noceat, vel ipſa ab oſſibus cranij aliquid damni accipiat, ipſis mollior exiſtens. Cerebrum ergo inſtar theſauri (vt diximus) in capite tanquam in arce cuſtoditur. Quandoquidem autem arcis præfecto, menti ſcilicet, ſpeculatoribus quoq; opus erat, ſimul & hos addidit rerum conditor: nec vni ſolummodo ſpeculam iſtam concredidit, ſed binos excubitores conſtituit aut vigiles, & hunc quidem ea quæ ad ſiniſtram ſunt, alterum verò quæ à dextra conſiſtunt, obſeruare & ſpeculari iuſſit. Quia verò iidem illi cuſtodibus ſimul & pinnis atque propugnaculis ac vallo opus habebant, nec in his conſtruendis vrbis huius conditor negligentior viſus eſt. Sed oculis, quibus videndi ſenſus commiſſus erat, pinnarum & propugnaculi loco ſuperciliorum caſtella impoſuit, quibus hi protecti ea quoque, quæ longius diſtant, tuto proſpiciunt. Illis ipſis autem vel pinnis vel propugnaculis tecti loco, quod ſuperne delabentes pluuias arcet, tenues quoſdam & ad exteriores faciei partes vergentes pilos inſeuit, qui à fronte defluentem ſudorem excipiant, & inter ſe diuiſum per tempora diſtillantes hac quoque moleſtia vel damno oculos liberent. Porrò, cùm armatura quoque muniendi eſſent illi cuſtodes, palpebrarum tunicis illos induit, illiſque ceu haſtilia quædam & tela pilos, quos & cilia vocant, dedit: qui nequaquam vt ſuperciliorum pili inflexi ſunt (ne ex propugnatoribus hoſtes vel inſidiatores reddantur) nec etiam ſecundum rectam lineam extenduntur (ne in palpebrarum coniuictione ſeſe inuicem ſuerent) ſed foras nonnihil extenduntur, vt ea quoq; quæ ex tenuiſſimis corporibus damna accidunt oculis, arcerent. Cùm enim ventus vehementiori flatu ſpirans oboritur, non tenuior modo, ſed & craſſior puluis, tum feſtucæ etiam, & ſi quæ ſunt alia huiuſmodi excitantur, imò culices quoque & quæcunque ſunt his ſimilia animalcula in oculos inuolant: vbi vero cilia inſtar palorum & ſudium præfixa, conſpexerint, retro fugiunt. Similiter ſpicas quoque ſummus ille omnium conditor armauit. Nam tritici vaginis vel folliculis ariſtas imponens, minorum auium, quæ ſeminibus inſidiantur, morſum hoc ceu vallo à frugibus prohibet, & his ceu haſtarum cuſpidibus territas fugat. Sed dices fortaſſis ô ingratiſſime: Quid ergo mihi amplius quam ſpicas largitus eſt? Sed & ſpicas ô ſtupidiſſime, propter te condidit. Quid ergo ingratus es, ſi quæ tua ſunt propter te tuis armis muniuit? Tu ingratiſſime, frugum ſemina telluri mandas, ipſe autem irrigat, calore fouet, nutrit, munit, cuſtodit, & maturas iam tibi propinat. Tu vbi meſſe peracta in arcam fruges intuliſti, & artificioſe diſiectas à paleis repurgauiſti, mola contritas, & à furfure diſcretas manibus tuis ſubigis, & in clibano vel fornace excoctis panibus cum voluptate frueris, & tuo eorum largitorem ignoras? Sed ad oculum reuertamur. Huius ergo naturam omnem inſpice: vide quot ille tunicis munitus ſit: vide quanta ſit huius exterior pulchritudo vel forma: vide inſuper pupillæ tenuitatem, huic circunfuſam Iridem, quam nos στέφανον ceu coronam nominare ſolemus: vide item corneum circulum, vueam tunicam, chryſtallinam ſphæram, quæ huic ſubiacet, & per medium eius proſpicit: præterea qui circa hanc diffuſus eſt, humorem vitreum: ſed & alteram illam eiuſdem tunicam, quæ à retis piſcatorij figura Græcis nomen traxit. Inſpice itẽ glandulosam eius ſedem, cui totus innititur, & alimentum, quod ex cerebro per tenuiſſimum vaſculum illi exhibetur, & ſuperflui humoris per hirquos effluxum. Vide præterea in quot colorum

Margin notes (left): Collum. — Caput. — Cerebrum. — Oculi.
Margin note (right): Sanguis.

colorum ſpecies ſanguis mutetur. Hic enim primo cibus erat, qui dentium vi contritus ventri tranſmiſſus eſt. Hic ſibi concolorem efficiens album reddit. Eundem autem ſuſcipiens iecur in proprium colorem tranſmutauit. Poſtquam vero ſanguinis natura hoc modo abſoluta eſt, pars huius in cerebrum conſcendens denuo albeſcit, & in oſſa condenſatur, ac in neruos denſos quidem & firmos, ſed flexibiles lentoſque conuertitur. Sed idem fortaſſis fecero, quod ij qui arenas numerare conantur, ſi omnem quæ in corporibus noſtris apparet, Dei prouidentiam exponere velim. Ipſe igitur priuatim omnes reliquos ſenſus, guſtum nempe, olfactum & auditum, mentis contemplatione percurrito. Vt nimirum *Olfactus.* olfactus odores percipiat, & ſuaues quidem admittat, fœtidos autem grauesque repellat, ſimulque capitis excrementa ſuo ductu eiiciat. Cùm enim ipſe in ſuperiori corporis parte conſtitutus, omnes ab imo aſcendentes vapores excipiat, horum autem inundatio præſtantiſſimæ corporis parti, cerebro nempe, cumprimis noxia ſit, nec hic etiam negligentior fuit rerum conditor: ſed meatus quoſdã fungoſos & fiſtulares fabricauit, B per quos humida & craſſa illa excrementa ad palatum nareſque deduxit: ſimulque duo hiſce excernendi membra deſignauit, quo facilius, quod in his noxium eſt, efflueret. Vaporum vero excrementa & fuliginoſa illa ſurſum per cranij ſuturas efferri fecit. Sed & auditus potentiam con- *Auditus.* templare. Hunc enim videbis, qui licet infinitas voces excipiat, non tamen ſaturatur: nec etiam impletur, tum nec ſimili ratione omnes excipit: ſed acutæ & grauis vocis differentiam nouit, vocis concinna modulatione delectatur, & diſſonantem reſpuit. Huius beneficio diuina oracula percipimus: per eundem omnem humanam ſcientiam natura tradit: nempe Grammaticam, Rhetoricam, Sophiſticam, Arithmeticam, medicinam, mechanicam, & ſi quæ alia humano ingenio vnquam inuenta eſt. Hunc ipſum auditum noſtris hiſce verbis ſubijce: per hunc pharmacum, quod animam tuam purget, & eandem ab impia illa blaſphemia liberet ſuſcipe. Huic portas impone, rationem: & ianitorem adde, Timorem Dei. Tum ſermones qui afferuntur, iuſto iudicio examina: & pijs quidem ianitor fores pate- C faciat: blaſphemos autem, profanos & Deo aduerſos amandet, ac clauſis portis fidei robur, ceu infractum vectem obijciat. Sic enim fieri poteſt vt hoſtibus liberentur, & animarum ſaluti conſulant, qui amicos & vtiles ſermones admittunt, quibus & aures (vt Paulus inquit) non pruriunt, nec eas ſuauibus quidem, ſed rationi noxijs ſermonibus præbent, quin potius eorum quæ dicuntur & fiunt, veros iuſtoſque iudices ſeſe conſtituunt, & non niſi ſalutares diligunt & vtiles: qui denique noctesque dieſque, ſiue deambulent ſiue ſedeant, & quodcunque vel faciant vel patiantur, Deum (vt Propheta inquit) ſemper coràm aſpiciunt. Illi ſit gloria in æternum. Amen.

SERMO IIII.

Demonſtratio Prouidentiæ ex manibus humanis, & inuentis artibus.

A PRophetıcam illam vocem audiui, quæ canit & clamat: Cœli enarrant gloriam Dei, opus vero manuum ſuarum annunciat firmamentum. *Pſal. 18* Atqui vocem iſtiuſmodi, quam ſpiritus per arteriam ad os delatus, & lingua rationis motu dentibus illiſa, labiorum item corrugatio & aeris percuſſi repercuſſio edit, nemo vnquam hominum terreſtrium audiuit cœlitus delatam. Sed dum cœlum oculis noſtris expoſitum, magnitudinem ſimul & pulchritudinem ſuam ſpectandam præbet, & hominibus tecti locum & vſum exhibet, tacens quoque factorem ſuum prædicat, & omnium linguas ad laudis decantationem inuitat. Et veluti cum domum aliquam, quæ ſummo artificio extructa, & ſolido ſtabilique fundamento innixa, angulis quoque rectiſſime coaptata latitudine & longitudine altitudineque iuſtæ proportioni per omnia reſpondet, tum feneſtris etiam probe & ordine diſpoſitis illuſtratur, & omnibus ijs quæ ad ædificiorum ſplendorem faciunt ornata & inſtructa eſt, cõſpicimus, mox ipſum architectum admiramur, B & abſentis imaginem animo concipimus, omnemq; proportionis quæ in ædificio cernitur formam, ad illius artem ſolemus referre. Sic etiam cùm cœlum intuemur, & vtiles illos commodoſque cœleſtium ſyderum motus, nequaquam hæc adoramus, ſed horum opificem encomijs & laudibus pro virili noſtra vehimus, & ex operum magnitudine ſimul & pulchritudine authorem illorum iuſta animi contemplatione æſtimamus. Vere enim & merito hæc animis noſtris voluimus. Quod ſi tanta eſt operum magnitudo & præſtantia, quantus eſt vtique ipſe operum conditor? Et ſi tanta ineſt rebus conditis elegantia, quantam ſapientiſſimi illius omnium creatoris pulchritudinem eſſe conuenit? Sic (inquam) cœli enarrant gloriam Dei, opus vero manuũ ipſius annunciat firmamẽtum. Sic dies diei eructat verbum, & nox nocti annunciat ſcientiã: non quidem aliqua vocis emiſſione vel linguæ loquela, ſed mutua illa, qua ſe inuicem excipiunt, ſucceſſione & viciſſitudine, qua hominum vtilitati inſeruiunt, qua tam altum quodammodo exclamant, vt vniuerſum hominum genus illorum vocem exaudiat. Nec C enim ſunt loquelæ neque ſermones, quorum non exaudiantur voces. Omnes quippe gentes & linguæ diei & noctis præconia percipiunt. Nam linguæ quidem aliquo inter ſe diſcrimine differunt, vna autem omnium natura eadem ex his vtilitate fruitur. Vnde idem ille, qui hæc locutus eſt, in alio *Pſal. 138.* etiã pſalmo Creatorem celebrans dixit. Mirabilis facta eſt ſciẽtia tua ex me, cõfortata eſt, nõ potero ad eã. In me ipſũ enim (inquit) cõuerſus, dũ penes me omni externorũ cura liberatus verſor, propriã meiipſius naturã cõtẽplari, & rationalẽ illã animæ potentiã diligẽtius inſpicere volui, ſcientias nẽpe quarũ ipſa capax eſt, & artes quibus vitã omnẽ repleuit, quarũ etiam beneficio vitam ſuauiorem & iucundiorem tranſigit, tũ immenſam illam quam tum ipſa parit, tum ſimul capit, verborum copiam vt denique eadem recõdat, & diſtincte ſingula cuſtodiat & conſeruet, quam facile vnumquodque illorum quæ ipſi commiſſa ſunt pro ſuo arbitrio proferat, vt corpus totum dirigat, vt eadem oculis quidem quantitatis & coloris diſcernendi iudicium commiſerit, linguæ autem humorum diſcri-

mina concrediderit, eandemque ceu miniſtrum aliquem ſuorum fœtuum (ſermonum ſcilicet) delegerit, nares item odorum examine donarit, & aures, vt ſermones qui extrinſecus aduehuntur capiant, patefecerit, per reliquum autẽ corpus tactum extenderit, & vt his quidem ſentiendi vim largiatur, ipſa autem ab iiſdem vel doloris vel lætitiæ voluptatisue affectum percipiat: hæc (inquam) & quæcunque talia ſunt animo voluens, & horum omnium, quæ alioqui ſibi inuicem contraria pugnant, in vnius animalis fabrica concurſum videns, vna cum admirabili illa mortalis & immortalis naturæ coniunctione, tanto miraculo vincor, & contemplationis huius myſterium minus aſſequens, me victum confiteor, & ſapientiæ creatoris victoriam prædicans, ipſumque Creatorem celebrans exclamo. Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, non potero ad ipſam. Et hæc quidem verba nobis in præſenti negotio conueniunt, qui eam quæ in humani corporis membris apparet, ſapientiam inſpicere quidem conamur, infirmitatem vero noſtram re ipſa experimur. Non parũ tamen emolumenti ex alia quoque obſcuriori contemplatione ad nos rediit. Nã in minima corporis particula Dei Prouidentiam clariſſime elucentẽ ſpectauimus. Quid enim pilis vilius? Quid in cunctis corporis partibus omnis ſenſus perinde expers eſt? Nihilominus tamen horum quoque neceſſarium vſum ſermo noſter oſtendit. Teſtantur hunc ſupercilia & palpebrarum pili. Teſtantur eundem, qui caput ornant teguntque, capilli. Quæ enim horum ſit vtilitas & vſus, calui manifeſte docent. Primo enim quaſi decore ſuo ſpoliati erubeſcunt. Deinde alia quædam velamenta cõminiſcuntur, quæ horum vſum illis expleant. Et ſane hanc ob cauſam (vt mihi videtur) rerum Opifex quorundam capita pilorum velamento deſtitui permiſit, vt diſcamus, quod & horum cura habita hominem hoc modo formauerit. Sic eos qui virilem ætatem ingrediuntur, & pueriles annos tranſierunt, barba exornat, quæ genas aliqua ex parte cum mento inferiori veſtit. Et primo quidem lanugine florent malæ: deinde modicum pilorum velamen eaſdem tegit, vt augmento hoc ætatis diſcrimen doceat, & ipſa vultus figura homini perſuadeat, vt relictis puerilibus ludis, ad res ſerias accingatur. Quoniam verò pariendi dolores muliebri ſexui ad hanc doctrinam ſufficere poſſunt, non niſi virorum genas hoc modo coronauit. Quod ſi vero quis ex eorum numero qui non aliud quam veritati obſtrepere didicerunt, eos hic nobis pilos obiiciat, qui in aliis quibuſdam corporis partibus enaſcuntur, is ſe circa hos quoque ingratitudinem ſuam immerito teſtari ſciat. Naturalibus enim & ſponte enatis velamentis eas partes natura contexit, quas nos manu factis tegumentis velare ſtudemus. Quapropter iis, quorum ratio adhuc infirmior inter virtutem & vitium diſcernere nequit, hæc pilorum velamina natura non appoſuit: eos vero, quibus iam firmior eſſe incipit rerum cognitio, quique ſingulorum membrorum vſum edocti ſunt, bene & honeſte hoc velamento ornauit, quaſi tegere volens eas corporis partes, ob quas homines erubeſcere conſueuerunt. Hũc certe pudoris affectum Adã humani generis conditor in paradiſo minime ſenſit. Erant enim, inquit ſcriptura, ambo nudi, tam Adam quam vxor ipſius, & non erubeſcant. Vbi vero legem tranſgreſſi delictorum ſuorum vim ſenſerunt, & Dei vocem auribus percepere, ficus folia conſuerunt, & fecerunt ſibiipſis cinctoria. Quamobrem vel in his quoque corporis partibus creatoris circa te curam aſpice, ô amarulentiſſime, tam ipſius creationis quam Prouidẽtiæ accuſator. In iis (inquam) mentione tu quidem erubeſcis, Deus autem qui & fecit & condidit, in iiſdem gloriatur & exultat. Vidit enim (inquit) Deus omnia quæcunque fecit, & videns valde bona, Faciamus, ait, illi adiutorem, ſimilem ipſi. Sed & hæc prima eſt Dei benedictio: Creſcite, & multiplicamini, & implete terram, & dominamini ſuper illam. Quoniam autem oratio ad ea corporis mẽbra, quæ & Diuo Paulo teſte inhoneſtiora cenſentur, neſcio quo pacto ceu vi quadam delata eſt, denuo in his ineffabilem creatoris erga humanum genus amorem conſidera. Oris enim ſitũ (cuius officium eſt ſermoni ſeruire, cibum excipere, & ſuſceptũ ventri tranſmittere) oculis vicinum conſtituit: excrementorum autem ſeceſſum, qui viſum lædere, & cibi faſtidium parere, ac nauſeam mouere poſſet, non longo duntaxat ab his interuallo diſtare fecit, ſed ex oculorum conſpectu omnino remouit, rectum videlicet inteſtinum in poſteriores corporis partes deflectens, & inter nates meatum aperiens, horum quoque egeſtioni naturale quoddam velamentum conſtruxit. Quin ergo coram tanto dei erga nos amore erubeſcis? Ineffabilem eius curam cum tremore ſuſpice, dum hanc ea fabricare vides, quæ te vel nominare pudet, dum, inquam, eandem illam ſua Prouidentia curare cernis, quorum mentio tibi pudorem offundit. Cùm enim omne illud quod in animali cernitur, mortale ſit, & alimento (vtpote mortale exiſtens) opus habeat, neceſſario vtique & os & excremẽtorum ſeceſſum addidit, ac tortuoſos inteſtinorum orbes ædificauit, qui limoſam & fæculentam alimenti partem exciperent, non autem recto ſtatim ductu egererent, ne euacuationem ſemper poſtulante impletione ciborum vſui tempus vacuum nullum daretur, hoc nimirum per egeſtionem ſemper interturbato. Et quid hic omnia naturę miracula dicere attinet? Tempus enim nunc eſt ad manus tranſire, quarum mentionem heſterna die prætermittentes earundem vſum nos hodie expoſituros eſſe promiſimus. Has ergo inſpice, vt non longius quam opus eſt expenſæ (ne videlicet corpus reliquum onere ſuo aggrauent) nec etiam minori quam vſus poſtulat ſpatio contractæ, ſed operibus, quorum executio ipſis deſtinata eſt, iuſtam ac conuenientem menſuram ſortitæ ſunt. Quapropter trifariam quoque illas diuiſit rerum conditor. Et primam quidem compagem humeris inſeruit, cubito autem brachium & vlnam coarticulauit, brachiali reliquam vlnæ extremitatem coarticulans, & huic poſtbrachiale ſubiungens quinque hos illis digitos inſeruit. Singulos autem horum ex tribus internodiis vel radiis compoſuit, quorum extremitates alias quidem ſinubus excauatas, alias autem ſphæricas & rotũdas fabricans, deinde excauato ſinui rotundam alterius extremitatem inſerens neruis ſimul validis conſtrinxit, & circumpoſitis muſculis voluntarii motus facultatem largitus eoſdem tenui mollique cuticula veſtiuit, ne digitorum

Marginal notes: Pili. — Barba. — Gen. 2. — Gen. 3. — Gen. 1. — 1. Cor. 12. — Anus. — Manus & brachia. — Digiti. — Section letters: A, B, C

torum contractioni impedimento eſſet duritics. Præterea, cùm digitorum extremas partes interius molliores fecerit, foris tamen eorum incolumitati & ſecuritati cõſuluit.

Vngues.

Vngues nempe tenues latoſque impoſuit, quorum exterior eminentia rotundior eſt. Et tenues quidem fecit, ne molliorem illam, quę in ſummis digitis eſt, carnem aggrauent, ſi onus ſit nimium: latos vero vt in laboribus ſobeundis teniti poſſent, dum mollem quæ illis prominet carnem ſuffulciunt: eminentias autem eorundem rotundas fecit, hac nimirum figura, ne facile læderentur, muuire volens. Angulos enim in triangulis & quadrangulis tenuiom corporum figuris fragiles eſſe conſtat. Leonibus equidem, vrſis, pardis & alijs feris acutos, craſſos, prælongos & validos vngues rerum conditor inſeruit, ac armatura illas inſtruxit naturali, eo quod rationis vſu deſtitutę non aliquo ab arte excogitato auxilio ſibi cõſulere poſſunt. Hominem vero, quẽ rationalem fecit, & mente, quæ plurimum ſcientiarum & artium inuentrix eſt, inſtruxit, naturali armatura deſtitutum nudumque creauit, nec ferinos illi vngues tribuit, nec etiam vngulis pedes illius contexit. Quomodo enim, ſi his armatus eſſet, per ſcalas aſcenderet? quomodo item tenuiori murorum ſuperficiei inſiſteret, dũ lapides aut lateres contexens domum ædificat? Quomodo etiam vngulis inſtructus in

Pedes.

ſummis domorum faſtigijs tuto ſtare poſſet? Nunc autem tenerior illa & in longum extenſa pedum ſubſtantia & digitorũ flexibilitas, homini & motus facilitatem & ſtationem magis totam exhibet. Et ſane, cùm nudis pedibus homo vtitur, expedite ſuper lignum quoque incedit, & ſcalis minimis inſiſtere audet, & infinita hui⁹ generis multa cum agilitate peragit. Vngularum vero vſum aliunde aſciſcit homo. Ex pecodum enim, quas illius imperio De⁹ ſubiecit, genere pelles accipit, & coriaria atque ſutoria artibus ceu cooperarijs vtens, in ijs formandis pedum formam & magnitudinem, longitudinem & latitudinem exprimit, & eoſdem ita veſtit, vt & periculum, quod à duris corporibus inter eundum imminet, arceant, & frigoris vehementiam retundant. Et hanc quidem ob cauſam rerum conditor ſoli huic animali manus, ceu organa quædam rationi ſeruientia, largitus eſt.

Manuum vſus.

Manibus enim homines arant, & ſulcum exſcindunt, & ſemina telluri mandant, & ſarculum vel ligonem tractantes foſſas egerunt, arbores plantant, & vbi falces exacuerunt, nunc ad gemmationem feſtinantes vites putant, & ſuperfluam palmitum partem auferunt. nunc vero fruges demetunt, & laborum prẽmia manuum beneficio decerpunt, & manipulos colligunt, & eoſdem in areas deferunt, paleaſque à tritico ſecernunt, manibuſq́; ceu cooperarijs vſi illas quidem ad ſuos aceruos tranſmittunt, hoc vero in horrea & granaria recondunt. Simul autem ijſdem manibus & vindemiam peragunt, & oleas legunt, vinumq́; exprimunt, holerum omniuaria genera plantant, & innumeras fructuum ſpecies artis varietate excogitantes, eas & decerpunt, & hiſtrui cupientibus offerunt. Manuum opera homana

Ars nautica.

niens non terram modo floridis pratis, luxuriantibus aruis & mon enſis nemoribus exornat, ſed & ipſum mare plurimis vijs inſtruxit, & quod pedeſtribus cunctis inuium erat, tale effecit, vt complures viatores capiat. Cùm enim diuinitus, con-

ceſſo ſapiẽtię dono naues fabricandi artem inueniſſet,

A à ferrarijs fabris (quorum artem antè excogitauerat) ſecurim, ſerram, aſciam, & quæcunque alia ſunt huius inſtrumenta accipiens, tum à ſeniori illius ſorore, agricultura nimirum, arbores infrogiferas mutuans, eaſdem inſtrumentis huiſce fabrilibus exeidit: & carinam quidem ceu fundamentum quoddam iaciens, ſuper hanc vero aſſeres muri inſtar contexens, clauiſque omnia apte compingens, & picis pinguedine inungens (huius nimirum præſidio aquarum influxum arcere ſtudens) marinum vehiculum vel currum, nauim videlicet, conſtruxit. Quoniam vero equis & mulis ad currum hunc opus erat, eos autem non ferebat fluida aquarum ſubſtantia, hoc quoque incommodum nauis gubernator ſapienter admodum ſarciuit, manuum nimirum miniſterio vſus. Nam temonis loco malum erexit, cui vela inſtar iugi appendit, & immiſſis ventorum flatibus ceu equis aut mulis vſus eſt, quos ſimul tanquam equos Zeuglis dirigere conſueuit. Porro cùm etiam habenis quoque opus eſſet, claui vel gubernacula has imitantur, quibus arreptis guber-

Zeugla iugi partes ſunt, quæ à iugo propendentes, hinc inde boum colla amplectuntur.

B nator inſtar aurigæ alicuius puppi tanquam currus circunferentiæ inſidens nauim facili motu hinc inde transfert. Nec ſecundis modo ventis ſpirantibus nauim ſcienter regere, ſed & turbulẽtas ventorũ procellas diſſoluere, & ceu equos indomitos & effrenes freno cohibere nouit. Et hæc quidẽ omnia manuũ miniſterio vſa hominis oĩs inſtituit. Earundem opera nauta remigat, nauclerus nauim gubernat, mercator emptas exponit merces, piſcator denique omnis artem ſuam exercet, & nuſquam apparentem prædam ingenioſo retium contextu venatur. Sed agedum è mari tandem in terrã deſcendamus. Tempus enim ad diligentiorem & exactam vniuſcuiuſque artis expoſitionẽ non ſufficit.

Artium cognatio.

Inſpice igitur vt artes mutuũ à ſe inuicẽ officium & quod ſingulis vtile eſt poſtulent. Aedificatoria enim è ferraria inſtrumentorum vſum petit. Hæc autem viciſſim ab illa domum accipit. Vtriſque autem ſimul agricultura alimentum miniſtrat. Sed & hęc ab illis domuum ædificia & aliſquę ad terrę cultum facere poſſunt, mutuatur. Quin potius ipſa rerum primordia per-

C pendito, vt nimirum omnium Conditor neceſſarios rerum vſus homini oſtenderit. Vnde enim ferrum & æs, plumbum & ſtannum inter terræ viſcera ſcrutari didicit? Quis illi argenti venas monſtrauit? Quis auri feracem terram effodere, & minuta auri ramenta colligere docuit? Vnde vitri naturam cognouit? Quis illum in arenæ diſcrimine cognoſcendo inſtituit? Quis præterea docuit, qualis arena igni committenda ſit, quo pacto item & quam diu id fieri debeat? Et tamen eam quæ continua quidem, ſed ſeparabilis eſt, in continuam & inſeparabilem ſubſtantiam tranſmutat. Quo pacto ex hac ignis & ſpiritus miniſterio vſus varias poculorum formas, nempe phialas, calyces, ampullas, amphoras, ſupellectilia denique plurima, tum & alia vaſa ad omnem cibi ac potus vſum idonea, fingere didicit? Cõſtat itaque qood omnium horum cognitionem à conditore ſuo acceperit, & quod rerum opifex tam conſiderationis potentiam quam artium inuentiones humanę naturæ inſeruerit. Vnde cum magno illo Iob colloquens dixit: Quis dedit mulieribus texturæ ſapientiam, & variegatiuam ſcientiam? Reuera

Textoria.

enim & huius artis decor diuinæ bonitatis munus eſt. Et temporis quidem diuturnitate cõtemptum ac vile factum eſt, operiſque vulgaris iam cognitio inuentorum nomen vel famam perdidit. Si quis autem ſingulas huius partes diligentius inſpicere velit, hanc quoque artem plurimũ admirabitur. Lanæ enim vbi detonſæ, aquis ablutæ & purgatæ ſunt, pectuntur primo & minutim diſtrahuntur: deinde quod diſtractum eſt, denuo in cumulum globumve colligitur. Quem accipiens lanifica, quod in hoc ſyncerum & purum eſt, & quaſi venis quibuſdam & rectum protenſis fibris diſtingitur, à reliquis ſecernit. Alteram vero eiuſdem partem colligens ſtamini ſubtegmen parat. Vbi autem paratas iam lanas mulierum manus acceperunt, tenuiſſima ex ijs fila ducunt: & hæc primo quidem veluti chordas quaſdam ordine in telis extendunt, & quod ſubtegmini deſtinatum eſt ſecernunt, radijs autem intermedijs ſtamen dirimunt, & funiculos, qui illis innexi ſunt, alios quidem laxant, alios vero intendunt, ſimulque inſtrumentis quæ in hunc vſum fabrefacta ſunt, ſubtegmen propellunt & conſtringunt, omnémque hoc modo texturam abſoluunt. Quis ergo traditam huic animali ſapientiam digne admiretur? Vide enim vt vni & eidem lanarum colori aut ijſdem filis ſericis omnis generis animalium formæ intexantur, & cum his hominũ quoque imagines, quorum alij quidem venantium, alij vero adorantium ſpeciem & habitum repræſentant, tum & arborum formæ, & alia huius generis infinita. Reuera igitur, Laudate dominum omnes gentes, quas tanta ſapientia dignatus eſt, & quæ in tantis bonis enutrimini. Quis ſodes marium piſcem lanis tincturam præbere decreuit? Quis item eius artis inuentor prodiit, quæ lanarũ ſpeciem infinitis colorum generibus veſtire ſolet? Porrò ingratitudinis vitio laborans, vermiculos quoque inueniri dices, qui tenuiora quam homines fila ducere ſoleant. Sed & hoc ipſum diuinæ erga te curæ & proſpectionis opus eſt. Ne enim ob multiuariam artium ſcientiam animo extolleteris, nec diuitiarum copia iuuenilius exultares, tui curam gerens rerum Opifex per vermiculos docet, hæc nequaquam tuæ virtutis opera, ſed diuinæ qua erga nos vtitur beneficentiæ dona eſſe. Licet vero te hoc modo erudiat, ſimul tamen conſolatur, ne dum te ab illis vinci vides, grauius æquo doleas: cùm videlicet illorum penſa tibi offert, & horum quoque artifices tuis imperijs ſubijcit. Tu ſolus ex omnium animalium numero vrbes cum ſplendore ædificauiſti, turribus & vallis muniuiſti, habitaculorum, cœnaculorúmque elegãtes formas extruxiſti, & portubus ipſum mare continenti iunxiſti. Quia vero Deus, qui te mortalem in hac vita condidit, ſciuit te morbis quoque exercendum fore (quod enim mortale eſt paſſionibus quoque ſubiacet) ſimul & medicam artem te docuit, cuius ſcientiam morborum incurſionibus oppoſuit. Hinc morborum, qui nõ apparent, differentiam nouiſſe, & pulſuum motu febrium remiſſiones & intenſiones cognoſcere, & morbi aduentum, eiuſdémque quo maxime feruet vel remittitur tempus dijudicare, & mortis indicia præuidere: præterea turbantis & peccantis materię ſpeciem deprehendere, & quę hanc expugnare poſſunt apponere, humidã exſiccare, calidam reſtinguere, frigidam concito calore fouere, inundantem & ſuperfluam vel vomitorijs vel expulſoriis pharmacis, aut etiam venarum inciſione exhaurire didiciſti.

Pſal. 116. · *Bombyces.* · *Medicina.*

Porrò quis ſermo vel morborum vel remediorum copiam plene explicet? Multa enim ſunt corporum naturæ vel incolumitati contraria, ſimul autem plurima & varia ſunt, quibus illa arceri poſſunt, pharmaca. Multa quippe ars inuenit, quæ ſingulis morbis pugnare ſolent. Quapropter Creator rerum terram quoque multas herbarum ſpecies non ad veſcendum modo, ſed & eas quæ eſui inutiles ſunt, germinare iuſſit, quandoquidem non alimento modo, verumetiam valetudinis cura nobis opus eſt. Et has quidem nos in cibum paramus, illas vero animalia herbiuora depaſcuntur, alias item medicorum legunt diſcipuli, & ex illis morbos arcentia pharmaca componunt: adeo vt quod comeſum perniciem afferret vel interitum, pharmacum fiat, quo corporis morbi depelluntur. Quare nõ eſt, vt hæc re ad Prouidentiæ accuſationem excitent. Singula enim hæc gratorum hominum linguas ad gratulationem inuitant. Sed perinde mihi facere videor, quod ij qui in mari natant, & vndique irruentibus fluctuum procellis terram contingere cupiunt: dum videlicet immenſum ſapientiæ, quæ circa artes verſatur, pelagus aggredi auſus, & vndique accedentium argumentorũ copiam ceu fluctuum incurſus effugere ſtudens, ad ipſum finem percurrere, & hunc ceu marinum quoddam litus attingere cupio. Quamobrem relictis alijs omnibus ad Grammaticam ſermo noſter tranſeat, quæ ſermone ipſo propinquior eſt reliquis, & homini qui animal ſermocionale eſt, cùm primis conuenit. Hæc itaque literarum elementa inuenit, eadẽ certo numero circumſcripſit: tum coniuncta inuicem in ſyllabas colligauit: deinde duabus tribuſue ſyllabis compoſitis vocabulorum lectionẽ docuit: tum eadem illa componens & contexẽs vnam continuamque orationis conſonantiam effecit. Huius igitur beneficio innumeri libri veterum dictis repleti ſunt, quorum hi quidem religionis, oraculorum & cœleſtium rerum myſteria continent, alij vero reliquas diſciplinas explicant. Eadem quoque metrorum varietate, ſententiarum elegantia & compoſitionis concinna ſtructura fabuloſas narrationes velans tum aures demulcet, tum pijs quoque contra impietatis alũnos arma miniſtrat. Eiuſdem beneficio abſentibus conuerſamur, & qui multorum dierum itinere diſtamus, atque immenſis manſionum ſpatiis & interuallis ſeiungimur, ingeniorũ concepta & animorũ ſententias nobis inuicẽ ceu per manus trãſmittimus. Et lingua quidem, quæ primarium orationis organum eſt, otioſa ceſſat, ſermoni autem dextra ancillatur, quæ calamo arrepto quod nobis cum amico tranſigendum erat negotium papyro aut chartæ inſcribit, & ſermonis vehiculũ eſt, nõ os nec lingua, ſed manus, quæ longi temporis vſu artem exercuit, & elementorum compoſitionem ſeu ſtructuram probe educta eſt. Hac de cauſa tales nobis manus fabricauit rerum Opifex, quas in quinq; diuiſit digitos, è quibus maiorem reliquis quatuor oppoſuit. Nec enim poſſibile fuiſſet, vt quia omnis generis opera, digitis recto ordine ſitis, exequeretur. Nunc vero cùm pollicem reliquis oppoſitum habeamus, & ſtylum & ſarculum & ligonem, ſerram deniq;, aſciam, malleum, forcipem & quæcunq; alia ſunt artis inſtrumẽta firmiter

Grammatica.

ter & expedite tenemus. Quoniam ergo vidiſti ex A ſermone hoc, quantos circa corporis tui fabricam ex Prouidentia fructus perceperis, quot item artes & ſcientias rerum conditor non ad viuendum modo, ſed etiam ad bene viuēdum tibi donauerit, tanto circa tui curam ſtudio vſus, quantam præterea bonorum copiam gratuito effuderit, vt vitam tibi utrinque vſu & exercitio iucundiorem redderet (quoniam non modo neceſſitatem ſarciuit, ſed & ea quæ communem vſum excedunt copioſe & abundanter vndiq; affudit) ingratitudinis vitium lingua eiice, ipſam laudibus inſtrue, domino te ſubmitte, & illi ſupplex eſſe ſtudeto, quinetiam cum propheta exclamare diſce: Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, non potero ad eam. Ipſi ſit gloria in ſæcula, Amen.

SERMO V.

Demonſtratio Prouidentiæ ab imperio quod homini in bruta & belluas commiſſum eſt.

QVANTA Creatoris & omnium opificis circa noſtram naturam cura ſit, B vobis vtique probe perſpectum eſt, ô amici & ſocij, nec vlla verborum doctrina indigetis. Cùm enim beneficiorum fontes illinc aſſidue percipiatis, largitori horum laudes pro virili offertis. Quoniam vero nonnullos inuenire licet, qui magna indolentia correpti diuina hæc munera non ſentiunt, ſed cùm in bonis diuinitus conceſſis delicientur, ingratiſſimas tamen contra Creatorem ſuum voces eructant, neceſſarium omnino fuit, vt oratio noſtra mundum hunc omnem celeri curſu percurrens, & humanam naturam in medium ſtatuens, Dei Prouidentiam in ſingulis tam mundi quam noſtræ naturæ partibus euidenter & palam apparere demonſtraret. Eadem quoque ſimul nonnullarum artium, quæ humanæ mentis induſtria inuentæ ſunt, ſapientiam ſimul & vſum declarauit. Eas vero quas ambitionis & voluptatis ſtudium inuenit, nempe pictoriam, ſculptoriam, auaritiam, culinariam & innumera placentarum inuenta, volens prætermiſit: ſimulque cum his eas etiam, quarum curioſitas modum excedit, aſtronomicam C nimirum, geometricam, arithmeticam & muſicam (cuius officium eſt auditum demulcere & mouere, animæ affectiones pro ſuo arbitrio mutare, & triſtem quidem in lætitiam reſoluere, diſſolutam vero fortiorem & virilem reddere) has inquam, & quæ harum ſimiles ſunt, ſponte tacuit, dum & nimiæ verboſitatis fugit vitium, & breuitati ſtudet, & auditorum mentibus ſingularum artium exactiorem contemplationem permittit. Facillimum enim eſt, occaſione ab iis quæ diximus accepta, in earum quas omiſimus, conſiderationem peruenire. Erunt autem fortaſſis aliqui ex eorum numero, qui cùm Deum celebrare neſciant, eundem calumniis proſcindere probe nouerunt, qui Deum artium inuentionem non ſoli hominum naturæ & ingenio tradidiſſe dicent.

Apes. Nam minimum illud (inquiunt) volucrum genus, apes nimirum, videre licet, quæ politicæ & ſociæ vitæ leges ſtudioſe ſectantur, propter imbecillitatem autem aculeo armatæ per vices & ordines ex aluearibus auolant, & aere traiecto nemoribus, pratis & campis inſident, & quod in his lanuginoſum ipſiſque ex vſu eſt colligunt, & ſeipſas onerant, anteriorum videlicet pedum miniſterio, ceu vlnis, hæc ſua onera ceruicibus imponentes, deinde ſic onuſtæ in aluearia reuertuntur. Præterea fauos ædificant, nec regula nec gnomone indigentes, & angulos ſibi coæquales omni mathematica ſcientia præſtantiores efficiunt. Sed & parietum texturas, & mellis interſtitia vel ſepta, tenuia admodum veluti ex filis & membranulis quibuſdam contexunt, humidamq́. mellis naturam tenuibus iſtis, ſed crebris tabulatis probe cohibentes, hoc modo dulciſſimis mellis liquoribus vaſa replere conſueuerunt. Et quid vnquam (aiunt) huic ſimile ab humano genere, quod in diſcipulos & doctores diſtributum multo labore & tempore artis cognitionem plene correxit, excogitatum eſſe conſtat, quale laborioſum illud & honeſtatis amās apum genus effinxit, quod nec doctorum & diſcipulorum ordinibus diſtinctum eſt, nec per lora & ferulas artem didicit, ſed cognatam ſibi & voluntariam habens tam difficilis operis conſtruendi ſcientiam fauos contexit, & nec menſuris, nec centris, nec angulis indigens, vaſa ſua complet? Vaſa, inquam, complet, cùm nec botros vuaſque exprimat, nec vllis frugibus noceat, ſed tenuiorem duntaxat roris partem hauriens, mellis ſubſtantiam ingenioſe conficit. Sed agedum ex hac ipſa accuſatione defenſionis argumenta contexamus: facillime enim per ſeipſam diſſolui poterit. Apes enim copioſum illum ingenioſumque laborem, & optimum atque dulciſſimum laboris fructum humano generi fruendum efficerunt. Et tanquam vernæ quidam, quos iuſti domini lex cogit, domibus ſuis exeunt, quod illorum operi conducit legunt, oneribus ferendis ſatagunt, ſtudioſe ædificant, & mellis quod intulerunt liquori tanquam theſauro ſignacula & ſigilla imprimunt, illumque hominibus, ceu regibus ſuis, inſtar tributi & vectigalis aſſiduè perſoluunt. Quid ergo, ô miſer, calumniaris: & cùm vectigale hoc fruaris, huius exactorem conuitiis laceras? & qui alienis laboribus voluptatem tuam adimples, eorundem largitorem ingratis hiſce petis ſtimulorum iaculis? Nec laborum modo fructus ab hiſce percipis, ſed aliud quoq; hinc metis cōmodum. Primo enim quanta bona hominibus concordia C conferat, & quam dulces illius fructus ſint, diſcis. Politicam enim vitam apum examina imitantur. Nec quicquam apud illas priuatum eſt aut proprium, ſed communis opum theſaurus, & indiuiſa rerum poſſeſſio. Non lites habent nec fora: nec enim ſe mutuis afficiunt iniuriis, nec quod plus aut nimium eſt appetunt: operi faciendo aſſiduè incumbunt, vnde & fucos à præſepibus arcent, ceu ignauum pecus, qui cùm laborare non poſſint, otioſi tamen alienos labores deuorant. Confuſam inter multos poteſtatem & Democratiam odio habent, vnum ducem obſeruant, huic parere illis gratiſſimum eſt. Et hæc quidem ſingula faciunt ſimul & patiuntur, cùm nec aliorum ſermones audiant, nec legum volumina euoluant, nec doctorū ſcholas frequētent. Nec enim aliqua illarum alia ſapientior eſt, nec quæ ſenior eſt, iuniore plus nouitatur intelligit. Omnes vero ſimul ea quæ diximus exequuntur, cùm non in rationali ſcientia, ſed in naturæ ſcriniis à communi omnium Creatore laborioſum illud & honeſtiſſimum operis ſui faciūdi ſtudium acceperint. Ad te vero om-

nium horum omniſque commodi materia redit. A
A brutis enim & irrationabilibus tu, qui ratione
præditus es, diſcis otioſam vitã ceu noxiã abomi-
nari, virtutis labores alacri animo perſequi, eiuſ-
dem theſaurum vndiquaque conquirere, princi-
patum ſi abſit minime ambire, venientem vero &
tuæ fidei concreditum recte & iuſte adminiſtrare,
res tuas vel opes communes æſtimare, & earum
fruitionem indigentibus permittere. Illis enim,
qui vera ſapientia præditi naturæ ſuæ characte-
rem integrum conſeruant, innata ratio ad erudi-
tionem & doctrinam ſufficit: eos vero, qui hunc
corruperunt, vitamque ſequuntur beluinam, ra-
pacem nimirum & ſanguinariam, concinna illa
& ordinarie inſtituta brutorum animalium po-
litia vere arguit. Tuæ ergo vtilitati vel ſaluti pro-
ſpiciens rerum opifex naturalibus hiſce priuile-
giis brutorum genera ornauit, vt ab iis quoque
aliquam vtilitatem percipere poſſes. Et huius
Prou. 6. rei Salomon teſtis eſt, qui tibi acclamat dicens:
Abi ad formicam, ô piger, & æmulare vias eius. Et
proficiſcere ad apiculam, & cognoſce, vt operaria
eſt, & opus ſuum ceu honeſtum facit: cuius labo-
res tam reges quam priuati ad valetudinem con- B
ſeruandam adhibent. Teſtis eſt ſimul commo-
Iere. 8. nis ille omnium Deus, per prophetam dicens:
Turtur & cicada & hirundo ac paſſeres agri co-
gnouerunt tempora aduentus ſui: populus au-
tem meus non cognouit iudicia Domini. Et rur-
Eſa. 1. ſus per Eſaiam: Agnouit bos poſſeſſorem ſuum, &
aſinus præſepe Domini ſui: Iſrael autem me non
cognouit, & populus meus me non intellexit.
Homines ergo, quos ratione donauit dominus,
hæc brutorum animantium circa res ſuas admini-
ſtrandas ſtudia accuſant. Quamobrem dolore
correptus propheta, & hominum ad irrationa-
lem conditionem relapſum tragice exagitans cla-
Pſal. 48. mauit: Homo in honore exiſtens non intellexit.
Comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis
factus eſt illis. Quapropter alios quidem homi-
num lupos, alios vero leones inſidiantes, alios ca-
nes nutritoribus ſuis oblatrantes, alios œſtro con-
citas vaccas, alios ſortium ſerpentes & viperarum
proles, alios aſpides quæ auribus ſuis obturatis in-
cantationes audire nolunt, nominare ſolent. Et
quemadmodum corruptis hominum animis ac
moribus ferarum nomina impoſuerunt: ita ſim- C
plices & malitia omni carentes animas laudatorũ
animalium nominibus ornauerunt. Nam inueni-
re licet fidei ſimplicitate ornatam animam,
quæ colũbæ & turturis nomine appellatur. Quo
nomine ſponſus quoq; in myſtico illo Canticorũ
libello dignatur eccleſiam. Tum mitigetas quo-
que & paſtoris amantes, oues nominare conſue-
Ioan. 10. uit. Oues meæ (inquit) vocem meam audiunt, &
cognoſco oues meas, & cognoſcor ab eis. Et rur-
ſus: Ego ſum paſtor ille bonus. Bonus paſtor ani-
Mat. 25. mam ſuam ponit pro ouibus. Et alibi: Statuet a-
gnos à dextris, hœdos autem à ſiniſtris. Simili mo-
do altiuolantes illos, qui omnibus terreſtrium cu-
ris liberati, animæ oculum incorruptum habent,
& myſticum corpus contingere deſiderant in ſa-
croſanctis euangeliis Aquilarum ornauit nomine.
De ſanctis enim, qui reſurrectionis tempore in
cœlos rapiendi ſunt, diſſerens, tandem infert: Vbi-
cunq; cadauer eſt, ibi congregantur aquilæ. Con-
ſtat ergo ex iis quæ hactenus dicta ſunt, quod rerũ
conditor tum apibus tũ reliquis brutis omnibus,

A huiuſmodi naturalẽ ingeniorum & operis facien-
di induſtriam propter nos dedit & diſtribuit, vt
nimirum vndiquaq; quę ad noſtram vtilitatem fa-
ciunt, percipere poſſemus. Nam præter hæc aliud
quoque ad nos lucrum redit ab apibus. Scientia-
rum enim & artium inuentione non inuenimus
gloriari, nec altum ſapere, & naturæ noſtræ obli-
uiſci, ſed Creatorem noſtrum agnoſcere, & in illũ
cauſam bonorum referre diſcimus. Ne vero ob
hæc animis conſternati toti deiiceremur, vt qui
bruta animalia artis conſortia habentes, à brutis
nihil differemus, Deus omnem laborioſæ illius
mellificationis fructum nobis tradidit, vt ſimul
contumacem noſtram ceruicem artis conſortio
reprimeret, & ſociorum ſeruitio nos conſolãs do-
lorem repelleret. Quid ergo doles, ô homo, quod
apes hæc tanto artificio perficere cernis? Etenim
illarum quidem labor, tuus vero laboris fructus Aranea.
eſt. Et hæ quidem labores ſuſtinent, tu autem la-
borum voluptate frueris. Quin araneam tenuia &
inuiſibilia ferè fila texere docuit idem rerum O-
pifex, vt te quo pacto volucres capi poſſent, edo-
ceret. Hæc enim non verbis aut ratione artem
B edocta, ſed natura magiſtra vtens retia contexit.
Tu vero rationem tibi familiarem habens cùm
exemplar ob oculos poſitum cernis, infinitas re-
tium ſpecies parauiſti. Atqui faſtum tuum & in-
ſolentiam minimum hoc animalculum (quod
cùm ratione deſtitutum ſit, paradigmatis tamen
vſum tibi exhibuit) prohibet. Ruſum vero ex re-
tium varietate ſolatium percipis. Ipſum enim
exemplar vel archetypum vnicum eſt, eiuſ- Aucupi.
dem vero imitatio infinita & multiplex. Volatili-
bus enim Nephelotheriam ſtruxiſti, quam locis
arduis & vtrinque prærupti inſigens retium aeris
colorem imitantium dolo auibus viſum quodam-
modo ſuffuraris & eripis. Aucupium autem hoc
perſecutionis timor adiuuat. Excitatæ enim, quas
captas, auiculæ & vndiquaque in retia compulſæ,
dum inſecutores ſuos metuunt, coràm expanſa
minus exacte perſpicere poſſunt: deinde continuo
ordine extenſa retia contingentes, in laqueos in-
cidunt. Et his quidem in aerem ſuſpenſis auiculas
venari ſoles. Rurſus autem alia his firmiora ma-
giſque valida tibi excogitata ſunt ad earundem
animantium capturam: quæ ſuper terram qui-
C dem expandis, foueam vero in hunc vſum effoſ-
ſam aqua adimples, aueſque cicures retibus impo-
nis, vt ſuo conſpectu ſimul & cantu cognatas ſuas
aut contribules auiculas alliciant. Deinde vbi illæ
aquam conſpiciunt, altera autem illa cantillans
auditur & videtur, illæ quidem aduolant, tu ve-
ro arte vſus intra retium plagas pertractas com- Venati.
prehendis. Alia item ad quadrupedes quoque ca-
ptandas inuenta eſt machina. Laqueis enim, po-
dagris & pedicis cerui capiuntur. Apris autem,
capreis & leporibus extenduntur caſſes. Barathra
item vel foueæ & aliæ huius generis machinæ im-
maniſſimis feris ſtrui conſueuerunt. Nec tamen
volatilium & terreſtrium genera tibi ad prædam
ſufficiunt: ad marina quoque animalia audacter
aggrederis, & cyrtos, panagra, verricula, ſagenas Piſcatio.
& ſi quæ aliæ ſunt huius generis inſtrumenta
contexens natatilium genus perſequeris, atque
eos quos natura ſub aquis vitam tranſigere fecit,
tu artis opera in alium aerem ſubducis, & venſis
aquarum alumnos, tumque ipſe terreſtris ſis,
eos tamen ad te pertractos capis, quibus domici-
lium

llum maris profunditas exhibet. Atqui innumera piſcium genera tibi fruenda proponuntur, piſcatoria nimirum arte horum vſum tibi offerente. Non igitur eſt, quod araneam tenuium filorum textricem moleſtius feras: hinc enim illud lucri percipis, ne animo efferaris, ſed communem omnium opificem laudibus celebres. Rurſus autem ſolatio hoc tibi eſt, cùm araneam quidem, culices & muſcas aliaque huius generis animalcula venari, tua autem induſtria velociſſimas aues vinci, & aquatile illud natantium genus tuis machinis cedere, & pedeſtria animalia tuis legibus ſubiici cernis. Non igitur dolendum tibi, quod alis deſtitutus ſis: ſapientiæ enim donum nactus es, quæ alatas volucres tibi poteſt ſubiicere. Sed & mentem cunctis volatilibus, imò & ipſis ventis velociorem poſſides. Pro tuo enim nutu quocunque volueris penetrat, & licet corporis carcere clauſa detineatur, & terræ alligata ſit, cœlum tamen obambulat, & quæcunque in cœlo pulchra ſunt, ſed & ipſum cœlum tranſcendit, & quæcunque cœlo ſublimiora ſunt, animi imaginatione complectitur: tum orbem terrarum vniuerſum luſtrat, cum plurimis gentibus conuerſatur, & cum amicis qui procul abſunt, colloquitur. Quid ergo viſibilium alarum inopia doles & triſtaris, qui tales mentis & intellectus alas poſſides, quæ volatilia tam facile ſuperant? Corpus quidem alatum tibi deeſt, aues autem aerias ſapientiæ viribus aſſequeris. Eiuſdem ſapientiæ auxilio vſus taurum robore & cornibus armatum ſub iugum mittis, ſeruire cogis, & aſſiduis laboribus ſubiectum exerces: vt nimirum terram aratro ſcindat, currum trahat, & quæ aliis iumentis intolerabilia ſunt onera tranſuehat, tum ædificantibus quoque ſuam afferat materiam. Et tu quidem iubes, ille autem iugum ſubit, & hoc ſe aſtringi patitur, cornuum vſus obliuiſcitur, tuamque vocem pertimeſcit, & quantum inter tuum & ipſius robur diſcrimen ſit, nō nouit, ſed animali ſe multum infirmiori ſeruire ſuſtinet. In tantum humani ingenij ratio corporis viribus præſtantior eſt. Hæc aſinum, mulum & camelum onera vehere iubet, & ſinguli horum cùm iubentur, ſubſidendo ſeſe ſubmittunt, rurſus vero iuſſi & onerati ſurgunt: præterea cùm longis itineribus feſſi ſunt, lædentes ſe patiuntur, grauantibus ſe parent, & fame afflicti poſſeſſoribus ſuis non occlamant. Qui enim ſeruitutis limites vel leges ſint, natura magiſtra didicerunt. Hanc itaque ob cauſam ſola dominorum vox animalium fortiſſima terret. Tu vero totius naturæ dominum contemnis, & cùm ex brutorum imagine tui commodi adeoque ſalutis occaſionem percipias, tamen nec domino ſubiici, & illi ſupplex fieri dignaris, nec virtutis onera decenter ſuſtines (hæc enim Dominus tibi ferenda impoſuit) ſed calcitras, & tyrannidem ſpiras, & iugum inſtar indomiti vituli fugis, nec frenum pateris, ſed hoc etiam confracto fuga emicas, & per præcipitia ruens innatum tibi aurigam & rectorem diſtrahis & laceras. Quotquot vero honeſtiſſimam hanc ſeruitutem amauerunt, & hi illi hoc amore, feruido & generoſo, vulnerati ſunt, plurimum vtilitatis ab ipſis quoque brutis animantibus perceperunt. Quapropter in Pſalmis per vnius vocem omnes illi exclamant: Iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum. Iumento enim, quod ab alio regitur (inquit) ſimilis te ſequor, minime curioſius in quam me viam perducas, nec etiam quam illa vel breuis vel longa vel laborioſa ſit, curioſius percunctor, nec illius anguſtias, arduum aſcenſum & præcipitia inique is fero. Nam mihi à meipſo perſuaſum eſt, te cum bonus ſis, viæ quoque ducem fore optimum. Idcirco in aliis quidem omnibus inquiſitor quiſpiā & rationalis rerum iudex ſum, & quod opus eſt diiudicare noui, tum quod aduerſum mihi nocet, palam effugere ſcio: cùm vero tu ducis, rationis iudicio longum valere dicens iumenti morigeram & obedientem naturam imitor, & qui aliis rationalis ſum, inſtar iumenti coram te conſiſto. Quapropter à tua conuerſatione non ſeparor, ſed ſemper tecum ſum: quoniam tuis veſtigiis inſiſto, freno obſequor, & vtcunque duxeris me, duci patior, ſiue per planam, ſiue per aſperam, ſiue per anguſtam, ſiue per latam viam me velis ingredi. Tuæ enim ſapientiæ confido, bonitati credo. Quodcunque enim tu volueris, idipſum reuera & honeſtum & bonum eſſe noui. Tantam (inquam) ex brutis quoque vtilitatem capiunt, qui illam percipere vel lucrari nouerunt. Tu itaque cùm animalium genera tibi parere videas, illi parere ſtude, qui hæc tuo imperio ſubiecta tibi ſeruire fecit. Idē ille equorum armenta ſibi ſubdidit, & cùm ferocientem equum nactus es, qui ſeſſorem admittere nondum nouit, mox arte domitum commodiorem reddis, audaciam eximia, ſaltuum inſolētiam reprimis, & ſublime illud & arrogans collum inſtar arcus deflectis, vt facies terram verſus deſpiciat: præterea greſſus numerum ac modum pedúmque concinnam tranſpoſitionem & currendi cùm opus eſt celeritatem edoces, eum denique qui armentis aſſuetus fuerat, cicurem reddis, & vt manuatur imperium ferat vociq́; obtemperet, perſuades. Hinc eſt, quod flagelli ictus patitur, qui & robore & celeritate te multū ſuperat. Minas tuas ſcit & metuit, & iis ipſis quæ facit, ſeruitutem fatetur. Idem venante te tecum venatur, pugnantem te adiuuat, & in hoſtes non ſine ruina & procella fertur. Vbi vero fuga tibi conſulere volueris, mox & ipſe timore perculſus audaces animos ponit, conuerſus fugam arripit, teque ingenti curſus celeritate è perſequentium manibus liberat. Præterea, ſi vel contra hoſtilis aciei frontem tuere iubeatur, immorigerum ſe nequaquam exhibet, nec etiam ſi fugam illi iniungas quicquam obloquitur, ſed inſeſſoris ſui legem vnicum agnoſcit ſalutis terminum. Porrò quid equum, aſinum & camelum commemoro? Iam enim & Elephas, terreſtrium animalium longe maximum, qui promuſcidis viribus ingentes quoque arbores radicitus euellere poteſt, tibi parere dignatur, nec robur ſuū quantum ſit expendit, nec vires animo conſiderat, nec vaſtā hanc & immanem corporis molem perſpicit, qua colles etiam imitari videtur, ſed tuum imperium volens ſuſtinet. Et tu quidem (te ſiquidem naturam voco) inſideos agenda præcipis, illa vero quod iuſſiſti exequitur: ac ſi ſpectaculi mercedem à ſpectatoribus acceperit, eandem tibi promoſcide forcipis loco vtens porrigit. Idem belligeranti ſuum auxilium præſtat, & humeris ac tergo plurimos ſagittarios ſuſcipiens facit, vt hoſtes quaſi è turri aliqua ſagittis petere liceat, & eorundem phalanges aggreſſus eas facile terret ac perrumpit, armatoſque diſſipat. Non igitur doleat tibi quod corpore paruo prędita es, quin po-

Iumenta. — *Equi.* — *Elephas.* — *Pſal. 72.*

tios quanta huic animalia ſeruire dignentur conſidera, eumque qui hæc tuo imperio ſubiecit A alacri & prompto animo celebra, ac per hoc ipſum gratitudinem tuo factori teſtare. Animæ enim tuæ ſaluti proſpiciens, nequaquam magno vaſtoque corpore te onerare voluit: ne videlicet vtraque parte præſtantior exiſtens in diabolicam inſolentiam prolabereris. Cùm enim paruo hoc corpuſculo præditus inſanire, & contra Creatorem tuum furere ſoleas, quid non facturus eſſes, ſi & hoc vaſtum & magnum accepiſſes? Nunc vero parua hæc & mediocris ſtatura te ſapere & factorem agnoſcere docet: ratio autem diuinitus conceſſa corporis exilitatem ſolatur. Per hanc enim omnem brutorum animalium naturam ducis & regis, nempe ouium, caprarum & porcorum greges, equorum armenta, camelos paſcentes ſimul & onerarios, & mulam vel auium vel mulorum naturam. Quorum alia quidem in eſcam tibi propoſita ſunt, menſamque tibi lautiorem reddunt, ac omniuariam voluptatem exhibent, dum variis edulijs materiam ſuppeditant: alia vero frumentis & lignis vehendis deſtinantur, & aliorum quæ neceſſaria ſunt vſum ex- B plent. Inter canes equidem alij venantibus auxilium ferunt, alij ſimul paſcunt, aliique domus cuſtodiam ſeruant, & horum vigilijs confiſi paſtores ſomno ſecuro fruuntur, ac iiſdem auxiliaribus vſi pauciores multis ouibus paſcendis ſufficiunt. Nec enim pro dominis modo, verumetiam pro ipſis ouibus periclitari ſolent, & pro paſtoribus pugnant, & cum lupis fortiter dimicant, imo nec vulnerati etiam ignaua fuga ſibi conſulere volunt: quin potius latratu paſtores in auxilium vocant. Et hæc canis facit, non ratione aut ſermone magiſtro vtens, ſed hoc ceu naturali priuilegio præditus. Idem feram inueſtigare à venatore iuſſus odores percipit, & his ceu veſtigiis quibuſdam ſtudioſe inſiſtens, non antè deſiſtit, quam feram inuenerit. Inuentam vero dentibus & vnguibus conſtringit, nec captam deuorat, ſed integram ei, à quo emiſſus eſt, cõſeruat: atque licet ratione deſtitutus ſit, dominum tamen agnoſcit, nec in captæ feræ participatum ſe cum domino ſuo ingerere conatur. Quod ſi vero maiorem feram inuenerit, quæ illius vires longe ſuperat, vtpote aprũ aut vrſum aut aliam huiuſmodi, exertorum den- C tium ictus ſtudioſe cauet, pugnat autem fortiſſime: atque dorſo aſſidue inhians feram tuto comprehendere tentat, & vehementi ſua dimicatione fugiendi copiam feræ non permittit. Hanc enim aſſiduo incurſu circunquaque fatigans & in orbẽ exercens in vno & eodem loco permanere, & venatoris aduentum expectare cogit. Hic tandem ſuperueniens arte fabricatorum armorum auxilio vſus feram celeriter & facile comprehendit. Neque hic mihi aliquis ex imperitorum & ſimplicium numero rabioſos canes, & calcitrantes aſinos, vel mordaces camelos, tauroſque cornupetas in medium productos obiiciat. Pauciſſimi enim è tanto numero hiſce vitiis laborant, & nec id quidem ſine magna aliqua neceſſitate fieri conſueuit. Hoc enim argumẽto intelligere licet, quod horum natura, non voluntaria per ſe, ſed Creatoris ſui nutibus obtemperans tibi ſubiacet. Et quæ tuo imperio repugnant, vtpote camelos mordax, cornupeta taurus, & quæcunque alia his ſimilia ſunt, manifeſtiſſimum eius rei teſtimonium exhibent. Similiter enim omnia illa tuum dominium effugerent, niſi diuina lege impedirentur. A Vnde illorum rebellio iuſti ordinis & legitimæ conſtitutionis author eſt, & horum ſaltus inſolentiores tuos illos ſaltus compeſcunt, tuque illorum exercitatus ferocia & tyrannide, tyrannidem vitare, & dominum tuum agnoſcere diſcis. Eandem ob cauſam feras quoque & belluas atque ſerpentum genera rerum Opifex condidit, vt tuum illum iuueniliter inſoleſcentem, & audacem animum ad virtutem erudiret, ac ferarum terrore te diuini auxilij indignum faceret. Horum enim timor ac metus tibi imminens, teque aſſiduo dolore pungens ac ſtimulans ad preces excitare ſolet, & auxiliatoris opem atque auxilium implorare cogit. Cùm vero auxilium petere iubet neceſſitas, eum quoque colere & obſeruare ſatagis, qui auxilium ferre poteſt, & eidem aſſidere cogeris, vt inſidiantium damna effugias: tum animo in altum reſpiciens principem quæris, ab iis quæ lædunt, liberari cupiens. Vnde timor hic tibi ducis loco eſt, quo ducente ad Deum peruenis. Ne vero inſipienter & aſſidue hoc timore perculſus vitam triſtitia & doloribus plenam ageres, eadẽ hæc lon- B giori abs te ſpatio remouit. Venenata enim antris quibuſdam abſcondit, & in ſubterraneis cauernis vitam tranſigere iuſſit, nequaquam illis liberum faciens, vt audacter & omni metu poſito homines inuadant, ſed ſemper occultati & raro admodum comparere, viſaque hominum conſpectũ (vtpote dominorum ſuorum) fugere voluit, legemque hanc illis ſtatuit, vt pauciſſimos, & non niſi raro lædant, idque dum non ipſa pugnam primo exordiuntur, ſed laceſſita contra hoſtes ſeſe defendunt. Nec enim aliquis horum timor vnquam nos affeciſſet, ſi illorum vires humana natura nunquam fuiſſet experta. Quadrupedum vero generi ſyluas & cautes & antris plena loca, ab hominum conſuetudine remotiſſima, ſummus ille omnium gubernator ad inhabitandum decreuit. Ad paſtum vero certum illis tempus diſtribuit, noctem videlicet: Poſuiſti enim (inquit ſcriptura) tenebras, & facta eſt nox, in ipſa pertranſibunt omnes feræ ſylueſtres: catuli leonum rugientes vt rapiant, & quærant à Deo eſcam ſibi. Ortus eſt Sol, & congregati ſunt, & in cubilibus ſuis collocabũ- C tur. Exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam vſque ad veſperam. Deinde hanc Dei diſpẽſationem admiratus propheta exclamauit: Quam magnificata ſunt opera tua Domine! omnia fecisti in ſapientia. Quod vero poſt peccati quoque ingreſſum, cùm hæc hominum imperium reieciſſet, denuo ſubiecta ſint & ſeruitutem ſubierint, Adam humani generis cõditor abunde teſtatur, qui omnibus nomina indidit, nec timore illorum perculſus, nec fugam arripiens, nec aliquo ab illis nocumento læſus eſt. Teſtatur idem ſecũdus ille hominum conditor, totius humani generis ſcintilla aut fomes, beatus ſcilicet Noe, qui non mitiũ modo, verum etiam ferociſſimorũ animalium paſtor in arca fuit, & per integrũ anni ſpatium tam hæc quã illa vno in loco paſcens carniuora herbarũ pabulo veſci coegit. Teſtatur idipſum ſaluus & integer cuſtoditus mundorũ animantium numerus. Teſtimonium quoq; nobis fert magnus ille Daniel, qui leonibus eſca aut cœna appoſitus, ipſos virtutis fulgore perterruit, & diuinæ imaginis charactere perculſit. Poſtquam enim in imagine archetypi exemplum

Canes.

Feræ.

Psal. 103.

exemplum valde ſyncerum & integrum conſpexere, ſeruitoris ſui conſeſſi ſunt, & ferociam omnem depoſuerunt, Adamum illum ſe videre putantes, qui ante peccatum nomina ipſis impoſuerat. *Act. 28.* Simile item Paulo apoſtolo contigit. Cùm enim hic lignorum faſciculum accenſæ pyræ alimenti loco inferret, & aëris rigorem ignis auxilio temperaret, in lignis delitescens vipera ignem quidem, vtpote ſibi noxium, fugit, apoſtoli vero manum corripuit tanquam illum vltura, à quo perdenda fuerat: vbi vero leuem mollemque peccati naturam non inuenit, quin potius in fortem & infractam virtutis armaturam impegit, illico reſiliit inſtar iaculi, quod in ſolidũ quippiam emiſſum ad iaculantem reſilire ſolet, in pyram autem ardentem abiit, quaſi temeritatis pœnam à ſeipſa exigens, quod videlicet domini ſui manum furore ſuo impetiiſſet. Feræ ergo loris, ferulis & pædagogicis diſciplinis ſimiles videntur. Hæ enim ab iis qui iam perfecti ſunt, & puerilem ætatem tranſierunt, facile contemnuntur: iis vero qui mente adhuc paruuli ſunt, cumprimis neceſſariæ & vtiles exiſtunt. Et quemadmodum *1. Tim. 1.* iuſto (iuxta Diui apoſtoli ſententiam) non eſt lex B poſita, iniuſtis vero & immorigeris, impiis & peccatoribus, impuris & profanis, parricidis & horum ſimilibus: ita feræ inſtar diſciplinæ alicuius hominibus impoſitæ ſunt, quæ eos quidem qui ad peccandum proni ſunt, timore percellit & territat, à virtutis autem alumnis tanquam ludus quiſpiam contemnitur. Quapropter cùm hinc quoq; Dei erga te curam deprehenderis, & omniuariam eius prouidentiam cognoris, deſine tandem, ô amice, calumniari, & laudes dignas benefactori perſoluito. Quomodo enim non abſurdum fuerit, literatorem quidem, qui ad tempus pueros cædit, & ferula ignauiæ torporem excutiens loris firmam literarum memoriam infigit, collaudare, & medico gratias agere, non modo cùm cibum potumque laboranti præbet, verumetiam cùm ſecat, vrit, & morbo ſeſe hoſtiliter opponit, ne ille auctus vlterius ſerpat prohibens: Deum vero, qui longe vberiori ſapientia & diligentiori cura animarum ſaluti proſpicit, & bonorum largitione flagrorumq; metu virtutis elementa nos edocet, ac malitiæ morbum radicitus euellit, ſolidamque C animæ ſalutem operatur, blaſphemiis ac conuitiis proſcindere? Prohibe ergo linguam tuam à malo, *Pſal. 33.* & labia tua ne loquantur blaſphemiam. Diuerte à malo, & fac bonum: curam quam de te habet inſpice, & eum qui ſua prouidentia tibi proſpicit, collauda, vt tuam circa gratuita ſua beneficia gratitudinem conſpicatus, & nunc beneficiis te plene affundat, & promiſſis bonis dignum iudicet: quæ vtinam & nos conſequamur in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui ſit gloria in æternum, Amen.

SERMO VI.

Quod diuitiæ & paupertas humanæ vitæ vtiles ſint.

Pſal. 74. SÆPE quidem iam cum propheta iniquis dixi: Nolite inique agere: & delinquentibus, Nolite exaltare cornu, nolite extollere in altum cornu veſtrum, & nolite loqui aduerſus Deum iniquitatem, dum videlicet mundum hunc A quem ille condidit, omni gubernatore deſtitutum ab ipſo deſeri dicitis. *Pſal. 18.* Sed ingratos hoſce nec Cœli perſuadere poſſunt, qui Dei gloriam annunciant, nec Sol, qui ceu ſponſus è thalamo ſuo egreditur, & ad terminos ſuos ſplendore ſimul atque calore penetrat: nec Luna quæ alternis ſuis figuris radiat, & temporis ſpatia metitur: nec ſtellarum ortus & occaſus, quæ & nauigantibus itineris duces ſunt, & agricolas ad meſſem & ſementem faciundam excitant: non (inquam) mouent hos anni partium viciſſitudines, non ſolſtitiorum mutationes, non tempeſtiui & alternatim nobium partus, non terræ mariſq; concordia, non fluuiorum fluxus, non fontium latices, non fructuum vberrimus prouentus, non animalium varietas & commodus vſus, non rationi conueniens corporis huius fabrica, non animæ immortalitas & ſapientia corpus totum gubernans, non artes variæ ſimul & infinitæ, quæ non neceſſaria modo, ſed & ea quæ à communi vſu longius remota & aliena ſunt, ſuppeditant, nec vlla alia munera quæcunque magnificus ille largitor hominum generi quotidie confert. Sed cùm omnibus hiſce fruan- B tur, furunt tamen & inſaniunt, & ſedulam hanc aſſiduamque Dei curam negligentiæ titulo infamant, & diuitias ac paupertatem nobis obiiciendo vitæ inæqualitatem accuſant. Agedum ergo ſummum illum Dominum, nauis huius (mundi videlicet) ſapientiſſimum gubernatorem in ſermonis auxilium aſſumentes obiectionibus & argumentis illorum obuiam ibimus, & oppoſitas nobis rationes diſſoluemus, tum accuſationem, quæ ab ipſis contexta eſt, araneæ telam eſſe demõſtrabimus. Cur (inquiunt) qui hominum peſſimi ſunt, diuitiis abundant, & infinitis vndique bonis affluunt, ſecundis ventis vitæ huius nauigationem abſoluunt, & diuitiarum abundantiam iniquitatis viaticum recipiunt? (Diuitiarum quippe affluentia auaritiæ faci materiam miniſtrat, & malitia, ſi opes adiutrices nacta fuerit, ingentem flammam incendit, dumque voluntati vires accedunt, malitiam reddunt intolerabilem.) Virtutis autem cultores in paupertate viuunt, ærumnis miſere iactantur, neceſſariorum quoque penuria laborant, ſqualent, ſordent, in terram deprimuntur, aliorum petulantiæ ſubiacent, conuitiis lace- C rantur, & infinitas moleſtias ſuſtinent? Quapropter, hoc primo illos interrogabimus, quem- *Diuitiæ non ſunt ſummũ bonum.* nam felicitatis finem ipſi ſtatuant. Quod ſi diuitias dixerint, mox mendacium illorum arguemus. Quo pacto enim felicitatis author erit diuitiarum theſaurus, qui, vt ipſi aiunt, iniquitatis cooperarius eſt? Si enim propter hunc mali ſupercilia attollunt, buccas inflant, & equis ac curribus vecti forum ſuperbe ingrediuntur, in tantum alios præ ſe contemnentes, quantum illos ex alto deſpicere cõtigit: ſi denique propter hunc iniquè agunt, defraudant, aliena ſibi vendicant, ad ſe non pertinentia concupiſcunt, in aliorum bonis voluptuantur, ex pauperum ærumnis negotiantur: & hæc omnia diuitiarum ope & auxilio vſi faciunt, quo pacto felicitatis finem & beatitudinis materiam diuitias eſſe dicimus? Quod ſi vero Virtutem bonorum pulcherrimum optimumque dixerunt, & huius amatorem flagrantiſſimum atque cultorem diligentem in ſummo bonorum faſtigio conſtitutum eſſe fatentur, cur diuitias admirantur, & diuites beatos nominãt? Nam ex diametro

Virtutes quæ ſint. Inter ſe pugnant opum abundantia, & virtutis egregiè geſtorum ſupellex. Porrò communem hic quæſtionem excutientes, auxiliante nobis veritatis luce, inquiramus quot nam ſint virtutis ſpecies, & quo pacto illarum poſſeſſio alicui facile contingere poſſit. Quapropter virtutis nomine definimus, Prudentiam, Temperantiam, Fortitudinem, Iuſtitiam, & quæ ex his natæ ſunt, aut in his continentur philoſophiæ partes. Inquiramus igitur quid nam ſingula hæc ſignificent, quis item illorum ſenſus, quæ ſit interpretatio aut vis. *Prudentia.* Prudentia ſane eſt rationis qua præditi ſumus vigilantia: quemadmodum videlicer deſipientia, item imprudentia eiuſdem eſt ebrietas, quæ ex affectibus genita, & quaſi in nubem quandam condenſata rationem obſcurat, eamque quod illi opus eſt videre non permittit. Vnde eiuſdem ſanitas prudentia nominari conſueuit. *Temperantia.* Temperantiam vero ab affectibus liberam rationis conſtitutionem dicimus. Cùm enim huius ſenſus ſaluus & integer eſt, affectus quidem remiſſi langueſcunt, diffluunt & diſſipantur, ac quod in illis feruore tumet diſſoluitur: mens autem hominis gubernatrix conuenienter equis ſuis inuehitur. Iuſtam ergo affe- B ctuum conſtitutionem & gubernatricis mentis vel rationis incolumitatem, Temperantiam vocamus. *Fortitudo.* Fortitudinem vero dicimus iuſtum illum indignationis aut iræ motum: quemadmodum econtra eiuſdem motus, ſi iniuſtus & inordinatus fuerit, audacia dicitur. *Iuſtitia.* Iuſtitiam autem legitimum rectumque animæ imperium & conuenientem affectuum, qui huic ſubiecti ſunt, conſtitutionem appellamus. Concupiſcentiæ enim & animoſitatis, vel iræ cum ratione conſenſus, & mutuum iuſtumque inter hæc temperamentum, iuſticiæ theſaurum vel opes nobis perficiunt. Quoniam igitur, quæ nã virtutis partes ſint, quis item ſingularum ſenſus ſit aut vis, didicimus, agedum nunc illud quoque excutiamus, qua ratione aut via, ſi quis volet, has recte aſſequi poſſit, ſi vel diuitiis vtatur cooperariis, vel etiam paupertatem ſibi auxiliantem habeat. *Diuitiæ virtutis hoſtes.* Atqui diuitiæ quidem, quę multas turbas & curas habent omniuarias, tum infinitas quoque fluctuum & tempeſtatum ſpecies, virtutis inſidiatrices & hoſtes ſunt, non auxiliares ſocij. Quomodo enim temperantiam conſequatur, qui ventri aſſidue inſeruit, & compotationi C bus intabeſcit, & conuiuia inſtruit, lectis item & menſis occupatus piſtores, popinatores, fartores & cupediarios, vina indurata, phialas, calyces, & varia poculorum genera, & opſoniorum varios apparatus animo ſuo circunfert, merum auide bibit, ventremque plus quam natura ferre poſſit, onerat? Qui denique rationis vigilantiam extinguit, affectuum vero pyram hac materia magis incendit, atque immodicum & intemperans voluptatis ſtudium quam maxime inflammans iram per ea, quæ illius feruori ſeruiunt exacuit, & rationem hominis gubernatricem affectuum ſeruitio ſubiicit, eamque quæ domina facta eſt, ventris famulam reddit: qui diuitiis collatam homini poteſtatem & imperium ad cupiditatum mancipia detrahit, principem ſubditis captiuum tradit, aurigam equis diſtrahendum propinat: qui item facit, vt gubernator clauum non amplius tenere, nec nauim rutam regere poſſit, ſed affectuum procellis, quæ nauim per præceps abripiunt, & fluctibus merguot, permittat. Qui equidem talis fuerit, non prudentiæ modo expers, verumetiam omniuarus intemperantiæ vitiis addictus eſt. De iuſtitia vero quid hic dicere attinet, cùm & ipſi aduerſarij fateantur, eum qui vt multa poſſideat concupiſcit, iniuſti & iuſti diſcrimen non velle agnoſcere? Qui enim tales ſunt, iis inordinata, infinita & indiſcreta ſunt omnia. Quod ergo qui diuitiarum auxilio vtuntor, virtutem difficulter conſequi poſſint, vel contentioſiſſimis quibuſuis ex iis quæ modo dicta ſunt, perdiſcere licet. Paupertatem vero philoſophiæ coadiutricem eſſe, & non alium, *Paupertas virtutis adiumentum.* præter hanc, perfectam virtutem feliciter conſequi poſſe, mox diſcemus. Primo enim neceſſariorum penuria affectus rationi ſubiici cogit, & illos nec intumeſcere, nec menti gubernatrici & dominæ recalcitrare permittit, quod delicatis & ventri ſeruientibus plerumque contingit. Deinde anima, cùm ſuperfluis liberata oneribus, & à curis externis expedita quiete & tranquillitate ſumma fruitur, in ſe ipſam reſpiciens propriam ſuam dignitatem contemplatur, & ſubditorum ſibi affectuum ſeruitutem agnoſcit, tum etiam imperium tenens ſubditis moderationis & ordinis leges præſcribit, & vtriuſque (tam iræ quam cupiditatis) rebellionem alternis eandem vicibus punit & reprimit. Et nunc quidem iræ affectu intumeſcente concupiſcentiam excitat, & illius vehementiam huius malitia diſſoluit: nunc vero mutato & tranſlato puniendi officio, iræ affectu aduerſus hanc vtitur, & iræ flagello concupiſcentiæ vehementiorem motum coercet. Ruſus autem labores quoque rationi ad affectuum moderationem ſubſeruiunt. Inopiæ enim neceſſitas ad laborum ſtudium excitat, & neceſſariorum penuria labores exhibet: laborum vero moleſtia affectus tabefaciens, & materiam illorum conſumens, eos intumeſcere non permittit. Quid ergo ingratus eſſe pergis, cùm paupertatem iuſtis cunctis eſſe vides, & virtutis organum cor utitis laceras? perinde faciens ac ſi quis thronos & gradus & lectos, ianuas item & omnem ædificiorum elegantiam collaudet, fabri autem vel architecti inſtrumenta vituperet, & ſecuri, terebro aliiſque, quorum opera omnis illa ſtructura conficitur, conuitia ingerat. Porrò quod virtus per paupertatem facilius quam per diuitias acquiri & comparari poſ- C ſit, ipſi etiam pietatis alumni teſtantur. Teſtantur idem quotquot apud Græcos ſapientiæ cultores fuerunt, & naturæ lege magiſtra vſi ſunt. Per paupertatem enim omnes ubi moralem virtutem comparauerunt, idq; cùm diuina oracula non audierint, quę palam clamant: Si quis non renunciat *Luc 14.* omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Ad doctrinam tamen & eruditionem natura ipſis ſuffecit. Diuina quippe Lex non nouas traditiones affert, ſed naturæ leges in memoriam reuocat, & naturæ ſcripturas, quas temporis diuturnitas hominum negligentia corrupit, naturę conditor per præcones ſuos reſcribit. Cùm ergo Socrates, Diogenes, Anaxarchus, & qui horum ſuerunt ſimiles, moralis virtutis deſiderio moti opes ſuas quas poſſidebant, reiecerint, & paupertate ad præſtantiſſimam virtutis poſſeſſionem coadiutrice vſi ſint, idque cùm circa veritatem doctrinæ cæci fuerint, & regnum cælorum nõ expectarint, nec veri illius & ſummi boni tenuerint notitiam, cur tu paupertatem accuſas, ô Philotes, per quam virtutis curſus facilis, & aſpera illa ac ardua via

executoribus

executoribus ſuis expedita & leuis redditur? Hæc autem dicimus non quod diuitias accuſemus, **A** vel malum malo repellere ſtudeamus (ſi enim diuitiæ per ſe malæ dicantur, blaſphemia hæc in illarum largitorem redundat) ſed diuitias ſimul & paupertatem tanquam materiam quandam vel inſtrumenta à rerum opifice nobis propoſita & oblata eſſe dicimus: homines vero ceu fabros quoſdam per hæc aut virtutis ſimulachrum effingere, aut malitiæ ſtatuam exſculpere. Cæterum per diuitias vix aliquis paucula quædam virtutis membra eleganter exſculpet, multi vero paupertate adiuti omnia ſimul fabricare poſſunt. Ne ergo paupertatem proſcindamus, quæ virtutis parens eſt: nec etiam opes conuicijs laceremus, ſed eos qui his perperam abutuntur, accuſemus. Nam & ferrum hominibus datum eſt, vt ædificantibus, agricolis & nauium fabricatoribus cooperetur, & alias humanę vitæ artes adiuuet. Qui vero in ſe mutuo graſſantur, illud neceſſariis duntaxat vſibus ſeruire non permittunt, ſed mutuas etiam cædes per illud perpetrant. Non tamē idcirco ferrum culpamus, ſed eorum qui hoc abutuntur, deteſtamur malitiam. Similiter vini **B** vſus hominibus ad lætitiam, non autem deſipiētiam vel inſaniam conciliandam datus eſt. Qui vero intemperantiæ ſtudent, & ebrietati intabeſcunt, lætitiæ genitorem deſipientiæ patrem faciunt. Cæterum nos iuſtum in his calculum ferentes, eos quidem qui diuino munere male abutuntur, vinoſos, ebrios & malos nominamus: vinum vero seu diuinitus collatum munus admiramur. Idem de diuitiis harumque poſſeſſoribus iudicium ferre conſueuimus, & diuitias quidem omni culpa & crimine liberamus: illos vero, ſiquidem harum diſpenſatores iuſti fuerint, maximis præconiis ornabimus: ſi autem inuerſo ordine ipſi diuitiis ſeruierint, illarum nimirum iuſſa in omnibus exequendo, & omne ſeruitium malum ſubeundo, iniquitatis illos accuſabimus: quod nimirum, cùm domini conſtituti ſint, dominij ius corruperunt, & herilem poteſtatem ſeruitute permutarunt. Sed dicat forſitan aliquis illorum, qui nihil aliud quàm benedictis obſtrepere norunt. Quam ob rem non cunctis hominibus diuitias poſſidendas rerum conditor largitus eſt: **C** ſed his quidem diuitias copulauit, illis vero paupertatem quaſi ſorte addixit, vitamque hanc inęqualibus admodum & imparibus conditionibus repleuit? Quem & ego lubens interrogauerim, cur non omnibus corporis noſtri membris vnā & eandem vim rerum opifex indiderit: ſed oculis quidem colorum & figurarum iudicium commiſit, auditum vero vocum & ſonorum diſcrimina cognoſcere voluit, nares autem vt vapores excipiant, & ſuauem odorem à fœtore diſcernant, linguam item vt guſtu ſapores dijudicet, dulcis & acerbi, acris & amari & pinguioris diſcrimen deprehendat, inſtituit? Et pedibus quidem inceſſus potentiam conceſſit, manibus vero omnifariam operationem ceu ſorte diſtribuit. Ventrem alimenti receptaculum, iecur vero eiuſdem purgatorium, cerebrum medullarum theſaurum, caloris autem fontem ipſum cor conſtituit. Arteriis item ſpiritum incluſit, venas autem ſanguinis canales fecit, ſingulis item membris diuerſa operationum decreuit officia. At qui omnia quæ modo dicta ſunt, ſed & ea quæ ſilentio prætermiſimus, ad vnius corporis perfectam fabricam ſeruiunt, **A** interim tamen ſingulis aliquid propriæ functionis commiſſum eſt, & in commune illud ſingula cōferunt. Viſus equidem pedes ducit, & viæ planitiem illis monſtrat, & locos aſperiores deuitat: ipſe autem à pedibus fertur. Auditus quoque dum ſonos percipit, viſum ad videndum excitat, idem autem per viſum ſonorum authores cognoſcit. Et vt apoſtolico teſtimonio quæ modo dicta ſunt confirmemus, Non poteſt oculus dicere manui, Non eſt mihi opus te: aut rurſum caput pedibus, Non eſt mihi opus vobis: imò multo potius quæ videntur membra corporis imbecilliora eſſe, neceſſaria ſunt: & quæ putamus minus honeſta eſſe, his honorem vberiorem apponimus. Nec vnquam aliquis indignatur diuerſam in membris operationem cernens, niſi valde deſipiat: quin potius Creatorem amat & admiratur, qui tam ſapienter ſingula diſcreuit, & ſingulis commodam & idoneam alicuius officij functionem commiſit, eámque quæ ſingulis propria erat, toti corpori communem fecit. Nec enim viſus ſolus viſibilium ſenſu fruitur, nec ſolus auditus ſonis iuuatur, vt nec ſolum os ſapores, nec **B** ſolus naſus odores, nec ſoli pedes inceſſum, nec ſolæ manus operationes, nec ſolus venter alimentum, nec ſolum cor calorem, nec ſolum cerebrum ſentiendi affectionem percipit: ſed peculiarem quidem & propriam vim ſingula habent, vſum vero & vtilitatem omnem in commune conferunt. Et cor quidem totum corpus calore fouet, hoc totum nutrit, illud vero alium quæſtū aliquem, quaſi tributum, animato corpori affert. Et operationis varietas in omnia quidē corporis membra diuiſa eſt, ſingula vero mutuū à ſe inuicem fructum percipiunt, & cōmunis omnium vſus eſt. Nec auditus indignatur quod nō videt, nec oculus audiendi ſenſu deſtitutus dolet, ſed ſingula hæc naturæ limites ſtudioſe obſeruant, & tributū, quod ab initio ipſis iniunctum eſt, perſoluunt. Tu vero multum indignaris, quod non omnes homines diuitiarum vndis affluunt, & domos ſplendidas inhabitant, & tunicarum palliorumque ſplendore corpus exornant, & equis muliſque vecti magna præcurſorum & aſſeclarum ac famulorum turba miniſteriis addicta gaudent, **C** tum etiam auro intertextas ſpondas, lectumque mollem & fluxum, & miros opſoniorum apparatus, & varia voluptatum inuenta, ac vndique affluentes atque voluptatem incendentes delicias poſſident. At quo pacto aliquis temperantiā conſeruet, qui tot contra ſe hoſtes concitat? qui illam omnibus tam animæ quàm corporis partibus expellit? Quomodo prudentiæ habitum conquirat homo, qui tot ſarcinis rationem obruit? Sed quid hic temperantiam, iuſtitiam, fortitudinem & prudentiam dicere attinet, quarum ne nomina quidem iſti audire poſſunt? Quomodo item omnes ſimul diuitiarū poſſeſſione fruantur, ſi omnes eiuſdem conditionis & ſortis fuerint? Quo pacto denique, ſi æquales ſint, & omnes opibus ſimiliter abundent, neceſſariorum inopiam & vſum homines ſarcient? Aut quis, ſi eadem cum reliquis omnibus opum abundantia inſtructus ſit, alteri ſeruire volet? Quis (inquā) fuco aſſidere, opſonia parare: quis item panes cocquere, aut mola triticum conterere, & farinas cribro diſcernere, abſtergere, coquere, & ignis calo-

Diuitiæ & paupertas inſtrumenta ſunt.

Cur nõ omnibus diuitiæ datæ ſint.

1. Cor. 12.

tē ferre (niſi inopia & egeſtate cogatur) ſuſtinebit? Quis vero boues aratores ſub iugum miſit, & terram nouis ſulcis ſecuit, ſementem fecit, eandémque vbi germinauit & excreuit falce demeſſam in aream tranſuexit, & à paleis ſeparauit, quem non paupertas ad labores ſuſtinendos cōpulerit? Quis porrò lapicidinis aſſedit vnquam, & lapidum materiam ædificiis ſtruendis exhibuit, domóſque bene & eleganter concinnatas extruxit, niſi qui paupertate extimulatus opus facere coactus eſt? Quis nauticam artem? quis marinam negotiationem? quis nauticam in laboribus aſſiduitatem? quis textoriam? quis ſutoriam? quis figulinam & ferrariam exercuit? Si enim æqualis eſſet opū poſſeſſio, nequaquā illa alium alij inſeruire permitteret, ſed inter duo hæc alterutrum contingeret neceſſariu: nam aut ſingulis omnes artes tenendæ & obeundæ eſſent, aut omnibus ſimul neceſſariorum penuria foret periclitandum. Quod vero vnum aliquem omnes hominum artes addiſcere impoſſibile ſit, non vtique multis rationibus demonſtrare opus eſt, nam ipſa nobis experientia locupletiſſimum eius rei fert teſtimonium. Si quis enim vel duas ſaltem ſimul diſcere inſtituat, B vtranque perdit, cùm vtraque alteri noceat. Mēs enim in diuerſarum partium ſtudia diſtracta, cū vtranque ſimul apprehendere non poſſit, particulas quidem aliquot ex ambabus elicit, exactam vero & perfectam cognitionem nec vnius quidē aſſequitur. Reliquum ergo eſt, quod ſi omnes æquali opum abundantia donandi fuiſſent, eadē illa interitus cauſam attuliſſet, idémque nobis contigiſſet quod iis qui edendi voluptatem & appetitum nimia ſaturitate perdunt: nam & illi opſoniorum aſſiduo eſu appetitum hebetant, & hi propter opum amorem & ſtudium neceſſariorū quoque penuriam ſibi aſciſcere concupiſcunt, & diuitiis iunctum interitum paupertati cum vita coniunctæ præferunt. Sed hos quidem delirare ſinamus: nos vero hinc quoque Dei erga nos curam demonſtrabimus, & quam ipſi inæqualitatē vocant, iucundiſſimam vitæ cauſam & optimæ politiæ ſcopum & inſtitutum eſſe oſtendemus. Demōſtrabitur quippe, quod ſummus ille omniū princeps hic quoque rerum æqualitati quàm maxime conſuluerit. Primo etenim terram commune omnibus ſolum dedit, commune domicilium, C & nutricem & matrem & ſepulchrum, vnum itē creationis principium, puluerem nempe omniū progenitorem, ſed & cœlum commune omnibus tectum extendit, Solem quoque & Lunam vnà cum reliquis ſtellis ceu communes faciferos donauit. Aerem medium effudit, hunc quoque ſimiliter communem omnibus theſaurum proponens. Nec enim ex eo plus pauperioribus diuites attrahunt, ſed æqualem ex hoc quoque partem paupertas ſumit, quin maiorem quoque, vt pote cùm longe plures huius alumni ſint, quibus corporis ſenſus & validiores ſunt, & à ſuperfluis illis oneribus magis liberi. Fluuij rurſum & fōtes omnibus communes latices ebulliunt. Quin & corpora tam pauperibus quam opulentis ſimilia condidit, imò in his etiam præſtantiori conditione ſunt pauperes: horum quippe corpora validiora & ſaniora ſunt. Inopia enim bonæ valetudinis mater eſt, vt ſapientiſſimus medicorū dixit: tum labores & exercitia, iuxta eiuſdem doctoris ſententiam, maximum ad valetudinem tuendam

Par diuitum & pauperum conditio.

momentum conferunt. Præterea animæ etiam, A tam horum quam illorum, eandem naturam obtinent. Vna & eadem fœturæ vel conceptionis origo tam his quam illis, vnius & eiuſdem generationis ſcopus in vtrorumque nuptiis, pares cūceptionis menſes: nec enim pecuniarum copiam tempus veretur: nec diuitias cum pudore ſuſpicit, vt vel ante præſcriptos limites fœtum emittat, aut eundem diutius in vtero detineat, ſed ſimili modo tā diuitis quam pauperis fœtus prodeunt. Dolores & hunc & illum in lucem emittunt, imo ſi experientiæ fidem habes) pauperculæ partus longe facilior eſt, & dolores pauciores. Laborum enim conſuetudo facilitatem parit. Quamobrē delicatioribus fœminis medici priuſquam pariēdi tempus adueniat, laborem neceſſario inferūt. Proinde ſimili modo imprægnantur, non autē ſimiliter pariunt: ſed illic quidem diuitiarum fiducia ſolatium præbet, & maior difficultas cruciat, hic vero neceſſariorum penuria & natura conſolatrix infirmitati ſuccurrit. Quin potius naturæ conditor diſparem hanc vitæ conditionē temperans, partus difficultati, quæ ex delicationis vitæ ratione oborta eſt, medicorū & pharmacorum ſolatia adhibet: ei vero quæ propter inopiam hac ope deſtituitur, naturæ auxilium confert. En tibi iuſtiſſimi iudicis decretum, & linguam ad laudes commoue. Sed & ipſos fœtus inſpice, qui ſimiliter omnes nudi in lucem prodeunt. Nec enim diuitis fœtus purpura veſtitur, nec pauperis pannis laceris inuolutus eſt: ſed vterque nudus in lucem editur, ipſo creatore æqualitatem prædicante. Simili modo reſpirans aerem attrahit, ſimili modo mamillam ſugendo trahit: non alio lacte pauperis infans nutritur, nec aliud diuitis infanti præbetur: ſed tam hic quam ille vnum idemque alimentum percipiunt. Nec vero ingreſſum modo in vitam hanc vnum & eundem omnes habemus, ſed & exitus omnibus vnus eſt. Vna & eadem mors omnes excipit. Nec enim diuitias mors metuit, nec lancearius ſatellites timet, nec purpuram horret, quin & muros, turres regumque aulas contemnit, ac in ipſos thalamos penetrat, lachrymantis non miſeretur, orantis precibus non mouetur, donis non corrumpitur, medicam artem non moratur, pharmacorum vi- C res vanas & inefficaces eſſe oſtendit: ſæpius etiam nec vltima mandata dare, nec opum hæredem ſcribere permittit, ſed rapit, ruit, animamque à corpore ſeparat. Finem ergo vitæ communem habent & hi qui diuitiis ſuperbiunt, & hi qui cum paupertate conflictantur. Tum vbi vitam egreſſi ſunt, eandem etiam è mundo hoc peregrinationem ſuſtinent. Simili enim modo putredo ſequitur, & ſanies defluit, & vermes enaſcuntur, & terribilis ille viſus extinguitur ſimul & liqueſcit, tū inſatiabile illud os & lingua rabida vermibus arrodenda & comedenda proponitur. Ad hæc ferocientis & elatæ ceruicis faſtus non modo inflexus deprimitur, ſed & totus diſſoluitur: inflata illa & tumida bucca non modo diſſoluitur, ſed etiā in paruum & tenuem puluerem abit: genarum flos langueſcit & euaneſcit prorſus, tum qui malitiam ſcripſerunt digiti tota compage diſſipata iacent. Hæc itaque omnia diuitibus ſimul & egenis commonia ſunt. Reſtat ergo quod & ipſæ diuitiæ ſimul & paupertas omnibus communes ſint, quas tu quidem peculiares & proprias quorundam

fundam hominum eſſe arbitraris, eaſdem autem ſimiliter communes exiſtere ſermo noſter, diui- A nu ſic fauente numine demonſtrabit. Diuitum quippe opibus pariter & ij qui in paupertate victitant, fruuntur. Communis enim vtrorumque cuoditur omniuarijs artibus paupertatem excoluit, propter quas diuites ad pauperum fores veniunt, & pro pecunijs quæ ſibi neceſſaria ſunt, ab illis recipiunt: & dum pluribus propter opes indigent, omnium neceſſariorum penoria labutãt: Ab his enim panes, ab ijſdem opſonia emũt. Alij item pedibus calceos conficiunt, alij tunicas, togas & pallia parant, alij tapetia, vittas & amicula texunt: & hi rurſum domus ac thronos ædificant, illi vero olerum & fructuum infinitas ſpecies, alij triticum, hordeum & reliquas agriculturæ diuitias proferunt, ſine quibus vitam tranſigere impoſſibile eſt, licet vel Crœſi vel Midę auru aliquis poſſideat. Pauperi vero panis ex milio confectus, vel etiam furfuraceus ſufficit, & vulgari opſonio contentus eſt. Quem ergo (ſiquidem recte & iuſte pronunciare voles) indigum vel egenum vocabis? quem item pauperem eſſe, & neceſſariis carere dices? eum ne qui paucis quibuſdam, vel potius illum qui pluribus indiget? Eum ne, inquã, qui ea per quæ vita noſtra conſiſtit manibus tenet, vel eum qui auro infido confidit, quod ſeras & ſigilla atque ſignacula vincit, quod item foribus longum valere renuncians foſſorum furumque manibus raptum aufugit? Atqui pauperis artem nullus prædo eripiet: opulentos autẽ non prædo duntaxat, ſed ſycophanta quoque diuitiis B ſpoliare poteſt. Et pauper quidem ad forum aſſidet, vel ſutoriam exercens, vel aurum elaborans, vel argentum aut veſtem, vel aliud quippiam neceſſariorum diuidens. Qui vero diuitiis ſuperbit, qui corpus vltra capitis quoque verticem attollit, & manus magna ſatellitum caterua ſtipatus circonfert, ad hunc venit. Et hic quidem, vt par eſt, ſedet, vel corium conſuens, vel argentum exſculpens, vel aliud quippiam artis, quam profitetur, opus perficiens: hic vero cum illo ſermones miſcens, & præſentia ſua artis illius neceſſarium vſu indicãs adſtat. Quid ergo indignaris, & paupertatem accuſas, cùm diuitias quoque huius opera cum primis indigere, tuſque qui diuitiis affluunt, ſine hac viuere non poſſe videas? Quin il- C lum admirare, qui hæc tam ſapienter inſtituit: qui his quidem pecunias, illis vero artes largitur, & mutuam concordiam amicitiamque hac neceſſitate conciliat. Nam hi quidem pecunias largiuntur, illi vero artis ſuæ opera proferunt. Paupertas enim de honore contendit, & diuitias ſuis muneribus ſuperat. Quæ enim diues ceu inutilia poſſidet, ea paupertas arte transformans neceſſaria & ad omnem vſum idonea exhibet. Quinetiã ſi quis rem omnem exacte cognoſcat, ipſam quoque diuitiarum materiam paupertas colligit. Ipſa enim aurum, argentum, æs & ferrum, quibus diuitiæ conſtant, effodit. Et diuitiæ quidem ex omnibus artibus aliquid corrogantes naſcuntur, artes vero paupertatis propriæ ſunt. Sed & hanc ipſam informem diuitiarum materiam paupertas ſummẽ effingit & format, & ex hac annulos, inaures, monilia, calyces, torques, pocula & quæcunque alia diuitum buccas inflare ſolent, fabricat. Quapropter cùm diuitiarum theſaurus paupertate conſtet, & paupertas viciſſim diuitiarum auxilio ſubleuata artes obeat, quid tu æqualitatis tantæ inæqualitatem accuſas? Cur quæ ſibi inui- A cem amiciſſima ſunt, contraria nominas? Cur politiam calumnioſe carpis, cuius beneficio & pauperibus & diuitibus vita eſt ſuauior & iucundior? Dum enim tam hi quam illi res neceſſarias à ſe mutuo recipiunt, vſum rerum implent, omnemque neceſſitatem ſarciunt. Sed dicas fortaſſe. Cur autẽ plures diuitum iniuſte viuunt? cur non omnes iuſtitiæ alumni vel cultores ſunt? Verum hic denuo liberam homini voluntatem eripis, & præſtantiſſimum hoc animal honore, quem à Conditore ſuo accepit, ſpolias. Præterea apertiſſimum defenſionis campum haberẽt malitiæ operarij, ſi in hac præſenti vita ſolis iuſtis diuitiarum theſauros iudex ille diſtribuiſſet. Eadem enim, quæ & ipſorum magiſter ac doctor contra Iobẽ locutus eſt, dicerent: Quia tu circumuallauiſti interiora & exteriora domus ipſorum: frumentũ, & vinum multiplicauiſti eis. Sed mitte manum tuam, & tange quæcunque habent, niſi in faciem te benedixerint. Hæc (inquam) dicerent homines improbiſſimi, ſi ſoli virtutis cultores & alumni B diuitiarum munera accepiſſent. Poſtquam vero paupertatem & diuitias, quaſi materias quaſdam, in medium propoſuit rerum conditor, his vero quidam ad virtutem comparandam vtuntur, alij vero eaſdem malitiæ ſuæ materiam habent, iam nec pauperibus nec diuitibus, qui in malitia vitã tranſigunt, excuſationis vel veniæ locus relinquitur. Qui enim diuitias bene & honeſte adminiſtrant, nec aliorum detrimentis vel ærumnis has augent, & opulentiæ ſuæ conſortes adhibent egenos, ij in illorũ accuſationem iuſtã ſufficiunt, qui diuitiis male vtuntur, & auaritiæ ſtudẽt. Qui itẽ paupertatem ſapientiæ ſtudio temperant, & illius inſultus forti & generoſo animo ſuſtinent, eorũ iuſti accuſatores erunt, qui malitiam in paupertate imbibêre. Simul autem aliam quoque ſummi illius gubernatoris diſpenſationem inſpice, quo ferventius & alacrius illius gloriam decantes. Poſtquam enim multam circa diuites curam vidit, corporis valetudinem integram paupertati ceu ſorti attribuit. Et diues quidem magno cum labore & ſtudio fertur, pauper vero alienis pedibus nequaquam opus habens incedit. Et hic C quidem pauperis valetudinem optat: ille vero diuitis infirmitatem miſeratur. Sed in ipſis quoque morbis videre eſt, hunc quidem multorum cura foueri, interim vero acerrimis doloribus excruciari, & morbi vehementiam ſuſtinere non poſſe. Et hiberno quidem tempore miſer ꝑ liter domi deſidet, molli lectu affixus iacet, veſtibus multis & calidis inuoluitur, focus vndique circunſtantes habet qui frigoris vim arceant, pharmaca itẽ innumera quæ cum morbis certent, medicorum quoque pollicitationes conſolationis plenas audit & amicorum præſentia fruitur, qui morbi vires ſuauibus colloquiis quaſi auferunt vel fallunt. Quod ſi vero æſtiuũ aduenerit tempus, mox aliæ illum domus ſuſcipiunt, patentiores nimirũ, quæ ventorũ auras facile admittant, & vbi hæ ceſſauerint, famuli flabellis motis ventulum ſtudioſe faciũt. Rami circũquaq; fixi aſtant, qui horrum ex tempore referant, & domum ſyluæ aut nemori ſimilem reddant. Fontes quoq; in ſummis ædium faſtigiis ingenioſe parantur, quorũ ſcilicet ſtrepitu palpebris ipſius ſomnum conciliare ſtudent.

Diuitiæ & paupertas omnibus cõmunes ſunt.

Cur non ſoli iuſti diuites ſint.

Pauperũ & diuitum valetudo.

Et tanta licet vndiqoe cura adhibeator, nihilominus tameo ille nudus & hac illac ſeſe circomuolutans crucistur, & maoourn iactationeabſconditum & latentem morbi ealorem indicat. Pauper vero voicam domunculam, eámque mercede conductam inhabitat (imò eos etiam inuenire licet, qui cùm mercedem eaoloere non poſſint, foro pro domo vtontur, quibus lecti loco ſolum eſt, & ſtraguli mollioris vſum ſtorea eahibet) illique nec medicus adſtat, oec coquos medici mandatis ſubſeruiens, non famula, & noonumquam nec fœmina coniona. Ad omnia autē ipſi Dei prouidentia ſufficit, quæ morborum ſtimolos hebetat, dolores mitigat, caloris ignem & æſtum citta omnem pharmaci opem extinguit, ſimolque omne quod vel ea frigore vel æſto vel inhærente humore detrimentum oboritur, arcet. Nemo illum docet qui nam cibi morbi vires alant, qui item valetodini & ſanitati auxiliom ferant. Sed non aliquod horum diſcrimen obſeruans indifferenter quodcunque forte nactus fuerit, comedit, & quod per ſe noxium erat, ipſi vtile & proficuum redditur, tum etiam frigidæ aquæ hauſtus illi loco pharmaci eſſe conſpicitur, ac aridus ſiccuſque panis morbi æſtum ac flammam extingoit. Non indiget ijs quæ ſupra per os ſumuntur pharmacis, nec qui per anum immittuntor clyſteribus. Natura enim inopiam ſopplet, & medicam opem laboranti offert. Et ſaoè videre licet eum, qui in ſolo nodo proſtratos iacet, facilius morbum ſuſtinere, quam ij qui omni illa, quam paulò ante commemorauimus, cora fouētor. Quapropter, cùm in omnibos quæ fiunt, Dei curam & iuſtam diſpenſationem videas, ne tu curioſius ſingola quæ fiunt inquiras. Qood ſi vero curioſius aliquid inquirere, & ingenij vires exercere libet, eiuſdem tuæ curioſitatis compendium ſit, diuinæ laudis & gloriæ celebratio. Hæc tuum iter deducat, hæc eadem ad eorum qoæ fiont inueſtigationem te præcedat & viæ dua ſit. Huic item obtemperans omnem occaſionem ad Creatoris laudem celebraudam apprehendito. Tres iſtos pueros imitare, qoi camino incloſi, inanimatam quoque creaturam ad gloriæ dioinæ celebrationem & confeſſionem inuitauerunt, ac tyrannum, qui illos crudeli ſententia camino tradiderat, ad miraculi contemplationem pertraxerunt, & vt illum Deum, qoem ipſe oppognabat, adoraret, ſuo illo miraculo compulere. Illos eqoidem nec caminus linguas ſuas ad blaſphemiam commooere coegit, ſed tanto flammarum ardore & æſtu circumſepti hymnis benefactorem venerabantur. Te vero nec caminos, nec leones blaſphemare cogunt, ſed cùm in donis, quæ tibi diuina cōceſſit liberalitas, voluptoari & deliciari conſoeueris, dooa tameo non ſentis. Quod ſi vero mihi obedire voles, linguam pietate exornabis, & creaturam quidem laudibus proſequeris. Creatorem vero hymnis coles, & vbiqoe præſentem illius prouidentiam adorabis. Ipſi ſit gloria in æternum, Amen.

SERMO VII.

Quod ſeruitus & herilis poteſtas ad humanam vitam vtiliter conſtituta ſint.

NON equidem homana lingua ad laudes ſuas celebraodas ſummus ille omnium Conditor opus habet: nam nec eam, qoæ ab angelis ipſi confertur, gloriæ ſuæ enarrationem quaſi indigos huius recipit: animorum tamen beneuolentiam cernens gratitudinem probat: & cùm legales victimas olim offerrent, noo tanquā Deo neceſſarias offerebant, ſed pro innumeris, quæ ab illo percipiebant, beneficiis eam quam poterant, gratiam referre conabantur. Quapropter nec vnam & eandem victimam omnes obtuliſſe videmus. Hic enim vitulum, ille agnum, alius hœdum ſacrificabat. Et alius quidem plures, alius paociores victimas. Cui vero paupertate preſſo hæc omnia deerant, illi par torturum aut pulli columbarum ad oblationem ſufficere poterāt. Qui autem etiam illis carebat, ſimila parua & aliquanto thure rem faciebat diuinam. Vnde iuſtum illum iodicem animi qualitatem, non donorum qoantitatem, reſpicere diſcimus. Similiter & nos pios hoſce ſermones noſtros offerimus, non eqoidem, vt hac ceu minima gutta immenſam ſapientiæ abyſſum augeamos, ſed familiaribus animi noſtri gratitudinem teſtari, & cōſeruorum temeritatem arguere, & eoſdem herili iugo ſubijcere inſtituimus. Magnus etenim & acerbus oos dolor excruciat, cùm quæ omnia gubernat Dei ſapiētiam illorum calomniis proſcindi videmos, cuius gratia & præſentem hunc dicendi laborem ſoſcepimus, & blaſphemas voces argomentis compeſcere conamur. Quod vero nimiom imprudenter eam, quæ eſſe videtur, vitæ inæqualitatem accuſeot, & deſipientes id quod opus eſt non perſpiciant, abunde ſatis proximo ſermone docuimus, qoi & paupertatis vtilem vſum demonſtrauit, & dioitiarum inopiam euideotiſſime arguit. Quoniam vero non modo paupertatem accuſant, verumetiam ſeruitutem deplorant, & ob regaliom tributorum exactionē lamentantur, tom ob alia quoque innumera, quæ vitæ noſtræ cumprimis conueniont: agedom illa quoque paucis percurramus, & peritos medicos imitemur, qui vbi ægrotos cibis abſtinere, & oblata ſibi edulia faſtidire vident, medicis quibuſdam artibus illorom moroſitatem callide admodum elodunt. Quæ enim acidiora & acerbiora ſont, dulcioribus condimentis temperant, & gratiſſimum efficiont, quod ægroto nauſeam mouere videbatur. Et hi ſanè, perinde vt illi, omnia quæ vident, & quæ fiunt reprehendunt. Atqui alteris illis morbus præter animi ſententiam contingit, & acerbis cruciari doloribus à cibis abſtinent, cūque illis veſci cupiant, morbi tamē vi prohibentur. Hos vero voluntariæ paſſiooes oppugnant, & faſtidio laborant, non cibi aut opſoniorum, ſed eorum omnium quæ & ſapienter & iuſte à dioina Prouidentia diſpenſantur. Et dū ſementem faciont, imbres deſiderant: iter vero facientes eoſdem accoſant. Præterea vt ſeminum fructus ad maturitatem excoquantor, ferueotiori radiorum ſolariom æſto opus habeot: eoſdem tameo moleſtius quoque ferunt, & æſtum vituperant. Omnes labores ventris cauſa ſuſcipiunt, nēpe agrorom culturas, nauigationes, tom etiam profectiones lōgiſſimas: & rurſum eiuſdem amarulentiſſimi accuſatores fiont, quaſi is non in hoc ordinatus ſit, vt animæ nutibus ſeruiat, ſed vt eidem

dem imperet. Fulmina, grandines, & quæ alia tempeſtatum damna ſunt, culpant: è contra autem Dei longanimitatem reprehendunt, & nec iuſtitiæ Dei nec longanimitatis reuerentia tanguntur. Sed ipſi quidem, ſi vel maxima committant flagitia, precantur tamen, vt Dei longanimitate frui poſſint: in eos vero, à quibus ipſi offenſi ſunt, ſtricto prorſus iure & abſoluto iuſtitiæ rigore animaduerti volunt. Viderunt pauperes, & mox linguam contra prouidentiam mouerunt, & paupertatem plurimis obruerunt ſcommatis. Vt autem econtra diuitem, ſummis pedum digitis incedere, leoninum tueri, hinc inde humeros circumferre, aut vehiculis inuehi, famulorum item & ſatellitum multitudine ſtipari conſpexerunt, mox contra opes blaſphemiæ ſuæ rabiem proferunt, vitam quaſi inæqualitatis plenam moleſtiſſime ferunt: mortem vero, quæ inæqualitatem tollit, & parem omnium corporibus conditionem affert, odio proſequuntur. Atqui vitam eos amare decebat, qui mortem vituperant: aut mortem laudare eos qui de vita quiritantur. Ex diametro enim mors & vita ſibi inuicem contraria ſunt. Sed hi confuſe omnia ſimul conuitiis proſcindunt, & omnia ſimiliter vituperant. Et cùm pueri ſunt, viros felices iudicant: virilem vero ætatem ingreſſi, pueros beatos dicunt. Sed quorſum opus eſt omnes quas prauus iſte morbus gignit, enumerare calumnias? Nihil enim eſt ex omnium quæ fiunt numero, quod non aliquod ab illorum lingua emiſſum conuitij telum excipiat. Ea igitur, remedieis compendius vſi ea ipſis iucundiſſima demonſtrabimus, quæ ipſos hactenus offenderunt. Atqui de diuitiis & paupertate, de inæqualitate item quæ in illis eſſe videtur, ſufficienter in priori ſermone diſſeruimus, tam huius quam illarum vtilem vſum demonſtrantes. Quod vero hominum genus ab initio rerum conditor in ſeruitutem & herilem poteſtatem diſtinxerit, mox oſtendemus. Huc ergo ad primam noſtri generis creationem accedito, & vide, vt vnus quidem homo è terra conditus, mulier vero ipſi ſimilis non ſimiliter è terra formata ſit. Coſtam enim vnam ex illo rerum conditor accipiens, ſic ſexum illum creauit, ne illa alterius cuiuſdam naturæ propter terræ diuerſitatem eſſe videretur. Vnus itaque è terra creatus eſt, & ex viro mulier, & ex duobus hiſce vniuerſum genus mortalium. Non enim ab initio ſtatim rerum Opifex his quidem ſeruitutis iugum, illis vero herilem poteſtatem diſtribuit, ſed vnum omnium noſtrum genus creauit.

Vna omnium origo.

Præterea cum Noë arcam parare iuſſiſſet, & ſalutem ipſi iuſtitiæ mercedem tribueret, ipſum & vxorem vnà cum filijs & eorundem nuptis extructam arcam ingredi præcepit, nec quiſquam ſeruus ingreſſus eſt. Nec enim adhuc hominum natura illud inſtitutum ſuſceperat, ſed ea ſolummodo quæ vere ſerua ſunt, brutorum videlicet animalium genera, quæ & idcirco vniuerſalis rerum Conditor in hanc vitam induxerat. Poſtquam vero in ijs quæ poſtea contigerunt, multa inordinate & indecenter ex hominum licentia, nullo magiſtratuum metu coercita prodijſſe vidit, omnemque iniquitatem citra omnem timorem patrari, in magiſtratus & ſubditos humanum genus diuiſit, vt nimirum magiſtratuum metus peccatorum multitudinem imminueret. Timor enim rationi obſtrepentium affectuum motus frenare, & animæ propenſionem ad malum exercere conſueuit: ſæpe etiam quæ ratio minus efficere potuit, timor recte & egregie geſſit. Poſtquam enim natura in malum impegit, & mens affectibus circumdata atque ſubmerſa ipſum corpus abſque omni ordine (ceu nauem clauo & moderamine carentem) abripiendum deſtituit, neceſſario nobis legibus opus fuit, quæ ancoræ inſtar eſſent, quæ & nauem ſiſteret, & procliuem pronumque eius impetum inhiberet, ac gubernatorem denuo emergere, clauumque arripere permitteret.

Magiſtratuum inſtitutio.

Atqui in eadem & pari poteſtate omnibus conſtitutis & æqualitate regnante, Legum promulgationem fieri impoſſibile erat. Nam nec in ijs vrbibus, quæ Democratia reguntur, vbi rerum agendarum authoritas penes populum eſt, eadem & æqualis eſt omnium conditio: ſed alij quidem Theſmothetæ, alij vero Legiſlatores, alij autem Imperatores erant, alij ſubditorum numerum impleuerunt: Demagogus autem tam ſubditis quam reliquis primoribus imperat. In ijs vero quæ Oligarchia reguntur, plures quidem ad ſubditorum catalogum pertinent, pauci vero, qui & prudentia excellunt & virtutibus inſignes habentur, Rerum publicarum adminiſtrationem & imperium obtinent. Et hi quidem Ephori, alij vero Nauarchi, alij rurſum Harmoſtæ ſeu aptatores fuerunt, & populum prout illis vtiliſſimum eſſe viſum eſt, gubernauerunt. Proinde peccato Legum neceſſitas introducta eſt. Leges vero legiſlatorum poteſtate opus habebant, imò non legiſlatorum modo, ſed illorum quoque, qui tranſgreſſores punire poſſent. Et peccatum quidem inordinatam & indecentem rerum confuſionem introduxit: huic vero ſummus ille rerum omnium gubernator ordinem præſcripſit, & peccati impetum legibus, quaſi freno quodam cohibuit, atque freni huius habenas magiſtratibus, tanquam aurigis, commiſit. Ab his & ciuitates rite reguntur, & caſtella & militiæ. Quis enim iniuſtorum manus ferre poſſet, niſi cupiditatis & auaritiæ illorum flammam ac impetum Legum metus coerceret? Nam perinde vt piſces ſolent, magni minores deuorarent, niſi gladium acutum, ardentem rogum & quæcunque alia in malorum ſupplicium à magiſtratibus excogitata ſunt, Lex oſtenderet. Si enim, cùm & Leges minitentur, & ſcelerum pœnas magiſtratus exigant, adhuc tamen nonnulli ſunt, qui omni fera crudeliores animos contra proximum gerunt, & vt ſcorpij in illos irruunt, vt ſerpentes mordent, vt canes rabidi furiunt, & erga eiuſdem generis conſortes ac ſocios vt aduerſus diuerſi generis animalia leones rugiunt: quid non facerent illi, ſi nec leges eſſent, nec vlli magiſtratus pœnas exigerent? Nunc vero audent quidem nonnulli iniquitus agere, ijdem tamen illi latere ſtudent, quia leges metuunt & iniuſtitiam ſuam verborum virtute velare conantur. Et qui iniuriam paſſus eſt, intrepide iudicem adit, & iniuriarum actionem inſtituit, atque iniurij in ſe hominis nec potentiam metuit, nec diuitiarum ipſius ſplendorem horret. Sed in forum, ceu in portum aliquem, feſtinat, iniuriæ ſpecies enumerat, & vt leges in medium adducantur orat, iudicemque, vt ſecundum has ſententiam ferat precatur. Hic vero calculum ſuum profert, & ereptam domum aut agrum aut ſupellectilem ei qui iniuriam paſſus eſt, reddi præcipit: ſæpe etiam pecuniariam multam ab eo qui alteri iniuriam inferre auſus

eſt, exigit. Hoc timore & murorum perfoſſores & fures coerciti, non palã, ſed occulte, delicta ſua A patrant, & eo ipſo quod latere conantur, timorẽ ſuum prædicant: alioqui etenim pugionibus aut gladiis arreptis omnes ſibi obuiam factos iugularent, & illorum opes diriperent. Quoniam vero timent, multi quidem omnino abſtinent: qui vero malitiam patrare audent, vel viarum deſerta inſidioſe obſident, aut noctu in vrbibus nequitiã ſuam exercent, tenebrarum nimirum & ſomni & quietis, qua omnes indulgent, auxilio adiuti. Quod ſi autem duo aut tres ex illorum numero deprehenſi ſecundum leges puniantur, illi ſufficiens admodum ad ſalutem exemplum fiunt reliquis, qui vbi ſociorum ſupplicia vident, malitiã, vtpote ſuppliciorum huiuſmodi matrẽ, odiunt. Atqui neſcio quo pacto in hæc verba digreſſus ſim, qui ſeruitutis cauſam exponere inſtitueram: quare eò vnde digreſſus redire tempus poſtulat. Quod itaque ſummus ille omnium rerum opifex vnam omnium hominum naturam fecerit, & ex vno viro & vna muliere vniuerſum orbem habitatum hoc hominum genere complerit, diuina ſcriptura teſtatur. Quicunque enim vel Orientẽ B vel Occidentem, vel Auſtrales vel Boreales mundi partes acceperunt, quicunque item medium terrarum orbem inhabitant, vnam obtinent formationis ſpeciem, eundem ſenſoriorum numerũ, ſolis moribus & colorum diuerſitate differentes. Mores autem ab ingenio & libera animæ voluntate vel arbitrio effinguntur. Eandem vero apud nosipſos differentiam inuenire licet. Porrò colorum diuerſitatem locorum ſitus inducit. Qui enim à ſolaribus radiis remotiores habitant, corporis ſuperficiem candidiorem habent. Qui vero in Oriente vel Occidente Auſtraliorem poli plagam incolunt, cùm radiis hiſce magis vicini ſint, corporibus nigredinem contrahunt, perinde vt ligna quæ aſſidua ignis inflammatione contacta carbones referre, nigrumque colorem induere conſueuerunt. Proinde vna quidem hominum natura eſt, tam magiſtratuum quam ſubditorum, tam regum quam illorum imperio ſubiectorum hominum, ſeruorum item & dominorum. Vna autem hæc & eadem natura Opificis iuſtitiam prædicat. Eadem vero temporis progreſſu in ſeruos & Dominos diuiſa, interim C vero tam his quam illis eundem characterem integrum conſeruans, peccatum accuſat, quod iſtiuſmodi conditionem vel neceſſitatem inuexit. Simul autem & hoc loco Creatoris æquitas demonſtratur. Nam vnam illam & eandem ſubſtantiæ conditionem in finem vſque conſeruauit: confuſionem vero, quæ per peccatum introducta eſt, magiſtratus ordinatione expulit, & illius cupiditatem nimiam legum regula moderatus eſt, perinde vt faber nauium tabulas amuſſi dirigit, & quod in illis ſuperfluum eſt reſecat. Quapropter cùm ſeruitutem vides, nequaquam rerum Opificem accuſabis, quin potius peccatum & blaſphemiæ crimen fugito, propter quæ humanum genus in ſeruilem & herilem conditionem diuiſum eſt. Atqui tu, cùm nauim ſecundis ventorum flatibus ferri, & vectores tutos & quietos ſedere, nautas vero vel remos agere, vel rudentes trahere, vel aliud quippiam eorum quæ iubentur exequi, proræ autem rectorem ſcopulos, ſyrtes & ſaxa obſeruare & gubernatori

Seruitutis origo & cauſa.

Seruitus vtilis & neceſſaria eſt.

oſtendere, hunc vero omnibus præeſſe & clauo nauim dirigere vides, ordinem hunc admiraris, nec iubes vt omnes gubernatores ſint, nec omnibus nautis imperium decernis: & dum hos quidem quietos ſedere, illos vero iuſſa exequi, aliumque quod vidit prædicere, illum vero omnibus ſimul præeſſe cernis, nequaquam hoc indignius fers, nec hanc nauis gubernationem ceu inordinatam vituperas, quin potius talem ordinem ſumma admiratione proſequeris. Domos vero nauium inſtar gubernari non vis, ſed inique fers, dum alium quidem totã domum regere, alios autem omnes ab hoc regi conſpicis. Atqui quod adminiſtrationem attinet, magna admodum inter nauim domumque ſimilitudo eſt. Dominus enim tanquam gubernator aliquis arrepto familiæ clauo omnibus præeſt. Qui vero inter vernas primatum obtinet, cuique aliorum omnium cura commiſſa eſt, proræ rectorem imitatus dominum ea docet, quæ illic è re ſua eſſe videntur. In reliqua vero domeſticorum turba, alij quidem tanquam nautæ curis inter ſe diſtributis iuſſa exequuntur, reliqui vero tanquam vectores in medio horum conſident, qui & ab illis diriguntur, & illorum opera ſibi neceſſaria acquirunt. Quid igitur nauim, quæ hoc modo gubernatur, collaudas: domum vero, cui eadem omnino adminiſtrationis ratio contigit, vituperare pergis? Ego ſanè te militiæ quoque rationem probare arbitror, cuius dux, ſummus Imperator eſt, manipulos autem manipulares duces ſeruant, decenter vero à principibus ducuntur ordines. Centuriones autẽ & Tribuni ab imperatore acceptas teſſeras ipſis tranſmittunt. Et nunc quidẽ in aciẽ exercitum conſtituunt, nunc vero tranſuerſum, alias etiam in directum ducũt. Fit etiã vt vtroque cornu quã latiſſime extẽſo hoſtes concludãt, nec aliquam fugæ copiam permittant, quin ſimul vndique immiſſis telis omnes conficiant prorſus. Atqui nihil horum fieret, niſi exercitus in duces vel principes & milites, qui horum iuſſis obediunt, diuiſus eſſet. Nam quæ penes multos eſt rerum agendarum poteſtas, in bellis malum omnium nocentiſſimum eſt, quæ exercitum in partes ſecat, & concordiam diſtrahit. Nam pluribus quidem conſiliis exercitũ ducere conantur, quibus tamen ille læditur magis quam gubernatur. Quomodo igitur non abſurdũ fuerit, te qui & in naui vnius primatum laudas, & exercitus ordinẽ, quem Imperatorum leges inſtruunt, probas, domum culpare quæ eodẽ modo regitur? Sed durũ & amarum eſt (inquiũt) ſeruire, & aſſiduis vexari laboribus, atque pro dominorum arbitrio dimẽſum ſuum accipere. Cæterũ ſi cum veritatis ſtudio ſingula quæ diximus, inſpicere velis contentioſis illis valedicens ſermonibus, herilem poteſtatem triſtitiæ, ſeruilem autẽ conditionem voluptatis plenam inuenies. Paterfamilias enim plurimis curis oppugnatur, multum nimirum cogitans & circumſpiciens, vt domeſticis neceſſaria ſuppeditet, regibus conſtitutum tributum exoluat, vt quæ ex ædibus ſuperflua ſunt expendat, ea vero quæ ipſi deſunt, coemat. Quod ſi terra agricolas ingrata fefellerit, hominum ſcilicet erga Creatorem ſuum ingratitudinem imitata, ille mœrore conficitur, creditores circumſpicit, ſcribis nomen dat, & voluntariam ſibi ſeruitutem contrahit. Quod ſi eadem fructus protulerit, ſi

Seruitus laboris particeps [illegible] eſt.

inquam

inquam frugibus tota oneretur & ſegetibus luxuriet, ſi denique arborū ramos fructuum copia oneratos deorſum nutare cogat: ille nouis rurſum vrgetur ſtimulis: nā prouentuū emptores ſollicite quærēs nullos inuenit, & fertilitatis abūdātia ipſi nonnihil fit intolerabilior. Nec interdiu ſolummodo curę illis obuerſātur, animūq; circunſtipātes affligunt, ſed noctu lōge grauius oppugnant. Anima enim externis negotiis liberata quietem agēs domeſticarū rerū, ſiue illæ bonæ ſiue malæ ſint, ſenſu acrius tāgitur. Seruus autē corpore ſeruiens animā liberā & omniū iſtiuſmodi expertē poſſidet. Nec enim ob terræ ſterilitatē dolet, nec venalium vilitatē queritur, nec in creditoris cōſpectum cū mœrore incidit, nec exactorū petitionē formidat, nec foro aſſidere cogitur, nec præconis vocē, nec iudicē terribili ſe vultu oſtentantē metuit. Dimēſum ſuum iuxta menſurā quidē, ſed omni cura liberum accipit. In ſolo proſtratus dormit, ſed nulla cura ſomnū excutit, quin potius hic dulcis admodum palpebris ipſius infuſus ſoli duritiē ſentire nō permittit. Id ipſum ſapiēs quoque iuxta naturæ rationes pronunciauit, Dulcis ſomnus ſerui. Vnica veſte corpus tegit, ſed corporis viribus herū longe ſuperat. Furfuraceo pane vtens nullo alio ad hoc opſonio veſcitur, ſed ſuauius multo quam ipſe dominus epulatur. Hic etenim ventri aſſidue inſeruiēs & ſatietatis limites tranſcendēs cibos vrget, ac vi quadam ventri tranſmittit. Hic vero manu dimenſum ſuum metiens, & datum chenicē non modo recte diſtribuēs auide & cū appetitu cibum ſumit, verum etiā facilius concoquit, laborē ſcilicet ſibi cooperariū habens. Cæterū tu ſeruitutem quidem vides, valetudinē autē corporis integrā non vides: & miniſteriū quidē cernis, ſed quod huic ſubeſt ſolatiū, non perſpicis: & laborem quidē damnas, vitā vero ſecurā non laudas, ſed & ſeruitiū calumnioſe carpis, ſomnū vero illum dulciſſimū non animaduertis. Atqui hinc quoque Dei Prouidentiā videre, & gubernationis ipſius æqualitatē perſpicere oportebat. Quandoquidē enim peccati neceſſitas in herilem & ſeruilē conditionē humanū genus diuiſit, illis quidē cum imperio curas quoque cōiunxit, & vigiliarū moleſtiā tradidit, ſed & morbos in illos plures effudit: his vero corporū valetudinē præſtātiorē, & ſuauiorem cibi eſum, ſomnū itē dulciorē longiorēque, qui corpus à laboribus recreet, & illud ipſum ad craſtini diei labores robuſtius reddat, cōceſſit. Quapropter, nō labores duntaxat, ſed etiā laborū ſolatia inſpice, & cōmunē omniū gubernatorē hymnis celebra.

Eccleſ. 5.

Labores neceſſarij ſunt. Quid vero labores carpis, ô calūniator leuiſſime? Et quod nam ex omnibus, quæ homini cōtingūt, bonis citra laborē recte peragitur? Quā felicitatē hominū natura citra laborē percipit? Agriculturę bonis, nēpe prouentuū fructibus, per labores fruimur. Vrbes ædificamus cū labore eas extruentes. Labore duce domus incolimus, veſte corpus velamus, calceamenta pedibus inducimus, & cibos omniuarios proferimus. Et quid attinet omnes rerū neceſſarios vſus exponere, quorū vtilitas nobis per labores conſtat? Sed fucus quidā otio innutritus eſſe videris, qui ex alienis laboribus fructus percipis, ipſe vero nihil, præter ſolam linguā, quæ omnia carpere nouit, ad communem vitam confers. Atqui garrulitatem hanc nimiam otij abundantia peperit. Qui enim laboribus dat operā, pauca quidem loquitur, plurima autem opera peragit. Cum itaque per labores ſingula bona recte riteque perficiantur, nequaquam, ô amice, propter labores ſeruitutem vituperaueris. Quin potius vide, vt plures domini non minus quam ſerui laborent, imò multo magis, ſi curas quoque illorum laboribus adnumeraueris. Et tu quidem eos, qui nunc induſtrij habentur, inſpice: ego autem veteres illos, qui plus quam ſerui laborauerunt, demonſtrabo. Noam quippe illum beatum ſpectato, qui & ligna ſecat, & eadem aſcia dolat, & ad angulos rectos exæquat, arcam quemadmodum iuſſus erat ex lignis quadratis extruit, clauis compages conſtringit, hoc denique modo totam illam ædificat, bitumine ſimul & pice illinit, & aquarum influxum hiſce arcet. Præterea magnū illum Abrahamum, octodecim & trecentorum vernarum dominum, ipſum opus aggredi, hoſpitibus miniſtrare, ad armenta currere, vitulum attrahere, vxorem ad panes conficiendos vrgere, & eandem illā ſimiliter farinā ſubigere, ſubcinericios panes coquere, nec ancillis miniſterium hoc iniungere, ipſum vero admirandum illum ſenem hoſpitibus aſtare, & ad menſam quidem non accumbere, eius vero miniſterium omne exequi, contemplator. Similiter Rebeccā, Bathuelis filiā, Nachoris neptē, nubilē iam & forma præſtantē vide: quæ nequaquā in thalamis purpuratis deſidere ſuſtinet, ſed aquas geſtat, & ad fontem extra vrbem excurrit: nec ignem modo domū defert, ſed & hoſpitibus officium præſtat: quæ (inquam) & aquas haurit, & tam ipſis quam camelis affert, & pulchrum illud continentiæ donum incolume cuſtodit, & virginitatē illibatam conſeruat, intentis vero laboribus omni alacritate ſtudet, his potius conſpicua eſſe, quam formæ dono ſplendere deſiderans. Inter hos eiuſdem filius, eiuſdem (inquam) filius, magnus ille Iacob, viginti annos tranſegit, quibus & greges pauit, & cū feris colluctatus eſt, æſtuſque moleſtias ſuſtinuit: qui ſomno ſaturari ne noctu quidē potuit. Simul autē eiuſdē vxores, propter quas labores hoſce perpeſſus eſt, oues pauiſſe in hiſtoria legimus. Sed & huius filij paſtores ac operarij fuerunt, multiuariū ſeruorū laborē ſuſtinētes. Ad hæc diuiniſſimus Moſes quadraginta annos hoc modo abſoluit. Et huius coniunx, cum ſacerdotis filia eſſet, oues pauit, & ab improbis paſtoribus huius auxilio liberata, ipſi matrimonio iuncta eſt. Atqui ſuperuacaneum foret ſermonem longius extendere, omneſque eos è ſacra ſcriptura producere, qui per labores vitæ huius ſtadium emenſi ſunt. Quod ſi ergo non ſeruorum modo, ſed & dominorum proprium eſt laborare, quam ob cauſam ſeruitutem propter labores accuſas? Serui enim ipſos heros laborum ſocios habent, ipſi vero dominorum curis minime participant. Quod ſi autem labor quidem ſeruorum & dominorum communis eſt, cura autem dominorum propria, qua ratione mouebimur, ne beatos iudicemus eos qui à curis liberi ſunt, ſed eoſdem miſerorum numero adſcribimus? Quoniam itaq; etiam hinc ſummi illius omnium rerum gubernatoris prouidentia demonſtrata eſt, agedum ſingula, quæ dicta ſunt, in vnum collecta ſummatim repetemus, & clariorē faciemus illorū conſiderationē. Demonſtratum ergo eſt, vt vnam ab initio naturam Creator condiderit, & eandem ratione libe-

Geneſ. 6.

Geneſ. 14. & 18.

Geneſ. 28. 29 & 30.

Geneſ 42. Act. 7.

ra dignatus ſit. Deinde, quod hęc libero mētis arbitrio minime vſa in peius declinarit, & in infinitas delictorum ſpecies impegerit. Legibus ergo peccati impetum refrenare oportebat, hæ vero legiſlatores poſtulabant. Vnde neceſſario humanum genus [illegible]fariam diuiſum eſt, & hi quidem vt imperarent, alij vero vt magiſtratibus obedirent ordinati ſunt, vt ſcilicet Legum metus & magiſtratuum timor nimium peccati curſum vel progreſſionē ſiſteret. Ciuitatibus ergo principes, vicis vero gubernatores, exercitibus imperatores, vtriſque autem Leges, naui nauclerus, athletis pædotribæ præſunt: pueris etiam literator, ſuis quoque diſcipulis coriarius, ſimiliter & faber ferrarius, ijs qui ab ipſo artem perdiſcere volunt. Quapropter domui quoque paterfamilias pręeſt. Nec enim fieri poteſt, vt domus aliqua ſine patre familias ſalua ſit & incolumis: quod hæ ipſæ teſtantur, quæ cùm his deſtituuntur, tantum non prorſus deſolatæ videntur. Simile imperium vel primatum angelorum quoq; populi habent. Nā quod ſupra caput noſtrum eſt Cœlum, non angelos modo, verumetiam archangelos habere incolas, è ſacris ſcripturis didicimus. Et hi quidē præſunt, illi vero obediunt: atqui illi eum, qui omnis iniquitatis expers eſt, locum inhabitant. Ad hæc angelorum natura, quæ vt corporum conditione præſtat, ita affectibus quoque cunctis ſuperior eſt, hunc ordinem nequaquam detrectat: ſed hi quidem obedienter parent, illi vero rite & decenter imperant vel præſunt. Quid ergo ſtomacheris ô homo cùm inter homines vbi plurima eſt ad malum propenſio, & magiſtratuum poteſtatem & huic parentes ſubditos eſſe vides? Magiſtratuum enim gubernationem, tāquam pharmacum quoddam depulſoriū peccati hulceribus rerum Creator impoſuit. Præterea pater liberis imperat, & eoſdem petulantius viuentes corrigit, & modeſtiæ ſtudioſos collaudat. Pueris item pręceptor eſt, & vir coniugi, & ſeruis paterfamilias, qui reliquis obedientiores magiſque induſtrios probat, & honoribus, imò libertate ſæpius dignos iudicat: ignauos vero & improbos caſtigat, & honeſtis præceptis inſtituit. Eondē ordinem inter ſacerdotes quoque communis omnium Deus eſſe voluit: & hos quidem ſacerdotio dignos iudicauit, alijs vero borum imperium concredidit, G quin alios quoque his inferiores ordines aut claſſes inſtituit. Quod ſi vero dominos aliquos nimium crudeles & inſolentes admodum eſſe, ſimiliter & magiſtratus aliquot ius mentibus vēdere videns offenderis, & ideo mihi contradictorium quiddam parturis, ego prauum illum mentis fœtum pręripiens dico, quod iſtiuſmodi hominibus non Deus imperium commiſerit, ſed ſubditorū nequitia horū imperium ſibiipſi contraxit. Cùm enim non aliquem fructum ab ijs, qui bene & honeſte rem publicam adminiſtrauerunt, percipere voluerint, ſed improbiſſimis ſuis moribus omnem illorum diſciplinam contumelioſe tractarint, diuina cura ſeipſos ſpoliarunt. Deinde huius conſilijs & gubernatione deſtituti, iſtiuſmodi duces & principes receperunt, vt peiores experti meliorum recordarentur, & illorum honeſtam bonamque diſciplinam in memoriam reuocarent. Sed & Deum illum ſummum propter immenſam hominum malitiam & improbitatem habenas ſæpius laxare inuenimus,

Heri & magiſtratus impii.

A & vt humanum genus pro ſuo feratur arbitrio, permittere. Id ipſum nos per prophetā docēs ad Iſraelē dixit: Et dixi, Nō paſcā vos: quod moritur moriatur, & quod perit pereat, & ex reliquis deuoret vnuſquiſq; carnem proximi ſui. Cùm ergo magiſtratus improbi rebus præſident, & heri immanes ac diri domus gubernant, ſummo illi rerū gubernatori ſupplices nos fieri oportet, & vitæ conuerſione morumq; mutatione placidiorem efficere, ac in auxiliū nobis excitare, feruētibuſq; precibus, vt temporis difficultatē tu melius trāſmutet, inſiſtere. Quod enim ipſe, qui bonus eſt, & miſereri naturaliter nouit, imò miſericordiæ fons eſt, eos, qui ex ſyncera mente profectis precibus ipſi occurrunt, exaudire facilis velit, ipſe teſtis eſt, qui ſupplicantibus auxilium ſuum pollicetur, hæc dicens: Quoniam tu vocabis, ego vero te exaudiā: adhuc loquente te, dicam: Ecce adſum. Quod vero nec ij quoque, qui iniquiſſimi ſunt, & impietate ſua omnes opprimere conātur, eos lædere poſſint, qui ratione ſana vtuntur, & pietatis ſtudioſi cultores ſunt, in ſequenti ſermone, Deo adiuuante, demonſtrabimus. Nunc B autem eum, qui publica & priuata munera hominibus largitus eſt, & infinitis quodammodo bonis genus noſtrum affudit, decantemus. Ipſi ſit gloria in æternum, Amen.

Eſai. 65.

SERMO VIII.

Quod hi qui ſana & bona mentis ſunt, nihil ex eo lædantur, quod praua dominis ſeruiant.

NON equidem me latet, magnis admodum tam linguæ quam ingenij viribus illi opus eſſe, qui tantum orationis argumentum ſuſcipere inſtituit: quoniam ita ferè natura cōparatum eſt, vt in verbis rerum maieſtas periclitetur. Iuxta horum etenim infirmitatem vel vim de rebus iudicare conſueuerunt, qui non rerum naturam, ſed verborum potius vim obſeruant. Ego vero argumenti viribus confiſus, mentis cōceptus, verba nequaquam iuxta hoc metiri volui, nec huius paruos & exiles partus expendi: ſed eò duntaxat reſpexi, vbi veritatis lux ijs qui ipſam videre cupiunt, manifeſta eſt, quemadmodum & Sol ijs, quorum oculi integri & ſani ſunt. Et ſanè licet nemo defendat, clamat tamen ipſa Creatoris & ſaluatoris noſtri prouidētia. Nihil ergo abſurdū vel reprehēſione dignum me facturū putaui, ſi linguæ meæ officium huius quæ vndiq; perſonat voci præſtarē, ipſamq; obturatis ingratorū hominū inſonarē auribus. Atqui paupertatē & opulētiā vitæ noſtræ neceſſariā & vtilē eſſe, tū ſeruitutē & herilē poteſtatē ceu pharmaca quędā peccati hulceribus animarū medicū impoſuiſſe, abūde ſatis, diuinæ gratiæ beneficio adiuti, demonſtrauimus. Quod autē ſeruit' ijs, qui horus iugo ſubiacēt, nihil dāni afferat, quin potius ijs qui volūt plurimū proſit, mox Deo ſic volente demōſtrabitur: hoc enim nos dicturos eſſe, heri promiſimus. Atqui poterit quis, ſiquidem velit, etiā omiſſis veterū exemplis, conſeruos examinare, & multos virtutis ſtudioſos cernere, qui ſeruitutem beneuole & prompte obeunt, nec vlla neceſſitate compulſi ex animo quod decet faciunt, & dominorum curam ſponte capeſſunt: quos ideo etiam libertate donari,

Sermo ſuperior.

donari, & opum maximarum dominos fieri, ac fideliter peractæ ſeruitutis præmia percipere videmus. Non tamen ab inſtituto noſtro alienum fuerit, quoſdam eorum, qui olim ſeruierunt, in medium producere, & pietatis theſaurum detegere, quem illi congregauerunt ad eos reprehendendos, qui ſeruitutem vituperare conantur, & hanc maioris blaſphemiæ cauſam faciunt, dum hinc contra Dei prouidentiam iacula emittere audent. Primus ergo omnium prodeat primarius ille Abrahami patriarchæ famulus. Hic etenim

Geneſ. 24.

cum ſenio iam correptus patriarcha, ac naturæ terminum vitæque finem (ſenectus enim mortis præludium eſt) coràm cernens, de filio ipſi mandaret, & veterum promiſſionum verbis confiſus illi è propria aut paterna gente vxorem adducere, & Chananæorum cognationem fugere hortaretur: tunc ille, inquam, admiratione dignus famulus, primo quidem diligenter ſingula heri verba examinat, & iuramenti, quo obſtrictus erat, religionem metuens, ſummumque illum omnium inſpectorem oculum reueritus, primò num filiũ muliere profectionem detrectante ad patrium ſolum reducere debeat, quærit. Cumque id negaret Abraham, & puerum non abducendum, quin potius Deo qui ipſum vocauerat, confidendum, & illius gubernationi credendum eſſe diceret: ſoluit quidem ex herili domo famulus, & multas ſtationes emenſus, tandem ſub ſeram veſperam ad Charras peruenit: vbi camelos quidem recũbere ſinit, quiete nimirum illorum laboribus mederi volens: ipſe vero donis, quæ ſecum ferebat, & omni diuitiarum ſplendori longum valere renuncians, manibus in cœlum extenſis Deo ſupplicat, vt is herili filio pronubus eſſe, & illi puellam, quę heri moribus conueniat, deſpondere dignetur. Dignum vero eſt, vt hæc ſupplicis verba audiamus: Domine, inquit, domini mei Abraham, ecce ego ſto ad fontem aquæ: filiæ autem habitatorum vrbis egredientur ad hauriendum aquas: & erit virgo, cui dixero, Declina hydriam tuam vt bibam, & dixerit mihi, Bibe, quin & camelis tuis hauriam donec biberint: hanc pręparauiſti ſeruo tuo Iſaac. Et in hoc cognoſcam quod feceris miſericordiam domino meo Abraham. Et quis non ob pietatem hanc virũ admiretur? Quin potius quis ſingula, quæ dixit, digne collaudet? Precationẽ enim videre eſt, fide ſimul & ſapientia & pietate ornatam. Quod enim omnibus aliis renunciat, & profectionis cauſam diuinæ prouidentiæ committit, quis non & pietatis & ſupernæ ſapientiæ opus eſſe dicat? Quod vero domini ſui iuſtitiæ confidit, & eum, qui communis omnium Deus eſt, huius Deum vocat, & propter hunc preces lætum finem accepturas, & petitionem ratam fore ſperat, num aliquem fidei excellentiſſimum gradum ſub ſe relinquit? Quod vero ijs quæ petijt potitus eſt, Dei amicum fuiſſe demonſtrat. Nec enim tã facile ijs potiri potuiſſet, niſi in largitorem fuiſſet gratiſſimus. Gratitudinem vero hanc animæ virtus elaborauit. Atqui hunc ſtatim voti compotem factu eſſe, docet hiſtoria. Priuſquã enim finirentur preces, Rebecca aduenit, & hoſpitalitatis ſignum exhibuit. Nã cùm pauxillum aquæ ab ipſa peteretur, ſe omnes camelos adaquaturã eſſe promittit: quin non ſine labore aquã hauriens iumentorũ ſimul & hominũ ſitim reſtinguit: quo facto & fortitudinis &

A

humanitatis ſpecimẽ præbens, eius puellæ, quam precationis verba depinxerant, exemplum plene expreſſit, & ſe Abrahamica domo dignam demonſtrauit, vtpote quæ mentem hoſpitali ſocero optime conuenientẽ poſſideat. Hæc enim fidelis ille famulus petierat: non formã, non corporis ſtaturam, non genatũ florem, non oculorũ venuſtatẽ, non elegantes ſuperciliorũ lineas, non generis ſplendorem, non diuitiarũ abundantiam: ſed mẽtem hoſpitalem, mores placidos, manſuetam, & modeſtam facũdiam, ęquũ & humanũ animi habitũ, & herili domo dignũ, quæ ad omnem hoſpitũ aduentũ patebat, varias excipiebat hominũ formas, & omnibus, prout cõmodũ erat, miniſtrabat. Hæc petijt, hæc accepit. Nec ſtatim nullo adhibito examine vel iudicio arripuit, ſed ſingula eorũ quæ fiebant, expendens, videre volebat, nũ dominus proſperauiſſet viã ipſius, ſeu minus. Poſtquã vero ſigna quæ petierat, vidit omnia, ne tunc quidẽ ante gratiarũ actionẽ deſponſationis ſymbola dedit, nec voluptate victus largitoris oblitus eſt. Sed donũ coram videns, ſe doni quoq; largitorẽ videre credidit, & prius pro virili

B

ipſum collaudauit, deinde hoc modo munus oblatũ ſuſcepit. Sciſcitatus enim quæ eſſet, & quibus progenita parentibus, cũ & Bathuelis filiam eſſe, & diuerſoriũ pabulumq; camelis ſufficiẽs habere cognouiſſet, illico adorauit, & dixit: Benedictus Dominus Deus domini mei Abrahã, qui non dereliquit iuſtitiã ſuã & veritatẽ à domino meo, & me proſpera via deduxit in domũ fratris domini mei. Poſtquam enim plura quam poſtulauerat accepit (nec enim potũ ſolummodo puella dederat, verumetiam hoſpitium vltrò pollicita erat, cibumq; tam ipſi quam camelis ſe exhibituram eſſe promiſerat, ſed & cognationem omnẽ, quod non petierat, vnà cum ijs quæ interrogarat, expoſitam cognouit) quantis potuit laudibus beneficij huius authori gratias retulit, & diuinis promiſſionibus veritatis teſtimonium tulit. Benedictus enim, inquit, Dominus Deus domini mei Abraham. Iuſtus equidem (ait) exiſtis, qui plurimam & magnam piorum curam geris, & tuum promptiſſimum ſeruum, meum videlicet benignum dominum, omni cura dignatis. Veritatem vero verborum tuorum res ipſæ prædicant. In li-

C

beris enim promiſſiones confirmas quas domino meo dediſti. Et poſtquam hoc modo munificentiſſimum Deum celebrauit, puellæ deſponſationis ſymbola offert. Et aures quidem, vtpote quæ hoſpitum petitiones facile excipiebant, auro exornat: ſimiliter & manus, vtpote animæ magnanimitati pulchre ſubſeruientes, eodem veſtit. Poſtquam autem domum ingreſſus parentes illius vidit, & domini ſui mandata expoſuit, dei item auxilium præſens ſenſit, & ſeipſum humaniter & ſtudioſe (vtpote notum iam) tractati conſpexit, num domini ſui oblitus eſt, & à curis ſtimulatus dominũ neglexit? Num propriam quietem & otium ſeruitio, quod illi debebatur, prętulit? Nequaquam. Sed cùm & pater & mater virginis, tum ille etiam, qui omnium dolorum cum his particeps fuerat, illum vt maneret enixe rogarent, vt puella non peregre abitura paucis duntaxat diebus frui poſſent, ſic dixit: Ne detineatis me: quoniam Dominus proſperam fecit viam meam. Dimitte me, vt abeam ad dominum meum. Et ſermones ſuos vbique diuini nomi-

nis mentione exornat, & bonorum largitionem inde trahit, atq; ea quæ in ſe erant, ad illius proui- A dentiam refert. Quid hunc, dic mihi, læſit ſeruitus? Et quis nam eorum, qui in libertate enutriti ſunt, & liberis parentibus gloriantur, tam eximiũ de ſe virtutis ſpecimẽ præbuit? Quem (inquam) hic ſummæ pietatis gradũ non attigit? Porrò dicat fortaſſe aliquis eorum, qui calumnias texere, & optima quæq; reprehendere norunt, quod heri ſui philoſophia hunc à pueris ſic inſtituerit, & quod in hunc ceu ſpeculum quoddã reſpiciẽs inde virtutis characterem contraxerit. Quibus vero mali ſunt domini, inquiunt, ij ſui quoque exẽplaris formã exprimunt, & malitiæ primordiis inde deſumptis, malitiæ & iniquitatis operarij fiunt, dũ in ſeipſis doctores quoq; ſuos exprimunt. Sed agedum horũ mendaciũ arguemus, & tã virtutis quã malitiæ poſſeſſionem noſtri arbitrij eſſe, famulũque, ſi in malitia vitam ſuam trãſigere nolit, nullis mali domini exemplis aut viribus cogi poſſe demõſtrabimus. In mediũ vero prodocatur di- Ioſeph. uiniſſimus Ioſeph, mulieris iſtius nepos & Abrahami patriarchæ pronepos, qui in vere, in vigore, in temporis parte vegetiſſima (nã anni partiũ ve- B getiſſima ver eſt) qui, inquam, in vere ætatis & in tẽporis flore, corporis quidẽ formã ſplẽdidã, animam vero longe ſplendidiorẽ habuit. Patri autẽ chariſſimus & vnice dilectus fuit, nõ modo quod in ſenecta natus eſſet, ſed quod & moribus illius maxime conueniens patriæ virtutis eſſet effigies. Geneſ. 37. Hic poſtquã ſomnia illa vidit, & audientibus fratribus patri narrauit, mox ab inuidia oppugnatur, & conuitiorũ telis, quæ illa pepererat, petitur. Nõ multo poſt autẽ, vt ad ſe venientẽ puerũ conſpicati ſunt, qui ſomniorum felices pollicitationes minus ferre poterant, vt fere in agnum, qui à grege ſeparatus paſtoris ope deſtituitur, irruunt, & nec patris canos reueriti, nec eiuſdẽ ſenectutẽ puero hoc ceu ſcipione ſuffultã miſereri, nec naturæ legẽ, nec cognationis ius, nec eandẽ illã fraternitatis radicẽ, nec ætatẽ tenerã & omnis malitiæ experiẽ, nec inuitum (vtpote in ſomnis oblatũ & quauis tunc vmbra incertius) imperiũ reſpicientes, tũc quidem ipſum perimere, manuſq; fraterno maculare ſanguine conati ſunt. At cùm Ruben cædẽ detrectaret, & tãtæ infamiæ notã effugere hortaretur, ipſum in ciſterna quadã pauliſper abſconditũ, paulò poſt Iſmaelitis mercatoribus vendũt, & vẽditione cædem mitigãt, cùm in ſomnis regnantẽ ne aſpectu quidem dignari poſſent. Tales ergo pro ſomniis pœnas exoluens Ioſeph, in Ægyptũ deducitur, vbi ſecũdo venditus Putiphari (qui regiorũ coquorum princeps erat) traditur. Sed in ea quoq; cõditione agẽs patriam libertatẽ cuſtodiuit, & maiorum nobilitatẽ retinuit, nec animũ tẽpore cõuertit, nec morũ alteratio calamitates haſce ſecuta eſt, nec mentis voluntatẽ vel arbitriũ inſtar coloris mutauit. Sed licet vitæ conditionẽ ſubijſſet aliã, & ea libertate in ſeruitutẽ eſſet prolapſus, priſtinæ tamen ſentẽtiæ firmiter inhæſit, & in omnibus tã dictis quàm factis ſuis pudorẽ fronti prælucentẽ habuit. Quapropter mox omni honore dignus iudicatur, & herilis domus adminiſtrationẽ ſuæ cõmiſſam fidei regit. Et heris quidẽ beneuolentiã, conſeruis autẽ æquitatem ſedulo præſtat. Ad hæc erga eos, qui honore illũ donauerant, gratus exiſtens, eorũ quoq; conuenientem curam gerebat, qui ipſius cõſilio regendi erant. Vnde tã bis quã illis charus A habebatur. Gratiã enim virtuti ſuæ reſpondentẽ diuinitus acceperat, imò multiuarios potius laborũ fructus percipiebat. Quamobrẽ quæcunq; faciebat, Dominus proſpera reddebat in manibus ipſius. Cæterum mox inde alia illum tẽpeſtas excepit, & ſeruitutis fluctũ alia difficilior procella ſecuta eſt: & hic quidẽ illum deſeruit fluctus, ille vero apprehẽdit. Interim per tantas fluctuum ventorumq; procellas iter faciens nauim ab omni fluctuum inundatione liberã conſeruauit. Iuuenis enim, vt modo dictũ eſt, erat ætatis vigore ſplendens, & ceu flos quiſpiã è calycibus aut folliculis primũ prominẽs, cuius genas prima lanugo obrepẽs, & coronæ inſtar ambiẽs veſtiebat, & faciei formæ ſplendorẽ decore mixtũ, ac ingenuitate temperatũ emittens pudorẽ fronti, ſuadelam labiis inſidentem geſtabat. Hæc quotidie videns hera, cùm inde vtilitatem aliquã haurire deberet, in intẽperantiæ foueam incidit. Vbi vero per aſpectus materiam concupiſcentiæ flamma intrinſecus in altum excitata eſt, nec ratio ſcintillam ſtatim extinxit, ignem qui poſtea in immenſum B excreuerat nõ amplius extinguere potuit. Tunc impudentiam conatus ſui ſociam aſſumens, iuuenem verbis irretire tentauit. Vbi autẽ quouis reti fortior fuit fera hæc, & fixam ſibi retium indaginem facile tranſiliit, ac ſermones quos non ſine obteſtationibus meretricios & voluptatum illecebris coloratos protulerat, irriti & inutiles abierunt, tunc verbis valere nõ ſciens ipſa re negotium experiri ſtudet. Et thalami ſolitudinẽ in facti auxiliũ arripiens, iuuenem, quem affectuum ſeruum non dominum putabat, corripit. Hic vero hominũ abſentia nõ confiſus eſt, ſed Dei vbiq; præſentẽ oculum contemplabatur. Et nec ſeruilem conditionẽ animo ſuo voluit, nec illius imperium timuit, nec calamitatis quam ſuſtinebat atrocitatem expendens affectibus habenas laxare voluit, quaſi videlicet neminẽ eſſe putaret, qui res humanas inſpiciat, & iniuſte agentes puniat. Sed ſeruituti & herili poteſtati, vitæ mutationi, concupiſcẽtiæ viribus, ætatis ardori, ſermonibus perſuaſoriis & nugacibus, quos ſeruo adhibebat domina, accuſatorũ abſentiæ, calumniæ item quę expectãda erat, alijſq; innumeris, quæ enaſci poterãt calamitatibus rationem oppoſuit. Et primo C ſeruitutis legibus longum valere renunciãs cõſiliarij & doctoris officiũ ſubit, & temperantiæ patronus ac intẽperantiæ accuſator fit. Ad hæc iuuenis ſeniori, heræ ſeruus, nuptæ itẽ (quæ concupiſcentiæ ardorẽ legitimo thoro explere poterat) celebs adhuc, ſed grauibus iam cõcupiſcentiæ incurſionibus exercitatos, admonitionẽ de temperantia inſtitutam adhibet. Dignũ vero eſt, vt hæc quoq; ſanctiſſima caſti illius iuuenis verba audiam*. Si domin* meus, inquit, nihil ſcit propter Geneſ. 39. me in domo ſua, & quęcũq; habet in meas manus tradidit, & nihil eſt in domo hac quod à me excipitur præter te, eo quod vxor illius ſis, quo pacto faciã rem iſtã nefariã? peccabo corã Deo. Nõ vides, inquit, quẽ ipſe video. Nã tu quidẽ affectibus ebria es, ego vero ebrietatẽ illam non admiſi, qui totius huius machinæ gubernatorem video, qui ſingula quæ fiunt perſpicit. Nec enim huius oculi aciem ab iis, quæ inſpicere vult, vel tectum, vel murus, vel occluſæ fores prohibent, nec etiam noctis tenebræ illius viſum impediunt.

Hic mētis quoq; cogitationes probe intelligit, & animo adhuc conceptos ſermones priuſquā edātur exacte perſpicit. Hūc ego vidēs timore & metu tāgor, & matrimoniū, generis noſtri fontē, & viæ ad vitā hanc dedocētis ianuā, violare non auſim: cuius beneficiū eſt quod humanum genus non deficit, quod idē naturā hanc morte aboleri non permittit, ſed plātatione ſua ſecātis manū vincit, & germinatione metētis falcē ſuperat: quod verni tēporis naturā imitatur, quod poſt eā quæ hieme facta eſt prædationē appatēs, quæ per hiemē ſpoliata & exuta ſunt, denuo veſtit. Iugū ſubijſti, ô hera. Iugū ergo ſtudioſe ama. Lora ne dirumpas, nec ea quæ foris ſunt reſpice, ſed coniugi adhærere ſtodeto. Vt cum illo agriculturæ aratrum trahas, deſtinata es. Connubiales leges & naturæ terminos ne dehoneſtes, nec thorū à Deo honoratū contumelia afficito. Vt in alios dominiū obtineas ordinata es, ne ergo voluptatu ſeruā te facias, nec herilis poteſtatis ius hac tā nefaria ſeruitute violes, nec ſeruiles concupiſcentias animæ dominas conſtitue: ordinem ne inuertas, rationis imperium ne auferas, nec affectibus habenas tradito. Ego ſanè te quoque affectu hoc liberari cupio. Quod ſi nō parueris, nec ab ebrietate hac liberari vis, ego tamen aliquid hic iniquius agere vel peccare nolo. Corpore enim, nō animo, ſeruus factus ſum. Sed aliàs quoq; nefariæ rei iniuſtitiam abominor. Cumq; multa vobis, ô hera, beneficia debeam, nunquā certe herū contrariis remunerare ſuſtinebo. Nam cū pecunia emptus ſim, domi veſtræ natis prælatus ſum: & qui heri vel paulò ante domū hanc ſum ingreſſus, nūc omniū adminiſtrationem ſuſcepi. Me omnium, quæ in domo ſunt, curatorē dominus cōſtituit, & nuper emptū nouitiūq; ſeruulū omnibus præeſſe iuſſit. Te ſolā, matrimonij leges reueritus, intra ſui iuris limites conſiſtere voluit. Quibus ergo oculis tāti honoris authorē aſpiciā ſi hāc illi gratiā retulero? Abominabilis, ô hera, eſt acceptæ gratiæ obliuio & beneficiorū immemor animus. Grauior autē his, imò longe grauiſſima eſt iniuſtitia, & ea cumprimis, quæ aduerſus benefactorē cōmittitur. Heri opes & bona cuſtodire non ſuffurari iuſſus ſum. Minime igitur prædonē pro fideli cuſtode me effici patiar. Quæ à mei officij iure excepta ſunt, nō tāgo: nec Adamum progenitorē imitor, qui cùm omniū plantarū & arborū poteſtatem accepiſſet, in eam tamen manū extendit, quæ ſui iuris & dominij non erat, & dū vnicā illā appetit, ab omnibus ſimul excidit. Huiuſmodi verbis ſeruus ille apud malā illā herā perorauit. Nec illi vel ſeruitus vel heræ malitia aliquid dāni attulit: quin potius ipſum tanquā aurū aut gemmā aliquam ſplēdidiorē exhibuit. Poſtquā vero dicēdo non perſuaſit, & vi petitus aufugit, pallioq; abiecto nudus exiliit, ſolo temperātiæ vel caſtitatis vělamēto amictus (nec enim vt Adā poſt trāſgreſſionem pudore ſuffuſus eſt, ſed qualiter hic ante delictū circa corporis nuditatem affectus fuit, taliter hic quoq; affectus eſſe iuit) tunc illa quidē calumnias molitur, viro perſuadet, & caſtitatis inſidiatorem vocat, qui eius defenſor fuerat. Hic vero heri ſententiā tacitus ſuſcipit, nec heræ improbitatem prodere cupit: quin potius calumniā ſilentio cōfirmare mauult, quā inſidiarū tragœdiam omnē exponere, & heræ intemperantiā palam arguere. Conſilium enim, quod decebat, adhibuerat. Sed quaſi indicta cauſa damnatus, nec iudici præſens, nec accuſationē audiens, latā contra ſe ſententiā ſuſcepit, carcerem incoluit, & cum maleficis vinctus eſt: omnia tamen aduerſa generoſo animo ſuſtinuit. Nā aſſidua illa & alternis ſe vicibus excipiens variarum calamitatū tēpeſtas, nec animæ inſtitutū abſtulit, nec fortitudinē eius in timiditatem conuertit. Tanta autē in aduerſis quoque lætitia & conſolatione inſtructus fuit, vt & aliis vinctis ſolatio eſſet, & ſi quando animo dolentes videbat, conſolatione ſedula recrearet. Ferè enim animæ affectio vultu proditur, & animi motibus non modo faciei color, ſed & oculorū motus & ſuperciliorum contractio remiſſioq; reſpondent. Et iræ quidē inſolentiam oculorū terribilis viſus notat, eiuſdem vero gratioſam remiſſionē palpebrarum rugę riſum ſimulantes arguunt: curas autem ſuperciliorum in medio coitus prodit, & eorundē in altum reflexus faſtum oſtendit. Quoniā ergo pleriq; animæ motus in vultu prodi conſueuerut, admirabilis ille athleta vultus mutationibus, tanquā quibuſdam animæ nuntiis vſus, triſtes conſolari ſatagebat. Et cùm aliquando duos regios famulos mœſtos videret, pincernarum nēpe & piſtorum principes (propter commiſſa enim facinora illic detinebantur) ambos accedit, interrogat & triſtitiæ cauſam inquirit, ipſe tantis calamitatum vndis obrutus, pronepos quidē Abrahæ, Iſaaci autē nepos & Iacobi filius, qui illi vnicè dilectus, inſtar luminis habitus, vnica lætitiæ cauſa fuerat: nunc autē ſeruus factus tantam calamitatem paſſus erat, non quidem à feris barbaris bello raptus, ſed fratrum inuidia in ſeruitutē venditus, qui illum nullius ſceleris conuicerant, ſed ſola inſomnia inimicitiæ ſuæ cauſam & occaſionem arripuerant: qui denique nihil horum expenderant, nec ſeruitutem conſequentia incommoda, nec de temperantia habitos ſermones, nec damnationem poſt victoriam, nec pœnam pro coronis impoſitam, nec carcerem pro laudis præconio redditum. Ille (inquam) alios animi dolore confectos conſolaturus accedit, & concaptiuos ſuos interrogat dicens: Quid quod vultus veſtri tetrici ſunt hodie? Cūq; illi ſe ſomnia vidiſſe, & interpretationis ignorantia animo turbari dicerent: nō in miſerabilē luctum diuinus ille vir erupit, vbi ſomniorum mentio facta eſt, nec propriæ calamitatis & infortunij recordatus plorauit, nec ignobiles emiſit lachrymas, nec eiulauit, nec affectuū tragœdiā in mediū produxit: ſed etiā nec immenſum riſit poſtquā de ſomniis illi dixerūt, quorum mendaciū & vanitatē antea manifeſte perſpexerat, nec captiuis dixit: Ignoratis, vt videtur, ô amici, quæ ſit ſomniorū vanitas, & horū dolos antehac (quantū conijcio) non experti illorū interpretationē deſideratis: ego autē experientia magiſtra edoctus vos hæc ridere iubeo: nihil enim veri illa prædicant, ſed omnia veritati contraria nunciare ſolent. Olim equidem ſomniis fidem habens, me fratribus imperaturum, & paternæ domus principem futurum ſperaui, at non modo imperium non aſſecutus, verumetiam libertate ſpoliatus in miſeram ſeruitutem redactus ſum. Et nec ſeruus quidem ſecundis fortunæ flatibus vectus ſum, ſed & illic infinitis implicitus infortunij procellis carcerem inhabitare cogor. Nequaquam ergo vos nocturnæ phantaſiæ obturbent. Inſomniorum

Geneſ. 40.

genus à veritate alieniſſimum eſt. Nihil horum dixit Ioſeph, imò ne cogitauit generoſus ille vir, quin ſic ait illis: Nonne per Deum horum manifeſtatio eſt? Annunciate ergo mihi. Et vbique Dei nomen circunfert, & hoc animam ſimul atque ſermones ſuos exornat. At cùm interpretationẽ Dei eſſe dicit, aliquid in hac ſudet, vt qui ſe diuinum quoddam adytum parauerat: Ipſe vero interpretabatur, & quæ ænigmatis ſpeciem præ ſe ferebant ac obſcuriora erant, explicabat. Poſtquã vero interpretationem abſoluit, pincernæ dicit: Cæterum memento mei, cùm bene tibi erit: quoniam furto ſublatus ſum de terra Hebræorum: & hic nihil mali commiſi, & in lacum domus huius coniecerunt me. Et nec ipſa neceſſitate iubente fratrum malitiam detegit, ſed furti prætextum infert, ac in eos qui ipſum ſeruitutis iugo ſubiecerant, ne verbo quidem ſtomachari ſtudet, ſed ingenito ſibi pudore iniuſtitiam ipſorum tegit: nec fratres ſolummodo accuſare non vult, ſed nec heræ ſuæ nequitiam ignaris huius manifeſtauit: & cùm tantam illius petulantiam, laſciuiam, mendacium, calumnias ac inſidias probe perſpectas haberet, nihil quidem horum in medium adduxit, ſed ſimplicem duntaxat ſui excuſationem B protulit. Quoniam furtim (inquit) raptus ſum de terra Hebræorum, & hic nihil mali feci, & coniecerunt me in lacum carceris huius. Inſpice verborum philoſophiam: inſpice mentis magnanimitatem. Inſpice liberam & imperterritam ſapientiam. Inſpice animam ſemper ſibi ſimilem, quæ nec proſperitate effertur, nec infortuniis deijcitur: ſed omnia ſimul tam triſtia quam iucunda vitæ huius deridet, ſolam vero virtutem miratur, & hanc exequi ſtudet. Quid ergo abominabilis illi nocuit heræ improbitas? Quid illum eiuſdem nequitia læſit? Minime ergo pronuncies dominorum iniquitatem ſeruis nocere. Nam fieri poteſt vt qui malis heris ſeruit, malitiæ imitationem pro virili effugiat. Vt vero intelligas nec herilem poteſtatem malitiæ magiſtram, nec diuitias vitiorum authores eſſe, illum ipſum manumiſſum iam & ſecundum à rege factum inſpice, qui throni maieſtate non effertur, ſed principatum manſuetudine temperat, & imperium non niſi curam

Geneſ. 42. eſſe docet. Qui, inquam, fratres mortem ſibi molitos coram videt, non tamen interficit, & C ſomniorum quidem recordatur, inuidiæ autem inde exortæ obliuiſcitur. Fames enim fratres in Ægyptũ traxit, & nece ſſitas quem ignorabãt adorare coegit: tunc illorum conatibus oppugnata inſomnia per euſdem inſidiatores impleta ſunt. Quique fratrem propter ſomnia vendiderant, ne ipſum aliquando, vt ſomniis prędictum erat, adorarent, venditione ſua adorationem promouerunt. Venditus enim ſeruiuit. Seruum agens calũniam ſuſtinuit. Calumniis accuſatus carcerem inhabitauit. In carcere detentus aulicis ſomnia expoſuit. Hinc regi notus fit, quem ſomniis turbatum omni cura liberat. Cumque ea euidenter interpretatus eſſet, & quod faciundum erat conſuluiſſet, eorum quæ conſuluerat adminiſtrator electus eſt. Ibi frugum abundantia futuram terræ ſterilitatem temperat, & fertilitatem in famis remedium reſeruat: & non Ægyptiorum modo, ſed & fratrum nutritor fit, qui ipſum aliis deuorandum propinauerant. Verè itaque illum adorant, quos ſomniorum inuidia exagitauerat, quique in ſomnis factam adoA rationem admittere noluerant, veram adorationẽ perficiunt. Hic vero adorari quidem ſe patitur, fratribus autem non paria refert, ſed alit, curat & frumentum gratis largitur. Poſtremo vterinum fratrem conſpicatus, & inſidiarum fabulam texẽs, vbi illos pro puero decertare, & vetuli patris ſalutem propriæ libertati præferre vidit, depoſita quã ſumpſerat perſona, omnibuſque prætorio exire iuſſis, Ego (inquit) ſum Ioſeph frater veſter, quẽ Geneſ. 45. vendidiſtis in Ægyptum. Et ne ſubito timore perculſi apoplexiæ diſcrimen ſubirent, mox infert: Et nunc ne timeatis, nec id vobis durum videatur, in vitam enim miſit me Deus ante vos. Quia enim illos omni excuſatione deſtitutos, & linguam ipſorum peccati conſcientia aſtrictam nouerat, ipſe infinitas haſce aduerſitates paſſus, accuſationem quidem omittit, excuſationem vero infert. In vitam enim miſit me Deus ante vos, vt aleretur populus multus. Non veſtrum, inquit, ſed Dei hoc opus eſt. Nec mea vobis doleat ſeruitus, quæ Dei eſt adminiſtratio. Timorem deponite: nihil hinc difficultatis euenit. Per ſeruitutem totius Ægypti imperium conſecutus ſum. Per hanc ſecundum à rege locum teneo, & mihi tantæ gentis habenæ commiſſæ ſunt. Talis hic fuit & ſeruiens & regnans. Talis in proſpera & aduerſa fortuna. Talis cùm affligeretur & proſpere ageret. Proinde nec opes, nec imperium, nec paupertas, nec ſeruitus malitiam pariunt: ſed vbique mentis arbitrium regnat. Quod vero ſeruorum virtuti dominorum malitia nihil noceat, ex aliis quoque exemplis facile diſci poteſt. Quis 3. Reg. 17. eorum, qui ſacris literis inſtituti ſunt, Achabi 18. 19. malitiam & Iezabelis impietatem, adeoque contra Deum conceptam rabiem ignorat? Nihilominus tamen iiſdẽ illis Abdias ſeruiens, & officiũ quoddã ab illis commiſſum adminiſtrans, nõ modo herilia veſtigia non ſecutus eſt, ſed lõge aliã ab his viam eſt ingreſſus. Nam hi quidem contra Dei prophetas inſanientes omnes mactari præceperant, & ſeruorum Dei internecionem voluptatis loco ducebant, in hoc incumbendo, ſi fortè pietatis ſcintillam omniſo extinguere poſſent. Hic vero profanos dominorum conatus oppugnabat, & in hoc erat vt pietatis flammam C ſaluam ſeruare poſſet, centumque prophetas in duabus ſpeluncis abſconditos, alebat, cùm grauiſſima fames, quam Helias hominibus induxerat, impietatis pœnas ab ipſis exigens, reliquam terram omnem occupauiſſet. Atqui illum nec belluina dominorum mẽs perterruit, nec piorum cędes timore perculſit, nec famis tyrannis & alimẽtorũ penuria eum circa prophetarum curam parciorem reddidit: ſed illorum quidem crudelitatẽ abominabatur, his ſufficiẽtem victum afferebat, illorum ſalutem propriæ ſecuritati præferens, & vitam, quæ ſine illis tranſigẽda eſſet, mortis loco ducens. Et in iis quidem, quibus Deus oppugnabatur, nequaquam debitum officium heris ſuis detulit, leges vero contra vniuerſalem omnium creatorem promulgatas, ridendas putans, harum quidem authores odio habebat, eorum vero qui iuſſa exequi cogebantur, miſerabatur: & cùm iſtud obſequium ſummam putaret perniciem, quos perdere iuſſos erat, ſalute dignabatur: mortem videlicet pietati iunctam vita impia honeſtiorem iudicans. Proinde nequaquam

illi

illi abominabilis herorum impietas nocuit, ſed eorundem malitia inſignem omnibuſque conſpicoum reddidit. Nihil enim animo pietatis ſtudio deſtinato firmius, nihil anima, quæ vitiis ſeruire non vult, vehementius ac robuſtius. Sed neſcio quid mihi accidat, dom optimorum virtus ſermonem vrgens illum æquo longius extendere cogit: agedum ergo vlterius hunc protrahentes ad aliud

4 Re. 24. 25. exemplum tranſeamus. Sedechias quidam vltimus Iudæorum rex fuit, qui & ipſe graoi impietatis morbo laborauit, & diuini verbi oracula audite non ſuſtinoit. Hic diuiniſſimum Ieremiam, qui

Iere. 34. tunc temporis prophetam agens Dei oracula hominibus reddebat, in ciſternam graueolenti cœno fœtidam, demiſit, eo qood triſtia valde & moleſta

Iere. 38 39. fata prædiceret. Sed Abdimelech quidam famulus Æthiops Eunuchus, nec aulæ regiæ faſtum, nec regnantem in hac impietatem, nec contra prophetam conceptum furorem, nec ſeruitutis miſetam conditionem animo voluens & meditans, iniuſtam regis ſententiam reprehendit, iniquiſſimum veto in propheiam patratum facinus accuſat, & ſummum retum omnium inſpectorem monſtrat, aulamqoe iuſta pœna perterret. Atqoe B regis conſiliarius fit famulus, viri eunuchus, inquilini alienigena, Iſraelitæ Æthiops, quique è Cham oriundos erat, eius qoi genus ex Sem deducebat. Sed & regem piis ſermonibus perſuadet, prophetamque ex amaro iſto, obſcuro & graueolenti carcere liberat, ac toto obſidionis tempore ſufficientem illi victum largitor. Tom à Deo benedictionem pietatis præmiom accipit, & cùm capta vrbe aulici cæderentor, hic iuxta Dei promiſſionem ſalute fruitur. Conſtat ergo quod bonis famulis non modo non noceor mali domini, ſed qood illi magnam quoque ex iis vtilitatem percipiunt. Et hoc alionde quoque videre licet. Poſtquam enim vrbs illa propter multam iniqui-

Dan. 1. 3. 4. tatem vaſtata eſt, multiſque bello abſomptis, reliquos in Babylonem captiuos Chaldæorum rex abduxit: deinde ſelectos eos, qui è oobilioribus nati corporis forma ſplendebant, inter regiam habitare iuſſit, regiis nimirum obſequiis exequendis deſtinatos: prius vero corporum valetudinem infirmiotem, quam ex obſidione & profectione contraxerant, lautiori victu, cibis item & opſoniis à regia menſa ablatis, exuere vel curare præcepit: illic mihi diuinorum illotum iuuenom generoſitarem inſpice. Nec enim vrbis excidium, nec diuini templi incendiom, nec adytorum & ſanctiſſimorum locorum vaſtitas, nec ſacra vaſa barbarorum manibos direpta, nec regum cædes, non ſacetdotum mactatio, non tam procul à ſanctis temota ſedes, non peregrinatio in aliena terra, non doctorum inopia, non dominorum impietas, non ſeroitutis neceſſitas, non graue regis iugum, non ætas tenera, noó vitæ deſiderium, non mortis metus, non qoidquam borum aliud perſuaſit, vt vel paululum delinquere, & legis mandata tranſgredi vellent. Sed eum, coi illorom imperium commiſſom erat, obſecrant, vt leguminum cibum illis largiatur, regias epulas abominati, & omnioarias illas conuiuiorum lautitias exoſi. Has enim idolorum appellatiooe pollutas videbant. Tanta aotem animi fortitodine, amore item & fide erga patrium Deum prędit fucront, vt ſuo procuratori pollicerentur, legomina ipſos ſplendidiores factura iis qui regiis cibis alerentur. Nec ſpe ſua fruſtrati ſũt,

ſed fidei fructus perceperunt. A Omnibus enim aliis qot ſplendide epulati fuerant, integriores, habitiores, forma præſtantiores & corporis viribus validiores apparuerunt, ſicut polliciti fuerant. Poſtqoam vero tempus procedens ipſos ad virilem ætatem perduxit, vbi virtutis ſuæ ſpecimen dederunt, indigenarum rectores conſtituſtur, qui bello capti foerant: vbi mox aliud rurſus illis apetitur ſtadiom. Arrogans enim ille & ſcelerum faſtu patrem imitans, maximam illam ſtatuam ex varia materia & auro conflatam erigit: omnes vero imaginem ceu Deum adorare iubet. Hanc aotem adorare nolentibus ſopplicium decernit caminum, quem alimenti inſatiabili rabie ad ſummum augebat. Tunc ſanè multi quidem regi gratificari volentes iuſſa fecerunt, multi vero quod alias ſolebant facientes cultum hunc ceu alij cuipiam idolo obtulerunt: erant item qui ignis metu animas proiecerunt, & licet conſcientiæ ſtimulis agitarentur, diuinum cultum tamen ad imagioem transferebaot. At generoſi illi & nobiles animi, Ananias nempe, Azarias & Miſael, illi inquam legis alumni, Abrahamicæ fidei hæredes, pietatis B athletæ, gratiæ præcurſores, fidei propugnatores, corporibus quidem ſerui, animis autem liberi, captiui illi, animabus autem ipſis regibus excellentiores, non modo volentes non adorarunt imaginem, ſed accuſati quoq; nullam prorſus excuſationem afferunt, qoin palam ſe adoraturos negẽt, & alta voce clamant: Eſt Deus in cœlo, quem nos Dan. 3. colimos, qui nos poterit liberare ea camino ignis ardentis, & ex manibus tois, ô Rex, liberabit nos. Quod ſi minus, notum tibi ſit, ô Rex, quod Deos tuos non colimos, & imagioem auream, quam ſtatuiſti, nõ adoramus. Nec enim pro mercede Creatori ſeruimus: nec ſalotẽ pietate emimos, nec omni qualicunq; oblata ratione vitam ſeruare cupimus, ſed domini voluntarem amamus: qoi ſi ex aduerſis liberet, gratias agimus, & ſi illis oos incidere permittat, adoramus. Nã quod nos quidẽ omnibus ſuppliciis, qoæ tu minaris, ſuperiores reddere poſſit, oobis minime dobiũ eſt: nũ vero idẽ velit, neſcim⁹. Inacceſſa enim eſt diuinę prouidẽtię altitudo. Nihil ergo cunctare, quin præparatis pœnis nos tradito. Nobis enim pietati coniuncta mors, vita impia ſuauior eſt. Et hi quidẽ hæc dixerũt, ipC ſe vero nequaqoam annuit, quin camino iouenes trãſmiſit. Porrò ignis ferrea quidẽ vincola diſſoluit, ipſos vero ſeruauit incolomes; nec auſus eſt datu[illegible]i alimentũ contingere, qoin fugit & terga dedit, ac proprios inoaſit cultores: Dei vero ſeruos illæſos cuſtodiuit. Et ſanè nouum & præter omniũ expectationem eueniens ſpectaculom cõtigit. Qui enim in medio ignis erant, & prunis inambolabant, ignis vires non ſenſeront aliquas. Qoi vero foris ſteterunt, ac camino materiam ſeu alimentum præbuere, ab igne conſumpti ſont. Et hi quidem incenſi ac ardentes eiulabant, illi vero hymnos canentes tripodiabant, & creaturam omnem in hymnorum communionem vocabant, atque elementa ab inſanis adorata benefactorem laudare iubebant. Tanta autem illius miraculi virtus erat, vt & ipſe arrogans & furibondus tyrãnus accurreret, eoſq; qui imaginis culturam detrectauerant, adoraret, & vt omnes ſubditi horum Deum colerent, mandaret. Similiter & magnus ille Daniel, qoi eandem cum his calamitatem ſuſtinuit, bello captus licet, & inter barbaros vitam

agere coactus, patriam tamen legem diligenter cuſtodiuit, & ſecundum hanc commiſſum ſibi publicum munus adminiſtrans, animam puram ac ſynceram conſeruauit, tantumq́; virtutis ſplēdorem emiſit, vt & immanem ferumq́; tyrannum illius fulgore percelleret: & primo quidem quæ ignorabantur ſomnia manifeſtauit, deinde quod opus erat expoſuit, & quod vtile futurum erat monſtrauit ac monuit. Et quid nam omnia, quæ ab hoc egregie geſta ſunt, dicere attinet? Quomodo nimirum rex, ne quis precibus Deo ſupplicaret, prohibuit. Quomodo hic, cùm prius rite orauiſſet, idq́ue clam, poſtquam impia lex rogata eſt, Deum palam precatus ſit, & legem deridens, & legiſlatorem contemnens. Quomodo item leonibus proiectus ſit. Quomodo hos quoq; pietatis radiis terruerit, ac diuinæ imaginis lineamentis ceu frenis quibuſdam rabida illorum ora conſtrinxerit. Quomodo ad miraculi contemplationem impium regem pertraxerit. Vt ipſum docuerit, quod Hebræorum Deus omnium creator ſit & dominus. Quomodo præterea idolorum fraudes arguerit. Singula enim horum ex hiſtoriis cognoſcere licet, & manifeſto intelligere, quod fieri

B poſſit, vt qui malis dominis ſeruiunt, nullam inde malitiam contrahant, ſed ſummum virtutis faſtigium apprehendant, tum hos quoq; errore liberent, ad veritatis cognitionem perducant, & multis aliis ſalutis exemplar ſint propoſiti. Nemo igitur vel ſeruiturem accuſet, vel malorum poteſtatem ac dominium ſeruorum virtutem vincere exiſtimet, ſed vbiq; Dei prouidentiā aſpiciat. Sed dicat fortaſſe aliquis: Quanam de cauſa eos qui iniuſte vixerant ſummus ille omnium Deus Babyloniorum regi ſubiecit, ſimulq́; iuſtos quoque captiuos duci paſſus eſt? Et quale nam hoc prouidentię opus? Quale iuſtæ ſententiæ exemplū? Quę non in his eſt inordinata & confuſa rerum conditio & peruerſio? Cęterū hęc dicere conātur, qui diuinę gubernationis abyſſum ignorant. Initiati aūt & qui diuinorum myſteriorum guſtum aliquem perceperunt, horum cauſam ſimul & radicē nouerunt. Delinquētium enim curam gerit, & eoſdem caſtigat Deus ille hominum amantiſſimus, nec quenquā mortaliū neglectū relinquere vult. Quapropter iniquos in captiuitatem mittens, ſimul cū

C iis quaſi pædagogos & magiſtros miſit, virtutis ſtudioſos homines, vt ceu lucerna quadam illuminati ac deducti iuxta illorum vitā & ſermones rectam ſemitam aliquo modo ingrederētur. Porrò quod horum captiuitas non cōtribulibus modo ſalutis cauſa fuerit, ſed & alienigenas Dei cognitione illuminauerit, hiſtoria abunde ſatis teſtatur. Si itaq; ipſi per certamina claruerunt & inſignes facti ſunt ac conſpicui, poſteriſq́; ſalutis exēplar reliquerunt, concaptiuis autem ſalutis fuerūt argumentum & cauſa, ſed & barbaros iuuerunt dum pietatem exacte cuſtodiunt, & per hanc magna miracula edunt, quid prouidentiam, hæc tam ſapienter inſtituentem, accuſas? Cur non potius animarum œconomum, & mundi gubernatorem qui omnia tam ſapienter & commode dirigit, hymnis celebras? Ego itaq; ex diuinis oraculis demōſtraui, quod poſſibile ſit, vt qui malo hero ſeruit, malitiam fugiat, virtutem conſequatur, & heris quoq; multas ſalutis occaſiones offerat. Tu vero eos qui nunc conſerui ſunt, inſpice, & multos videbis, qui intemperantibus quidem ſeruiunt, intemperantiam autem abominantur, & temperantiam colunt, nec quicquam vitij ex dominis contrahunt, ſed eorum, quos modo recenſuimus, vitam imitantur. Quare cùm tam ex iis quæ dicta ſunt, quam ex iis quæ videntur, naturæ noſtræ arbitrium liberum edoctus ſis, & diuinæ prouidentiæ ſapiētiam didiceris, palinodiam cane, & quam modo præmiſiſti blaſphemiam in hymnum conuerte, ac linguæ tuæ ſoni, qui modo contra Deum editi ſunt, in Dei gloriam cedant, & prouidentiam Creatoris, Chriſti Dei noſtri, decantent. Ipſi gloria in ſæcula, Amen.

SERMO IX.

Quod iuſtitiæ ſtudium infrugiferum non ſit, etiamſi fructus eius in præſenti vita nullus appareat: tum reſurrectio rationibus e natura deſumptis probatur.

SI ſalubrem illam admonitionem omnes audire dignarentur, quæ diſerte clamat, Difficiliora te ne quæras, & altiora te ne ſcruteris, quæ præcepta tibi ſunt hæc cogita: non *Eccli. 3.*

B equidem multis verbis opus eſſet, dum Dei, quæ circa omnia verſatur prouidentiam demonſtrare volumus. Procliue enim & facile erat iis, qui ſuperuacanea & vana illa curioſitate liberati ſunt, hanc omnium gubernatione occupatam, & ſapiēter omnia adminiſtrantem inſpicere. Quoniam vero multi volētes videre nolunt, ſed oculos claudunt, & aures obturant, vocemq́; vndiq; illatam audire dedignantur, & quæcunq; à Deo bene & pulchre fiunt, ſugillant, blaſphemiis lacerant, cōuitiis proſcindunt, & infinita quędam connectūt, dum falſas accuſationes contexere ſtudent, non immerito equidem (meo videre) illorum, quam contra prouidentiam effuderunt orationem excepimus, hanc ſcilicet calumniam, non dignā aliquā aut iuſtam cauſam eſſe demonſtrare inſtituentes. Et ſanè prouidentia, quam illi oppugnant, in auxilium vocata, illaq́; in defenſionis noſtræ aciem primam conſtituta, octo iam ſermones emenſi ſumus, dum ingratorum blaſphemiam arguimus. Et ingratitudinis horum accuſatores ſimul & teſtes in medium produximus Cœlum, terram, ma-

C re, aerem, & quæcunq; his continentur corpora, animata & inanimata, rationalia & irrationalia, volatilia & pedeſtria, aquatilia & amphibia. Ad hæc humani quoq; corporis fabricam: quæq́ue in ſingulis mēbris relucet Dei ſapientiam & prouidentiam. Tum diuinū illud rationis donum, cuius beneficio agriculturam, nauticam, medicam & Grammaticam ſcientiam, & omnes alias vel artes vel ſcientias, quæ hominū vitam iucūdiorem reddunt, humani ingenij natura reperit. Præterea Dei auxilio animalium tam cicurum quam ſylueſtriū vſum, diuitiarū & paupertatis fructum, ſeruitutis & herilis poteſtatis neceſſitatem demōſtrauimus. Ad hæc, quod ſerui nullam à malis dominis noxā aut damnum ſibi contrahant, ſiquidem ipſi melius ſapere velint. Et horum quidem demonſtrationes è ſacræ ſcripturæ adytis produximus. Acerbis autem illis prouidentię accuſatoribus, eorum, qui nunc ſeruiunt, inquiſitionem conſiderationēue reliquimus. Nam & nunc multos videre eſt, qui cùm malis heris ſeruiant, non modo herilem non imitantur malitiam, ſed illā plurimum abominantur *Ec. 3.*

minantur, honeſtatem amplectuntur, & diuerſam à dominis viam ingredi ſolent. Sed aliam fortaſſis hic anſam arripient, qua diuinam accuſare poſſint prouidentiam: & virtutis alumnos fruſtra laborare, in petris ſeminare, & (vt prouerbio dici ſolet) cribro aquam haurire, multaq; huiuſmodi facere dicent, cùm nullis inde bonis fruantur fructibus. Alij equidem, inquiunt, cum paupertate conflictantur, & ærumnis deſtinati maximam vitæ partam peragunt. Alij vero graue ſeruitutis iugum trahunt, & aſſiduis ſubiacent laboribus: quodq; his omnibus moleſtius eſt, multi malitiam exoſi malis dominis ſeruire coguntur. Quam ergo iſti mercedem referunt? Quas virtutis retributiones? Quę laborum præmia? Quis ſudorum fructus? Qualia certaminum horum brauia? Nec enim omnes qui ſerui facti ſunt, libertate tandem potitos eſſe videre licet: nec omnes, qui paupertate preſſi, virtuti operam dederunt, in diuitum catalogum tranſiuiſſe cernimus: ſed plures in priori illa miſeria perſeuerauiſſe conſtat. Atq; tu, ô miſer & abiecte homo, ventre, genis & ſuperciliis felicitatem metiri ſoles: & beatitudinis finem eſſe arbitraris, alto curru vehi, ſatellites item, veſtem ſplendidam, equos ad pulchritudinem exercitatos, frontalibus & antilenis pulchris inſignes, præconem clamantem, domum alto ſurgentem faſtigio, & ſtatuas Euboicis Theſſalicisq; lapidibus florentes, pictoriaq; arte variegatas, toros deniq;, annulos, ſupellectilia, pocula, vina odorifera, conuiuium Siculum & Sybariticum, & quæcunq; alia mollem, otioſam & delicatam vitam efficiunt. Hæc vero omnia, quicunq; vere ſapiat nō modo felicitatem eſſe negat, ſed extremam infelicitatem & miſeriā nominare conſueuit. Nec enim diuitias in hunc finē ſummus ille rerū adminiſtrator conceſſit hominibus, vt intemperantia has diſpident, & malitiæ irritamentum faciant: ſed vt has rite diſpenſando, & ipſi rebus fruantur neceſſariis, & egenis ex illarum abundantia largientes, eas temperantię & iuſtitiæ materiam reddant. Nec Deus ſolummodo hæc ita inſtituit, & ſancti viri dominū ſequētes intra poſitas ſibi metas ſe libenter continēt, ſed & vos qui extrema laboratis ingratitudine, eos vituperare ſoletis, qui tā male diuitiis vtuntur: quin potius hos venia dignos iudicatis, in ſummum vero rerum omnium gubernatorem blaſphemias expuitis, vt qui malis hominibus diuitiarū copiā fecerit. Proinde vobis quoq; ea eſt ſententia, quod iſtiuſmodi voluptas nequaquam felicitas vocanda ſit, ſed iuſtam ac temperantem vitam laudari, & ſuprema laude dignam iudicari, & ſiue inter diuitiarum abundantiam, ſiue in paupertate comparuerit, paribus coronis exornari debere cenſetis. Sed exiſtimo quod vos quoque eos qui in paupertate virtuti operam dant, vtpote maiori patientia claros, duplici corona ornaturi ſitis. Atqui non hæc merces dei cultoribus propoſita eſt, nec ad hanc retributionem reſpiciunt, qui diuinarum legum ſtudio tenentur. Hominū nempe laus multis ſæpenumero nocet. Alacritatem enim remiſſiorem facit, & curſui obſtat: & arbitratus aliquis ſe ad curſus metā perueniſſe (hoc enim laus perſuadere ſolet) currere deſinit, & victoria excidit. Idipſum Deus quoque omnium dominus per prophetam innuens dixit: Populus mi, qui vos beatos dicunt, ſeducunt vos, & ſemitam pedum veſtrorum turbant. Laudibus enim alacritatem ve- *Eſa. 3.*

hementem diſſoluunt, & metam apprehendere non ſinunt. Et ſic beatus ille Paulus cucurrit, nec laudantibus ſe, nec conuitiantibus aures præbens: *Phil. 3.* ſed ea quæ à tergo ſunt, inquit, obliuiſcens, ad ea vero quæ à fronte ſunt enitens, iuxta præfixum ſignum inſequor ad palmam ſupernæ vocationis. Proinde eam quæ ab hominibus proficiſcitur laudem, nequaquam laborum mercedem iudicāt diuinarum legum cuſtodes, ſed diuinas promiſſiones expectant, certaminum ſuorum præſidem opperiuntur, coronas immarceſcibiles & diuinitus donanda expectant brauia, iuſti, inquam, iudicis ſententiam expectant, nempe corporum reſurrectionem, aſcenſionem in cœlos, gaudium cum angelis, & ante omnia hæc aſſiduum & indeſinentem eius quem tanto amore proſecuti ſunt, conſpectū: propter quem vitæ pelagus traiiciētes malitię fluctus ſuperauerunt, & per multos labores enatādo ſubmergi noluerunt, ſed portus deſiderium laboribus coniugantes, infirmitatem fulcierunt. Portū vero habent qui ſummum apprehenderunt virtutis faſtigium, non vitam, non reſurrectionem, non aliud quiddam eorum quæ grata ſunt, ſed eum ipſum quem deſiderauerunt, propter quem ærumnas deliciarum loco habuerūt, & laborioſam operationem ſuauiſſimum ſomnum, vitamque in deſerto vrbium inhabitatione iucundiorem, vitam in paupertate ea quæ in diuitiis tranſigitur ſplendidiorem, & amaram ſeruitutem omni dulciorem tyrannide iudicarunt. Hanc inquam virtutis operarij mercedem expectant. Hæreditas enim eſt colentibus dominum, vt Eſaias propheta clamat. *Eſa. 55.* Teſtatur etiam beatus Dauid gratiſſimum hymnū bonorum largitori contexens & dicens, Hæreditatem dediſti timentibus nomen tuum domine. *Pſal. 60.* Qualia nimirum & Chriſtus dominus in ſanctis euangeliis hoc modo enumerat: Beati (inquiens) pauperes ſpiritu, quoniā illorum eſt regnum cœlorū. Beati mites, quoniā ipſi hæreditabunt terrā: & reliqua quę ſequuntur, facilius, qui volet, ſacros libros euoluēs, diſcere poterit. *Matth. 5.* Eadem enim in talentorum quoq; diſtributione inueniet, & in decē virginum parabola, & in figurata agnorum & hœdorum ſegregatione, & in ſeminatore, qui zizania recepit, & in ſagena quam in mare demiſerunt piſcatores, indiſcriminatim vero piſces capientes, poſtea illos apte ſegregauerunt. *Matth. 25.* *Matth. 13.* Cæterum innumera huiuſmodi in apoſtolica doctrina inuenire licet. Hæc itaq; ſtudioſis inquirenda relinquens, vt quæ ſermonem æquo longius extenderent, ad continuam orationis materiam tranſeo. Nam & alioqui ſuperfluum & ab inſtituto alieniſſimum virtutis remunerationem è ſacris literis demōſtrare. Fideles enim qui Deum omniū eſſe credūt, noſtris verbis nequaquam indigent, ſed fidei oculis contenti ſunt, & oraculorum à Deo inſpiratorum doctrina. Infideles vero & incredulitatis tenebris obſeſſi, ac ingratitudinis morbo in Creatorem laborantes, diuinæ ſcripturæ oracula audire dedignantur. Quamobrem omiſſis iis quæ inde deſumi poſſunt demonſtrationibus, phyſicis rationibus illos confutabimus. Interrogamus itaq; ipſos, num temperantiam & iuſtitiam reliquaſq; virtutis partes, bonas & bonorū cauſas eſſe exiſtiment, vel num has vitiis connumerent? *Virtuti ſua eſt retributio.* Atqui hoc neo ipſe vitiorum pater vnquam dicere auſus eſt. Quo ore enim, qui harum cultores quotidie oppugnat, & temperantiæ quidem intemperantiam & iuſti-

tiæ Iniuſtitiam opponit ſemper, hoc diceret? Neceſſe ergo eſt, vt & ipſi idem com ſuo magiſtro confiteantur, neç malitia eius parentem vincere conentur. Nec enim eſt diſcipulus ſopra magiſtrũ iuxta domini vocem. Rurſus ergo illos interrogabimus: Si ergo hæc honeſta ſunt, & honeſtorum honeſtiſſima, & bona bonorum omnium optima, nec qoiſqoam niſi valde delirans, & ratione deſtitutus his contradixerit, horum vtiq; cultores honeſtos & bonos nominare coouenit, ſed & fructũ habere, non modo laboribus æqualem, ſed multo qooq; vberiorem. Quomodo enim nõ abſurdom videretur, agricolam qui ſemina telluri mandat multiplicem inde fructuum prouentum referre, ſimiliter & hortulanum arbores inſerentem fructus enatos conſolationis loco habere: eos vero, qui virtuti vacant, & diuini illius paradiſi cultores ſont, multumq; ſudorem, labores plurimos, & curam diligentem in plantas haſce conferoot, ſolos laborem obire infrugiferum, & ſudorem ſuo carentem præmio ſuſtinere? Et eos quidem, qui vel corpus, vel vocem cantãdo exercent, coronis frui & braoia accipere, & ſpectatorum applauſo redimiti: virtotem vero athletica & pugilum arte inhonoratiorem videri? nec ſpectatores, nec certaminum præmia ſtatuentem præſidem, nec honorem, nec brauium, nec coronam habere certamen hoc loage maximum? Atqui tragœdiarum & comœdiarum mimi habent, cuius reſpectu artem exercent, & coroοarum ſpe labores ſoſtinent: & currũ aorigæ pericula audacter ſubeunt, dum & victoriam ſperant, & ſpectatorũ laudes expectant, ſimulq; ab equorum nutritoribus mercedem recipiũt: atq; gubernator portos reſpiciẽs fluctibus congredi audet, & lucri copiditate refocillatus procellarum impetus ſuſtinet: prætetea lutor & faber, omniſque qui artem exercet aliquã, laborũ finem expectat, & commodi ſpem labori, qui circa artem ſuſtioendus eſt, ex æquo conſerens, voluptate ſudoribus permixta afficitur. Solam vero virtutũ, vel artem vel pugnãdi certandique ſcientiã, vel agriculturã & plãtationẽ (nam hæc illi omnia cõuenire poſſut nomina) nõ habere finẽ aliquẽ bonom putabimus, qui laborum tempore cõſolationem afferre poſſit. Sed fruſtra quidẽ tẽperantiæ ſtudẽt temperantes, & multis varijs affectibus reſiſtũt, dum horũ ardorẽ extinguere conantur? Fruſtra vero iuſtitiæ cultores cũ iniuſtitia colluctantur, dũ alienis abſtinẽt, & proprias opes profundõt? Inotilis item fortitudinis eſt poſſeſſio ſuis cultoribus, qui licet aduerſa quæ imminent generoſo animo ſofferant, agonothetã tamen nullum habent? Sed nõ ſunt hæc, nõ ſunt. Admirabilis enim eſt, & digna acquiſitu virtutis poſſeſſio. Et hoc vos qooq; dicetis conſcientiæ nimirũ neceſſitate cõpulſi. Naturaliter enim hæc notitia hominibos ingenita eſt, nec quiſqoã eorum, qui hac poſſeſſione potiti ſunt, alijs aliũde aut diuinitus allatis, vel ab hominibos adductis rationibus iodigent: ingenita enim nobis ratio ad horũ doctrinã ſufficit. Teſtantur id ipſum viiorum operarij, qui & clam illa patrare, & deprehenſi apologiam, qua ſe defendant, moliri conſueuerunt. Nam murorum & ſepolchrorum effoſſores, fures, adulteri, homicidæ, & quicunq; alia huiusgeneris facta patrare audent, tenebrarum ope vſi, hæc facere conantur. Si quis vero hæc interdiu facere tentet, ſolitudinem vel hominum abſentiam ſibi ſeruientem obſeruat. Illo ipſo itaque, qood latere ſtudent, oſtendunt quid ipſi de facinoribus ſuis iodicent. Nec enim latere vellent, ſi ſe bona agere opinarentur. Cùm vero latere conentur, & deprehendi metuant, ea quæ ab ipſis fiunt, mala eſſe fatentur. Sciendom ergo & vobis, ô ingratiſſimi homines, quod virtutis poſſeſſio bona eſt, & qood plurimos ſibi labores coniunctos habet. Conoenit ergo vt quæ ab omnibus tam amicis quam aduerſarijs collaudatur, & qua non ſine laboribus frui dator, digna ſe præmia habeat. Atqui in pręſenti hac vita multos qoidem hanc ſectari, & multos pro illa labores ſuſtinere, non omnes vero laudem & honorem propter hanc conſequi: ſed alios quidem tanqoam huius amatores in omnium ore verſari & celebres fieri, & morte ſublatos indelebilem gloriam poſt ſe relinquere: alios vero ignotos prorſus latere, & margaritæ in profundo adhuc delitеſcenti & oſtreo concluſæ, ſimillimos eſſe videmus. Qoapropter cùm hæc videamus, conſideremus penes nos ipſos, quam ob cauſam eorum, qui diuina magni faciuot, nonnulli qoidem valde clari, nonnulli vero prorſus ignobiles ſint. Deinde cogitemus quod cùm iuſtus ſit vniuerſalis ille omnium conditor & iudex, ſuis athletis iuſta haod dubie munera retribuet, nec iuſtum perire ſinet iuſtitiæ trutina. Deinde cùm & hos & illos vita functos videmus, & hos quidem magna cum gloria, illos vero valde ignobiliter ceu vulgares quoſdam homines, aliam vitam huoc ordinaoiſſe cogitemus, in qua pro dignitate eos remunerat, qui vitam bene tranſegerunt. Eo enim quod nonnullos gloria honorauit, virtuti corooas ſuas eſſe repoſitas manifeſtare voloit. Qood vero non omnes in hac vita claros & inſignes reddit, futuram illam vitam detegit. Et honor quidem qoibuſdam exhibitus dioinæ iuſtitiæ ſigoum fit. Quod autem noo omnes eorundem operum ſtudioſi æqualia hic præmia percipiunt, foturam vitam innuit, & eorum quæ expectaotur ſpem confirmat. Ideo non omnes qui bene & honeſte vixerunt in hoc ſæculo deprædicat ſommus ille omnium adminiſtrator, nec omnes malos ſimiliter punit: ſed alios quidem ſupplicio tradit, & iudicij ioſtitiam oſteodens, & horum pœnis reliquos terrens, & ad pœnitentiam inuitans. Dom vero non omnes qui mala operantur perdit, rurſus futuram vitam nobis demonſtrat. Qood ſi oulla eſt alia poſt obitom quo ex hoc ſæculo eximus, vita, iniuriam certe pationtur quotquot hic pœnas dant, cùm alij pœnas effogiant. Iniuriam quoqoe palam patiuntur, quotquot ſapientiæ amplectuotur ſtudium, & nullam inde vel vtilitatem vel honorem auferunt, cùm alij ſimiliter bene & recte multa facientes vitam cum gloria tranſigant. Cæterum iuſtitię fontem iniuſtum nominare omnem blaſphemiam ſuperat, nec vllam maioris blaſphemiæ cauſam relinquit. Quod ſi vero ioſtus eſt (vt reuera iuſtus eſt) ſummus ille omnium ioſpector, & quæ fiunt perſpicit & iuſte iudicat, iudiciique bilancem rectam tenet, & ſi quo pacto inclinari velit, gratiæ quidem, non autem iniuſtitiæ calculum imponit: aliud vtique iudiciom eſt, in quo & hi qoi hic pœnas effugerunt, ioſtas pœnas perſoluunt, & qui nullum in præſenti vita pro virtute honorem recepere, laborum pręmia referunt. Sed idem fortaſſis & vos fatebimini. Nam & Gręci cũ

nec

Math. 1.
Luc. 6.

Vitam alteram eſſe probat.

nēc prophetam nec apoſtolum nec euangeliſtam præconem acceperint, ſola tamen natura ducti, A hæc ſic ſe habere ſenſerunt, licet multo errore detenti ſint, dum fabulas veris ſuis immiſcuerunt ſententiis. Quoniam ergo tam poetæ quam philoſophi, & malorum pœnas, & iuſtorum honores poſt exitum è vita hac fore crediderunt, tradideruntq́ue, & doctrinam literis mandatam poſteritatis memoriæ reliquerunt, par equidem eſt, vt & vos naturæ rationibus perſuaſi & hæc edocti, tum etiam iis quæ modo diximus moti, in noſtram ſententiam tranſeuntes, hæc ſic ſe habere confiteamini. Porrò animarum duntaxat vel liberationem vel punitionem fieri, corpus vero tanquam inutile prorſus & brutum, putredine conſumendum proiici, qua ratione ſuſpicabimur vel dicemus? vt nimirum anima, quæ vnà cum corpore certamina ſuſtinuit, ſola coronetur, aut corpore exuta ſola tradatur ſupplicio? Caſtigata enim non immerito his verbis compellaret iudicem: Non ſola, ô domine, leges tuas tranſgreſſa ſum, ſed vnà cum corpore in ſcelerum ſcopulos impegi: quin potius, ſi verum dicere oportet, illud me in peccati foueam pertraxit. Huius oculis ineſcata aliena B cubilia deprædata ſum, formam ad alium pertinētem ſolicite ambiui, opes & pecunias concupiui, illis has me videre cogentibus. Inde in iniuſtitiæ profundum incidi. Huius enim affectus me ſeruituti ſubiecerunt, & libertatem quam dederas, abſtulerunt. Seruire enim coacta ſum, ceu cognata & conſerua, & illius miniſtrare vſibus. Venter iu gulæ vitium me compulit: gulæ ſtudium vero iniuſtitiæ cogitationes in me peperit. Nōnunquam inuita & ægre ferens carnis neceſſitati ceſſi, & anxia ac valde dolens huius concupiſcentiis ſeruire coacta ſum. Et ſæpe quidem reſiſtebam, & illius impetus repellebam fortiter. At belli aſſiduitas me ſæpius deuicit, & miſera ſoror huius rationibus perſuaſa capta ſum. Corpus ſi quando premebam, ipſi mihi mœrendum erat, & omnis ad me redibat dolor: quod ſi idem enutriebam, petebar inſidiis: illius enim inſultus denuo excipiebam, & quid nam faciendum eſſe ignorabam. Huius enim miſeria magnæ mihi triſtitiæ cauſa erat, cura autē eius & incolumitas pugnam vehementiorem mihi exhibebat, & diſiiciebat aciem. Ne ergo me ſolam, ô Domine, ſuppliciis addicito, ſed me aut C cum hoc malis libera aut, illud vnà mecum pœnis adiudica. Sed & corpus, quod animæ nutibus rite obediit, ſimiliter iudici dicat, ſiquidē vocis vſum habeat aliquem: Vt primum me condidiſti domine, animam inſufflauiſti: quod ſi vero principij reſpectu omnem ſtaturæ viam terminare oportet, ego prius creatum ſum, deinde demum vitalem mihi indidiſti animæ potentiam. Cum eadem & ego vitæ in paradiſo tranſactæ conſors fui. Commune & idem tempus conceptionis in vtero trāſegimus: ſimul etiam partus viis apertis in hanc vitam egreſſi lucis huius ſplendorem percepimus, & aeris vſum attraximus: ſimul vitæ viam percurrimus. Nihil vnquam boni ipſa per ſe ſolam effecit, ſed meo (carnis nimirum) auxilio vſa virtutis theſaurum comparauit. Ego ieiuniorum, vigiliarum, humiq́ue iacentium cubilium omniſq́ue alterius miſeriæ curas ſuſtinens theſaurum inde acquiſitum ipſi collegi. Ego orandi lachrymas ſubminiſtraui. Ego ſuſpirare coactæ cor ad ſpiritua ſeruitium exhibui. Mea lingua te celebrare conſueuit. Meis labiis ceu inſtrumentis vſa laudes tibi obtulit. Meas manus in cœlum extendens, tui amoris fructus percepit. Meis lata pedibus ad ſancta tua adyta cucurrit. Ego ipſi auditum, vt oracula tua percipere poſſet, exhibui. Meis oculis vſa Solem, Lunam, ſtellarum chorum, cœlum, terrā, mare omneſq́; creaturas viſibiles cernens ad tui contemplationem deducebatur: & ex eorum quę videbantur maieſtate & pulchritudine te creatorem animi imaginatione concipiebat. Per meos oculos in ſcripturis abſconſum theſaurum abſtolit. Meis digitis inſtrumentis vſa diuinas tuas inſtitutiones literis exculpſit, & immortalem harum reliquit memoriam. Per meas manus quæ per totum terrarum orbem ſunt Oratoria extruxit. Me cooperario vſa charitatis leges impleuit. Meis manibus ſanctorum pedes abluit. Meis manibus afflictorum neceſſitati ſuccurrit, ægra corpora curauit. Ne me ergo à compari mea ſepares, quæ deſuperne mihi coniuncta fuit: nec ſoluas coniugiū, quod non ſimpliciter vel temere coaluit, ſed quod cœlitus tua operatione decretum eſt: ſed vnam & eandem coronam iis qui ſimilia fecerūt retribue. Hoc enim tuæ æquitatis proprium eſt. Hoc decet B iuſtum tuum iudicium. Hæc inquam corpus quoque diceret, quod animæ vtilem in certaminibus operam præbuit, ſiquidem vocis vſum aliquem reciperet. Sed nec corpus hæc dicet, nec altera illa quæ iniquitati inſeruiuit anima. Nec enim tali ſupplicatione iudex indiget: ſed quemadmodum ſapienter regit, ita iuſte iudicat: & cùm corpora animabus reddat, ſimiliter pro dignitate ſingulis retribuit. Quomodo enim non abſurdum foret, fortiſſimum militem qui ex acie victoriam retulit, & cui ſtatuæ honor à ſuis delatus eſt, cum ea armatura qua vſus hoſtes fugauit, vel pingi vel fingi vel ſculpi, ſiue lapis ſiue æs ſiue tabula imaginis materia fuerit: & ſi arcu vicerit, cum arcu repræſentari: ſi vero haſta, galea & clypeo, iiſdē rurſus armis exſculpi: animam vero quæ corpore ſimul iuuante certamen confecit, & inuiſibiles hoſtes ſuperans victoriam retulit, quæq́ue pictorem habet vniuerſalem omnium creatorem, nudā & omni armatura ſpoliatam proſtare? Nec vero imperatorem ſolummodo ſic honorari videmus, ſed athletam quoque & pugilem & curſorem, tragœdiarum mimum, & curruum habenas regentem aurigam. C Horum enim ſinguli eo, quo vicerunt, habitu in ſtatuis proponuntur. Et hic quidē cum pulpito proſtat & chlamyde imperatoria, Oenomai cuiuſdam aut Creontis perſonam gerens, e omnibus tantum non dicens, quod bonum perſonas egerit, & cum his victoriæ præmio potitus ſit. Hic vero nudus currit, ipſe quoque certaminis ſpeciem referens. Alius luctari videtur, vel coronam tenet, & ignaros docet quale certamen ſuſtinuerit. Alius item pugnat, & aduerſarium ferit. Alius habitu & flagello oſtendit, quam artem exercens victoriam retulerit. Ne ergo naturam, per quam omnia hæc rite fiunt, his inhonoratiorem conſtituas: nec Deum, qui iuſtitiæ fons eſt, hominibus iniuſtiorem exiſtimes, nec etiam illū ſuos victores hominum more honorare ſuſpiceris. Nam ſi homines qui ſæpenumero non magnā iuſti æquiq́; rationem habent, quin ea potius omnino negligunt, vilium huiuſmodi & inutilium certaminum victores ſic honorare ſolent: multo magis inſignes iſtos magnoſq́ue victores pugnæ

Corporum reſurrectio.

illius legiſlator ſimul & agonotheta honorabit,
coronabit,& ipſam iuſtitiam munerum magni- A
ficentia vincet. Scio tamen vnde in hanc blaſphe-
miam impegeris: infirmitate enim diuina meti-
ris,& tuam infirmitatem diuinæ potentiæ termi-
num conſtituis: quæq; tibi impoſſibilia ſunt, ſi-
militer Deo quoq; impoſſibilia factu exiſtimas.
Sed nequaquā hæc ita ſunt. Nec enim idē, quod
figulus, poteſt lutum, tametſi ex eadē vterq; natu-
ra cōſtet. E terra enim tam figulus quā lutum
eſt: idemq; Iobi colloquens homo teſtatur dicēs,
Ex eodem luto factus es, tu & ego. Nihilominus
tameo cùm ex vna natura tā lutum quam figulus
cōſtet, nō tamen æqualem in ambobus potentiā
inueoire licet. Hic enim mouet, lutum vero mo-
uetur: & hic quidē fingit, illud vero fingitur: hic
macerat, illud maceratur: hic format, illud for-
matur, & in quamcunque figulus voluerit figu-
ram tranſit. Si vero vbi vna & eadem natura eſt,
non æqua tamen eſt potentia: multo magis vbi
diuerſa natura eſt, diuerſa quoque potentia erit.
Cæterum ne cōferre quidem poſſibile eſt, quæ in-
comparabilia ſunt. Quomodo enim quod è ni-
hilo factum eſt, cum eo quod ſemper fuit, cōfere-
tur? quod temporis initium habuit, cum eo quod B
æternum eſt? qood ex luto factum eſt, cum cœli
& terræ creatore? Ne igitur quæ tibi valde impoſ-
ſibilia ſunt, Deo quoque impoſſibilia eſſe exiſti-
mes. Omnia enim diuinæ naturę poſſibilia & val-
de facilia ſunt. Poteſt itaque cùm vult corporis
naturam, quæ ſemel in ſaniem diffluxit, deinde in
puluerem redacta, & vndiquaque diſperſa eſt in
fluminibus, in fretis, in volucribus, in feris, in
igne, in aqua (nam omnes quas incredulitas pro-
fert rationes, in medium adducere libet) denuo
colligere, & in priorem magnitudinem & formā
reducere. Nam voluit ſolummodo, & factum eſt
cœlum, & inflexum eſt quantum voluit. Voluit,
& ſubſtrata eſt terra, & ſuſpenſa eſt, non aliud quā
à Deo præſcriptum limitem, fundamentum habēs.
Geneſ. 5. Dixit, & facta eſt lux. Iuſſit, & cōgregata eſt aqua-
rum natura: præcepit, & à terra ſeparata eſt. An-
nuit, & ornata eſt terra ſegetibus, ſyluis & pratis
omniuariis. Dixit, & productæ ſunt animalium
infinitæ ſpecies, terreſtria nimirum, aquatilia &
aeria. Qui hæc verbo effecit, facilius multo ex his
corporis naturam reſuſcitat. Multo enim facilius C
eſt quod vetuſtate conſumptum erat innouare,
quam ea quæ non ſunt ſine materia facere. Quod
1.Cor. 15. ſi huic fidem negas, Paulus, magnus ille orbis do-
ctor, dicet tibi: Stulte, tu quod ſeminas, non viui-
ficatur niſi mortuum fuerit. Et hoc quod ſemi-
nas, nō corpus, qood naſcetur, ſeminas, ſed nudū
granū, exēpli cauſa, tritici aut alicuius ex ceteris.
Sed Deus illi dat corpus vt voluit. Si vero huius
quoque doctrinā delirium quoddā & fabulā eſſe
putas, en naturam accipe, quæ reſurrectionē do-
cet & prædicat. Nam agricola primo quidē ſulcos
exſcindit, & ceu ſepulchra quędam effodit, deinde
ſemina ijs mandat, & quaſi corpora ſepulturæ tra-
dēs operit. Nec quicquam amplius præter hæc
ille facere poteſt: niſi cùm aquarū copia ipſi fue-
rit, hanc ſolam fortè præbere poterit. Deus vero
cœlitus pluit, vel aquam è fontibus & fluuiis de-
ductam ſeminibus exhibet, deinde irrigans illa &
humectans, & putredine tanquā humana corpora
reſoluens, illa quidem inutilia in poſterum ad
eſum hominibus, vtiliſſima autē iis, quæ ex ipſis
naſcenda ſunt, corporibus efficit. Vbi enim hu-
morē exceperunt, & dilatata ſunt, radicum fibras
pariunt, quibus illa proximam ſibi terram appre-
hēdunt: deinde humorem ex hac per radices ceu
fiſtulas quaſdam attrahunt, & herbā ſurſum cre-
ſcentem germinant: & paulatim quidem eo quem
diximus modo nutriuntur, & calamum in altum
emittunt, & ſpicam abſconſum in ſe fructum cō-
tinentem, atque ariſtis ceu ſatellitibus quibuſdā
ſtipatum proferunt. Ne ergo reſurrectionem
negare pergas, cum quotidie reſurrectionis e-
xempla videas, & eiuſdem audias ſubinde præ-
conia. Porrò vt firmam de reſurrectione fidem
cōcipias, denuo ad plantarum hiſtoriam mihi re-
uertere, & vitiū palmites, vel ex arboribus auul-
ſos ſurculos, vel ex radicibus euulſos ſtolones in-
ſpice. Hi etenim amputatione quaſi mortem ſu-
beunt. Defoſſi autem quaſi ſepulturæ mandātur.
Deinde terra operti & putrefacti Dei voluntate
radices deorſum agunt, & ſurſum germinant, &
vigent, & in altum extolluntur, & fructu gemunt,
adeo vt quæ enatæ ſunt plantę ſepultis palmitibus
lōgè pulcriores ſint. Sed quid palmites & arbores
ac ſemina dicere opus eſt, quin tuæ ipſius naturæ
B officinam accedito. Tuæ formationis materiam
inſpice, quam vilis ſit, parua & à putris nō mul-
tum differens. Nihilominus tamen vilis hæc &
parua, tum inanimata quoque, ſpiritu carens &
inſenſibilis materia, omnino Deo ſic annuente,
homo fit, & cùm ipſa vnam & eandē formam ha-
beat, in infinitas tamen trāsformatur, & has qui-
dem ſolidas & duras, alias vero faciles & molles,
alias item lōgas & perforatas, alias denſas, & craſ-
ſas, & alias quidem pingues & leues, alias vero
tenues, reticulares & membraneas, alias rurſum
fiſtulares & tibiis ſimiles, alias ſolidas & omni
concauitate carentes. Et ſanè ex parua illa mate-
ria enaſci videmus ſanguinis ductus, & ſpiritus
canales, & ſolida vincula, & carnium molliciem,
oſſiū ariditatem, oculorū rigiditatem & ſplen-
dorē, pupillæ puritatem, genarum leuitatem, pi-
lorum tenuitatem, & alia membra quæcunque
habet genus humanum: quorum vſum & opera-
tionem multi quidē in his ſagaci & ſolerti inge-
nio præditi enarrare tentarunt, victi autē Creato-
ris ſapientia ſermonē in hymnū finiuerunt, idque
C cùm non ad noſtra ſepta pertinerent, ſed ex foris
errantium ouium numero eſſent. Nihilominus
tamen læta hæc paſcua carpentes, ſolsque natu-
ra moti & edocti, paſtorem, gubernatorem &
Creatorem omnium pro viribus celebrauerunt. Tu
vero præter naturam legem quoque habes, & do-
ctorem, & prophetas qui diuina tradunt, tū apo-
ſtolorum cœtum, qui de præſentibus docet, & fu-
tura prædicat. Excipe ergo vndiquaque collatum
ſalutis beneficium. Ad hæc ſola fœtuum natura
primáque hominum in vtero matris formatio
dormientium hominum reſurrectionē ſufficien-
ti demonſtratione docere poteſt. Finge maternū
vterum eſſe terram, matricem ſepulchrum, ſemē
vero naturæ paruulas illas & puluerem referen-
tes corporis reliquias: quod cùm cunctis homi-
nibus omnino inconſpicuum ſit, Deo tamen fa- Pſal. 64
cile cernitur, & oculum illum nemo effugit. In
manu enim eius ſunt termini terræ, & ipſe me-
titus eſt manu aquas, & cœlum palma, & terram
omnem pugno, & facile illi eſt ea quæ in manu Eſa. 40.
ſunt perſpicere. Nam & tibi idem facillimum
factu

factu eſt:&ſi miſcere ſimul voles milium& lentes & triticum & hordeum, eadem facile diſcernia rurſus,prout voles. Si itaque in manu Dei ſunt termini terræ, facillimum ei eſt ea quoque,quę omnino commixta ſunt, exacte diſcernere. Finge igitur matricem eſſe ſepulchrum, ſemen vero iacentes illic reliquias, creatorem vero qui vere creator eſt, partus vero dolores nouiſſi-

1.Cor. 15. mum vitæ diem & horrendam archangeli vocem. Nam tuba clanget, inquit, & mortui excitabuntur incorrupti. Tunc eorum quæ in vita cōmiſimus poſtulabimur,tunc eorū quę vel bene vel male fecimus, rationē reddemus,tunc abſcō-

2. Cor. 5. ditæ mentis noſtræ cogitationes omnibus manifeſtæ fient. Tunc omnes ſiſtemur ad tribunal Chriſti, vt reportet vnuſquiſque ea quæ fiunt per corpus, iuxta ea quæ fecit, ſiue bonū ſiue malum. Hæc ergo timentes,ô homines, infeſtos aduerſus prouidentiam animos deponite, fugite malā hāc inimicitiam, blaſphemia omni excuſatione deſtituta abſtinete. Amicitiam Creatori ſpondete, vt nos tanquam amicos gubernet, non quaſi inimicos è naui eiiciat. Laudibus celebrate prouidentiæ gubernacula, vt ab his gubernati pręſentis vitæ fluctus effugiatis,& portubus iſtis tranquillis tutiſque potiamini in Chriſto Ieſu domino noſtro, quoniam ipſum decet omnis gloria in ſæcula, Amen.

SERMO X.

Quod olim Deus non Iudaeorum modo,ſed omnium quoque hominum curam geſſerit, & de Saluatoris incarnatione.

IMPENETRABILE quidem eſſe diuinæ ſapientiæ & prouidentiæ pelagus enidentiſſimè noui. Memini etiam ſanctiſſimi prophetæ cla-

Pſal. 35. mantis, Iudicia tua abyſſus multa: mem oritem ſum magni illius veritatis præconis, diuini Pauli, qui in talem vocem e-

Rom. 11. rumpit: O profunditatem diuitiarum & ſapientiæ & cognitionis Dei: quàm imperſcrutabilia ſunt iudicia eius, & imperueſtigabiles viæ eius. Non tamen imprudenter prorſus ea ad quæ penetrari nequit aggredimur,ſed diuina pro virili admiramur,& quantum ex iis noſtri ingenij viribus percipi poteſt,laudamus. Nam eos quoque, qui Solem amplius quam oportet intueri conantur,nec ea quæ cupiunt percipere,ſed viſum quoque hebetare,& non modo lucem inde nullam trahere, ſed & tenebras ſibi conciliare nouimus. Idem hoc humanam quoque mentem pati facile cernitur. Dum enim amētia ſeductus homo ſcrutari ſtudet quid ſit quo terra fulcitur,& quod rurſum huius fundamētum,& ſuper quo illud ipſum quoque vehatur, vel qualia ſint quæ ſupra cœlos ſunt, quæ item extra mundum hunc vniuerſum exiſtant: non modo eorum quæ quærit nullum inuenit,ſed tenebris ſimul magnis & dubitatione

1. Cor 8 13. impletus redit. Talem eſſe mentis infirmitatem Paulus intelligens hortatur dicens: Quod ſi quis putat ſe ſcire aliquid, adhuc nihil nouit quemadmodum nouiſſe oportet. Et rurſum: Ex parte cognoſcimus,& ex parte prophetamus. Aſt vbi venerit quod perfectum eſt, tunc quod ex parte eſt, abolebitur. Et alibi: Cerno nunc ceu per ſpeculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognoſco ex parte, tunc vero cognoſcam quemadmodum & cognitus ſum. Et rurſum: Cùm eſſem puer, vt puer loquebar, vt puer ſentiebam, vt puer cogitabam. At vbi factus ſum vir, aboleui puerilia. Hæc autem omnia dicit diuinus vir, perſuadere volens omnibus, vt & mentis incredulitatem, ne impoſſibilia aggrediatur, refrenent,& futuram in venturo ſæculo integram rerum conditionem expectent. Quapropter eam, quæ nunc nobis data eſt, notitiam puerilem vocat: & legali quidem doctrinæ hanc conferens, ipſam perfectam nominat. Eandem vero impaſſibili & immortali vitæ conferens, iuuenilem appellat. Et hoc quidem diuinæ prouidentię argumentum eſt. Qui enim ſapienter omnia adminiſtrat, noſtræ arrogantiæ faſtum cognitum habens, ne ſanctis quidem integram diuinorum cognitionem dedit. Scientia enim, vt beato Paulo & veritati vi-

ſum eſt, inflat. Sed ipſam virtutis brauium propo- 1.Cor. 8.

ſuit, vt poſtquam in præſenti vita bene decertauimus,& affectus in vniuerſum exuimus, corpuſque induimus à corruptione & affectibus liberum, tunc etiam perfectam percipiamus ſcientiam: nullum in poſterum (vtpote affectibus liberati, & extra pugnæ periculum conſtituti) damnum accipientes. Ne ergo ea, ad quæ perueniri nequit, penetrare conemur: ſed ea quæ accepimus, amplectamur,& prout poſſumus bonum illum dominū noſtrum celebremus, iiſque quas habemus, benefactorem laudibus vehamus. Videmus viros virtutis cultores in gloria, honore & cultu viuere, adoremus virtutis legiſlatorem & agonothetam, qui ipſam rectè iuſteque deprædicat. Videmus alios eodem quidem vitæ ſtudio occupatos, qui tamen non eadem ab hominibus præmia auferūt, ne ægre feramus, ô Philotes: ſed credamus, ipſos quidem bene certare patientię certamen, pro hoc autem in futurum ſæculum demum celebrandos eſſe, quemadmodum in proxima oratione dixlmus. Nec blaſphemos contra prouidentiam ſermones eiaculemur. Abſurdum enim eſt & multa amentia, imò extrema inſania plenum, illos ipſos quidem qui per fluctus nauigant, & procellis feriuntur,& multis ærumnis vitam tranſigunt, gubernatorem laudibus vehere: eos vero qui extra teli iactum (vt prouerbio dicitur) conſtituti & ſpectatores potius quā certatores ſunt, certaminū præſidē blaſphemis verbis petere, cùm factis non poſſint. At pietatis alumni nō modo dum ſecūda ventis ferūtur, verumetiā cum fluctibus& tēpeſtate colluctantes ſummum illū omnium Deū celebrant. Beatū ſanè illum Dauidem, virū qui omnē vitā in bellis conſūpſit,& infinitis ærumnis collu-

ctatus eſt, clamantem audimus: Quid retribuā do- Pſal. 115.

mino pro omnibus quæ tribuit mihi? Similiter

& beatum Danielem audire licet, tum etiam ſan- Dan. 3. 4.

ctos illos iuuenes, qui in ipſo periculorum aſſultu Deum laudant, & ſe pro delictis pœnas exoluere confitentur, non autem ſe coronis dignos dicunt,

ne iudicij ſententiam inique ferunt. Fame preſ- Gen. 12. 20.

ſus magnus ille Abraham patriarcha, qui promiſſiones illas diuinitus acceperat, famis vires generoſo animo pertulit. Bis coniuge ſpoliatus hanc apud barbaros homines cernens, gratias tamen vocanti ſe perſoluit, & promiſſionum finem expectans, placida mente fluctus ſuperauit. Et quæ nam oratio illius magnanimitatem æquare

poſſet? Quis illius ſummam philoſophiam pro dignitate miretur? Studioſis ergo hiſtoriæ lectionem relinquens, vt inde huius fortitudinem, patientiam, temperantiam, laborum tolerantiam, amorem dei, breuiter ſummum virtutis faſtigium plenius cognoſcant, ipſe ad noui teſtamenti homines ſermone meo contendo. Petrum ergo & Ioannem, pietatis turres, veritatis columnas, eccleſiæ ædificium fulcientes inſpice, à Iudæis quidem flagellis cæſos, lætantes vero & gaudentes, quod digni iudicati eſſent, qui pro nomine Chriſti infamia afficerentur. Qui enim hæc conſcripſit, cùm dixiſſet quod virgis cæſi eſſent, non dixit ipſos patienter & fortiter ſuſtinuiſſe flagra, ſed gauiſos & exultantes exiuiſſe. Atque magna eſt inter gaudere & ſufferre differẽtia. Nam fert quidem aliquis aduerſa cùm ingruunt, ſed dolens & triſtis. Qui vero gaudet, animæ ſolatium prædicat. Sic beatus Paulus clamabat, maxima illa prædicationis tuba: Placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in anxietatibus pro Chriſto. Non dixit, Fero aut patiens ſum, ſed placeo mihi, quod inſignem virtutis vim ſignificat. Item alibi: Nũc gaudeo in afflictionibus pro Chriſto. Et rurſus. Non ſunt dignæ afflictiones huius ſæculi, &c. Et iterum: Quis nos ſeparabit à dilectione Chriſti? Num afflictio, num anguſtia: &c. Sed deficiat me dies, ſi omnes iſtiuſmodi magni illius inſtitutoris athletarum pietatis ſermones colligere velim. Si itaq; ij, qui omnes virtutis ſpecies ſimul apprehenderunt, vitæ huius, quæ mare eſt, tempeſtatem non modo non ægre ferunt, verum etiam feruente æſtu & illidentibus ventis ac procellis & turbine pelagus miſcente, perinde ac ſi ſecũdis ventis veherentur lætati ſũt, ipſis vtiq; ſtudio fuit, non curioſius ſcrutari quæ fiebant, ſed gubernatorem dignis celebrare laudibus. Quid itaq; vos cùm extra fluctus conſtituti, & terreſtres potius quam marini ſitis, ea quæ fiũt carpitis, & certatores quidem laudatis, certaminis præſidem vero reprehenditis? Atqui decebat, vt qui athletarum virtutem admirantur, illorũ quoque amplecterentur iudicium. Illi vero maximi beneficij loco receperũt eam, quæ pro verbi prædicatione ſubeunda erat, miſeriam, cædes, lapidationes, combuſtiones, flagra, conuitia, carceres, pericula in terra, in mari, in ciuitatibus, in agris, à domeſticis. Quoniam vero in hos ſermones digreſſi ſumus, agedum de ſaluatoris quoq; noſtri incarnatione pauca dicamus, quod ſanè ſummum diuinæ circa homines curæ caput eſt. Nam, immenſam huius bonitatem nec cœlum nec terra, nec mare, nec ſol & luna, nec ſtellę, nec tota illa viſibilis & inuiſibilis creatura, quæ ſolo verbo creata, quin potius iuxta huius volũtatem verbo producta eſt, ita demonſtrat, vt quod ipſe vnigenitus dei filius (qui in forma dei fuit, ſplendor gloriæ, character ſubſtantiæ, qui à principio fuit, & apud deum fuit, imo ipſe deus fuit, per quem omnia facta ſunt) ſerui formam aſſumpſit, vt in hominis ſimilitudine eſſet, & in hominis figura inueniretur vt homo, & in terra videretur, hominibus conuerſaretur, infirmitates noſtras ſuſciperet, & morbos ferret. Et beatus ille Paulus hoc maximũ Dei erga homines amoris argumentum agnouit, & clamat dicens: Commendat autem ſuam charitatem erga nos Deus, quod cùm adhuc eſſemus peccatores,

Act. 5. *2. Cor. 12.* *Col. 1.* *Rom. 8.* *Christi ſaluatoris incarnatio.* *Rom. 5.*

A B C

Chriſtus pro nobis mortuus fuit. Et rurſum: Qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, qui fieri poteſt vt non & cum eodẽ omnia nobis donet? Aſſentitur his diuus quoque Ioannes: Sic enim (inquit) dilexit Deus mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret pro eo, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Non itaque ſimpliciter homines curat, ſed amans ſimul horum curam gerit. Tanta autem eſt amoris huius excellentia, vt filium vnigenitum, conſubſtantialem, ex vtero ante Luciferum genitum, quo cooperario vſus mundum creauit, medicum & Saluatorem noſtrum decerneret, & per hunc adoptionis in filios dei donum nobis donaret. Poſtquam enim Creator naturam noſtram ad acerbum tyrannum ſponte transfugere, & in ipſum ſcelerum barathrum delabi, ſimulq́ue naturæ leges audacter calcari, ac Creaturam hanc viſibilem loqui quidem & creatorem prędicare, eos autem minime perſuadere poſſe vidit, qui in extremam indolentiam inciderant, ſapiẽter & iuſte noſtrám ſalutem operatur. Nec enim omnipotentia ſola vſus libertatem nobis donare, nec miſericordiam ſolam aduerſus humani generis plagiarium amare voluit, ne ille iniuſtam hanc diceret miſericordiam, ſed viam molitur amore plenam & iuſtitia pulchre ornatam. Ipſam enim deuictam naturam ſibi vniens eam ad certamen deducit, & vt acceptam cladem vlciſcatur, eomq́; qui olim male vicerat, deuincat, & illius qui nos amaro ſeruitio ſubiecerat tyrannidem diſſoluat ac priſtinam libertatem recipiat, inſtituit. Idcirco dominus Chriſtus è muliere quidem perinde vt nos naſcitur, habet vero partus hic quiddam amplius & peculiare, nẽpe virginitatem. Virgo enim erat, quæ dominum Chriſtum concepit & peperit. Porro cùm Chriſtum nominari audieris, vnigenitum illum dei filium, verbum ante ſæcula ex patre natum, animo concipe, qui humana natura circundatus eſt, nec exiſtimes ſorditiem quandam eſſe hanc, quæ prædicatur, Dei adminiſtrationem: nihil enim polluere poteſt naturam illam inuiolabilem. Si enim Solẽ, qui corpus eſt (viſibilis enim & corruptioni obnoxius eſt) per mortua cadauera & graueolens cœnum, atque per multa alia fœtorem afferentia tranſeuntem nihil inficere poteſt: quanto magis Solis factorem & omnium Creatorem, qui incorporeus, inuiſibilis, inconuertibilis & ſemper ſibi ſimilis eſt, nihil horum polluere poteſt? Et hæc quidem ſe hoc modo habere, ſic intellige. Naturam eius infinitam eſſe & dicimus & credimus. Ipſum enim audiuimus dicentem: Nonne cœlum & terram ego impleo, dicit dominus: & cœlum mihi thronus eſt, terra vero ſcabellum pedum meorum. Et quis aquas menſus eſt manu, & cœlum palma & omnem terram pugno? & quæcunque huiuſmodi ſunt teſtimonia. Et beatus ille Dauid clamat: In manu eius ſunt termini terræ: & diuinus Paulus, In ipſo enim viuimus & mouemur & ſumus. Si itaque in illo viuimus & mouemur & ſumus, iuxta Apoſtoli vocem, nulla vtique mundi pars deo deſtituta eſt. Sed in tribus creatis alia quidem ſancta ſunt, alia vero profana: alia item bona fragrantia, alia vero fœtore redundant. Et hominum quidem alij pietate ornantur, alios vero profana inuoluit impietas. Qui vero omnia implet cõplacitum habet in timentibus ſe, odit autem omnes qui operantur iniquitatem, &

Rom. 8. *Ioan. 3.* *Iere. 23.* *Eſa. 66.* *Pſal. 94.* *Pſal. 5.*

perdit

perdit omnes qui loquuntur mendacium, & virum ſanguinum atque doloſum abominatur dominus, nec cohabitat illi qui mala agit. Nihil itaque ei nocet, qui inuiolabilis eſt. Si enim qui medicam artem exercent, non ipſi quoque vulnera accipiunt dum vulnera curant, ſed bonam valetudinem infirmis conciliant, nullum autem inde damnum referunt: multo magis optimus ille artifex Deus, qui impaſſibili natura & omni mutatione ſuperiori præditus eſt, nec alterationem recipit, nullum omnino è noſtri curatione, dum nobis medetur, inquinamentum contraxit. Ipſum itaque admiremur, qui noſtri curationem non angelis mandauit, ſed ipſe hominum medelam in ſe tranſtulit. Ad hunc modum ergo natus Chriſtus dominus, materna quidem perinde vt nos vbera ſugit, in præſepe autem brutorum animalium menſa ponitur, ſimul hominum brutam & ratione carentem naturam accuſans, & ſuum erga homines amorem manifeſtans, quòd cùm ipſe nutritor ſit Deus, ſecundum humanitatem hominum cibus ſit, qui magna & brutali ignoratione laborabant. Nunc vero cùm brutorum ignorationem humana natura abiecerit, & rationis vſum receperit, myſtica hunc excipit mēſa ipſa præſepij illius typus facta, & homines erudiens: quod cùm homo in honore eſſet, non
Pſal. 48. intellexit, comparatus eſt iumentis irrationabilibus, & ſimilis factus eſt eis: præſepe diuinum illum & ſpiritualem cibum ſuſcepit: poſtquam vero in ſeipſam tranſijt natura, & imaginem diuinam circūiacere manifeſte cognouit, tunc poſtea ſuper rationalem menſam cibus ille tranſiuit. Sed & circumciſionem accepit & ſacrificia obtulit. Nam homo erat. Oportebat vero per legis obſeruationem naturæ conferre victoriam. Tum vt homo
Matth. 2. in Aegyptum fugit, qui vt Deus vbique præſens eſt, & omnibus aſtat, vt diuina ſcriptura inquit. Venit præterea ad Ioannem Baptiſtam, qui peccati ſordes non ſuſceperat: baptizari tamen ſe patitur, vt omnem impleat iuſtitiam. Et cœlitus à patre prædicatur, & à ſpiritu ſancto monſtratur.
Matth. 3. Pater enim cœlitus clamabat. Hic eſt filius meus dilectus in quo complacui. Sanctus autem ſpiritus in figura columbæ apparens, vocem ad ſe pertraxit, & aſtantes docuit quis nam eſſet, qui à patre teſtimonium acceperat. Hinc ad certamina contra tyrannum pergit: & ſtadium quidem certaminum deſertum fit, ſpectatores vero, angelorum populi: aduerſarius autem qui veritatis aduerſarius eſt, qui primo quidem cùm vocem audiuiſſet, & propheticorum oraculorum eſſet recordatus, pugnam pertimuit: & virtutis ipſius fulgorem non quidem potuit ſuſtinere, ſed contra pugnare cogebatur, certamen tamen timuit vocis illius memor exiſtens. Cæterum naturæ noſtræ creator & propugnator, coronator & agonotheta, hoſtem non timuit, nec belluam abigit, ſed confidenter expectat & ad pugnam prouocat, vt priorem illam auferat victoriam. Et corpori, quod quadraginta dierum ſpatio ieiunauerat, famem conciliat: nō tamen eorum qui olim ieiunauerant, limitem tranſcendere ſinit, vt vera illius crederetur humanitas. Vidit infelix hoſtis famem, & victoriam ſperauit, pugnamq́ue confidenter aggreſſus eſt. Atque Adamum ſe videre putauit, vbi famis paſſionem cernit. Cæterum tanquam Adamum acceſſit, ſed Adami creatorem, Adami natura amictum inuenit, & ait ad eum:
A Si filius dei es, dic vt lapides iſti panes fiant, & Matth. 4.
producit quidem vocis cœlitus delatæ confirmationem, ipſam vero panum miraculoſa effectione confirmari petit. Hinc probe perdiſcere licet, quo pacto à nobiſipſis belli occaſionem hoſtis ille arripiat. Famem enim conſpicatus, ex illa ceu edito loco tela immittit. Sed ſaluator ille noſter eſurienſ licet corpore & cibi indigo miraculum edere non vult. Verbo autem ſcripturæ Deut. 8.
tyrannum petit, & ait, Non in ſolo pane viuet homo, ſed in omni verbo quod exit per os Dei. Vt homo autem reſponſum dedit, & diuinitatem ad tempus abſcondens, hominibus ſimiliter victoriam contulit. Nec enim, inquit, ſolus panis hominibus vitæ auxiliator eſt, ſed omne verbum à Deo prolatum ſufficientem vitam famelicis hominibus præbere credimus: adeo vt Deo volente abſque pane hominum natura vitam conſeruare queat. Cùm hoc modo aduerſarij machinationes diſſoluiſſet, ſimulq́ue ſecundum ac tertium eius inſultum inanem eſſe demonſtrauiſſet, ceu homo demonſtrationibus vſus, vt perditam homini-
B bus recuperaret victoriam, ipſe quidem noxium illum hoſtem in fugam vertit, & communem hominum perniciem tyrannide exuit, ab angelis autem qui victoriæ ſpectatores fuerant, prædicatur. Accedentes enim (inquit ſcriptura) angeli, miniſtrabant illi. Inde infinita edidit miracula. Vinum ſine virium palmitibus & terra, ex aqua fecit. Quinque panibus multa millia cibauit. Verbo claudos celeres reddidit, leproſorum lepram abſterſit. Manus languentes verſatiles effecit, oculis viſu captis ſenſum integrum donauit. Sepulchro aperto mortuum, qui & vinculis conſtrictus & fœtidus iam erat, currere, & mortis quidem manus fugere, ad vocantem autem Creatorem, nec mortis foribus nec vinculis impeditum, feſtinare fecit. His inquam & innumeris aliis operibus edidit, Iudæorum inuidia petitur, inſidias autem voluntarie ſuſtinet, ſalutem nimirum quæ in hominibus euentura erāt præuidens: & hæc olim per prophetam prædixit: Ego au- Eſa. 50.
tem, inquit, non ſum inobediens, nec contradico. Sed tergum meum dedi ad flagella, genas vero
C meas ad alapas, faciem autem non auerti à pudore ſputorum. Hæc vaticinatus, hæc paſſus cruci affigitur, non peccatorum pœnas perſoluens (peccatum enim non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius) ſed noſtræ naturæ exoluens debitum. Ipſa enim debebat, Creatoris nimirum leges trāſgreſſa. Poſtquam quæ debito tenebatur ſoluendo non fuit, ipſe dominus manifeſte debiti perſolutionem molitur: & humana quidem membra ceu pecunias opeſve aſſumens, & eadem ſapienter iuſteq́ue adminiſtrans, debito ſatisfecit, & naturam noſtram liberat. Horum teſtes Eſaias & Paulus ſunt: ille quidem ante paſſionem hæc vaticinatus, hic vero poſt euentum oracula interpretatus: idem vero in vtroque locutus eſt ſpiritus. Eſaias vero eminus clamat: Homo in plaga exi- Eſa. 53.
ſtens, & ſciens ferre infirmitatē. Ab eo enim quod viderat illi nomen tribuit, quandoquidem quod ille vidit, paſſus eſt. Hic (inquit) infirmitates noſtras fert, & pro nobis doloribus afficitur: nos vero putauimus illum in labore eſſe, & in plaga à Deo, & in afflictione. Qui enim ligno affixum videbāt, ipſum pro plurimis peccatis puniri, & pro-

priorum ſcelerum pœnas exoluere putabant. Propterea medium quoque inter duos facinoroſos Iudæi affixerunt, mala nimirum ſuſpicione illum apud populum grauare cupientes. Sed ſpiritus ſanctus per prophetam docet, quod ipſe vulneratus eſt propter peccata noſtra, & infirmatus eſt propter iniquitates noſtras. Idemque euidentius per ea quæ ſequuntur demonſtrat. Caſtigatio enim (inquit) pacis noſtræ ſuper ipſum. Liuore eius nos ſanati ſumus. Nam cùm hoſtes Dei eſſemus, vtpote qui ipſum offenderamus, caſtigationem debebamus & pœnam: Atqui hanc quidem nos non ſumus experti, ipſe autem noſter ille ſaluator illam ſuſtinuit, & hanc ſuſtinens nobis pacem cum deo fecit. Manifeſtius autẽ hæc ſignificant quæ ſequuntur. Omnes (inquit) vt oues errauimus, homo via ſua ſeductus eſt. Propterea tanquam ouis ad mactationẽ ductus eſt, & vt agnus coram tondente ſe mutus. Decebat enim ipſum, vt ſimili per ſimile mederetur, & per ouem ouiũ errorem reuocaret. Ouis autem fit, non in ouem tranſmutatus, nec conuerſionem vllam paſſus, nec à propria ſubſtantia deficiens, ſed ouis naturam euidentiſſime induit, & quemadmodum gregis ductor aries dux gregis factus, vt oues omnes ſe ſequantur effecit. Vt ouis itaque ſacrificium quoque factus eſt, & pro toto genere oblatus eſt victima. Nec ſine cauſa mactationis ſimul & tonſionis mentionem fecit propheta, ſed quandoquidem Deus erat & agnus, corpore vero mactato impaſſibilis permanſit diuina natura, neceſſario vtique diuinus quoque Eſaias ouis mactationem ſimul & agni tonſuram nobis demonſtrauit. Nec enim ſolummodo, inquit, mactatus, ſed etiam tonſus eſt. Nam ſecundum humanitatem mortem ſuſtinuit. Vt Deus enim viuens & impaſſibilis permanens, corporis lanam tonſoribus dedit. Sic beatus quoque Eſaias ſalutares illas paſſiones nobis demonſtrauit, & paſſionum cauſas docuit: & diuiniſſimus Paulus diſerte clamat: Chriſtus nos redemit ex maledictione legis, factus pro nobis maledictio. Nam
Gal. 3. ſcriptum eſt. Maledictus omnis qui pendet in ligno. Dum autem dicit, Pro nobis, oſtendit, quod innocens ipſe & omni peccato liber noſtrum debitum perſoluerit, noſque innumeris debitis preſſos, & propterea ſeruire coactos, liberare dignatus ſit, nos & redimens, & proprium ſanguinem pretij loco deponens. Propterea idem alibi cla-
1. Cor. 7. mat. Pretio empti ſumus. Hac de cauſa & crucis mortem ſuſcepit: quandoquidem maledictum erat ſecundum legem hoc mortis genus, ſimul autem maledicta erat noſtra natura, vt legem tranſgreſſa (maledictus enim, inquit, omnis qui non manſerit in ijs quæ libro legis continentur, vt faciat ea) ideo communem maledictionem ſuſcepit, & iniuſta mactatione illam ſoluit. Nam cùm maledictioni non ſubiaceret, (peccatum enim non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius) peccatorum tamen mortem ſuſtinuit, & contra communem naturæ noſtræ hoſtem, dæmonem, litigat propugnator ſimul & patronus noſtræ naturæ factus, & merito addictum noſtrum tyrannum dicit. Captus peſſime, & tuis proprijs retibus comprehenſus es, & tuus gladius in cor tuum penetrauit, arcus tui contriti ſunt, foueam fodiſti & incidiſti in illam. Dic enim, quare corpus meum cruci affixiſti, & morti tradidiſti? quam peccati ſpeciem in me conſpicatus es?
A quam legis tranſgreſſionem vidiſti? En diligentius nunc nudum in cruce hoc videns ſcrutare. Inſpice linguam omni probro carentem, & auditum omni noxa liberum, oculos item qui nullam extrinſecus corruptionem ſenſerunt, & manus ab iniuſtitia quidem alieniſſimas, omni autem iuſtitia ornatas: pedeſque non in malitia (vt propheticis verbis vtar) currentes, ſed virtutis ſtadium emenſos. Scrutare quam diligentiſſime omnia corporis membra. Inquirito animæ motus. Si itaque vel minimum aliquod delictum inuentum fuerit, bene vtique & iuſte me detines: præmium enim peccatorum eſt mors: quod ſi vero nihil eorum inuenis quæ diuina lex prohibet, quin potius omnia quæ hæc præcipit, non ſino te detinere quod detinere nefas eſt. Imo alijs quoque carcerem aperiam, te vero ſolum concludam, vtpote qui legem diuinam tranſgreſſus ſis. Diuina enim lex peccatores morti tradidit, tu vero etiam peccati expertem mortis vinculis tradidiſti, & inſatiabilis tua libido extremæ tibi crudelitatis cauſa fuit: cumque vnum iniuſte ceperis, omnibus ſimul ſubditis
B iuſte ſpoliaris, & qui cibum vorauiſti non edendum, omnem antè deglutitum euomes, & docebis omnes præſentibus contentos eſſe, ijſque quæ ad ſe non pertinent abſtinere. Recordare propter quid humani generis progenitor Adam morti traditus ſit. Hic cùm ipſi omnium paradiſi arborum copia facta eſſet: ijs quæ data erant non contentus, arborem ſcientiæ tangere auſus eſt, cuius fructum Creator vetuerat: vnde inſatiabili cupiditate laborans, & vetita concupiſcens, toto paradiſo priuatus eſt. Iſtis te quoque ſupplicijs ſubijciam. Iniuſtum enim foret, eum qui ſeductus fuit huiuſmodi pœnam ſuſtinuiſſe, ſeductorem vero non eodem ſupplicio puniri. Quoniam itaque & tu, qui poteſtatem in peccatores acceperas, corpus inuaſiſti nullius peccati reum, poteſtate tua diſcedito, tyrannide deſiſtito, omnes à morte liberato. Non ſimpliciter dominij poteſtate vtor, ſed poteſtate iuſta. Debitum enim pro humano genere perſolui. Qui mortem non debui, mortem ſuſtinui: quique morti ſubiectus non e-
C ram, mortem ſuſcepi. Inſons cùm eſſem, ſontibus aſcriptus ſum: quique à debitis omnibus liber eram, in debitorum ordinem conſtitutus ſum. Naturæ ergo debitum perſolui. Et dum mortem immeritam ſuſtinui, meritam diſſoluo: quique iuſte detenti fuerant, ipſe iniuſte correptus è carcere dimitto. Vide naturæ chirographum ſublatum, ô amata mors. Vide illud ipſum cruci affixum, & ſublatas ex eo peccatorum notas aſpice. Vide vt malitiæ ſuſcriptionem non acceperit. Huius ergo corporis oculi oculorum qui male ſpectauerant, ſoluerunt debitum: huius aures pro inquinatis ſatisfacere auribus: ſimiliter & lingua, manus ac membra reliqua pro membris quæ peccata qualiacunque commiſerunt. Debito igitur perſoluto, conuenit vt qui propter illud carceribus incluſi fuerunt, carceribus liberentur & priſtina libertate fruantur, ac ad patrios locos redeant. Hæc fatus dominus proprium corpus excitauit, & hominum naturæ reſurrectionis ſpem ſeminauit, ſponſorem omnibus dans proprij corporis reſurrectionem.

Nec

Nec aliquis hęc nos nugari existimet: è ſacris enim euangelijs & apuſtolicis traditionibus hæc ſic ſe habere inſtituti ſumus. Nam ipſum dominum audiuimus dicentem: Venit mundi princeps, & in me inueniet nihil. Nullum enim, inquit, habeo peccati indicium. Corpus habeo omni peccato liberum, verumtamen licet nihil inueniat, quaſi innumeris obnoxium debitis morti trâder: ego autem id patior, ipſum ſua tyrannide iuſte eijcere volens. Quapropter alibi idem inquit. Nunc iudicium eſt mundi huius: nunc princeps mundi huius eijcietur foras. Cùm enim iudicium fuerit, condemnabitur, & tyrannide eijcietur, vt qui iniuſtam contra me ſententiam tulerit. Edocens deinde, quod non ſuum modo corpus è mortis poteſtate liberaturus ſit, ſed vniuerſam ſimul humani generis naturam, mox infert dicens: Et ego, cùm exaltatus fuero, omnes traham ad meipſum. Nec enim patiar illud quod ipſe aſſumpſi, ſolummodo corpus reſurgere: ſed omnibus hominibus reſurrectionis copiã faciã: ideo enim veni & ſerui formam aſſumpſi: tũ ad mactationem ductus ſum, & ecu agnus corã tondente ſe mutus fui. Eadem beatus Paulus quoq; inquit Coloſſenſibus, & per B hos cũctis hominibus ſcribens. Nã & vos (inquit) cùm eſſetis mortui per delicta & per præputium carnis veſtræ, ſimul cum illo viuificauit, condonãs nobis omnia delicta, deleto quod aduerſus nos erat chirographo, quod erat contrarium nobis per decreta: & illud ſuſtulit è medio, affixum cruci: expolíatosq; principatus & poteſtates, id eſt, omnes aduerſas potentias, oſtentauit palam, triumphans de illis per ſemetipſum. Id eſt, Innocens & peccatis carens corpus ſuum & animam illis ſpectandam exhibens, & iniuſtam illorum contra ſe prolatam ſententiã arguens: hæc vbi fecit, ſimul ſecum omnẽ humanam naturam viuificauit. Atque infinita alia teſtimonia in ſcripturis inuenire licet, quæ hæc ita ſe habere docent: ſed ſi ſingula colligere & conuenientem ipſis expoſitionem addere velimus, infinitæ verboſitatis opus conficiemus. Studioſis ergo hæc colligendi laborem relinquens, ad ordinem orationis conſtitutũ tranſeo. Hoc itaq; modo domin⁹ vtpote mortis virib⁹ diſſolutis & ſalute noſtra parta, in cœlos redijt, & pietatis alumnis eiuſdẽ aſcenſionis ſpẽ reliquit. Cùm C enim (inquit) exaltatus fuero, omnes trahã ad meipſum. Tanta Dei illius omnium domini erga homines cura fuit. Tantã Deus erga ingratum opus prouidentiã exeruit. Tanta primi illius exẽplaris circa ſuã imaginẽ proſpicientia eſt. Ab initio condidit, ſimilitudine ſua dignatus eſt: ipſa vero ingrata erga factorem facta eſt, & diuinam imaginẽ corrumpẽs, belluarũ characteres aſſumpſit, & ex diuina in ferinã & belluinã mutata eſt. Sed non neglexit hanc Opifex, quæ nunc belluinã formã induerat, ſed innouauit ipſam, & ad priſtinũ decorem reduxit, veterẽq; venuſtatem reddidit, eoſq; in filios ſuos adoptauit, qui ne ſeruire quidẽ digni erãt. Sed ſunt quidam, qui nihil operis faciunt, vt D. Paulus inquit, ſed inutilibus rebus dediti curioſe inquirunt quæ non fas eſt, & diuinæ ſapientiæ abyſſum proprijs rationibus metiri ſtudentes dicunt. Quã ob cauſam nõ ab initio ſtatim hæc inſtituit dominus, ſed poſt tot demum annorũ millia? Cæterum quod talia curioſius ſcrutari nimium audax ſit & temerarium facinus, ipſi quoque dicent, qui talia ſcrutantur. Porro vt Deum hæc non erroris pœnitentia inſtituiſſe & adminiſtrauiſſe, ſed olim & ab initio ſtatim ſic ordinauiſſe, demonſtremus, agedum ſacras ſcripturas in medium adducamus, & primo ipſum Chriſtum dominum audiamus qui in euangelijs dicit. Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum, paratum vobis ab exordio mundo. Si vero ante mundi creationem apoſtulis & ijs qui per hos crediderunt, regnum præparauit, conſtat certe quod olim hæc ita voluerit dominus, & nequaquam nunc quidem hæc, nunc autem alia ſentiat. Singulis autem temporibus quæ commoda ſunt peragit, & hominum facultate doctrinæ ſuæ inſtitutiones metitur. Idcirco Adamo, quaſi nuper edito infanti præceptum de arbore præſcribit. Superuacanea enim illi fuiſſet tota lex de adulterio, de cæde & reliquis præcipiens. Cum qua enim adulterium committeret, vnica tunc temporis exiſtente fœmina? Quem occideret, cùm non eſſet à quo irritaretur? Contra quem item vel falſum teſtimonium fingeret, vel iniuſtitiam operaretur? Quapropter illud ſolummodo de arbore præceptum accipit, puerile quiddam & modo natis infantibus conueniens. Rurſum vero aucto iam poſt multorum annorum numerum humano genere, ipſi Noe de cibis leges tulit, & omnibus libere carnibus veſci, mundis ſcilicet (nam & horum diſcrimen ipſum edocuit) iubet, ſolius autem ſanguinis eſu ipſi interdicit. Inde poſt longi temporis euolutionem, Abrahamum quidem vocat, patriam domum relinquere iubet, ducit vero ipſum in regionem, quæ olim quidem Chananæorum, nunc autem Palæſtinorum dicitur, & circuncíſionis præceptum illi dat, vt qui ea illo enaſcendus erat populus ſuperfluorum ablationem religionis ſignum habeat. Famis autem neceſſitate inducta, pietatis præconem circunducit vndique, tam Aegyptijs quam Palæſtinis ſuum oſtendens cultorem. Et permittit quidem rapi à barbaris illius coniugem, raptam vero defendit, & raptores flagellauit, quique mulierem ceu venatores ceperant, eoſdem capta fera potiri non ſiuit, ſed ijs quæ intra caſſes ſuos erant frui non potuerunt. Ipſi vero retibus inuiſibilibus capti ſunt, & experientia magiſtra hoſpitem ſuum Deo amicum gratumque eſſe didicerunt. Et hoſpitem, aduenam nimirum ac peregrinum accerſunt, qui gentium illarum reges erant, & hoſpiti ſupplices fiunt. Hic vero excuſationem accipiens pietatis præcepta ignorantibus attulit. Et in iuſtitia pietatis viam aperuit, ac iniqua illegitimaque cupiditas Dei cognitionem conciliat. Similiter ea quoque quæ Iſaaco & Iacobo contigere, diſpoſuit. Nam ille quidem in Abimelech beneficia contulit: hic autem Labano verum Deum monſtrauit, & eorum qui cùm non eſſent Dij, tamen videbantur, infirmitatem arguit. Eadem ratione res Ioſephi adminiſtrauit. Et permittens quidem prius ſeruum fieri, per ſeruitutem, calumnias & vincula, Aegyptiaci regni habenas illi tradidit. Et hic quidem vnum Deum pincernæ prædicat, deinde ipſi regi eandem illam doctrinam affert. Inde rerum gubernationem ſuſcipiens, totam nauim ſapienter regit. Sic Iſraelem in immenſum auctum Aegyptiaca ſeruitute liberare volens, per multa & magna ſigna liberat, inde gloriam & magnificentiam ipſis concilians. Hanc etenim gentem

Marginal notes: Ioan. 14. — Ioan. 12. — Col. 2. — Ioan. 12. — Chriſti myſterium non ab æterno ſic inſtitutum eſt. — Matth. 25. — Gen. 2. — Gen. 9. — Gen. 12. &c. — Gen. 20. — Gen. 24. &c. — Gen. 38. — Exo. 1. 2. 3. 4. &c.

vt omnibus gentibus ad dei notitiam magiſtra eſ-
ſet, delegit. Et quemadmodum ad huius gentis A
curam nuoc quidem Moſem, ounc vero Ioſuam,
Samuelem irem, aliàs alium quempiam propheta-
rum delegit, & per vnom hominem veræ ſapien-
tiæ ſtudioſum, roti genri benefecir: ita per vnam
Iſraelitarum gentem omnes gentes eadem natura
Ioſue 2. prædiras, ad pietatis conſortium vocauit. Et hæc
quidem vera eſſe Raab meretrix reſtatur, quæ a-
lienigena qoidem & meretrix exiſtens, ſola tamen
fama contenta per hanc pietarem ſuſcepir, & do-
meſticos qoidem deſtituit, alienos aurem ample-
xa eſt. Audioimos enim (inquir) qualia fecerit
domious Deus veſter Aegyptijs, & cecidit timor
veſter ſuper nos. Propterea com ſpecularoribus
eonoenir, & conuenta iureiurando confirmar.
Teſtes eriam ſunr Palæſtini alienigenæ arcæ præ-
ſentiam rimentes, & ſibi inuicem dicentes: Hic
1.Reg. 4. Deos eſt, qui percuſſit Aegyptum. Væ nobis al-
lophylis. Ideo Deus allophylis arram quidem tra-
dit, populi iniquitatem arguens (Nec enim opor-
rebat legem propugnatorem ſuum facere eos,
qui legem palam tranſgreſſi fuerant) traditæ au-
tem maieſtatem toetur, allophylos docens, quod
noo Deum viciſſent, ſed hominum iniquitatem. B
1.Reg. 5. Proprerea Dagon quoq; quē illi ceu Deum adora-
banr (idolum vero hic erat mutum, & omnis ſen-
ſus expers) ante arcam corruere facit, & eundem
cultotibus illius ſpectandum exhibet, vt allophyli
diſcrimen diſcerent. Illi vero eundem ſtolide rur-
ſus erigunr: deouo autem collapſum vident, &
tamen adorant. Deinde magna amentia ducti &
diſcrimen videre non volentes, experientia magi-
ſtra ſapere didicerunr, & caſtigati reſipuerunt, &
ignorantiæ ebrierare excuſſa, arcam vt decebat
ſuis cultoribus remittunt, & anathematis eam ho-
norantes caſtigationes ſoas prędicant, eoſque qui
illam ſoſcipiebanr teditus modum docent. Idem
Dan. 5. erga Balthazarem fecit Deus. Poſtqoam enim in
multam impietarē impingenrem popolom capti-
uum in Babylonem tranſmiſit, & ſacra vaſa ho-
ſtium ſpolia facta ſunr, Nabuchodonoſor quidem
hæc vtpote diuina & ſacra à profanis vſibus lon-
giſſime remouir, & in templa eorum, quos ipſe
pro Dijs habebar, intolit. Illius autem filius, Bal-
thazar ſcilicet, paternis calamitatibus ooo ſatis
edoctus, nec expendens quantas ille arrogantiæ C
pœnas exoluiſſer, licet hæc, vt illi moris erat, ſa-
cra vaſa honoraſſet, in medium qoidem profert,
quæ ſemel Deo conſecrata erant: ex ijſdem vero
potat homo infœlix, ſimulque comporotibus of-
ferr quæ tangere nefas erat. His aurem tranſactis,
mox contra infelicem ſeorenria profertur, & cu-
iuſdam inoiſibilis manus parieti Dei ſententiam
inſcripſit. Tune quidem animo hæſitabat, cùm le-
gere, nec eorum quæ ſcripta erant ſenſum perci-
pere poſſer, marer vero Danielem, qui patrem
ſæpius iſtiuſmodi dubitatione liberauerat, in me-
dium addocit. Ar hic legit ſimol & interpreratus
eſt, & pœnæ cauſam docuit, dicens: Quemadmo-
dum nos peccatorum pœnas exoluentes captiui
facti ſumus: & hæc vaſa, quæ à nobis conſecrata
captori Deus tradidit, nos nimirum docens, quod
noo ceu indigus ſacrificantium hæc tulerit, ſed
quoad pietati ſtoduimos hęc à nobis oblata ſuſce-
pir, noa curare volena: quaodo vero ad impieta-
rem impegimus, ipſe etiam oblata à nobis reiecit
monera: ſed hæc quidem pater tuus aliquo modo
caſtigatus, vt mos eſt, honorauit, ab humano qui-
dem vſu illa longiſſime remouens, ijs vero quos
ipſe deos potabat, offerens. Tu vero nec com qui-
dem, qui ab illo bis habitos eſt, honorem conſi-
derans, in arrogantiæ barathrum delapſus es, & in
ſacris vaſis voluptatis libidinem explere ſtudes.
Propterea horum dominus docet te, qualis arro-
gantiæ finis ſit, non quidem inanimatorum cu-
ram babens, ſed hominibus ſua prouidentia pro-
ſpiciens: & per tua ſupplicia multis hominibus
modeſtiæ exemplum proponens. Hæc qoidem il-
le dicebat. Hic vero ea nocte pœnas perſoluit. Vi-
de ergo, vt omnium hominum ſemper curam ha-
buerit ſua prouidentia ſummus ille omniū Crea-
tor, non eorum modo, qui genus ex Abraham de-
ducunt, ſed omnium qui ex Adam ſunt. Et per v-
nam gentem omnes gentes ad Dei cognitionem
perduxit. Nec modo cùm pietatem ſectarentur,
horum doctrinam omnibus hominibus obtulit,
verumetiam cùm iniquitatis pœnas ab ipſis exi-
geret. Quippe Nabuchodonozorem illum, arro-
gantem, tyrannum, qoi auream ſtatuam erexit,
qoi dicebat, Super aſtra ponam thronum meum, Eſa. 14.
vltra nubes aſcendam, & ero ſimilis altiſſimo, &
apprehendam manu totam terram quaſi nidum,
& ceu oua derelicta tollam: non per angelos ſom-
mus ille Deus caſtigauit vt ſaperet, ſed per eos qui
ab ipſo captiui ducti fuerant. Vt enim ille tres
pueros, qui regium edictum non implerant, hor-
rendum illum ignem ceu rem ludicram contem-
nere, & ſuper pruoas ardentes quaſi ſuper roſas
incedere, ac teli flamma circundatos Deum lau-
dibus celebrare vidit, miracolo quidem obſtupe-
ſcit, perculſus autem miraculi authorem perti-
meſcit. Omnibus vero imperat vt borum Deum
adorēt, ipſumque altiſſimum nominat, & om-
niom Deum ac regem vocat. Sic Aſſyrium illum 4.Reg. 18.19.
contra ſe inſanientem, & inſanis illis verbis vſum,
Quoniam nō liberauit vos dominus Deos ex ma-
nu mea, & ſunt Dij gentium: vt propriam infir-
mitatem agnoſceret caſtigaoit, & ſolum aufugere
coegit, multa illa hominum millia, qubus ſoper-
biebat breui temporis momento per vnum ange-
lum morti tradens. Sic Ionam Nineuitis pœni-
tentiæ præconem traoſmiſit, & iuſſa exequi no-
lentem, ſed fugam ſtulte molientem, fluctibos
quidem conſtringit ceu carcere quodam, & ceto
tradit. Irrationalis aotem piſcis rationalem homi-
nem eo deduxit, vbi prædicare iuſſus erat. Poſt- Euangelium per gentes prædicatum.
quam vero magnum illud ſuæ adminiſtrationis
myſterium perfici, & diuinæ incarnationis præ-
conium per totum terrarum orbem diſpergi de-
buit, tunc reliqoum illum populom, quem bene-
ficio ſingulari ab initio ex omnibus populis elege-
rat, in totum terrarum orbem diſperſit, vt om-
nes audire aſſuefierent, qui Deorum moltitodine
decepti erant, quod videlicet vnus Deus eſt, cœ-
li & terræ conditor, & prædicatio quoque per di-
uinos apoſtolos facilius fieret. Sed dicat fortaſſe
aliquis, quod Iudæi doctrinam Chriſti non mo-
do non adiuuerint, verumetiam valde ei obſtite-
rint, ijſque qui ex gentibus credituri erant fue-
rint obſtaculo. Sed ſi quis diligenter rem excutere
velit, Iudæorum reſiſtentiam, gentium fidem plu-
rimum adiuuiſſe iouenier. Diſceptatio enim cum
Iudæis & è lege ac prophetis deſumpta demon-
ſtratio, maoifeſte illorum inſaniam arguebat,
gentibus autem demonſtrabat Chriſtianam po-

litiam

litiam olim prædicatã eſſe. Et teſtimonium quod ab hoſtibus ferebatur, eum qui prædicabatur ſermonem fide dignum reddebat. Huius enim ſermonis præcones in medium producebant, & Abraham patriarcham, qui eaſdem promiſſiones accepit, & Iſaacum promiſſionis fructum, & Iacobum, qui eandem benedictionem à patre retulit, & Iudam, qui paternam benedictionis ſortem ſuſcepit, & Moſem, qui hæc prædixit. & regem Dauidem, qui eadem vaticinatus eſt, & Eſaiam, Ieremiam, qui eadem prædixerunt, Ezechielem & Danielem, qui hæc per ſpiritum prædicarunt, totum preterea prophetarum chorum, qui noſtra hæc euidentiſſime antè oſtendit. Hæc cùm viderent auditores, ſimul ipſi quoque aſſentiebantur, Iudæorum nempe haſce voces diuinas eſſe: miracula autem, quæ in Chriſti nomine perficiebantur, conſpicientes, & ſigna ceu fideiuſſorem ſermonum accipientes, prædicationem quidem facile recipiebant, credebant autem Deo qui prædicabatur, & Iudæorum impias nugas abominabantur. Proinde Iudæorum incredulitas diuinæ prædicationi non modo impedimentum nõ fuit, ſed ijs potius quibus reſiſtere conabantur, ſermoni fidei authoritatem conciliauerunt. Contradictio enim domini teſtimonia producere coegit: illa autem mendacium confutauerunt, & virtutis lucem oſtenderunt. Olim itaque vniuerſalis ille omnium Deus hominum ſalutem ſtudioſe adminiſtrauit, & ſingulis temporibus commodam curam adhibuit. Et hæc docens beatus Paulus dixit. Gal. 4. Quandiu hæres puer eſt, nihil differt à ſeruo, cùm ſit dominus omnium, ſed ſub tutoribus & auctoribus eſt, vſque ad tempus quod pater præſcripſerit. Sic & nos, cùm eſſemus pueri, ſub elementis mundi eramus, in ſeruitutem adacti. At vbi venit plenitudo temporis, emiſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum legi obnoxium, vt eos qui legi erant obnoxij, redimeret, vt adoptione ius filiorum acciperemus. Quod vero ad hanc diſpenſationem nõ pœnitentia prioris inſtituti peruenerit, ſed ab æterno ita inſtituerit, idem teſtis docear, Corinthijs præcipiens & ſcribens. Sapientiam loquimur inter perfectos: ſapientiam autem non ſæculi huius, neque principum ſæculi huius, qui abolentur: ſed loquimur ſapientiam Dei in myſterio, quæ eſt recondita, quam præfinierat Deus ante ſæcula in gloriã noſtram, quam nemo principum ſæculi huius cognouit. Nam ſi cognouiſſent, haudquaquam principem gloriæ crucifixiſſẽt. 1. Cor. 2. Nec enim hominum felicitati inuidentes, ſummæ beatitudinis occaſionem illis præbuerunt: ſed ignorantes myſterij finem, contra ſaluatorem animarum noſtrarum inſanierunt, iniuſti autem ſumma bona nobis propinarunt. Proinde abſconditum quidem myſterium, ante ſæcula autem prædefinitum fuit myſterium. His igitur cognitis, illius per omnia penetrantem prouidentiam edocti, & inſcrutabili eius erga homines amore viſo, immenſaque eius perſpecta miſericordia, benefactorem celebrare diſcite. Gratis ſermonibus beneficia rependite. Sacrificate Deo ſacrificium laudis: linguam blaſphemia ne polluatis, quin laudis organum efficite, quæ in hunc vſum facta eſt, Diuina opera quæ quidem videntur adorate, abſcondita vero non curioſius inquirite, ſed cognitionem horum in futurum tempus expectate. quando exuemus affectus, tunc perfectam cognitionem accipiemus Ne imitemini Adamum, qui vetitos fructus decerpere auſus eſt: ne tetigeritis abſcondita, ſed ſuo tempori illorum cognitionem relinquite. Sapienti obtemperate, qui dicit: Ne dixeris: Quid hoc eſt? In quem finem hoc eſt? Omnia enim in vſum ſuum creata ſunt. Vndique ergo hymnorum occaſiones corrogantes, & vnam inde hymnodiam conficientes nobiſcum offerte Creatori, bonorum datori, & Saluatori Chriſto, vero Deo noſtro. Ipſi gloria & adoratio, & magnificentia in nunquam finienda ſæcula ſæculorum, Amen.

FINIS SERMONVM

DE PROVIDENTIA.

THEODORETVS LEONI ROMÆ EPISCOPO.

SI Paulus præco veritatis, tuba ſanctiſsimi Spiritus, ad magnum Petrum cucurrit, vt ijs qui Antiochiæ de inſtitutis legalibus contendebant ab ipſo afferret ſolutionem; multo magis nos qui abiecti ſumus & puſilli, ad Apoſtolicam veſtram ſedem currimus, vt eccleſiarum vlceribus medicinam à vobis accipiamus. Vobis enim per omnia primos eſſe cõuenit. Multis enim quibus ſuperiores eſtis ornatur veſtra ſedes. Alias enim vrbes ornat vel magnitudo, vel pulchritudo, vel multitudo eorum qui inhabitant: nonnullas autem ijs priuatas dona quædam illuſtrant ſpiritalia: veſtræ autem redundantem bonorum copiam dedit is qui eſt bonorum largitor. Ea eſt enim omnium maxima & præclariſsima, & quæ præeſt orbi terrarũ, & eorũ qui inhabitat abundat multitudine. Accedit his quod hoc quoq; quod rerũ potitur peperit imperium, & propria ſua appellatione eos quibus imperat impertijt. Præcipue autem & inſigniter eam exornat fides, & fide dignus teſtis diuinus Apoſtolus qui clamat. Fides veſtra annunciatur in vniuerſo mundo. Si autẽ diuinæ prædicationis ſtatim ſuſceptis ſeminibus, admirabiles hos fructus & tam vberes tulit: quænam ad eam quæ nunc in ea verſatur pietatem laudibus celebrandam ſuffecerit oratio? Habet autem communium quoque patrum & veritatis Doctorum Petri & Pauli ſepulchra, quæ fidelium animas illuminant. Horum autem beatiſsimum par & planè diuinum, exortum quidem eſt in Oriente, & radios omnem in partem emiſit: in Occidente autem prompto & alacri animo vitæ ſuſcepit occaſum, & nunc illinc orbem terræ ſuis radijs illuſtrat. Ii veſtram ſedem effecere magis illuſtrem, ea eſt veſtroru m honorum colophon. Illorum autem Deus nunc quoque illorum ſedem claram inſignémque reddidit, cùm veſtram ſanctitatem in ea collocauerit, quæ radios fidei orthodoxæ emittit. Atque huius quidem poſſunt multa quoque alia inueniri indicia: ſufficit autem vel veſter zelus in nefandos infauſtóſque Manichæos, quem veſtra nuper ſanctitas aperuit, oſtendens veſtræ in Deum pietatis ſtudium. Satis ſunt etiam quæ nunc à vobis ſcripta ſunt, ad ſignificandum veſtrũ characterem Apoſtolicum. Incidimus enim in ea quæ ſcripta ſunt à veſtra ſanctitate de ſuſcepta à Deo & Seruatore noſtro humanitate, vt quæ accuratè ac perfectè ſcripta eſſent admirati ſumus. Vtraque enim ſimul declarabant, & æternam vnigeniti ex æterno patre diuinitatem, & quæ erat ex ſemine Abrahæ & Dauid humanitatem: & quod quæ ſumpta erat natura, erat nobis ſimilis in omnibus; ſolum autem erat diſsimilis quod ab omni peccato permanſerit alienus, quandoquidem id non à natura, ſed ab animi inſtituto & libro arbitrio naſcitur. Habebant autem hæc quoque ſcripta, quod vnus quidem eſt vnigenitus Dei filius, eſt autem eius diuinitas impatibilis, immutabilis, & in quam non cadit alteratio, ſicut is qui genuit ipſum pater & ſanctiſsimus ſpiritus: & ideo patibilem ſuſcepit naturam, quandoquidem in diuinam naturam non cadit paſsio, vt ſuæ carnis paſsione largiretur impatibilem ijs qui in ipſum crediſſent. Hæc & quæ ſunt his ſimilia, ſcripta continebant. Nos autem ſpiritalem admirati ſapientiam tuam, quæ per vos locuta eſt ſanctiſsimi ſpiritus gratiam laudauimus: hortamúrque, rogamus, obſecramus, & ſupplicamus ſanctitati tuæ, vt quæ tempeſtate agitantur Dei eccleſijs opem feras. Nam cùm per ea quæ à veſtra ſanctitate Epheſum ſcripta ſunt, ſperaſſemus fore vt ſedarentur fluctus, in grauiorem procellam incidimus. Iuſtiſsimo enim Alexandrinorum Præſuli non ſufficit iniqua, atque adeò iniuſtiſſima depoſitio ſanctiſsimi, & religioſiſsimi Conſtantinopolitanorum Epiſcopi Domini Flauiani, nec eius explevit animum ſimilis cædes aliorum Epiſcoporum: quinetiam me quoque abſentem calamo ſimiliter iugulauit, cùm me nec in ius vocaſſet, nec præſentem iudicaſſet, nec quid de ſuſcepta à Deo & ſeruatore noſtro humanitate ſentirem interrogaſſet. Atque homicidas quidem, & ſepulchrorum effoſſores, & eos qui aliena cubilia violauerint, non prius condemnant iudices quàm ipſi accuſationem confeſsione ſua confirmauerint, vel ab alijs aperte conuicti fuerint. Nos autem, is qui in diuinis legibus eſt eductus, triginta quinque dierum ſpatio remotos condẽnauit vt voluit. Et nec hoc nunc ſolũ fecit, ſed etiam anno ſuperiore, cùm duos viros qui in morbũ Apollinaris inciderant, illúcq; excurrerant, & calumnias in nos contexuerant, excitaſſet, nos in eccleſia notauit anathemate, idque cùm ego ad eũ ſcripſiſſem, & quæ ſentio literis ſignificaſſem. Ego autem eccleſiæ quidem defleo tempeſtatem, quietem autem amplector. Nam cùm viginti ſex annis mihi ab vniuerſorum Deo creditam eccleſiam per veſtras preces rexerim, non tempore beatiſsimi Theodoti Orientis Præſulis, non tempore illorum qui ei in ſede Antiochena ſucceſſere, quantumuis leuem ſubij reprehenſionem: ſed mihi diuina opem ferente gratia, pluſquam mille animas liberaui

a morbo

à morbo Marcionis: multos autem alios à ſecta Arrij & Eunomij adduxi Chriſto Domino, & vt in octingentis eccleſijs paſtor eſſem mihi ſortito obtigit; tot enim parœcias habet Cyrus, in quibus per veſtras preces ne vnum quidem remanſit zizanium; ſed ab omni errore hæretico liberatus fuit grex noſter. Nouit qui omnia intuetur, quot à nefandis hæreticis lapides ad me immiſſos ſuſtinuerim, quam multa in multis Orientis ciuitatibus certamina ſuſceperim, aduerſus gentes, aduerſus Iudæos, aduerſus omnem hæreticum errorem. Et poſt tot ſudores & labores ne in ius quidem vocatus ſum condemnatus. Ego autem Apoſtolicæ veſtræ ſedis expecto ſententiam: & ſupplico & obſecro veſtram ſanctitatem, vt mihi opem ferat iuſtum veſtrũ, & rectum appellanti iudiciũ, & iubeat ad vos accurrere, & oſtendere meā doctrinam veſtigia Apoſtolica ſequentem. A me enim ſcripta ſunt alia quidem ante viginti annos, alia verò ante decem & octo, alia ante quindecim, alia ante duodecim, partim quidem aduerſus Arrianos & Eunomianos, partim verò aduerſus Iudæos & Gentes, partim verò aduerſus Magos qui ſunt in Perſide: alia rurſus de vniuerſa ac generali prouidentia, alia rurſus per diuinam gratiam a me ſunt explicata de Theologia, & diuina humanæ naturæ ſuſceptione: & ſcripta Apoſtolica, & Propheticæ prædictiones. & ex his facile ſciri poteſt, an ſeruauerim rectam, atque inflexam fidei regulam, an rectitudinem eius tranſilierim. Sed ſupplicationem meam quæſo ne reſpuatis, nec miſeram meam caniciem deſpiciatis, quæ poſt tot labores affecta eſt contumelijs. Ante omnia autem rogo vt ſciam à vobis, an in iniuſta hac depoſitione me oporteat acquieſcere, an non. Veſtram enim expecto ſententiam, & ſi iudicatis me ſtare iuſſeritis, ſtabo, nec vlli deinceps homini moleſtiam exhibebo; ſed quod flecti non poteſt Dei & ſeruatoris noſtri expectabo iudicium. Mihi autem, vt Dominus Deus eſt teſtis, nec honor curæ eſt nec gloria, ſed tantum ſcandalum quod factum eſt, quòd multi ex ſimplicioribus, & maxime qui ex diuerſis hæreſibus à nobis capti ſunt, ſedem eorum qui nos condemnarunt attendentes, exiſtimabunt nos fortaſſe hæreticos, vt qui quod ſit rectum perfectúmque dogma videre nequeant. Quòd autem cùm tot annis fuerim Epiſcopus, non domum poſſederim, non agrum, non obolum, non ſepulchrum: ſed ſponte electam amplexus ſim paupertatem, & quæ nobis à parentibus obuenerant, poſt illorum mortem ſtatim diſtribuerim, norunt omnes qui in Oriente habitant. Ante omnia autem ſupplico veſtro ſacro & Deo amico capiti, vt precum mihi præbeat auxilium. Hæc per religioſiſſimos & Dei amantiſſimos Presbyteros Hypatium & Abramium Chorepiſcopos, & Alypium præſidem eorum qui ſunt apud nos Monachorum, veſtram docui ſanctitatem, quandoquidem ne ad vos venirem me Imperatoris literarum vincula retinuere. Sicut ergo alios, rogo etiam ſanctitatem veſtram, vt eos paternè aſpiciat, & inflexas aures beneuolas eis præbeat, & quæ calumnijs appetitur & temere oppugnatur ſenectutem meam veſtra dignetur cura ac prouidentia, & ante omnia fidei cui inſidiæ tenduntur, omnibus viribus curam gerat, & eccleſijs paternam ſuam conſeruet integram hæreditatem, vt pro his quoque remunerationes accipiat ſanctitas veſtra à liberali & munifico Deo.

DILECTISSIMO FRATRI THEODORETO EPISCOPO, LEO EPISCOPVS.

R*EMEANTIBVS ad vos fratribus, & conſacerdotibus noſtris, quos ad ſanctum concilium ſedes beati Petri direxit, agnouimus dilectionem tuam ſuperno adiutorio, nobiſcum tam Neſtorianæ impietatis, quàm Eutychianæ veſaniæ, extitiſſe victricem. Vnde gloriamur in Domino, cùm Propheta canentes, Adiutorium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram, qui nullum* Pſal. 123.
nos in noſtris fratribus detrimentum ſuſtinere permiſit, ſed quæ noſtro prius miniſterio definierat, vniuerſæ fraternitatis irretractabili firmauit aſſenſu, vt verè à ſe prodiſſe oſtenderit, quod prius à prima omnium ſede formatum, totius Chriſtiani orbis iudicium recepiſſet, vt in hoc quoque capiti membra concordent, in quo amplior nobis in hac re ſit gaudendi materia, dum & tanto magis ſe perculit inimicus, quanto contra Chriſti miniſtros ſæuius inſurrexit.
Nam ne aliarum ſedium ab ea, quam cæteris omnium Dominus ſtatuit præſidere, conſenſus aſſen-* Aliàs, ad eā.

alias, ab diſſenſionum motis autho-re ad contra-dictionum bella. tatio videretur, aut alia qualibet ſubrepere poſſet aduerſa ſuſpicio, inuenti prius ſunt qui de iudicijs no-
ſtris ambigerent. Et dum nonnulli* ad diſſenſiones incitati ab authore contradictionis, ad inſana bella
proſiliunt, ad maius bonum, malum eius, authore totius bonitatis diſpenſante, peruentum eſt. Dulcius
ſiquidē munera gratiæ diuinæ proueniunt, quoties non ſine magnis ſudoribus acquiruntur. Et minus
bonum videri ſolet, pax continuata per otium, quàm reddita poſt laborem. Ipſa quoque veritas & cla-
rius reniteſcit, & fortius retinetur, dum, quæ fides prius docuerit, hæc poſtea examinatio confirma-
rit. Multum denique ſacerdotalis officij meritum ſplendeſcit, vbi ſic ſummorum ſeruitur autho-
ritas, vt in nullo inferiorum putetur imminuta libertas. Et ad maiorem Dei gloriam proficit finis
examinis, quando ad hoc ſe accipit exercendi fiducia, vt vincatur aduerſitas, ne quod per ſe pro-
betur reprobum, ſilentij præiudicio videatur oppreſſum. Exulta igitur, chariſſime frater, & in vnico
Dei filio victor exulta. Vicit per nos ille, cuius carnis veritas negabatur: vicit per nos, & pro
nobis ille, cui vicimus, per quem ſecunda eſt poſt aduentum Domini hæc orbi feſtiuitas. Reddi-
tum ſeculo eſt, prædone proſtrato, incarnationis diuinæ myſterium, quod humani generis inimi-
Marc. vlt. cus, quia rebus ipſis auferre non poterat, calumnijs obſcurabat. Quinimmo ab incredulorum corde
perierat immortale myſterium, quia nihil prodeſt tanta ſalus incredulis, ipſa veritate ſuis dicente
diſcipulis: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui autem non crediderit, condemna-
bitur. Solis iuſtitiæ iubar, denſis per Orientem Neſtorij & Eutychetis nebulis impeditum, purè ab
alias, culmen ſummum. Occidente reſplenduit, vbi* commercium in Apoſtolis & Doctoribus principaliter collocauit, quam-
uis nec illic vnquam defuiſſe credendus ſit, quo confeſſores ſibi egregios reſeruauit, ita vt dum denuo
conaretur hoſtis antiquus, per ſecundi Pharaonis impœnitens cor fidei Abrahæ ſemen, & filios repro-
miſſionis extinguere, Deo miſerante, langueſcens, niſi ſibi, nocere nihil poſſit. De quo & illud omnipotēs
mirabilius egit, quia & quos ſibi ſocios ad Iſraelitici populi cædes aſciuerat, non cum tyrannidis autho-
re ſubmerſit, ſed cum ſuo populo congregauit. Et ſicut reuera ſe dignum, & ſoli ſibi poſſibile fons miſeri-
cordiæ nouerat, victos a nobis, nobiſcum fecit eſſe victuros. Nam dum ſolus vere ſit humani gene-
ris hoſtis, ſpiritus falſitatis, omnes de illo iam triumphare non dubium eſt, quos ſibi veritas vendicauit.
Nunc prorſus illa Redemptoris noſtri dicta, quam ſint diuinæ authoritatis, apparet, dum contra hoſtes
Ioan. 8. fidei ſic aptantur, vt de ipſis dubitare dictum non liceat. Vos, inquit, ex patre diabolo eſtis: Et deſideria
patris veſtri vultis implere: Ille homicida fuit ab initio, & in veritate non ſtetit, quia veritas
in eo non eſt. Quando loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia mendax eſt, & pater eius.
Nihil ergo mirandum eſt, quòd hi, qui in veritate Dei noſtræ naturæ mendacium crediderunt, patri
ſuo & circa iſta concordant, quicquid viſum, quicquid auditum, quicquid denique (teſte euangelio) ta-
ctum eſt, atque palpatum, in vnico Dei filio, non eius, cuius probatum eſt, aſſerentes, ſed coæternæ,
& coeſſentialis patri fuiſſe ſubſtantiæ, quaſi aut diuinitatis natura, crucis ligno transfixa ſit; aut in-
conuertibilis, creſceret per ætates, & in ſapientia proficere, ſapientia ſempiterna, vel ſpiritus Deus, qui
ſpiritus eſt, ſubinde repleri potuerit. In hoc quoque ſe acerba veſania, ex quo authore proceſſerit,
prodit, quòd quantum in ſe eſt, vniuerſis nocere molita eſt. Nam qui nos perſequendo afflixit,
cæteros ad conſenſum ſceleris impellendo deprauauit. Sed nec nos, licet in ſingulis fratribus (quia
membra noſtra ſunt) vulneraſſet, à ſpeciali dolore fecit exceptos, quibus noua & inaudita prius, at-
que incredibili audacia inferre contra ſuum caput eſt molitus iniuriam. Sed vtinam vel poſt tot peſſi-
ma reſipiſcens, non nos etiam de ſuo æternæ damnationis interitu contriſtaret. Quam menſuram
ſceleris prætermiſit, cui nec hoc ſufficere potuit, quod nec viuis parcendo, nec mortuis etiam in ſan-
guine innocentis & catholici ſacerdotis pollutas iampridem abdicata veritate, atque approbata fal-
Ioan. 3. ſitate, manus intinxit? Et quum ſcriptum ſit, Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt, ille (quod odio iam
Matth. 11. feciſſe, addictus eſt) impleuit operibus, quaſi nec audiſſet illud quod Dominus ait: Diſcite à me,
quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue
eſt, & onus meum leue eſt. Dignus diabolici prædicator erroris Aegyptius vaſtator inuentus
alius, qui. eſt,* quia tanquam ſæuiſſimus tyrannus, eccleſiæ nefandas blaſphemias per violentam ſeditioſorum
turbam, & per cruentas manus militum venerandis fratribus imponebat. Et cùm voce noſtri Re-
demptoris firmatum ſit, vnum eundémque homicidij & falſitatis authorem, ille pariter vtcunque com-
pleuit, quaſi non vt caueantur, ſed vt perpetrentur, ſcripta ſint, ad perditionis ſuæ cumulum trahens, quæ
Dei filius monuit ad ſalutem. Illud quoque ſurda nimis aure præteriens, quod ab eodem Domino di-
Ioan. 8. ctum eſt: Ego quod vidi apud patrem meum, loquor, & vos ergo, quod vidiſtis apud patrem ve-
alias, vera. ſtrum, facitis. Igitur dum ſanctæ memoriæ Flauiano vitam præſentis ſeculi moliretur auferre, ſe* ſe-
renæ vitæ luce priuauit. Dum vos ab eccleſiis veſtris conaretur expellere, ſe à Chriſtianorum collegio
ſegregauit. Dum trahit plurimos, & impellit ad erroris aſſenſum, multiplici animam ſuam vulnere ſau-
ciauit, ſolus vltra omnes, & per omnes, ac pro omnibus reus qui cauſſa reatus omnibus fuit. Sed licet his
tua fraternitas, ſolido cibo firmata, indigere minime videatur, tamen vt, quod noſtri loci eſt, im-
2.Cor.11. pleamus circa vocem dicentis Apoſtoli, Præter ea quæ extrinſecus ſunt, inſtantia mea quotidiana,

ſolitudo

ſolitudo omnium eccleſiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non vror? hoc præcipue præſenti occaſione credimus admonendum, frater chariſſime, vt quotieſcunque, diuina gratia adminiſtrante, illos, qui foris ſunt, fonte doctrinæ aut ſubmergimus, aut purgamus, in nullo ab illis, quas ſpiritus ſancti diuinitas in Chalcedonenſi concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter vtrunque hoſtem nouellæ perfidiæ ſermonem noſtrum cum omni cautela libremus, non iam (quod abſit) tanquam de dubiis diſceptantes, ſed authoritate ſua, quæ bene definita ſunt, aſtruentes, quum & in apoſtolicæ ſedis epiſtola vniuerſali ſanctæ Synodi aſſenſu firmata, tanta diuinæ authoritatis teſtimonia nouerimus eſſe congeſta, vt nullus queat vlterius dubitare, niſi qui ſibimetipſi errorum tenebras inferre maluerit, quum ſynodalia geſta, vel quibus primum definitio fidei legitur eſſe formata, vel quibus præfatæ literæ apoſtolicæ ſedis, etiam tuæ fraternitatis ſtudio defenſæ ſunt, & maximè ad pijſſimos principes totius concilij allocutio, tot ſit præcedentium patrum teſtimonijs roborata, vt quamuis imprudenti ac pertinaci animo, ſi tamen non iam cum diabolo pro ſua impietate damnatus eſt, valeant ſuadere. Vnde hoc quoque contra hoſtes eccleſiæ prouidere condignum eſt, vt eis nullam calumniandi occaſionem (quod ad nos attinet) penitus relinquamus, nec vnquam contra Neſtorianos, aut Eutychianos agentes, alteri eorum videamur terga vertiſſe, ſed vtroſque Chriſti hoſtes æqua lance vitemus atque damnemus, ita vt nos, quoties audientium quantalibet poſcit vtilitas, cum dogmatibus eorum digno anathemate promptiſſime atque euidentiſſime feriamus, ne ſi à nobis hoc, quod obſcurius fieri videatur, aut tardius, putetur inuitum. Quod quamuis prudentiā tuam res ipſa admonere ſufficiat, nunc tamen & experimenta docuerunt. Sed benedictus Deus noſter, cuius inuincibilis veritas ab omni hæreſeos macula mundū te, ſecundum ſedis Apoſtolicæ iudicia demonſtrauit. Cui dignā retribues pro tot laboribus gratiam, ſi talem te, qualē probauimus, ac probamus, pro vniuerſalis eccleſiæ defenſione ſeruaueris. Nam quod Deus omnium calumnioſorum fallacias ſoluit, maximā beatiſſimi Petri curam pro nobis cunctis agnoſcimus, qui poſtquam ſuæ ſedis iudiciū in fidei definitione firmauit, nec circa cuiuſquā veſtrum, qui nobiſcum pro catholica fide laboraſtis, perſonam, quicquam reprobum videri permiſit, quia nec poterat, ſpiritu ſancto indicante, quiſquam ex eis non victor exire, quorum iam vicerat fides. Quod ſupereſt, exhortamur, vt quia illic nonnullas Eutychiani ac Neſtoriani erroris reliquias cognouimus remanſiſſe, nunc etiam ſedis Apoſtolicæ collabores. Victoria enim, quā Chriſtus Dominus Deus noſter ſuæ donauit eccleſiæ, quamdiu in hoc mundo verſamur, licet fiduciam maiorem tribuat, non tamen in totum ſolicitudinem perimit, nec vt dormiamus donata eſt, ſed vt ſuauius laboremus. Vnde in hoc quoque tuæ vigilantiæ ſolicitudine volumus adiuuari, vt tua relatione currente, quod apud illos religionis doctrina dominica proficiat, Apoſtolicā ſedem feſtines inſtruere, quatenus illius religionis ſacerdotes, in quocunque vſus neceſſitas exegerit, adiuuemus. De his verò, quæ in ſupradicto concilio illicita, contra venerabiles Nicænos canones, præſumptione tentata ſunt, ad fratrem & coepiſcopum noſtrum Antiochenæ ſedis præſulem ſcripſimus, adijcientes & illud, quod nobis propter improbitatem monachorum quorundam, religionis veſtræ verbo mandaſtis per vicarios noſtros, & hoc ſpecialiter ſtatuentes, vt præter Domini ſacerdotes nullus audeat prædicare, ſeu monachus, ſiue ille ſit laicus, qui cuiuſlibet ſcientiæ nomine glorietur. Quas tamen literas pro vtilitate vniuerſalis eccleſiæ, per prædictum fratrem & coepiſcopum noſtrum Maximum, ad omnium volumus peruenire notitiam, & ob hoc, hic nolumus earum exemplar adijcere, quia quæ prædicto fratri iniunximus, non dubitamus implenda. Et alia manu. Deus te incolumem cuſtodiat, frater chariſſime. Data quarto Idus Iunij, Opilione viro clariſſimo conſule.*

adiicimus.

BEATI THEODORETI
OPERVM FINIS.

Τῷ θεῷ δόξα.

NOMINVM ET RERVM MEMORABILIUM quæ his B. Theodoreti operibus continentur, index.

Prior numerus paginam, poſterior columnam notat.

A

AARON primos pontifex duxit filiam Amiuadab. 70.2.
Aaron ſacerdotom pareoa pontificatos monoa primus ſuſcepit. 792.2
Aarnn cur populo vitulum effinxerit. 38.2
Aarnn primus pootifex, quamuis impiis iniqui populi ceſſiſſet petirioo ibus, & vituli effigicm conſtruxiſſet, &c. pontificatu tamen non eſt abdicatos. 1002.1
Abama locus nobilis ex pietate factus. 666.1
Abba cur adicctum ſit à Paulo. 371.1
Abdemelech Æthiops ſolatus eſt Hieremiam. 670.2
Abdemelech quamuis ſeruus & Æthiops ſalutem propter pietatem conſecutus eſt.
Abdemelech famulus quidam Æthiops eunuchos inioſtam regis Sedechiæ ſententiam reprehendit, iniqoiſſimum vero in prophetam patratum facinos accoſat. 1177.1
Abdemelech pro pietatis præmio, cùm alij aolici in vrbe exdereotur, hic iuxta Dei promiſſionem ſalute fruitor. *ibid.*
Abdias qoid contineat. 587.1
Abel cum charitatem firmam & ſtabilem Deo conſeruaſſet, & ventris voloptates contempſiſſet, Deom aotem colere, & ei ex animo ſeruire inſtituiſſet, perpetuis coronis eſt ornatus. 1014.1
Abel, Enoch, Noë, Melchiſedech, & Patriarchę à maioribus peccatis alieni fuerunt. 659.2
Abel iuſtus quare primos mortuos ſit, cùm Adam peccaſſet. 13.1
Abelis virtutem vode didicerit Moſes. 1003.1
Abies, cedrus, libanus, & buiuſmodi, qoid in ſcriptura ſignificent. 272
Abominatio deſolationis. 540.1
abominatio deſolationis Antichriſtos vocatur. 552.2
Abraames, admirandæ vitæ monachus. 878.2
Abraames, vir canis quidem pilis, ſed magis cana prudentia, omni virtute clarus. 1014.1
Abraames, in ſanctorum patrum hiſtoria. 1033.1
Abraames ab aqoa omnino abſtinuit. 1034.1
Abrahæ caritas erga Deum quanta. 335.2.1054.2
Abrahæ fidem habentes Abrahæ filij oominantur. 231.2 250.2
Abrahæ genos propter pietatem illuſtre. 22.2
Abrahæ filij ſunt fidei alomni. 738.1
Abrahæ filij magna fides. 657.1
Abrahæ ſacrificium typus ac figura eſt ſacrificij quod pro mondo oblatum eſt. 646
Abrahæ vocatioocm, fidem, &c. vode didicerit Moſes. 1003.1
Abraham quomodo fidelis appelletur, quom dixerit Deo, In quo cognoſcam hoc quòd poſſidebo eam? 17.1
Abraham non libidinis ac voluptatis cauſa cum Agar coiit. 999.2
Abraham com angelis vt cum hominibus colloeotus eſt. 545.1
Abraham non com Agar rem habuit, vt voluptati inſeruiret, ſed vt liberorum procreationi conſoleret. 18.1
Abraham duos babuit filios, vnom de ancilla, alterum de libera, &c. per quæ in hiſtoria quid præfiguratum fuerit, docetur. 740.1
Abraham ei qoi vocauit credens ioſtitiæ fructum collegit. 656.1
Abraham ex fide iuſtificatoa. 738.1
Abraham omniom credentium pater, non tantum eorum qui ſunt ex circumciſione, ſed etiam eorum qoi ſectantur fidei veſtigia, quæ eſt in præpotio patria noſtri Abrabam. 656.2.657.1
Abſorberi triſtitia qoid. 819.1
de Abſtinentia. 1002.2
Abſtineotia & eſos participatio ſunt io mentis poteſtate. *ibid.*
Abſtinentium ſeu Encratitarom errorem diuina decreta pulchrè conuincunt. 1003.1.2
Abundantiam ſeo implementum benedictionis euangelij, pericula pro euangelio, quæ Hieroſolymis ſuſtinuit, Paulus vocauit. 682.2
Abyſſom Babylonij exercitum vocant propter multitodinem. 412.2
Acacius Berrœenſem eccleſiam ſapientiſſimè rexit. 878.2.881.2
omnibus in terræ mariſqoe locis celeberrimoa. 890.1
Accoſatio corom qui nos totoria afficiunt, interpellatio dicitur. 805.2
Accuſationem parentum adoerſos filiom inſtitutam qoare Deos velit eſſe commonem. 61.2
Accuſatores ſanctorum & Chaldæorum complores combuſti. 507.1
Accpſemas ſexagiota anoos conclaui abditus confecit. 878.2
Achab pſeudoprophetæ mors prædicitur. 364.2
Achabi malitia & Ieſabelis impietas. 1176.2

Aaa

propter Acham furtum, quare omnis populus caſtigatus ſit. 69.2
Achimelech duo numina habuit. 144.1
Achor ſub Ieſu filio furtum fecit. 557.2
Actionum iniquitas, eſt carnis inquinamentum. 725.1
Achumoth, quid Valentino hæretico. 963.1.2
Adæ ante lapſum obſequioſæ adſiſtebant beſtiæ. 4.2
Adam cognouit vxorem ſuam poſt tranſgreſſionem. 142.2
Adam Chriſti typus. 659.1
Adam cum charitatem contempſiſſet, & ingratus fuiſſet in benefactorem, ingrati ſui animi accepit mercedem ſpinas, labores & ærumnas. 1054.1
Adam poſt tranſgreſſionem & ſententiam diuinam, ſub mortis poteſtatem ſubiectus, cognouit vxorem, & pater eſt appellatus. 940.1
Adam primus in animam viuentem factus, Adam ſecundus in animam viuificantem. 714.2
Adam beluina forma creatus, ex impia Manetis doctrina. 967.2
& ab Eua feritate liberatus. *ibid.*
Adam & Eua an boni & mali notitiam habebant antequàm prohibitum fructum attigiſſent. 9.1
Adam factus eſt vt vnus ex nobis, quomodo intelligendum. 13.1
Adam ingratus in benefactorem ſuum, quam animi mercedem acceperit. 1054.1
Adama & Seboim vnà cum Soduma & Gomorrha deflagratæ ſunt. 566.2
Adamas, perfectus & verus Barbeliotarum hæreticorum homo. 964.2
Adamitarum hæreſis à Prodico conſtituta. 961.1.2
Adamo inflictum ſupplicium nō procedit ab ira, ſed eſt diſpenſatio ſummæ ſapientiæ. 11.1
Adamus luit pœnas ad vtilitatem generis humani. 30.2
Adelfius, Sabbas, Daodes, Symeones, Hermas, & alij, Enthuſiaſtarum hæreſis principes. 978.2
Adeps felicitatem & proſperitatem ſignificat. 172.1
Ader filius fuit Azahelis. 578.2
per Adipem frumenti fructuum affluentia ſignificatur. 268.1
Adiutoris appellationem, qui cum Ariu & Eunomiu ſentiunt, filio non tribuunt, ſed [illegible] nominant. 689.1
Admonitiones plurimæ ad pœnitentiam inuitantes. 1001.2
Adoleſcentes in fornace tripudiantes hymnum canunt. 277.1
Adoleſcentia Iudæorum vocatur initium vocationis eorum. 341.1
Adoleſcentibus & ætate imperfectis liber Cantici canticorum prorſus interdictus. 275
Adoleſcentularum nomine Angeli, & quinam alij intelligantur. 275
Adoleſcentularum & ſponſarum differentia. 280.2
Adonai quid. 396.2
Adrianiſtæ, ex Simonis magi ſchola hæretici. 961.1
Aduena parui facit domicilia in quibus habitat. 355.1
Aduenam affligere prohibitum. 993.2
Aduentus ſecundus Saluatoris prædictus à Daniele. 527.1
Aduentus Seruatoris ſecundus priori coniunctus ab Apoſtolo. 997.1
Aduentus Seruatoris noſtri ſecundus quando. 529.2
Adultera mulier lapidibus oppreſſa occidebatur [illegible] rebatur. [illegible]
Adulteræ animæ vocantur, quæ relicto Deo [illegible] conſuetudinem amplectuntur. [illegible]
Adulterinum numiſma ſubæratum vocatur. [illegible]
Aduocatus pro iudice effectus Darius. [illegible]
Ædificatio vrbis ac templi prædicitur. [illegible]
Ædificationem non damnat Deus, modò iuſtè fiat. [illegible]
Ædom ruſus. [illegible]
Ægyptij conſtituerunt Deum creaturam conſpicuam. [illegible].1
Ægyptij exiſtimabant quoſdam deos eſſe cœleſtes, alios terrenos, alios ſubterraneos. [illegible]
Ægyptij in auxilium Iudæorum venerunt à Sedecia rege accerſiti. [illegible]
Ægyptij & Chaldæi ab Hebræis multa didicerunt. 1060.1
Ægyptij ſolis ſuibus veſcebantur. 1107.1
Ægyptij geometriæ & arithmeticæ inuentores primi. 1059.1
Ægyptij ſapientiæ nomine laudati. 1094.2
Ægyptij vberrimos fructus ex Hebræorum conſuetudine perceperunt. 1060.1
Ægyptij peſſimos dæmones ſibi Deos fecerunt. 1078.1
Ægyptiorum ſedes vocatur ſacrificium Domino, & quare. 374.1
Ægyptiorum imperium quondam potens erat, & vicinas gentes perturbabat. [illegible]
Ægyptiorum dij ridiculi & impuri. 1106.2
Ægyptiorum deos Deus voluit ſibi immolari. 1106.2
Ægyptiorum dij. 1080.1
Ægyptiorum regnum à Nabuchodonoſor euerſum, rurſus Cyro Perſa regnante floruit. 458.1
Ægyptios incolæ populi docuerunt circumciſionem. 350.2
Ægyptum ſacræ literæ nuncupant Meſrem. 216.2
Ægyptus parens impietatis. 441.1
Ælamoth poſtes ſignificant. 483.2
de Æonibus. 963.2
ænigmata quædam de Deo ab Ægyptiis Hebræiſque collegerunt Anaxagoras, Pythagoras, Plato. 1068.1
per ænigmata dicuntur & ſcribuntur diuina, ne omnibus perſpicua fiant, quæ reuelantur ſanctis. 537.1
Æon primus, hoc eſt æuum perfectum, aliique duodecim Æones ex homine & Eccleſia producti, iuxta Valentini hæreſim. 962.2
eiuſdem poſtremus Æon. *ibid.*
Æqualitas patris & filij. 691.1
Æqualitate rerum omnia aboleri. 1101.2
Æqualitas inter homines non conducit. 1101.2
æqualitatem in Trinitate manifeſtè ſignificant hæc verba, Deſcendentes confundamus. 1071.1
Aër tuendæ nobis vitæ quaſi ſocius quidam adiutorque inſtitutus à Deo. 1075.2
Aër tenuiſſimus magis penetrat corpora noſtra. 380.2
Aëre omnia animantia tanquam vitæ ſuæ opitulatore vtuntur. 1148.2
Aëris beneficia. *ibid.*
Aëris commoda & labes. 1075.2
Æs ac ferrum, bellis non ſtatuis faciendis congruit, iuxta Platonem. 1080.1
Æſculapium vita caſſum cur priſci Deum dixerint. 1076.1.2
Æthiopes ſuos ſibi deos effingebant atros & prorſus ſimos. 1079.2
Æthiopiſſa mulier quam accepit Moſes, quænam ſit intelligenda. 53.1

Æthiopum

Æthiopiam ſacræ literæ nominant Chus. 216.2
Æthiopum conuiula dij frequentant. 1106.1
Aetius in exilium deportatus. 856.1
Aetius ſuis iuuentis Arianam locupletauit maledicentiam. 8, 4.2
Aetius primus auſus fuit dicere filium eſſe in omnibus diſſimilem patri. 976.1
Afflictio vna omnibus illata pernicies. 631.2
Agapetus & Euſebius, Martiani contubernales. 1012.1
Agar teſtamenti veteris imago. 941.1
Agar Sina mons eſt in Arabia. 1.2
Agar typum gerebat veteris teſtamenti. 1.2
Agareni, alia tribus Iſmaëlis, ab Agar vocata, quæ mater fuit Iſmaëlis. 187.1
Aggæus & Zacharias vno eodemque anno cœperunt prophetiam docere. 621.1
Aggæus quo tempore prophetico munere donatus ſit, & quid prophetarit. 611.1
Agni paſchalis myſtica interpretatio. 31.2
Agni ſubiectos populos indicant. 482.1
Agnitio peccati pudoris eſt initium. 454.1
Agnum in lacte matris ſuæ coquere quid ſit. 36.1
Agrippa, cui nomen eſt etiam Caſtor, & Irenæus, & Clemens Stromateus, & Origenes pro veritate pugnantes contra Baſilidem & eius filium Iſidorum decertant. 962.1
Alæ cognitionis celeritatem indicant. 409.2
Alæ pro veloci & vehementi prouidentiæ ſecuritate. 95.2
Alarum vmbra pro diuina cura. 148.2.154.1.198.2
Alis magnis præditus Nabuchodonoſor, quia regnum maximè dilatauit. 423.2
Alcibiades, ex Apamæa Syriæ profectus, Elceſæorum hæreſis autor. 971.1
Alda vates pia mulier. 392.1
Aldas, Thomas, & Hermas, Manetis diſcipuli. 968.2. quò ab ipſo miſſi prædicatum, & quo fructu. ibid.
Alexander Antiochiæ præſul. 893.
Alexander, cui ſucceſſit Theodorus vnio caſtitatis, manſuetudine excellens, vitæ perfectione ornatus. 894.1
Alexander præclarus Euangelicæ doctrinæ propugnator ſucceſſit Archillæ. 824.2
Alexander ærarius aduerſus Paulum ex ſola ſua inſania notus extitit. 895.
Alexander ærarius multa mala Paulo oſtendit. 818.1
Alexander Antiochiæ præſul. 893.1
Agapetus admirandæ vitæ monachus. 878.2
Alexander Macedonum Rex ad Ammonem profectus inde oracula accepit. 606.1.2
Alexander Macedo regno potitus. 530.1
Alexander Perſarum & Ægyptiorum demolitus eſt regnum. 544.1
Alexandri Epiſcopi Alexandrinæ eccleſiæ epiſtola ad Alexandrum Conſtantinopolitanum Epiſcopum. 825.1
Alexandri regiæ vrbis Epiſcopi precibus, horrendam Arrius mortem ſortitus. 975.1
Alexandro, qui Arrij blaſphemiam deuicerat, vita poſt menſes quinque à conuentu Nicæno defuncto, præſulatum eccleſiæ Alexandrinæ Athanaſius cepit. 840.2
Alexandria vrbs maxima, & multitudine hominum abundans. 824.2
Alienigenæ dicuntur qui incolunt ciuitates iſtas, Aſcalonem, & Gazam, Azotum, Geth & Accaron. 375.1.448.2
Alienigenas ſcriptura vocat Palæſtinos. 153.1.187.1. 191.2
Alienigenæ ſemper fuerunt animo hoſtili in Iudæos. 353.2
Alienigenis ſeruierunt Iudæi. 351.2
Aloe quid in ſcripturis. 313.1
alimentum impietatis ab Ægypto attrahunt Iudæi. 417.2
Alleluia, laudate Dominum ſonat. 228.1. 229.2. 266.1.267.1
Alligare os bouis triturantis, quid ſit. 62.2
Allophyli genus ducunt ex Chanaan. 615.1
Altare cur non ex ſectis lapidibus ædificari velit Deus. 34.2
Alypius Cyrenſis, magno Marciano ex ſorore nepos, ædificauit oratorium. 1014.2
Amatoribus bona viri mulierem elargiri quid. 420.1
Amatorum carnalium & ſpiritualium differentia. 233.1
Ambiguitas generis nihil affert detrimenti. 521.1
Ambiguitatis verba apponuntur ad oſtendendum liberum arbitrium. 396.2
Ambroſij libertas & feruoris flamma. 888.1
Ambroſius ingreſſum Mediolanum Imperatorem, ac volentem ingredi templum ante veſtibulum occurrens oratione prohibuit. 887.1
Ambroſius Mediolani præſul etiam remotos ſagittis immiſſis configebat. 879.2. 996.1
Ambroſius tum prætor nondum ſacris initiatus Epiſcopus creatur. 868.2
Ambroſius Valentiniano in memoriam reuocat paternam pietatem, exponitque ei dogmatum diuerſitatem. 886.1
Ambroſius vinculis exſoluit Imperatorem. 887.2
Amelij, philoſophi qui præfuit Porphyrij ſcholis, quæ ſit de Deo ſententia. 1072.2
Amicitia tripliciter gignitur. 1142.1
Amicitiæ definitio eadem amare, & eadem odiſſe. 1055.2
Aimnadab quid. 328.2
Ammianus Antiochenus, illuſtris monachus. 879.1
Ammianus, magni Martiani nepos & imitator. 1015.1
Amman quid. 550.2
Amon filius Manaſſes impius. 613.1
Ammoni Ioui maximum delubrum exſtruxerunt Ægyptij. 374.2
Ammonitæ circuncidebantur. 350.2
Ammonitæ ſemper gerebant animum hoſtilem in Iudæos. 353.2
Ammonitis non licebat ingredi Eccleſiam Domini. 386.1
Ammonitis ſeruierunt Iudæi. 351.2
Amor diuinus non accipit leges humanæ ſatietatis. 1051.1
Amorem diuinum qui accipit, omnia terrena deſpicit. 1053.2
Amos filius Manaſſes malum ſortitus vitæ exitum. 428.1
Amos propheta quo tempore extiterit, & quid prophetarit. 577.578.1
Amorrhæi altitudo tanquam cedri & robuſtus vt quercus. 13.2
Amorrhæos pater & mater Cethæa. 417.2
Amphilochius epiſcopus Iconij. 910.1
Amphilochius laudatiſſimus Lycaonum metropolim regendam habuit. 870.2. in Lycaonia ſtrenuè verſabatur in acie, deque fide paterna hoſtium repellebat impetum. 879.1.883.1

Amphilochius qua ratione moueriт Imperatorem, vt hæreticorum cœtus prohiberes. 886. 2
Amygdalina virga quam vidis Hieremias viudictæ celeritatem indicat. 340.2
Anacharſis Scytha ſiniſtrâ manu virilia dormiens continebat, dextrâ verò labra comprimebat. 1140.1
Ananias, Azarias & Miſael extinxerunt impetum ignis. 799.1
Ananias, Azarias & Mizael legis alumni, Abrahamicæ fidei hæredes &c. palam ſe adoraturos imaginem negant. 1177. 2
Ananias, Azarias, Miſael renuerunt adorare ſtatuam. 504. 1
Ananias pſeudopropheta mentiebatur. 393.2
Anaſtaſij ſucceſſor in Romana eccleſia Inuocentius prudentia, & ſapientia clarus. 890.1
Anathema duplicem habet intelligentiam. 613.2
Anathema Paulus pro Iudæis optauit eſſe. 408.1
Anathema duplicem habet intelligentiam. 669.1
Anathema quiſquis aliud euangelium annuntiat præterquàm ab Apoſtolo acceptum. 828.2
Anaxagoræ inſania. 1085.1
Anaximenes & Diogenes Apolloniates aerem rerum principium eſſe dixerunt. 1066.2
Ancyra Galatarum metropolis. 855.1
Angeli quando conditi. 1.2. & 2.1
angeli in Abrahæ tentorio comederunt. 18.1
Angeli vtrum præcedant creationem cœli & terræ, an vnà cum eis creati ſint. 1.2
Angeli quare hagij dicti. 1081.1
Angeli creatam habent naturam. 782.2
de Angelis. 986.1
Angeli adminiſtratorij ſpiritus. 119.1
Angeli Chriſti redemptoris miniſtri & amici ſponſi. 286.2
Angeli cur poſentiæ & fortitudines agri dicti. 233.1
Angeli cur tanquam termini creaturam circumeunt. 318.1
Angeli diuinam eſſentiam comprehendere nequeunt. 302.2
Angeli diuinis nutibus obtemperant. 542.2
angeli & Archangeli aliique ſuperiorum cœtus tot ſciunt, quot diſcuns. 106.1
angeli & Archangeli habent naturam creationis participem. 1.2
Angeli & vniuerſi cœleſtes exercitus ante hunc mundum viſibilem, in lumine & omni ſpiritali lætitia degebans. 2.2
Angeli habent ſubſtantiam circumſcriptam. 2.2
Angeli in miniſterium hominum Deo omnium ſubſunt. 2.2
Angeli per ſponſam intelliguntur. 282.1.
Angeli qua ratione dicantur mali. 377.2
Angelorum creationis cur non memineris Moſes. 1.1
Angelorum miniſterium quod. 986.2
Angelorum auxilio fruuntur homines. 286.1
Aogelorum cœtus per plaseas deſignati. 299.2
Angelorum conſpectum Daniel non tulit. 517.2
Angelorum natura perturbationibus non obuoxia. 542.2
Angelos ſimul ſemélque creauit Deus. 1081.1
Angelos laudantes Deum audiuerunt Eſaias & Ezechiel, loquenses inter ſe audiuns Daniel, Zacharias, Michæas. 707.2
Angelum Satanæ vocat Paulus iniurias, contumelias, populorum inſurrectiones. 732.1
Angelos inter ſe colloquentes vidis Daniel. 531.2
Angelus quare luctetur cum Iacob. 21.1
Aogelus quare Moſem interficere voluerit. 29.2
Angelus cuique genti proprius præeſt. 1.2
Angelus proprius cuique genti præeſt, & angelis ſingulis vniuſcuiuſque noſtrum cura credita. 542.2
Angelus proprius cuique genti. 1.2
Anima quæ cum corpore peccauit, coniunctè peccatorum pœnas luet. 995.2.996.1
ſic & ſanctorum Animæ ſimul cum corporib. promiſſis bonis fruentur. 996.1
Anima carnis voluptatibus effæminata diaboli filia, & ſpinis aſſimilata. 230.1
Anima Chriſti ſponſa quam perfectè actiones ſuas dirigat. 327.2
Anima Chriſti deſiderio accenſa qualis ſis operum progreſſu. 288.1
Anima cum Chriſto myrrha fieri nequit, niſi prius ieiuniis, vigiliis, & huiuſmodi virtutibus fuerit commortua. 302. 2
Anima Dei quomodo accipienda. 350.2.355.1
Anima mundi. 1072.1
Anima immortalis. 1093.1
Anima immortalis ſui domina. 1095 1
Anima, mens, bonum, tria ſupertemporalia à Platone poſita. 1072.1
Anima quæ fecerit in manu ſuperbiam, quidnam ſit illud. 53.2
Anima ſimplex & ratione prædita, & immortalis. 988.1
de Anima Philoſophorum ſententiæ. 1090.2
de Animarum migratione. 113.1
Anima diuinæ rei perſimilis. 1093.1
Anima quomodo creationem accipiat. 1093.1
Anima iuſta cur lilio comparata. 290.1
Anima iuſti nulla cibi premitur ſolicitudine. 290.1
Anima licet ad angelorum perfectionem accedat, diuinam tamen eſſentiam inſpicere nequit. 301.2
Anima myrrhæ & thuri comparata. 305.1
Anima proficiens in virtutis ſtudio, quomodo ex tenebris ad lucem progrediatur. 181.1
Anima pudica & Chriſto deſponſata, quomodo Chriſtum alloquatur. 183.2
Anima quomodo mente & carne pulchra. 329.2
Anima ſine mortificatione ſenſuum dona Spiritus ſancti aſſequi nequit. 314.1
Anima ſpiritalis cur ſponſa & ſoror appellata. 311.1
Anima Spiritu ſancto accenſa quanta leuitate ad deum fertur. 304.1
Anima tota lucida ab initio creata. 281.1
Anima virtutibus florens cur roſæ comparata. 290.1
Anima virtutibus florens cur ſoror à ſponſo appellata. 290.1
Anima vitæ probitate florens mundi ſolicitudinibus non ſuffocatur 290.1
Anima cuius ſis ſubſtantiæ. 1093.1
de Animæ diuiſione Philoſophorum diſceptationes. 1091.1
Animæ principatus. 912.1
Animæ propria. 919.2
Animæ conſilium eſt trutinæ ſimile. 243.1
Animæ immortalitas clarè oſtenditur. 383.1
animæ immortalitas ſcriptis Apoſtolicis comprobata. 1095. 1
Animæ immortalitas, ex Platone. 1093.1
Animæ vis principalior vbi collocata. 1091 1
Animæ vires quinque, iuxta Pythagoræos. 1091.1
Animæ humanæ natura, quæ. 8.1.2
Animæ labes à delectu voluntatis pleræque proficiſcuntur, corporeę verò peſtes inuitis admodum nobis adueniunt. 1057. 1. 2
Animæ tam quæ honorantur, quam quæ puniuntur, vna cum corporibus retributionem accipiunt. 723.2
Animæ cur dicantur filiæ. 290.1
Animæ in vita futura expertes erunt mutationis. 367.1
Animæ humanæ ex iis quæ non ſunt creantur. 1088.2
Animæ defunctorum nauigia ſunt quæ à materia in lucem tranſeunt, iuxta impiam Manetis doctrinam. 968.1

Animæ quænam reginarum nomine dignæ. 325.1
Animæ quænam per ſpinas ſignificatæ. 322.2
Animæ virili ſenſu prȩditæ ſpretis omnibus voluptatibus post Chriſtum currunt. 279.2
Animæ viles & abiectæ per agrum & villas deſignantur. 333.1
Animam purgare, verum eſt ſacrificium. 1123.2
Animam cum corpore ſuſcepit Chriſtus. 991.1
Animarum defunctorum ſtatus & conditio ex Platone. 1131.1.2
Animarum cum áuro purgando comparatio. 288.2
Animarum piarum oculi quales. 330.2
Animarum in varia corpora tranſitio, iuxta Manetem. 968.1
Animarum tranſmigratio ridicula, ex Pythagora. 1132.2
Animas Carpocrates & Epiphanes, & Prodicus, & Caieni ſuillam planè vitam conſtituentes dicebant in corpora tranſmitti, vt per libidinem & omnem intemperantiam vnumquemque angelorum mundi conditorum colerent. 996.1
Animas fideles nomine ſponſæ vocat diuina ſcriptura. 335.2
Animas piorum cur in varias tentationes incidere permittit Deus. 300.2
Animi perturbationum motus & vexatio ineſt nobis natura, eorum autem, quæ prohibita ſunt actio à noſtra mente dependet. 640.2
Animal mortale quodnam inſtrumentum habeat ad immortalitatem tuendam. 1081.1
Animalia crudeliora ſunt ſollicita de catulis ſuis. 388.2
Animalia ea tantum propter hominem creata ſunt, quibus dominari dicitur. 7.2
Animalia poſt peccati quoque ingreſſum cùm hominum imperia reiecissent, denuo ſubiecta ſunt, & ſeruitutem ſubierunt. 1162.2
Animalis homo quis ſit. 689.1
Animalium irrationalium multa genera. 3.1
Animantium ſenſibilium diuiſio. 1087.2
Animata ſunt omnia, iuxta Manetem. 968.1
Anni circulum non ex menſibus modo, ſed ex dierum quoque numero didicimus. 1147.1
Anni ſtationes. 1087.2
Anni amplius quadringenti quadraginta à morte Domini effluxerunt, cùm auctor in Danielem ſcriberet. 537.2
Annus à diuina ſcriptura in quatuor conuerſiones non diuiditur, ſed in hyemem & æſtatem. 514.1
Annus benignitatis quis ſit. 158.1
Antichriſti tyrannidis tempus ab Angelo docetur. 552.2
de Antichriſto. 997.1
de Antichriſto Daniel prædixit. 777.2
Antichriſtus defectio, homo peccati, filius perditionis vocatur. 777.2
Antichriſtus ſe Deum Maozim appellabit, hoc eſt, Deum fortem. 777.2
Antichriſtus paruum cornu, à parua Iudæorum natione profectum. 528.1
Antichriſtus quo tempore ſe oſtendet. 544.2
Antichriſtus à beato Paulo prædicitur. 526.2
Antichriſtus Antiochi exemplar, Antichriſti imago Antiochus. 544.1
Antichriſtus poſtremus exorietur. 528.1
Antigonus Aſia potitus. 525.2.531.1
Antinous puer inter Deos numeratus. 1112.1.2
Antiochena ſeditio. 888.1
Antiocheni inſtructi à Petro & Paulo diuinis dogmatis perſeuerantiſſimè ſemper flagrarunt odio Iuliani. 866.2
Antiochenorum cognita Iuliani cæde publica lætitia. 866.1
Antiochus Epiphanes Antiochi magni filius. 531.1
Antiochus Epiphanes dicitur pardus. 345.2
Antiochus Epiphanes per cornu ſignificatur. 44.2
Antiochus Epiphanes Seleuco fratri ſucceſſit. 546.2
Antiochus Illuſtris. 529.2
Antiochus in ſacri templi adyta ingreſſus omnia prædatur. 547.1
Antiochus magnus Antiochi Epiphanis pater. 545.1
Antiochus obſes Romæ cuſtodiebatur. 546.2
Antiochus ſecundò in Ægyptum profectus. 543.2
Antiochus typus Antichriſti. 633.1
Antiochus cùm clarus propinquitate magni Euſebij, cuius erat fratris filius, tum virtute ſua admodum illuſtris, & ſacerdotali dignitate præditus in extremam Armeniam relegatur. 872.1
Antiochia primaria vrbs Orientis. 881.1
Antipater Macedonia potitus. 525.2.531.1
Antiqui quare longo tempore viuerent. 14.1
per Antiquitatem ſignificatur æternitas, ſapientia, manſuetudo Dei. 527.1
Antiquus dierum æternum numen. 527.2
Antiquus dierum apud Danielem, quis. 996.2
Antiſthenes Socratis familiaris & Diogenis præceptor, Veneri infenſus. 1078.1
Antiſthenes Cynicus præſtare dicebat inſanire quàm oblectari. 1140.1
Antitactæ, cognati Marcionis leges Dei ſubuertunt. 994.1
de Antitactis ſeu aduerſariis hæreticis. 965.2
de Antonio ſancto. 878.2
Antonius ille celeberrimus optimus ludimagiſter philoſophantis in religione turbæ. 874.2
Apadanus locus ita nominatus. 550.2
Apelles Marcionis hæretici diſcipulus. 967.1
Aperti ſunt oculi amborum, quomodo intelligendum. 10.1
Apes ſtudioſe politicæ & ſociæ vitæ leges ſectantur. 1159.1 & ibi de illarum induſtria & quaſi politia.
de Aphraate monacho. 878.1
Aphraates. 1021.1
Apin cur Ægyptij diuina dignati ſint appellatione. 1076.2
apis hos erat qui ab Ægyptiis alebatur & adorabatur. 375.1
apis Ægyptius medicinæ autor. 1059.1
de Apollinari. 977.2
Apollinaris animatum quidem fatetur acceptum corpus, ſed compotem rationis animam & honore & ſalute in ſuis ſcriptis priuat. 913.2. & quid illi deſit ad curationem, 914.1
Apollinaris dicit animarum eſſe differentiam. 912.1. dicit duas animas. *ibid.* & ibi de illius nugis.
Apollinaris dicit etiam inconfuſam fuiſſe vnionem. 933.2
Apollinaris etiam ſcripta diuinam naturam impatibilem prædicant, & corporis eſſe paſſionem fatentur. 977.2
Apollinaris exauctoratus, & illius diſcipulus Timotheus. 884.2.885.1
Apollinaris Laodicenſis manifeſtum ſe hoſtem Apoſtolicorum dogmatum oſtendit. 881.1.& 882.2
Apollinaris quæ nugæ. 896.
Apollinaris Laodiceni ridiculum de ſancta Trinitate commentum. 977.2
Apollinaris diuina cognitione & externa diſciplina præditus. 973.1
Apollinaris fabulis gaudens aliam nobis Hieruſalem ædificationem pollicetur. 489.1
de Apollinariſtis aliis. 978.1

Apollinarij dementia arguitur. 602.1
de Apolline Daphnæo. 861.2
Apollonios odioſus princeps. 543.2
Apoſtolatus nomen iis relictum, qui verè ſunt Apoſtoli. 807.1
Apoſtoli Pauli leges, leges ſunt Domini. 695.2
Apoſtoli homines olim extra ſe poſitos ac dementibus perquàm ſimiles, frugi ac temperatos effecerunt. 1083.5
Apoſtoli vocantur Eccleſiæ filij. 282.2
Apoſtoli cur humilia de Chriſto dixerint. 910.2
Apoſtoli olim nominati fuerunt, qui nunc vocantur Epiſcopi. 806.2
Apoſtoli & Prophetæ omnes quæ ſibi conſona ſunt docuerunt. 1093.2
Apoſtoli, prophetæ, doctores qui. 707.1
Apoſtoli ceruorum nomine cur vocati. 295.1
Apoſtoli cur fortitudinis agri dicti. 293.1
Apoſtoli cur per ferculum deſignati. 364.1
Apoſtoli cur equorum nomine à Propheta vocati. 464.2
Apoſtoli cur per manus tornatiles deſignati. 322.1
Apoſtoli equis aſſimilantur. 611.2
Apoſtoli erant ex Iudæis. 65.1.164.1.206.1.299.1
Apoſtoli & apoſtolorum diſcipuli è Propheticis libris percipientes, quę ad Chriſtum pertinebant, Euangelio crediderunt. 478.2
Apoſtoli & prophetæ cur per columnas & baſes ſignificati. 304. 2
Apoſtoli & Prophetæ eundem ſpiritum accepere. 450.2
Apoſtoli ex quibus tribubus. 163.2
Apoſtoli in curribus Pharaonis myſticè deſignati. 284.2
Apoſtoli nominantur animalia dei. 161.2
Apoſtoli per fluuios intelliguntur. 201. 1. 611.2
Apoſtoli per montes ſignificantur. 291.2
Apoſtoli piſcatores in vrbe Hieroſolymæ tria millia hominum & quinque millia vno tempore piſcati ſunt. 133.2
Apoſtolis & prophetis præter angelos nihil perfectius. 275.
Apoſtolis etiam, non ſolùm aliis Iudæis Chriſtus ante crucem & paſſionem non videbatur eſſe Deus. 648.2
Apoſtolica & prophetica dogmata, de prouidentia diuina, cum gentilium Græcorum opinionibus comparata. 1097. 5
Apoſtolica dogmata etiam ancillis & pediſequis cognita. 1095.1
Apoſtolica dogmata etiam ancillis & pediſequis cognita. 1095.1
Apoſtlica dogmata tenui ſolo & magnifica prædicant. 1110. 1. 2
Apoſtolicus chorus clarè declaratur. 607.1
Apoſtolicus chorus ſignificatur per ramos. 326.5
Apoſtolo nihil nocuit vipera. 4.2.199.2
Apoſtolorum palmites & propagines terrarum orbem implerunt, hæreſes autem extirpatæ ſunt. 972.1
Apoſtolorum & prophetarum diſciplinæ durant, philoſophicarum autem ſectarum memoriam temporis longinquitas aboleuit. 1094.1.2
Apoſtolorum chorus deſignatur per duodecim viros, ac totidem lapides in Ioſue. 68.2
Apoſtolorum chorus ignitam Spiritus ſancti accepit gratiam. 512.1
Apoſtolorum & prophetarum diſcrimen. 574.2
Apoſtolorum ſcripta nitoris expertia. 1156.1
Apoſtolos & eorum imitatores cuſtodiuit Dominus pingues & validos. 469.2
Apoſtolus cùm dicit, propter quod remiſſas manus, & ſoluta genua erigite &c. animæ timiditatem & ignauiam aufert, & ad virtutem atque animi magnitudinem incitat diſcipulos. 938.1
Apoſtolus oſtendit ſe non noſſe differentiam præpoſitionis Ex quo, & Per quem. 676.1
Aqua rerum principium, ſi Thales credendus. 1066.2
Aqua in veteri teſtamento, baptiſmatis typus. 7.4.1
Aqua benedicta. 1030.1.2.10.3
Aqua benedicta capelluntur locuſtæ. 1013.2
Aqua bis è ſaxo ſcaturiit. 174.2
Aqua doctrinæ lauit Ieruſalem Deus. 418.4
Aqua & puteus nuptias Moſi conciliauit. 391.1
Aqua fellis & anguſtiæ acerbam & amaram vitam declarat. 330.1
Aquæ plagam cur primam intulerit Deus Ægyptiis. 30.2
Aquæ quomodo & quando creatæ. 2.1
Aquæ deſerti vocantur idola. 341.1
per Aquam & ſpiritum regenerationem orbi terrarum eſt impertitus Chriſtus. 487.2
Aquam & abyſſum infinitas gentes in ſeruitutem redactas appellauit. 461.1
Aquam marinam Deus ſurſum eleuat pro voluntate, & ex ea nubes conſiſtunt. 351.1
per Aquam Moſes ſalutem conſecutus. 393.1
Aquam mundam regenerationis aquam nuncupauit, in qua baptizati remiſſionem peccatorum accepimus. 476.1
Aquarum multitudo pro Babyloniorum multitudine. 604.1
Aquarum naturam Deus biſariam diuiſit. 1.1
Aquarum vna eſt congregatio. ibid.
Aquarum congregationem cum vnam dixerit Moſes, cur multas poſtmodum inouat. 3.1
Aquas Deum creaſſe non docuit nos Moſes. 1.1
Aquila eſt animal regium, & omnium velociſſimum. 376.1
Aquila in aues regnum ſortita. 314.1
Aquila magna Nabuchodonoſor, qua celeberrimi fuit. 323.2
Aquila pro hoſtium rege. 561.1
Aquilæ reges vocantur propter imperium. 414.1
Aquilas interpres. 314.2
Aquilo cur à diuina ſcriptura damnetur. 314.1
Arabes & Phryges, auium obſeruationes inuenerunt. 1059.1
Arabia duplex. 448.1
Aranea. 1160.2
Arbitrij noſtri libertas non ſubiicitur ſeruituti naturali. 351.2
Arbitrii noſtri eſt tam virtutis, quàm malitiæ poſſeſſio. 1174.1
Arbitrium liberum. vide liberum.
Arbor de qua præceptum acceperant primi parentes, erat ficus. 9.1
Arbor Nabuchodonoſor ſignificat. 511.1
Arbores primùm natas diuino verbo ſcripſit Moſes. 508.1
Arca alienigenis tradita propter ſcelera Iudæorum. 494.1
Arca ab alienigenis capta, Dagon idolo conſecrata. 181.2
Arca ex ligois, quæ putreſcere non poterat, erat ipſe Seruator. 907.1
Arcæ ſuperuacaneus vſus legem violantibus. 494.1
Arcadius Imperator clarum Inmen orbis terrarum Ioannē Chryſoſtomum curauit paſtorem vrbis maximæ declarari. 891.2
Archangeli gentium præfecti. 58.1
Archelaus filius imitatus Herodem patrem in creandis ſacerdotibus. 159.1
Archillas poſt Petrum rexit Alexandrinam Eccleſiam. 824.2
Archonticorum hæreſes & impia dogmata. 964.1
Arcus & gladius pro diuerſis inſidiis. 123.1

Arena

Arena termini ſunt maris, qoos tamen mare non egreditur. 346.2
Arenæ genus Iodæorum comparatur. 506.2
Argento adulterino ſimilis popolos. 439.1
Argentum Africom aliis præfertur. 350.2
Argentum & aurum inotile in die furoris domint. 405.2
Argentum Perſarum & Medorum teguum ſigoificat. 346.2.
Argentum quo pacto purgent fabri argentarij. 347.1
per Argentum, aurum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipolam, qoid intelligendum. 690.2
Argumentum epiſtolæ Nabuchodonoſor. 510.1
Arieti Perſiconi reguum ſimile. 530.1
Arioch. 498.1
Ariſtippus Cyrenaicus iocrepitos quòd amicam Corinthiã frequens adiret, quid reſponderit. 1140.2
Ariſtippus quare Mitrodidactos dictus. 1130.1
Ariſtoteles ex præceptoris Platonis doctrina parum profecit. 1131.1
Ariſtoteles luna tenus putauit Dei prouidentiam rebus præeſſe. 1097.1
Ariſtoteles in quibus à Platone diſſenſerit. 1093.1
Ariſtoteles Platoni viuo aduerſus. *ibidem.*
Ariſtoteles quem beatum putarit. 1131.1
Ariſtotelis auaritia & ſordes. 1142.2
Ariſtotelis prouidentia reprehenditor. 989.1
Ariſtotelis de materia & mundo ſententia. 1084.1
Arma ſunt inutilia, cùm Deus ſtat pro hoſtibus. 359.1
Arma iuſtitiæ quæ. 724.2
Arma lucis vocat bonorum operationem. 679.1
Arma tenebratum vocat improbas & iniuſtas actiones. *ibid.*
Armillæ manibus impoſitæ eam virtutem ſignificant, quæ ad agendom nos excitat. 418.2
Armillarom nomine qoid. 274
Armum dextrum & pectuſculum ſumere ex vnaquaque victima pro ſalute oblata quare ſtatoerit Deus. 38.1
Aromatum oomine quid metaphoricè. 311.1
Arrij & Eonomij & Apollinaris dementia redargoitur. 94.2.185.2.
Arrij, Eunomij, Marcionis, Valentini, Manetis, & Montani ſectæ & hæreſes ſub falſo pietatis prætextu. 283.2
Arrij blaſphemia cooiuincitur. 773.1.& 782.2
contra Arrij blaſphemiam. 690.2. 812.1
de Arrij blaſphemiis epiſtola Alexandri Epiſcopi Alexandrinæ eccleſiæ. 825.1
Arrij epiſtola ad Euſebium Nicomedenſem Epiſcopum. 829.1
Arrij & Eunomij impietas conuincitur. 778. 2. 805.2
Arrij & Eunomij quæ blaſphemia. 896
de Arrij interitu ex epiſtola Athanaſij. 835.2
Arrij ficta pœnitentia. 975.1
de Arrio tota hiſtoria. 975.1
Arrios diuidit ſubſtantias, Sabellios hypoſtaſes ſeu perſonas confundit. 913.1
Arrius & Eunomius carnem tantum intelligunt corpus 911.1
Arrios tres ſubſtantias indueit, Sabellios verò pro tribus vnam hypoſtaſim eſſe dicit. 913. 1. & vterqoe morbus quomodo curandos. *ibid.*
Arrius à Patribus Nicææ congregatis abdicatus. 975.1
Arriana blaſphemia in Ægyptiacis & Orĩtalibus Eccleſiis vbique diſperſa, diſcordiæ & pognæ in vicis & oppidis oriebantur. 829.2
Arrianæ factionis iodex ex epiſtolis Eoſtathij & Athanaſij 830.2
Arrianæ factionis nobiles principes qui fuerint. 882.2
Arrianæ ſectæ exordiom. 824.1
Arriana ſecta bipertito diuiſa. 976.2
Arriani cur oegent epiſtolam ad Hebræos eſſe Pauli. 779.
Arriani & Eonomiani filium creaturam conantur oſtendere ex loco Pauli, Omnis viri eaput Chriſtos eſt &c. ſed refelluntor. 703.1
Arriani & Eunomiani refelluntur. 687.2.698.2.712.2
Arriani exaeerbato Conſtantij animo deducunt pleroſque Epiſcopos in Thraciæ vrbem nomioe Nicam, & aliis ſimplicibos circumuentis, aliis metu territis perſoadeot, vt Eſſentiam ac Coeſſentialitatem eruerent, proque his imponerent ſimilitudinem. 852.2
Arriani ſpiritum ſanctom ereaturam volont. 721.1
de Arrianis plene explicatur. 976.2
Arrianorum aliqoot nomina. 838.2
Arrianus error quomodo ad Gothos peruenerit. 880.2
Arrogantia prodit ex opibus. 346.2
Arrogantiam Iudęorum comprimit Ioannes Baptiſta. 417.1
Ars tantum valet quantum voluerit is qui illam donauit. 61.2
Ars naotica. 1157.1
Ars textoria. 1158.1
Arſaces Perſa bello victor. 544.1
Arſacidæ Perſarum reges vocantur. 344.1.
Artemæ & Ebionis doctrina Eeeleſiaſticæ pietati inimica. 827.1
de Artemonis hæreſi. 970.2
Artemius dux Ægyptiacorum militum truneatus. 864.1
Artemis.i. Luna, vnde dicta. 1077.2
Artes non ſont accuſandæ, tametſi nollos inueniatur qui eas teneat. 1142.2
Artes humanæ eo laborant defectu, vt aliæ aliarum ope adiuuari indigeant. 1087.1
Artaxerxes filius Xerxis. 400.2. 538.2
Artium cognatio. 1157.2
Arundinea virga. 457.2
Aſaphom noonolli pſalmos compoſoiſſe dictitarũt, aliqui verò muſicum & chori præfectum fuiſſe. 171.2
Aſchanazæi ſunt vicini Armenijs. 308.1
Aſel, Aſia. 452.2
Aſcalon & Gaza, vrbes Palæſtinæ. 860.2
Aſclepios. 1033.1
de Aſcrodytis, vel Aſcrodopetis. 964.1
Aſpectus nudorum corporum, libidinis fomes eſt. 1121.2
Aſperſionem & aquam mundam diuinom baptiſma appellauit Apoſtolus. 796.1
Aſperſiones & diuina ſacrificia, ſacrorum myſteriorum typus & figora veteribos erant. 1002.1
per Aſpidem & baſiliſeum extrema malitia ſignificatur. 199.2
Aſſumptio pro mentis raptu & à rebus humanis tranſitione ad diuinam reuelationem. 608.1
Aſſiſtentes deo mille millia & decies centena millia. 527.2
Aſſumptio pro mentis rapto ab humanis ad diuina. 608.1.
Aſſyrij luctuoſis calamitatibos digni. 510.1
Aſſyrij inſtructa acie non ſunt victi, ſed Angelorum robore centum octoginta quioque millia cæſa ſitot. 556.2
Aſſyrij, gens antiqua. 346.1
Aſſyrio vſus Deos vt earnifice. 510.1
per Aſſyriorum regnom delectum intelligimus diaboli tyraonidem per Chriſtum extinctam. 604.2
Aſſyriorum regis nomine diabolus ſignificatus. 331.1
Aſſyriorom ſiue Chaldæorum regnum per leænam ſignificator. 515.1
Aſſyrios virgam furoris pèr Eſaiam Dominus vocat. 249.1.510.1
Aſtarcte regina Sidooiorum. 613.2

Aſtronomiæ, geometriæ, arithmeticæ, muſicæ curioſitas, modum excedit. 1159.1
Aſtronomiæ & geometriæ primi inuentores Ægyptij. 1059.1
Athanaſij epiſtola ad Afros de ſynodo Ariminenſi. 853.2
Athanaſij epiſtola ſynodica ad imperatorem Iouianum, de ſeruanda fide Nicęę expoſita, tanquam conſentanea apoſtolicis dogmatis. 867.1
Athanaſij exilium ac fuga. 861.a
Athanaſij mors. 874.1
Athanaſij, præſoli Alexandro ſucceſſit, de Arriana qui impietate epiſtola. 831.1
Athanaſio admirabili ſucceſſerat in Eccleſiam Alexandrinam Petrus, Petro Timotheos, Timotheo, Theophilus. 889.a
Athanaſio conſpecto paſtore ſuo reuerſo Alexandriam populus publica conuiuia feſtaque inſtituebat. 841.2
Athanaſio nullus locus ſatis tutus vbi defenderetur, cum à Rege eſſet imperatum, vt vel viuus ſibi adduceretur, vel caput mortui afferretur propoſita mercede. 849.2
in Athanaſium Meletiana ſocietas homicidæ crimina congerit, & mulierem ſubornat, quæ diceret ſibi virginitatem profeſſæ vitium per vim ab illo illatum. 841.a. veneficum ac præſtigiatorem appellat, & diſcerpere ac iugulare eum conatur. 842.1
aduerſus Athanaſium variæ inſidiæ & calumniæ. 841.1
Athanaſius ad Conſtantem profectus coram eo Arrianæ manus inſidias deplorat. 844.1
Athanaſius ab Imperatore Conſtantio non ſolùm exterminari, ſed iugulari quoque iuſſus. 848.a
Athanaſius Alexandro vita poſt menſes quinque a conuentu Nicæno defuncto, præſulatum Eccleſiæ Alexandrinæ cepit. 840.a
Athanaſius exilij ſui apologiam ſcripſit. 844.1
Athanaſius clariſſimum Eccleſiæ Alexandrinæ lumen. 905.2
Athanaſius iugulari iuſſus quomodo euaſerit. 848.a
Athanaſius mendaciter exactionum in Ægypto, quas ipſe inſtituat inſimulatus apud Imperatorem. 840.a
Athanaſius præuiſis inſidiis in Italiam ſe confert. 844.1
Athanaſius relegatur Treuerim. 842.a
Athanaſius rurſus poſt annos duos & quatuor menſes Treuirenſis exilij Alexandriam rediit. 843.1
Athanaſius ſuſcipitur benignè ab Imperatore Conſtantio, & recipere iubetur Alexandrinam Eccleſiam. 843.1
Athenienſis ſenex miſſus ab Antiocho. 542.a
Athletæ noui, caritatis amore capti, ad certamina quæ humanam vincunt naturam proſiluere. 1055.1
Athletæ pietatis vnde & quibus moti rationibus auſterum illud vitæ genus amplexi ſint. 1051.1
Atlanticum mare idem quod Oceanum. 3.a
Atomi Epicuri, quæ 1083.1
Atticus Epiſcopus Conſtantinopolitanus. 932.a
Attribuuntur humana Deo ab hominibus, quia aliter loqui neſciunt. 536.1
Auaritia reprehenditur. 427.1
Auaritiæ genus omne effugiendum. 439.1
Auaritiæ, ſeruitus idolorum. 1001.1
Auaritia radix omnium malorum, & quæ mala inde pullulent. 8 1.2
Auaritia vocatur cultus idolorum, quoniam Seruator Mammonam Dominum appellauit. 767.2
Auctor Deus decoris Iudææ. 419.1
Auctoritas loquentis dicta confirmat. 439.1
Aucupia. 1160.2
Audæus Syrus quidam gente & lingua nouorum dogmatum repertor. 870.1. & ibi de illius hęreſi.
Audas Epiſcopus trucidatus propter Pyrei intempeſtiuam deſtructionem. 894.2
Audas Epiſcopus multiformibus præditus virtutibus. 894.1. Pyreum ſubuertit. ibid.
de Audianis. 978.
Aues vocalis & oſcines. 1065.1
Aues & beſtiæ ad conuiuium vocantur. 48.1
Auguria prohibita. 15.1
Augurio auguratur apud ſe, quid hæc ſibi velint. 24.1
Auguſto regnante Dominus in lucem editus eſt. 501.1
Auitus, vir Philoſophus, in vita dura & aſpera educatus, Martiano, & tempore & labore antiquior, eique amiciſſimus contubernalis. 1013.5
Auitus monachus illuſtriſſimus. 878.1
Auium pullos capere licet, progenitores autem minimè. 61.a
Auium obſeruationes à quibus inuentæ. 1059.1
Aurelianus etiam idolorum cultor, exiſtimauit Paulum Samoſatenum abſcindendum ab eorum communione qui erant eiuſdem fidei. 971.2
Aurem Hebræi ſerui libertatem recuſantis cur perforari iuſſerit Deus. 35.1
Aures ſunt minus fideles oculis. 1093.1
Aures incircumciſæ ſunt, quæ ſine diſcrimine omnia excipiunt. 147.1
Auris dextra ſacerdotis, aut dextra manus & pes quorum vngebatur ſanguine & oleo. 42.2
Aurium circuli quid in ſcripturis. 274.
Aura frigida & mediocriter humida in ſanctorum corpora immiſſa. 507.1
Aurum & argentum ciuitate ſua exegit Plato, tanquam inuidioſam materiam. 1080.1
Aurum Aſſyriorum ſignificat regnum. 500.1
per Aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, quid intelligendum. 690.1
Aurum inuidioſum. 1180.1
Auxentius Arriana labe infectus. 868.1
Auxilium ſuum cur modo affert, modo differt Deus. 301.1
Azahel rex Damaſci. 578.1
Azarias os commune. 503.2
Azymorum ratio quænam. 10.1
Azymum quid Paulus vocauerit. 692.2

B

BAal nomen eſt idolorum generale. 368.1
Baal in ſcriptura vocat idola. 451.1.559.1
Babylon Ægyptiaca cognominis Perſicæ. 459.1
Babylon dicta fuit Seſach. 380.2
Babylon dicitur mons ob excellentiam imperij. 380.1
Babylon maximis muris & valde ſublimibus erat circundata. 381.1
Babylon muris hodie caret, & vt plurimum manet inhabitata. 379.2.385.1.
Babylon paucas nunc habet domos, eáſque diſſipatas 380.a
Babylon poculum aureum in manu Domini. 379.2
Babylon regia declarata à Nabuchodonoſor. 434.2
Babylon reliquas gentes pœnis affecit, & mox præter omnem capta eſt & euerſa. 379.2
Babylon ſita eſt ad Aquilonem, reſpectu ipſius Hieruſalem. 340.2
Babylonem mediam diuidit Euphrates. 354.1
Babylonici excidij fama peruagata eſt gentes vniuerſas. 379.2
Babylonij Aſſyrij vocantur. 509.1
Babylonij dederunt pœnas iniquitate dignas. 185.1
Babylonij nominantur gens non ſancta, & eorum rex doloſus & iniquus. 335.1

Babylonij

Babylonij videbantur ſimiles montibus excelſis. 385.2
Babylonij Deus vſus tanquam carnificibus, tandem etiam illos delet. 363.2
Babyloniorum regnum dicitur malleus vniuerſæ terræ, & quare. 379.2
Babylonios victoria reddidit dementiores & magis impios. 386.1
Bacchi & Ceteris ſacra. 1067.2
Bacchi exilia. 1178.2
Bacchus cur in deorum ordinem ab antiquis tranſſcriptus. 1076.2
Baddim Byſſina ſignificat. 541.2
Balaam vates impeditus proficiſci ab Angelo, & quam vim haberet ipſius maledictio inuito Deo. 55.2
Balaam linguam imprecari paratam, Deus coëgit bona verba proferre. 1079.1
Baltaſar diuina plaga interfectus. 533.1
Baltaſar fecit conuiuium. 517.1
Baltaſar filius Nabuchodonoſor non ſtatim ei ſucceſſit. 516.1
Baltaſar propter impietatem non peruenit ad ſenectutem. 463.1
Baltaſar quia impius, occiſus. 401.1
Baltaſar filius Nabuchodonoſor, ex ſacris vaſis potat, & impietatis pœnas luit. 1188.1
Baptiſandum ex Domini quidem præcepto tradidit Artius, ex lege autem baptiſmi glorificare prohibuit. 975.1
per Baptiſma ſanctum mortalibus data eſt peccatorum venia. 11 8.1
Baptiſma cur vocetur aqua viua. 8.2
Baptiſma Ioannis in aqua ſola figuram geſſit baptiſmatis in Spiritu ſancto & igne. 198.2
Baptiſmata pluraliter poſuit Paulus, non quòd multa ſint baptiſmata, ſed quòd multi baptiſmi gratiam aſſequantur. 758.2
de Baptiſmate. 994.2
Baptiſmatis ſancti donum Eſaias apertè innuit. 1107.2
Baptiſmate mundati myſticè per tonſarum greges indicantur. 306.2
Baptiſmatis Chriſti ratio & myſterium. 334.1
Baptiſmatis gratia ſola peccatorum remiſſionem largiri poteſt. 140.2
Baptiſmatis lauacro & obſeruatione mandatorum purgatur anima. 316.2
Baptiſmatis myſterium in omni fonte & mari perficitur diuina imploratione aquarum naturam ſanctam efficiente. 111.2
Baptiſmatis ſanctis aquis demergitur atque opprimitur diabolus. 285.2
Baptiſmatis myſterium docet peccatum fugere. 660.1
Baptiſmatis typus erat in veteri teſtamento aqua. 794.2
Baptiſmi effecta. 994.2
per Baptiſmum renouati peccati ſenium exuimus. 724.1
per Baptiſmum vulnera quomodo medicabilia ſint. 1002.2
Baptiſmus eſt veluti quædam imago futurorum. 743.1
Baptiſmus puerorum. 994.2
Baptiſmus typum habet mortis Domini. 660.1.711.2
Baptiſmus Eunomianorum qualis. 976.1.2
in Baptiſmo omnes ab vno ſpiritu renouati ſimiliter remiſſionem peccatorum accepimus. 706.1
Barach Siſara deuaſtauit. 799.1
Baradat Hebræorum & Syrorum lingua vocatus fuit Azahelis pater. 578.1
Baradatus, inter ſanctos patres. 1048.1
Barbaris mos eſt penuria medicorum ex ſeſe mutuo de medicamentis quærere. 839.1
Barbarus es illi cui loqueris niſi vim ſciat vocis. 1093.1
de Barbeliotis, ſeu Borborianis. 964.2
Barcabas, & Barcoph, & alij ſimiliter barbari, Baſilidis hæretici prophetæ. 961.2
de Bardiſane. 966.1
Bardiſanes & Baſilides ſuos docebant aſſeclas, Chriſtum humanæ nihil habuiſſe naturæ. 787.2
Barnabæ magna laus. 727.2
Barnabam fratrem Paulus appellat. *ibid.*
Barſen apoſtolica gratia plenum primum in Arado inſula manere Valens imperat, deinde Oxyrichum, & poſt in vltimum quoddam & vicinum hoſtibus caſtellum ſenem cœlorum habitatione dignum mittit. 872.1
Barſæ lectulus in Arado relictus multis ſanctitatē cōfert. *ibi.*
Baruch miniſtrantem Hieremiæ Deus conſolatur. 373.2
Baruch populo legit Hieremiæ prophetiam. 369.2.381.2
Baſan ſonat dedecus. 163.1
Baſes aureæ quid deſignent. 320.1
de Baſilide, & eius hæreſi. 961.2
Baſilides intemperantiæ & iniquitatis magiſter. 1001.1
Baſilij maximi ſermones melle dulciores. 322.1
Baſilius Prouerbiorum principium exponens, librum Cātici canticorum ſpiritalem eſſe cum ceteris patribus cenſuit. 272
Baſilius Seleucobelenſis, poſſeſſione charitatis & diuino opere hoſpitalitatis Deo charus. 1014.1
de Baſilio Epiſcopo Cæſarienſi, & molitione erga ipſum Valentis & præfecti Modeſti. 873.1
Beatior quæ ſe continet quàm quæ nubit, & quare. 1000.2
Beatorum inſulæ. 1131.1
Beatos quos vocet Seruator in Euangelijs. 1134.1
Beatus vox etiam de Deo ponitur. 171.1
Beatus qua ratione poſſit quiſquam fieri, ex Ariſtotele. 1140.2
Beatus qua ratione fieri poſſit homo, iuxta Ariſtotelem. 1140.2
Beel idolum. 219.1
Beelphogor idolum. 58.1.219.1
Bel idolum erat, quod apud Babylonios habebatur in ſummo honore. 378.1
Bel nonnulli vocant Iouem, alij Saturnum. 378.1
Beleamon quid. 337.2
Belial diabolus. 725.1
Belli moleſtiæ ſunt fames, peſtis, cædes & captiuitas. 362.1
Bellum ſpiritualiter quomodo gerendum. 284.2
Bellum aduerſus dæmones. 1004
Benadad rex erat Damaſci, qui eam ſplendidis ædificiis exornauit. 377.2
Benedicere eſt aliquid boni velle. 189.1
Benedictio gentium cum Iſaac pollicitatione coniuncta. 395.2
Benedictionem Dei ſequitur opus. 418.1
Beneficia diuina cum delictis noſtris conferre debemus. 423.2
Beneficia ſua erga Iudæos Deus exponit. 369.2
Benedictionis Iacob quæ ſit interpretatio. 20.2
Beniamin cur quarto loco benedictus, cùm poſtremus eſſet. 66.1
Beniaminis diaconi fortitudo. 893.1. & in perpetienda morte pro Chriſto variis affecti ſupplicijs conſtantia. *ibid.*
Beniamitica tribus copulata erat tribui Iuda. 346.2
Berrœenſis Reipub. principis cuiuſdam libertas, animique feruor. 865.1
Beſeleel ſocij quodnam gratiæ donum ſint conſequuti. 39.2.
Beſtiæ quid manducarent in arca. 34.1
Beſtias & reptilia ad quid creauerit Deus. 4.2
Beſtias malas vocauit Deus crudeliſſimos Chaldæos. 403.1
Beſtias præditos intelligentia dæmonas animarum inter-

ſectores appellat. 468.2
Betbleem domus Ephrata cur ſit illoſtris habenda. 598.2
Bithumen in Geneſi quid ſit. 16.1
de Blaſphemia lex. 47.2
de Blaſto & Florino, qoi in Preſbyterum ordinem Romæ cooptati, in pernicioſam Valentini ſectam declinarunt. 966.1
Robus audaciam Iudæorum comparat Deus. 418.2
Bona ſola oaturâ, qoæ; quæ & æquioocè bona. 2100.1
Bona optima quæ vulgo dicantur. 1100.1
Bona quæ expectantur non videotur oculis corporeis. 667.1
Booa qoæ vocantur, ſunt mala. 1000.1
Boois à turpitudine tantùm diſcrimen imminet. 1116.1
Bonis repoſita præmia, malorúmque ſopplicia Plato etiam confeſſus eſt. 1135.1
Bonis terræ omnibus potita Hieruſalem. 418.2
Bonitatis diuinæ exuperantia. 440.2
Bono viro, ſeu viuat, ſeu moriatur, nihil poteſt mali contingere. 1102.1
de Bono & fine hominis diuerſæ ſententiæ. 1130.3
Bonorum initium à laodabili timore Dei nuſtrates auſpicantur. 1134.1
Bonurom duplea narura; dioina, humana. 1099.2
Bonorum ſumma & colophoo, promiſſam vitam à peccato eſſe immunem. 996.2
Bonorum Deus eſt autor, noo malorum. 63.2
Booorum modeſtiæ. 1135.1
Bonorum præmia. 1103.2
per Bonum, peccatum mihi operatom eſt mortem, locus Apoſtoli explicatus. 663.2
Booum nulla rei cuiuſquam ſubit inuidia. 1085.2
Bonom, mens, anima, tria ſupertemporalia à Platooe poſita. 1072.1
Bonum aliud vere bonom eſt, aliod dicitur bonum. 1100.1
Bonus à malo nullum accipere poteſt detrimentum. 1116.1.2
Boſor in ſolitudinem prorſus redacta. 377.1
Boſor quid. 302.2
Boſor vrbs erat Idomææ. 377.1
Botros Cypri cot Chriſtus ſponſus appellatus. 288.1
Boues noo exiſtentes in præſepibus, ſacerdotes. 612.2
Boui trituranti os non alligandum. 612.2
Brachia duces regis ioſſa exequentes. 543.1
Brachium Dei eſt ipſios poteotia. 380.1
Brachium pro potentia. 123.1
Brachmanes Indici, ſapiētiæ nomine magna apod antiqoos in gloria. 1059.2
Brachmanes ſapientiæ nomine laodati. 1094.1
Britannio varia virtute clarus atque omoiom Scythicarum Eccleſiarum gobernator & corruptionem dogmatis, inque ſanctos ſcelera Valentis coarguit. 880.1
Brutæ animantes homini ſubditæ. 1087.2
Butyrum, mel, lac, potus, &c. ab Apoſtolis prædicta, naturam in Chriſto eorum ſuſceptricem oſtendunt. 991.2

C

CAdauer cadens ſoper ſementem ſine aqua, cor non polluat ſementem: ſi verò cum aqua, ſecus. 43.2
Cades quid ſignificet. 65.2. 112.2
Cadmus literas è Phœnicia primum in Græciam detulit. 1019.1
Cæci degere perſeo erabant qoos duces aliis eſſe oportebat. 440.1
Cæcitate volootaria laborantibus diuina obſcura ſont. 390
Cædere io faciem pro execrari, contumelia afficere.
Caiapbas Ioſippus etiam dictus. 1.4
Caieni. vide Carpocrates.
Caim ſacrificia, quæ. 564.1
Cain ſororem duxit in vxorem. 12.1
Cain triſtatus, non ſoſceptis eios oblationibus, vtrum dici poſſit pœniteotiam egiſſe. 12.1
Caim quod ſignom appoſuerit Deos. 12.2. quam vxorem habuerit. ibid.
Cain genus erat execrandum & maledictum. 986.1
de Cainis hæreticis. 965.1
Cainorum cognati Sodomitæ. 965.1
Calamitates non graoiter ferre, ſed diſpenſationes diuinas booo animo complecti debemus. 59.1
Calamitates quo pacto finiendæ ſunt. 110.1
Calamitatum moltitudo alios homines ex aliis facit. 507.1
Calcaneum dolum nominauit. 129.1. 138.2
Calicem ſupplicium vocauit, vt qui grauedinem & ebrietatem ingeneret. 443.1
Caligo, nebula, tenebræ, malorum acceſſionem ſignificit. 614.2
de Caliſto hæretico. 973.1
Calix pro paſſione. 25.2. 94.1. 227.2. 235.1
Calix vini meri, dicitur iuſta vltio. 362.1
Calix benedictionis eſt communicatio ſanguinis Chriſti. 701.2
Caluitium frequenter indicat luctum. 375.1
Caluitium non imponetis in medio ocolorum veſtrorum ſuper mortuo, quid ſibi velit. 60.1
Calumnia res triſtis eſt, licet magnam in ſe mercedem habeat. 143.1
Cambyſes Æthiopas ſibi ſubegit. 515.1
Cambyſes Cyri filius. 577.1
Cambyſes Cyri ſubegit Ægyptum. 458.1
Cambyſes poſt Cyrum regnauit. 544.1
Campi infructuoſi, qui in ſacra ſcriptura. 612.1
Caniſtæ, ex Simonis magi ſchola hæretici. 961.1
Cancer eſt morbos ſerpens, & quod in corpore ſanum eſt inficieos. 815.5
Cancro Paulos eos, qui veritati cootraria docere conantur aſſimilaoit. ibidem.
Cantica, id eſt epinicia, interitum hoſtium oſtendunt. 276.1
Cantici canticorum liber adoleſcentibus interdictus. 175.
Cantici canticorum liber com ſit totus ſpiritu refertus, à qoibus tractari debeat. 315.1
Cantici canticorum liber cur ſic inſcriptus. 276.1. 277.1
Cantici canticorum liber ſpiritalis eſt. 278
Cantici canticorum liber ſponſæ in Chriſtum amorem oſtendit. 277.1
Cantici canticorum dignitas & excellentia. 277.1
Cantici caoticorum intelligentia oiſi dono Spiritus ſancti percipi neqoit. 309.1
Cantici canticorum librum amiſſum Eſdras reoouauit. 277
Cantici caoticorum librum cur aduerſarij carnaliter intelligentes in blaſphemiam prolapſi ſint. ibid.
Cantici canticorum librom præſtantiores patres inter diuinas ſcriptoras collocaruot. 271
Canticum canticorom nuptias ſponſi deſcribit. 176.1
Canum nomen olim erat gentiom. 759.1
Canum vſus. 1161.1
Capilli puri & veſtimentorum ſplendor diuinam naturam vndique inſculptam edocent. 327.1
Capillorum nomine quid io ſponſa intelligendum. 306.1
Caprea allegoricè quid. 194.2
Caprea cur nonunc dorcadis vocata. 295.1
Capreæ ac ceruo natura inſitum, vt venenoſas beſtias inſectentur. 195.1

Capreæ hinnulóque ceruorum cur comparatus Chriſtus. 295.1
Captiuæ magnam habet curam lex vetus. 994.1
Captiuis radebatur caput & barba. 376.1
Captiuitates plures. 391.
Captiuitatis Babylonicæ computatio annorum ſeptuaginta. 392.1.400.2
Captiuitatis primæ Iudæorum tempus. 493.2
Captiuitatis prioris tempus completum fuit anno Cyri primo. 622.1
Captiuorum proprium eſt in terram inclinari, vt dorſum magis appareat quàm facies. 378.1
Captiuos vt magiſter inſtituebat Ezechiel. 406.1
Caput Chriſti allegoricè ipſius diuinitatem indicat. 311.2
Caput vocantur libri inuoluti. 397.1
Caritas beati Pauli quàm eximia. 328.1
Caritas cur per malum punicum ſignificata. 312.2
Caritas diuina per potentiam agri ſignificata. 318.2
Caritas nullis tentationum procellis extingui poteſt. 337.2
Caritas ſanctorum Patriarcharum & prophetarum quanta. 335.2
Caritas eſt ieiunio præſtantior. 1014.1
Caritas fide & prophetia, maximis etiã virtutibus ſuperior. 707.2
Caritas fraterna Græcè φιλαδελφία. 801.2
Caritas in Deum in quo maximè conſiſtat. 1015.2
Caritas in Deum Pauli quanta. 668.2
Caritas in Deum quanta efficiat. 1052.1
Caritas non ficta, id eſt, ſincera, germana, quæ non in figura cernitur, ſed re ipſa confirmatur. 724.2
de Caritate oppoſita ſimilitudo doctrinæ. 677.1
per Caritatem lex impletur. 741.1.& 2.
Caritatem veritatis appellat ipſum Dominum. 778.1
de Caritate oratio. 1052.1
Caritatis in Deum euidens ſignum diuinarum eius legum obſeruatio. 1055.2
Caritatis virtutes. 708.1
Carmelus quid. 331.1.341.1
Caritatis expertes quid de caritate præditis ſentiant. 336.1
Caritatis fortitudo quanta. 335.2
Carnalem hominem quem Paulus vocet. 663.2
Carnalem ſapientiam non eloquentiam, ſed malitiam & calliditatem Paulus dicit. 717.2
Carnales quos Paulus vocet. 689.1
Carnem Domini propheta veſtem & indumentum appellauit. 901.2
Carnem & ſanguinem humanam naturam appellat. 714.2
Carnem ligno affixam eſſe conuenit dicere, ſed diuinam naturam ab ea inſeparabilem confiteri & in cruce, & in ſepulchro, paſſionem illinc non ſuſcipientem. 947.1.958.2
Carnem Paulus dicit mentis inclinationem ad deteriora, ſpiritum gratiam, quæ inhabitat & deducit ad præſtantiora. 741.2.742.1
Carnem ſuam Paulus Iudæos vocat. 674.2
Carnis eſus & vini potus quouis foco melius corpus calefaciunt. 1051.1
Carnis inquinamentum actionis iniquitas. 725.1
Carnis opera enumerantur. 741.2
Carnis ſapientia pro perturbationum potentia. 665.1
Carneum cor obediens. 312.2
Carnis circumciſio circuncisionis mentis ſignum. 486.1
Carnis voluptati naturaliter coniunctus eſt dolor. 301.2
Carnis inquinamentum, eſt actionum iniquitas. 725.1
Carnis opera, quæ. 1001.2
de Carnibus edendis quare legem tulerit Deus. 15.1
Carnibus veſci non prohibuit Apoſtolus. 1003.1
de Carpocrate Alexandrino genere, & eius hæreſi. 962.2
Carpocrates intemperantiæ & iniquitatis magiſter. 1001.1
Carpocrates, Epiphanes, Prodicus, & Caieni ſuillam planè vitam conſtituentes dicebant animas in corpora tranſmitti, vt per libidinem & omnem intemperantiam vnumquemq; Angelorum mundi conditorum colerent. 996.1
Caſpij canes alebant cadaueribus ante Euangelij prædicationem. 1118.2
Caſtigati vtilitatis cauſa eruunt alijs. 488.2
Caſtra cum choris quomodo congruant. 329.2
Caſtra ſpiritalia quænam. 329.2
Catharos, hoc eſt mundos, appellauit Nauatus ſuæ ſectæ aſſeclas. 973.2
Cataphryges hæretici, ijdem qui & Montaniſtæ. 972.2
Cauſſæ deificationis apud Ethnicos. 1076.1
Cauſſæ diuinæ gubernationis non ſunt ſcrutandæ. 1088.1
per Cauteriatam mentem extremum ſtuporem hæreticorum docet. 809.1
Cedar eos qui verſus Orientem ſolem habitant indicat. 341.2
Cedar in ſcripturis quid. 282.1
Cedar ſecundus filius Iſmaëlis fuit. 247.1
Cedem filios, filios Orientis alij interpretati ſunt. 447.2
Cedri vocantur ſuperbi Imperatores Romani. 341.2
Cedrinum lignum, Chriſti diuinitatis impatibilis typus. 794.2
Cedrum vocauit ſaluatorem noſtrum ſecundum humanitatem. 426.1
Cella vini quid ſignificet in ſcripturis. 292.1
Cenchreæ maximus erat Corinthi pagus. 683.1
Ceræ cur literalis ſcripturæ ſenſus comparatus. 311.2
Cerberus ſymbolum ſiue teſſera infernorum. 1079.1
Cerdo Marcionis Magiſter, è Simonis Magi impoſturis blaſphemiæ occaſionem cepit. 966.2
Cerdo & Marcion quid de virginitate ſenſerint. 998.2
Cerdo ſuos docebat aſſeclas, Chriſtum nil habuiſſe diuinæ naturæ. 787.2
de Cerdone, & illius hæreſi. 966.2
Cereris errores. 1078.2
de Cerintho, & eius hæreſi. 970.1
Cerinthum cum Ioannes Euangeliſta adhuc viueret ſeminaſſe ſuæ hæreſis zizania dicunt. 699
Cerinthus & eius aſſeclæ, terrenum Dei & Seruatoris regnum dicebant. 996.1
Cerinthi impia de Deo patre & Chriſto dogmata. 970.1
Ceruicalia & puluinaria requietem afferunt membris. 414.1
Ceruicalia facere quid. ibid.
Cerui feras venenoſas deuorant, & hinc in ſitim vehementer accenduntur. 229.2
Ceruis natura inſitum eſt reptilia animalia deſpicere. 112.2
Ceruo ac capreæ natura inſitum eſt, vt venenoſas beſtias inſectentur. 295.1
Cethim vocatur Cyprus, adiacentéſque inſulæ. 341.2
Chabrais vicus Samaritanus, præſtigiis notus. 961.1
Chæremon rerum ſacrarum ſcriba. 1079.1
Chalane vrbs vbi turris ædificata fuit. 452.2
Chalcias princeps ſacerdotum comperit defoſſam Moſaicam legem. 392.1
Chaldæi magnum ſibi commodum ex Hebræorum conſuetudine ſumpſerunt. 1060.2
Chaldæorum regnum ad exitum peruenit. 520.2
præter Chaleb, Iephone & Ieſu Naue ſexcenta millia perierunt. 785.2
Cham quomodo vt patricidij reus damnatur, cum non

dum lata lex eſſet de honorandis patre & matre. 15.1
Cham cum deliquiſſet, quare filius eius maledictionem ſuſcepetit. 15.2
Chamænides Perſarum reges appellantur. 316.1
Chamos erat idolum Moabitarum. 375.2
Chanaan execratio oibos oboxius ab auo Noë condemnatus. 417.2
Chananæi gloriabantur de ſapientia. 384.1
Chananæi nunquam deſierunt ſeruire impietati. 384.1
Chananæi vocantur fabulatores, & quare. 384.1
Charactera gentium induerunt Iudæi. 402.1
Characterem peculiarem adminiſtrandæ Reipub. continent ſabbata. 431.2
Charitatis igne, prophetæ perfectiſſimè ſe geſſerunt ex virtute, apoſtoli, & martyres cuius vitæ iucundiſſimæ mortis inoumerabilia genera prætulerunt. 1055.1
Charitatis effecta miranda. 1052.1. & ſequent.
Chelbon vicus Idumææ. 452.2
Cherub, diabolum à ſanctis poteſtatibus ſeparauit. 456.1
per Cherubin quid intelligendum in Gen. 12.1
Cherubin imagines habebat templum. 507.2
Cherubinos & Seraphinos excellit puritate mater Chriſti virgo Maria. 325.1
Chettiim Græcas inſulas appellat. 451.1
Chiram rex Tyri. 578.2
Chirographum quod contra nos erat deleuit Chriſtus. 537.2
Chirographum quid Paulus appellet. 766.1
Chiron Centaurorum multò iuſtiſſimus. 1140.1
Chobar fluuius. 392.2
Chorus Apoſtolorum & popoli Martyrum igne caritatis accepto contempſerunt omoia quæ videbantor; cuius autem vitæ iucuodiſſimæ mortis innumerabilia genera prætuleruot. 1055.1
Chriſmatis ſeu vnguenti ſpecies viſibilis inuiſibilem ſanctiſſimi ſpiritus gratiam confert. 279.1
Chriſti carnis paſſio non eſt diuinitatis, quæ eſt ab omni paſſione & affectione aliena. 657.2
Chriſti corpus natura poſt reſurrectionem manſit, & oon eſt mutata in aliam ſubſtantiam. 923.1
Chriſti diuinitas nou natura minor foit angelis, ſed perpeſſione humanitatis. 783.2
Chriſti diuinitatis impatibilis typus erat ligum cedrinum, paſſionis humanitatis cinis vitulæ. 794.2
Chriſti dioitiæ imperueſtigabiles. 748.2
Chriſti duæ naturæ apertè docentur. 808.2
Chriſti duæ naturæ ſunt, & ſi ſcriptura eum Deum vocet, non negat humanitatem: ſi hominem, diuinitatem quoqoe ſimul confitetor. 712.2
Chriſti humana natura infirmitates perpeſſa eſt. 1104.2
Chriſti humanitas & diuinitas apertiſſimè oſtenditur.
Chriſti miracula. 1104.2
Chriſti mors non pro iuſtis fuit, ſed pro peccatoribus. 658.1
Chriſti mors ſuperuacanea, ſi lex ad acqoirendam iuſtitiam ſufficit. 737.2
Chriſti mortis officia. 1104.1
Chriſti myſterium ab æterno ſic inſtitutum eſt. 1187.2
Chriſti naturas poſt vnionem patres ſancti, vt Ignatius, Irenæos & alij, qui olim in Eccleſia fulſeruot, ſuis verbis diuidunt. 924.2. & paginis ſeq.
Chriſti nomen vtramque naturam ſignificat. 958.1
Chriſti ſaluatoris incarnatio.
de Chriſti ſecundo aduentu ſeu apparitione. 996.2
Chriſti ſuſcitatio communis patri & filio. 948.2
Chriſti teſtimoniom appellat Paulus Chriſti prædicationem. 686.1
Chriſti vt pateretur humanitas, conceſſit diuinitas. 787.2
Chriſti manſuetudo & tolerantia cum ſibi ab Iudæis illuderetur. 1127.1
Chriſti aſſumpta natura libera permanſit ab omni malitia. 129.2
Chriſti carnis aſſumptio. 565.
Chriſti crux cur per montis myrrhæ ſublimitatem deſignata. 309.1
Chriſti doctrina cur comæ capitis comparata. 332.1
Chriſti domus Eccleſia. 289.1
Chriſti eloquium & ſermo quantam dulcedinem habeat & efficaciam. 310.1.1
Chriſti incarnationis myſterium incomprehenſibile. 308.2
Chriſti mater myſticè fuit patris caritas. 305.2
Chriſti nomen commune erat & regum & vatum, & ſacerdotum. 111.1
Chriſti paſſionis arcanum ab homine comprehendi nequit. 308.2
Chriſti prior adoentus multam habet miſericordiam, ſecundus verò iuſtitiam habebit. 207.2
Chriſti regnum innuitur. 417.2
Chriſti regnom prædicator. 619.2
Chriſti vita ſimplex & ſqualida. 215.1
Chriſti vnguentum quid. 278.2
in Chriſto diuina natura mœrorem permiſit, vt humanitas acciperet. 146.1
Chriſtos qoos vocet Habacuc. 611.1.612.1
Chriſtum blaſphemare, & de eios digoitate detrahere, Deo voiuerſorum diſplicet. 680.2
Chriſtum cur Paulus vocet primitias dormientium, & hominem. 712.1
Chriſtum mortuum eſſe valde ſapienter dixit Apoſtolus propter eos qui oegant carois aſſumptionem. 915.1
Chriſtum poſt reſurrectionem & aſcenſionem, & Spiritus ſancti dationem omnes credentes ſciuerunt eſſe Deum, & vnigenitum Dei filium. 645.2
Chriſtus ad homanitatem qood attinet Sacerdos appellatus eſt, noo autem aliam hoſtiam, quàm corpus ſuum obtolit. 901.1
Chriſtos angularis lapis. 748.1
Chriſtus caput, corpus cœtus Eccleſiæ. 766.2
Chriſtus caput noſtram, qood attioet ad humanitatem, angelis & archangelis imperat, quod attinet ad diuinam natoram. 765.2
Chriſtus commune Eccleſiæ corpus, quoniam huius corporis caput eſt Chriſtus. 706.1
Chriſtus cor aoteà incarnatus non ſit.
Chriſtus cur poſt paſſionem portis clauſis ſteterit in medio diſcipulorum, & cur Thomæ reſurrectioni diffidenti fiſſuras clauorum oſtenderit. 329.2
Chriſtum corpos ioanimum accepiſſe dicebat impius Arrius. 975.1
Chriſtum humanam naturam aſſumpſiſſe, dilucidè oſtenditur. 384.1
Chriſtum, non Deum, ſed hominem diuinitatis inſtrumentum dicebat Neſtorius. 979.2
Chriſtus ex Dauide ſecundum carnem natus. 99.1
Chriſtus paſcha noſtrum, immolatus. 691.1
Chriſtus cur ſe & homioem & filium hominis appellet. 992.1.2
Chriſtus non ſolùm non prohibuit matrimonium, ſed etiam in nuptiis conuioatus eſt. 999.2
Chriſtus Grammatico comparatus. 994.1
Chriſtus Deus ſermo quo modo in terra viſus eſt & cum hominibos coouerſatus. 900.1
Chriſtus Dominus medicus animarum. 804.2
Chriſtus & filius Dauid, & filius Abrahæ, & filius hominis, & homo,

& homo, & Adam, & Iacob & Iſraël nominatus. 993.1
Chriſtus etiam homo appellatur. 659.1. 805.2. 914.2
Chriſtus excitatus eſt quod ad humanitatem attinet, nos autem vt Deus excitabit. 694.1
Chriſtus ex Iudæis ſecundum carnem. 669.2. 682.2
Chriſtus ex ſemine Dauid ſecundum humanitatem. 901.2. & pag. ſequent.
Chriſtus extremam paupertatem ſalutis noſtræ cauſa ſuſcepit, quæ ex paupertate oriuntur diuitias procurans. 727.1
Chriſtus ante paſſionem paucis, poſt reſurrectionem omnibus notus. 279.2
Chriſtus cur agricola appellatus. 291.1
Chriſtus cur capreæ hinnulóque ceruorum ſimilis dictus. 295.1
Chriſtus cur flos campi dictus. 289.2
Chriſtus cur indumentum innocentiæ dictus. 316.2
Chriſtus cur iucundo odore fragrare dicatur. 291.1
Chriſtus cur lilio odorato comparatus. 290.1
Chriſtus cur lilium conuallium dictus. 289.2
Chriſtus cur nepos & Dominus appellatur. ibid.
Chriſtus cur ſol dictus. 310.1
Chriſtus cur veritas dicatur & ſummum bonum. 311.1
Chriſtus dæmonas nos depopulantes diſſoluit. 623.1
Chriſtus miniſter circumciſionis pro veritate Dei. 681.2
Chriſtus fratres & filios eos appellat, pro quibus paſſionem ſuſtinuit. 784.1
Chriſtus fuit & ſacerdos & hoſtia. 792.1
Chriſtus homo viſibilis, ſimul & Deus adorabilis. 1104.1
Chriſtus imago Dei inuiſibilis. 763.1
Chriſtus interceſſor ac mediator noſter factus pacem nobis procurauit. 658.2. 805.2
Chriſtus in tophaceo ſpecu editus. 1110.1
Chriſtus Iudæis ſe Dominum Deum, non hominem oſtendit, quare. 917.1. & 2.
Chriſtus nobis vnitus eſt per naturam, patri per diuinam ſubſtantiam. 690.1
Chriſtus non ſolùm ſapiens, ſed etiam ſapientia nominatur. 681.1
Chriſtus pontifex & apoſtolus confeſſionis noſtræ. 784.2
Chriſtus primitiæ eorum qui dormierunt. 957.2
Chriſtus primogenitus ex mortuis eſt vt homo. ibid.
Chriſtus primogenitus omnis creaturæ, quomodo intelligendum. 763.1
Chriſtus primogenitus vt homo, vnigenitus vt Deus. 781.2
Chriſtus quòd idem ſit & bonus & iuſtus, contra Marcionem. 993.2
Chriſtus quòd perfectam ſuſceperit humanam naturam. 992.1
Chriſtus quòd quam ſuſcepit naturam ſuſcitauerit. 993.1
Chriſtus quòd ſuſceperit etiam animam cum corpore. 992.1
Chriſtus quòd ſuſceperit ſupplicia. 991.2
Chriſtus quomodo interpellet pro nobis. 668.1
Chriſtus quomodo pontifex in æternum. 789.2
Chriſtus via regia. 1128.1
Chriſtus vt Deus, altiſſimus nominatus eſt, exaltatus eſt vt homo. 80.1
Chriſtus vt homo & incorruptionem & immortalitatem accepit. 94.2
Chriſtus cur dictus candidus & rubicundus. 319.1
Chriſtus Dominus è virgulto ortus eſt ſecundum patriarcham Iacob, & ſecundum prophetam Eſaiam. 25.1
Chriſtus eſt Dei potentia & ſapientia. 261.1
Chriſtus eſt, qui dixit Moſi, ego ſum qui ſum. 367.1
Chriſtus & Rex & regis filius. 169.2
Chriſtus exorditur ſacerdotium in nocte. 317.1
Chriſtus ex tribu ſacerdotali & regia natus Rex & pontifex appellatur. 30.1
Chriſtus Ieſus verus Salomon nominatur. 303.2
Chriſtus in puriſſima anima quomodo ſe gerat. 191.2
Chriſtus in ſe credentibus peccata remiſſurus. 537.2
Chriſtus lapis angularis. 255.2
Chriſtus liberauit Iſraëlem à ſeruitute Ægyptiorum. 367.2
Chriſtus licet carnis cruciatibus vexaretur, lætatus eſt tamen ſpiritu in die mortis ſuæ. 305.2
Chriſtus ne ab Angelis quidem poteſt comprehendi. 317.2
Chriſtus non occultè ſed palam cum gloria apparebit ad iudicandum. 529.1
Chriſtus non ſolum vitis, ſed etiam bonus paſtor & ſol iuſtitiæ. 183.2
Chriſtus omnem hominum & angelorum captum ſuperat. 323.2
Chriſtus omnia quæ ad humanitatem ſpectant impleuit præter peccatum. 225.2
Chriſtus omnium fidelium caput, eccleſia ipſius corpus, membra ſancti. 322.1
Chriſtus Oriens iuſtus, Rex iuſtus, & Dominus iuſtitiæ prædicatur à prophetis. 561.1
Chriſtus paſtor verus. 631.2
Chriſtus per ſpinas diadema caritatis ſuſcepit. 305.2
Chriſtus primogenitus vocatur. 195.2
Chriſtus quando pedes diſcipulorum lauit, humilitatis exemplar nobis propoſuit. 327.1
Chriſtus quomodo ſibi ferculum fecerit. 364.2
Chriſtus ſacerdotio fungitur vt homo, recipit autem ea, quæ offeruntur, vt Deus. 227.2
Chriſtus ſecundum carnem ex Iudæis originem duxit. 206.2
Chriſtus ſeipſum exinaniuit. 25.1
Chriſtus ſe nominat paſtorem. 105.1
Chriſtus ſe vocat vitem veram, & quare. 542.1
Chriſtus ſolus ex virgine ſine dolore natus. 322.1
Chriſtus ſolus ſine ſemine ex virgine natus. 320.2
Chriſtus ſponſus cur botrus Cypri appellatus. 288.1
Chriſtus ſponſus pacificus patri ſuo nos per ſeipſum reconciliauit. 277.1
Chriſtus ſub veris tempus paſſionem ſalutarem pertulit. 39.2
Chriſtiani quidam Gog cum Iudæis expectant, qui inſcitiæ arguuntur. 453.1
Chriſtiani lacerati ictique flagris ac torti Phenneſia ac Proconneſia in metalla miſſi fuere. 876.2
Chriſtiani nomine, non re. 1141.1
Chriſtianiſmum multi ſanguine ſuo confirmarunt. 1111.2
Chriſtianiſmus ſic perſecutione redditur vehementior, quemadmodum flamma oleo. 1120.1
Chriſtianorum credulitas defenditur. 1061.2
Chriſtianorum vita à Platone efficta. 1138.2
Chryſoſtomus totus aureus, maximus Baſilius, eximius Gregorius, per labia myrrham diſtillantia deſignati. 322.1
Chus ſacris literis eſt Æthiopia. 216.2
de Cibis vniuſcuiuſque ſententiæ poteſtatem dedit apoſtolus. 679.2
Cibo qui veſcitur cum aliqua diſcretione ac diſtinctione, fert aduerſus ſeipſum ſententiam. 681.1
Cibo qui veſcitur quem exiſtimat eſſe immundum, eſt

immundus, oon propter eios naturam, ſed propter eius qui veſcitur caiſtimationem. 680.1
cibos creauit Deus ad percipiendum eum gratiarum actione. 1003.1
cibus magis calefacit corpos quàm veſtis. 1051.1
cibus ſponſi ſpiritalis qualis. 314.2
circoli duo crucis inſtar, alter in altero ioterſerti in quatuor partes mouentur. 394.2
cinis vitulæ, paſſionis humanitatis Chriſti typus. 799.1
circuncidi Abraham cur ioſſerit Deus. 18.1
circuocifio pro ſigno data. 653.2
circuncifio eſt ſuperuacanea, ſi oon adſit animæ circoncifio. 651.1
circuncifionem vocat Paulus Iudæos, præputium gentes. 656.1
circuncifionem accceperunt Ægyptij ab Hebræis. 1058.2
circuncifionis præceptiom Deus dat Abrahæ, vt populus qui ex illo enaſceudus erat, ſuperfluorum oblationem, religionis ſignum habeat. 1187.1
circuncifio non eſt iuſtitia, ſed teſtimonium ioſtitiæ & fidei. 656.1
circuncifio apparens, figura eſt latentis. 344.2
circuncifio cordis præſtantiſſima. 60.1
circuocifio corporea eſt ſuperflua, ſi adſit interior. 344.2
circuncifio data fuit veluti ſignum fidei. 18.1
circuncifionem habebant Iudæi communem com Idumæis, & Iſmaelitis, & Ægyptiis. 431.2
circoncifionem ſanctiſſimi ſpiritus accipiamos. 466.2
circuncifio non Abraham iuſtificauit, ſed fides illum iuſtum declarauit. 18.1
ciſternæ diſſipatæ vocantur idola. 341.2
Cittium oppidum io Cypro. 451.1.543.1
Clemens Stromateos veritatis patronus aduerſus Scuerianos Eocratiſtas. 966.1
Cleobani, ex Simonis Magi ſchola hæretici. 96.1
Cleomedes Aſtypalenſis cur dijs annumeratus ſit. 1111.2
clypei ſpiritales quid præſtent. 307.2
clypeorum mille myſtica expoſitio. 308.1
cœleſtium ordines ſunt multi & varij. 212.2
cœli aperti quomodo iotelligantur. 391.2
Cœlibatos vtilitas. 696.1
Cœlibatus an matrimonio ſit præferendus. 1000.1
Cœlos duos eſſe diuina ſcriptura docet. 793.1
cœlum cùm & paſſibili & corruptibili ſubſtantia conſtet, integrum tamen & ſaluum hactenus verbo creatoris ſui conſeruatum. 1145.1
cœlum inuiſibile ac ſpirituale. 1087.1
cœlorum multitudo nemini admirationem mouere debet, cùm Sacra ſcriptura iam ſingulariter, iam multitudinis numero nominet. 99.2
cœlorum pulchritodo & magnitudo, quæ apparet, ſufficit ad opificis magnificentiam prędicandam. 99.1
cœlos duos à Deo factos eſſe docet Moſes. 270.1
cœlúm ne vnum ſit, an duo. 3.1
cœna dominica ouptiarum Chriſti com eccleſia commonio cur dicta. 305.2
Cœnobitarum vita laudabilis. 1081.1
Coëſſentialitatis appellatio non excogitata à Nicæni conuentus patribus, ſed à maioribus ad poſteritatem deuoluta. 835.1
cogitationes hominum quàm ſint vanæ. 1083.1
cogitationes etiam ſecretas cognoſcit deus. 352.2
cogitationes ex contemplatione cor gladios ancipites habere dicantur. 364.1
cogitationes ſpiritales ex meote, ſicot capilli ex capite progeniunt. 324.2
cogitatiooes virtutum efficaces aduerſus improborum ſpirituum fallacias tuentur animam. 364.1
cogitationum neqoitia, malorum eſt cauſa. 345.1
cognationem eorum contraxere Iudæi, quorum moro fuerant æmulati. 417.1
cognitio punientis Dei maxima conſolatio ijs qui puniuntur. 404.1
cogoitio diuinæ naturæ bonorum ſumma, & verum fundamentum. 676.1
cognomen idem obtinemus, quod Dominus, ſiquidem à Chriſto nomioamur. 434.1
collatio Platonis legum cum legibus Chriſtianis. 1166.1
colles qoid deſignent in ſacris ſcripturis. 394.1
de Colorbaſiis hæreticis. 964.1
Coloſſæ ſunt Phrygiæ, eius autem metropolis & vicina in Laodicea. 763
Coloſſenſibus quidam putant ſcripſiſſe Paulum, antequàm eos vidiſſet, ſed refelluntur. 761.764.1.765.1.780.1
colombæ cur ſponſæ ocoli comparati. 306.1
columbæ nomine cur vocata ſpiritalis ſponſa. 316.1
columba generatiooem illam denotabat, quæ terram promiſſam accepit. 17.2
columbarum vox ſimilis ſuſpirantibus. 405.1
columbis lugentes aſſimilantur. 405.1
columnæ marmoreæ quid deſignent. 320.1
comæ ſponſæ ſpiritalis cur nigræ dictæ & elatæ. 319.1
comæ ſpooſæ virginis quid ſignificeot. 307.1
comatum nomine ſpiritales gratiæ deſignatę. 319.1
comedere fructum meodacem, quid. 566.1
comminatio Dei, indicium illius bonitatis. 398.1
commixtionem illegitimam cur Deus non prohibuerit. 18.1
Commodus Imperator, io deorum numerum adſcriptus. 1076.2
commotio Dei aduentum declarat. 477.1
commuoio ſacratiſſimi corporis Domini per conuiuium mellitum ſignificata. 315.1
comparantur peccata Sodomæ cum peccatis Hieruſalem. 422.1
Comparatio ad Iooïs oſtendendam turpitudinem. 1081.2
complicatio, vincula peccati. 404.1
concordia elementorum. 1088.1
concubinarum nomine qui in ſcripturis iotelligendi. 324.2
concupiſcendi vis homini percommoda. 1095.2
cooduplicatio verbi exuperantiam declarat. 408.1
confeſſio catholicæ fidei, quam papa Damaſus miſit Paulino epiſcopo Theſſalonicæ in Macedonia. 885.1
de Confeſſoribus quibuſdam. 865.1
confidentes Deo ſimiles ſunt plantę quę continenter irrigatur, & ab ardore nimio non læditur, ſed ſemper fructum fert opportunum. 357.1
connubia cum extraneis confinibus cur lex prohibeat. 59.1
conoubiom Dei cum Hieruſalem dotis libellus conſecutus eſt. 418.1
conſcientia nihil potentios. 357.1
conſcientiæ ſtimulus. 1105.2
conſcientiam bonam, temperantiam ac moderationem, ac iuſtitia ornatam vitam dicit. 805.1.808.1
conſeoſus prophetarum io tempore captiuitatis. 534.1
conſilium aoimi, ſpiritum falſorum prophetarum appellauit Deus. 413.1
Cooſtans doos Sardicenſis concilij delectos epiſcopos cum literis ad fratrem mittit. 847.2

Conſtans ſcribit ad fratrem, monetque vt paternę pietatis inuiolatam conſeruet hereditatem. 844.1
Conſtantia nupta cum Licinnio ſoror fuit Conſtantini. 843.1
Conſtantij epiſtola ad Athanaſium. 848.1
Conſtantij Imperatoris de recta fide peruerſio. 844.1
Conſtantini epiſtola ad abſentes epiſcopos de actis concilij. 832.2
Conſtantini epiſtola aduerſus Athanaſium epiſcopum. *ibid.*
Conſtantini epiſtola ad Macarium epiſcopum Hieroſolymitanum, de ędificatione diuini templi, 856.2
quam ipſa Imperatoris mater pertulit. *ibi.*
Conſtantini epiſtola ad Saporem regem Perſarum, vt & ipſe ſe ad pietatem conuerteret. 839.2
Conſtantini epiſtola ad Synodum Tyri. 841.1
Conſtantini epiſtola contra Euſebium & Theogenium ad Nicomedenſes. 837.2
Conſtantini epiſtola de ædificiis eccleſiarum. 836.1
Conſtantini epiſtola de parandis ſacræ ſcripturæ libris. *ibid.*
Conſtantini erga congregatos Nicææ numero decem & octo ſupra trecentos liberalitas & humanitas. 833.1.2
Conſtantini Imperatoris Conſtantini F. ad Alexandrinos epiſtola. 843.1
Conſtantini imperatoris defenſio. 842.2
Conſtantini mater Helena clauorum alios galeæ regiæ inſeruit, alios frenis equeſtribus coniunxit, particulam autem Crucis Saluatoris in regia collocandam ſepoſuit, reliquum in capſulam ex argento factam incluſit. 837.1
Conſtantini mater mortua nata annos octoginta. *ibid.*
Conſtantini matris in extruendo templo ſtudium. *ibid.*
Conſtantini matris humilitatis exemplum. 837.2
Conſtantini ſtudium in extinguenda Arriana blaſphemia, quomodo Nicææ ſynodum coegerit. 830.1
Conſtantinus magnus fictis Arrij verbis ſeductus. 975.1
Conſtantinus celebrauit feſtiuitatem Vicennalium, id eſt, vigeſimi anni imperij ſui. 835.1
Conſtantinus decreto ſuo reſtituit Alexandriæ Athanaſium. 842.2
Conſtantinus Græcæ linguæ imperitus non fuit, erat miti & ſuaui ingenio. 835.1
Conſtantinus in aurea arcula repoſitus Conſtantinopolim transfertur, & magnus corpori honos habetur. 842.2
Conſtantinus in ſynodo Nicæna orationem habuit de concordia & conſenſione. 830.1
Conſtantinus laudatiſſimus rex in honorem Hieroſolymitanæ Eccleſiæ dedit Macario Epiſcopo in vrbe illa veſtem ſacram, qua indutus miniſterio ſacri baptiſmatis fungeretur. 855.2
Conſtantinus pacem Eccleſiæ reſtituit & legibus latis ſimulachrorum cultum ſuſtulit, Eccleſias inſtaurauit, ſacerdotum inſectatoribus interitum minatus eſt. 824.1
Conſtantinus morbo correptus Nicomediæ donum ſacri baptiſmatis ſuſcepit. 842.2
Conſtantinus reliquit tres filios hæredes regni, Conſtantium, Conſtātinum & Conſtantem minimum natu. *ibi.*
ad Conſtantium de actis epiſtola ſynodica. 851.2
ad Conſtantium epiſtola alia. 852.2
Conſtantius Athanaſium reuerſum benignè ſuſcepit, & recipere iuſſit Alexandrinam Eccleſiam. 848.1
Conſtantius cum gemitu & querimonia ob mutatam paternam fidem exceſſit è vita. 859.1
Conſtantius indicit conuentum Sardicæ. 844.1
Conſtantius in itinere ex Syria vita ſua defungitur in Cilicia, acerbè conqueſtus quòd paternam fidem immutauiſſet. 859.1
Conſtantius ſeductus iugulari diuum Athanaſium imperat. 848.2
Conſtantius tenente Magnentio Occidentem poſt interfectum Conſtantem in Europam contendit aduerſus tyrannum. 849.2
Conſtantinopolis prius Byzantium dicta. 857.2
Conſtantinus ardentiſſimus amator pietatis. 839.2
Conſtantinopolitanæ orthodoxorum eccleſiæ præſul electus. *ibid.* electus. 979.2
impietatem quam parturierat profert in medium. 979.1.2
Conſuetudo eſt altera natura. 354.2
Continentia quæ fit abſque conſenſu, prohibita. 1000.5
Contemplationes piæ animæ cur piſcinæ ſimiles. 330.2
Continentia & philoſophia Danielis & ſociorum. 495.1
Continentia, fructus eſt diuini ſpiritus, incontinentia, diaboli. 272
Continentia trium puerorum. 504.2
Contritionem mentis Danielis figura ſitus oſtendit. 522.2
Contritum cor pro ſacrificio offertur. 506.2
Controuerſia inter philoſophos & poëtas, de ijs qui vocantur quidem, ſed non ſunt dij. 1079.2
Copioſa ſoboles maximum bonum. 21.1
Cor præſtantiſſima humania corporis pars. 1152.1
cor naturalis caloris fons. 1151.2
cordis cæcitas, extremus ſtupor. 750.2
cordis circuncıſio, iuſtitiæ perfectio. 456.1
cordis circunciſionem nouit & vetus & noua ſcriptura, 463.1
cordis conuerſio ad Deum eſt liberatio à peccandi licentia, & iuſtitiæ principium. 189.2
cordis ſedes in medio vberum. 287.2
cor & brachium quid in ſcripturis. 336.2
Coré, Dathan & Abiron vtrum ſeditionem mouendi aduerſus legiſlatorem habuerint occaſionem. 54.1
cornua potentiam ſignificant. 6.1.1
cornu Iſraël appellantur principes & potentes. 387.1
cornu, pietas, potentia, regnum à diuina ſcriptura appellatur. 459.1
cornu pro robore & imperio. 195.1.269.2
Cornutus philoſophus infidelium Græcorum Theologiā compoſuit. 1072.2
corona ſuperimpoſita gloriam à pietate & cultu legis comparatam ſignificat. 418.2
ſi corpora non reſurgent (vt dicunt infideles) iudicium rectè fieri non poterit. 995.2
corpora noſtra quomodo corpori Domini erūt cōformia. 924.1
corporis eſt affectio ſeu paſſio, & mors & reſurrectio, 943.1
corporis humani fabrica, 1151.2. & pag. ſeq.
corporis robur etiam ieiunio comparatur. 352.2
corporis habenda ratio, ſed propter animę harmoniam, etiam iuxta Platonem. 1140.2
corporum commixtio quantumvis legitima, animum à diuinis rebus abducit. 1081.1
corpus eſt tanquam animę ſepulcrum. 1090.2
corpus noſtrum eſt ſubſtantia, vmbra verò quam facit, accidens. 2.2
corpus Chriſti, panis vitę. 924.2
corpus Domini vtrunque mundo prębuit, ſanguinem ſacrum, & aquam ſanctam. 874.1

Corpus & ſanguis Chriſti ſunt poſt conſecrationem panis & vinum. 924.1
Corpus non accuſandum, ſed mens, quæ id male ducit. 661.1
Corpus non malum, ſed boni Dei opificium. 660.2
Corpus templum Dei, membra Chriſti, templum ſanctiſſimi ſpiritus. 694.1
Correctio adhibenda peccatori non odio, aut inimicitia, ſed commiſeratione. 451.1
Correpti nomine, qui hæretici dicantur. 870.1
de Creatione. 984.1
Creatio rerum, & quæ ſiunt in creatione docent Deum eſſe omnium effectorem. 850.2
Creatura liberabitur à ſeruiture corruptionis. 666.2
Creatura noua propriè ea, quæ poſt mortuorum reſurrectionem eſt futura, mutatio. 743.1
Creatura habuit initium, & à Deo creata eſt, 1.1
Creatura non caret gubernatore. 355.2
Creatura creatoris eſt ſerua. 372.2
Creaturæ omnes ratione creationis cur tanquam fratres exiſtimandæ. 282.2
Creatoram ipſe creator regit, nec naoem, quam ipſe conſtruxit, regimine & gubernatore deſtitui patitur. 1146.1
Creaturam qui ſpectant, creatorem autem non admirantur, venia ſunt indigni. 1076.1
Credendum prius, deinde inuocandum. 673.1
Cretenſes mendaces appellati propter Iouis ſepulchrum. 819.2
Cronus, Coronus, Chronus. i Sammus, vnde dictus. 1077.2
Cruces tres iuxta dominicum monumentum defoſſæ, erutæ. 837.1
Cruces atri coloris ſuper Iudæorum veſtibus viſæ noctu Iuliani Apoſtatæ tempore. 864.2
Crucifixum Iudæi mortuum vocare ſolent. 98.2
Crucis figura digito expreſſa quid fecerit. 1011.2
Crucis ſigno curata mater Theodoreti, quæ laborabat dolore oculorum. 1025.1
Crucis ſigno curatur dæmoniaca. 1030.2
Crucis ſigno curatur morbus ingluuiei. 1030.1
Crucis ſigno curatus morbus cholicus. 1031.1
Crucis ſigno curatus morſus viperæ. *ibidem.*
Crucis ſignum aquæ impoſitum, qua curatus fuit equus. 1023.1
Crucis ſignum fulgidum noctu in cœlo conſpectum eiuſdem Imperatoris tempore. 864.2
Crucis ſigno aduerſus Satan reſiſtitur. 364.1
Crux omnibus ſalutem attulit. 611.1
Crux Chriſti inuenta. 837.1
Crux pereuntibus quidem ſtultitia eſt, iis autem qui ſalui fiunt, Dei virtus & ſapientia. 1089.1
Crux, paſſio & mors Chriſti, viſione tantùm facta, ex impij Manetis doctrina. 968.1
Cubiculi nomine mens vocatur in ſcripturis. 279.1
Cocuſum oppidum paruum quondam in Cappadociæ cenſu, nunc verò annumeratum Armeniæ poſteriori. 844.1
Cultris lapideis cur circumcidi Deus iuſſerit. 66.2.69.1
Cultus idolorum per carnalem miſtionem deſignatur. 574
Cultus diuini & ſeruitutis varia ſunt genera. 649.1
Cultus idolorum, veneficium, & his ſimilia, non ſunt carnis, ſed animæ propria. 748.1
Cupiditas omnium malorum radix. 811.2
Cupreſſus odore præſtat. 289.1
Cyaxares Aſtyagis filius. 553.1
Cyprus, & inſulæ adiacentes, Cethim vocantur. 341.2
Cyprus quódnam arboris genus. 313.1
Cyrillo cum Acacio fuit contentio de principatu. 855.2
in Cyrillum calumniæ compoſitæ de vendita veſte aurea, quam Conſtantinus Hieroſolymitanæ Eccleſiæ dederat. *ibid.*
Cyrillus Alexandriæ epiſcopus Theophili fratris filius, qui in præſolatu ſucceſſerat patruo. 893.1
Cyrillus epiſcopus matris omnium Eccleſiarum Hieroſolymitanæ. 884.1
Cyrillus Epiſcopus promptiſſimus defenſor Apoſtolicorum dogmatum. 855.1
Cyrillus expulſus Hieroſolymis. *ibid.*
Cyrillus Heliopolis Diaconus interfectus ab impiis, & ventre diſſecto iecur illius guſtatum eſt. 860.1
Cyro regnante primos fuit reditus à captiuitate. 392.1
Cyrus à Daniele myſteria Theologiæ perdoctus eſt. 1061.1
Cyrus à Daniele didicit prophetiam Eſaiæ de ſe. 496.2
Cyrus à patre Medo, & à matre Perſa originem ducebat. 461.2.530.2
Cyrus Aſſuero poſterior regnauit. 520.1
Cyrus ex filia nepos Aſtyagis. 521.1
Cyrus in Iudæam reuerti Iudæos iuſſit. 474.1.496.2
Cyrus pontum Euxinum & Aſiam ſubegit. 530.1
Cyrus prædicatur diſſolutor ius Aſſyriorum ſiue Babyloniorum regnum. 769.1
Cyrus primo anno regni Iudæis conceſſit in patriam reditum. 540.1
Cyrus ſacrum templum ædificari iuſſit. 496.2.575.1

D

DAdanaſta, vicus ſitus in finibus Bithyniæ & Galatarum, Iouiniani Imperatoris morte inclytus. 868.1
Dæmonas cur Paulus κοσμοκράτορας appellet. 753.2
Dæmonas vocat etiam angelos. 693.1
Dæmon Dei nomen olim ſuffuratus. 997.1
Dæmonas quæ futura ſunt ſcire, ſed è rebus coniecturam capientes conari futura prædicere, & aliquando rectâ ferri, ſæpius aberrare. 436.5
Dæmones animarum euerſores. 443.5
Dæmones cur montium ac collium nomine nuncupati. 294.1
Dæmones fuſis libaminibus ac nidore gaudent. 1106.1
Dæmones nidore ac libaminibus gaudent, quibus eorum corporea vis ſpiritualiſque reficitur ac pingueſcit. 1078.2.1079.1
Dæmones nequaquam mali à Deo creati ſunt, ſed vitio voluntatis à melioribus ad peiora præcipites corruerunt. 1082.1
Dæmones horrore perciti formidant ſe fugiunt virtutis Chriſtianæque religionis athletas. 1082.2
Dæmones deſertores animam oppugnant & defectricem reddunt. 281.1
Dæmones funditus interierunt. 462.1
Dæmones Nabuchodonoſor renuntiabant quæ à prophetis accipiebant. 437.1
Dæmones naturæ humanæ hoſtes quomodo à Chriſto ſuperati. 319.1
Dæmones aſtrologi. 1125.1
Dæmones erant ex bonis ordinibus, ſed propter improbitatem ab illo ordine exciderunt. 693.1
Dæmones mali à Porphyrio dij nuncupantur. 1078.2
Dæmones Marcion, Cerdo & Manichæi ingenitos eſſe fabulati ſunt. 987.1
Dæmones ſe cogi fingunt, vt homines in ſtulta credulitate confirment. 1123.5
Dæmones operantur permittente Deo. 60.5

Dæmonia

Dæmonia etiam à maledictis in filium Dei temperauerunt. 817.1
Dæmonum ignorantia. 1123.1
Dæmonum multitudo per totum orbem diſperſa. 963.2
Dæmonum coltus nihil prodeſt hominibus in aduerſis. 403.2
Dæmonum delubra lupanar. 421.1
Dæmonum lætitia hominum eſt interitus. 444.1
Dæmonum poteſtas deſectrix per vulpecolas deſignatur. 199.1
Dæmonum veritatis & hoſtium confidentiæ auctores Iudæi. 437.1
Dagon idolum ante arcam conteritur. 495.1
Dagon idolum erat mutum, & omnis ſenſus expers. 1188.1
Damaſceni ſemper geſſerunt animum aduerſarium Iſraëlitis. 378.1
Damaſci nomine gentilitas & impietas ſæpe ſignificatur. 331.1
Damaſcum aceruo areæ derelicto comparatum iri prædicitur. 615.1
Damaſcus funditus periit ſub Ader. 578.1
Damaſcus totius Syriæ regnum tenuit. 615.1
Damaſi epiſcopi Romani liber ſynodicus contra Apollinarem & Timotheum. 853.1
Damaſi epiſcopi Romani ſucceſſor Siricius, & huius Anaſtaſius. 890.1
à Damaſo Romano & Occidentalibus Epiſcopis tomus ſynodicus miſſus ad Epiſcopos Illyricos de Ariminenſi ſynodo. 853.1
Damaſus Epiſcopus Romanus. 876.2. longè etiam remotos ſagittis immiſſis configebat. 879.1
Damaſus poſt Liberium curam Romanæ Eccleſiæ ſortitus. 881.1
Dan ſita eſt ad aquilonem habita ratione ipſius Hieroſalē. 345.1
Dan erat de regione Iſraëlitide. 345.1
Daniel ad aquas diuinas viſiones conſpexit. 393.1
Daniel duodecim annis ante Ezechielem prophetauit. 491
Danielem coluit vt deum Nabuchodonoſor. 503.2
Daniel Græcis iudicium Dei ſignificat. 541.1
Daniel hebraicè ſonat deſiderium. 77
Daniel captus licet, & inter barbaros vitam agere coactus, patriam tamen legem diligenter cuſtodiuit. 1177.2
Daniel obturauit ora leonum. 799.1
Daniel, Romanum regnum tropicè ferrum nominat. 81.1
Daniel de Antichriſto apertè vaticinatus. 997.1.2
Daniel feneſtris apertis precabatur. 522.1
Daniel apertius quàm alij prædixit Ieſo Chriſti aduentum. 491
Daniel ſecundum Seruatoris noſtri aduentum vidit. 996.2
Daniel iuſto dei iudicio prophetia dignatus. 542.1
Danielis ſapientiam admiratur Nabuchodonoſor. 511.1
Daniel non ſimpliciter hiſtoriam, ſed prophetiam conſcribit. 516.2
Daniel ora leonum ligauit. 199.2
Daniel ſpiritum ſanctum dei in ſe habet. 511.1
Daniel traditur leonibus. 522.2
Daniel tribus regnantibus regibus floruit. 521.2
Danieli adhærent leones nihil nocentes. 4.2
Danielis accuſatores à feris conſumpti. 523.2
Danielis accuſatores imperauit Darius leonibus proijci. 523.2
Daodes, vnus ex Enthuſiaſtarum hæreſis principibus. 978.2
Daon idolum, cui alienigenæ arcam captam conſecrarunt. 281.2
Darij Hyſtaſpis ſecundo anno templum inſtauratum fuit. 392.2
Darij regnum aliud, aliud Cyri. 521.2
Darium Aſtyagis filium Cyri auunculum Ioſephus aſſerit. 521.2
Darius Aſſueri filius. 533.2
Darius Aſſuero prior regnauit. 521.2
Darius Hyſtaſpis Magis ſucceſſit. 543.2
Darius pro iudice aduocatus factus. 522.2
Darius Hyſtaſpis Scytharum Nomadum potitus. 525.1
Darius in fugam verſus ab Alexandro. 320.2
Darius pietatis ſtudioſus, meticuloſus & facilis deceptu. 522.2
Darius rex miraculum diuinum pandit omnibus. 523.2
Darius ſuper regnū ſatrapas centū viginti conſtituit 521.1
Dauid Ammonitas, Amalecitas & vtroſque Syros deuaſtauit. ibid.
Dauid deceptus à ſeruo vernaculo & maſtygia. 842.2
Dauid grauia fecit peccata, vulnera tamen curauit per pœnitentiam. 1602.1
Dauid paſtor Chriſtus eſt ex ſemine Dauid natus ſecundum carnem. 471.1
Dauid peccauit & reſurrexit. 399.1
Dauid Pſalmorum conditor. 364.1
Dauid Propheta aduerſorum fuit particeps. 385.1
Dauid ſæpius à Saule comprehenſus, & in ſpelunca incluſus illius manus declinauit. 369.2
Dauid ſempiternus rex non eſt Zorobabel. 478.1
Dauidicum regnum cedrum appellauit. 526.1
Dauidis corpus inopia & rerum neceſſariarum penuria aridum factum. 114.2
Dauidis eſſe omnes Pſalmos plures ſcriptores aſſerunt. 77
Dauidis ſemen æternum habet ſplendorem. 99.1
Dauidis turris qualis. 307.2
Dauidis variæ calamitates. 81.1
Dauidica melodia Antiochiæ alternis decantari cœpta; peruagata vſquequaq; eſt, & ad fines orbis terræ peruenit. 854.2
Dauides monachus quadragintaquinque annorum ſpatio ira nunquam motus. 1016.2
Debbora in contumeliam virorum prophetiæ donum adepta eſt. 74.1
Decimas quarum rerum dedicari præceperit Deus. 60.2
Dedan vrbs erat Idumææ. 376.2
Dedan in ſolitudinem protſus redacta eſt. 377.1
Dedecus eſt in otio viuere, non quæ ſunt neceſſaria quærere, ſed mendici vitam eligere, & expectare aliorum munificentiam. 849.1
Dei lenitas. 1104.2
Deiparam negabat Neſtorius eſſe ſacram Virginem, ſed tantùm Chriſtiparam. 979.2
Delettoniscalix propter ſolitudinem, quæ occupauit vrbem, vocatur. 444.2
Delicati vocantur, qui opibus ac rebus omnimodis abundant. 585.1
Delicias bonas & pingues diuina nuncupat oracula. 469.1
Deliciæ veræ ex virtute & caritate proficiſcuntur. 332.1
Delictum quo differat à peccato. 40.2
Deliratio Iudæorum perſpicua. 478.2
Dementia & inſania percutitur Nabuchodonoſor. 511.2
Dementiæ extremæ eſt, imprudentiam ſuam non ſentire, & iniquè agentes, non agnoſcere peccatum. 349.1
Delphicum, Deliacum, ac Dodonæum oracula, mendacij plena. 864.2
Demetrius argentarius totam Epheſum in Paulum concitauit. 818.1
Democriti Abderitæ de rerum principio ſententia. 1066.2

Democritus Abderites vacui ac ſolidorum primus opinionem iouexit. 1083. 1
Dentem pro dente, oculum pro oculo erui cur præceperit Deus. 47.2
Dentes ferrei & vngues ærei dicuntur, quia Romanorum regnum ab omnibus accipit tributum. 527. 2
Dentes ſpiritalis ſponſæ quales. 307.1
De.itium nomine doctores diuini cur deſignati. 307.1
Denudatio poſteriorum pudorem adfert. 354.2
Deprecatio eſt bonorum petitio. 805. 2
Derelictio, qua Chriſtus dicit ſe derelictum, non ſignificat diuiſionem diuinitatis coniunctæ, ſed illam permiſſionem, qua diuinitas permiſit, vt humanitas pateretur. 192.2
Deſcendentes confundamus &c. hæc verba æqualitatem manifeſtè ſignificant. 1071.1
Deſerti nomine cur hominum corrupta natura appellata. 302.2
Deſertum populum vocat gentes olim à Deo deſtitutas. 433.1
Deſponſatam alteri qui corruperit, iiſdem pœnis plectitur quibus adulter. 62.1
Deus æternus eſt, & cognatum æternæ ſuæ eſſentiæ imperium obtinet. 1144.1
Deus bonus. 1091.2
Deus carnem triticum appellauit. 901.2
Deus corpus ſuum panem appellauit. 900.1
Deus creaturam ſuam curat. 1160.1
Deus cur eloquia ſua ſimplicia eſſe voluit. 1110.1
Deus epiſtolæ ſeriæ ſymbolum Platoni. 1069.1
Deus excæcauit, quomodo intelligendum. 721.2
Deus hominem ratione honorauit, & iudicium, bonorumque contrariorum dijudicationem indidit. 650.1
Deus hominum facultate doctrinæ ſuæ inſtitutiones metitur. 1187.2
Deus accipit oblata ſibi ab hominibus vtilitatis eorum cauſa. 494.1
Deus ad bonas vel malas hominum voluntates remunerationes accommodat. 97.2
Deus amabiliſſimus, & maximè formidabilis. 505.1
Deus bonitatis abyſſus. 2.1
Deus cœlum thronum, & terram ſcabellum habet. 575.1
Deus conuertēdo faciem, propriam beneuolentiam oſtendit. 116.2
Deus cuinam dixit, Faciamus hominem ad imaginem noſtram. 5.1
Deus cum Iudæorum gente tanquam cum muliere in ſcripturis colloquitur. 271
Deus cùm minationibus agit, oſtendit ſe ſeruare, non perdere velle. 555
Deus cur beſtias & reptilia creauit. 2.1
Deus cur creauit plantas ante luminaria; & poſt illa, animalia. 4.1
Deus cur ex latere Adam mulierem formauit. 9.2
Deus cur plantis non benedixit, animalibus autem benedixit. 4.1
Deus dum minatur, habet apud ſe miſericordiam, quam largitur his, quos peccaſſe pœnitet. 574.1
Deus dedit regnum Nabuchodonoſor. 519.1
Deus eſt Deus viuorum & rex perpetuus. 351.1
Deus eſt fons vitæ perennis. 341.2
Deus eſt rex cunctarum gentium. 350.2
Deus eſt via verè bona. 347.1
Deus etiam angelus vocatur. 567.2
Deus ferè ſub tempus veris creaturas condidit. 39.2
ſi Deus lumen creauit, quomodo tenebras ei addidit. 2.2
Deus impiè viuentes propria prouidentia non deſtituit. 502.2
Deus omnium rerum autor, non ex comparata materia hæc vniuerſa effecit, ſed rebus non antea exiſtentibus præbuit vt quandoque eſſent. 1088. 2
Deus culpæ immunis, & malorum cauſa non eſt. 1101.2
Deus accuſatoribus non indiget quando iudicat. 6.1
Deus quare neminem veterum allocutus eſt per Angelum vſque ad tempora Abrahæ. 1.1
Deus qui bonus eſt, malorum cauſa eſſe nequit, etiam iuxta Platonem. 1091. 1
Deus non ſicut homines videt. videt enim cor. 1100.2
Deus, initium erat Platonis ad Dionyſium literarum momenti; reliquarum Dij. 1068.1
Deum cum omnia prænoſcat, quare tentauerit Abraham. 18.2
Deus humano ingenio bonorum malorúmque diſcretionem indidit. 1140.1
Deus mala permittens, malorum tamen autor non eſt. 997.2
Deus non ſola æternitate, verùm & potentia factis à rebus longè ſuperior. 1085.2
Deus ſibi ſoli ac vero Deo Ægyptiorum deos ſacrificium victimamque offerri iuſſit. 1106.1
Deus gentium errorem prorſus de medio ſuſtulit. 1080.2
Deus creator ac medicus animarum noſtrarum, medico corporum comparatus. 1004.1
Deus quare ex vna duorum hominum copula innumeras propagari gentes præceperit. 1094.1
Deus nec compoſitionem patitur, nec figuram. 1073. 2
Deus & materia, duo ingeniti & æterni, ex impia Manetis doctrina. 967.1
Deus Verbum nihil humanum ſumpſit ex Virgine, iuxta impij Eutychis doctrinam. 979.2
Deus hominem iuſtū minimè deſpicit, cùm ab hominibus iniquis inſidiis petitur. 123.2
Deus homo factus non amiſit quod erat, ſed vnitam cum diuina natura humanitatem noſtram glorioſam reddidit. 478. 1
Deus idem eſt, ſimiliter regnans; ſimiliter potens. 331.1
Deus igni imperat. 501.1
Deus incircumſcriptus eſt vbique præſens & omnia complens. 109.1
Deus in ſe confidentes ab ignominia vindicat. 506.1
Deus iurat per Brachium ſuum, id eſt, per ſuam ipſius potentiam. 380.1
Deus lux vera, & amicitur lumine ſicut veſtimento, & habitat lumen inacceſſam, &c. quomodo intelligendum. 213.1
Deus miſericordia vſus eſt erga Iudæos, iuſtitia autem contra Babylonios. 385.2
Deus miſericordia vtens reuertitur. 602.1
Deus non labore & tempore omnia creans indiguit, verum ad faciendum verbum illi ſatis fuit. 117.1
Deus non modò condidit vniuerſa, ſed etiam in iis conſeruandis perſeuerat. 308.1
Deus non placatur ſacrificiis ex lege præſcriptis. 144. 1
Deus non punit ex ſola præſcientia, ſed expectat operum conſummationem. 28.1
Deus non ſolùm ignoſcit, verùm etiam memoria ſua pellit peccata. 602.1.2
Deus non tentat vt diſcat, ſed vt ignorantes doceat. 73.2.
Deus non vtitur diuturnis caſtigationibus, ſed poſt caſtigationem

tionem adducit miſericordiam. 368.1
Deus omnia pondere & menſura adminiſtrat. 626.1
Deus pater, deus filius eiuſdem ſubſtantiæ. 226.1. eiuſdem ſubſtantiæ & naturæ. 227.1
Deus patrum vocatus. 305.a
Deus permittit geri contraria, quæ cùm prohibere poſſet, non tamen prohibet, vnde talis permiſſio cauſa appellatur. 63.a
Deus puniens miſeretur, & caſtigatione vtens conſolatur. 381.a
Deus quæ nondum facta ſunt perinde ac ſi facta eſſent, nouit. 11.1
Deus quando populi ſui, & populus Dei. 310.1
Deus quomodo pœnitere dicatur. 598.a
Deus ſe non Iudæorum tantum, ſed etiam gentium Deum oſtendit. 421.1
Deus ſe ſponſum & virum appellat. 557.1
Deus ſtatera & menſura vtens tum longanimiter agit, tum punit. 389.1
Deus totius mundi gubernacula tenet. 351.2
Deus in futura vita erit omnia in omnibus. 746.a
Deus inuiſibilis ex viſibilibus cognoſcitur. 1068.1
Deus maiora largitur perfectioribus. 1005
Deus malis ad bonum aliquod vtitur. 1103.1
Deus malorum non eſt cauſſa. 997.1.1091.a
Deus neque ſacrificiis, neque muſicis inſtrumentis indiget. 1107.1
Deus non eſt architectus improbitatis Pharaonis, ſed ipſe, vt ſolet patientia vſus eſt: ille autem patientiam exiſtimauit imbecillitatem, & propter illam auxit ſuam contumaciam. 671.1
Deus non ex neceſſitate vim affert, ſed voluntarium animum deſiderat. 778.a
Deus non Iudæorum modo, ſed omnium quoq; hominum curam geſſit. 1183.1
Deus non naturæ, ſed virtútis quærit cognationem. 670.1 fidei ſocietatem quærit. 672.1
Deus nullius rei indigus. 1087.1
Deus quæ condidit, eadem & gubernat. 1089.1
Deus quomodo angelis viſus. 915.1
Deus quomodo ſolus immortalis. 944.1
Deus verbum immutabile. 954.a & paginis ſequentibus.
Deus verbum immutabile & erat, & eſt, & erit. 912.2
Deus verbum perfectam ſerui ſuſcepit formam. 912.1
Deus vbique præſens eſt, & omnibus aſtat. 1185.1
Deus vniuerſorum ſolus ſcit, qui ſalute digni ſunt. 671.a
Deus vniuerſorum vt deus omnia procul videt, non tamen huic affert neceſſitatem vt virtutem exerceat, illi autem vt vitam ex vitio inſtituat. 668.1
Deus trinitas eſt in vnitate, & vnitas in trinitate. 311.2
Deus vnius pij beneficio pollicetur omnibus veniam. 445.2
Dei beneuolentia magna oſtenditur. 343.2.553.1
Dei falſi non habent potentiam appellationi reſpondentem. 117.a
Dei flumen eſt ſpiritus ſancti gratia. 81.a
Dei natura eſt vbique præſens, & omnibus adaſt. 168.1
Dei nomen apud Hebræos inenarrabile dicitur, ſcribiturque quatuor literis, vnde τετραγράμματον appellatur. 30.1
Dei nomen non ſine ratione pronuntiandum. 35.1
Dei pedum ſcabellum olim Hieroſolymæ templum exiſtimabatur, nunc verò Eccleſiæ. 208.1
Dei potentia oſtenditur. 611.a
Dei proprium eſt vocare, obedire autem eorum qui audiunt. 741.1
Dei veritatem vocat Paulus nomen Dei. 651.1
per Delibationem, radicem, ramos, oliuæ pinguedinem, ramos fractos, quid intelligendum. 667.a
Deo humanam formam attribuebant Audiani hæretici. 978.1
pro Deo iuſtùm eſt, vt qui à Deo conditi & ſaluati ſunt, non modò verbis pugnent, ſed etiam mortem extremam eligant. 1144.1
Deum apertè Spiritum ſanctum Paulus vocat. 710.1
Deum qui vidiſſe dicuntur, ea viderunt, quæ ab ipſis videri poterant. 900.a
Deum quomodo viderunt prophetæ. 900.a. quomodo angeli videant. *ibid.*
Deum ac dominum patrum ſuorum ſancti vocant. 507.a
Deum metus coëgit Balthaſar celebrare. 518.1
Deorum quos fabulæ vocant, falſitas, ſtultitia, obſcœnitas. 1073.1. & ſeq.
deos antiqui laſciuiſſimos, patricidas & filiorum enectores habuerunt. 1077.1
Deuteronomium cur ſit appellatum. 57.1.2
Dexteræ & ſiniſtræ nomine quid ſignificetur. 292.a
Dextera pro auxilio. 131.2
Dextera pro diuina potentia. 101.1
Diabolus calumniator. 169.a
Diabolus contra opificem ſuum rabie exarſit. 461.a
Diabolus Deum ſe appellauit. 454.1
Diabolus euerſus à Saluatore noſtro cineris inſtar ab impiis conculcatur. 456.a
Diabolus improbus humanæ naturæ hoſtis per Pharaonem deſignatur. 285.a
Diabolus per Aſſyriorum regem ſignificatur. 331.2
Diabolus per ſerpentem allocutus eſt Euam. 9.a
Diabolus qualis fuit ante lapſum. 455.a
Diabolus traditur Dei verbo vnigenito. 462.1
Diabolus vtetur idoneo improbitatis ſuæ inſtrumento Antichriſto. 528.2
Diabolus inuadit eos qui ab Eccleſiaſtico corpore ſegregantur. 692.2
Diabolus bonus creatus ſua ſponte ad vitium declinauit. 987.a
diabolus etiam tempore Apoſtolorum pſeudoprophetas excitauit contra prophetas. 775.2
diabolus vitij magiſter, & illius diſcipuli primi homines. 936.1
Diaboli inſidiæ. 262.1
diaboli aſtutia in turbanda Eccleſiæ pace & tranquillitate. 824.1
de Diaboli improba machinatione. 969
diaboli miniſtri ſunt conciliatores iniquitatis & tenebrarum. 725.1
diaboli tela ignita. 733.a
de Diabolo & dæmonibus. 987.1
diabolo eſt mos diuina imitari, & aduerſus prophetas pſeudoprophetas producere. 730.2
diabolo olim fuit credita aëris poteſtas. 746.a
diabolum cur crearit Deus, cùm ſciret illum talem futurum. 10.1
Diabolum vocat Dauid, leonem, canem & vnicornem. 104.1
diaconi quales eſſe debeant. 808.1
Diagoræ Mileſij & aliorum profana impietas. 1073.a. 1074.2
Diagoras & eius ſectatores, Athei cognomento cur nuncupati. 1097.1
dialogi Tehodoreti quid contineant. 896
Diapſalma quid ſignificet. 77

dicere ſecundum hominem, quid. 738.1
Dydimus Alexandriæ exelluit edcitis libris aduerſus hoſtes veritatis dogmatum. 879.1
diem cognitionem Paulus vocat. 774.2
diem adnotari iubet qua hoſtis aggredi cœpit vrbem. 445.1
dies Domini dies iudicij. 696.1
dies Domini ſicut fur in nocte, ita veniet. 774.2
dies Domini, dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & pruinæ. 572.2
dies domini magna & illuſtris nimis. 573.2
dies mala pro iudicij die. 138.2
dies mala pro ſempiterno ſopplicio. 202.2
dies malus pro vltionis & pœnarum die. 583.2
dies non videtur eſſe dies iis, qui in calamitates delabuntur. 345.1
dies virtutis pro ſecundo Seruatoris aduentu. 227.1
dies & nox, veluti ſorores, temporis ſpatia inuicem mutuātur ſimul & beneuolè reddunt. 1146.2
dierum natalium obſeruatio, Chaldæorum fertur inuentum. 1059.1
differenda nunquam ſalus. 1090.1
differentia inter ſubſtantiam & hypoſtaſin. 897.1
digiti ſcribentis in ſuperficie parietis. 517.2
dij omnes gentium aduentu Chriſti, diſſipati. 1143.2
dij gentium nuda tantum ſimulachra. 519.2
dij quos coluerunt Iudæi nullum illis præbebant auxilium. 352.1
dij vocari propriè poſſunt, quicunque ad imaginem Dei effecti illam ſinceram conſeruant. 140.1
dij popinonibus ſimiles. 1106.2
diis non detrahes, quomodo intelligendum. 35.2
Diis non detrahendum, nec Principi maledicendum. 186.1
dilectio in Deum quibus accendatur modis. 1052.1
dilectio præcedens fidem. 503.1
dilectio eſt cognitione perfectior. 698.1
dilectio in Deum accenditur diuinarum rerum contemplatione. 1052.1
dilectio legis perfectio. 678.2
diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, quid ſignificet. 59.1
Diocletianus vna cum impietate interiit. 895.1
Diodorus paſtor præficitur Tarſenſibus commiſſa curæ ipſius gente Cilicum. 881.2. Piſidarum Cilicúmque antiſtes. 883.1
Diogenes Sinopenſis quàm impudenter Venerem exercuerit. 1140.1
Diogenis Apolloniatæ de mundo ſententia. 1084.1
Diogenis Smyrnæi de rerum principio iudicium. 1066.2
Diogenianus quomodo deorum in oraculis reſponſa fundentium falſitatem & mendacia redarguat. 1123.2
Dionyſius, ſeu Liber pater, pro ebrietate. 1078.1
Dioſpolis funditus deleta. 459.2
Diſciplina, ſalutare remedium animæ. 692.2
diſciplina præ ſe ferre videtur moleſtiam; ſed quæ ſequuntur ſunt vtilia. 340.2
diſcipulus dicta magiſtri ſibi leges eſſe exiſtimat. 1064.1
diſcooperiam poſteriora tua ſuper faciem tuam, quid. 606.1
diſcurſos hominum quàm miſeri ſint, quamque cogitationes illorum vanæ. 1083.1
de Diſpenſatione dominica non oportet nimis curioſe inquirere, ſed fide fructum ſalutis colligere. 672.2
de Diſpenſatione ſeu incarnatione Seruatoris. 990.1
diſſidentia Philoſophorum dogmata. 1085.1
diuina natura ſub aſpectum non cadit. 900
nec ab Angelis videri poteſt. ibid.
caro autem cadit. ibid.
diuerſorium vocatur præſens vita. 147.1
diuina natura circumſcribi non poteſt. 160.2
diuina natura nulla re indiget. 494.1
diuina non obſcura ſunt omnibus, ſed voluntaria cæcitate laborantibus. 350
diuina non temere omnibus proponenda. 351.2
diuina prouidentia mentis compotibus perſpicua. 497.1
diuina ſcriptura quæ ſolatia præſtet. 289.1
diuina verbi ac ſponſi natura quomodo ſit comprehenſibilis. 302.1
res diuinæ non niſi fide cernuntur. 1061.1
diuinæ munificentiæ impedimento ſumus, cum nos eam indignos præſtamus. 534.2
diuinæ ſcientiæ ſola poſſeſſio non ſufficit ad perfectionem, ſed oportet virtutem ad actum deducere. 81.2
diuinandi ſpecies. 1121.1
diuinatione, quæ per virgas fit, vti, & victimarum extiſpicio. 437.1
diuinatores ex ſideribus prognoſtica profitentes, ſomniorum coniectores, reprehenduntur, & in eos pœnæ conſtituuntur. 650.2
diuini conſilij & adminiſtrationis ratio mentis humanæ captum ſuperat, & nec inuiſibiles poteſtates Dei prouidentiam poſſunt aſſequi. 676.1
diuinis nihil adiiciendum: quæ autem ſcripta ſunt explicare, & quæ latet ſententiam aperire & pium & ſanctum eſt. 946.1
diuinitas Chriſti non eſt ſeparata ab humanitate, nec in cruce, nec in ſepulchro: ſed cùm eſſet immortalis & immutabilis nec mortem nec paſſionem ſuſtinuit. 993.2
diuinitas ſola loco non eſt obnoxia. 1.1
diuinitas incrementum non ſuſcipit. 991.1
diuinitas cui auro & lapidi pretioſo comparata. 319.1
diuinitas præſtantior quàm vt pati poſſit. 319.1
diuinitatem Chriſti cruci affixam, & ſepulcro mandatam, ridiculè & impiè dicebat Eutyches. 979.2.980.1
diuinitatem Chriſti negant Artemon, Theodorus, Sabellius, Paulus Samoſatenus, Marcellus, Photinus. 913.2.& quomodo curari poſſint. 914.1
diuinitatem Vnigeniti vocant creatam, ſolum autem corpus Chriſtum ſuſcepiſſe dicunt Arrius & Eunomius. 913.2.& quomodo curari poſſint. 914.1
diuinitatis natura impatibilis. 938.1
diuinitatis natura vna. 665.1
de diuis quid ſentiendum ſit. 1115.1
diuites cur non omnes iuſti ſint. 1167.1
diuites minimè beati. 1100.1
diuitiæ cur non omnibus datæ ſint. 1165.1
diuitiæ & paupertas omnibus communes ſunt. 1167.1
diuitiæ & paupertas ſunt tanquam inſtrumenta. 1165.1
diuitiæ humanæ vitæ vtiles. 1163.1
diuitiæ non ſummum bonum. 1163.1
diuitiæ virtutis hoſtes. ibid.
diuitiarum affluentia auaritiæ faci materiam ſubminiſtrat. ibid.
diuitiarum poſſeſſio incerta. 812.2
diuitias cur Deus hominibus conceſſerit. 1179.1
diuitum & pauperum par conditio. 1166.1
Docitæ hæretici, qui non verè, ſed ſola viſione & apparitione dicunt fuiſſe myſterium incarnationis. 991.1
doctor qui quæ oportet docuerit, ſalute dignos habebitur. 690.1
doctores Eccleſiæ Chriſtianæ cur per fauum & mel ſignificati. 311.1
doctrina Chriſti ſanguine tincta per quid ſignificata. 331.1.2

doctrina cœleſtis ſuauitate vini, & omni huius vitæ voluptate iucundior. 332.2
doctrina naturalis & moralis per duo ſponſæ vbera ſignificata. 331.2
doctrina referta diuina gratia per vinum conditum ſignificata. 334.2
doctrina ſcripturæ cur per genas & labra deſignata. 320.2
doctrina Spiritus ſancti cur per vocem turturis ſignificetur. 297.2
doctrina optima naturæ perſimilis. 1083.1
doctrinæ dæmoniorum quæ. 808.2
documentum domini ad mortificationem. 320.1
dolia bonorum & malorum in Iouis domo. 1092.1
Doliche, Euſebij magni morte inſignis. 882.1
dolores qui propriè vocentur. 233.1
dolus in manu eius quid. 553.1
domini aduentus ſimilis eſt diluculo. 55.1
domini Chriſti, humani cruciatus, regnum, & gentium vocatio prædicitur. 79.2
domini iudicia abyſſum imitantur. 121.2
dominicam cœnam Paulus appellat ſacramentum dominicum. 704.1
dominicum ſepulcrum ſubrutum, atque illo in loco impuræ Diuæ ædes ad virginalis partus contumeliam extructa. 836.2. ſed poſt illa ædes diruta à Conſtantini matre iuſſa. 837.1
dominum gloriæ Paulus appellat crucifixum. 688.2
Dominum humani nihil habuiſſe dicebat impius Manes. 968.1
dominus omnium idem diues in omnes. 672.2
dominus quamuis ante paſſionem corpus patibile habuit, tamen id poſt paſſionem à corruptione, interitu & morte alienum fecit. 724.1
dominus ſalutiferam paſſionem æneo ſerpenti aſſimilauit. 941.2
Dominus recordatus eſt Noë, quomodo intelligendum. 14.2
Dominus Deus Deus deorum eſt, & Dominus dominorum, quomodo intelligendum. 60.1
dominus Chriſtus doctrinam ſuam aquam appellauit. 78.2
dominus Chriſtus legiſlator gentium apparuit. 89.1.2
dominus Deus tuus, dominus vnus eſt: hæc clauſula vnitatem ſubſtantiæ innuit, & perſonarum numerum demonſtrat. 59.1
dominus honoris nomen. 543.2
dominus neminem habet, per quem iuret, maiorem ſe. 552.1
dominus per ſigna corporea ſtudet commodo eorum, qui craſſioris ſunt ingenij. 37.2
dominus ſecundum carnem ex Phares natus eſt. 25.1
Domitianus in deorum album relatus. 1076.2
Domnina. 1049.2
domum Dei vocat Apoſtolus eos qui credunt. 785.1 808.1
per Domum magnam, vaſa aurea & argentea, lignea, fictilia, quid intelligendum. 815.2
domum terreſtrem huius vitæ traductionem, tabernaculum corpus appellat Paulus. 723.1
domus Dei, ſecundum Paulum, ſunt hi qui credunt. 262.1
domus irritans quid. 411.1
domus Iſrael ſimilis eſt domui leproſæ. 44.1
domus Spiritus ſancti. 334.2
dona ſpiritalia varia & multa ab vno eodemque fonte profluunt. 279.1
dona, gratias, miniſtrationes, operationes Spiritus, eadem appellauit. 765.1
de Donatiſtis. 977
donec, particula, quid in ſcripturis. 712.2
donec particula non tempus ſignificat, ſed ſacrarum literarum eſt idioma. 226.2
donum quod offertur ante inuocationem ſacerdotis ſunt panis & vinum, poſt ſanctificationem corpus & ſanguis Domini. 924.1
dormire & vigilare quid deſignent in ſcripturis. 315.2
Doſitheani, ea Simonis Magi ſchola hæretici. 961.1
draco diabolus. 457.1.2
draco in mari diabolus. 463.2
draco maximus, id eſt, ſatan quàm in greges Chriſti ſæuus. 299.1
draco Pharao vocatur. 457.2
draconis hiſtoria, quæ Marciani oranti apparuit. 1022.2
dualitas dominorum, in Sodomorum conſumptione. 1071.1
duas naturas in vna perſona oſtendit Chriſtus. 411.2
de Dulianis. 977.1
duo cornua duo genera regum ſignificant. 530.1
duo paſſeres qui in purificatione leproſi offerebantur, ſalutaris paſſionis typum continent. 44.2
Dua cur appellatus ſit S. ſanctus. 319.2
Dux noſter Chriſtus ſecundum humanitatem. 538.1.2

E

EBio, Artemas & æmulatio Pauli Samoſatenſis conſilio & iudicio omnium Epiſcoporum ab eccleſia remoti fuerunt. 827.1
Ebion Hebræis mendicum ſignificat. 970.1
de Ebionis hæreſi. 970.1
de Ebionitis alijs. ibid.
Ebrietas mater petulantiæ, litiſque & contentionis magiſtra. 679.2
ebrietas ſpiritalis. 752.1
Ebrietas rationem obruit. 315.2
ebrietas ſpiritalis carnali contraria. 315.1
ebrietas vocatur vltio, & quare. 354.1
ebur, profanum ineptumque ad res ſacras, iuxta Platonem. 1080.1
Eccleſia Chriſti cur lunæ & ſoli comparata. 327.1
Eccleſia Chriſti hæreſibus & tentationibus labefactari nequit. 289.1
Eccleſia Chriſto coniuncta cur turturi ſimilis dicatur. 285.2
Eccleſia Chriſto per legem ſcriptam & naturalem in carne deſponſata & coniuncta, ipſius amorem indicare voluit. 277.1
eccleſia ciuitas ac domus Dei appellatur. 301.2
eccleſia ædificata in illa petra, ſub qua Moſes Deum vidit. 1010.1
eccleſia cœtus fidelium. 749.2
eccleſia etſi partibus in multa & diuerſa loca diſtributa eſt, vno tamen ſpiritu, id eſt diuino conſilio fouetur. 833.1
Eccleſia quàm contrario ab hæreticis modo abſtinentiam colat. 1002.2
eccleſia eſt vna per totum orbem atque mare. 137.1.322.2
eccleſia ex gentibus congregata quondam ſterilis erat, ſed, poſtea liberis fœcunda facta eſt. 23.2
eccleſia ex Iudæis & gentibus collecta. 289.2.558.1
eccleſia ex multis hominibus, qui varia dona acceperunt, conflata eſt. 334.2
eccleſia ex multis membris vnum corpus abſoluit. 311.2
eccleſia fidelium quomodo in ſpiritalem vini cellam ingre-

diatur. 292.1
eccleſia nomine ſponſæ in ſcripturis deſiguatur. 275
eccleſia non ex perfectis hominibus tota conſtat. 129.1
eccleſia omniom gentium perpeſſa eſt impetus. 233.1
eccleſia quomodo ex variis membris couſtitui dicatur. 285.2
eccleſia ſponſa cur pulchritudinem ſponſi, robur, diuitias, regnum, & huiuſmodi videre concupiſcit. 277.2
eccleſia quæ ſuper cœlis eſt. 194.1
eccleſiæ vultus propriè eſt ipſe Dominus. 134.1
eccleſiæ caput Chriſtus, & corpus eius cœtus eccleſiæ. 226.1
eccleſiæ credentium Chriſto per vineas deſignatæ. 298.1
eccleſiæ Dei per torcularia in ſcripturis deſignantur. 291.1
eccleſiæ diuinæ ornamenta per comas ſponſæ ſignificata. 307.1
eccleſiæ gemina vbera quid ſignificent. 308.2
eccleſiæ per floreſcentes vineas deſignatæ, ab hæreticorum peſte integræ conſeruandæ. 299.2
eccleſiæ præcepta ſine errore ducunt ad veritatem. 280.2
eccleſiæ ſancti oculi dicuntur ſcripta prophetarum acutiſſimè intuentium. 306.1
eccleſiæ ſponſus Chriſtus. 275
eccleſiam coniungit Paulus dum vbique ponit Vous & Vnum. 749.2
eccleſiam Dei plenitudinem, templum & habitaculum Paulus vocat. 748.1.764.1
in eccleſiam quæ Theonæ vocatur, copiarum impietas & crudelitas. 875.1
eccleſiarum paradiſom aqua viua irrigat. 457.1
eccleſias nominat Apoſtolus non ſpiritus diuiſioue, ſed locorum diſtinctione. 322.2
ab eccleſiaſtico corpore qui ſeparantur, eos inuadit diabolus gratia deſtitutos inuenieos. 692.2
ectaſis non timiditas ſola, ſed cæcitas græce dicta ἀορασία. 542.1
de Edeſſana perſecutione. 872.2
Edom appellatus quòd primogeuitutæ lenticulam antetuliſſet. 586
Edom flauum aut rubrum ſignificat. 448.1
Edom quid. 302.2
Edom rutilus & terrenus interpretatur. 576.2
Effrata nunc appellatur Bethleem. 552.2
ego ſum, nomen eſt peculiare Dei. 340.1
ἐγγαστρίμυθος quis dicatur. 46.2
de Elceſæis. 971.1
Eldad & Medad cur vaticinati ſint, cùm non eſſent de numero ſeptuaginta virorum. 32.2
Eldad & Medad humanum ſuffragium nou ſunt aſſecuti. 645.1
Eleazarus, ſeptem Machabæi, & eorum mater diſtenti ſunt. 799.2
electi vocantur Patriarchæ. 902.2
electi ſimiles erunt ſplendori firmamenti & ſolis lumini. 551.2
electio boua eſt, quam notitia præcedit. 340.1
elementa quinque conſtruit Ariſtoteles. 1084.1
elementa ſatis idonea ſunt, vt Domini magnificentia oſtendatur. 87.1
elementa delectant ſimul & affligunt. 1149.1
elementa mundi legales obſeruationes vocat Paulus. 739.2
dierum obſeruationem. 765.5
elementa ſuos fines tuentur. 1187.2
elementis cur defectus adiunxerit Deus. 1075.5
elementorom labes & incommoda. 1075.2
Elephantis beneficia. 1161.2
Elias aſſumptus eſt quidem, ſed non in cœlum, ſed tanquam in cœlum. 106.1
Elias cur non exauditus contra Iezabel. 300.1
Eliſa Græciam vocat. 451.1
Eliſæus cùm Syri eum ſepſiſſent eos ſubterfugit, illorum oculis nube circumcirca ſparſa. 115.1
eloquia diuina lapidibus precioſis ſimilia. 304.1
eloquia diuina vocantur lilia. 322.1
eloquia Domini qualia. 357.1
eloquiis diuinis nihil dulcius. 310.1
Elpidius Laodiceæ præſul. 891.1
Elymam, qui erat ex infidelibus, & contradicebat, Paulus tenebris mulctauit. 733.1
Emath Epiphaniam nunc appellatam ſacra ſcriptura vocat magnam Emiſam. 345.1.619.1
Enac à Gigantibus oriundus erat. 13.1
Enachim non eſt vrbs diuerſa à Geth. 594.2
Enaglim oculus vituli. 488.1
Encratiſtæ cur ſic vocentur. 966.1
de Encratiſtis. ibid.
Encratiſtarum, ſeu Abſtinentium errorem diuina decreta pulchrè conuincunt. 1003.1
Engaddi oculus tentationis. 488.1
Enoch Dei cultus retulit mercedem, tranſlationem, & vitam tunc immortalem, glorioſamque & illuſtrem per omnem vitam memoriam. 1054.1
Enoch virtutis ſtudium vnde didicerit Moſes 1003.1
Enoch quem in locum tranſlatus à Deo. 12.2
ens, vita, ſapientia, quid naturaliter præſtent. 311.1
de Enthuſiaſtis. 578.1
Epaphræ laus. 762.2
Epaphras Coloſſenſis. 815.2
Ephraim Syrus vir planè benedictus. 890.2
Ephrem admirabilis Edeſſæ excelluit. 891
Epheſiis quidam dixerunt Ioannem Euangeliſtam primum tradidiſſe ſalutarem prædicationem. 743. ſed refelluntur. 744
Epheſiis quidam coniecerunt Apoſtolum ſcripſiſſe, cum eos nondum vidiſſet, ſed conuincuntur. 745.2
per Ephod iudicabatur quis in bello victor futurus eſſet. 73.1
Ephod textura quædam fuit, quæ circumponebatur ſacerdotibus prænuntians quid agere conueniret. ibid.
Ephod ſuperhumerale ſignificat. ibid.
Ephraim iuuenca irritans. 428.1
Ephraim mons ſitus eſt ad aquilonem habita ipſius ratione Hieruſalem. 345.1
Ephraim vitulæ ſimilis. 566.1
Ephraim vocantur decem tribus, quia palatia regia conſtructa erant in ſorte Ephraim. 366.1
Ephraim vocatur Chanaan. 368.1
Epicurus in quo felicitatem conſtituat. 1131.1
Epicuri de rerum principio iudicium. 1066.2
Epicuri Deus curæ expers. 1097.1
Epicureorum de mundo ſententia. 1084.1
Epinicia quid. 276.1
Epiphanes filius Carpocratis in Platonica inſtitutus doctrina, patris fabulas vberiores & ampliores effecit. 962.1
Epiphanes intemperantiæ & iniquitatis magiſter. 1001.1
Epiphanes, Carpocrates, Prodicus & Caieni ſuillam planè vitam conſtituentes dicebant animas in corpora tranſmitti, vt per libidinem & omnem intemperantiam vnumquemque angelorum mundi conditorum colerent. 996.2
epiſcopus qualis eſſe debeat. 807.1
epiſcopus vnius vxoris vir eſſe debet, quomodo intelligendum.

gendum. *ibid.*
epiſcopi iam ſunt, qui olim nominabantur Apoſtoli. 806.2
epiſcopi multi in exilium aguntur, eò quòd ab Arriana ſecta eſſent alieni. 849.2
epiſcopi quales eſſe debeant ſolicitudines. 1006.2
epiſcopi vocati fuerunt etiam preſbyteri. 806.2.807.5. 819.2
epiſcoporum Illyricorum epiſtola ad eccleſias Dei & epiſcopos diœceſeos Aſianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ. 869.2
epiſtola ad Hebræos eſt Pauli. 779.2. ſcripta hebraicè. 780
Epiſtola Athanaſij ad Afros de Synodo Ariminenſi. 833.2
Epiſtola Athanaſij Synodica ad Imperatorem Iouianum, de ſeruanda fide Nicææ expoſita, tanquam conſentanea Apoſtolicis dogmatis. 831.1
Epiſtola Athanaſij, qui præſuli Alexandro ſucceſſit, de Arriana impietate. 867.5
Epiſtola Conſtantij ad Athanaſiom. 848.1
Epiſtola Conſtantini ad Alexandrinos. 841.1
Epiſtola Conſtantini aduerſus Athanaſium epiſcopum. *ibid.*
Epiſtola Conſtantini ad Macarium epiſcopum Hieroſolymitanum de ædificatione templi diuini. 836.2
quam ipſa Imperatoris mater pertulit. *ibid.*
Epiſtola Conſtantini ad Saporem regem Perſarum, vt & ipſe ſe ad pietatem conuerteret. 839.2
epiſtola Conſtantini ad Synodum Tyri. 841.1
epiſtola Conſtantioi cootra Euſebium & Theogenium ad Nicomedienſes. 837.2
epiſtola Conſtantini de ædificiis eccleſiarum. 836.1
epiſtola Conſtaotini de parandis ſacræ ſcripturæ libris. *ibid.*
epiſtola Conſtantini, F. ad Alexandrinos. 843.1
reliqoas vide in Conſtantini.
epiſtola ad Conſtantium de actis ſynodi Ariminenſis. 851.2
alia ad eundem epiſtola. 852.2
epiſtola Euſebij Cæſarienſis de fide expoſita Nicææ. 833.2
epiſtola Euſebij Nicomediæ Epiſcopi ad Paulinum Epiſcopum Tyri. 829.1
epiſtola Impp. Valentiniani, Valentis & Gratiani ad Epiſcopos diœceſeos Aſianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ. 868.2
epiſtola ad Iouianum Athanaſij ac reliquorum Epiſcoporum, de ſeruanda fide Nicææ expoſita, tanquam conſentanea Apoſtolicis dogmatis. 867.1
epiſtola Concilij Niceni ad Alexandrinam Eccleſiam, de Meletio hæretico. 831.2
epiſtola Euſebij impietatem ſuam euomeotis, ad Paulinum præſulem Tyriorum. 829.1
epiſtola ſynodi Sardicæ coactæ. 844.2
epiſtola Conſtantinopolitanæ ſynodi ad Georgium contra Aetium diacooom ipſius nefariæ blaſphemiæ gratia. 856.2
eiuſdem ſynodi epiſtola ad epiſcopos Romæ coactos. 883.1.2
epiſtola Sardicenæ ſynodi ad alios orbis terrarum epiſcopos. 844.2
epiſtola Athanaſij, qui præſuli Alexandro ſucceſſit, de Arriana impietate. 831.1
Epiſtola Nabuchodonoſor. 510.1
epiſtolæ initium, Salutatio in domino gaudere. 323.2
Equites aquilæ comparati. 608.2
Equus plurali numero pedeſtres copias ſignificat. 284.2
Ermon mons qoid in ſcripturis. 310.1
Eraniſtes ſeu Polymorphos, hoc eſt emendicator, ſeu forma multiplex Theodoreti libri oomen, & quare. 896
errores vnde tot inciderunt in philoſophorum dogmatis. 1093.1
Eſaias faſtum Nabuchodonoſor teſtator. 510.1
Eſaias plus mille annis ante Conſtantini tempora. 1126.2
Eſaias propheta noo vidit ipſam Dei ſubſtantiam, ſed quandam viſionem ſuæ facultati conuenientem. 913.2
Eſaias ſectus eſt. 799.2
Eſau Edom. 550.1
Eſdræ liber primus à fine ſecundi Paralipomenon incipit. 533.2
Eſdras Spiritu ſancto plenus ſcripturas ſanctas nobis reſtituit. 272
Eſſebon quid. 331.2
Eſſentia Dei noo cognoſcitur io hac vita. 531.1
ipſum *Eſt* æternæ tantùm ſubſtantiæ congruit. 1068.2. cui verò *Erant* & *Erit*. *ibid.*
Eua mater qoomodo generans & pariens. 336.2
Eua à Sacla Principe materiæ, & Nemrod facta inanimis & immobilis, iuxta impiam Manetis doctrinam. 967.2
Euagrius contra legem eccleſiaſticam ad præſulatus dignitatem prouectus. 890.1
euangelium annunciantes ex euangelio viuere permittit Dominus. 699.2
euangelium cur Paulus vocet prædicationem. 648.2
euangeliom & ſacra Apoſtolorum doctrina quæ doceat. 483.1
euangelium futuri iudicij reddit teſtimonium. 324.2
euangelium lex ſpiritus. 298.1
euangelium paocos ad ſalutem initio adduxit, deinde duplicauit ac triplicauit, & poſtea impleuit totum orbem terrarum. 488.1
euaogelium primùm Iudæis prædicatum eſt, deinde omnibus gentibos. 499.2
euangelij & legis Moſaicæ inter ſe congrueotia. 299.1
euangelij confirmatio ſunt ſignorum admirabilium effecta. 686.1
euangelij & legis comparatio. 99.2
euangelij fructus eſt eorum qoi audiunt fides, & laudabilis vitæ inſtitutum; incrementum, credentium multitudo. 762.2
euangelij inter gentes prædicatio. 1187.2
euangelij ſcopus & inſtitutom eſt ſalus hominum. 700.2
euangelij ſpem Paulus vocat reſurrectiooem & vitam immortalem, & regnum cœlorum. 764.1
Euangelio qood dicitur ſecundum Petrum vtuntur Nazaræi hæretici. 970.1
Euangelia propheticæ prædictionis finem oſtendunt. 1105.1
euangeliorum gratia data inter legem & ſperata bona. 486.1
euangeliis maior habendus honos, quàm reliqois veteribus & ſcripturis aliis ſanctis. 186.1
euangelica prædicatio cur reclinatorij nomine dicta. 304.2
euangelica prædicatio vſque ad extremas terras peruaſit. 597.1
euangelicæ gratiæ excellentia oſtenditur. 654.1
euangelicæ vitæ inſtitutio obtinet locum corporis, lex verò vmbræ. 766.1
euchariſtiæ adoratio. 924.1
euchariſtia. 914.1.947.2.956.1
Euchitæ, Lat. Precatores, qui & Meſſaliani, hæreticorum ſecta; & quæ ſit eorum hæretica prauitas. 978.2

Εὐδοκία, id eſt, beneplacitum, ſolet ſcriptura ponere pro beneficio afficiendi voluntate. 745.1.758.1
Εὐδοκίαν ſacræ literæ nuncupant bonam Dei voluntatem. 84.1
Eudoxius vt apet in præſulatum Antiochenum inuaſit, 851.1
de Eudoxio. 975.2
Eumeni Tegeatæ & aliorum profana inditas. 1074.1 1074.2
Eugenij tyranois.
Euilad Marodoch. 501.1
Euilad Marodoch ſucceſſit Nabochodonoſor. 516.2
Eulalius Euſebio magno in exilium pulſo ſubſtitutus. 838.2
Eulogius cum octoginta pro fide in Thraciam relegatur 872.2. ſed pòſt per paria diſſipantur iubente Imperatore, & Eulogius ac cum eo Protogenes Antinoonem in Thebaida deducuntur. ibid.
Eulogius vita defuncto Barſe ad gubernacula illius eccleſię, quam is rexerat, vocatur. 873.1
Eunomius ſubuertit baptiſmi ritum à Domino & Apoſtolis traditum. 976.1
Eunomius Arrij blaſphemias apertè auxit. 976.1
propter quas exulare coactus, eas palàm eructauit. ibid.
Eunomij impudens os obſtruitur. 748.2
Eunomij horrendæ blaſphemiæ. 976.2
Eunomij faſtus conuincitur. 532.1
de Eunomio. 857.1
de Eunomio & Aetio. 975.2
Eunomiani qua de cauſſa receſſerint ab Arrianis. 857.2
de Eunomianis ſeu Aetianis. 976.2
Eunuchorum varia in Euangelio genera. 998.2
Euolcius diaconus in oppidum Oaſin relegatur. 872.2
de Euphrata & Vincentio epiſcopis, & illis Antiochiæ paratis inſidiis. 847.2
Euphrates quondam Babylonem mediam diuidebat, nunc minimo alueo per rupes fluit. 379.1
Euphronius Eulalio ſubſtitutus. 838.2
Euſebios aduocatus impietatis Nicomedia deſerta Conſtantinopolitanum arripuit ſolium. 837.2. & ibi, de illius impietate & ſcelere epiſtola Conſtantioi.
Euſebius familiaris factus Imperatori aduerſus propugnatores veritatis produxit machinas ſuas. 838.1
Euſebius epiſcopus Samoſatenſis ſtrenuus veritatis pugil. 858.2
Euſebius legem imperatoris exigentem ipſum in Thraciam fortiter ſuſcepit. 871.1
Euſebius magnus reuertitur ab exilio. 881.2
& quos quibuſque præfecerit epiſcopos, *ibidem*. Dolichæ volens Marem virum laudatiſſimum in ſacerdotali collocare ſolio, ingreſſus in oppidum à muliere Arriana tegula deiiciente in caput eſt ſublatus. 882.1
Euſebius Palæſtinus hiſtoriam à ſanctis Apoſtolis exorſus compoſuit earum rerum narrationem, quæ accidiſſent ab illo tempore vſque ad religioſum regnum Conſtantini. 824
Euſebius & Agapetus, Marciani contubernales. 1012.2
Euſebius Antiochenus, illuſtris monachus. 879.1
Euſebius Chalcidenſis epiſcopus, virtute inſignis. 1013.1
Euſebij Cæſarienſis epiſtola de fide expoſita Nicææ. 833.2
Euſebij epiſcopi Nicomediæ epiſtola ad Paulinum epiſcopum Tyri. 829.1
Euſebij Samoſatenſis conſtantia & fortitudo admirabilis. 859.1
Euſebij, magni illius Marciani imitatoris, admirabilis philoſophia. 1014.2
de Euſebianæ factionis fraudulentis aduerſus ſanctum Euſtathium Antiochenum epiſcopum conſiliis. 838.2
Euſebianorum fraudem, quam illi Euſtathio pararant, detegit mulier. ibid.
Euſtathius magnus regis Conſtantini ſtudium erga diuinum negotium oratione in Nicæna ſynodo laudauit. 830.1
Euſtathij Antiocheni epiſcopi epiſtola de geſtis in ſynodo Nicæna. 83 2
Euſtathij exilium. 838.2
de Euſtathij hæreticis ſucceſſoribus Antiochiæ. ibid.
aduerſus Euſtathium ingens conficta calumnia. 838.2
Euſtathiani dicti, quòd poſt Euſtathij exilium talis coitio extitiſſet. 838.2
Eutropius amantiſſimus Chriſti. 850.2
Eutyches improbitatis diabolicæ capax inſtrumentum. 979.2
Eutychianorum hæreſis infauſta, quàm crudeliter eccleſias afflixerit. 979.2
Eutychitæ, ex Simonis magi ſchola hæretici. 961.1
Euzoios manifeſtus patronus Ariani dogmatis. 858.2
Exaconitæ hæretici Arrianæ ſectæ, qui. 976.2
execratio facta in monte Gebal. 516.2
execrationem lex habebat, quam ſex tribus in monte Gebal legebant. 312.1
exibilatio deſignat deſolationem. 358.2
exitium quo conditus Iudæi interiere poſt crucem. 401.1
exitus pro oriente. 176.1
expoſitio diuinarum ſcripturarum qualem animum requirat. 171
Ezechias, ex impio patre natus nobiliſſimus euaſit. 428.1
Ezechias quindecim annorum vitæ promiſſionem accepit. 101.1. 205.1
Ezechiæ tempeſtate duodeviginti myriades & quinque millia Aſſyriorum abſque inſtrumentis bellicis confectæ fuerunt. 199.1
Ezechiel quare ſpeculator appellatus. 1015.1
Ezechiel exorſus eſt prophetiam ſuam anno quinto captiuitatis Ioacim. 391
Ezechiel Hieremiæ verba confirmat. 412.2
Ezechiel poſtremus eorum qui captiuitatis tempore prophetarunt. 391
Ezechiel ſacerdos & propheta particeps fuit aduerſorum. 355.1
Ezechiel cùm Iechonia in captiuitatem abductus. 406.1
Ezechielis locus explicatur. 697.1
Ezechiel cum Daniele miſſus. 493.1

F

FAciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, cuinam dixerit Deus. 5.1
quid verò ſit illud, ad imaginem. 5.2
Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, quàm peruerſè intellexerint Audiani. 978.1
Faciem barbę ſuæ corrumpere prohibitum: quid veſit illud. 46.2
Facies Dei beneuolentia Dei appellatur. 507.1
Facies Dei diuina eſſentia. 558.1
Falſitas non modò veritati, ſed ſibi ipſi eſt contraria. 1093.1
Fames, ſitis, defatigatio, labor, ſomnus, &c. humanum eſſe corpus teſtantur corpus Domini. 991.1
Fames compulit obſeſſos Iudæos carnibus humanis veſci. 382.2
Fames verbi Dei indigentia. 471.2.585.1
Fames vincit amorem naturalem. 387.1
Fames. ſitis, ſomnus, corporis, non animæ. 919.1

Famis

ſamis argumentum panis ex milio & fabá confectus. 401.1
farina hordeacea quare ufferebatur ab ea quæ ſuſpecta erat de adolterio. 50.2
faſciæ alligatæ per legis Moſaicæ diſciplinam, non acceptæ. 317.2
faſtus regis reprehenditur. 59.2
fatali neceſſitati noo ſobiicionrur res noſtræ. 352.2
fatorum neceſſitati qoantum tribuerit Ariſtoteles. 1097.1
felicitas quibus rebus finita ab Ariſtotele. 1140.2
felicitas eſt pro Chriſti nomine pati. 1116.1
felicitatis homanæ breuitatem & fragilitatem oſtendit Deus Nabuchodonoſor. 511.1
felicitatem quibus rebus fioiret Ariſtoteles. 1140.2
felix habendus quis, ſecundum Ariſtotelem. 1131.1
femora allegoricè cur virtutes morales ſignificent. 330. 1
femur percutere proprium eſt dolentium, & pœnitentiam agentium. 366.2
feneſtræ animæ ſunt ſenſus corporis. 350.1
feneſtrarum nomine ſeoſus corporis in ſcripturis deſignantur. 295.2
feneſtris apertis precabarur Daniel. 522.1
feræ ſpiritales qoænam. 300.2
ferini homioes in improbitate degentes comparantur feris. 417.1
ferino more vioentes barbari. 512.2
fermenti nomine vetuſtas nequitiæ ſignificatur. 41.2
fermentum qoid Paulus vocet. 691.2
fermentum vetus & malitiæ, qoid. 692.2
ferrum Romanorum regnom. 500.1
ferula commone Satyrorum inſigoe. 1139.2
feſtum meſſis primarum frugum, & feſtum conſummationis ſub finem anni, quale. 35 2
feſta ſingula ſingulis diis dicata. 1106.1
feſtorum tempore ſolebant omnes concurrere Ieroſolymam. 388.1
feſtorum nomina cuilibet Deo deæque ſacrotum. 1106.1
fiat lux: &, fiat firmamentum, cuinam dixerit Deus. 3 1
fiat fiat Hebræis amen amen eſt. 220.1
fictile regnum à ferreo non aliud eſſe. 5.7.2
Fides eſt eornm quæ ſperantur ſubſtantia. 708.2
fides boni effectrix. 312.3
fides operibos perficitur. 337.2
fides per habitum intus florens, per actionem foris fructificare debet. 334.3
fides principium vitæ ad virtutem ducentis. 310.2
fidem ſincera ad baptiſmum recipiendum neceſſaria. 319. 2
fides ſola non ſufficit ad ſalutem, ſed operibus indiget ad perfectionem. 38.1.206.1
fides animæ & rerum diuinarum cognitio eſt hoc quod oculus in corpore, habet illa tameo opos actiua virtute. 676.1
fides dux ad Deum. 1088.2
fides & lege & circumciſione antiquior. 656.2
fides fuit gentibus cauſa bonorum. 672.1
fides qoid. 797.1
fides quid Ariſtoteli. 1063.2. quid & theologis. *ibid.*
fides in Chriſtum non eſt legi contraria. 672.2
fides lux mentis. 1062.2
fides manifeſtam facit & eios qoi io Deum credit affectionem, & Dei benignitatem. 656.1
fides non ſufficit ad ſalutem, ſed conuenit benefactorem in omnibus colere & obſeruare. 723.2
fides oculus mentis. 1061.2
fides perſecutione inclareſcit. 1120.1
fidei fructus ob futurum præmium ſpem adfert. 334.1
fidei perfectio eſt operum incredulitatis mortificatio. 318.1
fidei pietas per pertam appellatur. 298.2
fidei Chriſtianæ perſecotores. 1119.2
fidei definitiones variæ. 1063.2
fidei fructus. 1065. 1
fidei alumni ſub vmbra maximæ cedri ſedeotes. 326.1
fidem poſſidens venit in notionem Dei. 453.1
fidem bonum appellat Apoſtolus. 680.2
per fidem dator gratia, & pro menſura fidei dona gratiæ Deus ſuppeditat. 677.1
fidem ooſtram in Chriſtum appellat matrimoniom Apoſtolus. 661.2
per fidem prophetæ ſalutem futuram prædicarunt. 650.1
fide occurſandum rebus quæ ſolo percipiuntur intellectu. 1062.2
fide ſola allata peccatorum remiſſionem accepimus. 655.2
fideles in ſola eccleſia ſomunt dioina myſteria execrationi habentes hæreticorum cœtus. 31.1
fidelis, ne det occaſionem deuortio. 696.1
fideles ſunt filij Dei. 739.2
fidelium com infidelibus matrimoniom ooo ſoloit Apoſtolus. 1000.1
figora & forma qnomodo differant. 676.1
figuras vocat Paulus ea quæ ſunt præſentis ſæculi: res, ea qoæ futora ſunt. 676.2
Filia diaboli anima carnis voluptatibus effœminata. 230.2
filiæ Hieruſalem quænam intelligantur. 293.1
filiæ vocantur vrbes & regiones. 403.1
filius Daoid cur Chriſtus appellatus. 648.1
filius dilectionis Dei Chriſtus. 763.3
filius non minor Patre. 772.1
filius Patri coæternus. 982.2
filius hominis Chriſtus ſæpe appellatus. 1135.2
filios Dauid ſecundum humanam naturam dictus eſt Chriſtus. 991.2
filius Dei ſecondum diuinitatem ſempiternum obtinet imperium. 478.1
filius hominis propter humanam naturam Dominus vocatos. 527.1
nec filius nec Spiritus ſanctus creatæ naturæ eſt. 268.2
filius re vera Deus eſt, & vniuerſorum opifex & conditor. 351.1
filius ſi eſt creatus, non eſt Deus. 351.1
filij & patris æqoalitas. 751.3
filium multis in locis Deum Paulus vocat. 698.1
filium patris imaginem appellauit Apoſtolos. 916.1
filium eſſe in ſinu patris dicens Apoſtolus, docet illos inſeparabiles eſſe ioter ſeſe. 8:6. 1
Filiom Deum quo nomine innuat Plato. 1071.1
de Filio. 982.3
de filio ſacerdotis, qui in impietate educatus piorum cœtui ſe adiunxit. 864.2
filij Dei qui ſunt. 688.1
filij inobedientiæ ſunt qui diuinas prædicationes non admittuut. 746.2
filij iræ, qoi. *ibid.*
filij Dei Moab. 550.2
filij peſtilentiarum peſtilentes. 746.1
filij proborum virorum fruuntur bonis propter maiorum pietatem 60.1
filiorum ſaluandoum ordinem quinam obtineant. 324.3

filios fœdetis Iudæos vocat. 459. 1

filios hominum Hebræi homines vocant;& filios prophetarum, prophetas. 545.2

filios iugulare, extremus terminus impietaris. 444.1

filios vocat Deus etiam recedentes à ſe. 343.2

filios carnis Apoſtolus vocauit qui per naturæ ſeriem & conſequentiam geniti ſunt. 670.1

filios Dei quos vocet Moſes. 13.1

filietas ſaluatoris noſtri nullam habet cum aliorum filietate commooitatem. 826.2

filietatem germanam pecoliaremqoe & naturalem eximiam demonſtrant Paulus, Euangelia, Dauid in Pſalmis. 827.1

de fine & iudicio. 1130.1.2

finis impoſitus ſacerdotio & tegno. 437.1

Firmilianus Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopus, vir externa & diuina ſtientia illuſtris. 971.1

Flaoiani libertas. 890.1

Flauianus Antiocheuus præſul, virtute inſignis. 1013.1

Flauianos ac Diodorus quaſi qoædam turres fluctus illatos frangebant. 877.2

Flauianus celeberrimus pontifex. 870.2.906.1

Flauianus & Diodorus in duas partes diuiſis cœtibus pſalmos accinentium inſtituerunt alternis Dauidicam melodiam decantare. 839.1

Flaoianus magno Meletio Antiochiæ in præſulatu ſocceſſit. 890.1.891.2

florere vites metaphoricè qoid. 297.2

de Florino & Blaſto, qui in preſbyterorum ordinem Romæ cooptati, in pernicioſam Valentioi ſectam declinarunt. 966.1

fluuij ioferi. 1131.1.2

fluoium ignis quem Daniel propheta ſe vidiſſe narrat, etiam Plato ſciuit. 1132.1

per fœnum, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, ſtipulam, quid intelligendum. 690.1

Fœnum à tergo metentis quid ſignificet. 350.2

fœnus auaritia appellatur. 170.2

fœous non ſolùm perfectio noui teſtatuenti, ſed etiam legis ſtatus damnat. 146.2

folia excuſſa gloriam fluentem ſignificant. ibid.

folia decus regium ſignificant. ibid.

fons de domo Domini egtediens eſt Spiritus ſancti gratia. 576.2

fons dioinæ ſcripturæ qoibus pateat. 312.1

forma boni viri apod Platonem. 1140.2

formoſa cur dicta ſponſa. 297.2

de fornicarione. 400.2

fornicatio idolorum cultus vocatur. 273.1.219.1.2.403.2.419.1

fornicator Corinthius per pœnitentiam non ſolum diuinis ſacramentis dignos eſt habitus, ſed & docendi gratiam eſt aſſecutus. 1002.1

fortaſſe audient, qualem habeat ſenſum. 350.2

fortitudo & pietas Danielis. 522.1

fortitudo, ſapientia, pietas trium puerorum captiuorum. 505.1

fortitudo quid ſit. 1164.1

fortuoæ cur meminerit ſcriptura. 21.2.23.1

foueam mortem à ſepulchro nomine impoſito appellauit. 464. 2

fragrantia ex veſtimentis ſponſæ ſpiritalis quanta. 311.1

fragrantia operum. 312.2

fraternam charitatem vocat Paulus liberalem pecuniæ erogationem. 773.2

fratres Chriſtus vt homo appellat eos qui credunt. 667.2

fratrem defuncti ſine liberis, vxorem eius ducere nolentem qoæ Deus conſpui iuſſerit. 61.2

fratris delicta ſunt ferenda. 733.1

fratrum infirmitatem ferre debemus, & omnia pro illorum ſalute procurare. 68.1

fraudationem quid vocet Apoſtolus. 1000.1

freoum in maxillis ponere, qoid. 479.1

fructus tributum ſignificat. 466.2

fructus quales è deſerto ſterili prodierint. 1015.1

frugalitas cum iuſtitia melior, quàm diuitiæ iniquæ, & affluentia iniuſta. 113.1

Frumentius poſthabuit conſpectum parentum ſuorum rerum diuinarum curæ. 839.1

& Indis ad cognitionem Dei dox fuit. ibid.

fucari cur noo debeant mulieres. 1024.2

funes pro inſidiis. 94.1

funiculum ſcriptura appellat diuiſionem ſortis. 615. 1

funiculus coccineus antiquorum ſacrificia ſignificabat. 23. 1

funiculus coccineus quid. 306.1

& quid illius nomine intelligatur. ibid.

funiculus ſæpe vocatur hæreditas. 349.1

futura ex præteritis conſideranda. 1105.1

futurorum bonorum vmbra dicuntur bona temporalia. 335.1

G

GAbaonitæ cur ad ligna cædenda & aquam ferendam damnati. 69.1

Gabriel Mariæ virgini lætum nuntium admirandi partus ſub veris tempus attulit. 39.1

Gabriel volaos. 536.2

Gaina coacto exercitu in Thracia multa loca vaſtabat ac deprædabatur. 891.2

Gaina gentis Scythicæ vir tyrannico animo, Arriana labe infectos. 892.1. vt ſibi vnum è dioiois templis concederetor à Rege petit. ibid. ſed dious Ioannes illi os obturauit. 891.2

Galaad & Galgala idolorum vrbes. 307.1

Galaad migrationem reſtium ſignificat. ibid.

Galaad mootis myſterium. 306.2

Galaad nomen regionis. 223.2

Galaad oon tribos, ſed locus eſt. 153.2

Galaad pertinet ad terram Iſraëliticam. 359.2

Galaad potiſſimom excolit reſinam. 374.1

Galaad vrbs erat Iſrael. 578.1

Galaad vrbs erat ſacerdotibus deſtinata. 349.1

Galatas qui à fide declinarant, ad ſalutem reduxit Apoſtolos. 1001.1

Galatia Galliæ antiquitus appellabantur. 818.1

Galgal cognitionis vim ſignificat. 409.1

Galgala dictus eſt præputiorum locus, & Hebraicè ſignificat libertatem. 73.1

Galgala noo procul diſtant ab Hiericho. 73.1

Galgala vrbs multis dedicata idolis. 559.2

Galilæi pro Chriſtianis vſurpati. 1116.1

Gallus Cæſar in Oriente declaratur à Conſtantio, qui pietatis cultor & fuit & permanſit. 859.1

Ganymedes raptus vt pocula Iooi miniſtraret. 1076.1

Gaza & Aſcalon vrbes Palæſtinæ. 860.1

Gedeon Madiæ terram deuaſtauit. 799.1

Gelaſius epiſcopus Cæſarienſis Palæſtinus eruditione ac vita clarus. 88.1

genarum & labrorum nomine quæ doctrina ſignificata. 319.2

genealogia ex Euangelio ſecundum Lucam magna ex parte à

te à Marcione amputata: cætera autem Euangelia ab eo reiecta. 967.1
gentes auditis duntaxat Apoſtolicis præceptis ad lumen diuinæ notitiæ peruenerunt. 356.2
gentes maris nomine appellatæ. 104.2.611.2
gentes diuino præconio credentes diabolum extermina-runt. 461.1.2
gentes doctæ credere in numen patris, filij, & ſpiritus ſancti. 483.1
gentes impietate vicerunt Iudæi. 402.1
gentes reiectis Iudæis fruuntur bonis à Deo datis. 307.1
gentes ad Christum conuertendas eſſe. 1128.1
gentes olim dicebantur canes. 719.1
gentium religio & claritas quantum Iudæis dolorem afferat. 673.2
gentium Dei cognitio fuit prædicta, & ſcelus Iudæorum. 673.2
gentium dij. 1076.1
gentium noui populi, typus Iacob patriarcha. 801.1
eorum qui ad gentium infidelitatem declinant, impudentia. 1080.1
gentibus nec per Moſem lex data, nec per Prophetas vtilitas allata fuit, ſed per ſacros Apoſtolos cognitionis radium acceperunt. 269.1
genus Dei ſumus. 550.2
Geometræ credendum in arte ſua. 1063.2
Georgius lupus potentiam in oues nactus crudelius quàm vllus lupus vrſusve aut pardus in oues graſſatus fuit. 848.1. de crudelitate illius in virgines, epiſcopos. ibid.
Germanicæorum oppidulum, Neſtorij natiuitate notum. 979.1
Germanicia peſte Eudoxij corrupta. 881.2
Germanicia vrbs ſita in finibus Cilicum, Syrorum & Cappadocum, cenſeturque cum Euphrateſiæ prouincia. 855.1
germinalis animæ vis quæ. 109.1.2
gigantes qui vocentur. 464.1
gigantes tam proceri, vt alij cum illis comparati quaſi locuſtæ viderentur. 417.2
gigantes quos vocet diuina ſcriptura. 13.1
Gitti, vicus Samariæ, ad ſummum præſtigiarum gradum prouectus, Simonis magi patria. 960.1
gladius in ſcriptura duplex, vnus reprehenſionis, alter intelligentiæ. 303.2
gladius ſupplicium, vagina longanimitas Dei. 435.1
gladium bellum dicit, ſpeculatorem exploratorem. 466.1
gladium & ſagittas puniendi facultatem appellauit. 4.6.1
gladium venit mittere Chriſtus, non pacem; quomodo euenerit 1136.1
gladium ſpiritus vocat Paulus operationem ſpiritus. 754.1
gleba populus. 424.1
globus lapideus flammatus in Ægupotamum Helleſponti vrbem olim è cœlo decidit. 1084.1.2
gloria diuina Cherubim inuecta. 408.2
gloria Domini quomodo terram omnem impletura ſit. 53.2
gloriam patris Paulus vocat diuinitatem Chriſti. 660.1
Gnoſticorum hæreſis. 996.1
Gnoſticos ſe falſo nomine dicebãt Prodici ſectatores. 962.2
Godolias iuſſu Nabuchodonoſor imperauit relictis in Iudæa. 371.1
Gog & Magog expectare inſcitia non ſolùm Iudæorum, ſed etiam Chriſtianorum. 481.1
Gog & Magog gentes Scythicæ. 479.1
Gog & Magog regnantibus ſula Palæſtina pace perfruita eſt. 136.1
Gog iam venit. 483.1
Gog Scythicarum gentium rex contra Hieruſalem multitudinem coegit. 584.1
Golgothas mons excelſus vbi ſalutaris infixa crux fuit 426.1
Gotoranes filius Iſdigerdis defuncto patre vnà cum regno bellum aduerſus pietatem ſuſcepit. 894.2
Gortheni, ex Simonis Magi ſchola hæretici. 961.1
de Gothorum eccleſia. 880.2
Græci philoſophiam ſuam & artes plurimas à barbaris præceptoribus acceperunt. 1059.1
Græci illuſtrem ſuam ſcientiam, plurimaſque artes à barbaris præceptoribus acceperunt. 1059.1
Græci & Romani Martem ſecundum propriam habitus ſui armant figuram. 441.2
Græci exiſtimabant quoſdam Deos eſſe cœleſtes, alios terrenos, alios ſubterraneos. 31.1
Græci ſinebant puerorum capillos promitti, & aliquanto poſt tempore eos Dæmonibus dedicabant. 46.2
Græci & Iudæi olim conſueuerant cum duabus, tribus, & pluribus etiam vxoribus lege matrimonij iungi. 807.1
Græci non exercebant virginitatem, nec admittebant Iudæi. ibid.
Græcorum duces fortitudine clari. 1038.2
Græcorum philoſophorum, illuſtriſſimi. 1058.2
Græcorum fabulæ & Manichæorum nugæ ſunt, dicere, manſiſſe diuinitatem, humanitatem autem ab ipſa eſſe abſorptam & deuoratam. 921.2
Græcorum fabulæ in deorum multitudine. 698.1
grammatica. 1158.2. & illius beneficia. ibid.
grando & carbones ignis mala ſignificant. 394.1
gratia diuina præſtantiores & ſapientiores aliis homines facit. 497.1
gratia domini noſtri Ieſu Chriſti cum ſpiritu veſtro, eſt conſueta benedictio, quam Paulus veluti quoddam ſignaculum literis impoſuit. 743.2.779.2
gratia per fidem concipit. 335.2
gratia tecum, conſueta benedictio. 812.2.816.2
gratia omnes egemus. 655.2
gratia ſpiritus noſtrum adiuuat liberum arbitrium. 476.2
gratiam pietati proportione reſpondentem acceperat Daniel. 521.2
gratiarum ſpiritalium multa genera. 279.1
Gratianus circumuentus inſidiis mortem oppetit nullis relictis liberis imperij, ſed fratre ſuperſtite admodum adoleſcentulo patri cognomine. 885.2
Gratianus relicta Italia, in Pannoniam proficiſcitur. 881.1
Gratianus toto imperio Romano potitus, legem tulit qua expulſi paſtores ſuis quiſque gregibus reſtituerentur. 880.2
per Gregem caprarum quinam deſignentur. 306.2
greges quinam dicantur in ſacris ſcripturis. 284.1
Gregorij eximij ſermones melle dulciores. 322.2
Gregorij duo, Nazianzenus & Niſſæus Epiſcopi, quorum hic frater, ille contubernalis ac ſocius fuit magni Baſilij. 879.1
Gregorius olim quidem regiam vrbem, quæ in hoſtio Boſpori ſita eſt, gubernauit, poſtea autem Nazianzum habitauit. 905.2
Gutta balſamum vacatur. 452.1
Gutturis nomine quid in ſcripturis. 291.1
gymnaſium in Hieruſalem ædificari præcepit Antiochus. 533.1

H

HAbacuc equos appellauit ſacros Apoſtolos. 135.2
Habacuc propheta quid contineat. 607
Habitauit in nobis, quomodo intelligendum. 91.1

habitus in ſua Repub. viſitatos ſuis diis imponere conſueuerant omnes antiquitus impietati dediti. 441.2
Hadrach vrbs eſt Arabiæ. 629.1
Hereditas ſæpe vocatur funiculus. 349.1
hæreſes in Chriſtum. 927.2
hæreſes in Chriſtum. 990.1
hæreſes Paulus etiam appellat contentiones, non differentias dogmatum. 704.1
hæreſes omnes ad euertendam vnigeniti diuinitatem excogitatæ à Dæmone extinctæ ab eo qui increpat abyſſum, &c. 971.2
hæreſes quæ humanam Chriſti aſſumptionem negant, multæ ſcripturæ teſtimoniis conuictæ. 991.2
hæreſes quædam ſolam diuinitatem, quædam ſolam humanitatem confitentur. 913.1
Hæreſes qua tempeſtate pullularint. 283.1
hæreſim omnem expugnauit Apoſtolus per pauca hæc verba, Qui cùm in forma Dei eſſet. &c. 757.2
Hæreſum procella quomodo aliquando deſiit. 297.2
Hæretici cur per vulpeculas deſignati. 299.2
Hæretici orationis ſuauitate ac retibus argumentorum ſimpliciores animas decipiũt. 299.2
Hæretici perſequendi. 299.2
hæretici exectandi, & ſcelerati etiam myſticam communionem nominarunt intemperantiam. 1001.1
hæretici recenſentur qui tempore Apoſtolorum exorti ſunt. 969
hæreticorum nomina, qui in ſynodo Nicæna Apoſtolicis dogmatis refragabantur ſuſcepto patrocinio Arrij. 830.2
hæreticorum, qui carnem accuſant, ora obturat Paulus. 679.1.
Hæreticorum conuenticula iniqua. 162.2
Hæreticorum eccleſiæ cur filiæ inter ſpinas appellatæ. 290.1
hæreticorum exectandæ leges de non contrahendo matrimonio, refutatæ. 999.1.2
hæreticorum doctrina ſemiaridis arboribus aſſimilata. 974.2
hæreticorum leges latæ aduerſus matrimonium, quàm ſint miſeræ. 1000.1
hæreticorum ſuperbia nefaria, malitia immodica, in filium Dei. 827.2
Hagij, quaſi agei, id eſt ſine terra, dicti Angeli immortales. 1081.1
Hananiæ mors prædicitur, & poſt ſeptem menſes moritur. 364.1
Hananias pſeudopropheta fauſta prædixit, ſed falſa. 364.1
Hebdomada hebdomadum celebrantes quid. 437.1
Hebra Syrorum lingua idem quod Euphrates. 16.2
Hebræa appellatio Chaldææ anteponitur. 518.2
Hebræi ab Heber appellati. 489.2
Hebræi ex eo appellati ſunt, quod Abraham è regione Chaldæorum veniens in Palæſtinam pertranſiit fluuium Euphratem. 16.2
Hebræi primum menſem appellant Xanthicum. 621.2
Hebræi ſecundum lunæ curſum annum numerant. 538.2
Hebræorum pueri non ſtatim Hebraica lingua vtuntur, ſed eorum apud quos nati ſunt. 16.1
Hebræis cur præceperit Deus vt Ægyptios ſpoliarent. 31.1
Hebraica lingua vnde cœperit. 16.1
Hebraica lingua ſecundum quoſdam dicitur ab Heber. 16.2
Hebraica vox eſt ſacra. 16.1
Hebraici libri in linguas omnes quibus nationes vtuntur conuerſi. 1094.2
Helena poſt quamplurima adulteria in cœlum ſublata. 1076.2
Helias maximus prophetarum. 549.1
Helias prædicans. 551.1
Helias Theſbites. 551.1
Helias Theſbytes ante diem ſecundi aduentus venturus eſt, & quid facturus ſit, & cauſſa cur venturus ſit. 642.1
Helias homo Dei appellatus. 8.1
Helias viduæ filiam excitauit. 799.1
Heliſæus Sunamitidis filiam excitauit. ibid.
Heliſæum gens Syrorum extimuit. 569.1
Helladius poſt magnum Baſilium præſulatum iniit. 883.1
herbas non eſculentas cur Deus germinare iuſſerit. 3.2
Hermas, vnus ex Enthuſiaſtarum hæreſis principibus. 978.2
Hermes.i. Mercurius, pro dolo & furaci fraude. 1078.1
Hermon mons eſt, qui Palæſtinæ terram ab Iſraele determinat. 154.1
Hermonas Hieroſolymorum eccleſiæ epiſcopus. 825.1
de Hermogene hæretico. 965.2
Herodes alienigena ex patre quidem erat Aſcalonites, ex matre autem Idumæus. 905.1
Hieropolis, Laodicea, ciuitates Phrygiæ. 769.1
Hieremiæ tria aſſcribuntur maxima, ſacerdotium, prophetia & ſapientia. 339.1
Hieremias anno decimo tertio Ioſiæ regis deſignatur propheta. 339.613
Hieremias captiuitatis tempus teſtatur. 534.1
Hieremias Chalcij. 493.1
Hieremias Ezechielis dicta confirmat. 411.1
Hieremias duplici gratia præditus erat, ſacerdotali & prophetica. 340.1
Hieremias maledicit diei in qua natus eſt. 355.1
Hieremias prophetizat non ſolum ea, quæ ſpectant ad Iudæos, ſed etiam quæ ad alias gentes. 340.1.2
Hieremias ſcripſit prophetiam quadraginta duorum annorum. 339 340
Hieremias ſecundo ſcribit ſuam prophetiam. 369.1
Hieremias, Sophonias, & Vrias Samæi iiſdem temporibus prophetabant. 391
Hieremias vt propheta nouerat futura, & experientiam habebat magiſtram. 370.1
Herodes à Romanis accepit regnum. 539.1
Herodes occidit infantes, ſperans ſe ſimul occiſurum Saluatorem natum. 366.1
Herodes paterno genere Aſcalonites, materno Idumæus. 559.2
Herodes templum nobilius effecit. 489.1
Herodes totius Iudææ rex declaratus. 519.1
Hieremias propheta quid tractet. 340.1.2
Hieremias à Sedechia in ciſternam graueolenti cœno fœtidam demittitur. 1177.1
Hieremias è carcere liberatur beneficio Abimelech. ibid.
Hiericho vrbs palmarum appellatur. 153.1
Hieroboam ex tribu Iuda. 555
Hieroboam filius Ioas, nepos Ioathã, pronepos Iehu. 555.1
Hieroboam filius Nabath. 555
Hieroboam impius. ibid.
Hieroboam propagauit fines Iſrael ab Emath vſque ad mare occidentale. 584.1
Hieroboam regiam ſuam in Samaria vrbe conſtituit. 555
Hieroſolyma cœleſtis. 191.1
Hieroſolyma Sion, & Sionis filia appellatur. 173.1.2
Hieroſolymitani aliis omnibus præſtabant viribus & multitudine. 555
Hieruſalem ædificatio Nehemiæ & Eſdræ memoria facta. 538.2

Hieruſalem appellatur libani nomine. 6-1.305.2
Hieruſalem capta anno tertio regis Ioacim. 391
Hieruſalem cœleſtis mater piorum. 301.2
Hieruſalem comparatur lebeti. 34 02
Hieruſalem bonis omnibus terræ potita. 418.2
Hieruſalem euerſa. 1137.1
Hieruſalem cur per libanum ſignificata. 270
Hieruſalem eadem commiſit quæ Samaria. 442.a
Hieruſalem eſt thronus Dei. 355.2
Hieruſalem figuratè vocatur Carmelus ob multitudinem incolarum. 345.1.2
Hieruſalem illuſtris & redempta columba. 616.1
Hieruſalem illuſtris facta maximas ſibi vrbes ſubiecit. 418.1
Hieruſalem vrbis terrarum vmbilicus. 402.1
Hieruſalem per ficum intelligitur. 612.1.2
Hieruſalem prius dicta fuit Iebus. 72.1
Hieruſalem quam ob cauſſam dicatur ſola. 384.a
Hieruſalem quid. 294.1
Hieruſalem ſita eſt in medio montium. 359.2
Hieruſalem ſolium Domini vocabitur. 343.2
Hieruſalem turris caliginoſa & ſqualida cur dicta. 593.1
Hieruſalem vaſtitas prædicitur. 597.1
Hieruſalem vaſtitatis ſeptuaginta anni completi ſunt ſecundo anno regni Darij. 622.1
Hieruſalem vltus eſt Deus non per Sennacherim, ſed per Nabuchodonoſor. 510.1
Hieruſalem vocabitur ciuitas vera & mons Domini omnipotentis. 827. 2
Hieruſalem vocatur ciuitas munitionis. 153.a
Hieruſalem vocatur vidua tanquam deſtituta diuina prouidentia. 384.a
Hieruſalem vocatur filia populi. 349.a
Hieruſalem vocatur virgo, non quòd ſit intemperans, ſed quod formæ det operam & de pulchritudine glorietur. 358. 1
Hieroſolymitani templi dedicatio. 842.1
Hierophantes quis veteribus. 1064.1
Himarmene & Pepromene, quæ & vnde dictæ. 1097. 2. 1098.1
hin genus menſuræ vini & olei apud Hebræos continet duas choas Atticas. 38.1
hinnulus ceruorum ſerpentes deſtruit. 295.1
hinnulis capreæ cur ſponſæ vbera ſimilia. 309.1
hinnulo ceruorum cur ſponſus comparatur. 295.1
Hippaſi Metapontini & Heracleti Epheſij, de materia & mundo ſententia. 1084.1
Hippolytus & Methodius pontifices & martyres. 906.a
Hippomolgi Thraciæ populi vnde ita dicti. 1094.1
Hircanus vltimus ex Aſamonibus princeps ſacerdotum ab Herode occiſus. 538.2
hirci præfigurarunt paſſionem Chriſti. 45.2
hirci duo, quorum alter offerebatur, alter dimittebatur, duarum naturarũ Seruatoris imaginem præfigurãt. 941.a
hircos, Ægyptiorum deus obſcœnus. 1080. 2
hircus capratum rex Græcorum. 532.2
hircus Macedonum regnum ſignificat. 530.2
hiſtoria faceta de quibuſdam Donatiſtis. 977. 1.2.
hiſtorico more quædam ſcripſit Daniel. 524.2
hœdorum nomine ſignificantur turbidi animorum motus. 284.1.2
hœdorum nomine peccatores intelliguntur. 284.1
Homerus & Heſiodus Thalete & alijs philoſophis longè antiquiores. 1070. 1
Homerum Plato cur eiecerit de ſua ciuitate. 1066.2
homo cùm primum conditus fuit, omnem poteſtatem accepit, & æternam habebat vitam: poſt peccatum autem ex vtriſque cecidit, & ab imperio, & à vita. 94.1
homo puluis, lutum, gleba, cinis, vanitas, flos, fœnum, à diuina ſcriptura appellatus. 516.2
homo eſt imago Dei, quomodo. 703.2
homo & mulier quo differant. 1094.1
homo peccati filius perditionis, quis. 998.1
homo alijs beatus eſt, alijs infeliciſſimus atque miſerrimus. 1090.1
homo tricorpor, triplicis naturæ & triplici poteſtate præditus, quis ea Peratarum impia doctrina. 965. 2
hominis vita ſæpe ſæculum nuncupatur. 172.2
hominem quomodo fecerit Deus ad imaginẽ ſuam. 1070.2
hominem veterem non appellat Paulus naturam, ſed malam mentem. 660.1
homines Dei verè vocantur, qui veteres creationis characteres ſeruarunt. 811.2
homines filij Dei appellabantur. 986.a
homines ſimplices & omni malitia carentes laudatorum animantium nominibus prophetæ ornant. 1160.1
homines immolati varijs olim in locis. 1108.2
homines in hac vita ſunt vt aduenæ & peregrini. 126.a
hominum corruptis animis ac moribus ferarum nomina imponunt prophetæ. *ibid.*
hominum cauſſa mundum creauit Deus. 508.a
hominum natura ob priorem impietatem deſertum appellatur. 502.a
hominum tota natura captiua fuit, & à Seruatore noſtro libertatem accepit. 189.1
homicidiu inuitus qui cõmiſiſſet, quare iuſſus fugere. 35.1
honorandi ſunt Chriſti miniſtri vt miniſtri, ſuſpiciendi vt diſpenſatores. 690.1
honoris magnitudo inuidiam excitauit. 621.2
Honorius Europæ regno ſuſcepto antiquum morem Romæ digladiandi ſuſtulit. 891.2
Hurmiſdæ Perſæ, cuius pater præcipuas præturas geſſerat, in confitendo Chriſto conſtantia. 894.2
horti nomine cur appellata ſponſa. 312.2
hortus nucis quid ſignificet in ſcripturis. 328.1
hortus ſponſæ quid. 314 1
hortus virtutum duplex. 315.a
Hoſius venerabilis ſenectæ confeſſor, exul. 849. 2. epiſcopus Cordubæ, celebris in magna Nicæna ſynodo & princeps Sardicenſis. 850.2
hoſtia & ſacerdos Chriſtus. 792.1
hoſtiæ carnibus veſcitur prohibuerit Deus eum qui immundum aliquid tetigerit. 41.2
hoſtis humanæ naturæ inuenit inſtrumenta. 414.1
hoſtes vocantur hæredes. 349.2
hoſtium incurſus ventus vrens vocatur. 429.a
hoſtibus vtitur vt inſtrumentis Deus ad pœnas repetendas. 412.1
humana felicitas, mendacium, vanitas. 232.2
humana natura Chriſti per electrum declarata. 411.1
humana natura quare omnium rerũ vltima ad benedicendum Domino inuitetur. 508.1
humana perinde ac vult Deus gubernat. 519.2
humana qualiacunque fuerint finem habent, & celerem finem. 511.2
humanæ res variæ. 255.1
humanis nominibus vtitur Deus appellans ea quæ fiunt cùm homines puniuntur. 402.2
humanitas & metos regis Darij. 523.1
humanitas verbi Dei à corruptione libera ab inhabitante diuina natura. 395.2
humanitatis Chriſti argumenta. 925.2.991.2
humanitatem Chriſti apertè negauerunt Simon, Menander, Marcion, Valentinus, Baſilides, Cerdo, Manes. 913.a
humano more loquitur Deus hominum ſeſe accommodans imbecillitati. 442.2

humanum genus cum ſuis ducibus principi Deo ſubie-
ctum. 393.2
humilem ſeipſum vocas Dominos. 516. 1
humiles,abiecti & manſueti quomodo in cœlum propter Chriſtum conſcenduns. 314.2
homilitas bonorum parens. 586.1
humilitatis normam nobis oſtendis Chriſtus. 312.1
Hus eſt Idumæa. 362.2
de Hydroparaſtatis ſeu Encratiſtis. 966. 1
Hymenæus & Philætus à veritate exciderunt docentes reſurrectionem iam eſſe factam. 815.2.969
Hymni,pſalmi & odæ In ſcripturis multæ. 276.1
hymnorum matutinorum & veſpertinorum decantatio. 1018. 2
hymnorum cantilena eſt vtilis & bonorum cauſa. 267.1
Hyrcani canes alebant cadaueribus ante Euangelij prædicationem. 1118.2
hyſſopus quarum rerum ænigma. 143.1
hyſſopi caliditas typus erat ſpiritus diuini gratiæ. 794.2

I

IAcob & Iſrael Idem. 216.2
Iacob patriarcha Chriſti aduentum prædixit. 25.1.populum ex Iudæis & gentibus compoſitum. *ibid.* Chriſti paſſionem.25.2.de Antichriſto. 26.1
Iacob nomen à parentibus impoſitum fuit Iacobo,Iſrael à Deo. 605. 1
Iacob pedem ſuum nominauis aduentum ſuum. 21.2
Iacob typum Dei gerebat, atque ideo duas habebas vxores. 22.1
Iacob patriarchæ caritas in Deum. 1054.2
Iacobum alterum Herodes diſtendit. 65.1
Iacobus Cleophæ filius,Domini autem conſobrinus. habuit enim matrem matris Domini ſororem. 736.1
Iacobus in hiſtoria ſanctorum patrum. 1036.1
Iacobus in vrbe Niſibi Epiſcopi ſimul & Principis memorabilia ſigna. 857.2
Iacobus Niſibita. 1036.1
Iacobus non ſolum ex cognatione appellabatur frater Domini,ſed etiam ex propria virtute. 711.1
Iacula ſpiritalia quænam. 308. 1
Ioannes & Mambres reſtiterunt Moſi. 816.2
Iacob numquid mentiti viſus ſit,dicens,Ego ſum Eſau primogenitus tuus. 20. 2
Iacob quare corpus ſuum ſepeliri mandauerit in Hebron. 24.1
Iacob quomodo dicatus filiis benedixiſſe, cum nonnullis maledixeris. 24. 1
Iacob cor tantas benedictiones adeptus fratrem fugit, & ſolus rebus neceſſariis carens, abit peregrè. 20.2
Iaſonis nauigatio,& quos comites habuerit. 1069.2
Iberibus mulier captiua viam veritatis demonſtrauit. 839.1
idioma Hebræorum & Syrorum. 546.1
idioma Hebræum. 545.4
idioma ſcripturæ,quæ fuerunt tanquam futura narrat, futura vt ea quæ facta ſunt. 420.1
idiotam appellat Paulus qui in ordine laicorum conſtitutus eſt, item eos qui myſteriis non ſunt initiati. 709.2
idola abominationes & offenſiones nuncupantur. 402.2
idoli & ſimilitudinis differentiæ. 33.2
idolis etiam filios & filas adolebant Iudæi. 34.14
idolum & ſimilitudo qui differant. 33.2
idololatria vocatur fornicatio, & quare. 343.2
idololatriæ immenſum ſtudium quibus vocabulis exercetur Deus. 4
idololatriæ ſanguine inquinatam Iudæam ſacrificare permiſit Deus ſibi,non idolis. 1
idolorum cultus fornicatio vocatur. 403.2.5 9.1
idolorum cultus per carnalem miſtionem in ſcripturis deſignatur. 14
idolorum cultos per libanum ſignificatus. 310
idolorum cultus vocatur abalienatio fornicationu. 354.2
idolorum infirmitas ridetus. 565.1
idolorum memoriam prorſus deleuit prædicatio Apoſtolorum. 350.1
idolorum ſacrificia per quid ſignificata. 174.1
idolorum ſtatuas & in domibus & in foris ſtatuerunt Iudæi. 419.1
idolorum cultum appellat Paolus auaritiam,conuenienter voci Domini. 707.1
idolorum à Rachel ſubreptorum quis ſcopus. 22.1
Idumææ adiacent maximi montes & excelſi. 376.1
Idumæi ab Eſau originem ducunt. 187.1.157.1.472.1. 586
Idumæi ab Iſaac oriundi. 448.1
Idomæi circumcidebantur iuxta legem Abrahæ datam. 350. 2
Idumæi fuiſſent planè ignoti, niſi ſcriptura diuina eos illuſtraſſet. [illegible]1
Idomæi gloriabantur de ſapientia. 384.1
Idumæi nunquam impietati ſeruire deſierunt. *ibid.*
Idumæi ſemper gerebant animum hoſtilem in Iudæos. 353.2
Idumæi vocantur fabulatores,& quare. 384.1
Idumæorum Regis interitus miſerabilis. 579.1
Iebus Hieruſalem dicta. 619.1
Iebuſæi incolæ Hieruſalem. *ibid.*
Iechonias filius Ioacim. 419.1.534
Ioſiæ verò nepos. 3[illegible]
Iechonias rex poſt trigeſimum ſeptimum captiuitatis annum è carcere liberatur,& regis Babyloniorum fit conuiua. 381.1
Iechonias ſeruiit. 196.2
Iechonias tres menſes & paucos inſuper dies regnauit. 392. 2
Ieiuniis, vigiliis, orationibus, aſpera humi dormitions, & huiuſmodi, mortificanda piæ animæ membra. 302.2
Ieiunium animæ malè habenti medicina eſt ſalutaris. 572.2
ieiunium eſt poteſtatis noſtræ & arbitrij. 1014.1
ieiunium indicitur. 574.1
ieiunium admirabile. 1012.2.1013.2.1014.2.1016.1.1014.2. 1029.1.1034.1.1035.1
ieiunium eſt poſtponendum caritati. 1014.1
ieiunus tres dierum hebdomadas permanſit Daniel. 541.1
Iephone binominis eſt. 73.2
præter Iephone,& Ieſu Naue, & Chaleb, ſexcenta millia perierunt. 785.2
Iephthe ſtolida pollicitatio. 75.1
Iephthe filiam cur mactari permiſerit Deus. 75.1
Ieſrael appellatur dies calamitatum. 557.2
Ieſrael locus eſt vbi Naboth lapidibus necatus fuit. 557.1
Ieſus quare ſit appellatus filius Naue, cùm ad explorandum mitteretur. 53.2
Ieſus filius Ioſedec,vir pietate inſignis. 341.1
Ieſus filius Naue miniſter Moſis. 67.1
Ieſus filius Naue typus erat veri Ieſu. 53.1.65.2.67.2.70.1
Ieſus ille ſacerdos magnus,typus Ieſu Chriſti. 624.1

Ieſus,

Ieſus, qui & Iaſon dictus. 547.1
Iethro ſocer Moſis, binominis erat, nam & Raguel dicitur. 52.1
Iezabelis impietas. 1176.2
Ignatius & Irenæus contemporanei Apoſtolorum. 910. 2
Ignatius per magni Petri dexteram pontificatus gratiam ſuſcepit, & cum Antiochenam eccleſiam rexiſſet, martyrij corona redimitus eſt. 906. 2
ignem modò orationem quæ inſtruit & expurgat, modò ſupplicium vocauit. 339.2
per ignem quid ſignificetur. 571.2
ignis alienos, quomodo intelligi debeat. 42.2
ignis natura & vires. 1145.2.1146.1
ignis ad quadraginta cubitos diffuſus. 507.1
ignis fames & mors vocatur. 401.1
ignis fulgurans quid. 392.1
ignis impij imperij miniſtros conſumpſit. 505.1
ignis naturæ nomen, æſtus ignis efficacitas. 508.1
ignis noui teſtamenti qualis. 330.1
ignis ſæpe pro exercitu hoſtili. 508 2
ignis ſanctos non attigit. 507.1
ignis ſupplicium à diuina ira profectum vocatur. 429.2
ignorantia parit audaciam. 1059.1
illuſtris facta Iudæa. 419.1
in imagine Dei factus homo. 1070.1
ad Imaginem noſtram, quid ſit in Gen. 5.2
Imagines maſculinæ idola. 419.1
imagines Symeonis Romæ erant poſitæ ante fores cuiuſlibet. 1031.1
imber inundans & ventus auferens, Chaldæi. 313 2
immundum aliquid qui tetigerit, quare veſci carnibus hoſtiæ prohibuerit Deus. 42.2
immundus ſuper anima, quis. 50.1
immortalitas animæ claré oſtenditur. 383.2
immutabile eſt nomen commune Trinitatis. 197. 2
immutabilis dialogus immutabilem vnigeniti filij diuinitatem docet. 896
impatibilis dialogus impatibilem & ab omnibus perturbationibus paſſionibuſque remotam Seruatoris noſtri diuinitatem decertat. ibid.
Imperatores ſuarum dignitatum nomina ſuis ſcriptis præponunt. 647.2
Imperatorum Valentiniani, Valentis & Gratiani epiſtola ad Epiſcopos diœceſeos Aſianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ. 868.2
Imperatorum ethnicorum tumuli non extant, ſuperſunt autem eorum qui Deum coluerunt. 1115.1
impiam legem Daniel non ambitionis ſtudio contempſit. 522.1
impietas illorum, qui corporum ſuorum imagines Deum appellauerunt. 651. 1
impietas magna, creaturæ diuinum honorem tribuere. ibid.
impietas naturæ bonum debile reddit. 1065. 2
impietatis labem infidelitatiſque contrahentium miſeranda conditio. 1018. 1
impietatis fundamentum ſæpe eſt praua vita. 805.1
impietatis materia aurum & argentum. 405.1
impietatem amplectentes ſunt captu faciles. 342.1.2
impietatem in Ægypto commorantes Iudæi didicerunt. 441.1
in impietate perſeuerantem Deus punit. 509 1
impijs hominibus odor libidinis ſuauiſſimus, Chriſti diſciplina grauis. 279.1
impudentis mulieris opera auſa Iudæa. 420.1
Inanimas res alloquitur Deus vt homines magis coarguat. 418.1
inaures auribus adhibitæ bonam ſignificant doctrinam. 418.2
inaures quidam ſcripturia. 274
inauris naſo inuecta, dehortatio à vitiis. 418.2
incarnatio Chriſti. 1104.1
incarnatio Dei & Seruatoris noſtri inenarrabilium bonorum conciliatrix. 669.1
de incarnatione Seruatoris. 990.1
incarnationis diuinæ myſterium non ſolus filius diſpenſauit, etiam pater eius prouidentiæ fuit particeps. 734. 2
incarnationis myſterium nec angelis ante verbi aſcenſionem exploratum. 323.1
incantatoribus eadem facere quæ Moſes quare Deus permiſeris. 30.1
incendium omnia probabit. 552.2
incircuncisi corde. 467.1
inciſiones in corpore ob animam facere aut ſtigmata prohibitum. 46.2
inconfuſus dialogus inconfuſam Domini Chriſti diuinitatis & humanitatis vnionem oſtendit. 896
incontinentia peperit inſaniam. 517.1
increatus in rebus creatis inueniri non poteſt. 318.1
incredulitas velum à D. Paulo dicta. 721.1
incrementa Nili vnde fiant. 1088.1
incubare in vtrumque latus, quid. 400. 1
Indi Perſis, Perſæ Græcis ſapientiores. 1095.2
Indis quando illuxerit diuinæ cognitionis iubar, & qua occaſione. 859.1
indumenta ab igne illæſa. 503.1
indumentum & veſtis pro carne Domini. 901.1
indurabo cor Pharaonis, quomodo intelligendum. 28.2
infantes poſt partum abluuntur. 417 2
infernus & mors pro diuerſatione in captiuitate. 569.2
infidelium cum fidelibus matrimonium non ſoluit Apoſtolus. 1000.1
infirmitatem ſentire eſt principium ſanitatis. 343 1
infortunia malis proſunt. 1103.1
infortunia multa quæ peccantibus neceſſaria ſunt. 1103 1
ingenij humani non eſt abſque ſuperno auxilio diuinitus reuelata interpretari. 497.
ingratæ mentis fructus, luctus & lamentatio. 419. 2
ingrati Iudæi erga Deum puniuntur. 418. 2
iniquitates dic vt iuſtificeris. 535.1
initians, initiatus & initiata, quid ſignificent. 64 1
initiati qui vocentur. 519.2
iniurias nos ferre docet Paulus. 678. 1
iniuriam nullo pacto decet eſſe, etiam ex Platone. 1140.1
iniuſtitia prodit ex opibus. 246.2
iniuſtorum & ſuperborum triſtis finis & vitæ congruens. 122.1
innocentiæ indumentum cur vocatus Chriſtus. 316. 2
Innocentius prudentia ſapientiáque clarus in Romana Eccleſia, Anaſtaſij ſucceſſor. 890.2
inſania correpti Iudæi filios ſacrificabant. 419.2
inſania per tranſlationem à muſtarum genere appellata. 397.1
inferi in pia Iudæorum radice qui dicantur. 479.1
inſidiæ tentationum ex virtutis præſtantia quomodo euitentur. 311.1
inſipientes nos Paulus appellauit, inſipientiam noſtram quæ erat ante fidem, oſtendens. 673.1

inſipientes quus vocet Paulus. 649.2
inſolentia Balthaſar. 517.1
intelligentia oecultorum cugnitio. 518.2
intemperantes mulu inde ſumunt laſciuiæ uccaſiouem, quod Abraham coocubina ſit vſus. 18.1
intemperantia quomodo imitatione turtoris ad temperantiam reuocanda. 284.2
intemperantia quàm odioſa Deo. 1001.2
intemperantiæ & iniquitatis magiſtri Baſilides, Carpucrates, Epiphanes, Prudicus. 1001.1
intemperantiæ qui ſtudent & ebrietati intabeſcunt, lætitiæ genitorem deſipientiæ pattem faciunt. 1165.1
intemperantiam execrandi hæretici nominarunt myſticam communionem. 1001.1
in templn gloria Dei apparere conſueuit. 507.2
intercedunt ſancti pro nobis. 1038.2
interpellatio eſt accuſatio eorum, qui nus iniuria afficiunt. 805.2
inuidia mentis aciem perſtringit. 522.1
inuidia nihil eſt ſceleratios. ibid.
iuuidia grauis perturbatto animi, & quæ felicitatem proximi ferre nequit. 651.2
inuiſibilia Dei, quæ Apoſtolo. 650.2
inuucationem quæ fit in haptiſmate, non auſus eſt mutare Arrius. 975.1
Inachas ab Hieremia Selim vocatus. 492
Ioachas, Ioachim, Iechunias, Sedecias, breui tempore dominati ſunt Hieruſalem. 429.1
Ioachas Iuſiæ pareuti ſucceſſit, & in Deom fuit impius. 429.1
Ioachas menſes tres regnauit. 392.2
Ioacim de muro præcipitatos. 391
Ioacim Eliacim ooocupatus. 493
Ioacim etiam Iechonias dictus. 391. 516.2
Ioacim filius Ioſiæ regis Iuda. 534.1
Ioacim in Hieruſalem interfectos. 359.2. 429.1
Ioacim rex prophetiam Hieremiæ combuſſit. 369.2
Iuacim vndecimo anno regni ſui interfectus. 392.2
Ioanam Ioniam vucat. 452.2
Ioannes Aſiam à priſtino errore liberauit. 233.2
Ioannes Baptiſta cur turtur dictos. 298.1
Ioannes Baptiſta voa dilecti, & pœnitentiæ promulgator. 294.2
indumenta ab igne illæſa. 505.1
Ioannes clarum lumen orbis terrarum accerſitus ab Arcadio, vrbis maximæ paſtor declaratur. 891.2
eiuſdem cura in regenda Eccleſia. ibid.
qoæ fana in Phœnicia deſtruxerit. ibidem.
quomodo Scythis proſpexetit, & Marciouitas fuerit inſectatus. 892.1
illius contradictio ad puſtulata Gainæ. ibid.
eiuſdem legatiu ad Gainam. 892.2
vrbe pellitur. ibid.
reuucatur. ibid.
iterum eijcitur, & in deſerto oppidulu Armeniæ, cui Cocuſo uomen, includitur, ac deinde Pytionta tradocitur. 893.1
cum veniſſet Comana mortuus eſt. ibid.
corpos eius iuxta monomentum Baſilici martyris deponitur. ibid.
nomen illios ad reliquos Epiſcopos adſcriptum. ibid.
illius reliquiæ Conſtantinopolim transferuntur. ibid.
Iob iuſtitia filijs non profuit. 316.1
Iob patientia & caritas quanta. 336.2
Iob traxit originem ab Eſau. 22.2
Iobab filius Iethro. 72.2
Iodae præclar iſſimus pontifex duxit ſororem Ochoſiæ. 70.2
.Iuel filius Barhuel. 77.1
Ioel quo tempore prophetarit, & quid. 771
Ioel, maſculina virgo, filia lucis, ex impia Manetis blaſphemia. 967.1
Ioiades, pontifex celebris. 364.2
Ionas cur fugit. 590.1
Ionas filius Amathi. 589.1
Ionas propheta. 491
Ionas quid tractet. 508
Ionas repræſentat Chriſtum. 591.1
Ionatham Macchabæos vndeuiginti annos præfectus. 529.2
Ioſaphat ex Dauid originem ducit. 227.2
Ioſeph caritas & tentationes quantæ. 316.1
Ioſeph compos voti. 495.2
Ioſeph hiſtoriam compendio narrat Dauid. 503.2
Ioſeph venditus Iſmaelitis mercatoribus. 1174.1
Ioſeph quare inuiderint fratres. 22.2
Ioſeph cur ſecundum è fratribus, & nuu primogenitum, recludi mandauerit. 23.1
Ioſeph inter iuuenes ſenex, inter ſenes, furtis & generoſus. 1034
Ioſeph thruni maieſtate uon effertur, ſed principatum manſuetudiue temperat, & imperium non niſi curam eſſe docet. 1176.1
Iuſeph Abrahæ pronepos, Iſaaci nepos, Iacobi filius. 1175.2
Ioſeph Ægyptiorum nou mudò fit uotritor, ſed & fratrum. 1176.1
Ioſeph interpretatur captiuis ſomnium. 1176.1
Ioſephi patientia in adoerſis. 1175.2
Ioſephi charitas erga Deum. 1054.1
Ioſephi caſtitas. 1159.2
Ioſephus de beato Dauiele molta tradit. 551.2
Ioſephus ſcriptor Hebræus. 539.1
Ioſias filius Sophoniæ. 627.1
Ioſias pios Rex. 203.2.339
Ioſias natus ex Amon in omni pietate & virtute verſatus eſt. 613
Iuſias præcepit idulorum ſacerdutes uecari, & illorum aras radicitus euelli &c. 203.2.209.1
Ioſias Rex in pios habuit liberos. 339
Ioſias Rex impium habuit patrem & auum item. ibid.
Ioſias vocatur cedrus. 310.1
Ioſippus Caiaphas dictus. 539.2
Ioſue viginti & nuuem reges percuſſit ducibus Hierichu & Hai non numeratis. 73.2
Ioſue cum Dominus teſtificatus eſſet in ſe habere ſpiritum Dei, ad quid Moſes iubetur vt imponat manus ſuper ipſum. 56.2
Iouianos Cæſar creatur. 866.1
Iouianus legem tulit, qoa & Epiſcopi de exilio reuocabantur, & reddebantur eccleſiæ ſeruatoribus fidelibus fidei Nicænæ. 867.2
Iooianus reſtituit conſtitutum Magni Conſtantini de largiendo frumento Eccleſiis. 868.1
Iouianos Dadanaſtæ finit vitam. ibid.
ad Iouianum Athanaſij ac reliqoorum Epiſcoporum epiſtola de ſeruanda fide Nicæx expoſita tanquam conſentanea apoſtolicis dogmatis. 867.1
Iouis flagitia. 1077.1
Ioois inceſtus atque libidines. 1081.2
Iouis Olympij templum in Hieruſalem appellauit Antiochus. 548.2.549.2
Iuois Xenij templom in Garizim appellaoit Antiochus. 549.2
ir vigilans, id eſt Angelos. 593.1
ira Dei qoomodo de cælo reueletur. 650.2

ira eſt

ira eſt motus naturæ, non noſtri arbitrij. 1017.1
ira Dei pro ſupplicio. 650.2.657.1.678 2
ira nunquam motus Dauides ſpácio quadraginta quinque annorum. 1016. 2
iracundia & cupido inuicem admixtæ alterno impedimento faciunt optimam virtutis cõmixtionem. 1096.1
iracundia quomodo exemplo colombæ compeſcenda. 184.2.
iraſcendi vis homini vtilis. 1096.1
Irenæus, cui vt Polycarpi doctriuafrucretor contigit, occidentalium Gallorum lumen fuit. 906. 2
epiſcopus Lugduuenſis. 907. 1
Ireuæus vir Apoſtolicos Occidentem illuminauit. 962.1
Irenæus Apoſtolorum ſucceſſor aduerſus Naaorços ſcripſit. 970.1
Iſaac caritas quanta. 336.1
Iſaac erga Deum caritas. 1054. 2
Iſaac figura noui popoli. 941.1
Iſaac pater nondum erat, quando Patriarcha accepit benedictionem Melchiledech. 791.1
Iſaac qoa de cauſa volebat benedictionem dare ipſi Eſau. *ibid.*
Iſaac in Ægyptum proficiſci quare prohibuerit Deus, fame impellente. 20.1
Iſaaces qui ibi haberet ſolitariam caſulam, Valenti in expeditionem exercitum ducenti infelicem pugnam & interitum prædixit. 879 2
Iſdigerdes Perſarum rex bellum Eccleſiaſticum mooet. 894.1
Iſidorus & Macarius relegati. 874. 2
Iſidorus filius Baſilidis cum aliqoo additamento patris fabuloſa commenta confirmauit. 961.2
Iſidorus Cyrenſis epiſcopos, virtute inſignis. 1013.1
Iſis & Oſiris Ægyptiis ſunt Sol & Luna. 1077. 2
Iſmael interfecit Godoliam cum eóſque qui eum illo inuenti ſunt Chaldæos & Iodæos. 371.2
Iſmael princeps ſacerdotum. 539.1
Iſmaël adhuc tenellus è domo paterna quare eiectus cum matre. 18.2
Iſmael Abrabæ erat filius, & etiam primogenitus. 670.1
Iſmael figura populi Iſrael. 941. 2
Iſmaelitæ circuncidebantur lege maiorum. 350. 2
Iſmaelitæ gloriabantur de ſapientia. 384. 1
Iſmaelitæ hodie dicontur Saraceni. 377.2
Iſmaelitæ Iſmaelis poſteri ſunt. 187.1
Iſmaelitæ nunquam deſierunt ſeruire impietati. 384. 1
Iſmaelitæ olim reliquis tribobus videntur imperaſſe. 377. 2
Iſmaelitæ vocantur ſabolatores, & qoare. 384.2
Iſmaeliticæ manos prædas agebant in viciuia Romani imperij doce Mabia oblita ſexus ſoi & induta animum virilem. 877. 1. ſed poſt non paucos conflictus fœdere facto lumen diuinæ cognitionis accepit. *ibid.*
Iſrael omnis qui credit. 675.2
Iſraël Ægyptiorum impietatem ex conuerſatione imbiberat. 1.2
Iſrael cum Ægyptiis diutiſſimè cooueſatus, illiorum impietatem imbibit. 1.2
Iſrael omnes nuncupati, qoi Deum per fidem vident. 471. 2
Iſrael vitis frondoſa. 565.1
Iſrael ſub veris tempore eſt liberatus à ſeruitute Ægyptiorum. 39.2
Iſmaëlitæ miſti Madianitarum filiabus impietatis participes facti ſunt. 13. 2
Iſraelitarum tranſitus per mare rubrum myſtica interpretatio. 32.2
Iſraelitarum gentem delegit Deus, vt omnibus ad notitiam Dei magiſtra eſſet. 1168.1
Itabyrium mons, venationis varietate plenus. 560. 1
Iubilæum Iudæi vocant quinquaginta annorum numerum. 391.1
Iubilatio viocentiom eſt vox. 594.2
Iudæa cur Chriſti mater appellata. 305.2
Iudæa dicitor ſpelunca hyænæ. 353. 1
Iudææ calamitates per erucam, locuſtam, bruchum, ęruginem futura prædicitur. 495.2
Iodææ naſus qualis. 331.2
Iudæi malè vſi libero ſuæ mentis arbitrio. 997.2
Iudæi à Babylonijs impijs differunt nihil. 494.1
Iudæi aliis nationibus ſapientiores. 496.1
Iudæi apertè veritatem oppugnant dum prophetiam de Chriſti natiuitate ad Zorobabel accommodare tentant. 599.2
Iodæi aſcendere ad Hieruſalem lege prohibiti. 437.2
Iudæi confugiebant ad Ægyptios, cum Aſſyrij in eos bellum gerebant. 341.1
Iudæi cur exules vagentor. 537.2
Iudæi Danielem à catalogo prophetarum excludunt. 492
Iudæi etiam hodie vtuntur voluminibus. 369. 2
Iudæi habentes cor incircuncisum accoſantur. 350.2
Iudæi in culpa ne prophetiæ prędicta bona conſequerentor. 475. 2
Iodæi innumerabiles ſecundom pollicitationem Dei, propter peccata ad paucitatem redacti. 506.2
Iudæi in Paſchatis celebritate Chriſtum cruci affixerunt, per idem etiam tempus impietatis pœnas dederunt. 174.1
Iodæi legis cultum violarunt, & impietatis gentium participes fuere. 402.1
Iudęi ne ſuos quidem erubeſcont magiſtros. 553 2
Iudæi nunquam perfectam dilectionem habuerunt erga Deum. 341.1
Iudęi plurimom honoris exhibebant idolis, quibus filios & filias adolebant. 344. 1
Iudæi prophetiam Danielis negànt, quia Saluatoris noſtri tam apertè prædixit aduentum. 553.1
Iodæi qui olim filij erant, ob ſua ſcelera canum ordinem ſortiti ſunt: gentes verò, quæ quondam canibus ſimiles erant, filiorum honore dignatę ſunt. 151.1
Iudæi in pręſentem diem ſcripturas in membranis habent. 818.1
Iudæi nomen olim commune & venerabile erat. 653 1
Iodæi pręcipoè delicati & lauti apparatus curam gerunt, & finem iuſtitiæ exiſtimant profuſum in ſabbato luxom. 760.1
Iudæi prelati fuerunt omnibus geotibus. 653.1
Iudæi promiſſiones de ſemine Daoid accommodant Salomoni & Zorobabell. 903. 1
Iudæi Abraham & quæ illi factæ erant promiſſiones in medium afferentes, oſtendere conabantur Apoſtolorum prædicationem ijs eſſe contrariam. 669.2
Iudæi pro alijs peccatis luerunt ſopplicia, & veniã impetrarunt, pro crucis facinore nondum. 537.2
Iudæi patinarij ac gulones quam maximi. 1.07.2
Iudæi filij appellati. 669. 2
Iudæi gulones. 1107. 2
Iudæi ſeruiebant interdom Ammonitis, interdom Moabitis, interdum alienigenis. 351.2
Iudæi ſub Babylonis ſeptuaginta annos ſeruierunt, ſub Antiocho per ſeptem anoos & ſex menſes ſubditi fuerunt. 173. 2

Iudæi ſub quibus Cæſaribus maximas calamitates ſobierint. 152.1
Iudæi traditi ſunt Cæſari, quia dicebant ſe non habere regem, niſi Cæſarem. 342.1
Iudæorum & aliarum gentium excidium vaticinatur Ezechiel. 391
Iudæorum gentem elegit Deus, vt per eos omnes homines beneficio afficeret. 402.1
Iudæorum ingratitudo & impietas. 566.2
Iudæorum multitudo & gentium Eccleſia cur ſorores dictæ. 287.1
Iudæorum populus dum Ægyptum incoluit, nullam vitæ diſciplinam habuit. 273
Iudæorum populus paucis annis poſt crucem elapſis totus exterrefactus. 185.2
Iudæorum ſuperbia diſſoluitur. 350.2
Iudæorum diſperſio prædicitur. 1128.1
Iudæorum reſiſtentia gentium fidem plurimùm adiuuit. 1188.2
Iudæorum ſexcenta millia propter infidelitatem in deſerto conſumpta ſunt. 799.1
Iudæorum veſtes crucibus replebantur, non tamen iis fulgidis, ſed coloris atri. 864.2
Iudæis cur ſacrificia inſtituta. 1106.2
Iudæis nihil tam dolorem affert quàm gentium in Deum religio, earumque claritas. 673.2
Iudæis non ſolum, ſed etiam Apoſtolis ante crucem Chriſtus non videbatur Deus. 648.2
Iudæis mos eſt cum precantur ad meridiem reſpicere. 484.2
Iudęis quadrat quod in lege eſt ſenſibile atque ſuperficiarium: quod autem ſpiritale, ijs qui Euangelicam viuendi rationem ſunt amplexi. 41.2
Iudęus cur Paulus Græcis præpoſuit. 650.1
Iudæos Deus antepoſuit omnibus gentibus, ſoliſque legem ſcriptam dedit. 384.1
Iudæos Deus hortatur per ſeipſum iurare, vt iurandi conſuetudine diſcerent ipſum ſolum adorare. 344.1.2
Iudæos cur iuſſerit Deus, ea quæ priùs colebant in ſacrificium offerri ſibi. 1106.2.1107.1
Iudaici regni finis oſtenditur. 360.2
Iudaicus populus cur Dei hęreditas nuncupetur. 180.1
Iudas Chriſtum vendidit triginta argenteis, quod prædicitur à Zacharia. 632.1
Iudas & Beniamin Iudas dicebantur. 400.1
Iudas & Ionathas magnam gloriam ex victoria collegerunt. 633.2
Iudas tres annos præfectus. 529.2
Iuda tribus regia Hieroſolymis vrbe Iudaica fuit. 555
Iudices Dij appellantur. 35.2.611.2
iudicio diſceptabo vobiſcum facie ad faciem, quid. 433.2
iudices animarum Plato, homines non vſquequaque laudandus induxit. 1135.1.2
de Iudicio. 995.2
de iudicio & fine. 1130.1.2
Iudicum liber appellatus eſt, quia docet illa quę tempore quo populus à iudicibus regebatur, euenerunt. 72.2
iugum mandatorum Dei cur per collum deſignatur. 310.1
iugum pietatis euangelicę per monile ſignificatum. 286.1
Iulianus ædem martyrum extruit, ſed fundamenta inſtabilitatem animi ipſius imitata antequam conſecrarentur collapſa ſunt. 859.2
Iulianus Chriſtianos Galilæos appellabat. 865.1
Iulianus Delphos & in Delum ac Dodonam miſit qui ſciſcitarentur de vatibus, num in expeditionem proficiſci deberet. 864.2
Iulianus Epiſcopos ab exilio reuocat. 860.1
Iulianus expeditionem agitans in Perſas ad omnia oracula, quæ in Imperio Romano eſſent fideliſſimos ſuorum miſit. 861.1
Iulianus Galilęorum liberis interdixit vſu Poëtices Rhetoriceſque ac philoſophicarum artium. 861.1. legem tulit, qua exigebantur militia Galilæi. 861.2
Iulianus Iudæos ſobuerſum templum inſtaurare iubet. 864.2
Iulianus iuuenili ætate adhoc impubes cum fratre Gallo ſuxit lac piæ doctrinę. 859.1. nec in annis pubertatis atque adoleſcentiæ eam amiſit. ibid.
Iulianus prodit impietatem ſuam, vnde horrenda perſecutio orta eſt. 860.2
Iulianus quidam, auonculus Imperatoris, ad ſacram menſam mittit lotium. 862.1. ſed mox pœnas cum ſocio ſuo Feſto Deo dedit. ibid.
Iulianus Saba inter ſanctos patres. 1007.2
Iulianus Saba Syrorum lingua cognomento precatur aduerſus Iulianum Imperatorem, & inter preces reſciuit eum cecidiſſe. 865.1
Iulianus tranſgreſſus in Aſiam ex Europa, cognita Conſtantij morte confidenter occupauit imperium. 859.1
Iuliani aduerſus pietatem in diſtribuendo auro decipula. 865.2
Iuliani preſtigię incantationum etiam patuere poſt cædem ipſius. 866.1
Iuliani tyranni cædes. ibid.
Iulianum Europa Cæſarem declarat. 859.1
Iulianum ferunt accepto vulnere impleſſe manum ſanguine, & ſparſo illo in aera, dixiſſe, Viciſti Galilæe. 866.1
Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus, quomodo intelligendum. 46.2
iuniperus ſemper viret. 570.2
Iupiter Ammon colitur ab Ægyptiis. 374.2.606.1
iura vendere & inſontium cędes, nefas. 438.1
iurare per Deum cur lex iubeat Iſraelitas. 59.1
iuriſiurandi in veteri teſtamento ritus. 369.1
iuriſiurandi tranſgreſſionem Deus caſtigat. 370.2
ius quomodo ſeruetur illęſum, ſi filij plectuntur pro patribus. 34.1
iuſiurandum addidit Deus ad confirmanda quę dixit. 359.2
iuſiurandum quod Deus iurauit. 535.2
iuſiurandum verbo addidit Deus. 418.1
iuſti proprium eſt ſuum cuique tribuere. 266.1
iuſtificaſti ſorores tuas, quid. 422.1
iuſtificatur homo per fidem ſine operibus legis. 656.1
Iuſtina magni Valentiniani coniux mater adoleſcentis accepta ſemina Arrianę doctrinæ filio ſuo detexit. 885.2
Iuſtinus qui in habitu philoſophi fuit defenſor veritatis, & qui martyrij corona redimitus fuit, aduerſus Menandrum ſcripſit. 961.2
Iuſtinus philoſophus & martyr, veritatis patronus aduerſus Potitum & alios Marcioniſtas. 967.1
iuſtitia vnius, communis peccati ſalutare medicamentum fuit. 991.1
iuſtitia quid ſit. 1164.1
iuſtitia reuelatur ijs qui fidei oculos habent. 650.1
iuſtitia reuelatur per Euangelium. ibid.
iuſtitia Dei & ſapientia commendantur. 523.2

iuſtitia

ioſtitia Dei ex fide eſt donom Dei. *ibid.*
iuſtitiæ ſtudium infrugiferum non aſt, licet fructus eius in hac præſenti vita nullus appareat. 1178.2
ioſtitia per crocum deſignata, defectus & exceſſus fugit. 314.1.
iuſtitia trium puerorum. 504.2
iuſtitia ſempiteroa ipſe eſt Chriſtus. 537.2
iuſtitia vſus eſt Deus contra Babylonios, miſericordia verò erga Iudæos. 385.2
ioſtitiæ fructos eſt ſalus. 153.2
iuſtitiæ rigorem Deus clementia temperat. 383.5
iuſtitiam exercentes diuino auxilio perfruuntur. 124.1
ioſtorum dioerſitas in claritate. 714.5
iuſtos velut fluctos exagitabant falſi vates. 414.2
iuſtum iodicium Dei. 505.2
iuſtus ex fide viuit. 609 5.738.1
iuſtus oliuæ fructiferæ comparatur. 144.5. & timentis Dominum filij nouellis plantis oliuarum aſſimilantur. 250.2
iuſtus iudex non opus, ſed laborem reſpicit. 689.2
iuuenem piom Deus natu maioribus præfert. 496.5
Iuuentius & Maximianos interfecti pro Chriſto annuis feſtis ab Antiochena ciuitate honorantur. 865.5

L

LAborem patriarcha Abraham non refugit. 1141.2. non Rebecca. 5141.1. non Iacob, oon illios filij. 1141.5. non Moſes. *ibid.*
labores oeceſſarij ſunt. 5141.1
laborum vtilitas. *ibid.*
Labyriothus aduerſos Theodoti hæreſim, opus Origenis vt creditor. 970.2
laccomedere, & lanis operiri, per tranſlatiooem dictum. 468.2
lactis nomine quid io ſcripturis. 315.2
lacunæ vocantur, qui verſantur in ſuperficie. 488.2
lacus pro morte. 113.5
lætitia figurate per vinum in ſcripturis intelligitur. 278.2
Lamech vnum interfecit, ſed oon Cain. 12.2
lamentario commiſeratioois & intimi amoris eſt indicium. 385.5
lamentatio neceſſaria, cum peccatores cooſolentibus non obediunt. 408.5
lamentationes ſcripſit Hieremias tum in gratiam eorum qoi tunc viuebant, tum poſterorom. 386.1
lamentationum Hiaramiæ verſus compoſiti ſont iuxta numerum & ordinem literarum Hebraicarum. 386.1
lana coccinea, noui indumenti typus. 794.5
lapidari quare iuſſerit Deus eum qoi die ſabbati ligna collegerat. 54.5
per lapides pretioſos, aurum, argentum, ligna, fœnum, ſtipulam, qoid iotelligendom. 690.1
lapides igniti, ſanctiſſimæ poteſtates. 455.2
lapides ſancti, pij homines. *ibid.*
lapideum cor, ioexorabile, obedire renoens. 450.2
lapidis exciſio ortum præter naturam ſignificat. 500 2
lapis angularis Chriſtus. 500.2.624.5.748.1
lapis à veteri & oouo Teſtamento Chriſtus appellatos. 500.2
Laodicea Phrygiæ metropolis. 766.2
laquearium nomine qoid myſticè. 289.1
laſciuis accuſator Iudæorum. 407.5
laſciuis mulieribos ſimilis facta Hieruſalem. 410.2
laſciuiæ occaſionem multi ſibi prætexunt, quod quatuor vxores habuerit Iacob. 81.1
laſciuos ornatus in dæmonum celebritatibus adhibebant. 444.1
latex malorom granatorum quid deſignet. 334.2
laus hominum multis ſæpenumero nocet. 1179.1
laus ſacræ ſcripturæ. 5095.2
Lazari parabola. 470.1
Leæna animal regium. 325.1
Lebes quem vidit Hieremias iodicat vrbem Hieruſalem. 340.2
Lebetem facere vrbem qoid. 409.2
Lebetem vrbem, aquam effuſam omnis generis calamitates vocat. 445 1.2
lecti nomina quid in ſcripturis. 889.5
lectulus Salomonis qoorum locum ſignificet. 304.1
lectulus ſponſi diuinas ſcripturas ſignificat. 303.2
Legalia ooo ſunt neceſſaria, poſtquam ceſſauit lex. 346.2
legem peccati peccatum Paolus appellat. 664.2
ex lege qoi vitam inſtituit, gratiam contemoit. 737.5
legem & teſtimonium & iuſtitias, & præceptum & iudicia Moſis Dauid vocat legem. 100.1
legem Iudæis Deus dedit, vt eos ab aliis hominibus diſtiugueret. 402.1
legem violant Iudæi paſcha in externa regione celebrantes. 541.2
leges Hebræis traditæ, quid amet Deus, & qoid oderit oſtendont. 1137.2
leges Chriaſtianæ ooo ſuot accoſandæ propter eos Chriſtianos qui illas tranſgrediuntor. 5142.2
leges ſcriptæ de proſelytis pleoæ omni humanitate. 993.2
legi diuinæ dies noctéſque incumbeodom. 78.2
legibus de blaſphemis homicidij lex aptatur, quia blaſphemator cùm creatorem interficere non poſſit, lingua ferit. 47.2
de legibus. 1516.2.2
legis oeceſſaria etiam cum Euangelio conſonant. 804.1
legis neceſſaria etiam natura docoit. 737.5
legis propria quæ ſunt. *ibid.*
lagis & gratiæ differentia. 672.2
legis & gratiæ inter ſe comparatio. 738.2
legis miniſtratio cur miniſtratio mortis vocetur. 682.1
legis Moſaicæ & Euangelij inter ſe congruentia. 299.1
legis ſuperflua ob Iudæorum infirmitatem adiecta ſunt. 348.2
legiſlator veteris & ooui teſtamenti eſt idem. 363.1
legiſlator Deus leges veteres non ſuboertit, ſed adſtringit. 994.1
legiſlatores variarum gentium. 5126.2
legum dioinarum tres ſpecies à Paulo diſcimus. 99.5
legum obſeruatio nihil Deo latori legis præbet, ſed hominibos bonorum abundantiam. 506.1
legum Euangelicarum perfectio eſt legibus Moſaicis terribilior. 993.2
legum neceſſitas peccato introdocta eſt. 1169.5
loma incredulitatis. 721.2
leo gentium regno potiens Dominos. 463.2
leo regnom ſignificat. 393.2
leo per tranſlationem vocatus Ioacim. 429.2
per leonem & draconem robur indicatur. 199.2
leones & paſtores appellat Propheta reges & principes. 631.1
leonum cubilia quoſnam deſignent. 310.5
leonuus Galatarum gentem paſcebat multiformibus vi-

tutibus tenidens. 891.2
Leontius ſua ipſe ſibi manu genitalia excidit. *ibid.*
de Leontij Epiſcopi Antiocheni fraudulentia. 854.1
lepra quomodo veſtimentis ineſſe poterat. 44.1
leproſus quare iubeatur eſſe aperto capite. 44.1
leproſum, aut aliquid aliud immundum qui tetigerit, cur veſci carnibus hoſtiæ prohibuerit Deus. 42.2
leproſos & ſeminifluos cur extra caſtra degere præcepetit Deus. 50.1
Letonis gubernator eccleſiæ Melitinæ, vir diuino ſeruore præditus. 870.2
Leuitarum corpus pilis denudatum quid denotet. 51.2
Leuitarum & ſacerdotum officia, quæ. 49.2
Leuitas ſanctificari cùm præcepiſſet Deus, quare ſtatuerit vniuerſum corpus illorum pilis denudari. 51.2
Leuitica tribus propter ſummum honorem diſperſa eſt. 25.1
lex angelis miniſtrantibus data. t.2.186.1
lex continet maledictiones, & benedictiones. 382.1
lex Dei ſcripta eſt in mentibus noſtris. 367.1
lex iugum ab Apoſtolis nuncupata eſt. 80.1
lex naturalis ex quibus facultatibus conſtet. 308.1
lex prohibet auguriis vti. 21.2
lex lata de lepra, quid ſibi velit. 43.2
lex de libello repudij à Chriſto interpretata. 999.2
lex ſubintrauit vt abundaret peccatum. 661.2
lex & mandatum, quid Apoſtolo. 663.1
lex ceſſat non vt mala, vt eſt inſana hæreticorum ſententia, ſed vt imbecilla, & quæ non poteſt perfectam afferre vtilitatem. 791.2
lex Chriſti aduentu ceſſauit. 720.1
lex cultum & adorationem circumſcripſit Hieroſolymis. 806 r
lex data eſt vt ad bonorum actionem deducat. 652.2
lex eos qui tranſgrediuntur ſubijcit maledictis. 738.1
lex & prophetæ ſunt teſtes gratiæ. 655.1
lex factum & opus exigit. 653.2
lex lata eſt adminiſtrantibus Angelis, & ad eam ferendam Moſe deſeruiente. 738.1
lex non mala, quæ peccatum odiſſe docet, ſed peccatum malum quod mortem conciliat. 663.2
lex non quærit fidem, ſed actionem exigit. 738.1
lex pædagogus noſter in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur. 739.1
lex peccati accuſatrix. 660.2
lex ſolùm docebat quid eſſet agendum; quibus autem imponebatur, nullum afferebat auxilium: gratia autem præter legis impoſitionem præbet etiam auxilium. 661.1
lex vetus non ſolùm in homines docet humanitatem & beneficentiam, ſed etiam brutorum animalium præcipit miſereri. 993.2
lex quid, quid mandata, quid iudicia, iuſtificationes, teſtimonia. 236.2
lex ſcripta & naturalis Chriſtum eſſe ſponſum intellexerunt. 278.2
lex ſcripta quomodo à vitijs præmuniebat. 298.1
lex vmbra futurorum. 40.2
lex vmbræ aſſimilabatur, gratia corpori. 32.2
Lia mater Iudæorum. 471.1
libani nomine cultus idolorum deſignatus. 310.1
libani nomine Hieruſalem appellatur. 312.1.304.2.423.2
Libanus, abies, cedrus & huiuſmodi quid in ſcripturis deſignent. 272
Libanus ſemper habet niuem. 358.1
Libanius apud ſophiſtas nobilis, impius. 865.1
libationem Paulus vocat ſuam occiſionem, vtpote pro pietate fuſo ſanguine. 817.2
libellus ſynodicus de fide concilij Illyrici. 869.2
liber cantici canticorum adoleſcentibus interdictus. 275
liber cantici canticorum cùm ſit totus ſpiritu refertus non debet niſi ab eodem ſpiritu plenis tractari. 325.1
liber cantici canticorum inter ſcripturas diuinas à ſanctis patribus collocatus. 271
liber cantici canticorum ſpiritu refertus. 271
liber Dei cognitione nuncupatur. 551.1
libera animi poteſtas oſtenditur. 676.2
liberatus Daniel de lacu leonum. 524.1
Liberij laudatiſſimi Romani epiſcopi colloquium cum Imperatore Conſtantio. 850.1
pro Liberio matronæ laudabiles ſupplicant Conſtantio vt reſtituatur. 851.2
Liberius ſucceſſit Iulio, qui poſt Syluestrum Romanam rexerat eccleſiam. 850.1
libero arbitrio homines præditi. 654.1
liberum arbitrium. 997.2
liberum arbitrium Paulus non eijcit. 726.2.757.1
liberum arbitrium ſtatuitur. 1089.2
liberum arbitrium & abſoluta hominis voluntas in multis Euangeliorum & Apoſtolorum monumentis inuenitur. 1089.2
liberum arbitrium. 161.2
liberum arbitrium non euertitur, ſed adiuuatur ad bona opera. 410.2
liberum arbitrium non ſubijcitur ſeruituti naturali. 352.2
libertas vitæ inſtitutio quæ fit extra legem. 741.1
libri Danielis apud Iudæos leguntur. 533.2
libri recordationes eorum, quę ab vnoquoque geſta fuerint. 529.2
libri vniuſcuiuſque memoria. 526.2
librum Cantici amiſſum Eſdras renouauit. 271
librum cantici canticorum beati patres commentariis & interpretationibus illuſtrarunt, ſententiis ſcripta ſua decorarunt. 272
Lidda nunc vocatur Dioſpolis. 818.2
ligna agri inferiores principes. 462.2
ligna Sethim vnde habuerint Hebræi. 39.2
per Ligna, aurum, argentum, lapides pretioſos, fœnum, ſtipulam, quid intelligendum. 690.1
lignum immiſerunt Iudæi in panem, qui eſt Chriſtus, dum illum ligno crucifixerunt. 352.2
lignum in Exodo quod aquam prius amaram dulcem reddidit, præfigurat ſaluationem noſtram. 32.1
lignum viride & lignum aridum diuitiis elatos & paupertate oppreſſos ſignificant. 434.2
lignum vitæ è terra natum, vt reliquæ plantæ. 15.1
lignum vitæ, & lignum ſcientiæ boni & mali, an ſecundum intellectum accipienda ſint, an verò ſecundum ſenſum corporeum. 8.2
lilia de ſpinis colligere myſticè quid. 321.2
lilij & pomi differentia. 190.2
lilij nomine quomodo ſponſus & ſponſa nuncupentur. 199.2
lilijs cur ſimilia videntur doctorum labra. 320.2
lilijs quinam ſimiles in ſcripturis. 190.1
lilium conuallium cur Chriſtus dictus. 189.1
lingua docentium pietatem qualis. 313.1
lingua membrum admodum labile. 125.1
lingua antiquior, quæ. 16.1
lingua menti ſcripturarum & explicationi deſeruire debet. 271
lingua quę mentitur interitum animæ procurat. 350.1
lingua quempiam percutere eſt texere in eum calumniam. 358.1

lingua

lingua verax comparat animæ ſalutem. 350.1
lingua, hominis illud vnicum membrum, Creatoris non modo ſapientiam, ſed immenſam quoque & inexhauſtam eius erga nos bonitatem ſufficienti demonſtratione teſtari poteſt. 1151.2
linguarum donum datum in feſto Pentecoſtes. 707.2
Linus & Muſæus quando floruerint. 1070.1
Linus Petro ſucceſſit, & Romanam poſt illum ſedem tenuit. 818.2
litera occidit, ſpiritus viuificat. 720.2
literarum inuentores, qui. 1059.1
locupletes arguuntur. 470.1
locus Pauli ad Theſſalonicenſes ſecunda ſecundo de Antichriſto explicatur. 528.2
longanimitas Dei ſomnus vocatur. 340.2
longanimitate ac manſuetudine procurat res humanas Deus. 395.2
Lot cur non ſit accuſatus quòd filiabus ſe miſcuerit. 18.2
lucem appellat Paulus cognitionem. 679.1
Lucifer de cœlo cecidit. 510.2
Luciferiani exorti. 860.2
Luciferi lapſus. 860.2
Lucij Arriani geſtorum Alexandriæ expoſitio. 874.1
per Lumbos ſuccingere quid ſignificetur. 353.2
de Lunæ magnitudine. 1184.2
lucis natura quomodo oculum illuſtret vel lædat. 322.2
luctus immodicus prohibetur. 61.1
luctus eorum qui Euangelio non crediderint, qualis in iudicio futurus. 1135.1
ludibrium Iudæa hoſtibus ſuis & vicinis vrbibus. 42.1
lugentes caput detondebant, & nudis pedibus incedebant. 446.2
lugentibus ipſa lux appellatur tenebræ. 356.1
lugere eos, qui mortem obierunt, non eſt iuſtum, cùm reſurgendi ſpem acceperimus. 113.2
lugete in abſcondito ceſſum malorum ſubindicat. 354.1
lumbos accingere eſt viriliter ornari. 340.2
per Lumbos concupiſcentia ſignificatur. 124.2
lumbum tenere quid. 104.2
Lumen & tenebræ vtrum ſint ſubſtantiæ an accidentia. 2.2
Lumen & tenebræ contraria, ſed hominibus neceſſaria. 2.2
lumen ſubſtantia eſt, & ſubſiſtit. 2.2
Lumen iuſtis perpetuum eſt. 2.2
luminaribus creatis ad quid prius facta eſt lux. 4.2
luna ex radiis ſolis lucem mutuatur. 327.1
Luna nocturno tempore aliquando luce ſua caſſa apparet. 1075.1
lupanar in capite viæ fabricare quid. 420.1
Lupi Arabiæ. 608.2
Lupis Arabiæ & pardis equorum velocitas comparata. 608.2
lux non videtur eſſe lux ijs, qui delabuntur in calamitates. 345.1
Lyſidices cuiuſdam inſignis pudicitia. 1141.2

M

MAbia dux Sarracenica. 877.1
Macarius & Iſidorus relegati. 874.2
Macarius poſt Hermonnam Hieroſolymorum eccleſiam rexit. 825.1
Macarius qua ratione crucem dominicam ab aliis duabus dignouerit. 837.1
Macchabæi ab Aſamone genus ducebant. 539.1
Macchabæi ductores exercitus. 529.2
Macchabæi non à regali; ſed à ſacerdotali tribu oriundi. 425.2
Macchabæi non diutius regnarunt. 529
Macchabæis florentibus renouatum eſt templum. 429.1
Macchabæorum primus & ſecundus liber citatur. 531.1
Macchabæorum tertius liber citatur. 545.1
de Macedonianis. 977.1
Macedonij laudatiſſimi vitæ ſolitariæ cultoris conſtantia & libertas. 858.2
Macedonius in hiſtoria ſanctorum patrum. 1028.2
Macedonius nouæ ſectæ auctor extitit. 844.2
Macedonicum regnum aſſimilatum eſt pardo. 346.1
maculatus ſuper anima quare non poterat celebrare paſcha. 51.2
Madian interfectus à Gedeone. 566.1
Madianitarum mulieres, quæ virum cognouerant, quare Deus interfici iuſſerit. 57.2
Mæſymas. 1031.2
Magi decem menſes regno potiti. 544.1
Magi eccleſiarum ex gentibus collectarum flores extiterunt. 298.1
Magi quid ſuis muneribus in Chriſto profeſſi ſunt. 298.1
Magi quomodo ad adorationem Chriſti nati protracti. 295.1
magiſtratui quatenus parendum. 678.1
magiſtratus à Dei prouidentia dependet. ibid.
magiſtratus dat Deus, ſi ſit propitius, qui iuſtum colunt & obſeruant, cùm vult eos qui peccant caſtigare, à malis magiſtratibus regi permittit. ibid.
magiſtratus & heri iniqui. 1172.1
magiſtratus inſtitutio. 1169.1
magnetis vis. 1089.1
magni carne vocantur idolorum cultui addicti. 419.2
magnitudo animi Danielis & fortitudo multis modis declaratur. 122.1
magnus & admirabilis Deus, quia magna & admirabilia facere poteſt. 534.2
Magnus in omni impietate ſemper nobilis 875.2. ibi de illius facinoribus, & crudelitate, multa.
magorum mendacium arguitur. 518.1
Magos Perſæ vocant, qui ex elementis Deos faciunt. 894.2
maiores ſoliti ſunt benedicere minoribus 790.2
mala quæ, & cur nos appellemus. 580.1
mala quæ vocantur iuſtis hominibus bona ſunt, iniuſtis mala. 1100.1
Malachias lingua Græca Angelus appellatur, Hebraica Malachias. 637
Malachias quid prædicat. ibid.
maledici iubentur, qui ſunt erga diuinum numen impij, qui delinquunt in matres, qui cæcis illudunt. 63.1
maledictio ſanctorum virorum tam in res inanimatas quàm animatas quantam vim habeat. 1006.1
maledictiones quare plures datæ ſint Iudæis quàm benedictiones. 63.2
Maledictus qui facit opera Dei negligenter. 375.2
Maledictus qui non obſeruat Dei præcepta. 381.1
Maledictus qui recedit à Deo, & humanæ potentiæ fidit. 357.1

malicia non eſt opos naturæ, ſed voluntatis. 349.1
maliciam ſcriptura vocat vltionis minas. 592.a
malum nihil aliud eſt quàm boni defectus. 1103.1
malum ſæculom non vocauit Paulus elementa, vt ſtupidus ſenſit Manichæus, ſed præſentem vitam. 735. 1
malum granatum habens grana continentia & coniunctiſſima caritatis eſt typus. 633. 2
malorum pœnæ. 1103. a
malorum comparatione, qoale booom quantúmque ſit virtus patet. 1103. 1
malorum initium ſpem diuinam abijcere, & proſperis ſucceſſibus gloriari. 419. 1
malorum ſupplicia, boniſqoe repoſita præmia Plato etiã confeſſus eſt. 1135.1
mammarum caſum impiorum dogmatum nominat doctrinam. 441.1
Mammonam Dominum appellauit Seruator. 767.1
Manaſſes filios Ezechiæ impius. 613
Manaſſes pœnitentia ſalutem eſt conſecutus. 428.1
Manaſſes polluit templum Domini. 348.2
maodata Dei ſoper fide infixa per actionem. 314.a
mandata diuina ſeruantibus conferunt benedictiooes. 63.1
mandatorum obſeruatione eximiè purgatur anima. 316.a
mandatum Deus cor Adæ dederit. 663.1
mandatom, & lex, quid Apoſtolo. 663.1
mandragora eus piæ doctrinæ comparatus. 333. a
mandragoræ vis ſopotifera. 333.a
mane calamitatum finis. 532.2
Mane, Thecel, Phares, quid. 520.1
Manes, perfectiſſimum inſtrumentum inimici veritatis. 967.a
Manetis impiæ hæreſis capita. 968 1
de Manete & eius hæreſi. 967. a
manibus plaudere cur propheta iubeatur. 436.2
Manichæorum hæreſis quis inuentor. 896.1
maona dicitur panis angelorum, quia miniſterio angelorum datum eſt, vt & panis cœli, quia deſurſum veniebat. 32.a.179.a
manna erat veluti placenta melle permixta. 32. a
manna, Hebræi vocant ſacrificium. 382.1
manna ſimilaginis ſacrificium. 487. 1
manna vnde dictum ſit. 32. a
manna ſeruatum in craſtinom diem quare corrumpebatur. 32.a
manſiones multæ in cœlis quomodo intelligendæ. 280.1
manſuetudo qoid efficiat. 1017. a
manus Domini diuini ſpiritus efficacia. 393.1
manus Moſis leproſa reddita quid ſignificet. 28.1
manus Moſis extenſæ typos erant illius qui pro nobis crucifixus eſt. 33.1
manus fortis & brachium excelſum, poteſtatem ſimul & vindicandi facultatem declarant. 433.1
manos nomine quid intelligator. 317.1
manus opera ſignificans. 408.a
manus percuſſurum ſe minatur Deus more Domini ac Iudicis. 439.1
manus pro auxilio. 114.1
manus pro Dei potentia. 225.2
manos ſub alis abſcooditæ, efficaciam Dei, quæ videri nequit, ſignificant. 393.2
manum ſuper femore ponere, quid ſit. 19.1
manuum vſus. 1130, a
manuum nomine quænam virtutes ſignificatæ. 320.1
Maozin fortem & potentem ſignificat. 549.2
Maranatha vocabulum Syriacum, noo Hebraicum, quid ſignificet. 716.2
Marana & Cyra. 1049.1
de Marcello hæretico. 971.2
Marcellus primus pontificum vſum armis legis ſibi commiſſæ vrbis fana ſobuertit. 889. 1. & ibi de illius facto memoria digno.
Marci Arethuſij pro pietate miſerabilis interitus. 861.1
Marcion adoerſus creatorem furiosè debacchatus. 967.1
Marcion alium dicit eſſe iuſtum, quem etiam Creatorem appellat, alium autem eſſe bonom, quem dicit eſſe Chriſtum. 993.2
Marcion, Manes, & Cerdo quid de virginitate ſenſerint. 998.a
Marcioois ſecta io quot & quænam dogmata diuiſa ſit. 967.1
de Marcione hæretico. 966.2
Marcioniſtæ non ſolùm Creatorem blaſphemant, ſed etiam Patriarchas & Prophetas iniquos appellant. 967.1
Marcioniſtæ cuiuſdam nonageoarij inſanæ blaſphemiæ aduerſus Creatorem. 967.1
Marcioniſtarum rabies doctiſſimè à multis veritatis defenſoribus confutata. 967.1
de Marco & eius hæreſi. 963.2
Marcus & Lucas qui audierunt ſunt fide digni, ſicut Matthæus & Lucas qui viderunt. 1005
mare amicitiæ autor & coocordiæ. 508.a
mare cur gentes infideles appellatæ. 304.1
mare dictum eſt baptiſma. 32.2
mare hanc vitam vocat Daniel, quæ maximas habet tempeſtates. 524.2
mare rubrum in duas ſectiooes fuit diuiſum. 32.1
mare rubrum typus lauacri. 602.2
matrem quæ peperit, cur impura ſit quadraginta dies; quæ verò fœminam, bis totidem. 43.2
Margaritæ ante porcos non mittendæ, oec ſanctum canibus dandom. 552.2
Margaritam maris occultat profundom. 391
Margaritis & lapidibus pretioſis diuina eloqois ſimilia. 304.2
Maria, Dei genitrix ſanctiſſima, immaculatiſſima & beatiſſima. 324.2
Maria prophetiæ gratia comulata. 600.2
Maria puella virgo & Chriſti mater puritate Cherubin & Seraphin antecellit. 325.1
Maria virgo Chriſti mater cur per vellus deſignata. 303.2
Mariæ ſororis Moſis in leproſam coooerſæ myſterium. 281. 1
Mariam Virginem non Deiparam, ſed tantùm Chriſtiparam dicebat impius Neſtorius. 979.2
Maris in hiſtoria ſanctorum patrum. 1035.2
maris vſus. 1150.2
Martianus admirandæ vitæ monachus. 878.2. & Marianus. 879.1
eiuſdem admirabilis abſtinentia. ibid.
Martianus. 1011.2
martyrium violentam mortem nominabant Donatiſtæ. 977.1
martyrum conſtantia. 1110.2
martyrum ſepulcra quæ per terrarum orbem reſplendent, religionem illos ab Apoſtolis acceptam conſeruaſſe teſtantur. 1136.1
de martyribus. 1109.1.2

martyrum Chriſti ardens deſiderium. 317.1
martyrum monimenta quænam. 339.2
Maſigath vrbs erat Moabitarum præclara. 375.1
Maſbothei, ex Simonis magi ſchola hæretici. 961.1
Maſſagetarum lex horrenda de mactandis ſenibus comedendiſque abrogata poſt Euangelij prædicationem. 1118.2
Mataniar Iuſiæ filius Sedecias appellatus. 391
de Materia. 985.1
de materia & mundo. 1083.1
mater Balthaſar quæ. 518.1
mater Chriſti myſticè fuit patris caritas. 305.2
matrem regis Hieruſalem noncupauit, quod reges illhoc proficiſcerentur. 429.1
matrimonij leges Deus ipſe conſtituit. 639.2
matrimonij pactiones conſtitutæ non relinquendæ. 640.1
matrimonij legem quomodo confirmarit Dominus. 999.2
matrimonij fructus liberorum ſuſceptio. 757.1
de Matrimonio. 999.1
matrimonium dei donum. 695.1
Mattathias infinitos Macedones vicit. 231.1
Matthæus nomine Publicani innuitur. 1057
Matthias cum filiis parua manu duces Antiochi debellauit. 548.2
matutinorum & veſpertinorum hymnorum cantatio. 1018.1
Maxentius, Maximinus & Licinius ſcelere & impietate referti. 814.1
Maximiani martyrium. 865.1
Maximilla & Priſcilla, Montani hæretici propheteſſæ. 973.1
Maximus exercitum Mediolanum verſus duxit vbi degebat Valentinianus. 886.1
Maximus præſul Hieroſolymitanus poſt Macarium, vir in propugnanda pietate excellens. 855.1
Maximus quidam Valentiniani ſpreta adoleſcentia occidentalem principatum inuaſit. 885.2
Maximus Valentinianum hortatus eſt, vt bellum aduerſus pietatem omitteret, & niſi pareret belli minas addidit. 886.1
Mazuzim, quid apud Danielem. 997.2
Mechonoth ex ære conſtructa ſupplebant vſum craterum. 363.2
Medad & Eldad cur vaticinati ſint, cùm non eſſent de numero ſeptuaginta virorum. 51.2
medendi ratio tum corpori, tum & animæ congruit. 1057.1
Medi & Perſæ in Babylonem inuaſerunt. 438.1
mediator noſter Chriſtus Ieſus. 478.2
medici more Deus ſanitatis habet rationem cum punit. 404.1
medici laudabiles, qui. 1104.2
medici doctiſſimi bonam corporis temperaturam animam appellant. 988.2
medicos imitatur Deus erga peccatores morbum agnoſcentes. 417.1
medicina hominum ros Chriſti. 316.1
medicina. 1158.1
mediocritatis exoperatio peccatum generat. 658.2
meditationes ſpiritales quomodo veros ſenſos extenuant, & ad eſum ſpiritalem idoneos reddunt. 307.1
Medorum & Perſarum leges iubent, vt latæ leges à Principe rege obſeruentur. 522.2
Melchiſedech non Iudæorum ſed gentium eſt ſacerdos. 227.1
Melchiſedech obtulit ſacrificium panem & vinum. 227.1
Melchiſedech rex & ſacerdos. ibid.
Melchiſedech typum geſſit ſacerdotij dominici. 17.1. 227.1
Melchiſedech pium ſacerdotium vnde didicerit Moſes. 1003.1
Melchiſedech Hebræorum & Syrorum lingua ſignificat idem quod rex iuſtitiæ. 790.1
Melchiſedech magnus ille pontifex, cùm eorum qui ſimulachra colere inſtituiſſent, abhorruit amentiam, vniuerſorum creatori ſuum dedicauit ſacerdotium. 1054.1
Melchiſedech nominatur & perſona, & res ipſa, nempe ſacerdotium. 790.2
Melchiſedech ſine patre, ſine matre, quomodo intelligendum. 915.2. neque initium dierum, neque vitæ finem habens, quomodo intelligendum. ibidem.
Melchiſedech ſi verè ſine patre & ſine matre eſſet, non eſſet imago, ſed veritas. ibid.
Melchiſedech typos Chriſti Domini. 790.1
Melchiſedech verè non fuit ſine genealogia, ſed in figura. 790.2
Melchiſedech vnde genus traxerit. 17.1
Melchiſedech gentium fuit pontifex: Chriſtus pro omnibus hominibus ſalutiferum ſacrificium obtulit. 916.1
de Melchiſedechianis. 970.2
Melchon idolum erat Ammonitarum. 376.2. 379.1. 613.1
Melitius & ſanitate ſententiæ & claritate vitæ, & virtutis copia præditus. 858.2
Meletij philoſophia & diuinum ſtudium. 881
de Meletio Ægyptio, & Synodica epiſtola de eodem. 831.2
Meletius ad vitam expertem doloris tranſiit, omniumque eruditorum funebrium laudationem conſequitur. 853.1
de Meletianis hæreticis, qui ſunt in Ægypto. 977.2
Meliſſus Mileſius, contra ſectæ ſuæ doctrinam, mundum infinitum aſſeruit. 1083.1
mellis nomine cur diuina eloquia ſignificata. 315.2
mellis dulcedo quibus cognita. 191.1
membra noſtra iuſtitiæ arma reddamus. 676.2
membra noſtra ſunt tela diaboli. 1104
membrorum humani corporis ſocietas. 706.2
membra alter alterius vocati homines. 533.2
membra membrorum actiones dicta. 465.2
membranas appellat Paulus volumina. Romani enim ita membranas appellabant. 818.1
memoria benedictionis gentium literis prodita. 390
memoria iuſtorum Dominum prouocat ad miſericordiam. 506.1
Menander & Marcion & Manes ſuos ducebat aſſeclas, Chriſtum nihil habuiſſe humanæ naturæ. 787.2
de Menandro & eius hæreſi. 961.1
mendacium veritati ſcienter admiſcuit Plato. 1071.2
mendacium multiplex & varium, ſed veritatis gratia ſimplex eſt. 1144.2
mendacium multiplex & varium, ſed veritatis gratiæ ſimplex. 1144.2
mendacium vocat Paulus imaginem manu factam. 651.1

mendacij expers eſt veritatis pollicitariu. 516. 2
mendaeij falſitatiſque multifidæ ſunt ſemitæ. 1066.2
mens,non natura conſequitur victoriam aduerſus dæmones. 1004
mens,bonum,anima, tria ſupertemporalia à Platone poſita. 1072.1
mens diuinæ ſapientiæ capax, cur domicilium & cubile dicatur. 301.1
mens humi affixa ſacras literas accuratè nequit contemplari. 271
mens pars animæ præcipua. 536.2
mens verè Christiana nullis huius vitæ ſollicitudinibus contaminanda. 268. 2
menſis ſpacium ex luna colligimus. 1147.1
mente nihil in tota viſibilium natura, interque volatilia cuncta velocius. 1153.2
mentis & animi perturbationum pugna. 664.2
mercede nihil vacuum apud Deum. 338.1
marcenarij quo ſenſu reginæ nomine poſſint appellari. 325.2
mercenariorum qui ſaluantur ordo. 324.2
merces cuſtodibus vineæ, id eſt eccleſiæ, repromiſſa. 538.1
Mercurius, ſiue Hermes, pro dolo & furaci fraude. 1078.1
meretricem vnam populum nuncupauit. 441
meretrici adhærens membra ſua facit membra meretricis. 694.1
meritis cuiuſque beneficia diuina vel ſupplicia inferuntur. 292. 2
Merodach primus imperauit Babylonijs. 378.1
de Meſſalianis ſeu Euchytis. 978.2
Meſſaliani Syria exacti in Pamphyliam conceſſere, eamque peſte hac impleuere. 870.2
Meſſalianorum ſecta, quam Precatures vocant, qui Græcè numen illud interpretantur quando pullulari. 870.1.
qui & ab ipſa re Correpti numine dicuntur. *ibid.* & quos principes habuerit. *ibid.*
metempſychoſis Pythagoricæ deliramenta. 996.1
Metrodori Chij de rerum principio ſententia. 1066.2 1085.1
Metropolis Iudæorum virtus appellata. 531.1
Methodius & Hippolytus pontifices & Martyres. 906.2
Michael Angelus menſus eſt templum. 485.1
Michael princeps magnus. 551.1
Michael ſolus opitulatur Iudæis. 543.2
Michael vnus de principibus primis. 542. 2
Micheas propheta quid prædixerit. 594.1
Miletus vrbs Cariæ. 452.2
Milites à Nabuchudunoſor commeatus accipiebant. 512.2
Milleargentei quid ſignificent. 339. 1
minas Dei qui non verentur, experientia percipiunt. 404.1
Minerua, pro ratione. 1078.1
Minos, index inferorum, criminibus multis accuſatus. 1135.2
miracula camini ignis ardentis, & quæ in cauea leonum facta ſunt, fecerunt vt Chaldæi reges Hebræos exiſtimasint dignos quos ſibi magiſtros perdiſcendæ veritatus adſciſcerent. 1061.1
miracula à Deo facta cauſſa vt eius numen celebretur. 507.1
miraculis indigebant homines ante Domini aduentum. 480.2
Miraculis fraudulentis Antichriſtus faciles ineſcabit. 997.1
miraculum ingens puerorum. 495.1
miſericordia ſe ſalutem conſecutos fatentur ſancti, quiuis talem præ ſe tulerit virtutem. 509.1
miſericordia vſus eſt Deus erga Iudæos, iuſtitia verò contra Babylonios. 385.2
miſericordia peccatores pœnitentiam agentes decet. 383.2
miſericordia Dei cauſa eſt ſalutis, non noſtra vita. 365.2
miſericordia Dei excluditur, cùm iniquitati noſtræ modus non imponitur. 404.1
miſericordia diuina cum iudicio coniuncta. 441.1
miſericordiæ medicamento mitigat iuſtitiam Deus. 410.1
miſericordiam poſt caſtigationem adducit Deus. 388. 1
miſerorum proprium eſt gemere & ſibilare. 574.1
miſit Deus filium ſuum natum ex muliere, quomodo intelligendum. 739.2
miſtio carnalis cultum idolorum in ſcripturis ſignificat. 274
mitra habebat laminam aurea, in qua inſculptum erat nomen Dei. 385.1
Moab ſubiectio per ſitulam lutionis oſtenditur. 153.1
Moab ex patre natus appellatus. 550.2
Moab filius fuit Lot. 187.1
Moab frater Ammon. 448.1
Moabitæ à Lot genus ducunt. 448.2
Moabitæ circuncidebantur. 350.1
Moabitæ colebant Chamos. 18.2
Moabitæ & Ammonitæ etiam reges habuerunt. 615.1
Moabitæ procul à mari incolebant. 448 1
Moabitæ ſemper gerebant animum infenſum & hoſtilem in Iudæos. 353.2
Moabitarum, Ammonitarum, Idumæorum excidium vaticinatur & Ægyptiorum Ezechiel. 391
Moabitarum & Ammonitarum vaſtatio prædicitur. 615.1
Moabitis non licebat ingredi eccleſiam Domini. 386.1
Moabitis ſeruierunt Iudæi. 351.2
modeſtiæ decor purpureus. 307.1
modeſtiam ſeu moderationem Græcè *σωφροσύνην*, mentis ſanitatem Paulus appellauit. 676.2
mœnia vrbis erexit Neemias. 489.1
molliora verba ceruicalia appellarunt. 414.1
Moloch idolum. 46.1
Moloch & Rephan idolorum nomina ſunt. 583.1
Monachi operabantur ſuis manibus. 1026. 2. 1050. 2
de Monachis quibuſdam illuſtribus. 878.2.879.1
monaſtica vita non eſt ex neceſſitate, ſed libera animi voluntate ſuſcepta. 1002.2
Monas. i. vnitas Pythagorica, rerum omnium principium. 1067.2
monile collo circundatum legis iugum eſt. 418. 2
monile in ſcripturis iugum euangelicæ pietatis deſignat. 286.1
monile ornamenti genus ad decorandum collum. 286. 1
monilis & iuſti hominis comparatio. 585.1
de Monoimo hæretico. 965.2
mons cur ſanctus vocetur. 536.1
mons euangelicæ doctrinæ. 469.1
mons oliuarum è regione Hieruſalem. 411.1
mons ſanctus appellatur Hieruſalem. 93.2
mons ſanctus Dei cognitionis celſitas. 455.2
mons ſanctus Sion dicitur. 135.1

montem

montem excelſum Eccleſiæ nobilitatem vocat. 426.1
montem vocat propheta hoſtium phalangem. 635.a
montes ad aquilonem, ſcelerum occaſiones. 456.1
Montes Bethel quid. 294.2
montes commotos potentatu ſuperbientes vocat. 594.1
montes conuallium quinam dicantur. 300.1
montes deſerti ſunt auſtrales & boreales partes. 176.1
montes Iſraël prophetici libri. 469.2
montium & collium nomine etiam luci & delubra dæmonum deſignantur. 295.a
montium nomine cur viri perfecti intelligantur. 310.1
in Montibus comedere eſt idola adorare. 426.2
Montanus ſe Paracletum vocauit. 972.2
Montaniſtæ etiam vocantur Cataphryges à gente, Pepuziani à vico, quem Montanus dux ſectæ nominauit Hieruſalem. 971.2
de Montaniſtis hæreticis. *ibid.*
Mores noſtri ad leges Dei inſtituendi. 1129.2
morum multorum imitatio per Apoſtolorum leges inuecta. 1118.2
mors peccatorum præmium. 1186.2
mors eorum qui peccarunt pœna eſt. 665.1.935.1
mors Chriſti quomodo per rorem & guttas trium dierum ſignificata. 310.1
mors peſtis vocatur. 402.1
mors quæ bello oppetitur optabilior eſt, quam quæ telis famis. 389.1
mortem vocat Paulus inferiores partes terræ. 749.2
mortis corpus dicitur, vt quod ſit morti obnoxium. 664.2
mortalis creatura cibo indiget, non immortalis. 11.1
mortalis creatura indiget liberorũ procreatione ad conſeruationem generis, non immortalis. 11.1
morticinia abominationum vocantur filiorum & filiarum mactationes, quas idolis offerebant idolatræ. 356.2
morticinium, aut aliquid aliud immundum qui tetigerit, cur veſci carnibus hoſtiç prohibuerit Deus. 42.a
mortificationem in præſenti vita docent diuini ſermones. 320.1
mortui in Chriſto ſunt fideles. 774.1
mos & conſuetudo loquendi apud ſacras ſcripturas. 272
Moſes admiranda illa non arte magica, ſed diuina virtute fecit. 30.2
Moſes diuiniſſimus ſacra ornamenta & ſanctum vnctionis oleum conſtituit. 274
Moſes dux contra Aethiopes parta victoria duxit Æthiopiſſam regis filiam ſecundum Ioſephum. 53.1
Moſes frequenter conciliauit Dominum his qui peccauerant. 359.2
Moſes interpretem agens referebat Pharaoni diuina verba. 431.2
Moſes legiſlator. 540.1
Moſes quod vxorem alienigenam duxit, typus eſt Chriſti domini. 27.1
Moſes propter Dei charitatem maluit affligi cum populo, quàm ad tempus frui peccato. 1055.1
Moſes quomodo fuerit Deus ipſius Aaron. 30.1
Moſes, Oceanus Theologiæ, à quo fluuij omnes & maria omnia deriuantur. 1070.1
Moſes cur iuſſus eſt calceamentum ſoluere. 27.2
Moſes antiquior gentium ſcriptoribus. 1069.2
Moſes erat typus & figura veritatis. 914.2
Moſes legiſlator quantum homini licuit diuina contemplatione dignatus. 1051.2
Moſes pro lege. 659.1.721.1
Moſes ſacrique doctores omnes ſibi concordes. 1093.2
Moſes, Samuel, Helias ad ſummam virtutem peruenerunt. 718.2
Moſes ſplendore gratiæ accepto ſcripſit res geſtas ſanctorum. 1005.1
Moſes quanto fuerit Troianis temporibus antiquior. 1069.2
Moſes repræſentat legem, eáque vocatur Moſis nomine. 64.2.67.2
Moſi apparuit in rubo Angelus, id eſt vnigenitus filius, magni conſilij Angelus. 27.1
Moſis manus extenſio præ ſe fert typum eius qui pro nobis crucifixus eſt. 33.1
Moſis ſepulcrum cur latere voluit Deus. 65.2
de Moſis monachi ordinatione. 877.1
Moſi & Aaron quare ſuccenſuerit Deus cùm aquam eduxit è petra. 55.1
mulier cur ex Adæ latere formata. 9.1
mulieris effingendæ materiam quare Deus ex viro deſumpſerit. 1094.1
mulieris adulteræ quàm ingens crimen. 274
mulieris fides quæ ad ſanctos Chriſti pedes vnguentum attulit, vbique terra ac mari prædicatur. 1136.2
mulieris cuiuſdam in fide feruor memorabilis. 872.2
mulieres quoque pſeudoprophetæ. 424.1
mulieres vocantur vrbes, per tranſlationem. 421.1
mulieres in eccleſiis tacere debent. 710.1
mulieres communes Adamitis, ex Prodici hæretici impia doctrina. 962.2
mulieres laude digniores ſunt, ſi eandem quam viri in pietatis certaminibus oſtendant animi alacritatem. 1049.1
Mulierum perpetuam virginitatẽ profeſſarum alius diſſectæ, & ordeo completæ, atque porcis eſcæ obiectæ ſunt. 860.2
multi, pro, omnes. 551.2
multitudo ſcelerum Iudæorum ſimilis multitudini hominum orbem terrarum incolenti. 405.2
mundans lauacro aquæ in verbo, quid. 752.1
mundus quomodo fabricatus, iuxta impiam Manetis doctrinam. 967.2
mundi deſtructio. 1086.2
mundi triſtitia quæ ſit, & quæ ſecundum Deum. 715.2
de mundi fabrica veritas ex diuina ſcriptura. 1087.1
mundi corde Deum vident. 411.1
mundi corde poteſtatem conculcandi diabolum accepere. 456.1
mundi fraus omnis ab anima Chriſti ſponſa declinanda. 283.2
mundum ſcriptura diuina, ſæpe vocat agrum. 20.2. 293.1
mundum alij vnum, alij plures aſſerunt. 1084.1
mundum genitum etiam Plato ſciuit. 1086.1
munificentia Nabuchodonoſor. 495.1
murum debilem ædificat populus propter improbitatem. 415.1
Muſæus & Linus quando floruerint. 1070.2
Muſanus veritatis patronus aduerſus Seuerianos Encratiſtas. 966.1
muſica inſtrumenta. 1132.1
muſices officium. 1159.1
mutationes rerum ventis comparantur. 525.1

Myrrha mortalitatis ſymbolom eſt, thus autem diuiotatis. 308.1
myrrha coodiontur corpora defunctorum. 302.a
myrrha & thore diuinitas & humanitas Chriſti deſignatur. 302.a
myrrha & thure mors & reſurrectio Chriſti deſignata. 308.2
myrrha mortuorum eſt propria. 313.1
myrrha quid in ſcripturis. 287.1
myrrhus planta odorata eſt, habeos vim morbos calidos refrigerandi. 622.1
myſterium incarnationis Chriſti incomprehenſibile. 308.2
myſteriom Saloatoris occoltum angelis. 543.1
myſterium dicitur qood non omnibus declaratur, ſed ſolis amicis creditor. 714.1
myſterium iniquitatis quidam intellexerunt Neronem, ſed ſignificat hæreſes, qoæ exortæ erant. 777.2
myſteria diuina quibus pateant. 312.2
myſteria diuina vulgo inexplicabilia. 314.1
myſteria legis ſpiritalis, myſteriis legis naturæ longè excellentiora. 297.2
myſteria recondita ſine ſtudioſa oratione intelligi nequeunt. 309.1.2
myſteriorum diuinorum profunditas. 320.1

N

NAaſinorum ex Valentini ſeminibus execranda ſecta. 964.1
Nabal contumeliis Dauidem affecit. 238.1
Nabo idolom erat Moabitarum. 375.1
Naboth lapidibus obrutus. 556.1
Nabuchodonoſor à Babylooe profectus contra Iudæam. 436.a
Nabuchodonoſor per arborem deſignatus. 512.2
Nubuchodonoſor com exercitu in Iudæam profectus, idque ſimul ac regnare incepit. 391. 497.1
Nabuchodonoſor cur non homo, ſed aqoila appellatos. 272
Nabuchodonoſor dicitur leo. 344.2. 346.1
Nabuchodonoſor Ioacim de muro præcipitari iuſſit. 391
Nabuchodoooſor licet impijſſimo adoentus Saluatoris noſtri reuelatus fuit. 56.1
Nabuchodonoſor regis iniuſtitiam nemo redarguebat. 365.1
Nabuchodonoſor longus extenſione, quia ſuperbus & arrogans. 413.a
Nabuchodonoſor rex Babyloniorum ſacra vaſa aſportauit. 492
Nobochodonoſor ſolatus eſt Hieremiam. 371.1
Nabuchodonoſor ſuperbia. 460.2
Nabuchodonoſor tota Aſia potitus & Ægypto. 510.1
Nabuchodonoſor venia dignus, Balthaſar cur indignos iodicatus. 520.1
Nabuchodonoſor vrbem, & templom combuſſit. 391. 493.1
Nabuchodonoſor regnum, non humanis viribus comparatom, ſed à Deo conceſſom. 1146.1
Nabuchodonoſor vaſa ſacra in templum eorum, quos ipſe pro diis habebat, intulit. 1188.1
Nabochodonoſor regnom non humanis viribus comparatum, ſed à Deo conceſſum. 501.1
Nabozardan coquorum prioceps. 401.a
Nabuzardan relictis præfecit Godoliam. 429.2
Nabozardan templum Dei incendit, & palatia regis, illuſtréſque ciuitatis domos, & muros vrbis funditus euertit. 581.1
Nadab quis. 347.1.352.
Nageb lingua Hebraica Auſter vocatur. 588.1
Nagem Notom ſignificat. 414.1
Nahum propheta Nineuitis perniciem prædicit.
Naphta genus idoneum ad accendendum ignem. 507.1
Natura incorporea ſexus diſcretionem noo admittit. 1081.1
natura à quantitate & qualitate libera oullas admittit menſuras. 977.1
natura humana, vtpote mortalis, multarum eſt indiga rerum. 1101.1
de natura hominis. 1089.1
natura artis exemplar eſt, ſimolachrum verò naturæ ars. 1151.2
natura ipſa docuit quæ ſuot legis oeceſſaria. 737.1
oatura nos docet Deom eſſe omnium opificem, & fugere quidem ioiuſtitiam, iuſtitiam verò amplecti. 650.2
natura capræ acerui. 191.1
natura diuina incomprehenſibilis. 318.1
natura diuina pati non potuit, ſed corpus paſſum eſt. 319.1
natura docet cædem eſſe contra legem. 15.1
natura docet colere & venerari oportere parentes. 15.2
naturæ homanæ inſtaoratio fit per mandatorum obſeruationem. 338.1
naturæ lex quæ docuerit homines. 43.2
natura nihil immundom. 43.1
natura noo eſt caoſa peccati, ſed ignauia. 388.1
natoræ lex cordibus ioſcripta eſt, idque duobus exemplis oſtenditur. 652.1
naturæ diuinæ qualitates, & nomina. 1075.1
naturam noo accuſat Deus, ſed voluntatem. 347.1
naturam eorum ſpiritum qui videri non poſſuot, vniuerſam ſimul ſemelque creauit Deus. 1081.1
Nauatus diuino Paulo dicente, Volo iuoiores virgines nubere, dicit, Nolo. 810.1
Nauati arrogantiam qui ſuſceperunt, dicont non oportere poſt baptiſmum ijs qui peccant præbere medicinam. 1001.1
Nauati amentia arguitur, qui portam pœnitentiæ claudit. 740.2 800.2
Nauati arrogaotia & impudentia. 1000.2.1001.1
de Nauato, & eius hæreſi. 973.1
Nauatiani ſuis telis confodiontur. 800.2
Nazaræi Deo conſecrati appellantur. 579.2
Nazaræorum proprium capur oon detoodere, & vinum non bibere. 446.2
Nazaræus eſſe videtur propheta Ezechiel. ibid.
de Nazoræis hæreticis. 970.1
Nebrod Babylonem ſibi ſubiecit. 599
Neceſſitate nulla aut violentia coguntur homines ad peccandum. 1091.2
Nectarius patricius generis nobilitate & omniom virtutum geoere illuſtris epiſcopus fit Conſtantinopolitanæ eccleſiæ, ſpoliato pootificali dignitate Maximo, vtpote Apollinaris dementiæ participe. 883.1.884.1
Ne mihi talia eueoiaot, qualia iſte paſſus eſt, prouerbium. 430.1
Neemias Artaxerxis pincerna. 538.1
Negationis Petri vlceri confeſſionis medicamentum adhibuit Chriſtus. 1053.2
Nemo ſois rectè factis lætetur. 116.2
Neocæſaria, caſtellum in ripa Euphratæ. 830.1

de

de Nepote, qui in diuinis promiſſionibus errabat, vt qui eas in terra futuras eſſe crederet. 974.1
Nero deorum catalogo adiunctus. 1076.2
Nero Petrum & Paulum interfecit. 1119.2
Nero impietatis artifex, iniquitatis myſterium dictus ab Apoſtolo, iuxta nonnullos. 777.2
Neronem appellat Paulus leonem, vt qui fuerit Imperator crudeliſſimus. 818.1.2
Neconias, alterius Ciliciæ vrbs, quæ nunc vocatur Irenopolis. 830.2
Neſtorius pulcherrimæ maximæque vocis vir. 979.1
de Neſtorio. 979.1
Nicænam ſynodum coëgit Conſtantinus, in quo fuit numerus epiſcoporum congregatorum decem & octo ſupra trecentos. 830.1.884.1
Nicæni concilij epiſtola ad Alexandrinam eccleſiam. 831.2
Nicerte, locus in quo Marcianus duo philoſophiæ gymnaſia conſtruxit. 1012.1
Nicolaus vnus è ſeptem Diaconis quos Apoſtoli elegerant, zelotypiæ accuſatus, quomodo hanc opinionem amouerit. 972.1.2
de Nicolaitarum hæreſi. 972.1
Nicopolis eſt oppidum Thraciæ, finitimum Macedoniæ. 821.2
Niliaci incrementi cauſæ quædam. 1088.1
Nilus vnus, ſed foſſæ illius plurimæ. 457.1
Niniuæ vrbis incolæ piſcinæ aquis completæ & redundanti aſſimiles. 605.1
Niniue ciuitas magna, in qua etiam regis Aſſyriorum regia fuit. 589.1
Niniue ciuitas magna, in qua habitant plus duodecies decem millia virorum, qui ignorant dexteram & ſiniſtram. 593.2
Niniue ciuitas magna quaſi itinere viæ trium dierum. 592.1
Niniue ciuitas ſanguinum, mendax, iniquitate plena 605.2
Niniuitarum pœnitentia. 591.1
Niniuitis perniciem prædicit Nahum. 603
Ninus apud Hebræos Niniue vocatur. 499.2
Niſibis Romanis olim vectigalis. 1005.1
Niſibis, quæ ab aliquibus Antiochia Mygdoniæ appellatur, ſita eſt in finibus Perſarum ac Romanorum imperij. 830.1. 857.2
Niſibis vrbs à Perſicis copiis obſeſſa, & liberata ab obſidione per Iacobum diuinum virum. 857.2
Noctem ſacræ literæ ſæpius calamitates appellãt. 81.2.95.1
Noctis nomine impetus Iudæorum ſignificatur. 316.1
Noctis beneficia. 1146.2
Noctuæ atque nycticoraces vt inimicam ſibi lucem ſuffugiunt. 1066.1
Noé filij orbem terrarum in tres partes diuiſerunt, Aſiam, Europam, Libyam. 402.1
Noé ingredientem in arcam ſequebantur feræ more ouium. 4.2
Noé inter feras verſans incolumis euaſit. 199.2
Noé vir pius & iuſtus. 14.1
Noé cur non ſit redargutus quòd ſe inebriarit. 15.1
Noé iuſtitiam vnde didicerit Moſes. 1003.1
Noé pietas & amor in Deum. 1054.1
de Noetio hæretico. 975.1
Nomades (.i. Iſmaëlitæ) ſingulari quadam mentis ſolertia præditi ac prudentia. 1095.2
Nomen Dei in vanum aſſumere quid ſit. 34.2
Nomen ſuum poſuit vt teſtimonium Nabuchodonoſor. 512.1
Nomina diuina ab actionibus & efficacia diuini viri imponere conſueuerunt. 534.2
Nonæ peragere officium. 1013.2
Notæ & ſigna Chriſti ſponſi. 320.2
Notiones mentis Deum videntis quænam. 304.1
Nouiſſimum Iudæorum regnum maximè imbecille. 424.1
Nouo inſtrumento patefacto vetus abſolutum eſt. 618.2
Nouum teſtamentum datur credentibus. 339.2
Nox qualis & quantæ nobis vtilitatis autor. 1146.2
Nox, tempus ignorantiæ. 679.1
Nubere quàm vri melius eſt: & quid vſtionem vocet Apoſtolus. 1000.2
Nubes homines diuina gratia dignatos ſacræ nuncupant literæ. 149.2
Nubes pariunt, fulgura parientium dolores præmonſtrant. 508.1
Nucis fructus vitæ præſenti comparatus. 328.1
Nudæ literæ non eſt adhærendum. 82.1
Numen affectionis expers, & ab ira vacuum. 408.2
Numen diuinum non eſt compoſitum, ſed ſimplex, & incomprehenſibile. 383.1
Numenij Pythagoræi de Deo ſententia. 1072.1
Numenij Pythagorici de anima opinio. 1091.2
Numeri millenarij myſterium. 338.1
Numeri ſexagenarij myſterium. 325.2
Numerus centeſimus cur perfectiſſimus. 325.2
Numerus denarius perfectus. ibid.
Numerus ducenarius quid ſignificet. 338.1
Numerus & ratio annorum ſeptuaginta hebdomadum. 538.2
Numerus millenarius pro qua multitudine poſitus. 338.1
Numerus millenarius quid in Chriſto ſignificet. ibid.
Numerus octogenarius immobilitatem oſtendit. 325.1
Numerus ſenarius creationis mundi continet numerum. 326.1
Numerus ſexageſimus duplicem habet commendationem. 325.2
Numerus ſexaginta per reginas ſignificatus. 324.2
Numerus triceſimus cur laudetur. 325.2
Nuptiæ non dant liberos, ſed qui nuptiis legem dedit. 81.1.& 2.
Nuptiæ à Diabolo conſtitutæ, iuxta ſacrilegi Manetis dogmata. 968.1
Nuptialem Chriſti communionem quinam aſſequantur. 305.2
Nuptiarum Chriſti cum eccleſia quando facta communio. 305.2
Nuptias ſecundas non reiicit Apoſtolus. 1000.2
Nutrimento magis calefiunt corpora quàm veſtimento. 1051.1

O

OBedientia gentium, Iſrael contumacia. 397.2
Obliuio Dei impietatis cauſa. 407.1
Obliuionis remedium ſunt ſcripta. 1003
Obſcurè & ænigmaticè cur iubetur propheta docere. 445.1
Obſcuritatis prophetarum cauſa. 390
Obſidio Hieruſalem in latere deſcripta. 439.2
Obſidionem talem nullam ſuſtinuit Hieruſalem antè, qualem à Romanis poſt ſalutarem crucem. 437.2
Obſignatio dictorum, Viuo ego. 467.2
Obſtetrices ſolent infantibus ſal adhibere. 273
Occidens ab Arriana peſte ſemper liber fuit. 882.2
& quare. ibid.
Occidens ab hæreſibus plurimis immunis, quæ ſcatent alibi. 974.1
Oculi columbæ quid deſignent in ſcripturis. 288.2
Oculi corporis, figurarum & colorum conſtituti ſunt iudices. 390
Oculi eccleſiæ ſãctæ ſcripta prophetarum appellata. 306.1

Oculi imbecillius affecti rerum decentiam non aſſequuntur. 390
Oculi mentis ſpiritalis rebus ſenſui iucundis non decipiuntur. 288.2
Oculi pro mentis oculis. 508.1
Oculi prudentiam aſtutiamque deſignant. 526.1
Oculi rectè valentes rectè iudicant. 390
Oculi ſponſæ cur columbini appellantur. 306.1
Oculi ſponſæ ſpiritales & admirandi. 310.1
Oculus pro mente. 85.1
Oculum pro oculo erui, & dentem pro dente cur præceperit Deus. 47.1
Odor cognitionis præſens cognitio dicitur. 719.2
Odor veſtimentorum ſponſæ quantus. 321.1
odorari pro ſuſcipere, approbare. 583.1
Odore iucundo cur fragrare dicatur Chriſtus. 291.1
Oenomaus Cynicus Ariſtotelicam Dei prouidentiam impugnauit. 1097.2
Oeſtrus ſiue aſilus, vulgo tabanus, muſca vaccis infeſtiſſima. 559.2
Offendiculum non ſinit currere Euangelium, prohibet curſum, reprimit & retardat ſalutem, quæ proficiſcitur à prædicatione. 699.2
Offenſiones & abominationes idola nuncupat Deus. 402.2
Og cubile ferreum erat. 33.2
de familia Rapham erat. ibid.
Olda propheteſſa. 205.2
Oleam rurſus decerpere prohibitum. 993.2
Oleo vngebantur ſacerdotes. 418.1
Oleum ſacerdotale ex variis rebus odoriferis compoſitum erat. 254.1
Oleum benedictum. 1023.1
Oleum ſanctificatum. 1046.2
Olfecit Deus odorem ſuauitatis, quidnam illud ſit. 14.2
Oliua in ſimilitudinem iuſtorum adducitur. 612.2
Oliuam formoſam vocauit Deus Iudæos, vt inuitaret ad ferendos fructus. 352.1
Olla pro pœna in ſacris litteris accipitur. 153.1
Omnia per ipſum facta ſunt; &, Qui omnia viuificat, quomodo accipienda. 812.1
Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. 514.1
Omnis genita natura non ſolùm rationalis, ſed etiam rationis expers ad cantum inuitatur. 508.1
Omnis hominum natura Deo comparata nihil eſt. 515.2
On nomen idoli in Bethel. 559.2
Oneſimus erat famulus Philemonis, ab Apoſtolo inſtitutus in carcere. 768.2.822
Onias Menelai filius. 547.1
Onias princeps ſacerdotum. 547.2
Oolla & Ooliba mulieres Ægyptiæ inſignes. 441.1
Opera fidem perfectam reddunt. 337.2
Opera per tranſlationem cur peſſuli vocata. 318.1
Opera carnis, quæ. 1001.1
Operum bonorum implimentum eos quidem qui operantur coronat, ſed Dei benignitatem non oſtendit. 656.1
Ophaz aurum nitidiſſimum. 494.1
de Ophianis, ſeu Ophitis. 964.2
Ophiomorphus quis Sethianis hæreticis. 965.1
Ophni & Phinees propter arcam interfecti. 182.2.494.1
Opiniones propriæ contempto Spiritu ſancto ac ſanctis patribus minimæ conſectandæ. 272
Optimus in Piſidia ſtrenuè pro fide certabat. 879.1
Opus Dei dixit Dominus in ipſum credere. 680.2
Opus vnumquodque iudicatur ex facientium intentione. 281
Oracula prophetarum per vocem ſponſi arripienda. 294.1
Oracula vetera dæmonum fuerunt. 1122.1.2
Oracula, mala apportare variis oſtendit exemplis. 1124.1
Oraculis deorum varia loca clara. 1112.1
Oraculis vera prædicere, non ſcientiæ, ſed fortunæ opus fuit. 1125.2
Oraculo Crœſus Lydiæ rex deceptus. 1114.1
Oraculorum ceſſatio. 1121.1
Oratio incantationis abolet operationem. 1013.1
de veris & falſis Oraculis. 1122.1.2
Oratio non debet interrumpi, ſed eſſe perpetua. 1040.1
Oratio ſanctorum eſt commune omnium morborum remedium. 1033.1
Oratio & preces neceſſariæ cupienti ad ſcripturæ cognitionem peruenire. 271.309.1
Orationis commendatio. 1107.1
Orationes diuini ſpiritus non ſunt condemnandæ obſcuritatis. 591
Oratores, ſophiſtæ, poëtæ, philoſophi, ab Apoſtolo huius mundi principes appellati. 683.1
Oratoria ædificata, vt in ea ſanctorum transferrentur reliquiæ. 1014.2
Ordinari charitatem quomodo intelligendum. 292.1
Ordinarij & ſatrapæ quærebant occaſionem contra Danielem. 511.2
Ordinarij qui vocentur. 521.1
Ordines angelici à materia remotiſſimi. 338.1
Ordines piorum multi ac varij. 315.2
Ordines ſaluandorum tres, filiorum, mercenariorum, ſeruorum. 314.2
Ordinum angelicorum diſcrimen. 408.2
Ordo admirabilis precum Danielis. 536.1
Ordo creationis mundi. 508.1
Ordo preſbyteri, impoſitione manuum conferebatur ab Epiſcopo. 1032.1
Ordo ſacerdotalis conferebatur ab Epiſcopis impoſitione manuum. 1013.2
Orgia Manetis hæretici. 968.1.2
Orgia quæ à celebrantibus fieri cernebantur olim, ad omne flagitiorum genus ſpectantes facilè incitabant. 1106.2
Oriens ſolus Atriana peſte refertus. 882.2
& quare. ibid.
Oriens omnis à Scythica gente Theodoreti memoria occupatus. 480.1
Origo omnium vna. 1169.1
Ornamenta colli ſponſæ quid deſignent. 310.1.2
Ornamentum ſpiritalis animæ præcipuum caritas. 310.2
Oronaim vrbs erat Moabitarum præclara. 375.2
Orpheus Iaſoni nauigationis comes. 1069.1
Orpheus quæ ſacra & myſteria in Græciam detulerit. 1059.1.1068.2
Os loquens magna. 526.2
Oſculorum vocabula quo ſenſu in ſcripturis intelligenda. 277.2
Oſculum in ſcripturis non oris cum ore, ſed animæ piæ cum diuino verbo coniunctionem ſignificat. 278.1
Oſee cur Dominus comparat ad ducendam impuram & impudicam vxorem. 556.1
Oſee filius Beeri. 555.1
Oſee quid tractet. 555
Olla ſuccenſa pauperes oppreſſos vocat. 445.2
Oues credentes Dominus nuncupat. 282.2
Oues ratione præditas quomodo regat & nutriat Spiritus ſanctus. 382.2
Oues pro ſubditis. 612.2
Ouibus bibentibus quare virgæ decorticatæ fuerint appoſitæ. 22.2
Ouis ſacrificata in Ægypto, iuuenca rufa, quæ longè à caſtris vrebatur, apertiſſimè archetypi imaginem oſtendit.

ostsudit. 941.2
Ouis quæ perierat,& drachma quæ exciderat, docent nos curam gerere eorum qui peccarunt. 1002.1
Ouile vnum effectum ex Iudæis & gentibus Eccleſia. 469.1
Ozias duos & quinquaginta annos rerum ſummam tenuit. 527.1
Ozias gubernacula regni ſui ſuſcepit viceſimo ſeptimo regni Hietoboam anno. 727.2
Ozias qui ſacerdotij munus temerè inuaſit, lepram arrogantiæ ſuæ pœnam ſuſcepit. 791.1
ſub Ozia terræmotus factus. 635.1

P

PAcis commoda ſunt agriculturæ, plantationes, nuptiæ, feſta & multa alia. 362.2
Pæana canere & choros ducere. 329.2
Pædotribæ inſtar Dominus vngit prophetam, 399.2
Palæſtina dicitur omnis terra. 345.1.2
Palæſtinæ vrbes omnes inſtauratæ. 474.1
Palæſtini alienigenæ arcæ præſentiam timuerunt. 1188.1
Palæſtinorum facultates deprædati ſunt Hebræi. 418.2
Palladius. 1020.2
Palladius Antiochenus, illuſtris monachus. 879.1
Pallij nomine cur ratio naturalis deſignata. 318.1
Palmę cur aſſimilata ſublimitas ſponſi. 332.2
Panis in Cœna Domini eſt participatio corporis eius. 701.2
Panis ſuperſubſtantialis, in oratione Dominica. 761.2
Panis Chriſti qualis. 215.2
Parabola, ſermo ænigmate inuolutus. 158.2
Parabola de oue & drachma perditis, docent nos, curam gerere eorum qui peccarunt. 1002.1
Paradiſum cur plantauerit Deus, mox inde expulſurus Adamum, propter peccatum. 8.2
Paradiſum Deus plantauit ad Edom. 8.2
Paradiſus non ſolùm malorum Punicorum, ſed etiam aliorum fructuum non expers. 312.2
Paradiſus orbis terrarum. 461.1
Paradiſus vocatur Hieruſalem. 455.1
Paradiſus Marcionis hæretici, qualis. 966. 2
Parcæ vnde Mœræ appellatæ. 1097.2
quid illarum ternario numero ſignificetur. *ibid.*
Pardali Alexander Macedo comparatur. 525.2
Pardorum nomine quinam intelliguntur. 310.1
Pardis & lupis Arabiæ equorum velocitas comparata. 608. 2
Parmenidis Eleatæ ſententia, quæ. 1073.2
Parmenidis Eleatis de rerum principio iudicium. 1066.2
Parthemin electos Symmachus interpretatur. 494.2
Parthemin virgines. *ibid.*
in vnam partem ſtare, quid. 525.2
qui à partibus totum accuſat, huius ſuæ accuſationis cauſa, inſulſiſſimus eſt habendus. 1102.1
Paſcha celebrare non poterat maculatus ſuper anima. 51.2
Paſcha reuocat in memoriam exitum ab Ægypto & liberationem. 36.1
Paſcha quid. 741.2
Paſchæ feſtum cur Deus præcepit celebrare paratus ad fugam. 31.1
Paſchæ variæ interpretationes. *ibid.*
Paſchæ feſtum celebrare cur præceperit Deus Hebræis ad fugam præparatis. 31.1
Paſchatis dies vnanimi ſententia decretum vt vbique gentium vno die celebraretur. 832.2
Paſſeres duo qui in purificatione leproſi offeruntur, quid ſignificent. 44.2
Paſſio, crux & mors Chriſti, viſione tantùm facta, ex impij Manetis doctrina. 968.1
paſſio Saluatoris ipſius permiſſu abſoluta eſt. 426.1
Paſſio Saluatoris prædicitur. 389.2
Paſſionis Chriſti arcanum ab homine comprehendi nequit. 308.1
Paſſionem & crucem qui audiunt, oportet agnoſcere naturam quæ ſuſcepit paſſionem, & non tribuere impatibili, ſed illi quæ illa de cauſa aſſumpta eſt. 947.1
Paſtophorium. 483.2
Paſtores reges & ſacerdotes vocantur. 468. 2
Paſtores vocantur perfecti ſpiritales, atque etiam reges ac principes. 346. 2. 351.2.378.2
Paſtorum ignauia nullam ouibus ad ſe defendendum relinquet excuſationem. 469.2
Paſtorum imprudentia cauſa eſt erroris ouium. 351.2
Paſtus bonus euangeliorum doctrina. 469.1.2
Paſtor magnus ouium Chriſtus. 802.2
Pater dictus eſt agricola. ipſe enim per verbum vitem effecit, quæ eſt corpus Domini. 908.2
Pater meus maior me eſt, quomodo intelligendum. 828.1
Pater noſter qui es in cœlis nemo non initiatus audet dicere. 1002.2
Paterna virtus ſæpe etiam filiis peccantibus proficit, & prauitas patrum filiis ſimilibus pœnam adauget. 224.2
Patris & filij æqualitas. 772.2.776.1
Patris & filij vna voluntas. 668.1
Patrem Deum quo nomine innuat Plato. 1072.1
patrem ſpirituum vocat Paulus patrem ſpiritalem, vt qui ſit fons donorum ſpiritalium. 725.2
patrem cum Chriſto cur Paulus coniungat. 735.2
Patres ſancti, vt Ignatius, Irenæus, Hippolytus, qui olim in eccleſia fulſerunt, poſt vnionem ſuis verbis naturas diuidunt. 924. 2. & pag. ſeq.
Patres comederunt filios, & filij patres, in obſidione Babyloniorum & Romanorum. 402.2
Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obſtupeſcunt. 426.2
Patres Iudæorum Abraham & Iſaac & Iacob pietate ſplenduerunt. 441.1
Patriarchæ cur puteis ſæpe diuerſa nomina impoſuerint. 8.2
Patriarchæ Iudæorum & Herode alienigena ſunt. 903.1
Patriarchæ plurium mulierum conſuetudinem ferebant, non libidini ac voluptati ſeruientes. 999.2
Pauli Apoſtoli miranda ſapientia. 692.1
Pauli caritas. 1052.2
Pauli epiſtola ad Romanos cur aliis præpoſita. 604
Pauli epiſtolæ ad Romanos vniuerſus ſcopus. *ibid.*
Pauli epiſtolarum ordo is qui iam eſt in libris, non eſt à Paulo factus. 645
Pauli eſt epiſtula ad Hebræos. 646
Pauli ſingulæ epiſtolæ quando ſcriptæ ſint. 645
Pauli veſtimentorum color morbos exigebat. 705.2.706.1
Paulum pater, filius & ſpiritus ſanctus ſegregauit. 648.1
Paulum quidam falſo putarunt etiam ſcripſiſſe ad Laodicenſes. 769.1
Paulum quidam ſtultè exiſtimarunt habuiſſe vxorē. 760.2
Paulus ad Epheſios & Coloſſenſes eodem tempore ſcripſit 761
Paulus appellatione vſus Romam à Fauſto miſſus defenſione audita abſolutus fuit, & in Hiſpaniam profectus eſt. 818. 1
Paulus cælebs & inter eos qui vxores non duxerunt. 695.1
Paulus cum eſſet adoleſcens adeptus eſt vocationem. 807.2

Paulus de iis qui nundum virginitatem elegerunt, dicit hoc: Quod vult faciat, non peccat ſi nubat. 697.2
Paulus de quibus dicat huc, Si acceperis vxorem, &c. 696.2
Paulus doctur umnium gentium. 649.2
Paulus epiſcopus Conſtantinopulitanus ab Arriana labe contactis accuſatus, paulu puſt vrbe exactus eſt, traductúſque Cucuſum, vbi eum ſtrangulandum curarunt. 844.1
Paulus de laboribus ſibi neceſſarium alimentum comparabat. 699.2
Paulus hoc nomine dignatus poſt vucatiouem. 647.2
Paulus liberationem à malis petiit. 667.1
Paulus magnum periculum in Aſia ſuſtinuit. 717.2
Paulus Orientales & Punticas regiunes, & Aſiam præterea & Thraciam ductrina repleuit. 682.1
Paulus per Chriſtum prædicator cunſtitutus. 648.2
Paulus Apauienſis, illuſtris munachus. 878.2
Paulus primus Corinthiis prædicatiunem attulit, & plurimu tempure apud eos verſatus eſt. 685
Paulus raptus ad tertium cœlum, diuerſæ ſententiæ. 731.2
Paulus recenſet ſuas calamitates. 731.1
Paulus reuerſus ea Hiſpania capite truncatus fuit. 756.2
Paulus Rumæ in carcere erat cum ſcriberet ad Philemonem. 822
Paulus ſcripſit quatuurdecim epiſtolas. 645
Paulus ſe aburtiuum numinat, & Apuſtulatu Indignum. 647.1.711.1
Paulus ſe ſeruum Ieſu Chriſti vocatum, Apoſtulum vocat. 647.2
Paulus ſe nun ſulùm Chriſti ſeruum, ſed etiam fidelium nominat. 722.2
Paulus Apuſtulus de tribu Beniamin uriundus à Rachel. 489.2
Paulus cum Sila verberati Deum laudant. 505.2
Paulus umnium ſancturum minimus. 508.2
Paulus quot & quibus gentibus ſalutaria dogmata attulerit. 233.2
Paulinus eccleſiæ Antiochenæ præſulatum inuadere volebat, ſed refragatus fuit ſacerdutum cœtus. 889.2
de Paulo Samuſateno. 971.1
Pauper vita, perfectiſſima. 1121.1
Pauperes ſunt qui diuinæ cugnitiunis opes nun poſſident. 346.1
Pauperes Dominus fratres ſuus appellat. 1135.1
quæ in Pauperes exercetur benignitas & humanitas, ab impiu Manete reprehendebatur. 968.1
Pauperibus bona cullata ſibi Chriſtus arrogat. 1135.1
Paupertas homini vtilis. 1163.1
Paupertas philoſuphurum. 1164.2
Paupertas virtutis cuadiutria. 1164.2. & ibi, & ſequentibus pag. de paupertatis laude, multa.
Pauperum & diuitum valetudo. 1167.2
Pax quid. 505.2
Pax vubis multiplicetur, epiſtolæ initium. 523.2
Peccantibus præcipere conuenit & conſulere. 408.1
Peccantium magna differentia. 1143.1
Peccatum à principio imperium in naturam habuit. 142.2
Peccatum conſummatum quid. 537.1
Peccatum Dei udium cunciliat, iuſtitia pacem conſtituit. 639.1
Peccatum eſt cauſa malurum. 351.2
inter Peccatum & impietatem multa eſt differentia. 115.1
Peccatum nun agnuſcere eum qui iniquè agit, extremæ dementiæ. 349.1
Peccatum omnium rerum triſtium cauſa. 111.1
Peccatum quem dignum flagellis facit. 115.1
Peccatum ſpinæ numinatur. 150.1
peccatum appellat Paulus mentis ſeruitutem, & animi perturbationem dominatiunem. 664.1
Peccatum corporibus imperabat, eorum autem morte à regno ceſſabat. 659.1
Peccatum murtis mater eſt, eius autem pater eſt diabolus. 940.1
Peccatum nun eſt naturæ, ſed malæ electionis maliquc inſtituti. 898.2
Peccatum originale per Adam. 940.1
Peccatum præcipitii iracundia, & peccatum præparatis inſidiis factum, quu differant. 1143.1
Peccatum & delictum quo differant. 40.2
Peccatum meditatum & peccatum furtuitum quo differant. 1143.1
Peccati agnitiunem virtutis beatificatio ſubſequitur. 117.1
Peccati fructus eſt probrum. 626.1
eſt pudor. 236.1. 344.1
Peccati vis minimè naturalis eſt. 142.2
Peccati neceſſitas in herilem & ſeruilem cunditionem genus humanum diuiſit. 1171.1
Peccata eleemuſynis redimenda. 514.2
Peccata noſtra diuidunt inter nos & Deum. 388.2
Peccata remittere ſe iactabant Audiani. 978.1
Peccata per pœnitentiam abolentur. 1001.2.1002.1
Peccator vitam ex reſipiſcentia percipiet. 428.1
Peccator ad iuſtitiam reuerſus ſalutem conſequetur. 467.1
Peccatores hœdurum nomine intelliguntur in ſcripturis. 284.1
Peccatures umni ſtudio & cura quomodu præcepto Domini cumplectendi. 284.1
Peccarurum duplicationem vltiunem appellat Dominus 356.2
Peccatis præter vuluntatem admiſſis, leges dant veniam. 1143.1
Pecten muliebris pru mulieris pudendis. 1080.2
Pectus curdis penu. 455.1
Pecudes eſculentas cur pruhibeat Deus immulari proculà Tabernaculu. 4.61
Pedes exercitum & milites ſignificant. 516.1
Pedes euangelizantium pacem cur ſpecioſi dicti. 673.1
Pennæ acumen naturæ ſignificant. 526.1
Pentecuſte denotat ingreſſum in terram promiſſionis. 36.1
in Pentecoſtes die ſpiritus effuſus fuit. 575.1
Pepromene & Himarmene, quę & vnde dictę. 1097.2.1098.1
Pepuza vicus à Montano Hieruſalem numinatus. 973.1
Pepuziani hæretici, qui. 973.1
de Peratis hæreticis. 965.1
Peregrinatiunis Hieruſolymitanæ quænā ſit cauſa. 1024.1
Perfecti, qui vucentur in Manetis ſchola. 968.1
Perinthus Heraclia huc tempore nominatur. 841.1
Peripatetici verbis quidem virtutem laudabant, reipſa vulupʀati ſtudebant. 1140.2
Permiſſu Dei mala futura. 435.1
Perpetuus & nulli mutatiuni obnuxius Deus. 524.1
Perſæ & Indi & Æthiupes aliis habitibus ſuus Deos armant. 441.2
Perſæ nun ſuroribus ſolùm, ſed matribus etiam & filiabus nuptiarum lege permiſcentur. 46.1
Perſæ umnium crudeliſſimi in puniendu. 515.1
Perſæ vetuſta quadam lege ſpurciſſima beluarum modo commiſcentur abſque delectu. 1081.1
Perſæ ulim & ſururibus & matribus & filiabus nuptiarum lege permiſcebantur. 46.1
Perſæ venerantur Apuſtolurum monumenta tanquam cœlitus allata. 1118.2

Perſæ arguti ſermonis homines. 1095.1
Perſarum laſciuia & inceſtus. 1077.1
Perſarum in Chriſtianos impia & crudelia facinora. 1118
Perſephatta ex Ioue per ſtuprum genita, Iouis vxor & filia. 1081. 2
Perſica nario Græcæ elocutionis venuſtatem ſuperat arguta breuitate ſermonis. 1095.1
Perſici regni euerſio. 529.2
Perſicum regnum arieti ſimile. 530.1
Perſonarum acceptio non eſt apud Deum. 652.2
Perſonarum duitas & æqualitas oſtenditur. 623.2
Perſpicua facta oracula prophetarum euentu rerum. 390
Pes pro aduentu. 21.2
Peſſulorum nomine cur ſignificata opera. 318.1
Peſtes terræ vocantur Babylonij. 405.2
Petra cur vocata ſit Chriſtus. 32.2
petra, iuxta Paulum Chriſtus eſt, in ſcriptura. 827.1
Petra ſolidam fidem & non imperfectam ſignificat. 39.1
petra ſolida nouum teſtamentum dictam. 299.1
Petra vocata eſt Chriſtus, quia typus erat Chriſti. 52.2
Petræ nomine appellatur fidei pietas. 298.2
Petrus Apoſtolus vxorem duxit. 999.2
Petrus ab Hieroſolyma vſque ad Romanam vrbem profectus docuit. 233.2
Petrus Apoſtolorum princeps cur per cetera ſponſi intelligendus. 322.1
Petrus & Ioannes digni habiti pro nomine Ieſu contumeliam pati. 505.2
Petrus & Paulus cur comæ Chriſti appellati. 322.1
Petrus infirmus corroboratus. 469.2
D. Petrus diuina gratia armatus aduerſus Simonis Magi inſaniam. 960.1
Petrus Ananiam & coniugem illius verbo morti tradidit. 733.1
Petrus à Nerone ad crucem damnatus rogauit carnifices, ne ſimiliter atque Dominus trabi affigeretur, ſed contrario modo. 1053.2
Petrus Apoſtolorum ſummus. 705.2. 736.1
Petrus Apoſtolus habuit vxorem. 999.2
Petrus Galata, in hiſtoria ſanctorum patrum. 1024.1
Petrus vir optimus Athanaſio Alexandriæ victori ſucceſſit. 874.1
oppugnatione cognita prætoris gentis Illius, clam exiuit, & naui conſcenſa Romam eſt profectus. ibid.
Petri caritas erga Chriſtum. 1053.1
Petri amor in Chriſtum. 1053.1
Phallagogia, quæ feſta. 1064.1
Phallagogia, feſtiuitas à circumferendis phallis dicta. 1080.2
Pharao nomen eſt generale, ſignificans maieſtatem regiam. 373.2
Pharao Vaphres rex Babylonis. 459.2
Pharao vtrum rem habuerit cum Sara. 16.2
Pharao Ægypti rex venit auxilio Iudæis. 415.1
Pharao Echao rex Ægypti. 492
Pharao Nechao Ægyptiorum rex Ioſiam bello captum adduxit. 429.1
Pharaonis animum Deus non effecit durum & reluctantem. 29.1
Pharaonis contumaciam noſcens Deus longanimitate vſus eſt. 396.2
Pharaonis arrogantia reprehenditur. 457.1
Pharaonis cor eſt obfirmatum, &, Aggrauatum eſt cor Pharaonis, ſpontaneam denotant animi voluntatem. 28.2
Pharaonis exercitus quo modo à Deo ſuperatus. 784.2
Pharaonis contumaciam cum præuoſſet Deus, cur illum ab initio non punuerit. 28.1
Pharaonis filia vnde cognouerit puerum Moſem eſſe Hebræum. 27.1
Pharaonem excitauit Deus vt oſtenderet in illo potentiam ſuam. 1099.1.2
Phares denotabat populum Iudaicum. 23.1
Phariſæi & Saducæi oliua ſterilis appellari poſſunt. 611.2
Φασέχ, Hebraicè ſignificat ſaluationem primogenitorum. 31.1
Phegor nomen idoli. 56.2
Phemionitarum ex Valentiui ſeminibus execranda ſecta. 964.1
Phialæ aromatis cur genæ appellatæ. 319.2
Philemon erat ex ciuitate Coloſſis. 822
Philippus apoſtolus virorumq; Phrygum errorem redarguit. 233.2
Philippus Aridæus dictus Alexandri frater. 525.2
Philippus Gortynæ Epiſcopus, veritatis patronus aduerſus Potitum & alios Marcioniſtas. 967.1
Philogonius præſul Antiochenæ eccleſiæ. 828.1
Philoſophaſtros quos vocet Plato. 1060.1
Philoſophia cum virtute, ſola bonum eſt conſtans & ſtabile. 1054.1
Philoſophiæ præcipua materia. 1139.1
Philoſophiæ inuentores, qui. 1060.2
Philoſophus quiſnam verè ſit. 1054.1. 1080.1
Philoſophus re vera, iure etiam vocari poteſt pius & Dei amans. 1054.1
Philoſophi veteres verbis quidem laudarunt virtutem, re autem ipſa voluptatem ſectati ſunt. 1141.2
Philoſophi, poëtæ, ſophiſtæ, oratores, ab Apoſtolo huius mundi principes appellati. 688.1
Philoſophi humani corporis aptam compoſitionem ſuſcipiunt, & admirantur vnum vniuſcuiuſque particulæ. 988.1
Philoſophi verè qui ſint. 1060.1
Philoſophorum digladiationes de hominis conſtitutione & primordiis. 1090.1
Philoſophorum error in fingendis diis. 1145.1
Philoſophorũ diuerſæ ſententiæ de rerũ principiis. 1083.1
Philoſophorum Græcorum nullus montanum ſibi conſtructum habitauit ſtabulum. 1139.1
Philoſophorum variæ ſententiæ de fine & iudicio. 1130.1.2
Philoſophorum Græcorum dogmata ſemper dubitabilia, tanquam humanæ rationis inuenta. 1061.1
Philoſophorum illuſtriſſimi, Ægyptum, Italiam & Siciliam inueniendæ veritatis cauſa peragrarunt. 1058.2
Philoteræ cuiuſdam inſignis pudicitia. 1141.2
Philumenes prophetia, liber Apellis hæretici. 967.1
Phinees fecit cædem pro honeſtate & pietate propugnationem ſuſcipiens. 556.1
Phoa Aſſyriorum rex. 555. 560.2
Phœnices Hebræis proximi, ſi quid veritatis didicerunt, ab Hebræis didicerunt. 1060.2
Phœnices literarum inuentores. 1059.1
Phœbe in miniſterio Eccleſiæ. 683.1
de Photino hæretico. 971.2
phreneſis à malo Dæmone Donatiſtis quibuſdam immiſſa. 977.2
Phryges & Arabes, auium obſeruationes inuenerũt. 1059.1
Phrygia domus Thorgoma. 452.1
è Phrygia in Iudæam iter eſt plus quam quinquaginta dierum. 766.1
pictoriam, ſculptoriam, culinariam ambitionis & voluptatis ſtudium inuenit. 1159.1
pietas & fortitudo Danielis oſtenditur. 525.1
pietas eſt omnium bonorum conciliatrix. 117.2

Pietas omnibus rebus anteponenda. 524.1
Pietas principis ſubiectis populis prodeſt. 503.1
Pietatis magiſtri quidam quartam beſtiam regnum Macedonicum vocarunt. 529.2
Pietatis præcones per ignitos carbones quaſi per roſas incedebant. 505.2
Pietatem erga Deum obſeruans Daniel regum ſibi beneuolentiam conciliarat. 521.2
Pietatem nihil prodeſt obſcurare. 521.1
Pigritia quantum detrimenti pariat. 316.2
Pij homines Deum vbique venerantur. 495.1
Pij homines lugent populi ſcelera. 408.1
Pij offendunt & peccant, ſed reſurgunt. 428.1
Pilatus imagines interdictas in templum intulit. 540.1
Pilus quid in ſcripturis. 274.1
Piorum hominum honor eſt ſeruire Deo. 154.2
Pindarus fatum ac fortunam exploſit. 1099.1
Piorum hominum quale ſtudium & deſiderium. 328.1
piorum ordines diſtinxit Paulus. 551.2
Piorum hominum varia ſunt vitæ inſtituta. 1048.1
Piorum merces quæ. 1180.1
Piſcatio. 1160.2
Piſcatores multos habebit aqua ſalutaris. 488.1
Piſcatorum ſolœciſmis Attici ſyllogiſmi diſſoluti. 1094.2
piſces adglutinatos ſubiectos Pharaoni appellauit. 457.2
piſces vocantur filij aquarum. 567.1
de Placilla Auguſta. 888.1
Planetæ ſtadia quadringenties dena millia à terra diſtant. 1184.2
Planta pacis. 471.1
Plantas cur creauerit Deus ante luminaria, poſt illa verò condiderit animalia. 4.1
cur item Plantis non benedixerit perinde ac animalibus. 4.2
plantas inter animalia reponit Plato. id exhorruit Ariſtoteles. 1091.1
Plato nuptias laudat. ibid.
Plato olei venditor. ibid.
Plato piis quæ præmia conſtituat. 1131.2
Plato taxatur. 1086.2
Plato veritatem orationi præfert. 1062.2
Plato ſibi ipſi contrarius. 1077.1. 1190.2
Plato de fluentis Hebraicis multa hauſit. 1099.2
Plato quibus verbis eos accuſet, qui nolunt animo contemplari quæ ſunt intellectu ſolo perceptibilia. 1062.2
Plato omnes homines facundia verborumque ornatu facilè obruit. 1060.1
Plato quam notam apponeret literis ad Dionyſium quas alicuius ponderis ſcribebat. 1069.1
Plato ipſe veritatem præfert omni ſcientiæ & compoſitæ orationi. 1061.2
Plato quàm parum ſibi conſtans. 1086.2
Plato cum Hebræis in Ægypto conuerſatus, à prophetis multa didicit. 1132.1
Plato etiam multa feciſſe quæ philoſophia indigna eſſent accuſatus. 1141.2
Plato in quibuſdam Chriſtianis conſonus. 1140.2
Plato Dei Verbum omnia effeciſſe, ex Hebræorum monumentis perdoctus eſt. 1086.1
Plato venalitium oleum ad Ægyptios detulit. 1141.2
Plato deorum ſtatuas & ſimulacra dicteriis plurimum carpit, haud tamen penitus hæc confieri vetuit. 1080.1
Plato, Atticus quidam Moſes, iuxta Numenium Pythagoricum. 1074.1
Plato fabulis poëtarum credi vult. 1076.2
ſed ſolius patriæ legis cauſa. 1077.1
Plato & ſequentes philoſophi, multa theologica à diuinis patribus compilarunt. 1071.2. 1072.1
Plato eos qui vulgo Dij nuncupantur, natura Deos non eſſe oſtendit. 1071.2
Plato cur per ænigmata Dionyſio loqueretur. ibid.
Plato de angelis malis quid ſenſerit. 1182.1
Plato de homicidis quid ſentiat. 1122.1
Plato fabulam Pythagoræ de tranſmigratione animarum ſecutus. 996.1
Plato Homerum è Repub. ſua eiecit. 1066.1
Plato impiis ſupplicia poſt hanc vitam conſtituit. 1131.1
Plato inconſtans. 1062.1
Plato meticuloſus. 1080.1
Platonis leges de coniugiis. 1141.1
Platonis leuitas. 1068.1
Platonis verba ſcripturæ diuinæ conſona. 1141.2
Platonis vitia. 1143.2
Platonis de animæ libertate iudicium. 1091.2
Platonis ineptiæ variæ. 1081.1.2
Platonis doctrina de iudicio laude digniſſima, tametſi admixta quædam habeat ex nothis adulterinisque dogmatis. 1131.2
Platonis de materia & mundo ſententia. 1084.1
Plotinus quo tempore vixerit. 1102.1
Plotinus, clariſſimus inter philoſophos, quid de prouidentia ſenſerit. 1102.1
quo tempore vixerit. ibid.
Plotini Platonici philoſophi, de tribus principalibus perſonis liber. 1071.1
Pluto & Hecate, malorum dæmonum principes. 1079.1
Pluuia doctrina ſæpe vocatur in diuina ſcriptura. 470.2
Pluuiam doctrinæ per ſanctos prophetas Iudæis adhibebat Deus. 440.1
πνευματικοὶ, qui à Macedonianis pullularunt ſecta hæretica. 977.1
Poculum & vinum punitio vocatur. 610.2
Pœna diuinæ cognitionis magiſtra. 403.2
Pœnæ impiorum. 1089.2
Pœnarum cauſſas oſtendit Deus. 403.1
Pœnarum dilatio non erit. 404.2
Pœnas minatur clementia Dei ne pœnas inferat. 404.1
Pœnas non exegit à Iudæis Deus, ne nomen ſuum pollueretur in gentibus. 434.1
Pœnitendi ianua eſt clauſa iis, qui hinc demigrarunt. 84.2
Pœnitentes per capratum greges poſſunt intelligi. 306.1
Pœnitentia Dei nihil aliud eſt, quàm mutatio diſpenſationis eius. 14.1
Pœnitentia peccatoris diuinam ſententiam mutat. 467.1
Pœnitentia rurſus pulchram reddit animam. 281.1
Pœnitētia extinguit ignem indignationis iræ diuinæ. 344.2
de Pœnitentia. 1001.2
Pœnitentiæ Deus pollicetur mercedem. 364.2
Pœnitentiæ diſciplina quid præſtet. 327.1
Pœnitentiæ modus præſcribitur. 574.1
Pœnitentiæ prædicatio qualis. 298.1
Pœnitentiæ quibus nullus locus datur. 326.1
Pœnitentiam falſam Deus non intuetur. 347.1
Pœnitere quo pacto Deo tribuatur. 345.2
Poëtæ, philoſophi & malorum pœnas, & honores iuſtorum poſt exitum ex hac vita fore crediderunt. 1181.1
Poëtarum error. 1068.1
Poëtarum mendacia. 1144.1
poëtis quanquam fabulatoribus credi vult Plato. 1061.2. 1062.1
multo potiori ratione credendū apoſtolis & proph. 1062.1
de Polemianis. 978.1
Pollicitationes omnes in Chriſtum referuntur. 437.2
Polluit eos in donis ſuis, vel dogmatibus ipſorū: quid. 401.2
Polychronius paſcebat ſumma cum vtilitate Eccleſiam Apamenſium. 895.2

Pomi & lilij differentia. 290.2
Pomo Chriſtus ſponſus comparatus. 290.2
Pondus indigentiam ſignificat. 461.1
Pontifex ſemel in anno ingrediens Sancta ſanctorum præfigurat diſpenſationem Saluatoris ſecundum carnem. 46.1
Pontifex Chriſtus vocatur, vt qui ſacrificium pro nobis obtulerit, & mundi peccatum ſuſtulerit, vnde & agnus vocatus eſt. 786.2
Pontificatus maximus venalis factus. 539.1
Pontifici ſoli licebat ingredi in ſanctaſanctorum, idque ſemel in anno. 386.1
Populus electus eſt Dei hæreditas. 117.2
Populus Iſraelita pro ſponſa Domino copulatus. 446.2
Populus nouus gentium mari comparatus. 488.1
Populus vnus erant Iudæi omnes ab Iſraele & Abraham oriundi. 400.1
Populus argento adulterino ſimilis. 439.1
Populi impietate ad proprium quæſtum abuſi prophetæ. 413.1
Populum ſuum beneuolus Deus populum vocat, ſed propter ſcelera domeſtico nomine non vtitur. 465.2
Populum concitare eſt proprium eorum, qui ſibi manibus victum quærunt. 818.1
Populum numerari quare iuſſerit Deus. 49.1
Populum numerari quare denuo præceperit Deus. 56.2
Porphyrius ſemper Chriſtianis infenſus. 1060.2
Porphyrius Græcos philoſophos ingentis cuiuſdam dementiæ accuſat. 1061.1
Porphyrius ſimijs & gracculis comparatus. 1108.1
Porphyrius Chriſtianis inimicus, confeſſus tamen eſt Chriſtum aduentu ſuo deos gentium poteſtate caſſos reddidiſſe. 1143.2
Porphyrius propugnator impietatis. 1069.2
Porphyrij nugæ de ſacrificijs. 1108.1
Porphyrij veritatis aduerſarij deliramenta. 1079.1
Portentum & ſignum propheta Ezechiel Iudæis. 411.2
Poſſeſſio eorum quæ ſunt in promptu contemnitur. 390
Poſteriora Dei, diuinæ diſpenſationes & beneficia. 398.1
Potentes per reptilia & volatilia, pauperes per piſces prædicuntur. 558.2
Potentia agri vim diuinæ caritatis indicat. 318.2
Poſidon, humens natura. ſ. Neptunus, vnde ductus. 1077.2
Poſtulatio eſt ſupplicatio vt à malis aliquibus & moleſtijs liberemur. 805.2
Potentiæ actiuæ & ſpeculatiuæ. 318.2
Potentiæ paſſiuæ cur per digitos ſignificatæ. 318.1
Poteſtas iniquorum hominum à Dei electione non procedit, ſed ipſa principatus diſpenſatio. 678.1
Poteſtas rerum agendarum in bellis, quæ penes multos eſt, malum omnium nocentiſſimum eſt. 1170.2
Poteſtas tenebrarum eſt dominatus Diaboli. 763.1
Poteſtates diuinæ non omnia quæ ſunt Dei comprehendunt. 394.1
Poteſtates, quæ cerni nequeunt, imaginibus carent. 393.2
Poteſtates vltrices initium facere iubentur à ſanctis. 408.1
Poteſtatum angelicarum obedientia. 394.1
de Potito, Prepone & alijs hæreticis. 967.1
Præcepta & iuſtificationes eadẽ ſunt diuerſis nominibus appellata. 431.1
Præcepta legis per montem Sion ſignificata. 310.1
Præcepta non bona quæ intelligantur. 432.1
Præcepta propheta Dei voluntatem vocat. 593.1
Præceptis diuinis oues ratione præditas regit Chriſtus paſtor formoſus. 322.2
Præceptorum doctrinam expandit Deus quaſi alas, & cooperit iniquitatis nuditatem. 418.1
Prædicandi munus præſtantius quàm baptizandi, & quare. 687.1
Prædicare pro pecunijs aut re facienda, auaritiam vocat Apoſtolus. 781.1
Prædicatio euangelica cur reclinatorij nomine dicta. 304.2
Prædicatio ſalutaris ijs qui credunt ſalutem affert, ijs verò qui non credunt exitium. 720.1
Prædicationis verba Chriſti ſunt, miniſtri verò literarum ſunt concionatores. ibid.
Prædicationem ſalutarem Apoſtolus Dei potentiam appellauit, & quare. 649.2
Prædictiones calamitatum crebræ molliunt aduerſarios. 404.1
Prædictionum propheticarum cum euangelicis magna concordia. 996.1
Præfectus coquorum, cum eſſet eunuchus, quomodo vxorem haberet. 23.1
Præfectus certaminis præmia vt voluit diſtribuit. 507.2
Præmia feret vnuſquiſque pro mentis optione. 399.2
Præmia piorum. 1039.1
Præmia virtutis quare fœminis æquè ac viris propoſita ſint. 1094.1
Præmiorum ſpe incenduntur Chriſti diſcipuli ad iuſtitiæ opera. 313.2
Prauitas patrum filijs ſimilibus pœnam adauget. 225.2
Praylio eccleſiæ Hieroſolymitanæ poſt admirabilẽ Ioannem cura commiſſa fuit. 894.1
Precatorũ, ſeu Meſſalianorũ ſecta quãdo pullulauit. 870.1
Presbyter qualis eſſe debeat. 819.1
Presbyteris pijs nauis referta ab Arrianis igne immiſſo in profundum demergitur. 877.2
Presbyteros Paulus vocat eos, qui Apoſtolicam gratiam acceperunt. 809.2
Priapus Veneris & Bacchi filius. 1064.2
Primitiæ dormientium Chriſtus cur à Paulo dictus. 712.2 957.2
de Primatu originis mira veterũ hominũ iactantia. 1090.1
Primis legum tranſgreſſoribus cur ſine venia ſupplicia ſæpe infligantur. 10.2
Primogenita Ægypti cur interfecta. 31.1
Primogenita populi quare iuſſerit Deus recenſeri. 49.2
Primogenita pecorum quare poſt octauum diem offerri iuſſerit Deus. 47.1
Primogenitum mutilatum offerre cur prohibuerit Deus. 61.1
Primogenitus Deus vt homo nominatur, vt Deus vnigenitus. 667.2
Primogeniti duplicem partem in hæreditate ex lege capiebant. 801.1
Primogenitos dæmonibus offerebant. 432.2
Princeps Iſraël Michaël. 542.2
Princeps regni Perſarum Archangelus. 542.2
Princeps ſacerdotum vocatur in ſcriptura magnus ſacerdos. 618.1
Principes vocantur Dij. 186.1
Princeps exercitus Domini, quis eſſe putandus eſt. 69.1
Principes huius mundi quos Paulus vocet. 688.1
Principes huius ſæculi quos vocet. 688.2
Principum pietas quantum iuuet ſubditos, quantumque noceat carere principe, aut è diuerſo principum improborum imperio regi. 73.1
de Principio, quod eſt Deus vniuerſorum, & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti. 983.1
de Principijs rerum variæ philoſophorum ſententiæ. 1066.1. 1083.1.2
Principium ſcientiæ nihil ſcire opinari. 1063.1
Priſcillam Priſcam etiam Apoſtolus nominat. 718.1

Priſcilla & Maximilla, Montani hæretici propheтiſſæ. 973.1
Priſtina beneficia commemorantur ad ſigoificandum gratum animum. 536.1
Prodicus, Carpocrates, Epiphanes & Caieni ſuillam plane vitam cooſtituentes dicebant animas in corpora transmitti, vt per libidinem & omnẽ intemperantiã vnumquemque angelorum mundi conditorum colerent. 996.1
Prodicus intemperantiæ & iniquitatis magiſter. 1001.1.787.2
Prodicus eorum, qui Adamitæ dicuntur, hęreſim cõſtituit. *ibid.* & ibi de eius hæreſi.
Prodici ſectatores Gnoſticos ſe falſo nomine appellant. 962.2
Prodigi filij poſt paternarum facultarum partis conſumptionem reuertentis hiſtoria quid ſignificetur. 1002.2
Prodigia quæ antecedent diem Domini. 575.1
Profanum non impiom vocat, ſed id quod commune eſt, & à rebus diuinis diſtinctum. 440.1
Profundum calicem ob calamitatis magnitudinem, latum propter ſeptuaginta annorum tẽpus nominauit. 443.2
Promiſſio Chriſti expers mendacij. 485.2
Promiſſio Iſaac Domini & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti ortum ſecundum carnem continet. 395.2
Promiſſioni cur oon ſteterit Deus, qua pollicitus erat ſe daturum illis terram vſque ad fluuium Euphraтem. 36.1
Promiſſionis patribus factæ certitudo, in quo perſpiciatur. 34.2
de Promiſſionibus. 996.1
Propagarunt Iudæi impietatis ramos. 407.2
Propagines vocauit prætores & duces. 460.2
Propheta Daniel euangelicè potius quàm propheticè & ænigmaticè locotus. 527.1
Prophetæ cur fortitudines agri appellati. 293.2
Prophetæ & apoſtoli cuſtodes ciuitatis. i. eccleſiæ dicuntur. 301.2
Prophetæ & apoſtoli per columnas & baſes ſignificati. 304.2
Prophetæ & pſeudoprophetæ, apoſtoli & pſeudoapoſtoli & pſeudochriſti in diuina ſcriptura expreſſi. 283.1
Prophetæ falſi auferentur. 413.1
Prophetæ falſi reprehenduntur. 440.2
Prophetæ illi duodecim cur ſub vnum volumen ſubiungantur. 554
Prophetæ illi qnos minores vocant, qoo tempore ſinguli prophetarint. *ibid.*
Prophetæ non ſimpliciter hiſtoriam cooſcribunt, ſed prophetias quibuſdam temporibus factas. 460.1
Prophetæ proprium futura prænoſcere & prædicere. 492
Prophetæ prudentia ſimplices & moribus admirandi per oculos ſponſi deſignantor. 322.1
Prophetæ rectè nubes vocantur. 523.2
Prophetæ rerum occultarum & arcanarum cognitione fruebantur. 281.1
Prophetæ Samariæ, prophetæ Baal palam vocabantur. 361.1
Prophetæ ſuis carminibus quid celebrent. 276.2
Prophetæ & Apoſtoli omnes quæ ſibi conſona ſunt docuerunt. 1093.2
Prophetæ ſermonum Dei ſunt miniſtri. 1104.1
Prophetæ via Domini. 1128.1
Prophetæ reſurrectionis ſpem perpetuò habuerunt. 995.2
Prophetæ aote captiuitatem tempora regum Iuda atque Iſraël aſſcribebant, poſt captiuitatem quòd Iudæi ſine regibus eſſent, Perſarum regis tempus Aggæus aſſcribit. 618.1
Prophetæ non videbant Dei naturam, ad quam nemo accedere nec quam vllus aſſequi poteſt, ſed quaſdam figuras, quas ad vſum oſtendebat Deus qui ſub aſpectum non cadit. 71.2
Prophetarum & Apoſtolorum diſciplinæ durant, philoſophicarum autem ſectarum memoriam temporis longinquitas aboleuit. 1092.1.2
Prophetarũ ſcripta, oculi eccleſiæ ſanctæ appellata. 306.2
Prophetarum æqoiuocatio tollitur. 413.2
Prophetarum oracula per vocem ſponſi intelligenda. 294.1
Prophetarum oraculis accuſatio Iudæorum continetur, & bona gentibus promittuntur. 390
Prophetas intelligere non omnibus eſt facile. 491
Prophetia Ieremiæ & Zachariæ mendacio caret. 514.2
Prophetia per Aquilam ſignificatur. 395.2
Prophetia duplex, & altera Iudæis, altera omnibus hominibus conuenit. 470.2
Prophetiæ antiquæ euangelicam veritatem confirmant. 1105.1
Prophetiæ de gentibos factæ. 681.2
Prophetiæ prædicentes idolorum ſubuerſionem. 1125.2
Prophetiæ Ieremiæ oon ſunt vbique & ex ordine poſitæ. 359.1
Prophetiæ proprium futura vt præterita dicere. 435.2
Prophetico munere ſpoliati Iudæi. 476.2
Propheticum munus defecit à Iudæorum naoone. 517.2
Prophetis & apoſtolis præter Angelos nihil perfectius. 275
Propinqui ſponſi qoinam. 315.1
Propitiatio noſtra Chriſtus. 486.1
Propitiatorium erat lamina aurea, qoæ ſuper arcam ponebatur, & habobat vtrimque effigies Cherubin. 655.2
Propitiatoriũ vetus typus noſtri propitiatorij Ieſu Chriſti. *ibidem.*
Proprietates tres in vna oatura oos contemplari docet Apoſtolorum doctrina. 483.1
Proprium eſt perfectorum hominum totũ cor dedicare, & omnem mentem ipſi conſecrare. 87.2
Propugnaculum animæ vbi. 298.2
Propugnaculum lex antiqua appellata. 299.1
Proſelytarum filij octaua die circumcidebantur. 489.2
Proſelytis circumciſis licebat ingredi in exteriorem templi aulam. 386.1
Protagoras ancipiti opinione de Deo ſenſit. 1097.1
Protagoræ dobij & infideles de Deo ſententiæ. 1074.1
Protogenes admiraodus relegatus ludum aperit, & magiſter iooentutis efficitur. 873.1 & ibi de illius miraculis.
Protogeni Carrenſe ſolum exercendum delegatur. *ibid.*
Prouidentia Dei auri & argenti diſtinctionibus & ſimilitudinibus deſignatur. 286.1
Prouidentia Dei manifeſtius declaratur in rebus quæ videntur aduerſæ. 20.2
Prouidentia diuina moderatur cuncta. 3.1.1
de Prouidentia ſermones decem. 1144.1.&c.
Prooidentia diuina quadruplici facie ootatur. 393.2
Prouidentia noſtri clarè oſtenditur. 388.2
de Prouidentia. 989.1
Prouidentiæ demonſtratio ab humani corporis fabrica. 1151.1
Prouidentiæ demonſtratio ab imperio quod homini in bruta & belluas commiſſum eſt. 1159.1
Prouidentiæ demonſtratio ex aëre. 1148.1. ex terra. 1149.1.2. ex fontibus. *ibid.* ex thermis. 1149.2. ex mari. 1160.2. ex inſulis. *ibid.*
Prooidentiæ demooſtratio ex manibus humanis & inuentis artibos. 1155.1.2
Prouidentiæ demonſtratio ex cœlo. 1145.2. ex ſole. 1146.1.

ex ſole

ex ſole & luna & reliquis ſtellis. 1146.2. ex die & nocte. *ibid.* anno & anni partibos. 1147.1. ſtellis. 1148.1
Prudentiæ & ſimplicitatis officia, 328.2
Prudentia virtutum omnium rationes ſummatim continet. 314.1
Prudentia quid ſit. 1164.1
Prutientes autibus, qui. 817.1
Pſalmi, hymoi, & odæ iu ſcripturis multæ. 276.1
Pſalmi ſeptuageſimi primi locos expoſitus. 303.2
Pſalmi Dauidis ordinem temporis non habent, ſed alij vt voluerunt, inter ſe concinnarunt. 645
Pſalmorum cnnditor Dauid. 304.2
Pſalmorum inſcriptiones quidam falſas eſſe dixerunt. 77
de Pſatyrianis, qui ipſi quoque ab Arrij hæreſi deriuati ſunt. 976.2
Pſeudochriſtum Iudæi expectant. 632.2
Pſeudoprophetæ dicuntur aliquando prophetæ. 341.2
Pſeudoprophetæ qua virtute edant miracula. 60.2
Pſeudoprophetarum tres differentiæ. 361.2
Ptolomæi in ſacris euangelijs prædicti. 550.1
Ptolomæo Lagi Ægypti cõmiſſa gubernacula. 325.2.331.1
Ptolomæus ab Antiocho victus. 550.1
Ptolomæus Epiphanes. 545.1
Ptolomæus Philometor. 547.1
Ptolomæus Philopator. 544.1
Poblia nobiliſſima fœmina & celeberrima propter virtutem ſuam. 864.1
Publicani nomine Matthæũ deſignat Theodoretus. 1057
Poblicanos, genus hominum auaritiæ iniuſtitiæque addictum, ſanctis concionibus Seruator eruit de malitiæ ſoæ barathro. 1083.1
Publicanus & meretrix & latro vt cõtriti in vinculis ſuis. 469.2
Publius in hiſtoria ſanctorum patrum. 1017.2
Pudendis equorum & aſinorum, impietas, & multorum deorum ſuperſtitio comparata. 442.2
Pudicitia quarundam mulierum Græcarum. 1143.2
Puellas virginitatem exercentes & diuinam ſymphoniam Deo offerentes Dauid vocat iuuenculas tympaniſtrias. 363.1
Puerorum inoocentiam, non ignorantiam imitari debemus. 709.2
Pulchritudini operam dare ſolebant diebus feſtis dæmonum. 345.2
Pulchitodo Chriſti qualis. 289.1
Pulchtitudo Nabuchodonoſor quæ. 461.2
Puluinos conſuere qoid. 414.1
Punicorum malorum radices non facilè diuelluntur. 313.2
Puteus aquæ vioentis qoid in ſcripturis. 314.1
Pyrei ſubuerſio intempeſtiua per Audam Epiſcopum, ipſius mortis cauſa. 894
Pythagoras animarum in corpora tranſitus fabulatus eſt, dicens eas non ſolùm in corpora brutorum, ſed etiam in arbores tranſire. 996.1
Pythagoras dicebat animas quæ peccarant mitti in corpora, & vt pœnas darent, & rite expiarentur. 962.1
Pythagoras, Plato, Plotinus, & qui eius ſectæ ſunt, dixerunt animas ante corpora præexiſtere. 988.1. & ibi de tranſitus animarum fabulis.
Pythagoras circumciſionem ſubijſſe fertur acceptam ab Ægyptijs. 1058.2
Pythagoras animarum in corpora trãſitus fabulosè commentus. 996.1
Pythagoræ dicta gryphis ænigmatiſque abſtruſa. 1109.1
Pythagoræ ridicula dogmata, de animarum tranſmigratione. 1132.2
Pythagoræorum de ſtellis ſententia. 1084.1
Pytheciani hæretici Arrianæ ſectæ, qui. 976.2
Pythij Apollinis de Hebræis iudicium. 1061.2
Pythij oraculum plenum mendacij plenom. 864.2
Pythij ſimulacum fulmine conſumptum, & in minutiſſimos pulueres redactum. 862.1

Q

QVadraginta plagas vna minus inferre ſolent Iudæi. 731.1
Quadraginta totos dies ieiunus permanebat Symeones. 1044.2
Quadraginta plagis cùm Deus præceperit vapulare delinquentem, quare Iudæi vna minus inferant. 61.2
Quadruplicem materiam in vna vidit imagine Nabuchodonoſor. 524.2
Quadruplici materia quatoot regna ſignificantur. 499.2
Quadruplex facies diuina prouidentia. 393.2
pro Qualitate & quantitate iuſtitiæ præbebuntur donorum remunerationes. 991.2
Qualitatis cuiuſpiam cauſas pendere Deus dimiſit à noſtris ſingulorum voluntatibus. 1092.1
Quàm, particula, quid in pſalmo 72. & 83. ſignificet. 573.1
pro Qoantitate & qualitate iuſtitiæ remunerationes bonorum præbebuntur. 991.2
Quarta beſtia Romanorum regnum ſignificat. 526.1. 529.2
Quarta menſura diuini Ioannis euangelium indicat, quod theologiam continet inacceſſam. 488.1
Quartidecimariorum hæreſis, quæ. 973.1
Quaſi per ignem, quomodo intelligendum. 690.1
Quatuor alæ terræ, Iſrael tantum ſignificant. 404.1
Quatuor capita regni diuiſionẽ poſt Alexandrum factam ſignificant. 525.2
Quercetum ferarum receptaculum. 434.2
Quercus natura qualis. *ibidem*
Quies ſeu liberatio à corporalibus operibus, ſabbatiſmus dicta. 786.1
Qui eſt, æternitatem, ſignificat, in eo, Qui eſt, miſit me ad vos. 1.1
Quietes tres ſunt vocatæ in diuina ſcriptura; & prima quidẽ dies ſeptimus in quo Deus impleuit creationem: ſecunda, terra promiſſionis: tertia, regnum cælorũ. 786.1
Quinque millia virorum monaſteria in Ægypto, & amplius. 1050.1.2
Quinque animæ vires, iuxta Pythagoræos. 1091.1
Quinquennium perpetuum conticere iubebat diſcipulos ſuos Pythagoras. 1061.2
Quintuplum ſoluere cur iubeatur qui vitulum ſurripuit: quadruplum verò qui ouem. 35.2

R

RAab cùm eſſet extranea, quare habitauerit inter filios Iſraël. 69.1
Raab meretrix figuram geſſit Eccleſiæ. 67.2.306.2
Raab alienigena & meretrix exiſtens, domeſticos quidem deſtituit, alienos autem amplexa eſt. 1188.1
Rababa vocat Amman Metropolin, quæ nunc in Arabia, Philadelphia, voce Græca, Syrorum lingua Amman appellatur. 579.1
Rabſaces Hebraica voce vtens blaſphemauit Deum. 353.1
Rabſaces furor. 144.1
eiuſdem impietas. 199.2
Rachel idola rapuit, vt patrem liberaret ab impio dæmonum cultu. 22.1
Rachel typus erat Eccleſiæ. *ibid.*
Rachelis ſepulcrum eſt hippodromo Chaphatha, quà venitur in Ephrata. 366.1
Radere capita prohibentur ſacerdotes. 486.2

Radicem amaritudinis mala dogmata, vitamq; corruptam ac deprauatam vocauit Apoſtolus. 800.2
Ratio animi rectè affecta rectè indicat, ſecus malè. 390
Ratio cur per torquem colli deſignata. 315.1
Ratio quinque ſenſibos præeſt. 304.1
Ratio imitandi Deum. 1140.1
Ratio lingua quaſi dextræ manus officio fungitur. 1151.2
Ratio de omni verbo otioſo reddenda. 5121.1
Ratio & modos imitandi Deum præſcriptus. 1137.2. 1138.1
Rationi credendnm. 1063.1
Rationis vis cur per collũ deſignata & turrim eburneam. 331.2
Rebecca beata. 543.2
Rebecca à qoo ſcire voluerit ſortes infantium quos in vtero gerebat. 20.1
Rebecca vnde certior facta ſit, Iacob conſecututum eſſe benedictionem. 20.1
Reblata pagus eſt in regione quæ dicitur Emeſa. 345.1
Recbanitæ etiamſi haberent liberos, paruipendebant poſſeſſiones. 369.1
Rechabitarum prompta obedientia. 369.1
Reclinatorij nomine cur dicta euangelica prædicatio. 304.2
Reclinatorium Chriſti dicitur mentis ipſius tranquillitas. 304.2
Reges landibus digni, qui. 1104.2
Regia Dei qnid. 304.2
Regi attribuunt dementes, quæ ſoli Deo cõueninnt. 522.1
Reginæ nomine intelliguntur animæ in virtute perfectæ. 280.1
Reginam cœli Venerem vocabant Iudæi dum eſſent in Ægypto. 373.1
Reginarum ſexaginta nomine quinam intelligendi. 324.2
Regio viuorum quæ ſit. 232.2
Regium honorem aſſecuti Indæi. 418.2
Regna terræ omnia deficioot. 629.2
Regni Iudæorum & ſacerdotij finis prædicitur. 469.1
Regno, propbetia, ſacerdotio priuati Iudæi. 506.2
Regoom Domini terrenum futurum, iuxta neſanda Cerinthi dogmata. 970.1
& mille annos duraturum. *ibidem*
Regnorum liber vocatur, quod recenſet ea quæ regum temporibus euenerunt. 72.1
Regnom cœlorum dignis præbebitur. 502.1
Regnum Dei principio & fine carens. 500.2
Regnum Dei ſolum perpetuum. 511.2
Regnum Dei ſucceſſione carens. *ibid.*
Regnum diuini numinis diuinum eſt, origine carens atq; interitu. 50.1
Regum ſucceſſiooes per ſtatuam oſtendit Deus Nabuchodonoſor. 511.1
Religioſa vita, angelica. 1081.1
Reliquiæ Abramis. 1034.1.2
Reliquiæ Ioannis Baptiſtæ. 1038.2
Reliquiæ Symeonis. 1047.2
Reliquiæ Theodoſij. 1027.1
Reliquiarum ſanctarum cauſa extructa oratoria. 1014.2
Reluctatio cordis atque duricies à nobis ipſis proficiſcitur. 28.2
Remedia multa ſalutaria adhibuit Deus Nabuchodonoſor. 511.1
Remedium vulneri conſentaneum adhibet Daniel. 514.2
Remiſſio peccatorum per ſanctum baptiſma credentibus ſuppeditatur. 115.2
Remuneratione futura percipitur lætitia. 314.1
Remunerationes bonorum præbebuntur pro qualitate & quantitate iuſtitiæ. 991.2
Renuntiare mundo quid ſit. 1081.1
Reprehenſio non ſolum cadit in carnem, verumetiam in animam. 746.1
Reprehenſio vnà cum laude iuncta ab Apoſtolo, vt benè accipiatur. 701.1
Reptilia & beſtias ad quid creauerit Deus. 4.1
Reſurrectio corporum, inſtar fabulæ, ab impio Manete reiecta. 968.1
Reſurrectio communis eſt, poſt reſurrectionem autem fiet diſtinctio. 991.1
Rerum principijs diuerſæ philoſophorum ſententiæ. 1083.2
Rerum ſaturitas iniurijs gaudet, & turbarum parens eſt. 1050.2
Reſurrectio animæ immortalis non eſt, ſed eſt ad corpus reuerſio. 994.1.995.1
Reſurrectio Chriſti, fideiuſſor reſurrectionis noſtræ. 957.2
Reſurrectio corporum docetur. 710.2
Reſurrectio corporum quàm breui temporis ſpatio futura ſit. 714.1
Renes vocantur cogitationes. 86.1.108.2.173.1.259.1. 352.2
Reſinam potiſſimom excolit Galaad. 374.1
Reſurrectio. 55.2
Reſurrectio Seruatoris deſignatur. 561.1
Reſurrectio rationibos è natura deſumptis probatur. 1181.1 & pag. ſequentib.
Reſurrectionis fidem appellat Paulus fundamenti ſignaculum. 815.2
Reſurrectionis modos & qualitas corporum docetur. 714.1
Reſurrectionis corporum noſtrorum facilitas. 476.1
Reſurrectionis figura oſſa fuere. 477.2
Reſurrectionis ſpem indicat Moſes. 16.2
Reſurrectionis ſpem perpetuò habuerunt Prophetæ. 995.2
de Reſurrectione corporum Apoſtolica doctrina. 1134.2
ex reſurrectione Chriſti noſtra confirmatur. 980.1
de Reſurrectione. 994.2
de Reſurrectione, doctrina. 773.2
Reſurrectionem corporum tanquam quæ omnino fieri non poſſet, reiecerunt Marcion, Cerdo, Manes. 995.1
Reſurrectionem docuit diuus Archangelus Danielem. 553.1
Reſurrectionem ſuo præconio commendant adoleſcentes. 508.2
per Reſurrectionem conſolatur Apoſtolus eos qui propter morientes nimium dolorem capiunt. 995.2
Rete vocauit Deus hoſtes. 412.1
Reuelationem quatuor beſtiarum ponit Daniel. 524.1
Reuelationes diuinas horroris plenas vidit Ezechiel. 391
Revindemiare prohibitum. 993.2
Reus & corporis & ſanguinis Domini, quomodo intelligendom. 704.1
Rex Aquilonis. 745.1
Rex Auſtri. 544.1.745.1
Rex in æternom viue, vſitata regum ſalutatio. 518.1
Rex qui omnes in ſuam ditionem redegerat, Iudæum captum adorat. 502.1
Rhaamoth, aromata. 451.1
Rhabatduplex. 456.2
Rhadamanthus Iudex inferorum incorruptus. 1132.1
Rhamnus ſpina eſt & maxima, & velnti arbor. 150.1
Rhea vnde dicta. 1077.2
Rhodij in honorem Saturni hominem mactabant. 1108.2
Rhoilos paſtoralium Scytharum dux Iſtrum tranſgreſſus cum ingenti exercitu fulmine exuſtus eſt, & copiæ illius

lius vniuerſæ perditæ. 895.2
Roboam filius Salomonis. 426.1.555
Roboam regnante diuiſæ fuerunt tribus. 347.2.400.3.
441.1.555
Rogamus, Paulus ſemper ponit pro hortamur. 777.1
Romana ſedes habet patrum & veritatis doctorum Petri & Pauli ſepulchra. 1190
Romana ſedes primaria. ibid.
Romani fabularum allegoriam nunquam admiſerunt. 1177.2
Romani imperatores, qui in Chriſtianos ſæuierunt. 1119.2
Romani imperatores ſuos, deos fecerunt. 1076.2
Romani prudentiores Græcis. 1095.2
Romani poetarum fabulas in allegoriam non verterunt. 1077.2
Romani, Græco ritu, ſuos Imperatores vita perfunctos diuinitate dignos habuerunt. 1076.2
Romani Iudæos debellarunt. 353.1
Romani omnium gentium imperio potiti. 514.2
Romani per legatos imperant Antiocho, vt ab Ægypto diſcedat. 548.1
Romani quindecim annis temporis conuerſionem notant. 392.1
Romani ſubiectis populis maiora impoſuere tributa. 516.1
Romanorũ ciuitas conflata ex plurimis nationibus. 526.1
Romanorum potentia à Daniele prædicta. 492
Romanorum regnum Daniel tropicè propter fortitudinem & infractum robur nominat ferrum. 81.1
Romanorum regnum illuſtrius ſuperioribus omnibus fuit. 526.1
Romanorum regnum omnes nationes ſuperauit. 501.2
Romanorum imperium per quartam belluam Daniel ſignificauit. 777.2
Romanus ad ſupplicium eductus, nudato iam enſe per nuntium qui è longinquo interfectionem prohibebat, indignatus fuit ſibi non fuiſſe conceſſum mortem ſuſtinere. 864.1
Romanus, in hiſtoria patrum. 1027.2
Romphæa gladius. 401.2
Ros Chriſti eſt hominum medicina. 318.1
Rubigo quid ſit. 560.1
& tropicè cur Rubigo ſignificet hoſtes. ibidem
Rubus ardens & non exuſtus quid denotet. 27.2
Ruben cædem fratris detrectabat, & tantæ infamiæ notam effugere hortabatur. 1074.1

S

SAba, Iuliani Niſibitæ cognomne, quid ſignificet. 451.1
Saba & Rhegma Æthiopiæ gentes. 1007.2
Saba gens Æthiopica. 53.1.170.2
Sabat vndecimus menſis apud Hebræos. 621.2
Sabbas, Adelfius, Daodes, Symeones, Hermas, & alij, Enthuſiaſtarum hæreſis principes. 978.2
Sabbatum cur quiete honoratum. 34.1
Sabbatum ſola Iudæorum natio obſeruabat. 431.2
Sabbato cur non largiretur Deus manna. 35.1
Sabbato Deus quieſcere iuſſit, ſed non opus ſpiritale prohibuit. 59.1.199.2
Sabbata diſtinxit Deus à præceptis & iuſtificationibus. 431.1
Sabbatorum otium præſcriptũ Iudæis à Deo, vt à gentium inſtitutis diſtinguerentur. 431.1
Sabbatiſmum appellat Paulus liberationem à corporalibus operibus. 786.1
Sabellij errorem ſecuti eundem patrem & filium eſſe dicunt. 885.1
Sabellij & Valentiniani hæreſis. 886.1
Sabellij peſte ſubſtantiæ confunduntur. 884.1
de Sabellio & eius hæreſi. 971.2
Sabellius, Photinus, Marcellus, Paulus hæretici confunduntur. 781.2
Sabini, magni Marciani diſcipuli, mira frugalitas & admiranda philoſophia. 1014.2
Sabit. 550.1
Sabir terra. 546.1
Sacerdos ſummꝰ iuſtus eſſe debet legum diuinarum adminiſter. 639.1
Sacerdos temperantiæ typus eſſe debet. 47.1
Sacerdos vt lepram diſcernit, ita peccatorum iudicem ipſum eſſe oportet. 43.2
Sacerdos & hoſtia Chriſtus. 792.1
Sacerdotes bobus aſſimilantur. 612.2
Sacerdotes contra legem creabantur. 538.1
Sacerdotes dicuntur magnates & optimates. 346.1
Sacerdotes & Doctores patres vocauit Daniel. 535.1
Sacerdotes nudis pedibus ſacrificia peragebant. 27.2.18.1
Sacerdotes capita radere prohibentur. 486.2
Sacerdotes primo loco ponuntur, quia ipſis commiſſum eſt diuinum miniſterium. 508.1
Sacerdotes qui portabant arcam fœderis, repræſentant Ioannem Baptiſtam. 607
Sacerdotes cur victimis manus imponebant, poſteà ſacrificabant. 38.1
Sacerdotes cõiugati cur primis temporibus ordinati ſint. 807.1
Sacerdotes noui teſtamenti myſticam lyturgiam ſeu ſacrificium peragunt, & vnius ac ſalutaris illius ſacrificij memoriam celebrant. 792
Sacerdotes pro ijs ſacrificia offerre cõſueuerũt, qui ſeminis profluuio laborant, pro leproſis, pro ijs qui oſſa mortuorum tangunt. 791.2
Sacerdotum veteris teſtamenti proprium erat manus extollere, & orare. 806.1
Sacerdotum ordo eſt veluti quædam Eccleſiæ facies. 134.1
Sacerdotium & prophetia ſpiritus dona. 391.1
Sacerdotum officia, quæ; quæ & Leuitarum. 49.2
Sacerdotum munus, populum erudire, & cauſſas ac lites iudicare. 486.2
Sacerdotum princeps quæ geſtaret. 455.1
Sacerdotum terram à præſtatione illa communi Ægyptiorum Ioſeph immunem reliquit. 24.1
Sacerdotibus ſolis licebat ingredi in ſancta ſanctiora. 386.1
Sacerdotibus tantùm conueniebat offerre ſacrificia. 501.2
cur Sacerdotibus præceperit Deus tubis vti. 185.1
Sacerdotibus ſolis erat datum canere tuba. 52.1.270.2
Sacerdotium per vitulum ſignificatur. 393.2
Sacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech datum eſt nobis dato nouo teſtamento. 368.2
Sacerdotium & prophetiæ dona extincta apud Hebræos. 405.2
Sacerdotio in omnem vitam fungi lex iubebat. 538.2
Sacerdotali munere fungentibus præcipitur, vt ſpiritali doctrina vineam Eccleſiæ irrigent & tueantur. 358.1
Sacerdotali veſte indutos ſacerdotes nefas eſt à populo contingi. 484.2
Sacla, Princeps materiæ, iuxta impiam Manetis hæretici doctrinam. 967.2
Sacra ſcriptura exercitationem loquendi aſſiduam meditationem vocat. 146.1
Sacra ſcriptura loquitur vt hominibus expedit. 14.1
Sacra ſcriptura meritur docẽdi rationẽ ex diſcipulis. 1.9.1

Sacra ſcriptura non ædificium, ſed Reipub. ſtatum ſæpe ciuitatem nominat. 137.1
Sacra ſcriptura terram incultam ſæpius gentes nuncupat. 161.1
Sacra ſeruata in tertiũ diẽ cur prohibeat edere Deus. 42.1
Sacra ſcriptura hominum natura ſæpe ſermones metitur. 244.2
Sacræ ſcripturæ idiomata nouiſſe opus eſt. 422.1
Sacræ ſcripturæ mos eſt à parte totum demonſtrare. 134.2
Sacræ ſcripturæ nihil debemus addere extraneum. 42.2
Sacram ſcripturam quidam accuſare aggreſſi ſunt, & præcipuè Prophetarum oracula, veluti obſcuritate operta. 190
Sacrificans Deo ſecundum legem inſtar terræ virẽtis germinabit. 418.1
Sacrificium laudis Deo gratius, quàm iunior & pinguis vitulus. 166.2
Sacrificinm ſecundum legem ablatum, cùm Saluator noſter emiſit ſpiritum. 539.2
Sacrificium verum agnus immolatus, qui tollit peccata mundi. 539.2
Sacrificium Deo gratum & acceptum, mentis modeſtia. 143.2
Sacrificium Iſaac vmbra erat diſpenſationis pro nobis factæ. 19.1
Sacrificium animalium ratione carẽtium per omnes prophetas reprehendit Deus. 676.2
Sacrificium diuinum & myſticum offertur à Theodoreto. 884.1
Sacrificium laudis Deo placet. 802.2
Sacrificium purum. 1128.1
Sacrificia cur Iudæis indulta. 1106.1
Sacrificia Iudæis permiſſa non imperata. 1107.2
Sacrificia Iudæorum. 1106.2
Sacrificia cur legibus ſuis præceperit Deus Iudæis. 1106. 1107. &c.
Sacrificia quare iuſſerit Deus offerri ſibi. 40.1
Sacrificia offerebantur pro peccato, pro delicto, pro ignoratione. 40.2
Sacrificia Porphyrij incruenta. 1108.1.2
Sacrificia à lege diuina olim vno loco circunſcripta. 506.2
Sacrificia ex ſincero affectu non oblata non ſuſcipit Deus. 564.1
Sacrificia quæ idolis immolabantur per quid ſignificata. 274
de Sacrificijs. 1105.1.2
Sacrificijs Deus non eget, ſed ſuſcipit mentis noſtræ infirmitati ſubſeruiens. 561.1
Sadoc genus patriam pietatem ſeruauit. 486.2
Saducæi reſurrectionem negantes, increpati à Domino. 995.1
Sæculum non ſemper tempus infinitum, ſed etiam definitum ſignificat. 35.1
Sæculum vocat ſcriptura etiam breue tempns. 450.2
Sæculum appellatur interuallum ſeu dimenſio ac diſtantia, quæ eſt à conſtitutione mundi vſque ad conſummationem. 781.1
Sæculum etiã appellatur vniuſcuiuſque vitæ noſtræ tempus. *ibid.* appellatur etiam futuræ vitæ ſtatus. *ibidem*
Sæculi populum mortuos vocat. 550.2
Sæculorum nomen reperunt ſancti, victi infinita Dei bonitate. 509.1
Sagenas explicare piſcatores quid. 449.2
Sagittæ electæ nomine quis in ſcripturis intelligatur. 291.2
Sal animæ dijudicandi facultatem denotat. 41.2
Sal quid in ſcripturis. 273
Salamanus. 1035.1
Salaminij Agraulo Cecropis filiæ hominem mactabant. 1108.2
Salem exponitur pax. 790.1
Sales doctrinæ non accepit Iudæa. 41.1
Sales indicium rationis. 41.1
Salmanaſar Samariam & finitimas vrbes in ſeruitutem redegit. 3.1
Salmanaſar vaſtitatem intulit Samariæ. 565
Salmanaſar vt ſucceſſit Theglaphalaſar, Samariam cepit, & tribuum decem reliquias in Aſſyriorum terram abduxit. 555
Salomon à patre edoctus ſcripſit. 275
Salomon Chriſti typum geſſit. 303.1.2
Salomon cur ſponſus appellatus. 303.1
Salomon Dauidis filius. 426.1
Salomon Dauidis filius quænam ſcripſerit. 276.1
Salomon de qua ſapientia locutus eſt. 191.2
Salomon Encæniorum celebritatem peregit. 455.1
Salomon Idumæos captiuos fecit. 578.2
Salomon qui pacem per diuinam benignitatem aſſecutus eſt, poſt tranſgreſſionem gratia priuatus eſt. 675.1
Salomon mortuus. 303.1
Salomon pacificus interpretatur. 269.1. 3 3.1
Salomon propheta mirabilis quas virtutes ſiue ordines & gradus in animabus aſpexit. 324.2
Salomon ſapiens quid in ſuis carminibus deſcripſerit. 216.1
Salomonis doctrina velut quædam ſcala. 175
Salomonis & Chiram Tyri regis fraternus amor ad ædificandum templum. 578.2
Salomonis veſtimenta qualia. 181.2
Salomonis volumina quot. 275
Salomoni à Tharſis afferebatur aurum. 541.2
Saluandorum ordines multi. 313.1
Saluati vocantur reliquiæ. 599.2
Saluatoris paſſio prædicitur. 589.2
Saluator noſter de monte Oliuarum aſſumptus. 411.1
Salus adhæret timentibus Deum. 189.2
Salus per Eccleſiam nobis prouenit: qui verò extra illam ſunt, non fruuntur vita æterna. 68.1
Salus nunquam differenda. 1090.1
Salutare in oſculo ſancto. 735.2
Salntaris paſſionis typus per vaccam rufam quæ extra caſtra comburebatur & cinerem ſignificatur. 802.2
Salutatio, In Domino gaudere, epiſtolæ initium. 525.2
Samaria Oolla dicta. 441.2
Samariæ excidium prædicitur. 570.1
de Samoſatenſium pijſſimo feruore. 871. 2. & pag. ſequentibus.
Sampſon Alienigenas conſumpſit ac deuaſtauit. 799.1
Samuel alienigenas deuaſtauit. 799.1
Samuel interfecit Agag. 556.1
Samuel maximus propheta. 492
Samuel precibus ſuis tempore meſſis copioſam pluuiam adduxit. 555.2
Samueli adoleſcẽtulo adhuc nec poſtremnm quidem miniſterium à ſacerdotibus permiſſum eſt. 645
Sanchoniathon quid Phœnicnm lingua ſignificet, quid ſcripſerit, & quo tempore vixerit. 1069.2
Sanchoniathon Porphyrio & Manetho admirabilis. 1072.2
Sanctnm pro templo. 101.1
Sanctum canibus minimè dandum, nec margaritæ ante porcos mittendæ. 552.5
Sanctus ſanctorum Chriſtus. 537.2
Sancta non ſolum præcepta legis, ſed etiam templum ſibi dicatum vocat Deus. 402.2
Sancta imitabantur vitam, quæ in terra agitur: ſancta

ſanctorum

ſanctorum formam ac rationem vitæ, quæ in cœlis agitur : ipſum velum firmamenti vſum implebat. 793.1
in Sancta ſanctorum quando ingrederetur ſummus ſacerdos. 45.1
Sancta eorum cur, & non ſancta mea dixerit Deus. 405.2
Sancti adoleſcentes flammam contempſerunt. 507.2
Sancti pro nobis intercedunt. 1038.2
Sanctorum animæ ſecundum Platonem curant res humanas. 1116.1
Sanctorum benedictionem & interceſſionem implorat Theodoretus in fine vniuſcuiuſque vitæ in hiſtoria ſanctorum patrum.
Sanctorum patrum de diuina humanitatis ſuſceptione teſtimonia. 906.2. & paginis ſequentibus.
Sanctorum preces inuocandæ. 1005.1
Sanctorum proprium eſt Deum laudare. 270.1
Sanctis Altiſſimi regnum æternum tradetur. 529.1
Sanctos propter peccatores affligi Deus permittit. 493.1
Sanctificabor, quid. 434.1
Sanctificatio parua, quid. 410.2
Sanctifico, verbum pro ſegrego. 340.1. 351.2
Sanctificatum propheta vocat, quod in aliquid ſeiunctum eſt & ſeparatum. 576.1. 613.2
Sanguis iuſtus pro innocente. 577.1
Sanguis domini pro nobis exolutus. 694.2
Sanguinis eſus quare inhibitus. 15.1
Sanguinis eſus quare frequenter interdictus. 60.2
Sanguinis eſus prohibitus lege quam Deus de comedendis carnibus tulit. 1070.2
Sanguinis ſuperfluitatem quæ naturaliter excernit, quare dicatur immunda. 44.2
Sanguinis ſalutaris typus erat rationis expertium animalium ſanguis. 794.2
Sanguinem comedere interdictum Noë. 467.1
Sanguinem vuæ Seruatoris ſanguinem Patriarchæ appellauit. 901.2
ſanguinem hominis qui effuderit, ſanguis ipſius effundetur. 1071.1
Sanguinē ſacrificii cum fermento immolare quid ſit. 36.1
Sapientes quos vocet Paulus. 649.2
Sapientia, pietas, iuſtitia trium puerorum. 504.2
ſapientia ventri & pixidi eburneę cur comparata. 321.2
Sapientiæ munus iis conceditur, quibus populi gubernandi committuntur, etiamſi pietatis expertes fuerint. 521.2
Sapientia Deus & eſt & vocatur. 1054.1
Sapientiam huius mundi Paulus appellat, quæ à Spiritus gratia deſerta eſt. 690.2
Sapientias Dei duas vel tres potius Paulus dicit. 687.1
Sapores poſt Conſtantini magni mortem Niſibin obſideos, Iacobi Niſibitæ precibus fugatus. 1003.1
Sapores rex in Perſia exercitum habebat aduerſus Romanos. 857.2
Sapores ter Niſibin obſidet. 857.2, ſed reduxit exercitum, non victoriam, at pudorem referens. 858.1
Sapphirus cœli ſpeciem & colorem obtinet. 322.1
Sarabara Perſicorum indumentorum genera. 505.1
Sarapis idem qui & Pluto. 1079.1
Sarapis dæmonibus præfectus. 1178.2. 1179.1
Salus hominum ex ſola Dei miſericordia pendet. 617.2
Sardanapali tumulo inſcriptū epigramma græcum. 1143.1
Sardica Illyriæ vrbs metropolis Daricæ gentis. 844.1
Sardicę coactæ ſynodi literæ. 844.2
Sardicæ conuenerunt pontifices ducenti quinquaginta. *ibidem.*
Sarra cur permiſſa rapi à Pharaone & Abimelech. 296.1
Sarram cœleſti Hieruſalem comparauit Apoſtolus. 942.1
Sarraceni ſunt circumtonſo capite. 361.2
Sarraceni ſunt Iſmaelitæ. 377.2
Sartago ferrea quid ſignificet. 400.2
Sathan. i. apoſtata: diabolus, criminator. 1082.1
Sathanæ abnegatio & Dei confeſſio in baptiſmo olim exigi ſolita. 279.1
Satisfactio per Chriſtum. 940.2
Saturni ſcelera. 1076.2
de Saturnilo, & eius hæreſi. 961.1
Satyrorum rabida libido. 1106.2
Saul gratiam ſpiritualem percepit, & ab ea poſtea deſertus eſt. 675.2
Scabellum Dei diuinum templum nominat. 485.1
Scapha in Lybia primùm compacta. 1059.1
Sceleribus propriis in ſe accerſunt ſupplicia impiè agentes. 406.2
Scenopegia tranſacta in deſerto vitam repræſentat. 36.1
Scholæ Pythagoricæ quinquennale ſilentium. 1061.2
Sciētia opus habet practica virtute, ex philoſophia. 1140.1
Scintillæ æri ſimiles mentis indicant puritatem. 393.2
Scopas dux Ptolomæi. 545.2
Scopo & propoſito bonum & malum iudicatur. 556.1
Scripta impudica non à ſpiritu diuino, ſed diabolico proficiſcuntur. 272
Scripta ſunt medicamenta aduerſus obliuionem. 1003
Scriptura diuina cur lecti nomine deſignata. 989.1
Scriptura diuina iudicii tempus appellat octauam. 326.1
Scriptura diuina per tranſlationem multa dicit. 272
Scriptura diuina ex patribus, non ex matribus ſolet genealogiam computare. 670.1
Scriptura ea ſola quæ à Deo inſpirata eſt, vtilitatem continet. 648.2. vtilitas explicatur. 817.1
Scriptura ſancta cum de anima loquitur, verbis corpori congruentibus plerumque vtitur. 283.2
Scriptura ſancta plurali numero vtens cum de Deo loquitur, tres perſonas indicat. 311.1
Scriptura ſacra docendi rationem metitur ex diſcipulis. t.1
Scriptura quomodo medeatur iis qui peccatorum vulnera acceperunt. 1001.2
Scripturæ diuinæ cur faui mellis dictæ. 321.2
Scripturæ diuinæ ita tractandæ, vt non litera, ſed mens ac ſenſus apetiatur. 174
Scripturæ diuinæ mos, vt multa figuratè dicat, & ſubalijs vocabulis alia ſignificet. 272
Scripturæ diuinæ teſtimonio cor hominis exhilaretur. 278.2
Scripturæ ſanctæ cognitio orationem ac preces requirit. 171
Scripturæ autoritates de mundi fabrica. 1087.1
Scripturæ ſacræ barbaries defenditur. 1058.2
Scripturam diuinitus inſpiratam nominat Paulus ſpiritalem. 817.1
Scripturarum diuinarum expoſitio qualem animum requirat. 271
Scripturarum explanatio à patribus accepta *non* furtum, ſed hæreditas paterna appellanda. 275
Scripturas diuinas conſiderandi & audiendi differentia. 295.2
Scripturas diuinas olim habebant in voluminibus. 818.1
Scyphi fabulam ad quid commentus eſt Ioſeph. 24.1
Scytharum mos, quo cum mortuis hominibus viuos infodiebant quos illi viuentes dilexerant, abrogatus poſt Euangelii prædicationem. 1118.1
Scythianus dicebatur Manes dum ſeruus eſſet. 967.2
Seboim & Adama vnà cum Sodoma & Gomorrha deſta-

gratæ ſunt. 566.2
Secundus & Thomas abdicati. 831.2
de Secundo, qui Valentino hæretico ſucceſſit, & eius hęreſi. 963.2
Secundum carnem appellat Paulus externa, diuitias, nobilitatem, eloquentiam. 730.2
Secundum Chriſtum Ieſum, additio quid oſtendat. 681.2
Secundum imaginem noſtram & ſimilitudinem, quomodo intelligendum. 1070.2
illud Secundum carnem, oſtendit quod Dominus Ieſus erat etiam Deus ante ſecula. 992.2
Sedecias coëgit Hieremiam prænuntiare ſibi futura. 430.1
Sedecias filiorum cædis ſpectator. 412.2
Sedecias fœdera cum Nabuchodonoſor percuſſa violauit. 414.2
Sedecias frater Ioacim, patruus Iechoniæ. 534.1
Sedecias rex Iudæorum pro Iechonia declaratus. 391
Sedecias rex Iuda in manus Nabuchodonoſor traditus. 859.2
Sedecias vrbe capta fugit. 411.2
Sedecias, qui fuit vltimus Iudæorum rex, Hieremiam prophetam in ciſternam graueolenti cœno fœtidam demiſit, eo quòd triſtia valdè & moleſta prædixerit. 1177.1
Seir cum Moab coniunxit. 448.1
Seir denſum & hirſutum ſignificat. *ibidem*
Seir mons Idumęæ. 475.1
Seir vocat oriundos ab Eſau. 448.1
Selene.i. luna, vnde dicta. 1077.2
Seleucia vrbs Iſauriæ maritima. 855.1
Seleucus Nicanor Babylonem obtinuit. 531.1
Seleucus Philopator Antiocho magno ſucceſſit. 546.2
Seleuco creditum Orientis imperium. 525.2
Sellum eſt Ioachas, & non Ioacim. 359.2.360.1
Semei homo obſcurus & illiberalis ex ſua aduerſus Dauid inſolentia celeberrimus euaſit. 896.2
Semen Dauid, quis. 901.2
Semen, diſſeminata à diabolo impietatis doctrina. 643.1
Seminatur corpus, cur vbique ponatur à Paulo. 714.1
Seminifluus cur dicatur immundus. 44.2
Seminifluum leproſum, morticinium &c. qui tetigerit, cur veſci carnibus hoſtiæ prohibuerit Deus. 42.2
Seminifluos & leproſos cur extra caſtra degere pręceperit Deus. 50.1
Senectus vocatur dies pleni. 172.1
Sennacherib aduerſus Deum linguam vibrauit. 603
Sennacherib arrogantia. 406.2
Sennacherib Aſſyriorum regis impietas. 92.1.504.2
Sennacherib Aſſyriorum rex contra Iudæam bellum mouit. 92.1.555
Sennacherib exercitum Deus fudit breui parte noctis. 391
Sennacherib Hieruſalem bellum intulit. 560.2
Sennacherib Iudææ vrbes expugnauit. 391
Sennacherib Lagis aliaſque Iudææ vrbes obſedit. 594.2
Sennacherib multas Iudææ vrbes ſubiugauit. 354.1.2
Senſus corporis feneſtræ ſunt animæ. 350.1
Senſus corporis ſunt quinque. 338.1
Seon & Og reges Amorrhæorum. 58.1
Septem tempora alii ſeptem annos, alii annos tres cum dimidio accipiunt. 514.1
Septimo diei cur benedixerit Deus ſupra cæteros. 7.2
Septuaginta viri quare ſtatim vt à Moſe præfecti ſunt prophetauerint, poſteà verò minimè. 52.2
Septuaginta hebdomadum numerus incipit ab anno 20. Artaxerxis. 538.1
Septuaginta interpretes dum Hebræorum linguæ deſeruiunt ſententiam non explicant. 301.2
Sepulcrum Seruatoris, cura & ſtudio Conſtantini Imp. effoſſum. 837.1
Sepulcra ſecundum gentes ſtruebãtur. cognati enim propinquos coactos vni ſepulturæ mandabant. 465.
Sepulcra ſecus infernum Dauid nuncupauit. 261.2
Seraphinos & Cherubinos excellit pietate mater Chriſti virgo Maria. 315
Seraphim velant ora. 396.1
Serapidis templum fuiſſe in orbe terrarum maximum ac ornatiſſimum à quibuſdam perhibetur. 889. 2. Vide Serapis.
Sermo cum viris comprehendit etiam fœminas. 78.1
Sermonem veritatis vocat Paulus prædicationem pietatis. 724.2
Sermonem ſapientiæ vocat Apoſtolus veram doctrinam. 705.2
Sermonis inſtrumenta quæ. 319.2
Sermones diuini omni ſapientia humana nudi, diuinam ſolùm obtinent pulchritudinem. 320.1
Sermones virtutum impleri debent operibus mandatorum. 311.1
Serpẽs quare punitus, cùm ſit diabolus qui deceperit. 10.1
Serpens cum loquendi facultate careat, quomodo ſit allocutus Euam. 9.1
Serpens pro capitis defenſione totum corpus offerre non dubitat. 284.2
Serpens prudens dicitur, vt callidus & verſutus. 9.1
Serpentem quare Deus creauerit, cum prænoſſet illum futurum organum nequitiæ. 10.1
per Serpentem æneum quare inſtituerit Deus ſanari ſerpentum morſus. 55.1
Serpentes deſtruit ceruorum hinnulus. 294.1
Serpentes hominibus ſtruunt inſidias. 295.1
Serpentum commemorationi etiam piſcium natura coniungitur. 269.2
Serpentum morſus vt per æneum ſerpentem ſanarentur, ſalutarem paſſionem præfigurat. 55.1
Seruatoris diuinitas eſt impaſſibilis. 957.2 & pag. ſequentibus.
Seruatoris duarum naturarum imago præfigurata per duos hircos qui offerebantur. 942.1
Seruatoris gaudium eſt ſalus hominum. 800.1
Seruatoris iuſtitia vitã omnibus hominib. procurat. 659.1
Serui multi olim virtutis pietatiſque ſtudioſi fuerunt, vt Abrahami famulus. 1172.1
Seruitus bono Iudæis fuit. 557.2
Seruitus & herilis poteſtas ad humanam vitam vtiliter conſtitutæ ſunt. 1168.2
Seruitus herili poteſtate iucundior eſt. 1170.2
Seruitus iis qui bonæ & ſanæ mẽtis ſunt nihil nocet, quod prauis dominis ſeruiant. 1172.2. & pag. ſequentibus.
Seruitus idolorum auaritia. 1001.1
Seruitus vtilis & neceſſaria eſt. 1170.1
Seruitutis origo & cauſa. 1170.1
Seruitutem vocat Apoſtolus vitam quæ ſub lege agitur. 666.1
Seruus Chriſtus propter humanam naturam. 478.1
Seruitus eſt Chriſtus vt homo. 470.1
Seruorum qui per pœnitentiam ſalui fiunt, ordo. 324.2
Seſach rex fuit Babylonis, à quo ipſa vrbs prius vocata fuit Seſach, pòſt eſt appellata Babylon. 380.2
Seſe, Achiman & Tholom gigantes. 72.1
de Sethianis, ſeu Ophianis, vel Ophitis. 964.2
Seuerianus paſtor Gabalarum. 906.2
Seueritas ſpiritalis mentem ab omni diſſolutione remouet. 307.1
de Seuero hæretico, à quo Seueriani. 966.1

Sichima

Sichima ciuitas à Iacob Ioſepho derelicta. 153.1
Si fortè audiant aut timeant, non inſcitiam Dei, ſed pœnitentiæ locum ab eo tribui ſignificat. 396.2
Si fortè, non ignorationem Dei, ſed liberam mentis facultatem indicat. 396.2
Signa quæ vocentur in Scriptura. 4.1
Signaculum Chriſtiani. 335.2
Signaculum ſimilitudinis, & quæ ſequuntur, & Tyriorum regi & dæmonum principi conueniunt. 455.1
Signaculum pro probatione & confirmatione. 699.1
Signo crucis aduerſus Satan reſiſtitur. 304.1
Signorum aliqua ſupplicii ſunt, aliqua ſalutis. 191.1
Silentium Pythagoricum. 1061.1
Silo locus ſitus intra decem tribus, delectus eſt ab Aſſyriis. 347.1
Sim, græca lingua, in robore declaratur. 459.2
Simeon præcipuus fuit autor ſtructarum in Ioſeph inſidiarum. 66.2
Similitudo quî differat ab idolo. 35.2
Similitudo improbitatis conſueuit priſtina peccata in memoriam reuocare. 442.2
Similitudinis ad Deum forma, ex Platone. 1138.2
Simon Camithas pontifex maximus. 539.1
Simon Magus qualis ad baptiſma acceſſit. 319.2
Simon Magus à Romanis ænea columna honoratus. 960.1
Simon, & omnes qui ab eo deſcenderunt, negarunt carnis aſſumptionem, & dicebant viſione factam eſſe humanæ naturæ ſuſceptionem. 815.1
Simon, Menander, Cerdo, Marcion, Valentinus, Baſilides, Bardiſanes, Manes, ſuos docuerunt aſſeclas, Chriſtum nihil habuiſſe humanæ naturæ. 787.2
Simonis, Cerdonis, Marcionis hæreſis quæ. 896
Simonis Magi hæreſis, fabulæ, deliramenta, incantationes, præſtigiæ. 960.2
à Simone qui proceſſerunt γνωστικοὶ, quaſi dicas cognitione aut ſcientia præditi, appellati ſunt. 812.2
de Simone Samaritano mago, & eius hæreſi. 960.1
Simonia prohibetur, Gratis accepiſtis, gratis date. 519.1
Simplex veritatis decor melior lepido verborum concentu. 1109.2
Simplicitatis & prudentiæ officia. 328.2
Simulacra ſenſuum quidem domiciliis induta ſunt, operatione verò priuantur. 231.1
Simulacrorum cultus ſublatus Conſtantini legibus. 824.1
Sinus Dei pro bonorum theſauro. 175.2
Sion cœleſtem Hieruſalem ſignificat. 305.1
Sion ſpeculam ſignificat. 305.2
Sionis nomen Apoſtolus de diuina caritate accepit. 137.1
Sionem Dauid vocat cœleſtem vrbem, & portas illius Eccleſias. 89.1
σιώ quidam veteri lege. 46.1
Sitis, fames, ſomnus, corporis, non animæ. 919.2
Sobrietas virtus ſummo ornamento adoleſcentiæ. 820.1
Soboles copioſa, maximum bonum. 21.1
Socrates bibax. 1143.1
Socrates homo libidinoſus. ibid.
Socrates puerorum amator. ibid.
Socrates marmorario patre genitus, eam quam pater artem exercuit. 1059.2
egregia præditus indole, eneruditus tamen. ibid.
Socrates ad laſciuiam propenſus dum iuuentutis annos ageret, ſtudio ac diſciplina meliores ſibi philoſophiæ notas impreſſit. 1083.1
Socrates quare Ariſtophanis ludibria & Alcibiadis petulantiam paſſus. 1138.2
Socrates philoſophorum optimus, ne ab ipſis quidem mulierib. doceri indignũ philoſopho eſſe duxit. 1059.1
Socrates & Xenophon, Græcorum multo optimi. 1085.1
Socratis etiam pueri vita immodeſta. 1141.1
Socratis verba de temperantia, rebus factiſque carentia. 1140.2.1141.1
Socratis intemperantia, & garrula inter potandum loquacitas, ad iracundiam procliuitas, impudentia, turpitudo, ad venerem vehementia, &c. 1141.1
Sodoma tempore antiquior Samaria. 421.2
Sodoma vbi ſita. ibid.
Sodoma fulminibus conſumpta. 1071.1
Sodomæ iniquitas vnde profecta. 422.1
Sodomæ peccata cum peccatis Hieruſalẽ cõparata. 422.1
Sodomitæ & omnes alii impii ſalutem aſſecuti cum apud inferos ad Chriſtum ſeruatorem acceſſiſſent, iuxta Marcionis doctrinam. 967.1
Sodomitæ Cainorum cognati. 965.2
Sol præpoſtero ordine cucurrit. 101.2
Sol ſtetit pugnante Ioſue per integrum diem. 70.1
Sol etiam meridiani temporis articulò, nulla offuſa caligine, luce ſua caſſus apparet. 1075.1
Sol humida comminuit. 1088.1
Solis numine cur dictus Chriſtus. 310.1
Solis & lunæ officium. 1075.1.1104.1
de Solis magnitudine ac figura. 1084.2
Solẽ maximũ regẽ imperatorẽq; habent Ægyptii. 1079.1
de Sole diſceptatio. 1063.1.1064.1
de Sole & luna philoſophorum ſententiæ. 1084.2
Solemnitates ſingulis diis dicatæ. 1106.1
Solitariæ vitæ radios qui emiſerunt aliquot enumerantur. 878.2
Solœciſmis piſcatorum diſſoluti fuerũt Attici ſyllogiſmi. 1094.2
Somnio perturbatur Nabuchodonoſor. 512.1
Somniorum ænigmata declarat Daniel. 518.2
Somnus pro morte.
Somnus pro quiete. 250.1
Sophiſtæ, poëtæ, philoſophi, oratores, ab Apoſtolo principes huius mundi appellati. 688.1
Sophonias quæ vrbi Hieruſalẽ euentura ſint prædicit. 615
Sophonias ſub Ioſia prophetauit. ibid.
Sororem mulierem circunducendi, quomodo quidam interpretentur. 699.2
Sors non cecidit ſuper eam, quid. 445.2
Spes quę videtur non eſt ſpes. 708.2
Specula quid. 305.2
Speculam vocat arces ab hoſtibus ædificatas. 440.2
Spes gloriæ, gloriæ quæ ſperatur. 764.2
Spes Æthiopia dicta. 459.2
Spes futuri præmii lætitiam affert. 334.1
ſpes futurorum recreat ab onere moleſtiarum. 310.2
Spes proximi dilectionem antecedens. 583.1
Spes quid ſit. 558.1
Spicæ decidentes aduenis, orphanis & viduis &c. relinquendæ. 993.2
Spinam omne peccatum ſacræ literæ nominant. 150.1
Spinis cur aſſimilata anima carnis voluptatibus effœminata. 290.2
Spiritalis vita totis communicata. 409.1
Spiritales, qui ſpiritum inhabitantem habent. 710.2
Spiritales feræ quænam. 300.2
Spiritales viri ab Apoſtolo appellantur qui perfecti ſunt. 297.1
Spiritales animæ iuſtorum humanis perturbationibus ſuperiores. 508.2
Spiritus qualiſnam ferebatur aquas. 5.1
Spiritus gratiam elargitus eſt dominus, qua adiuti qui ſpiritaliter viuunt, ſuperant affectiones. 537.2
Spiritus gratiam vocat Dauid pennas columbæ. 162.2

Spiritus nouus animæ ad honeſta impetus. 410.1
Spiritus pro aere. 3.5
Spiritus pro anima. 261.2.266.5
Spiritus ſancti affectiones cur vocatur oculi Domini. 321.2
Spiritus ſancti doctrina per quid deſignetur. 297.2
Spiritus ſancti domus quænam. 334.2
Spiritus ſancti dona ab anima ſenſu immortificata percipi nequeunt. 314.2
Spiritus ſancti flumina imitantur aquarum irrigationem. 78.2
Spiritus ſancti fructus quinam ſentiant. 291.2
Spiritus ſancti gratia mentem implet ſuauitate. 333
Spiritus ſanctiſſimi benignitas variis modis erga prophetas vim ſuam oſtendit. 603.1
Spiritus ſancti varia dona vbi reperienda. 297.5
Spiritus ſanctus contumelia afficitur, dum ſacri libri contumelia afficiuntur. 272
Spiritus ſanctus cum verbo conſubſtantialis patri. 317.2. 321.1
Spiritus ſanctus cur dux appellatus. 329.1
Spiritus ſanctus cur ſub columbæ ſpecie deſcendit. 286.2
Spiritus ſancti vires ſunt diuerſæ. 134.2
Spiritus ſanctus vnus eſt, licet eius ſint varia dona. 319.2
Spiritus diuini gratiæ typus erat hyſſopi caliditas. 794.2
Spiritus dona. 686.1.1004
Spiritus fructus. 742.1
Spiritus pro anima. 725.2
Spiritus inquinamẽtum vocat Apoſtolus communionem idolorum. *ibidem.*
Spiritus miniſtrationem eos Paulus vocat, qui ſpiritui ſeruiunt. 720.2
Spiritus prophetarum prophetis ſubiecti, quomodo. 710.2
Spiritus ſanctus maiora dona largitur perfectionib. 1005
Spiritus ſanctus non eſt rerum creaturam pars, ſed ſuam habet à Deo ſubſtantiam. 689.1
Spiritus ſanctus per Dauidem ſcripſit pſalmum de Machabæis. 668.1
Spiritus ſeruitutis, quis Apoſtolo. 666
Spiritus vnus eſt, ſed diuerſa ſunt ſpiritus dona. *ibid.*
Spiritum non debemus extinguere, ſed gratiam accendere, quam accepimus. 42.2
Spiritum nouum animæ ad meliora conuerſionem appellauit. 328.2
Spiritum principalem Dauid nuncupat rationem imperantem. 143.1
Spiritum vocat Apoſtolus gratiam ſpiritus. 665.1
Spiritum ſanctum quo nomine innuat Plato. 1072.2
Spiritum Ieſu vocat Apoſtolus ſpiritus gratiam. 756.1
Spiritum compunctionis appellauit Apoſtolus mentem immutabilem. 674.1
Spiritum ſeruitutis non appellat Apoſtolus ſpiritum ſanctum, ſed legis impoſitionem. 666.5
de Spiritu ſancto. 983.1
Spiritu diuino auctore nihil fruſtra fieri. 276.1
Spiritu diuino illuſtratus omnes caſus nouit. 494.1
Spiritum eorum qui videri non poſſunt naturam vniuerſam ſimul ſemélque creauit Deus. 1081.1
Spoliantes Ægyptios Iudæi iuſtam violenti operis mercedem repetebant. 418.2
Sponſa cur columba, propinqua & ſoror dicta. 316.1
Sponſa cur dicatur non alba, ſed dealbata. 335.1
Sponſa cur horti nomine appellata. 312.2
Sponſa cur nomine columbæ appellata. 316.2
Sponſa id eſt, eccleſia quomodo apoſtolis aſſimilata. 285.5
Sponſa, id eſt eccleſia, quomodo à ſponſo deoſculari deſiderat. 277.2
ſponſa in Canticis cur nigra & pulchra, inter mulieres ſpecioſa ac formoſa appelletur. 281.1.248.1 .297.2.
Sponſa omnem gentilium & hæreticorum conſuetudinem contemnit. 332.2
Sponſæ cœleſtis diſciplina ſpiritalis cur malis punicis cõparata. 315.1
Sponſæ commentatio qualis. 330.1
Sponſæ electæ perfectio. 316.1
Sponſæ nomine eccleſia intelligitur. 274
Sponſæ nomine populus ſponſi rex intelligitur. 271
Sponſæ nomine quænam & quales animæ intelligendæ. 280.1. 325.2
Sponſam Domini ex veteri nouam, ex turpi formoſam, ex nigra candidiſſimam reddiderunt apoſtoli. 282.1
Sponſarum & adoleſcentularum differentia. 180.1
Sponſus cur deſiderium appellatus. 313.1
Sponſus cur pomũ, ſponſa verò liliũ nuncupentur. 190.2
Sponſus eccleſiæ Chriſtus. 275
Sponſus & ſponſa qua differentia lilium vocentur. 299.1
Sponſus, id eſt, Chriſtus, quomodo retibus ſeu cancellis ſeruos ſuos reſpiciat. 195.2
Sponſus quomodo palma & vitis dicatur. 330.1
Sponſi, id eſt, Chriſti, maiora dona quã miniſtrorũ. 286.1
Squammas & alas imperiũ & poteſtatẽ nuncupauit. 457.1
ſtactes cur faſciculus vocata. 287.1
ſtateræ & pondera diuinæ ſententiæ iuſtitiam ſignificant. 401.2
ſtatuas lignis lapidibuſque duntaxat ſculpi voluit Plato. 1080.1
Status rerum ſub Eſaia. 1125.2
Stellæ Iudæi vocati propter nobilitatem & ſplendorem pietatis. 531.2
Stellarum officium. 1075.1
de Stellis variæ opiniones. 1084.1
Stellis nomina poſuerunt homines impia mente vtentes fabulis ab ipſis confictis. 267.1
Stephanus vſus ſpiritali doctrina Germanicię peſte Eudoxii corruptæ lupos in oues conuertit. 881.2
Stephanus protomartyr præco pietatis & præliator ſtrenuus. 281.2
Stephani epiſcopi Antiocheni tyrannica aduerſus orthodoxos audacia. 847.2. de illius, malitia iam detecta, exauroratione. 848.1
Sterilitas animæ denotatur per eum, cui contuſa aut exciſa ſunt virilia. 61.1
Stigmata aut inciſiones in corpore ob animam facere prohibitum. 46.2
Stipites templa idolorum. 461.1
per Stipulam, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, & fœnum, quid intelligendum. 690.1
Stoici deum corporeum faciunt. 1074.1
Stoici in quo felicitatem conſtituant. 1131.1
Stoicorum de coniugio ac liberorum ſuſceptione ſententia. 1142.1
Stoicorum de mundo ſententia. 1084.1
Stratioticorũ ex Valentini ſeminib. execranda ſecta. 964.1
Struthionum catulos abſorbent dracones. 380.2
Studia hominum præpoſtera. 1105.2
Stultitia quanta ſit eorum qui in mundi machina grauiter peccant, quæque in eo per diuinam prouidentiam gubernentur, ſine pudore vllo accuſant. 1097.1
Stultum ſiue inſipientem ſacra ſcriptura impium nominare conſueuit. 632.2
Suarum ficus agreſtes & incultæ, eſui inutiles. 364.1
Subditi à ſuis regibus nomen accipere ſoliti ſunt. 604.2
Subditi dicuntur agni & hœdi. 380.2
Subſtantia patris & filii & ſpiritus ſancti vna, & ea immutabilis. 654.2

Subſtrahere

Subtrahere ſe ab omni fratre inordinatè ambulante, pro ſeparare. 779.1
Suenis, cui centum ſerui eſſent, quòd rerum omnium factorem abnegare nollet, fortuna quidem miſerabilis, ſed fortitudo ſiogularis. 894.2
Sufflatorium diuinæ virtutis efficaciam vocauit. 439.2
Suillis carnibus veſci iuſſit Antiochus. 533.1
Superædificare oportet, noo fundamentū deſtruere. 690.1
Superbia diabolo cauſſa fuit vt caderet. 987.1
Superbia eſt motus mentis. 676.2
Superbia dæmones de priori ſtatu deiecit. 1082.2
Superbia ex tranquillitate. 4:9.2
Superbia Nabuchodonoſor. 503.2
Superbi terra & cinis. 517.2
Superindui habitationem quę de cœlo eſt cupientes, quid 733.1
Sempertemporalia & æterna tria à Platnne poſitā. 1071.1
Supplicium extremum minatur Nabuchodonoſor iis qui in Deum maledicta conijciant. 511.1
Supplicia pro peccatorum differentia erunt. 99:.2
Supplicia Dei non ſunt iniuſta. 405.1
in Supplicio conſtitutus vel inde melior fieri, vel ſaltem cæteris exemplo eſſe debet. 1099.1
Suſa metropolis Perſarum. 529.1
Sotoris nomine Paulus innuitur. 1057.1094.1
Sycomorus arboris ſpecies in Palæſtina. 384.2
Sylua vocatur Hieruſalem. 434.2
Syluanum Silam Paulus vocat. 718.2.780.1
Syluester qui Miltiadæ ſucceſſerat, Romanam eccleſiam rexit. 825.1
Symeones Priſcus. 1019.1
Symeones Stellites. 1043.2
Symeones admirandæ vitæ monachus. 879.1
Symeones, vnus ex Euchuſiaſtarū hęreſis principibus. 978.2
Symmachus Ebionita hæreticus vetus teſtamētum ex lingua Hebraica in Græcam tranſtulit. 970.1
Synagoga Iudæorum per ficum arefactam deſignata. 298.1
Synagoga matrem, populos ex ea profectos vocat. 559.1
Synodus Ariminenſis. 851.1.2
Synodus Conſtantinopolitana. 882.2
Synodus Mediolanenſis. 849.2
Synodus illa ingens Nicæna. 830.1
Synodus Nicææ celebrata in Thracia, & expoſitio fidei illios. 851.2
Synodus Nicææ altera. 855.2
Synodus Seleuciæ in Iſauria coacta. *ibidem.*
Synodus Tyria. 842.1
Synodus Sardicena. 844.2
Synodi Conſtantinopolitanę epiſtola miſſa Georgio contra Aetiū diaconū ipſius nefariæ blaſphemię gratia. 856.2
Synodi epiſcoporum congregatorum in vrbe Conſtantinopolitani literæ ad epiſcopos in magna vrbe Roma coactos. 883.1.2
Synodi Sardicenę literę ad alios orbis terrarum epiſcopos. 844.2.
Synodicus libellus de fide concilii Illirici. 869.1
Synodicos tomus à Damaſo Romano & Occidentalibus epiſcopis miſſus ad epiſcopos Illyricos de Ariminenſi ſynodo. 853.1
Syracuſanæ deliciæ. 1130.1
Syrorum lingua antiquiſſima. 36.1
Syrorum lingua Magi communiter vtebantur. 597.1

T

TAbernaculum conſtrui quare iuſſerit Deus. 36.2
Tabernaculum quare iuſſerit erigi Deus prima die primi menſis. 39.2
Tabernaculum è ſagis cilicinis confectum. 4 8.1
Tabernaculum pro Dei templo. 131.1
Tabernaculum vocatur nō modò templum diuinum, ſed etiam domus & turres & porticus. 351.2
Tabernaculi deſcriptio. 36.2
Tabernacula Cham Dauid nominat Ægyptum. 180.1
Tabulæ legis cur contritæ fuerint. 38.2
Taciturnitatis gratia quanta. 307.1
Taneincenſa. 460.2
Tapſyriani Arrianæ ſectæ hæretici, qui. 976.2
Tartarus, iudicii ac iuſtitiæ carcer. 1135.1
Tartari deſcriptio ex Platone. 1131.2
de Tatiano & Hydroparaſtatis ſeu Encratiſtis. 966.1
Tauros Dauid vocat ſacerdotes, & vitulos eorum ſubditos. 103.1
Taurum cornupetam cur Deus occidi iuſſerit. 35.2
Technæ diaboli. 1105.2.& ſeq.
de Telemacho monacho. 891.1
Temperantia quid ſit. 1164.1
temperantia cur per calami fiſtulam deſignata. 324.1
Temperati viri nomine quem intelligat Plato. 1138.1
Templum Dei caret fine. 384.1
Templum Dei ſcabellum pedum eius dicitur. 387.1
Templum de manubiis gentium duce Zorobabel interfectarum conſtructum. 479.2
Templum pro cœlo. 96.2
templum pro humana natura, quam Deus verbum ſuſcepit. 640.2
Templum quando ædificari cœptum & abſolutum. 617
Templum Dei ſunt Eccleſiæ. 998.1
Templum rurſus ædificatum. 534.2
Templum ſanctitatis diuinæ particeps. 507.2
Templa Dei ſunt ſancti. 729.1
Templa diuina hortorū nomine myſticè deſignata. 339.1
Templi ædificatio & inſtauratio. 471.2
Templorū vbi colebantur idola demolitio prędicta. 403.2
Tempus cum cœlo factum eſt, vt quæ ſimul facta ſunt, ſimul diſſoluantur. 1086.1
Tempus aduentus Domini cur auroræ comparatum. 327.1
Tempus ante Chriſti aduentum cur hiems vocatum. 297.1
Tempus calamitas appellatur. 186.1.438.1
Tempus calamitatibus definitum. 533.1
Tempus certa menſura præfinitum ſecundum diuinam longanimitatem iniquitas amplior effecta contrahit. 438
Tempus & tempora, & dimidium temporis, tres annos cum dimidio ſignificat. 528.1.552.1
Tempus gentium, ſupplicium gentibus illatum. 459.1
Tempus numerat Deus à ſua ſententia, non à rerum euentu. 392.2
Tempus prophetiæ Ezechielis. 391
Tempus quo profectus ad Hieroſolyma Nabuchodonoſor, & prædatus omnia templi munera ſe Babylonem recepit, ab Hieremia docetur. 511.2
Temporis ante & poſt aduentum Chriſti differentia. 297.2
Temporalia ſunt quæ videntur, æterna verò quæ non. 996.2
Tenebræ nobis eſt diuinum lumen inacceſſum. 395.1
Tenebræ verum ſint ſubſtantia an accidens. 2.2
Tenebræ non ſunt ſubſtantia, ſed res quædam accidētaria. 2.2
Tenebras ignorantiam Apoſtolus vocat. 679.1
Tenebras Dauid modò ignorantiam, modò calamitates nominat. 219.1
Tentat Deum qui ſine ratione obijciens ſe periculo quippiam agit. 59.1
Tentare Deum quid ſit. 59.1

Tentatio vtilis. 1082.1
Tentationibus variis pias animas exerceri cur permittit Deus. 300.2
Tenuiſſimum interdum regem Deus declarat. 513.2
Ter captiuus populus Iudæorum. 534.1
Terentij Comitis pietas. 879.2
Terra quomodo & quando creata. 2.1
Terra promiſſionis, terra electa dicitur, & hæreditas percelebris. 344.1
Terra viuentium pro vita æterna. 110.1
Terra vnde dicta ſit Dimitra Græcis. 1077.2
Terra Iordanis pro terra promiſſionis. 130.1
Terræ commoditates & incommoditates, quæ. 1075.2
Terræ munera & labes. 1075.2
Terram non habitamus, ſed diuerſamur. 237.2
Terram omnium bonorum parentem pollicitus Iudæis Deus. 430.2
Terram ſerere cur prohibuerit Deus anno ſeptimo. 47.2
Terram ſorte diuidi cur mandauerit Deus. 36.2
de Teſſareſcædecatitarum hæreſi. 973.1
Teſtamentum cuſtodit Deus diligentibus ſe. 534.2
Teſtamentum non legis, ſed gratiæ. 422.2
Teſtamentum nouum. 423.1
Teſtamentum nouum cur gutturi comparatum. 321.2
Teſtamentum nouum perfectam peccatorum remiſſionem continet. 144.1
Teſtamentum vetus eſt imperfectum. 367.1
Teſtamentũ vetus noui fuit figura. 67.1.111.2.220.1.486.1
teſtamentum vetus totum à Marcione reiectum, tãquam ab alieno Deo datum. 967.1
Teſtamentum vetus ea ſtatuit quæ ſunt nouo conuenientia. 1001.1
Teſtamentum & vetus & nouum quòd idem dederit. 994.1
Teſtamentum nouum ſemper manet, vt quod ſit coniunctum ſæculis, quæ nunquam ſeneſcunt. 793.1
Teſtamenti vtriuſque differentia, illud inſculptum eſt in tabulis lapideis, hoc in cordibus rationis participibus. 710.1
Teſtimonium Chriſti Paulus appellat Chriſti prædicationem. 686.1
Teſtimonia quib. Deum Verbum ſuſcepiſſe corpus humanum probatur. 991.2
Tetractys Pythagorica. 1142.1
Thalaſſios aut Limnæus. 1040.2
Thalelæus. 1048.2
Thales rerum principium aquam eſſe dixit. 1066.2
Thaletem in puteum collapſum dum erecto vultu ſtellarum curſus obſeruaret, quibus dicteriis aſperſerit ancilla. 1060.2
Thamar quare ornata meretricio habitu ſocerum deceperit. 22.2
Thamyris & Philammon Lino & Muſæo contemporanei. 1070.1
Thare pater Abrahæ. 71.2
Tharſis Carthago eſt. 170.1.350.2.480.1.590.1
Thammuz ſecundum Græcam linguam eſt Adonis. 407.1
Theano Pythagorica quid cuidam ſe cupidiùs effato reſponderit. 1141.1
Theano, Pythagoræ vxor, eo defuncto, cum filiis ſcholas tenuit. 1067.2
Theglatphalaſar & Salmanaſar decem tribus in ſeruitutem redactas abduxerunt. 603
Theglatphalaſar & Salmanaſar reges Aſſyrii. 442.1
Teglatphalaſar maximam partem decem tribuum armis cepit. 391
Theman erat vrbs in qua regnauit Eliphas. 376.2
Theman eſt Idumæa. 384.1
Theman in ſolitudinem prorſus redacta.
Theman quid. 314
Theman vrbs Idumææ. 445.1
Theodoretus interpretatus eſt Iſaiam, vt conſtat. 359.
Theodoretus nullam prophetiam interpretationis expertem reliquit. 389.2
Theodoretus quo tempore vixerit. 64.1
Theodoretus ſermones ſcripſit de ſpiritu ſancto. 208.1
Theodoretus abſens calamo iugulatus, cùm nec initus vocatus eſſet, nec præſens indicatus. 1190
condemnatus. ibid.
anathemate notatus. ibid.
Theodoretus à nefandis hæreticis lapidibus impetitus fuit, & multa in Orientis ciuitatibus certamina ſuſcepit. 1191
Theodoretus contra hæreticos ſcripſit. 982.2
Theodoretus cùm ad Leonem Romanum epiſcopum ſcriberet viginti ſex annos eccleſiam rexerat. 1190
Theodoretus cur ſic appellatus. 1051.1
Theodoretus de virginitate orationes ſcripſit. 697.1
Theodoretus duodecim myſticos libros conſcripſit. 994.2
Theodoretus exiſtimat prædictum eſſe in cap. V. ad Timoth. II. id tempus, in quod ipſe inciderat. 816.1
Theodoretus Euſebianæ hiſtoriæ finem ſuæ principium fecit. 814
Theodoretus libros tres de ſpiritu ſancto conſcripſit. 984.1
Theodoretus pluſquam mille animas liberauit à morbo Marcionis, multoſque alios à ſecta Arrii adduxit Chriſto Domino. 1190.1191
Theodoretus quantum laborauit aduerſus Marcioniſtas. 1038.1.2
Theodoretus quid ſcripſerit. 1191
Theodoretus Romanæ ſedis de ſua doctrina expectat ſententiam. ibid.
Theodoreti hiſtoria tempus exequitur annorum CV. exordio ſumpto ab Arriana rabie, atque hoc exitu laudatiſſimorum virorum Theodori ac Theodoti mortis. 895.2
Theodoreto vt in octingentis eccleſiis paſtor eſſet ſortitò obtigit. 1191
Theodorus epiſcopus Mopſueſtias cum omnium eccleſiarum doctor, tum hæreticæ cohortis profligator, eo tempore, quo Diuus Theodoretus Antiochenam regebat eccleſiam, moritur. 895.2
Theodotus vnio caſtitatis manſuetudine excellens, vitæ perfectione ornatus poſt Diuum Alexandrum Antiochiæ præſul eſt factus. 894.1
Theodori Cyrenæi & aliorum profana impietas. 1073.2. 1074.2
de Theodoro confeſſore. 861.1
de Theodoro Perinthio. 843.2
Theodoſius accerſitus ex Hiſpania dux creatur à Gratiano, & ad bellum mittitur. 882.1
Theodoſius acie inſtructa cum hoſtibus confligit, & multis barbaricis copiis amiſſis magnũ hoſtium numerum confixit. 890.1
Theodoſius ante alia imperio ſuſcepto, curam concordiæ eccleſiarum complexus eſt. 881.2
Theodoſius cùm maiorum ſuorum nobilitate, tum virtute ſua ſumma erat nominis claritate, eamque ob rem cùm impeteretur inuidia ordinis ſui in Hiſpanias ſe confert. 884.1
Theodoſius exercitum nuntiata morte Valentiniani, & tyrannide Eugenii exercitum in Europam traduxit. 890.2
Theodoſius in hiſtoria ſanctorum patrum. 1026.1

Theodoſius

Theodoſius iratus Antiochenis adimit principatum, & Laodicenis tribuit. 888.1
Theodoſius leges ſcripſit, quibus mandabatur deſtructio lucorum ſimulachralium. 888.2
Theodoſius Meletium oſculatur. 882.2
Theodoſius mittit in Aegyptum ad virum Ioannem nomine (qui gratiæ ſpiritalis particeps multa prædicebat) qui de bello aduerſus tyrannos ſuſcipiendu percontarentur. 890.2
Theodoſius Valentinianum ad paternam pietatem reduxit, adoleſcentique, interfecto tyranno, incruentum imperium reſtituit. 886.1
Theodoſius victoriam adeptus, ægrotare cœpit, & filiis regno diſtributo, additiſque monitis, vt pietatem paternam perfectam ſeruarent, moritur. 891.1
Theodoſius vincit, & ad ſe tyrannum vinctum adduci iubet. ibid.
Theodoſii viſum. 882.2
alind. 890.2
Theodoſii vxor ante Imperatorem mortua. 888.1
Theodoſii vxoris pietas. ibidem.
Theodoſii vxoris Placillæ nomine ſtatua deiicitur, & per vrbem trahitur. ibid.
Theodoſium Gratianus Imperatorem deſignat, traditque illi ſceptra Valentia regni. 881.1
Theodoſium vinculis Ambroſius exoluit. 887.2
Theodoſii poſterioris fides. 893.1
Theodotus Hierapolitanæ Eccleſiæ præſul, clarus monaſtica exercitatione & manſuetudine. 1013.2
de Theodoto epiſcopo Antiocheno. 894.1
de Theodoto hæretico, quem Victor Romanorum epiſcopus abdicauit & excommunicauit, vt qui decreta eccleſiæ conatus eſſet adulterare. 970.2
Theogonius Nicænus ſocius improborum conſiliorum Euſebii. 838.1
Theologia poëtica quàm ludicris & riſu dignis commentis ſcatent. 1144.2
Theologia affirmatiua & negatiua. 294.2
Theologia vera oſtendit Deum Verbum cum Spiritu ſancto cœlos & cœleſtes potentias effeciſſe. 117.1
Theonas & Secundus abdicati. 831.1
Theophilus vrbem Alexandrinorum fraude ſimulachrorum liberauit, ingreſſus in templum Serapidis, ſignum ingens demolitus eſt. 889.1
Theophilus Antiochenus Epiſcopus, veritatis defenſor aduerſus Marcioniſtas. 967.1
θεὸς .i. Deus, vnde dictus Græcis, & qui primi Græcorum dii. 1068.1
θεὸς vox vnde Græcis dicta. 1075.1
Thera fluuium Tigrim Pythius vocauit, qui feræ eſſet cognominis. 864.1
Thermarum vſus. 1149.2
Theſauri Dei ſunt voluntas eius. 351.1
Theſaurizare cur poſitum. 652.2
Theſſalonica in Macedonia primas tenet, & prædicationem libenter ſuſcepit. 769
Thobel vocantur Iberes. 465.1
Thomæ digiti, qui vulnera Chriſti tetigerunt, teſtantur Dominum quam ſuſcepit naturam ſuſcitaſſe. 993.1
Thraces deos ſuos effigiabant glaucos ac rubore ſuffuſos. 1079.1
Threſſa ancilla Thaletis lepidè illuſit Thaletem. 1060.2
Throni ordo ratione præditus, & corporis expers. 394.1
Thronus Dei. 507.2
Thus ad gloriam Dei accenditur. 312.2
Thus Deo tribuendum. 302.1
Thus diuinam in Chriſto naturam ſignificat. 308.2
Thus in ſacris literis diuinitatem indicat. 313.2
Thus omnium aromatum præſtantiſſimum. 311.1
Thus diuinitatis ſymbolum, myrrha autem mortalitatis. 308.1
Thuribula eorum qui ſacrificauerant, quare præceperit Deus altari affigi. 54.1
Tibarenorum lex immanis, quæ ſeniores ab altiſſimis rupibus dabant præcipites, exploſa poſt Euangelii prædicationem. 1118.2
Tibialia, anaxyrides. 505.1
Tibiarum inuentores, qui. 1059.1
Tigna cedrina quid in ſcripturis. 285.2
Tigrim & Euphratem cur Moſes aſſerat è Paradiſo fluere. 9.1
Timor Dei ad tirones ſpectat, amoris poſſeſſio ad perfectos. 228.2
Timor Iſaac, pro pietate ipſius. 22.1
Timorem Iſaac vocat pietatem patris ſui. 25.1
Timotheus cum eſſet adoleſcens, leges ſuſcepit. 807.1
Timotheus erat ex Lycaonia. 803.816.2
Timotheus dux Ammanitarum. 550.1
Timothei auia Lois, mater Eunices. 803.1
Timothei laus. 715.2.758.1
Timotheum circuncidit Paulus, & euangelicæ doctrinæ magiſtrum delegit. 490.1
Timotheum Paulus Lyſtris circuncidit. 684.2
Timotheo Paulus curam Aſiæ commiſit. 803.1
Titus Græcus fuit. 736.2
Tlepolemus Herculis filius, à Sarpedone in Troiano bello lancea transfixus. 1070.1
Torcularia ſæpe comparantur grauiſſima ſupplicia, & quare. 386.1
Torcularia appellantur Eccleſiæ, & Chriſtus vitis, qui vitem vindemiant, fideles. 86.2
Torcularium nomine, quid. 592.1
Torques metaphoricè quid. 274
Torrem magnificare, quid. 446.1
Torrentis conditio. 328.1
Toti partes debent eſſe conformes & conſonæ. 1102.1
Tradere in deſideriis apud Paulum, pro permittere. 651.1
vt & poſt, dare, pro tradere, id eſt permittere. 674.1
Traditi in reprobum ſenſum omne genus vitii in ſe ſuſcipiunt. 651.2
Traditiones Eccleſiæ ſine errore ducunt ad veritatē. 280.2
Transfigurabit corpus humilitatis noſtræ, quomodo intelligendum. 760.1
Transformationem appellat Paulus, non mutationem in aliam formam, ſed mutationem ex corruptione in incorruptionem. 995.2
Tribus Iuda vincebat omnes alias, vtpote regia. 49.1
Tribus Iſraëliticas quare diſcretas eſſe ſtatuit Deus. 57.2
Tribus duodecim, quæ diuiſæ fuerunt, regnante Roboam, poſt reditum Iudæorum rurſus coniunctæ. 477.2
Tribus Hebrææ ſunt quidem duodecim, ſed vt veriſimile eſt habebant ſua idiomata. 75.2
Tribus Iuda cur aliis prælata. 181.2
Tribus Iuda non eſt tam venia digna, quam decem aliæ tribus, & quare. 343.2
Tribus Iuda numero antecellebat ob benedictionem Chriſti Domini. 49.1
Tributum & vectigal pendere polliciti Iudæi regi Aſſyriorum. 441.2
Tribuum permixtio cur permiſſa. 70.2
Trichaptum rete è capillis confectum, quod mulierum capitibus imponebatur. 418.2
Trinitas in vnitate, & vnitas in trinitate Deus eſt. 381.1
Trinitas oſtenditur. 804.2
Trinitatis myſterium aperitur. 122.1

Trinitatis venerandum numerum Dauid patefecit. 140.2
Trinitatis myſteria cur Deus Iudæis non aperta oratione tradiderit. 1070.2
Trinitatis æqualitas oſtenditur. 648.1.693.2
Trinitatis dogma in veteri teſtamento continetur. 1071.2
per Trinitatis inuocationem aquarum natura ſanctificatur, & exhibetur peccatorum remiſſio. 693.2
Trinitatis ſolius nomen verè eſt Deus. 1108.2
Trinitatem vnam aiſſe hypoſtaſim, & vnam perſonam quæ tria haberet nomina dicebat Sabellius. 971.2
Trinitatem etiam Dauid apertè indicauit. 1071.2. & prophetæ plures. ibidem.
in Trinitate pares eſſe dignitatis gradus demonſtratur. 1071.1
Triples iniquitas Hieruſalem. 420.1
Troglytæ, ſeu Troglodytæ, infame & omnibus odioſum Arrianæ ſectæ hæreticorum genus. 976.2
Tuba vocatur prædicatio Apoſtolorum. 547.2
Tubæ clangor cum & ſine ſignificatione, quid innueret. 51.2
Tubarum inuentores Tyrtheni. 1059.1
Turpitudo feſtorum dijs conſecratorum apud Ethnicos. 1106.1.2
Turribus cur ſimiles figuræ veteris legis. 338.2
Terris Daoid qualis. 307.1
Turtur animal ſolitudinis amicum. 284.2
Turtur generationem denotabat, quæ ex Ægypto egreſſa velot euolauit, & habitauit in deſerto. 17.2
Turturis conditiones. 285.2
Turturis prudentia. 297.2
Turturis voce quid in ſcripturis. ibid.
Tychicus & Trophimus Aſiani. 754.2
Tympaniſtrias Dauid vocat puellas virginitatẽ exercentes & diuinam ſymphoniam Deo offerentes. 163.1
Typhonis pugna. 1078.2
Typus rerum noſtrarum ſunt, quæ Iudæis acciderunt. 469.1
Typum Dei exprimit propheta. 446.2
Tyranni, principes & magiſtratus eccleſiam oppugnantes cur per coſtodes murorum & ciuitatis deſignantur. 317.2
Tyrannos eſſe cur patiatur Deus. 1099.2
Tyri & Sidonis aliarumque quarundam vrbium prædictor occaſus. 629.1
Tyrij & Sidonij alienigenæ. 448.2
Tyrius res ſanctificationem nullam habuit. 456.1
Tyrus à priſtina ſuperſtitione conuerſa diuinæ cognitionis lumen excepit. 450.1
Tyrus emporium omnibus regnis orbis terræ.
Tyrus & Syria, aliæque vrbes vaſtatæ ab Aſſyrijs & Babylonijs. 602.1
Tyrus illuſtris in Aſia & Europa. 450.1
Tyrus Sor incolarum lingua vocatur. 449.2

V

VAcca rufa, integra, ſine macula, quæ pro peccato populi extra portam offerebatur, præfigurabat ſalutarem paſſionem. 54.2
Vacca rufa quæ extra caſtra comburebatur, ſalutaris paſſionis typus. 802.2
Vaccæ Baſanitidis mulieres luxu & voluptatibus diffluentes vocantur, & cur. 580.2
Vaccam trimam, & hœdum trimum, & reliqua, quare Deus ſibi præceperit ſacrificari. 17.2
Vacuũ eſſe intra vniuerſum mundũ negabant Stoici: extra illum autem, maximum atque infinitum. 1084.1
Valens inter baptiſmatis ſacra per Eudoxium iureiurando ad cuſtodiam impii dogmatis deuincitur. 871.1
Valens Epiſcopos in exilia eiicit. ibid.
Valens in vico capto à Barbaris igne immiſſo concrematus. 880.1
Valens primùm Apoſtolicis dogmatis ornatus erat. 871.1
Valens Traianum ducem cum exercitu aduerſus Barbaros mittit. 879.1
Valens tranſgreſſis Gothis Iſtrum, conſtituit eos exercitu coacto bello reprimere. 871.1
Valentinianus fratri Aſiæ & Ægypti ſceptrum committit, & ſibi Europam deſumit. 868.1
Valentinianus imperator deſignatur. ibidem.
Valentinianus filius cognito aduentu Maximi in Illyricũ ſe fuga confert. 885.2
Valentinianorum, Marcionitarum, Manichæorum opinio. 895.1
Valentinus ſuos docebat aſſeclas, Chriſtum humanæ nihil habuiſſe naturæ. 787.2
de Valentino, & eius hæreſi, quam is tempore Antonini primi conſtituit. 962.2
Valentis & Bardiſanis hæreſes. 896
Valentis promiſſione poſt Iulianum ſub Ioniano extincta ſeductio refloreſcebat. 877.1
Valerius Gratus. 539.1
Valles tabeſcentes, ſubditorum multitudinem propheta vocat. 594.1
Vanitas quod inutile & ſtultum eſt vocatur. 238.2
Vanitatem Paulus appellat corruptionem & interitum. 666.2
Vaphres Ægypti rex. 424.2
Vas ſuum vnuſquiſque ſciat poſſidere in ſanctificatione, non pro coniuge accipiendum eſt, vt quidam interpretati ſunt, ſed ſic vniuſcuiuſque corpus appellat Apoſtolus. 771.1
Vaſa aurea & argentea ademerunt Hebræi Ægyptijs. 48.2
Vaſa iræ ad interitum cõparata appellat eos qui ſua ſponte tales facti ſunt. 671.1
è Vaſis ſacris cur iuſſerit Deus quædam hyacinthino tegi amictu, quædam verò purpureo. 50.1
Vates falſi populo animæ exitium, ſibi lucrũ pecuniarum comparabant. 414.1
Vaticinantis eſt linguam præbere miniſtram gratiæ ſpiritus ſancti. 77
Vaticinatio eſt rerum futurarum. 158.1
Vaticinationis proprium eſt non ſolũ futura prædicere, verum etiam & præſentia & præterita narrare. 76
Vaticinia exploſa per hanc dictionem, Non augurabimini. 60.2
Vbera cor cooperiunt. 418.1
Vbera cordi propinqua. 278.1
Vbera correcta quid ſignificent. 274
Vbera eccleſiæ gemina. 308.2
Vbera & vincula metaphoricè dicta. 273
Vbera rationalis animæ partis indicium. 418.1
Vberum nomine quid. 178.2
Velamen ſuper faciem Moſis quid denotet. 39.1
Velamen D. Paulus incredulitatem vocat. 721.1
Velamen pro carne Chriſti. 992.1
Velle multo facilius eſt homini quàm poſſe. 1087.1.2 Deo autem ſecus. ibid.
Vellus illud quod rorẽ ſuſcipiebat, quid ſignificaret. 74.1
Vellus beatiſſimam Virginem ſignificat. 303.2
Vellus vt rore perfunderetur, tota verò terra ſicca maneret, poſt vt humectaretur terra, & vellus rore careret, quid denotet. 74.2
Velum templum ſciſſum quid ſignificet. 539.2
Velum diuinitatis caro. 901.2
Venatio. 1160.2
Venatoribus ſpiritalibus quid capiendũ præcipiatur. 299.1

venter ac pixis metaphoricè quid in ſcripturis. 311. 1
venter ſponſi cur pixis eburnea ſapphiris diſtincta voce-
tur. ibid.
ventrea cibos expetentes non ſaturantur auro. 405. 1
ventus imperij flans, quid. 393. 1
ventos vrens Babylonij regis exercitus. 424. 2
venti diſperſio captiuitatem ſignificat. 401. 2
Venus publica nonnullis hæreticis myſtica communio
nominata. 962. 2
Venus, nullius beneficij autor, ſed intemperantiæ magi-
ſtra, dea tamen appellata. 1076. 2
Venus mulierum corruptrix. 1155 1
Veneris appetitum ſi non fame, at laqueo coercendum
dicebat Crates Thebanus. 1140. 1. 2
id tamen non præſtitit. ibid.
Verbum Dei non numerari inter creata de nihilo, vnde
oſtendatur. 816. 1
Verbum Dei, id eſt Chriſtus, cur pomum appellatũ. 291. 1
Verbum Dei. i. Chriſtus, cur vinum dictum. 291. 1
Verbum & viſionem iure vocauit Daniel. 540. 2
Verbum caro factum eſt, quomodo intelligendum. 898. 1.
905. 1 & quomodo antiqui eccleſiæ doctores illud in-
tellexerint. 905. 2
Verba molliora cũ falſa ſunt, a l tẽpos aures titillãt. 414. 1
Verbi diuina natura incomprehenſibilis. 302. 1
Veritas ſibi concors eſt, & vnam modo falſitatem habet
infeſtam. 1093. 1. 2
Veritas Hebræis, Phœnicibus, Ægyptijs & Chaldæis,
etiam Apollinis reſponſo adſcripta. 1060. 2
Veritas & veritatis coniectura, quomodo differãt. 1067. 2
Veritas ipſa & ſummum bonum Chriſtus. 3. 1. 1
Veritas eloquentiæ præponenda. 1060. 2
Veritatis rationes in rebus creatis inſitæ. 334. 1
Veritatis gratia ſimplex eſt, mendacium autem multiplex
& varium. 1144. 2
Veritati mendacium ſcienter admiſcuit Plato. 1071. 2
Veritatem etiam Plato præfert omni ſcientiæ & compo-
ſitæ orationi. 1061. 2
Vertigine vexatorum conditio. 336. 1
Veſpasante re mittam, quid ſibi velit. 36. 1
Veſpera calamitatum initium. 531. 1
Veſpertinus cultus. 536. 2
Veſpertinorum hymnorum cantatio. 1008. 2
Veſta terræ principalis vis, vnde ſic nuncupata. 1077. 2
Veſtes pelliceæ, de quibus in Geneſi, quæ ſint. 11. 2
Veſtimenta ſponſæ ſpiritalis quænam. 311. 1
Veſtis & indumentum pro carne Domini. 901. 1
veſte è duobus adulterata non indueris, quomodo intelli-
gendum. 46. 2
Veſtimenta lauare cur iuſſi ſint Iſraelitæ cum legem re-
ceperunt. 33. 2
Veſtimentis quomodo poterat ineſſe lepra. 44. 1
Vetus homo & nouus homo quis ſit. 750. 2. 767. 2
Vetus omne eſt noui figura. 941. 2
Via quæ ducit ad Patrem vna eſt, nempe vnigenitus fi-
lius Dei. 347. 1. 2
Viæ pro actionibus ſeu factis. 692. 1
Vicennalia, feſtum viceſimi anni imperij Conſtantini, ab
ipſo celebratum. 835. 1
Viciſti Galilæe, impia Iuliani apoſtatæ cæſi exclamatio.
866. 1
Victimam quæ pro ſacerdote offertur, quare prorſus cre-
mari præceperit Deus. 42. 1
Victimam ſermo propheticus ſæpe vocat iniquorum
cædem. 613. 2
Victimæ legales inutiles. 1108. 1
ex Victimis pro ſalute oblatis quare ſtatuerit Deus ſu-
mere armum dextrum & pectuſculum. 38. 1
Vidua defuncto viro ex lege, & non contra legem facit, ſi
alij viro nupſerit. 661. 2
Viduitatis locus datus viris interfectis. 440. 1
Vigilantia animi ſobrietas. 518. 1
Vigilare & dormire quid in ſcripturis. 315. 2
Vigilias Dei vocat Hieremias excitationem ad vindi-
ctam. 340. 2
Vigilias noctis alij in tres partes diuidunt, alij in quatuor.
155. 1. 197. 2
Viginti ſicli tres vncias & paulo amplius cõficiunt. 400. 1
Vincula mortis rex & principes. 415. 2
Vinea eccleſiæ quibus tradita cuſtodibus. 318. 2
Vinea in ſcripturis vnigenitũ Dei filium ſignificat. 182. 2
Vinea nuncupatus eſt Iſrael per prophetas. 416. 2
Vineæ nomine quinam intelligantur. 357. 1
Vineæ propriæ nomine vtilitas propriæ animæ intelli-
gitur. 283. 1
Vineam propriam anima non cuſtodiuit dum multipli-
ces Deos coluit. 281. 2
Vineam ſuam neglexiſſe quinam dicantur. 283. 1
Vineam tradidit alijs agricolis, quid. 485. 2
Vineam tuam non ſeres diuerſo ſemine, quomodo intel-
ligendum. 46. 2
Vineam ſæpenumero diuina ſcriptura populum nomi-
nat. 612. 2
Vineam varijs ſerere quare non liceat. 61. 1
Vinearum nomine fidelium eccleſiæ deſignatæ. 298. 1
Vinearũ nomine etiam diuina mãdata intelliguntur. 82. 2
Vinum allegoricè quid. 180. 2
Vinum ſpiritale & myſticum quomodo hauritur. 311. 1
Vinum ſpiritalibus prælis expreſſum quale. 332. 2
Vini conditi nomine quid notetur in Cantico cantic.
315. 1. 334. 2
Vini nomine appellatur lætitia in ſcripturis, & cœleſtis
doctrina, & doctrina virtutum, & Dei verbum. 278. 2
292. 1. 311. 2
Vini potio vocatur vltio. 588. 1
Vino abſtinendum ſacerdotibus cum ſacerdotio fun-
guntur. 486. 2
Vino quare interdictum ſacerdotibus. 41. 2
Violans mandata Dei ſe indignum reddit eius pollicita-
tionibus. 534. 2
Viperarum genimina in quem ſenſum Scribæ & Phari-
ſæi à B. Ioanne Baptiſta appellati. 273
Vir deſideriorum Daniel cur. 537. 1
Vir & vxor ex vno patre nati arguuntur. 439. 1
Vir vocatur Gabriel. 336. 2
Viri perfecti ab Apoſtolo appellantur ſpiritales. 297. 1
Viri perfecti cur montium nomine vocati. 3. 0. 1
Viro id curandum eſt, non vt videatur, ſed re ipſa publicè
& priuatim ſit bonus. 1139. 2
Virga amygdalina, quam vidit Hieremias, indicat celeri-
tatem vindictæ. 540. 2
Virga de radice Ieſai. 426. 2
Virga ex Ieſſe eſt Bethleem. 816. 2
Virga pœna ob iniquitatem irrogata vocatur. 404. 2
Virga pro regali ſceptro. 173. 2
Virgæ decorticatæ cur ouibus bibentibus appoſitæ. 18. 2
Virgæ mutationem in ſerpentem cur Deus Pharaoni pro
primo ſigno dederit. 28. 1
Virgam propheta poteſtatem appellat. 604. 2
Virgam roboris regnum nuncupauit. 419. 2
Virgam appellat Apoſtolus operationem, quæ corrigit,
qua & Elymam luce priuauit. 691. 1
Virgas duas cur capere propheta iubeatur. 777. 2
Virgas duas propheta appellat gentes & Iudæos. 631. 2
Virgas exaruiſſe propter regnum extinctũ dicitur. 419. 2
Virgo cur columbæ comparata. 288. 2

virgo ſtudioſè ad Chriſtum feſtinans quanta cura adiuuetur ab angelis. 286.2
virgo vocatnr Hieruſalē, non quod non ſit intēperans: ſed quòd formæ det operam, & de pulchritudine glorietur. 358. 1
virginem eccleſiam nominat Apoſtolus, ſinceritatem fidei ita vocans. 329.2
virginum continentium & nuptarum ordo. 313. 1
virginum elegantium mos & conſuetudo ab ipſa pueritia, & qaid curent vt placeant ſponſis. 273. 287.2
virginalis alnus innuitur. 486.1
virginitas, poſt nnptias continentia, paupertas, vita ſolitaria, mentis opera ſunt, & voluntaria. 243.1
virginitas bonum eſt, & bonorum optimum ac præſtantiſſimum. 696.2
virginitatis honor. 1050.1
virginitatis ſcopus & inſtitutum. 697.1
virginitatis vſus. 999.1
virginitatem Cerdo & Marcion lege conſtituerunt, aduerſus Creatorem bellum gerentes, ne per matrimonium illius augerent opificium. ibid.
de Virginitate. 998. 2
virilia cui contrita ſunt aut exciſa, enr ab eccleſiæ ingreſſu arceatur. 62. 1
virtus ſola bona naturâ, reliqua æquiuocè ſunt bona. 1100.1
virtus ſola cum philoſophia bonum eſt conſtans & ſtabile. 1054.1
virtus eſt bonum conſtans & ſtabile. 1054. 1
virtns nulli domino ſnbiecta eſt. 1101.1
virtus vuo non eſt circumſcripta loco. 1015.1
virtus in medio defectus atque exceſſus cōſeruatur. 328.2
virtus ſtabilis peccato antepooenda. 519. 2
virtutis poſſeſſio bona eſt, & plurimos ſibi labores coniunctos habet. 1180. 2
virtutis ſpecies. 1164.1
virtutis via ardua. 1142, 1
virtntis perfectio, ea Platone. 1138.2
virtutis præmium, diuina ope continnè perfrui, & in multis bonis degere, & æternam vitam expectare. 93.1
virtutis proprium eſt improborum hominnm conſnetudinem odio habere, bonos amicos & familiares habere. 108. 1
virtutis ſcientia habet ſuum fructum & finem, nimirum diuinarum felicitatum. 78. 1
virtutis via laborioſa quidem, ſed perfectis iucunda. 237.1
virtutem exercere fortiter & rectè oportet, atque eius ita coronas expectare. 651. 1
virtutē in maſculo & fœmina nō diſcernit Creator. 1050.1
virtutem diuinam non poſſunt intueri, qui nou ſunt diuinis initiati myſteriis. 505. 1
virtutem Hieruſalem vocat cur. 545.1
de virtute actina. 1137. 1.2
virtutes præcipuæ quatuor. 314. 1
virtutes ſunt velut vinnm doctrinæ. 311.2
virtutes cur laquearibus comparatæ. 289. 1
virtutes florere metaphoricè qnid. 297.2
virtutes in actione conſiſtentes cur manuum nomine deſignatæ. 320. 1
virtutes per alueos aquarum plenos deſignatæ. 321. 1
virtutum connexio. 296.1
virtntum decns in animabus. 323.2
virtutum ortus duplex. 314.1
virtutum ſermones impleri debent operibus mandatorum. 321.1
virtutum ſpiritalium varietas & menſura. 288.1
viſio ad vſum rei accommodatur. 395.1
viſionem non oculis corporis contemplatus eſt propheta Ezechiel, ſed mentis. 406.1
viſiones crebras aſſequitur propheta Ezechiel vt ad verbi miniſterium ſtudioſior reddatur. 399.
viſiones multiplicat Deus per prophetas. 527
viſitationem templum ſibi dicatum Deus nominat. 403.1
vita æterna abſqoe diuino baptiſmate obtineri non poteſt. 186.1
vita noſtra exiguæ menſuræ dimenſione continetur. 383.2
vita præſens celerrimas habet mutationes. 500.1.2
vita præſens nihil habet perpetuum. 500.1
vita præſens vallis lacrymarum. 111. 1
vita præſens vocatur ſæculum, futura autem ſæculum ſæculi. 384.1
vita Dei via quæ eſt ex virtute. 750.1
vita vnaquæqne habet eos qui ſeruantur, & eos qui puniuntur. 774. 2
vitæ futuræ ſtatus à Chriſto prædictus. 1135.1.2.1136.1.1
vitam promiſſam à peccato eſſe immunem, bonorum ſumma & colophon. 996. 1
vitam veram quare ſe vocauerit Chriſtus. 342.1
vitis rex vocatur. 424.1
vittas hyacinthinas cur iuſſerit Deus apponi fimbriis veſtimentorum Hebræorum. 54.1
vitulus qui pro Baal nutriebatur, quare Deo oblatus. 74.2
vitulum qui ſurripoit, quare quintuplum ſoluere iubeatur: qnadruplum verò qui onem. 35.1
vitulum populo cur eſtinxerit Aaron. 38.2
viuentem Danielis Deum nominat Darius. 523.1
Vlam veſtibulum templi. 407.1
vltio vocatur ebrietas, & quare. 354.1
vmbilicum orbis terrarum conceſſit Deus Iudæis habitandum. 401.1
vmbilicus in ſcripturis quid. 273. 330.2
vmbilicus præciſus quid. 417. 1
vmbilicus radix quædam embryonis. 273
vmbra Chriſti quid deſignet. 290. 2.291.1
vmbra futurorum bonorum ea dicuntur quæ hic nobis donantur. 315. 1
vmbra legis finem babet, oblato vero ſacrificio. 540.1
io Vmbra tria concurrere oportet. 2.2
vmbra mortis pro magnis periculis. 581.1
vmbræ connenit typus, veritas autem corpori. 794.2
vmbrarum nomine cur res humanæ vocatæ. 300.1
vnctio, ſanctificatio à diuino ſpiritu. 455. 2
vnctus ſanctua ſanctorum. 557.1.1
vngitur Chriſtus ſecundū humanitatē ſpiritu ſancto. 538.1
vnguentum Chriſti omnium ſuauiſſimum. 279.1
vnguentum Chriſti quid. 179.1
vngnenti ſeu chriſmatis ſpecies viſibilis inuiſibilem Spiritus ſancti gratiam confert. 279.1
vnguenta ſpiritalia quid præſtent animæ. 291. 1
vnguetorum nomine quid in ſcripturis. 291.2
vnguentis fulciti quid. 291.1
vngues regis milites appellantur, qui extremam corporis partem obtinent, ducibus ſubiecti. 423.1
vnguium plenus Nabuchodonoſor propter multum exercitum. 413.2
vngues ærei, & denres ferrei dicuntur, qnia Romanorum regnum ab omnibus accipit tributnm. 527. 1
vngulæ diuiſio ſignificat bonarum actiouum diſcretionem. 43.1
per Vnicornem vnus Deus oſtenditur. 200.2
vnigeniti diuinitas ſicubi dicitur corpus excitaſſe, aliquando autem ipſe Pater, nullam habet differentiam ex ſacræ ſcriptnræ conſnetudine. 733.1
vuigeniti diuinitatis altitudinem docet propheticum teſtimonium. 680.1
vnio non diuidenda, ſed quæ naturarum propria ſunt conſi-

conſideranda. 938.x
Vnio eſt ioconfuſa. 655.2.956.t
poſt Vnionem tam quæ ſunt ſublimia quàm quæ bumilia diuina ſcriptura vni perſonæ attribuit. 947.r
Vuus eſt deus & dominus reges in terris conſtituens & regnum cui vult committens. 513.x
Vocatione qui dignati ſunt imaginis filij couformes Apoſtolus nominauit. 667.x
Volucres ex aqua procreantur. 1188.x
Volucres norunt varietatem temporum, & natura reperiunt, quæ ſibi ſunt vſui. 349.1
Voluminis comeſtio melli ſimilis. 397.2
Voluntas Dei, theſauri ipſios ſunt. 351.1
Voluntas habet optionem bouorum & malorum. 10.t
Voluntas Dei pro præcepto eſt. 3.1
Voluntas gratia deſtituta nihil poreſt rectè & ex virtute ſacere: ſed opus eſt & noſtra animi promptitudine, & diuino auxilio. 757.1
Voluntatis comitem deus hxbet poteſtatem. 507.1
Voluntati diuinæ facultas etiam adiuncta eſt. 1087.2
Voluntatem accuſat Dominus, nou autem naturam. 347. 1
Voluntates ſequitur diuina cura. 495.t
Voloptatis cauſa ne digitum quidem extendeudum dicebxt Antiſthenes. 1140.1
Voluptati carnis naturaliter coniunctus dolor. 301.2
Voluptatibus iuſeruientexin idolorum prolapſi ſunt cultum. 443.2
Votum continentiæ ſi factum fuerit, nou eſt in voluntatis poteſtate ſecundum matrimonium. 807.1
Votorum ſpecies permultæ. 50.2
Vouendum non temere, ſed votum factum præſtandum. 51.1.6x.1
Vox angelorum diuinæ voluntati miniſtrantium munus declxrat. 477.1
Vox Chriſti quàm iucunda. 299.1
Vox etiam pro quadam animi alacritate. 81. 2
Vrbis ædificatio à Zorobabel primo facta poſt reditum. 489. 1
Vrbs palmarum quæ dicatur. 72.2
Vrias Samæi. 493.t
Vrias Samæi iniuſta nece interſectus. 391
Vrias Semei filius propheta à rege Ioacim iaculis couforſus. 363.1
Vrſo ſimile Perſicum regnum. 5x5.t
Vſtionem quid vocet Apoſtolus. 1000.1
Vſura prohibetur. 427.1
Vt, particulam quomodo Paulus ex ſuo proprio loquendi modo vſurpet. 659.x.675.x
Vtilitas allata Iudæis & Barbaris. 494.1
Vuas excidentes & hosti laſentes, aduenis, orphanis & viduis &c. relinquendæ. 993.2
Vulcanus pro artibus. 1078.1
Voluera pœnitentia ſanari noluit, icci reo veniam non conſequeiur Iudæx. 446.s
vulpecularum nomine quid indicetur. 299.1.2
Vulpes in deſerto prophetæ Iſrael. 413.1
Vulpes quoſnam appellet ſcriptura. x99.1.2
Vultures vnguenti ſugiunt ſragrantiam. 719.2
Vulturibus ſuauitatem fœda corpora, perniciem verò exhibent vnguenta. x79.t
Vxor prophetæ Ezechielis mortua. 446.2
Vxor quæ receſſit à viro ſuo, & alteri ſe iunxit, ad priorem virum redite uon poteſt. 343.1
Vxorem virginem, nou viduam neque repudiatam iubentur ducere ſacerdotes. 486.2
Vxores communes eſſe præcipit Plato. 114x.t
Vxores Patriarcharum quare ſteriles erant. 19.1

X

XAnthicus Hebræis primus menſis. 6x1.2
Xanthippe altera ex Socratis vxoribus. 1141.t
Xenocrates bifariam partitus eſt animam. 1091.1
Xenocrati anima eſt incorruptibilis. 1091.1
Xenophanes Colophonius mundum perpetuum dixit, cuncta verò è terra conſtare. 1066.2
Xenophanes, nec Xenocrates vllum habent hodie ſectæ ſuæ ſucceſſorem. 1094.2
Xenophanis Colophonij, Eleaticæ ſectę principis de mundo ſententia. 1083.t
Xenophanis de ſtellarum compoſitione ſententia. 1084.x
Xenophon Platonem multa quæ philoſophiâ eſſent indigna feciſſe ſcribit. 1141.2
Xenophon & Socrates, Græcorum multo optimi. 1085.1
Xenophou & Socratem nihil vuquam impij ſceleſtive ſacientem viſum aſſerit. 1085.1
Xenophon, fide opus eſſe dixit iis qui Deum noſſe deſiderant. 1061.2
Xenophon Cyrum prudentiæ, temperantiæ, iuſtitiæ, fortitudinixnomine laudat. 1094.1
Xerxes Darij filius opibus nimiis ditatus. 544 1
Xerxes nauali pugna ab Athenienſibus victus turpiter domum rediit. 5x5.2
Xerxis ſuperba profectio, & ridiculus diſceſſus. 544.1
Xerxis expeditio aduerſus Græcos. 1124.1

Y

YPhul rex Aſſyriorum. 441. 1

Z

ZAchxrias aliter tempus numerauit. 534.1.2
Zacharias diuiniſſimi Ioannis pater. 640.x
Zacharias & Aggæus vno eodemque anno cœperunt prophetiam docere. 621.t
Zacharias filius Barachiæ. 620.1
Zacharias ſacerdos Iudæ filius lapidatus. 799.2
Zachariæ prophetia cum Hieremiæ & Eſdræ ſcripturis conciliata. 534.2
Zaleucus celebris legiſlator. 1117.1.1121.2
Zamolxis Thrax ſapientiæ nomine magna apud antiquos in gloria. 1059.2
Zamolxin Thracem ſapientiæ cauſa demirabantur Græci. 1059. 1
Zara denotabat geores, quæ crediderunt. x3.1
circa Zaram & Phares quod accidit, quid indicxret. x3.1
Zaradæ leges iniquæ, poſt Euangelij prædicationem exploſæ à Perſis. 1118.2
Zebinas & Polychronius. 1041.2
Zelotes Deus eſt, quid ſignificet. 33.2
Zelotypia vxorum Iacob. x1.x
Zelus, pro ira. 627. x
Zelum vocat idolum. 406.2
Zeno Cittieus in ſuo de republ. libro templa & deorum ſimulachra fieri prohibuit. 1079.2
Zeno Eleates tortus linguam in tyranni faciem conſpuit. 1116.2
Zeno mirabilis vitæ monachus Antiochenus. 879.1
Zenobia Chalcidenſis, genere clara & virtute inſignis, magni Marciani imitatrix. 1014.x
Zenobia Syriæ & Phœniciæ præfecta à Perſis, victis Romanix. 971.1
Zenonis Cittiei Himarmene, quæ. 1098.1
Zenonis Cittiei de anima opinio. 1091.1

Zenonis Eleatæ de rerum principio ſententia. 1066.2. 1084.1
Zenonis Eleatæ mira conſtantia in tormentis. 1114.2
Zeugma, i. coniunctura, nauium congregata multitudo à Xerxe, Euphratis tranſigendi cauſa. 1017.2
Zeugma vrbis à Xerxe condita. 871.2.1017.2
Zeugmatius luminibus orbatus, ſolitariæ vitæ vir admirandus. 878. 2. 879.1
Zizania à dæmone ſeminata cum primùm Apoſtoli terram colere cœperunt. 960
Zizania omnia ab octingentis Eccleſiis ſublata B. Theodoreti opera. 1191
Zizaniæ ſemina in eccleſiam ſparſa dæmonis arte & malitia. 824. 1. 2
Zizaniorum parabola quid ſignificetur. 1136.2
Zizaniorum ſeminator Dæmon quibus armis Eccleſiam impetierit. 979.1
Zorobabel Babylone natus fuit. 599.1
Zorobabel captiuos è Babylone in Iudæam reduxit. 361.1
Zorobabel cur Oriens nominatus. 626.2
Zorobabel Domini Chriſti figura fuit. 154.1
Zorobabel ductor exercitus, non rex. 478.1
Zorobabel dux diuiſarum tribuum. 335.2
Zorobabel dux tribuum ex Dauidica ſtirpe procreatus. 558.2
Zorobabel filius Salathiel, vir pietate inſignis. 343.2
Zorobabel non fuit rex Iſraël, ſed gubernator eius, & dux exercitus. 360.2.361.1
Zorobabel templum à Babyloniis ſolo æquatum inſtaurauit. 250.1

FINIS.